D. D. EMANUELIS
GONZALEZ
TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegii Majoris Conchensis Alumni, & antiquioris Vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarij;

COMMENTARIA PERPETUA
In singulos Textus quinque Librorum

DECRETALIUM
GREGORII IX.
TOMUS TERTIUS

COMPLECTENS LIBRUM TERTIUM,

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia.

Editio Veneta, iuxta editionem Lugdunensem ab ipsomet Authore recognita, & emendata; cum Additionibus, tum prioribus suis locis restitutis, tum etiam aliquot recentioribus.

VENETIIS, MDC XCIX.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

TABELLA
TITULOS OMNES LIBRI TERTII Decretalium Gregorij IX. Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, postremus verò paginam Libri indicat.

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,
Quæ in tertio Libro Decretalium Gregorij IX. continentur.

Prior numerus titulus adiunctus ordinem capituli, ſecundus titulum, tertius tandem paginam deſignat.

Gau-

Presby-

V

D. D. EMA-

D.D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA

In Librum Tertium DECRETALIVM GREGORII IX.

TITVLVS PRIMVS

De vita, & honestate Clericorum.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio a *Maguntino*.

VT Laici secus b altare, quando sacra c mysteria celebrantur, stare, vel sedere inter clericos non præsumant; sed pars illa, quæ d cancellis ab altari diuiditur, tantùm e psallentibus pateat clericis; ad f orandum verò, & communicandum, laicis, & fœminis (sicut mos est) pateant sancta g sanctorum.

NOTÆ.

1 a *Maguntino.*] In prima collectione, *sub hoc tit cap.* 1. tribuitur textus hic Concilio Africano: à Decretistis verò, Iuone Carnot. *part. 2. Decreti, cap.* 137. Burchardo *lib. 3. Decreti, c.* 102. citatur ex Concilio Maguntino; sed cùm in Concilijs excusis à Surio non reperiatur, Paez *in repet. ad textum in cap. Missas, de consecr. dist.* 1 *nu.* 49. Cenedus *ad Decret. collect.* 45 *nu.* 5. Barbosa *in præsenti, num.* 1. & Garaña *num* 3 existimarunt verba huius textus esse Concilij Turonensis 2. in cuius canone 4. leguntur similia verba Sed licèt in quatuor Concilijs Maguntinis editis à Surio, & Binio non reperiantur in præsenti à Raymundo compilata, credo tamen esse alicuius Concilij Maguntini ex iam excusis, temporumque iniuria omissa, vel neglecta fuisse verba huius textus, vel in eis referri canonem Concilij Maguntini longè celeberrimi, quod anno Christi 847. celebratum fuit, vbi plura ad decorem Ecclesiastici ordinis statuta fuerunt, teste Abbate Trithemio *in chronico monasterij Hirsaugiensis*, quod hactenus editum non esse, nec ad Surij manus peruenisse, ipse conqueritur *tom. 3. Concil. pag* 428. Iuuatur hæc coniectura, tum ex eo, quia à veteribus Decretistis tribuitur textus hic Concil. Magunt. tum quia inter capitularia Caroli, cuius tempore priora Concilia Maguntina edita fuerunt, reperitur hic textus *lib. 3. cap.* 203. in hæc verba: *Vt laici secus altare, in quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos, tam ad vigilias, quàm ad Missas stare penitus non præsumant; sed pars illa, quæ à cancellis versus altare diuiditur, choris tantùm psallentium pateat clericorum: ad orandum verò, & communicandum, laicis, & fœminis, sicut mos est, pateant sancta sanctorum.*

b *Altare.*] Quia plerunque in vna Ecclesia olim plura altaria erigebantur, vt probat Baronius *tom* 1. *anno* 57. Vnde tredecim in vna Ecclesia altaria erecta fuisse, refert Diuus Gregorius *lib. 10. in dist. 14. epist. 5.* ideò PP. Concilij Moguntini vt faciliùs exprimerent de quo altari agebant, adiecerunt ea verba: *In quo sacra mysteria.* 2

c *Sacra mysteria.*] In Concil. Turon 2. *can. 4.* & Capitul. Caroli additur, *tam ad vigilias, quàm ad Missas*; & rectè, vt explicetur quid per sacra mysteria PP. intellexerint. De vigilijs, & quomodo primis Ecclesiæ seculis in Ecclesia tenerentur, tam à clericis, quàm laicis, plura congessi *in can 36. Concil. Illiber.* 3

d *Cancellis.*] Cancellis non solùm diuidebantur vestibula ædium, *l. cætera 43. §. sed si cancelli, ff. de legat. 1. l. nam etsi 9 §. si tamen, ff. quod vi aut clam, cap. Guillisarius 3. 23 quæst. 4 l 3. C. de offic. diuers. iudic l. 1. C. de offic. Rector. prouinc. in Theodos.* ex D. Isidoro, Tacito, & Marcellino probat Sauarus *ad Sidonium l. 1. epist. 2.* ibi: *Exclusa velis, inclusa cancellis*; verùm & sacræ ædes Ecclesiæ. Germanus Episcopus CP. *hist. Eccl. pag* 148. ibi: *Cancelli locũ orationi designãt, quousq; extrinsecùs populus accedit: intrinsecus autẽ sunt sancta sanctorũ solis Sacerdotibus peruia* Refert Frider. Lindembrog. *in glossar. verbo Cancelli:* illustrat 4

Leo Aiacius *de templis Grec. epist.* 1. vbi *num.* 11. docet, locum illum cancellis inclusum sacrum esse, ac venerandum, clericis tantùm permissum; viris sæcularibus rarò, fœminis nunquam penetrabilem. Quod & probatur *ex cap. non oportet 23. cap. non oportet 30. 23. dist.* & latè probant Lantdmeter *lib. 2. de veteri cleric. mon. cap. 6. & 40* Gibalin *de clausur. disquisit. 1. cap. 1. §. 3. num. 9.* Mentio etiam cancellorum extat in Synodo Chalcedon & Eusebius *lib. 10. hist. Eccles. cap 4.* loquens de structura Basilicæ Tyri à Paulino Tyrorum Episcopo dedicata, ait: *Locus sanctuarij in speciem quadratam columnis sublimibus est vndequaque circumseptus, quarum media interualla interstitijs ligno instar retis, aut transeuntæ cancellatis, in mediocrem, & æquabilem longitudinem porrectis circumclusa.*

e *Psallentibus.*] De quibus Infrà agemus *cap 3.* & *in*
5 *cap 1. de celebrat. Missar.*

f *Ad orandum verò & communicandum.*] Hæc verba difficillima sunt, & miror omnes repetentes intacta prætermisisse; nam si in principio huius textus inhibetur laicis intra cancellos stare, quomodo hic permittitur ad orandum sancta sanctorū ingredi? Siquidem fideles laici semper orationis causâ in Ecclesia conueniunt. Igitur si ad orandum possunt ingredi sancta sanctorum, nullus est casus in quo clerici intra cancellos, laici extra consistant. Deinde difficilius est quod cōceditur laicis sequenti verbo, *ad communicandum;* vbi docetur, fideles laicos ad communicandum posse accedere ad sancta sanctorum; cùm notum sit, tam ex veteribus, quàm recentioribus Ecclesię canonibus, clericos intra chorum, laicos extra communicare debere. Synodus Laodic. *can. 19.* ibi; *Solis autem ministris altaris licent ingredi ad altare, & ibidem communicare.* Concil. Toletan. 4. *can. 18. Sacerdotes, & Leuitæ ante altare communicent in choro, extra chorū populus.* Concil. Brachar. 1. *can. 13. Itē placuit, vt intra sanctuariū altaris ingredi ad communicandū non licent laicis viris, vel mulieribus, nisi tantùm clericis, sicut & antiquis canonibus statutum est;* vbi notarunt Loaysa, & Coriolanus: vnde redigi clericum, & damnari ad communionem laicam, nonnulli existimarunt esse, clericos communicare cum laicis extra cancelos, vt notaui *in cap. 2 de elect.* igitur non rectè, & minùs consequenter Patres Concilij Mogunt. dum in principio huius textus prohibent laicis stare, aut sedere cum clericis intra cancellos, illis permittunt in fine ad orandum, & communicandum sancta sanctorum ingredi. Quam difficultatem sicut nullus agnouit, ita & nullus dissoluit; vt autem illis satisfaciamus, & verum sensum præsentis canonis reddamus, sciendum est, apud veteres Decretistas, Carnotensem, & Burchardum vbi proximè, legi canonem hunc ita, *Ad adorandum, & communicandum;* in hac autem collectione, & in prima habetur, *Ad orandum;* errore nato ex more antiquariorum notissimo, non geminandi eandem litteram seu dictionem, non modò in Pandectis Florentinis, sed alijs bonæ notæ Auctoribus: hinc illud Virgilij Æneidos 7. *Mœni Abellæ,* ex quo factum postea; *mœnia Bellæ,* vt habent editiones quædam, pro *mœniæ Abellæ.* Sic etiam in præsenti scriptum fuit, *ad orandum,* pro *ad adorandum,* vt notauit Fabrotus in præsenti; quod mendi genus ex eo irrepsit in libris antiquis, quia veteres non geminabant litteram, sed sicilicos supra ponebant, vt eâ notâ lector admoneretur, duplicandam esse litteram; cuius rei ignoratione vitia quamplurima in Pandectis resederunt. Similis mendi vestigia plura extant in Pandectis Florent litteræ geminandæ, vt *in l. librorum 52. §. vlt. ff. de legat. 3.* ibi: *Datibliothecam meam,* pro *Dantibliothecam meam:* & *in l. si duobus 6. ff. de diuers. & tempor.* pro illis verbis: *Si duobus eandem rem separatim vendiderim, ea possessio,* legendum est, *vendiderim, mea possessio,* teste Cuiacio *lib. 5. obs. cap. vlt.* & *in l. inter 38. ff. de donat. caus. mort.* pro illis verbis: *Quod præsens præsenti dat à mortis causa capi intelligitur;* legendū est, *at mortis causâ capi intelligitur:* & *in l. in testamento 27. ff. de condit. & demonstr.* pro, *Non tum esset;* reponendum est, *non notum esset:* in nouella Maioriani illa verba: *Vt parum aliquid reparetur, magna diruuntur;* legenda esse, *vt paruum aliquid reparetur,* notauit Radulf. Fornerius *lib. 2. rer. quotid cap. 1.* qui cum geminatione, seu repetitione litteræ i, exponit textus *in l. testamento 51. ff. de manumis. testam. l. species 15. ff. de auro & argent.* vbi pro *eius est;* reponit, *ei ius est:* & *in l. 24. ff. de seruitut. vrban.* pro, *adici,* legit, *adijci:* & *in rubric. C. de receptis arbitris,* probat legendum esse *arbitrijs.* Dictionis geminandæ vestigia extant *in l. 2 ff. de stipul. seru.* vbi legitur: *Seruus communis ipse sibi;* cùm legendum sit, *ipse se sibi stipulari non potest:* & *in l. sed ædes 19. §. si inquilinus, ff. locati,* legitur: *Arcam æratam;* cùm legendum sit, *arcam camerātam:* & *in l. 3. C. de hæred. instit.* pro illis verbis: *Post mortem autem testatoris Iulianum;* legi debet, *testatoris si Iulianum:* & *in l. 1. ff. de milit. testam* ibi: *Faciant igitur testamenta quomodo volent:* pro, *quoquo modo volent:* & *in leg. sed licet 12. ff de offic. Præsid.* pro: *Non tamen spectandum est;* repone, *non tamen tam spectandum est:* & *in l. diuortio 8. §. si vir, ff. solut. matrim.* vbi legitur: *Marmor quod cessum, nec portatum est mariti;* lege, *exportatum est mariti:* & *in l. sed etsi 1. §. penult. ff de iureiur.* vbi legitur: *Tuque cœpisses petere à me;* reponendum est, *petere eam à me:* & pluræ sacræ Paginæ loca ita leuiter restituit Theophilus *tom 11. tract. 1. in minutalia sacra.* Prosequitur alia Fornerius *d. lib. 2. cap. 2.* Sic ergo non violenter legimus in præsenti *ad orandum,* pro, *ad adorandum;* vt etiam Antonius Augustinus *lib. 4. emendat. cap. 8.* quem sequuntur Gothof. *ibi,* & Iranz. *de protest. consider. 82. num 2.* Alium etiam hellenismum agnouit idem Antonius Augustinus in eadem lege *pro herede 20. §. final.* in illis verbis: *Hæc enim actio pœnam, & vindictam, quàm rei persecutionem continet,* idest, *potiùs quàm.* Nec necesse fuit prædictum verbum adijcere in vulgatis libris. Per contrarium contrariâ elegantia Iureconsultos nonnumquam vsos cerno; nam *in l 1 § 1. ff. de superfic* sic scribit Vlpianus: *Quia melius est possidere potiùs quàm in personam experiri;* vbi alij expungerent verbū *potiùs.* Sic & Paulus *in l. in fraudem 45. §. eius 2. de iure fisci,* ita scripsit: *Eius bona qui sibi mortem consciuit, non ante ad fiscum coguntur, quàm priùs constiterit, cuius criminis gratiâ manus sibi intulerit;* vbi expungere posset, etiam qui elegantiæ Iureconsultorum expers esset, verbum *prius.* Etiam *in l. si plures 6. §. si arbor 2. ff. arborum furtim cæsarum,* legitur *eius,* pro *ei ius,* vt notauit ibi Gothofredus: habuit tamen notam suppresso nomine à Brissonio *lib. singul. parerg. in fine,* vbi alios textus, aliaque exempla adducit Ex eodem etiam prisco scribendi genere, coalescentibus in vnum extremis dictionum antecedentium & primis sequentium syllabis, vnum plerumque verbum duorum vice fungebatur. Emendat textum *in l. 2. §. 1. ff. de rebus cred.* Gothofredus *in opusc. tract. de functione in mutuo,* qui pro illis, *quam specie,* reponit, *æquam specie;* in quo textu etiam ex hellenismo supplent dictionem, *potiùs,* Gothofredus *ibi,* Ramirez de Prado *in pentecont. cap. 30.* etiam alios hellenismos reperio *in l. pro herede 20. ff de acquir. heredit.* vbi in illis verbis: *Non esse facti, quàm animi;* hellenismi figuram per quam vox *tam,* omissa suppletur, agnouit Antonius Augustinus *lib. 4. emend. cap. 8.* quem sequuntur Gothofredus *ibi,* & Iranzo *de protest. consider. 82. num. 2.*

Deinde obseruandum est, primis Ecclesiæ sæculis, ad similitudinem veli, quod in templo Hierosolymitano positum erat ad segregandum populum à Sacerdotibus, 6
vt refert D. Hieronymus *epist. 150* quod scissum fuit in duas partes horâ quâ Dominus noster Patri suo spiritum tradidit, vt refert Baronius *tomo 1. anno 34.* fuisse etiam in Ecclesijs velum appensum ad cancellos sacrarij, seu chori, vbi erant clerici. Sanctus Dionysius *in epist. ad Demophilum,* ibi: *Procedeatesque beneuolè ad ea loca quæ sunt extra vela diuina.* P. Blesensis *serm. 11. in Quadrag.* ibi: *Interponitur velum inter psallentes, & populum, alterius quidem & gratiâ significationis, sed ad hoc tamen, vt lasciuiam tollas oculorū.* D Gregorius *lib. 3. epist. 30 ad Constantiam, & in Sacrament.* ibi: *Deinde pergunt ad altare, vbi condemnandæ sunt, & extenso velo inter eos & populum, &c.* Illustrant Menardus *ibi,* & Coriolanus *in dicto can. 13. Concil. Brachar.* Velum hoc ab ea parte Missæ, cùm lectis Epistola, & Euangelijs clamat Sacerdos, *oremus,* trahebatur, vt populo ad orandum, & postea communicandum paterent sancta sanctorū. D. Ioannes Chrysost. *ser. 3. in epist. ad Ephesios,* ibi: *Cùm audieris, Oremus communiter, & vela trahi videris.* Et *homilia 61. ad populum: Cùm vela videris retrahi, tunc supernum cęlum aperiri cogita, & Angelos descendere.* Vnde apparet, ni fallor, verus sensus præsentis canonis. Prohibent in eo Patres, ne laici secus altare, dum sacra mysteria celebrantur, intra cancellos cū clericis psallentibus stare, aut sedere audeant; ad adorandum verò Corpus Domini, & communicandum sinunt, vt reserato velo pateant sancta sanctorum: non aiunt Patres, ad adorandum, & communicandum

dum laici ingrediantur intra sancta sanctorũ, quod iã prohibitum erat; sed vt illis ad adorandum, & communicãdum pateant sancta sanctorum, idest reserato velo, quod erat inter chorum, & populum, sancta sanctorum pateſiant; non verò quia ad communicandum ingrederentur intra cancellos, sed extrà corpus Domini sumebant. Patebant ergo sancta sanctorum laicis non eò accessuris, sed ea conspecturis, vt præsentit Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 40.*

g *Sancta sanctorum.*] Formam veterum Ecclesiarum similem fuisse templo Salomonico probarunt Lantdmeter *lib. 2. de veteri mon cap. 59. per tot.* Germonius *lib. 3. de sacr immunit. cap. 5. num. 21.* Vnde sicut pars illa sacratior, vbi Arca fœderis seruabatùr, dicebatur sancta sanctorũ, *Exodi cap. 5. & 27.* vbi Pontifex tantùm ingrediebatur semel dumtaxat in anno, die videlicet expiationis, *Leuit. cap. 16.* D. Paulus *ad Hebræos cap. 9.* ex Beda, Abulensi, & alijs probant Spondanus *in annal. sacr. anno mundi* 2544. *num. 62.* Cochier *in face hist. lib. 1. cap. 23.* Ita pars illa Ecclesiæ apud Christianos sanctior, sacratiorque dicta fuit sancta sanctorum. Eusebius *in Cantica*: post sancta sanctorum non erat interior locus, quia loca illa maximè sancta erant; & vt Cantica canticorum dicuntur, quæ sunt prestantissima cantica; sic Dominus dicitur Sanctus sanctorum *in cap. 9. Danielis*: notarunt Cuiacius, & Fabrotus *in præsenti*, Leo Alacius *epist. 1. de temp. Græc.* vbi veterem, & nouam templorum formam tradit.

COMMENTARIVM.

8 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc canone talis deducitur à repetentibus assertio: *Laici intra cancellos cũ clericis sedere non debent, aut stare.* Probant eam textus *in c. nulli, cap. peruenit, c. sacerdotum, de consecr. dist. 2.* D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 57. Vt laici in altera parte deceant, & quietè sedeant.* Synodus Laodic. *c. 19.* ibi: *Solis ministerio sacro deditis ad altare ingredi, & communicare ibidem licet.* Et *can 44.* ibi. *Non oportet mulieres ingredi ad altare.* Bracharense 1. *in d. can. 13.* Tolet. 4. *can. 17. Sacerdotes, & Leuitæ ante altare communicent, in choro Clerus, extra chorum populus* Concil. Trul. *can. 69. Nemini laico licet intra sacrum altare ingredi.* Nannetense *can. 3. Hoc secundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, vt nulla femina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare, aut infra cancellos stare, aut sedere.* Parisiense sub Lothario *can. 45.* Theodulf. *ad presbyter. Aurel. cap. 6.* Heraldus Episc. Turon. *in suis capit. cap. 28.* ibi: *Vt laici infra cancellos non stent.* Agathense *cap. 66.* Turon. 2. *cap. 3.* Synodus 6. in Trul *can. 66.* Coloniense 3. *can. 31. Antiquissimis canonibus in plerisque etiam Concilijs sancitum est, ne laici secus altare inter clericos ministrent, neue licentiam habeant ingrediendi in sacrarium.* In canonibus editis sub Edgaro Rege Angliæ, *numero* 44. legitur: *Docemus etiam, vt altari mulier non appropinquet, dum Missa celebratur.* In Capitul Caroli *lib. 7. cap. 29.* legitur: *Nulla fœmina ad altare præsumat accedere, vel intra cancellos stare, vel sedere.* De Pontifice Bonifacio II refert Polonius in eius vita: *Hic constituit, seu potius constitutum innouauit, vt clerici sint à laicis separati in celebratione Missarum.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaſia, idem Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 38. n. 16.* Nicolaus Lemaistre *in confutatione Sorbon. 1. p. c. 2.* & *l. 1. de monachis, cap. final. in princip.* Frias *de cœrem. baptism. c. 4. in fine*, Cironius *ad tit. de baptism.* Claudius Espenceus *lib. 1. de adoration. Eucharistiæ, cap. 18.* Herrera *lib. 1. del officio diuino, epit. 10. & 11.* Suarez *de Sacram. quæst. 83. disp. 81. sect. 8. art. 3.* Coriolanus *in chon. anno 93.* Vicecomes *de Missæ ritibus volum 3. lib. 2. cap. 33.* Fornerius *lib. 3. select. cap. 17.* Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 13. tit. 13.* Petrus Gregor. *lib. 2. Syntag. cap. 2. num. 10* & *lib. 1. partit. tit. 21. cap. 4.* & *lib 7. de Republica, cap 11. num. 29.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 6.* Crespetius *in summa, verbo Laicus 1.* Loaysa & Coriol. *in can. 13. Concil. Brach. 1.* Balsamon & Zonaras *d. can. 69. Synodi 6. in Trul.* Fabrotus & Cuiacius *in præsenti*, Boetius Epon. *p. 1. qq. heroic. ad hunc textum*, Buleng. *ad Casaubon. diatrib. 3. cap 43. fol. 110.* Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 5.* Altesserra *de ducibus cap. 17.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. de sobria frequent. mulier. fol. 293* & *tom. 15. in heteroc. spirit. p. 1. punct. 4. fol. 129.* Franc. Florens *in præsenti*. Illustrant etiam hunc canonem Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 18.* Christin Lupus *in can. 69. Synodi sextæ*.

9 Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vix aliquam inter clerum, & populum olim fuisse differentiam, præter offerendi auctoritatem, constat ex Tertulliano *de Monog. cap. 11.* ibi: *Cùm extollimus, & inflamur aduersus clerum, tunc vnum omnes sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo, & Patri fecit.* Quare plerumque ab Apostolis, & sanctis Patribus laici ipsi, sacerdotes dicuntur & clerici D. Petrus *epist. vlt. vers. 3. Neque vt dominantes in clericis*; idest, populo Christiano. D. Augustinus *de ciuit. Dei lib. 20. cap. 10. Sicut omnes Christianos propter mysticam Chrisma; sic omnes sacerdotes, quoniam sunt membra vnius sacerdotis.* D. Hieronymus *aduersus Luciferianos*, ibi: *Deponant sacerdotium laici, & ego veniam pœnitenti; scriptum est enim, Regnum quippe nos & sacerdotes Deo Patri suo fecit.* Sanctus Leo *serm. 3. in anniuers. assumpt. suæ: Omnes Christo regeneratos crucis signum efficit Reges; sancti verò Spiritus vnctio efficit sacerdotes.* Igitur in Ecclesia præcipuè dum sacra mysteria celebrantur, nulla debet dari discretio Cleri, & populi. Impugnatur prædicta assertio.

Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam olim in Ecclesia promiscuè psallebant Clerus, & populus. D. Basilius *epist. 63. Domum orationis populus petit, & facta ad Deum confessione, tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam instituuntur.* Cuius communis psalmodiæ vtilitatem expresserunt D. Augustinus *in prolog. comment. in psalmos. Quòd coniunctionem quandam personantia vocis efficiat, & diuersum populum vnius chori per concordiam consonâ modulatione consociet. Quis enim non remittat ei, cum quo vnà ad Deum vocem emiserit? Magnum planè vnitatis vinculum, in vnum chorum totius numerum plebis coire.* D. Ambrosius *prolog. in Psalmos: Quare psalmum Reges sine potestatis supercilio resultant? Psalmus cantatur ab Imperatoribus, iubilatur à populis, mulieres in Ecclesia Apostolus tacere iubet; psalmum tamen bene clamant. Certant clamare singuli, quod singulis proficit.* Venantius Fortunat. *lib. 2. ad Clerum Parisiens.*

Hinc puer exiguis attemperat organa cantis:
Inde senex largam ructat ab ere tubam.

Quamuis in Ecclesia Laodicena existimet Baronius communem cantum sublatum fuisse in Concil. Laodic. *can. 15.* in illis verbis: *Non oportet amplius præter eos, qui regulariter cantores existunt, & qui de codice canunt, alios in pulpitum ascendere, & in Ecclesia psallere*; eo quòd imperitia canentium, harmonicum illum Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantum incomposito vocum sono corrumperet. Non fuisse tamen eum canonem receptum in alijs Ecclesijs, tum ea quæ ex sancto Ambrosio retulimus, tum alia, quæ contra dissonos cantores Chrysostomus declamat, satis testantur, *super Isaiam cap. 8.* Refert præterea Cyprianus in vita Cæsarij, voluisse eum, atque etiam compulisse laicos, & populares homines modulata voce instar Clericorum psalmos, & hymnos promere, alios græcè, alios latinè prosas, & antiphonas decantare, ne illis spatium suppeteret ad fabulas in Ecclesia efficiẽdas Igitur quia in vno choro intra cancellos consistebant clerici & laici. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quam laici sacrificio Missæ interessentes oblationem ad altare facere debebant, *c. omnis 69. de consec. dist. 1.* Concil. Matiscon. 2. *can. 4.* ibi: *Vt omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris, & mulieribus offeratur, tam panis, quàm vini.* Ergo saltem vt psallere, & offerre possint, debent laici simul cum clericis stare & sedere.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio; pro cuius expositione sciendum est, quod sicut in templo Hierosolymitano loco distincti erant Sacerdotes à populo, viri à mulieribus, atque à nuptis virgines, Iosephus *lib. 2. contra Apionem*, ibi: *Sciunt omnes qui vidêre constructionem nostri templi, qualis fuerit, & intransgressibilem eius purificationis integritatem; quatuor enim porticus habuit in circuitu, & harum singulæ propriam secundùm legem habuere custodiam: in exteriorem itaque ingredi licentia omnibus, etiam alienigenis; mulieres tantummodò menstruatæ transire prohibebantur: in secunda verò porticu cuncti Iudæi ingrediebantur, & eorum coniuges, cùm essent ab omni pollutione mundæ: in tertia masculi Iudæorum, mundi existentes, atque purificati. In quarta verò Sacerdotes stolis induti sacerdotalibus: in adytum verò soli Principes sacerdotum propriâ stolâ circumamicti,* Origenes *tract. 26. in Matthæum*, ibi: *Venit ad nos quædam traditio talis, quasi sit aliquis locus in templo, vbi virginibus quidem consistere licet, & adorare Deum; expertæ autem torum virilem non permittebantur in eo consistere.* Philo de vita 10 Traditur decidendi ratio.

supplicum, Auctor Imperfecti homil. 74 in Matthæum, Beda in cap. 2 Lucæ, exponens quomodo B. Virgo Christum duodennem amiserit: Baronius anno 57. eius Epitomator num. 37 Cochier in sac hist. cap 28. Vicecomes volum. 3 lib. 2. cap. 30 In eodē fermè modo, & dispositione fuit in primis Christianorum Ecclesijs obseruatum; conueniebant enim fideles discreti ordine, plenique religionis & modestiæ zelo, D. Augustinus lib 2 de ciuit. Dei, cap. 28. ibi: Confluunt ad Ecclesiam casta celebritate, honesta vtriusque sexus discretione, & grauitate, & disciplina, vt si eò veniant talium præceptorum irrisores, omnis eorum petulantia, aut repentinâ immutatione deponatur, aut timore, vel pudore comprimatur. Obseruarunt Microl. in obser. Eccles. cap. 9. Amalarius lib. 3. de offic. cap. 2. Non solùm enim viris, & fœminis in Ecclesia non erat idem ingressus, D. Clemens, seu quiuis auctor est constit. Apost. lib. 2. cap. 61. ibi: Maneant autem hostiarij ad introitus virorum illos custodientes; Diaconissa ad introitus fœminarum: illustrant Baronius d. anno 57. Lantdmeter. d. lib. 2. cap. 60. verùm nec simul consistebant in Ecclesia. D. Clemens d. l. 2. cap. 61. vbi describens Christianorum Ecclesiam, ait: In medio sit Episcopi sedes, ad cuius vtrumque latus consideant Presbyteri, & Diaconi assistant succincti, & expediti; horum curâ laici in altera parte sedeant cum omni quiete, & ordine: mulieres quoque separatim sedeant silentium seruantes. B. Cyrill. Hierosolym. præfat. in cath. vbi Christianos erudiens ait: Hîc tamen separentur viri, vt sint cum viris; mulieres cum mulieribus, ne studium salutis sit perditionis occasio. D. Ambrosius ad virginem lapsam cap. 6. Nonne vel illum locum tabulis separatum, in quo in Ecclesia stabas, recordari voluisti. Procop. de ædif. Iustin. Imper. Sunt autem duæ vtrimque porticus, quas fastigiata testudo, & aurum venustant: harum vna viros orantes, altera mulieres admittit. Latè probant Vicecomes de ritibus Missæ lib. 2. c. 31. Coqueus in notis ad D. August. in lib. 2. de ciuit. Dei, cap. 28. Nec omnes viri confusè, & permixtum sacris mysterijs intererant, verum separatim: interiorem templi partem intra cancellos clerici occupabant, vbi preces stantes in modum coronæ effundebant, vt de Romanis Dijs adorationis obsequium exhibentibus probat Brissonius lib. 1 de formulis, pag. 41. quem standi diuersum modum ad amussim expressit D. Gregorius Nazianz. in versibus in somnio de Anastasij templo, quod ipse Constantinopoli fixit.

Sed & atra, haud alto considere mente videbar;
Nam neque per somnum mente superbus eram.
Presbyterique graues sellis vtrinque sedebant
Demissis, ætas lecta, diuesque gregis.
Vestibus in niueis adstabat turba ministra
Splendorem referens agminis Angelici.

Ex quibus facilè euincitur, Episcopi sedem sublimi elatam fastigio, cęteris clericorum præeminentiorem fuisse, postea verò Presbyterorum. Vnde D. Augustin epist. 203. absides gradatas vocat sedes Episcoporum, quia ad illas scilicet gradibus ascenderent. Concil. Carthag. 4. can. 35. Vt Episcopus in Ecclesia, & in consessu presbyterorum sublimior sedeat; relatum in cap. Episcopus 10. 95. distinct. Concil. Trident. sess. 25 cap. 6. & Sozomenus lib. 5. cap 15. disertus est testis. Hunc sedendi ordinem Iulianus Apostata in suorum Idolorum templis æmulari conatus est: plura Lautdmeter. de veteri cleric. monach. lib. 2. cap. 60. Vicecomes de antiquis Missæ ritibus lib. 2. cap. 43 Seuerinus Binius tom. 1. Concil. fol. 589. Baronius anno Christi 45. num. 11 Antonius Augustinus in epit. iur. Pont. lib. 4. tit. 1. cap. 33. Acuña ad Decret. dicto cap. Episcopus, 95. dist. noster Escobar de Pont. & Reg. cap. 24. num 91. vbi plures refert; & linteo tegi solitam Episcopalem sedem, constat ex Pontio Diacono in vita Sancti Cypriani, ibi: Sedile autem erat fortuitu linteo tectum, vt & sub tectum passionis Episcopatus honore frueretur. S. Pacianus epist. 2. ad Simpronianum: Egone Apostolicus, an Nouatianus quem absentem epistola Episcopum finxit, quem consecrantem nulla linteata sedes accepit. Ex eodem etiam Nazianzeni loco apertè constat, presbyteros, & inferiores clericos demissam sedem ac humilem tenuisse.

11 De distinctione sexus. Cæteri fideles laici, non minùs mares, quàm fœminæ distincti sacris intererant, illi ad dexteram, quæ vergebat in septentrionem, siue in partem Australem; hæ ad læuam, quæ ad Aquilonem, seu partem borealem spectabat. Philo Iudæus lib. de vita contemplat. Ibi: Discentibus ita distribuitur, vt seorsim viri dextrum latus, seorsum fœminæ sinistrum teneant. Author veteris Ordinis Romani, vbi dum ritum Euangelium legendi refert, ait: Ipse verò Diaconus stat versus ad meridiem, ad quam partem viri solent confluere; aliàs autem ad septentrionem, &c. Et Amalarius Fortunatus, apud quem scriptum est lib. 3. de ecclesiastic. officijs, cap. 2. Masculi stant in Australi parte, & fœminæ in Boreali; vt ostendatur per fortiorem sexum firmiores Sanctos semper constitui in maioribus tentationibus eius huiusmodi; & per fragiliorem sexum infirmiores Sanctos aptiori loco, sicut dicit Paulus Apostolus, &c. Ab his verò non valde discrepat Micrologi author, qui de obseruationibus Ecclesiasticis cap. 9 demonstrat, moris esse, vt Diaconi sanctissimum Christi Euangelium recitaturi, ad meridiem, vbi etiam mares; non ad Aquilonem, vbi dumtaxat fœminæ consistunt, ex Romani Ordinis præscripto vergant: Diaconus (Micrologi verba sunt) cùm legit Euangelium, iuxta Romanum Ordinem in ambone vertitur ad meridiem, vbi & masculi conueniunt, non ad Aquilonem, vbi fœminæ, consistunt. Et paulò post reprehendit contrariam consuetudinem, quæ obtinuerat ad Aquilonem, quæ propria fœminarum erat, spectari: vtitur autem his planè verbis: Hinc vtique illa vsurpatio emersisse videtur, vt etiam Diacones in ambone contra Romanum Ordinem se vertant ad Aquilonem, potiusque se ad partem fœminarum, quàm masculorū vertere non vereantur. Quæ vsurpatio iam adeò inoleuit, vt apud plerosque quasi pro ordine teneatur. Sed quia certissimè contra ordinem est, & inhonesta, à diligentioribus ordinis seruatoribus meritò refutatur. Plura Theophilus tom. 10. de sobria frequent. mulierum, fol. 291. Vnicuiq; etiam statui, & ætati proprius locus assignatus erat, propriaque mansio, vt videre est apud authorem libri de septem gradibus Ecclesię, qui vulgò D. Hieronymo tribuitur Pęnitentes, & audientes continebantur, in ferula scilicet, seu auditorio, idest in vestibulo, seu atrijs, quibus patebat ingressus ad Ecclesiam pro distinctione gradus in quo erant, vt doctè illustrauit D. Ioannes Antonius ab Otalora in tract. de irregul. ex pœnit. solemni. in altera mãsione erant catechumeni competentes; quæ mansio protrahebatur vsq; ad ambones duos, seu pulpita, in quibus Epistolæ canonicæ, & Euangelia cantabantur; docent Balsamon in can. 12. Synodi Nicæn. Ab ambonibus versus Altare erat mansio fidelium, quam congregationem, seu consistentiam vocabant; & illæ mansiones dicebantur stationes secundi ordinis, vbi populus stabat, Concil. Turon. 2. can. 3. quia in statione primi chori clerici erant, cap. nonnulli, 93 distinct. Hanc etiam diuisionem mansionum notant D. Basilius epist. ad Amphiloch. cap. 56. Et ita propriè catechumeni, fideles, & clerici erant intra Ecclesiam; pœnitentes, & audientes extra: nec enim porticus, & vestibula Ecclesiæ censebantur, quia in his Gentiles, & Pagani stabant, vt ait D. Hieronymus epist. 17. ad Marcellam; Atrium autem, inquit, quod est foris, templum nec metiaris, quoniam datum est Gentibus. Statio siquidem catechumenorum, Ecclesiæ pars erat, vt docet Balsamon in d. can. 12. Synodi Nicæn. Baronius in apparatu, num. 51. & 52. & anno 1. num. 54. & anno 12. num 3. & 34. num. 288. & anno 57. num. 123 quamuis & aliquandiu dubitatum, an pars illa, quæ substratio dicebatur, in qua erant catechumeni, Ecclesiæ adscriberetur, vt idem notat ad can. 99. sextæ Synodi. Virgines denique à non virginibus fuisse loco secretas, habemus ex Origene tract. 27. in Matthæum, ex Ambrosio inc. 6. ad virgin. lapsam & Nazianzeno suprà relatis; quam secretionem vsurpatam fuisse in veteri Testamento liquet ex Gregorio Nysseno orat. de Christi natiuitate. Probant Vicecomes dicto lib. 2. de Missæ ritibus, cap. 43 Ambianas ad Tertul. de velandis Virg. cap. 30. obseru. 1. pueri verò erant prope suggestum, ante sacrarium, vt liquet ex Ioanne Moscho in prato spirit. cap. 196. qui narrans puerorum insigne facinus, qui distributis in se sacræ lithurgiæ munijs, vt sacerdotem ministrantem imitarentur, ait: Supra saxum in morem altaris apponunt panem, & vas testeum cum vino, assistuntque vnus quidem coram altari, qui fungebatur officio presbyteri medius, duo verò alij hinc, atque hinc, veluti ministri; & ille quidem sanctæ oblationis verba dicebat; illi verò fasciolis quę ferebantur, pro flabellis vtentes, auram faciebant: qui verò presbyteri fungebatur officio, ideò sancta oblationis verba sciebat, quia consuetudo fuit in Ecclesia, vt pueri in Missis ante sacrarium assisterent, primique cum clericis excommunicarent. Quam mansionum diuersitatem eleganter expressit D. Petrus oratione illa, quâ D. Clem. successoribus designauit, quæ refertur, Epist. 1. D. Clem. ad

Iaco-

Iacobum, vbi status omnis Ecclesiæ comparatur magnæ naui per mare turbulentum vectę, cuius dominus ipse sit Deus Pater; gubernator Christus; proretæ Pontifices; nautæ Presbyteri; dispensatores Diaconi; nautologi Catechistæ; epibatę, id est vectores, vel qui vehuntur, tota reliqua multitudo laicorum, de quibus quidem laicis loquitur illic D. Petrus. Ante omnia cum quiete, & sileotio vectores (id est laici) in suis vnusquisque resideant iocis, ne fortè per inquietudinem, & inconditos, inutilesque discursus, si passim vagari cęperiot, vel ab officio suo nautas impediant, vel in alterum latus per inquietudinem eorum nauis pressa demergatur. Nec tantùm vt liberè, quietéque clerici possiot ministrare, debent seorsim à populo consistere, & laicos præcedere, verùm ob dignitatis præstantiam, quà fulgent, vt latè illustrant Cabreros *de metu lib. 2. cap. 16.* Cressolius *lib. 1. mystag. cap. 2. & 3.* P. Bollo *lib. 1. Oeconom. clas. 1.* quod etiam in suis sacrificijs ethnici obseruarunt, in actionibusque sæcularibus. Vnde in theatro Romano distincti erant gradus pro qualitate personarum, quos post Lypsium *de amphiteatr.* refert D. Iosephus de Reres *lib. 1. opusc. cap. 23.* Rectè ergo in præsenti statuerunt laicos non debere stare intra cancellos cum clericis, sed seorsim extra chorum: Et cùm hodie in aliquibus prouincijs, quod tertius est, exclusis sacris personis, propudiosè locum earum occupant laici, & prophani, meritò dixeris cum Nazianz. *carm. ad Episcopos, num. 6.*

Hanc, quæ Doctorum sedes erat antè virorum,
Et grauium pietate hominum, vitæque probatæ;
Hos quoque qui mundos dirimunt (quorum effluit vnus,
Alter at vsque viget, stabilisque in sæcula durat)
Diuosque, atque homines discludunt limite certo
Cancellos: talis nimirum erat hic locus olim,
At nunc ridiculus, contrà discrimine nullo
Cùm quisque haud clausis irrumpit ad intima portis;
Et mihi iam medio in cœtu, ingentique corona,
Stans præco hæc alta videatur dicere voce:
Huc agite, ô quoscunque iuuat turpissima vita!

Nec potest cuiquam suffragare prærogatiua Magistratus, qua fungitur; nam talis prærogatiuæ nullus est vsus iotra templum; quia quiuis Magistratus in templo habetur vt priuatus. Quod Iulianus Apostata ad sacrorum suorum io Gallecia Pontificem Arsacium scribens, ipse idolomaniæ Pontifex Maximus edixit, apud Nicephorum *cap. 22.* Eius verbis procaciam quorumdam, qui se Catholicos dicunt, placet contundere: *Prouinciæ Rectoribus in vrbem aduenientibus nullus sacerdotum obuiam eat; sed cùm in Deorum templa ingrediuntur, intra vestibulum saltem occurrat. Ne quis autem miles eos ædem sacram ingredientes præcedat, sequatur tamen qui volet. Quamprimùm enim Magistratus solum delubri attigerit, priuatus redditur. Tu siquidem quod nosti, intra templum imperium obtines. Atque id diuinæ agitant sanctiones, quibus qui parent, veri Deorum sunt cultores; qui verò fastu efferuntur, sunt insolentis iactantiæ, & vanæ gloriæ aucupatores.*

12 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam vt idē Tertullianus ait, differentiam inter clerum, & plebem constituit Ecclesiæ authoritas: nec laici olim sacerdotes dicebantur, quia aliqua munia in Missæ sacrificio olim obirent, sed propter sacerdotium internum, & spirituale, quo omnis Christianus animam & corpus Deo offert per spirituale sacrificium bonorum operum, de quo sacerdotio intelligendus est D Hieronymus *in c. multi 12 40 dist.* vbi ait: *Non omnis sacerdos, sanctus; sed omnis sanctus, sacerdos.* Nec obstat primum augmentum difficultatis; nam licèt verum sit primis Ecclesię sæculis fideies laicos magnæ deuotionis zelo accensos, etiam psalmos in Ecclesia publicè decantasse, non tamen in eodem loco consistebant ac clerici, sed in secunda statione, vt suprà retuli: quare licèt certum sit, eos psalmorum modulationi intendere, non tamen in eodem loco, sed prorsus diuerso. Nec obstat secundum difficultatis augmentum; nam in antiquis Ecclesiæ canonibus legitur, oblationem fieri ad altare, non quia laici ipsi immediatè ibi munera offerrent, sed quia Diaconus oblata ab eis recipiens ad altare deferebat, *cap. perlectis, 25. dist.* ibi: *Diaconi est oblationes inferre, & disponere in altari.* Vnde laici nec oblationis causa ad altare accedebant, vt docet Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 40.* Constat id etiam ex Heraldo Archiepiscopo Turoneosi *c. 7.* sic disserente: *Vt populus extra cancellos stet, eiusque oblatio extra cancellos recipiatur.*

Theodulphus Aurelianensis *cap 6.* sic edicit: *Fœminæ, Sacerdote Missam celebrante, nequaquā ad altare accedant, sed suis locis stent, & ibi Sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat.* Quaouis in nonnullis Ecclesijs contrarium obseruatum fuisse credat Christiu. Lupus *in d. can. 69.*]

13 Exponitur Can. 69. Synodi 6. Adhuc tamen suprà traditis obstare videtur textus *in can. 69. Synodi 6. in Trul.* ibi: *Nulli omninò liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita potestate, & authoritate Imp. quando quidē voluerit Creatori dona offerre, ex antiquissima traditione.* Ex quibus verbis apertè cōstat, Imperatoribus etiam laicis licere intra cancellos in sacrario sedere, immò propria manu in altari offerre. Ergo non rectè generaliter, & indistinctè in pręsenti docetur, laicos intra caocellos stare, aut sedere non posse. Pro cuius canonis expositione sciendum est, neque Imperatori quidem nlim licuisse cancelios ingredi, aut in sacrario sedere inter clericos, vt satis liquet ex pluribus exemplis, quibus historia Ecclesiastica abundat, apud Sozomenum *lib. 5. hist. cap. 15. & lib. 7 c 14.* Thoedoretum *lib. 5. cap. 17.* Vnde Constantinus Imperator in Concilio Nicæno eo erga eius Patres obsequio se gessit, vt ius sedendi ab ipsis exposceret, quo non aliter fuit vsus, quàm Episcopi congregati destinatas sedes occuparent, vt referuot Eusebius *lib. 2. de vita Constant cap. 10* Theodoretus *lib. 1. cap. 7.* Socrates *lib. 1. cap. 5* ex eis Christ. Lupus *ad eund. can.* cui pietati mirè congruit alia non satis extollenda Magni nostri Monarchæ, qui in suo Sacello Regio diebus Purificatioois, Cinerum, & Dominicæ Palmarum semper præcedere iubet omnes clericos, & Capellæ ministros in assumptione Cereorum, Cinerum, & Palmarum, vt referunt Turturetus *in Sacello Regio, cap. 6 fol. 100* D Didacus de Guzman *in vita Reginæ Margarit. cap 19.* Sed eò peruenit Græcorum Imperatorum superbia, vt cancellos Ecclesiæ penetrarent, & cum presbyteris sedere, ac offerre ambirent. Gregorius Nazianz. *orat. 20.* vbi de Valente ait: *Cùm quidem ille nescio quomodo rursus nobiscum in Ecclesiam se contulisset, & intra velum extitisset.* Nec eorum ambitio huc sistebat, sed plura etiam Episcopalia munera vsurpabant, vt referunt Filesacus *in cap. 7 de off. ordin.* Robertus *lib. 3 rer. iudic. cap 1.* Albaspinus *lib. 1. obseru. cap. 23.* immò & titulo Sancti salutabantur, teste Balsamone *in can. 4. & 12 Concil. Nicæni 2.* & de hac prærogatiua sedendi intra cancellos plura ex ingenio sibi comminiscuntur Balsamon & Zonaras *in d. can. 69.* iste asserit: *Quia laicus est Imperator, illi ad sacrum altare non licere ingredi, sed propter eam, quā præditus est, supremæ potestatis amplitudinem, id ei pronctusio antiquorum Patrum exemplo concessum fuisse.* Ille asserit: *Hoc Imperatori licere, quia Græci Imperatores cum sanctæ Trinitatis inuocatione oleo vncti sunt. Vnde non tantùm quando sunt Deo munera oblaturi, sed quandocūque voluerint, sine vlla impedimento in sacra templi adyta ingredi, & suffire, & cum triplici cereo signare, quemadmodum & Pontificibus, eis licere.* Non nemo id ad adulationem Græcam retulit; res tamen ita se habuit. Cùm ita crebrescente aulicorum assentatione, omnia sibi, ob dignitatis excellentiā licere Imperatores opinarentur, iouerso rerum Ecclesiasticarum ordine in adyta quoque pro libidine ingrediebantur; & cùm sacra peragebātur, sedebant. Ambrosius insolentiam moderatus est, & locum Imperatoribus ante cancellos bematos assignauit, vt sic propter Imperij maiestatē Imperator, cùm primus in ordine sederet, populum; Sacerdotes, qui in sacris penetralibus locum habebant, Imperatorem antecederent: idque approbatum à Theodosio, & corroboratum à successoribus, ad sua, Theodosij nempe Iunioris, tempora conseruatum tradit Sozomenus *histor. Eccles. lib. 7. cap. 24.* *Moris erat vt Imperatores, dum sacris interessent, in sacrario sederent, maiestatis ergò à populi consortio separati. Ambrosius autem considerans eam consuetudinem, vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natam, Imperatori in Ecclesia locum assignauit ante sacrarij cancellos, ita vt populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes ordine sedis antecederent. Hanc autem optimam constitutionem Theodosius Imperator approbauit, & successore eius corroborauerunt, ac nos eam ex eo vsque tempore conseruatam cernimus.* Nicephorus quoque Calixtus *histor. Eccles. lib. 12. cap. 41.* sententiam Sozomeni clarioribus etiam verbis retulit, io illis: *Postquam verò tempus aduenit, quum eum* 5
more recepto, munus ad sacram mensam offerre oporteret, lacrymans surrexit, & diuinum sacrarium ingressus est, &

dono ex consuetudiue oblato, intra sacros cancellos permansit iu sanctiori sacerdotum loco, vbi autiquitus Imperatores consistere mos non erat, propter dignitatis sublimitatem à plebe segregatos. Quam rem quodd Ambrosius adulationis magis, quàm ordinis recti esse putabat, Imperialis quoque stationis locum ita vt par erat, iu ordinem suum redegit, pro oratabulis, seu cancellis sacrarij sede illi designatâ, vt Imperator bouoratiorem quidem præ populo stationem baberet, præ illo autem Sacerdotes locum sublimiorem obtiuerent. Eum ordinem, vt optimam Theodosius tum laudauit, posteri quoque confirmaruut, qui inde ad hæc vsque tempora seruatur. Ego verò semel annuo tempore uostræ ætatis, Dei amantissimos Principes, magui Sabbathi die sacra adyta maximi Dei Sapieutiæ templi iugredi vidi, cùm sub crucis forma ia sacra measa noaa adolerent aromata, & dona ei inferrent. Subditque intrà eundem Theodosium præscripta sibi ab Ambrosio diligenter seruasse. Cùm enim Byzantij die festo diuinam ingressus ædem, dona mensæ mysticæ intulisset, statim retrocedens exijt. Nectario factum ægrè ferente, & causam inquirente, respondit se, quod inter Imperatorem, & sacrorum Antistitem discrimen sit agnoscere, & vix tandem veritatis Doctorem, & dignum Episcopali dignitate Ambrosium inuenisse. Refert Theophilus *tom. 14. in beteroc. spirit. p. 2. punct. 4. fol. 129.* Ioannes Cabassutius *in uotis. Concil. iu d. can. 69. Synodi 6.* Nec tacuit Theodosius Iunior *iu actis Concilij Ephesini. Nos*, inquit, *qui legitimi Imperij armis semper circumdamur, quosque sine armatis, & stipatoribus esse non conuenit, Dei templum ingressuri, foris arma reliuquimus, & ipsum etiam diadema Regiæ Maiestatis insigne deponimus, & sacra altaria munerum tantùm offerendorum causâ accedimus, quibus quoque oblatis ad extimam, communeque atrium mox nos recipimus.* Iuxta illum veterem morem, seu potiùs improbum vsum accipiendus est textus *in d. can. 69.* Posterioribus autem sæculis in Concilio Aquensi celebrato anno 1586. de laicis nobilibus ita cautum fuit: *Laici verò uobiliores, & qui vel Christianissimi Regis Consiliarij, & Officiales, aut ex Militaribus Ordinibus, aut communitatum Magistratibus fuerint, poterunt iutra chorum admitti; ita tamen vt post clericos sedeant, nec inter clericos ipsos ipsis sedere liceat.* Refert Coriolanus *in addit. ad summam, fol. 138.* quod de Ducibus & Comitibus aliquando locum indebitum vsurpantibus probat Altesserra *de Ducibus lib. 2. cap. 17.* etsi debitus honor illis seruandus sit, iuxta Concil. Vormat. *can. 58.* ibi: *Vt Episcopi prouideant queia bouorem presbyteri senioribus tribuant.* Trosleian. *can 6. Presbyteris vestris bumilitatis exempla, & monita dare debemus, videlicet vt eis, in quorum ditione suæ consistuut Ecclesiæ, coagruum bonorem & obsequium impendant debitum, id est, spirituale, atque Ecclesiasticum; & boc sine vllo typho, vel conteutione, aut rebellione.*

Superest tantùm vt de Monachis agamus, qui primis 14
Ecclesiæ sæculis sacris Ordinibus non initiabantur, *cap. Monachi, c. adijcimus, 16. quæst. 1.* vnde non incongruè ambigitur, an inter clericos, an verò cum laicis in Ecclesia consisterent? Et quia monachi laicorum statui plenè adscripti non erant, sed medio inter hos, & clericos gradu potiebantur, fateri necesse est, distinctum, diuersumque locum monachos in Ecclesia tenuisse, extra chorum videlicet, sed propè cancellos; quod facilè probatur ex B. Dionysio Areopag qui *epist. ad Demophilium*, partem templi patuisse refert plebi sanctę, aliam Terapeutis, tertiam Clero: & *cap. 7. de bierarch. Eccles.* ait: *His qui mouachi suat ordiuati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas mittautur, & adstant non ad custodiam, sed vt ordiuem recognoscant suum, sintque ipso populo propinquiore Sacerdotibus.* Deinde sanctus Basilius Magnus *homilia 2. de laudibus ieiunij*, ita scribit: *Ieiunantem inter sacrorum cancellos recipit Dominus, at luxu, crapulaque pleaum, veluti profanum, & à sacris alienum aequaquam admittit.* Vbi, sicut non est dubium, quin cancellorum nomine intelligat sanctus non eos, qui choro propriæ clericorum stationi circumdati erant, sed quibus proximus choro locus à reliquis seiungebatur; ita ieiunantis vox apud eundem non quemlibet ieiunio corpus macerantem significat, sed eum qui monasticam vitam professus est. Gregor. Nazianz. *orat. 32.* vbi de singulorum, qui concionanti, & sacrificanti aderant, locis, & ordinibus verba faciens, ita scripsit: *Vale Cathedra, inuidiosum boc, & periculosum fastigium Pontificum, concilium Sacerdotum, nou minùs maiestate, quàm ætate ornatorum, & quicuuque tandem alij circa sacrosanctam mensam ministratis, atque ad appropinquantem Deum appropinqaatis, valete Nazaræorum chori, virgiaum sanctimonia, mulierum modestia.* Vbi pro Nazaræis monachos accipi probat Vicecomes *volum. 3 lib. 2. cap. 38.* & ita dum Gregorius priùs de clericis, posteà de monachis, tandem de laicis agit, apertè demonstrat, monachos in diuerso loco clericis immediato sedisse, quod & docent Lemaistre *in coufutatione Sorbon. 1. p. cap. 2.* & *de monachis lib. 1. cap. iu princip.* contra Hallierium Cellotius *de bierarch. lib. 7. cap. 2. per tot.* Francisc. Hallier. *in vindicijs, lib. 4. c. 2.*

De Monachis.

C A P V T II.

Ex Concilio a *Pictauiensi.*

CLerici arma portantes, vel *b* vsurarij, excommunicentur.

N O T Æ.

1 a *PIctauiensi.*] *Cau. vlt.* iuxta editionem Baronij *anno 1100 n. 19* Coriolani *in summa, fol. 490.* De hoc Concilio & causa illius congregationis nonnulla notaui *in cap. 1. de ætate & qualit.* Etiam reperitur textus hic in *cap 2 hoc tit. in 1. collect.*

b *Vel vsurarij.*] Ita legitur in dictis editionibus Baro-
2 nij, & Coriolani, & in Regia *tom. 14. Conciliorum*: vnde necesse non est cum repetentibus in pręsenti coniunctiuā accipere pro disjunctiua; sæpiùs enim breuitatis causa Patres huius Concilij diuersa sub vno canone statuerunt, vt notaui *iu cap. 1 de filijs Presbyt.* & ita quia parem pœnam imponebant clericis vsurarijs, vel ipsis arma portantibus, ideò eos tam armatos, quàm vsurarios in hoc canone coniunxerunt. De clericis vsurarijs agemus (si Deus vitam, otiumque dederit) *in cap 1. de vsuris*: in præsenti tantùm de deferentibus arma videamus.

C O M M E N T A R I V M.

3 EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Clerici arma deferre nou debent, aliàs deponuntur*, Probant eam Concil. Toletan *can. 44.* sub Honorio I. celebratum: *Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint, aut sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu, in monasterium contradantur perenniter pœnitentiæ.* Item Concil. Francicum celebratum sub Carolo Magno Principe, præsidente Legato Sedis Apostolicæ Bonifacio Moguntinensi Archiepiscopo: *Seruis Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut iu exercitum, & in bostem pergere omninò probibemus, nisi illis tantummodò, qui propter diuinum ministerium, Missarum scilicet solemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad boc lecti sunt*; id est, *vnum, vel duos Episcopos cum Capellanis suis Princeps secum babeat.* Idem antea statuerat scribens ad eundem Bonifacium Zacharias I. *epist 8. & 9.* idem & Carolus Magnus *ia coastitutiouibus suis*: idem omninò & Concil. Biterrense *cap. 10.* sub Arnulpho, & Concil. Biterrense *can. 14.* Concil Moguntin 4 *can. 74. Nos qui reliquimus sæculum, id modis omnibus obseruare volumus, vt arma spiritualia babeamus, corporalia dimittamus.* Concilium Vormatiense sub Pipinio, *can. 16. Vt arma clerici non portent.* Claromontanum sub Vrbano II *can. 4. Ne aliquis clericus arma deferat.* Rauennat. tempore Honorij IV. *can. 3. c. eos 20. q. 3. cap. porrò 16. q. 3. cap. quisquis 17. q. 4. c. cùm clericos, de voto, cap. Sacerdotes 5. de pęnis, cap in audientia, de sent. exc. cap. clericos 8. 41. dist. cap. si quis, 41. dist. cap. 6. §. clericos, c. 12. cap. penult. de bomicid. cap. non pila, cap. conuenior, 23. q. 4. Clem. 1. §. quia verò, de statu monach. Clem. vnic. vers.*

Conclusio traditur, & probatur.

verſ. Quid cum armis, de exceſſ. Prælat. Concil. Britannicum ſub Agathone: *Statuimus etiam, atque decernimus, vt Epiſcopi, vel quicumque Eccleſiaſtici ordinis religioſam vitam profeſſi, armis non vtantur.* In exceptionibus Ebberti Eboracenſis Epiſcopi, *n.* 17. hęc leguntur: *Nemo ſacerdotū ex numero arma pugnantium vnquam portet.* Innocent. III. *lib.* 1. *epiſt.* 48. Sanctus Bernardus *epiſt.* 203. *Nec clericis eſt pugnare armis militaribus.* Concil. Ilierdenſe celebratum anno 1219 ſub Ioanne Cardinali A.S.L. *In Eccleſijs, ciuitatibus, villis, vel aldeis clerici cultellos acutos portare non præſumant:* lex 53 *§. circumcinge, C. de Epiſcopis, & Clericis:* alia congerunt Creſpetius *in ſumma, verbo Arma* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Garaſia & Barboſa, idem Barboſa *de officio Parochi, c.* 6. & *de iure Eccleſ. lib.* 1. *cap* 4. *n.* 137. Ant. Auguſtinus *in epiſt. lib* 6. *tit.* 54. Acuña *in d. cap. Clericos* 41. *diſt.* Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 5. Cironius *in* 5. *compil. in cap.* 1. *de ſent. excom.* Salmutius *ad Pancirolam lib.* 1. *tit.* 56. Vuadingus *in notis ad opera D. Franciſci, fol.* 265. Ioannes Garcia *in ſumma, tract.* 2. *diffic.* 2. *dub.* 2. *n.* 9. Claudius Eſpenceus *lib.* 2. *digreſſ. cap* 6. Ant. Auguſtinus *lib.* 8. *tit.* 43 Rouſſeiius *lib.* 4. *hiſt. iuriſd. cap.* 4. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de religioſa lericate, fol.* 193. Florens in præſenti. De armis à clericis non deferendis agit Sperell. *deciſ.* 122. & 124. *cum ſeqq.*

4 *Impugnatur prædicta concluſio.* Hæc tamen aſſertio difficilis redditur ex ſequentibus iuris principijs. Et primò, nam armorum finis eſt defenſio propriæ vitæ, aut bonorum. Nouell. 85 *cap.* 4 *in fine;* nec diuitiarum ſecura eſt profeſſio, niſi armorum defenſione ſeruetur. Vegetius *lib.* 3. *de re milit.* & cùm iuris gentium ſit vim, atque iniuriam propulſare, *l. vt vim, ff. de iuſtitia & iure, l.* 45. *§.* 4. *ff. ad leg. Aquil.* & ipſa naturalis ratio permittat, vt à periculis nos defendamus, *l. itaque* 4. *ff. de iuſt. & iure,* vnde ius hoc, vt arma armis repellere liceat, à natura comparatum dicitur, *l.* 1 *§. vim vi* 27. *ff. de vi & vi armat.* ſæpe enim præſens neceſſitas moram iudiciorum non admittit, *l.* 1. *§. ſed excipiuntur* 2. *de ferijs, l.* 3. *§. vlt. ff. ad legem Cornel. de ſicar. l.* 7. *§.* 1. *ff. quod vi aut clam, cap.* 3. 23. *q.* 1. Igitur hæc defenſio omnibus permiſſa, quę ex delatione armorum prouenit, clericis auferri non debet. Augetur hæc difficultas ex præcepto Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſæpiùs etiam ſacris Eccleſiæ miniſtris iuſſit arma deferre; in ipſo enim limine ſuæ paſſionis Apoſtolos admonuit, vt gladios compararent, his verbis Lucæ *cap.* 22. *verſ.* 13. *Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat illum.* Nec D. Petro Apoſtolorum Principi percutienti gladio auriculam militis, iuſſit Dominus proijcere gladium, ſed potiùs cuſtodire, & conſeruare, his verbis, *Matthæi cap.* 26. *Conuerte gladium tuum in locum ſuum.* Igitur quia à clerici ſtatu alienum non eſt gladios deferre, ſeu arma portare.

5 *Armorū acceptio nes.* Quâ difficultate minimè obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, arma tranſlatitiè, & minùs propriè accipi pro quolibet munimento, quo quis gaudet; ſic inſtrumenta ruſtica agricolarum arma dixit Virgilius *lib.* 1. *Georg. verſ.* 60.

Dicendum & quæ ſint duris agrantibus arma.

Et Nautarum *lib* 5. *Æneid.*

Colligere arma iubet, validiſque incumbere remis.

Sic ſtudioſorum arma libri dicuntur. Gedeus *in l.* 41. *num.* 6. *ff. de verb. ſignif.* & inſignia gentilitia communiter arma dicuntur. Opingius *de iure inſignium, in princip. n.* 31. propriè tamen arma intelliguntur, quæ principaliter ſecundùm naturalem vſum ad defendendum, & offendendum ſunt ordinata, vt gladius, lancea, bombarda, balliſta, de quibus Virgil. *lib.* 1. *Æneid. verſ.* 54.

—— Furor arma miniſtrat.

Vnde Conſultus *in l. armatos* 9. *ff. ad leg. Iuliam de vi publica,* armatos non tantùm eos accipiendos eſſe monet, qui tela habuerunt, ſed etiam quicquid aliud, quod nocere poſſit. Faciunt lex *quod eſt* 3. *§. armis, ff. de vi & vi,* lex 2. *ff. de vi bonor. rapt.* iunctis traditis per Bocerū *claſ.* 4. *diſp.* 23. *theſi* 7. Pancirolam *vbi ſuprà,* & *in notit. Imperij, cap.* 65. Demſterum *ad Roſinum lib.* 3. *cap.* 5. Tabor. *in armamen in principio;* quo modo in præſenti prohibitione, & ſimilibus inhibitionibus de armis non deferendis, arma accipiuntur pro omnibus illis inſtrumentis, quibus ad nocendum homines vtuntur, & eo animo deferuntur; vnde armorū prohibitio ceſſat vbi quis arma ad panem incidendum, vel ad aptādas pennas portauerit, vel etiam cultellos minores, *cap. lator, de homicidio,* qui armorum appellatione non veniūt, *Nouella* 85 *cap.* 4. ibi: *Permittimus cultellos minores.* Quod tamen intelligitur de cultellis modò definitis; nam cultelli maiores, cultri dicti, cum quibus grauis percuſſio inferri poteſt, prohibētur clericis, & monachis: Concil Ilierd. ſuprà relatū, Arnulphus Epiſcopus Lexou *epiſt. ad Alex Papam,* ibi: *Ac niſi de cultellis eorum pugionem prouida ſuſtuliſſet antiquitas, ſæpius vſque ad alternas etiam mortes intemperantia deſæuiſſet.* Notauit Cironius *in cap.* 1. *de ſent. excomm. in* 5 *compil* quo modo accipienda ſunt plura ſtatuta Pontificia, quę cultellorum geſtationē prohibent, apud Arniſeum *lib.* 2 *de maieſt. cap.* 5. *§.* 5. *pag.* 337. Arma igitur offenſiua, vel defenſiua, quę ad armandum hominem inuenta ſunt, hac prohibitione cōtinentur, Cęterùm quę ad armandū hominem facta non ſunt, lædere tamen quem poſſunt, vt lapides, fuſtes, & ſimilia, licèt in maleficijs perpetratis armorū nomine veniant; tamen in ſimplici prohibitione geſtationis armorū non continētur, nec etiam pęnam adiectam deferenti arma patitur, qui arma deferr ad nocendum fabricata, ita tamen corrupta, vt nocere ampliùs nequeant, & ſpeciem tantùm armorum habeant Riccius *deciſ.* 63. *Curiæ Neapolit.* vbi deciſum refert, quod clericus, qui archibuſetum geſtauerat abſque ſilice, ſiue fuſili, canibuſque ferreis, abſolutus fuit à Synodi prouincialis Neapolit pœna contra portantes arma, cùm talia non portaret, quæ apta erant ad nocendum, argumento legis *Quintus §. qui aurum* 3. *ff. de auro & argent.* probat Decianus *conſil.* 122.

Secundò ſciendum eſt, armorum delationem, ſeu vſū regulariter priuatis prohiberi *in l. vnic C. vt armorū vſus,* ex rationibus, quas infrà in eius interpretatione aſſignauimus, adeò vt nec fabris ipſorum vſus permittatur, *nouella* 85. *c.* 1 ac nec militibus quidem extra vſum belli, vt probat Arniſeus *d. cap.* 5. *pag.* 340 *ex l. qui conuentus* 14. ibi: *Armorumque cuſtodi plerumque ea culpa imputatur, ſi arma militi commiſit non ſuo tempore.* In poſteriori ætate nobiles à plebe diſtinxit delatio armorum. Guntherus *lib.* 3. *Liguſt in Frider.* 6 *De armorum vſu prohibeto.*

Vtque ſuis omnem depellere finibus hoſtem
Poſſit, & armorum patriam virtute tueri,
Queslibet ex humili vulgo, quod Gallia fœdum
Iudicat, accingi gladio concedit equeſtri.

Quo ex loco intelligimus de nobilibus tantùm accipiendum eſſe canonem 17. Concil. Mogunt. 1 ibi: *Laicis verò, qui apud nos ſunt, arma portare non præiudicemus, quia antiquus mos eſt, & ad nos vſque peruenit.* Et tunc nobiles enſes accipiebant de altari Petrus Bleſ *epiſt.* 94. ibi: *Sed & hodie tyrones enſes ſuos recipiunt de altari, vt profiteantur ſe filios Eccleſiæ, atque ad honorem ſacerdotij, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberationem gladium accepiſſe* Probat Alteſſerra *de Dubijs, cap.* 7. Ob inſtitutum verò, & peculiarem profeſſionem ab armorum vſu arcentur non ſolùm Philoſophi, *l. profeſſi* e 6. *C. de muner. patrimon. lib.* 10. *l.* 1. *§. an* 4. *ff. de varijs, & extraordin. cognit. l.* 8. *§* 4. *ff de vacat. muner.* verùm etiā Clerici, ex hoc textu, & ex ſuprà relatis monachi; vnde iure feudali eo ipſo quod vaſſallus votum religionis emiſit, arma deponere cogitur, nec ea amplius recipere poteſt, *lib.* 2. *feudor. tit* 21. & 26. Similiter, & qui pœnitentiæ ſolemni caput ſubdiderant, arma deferre nequibāt, *cap. admonere* 33 *q.* 2. *cap de his verò* 26. *q.* 7. *cap. contrarium, cap. falſas, de pœnit. diſt.* 5. Synodus apud Vuormac. tempore Ludouici apud Hincmarum Rhemenſ. ibi: *Quicunque propriâ vxore derelictâ, vel ſine culpa interfectâ, aliā duxerit vxorem, armis demiſſis publicam agat pęnitentiam.* Sigebertus *in chron. Ludouicus Imperator, à ſuis deſertus, ac proditus, & in poteſtatem filiorum redactus, Epiſcoporū iudicio arma depoſuit, & ad agendam pęnitentiam incluſus eſt.* Notarunt Iuretus *ad epiſt.* 85. *Iuonis,* Alteſſerra, *vbi proximè.*

Vnde apparet ratio pręſentis deciſionis; non enim clericorum arma ſunt gladij, ſed dolor, fletus, orationes, & lacrymæ, *cap. non pila, cap. conuenior,* 23. *q.* 8 debent enim clerici exemplum Chriſti ſequi, qui in Ægyptum ob Herodis ſæuitiam fugiens, & lapidibus Iudæorum cedens, non arma armis, ſed fugam perſequentibus docuit opponi, *§* 1. 23. *q.* 3 Accedit quod repugnat habitui, & honeſtati ſacerdotali arma geſtare; qui enim armatum ſe contuetur, arrogantior fit, & ad iniuriam inferendam concitatur. Hinc arma cauſam ſaltem per accidens præſtare dicuntur ad delicta perpetranda, *l. ſi ſeruus,* ibi: *Armorum fiducia, C. de his qui ad Eccleſiam, l. ſi quis in hoc genere* 10. *verſ. quod ſi, C. de Epiſcop. & cleric.* quod ab honeſtate clericorum prorſus alienum eſt; ferro enim 7 *Traditur ratio decidendi.*

sanguis elicitur, à quo clerici abstinere debent, *can. 27. Apostolor.* Olim tamen abusus tantus inoleuerat, vt passim Episcopi, & clerici armati incederent, vt refert Aymonius agens de Ludouici Imperatoris temporibus, ibi: *Tunc cœperunt deponi ab Episcopis, & clericis cingula baltheis aureis, & gemmeis cultris onerata.* Accedit etiam, nam adeò Ecclesia abhorruit vsum armorum in eius ministris, & cæteris fidelibus, vt etiam laicis accedentibus ad Ecclesiã iuberet priùs arma deponere, vt ex actis Concilij Ephesini suprà *in cap. 1.* retuli. Concilium Salegun. *can. 8.* ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, vt nemo gladium in Ecclesia portet, regali tantùm excepto.* Aurelian 3. *cap. 28.* Cabilon. *cap. 57.* Illustrat Theophilus Raynaud. *tom. 17. de relig. loricato, fol. 192.* Filesacus *in cap. 1. de offic. ordin. §. 2.* Carolus *lib. 7. capital. cap. 202.* illic: *Sacrificia matutina Missarum, siue vespertina, ac quis cum armis pertinentibus ad bellorum vsum spectet; quod qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat, quali eum districtione debeat castigare.* Et *d. Clementina 1. §. quia verò, de statu monach.* Nec tantùm in templis, verùm nec in eorum areis, cellulis, seu domibus, *l. pateat 3. arma, C. de his qui ad Ecclesiam confug.* vsque adeò, vt armatis ad Ecclesiãs immunitatis causâ confugere nun liceat; sed si arma secum in Ecclesiam intulerint, iubentur ea deponere cum religione, ac nisi ea deponant, ab Ecclesia abstrahuntur, *dicta l. 3. §. vlt.* & seruus qui cum armis ad Ecclesiam confugerit, inde extrahi debet; & si resistat, impunè potest interfici, *l. si seruus 4. C. eod. tit.* Igitur si laicis fidelibus, qui accedunt ad Ecclesiam, prohibetur arma gestare, quantò magis clericis, & ministris Ecclesiæ prohiberi debet. An verò iudices sæculares possint clericos arma deferentes illis spoliare, dubium est? Affirmat P. Caball. *resolut. cent. 1. casu 9. num. 13.* Couar. *lib. 2. var. cap. 20. nu. 28.* & *practic. q. 37. num. 7.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 28. num 66.* Peguera *decis. 56. num. 11.* Roussel. *lib. 4. hist. Pont. iurisd. cap. 3. num. 39.* plures, quos refert & sequitur Vela *tom 2. dissert. 44. num. 47.* Negat Vasquez *in 1. 2. disp. 167. cap. 4. num. 31.* Cui sententiæ libenter adhæreo, nisi à Prælatis proprijs admoniti fuerint, vt ea deponant; quia cùm post tertiam monitionem priuilegium fori amittant, *cap. audientia 25. cap. contingit 45. de sentent. excommunic.* Iustè à iudice sæculari illis arma auferuntur. Prosequitur latiùs Barbosa *in collect. ad hunc textum*, & *tom. 6. in select. ad hunc textum.* Praxi tamen apud nos receptum esse, vt clerici reperti cum armis post noctis horam vulgò *de la queda*, possint illis spoliari, pluribus relatis testantur Azeuedo *in l. 9. tit. 3. lib. 1. recopil* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. n. 87.* & *lib. 2. cap. 18. num. 66.* Vela *dicto num. 47.*

8 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam à præsenti generali prohibitioni necessitatis casus excipiendi sunt, vt contra vim, tum sibi, tum patriæ illatam, armis sese clerici defendere possint, *cap. olim*, ibi: *Vim vi duxerit repellendam; de restit. spol. cap. cùm præsentiam 3. de clerico percussore, cap. dilecto 6. de sent. excom. in 6.* Eadem ratione si ciuitas ab hostibus oppugnetur, clerici arma defensionis causâ sumere possunt, *cap. petitio*, ibi: *Tam clericis, quàm laicis; de homicidio, cap. peruenit, de immunit. Eccles.* Citra illum tamen necessitatis casum non debent Clerici arma sumere, *cap. clericum 23. q. 8.* Grotius *de iure belli, lib. 1. cap. 5. num. final.* Nec obstat argumentum deductum *ex dicto cap. 22. D. Lucæ*; non enim ibi iubet Dominus eos emere ad inferendas iniurias, sed ad extollendam iusti patientiam; non ad feriendos satellites, sed ad instruendos Christianos. Petrus gladio percussit, sed obiurgatur à Christo, qui vult in comitatu gladios haberi, sed non in homines distringi. Quis ergo gladij vsus? Cur, interrogat Ambrosius Petri nomine, emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem vetas promi? Et respondet, vt sit parata defensio, non vltio necessaria; & videar potuisse vindicare, & noluisse: docet Vuadingus *ad D. Franciscum tom. 2. fol. 263.* Accedit ratio significandi vtramque potestatem, gladij videlicet spiritualis, & temporalis, in Ecclesia esse, vt illustrat Bobadilla *d. cap. 15. per totum.*

9 Exponitur cap. 3. de clerico percussore. Sed hucusque traditis obstat textus *in cap. 3. de cleric. percuss.* vbi clericus arma accipiendo, etsi homicidium exinde sequatur, non punitur, nec irregularis fit. Igitur quia licet clericis arma portare. Augetur hæc difficultas *ex can. 55. D. Basilij ad Amphilochium*, ibi: *Qui se latronibus aduersos obijciunt, si sine quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arceantur; si sint autem clerici, è gradu deponantur. Quicunque enim, inquit, gladium acceperit, gladio peribit.* Vbi in eadem specie docetur, clericum cum gladio in latrones irruẽtem debere deponi. Pro cuius difficultatis solutione, & antinomiæ conciliatione, dicendum est cum Balsamone *in dicto can. 55.* distinguendum esse inter eos, qui irruerũt in latrones necessitatis causâ, cùm aliter res suas, vel se defendere nequeant; & inter eos, qui nulla necessitate coacti in eos irruerunt. Primo casu cùm defensionis causâ tantùm irruerint, nullam ex tali percussione irregularitatem contrahunt, *cap. 2.* vbi latè, Deo volente, dicemus, *de homicidio*; quo casu procedit textus *in d. cap. 3. de cleric. percuss.* Secundo verò casu, cùm nullâ necessitate coactus ad percussionem processerit, dicendum est non solùm illum irregularitatem contrahere, verùm & deponendum esse, iuxta sententiam D. Basilij *in d. can 55.*

Pro coronide huius commentarij, dum in vsum & gestationem armorum incidimus, exponenda est difficilis constitutio Valentiniani Imperatoris, quæ extat *in l. vnic. C. vt armorum vsus.* Vt inscio Principe sit interdictus, in Codice Iustiniano; in Theodosiano verò Codice sub generaliori rubrica. Quorũ vsus interdictus est, his verbis: 10 Exponitur Lex vnic. C. vt armorum vsus.
Nulli prorsus, nobis insciis, & inconsultis, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. Data 3. Non. Octobr. Altino, Iouiano, & Varroniano Coss. Quæ verba de priuata ciuium exarmatione acceperunt Bartolus, & cæteri repetentes ibi, Hieronymus Butigela *in l. 5. num. 102. ff. de verbor. oblig.* Cornena, Socinus, & Cotta congesti à Hieronymo Dueñas *regul. 55.* Farinacio *in praxi crimin. q. 28. num. 65.* inde arma mouere, pro bellum indicere accipit in eo textu Lucas à Peña. Aliter etiam accipit textum illud Gudelinus *de iure nouissimo lib. 5. cap. 33.* cuius interpretationem refert Tabor. *in armament. cap. 1. num. 10.* Sed his & alijs omissis, vt vera sententia ipsius legis perpendatur, aliqua de eius auctore, tempore, occasione, & consulibus, quibus dirigitur, prælibanda sunt. Epigraphe ita habetur: *Imp. Valentinianus, & Valens A.A. ad Bulcephorum Consularem Campaniæ*: vbi exprimuntur nomina, tam imperatorum, qui rescribunt; quàm Consulis, cui rescribitur. Nec audiendus est Menochius *de arbitr. casu 394. nu. 23.* qui textum illud Theodosio tribuit, cùm sit Valentiniani I. Cùm enim Iouianus statim post necẽ Iuliani, 5. Kal. Iul. A.C. 393. Imperator dictus, enecatus esset mense 8. Imperij, videlicet 17. Februarij, vt referunt Nicephorus Calistus *lib. 10. hist. Eccles. cap. vlt.* ex Ammiano, Theodoreto, Rufino, & alijs Caluisius *Iouianum pag. 536.* suffectus ei fuit Valentinianus I. anno 394 qui ob multitudinem hostium Imperio imminentium, fratrem Valentem collegam asciuit, eique Oriente permisso, in Occidentem ipse concessit, teste Petauio *s. p. ration. temp. lib. 6. pag. 336.* Hoc itaque tempore, cùm veluti per vniuersum Romani imperij ambitum buccinę classicum canerent, & excitæ gentes sæuissimè limites sibi proximos propulsarent, dum Gallias, Rhetasque, vt Ammiani verbis *lib 26.* vtar, Alemani popularentur, Sarmatæ, & Quaddi Pannonias; Picti, Saxones, & Scoti Britannos, &c. perculsi tot tantisque motibus Imperij Proceres, Dynastæ, Ciuitates, Prouinciales, cæteri arma circumspicere, arma fremere, arma mouere. Quod ne contra leges Iulias factum videretur, hi, & illi consensum Imperatoris elicere conati sunt, Bulcephori Consularis Campanię intercessione vsuri. Quoad Bulcephorum, cui rescribunt Imperatores, sciendum est, quod Augustus occupato Imperio prouincias, quas annuis Magistratuum imperijs regi nec facilè, nec tutum esset, suæ curæ reseruauit; cæteras sub Senatu, & populo relictas Proconsulibus sortitò permisit. Suetonius *in Octauio, cap. 47.* eas quæ sub Senatu relictæ fuerunt, Consulares; quæ autem Imperatorum partibus cesserant, Proconsulares dictas fuisse, Pompon. Lætus tradit *de Magistr. Rom. cap. 23.* Alij rectiùs docent, in Imperatorias prouincias, Pręsides; in alteras Proconsules missos fuisse. Vuesemb. *ad tit. de offic. Proconsul. & Leg.* Cuiac. *lib. 20. obseru. 27.* vbi in fine notabilem differentiam adijcit, quod Proconsules annui essent Magistratus, qui quoad Senatui placuisset; Præsides autem, quandiu Principi visum fuisset, regimen obtinerent. Enim verò distinctio hæc (inter prouincias Proconsulares, & Imperiales) non diu ab Augusto stetit. Cuiac. *in comment. ad l. 3. C. de iure fisci.* Vide de Hadriani distributione prouinciarũ, ex Spartiano, & Capitolino Rosin. *lib. 10. antiquit. cap. 20.* ideoq; Moderatores prouinciarum, *l. Curiales 25.*

de

de Decur. Præsides, Rectores, Correctores, Consulares, iam dudum promiscuè dici cœpere, *l. vnic. C. vt omnes iudices, tam ciuil. quàm crimin.* Consulares autem dicti sunt antiquâ consuetudine, quod commissa illis esset prouincia, tanquam ex consulibus regenda. Ioan. Gudelinus, *de magistr. Rom. cap.* 23. Tali cùm potestate præerat Bulcephorus noster Campaniæ prouinciæ Italiæ, iuxta Samnites, Hirpinosque ad mare inferum sitæ, quæ hodie terra *de Labor* appellatur, fęlici, & beatæ regioni, humanas cupiditates si arbitreris, in qua ideò Liberi Patris cùm Cerere certamen extitisse fabulantur Philippus Cluuer. *lib. 3. introduct. Geograph. c.* 29. Erat enim secessibus amœnis aptissima: vnde & secreta, & Campaniæ sinus; *cap.* 66. & Campania amęna, apud Symmachum *lib. 7. epist.* 35. Sueton. *in Augusto, c.* 72. aliosque scriptores passim celebratur. Et hæc quidem de inscriptione. Nec prætereunda est subscriptio, quę loci, & temporis circunstantias suggerendo non parum lucis itidem intellectui ipsius sanctionis affert; locus vbi rescriptũ hoc dictatum fuit, est Altinum in prouincia Venetiarum, vt docet Victor Schot. *cap.* 26. & tabula Peutingeriana, vulgò *Altino:* vnde forsan est, quod in Codice Theodosiano librarius, seu amanuensis, nõ solùm in hoc textu, sed & in his, mox qui recensebuntur, semper stylo vulgari scripsit, litteras eas datas esse Altino, pro Altini, vbi tunc Valentinianus senior huius constitutionis auctor consistebat; quod variæ ibidem ab illo hac tempestate promulgatæ constitutiones, quæ in Codice Theodosiano passim occurrunt, liquidò ostendunt, veluti dicta lex 1. & 2. *C. Theodos. quibus equorum vsus concessus est, aut denegatus, lib. 9. tit.* 30. lex 6. *quorum appellationes non recipiantur, lib. 11. tit.* 36. lex vnica *de Nautis Tyberinis, lib. 14. tit.* 21. lex 7. *de pistoribus, & catabolensibus, lib. 14. tit.* 3. lex 7. *C. de pœnis, lib. 9. tit.* 40. Mortuus est equidem Iouianus Imperator 13. Kal. Martij, teste Socrate *lib. 3. c.* 22. & Eutropio *lib.* 10. filio Valeriano paruulo relicto. Neq; tamen nomina in fastis mutata sunt; licèt enim Cæsar, teste Dione *lib.* 45. consulatus tempus annuum, & regulare validè mutauerit, effeceritque, vt ad menses, & dies aliquando Consules fierent; illud tamen postea cõstanter custoditum fuit, vt ab illorum nomine anni notarentur, nullo habito respectu ad officij durationem. Hinc distinctio illa Consulum in ordinarios, & suffectos, quam prosequuntur Rosinus, *lib. 7. antiq. Rom. c.* 9. Arniseus, *lib. 2. relect. polit. c. 6. sect.* 4. Cuspinianus, Cassiodor. Panuinus & alij de fastis Consul. agentes. Constantinum denuò consulatum annuũ restituisse referunt Turnebus, *lib. 5. aduers. c.* 50. Lypsius, *de Magistratibus, c.* 9. Inde etiam Iouianus post fata inter Consules refertur, cui etiam adscribitur nobilis constitutio textus, *in l. si quis 5. C. de Episc. & Cleric.* cuius etiam meminerunt Nicephorus Calixtus *lib. 10. hist. Eccles. c.* 39. Zonaras, *to. 3. Annal. in Iouiano;* licèt subscriptio ipsius textus mendosa sit, cum vulgò legatur datam esse 2. Kalend. Martij, Gratiano A 3 & Merobaude Consulibus; cùm constitutio illa edita fuisset quatriduo ante obitum Iouiani, cum Consules essent ipse, & Varronianus, *l. 2. C. de raptu virginum,* quem errorem iam agnouit, & emendauit Baronius, *anno 363. n. 129. pag.* 197.

11 *Prosequitur interpretatio.* His animaduersis iam verba ipsius constitutionis breuiter perstringamus: prohibitio illis generalibus verbis continetur, *Nulli tribuendam esse,* &c. quibus non solùm Dynastæ, Nobiles, verum & vniuersi ciues continentur, vt *in l. nulli 3. ff. quod cuiusq; vniuers. l. 13. C. de fundis patrimon. lib.* 12. & alijs pluribus; etiam vtuntur Imperatores dictione, *prorsus,* vt excindantur omnia, quæ in contrarium excogitari possunt, vt *in l. vlt. C. de formulis, l. 1. C. de frumento vrbis, lib.* 11. Prosequuntur ea verba, *armorum mouendorum,* quibus prohibetur vsus publicus, seu priuatus mouendi arma, etiam sub prætextu, & colore turbarum ingruentium. Adhibent etiam limitationem Imperatores his verbis: *Nobis inscijs, & inconsultis,* id est voluntate Principis non prius imploratâ, & impetratâ; quàm limitationem legimus, *in l. nullus 4. C. ad leg. Iul. maiest. l. 13. ff. de transact. l. aufertur 46. §. 7. ff. de iure fisci, l. 6. §. 1. ff. de offic. Proconsul. l. 2. C. de cadauer. punit.* docuerunt Iacob. Gothofredus, *in dicta l. 1. C. Theodos. quorum vsus.* Arniseus, *de maiest. c. 5. de potest. armorum.* Nec superfluo dicitur, *inscijs, & inconsultis;* cùm enim turbulentis primis temporibus conniuentia Principum præsumeretur, vt *in l. 4. §. 1. ff. de manumis.* & casibus relatis à Tacito, *lib. 12. annal.* Lypsio, *lib. 4. polit. c. 3. n.* 17. ideò nõ solùm scientia Principis, verum & eius voluntas desideratur. Sensus ergo prædictæ constitutionis est, Campaniæ incolas, Dynastas, Nobiles, & cęteros ciues, cum agnoscerent, post subitaneas Principum Iuliani, Iouianique mortes, diademate iam in Valentinum, Valentemque diuiso, varios vndique motus suboriri, petijsse à Rectore suæ prouincię Bulcephoro, vt sibi copiam faceret armorum, & facultatem tribueret arma sua gestandi in publico, illisque aduersus omnes insultus vtendi. Consul cùm sciret talia concedere non posse, quę lege Iulia maiestatis vetita fuissent, *l. 3. ff. ad leg. Iul. maiest.* consuluit Imperatorem Valentinianum, qui nomine suo, & collegæ respondit, nulli prouinciali cuiuscunque conditionis armorum mouendorum copiam tribuendam esse, nec singulatim, nec turmatim, inscio, aut inconsulto Principe. Vnde non rectè Bartolus, quem sequitur Cuiacius in eo textu, generale summarium ita deduxerunt: Nulli liceat arma portare sine Principis licentia; cùm ex iusta, & honesta causa liceat priuatis arma deferre. Nec rectè pro sua sententia Cuiacius expendit Sinesium *epist.* 107 ibi: *Non licitum est priuatis hominibus arma deferre;* nam ea verba apud Sinesium non leguntur affirmatiuè, sed cũm interrogatione; nec ea sententia est ipsius sancti Episcopi, sed alterius, quem refellere & conuincere Sinesius intendebat, vt constat ex integra epistola, ibi: *Iucundus es, cum nos arma fabricare prohibes, hostibus latè omnia tenentibus, omniaque deprædantibus, atq; in dies integrũ populũ cõfertim iugulantibus, cum miles nullus adsit, qui quidẽ cõpareat; quæ cùm ita sint, tũ tamne licere negabis priuatis hominibus arma ferre?*

12 *Exponitur l. 3. §. 1. ad leg. Iul. de vi.* Nec etiam vsum armorum priuatis indistinctè prohibitum esse, suadetur ex lege 3. §. 1. *ff. ad leg. Iuliam de vi,* in illis verbis: *Eadem lege Iulia tenetur, qui pubes cùm telo in publico fuerit.* Loquitur enim lex Iulia de vsu, gestatione, seu delatione armorum in publico, cum vel cœtus, turba, seditióue fieret, *l. 5. ff. eodem:* vel si quis ideò cum telo ambulasset, vt talia facilius perpetraret, *l. 4. ff. eodem.* Excipitur autem ipsa lege Iulia gestatio causaria, seu ex honesta causa suscepta, vt sunt venationis, itineris, vel nauigationis, *l. 1. ff. eod.* velut si ibi quis telum tutandæ salutis suæ causâ gestasse probatur, *l. vlt. §. vlt. ff. eod.*

C A P V T III.

Ex Concilio a *Nannetensi.*

VT quisque *b* presbyter, qui plebem *c* regit, clericum *d* habeat, qui secum *e* cantet Epistolam, & *f* Lectionem legat, & qui *g* scholas possit tenere, & admonere suos parochianos, vt filios suos ad fidem discendam mittant ad Ecclesiam, quos ipse cùm omni castitate erudiat.

N O T Æ.

a *Nannetensi.*] In sexta collectione legitur Mattcensi: In prima autem Nannetensi, & etiam apud Iuonem *p. 6. Decreti, c.* 152. citantur hæc verba *ex can. 8. Concil. Nannet.* & etiam à Burchardo *lib. 2. Decreti, c.* 56. & credo esse canonem Concilij Nannetensis: tum quia ex eo citatur hic canon à Lindembrogio *in Glossario legum antiq. verbo Scholæ,* Filesaco *de origine parœci, in fine cap.* 4. tum quia in prioribus canonibus ipsius Concilij agitur de presbytero parocho Missam celebrante; vnde facilè credi potest, statim PP. edidisse præsentem canonẽ; & sicut ipsius Concilij subscriptiones, & alia temporis iniuriâ perierunt, ità & præsens canon; eius tamen verba ferè omnia reperiuntur in Concilio Parisiensi 1. *cap.* 30.

b *Presbyter.*] inter alia nomina, quibus parochus proprius, regens populum, appellatur, frequens est presbyteri, vt passim in veteribus Concilijs, & Sanctorum Pa-

trum

trum epistolis obulum est, ex quibus aliqua fragmenta referam. In Concilio Sardicensi *can.* 12 statuitur, vt Episcopi, si in suas possessiones venturi sunt, & fructus suos collecturi, tribus diebus Dominicis, id est, tribus septimanis in suis possessionibus degant, & in Ecclesia, quæ propè est, in qua *Presbyter* populum congregat, ne à communione alieni videantur, cõueniant, & sacrificium celebrent. In Concilio Emerit. *can.* 9. legitur: *Placuit, vt quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteri ad distribuendum tempore opportuno acceperit chrisma, nihil ab eis beneficij causâ tollere, aut petere præsumat*. Concilio Carthaginensi *can.* 36. ibi: *Presbyteri, qui per Diœceses Ecclesias regunt*. Concilio Suessionensi sub Pipino, ibi: *Presbyter, qui in parochia est*. Et in Concilio Trosleiano *can.* 6. habetur præclara exhortatio ad presbyteros parochianos: latè illustrat Filesacus *de origin. paroch. cap.* 3.

3 c *Plebem*.] Id est parochiam; licèt enim plebs aliquando accipiatur pro diœcesi, tamen plerumque accipitur pro parochia, *cap.* 1. *de emption. & vend.* Concilium Africanum *can.* 87. Parisiense *lib.* 1. *can.* 25. Regiense *can.* 3 & 4. Concilium Nannet *can.* 4. ibi: *Cùm Sacerdos viderit aliquem infirmari in sua plebe*. Latè illustrant Filesacus, *de orig. paræc. c.* 2. Souchetus, *in notis ad epist.* 168. *Iuonis*.

4 d *Clericum habeat*.] Consonat Concilium Emerit. *can.* 18. ibi: *Instituit hæc sancta Synodus, vt omnes parochiani presbyteri, iuxta vt in rebus sibi à Deo creditis sentiunt habere virtutem, de Ecclesiæ suæ familia clericos sibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutriant, vt & officium sanctum dignè peragant, & ad seruitium suum aptos eos habeant. Hi etiam victum, & vestitum dispensatione presbyteri merebuntur*. Parisiense 1. *can.* 30. ibi: *Iam dudum à pio, & orthodoxo Principe Ludouico, Deo amabili Imperatore admonitum, iussumque est, vt Rectores Ecclesiarum in Ecclesijs sibi commissis strenuos milites, quibus Christus Deus placari posset, præpararent, & educarent*. Idem refertur *in additione capitul.* 2. *c.* 5. ibi: *In hoc vniuscuiusque studium volumus probare, vt quando ad prouinciale Episcoporum Concilium ventum fuerit, vnusquisque Rectorum scholasticos suos eidem Concilio adesse faciat, quatenus & cæteris Ecclesijs noti sint, & eius solers studium circa diuinum cultum omnibus manifestum fiat*. Concilium Vasense, 2. *can.* 1. *Omnes presbyteri, qui sunt in parochis constituti, secundùm consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognouimus, iuniores lectores quantoscunque sine vxore habuerint, secum in domo, vbi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes, psalmos parare, diuinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant*. Theodulphus Aurelianensis *epist. ad Parochos, n.* 20. ibi: *Easdem fermè presbyteri per villas, & vicos scholas habeant; & si quilibet fidelium suos paruulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere, & docere non renuant, sed cùm summa charitate eos doceant*. Illustrant Nicolaus Lemaistre *de iuribus Episcop. lib.* 2 *c.* 4. *fol.* 244. Filesacus, *de orig. paræc. c.* 4. Barbosa, *de offic. Parochi lib.* 1. *cap.* 11. Clericum autem hunc communi voce Psalmistam dictum, presbyteri ipsi parochum eligebant, & in gradu Clericorum, vt sibi iuuaret, in cantu, & schola, cooptabant. D. Isidorus, *lib.* 1. *de instit. cleric. c.* 12. Rabanus Maurus, *lib.* 1. *de instit. cleric. cap.* 11. de quibus Psalmistis accipiendi sunt textus, *in cap. Psalmista,* 23. *dist. cap. omnes psallentes,* 28. *distinct. cap.* 1. *de celebratione Missarum*. Vnde explico capitulare Caroli 220. *lib.* 5. In illis verbis: *Vt omnis presbyter die Dominico cùm psallentio circumeat Ecclesiam suam, vna cùm populo, & aquam benedictam secum ferat*. Vbi pro *Psallentio*, legit Filesacus, *de origine paræc. c.* 5. Processionale; sed ego pro psallentio accipio clericum psallentem, quem presbyteri parochi debent secum habere ad psallendum, & legendum, vt in hoc textu docetur; alij tamen sunt Psalmistæ solemniter ab Episcopo ordinati, quibus ratione proprij gradus psallendi ministerium competit, de quibus *in cap. non licet,* 92. *dist. c. non oportet,* 44. *dist.* Synodus Laodic *c.* 15. & 23. & *in l. adiectos* 29. *C. de appellat.* vbi eos Synoditas Imperator appellat: videndus Pancirola, 2. *var. c.* 174. de quo gradu, & eius effectibus latè agunt vicecomes *volum.* 3. *de Missæ ritib. c.* 24. Antonius Augustinus, *in epit. lib.* 8. *tit.* 8. Ambian. *ad Tertull. de monog. ca.* 12 *obseru.* 3. Hallier. *de sacris elect.* 2. *p. sect.* 5. *art.* 2. §. 33. Gibalinus, *de clausura, disquisit.* 1. *c.* 9. §. 1. Baronius, *in Martyrol. die* 15. *Iulij, fol.* 292. Saussay *in panopl. cleric. lib.* 4. *cap.* 4. Cellotius, *de hierarch. lib.* 6. *cap.* 14. Clericus autem, de quo in præsenti textu, necessariò debet adesse, vt presbytero sacrificium Missæ celebranti ministret, & respondeat, *cap. proposuit, de filijs Presbyter.* Concil Moguntin. celebratum anno 813. *cap.* 43. Parisiense sub Ludouico, *lib.* 1. *c.* 48. & in Concil. Moguntino anno 1549. Augustano anno 1548. *can.* 18. Eboracensi anno 1194. statuitur, ne sine ministro Missæ sacrificium celebretur: & Leo IV. in epist. per prouincias missa, iubet vt nullus Missam cantet solus, ideòque *in cap. placuit* 1. *q.* 4. *cap. illud* 2. *quæst.* 1. *cap. nemo* 9. *de consecr. dist.* 1. *cap. cùm sicut, de consecr. Eccles.* docetur, vt Basilica non consecretur absque dote congrua ad alendos presbyterum, & ministros. An verò sacerdoti ministranti vnus tantùm, vel duo debeant adesse ministri, pro expositione textus, *in cap. hoc quoque, de consecr. dist.* 1. pertractant latè Petrus Gregorius, *lib.* 5. *partit. tit.* 19. *c.* 3. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *cap.* 84. Suarez, *aduersus Regem Angliæ lib.* 2. *c.* 6. & *de sacram. q.* 83. *disp.* 87. *sect.* 1. Espenceus, *in tract. de Missa public. & priuata*, Coriolanus, *in chron. anno* 175. Diana, *p.* 10. *tract.* 15. *resol.* 16. Vicecomes, *de Missæ ritibus volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 33. Antonius Monchiac. 3. *p. de sacrificio Missæ, cap.* 30. Garcia, *in summa, eod. tract. fol.* 575. Pater Henao, *eod. tract.*

e *Cantet*.] Licèt enim prioribus Ecclesiæ sæculis omnes fideles vtriusque sexus in Ecclesia psallerent, vt retuli suprà *in c.* 1. & fusè probat Vicecomes *de Missæ ritibus volum.* 3. *lib.* 1. *c.* 30. *cum sequent.* tamen postea hoc tantùm permissum fuit clericis, laicis verò prohibitum Concil. Laodiceno *can.* 15. Carthag. 4. *can.* 10. ibi: *Quod non oportet præter canonicos cantores, qui suggestum ascendunt, & qui ex membrana psallunt, aliquos alios canere in Ecclesia*. Vnde instituta fuit schola cantorum, de qua agunt Menardus, *ad sacram. D. Gregorij, fol.* 62. Cironius, *ad tit. de offic. Primic.* Coriolanus, *in chron. anno* 53. *n.* 60. & *anno* 555. Mendoza, *q.* 3. *positiua, num.* 2. P. Herrera, *de offic. diuino, cap.* 15. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 12. Grethser. *in notis ad Codinum, lib.* 1. *cap.* 12. Serlogus, *tom.* 3. *in Cantica, pag.* 447. De cantu Ecclesiæ, & eius vsu, videndus est Filesacus *select. pag.* 197. 5

f *Epistolam, & lectionem*.] Postquam ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, vt Diaconi in Ecclesia Euangelium legerent, & Subdiaconi Epistolam, Concilio Aruernensi sub Leone III. & Carolo, anno 853. *can.* 5. ad lectorem spectauit legere cæteras lectiones, *c. cleros, verb. Lectores,* 21. *dist. cap. perlectis, vers. Ad Lectores,* 25. *dist.* excepto semper Euangelio. Vnde in Concilio Carthaginensi 3. *can.* 2. statuitur, vt cùm Lectores in Ecclesia legunt, populum non salutent. Plura de lectoris munere in Ecclesia congesserunt Vicecom. *dicto volum.* 3. *lib.* 1. *c.* 26. Iodocus Coccius, *lib.* 5. *thesauri fidei cathol. art.* 14. Spondanus *in epis. Baronij, anno* 253. *nu.* 54. Menardus, *ad D. Gregorium, fol.* 274. Cironius, *ad tit. de cleric. non resid.* Ambianas, *ad Tertul. de fuga, cap.* 11. *obs.* 2. 6

g *Scholas tenere*.] Consonant capitulo 20. incertæ editionis, ibi: *Presbyteri per villas, & vicos scholas habeant; & si quilibet fidelium suos paruulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed cùm summa charitate eos doceant*. Quod desumptum est ex Theodulpho Aurelian. *n.* 20. suprà *n.* 1. relato; erant enim olim in Ecclesia scholæ duplicis generis; aliæ in monasterijs, in episcopis aliæ. De his scholis agitur in Concilo Toletano 4. *can.* 23. Aquisgran *can.* 72. ibi: *Vt scholæ legentium puerorum fiant, vbi psalmos, notas, cantum, computum, grammaticam per singula monasteria, vel episcopia discant*. Quæ verba reperiuntur *lib.* 1. *capitul. Caroli, c.* 72. De monasticis scholis ita cauetur in Concil. Turon. 2. *can.* 14. *Schola labore communi construatur, vbi omnes iaceant, aut Abbate, aut Præposito gubernante; vt dum duo, vel tres vicissim legant & excubent, alij consolentur*. Non tamen scholæ istæ omnibus pueris patebant, sed tantùm oblatis, vt probant Gibalinus, *de clausura disq.* 1. *c.* 2. §. 11. Benedictus Ephtenus *disquisit. monast. lib.* 4. *tract.* 1. & *in vita S. Benedicti c.* 45. *fol.* 1099. Scholæ, quæ in episcopijs erant, aliæ in Ecclesijs Cathedralibus presbyteris deputabantur, de quibus agemus *in c.* 1. *de Magistris*; aliæ assignatæ erant pueris, de quibus in Concilio Valentino Galliæ ita cauetur *can.* 18 *Diuinæ quàm humanæ litteraturæ, necnon & ecclesiasticæ cantilenæ, iuxta exemplum prædecessorum*. Cabilon. 2. *can.* 3. & *lib.* 2. *capitul. Caroli, can.* 5. ibi: *Scholæ sanè ad filios, & ministros* 7

Ecclesiæ

Ecclesiæ instruendos, vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Atiaiacum promisistis, & vobis iniunximus, in congruis locis, vbi necdum perfectum est, ad multorū vtilitatem & profectum à vobis ordinari non negligantur. Concilio Moguntino sub Carolo Magno, *c.45 Signum est, vt filios suos donent ad scholam, siue ad monasteria, siue foras presbyteris, vt fidem catholicam rectè discant, & orationem Dominicam*. Reperitur *capitul.lib.5.c.95*. De his agitur in præsenti textu, & *in c. 1. de celebrat. Missarum*. Pluraque de illis congesserunt Lindembrogius, *in Glossario, verbo Schola*, Gibalious, *d.c.2.§.11*. Filesacus, *in cap. 15 §.2. de offic. ordin* Cirooius, *lib. 2. obseru. cap. 7.*

C A P V T IV.

a Gregorius.

SI quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit.

N O T Æ.

1 a *GRegorius*.] Nonus legitur in sexta collectione, in prima autem legitur tantùm Gregorius; sed legendum est Gregorius II. in Synodo Romana 1. vt habetur *in c. si quis ex clericis, dist.23.* Ipse enim Gregorius oonis Aprilis, anno Domioi 721. Concil. Romæ celebrauit contra illicita connubia, in quo 17. canones editi fuerunt; & io canone vltimo ita legitur: *Si quis ex clericis comam relaxauerit, anathema sit; & responderunt omnes tertiò, anathema sit*, vt habetur in ipsis tomis Conciliorum, *tom. 17. Regiæ editionis, fol. 379.* & Baronio, *anno 721.* & ex Gregorij decretis citantur hæc verba io Concilio Moguntino sub Rabano, tempore Leonis IV. ibi: *In decretis Gregorij Papæ scriptum est, si quis ex clericis laxauerit comam, anathema sit: vnde sancimus, vt huiusmodi cogantur ad pristinum statum reuerti.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio traditur & probatur.* EX hoc Synodi Romanę canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici comam nutrire non debeat*. Probant textus, *in c. prohibete, cum sequent. 23. dist.* Martious Brachar. *sua collectionis c.41.* ibi: *Non oportet clericos comam nutrire, & ministrare, cap præcipimus 21.q.4.cap. Ioannes, de clericis coniugatis, cap. vnic. eod. tit. in 6. Clement. 2. hoc tit.* Concilium Agathense sub Cœlestino I. *can.* 20. Tolet. 4. *can.* 40. Mogunt. 1. *can.* 15. Aquisgran. 1. *can.* 1. Triburiense sub Arnulpho, *can.* 20. Stephanus II. Pontifex *in respons. can.* 18. ibi: *Vt nullus clericus, aut monachus comam laxaro præsumat, aut anathema sit*. Synodus Lingoniensis, cuius canones collegit Ludouicus Cardinalis de Vatro aono 1404. ibi: *Comam non nutriant clerici, seu crines magnos, alioquin possunt tonderi per Archidiaconos*. Concilium Toletan. 4. *can.* 41. *Omnes Clerici, vel Lectores, sicut Leuitæ, & Sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut huc usque in Gallecię partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, vt laici, comis in solo capitis apice modicum circulum tondent*. Concilium Salsburgense sub Gregorio X. anno 1274. *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè sacerdotes, qui taliter tondeantur, vt pateant eis aures: cæteri inferioris ordinis clerici in tonsura non multum discrepent ab ijsdem*. Barchinonense, *can. 6. Vt nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat*. Synodus Hibernica sub Leone Magno anno 456. ibi: *Quicunque clericus ab ostiario vsq; ad sacerdotem sine tunica visus fuerit, & si non more Romano capilli eius tonsi sunt, ab Ecclesia separetur*. Zacharias Pontifex in Concilio Romano, *can. 8. Vt si vlus clericus, aut monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit*. Concilium Oxoniense *can.* 23. tempore Honorij III. *Et nec ipsi, nec alij clerici comam nutriant, sed honestè tonsi, & coronati incedant, nisi forcè exegerit iusta causa habitum transformare*. Salceburgense tempore Gregorij X. *can.* 11. Rauennat. tempore Honorij IV. Concilium Toletanum celebratum anno 1324. ibi: *Quilibet etiam clericus barbam faciat sibi radi, quolibet saltem mense, nec crines deferat notabiliter infra aures*. Io legibus presbyterorum Nortumbrensium, quas collector Conciliorum maioris Britanniæ sub anno 988. reposuit, *n.* 34. ita legitur: *Si presbyter barbam, vel comam radere neglexit, compensato*. Tridentioum *sess.23. de reformat. cap.6.* Sixtus V. *constit.* 92. Illustrant vltra congestos io præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *de iure Eccles. lib.1. cap.40. n.13* & de potestate Episcopi *alleg.9. num.10.* Cuiacius, Boëtius Epon. & Fabrotus, *ad hunc textum*, Scottia, *in select. epist.149. theorem.381.* Viuas. *de veteri monach. lib.2.c.10.* Volduc. *de Ecclesia post legem, cap.12.* Spondanus, *in epit. Baronij, anno 57. n.20.* & *anno 58. n.50. & 51.* & anno 398. *n.15.* Seuerious Binius, *to.1. Concil. in notis ad Anicetum*. P. Cresolius, *lib.4. mystag. cap.12.* Cochier, *in fac. hist. cent. 1. cap.29.* & *cent.2. cap.82.* Cabreros, *de metu lib. 2. cap.48. n.128.* I. Garcia, *in summa, tract.1. difficult.2.* Machado, *tom.2. lib.4. summæ, p.1. tract.13. docum.10.* Marchinus, *de ordine, tract.2. p.1. cap.5.* Serlogus, *in Cantica, tom.3. c.5. vers.2. vestig.32. fol.* 288. Zerda in Iudith. *tom. 1. fol.* 234. Sausay, *in panopl. cleric. p.2. lib.1. cap.4.* Hallierius, *in appendice ad tract. de sacris elect.* Villarroël. *p. 1. de regim. Eccles. q.10. art.6.* fusè Theophilus, *tom.13. in tract. Laus breuit. cap.9.* innumeri apud Solorzanum, *tom. 2. de iure Ind. lib.1. cap.24. num.32.* Franciscus Floreos in præsenti. Aotiquitatem autem tonsuræ clericalis probant Morin. *de sacris ordin. exercit.15.* Casal. *de ritibus Ecclesiæ, c.49.* Sirmond. *ad Sidon. lib. 4. epist. 24.*

Hæc tamen assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio. *Clem 1. de Magistris*: sed Dominus noster Iesus Christus cæsariem detulit, vt constat ex Lentulo Iudaici Populi Præside apud Malonum, *in notis ad cap. 3. Paleoti Archiepiscopi*, vbi Dominum nostrum ita depioxit: *Capillos habens colore nucis auellanæ præmaturæ, & planos ferè vsque ad aures; ab auribus verò concinnos, crispos, aliquantulum ceruleos, & fulgentiores, ob oculos ventilantes; discrimen habens in medium capitis, extra morem Nazaræorum; frontem planam, & serenissimam, cum facie sine ruga*. Refert P. Zerda, *in aduers. cap. 100. n. 7.* & Nicephorus Calixtus, *lib.1. cap.40.* ait: *Capitis capillos tulit prolixiores, nouacula enim in caput eius non ascendit*. Et de D. Iacobo legitur apud Pierium *in tr. de barbis Sacerdotum*, inter reliquas benè iostituti illius animi dotes, in summâ omnium consensione, quod nullo vnquam tempore tonsorem admiserit. Ergo non rectè Gregorius in præsenti prohibet clericis comam nutrire, contra factum Domini, & Sanctorum eius. Augetur primò dubitandi ratio ex eo, quia Iuri diuino contrarium est comam dimittere, & caput attondere. *Leuit. cap. 19.* ibi: *Non attondebitis in rotundum comam, nec radetis barbam*. Et cap 21. *Nec radent caput, nec barbam*, Numerorum *cap.6.* Et rectè, nam comam nutrire auctoritatis, & gloriæ est. D. Ambrosius *lib.6. Hexamër.* vbi ait; comam esse reuerendam in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris: *Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle homini capillum, tota pulchritudo flaccescit*. D. Hieronymus, *in Ezechielem cap. 5. In cæsarie pulchritudinis, & virilitatis iudicium est; quæ si radatur, fœda nuditas apparet*. Apuleius *lib. 2. Asini aurei*, ibi: *Si cuiuslibet eximiæ pulchritudinis caput capillo spoliaueris, & faciem natiuâ specie nudaueris, licèt illa cœlo deiecta, mari edita, fluctibus educata; licèt inquam Venus ipsa fuerit, placere non potest, nec Vulcano suo*. Ouidius: 3 *Traditur dubitandi ratio.*

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus:
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sinesius *in encomio de caluitie*: Statius *lib. 1. Aquil.*

——Niueo natat ignis in ore:
Purpureo, fuluóque nitet coma gratior auro.

Virgilius:

Aurea fulgebat roseis aurora capillis.

Et ita

Et ita comã plures perpolitas nationes vsas fuisse constat. De Lacedæmonijs testatur Plutarchus, *in Lysand.* De Lusit. Alex. ab Alex. *lib. 5. genial. cap.* 14. De omnibus Hispanis in communi Cælius Rhodigin. *lib.* 18. *antiq. lection. c.* 26. De alijs idem probant Mendoza, *in* 1. *Regum, q.* 1. *a.* 11. Hothom. & Iunius, *in tract. de barba, & coma.* Biscinla, *lib.* 7. *hor. succis. cap.* 5. Minus igitur rectè Gregorius in præsenti comam nutrire clericis prohibet. Augetur secundò ex eo, nam comam radere, captiuitatis seruilis, ac ignominiæ signum fuisse inuenio apud Ezechielem *cap.* 29. ibi: *Nabuchodonozor seruire fecit seruitute magna: omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est.* Et *lib.* 2. *Regum, cap.* 10 *Tulit itaque Amon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & dimisit eos.* Et *lib.* 1. *Paralip. cap.* 9. Deuter. *cap.* 32. Vnde Aristoteles dixit, comam esse libertatis argumentum. Et apud Aristophanem legimus: *Seruum cùm sis, comam nutris?* & apud Martialem, qui vt quendam nuncuparet filium serui, dixit *lib.* 6. *epigram.* 62.

—— Sed patris ad speculum tonsi.

Quin & criminum reos, & ad metallum damnatos, tonderi ex Vlpiano colligitur *in l. vestem, ff. de iniurijs*, & ex nouella 62 Iustin. 59 Leonis, & apud Isaiam ita comminatur Dominus, *c.* 3. *Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion.* Et *c.* 48. *Omne caput caluitium erit.* Ezechiel. *c.* 7. Amos, *cap.* 8. illustrat latè Hurtado, *de martyrio per pest. digres.* 5. *membr.* 3. & in legibus Vuisigoth. *lib.* 1. *tit.* 4. ita cauetur: *Ad aliorum terrorem centenis flagellis, & turpiter decaluati perenni infamiæ subiaceat.* Et *lib.* 1. *tit.* 7. *l.* 7. *tit.* 2. *cap.* 335. & *lib.* 1. *legum Longob. tit.* 17. Tacitus de moribus German. *Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa; ac scissis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus.* Turonensis, *lib.* 5. *hist. cap.* 39. *Et grauiter verberata, incidi comam eius capitis iubet.* Iuuenalis satyra 5.

—— Pulsandum vertice raso
Præbebit quandoque caput, nec dura timebit
Flagra pati.

Idem refert Adamus, *lib.* 5. *histor. Bremensis, c.* 1. Vnde omnis abrasio ignominiosa. Tertullianus, *de pallio c.* 4. Cicero, *pro Roscio*, ibi: *Ne ipsam caput & supercilia penitus abrasa, olere malitiam, clamitare calliditatem videatur?* Et inferiùs: *Qui idcircò capite, & superciliis semper est rasis, ne vlum pilum boni viri habere dicatur.* Quare apud Ieremiam *c.* 9. *vers.* 25. Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam, habitantes in desertis; & Baruch *c. vlt.* vbi Ieremias in epistola, quam dirigit ad Iudæos abductos exules in Babyloniam, proponit ijs pudendos idolorum sacerdotes habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam. Accedit, nam comam dimittere, & radere, in luctu & magno mœrore habebatur apud antiquos, qui in luctuosis, & acerbis casibus, atque in funeribus charorum, vt mœstitiam demonstrarent, comam cùm barba detondebant. Seneca, *de consolat. cap.* 36. Herodotus, *in Euterp.*

Aspice demissos lugentis more capillos.

Hieremias. *cap.* 7. ibi: *Tonde capillum tuum, & proijce, & sume directum planctum.* Vnde Iob andita filiorum clade totondit capillos, *c.* 1. Sed & Michæas *c.* 1. ait: *Decaluare, & detondere super filios delitiarum tuarum: dilata caluitium tuum, sicut aquila, quoniam captiui ducti sunt ex te.* Suetonius, *in Caligula, de morte Germanici c.* 4. ait: *Regulos quosdam barbam posuisse, & vxorum capita rasisse ad indicium maximi luctus.* Innumera congesserunt Cochier, *in face hist. c.* 29. Fornerius *lib.* 4. *rer. quotid. cap.* 5. Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 32. *cap.* 5. *vers.* 2. *fol.* 286. Pineda & Sanchez *in cap.* 1. *Iob, vers.* 20. Marcel. Donatus, *in Suetonium, in Cæsare c.* 67. Cabreros, *de metu lib.* 2. *c.* 48. Prosperus, Stellatus, *de coronis c.* 8. Huttado, *de vero martyrio, vbi proximè*, Beyerlinch *to.* 1. *in theatr. verbo Abrasio*: & *tom.* 2. *verbo capilli*, & *tom.* 6. *verbo Pilus*. Philippus Camerarius, *tom.* 1. *horar. succis. c.* 36. & *cent.* 2. *c.* 40. Nouarinus, *lib.* 26. *schediasm. c.* 29. immò ipsi morituri comam sicut alia ornamenta deponebant. Statius *extrem.* 7.

Adeò iam rapidæ cursum Stygis, vtraque dictis
Flumina ter gemiaus, quæ mali custodis hiatus:
Accipe commissum capiti decus, accipe laures
Quos Erebo deferre nefas.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnauerat Orco.

Et infrà:

Sic ait, & dextra crinem secat, omnis & vna
Dilapsus calor, atque in ventos vita recepit.

Igitur si comam dimittere, luctum, atque mœrorem significat, ac maioris mali principium, cur clerici, qui honore, vestituque præfulgere debent, eam nutrire non possunt?

4 Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nutrire comam omnibus, etiam laicis natura ipsa prædocente turpe esse. D. Paulus 1. *ad Corint. c.* 11. In hoc enim, vt ibi Sanctus Chrysostomus ait, natura humano generi dedit prouidentiæ, ac subiectionis symbola, ideòque virum iussit reiectâ comâ libero, & aperto capite principatus signum præseferre, mulierem verò comam gestare voluit, veluti quoddam submissionis velamen, & seruitutis in signum, *cap. hæc imago*, 50. *distinct.* Ouidius *epist.* 4. viros comatos ita detestatur: De coma, & eius vsu.

Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina compti.

Quare Virgilius *lib.* 12. *Æneid.* Æneam semiuirum appellauit.

—— Da sternere corpus
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.

Hanc in tractandis crinibus mollitiem improbarunt, Clemens Alexandrinus, *lib.* 3. *pædag. cap.* 3. Seneca, *epist.* 115. & 126. Horatius, 1. *Carmin. od.* 15. Tertullian *lib.* 2. *ad vxorem*, ibi: *Quid*, inquit, *crinibus vestris quiescere non licet, modò substractis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis?* Seneca, *de breuit. vitæ c.* 12. sic comatos describit: *Illum tu ociosum vocas, qui certinhin paucorum furore pretiosa, anxiâ subtilitate concinnat, & maiorem dierum partem ærugiaosis lamellis consumit; qui in ceromate (nam prob delictum, ac quidem Romanis vitijs laboramus) spectator puerorum rixantium sedet? Quid? illos otiosos vocas, quibus apud tonsorem multæ horæ trasmittuntur, dum decerpitur si quid proxima nocte subcreuit; dum de singulis capillis in consilium itur; dum aut disiecta coma restituitur, aut deficiens hinc, atque hinc in frontem compellitur? Quis est istorum, qui non malit rempublicam turbari, quam comam suam? Quis non solicitior sit de capitis sui decore, quam de salute? Quis non comptior esse malit, quam honestior? Hos tu otiosos vocas inter pectinem, & speculum occupatos?* nec omittendus D. Ambrosius *in lib. de virgin.* 3. vbi ait: *Noli proxima mea cincianos corporalium capillorum; non illa ornamenta, sed crimina sunt, lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios tiacinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit: qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispante virtutum nitentium gratiâ refulserunt.* Tandem audiamus Chrysim. *ad Polliceum*, qui in Arbitri satyra ita ait: *Quo enim spectant flexæ pectine comæ, quo facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis petulantia? quo incessus aptè compositus, & ne vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia, nisi quod formam prostituas, ac vendas? Vides me? nec auguria noui, nec mathematicorum cælum curare soleo; ex vultibus tamen hominum mores colligo.* Quare diligenter Patres Concil. Illiber. *can.* 67. prohibuerunt, ne quæ fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut viros cinetarios habeat, vbi notaui. Plura congesserunt in comæ virilis detestationem Rna, *lib.* 3. *singular. c.* 15. Carranza, *en el abaso de los trages*, D. Gutierrez Marques de Careaga, *in opuscul. contra las guedejas.* Rectè ergo cùm comam nutrire à Sanctis Patribus, etiam in laicis, vt turpe exosum sit, quantò magis in clericis, qui non vagis oculis, aut petulanti gestu, sed pudorem, & verecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendere debent, vt aiebat D. Isidorus, *lib.* 2. *de offic. c.* 2. Talis abusus condemnatur, & comam nutrientes excommunicationis mucrone feriuntur; nam quo plus honoris, & venerationis clericis debetur, eo grauius plectendi sunt illi, qui, vt ait Saluianus, *lib.* 4. *de gubernat. Dei*, per flagitia ac turpitudines suas nomen religionis infamant.

Deinde sciendum est, iam primis Ecclesiæ sæculis eius ministros in album sacræ militiæ relatos comam deposuisse, & clericalem dignitatem per comæ tonsuram suscepisse, vnde Arator *epist. ad Parthenium*, ait: 5 De tonsura clericorum.

Namque ego Romanæ caulis permixtus amœnis
Ecclesiæ, tonso vertice factus ouis.

Et in vita sancti Germani Episcopi Antisiodorensis, auctore

ctore Constantio presbytero, legitur: *Inuocato nomine Domini, cæsariem eius capiti detraheas, habitu religionis, eiectis sæcularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.* Gregor. Turon. *lib. 3. hist. c. 18.* ibi: *Sibi manu propria capillos incideas, clericus factus est.* Et *de vitis Patrum c. 6.* *Simpliciter Abbatem exorans, vt sibi comam capitis tondere dignaretur.* Et B. Gregorius *lib. 7. epist. 112.* vbi de his conqueritur, qui ex laicali statu ad clericatum repentè conuolarunt: *Tonsurâ acceptâ, seu potiùs arreptâ,* ait, *hoc quoque ad nos peruenisse non dissimili dignum contestatione complectimur, quod quidam desiderio honoris inflati tonsurantur, & fiunt repentè ex laicis sacerdotes.* Inde etium in formulis Marculfi *lib. 1. nu. 19.* dum refertur præceptum Regis de clericatu, quo scilicet Rex licentiam nomen dandi clericuli militiæ concessit, præcisæ comæ, & efformatæ tonsuræ mentio fit illis verbis: *Ille ad nostram veniens præsentiam petijt Serenitatis nostræ, vt ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet; quod nos propter nomen Domini gratante animo præstitisse cognoscit. Præcipientes ergo iubemus, vt si memoratus ille de capite suo benè ingenuus esse videtur, & in pulectico* (polyptico, id est, publicis rationibus, legit Pitheus, *ad titul. 26. legis Salic.* & nos *in c. vnico de oblig. ad ratioc.*) *publico censitus non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare, & ad suprascriptam basilicam, vel monasterium deseruire, vel pro nobis Domini misericordiam attentiùs exorare.* Notgerus Episcopus Leodiensis in vita S. Landoaldi ait: *Ab oratione surrexit, capitis comam sibi abscindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam,* &c. Et in sexta Synodo *can. 33.* expressè prohibetur quocumque sacerdotali ordine, vel ministerio fungi, nisi illi, qui tonsuram sacerdotalem habuerit, & benedictionem à suo proprio pastore canonicè susceperit. Vnde ex Apostolica traditione semper in Ecclesia obseruatum fuit, vt clerici tonsuram deferrent, iuxta declarationem Aniceti, *in c. prohibete, 23. dist.* ibi: *Vt clerici iuxta Apostolum comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphæræ radant.* Et in libro Pontificali, *n. 12.* de Aniceto Pontifice ita legitur: *Hic constituit, vt Clerus comam non nutriret secundùm Apostoli præceptum, c. duo sunt 7. 12. q. 1.* Quare coronati pro clericis ponuntur *in l. 38. C. Theodos. de Episcopis, & clericis,* vbi illustrauit Gothofredus. Rem scribit mirum Gregorius Turon. *in vitis SS. Patrum, c. 17. S. Nicetius Episcopus ab ipso ortus sui tempore designatus est clericus; nam cùm partu fuisset effusus, omne caput eius, vt est consuetudo nascentium infantium, à capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu verò modicorum capillorum ordo apparuit, vt putares ab ijsdem coronam clerici fuisse signatam.* Defendunt contra Nouatores, præcipuè Caluinum, & eius asseclas, Sausay *in panopl. cleric. lib. 2. per totum,* Hallier. *de sacris elect. in appendice de tonsura,* Carrier. *tom. 2. Digesti fidei, fol. 215.* Mendoza, *quæst. 5.* exponit fusè Prosperus Stellatus, *lib. 3. de coronis, & tonsuris,* Baronius, *anno 50. n. 27. & 141.* & *anno 34. n. 293.* Cresolius, *lib. 4. mystag. c. 12. sect. 3.* Sixtus Senensis, *lib. 5. Biblioth. annot. 244.* Bellarminus, *lib. 2. de monachis, cap. 40.* Iodocus Coccius, *tom. 2. thesauri, lib. 4. art. 8.* Coriolanus, *in breuiario, anno 167.* Yepes, *in chron. D. Benedicti, anno 523. c. 4.* Mathias Bredembachius, *lib. 4. Antiperaspistis, cap. 23.* Turrianus, *lib. 5. pro epist. Pontif. cap. 19.* Christ. Lupus, *in c. 14. Synodi 7.*

6 Afferuntur aliquæ rationes tonsuræ.

Rationes verò, & significationes, tum morales, tum mysticas huius tonsuræ assignarunt Sancti Patres. D. Isidorus, *lib. 2. de eccles. offic. c. 14.* à ritu Nazaræorum fluxisse credit; erant enim Nazaræi inter Iudæos sanctitate vitæ celebres, & austerioris instituti, seu propositi viri, ad tempus, vel in perpetuum consecrati; cuius consecrationis ritus refertur *c. 6. Numer.* his verbis: *Cùm dies, quos ex voto decreuerat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem eius Domino, &c. tunc radetur Nazareus ad ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos eius, ponetque super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum,* &c. Quamuis autem toto tempore Nazaræatus, seu voti sui caput Nazaræus non attonderet, nec raderet, dicente Scripturâ: *Omni tempore separationis suæ nouacula non transibit per caput eius, vsque ad completum diem, quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie eius:* Attamen die, quo consecrari, & perfici censebatur, caput solemniter attondebat, *Iudic. c. 13.* refert Iosephus, *lib. 2. de bello Iudaico, cap. 15.* quam rationem amplexi fuerunt PP. Concilij Aquisgran. *can. 1.* Aliam adducunt Germanus Patriarcha Constantinop. *in theoria rerum ecclesiast.* Beda, *lib. 5. hist. c. 22.* P. Blesensis, *in c. 1. Iob,* videlicet, in memoriam spineæ coronæ Domini clericos capillos in formam coronæ attonsos gestare; quam illustrant Sausay, *p. 1. Panopl. cler. lib. 3.* Bulengerus, *lib. 1. opuscul. c. 8.* Zerda, *in aduers. c. 137. n. 5.* Alij putant, hoc ritu moneri clericos, vt tanquàm spirituales Reges coronam gestare meminerint: ita D. Isidorus, *d. lib. 2. c. 14.* Rabanus Maurus, *lib. 2. de instit. cleric. c. 1.* Hugo à Sancto Victore *lib. 2. de sacris, 3. p. cap. 1.* Alij tandem in memoriam tonsuræ Sancti Petri eundem ritum vsurpari credunt. Beda *lib. 5. histor. c. 22.* ibi: *In Ecclesia, vel in vniuerso hominum genere reperimus tonsuras; nullam magis sequendam, amplectendamque iure dixerim eâ, quam in capite suo gestabat ille, cui se confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, &c.* Et paulò post: *Nec ob id tantùm in coronam attondemur, quia attonsus est Petrus, sed quia Petrus in memoriam Dominicæ passionis ita attonsus est.* Germanus Patriarcha, *vbi suprà,* ibi: *Duplex corona circumposita capiti sacerdotis, ex capillorum significationem imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri, qui cùm missus esset ad prædicationem Domini, & Magistri, ei tonsa est ab ijs, qui eius sermonem non credebant, vt illuderetur ab ipsis; eique Magister Christus benedixit, & infamiam in honorem, illusionem in gloriam conuertit, & posuit super caput eius coronam, non ex lapidibus pretiosis, sed lapidem ex petra fidei eius, fulgescentem super aurum, topazion, & lapides pretiosos.* Nec desunt mysticæ rationes; duas referunt Sausay, *d. lib. 3. propè finem,* Estenus *lib. 5. disquisit. monast. tr. 9. disquisit. 4. & 5.* quas latè illustrat Hurtado, *de vero martyrio,* vbi suprà, *fol. 383.* quibus non impropriè addi potest alia ex veteri more adoptandi petita. In priscos enim adoptionis ritus refertur per capillorum attonsionem adoptionem perfici. Paulus Diaconus, *lib. 6. de gestis Longob. c. 53.* *Circa hæc tempora Carolus Princeps Francorum Pipinum suum filium ad Luitprandum direxit, vt eius iuxta morem capillum susciperet: qui eius cæsariem incidens, ei pater effectus est.* Idem refert Aimonius, *de gestis Francorum, lib. 4. c. 57.* *Pepigerat autem fœdus præfatus Princeps, cum Luitprando Longobardorum Rege, eique filium suum Pipinum misit, vt more Christianorum fidelium eius capillum primus attonderet.* Atque ita Benedictum Secundum Constantini IV. filios in suos recepisse, & veluti adoptasse videtur, cùm mallones capillorum ab eis suscepit. Refert Anastasius Biblioth. *in Benedictum II.* obseruarunt Merillus, *lib. 3. obs. cap. final.* Sahabedra, *in chron. Goth. cap. 9.* Serlogus, *tom. 3. in Cantica, fol. 286.* Vnde tonsura clericulis adoptionem in Christi familiam significat, vt per tonsuram in familiam Dei transeamus, & ad eius hæreditatem vocemur, tanquàm speciales filij, iuxta Isidorum, *in cap. Cleros, 21. dist.* relatum.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione sciendum est, Hebræos longam comam aluisse, vt latè probant Pineda, *lib. 1. in Iob, vers. 20. n. 11.* Serlogus, *dicto to. 3. fol. 287.* Cochier, *in face histor. cent. 2. cap. 82.* Vnde Christus Dominus prolixiori vtebatur comâ, vt quemadmodum in alijs rebus, in crinis quoque dispositione à communi prouinciæ vsu non discederet; quia tunc expediebat ab vsu ordinario hominum Redemptorem nostrum non abhorrere, vt obseruant Cresolius, *lib. 4. mystag. c. 12. sect. 2.* Serlogus, *to. 3. in Cantica, c. 5. vestig. 32. fol. 299.* quod & ex eadem ratione discipulum eius B. Iacobum fecisse, facilè credi potest. Nec obstant auctoritates Sacræ paginæ. Non prima deducta *ex c. 19. Leuitici,* in illis verbis: *Nec in rotundum attondebitis comam.* Quem locum ita vertit Symmachus: *Non circumtondebitis in circuitu aspectum capitis vestri.* Vatablus ita legit: *Non attondebitis in rotundum comam vestram, Ægyptiorum sacerdotum more.* Vixerant enim Israëlitæ hactenus inter Ægyptios, quorum ne morem hac in re imitarentur Leuitæ, hoc decreto voluit Deus præpedire. Præcidere ergo voluit Dominus in Iudæis talem ritum. Sunt alij, qui respondent, hoc præceptum fuisse cæremoniale, vt fuit circumcisio, & id genus alia, quæ post legem gratiæ mortua sunt, vt probaui *in c. translato, de constit.* Alij dicunt, Dominum non tam morem attondendi caput in rotundum prohibuisse, quàm prauam intentionem vetuisse; siquidem non absolutè, ne hoc facerent, sed solùm propter malum finem prohibuit, scilicet cultum dæmonis, propter quem ethnici id vsurpabant, vt statim dicemus. Sed

7 Dissoluitur dubitandi ratio.

his

his omissis, genuinæ interpretationi huius loci planam, & expeditam viam sternit Hesychius Episcopus Hierosolymitanus, *in comment. super Leuit. Tondere*, inquit, *comam in rotundum, non est comam abscindere, sed ornare.* Vnde in editione LXX. Interpretum legitur: *Non facietis sisoën ex coma vestra;* id est ornatum cincinnum. Suidas enim sisoën interpretatur, id est capillum plicatum: Latini vocant capillitium calamistratum, siue calamistris in cincinnos reflexum. Quo in sensu eâ voce vtuntur D. Paulus 1. *ad Timotheum* 2. *vers.* 9. D. Petrus 1. *epist.* 3 *vers.* 3. Sua igitur versione Septuaginta innuunt, prædicto capite 19. Leuitici à Domioo cincinuos tantùm prohiberi. Adstipulatur Codex Hebræus, quem periti huius linguæ asserunt, ad verbum expresse sic habere: *Non circulabitis, non facietis rotundum;* vel, *non cincinnabitis extremitatem capitis vestri.* Ratio huius prohibitionis est, quia cincinnati, & calamistrati capilli signum sunt mollis, & effœminati animi, vt suprà probaui. Nec obstat eiusdem libri caput 21. in illis verbis: *Non radent caput, neque barbam;* nam facilè textus ille exponitur, si non mutilus, sed integer textus proferatur; ita enim habetur: *Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantùm in consanguineis, & propinquis, idest super patre, & matre, & filio, & filia; fratre quoque, & sorore virgine: sed nec in Principe populi sui contaminabitur. Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus suis facient incisuras;* vt Gentiles videlicet facere solebant: si enim alioquin per se nefas esset capillos, vel barbam radere, peccarent Nazaræi, qui solemni ritu à sacerdote radebantur, & capillos suos igne sacrificij cremandos ad ostium tabernaculi fœderis offerebant; *Numeror. c.* 6. Peccauit etiam & Ezechiel, qui assumpto gladio, ductoque per caput, & barbam, pilos suos rasit, *Ezechiel cap.* 5. *vers.* 1. Quin & ipse peccauit vas electionis Paolus, qui caput suum totondit in Cenchris, *Actuum Apost.* 18. *vers.* 18. & *c.* 21. 23. & 24. Non ergo prohibetur in sacro textu absolutè rasio capillorum, sed ea quæ fit luctûs causâ. Nec etiam obstat locus Hieremiæ *d. c.* 9. vbi Dominus comminatur se visitaturum super omnes, qui attonsi sunt in comam: nam illis verbis Dominus non increpat comam attondentes, sed perstringit Iudæorum luxum, qui Gentilium more comam in gyrum accurabant; non enim tonsuram Dominus, damnat, quæ non luxûs, sed modestiæ causâ gestator. Nec obstat caput vltimum prophetiæ Baruch, vbi Hieremias increpat Iudæos habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam: nam sanctus Propheta rasuram damnat, non attonsionem; nec absolutè sacerdotes Babylonicos arguit, sed eo quòd superstitiosè id faciebant in honorem falsorom numinum, vt constat ex textus serie; aliàs enim Paulum insimularet, qui cùm Barnaba tunicam aliquando iusto dolore discidit, & barbam rasit mystico ritu, cum delectis à se socijs, *Act.* 21. Locus superioribus haud absimilis est apud Ezechielem *c.* 44. vbi Deus legem præscribens Sacerdotibus suis, disertè ait: *Caput autem suum non radent;* sed si addantur verba, quę sequuntur immediatè, ex his plana, & peruia resultabit responsio, mox enim sequitor: *Neque comam nutrient, sed tondentes attondent capita sua.* Docueruot D. Hieronymus, *in Ezechiel. lib.* 13. *c.* 42 ibi: *Perspicuè demonstratur, neque rasis capitibus, sicut sacerdotes, cultoresque Isidis, aut Serapidis, non esse eos oportere; nec rursus comam demittere, quod propriè luxuriosum est, sicut cultores Isidis.* Moses Maimonides, *p.* 3. *c.* 37. ibi: *Propterea quòd ita se radere, & tondere solebant sacerdotes idololatrici.* Nec obstat augmentum deductum ex dicto loco D. Ambrosij, ex quo deducebamus, comam etiam in viris decoram esse; licèt enim fateamur, capillos in hominum gloriam datos esse, ad eorumque exteriorem ornatum pertinere, & laicos moderatâ, non inordinatâ comâ vti posse, iuxta D. Augustinum *serm.* 1. *Dominicæ post Pentecost.* ibi: *Habitus impudicus corporis sui in viris superflua, & inordinata capillatura;* & apud varias nationes gloriosum, immò publicum nobilitatis testimonium fuerit comam nutrire, vt probant de Romanis Hurtado, *de vero Martyrio sect.* 36. *disgres.* 3. de Gothis Sauarus, *ad Sidon. lib.* 1. *epist.* 2. de Gallis P. Faber, *lib.* 3. *semestr. c.* 20. de alijs Zerda, *tom.* 2. *in Virgil. lib.* 1. *Æneid. vers.* 103. & *lib.* 7. *vers.* 659. Alex. ab Alex. *lib.* 5. *genial. c.* 18. Pineda, *de rebus Salomonis lib.* 6. *c.* 4. *§.* 3. Mendoza, *q.* 5. *exposit. n.* 3. Prosperus Stellatus, *lib.* 5. *de coron. c.* 4. Tamen clerici, qui vanos laicorum contempserunt ornatus, ne sæculi honores affectasse videantur, vel in crinibus magnum ducere, quod mundi cultores adorant, comâ etiam à natura sibi datâ in obsequium priuari debent, ac Deo altissimo sacrificare: vnde apud omnes ferè gentes obseruatum inuenio, vt tonsura capillorum signum sit animi se Deo sacrificare volentis Suetonius, *in Nerone*, ait: *Nero barbam primam posuit conditam in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Ioui Capitolino consecrauit.* Athenienses Flaminibus capillum dicasse refert Plutarchus, *in vita Thesei;* & Romæ fuisse Aram Deæ Capillatæ, testatur Pilosius, *lib.* 6. *c.* 14. eosque tanquam gratissimum munus vanis numinibus crinem amputatum consecrasse, probat Pater Seriogus, *d. vestig.* 32. Solebant itidem pagani simili prorsus ritu, in sacrificijs summa pecudum capita abradere, vt Virgilius innuit *lib.* 2. *Æneid.*

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.

Et Homerus *iliad.* 3.

Hic Rex Atrides cultrum quem fortè ferebat,
Maioris gladij vaginæ in parte repostum
Exemit, & pilos media de fronte reuellit.

Plura congerit Lindembrogius, *in notis ad Censor. lib.* 1. *c.* 7. Nec obstat quod vltimo loco expendebamus, videlicet comam dimittere proprium esse reorum, & mœrentium: nam vsus abscindendi comam non æquè apud omnes nationes inualuit, idemque fuit; immò potiùs in diuersos penitus fines, & ob dissimiles omninò ritus gloriosum hoc alijs, alijs indecorum; iucundum ijs, ingratum illis visum fuit: vnde comam nutrire, & non deponere, apud aliquas nationes gloriosum fuit; dimittere autem, & deponere tristissimum: contra verò apud alias gentes deponere, & tondere comam, lætitiæ argumentum erat, vt probant Alex. Ab Alex. *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 16. & *lib.* 3. *cap.* 27. Hadrianus Iun. *lib.* 2. *de coma*, Lælius Bisciola, *lib.* 7. *horar. succis. cap.* 5. Vnde votum illud non dimittendi comam, vel barbam, nisi deuictis hostibus, refert Paulus Vuarnfridus, *de gestis Longobard. lib.* 3. ibi: *Millia quoque Saxonum, qui bello superfuerant, deuouerunt, se neque barbam, nec capillos incisuros.* Notauit Iornandes, *in notis ad ipsum.*

8 Et suprà traditis accipit lucem textus, *in cap. si verò* 4. *de sentent. excom.* vbi docetur, manus violentas inserentem in clericum comam nutrientem, non incidere in excommunicationem latam *in can. si quis suadente* 17. *q.* 4. quia comam nutrire alienum est à clericali statu: quare rectè Alexander III. ibi statuit, percutientem huiusmodi clericum, iustam ignorantiæ causam habuisse, ob eamque excusari à prædicta excommunicatione, docuerunt Couar. *in cap. alma*, 1. *p. §.* 10. *n.* 15. Azor, *lib.* 5. *instit. cap.* 20. *in fine*, Angulanus, *lib.* 4. *de legibus, controu.* 4. Gibalinus, *de cęcasur. fol.* 285. & 464.

Exponitur cap. si verò 4. de sent. excom.

9 Deinde ex suprà traditis exponendus est textus, *in can.* 21. *6. Synodi*, in illis verbis: *Qui Canonicorum quidem criminum rei facti, & propterea perfectæ, ac perpetuæ depositioni subiecti in laicorum locum detrusi sunt, si quidem ad conuersionem suâ spontè respicientes peccatum deleant, propter quod à gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiunt, clerici habitu tondeantur: sin autem non suâ spontè hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, vtpotè qui mundanam, seu sæcularem conuersationem vitæ cœlesti præposuerint.* In quibus verbis facilè exprimitur, quam alienum sit ab statu clericali comam nutrire; siquidem in illis casibus, in quibus à Patribus Ecclesiæ ob grauiora crimina clerici deponuntur, & ad laicalem statum rediguntur, iubetur, vt comam nutriant, quia in illis casibus potius, vt laici, quam vt ministri Ecclesiæ incedunt; cùm verò delicta ita grauiora non sunt, nec depositionis pœnam merentur: & quia intra gradus Ecclesiasticos remanent, non debent tonsuram deferre, vt notauit Balsamon, *ad 6. Synodum, in eo canone.*

Intelligitur can. 21. sextæ synodi.

C A P V T V.

Ex Concilio a Carthaginensi.

CLericus nec comam nutriat, nec barbam.

N O T Æ.

1 a CArthaginensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c* 4. apud Iuonem *p. 6. Decreti, c.* 265. Burchardum, *lib. 3. c.* 164. additur *c* 44. sub quo numero reperiuntur verba huius textus in ipso Concilio, sed non eodem modo, in editionem enim Surij, *to. 1. Concil. pag.* 514. habetur: *Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat, vel tondeat*. In Regia editione Parisiensi ita legitur: *Clericus nec comam nutriat, nec barbam:* Vaticanus codex, Victorinus ac Gadensis ita ferunt: *Clericus nec comam nutriat, neq; barbam radat*, vt testatur Sausay, *in Panopl. cler. in appendice de barba, c. 3.* Sauarus, *ad Sidon. lib. 4. epist. 24. verbo Barba prolixa*. In Concil. Barchinonensi, *can. 1.* ita cauetur: *Vt nullus clericorum comam nutriat, aut barbam radat*. Quæ tamen lectio constantior, congruentiorque sit prouinciæ, vbi, & tempori in quo celebratum fuit hoc Concilium, infrà dicemus.

COMMENTARIVM.

2 BArbæ promittendæ, aut resecandæ ratio varia olim fuit, ac nunc est, multiplexque & diuersa pro varietate nationum: varios vsus referunt Lælius Biscioia, *lib. 7. hor. succis. c. 5.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dierum genial. c. 16.* & *lib. 3. cap. 27.* Cælius, Rhodig. *lib. 7. antiq. lect. cap. 13.* Pierius Valerius, *in tract. pro barbis sacerd.* Hothomanus, *eod. tract.* & *lib. 1. obs. cap. 19.* Sauarus, *ad Sidon. lib. 4. epist. 13. & 24.* Bosquetus, *in not. ad Innoc. lib. 1. epist. 97.* Mesana, *ad D. Hieronymum, verbo Barba*, Zerda, *in aduers. cap.* 154. D. Laurent. Ramirez de Prado, *in Pentecont. cap. 25.* Efrenus, *tom. 1. disq. monast. lib. 5. tract. 9. disq. 3.* Hurtado, *de vero martyrio, sect. 3. disgres. 5. fol. 370.* Sausay, *in Panopl. cleric. in appendice de barbis sacerd.* Theoph. Raynaud. *tom. 13. intr. laus breuit. cap. 8. fol. 497.* & quidem Græcos barbam promissam aluisse, & primò eam tondere solitos, mox rasisse, testis est D. Chrysost. *in oratione priori Tarsica* 33. ibi: *Barbarum primum inuenta est tonsura, & videbatur moderatum esse, ne valdè promitterentur, nec nimium, sed leniter corrigeretur natura, videbatur multis strenuum, deinde radebant vsque ad genas*. Qui tondendi mos tempore Alexandri Magni initium habuit, vt Chrysippus apud Athenæum *lib 13. c. 6.* refert ibi: *Alexandri temporibus tondendæ barbæ consuetudinem inoleuisse, euoque priore hoc fuisse inusitatum cùm tibicen ille Timotheus prolixâ barbâ tibias inflaret*. Probat perdoctus Ramirez, *d. cap. 25.* Græci ergo comam, & barbam aluerunt, apud quos Philosophi præcipuè barbati erant: vnde Persius Socratem barbatum Magistrum dixit *satyr. 4. vers. 1.*

Barbatum hoc crede magistrum dicere.

Prudentius *contra Symmachum lib. 2.* barbatos dixit Sophistas:

Multiplicis dux dæmon est, qui parte sinistrâ
Centifidum confundit iter, trahit inde Sophistas
Barbatos.

Hærodes Atticus apud Gellium *lib. 9. cap. 2.* ait: *Video barbam & pallium, Philosophum non video*. Lanctantius, *de falsa sapient. cap. 24. Maximum itaque argumentum est, Philosophiam neque sapientiam ostendere, neque ipsam esse sapientiam, quod mysterium eius barbâ tantùm celebratur*. Vnde in hos barbatos facete Poëta Græcus lusit.

Si promissa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus possit quia caper esse Plato?

Hebræos promissâ barbâ incessisse colligitur ex psalmo lilio 133. ibi: *Sicut vnguentum, quod descendit in barbam Aaron:* & ex c. 19. vers. 29. Exodi, c. 21. *Leuitici, vers. 5.* vbi vetantur Leuitæ barbam radere, Hinc freqnenter minę Prophetarum de rasura barbę, vt de pęna omnium longè maxima. Isaias *c. 15. vers. 2.* ibi: *Moab vlulauit, in cunctis capitibus eius caluitium, & omnis barba radetur*. Hieremias *c. 48.* ideò in luctu, & mœrore barbam euellebant. Esdras *c. 9.* ibi: *Cùm audissem sermonem istum, scidi pallium meum, & tunicam, & euelli capillos capitis mei, & barbæ, & sedi mœrens*. Ezechiel *cap. 5. Sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum, & barbam*. Romanos etiam à principio intonsos fuisse constat ex Iuuenali, *satyra 4.*

—— Facile est barbato imponere Regi
Intonsos rigidum in frontem descendere canos.

Lucano *lib. 1.*

Passus erat mœstamque genis succrescere barbam.

Sed quo tempore radi, & tonderi illi cœperunt, non constat. Liuius anno 369. ab Vrbe C. vbi de Manilio Capitolino agit, ait: *Solitum ipsum radere barbam*. Sed reijcitur ex Varrone *lib. 2. de re rustica, cap. 11.* & Plinio, *lib. 7. cap. 59.* ibi: *In Italiam ex Sicilia venere tonsores post Romam conditam anno 454. adducente Publio Liciaio Mena, vt auctor est Varro: antea intonsi fuerunt*. Prosequuntur Lipsius, *ad lib. 14. annal. Taciti*, Casaubonus, *in notis ad Iul. Capitol. fol. 83.* & *in Othone cap. 12.* Doricans, *ad Tacitum fol. 727.* Camerarius, *cent. 1. horar. succis. c. 36.* & *cent. 2. c. 46.*

Sed vt ad mores Christianorum perueniamus, si de primæuo eorum more sermo sit, non dubium est, quin 3 De Christianorum moribus.
Christus Dominus barbam non raserit, vt probaui in capite antecedenti; & eius Vicarium D. Petrum barbam aluisse, refert Nicephorus, *lib. 1. c. 40.* ibi: *Petrus quidem haud crassâ corporis staturâ fuit, sed quæ aliquando esset erectior; facie subpallidâ & albâ admodum; capilli capitis, & barbæ crispi & densi*. De sancto Paulo Apostolo idem refert Nicephorus, *lib. 2. c. 37.* ibi: *Barba densior, & satis promissa, eaque non minus quam capitis coma, canis etiam respersa erat*. Etiam vetustæ priorum Pontificum imagines barbatæ, pilisque mento hęrentibus insignes cernuntur, Clementis videlicet, Euaristi, Alexandri, Telesphori, Dionisij, Syluestri, Damasi, Gelasii, & aliorum vsque ad Anicetum, *to. 2. Bullarij*, & apud Ciaconium; ab Aniceto tamen, & deinceps cœperunt Pontifices, & Ecclesiæ Latinæ Episcopi, ac clerici barbam non solùm tondere, verum & radere; & ita apud ipsos Cherubinum, & Ciaconium cernuntur icones Pontificum absque barba: & Gregorius VII. *lib. 8. epist. 10 ad Oscorum iudicem Caralitanum*, ait quod totius Occidentalis Ecclesiæ clerus barbam radendi iampridem morem tenuit: & in Gallicana Ecclesia morem hunc radendi barbam viguisse testis est Sidonius, *lib. 4. epist. 13.* vbi clericos coronâ decoros, & barbâ rasos fuisse commeminit his verbis: *Enim verò vestis astricta, sensus coturnus crinis, in rotæ specimen accisus, barba intra rugarum latebras mersa, ad cutem secta fore ipibus*. Vnde Concilium Bituricense *in can. 7.* tonsuram ecclesiasticam vocat, hoc est barbam rasam, & coronam in capite. De alijs Ecclesijs idem probat Othomanus, *de barbis sacerd.* & *in Pontifical. Roman.* ritus proprius præscribitur de barba tondenda, his verbis: *Quando primò clericis barbæ tondeatur, dicebatur Pontifice sedente cum mitra, antiphona Sicut ros Hermon, psalmo 132. Ecce quàm bonum. Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Repetitur tota antiphona, qua finita Pontifex deposita mitra surgit, & stans versus ad clericum dicit: Oremus, Deus cuius prouidentia omnis creatura crementis adulta congaudet, preces nostras super hunc famulum tuum iuuenilis ętatis decore lactantem, & primis auspicijs attondendum exaudi, vt in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, æuoq; largiore prouectus, cælestem benedictionem accipiat, & præsentis vitæ præsidijs gaudeat. Per D. N. &c.* Hæc eadem oratio reperitur in veteri Romano ordine, & in libro Sacrament. Sancti Gregorij; & ex eucbologio, seu rituali Græco refert Sausay, *in panopl. cler. in append. de barba, c. 2.* Eundem morem à Latinis receptum adstruunt Nicolaus Pontifex, *epist. 70.* P. Damianus, *lib. 1. epist. 15.* ibi: *Ecclesiarum planè quoque Rectores, quibus potissimum huius rei cura debuisset incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulsu, vt à secularibus barbę rasura quidem diuidat, sed actio non discernat*. Et inter leges Nortumbrensium, 34 est: *Si presbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compensato.* Græci verò barbam nutriebant, nec tondebant; quo de more sibi inuiso Græci calumniam struere ante annos ferè 800. aduersus Latinã Ecclesiam non erubuerunt, vt

constat

constat ex epistola Nicolai I. ad Hincmarum, vbi causas inuidiæ, & odij Græcorum erga Latinos referens, ait: *Quin & reprehendere satagunt, quia penes nos clerici barbas radere suas non abnuunt*. Michael Corularius P.C. *in epist. ad P. Antioch. Patriarch.* apud Baronium, *to. 9. anno* 1054 *n.* 33. ibi: *Quapropter illos Romanos omninò auersari necesse est; & quæ quidem Iudæorum more peragunt, talia sunt, vt error qui illis tribuitur de azymo, & quod suffocatum edunt, & barbam radunt*. Christ. Lupus, *ad can. 8. Synod. Constant. colum. 8.*

4 Rationes huius dissidij.

Cur autem diuersa in his esset agendi ratio, causam assignat Baronius, *anno* 58. quòd in Oriente tam Iudæi, quàm Græci barbati incederent, idemque Christianos inter ipsos degentes factitasse: in Occidente verò, & præsertim Romæ, cum ij, qui maturioris erant ætatis, tanquàm quoddam nobilitatis insigne, vt refert Angel. *lib. 3. noct. c. 4.* radere barbam consueuissent, Christiani Romæ agentes, vt à cæteris non distarent, abrasa incedebant barba. Romanorum autem consuetudinem imitatos esse cæteros orbis Occidentalis fideles, iam suprà probaui. Accedit, nam cùm barbæ abrasio, aut nutritio, non sit à natura instituta, sed adiaphorum quid, & indifferens, tam Græci, quàm Latini peculiaribus rationibus moti potuerunt barbam dimittere, aut radere. Pro Græcis faciebat decoris ratio iuxta D. Augustinum *lib. 22. de ciuit. Dei, c. 24.* ibi: *Sunt verò quædam ita posita in corpore, vt tantummodo decorem habeant, non etiam vsum; sicut habet pectus virile mammillas, sicut facies barbam, quam non esse munimento, sed virili ornamento, indicant puræ facies fœminarum, quas vtique infirmiores viris, muniri tutius conueniret*. Ouidius, *lib. 13. Metamorph.*

Pluma tegit volucres, ouibus sua lana decori est.
Barba viros, hirtæque decent in corpore setæ.

Consentit Athenæus, *lib. 13. dipnosoph.* vbi refert Diogenem dixisse cuidam habenti mentium rasum: Nunquid naturam accusas, quòd te virum, non autem mulierē fecerit? Hinc etiam Diuus Hieronymus *in c. 5. Ezechielis*, ait: *Barba virilitatis iudicium est*. Hac quoque de causa putat Pater Roa, *lib. 4. singul. c. 3.* hac voce, *barbam*, cum duplicatione vsum fuisse Psalmistam *psal.* 132. ibi: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron*. Et Artemidorus ait, filios tantùm ornamenti patribus afferre, quantum ori barba decoris addit. Latini etiam in hoc ritu radendi barbam rationibus non destituuntur. Primò quia pilorum, & capillorum tonsio designat nos ad perfectionis summum pertingere. D. Gregorius, *lib. 2. moral. c. 3.* Secundò facit antiqua Ecclesiæ consuetudo; vnde Gregorius VII. *in epist. ad Iacobum Caralit.* iubet, vt clericos suos omnes barbam radere cogeret, idque ex maiorum consuetudine. Itaque non est ratio, quare vsum nutriendi barbam apud Græcos, aut radendi apud Latinos condemnemus; multa enim pro locorum, vel hominum diuersitate variantur; nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ Catholicę pace, atque vnitate aliquando discessum est, vt ait Firmilianus, *in epist. ad Cyprianum*; & in proposito Ceolfridus, *in epist. ad Naitanum R. pictorem*, ibi: *Verum si profiteri nobis liberum est, quia tonsuræ discrimen non nouat, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum sincera est, maximè cùm nunquam Patribus catholicis, sicut de Paschæ, vel fidei diuersitate conflictus; ita etiam de tonsurę differentia legatur aliqua esse controuersia*. In Hispaniæ verò nostræ Barchinonensi prouincia rasionem barbæ aliquando prohibitā fuisse constat ex Concilio Barchinonēsi *can. 3.* ibi: *Vt nullus clericus comā nutriat, aut barbā radat*. Eundē barbæ vsum pro diuersitate regionum agnoscit Petrus Aurel. *contra Sirmundū to. 3. pag. 609*

Quibus ita animaduersis, si præsens canon Concilij Carthaginensis legatur, prout habetur in codicibus Vaticano, Sancti Victoris, & Gadensi: *Neque barbam radat*; referri debet ad vsum Orientalis Ecclesiæ, in qua mos inoleuerat non radendi barbam; & si adhuc retineat lectio Surij: *Nec comam nutriat, nec barbam, sed radat, vel tondeat*; aliter exponendus est, si prius obseruemus canonem istum editum fuisse propter Eutychitarum, & Massilianorum hęreticorum sectas; hi enim negantes operādum esse manibus proprijs, intonsi prolixiam comam, ac barbam alebant, vt testatur Epiphanius *hæresi* 80. & sanctus Augustinus, *de opere monach. c.* 31. eos facere describens inter alia ait: *Et in hoc, quo quæso tàm apertè contra præcepta Apostoli conari? an ita vacandum est, vt nec tonsores operentur? an quia Euangelicas volucres imitari se dicunt, quasi depilari timent, ne volare non possint*. Vnde Patres Concilij Carthag. statuerunt, barbam esse tondendam, etiam retentâ vulgari lectione, *nec barbam radant*. Dici potest Ecclesiam nunquam prohibuisse tonsionem barbę, sed eam nimis prolixam nutrire, aut ad cutē vsque radere. Vnde *in c. clerici 6. hoc tit.* tantùm iubetur tonsio comæ, & barbæ; sed mediocrem barbam esse alendam dicitur, quod ad imitationem Christi Domini, & eius Vicarij B. Petri plures R. E. Præsules fecisse refert Sausay, *in panopl. sacerd. c. 3.* De mediocri barba, & hanc mediocritatem barbæ esse obseruādam, statutum legimus in Concilio Mediolan. sub Sancto Carolo, anno 1563. sub titulo, *de clericorum vestitu*, ibi: *Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, cæterique clerici, clericali tonsura sint insigniti ad formam, quam ratio vniuscuiusque ordinis Episcopi arbitrio postulabit; ita sint abrasi capilli, vt tonsura conspicua sit omnibus; comam verò & barbam ne studiosè nutriant; capillis simplicem cultum adhibeant; barba ita à superiori labro recidatur, vt pili in sacrificio Missæ Christi Domini corpus, & sanguinem sumētem non impediant*. Rhotomag. anno 1581. à Cardinali de Borbonio celebrato, ibi: *Omnes vt reuocemus ad modestiam, hortamur, & præcipimus, vt tonsuram in capite, & coronam habeant suis ordinibus congruentem, & honestè rasam; nec brabam alant ministerio altaris indecoram*. Rhemensi habito à Ludouico Cardinali à Guisia anno 1583. *tit. de Clericis*, ibi: *Vt à superiore labro ob sacræ communionis reuerentiam barbam tondeant, vel radant; infrà verò gerant clericali modestiæ congruentem*. Synodn Aquensi sub Alexandro Archipræsule, *tit. de vita, & honest. cleric. Comam & barbam ne studiosè nutriant, capillis simplicem cultum adhibeant. Presbyteri barbam habeant ad superius labrum ita incisam, vt sumentibus Christi sanguinem nullū afferat impedimentū, atq; tam ipsi, quàm reliqui omnes ab omni parte nullo pacto pilos intortos, aut mento in acutum incisos, productosue, more nutriant militari*. Sic & Synodus Burdigalensis anno 1624. conuocata à Francisco Cardinale de Sourdis, illius Sedis Archiepiscopo, eodem titulo *de vita & honest. cler. n. 4 c. 13.* cauet: *Omnibus Ecclesiasticis nostræ prouinciæ, cuiuscumque dignitatis, status, & conditionis existant, iniungimus, vt ijs vestimentis, quæ ab vltimo prouinciali sibi præscribuntur, incedant induti, coronam clericalem gestantes, ne sit preterea illis capillatura impariter attonsa, non superioris labi barba arte elaborata assurgat*. Referunt Sausay, *in d. append. c. final.* Corolianus, *in addit. ad Summam*. Quam barbæ mediocritatem obseruant Hispaniæ nostræ tam Episcopi, quàm clerici, iuxta prædictas canonicas sanctiones: in alijs verò prouincijs aliter obseruari reperio à sacerdotibus, quorum vt iura non excutimus, ita varios vsus, quos sectantur, non impetimus; immò illæsos cuique manere peroptamus, cum Prætore vltrò profitentes, *Vt possidetis, ita possideatis*.

5 Exponitur præsens textus.

C A P V T VI.

Ex Concilio *a* Triburien.

CLericus si tonsura dimissa vxorem acceperit, qui quidem sit sine *b* gradu, nec *c* monasterio à parentibus traditus, vxorem permittatur habere, & iterum *d* tondeatur, nec in vita sua vxorem dimittere audeat.

N O T Æ.

1 a TRibarien.] Ex eodem Concilin citantur hęc verba in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6. & sub tit. de apostatis, c. 1.* & à Burchardo, *lib. 8. Decreti c. 97.* Carnotensi, *p. 7. c. 115.* & ita apud eos habetur. *Clericus, si tonsura dimissa vxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu, nec ad monasterium aliquod à parentibus traditus, si vxorem*

habere

habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia ceperit cantare, & legere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursum tondeatur; uxorem si usurpauerit, dimittere compellatur. Quę ultima verba, quę hic omittuntur, ex eodem Concilio à Gratiano citantur *in c. quicunque 6. q. 1.* sed non reperiri in Concilio Triburiensi iam notarunt Antonius Augustinus, & Boetius Epon. *in præsenti*. Credo tamen Decretistas sententiam huius textus, licèt non per eadem verba, deprompsisse ex canone 27. ipsius Concilij Tribur. vbi ita Patres sanxerunt: *In synodo Chalcedonensi, c. 7. statutum est, vt clerici, qui semel in clero deputati sunt, neque ad militiam, neq; ad aliquam veniant dignitatem mundanam. Et hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari: nos autem eandem sequentes canonicam auctoritatem statuimus, vt clericus ecclesiasticè nutritus in Ecclesia coram populo, vel cantans, si postmodum relicto clericatus habitu à castris Dominicis, quibus adscriptus est, profugus, & apostata elabitur, & ad sæculum regreditur, ab Episcopo canonicè coerceatur, vt ad sinum matris Ecclesię reuertatur. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, vt comam nutriat, constringatur, vt iterum detondeatur, & postea nec uxorem accipiat, nec sacrum ordinem attingat. Si verò huic huius sancti Concilij reluctauerit diffinitioni, secundùm præstitutã Chalcedonensis Concilij cõstitutionẽ anathematizetur. Sãctus Isidorus talet hippocritas, ris dicit esse similes, qui nec equi, nec homines, atq; quasi bruta animalia, libertate, ac desiderio suo feruntur.* Vnde huius textus magna est difficultas, tum ob eius litteræ corruptionem, tum ob sententiam, quæ congruum sensum recipere non valet.

2 b *Sine grado.*] Sacro interpretatur Glossa, & communiter Doctores hic, quos sequuntur Couar. *in c. 9. de test. n. 4.* Boetius Epon. *in præsenti*; ita vt minoribus ordinibus initiati, qui sine gradu sacro sunt, possint tõsuram dimittere, & uxorem ducere, iuxta ea, quæ dabimus *in cap. 1. de clericis coniug.* constituti verò in gradu sacro nequeant ad nuptias transire, quia in gradu sacro sunt. Sed licet vera sit, & catholica hæc doctrina, vereor tamen ne aliena sit à disciplina ecclesiastica sęculi Concilij Tibur. & à supra relato in illis verbis, *Legens, vel cantans*; vbi clericis in minoribus gradibus constitutis ius connubij denegatur. Facit etiam quominus placeat prædicta communis sententia, quod olim clerici tantùm lectores in gradu dicebantur esse, vt in legibus Aleman. *tit. 16* ibi: *Si autem clericus, qui in gradu in Ecclesia publicè lectionem recitat, vel graduale, vel alleluia coram Episcopo in publico cantauerit, aliquam iniuriam passus fuerit, sicut superiùs diximus, componatur.* Et *lib 7 Capitu c 309.* ibi. *Clerici cuiuslibet gradus, in quibuscunq; locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant.* Vnde existimo Patres in præsenti tantùm agere de clerico primæ tonsuræ, licèt sine gradu, vt probaui *in c. cùm contingat, de ætate, & qualit.* & illi tantùm permittunt Patres uxorem ductam retinere, quia in gradu non erat; si autem in gradu esset à parentibus Ecclesię, vel monasterio oblatus, & in eo gradu cępisset legere, aut cantare, tunc illi non licebat uxorem retinere, *d. can. 27. Concil Tribur.* non quia gradus ille Lectoris, vel Cantoris impediret, aut irritaret matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis contractum, sed propter oblationem factam à parentibus Ecclesię, aut monasterio; talis enim oblatio illis prioribus Ecclesiæ sæculis filios verè constituebat clericos, aut efficiebat monachos, vt latiùs dicemus *in c. cum simus, de reg.* & ita nullo modo accipias textum hunc generaliter de omnibus clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed de clericis in eis gradibus inseruientibus virtute oblationis paternæ, qui uxorem ducere non poterant, *ex d. can. 27.*

c *Monasterio.*] Iuxta adducenda *in d. c. cum simus*, ex cuius commentario, & commentario text. *in c. 1. de cler. coniug.* præsens petendum est.

d *Iterum tondeatur*] Mirantur non immeritò multi, cur clericus coniugatus hic iubeatur iterum tonderi, cùm 3
in c. Ioannes, de cler. coniug. c. vnic. eod. tit. in 6. coniugatis potiùs tonsura prohiberi videatur. Boetius Epon in præsenti textum hunc accipit eo casu, quo clericus coniugatus beneficium retinet, & stipendijs Ecclesię sustentatur, *vt in c. vnic. de cler. coniug. in 6. c. vnic. de bigamis, eod. libro.* Sed temporum series interpretationem hanc non admittit; quare faciliùs textus hic accipitur, si de prædictis oblatis textum exponamus; illi enim cùm virtute oblationis veri clerici constituerentur, ideò si de facto contraxerint matrimonium, debent separari, & iterum tonderi, vt sic restituantur pristino gradui.

C A P V T   V I I.

a Alex. III. *Cantuariensi Archiepiscopo.*

CLericus b *Et infra*: Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inuitià suis c Archidiaconis tondeantur.

N O T Æ.

1 a ALexander III.] Ita legitur *in 1. collect. sub tit. ne clerici vel monac. c. 6. & in c. clericus, eod. tit. in hac collect.* & post Concilium Later. *p. 27. c. 4.* Sed constat textum hunc prout iacet in his locis, esse compositum ex diuersis Conciliorum canonibus; verba autem, quæ hic referuntur, extant in Concilio Agathensi celebrato anno 430. *can. 20* & referuntur à Gratiano *in c. clerici, qui comam, 23. dist. & in cap. Caroli. lib. 7. c. 165.* ibi: *Simili modo decretum est, vt clerici, qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inuiti tondeantur.* In præsenti tamen Raymundus adiecit ea verba: *Et barbam*; vt cohærentia præcedentibus canonibus, quæ non extant in ipso Concilio Agathensi.

b *Et infrà.*] Integra clausula reperitur *in c. clerici 6. infrà, ne clerici, vel monachi*, in prima collectione.

c *Archidiaconi.*] Qui iuxta consuetudines Gallię, & aliarum prouinciarum iurisdictionem exercent, vt probaui *in cap. 5. de offic. Archid.* non tamen hæc verba absolutè, & indistinctè accipit Hallierius *de Hierarch. eccles. lib. 4. art. 2. fol. 864.* ita vt presbyteri etiam comprehendantur, sed tantùm clerici Diaconis inferiores: cui perdocto viro, vt non consentiam, mouet quod Archidiaconis etiam correctio presbyterorum olim competebat. Concilium Altissiod. *canon. 20.* ibi: *Quod si Presbyter (quod nefas est dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus post acceptam benedictionem infantes procreauerit, aut adulterium commiserit, & Archipresbyter hoc Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, integro anno non communicet.* Probaui *in cap 2. & 5. de offic. Archidiaconi.* Vnde præsenti constitutione, tam clerici in minoribus, quàm in maioribus gradibus constituti comprehenduntur. 2

C A P V T   VIII.

Idem *in Concilio* a *Lateran.*

MOnasteria Sanctimonialium si quisquam clericus sine manifesta, & rationabili causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur, & si non destiterit, ab officio Ecclesiastico reddatur immunis: si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

a Lateran.] Cap. 11. vbi habentur verba in præsenti compilata; sed integrum canonem referam, vt agnoscamus, quæ immutata, vel addita sint à Raymundo, qui textum hunc transcripsit ex prima collectione, vbi *sub hoc tit. c.* 8. reperitur: in dicto autem canone Concilij ita legitur: [Clerici in sacris Ordinibus constituti, qui mulierculas suas in domibus suis incontinentię notâ tenuerint, vt abijciant eas, & continenter viuant, aut ab officio, & beneficio Ecclesiastico fiant alieni. Quicunque in incontinentia illa, quæ contra naturam est, propter quam venit ira Dei in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, eijciantur à Clero, vel ad pœnitentiam agendam in monasterijs detrudantur; si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant prorsus alieni. Monasteria preterea sanctimonialium, si quisquam clericus sine manifesta, & necessaria causa frequentare pręsumpserit, per Episcopum arceatur; & si non destiterit, à beneficio Ecclesiastico reddatur immunis.] Vnde apparet in ipso Concilio actum non fuisse de laicis monasteria sanctimonialium ingredientibus; compilatores autem primæ, & huius sextæ collectionis, quæ de laicis incontinentibus cum masculis Patres statuerant, & reperiuntur *in c. clerici, de excess. Prælat.* ad ingredientes monasteria porrexerunt, & transmutarunt verba illa: *Si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Deinde cùm in Concilio tantùm pęna priuationis beneficij statuta esset aduersus clericos monasteria frequēter ingredientes, compilatores pro illa pęna depositionem ab officio reposuere: tandem pro illis verbis, *Manifesta causa;* transcripserunt, *Rationabili causa.* De hoc Concilio Later. & eius historia aliqua retuli *in c. 7. de elect.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici frequenter adeuntes monasteria Sanctimonialium, si moniti non desistant, deponuntur.* Probant eam text. *in c. ad reatum 33 81. dist. c. cleri 32. ead. dist. c. diffinimus 18. q. 2.* Concil. Hispal. 2. *can 2 c. periculoso, de statu reg. lib. 6.* Concil. Tolet. 4. *can. 6.* Tarracon. *can. 1* Epaunense *can. 38.* Arelat. sub Carolo *can. 7.* Matiscon. *c 2. Nullus Episcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus, vel quicunq; Sacellarius in monasterijs puellarum, nisi probatæ vitæ, & ætatis prouectæ, propter vtilitatem, aut pro quacumque reparatione monasterij, in quacunque earum necessitate habitare, aut secretas colloquutiones habere presumat.* Cabilonense sub Carolo *can. 55* ibi: *Abbatissa cum viris clericis, siue laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid cum masculis clericis, siue laicis de rebus necessarijs peragere debet, à prima hora vsq; ad vesperam peragat.* Et *can. 56. & 60.* ibi: *Non debere presbyteros ampliùs in monasterio puellarum immorari, nisi donec Missarum solemnia, aut aliquid ibi de Dei seruitio, & suo monasterio expleant.* Et *can. 63. Nullus vassus Abbatissę, nec Minister aliquis, nec clericus, nec laici claustra ancillarum Dei ingredietur.* Turon. sub Carolo *can. 29 Ne Presbyteri, Diaconi, cęterique clerici intrent puellarum monasteria, nisi tempore quo Missarum solemnia celebranda sunt, vel alia quęlibet ecclesiastica officia peragenda; quibus peractis, statim egrediantur, neque ibi postea aliquam moram faciant.* Magunt. *can. 26 Presbyteris per monasteria puellarum opportuno tempore liceat Missarum solemnia celebrare, & iterum ad proprias Ecclesias redire.* Concil. Herbipolense tempore Honorij IV. Foroiuliense sub Hadriano *can. 13. Vt monasteria puellarum, quæ sub disciplinæ regula degunt, obstrictiùs munitis claustris nulli pateant aditus virorum: sed neque presbyteri, neq; Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandrita, quasi visitationis, vel prędicationis causâ, sine permissu Episcopi ciuitatis sibi licentiam tribuat ineundi.* Trid. *sess. 25 de regul. c. 5.* Pius V. in constitutione, quæ incipit, *Circa pastoralis.* Gregorius XIII. & Paulus V. in constitutione, quę incipit, *Monialium statui.* Illustrant vltra congestos in præsenti Barbosa *de iure Eccles. lib. 1. cap. 44.* Sanch. *lib. 6. summę, disp. 16.* Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 9. tit. 19. & 22.* Petrus Gregorius *de republica lib. 13. c. 29. nu. 2.* Scortia *in select. ep. 92 theorem 227.* Tambu. *de iur. Abbat. tom. 2. disp. 14 q. 10. & de iure Abbatiss. disp. 25. q. 1.* Suar *de censur. disp 22. sect. 1.* Bruno Chassaing. *de priuil. Regul. tr. 4. c. 16. propos. 11.* Gibal. *in synop censur. verbo Clausura, & de clausura reg c 1. § 3* Acuña *in c. referendum, 81 dist.* Filesacus *in cap. 17 de off ord.* Boetius Epon. & Cuiacius *in presenti*, Diana *p. 11. tr. 8 res 25.* Hieronymus Gurzia *to. 2. polit regul. tract 13. difficult. 1 dub. 3 puncto 2.* Arauio *tr. 3. q. 27. mor.* D. Ioannes Colmenero Complut Professor *in repet. ad hunc textum*, Theophilus *tom. 12. de frequent. mulier. fol.* 288. Franc. Florens *in presenti.*

Sed aduersus hanc assertionem sic argumentor: Non solùm licet clericis, & monachis sanctimonialium monasteria frequenter adire, verùm & cum eis simul cohabitare: vnde monasteria duplicia primis Ecclesię seculis erant, in quibus simul monachi, & sanctimoniales habitabant, & ad psallendum in eodem choro conueniebant. 3 Impugnatur prædicta assertio. Synodus Rom. sub Innoc. II. *can. 27* refert Amb Morales *lib. 14. hist. Hisp. c. 7.* & nullibi reperiri virorum monasteria, quin simul essent puellarum, probat Yepes *in Chron. Diui Benedicti, cent. 5. anno Christi* 943. in quibus monasterijs duplicibus duplex regiminis forma erat; aliquando enim fęminæ viris, aliquando contrà viri fœminis erant subiecti; sancta enim Hildegardis cum alijs socijs in Mōte Sancti Disibodi, vbi erat monachorum cęnobium, Abbati subfuerunt; econtrà verò in Ordine Fontis Ebraldi, viri religiosi æquè, ac moniales Abbatissæ suberant, vt ex Baronio, & Mireo refert Estenus *lib. 5. disquis monast. tr. 1. disquisit. 5.* & in nostra Hispania Monachos alicubi cum monialibus degentes Abbatissę subiectos fuisse, refert Yepes vbi suprà, *anno 537.* & in antiqua charta monasterij sancti Iuliani de Pedernales, quod erat sanctimonialium, hæc habentur verba: *Hostiâ Abbatissâ regente ibidem monachorum cateruam, &c.* Et Heraclides *in Paradiso, c. 29.* scribit se Romæ nouisse *Asellam Christi virginem, multorum curam illic gerentem, vbi viros etiam cum coniugibus suis vidi, monachorum eo tempore vitas, & instituta ducentes.* Ergo licet clericis, & monachis monialium monasteria adire. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ingressus in monasteria puellarum non est prohibitus illis, qui castitatis propositum seruant, & religiosæ conuersationis sunt. Concil. Epaun. *can 38.* ibi: *Monasteria puellarum non nisi probatę vitę, & ętatis prouectę, ad quascumque earum necessitates, vel ministrationes, laici permittantur intrare.* Concil. Arelat. sub Carolo *can 7.* & ex eis Martinus Bracharensis in sua collectione, *can. 32.* ita ait: *Religiosis fœminis laicorum alienorum familiaritatem, & consortium prohibemus, eorum videlicet, qui nec Dei timorem subiecti, nec continentię retinent disciplinam.* Sed clerici, & rectæ conuersationis sunt, & castitatis propositum seruare promiserunt. Igitur illis non debet sub depositionis pœna prohiberi aditus ad monasteria sanctimonialium.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod licèt clausura monialium, tam quoad egressum ipsarum, quàm quoad ingressum aliorum intra monasteria, non sit à iure diuino statuta, vt probant Gibalinus *de clausur. c. 1 § 1.* Hieronymus Gurzia *vbi proximè;* fuit tamen indicta ab Ecclesia iam illius primis temporibus, Cæsarius in sua regula, *n 36.* quam à Baronio desideratam ex Bollando refert Gibalinus in hæc verba: 4 De clausura monialium. *Ante omnia, ac propter custodiendam famam vestram, in secreta parte monasterij, & in oratorijs, exceptis Episcopis, Prouisore, & Presbytero, Diacono, & Subdiacono, & vno, vel duobus Lectoribus, quos & ętas, & vita commendat, qui aliquotiens Missas facere debeant, nullus introeat. Cùm verò, aut tecta retractanda sunt, aut ostia, vel fenestrę sunt componendę, aut aliquid huiusmodi reparandum, artifices tantùm, & serui ad operandum, si necessitas exegerit, cum Prouisore introeant; sed nec ipsi sine scientia, aut permissione Matris: ipse verò Prouisor in interiorem partem, nisi pro vtilitatibus, quas suprà comprehendimus, numquam intereat, & nunquam, aut difficilè sine Abbatissa, aut alia honestissima teste, vt sanctæ sorores secretum vsum, sicut decet, & expedit, habeant.* Eadem paucioribus verbis sua diffinitione cōprehendit Cōcil. Epaunense *c. 38. Monasteria puellarum non nisi probatę vitę, & prouectę ętatis, ad quascunq; earum necessitates, & ministrationes laicis permittatur intrare. Ad faciendas verò Missas, qui ingressi fuerint, statim exacto ministerio regredi festinabūt. Alias autē, nec clericus, nec monachus iunenis vllum ad puellarū congregationē habebit accessum, nisi aut paterna, aut germana cōsuetudo probetur admittere.* Quā cundem

dem ſanctionem iiſdem planè verbis annotauit Concilium Arelat 4. *cap.* 7. ſub Leone III & Magno Carolo coactum: Ipſeque Leo in Capitularibus à ſe editis, & relatis *tom.* 1. *Concil. Gallican.* anno Chriſti 804. idem ſanciuit, nempè. *Vt nullus in monaſteria puellarum, aut ancillarum Dei intrare præſumat, nec Presbyter, nec Diaconus, vel clericus, aut laicus, niſi tantùm presbyter ad Miſſam celebrandam tempore opportuno ingrediatur, ſalua neceſſitate monaſterij ſecundùm canonicam inſtitutionem, & iuxta, quod Epiſcopus ipſius parochiæ ibidem ordinauerit: Presbyter autem Miſsâ celebrata, ſtatim exeat.* Similia habens Concilium Turon. 3. eodem imperante, vt ſuperiùs monuimus, Carolo, *cap.* 29. & Concilium Cabilonenſe *ſuperiùs cit. c.* 61. illius enim temporibus in monaſterijs Eccleſiæ erant intra clauſtra, nec foris patebant, dicebanturque oratoria, D Gregorius *lib.* 1 *epiſt.* 54. ibi: *Feſtiuitatibus ſanctorum deſiderabiliter inſiſtentes, præſentis præceptionis noſtræ paginam ad experientiam tuam neceſſe duximus dirigendam, indicantes ei oratorium B. Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum eſt, vbi Marinianus Abbas præeſſe cognoſcetur.* Inde oratorium pro monaſterio vſurpatur *in c. monaſterium*, 16. *q.* 7. vbi Gloſſa monaſterium interpretatur Eccleſiam. Huius acceptionis ratio ea videtur, quòd ſacella monaſteriorum, orationi dumtaxat, & ſacrificio deſtinarentur. Vnde aiunt Diuus Auguſtinus *epiſt.* 121. in oratorio præter orandi, & pſallendi cultum penitus nihil agatur: & D Benedictus *ſuæ regulæ c.* 52. *Oratorium id ſit, quod dicitur, nec ibi aliud quidquam condatur.* Facit caput *oratorium, de conſecr diſt.* 2. Vnde ſuprà relatis canonibus presbyteris, & clericis ad Miſſarum ſolemnia, & diuina officia celebranda monaſteria puellarum ingredi permittitur, & finitis diuinis officijs, exire iubentur; vt quid enim iſta facultas ingrediendi monaſteria ad Miſſas celebrandas, ſi oratorium, vel eccleſia extra monaſterium erat? Hodie tamen, & iam pluribus ab hinc ſæculis ſanctimoniales habent Eccleſiam exteriorem patentem omnibus; illę verò interiorem chorum, in quo ipſæ canunt, & Miſſarum ſolemnia, quæ in exteriori Eccleſia fiunt, audiunt, vt neceſſe non ſit presbyterum ea de cauſa monaſterium ingredi.

Vrgente tamen neceſſitate reparationis ipſius mona-
5 ſterij, vel ſimilis operationis, permittebatur ingreſſus, tam clericis, quàm laicis. Concilium Cabilon. *can.* 63. ibi: *Nullus vaſſus Abbatiſſæ, nec miniſter aliquis, nec clericus, vel laicus clauſtra ancillarum Dei ingrediatur, niſi fortè quando neceſſitas operandi incumbit.* Vbi vaſſus accipitur pro fidelis, qui ſeruitium exhibet beneficiariò, ſeu certa fide obſtrictus, vt in legibus Alem. *tit.* 36. *c.* 4. ibi: *Qualiſcumque perſona ſit, aut vaſſus Ducis, aut Comitis.* Et *tit.* 79. *cap.* 3. *Et Dominus eius duodecim vaſſos intra domum habet.* Legibus Baioar. *tit.* 15. *cap.* 2. ibi: *Siue Regis vaſſus, ſiue Ducis, lib.* 2 *capitul. Caroli, cap.* 14. ibi: *Vaſſi, & vaſſalli nobis famulantes.* In veteribus formulis editis à Bignonio *lib.* 2. *ad Marculphum, cap* 17. Voſius *de vitijs ſermon. lib.* 3 *c.* 55. In Concilio etiam Matiſcon. 1. *can.* 2. cautum fuit, vt nulli Epiſcopo, Presbytero, Diacono, vel clerico, aut ſæculari in monaſterio puellarum habitare liceat, niſi ſit probatæ vitæ, & ætatis prouectæ, & vtilitas, aut reparatio monaſterij poſtularet; præcipuèque illis prohibetur ingredi intra ſalutatorium: vbi per ſalutatorium accipitur, quod in alijs canonibus dicitur ſecretarium, ideſt locus, ex quo qui celebrat, progreditur. Diuus Gregorius *lib.* 4. *epiſt.* 54. vbi agens de pallio, ait: *Quo non aliter te vti memineris, niſi in propriæ tuæ ciuitatis, dimiſſis iam filijs, Eccleſia, procedens à ſalutatorio ad ſacra Miſſarum ſolemnia celebranda; peractis verò Miſſis idem in ſalutatorio rurſum curabis deponere.* Gregorius Turon. *li.* 2. *hiſt. cap.* 21. ibi: *Cui in eo, quod modò ſalutatorium dicitur, manſio erat, atque ad gratias Deo agendas, & tempore nocturno reddendas conſurgebat.* Cæſarius *in c. Regulæ*, ibi: *Quæcunque ad conuerſionem venerit, ei in ſalutatorio regula frequentiùs relegatur.* Salutatorium ergo erat locus intra cellam monaſterij, ſed immediatum oratorio, vt latè probat Giballinus *de clauſura, diſquiſit.* 1. *c.* 1. *§.* 3 & *c.* 2 *§.* 2. & *§.* 15. *per totum*; cauſas tamen ob quas hodie ingredi liceat ſanctimonialium monaſteria, & quis licentiam ingrediendi huiuſmodi in caſibus dare poſſit, latiùs proſequuntur Giballinus *dicta diſquiſit.* 5. *ferè per totam*, Tamburinus, & Garzia *vbi proximè*, Nouarinus *lib.* 2.

Ex cauſa neceſſitatis licet ingredi.

Non ſolùm ingreſſus intra monaſteria Sanctimonia- 6
lium Presbyteris, Clericis, & laicis prohibitus eſt, tam iure veteri Pontificio, quàm nouo; verùm & frequens acceſſus ad monaſteria ſine iuſta, & rationabili cauſa, tantùm gratiâ videndi, aut colloquendi cum ipſis Sanctimonialibus. Concilij Matiſcon. 1. *can.* 2. ſecreta colloquia cum Sanctimonialibus, Presbyteris, & Clericis, licèt in ſalutatorio, aut oratorio haberentur, prohibuerunt Patres, & in Concilio Turon. 3. *can* 29. ibi: *Importunè frequentare cupientibus omnis aditus precludatur.* Et maximè clericis, ac monachis talis acceſſus prohibetur in Concilio Pariſ 6. *cap.* 29. anno 829. celebrato, vbi addunt Patres, eos obtendere ſolere, ſe non ob aliud illuc accedere, niſi aut propinquitatis, aut familiaritatis causâ; quem prætextum damnarunt etiam Patres Concilij Nicæni 2. *can.* 20. & in Concilio Tarracon 1. ſuprà relato, iubetur monachum, qui familiariter cum propinqua ſuæ curæ commiſſa conuerſaretur, includi in cella monaſterij pœnitentiæ lamentis impunè, & aquâ vitam ex Abbatis imperio ſuſtentare. Et quia familiaris, ac frequens acceſsus plerumque obtendebatur prætextu ſepulturæ, nimirum ſepulchri alicuius cognati intra monaſterium videndi, prætextum illum reiecit Imperator Iuſtinianus in nouella 133. quæ extat *lib.* 4. *Baſilic. tit.* 1. *cap.* 15. & illuſtrat Balſamon *in can.* 48. *Synodi* 6. *in Trull.* Statuit ergo Iuſtinianus, ne virorum cadauera inferantur intra monaſteria mulierum, nec fœminarum cadauera intra virorum monaſteria ſepulturæ mandentur, ne pietatis, & ſanctitatis prætextu fiant inhoneſtæ, & indecoræ congreſſiones. Etiam ad prætextum pietatis pertinebat communitas eiuſdem chori, quæ alicubi erat in vſu; quare Innocentius II. in Synodo Romana ita ſtatuit: *Prohibemus, ne Sanctimoniales ſimul cum Canonicis, ſiue Monachis in Eccleſia in vno choro conueniant ad pſallendum.* Et quia prætextu alendi ipſas Sanctimoniales frequens acceſſus ad eas dabatur, ideò in Concilio Carthag. 4. *can.* 102. ita cautum fuit: *Ad reatum Epiſcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ preeſt, ſi ſuſtentandæ vitæ præſentis cauſa, adoleſcentiores viduæ, vel ſanctimoniales clericorum familiaritatibus ſubijciantur.* Tandem obtendebatur frequens hic acceſſus ob gubernationem monaſteriorum, ſiue quoad rerum temporalium adminiſtrationem, ſiue quoad vitæ regularis inſtitutionem: quare ne huius neceſſitatis, ſeu pietatis causâ talis familiaritas obreperet, Concil. Hiſpalenſe 1. *can* 11. reiecit curam iſtam in monachos, his verbis: *Monaſteria in prouincia Bætica monachorum adminiſtratione, ac præſidio gubernentur; tunc enim ſalubria Chriſto dicatis virginibus prouidemus, quando eis PP. ſpiritaales legimus, quorũ ipſæ poſſint gubernaculis tueri; conſtituentes, vt vnus monachorum probatiſſimus eligatur, cuius curæ ſit prædijs earum ruſticis, vel vrbanis intendere, fabricas exſtruere, & ſi quid aliud eſt ad neceſſitatem monaſterij prouidere; vt Chriſti famulæ pro animæ ſuæ vtilitate tantùm ſolicitæ, ſolis diuinis cultibus viuant, operibuſque ſuis inſeruiant.* Addunt veſtes ſuppeditandas eſſe à virginibus, ijs à quibus tuitionem expectant. Vt verò occurrerent familiaritati, quæ ex adminiſtratione eiuſmodi naſci potuiſſet, cauent vt monachi ab earum familiaritate remoti, nec vſq; ad veſtibulũ habeant accedẽdi familiaris permiſſum. Facit P. Abelardus *ep.* 8. ibi. *Monachos, & eorum conuerſos more Apoſtolorum, & Diaconorum, in ijs, quę ad exteriorem pertinent curam, monaſterijs fęmina. ũ prouidere, quibus maximè propter Miſſas neceſſarij ſunt monachi; propter opera verò conuerſi.*

Etiam prohibetur acceſſus.

Sed quia aliquando iuſta cauſa aderat, ob quam acceſ-
ſus ad ipſas ſanctimoniales liceret, ſtatutum fuit, vt preſ- 7
byteri cum licentia Epiſcopi, & Præpoſitæ monaſterij ſanctimoniales alloquerentur: & quia hac licentia abutebantur presbyteri ratione ordinis ſacri, ideò Diuus Hieronymus eos increpat *epiſt* 22. *ad Euſtochium*, his verbis: *Sunt alij (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideò Presbyterium, & Diaconatum ambiunt, vt mulieres licentiùs videant.* Et vt ſe gratiores puellis exhiberent, magnâ curâ ſe ornaſſe idem Sanctus proſequitur illis verbis: *Omnibus cura de veſtibus, ſi benè oleant, ſi pes laxa pelle non ſolleat, crines calamiſtri veſtigio rotantur, digiti de annulis radiant; & ne plantas humidior via ſpargat, vix imprimunt ſumma veſtigia. Talos cùm videas, ſponſos magis exiſtimato, quàm clericos. Quidam in hoc omne ſtudium, vitamque poſuerunt, vt matronarum nomina, domos, moreſque cognoſcant.* Deſiderabatur ergo licentia proprij Epiſcopi.

Quando & quomodo acceſſus permittatur.

Synodus Carthag. *cap.* 41. *Clerici, vel qui sunt continentes* (hoc est monachi, interprete Balsamone) *ad viduas, vel virgines non ingrediantur, nisi ex permissione, & consensu proprij Episcopi, vel Presbyterorum. Porrò hoc quoque non soli faciant, sed cum conclericis, vel cum eis, cum quibus Episcopus, vel Presbyteri soli habent aditum ad eiusmodi mulieres, vel vbi adsunt clerici, vel aliqui bonæ existimationis Christiani.* Quod & alijs canonibus, & iuri Iustiniano consentaneum esse nouit Balsamon *in scholijs*. Etiam præpositæ licentia desiderabatur. Synodus Nicæna 2. *can.* 22. ibi: *Si contigerit aliquem propinquam suam videre, & voluerit monachus in præsentia Abbatissæ huic confabulari, per modica, & compendiosa verba, & in breui ab ea discedat.* Etiam debebat huiusmodi colloquutio fieri in præsentia aliarum sororum. Concil. Hispal. 2. *can.* 11. ibi: *Non liceat Abbati, vel ei, qui præficitur, extra eam, quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem morum non pertineat. Adhæc, ne quidem cum ea, quæ præest, loqui liceat, sed sub testimonio duarum, aut trium sororum, ita vt rara sit accessio, & breuis omnino colloquutio.* Concil. Cabilon 2. *can.* 55. *& seq.* Concil Paris. 6. *can.* 26. Locus etiam colloquijs destinatus debet esse publicus Concil. Cabilon. 2. *can.* 61. Aquisgran 2. *p.* 3 *cap.* 14. Etiam hora competens esse debebat, vt statuitur in dicto Concil. Cabilon. 2. *can.* 55. nempè à prima hora ad vespertinam; à vespera verò ad primam, non nisi propter magnam necessitatem, *ca* 56. *ipsius Concilij*; & tunc se priùs ligno crucis muniebant. Concil. Aquisgran. *canon.* 6. ibi: *Si quando cum sæcularibus ad colloquendum fueris euocata, prius arma frontem tropheo crucis; vexillo Christi comitari dignetur.* Sed quia hæc recta Ecclesiæ disciplina negligebatur, tanquam contrariâ consuetudine abolita, Alexander III. in Concilio Lateran. *can.* 11. in præsenti relato, eam suscitauit nouis, & grauissimis adiectis pœnis, Inhibendo frequentem accessum ab monasteria sanctimonialium. Eandem constitutionem firmarunt Bonifacius VIII. *in cap periculoso*, Patres Concilij Trident. *vbi suprà*, & innouarunt Pius V. & Gregorius XIII. suis constitutionibus supracitatis: quare Romæ, in alijsque Italiæ partibus grauissimis afficiuntur pœnis frequenter accedentes ad puellarum monasteria, quæ vtinam in nostris prouincijs in praxi essent.

8 *Traditur ratio decidendi.* Magna nihil ratione Alexandrum III. in præsenti, & cæteros Ecclesiæ Patres prohibendo ingressum, & accessum ad claustra monialium, quis neget? Triplicem huius prohibitionis rationem præbet Bonifacius VIII. *in dicto c. periculoso*. Primam his verbis: *Periculoso, & detestabili quarundam monialium statui, quæ honestatis laxatis habenis, & monachali modestiâ, sexusque verecundia imprudenter abiectis, extra sua monasteria nonnunquam per habitacula personarum sæcularium discurrunt.* Quod periculum violandæ castitatis præ oculis habuerunt, qui virginum, immò & aliarum fœminarum familiaritatem cum viris, præsertim clericis, tam grauiter damnarunt. Tertullianus *lib. de velandis virginibus*, ibi: *Tam sancti viri est suffundi, si virginem viderit, quàm sanctæ virginis, si à viro visa est.* Rationem reddit Sanctus Leander *lib. de instit. virginum*, his verbis: *Dispar sexus in vnum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur.* Quam rationem fusè illustrabimus titulo sequenti. Secundam rationem petit Bonifacius ex piorum offensione, atque infamia, quæ toti religioni creatur, illis verbis: *in religionis opprobrium, & scandalum plurimorum.* Quam etiam assignarunt Patres Synodi Nicænæ 2. *can.* 18. *&* 20. Pius V. *in dicta constitut.* ibi: *Decoris periculo, & scandalo plenam rem esse, ac regulari obseruantiæ vehementer aduersari.* Quam rationem illustrant Gibalinus *disquisit. monast. disquis.* 1. *cap.* 1. *§.* 5. Serlogus *tom* 3. *in Cantic. vestig* 30. *sect. vnica.* Tertiam tandem rationem affert Bonifacius in illis verbis: *Moniales à publicis, & mundanis aspectibus separatæ omninò seruire Deo valeant.* Consentiunt Gregorius XIII. in Bulla, quæ incipit, *Vbi gratiæ:* ibi: *Proinde sanctimonialium quieti, & tranquillitati consulere, ac omnia, quę illas à spiritualium rerũ cogitatione, & exercitio auocant, impedimenta tollere, periculaque, & scandala ab eis remouere cupientes.* Paulus V. in sua Constitut edita anno 1612. ibi: *Ad ea remouenda, quæ religiosam earum quietem, & regularem obseruantiam perturbare dignoscuntur, curam nostram libenter intendimus.* Quam rationem illustrat Gibalinus *d. §.* 5. *n. finali.* Rectè ergo Alexander III. vt veterem hanc Ecclesiæ disciplinam iam obsoletam suscitaret, sub graui depositionis pœna prohibuit omnibus presbyteris, & clericis, ne sine iusta, & necessaria causa monasteria sanctimonialium adirent, ne per accessus indebitos nulla ex causa factos clerici ineant familiaritates, quæ in aliquod abruptum eos pertrahant, vt monstratum est exemplo Sabiniani apud D. Hieronymum, & clerici Hispani apud Grillandum *lib. de sortileg. quæst.* 17.

Nec obstat dubitandi ratio expressa; nam licet illis primis Ecclesiæ sæculis non solùm monasteria essent duplicia, vbi simul habitabant monachi, & moniales; verùm & virgines deuotę cum presbyteris intra proprias ædes degerent, quia deuotio, ac virtus illius sæculi nihil sæui criminis suspicari sinebant; tamen frigescente deuotione illa (vt notaui *in canone* 27. *Concil. Illiber.*) prohibitum fuit, ne deinceps monasteria duplicia virorum, & fœminarum erigerentur. Synodus Nicæna 2. *can* 20. Concil. Hispal. 2 *can.* 11. ibi: *Propter insidias diaboli, aut propter obloquutiones Hominum.* Concil. Agath. *can.* 38. Synodus 7. *can.* 29. *l.* 44. *C de sacras. Eccles.* notarunt Balsamon *in dicto can* 20 *Concil. Nicæn.* Cuiacius *in nouella* 123 *cap.* 34. Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *regest.* 15. *epist.* 80. Gibalinus *de clausur. disquis.* 1. *cap.* 9. *§.* 5. Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt illis prioribus sęculis viris probis, & sanctæ conuersationis permitteretur accessus ad puellarum monasteria; tamen cùm non facilè agnosceretur, quis esset probæ vitæ, magnaque virtute polleret, & castitatis votum seruaret, ideò Ecclesiæ Patres omnibus, tam clericis, quàm monachis ingressum, & accessum ad monasteria puellarum indistinctè prohibuerunt. 9 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

Ex suprà traditis exponendus est difficilis textus *in canon.* 9 *Concil. Tolet* 1. in illis verbis: *Nulla professa, vel vidua, absente Episcopo, vel Presbytero in domo sua antiphonas cum confessore, vel seruo suo faciat; lucernarium verò nisi in Ecclesia non legatur; aut si legatur, in villa pręsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* Ex quibus verbis apertè constat, Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum posse simul cum sanctimonialibus horas canonicas recitare intra domum, vel Ecclesiam. Igitur & eorum monasteria frequenter adire, cum eisque conuersari. Sed antequam huic difficultati satisfaciam, exponere necessarium duxi, quid per antiphonas, confessorem, & lucernarium PP. ibi intelligant. Et quidem antiphona componitur ex duabus illis dictionibus Græcis ἀντὶ, & φωνὴ, id est, vox contra vocem; proinde antiphona dicta fuit alterna, & reciproca cantio, cùm vicissim, vel psalmi choris alternis psallerentur, vel antiphonæ, quæ versiculis tunc temporis constabant, alternatim concinerentur, vt explicat D. Isidorus *lib.* 6. *originum, cap.* 19. Illis verbis: *Antiphona, inquit, ex Gręco interpretatur vox reciproca, duobus scilicet choris alternatim psallentibus, ordine commutato, siue de vno ad vnum.* Quod genus psallendi Græci repertisse dicuntur: responsorios Itali tradiderunt; quòd carmen inde responsorios cantus vocant, quòd alio desistente, id alter respondeat. Inter responsorios autem, & antiphonas hoc differt, quòd in responsorijs vnus versum dicit; in antiphonis autem versibus alternant chori: quem canendi morem in Ecclesijs Antiochena, Mediolanensi, & Hispana vsitatum illustrat Hallierius *lib.* 3. *hierarch. sectio.* 2 *§* 4. & dicemus *in capit.* 1. *de celebrat. Missar.* Circa confessorem, omissis varijs acceptionibus, quas tradunt Gibalinus *de clausura disquisit* 1. *cap* 9 *§* 1. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 52. vbi nonnulla notaui, in præsenti confessor accipitur pro cantore, seu psalmista, qui in inferiori clericorum gradu erat. Concil. Carthag 4. *can.* 11. Diuus Clemens *lib.* 8. *constitution. capitul.* 10 Diuus Isidorus *lib* 2. *de officijs Ecclesiast. cap.* 12 Diuus Hieronymus *epistol.* 2. *ad Nepotianum*, ibi: *Si lector, si acolythus, si psaltes te sequitur, non ornentur veste.* Canon 26. & 43. Apost. Synodus Laodic. *can.* 24. ibi: *Presbyterum, & Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis, vsq; ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel hostiarios, vel exorcistarum ordinis, cauponas ingredi non oportet.* Qui cantores confessores dicebantur; nam vbi *lib.* 8. *constit. Apost. c.* 10. in orationibus, quæ fiunt pro fidelibus, dicitur: *Oremus quoque pro lectoribus, cantoribus, virginibus,* 10 *Exponitur Conc. Tolet.* 1. *can.* 9.

viduis,

viduis, & orphanis; In libro Sacram. D. Gregorij, *feria 4. post Palmas*, legitur: *Lectoribus, hostiarijs, confessarijs, virginibus, viduis, & pro omni populo sancto Dei*. Estque trita ratio huius acceptionis; confiteri enim ex vsu sacro significat gratias agere, & Deum laudare. *Psalmo 8. vers. 18.* ibi: *Confitebor Domino secundùm iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi*. Amalarius *lib. 3 de offic. Eccles. cap. 3.* de choro cantorum agens ait: *Porrò cantores, laudatores Dei, & ad laudem cęteros excitantes*. Et probat id ipse Amalarius ex eo, quod in sacra Pagina hæc verba, *confitemini Domino*, cantoribus imputantur: notauit Hugo Menardus *in notis ad Sacrament. Diui Gregorij, fol. 61.* de quibus confessoribus agitur in eodem Concilio Tolet. *6. can.* ibi: *Nisi ea sit honestorum, seniorum, aut viduarum frequenta, vbi honestè confessor quilibet cum plurimorum testimonio testium conuiuio interesse possit; cum lectoribus autem in ipsorum domibus non admittendas, aut videadas*. Confessor igitur hoc canone 9 cantor est, qui professas, vel viduas continentes inuisebat prętextu canendi, & docendi ordinem, & modum recitandi diuiuum officium. Superest, vt quid per lucernarium in eo textu accipiatur, exponamus; & constat lucernarium ab antiquis vocari vespertinum orandi modum ad vesperas pertinentem. Cassianus *lib 3. instit. cap. 3.* vbi dum refert horas canonicas, ait: *Ita enim & ille primo manè conduxisse describitur; quod tempus designat matutinam nostram solemnitatem; deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum vndecima, in qua lucernalis hora signatur*. Itaque dicebatur, quia accensis lucernis hora illa recitabatur. D. Hieronymus *epist. 8. cap. 5.* vbi dum filiam in monasticis moribus instruit, ait: *Assuescat ad orationes, & psalmos nocte consurgere, mane hymnos canere, tertiâ, sextâ, nona hora stare in acie, quasi bellatricem Christi; accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum*. Lucernarium hoc ad partem priorem vesperarum spectabat, vt constat ex D. Isidoro *in regul. monach. c. 6* vbi dum vnicuique horæ canonicæ psalmorum numerum præscribit, ait: *In vespertinis autem officijs, primò lucernarium, deinde psalmi duo, responsorius vnus*. Facit textus *in can. 2. Concil. Emerit.* ibi: *Oportet igitur, vt sicut in alijs Ecclesijs vespertino tempore post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum, quàm sonum in diebus festis; ita & à nobis custodiatur in Ecclesijs nostris*. Huius lucernalis horæ mentio fit in regulis monasticis, tam Diui Augustini, quàm Diui Isidori, & aliorum, vt probant Franc. Hallierius *d. lib. 3. de hierarch. sect. 2. §. 4. ad finem*, Biuar. *de veteri monac. lib. 4. c. 2. fol. 9.* Loaysa *in d. can 9. Concil Tolet.* Gazæus *in notis ad Cassianum lib. 3. de diuinis, c. 3.* qui formam lucernarij, & recitandi modum referunt. Ratio autem quare lucernarium tantùm præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, triplex assignatur ab Interpretibus. Primam petit Biuar. *vbi proximè n. 14.* ex eo, quod in lucernario erant propriæ, & peculiares orationes, quę tantùm recitari poterant ab Episcopo, Presbytero, vel Diacono, vt ex D. Basilio ipse probat: vnde existimat *in d. can. 9. Concil. Tolet* cautum fuisse, ne à quouis clerico lucernarium legeretur, sed tantùm præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono. P. Gibalinus *de clausura disquisit 1. c. 9. §. 1. n. 12.* aliam rationem reddit, videlicet, quod cùm lucernales preces, & psalmi non nisi post solis occasum dicerentur, prohibuerunt Patres, ne intra domum cum confessore suo professa, vel vidua lucernarium dicerent; sed in Ecclesia, ad quam ne incomitatæ procederent, statuerunt vt cum Episcopo, Presbytero, vel Diacono accederent, vt ita omnis familiaritas cum lectore, aut cantore vitaretur, iuxta canonem 6. ipsius Concilij. Tertia & ratio, verior, ni fallor, traditur ab Aloaysa *in notis ad eundem canonem*, quam sequuntur, & illustrant Lantdmeter *lib. 2. de veteri monach. cap. 61. in fine*, Hallierius *d. lib. 3. §. 4.* supponunt enim perdocti viri, diuina officia olim non nisi præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono recitari consueuisse, iuxta Concilium Tarracon. *can. 7.* ibi: *De diœcesanis Ecclesijs, vel Clero id placuit custodiri, vt Presbyteri, vel Diaconi, qui iuibi constituti sunt, cum clericis septimanas obseruent, idest, vt Presbyter vnam hebdomadam, qua expleta succedat ei Diaconus similiter; ea scilicet conditione seruata, vt omnis clericus die Sabbatho ad vesperas sit paratus, quo faciliùs die Dominica solemnitas cum omnium pręsentia celebretur*; pręcipuè lucernarium officium, post quod subiungebatur lectio, seu interpretatio Sacræ Scripturæ, vt refert Nicephorus *lib. 12. hist. c. 34.* ibi: *In Cypro, & Cęsarea Cappadocum in Sabbato, & Dominico die vesperi, & post lucernarum accensionem Episcopi, & Presbyteri Sacras Scripturas populis exponunt*. Vnde cùm scripturas exponere proprium sit Episcopi, vel eo absente Presbyteri, aut Diaconi, ideò Patres petunt præsentiam Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, vt lucernarium dicatur. Notat tandem, & rectè ipse Hallierius, quod dum in principio ipsius canonis agunt Patres de horis canonicis recitandis à professa, vel vidua intra ciuitatem, petere tantùm præsentiam Episcopi, vel Presbyteri, nullà Diaconi factà mentione. Cùm ergo agunt de lucernario in villa dicendo, Diaconum adijciunt, quia eo tempore propter sacerdotum penuriam non semper in villa Presbyter reperiebatur, sed tantùm Diaconus, qui plebem regebat, vt notaui *in canon. 77. Concil. Illibere.* His suppositis, pro vera expositione illius canonis dicendum est, quod cùm olim non solùm in Ecclesia, & monasterijs horæ canonicæ recitarentur, Concil. Cabilon. 2. *can. 59.* Mogunt. sub Rabano *can. 16* verùm & in ædibus priuatis, vbi virgines, vel viduæ continentes degebant, vt constat ex D. Hieronymo *in epist. 7.* suprà relata, & *in epistol 22. ad Eustochium, & epist. 8. ad Demetriad.* ibi: *Præter Psalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, media nocte, & manè semper est exercendum*; neque tantùm ipsæ Psalmos cantabant, sed etiam ad Ecclesias, vt audirent, & canerent, procedebant, vt constat ex ipso Sancto Hieronymo *d. epist 7. ad Lætam*, vbi illam monet, ne sola ad vigilias iret, ibi: *Basilicas martyrum, & Ecclesias sine matre non adeat; vigiliarum dies, & solemnes pernoctationes sic virgancula nostra celebret, vt ne transuersum quidem vnguem à matre discedat*. Cùm, inquam, sanctimoniales domi horas canonicas recitarent, indigerentque magistro, illius pietatis, & officij prætextu cantores, & Psalmistæ, qui confessores dicebantur, eas adibant: quare vt similem abusum Patres tollerent, prohibuerunt ne huiusmodi sanctimoniales cum confessore suo antiphonas facerent, nisi præsente Episcopo, Presbytero, aut Diacono; lucernarium verò inhibent, nisi in Ecclesia non legi, ob rationem suprà adductam; & ibi recitari debere præsente Episcopo, aut Presbytero, vt eo finito illi sacram Scripturam exponerent.

C A P V T I X.

a Gregorius VIII.

QVoniam, vt ait Scriptura, proni sunt sensus hominis ad malum ab *b* adolescentia sua, sicut ex sensualitate caro vergit in culpam, ita vigore spiritus procedente, & subsequente diuina *c* gratia, animus niti debet ad veniam, & remedia semper inquirere, quibus irruentes occasiones mortis valeat declinare. Inde siquidem est, quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in vestris Ecclesijs peruenisse, quæ aut delictum in se, aut occasionem habeant delinquendi; per auctoritatem Apostolicæ Sedis, cui ex dispositione Domini seruimus, prout datur ab eo, decernimus obuiandum, & auctoritatem in vobis Episcopalis officij ad resecanda nociua in subditis vestris, & inferenda vtilia, scriptis Apostolicis muniendam, recolentes, quod in veteri lege præcepit Domi-

Dominus dicens: Ignis in Altari semper *d* ardebit, quem nutriet Sacerdos, subijciens mane ligna per singulos dies: Statuimus, vt facultatibus Ecclesiarum vestrarum, atque prouentibus, & expensis etiam diligenter inspectis, certum in eis valeatis imponere *e* numerum *f* clericorum, & statuere, vt bona eorum veniant in communione, & in vna domo vescantur, atque sub vno tecto dormiant, & *g* quiescant Si verò contradictores extiterint, licitum vobis sit per suspensionem officij, & beneficij, aut grauiori etiam pœna, si opus fuerit, ad hanc obseruantiam eos appellatione compellere non obstante. Indulgemus etiam, vt si quisquam eorum, qui simul viuunt, pro manus *h* iniectione in socium à communione meruerit fieri alienus, reconciliandi eum, & pœnitentiam imponendi potestatem plenariam habeatis, nisi fortè *i* atrocitas facti pœnam grauiorem expectet. Quod etiam de mulieribus, & ijs, qui præ senectute, vel infirmitate præsentiam nostram adire non possunt, volumus obseruari, nullum præiudicium constitutioni ecclesiasticæ, aut successoribus nostris afferentes, quominus super his, qui rectiùs viderint, valeant ordinare.

N O T Æ.

a GRegorius VIII.] Ita legitur *in prima collectione, sub hoc tit. c. 10.* & rectè; nam cùm Gregorius VII.
1 integro sæculo præcessisset Alexandrum III. auctorem textus antecedentis, vixit enim citra annum 1080. non poterat iuxta rectam temporum seriem in hac collectione obseruatam, post Alexandrum III. compilari Gregorij VII epistola. Ex eadem ratione non debet tribui hæc Decretalis Gregorio IX. vt voluit Panormit. hic *in principio*; quia cùm textus sequentes sint Innocentij III qui floruit ante Gregorium, non poterat compilari Gregorij IX. decretalis ante constitutiones Innocentij: quare semper vltimo in loco referri à Raymundo constitutiones Gregorij IX. iam notaui *in capitul. final. de constitution.* Legendum igitur est, Gregorius VIII. vt habetur in prima collectione, ex qua etiam textum hunc restituo. Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, patria Beneuentanus, Monachus Sancti Benedicti, creatus fuit Pontifex anno 1187 die 21 Octobris, & scripsit varias Epistolas, vt refert Ludouicus à sancto Carolo in Bibliotheca Pontificia, verbo *Gregorius VIII.*

b *Ab adolescentia.*] Verba sunt Genesis *c. 8.* Prouerbiorum *c. 30.* & refertur *in c. 1. 12. q. 1.*

c *Diuina gratia.*] Absque qua nihil potest humana fragilitas, vt diffinitum est in Concilio Tridentino *sess. 6. de iustific c. 5.*

d *Semper ardebit*] Verba sunt Leuitici *c. 6* quibus docere intendit Gregorius charitatis ignem inter Canonicos tanquam confratres per bonorum omnium, vitæque communionem in corde tanquam in altari ardere debere.

e *Numerum.*] Tantùm enim numerus ille clericorum
2 in Ecclesijs esse debet, qui possit iuxta facultates Ecclesię commodè sustentari, *c. 1. c 3 de instit. c vn § sanè, de statu regul. in 6.* Trident. *sess 25. de regul c. 4.* ibi: *In monasterijs, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus, is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conseruetur, qui vel ex redditibus proprijs monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commodè possit sustentari.* Concil. Cloueshoviæ *cap. 28.* ibi: *Vt nemo suscipiat maiorem congregationem, quàm sustentare possit, & eis necessaria præstare.* Illustrant Sanch *lib 7 summę c 23.* Solorzanus *to. 2 de iure Indiar. lib. 3. c. 5. nam 31.* latè dicemus *in cap. 1. de instit.*

f *Clericoram*] Sæcularium videlicet, non regularium, vt vult Glossa in præsenti; nam vt benè notauit Immola
3 *in præsenti, n 9* præsens textus agit de Prælatis sæcularibus, non regularibus; siquidem iniungit Episcopis, vt curent bona Clericorum communia fieri, cùm regulares nihil possideant, quod in commune redigi posset: quare rectiùs textum hunc de canonicis sæcularibus accipit Boetius Epon. *tom 2 qq. heroic* in præsenti: nec benè Lotherius *lib. 1 de re benef. c. 14. n 44* dum docet Episcopum non posse erigere Ecclesiam Parochialem in Collegiatam, accipit Gregorium in præsenti de Ecclesia Canonicorum Regularium iam constructa, in regularemque erecta; mens enim, & sententia Gregorij est, vt vniuersi Episcopi, tam Occidentales, quàm Orientales iodicerent clericis propriæ suæ Ecclesiæ, vt intra claustra in communi dormitorio, & refectorio viuerent, vt illis sæculis ferè in omnibus prouincijs Catholicis moris erat; siquidem cum Episcopo proprio Canonici vitam regularem agebant, vt latè referunt Cochier *in fac. histor. cent. 2 c. 22.* Lantdmeter. *lib. 2 de veteri clerico, c. 56. in fine*, Pennotus *lib. 2. hist. canon regal. per totum.*

g *Dormiant, & quiescant.*] Vt essent clerici in Ecclesijs 4
suis assidui, & debitis temporibus diuina celebrarent officia, ac horas canonicas persoluerent, institutum fuit iam prioribus Ecclesię sæculis, vt Canonici communem vitam sub eodem tecto perageret, ac intra claustra degerent in eodem refectorio, *c 1. 2. & 3 12 q. 1.* Synodus Turonensis *can. 23.* ibi: *Canonici, & Clerici ciuitatum, qui in Episcopijs conuersantur, considerauimus, vt in claustris habitantes simul omnes in vno dormitorio dormiant, simulque in vno reficiantur refectorio, quo faciliùs possint ad horas canonicas celebrandas accurrere, ac de vita, & conuersatione sua admoneri, & doceri: victum, & vestimentum iuxta facultatem Episcopi accipiant, ne paupertatis occasione compulsi per diuersa vagari, ac turpibus se implicare negotijs cogantur* Concil Mogunt sub Carolo *can. 4.* ibi: *In vnoquoque Episcopatu simul manducent, & dormiant, vbi ijs facultas faciendi suppetit; vel quia in rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo claustro maneant, & singulis diebus mane primâ horâ ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur; ad mensam verò similiter lectionem audiant.* Synodus Aquisgran *can. 3. & 125.* illique Canonici regulam D. Benedicti, vel D. Augustini frequentiùs seruabant, vt probat Pennotus *d. lib. 2. per totum.* Eorum vita describitur *lib. 5. c. 115.* his verbis: *In omnibus, quantùm humana permittit fragilitas, decreuimus, vt Canonici clerici canonicè viuant, obseruantes diuinæ Scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum compositè agere præsumant.* In eis etiam clausura seruabatur. Synodus Aquisgran *can. 134* vbi egressum sine licentia, moram vltra tempus præscriptum, discursum per plateas, aut biuia, inter clericorum culpas refert. S. Basilius *in constit. canon.* ait: *Si quis præterquam, vbi necessarij vsus postulent, extra egrediatur, & temerè diuagetur, segregator.* Concil. Carthag. 4. *can. 47.* ibi: *Clericus per plateas, vel andronas, nisi certa, & maxima officij sui necessitate, non ambulet* Facit text. *in c necessaria 12. q. 2.* Illustrat Lantdmeter *d. lib. 2 c. 106.* & in Hispania nostra ferè omnes Ecclesias Cathedrales olim fuisse Canonicorum regularium, probat Pennotus *vbi supra.* Cupiens igitur Gregorius VIII. vt Canonici hanc profiterentur viuendi normam, scribit in præsenti vniuersis Episcopis, vt pensatis facultatibus propriæ Ecclesię, clericos in eis instituant, qui communem vitam teneant, simul dormiant, & quiescant.

h *Manus iniectione.*] Hæc verba exponemus *in c. monachi, de sententia excommun.*

i *Atrocitas.*] Quo casu non censetur absolutio à dicta 5
censura Episcopo concessa, *c. canonica, de sent. excomm.* & meritò, quia etiam iure ciuili quoties atrocitas facti aderat, superior adeundus erat, *l si quid erit, ff de offic. Proconsul. l. 2. & 3. l. 4. § 1. ff de officio Præfect. vigil. l. 1. § vlt. ff. de suspect. tutor.* notauit Cuiacius ibi.

C A P V T X.

Innocentius III. *Prælatis, & Clericis* a *Lombardia*.

CVm ab omni ſpecie mala præcipiat [b] Apoſtolus abſtinere, nos (qui licèt indigni) conſtituti ſumus à Deo ſuper gentes, & regna, vt iuxta verbum propheticum, euellamus, & deſtruamus, ædificemus & plantemus; ſummoperè debemus ſatagere, quatenus euellamus vitia, & plantemus virtutes, deſtruamus iniqua, & ædificemus honeſta: ſicque noſtra ſollicitudine mediante praua tranſeant in directa, & aſpera conuertantur in plana. Licèt autem huius noſtræ ſolicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia ſapientibus ſumus, & inſipientibus debitores; ſpecialiter tamen ad clericos, qui dormire debent à vitijs, vt ſint [c] pennæ columbæ deargentatæ; ne quid in illis appareat, quod offuſcet candorem eccleſiaſticæ puritatis. Sanè ad audientiam Apoſtolatus noſtri multorum aſſertione peruenit, quod cùm ex delegatione noſtra cauſas ſuſcitatis pertractandas, more ſæcularium, ſuper decima [d] litis, vel parte alia, pro diuerſa terrarum conſuetudine, præter expenſas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro ſalario conuenitis, quod poſtmodum vſque ad ſolutionem pecuniæ, nolentibus etiam partibus, contenditis detinere. Nos attendentes, quod ad hoc vobis, & alijs clericis ſunt eccleſiaſtici redditus deputati, vt ex ipſis honeſtè viuere debeatis, ne vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare: cùm ergo opera veſtra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad inſtar ſæcularium ad turpe compendium iuris occaſionem arripere, v. ſ. v. per A ſ. m. atque præcipimus, quatenus ab huiuſmodi exactionibus de cætero abſtinentes, vigorem iudiciarium gratis ſtudeatis litigantibus impertiri, non obſtante, quod in fraudem à quibuſdam proponitur, quod idem exigatur nomine [e] aſſeſſorum, cùm nec iuſtum iudicium iudici vendere liceat, & venales ſententiæ ipſis etiam ſæcularibus legibus [f] improbentur. Dat. Tuderti V. Non. Octob.

N O T Æ.

1 a LOmbardię.] Ita etiam legitur *in c. 5 hoc tit. in 3 collect.* & in epiſtolis editis Colonię, & correctis à Sirleto *fol. 587.* ex quo Codice reſtituo integram huius textus; in partibus enim Lombardiæ ea conſuetudo, ſeu potius corruptela irrepſerat, vt iudices decimas litium exigerent, & ſuper eis etiam ſub pignore turpiter paciſci ſolebant, vt refert Cuiacius in præſenti; vnde Innocent. III Prȩlatis, & clericis illius prouinciæ direxit prȩſentem conſtitutionem, talem corruptelam improbando.

2 b *Apoſtolus.*] *1. ad Theſſalon. c. vltimo. Omnia*, inquit, *probate; quod bonum eſt, tenete; ab omni mali ſpecie abſtinete.* Eraſmus poſt verſionem vulgarem legit: *Ab omni ſpecie mala abſtinete*. Vtcunque tamen ſit, D. Pauli ſententia aperta eſt, videlicet adeò nihil mali eſſe faciendum, vt nec vel imago quidem, vel ſimilitudo ſit vlla, vel ſuſpicio mali. Ioannes Andreas, Butrius. Zabarella, Imola, & Panormitanus in prȩſenti, huius ſententię occaſione latè agunt de varijs malorum, & bonorum generibus; ſed tractatus hic ad Theologos ſpectat, qui ſcripſerunt de bonitate, & malitia humanorum actuum, & de vitijs, ac virtutibus.

c *Pennæ columbæ deargentatæ.*] Verba ſunt Pſalmi *67.* quæ fusè, & eruditè exponit Hallies. *de ſacris elect. in princip.*

3 d *Decima litis.*] Iure ciuili Romanorum actor, qui temerè litem inſtituerat, aut ex calumnia, in decimam partem litis tenebatur: ea autem actio oriebatur ex promiſſione; nam in initio litis cauebat actor ni viciſſet, reo decimam litis prælitutum iri, vt patet ex conſtitutione Diocletiani, & Maximiani, quæ extat *ſub tit. de calumniat. in Codice Hermog.* ibi: *Iudicio tutelæ conuenis excipi actionem, ad quam reſpondere debet. quippè ſi per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromiſſionis initio poſtulatæ calumniæ in decimam partem eius, quod petijt, tibi condemnari eum deſiderare potes.* Refert Cuiac *lib. 7. obſeru. c. 5.* Apud Francos hęc litis decima fiſco pendebatur. Principes autem iudicibus delegatis, quibus cauſę cognitio commiſſa erat. ſolebat eam concedere, vt apparet ex formula lib. 20. Marculfi, ibi: *Pręterea per prȩſens decernimus prȩcepto, vt ipſum in hoc vos recipere faciatis, & vnicuiq; ex ipſis iuſtè debita portio terminetur, & decima illius ſumptus litis, qui exinde in fiſci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipijs, vel vndecunque reddebatur, ipſe vir ille habeat ex noſtra indulgẽtia conceſſam, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam habeat poteſtatem* Illuſtrauit Bignon. *in notis ad eam formulam.* Apud Beneuentanos idem ſtatutum fuiſſe refert, & firmat Innocen. III. *lib. 1. epiſt. fo. 164.* iure noſtro regio approbata eſt conſuetudo, quę in diuerſis partibus inualuerat, videlicet, vt pro ſportulis iudici ordinario, aut delegato poſt executionem ſententię decima ipſius litis præſtetur, *l. 3. tit. 34. lib. 5. ord l. 7. tit 21 l. vn. tit. 35 lib 4 recopil.* probant, & plura de hac decima iudici exequenti ſententiam ſoluenda, congerunt vltra repetentes in eiſdem iuribus, Bobadilla *lib. 5. polit. c. 13. nu. 30.* Heuia *in Curia Philip. 2 p. §. 25.* Rodriquez *de executione, c. 7. per totum,* Salgado *tom. 5. Labyrinth p. 1. lib. 1. c. 1. §. 2.*

e *Aſſeſſorum.*] Aſſeſſores enim aſſumuntur à Magiſtratibus ex Iuriſperitorum ordine, qui ius ſibi, quod ſæpiùs ignorant, ſuggerant, vt eleganter refert Ioſephus *li. 2 contra Apionem:* nam licèt, quæ ad Magiſtraturam ſui officij pertinent, ignorare non debeant, iuris tamen ordinarij profeſſores non exiſtunt; vnde iure ciuili frequenter aſſeſſores aſſumebant illi, quia vt ait Iuſtinian. *in nouel. 82* legum placita Magiſtratibus ſuggerent, & quod non poterant per occupationes aſſequi, ſupplebunt: *l non minus, C. de aſſeſſoribus, l. vn C. Theodoſ. de Comitib* vt fuiſſe ipſe Vlpian teſtatur *in l. metum 9 §. ſed quod Prætor. ff. de eo, quod metus cauſâ:* de Sabino conſtat *ex l. lex 5 §. hac lege, ff de iniurijs.* Plerumque dicuntur Conſiliarij, *l. vn. C. ſi Rect. prouinc.* Ammian. Marcel *lib. 25 Sfosforio amiſſo conſiliario, qui ei aderat, caſu euaſit* Caſſiodor *lib 6. epiſt. 12 Conſiliarij quoque Præfectorum.* Etiam dicuntur Participes *in l 5. C. de aſſeſſ.* ab Auſonio *Iliad 2.* 4

Curia me duplex, & vterque Senatus habebat
Muneris exſortem, nomine participem.

Simmachus *epiſt. 57.* Notauit Sauarus *ad Sidonium lib. 1. epiſt. 3. fol. 24.* Illuſtrant Deſiderius Heraldus *lib. 1. de auctor. rei iud c. 8* Pollet. *in hiſt. fori Rom.* Iure canonico neceſſitas aſſumendi aſſeſſores illiteratis iniuncta eſt, *c. ad audientiam, de conſuet. c ſtatutam, §. aſſeſſorem, de reſcr. lib. 6* Ex eadem ratione iure noſtro Regio neceſſitas iniuncta eſt Prętoribus, vt eligant Proprętores iuris peritos, vulgò *Tenientes*, *l. 22. tit. 9. partit 2. l 10. tit. 56. lib. 2. ord. l. 26. tit. 5. l. 4. tit. 6. lib. 3 recop.* vbi plura congeſſit Salzedo.

f *Improbentur.*] Adeò vt venales ſententię, quæ à corruptis iudicibus proferuntur, etiam citra interpoſitę prouocationis auxilium infirmæ ſint, *l venales 7. C. quando prouocare;* & Antoninus *in l. 1. C. de pœna iudicis, qui malè iudicauit*, ait amittere eum actionem, qui iudici pecuniam dedit, & diffidentiâ iuſtæ ſententię, in pecunię corruptela ſpem negotij repoſuerit; ſicut & ex ea cauſa litem perire iuſſiſſe Imperatorem ſuum ſcribit Vlpianus *in l. 1 ff. de calumniat.* Proſequuntur Balduinus *ad leges 12. Tab. c. 8.* Herald. *lib. 1 de auctor. rei iud. c 7.* Acuña *in c. 1. 83. diſt. n. 3.* 5

COMMENTARIVM.

6 Conclusio traditur, & probatur.

EX hac Innocentij epistola sequens vulgò deducitur assertio: Iudices delegati ecclesiastici gratis iudicare debent, nec exigere possunt decimam, vel aliam litis partem, etiamsi hoc consuetudine introductum sit Probant eam textus in c. si quis 1. dist. 83. c. Episcopus, c. non debet, 11. q. 1. statutum 2. §. assessorem, de rescript. lib. 6. cap. 1. de re iudic. eod. lib. c. obseruandum 15. q. 2. Concil Aurelian. 2. can. 2. Aruernense can. 25 & Concil. Arelat. 4. can. 13. Statuimus, vt comites, iudices, seu reliquus populus obedientes sint Episcopo, & inuicem consentiant ad iustitias faciendas; & munera pro iudicio non recipiant, nec falsos testes, ne per hoc peruertant iudicia iustorum, quia scriptum est: Iustitia eleuat gentem, iniustitia verò miseros facit populos. Et Psalmista: Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt in omni tempore. Idem omninò repetit Concilium Cabilon. 2 can. 35. Nullus Christianus pro quolibet placito, vel iudicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet; quoniam id diuina Scriptura multis in locis magnâ interdicit authoritate. Hinc præfatum Concilium Cabilonense can. 21. addit: Sed & ministros, quos vicarios, & centenarios vocant iustos habere debent. ne fortè eorum auaritiâ, aut rapacitate populus grauetur, & amissis facultatibus in paupertatem redigatur. &c. Eadem constituit Concilium Mogunt. 1. can. 30. & Concilium Rhemense can 39. Concilium Mogunt. 2. can. 19 Qui ad subuertendam iustitiam à duobus munera accipiunt, hoc est ab eo, qui quod sibi iniustè ablatum est iustè requirit; & ab eo, qui eadem iniustè inuasit, admonendi sunt, & fortiter increpandi, ne regnum Christi, quod omnibus rectè facientibus patet, sibi sine vlla retractatione secludant. Concilium Berneose can. 25. Vt nec Episcopus, nec Abbas, nec vllus laicus pro iustitia facienda sportulas contradictas accipiat, quia vbi dona intercurrunt, iustitia euacuatur: Turn. 3. can. 35. Nullus Christianus pro qualibet placito, vel iudicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa. & Garas. Cuiacius. Fabrotus, & Boëtius Epon. in præsenti. Franciscus Hallierus in vindiciis, fol. 759. D. Ioannes de Larrea alleg. 47 Phebo to. 2. dec. 11. Natheo. in iustitia vulaer. c. 4. fol. 587 Gibal. de censur. in synopsi, verbo Munera, n. 6 Flores de Mena q. 8. Cabedo to. 1. dec. 16. Morla in empor. tit. 2. de iurisd. q. 10. Acuña in c. si quis 10 dist. 83 Petrus Gregorius lib. 1 de repub. c. 6. Osualdus lib. 28 Donel. c. 2. triplici littera H, Balduin. ad leges 12. Tabul. c. 8. Lelius Mancinus de triplici iuris collat. c. 102. & 117. Dartis in d. c. 15. n. 2. Balsamon in can. 15. Synodi Carthag Hallierius in vindicijs. lib 5. c. 2. Altesserra, & Florens in præsenti.

7 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgi potest: Nemo tenetur militare proprijs stipēdiis, iustumq; est, vt laboranti stipendium assignetur, iuxta Apostolum 1. ad Corinth. c. 9. relatum in c. cùm secundùm, de præb. c. cùm ex officijs, de præscr. probant latè Marienzo in dial. 3. p. c. 32. n. 9. Sbroz. de offic. vicar lib. 1. q. 55. n. 2. & lib. 3. q. 53. n. 3. Hallierius in vindicijs, lib. 5. q. 2. Flores de Mena d. q. 8. n. 6. Surd de alim. tit. 4. q. 22. n. 12. Valenzuel. cons. 179. n. 32 Bobadilla lib. 1. polit. c. 13. n. 48. Solorzan. lib. 3. de iure Indiar. c. 8. n. 39. Igitur Iudices Ecclesiastici delegati non tenentur gratis de causa sibi commissa cognoscere, eamque debito fine terminare. Accedit; nam consuetudo in partibus Lombardiæ inualuerat, vt decima litis iudicibus delegatis præstaretur, vt suprà retuli: sed talis consuetudo, vt licita, erat obseruanda; siquidem in casu non dissimili, in c. ad Apostolicam, de symonia, docetur quod etsi pro administratione sacramentorum clerici aliquid recipere non debeant, tamen consuetudo piè introducta obseruetur Igitur & consuetudo, de qua in præsenti agitur, obseruanda erat, vt contingit in decima, quæ in executionibus præstatur iudici ordinario, ex dispositione legis Regiæ; ea enim consuetudine introducta fuit, & ideò iubetur in legibus suprà citatis, vt præstetur, quia consuetudine introductum erat in his Regnis, vt decima litis iudici exequenti sententiam solueretur. Igitur similiter in consuetudine Lombardiæ idem obseruandum erat.

8 De solario, & emolumentis iudicum.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio. pro cuius expositione sciendum est, tria esse genera emolumentorum, quæ iudices ratione officij sui, munerisq; sibi iniuncti percipiunt. Primò salarium, quod iustè ab eis exigitur, & accipitur; vnde Alexander Seuerus, referente Lampridio, cùm promouebat iudices, argento, & necessarijs instruebat, ita vt Pręsides prouinciarum argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, coquos singulos, & si vxores non haberent, singulas concubinas acciperent, quòd sine ijs esse non possent, reddituri depositâ administratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos; cætera sibi habituri, si benè egissent; in quadruplum reddituri, si malè. Secundò iudici præstantur quædam minuta commoda pecuniæ, quasi per stipem collecta iure actorum, quæ iudex quotidie facit, quæ vocantur vulgò sportulæ, de cuius nominis significatione agunt congesti à Gothofredo, & Barbosa in rubric. Cod. de sportulis, Alex ab Alex. lib. 5. dier. genial. capit. 24. Cælios Rhodogin. lib. 12. lection. cap 21. Guidus Pancirola in notitia Imper. occid. cap 90. Alciatus lib. 3. dispunct. cap 17. Garsias de expensis cap. 21 ex num. 11. Iudices delegati à litigantibus sportulas accipiebant. l. si quis impendia. ff. mandati, Auth. de iudicijs, collat. 6. §. ne autem. Iustinianus autem, vt obuiam iret iudicum sordibus, eorum sportulas ad certam quantitatem redegit, quam impunè excedere non licuit; nam pœna tripli, & quadrupli in transgressores statuta est in §. tripli. Instit. de actionibus, Authent. de litig. & sportul. Et licet hæc sportolarum taxatio non extet sub titulo Codicis de sportulis, eius tamē crebra mentio fit à Iustiniano in Authent. vt iudices sine suffragio, §. volumus: & in §. ne autem, auth. de iudic. constituit Iustinianus iudices pedaneos accipere posse ab vtraque parte duos aureos in contestatione, & totidem in fine negotij, in litibus excedentibus quantitatem centum aureorum. Certa item summa nomine sportularum ab eodem statuitur in fauorem Ecclesiæ in Authentica Sed hodie, C. de sacros. Eccles. vbi notauit Mornacius. Et licet dicta Iustiniani constitutio reperiatur in c. induciæ, §. offeratur 3. q. 3. tamen Bonifacius VIII prohibuit iudicibus delegatis aliquid accipere iudicij causâ. nisi viatici nomine, si quando extra domicilium proficisci contigerit, c. statutum. § insuper, de rescript. in 6. quia cùm causæ Ecclesiasticæ nulli, nisi dignitate præditis, aut personatum obtinentibus committantur. cap statutum. in princip. de rescript. in 6 & illis beneficiorum redditus ad sustentationem sufficiant, turpis conijci posset in ipsos auaritiæ labes, si sustentationis titulo stipendia à partibus litigantibus reciperent. Tertium genus emolumentorum est pars quædam pœnarum pecuniæ, quæ ob varia delicta leges iudicibus assignant, vt in pluribus legibus Recopil vbi tertia, vel quarta pars assignatur iudici, vt in l. 12. & 10 tit. 10. lib. 3 Recopil. Vltra hæc emolumenta iudices, tam ordinarii, quàm delegati, non debent aliquod munus accipere à litigantibus; propterea Moyses Exodi c. 23. inquit: Nec accipies munera, quę etiam excæcant prudentes, & subuertant verba iustorum. Quod etiam repetitum legimus Deuteron c. 16 & 27. Ecclesiast. c. 2. Isaiæ c. 5. Plura Gibalinus de negotiatione tom. 2 lib. 6 c. 3. Necesse, quod in iudice plus metuant legislatores; nam Imperatores in l. 3 C. ad leg. Iuliam repet. inquiunt: Omnes cognitores, & iudices à pecunijs, atque patrimonijs manus abstineant, nec alienum iurgium putent suam prædam. Et Iustinianus dum administratores ad iurandum adigit in Authent. de mandat. Princ. ipum. inquit: Oportet te purè sumentem administrationem, & sine omni suffragio, præ omnibus alijs mandas seruare Deo, nobisque & legi manus, nullum contingere lucrum, neque maius, neque minus: & l. sancimus, C. ad leg. Iul. repetund. Cuius iuramenti etiam meminerunt Demosth. contra Timocr. Iul. Pol lib. 1 onomast. Plutarchus in Solone, Heraclid. de polit. Athens. relati à Simancas de repub. lib. 6. c. 3. & 4.

Ex quibus colligitur, ius ciuile execrandum hoc delictum varijs modis vitare intendisse, varijs statutis pœnis, ne iustitia violaretur, vt dicitur in l. si remunerandi 6. l. salarium 7 ff. mandati, l. si contra 20. C. eod. tit. l. iteni 15. Cod. de procurat. Vnde post varias leges de pecunijs repetendis latas, quas congerit Sigonius lib. 2. de iudicijs, c. 27. lata fuit lex Iulia à Caio Iulio Cæsare, qua tenetur, qui in magistratu, potestate, ratione, legatione, vel quo alio munere, ministerioque publico quid acceperit, quo magis, aut quo minus officium faceret, l. 1. 3. 4. 6. 7. & vlt. ff. ad leg. Iul repetun. D. Isidorus lib. 5. orig. c. 26 vbi repetundarum teneri ait eum, qui pecuniam accepit à socijs: vbi legendum esse, à subditis, iam notauit Fornerius lib. 2. rerū 9 De Lege Iulia repetundar.

quotid.

quotid. cap. 15. In ea lege, appellatione Magistratus, non solùm prouinciales, quorum causâ lex lata fuit, Cicero de diuinatione, ibi: Quasi verò dubium sit, quin tota lex de pecunijs repetendis sociorum causâ constituta sit; nam ciuibus cùm sunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur. Hæc lex socialis est, hoc ius exterarum nationum est; verùm & vrbani, l. 6. §. 2. ff. eodem, & municipales veniunt, vt in l. Iulia de ambitu, ex l. vnic. §. 1. ff. ad leg. Iuliam de ambitu. Verbo legationis, non solùm comprehenduntur legati missi pacis, vel belli causâ, verùm & alij ad cætera negotia expedienda missi. Verba quæ sequuntur de munere, officio, ministerio publico, quia sunt generalia, comprehendunt Comites, Præsides, Assessores, cognitores, iudices pedaneos l. 5. §. eod. l. 3. C. eod. Paulus lib. 5. sentent. tit. 28. l. si quis 38. §. iudices, ff. de pœnis, l. 3. C. de assessor. procuratores fisci, l. 5. C. vbi causæ fisc. Item centuriones, qui ob legendum, mittendumue militem pecuniam accepere, l. 6. §. lege Iulia, ff. eod. vel qui eum in falsum numerum militum retulit, l. vlt. §. pro limitaneis, de officio Præfecti Afric. aut qui occasione transitus militaris per concussionem aliquid extorsit, Nouel. 130. Item Proconsul, qui legatum ante se de prouincia dimisit, l. meminisse 10. ff. de officio Proconsul. Senator, qui nauem maritimam habuit, l. aufertur 46. §. quod à Præside, ff. de iure fisci, l. 3. ff. de vacat. muner. Nec solùm prædicti Magistratus ea lege tenentur, si aliquid illicitè acceperint, verùm etiam ex delictis comitum, & ministrorum suorum in quadruplum conueniuntur, l. 1. C. hoc tit. Nihil enim interest, ipsene expiles prouinciam, an per prædatores id facias. Cicero 4. in Verrem: Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit. Quicquid ab horum copia captum est, id non modò tibi datum, sed tua manu numeratum iudicari necesse est. Et paulò post: Si enim innocentes existimari volumus, non solùm nos abstinentes, sed etiam nostros comites præstare debemus. Si autem comites hi fumum vendant, illi incidunt in legem Iuliam repetundarum, l. in comites, ff. eod. non autem Magistratus. Fumum vendere à veteribus dicebantur, qui cùm Magistratibus, siue Iudicibus familiares essent, aut se tales esse mentientes, simulato commendationis officio euentum sententiæ, acceptâ pecuniâ, litigatoribus vendebant, de quibus Paulus lib. 5. sentent. tit. de lege Cornelia testam. ibi: Si qui de iudicis amicitijs, familiaritate mentientes, euentus sententiarum eius vendant, quidue obtentu nominis eius agant, conuicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniantur. Illustrat Duarenus lib. 1. disp. cap. 25. Fideiussor tamen datus à Magistratu non tenetur ad hanc, vel similem pœnam, l. fideiussores 68. ff. de fideius. quia in eam causam acceptum non est.

10 De Mutuo Accepto à Iudice.

Nec interest, vtrum Magistratus titulo donationis munera accipiant, an eam simulantes sub specie emptionis, locationis, mutui, vel alterius contractus, ea recipiant: quin imò emptiones in eis simpliciter improbantur, ne metu imperij vilius addicere res suas subditi cogantur, l. vnic. C. de contract. iudic. l. solent 6. §. vult. ff. de offic. Proconsul. l. penult. §. 1. l. vlt. C. ad leg. Iuliam repetund. Cicero 6. in Verrem, ibi: Quæ fuit causa cur maiores nostri eos, qui cum potestate, aut legatione in prouincia sunt, tam diligenter in prouincijs ab emptionibus remouerent? Hæc iudices, quòd putabant ereptionem esse, non emptionem, cùm venditori suo arbitratu vendere non liceret in prouincijs. Intelligebant, si is qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet, idque ei liceret, fore vt quod quisque vellet, siue esset venale, siue non esset, quanti vellet, auferret. Circa fœnus certum est Magistratus prohiberi illud exercere intra prouinciam; accipere verò an prohibeantur, non item constat. Interpretes dissentiunt propter pugnantia inuicem iura. Et iudicem non posse gratis mutuum accipere, docuerunt Decianus lib. 8. tract. crimin. c. 35. §. Farinacius in praxi, q. 111. n. 171. Azeuedus in l. 1. nu. 23. tit. 6. lib. 3. recopil. Bobadilla lib. 2. polit. c. 12. ex n. 61. plures congesti à Carleualio de iudic. tom. 1. disp. 3. q. 2. qui mouentur ex lege 56. tit. 5. lib. 2. recopil. l. 1. tit. 6. lib. 3. vbi generaliter docetur, iudicem corruptum censeri, si aliquid ex quo compendium sentiat, accipiat. Expendunt etiam legem quisquis 16. C. si certum petatur. Contrarium verò, immò iudicem mutuum gratis à subditis accipientem, non incidere in legem Iuliam; docuerunt plures congesti à Carleualio vbi suprà, pro quibus faciunt textus diserti in l. principalibus 33. cum lege sequenti, §. Præses, ibi: Præses prouinciæ pecuniam fænebrem accipere non prohibetur, ff. de rebus credit. l. penult. C. si certum petatur. In quo interpretum dissidio placet distinctio, quam varijs limitationibus, & ampliationibus illustrat Carleualius vbi suprà, videlicet vt iudex mutuam pecuniam à litigantibus accipere non possit, ab alijs verò accipere non impediatur, præcipuè si in fraudem legis Iuliæ id non faciat. Prosequitur latiùs Carleualius vbi suprà.

11 De Pœnis huius Delicti.

Huic crimini coercendo variæ fuerunt à legislatoribus, tam sacris, quàm profanis pœnæ statutæ; & omissis vetustissimis exemplis iudicum, qui propterea quod pecuniâ corrumpi se passi fuerunt, seuerissimè puniti reperiuntur, quorum primum refert Herodotus lib. 5. his verbis: Cambyses Persarum Rex Sisamnem ex Regijs iudicibus, quòd iniustè ob pecuniam iudicasset, occidi iussit, & detrahi corium, atque in lora concidi, quibus tribunal, in quo ille sedens iudicauerat, interfixit, ibidemque eius filium Oranem sedere iudicem præcepit, atque memorari, in quo tribunali iudicaret. Idem Herodotus lib. 7. scribit, Darium I. Sandocem, qui iniquam sententiam ob pecuniam tulerat, cruci affixisse. Ammianus Marcel. lib. 28. eadem de causa inquit: Pari sorte etiam Procurator monetæ extinctus est. Vt pœnas ex iure ciuili Romanorum inflictas recenseamus, prima legibus decemviralibus hæc erat, vt iudex conuictus ob rem iudicandam pecuniam accepisse, aut qui turpe iudicium nundinaretur, capite plecteretur, teste Gellio in lib. 20. noctium, c. 1. Domitianus Imperator huiusmodi sordidos iudices infamiâ notauit, teste Suetonio in ipso c. 8. ibi: Nummarios iudices cum suo quemque consilio notauit; vbi eleganter Tranquillus eos appellat iudices nummarios, id est, lucri auidos; vt etiam vocarunt D. Hieronymus in epistola ad Oceanum, ibi: Volo in nummarios inuehi Sacerdotes. Seneca lib. 1. de benefic. c. 19. Prouincias spoliare nummarium Tribunal. Cicero 5. ad Atticum, & in oratione pro Cluentio. Marcel. Donatus in dicto c. 8. Suetonij: consentit Domitiano Constantinus in leg. vlt. C. de pœna iudicis, qui malè. Ex lege Iulia repetundarum duplex pœna fuit: altera litis æstimatio in quadruplum; altera corporalis, vt relegatio, verberum afflictio, & aliquando mors. leg. 7. §. vlt. ff. ad leg. Iuliam repetund. l. si quis 38. §. iudices, ff. de pœnis. Nouella 8. c. 8. Grauissima certè illa lex est Gratiani, Valentiniani, & Theodosij Augustorum ad Neotherium Præfectum Prætorio, in l. 12. C. de dign. lib. 12. ibi: Iudices, qui se furtis, & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeantur, ne sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos indignos iudicauerunt. Eodem spectat lex illa Constantis & Constantij in l. 27. C. Theodos. de Decurionibus, ibi: Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales residere conquestus est, dum vniuersi indebitæ dignitatis infulas fœdâ familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginarijs, huiuscemodi illi erunt, quos fuerant consecuti, & ciuicis muneribus subiungentur. Quoad litis æstimationem lis æstimatur in quadruplum earum pecuniarum, quas in administratione constitutus, vel post eam depositam, pro administratione tamen accepisse dicetur, l. 2. ff. l. 1. 2. & 3. C. ad legem Iuliam repetund. Et si iudicio criminali aliquis ex populo agat, vltra æstimationem, pœna durior infligenda est, dicta lege vlt. ff. ad legem Iuliam repetund. Si verò ciuili experiatur, tantùm litis æstimatio præstatur. Tunc autem ciuili iudicio agitur, cùm leuiùs admissum videtur, quàm vt exilium, vel aliam duriorem pœnam reus mereatur. Plinius lib. 2. epist. 11. ibi: Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissâ defensione iudices petijt. Ego, & Cornelius Tacitus adesse Prouincialibus iussimus; notum Senatui fecimus excessisse Priscum immanitate, & sæuitiâ in crimina, quibus dari iudices possent, cùm ob innocentes condemnandos, ob interficiendos etiam pecuniam accepisset. Quo casu ciuilis iudicij accipiendus est textus in l. 1. §. quam, penult. C. vt omnes iudices. Agitur etiam ciuili iudicio cùm ab hærede defuncti quadruplum petitur, l. 2. ff. ad legem Iuliam repetund. ex principio textus in l. crimen. 26. ff. l. sancimus 22. C. de pœnis. Quadruplũ hoc olim actori tribuebatur, l. 1. C. ad legem Iuliam repetund. Cicero 2. in Verrem, ibi: Duæ res consequebantur damnationem: altera redditio pecuniæ ijs, ad quos pertinebat; in quo vel simpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur: altera exilium: Hodie diuiditur inter actorem & fiscum, l. 3. C. de assess.

nec

nec sublatam esse hanc pœnam per Authenticam *nouo iure, C. de pœna iudicis*, desendit Antonius Matthæus *de crimin. lib. 48 tit. 8. c. 2.*

12 De iudicio criminali. Quoad pœnas corporales sciendum est, ex eadem lege Iulia iuxta grauitatem delicti admissi pęnam infligi; itaque capite puniuntur, qui ob hominem morte damnandum pecuniam acceperunt, *dict. l. 7.* & simul datur actio legis Corneliæ de sicarijs, *l. 1. 3. & 4. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur iudices pedanei pecuniâ corrupti, *d. l. si quis 38. §. iudices, de pœnis*; quia cùm de causis pecuniarijs tantùm cognoscerent, leuius delictum admittebant. Exilium sequebatur bonorum publicatio, nec tantùm iudice viuo, verùm & eo defuncto, quæstione instauratâ, ab hæredibus bona auferebantur, *l. ex iudiciorum 20 ff. de public. iudic.* licèt hoc ius aliquando intermissum Plinius referat *lib 3 epistol 9.* his verbis: *Bętica etiam in defuncti de repetundis accusatione perstabat: prouisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tum reductum.* Et constat ex casu Licinij Marci, relato à Valerio Maximo *lib. 9. c. 12.* Alia prosequitur ex iure ciuili Ant. Matthæus, vbi suprà. Sacris Ecclesiæ canonibus iudex munera recipiens tenetur ad eorum restitutionem, *ex d. c. statutum, §. insuper:* docent Layman *lib. 3. summæ, tit. de contractionibus, c. 4. n. 10* Sanch *lib. 3 consil. c. vnic. dub. 2.* eosque in excommunicationem incidere statuit Clemens VIII. constitutione 8. quam post Bonacinam, & Castrum Palaum explicat Gibalinus *in synopsi censur verbo Munera.* Iudices etiam ecclesiastici munera accipientes suspenduntur per annum ab Officio, *c. 1. de re iudicata, lib. 6.* Iure nostro Regio constituta est pœna priuationis officij. & Iudices tenentur munus acceptum restituere cum duplo, aut septuplo, *l. 1. tit. 9 lib. 3. recopil.* Solorzan. *tom. 2. de Iure Indiarum, lib. 4 c. 4. n. 18.* licèt eo iure attento non teneri iudicem in conscientia acceptum restituere, defendat D. Ioan. de Larrea *alleg. 47. nu. 27.* Illud etiam peculiariter iure nostro cautum est, videlicet vt crimen hoc probetur testibus singularibus, *l. 6 tit 9. lib. 3. recopil.* quam explicat Larrea *allegat 48. per totum.*

13 Traditur ratio decidendi. Et meritò hæc omnia statuta sunt in hoc graui, enormique crimine; quia omninò euertitur iustitia, si iudices sordida auaritia coinquinentur, & eius affectui turpiter cedant; quid enim tutum si muneribus via sternatur? Quid purum, si donis contaminetur? Vnde Cicero *act. 2. in Verrem*, aiebat: *Ingentes diuitię iudiciorum religionem, veritatemque solent perfringere.* Et *lib. 1. ad Atticum*, scribit, Catullus cùm vidisset quemdam ex iudicibus, quos pecuniâ Claudius corruperat: *Quid vos à nobis præsidium postulastis, an ne nummi vobis eriperentur, tenebatis?* Et rectè Horatius *satyra 2.* ait:

——Malè verum examinat omnis
Corruptus iudex.

Et Petronius inquit:

Ergo iudicium nihil est, nisi publica merces,
Atque Eques in causa, qui sedet empta probat.

Idem Horatius *4. carm.*

Iudex honestum prætulit vtili, & reijcit alto
Dona nocentium vultu.

Et Ouidius *1. amor.*

Non benè selecti iudicis arca patet.

Munerum enim acceptio ita excæcare solet iudices, vt quid iustum, quid iniustum sit, non videant: ita aures eorum obdurat, atque corrumpit, vt voces litigantium non rectè percipiant, vel discernant: ita linguam manus eorum constringit, vt ad iustitiæ normam, neque pronuntient, neq; distribuant quicquam: efficit denique, vt exemplo Magistratuum ipsi oppressi oppressores fiant, vtque neglecto bono publico, ea quæ in thesaurum ciuitatis côgeri debebant, in paucorum sacculos rapiantur. Totum complectitur Carolus Scribanius *lib. 2 polit. Christ. c 9.* his verbis: *Dei verba sunt, quid cæcitate miserius? à muneribus cæcitas nata: fuge munera quisquis oculos amas, cæcitatem auersaris: neque plebeios tantùm oculos, sed sapientium excæcant munera; quid facient in alijs? non exoculabunt tantùm, sed periment: en vis munerum, nihil inexpugnatum, nulla robora, nulla propugnacula, arma nulla,* &c. Nihil magis equidem, & Prouincias, & Vrbes Romano Imperio subiectas ad defectionem permouit, accendit, inflammauit, quàm aperta illa, & citra pudorem iudiciorum fœdissima, atque iniquissima nundinatio. Quo fit, vt verissimè Tertullianus *lib. de pallio*, illud pronunciasse videatur: *Plus togę læsere Rempublicam, quàm loricę.* Ac quamquam istud firmari possit exemplis, nullum tamen, vel illustris, vel accommodatius reperiri potest exemplo Bagaudarum in Gallia, Diocletiano Imperatore; cuius non minùs eleganter, quàm verè extat descriptio apud Saluianum *lib. 5. De Bagaudis*, inquit, *nunc mihi sermo est, qui per malos iudices, & cruentos spoliati, afflicti, necati, postquam ius Romanę libertatis amiserunt, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infœlicitas sua, imputamus his nomen calamitatis suę, imputamus nomen, quod ipsi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos esse compulimus criminosos. Quibus enim alijs rebus Bagaudæ facti sunt, nisi iniquitatibus nostris, nisi improbitatibus iudicum, nisi eorum proscriptionibus, & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæstus proprij emolumenta verterunt, & indictiones tributarias, prædas suas esse fecerunt? Qui in similitudinem immanium bestiarum non rexerunt traditos sibi, sed deuorarunt; nec spolijs tantùm hominum, vt plerique latrones solent, sed laceratione etiam, & vt ita dicam, sanguine pascebantur: ac sic actum est, vt latrocinijs iudicum strangulati homines, & necati, inciperent esse quasi barbari, qui non permittebantur esse Romani.* Plura congesserunt Bobadilla *lib 2. polit. c. 11. & 12.* Cochier. *lib. 3. aphorism. polit. c. 19* Marquez *in Gubern. lib. 1. c. 20.* innumeri congesti à D. Ioanne de Larrea *dicta alleg. 47.* Vnde rectè in præsenti grauiter Iudicibus Ecclesiasticis interdicitur, ne vltra stipendia sibi assignata aliquid recipiant, etiam prætextu consuetudinis; quia Ecclesiastici non solùm debent abstinere ab eo, quod est in se malum verum, sed ab eo etiam, quod occasionaliter potest esse malum: quare licèt iudices sæculares recipiant vltra salarium decimam litis; Ecclesiastici tamen eam exigere non possunt, quia ab omni suspicione mali procul debent esse remoti.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam Innocentius III. in præsenti non statuit, iudicem delegatum proprijs stipendijs militare cogi; siquidem supponit iam illi stipendium fuisse assignatum, ibi: *Ecclesiastici redditus deputati.* Vnde iniustè vltra proprium salarium decimam litis exigere intendebant. Quid tamen hodie procedat attento iure nostro Regio circa iudices delegatos salarium habentes, vel non; & an sportulas, necnon partem pœnę iudici assignatam percipere possint, latè disputat Carleualius *de iudicijs li. 1. tit. 1. disp. 4. per totam.* Nec obstat augmentum eiusdem difficultatis, deductum ex capite *ad Apostolicam, de symonia*; nam in eius specie Pontifex pias, & laudabiles consuetudines fidelium iubet obseruari. Ceterum in præsenti casu nihil pietatis intendi poterat in decima litis extorquenda; in dicto enim capite ad *Apostolicam*, pium erat clericos, & Ecclesiæ ministros souere, & alere; quæ pietas in præsenti abest, cùm redditus Ecclesiasticos ipsi iudices aliunde perciperent; vnde non debebant decimam litis, aut similem partem extorquere. 14 Dissoluitur dubitandi ratio.

Sed supra traditis obstat text. *in l. 2. §. fin. ff. de condict. ob turpem*, in illis verbis: *Sed si dedi, vt secundùm me in bona causa iudex pronunciaret, est quidem relatum, condictioni locum esse* Ex quibus deducunt Alexander, Fulgos. Iason, Costal. ibi, Duaren. *ad eundem titulum, c. 3. in fine*, eo casu, quo aliquid iudici datus, vt in bona causa pro me sententiam dicat, non competere condictionem ob turpem causam, sed eo casu non solùm iudex, verùm qui pecuniam dedit, incidit in legem Iuliam repetundarum. Ergo illi non competit condictio, cùm turpitudo etiam ex sua parte daretur. Pro huius textus expositione sciendum est, quoad pęnam legis Iuliæ repetundarum nihil interesse, vtrum in bona causa, aut mala iudex munera acceperit, *l. 4. ff. l. 3. C. de condict. ob turpem.* Nam si non licet accipere, quo magis officium facias, si turpiter datur, quod iudici datur, vtique nec in bona quidem causa accipere licet. Sapienter Plato *lib. 12. de legibus*, ibi: *Qui patriæ in aliqua re ministrant, nullo modo munera recipiant, nec vllâ occasione, aut ratione nobis persuadeamus, in rebus quidem bonis suscipienda esse munera, in alijs minimè. Nam & cognoscere facile est, nec cùm cognoueris, continere. Idcircò tutius est legibus obtemperare dicentibus nulla pro patriæ ministerio munera esse suscipienda; si quis verò minus obtemperasse damnatus fuerit, moriatur.* Imò etsi datum fuerit iudici remunerationis causâ; non enim licitè, etiam postquam sententiam protulerit, accipit, vt probat Alciat. *in l. principalib. ff. de rebus creditis*, & *lib. 2. parerg. c. 49.* Licèt contrarium docuerunt Bart. *in l. Aquilius, ff. de donat.* Zasius *in l. 33. n. 20.* 15 Exponitur l. 2. §. fin. ff. de condict. de turp.

n.20 ff. de rebus creditis Decianus *lib.8 tract. crim c.40.nu. 9* Menoch *lib.2 de arbit casu 342.n.6* Farinac. *in praxi, q. 212.* Sed apertè eorum sententia conuincitur *ex l. vltima, C. hoc tit. l.1 §. hoc autem, ff. de calum.* qnibus ex locis constat, ne quidem post depositam administrationem Magistratus posse aliquid accipere pro beneficio tempore administrationis præstito. Idem confirmat Cicero *3. de legibus*, dum ait: *Donum ne capiunto, neue dante, neue petenda, neue gerenda, neue gesta potestate.* Nec iuuat Bartolum dicta lex *Aquilius* 27 nam ibi non Prætori, vt perperam olim legebatur, sed Rectori, vt in Florentinis legitur, donatio facta fuit. Nec valet argumentum: Remuneratio non est absoluta liberalitas Ergo iudici fieri potest Vetat enim lex etiam remunerationem, nec absque ratione, nam si ea permitteretur, illius spe semper iudices pro locupletioribus sententiam dicerent. Deinde sciendum est, litigatorem iudici munera dantem incidere in legem Iuliam repetundarum, *d. l. vltima, C.* & litem amittere, ex constitutione Imperatoris Antonini *in l.1. C. de pęna iudicis*: ad quam respexit Vlpian. *in d. l.* 2 §.1. Nec tunc obstat difficultas supra expensa; nam potius verum est in specie dicti §. vltimi, condictioni ob turpem causam locum non esse, vt docent Osuald. *lib.4. Donelli, c.2. litera C.* Claudius *ad tit. de condict. ob turpem, c.2. n.11.* Neque contrarium probat Vlpianus ibi: vtitur enim aduersatiuâ oratione; *sed hic quoque*: cuius natura, & vis est, vt tollat, quod pręcessit, alioquin enim præcedentibus subseruiret, & non aduersaretur. Vnde liquet veterum sententiam antea relatam satis improbare Vlpianum, quod manifestè apparet ex ipso orationis contextu; ait enim Vlpianus: *Sed hic quoque crimen contrahit.* Quod certè nihil est, quàm turpiter eum dare, & in persona dantis turpitudinem versari; crimen autem eum, qui dat contrahere, ex pœna, quæ in fine ipsius versiculi additur, liquidò constat, litem videlicet eum perdere; quæ pœna satis grauis apparet, cùm in bona etiam causa litis damno is, qui dedit, afficiatur. Est itaque in hac spécie turpitudo dantis, quo casu condictionem cessare notum est, *l item 4. §. sed quo 8. ff. eod. tit.* Neque obstat, nihil turpe fecisse eum, qui iudici quid dedit, vt in bona causa secundum se pronuntiaret; nam vt ait Vlpianus, iudicem corrumpere videtur. Eo enim ipso, quod dat, iudicem sibi obstringit, vt secundùm se, siue bona, siue mala sit causa, pronuntiet; ne contra eum, qui dedit, sententiam proferendo, cogatur acceptum reddere. Et sanè libera potestas iudicandi relinquenda est iudici, ad cuius officium pertinet secundùm leges iudicare, *§.1. Inst. de off. Iudicis.* Hanc autem iudicandi facultatem impedire, & iudicis animum corrumpere censetur, qui illi pecuniam dedit; quia qui accipit, modis omnibus cogitat, vt danti gratificetur: & quamuis, qui dedit, bonam causam se fouere dicat, tamen res aliter se habere potest, videlicet vt causa improba deprehendatur.

Superest pro coronide huius commentarij, vt aliqua de xenijs iudici largitis videamus, & sciendum est, xenia dici munera hospitalia, id est, quibus hospitis inuicem se munerantur; quod maximè fieri consueuerat Saturnalium diebus. Vnde Martialis tertiumdecimum librum operis sui, in quo huiusmodi munera distichis describit, Xenia appellauit, quòd versus ipsos pro xenijs mitteret, vel quæ mittebat munera disticho exornaret, vt his versibus idem ostendit. 16 De xenijs iudici largitio.

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Constabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor est nimium, poterit constare duobus.
Et faciet lucrum bibliopola Triphon.
Hęc licet hospitibus pro munere disticha mittas,
Sit tibi tam rarus, quàm mihi nummus erit.

Notaui *in c.1. de consuet. Xenijs.* Circa xenia hæc iudices veterem Græcorum sententiam obseruare iubentur, *in l. non solent 6. §. non verò, ff. de off. Proconsul. l. plebiscito 18 ff. de off. Præsidis*, vt nec omnia accipiant, neq; passim, neque ab omnibus; namque valdè inhumanum est à nemine accipere, sed passim vilissimum, ab omnibus auarissimum. Accipi ergo poterant xenia edulia, quæ intra proximos dies prodigi poterant, & hospiribus hospitalitatis causâ dabantur vsque ad quantitatem certorum annorum, *l.1. §.1 l.6 § vlt. l.7. § 1. ff ad legem Iul. repetun* Si autem munera erant, tunc ea accipere non valebant Plinius *lib.4. epist.9.* de Iulio Baso hæc ait: *Homo simplex, & incautus quædam à prouincialibus, vt amicus acceperat; nam fuerat in eadem prouincia quęstor Hęc accusatores furta, ac rapinas, ipse munera vocabat; sed lex munera quoque accipi vetat.* Iure etiam canonico permittitur iudicibus delegatis esculenta, & poculenta accipere, *c. statutum, §. insuper, de rescriptis lib.6.* nec modica esculenta, seu poculenta accipere etiam iudicibus ordinarijs prohibetur; quo modo accipio Concilium celebratum in palatio Vernis sub Pipino Rege Francorum, & Stephano III. *can.25.* In illis verbis: *Vt nullus Episcopus, nec Abbas, nec laicus propter iustitiam faciendam sportulas contradictas (idest vetitas, accipiat, quia vbi dona intercurrunt, iustitia euacuatur.* Iure tamen nostro Regio lite pendente non licet à litigatoribus etiam esculenta accipere, *l 7.* ibi: *Ni viandas, ni otros bienes, ni cosas algunas: tit* 15. *lib.4. ord.* secus verò finito negotio, *l.3.* ibi: *Saluo cosas de comer, o beber, o frecidat de grado: titulo 15. lib 2. ordin.* vbi latè exponit Didacus Perez.

C A P V T I X.

Idem a *Liuon. Episcopo, & eis, qui cum ipso sunt, fratribus.*

DEus, qui Ecclesiam suam noua semper prole fœcundat, volens moderna tempora conformare prioribus, & fidem catholicam propagare, prædecessoribus vestris, & vobis post eos pium inspirauit affectum, vt Liuon ingressi prouinciam, paganis euangelizaretis nomen Domini Iesu Christi, eorum sequentes exemplum, quibus in Euangelio legimus esse dictum: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. De quibus euangelicus sermo subiungit: Illi autem profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Attendens etenim euangelicus ille paterfamilias, quod messis est multa, operarij autem pauci, adhuc mittit operarios in messem suam, & in hac quasi vndecima hora vineæ suæ nouos deputat vinitores, quorum laborem pariter cum primis denario recompenset. Vnde cùm euangelizandi officium eo assumpseritis inspirante, qui facit vtraque vnum; oportet vos in vnitatis, & charitatis spiritu ambulare, illorum sequentes exemplum, de quibus legitur: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna. Ne igitur, si dispar in vobis obseruantia fuerit, & dissimilis habitus, apud eos, quibus vnum Euangelium prædicatis, scandalum suscitetur, priusque diuidatur populus ille nouus in partes, quàm in vnam Ecclesiam congregetur, cùm paratus sit adhuc inimicus homo messi Dominicæ superseminare zizania: disc. v. mon. & exhort. in Domino, per A. vobis scr. mandantes, quatenus eo non obstante, quod inter vos monachi sunt, & canonici regulares, vel alij etiam regularem vitam sub alia distinctione professi, pariter in vnum regulare propositum, & honestum habitum, quantum ad hoc spectat officium, conformetis; ne noua Ecclesiæ Liuon. plantatio piæ m. p. tui frater *b* Episcope, sanguine rubricata, vel leue in vobis scandalum patiatur, per quos radicanda est in fide catholica, & fouenda.

NOTÆ.

1 a L*iuon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.2. & in c. finali de diuortijs, c. Deus 8 de pœnit. & remis.* vbi aliæ partes huius Decretalis referuntur. Liuonia regio est Septentrionalis, vulgò dicitur *Liefnas:* eam habitant Prussi, Lituani, & Russi; habetque Liuonia alias nationes, tam moribus, quàm linguâ diuersas. Regio est nemorosa, plana, sine montibus, magna ex parte inculta: habet ciuitates amplas sub Imperio Magistrorum Theutonici Ordinis. Huius prouinciæ incolę fidem catholicam susceperunt temporibus Innocentij III. vt constat ex eius epistolis *li.4. regestr.16. epist.* 124.
„ 125. & *epist.* 126. ita scribit. [Ad vestram iamdudum
„ notitiam credimus peruenisse, quod Dominus noster,
„ qui neminem vult perire, sed vt omnes ad agnitionem
„ perueniant veritatis, ad partes Liuoniæ calceamen-
„ tum suum miseratus extendit, & nonnullos gentilita-
„ tis tenebris obuolutos, ab eis ostensa sibi luce magna,
„ quæ ipse est, misericorditer liberauit. Cùm autem ve-
„ nerabilis frater noster Estiensis Episcopus, qui prædi-
„ cando in iam dictis partibus verbum Dei multùm la-
„ borauit in Euangelio, & diuinâ gratiâ cooperante pro-
„ fecit, animo indefesso desideret portare coram genti-
„ bus, & Regibus verbum Dei, & ad messem, quæ multa
„ est, sufficere operarij pauci non possint, vniuersitatem
„ vestram monemus in Domino, per Apostolica vobis
„ scripta mandantes, quatenus cùm idem Episcopus ali-
„ quos de fratribus vestris ad huiusmodi ministerium
„ vtiles, & idoneos, à vobis duxerit exigendos, sibi duos,
„ aut saltem vnum de vestris collegis singuli conceda-
„ tis, vt cooperantibus ipsis currat velociter sermo eius,
„ qui emittit eloquium suum terræ. Vos denique filij
„ Abbates super vobis ipsis, &c. Datum Laterani 3. Ka-
lend. Nouembris, Pont. N. anno 16.] Ex quibus verbis apparet Innocentium in præsenti alloqui cum Episcopo Estiensi Liuoniæ Legato, & Prædicatore. Illud in præsenti non omittam, quod refert Lęlius Bisciola *li.8. horar. succis. c.16.* quod dum Liuones fidem Catholicam retinuerunt, nunquam à Moschis victi, aut subiugati fuerunt; postquam verò hęresi Lutheranâ fœdari cœperunt, Moschi eos subiugarunt.

2 b *Frater Episcope.*] Sanctus Menradus videlicet, vir perdoctus, & pius, qui Liuniæ prædicans innumeros, & cum eis Cobem Liuoniæ Principem ex Gentilitate ad fidem Catholicam reduxit, qui posteà ad petitionem ipsius Principis Episcopus designatus fuit illius loci, vbi nunc est Riga Metropolis, vt referunt Albertus Krantzius *lib. 7. Saxon. c.3.* Ioannes Bohemus *lib. 3. de mor. omn. gent. c.8.*

COMMENTARIVM.

3 HÆc Innocentij constitutio non est generalis, sed prouincialis tantùm, & specialis respectu Liuoniensium, qui nouiter ad fidem conuersi erant, quibus nonnulla indulsit Innocentius in pręsenti, & *in dicto cap. final. de diuortijs, c. Deus, de pęnit. & remis.* ne in ipso initio amplexę religionis Christianę offenderentur, aut exasperarentur: & cùm Religiosi omnes, & Canonici regulares habitu à cęteris fidelibus laicis distinguantur, Concilium Nicęnum *can.76.* vbi iubetur Religiosos, tum monachos, tum moniales, alia indumenta quàm laicos induere, Concil. Aurel. 5. *can.* 19. Gangrese *can.* 12. Barchin. 2. *can.* 4. Dionysius *de Ecclesiast. hierarch. c.6.* Ordericus Vitalis *in hist. Eccles. ad annum* 1094. ibi: *In saltibus, & campestribus passim construuntur cœnobia, nouisque ritibus, varijsque schematibus trabeati peragrant cucullatorum examina. Albedine in habitu suo præcipuè vtuntur, quâ singulares ab alijs, notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sacræ Scripturę humilitatem designat, quem idcircò colorem religiosorum seruor hactenus gratanter gestit. Nunc autem nigredinem, quâ prisci Patres, tum regulares clerici in cappis, quàm monachi in cucullis ob humilitatis speciem vsi sunt;* inde cùm monachi, & canonici regulares, qui stabiliendæ, & prædicandæ religionis Catholicæ causâ in Liuonia erant, diuersis vestibus vterentur, offendebantur nimium tyrones in fide, quærentes, vbi est vnum Euangelium? vnus Deus? Pater omnium vnus? vnum baptisma? vnus spiritus? vnus amor? cur etiam non est vnus amictus? vnus color in vestibus? Quod agnoscens Innocentius, & sciens, quod licèt sine causa non possint monachi, vel canonici regulares habitum propriæ professionis mutare, vel omittere, vt probant Suarez *de religione tr.8. lib.1. c.5. n.5.* Sanch. *lib.6. summæ, c.8. n.55.* Castropalao *tr.16. disp.4. puncto 6.* Gibalinus *de clausura, disq.2. c.2. §.3. consect.2. per totum,* Solorzan. *tom.2. lib.3. c.18. n.19.* tamen ex iusta causa, & omittere, & mutare alium habitum induendo possunt, præsertim fauore religionis, & fidei propagandæ gratiâ, vt probat Solorzanus de iure Indiarum *tom.2. lib.3. c.18. n.20.* Ideò Innocentius, ne in ipso initio suscipiendæ fidei Liuonienses offensi varietate ista regularum, seu diuersarum vestium, aut viuendi conditione, in fide vacillarent, seu pęnitus eam desererent, statuit vt monachi, canonici regulares, vel quicunque alij strictiorem vitam agentes, non in diuerso habitu incederent, sed vt ratione viuendi, & regula pro tunc ibi vterentur eadem. Est igitur hæc constitutio localis, & temporalis, non verò generalis, aut perpetua; eius tamen magna ratio est, videlicet religionis augmentum, ob quod licita sunt quæ aliàs illicita essent. Dauid enim nudus ad arcam Domini saltauit, quod factum D. Ambrosius refert *epist.* 36. his verbis: *Neque contemptus regalis potentiæ est habendus, vbi religioni exhibetur obsequium, & honestum est pro religione fincere, etsi id incongruum potestati fuerit, incongruum etiam omni homini. Sed quæ corporeo aspectu sunt turpia, religionis contemplatione reuerenda sunt; & nudos, & pudendos cæteroqui sanctos alios narrant.* Et id quoque Valerius Maximus *cap.1.* in casu simili de Prætore qui ancilia tulit: *Omnia namque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit, etiam in quibus summæ maiestatis conspici decus voluit,* &c. Et apud Euripidem plura Bacch. *Non discernit Deus, siue iuuenem, siue senem velit choros agere: sed vult ab hominibus honorari communiter, & neminem vult eximium habere,* &c. Illustrat Franciscus Florens *in præsenti.*

CAPVT XII.

a Idem.

CVm decorem domus Domini. *Et infrà:* Interdum b ludi fiunt in eisdem Ecclesijs theatrales, & non solùm ludibriorum c spectacula introducuntur in eas monstra d laruarum; verùm etiam in tribus anni festiuitatibus, quæ continuè natalem Christi sequuntur, Diaconi, Presbyteri, aut Subdiaconi vicissim insaniæ suæ ludibria exercentes, per gesticulationum suarum debacchationes obscœnas in conspectu populi decus faciunt clericale vilescere, quem potiùs illo tempore deberent prædicatione mulcere. Quia igitur ex officio nobis iniuncto domus Dei nos zelus comedit, & opprobria exprobrantium ei super nos cadere dignoscuntur, f. v. per A. s. m. quat. ne per huiusmodi turpitudinem Ecclesiæ inquinetur honestas, eos qui sunt publicè vxorati e non admittatis de cætero ad Ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine prauo exemplo, & graui scandalo retinere Filijs f quoque Canonicorum præbendas in eisdem Ecclesijs conferri non sinatis, quarum sunt Canonici patres eorum: cùm indecorum sit, vt in Altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, in quo Vnigenitus Filius Æterno Patri pro salute humani generis victimatur. Prælibatam verò ludibriorum consuetudinem, vel g potiùs corruptelam curetis ab Ecclesijs vestris taliter extirpare, quod vos diuini cultus, & sacri comprobetis ordinis zelatores.

NO-

N O T Æ.

1 a *IDem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Innocentius, vt iam notaui *in cap. cùm decorem, de filijs Presbyt.* vbi extat alia pars huius Decretalis.

b *Ludi.*] Ludos à Lydijs fuisse primùm inuentos, vnde ludorum vox, affirmarunt D. Isidorus *lib. 18. etymol. c. 16.* Tertullianus *de spectaculis c. 5.* aliter Nonius Marcellus ex Varronis sententia existimat, Ludios ab eis dictos, quasi Lydios, quos Ludiones Liuius vocat *lib. 7. decad. 6.* Eandem vocis notionem indicat Valerius Maximus *lib. 2. c. 1.* vbi de ludorum more agit. Varia ludorum genera ab antiquis vsitata congesserunt Rosinus *lib. 5. antiquit. c. 1.* vbi Demsterus, Bulengerus *lib. 1. de Imperat. Roman. c. 19.* Pantoxa *in l. 1. de aleatoribus*, Amaya *in l. vnica, C. de mamma.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 8.* Verùm in præsenti non de alijs agitur, quàm de theatralibus, & scenicis, ideòque de illis tantùm differendum est.

c *Ludibriorum.*] Ad ludibriorum, legitur in sexta collectione, sed credo emendandum esse *ad ludibrium*, vt legit P. Mariana *de spectaculis cap. 7.*

2 d *Monstra laruarum.*] Quod non solùm clericis à sacris canonibus est prohibitum, verùm & laicis. Vnde exponendi sunt de his laruis duo canones valde difficiles. Primus Concilij Nannetensis, relatus à Gratiano *in c. nullus 8. 44. dist.* vbi inter alia quæ presbyteris conuiuantibus prohibentur, illud refertur: *Ne laruas dæmonum ante se ferri consentiat presbyter vllus, quia hoc diabolicum est, & sacris canonibus prohibitum.* Quibus verbis improbatur, & damnatur antiquus mos introducendi per conuiuia laruas sic aptas, vt earum articuli, vertebræque in omnē partem verterentur, vt conuiuæ humanæ conditionis admoniti, largiùs genio indulgerent, vt probant, & morem illum illustrant Scaliger *lib. 2. lection. Auson. c. 26.* Iustus Lipsius *lib. 1. Saturn. c. vlt.* Vnde *in dicto c. nullus*, dum de conuiuijs presbyterorum agunt Patres, inter alia prohibent illis, ne ante se laruae fieri permittant; notauit eruditus Ramirezius *ad Martialem lib. 2. epigram. 59.* Secundus canon est Concil. Altissiodorensis *can. 1.* in illis verbis: *Non licet Kalend. Ianuar. vecolo, aut ceruolo facere, vel streuas diabolicas obseruare: sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut & reliquis diebus.* Vbi perdifficile est, quid prohibeatur illis verbis, *vecolo aut ceruolo facere.* Aliqui existimarunt his verbis prohiberi ne lares frondibus, ramisque viridibus ea die ornarentur; fuit enim in more apud gentes veræ religionis ignaras ea die ramis cingere domos, quod prohibitū est *in can. 73. collect. Martini Bracharensis*, ibi: *Nec lauro, aut viriditate arborum cingere domos; omnis hæc obseruatio Paganismi est:* & *c. si quis 26. q. 7.* Verùm hanc interpretationem non admittunt verba illa, *vecolo facere*, cùm vecola ad ramos virides trahi non possit; immò potiùs vecola idem est ac bucula, id est, bos fœmina parua, siue vitula, vt probat Basilius Legionensis *q. 2. scholast.* in expositione ipsius canonis: deinde *facere*, importat actum, non autem referri potest ad ornatum domus cum ramis. Quare eâ interpretatione omissâ Basilius Legionensis *vbi proximè*, existimat illis verbis prohiberi Kalendis Ianuarijs sacrificium facere de animalibus, vt plerumque Galli faciebant, boni ominis, & augurij captandi causâ; quem morem reprehendit Martinus Brachar. *in can. 72.* & notauit Prudentius *ibi:*

Iano etiam celebri de mense litatur
Auspicijs, epulisque sacris, quas inueterato,
Heu miseri! sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa Kalendarum.

Sed nec hæc docti viri sententia placet; quare eâ omissâ dicendum est, in eo canone inter alios vanos ritus, & fœdas superstitiones vsitatas in die Kalend. Ianuarij, etiam laruarum vsum sumptâ formâ pecudis improbari; nam cùm homines Kalendis Ianuarijs ferarum, & pecudum assumptis formis huc, & illuc petulantiùs discursitantes, Ethnicorum ritus conseruassent, vt penitus tolleretur hæc superstitiosa consuetudo, Patres prohibuerunt, ne liceat Kalend. Ianuar. vitula & ceruolo facere, id est, sub forma vitulæ, aut ceruoli per plateas discurrere, vt apud nos in festis Bacchanalibus vulgò dicitur, *correr la tora.* Ex quo canone desumptum est monitorium Pœnitentialis Romani, apud Herligarium *lib. 6. c. 6.* vbi hęc sunt verba: *Si quis in Kalendas Ianuarias, quod multi faciunt, & in ceruolo ducit, aut in vitula vadit, tres annos pœniteat.* Burchardus *lib. 19. Decreti, c. 5.* huius meminit superstitionis his verbis: *Fecisti aliquid tale, quod pagani fecerunt, & adhuc faciunt in Kalendas Ianuarias, in ceruolo, & vitula? Si fecisti, triginta dies in pane, & aqua pœniteas.* S. Pacianus Episcopus Barcinonensis *in Parænesi ad pœnit.* sic: *Hoc etiam puto, proximè ceruulus ille profecit, vt eò diligentior fieret, quo impressiùs notabatur, & tota illa reprehensio compressa, ac sæpè repetita, non compressisse videretur, sed erudisse luxuriam. Me miserum! quid ego facinoris admisi? Puto nesciebant facere ceruulum, nisi illis reprehendendo monstrassem.* Qui plura de hoc laruarum vsu desiderat, adeat Sirmundum *in notis ad Concil. Altissiodor.* Hugonem Menardum *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol. 252.* & *in notis ad regul. D. Benedicti, tom. 2. lib. 50. c. 13. § 4. fol. 746. & 747.* Tamayum à Salazar *in Martyrol. Hispan. to. 1. fol. 11.* Sed in hoc canone 1. Concilij Altissiodor. legendum esse, *Vitalas, aut ceruolos facere*, probat Petrus Aurel. *contra Sirmond. tom. 3. pag. 615.*

e *Publicè vxorati.*] Hæc verba reperiuntur *in c. cùm decorem, de clericis coniugatis.*

f *Filij quoque.*] Hæc verba extant *in cap. cùm decorem, de filijs Presbyterorum*, vbi ea exposui...

g *Vel potiùs corruptelam.*] Praua consuetudo plerumque in sacris canonibus dicitur corruptela *c. 3. de consanguin. & affin. c. 11. de excessibus Prælat. c. final. de consuet.* quia mala consuetudo corrumpit bonos mores *l. 9. § 1. ff. de seruo corrupto*, & ab specie eo verbo vtitur Lactantius Firmianus *lib. 6. instit. c. 20.* ibi: *In scenis quoque nescio an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ fabulæ de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum: & quo magis sunt eloquentes qui flagitia illa finxerant, eo magis sententiarum elegantiâ persuadent, & faciliùs inhærent audientium memoriæ versus numerosi, & ornati. Item tragicæ historiæ subijciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum, & coturnata scelera demonstrant. Histrionum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidinem docent & instigant, quorum eneruata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita impudicas fœminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiant ad vera? Quid iuuenes, aut virgines faciant, cùm & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur vtique quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maximè concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat; probantque illa, dum rident, & adhærentibus vitijs corruptiores ad cubicula reuertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitijs imbui non oportet, sed etiam senes, quos peccare iam non decet, in talem vitiorum semitam dilabuntur.* Nec est quare Cuiacius in præsenti, qui minutioribus in obseruantiunculis plerumque consistit contra Ecclesiæ Patres, minoris elegantiæ, aut nullius ornatus arguat hunc loquendi modum in Innocentio III. viro apprimè docto.

C O M M E N T A R I V M.

EX præsenti Decretali sequens deducitur disputanda assertio: *Ludi theatrales, etiam prætextu consuetudinis in festiuitatibus Domini nostri, aut Sanctorum eius fieri in Ecclesijs non debeat.* Probant eam textus *in c. irreligiosa 3. de consecr. dist. 3.* Concil. Altissiod. *can. 9.* ibi: *Non licet in Ecclesijs choreas secularium, vel puellarū cātica exercere, nec conuiuia in Ecclesia præparare, quia scriptū est: Domus mea domus orationis vocabitur.* Concilium Cabilon. *can. 9.* ibi: *Valdè enim omnibus noscitur indecorum, quod per dedicationes basilicarum, aut festiuitates Martyrum ad ipsa solemnia confluentes oborus fœmineus turpia quidē, & obscœna cātica decātare videantur, dū aut orare debeant, aut clericos psallentes audire.* Concilijū Tolet. 3. in fine: *Quod ballimachiæ, & turpia cantica prohibenda sunt à Sanctorū solemnijs.* Synodus Afric. *can. 27.* ibi: *Illud etiam petendum, vt quę contra præcepta diuina conuiuia multis in locis exercentur, vetari talia iubeant, & prohiberi, maximè cùm in Natalibus Beatissimorum Martyrū per nonnullas ciuitates, & in ipsis locis sacris talia committere non reformident, quibus diebus, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent.* Concilium Brachar. 2. *can. 60.* ibi: *Si quis ballationes ante Ecclesias Sanctorum fecerit, seu quis faciem suam transformauerit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, tres annos pœniteat.* Referunt Burchardus *lib. 10. Decreti, c. 39.* Loaysa post canones ipsius Concilij, Synodus 6. in Trullo *can. 24.* ibi: *Nec vt liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum* 4

Conclusio traditur, & probatur.

cur-

curricalis subsistere, vel scenicos ludos sustinere. Et can. 62. eiusdem Synodi, ibi: *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & bramalia, quæ vocantur, & qui in primo Martij mensis die fit conuentus, ex fidelium ciuitate omninò tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes: quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falsò apud Græcos Dij nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt, saltationes, ac mysteria more antiquo, & à vita Christianorum alieno amandamus, etiam statuentes, vt nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conueniente: sed nec comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat.* In cuius canonis scholijs hæc subiungit Balsamon: *Nota præsentem canonem, & quære correctionem in his, quæ fiunt à clericis in festo Natalis Christi, & festo Luminarium aduersus eum, & magis in sanctissima magna Ecclesia.* Synodus Carthaginensis can. 63. *Vt auferantur Græcorum conuiuia, illud præterea à Christianis Imperatoribus petendum est: quoniam præter diuina mandata in multis locis conuiuia sic peragantur ex gentili errore deducta, vt etiam christiani ad paganos clanculum in eorum mysterio adducantur, vt hæc iubeant, & in vrbibus, & in possessionibus arceri, maximè quia & in ipsis Beatorum Martyrum natalibus, in quibusdam vrbibus, etiam in ipsis sacris locis eiusmodi peccare deprehenduntur, & in diebus, in quibus, vel pudor est dicere, execrandas saltationes in agris, vel plateis peragūt, vt cum sancto die adsint, quę sunt, & matresfamilias honore, & aliæ innumerabiles mulieres venerandę, intemperantes insolentias aggrediantur, vt etiam ipsius sanctæ fidei propèmodum aufugiat excessus.* Senonense anno 527. can. 16. *Prohibemus, vt ne histriones, aut ministrent Ecclesiam ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali; neque in Ecclesia, aut iuxta Ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus etiam ne fiat deinceps festum Fatuorum, aut Innocentium, neque exigatur denarius patellę.* Coloniense anno 1536. can. 26. *Olim theatrales quoque ludi, & laruarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeò vt prouisione canonica, quod is teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit, quem ex nostris diœcesibus iam, vt speramus eiectum gaudemus.* Concilium Salzeburg. tempore Gregorij X. can. 17. Toletanum anno 1473. tempore Sixti IV. can. 19. Extrauag. vnica, hoc tit. inter communes, S. Petrus Chrysologus *sermone* 129. D. Gregorius Magnus *lib. 10. epist.* 71. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *de iure Eccles. lib. 2. c. 40. n. 57. & lib. 2. c. 3. n. 55. & de off. parochi c. 6. n. 11.* Lantdmeter. *lib. 2 de veteri clerico, c. 50.* Basilius Legion *q. 2. scholastica, c. 2. in can 9. Concilij Altissiod.* P. Herodius *lib. 1. Pandect. ti 5. c 15.* Ferrandus *lib. 2. disquisit relig. par. 1 cap. 7.* Cresolius *lib. 4 mystag. cap. 16* Benedictus Estenus *lib. 4. partit tit. 8 tract. 2. disp. 2.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 8. c. 6. & lib. 39. syntagm. c. 5.* Conradus Brunus *lib 6. de cęrem. c. 10* Filesacus *lib. 1. select. cap 6.* Theophilus Raynaud. *tom 4. lib 6 sect. 2. cap 10. fol 829.* Illustrat Arauio *qq. moral. de statu ciuili, disp. 5 sect. 1.* Amaya *in lege vnica, C. de Maiuma, num* 28. Acush. *in cap. 1. 92 dist. & in c. nullus, dist. 44.* Mariana *de spectaculis, c 7.* Sauarus *ad Sidonium lib 4 epist. 15. verbo Epulam,* Villasus *in voto grat vl. n.* 18. Cuiacius, Boetius Epon. & Fabrotus *in præsenti,* Franc. Florens *in præfenti,* & Altesserra.

5 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio ita firmata, & illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam huiusmodi ludi theatrales in natiuitate Christi Domini non solùm liciti, verùm & perutiles sunt. Igitur tam à clericis, quàm ab alijs fidelibus fieri debent. Probatur antecedens, nam ex eadem ratione ob quam picturæ in Ecclesia exponuntur ad mouendum populum, & vt indocti ibi discant, quod in libris legere nesciunt, vt probaui *in can. 36. Concil. Illib.* etiam huiusmodi repræsentationes natiuitatis Christi fieri debent, vt ita populus indoctus hoc sacro mysterio facilius instruatur: habet enim repręsentatio non leuem vim in suadendo, & omnem oratoriam artem vincit. Seneca *lib. 19. epist.* 109 ibi: *Eadem negligentius audiuntur, minusq; percutiunt, quæ dia soluta oratione dicuntur; vbi accessere numeri, & egregium sensum extinxere certi pedes, eadem illa sententia velut lacerto excussa torquetur. Etiamsi cum alijs poesis partibus comœdiam conferas, prima in suadenda plebe comœdia consequitur:* Horatius *de arte Poetica.*

Segniùs irritant animos demissa per aures,
Quàm quę sunt oculis subiecta fidelibus.

Ex eo maximè Quintilianus *lib. 11. instit. orat. c. 3.* ibi: *Documento sunt, vel scenici actores, qui & optimis Poetarum tantum adijciunt gratię, vt nos infinitè magis eadem illa audita, quàm lecta delectent, & vilissimis etiam quibusdam impetrent aures, vt quibus nullus est in bibliothecis locus, sit etiam frequens in theatris.* Plebeius sacras litteras miratur, Sanctorum pręcepta, Philosophorum placita, Heroum fortia facta in theatro, & pleraque, quæ aliter discere nollet, sapit; & quæ talia docent, magis amat. Vnde Poeta Horatius *de arte Poetica:*

Ille tulit punctum, qui miscuit vtile dulci,

Igitur vt rustici, & cæteri fideles ignari hoc magnum fidei nostræ mysterium agnoscant, magnaque alacritate celebrent, huiusmodi theatrales ludi debent permitti. Vnde morem hunc repræsentandi in hac festiuitate, iam à primis Ecclesię sęculis ad nostra vsq; tempora in Ecclesia inualuisse, probat ex Codino, & alijs Pater Herrera *lib. 1. del origen del officio diuino, c. 22.* Igitur non rectè ludi theatrales in huiusmodi festiuitate improbantur, & prohibentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si natales dies Deorum, immò & priuatorum, etiam apud Gentiles magnis celebrabantur plausibus, epulis, accensis luminaribus, choreis, & tripudijs, Lactantius *diuin. instit. lib. 6 c. 20. Nam ludorum celebritates Deorum festa sunt, siquidem ob natales eorum, templorum nouorum dedicationes sunt constitutę. Et primitus quidem venerationes, quę vocabantur munera, Saturno attributę sunt: ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim verò idem honos & cęteris Dijs tribui cœpit, singulique ludi nominibus eorum consecrati sunt, sicut Sicciaius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quę religionis gratia conuenitur, discessit à Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales, & festa celebrauit.* Apuleius *lib. 11. Florid. Festiuum celebraui natalem sacrorum, suaues epulas, & secreta conuiuia.* Martialis *epigram. 66.* ibi:

Sexcenti cœnant à te, Iustine, vocati
Lucis ad officium, iam quę te prima fuit.

Diocasius *lib* 54. *Natalem Augusti Iulius Antonij filius tunc Prętor celebrauit circensibus, & venationibus, Senatum etiam, & ipsum Augustum ex Decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Plin *in ep. ad Cau. Rufum. Epicurus testamento cauit, vt dies eius natalis, & parentum, fratrumq; quotannis solemniter ageretur.* Illustrant latè Cochier *in face hist. cent. 1 c 12.* Censorinus *de die natali,* vbi Lindembrog. notauit P. Roa *in eod tr. c. 11.* Villasus *in voto gratal.* qui exinde exponunt textus *in l. cùm quidam 23. ff. de annuis legat. l. ciuitatibus 112. ff. de leg. 1.* Ergo multò magis in Domini nostri Iesu Christi natali Ecclesię ministri, & cæteri fideles exultantes, debent ludis etiam theatralibus diem sacratissimum illum celebrare. Nec hoc genus solemnitatis alienum est à disciplina Ecclesiæ, & pijs viris, in diuinis laudibus, & Dei festiuitatibus; saltauit enim Dauid religionis enthusiasmo motus coram Arca Dei, vt refertur *lib. 2 Reg. c. 6* & Maria soror Moysis iuncto sibi fœminarum choro ad pulsum tympani cantauit Domino, quia gloriosè magnificatus est. *Exodi c. 15.* & in Ecclesia Essena Esseni cantui religiosos motus miscebant. Philo *de vita contemplatiua,* apud Clementem *lib. 7. stromatum,* ibi: *Pedes excitamus in vltima acclamatione orationis.* Illustrant latè Petrus Gregorius *lib. 12. syntagm. c. 19. 20. & 21.* Lantdmeter: *de veteri cler lib. 2 c. 63.* Igitur non rectè Innocentius in pręsenti huiusmodi ludos theatrales improbat in festiuitate Natalis Domini. Accedit consuetudo in aliquibus Ecclesijs recepta, vt pueri clerici in festo sancti Nicolai, aut Innocentium eligant sibi Episcopum, qui indutus vestibus Episcopalibus, cum mitra, & baculo, publicè, idest in Ecclesia, inchoat diuinum officium, vt ex Molano refert Lantdmeter. *d. lib. 2. c. 55.*

6 De varijs celebritatibus. Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, defendenda est præsens constitutio, vt disciplinæ ecclesiasticæ maximè consona, cuius rationem, vt agnoscamus, sciendum est, olim fideles in festiuitatibus Sanctorum non solùm diuinis laudibus eas celebrasse, verùm & aliquibus exterioribus ornatibus, & lætitiæ, alacritatisque testimonijs. Primò frondibus, floribusque templa, & altaria ornabant. Sanctus Paulinus *Natal. 3. Felicis.*

Spargite flore solum, prętexite limina sertis,
Purpureum ver spiret hyems, sit floreus annus
Ante diem, sancto cedat natura diei.
Martyris ad tumulum debet & terra coronas.

De Nepotiano Hieronymus *in epitaphio,* ibi: *Erat sollicitus, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pauimenta tersa, vela semper in ostijs; si sacrarium mundum, si vasa luculen-*

cultura, & in omnes cæremonias pia solicitudo disposita; non minus, non maius negligebat officium. Basilicas Ecclesiæ, & Martyrum conciliabula diuersis floribus, arborum pomis, vitiumque pampinis adumbrabat, vt quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione, quàm visa, presbyteri laborem, & studium testaretur. Sanctus Augustinus *lib.22. de ciuitate Dei, c.8.* bis meminit florum, qui in altari erant sancti Stephani. Solitus erat sanctus Seuerus, referente sancto Gregorio Turonensi *de gloria confes. c.1.* flores liliorum tempore quo nascuntur, colligere, ac per parietes ædis sacræ appendere. Fortunatus *lib.8. epigr.9.*

Texitis varijs altaria festa coronis,
Pingitur vt filis floribus ara nouis.

Quem ritum ab Hebræis Christiani acceperunt, nam vt Psalmista ait *Psal.117. Constituite diem solemnem in condensis vsque ad cornu altaris.* Vbi vertit D. Hieronymus: *Frequentate solemnitatem in frondosis.* Et Lorinus legit: *Ligate festum frondibus.* Gentibus etiam non fuit ignotus floridus hic ornatus, vnde ait Virgilius *lib.1. Æneid.*

Thure calent, aræ, floribusque recentibus halant.

Item epulis, & conuiuijs in sanctorum Martyrum natalitijs, vel dedicationis alicuius Ecclesiæ celebritate fideles vtebantur. D. Gregorius *lib.10. epist.71.* ita vt die dedicationis, vel natalitio sanctorum Martyrum religiosis conuiuijs solemnitatem celebrarent. D. Hieronymus *in epist. ad Eustoc.* de sancti Petri die festo agens ita ait: *Festus est dies, & natalis Beati Petri: festiuiùs est solito condiendus.* Et statim: *Vnde nobis soliciti̇ùs prouidendum est, vt solemnem diem non tam ciborum abundantiâ, quàm spiritus exultatione celebremus, quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare Martyrem, quem scias Deo placuisse ieiunijs.* P. Chrysologus *serm.129.* ibi: *Noli æstimare, charissime, quod in solis prandijs, & profusioribus epulis natales Martyrum celebreatur.* Illustrat Sauarus ad Sidonium *lib.4. epist.15.* Sed cùm postea licentiùs fideles sanctorum Martyrum gratiam demereri credentes epularentur, illæ compotationes, & epulæ sacris legibus coercitę fuerunt, *c. cùm autem, cum seq. 44. dist.* Concil. Nannet. *can.10.* Altissiod. *can.2.* D. Ambrosius *de Helia & ieiunio, cap.17.* Diuus Chrysostomus *homil. in sanctam Iulianam Martyrem*, S. Augustinus *lib.8. de ciuitate Dei, c.27.* vbi ritum Afrorum in deferendis epulis ad tumulos Martyrũ reprehendit, & aliquo pacto excusat his verbis: *Quæcunque adhibeantur religiosorum obsequia in Martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra, vel sacrificia mortuorum, tanquam Deorum. Quicunque etiam epulas suas eò deferant, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum locis nulla talis est consuetudo; tamen quicumque id faciunt, quas cùm apposuerint, orant & auferunt vt vescantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum.* Nazianz. *orat.39.* Omitto agapas festis diebus celebratas, de quibus plura cumularunt anno 397. Fornerius *lib.2. select. c.21.* Rosueidus *in onomast. verbo Agape*, Meursius *in glossario, eodem verbo*, Cochier. *in face histor. cent.2. c.3. & 84.* Petrus Gregor. *lib.13. de Repub. c.3. n.5. & c.18. n.4.* Suarez *de relig. to.1. lib.3. c.6.* Pancirola *lib.1. var. c.86. in fine*, Lantdmeter. *lib. de veter. monacho, c.46.* Cresp. *in summa, verbo Agaparum*, Albaspinus *lib.1. obser. c.18.* Zerda *in aduers. c.146.* Lemaistre *lib.2. de bonis Eccles. c.10.* Turrianus *in explanat. Clementis, lib.2. c.26.* Auctor Romæ Subterraneæ *lib.6. c.27.* Iustelus *ad can. Eccles. vniuers. fol.179.*

7 *De choreis, & saltationibus.* Choreæ etiam in festiuitatibus sanctorum Martyrum ducebantur. Concil. Tolet.3. relatum *in c. irreligiosa, de consecr. dist.3.* Vnde PP. Synodi Gangrens. *in can.20.* aiunt: *Si quis arrogantiâ vtens, & Martyrum congregationes abhorrens, & sacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema.* Vbi in scholijs subiungit Balsamon: *Nota ergo, quod quę in solemnibus Martyrum festis fiant cātica, choreæ, & populi confluxus, quoniam in Dei fiant honorem, non reprobantur.* Sed postea prohibitæ fuerunt huiusmodi choreæ. Concil. Cabilon. *can.18.* Afric. *can.27.* & in Brachar. *can.80.* ita cauetur: *Si quis ballationes ante Ecclesiam sanctorum fecerit, &c. tres annos pœniteat.* Et in Synodo Rhemensi sub Lothario, & Ludouico, *c.35.* ita statuitur: *Vt sacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui festis diebus ad Ecclesias veniunt, ne ballando, & turpia verba decantando, choros teneant, & ducant.* Et *lib.6. Capitul. Caroli, c.193. Quando populus ad Ecclesias venerit, tam per dies Dominicos, quàm & per solemnitates sanctorum, aliud non ibi agat, nisi quod ad Dei pertinet seruitium: illas verò ballationes, canticaque turpia, ac luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat, nec in plateis, nec in domibus, nec in vllo loco, quia hæc de Paganorum consuetudine remanserunt; & qui ipsa fecerint, canonicam sententiam accipiant.* Ballare Galli dicunt *Bals*; nos *Bailar*, à voce *ballare*, quæ Græcorum propria est, vt probat Meursius *in glossario, verbo Ballare.* Vnde inter alias voces, quas ab eis primi Hispani acceperunt, & vocem ballare accepisse testatur Aldrete *de origine linguæ Castellæ, lib.3. c.3.* vbi doctè notat, ballationem *in dicto c. irreligiosa*, appellari ballimachiam, quasi saltantium pugnam; quia plerumque ballationes fiũt in formã pugnę diuersis ictibus, & motibus: quo modo ballationes Hispanas acceperunt Silius Italicus *lib.3.*

Nunc pedis alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas, gaudentem plaudere certas:
Hæc requies, ludusque viris, ea sacra voluptas.

Et Martialis:

Et Gaditanis ludere docta modis.

Huiusmodi ergo choreas, & ludos theatrales à clericis in festiuitate natalis Domini in Ecclesijs fieri prohibuit Innocentius in præsenti, & magna cum ratione, petitâ tum à loco vbi ducebantur, tum à personis ipsam ludricam artem exercentibus, tum à fine, & solemnitate, quę in huiusmodi ludis agitabantur. 8 *Traditur ratio decidendi.* Et primò propter loci reuerentiam, quia plura, quæ extra Ecclesiã venialiter exercentur, intra Ecclesiam non sunt facienda, vt tradit Strabo *de rebus eccles. c.11.* vt confabulationes, & colloquia, Gregorius X. in Concil. Lugdun. generali, ibi: *Cessent vana, & multò fortiùs fœda, & profana colloquia: cessent confabulationes quęlibet: sint postremò quæcumque alia, quę diuinum possunt turbare officium, aut oculis diuinæ Maiestatis offerenda, ab ipsis prorsus extranea; ne vbi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.* Discere id à Paganis poterant Christiani, ni & ipsi Ecclesiæ Doctores in id maximè scriptis suis, & quotidianis monitionibus incubuissent, vt taciturnitatem omnes in templum deferrent. Sanè auctor est Arrianus *in Epict. lib.4. c.11.* in Gentilium fanis adeò studiosè parcitum verbis, vt violatæ religionis censeretur delictum, si rumpi silentium aliquo sonitu contigisset. Hinc in rebus diuinis, cùm fierent, de more dicebatur, *fauete linguis*; quo verbo, inquit Seneca *in lib. de beata vita, c.26. Imperatur silentium, vt ritè peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.* Vnde Ecclesiæ Patres tam accuratè silentium in Ecclesia commendarunt. D. Ambrosius *lib.3 de virginitate: Maxima est virtus tacendi, præsertim in Ecclesia.* Chrysostomus *homil.38. ad populum: Nihil tam congruum Ecclesiæ, quàm silentium.* D. Isidorus *epist.45. Templis omne silentium debetur.* D. Clemens *lib.8. constit. Apost. c.11. Quidā ex Diaconis in templo inambulabant cōtemplantes viros, & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis nutus faceret, aut mussitaret, aut dormiret.* Theodulph. Episc. Aurelian. *epist. ad Sacerd. n.10. Si Dominus illos eiecit, qui victimas, quæ sibi offerrentur, emebant, vel vendebant; quantò magis illos iratus inde abijciet, qui mendacijs, vaniloquijs, risibus, & huiusmodi nugis locum diuino cultui mancipatum fœdant.* Illustrat Benedictus Eftenus *disq. monast. lib.7. disq.3.* Cùm ergo in choreis, & huiusmodi ludis theatralibus confabulationes, risus, & similia ab Ecclesia prorsus aliena dentur, rectè in præsenti Innocentius huiusmodi ludos prohibet, & detestatur. A personis ipsis magna deducitur ratio præsentis prohibitionis; nam vilescit admodum dignitas sacerdotalis, si presbyteri ipsi, seu clerici scenas, atque huiusmodi ludos theatrales edant. Vnde *in c. vnico, hoc tit. in 6.* Bonifacius VIII. mulctandos censuit clericos qui per annum ioculatorum, idest minorum ignominiosam artem exercuerint, vel breuiori tempore admoniti non resipuerint. Nec solùm hæc, & similia spectacula edere prohibitum est clericis, verùm & loco, vbi eduntur, stare, *c. hic igitur, 23. dist. c. penult. 34. dist. l. placet 17. C. de Episcop. & Cleric.* Cōcil. Altissiod. *c.40. Non licet presbytero inter epulas cantare, vel saltare.* Turon. sub Carolo *c.7.* ibi: *Histrionum quoque turpium, & obscœnorum insolentias iocorum, & ipsi animo effugere, cæterisque sacerdotibus effugienda prædicare debent.* Turonensis sub Carolo *can.8. Sacerdotibus non expedit quibuslibet interesse iocis.* Eugenius II. in Synodo Rom. *Sacerdos sedulò diuina debet perscrutari, & admonere eloquia, vt inueniatur beatus, de quo Psalmista ait: Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Quamobrem ludos aliquos*

coram

coram se fieri non delectetur, transgressor quippè inuentus, admonitione Episcopi vlterius agere desinat; sin autem canonicè indicetur. Caput *non oportet, de consec. dist. 5.* ait: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptijs, aut in conuiuijs exhibentur, interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos, & abire.* Vbi thymelici dicuntur musici scenici, qui organis, & lyris, & citharis præcinebant super pulpitũ, quod thymele vocabatur. Iul. Pollux *lib. 4 onomas.* ibi: *Scena propria est histrionum orchestra verò chori, in qua est, & thymele, quæ vel tribunal est, vel ara.* Vitruu. *lib. 4 c. 8* ibi: *Apud Græcos tragici, & comici actores in scena peragant, reliqui autẽ artifices suas per orchestras petunt actiones.* Itaq; ex ea scenici, & thymelici græcè separatim nominantur. De his thymelicis etiam agitur *l. 4. ff. de his, qui notant. infam. l. 10 ff. de polluc. l. 10. & 21. C. Theod. de Pictor. l. penult. C. Theod. de spectac. l. 5. eod. C. de scenicis.* Nouella 105. de Consulibus, & plura cõgesserũt Iustel. & Balsam. *in notis ad d. can. 44. Synodi Laodic.* Ritherursius *ad Saluianũ fol. 207* Cabreros *de metu lib 2. c. 8. n. 16* Samuel Petitus *ad leges Atticas, lib. 1. fol 62.* Fornerius *lib. 5. rerum quotid. c 29.* Zerda *in aduer. c. 34.* Costan. *de nup fo. 143.* Si ergo huiusmodi ludis theatralibus clericis interesse prohibetur, quantò magis eos per se edere illicitũ erit. A fine ipso ludi theatralis presẽs prohibicio nõ minori nititur ratione; nam satis fusè Aristides Sophista, etsi nec nostris moribus, nec religione imbutus, in oratione Smyrnę habita probauit, Deorũ festis comedias non conuenire, nec ludos. Vnde D August. *lib. 2. de Ciu. Dei c. 13.* antiquos Romanos ridet, quòd histriones notarent infamiã, & ijdem scenicis ludis Deos honorandos putarent; qui enim conueniat ignominia notare, atq; in infamium numero ponere, per quos diuinus cultus augeatur? Ipsa Augustini verba subijcimus: *Sed respondeatur mihi,* inquit, *quã cõsentaneâ ratione homines scenici ab omni honore pellnntur, & ludi scenici Deorũ honoribus admiscẽtur? Illas theatricas artes diu virtus Romana nõ nouerat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanę quærerentur, & vitio morũ reperent humanorũ, Dij ea sibi exhiberi petiuerunt. Quomodo ergo abijcitur scenicus, per quẽ colitur Deus? & theatricę illius turpitudinis, qua frõte notatur actor, si adoratur exactor?* Deinde quis patiatur in sacro Christi Domini Natali impudicã fęminã B Marię, probrosũ hominẽ sãctissimi Iosephi, aut ipsius Christi personã repręsentare? Quod Arnob. *lib. 4 aduersus Gẽtes,* ab antiquis factitatũ reprehendit, vt histrionibus Deorum personæ imponerentur, illis verbis: *Nec satis hæc culpa est, etiam mimis, & scurrilibus ludicris sanctissimorum personæ interponuntur Deorum, & vt spectatoribus vacuus risus possit, atq; hilaritas excitari, iocularibus feriuntur cauillationibus, numina conclamant, & assurgunt theatra, omnes concrepant fragoribus, atq; plausibus* Idem Tertullianus accusat *in apolog c. 15. Quid,* inquiens, *quod imago Dei vestri ignominiosissimum caput, & famosum vestit. quod corpus impurũ, & ad istam artem effęminatione perductũ, Mineruam aliquã, vel Herculem repręsentet? Non violatur maiestas, & diuinitas constuprator laudantibus vobis?* Quæ verba ad nostros mores transferre licet, atq; in antiquis vitijs interpreteris nostrorum licentiam, & turpitudinem accusari. Rectè ergo in præsenti Innocentius prohibet presbyteris, & alijs clericis huiusmodi ludos theatrales, etiam in festiuitatibus sanctorum in Ecclesia edere. Morem hunc festis diebus choreas ducendi, & saltandi, quam pertinacissimè retinuerunt Gręci, vt prodit canon 62. Concil. Trul. *Kalendas, & quę dicuntur vota, & brumalia, quę vocantur, & qui in primo Martij die fit conuentus, ex fidelium ciuitate omninò tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes, quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falsò apud Gentiles Dij nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt saltationes, à vita Christianorum amandamus, & expellimus.*

9 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam auctoritates in ea adductæ, tãtùm probant, natalis Domini repręsẽtationem permitti posse, dummodo ex modestia, & pietate mysteriũ hoc recitetur à pijs viris: non tamen inde infertur, ob solemnitatem tantæ festiuitatis licere ludicra spectacula edere, seu monstra laruarum inducere in Ecclesias, pręcipuè ab Ecclesiasticis personis; quod prohibetur Innocẽtio III. in præsenti; vnde tolerari potest mos in plerisq; locis Hispanię receptus, vt pueri intra Ecclesiã in sacratissima illa nocte magnum illud fidei nostrę mysterium recitent, dum cum omnium modestia, & ex pietate tantùm fiat. Nec obstat, quod de in natalibus Deorũ Gentilium choreis, & ludis celebratis expendebamus; nã natalis dies Christi Domini, vigilijs, orationibus, psalmodijs, & diuinis officijs est celebrãda à catholicis fidelibus, non verò Gentilium more debent Christiani profanis ludis, & spectaculis in eius celebritate vti. Nec obstat, quod de Dauide, & Maria Moysis sorore dicebamus, atq; ex vsu Eisenorũ referebamus; nam illi magno deuotionis, & religionis zelo accensi, his modulationibus, & saltationibus vsi fuerunt; in Ecclesia verò, ac eius ministris laudes Deo canentibus pręcauenda est nimia curiositas, aut vana fractio vocis. Vnde profitetur Diuus Bernardinus *in meditationibus, c. 55. Sępè,* inquit, *ad sacrum ministerium vocem meam fregi, vt dulcius cantarem; & magis delectabar in vocis modulatione, quàm in cordis compunctione.* Et non esse in ecclesia canendum theatralico more, idest corporis gestus exercendo, cauetur *in c. s. 92 dist.* Extrauag. vn. *hoc tit.* inter communes, & docuit D. Chrysostomus *hom. 19. in caput 6. D. Matthęi,* ibi: *Cum autem oratis, non gestibus corporis, nec clamoribus vocis, sed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddatis.* Similiter D. Thomas accepit D. Hieron. relatũ *in d. c. s. 92 dist.* docetq; reprehendisse eos, qui theatrico more in Ecclesijs diuinas laudes decantabant. Prosequuntur Fuscus *de visit. lib. 5. c. 26.* Acuñ. *in d. c 1 92 dist.* Nec ad rem facit consuetudo in aliquibus Ecclesijs in festo Sanct. Nicolai, & Innocentium recepta; nam vt Langecrucius *lib. 2 de vita, & honest. canonic c. 22.* refert, huiusmodi puerorum ludicrum spectaculum prohibitum fuit in Synodo Basileensi *sess 21.* & in meram ecclesiastici ordinis contumeliam abijsse testantur Balsamon *in can. 62. 6. Synodi.* Lantdmeter. *lib 2 de veteri clerico, c. 50. ad finem.* Et Patres Concilij Salzeburgens. tempore Gregorij X. Ita statuerunt: *Adhuc quidam ludi noxij, quod vulgaris eloquutio Episcopatus puerorum appellat, in quibusdam Ecclesijs exercentur adeò insolenter, vt nonnumquam enormes culpæ, & damna grauia subsequantur ex ipsis: hos ludos in Ecclesijs, & à personis Ecclesiasticis de cętero fieri prohibemus, nisi fortè parui sexdecim annorum, & infrà fuerint, qui huiusmodi ludos exercent.* In dicto Concilio Basileensi vocatur Festum *fatuorum,* vel *innocentium,* aut *puerorum* Belethus *c 72.* vocat festum Hypodiaconorum, quod à die sancti Stephani cęptum, ad octauam vsq; Epiphaniæ fuisse prorogatum, testatur Guillelm. Durant. *lib. 7. ration c. 42* Est autem meritò exagitatum à Gersonio *tract. de ludo stultorum, alphab. 69.* Theophil. 55 *tom. in heterocl. spirit. punct. 8. in fine.*

Ex suprà traditis lucem accipit text. *in can. 71. Synodi 6* in illis verbis: *Eos, qui docentur leges ciuiles, Græcis moribus vti non oportere, & nec in theatrum induci, nec eas,* 10 Exponitur can. 71. syn. 6. *quę dicuntur cylistrę, peragere, vel præter vsum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem eius perueniunt, vel vt in summa dicam, in eius doctrinæ dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.* Ex quibus deduci videtur, non omnibus clericis, & fidelibus prohiberi theatra adire, scenas, & ludos edere, aut laruas induere, sed tantùm ius ciuile discentibus. Ergo non rectè in pręsenti omnibus clericis indistinctè prohibetur ludos theatrales edere, aut mõstra laruarum inducere. Pro cuius canonis expositione sciendum est, Athenis plurimos ex adolescentibus sophistico quodam furore percitos, vrbes, viasq; tenere consueuisse, nouiter aduenientes sophistas magna, ac splendida pompa deducentes, excipientes, & alia quædam ludibria sophistis familiaria fecisse: quæ corruptela inuaserat in illa Academiarum regina, quando legum disciplina ibi florebat, iuxta quam illi, qui legum erant disciplinam aggressuri, vel qui in medio, aut iam perfecti erant, cum magna quidem pompa, & vestium ornatu in theatrum deducebantur; sed quia exinde magna scandala, caedes & rixę oriebantur, tam ex cylistris, idest ludis ad modum pugnæ, quàm ex vestium mutatione, prohibuerunt Patres, ne Græcorum more inter legum studiosos, seu candidatos huiusmodi cylistræ, aut ludi theatrales fierent; non tamen exinde colligitur, alijs clericis, aut fidelibus eos permitti; siquidem specialiter Patres de studiosis legum senserunt, quia apud eos talis corruptela irrepserat: notarunt Balsamon in eo canone, Cuiacius *ad titulum C. ne filius pro patre,* Cironius *ad tit. de Magistr. & lib. 3. obseru. c. 1.*

CA-

CAPVT XIII.

Idem a *in Concil. Lateran. const. XIV.*

VT clericorum mores, & actus in melius reformentur, continenter, & castè viuere studeant vniuersi, præsertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vitio præcauentes, *b* maximè illo propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conspectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant ministrare. Ne verò facilitas veniæ incentiuum tribuat *c* delinquendi, statuimus, vt qui comprehensi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis, *d* aut minùs peccauerint, puniantur secundùm canonicas sanctiones, quas efficaciùs, & districtiùs præcipimus obseruari: vt quos diuinus timor non reuocat, temporalis saltem pœna cohibeat à peccato. *e* Si quis igitur hac de causa suspensus præsumpserit celebrare diuina, non solùm ecclesiasticis beneficijs spolietur, verùm etiam pro duplici culpa perpetuò deponatur. Prælati verò, qui tales præsumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maximè obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari subiaceant vltioni. Qui autem secundùm *f* regionis suæ morem non abdicarunt copulam coniugalem, si lapsi fuerint, grauiùs puniantur, cùm legitimo matrimonio possint vti.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in ipso generali Concilio celebrato sub Innocentio III. anno 1215. de quo nonnulla notaui *in c. 1. de summa Trinit.*

b *Maximè illo.*] Hanc partem de præpostera venere, & peccato hoc contra naturam, exponemus *in cap. clerici, de excessibus Prælat.*

2 c *Delinquendi.*] Quod valdè exitiosum est, cùm intersit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *l. congruit 13. ff. de offic. Præsid. l. si à reo 71. §. final. ff. de fideiuss. l. licitatio 9. §. quod illicitè, ff. de publicanis.* Facit Plato *li. 9. de legibus*, ibi: *Quemadmodum in corpore, si quid huiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, vri, ac secari patimur, vt membrorum aliquid potiùs quàm totum corpus intereat: sic in Republicæ corpore, vt saluum totum sit, quicquid est pestiferum, amputetur.* Ioannes XXII. *in Extrauag. vnic. de pœnis. Compescenda malorum audacia, vt saltem pœnæ formidine retrahantur à noxijs, sicque boni sectando virtutem, meliores effecti non cogantur cum illis perire.* Plura congessit perdoctus Dominus Ioannes Solorzanus *de parricidijs cap. 1. & emblem. 71.*

d *Magis, aut minùs.*] Videlicet adulterium, stuprum, aut simplicem mœchiam committentes, de quibus agemus titulis sequentibus, vbi commentarium huius textus dabimus. 3

e *Si quis igitur.*] Hæc pars propriè spectat ad titulum *de cleric. excom. ministrante*, vbi *in cap. Apostolicæ 9.* eam exponemus.

f *Regionis suæ morem.*] Id est, vt Græci faciunt, iuxta adducenda infrà *in cap. 1. de clericis coniugatis.*

CAPVT XIV.

Idem a *in eodem Later. constit. XV.*

AB *b* crapula, & ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, vnde vinum sibi temperent, & se vino, nec ad bibendum quispiam incitetur, cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incentiuum. Vnde illum abusum penitus decernimus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se obligant *c* potatores: & ille iudicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi à superiore commonitus satisfaciat, à beneficio, vel officio suo suspendatur.

NOTÆ.

a LAteranensi.] *Cap. 15.* vbi reperiuntur verba huius textus, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* ex quibus codicibus transcripsit Raymundus.

1 b *Crapula.*] Crapula est cruda epula, quæ contingit cùm tantùm de cibo sumitur, vt naturalis calor decoquere non valeat. circa escam datur, sicut ebrietas ex vino. D. Isidorus *lib. 2. sentent. tit. 43.* ibi: *Esca crapulam, potus ebrietatem generat.* D. Augustinus *lib. 10. confessionum, cap. 31. Ebrietas lõgè est à me, misereberis, vt lõgè fiat à me.* D. Athanasius *in q. Quid sit Christianus*, ibi: *Secundùm naturam est temperantia in cibo, præter naturam crapula, supra naturam ieiunium.* D. Lucas *cap. 21.* ibi: *Cauete, ne fortè grauentur corda vestra in vino, & crapula;* vbi addit Nicol. à Lira: *Ex superfluitate cibi, & potus.* Prudentius *in hymno post cibum:*

Sed ne crapula ferueat, cauendum est,
Quæ sedem fidei cibis refertam
Vsque ad congeriem coarctet ictus.

Ideò tam crapula, quàm ebrietas clericis prohibetur in præsenti, & *in cap. non satis, de consecrat. dist. 5.* eius enim mala non minora sunt, quàm quæ ex ebrietate oriuntur. D. Cyprianus *epist. 25. de Fortan. idolis inseruiente*, sequentia fatur: *Nec mirum si consilia nostra, aut Domini præcepta nũc abnuunt, qui Dominum negauerunt; stipes, & oblationes, & lucra desiderant, quibus insatiabiles incubabant; & cœnis, atque epulis etiam nunc inhiant, quarum crapulam superfluo in dies cruditate ructabant, nunc manifestissimè comprobantes nec antè se religioni, sed ventri potiùs, & gulæ profana cupiditate seruire.* Plura Sanctorum Patrum, & Philosophorum placita congesserunt Iodocus Coccius *lib. 7. thesauri fidei cathol. artic. 7.* Solorzanus *emblem. 36.* Et apud Ethnicos sacri ministri insignes abstinentia aut erant, aut videri affectabant. Nonnulla circa hoc de Flamine Diale, præsertim vetita ei quàm seuerissimè inebriatione, habet Plutarchus *q. Rom. 112.* Mira sunt quæ de Ægyptiorum sacerdotibus post Porphyrium *lib. 4. de abstinent.* refert D. Hieronymus *lib. 2. in Iouin.* ibi: *Chræmon Stoicus, vir eloquentissimus, narrat de vita antiquorum Ægyptiæ sacerdotum, quod omnibus mundi negotijs, curisque postpositis semper in templo fuerint, & rerum naturas, causasque, ac rationes syderum contemplati sint, nunquam mulieribus se miscuerint, nunquam cognatos, & propinquos, nec liberos quidem viderint ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire; carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus & vertiginem capitis, quod ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitum libidinis, qui ex his cibis, ex hacque potione nascuntur.*

c *Se obligant potatores.*] Consonant D. Augustinus *sermone 231.* ibi: *Plures in conuiuijs suis irrident eos, qui minùs viuere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, vt potum ampliùs accipiant, quàm oportet.* D. Basilius *homil. de ebriet.* ibi: *Deinde potatione præcedẽte eò veniunt, vt de angẽda hac insania certẽt, & de ebrietate per ambitionem contendãt; cuius auctorẽ legis diabolũ habent, victoriæ verò præmiũ peccatũ.* D. Ambrosius *de ieiunio c. 13.* quæ longũ esset describere, hæc tantùm libet 2

prælibare ibi: *Vnusquisque pugnas enarrat suas, ibi fortia facta prædicat, narrat trophæa.* Saresbar. *Polycratici lib. 8. cap. 6. Sine mensura bibitur ad mensuram, & is cæteris præualet, qui aut gula, aut dolo strauit, aut vicit compotatores.* A Scythis & Parthis originem habuisse certamen hoc, constat ex Aristotele *lib. 3. polit. cap 7.* Athenæo *li. 10. cap. 8.* & ab ipsis Græcis Latini acceperunt. Cicero pro Flacco: *Magnum erat certamen propositum, magna cum Græcis contentio; qui tamen, vt opinor, iaceat victi. Iste vnus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendoque superauit.* Rutilius Lupus *lib. 1. de Chresterismo*, ex Lycone: *Protinus ex cubiculari lectulo excitatus in triclinium trahitur, ibi præsto sunt quotidiani pauci eodem studio excitati conuiuæ, hic verò princeps paulum illud reliquum quod habet mentis, accensus poculis extrudere festinat, & eos bibēdo prouocat, & lacessit, perinde ac si in hostiam prælio plurimos superarit, atque adfixerit, amplissimam sibi victoriam paratam existimās.* Seneca *epist. 83. Cùm omnes viceris virtute magnifica, & nemo tā vini capax fueris, vinceris à dolio.* Sidonius *lib. 7. epist. 5. Hi sunt quorum laudare audes in otio occupationes, in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias.* Plura de hoc certamine compotatorum Lypsius *li. 4. select. ca. 4.* Gretherus *lib. 1. de benedict. cap. 14.* Theophilus *tom. 4. lib. 6. sect. 2. cap. 6.* Putabant enim Gentiles se hoc bibendi certamine placere Dijs. Tacitus *lib. 5. annal.* ibi: *Libare se liquorem illum Ioui liberatori.* Alex. ab Alexand. *lib. 1. dier. genial. cap. 21.* illustrant. Georg. Ambianas *ad Tertul. de pudicitia cap. 7. obseru. 1.* & etiam Imperatoribus ac amicis, D. Ambrosius *de Helia & ieiun. cap. 17.* Ibi: *Quid referam sacramenta, quæ violare nefas arbitrantur; bibamus, inquiunt, pro salute Imperatorum; & qui non biberit, fit reus in deuotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro salute eius non biberit.* Solebantque tot pocula bibere, quot litteras Imperatoris nomen habebat. Martialis *lib. 9. epigram. 95.*

Addere quid cessas puer immortale falernum,
Quadrantem duplica de seniore cado.
Nunc mihi dic quis erit, cui te Calatisse Deorum
Sex iubeo cyathos fundere, Cæsar erit.

Et *lib. 11. epigram. 21.* plura congessit Ioan. Federicus Matensis *lib. 1. de ritu bibendi, cap. 5.* Pro magnoque honore apud Ethnicos semper agnitum fuit, se ad inuicem conuiuantes propinare, & in signum amoris poculum ab amāte degustatum accipere. Martialis de Commodo sic ait:

Qui nulli calicem tuum propinas;
Humanè facis, herculè, non superbè.

Hinc exponendus venit Tertullianus *ad vxorem cap. 6.* ibi: *De cuius manu desideraberis*: idest, de cuius poculo participabis; quasi hæc lasciuiæ commercia, & irritamenta huiusmodi mulieribus obijciat, easque interroget à quo sibi maximè in his conuiuijs propinari vellent, à marito, an ab adultero. Notauit Albaspinus *in eius notis*. Huius certaminis causa diuersas mensuras, seu calices habebant, de quarum materia, formaque plura congessit Ambianas *ad Tertul. de pudic. dicto cap. 7. obs. 1.* Illud notandum est, eos à paruis inchoasse, ac in fœcundioribus desinere. Martialis *lib. 12. eprig. 28.*

—— Ego
Sextantes poto, tu potas Cinna deuncem,
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Et ipsos priusquam poculum haurirent, bene sibi precari solitos, docent veteres. Athenæus enim *lib. 2. cap. 1. de regim. Athen.* Amphistioni ita scribit: *Iouis præterea seruatoris nomen inuocare constituit memoriæ gratia bibentium, quòd sic bibentes salutem sine dubio consequerentur.* Ouidius *li. 2. Fastor.*

Larga precaturi sumite vina manu.
Et bene nos, bene te, patriæ pater optime Cæsar,
Dicite suffuso per sacra verba mero.

Plautus *in Sticho*:

Bene nos, bene me, bene nostram etiam Stephaniam
Bibe si viuis.

Liuius *li. 39.* scribens de Quinto Flaminio, qui hominem inter epulas percuti securi iusserat, ait: *Facinus*, inquit, *sæuum & atrox, inter pocula atque epulas, vbi libare Dijs dapes, vbi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti procacis in sinu Consulis recubantis mactatam inhumanam victimam esse, & cruore mensam respersam.* Quæ verba mirè congruunt decollationi B. Ioannis Baptistæ. Illustrat Mercurial. *lib. 1. variar. cap. 2.* Hoc bibendi certamen non solum Ecclesiæ Patres clericis prohibuerunt, Innocentius in præsenti, Elfricus *in canonibus ad Vlfinum Episcopum, cap. 29.* ibi: *Nullus presbyter ex ineptia bibat plus quàm decet, nec alium prouocet ad bibendum vltra quod desiderat.* Et in Concilio ab Anselmo in Anglia celebrato, cauetur: *Vt presbyteri non eant ad potationes, nec ad popinas bibant.* Refert Malmesbur. *de gestis Pontif. Angliæ, li. 1.* De Zosimo refert Anastasius Bibl. *Hoc quoque constituit, vt nullus clericus poculū in publico propinaret, nisi tantùm in cœtibus fidelium, maximè clericorum*: verùm & sæculares legislatores. Carolus Magn. idem seruari iussit inter milites *li. 2. cap. 72.* & generaliter erga omnes hanc bibendi licentiam damnauit *li. 3. cap. 155.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clericus crapulosus, vel ebriosus non desistens ab officio suspenditur.* Probant eam textus *in cap. final. in fine, 4. dist. cap. Episcopus, cap. luxuriosa, ca. vinolentum, 35. dist. cap. nullus, ca. comessationes, ca. non oportet, 44. dist. can. 42. & 43. Apostol. cap. his igitur, in princip. 23. dist. c. nullus, ca. ne tales, de consecr. dist. 5. ca. 1. ne clerici, vel monachi.* Concil. Tolet. 3. *can. 7.* Agathense *can. 41.* Veneticū sub Leone I. Turon. 1. *can. 2.* Turon. 3. *can. 48.* Foroiuliense sub Carolo *can. 3.* Cabilon. 2. *can. 10.* Mogunt. *can. 46.* Tribur. *can. 1.* Aquisgran. 2. *can. 6.* Oxoniense *can. 23.* Coloniense 3. *can. 24.* quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Ebrietas*, Claudius Espenceus *ad epist. Diui Pauli, lib. 2. digres. cap. 6.* ex sanctis Patribus eam probant Clemens *lib. 8. constit. cap. 50.* Chrysostomus *homil. 29. in cap. 9. Genesis*, Ambrosius *de Helia & ieiun. cap. 12.* Epiphanius *hæresi 26.* Theodulphus *ad presbyter. Aurel. cap. 45.* quos & alios refert Raynaud. *in oploth. sect. 2. serie 3. cap. 9.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & *de potestate Episcopi p. 1. tit. 2. glossa 11.* & *de offic. Parochi cap. 6. num. 15.* Petrus Gregorius *lib. 2. partis. tit. 9. cap. 8.* Landmeter *de veteri clerico lib. 2. cap. 49.* Acuna *in cap. 3. & 4. 35. dist.* Espenceus *dicto lib. 2. digres. cap. 14.* Salmut. *ad memor. Pancirolæ, tit 25.* Mendoza *in viridario, lib. 5. problem. 44.* Cironius *ad tit. de statu monach.* Georg. Ambian. *ad Tertul. de ieiun. cap. 16. obs. 1.* Tamburin. *de iure Abbat. tom. 1. disput. 21.* Raynaud. *in oploth. d. serie 3. cap. 9.* Sauarus *ad Sidonium lib. 1. epist. 2.* & *li. 5. epist. 7.* P. Pinto *in spicileg. ca. 9.* Boetius Epon. Fabrot, & Cuiac. *in præsenti*, Solorzanus *emblem. 37.* Bulengerus *li. 3. de conuiuijs, cap. 1.* Cresolius *li. 4. mystag. ca. 7.* Kochier. *in face histor. cent. 1. c. 9. & 13.* Contradus Kling. *li. 5. locorum commun. ca. 22.* Altessera & Franc. Florens *in præsenti*. 3 Conclusio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione primò insurgi potest, ex defectu potestatis constitutionem hanc vires non habere, quod probatur ex D. Paulo *ad Colossenses c. 2.* vbi ait Apostolus: *Nemo vos iudicet in cibo, & potu.* Quibus verbis expresse inhibet, ne tam clerici, quàm laici iudicentur super cibo & potu. Igitur nec eius ratione puniri possunt. Accedit sentētia Domini nostri Iesu Christi apud Matthæum *ca. 15.* ibi: *Quod intrat per os, non coinquinat animam.* Igitur si ex crapula, aut ebrietate anima non coinquinatur, non potest ob crapulam, aut ebrietatē clericus suspendi. Augetur hæc difficultas ex pluribus sacræ paginæ locis, in quibus exprimitur ebrietatem per se malam nō esse, immò aliquādo expedire, iuxta illud Psalmi: *Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ.* Et psalmo 64. *Visitasti terram, & inebriasti eā.* Et Spiritus sāctus in Canticis ait: *Comedite amici, bibite, & inebriamini;* saltē ad tollendum mærorē, iuxta illud Prouerbiorū *ca. 31.* *Date siceram mærentibus, & vinū his, qui amaro sunt animo: bibāt, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui nō recordētur ampliùs.* Seneca *de trāquillit.* ibi: *Nonunquā & vsque ad ebrietatē veniendū est, non vt mergat nos, sed vt deprimat curas.* Vnde varij Philosophi fœdā esse ebrietatē negarunt, vt Antonius Triumuir apud Pliniū *li. 14. c. 22.* cōscripto libro pro ebrietate. Plato quoad dies Baccho festos, vt est apud Laertium *li. 3. in Platone*, & alij, de quibus Philo *li. de plantatione Noe, sub finem.* Accedit etiam vinum prodesse ad acumen ingenij, vt Cretensis apud Gellium *li. 15. noct. att. cap. 12.* iactitabat; vnde Horatius *li. 1. satyra 3.* ait: 4 Impugnatur prædicta assertio.

Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt.
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Idem confirmat exemplo Homeri, ibi:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus,
Ennius & ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Cælius

Cælius Megopolitanus *cent. 1. epigr. 20.*

Anxio tas est ex fonte bibisse Poetam,
Nobis vina magis, quàm sitiantur aquæ.
A mero posse meliorem spero poetam,
Doctè magis scribit qui meliora bibit.

Igitur non ita acriter debet in clericis prohiberi ebrietas.

5 *De malis ebrietatis.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio petenda est ex malis, quæ proueniunt ex ingluuie, crapula, & ebrietate, quę expressit Diuus Clemens Alexandrinus *lib. 2. pædagog. cap. 1.* vbi in detestationem nimiæ gulositatis ita ait: *Sicut ait sanctus Chrysostomus homil. 16. in Acta, in nauibus supra modum oneratis magna turbatio est nautarum, gubernatoris eius qui in prora est, eorum qui ascendunt malum, qui superiora quidem proijciunt in mare, quæ autem inferiora, perdunt: sic sanè & hoc loco: nam quæ superiùs sunt, euomunt: alia autem inferiùs, & seipsos corrumpentes, liberantur; quod sanè turpius est omnibus, quia ipsum os vsum recipit postremarũ partium, & fit illis ignominiosus. Si autem in ore tanta turpitudo, cogita in anima quid? Etenim illic omnia procellæ, omnia tenebrę, multa rationum confusio.* Ex Sallustico Seneca *epist. 60. Animalium loco, non hominum habendos esse ventri obedientes; & si vltra communem modum sæuiat ea affectio, ne in animalium quidem numero ponendos docet, sed mortuorum, cùm se ipsis non vtantur, atque ideò non viuant, sed sic in domo sint quasi in conditorio.* Plura cõgesserunt Iodocus Coccius *vbi suprà,* Solorzanus *emblem. 36.* Theophil. Raynaud. *de virtut. sect. 2. cap. 5.* Nec minora mala ex bibacitate veniunt, qua nihil turpius, & homini honesto indignius SS. PP. & Philosophi oriri censuerunt, quorum authoritates retulerunt Solorzanus *embl. 38.* Raynaud. & Coccius *vbi proximè,* Beyerlinch *tom. 3. theatri, verbo Ebrietas,* Philipp. Camerar. *cent. 1. horar. success. cap. 94.* Nouarinus *in agno Euch. lib. 5. cap. 84. per totum, &* *lib. 6. aquæ nupt. cap. 23. cum seqq.* Ex quibus percurramus tantùm duo mala, quæ signanter Patres Concil. Later. in præsenti illis verbis, *Cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis prouocet incendium,* expresserunt.

6 *Prosequuntur eadẽ mala.* Duo igitur mala præcipuè sequi ex ebrietate ait Innocẽtius in præsenti. Primum, quod mentem alienat, iuxta illud Prouerb. *ca. 23. vers. 31. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuũ loquetur peruersa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo; & dices: Verberauerũt me, & dolui; traxerũt me, & ego non sensi; quando euigilabo, & rursus vina repetã.* Et apud Oseã *ca. 4. vers. 11.* legitur: *Fornicatio, & vinũ auferunt cor.* Philo *de plantatione Noe,* ibi: *Hoc venenum, si non mortem, certè creat insaniam.* D. Hilar. in psalmo 125. *Quid verò infelicius ebrietatis dominatu, ventri vltra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, nõ meminisse, non stare, & mortem quandã naturæ incolumi imperare.* Origen. *homil. 7. in Leuit. Sobrietas mater est omniũ virtutũ, sicut è cõtrario ebrietas omnium vitiorum.* Clemens *li. 2 pædagog. ca. 2.* Vnde Alexãder Magnus ingentes animi dotes, quibus omnes Reges antecessit, videlicet illã in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captiuis clementiam, in voluptatibus temperantiam intolerabili vini cupiditate fœdauit, testante Quinto Curtio *li. 5.* Hinc ebrius omnia profert, Horatius *lib. 1. epist. 1.*

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Arcanum demens detegit ebrietas.

Sed & Plato nullum tormentum ad veritatem eliciendam vino efficacius adhiberi posse aiebat. Quò respexit Horatius *de arte poetica.*

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant.

Secundum malum est libidinis incendium, quod sacris litteris demonstratur. *Prouerb. cap. 20. Luxuriosa res est vinum.* Et Diuus Paulus *ad Ephes. cap. 18.* ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria,* Docuerunt Sanctus Basil. Seleuc. *in vita S. Teclæ: Ebrietas voluptatis incendium est, venterque mero æstuans, despumat in libidinem.* Prosperus Aquitanic. *lib. 2. de vita contempl. cap. 22. Luxuriosum facit & nutrit vini perceptio nimia.* Et humanis litteris exprimitur à Terentino *in Eunuch.*

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Virgilius *de vino, & venere:*

Nec veneris, nec tu vini capiaris amore:
Vno namque modo vina, venusque nocent.
Vt venus eneruat vires, sic copia vini:
Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Quare Romanos vino vsos non fuisse vsque ad sexcentesimum annum, refert Plinius, nec apud eos viri vinum bibebant vsque ad trigesimum annum, mulieres verò nunquam. Referunt Gellius *li. 10. noctium, cap. 23.* Halicarnasseus *li. 2.* Plutarchus *in problem.* Vnde inualuisse morem osculandi vxores ad id cognóscendum, ex Plutarcho & alijs probat Tiraquellus *in l. 7. connub. numer. 155.* Idemque obseruatũ fuisse apud Lacedæmonios, Milesios, & Massilienses idem probat, & Plato in suis legibus ita cauet: *Nullus qui in castris versatur, vinum gustet, sed toto illo tempore aquam potet: & in ciuitate nec serui, neque Magistratus, eo anno, quo Magistratus funguntur; sed neque gubernatores, neque ij qui in consilium aliquod vocantur.* Referunt Ælianus *lib. 10. var. hist. cap. 9.* Diodorus Siculus *lib. 4. cap. 3.* Et in lege veteri Sacerdotibus vsus vini interdictus erat, *Leuitici cap. 9. 10. & 11.* apud Moscouitas sacrificantes vinum gustare prohibentur: Sigismundus *de rebus Moscouit. fol. 29.* Et primis Ecclesiæ sæculis Virginibus Deo sacratis vinum interdicebatur. Diuus Hieronymus *in epist. ad Eustochium,* ibi: *Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno.* Notauit Cironius *ad tit. de stat. monach.* Rectè ergo in præsenti statuitur, clericos crapulæ, aut ebrietati deditos, monitione præmissa esse suspendendos. Plura de ebrietatis damnis D. August. *tract. 17. de ebriet.* Clemens *li. 2. pedag. cap. 2.* Mendoza omninò videndus *in li. 1. Regum, cap. 1. num. 15. annot. 11.* vbi inter alia probat, quod ebrij sunt brutis, & diabolo deteriores, & filij Belial, & sine iugo, & apostatæ; & quod ebrietas est pestilentia, insanabile venenum, libidinis, & somnolentiæ comes, cædium mater, & rationis naufragium, Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. li. 1. cap. 14. num. 76.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex Apostolo ad Colossenses; nam D. Paulus ibi non improbat sobrietatem, aut ieiunia ab Ecclesia indicta, ad edomandam carnis petulantiam; sed impugnat Iudæorum abstinentiam, qui certis cibis nunquam vtebantur, eo quòd secundum præcepta cæremonialia legis veteris immundi erant; sic enim Gentium Doctor ibidem ait: *Nemo vos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum;* vt docuit Bellarminus *de Romano Pontif. li. 8. cap. 48.* Similiter etiam authoritas Diui Matthæi exponenda est cum D. Thoma 2. 2. *quæst. 148. art. 1.* asserendo, quod id quod intrat in homine per modum cibi, non coinquinat eum spiritualiter, secundum substantiam, & naturam: sed Iudæi, quos Dominus ibi increpabat, existimabant quod aliqui cibi eos immundos redderent, non propter figuram, sed propter propriam naturam: inordinata autem ciborum concupiscentia spiritualiter hominem coinquinat. Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex varijs sacræ Paginæ locis; nam ebrius præter notam significationem, de qua accipitur in præsenti, pro pleno, & ad saturitatem vsque refecto accipitur. Plautus ebriam cœnam dixit, id est oppiparam; quo modo ebrietas, & inebriatio accipitur pro saturitate, & plenitudine spirituali, aut temporali in sacra Pagina, vt post Diuum Augustinum *quæst. 144. in Genesim,* notauit Bethemerus in phrasibus sacræ Scripturæ, *verbo Ebrietas.* Nec obstat vltimum augmentum difficultatis; nam in præsenti nimia bibacitas, seu ingurgitatio vsque ad ebrietatem, non autem modicus vini vsus prohibetur; vinum enim cum temperantia ad plura prodest, vnde Apostolus *ad Timotheum cap. 5.* monet, vt vtatur modico vino; propter stomachum: & Ecclesiasticus *cap. 31.* docet, quod exultatio animæ, & corporis vinum est moderatè potatum, & statim sanitas est animæ, & corporis sobrius potus; fugat enim curas. Tibullus.

Sæpe ego tentaui curas expellere vino.

Ouidius *li. 3. de arte.*

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Vnde Philosophus Anacharsis dicebat, primam in mensa crateram pertinere ad sitim; secundam ad hilaritatem; tertiam ad voluptatem; quartam ad insaniam: latè commendarunt vini virtutes Salmutius *ad memorab. Pancirolæ, tit. 25.* Maiolus *dier. canicul. fol. 273. & 566.* Valles. *in sacra Philosoph. cap. 17.* Leuinus Lemnius *de plantis cap. 25.*

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. quando, 44. dist.* vbi Patres Concilij Nannet. statuunt, clericos ad collationem accedere debere, ita vt per inhonesta conuiuia non se inuicem grauent. Et in calce textus hæc proponunt verba: *Et ideò peractis omnibus, qui voluerint,*

7 Respondetur difficultatibus. (margin note beside "Nec obstat dubitandi ratio")

8 Exponitur textus in ca. quando, 44. dist. (margin note beside "Sed adhuc suprà traditis")

rint, pnnem cum charitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangaat, & singuli singulos bibere faciant. & maximè vltra tertiam vicem poculum non coatiagant. Ex quibus apparet, posse clericos se ad inuicem inuitare ad bibendũ, & vsque ad tertiam vicem poculum sumere. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt clericis prohibitum sit se publicè & coram laicis ad porandum inuitare, tamen priuatim inter se id facere possunt, dummodo oculi eorum non grauentur, nec ebrietas timeatur: vnde cautè Patres aiunt, ne vltra tertiam vicem poculum contingant, qui numerus est terminus temperatorum, vt de Augusto refert Suetonius, ter tantum bibere solitum: idem de Iustino refert Corippus *lib.3.* idque lege conuiuali cautum fuisse referunt Plinius *lib.28. cap. 6.* Petronius *in satyr.* Ibi: *Excusare cœpit moram, quòd amica se non dimisisset, tribus nisi potionibus ex lege seruntis*. Erantque antiquitus Magistratus, qui conuiuas, ne se nimio vino polluerent, legis sympoſiacæ admonerent, vt ex Platone, & Varrone notat Sauatus *ad Sidonium lib. 1. epist. 2. verbo Scyphorum*. Meritò ergo *in dicto cap. quando*, permittitur clericis vsque ad tertiam vicem poculum sumere, cùm eo numero etiam viri temperati vtantur.

9 Explicatur cap. si cõstiterit 12. de accusat. Denique opponi potest textus *in cap. si constiterit* 12. *de accusat.* vbi agitur de clerico ebrioso, qui in taberna pernoctauit, & sequenti die præmissa dormitione Missam cantauit. Et deciditur, quod si Ecclesiam in commendam tantùm habebat, Episcopus ei perpetuum imponat silentium; si autem eam in titulum obtinebat, & non constet eum delictum perpetrasse, ob quod beneficio sit priuandus, Ecclesiam ipsam pacificè retineat. Ex quo textu expressè constat, ob ebrietatem clericum beneficio priuari non posse: Ergo non rectè in præsenti docetur, clericum vinolentum, nec monitione præmissa desistentem, beneficio, & officio suspendendum esse. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, suspensionem, de qua in præsenti, non esse perpetuam, sed temporariam, vt probat Suarez *de censur. disputat.25. sect.2. num.8.* vnde cùm *in dicto cap. si constiterit*, ageretur de priuatione beneficij perpetua, rectè docetur, quod nisi aliud crimen probatum sit, ex quo beneficij priuatio inducatur, clericum etsi vinolentum, non debere beneficio, quod in titulum possidebat, spoliari. Alia etiam in eius textus specie adfuerunt, quæ in eius commentario Deo volente exponemus.

10 Adducitur textus in ca. non oportet 10. 44. Dist. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est difficilis canon 55. Concil. Laodic. in illis verbis: *Non oportet sacratos, & clericos ex collatione conuiuia peragere, sed nec laicos*. Apud Gratianum autem *in cap. non oportet* 10. 44. *dist.* ita legitur *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, aut etiam laicos christianos ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, conuiuia celebrare*. Vbi siue legas, *ex collatione*, vt in Concilio; siue *ex symbolis*, vt apud Gratianum, ex versione Gentiani Herberti, semper liquet, non licere clericis, seu laicis conuiuia, seu collationes facere. Pro cuius textus vera expositione sciendum est, quod quamuis verbum, *collatio*, plerumque accipiatur pro ea refectiuncula, quæ à ieiunantibus sumitur, *cap. quando*, 44. *dist.* latè probant Lantdmeter. *lib.2. de veteri cleric. ca.* 104. Filesacus *de Quadragesima, cap.6.* Eftenus *lib.9. disquisit. monast. disquisit. 2.* tamen aliquando accipitur pro collatione ciborum ad conuiuium, cùm vnusquisque confert quod edat; & tunc idem est collatio, ac symbolum. Diuus Hieronymus *in cap. 23. Prouerb.* in explicatione illorum verborum: *Vacantes potibus, & dantes symbola*; Symbolum, ait, Græcum nomen est, & interpretatur collatio, cùm vnusquisque solet pro sua parte cibos conferre ad vescendum. Hinc symbolum fidei ita appellatur, quia quilibet ex Apostolis contulit suam partem: quare collatio, siue symbolum dicitur. Alphonsus noster *in l. 1. tit. 3. part. 1.* ibi: *El Credo in Deum, que en latin llaman Symbolum, quiere tanto dezir como bocados; esto es porque cada vno de los Apostoles dijo su palabra cierta*. Vnde colligitur, non impropriè apud Gratianum loco verbi *collatione*, ex symbolis, haberi. Etiam apud Græcos dicitur hæc collatio, *Eranos*; vnde legebat Alciatus *lib. 2. dispunct. cap. 15. Mox pecunia, quasi eranos, iussu Præsidis sublata sit*; & *in l. creditor* 102. *ff. de solut.* sed rectiùs legitur in Florentinis *ærosa*, vt post Cuiacium, Corrasium, & Osualdum notauit Salmutius *ad memorab. Pancirol. tit.51.* His suppositis Glossa *in dicto cap. non oportet, verbo Ex symbolis*, & Zonaras *in d. can.55.* docent ideò prohiberi in eo textu sacerdotibus ex collatione conuiuia celebrare, quia indicens est de aliena substantia edere, aut bibere, iuxta illud Iuuenalis:

——— *miserum est aliena bibere quadra*.

Sed hæc interpretatio sustineri nequit; nam credi non potest sollicitos fuisse Patres, ne clerici ex aliena substantia ederent. Quare verius dicendum credo, in eo canone prohiberi conuium illud, vbi more temulentorum, & ebriorum hominum iocabatur; quod Patres ibi appellant comessationes, quæ valde exosæ fuerunt omnibus gentibus, Hebræis videlicet, Ethnicis, & Christianis. De primis constat *ex cap. 25. Deuteron.* ibi: *Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, qui non audiat matris, aut patris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicis, dicentque ei: Filius noster iste proteruus, & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conuiuijs*. De Gentilibus liquet ex Suetonio *in Vitellio*, qui refert, ipsum epulas diuisisse in ientacula, prandium, cœnas, ac comessationes. Martial. *lib.12. epigram. 46.*

Non Albana mihi sit comessatio tanti,
Nec Capitolinæ, Pontificumque dapes.

Apulegio *apolog.1. Habes crimen meum, quasi improbi comessatoris*. De Christianis idem docent Diuus Petrus *epist. 4.* Diuus Paulus *ad Galat.5.* vnde a Patribus *in d. can. 55.* prohibetur ex prædicta collatione, siue symbolis, aut vt compilauit Martinus Brachar. *in cap. non liceat, ead. 44. dist.* ex consertis conuiuia, siue comessationes facere, quia exinde ingurgitationes, & ebrietates oriebantur. Facit D. Chrisost. *homil.11. ad Antiochen.* ibi: *Faciamus sodalitia & classes, & quod in conuiuijs pauperes faciunt; quoniam non potest quisque solus conuiuium exhibere perfectum, conuenientes omnes in vnum, ex symbolo conuiuium confecerunt; hoc & nos faciemus*. Eodem ferè sensu prohibuit Anselmus Cantuar. *lib.2. epist.7.* clericis in gilda bibere, id est in collegio sodalium: *De Domino Henrico qui Camerarius fuit, audio quia in multis inordinatè se agit, & maximè in bibendo, ita vt in gildis cum ebriosis bibat, & cum eis se inebriet*. Et mox: *Ne postquam hanc nostram prohibitionem agnouerit, ampliùs in gilda, aut in conuentu eorum, qui ad inebriandum solùm conueniunt, bibere audeant*.

C A P V T XV.

Idem a *in eodem*.

CLerici officia, vel *b* commercia sæcularia non exerceant, maximè inhonesta: mimis, ioculatoribus, histrionibus non *c* intendant, & *d* tabernas prorsus euitent, nisi fortè causa necessitatis, in itinere constituti. Ad *e* aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint; coronam, & tonsuram habeant *f* congruentem, & se in officijs ecclesiasticis, & alijs honestis studijs exerceant diligenter. Clausa deferant desuper indumenta, nimia breuitate, vel longitudine non *g* notanda: *h* pannis rubeis, aut *i* viridibus, necnon *j* manicis, aut sotularibus consutitijs, vel rostratis; *K* frenis, sellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem habentibus non vtantur: cappas *l* manicatas ad diuinum officium intra Ecclesiam nulli gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & *m* personatibus constituti, nisi iusta causa ti-

moris

moris exegerit habitum *n* transformari. *o* Fibulas omninò non ferant, nec corrigias auri, vel argenti ornatum habentes; ſed nec *p* annulos, niſi *q* quibus competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & Eccleſia ſuperindumentis lineis omnes vtantur, niſi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum *r* monachalem. Pallijs diffibulatis *ſ* non vtantur in publico, ſed vel poſt collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

NOTÆ.

1 a EOdem.] Concilio videlicet Lateranenſi, *cap.16.* vt habetur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* & huius canonis meminerunt Patres Concil. Senonenſis anno 1527. *can.74.* his verbis: *Denique iuxta Concilium Lateranenſe pannis rubeis, aut viridibus non vtantur; ab ijs denique abſtineant, quæ in eodem Concilio continentur.* Mutuaſſe tamen videntur Patres præſentem conſtitutionem à Gregorio VIII. qui vniuerſis Epiſcopis ita ſcribit *in cap. 9. hoc tit.* in prima collectione *Statuimus, vt clerici clauſa deferant indumenta; cappis, ſiue mantellis rubeis, aut viridibus non vtantur, nec zendatum, vel aliud ſericum pannum eis apponant; anulos non portent in manibus, niſi Epiſcopus fuerit, qui habeat hoc ex officio. Coronam & tonſuram habeant congruentem, ludas alearum, & taxillorum prorſus, & venatoriam occupationem euitent, & ſe in officijs eccleſiaſticis, & alijs hominis ſtudijs exerceant cōpetenter. Si quis autem contra hoc venire præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum remoto appellationis obſtaculo corrigatur, & immunitatis illius interim fiat exterris, quæ pro tutela clericorum, & coercenda violentia laicorum noſcitur inſtituta. Viri quoque inciſas veſtes ab inferiori non habeant parte; & mulieres veſtibus ſumptuoſis, & proprij corporis longitudinem excedentibus amodò nō vtantur, ſed in habitu honeſto, & moderate incedant, qui nec laſciuiam notet, nec iactantiam vanitatis oſtendat. Quiſquis verò vir, ſiue mulier talia feceris amodò indumenta, & à cōmunione Dominici corporis, donec ſe corrigat, reddatur extraneus; & eccleſiaſticis non ſinatur officijs intereſſe, grauiorem quoque pœnam per ſacerdotis officium ſubituri, ſi nec ſic leuitatem ſuam curauerint emendare.* Ex quo textu conſtat, quod licèt in præſenti canone nulla pœna conſtituatur, tamen non ideò impunè negligi poſſunt à Patribus ſtatuta, cùm in eiſdem caſibus pœna indicta ſit à Gregorio VIII. *in dicto cap.9.*

b *Officia, vel commercia.*] Officia refert Innocentius ad munera publica, vt tabellionis, procuratoris, ſeu tutoris; commercia verò ad negotia ſæcularia, de quibus latè agemus *in cap.1. & 2. ne clerici vel monachi:* & nonnulla adduxi *in can.19. Concil. Illiber.*

2 c *Non intendant.*] Iuxta adducta ſuprà *in cap. cùm decorem 12. hoc titulo.*

d *Tabernas.*] Conſonant textus *in can.53. Apoſt.* ibi: *Si quis clericus in caupona comedens deprehenſus fuerit, ſegregetur,* & *cap. nulli, cap. clerici, 44. diſt.* Concil. Afric. ſub Bonifacio I. *can.7.* Turonenſe 3. *can.21.* ibi: *Seruandum presbyteris firmiter ſtatuimus, ne tabernas ingrediantur comedendi, bibendiue cauſa: quod ſi poſt hæc ſtatuta facere præſumpſerint, canonica decernimus ſententia feriendos.* Cabilon. 2. *can.44.* Remenſe *can.26.* Aquiſgran. 1. *can.6.* Ratisbon *can. 3.* Magunt. 4. *can. 74.* Theodulphus Aurelian. *ad presbyteros cap.13.* ibi: *Obſeruandum vobis eſt, vt & vos ab ebrietate abſtineatis, & vt plebes ſubditæ abſtineant, prædicetis; & neque per tabernas eatis bibendo, aut comedendo.* In exceptionibus Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis legitur *n. 18 Vt nullus presbyter edendi, aut bibendi cauſa gradiatur in tabernas.* Atque ita Iulianus Apoſtata *epiſtol.49.* Arſacio Galleciæ Pontifici ſcribit, vt curet, ne Sacerdotes Paganorum in taberna bibant.

3 e *Ad aleas, & taxillos.*] Conſonant canon 41. Apoſt. ibi: *Sacerdos aleator, aut vinolentus, niſi deſinat, deponitur.* Synodus 6. *can.50.* lex vltima, *C. de Epiſcop. audient.* Nouella 115. *cap.13.* quam ita vertit Iulianus anteceſſor: *Clericus nec tablizet, ſeu aleam ludat, nec ſocius aleatoris ſit, vel aleatores ſpectet, neque in quodcumque ſpectaculum ſpectandi cauſa veniat.* Canon 79. Concil. Illiber. vbi plura congeſſimus.

4 f *Congruentem.*] Nonnulli ſub nomine habitus etiam ipſam tōſuram clericalem, ſiue monaſticam latiſſima quadam acceptione complecti voluerunt, vt videre eſt apud Bedam *lib.5. hiſt. Angliæ, cap.40.* & in Concil. Tolet. 4. *can. 40.* ita aiunt Patres: *Vnde oportet pro amputando ab Eccleſijs ſcandalo, vt hoc ſignum dedecoris auferatur, & ſit vna tonſura, vel habitus, ſicut totius Hiſpaniæ eſt vſus.* Vnde rectè in præſenti Patres dum de habitus honeſtate agunt, de tonſura etiam decernunt, eam congruentem à clericis eſſe deferendam; quibus conſonat Concilium Salezburg. ſub Gregorio X. ibi: *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè ſacerdotes, qui taliter tondeantur, vt pateant eis aures. Cæteri inferiores clerici non multùm in tonſura diſcrepent ab eiſdem; coronam & deſuper congruentem habeant.* Synodus Rauenat. paulo poſt celebrata ſanxit, vt clerici coronam, & tonſuram deferant congruentem Rhotomag. Synodus nouem poſt annos coacta, graui animaduerſione plectendos decernit clericos minus congruentem tonſuram deferentes. Quæ dicatur tandem tonſura congruens, ex gradu clericali, & regionis more petendum eſt. Triplicem fuiſſe olim coronæ formam, probant Pennotus *lib.2. hiſt. canonic. Regul. cap.29.* Sauſay *in panopl. cleric. tit.1. lib.3. cap.2.* Ex quibus vſitatior eſt quam deſcribunt Patres Concil. Tolet. 4. *can.41.* ibi: *Omnes clerici, vel lectores, ſicut Leuitæ, & Sacerdotes, detonſo ſuperiùs toto capite, inferiùs ſolam circuli coronam relinquant.* Et Concil. Tolet. ſub Sixto IV. celebratum, *can.14.* ibi: *Statuimus vt de cætero prædicti clerici, tam coniugati, quàm non coniugati, tonſuram quantitatis vnius regalis deferant; quæ forma ad circumferentiam accedit minori hoſtiæ conſecrandæ pro laicorum communione. Senſim igitur vbi tonſura excreuerit, per ſingulos gradus ordinum, iuſta menſura poterit presbyteralis corona ad magnitudinem hoſtiæ pro ſacrificio conſecrandæ proportionabiliter peruenire, ita vt clerici pro diſtinctione gradus congruentem, proprioque cuiuſque gradui conuenientem deferant tonſuram, vt expreſſum fuit in Concilio Toletano à Franciſco Ioyoſa celebrato, his verbis: Tonſura ſit conſpicua, non ea quidem in omnibus clericis vna, ſed maior ſacerdotalis, digitis tribus vndequaque à vertice pateat; duobus diaconalis, ſemidigito Subdiaconalis anguſtior: minorum ordinum omnium ſit minima, & digito vndique ſit diducta.* Rationē huius ſphæricæ attonſionis, diuerſæque formæ fuſè proſequitur Sauſay *d. p.1. Panopl. cleric. lib.3. per totum.*

g *Non notanda.*] Ideſt, vt talos attingat; nam veſtis oblonga, venerabilis & propria eſt virorum ſapientum. 5
Elias Cretenſis *ad orat. 4. Nazianz.* licèt in alijs viris longitudo veſtimenti improbata ſit, tam à catholicis, quàm Gentilibus, vt probat fusè Theophilus Raynaud. *tom.13. in tract. laus breuitatis, cap.9. §.2. fol.514.* tum quia veſtis oblonga, præſertim fluxa, ſymbolum eſt vitæ voluptariæ. Iuo Carnot. *ſerm. de adulter. habit. Impudicus habitus corporis eſt in viris ſuperflua & inordinata capillatura, veſtimentorumque muliebrium affectata ſimilitudo.* Nyſſenus *lib. de vita Moyſis: Ad hanc vitam faciendam talaris veſtis & effuſa, id eſt voluptuoſa & vitioſa viuendi ratio, quæ latiſſimè patet, nimiumque effunditur, impedimento eſt.* Aliud in oblonga veſte probrum notatum quandoque deprehendo. Sic Clemens Alexand. 2. *Pædag. cap.12. Trahere veſtes ad ſummos vſque pedes demiſſas, valde eſt arrogans & ſuperbum, quod ambulandi actionem impedit; cùm veſtis inſtar verriculi, quæ in ſoli ſunt ſuperficie, ſordes ſecum attrahat; ne fractis quidem & eneruatis his ſaltatoribus, qui Cynædicam turpitudinem mutuam in ſcenam transferunt, veſtem tum tanto dedecore diffluentem deſpicientibus, quibus exquiſitæ veſtes, fimbriarumque dilatationes, & curioſi figurarum numeri, illiberalem ac ſordidam ſyrmatum mollitiem indicant.* Item creditur Proſper *lib.2. de vita contemplatiua, cap.4.* in quibuſdam ſacris perſonis illum næuum ſugillat, dicens: *Taceo de illis qui vndante lapſabundi corporis motu, defluentibus in talos veſtimentis incedunt, & vagis laterum fluxibus quodammodo fluctuantes, animorum diſſolutionem veſtigijs ſinuoſa mobilitate notantibus produnt.* Proſequitur Theophilus *vbi proximè* & *tom.4. lib.6. ſect.2. cap.18. num.277.* Clericorum ergo talaris veſtis ſemper propria fuit. Matthæus Pariſius *in Henrico III.* refert hoc capitulum Concilij Anglicani, vbi præſens textus confirmatur, ibi: *Quoniam de habitu clericorum, qui non clericalis videtur, ſed potiùs militaris, graue ſcandalum laicis*

generatur, firmiter statuendo praecipimus, vt ad formam, quae de vestibus clericorum, quàm de oraamentis equorum, in generali Concilio aeditam per subtractionem beneficiorum ab Episcopis restringontur, ita quod in mensura deceati vestes babeant, & cappis clausis vtantur in sacris ordinibas constituti, maximè in Ecclesia, & coram Praelatis suis, & in conuentibus clericorum, & vbique in Parochijs suis, qui eum animarum cura Ecclesias susceperunt; & vt possiat Episcopi alsos meliùs ad honestatem vestium, tonsuram, & coronam deceatem, & equorum oraamenta idonea coarctare, prouideant, vt à suis clericis commensalibus haec priùs facians obseruari, habentes eos in vestibus, calcaribus, frenis, & sellis, clericalis gereates babitum honestatis. Cuius talaris vestis varias rationes congessit Sausay *lib. 3. panopl. cleric. cap. 1.* qui eius vsus originem repetit ab Hebraeis, apud quos huiusmodi vestes talares in vsu erant. Vnde de Iosepho legitur *Genesis cap. 37. Israel diligebat Ioseph super omnes filios suos, fecitque ei tunicam polymitam.* Vbi Theologi positiui legunt, *talarem;* nec abs re, nam infrà legitur: *Nudauerunt eum fratres eius tunica talari.* Hinc zonarum vsus apud ipsos, quae adhibeantur, ne inter agendum, aut ambulãdum nimium vestis ipsa talaris deflueret, essetque molesta, & operationi incommoda; vnde Angelum se praebuisse praecinctum, vt Tobiam filium in via comitaretur, refertur *cap. 5. Tobiae*, ibi: *Inuenit iuuenem splendidam stantem, praecinctum & paratum ad ambulandum.* Hinc Christus ipse Apostolorum suorum pedes abluturus praecinxit se, *Ioannis cap. 13. vers. 4.* & Angelus eductūrus Petrum de carcere Herodis, dixit ei: *Praecingere, & circuada tibi vestimentum tuum.* Act. Apost. *cap. 12. vers. 8.*

6 h *Pannis rubeis.*] Consonant Concilium Chalchutense *can. 4. Canonici viuant exemplo Orientalium, & non tinctis Indiae coloribus, & non vestes pretiosa.* Narbon. *can. 1. Hoc regulariter diffinitum est, vt nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quae ad iactantiam pertinent mundialem, non ad religiosam dignitatem: vt sicut est deuotio in mente, ita & ostēdatur in corpore; quia purpura maximè laicorum potestate praeditis debetur, non religiosis.* Erat enim olim, praecipuè in nostra Hispania, magnum excessus clericorum in delatione vestis purpureae, vt refert Sahabedra *in chron. Gothic. c. 14 fol. 183.* Obseruandum tamen est Regali sacerdotio fuisse etiam purpuram communicatam ab ipsis Imperatoribus, vt probat Sausay *lib. 4 Panopl. cleric. sect. 1. §. 2.* & Romani Pontificis beneficio idem decus sacrę purpurę concessum fuit Legatis Apostolicis, & Romanae Ecclesiae Cardinalibus, vt probat Sausay vbi suprà, *c. 2.*

7 i *Viridi.*] Consonat Synodus Basileensis, vbi Patres in exhortatione modestiae ita aiunt: *Vestimentis vtantur prout sacri canones statuerunt; abstiaeant à coloribus rubeis, & viridibus.* Et infrà: *Non portent in sellis, freais, aut pectoralibus equorum aurum, vel argentum, aut ornamenta metalli depicti, aut figurati, ant mappas sericas, seu alia eiusmodi superfluitatum; & quod oraamenta equorum sint vnius coloris, non rubei, vel viridis, nec calcaribus deauratis vtantur.* Facit Concil. Tolet. sub Sixto IV. *cap. 6.* extat *tom. 34. Concil. Regiae edit. pag. 37.* Salzeburgense tempore Gregor. *can. 11.*

8 j *Manicis.*] Manicae hic accipiuntur pro chirothecis, vt in Missali veteri, quem edidit Hugo Menardus post librum Sacrament. D. Gregorij, ibi: *Exuat manicas, lauetque manus.* Vbi ex Leone Hostiensi probat Menardus *fol. 362.* In Concilio Lateranensi additur, *manicis, aut sotularibus consutitijs, seu rostratis.* Vbi vox, *consutitijs*, refertur ad manicas: vox verò *rostratis*, ad calceos, seu sotulares. Consutitias autem Pontifex appellat manicas eas, quae vel partim fimbrijs, partim fasciolis, veluti quibusdam quasi virgulis, & funiculis, nunc fericis, nunc holosericis, aut similibus ornātur, vel quae diuersis ex panniculis, atque discoloribus pictatijs consuuntur, quae vestes in Clementina 2. *hoc tit.* dicuntur virgatae, & partitae; apud nos, *manicadas, ò vordadas*. Rostratos autem sotulares dixit Pontifex, vel vnico longo rostro protensos, vel lunatos, aut cornutos. Facit Synodus Basil. in praedicta admonitione ad clericos, quae exstat in appendice post sessiones, *pag. 555.* ibi *Nullus portet corrigias auri, vel argenti ornatum habentes, vel caligas solutas.* Et in dicta Toletana Synodus, *tit. 5* legitur: *Nec virides vestes induere, aut caligas eiusdem coloris, aut sotulares albos, vel rubeos, nisi eum nigris desuper sotularibus dumtaxat calceare de caetero praesumaat.* Et quia posterioribus his saeculis in Gallia magnus erat excessus clericorum circa indumenta pedum, vt Ioannes Gerson Cancellarius Parisiensis conqueritur his verbis: *Quid est, quod quaruadam Ecclesiarum Canonici calceis rostrati, vestibus accurati, abiecto clericali habitu militarem assumunt?* Ideò in varijs Synodis prouincialibus similes excessus reprehensi fuerunt, vt in Synodo Senonensi *can. 24.* vbi statuitur: *Ne clerici lunatis, seu coraut is, aut nimis fenestratis calceis vtantur.* Et in Synodo Narbon. celebrata anno 1551. ita cauetur: *Vestes, & caligas gerant integras, non variegatas, nec incisas, quae laicorum inconstantiae, & leuitati, quàm clericorum grauitati magis conueniunt.* In Synodo Rhemensi celebrata sub Sixto V. *sess. 8. sub tit. de clericis*, ita legitur: *Veste ecclesiastica, eaque talari, ac decenti vtantur omnes clerici, nec sine illa pallium breue, aut longum deferant, aut vnquam procedant in publicum; nec crispatis indusijs, vel arte scissis calceis, dissolutorum laicorum personas referant.* In Synodo Aquensi anno 1585. ita cauetur: *Caligis non turgidis, neque dissectis, calceis quoque non incisis vtantur.* An tamen prioribus Ecclesiae saeculis clerici, & caeteri fideles nudis incederent pedibus, examinat latè Lantdmeter. *lib. 1. de veteri clerico, cap. 16. 17. & 18.*

k *Frenis, sellis, pectoralibus.*] Pertinent haec ad clericorum equitationem, quam nolunt Ecclesiae Patres esse pomposam; nec pectoralia hic intelliguntur equorum. Olim enim oriae, & phalerae equorum gemmis, tanquam stellulis illuminabantur; nec solum hae, sed etiam balthei, & equestres sellae. Virgil. *lib. 7. Aeneid.* 9

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Gellius *lib. 5. cap. 5.* ait: *Equitatumque frenis, ephippijs, monilibus, phaleris praefulgentem.* Idem Macrobius *lib. 2. cap. 3.* & Sarisbar. *Polycrat. lib. 6. cap. 19.* Apuleius *de Deo Socrat. Nec enim in emendis equis phaleras consideramus, & balthei polimina inspicimus, & ornatissimae ceruicis diuitias contemplamur, si ex argento, & auro, & gemmis monilia, variae gazae dependent; si plura artis ornamenta capiti, & collo circumiacent, si freaa caelata, si ephippia fucata, cingula aurata sint,* &c. Claudianus *de 4. Consulatu Honorij:*

Turbentur phalerae spumosis morsibus, aurum
Fumat, anhelantes assudant sanguine gemmae.

Idem *epigr. de phaleris equi Regij.*

Dumque auro phalerae, gemmis dum frena renitent.

Idem *equo Honorij:*

——— & crinosuperbus
Erecto virides spumis perfunde smaragdos;
Luxurient tumido gemmata monilia collo.
Nobilis auratos iam purpura vestiat harmos.

In hanc rem singularis est lex vnica, *C. nulli licere in frenis equestribus, sellis, & in baltheis margaritas & smaragdos; & hyacinthos aptare:* necnon Nouella 81. Leonis. Guntherus *Ligur. 4.*

Gemmatosque lupos, & fuluum mysticat aurum.

l *Cappas manicatas.*] In Decretis Concilij Eboracensis apud Houedenum *part. posteriori annalium*, legitur: 10 *Praecipimus etiam, vt Sacerdotes non cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis.* In Synodo Londin. habita anno 1200. legitur: *Clerici omnes habeant habitum clericalem, & tonsuram canonicam: Archidiaconi autem, & in dignitatibus constituti alij, & presbyteri cappis manicatis non vtantur;* vt emendat Sausay *part. 2. Panopl. lib. 1. §. 10. fol. 487.* Manicae sunt extremitates vestis, quibus teguntur manus. Virgilius *lib. 9. Aeneid.*

Brachia manicae velant extrema capaces.
Et tunicae manicas, & habent redimicula mitrae.

Veteres vtebantur tunicis ea forma, qua hodie sunt dalmaticae Diaconorum, & Subdiaconorum, idest, quae ante pectus integrae sunt sine iugulo, scissae à lateribus, in quibus manicae cubitum non excedebant, nec vltra genua extendebant. Demùm coeperunt tunicas manicatas gestare. Diuus Augustinus *lib. 3. de doctrina Christiana, capit. 12.* ibi: *Sicut talares, & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat, nunc autem honesto loco natis, cùm tunicati sunt, non eas habere flagitium est.* Quae vestis dicebatur *colobium*. Seruius ad illud Virgilij *9. Aeneid.* Tunicae manicas, ibi: *Tunicae vestrae habent manicas;* quod etiam Cicero vituperat dicens: *Manicatis, & talaribus tunicis; nam collobijs vtebantur antiqui.* Quae totidem verbis refert sanctus Hieronymus *in Hebraicis quaestionib.* Nicetas *Thesauri ortho-*

orthodoxi lib.1. cap.39. Dalmatica, quæ nunc collobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, indutis, philacteria sua ostendebant, breues nimirum chartulas, quibus inscripta lex erat; quas illi pretiosis fascijs ornatas, auroque distinctas, tanquã Iudæorum Magistri deferebant. Plura de collobio congesserunt Valesius in notis ad Macellinum, fol.45. Bulengerus lib.1. opusc. cap.22. Meursius in Glossario, verbo Collobium. Zerda in aduers. cap.22. fol.15. In præsenti ergo prohibetur presbyteris cappas manicatas in diuinis officijs deferre; cũ cappis verò proprijs Ecclesiæ ministrante Episcopo, ipsum præcedere debent, vt ex veteri ordine Romano probat Vicecomes de ritibus Baptismi volum.4. lib.5. cap.2. per totum.

m Personatibus.] Personatus quid sit in Ecclesia, exposui in cap. ad aures, de rescript.

11 n Transformari.] Quem vestium abusum, præcipuè indutis vestibus alterius sexus, magnopere legislatores improbarunt. Philo Iudæus de fortitudine, ibi: Voluit lex virile in vestitu se, vt virum decet, gerere, quem cùm die, noctuque circumferat, talis esse debet, vt eum semper decoris, honestatisque admoneat. Sic & mulieres ornans pro dignitate, vetat virilem vestem sumere, longè submouens effœminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas. Lex Quintus 23. ff. de auro & argent. ibi: Quod sine vituperatione vir non facilè vtitur muliebribus. Legem refert Iosephus lib.4. antiquit. illis verbis: Cauete autem maximè in bello, vt neque mulier habitu virili vtatur, nec vir stola muliebri. Caput 67. dist.30. De his trãsformationibus ita ait D. Hieronymus epist.8. Aliæ virili habitu veste mutata erubescunt esse quod natæ sunt. Contra naturam, immò vltra naturam est, nõ exercere quod nata sis. Plura congerit Gentilis in libel. de actoribus fabul. cap.4. 5. & 6. & clericos, aut monachos nõ debere vestes proprias abijcere, aliasque deferre, probaui suprà in cap. Deus: rectè tamẽ vetant Patres in præsenti, nisi iusta causa timoris exegerit, habitum transformari, vt contingit in specie textus in d. ca. Deus. Inde factum matris Achillis sępius laudatur, quæ cum vestitu muliebribus, vt fastum fugeret Troicum: commendarunt Ouidius lib.1. de arte.

Turpe, nisi hoc matris precibus tribuisset Achilles,
Veste virum longa dissimulatus erat.

Tertullianus de pallio, ibi: Feras in puero matris sollicitudinẽ. Statius 1. Achil. vnde licitè, tã clerici, quàm religiosi, ad Turcarum, similesque prouincias profecti pro fide propaganda prædicatione, rectè possunt habitum proprium deferere, & in sæculari incedere, vt hodie contingit in Anglia, & Hibernia, cùm absque periculo vitæ ibi proprium habitum deferre nequeant.

12 o Fibulas.] Fibulæ magis ad ornamenta, quàm ad vestes accedunt, l.25. §. item fibulæ, ff. de auro & argent. Vincula enim magis sunt, quàm gestamina. Plinius lib.33. cap.1. ibi: Fibulas, & alia muliebris cultus; fibulis vtique veteres vestes adstringebant, & subnectebant. Virgilius 1. Æneid.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Ouidius lib.8. metamorph.

Rasilis huic summam mordebat fibula vestem.

De his fibulis Iuuenal. satyr.6.

Soluitur his magno comœdi fibula,
Si gaudet cantu, nullius fibula durat.

Martialis lib.7. epigr.81.

Menophili penem tam grandis fibula vestit,
Vt sit comœdis omnibus vna satis.
Dum ludit media populo spectante palæstra,
Delapsa est misero fibula, verpus erat.

Quod epigrama doctè exponit Mercurial. lib.1. var. cap.19. Vnde dum in præsenti prohibetur clericis fibulas, & corrigias auri, vel argenti ornatum habentes deferre, habitus pomposus vix laicis opulentioribus relinquendus interdicitur: notauit P. Faber. lib.1. semestr. cap.16.

p Annulos.] Immò annulos gestare magno in honore semper fuit, & tam viris, quàm fœminis nota igenuitatis, l. etiam, & per totum D g. de iure aur. annul. iunctis suprà congestis in cap. fin. de seruis non ordin. Et annulorum vsum perantiquum esse liquet ex cap.38. Genesis, vbi refertur Iudam Patriarcham annulum gestasse: & cap.41. vers. 42. refertur de Rege Ægypti: Tulit annulum de manu sua, & dedit in manus Ioseph: & cap.31. Numeror.10. Esther, cap.3. Isaiæ, cap.6. Daniel. & apud Lucam de filio prodigo cap.5. legitur: Dixit pater ad seruos suos, Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius. Sed inter Christianos fuisse Apostolorum æuo, qui gererent annulos in manu sua, probat insignis locus epistolæ S. Iacobi, cap.2. ibi Si introierit in conuentum vestrum vir annulum aureum habens in veste candida, &c. notarunt Sausay in Panopl. Episc. lib.3. per tot. Elias Schedius de Diis German. cap.7. fol.273. est enim annuli præcipuus finis ad signandas tam epistolas, quàm alias legitimas scripturas; legimus enim lib.3. Regum, cap.21. ab Iezabel litteras scriptas, & obsignatas annulo eius fuisse. Sic Ester 8. pia illa Regina, cum salutaria edicta pro populo suo dirigi per prouincias à Rege Assuero postulasset: Scribite, inquit Rex, Iudæi sicut vobis placet, Regis nomine signantes litteras annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, vt epistolis, quæ ex Regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Non longè ab hoc alludit more quod proditum memoriæ reperitur Daniel. 6. Allatusque est lapis vnus, & positus est super os laci, quem signauit Rex annulo suo, & annulis optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem; cui fore æquiores, ac benigniores leones, quàm homines sperabat. Iterumque cap.14. Rex claude ostium, & signa annulo tuo. Et infrà: Egressi clauserunt ostium, & signantes annulo Regis, abierunt. Signatorium huiusmodi annulum moriturus Rex Antiochus fideli Philippo tradidit, lib.1. Machab. cap.6. In nouo etiam Testamento vestigium extat huius moris, cap.27. Matthæi, vbi Pharisæi accepta à Pilato licentia, munierunt Christi sepulchrum, signantes lapidem. Et apud Romanos, aliasque nationes annulos deferri, præcipuè ad signandum, probaui in cap.6. de fide instrum. cap. illud, de præsumpt. qua ratione negat Paulus annulum inter ornamenta contineri, l. signatoribus 74. ff. de verb. signif. l. argumento, ff. de auro & argent. Plura de annulis congesserunt Kochier in face hist. cent.2. cap.12. & 97. Henricus Kidsecius de iure aur. annuli. Igitur nulla est ratio prohibendi clericis annulos deferre. Sed respondendum est, in præsenti prohiberi clericis deferre annulos, quia vitæ clericalis grauitas, atque modestia cunctos ornatus externos huiusmodi respuit. Vnde cum iam temporibus Innocentij III. non ad signandum, sed ad ornatum annuli deferrentur, ideò inter alios corporis ornatus, & externos in præsenti damnatos, etiam annulorum gestationem in clericis Patres improbarunt.

q Quibus competit ex officio.] Vt Episcopis. Concil. 13
Tolet.4. can.27. ibi: Si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum coram altari de manibus Episcoporum recipiat. D. Isidorus Hispalensis lib.1. de Eccles. offic. cap.5. Datur annulus propter signum Pontificalis honoris, vel signaculum secretorum: nam multa sunt, quæ carnalium, minusque intelligentium sensibus occultantes sacerdotes, quasi sub signaculo abscondunt, ne indignis quibusque sacramenta Dei aperiantur. Author Ordinis Romani, vbi de Episcopi consecratione agit, tit. quando detur annulus, ibi: Accipe annulum discretionis, & honoris, fidei signum, vt quæ signanda sunt, signes; & quæ aperienda sunt, prodat. Innocentius noster lib.1. myster. Missæ, cap.10. ibi: Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra, Chirothecæ, Annulus, & Baculus. Rationes huius delationis annuli in Episcopo reddiderunt Rupertus Abbas lib.1. de diuin. offic. cap.25. ibi: Latiùs autem significatio prædicti extenditur annuli, qui dum omni Ecclesiæ sanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam annulo sponsam Christo subarrhat. Innocen. PP. III. lib.1. myster. Missæ, cap.61. Annulus est fidei sacramentum, in quo Christus sponsam suam sanctam Ecclesiam subarrhauit, vt ipsa de se dicere valeat: Annulo suo subarrhauit me Dominus meus, id est, Christus, cuius custodes, & pedagogi sunt Episcopi, & Prælati, annulum pro signo ferentes in testimonia. Quas latè illustrant Sausay in Panopl. Episc. lib.3. ex cap.1. Vicecomes de ritibus Missæ, volum.4. lib.3. cap.38. vbi de materia, & forma ipsius annuli, eiusque mysticis rationibus latè agunt. Abbatibus etiam, quibus ius Pontificalium concessum est, licet annulos deferre; quod tamen non admittebat D. Bernardus, vt ipse testatur in epist. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum, ibi: Verùm apertè indicant quidam horum, quid cogitent, dum multo labore, ac pretia Apostolicis adeptis priuilegijs per ipsa sibi vindicant insignia Pontificalia, vtentes & ipsi more Pontificum mitra, annulo, atque sandalijs. Sanè si attenditur rerũ dignitas, hæc monachi abhorret professio; si ministerium, solis liquet congruere Pontifici-

tificibus. Et idem paulò antè: *Quid hoc est præsumptionis, ô monachi! neque enim quia Prælati monachi, ided non monachi; nempe monachum facit professio, Prælatum necessitas: vt autem non præiudicet necessitas professioni, accedat, non succedat prælatio monachatui.*

14 r *Habitum monachalem*.] Quem gestare Episcopus religiosus tenetur sub pœna peccati lethalis, vt ex cæremoniali Clementis VIII. probant plures congesti à Barbosa *de potest. Episc. p.1. tit.1. cap.14.* Sosa *in Episc. Relig. num.* 39. quod & ante Innocentium III. obtinuerat, vt referunt Sulpitius Seuerus de vita Martini: *Iam verò sumpto Episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui priùs fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis, & gratiæ implebat Episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemque desereret.* Ferrandus in vita sancti Fulgentij, *cap.18. Nec ita factus est Episcopus, vt esse desisteret monachus: sed acceptâ Pontificis dignitate, professionis præteritæ seruauit integritatem; seruata verò professionis integritas, plus ornauit Pontificis dignitatem.* Petrus Abaillardus S. Bernardi coætaneus, & æmulus, *serm. de S. Ioanne Baptista: Cùm euenerit* (inquit) *vt quispiam ex Monachis ad Episcopatum assumitur, nequaquam is, qui Episcopus factus est, &c. habitum religionis mutat.* Huc illud spectat Sinodij ad Faustum Regiensem Episcopum ex Abbate Lirinensi *lib.3. epist.9. Nihil ab Abbate mutatus per sacerdotem; quippe cùm nouæ dignitatis obtentu rigorem veteris disciplinæ non relaxaueris.* Id ipsum piè laudat in B. Eusebio Vercellensi D. Ambrosius *epist.82.* Hinc cap. Caroli Magni *lib.1. cap.27. Monachus si ad clericatum proueha-tur, propositum monachicę professionis non amittat.* Vide Petrum Cluniac. *lib.5. epist.27.* Qui mos etiam nunc in Ecclesia perdurat, & probatur in Concilio Aquisgran. sub Carolo, *cap.27.*

15 f *Pallijs diffibulatis*.] Omissis varijs pallij acceptionibus, quas congerunt Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertul. de pallio*, Vicecomes *velum.4. lib.4. de ritibus Missæ, ex cap.1.* & nos *in cap.1. de authorit. & vsu pal.* pallium accipitur pro veste vulgari, tam apud Hebræos, & Gentiles, quàm Catholicos vsitata. De pallio Iudaico expressum extat Scripturæ monimentū, *Num.15.* Loquere, ait Dominus, ad filios Israel, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorū, ponentes in his vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordentur mandatorum Domini. Gestasse Christum eiusmodi pallium cum fimbris, patet ex hoc Sācti Lucæ testimonio: *Mulier accessit retrò, & tetigit fimbriā vestimenti eius, & confestim stetit fluxus eius sanguinis*: & *cap.8.* à Samaritana cognitum fuisse Dominum ex habitu, videlicet fimbrijs illis ex pallij inferiori ora dependētibus. D. Chrysostomus *homil.30. in Ioan.* Epiphanius *hæresi* 15. De pallio vulgari, quod primum Græcorum gestamē erat, agit Tertul. *integro lib. de pallio*; & de pallio Christianorū plura congessit Baronius *anno* 57. Hoc pallium vulgare iubent Patres Concil. Lateran. in præsenti, vt non deferant clerici diffibulatum ex nimio ornatu, & luxu, iuxta morē laicorum, sed cum honestate & modestia post collum, vel ante pectus hinc inde connexum deferant, ne vestes eorum interiores, eædemque strictiores in publico hominum pateant conspectui. Circa pallij vsum accipe lector ex sacris canonibus clericis nonnullas præscriptas leges Synodi Suessionensis ante annos 900. celebratæ, *can.3.* Ne clerici habitum laicorum portent, idest, sagis, aut breuibus pallijs non vtantur. Parisiensis sub Odone: Cappas latas, & vestes inordinatas non deferant: sine congruo amictu non procedant, scilicet cappa, vel pallio: *cap.8. art.13.* Eboracens. sub Cœlestino III. *decret.6. Statuimus, vt clerici, qui ab Episcopo coronam susceperunt, habeant & tonsuram, &c. non in cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis; vt sicut cæteris dignitate præeminent, sic pleniùs & formam, & exemplum exhibeant honestatis.* Londinensis sub Gregorio IX. *Firmiter statuimus præcipiendo, &c. vt in mensura decenti vestes habeant, gerentes in omnibus habitum honestatis.* Rauennat. 3. *rubric.10. Statuimus, & mandamus pro honestate habitus clericalis, vt vestimenta sint eorum talaria, &c.* Rauennatensis 4. sub Ioanne XXI. *cap.6. Tabardos* (genus pallij est) *seu cappas deferant suo ordini congruentes*. Toletani Concilij eodem ferè tempore habiti, *cap.2. Statuimus, quod nullus clericus supertunicale, vel tabardum ita longum deferat, quod etsi ad pedes contingat, nullatenus tamen per terram trahatur; cùm hæc non honestas, sed superfluitas, & indecentia censeatur.* Clericus verò, qui contrafecerit, *supertunicale ipsum, seu tabardum ipso facto amittat. Caueant clerici ne ferant mantellos, seu chlamydes cum cordis, &c. nimis breues.* Concilij Palentini anno 1388. *rubric.3. Vestem superiorem non virgatam* (*seu variegatam*) *aut ibi partitam.* Martini V. in Concilio Constantiensi, *sess.43. Decretum promulgatum est, quo clericos execratur, qui spreta in vestibus formæ ecclesiasticæ honestatis, delectantur esse deformes, dum cupiunt laicis conformari, tam in formis, quàm coloribus vestium.* Concilij Basileensis mandatum est ad clericos: *Vt quilibet incedant pudicis oculis, cum modestia & grauitate; vestimentis vtantur prout sacri Canones statuerunt; abstineant à coloribus splendidis, &c. Vestimenta deferant talaria.* Leo X. in Bulla reformationis Curiæ, in Concilio Lateran. promulgata: *Vestes*, inquit, *colorum gestens, qui clericis à iure non prohibentur, vsque ad talos saltem demissas*, &c. Senonense Concilium *anno* 1528. habitum, *tit.24. Vestes eorum sint talares, non fronciatæ, aut partitæ, nec nimia amplitudine superfluæ, nec plus æquo constrictæ, in quibus clericalis honestas, & modestia, non fastus, & iactantia, vel elationis vitium deprehendatur.* Sacrosanctum Concilium Tridentinum *sess.14. Graui correctione perstringit clericos, qui vestes publicè laicales deferre non verentur, pedes in diuersis ponentes, vnum in diuinis, alterum in carnalibus: hosque pœnis canonicis præcipit coerceri*, iuxta latam à Clemente V. in Concilio Viennensi sanctionem, quæ incipit, *Quoniam innouando*. Concil. Mediolan. *tit. de clericorum habitu, art.14. Toga*, ait: *quod mātellettum vocant, aut æquetur cum tunicæ longitudine, aut nemini permittatur*, &c. *Inferior eiusdem generis ad talos demittatur*. Et *art.16. Pallium, quod ferraiolum appellant, non ferant, nisi per pluuias, &c. Neque eo fine talari toga, aut tunica vtantur.* Concil. Narbon. coactum anno 1551. *Decenti*, inquit, *indumento, nempe talari veste incedant ornati, nisi fortè vrgentia negotia curaturi gradum accelerent; tunc eam saltem ad genua demissam æquum est eos deferre: præterea quæ in rugas contracta non sit, neque serico, neque bōbycino limbo, vel assuta*, Concilium Rhemense anno 1583. habitum, sub syntagmate *de Clericis in genere, sect.8. Præterea*, ait, *veste ecclesiastica, eaque talari, vt decenti vtantur omnes clerici, nec sine illa pallium, &c.* Aquense actum anno 1585. vbi de vita & honest. Cleric. *Vestem exteriorem quidem talarem* (*idest pallium oblongum*) *interiorem autem* (*scilicet tunicam*) *saltem vsque ad tibiæ medium: quæ talaris in ciuitate vtraque esse debeat; in itinere verò breuiorem permittimus, sed ne omninò supra genua vetamus.*

COMMENTARIVM.

EX hac Concilij Lateran. constitutione sequens communiter deducitur assertio: *Clerici à vestibus fluxis & pomposis, habitu inhonesto, & nimio ornatu debent se abstinere.* 16 Cōclusio traditur & probatur. Probant ea textus *in cap. clericus 8. 41. dist. cap. clerici 22. 23 dist. cap. parsimoniam 5. 41. dist. cap. quicunque 6. 23. q.8. cap.1. & sequenti 21. q.4. ca. non liceat, 32. dist. Clem.2. de vita & honest. Cleric.* Concilium Matiscon.1. *can.15.* Synodus 6. *can.7.* ibi: *Nullus eorum, qui in cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non conuenientem induat, nec in ciuitate degens, neque iter aggrediens: sed vtatur vestibus, quæ his, qui in clerum relati sunt, attributæ fuere; si quis autem tale quid fecerit, vna septimana segregetur.* Synodus 7. *can.16.* ibi: *Omnis iactantia & ornatus corporis est à Sacerdotis ordine & statu alienus. Episcopos ergo, vel clericos, qui se splēdidis, & insignibus vestibus exornant, se corrigere oportet; sin autem permaneant, supplicio tradi.* Eugenius III. in Concilio Rhemensi *can.2. Præcipimus, vt tam Episcopi, quàm clerici, neque superfluitate, seu inhonesta varietate colorum, nec scissura vestiū, nec in tōsura, intuentium, quorum forma, & exemplum esse debent, offendāt aspectum; sed potiùs ita in suis actibus errata condemnent, & amorem innocentię cōuersatione demonstrent, sicut dignitas exigit ordinis clericalis: quod si moniti ab Episcopis suis infrà quadraginta dies non obtemperauerint, ecclesiasticis beneficijs eorundem Pontificū authoritate priuentur*, &c. Nannet. *can.1. Nullus clericorū vestimenta purpurea induat, quæ ad iactantiam pertinēt mūdialem, non ad religiosam dignitatem; vt sicut est deuotio in mente, ita & ostendatur in corpore.* Matiscon. *can.5. Nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut calceamenta sæcularia, nisi quod religionem deceat, induere præsumat; quod si clericus, aut cum indecenti veste, aut cum armis inuentus fuerit, à seniore ita coerceatur, vt triginta dierum inclusione detentus,*

tur, aquâ tantùm, & modico pane diebus singulis sustentetur. Metense *can*. 3. *Nemo clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induant; id est cottos, vel mantellos sine cappa nonportet, & laici cappas non portent*. Concilium Magunt. celebratum anno 1549. *can*. 74. ibi: *Intendat Prælatus, ne hi quibus præest, torques aureos publicè in Ecclesia, aut vestes varij coloris, velut virgatas, & fimbriatas, aut discissas deferant, sed longis atque talaribus vtantur*. Triburiense *can*. 27. Bracharense 1. *can*. 11. D. Basilius *homil*. 24. (quæ est de legendis libris Gentilium) *Comarum, aut vestium extra necessitatem curam gerere, aut infelicium est, vt ait Diogenes, vel iniustorum*. Et D. Hieronymus *epist. 2. ad Nepotianum, cap*. 11. *Vestes pullas æquè de vita ac candidas; ornatus, aut sordes pari modo fugiendæ sunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet*. Illustrat Barbosa *lib. 1. iur. eccles. cap. 40. num. 28. & sequent*. Petrus Gregorius *lib. 4. partit. iuris canonici, tit. 8. cap. 2. integris scholijs*, Petrus Bollo *in sua œconomia, can. 1. clas. 1. cap. 4. §. 4*. Gonzales *ad regul. 8. Cancel. glos. 15. num. 56*. Cenedo *de disciplin. cleric. §. 16. à num. 12*. Serlogut *in Cantica, tom. 3. vestig. 32. pag. 288*. Sanchez *de matrim. lib. 7. disput. 46. num. 4*. Acuña & Bellamera *in dicto cap. non liceat 32. 13. dist*. Chopinus *lib. 13. de sacra polit. tom. 2. num. 4*. Pancirola *lib. 1. thesauri var. cap. 21*. Couar. *practic. qq. cap. 31. num. 7*. Viuar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 11. §. 3. num. 39*. Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 2. dub. 1. punct. 1*. Sausay *p. 2. Panopl. cleric. lib. 1. per totum*. Barbosa *de potest. Episc. alleg. 9*. Landmeter. *lib. 1. de veteri cleric. p. 1. cap. 19. & 21*. P. Henao *de sacrif. Missæ, tom. 2. disput. 27. sect. 4. num. 26*. Petrus Barrientos *in cap. prohibete, num. 17. 23. dist*. Fabrotus, Boëtius Epon, & Cuiacius *in præsenti*. Buseus *de statibus hominum, verbo Clericorum*, Acuña *in princ. 41. dist*. Sauarus *ad Sidon. lib. 4. epist. 24. verbo Habitus*, Scortia *lib. 2. de sacrif. Missæ, cap. 8*. Roussel. *lib. 8. hist. Pontif. iurisd. cap. final*. Florens & Altessera hìc.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti considera-
17 Impugnatur tradita assertio.
tione; nam conuenit clericorum honestati, vt dignitatem ordinis sui tueantur, quæ quodammodo veste augetur. Quintilianus *lib. 8. in proœm. Cultus concessus, atque magnificus addit hominibus, vt Græco versus testatum est, auctoritatem*. Vnde Tertullianus *lib. de pallio*, iudices, custodesque dignitatis habitus vocat; & Plinius 2. ait: *Licèt veste non augeatur dignitas, ornatur tamen, & instruitur*. Itaque narrat Sulpitius Seuerus de vita Sancti Martini, ex Episcopis ad deligendum Antistitem euocatis quosdam in Martinum non consensisse, dicentes scilicet, contemptibilem esse personam, indignum esse Episcopatu hominem, victu despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Idem scribit Paulinus 2. de vita sancti Martini. Quod licèt ad vestis monasticæ, & capillorum sorditiem ex incuria contrahi solitam pertineat, non nihil tamen iuuat ad cultum commendandum. Accedit, nam pertritum prouerbium est, ex Græcis corriuatum fontibus: Habitus non facit monachum. Et Plutarchus ait, Philosophum non facit prolixior barba, nec vestis pertrita. Eleganter D. Hieronymus *in epist. ad Oceanum*, relatus in Concilio Aquisgran. *can. 98*. ibi: *Non vestis tenera clericum facit, aut sacerdotem, sed casta mentis intentio*. Igitur si bonus est clericus, parum interest sordidas, an splendidas deferat vestes. Facit exemplum D. Basilij, quem teste Amphilochio in eius vita, propter vestium in æde sacra splendorem, comitantiumque turbam, vel stipantium cateruam, pijssimus atque sanctissimus alioquin eremi cultor Ephrem vix persuadere sibi poterat initio, cum hominem sic incedentem videret, sanctitatis esse tantæ, quantæ perhibebatur, donec accedentibus miraculis, linguam legentis Basilij (cuius visendi, salutandique causa venerat è valdè longinquo) relucentem vidisset instar ignis, præ feruore nimirum spiritus, ac admirabili mentis in Deum erectione; semetipsum quantumlibet ignotum alioquin, à Basilio per proprij nominis expressionem accersiri, & ad chorum inuitari experiretur: erat enim in angulo templi vltimo. Quibus visis Ephrem vir ipse sanctissimus obstupuit, atque Basilium verè sanctum esse apud interpretem, eundemque socium suum, prolixè protestatus est; impetrato simul, & quidem ex tempore per miraculum planè stupendum idiomatis Græci (cuius ad illud vsque tempus fuerat prorsus ignarus, vt natione Syrus) intellectu plenissimo: locum facientibus hisce duobus vitis Apostolicis dicto huic Euangelico: *Linguis loquentur nouis*. Marci *cap. vlt*.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens 18
decisio, in qua variæ vestes, quæ laicis permittuntur, De distinctione habituum.
in clericis improbantur, vt status, & dignitatis discrimen dignoscatur; id quippe inter plures gentes frequentissimum reperio. Euolue in hoc, si lubet, Romanorum annalia, vbi id fuisse maxima olim cura, inuiolabilique lege cautum habebis, vt omnes pro personæ, & officij dignitate, statuque, quem gerunt, ac modò illa inducerentur veste: sic prætextam togam quisque honoratus, & nobilis habebat, quam pueri patricij aliquando purpuream induebant; libertinis autem & peregrinis ea veste vti nequaquam licuit: erat enim purpura pro maiestate, maximeque Patricium ordinem à plebe diuidebat. Ex quo fluxisse videtur, vt facilè colligere poterit criticus *in l. 2. C. de vest. holob. lib. 11*. ibi: *Nisi hi tantummodo, quibus hoc propter imperiale ministerium concessum est*; vt plebeij purpura indui non potuerint, sed penula vterentur, veste in modum ciuili, eo quod esset frigidioribus apta. Sic Horatius *epist*. 12. ibi:

Incolumi Rhodos, Mitylene pulchra facit, quod
Penula solstitio campestre niualibus auris
Per brumam Tyberis sextili mense caminus.

Penula verò Imperatores vti non decebat: hinc etiam prætextam togam Ædiles Quæstores, & qui Magistratum gerebant, & honores, veluti honoris ornamentum insigne induere soliti erant. Ita Tullius in oratione post reditum: *Ille*, inquit, *vnguentis oblitus cum toga prætexta, quam omnes Prætores, Ædilesque tum abiecerant, irrisit squallorem vestrum, & luctum grauissimæ ciuitatis*. Inter Patricios autem, & Senatores tunica latiore purpura efficiebat discrimen, quæ laticlauus ideo appellabatur, quòd in ea aureus clauus affigeretur, vt Patritiorum ordinem à Senatoribus discerneret. Sic Martial. *epigr. 17. in Gelliam, lib. 5*.

Dum te posse negas, nisi lato Gellia clauo
Nubere: nupsisti, Gellia, cistifero.

Mansitque diu constitutum Romæ, vt serui ingenuorum veste non vterentur, vt nec annulo aureo liberti, vsque ad decisionem Authent. *vt liberti de cætero aureo non indigeant annulo*. Hinc nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis permittebantur. Apud Medos autem, Persas, Armenos, ac Lydios Reges, in signum maiestatis purpurea quadrangulari veste amiciebantur; sic apud Historiographos inuenio, Quintum Curtium *lib*. 3. Strabonem *lib*. 15. Herodotum *lib*. 7. Ergo si tot gentium moribus vestis ad differentiam personæ, & dignitatis diuersa est, & aliter Principes, aliter Patricij, aliter Plebeij vestiuntur, vt latiùs illustrant Pancirola *lib. 1. var. cap. 21*. Petrus Gregorius, & Chopinus suprà relati; ita etiam clerici diuersis vestibus ac laici vti debent.

Cum ergo laicalium vestium luxus, & cultus superbus
vsque adeo insanos iam inde conspurcauisset clericos, vt 19
nec fulgidioribus, nec floridis amictibus parcerent, vtpote vndulatis, partitis, variegatis, purpureis, viridioribus, segmentatis, & holosericis (de quibus & specialiter agere supersedeo) immo in dies insaniores fastus pompas adinuenirent, quorum insaniam, & abusum plures sancti Patres detestauere, & præ alijs D. Hieronymus ad Eustochium *de custodia virginitatis*, his verbis: *Sunt quidam mei ordinis, quibus omnis cura est in vestibus, si bene oleant, si pes laxa pelle non polleat, crines calamistri vestigio rotantur, digiti annulis radiant, & ne plantas humidior via spargat, vix imprimunt vestigia summa: tales cùm videris, sponsos magis existimato, quàm clericos*. Et D. Bernardus *lib. 3. de consideratione*, ad Eugenium: *Quid sibi vult* (inquit) *quod clerici aliud esse, aliud videri volunt? Id quidem insolitum, minusque syncerum; nempe habitu milites, quæstu clericos, actu neutrum exhibent: nam nec vt milites pugnant, nec vt clerici euangelizant. Cuius ordinis sunt? cùm vtriusque esse cupiunt, vtrumque deserunt, vtrumque confundunt. Vnusquisque*, inquit D. Paulus 1. *ad Corinth. cap. 15. in suo ordine resurget, isti in quo? An qui sine ordine peccarunt, non sine ordine peribunt?* Plures Ecclesiæ leges, & sanctorum Patrum testimonia contra abusum vestium splendidarum in clericis congessit Sausay *in Panopl. cleric. lib. 1. per totum*. Rectè ergo, & iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam Patres in præsenti omnem luxum, & superbum ornatum

Traditur ratio decidendi.

in

in clericis improbarunt, & damnarunt.

20 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstant auctoritates suprà adductæ; nam istæ accipiendæ sunt, vt in vultu sit aliquis citra reprehensionem nitor, & vt Clerici non sint superfluè ornati, neque communem habitum transgrediantur; id est, cultus in clericis intra mediocritatem commendatur. Concilium Trident. *sess.* 22. *cap.* 1. & *sess.* 24. *de reform. c.* 12. Hoc etiam Iulianus Apostata à suis obseruari præcepit in syntagmate suprà citato, his verbis: *Illud verò decedere sacerdotes arbitror, vt quandiu intra templi septa sacris operantur, ornatissimam vestem habeant; extra templum communi, neque sumptuosa nimis vtantur: non enim rationi conuenit, vt ijs, quæ ad honorem Deorum nobis concessa sunt, ad inanem ambitionem, & gloriolam abutamur. Quamobrem ab exquisitiore in foro veste, tum fastu, arrogantiaque prorsus abstinendum.* Quod & diligenter Romani obseruarunt. Scribit enim Liuius *lib.* 4. *cap.* 44. Posthumiam virginem Vestalem de incestu causam dixisse ob suspicionem propter cultum amœniorem, quàm virginem decederet. Et *lib.* 8. Minutiam Vestalem suspectam, primò propter mundiorem iusto cultum insimulatam, viuam sub terra defossam. Nec obstat augmentum difficultatis; nam sacri canones non solùm præscribunt clericis abstinentiam à vitijs, & præcipiunt honestatem, modestiam, & cæteras virtutes sectari, verùm vt habitu tales esse se demonstrent, vt dicitur *in dicto cap. clericus, 42. dist. Clericus professionem suam, & habitu, & incessu probet, & nec in vestibus, nec in calceamentis decorem quærat.* Optat enim Ecclesia vt specialem professionis suæ notam, & altioris ministerij, ad quod initiati sunt, habitum & tonsuram præseferant. Nec exemplum D. Basilij contrarium suadet; nam licèt Sanctus splendidis vestibus sacris intra Ecclesiam vteretur, tamen extra templum vnica tantùm tunica contentus erat, vt Ecclesia in eius elogio, die 25. Iunij refert: immò & ornatum vestium extra templum maximè improbauit, modestiam in eis sæpius commendando, vt patet ex ipsius regula *cap.* 22. ibi: *Si in eo studendum est nobis, vt omnium infimi simus, & quod in genere indumentorum infimum est, id summopere nobis est amplectendum: vt enim gloriæ cupidi gloriam, & inanitatem ex vestium cultu, & splendore aucupantur; sic videlicet humilis, & piæ vitæ studiosi ex vestimenti quoque simplicitate debent venerari humilitatem, & eam consectari.*

21 *Exponitur can. 29. Concil. Brachar.* Sed præsenti assertioni obstat difficilis textus *in can.* 29. *Concil. Brachar.* 1. celebrati sub Ioanne X. in illis verbis: *Item placuit, vt lectores in Ecclesia ordinati, in habitu sæculari non psallant, neque granos gentili ritu dimittant.* Quæ verba ita aduersus suprà tradita expendo. In eo canone prohibentur lectores in Ecclesia psallere in habitu, & veste sæcularibus. Ergo foris extra Ecclesiam licet illis cum habitu incedere sæculari. Nec argumentum hoc, vtpote à contrario sensu deductum, minùs roboris habet, quia animaduertendum est, prædictum canonem prohibitionem proferre, & correctionem. Prohibitionis autem lex non extenditur vltra casus illos, ad quos correctio & prohibitio spectat; nam cùm prohibita non inueniuntur per legem, permissa censentur, *cap. omnis* 4. & ibi Glossa 3. *d. cap.* 1. *verbo Non inuenitur, de translat. Episc. cap. nuper* 39. *cap. cùm illorum* 32. *de sent. excommun.* cum vulgatis. Audiamus ergo iam verba Concil. Bracharensis, vt in eorum animaduersionem faciliùs perueniamus: *Item placuit* (aiunt Patres) *vt lectores in Ecclesia ordinati in habitu sæculari non psallant, neque gradus gentili ritu dimittant.* Ergo non rectè in præsenti generaliter prohibetur clericis vestes sæculares deferre. Pro cuius canonis solutione, omissis quæ pro explicatione illius verbi *gradus*, congessi *in can.* 67. *Concil. Illiber.* sciendum est, lectoris nomen latissimè patere; & licèt sub hac voce Subdiaconi veniant, vt constat ex eodem Concilio Bracharensi *can.* 20. in actis tamen ecclesiasticis lectorum nomine frequenter comprehendi, eosque venire, qui tonsura tantùm, aut aliquo minorum ordine erant initiati, vt constat ex epistola 92. Leonis Papæ ad Rusticum Episcopum Narbonensem, ibi: *Qui cùm essent laici, siue lectores, vxores ducere potuerunt.* In eodem sensu est Concilium Carthaginense 3. *can.* 19. relatum *in cap. lectores* 8. 38. *dist.* & apertissimum Martyrologij Romani testimonium die 13. mensis Iulij, vbi habetur: *Quod in Africa sanctorum Confessorum Eugenij Carthaginensis Episcopi, fide, ac virtutibus gloriosi, & vniuersi Cleri eiusdem Ecclesiæ, qui ferè quingenti, vel eo ampliùs in persecutione sub Heuerico Rege Arriano cæde, inediaque macerati (inter quos plurimi lectores infantuli) gaudentes in Domino procul exilio eadem die crudeli extrusi sunt.* Lectores infantulos expulsos exilio fuisse ait Martyrologium: Ergo lectoratus munus aliquem maiorum ordinum non exigebat, sed quod ad canendos ecclesiasticos modulos essent instructi pueri; vetus enim mos fuit, vt docet Baronius ex Victore Vticensi *in notis ad prædictum Martyrologij locum, littera H*, & in præsens vrget vsus, vt pueri vocis elegantia ad canendas res Ecclesiasticas musicis modulis imbuerentur, vt expressè ex dicto testimonio constat, & ex Venantio Fortunato *lib.* 2. *ad Clerum Parisiacum.*

Hinc puer assiduis attemperat organa cannis,
Inde senex largam ructat ab ore tubam.
Disparibus tropulis fistula dulce sonat.

Expressiùs in prædictam expositionem infantum lectorum idem Venantius in fine:

Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans.

Cui expositioni bellissimè accedit, vt extra aleam, sub voce *lectores*, intelligamus comprehendi cantores, seu psalmistas pueros, quos infantulos Martyrologium Romanum appellat. Quibus animaduersis perspicuè elucidatur difficultas supra adducta, si lectores in eo textu accipiamus pro cantoribus, non autem pro clericis gradu sacro decoratis; lectores enim licèt veste propria in Ecclesia psallere debeant, extra eam tamen habitu sæculari incedere non prohibentur, vt hodie faciunt pueri, qui in Ecclesijs Cathedralibus psallunt; nec solutioni huic aduersantur verba illa, *Lectores ordinati*, tanquam si illis comprehendantur non inferioris gradus, sed superioris ordinis clerici, vtpote Subdiaconi; quia etsi tantùm tonsurentur ordinati in maiori gradu, tamen etiam inferiores ordinati vocari possunt, quia ordinem constituunt, seu gradum in Ecclesiastica hierarchia, vt *in cap. cleros*, 21. *dist. cap. perlectis*, 25. *dist. cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* Huiusmodi lectores, vt ordinati nominantur à Cæsare *q.* 3. *proœmiali, de Eccles. hierarch. num.* 7. Quapropter etsi lectoribus in hoc sensu non prohibeatur laicalium vsus vestium extra Ecclesiam *in dicto can.* 29. *Concil. Brachar.* non ex eo dicendum est idem de clericis maiori in gradu constitutis, qui non solùm intra Ecclesiam, verùm nec extra in laicali veste incedere debent.

Deinde aduersatur textus *in cap. si quis virorum* 15. 30. *dist.* vbi à Patribus Concilij Gangrensis celebrati circa annum 324. anathema decernitur aduersus illos, qui putauerint proposito sancto, seu continentiæ conuenire vti pallio potius quàm alio vestimenti genere; & reprehendendos esse, qui byrrhis, aliaue communi vterentur veste. Audiamus nunc Concilij contextum: *Si quis virorum putauerit sancto proposito* (id est, continentiæ) *conuenire, vt pallio vtatur, tanquam ex eo iustitiam habiturus, & reprehendat, vel iudicet alios, qui cum reuerentia byrrhis vtuntur, & alia veste communi, quæ in vsu est, anathema sit.* Ex quibus canonis verbis manifestè deducitur, non debere esse discretos habitus, immò reprehendendos esse, qui habitus differentia profiteri crediderint continentiam. Ergo clericos non dedecet vestibus vti communibus, seu laicalibus, quæ passim scilicet & vulgò in vsu sunt. Probatur consequentia, quia sanctum propositum, de quo in dicto canone Concilij Gangrensis, seu continentiæ professio, propriè clericos respicit. Probat mihi Concilium 3. Carthag. *can.* 11. relatum *in cap. lectores* 8. 32. *distinct.* ibi: *Aut continentiam profiteri.* Et Leo Pontifex *epist.* 92. *ad Rusticum Narbonensem*, ibi: *Legem continentiæ eandem esse ministris altaris cum cæteris.* Patrum, Conciliorumque decretis etiam probatur, quæ de cœlibatu clericorum loquuntur, quorum numerus innumerus est. Ex hac itaque comprobata consequentia manifestè colligitur, quod discretio habitus parum, nihilue refert ad statum continentiæ, seu clericalem designandum, & dignoscendum; immò reprehendendos esse, qui habitu, vestiumque cultu contineri continentiam affirmauerint clericalem, aduersus quos anathema in prædicto canone fertur. Augetur difficultas ipsius canonis ex eo, quia non tantùm clerici, verùm & vniuersi Christiani tempore ipsius Concilij, vbi primùm religioni, fideique christianæ nomen dabant, exuere consueuerant togam, & pallium 22 *Exponitur cap. Si quis virorum 15. 30. dist.*

indue-

induere;vnde in Chriſtianos profluxit, *de toga ad pallium*: cui victerio celebre nomen dedit liber, quem de pallio Tertullianus ſcripſit, vt notarunt ibi Pamelius, Rigalcius, & Ambianas;& tamen licèt hoc certum ſit, in dicto canone non condemnatur habitus indiſcretio in clericis, quamuis pretioſioribus vtantur veſtibus, vt erant byrrhi, Byrrhus enim iuxta Zonaram, & Balſamonem ibi, erat veſtis ſerica: quibus fauet Iuſtinianus *in tit C. de veſtibus holoberis*, *lib.* 11. Igitur non rectè in præſenti textu veſtes pretioſiores clericis prohibentur. Pro cuius canonis expoſitione primò prælibandum eſt, byrrhos vulgò accipi non ſolum pro tegumento capitis, *l.* 1. *C. Theodoſ. de habitu quo vti oporteat*, vt probat Meurſius, & Caluinus verbo *Byrrhus*; verum etiam pro veſte communi clericis, & laicis, cuius mentio fit à Caſſiano *lib.* 1. *inſtit cap.* 7. D. Clemente Alexand. *lib.* 2. *pædagog cap.* 4. ibi: *Chlamys, quæ dicitur epheſtis, aut byrrhus, quia corpus complectitur.* Cælio Rhodigino *lib.* 16. *antiq. lect. cap.* 10. ibi: *Byrrhum Romanam fuiſſe veſtem Græci ſcribunt.* Diacono *lib.* 4. *hiſtor. Longobard. cap.* 6. ibi: *Longobardi ſuper equos equitantes tributes byrrhos mittebant.* Materiam laneam fuiſſe, formam autem in laicis veſtem oblongam, in clericis verò fuiſſe paruam, quam hodie muccetam dicimus, & deferunt Canonici Regulares, latè probant Gazæus *in notis ad Caſſian. vbi proximè*, Pennotus *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. cap.* 22. *per totum*, Lamdmeter. *de veteri cleric. cap.* 12. *cum ſeqq.* & veſtem non pretioſam fuiſſe, conſtat *ex l.* 2. *C. Theodoſ. de veſtibus holoberis*, ibi: *Seruos ſanè omnium (quorum tamen dominos felicitudine conſtat militiæ non teneri) aut byrrhis vti permittimus, aut cucullis.* Ex Auſonio & Iuuenali probat Pennotus *d. cap.* 22. Sciendum etiam eſt Hæreticos Euſtathianos, monachos palliatos fuiſſe, qui vſque adeò, Euſtathio fautore, ſuo monachiſmo fauebant, vt cæteros Chriſtianos odio haberent, ſpernerentque prætextu quodam inordinato ſanctitatis, reliquos monachos byrrhis, veſtibuſque vilioribus vtentes damnantes; in quorum inſanam ſectam Synodus Gangrenſis anathema dixit, quòd irriderent monachos alios byrrhis, aut veſte breuiori, quàm pallio, vtentes: refert Baronius *anno* 197. *num.* 8. & *anno* 261. *num.* 41. Quibus obſeruatis facilè conſtat, in prædicto canone non agi de clericis veſtes pretioſiores deferentibus, ſed potiùs de monachis viliore veſte vtentibus; neque in eo textu damnari habitus diſcretionem, ſed tantum errorem eorum, qui exiſtimabant, ſanctitati & continentiæ tantum conuenire pallium deferri, in contemptum aliorum, qui veſte viliori vtebantur: docuit Gazæus *ad Caſſianum d. lib.* 1. *cap.* 6.

CAPVT VLTIMVM.

Honorius III. *Ambian.* a *Epiſcopo.*

EX litteris nobilis viri Pontini, & b Moſtrolien. Comitis intelleximus, quod quidam ſolo nomine clerici terræ ſuæ, c vxorati, d vſurarij, e & tabernarij, eccleſiaſticis, quibus carere debent beneficijs, non contenti, potiùs illicitis ſæcularibus f negotiationibus, & curis domeſticis, quàm officijs, & obſequijs Eccleſiarum intendunt: & gaudere volentes priuilegio clericali, nolunt ſtatutis g patriæ, quibus, quotiens expedit, ſicut laici ſe tuentur, h etiam in negotiationum ſuarum quæſtibus ſubiacere. Vnde quia magnum ex hoc ſcandalum inter laicos generatur, nobis humiliter ſupplicauit, vt vel compelli huiuſmodi clericos ad ſeruiendum Eccleſijs, illicitis ſæcularibus negotiationibus poſtpoſitis, mandaremus; vel pateremur eos quoad facultates eorum ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubiacere. Cùm ergo ſupradicta in clericalis ordinis vituperium redundare noſcantur, & clericorum vita generare non debeat ſcandalum laicis, ſed præſtare honeſtatis exemplum, f. t. mandamus, quatenus ſi eſt ita, cùm loci diœceſanus exiſtas, clericos tales, ſi tertiò i moniti à te Eccleſijs ſeruire contempſerint, huiuſmodi negotiationibus prætermiſſis, cùm k facto huiuſmodi priuilegium abijciant clericale, quominus de ſuis facultatibus, dum his ſe implicant, ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubiaceant, non defendas.

NOTÆ.

a AMbian.] Geraldo, vel Gerardo, ſeu Euerardo inſtauratori maioris Eccleſiæ Ambianenſis, vt ex Claudio Roberto refert Cironius *in præſenti.* De Ambianenſi Diœceſi iam nonnulla notaui *in cap.* 37. *de reſcript.* Eius etiam mentio fit *in cap. ſanè, de regular. cap. porrò, de priuil.*

1 b *Pontini, & Monſtrolienſis.*] Ita legendum eſſe, & non vt habetur in ſexta collectione, iam notarunt Fabrotus, & Cuiacius hic. Nobilis Comitatus Ponticu, & Monſtreil, ita appellatus à multitudine Pontium ſuper lacus, & paludes, eſt in Gallia, pro quo ſæpè ſæpius decertatum inter Francos & Anglos, refert Cironius *in præſenti.*

c *Vxorati.*] Hæc vox omiſſa eſt in ſexta collectione; extat tamen in quinta edita à Cironio, ex qua tranſcripſi textum hunc. De clericis autem vxoratis agemus infrà *in tit.* 3.

d *Vſurarij.*] De quibus, & eorum pœnis agemus *in cap.* 1. *de vſuris.*

2 e *Tabernarij.*] Non tabernas ingredientes, de quibus egi *in cap. anteced. & in cap. à crapula*; ſed tabernas habentes ad vinum vendendum, quod clericis prohibitum eſt, *cap. nulli* 100. *d. Clement.* 1. *hoc tit.* vbi repetentes, & congeſti à Barboſa latè diſputant, an clerici per alios poſſint in taberna negotiationem exercere.

f *Negotiationibus.*] De quo conqueritur Sulpitius Seuerus *ſacræ hiſt. lib.* 1. his verbis: *Etenim præcepti huius non ſolùm immemores, ſed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido, veluti tabes inceſſit. Inhiant poſſeſſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæſtui per omnia ſtudent.* An quia negotiantium vita nihil aliud eſt, quàm fraus, atque periurium? vt ait Saluianus *lib.* 3. & 4. *de gubernat. Dei.* Author Imperfecti Operis in Matthæum, ſiue vt nupero editori placet, Ioannes Hieroſolymitanus *cap.* 12. *in Matthæum. Qui emit, & vendit, ſine mendacio, & periurio eſſe non poteſt: neceſſe eſt enim, vt è negotiatoribus hic iuret, quia non tantùm valet res, quantum comparat eam; & ille iuret, quia plus valet res, quàm vendit.* Sed & mercium venditio aliena eſt à clericis, qui Deo magis operari debent, quàm mammonæ ſeruire. D. Ambroſius 1. *de offic. cap.* 35. *Non te implices negotijs ſæcularibus, quoniam Deo militas; etenim ſi is, qui Imperatori militat, à ſuſceptione litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus; quantò magis qui fidei exercet militiam, ab omni vſu negotiationis abſtinere debet?* D. Auguſtinus *in quæſtion. ex vtroque Teſtamento, quæſt.* 127. ibi: *Negotiari aliquando licet, aliquando non licet; antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto iam non licet. Non quod diſſimilis res ſit, ſed is qui facit,* vt ait idem vir ſanctus *epiſt.* 5. Elfricus *in canonibus ad Vulſinum Epiſcopum, num.* 30. ibi: *Presbyter nec ſit mercator, nec mercaturæ cupidus.* Illud tamen notandum eſt, in præſenti agi de inhoneſtis commercijs: eſt enim quædam mercatura honeſtatis conſcia, *l.* 2. *C. de Epiſc. & Cleric.* ex qua ſi quid clerici acquiſierint, id in vſum pauperum, atque egentium elargiri debere conſtituitur in eadem lege, niſi fortè clerici victum artificio ſibi quærant, vt veteres canones præcipiunt. Luculentum exemplar extat apud Gregorium Turonenſem *de vitis Patrum, cap.* 8. ſic enim de ſancto Nicetio Epiſcopo Lugdunenſi ſcribit: *Defuncto autem patre, hic cum genitrice iam clericus in domo paterna reſidens, cum reliquis famulis manu propria laborabat.* Et mox: *Ætate quoque tricenaria presbyterij honore præditus, nequaquam ſe à labore operis quod prius geſſit, abſtinebat, ſed ſemper manibus proprijs operabatur cum famulis*; vt Chriſtiani in

primis

primis Christianæ fidei cunabulis, arte, & opera victum sibi parabant, quos ideò Iuuenalis, vt quidam putant, cerdones vocat *satyra* 4.

— Postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat.

De monachis passiua res est. Seuerus Sulpitius *de vita S. Martini*: *Nemo ibi proprium quicquam habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, vt plerisque monachis moris est, quidquam licebat; ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen minor ætas deputabatur, maiores orationi vacabant. Et hi negotiatores sunt?* Idem Ioannes Hierosolymitanus *in d. cap. 21. Ergo ostendam quis non est negotiator, vt qui secundùm regulam istam non fuerint, intelligas omnes negotiatores esse: id est, quicunque rem comparat, non vt rem ipsam integram, & immutatam vendat, sed vt opus fiat ex ea, ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sibi comparat, vnde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum, id est, qui rem vendit, cuius æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio; vt putà faber comparat ferrum, & facit ferramentum; sed ferramentum illud non tantum habet ferri, quantum valet, sed secundùm opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, vt illam ipsam integram, & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei eijcitur.*

g *Statutis patriæ.*] Hæc verba exposui *in cap. Ecclesia, de constit.*

h *Tuentur.*] Res ita contingebat in ditionibus
4 Pontini, Monstrolienfisque Comitis: mercatores multis, & singularibus quibusdam gaudebant ex loci statuto priuilegijs, vt abundantiùs, & libentiùs eò genus omne mercium tum inueheretur, & vndique illuc à mercatoribus confluerer; ita tamen vt mercatores vicissim certum quid in vsum publicum, vel etiam Principis conferrent nomine vectigalis in inuehendis, vel euehendis mercibus. Ponamus priuilegium ex statuto fuisse mercatoribus concessum, vt si quid ipsis per illarum ditionum itinera fuisset à grassatoribus ereptum, id ipsis de publico, vel per Principem pensaretur, vt supponit Abbas antiquus in præsenti. Clerici ergo ipsius Comitatus lucris inhiantes, mercaturæ vacabant, & si quid fortè mercium per itinera publica amisissent, ex publico quidem repetebant, volentes vti priuilegio mercatoribus omnibus concesso; sed vectigal constitutum soluere prorsus recusabant, eò quòd clericis competeret ecclesiastica immunitas, *ex cap. non minus*, cum vulgatis, *de immunit. Eccles.* Atque sic ex statuto laicorum commodum sentire volebant, incommodum vel onus vllum vectigalis memorati sentire nolebant; quâ de re conquestus apud Summum Pontificem Comes ille Pontinus, præsens hoc impetrauit rescriptum ad Episcopum Ambianensem, in cuius diœcesi ditiones Comitis Pontini, Monstroliensisque sitæ erant.

5 i *Tertiò commoniti.*] Consonat textus *in cap. 2. ne clericis, cap. perpendimus 23. cap. contingit 25. de sentent. excommun.* Quod trina denunciatio exigatur in hoc casu, & similibus, receptum est exemplo iuris ciuilis, quo attento, quibus in causis denunciatio est necessaria, plerumque trina denunciatio exigitur, *l. 4. ff. de pignorat. act. l. contumacia, ff. de re iudic. l. 8. & 9. C. quomodo & quando, l. vlt. C. Theodos. ad SC. Claudianum.* Nouel. 117. §. *penult.* quare quæ trina vice fit denunciatio, legitima dicitur, & canonica, quasi ab vtroque iure approbata in præsenti, & *in cap. contingit*, & *l. 2. de senteat. excommun.* Vt tamen ex negotiatione clericus gabellam soluat, non desideratur trina monitio, vt docuerunt Gregorius *in l. 49. verbo Las Francias, tit. 6. partit. 1.* Flores de Mena *lib. 2. variar. cap. 21. à num. 232.* Gironda *de Gabellis, 7. par. num. 10.* Bobadilla *polit. lib. 2. cap. 18. num. 124.* Tapia *2. tom. caten. mor. art. 9. q. 16.* non quia ita consuetudine obtentum est, vt existimauit Lasarte *de decima vendit. cap. 19. num. 79.* cùm talis consuetudo in Ecclesiæ præiudicium admitti non possit, ex traditis à Gratiano *discept. forens. cap. 94.* Patre Suarez *lib. 4. aduers. Regem Angliæ, cap. 32. num. 2.* Salas *de legibus q. 96. tract. 14. disp. 14. sect. 12.* sed potius quia in dicto capite *quamquam, de censibus*, & in Clementina *præsenti, eod. titulo*, nulla monitio desideratur, vt aduertit Dominicus *in d. cap. quamquam, num. 5.* Nec contrarium probatur in hoc textu; nam in eius specie non agitur solùm de gabella ipsarummet rerum, quas clerici negotiatores distrahebant; sed contra personas eorum, qui ter moniti ab Episcopo, non desistebant à negotiatione, vt ipsi priuilegio clericali exuti, vectigalia, & alia tributa de omnibus rebus soluere cogerentur, vt docuerunt Gregorius *vbi suprà*, Molina *de iustitia 2. tom. disp. 342.* Gutierrez *de gabellis quæst. 93. num. 13.*

k *Cùm facto.*] Id est, ipso actu, vel ipso facto, absque vlla sententia iudicis. Plerumque enim in iure adijcitur quibusdam actibus hæc clausula, ad differentiam eorum, in quibus sententia iudicis desideratur, vt *in l. eius, ff. de iure fisci*; quod loquendi genus etiam iure ciuili vsitatum reperimus *in l. penult. §. vlt. ff. de ritu nupt. l. 1. C. ex quibus causis seruit.* 6

COMMENTARIVM.

Sicut clericus, qui habitu clericali relicto, assumptaque laicali veste, trina monitione præmissa, ipso facto fori priuilegium amittit, *cap. 2. ne clerici, vel mon. cap. perpendimus 23. cap. ad audientiam 25. cap. contingit 45. de sentent. excommun. cap. si iudex, eod. tit. in 6. cap. vnico, de clericis coniugatis, eodem libro:* illustrant Sausay *in Panopl. cleric. ad finem*, Barbosa *de iure eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2.* Suarez *de censur. disp. 22. sect. 1. num. 10.* ita clericus negotiationibus se immiscens, amittit priuilegium, quo fruitur, vt non ligetur statuto laicorum, de quo *in cap. Ecclesia, de const.* & priuilegium immunitatis à tributis, & gabellis, cæterisque pensitationibus, *cap. non minus, cap. aduersus, de immunit. eccles. cap. quamquam, de censibus, lib. 6. l. 7. tit. 18. lib. 9. recopil.* Illustrant innumeri congesti à Vela *tom. 2. dissert. 45. num. 59.* Rouffel. *lib. 4. hist. Pontific. iurisdict. cap. 3. num. 41.* Carleual. *de iudicijs, tit. 1. fol. 58. num. 159.* qui exponunt casus, in quibus clerici propriè dicuntur negotiatores; & tunc captis pignoribus, posse per iudicem sæcularem cogi tributa soluere, probat cum alijs innumeris Parexa *de instrum. edit. tom. 2. tit. 6. resol. 9. num. 77.* Barbosa *de potest. Episcopi, alleg. 13. num. 10.* Et pro ipsarum gabellarum solutione clericum coram iudice sæculari posse conueniri, *ex dicta l. 7.* ibi, *Como si fueran legos; tit. 18. lib. 9. recopil.* resoluunt Mexia *in pragm. panis, conclus. 5. num. 23.* & pluribus relatis Gironda *de gabellis 7. par. in princip. num. 25.* Bobadilla *d. lib. 2. cap. 18. num. 124.* non quia eo casu iudex sæcularis iurisdictionem in clericum habeat, sed tantùm vt pignoribus captis ipsum ad gabellarum solutionem constringat, vt notarunt Azeuedus *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil.* Lasarte *de decima vendit. cap. 19.* Gutierrez *de gabellis quæst. 94.*

TITV-

TITVLVS II.

De cohabitatione Clericorum & Mulierum.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Nannetenſi.*

INhibendum eſt,& modis omnibus interminandum eſt,vt nullus ſacerdos eas perſonas fœminarum,ſicut in canone [b] inſertum continetur,de quibus ſuſpicio eſſe poteſt, in domo ſua retineat; ſed neque illas,quas [c] canones concedunt,matrem,amitam,ſororem, quia inſtigante diabolo etiam in illis ſcelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pediſequas [d] illarum. Sed ſi qua de his habuerit talem neceſſitatem patientem, cui ſit neceſſitas ſuſtentationis [e] presbyteri,habeat in vico, aut in villa domum longè à presbyteri conuerſatione, & ei ibi ſubminiſtret quæ neceſſaria ſunt. Sed ſecundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum eſt, vt nulla fœmina ad altare accedere præſumat, aut presbytero miniſtrare [f], aut in [g] cancellos ſtare, aut ſedere.

NOTÆ.

1 a NAnnetenſi.] In ſexta collectione legitur, Ex Concilio Maguntino, ſed malè, cùm in nullo ex Concilijs Maguntinis hæc verba reperiantur, licèt ſententia extet in Concilio Maguntino ſub Arnulpho *cap.* 10. his verbis: *Quamuis ſacri canones quaſdam perſonas fœminarum ſimul cum clericis in vna domo habitare permittant, tamen quod multùm dolendum eſt, ſæpe audiuimus per illam conceſſionem plurima ſcelera eſſe commiſſa, ita vt quidam ſacerdotum cum proprijs ſororibus concumbentes, filios ex eis generaſſent; & idcircò conſtituit hæc ſancta Synodus, vt nullus presbyter vllam fœminam ſecum in domo propria permittat, quatenus occaſio malæ ſuſpicionis, vel facti iniqui penitus auferatur*. Cuiacius in præſenti exiſtimat deprauatam eſſe hanc inſcriptionem, & legendum eſſe ex Concilio Africano, quia licèt in nullo ex Concilijs Africanis extent præſentis verba, tamen cùm plura Concilia Africana periſſent, credit Cuiacius in aliquo ex eis præſentem canonem editum fuiſſe. Sed cùm tam in prima collectione *ſub hoc tit. cap.* 1. quàm apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 106. Iuonem *p.* 6. *Decreti*, *cap.* 192. legatur, Ex Concilio Nannetenſi, & in ipſo Concilio *can.* 3. reperiatur textus hic prout extat in hac, & in alijs collectionibus, dubitari non poteſt tranſcriptum fuiſſe ex Concilio Nannetenſi temporibus Formoſi Pontificis celebrato, cuius canones reperiuntur *tom.* 14. *Conciliorum*, & apud Coriolanum *in ſumma Concil. fol.* 856.

2 b *Canone*.] Tertio videlicet Concilij Nicæni, cuius verba referunt Burchardus *lib.* 2. *Decreti*, *tit.* 8. *cap.* 109. Iuo Carnot. *p.* 3. *Decreti*, *tit.* 8. *cap.* 29. Anſelmus *lib.* 7. *cap.* 33. Gratianus *in cap. interdixit* 16. 32. *diſt.* Martinus Brachar. *in can.* 32. *ſuæ collect.* Iuſtinianus *in Nouel.* 123.

3 c *Canones*.] Illi videlicet, qui permittunt clericis ſecum habere matrem, ſororem, amitam, vel materteram, *cap. interdiximus*, 32. *diſt. cap. volumus*, *cap. in omnibus*, 81. *diſt.* Concilium Arelat. 2. *can.* 3. ibi: *Si quis de clericis à gradu Diaconatus in ſolatio ſuo mulierem præter auiam, matrem, ſororem, filiam, neptem, vel conuerſam ſecum vxorem habere præſumpſerit, à communione alienus habeatur*. Aruernenſe *can.* 15. vbi de Epiſcopis, Presbyteris, & alijs clericis ita cauetur: *Fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantùm cum auia, matre, ſorore, vel nepte, ſi neceſſitas compulerit, habitent, de quibus vt priorum canonum ſeries continet, nefas eſt aliud quàm natura conſtituit, ſuſpicari*. Turon. 2. *can.* 1. *Nullus clericorum, Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, quaſi ſanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam pro conſeruatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat, quæ & ipſa extranea eſt, dum non eſt mater, aut ſoror, aut filia*. Rhemenſe *can.* 22. *A ſacerdotibus omnis ſuſpicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, id eſt, matrem, aut ſororem, vel eas tantùm perſonas, à qui omnes ſuſpiciones effugiant*. Ad quos canones, & alios ſimiles infrà referendos reſpexerunt PP. Concilij Nannet. *in præſenti*, & Concilij Cabilon. *can.* 3. ibi: *Licèt in prioribus canonibus fuerit ſtatutum, placuit tamen reuocare, vt ſi Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicunque ex ſacerdotali catalogo præter perſonas, quæ in ipſis canonibus continentur, cum qualicumque extranea muliere familiaritatem habere præſumpſerit, quæ dedecoris, vel adulterij poſſit adferre ſuſpicionem, iuxta ſtatuta canonum ab ordine degradetur*. D. Gregorius *lib.* 7. *regeſtr. epiſt.* 108. ad Siagrium: *Volumus te Synodum congregare, atque vt in ea omnia, quæ ſanctis canonibus ſunt aduerſa, diſtrictè ſub anathematis interpoſitione damnentur*, &c. id eſt, *vt nec aliæ mulieres cum ſacerdotibus habitent niſi eæ, quæ ſacris canonibus ſunt permiſſa*. Tolet. 2. *can.* 3. Tolet. 4. *can.* 42. Hiſpal. 1. *can.* 3. *l.* 19. *C. de Epiſcop. & cleric.* quæ extat *in l.* 44. *C. Theodoſ. eod. tit.* vbi legitur, *ſæui criminis*, rectius quàm in Iuſtinianeo, *ſæui*: ſic ſæuitas morum *in l.* 17. *C. Theodoſ. de pœnis*; notauit Iuretus ad Symmachum *lib.* 1. *epiſt.* 25. *Sæui dogmatis*, *in l.* 19. *C. Theodoſ. de hæretic. Sæuitas interpretationis*, apud D. Ambroſium *lib.* 3. *de fide*: ſicque *in l. ſi qui* 5. *C. de poſtul.* pro ſæuitate, *ſæuitate*, legendum eſſe, poſt P. Fabrum notauit Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap* 3. *art.* 8. videndus Voſſius *in Etymologico*, *verbo Sæuus*. De his perſonis accipi poteſt Vrbanus II. in Synodo Claromont. *cap.* 2. ibi: *Statutum eſt, vt omni die & monachi, & clerici, & qui cum eis fuerint, in pace permaneant*.

d *Pediſequis*.] Quæ dominas, matres videlicet, vel ſorores ſequuntur. Plautus *in Milite*: *Pediſequæ filius ſum*. Terentius *in Andria*: *Accedo ad pediſequas*. 4
Hinc pediſequi olim in Eccleſia dicebantur laici ruſtici, qui ſequebantur Eccleſiæ miniſtros, vt pabulum tempore opportuno reciperent. Petrus Bleſenſis *ſerm.* 18. ibi: *Deiuidum, & Pediſequum, fidelium genus: ſanè ſecundum hierarchiam Dionyſij duo ſunt genera fidelium in Eccleſia Dei. Primum quod dicitur Deiuidum; alterum quod appellatur Pediſequum. Deiuidus dicimus miniſtros Eccleſiæ, quibus credita ſunt eloquia Dei, quibus dictum eſt: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei; cæteris autem in parabolis, quibus Chriſtus ait: Omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis. Pediſequos verò dicimus populum multitudinis, qui ſedet ſecus pedes Deiuidi, vt audiat legem ex ore ipſius, & percipiat de manu eius pabulum vitæ in tempore opportuno*. Iterum *ſerm*, 10. *Eſt namque duplex genus hominum; Pediſequum, & quoddam Deiuidum. Pediſequum hominum genus eſt, qui Deum non poſſunt agnoſcere per intelligentiam ſcripturarum, ſed veſtigia eius quoquo modo indagant per viſibilia huius mundi. Per viſibilia enim huius mundi inuiſibilia conſpiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur, ſed Deiuido, qui ſcilicet Deum vident per intelligentiam ſcripturarum*.

e *Suſtentatio Presbyteri*.] Non ſolùm enim presbyteri ex fructibus ſuorum beneficiorum poſſunt alimenta præbere parentibus, ſororibus, aut conſanguineis ſimili gradu coniunctis, verum & eas dotare, vt latè probat Valenzuela *conſil.* 98. *per totum*, & dicemus *in cap.* 1. *de teſtam.* 5

f *Miniſtrare*.] Non ſolùm enim prohibetur fœminis offerre ſacrificium propter incapacitatem ſacerdotij, ratione ſexus, *cap. tertiò quæritur* 15. *q.* 3. Tertullianus *de veland. virg. cap.* 9. Firmilianus *epiſt.* 75. quæ extat inter epiſtolas D. Cypriani, S. Epiphanius *hæreſi* 49. & 79. vnde in 6

Con-

Concilio Rhemensi relato à Gratiano in cap. peruenit, 29. de consecr. dist. 2. reprehenditur tanquam detestabile, quod quidam presbyteri in tantùm paruipenderent diuina ministeria, vt fœminis traderent sacrum Domini corpus, vt infirmis deferrent: verùm nec presbytero ministranti vrceolos licet illis ministrare, vel respondere. Concil. Laodic. can. 44. Soterus epist. 2. Zacharias Pontifex epist. 6. ad Pipinum Regem, vbi transcribit Gelasium epist. ad Episcopos Lucaniæ, vbi inquiunt vnus & alter Summus Pontifex: Nefas est fœminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum officijs sunt deputata, præsumere; nihilominus impatienter audiuimus, tantum sacrarum rerum subijsse despectum, vt fœminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque quæ non nisi virorum famulatui deputata, sexum cui non competunt, exhibere, &c. qui vel ista committunt, vel committentes minimè publicando prauis excessibus se fauere significant. Concil. Paris. lib. 1. cap. 45. Theodulphus Episcopus Aurelian. in epist. Decretali ad Clerum, ibi: Fœminæ Missam sacerdote celebrante nequaquam ad altare accedant, sed locis suis stent, & ibi sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat; memores enim esse debent fœminæ infirmitatis suæ, & sexus imbecillitatis; & idcircò sancta quælibet in ministerio contingere pertimescant. Omittenda non est sancta Hildegardis, quæ lib. 2. de visione, cap. 6. ait: Nec fœminæ ad idem altare debent accedere, quoniam ipsæ infirmum ac debile habitaculum sunt. Illustrant Vicecomes de ritibus Missæ volum. 3. lib. 1. cap. 14. P. Henao tom. 1. de sacrif. Missæ, disp. 14. sect. 2. num. 16. Turrianus contra Magdeburg. cap. 5.

7 g Cancellos.] D. Clemens lib. 2. constit. cap. 57. probaui in cap. 1. suprà, tit. proximo. Hac tamen in re dispensatum est apud Græcos cum mulieribus, quoad templum Dominicæ Imaginis in Chalcopratæis, siue in Chalce, aut ad Portam æream, ab Hebræo ad fidem conuerso, cui nomen Abraham, exædificatam. Illic enim fœminæ subibant cancellos ad venerationem Imaginis Dominicæ, cui nomen Antiphonetes. Causam indulgentiæ mulieribus quoad eum locum concessæ, ignorare se fatetur Balsamon; sed veram refert Theophilus Raynaud. tom. 12. in tract. de sobria frequent. mulier. fol. 292.

COMMENTARIVM.

8 Conclusio traditur & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: Clerici non debent secum in domo retinere mulierem suspectam de incontinentia, etiamsi sit mater, vel soror. Probant eam textus in cap. clericus 20. cap. clerici 32. cap. ad renum 33. c. legitur, 81. dist. cap. 1. & ferè per totam 18. q. 2. cap. clericus, dist. 82. Concilium Foroiuliense can. 4. ibi: Vt iuxta Nicæni venerandi diffinitionem Concilij, nullus patiatur subintroductas mulieres secum in domo propria habere, vel priuatè cum eis cohabitantes conuersari; & quamquam de quibusdam inhonesta carentibus suspicione clementiùs aliquo modo mihi legatur indultum: nos tamen omnes omninò nunc necessarium vetare prospeximus, eo quòd experimento didicerimus, illarum velamento alias licentiùs ad eos aditum veniendi perditionis causam habuisse. Aquisgran. 2. sub Ludouico p. 3. cap. 11. ibi: Decernimus, vt presbyteris nulla omninò cohabitet fœminarum; contemnentes autem hanc constitutionem, periculum proprij sustinere gradus. Metense can. 3. ibi: Nequaquam in sua domo secum aliquam fœminam sacerdotes habeant, nec matrem, nec sororem: sed auferentes omnem occasionem sathanæ, angelicam vitam ducant. Theodulphus in epist. ad presbyt. Aurelian. cap. 12. ibi: Nulla fœmina cum presbytero in vna domo habitet: quamuis enim canones matrem, & sororem, & huiuscemodi personas, in quibus nulla sit suspicio, cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcircò amputamus, quia in obsequio, siue imputatione illarum conueniunt aliæ fœminæ, quæ non sunt ei affinitate coniunctæ, & eum ad peccatum illiciunt. Concilium Andegau. cap. 5. Familiaritatem extranearum fœminarum nouerint esse vitandum; sed si qui sunt cælibes (lege debiles) non nisi à sororibus, aut amitis suis, aut à matribus consolentur. Aurelianense can. 3. Nullus Episcoporum, Presbyterorum, aut Diaconorum extranearum mulierum intra domum præsumat habere solatium, quibus etiam pro vtilitate, seu aliqua familiariùs regenda committat: quod etiam de propinquis fœminis indicentes, similiter prohibemus, ne sub concessa sibi licentia parentali, ex earum sequipedis memoratorum vita, vel opinio polluatur. Bracharense 3. can. 4. ibi: Vt nullus sacerdotum, siue quisque de clero, absque honesto, & competenti testimonio, excepta sola matre, cum quibuslibet fœminis secretè se præsumat adiungere, & non solùm extraneis mulieribus, sed nec etiam cum sororibus & propinquis. Hipponense can. 26. African. sub Bonifacio, cap. 5. Matiscon. 1. cap. 1. & 3. Turonense 1. can. 1. & 3. Turon. 2. can. 10. & 11. D. Clemens epist. 2. ad Iacobum, D. Cyprian. epist. 63. D. Ambrosius lib. 1. de offic. cap. 20. Isidorus Pelusiota lib. 2. epist. 62. & lib. 2. epist. 84. D. Augustinus epist. 236. P. Damianus opuscul. 52. cap. 5. Alia SS. PP. testimonia, variosque Conciliorum canones, in quibus prohibetur clericis cohabitatio cum fœminis, congerunt Antonius August. in epit. lib. 6. tit. 37. & 38. & lib. 7. tit. 18. & 20. & lib. 8. tit. 26. & 27. & lib. 39. tit. 31. Crespetius in summa, verbo Clerici mulierum contubernio. Illustrant vltra congestos à Barbosa in collect. & select. ad hunc textum. & Garaña in præsenti, Germonius lib. 1. animadu. cap. 18. Basilius lib. 7. de matrim. cap. 26. num. 5. Petrus Gregorius lib. 1. partit. tit. 21. cap. 1. Barbosa de iure eccles. lib. 1. cap. 40. num. 32. Cuiacius hîc, & in Nouel. 6. & lib. 2. obseruat. c. 29. Lantdmeter. lib. 2. de veteri monach. cap. 47. Loaysa in can. 12. Concil. Tolet. 4. & can. 5. Concil. Tolet. 12. Balsamon in can. 47. Synod. 6. & in epist. Basilij ad Gregor. Presbyt. & in supplement. fol. 123. Bosquetus in notis ad Innocent. III. lib. 3. epist. 80. Fornerius rerum quotid. lib. 6. cap. 10. Cironius lib. 3. obseru. cap. 9. & 10. Salmutius ad Pancirol. tit. 49. num. 3. Baronius anno 398. Bermondus de publicis concub. verbo Tenent, fol. 226. Gibalinus de clausura regul. disquisit. 1. c. 1. §. 1. & cap. 9. §. 1. Robertus lib. 1. rer. iudic. cap. 20. fol. 124. Espenceus l. 6. de continentia, cap. 12. Ambianas ad Tertullianum de exhort. castitat. cap. 12. obser. 2. & de monog. cap. 8. obseru. 2. Narbona anno 60. q. 60. Mornacius in Authent. Episcopi, C. de Episcopis & Clericis, Iustelus ad canones Eccles. vniuers. in can. 3. Concil. Nicæni. Ægidius de priuil. honest. art. 14. Albaspinus lib. 1. obseru. cap. 24. Luna, & Arellano lib. 3. singul. antinom. 1. Theophilus Raynaudus in tract. de sobria alterius sexus frequent. Villarroel. tom. 1. regim. eccles. p. 1. q. 2. art. 6. Hunnius ad Treutl. volum. 2. disp. 6. q. 32. Gothofredus in l. 44. C. Theodos. de Episc. & cleric. Plures congerit Cabreros de metu lib. 2. cap. 16. num. 42. aliosque congessi in can. 27. Concil. Illiber. Conclusionem huius textus illustrant Altesi. lib. 5. dissert. c. 12. Annibal Fabrotus ad lib. 1. tit. 4. paratitl. Balsam.

Sed aduersus hanc assertionem ita illustratam, pro dubitandi ratione sic insurgo: Sacerdotes ratione propriæ dignitatis, & status continenter viuere, & in omnibus suis actibus morum honestatem præferentes, laudabiliter se gerere debent, cap. vt clericorum, suprà tit. proximo, cap. cùm in iuuentute, de præsumpt. & non solùm internis virtutibus ornati esse debent, cap. multi, 40. dist. verum & exteriori virtutum ornamento grauitatem ostendere debent, actionesque suas ita componere, vt alijs rectum præbeant exemplum, cap. clerici, supra, tit. proximo. Ergo eorum cohabitatio cum fœminis prohiberi non debet, vt mulieres eorum sancta conuersatione vitia fugere, & ad meliorem vitæ frugem conuerti possint; nam vt ait Rex Psalmista psalmo 16. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Faciunt D. Isidorus lib. 3. soliloq. ibi: Sancta conuersatio confundit inimicum, ædificat proximum, glorificat Deum. Seneca epist. 6. ibi: Nulla res magis animos honestes, & in probrum inclinabiles reuocat ad rectum, quàm bonorum conuersatio; paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinent frequenter aspici, frequenter audiri. Facit etiam caput peruenit, 2. q. 7. caput inter, de purgat. canonic. lex Ædiles, §. hoc autem, ff. de ædilit. edict. lex eum qui, C. de Episc. & cleric. lex cohortales, C. de cohortalibus, lib. 12. probat Tiraq. l. 5. connubiali, num. 16. magis enim mouent exempla, quam verba, teste Aristotele lib. 10. Ethicorum. Vnde ait D. Hieronymus homil. 2. Si hominis clementissimi, & humanissimi imaginem præ oculis habeas, & in hunc assiduè oculos defigas, etiamsi millies abundes iuramentis, oculum perturbans, ad hoc virtutis exemplar respiciens perfectam consequeris sanitatem, puramque animi tranquillitatem. Ergo licet clericis cum fœminis cohabitare, vt saltem eorum exemplo ipsæ à morum prauitate reducantur. Augetur hæc difficultas ex necessitate ipsarum fœminarum; nam vt legitur Ecclesiastici capite 36. Vbi non est mulier, ingemiscit gens. Vnde necessarium malum mulier vocatur à D. Chrysostomo in Matthæum cap. 39. homil. 32. Vnde Metellus in oratione de ducendis vxoribus, ad populum habita, dixit: Si sine vxore possemus Quirites esse, omnes ea molestia careremus; sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commodè, nec sine illis viui possit, saluti perpetuæ 9 Impugnatur tradita assertio.

perpetuæ

petuæ potiùs quàm breui voluptati consulendum est. Igitur saltem ob earum necessitatem cohabitatio cum fœminis clericis permittenda est. Facit exemplum Christi. Domini, cuius quælibet actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap. 4. de elect. cap. nihil, 2. q. 1. Clement. 1. de Magistr.* Sed Dominus noster à mulieribus se tractari permisit, vt in casu Magdalenæ, & Samaritanæ: Ergo similiter clericis non debet prohiberi assidua conuersatio cum fœminis. Secunda etiam pars præsentis assertionis, vbi prohibetur clericis etiam cum matre, aut sorore cohabitare, difficilis redditur ex eo, nam nihil tam naturæ conueniens est, quàm vt filij simul cum matre in eadem domo degant, vt vulgò probatur per textum ibi *in dicta l. si ita legatum. ff. de condit. & demonstr.* Igitur clericis prohiberi non debet simul cum matre cohabitare, præcipuè cùm sacri canones cohabitationem fœminarum clericis prohibentes, expressè permittant cum matre, & sorore cohabitare, *cap. volumus 81. dicto cap. à nobis, hoc tit.* etiam suprà probaui. Igitur non rectè in præsenti etiam cum matre, & sorore clericis cohabitare prohibetur.

10 De distinctione sexuum. Qua dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod vt vtriusque sexus castitati, & pudicitiæ, sublata illecebrarum occasione, consuleretur, prisci Legumlatores discretas mulierum ac virorum mansiones esse voluerunt, adeò vt Plato *lib. 7. de legibus*, iam inde à septennio vtrumque sexum segregari voluerit, & pueros quidem vnà cum pueris, puellas autem pariter cum puellis exerceri; nec alia ratione veteres partem illam ædium, in qua conuiuia celebrabantur, *Andron* appellarunt, quàm quòd conuiuijs viri tantùm interessent. Suidas & Iulius Pollux *lib. 1. onomast. cap. 8.* Vitruuius *lib. 6. de Architect. cap. 10.* Ex diuerso gynæceum à mulieribus dictum est conclaue, in quo mulieres plerumque morabantur, authore Festo verbo *Andron*: notarunt Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 18.* P. Pinto *in spicil. cap. 3. num. 2.* Balsamon *in can. 47. Synodi 6.* Quæ sexuum discretio, seu separatio, non solum apud Græcos, vt Æmilius Probus in præfatione ait, sed etiam apud Romanos magnopere obseruata fuit, vt ex Plinio *lib. 2. epist. 17.* & Sidonio *lib. 2. epist. 2.* probat Sauarus *in eius notis*. Eadem ratione disparem sexum diuersis carceribus includi voluit Constantinus *in l. 3. C. de exhib. reis.* Nec apud eos licebat viris simul cum fœminis lauari, ideòque distincta erant balnea virorum & fœminarum. Vnde Gellius *lib. 10. noctium, cap. 3.* meminit cuiusdam Consulis in M. Marium animaduertentis, eo quòd balnea in quibus vxorem lauari voluerat, nec satis cauta, nec satis citò tradita ab eo fuissent: & Hesiodus *lib. 2. oper. & dier.* præcipit, ne viri in muliebri balneo corpus abluant: & ab Hadriano Imperatore lauacra pro distinctione sexus exstructa fuisse, narrat Ælius Spartianus *in eo*; adeoque turpe fuit balneum promiscuum, vt tractaretur aliquando apud Quintilianum *lib. 5. instit. cap. 9.* an idoneum esset adulterij signum lauari cum viris: quin & iustis diuortij causis Theodosij constitutione primum introductis, hanc Iustinianus addidit, si mulier ita luxuriosa sit, vt libidinis causa lauacrum commune cum viris habere audeat, *l. vlt. C. de repud. Nouell. 22. c. 16.* & *117. cap. 8. §. 4.* notauit D. Ioseph de Retes *lib. 1. opusc. cap. 23.* ad quam Gentilium reprehensionem respexerunt PP. Concilij Laodic. *can. 30.* in illis verbis: *Non oportet ministros altaris, vel etiam clericos quoslibet, aut continentes se, aut omnem omninò christianum cum mulieribus lauacra habere communia. Hæc est enim apud Gentiles prima reprehensio.* Vnde non oportere viris vnà cum mulieribus lauare, sæpe sancitum est in varijs Concilijs congestis à Cresconio *in summa, verbo Balnea*, quæ illustrant Narbona *de ætate, anno 14. q. 39.* Salmutius *ad Panciroll. lib. 1. memorab. tit. 4. num. 12.* I. Gothofr. *in l. 3. C. Theodos. de cust. reor.* Casaubonus *in not. ad Spartianum, fol. 34.* Cochier *in face iust. cent. 1. ca. 5.* Panciroll. *lib. 1. var. cap. 52.* Pineda *de rebus Salomonis, cap. 4. num. 12.* & fœminarum promiscuo balneo vtentium intemperantiam arguit Clemens Alex. *lib. 3. Pædag. cap. 5.* his verbis: *Quæ communi balneo cum viris vtuntur, & vnà cum veste pudorem exeuntes, non tantùm à ministris fricari se, ac contrectari patiuntur, sed cum ijs quoque nudis lauare non erubescunt*, &c. & ex lege Romuli pœna capitali afficiebatur, qui se nudum à fœmina videri passus fuisset: refert Plutarchus *in eo*, & illustrat Philip. Camer. *horar. succis. cap. 34.* & *tom. 2. c. 41.* Etiam separatum esse debere carcerem virorum ac fœminarum, statuitur *in l. 3. C. de custodia reor. Nouel. 133. Iustin.* refert Victor *lib. 3. de persec. Vuandalica*. Plura de fœminarum consortio vitando docuerunt Iustinus Martyr. *epist. ad Cennam, & Serem fratres*, D. Ioannes Chrysostomus *homil. 9. & epist. ad Olymp.* D. Hieronymus *epist. ad Nepot. & ad Oceanum*, D. Isidorus *lib. 2. de offic. cap. 22.* Sanctus Ephrem *in exhortatione de timore*, Clemens Alexandrinus *lib. 3. Pædag. cap. 11.* ibi: *Videtur autem super omnia auersandus mulierum aspectus; non solùm enim si tangatur, sed etiam si spectentur, potest peccari.* Suetonius *in Tiber.* ibi: *Agrippinam semel omninò ex occursu visam adeò contentis & tumentibus oculis prosequutus est, vt custoditum sit, ne vnquam in conspectum eius post hæc veniret.* Apud Ouidium Medæa aiebat:

Tunc ego te vidi, tunc cœpi scire quis esses:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perij.

Hinc fœminas velatas incedere consueuisse apud omnes gentes, constat. De Christianis patet ex D. Paulo *1. ad Corinth. cap. 11.* Et refert Tertullianus *in tract. de veland. virgin.* De Iudæis idem ipse testatur *in tract. de corona milit. cap. 4.* De Gentilibus idem tradunt Plutarchus *qq. Roman. q. 14.* Apuleius *de asino aureo, cap. 11.* Illustrant Baronius *anno 57.* Setlog. *in Cant. vestig. 6. sect. 2. cap. 25.* Antonius de Leon. *in discursu Hispano de los velos*, Theophilus *dicto to. 12. tract. de sobria frequent. mulier. per totum*, vbi innumera ex sacris & profanis litteris cumulauit.

Et si hæc inter laicos statuta, & obseruata legimus, quantò magis in clericis omnis familiaritas cum fœminis vitanda est, cùm eos purior vitæ sanctimonia deceat, quos non à crimine tantùm, sed à criminis etiam suspicione alienos esse oportet. Vnde tot Ecclesiæ legibus ablegatas legimus extraneas fœminas à ministerio domestico clericorum: atque ob maiorem securitatem, & vt omnis praua suspicio tolleretur, statutum fuit, vt tam Episcopi, quàm clerici secum testes rei domesticæ adhiberent, & coram eis tantùm possent alloqui fœminas, *cap. clericus 20. cap. clerici 32.* cum sequenti, *81. dist.* Concilium Brachar. 3. *can. 4.* Matiscon. *can. 3.* ibi: *Nulla mulier in cubiculo Episcopi absque duobus presbyteris, aut certè Diaconibus ingredi permittatur.* Alia congerit Antonius Augustinus *lib. 6. tit. 32.* Et licèt prioribus Ecclesiæ canonibus exciperentur mater, soror, amita, & illæ, in quibus sæui criminis nihil poterat suspicari, *dicto cap. interdixit, l. eum qui, C. de Episc. & cleric.* quia, vt D. Hieronymus *lib. 1. contra Iouinianum* ait, vbi sororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur; Gregorius Turonensis *lib. 8. histor. Franc. cap. 19.* ibi: *Clericos canonum statuta extranearum mulierum consortio non potiri volunt, præter eas, de quibus crimen non potest existimari.* Arnobius ad Faustum: *Nullus extraneas secum habeat mulieres, præter personas canonibus designatas.* Sed cùm nihil sit tam sanctum, quod aliquando non violaret audacia, non tam naturale fœdus, quod non inquinaret luxuria, suggerente humani generis hoste, vt in exemplis relatis à Rhodigino *lib. 18. antiq. lection. cap. 18.* Bisciola *lib. 3. horar. succis. cap. 10.* Gothofr. *in l. vlt. de ritu napt.* ideò sequentibus sæculis prohibitum fuit clericis cohabitare etiam cum matre, sorore, aut similibus personis; quia & cum eis instigante diabolo, scelus perpetratum reperiebatur, vt in præsenti refertur, & canonibus pro eius confirmatione adductis. Cum tamen posterioribus sæculis rarò, aut nunquam simile patraretur delictum, Innocentius III. *in cap. à nobis, hoc tit.* iuxta antiquos Ecclesiæ canones decreuit, extranearum tantùm fœminarum cohabitationem clericis prohiberi; cum matre autem, aut sorore, & similibus cohabitationem non damnari, licet alia pro conciliatione ipsius textus cum præsenti adduxerint Germonius *lib. 2. animadu. cap. 18.* Luna & Arellanus *lib. 3. antinom. c. 1.*

His animaduersis, ratio præsentis prohibitionis prouenit ex periculo lapsus cum familiari cohabitatione fœminarum, quam cognouerunt sancti Patres. D. Bernardus *serm. 66. supra Cantica: Cum fœmina, & non cognoscere fœminam, nonne plus est, quàm mortuum suscitare? Quotidie latus tuum ad latus iuuencula est in mensa; lectulus tuus ad lectum eius in camera; oculi tui ad illius oculos in colloquio; manus tua ad manus ipsius in opere, & continens vis putari? Esto vt sis, sed ego suspicione non careo.* D. P. Chrysologus *serm. 174.* de decollatione D. Ioannis Baptistæ: *Et si Ioannes tantus, Ioannes talis, tanta eremo separatus à fœminis, fœminarum pericula non euasit; quis est qui inter fœminas viuens euasurum se sine labore maximo, maxima sine cautione confidit, nisi qui sancto alitur spiritu?* Hinc & Isidorus

11 De clericis cum fœminis cohabitantibus

12 Traditur ratio decidendi.

dorus Pelusiota *lib.1.epist.89.& lib.2.epist 62.* ait: *Omnes quidem mulierum aspectus, congressus, colloquia, si fieri posset, oportere vitari; sed quoniam ex necessarijs plerumque causis earum consortium admittendum est, saltem id curandum, vt oculi velut iniecto freno cohibeantur.* Diuus Cyprianus *lib.1.epist.1.*ibi: *Non dico simul dormire, sed neque simul viuere, cùm & sexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari, & regi debeat, ne diabolo insidianti, & sæuire cupienti ad nocendum detur occasio.* D.Gregorius relatus *in c.non oportet 23.81.dist.* Bonifacius *in c.2.de iudic. in 6.* S.Leander *lib. de institut. virginum: Dispar sexus in vnum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur; & naturalis mouetur flamma, si in eo posita attigerit. Quis colligauit ignem, & non comburetur? Viri sexus & fœminæ diuersus. si coniungitur, quò lex naturæ prouocat, commouetur.* Sanctus Antiochus *homil.17.* Vnde Poeta:

Carpit enim vires paulatim, vritque viuendo
Mulier

Plurà Theophilus *suprà*, Nouarinus *lib.6. aquæ nupt.excursa 27.& 28.*& cùm clerici non solùm debeant ab omni incontinentiæ labe se abstinere, verùm omne scandalum, aut scandali occasiónem vitare, ideò in præsenti statuitur, inhibendum este clericis cohabitare cum fœminis; neque quidem cum matre, vel sorore, quia & aliquando cum illis peccatum fuisse legitur. Accedit textus *in l.non aliter 27.ff.de vsu & habitat.*vbi ita demùm mulieri, cui habitatio relicta est, licet hospitem recipere, dummodo cum eo castè viuere possit.

13 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt clerici mundi debeant esse ab omnibus inquinamentis, tamen quia humanum genus multis periculis obnoxium est, nosque velocius, ac citiùs corrumpunt domestica exempla, Seneca *epist.91.*ibi: *Id agere debemus, vt irritamenta vitiorum quam longissimè profugiamus, indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus.* D. Hieronymus *epist.15.*ibi: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis, eamque magis exemplis docere posset, quàm voce.* Seneca *epist.104. Hærebit tibi auaritia, quandiu auaro, sordidoque conuixeris; hærebit tumor, quamdiu cum superbo conuersaueris; nunquam sæuitiam in tortoris contubernio depones; incendent libidines tuas adulterorum sodalitia: si velis exitijs exui, longè à vitiorum exemplis recedendum est.* Plura congerit Robertus *lib.1.rer. iudic.cap.9.* ideò clericis prohibitum fuit propter periculum lapsus, cum fœminis cohabitare. Nec obstat quod de exemplo Domini nostri expendebamus; nam eius conuersatio cum fœminis fuit ad ipsarum conuersionem, quod clericis non prohibetur. Nec etiam obstat textus *in d.cap.volumus, 81.dist.cap.à nobis, hoc tit.* quibus iuxta temporum seriem ex suprà dictis facilè fit satis.

14 Exponitur cap. interdixit, 32. dist. Sed quid per introductas fœminas intellexerunt Patres Concilij Nicæni *in cap.interdixit, 32. dist.* in illis verbis: *Interdixit sancta Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, non Subdiacono, non alicui omninò, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem,* non consentiunt Interpretes. Vxorem clerici exposuit Turrian.*lib.2. de dogmat.* Libidinis sociam interpretatur Espenceus *lib. 2. de continent.cap.7.* Sed his omissis iam canone 27.Concilij Illiber.notaui, subintroductas fœminas neque esse vxores, neque concubinas, sed tertij cuiusdam generis mulieres esse, quas secum clerici non soboli suscipiendæ gratia, sed pietatis studio, aut certè prætextu, fouebant, de quibus agunt Nicolaus I.*tit.11.de presbyter.*ibi: *Concubinam, aut subintroductam.* Iustinianus *in nouella de SS. Episcopis, presbyteris,* Epiphanius *hæresi 63.*de Origene agens: *Accusant eos, qui in Ecclesia dilectas, appellatas subintroductas, mulieres habent, velut etiam ipsi hoc faciant occultè propter hominum reuerentiam, quò cum improbitate quidem consepeliantur; prætextu autem hominum gratia nomen iactent.* Et paulò post de quodam Palæstin. Episcopo: *Habuit autem eiusmodi mulieres inseruientes ipsi, subintroductas nuncupatas* Iam docuerunt Cuiacius *lib.2.obseru. cap.29.* Merill.*lib.6.obseru.cap.1.* Germonius *lib.2 animadu. cap.13.* Petrus Gregorius *lib.2.partit.tit.9.c.8.* Cironius *ad tit. de sponsal.duorum,* Gibalinus *de clausur.disquis.3.§.2 conclus.4.* Filesacus *lib.1.select.cap 10.* Theophilus Raynaud.*tom.5. heterocl.spirit.p.1. punct.2.fol.112.* Christ. Lupus *in can.3. Concil. Nicæn.* Diuersæ ab his fuerunt sorores adoptiuæ; hoc est fœminæ, quæ ad eludendum canonem Nicænum suprà relatum, clerici secum retinebant, sub nomine sororum, seu agapetarum, de quibus D.Hieronymus, & alij Patres laudati *in d.can.27. Concil.Illib.* D. Chrysostomus *orat. ad eos, qui habent conductitias virgines,* Gregorius Nazianz.*orat. in noua Dominica,* Concilium Ancyr.*can.16.*ibi: *Virgines autem, quæ conueniunt cum aliquibus tanquam sorores, habitare prohibemus.* Brachar.1. *can.15. Aliasque reliquas adoptiuas fœminas secum retinens.* Imperator *in l.19.C.de Episc.& cleric. Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Suspectum namque & apud Gentiles fuit sororis nomen & fratris; sub hisque honestis nominibus latuisse simulatæ veneris nequitiam, constat ex Martial. *lib.1.epig.4.& lib.12.epig.20.*

Quare non habeat, Fabulle quæris,
Vxorem Themison, habet sororem.

Ex *lib.10.epig.65.*

Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

Ex *lib.2. cap.4.*

O quam blandus es, Amiane, matri!
Quàm blanda est tibi mater, Amiane!
Fratrem te vocat, & soror vocatur.

Propertius *lib.2. ad Cinth.* Tibul. *lib. 3. eleg.1.*

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra
Misit, & accipias, munera parua rogat.

Petronius *in satyr. Si non fastidis fœminam ornatam, & hoc primùm anno virum expertam, concilio tibi, ò iuuenis, sororem; habes tu quidem & fratrem.* Notarunt Iustus Lipsius *lib.2.var.lect.c.1.* D.Laurentius Ramirez *ad Martial.* dictis in locis. De quibus ementitis clericorum sororibus agunt Filesacus *suprà,* Balsamon *ad can.3. Synodi Nicæn.* Ambianas *ad Tertul.de exhort.castit.c.12.obseru.2.* Basilius *de matrim.lib.7.c.28* Lantdmeter.*de veteri clericb, lib.2.c.47.* Æneas Robert.*lib.2.rer.iudic.cap 2.*

Hinc etiam exponendi sunt duo canones, alius Concil. Tolet.8.alius Concil.Epaunensis, quos illustraui *in d.can.27.Conc.Illiber & in c.monasteria 8.de vita & honest.cleric.*

CAPVT II.

Ex Decreto a *Eugenij Papæ.*

SI quispiam sacerdotum, idest Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, de quacumque fœmina crimine fornicationis suspectus, post primam, & secundam, & tertiam admonitionem inueniatur fabulari cum ea, & aliquo modo conuersari, excommunicetur; fœmina verò b canonicè iudicetur.

NOTÆ.

1 a EVgenij Papæ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.3.*& apud Gratian.*in c.22.88. dist.* sed addendum est, ex Decretis Eugenij Papæ II. editis in Synodo Romana celebrata anno 826. pro reformatione morum, & restituenda disciplina ecclesiastica, vbi *can. 14.* repetitur sententia in præsenti transcripta, licèt non eisdem verbis: in Concilijs editis à Surio *tom.3.* ita habetur: *Præcipimus obseruari, vt qui in ordine Subdiaconatus, aut suprà, vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio ecclesiastico, & beneficio careant.* Et apud Coriolanum *in summa Concilior. in prædicto anno,* summa canonis ita legitur: *De suspectis sacerdotibus, vt admoneantur ab Episcopis.*

2 b *Canonicè iudicetur.*] Idest iuxta sacros canones: primò vt excommunicetur, *c.si concubinæ, de sent.excomm.* Secundo vt pœnitentiæ peragendæ causa in monasterium detrudatur, *c.fraternitatis, 38.dist.* aut si perseuerauerit, in seruitutem reducatur, *c.eos, 32.dist.* Concil.Hispal.1.*can.3.* ibi: *Inter cætera verò cognoscite à nobis hoc definitum pro abolendis naeuis clericorum, quia quidam Episcoporum non obseruantes nuper editum Concilij Toletani decretum, minùs sollicitì*

sollicitiiu subiectis existunt: proinde placuit, vt si Presbyteri, Diacones, vel Clerici consortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per sacerdotis sui admonitionem à se minùs remouerint, iu secundis iudices easdem mulieres cum voluntate & permissu Episcopi comprehensas in suis lucris vsurpent, vt vitium hoc dum sacerdos inhibere uou præualet, potestas iudicialis coerceat; dato tamen ab eisdem iudicibus sacramento Episcopis, vt eas clericis nulla arte restituant: quod si restituerint, ipsi iudices seuteutiâ excommunicationis feriantur; mulieres verò illæ iuxtu priores cunones à sucerdotibus distractæ, in monasterio Deo votarum tradantur seruitutæ; & alijs pœnis iuxta Tridentinum *sess.25 de reformat.c.14.* Hinc etiam probatur, concubinam clerici debere puniri per iudicem ecclesiasticum, quod latè fundat Frances *de competentijs quæst.87. per tot.*

C A P V T III.

Alexander III. a *Salernitano Archiepiscopo.*

CLericos autem in sacris ordinibus constitutos, qui in domibus proprijs publicè detinent concubinas, ad eas *b* abiurandas nolumus à tua fraternitate compelli, ne in eadem fornicatione instinctu fraudis diabolicæ redeant, & insuper reatum periurij incurrant. Verùm ipsos per suspensionis, & interdicti sententiam debes arctiùs cogere, vt mulieres ipsas à se ita remoueant, vt de ipsis sinistra suspicio non possit haberi; & si qui eorum ad ipsas redire, vel alteras accipere fortè præsumpserint, in aliquos illorum debes *c* perpetuò sententiam excommunicationis vindicare, vt alij eorum exemplo à similibus arceantur.

N O T Æ.

a *SAlernituuo.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cup.4.* vbi additur, pars capitis, *cunctos sicut*; quibus verbis innuitur referri in præsenti partem textus *in cap. cùm tu 5. de vsuris*, qui etiam missus est eidem Prælato, & alia fragmenta extant *in cup. ad hæc 53. de præbeud. cup. ad hæc, de testam.* De Ecclesia Salernit. nonnulla notaui *in cup.5. de offic. iudic.*

b *Abiuraudas.*] Abiurare propriè est cum iuramento renunciare, seu abijcere, vt notaui *iu cup.4. de rescript.*

c *Perpetuò.*] An excommunicatio in perpetuum infligi possit, iam disputaui aliàs.

C O M M E N T A R I V M.

1 DEcisioni huic consonat Concil. Cabilon. 2. *cun.18.* ibi: *Dictum est uobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab ijs qui decimas non dunt, vades accipiunt, & à presbyteris pro quibusdam negligentijs, iuter se pecunias diuidunt; quod penitus abolendum decreuimus, ne fortè auaritiæ locus detur: & constituimus, vt incestuosi iuxta canonicam sententiam penitentiu mulctetur. Qui verò decimus post crebras admonitiones, & prædicationes sacerdotum dare ueglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos constringi nolumus, propter periculum periurij.* Quæ verba reperiuntur in Capitul. Caroli *lib.2. cup. 38.* Facit Concil. Epaun. *cun.39.* ibi: *Seruus reutu atrociore culpabilis, si ud Ecclesiam confugerit, à corporulibus tuntùm supplicijs excusetur; de peccatis verò, vel quocuuque opere, placuit ad hominis iuramentu uou exigi.* Prohibetur ergo in præsenti Prælatis Ecclesiasticis abiurationem concubinarum iniungere clericis sibi subditis, propter periculum periurij; non quia vllo modo Ecclesia intendat in clericos concubinarum assuetudinem leniter reprehendere, aut mitiori pœnâ vindicare; vnde suspecta mihi semper visa est doctrina Abbatis Panormitani *iu cup vt clericorum 13. u.4. de vita & honest. cleric.* quam sequuntur Stephanus Auferius *iu Clement.1. de offic. ordin. colum.15.* siue *u.25.* Palacios Rubios *iu c. per vestras, §.18. u.15. de douat. inter*: & cum cautela quasi metuens, & ei parum fidens, Bernardus Diaz *in praxi, c 79. ad finem*, iuxta partitionem Salcedi; docet (inquam) Abbas, si iudex agnoscit in deteriora vitia, & magis abominabilia peccata clericum casurum, ex quo concubina ei auferatur, posse dissimulare ad tempus, absque peccato, donec opportuniore in tempore corrigatur, & emendetur. Doctrina hæc non admittit vsum, aut permissionem concubinarum; sed loquitur ex hypothesi, & in casu speciali. Nihilominus retineri non potest; nullus enim casus potest dari, in quo clericus, vel laicus concubinarius, & in luxuriam effrenis, refrenari non possit, & ad bonam frugem reduci carceribus, interminationibus, & pœnis. Ergo metus, quem fingunt sibi Authores isti, vanus est. Tum etiam quia correctio fraterna potest cessare, si inde timetur deteriorem euasurum, qui corrigitur. Correctio verò iudicialis, & quæ ex obligatione iustitiæ iniungenda est, non est omittenda propter turbationem, vel fragilitatem delinquentis; habet enim iudex vim coactiuam, vt per pœnas cogat eum, vt peccare desistat; vel si nolit, vt exemplum fiat, quo alij terreantur, vt docet, & distinguit D. Thom. 2.2. *q.33. art.6. in corpore.* Quam distinctionem agnoscunt Sotus *de tegendo secreto, memb.2. q.2.* ex illis verbis: Vnde prudenter Sanch *l.6. consil. moral. c.2. dub.8. tom 2.* Illustr. Tapia *2. tom. catenæ mor. l.1. q.6. art.7.* Magnus præceptor meus D. Franc. Ramos *in acclamatissima supplicatione ad Sanctissimum de Episcopatibus Lusitaniæ, propos 4. §.6.* Deinde quia nonnunquam licet ad tempus cedere, & occasionem medendi quærere; sed hoc in potentibus Principibus, aut multitudine, à quibus graue malum, vel schisma metui potest, vt habemus *in cap. vlt. de trunsact. c 2 de prescript.* & in aliquibus locis à Gratiano relatis *90. dist.* Non tamen cum hoc, vel illo priuato, qui ad ordinem redigi, etsi difficulter, potest, nisi iudices ipsi metum sibi incutere velint, aut affectent. Denique inuenio quæstionem hanc discussam, & decisam à Patribus Concilij Basileensis *sess 20. decret.1. de publicis concubinurijs*, per hæc verba: *Quod si hi, ad quos talium correctio pertinet, eos, vt prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores, tam iu ipsos de neglectu, quàm iu illos pro concubinutu modis omnibus dignu punitione auimaduertant. In Conciliјs etiā prouincialibus, & synodalibus aduersus tules puuire negligentes, vel de hoc crimiue diffamatos, etiā per suspensionem à collatione beueficiorum, vel aliu condigna pęna seueriter procedatur.* Quę verba Concilij, vtpote relata in Bulla Leonis X ad Regem Franciæ, exponit, & illustrat singularibus scholijs Bermundus Choueronius *ad tit. de public. concubin pag mihi 213. & sequenti*, vbi de obligatione Pręlatorum hac in re latè agit, & post eum Petrus Rebuffus, licèt de hac quæstione agere supersederint. Nec dubito quin Patres, ipseque Abbas iam Cardinalis, & Panormitanus Archiepiscopus, qui illi Concilio interfuit extremā senectutem agens, vt testis est Valentinus Phorsterus *lib. de hist. iuris ciuil. cup.34.* prædicta verba protulerint ad hanc tunc nouellam opinionem exterminandā, de qua sic meliùs censeri debet cum D. Gregorio *homil. 32. in Euaugel. paulò post princip.* ibi: *Compassionem verò auimi plerunq; lateuter obsidet pietus falsa, vt hanc nonnunquam vsque ad condescendendum vitijs pertrubat, cùm ad culpas quisq; nou debeat exercere compassionem, sed zelum; compassio quippe homini, & rectitudo vitijs debetur; vt in vno, eodemq; homine & diligamus bonū, quod factū est; & persequamur malu, quę fecit. Quid si diuersi, & tā dissimiles homines? Necdū culpas incauti remettimus, ne iam per charitatē compati, sed per negligentiā cōcidisse (aliàs cōcessisse) videamur.*

Et proximè adductis constat, si schismatis periculum instet, vel alia grauissima damna possint prudenter timeri, non facilè Prælatos, nec ipsum Summum Ecclesiæ Præsulem grauioribus remedijs habere vti ad auerruncanda vitia, quæ in animis hominum altas egerunt radices, ne dum procuratur eradicari zizania, eradicetur & triticum. Sic docuerunt D. Augustinus à Gratiano relatus *iu cup. vt coustitueretur, 25 50. dist.* & *in cup non potest, 32. 23. quæst.4.* addendus solidè, vt semper, D. Thomas 2

ſecunda ſecundæ; *quæſt.43. art.7. per totum*, vbi docet, præcipuè in reſponſione ad primum argumentum, abſtinendum à pœnis, quando ex illis non medicina, ſed ruina poteſt euenire. Conſonat Leo Papa, & Gregorius IV. *in cap licèt 4. cap. licèt 6. 45. diſt.* In quo etiam ſenſu poſſunt accipi, quando non accipiuntur de charitatiua, ſeu fraterna correctione, vt frequentiùs accipiuntur, textus *in cap. quando 23. 11. quæſt. 1.* & *in cap. ſi quis 4. in fine, de pœnis diſt. 7.* notaruntque pridem veteres Canoniſtæ, Panormitanus *in cap. ſignificauit, num. 3. de eo qui duxit in matrim.* Felinus *in cap. Apoſtolicæ, num. 3. de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit*: poſt quos Couàrr. *in cap. alma, in initio 1. p. num.* 10. Iacob. de Graſſis *de caſ. conſcient. tom. 1. lib. 4. cap. 1. à num. 25. & lib. 1. de arbitr. confeſſ. cap. 22. num. 1.* fusè & doctè Ægidius Carler. Cameracenſis *in orat. de punit. peccat. public.* in Concilio Baſileenſi habita, eximius Præceptor D. Franc. Ramos *pro Epiſc. Luſit. 4. p. §. 6. in princip.* Idcircò licèt Summi Pontifices, Concilia generalia, prouincialia, & nationalia, tam exactam curam egerint ad ſtatuendam clericorum continentiam, vt ex multis teſtimonijs conſtat, quæ in vnum congerit Claudius Eſpencæus *in lib. de continentia*; tamen concubinas ipſas cum iuramento abiurandas eſſe noluerunt propter periculum periurij, cùm facilè poſſint iterum labi, & prolabi in idem vitium: dicemus proximo commentario.

C A P V T IV.

Alex. III. a *Cant. Archiepiſcopo, & eius Suffraganeis.*

SIcut ad extirpanda vitia, quæ periculum pariunt animarum, ſummopere nos decet intendere: ita etiam nos conuenit germina propagare virtutum, ex quibus fidelibus ſalutis augmentum, & ſacris Eccleſijs decor proueniat honeſtatis. Vnde cùm in Anglia praua & deteſtabili conſuetudine, & longo tempore ſit obtentum, vt clerici fornicarias in ſuis domibus habeant; nos volentes tam graue ſcandalum de populo remouere, & prædictos clericos ad honeſtatem eccleſiaſticam inducere: f. t. per A. ſ. m. quat. clericos veſtræ iuriſdictionis, qui in *b* Subdiaconatu, & ſupra in domibus ſuis fornicarias habuerint ſtudioſè monere curetis, vt à ſe fornicarias di & ap ceſſ remoueant, eas vlteriùs non admiſſuri. Si verò infra xl. dies poſt commonitionem veſtram vobis in his fortè acquieſcere contempſerint, eos ap. rem. ab Eccleſiaſticis beneficijs vſque ad dignam ſatisfactionem ſuſpendatis; & ſi eas ſuſpenſi præſumpſerint detinere, ipſos ab eiſdem beneficijs perpetuò remouere curetis.

N O T Æ.

a CAntuar.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 5.* ex qua reſtituo textum hunc, De Eccleſia Cantuarienſi, & B. Thoma eius Præſulæ, cui in præſenti reſcribit Alexander, nonnulla notaui *in cap. 2. de reſcript.*

b *Subdiaconatu.*] Quando Subdiaconis votum continentiæ iniunctum fuerit, iam expoſui *in cap. à multis, de ætate & qualitate*, & *in can. 33. Concil. Illiber.*

C A P V T V.

Idem a *Eborac. Epiſcopo.*

SVper eo verò, quod aſſeris A. presbyterum detinere fornicariam, & eum ad crebram admonitionem tuam dimittere nolentem, ab officio ſuſpenſum: prou. t. reſpondemus, quod ſi ſuper ad præſentiam noſtram appellatum ſit, ſi contigerit ipſum ad nos accedere, prout expedire viderimus, pertinaciam eius, & audaciam corrigemus. Si verò non venerit ad præſentiam noſtram, ſuſpenſionis ſententiam in eum propter hoc latam tamdiu volumus obſeruari, donec fornicariam ſuam à ſe prorſus abijciat, & viuat, ſicut decet presbyterum, continenter. Porrò ſi litteras à nobis obtinuerit, quæ facti ſeriem contineant, nolumus litteras ipſas *b* prodeſſe.

N O T Æ.

1 a EBorac.] In prima collectione *ſub hoc tit. c. 8.* legitur Bidicæno, quæ Eccleſia Bidicæna eſt in Africa; poſt Concilium verò Lateran. *p. 18. c. 9.* legitur Eboracenſi; quæ inſcriptio retinenda eſt, cùm enim illi Archiepiſcopo plures ſcripſiſſet epiſtolas Alexander III. quæ ſparſæ reperiuntur in hoc Decretalium volumine, nulla reperitur miſſa Bidicæno Præſuli; vnde cùm conſtet ex principio huius textus, in eo referri partem alterius Decretalis, & nulla legatur miſſa Epiſcopo Bidicæno, retinenda eſt inſcriptio quæ habet *Eboracenſi*.

b *Prodeſſe.*] Vt *in cap. quod in dubijs 7. de fide inſtrum. can. 72. Concil. Afric.* iunctis traditis pro illius expoſitione *in cap. ſuper 20. de reſcript.* 2

C A P V T VI.

Idem a Lundon. Episcopo.

SI autem Clerici tuæ iurisdictionis, siue in sacris ordinibus, siue in inferioribus constituti fornicarias detineant, nisi eas ad secundam, vel tertiam commonitionem à se dimiserint, eas contempturi de cætero, liceat tibi eos Ecclesijs, vel eorum portionibus, si quas habent, ap. postp. spoliare, & ipsis officia interdicere.

N O T Æ.

a LVndon.] In prima collectione, sub hoc tit. cap. 7. legitur. Landon & additur Pars capitis Ad aures: vnde colligitur in præsenti referri secundam partem textus in cap. ad aures, de institut. in 1. collect. vbi Lundoniensi Episcopo scribit idem Alexander III. De Ecclesia Lundoniensi, siue Lundensi nonnulla notaui in cap. 2. de consuet.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio traditur & probatur. EX his tribus decisionibus talis deducitur assertio 1. Clerici concubinarij per suspensionis, depositionis, excommunicationis, & priuationis beneficij pœnas cogendi sunt concubinas dimittere, eas autem abiurare compelli non debent. Probant textus in can. 24. & 25. Apost. cap. presbyteri 8. 27. dist. cap. 2. c. presbyter, 28. dist. cap presbyter 12 81. dist. Aurelian. 3. can. 4 & 7. cap. hi qui, 50. dist. cap. vt clericorũ, infrà tit. proximo, cap. cùm multæ 8. 15. quæst 8 cap si quis 6. 27. quæst. 1. cap. vlt. 81. dist. Concil. Ilerdense can. 5. Vrbanus II. in Synodo Claromont. can 9. ibi: Nullus Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus; sed & nullus, qui canonicam habet, fornicationis sibi copulam adiungat; quod si fecerit quis, à canonica omninò arceatur. Eugenius III. in Synodo Romana can 3. Concil. Illiber. can. 18. & 30. Vuormat. can. 11. ibi: Sacerdotes, si in fornicationis laqueum ceciderint, aut criminis manifestas, sine ostensus fuerit actus, sacerdotij non possunt habere honorem. Et cap. 3. cap. ex parte, de testibus. Alia iuris testimonia congesserunt Antonius Augustinus in epit. l. 6. tit. 34 & 35. Crespetius in summa, verbo Concubinarij, & verbo Mulierum contubernium, Illustrãt vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa lib. 5. iur. ecclesiast. cap 40. n. 43. & de potest. Episcop. alleg. 55. num. 18 Petrus Gregorius lib. 4 partit. tit. 14. cap 7. & de beneficijs cap. 25. Basilius de matrim. lib. 7. c. 33. Espenceus l 6. de continentia, cap. 6. Mendoza l. 1. Concil. Illiber. cap. 19. Germonius lib 1 animadu. cap. 8. Lantdmeter. l 2. de veteri mon. cap. 8 Lemaistre de instit. Episc. tit. de cęlibat. l. 4 c. 3. Sausay in Panopl. cleric p 1. l. 7. art. 4. Pater Mendoza in quodlib. q. 4. positiua, n 4. Ambianas ad Tertul. de exhort. castit. c. 6. obs. 2. Theophilus Raynaud. de calumnia, sect. 2. serie 1. c. 5. P. Fragoso de regim. Christ. reip. tom. 1. l. 2. disp. 4. § 14 Aoguianos de legibus l. 3. c. 19. Valensis de beneficijs l. 1. tit. 23. num. 7. & l. 3. tit. 15. num. 10. latè Murga disquisit. mort. tract. 1. disquisit. 12.

2 Impugnatur hæc assertio. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Non solùm continentia iuri diuino, ciuili & ecclesiastico consona non est, immò contraria; siquidem liberis operã dare lege diuina, & humana iussum reperitur. Lege diuina, Deut. c. 7 ibi: Non erit apud te sterilis vtriusque sexus. Iuxta præceptũ illud, Crescite & multiplicamini. Iure ciuili concubinatum permissum fuisse satis notũ est ex l. 1. & per totum ff de concubinis, & alijs infrà referendis; & simplicem fornicationem innoxiam esse, nonnullos Stoicos censuisse testantur sanctus Hieronymus lib. 2. in Iouin. S. Thomas lect. 1. in cap. 5. prior epist. ad Corinth. Nilum Scholasticũ ita censentem reprehendit Pelusiota lib. 5. epist, 241. De Philosophis Græcis idem refert Humbertus Cardinalis Siluæ Candidæ in respons. ad eorum calumnias. Iure etiam canonico concubinatum inter solutam permissum fuisse, satis apertè constat ex cap. is qui non habet, c. Christiano, 34. dist. Ergo si omni iure concubinatus liberorum suscipiendorum causà permissus fuit, non debet in clericis sub pœnis depositionis, & excommunicationis prohiberi. Accedit exemplũ Patriarcharum veteris Testamenti, qui etiam pro temporis modo sacerdotes erant, eosque plures concubinas habuisse, constat ex Genesis cap. 16. 22. 25. 29. 30. 33. 35. & 36 Et Dauidem decem concubinas habuisse refertur l. 2. Regũ, c. 5. 15. 16. 19. & 20. Et Salomonem trecentas habuisse legitur lib. 3. Regum, cap. 11. Roboamum sexaginta, lib. 2. Paralip. cap. 11. narrat Iosephus lib. 12. antiquit. cap. 1. Tertul. de exhortat. castitatis, cap 6. Igitur concubinatus non ita seuerà animaduersione debet vindicari in sacerdotibus legis gratiæ. Deinde difficilis redditur posterior pars assertionis, vbi affirmatur clericos non esse compellendos abiurare concubinas, ex cap. qui clerici vel vouent. in cuius specie clerici coguntur abiurare mulieres iniustè ductas, quæ parum differunt à concubinis. Ergo similiter & concubinas abiurare cogi possunt.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, magnã differentiam versari intet meretricem, pellicem, & concubinam. 3 De pellice & meretrice. Meretrix enim est, quæ multorum libidini patet, & corpore suo quæstum facit; vnde à merendo meretrix dicta est. D. Isidorus l. 10. etymol. c. vidua, 34. dist. l. palam 44. ff. de ritu nupt. Requiritur ergo vt fœmina meretrix dici possit, vt multorum libidini pateat, non tamen desideratur vt viginti tria millia admittat, vt voluit Glossa in dicto cap. vidua; sufficit enim duorum numerus: vnde si fœmina duos recipiat ob quæstum, parataque sit alios quoscunque excipere, meretrix dici potest, c. meretrices 32. q. 4. Illustrat Mendoza l. 3. Concil. Illiber. c. 44. De his mulieribus publicè in lupanaribus prostituris, latiùs agemus in cap. inter opera, de sponsal. & plura congesserũt Salmutius ad Pancirolam l. 1. memorab. tit. 45. Iuretus ad Symmachum lib. 5. epist. 66. & ad Prudentium lib. 1. Petrus Gregorius l. 10. syntag. c. 2. Sauarus ad Sidonium l. 9. epist. 6. Georgius Ambian. ad Tertul. de pudic. cap. 1. obs. 4. Pellex multùm à meretrice distat, significat enim mulierem consuetudinem habentẽ cum coniugato, cui vxor adest, l. 144. ff. de V. S. ita enim dicta est à pellendo, eo quòd legitimam vxorem pellat. Gellius l. 4. noctium c. 3. Laurentius Valla lib. 6. eleg. c. 48. de ea Ouidius epist. 6.

—— Nocuit mihi barbara pellex.

Et in Metamorph.

Tunc erit & matris pellex, & adultera patris.

Nec iure ciuili pellicem habere permissum fuit, vt ex Festo, Gellio, & alijs probat Connanus l. 8. comment. cap. 13. immò lege XII. Tabul. ita de pellice cauebatur: Pellex aram Iunonis ne tangito; si tetigerit, crinibus dimissis fœminã cædito. Pellicatus verò adhuc iure antiquo prohibitus reperitur, l. 3. in fine C. comm. de manum. l. vlt. in fine, ff. de diuor. l. ea 121. § 1. ff. de verb. obl. Paulus l. 2. sentent. tit. de concubin. ibi: Eo tempore, quo quis vxorem habet, concubinam habere non potest. Ergo ex his verbis constat, ius antiquum, de quo Iustinianus in d. l. 3. non ad Constantinum esse referendum, sed ad antiquius tempus, cùm sæculo Iuriscõsultorum vigeret. Non alijs ducuntur rationibus Cuiac. & Gothofredus, vt credant ineptè Constantino datam sanctionem, de qua in l. 1. C. de concub. Verùm non tam facilè admittẽda Triboniani accusatio; nam subscriptio inscriptioni, & quæuis legis particula legi toti conuenit; & quid attineret ad Tribonianum dissimili authori constitutionem acceptã ferre, præsertim cùm rem & Marciani nouella, & Sozomeni authoritas, à Gothof. ibi relatę, mirè comprobent? Quare dicẽdum est, desuetudine ius priscum sublatum, in vsum venisse noua illa constituta lege; & ita quia instaurauit Constantinus ius obliteratũ, prohibuisse pellicatum dicitur. Plura de pellicibus congesserunt Fornerius, Gentilis, & Gedeus in dicta l. 144. Sotomayor in c. 6. Canticor. n. 7. Alex. ab Alex. l. 1. dierum genial. cap. 24. Acuña in cap. laici 6. num. 4. 23. dist. Concubina est, quæ in alicuius domo viuit, citra nuptias; quam focariam interdum appellant iuris Authores, l. quæsitum 12. § Trebatius, l. si ita 15. in princip. ff. de fundo instructo, l. 2. C. de donat. inter, l. 3. C. de condit. insert. Paulus lib. 3. sentent. tit. 6. quia scilicet cum patrefamilias eodem foco, ac lare victi-

victitat. Illustrat Fornerius l.1 rer. quot. cap.22 Aliquando confunditur focaria cum fornicaria, vt in cap.4. suprà, tit. proximo; sed non rectè, nam fornicaria est meretrix, sic dicta à fornicibus, sub quibus scorta prostare consueuerunt. Isidorus lib.10. origin. De his concubinis, seu focarijs in præsenti agitur. Concubinatus igitur est commercium carnis assiduum, & continuatum cum certa ac determinata fœmina, siue domi, siue alibi detenta: repugnat pudicitiæ, & virginitati, quam adeò Dominus commendauit, vt nec nasci voluisset, nisi sub signo virginis, vt notauit P. Mendoza in quodlibet. q. 4. positiua, post cuius aduentum nunquam licuit Christianis concubinas habere, vt latè probant Espenceus integro lib. de continentia, Bermundus peculiari lib. de concubinis, alij infrà citandi.

4 De concubinatu. Deinde sciendum est, concubinatum omni iure esse prohibitum: & vt à iure naturali incipiamus, scire oportet, dubium esse apud Interpretes, an concubinatus sit contra naturam, siue contra inclinationem, quæ debet esse homini naturalis? Et in primis videtur, non repugnare naturæ. siquidem concubinatus legitima coniunctio dicitur, l.3. §.2 ff de concubinis, ibi: *Nam quia concubinatus per leges nomen assumpsit, extra legis pœnam est*; idest per legem Iuliam de maritand. ordin. vt docet Cuiacius in l. Massurius 144 ff. de V.S. l. si qua illustris, C. ad Orfician. ibi: *Sin autem concubina liberæ conditionis constituta, filium, vel filiam ex licita consuetudine ab homine libero habita procreauerit*, &c. Ecce appellauit Iustin. concubinatum licitam consuetudinem. Allusit Photius Patriarcha in nomocan. tit. 13. cap. 5 vbi ad epitomen redegit dictam legem Massurius. Addendus ibi Balsamon in scholijs, vbi eleganter exponit ex iure vtriusque Imperij. Deinde quia concubinatus est accessus certi ad certam, domique retentum, ex qua vtrique parenti nota proles nascitur, vt colligi non malè potest ex cap. per tuas 10. de probat. quam nuper, & cum acumine & cura explicuit noster D. Ferdin Arias de Mesa lib. 3. var. cap 39. ferè per totum. Tandem quia concubina ab vxore, solo animi destinatione differt, l. concubinam 4. de concubin. adeò vt si ingenuam mulierem, cum qua secundùm leges potuit celebrare matrimonium, in concubinatu quis retineat sine testatione hoc manifestum faciente, necesse ei est vel vxorem illam habere, vel incidit in pœnam legis Iuliæ de stupro, l. in concubinatu 3. in princip. eod. tit. iuncta l. in liberæ 24 de ritu nupt. Hinc ille testator, de quo in l. Titiæ 35. de auro & argento, ita concubinæ legatum relinquebat: *Titiæ amicæ meæ, cum qua sine mendatio vixi*; id est, cum protestatione, me illâ non fuisse vsum, nec affectu maritali, nec tali affectus dissolutione, quâ posset decipi; sed cum expressa concubinatus protestatione, vt exposuerunt Arias de Mesa d. l. 3. var. cap. 40. num. 4 D. Iosephus de Retes l. 8. opuscul. cap. 22. Quæ destinatio animi, & imminutio dignitatis parū, aut nihil officit naturali inclinationi suscipiendi liberos, immò nec educationi liberorum; cùm certus sit naturaliter pater, & certa mater, & in eadem domo degant, in qua non minorem curam gerere possunt prolis, quàm qui cōiuncti sunt legitimo matrimonio; maximè si continuam cohabitationem promiserint solemniter, aut iurati spoponderint. Et tandem inter concubinam, & vxorem præter dignitatem nihil interesse putarunt Consulti in l. item legato 48. §. prædi, ff. de legat. 3. l. cùm tabulis 16. §. quoniam, ff. de his quib. vt ind. cum alijs congestis à Cuiacio 3. obs. c. 18. Fabro in Papin. tit. 9. princ. 5. illat. 3. & princip. 6. illat. 17 Faciunt quæ fusè cumulauit Cromuel. vt adstrueret simplicem fornicationem ab intrinseco non fuisse malā, nec iure naturali prohibitam. Sed adhuc contraria sententia vera est, adeò vt opposita. non obstantibus superioribus rationibus, falsa prorsus sit. Probatur primò, quia nulla est legitima coniunctio ex iure naturali, nisi matrimonium, per quod retinetur indiuidua vitæ consuetudo, vt probant plures Ecclesiæ Patres, quos referunt Theophilus tom.4. l. 6. sect. 2. cap. 8. Primarius noster Basilius Pontius de matrim. l.7. de impedimentis, c.54. qui eò magis ad hanc rem pertinent, quòd loquuntur de matrimonio, prout opponitur concubinatui, nedum vago concubitui: atqui concubinatus non est matrimonium, vt in comperto est: ergo concubinatus non est coniunctio secundùm naturam. Fateor hoc argumentum petere rationē principij, repetit enim, cur solum matrimonium sit coniunctio, secundùm naturam. Secundò sic arguitur: In concubinatu non est votum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis: atqui votum explendæ libidinis non congruit homini, vt animali rationali: ergo concubinatus est contra naturalem inclinationem, quam homo, vt talis, debet habere. Maior propositio, in qua est vis argumenti, probabatur ex D. Augustino l.4. confessionum, cap.2. nu.1. *In illis* (inquit de se) *annis vnam habebam, non eo quod legitimum vocatur, coniugio cogitam, sed quam indagauerat vagus ardor inops prudentiæ; sed vnam tamen, ei quoque seruans tori fidem.* Nota qualem, & quàm fidelem concubinatum descripsit Sanctissimus Pater. Posteà sic & coniunctionem, & se accusat: *In qua sanè experirer exemplo meo, quid distaret inter coniugalis placiti modum, quod federatum esset generandi gratiâ, & pactum libidinosi amoris, vbi proles etiam contra votum nascitur, quamuis iam nata cogat se diligi.* Adduxit, vel potiùs indicauit hunc locum disertissimus ille declamator Æneas Robertus l.2. rer. iudicat. cap. 17. pag. 506. & antea in principio capitis hæc verba fecerat, quæ cum merito & dignitate referri possunt: *Concubina contra votum parit, legitima vxor ex voto generat. Hæc suas nuptias profitetur; illa sordes suæ coniunctionis dissimulat.* Qui cùm cap.14. eiusdem libri nimium æquare voluit iuxta leges naturæ vtramque coniunctionem, proculdubio institutuit causæ, quam agebat; in quo scriptores similis argumenti non rarò deficiunt. Pridem in eundem sensum scripserat Demosthene Orator apud Connanum l 8. commentar. cap.13. de concubin. nu.2. in fine, ibi: *Amicas voluptatis causâ habemus, pallacas autem ad quotidianum corporis obsequium; vxores verò ad iustæ sobolis procreationem, & fidelem rerum domesticarum custodiam.* Quæ etiam testimonia adducit noster Mesa l. 3. var. cap. 41. nu. 17 licèt in his citandis errores prælii sint.

Hinc apud Romanos matrimonialem coniunctionem testatio illa solemnis præcedebat, fieri liberorum quærendorum causâ, de qua fit mentio in l. si vicinis 9. C. de nupt. & apud Vlpianum in fragm. regul. tit. 3 §. 3. & in alijs locis, quæ luculenter adducit Brissonius l.6. de form. pag. 542. & ad quam reducendi sunt textus in l. in re 4. in fine, de fide instrum. l. vxor 7. C. de repudijs: vbi testationis matrimonialis mentio quoque extat, vt agnouerunt Connanus dicto cap.13. nu.1 Cuiacius lib.6. obseru. cap.20. P. Faber l.2. semestr. cap.23 verb. Nuptiæ, Caccialupus in l. si qua illustris, num.29. ad Orphic. Magnus Præceptor meus D. D. Franc. Ramos, Iurisprudentiæ iubar, & honos sæculi, in schediasm. de concubinis, ex quo prodijsse penitus capita 39. & 41. l.3. var. Antecessoris nostri D. Ferdinandi Arias de Mesa, notauit iam D. D. Ioseph. de Retes, cuius formulæ explicatio, vt ab ea non recedamus, extat & quidem elegans, apud Callistratum in l. liberorum 220. §. vlt. ff. de V. S. illis verbis: *Præter hæc omnia natura nos quoque docet, parentes pios, qui liberorum procreandorum animo, & voto vxores ducunt, filiorū appellatione omnes, qui ex nobis descendunt continere.* Ad quam legem elegantem, & celebrem notam apposuit Dionysius Gothofredus, quæ illustrationi nostri propositi potest deseruire. Inde etiā apud Romanos nota erat inter concubinam, & vxorē differentia, quòd vxor duci non poterat quinquagenariâ maior, quamuis vir esset sexagenario minor, alioquin tale coniugium impar vocabatur, nec ad capiendas hæreditates prodeat, ex SC Caluitiano Vlpianus in fragm. regul. tit. 16. §. vlt. cui postea derogauit Iustinianus in l. sancimus 27. C. de nupt. quia cùm compertum ferè sit ex Physicis, post illum ætatem fœminam partum non edere, noluerunt prodesse Senatores inane coniugium capiendis hæreditatibus, vel legatis. Brissonius de iure connub. pag. mihi 260. & seq. I. Lipsius ad Tacitum, lib.3. annal. in excursu de legibus, siue annot. mihi 45. cap. 4 & lib.11. annal. annot. 90. Iacob Gothofredus in quatuor fontibus iuris ciuilis, pag. 74. Henric. Salmur. in notis ad memorab. Pancirol. 2. p. tit. 10 pag. 186. Petrus Gregorius lib. 9. syntagm. cap.6. num. 3. & 5. Cuiacius lib.33. Pauli ad edict. in l. si sterilis 21. in princip. de act. empti, Sanchez de matrim. lib. 7. disput. 33. num. 16. Per contrarium concubina & assumi, & retineri potuit cuiuscumque ætatis, l. 1. §. vltimo de concubin. quia non in vsum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis causâ assumebatur: docuerunt Hothomanus lib. 5. obseru. cap.6. Cuiac. ad tit. C. de concubin. Rodulf. Fornerius lib.1. rer. quotid. cap.22. Anastasius Germon. l. 1. animad. cap.11. Merillus l.3. obseru. c.16. D. Ferd. de Mendoza lib.2. Concil. Illiber. cap.8. Basilius lib.7. de matrim. cap 54. num.2. Connanus d. c.13. nu.1. ex hisque Magnus Præceptor D. Ramos in MS. ad leg. Iuliā & Pap. 1. p. cap. 2. num.4. & 5. ex qua etiam differentia non malè pro-

probatur maior propositio suprà posita, nempè liberorū procreationem non intendi primò, & principaliter per concubinatum, sed per expletionem libidinis; quod cùm ratione probari non possit, satis videtur probatum auctoritate eorum, qui causas, rationemque naturalem solerti speculatione fuerunt contemplati.

6 *Amplius adstruitur eadē sententia.* Tertiò sic arguitur: Ad certitudinem prolis, & per consequens ad amorem erga eam, & ad curam educationis valdè pertinet coniugum reciproca fides; ideò in matrimonio tria considerantur, proles, fides, sacramentum; sed in coniunctione concubinaria fidei datio nulla intercedit, nullaque per contrarium ratio habetur eius violationis: ergo concubinaria coniunctio nec certitudini prolis, nec educationi eius congrua est. Probatur minor propositio *ex l. si vxor 13 §. si quis 6. vers. quod est in concubina, ad leg. Iul. de adult.* vbi si concubinarius ducat concubinam in vxorem, non potest eam accusare de illu adulterio, quod in concubinatu admisit. Est enim adulterium, vbi celebrati coniugij iura temerantur, & vxoris pudor soluitur. Cognoscimus enim velut præsulem, custodemque coniugij esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui, vt inquit D. Augustinus apud Gratianum *in cap. nemo 4. 32. quæst. 4.* Horatius *lib. 3. carmin. ode 6.*

Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinauere, & genus, & domos:
Hoc fonte deriuata clades
In patriam populumque fluxit:
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artibus
Iam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur vngue.
Mox iuniores quærit adulteros
Inter mariti vina; nec eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis.

Quid sit propriè violatio thori coniugalis, ex proprietate sermonis Poëtæ dignosci potest, ex qua apparet reliquas libidines abusiuè appellari adulterium, siue analogicè apud multos Patres, quorum testimonia refert Gratianus *d. causa 32 quæst 4* vt etiam non propriè adulterium est, cum qua verum matrimonium non est, licèt propter vmbram, aut spem matrimonij, adulterij pœnis vxor putatiua afficiatur *in l. si vxor 13. §. Diui 3. ad leg. Iul. de adult.* & apud nos *in l. 81. Tauri*, quæ est lex 4. *tit. 20. lib. 8. recopil.* latè addendus Tiraq. *post leges connub. glossa 8. ex num. 235.* & secundùm instituta Romana per argumentum ab speciali, idem probatur *ex d. l. si vxor, in princip.* vbi liberta concubina patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamuis non iure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter honestatem concubina in concubinatu patroni potest de adulterio ab ipso accusari, quamuis non iure mariti, sed extranei. Ratio est, quia propter honestatem concubina in concubinatu patroni inuita detinebatur, *l. 1. in princip. de concub.* vt valeat hìc, quod sequiori in sensu dixit vetus orator Aterius apud Senecam *in proœmio lib 4. declamat. Impudicitia in ingenua crimen est, in serua necessitas, in liberta officium*; vt valere pridem censuit Hothomanus *in disput. de nothis, cap. 2.* Detinebatur (inquam) inuitè, vel absolutè, vt voluit magnus præceptor meus in prælaudato schediasmate, vt idem procedat in concubinatu libertæ ac in matrimonio; vel eo saltem, vt connubium iustum ei non adimeretur cum alio, sed adimeretur concubinatus, vt censuit Gothofredus: addendi Brisson. *de iure connub & de ritu nuptiar.* Connanus *d. cap. 13* D. Martinus de Larreatigui *lib. 8 select. cap. 5. num. 2.* Ergo cùm tantùm liberta patrono suo fidem seruare teneretur, obstrictaque esset lege Iulia de pudicitia, ob peculiarem reuerentiæ rationem; consequens est cæteras concubinas ad præstationem eiusmodi fidei obstrictas nō fuisse, etiam ex iuris Romani censura.

7 *Defenditur eadē sententia.* Quartò sic etiam arguitur: Homini, vt animali rationali, non tantùm procreatio liberorum debet esse proposita, sed & eorum educatio, quas simul ponit, & exigit Vlpianus *in l. 1. §. ius naturale, de iust. & iure*, Iustinianus *in princip. Instit. de iure naturali*: Sed concubinatus per se sumptus, & intra terminos concubinatus, non congruit, nec prodest educationi liberorum: Ergo est contra inclinationem, quam homo vt talis debet habere. Probatur minor, quia ad educationem liberorum requiritur, quantùm fieri potest, perpetua coniunctio, quale est ex voto & substantia matrimonium, etiam apud illos, qui diuortia permiserunt, *l. 1. de ritu nupt. l. 1. ff. pro dote*, cum similibus. Hanc verò perpetuitatem continere minimè potest concubinatus, qui de se perpetuus non est, sed ad placitum liberè duraturus. In quo argumento diutiùs insistendum non duxi, quia ex professo exponitur, fundatur, & roboratur à D. Thoma *in suppl. 3. p. q. 65. art. 3. & 4.* in quibus latè docet, concubinatum esse contra ius naturæ, præbens hanc rationem, quia opponitur educationi liberorum, immò & nutrimento, quæ simul homo intendere debet, secundùm Aristot. *lib. 8. Ethic. cap. 12.* Vnde cùm concubinatus per se sumptus temporariam coniunctionem denotet, & in eo differat substantialiter à matrimonio, consequens est, vt sit per accidens, si aliquando duret in perpetuum; & cùm malitia eius in eo consistat, quod habet per se, sequitur etiam non posse honestari propter illud accidens; nequiorque erit, quantò diutiùs durabit: sed nec poterit illius stabilitas roborari per iuramentum; cadit enim super indebita materia, & illicita, quia quod intrinsecè malum est, per accidens honestari non potest. Quæ est doctrina D. Thomæ *in 4. dist. 26.*

Nec obstant argumenta in contrarium adducta, quibus moti fuerunt nonnulli, qui putarunt concubinatum permissam coniunctionem esse secundùm ius, & rationem naturalem: in hac classe numerandi, & recensendi sunt Bartolus *in l 3. num. 3 & sequentib. de connub.* vbi sequutus Richardum de Malumb docuit, omnem coniunctionem legitimam esse secundùm ius naturale crimæuum, donec sequutæ leges distinxerunt matrimonium à cæteris coniunctionibus, illud approbantes expresè, & eodem modo reprobantes adulterinos coitus; concubinatus verò & vagas libidines nec approbantes, nec reprobantes. *Respondetur fundamentis contrariæ sententiæ.* Et quamuis legisset glossas marginales Ioannis Andreæ *ad regul. sine culpa, de regul. iuris in 6.* in quibus agnouit veritatem, & matrimonium in Paradiso statim institutum fuisse à Deo, & celebratum inter primos Parentes ante Adami lapsum, *Genesis cap. 2.* & per consequens omnem coitum extra matrimonium esse contra inclinationem naturalem hominis; nihilominus quasi naturalis ratio mutata fuisset, aut alia post Adami præuaricationem orta, docet post peccatum cœpisse esse coitum, non reprobatum concubinatum, & vagam libidinē, Hæc est sententia Richardi, & Bartoli; absurda palam, & planè, sed quam sequuti fuerunt Baldus *in l. 1. §. ius naturale, nu. 3. & 2. de instit. & iure*, quatenus docet omnes ab initio eiusdem conditionis nasci, & fornicatiam copulā in esse copulæ ad ius naturale referri; & *in l. eam quam, num. 34 C. de fideicommiss.* vbi expresè notat, licitum esse concubinatum. Platea, & Angelus Aretinus *in §. ius naturale, Instit. de iure natur* Alexander *in l. ex facto 17. §. si quis rogatus, num. 13. ad SC. Trebel.* & noster Antonius Gomez *in l. 80. Tauri num 1.* vtuntur quasi expresso testimonio Iustiniani textus *in Nouella 75. quib. mod. naturales efficiant. legit. cap. 1. sub 6. collat.* vbi Imperator ait, filios illegitimos, quantumuis naturales, nasci ex concupiscentia; sed ab initio, & ante leges scriptas non fuisse distinctionē inter legitimos, & naturales, quod fortè verum est. Potuit enim distinctio hæc esse pœna, vel præmium à legibus excogitata. Sed quod hæc distinctio inuenta non esset, si credimus Nouellæ Iustiniani, non probat ex iure naturali descendere concubinatum, aut vagum concubitum, quem sensum indicauit, licèt non expresserit, Azo *in summa ad tit. C. de concubinata, num. 3.* Est alter textus eiusdem Iustiniani in Nouella *quibus modis naturales efficiantur sui, cap. 1. sub 7. collat.* quæ est nouella 89. vbi eadem extant verba, & expresè profitetur Iustinianus, casum, siue defectum castitatis effecisse filios naturales. Ex quo opinionem Bartoli meritò reprobant Cardinalis Turrecremata *in cap. qui autem 32. quæst. 4* Bermondus *d. tract. de simplici fornic.* & in expositione contextus Bullæ, aut canonis Concilij Basileensis, verbo *Dimittat concubinam*, & alibi sæpè. D. Petrus de Gueuara *in l. 1. de iust. & iure, lib. 2. num. 26.* Hieronymus Ceuallos *communiam contra commun. quæst. 295.* præsertim *num. 4.* Farinacius *dicta quæst. 18. ex num. 26.* Couar. *de spons. cap. 4. in princip. num. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 7. num. 14.* noster etiam Ioannes de Roias *in epit. de success. ab intest. cap. 10. num. 23.* Didacus Perez *in l. 23. glossa 1. tit. 3. lib. 3 ordin.* Mantienzus *in l. 6. glossa 2. num. 6. tit. 8. lib. 5. compil.* Sanchez breuiter *de matrim. lib. 2. disputat. 2. num. 3.*

*nu.*3. Nec obstant Iam argumenta soprà adducta, quibus satisfaciemus infrà in solotione dubitandi rationis.

Succedit ius diuioum, quo attento coneubinatum, &
9 De concubinatu ex iur. canonic. & diuino. vagom coocubitum prohibitum esse, probant Bermondus. Farinacius, Gotierrez, Perez & Matienzo nuper adducti; item Antonlus Gomez *in l.* 80. *Tauri, ex num.* 3. post alios antiquiores à se relatos; quorum tameo io hac re aoctoritas non admodum me moueret, oisi expressum ita esset io sessione 2. Concilij Basileensis, cuius verba infrà in solutione rationis dubitandi dabimus; quæ verba, sessionemque omnes DD. pij vt legitima agnoscunt, cùm ante schisma, & scissuram Concilij sint, & eo maximè, quia à Leone X. approbata fuit illa decisio, editâ specialiter Bulla de concubinatu prohibendo. Quare non erit perditæ operæ id expressius indagare. In primis noto, reprobationem fornicationis, & vagi concubitus ab eodem fonte per contrarium prouenire, à quo prouenit approbatio castitatis matrimooialis; itaque vtriusqoe eadem origo est: de qua oppositione ita Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *strom. Sunt ergo separata fornicatio, & matrimonium; quoniam à Deo longè est diabolus.* Lactantius Firmianus *lib.* 6. *diuinar. instit.* & *de vero cultu cap.* 23. *Nec tantùm alienis toris, quæ attingere non licet, verùm etiam publicis, vulgatisque corporibus abstinendum Deus præcepit, docetque nos cùm duo inter se fuerint corpora copulata, vnum corpus efficere.* Diuus Augustinus *de Genesi ad litteram lib.* 9. *cap.* 7. *Denique vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remediũ; nec enim quia Incontinentia malum est, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum; immò verò non propter illud malum, cui culpabile est hoc bonum; sed propter hoc bonum, veniale est illud malum.* Secundò noto, matrimonium à Deo institutum fuisse in Paradiso, & posteà eleuatum ad rationem Sacramenti nouæ legis, vt latè probauimus *in cap.* 5. *de spons.* Igitur si est diuina institutio matrimonij, diuina etiam eit reprobatio fornicatioois; cùm sit peccatum contra legem diuioitus datam matrimoniali coniunctioni. Ex quo apparet, esse hæreticum dicere, licitum esse vagom concubitum, vel oon esse peccatũ mortale simplicem fornicationem, vt contra Beguardos, & Beguinas diffinitum fuit io Concilio Vien cuius pars refertur *in Clement. ad nostram* 3. *de hæreticis.* Quare ita pertinaciter sentiens, punitur per Inquisitores hæreticæ prauitatis. Succedebat ius canonicum; sed cùm concubinatus sit prohibitos iure diuino, necesse non est indagare, an iure ecclesiastico permissos sit; quod faciunt præfati authores, haud necessariò: illud tamen constat, varijs pœnis prohibitum fuisse iam à primis Ecclesiæ sæculis concubinatum, tam laicis, quàm ecclesiasticis personis, dioetsis Concilijs, tam generalibus, quàm prouiocialibus, ex quibus nonoullos canones adduxi in Concilio Illiber. Iure verò ciuili Romaoorum ea concubina licita erat, quam quis oon maritali animo, sed concubinatus tantùm causa, sioe stupri crimine domi habebat, *l.* 1. *& per totum ff. de concubinis, l. cùm talibus* 56. *ff. de his quib. vt indig.* plura de his concubinis, & quatenus à legitima vxore differrent, congesseruot Scipio Gentilis *lib.* 1. *de donat. inter, cap* 8. Bermondus *integro tract. de concub.* Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 13. Cuiacius *lib.* 5. *obseruation. cap.* 6. Duarenus *ad tit de inoffic. testamento, cap.* 6. Pinel. *lib* 2. *select. cap.* 18. Meril. *lib.* 3. *obseruation. cap.* 55. Larreatigui *lib.* 8. *select. cap.* 5. Langleus *lib.* 8. *semestr. cap* 8. Robertus *lib.* 2. *rerum iudic. cap.* 17. fusè Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 40. & nos *in cap. inter opera, de sponsalibus.*

Sed vt ad rationem decisionis accedamus, notandum
50 Traditur ratio decidendi. est, quaotum dedeceat sacras personas carnalis commixtio; siquidem vas humani corporis Deo consecratum efficitur profanum, & sanctitas ei conciliata per totum, qoo fuerat Deo addictum, sacrilegè euertitur. Accedit incompossibilitas sacrarum functionom, ad quas obeundas clerici destinaotur, vt fusissimè differunt Michael à Medina *cap.* 49. *ad* 67. Espenceus *lib.* 2. *de continentia, cap.* 7. Anmnius Monchiacenus *de sacrif. Missæ, p.* 2. *sect.* 31. Theophilus *de calum. sect.* 2. *serie* 2. *cap.* 5. Rectè ergo in præsenti clerici concubinas habentes, per depositioois, & excommunicationis pœnas coguntur eas dimittere. Firmatur hæc prohibitio exemplo Geotiliom, apud quos adeò castitas commendabatur io suis sacrificijs, vt sacerdotibus vtriusque sexus ad sacra peragenda accessuris, omnia venerea, aut quæ castitatem lædere possent, prohiberentur. Virgil. *lib.* 6. *Æneid.* ibi:

Quique sacerdotes casti dum vita manebat.

Ouidius *lib.* 2. *Fast.*

Casta sacerdotum tempora fronte gerit.

Seneca *de clement. cap.* 1. ibi: *Indignum te sacerdotio dicerem, si transires per lapanar.* Inde Plutarchus *in problem. cap.* 55. ait, Romanos sacerdotes capra abstinere solitos, vt non modò attiogere, verum nominare, peccatum putarent; quia id animal libidinis symbolum est, teste Columella *l.* 7. *de re rustica, cap.* 6. Festus etiam tradit, Dialibus Romæ nefas fuisse hederam taogere, propterea quod apud eos lasciuiæ signom erat. Horatius *od* 55.

Arctiùs atque hederâ procera constringitur ilex.

Et *od.* 36.

Lasciuis hederis ambitiosior.

Vestales quoque virgines adeò continentiam seruabant, vt si quam reperiebant virginitatem violasse, viuam sub terra defodiebant. Ouidius:

Nulla, quæ dicitur vitâ temerasse sacerdos,
Hoc duce, ne viua defodiatur humo.

Referunt Plutarchus *in vita Numæ*, Valer. Maximus *lib* 8. *cap.* 3. ex Gellio, & Liuio Rosinus *lib.* 3. *antiquit.* *cap.* 59. immò & Sacerdotes Deę Cybeles sibi virilia amputabant, vt in religiosa castitate permanerent: refert Rauisius Textor *lib.* 1. *officinæ, cap.* 2. facit Porphyr. in ipso ferè fine libri primi de abstinentia, ibi: *Cùm sit nobis cum Deo, qui solus super omnia, & vltra incorporeum naturam eminet, conuersandum, debemus omnimoda animi castitate illi accedere, in terra vix cuiusquam sensum facere corporeum, si probè & sanctè viuamus; quantò enim omnium pater simplicior, & sibi sufficientior (quasi longè à materiæ contagione seiunctus,) tantò etiam qui ad illud accedit, omnimodè purus, & castus esse debet, incipiens à corpore, & in singulas interiores hominis partes desinens; quibus omnibus præscriptis quisque pro suo modulo, & naturæ conditione castitatem distribuat.* Plura congesserunt de continentia sacerdotum apud Gentiles Philippus Camerarius *horar. succes. cent.* 1. *cap.* 5. Espenc. *de contin. l.* 2 *cap.* 15. Tiraquellus *in l.* 15. *connub. nu.* 558 Siluius Clarus *lib.* 5. *de legibus, cap.* 5. *&* 29. Simon Maiolus *dier. canical. fol.* 375. Si ergo vanis io sacrificijs, & à falsis sacerdotibus ita castitatem obseruatam, & commendatam legimus, quantò magis veri sacerdotes, & cæteri ministri Ecclesiæ eam seruare, & contioenter viuere debent. Meritò ergo clerici concubinarij à sacris canonibus varijs pœnis plectuntur, vt eis deterriti concubinas dimittere cogantur. Synodus Francica sub Carolo Magno, anno 752. clericos adulterantes, vel fornicantes de peculijs, seo pecunijs Ecclesiarum, abstulit, beneficio priuauit, degradauit, & ad pœnitentiam coegit in carcere pane & aqua duobus anois agendam. Et canon. Apost. deponuntur; & in Concilio Gangreosi relato *in dicto cap. presbyter*, 82. *dist.* decennali pœnitentia macerari iubentur. Zacharias & Bonifacius Pootifices *in cap. decernimus*, 28. *dist. cap. presbyteris*, 27. *dist.* statuerunt concubioarios vix tales sacerdotes esse æstimandos, ita vt neque sacerdotio fungi, nec diuina mysteria contingere illis permittatur. Has, & alias pœnas congerunt Bermondus *vbi suprà*, D. Ioannes Vela *de delictis cap* 6 Fragoso *de regim. Christ. reip. s. p. l.* 2 *disp.* 4. non tamen coguntur clerici concubinas abiurare propter periculum periurij & lapsûs facilitatē; sæpè enim legislatores curauerunt à periculo peierandi homines arcere; vnde conditio iurisiurandi vltimis voluntatibus adiecta à Prætore remittitur, *l. quæ sub conditione* 8. *ff. de condit. instit. l. non dubitamus* 20. *l. hæc* 26. *ff. eod. l. libertus* 20. *de bonis libert. l. si post diem* 5. *§. sed si ea, ff. quando dies legati, l.* 1. *§.* 2. *ff. ad leg. Falcid. l. si quis* 13. *§. qui ita* 3. *ff. de statulib. l. vlt. ff. de liberali causa, l. si quis* 112. *§. penult. & vlt. ff. de legatis* 1. *l. facta, §. quod si, ad Trebel. l. si à milite* 29. *§. edictum, ff. de testam. milit l.* 62. *§. si danda, ad Trebel.* Illustrant Donellus *lib.* 6 *comment. cap.* 18. & *l.* 8. *cap.* 32. vbi Osualdus *littera M* Idem *lib.* 24. *cap.* 20. *littera C.* Cuiacius *lib.* 5. *obs. cap* 5. & *ad Nouell.* 1. *Iustin.* & *lib.* 54. *Pauli ad edict. in l.* 2. *§. si à pupillo, ff. pro emptore*, & *in dicta l.* 8. *ff. de condit. instit.* Duarenus *ad eundem titulum cap* 4. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 12. *num.* 45. *&* 947. Sarmiento 1. *select. cap.* 10. *per tot.* Goueanus *in l.* 5. *§. ad eos, ad leg. Falcid.* Basilius 3. *de matrim. cap.* 8. Valentia *ad tit. de liberis & posth. c.* 5. *nu.* 5. Arniseus *de iure connub. cap.* 4. *sect. vlt.* Faber 8. *tit.* 59. *&* 20. *cap.* 2. & *in l.* 7. *§.*

item,

item, de dolo Costa *lib. 1. select. cap.* 10. Fornerius *lib. 3. rer. quotid. cap.* 22 ad quam conditionem referendi sunt textus *in l. Antistius 62. ff. de acquir. hæredit. l. ciuitatibus 152. §. vlt. ff. de legat 1. l. facta 63. §. si dandæ, ff. ad Trebel. l. libertus 20. ff. de bonis libert. l. cùm pater 77 §. filius matrem 23. ff. de legat. 2. l. si quis decedens 37. §. 5. ff. de legat. 3. l. 5. §. ad eos, ff. ad leg. Falcid. l. municipibus, l. 20. & 26. ff. de condit. & demonstr. l. 13. ff. de condit. instit. l. 1. §. ad hæc, C. de bonor. possess. l. 7. vers. planè, de oper. libert. l. 3. de iure fisci, l. 1. §. si parenti, l. si filius 13. de condictione caus. dat.*

11 Dissolutur dubitandi ratio. Nec obstat difficultas suprà expensa ex auctoritatibus sacræ paginæ, quibus nonnulli hæretici moti virginitatem, & cœlibatum improbarunt, coitum verò etiam extra matrimonium licere docuerunt, quos vt facilè refellamus, verumq; sensum prædictarum auctoritatum percipiamus, supponimus, tantùm esse licitam, & legitimam ex iure naturali, dinino, & ecclesiastico, eam coniunctionem, quæ habetur per coniugium. Vlpianus, & Iustinianus *in l. 1. §. ius naturale, ff. de instit. & iur. §. ius naturale, Instit. eod. tit.* iuxta quorum sententias accipiendus est Diuus Isidorus *in cap. ius naturale, 1. dist.* dum docet, viri & fœminæ coniunctionem iuris naturalis esse: quapropter extra matrimonium illicita est omnis coniunctio, & peccato subiecta, vt probant iatè Thomas Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 2. num. 2.* F. Alf. Mendoza *d. quæst. 4. positiua.* Nec contrarium deducitur ex illis verbis: *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus.* Exodi *cap. 23. Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua.* Vnde Hebræi credebant, steriles, & infœcundos maledictos esse, vt refertur *Iudic. cap. 13. Genesis c. 30. Tobiæ cap. 3. Isaiæ cap. 5.* Non enim in eisdem locis præcipitur fœminis coniunctio cum viris, aut è contra; sed extrema quædam fœlicitas promittitur seruantibus legem Dei; nam ijs dicitur: *Benedictus eris inter omnes populos, non erit apud te sterilis vtriusque sexus, tam in hominibus, quàm in gregibus tuis.* Rursus quod non contineatur præceptum in prædictis verbis, ex eo apertè constat, quod non dicit Dominus: *Non erit apud te virgo, aut cælebs*; sed, *Non erit apud te* cùm sterilem esse, vel non, in hominis arbitrio non sit, & potestate positum, vnde non debuit à Deo præcipi. Hebræi verò vulgò putantes indictam esse maledictionem non relinquentibus semen in Israel, planè toto cœlo errabant; ideò autem dolebant, & lamentabantur, si sine liberis decederent, eatenusque rei vxoriæ accuratiùs incumbebant, quia cùm ex fide crederent de suis posteris Messiam nasciturum, curabant cum liberis decedere, ne Christus deforet, cuius aduentum vehementissimè exoptabant; quia posse euenire vnusquisque credebat, vt ipse esset auus, aut atauus Messiæ. Docuerunt Lypomanus *in caten. Genesis cap. 30* D. Thomas *in 4. dist. 30. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1.* Superest testimonium illud Genesis *cap. 1. Crescite & multiplicamini*, explicandum; nam pro tempore, quo hæc verba dicta sunt, non potest dici quod virginitas licitè seruaretur. Hoc vt explicemus, præmittamus fuisse quosdam qui non de carnali corporum fœcunditate, & filiorum naturalium copia, sed de mentium & animorum spirituali virtute propaganda illud Genesis intelligerent; & in eo quod sequitur, *Implete terram, & dominamini eius*; per terram intelligebant carnem, quam præsentia sua implet anima: ita tamen, vt post peccatum fœcunditatem spiritualem in carnalem conuersam esse dicerent. Ita refert Diuus Augustinus *lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 21. & 22.* & fauet huic parti *in lib. de Genesi contra Manichæos, cap. 19.* & *lib. 13. confess. cap 4* & *de bono coniugali cap. 2.* & *lib. de serm. Domini in monte, cap 21.* & D. Chrysostomus *lib. de virginibus, cap. 27.* & *homil. 18. in Genesim*, & Gregorius Nyssenus *lib. de creat. homin. cap. 28.* & Damascenus *lib. de fide Orthodox. cap. vlt.* & *lib 4. cap. 16. & 25.* quod non semel approbat Abulensis *super Genesis 1.* & fauet Magister *in 2. sent. dist. 20.* dicens, ad gignendos filios parentes nostros in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum. Cæterùm breui nos ab hac eximemus quæstione, nam constanter asserimus, illa verba, *Crescite & multiplicamini*, ad carnalem filiorum propagationem pertinere. Itaque si status innocentiæ perdurasset, ibi in paradiso carnali copula se protoparentes nostri, & eorum filij miscuissent: tractat neruosè, & eleganter Diuus Augustinus *lib 14. de ciuit. Dei, cap. 22* Origenes *homil. 1. in Genesim*, Rupertus, & Iunilius vt *in catena Lypomani, Genesis 1.* & *in Sixto, lib. 5. annot. 20. 21. & 63.* Michael de Medina latissimè *lib. 5. de sacrorum homin. cont. controu. 2. cap. 1.* vbi Patrum dicta explicantur simul, & in D. Thoma *1. p. quæst. 98. art. 2.* Nunc respondeo, verum esse, illis verbis, *Crescite & multiplicamini*, contineri præceptum, non tamen pro quocunque statu, ac tempore, sed pro illis mundi primordijs, donec humana species extenderet propagines suas, hoc est, multiplicarentur homines. Rectè Scotus *in 4 dist. 26. quæst. vnic. §. per hoc patet*, ait: *Crescite, & multiplicamini, est institutio per modum præcepti affirmatiui, ita quod obligat non ad semper, sed tempore necessitatis.* Idem habet Magister *ead. dist.* S. Thomas *1. p. q. 96. art 2. ad 3. in fine*, Hist. Schol. *in Genes. cap. 29.* Lira *in lib. Iudic. cap. 21* Nec etiam contrarium nos mouet exemplum Patriarcharum, quos legimus iustos in Dei populo concubinas habuisse: oportet enim intelligere, eas matrimonio fuisse iunctas, concubinas tamen dici, quia de vtriusque, concubinæ scilicet & vxoris ratione aliquid habebant, iuxta primarium matrimonij finem, & à quo matrimonij coniunctio nomen habet; atque ita concubinas in sacra Pagina pro secundis vxoribus minùs solennibus acceperunt Rupertus *in Genesim lib 7. cap. 39.* Abulensis *in cap. 19. Iudic. quæst. 3.* & *in lib. 1. Regum, cap. 8. quæst. 209.* Bellarminus *lib. 1. de matrimon. cap. 11.* Georgius Ambian. *ad Tertul. de exhort. castitat. cap. 6. abs. 2.* P. Serlogus *in Cantica, vestig. 34. cap. 6.* Accedit, plura eo tempore contigisse in figura, & secundùm allegoriam dicta esse; quod ergo putas esse peccatum, aduertas esse mysterium, posteris temporibus futura reuelans. De duobus populis Iudæo, & Christiano latiùs prosequitur Espenceus *d. lib. 2. de bigam. cap. 9.*

Nec obstat, quod expendebamus de Iure ciuili, iuxta quod dicebamus, concubinatum legitimam coniunctionem esse; de eo enim iure sic censuit D. Thomas *d. art. 3.* 12 Prosequitur eadem solutio. *Ad primum ergo dicendum, quod in gentibus, quantùm ad multa, lex naturæ offuscata erat. Vnde accedere ad concubinam malum non reputabant, sed passim fornicatione quasi re licitâ vtebantur,* &c. *Ad secundum dicendum, quod ex prædicta obscuritate, in quam ceciderunt Gentiles, Deo debitam gloriam non reddentes, vt dicitur ad Romanos primo, lex illa processit, & non ex instinctu legis naturalis. Vnde præualente Christiana religione, lex illa extirpata est.* Ergo parum curandum est de legibus Romanis, & vtriusque Imperij, aut alijs similibus aliarum nationum, quæ concubinatum approbarunt. Sunt enim contra dictamen rationis naturalis, & per consequens iniustæ, vtpote ab offuscata ratione prouenientes. Sub Gentilibus permissæ fuerunt concubinæ indistinctè; Vopiscus tamen narrat, Imperatorem Aurelianũ interdixisse vsum concubinarum ingenuarum. Iustinianum solutorum concubinatum retinuisse probant textus *in l. si qua illustris 5. C. ad Orphicianum, l. Diui 5. de natural. liber.* Nouella *89. cap. 12 §. 5.* Nec facilè etiam post amplexam Christianam religionẽ prauus mos auerruncari potuit, licèt sancti Ecclesiæ Patres In eum sese inneherent totis eloquentiæ lacertis, quorum nonnulla testimonia suprà relata sunt. Sustulit Leo Philosophus Imperator sua Nouella *89.* & prohibitionem repetiuit Constantinus Porphyrogenita apud Harmenopulum *lib 4. tit. 6. in fine.* Vtrum tamen iure ciuili permissus fuisset concubinatus, tanquam licitus; an toleratus, tanquam minùs malus, disputant Bermondus, Gentilis, Connanus, Arias de Mesa, & alij suprà citati. Nec obstat textus *in dicto cap. Christiano, 34 dist.* quem de vxore non iusta, & sine dotalibus instrumentis ducta, quæ ob id concubina dicebatur, sed naturaliter coniux erat, accipiunt Barbosa *ibi*, Gregorius Lopez *in rubric. tit. 14 part. 4. glossa 3.* Couar. *de sponsal. cap. 4. in princip. num. 9.* quem, vt solent, transcribunt Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 7 ex num. 30.* Matienzus *in l. 6. glossa 2. à princip.* maximè *ex num 3. tit. 8. lib. 5. recopil.* alijs insuper adductis Menochius *de arbitr. casu 418. ex num. 13.* & licèt parum distinctè, Farinacius *4 p. de delict. carn. q. 138. num. 20.* Francisc. Coriolanus *in notis ad Concil. Tolet. 1.* Ferdinandus de Mendosa *lib 2. Concil. Illiber. cap 8.* vbi alios congessit. Nec etiam obstat textus *in d. cap. is qui non habet 4. 32. dist.* qui deductus est ex Concilio Tolet. *1 can. 17.* vbi ita legitur: *Si quis habens vxorem fidelis concubinam habeat, non communicet; cæterùm is qui non habet vxorem, & pro vxore concubinã habet, à communione non repellatur, vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ, vt ei placuit, sit contentus: aliàs viuens abijciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam reuertatur.* Quæ verba de iniusta vxore accipi

cipi posse, notaui iã *in dicto canone Concil. Illiber.* Sed iuxta tradita facilius accipi potest textus ille de tolerãtia qualiquali Ecclesiæ erga laicos, videlicet PP. Hispanos in dicto Concil. Toletano celebrato sub Ataulpho I. Gothorum Rege Ariano, aut instante iamiam Ataulpho, sub Honorio, in quo à nostratibus nonnihil dissentit Baronius, laicis non permisisse tanquam licitum vsum concubinarum, sed tolerasse, quia leges vitio extirpando impares erant, præsertim ecclesiasticæ; & quando in Principibus Prelati nullam opem inuenire poterant, qua peccantes compescerent: quæ solutio probatur ex illis sæculi moribus, de quibus sic Saluianus Massiliensis Episcopus *lib. 7. de prouidentia Dei: Quid Hispanias? nonne eadem, vel maiora forsitan vitia perdiderunt? quas quidem cœlestis ira etiamsi alijs quibusdam Barbaris tradidisset, digna tamen flagitiorum tormenta tolerauerant puritatis inimici; sed accessit hoc ad manifestandam illis impudicitiæ damnationem, vt Vuandalis potissimùm, idest pudicis barbaris, traderentur: dupliciter in illa Hispanorum captiuitate Deus ostendere voluit quantùm odisset carnis libidinem, & diligeret castitatem, cùm & Vuandalos ob solam vel maximè pudicitiam illis superponeret, & Hispanos ob solam vel maximè impudicitiam subiugaret.* Culpam namque impudicitiæ probabiliter reijcit in Romanos, qui sub illud tẽpus Hispanis imperabant, disertissimus politicus historicus noster D. Didacus de Sahabedra & Faiardo *in chron. Gothico, cap. 2.* vel ex eodem Massiliensi Episcopo, qui illos extremæ impudicitiæ reos damnauerat. Sed vtcunque sit, constat tempore Concil. 1. Tolet adeò libidine efferuuisse Hispanias nostras, vt satis ducerent PP. pellices vxoratis adimere, quas ius ciuile ipsorum Romanorum interdicebat, *l. ex parte 121. §. 1. ff. de verb obl. l. Massurius, ff. de V. S* ad concubinas tamen solutorum conniuisse, quia non omnia poterant; hoc tamen ex vitio sæculi proueniebat, & adeò rem illicitam continet, vt etsi licitam faciat permissionem ex parte eius, qui cùm potest prohibere, non prohibet; non verò ex parte eius, qui non vtitur medicina, ne magis vlcus recrudescat, & morbi terribiliores fiant. Igitur & ecclesiastica potestas cùm occasionem aptam cernit, tenetur concubinatum solutorum censuris, & pœnis compescere; & sæcularis brachium, auxiliumque impertiri punitioni, & ipsam Magistratibus suis sæcularibus committere; & quicunque ex ijs impedimentum ponat sine maximo periculo, & metu probabilissimo maioris damni & grauioris sceleris, veluti schismaticus peccauit, fietque particeps vitij; idcirco in prædicta sessione 20. Concilij Basileensis ita decreuerunt Patres: *Et cùm omne fornicationis vitium lege diuina prohibitum sit, & sub peccati mortalis pœna necessariò euitandum, monet omnes laicos, tam vxoratos, quàm solutos, vt similiter à concubinatu abstineant,* &c. non inuenitur pœna, quæ postea in omnes sancita fit per Trident. *d. sess. 24. de reform. cap* 8. sed ex iniuncta cura Principibus illicò tanquam res illicita cœpit pœnis corporalibus coerceri: notarunt ad prædicta verba Concilij Basil. Bermondus, Rebuffus, & Monochius *de arbitr. casu* 418. & quamuis huius Concilij non meminerit, punitionem hanc infligendam agnouit Paulus de Grillandis *lib. 3. qui est de pœnis omnifariam coitus, §. quæro 11.* Nec obstat quod expendebamus *ex d. cap. 2. qui clerici vel vou.* nam licèt clerici cogendi non sunt abiurare concubinas propter periculum periurij, argumento textus *in l. 2. C. de indict. viduit.* tamen compellendi sunt abiurare vxores iniustè ductas, iuxta formam præscriptam *in cap. ab isto 35. quæst. 6.* quia non datur æquale periculum iterum cohabitandi cum eis, tanquam cum vxoribus, ac datur in concubinis, ad quarum consortium facilè redire valent.

C A P V T VII.

a Innocentius III. *Magistro & Fratribus Militiæ S. Iacobi.*

VEstra deuotio duxit inquirendum, vtrum vobis Ecclesias Parochiales adeuntibus, vtile sit Missas eorum audire, qui concubinas habere creduntur. De hoc enim videntur sacrorum canonum sententiæ emanasse. Alicubi enim dicitur: Nullus audiat Missam presbyteri, quem scit indubitanter concubinam habere. Alicubi legitur: Non potest quis, quantumcunque pollutus, diuina sacramenta polluere, quæ purgatoria cunctarum pollutionum existunt. Quicunque enim sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinare non potest. Sumite ergo ab omni sacerdote intrepidè Christi mysteria, quia omnia in fide Christi purgantur. Cæterùm aliud crimen est notorium, aliud occultum. Notorium diffinitur, de quo presbyter canonicè condemnatur: occultum quod adhuc ab Ecclesia toleratur. Item aliud est à talium officijs abstinere, vt peccandi licentia cæteris auferatur, & huiusmodi ad pœnitentiæ fructum trahantur: atque aliud, si tanquam falsa in fornicatione iacentium talia mysteria respuantur. Sine dubitatione itaque teneatis, quod à clericis, & presbyteris, quatenus fornicarijs, quamdiu ab Ecclesia tolerantur, nec est crimen euidens, licitè audiuntur diuina officia, & alia recipiuntur ecclesiastica sacramenta.

N O T Æ.

1 a LVcius III.] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnic* legitur Lucius III. ex Concilio Magunt. sed male: in hac sexta collectione, & post Concilium Lateran. *p. 50. cap.* 38. habetur, Magistro, & Fratribus Militiæ sancti Iacobi; quam inscriptionem retinendam esse iam notauit Cuiacius in præsenti. Circa institutionem, & confirmationem ordinis Militiæ S. Iacobi de la Spatha in Hispania, varia adduxerunt Historici nostri; illud certò liquet, Ordinem hunc iam fuisse institutum per annos 1030. vt constat ex verbis cuiusdam priuilegij in fauorem monasterij Salmantini monialium Sancti Iacobi; quod pro foribus Ecclesiæ litteris deauratis est transcriptum; quodque referunt, originem, & progressum huius Militiæ prosequentes, D. Franciscus de Vergara & Alaba, in supremo Castellæ Senatu, & Inquisitionis Consiliarius egregius, P. Andreas Mendo *de Ordinibus Militaribus disp. 1. q. 6. per totam.* D. Petro Fernandez de Fuente Encalada, primo huius præclari Ordinis Ministro, & eius Fratribus Lucius in præsenti rescribit.

CAPVT VIII.

a Innocentius III. *Oxomen. Episcopo.*

TVa nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publicè concubinas habentibus, qui quando conueniuntur à te, se esse concubinarios diffitentur, nec apparet contra eos legitimus *b* accusator, credendum sit testimonio bonorum virorum, inter quos viuere dignoscuntur. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod si crimen eorum ita publicum est, vt meritò debeat appellari notorium, in eo casu nec accusator, nec testis est necessarius, cùm huiusmodi crimen nulla possit tergiuersatione celari. Si verò publicum est, non ex euidentia, sed ex *c* fama, in eo casu ad condemnationem eorum sola testimonia non sufficiunt; cùm non sit *d* testimonijs, sed testibus iudicandum. Sed si de clericis illis talis habeatur suspicio, vt ex ea scandalum in populo generetur, licèt contra ipsos non apparuerit accusator, tu tamen eis canonicam potes *e* purgationem indicere; quam si præstare noluerint, vel defecerint in præstanda, eos canonica potes animaduersione punire. Datum Later. 5. idus Maij.

NOTÆ.

1 a INnocent. Oxomensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* In epistolis verò Innocentij editis à Sirleto, *fol.* 310. legitur Oxonien. ex textus autem serie deduci non potest vtra ex his inscriptionibus retinenda sit, & an de clericis Angliæ, vbi extat Ecclesia Oxoniensis; an verò de sacerdotibus Hispaniæ, vbi reperitur Oxomensis, loquatur Innocent. III. Credo tamen legendum esse Oxomensi, tum ob fidelitatem prædicti codicis, recogniti, & castigati à Guillelmo Sirleto; tum quia in eodem libro epistolà antecedenti rescripsit Innocentius III. Episcopo Oxomensi pro restituendis Canonicis regularibus in ipsa Ecclesia: vnde statim de clericis concubinarijs ipsius diœcesis ab Episcopo Oxomensi consultus in præsenti epistola rescribit. De Oxomensi Ecclesia iam nonnulla notaui, *in cap. de hoc, de simonia.*

b *Nec accusator.*] *Cap. ad nostram 21. §. 1. de iureiur. cap. 3. de testibus cogendis, cap. 3. de eo qui cognouit consanguin. cap. manifesta, cum sequent. 2. q. 1. cap. euidentia,* vbi dicemus, *de accusat.*

c *Fama.*] Cui, aut rumori non temerè credendum est, *c. 2. hoc tit. c. 6. de fide instrum. c. 5. de eo qui cognouit. Alioquin,* inquit Quintilianus, *fraude inimicorum falsa vulgantium sæpè fama noceret etiam innocentibus; famæ sæpenumero malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Fama igitur notorium non facit, sed vt scriptum est, *in cap. intellecto 33. de iureiur.* quasi notorium. 2

d *Testimonijs, sed testibus.*] Verba sunt textus, *in l. 3. §. idem Dominus, ff. de testibus, cap. 2. qui matrimonium accusare.* Cicero pro Posthumio ait, ijsdem testibus inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferatur. Tacitus, *lib. de Oratoribus*, ibi: *Testimonium in iudicijs publicis, non absentes, nec per tabellam dare, sed coram, & per præsentes.* Differentiam inter testes, & testimonia iam exposui, *in cap. 1. de testibus.* 3

e *Purgationem.*] De qua Deo volente agemus, *in cap. 1. de purgat. canonic.*

CAPVT IX.

Idem *a Pistorien. Episcopo.*

ANobis tua fraternitas requisiuit, vtrum ab ijs decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad affictum, cum alij se conentur per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persoluendas: quid etiam sit de mulieribus in Episcopatu tuo presbyteris in capellis sub conuersationis specie cohabitantibus faciendum, vnde infamia irrogatur ordini clericorum. Cùm igitur quilibet decimas soluere teneatur, nisi à præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod à dantibus possessiones, & accipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt soluendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab huiusmodi sint immunes. Cùm clericis quoque non permittas mulierculas habitare, nisi fortè de illis personis existant, in quibus naturale fœdus nihil permittit sæui criminis æstimari. Datum Laterani 3. Non. Decembris.

NOTÆ.

1 a PIstoriensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2. & in c. à nobis, de decimis*, vbi extat alia pars huius Decretalis. Pistoriensis ciuitas perantiqua est Etruriæ, ad radices Alpium, in plano, fertilique solo sita patet, lata amœna, omnium fructuum genere abundans, qua Florentiam itur: eius meminerunt Plautus, Salustius, Plinius, & Marcellinus congesti ab Vghellio, *tom. 3. Ital. sacr. fol.* 352. à quo inter primas Etruriæ ciuitates, quæ Christianam fidem susceperunt, vt prima recensetur: eius Præsulum catalogum ipse refert. Sophrido eius Episcopo, cuius gesta refert Vghellius, *num.* 23. missa est præsens decretalis, quam restituo ex epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 467. & eam exposui *suprà in cap.* 1.

CAPVT X.

a Gregorius IX.

QVæsitum est de clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium priusquam pœnituerint audiendum. Verum etsi quemlibet pro mortali peccato quoad seipsum constet esse *b* suspensum, non debet tamen in officijs euitari: quia quantùm ad alios, etiam in casu proposito suspensus non est, *c* nisi peccatum huiusmodi sit *d* notorium per sententiam, seu confessionem factam in iure, aut per euidentiam rei, quæ tergiuersatione aliqua celari non possit.

NOTÆ.

NOTÆ.

a GRegorius IX.] A quibus tamen consultus, non constat: forsan motu proprio præsentem edidit constitutionem, vt de ipso Gregorio iam sæpè sæpius notaui in hoc opere.

1 b *Suspensam.*] Non tamen inde inferas, peccatum mortale esse censuram, quia peccatum nequaquam habet rationem censuræ, aut pœnæ, vt considerat Vasquez, *tom.2.in 3.p. de excommunic.dub.1.nu.7.* licèt per illud peccator priuetur perceptione sacramentorum, & amittat fidelium communicationem, quæ per charitatem fit, *cap.moneat 15.q.1.* Vnde non est audiendus Ioannes Maior, *in 4. dist. 18. q. 2.* qui sequutus Glossam *in cap.si quem, verbo Non tantùm, de sent. excom.* existimauit, omne peccatum mortale, per quod peccator à perceptione sacramentorum repellitur, minorem excommunicationem esse; quem doctè refellunt Couar. *in cap. alma mater, in princ. num. 5.* Gibalinus, *de censur. disquisit. 2. q. 2. num. 8.*

2 c *Nisi peccatum.*] Ex his verbis deducunt Couar. *in Clement. si furiosus, p.1.§.1.n.5.* Nauarrus, *in Manuali, cap.25.n.76.& cap.27.n.154.* & *consil. 17. de clerico excom. n.2.* clericos concubinarios notorios esse ab officio, & beneficio suspensos ipso iure: pro quibus etiam faciunt caput *si qui sunt*, 28.*dist.* caput *nullus*, caput *præter*, 32. *dist.* caput *sacerdotes*, 50. *dist.* caput *si quis amodo*, 81. *dist.* & declaratio Cardin. ad Trident. *sess. 25. de reform. cap.14.* ibi: *Clerici concubinarij notorij sunt etiam hodie ipso iure à diuinis suspensi, prout in veteri iure sunt.* Sed adhuc contrarium docuerunt Suarez, *de censur.disput.38.sect.3.nu.12.* Valensis, *de beneficijs lib.1.tit.23.* Gibalinus, *de irregul.cap.5.q.4.consect.7.* & *de censur.disquisit.7.q.1. consect. 35.*& *in synopsi, verbo Concubinarij*; qui rectè distingunt inter suspensionem quoad alios tanquàm censuram, ita vt quoad alios non sit suspensus clericus, nisi crimen sit publicum per sententiam, aut confessionem in iudicio: aut ita notum, vt vlla tergiuersatione celari non possit; & tunc suspensus fit quoad alios eodem modo, ac quando peccatum est occultum, suspensus est quoad se, videlicet ratione peccati mortalis, non autem ratione censuræ; vnde etiam post notorietatem celebrando non efficitur irregularis. Gibalinus *d. cap. 5. q. 4.* Gutierrez, *lib. 2. canonic. cap. 7. num. 86.* qui hoc facilius admittunt post Tridentinum, *sess. 24. de reform. cap 14.* cùm nulla imponatur suspensio ipso facto.

3 d *Notorium per sententiam.*] Sententia enim inducit notorietatem, vt docet Alciat. *de præsumptionib. in præludijs, 2.p.n.16.* Couar. *lib.3.var.cap.3.n 4.* Innoc. Cironius, *in parat.ad eund.tit.* quod valet ad infamiam, ad notorietatem criminis, vel nobilitatis, & ad multos effectus, qui afferuntur ab Auctoribus, quos laudat Menochius, *lib. 1.de præsumpt.q.67* Salcedus, *in addition.ad Bernard.Diaz in praxi criminali, cap.97.* Barbosa, *in remis. ad Trident. sess. 24 de reform.cap.8.* noster Solorzanus *polit.lib.3.c.29. propè finem*, vbi alios, & se refert in opere Latino. Ratio verò ex eo principio descendit, quoniam post rem iudicatam, amplius in dubium vocari non potest id, quod decisum fuit, nec de illo iterum quæri.

COMMENTARIVM.

4 SAcerdotis concubinam habentis Missam, aut diuina officia audire, nefas olim fuisse, adiunctâ excommunicationis pœnâ, si quis illi interesse ausus fuisset, constat ex Synodo Romana sub Nicolao II. *can. 3.* ibi: *Vt nullus Missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere.* Extat apud Gratianum *in cap. nullus, 32.dist.* quam sanctionem non modò confirmauit Innoc. II. in Synodo Romana, *can. 5.* sed ab alijs summis quoque Romanæ Ecclesiæ Præsulibus editam esse perspicuè illis verbis: *Prædecessorum nostrorum Gregorij VII. Vrbani, & Paschalis Romanorum Pontificum vestigijs inhærentes præcipimus, vt nullus Missas eorum audiat, quos vxores, vel concubinas habere cognouerit.* Simile est illud Vrbani II. testimonium *epist.ad L. presbyterum*, ibi: *Prædecessores nostri Nicolaus, & Gregorius à Missis sacerdotum, quos tales reuera esse constiterit, fideles abstinere decreuerant, vt & peccandi licentiam cæteris auferrent, & huiusmodi ad digna pœnitentiæ lamenta reuocarent.* Concilium Pictauiense *can.9.* relatum *in cap.2 in 1 collect.sub hoc tit.* & *in epist. canon. Hadriani, can. 25* ibi: *Vt nullus Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinam habeat, sed nec ullam fœminam vnde mala suspicio habeatur, in vna domo secum teneat: & quicunque sacerdotum, siue per pecuniam ordinatorum Missam scienter audierint, excommunicationi subiacere debent.* Gregorius VII. qui huius prohibitionis auctor laudatur ab Anselmo *epist. ad Vuillelmum Abbatem Hirsaugiensem*, Italis & Theutonibus rescribens, de presbyteris concubinarijs ait: *Si in peccato perseuerare maluerint, eorum officium audire vestrûm nemo præsumat.* Sed cùm Nicolaus contrarium decreuisset *in cap. vlt.15.q.vlt.* ideò Lucius III. *in cap.vestra*, & Gregorius IX. in hoc textu, pro conciliatione dictorum canonum statuerunt, vt si notorium crimen sit, ita vt nullâ tergiuersatione celari possit, talis publicus concubinarius vitandus sit, quia dum populus ab eo abstinet, & ipsi, & alijs aufertur peccandi licentia; & interim nec ab eo diuina mysteria audienda, nec sacramenta recipiēda sunt, nisi in casu necessitatis, *c.præter §.ad hoc, 32.dist.* Si verò occultum est crimen eius, & nulla condemnatio, vel accusatio præcessit, licèt aliqua percrebuerit fama, hoc non impedit quominus fideles, & sacra audiant, & sacramenta ab eo percipiant, licèt talis sacerdos, quia quoad se est suspensus, celebrando grauiter peccet; quo casu exaudiendus est Nicolaus, *in dicto c. vlt.* docuerunt plures congesti à Luna, & Arellano, *lib.3.singul.antinom.1.in fine*: nisi dicamus cùm Tilmano Bredembachio, *lib.1.antiperasp.c.6.* pro diuersitate temporum, quoad sacramenta recipienda à peccatoribus diuersam fuisse Ecclesiæ disciplinam. D. August. *serm 50.in Quinquages.* & *cap.2. de fide & oper.*& *epist.166.contra Donatistas*, à malis posse suscipi sacramenta docet, dum eos tolerat Ecclesia; nec abusum ministrandorum sacramentorum excludit Nicolaus primus *in dicto cap.nullus*: & Alexand. *in d.c.propter, 32 dist* ad confundendos, & rubore suffundendos peccatores, ab illis non esse recipienda sacramenta, nec illorum Missas esse audiendas sanciuit: postea in Concilio Constantiensi, quia Vuiclefus officio cadere existimauit eos, qui in peccata prolabebantur; attamen diffinitum fuit, peccatum vsu sacerdotij non priuare, & meritò; nam certum est, malum sacerdotem æquè efficaciter sacrificare, quàm sanctum, cum actio sacrificandi non pendeat ex ministri qualitate. D. Thomas, *3. part. q. 82. art.6.* Bellarmin. *lib. 1. de sacram. in genere, c. 26.* Theophilus Raynaudus, *tom. 16. in heterocl. sacr. cap. 1. puncto 1.* Malus sacerdos, vt pulchrè tradit Isidorus Pelusiota, *lib. 3. epist. 340.* se habet vt coruus, qui Eliæ escas afferebat; aut canalis, qui eandem aquam transmittit, etiamsi non sit argenteus, sed lapideus, vel lateritius, quæ est S. August. comparatio *tract. 5. in Ioannem*: vel iuxta Nazianzenum, *orat. de Baptismo*, vt sigillum ferreum, quod non minùs imaginem Regiam insculpit quam si sit aureum. Similia exempla seminis in agricola, luminis, vel cerei accensi, tradunt D. August. *lib. 3. de baptis. cap. 10.* & *lib.4. cap. 11.* & *contra Cresconium cap. 8.* Nicolaus, *ad consult. Bulgar. cap. 11.* & firmatur celebri casu relato in vitis Patrum *lib 5 libel.9.num. 11.* Et etiam sacerdotem non esse spernendum, constat ex D. Cypriano *epist. 65.* ibi: *Cùm leprosum emundasset, dixit illi: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donum humilitate eâ, quâ nos quoque esse humiles docuit. Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat etiam sacrilegum.* Illustrat Nouarin. *in Agno Eucharist. cap. 90. excursu 56.*

ARTICVLVS III.

De Clericis Coniugatis.

C A P V T I.

a Alexand. III.

SI qui clericorum infrà Subdiaconatum acceperint vxores, ipsos ad relinquenda b beneficia ecclesiastica, & retinendas vxores districtione ecclesiastica compellatis. Sed si in Subdiaconatu, & alijs superioribus ordinibus vxorem accepisse noscuntur, eos vxores dimittere, & pœnitentiam agere de commisso, per suspensionis, & c excommunicationis sententiam compellere procuretis.

N O T Æ.

a Alexander III.] Ita etiam legitur in cap. 1. hoc tit. in prima collectione, vbi additur pars capitis sicut in extirpanda; quibus inuitur in præsenti referri partem textus, in cap. sicut 4. suprà tit. proximo, vbi integram eius retuli, prout reperitur in ipso Concilio Lateran. seu post illud, p. 18. cap. 2.

b Beneficia.] Quæ vacant ipso iure, nisi matrimonium nullum sit, quia tunc desideratur Iudicis sententia. Marinis lib. 1. resol. cap. 60.

c Excommunicationis.] Vt in cap. 3. de except. in 5. compil.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio traditur, & probatur. COnclusio, quæ communiter ex hoc textu deducitur, sic se habet: Matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis valet; à Subdiaconis verò, & suprà celebratum, nullum est. Probant eam textus in can. 27. Apost. ibi: In nuptijs autem, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus vt si voluerint, vxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo. Qui canon citatur à Patribus sextæ Synodi can. 6. & refertur à Gratiano, in cap. si quis, 32. dist. D. Clemens epist. 2. ad Iacobum fratrem, & lib. 6. constit. cap. 17. Concil. Neocæsar. can. 1. ibi: Presbyter si vxorem duxerit, ordine suo moueatur. Et can. 7. quem citant PP. Concilij Magunt. 2. sub Rabano, can. 19. Paris. 3. can. 35. Romanum 2. sub Syluestro can. 19. ibi: Nemo presbyter à die oneris presbyterij sumat coniugium, & si quis neglecto exierit, 11. annis eum ducimus priuari honore. Et in cap. si quis, 37. dist. cap. quia tua, §. si quis verò, 12. q. 2. Eugenius II. decreto 2. Præcipimus obseruari, vt qui in ordine Subdiaconatus, aut suprà vxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Ecclesiastico, & beneficio careant. Zacharias I. epist. 1. ad Bonifac. Concil. Nicæn. 1. can. 3. l. sacris 45. C. de Episcop. & Cleric. Synodus, 6. dicto can. 6. ibi: Quoniam in Apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ductâ vxore in clerum promouentur, solos lectores, & cantores posse vxorem ducere, & nos hoc seruantes decernimus, vt deinceps nulli penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat: si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur. Et in cap. presbyteris, 27. dist. Concil. Carthagin. 3. can. 19. ibi: Placuit vt lectores cùm ad annos pubertatis peruenerint, cogantur aut vxores ducere, aut continentiam profiteri. Aurelian. 2. can. 8. ibi: Si quis Diaconus in captiuitate redactus vxori fuerit copulatus, reuersus ab officij omninò ministerio remouendus est. Aurel. 3. can. 7. ibi: Clerici verò, qui cum vxores non haberent, benedictione susceptâ coniugia crediderint eligenda, qui volentes absque vlla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus quas acceperint, excommunicatione percellantur. Illiber. can. 33. Neocæsar. can. 1. Arelat. 2. cap. 2. & 3. Carthag. 2. cap. 2. Carthag. 3. cap. 27. Carthag. 5. can. 3. Tolet. 1. cap. 1. Arausic. cap. 22. & 23. Turon. 1. can. 1. Agathense, cap. 9. & 10. Gerundense, cap. 6. Tolet. 2. cap. 3. Aurelian. 2. cap. 8. Aurelian. 3. can. 2. Aruernese can. 12. Matiscon. 1. can. 11. Hispal. 1. cap. 3. cap. si quis amodo, & ferè per totam 31. dist. cap. de illo, 32. dist. D. Bernardus, epist. 203. ibi: Nec clerici est pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi vxorem ducere. Nicolaus Rumeus, in effigie Caluin. color. 7. & 28. Ioannes Cabassutius, in not. ad Concil. Nicen. cap. 3. Alia plura Ecclesiæ statuta, & Sanctorum PP. decreta congesserunt Antonius August. in epit. iur. lib. 4. tit. 37. Iodocus Coccius, lib. 8. thesauri fidei, art. 6. Crespetius, in summa, verbo Cælibatus. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, P. Bollo, in Oeconom. canonic. clas. 1. cap. 1. §. 6. Ioannes Dartis, de benefic. cap. 6. sect. 4. Baronius, anno 591. Ciconius, ad tit. de custod. Eucharist. Garcia, in summa, tract. 1. difficult. 1. dub. 5. punct. 9. & in polit. regul. tract. 4. cap. 2. difficult. 2. dub. 2. Petrus Gregorius, lib. 7. syntag. cap. 14. & lib. 1. partit. tit. 1. cap. 4. & lib. 3. tit. 21. cap. 9. & lib. 4. tit. 14. cap. 7. & de benefic. cap. 25. & in cap. 1. de spons. num. 7. Barbosa, lib. 3. iur. eccles. cap. 14. num. 7. Lantdmeter. lib. 2. de veteri mon. cap. 80. Mendoza, lib. 2. Concil. Illiber. cap. final. Columb. de Angel. hierarch. lib. 6. cap. 21. & 22. Cæsar, de eccles. hierarch. disput. 8. §. 7. & disput. 10. §. 2. Vighel. in methodo iuris canonic. fol. 264. Acuña, in princip. disp. 21. & in cap. 7. dist. 32. Lemaistre, de cælib. sacerd. lib. 4. cap. 3. & 4. Reuardus, lib. 1. coniect. cap. 2. Beyerlinch, in Theatr. vitæ hum. verbo Cælebs. Macedo, de clauibus Petri, lib. 4. cap. 7. Guzman, de cælib. sacerd. Conradus Kling. lib. 3. disput. cap. 37. Claudius Espenceus, integro libro de continentia sacerdotum, Loaysa, in can. 25. Concil. Tolet. 9. Ambianas, ad Tertul. de monogamia, cap. 8. obseru. 2. Duarenus, lib. 4. de sacris, cap. 7. Baronius, anno 58. num. 16. & 68. num. 9. Quintanaduenas, lib. 1. Eccles. cap. 5. num. 7. Turrianus, lib. 1. pro canon. cap. 1. 2. & 28. & in 6. Synodo, fol. 40. & lib. 1. contra Magdeburg. cap. 1. & de dogmatibus lib. 2. fol. 62. Coriolanus, in can. 5. Concil. Tolet. 3. Cresolius, lib. 2. mystag. cap. 9. Becanus, in analog. cap. 7. q. 7. Bernardus, in tract. de cælibat. sacerd. M. Roussellius, lib. 1. hist. Pont. iurisd. cap. 4. in fine, Bronch. cent. 1. assert. 96. Valensis, de benef. lib. 1. tit. 19. Ægidius Hortensius, de priuil. honest. art. 11. Sauarus, ad Sidon. lib. 5. epist. 16. Nicol. Faber, in opusc. de cælib. sacerd. Lindan. tract. de voto virgin. Casal. de ritib. Ecclesiæ, cap. 54. nouus orator Petri Blesensis ad epist. 81. Et à quo tempore Subdiaconis matrimonium interdictum sit, exponit Morinus, de sacr. ordin. exercit. 12. cap. 5. Quid tamen quoad priuationem beneficij procedat, si matrimonium nullum sit ob impedimentum iuris, exponunt Barbosa, de potest. Episc. alleg. 57. nu. 212. Escobar, de purit. 1. p. q. 4. §. 7. num. 57. Giurba, consil. 15. n. 7. Ricciul. de iure person. lib. 7. cap. 2. Olea, de cess. iur. tit. 2. q. 5. num. 9.]

Quæ assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione: Siue legem naturæ attendamus, siue legem scriptam, & gratiæ, nullum inuenimus præceptum de cælibatu sacerdotum; immò & eos vxores habuisse legimus: lege enim naturæ omnes sacerdotes ad Moysis vsque legem primogeniti erant, & vxoribus vacabant, vt constat ex Geneseos libro, vbi apertè refertur vsque ad Aaronis electionem cunctos, tam primogenitos, quàm cæteros sacerdotes matrimonio deditos fuisse, & probat Franc. Gothomanus, de cælib. sacerd. dub. 1. Similiter sacerdotes legis scriptæ minimè cœlibatui fuisse deuinctos constat ex c. 21. Leuitici, quo in loco diuina maiestas pro minoribus altaris ministris hanc sanxit legem: Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem, neque eam quæ repudiata est à marito, quia consecratus est Deo, & panes propositionis offert. Et de vxore, quæ tradenda Pontifici summo erat, sic statuit: Pontifex, id est sacerdos maximus, virginem ducet vxorem; viduam autem, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo

2 Impugnatur tradita assertio.

populo

pulo suo. Ex quibus liquidò constat, tantùm abesse quòd cœlibatus sacerdotibus lege diuinâ præceptus esset, quod Dominus illis præscripsit leges, iuxta quas vxores sumere debebant. Probat latius Becanus, *in analog. c. 7. q. 7.* Ergo idem etiam in lege gratiæ sacerdotibus licitum erit, ne videamur imponere onus grauius quàm fuerit lex Mosaica, & lapis offensionis opponatur clerico; vnusquisque enim tentatur à concupiscentia, constatque multos ob cœlibatus institutum, vel cecidisse, vel à statu clericatus abstinuisse, immò & abhorruisse. Primum probatur in primo sæculo, ex miserabili casu Nicolai Antiocheni, vnius ex septem primis Diaconis; qui, vt referunt Irenæus, *lib. 1. cap. 27.* Tertullianus, *de præscript.* Hilarius, *in Matt. c. 25.* Epiphan. *hæresi 25.* & complures alij, cùm post susceptum Diaconatum, ad imitationem eorum, quos Deos addictos videbat, ab vxore, quam formosam habebat, se continuisset, & à concupiscentia superatus eam iterum superinduxisset, eaque de re argueretur ab Apostolis, mox sordidissimam hæresim excogitauit, quâ asserebat, necessarium esse ad salutem consequendam quotidie inquinari luxurijs: vnde orta est secta Nicolaitarum, quæ in Gnosticos, quæsito speciosa nomine à sapientia, conuersa est. Scio equidem probatos Auctores vindicare ab hæresi Nicolaum, quem Episcopum Samaritanorum ab Apostolis factum, virumque probatissimum scribunt: vnum tamen indubium est, vxorem superinduxisse. Quot Ecclesiastici & Monachi apostatarunt à fide propter incontinentiam, cui pro remedio inductum erat matrimonium. Andreas Carolstadius, intimus Luthero, Archidiaconus Vuitembergi in Saxia, publicè matrimonium init, & inde Vuitembergenses Lutherani in laudem illius tunc primum vxorati Missam ediderunt, cuius hæc est collecta: *Deus, qui post longam, & tam impiam sacerdotum cæcitatem beatum Andream Carolstadium ea gratia donare dignatus es, vt primus, nullâ habitâ Papastici iuris ratione, vxorem ducere ausus fuerit: da quæsumus, vt omnes sacerdotes receptu sana mente, huius vestigia sequentes, eiectis concubinis, aut ijsdem ductis, ad legitimi consortium tori conuertantur.* Certè cœlibatus, seu relectio matrimonij, à Deo in remedium concupiscentiæ hominibus dati, frequentia parit in Ecclesia scandala. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia matrimonium est sacramentum conferens gratiam; non igitur negandum illud est sacerdotibus, eo maximè, quod à D. Paulo vocatur *ad Hebræos cap. 13.* Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Igitur si honestum est omnibus, ergo & clericis. Augetur secundò ex illo Apostoli ad Corinthios, *cap. 9. Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Ergo clerici possunt consortio vxorum vti: & idem Apostolus docet, vt Episcopus eligatur vnius vxoris vir. Facit tandem, nam si vsus coniugij ministris Ecclesiæ ratione clericalis gradus repugnaret, non permitterent sacri canones Episcopis, & Clericis cùm vxoribus cohabitare: sed non solùm illis id permittunt, verum in vxores deserentes animaduertunt, *can. 5. Apostolorum*, ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus vxorem suam prætextu religionis non abijciat: si abijcit, segregatur à communione; si perseuerat, deponitur.* Ergo quia clericis etiam in sacris ordinibus constitutis licet vxores ducere, & retinere.

3 *Ante cœlibatus sacerdotum iuris diuini?* Quibus difficultatibus minimè obstantibus, non solùm verum, sed etiam catholicum dogma est, clericos in sacris ordinibus constitutos, coniugia celebrare non posse, atq; ita contrafacientes, vt suspecti de hæresi, ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis puniuntur. Pro cuius expositione sciendum est, omissis varijs hæreticorum erroribus, asserentium post sacros ordines licere vxorem ducere, cuius erroris primus auctor fuit Vuiclefus, vt refert Vualdensis, *to. 2. de sacram. cap. 128. & 129.* & illum audè sequuti sunt Lutherus, *in lib. de abrog. missæ priu.* Caluinus, *lib. 4. instit. cap. 11.* Brentius, *in confess. Vuitemberg.* quem nimis impudenter refellere intendit Arnisæus, *de iure connub. cap. 1. ferè per totum*, Petrus Martyr, *in 1. ad Corinth cap. 7.* Melancthon. *in confess. Augast. art. 23. §. 24.* Magdeburg. *cent. 1. cap. 7.* quos omnes, & eorum errores rectè, vt solet, refellit Magnus Cardinalis Bellarminus, *tom. 2. controuers. lib. 1. de clericis, cap. 28.* nonnullos perdoctos, & pios viros existimasse cœlibatum sacerdotibus à iure diuino iniunctum fuisse: tum quia cùm Ecclesia iam à temporibus Apostolorum eam continentiæ legem in suis ministris seruaret, à iure diuino præceptam esse credi debet: tum quia Christus Dominus discipulis suis apud Lucam *cap. 21.* iniunxit, ne curis huius sæculi implicarentur, quod & commendauit Apostolus 2 *ad Timoth. 1.* his verbis: *Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus; & cap. 2.* Tito Episcopo suadet, *vt sæcularibus curis neglectis, Deo inseruias.* Et Syricius Papa *in epist. ad Hym. Turracon.* legem cœlibatus statuens ait, quod Christus voluit in Ecclesia sua castitatem radiare. Ita censuerunt Maior, *in 4. dist. 24. q. 2. per totum*, Vualdens. *de sacram. cap. 128 num. 5.* Turrianus, *lib. 2. de dogmat. fol. 85. colum. 2. & lib. 5. pro canon. cap. 32. cum seqq.* Azor, *lib. 13. institut. moral. cap. 12. q. 1.* Clictoueus, *de continentia sacerd. cap. 4.* Medina, *eod. tract. lib. 2. cap. 7.* Vualdens *de sacris cap. 28.* Sed contrarium, videlicet iure diuino sacris ordinibus cœlibatum annexum non esse, constat ex illis canonibus, vbi cùm de hac continentiæ lege agatur, vocatur lex Ecclesiastica, *cap. presbyteri, dist. 27.* ibi: *Iuxta sacrorum canonum diffinitiones.* Trident. *sess. 24. can. 9.* & ex vsu Ecclesiæ Orientalis, vbi matrimonio sacerdotes Græcos vti, infrà probabimus, & liquet apertè *ex cap. cùm olim, hoc tit.* Neque valuisset Ancyrana Synodus relata *in cap. Diaconi, dist. 28.* Diaconis permittere vxorum consuetudinem. Vnde hanc sententiam vt veriorem docuerunt Theologi cùm D. Thoma, *2. 2. q. 88. art. 1.* Sanchez, *de matrim. lib. 7. disp. 27. num. 5.* Suarez, *de religione tom. 3. lib. 9. cap. 13.* Bellarminus, *dicto cap. 18.* Hieronymus Garcia, *in summa, & polit. vbi supra*, Lantdmeter. *dicto cap. 80.* Cæsar *d. disput. 8. §. 7.* Vasquez, *disput. 246.* Macedo, *de clauibus Petri, lib. 4 cap. 7. fol. 574.* qui fundamentis contrariæ sententiæ, quæ leuia sunt, satisfaciunt. Iuris ergo tantùm ecclesiastici est lex continentiæ circa presbyteros, & clericos in gradu sacro constitutos, sed parantiqui; siquidem canonibus Apostolorum legimus, *can. 27. In nuptijs, qui ad clerum prouecti sunt, præcipimus, vt si voluerint, vxores uccipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo.* Immò & ipsi Apostoli id exemplo docuerunt, nullus enim eorum, qui ante acceptam vxorem ad Apostolatum vocatus est, eam postea duxit. De Ioanne Euangelista notum est, quem Dominus virginem dixit: de Iacobo eius fratre idem refert Epiphanius, *hæresi 58.* de Iacobo fratre Domini idem referunt Eusebius, *cap. 22.* D. Chrysostomus *homil. 5. in Matthæum*, D. Hieronymus, *de script. eccles.* de B. Andrea post Metaphrasten *in vita sancti Petri*, tradit Sausay, *in laudibus B. Andreæ*, & de D. Paulo probat Baronius, *anno 57. n. 59* Vnde ipse *primæ ad Corinthios cap. 7. Volo enim vos esse sicut meipsum.* Optimè Tertullianus, *lib. de monog. cap. 3. & 8.* vbi plura Pamelius, & Ambian de alijs idem refert Suarez, *lib. 9. cap. 14.* Vnde exempla sanctorum Apostolorum sequentes omnes Episcopi, & Presbyteri ab eis ordinati, cœperunt à coniugijs se abstinere; quare credo hanc continentiæ legem in ministris sacris consuetudine cœpisse, postea scriptam fuisse, & firmatam ab Apostolis, & Ecclesiæ Patribus hanc cœlibatus legem in Concilijs suprà relatis, adeò vt erroneum sit, & veritati impositum, quibusdam vltimorum temporum Pontificibus hoc tribuere, quod potiùs ipsi sæpiùs decantatum, minùs tamen fœliciter obseruatum edictis suis renouarunt, & seruari deinceps curarunt, vt Calixtus II. qui Galliam adhuc fretentem bis sordibus omninò purgauit in Concilio Romano *c. 3.* cuius verba refert Ant. Augustinus, *lib. 7. tit. 17. & 18. epit. Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus concubinarum, & vxorum consortia penitus interdicimus; & can. Presbyteris, 27. dist.* & malè Cuiacius auctorem eum facit huius edicti, adducendo versus Leoninos à Cherillo quodam compositos. Quin multum in cleri reformatione profecerit, libenter non negabo; sed ante eum plures huic morbo remedium præbuerunt, vt Zacharias I. *epist. 7. ad Regem & Episcopos Francorum, cap. 11.* qui secundùm supradicti Concilij Africani decretum vxores tantùm pro regionum consuetudine concessit minoribus clericis. Iuo Carnot. suis temporibus adhuc à clericis matrimonia non omninò excussa conqueritur, *epist. 186. 200 & 218.* In Anglia quoque id indicat Anselmus Cantuar. *in epist. ad Ernalphum Archidiaconum*. Similiter Cuiacius ex sententia Lamberti Schafnaburg. *lib. 2. de rebus gestis German.* auctorem facit in Germania Gregorium VII. cùm antea tamen, & semper Zacharias idem ius promulgarit *in epist. 2. ad Bonifacium Maguntiæ Propræsulem*; & idem decretum fit in Concilio Vuormatiensi, *can. 9.* quam

quam veterem Ecclesiæ traditionem expresserunt PP. Concilij Carthag. 2. can. 2. *Vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitus, nos quoque custodimus, ab omnibus Episcopis dictum est:, Omnibus placeo, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam se ab vxoribus contineant.* Non est equidem ferendus tantus error eorum, qui primæuum ordinationem cœlibatus, vt olim incogniti, posterioribus sæculis dare conati sunt, quam certè Ecclesiam Catholicam in ipsius suæ originis certissimum est fundamentis accepisse, *can. 26. Apost.* Prosequuntur latius originem sacri cœlibatus Columbus, Lemaistre, Gothmanus, *vbi supra.*

4 De sacerdotibus Orientalibus. Primis ergo Ecclesiæ temporibus æqualis, tam apud Latinos, quàm Græcos lex erat, vt sacris ordinibus initiati, non solùm matrimonio postea non copularentur, verum etiam in contracto non vterentur, immò à proprijs vxoribus se abstinerent, eum necessitas ministrorum, & fidelium inopia cogebat etiam ex coniugatis clericos assumere: constat ex Origene, *homil. 23. in Numer.* Eusebio, *in Euangel. demonstr. cap. 8. & 9.* Epiphanio, *hæresi 69.* Chrysost. *homil. 2. de patienia Iob*, Cyrillo Hierosolym. *catech. 12.* Hieronymo, *contra Vigil. in princip.* & *epist. 50. in fine*, Concilio Nicæno, *canone 3.* Diuo Clemente *epist. 2. columna 2.* ibi: *Ad Dominica mysteria tales eligantur, qui ante ordinationem suam coniuges suas nouerint: quod si post ordinationem ministro altaris contigerit inuadere proprium cubile vxoris, sacrarij non intret lumina, nec sacrificij portitor fiat, neque ad altare contingat, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, neque ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia.* Hæc Clemens. Verum circa illa verba, *qui coniuges suas nouerint*, sciendum est, varie legi; nam in Concilijs Seuerini legitur, *non nouerint*; cui lectioni consentit Turrianus, *lib. 1 pro canon. Apost. cap. 1.* Sed Humbertus in ea disputatione, quam cùm Niceta Pectorato habuit, cuius meminit Acuña, *in cap. aliter, 31. dist.* legit, *nouerint*; addit tamen explicationis gratiâ, *si semper continere noluerint:* quasi dicat, eligi posse coniugatos ante ordinationem, si noluerint ante eam esse continentes; at post ordinationem ab vxoribus abstinere debuisse. Eum sequitur Basilius, Idem *de matrim. lib. 7. c. 23. n. 3.* Idē referunt Epiphanius, *in compend. fidei doctrin.* ibi: *Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem vtplurimum procedens; si verò ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus; si verò non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his, qui continent à proprijs vxoribus*, Socrates, *lib. 1. cap. 8.* & *lib. 5. cap. 21.* Sed cùm Græci facilè à Latinis omni tempore discesserint, cœperunt vti eâ distinctione, vt si Diaconi tempore suæ ordinationis interrogati, an vellent continenter viuere, se ita viuere non posse dixissent, liceret illis vxores ducere, aut etiam iam ductas retinere. Zonaras, *in can 26. Apost.* Balsamon, *in can. 5. Apost.* constat ex historia Paphnutij, relata *in cap. Nicæna, 31. dist.* quam doctè defendit Basilius, *dict. c. 23.* & apud Socratem *lib. 1. cap. 8.* Sozomenum, *lib. 1. cap. 22.* Cassiodor. *tripart. lib. 2. cap. 14.* Nicephorum, *lib. 8. cap. 12.* quo modo accipiendi sunt canones 25. 66. & 78. Synodi Nicænæ, *cap. Diaconi, 28. dist. leg. 9. l. eum qui 44. C. Theodos. de Episc. & Cleric.* Innocentius III. *in c. cùm olim 8. hoc tit.* & in Concilio Lateran. sub ipso celebrato, *can. 14.* vbi grauius puniendos esse clericos Græcos incontinentes statuit, eam rationem assignans, quia non abdicarunt copulam coniugalem secundùm regionis suæ morem, cum legitimo matrimonio possent vti. Clemens III. *in cap. quæsitum, de pœnit. & remis.* ibi: *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licèt vti.* Concilio Senonensi *can. 8.* in decreto fidei, ibi: *Neque voluit Orientalis Ecclesia suos eâ seueritate coercere, vt contractis primum matrimonijs vti non liceret*; & *cap. aliter, dist. 31.* vbi illa verba *matrimonio copulari*, ita exaudienda sunt, id est, matrimonio vtantur, vt *in can. 13. 6. Synodi*, vbi de ministris Ecclesiæ Latinæ aiunt Patres, *amplius suis vxoribus copulari.* Tolet. 3. *can. 5.* ibi: *Carnali adhuc desiderio vxoribus copulari*; vt *in cap. gaudemus, de diuortijs*, etiam dicitur: *Copulari liberè possint.* Docuerunt Quintanadueñas, *lib. 1. eccles. cap. 6. n. 9.* Vasquez, *d. disput 247. n. 40.* Iacobus Gothofredus, *in l. 9. C. Theodos. de Episcopis, & Clericis*, & *l. 44. eod.* Zonaras & Balsamon, *in can. 13. sextæ Synodi.* Sed licèt primis sæculis Episcopi Græci etiam matrimonio contracto antea vterentur, Nicephorus, *lib. 12. hist. c. 34.* ibi: *In Oriente omnes, atque etiam Episcopi, si vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, vxorum congressum declinarent; multi enim ipso Episcopali munere fungentes, in Episcopalibus ædibus liberos multos ex coniugibus, quasi sibi ex legitimo matrimonio antea susciperent;* tamen illis prohibitus fuit vsus coniugij in 6. Synodo, *can. 12.* ibi: *Hac quoque ad nostram cognitionem peruenit, quod in Africa, & Libya, & alijs locis quidam ex ijs, qui illic sunt, religiosissimi Præsules, cum proprijs vxoribus etiam postquam ad eos processit ordinatio, vna habitare non recusant, ex eo populis offendiculum, & scandalum afferentes. Cùm itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, vt omnia ad gregis nobis commissi vtilitatem fiant, nobis visum est, vt nihil eiusmodi deinceps vllo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur.* Et *can. 48.* in illis verbis: *Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentiâ fruatur.*

Nec tunc obstat textus, *in cap. consulendum, 28. dist.* in illis verbis: *Valdè reprehensibiles sint.* Vbi Nicolaus reprehensibiles esse affirmat clericos Græcos matrimonio vtētes Pro cuius textus expositione sciēdum est, Græcos post sextam Synodum, vt magis à Latinis discederent, eo insaniæ peruenisse, vt omnes, qui ordinabantur, ad nuptias cogerent, nec vllum, nisi coniugatum, ordinarent; quòd increpabat in Vigilantio D. Hieronymus in illis verbis: *Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quam sanctè ipsi viuant, qui malè de omnibus suspicantur.* Quæ Græcorum insania apertius refertur, *in disput. Humberti aduersus Nicetā Pectoratum*, quam refert Baronius, *to. 11. annal. in fine*; ideò ergo Nicolaus reprehensibiles dicit sacerdotes Græcos, non quia matrimonio vterentur, sed quia non nisi matrimonio deditos ordinandos esse credebant: docuit Basilius Legionensis, *lib 7. de matrim cap. 23. num. final.* 5 Exponitur cap. consulendum, 28. dist.

6 De sacerdotibus Latinis. Latini verò sacri ministri semper, & pro sēper nec matrimonio nouo, vt suprà probaui, nec iam contracto, tempore sacræ ordinationis vsi fuerunt, sed potius à die suscepti gradus sacri, sequestrato mansionis cubiculo, à proprijs vxoribus se abstinebant. Concil. Illiber. *can. 33* Turon. 2 *can. 20.* Arelat. 2. *can. 2.* ibi: *Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo coniugij constitutus, nisi fuerit promissa conuersio.* Et *can. 3.* ibi: *Si quis clericus gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conuersam secum vxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Concilium Carthag. 3. *can. 17. & 19.* Carthag. 5. *can. 3.* ibi: *Cùm de quorundam clericorum, quamuis erga vxores proprias incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundùm priora statuta etiam ab vxoribus continere.* Tolet. 1. *can. 1.* *Placuit, vt Diaconi, vel integri, vel casti sint, & continentis vitæ; etiamsi vxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, vt si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cùm vxoribus vixerint, presbyterij honore non cumulentur.* Et *can. 2.* *Subdiaconus autem defuncta vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter ostiarios, & lectores, ita vt Euangelium, vel Epistolam non legat.* Arausic. 1. *can. 22.* *Præterea vt deinceps non ordinentur Diaconi coniugati, nisi qui prius conuersationis proposito professi fuerint castitatem.* Et *can. 23.* *Si quis autem post acceptam benedictionem leuiticam cùm vxore sua incontinens inuenitur, ab officio abijciatur.* Concil. Tur. 1. *can. 1. 2. & 6.* Agathēse, *can 9.* ibi: *Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati ad toros vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Syricij Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ à Syricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere.* Et *can. 16.* *Si coniugati iuuenes consenserint ordinari, etiam vxoris voluntas ita requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter cōuersi fuerint, ordinentur.* Concilium Gerundense, *c. 6.* ibi: *De conuersatione vitæ id statuere placuit à Pontifice vsq; ad Subdiaconum, post suscepti honoris officium, si quis ex cōiugatis fuerit ordinatus, vt semper alterius fratris vtatur auxilio, cuius testimonio*

vita

vita eius debeat clarior apparere. Et Concil. Aurelian. 3. *c.* 2. ibi: *Nullus clericorum à Subdiacono & suprà, & quos vxores in proposito suo accipere inhibetur, propriæ (si fortè iam habeat) misceatur vxori. Quod si fecerit, laica communione cõtentus, iuxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus suus in hac vilitate permixtionis viuentem, ad officij postea admiserit, & ipse Episcopus ad ngẽdam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.* Et Aurel. 4. *can.* 17. illic: *Vt Sacerdotes, siue Diaconi cùm coniugibus suis non habeant communem lectum, & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortij religio maculetur. Quod qui fecerint, iuxta priscos canones ab officio degradetur.* Aurel. 5. can 4. ibi: *Si quis clericus post acceptā benedictionem, cuiuslibet loci, vel ordinis, ad coniugalem torū iam sibi illicitū denuò redire præsumpserit, vsq; in diem vitæ ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorū Patrū canones) ab officio deponatur, ei tantummodò communione concessa.* Et Conciliū Tur. *can.* 13. ibi: *Episcopus coniugem vt sororem habeat, & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem, tam ecclesiasticam, quam propriam, vt nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat.* Plura congesserunt Iodocus Coccius, *lib.* 8. *thesauri, art.* 6. Basillus, *d. c.* 24. *per totum.* A quo tamen tempore hæc continentiæ lex obligaret etiam Subdiaconos, exponendum supererat; sed remitto potiùs, quàm omitto; iam id disputaui *in can.* 30. *Concil. Illiber.* & *in cap. penultimo, de ætate, & qualitate.*

7 Manet ergo, continentiam hanc seruatam fuisse à sacris ministris iam à primis Ecclesiæ temporibus; sed vtrū hęc cęlibatus obligatio ex ordine ipso, an verò ex voto castitatis sacris ordinibus annexo proueniat, valdè insudare Interpretes? Et ex ipso ordine prouenire docuerunt Cardinalis, *in Clement. ad nostram, n.* 3. *de hæretic.* Archid. & Turrecrem. *in cap. cùm in præterito, 28. dist.* Gutierrez, *lib.* 2. *canonic. c.* 7. *n.* 45. Mogollon. *in tract. de his, quæ vi, c.* 8. *§* 2. *n.* 26. ex Theologis Scotus, *in* 4. *dist.* 37. *q. vnic.* Valentia, 4. *p. tract. de sacramento Ordinis, disp.* 9. *q.* 5. *puncto* 5. Hurtado, *de matrim. disp.* 16. *difficult.* 1. Nihilominus alij tenuerunt contrariam sententiam, videlicet prouenire ex voto castitatis, quod Ecclesia annexuit sacris Ordinibus, cogens eos, qui ordinem sacrum suscipiunt, illud emittere, non expressè, sed tacitè, vt olim contingebat in professionibus tacitis monachorum; nam per delationem abhitus professorum tacitè voto castitatis obstringebantur, *cap. vidua*, vbi dicemus, *de Regular.* Et licèt Ecclesia non possit cogere quemquam ad vouendam castitatem, cùm sit res merè consilij, *cap. integritas* 32. *q.* 2. potuit tamen adijcere sacris Ordinibus tale votum, ita vt omnes sacros Ordines suscipientes tenerentur castitatem seruare. Vnde supposita hac Ecclesiæ lege, eo ipso quod quis vult sacris Ordinibus initiari, vult per consequens vouere castitatem, siue vult obligari ad recitandum officium diuinum; quod onus sacris Ordinibus etiam est annexum. Vnde hæc obligatio castitatis votum dicitur, *in cap. vnico, de voto in* 6. Extrauag *antiqua*, Ioannis XXII. *eod. tit. cap. de his, 28. distinct.* docuerunt, & latè hanc sententiam exposuerunt Theologi Scholastici cum D. Thoma, *in* 4. *dist.* 37. *q.* 1. *art.* 1. Vasquez, *to.* 3. *in* 3. *p. disp.* 248. *c.* 1. Suarez, *tom.* 3. *de relig. lib.* 9. *d. c.* 16. Ex Moralistis Azor, *dicto lib.* 3. *instit. c.* 12. Sanchez, *lib.* 7. *de matrim. disp.* 27. Ex Iuristis Petrus Barbosa, *in rubric. solut. matrim.* 2. *p. n.* 100. Cæsar, *de Eccles. hierarch. disp.* 8. *§.* 7. Basilius Legion. & alij, quos laudat & sequitur Hieronymus Garcia, *in polit. tract.* 4. *p.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 3. Sed veriùs credo, Ordinem sacrum ratione sui, & sine ordine ad votum, esse iure canonico impedimentum dirimens matrimonij. Et ratio est, quia si quis ordinaretur cum voluntate non emittendi votum castitatis, peccaret quidem, & vt plurimùm maneret obligatus emittere votum ex pacto inito, cum Ecclesia non aliter volente dispensare sacramentum Ordinis; tamen si ordinatus non haberet votum castitatis, quamuis inhabilis omninò foret ad matrimonium contrahendum: ergo inhabilitas non prouenit dumtaxat ex voto castitatis annexo Ordinibus sacris, sed ex lege Ecclesiastica constituente, vt Ordo sacer sit impedimentum dirimens ad matrimonium subsequutum: quare hoc impedimentum vocare lex Ecclesiastica in Concilio Tridentino, *sess.* 24. *de matrim. cap.* 9.

8 Superest vt rationes cęlibatus, & continentię clericorum in medium afferamus. Et certè ratio prima prouenit ab exemplo Apostolorum & discipulorum ipsorum suprà relato. Secunda assignatur ab Apostolo *ad Timoth. c.* 2. in illis verbis: *Labora, inquit, sicut bonus miles Christi Iesu; nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus.* Quę verba vt expendam, & obseruo Romano à castimonia castrorum nomen auspicantes, teste D. Isidoro, *lib.* 9. *originum, c.* 3. militibus prohibuisse vxores ducere, aut iam ductas in castra comportare. Tacitus *lib.* 14. *annal.* Vbi plura Lipsius, Diocasius, *lib.* 6. Tertullianus, *in exhort. ad castit.* & ita cum vxoribus iam susceptis diuortium bonâ gratiâ propter militiam fiebat. Vnde obiter intelligitur textus, *in l. vel senectutem* 61. *ff. de donat. inter.* Et iam olim ita exponebam textum, *in l. D. Hadrianus* 13. *de castrensi peculio*; ita vt in eius specie vxor domi relictâ maritum militantem hæredem instituisset sub ea conditione, si in militia perseuerasset; nam cùm optaret in se ad secundas nuptias transiret, vt id assequeretur, cautè non apposuit conditionem, *si non nupserit*, quia ea facilè remittebatur ex lege Iulia miscella: sed eam conditionem adiecit, *si in militia perseuerasset*; quia dum ita in castris erat, alio matrimonio iungi non poterat. Claudius tamen Imperator maritorum ius militibus indulsit, vt quoniam vxores eis ducere ex legibus non licebat, saltem hoc orbitatis suæ solatium consequerentur. Diocasius, *lib.* 6. illic: *Militibus quoniam ex legibus vxores habere non poterant, iura maritorum indulsit.* Inde cum suis inscriptionibus *ad legem Iuliam, & Pap.* exponendi sunt textus, *in leg.* 35. *cùm duabus sequent. l. si qua* 38. *in fine, ff. ex quibus causis maior.* Hanc tamen laudabilem castrorum disciplinam Seuerus Imperator lata lege ex asse sustulit, si Herodiano credimus, *lib.* 6 *histor.* à quo Papiniani mutuamus interpretationem (qui temporibus Seueri floruit) asserentis legibus non retragantibus milites matrimonia contrahere, *in l. filius* 35. *ff. de ritu nupt. l.* 63. *&* 65. *ff. de donat. inter:* prosequuntur alia de cõnubijs militum Steubechius, *ad Vegetium de re milit.* Duarenus, *ad titulum C. de vxoribus milit.* D. Ioseph de Retes, *lib.* 5. *opuscul. cap.* 2. *n.* 9. Immò nec intrare castra fœminis, etiam vxoribus, licuit iure Romano. Vnde in Antonio, tanquàm propudiosum, & contra morem receptum notatur à Marone, *in Gallo*, quod Cleopatram in expeditionem secum duxisset.

—— Sequiturque (nefas) Ægyptia coniux.

Et apud Propertium *lib.* 4. *eleg.* 3.

Romanis vtinam patuissent castra puellis,
Essem militiæ sarcina fida tuæ.

Quintilianus *in declamat. Marianæ*, ait: *Meretrices ab exercitu submonentur, intrare castra fœminis non licet.* Quare D. Augustinus, *lib.* 20. *contra Faustum, c.* 9. refert quod Venus Vulcani coniux cum Marte bellorum præside adulterata diceretur, ad significandum, incongruam esse belligerantibus venerem. Igitur dum D. Paulus Episcopo præcipit, vt tanquàm bonus miles negotijs sæcularibus non se implicet, de nuptijs sensit, quę militibus prohibitæ erāt, vt innuit Bellarminus, *d. c.* 19. Videndus Theophil. *tom.* 12. *de frequent. mulierum, fol.* 265. Facit etiam exemplum Pontificis, & Sacerdotum veteris legis, qui pro toto eo tempore, quo ministrabant in tabernaculo, & in templo, abstinebant se à proprijs vxoribus, quod testantur Scripturæ, & Sancti Patres. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. *Exodi c.* 19. ibi: *Sacerdotes quoq; qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, idest, abstineant ab vxoribus:* in eo enim potissimùm cõsistebat sanctificatio, vt patet ex eodem capite, nam *vers.* 10. dicebat Deus ad Moysem: *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, lauentque vestimenta sua.* Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab vxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Estote parati in diem tertiam, & ne appropinquetis vxoribus vestris.* Vbi notandum est, illam sanctificationem seu abstinentiam ab vxoribus, de qua agitur, *e. citato*, tam populo, quàm Sacerdotibus fuisse pręceptam; quia tam populus, quàm sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab vxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem; speciali tamen titulo pręceptam fuisse Sacerdotibus pro omni tempore, quo fungebantur officio sacerdotali, siue orando pro populo, siue hostias & sacrificia offerendo, siue aliquando aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significatur illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum sanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile facturi, secundùm testimonium

nium 1. *Regum c. 21. vers. 1.* ibi: *Venit autem David in Nobe ad Abimelech sacerdotem.* Et infrà: *Respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus? Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.* Hic vides non licuisse concedere panem sanctum, nisi præmissa sanctificatione, quæ in duobus consistebat. Primò, ac potissimum in abstinentia ab vxoribus: secundò in purificatione corporis, si quid maculæ in via contraxisset. Et certè si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multò magis sacerdotes, quippè qui ad maiorem puritatem, ratione status, ac officij, obligabantur. Ex Patribus docent Syricius, *epist. ad Himerium Tarracon. Episc. c. 7.* Hieronymus, *lib. 1. contra Iouin. longè post medium,* ibi: *Num & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solùm in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati, & vinum, & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare.* Illustrat Bellarminus, *vbi suprà,* Becanus, *in analog. cap. 7. q. 7.* & de Mathia Summo Pontifice refert Iosephus, *lib. 17. antiquit. cap. 8.* quod ei non licuit sacrificare, sed illi vna die substitutus datus fuit, qui sacrificaret, quia noctè somniasset se rem cùm vxore sua habere. Facit etiam exemplum Gentilium, apud quos lege duodecim Tabul. ita cauebatur: *Diuos castè adeunto.* Immò & coniugio vsos arcebant à suis sacrificijs. Tibullus, *lib. 2. elegia 1.*

Vos quoque obesse procul iubeo (discedat ab aris)
Queis tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Silius Italicus *lib. 7.*

Huc adee, ô Regina Deum, gens casta precamur.

Clemens *lib. 5. strom.* idem scribit de Ægyptijs; necnon sanctus Hieronymus, *lib. 2. in Iouin.* ac creditus Augustinus *serm. 37. ad fratres in eremo:* plura Alex. *4. genial. c. 17.* vbi Tiraquellus, Giraldus, *syntag. 17.* Ideò apud eos sacerdotes sine vsu coniugij erant, *l. vitrico 60.* ibi: *Propter sacerdotium, ff. de donat. inter* Plura congesserunt Tiraquellus, *in l. 5. connub. ex n. 76.* Pamelius, *ad Tertullian. de exhort. castit.* Si ergo hæc obseruabantur in sacerdotibus, tam Iudaicæ, quàm Gentilitiæ religionis, quantò magis sacerdotes legis gratiæ, qui quotidie vero, & omnipotenti Deo sacrificium offerunt, debent continenter viuere, à coniugioque arceri? Facit ad rem Tertul. *de exhort. castit. cap. 52.* Si quotidie, omni momento oratio hominibus necessaria, vtique continentia, quæ orationi necessaria est. Hinc abstinentia vxoratis iniungitur in certis diebus, ante Eucharistiæ perceptionem, *c. omnis, de consecr. dist. 4. c. 1. & per totum, 33. q. 4.* plura Theophilus, *to. 16. in heterocl. spirit. punct. 3. fol. 33.* & nos *in c. vnic. de purific. post partum,* D. Augustinus, *serm. 216* ibi: *Ille homo Christianus est, qui quotiens sanctæ solemnitates veniunt, vt securius communicet, ante plures dies castitatem cùm propria vxore custodit.* Accedit etiam, nam qui coniugem habet, non potest facilè in vitam contemplatiuam animum dirigere, sed in re vxoria, & familiari semper est occupatus, cum multa sint connubij onera: hinc Apostolus 1. *ad Corinth. 7.* grauem coniugij sarcinam intelligens, ait: *Si est ita, non expedit homini vxorem habere;* est *in c. omnes 32. q. 7.* Et is, qui vxorem habet, vacare studijs non potest, cuius rei præclarum præbet exemplum B. Hieronymus, *in Iouin.* vnde Cicero post Terentiæ repudium, ab Hiricio rogatus, vt suam sororem in vxorem duceret, respondit, non posse simul vxori & Philosophiæ nauare operam; fortiori ratione, & Deo, & vxori non possumus rectè seruire, *c. s. 21. q. 1.* Meritò ergo sancti Ecclesiæ Patres tot canonibus prohibuerunt sacratis ministris vsum coniugij. Iulianus Imperator *orat. 5.* sic scribit: *Apud Athenienses, qui arcana illa tractant, castissimè degunt; tum eorum Antistes Hierophanta ab omni prorsus generatione abstinet, tanquam progressionis illius in infinitum particeps esse minimè debeat; sed diffinitæ potius, ac perpetuò manentis, & vnæ contemptæ, incorruptæ, sinceræque naturæ.* Cœlibatum sacerdotum suadet illa Epicteti disputatio, quæ suadet Cynicum, siue perfectum Philosophum oportere esse cœlibem, *lib. 3. Arriani, c. 22.* ibi: *Nonne Cynicum abstrahi nullo modo posse oportet à ministerio Dei, cui seruit, vt possit semper adesse hominibus, non alligatus domesticis officijs, aut distractus his rebus, quas negligens non tueba-tur, boni & integri hominis persona, quas procurans: amittat nomen nuntij, & speculatoris atque etiam præconis Dei? Nonne oportet coniugio illigatum cogitare, quæ socero sint danda, alijs quoque affinibus, & præterea vxori? Deinde operam quoque impendere ægrotantibus cogitur, & rei acquirendæ studiosum esse oportebit, vt de cæteris nihil dicam. Quin etiam lebetem, & scaphiam habere oportebit, qui calidam infundat loturo infanti, necnon lanulã quoque, & oleo, & grabato, & poculo opus erit puerperæ. Plura nunc parantur vascula, vt prætercam reliquas occupationes, & distractiones negotiorum. Quid reliqui erit Regi huic, quo vacare publicis rebus, & negotijs queat, cui tot populi commissi sunt, tantique curat? Is nimirum est, qui speculator esse debens aliorum omnium; quique in matrimonio constitutos, & hos etiam qui liberos educant; quinam benè sua vtatur vxore, qui secus faciat, ac rixetur, & quæ familia dissentiat, & item quæ sit consentiens. Eum circumire tanquam medicum, atque obambulare oportet, & vibrantes venas experiri, & huic dicere, tu febricitas; alij, tibi caput dolet; alij, tu laboras podagra: deinde sic præcipiat; tu intende laboribus, tu plenioribus vtere cibis, tu abstine lauacro, te oportebit secari, te verò vri. At si sit domesticis impeditus negotijs, quod suppetet otium ad hæc peragenda?*

9 Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione sciendum est, magnum versari discrimen inter Sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ. Primò enim illi ad certam tribum alligati, debebant initis matrimonijs progignere successores; nostrum sacerdotium non carnali propagatione, sed diuina consecratione transmittitur ad posteros. Secundò illi immolabant belluinas carnes; nostri offerunt diuinum corpus, & sanguinem vnigeniti Filij Dei. Tertiò illi rarius ad sacrificandum accedebant, tempore nimirum vicis suæ; & tunc & congressu vxorũ, & potione vini abstinendum fuit: nostri quotidie sacris mysterijs sacrificiorum, orationum, & sacramentorum peragendis incumbunt. Denique lex illa rudior fuit, nostra lex spiritualis. Quocirca non est incommodum, si in lege Euangelica sunt præcepta quædam carni molesta, quæ spiritui grata sunt, & leuia; & hæc enim dici non debent molesta, & grauia, quia & animum hominis mira suauitate quando implentur, perfundunt, & vt perferantur non deest vberrima gratia, & auxilium Dei, qui apud Oseam *c. 11.* ita promisit: *Ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachijs meis, & ero eis quasi exaltans iugum super maxillas eorum.* Homini onusto, si ipse portetur, minùs grauis est sarcina: si verò etiam ab alio sustentetur, vel nihil, vel parum molestiæ affert baiulo. Scandala quę in dies occurrunt, non sunt imputanda legi de obseruãdo cęlibatu, sed dissolutioni, & relaxationi hominum. Adde, quod minora ab vxoratis perpetrantur, inter quos, & ex quibus effrenatę impudicitię frequentiora notantur exẽpla: vni viro legitimæ vxoris consortium plerumq; libidinis æstum non extinguit, qui post alienas inhiare non cohibetur, vt legimus de viro alioquin probatissimo Dauide, qui adulterio, raptuque, & homicidio contaminatus legitur: trecentæ Reginæ Salomonem ab illegitimis amplexibus, & septingẽtarum concubinarum grege non arcuerunt; vsu augetur venus, nisi gratia sacramenti matrimonialis obstet. Non me latet, continentiam esse speciale Dei donum, vt *Sapient. 8.* dicitur. At licitè vouetur confidendo de auxilio diuino promisso. Nec arguendi sunt vouentes præsumptionis; fidelis est enim Deus, qui non patitur supra modum seruos suos tentari: sicut autem filius in regione peregrina destitutus subsidijs, & opibus mutuum accipit, & soluere promittit, confisus de patris sui amantissimi, & opulentissimi liberalitate; ita Christianus, specialiter verò clericus, confisus de misericordia eius, quem scit castitate delectari, & piorum in se fiducia gaudere, votum nuncupat cùm gratia adimplendum, ad quod inuitus nemo inducitur. Nec obstat argumentum primum deductum ex D. Paulo, *ad Hebræos c. 13.* vbi matrimonium honorabile appellat. Nam respondetur, matrimonium non prohiberi ministris sacratis, quia sanctum non sit, & vt est sacramentum; sed propter aliud, quod illi annexum est, copulam videlicet carnalem, quæ animum hominis ad inferiora deprimit, vt minus idoneus sit ad cœlestia meditanda, & tractanda. Nec obstat aliud argumentum ex eodem D. Paulo 1. *ad Corinth. c. 9* in illis verbis: *Nunquid non habemus,* &c. Nam respondetur, constare ex ipso textu, D. Paulum agere de mulieribus, quę Apostolis ministrabant necessaria ad vitam: vsus ille

communis

Dissoluitur dubitandi ratio.

communis erat Apostolis, solus Paulus cum Barnaba ijs non vtebatur,& ita accepit locum illum D.Pauli D.Hieronymus *contra Iouinianum*, & explicat Turrian. *pro canon. Apost lib.* 1.*cap.* 2 *&* 4. Nec obstat, ipsum Apostolum *epist.* 1.*ad Timoth.* dixisse Episcopum debere esse vnius vxoris virũ;nam vt Ambrosius *epist.* 82. notauit, ne quis filios creare in sacerdotio Apostolica inultetur authoritate,habentem dixit filios,non facientem ; & ita Apostolus permisit vnius vxoris virum, non verò bigamum, in Episcopũ eligi. Cui interpretationi consentiunt D.Chrysostomus *in epist. Pauli ad Timoth.c.*3.*homil.*10. Epiphanius *hæresi* 59. Hieronymus *lib.* 1.*contra Iouin.* qui *epist.* 50. *ad Pammachium*,ait: *Episcopi,Presbyteri,Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui,aut certè post sacerdotium in æternũ pudici.* Nec tandem obstat textus, *in dicto can.* 6. *Apost.* nam respondetur, in eo canone nihil de ineundo à sacerdotibus, vel Episcopis connubio agi, sed quia primis Ecclesiæ temporibus vxorati assumpti fuerunt ad sacros Ordines, illis præcipitur non vsus coniugalis, sed cura, & prouidentia erga iam ductam vxorem, cui etsi dimisse sacerdos de alimentis,& alijs ad vitam necessarijs prouidere tenebatur. Sanctus Leo, *epist.*92.*ad Rusticum*, ibi: *Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ Episcopis, atque presbyteris,qui cùm essent laici, siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt ; sed cùm ad prædictos peruenerint gradus,cœpit ijs non licere quod oportet licuit. Vnde vt de carnali fiat spirituale coniugium,oportet eos nec dimittere vxores,& quasi non habeãt.sic habere, quod & salua sit charitas coniugiorum,& cessent opera nuptiarum.* Episcopi enim,& presbyteri Ecclesiæ Latinę,vt suprà retuli, abstinebant à coniugibus, sed non eas deserebant, immò eas castè, vt sorores tractabant. Innocentius I. *in epist. ad Exuperium,c.*9. Concilium Aurelian. 1. *can.*15. Tur. 2.*can.*13. Aruernẽse, *can.*12. Vnde de Vrbico Aruernensi Episcopo refert Gregorius Tur. *lib.*2.*c.*22. *&* 44. Papianillam habuisse, vt sororem, non vt vxorem. Fortunatus, *in poem. ad Leontium Bardegalensem*, ibi:

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc coniux, est modò chara soror.

Passim in Concilijs Episcopę, Presbyterissæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ, id est, quæ continentiam profitentes, à virorum suorũ ordine ita appellabantur, vt docent plura de illis congerentes Photius, *in Nomocan.lib.*1.*tit.*37. Baronius, *anno* 34. Basilius, *dicto lib.*7.*de matrim.c.*25. Espenceus, *lib.*1.*digress.c.*7. Crespetius, *in summa, verbo Diaconissa*, Messana, *ad D.Hieronymum verbo Episcopus,fol.*159. Antonius August. *in epit. iur. Pontif.tit.*38. *&* 39. Pancirola, *lib.*1.*var.cap.*82. Cæsar, *de eccl.hierarch.disp.*8.§ 2.& *disp.*9.§.*finali*, Albaspinus, *in notis ad can.*19.*Concil.Nicęni*, Iustelus, *in notis ad can. Eccl.vniuers.fol.*234. Zerda, *in aduers.c.*151. Mornacius, *in authent. Diaconi,C.de Episc. & Cleric.* Hallierius, *de sacris elect.*2.*p.sect.*4.§.6. Tambur. *de iure Abbat.disp.*7.*q.*8. Sauarus, *in notis ad epitaphiũ Sidonij,in princ.* D. Baioarroyo, *in c.*2. *qui clerici vel vou.*

10 Sed suprà traditę assertioni primò obstat textus, *in can.* 6.*Concil.Tolet.*8. in illis verbis: *Sextæ discussionis obiecta, quorundam malè consciorum patuit denotatum eloginm;nam relatum est nobis, quosdam Subdiaconos, postquam ad sacri huius ordinis peruenerint gradum,non solùm immunditia sordidari, cum scriptum sit,mundamini qui fertis vasa Domini; sed etiam, quod dicta quoque nefas est, nouis vxoribus copulari,asserentes hoc ideò sibi licere,quia benedictionem à Pontifice se nesciunt percepisse. Proinde omni excusationum discisso velamine, id præcipimus obseruari, vt cùm itidem Subdiacones ordinantur, cum vasis ministerij benedictio eis ab Episcopo detur(sicut in quibusdam Ecclesijs vetustas tradit antiqua, & sacra dignoscitur consuetudo substare prolata) omni penitus ab illis sorde mulierum,ac familiaritate remota.* Ex quibus verbis constat Subdiaconos Hispaniæ matrimonio vti voluisse eo prætextu, quod benedictionem à Pontifice non acceperãt, & iubent Patres, vt deinceps benedictio illis præstetur,& ita continentiam seruare cogantur. Igitur quia impedimentum coniugij non ex ordine sacro,sed ex benedictione tantùm prouenit,ac per cõsequens subdiaconi, quibus manus hodie non imponitur,non coguntur seruare castitatem. Pro cuius canonis expositione P.Gibalinus, *de clausura regul.disq.*3.*c.*2.§.2. existimat, Subdiaconos, de quibus in eo textu, coniugia cõtrahere posse, quia non ab Episcopo, sed à Chorepiscopo ordinati fuerant, cùm Chorepiscopis concessum esset olim etiam Subdiaconos ordinare. Concilium Antioch. *can* 10. Synodus Meldensis *can.* 44. vbi iuxta decreta Innocentij prohibetur, ne Chorepiscopus Ecclesias consecret,& Ordines Ecclesiasticos, qui per manus impositionem tribuuntur,id est nonnisi ad Subdiaconatum, & hoc iubente Episcopo, & in locis, quibus canones designant, agere pręsumat. Synodus Hispal.2.*exam.*7. Vnde cùm ex defectu legitimi ministri Subdiaconi illi ordinati non essent, rectè contendebant ius habere contrahendi matrimonium. Sed hęc Gibalini interpretatio, omissis quæ de Chorepiscopis congessi, *in c. quanto, de consuet.* sustineri non potest ex eo, quod Subdiaconi conquerebantur ibi se benedictionem non accepisse;& iubẽt Patres, vt deinceps vna cùm vasis illis traderetur. Igitur quia defectus, qui prætendebatur à Subdiaconis, non erat ministri, sed potius benedictionis. Quare ea sententia omissa, verius dicendum est, Subdiaconos, de quibus ibi, verè ordinatos esse cùm propria materia,& à legitimo ministro;sed eos ritè ordinatos non esse falsò existimasse ex eo, quia cùm Presbyter, & Diaconus tempore suæ ordinationis benedictionem, id est manus impositionem acciperent, Concilium Carthag 4. *can.* 3. ibi: *Presbyter cùm ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput tenente;* & *can.*4. *Diaconus cùm ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat;* latè probaui *in c.*1.*de Sacram.non iterand.* inde existimabant Subdiaconi, quod cùm illi tempore suæ ordinationis per manus impositionem ab Episcopo non consecrarentur, & gradus subdiaconalis adhuc in pluribus prouincijs non esset sacer, iuxta tradita *in cap. à multis, de ætate & qualit.* D. Roch. Pirro, *tom* 1. *Sicil.sacr.fol.*71. ideò putabant ius connubij eos habere. PP verò Hispani, etsi agnoscerent ritè rectèque eos ordinatos esse, tamen ne hoc velamento, vt fuco incontinenter viuerent, statuerunt, vt deinceps tempore ordinationis cùm sacra vasa illis tradebantur, benedictio etiam ab Episcopo impartiretur, non tamen quia existimarent ex benedictione illa obligationem castitatis seruandæ prouenire.

Secundò suprà traditis obstat textus, *in c.*4.*qui clerici, vel vouent.in prima collect.* vbi Decano, & Canonicis Lemouicen ita rescribit Alexander III. *Cùm institisset apud nos Herbertus lator parochianus vester, vt de ordine Subdiaconatus, ad quem recipiendum nimis enormiter, & inordinatè se ingesserat,cum eo misericorditer ageremus, & non potuisset,sicut non debuerat,in hac parte proficere, tandem à nobis licentiam postulauit, vt possit sibi in matrimonium aliquam legitimè copulare. Nos itaque studiosius attendentes, quod prædictus ordo,cum nullam sibi dignitatem attulerit, vel honorem,matrimonium eius non impedit,d.v.per A.S.p. m quat.si matrimoniũ legitimè duxerit contrahendum,nullus vestrum à cõtracta matrimonij,prædicti ordinis obtentu prohibere præsumat, nec sibi propter hoc molestiam inferat, vel grauamen.* Ex quibus verbis apertè constat, subdiaconum rectè matrimonium contrahere posse. Ergo non rectè in præsenti docetur, ministris sacratis matrimonium contrahere non licere. Pro cuius textus expositione Basilius *de matrimonio lib* 7 *c.*27 existimauit gradum Subdiaconatus non ita factum fuisse etiam tẽporibus Alexandri III. vt Subdiaconi illud cõtrahere nequiuissent, quod probat ex ipso Alexandro III qui *p.*18.*post Concilium Later. c.* 4. ita scribit: *Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium, eos dũmodo ante tales fuerint,quod timendum sit,ne pro vna pluribus abutantur, dissimulare poteris cùm suis mulieribus remanere,quia tolerandum est malum,vt peiora vitentur.* Sed hæc Basilij sententia apertè conuincitur ex nostro capite 1. qui est eiusdem Alexandri III. & in eo docetur, constitutis in minoribus gradibus, non verò Subdiacono, licere matrimonium contrahere. Accedit, quia pluribus retro annis ante Alex. III Subdiaconatus gradus sacer erat, votumque castitatis annexum continebat, vt probaui *in cap. à multis,de ætate, & qualitate,*& *in can.*31 *Concil. Illiber.* Quare ea sententia omissa, verius dicendum existimo, tam *in d. c.*4.*qui clerici vel vou.* quàm *in alio c.*4. relato à Basilio, matrimonium à Subdiacono celebratum sustineri ex dispensatione Pontificis, quam supponunt ea verba, *Dissimulare poteris*; nisi dicamus cùm Alano, quem sequitur Anton. August. *in notis ad* 1.*collect. in d.cap.* 1. in ea specie Herbertum gradum Subdiaconatus non accepisse, quia nimis enormiter ordinationi se ingessit: vnde fatetur ipse Alexander, similem ordinationem Herberto nullam attulisse dignitatem, vel honorem; post quæ verba vetus Scholiastes legit, *nec characterem*, teste Antonio

Exponitur can. 6. Concil. Tolet. 8.

11 Exponitur textus in c. 4. qui Clerici vel vouent in 1. Collect.

Augustino *vbi proximè*; vnde si vacua fuit ipsa ordinatio, ritè potuit Subdiaconus matrimonium contrahere.

12 Exponitur Can. 17. Concil. Tribur. Tertiò obstat textus *in can.* 17. Concilij Tribur. relatu *in c. clericus 6. de vita & honest. cleric.* in illis verbis: *Coram populo vel legens, vel cantans*. Ex quibus deducitur, eum qui in Ecclesia cœpit legere, aut cantare, non posse matrimonium contrahere. Igitur non rectè in præsenti docetur, Lectoribus, & alijs clericis in minoribus ordinibus constitutis licere nuptias celebrare. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verum esse clericos in minoribus ordinibus constitutos, ritè, & rectè omni tempore potuisse connubium inire, *can.* 25. aliàs 27. *Apost.* D. Clemens *lib.* 6. *constit. cap.* 17. Concil. Carthag. 3. *can.* 19. Vasense 2. aliàs 3. *can.* 1. Tolet. 2. *can.* 1. Aurelian. 3. *can.* 1. Vuormat. sub Hadriano II. *can.* 86. Maguntin. sub Arnulpho *can* 10. dum tamen alterius sectæ vxorem non reciperet, iuxta canonem 14. Synodi Chalcedon. *art.* 15. Nec tunc obstat textus *in d. can.* 27. quia in eo agitur de filijs oblatis à parentibus Ecclesiæ, vel monasterio, vt ibi ministrarent; quo casu cùm virtute oblationis paternæ resilire non possent ab Ecclesia, immò veri efficerentur monachi, *c. monachum*, 20. *q.* 1. dicemus latè *in c. cùm simus, de regul.* ideò in eo canone asseritur, quod si ita oblati coram populo cœperint legere, aut cantare, non possunt postea matrimonium inire.

Quartò obstat Synodus August. celebrata annò 952. *can. final.* ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, vt in multis Concilijs firmatum est, quia diuina ministeria contrectant, ab vxoribus abstineant; cæteri autem clerici quando ad maturiorem ætatem peruenerint, licèt nolentes, ad continentiam cogantur*. Ex quibus verbis deducitur, etiam clericos inferiorum graduum, iam ætate prouectos matrimonio iungi non posse. Sed respondetur continentiam in eo textu nõ tantùm importare castitatem extra nuptias, ita vt sensus sit Episcopum, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum, quando sacra ministeria tangunt, matrimonium contrahere posse; cæteros verò clericos posse, sed vxorem non ducentes debere castitatem seruare. 13 Exponitur Synodus August. Can. Final.

C A P V T II.

Idem a *Herfordien. Episcopo*.

SAnè de clericis inferiorum ordinum, qui in coniugio constituti, diu ecclesiastica beneficia ex concessione prædecessorum suorum habuerunt, à quibus sine magno discrimine, ac effusione sanguinis non possunt priuari: f. t. duximus respondendum, vt quia ibi natio, & gens barbara, & multitudo in causa est, eos sub dissimulatione sustineas ecclesiastica beneficia tamdiu habita possidere; prouisurus attentiùs, ne deinceps clericis coniugatis ecclesiastica beneficia conferantur, sed illorum aliqui ad sacros Ordines, vel Ecclesiarum administrationes non admittantur, nisi castitatem fortè [b] vouerent, & perpetuò seruarent, qui vnicam & [c] virginem habuerint vxorem.

N O T Æ.

a HErfordiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 3. Herfordiensis autem Ecclesia est in Anglia, vt iam notaui *in c.* 2. *de tempor. ordin.* Vnde constat hanc decisionem esse referendam ad prouinciam Angliæ, vbi temporibus Alexandri III. iam corruptela inualuerat, vt clerici vxores simul, & beneficia retinerent, vt refert Polydorus Vergil. *lib.* 6. *hist. Angliæ, fol.* 116. & constat *ex c. penult. hoc tit.* misso Berengariæ Reginæ Angliæ.

b *Vouerint*.] Iuxta textum *in cap. coniugatus, de conuers. coniug.* vbi dicemus.

c *Et Virginem.*] Iuxta adducta *in c.* 3. *de bigam. nõ ordin.*

C A P V T III.

Idem a *Verulano Episcopo*.

QVod te cum inimicis tuis, &c. De cætero, quia fraternitatis tuæ quærit industria, vtrum clerici infra Subdiaconatus Ordinem constituti, qui cùm continere, carnis vitio deuicti, non valent, vxores accipiunt, ecclesiastico beneficio canonicè debeant spoliari. Id tuam voluimus experientiam indubitata veritate tenere, quod cùm simul voluptatibus, & carnalibus desiderijs, ac diuinis, & ecclesiasticis obsequijs vacare non valeant, ob immunditiam suam ecclesiasticis sacramentis indigni contrectandis, & ecclesiasticis proculdubio beneficijs sint priuandi. Sanè si Ecclesijs, quibus attitulati fuerant, de possessionibus, aut alijs bonis suis aliqua contulisse noscuntur, cùm ab earundem Ecclesiarum ministerio fuerint, & beneficio sequestrati, ad ipsos recta via dominium, ac proprietas liberè debet, & absque vlla contradictione redire.

N O T Æ.

a VErulano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 5. & *p.* 50. *post Concilium Lateran. cap.* 7. De Ecclesia Verulana nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de renunc.*

C A P V T IV.

[a] Idem.

SAnè sacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, sed contubernia sunt potiùs nuncupanda, post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes officio suo restitui poterunt, & eius executionem ex indulgentia sui Episcopi habere.

N O T Æ.

a IDem.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. vbi additur, pars capitis *causam*; sed cùm varij sint textus huius Pontificis, cum hoc principio, *Causam*, non facilè potest eius integra restitui, nec vera inscriptio assignari.

CAPVT V.

Innocentius III. a *Archiepiscopo Noruicen.*

DIuersis fallacijs homines circumuenti, Deo, & mammonæ famulari conantur; cùm tamen secundùm euangelicam veritatem, nemo potest duobus dominis seruire, quoniam si vnum dilexerit, alium habebit exosum; aut vno contempto, alium sustinebit. Accepimus etiam, quod quidam clerici tuæ diœcesis, qui solemniter in conspectu Ecclesiæ matrimonia contraxerunt, ecclesiastica beneficia detinere contendunt, in quorum conuersatione cithara cum psalterio malè concordat. Cùm igitur vir cogitet, quomodo placere possit vxori, & ideò minùs quæ Dei sunt, valeat cogitare, cùm quasi diuisus in duo plenam sui non habeat potestatem: vt ei, à quo stipendium recepit, pleniùs famuletur, f. t. præs. auctoritate m. quat. huiusmodi clericos beneficijs ecclesiasticis, quæ in tua diœc. sunt adepti, auctoritate nostra suffultus valeas ap. rem. priuare, præsertim cùm rerum ecclesiasticarum substantia soleat deperire per tales: nisi fortè talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos *b* non per te, sed per superiorem decèrnimus spoliandos.

NOTÆ.

a *NOruic.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.1.* De Ecclesia Noruicensi nonnulla addnxi *in cap.9. de rescript.*

b *Non per te.*] Ne contra factum proprium venisse dicatur.

COMMENTARIVM.

IN his quatuor decisionibus referuntur pœnæ quibus plectendi sunt clerici scienter matrimonium contrahentes, quibus & aliæ à sacris canonibus impositę adiungendæ sunt. Eas breuiter recenseamus. In primis tales sacerdotes à sacris ordinibus recipiendis, vel in iam susceptis ministrando arcentur, *cap. quotquot, cap. monacho*, ibi: *Nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur*, 27. *q.1.* & olim gradibus, in quibus deprehendebantur conseruatis, breuissimi temporis suspensione imposita, ad superiores inhabiles reddebantur. Sexta Synodus in Trul. *can.3.* ibi: *Similiter & eos qui post ordinationem vni matrimonio se applicaruut, hoc est, presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, breui aliquo tempore à sacro ministerio probibitos, & punitos, rursus proprijs gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promouendos, eis nefario videlicet disoluto coniugio.* Consentiunt Syricius *epist.1. c.7.* Innocentius III. *epist.3. cap.1.* quorum meminit Concil. Agath. *can.9.* ibi: *Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi coniugati ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Syricij Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitę pariter & disciplinæ, quę à Syricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineant, vt ad posteriora eis non liceat ascendere.* Aliquando etiam deponebantur, communione tantùm concessa. Concil. Aurelian.5. *can.4.* ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem cuiuslibet loci vel ordinis, ad coniugalem torum iam sibi illicitum denuò redire præsumpserit, vsque in diem vitæ ab honore accepti ordinis (sicut habeat antiquorum PP. canones) deponatur, ei tantùm communione concessa.* Quod genus suspensionis exponit Morinus *lib.2. exercit. c.8.* Nouo iure Concilij Viennensis illi excommunicantur. *Clem. vnic. de consanguin. affin.* Cuius explicationem prosequitur Basil. Legion. *de matr. lib.7. epist.28.* & hodie vt suspecti de hæresi puniuntur ab Inquisitoribus, abiuratione de leui ab eis facta, vt referunt Simanchas *de Catholicis, tit.40. n.9.* Farinac. *de hæresi q.183. n.72.* Carena *de offic. Inquisit. tit.17. §.3.*

Circa priuationem beneficij ecclesiastici, aut incapacitatem illud obtinendi, quam incurrunt clerici coniugati, sciendum est, clericos in maioribus Ordinibus constitutos non priuari beneficijs ecclesiasticis; quia cùm matrimonium ab eis celebratum nullum sit, si proprijs beneficijs priuarentur, cogerentur mendicare; quod colligitur *ex cap. si quis clericorum*, suprà relato, & expressè deducitur *in cap. penult. hoc tit. in 1. collect.* Ibi *Meminimus vobis olim pro pagano clerico vestro litteris Apostolicis mandauisse, vt præbendam, quam ei subtraxeratis ex occasione matrimonij, quod cum quadam muliere contraxisse dicebatur, restituere deberetis: vos pro litteris nostris illud facere non curastis, asserentes inde scandalum inter alios generari. Attendentes itaque, ne prædictus clericus beneficij ecclesiastici auxilio destitutus, ad turpia, & sæcularia lucra sectanda redire cogatur; cùm multi concubinarij, & adulteri de bonis Ecclesiæ sustententur, & in talibus sit ordinibus constitutus, in quibus legitimè coniugatum à beneficio ecclesiastico sacri canones non repellunt, discretionem vestram rogamus attentiùs, ac per Ap. s. m. quat. ei beneficium percipiendum, vnde sustentari valeat, extra fratrum consortia conferatis.* Clerici autem in minoribus gradibus constituti, matrimonium contrahentes, ipso iure priuantur beneficijs ecclesiasticis, *ex c.1.2.3.4. & 5. sub hoc tit. in 5. compil.* ibi: *Dilectus filius Magister E. canonicus Ecclesię de Tilim, exposuit corā nobis, quod cùm Viuianus quondā ipsius Ecclesię clericus, Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quandam mulierem matrimonialiter copularit, & diutius incedendo in habitu sæculari, exercuit officia ciuitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habita de prædictis aliqua mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportauit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Cùm igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus si præmissis veritas suffragatur, reuocato, si forsan auctoritate litterarum huiusmodi contra eandam Ecclesiam processisti, de cętero non procedas.* Et ex *c.4. de confirm. vtili*, in eadem compilatione: *Te didicimus intimante, quod ta cū quosdam diœcesis tuæ clericos vxoratos suis de mandato nostro beneficijs, quę in eadē obtinebāt diœcesi, spoliaueris, quidam eorum per obtentas à nobis contra te super eisdem beneficijs commissionis litteras, in quibus spoliationis causæ mentio non habetur, te super his multipliciter aggrauant, & molestant: alij verò confirmationis nostrę litteras in cōmuni forma super eisdē beneficijs, in quibus causa eadē supprimitur, exhibētes, tueri se contra te per easdē litteras moliūtur. Nolentes autē per tales litteras mādato nostro, & canonicis statutis illudi, decernimus te nō teneri ad respondendum per cōmissiones easdem, & tibi super hoc tales confirmationis litteras non obstare.* Licèt simplex beneficium absque administratione olim retinere potuerint, *c.2. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Vniuersalis Ecclesię sollicitudo, quam prouidente Domino gerimus, pro Ecclesiarum statu nos compellit propensiori cura satagere, & vt se secundùm Deum, & iustitiā disponamus, vigilem curam & studium adhibere. Accepimus autem quod plerique in tuo Episcopatu degentes, cùm essent in acolythi officio, & infra constituti, vxores duxerunt; & nihilominus Ecclesias, quas priùs habebant, detinere præsumunt. Vnde quoniā vxorati, cū diuisi sint, & eos cogitare oporteat, quomodo vxoribus placere valeant, & seruire, obsequijs non solummodò possunt intendere diuinis: f. t. per A. s. p. m. quat. prædictos viros Ecclesias liberè, & absolutè dimittere, ap. ces. cōpellas, & eas alijs personis idoneis in sacris ordinibus constitutis cōcedas. Verùm si qui eorū aliquod in eisdem Ecclesijs simplex priùs beneficiū habuerit, ipsum eis, excepto Magisterio Ecclesiarū sub dissimulatione dimittere poteris.* De quo exaudiendus est Clemens III. *in c. finali*, eiusdem collectionis: *Querelam Gaud. acolythi nos accepisse noscatis, sicut prædecessor noster Gregorius, qui ad vos propter eam his scripsisse noscitur: qui cùm à G. muliere peteretur in virū, inde sumpta occasione ipsum beneficio, quod à nobis habebat, post appellationem ad Sedem Apostolicam factam minùs rationabiliter spoliastis. Vnde quia omnibus iniustè grauatis*

tis

tis patrocinium tenemur Apostolicum impertiri: d. v. rog. attentias, & p. A. s. p. m. quat. si rem sic se habere constiterit, memorato clerico beneficium illud taliter subtractum absque dilatione reddeates, ap. rem. pacificè dimittatis; ita quod querelam ad nos non debeat iterare, memorati Abbatis sententia non obstante super matrimonio lata, quominus beneficium debeat obtinere, nisi curam habeat animarum annexam. Rationem huius priuationis assignant Romani Pontifices in eisdem iuribus; nam cùm per matrimonium sortiantur statum incompatibilem cum statu sacerdotali, & facultate ministrandi in Ecclesia priuentur, ideò tanquam renunciantes tacitè ipsis beneficijs contrahendo matrimonium, illis ipso iure priuantur, & inhabiles redduntur ad aliud impetrandum: immò si illis nouum conferatur, ipso iure collatio nulla est, vt docent vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Basilius *dict. li. 7. c. 28.* Valensis *de benefic. lib. 1. tit. 13.* Petrus Gregorius *eod. tr. c. 25. nu. 6.* Lutherius *de re benef. 3. p. q. 26. a. 61.* Dartis *eod. tr. c. 12.* Sanch. *lib. 7. de matrim. disp. 42. cum sequentibus*, Suarez *de censur. disp. 49. sect. 4.* Sausay *in Panopl. cleric. p. 2. lib. 6. axiom. 5.*

C A P V T VI.

Idem a *Acheruntino Archiepiscopo*.

CVm olim ad nostram audientiam peruenisset, quod Canonici *b* Anglouen. dil. f. Cantorem Tricaricen. sibi elegerant in Pastorem, tibi dedimus in mandatis, vt examinata electione diligentiùs, & persona, si electionem canonicam, & personam idoneam inuenires, electionem ipsam auctoritate Apostolica *c* confirmares, sicut Metropolitanus in cæteris processurus. Licèt autem tibi de forma electionis canonicæ, ac idoneitate personæ in alijs constitisset, mouit te tamen, & ad nos consulendos induxit, quod cùm pater eiusdem Cantoris Græcus fuerit, & iuxta ritum Græcorum vxorem duxerit in minoribus ordinibus constitutus, Cantorem ipsum ex vxore legitima in sacerdotio suscepisset. Nos igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit, quin Orientales in minoribus ordinibus contrahant, & in superioribus *d* vtantur matrimonio iam contracto: f. t. per A. s. m. quat. nisi pro eo quod inter Latinos Græci huiusmodi conuersantur, regionis consuetudo repugnet, si aliud non obstat, ad confirmationem, & consecrationem eiusdem Cantoris sine dubitatione procedas.

N O T Æ.

a ACheruntino.] Ita legitur *in c. 2. sub hoc tit. in 3. collect.* Acheruntia, seu Acheruntius, vt ait Liblus *lib. 2.* vulgò Azerona, est in regno Apuliæ, quod & Calabria, & Græcia Magna dicebatur, in quibus dominium exercuerunt Imperatores Orientis, vt refert Cuiacius *hic*. Ea tamen regna occidentem spectabant, Italiæque prouinciæ erant. Berterius *diatrib. 5. cap. 5. in princip.* Sed cùm prouinciæ illæ subiugatæ essent ab Imperatoribus Græcis, eorum fuerunt mancipatæ dominio, vt referunt Leo Ostiensis *lib. 2. c. 8.* Gregorius VII. *lib. 8. epist. 7.* & ex eis Cironius *in parat. ad hunc tit.* Iam à primis Ecclesiæ sæculis fuit ea ciuitas Episcopali Cathedra decorata: eius Prælatus Iustus Synodo Romanæ sub Symmacho celebratæ interfuit.

b *Anglouen.*] Legendum est Anglionen. Nam Anglionensis Episcopatus est etiam in Calabria, vt ex Pontif. Rom. refert Culacius *hic*.

c *Confirmare.*] Iuxta ea, quæ adduxi *in cap. 3. de elect.*

d *Vtantur.*] Consonat textus *in cap. aliter, 31. distinct.* vbi verba illa, *matrimonio copulantur*, ita exaudienda sunt, idest matrimonio vtuntur, *cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* ibi: *Matrimonio licet vti*; vt suprà probaui *in cap. 1.* vnde Innocentius III. in prioribus verbis, vbi asserit, Græcos non recepisse votum continentiæ, exaudiendus est quoad vsum matrimonij iam contracti: nec audiendus est Henriquez *lib. 10. de Ordin. cap. 10. §. 7.* dum docet Innocentium in præsenti loquutum fuisse vt Doctorem priuatum, non verò vt Ecclesiæ Præsulem.

C A P V T VII.

Idem *Episcopo* a *Pictauiensi*.

IOannes nobis conquerendo monstrauit, quod tu eum, quanquam iamdudum vxorem legitimam duxerit, pro eo quod priùs in *b* acolythum fuerat ordinatus, compellere niteris, vt tonsuram deferat clericalem, ex qua inter ipsum & vxorem suam posset scandalum generari, cùm consuetudine terræ tuæ clerici vxorati non cogantur inuiti portare tonsuram. Quoniam igitur idem etiam tonsuratus non potest priuilegio clericali gaudere, mandamus quatenus ipsum super tonsuratione huiusmodi non molestes, dummodo nullum percipiat *c* beneficium ecclesiasticum, cuius ratione teneatur clericalem deferre tonsuram: quia cùm eum oporteat sæcularibus *d* negotijs immisceri, tonsura ipsius sæcularia exercentis, videretur profectò in ministerij nostri vituperium redundare.

N O T Æ.

a PIctauiensi.] Ioanni de Melduno videlicet, eius Ecclesiæ Præsuli temporibus Innocentij III. De Ecclesia Pictauiensi nonnulla notaui *in c. super 20. de rescript.*

b *Acolythum.*] Cuius officium duplex est, vnum deferre cereos accensos in sacrificio Missæ, ac proinde accendere luminaria; iuxta adducta *in c. vnic. de offic. sacristæ*: alterum est ministrare vinum, & aquam in vrceolis, *c. perlectis, vers. Ad acolythum, 25. dist.* Licèt enim acolythus non sit ex ministris maioribus, tamen sacra vasa, vt ad altare deferat, tangere potest, *cap. non liceat 32. 23. dist. cap. clericos, verb. Acolythi, 21. dist.* quæ officia acolythi satis demonstrantur duplici materia, quæ illi traditur tempore suæ ordinationis, videlicet ceroferarium cum cereo, & vrceoli vacui, *cap. acolythus, 23. dist.* Prosequuntur acolythi etymon, & munia, vltra repetentes *in d. cap. perlectis*, & scribentes de sacramento Ordinis, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib. 5. digress. cap. 8.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 1. cap. 25.* Menardus *de sacram. D. Gregorij, fol. 271.* Cerda *in aduers. cap. 94.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 6.*

c *Beneficium.*] Quod retinere poterat ex dispensatione Pontificis, vt post Glossam hic docet Petrus Gregor. *de benefic. cap. 25.*

d *Sæcularibus negotijs.*] Non rectè ex his verbis Abbas in præsenti, *nu. 6.* Galganer. *de iure publico lib. 3. tit. 5.* deduxerunt, clericis coniugatis, etiam cum tonsura, & habitu incedentibus licitum esse negotijs sæcularibus impli-

cari.

cari. Nam contrarium verius est, & probat latè D. Iosephus Vela *2. to. differt. 45. ex n. 3* in præsenti enim tantùm Innocentius III. supponit, quod plerumque accidere solet huiusmodi clericis coniugatis, videlicet eos profanis negotijs, ac negotiationibus immisceri ob coniugalis status necessitatem, & ad subleuanda onera matrimonij, vt accidisse in Paduana diœcesi refertur *in c. 3. hoc tit. in 5. compil.* illis verbis: *Dilectus filius Magister E. Canonicus Ecclesiæ de Trilin. exposuit coram nobis, quod cùm Vuitianus quondam ipsius Ecclesiæ clericus Paduanæ diœcesis, ordine clericali, & eadem Ecclesia derelictis, sibi quandam mulierem matrimonialiter copularit, & diutiùs incedendo in habitu sæculari, exercuit officium ciuitatis: nunc idem V. gestiens ad Ecclesiam redire prædictam, non habita de prædictis aliqua mentione, quasdam à nobis ad te litteras reportauit, quarum auctoritate in eadem Ecclesia ingressum nititur rehabere. Quam igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus, si præmissis veritas suffragatur, renocato, si forsan auctoritate litterarum huiusmodi contra eandem Ecclesiam processisti, de cætero non procedas.*

C A P V T VIII.

a Idem.

CVm decorem *Et infrà*: Eos qui sunt publicè vxorati, non admittatis de cætero ad ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine prauo exemplo, & graui scandalo retinere.

N O T Æ.

a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub titulo de vit. & honest. cleric. cap. 4.* & iam epigraphen hanc exposui *in cap. cùm decorem,* eiusdem tituli.

C A P V T IX

a B. quondam Reginæ Anglorum Illustri.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli *b* litterati terræ tuæ, habitu & tonsura relictis, publicè ducunt vxores, de his, qui sunt huiusmodi, soliciti quomodo vxoribus placeant, existentes; qui licèt negotiationibus, & alijs sæcularibus insistant negotijs, vt tamen consuetis iustitijs, & debitis obsequijs te defraudent, tonsuram resumunt abiectam, qua ipsius prætextu ab huiusmodi vt clerici excusentur; quanquam non militent Domino, sed potiùs mundo, vt cæteri vxorati. Quidam etiam accepta prima tonsura similiter contrahunt, & eandem tonsuram deferunt, vt eodem prætextu excusari valeant à prædictis: & ven. f. n. Episcopus, & dilecti filij Decanus, Archid. & Capitulum *c* Cenomanense ipsos tanquam clericos in subtractionem seruitiorum tuorum fouere nituntur in tuum præiudicium, & grauamen. Cùm igitur reddenda sint quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo; & publici vxorati, clerici non existant, dum se sic *d* sæcularibus negotijs implicant: æquanimiter ducimus tolerandum, si iustitias debitas, & seruitia consueta, velut ab alijs vxoratis exigas, & recipias ab eisdem cùm tonsura, quam non obtentu religionis, sed in fraudem subtrahendi seruitia, resumpsisse, vel accepisse videntur, in his non debeat patrocinium impertiri.

N O T Æ.

1 a B.] Ita legitur *in 5. compil. sub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. ex parte, de priuileg.* vbi etiam agitur de his clericis coniugatis, qui tonsuram iam dimissam reassumunt maleficijs perpetratis. De hac Berengaria Angliæ Regina plura notaui *in cap. ex parte 55. de foro compet.* Ideò autem in præsenti Honorius rescribit huic Reginæ, quia vt auctor est Rodericus Toletanus *lib. 5. de rebus Hispan. cap. 24.* ea plerumque morabatur in ciuitate Cenomanensi, quam ratione dotalitij acquisierat, vt retuli *in dicto cap. ex parte 55.* vnde consuluit Honorium III. super excessibus clericorum.

b *Litterati.*] Regulariter litterati accipiuntur pro doctis, scientia, vel doctrina imbutis *l. 1. C. de Decur. vrb.*
2 *Rom. in Theodos. c. de multa, de præb.* quos à rusticis distinguit Iustin. *in l. vlt. C. de testam.* Inde illiterati, ignari, & indocti dicuntur *in cap. illiteratos, 36. dist.* notauit Bosquetus *ad Innoc. lib. 2. epist. 224.* In præsenti autem litteratos accipi pro sciolis, seu leguleis, qui mediocris litteraturæ fumo inflati, lites serunt, notauit Cironius *hic*; illi enim clericalibus insignibus vtebantur, idest tonsura, & vestibus, vt hoc colore clericali priuilegio fruerentur.

c *Cenoman.*] De qua diœcesi egi *in cap. 5. de rescript.*

d *Sæcularibus negotijs.*] Ex his verbis rectè deducitur, clericos coniugatos tonsuram deferentes non posse negotijs sæcularibus se immiscere, quod latè probat Vela *d. tom. 2. differt. 45.*

C O M M E N T A R I V M.

3 IN his duabus decisionibus agitur de clericis coniugatis, qui tonsura dimissa, seu retenta negotijs sæcularibus se implicarunt, & tam ab Innocentio, quàm Honorio III. deciditur, eos priuilegio clericali non gaudere: quarum decisionum ratio in promptu est; nam si clerici in maioribus ordinibus constituti negotijs sæcularibus se immiscentes, post trinam monitionem amittunt priuilegium clericale, vt probaui *in cap. fin. de vita & honest. cleric.* quantò magis, qui in minoribus constituti, connubio copulati, relicta tonsura huiusmodi negotiationibus se implicarunt, priuilegio clericali priuari debent? Circa clericos autem coniugatos tonsuram deferentes, nec se negotijs sæcularibus implicantes, extat celebris constitutio Bonifacij VIII. *in c. vnic. hoc tit. in 6.* qua cauetur, vt clerici coniugati canonis, & fori priuilegio gaudeant quoad causas criminaliter, seu ciuiliter intentatas: vt autem illi hac immunitate gaudeant, tres petit Bonifacius conditiones. Prima vt tonsuram deferant: secunda, vt incedant in habitu clericali: tertia, vt cum vnica & virgine matrimonium contraxerint. Concil. verò Tridentinum *sess. 23. de reform. c. 8.* quartam addit his verbis: *Modò hi clerici alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant & ministrent.* Ijs tamen concurrentibus tantùm priuilegio canonis & fori quoad criminales causas gaudent, etiamsi ciuiliter intententur; quo modo exponenda sunt illa verba dicti capitis vnici: *Trahi non posse criminaliter, aut ciuiliter ad iudicium*; vt latè eadem requisita prosequentes docent Couar. *practic. c. 31.* Salcedo *in praxi, cap. 62. num. 13.* Diana *tom. 1. tract. 2. resol. 51.* Germonius *lib. 3. de sacr. imm. cap. 45.* Martha *de iurisd. cent. 2. casu 153.* Suarez *aduers. Reg. Angliæ, lib. 4. cap. 28.* Escobar *de Pontif. iurisdict. cap. 21. §.* fusè Pereyra *tom. 2. de man. Reg.* Vrrutigoyti *in pastor. regal. cap. 3. voto 3.* Circa clericos verò in maioribus ordinibus con-

constitutos ex dispensatione Pontificis matrimonium contrahentes, an priuilegio fori in eisdem caussis gaudeant, non vulgò hæsitatur: & ipsos non gaudere priuilegio fori, docuerunt Sanchez *de matrim. lib. 8. disp. 8. nu. 5.* Suarez *d. cap. 28. n. 3.* Sed contrarium, immò huiusmodi priuilegio eos frui, docuit Nauarr. *de reddit. q. 1. monit 10. fol. 296* illis verbis: *Quod non obstante dispensatione clericus coniugatus manet persona ecclesiastica, & gaudet priuilegio fori, & canonis*. Quam opinionem non leuibus probauit fundamentis collega meus Illustr. D. Rodericus Parga, & Mandia, quondam Academiæ nostræ Cancellarius, nunc verò Episcopus Accitanus.

CAPVT X.

Idem a *V.*

VT consultationi tuæ breuiter satisfiat, respondemus quod R. miles tuæ diœcesis, qui sicut tibi humiliter est confessus, olim in minori constitutus ætate, cùm modicum sciret legere, vel cantare, tonsuram tamen, & coronam clericalem assumpsit, quam gestare inter milites, & laicos erubescit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

NOTÆ.

1 a V.] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c. fin.* Cuiacius autem in præsenti existimat, Honorium scribere Linconiensi Episcopo, iuxta cuius sententiam ita restituenda est inscriptio: *Vuillelmo Linconiensi Episcopo*; temporibus enim Honorij III. Linconiensem regebat Ecclesiam Vuillelmus, qui postea fuit in Ecclesiam Rhemensem translatus, vt refert Chenu *in serie Presul. Lincon.* De Ecclesia Linconiensi nonnulla notaui *in c. 8. de rescript.*

COMMENTARIVM.

2 VVlgò textus hic accipitur de clerico prima tonsura tantùm initiato, militiæ nomen dante, qui non tenetur deferre in ipso exercitu, & belli congressu tonsurã. Sed certè si de tonsurato in bellum proficiscente accipiatur præsens decisio, paruam, aut nullam continet dubitandi rationem; nam licèt clericis in maioribus gradibus constitutis militiæ nomen dare interdictum sit, *c. clericorum, c. de his clericis, c. eos, qui 20. q. 3. c. clerici, c. quicumque, c. ex multa, de voto*: illustrant latè Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. c. 25.* Barbosa *de iure eccles. lib. 3. c. 4.* Becanus *de bello, q. 18 n. 22.* Diana *p. 10. tract. 2. res. 2.* Gibal. *de irregul. c. 4 diff. c. 4.* Roussellius *lib. 7. hist. Pontif. iurisdict. c. 6.* & si beneficia possideant, illis priuandi sint, Concil. Andegau. *can. 7.* ibi: *Clerici quoque, qui relicto clero se ad secularem militiam, & ad laicos contulerint, non iniustè ab Ecclesia, quam relinquunt, amoueantur.* Tamen clerici in minoribus constituti ritè possunt, sicut alij laici, ad militiam proficisci, vt probat Diana *d. resol. 2.* Et sicut coniugati, vel alijs negotijs secularibus impliciti non coguntur tonsuram deferre, ita nec milites. Vnde credi non potest, Episcopũ Linconiensem consuluisse Honorium III. in casu adeò aperto, cùm videlicet, qui tantùm prima tonsura erat initiatus, militiæ nomen dederat, vtrum tonsuram deferre cogendus esset, cum tunc tanquam laicus incedere potuisset. Quare existimabam, Rodericum, de quo in præsenti, nullo modo militiæ nomen dedisse, sed in ipsa ciuitate deguisse: quod vt faciliùs percipiatur, obseruo apud scriptores mediæ ętatis, plerumque nobiles viros, Dynastas, & Toparchas, milites appellari, quos & nos vulgò appellamus *Caualleros*; de quibus sanctus Bernardus *ad Eugenium lib. 3. c. 5.* vbi conqueritur de clericis, qui vt laici incedebant, his verbis: *Quid sibi vult, quod clerici aliud esse, aliud videri volunt; id quidem minus castum, minusque sincerum; nempè habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibent* Sic miles Tercellinus, ipsius sancti Bernardi pater, miles appellatur ab Vuillelmo Abbate *lib. 1. vitæ eiusdem Sancti*, eo quòd esset vir antiquæ, & legitimæ militiæ, idest nobilitatis. Et Petrus Blesens. *ep. 78.* Gaufridum, nobilem appellat militem, sanguine, & animi generositate præclarum. Et *epistol 94.* reprehendens nobilium fastum, superbiamque, ait: *Nepotum vestrorum militum fastuosam gloriam tolerare non possum* Probat Saussay *in Panopl cleric. part. 2. lib 3. cap. 2.* quibus suppositis eam credo esse Honorij mentem, vt R miles, idest nobilis Dynasta, qui in minori ætate tonsuram acceperat, eamq; postea inter alios Dynastas, & laicos deferre erubescebat, cùm nec Ecclesiæ inseruiret, sed potiùs, vt laicus incederet, cùm quæreretur, an cogendus esset eam deferre, cùm adhuc per coniugium, vel similem actum non deseruisset statum clericalem; respondit Honorius, quod non est cogendus inter alios nobiles tonsuram deferre, cùm ipsam propria voluntate deserere velit, nec beneficium aliquod ecclesiasticum obtineat.

TITVLVS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia, vel præbenda.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Sardicensi*.

NOn liceat Episcopos de ciuitate sua transire ad aliam. Manifesta est enim *b* causa pro qua facere hoc attentat. Cùm nullus sit inuentus Episcopus, qui ad minorem de maiori ciuitate transiret.

NOTÆ.

1 a Sardicensi.] *Can. 1.* vt legitur apud Burchardum *li. 1. Decreti, c. 79.* Iuonem *p. 5. c. 185. & in 1. collect. sub hoc tit. c. 1* & apud Antonium August. *lib 4 epit tit. 27. c. 57.* ex quibus codicibus constat primò, canonem hunc mutilum referri in hac sexta collectione, cùm desit Osij Episcopi Cordubensis propositio, prout refertur *in d. c. can* 1. in illis verbis: *Osius Episcopus dixit: Non minus mala consuetudo, quàm perniciosa corruptela funditus eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de sua ciuitate ad aliã ciuitatẽ transire. Manifesta est enim causa, quà hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inuentus sit Episcopus, qui de maiore ciuitate ad minorem transiret. Vnde apparet, auaritię eos ardore inflammari, & ambitioni seruire, & vt dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet, huiusmodi pernicies austeriùs vindicetur, nec laicam communionem habeat, qui talis est. Vniuersi dixerunt: Placet. Osius Episcopus dixit: Etiam si talis aliquis extiterit temerarius, vt forsitan excusationem afferat, quòd populi litteras acceperit, cùm manifestum sit pręmio, & mercede paucos, qui fidem sinceram non habent, potuisse corrumpi, vt clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum; omninò has fraudes demandasse arbitror, ita vt nec laicam communionem in fine accipiat talis. Quod si vobis omnibus placet, statuite. Vniuersi dixerunt: Placet.* Quæ posteriora verba reperiuntur *in c. 2. de elect.* vbi ea exposui. Secundò textum hunc potiùs compilari debuisse sub titulo *de trãsla. Episc.* Pręsens canon maximè factus est cõtra Eusebiũ prius Beryti, posteà Nicomedię, & Cõstantinopolis Episcopũ, vt apparet ex epistola synodali Alexãdrinorum apud Athanasiũ *apol. 2.* vt notauit Dartis *in 15. dist. fol. 90.* Concilij Sardicensis historiam dedi *in d. c. 2.*

b *Causa.*] Ambitio videlicet, vt ex sequentibus verbis constat; quæ procul abesse debet ab his translationibus, vt latè probaui *in c. 1. de translat. Episc.* 2

vestris Apostolicis litteris accersiri decreuisti. Illico surrexere, Nicolaus videlicet, Patronacius, & Ioannes Episcopi, & coram omnibus voce clara dixerunt: Nos secundùm iussionem Beatissimi Præsulis nostri præsentialiter verbis & litteris eum vocabimus, quarum exemplaria, en (vt cernitis) in manibus, & si vobis placet, legantur. Sancta Synodus dixit: Legatur. Tunc relectæ sunt per Theodorum notarium & scriniarium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in quibus continebatur ita. Leo Episcopus, seruus seruorum Dei, Anastasio excommunicato. Cùm spiritualibus te nostris procreatum visceribus noscimus, de tua deceptione quotidie ingemiscimus, qui sine matris tuæ progressu, erroris irretitus caligine, alienis parochijs, vel regionibus immorari contra præcepta Patrum, Canonumque sanctionem non dubitas. Reuertere igitur, salutisque incedere summopere callem procura: te ne vana spes decipiat, caducæque adulationes subuertant; sed è terrenis mentem actibus erige, ad ea quę superna, infinitaque permanent, inquiescibili intuitu anhela. Memento quia salutem tuæ cupimus animæ, corporisque videre. Et ne te diabolicæ insidiæ concludant, omnipotentis Dei semper clementiam exoramus. Præterea Apostolicis tibi præcipimus litteris, iam quinquennij tempus huc & illinc latitando, velut anguis, discurrenti, vt ad Concilium, quod quintodecimo congregaturi sumus die Nouembris expectatæ futuræ secundæ huius indictionis, præsentare te omni occasione deposita procures, vt causam tuam cum Venerabili Cœtu sanctæ valeamus congregationis subtili ventilare intuitu, & humaniùs tuam conuersationem tractare. Si autem neglexeris quod præcipimus, ampliori te vinculo innodamus. Nam multi modis te reprehendimus, ac reprehensibilem iudicamus, quia ad duo pro te congregata Concilia accurrere distulisti, sicut hi præsentes Nicolaus, Patronacius, atque Ioannes venerabiles Episcopi nostri, per quos te nunc auctoritate canonica iussimus euocari, ore proprio indicabunt. Si autem constituto tempore ad prędictum Concilium venire neglexeris, sub excommunicatione, & anathemate, modis omnibus decernimus te esse mansurum. Sancta Synodus interea (dixit) requiratur sæpedictus Anastasius Presbyter excommunicatus, vtrum venerit, an non. Requisitus minimè est inuentus. Tunc sanctissimus Papa Imperialibus superiùs iam dictis Missis dixit: Cur nobis, sanctoque Concilio secundùm Imperialem epistolam iam dictum non præsentatis Presbyterum? Ipsi autem affirmantes, dixerunt: Non enim secundùm præceptionem Domini, magnique Imperatoris reducere, vobisque præsentare maluimus, sed minimè illum inuenire potuimus. Mox autem omnibus Episcopis ipse insignis ac beatissimus Præsul dixit: Quid vobis de his videtur? Vniuersus Episcoporum cœtus respondit: Imperialis (si vobis placet) epistola relegatur. Et cùm relecta fuisset, in ea inter cætera repertum est ita: Vestræ denique Serenitatis industria cognoscat de Anastasio Presbytero, cur ad vos non peruenerit, nostro satis animo displicuisse, quem nunc per clarissimos Missos nostros, Ioseph videlicet Reuerendissimum Episcopum, atque dilecti filij nostri H. Ludouici Archicapellanum, necnon & Petrum sanctæ Sedis Spoletinę Venerabilem Episcopum, & Aldegisum Illustrem Comitem nostrum præsentialiter vobis mittimus; quidquid canonicè, & secundùm Deum super illum vestra deliberauerit sententia, nihil contradicentes, tantùm solicitè cauere, ac prudenter tractare curate, ne hoc facto diuina voluntas offendatur in aliquo. Tunc venerabilis & præcipuus Præsul, omnibus residentibus Episcopis & Presbyteris, stantibusque Diaconibus, & cuncto Clero, dixit: O beatissimi fratres, quid vestra beatitudo de crebrò dicto Presbytero, qui tanta, ac talia, & tam enormiter contra Patrum regulas atque statuta peregit? Mox omnes Episcopi vnanimiter dixere: Quid aliud arbitrari, aut proferre valemus, nisi vt sancti Patres, qui Antiocheno Concilio residentes tertio capitulo promulgarunt, & inuiolabiliter statuerunt, his verbis: Si quis presbyter parochiam propriam deserens, ad aliam properauit, deinde omninò demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, vlteriùs ibidem non ministret; maximè si vocanti suo Episcopo regredi ad propriam parochiam, & commorari, obedire contempserit. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, à ministerio modis omnibus amoueatur, ita vt nequaquam locum restitutionis inueniat. Quam promulgationem in eum (si vobis placet) presbyterum inferimus, & proprijs manibus roboramus. Præsul Summus respondit: Placet. Tunc eleuans se ipse præclarus Pontifex de sede sua, ait: Anastasium iam nuper excommunicatum, Cardinalem presbyterum tituli sancti Marcelli, qui propriam parochiam relinquens in aliena per multa tempora nititur immorari, à sacerdotali ministerio modis omnibus remouemus, ita vt locum restitutionis nequaquam inueniat. Si quis autem contra hanc definitionem nostram quocumque tempore agere præsumpserit, aut eum restituere in sacro officio tentauerit, sit ei à Sanctis Patribus, à nobis omnibus anathema. Post hæc omnes Episcopi in eadem Synodo residentes, vnanimes dixerunt: Et nos sic iudicamus, sicque irrefragabiliter statuimus. Et subscripsere Episcopi numero sexagintaseptem.] Ex his & alijs historicis illius sæculi narrat historiam huius textus Michael Roussellius *lib.2. hist. Pont. iurisd. cap.10. num.9.*

b *Leo III.*] Hæc verba pro epigraphe apposuit Raymundus, cùm legendum esset, Leo IV. in prædicta Synodo. Leo autem IV. monachus fuit Benedictinus, consecratus anno 841. vt referunt Baronius & Coriolanus in eodem anno, Ludouicus à Sancto Carolo in Bibliotheca, verbo *Leo IV.* 2

c *Lotharius & Ludouicus.*] Lotharius est filius Ludouici Pij, & Ludouicus nepos eiusdem Ludouici Pij, ex Lothario, quorum frequens mentio fit à Gratiano *in distinct.63.* Igitur consilio Lotharij, & Ludouici Patris, & filij celebrata fuit præsens Synodus. 3

d *Ab omnibus.*] Idest Episcopis 67. simul cum Romano Pontifice; vnde cessant omnia quæ à repetentibus in præsenti hæsitantur, quomodo videlicet Cardinalis potuit deponi absque auctoritate Romani Põtificis, cùm præsens depositio præsente ipso Leone IV. facta esset.

e *Depositus.*] Non tamen simul excommunicatus fuit, quia Dominus non vindicauit bis in idipsum, vt probat Turrianus *lib.1. contra Magdeburg.*

COMMENTARIVM.

PRo huius textus expositione, vt eius veram interpretationem assignemus, aliqua de Cardinalibus, eorum origine, & officio præmittere operæpretium duxi. Primò sciendum est, Cardinales ita dictos fuisse à cardine, vt docuit Anacletus Papa, qui vixit circiter annum Christi 108. relatus *in cap. sancta, 22. dist.* à quo acceperunt Patres Concil. Basil. *sess.23.* ibi: *Sicut nomine, ita re ipsa cardinales sunt, super quos ostia vniuersalis Ecclesiæ versentur, & sustententur.* Nomen hoc iam reperitur in Synodo Romana sub Syluestro, anno 324. *cap.6.* immò & in Nicæna Synodo, relata *in c. Presul, 2. q.4.* Illustrant Baronius *anno* 112. *nu.9.* Bellarminus *in apolog. ad Reg. Angliæ, cap.4.* Vuolfangus Laz. *de repub. Roman. lib.2. cap.2.* Cohelius *in not. Cardin. cap.2.* P. Serlogus *in Cantica, tom.3. vestig.35. cap.5.* Petrus Gregor. *lib.15. syntag. cap.4.* Borell. *in summa decis.1. parte, tit.5.* Michael Roussellius *de monar. eccles. 2. p. lib.4. c.11. & 12.* plures relati à Solorzano *tom.1. lib.2. c.24. nu.92.* & *lib.3. cap.2. num.28.* Iuretus *ad epist.131. Iuonis*, Salmasius *de primatu Papæ cap.1.* doctè Iacob. Gothofredus *in l.7. C. de susceptoribus, in Theodos.* Villaroel. *to.1. regim. Eccles. quæst.4. art.3.* Ioan. Dartis *de beneficijs, sect.1. cap.2.* Cabassutius *in not. Concil. fol.616.* Cardinalatus originem à iure diuino repetunt Iacobatius *de Concilijs lib.1. art.1. n.244.* Paleotus *de sacro consistorio, membr.5. c.11.* Turrecrem. *lib.2 de Ecclesia, cap.80. & 81.* Borellus, Alban. & alij relati à Barbosa *de iure eccles. lib.1. cap.3. nu.5.* Fr. Iuan de la Puente *conueniencia de las dos Monarchias, lib.2. c.3. §.2.* Solorzanus *tom.1. lib 3. de iure Indiar. cap.2. num.28.* Fr. Antonius Perez Benedictinus *in penitat tuche fidei, de Concilijs c.8.* Macedo *de clauib. Petri, lib.4. c.8. fol.577.* Bellarm. *in apolog. c.4. fol.35.* Germonius *lib.3. sacr. c.6.* Bulengerus *de Imper. Rom. in appendice fol.27. de tit. Eminentiæ*, Ramirez de Prado *in notis ad epist. primam Iuliani*, Cerda *in aduers. cap.94. n.2.* pro quibus faciunt testimonia Innocentij III. *in cap. per venerabilem, qui filij sint legit.* ibi: *Sunt autem sacerdotes Leuitici generis fratres nostri, qui nobis iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt.* Quem laudat Eugenius IV. *in constit.15. §.4.* quæ reperitur *tom.1. Bullar. pag.282.* vbi de Cardinalibus 4

agens ait: *Etsi huius dignitatis nomen, quod modò in vsu est, ab initio primitiuæ Ecclesiæ non ita expressum fuit, officium tamen ipsum à B. Petro, eiusque successoribus institutum euidens inuenies. Immò, vt inquit Innocentius III. ex veteri Testamento iussa Dei traxit originem; asserit enim ipse, quod Deuteron. 17. dicitur, vt pro difficultate, & ambiguitate iudicij accedatur ad sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipsorum iudicio, & qui præsunt loco, quem Dominus elegerit; de summo Pontifice intelligendum esse, & fratribus eius, idest S.R.E. Cardinalibus, qui ex iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existant.* Prosequûtur Ciaconius *in vita S. Iginij*, Lelius Cęcus *li. 1. de repub. tit. de stat. Cardin. n. 2.* Cirnnius *ad hunc tit.* Kochier *in face hist. cent. 2. c. 57.* licèt alij congesti ab Hurtado *to. 1. de resid. resol. 5. a. 1.* tenuerint Cardinalium officium tantùm à iure Ecclesiastico prouenire. Eorum dignitatem sublimem commendarunt Petrus Damianus *lib. 2. epist. 20.* ibi: *Quid tibi videtur de Cardinalibus Episcopis? qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibusdam alijs prærogatiuis, non modò quorumlibet Episcoporum, sed & Patriarcharum, atque Primatum iura transcendunt?* Arnulphus Lexouiens. *epist. ad Cardinales Romanæ Ecclesiæ, de elect. Alexand. III.* ibi: *Electos singulariter ex omni carne, per quos fidei veritas, per quos forma iustitiæ, per quos Ecclesiæ libertas inconuulsa conseruetur.* Sixtus V. in Bulla, quæ incipit, *Postquam verus*, edita anno 1586. ibi: *Cùm itaque veri cardines fiat, & clarissima Ecclesiæ lumina, templi Dei bases, firmamenta, & columnæ Christianæ Reipublicæ*, &c.

5 De cardinalium gradibus. Secundò sciendum est, Cardinales iam à primis Ecclesiæ temporibus in triplici fuisse gradu, Episcoporum videlicet, Presbyterorum, & Diaconorum; & vt Episcoporum Cardinalium originem, & rationem agnoscamus, sciendum est, quinque fuisse in vrbe maiores & præstantiores Ecclesias ordinatas; nempè S. Saluatoris Lateranensis, à loco nunc sancti Ioannis: sancti Petri, sancti Pauli, sanctæ Mariæ Maioris, & sancti Laurentij extra muros; quibus in Ecclesijs Summus Pōtifex per seipsum sacra non rarò persoluebat: vtque decentiùs, & maiori cum maiestate id fieret, septem sibi Episcopos ex vicinioribus oppidis asciuit, qui post pręstitam Pontifici assistentiam singulis hebdomadę diebus, singuli etiam, pręsente, vel absente Papa, super Aram, præsertim Ecclesiæ Lateranensis diuina celebrabant mysteria. Vt autem sunt septem hebdomadæ dies, qui rursus finita hebdomanda in seipsos redeunt; ita septem Episcopi, vt suprà, lecti omnes per singulos dies singuli celebrantes hebdomadam explebant, atque ob hanc causam septem hi Episcopi posteà Cardinales, idest, Principales dicti sunt, Panuino teste, addendo horum institutionem vetustissimam esse; siquidem in vita Stephani Papæ IV. qui III. dictus est, creatusque Pontifex anno salutis 788. apud Anastasium Bibliothecarium ita scriptum inuenisse ait: [Hic constituit, vt omni die Dominico à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadarijs, qui in Ecclesia Sancti Saluatoris obseruant Missarum solemnia, ea super Altare B. Petri celebrarentur, & Gloria in excelsis Deo, cantaretur super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare, vbi imagines in frontispicio constitutæ sunt, &c.] Fuere autem hi septem, primus Ostiensis Episcopus Cardinalis: secundus Syluæcandidæ, aliàs SS. Rufinæ, & Secundæ: tertius S. Hippolyti, aliàs Portuensis: quartus Sabinus: quintus Prænestinus: sextus Tusculanus: septimus Albanus. Circa Presbyteros Cardinales etiam sciendum est, Diuum Petrum Apostolorum Principem ex fidelibus quosdam seniores viros, ac probatæ vitæ instituisse, ex quibus tam Presbyteros, quàm Diaconos consecrauit, quorum opera tam ipse, quàm eius successores, crescente in dies Ecclesia, vterentur; Presbyterisque commisisse, vt sacramenta populo administrarent; Diaconis verò vt illis ministrantibus adessent, viduisque, pupillis, & alijs fidelibus egenis subuenirent, iniunxisse: & cùm numerus Presbyterorum incertus esset, D. Petri successores pro temporum varietate diuersum eorum numerum statuerunt. Euaristus anno Domini centesimo Vrbis regiones in titulos, vel parochias diuisit, & in eis singulos Presbyteros vt sacramenta administrarent, populumque edocerent, constituit. Higinus verò Pontifex, creatus anno 138. plures Presbyteros in quolibet titulo, seu Ecclesia ordinauit, ex quibus qui præerat alijs, Presbyter Cardinalis dicebatur, vt referunt Panuinus *de septem Ecclesijs c. 2.* Lælius Cæcus *vbi suprà, c. 28. n. 1.* Dionysius anno 260. Euaristi exemplum sequutus, limitibus affixis singulis titulis, etiam Presbyteris curam Cœmeteriorum adiunxit. Marcellus anno 304. vt faciliùs baptisma ministraretur, 25. titulos, quasi diœceses in Vrbe constituit, Panuinus *vbi proximè*, Ciaconius *in vita Marcelli*. D. Syluester alios tres titulos adiunxit, & ita 28. Cardinales ordinauit, quorum Ecclesias referunt luculentiùs, & eorum seriem vsque ad nostra tempora prosequûtur Chassaneus *in catalog. 4. p. consider. 12.* Cohelius *in notitia Cardin. c. 6.* Succedunt Diaconi Cardinales, quorum origo à temporibus Apostolorum repeti debet; siquidem in eorum actis *c. 6.* legimus, septem viros ordinatos fuisse ad quotidianum ministerium; quod exemplum secutus Euaristus relatus *in c. Diaconi 15. 93. dist.* septem etiam Diaconos constituit; & cùm Vrbis regiones post incendium Neronis septem essent, Syluester anno 324. septem Diaconos Cardinales regionarios septem Vrbis regionibus assignauit, vt sicut in eis curatores erant ciuilia tractantes negotia, ita etiam essent Diaconi, qui religionem Catholicam promouerent, & eleemosynas à Subdiaconis collectas erogarent: refert Baronius *tom. 3. anno 324.* Sed sequentibus sæculis, crescente admodum fidelium numero, auctus fuit etiam Diaconorum Cardinalium numerus, vt refert post alios Cohelius *d. c. 7.* De his, alijsque ad Cardinalitiam dignitatem spectātibus latè agunt Germonius *de indultis Cardinal.* Buscus *de statibus hominum, verbo Cardinalium*, Bellarminus *lib. 1. de clericis, c. 9. & 16.* Iacobatius *de Concilijs lib. 2. art. 12.* Vasquez *3. p. in 3. part. disp. 242. cap. 1.* Azor. *p. 2. institut. mor. lib. 4. cap. 1. cum seq.* Adamus Contzen. *lib. 6. polit. c. 35.* Cresollius *lib. 1. mystag. c. 16. sect. 1. & 2.* Hurtado *to. 1. de resid. art. 5.* Et quando rubro galero vsi fuerunt, tradit Viuar. *de veteri monachatu, lib. 4. c. 4. §. 14.* Cellotius *de hierarch. lib. 4. c. 8.* fusè Rousselius *lib. 2. hist. Pontif. iurisd. c. 10. per totum*, Beyerlinch *tom. 2. in theatr. verbo Cardinalis*.

His suppositis, vt ad veram præsentis textus expositionem perueniamus, etiam sciendum est, Cardinales ex vi, & natura proprij officij teneri residere eo in loco, vbi Pontifex degit, cuius consiliarij sunt, vt ita consilio illum iuuare possint: probant Lotherius *de re benefic. lib. 1. q. 8. a. 49.* Barbosa *de potest. Episcopi, 3. p. alleg. 53. nu. 12.* Borrelius *in summa decis. tit. 10. n. 8.* Germonius, Flaminius, & alij congesti ab Hurtado *dicta resol. 5.* Idem Barb. *in c. excommunicatus, a. 6. & 30. de offic. delegat.* Garcia *de nobilitate, glossa 48. §. 3. à nn. 10.* Germonius *de indult. Cardin. §. tibi quoad vixerit, à n. 1.* adeò vt Episcopi Prænestinus, Albanensis & alij, qui Romæ degunt, excusentur à residentia in proprijs diœcesibus, vt probat latè Hurtado *resol. 7. per tot.* vbi doctè exponit Concil. Trident. *sess. 7. de reform. c. 2.* Vnde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm Anastasius Cardinalis tituli S. Marcelli, non resideret in proprio titulo, iustè ab eo fuit depositus per Leonem IV. in Synodo Romana: sed an Cardinalis ille abfuisset à propria parochia, an verò à diœcesi, non consentiunt Interpretes. Cuiacius *hic*, Selua *de benef. p. 4. q. 3. n. 5.* Lotherius *lib. 3. de re benef. q. 27. n. 54.* accipiunt præsentem textum non de parochia, sed de diœcesi, quam deseruit Cardinalis, moti ex eo, quod Cardinales iura Episcopalia exercent in Ecclesijs proprij tituli. Sed rectiùs Germonius *lib. 1. animadu. c. 17.* accipit textum hunc de Parochia propria deserta. Quæ sententia mirè conuenit temporibus Leonis IV. huius textus auctoris; nam cùm eo tempore Cardinales in Ecclesijs proprij tituli, vt Parochi Sacramenta administrarent, propriè Parochi dicebantur. Vnde credo Anastasium depositum fuisse, non tam quia vt Cardinalis non residebat Romæ, vbi erat Leo IV. nec vt eius consiliarius adfuerat duobus Concilijs, ad quæ fuerat vocatus; quàm quia deseruerat parochiam propriam, vt disertè in præsenti refertur; & neglexerat proprios parochianos, quibus Sacramenta non administrauerat; cùm illis temporibus non solùm vt consiliarij Pontificis, verùm & Archipresbyteri Ecclesiarum proprij tituli Cardinales eligerentur.

6 De Residentia Cardinalium.

C A P V T III.

Ex Concilio a *Lateranensi.*

QVia nonnulli modum auaritiæ non ponentes,& diuersas dignitates Ecclesiasticas,& *b* plures Ecclesias parochiales contra sacrorum canonum *c* instituta accipere nituntur; vt cùm vnum officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum, ne id de cętero fiat, districtius inhibemus. Cùm igitur, vel Ecclesia, vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc quæratur persona, quæ residere in loco, & curam eius per seipsam valeat exercere: quod si aliter actum fuerit,& qui receperit, quod contra sacros canones acceperit, amittat;& qui dederit, largiendi potestate *d* priuetur.

N O T Æ.

5 a LAteranensi.] Sub Alexandro III. celebrato, *c.3.* vt legitur in prima collectione, *sub hoc tit c.3.* de quo Concilio nonnulla notaui *in c.27. de rescript.*

b *Plures Ecclesias.* Hanc priorem partem exponemus *in c. de multa, de præbendis.*

c *Instituta.*] *Cap. scienter, 70. dist.*

2 d *Priuetur.*] Consonant tex. *in c. commissi, §. cæterum, c. cū iniunct. de elect.* vbi illustraui. Rectè ex hoc textu Salz. *de leg. polit. li.2. c 16. §. 2. à n.35.* probat iustitiā legis 20. & *36. ti.3. li.1. recop.* quatenus in eis cauetur, ne beneficia cōferri possint alienigenis, & exteris ab hoc Regno, quia nō creditur alienigenas ea impetrare cū animo residēdi; vnde cùm ex hoc textu beneficia sint tantū conferenda illis, qui in eis residere possunt, rectè prędictis legibus exteri à beneficijs ecclesiasticis arcentur, vt latè probat Salcedo *vbi proximè*; etiam notaui *in c. final. de cleric. peregrin.*

C A P V T IV.

Alexander III. *Eboracen.* a *Archiepiscop.*

REl atum est nobis ex parte tua, quòd cùm in Lateran. Concilio statutum sit, vt personę tali Ecclesia, vel beneficium ecclesiasticum conferatur, quæ residere in loco, & curam eius per se valeat exercere, nonnulli ad Ecclesias pręsentati hoc se posse affirmant, sed efficere contradicunt: ideò nos consulere voluisti, an propter hoc possis tales præsentatos repellere, vel institutos appel. sub. remouere? Tuæ igitur prudentiæ innotescat, quòd cùm igitur verba accipienda sint cum effectu, tales, si præsentati fuerint, non debent admitti; & admissi poterunt amoueri, nisi fortè de licentia suorum Prælatorum, vel studio litterarum, vel pro alijs honestis causis contigerit eos abesse; nec patrocinari debet eis appellationis *b* diffugium, si contra huiusmodi intentionem decreti fuerit interiectum.

N O T Æ.

a ARchiepiscopo.] Richardo videlicet, de quo, & Eboracensi nonnulla adduxi *in c.2. de rescript.* Reperitur textus hic in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & post Concilium Lateran. *p.15. c.1.* ex quibus codicibus Ita textum restituo.

b *Appellationis diffugium.*] Consonat text. *in cap. conquerente, hoc tit. cap. peruenit, el 2. de appell.* quod procedit quoad effectum suspensiuum, non verò deuolutiuum, quia quoad illum appellatio admittitur, vt latè exponit Salgado *de protect. Regia 2. p. c.15. ex n.1. vsque ad 30.*

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio traditur, & probatur.*

EX his tribus decisionibus talis venit disputanda conclusio: *Parochus non residens in propria Ecclesia, priuatur ipso beneficio.* Probant eam text. *in can.15 & 16. Apost. cap. vlt 92. dist. cap. suggestum, cap. si quis 24. cap. propter 26. cap. quidam 7. quæst. 1. cap. clericos, dist. 71. cap. si quis 34. de consecrat. dist. 1. cap. nemo 27. 23. quæst. 8. c. quanto 7. de offic. ordin. cap. ad hæc 13. de præbend. cap. fin. de off. Vicar. cap. licet 14 §. is etiam, de elect. in 6. cap. singula, 89. dist. cap fin. de rescript. lib 6 l. generaliter, 4. C. de Episcopis, & cleric. Nouella 6. 58 & 123. Iustin.* Innocentius III. *lib. 1. epist. fol. 50.* ibi: *Cùm scriptum sit, Qui non laborat, non manducet, incongruum credimus, & indignum, vt clerici Ecclesijs illis non seruiant, quarum amplis redditibus sustentantur. Significasti siquidem nobis, quod quidam Canonicorum Rhotomagensis Ecclesiæ, qui redditus ex ea percipiunt, & præbendas, in ipsa residentiam non faciunt, quam deberent: propter quod eadem Ecclesia debito fraudatur obsequio seruitorum. Eapropter venerabilis in Christo frater, tuis precibus annuentes, ad faciendum eos residentiam (sicut ius, & Ecclesiæ consuetudo deposcit) per censuram Ecclesiasticam compellendi liberam tibi concedimus auctoritate Apostolica facultatem. Nulli ergo omninò hominum, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum X. Kal. Maij, Pont. N. anno 1.* Hilarius *epist. 1. ad Tarracon. Episcop. cap. 5.* Concil. Arelat. 1. *can. 22. Presbyteri, aut Diaconi, qui relictis locis suis, in quibus ordinati sunt, ad alium locum se deferri voluerint, deponantur.* Arelat 2. *can. 13. Nullus cuiuscunque ordinis clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Episcopus, quacunque occasione faciente propriam relinquat Ecclesiam.* Et *can. 2. Qui in quibuscunque locis ordinati fuerint, ministri in ipsis locis perseuerent.* Concil. Vuormat. *can. 19 Placuit, vt si in ministerio Diaconi, vel Presbyteri officio aliquis constitutus existat, si Episcopo, à quo ordinatus est, non obedierit, vt in delegata sibi Ecclesia officium deperdat assiduum.* Concil Valent. Hisp. *can. 5.* Concil. Frisingense anno 1440 celebratum, *can. 6.* Quæ & alia iuris testimonia congerunt Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 4. tit. 78. & 79. & lib. 7. tit. 11. & lib. 8 tit. 31. & lib. 39 tit. 51.* Crespetius *in summa, verbo Clericis diuinis intersint.* Illustrant vltra congestos in pręsenti à Barbosa, & Garaña, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 7. & lib. 2. partit. tit. 9. cap. 9.* Barbosa *de officio Parochi, cap 8* Duarenus *de sacris Eccles. cap. 5. lib. 8. & lib. 3. cap. 1.* P Mendo *in Bull. disput. 11. quæst. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 9.* Diana *part. 10. tractat. 14. resolut 67.* Victorin. *de Magistr. lib 5. cap. 3.* Ioan. Dartis *de benefic. sectio 9 cap. 1.* Langiens *lib. 13. semestr. cap. 2.* Cresolius *lib. 3 mystag. cap. 14.* P. Suauis *lib. 2. hist. Concil. Trident. capit. 172.* Vighel. *in methodo iuris can. foli 266.* Lemaistre *lib. 1. institut. Episcop. cap. 7* P Bollo in *œcon. clas. 2. cap. 2. §. 3.* Lotherius *de re benef. cap. 27. per tot.* Salcedo *in lege polit. lib. 2. c. 17.* Ioannes Sanchez *in select. disput. 47.* Hurtado passim *in suo opere de restitut.* Beyerlinch *tom. 6. in theatro, verbo Residentia.* Quintanaduenas *Ecclesiast. lib. 4. num. 49.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. c. 25. num. 9.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vel residentia in præsenti importat conti- 4
nuam

nuam habitationem in loco beneficij, vel ipsam administrationem Sacramentorum, & ministerium quotidianum, cui Parochus impendit famulatum. Neutro casu potest procedere præsens assertio: Ergo minus rectè. Probatur minor; nam si residentia in præsenti dicit habitationem perpetuam in loco beneficij, iniungi non potest parochis, quia per illam infringitur naturalis libertas, *l. Titio centum, §. Titio, ff. de condit. & demonstr. l. 2. ff. de liber. hom. l. Gaius 13. § vlt. ff de alim l penult. C. de oper. libert. l. si quis fugitiuus, §. idem, ff de ædilit. edict.* Cicero *paradox. 5.* vbi libertatem appellat facultatem viuendi, vt velis, & vbi velis; quod in ipso actu manumissionis significabatur. Plautus *in Menæch.*

Impugnatur prædicta assertio.

Meâ quidem herele causa liber esto,
Atque ito quò voles.

Docent Cuiacius *lib. 17. qq. Papin. in d. § Titio, & lib. 14. obser. cap. 27.* Amaya *lib. 1. obseru. cap. 6.* Costa *lib. 1. select. cap. 8.* Antonius Gomez *lib 1. var. cap. 12. num. 79.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib 1 cap 4 num 44.* notaui *in c. 2. de translat. Episc.* Vnde murilegulos, fabricenses, & cæteros alicui ministerio, vel perpetuo loco adscriptos, verè seruos esse docuerunt Duarenus *ad tit. de stat. homin. c. 1. in fine*, Donel. *lib. 2. comment. c. 9.* Cuiacius *ad tit C. de agricol. lib. 11* licet contrarium defendant Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 7.* optimisque ad praxim resolutis quæstionibus Couarr. *in 4. 2 p. c. 7. princip. num. 5.* Igitur parochi, & similes Prælati non possunt cum dispendio libertatis cogi residere perpetuò in loco sui tituli, si autem residentia in parochia importat ipsum ministerium, seu officium in Ecclesia impendendum, item administrationem Sacramentorum, iure, & ratione possunt omnia hęc munia obiri per alios, cùm propriè, & verè per se facere quis dicatur, qui per alium facit, *l. s. §. deiecisse, ff. de vi, & vi, l. ita, §. quod si quis, ff de administr. tut. l. si per alium, ff. ne quis eum, l. non ideò, C. de accusat. cap. mulieris, §. ille, de sent. excomm. regul. qui per alium, de reg. iur. in 6.* & illud quod potest quis facere per se, potest facere per alium, *l. s. §. vsus, ff. de procurat. l. sed si vnus, ff. de ferijs, § idem.* Illustrat Barb. *axiom 92* Igitur parochus qui per se ministrare potest, per alium ministrando videtur per se ministrare, & per consequens non sunt cogendi personaliter parochi perpetuò residere.

4 De residentia, & eius necessitate.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, residentiæ vocem non iteratam sessionem significare, sed eiusdem firmitatem, quoniam residere, firmiter sedere est; à qua quoque significatione loci, sanctionisque firma ratio declaratur; diuersam enim potissimum residentię ecclesiasticæ nomen significationem affert, scilicet mansionis in loco, & pastoralis administrationis: omitto residentiam R. Pontificis, Primarum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, de qua nulla extat constitutio in hoc titulo: & post Carranzam. & alios, qui de ea egerunt, nouissimè edidit duos Tomos P. Hurtado *sub tit. de resid* Tantùm igitur agamus de residentia Episcoporum, & Sacerdotum in proprijs Ecclesijs, vbi beneficia possident. Et priùs sciendum est, à quo iure proueniat residentia Episcoporum, & illorum Prælatorum, qui habent actualem curam animarum? & an proueniat à iure diuino, iam acriter disputatum fuit in Concilio Tridentino semel, & iterum. Primò sedente Paulo III anno 1547. *sess. 6. de refor. cap. 5.* in quo residentia Prælatis iniuncta fuit, veteribus pœnis innouatis, & nouis adiectis: sed quo iure obligaret, non fuit decisum. Deinde sedente Pio IV. anno 1563. siue *sess. 23. de reformat. cap. 5.* quod notasse expediet. Veteres, qui vt par est Pastorum residentiam fundant, de hac quæstione parum curant, vt videre licet ex classicis Canonistis *ad hunc titul.* Angelo, Syluestro *verbo Residentia*, Gabriele *in 4. sentent. distinct. 15. quæst. 8. art. 3 dub. 2.* immò & perdoctus Petrus Gregorius, qui post vtrumque canonem scripsit, & doctè de residentia egit, in tractatu *de beneficijs, quæstion. 7.* quæstionem non attingit. Ante Concilium de iure humano prouenite, non de iure diuino, nisi quatenus impropriè ius canonicum diuinum dicitur, docuit Thomas Campegius Episcopus Feltrensis, *in tract de resid.* qui circumfertur *tom. 15. tract.* Doctrinam contrariam enixè fondauit Cardinalis Caietanus 2. 2. *quæst. 185. artic. 5.* contra quem pro more apologiam scripsit Fr. Ambrosius Catharinus, sub Concilij temporibus, intendens Prælatos ad residentiam iure positiuo obligari, non iure diuino, cuius partes sequuti fuerunt Albinianus, Alphonsus Salmeron, & Andreas de Gerunda, quos referunt Diana *part. 10 tract. 14. resolut. 66.* Hurtado *de resid tom. 1. resolut. 2.* Pro Caietano steterunt duo doctissimi Dominicani, Mag Fr. Bartholomæus de Miranda, & Carranza, peculiari libello *de resid.* edito Tridenti die sacra Diuo Matthiæ, eodem anno 1547: quo primus canon emissus fuit, cuius bis meminit *cap. 12. eiusdem tractat.* & Primarius noster Dominicus Soto *in apolog. contra Catharinum de resid.* quæ circumfertur post syntagma *de natura, & gratia: & lib. 10. de iustitia, quęst. 3. art. 1. 2 3. & 4.* Scripsit etiam post sessionem 6. & ante sessionem 23. Eandem sententiam defendunt post D Thomam 2. 2. *quęst. 585. art. 5.* Bañez *quęst. 33 art. 5.* Suarez *tom. 4. in 3 p. disput. 44 sect. 4 num. 8* Ioannes Driedo, Leonardus Venetus, Franc Turrianus, Hieronymus Gigas, peculiaribus editis tractatibus; Gentianus Herbertus *in cap. 1. 70 dist.* apud Couarr. qui eandem sententiam tenet *lib. 3. var. cap. 3 num. 9.* & alij infrà laudandi. Itaque status quæstionis anceps fuit, vsque ad prædictam sessionem 23. siue vsque ad annum 1563. Nihilominus Alphonsus Aluarez Guerrero, Præses tunc Cameræ Neapolitanæ, qui scripsit suum speculum *de potest. Roman. Pontif.* anno 1558. *in cap. 9 à princip.* præcipuè *num. 4.* tutatus fuit sententiam Caietani, nullo alio laudato: qui verò scripserunt post prædictam sessionem, Caietanum sequuntur, vno alterove dempto; & de iure diuino esse asserunt residentiam Prælatorum, & Pastorum quorumcumque, quibus cura animarum incumbit ratione officij, & beneficij Ecclesiastici. Sunt ex Iurisperitis Nauarrus *in Manuali capitul 5. numer. 121.* Garzia, multis relatis, *de benefic. 3. part. cap. 2 numer. 16.* Barbosa cum alijs, *de potest. Episcop alleg. 53. num 2 & de offic. Parochi par 2 cap. 19.* & ad prædictos canones Concilij Trident *& in cap quia, num. 4 hoc tit & lib. 1. iur. Eccles. cap 11. num. 95. & 92.* Petrus de Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap. 16. §. 1.* Salgado *de protect. regia part. 2. cap. 15. num. 12.* D. D. Antonius Garaña *ad hunc tit cap. 1.* qui pro multis sufficiunt, quos adducunt. Ex Theologis ita etiam sentiunt Suarez *tom 4. in 3. part disputat 44. sect. 4. num. 8.* Vasquez *de benefic. cap 4. dub 2.* Castropalao *tractat. 13 disput. 5* Azor *2. tom. instit. lib. 7. cap. 4. quæst. 1.* Filliucius *in append. de benefic Eccles. tract. 41. cap. 6 ex n. 27.* Emanuel Rodriquez *in summa, 2. tom. cap 114. à princip.* Paulus Layman *3. tom. Theolog. moral. tract. 1. c. 6. quæst. 2. ex num 3.* Bolerius Reginaldus *in praxi fori pœnit. tom. 2. tit 3. tract. 3. lib. 30. c. 5. ex nu. 52.* Ludouicus Lopez *instruct. conscient. 2. par. cap 243. versic. Secundum prænotamentum.* Ioan Malderus Episcopus Antuerpiensis *in 2. 2. D. Thom.* siue *de iustitia, & iure tract. 9. cap. 2 dub. 19.* Iacobus Gordonus *2 tom. Theolog moral lib 8. q 4 c. 8 ex n. 42* Ægidios Trullench *in præcept. Decalog lib. 4. c. 5. dub. 8. ex n. 2.* Basseus *in flor. Theolog verbo Residentia, n 4* Leonardus Lessius *de iustit. & iur. lib. 2 c. 34. dub. 28.* Tamburinus *de iur. Abbat. tom 1. disp 14. q. 1.* Tapia *tom 2. catenæ mor lib. 5. q. 5 art. 11.* Machado *en su perfetto confessor, 2. tom. tract 9. diffic. 18. docum. 4.* plures alij, quos laudat, & sequitur Thomas Hurtado *de resid. resol. 7. num. 12.* adeòque certa communiter hæc sententia, post vltimum canonem Trident. videtur, vt innegabilem eam dicat Villalobos *2. to. summæ, tract. 9. diffic. 18. ex n. 1.* & alij magis specialiter inferiùs recensendi.

Ergo cùm ferè innegabile hodie sit (si non est absolutè innegabile, vt dixit Villalobos proximè citatus) residentiam Pastorum à iure diuino prouenire, videamus qualiter ex iure diuino proueniat, aut desumatur. Fr. Antonius à Corduba *in suo quæstion. lib. 1. q. 19.* qui Concilij non meminit, dicit prouenire à iure diuino largè sumpto, non propriè, aut strictè; quod est ferè conuenire cum Campegio, qui ius canonicum hac in controuersia largè appellauit ius diuinum. Reijcit Cordubam Gabriel Vasquez *d. c 4. § 2. dub. 1.* docetque quod si ex iure diuino Ecclesia non iudicauerit, euidenter colligi consequentiam de residendo; iudicio tamen suo, quod est maximum, euidentissimam esse, aut saltem vrgentissimam. Ecce existimat subtilissimus, & sapientissimus Doctor, deduci per vrgentissimam consequentiam hoc ius diuinum. Michael Nauclerus, Doctor Surbonicus, *tom. 5. Monarchiæ, 2. p lib. 5. ca. 9.* cum iudicio scripsit radicari in iure diuino, indeque deriuari ab Ecclesia, Patribusque Concilij, cuius canonem citat, & sic exponit. Reginaldus *vbi suprà* ferè consensit; & quod magis est, Ve-

5 An sit iuris Diuini.

spertì-

spertinus Antecessor noster Fr. Petrus de Ledesma *in suo tract de statibus*, qui extat vice appendicis ad secundam partem summæ, *tract de Episc.c.3.conclus.13 cum sequen.* suo Soto consentiens, quem audiuit, & cui communicauit in eodem Conuentu discens, in quo ipse docebat, à Tridentino reuersus docuit, in Tridentina Synodo non fuisse declaratum tam apertè residentiam esse de iure diuino, vt nonnulli voluerunt, innuens forsan, quod audiuit à Soto, & alijs, qui in Synodo adfuerunt. Fr Ioan. à Pineda *2.p. Monarchiæ Eccles.lib.53.c.22 §.1 fol.266.* post Carranzam, & Sotum, quos laudat, à iure diuino naturali prouenire censet, id est, à dictaminis rationis naturalis obligatione circa rem diuinam: sed plus voluerunt fundare illi duo Authores sapientissimi, nempè iniunctam esse obligationem à iure diuino; prouenire enim à iure naturali iam docuerat D. Thomas *quodlibet 9.art.15.* & nouiter probat ex alijs Thomas Hurtado *vbi suprà, res.* 8. Carranza, & Sotus *in suis apologijs*, tantùm intendunt, omnia præmissa à iure diuino esse propriè sumpto, & consequentiam inde ineuitabilem deduci, cum quibus consensit Gregorius de Valentia *3.p.in D.Thomam, disp.50.q.3. puncto 5.*

6 *Explicatur vera sententia.* Ego ab his PP edoctus sic me expono. Ius quod obligat ad residentiam Prælatos, & Pastores, quibus ratione officij, & beneficij cura ouium commissa est, est diuinum propriè sumptum, sed reductiuè, non expressè. Quod ex ipsis Concilij verbis potest suaderi. Aiunt Patres: *Cùm præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, Sacramentorum administratione, & bonorum omnium exemplo pascere* Hæc omnia mandata sunt iuris diuini expressi, quod in Euangelio continetur, vt à Christo Domino latum. *Ioannis c.10. Act. cap.20.* Paulus *1.ad Corinth.cap.7.2.ad Timoth.cap.2.* & iterum *1.ad Corinth cap 9* milleque alijs locis ex vtraque pagina, quæ expendunt Carranza *cap.3.cum duobus seq.* Sotus *d.quæst.3.art.1.* Valentia & Vasquez *vbi proximè.* Itaque hæc maior propositio iuris diuini est, quod non potest negari. Postea Patres Concilij sic assumunt minorem propositionem: *Quæ omnia nequaquam ab his præstari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, nec assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Quæ minor propositio ex principijs naturalibus, lumineque rationis patet, vt philosophantur acriter Carranza *c 5. & 6.* Sotus *art.3.* Sed nota in hac minori propositione non assumpsisse Patres verbum residendi, sed inuigilandi, & assistendi, quæ sunt latiora: qnia si præcisè requireretur ex censura Patrum actus residendi, vt quis diceretur pascere oues, nec alius posset dici pascere, nisi qui resideret, nec aliter impleret diuinum præceptum pascendi, nisi residendo, consequentia, & maior eodem modo se haberent, & esset iuris diuini expressè residentia, non reductiuè. Aliquando enim inuigilat, & assistit commodissimè, qui non residet, licèt melius sit, quod resideat; nam vt inquit Theodoretus *quæst.4 in Genes. Absentia Præsulis insolentia plebis.* Est ergo certa minor per conformitatem ad ius naturale: si enim Dux, immò miles non aliter iustè percipiunt stipendia, quàm si militent, & ducent, vel sequantur ordines, idemque in cæteris Magistratibua politicis, immò & quibuscunque ministris vsu euenit; quantò melius in Pastoribus id requirimus? Sed quia obligatio, quæ à iure naturali descendit, suam habet epiKeiam, veluti si dux, vel miles euocetur à Rege; si priuatam causam, sed vrgentissimam habeat reuertendi in domum, à Rege coguitam, & appsobatam: ita & hæc obligatio residendi suas habet epiKeias, vt infra videbimus; obligatio tamen insistendi, & inuigilandi inquantum moraliter possit, nullam habet, quia sub his terminis obligatio inuigilandi, & assistendi inclusa est sub obligatione pascendi, vt docent PP. quæ est iuris diuini, vt manet probatum.

7 *Amplius probatur.* Ecce igitur quam, & qualem consequentiam deducant SS. Patres, his verbis: *Sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, vt diuinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in iudicio, & veritate pascant, & regant.* Ingerit semel, atque iterum præcepta pascendi, obligationem inuigilandi, & admonet, & hortatur, ne gregem suũ deserant. Ergo totum hoc reducitur ad primum illud præceptum pascendi, quod est diuinum. Consenserunt itaque omnes Apologistæ, nullum Christi Domini inueniri expressum præceptum residendi; igitur quando pascere aliter non possunt quàm residendo, veluti in tempore persecutionis hæresum, & aliarum necessitatum, quæ præsentiam pastoris exigunt, sub pascendi verbo necessariò continetur residere; & sic residere tenebitur iure diuino, *c. suggestos 46. c. sciscitatum 47. 7. q. 1.* ad hoc ius reducendis, præeunte Diuo Augustino *epist. 180. ad Honoratum*, & luculenter Gratiano nostro *causa 7. q. 1.* in littera ipsius, ad finem quæstionis Ex quo, & martyrium pro ouibus suis subire tenetur Pastor: quæ obligatio ab alio iure, quàm diuino prouenire non posset, cùm non adeò obliget ius naturale, aut positiuum. Diuus Thomas, & Caietanus *ibi, 2.2 q 185 art. 5.* & semper residere tenetur ex eodem iure, quia munus pascendi non aliter meliùs impleri potest, quàm residendo, sed non pro semper, quia sunt causæ, quæ excusant à residentia, sine qua potest dici assistere, & inuigilare Episcopus. Et hoc modo explicatur fortissimum argumentum, quod ex Philosopho desumebat Sotus *d. art. 1 vers. Ex his ergo colligitur;* quo iure, qui obligatur ad finem, obligatur ad media tendentia ad finem necessariò; quæ maior est indubitabilis: sed ad finem pascendi obligatur iure diuino; est etiam minor constans inter omnes: Ergo ad medium residendi obligatur iure diuino. Conceditur consequentia reductiuè, non expressè; quia non est vnicè necessarium residere, sed melius & commodius; obligat tantùm dum vrgentior causa non tollit obligationem residendi per epikeiam, vt iam videbimus.

8 *Explicatur eadem sententia.* Ex dictis constat, ius hoc diuinum, quod appellamus reductiuè, tale esse propriè ius diuinum, & in suo casu, siue posito, residere pro medio obligare æquè fortiter, licèt non obliget æquè absolutè, vt ius diuinum expressum: quod non indiget consequentia, vt ex verbis, aut traditione deducatur. Consequentiam deduxit Ecclesia ex præcepto pascendi: Ergo in Ecclesia residet potestas declarandi, quando cesset consequentia, & per consequens quando residentia non contineatur sub præcepto pascendi, & quando huic præcepto satisfaciendum sit inuigilando per vicarios, & homines idoneos, qui præsentiam Episcopi, aut parochi suppleant in quantum fieri possit. Verba sunt Concilij: *Nam cùm Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, vel Reipublicæ vtilitas aliquos nonnunquam abesse postulant, & exigunt, decernit eadem sancta Synodus*, &c. Ecce quomodo non obligat æquè absolutè; siquidem sunt casus, qui à residentia excusant, vt diffiniunt PP. Ius diuinum expressum obligat absolutè, semper veluti præceptum de confitenda fide, & illud, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit;* & illud, *Quorum remiseritis peccata*, &c. vt ferè per hæc verba docet idem Sotus, agnoscens differentiam *dicto art. 1. versic. Ad horum.* Vidit enim æterna præuidentia, & prouidentia Christi Domini nullam posse Epikeiam dari, quæ præcepta à se iniuncta cessare faceret; itaque ius diuinum absolutum tantùm dependens ab ordinatione diuina, quod dicimus expressum, numquam cessare potest. Multò minus subiacet dispensationi Pontificiæ, quia semper continet bonum inuariabile, & immutabile, quod neque interpretationem recipere potest. Ius diuinum elicitum per humanam consequentiam, & prudentiam, licèt non cadat sub dispensatione Pontificis, quia æquè diuinum est, admittit declarationem de casu in quo cessat propter maius bonum. Quæ doctrina videtur mihi de mente D. Thomæ esse *1 2 quæst. 100. art. 8. in corpore*, & ferè, vt ego expono, exposuit Tapia *tom. 1. catenæ mor. lib. 4. q 27. art 6.* Sotus *lib. 2. de iust. & iur: q. 3 art. 8.* Vincentius Candidus breuiter, sed concinnè, *tom. 1. disquisit. moral. disquisit. 18. articul. 7. dub. 2.* Gregorius de Valentia *dict. tom. 3 in D. Thomam, disp. 3. quæst. 3. cap. 5.* Nauclerus *dict. 1. tom. 2. par. lib 5 cap. 9.* qui tres Doctores proximè relati, in casu quem exponimus, loquuntur, & in casu vniuersalis dispensationis, vel declarationis in communi, Primarius noster Basilius Pontius *lib. 8 de matrim. cap. 2. à num 4* ex quo in proposito non placet sententia, aut modus dicendi eiusdem Primarij *vbi proximè, num 15.* nempè hanc obligationem à iure diuino prouenire, sed taliter, vt subordinetur dispensationi, & dispositioni Pontificis, in quo cum eo alios sequitur Diana *p. 10. tract. 14. resol. 66.* non placet, inquam; nec enim probat, aut fundat, quod pro comperto supponit, subordinari hoc ius diuinum dispensationi Pontificis: rursus vocat dispensationem, & vtitur testimonijs Concilij, ex cuius neutro canone probatur esse dispensationem, tan-

tumque

tumque in postremo declarantur casus in communi, in quibus cessat. Quare hunc modum dicendi, licèt non in his terminis, refutat post D. Thomam, & multos, quos pro more laudat P. Thomas Sanchez *in præcept. Decalog. lib. 4. cap. 24 num. 18.* & remissiuè *cap. 37. num 6. & 7.* vbi nostræ sententiæ accedit proximè expositæ. Non etiam placet, quod dixit idem doctissimus Pater *lib. 8 de matrim. disputat. 6. num. 5. & 6.* vbi obiter ius de residentia attigit, & per transennam, nempè esse ius absolutè diuinum, & tamen dispensabile, quia implicat in terminis, si vera sunt, quæ suprà retulimus: quare *dicto cap. 37. num. 25.* vbi etiam in transcursu hoc exemplum adduxit, non appellauit ius absolutè diuinum, sed diuinum tantum simpliciter, & sine vllo addito *absolutè*. Magis probo, quod dixit Cardinalis de Lugo *in responsis mor. lib. 5. dub. 23.* nempè, dici declarationem cessantis obligationis de residendo, pro qua parte prouenit ex munere Episcopali diuinitus instituto, quia iuris diuini est, in quo sequitur communem suprà fundatam; sed quia pro parte hoc ius diuinum corroboratum est à iure Pontificio, pœnis varijs statutis in non residentes, esse dispensationem: Idest, quoad obligationem residendi esse declarationem casus, in quo cessat; ad pœnas non incurrendas, à iure positiuo impositas, esse dispensationem. Posset sanè dubitari, an cessante iuris diuini obligatione teneret dispositio canonica quoad pœnas, cùm in illa tanquam in radice hæc fundetur: quare primâ deficiente, & deficere secundam: sed tamen pro exteriori foro, & praxi non potest negari, quin ad euitandas pœnas absentiæ commodissimè licentia à Pontifice impetrata de non residendo, præuia causæ cognitione appelletur dispensatio, vt vulgò solet: ex qua doctrina facilè soluuntur difficultates, quas in hac resolutione expendit Thomas Hurtado *d. resol. 9 per tot.*

9 Expendit tur varij canones. Et quamuis Doctores nostri diligenter inuestigauerint multa Patrum, Conciliorum, & Summorum Pontificum Decreta, quibus probent residentiæ obligationem summopere iniunctam esse Pastoribus, in quod vel maximè incubuit Bartholomæus Carranza *in dicto opusculo de resident. ex cap. 7.* à quo Sotus, & deinceps ceteri; tamen vt separemus auctoritates, quæ potius per argumentum conuincunt, quàm ex terminis, breuiter recensebo eas, quæ magis disertæ sunt. Concilium Sardicense, præsidente Osio nostro Cordubensi Episcopo *can. 7.* huic rei prouidit, & notandum est initium canonis: *Osius Episcopus dixit; Importunitas nostra, omnium Episcoporum multa diligentia, iniustæ preces effecerunt, vt nos non habeamus tantam gratiam, & libertatem dicendi, quantam debemus habere.* Notetur Osij præfatio, vt innotescat residentiam in Ecclesia ab optimis semper procuratam, & à Concilij imperatam, à Summisque Pontificibus iniunctam: sed ab illis, qui propriæ vtilitati student potiùs quàm muneris seruituti, prece, & omnibus artibus fuisse recusatam. Prosequitur canon: *Multos Episcoporum, & maximè ex Africa, frequenter accedere ad comitatum Principis;* vbi Herbertus semper vertit *in castra*, nec malè. Olim enim castra Principum appellabantur, quod hodie appellamus *Corte*. Hoc alijs notum est, ne immoremur: accedere, inquam, illo quæsito colore, vt res Ecclesiarum, & miserabilium personarum tutarentur, & fauore suo in meliùs promouerent; re tamen verà, vt suffragarentur in rebus profanis, & sæculares dignitates nonnullis acquirerent; quæ res peruersitatis plena magnum Ecclesiæ detrimentum affert, vt considerauit Osius ibi: *Si vobis, fratres charissimi, hoc omnibus videretur, statuite, nullum oportere Episcopum ad comitatum accedere, præter eos, quos pius Imperator noster suis litteris accersiuit.* Quæ verba à Gratiano referuntur *in cap. si vobis 28. 23. quæst. 8.* alio tamen, & alieno sensu, nempè: *Ne Episcopi militent.* Cetera, quæ sequuntur, eò tendunt, vt suppetiæ ferantur his, qui ad venerabiles Ecclesias aufugiunt, ne inde extrahantur, néve aliquod accipiant detrimentum. PP. ad consultationem Osij responderunt, *Decernatur.* Nota PP. permisisse Episcopis ad Regi am accedere, si ab Imperatore vocarentur, quæ illis temporibus iusta causa reputabatur absentiæ. Quid mirum, cum hæc Synodus congregata sit sub Constantio Constantini filio, Ariana perfidia imbuto, cui in tantum resistere PP noluerunt, vt ex actis apud Balsomonem *pag. mihi 850.* constat. In duobus canonibus sequentibus iubent PP. vt si aliqua pia negotia in aula habeat Episcopus, curare expediat per Diaconos, id est, per ministros plerumque sæculares, vt exponit idem Balsamon *in scholijs*. In canone 22. eiusdem Concilij permittitur Episcopo, qui extra diœcesim magnas possessiones habet, ad eas accedere causâ colligendorum fructuum, vt largins, & liberaliùs ex redditibus possit subuenire pauperibus, hac formâ datâ, vt tribus septimanis in suis possessionibus degat, & conueniat, & sacrificia celebret in Ecclesia, quæ propè est, vnà cum presbytero, qui populum congregat, ne alioqui Episcopus à communione alienus videatur; ne tamen frequenter assistat in ciuitate Metropoli, in qua degit Episcopus diœcesanus, vt sic effugiat notam præsumptionis, & arrogantiæ, si fortè contentio oboriatur inter vtrumque Episcopum. Ex hoc textu alia iustæ absentiæ causa potest colligi; sed non colligitur, non potuisse Episcopum abesse à suo Episcopatu vltra tres septimanas, quin potiùs colligitur, non posse intermittere diuinorum officiorum celebrationem, & sacram synaxim per tres septimanas; nam qui per hoc tempus intermittebat, tanquam alienus habebatur à communione, siue Episcopus essent, siue clericus, siue laicus, ideò ad Ecclesiam proximam accedere debebat vna cum presbytero, & plebe. Similis pœna statuitur *in can. 64. Concil. Agathens.* relato *in c. si quis 29 7. q. 1.* & *in can. 81. Synodi sextæ in Trull* ex partitione Balsamonis; & hunc esse prædicti canonis verum sensum ostendit etiam scholium Balsam. ad eumdem, ibi: *Et cùm ita se habeant, ne dixeris esse necessarium Episcopo, qui versatur in possessionibus, quæ sunt extra suam Ecclesiam, illic tribus dominicis sedere, & non accedere in vrbem, in qua est eius regionis Episcopus; sed consilium tantùm dari, vt vitetur scandalum: si enim velit posteà in ciuitatem proficisci, & cum illius regionis Episcopo familiariter colloqui, & suas in ecclesiasticas possessiones redire, non vetabitur.* Et de accessu ad Ecclesiã tribus Dominicis, aut septimanis, ita paulò superiùs: *Ceterùm tribus*, inquit, *Dominicis debet Episcopus in suis possessionibus agere, & cũ illius regionis fidelibus in Ecclesiam conuenire, & vnà celebrare, seu vnà orare cum presbytero, qui illic est, vt non videatur esse sine ecclesiastica communione* (deest perperam negatio in versione Herberti;) *& canonem, qui superius dictus est, offenderet, qui quidem eos segregat, qui tribus Dominicis in Ecclesia non conueniunt* Spectat tamen ad hanc curam, quam PP. Sardicensis Synodi habuerunt, ne Episcopi sine iusta causa abessent à suis Episcopatibus; quod cauetur in canone vltimo eiusdem Concilij: *Vt Episcopi constituti in vijs transitus, siue in canali, cum viderint Episcopum, quærant causam itineris; & si eum quidem in comitatum Principis proficiscentem inuenerint, quærent conditiones, quæ superius propositæ sunt; & si euocatus à Principe veniat, ei nihil impedimenti fiat proficiscenti: sin autem ostentationis gratiâ, vel propter aliquorum preces in castra festinat, nec litteris eius subscribant, nec eum cum eo communicent Episcopi.* Qui in canali degunt, siue in via publica, sunt, illi qui regunt Ecclesias, quæ sunt in vrbibus, per quas iter fit ad Regiam: ita exponit Balsamon, & ex nuperis paulò curiosius Iacob. Gutherus *de off. domus, lib. 3. c. 15. vers. Caualia publica*, Ciron. *lib. 2 obs c. 14.* & nos *in c. 1. de priuil.* Erant hi Episcopi, quasi speculatores ceterorum, qui ad vrbem libenter, & sine causa iusta non euocati properabant, deserentes Ecclesiarum regimen; ex quo satis, vt salsa conuincitur interpretatio, seu restrictio canonis, quam ibi Balsamon comminiscitur.

Ex dictis apparet in Sardicensi Synodo enixè procuratam fuisse Prælatorum residentiam; paulò tamen strictiùs in Antiochena 2. sub eodem Constantio celebrata, quinq; annis post Constantini obitum, si Theodoro credimus, sancitum fuerat *can. 11 Vt si quis Episcopus, vel Presbyter, vel omnino ex canone ad Imperatorem proficiscatur sine sententia, & litteris Episcoporum prouinciæ, & maximè Metropolitanorum, exuatur à dignitate.* Scholium Balsam ibi est admodum breue, seu decurtatum; extat integrum in supplemento, *pag. mihi* 1125. videlicet non requiri approbationem, seu licentiam Coepiscoporum, si ab Imperatore euocatus fuisset, vel à Patriarcha Constantinopolitano: itaque pro iusta causa, vel pro dispensatione ponit Patriarchalem permissionem. Existimo hunc esse errorem Interpretes, quatenus dicit colligi ex sacris canonibus: nullum profectò legi, qui sic de Patriarcha Constantinopolitano statuat; sed Theodorus leges sæculi confundit plerumque cum functionibus Ecclesiæ: fortè alludit ad Iustiniani constitutiones, quæ extant de residentia 10 Expenditur Synodus Sardicensis.

dentia Prelatorum. *Nouella 6. quando oporteat Episc. conuersari, c. 2.* vbi Episcopus vltra annum absens ab Episcopatu, ab eo expellitur, & alius in eius locum subrogatur, nisi euocatus à Principe recesserit, vel causa recessus coram superioribus probata, & approbata sit. Et *Nouel. 123. de SS. Episc. c. 9.* in qua Patriarchę Constantinopolitani approbationis fit mentio, *l. omnem 43. C. de Episc. & Cler.* Quæ est Gręca, & extat in libro Gothofredi ex versione Antonij Concij. Sic ergo statutum fuit in Synodo Antiochena; nam quod sancitur *in can. 17.* qui refertur *in c. 7. 92. dist.* non pertinet ad Episcopos non residentes, sed ad eos, qui postquam electi sunt, non proficiscuntur ad suum Episcopatum; de quo est etiam canon 36 Apostolorum, vbi contra Ioan. Zonaram legendus est Balsamon. Sexta etiam Synodus in Trul. sub Iustin. II Imperatore, *can. 18.* sanxit: *De Presbyteris, & alijs clericis, qui à titulis recesserunt propter barbaricam incursionem, vt ea cessante iterum ad Ecclesias proprias accedant, ad quod per Episcopos compescantur; quod si facere renuerint, segregentur, donec resipiscant.* Quæ pœna contra Episcopum, qui detinet clerum, statuitur, non verò loquitur canon de Episcopis, sed ad eos, & quoscumque Primates extendit Balsamon. ibi. Disertius cauetur in Concilio Meldensi *can. 5.* qui refertur ab Iuone Carnot. *5. p. Decreti, c. 590.* quem solum laudat Couar. *lib. 3. var. cap. 53. num. 9.* vel quia à Carranza, & cæteris omissus fuit, vel quia nullus est æquè idoneus ad probandam residentiæ obligationem in iure diuino radicari. Verba sunt: *Vt Episcopi, qui plebes sibi concreditas rarò, aut nunquam per seipsos visitant, iuxta ordinem Euangelicum, & Apostolicum, atq; Ecclesiasticum, cùm Dominus Ezechieli dicat (c. 3.) Speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum, vt annunciet eis ex me, &c. à comprouincialibus Episcopis acrius corripiantur.* Hactenus PP. Ex quibus verbis apparet, censuisse à iure Euangelico prouenire, propter iniunctam curam pascendi, speculandi, & prædicandi. Sanè nullum aliud testimonium legi conformius Tridentino quàm hoc. Deniq; in 8. Synodo sub Basilio Imperatore, *can. 19.* Episcopus, Archiepiscopus, Metropolita, qui sub pretextu, vel ambitione prædicandi, & visitandi alias diœceses propriam derelinquit, vt sacrilegus reputatur, & deponitur in Concilio Arelat. *can. 13.* & in Magunt. *can. 25.* iniungitur Episcopis obligatio, vt in Ecclesia conueniant omnibus diebus Dominicis, nisi infirmitate, aut iusta alia causa detineantur; quo etiam fundatur obligatio residendi. Prosequuntur Salcedo *vbi suprà*, Garaña in præsenti, *cap. 2.* qui satisfaciunt difficultatibus, quæ in contrarium adduci solent.

11 Residentia probatur ex iure ciuili. Etiam iure ciuili in illa Gentilium vana religione sacerdotes omninò in falsorum Deorum templis teneri residere, probatur ex Platone *lib. 6. de legibus*; quo pertinent IC. responsa, quæ sacerdotem, dum sacra faceret, in ius vocari non posse docent ex eo, quod propter religionem inde se mouere non potest, *l. 2. de in ius vocando, l. neque 36 ff. de fideicom. libert. l. eius, qui 27. § 1. ff. ad municip.* & ex mente, sectaque Vlpiani suspicor *in d. l. 2.* agere de Flamine Diali, qui Ioui sacra faciebat, Romaque excedere vetabatur. Pontifici verò Italia excedere non licebat, vt probat Gutherus *de iure Pont. c. 13 & 54. lib. 1.* quamnis textum emendans de confugientibus ad asylũ acceperit Reuardus *lib. 1. var. c. 6* de æditiuis, siue templorum custodibus, Cuiacius *lib. 13 obs. c. 29.* quem sequitur Pichardus *in § fin. Instit. de pœna temer. litig. n. 26.* Nec videtur discedere Gothofredus in præclara nota ibi, *de Monachis, & Asceticis*: Accursiani, & Hermogenianus *in l. Vitricus 60. § fin.* iuncto Gaio *in l. vel senectatem, ff. de donat. inter*, propter sacerdotium adeptum retineri commodè nõ posse matrimonium dixere, ob impedimenta videlicet officij sacerdotis: & Paulus *in l. non distinguemus 32. § sacerdotio, ff. de receptis: Sacerdotio*, inquit, *obueniente, videbimus an cogatur arbiter sententiam dicere.* Id enim indulgetur honori personarum: faciunt lex penultima, *ff. de vacat. muner.* lex *aut 18. ff. de procurat.* & Seneca tradit *lib. de tranquillitate vitæ. Quosdam*, inquit, *exilia vno loco tenent, quosdam sacerdotia.* Vnde Flamines Diales adstricti erant ad residendum in templo Idoli. Liuius *lib. 5.* ait: *Camillus dixit Flamini Diali: Noctem vnam manere extra vrbem nefas est.* Et Cornelius Tacitus *lib. 3. annal. Quando*, inquit, *de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus seruium Maluginensem Flaminem Dialem promisit Cesar, recitauitque decretum Pontificium: Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis Maximi arbitrio, dum ne plus binoctium abesset, dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpiùs, quamnis euadem in annum, &c.* Cicero *Philip. 2.* ait: *L. Valerio Flacco, P. Licinio Crasso, Coss. bellum gerendum erat cum Aristonico: rogatus Populus, quem id bellum gerere placeret, Flaccum nominauerat. At Crassus Consul, qui & Pontifex Maximus, Flacco collegæ, Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Flamen populum appellauit: is multam remisit, Pontifici tamen Flaminem parere iussit.* Inde etiam somniare se catenis templo alligatum esse, sacerdotem futurum demonstrat, vt ait Artemidorus *lib. 5.* in illis verbis: *Visus est sibi quis ad firmamentum templi Neptuni catena alligatus esse; factus est sacerdos Neptuni. Oportebat enim inseparabilem sacerdotem esse.* Videndi sunt Guerrera *de legibus, & armis, n. 20.* Cuiac. *lib. 13. obseru. c. 29.* Pichard. *in § 8. Inst. de pœna temerè*, Pancirola *in not. c. 6.* Hothom. *de rit. nupt. c. 29.* Meril *4 obseru. c. 6.* Sauar. *ad Sidon. lib. 8, epist. 8.*

Iure nostro etiam Pontificio hæc regula generalis statuta reperitur: Omne beneficium requirere residentiam, & beneficiarium debere in eo residere. 12 Probatur de iure Pontificio. *cap. fingula, 89. dist. cap. ad hæc, de præbend.* cum alijs suprà adductis. Obseruandæ autem sunt pro præsenti materia Conciliorum phrases, qualis illa; *Qui clero adnexi sunt*, qua vtitur Concil. Carthag. 1. *can. 5.* aut illa Concil. Nicæni 2. *can. 15. In vna Ecclesia adsideant*; significat enim continuam quamdam, & perpetuam residentiam: proinde non malè Duarenus residentiam, *assiduitatem* vocat *lib. 8. de sacris Eccl. minist. c. 5.* quam vocem exponit Landtmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 106.* Et aduersus non residentes multiplex pœna constituta est, & primò, qui non residet perpetuò in Ecclesia, tamquam desertor, vel transfuga ponitur, *cap. si quis presbyter, cum sequenti, & can. si quis in clero 7. q. 1.* Sed prius monendus est, & requirendus absens clericus, vt veniat, eritque curæ Ordinario, vt moneatur, *cap. ex parte, cap. ex tuæ, & cap. fin. hoc tit.* Monitio verò sola sufficit, nec requiritur solemnis citatio, *cap. ex parte, c. qualiter, & c. inter, & c. penult. hoc tit.* Ex quod dicitur *in d. c. ex tua*, trina citatione, vel trino programmate, vel edicto vocandum esse absentem, locum habet cum ignoratur, quo loco absens degat; quo etiam casu vult Pontifex absentem post trinam citationem vocatum expectari per sex menses antequam beneficio spoliari possit. Vtitur verbo *spoliandi*, Pontifex *in eo c. & in c. fin. hoc tit.* quo Interpretes ostendi docent, non esse tunc iuris ordinem spectandum, quia verbum *spoliandi*, habet iuris executionem: spoliatur ergo ipso facto citra vllam causæ cognitionem clericus absens, qui vocatus, & monitus non reuertitur; ideò verò monendus, & vocandus est, quia vocatus iustas absentiæ causas allegare potest, quas si nullas allegauerit, nec comparuerit, tanquam contumax priuabitur ipso facto beneficio: videndus Marinis *lib. 1. res. c. 307.* Poterit etiam aduersus eum procedi per viam depositionis, aut excommunicationis, vel suspensionis, *cap. 2. cap. ex tuæ, § fin. hoc tit.* Item per subtractionem fructuum, qui adiudicabuntur Ecclesiæ derelictæ, *c. penult. hoc tit.* fuisseque Ecclesiæ vsum, & ius Episcopos non residentes grauibus pœnis mulctare, constat ex processu D. Gregorij Magni Pontif. Roman. relato à Gratiano *in cap. peruenit 20. 7. quæst. 1.* Pigmenium enim Malphitanæ Ecclesiæ Antistitem in sua diœcesi residere nolentem iubet per Anthemium Subdiaconum in monasterio deputari, si post ipsius interminationem non resipuerit; cui sententiæ, & eius acerbitati forsan causam dedit malum exemplum, quod inde cæteri Episcopi arripiebant, quod indicant verba textus, ibi: *Quod videntes alij, nec ipsi in castro se retinent, sed ipsius exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare.* Est hoc rescriptum in casu speciali, nec facilè ad exemplum trahendum, ex regula text. *in l. 1. de constit. Princip.* quare non in omnibus circumstantijs cõuenit, nec in sententia cum depositione Anastasij Cardinalis Presbyteri *in cap. 2. hoc tit.* & Ragosinus Archiepiscopus ob desertionem quadriennalem priuatus fuit Ecclesia ab Innocentio III. *in cap. qualiter 9. hoc tit.* Ex quibus casibus, & alijs, quos suppeditabunt annales ecclesiastici, colligemus Prælatos non residentes priuatos fuisse suis Episcopatibus. Sed forsan iure canonico tempus non residentiæ arbitrarium erat Põtifici, immò & cæteræ circumstantiæ non residendi eius arbitrio reseruabantur. Iustinianus verò in Nouellis preci-

C A P V T VI.

Alexander III. a *Lingon. Episcop.*

COnquerente nobis R. presbytero *b* accepimus, quod G. ab eo pro Ecclesia sua, de qua, sicut dicitur, vitæ necessaria vix percipere potest, annuatim viginti sol. extorquere conatur, asserens beneficium *c* illud in eadem Ecclesia sibi fuisse collatum, quamquam eidem Ecclesiæ, sicut accepimus, non deseruiat, & alia beneficia sibi sufficientia *d* habeat, & possideat. Quoniam igitur indecens est, & non consentaneum rationi, vt idem, cùm alia ecclesiastica beneficia sibi sufficientia habeat, & possideat, ab Ecclesia, cui non *e* deseruit, beneficium quærat: f. t. per A. s. m. quat. si tibi constiterit, quod vel G. habeat ecclesiastica beneficia sibi sufficientia, vel quod eidem Ecclesiæ non deseruiat, sibi super præscriptum beneficium silentium imponas, ap. rem.

N O T Æ.

a L*ingon.*] Ita etiam legitur in secunda collectione,
1 *sub hoc tit. c.* 2. De Ecclesia Lingoniensi nonnulla notaui *in c.* 8. *de rescriptis*.

b *Presbytero.*] Qui ordinatus fuit ad titulum seruitij in ipso beneficio, ex petitione G. proprij parochi; vnde tenebatur in eo ministrare, *c. final. de iure pat. c. fin. de immun. Eccles.* Præstanda tamen ei erant à G. necessaria alimenta, *c. per tuas, el* 3. *de simonia*.

c *Beneficium illud.*] Licèt inspecta iuris communis, di-
2 spositione, omne beneficium, quantumcumque simplex, haberet annexum onus residentiæ, vt probarunt Azor *p.* 2. *instit. lib.* 7. *c.* 3. Petrus Gregor. *de benef. c.* 7. Couar. *lib.* 3. *var. c.* 13. Lothetius *de re benef. lib.* 3. *q.* 27. *n* 8. tamen quia plura beneficia ex eis congruam sustentationem plerumque non continent, ideò per generalem consuetudinem introductum est, vt in huiusmodi beneficijs nulla residendi necessitas detur, vt latè probat Hurtado *de resid. to.* 1. *lib* 6. *per tot.*

d *Sufficientia*] Iuxta ea, quę dabimus *in c. de multa, de præbend.*

e *Non deseruiat.*] Iuxta adducta *suprà in c.* 3.

C A P V T VII.

a Alexander III.

DE cætero, quia dignum est, & conueniens, vt Ecclesiæ tuæ Canonici, donec circa te in tuo seruitio morantur, communitatis portionem recipiant; præsenti scripto statuimus, ne Canonicis tuis, donec in seruitio tuo fuerint, quidquam subtrahi, vel auferri debeat, quod sibi de beneficio communitatis debetur, nisi fortè *b* victualia sint, quæ non consueuerunt absentibus exhiberi.

N O T Æ.

1 a A*Lexander III.*] Ita legitur *in c.* 4. *de præb.* in prima collectione; nullibi tamen exprimitur cui rescribat Alexander: illud tantùm ex principio textus deducitur, in præsenti tantùm referri partem alterius textus. Forsan fragmentum hoc spectat ad textum *in c. de cætero, de transactionibus*, vbi alias partes ipsius decretalis congessimus.

2 b *Victualia.*] Consonat text *in c. vnic. hoc tit. in* 6. ibi: *Quæ alias manualia beneficia, seu victualia appellantur.* Distributiones quotidianæ vulgò dicuntur, quia fiunt in vices diuisionis quotidianæ, vt vocantur in iure ciuili, *l. si quid relictum, l. ciuitatibus* 122. *de legat.* 1. *l. cùm quidam, ff. de annuis legat.* quarum etiam in templis Gentilium vsus probatur ex veteri inscriptione, quam refert Roder. Caro *in antiq. Hisp. c.* 3. licèt impropriè victualia in præsenti importent panes prębendarios, qui singulis diebus, & certis horis, id est viritim præbentur, *c.* 2. *de decimis, in* 5. *compil.* ibi: *Nec multum dubij remanet de panibus illis, quos dicitis in vestro vulgari requassas; cùm sicut accepimus, tamquam certi redditus, & certis temporibus exsoluantur.* Diuisiones mensuras vocat D. Cyprian. *ep.* 34. vt de panibus ciuilibus, quos scholis dabat Constantinus, dicitur *in l.* 1. *C. de annonis ciuil. lib.* 11. vel de alijs, qui militates, vel populares dicebantur, *l.* 7. *C. Theodos. eod. tit. l. hac edictali, C. de sec. nup.* Et quia pro modo, & mensura præbebantur, inde beneficium prębenda dictum fuit, vt illustrat Ciron *ad ti. de præb.* Et quia per pittacium dabantur, inde pittácia dicebantur, vt obseruat idem Ciron. *lib.* 2. *obs. c.* 13. Harum distributionum manualium originem, & naturam eleganter expressis Iuo Carno. *epist.* 219 ibi: *Cùm enim in quàmpluribus Canonicorum Carnotensium desueuisset disciplina regularis obseruantia, vt de negligentibus facerem diligentes, de somnolentis vigiles, de tardis assiduos ad frequentandas horas canonicas, deliberaui apud me, vt darem eius dimidiam prępositurã, vt inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi; vt ad quos eos panis interni dulcedo nõ mouebat, panis corporei refectio prouocaret, quãuis eorum annua præbęnda eis ad hoc sufficiens esse deberet.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonici, qui sunt in seruitio Episcopi, tanquam residentes percipiunt fructus suarum prębendarum, præter distributiones quotidianas.* Priorem partem huius assertionis probant text. *in c. cùm dilectus, c. ad audientiam, hoc tit.* Secundam firmant text. *in c. licèt, de præb. c. vlt. de rescript. in* 6. *c. cùm non deceat, de elect. eod. lib. c. vnic. hoc tit. in* 6. *Clement.* 2. *§. penult. de ætat. & qualit.* Trident. *sess.* 24. *de refor. c.* 12. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum, & de off. Parochi c.* 12. *& de potest. Episcopi alleg.* 53. Selua *de benefic* 4. *p. q.* 1. Petrus Gregorius *eod tr. c.* 7. *& lib.* 1. *de rescript. c.* 24. Azor. *lib.* 10 *instit. moral c* 4. Garzia *de benef.* 3. *p. c.* 2. *à n.* 1 Didacus Perez *in l.* 4 *tit.* 14. *lib.* 3. *ordin column.* 2. *& in l.* 5. *tit.* 3. *lib.* 4. Sarmiento *de reddit* 4. *par. cap.* 1. *& in apolog.* 1. *par. monit* 44. Valenzuela *cons.* 4. *à n.* 139. Carolus Mancinus *de distrib. cap.* 45. *num.* 21. Monet. *eod. tract.* 2. *p. q.* 12. plures, quos laudat Hurtado *de resid. resolut.* 3. Villaroel. *tom.* 1. *regim. Eccles. p.* 1. *quæst.* 2. *art.* 7. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 21. — 3 Cõclusio traditur, & probatur.

Verùm hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione, nam absens ex insta causa, non dicitur abesse, *c. cùm dilectus, c. ex parte, el* 2. *hoc tit.* præcipuè si ob publicam vtilitatem absit, quia pro præsente habetur, adeò vt ei omnia competant, quæ præsentibus conceduntur, *l. si quis stipulatus, ff. ex quibus causis maior.* Valenzuela *dicto cons.* 4. *à num.* 97. præcipuè si accedat superioris licentia, vt post Baldum probat Surdus *de alimentis, tit.* 9. *quæst.* 97. *artic.* 7. Igitur si Canonici præsentes lucrantur non solùm fructus præbendarum, verùm & distributiones quotidianas, etiam existentes in seruitio Episcopi, cùm de eius licentia ab Ecclesia absint, & ob vtilitatem publicam, debent eas acquirere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam infirmi, & inseruientes proprijs Prælatis, æquiparantur, *cap. ad audientiam* 15. *hoc tit.* sed infirmi tempore infirmitatis lucrantur distributiones, quotidianas, *cap. vnic. hoc tit. in* 6. igitur & Canonici, qui sunt in seruitio Episcopi, eas lucrari debent. — 4 Impugnatur tradita assertio.

Auge-

Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia aut tales Canonici habentur pro præsentibus, vel pro absentibus: si pro interessentibus habentur, vt docetur *in cap. similiter, 15. quæst. 1.* non solùm fructus, verùm & victualia, cæterasque distributiones percipere debent; si autem pro absentibus iudicantur, nec fructus percipere debent. Igitur hæc distinctio, vt quoad fructus habeantur inseruientes Episcopo pro præsentibus, quoad distributiones verò pro absentibus, admitti non debet, argumento textus *in l. Nesennius, ff. de negot. gestis, l. 1. ff. de acquir. hæredit.* Accedit, nam impeditus impedimento facti, non solùm excusatur ab omni pœna, & mora, *c. fin. de iureiur. c. significante, de pignorib.* verùm & à negligentia, *c. quia diuersitatem, de concess. præb.* nec contra eum currunt tempora à iure, vel ab homine statuta, *c. 1. de præscript.* fusè illustrat Valenzuela *d. cons. 4. à nu. 70.* Sed qui est in seruitio Episcopi, facto est legitimè impeditus: igitur distributiones quotidianas lucrari valet.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione primò sciendum est,
5 Canonicos, tam Ecclesiæ Cathedralis, quàm Collegialis, teneri quotidie choro residere, ibique horas canonicas psallere, *cap. vltim. 92. dist. cap. dolentes, de celebrat. Missar. Clement. 1. eod. tit.* Triden. *sess. 23. de reform. cap. 12.* nec tantùm in Canonicis desideratur residentia, vt in Parochis, & alijs beneficiarijs, verùm & interessentia, quæ strictior est. Concilium Senonense anno 1527. *can. 10.* & docent Sanchez *lib. 2. consil. cap. 2. dubio 96.* Couarr. *lib. 3. var. cap. 13. num. 3.* pluribus congestis Barbosa *de dignit. except. 21. vsque ad 24. & ad Trident. d. cap. 12.* Hurtado *de resid. canon. lib. 5. per totum.* Sed an vltra interessentiam horis debitis, & diuinis officijs teneantur sub onere, & pœna restitutionis psallere, seu cantare cum alijs in choro; an verò satisfaciant si tantùm intersint, & per Capellanos, seu alios clericos psallant, & ibi priuatim, vel domi diuinum officium recitent. grauis controuersia est, tam apud antiquos, quàm Neotericos Scriptores. Affirmatiuam sententiam tenuerunt Nauarrus, Azor, Lessius, Garzia, Suarez laudati à Cenedo *quæst. 2.* Cæsar *de hierarch. eccles. disput. 12. §. 6.* alij congesti ab Hurtado *d. lib. 5. resol. 3.* pro quibus faciunt diserti textus in Concilio Aquisgran. 1. celebrato sub Stephano V. *can. 130.* ibi: *A canonicis in choro religiosissimè standum, & psallendum, dicto cap. presbyter, 92. distinct.* Trident. *d. cap. 12.* ibi: *Atque in choro ad psallendum instituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, deuotèque laudare.* Confirmatur etiam ex Concilio Basil. de quo in Pragmatica sanctione, *tit. quomodo diuina officia,* ibi: *Quod cùm psallendi gratia ibi conueniant, muta, & clausa labia tenere non debent.* Probatur etiam hæc sententia ex extrauag. Pij V. vbi postquam dixit Romanus Pontifex, non facere fructus suos non recitantes, addidit, licèt in choro additus cum alijs præsens adsit: facit institutio chori ecclesiastici, vt alternatim laudes Deo ibi psallantur, vt latè probat Thomas Hurtado *in tract. de vero martyrio, lib. de antiquit. chori ecclesiastici.* Contrariam sententiam tamen, scilicet interessentes non psallentes, sed tantùm submissa voce horas canonicas recitantes, suas facere distributiones, docuerunt Caietanus *in summa, verbo Horæ Canonicæ,* Barbosa *lib. 3. iur. eccles. cap. 18. num. 83.* Barth. à Sancto Fausto *de horis canonicis lib. 3. quæst. 14.* Bonacina, Candidus, Filliucius, & alij congesti ab Hurtado *dict. resolut. 3.* pro quibus faciunt textus *in cap. licet, de præbend.* ibi: *Qui intersunt horis canonicis; cap. vnico, hoc tit. lib. 6.* ibi: *Qui statis horis interfuerint, recipiant.* In quibus iuris locis interessentia tantùm commendatur, non autem vlla psallendi obligatio iniungitur. In hac igitur difficili quæstione dicendum est, attento iuris rigore, veriorem esse primam sententiam, quæ non solùm sub reatu culpæ mortalis, sed etiam sub onere restitutionis distributionum adstringit Canonicos ad psallendum in choro insimul cum alijs, vt euincunt rationes, & auctoritates Conciliorum pro ea adductæ, & concludunt institutionem, & fundationem Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum eam esse, vt Canonici per se psallere, & alia Ecclesiastica obire munera teneantur; ac subinde licet priuatim recitando satisfaciant obligationi recitandi diuinum officium, & consequenter illud iterum recitare non teneantur; minimè tamen satisfaciunt officio, & debito chori, & propterea iustitiam commutatiuam offendunt, & ad restitutionem tenentur, vt post Caietanum, & alios docet P. Suarez *d. cap. 12. num. 8. & 10.* facit canon 18. Concilij Senonensis anni 1527. *Nemo ibidem cum horæ in communi cantantur, legat, vel dicat priuatim officium; nam non solùm officium, quo obnoxius est, subtrahit, sed & alios psallentes perturbat.* Et verum esse absque dubio agnoscunt etiam posterioris sententiæ auctores in Ecclesijs, vbi viget statutum, vt canonici per se ipsos psallere teneantur, vt post Monetam *quæst. 2. à num. 28.* profitetur Cenedus *num. 13. in fine,* dictis locis. Licet autem stricto iuris rigore vera sit hæc resolutio, contraria tamen obseruanda est in his Ecclesijs, in quibus viget consuetudo, aut statutum, vt Canonici tantùm choro intersint, & faciant, vt Capellani, & Cantores canant, & psallant, & reliqua exequantur munera, vt facilè admittunt Doctores posterioris sententiæ, atque etiam plures, qui primam sequuntur, vt constat ex Zecchio, & Petro de Nauarr. *num. 222.* Azor. *quæst. 6.* Gratian. *num. 522.* Suarez *num. 11. & 13.* Cenedo *num. 12.* & post Bernardinum Sandoual *de diuin. offic. cap. 16.* prosequuntur, & fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciunt Sebast. Cæsar, & Thomas Hurtado *vbi proximè.*

Secundò sciendum est, posse Episcopum in sui seruitium habere duos Canonicos Ecclesiæ suæ, qui licèt non 6
residideant, possunt fructus suarum præbendarum acquirere, & retinere. Concilium Palentinum *anno 1322. can. 8. Canonici Ecclesiarum socij suis Episcopis assistentes, non debent absentes ab Ecclesia reputari, idemque iure prouisum est, ne eis dum in seruitio Episcoporum fuerint, beneficiorum suorum redditus subtrahantur,* vt probant Gratian. *disc. forens. c. 166.* Azor *2. p. instit. lib. 7. c. 4. q. 3.* pluribus relatis Barbosa *de potest. Episc. alleg. 53. num. 144.* quod procedit, quamuis in Ecclesia adsit statutum iuratum, atque per Romanum Pontificem confirmatum, vt Canonici, qui non resident, fructus suarum præbendarum non lucrentur: & licet in præsenti textu non exprimatur quot Canonicos possit Episcopus secum habere: cùm tamen apertè statuatur *in cap. ad audientiam 15. hoc tit.* vt duo possint eligi, ideò dicendum est, Episcopum duos Canonicos secum habere posse. Nec est audiendus Barbosa *in dicto cap. ad audientiam, num. 4.* dum accipit textum illum de Ecclesia Cathedrali, præsentem autem decisionem de Collegiali, cùm etiam in hoc textu agatur de Canonicis Ecclesiæ Cathedralis: igitur, quia Canonici illi commensales, qui sunt in seruitio Episcopi, fructus præbendarum suarum lucrantur. Nec contrarium probatur *in dicto c. ad audientiam,* in illis verbis: *Qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ seruitio;* quasi in illis copulatiuè requiratur, vt simul Canonici illi absint à choro pro seruitio Ecclesiæ, & Episcopi; quę est vis copulatiuæ, vt illustrat Barbosa *de dictionibus c. 93. nu. 2.* Nam verba illa non sunt generaliter accipienda in quacunque Ecclesia, sed tantùm specialiter in Ecclesia Meldensi, vbi statuto iuramento firmato non erat exceptus casus, cùm Canonici abfuissent ob seruitium Ecclesiæ, vel Episcopi: & attenta ipsa constitutione, ait Pontifex, non censeri absentes Canonicos illos, qui in seruitio Episcopi sunt, & per consequens Ecclesiæ suæ fuerant; nisi accipere malis coniunctiuam illam &, pro disiunctiua, ex principio legis *sæpè, ff. de verb. signif.* Idem de Canonico inseruiente Principi resoluit, & fundat Valenzuela *dicto Concilio 4.*

Tertiò sciendum est, victualia manualia, seu distribu- 7
tiones ecclesiasticas tantùm præstari Canonicis pro ipsa quotidiana interessentia diuinis officijs; vnde nec consuetudine introduci potest, vt absentes pro eo tempore, quo diuinis officijs non intersunt, eas percipiant, *c. vnic. hoc tit. lib. 6.* licet consuetudine introduci possit, vt fructus suarum præbendarum ipsi absentes lucrentur, *cap. cum omnes 6. de constit.* Ratio huius discriminis prouenit ex natura distributionum, quæ talis est, vt tantùm diuinis officijs interessentibus debeantur, *dicto cap. vnic.* ibi: *Et tantùm residentibus tribuuntur.* Vnde contra earum naturam consuetudo irrationabilis præscribi non potest, & licèt tam fructus grossæ præbendarum, quàm etiam distributiones designentur in stipendium clericalis officij, illi tamen deferuntur mediante titulo beneficij, quo ius conceditur ad eos percipiendos ad suam alimoniam, eo quòd ad officium clericale seipsos deputarunt, iuxta regulam textus *in cap. cùm secundùm, de præbend. cap. vlt. de rescript. in 6.* ac proinde non sequitur, fructus ipsos inspe-

De residentia canonicorum.

De Canonicis inseruientibus Episcopo.

Quis increm. distributiones.

inspecta primæua natura sua, & ipsorum deputatione, ad hæc, vel illa onera sustinenda fuisse principaliter institutos, quamuis prædicta onera veluti illis annexa, subire teneantur; & legitimè puniri priuatione ipsorum fructuum, & alijs pœnis proximo commentario relatis, si onera illa non impleuerint, vt tradit Nauarrus *de horis canonicis cap.7.num 36.* At verò distributiones quotidianæ, quia tales sunt specialiter, & inspecta natura sua institutæ fuerunt, vt interessentibus diuinis officijs debeantur, vnde consuetudo in hac specie tanquam contra naturam, seu substantiam actus improbatur *in dicto cap. vnic. hoc tit. in 6.* adhuc tamen in eadem constitutione referuntur à Bonifacio VIII. certi casus, in quibus absentes lucrantur distributiones quotidianas. Primus est propter infirmitatem, ob eam enim etiam non interessentes choro eas lucrantur. Trident. *sess. 22. de reform. cap. 3.* & meritò, cùm seruire intelligantur ægroti qui curantur; quoniam cùm seruire cupiant, infirmitate impediuntur, *l.4.§. Stichus, ff. de statulib.* & ideo interim nutriendi sunt, *l. in rebus, §. possunt, ff. commodati*: notauit Barbosa *in select.* in præsenti. Quatenus tamen infirmitas grauis æstimanda sit, exponunt Hurtado *d.*
6 De Canonicis seruientibus Episcopo. *resol.3. subresolut.8.* Moneta *2. part. de distribut. quæst.6. num.12.* Infirmitati iungenda est ætas senilis, veluti octuagenaria, vt probat Narbona *de ætate, anno 80. quæst.8.* necessitas etiam sufficiens causa est, vt absentes à choro percipiant distributiones; quæ necessitas adest, quando ex interessentia in choro timetur graue damnum vitæ, famæ, aut fortunæ: & ob eandem rationem eas lucrantur iniustè excommunicati, carcere detrusi, aut in exilium missi, vt docent Suarez, Vazquez, & alij, quos refert & sequitur Hurtado *sub dicta resol. 8. per totam.* Item ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem absentes distributiones lucrantur, quia hi præsentes potiùs, quàm absentes dici possunt, *l. quæsitum, §. vlt. ff. de fundo instructo.* Quæ tamen dicatur euidens Ecclesiæ vtilitas, latè exponit Hurtado *resolut. 11. per tot.* Priuilegio tandem absentes nonnulli lucrantur distributiones quotidianas, veluti Inquisitores, & alij actu inseruientes in ipsis tribunalibus, qui non solùm fructus suarum præbendarum, verum & distributiones, manualia, anniuersaria, & quascunque alias obuentiones, quæ inter præsentes diuiduntur, percipiunt, ex Bullis Innocentij VIII. Pauli III. Pij V. & Vrbani VIII. quarum meminerunt Cenedus *quæst. 1. num. 28.* Garcia *de benef. 3. part. cap.2. num.356.* Thomas Hurtado *de resid. resol. 3. subresol.9.* qui *subresol. sequenti*, id extendit, etiamsi contrarium a fundatore anniuersarij cautum sit. Idem procedit in Auditoribus sacræ Rotæ, ex bulla Clementis VII. quam referunt Barbosa *de potest. Episcopi, alleg. 53. num. 35.* Sarauia *de iurisd. adiunct. quæst. vlt.* Item eas lucrantur collectores Cameræ Apostolicæ, Subcollectores, Aduocati Fiscales, & Notarij, alijque in causis spoliorum Intendentes, ex bulla Sixti V. edita 8. Maij, anno 1590. docent Hurtado *vbi suprà*, Fragoso *tom. 2. de regim. christ. lib. 10. disp. 23. §. 2.* Nec obstat parem vim habere priuilegium & consuetudinem, *cap. duo simul, de offic. ordin. cap. super quibusdam, §. præterea, de verb. sign.* latè Felinus *in cap. accedentes, à num. 6. de præscript.* Couar. *lib. 1. variar. cap.10. num.14.* sed consuetudine introduci non potest, vt absentes percipiant distributiones quotidianas, *cap. vnic. hoc tit. in 6.* Igitur nec priuilegij virtute possunt absentes eas lucrari. Nam respondendum est, principium illud iuris procedere data paritate rationis; in præsenti verò casu magnum dari discrimen inter consuetudinem, & priuilegium; quia scilicet quando priuilegium conceditur contra naturam alicuius actus a lege instituti, quædam causæ cognitio solet præcedere, vbi agnoscitur natura ipsius rei, *capit. requisitus, vers. nisi rigor, 1. quæst.7.* quæ omninò cessat in consuetudine contra naturam rei introducta; quare non decebat hanc vim consuetudini deferre, prout in similibus casibus denegatur, *cap. Massana, de elect. cap. clerici, de iudicijs*, cum alijs.

Vnde apparet vera ratio decidendi, nam cùm in quolibet, quantumcunque fauorabili priuilegio percipiendi integrè fructus præbendæ, aut beneficij in absentia, non comprehendantur distributiones quotidianæ, *cap. licèt, de probat. cap. fin. de Magistr. cap. 2. de priuil in 6. cap. fin. de rescript. eod. lib.* ideò nec existentes in seruitio Episcopi possunt eas lucrari. Huius autem principij ratio prouenit ex natura ipsarum distributionum, quæ tantum interessentibus horis, & officijs diuinis debentur, non propter beneficium, sed ob assiduam illam interessentiam. Vnde licèt Canonici absentes, qui in seruitio Episcopi existunt, suos faciant fructus præbendarum, non tamen lucrantur distributiones, quia appellatione fructuum non continentur; vnde non imputantur in valorem præbendæ, nec ex eis subsidium soluitur. Valenzuela *consil. 4. num. 140.* Accedit defectus voluntatis in concedente priuilegium; nam non creditur Pontificem priuilegio comprehendere voluisse distributiones cum damno, & præiudicio tertij, siquidem in illis locum habet ius accrescendi, & decrescendi; vnde portiones absentium præsentibus acquiruntur, in quorum dispendium non creditur R. Pontificem priuilegium absentibus concedere, nisi expressè distributiones exprimat, vt in gratijs concessis Inquisitoribus, & eorum Officialibus, Auditoribus sacræ Rotæ, & Collectoribus Cameræ Apostolicæ: quare cùm priuilegio concesso in seruitio Episcopi existentibus non exprimatur, vt tales Canonici absentes distributiones lucrentur, ex defectu intentionis in concedente, rectè in præsenti docetur inseruientes Episcopo tales distributiones non acquirere. 8 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat difficultas suprà expensa; nam omnia in ea adducta euincunt, absentem ex iusta causa haberi pro præsente, quod verum est quoad fructus & alias obuentiones, quæ residentibus in propria Ecclesia debentur, & præstantur ratione beneficij: vnde cùm distributiones, seu manualia non dentur ratione beneficij, sed propter quotidianam interessentiam diuinis officijs; ideo absentes, qui iuris fictione pro præsentibus habentur, distributiones non lucrantur, licèt fructus percipiant, ex ratione differentiæ supra adducta. Præsenti assertioni opponi possunt textus *in cap. cùm in diuersis, de priuileg. in 6. cap. vlt. de rescript. eod. lib. cap. ex eo 34. de elect. eod. lib. cap. olim, de verb. signif.* quorum interpretationes dabimus *in c. licèt, de præbend.* 9 Dissoluitur difficultas.

CAPVT VIII.

a Cœlestinus III.

EX parte vestra nostro Apostolatui fuit reseratum, quod licèt dilectus filius N. *b* Cenoman. Archidiaconus sit Ecclesiæ vestræ Decanus, tamen quòd in partibus Gallicanis *c* sibi potiùs habitationem elegit iam per annorum *d* decem spatium, vestra Ecclesia ipsius præsentiam habere nequiuit. Quia igitur nolumus, vt eadem Ecclesia Decani officio defraudetur, vniuersitati vestræ per A. s. m. quat. Archidiacono memorato scribatis, vt Ecclesiam vestram visitare dignetur, & suum ibidem, vt Decanus, officium debeat exercere. Quod si fortè vocatus venire noluerit, eligendi Decanum, qui præesse vestræ Ecclesiæ valeat, & prodesse, ex tunc vobis concedimus liberam facultatem.

NOTÆ.

1 a COelestinus.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* addendum tamen est, Capitulo Magdeburgensi, vt notauit Cuiac. in præsenti. Archidiaconus enim N. Cenomanensis, de quo in præsenti, tempore Cœlestini nostri erat simul Decanus Magdeburgensis maioris Ecclesiæ, & Innocentius III. successor Celestini illi indulsit, vt possit residere in Archidiaconatu, & Decanatum simul retinere constituit, ibi: *Gerentes erga te piæ compassionis affectum, personam tuam cum omnibus, quæ in præsentiarum rationabiliter possides, sub B. Petri, & nostra protectione suscipimus, specialiter autem Decanatum ipsum Magdeburgensis Ecclesiæ, sicut ipsum iustè, ac pacificè possides, deuotioni tuæ auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus, mandantes, vt quod per te non poteris adimplere, per idoneum vicarium exequaris. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. 6. Kal. April. P. N. anno 11.* Vnde ex dispensatione Pontificia ipse N. retinebat simul Archidiaconatum, aliàs iure communi vtramque dignitatem retinere non poterat, *cap. ad hæc 13. de præbend.*

b *Cenomanensi.*] De qua Ecclesia nonnulla congessi *in cap. 5. de rescript.*

c *Gallicanis.* Vbi consuetudine introductum erat, vt posset quis diuersas dignitates in diuersis Ecclesijs obtinere, vt refertur *in cap. cùm non ignores, de præbendis.*

d *Annorum decem.*] Non quia desideretur tam diuturna absentia ad priuationem beneficij, seu præbendæ; sed potius ita de facto contigit, vt *in c. 2. hoc tit.* refertur, per quinquenium Cardinalem abfuisse à parochia propria; & *in cap. qualiter*, sequenti dicitur, Archiepiscopum Ragusiensem per quadriennium abfuisse. & Innocentius III. *lib. 1. epist.* scribit Cisterciensi, & Tullēsi Abbatibus, quod moneant Thesaurarium Byzantinum, quod resideat, aliàs si per biennium absuerit, alium substituant. Et si dicas, quomodo potuerit Decanus iste citari à Capitulo, cum inferior in superiorem, vel par in parem non habet imperium, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* Respondeo cum Panormitano *hic*, omnia gesta in præsenti casu auctoritate Celestini fuisse firmata, alias Capitulum non posset ad electionem procedere. Potest tamen Capitulum monere suū Prelatum absentem, vt resideat, *cap. qualiter, hoc tit.* quanquam enim non possit eum citare, vel punire, potest tamen eum requirere, seu vocare; non tamen per eam requisitionē constituitur Prelatus in mora, nisi à superiore legitimo admoneatur; nec interim, dū à superiore non priuatur Ecclesia, in qua nō residet, potest Capitulū aliū eligere Prælatū, vt notarunt in præsenti Hostiensis & Alexāder de Neuo. 2

CAPVT IX.

Innocentius III. a *Capitulo Ragusino.*

QValiter Archiepiscopus vester temeritate propria recessit ab Ecclesia Ragusina, nec iam vltra quadriennium expectatus redierit; per litteras nostras etiam reuocatus, vestra vniuersitas plenè nouit, cùm sæpiùs apud nos deposuerit is super hoc querelam, & vobis concedi postulaueritis licentiam eligendi. Nos autem expectantes, diutiùs duximus expectandum, si fortè reuerteretur ad cor; & ad Ecclesiam suam, quam taliter reliquerat, remaneret. Nolentes igitur, quod diutiùs Ecclesia ipsa Pastoris maneat solatio destituta, disc. v. per A. s. m. atque præcipimus, quat. nisi forsitan iam redierit, vos post mensem à receptione præsentium personam vobis idoneam in Archiepiscopum eligatis, & electionem vestram nobis curetis quamcitiùs præsentare.

NOTÆ.

a RAgusino.] Ita etiam legitur *sub hoc tit. cap. 1. in 3. collect.* Ragusinensis Ecclesia fuit Archiepiscopalis in Sclauonia, Metropolis Illyrici, habens suffraganeas Ecclesias Stanensem, Bosonensem, Tribuniensem, Biduanensem: refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacra, ad finem, fol. 81.*

CAPVT X.

Idem a *Constantinopolit. Patriarchæ.*

INter quatuor animalia. *Et infrà*: De clericis autem, qui Ecclesias, vel præbendas sibi concessas, sine iusta, & necessaria causa, tuo præsertim non accedente consensu, in hac deserunt *b* nouitate, hoc tibi duximus respondendum, quod postquàm congruo tempore fuerint expectati, nisi redierint ad illas, possunt eis iustè priuari, dummodò non sint iusto impedimento detenti.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam habetur *in 3. collect. sub hoc tit. c. 2.* epigraphen autem hanc exposui *in cap. inter, de maioris. & obed.* & integram epistolam retuli *in cap. inter, de cleric. peregrin.*

b *Nouitate.*] Cùm videlicet Constantinopolis capta fuit à Latinis, vt retuli *in dicto cap. inter quatuor*, & fusè narrat Bosquetus *in gestis Innoc. III.*

CAPVT XI.

Idem a *Archiepiscopo Patracensi.*

EX tuæ deuotionis insinuatione recepimus. *Et infrà*: In Ecclesijs autem eorum, qui se fraudulenter absentant, nec ad ipsos valet citatio peruenire, trinæ citationis edictum facias publicari; & non sic curauerint obedire, si vltra sex menses suas deseruerint Ecclesias, vt iuxta canonicas sanctiones eis debeant meritò spoliari. Contra eos quoque, sicut suprà dictum est, etiam procedatur, vt ipsos post suspensionis, & excommunicationis sententias, ad tuam obedien-

dientiam venire compellas. Quod si nec illorum malitia poterit emolliri, eos dil. f. B. tit. sanctæ Susannæ presbyter Card. Apost. Sed. Leg. ab spiritualium administratione remoueat, & quibus possit Ecclesijs de personis idoneis faciat prouideri, & in eos degradationis sententiam non promulget, vt cum eis misericorditer, si expediat, faciliùs agi possit.

NOTÆ.

1 a *Patracensi.*] In hac sexta collectione legitur *Panormitano*, & D. Rochus Pirrho *tom. 1. Siciliæ sacræ, in Ecclesia Panormit.* existimat Innocentium III. in præsenti scribere Parisio Archiepiscopo Panormit. sed veriùs credo, legendum esse *Patracensi*, vnicò, & magno ductus fundamento; nam Benedictus Cardinalis tituli sanctę Susannæ, cuius mentio fit in præsenti, temporibus Innocētij Legatus S. A. degebat in Patracensi Metropoli, non verò in Panormitana, vt ex gestis Innocentij III. statim referendis apparebit. Vnde cum Patracensi Archiepiscopo alloqui Innocentium in præsenti necessariò deducitur. Patras ciuitas, Pausania & Stephano testibus, prius Aroe dicta est, recenseturque inter primas vrbes Achaiæ: sed eiectis Ionibus ab Achaijs, Patreus Preugenis filius, Agenoris nepos, qui ab Amycla & Lacedęmone maiores deducebat, à victo męnium ambitu hanc de suo nomine Patras appellauit. Situs eius est in longissimo Peloponnesi promontorio, ex aduerso Ætoliæ, & Eueni fluminis: maximèque apud antiquos fuit celebris ex martyrio D. Andreæ Apostoli, qui sub Ægea Proconsule apud eam passus est; necnō ex Sede Metropolitana, quā in ea olim fuisse euidēter probat notitia Constantinopolitana prædicta apud Leumclauium; siquidem in eius fine inter Metropoles à Romano Patriarchatu ab ipsis auulsas, Constantinopolitanoque subditas recensetur. Sed longè priùs ad hunc Metropolis gradum, saltem quoad honorem, euectam esse, non leuiter conijcio ex catalogo Metropolitarum, ad quos scripsit Leo Imperator, qui in fine Concilij Chalcedonensis extat, in quo Patracensem Episcopum inter eos videre est. Hunc inter suffraganeos Metropolitæ Corinthiorum, epistolæ synodicæ Achaiæ subscripsisse, non diffiteor: sed quamuis ex hoc satis clarè probetur, eum suffraganeos nō habuisse huius Concilij tempore, nihil tamen obstat, quo minus inter Metropolitas honorarios locum haberet, qui tunc Corinthiorum vero Metropolitæ parebant; & inter eius suffraganeos subscripti vt plurimùm leguntur in Concilijs. Burgundio huius ciuitatis Archiepiscopo rescribit Innocent. in præsenti, cuius electionis historiam ex gestis ipsius Innocentij III. refert Bosquetus *in notis ad ipsum, lib. 1. epist. 26.* in hæc verba: [Interim quidam natione Burgundio, electus in Archiepiscopum de Patras, super Prouinciam Achaiæ vniuersam, ad Apostolicam Sedem accessit. Pro quo nobilis vir Guillelmus Campanien. Princeps Achaiæ, & Canonici Sancti Andreæ de Patras humiliter supplicabant, vt ipsum eis in Archiepiscopu Summus Pontifex concedere dignaretur, remittendo ipsum confirmatum, consecratum, & palliatum. Quod qualiter super hoc facto processit, ipsius litteræ manifestant Constantinopolitano Patriarchæ transmissæ, Inter quatuor, inquit, animalia, quæ super Apocalypsin Ioannis in medio sedis, & in circuitu existere describuntur, scilicet aquilà cæteris præponatur, ipsa tamen alijs antecessit. Quod cùm per huiusmodi sancta Romana Ecclesia designetur, quæ visitato vocabulo, Sedes Apostolica nuncupatur; & per quatuor animalia, videlicet leonem, vitulum, hominem, atque aquilam, intelligantur quatuor Patriarchales Ecclesiæ, videlicet Hierosolymitana, Antiochena, Alexandrina, Constantinopolitana, quæ in medio sedis tanquam filiæ continentur in sinu matris, & in circuitu sedis, fortiter in obsequio, Domino præparantur. Licet Constantinopolitana Ecclesia inter cæteras est præcipua dignitate, vt sicut Constantinopolis est noua Roma, sic Constantinopolitana Ecclesia secunda est à Romana, prælata per Magistram cæteris sororibus suis, priuilegio dignitatis: vt secundum euangelicam veritatem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Nos qui gratia Redemptoris ipsam Constantinopolitanam Ecclesiam ad Apostolicę Sedis obedientiam, tāquā ad sinum reduximus matris suæ, priuilegium dignitatis ipsius intendimus integrum conseruare, ne inde nascantur iniuriæ, vnde iura nascuntur. Et ideò, licèt dilectus filius Nobilis vir. Vv. Campanien. Princeps totius Achaiæ prouinciæ, & Canonici sancti Andreæ de Patras, nobis instanter & humiliter supplicarint, vt dilectum filium A. electum sancti Andreæ de Patras, ad Sedem Apostolicam accedentem, quem ijdem Canonici in Archiepiscopum Ecclesiæ vnanimiter elegerant, eis concedere dignaremur; & quod circa personam illius factum fuerat, approbantes, ad eos cum pleno remitteremus honore. Volentes tamen sic eorum petitiones admittere, vt alijs iura sua nequaquam subtrahere videamur: de communi fratrum nostrorum consilio, quod per eosdem Canonicos factum est, tanquam minus canonicè procuratum, cùm & ipsi minùs canonicè fuerint instituti, non duximus approbandum; sed necessitate pariter, ac vtilitate pensata, postquam de veritate negotij, & statu terræ per iuramenta sociorum ipsius electi effecti fuimus certiores, de potestate nobis à Domino in B. Petro concessa, ipsum eiusdem Ecclesię Pastorem constituimus & rectorem, administrationē sibi plenariam, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concedentes, & indulgentes insuper ad cautelam, vt a quocunque Catholico Episcopo se faciat, cum necesse fuerit, in presbyterum ordinari. Licèt autem de plenitudine potestatis, quam habemus à Domino disponente super Ecclesias vniuersas, ipsum ad Ecclesiam eandem consecrationis munere, ac honore Pallij potuissemus insignitū remittere, quia sic te vocauimus in partem sollicitudinis, quod nobis retinuimus plenitudinem potestatis; nec facimus cuiquam iniuriam, cum vtimur iure nostro. Volentes tamen tibi, cui Ecclesia de Patras noscitur esse subiecta, in tua maximè nouitate deferre, ipsum ad te duximus, remittendum, vt a te, vel alio de mandato tuo, in Archiepiscopum consecratus, & palliatus, habeat te, post Romanum Pontificem, & patrem præcipuum recognoscat. Dilecto filio Benedicto tituli sanctæ Susanæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato nostris dantes litteris in mandatis, vt ea quæ præmisimus circa personam ipsius, appellatione remota faciat adimpleri. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipientes mandamus, quatenus ipsum consecrationis munere, ac honore Pallij, non differas insignire, ne propter tuum quod absit, defectum ad nos cogatur habere recursum.]

COMMENTARIVM.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Clerici non residentes in suis beneficijs, prouendis, si admoniti, & citati non resideant, priuantur ipsis beneficijs.* Probant textus *in cap. placuit* 2. 21. *q.* 2. *cap. peruenit* 28. *de appell. cap. si quis Presbyter, cap. si quis in clero* 7. *q.* 1. & alij congesti supra commentario primo. Illustrant vltra congestos in præsenti a Barbosa, & suprà laudatos in dicto commentario primo, Azor. 2. *p. instit. lib.* 7. *cap.* 6. *q.* 4. Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *n.* 131. Solorzanus *de iure Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 43. Scortia *in select. Pontif. constit. theor.* 152. *epit.* 102. plures congesti ab Hurtado *to.* 1. *de resid. Pastor. resol.* 2. Rota apud Vrrutigoyti *dec.* 1041. vbi declaratur huic textui non derogari quoad formam iudicij per Tridentinum, *sess.* 23. *de reform. c.* 4. — 2 Cōclusio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgi potest: In præsenti specie contra clericum absentem, nec residentem procedi debere per excommunicationem, suspensionem, similesque censuras, *cap. si quis* 1. & 2. *cap. non oportet* 7. *q.* 1. quæ praxis obseruanda præscribitur ab Innocentio *in hoc cap. ex tuæ, §. contra.* Ergo non debet statim clericus contumax in nō residendo beneficio priuari, contra textum *in cap.* 1. *de iudicijs.* Secundò difficilis est hæc assertio, dum per eam docetur, clericum absentem esse citandum, & per legitimum tempus expectari debere; nam in notorijs iuris ordo est ordinem iuris non obseruare, *cap. quoniam, de filijs presbyt. cap. ad nostram, de iureiur.* Sed cùm clericus abest à propria Ecclesia, notum est, nolle in ea residere: igitur necessaria non est citatio, seu similis monitio. Augetur hæc difficultas ex textu *in c. extirpādæ, §. quia verò, de præb.* ibi: *Alioquin illa se sciat auctoritate huius decreti priuatum:* vbi expressè docetur, clericum non residētē priuatum esse beneficio ipso iure: igitur non est necessaria monitio, vt redeat ad propriam Ecclesiam. Accedit etiam, quia vbi dies certus apponitur, & pœna adijcitur, — 3 Traditur dubitandi ratio.

non datur moræ emendatio, vel purgatio, *l. traiectitiæ, §. de illarum, ff. de obl. & act. l. magna, C. de contrahend. stipul.* sed in præsenti casu clerico non residenti, elapso legitimo tempore, est imposita priuationis beneficij pœna, *d. cap. extirpandæ, §. quia verò.* Igitur etiam post monitionē rediens ad propriam Ecclesiam, nō potest beneficium recuperare.

4 De Pœna priuationis beneficij.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione prænotandum est, clericum non residentem in propria Ecclesia, beneficio priuandum esse, ex iuribus suprà adductis; eamque priuationem faciendam esse post citationem, si adhuc non compareat intra terminum sibi præfixum. Iason *in l. si ex legati, num 14. de verb. obl.* quia dies in ipsa monitione adiecta, interposita interpellat pro homine, *c. potuit, de locato*, etiam ignorante, *l. ad diem, ff. de verb. obl.* licèt interpellatio tantùm constituat in mora debitorem scientem, *l. quod te mihi, ff. de rebus creditis*; in die enim à iure assignata non potest dari vlla ignorantiæ causa; in interpellatione verò ab homine facta nescit debitor quando interpellandus sit; quo modo exponendi sunt textus *in cap. licèt, de elect. in 6. l. Celsus, ff. de arbitris, l. si quis post tres, ff. si quis cautionibus, l. qui Romæ, §. Flauius, ff. de verb. obl.* docent Gifanius, Duarenus, & Cuiac. *in l. in insulam, ff. de verb. obl.* Contra Prælatos igitur, vel beneficiarios absentes iure communi attento hoc modo proceditur, vt si absens citari non possit, quia est in loco valde remoto, vel non tuto, tribus edictis citabitur, ex præsenti textu; nec sufficiet vna citatio peremptoria, cum agatur de pœna priuationis beneficij, iuxta textum *in cap. constitutionem, de sent. excom. lib. 6* Si autem notum sit vbi degat, citatio personalis desideratur, *cap. ex parte, cap. final. hoc tit.* hodie tamen hæc citatio non est necessaria, sed sufficit absentem citari per edictum, iuxta formam præscriptam in Concilio Tridentino *sess. 23. de reform. cap. 1.* & si ita citatus venerit, iustamque absentiæ causam allegauerit, priuari beneficio non debet, *cap. inter, hoc tit.* quia vbi non datur contemptus, non datur pœna, *l. Pater 17. ff. de condit. & demonstr.*

5 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima difficultas suprà expensa, pro cuius solutione animaduertit Panormitan. in præsenti, quod licèt pœna ordinaria non residentis, sit beneficij priuatio, tamen Episcopus potest omittere eam pœnā, & incipere ab excommunicatione, vel suspensione, *cap. placuit 21. quæst. 1.* & si adhuc contumax fuerit in residendo, priuari debet ipso beneficio, ex suprà traditis. Nec secunda difficultas obstat; nam licèt notoria sit absentia Prælati, desideratur adhuc citatio, seu monitio; quia non ita notoria est eius contumacia, siquidem ex iustis causis, & à iure approbatis potest abesse à propria Ecclesia; vnde monetur vt veniat intra certum tempus, easque proponat, ne si fortè ex iusta aliqua causa absit, inauditus proprio beneficio spolietur: probat Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap. 25. num. 42.* Difficilius est augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. cap. extirpandæ, §. quia verò*: pro cuius solutione varia iuris Interpretes adduxerunt. Garcia *de benef. 3. p. cap. 2. num 138.* existimauit, in eo textu referri nouam Concilij Lateranensis sanctionem, qua sublatæ, & antiquatæ sunt præsentes decisiones. Sed hæc solutio apertè conuincitur *ex cap. final. hoc tit.* cuius auctor est Gregorius IX. qui floruit post dictum Concil. Lateranense, & docet clericum non residentem spoliandum esse: Ergo quia ipso iure non est priuatus. Aliter Lotherius *lib. 3. de re benefic. quæst. 27. num. 47.* distinguit priuationem beneficij ab eius pœnæ executione, ita vt ad priuationem non sit necessaria vlla monitio, quia ipso iure fit, & contingit, *ex dicto cap. quia verò*; at verò exequutio ipsius pœnæ, quia facienda est per sententiam declaratoriam, iuxta textum *in cap. cùm secundùm, de hæretic.* necessaria est monitio, nec pœnam priuationis admittit Lotherius æqualiter in omnibus beneficijs, sed tantum in illis, in quibus desideratur residentia à iure diuino, exceptis Episcopatibus, cùm nulla reperiatur lex ecclesiastica, quæ Episcopis non residentibus pœnam priuationis ipso iure imponat. Sed hæc interpretatio conuincitur ex ipsis iuribus, quibus adhibetur, videlicet ex præsentibus, *cap. inter, cap. ex tuæ*, vbi agitur de beneficijs parochialibus, vt ex eorum littera constat, & adhuc ab Innocentio III. exigitur monitio. Accedit, nam si iuxta Lotherium monitio hæc tantùm fieret ad executionem pœnæ, non expectaretur per sex menses possessor beneficij, vt si residere velit, beneficium retineat; sed statim priuandus erat beneficio: igitur quia talis monitio non solùm fit ad exequutionem pœnæ, sed ad ipsam priuationem faciendam. Thomas Hurtado *de resid. dicta resol. 2.* affirmat *in d. §. quia verò*, non excludi monitionem, quam in præsenti exigit Innocentius; sed textum illum esse accipiendum præcedente monitione. Verùm ijs solutionibus omissis magis placet interpretatio Germonij *lib. 1. animad. cap. 17.* qui vt iura hæc componat, affirmat clericum non residentem in sua præbenda, aut beneficio, illo priuari ipso iure, vt in alijs casibus à iure statutis, in quibus hæc priuationis pœna imponitur, vt *in cap. 1. de cleric. coniug. c. cùm ex ea, de elect. in 6.* Sed discrimen agnoscit inter beneficiarios præsentes, & non residentes, & inter absentes; ita vt præsentes, & non residentes, ipso iure beneficijs priuentur absque vlla monitione; absentes verò prius monendi sunt, quia possunt abesse ex iusta causa, quam si probauerint coram Episcopo, beneficio priuandi non erunt; quæ distinctio magnopere conuenit decisionibus sub hoc titulo à Raymundo compilatis, in quibus agitur de beneficiarijs absentibus, qui necessariò monendi sunt, cùm in eis non reperiatur notoria voluntas non residendi, vt in illis, qui cum præsentes sint, residere nolunt. Nec tandem obstat vltimum augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti casu non expectatur absens per sex menses, vt mora purgetur, sed vt allegata, & probata iusta absentiæ causa, priuatio beneficij cesset, quæ est pœna non residentis sine causa.

CAPVT XII.

Idem a *Altissiodorensi Episcopo*.

TVæ fraternitatis discretio postulauit. *Et infra*: Quæsiuisti præterea, vt cùm interdum Canonici, quibus studiorum gratia est indultum, vt in absentia sua fructus percipiant præbendarum suarum, accepta licentia, se ad villas transferant, vel castella, in quibus nullum est, vel minùs competens exercitium studiorum; vtrum præbendarum suarum fructus sint talibus conferendi? Ad quod breuiter respondemus, eis qui huiusmodi fraudem committunt, cùm fraus, & dolus nemini debeat patrocinium impertiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

NOTÆ.

1 ª ALtissiod.] Ita etiam legitur *in 3. collect. sub hoc tit. cap. 4.* De Ecclesia Altissiodor. & Guillelmo eius Prælato, cui in præsenti rescribit Innocentius, nonnulla notaui *in cap. 14. de præsumpt.* & commentarium huius textus dabimus *in c. licèt, de præbend.* vbi de priuilegio percipiēdi fructus ab absētibus causa studiorū, plenè agemus.

CAPVT XIII.

Honorius III. *V. Præposito de* a *Valerijs*.

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod tempore, quo Præposituram de Valerijs recepisti, præstitisti de facienda residentia, quæ *b* ligia nuncupatur, in Ecclesia sancti Martini Turon. in qua præposituram eandem obtines, *c* iuramentum: præstito insuper iuramento, promittens quod homines, & iura ipsius Præposituræ *d* manuteneas, & defendas. Cùm autem prosequendo præposituræ iura residere interdum in Ecclesia memorata non possis, de iuramento super ipsa residentia præstito metuens, prouideri tibi super hoc à nobis humiliter postulasti. Nos verò dicimus, quod si te non absentando in fraudem, Præposituræ tuæ iura fideliter prosequaris, quum ex hoc censeri debeas residens, periurium non incurris.

NOTÆ.

1 a V. *Præposito de Valerijs*.] Ita legitur in quinta compilatione Honorij, edita à Cironio, *sub hoc tit. cap.* 1. idest, Præfecto, seu Præsuli de Valerijs, Ecclesiæ S. Martini Turonensis: hoc enim nomen à ciuili politia ad ecclesiasticam transijt; & Præpositi Ecclesiarum Præsules appellari cœperunt, Gaufridus *lib.* 1. *epist.* 12. ibi: *Dictum est mihi, quod Hugo Præpositus Carnotensis Ecclesiæ*. Iuo Carnot. *epist.* 98. ibi: *Causam, quam aduersus te habet prædictus Gaufridus de præpositura*. Notarunt Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 54. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp.* 12. §. 4. *&* 5. & nonnulla adduxi *in cap.* 1. *verbo Præpositus, de tempor. ordin.* Ecclesia autem hæc D. Martini à B. Perpetuo Turonicæ Sedis Præsule constructa fuit, in eaque translatum eiusdem Sancti corpus, vt ex Seuero Sulpitio refert Cironius *in notis ad hunc textum*: plura de Ipsa Ecclesia referunt Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. cap.* 14. Yepes *in chron. D. Benedicti, anno* 552. *cap.* 2. Copinus *lib.* 2. *de sacra polit. tit.* 6. *num.* 14.

2 b *Ligia*.] Hæc verba omissa sunt à Raymundo, sed apprimè explicant obligationem residentiæ, quam Honorius ligiam dixit, vt significaret residentiam continere integram deditionem, & totalem subiectionem. Ligia enim est obligatio standi semper à partibus Domini, cui promittitur. D. Bernardus *epist.* 320. ibi: *Nam illa die filij Petri Leonis omnes humiliauerunt se ad pedes Domini Papæ, & facti sunt homines eius ligij, & iurarunt ei ligiam fidelitatem*. De Roberto Siciliæ Rege, qui se Romano Pōtifici ligium spopondit, refertur *in Clement. Pastoralis, de re iudic.* & Matthæus Parisius *in vita Offæ primi*, ait: *Offano filio suo vnigenito ligiam fecerunt fidelitatem*. Latè illustrat Meursius *in Glossario, verbo Ligios*, Gerardus Vossius *de vitijs sermon. l.* 3. *cap.* 20. Vnde Honorius refert, Præpositum de Valerijs promisisse residentiam ligiam, id est integram, & totalem, vt præstant vassalli Dominis suis, iuxta tradita à Vossio *vbi proximè*; beneficiarij enim, & cæteri Præsules debent assiduè residere in proprijs Ecclesijs, *cap. ad hæc, de præbend.* Vnde in eis dicuntur collocati, 7. Synodus *can.* 15. assidui, *cap. ad hæc, de præbend.* & plerumque incardinati, vt notauit Cironius in præsenti.

3 c *Iuramentum*.] Id enim, quod cuiusque officijs, ac muneris est, ex statuto, vel praxi Ecclesiæ iuramento firmari potest; vnde quia residentia in propria Ecclesia officio pastorali annexa est, ideò iuramentum de residentia canones exigere permittunt; nec dubium quin ordinum functiones, & habitus clericalis gestatio, vel alia huiusmodi, quæ ecclesiasticis legibus sancita sunt, iuramento promitti possint, ac debeant, si consuetudo vigeat, vel statutum Episcopi id exigat, eo modo, quo castitas ordini ecclesiastico ex lege annexa, in Subdiaconatus susceptione voueri dicitur; iuramentum enim susceptę obligationis potest esse vinculum, & in legum custodiam, ac munimentum adhiberi; quia sicut pro veritate indaganda, ita pro iustitia munienda iuramentum exigi potest. Facit Nouella 6. Iustin. *cap.* 1. licèt pro rebus, quæ tacitè, aut expressè non veniunt in ipsa ordinatione, iuramentum exigi non possit absque simoniæ labe, *cap. dilecti, de maiorit. & obed.* agnouit Gofridus Vindocin. *lib.* 2. *epist.* 11. docuit Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. §. 7. Etiam ab ordinatis, seu promotis iuramentum de obseruandis omnibus Ecclesiæ canonibus exigi non debet, propter periculum periurij. Synodus Cabilon. 2. *cap.* 13. ibi: *Dictum est de quibusdam fratribus, quod eos, quos ordinaturi sunt, iurare cogant, quod digni sint, & contra canones non sint facturi, & obedientes sint Episcopo, qui eos ordinat, & Ecclesiæ, in qua ordinantur: quod iuramentum, quia periculosum est, omnes vna inhibendum statuimus*. Potest tamen simile iuramentum de canonibus obseruandis, ab ordinatis, vel promotis ad ecclesiastica beneficia exigi, quando per tale iuramentum intenditur disciplinæ ecclesiasticæ finis, & munerum gradus, vel beneficij suscepti implementum; non tamen, vt qui ita iurauit, teneatur sub periurij reatu omnes Ecclesiæ canones seruare: quo modo accipiendum est Concil. Tolet. 11. *can.* 10. iuncto Hallierio *vbi suprà*, §. 6. *in fine*.

4 d *Manuteneas*.] Plerumque enim tempore ordinationis, aut institutionis in propria Ecclesia iuramento promittitur indemnitas rerum ipsius Ecclesiæ, iuxta formam præscriptam in Pontificali Romano, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes, non vendam, nec donabo, neque impignorabo; nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiā cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quadā super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo*. Hanc autem promissionem iuramento firmatam, non ab omnibus Prælatis instituendis, sed ab eis tantùm, qui de dilapidatione suspecti sunt, exigi debere probat Hallierius *d. sect.* 7. ex textu *in cap. de Siracusanæ.* 28. *dist.* vbi ab eo, qui vxorem, & liberos habebat, tale iuramentum Pelagius exigit, propter timorem dilapidationis, quia liberorum causa credebatur Episcopum illum bona Ecclesiæ dilapidaturum fore. Nec nouum est vt iuramentum ob aliquam suspicionis causam ab aliquibus exigatur, quod ab alijs non præstatur, vt *in cap. cùm in Ecclesijs, de maiorit. & obed.*

COMMENTARIVM.

5 FVit olim prauus mos non residendi, tam altè infixus in animis Pastorum, & Curatorum, vt cautum sit in Capitularibus Caroli, & Ludouici filij, *lib.* 5. *tit.* 108. secūdùm editionem Friderici Lindembrogij, vt presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundùm canones, antequam ordinētur, promissionem stabilitatis loci illius faciant. Hæc residentia erat magis præcisa, ideòque ligia appellatur ab Honorio III. in præsenti; & licèt iuramentum adimplendū sit in specifica forma, non per æquipollens, *c. ad nostram, el.* 1. *de iurtur.* & absens pro negotijs Ecclesiæ non videatur adimplere propriè præceptum residendi, cùm non lucretur distributiones quotidianas, iuxta supra tradita *in c. de cętero*; tamē adhuc certū est pro residēte haberi, ideòque eum fructus proprij beneficij lucrari, *c. cùm dilectus, c. ad audientiā, hoc tit.* & nouo iure etiam distributiones, *ex c. vnic. hoc t. t. in* 6. in certis casibus, quia residentia non ita districtè petenda est, vt beneficiarius semper, & continuò stet in loco beneficij, *c. nunquam, de consecr. dist.* 5. *l. foramen, ff. de seruit. rustic.* & ita licet iuramentum debeat impleri in specifica forma, tamen potest per æquipollens adimpleri, consentiēte parte, in cuius fauorem præstitum est, vt probat P. Suarez *tom.* 2. *de relig. tract. de iuramento, lib.* 2. *c.* 37. vnde cùm iuramentum in præsenti specie fuisset præstitum de residendo in Ecclesia S. Martini Turonensis pro Præpositura, quam in Ecclesia Præpositus de Valerijs obtinebat, & respiceret tantùm fauorem ipsius Ecclesiæ, vbi residere debebat, ideò absens pro eius iuribus tuendis, ac defendendis plenè, & verè adimplet iuramentū præstitum de residendo in ipsa Ecclesia sancti Martini. Neque enim testitudinis more Ecclesiæ hærere debet qui iurauit residere, quāuis ligiā residentiā promisisset. Episcopus autē absens à propria diœcesi, etiam causa vtilitatis propriæ Ecclesiæ, vel Reipublicæ, nō fruitur priuilegio alterna iuę, Gonzalez *ad re-*

gul.8.glos.43.n.84 Garcia *de benef.p.5.cap.1.§.10.* Moneta *de optione, cap.3.* Barbosa *de potest. Episcopi, 3.p. alleg. 53.n.34.* Gratianus *discep.cap.166.n.13.* Immò etsi tantùm per tres dies absfuerit pro toto illo mense, alternatiua vti non potest. Germonius *de indult. Cardin.§.volumus, num. 21.* Barbosa *vbi suprà, num.63.*

C A P V T XIV.

Idem a *Capitulo Metensi*.

CVm dil. f. Magister Otho *b* scriptor noster, Canonicus Ecclesiæ vestræ grata nobis iugiter impendat obsequia, & non minùs si sit absens, quàm præsens, eidem Ecclesiæ vtilis habeatur, vniuersitatem vestram rogandam duximus & monendam, per Ap. vob. scripta mand. quatenus eidem in nostro seruitio commoranti, ob reuerentiam Apostolicæ Sedis & nostram, annuatim fructus præbendæ suæ integraliter assignetis, satisfacientes sibi congruè de subtractis: non obstante consuetudine, quæ super hoc contra absentes Canonicos inter vos dicitur emanasse, cùm familiares nostri, qui circa nos se *c* obsequiales exhibent vniuersis, minori non debeant prærogatiua gaudere, quàm vestrum singuli, quorum negotia per ipsos sæpiùs promouentur.

N O T Æ.

1 a M*Etensi.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap.2.* Metensis Ciuitas, vulgo *Metz*, principalis est Galliæ Belgicæ, in qua olim sedem habebant Reges Galliæ Orientalis, vt refert Yepes *tom.2. chron. D. Benedicti, cent.2. anno 632.* habuit Episcopalem Cathedram iam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem primus ipsius Episcopus fuit sanctus Clemens, sancti Petri discipulus, & sancti Clementis Papæ patruus cognomento Flauuius, vt refert Bucelinus *tom.1. Germaniæ sacræ, fol.35.*

2 b *Scriptor.*] Temporibus Innocentij III. iam Romæ fuisse scriptores, seu scribas litterarum Apostolicarum, constat *ex cap. dura, de crimin. falsi;* eorum originem refert Polydorus Vergilius *de inuent. rer. lib.8. cap.2.* illis verbis: *Ab initio fuerunt scribæ, qui litteras scriberent Apostolicas paruo, vel nullo pretio, secundùm illud Saluatoris præceptum, Gratis accepisti, gratis date.* At deinde Ioannes XXII. collegium Scribarum Apostolicorum primus numero distinxit. Priuilegia ipsorum, & collegium refert Cohelius *in nat. Cardin. cap.24.*

c *Obsequiales exhibent.*] Facit Cassiodorus *lib.1. epist.* 3
1. ibi: *Idcircò præsenti iussione decernimus, vt domus Patritij Agnelli ad Africam discedentis, qui regnum petens alterius, nostris est vtilitatibus seruiturus, saluis legibus, tua tuitione valletur, ne violentos cuiusquam impetus, subtracta domini defensione, patiatur. Peruiæ sunt enim semper iniurijs facultates absentium, & quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum peruadentis de persuasione terrere. Ideòque Celsitudo vestra, quam votum pium est habere vicinam gentis, erigat humiles, eripiat opprimendos; & quod potestatibus rarum est, proficias cunctis, qui vniuersis celsior inueneris.*

C A P V T XV.

a *Meldensi Episcopo*.

AD audientiam nostram te significante peruenit, quod cùm in Meldensi Ecclesia quædam sit *b* constitutio inita, iuramento vallata, & auctoritate Sedis Apostolicæ confirmata, vt videlicet eius Canonici, qui per sex menses non resederint in eadem, suarum priuentur fructibus præbendarum, illis dumtaxat exceptis, quos infirmitas proprij corporis excusaret, siue ad Apostolicam Sedem accedere, vel in eius seruitio contigerit detineri, quosque peregrinationis labor, aut studia traherent litterarum; Decanus, & quidam alij Canonici Meldenses occasione constitutionis huiusmodi Canonicos in tuo seruitio commorantes, præbendarum suarum priuare fructibus moliuntur. Vnde cùm tibi plurimùm expediat aliquos Canonicorum ipsorum in tuo seruitio retinere, nobis humiliter supplicasti, vt super hoc necessitati tuæ Apostolicæ dignaremur prouisionis moderamine prouidere. Volentes igitur constitutionem moderari prædictam, vt dicta Ecclesia fructum sentiat ex eadem, & tu per eius abusum dispendium non incurras; præsentium auctoritate decernimus, vt duo ex Canonicis Ecclesiæ memoratæ in tuo seruitio existentes, suarum fructus *c* integrè percipiant præbendarum, cùm absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesiæ seruitio commorantur.

N O T Æ.

1 a M*Eldensi.*] Ita etiam legitur *in cap. fin. hoc tit. in 5. compil.* de Ecclesia Meldensi nonnulla notaui *in cap. 1. de constit.*

b *Constitutio.*] De his statutis, seu constitutionibus Ecclesiarum, & quatenus Canonicos ligent, egi *in cap. cùm omnes 6. de constitut.* 2

c *Integrè.*] Exceptis distributionibus quotidianis, iuxta adducta *in c. de cætero,* vbi textum hunc exposui, *hoc titulo.* 3

C A P V T XVI.

Gregorius IX. *Patriarchæ* a *Antiochiæ Ap. Sedis Legato*.

CVm ad hoc sint Ecclesiastica beneficia deputata. *Et infra:* Sanè nobis innotuit, quod Ecclesia Antiochena multis ex seruitoribus eius absentibus est ferè destituta ministris. Vnde mandamus, quatenus non obstantibus Apostolicis indulgentijs, & prædecessorum tuorum licentia, absentes Canonicos, & *b* assisio reuoces ad residendum in Ecclesia supradicta; & si non venerint, tu de ipsorum beneficijs, dum absentes fuerint, ipsi Ecclesiæ facias congruè deseruiri, in vtilitatem eiusdem quod ex præfatis beneficijs superfuerit conuertendo.

NO-

NOTÆ.

1 a ANtiochiæ.] De Patriarcha hoc Antiocheno, & eius ditione nonnulla notaui *in c.1. de trãslat. Epis.*
b *Assisios.*] Assisij alio nomine *Mansionarij*, sunt illi, qui in Ecclesijs Cathedralibus assiduè, & veluti permanenter officium canendi in choro, diuinaque officia celebrandi habent, quorum mentio fit *in cap. si quis Episcoput 1. q. 1.* qui canonicis inferiores sunt, ab eisque regulariter differunt in stallo, choro, & voce in Capitulo; dicunturque vulgari nomine, *racioneros*: docent Alberic. *in dictionario, verbo Assisij*, Selua *de benef. p. 1. q. 2. nu. 47.* Zecchius *num. 2.* Petrus Gregor. *à num. 11.* Azor. *c. 9. & 10. lib. 6. inst. tom. 2.* Cæsar *de Eccles. hierarch. q. 2. proœm. n. 12.* licèt Cuiacius in præsenti velit, assisios esse Capellanos choro inseruientes, valdeque differre à mansionarijs, qui Paranonnarij dicuntur *in l. 46. C. de Episcop. & cleric. can. 2. Synodi Chalced.* & huiusmodi portionarios esse de Capitulo, in eoque vocem habere, si in ipsa erectione Ecclesiæ caueatur, probat Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap. 4. nu. 9.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si patitur Ecclesia ministrorum defectum, priuilegiati super absentia per subtractionem prouentuum beneficij residere coguntur.* Quæ assertio singularis est in iure, probari tamen per argumentum potest *ex c. quæris, de ætate & qualitate*, & alijs infrà referendis. Illustrant Gregorius Lopez *in l. 4. glossa 6. tit. 5. p. 1.* Petrus Gregorius *in tract. 6. de const. & benefic. c. 7.* & alij congesti à Barbosa *hic*.

3 Impugnatur traditorum assertio. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgi potest: Indultum à iure beneficium non est alicui auferendum, *regul. Indultum, de reg. iur. in 6.* nec potest Ecclesia venire contra factum proprium, *l. post mortem, ff. de adopt.* vel dicere iniustum factum superioris, *l. liberto, ff. de obsequijs*. Sed si absentes à propria Ecclesia ex iustis causis coguntur residere in ea, aufertur beneficium indultum, & Ecclesia venit contra factum proprium: Ergo sustineri potest præsens decisio, Accidit, nam absentes à proprio beneficio, coguntur in eo residere sub pœna priuationis beneficij, vt probaui *in cap. 2. cap. relatum, hoc tit.* Igitur si absentes ob defectum ministrorum cogendi sunt residere, non per subtractionem prouentuum, sed sub pœna priuationis cogendi sunt redire ad Ecclesiam.

4 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, quæ pluribus firmatur iuris principijs. Primò, quia priuilegium concedi non potest in præiudicium diuini cultus, *cap. ex parte, de constit.* nec etiam iuramentum est seruandum, quando incipit esse damnosum Ecclesiæ, *c. sicut, cap. ex litteris, de iureiur. cap. 1. de his quæ fiunt à maiori parte.* Secundò, quia intentio concedentis priuilegium ad hunc casum extendi non debet, *l. si quando, C. de inoffic. testam.* quia credi non potest, quod si concedens à principio similem casum præuideret, tale priuilegium concederet; & sic res peruenit ad casum, à quo incipere nõ poterat, ac per consequens vitiatur, *l. pluribus, §. & si placeat, ff. de verb. obl. l. Granius, §. sed cùm duo, ff. de fideiuss.* Tertiò, quia quælibet concessio semper intelligitur facta, rebus sic stantibus, *l. quod Seruius, ff. de condict. causa data*, ne quis videatur onerari in infinitum, *l. si quis vina, ff. de periculo & cõmodo, l. qui bona, §. si qui, ff. de damno infect.* Quartò, quia priuilegij verba accipienda & interpretanda sunt, vt nullum, aut paruum tertio præiudicium irrogetur, *cap. cùm dilecti, de donat. l. Mercatus, C. de emancip. liber.* Quintò, quia inspecta regula legis *de ætate, §. ex ea, de interrog. act.* quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. Facit quod dicitur *in l. vt gradatim, §. 1. ff. de muner. & honor.* scilicet, quoties penuria adest eorum, qui Magistratus suscipiunt, immunitates aliquibus concessas infringi; immò & incapacitates tolli, docetur *in l. 3. §. spurijs, ff. de Decur.* illis verbis: *Spurios decuriones creari propter penuriam.* Meritò ergo Gregorius in præsenti statuit, quod si Ecclesia patiatur ministrorum defectum, priuilegiati teneantur residere, quia eo casu cessat tale priuilegium.

Ex hac decidendi ratione, & iuris principijs in ea congestis, lucem accipiunt varia iuris testimonia. Primò textus *in c. suggestum, de decimis, c. quid per nouale, de V. S.* vbi priuilegium non soluendi decimas fratribus Cisterc. concessũ, cessat quatenus incipit esse damnosum Ecclesię, & eius ministris, habita consideratione ad mentem concedentis. Secundò agnoscitur ratio textus *in c. cùm decorem, de inst.* vbi non obstante statuto de certo Canonicorum numero etiã per Pontificem confirmato, prouidetur de fructibus Canonicis vltra numerum receptis, quia aucti erant Ecclesiæ prouentus, & Ecclesia patiebatur ministrorum defectũ; vnde Canonici contra statutum etiam per Pontificem cõfirmatum, ex noua causa venire possunt. Similiter *in c. quantò, de censibus*, docetur obligationem procurandi fratres, quæ ex fructuum vbertate aucta erat, restringi & cessare, si damnum Ecclesiæ sequi incipiat. Faciunt textus *in l. 1. §. illud, ff. de itinere actuque, l. non modus, C. de seruit.* iunctis traditis à Barbosa, & Rodriquez, quos laudat Olea *de cess. iur. tit. 7. q. 3. num. 33.* 5 Expenduntur varia iura.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti specie priuilegium non residendi absentibus ex iusta causa concessum, non reuocatur à Pontifice, qui illud cõcessit, sed potiùs ex eius enixa voluntate cessat pro eo tempore, quo Ecclesia patitur ministrorum defectum; & ita Ecclesia ipsa interpellat absẽtem, vt resideat, quo casu nec ipse qui concessit, contra factum venit, nec propriam concessionem infirmat, sicut *in l. quod est constitum, C. de statu defunctor.* & litigatur contra emancipationem, quia non emancipator, sed alius in iudicio adfuerat. Et *in l. ferno manumisso, ff. de condict. indeb.* seruus, qui accipit pecuniã, non obstante regula textus *in d. l. post mortem, l. eas, C. de transact.* in iudicio repetitur, quia non ipse, sed assertor libertatis litigabat, *ex l. 1. C. de assert. tol. l. 1. C. Theod. de liberal. caus.* Accidit, quia in præsenti casu propter publicam Ecclesię vtilitatem poterat, qui priuilegium concessit, contra factum proprium venire, *ex l. 1. C. de prædijs minor. l. qui inde, C. de agricolis, lib. 11.* Nec obstat augmentũ ipsius dubitandi rationis, nam in præsenti specie non agitur de puniendo absente ex iusta causa, & non residentes quia tũc non erat locus alicui pœnæ, argumento legis *Gracchus, C. ad leg. Iul. de adult.* sed de reuocando absente, vt non obstante priuilegio sibi concesso, in propria Ecclesia resideat: quare non per priuationem beneficij, vt alij sine iusta causa & contumaciter absentes, iuxta textus *in c. 2. c. qualiter, cap. inter, c. ex tuæ, hoc tit.* est reuocandus, sed potiùs per subtractionem prouentuum, & alijs iuris remedijs, argumento textus *in c. 1. de iudicijs*, cum vulgatis. 6 Dissoluitur dubitandi ratio.

CAPVT VII.

Idem. a

CLericos in Ecclesia tuæ iurisdictionis beneficia, quæ residentiam exigunt, assequutos, si ad alterius diœcesim absque licentia tua morandi causa transierint, liceat tibi, si moniti non redierint, dictis beneficijs (nisi excusationem rationabilem ostenderint) spoliare.

NOTÆ.

1 a IDem.] Gregorius IX. videlicet: cui Prælato rescribat in præsenti decretali, non constat, eam tamen exposui *in cap. 2. cap. ex tuæ, suprà hoc tit.*

TITVLVS V.

De Præbendis, & Dignitatibus.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Pictauiensi.*

VT nullus de Clero, siue populo *b* ecclesiastica bona *c* iure consanguinitatis sibi requirat habenda.

NOTÆ.

1 a *Pictauiensi.*] Ita etiam legitur *in cap.1. hoc tit. in 1. collect.* vbi additur, pars capitis *decreuit*, vt etiam habetur *in cap.2. de cohabit. cleric.* sed præsentem canonem non requeriri in Cõcilio Pictauiensi, notarunt Ant. Aug. *in præsenti*, Quintanaduesias *Ecclesiastic. lib.2. nu.1.* sed inter canones huius Concilij editos à Baronio *tom.12. anno* 1100. *n.19.* Seuerino *tom.3. Concil. p.1.* Coriolano *in summa Concil. fol.*489. reperiuntur hæc verba, prout in præsenti referuntur: & quia primus canon ipsius Concilij incipit, *decreuit sancta Synodus*, ideò in dicta prima collectione in epigraphe huius textus, & dicti capitis 2. *de cohabit.* adijcitur, pars capitis *decreuit*, quasi in eis referantur partes ipsius canonis 1. Historiam huius Concilij iam dedi *in cap.1. de ætat. & qualit. cap.1. de filijs presbyt.* vbi alij canones ipsius Concilij referuntur.

2 b *Ecclesiastica bona.*] Cùm veteres glossatores, & classici repetentes ad hunc textum, Concilio ipso Triburiensi, & eius canonibus caruissent, ex coniecturis tantum verum sententiam huius textus inquirentes, in varias diuisi fuerunt sententias. Glossa *verbo Iure sanguinis*, & Hostiensis *hic*, quos sequitur Quintanaduenas *d.2.p. num.9.* existimarunt bonorum ecclesiasticorum nomine in præsenti intelligi ea bona, quæ Ecclesia temporali dominio habet, & alienari prohibentur *in cap. non liceat*, 12. *quæst.2. cap. nulli, de rebus Eccles.* in quibus propter nimiam hæredum Prælatorum Ecclesiæ auaritiam, qui prætextu rerum patrimonialium defuncti bona etiam Ecclesiæ occupabãt, hoc diserto canone opus fuit, etsi iam non ita expressè id cautum esset *in cap. manifesta, cap. sint manifestæ*, 12. *q.1. cap. sacerdotes, c. presbyter*, 12. *q.4.* Sed hæc sententia apertè conuincitur ex rubro, sub quo præsens textus, tam in prima, quàm in hac sexta collectione compilatus reperitur, cùm quilibet textus debeat interpretari iuxta titulum sub quo iacet, *l.2. §. si quid autem, C. de veteri iure, l. Imperator, ff. de in diem addict.* iunctis traditis à Morla *in empor. tit. de legibus*, *q.11. num.24.* notarunt Cuiac. *lib.3. obs. c.38.* pro expositione textus *in l.1. C. de dolo*, Donellus *lib.15. comment. cap.32.* pro illustratione textus *in l. vim facit, ff. de vi & vi.* Vnde si in præsenti canone ageretur de rebus temporalibus Ecclesiæ alienari prohibitis, ex successione non retinendis, potiùs textus hic compilaretur sub titulo *de rebus Ecclesiæ*, quàm sub præsenti rubrica, præcipuè cùm successio alienationis verbo contineatur, *l. hæreditas, ff. de reg. iur. l. legatum 36. l. legatum 40. ff. de legat.2.* Hæc omissa sententia, Ioannes Andreas, Abbas, Decius, Cardinalis & Anania *hic*, Ludouicus Gomez *in praxi benefic. seu regula de infirmis, 1. p. q.2.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib.7. c.7.* & alij congesti à Cenedo *ad Decret. collect.89.* existimarunt bona ecclesiastica in præsenti accipi pro beneficijs ecclesiasticis, ita vt verus sensus huius textus sit, quod nullus ecclesiastica bona, id est beneficia iure successionis sibi requirat habenda; primis enim Ecclesię sęculis sancti Patres in discrimine vitæ constituti virum litteris, & virtute pollentem ostendere solebant populo, post mortem à collegio clericorum sibi in successorem eligendum, vt infrà dicemus; qui prius vsus bono animo inceptus, posteà crescente hominum malitia, in perniciem Ecclesiarum flecti cœpit; siquidem sacerdotes sibi successores non digniores designabant, sed quos ob sanguinis coniunctionem chariores habebant; nec clericorum electio subsequebatur, sed defuncti designatio pro populi electione habebatur, *cap. plerique, cap. Moyses* 8. *q.1.* quod cùm valde absurdum esset, Patres Concilij Pictauiẽsis in præsenti statuerunt, ne ecclesiastica bona, idest beneficia, aliquis iure sanguinis præsumat occupare. Sed etiam hæc interpretatio minùs congrua videtur ex illis verbis præsentis textus; *Nullus de clero, siue de populo*: quæ non solùm ad clericos, sed etiam ad laicos spectant, iuxta textum *in cap. duo sunt*, 12. *q.1.* laici autem incapaces sunt obtinendi beneficia ecclesiastica quocumque modo, *cap. sacrosancta* 51. vbi probaui, *de elect.* Frustra igitur illis prohiberetur successio in beneficijs, cùm ipsi non solùm successione, verùm nec electione ad beneficium admitti possunt. Deinde refragantur illa verba: *Iure consanguinitatis, &c.* si animaduertamus, quod etsi iuxta strictam significationem consanguinitas accipiatur pro quacunque fraternitate, *§. sunt autem, Instit. de legit. agnat. success. l. non epistolis, C. de probat.* quam fraternitatem inter diuersas personas sine vllo sanguinis nexu vinculum ciuile, scilicet adoptio admittat, vt obseruauit Cuiacius *lib.11. obser. c.26.* tamen amplior significatio est consanguinitatis, quæ sanguinis vnitatem dicit, *cap. de affinitate, c. coniunctionis, c. consanguinitas, 35. q.2.* & cùm successiones ab intestato regulariter ob sanguinem deferantur, *l.1. ff. de legit. tutor. princip. Institut. de success. ab intest.* inde deducitur, per illa verba, *iure consanguinitatis*, Patres remouere voluisse successionem ab intestato in bonis Ecclesiæ, quæ admissa prædicta interpretatione, cessabat, cùm potiùs ex electione, & designatione defuncti, quàm ab intestato successor vocaretur. Igitur textus hic non potest intelligi de beneficijs ecclesiasticis. Reijcitur tandem hæc secunda interpretatio ex illis verbis, *Ecclesiastica bona*, quæ de beneficijs accipi non possunt; nam beneficium ecclesiasticum est ius spirituale ministerio adnexum, vt infrà dicemus; iura autem, & bona distinguuntur, quia ius incorporale est, bona autem corporalia dicuntur, *l.1. §. quædam, ff. de rer. diuis.* Vnde hæc hæreditas distinguitur à rebus hæreditarijs, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit. l.2. ff. de hæredit. vel actione*; & per consequens distingui debet beneficium ab ipsis bonis beneficij. Alij autem textum hunc accipiunt, non de beneficijs, aut bonis temporalibus Ecclesiæ, sed potiùs de bonis, quæ beneficiarius intuitu Ecclesiæ ex fructibus sui beneficij percipit, in quibus nec ex testamento, nec ab intestato successorem habere potest iure communi, *cap. fixum 12. q.2. cap. cùm in officijs, de testam. cap.3. de pecul. cleric.* vbi dicemus: quam interpretationem adduxerunt Hostiensis *in præsenti*, Quintanadueñas *lib.2. Ecclesiast. num.95.*

Licèt hæc vltima interpretatio improbabilis non sit, tamen secunda sententia magis præsenti rubro consona Vespertinis nostris Antecessoribus visa est, & mihi facilè probatur ex serie, & verbis huius Concilij Pictauiensis, in quo tantum agitur de beneficijs ecclesiasticis, & clericorum ea possidentium honestate. In primo canone cauetur, ne Episcopi, Presbyteri, Abbates, vel quælibet persona de Clero accipiat Episcopatum, beneficium, vel Abbatiam de manu laici, & statim canone sequenti cauent Patres, ne prędictas dignitates quisquam per pecuniam acquirat; & statim aiunt: *Item vt nullus de clero, siue de populo bona ecclesiastica iure consanguinitatis sibi requirat habenda.* Igitur cum in duobus prioribus canonibus actum esset de beneficijs ecclesiasticis non obtinendis de manu laici, aut per pecuniam, necessariò verba huius textus, quæ sequuntur, exaudiri debent de eisdem beneficijs ecclesiasticis, præcipuè cùm Patres vtantur dictione illa, *item*, quæ est continuatiua, & repetitiua qualitatum præcedentis orationis, vt *in l. item, ff. de procurat. l. item eo-* 3 Amplectitur secunda sententia.

rum

rum ff. quod cuiusque vniuers. Illustrat Barbosa *de dictionibus, dict.* 185. Nec hac secunda sententia retenta, obstant difficultates, quas aduersus eam expendebamus. Non prima deducta ex illis verbis, *nullus de clero, siue de populo*; quia licet verum sit laicos incapaces esse beneficij ecclesiastici, vt laté probaui *in dicto c. 51. de elect.* tamen possunt præsentari, & eligi ad beneficium, vt intra tempus à iure assignatum ad ordines promoueantur; vnde in præsenti textu prohibent Patres, vt non solùm clerici, qui actu capaces sunt beneficij ecclesiastici, verùm nec laici, qui propter aptitudinem possunt eligi, & præsentari ad beneficium ex designatione defuncti, iuxta corruptelam suprà relatam, beneficium ecclesiasticum possint retinere. Nec obstat secunda difficultas deducta ex illis verbis, *iure consanguinitatis*; nam licèt cùm agitur de successione defuncti, ius consanguinitatis pro iure intestati accipiatur, §. *cæterùm, Instit. de legit. agn. success. l. si spurius, ff. vnde cognati*; tamen in præsenti pro quolibet modo succedendi accipitur, videlicet hæreditario, vel ex designatione, aut nominatione defuncti, iuxta textus *in c. Moyses, c. Apostolica, 8. quæst. 1.* Nec tandem vltima difficultas obstat, deducta ex illis verbis, *Ecclesiasticu bona*; nam licèt propriè riter bona à iuribus differant, tamen plerumque bona iura significant, ex generali illa denominatione, scilicet, quod beatos nos faciant, & dominis suis prosint, quam tradit Vlpianus *in l. bonorum 49. de V. S.* Et rectissimè iura, & actiones comprehenduntur, quia non paruam vtilitatem afferre solent, *l. rem 51. ff. de acquir. rer. domin. l. bonorum 49. l. bonorum 208. ff. V. S* iunctis traditis à Fornerio, Gedeo, & Gentili in eodem textu, Pinello *in rubric. C. de bonis mater. 2. p. num. 5.* Barbosa *in l. si constante, § fin. ex num. 2. ff. solut. matrim.* iuxta quam generalem acceptionem Patres in præsenti Ecclesiastica beneficia bona dixerunt, aut quia constant ex Ecclesiasticis, aut quia prosunt possessoribus, eosque beatos reddunt.

4 c *Iure consanguinitatis.*] Videlicet ratione, seu affectione sanguinis, aut iure successionis legitimo, vel hæreditario: in alijs autem casibus plurimùm interest, an successio deferatur iure sanguinis, an hæreditario; quæ enim deferuntur iure hæreditario, tantum hæres institutus capit; quæ verò iure consanguinitatis deferuntur, illis competunt, qui iure sanguinis succedunt, etiamsi hæredes non instituantur, vt probant Valascus *de iure emphyt. quæst. 50. num. 3.* Tiraquellus *de primog. quæst. 40. à num. 15.* pluribus relatis Molina *lib. 2. de primog. cap. 8. num. 6.* qui de feudis, maioratibus, & iurepatronatus Ecclesiastico laté agunt; quod & in iure libertorum procedit; nam ius illud in bonis liberti competens, iure sanguinis defertur. Chumacero *select. iuris cap. 1. num. 5.* vnde libertus operas debet præstare filijs patroni, non autem eius hæredibus extraneis, *l. patronus 22. §. libertus, l. operarum 27. de oper. libert.* & si plures sunt filij, pro æqualibus portionibus præstantur, etiamsi ex inæqualibus instituti sint, *l. vt iurisiurandi, §. 1. ff. de in repatron.* nisi operæ sint fabriles, in quibus stipulatio interposita attenditur, *l. fabriles 6. ff. de oper. libert.* Similiter ius successionis in bonis liberti, filijs iure sanguinis defertur, non vt hæredibus, sed vt filijs, *l. filij 9. ff. de iurepatron. l. patroni 39. ff. de bonis libert.* Nec obstat quod filij exhæredati, ab ea successione remouentur, *l. si ex personis 10. § Iulianus, l. quod si pater 31. ff. de bonis libert. l. 11. ff. de Carbon.* adeò vt tacita exhæredatio, quæ ex præteritione militis inducitur, eundem effectum habeat, *l. si patronus 12. in princip. ff. eod. tit.* Cui ne obstet textus *in l. Paulus 47. §. vlt. ff. eod. tit.* videndi sunt Costa *in l. Gallus, §. & quid si tantùm, 1. p. num. 54.* Cuiacius *lib. 14. obseru cap. 5.* Valentia *tom. 3. tract. 3. cap. 4. num 26.* & dicendum est ex traditis à Chumacero *suprà, num. 13.* Costa *de patruo & nepote, 2. p. num. 12.* quod licèt exhæredatus filius iura filij retineat, & in familia testatoris maneat, priuatur successione libertorum, quia parentibus permissum est filios exhæredare, vt eo metu illos in pietatis officijs sibi debitis facilius contineant. Cum ergo filij exhæredationem meruerunt, æquum est per huiusmodi exhæredationem eos priuari, non solùm successione patris, verùm & libertorum, etiam auitorum, quamuis iure sanguinis talis successio deferatur patrono, eius filijs, & nepotibus, propter pietatem sibi debitam, argumento legis *liberto 9. ff. de obseq.* Sicut enim filij paternam pietatem demeruerunt, sic & alijs commodis, quæ propter pietatem illis debebantur, priuantur. Vnde prouenit, quod si exhæredatio vt iniusta irritetur, filij iuspatronatus plenum retineant, *d. l. si patronus, §. si quis.* Idem procedit si filij bona mente, vt plerunque fit, *l. multi 18. ff. de liber. & posthum.* exhæredati sunt, quia tunc non excluduntur à tali successione, *d. l. patronus 12. § si quis non malo, d. l. Paulus 47. in princip. & §. vlt.* iuxta communem interpretationem. Similiter etiam ex eadem ratione, si filij exhæredati in eodem gradu substituti sunt, non arcentur à prædicta successione, *d. l. si patronus, §. si Patroni.* Potiori etiam ratione, si filij se abstinuerint ab hæreditate paterna, successionem libertorum retinent, *l. filij 9. de iurepatron.* quia talis successio iure sanguinis illis defertur; quo casu accipiendus est textus *in l. si operarum 29. ff. de operis lib.* iuncto Cuiacio *lib. 16. obs. cap. 4.* Igitur (vt ad institutum redeamus) quamuis in ijs, & alijs casibus plurimi intersit, iure sanguinis, an hæreditario successio deferatur; at in præsenti casu, cùm de improbanda successione agitur, non solùm successio iure sanguinis, quæ ab intestato dicitur, damnatur, verùm & successio hæreditaria, atque illi similis, quæ prouenit ex nominatione, aut designatione defuncti, ob rationem consanguinitatis, vel dilectionis; qui est casus proprius huius canonis, vt suprà probaui. Vnde meritò titulus successionis in beneficijs generaliter irritatur, *in cap. Episcopo 3. & 4. cap. plerique 5. 8. q. 1.*

COMMENTARIVM.

Ex præsenti canone iuxta suprà traditam interpretationem communiter sequens deducitur assertio: *In beneficijs ecclesiasticis non succeditur iure sanguinis, vel hæreditario.* Probant eam textus *in can. 76. Apost.* ibi: *Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes.* Et *c. Moyses, c. Apostolica, & ferè per totum 8. q. 1. c. accepimus, de pactis, c. ex transmissa, in fine, c. ad extirpandas*, vbi plura congessi, *de filijs presbyt. c. ad hæc, de decimis, cap. Consuluit, de iurepatron. c. qui in aliquo 5. dist. 51.* Hilarius Pontifex *epist. 1. cap. 3.* ibi: *Nec Episcopalis honor hæreditario iure præstetur, qui nobis sola Dei nostri benignitate confertur.* D. Isidorus *lib. 2. de ecclesiast. offic. c. 9.* ibi: *Alij successores filios, vel parentes faciunt, & conantur pectoris Præsulatus relinquere dignitatem, cùm hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Iosue de alia tribu elegit, vt sciremus Principatum in populo, non sanguine deferendum, sed merito vitæ.* Lucius III. cuius verba extant post Concilium Lateranense, *p. 14.* ibi: *Consulere decreuisti, de quibus personis intelligendum sit, vnum alteri in Ecclesiasticis beneficijs non succedere debere, vtrum scilicet de sacerdotibus, & eorum filijs duntaxat, an de alijs quibusdam personis. Nouerit is ergo, quod ad ecclesiastica beneficia nullum secundùm canones admittendum credimus, nisi ex electione canonica vocatum.* Ill. liber. Cenoman. *ep. 4.* *Audiuimus autem, & vltra quàm credi possit, admirati sumus, in vestra matre Ecclesia hæreditario iure canonias obtineri: perniciosa hæc, & exhæredans hæreditas.* Trid. *sess. 25. de ref. c. 7.* alia iuris testimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. iuris Pontif. lib. 4 tit.* 75. Crespetius *in summa, verbo Benef. nullus per successionem.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Quintanadueñas, *lib. 2. Ecclesiast.* Boetius Epon. *tom 3. qq heroic. tit. 1. num.* 13. Chopinus *lib. 2. sacr. pol. tit 2. num. 16.* Mancinus *sacri iuris controu. tit. 13.* & *genial. cap.* 177. Espenceus *ad D. Paulum, lib 2. digres. c. 21. per totum*, Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. epist.* 48. Petrus Gregor. *de elect. c. 7.* & *lib. 42. syntag. c. 7.* Cresolius *lib. 2. mystag. c. 5.* Iul. Lauor. *lucubr. tit. 4. de elect. c. 3.* Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. disput. 1. §. 5.* Vighel. *in meth. iuris can. fol.* 33. Coriolanus *in summa Concil. in Synodo Roman. sub Bonifacio II.* Marquez *in gubernator. lib. 2. c. 3.* Hurtado *de resid. tom. 1. de resid. Pontif. resol. 1. c. 3.* Barbosa *de potest. Episcop lib. 1. tit. 1. c. 3.* Ioann. Dartis *de benefic. p. 4. §. 1.* P. Marcha *lib. 6. concord. c. 7.* Theophil. *tom. 12. tract. mala è bonis, lib. 2. sect. 1. cap. 3. fol.* 144 5 Conclusio probatur.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: In omnibus officijs, & dignitatibus, etiam summis sceptris, potiorem esse successionem, & electioni esse præferendam, plura suadent; illud enim est in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ sint, & quietæ, sed plerumque seditionum turbinibus obnoxiæ, cum is ferè semper contemnatur qui à priuata fortuna obrepsit ad dignitatis insignia; nec caret inuidia qui ex æqualibus repentè cæteris præest. Accedit omnium ferè gentium consensus, quarum legibus sancitum est, vsuque receptum, vt Regnorum, Ducatuum, Comitatuum successores, 6 Impugnatur traditio assertio.

fores, non suffragijs optimatum, aut populi in comitijs eligantur, sed filij parentibus, aut propinquis propinqui iure sanguinis succedant, vt latè probant auctoritatibus, & rationibus politicis P. Menochius *lib. 1. polit. cap. 6.* Cochier *lib. 1. polit. cap. 22.* Marquez *in guberu. lib. 2. cap. 3.* Salcedo *de regim. Princip. lib. 4. cap. 1. disc. 43.* Medera *de Moaareb. cap. 4.* Simanchas *de repub. lib. 3. cap. 5.* Lypsius *lib. 2. ciuil. doctrin. cap. 4.* Igitur in beneficijs etiam, & dignitatibus Ecclesiasticis præferenda est successio iure sanguinis electioni. Augetur hæc difficultas, vt de sacerdotio tantùm, & diuinis ministerijs agamus, ex exemplo sacerdotum veteris legis, & religionis Gentilium; apud Hebræos enim sacerdotium, in quo legis gratiæ sacerdotium præfiguratum fuit, iure hæreditario ex Aaron ad filios eius & cæteros descendentes deferebatur, iuxta illud Exodi *cap. 1. Aaron, & filios eius applicabis*: non tamen omnes admittebantur, sed tantùm masculi ex masculis descendentes ex stirpe Aaronica. Vnde Moses Maimonides *ad illud Numeror. cap. 18. Alienigena, siue extraneus non miscebitur vobis*, ait: *Extraneus, seu alienigena hic est, quisquis non fuerit ex semine Aaronis, idque ex masculis, secundum id quod scriptum est Leuitici c. 1. vers. 18. Et disponent filij Aaron. Et cap. 3. vers. 8. Adolebunt filij Aaron. Filij Aaron, & non filiæ Aaron.* Idem Maimonides *cap. 4.* Amuk dasch, ibi: *Mortuo Rege, aut Pontifice, aut alio quouis in dignitate perpetua constituto, loco eius substituitur filius eius, aut is, qui inter hæreditario est proximus; nam quisquis in hæreditate anteferendus est, etiam is in defuncti dignitatibus est anteferendus, modò eiusmodi fuerit, vt locum eius cum sapientia suppleat, aut saltem cum timore, tametsi sapientia sit dispar, secundùm id quod scriptum est Deuteron. 17. 20. de Rege: Ipse, & filij eius in medio Israel. Animaduertendum est inde, regnum esse hæreditariam, atque hoc etiam ius est in vniuersis dignitatibus, quæ sunt in medio Israelis, vt qui ia earum aliquam fuerit nactus, is eam non sibi solùm, sed & posteris suis retineat.* Vnde sacerdotium in ea lege iunctum erat cum primogenitura, ita vt iure sanguinis in filios transiret, vt ex *d. cap. 19. Exodi*, probat Marquez *vbi suprà, fol. 219.* Bellarmin. *tom. 2. controu. lib. 5. de cleric. cap. 6.* Seldenus *de succes. Hebræor. lib. 1. cap. 2.* Apud Gentiles iure successionis sacerdotia deferri refert Cicero, & ex eo Catancus *in notis ad Plinium, lib. 6. epist.* licèt frequentiùs iure electionis, vel à populo faciendæ, vel à Collegio sacerdotum crearentur sacerdotes, ex traditis à Rosino *lib. 3. antiquit. cap. 8.* Igitur etiam in lege gratiæ in beneficijs iure sanguinis successio admitti debet. Augetur secundò hæc difficultas ex facto D. Petri, quod refertur *in cap. si Petrus 8. q. 1.* cùm enim se morti proximum agnosceret, conuocatis fidelibus, sic eos affatus est: *Clemens, tanquam qui omnibus præesse te noueris, singulos prout poteris iuua, & singulos releua, qui & singulorum onus, & sollicitudinem portas.* Refertur *in cap. Clemens 8. quæst. 1.* & ipse Clemens *in cap. Simon Petrus 8 quæst. 1.* ait: *In ipsis diebus, quibus vitæ finem sibi præsciuit, apprehensa manu mea repentè consurgens in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado.* Quo exemplo forsan ducti varij Ecclesiæ Prælati, successores sibi designarunt in suis Cathedris, vt Theotegnus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus Anatolio Philosopho, & Theologo laudatissimo manus imposuit, illum sibi successorem destinans, vt referunt Eusebius *sacræ histor. lib. 7. cap. 32.* Nicephorus *lib. 6. cap. 36.* Similiter Alexander Alexandriæ Præsul, cùm moreretur, successorem destinauit Athanasium, vt tradit Sozomenus *lib. 2. cap. 17.* etiam Athanasio in cathedram successit Petrus, cuius designationem ratam habuerunt Coepiscopi, Clerus, & Primarij populi, vt tradunt Theodorus *lib. 4 cap. 20.* Nicephorus *lib. 11. cap. 26.* Similiter etiam de alijs ex tripartita, & Nicephoro, idem tradit Chopinus *lib. 1. de sacr. pol. tit. 2. num. 17.* Igitur quia in beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis non est improbata successio.

7 Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, certum esse, Christum Dominum suæ prædicationis tempore victum accepisse vnà cum suis Apostolis ex his, quæ à fidelibus, pijsque personis subministrabantur; vnde Dominus Apostolis præcipiebat, vt nihil possiderent, non argentum in zonis, non duas tunicas haberent. *Matthæi in cap. 10. vers. 9. Lucæ cap. 9.* nec soliciti essent de crastino. *Matthæi cap. 6. vers. 31.* immò venderent omnia, in pauperesque distribuerent. *Matthæi cap. 19. &* 20. quod Apostoli, & primi

De origine bonorum Ecclesiæ.

Christiani diligenter obseruarunt, dum communem vitam agentes, omnia ad pedes Apostolorum deferebant, vt pro necessitate cuiusque distribuerent, *cap. 4. Actuum Apostol. cap. dilectissimis, 12. quæst. 1.* vnde vna omnium communis vita erat, aut saltem de communi fidelium promptuario, & collectis omnes viuebant: quare ipso primo sæculo Ecclesiæ, prædia, & alia immobilia assignabantur Ecclesijs matricibus, vt ex eorum annuis redditibus fidelium communitati consuleretur. Pius Papa *in epist. missa anno 147. ad Italos*: & Vrbanus Papa anno 223. misit epistolam decretalem ad vniuersos Episcopos, qua statuit, vt oblationes fidelium relinquantur Ecclesijs matricibus dispensandæ per Episcopum, tenor illius est: *In exordio Ecclesiæ fideles vendebant sua, & tradebant Apostolis; tunc videntes sacerdotes summi, & alij, atque Leuitæ & reliqui fideles, plus vtilitatis afferri posse, si hæreditates, & agros, quos vendebant, Ecclesijs, quibus præsidebant Episcopi traderent, eo quòd ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quàm futuris temporibus plurima & elegantiora ministrare possent fidelibus communem fidem ducentibus, quàm ex pretio eorum, cœperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesijs tradere, & de sumptibus eorum viuere. Ipsæ verò res in ditione singularum parochiarum Episcoporum (qui locum teneat Apostolorum) erant & sunt vsque adhuc, & futuris debent esse temporibus.* Non leuis tamen hæsitatio est, an clerici & laici ita communem vitam agentes aliquid proprium retinere seu acquirere possint? Et illis priuatum patrimonium habere concessum non esse, suadent textus *in cap. scimus, cap. dilectissimis, §. istius, 12. q. 1.* vbi refertur, omnia communia fidelibus fuisse, ita vt aliquid proprium esse nemo diceret. Idem apertius docetur *in cap. nullo 12. quæst. 1. cap. quia tua, cap. expedit, 12. quæst. 2.* Hinc factum est, vt cùm Ananias ex pretio agri proprij aliquid sibi resseruasset, neque integrum communitati fidelium obtulisset, in conspectu omnium mortuus est, *d. cap dilectissimis, §. Ananias.* Accedit quia renunciatio proprij patrimonij communiter viuentibus præcepto diuino imposita erat, iuxta illud D. Matthæi *cap. 19.* ibi: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et *cap. 10.* ibi: *Nolite possidere aurum, neque argentum.* Et *in cap. Episcopus, 12. quæst. 1.* sub voce Apostolorum dicitur: *Habentes victum & vestitum, his contenti sumus.* Et in lege veteri Sacerdotibus, & Leuitis non permittebatur possessionem cum fratribus suis habere, quia Dominus possessio eorum erat. *Deuter. cap. 10. & cap. 18.* Numer. dixit Dominus ad Aaron: *In terra eius nihil possidebitis; ego pars, & hæreditas vestra.* Et Iosue *cap. 13.* ait: *Tribui autem Leui non dedit possessionem, quoniam Dominus possessio eius est.* Quo exemplo Diuus Hieronymus vtens *in c. clericus, 12. q. 1.* dum clericis paupertatis præcepta tradit, ait: *Quamobrem non accipio partem inter cæteras tribus.*

Adhuc tamen verius est, quod etsi fideles communem vitam agentes maioris perfectionis zelo bona propria renunciarent, tamen non ideò incapaces reddebantur aliquid retinendi, seu acquirendi: quæ sententia probatur *ex dicto cap. dilectissimis, 12. quæst. 1. extrauag. cùm inter, de V. S.* & ex ipsis canonibus Apost. facilè deducitur, dum in eis docetur, Episcopum communitati præesse debere, & rebus communibus vti posse casu, quo indigeret, *d. cap. Episcopus, cap. ex his, 12. quæst. 1.* dum enim docetur casu quo indigeret, rebus communibus vti posse, tacitè innuitur aliquid habere potuisse in pattimonio, quod necessitatibus suis non sufficiebat, vt ferè eisdem verbis deduxit Gratianus *in cap. præcipimus, §. cùm ergo, 12. quæst. 1.* Apertius ea sententia docetur *in can. 40. Apost.* relato *in cap. sint manifestæ, 12. q. 1.* illis verbis: *Sint manifestæ res proprij Episcopi, vt potestatem habeat moriens, prout, & quibus voluerit, reliaque adi.* Et *cap. illi autem*, ibi: *Sine peccato possident.* Et *cap. si priuatum, 12. quæst. 1. cap. final. §. final. 16. q. 1.* Qua sententia retenta non obstat textus *in dicto cap. scimus, 12. q. 1.* in quo, iuncta dicta Extrauaganti *Cùm inter nonnullos*, partim asseritur, Apostolos, primosque fideles nihil proprium retinuisse; partim docetur res priuatas iure proprio possedisse. Pro quorum iurium expositione dicendum est, verè primis illis Ecclesiæ temporibus Apostolos, cæterosque Ecclesiæ fideles potuisse aliquid priuatim retinere, & acquirere: sed inspecto charitatis ardore, ex affectu communicandi omnia cæteris fratribus, & fidelibus, nihil proprium retinuisse, sed pro vsu communi Ecclesiæ omnia in communi mensa obtulisse, vt ex ea alerentur. Nec obstant textus *in d. cap. nolo, §. nulli, cap. non dicatis, 12.* 8

Contraria sententia traditur, & probatur.

tis,12.*quæst*.1. qui accipiendi sunt non de quibuslibet clericis,aut Canonicis, sed de Canonicis regularibus , qui licèt antequam profiterentur vitam regularem,possent proprium retinere, *d.cap.nolo* , §.*habere* ; tamen cùm tempore ipsius professionis emitterent verum paupertatis votum , posteà intra claustra vitam regularem agentes nihil proprium retinere,aut acquirere poterant,*d.cap.certè* ,*d.cap. quia nos*.

9 De diuisione bonorum Ecclesiæ.

Postmodùm amplioribus spatijs propagata fide, auctoque non tantùm fidelium, verùm & clericorum numero , aucti etiam fuerunt oblationum prouentus vsque ad Gentilium inuidiam,teste Ammiano Marcel. *lib*. 27. vnde hæc communio dissolui cœpit , & vniuersa Ecclesiæ bona in quatuor partes diuisa fuerunt à sancto Simplicio anno Christi 467. quarum prima Episcopo , secunda fabricæ, tertia clericis,quarta pauperibus assignata est,ita vt clerici ad tertiam partem vocati , singuli pro meritis ab Episcopo portionem acciperent, & ex ea congruam sibi perciperent, *cap.vobis,cap.de redditibus* , *cap.Vulteranæ*, *cap.quatuor*, 12.*quæst*.2.*cap.Præsulam*,16 *quæst*.3. referunt & illustrant Duarenus *de sacris Eccles.lib*.2. *cap*.1. Germonius *de sacror.immunit*. *lib*.3.*cap*.17. Petrus Gregorius *de beneficijs cap*.4.Quintanaduenas *lib*.2.*Eccles.cap*.1. Barbosa *in cap*. 1.& *cap.sint manifestæ*,12.*quæst*.2. Verùm etsi illa communis vita post hanc bonorum diuisionem ferè soluta esset , nonnulli tamen clerici maioris perfectionis sectatores societatem retinuerunt , & ex prædijs communitati assignatis,sibi victum,& vestitum assumebant, qui Canonici dici cœperunt,vel quia canonicè viuerent, vel à canone , idest regula,quam seruabant,*cap.quoniam*, vbi notaui , *de vita & honest.cleric*. Tandem quadripartita illa diuisio prorsus antiquata fuit,nam portio pauperibus assignata , Episcopis tributa est,cum onere alendi pauperes; & portio clericis assignata cessauit,atque loco eius certi, & determinati redditus Ecclesiasticis officijs assignati fuerunt , quibus Ecclesiæ ministri , tanquam rebus proprijs, absque vlla Episcopi auctoritate vterentur , & eos percipiendi ius cum spirituali ministerio coniunctum , generaliter beneficium appellatum fuit; quod nomen inuentum,& assignatio singulis ministerijs facta fuit anno salutis 813. vt colligitur ex Concilio Moguntino celebrato anno 813. & relato *in cap*.1. *de Eccles. ædific*. vbi prima mentio fit beneficij ecclesiastici.Et licèt iam sub Leone Pontifice per annos 796. legatur *in cap.sanctum* 23.*quæst*.4.*cap*.1.*de censib*.peculiares redditus Parochijs assignatos fuisse , non tamen ideò instituta fuisse eo tempore beneficia dicimus , quia redditus illi non pro ministerijs ecclesiasticis , quod proprium est beneficij assignabantur. Prosequuntur altius beneficiorum originem,& principium,Roussel.*lib*.3.*hist.Pontif. iurisd.cap*.1.& *lib*.5.*cap*.1.Dartis *de beneficijs* , *in princip*. Carrier *tom*.2.*digest.sidei.fol*.562. Cironius *ad tit.de pecul. cleric*.

10 Beneficij etymon.

Inde cognoscitur, beneficium , præbendam,& dignitatem in generica significatione pro eadem re accipi debere, vt ex vniuscuiusque etymo sigillatim apparebit ; nam vt à beneficio incipiam , sciendum est moris fuisse apud veteres , illis qui aliquid in bello præclarè gesserant , prædia quædam , & possessiones concedere, vt ea largitione animosiores redderentur , & ministerium sibi commissum rectiùs implerent . Id factum fuisse ab Alexandro Seuero testis est Lampridius , quem alij Imperatores ante Iustinianum sequuti fuerunt , vt patet *ex toto tit*. *C*. *de fundis limitrophis* : refert Alex. ab Alex. *lib* 4. *dier.genial. cap*.18.& hæc quidem prædia beneficia dicebantur , eo quòd beneficium est beneuola actio , gaudium vel honorem tribuens capienti,auctore Seneca *lib*.1. *de benefic.cap*. 6.argumento legis *commodato*,§.*sicut*.*ff.commodati*. Vnde facultates respondendi de iure à Principe concessæ , beneficia dicuntur *in l*.4.*ff*.*de his qui notant. infam.l.Neratius.ff.de rei vind*. notauit Ioannes Bertrandus *in Neratio Prisco* : & qui prædia illa possidebant , beneficiarij dicebantur , quorum meminerunt Plinius *lib*. 10.*epist*. 28. Vegetius *lib*.3.*de re milit*.Cæsar *lib*.1.*de bello Gallico*.Plura congerit de his beneficijs , & beneficiarijs temporalibus Lindembrogius *in Glossar.verbo Beneficium* , *& Beneficiarius*.Hunc ergo morem sequuti Ecclesiæ Patres, possessiones assignatas ministris militantibus in militia cœlesti , beneficia appellarunt , vt docuerunt post scriptores de beneficijs, Fabritium videlicet , Garciam , Lotherium, Ioannem Dartis , & Valensem Quintanaduenas *lib*.1. *Ecclesiastic.* *cap*.1.

11 Traditur præbendæ significatio.

Vt præbendæ significatione agamus , sciendum est , apud veteres moris fuisse diaria & annonas modò militibus , modò Præsidibus prouinciarum præstare ; quod subsidium à verbo *præbere* , vt Accursius legebat *in l. inuiti* 19.*ff.de testibus* , *l.si in aliquem,ff.de offic.Procons*. seu *præbenda* , neutro genere , vt voluerunt Alciatus *lib*.2. *Parerg.cap*.42. Cuiacius *lib*.2.*obseru.cap*.23. præbendam dixerunt Plautus *in Persa*,ibi : *Præbenda ædiles locauere* . Gellius *lib*.15.*noctium*,*cap*.4.Cassiodorus *l*.5. *variar*. *epist*. 39.ibi:*Præbendarum tenor adscriptas,quem nostra diuersis largitur humanitas prouincialibus , suggeritur intolerabilis esse causa damnorum , quando & in species exigitur, & impadeatur eius pretium postulatur*. Vnde virgines , quæ olim in monasterijs cum monialibus seorsim viuebant , præbendariæ dicebantur , quia certis annonis sustentabantur . Eugenius III. in Concilio Rhemensi, *can*.4. ibi : *Sanctimoniales* , *& mulieres,quæ canonicæ vocantur* , *in claustro assiduè permanentes* , *communi refectorio* , *& dormitorio sint contentæ* , *& relictis præbendis* , *& alijs proprijs earum necessitatibus,de communi prouideatur*.Et apud Engelhardum Abbatem *in vita sanctæ Mechildis virginis*, ita legitur : *Filia cuiusdam carnalis erat dæmonium habens* , *cui locum pater impetrauerat in monasterio præbendariæ* , *non sororis*, *sed à sororibus sequestratum* , *& hoc prece* , *non pretio factam*. Quæ verba variè exponunt Pater Cerda *in aduers.sacr.cap*.157.§.3.Ioann.Vossius *de vitijs sermon.lib*. 3.*cap* 37.& alimenta , quæ seruis quotidie præstantur , dicuntur præbita,à Columella *lib*.1.*cap*.8.ibi : *Tantoque curiosior inquisitio patrisfamilias debet esse pro tali genere seruorum*, *ne aut in vestiarijs* , *aut in cæteris præbitis iniuriosè tractentur*.Quæ cibaria dixit Paulus *in l.seruis*,*ff*.*de legat* 3 notauit Cuiacius *in Nouel*.6. quo exemplo Ecclesiæ legislatores ecclesiasticos redditus ministerijs assignatos præbendam dixerunt, quia sacris militibus ab Ecclesia præbentur,*cap.cùm M.de constit.cap.si monachus* 16.*quæst*. 1.siue quia pro modo , & mensura præbebatur , Fulbertus Carnot. *epist*.38. Iuo Carnot. *epist*.219.*Deliberaui* , inquit , *vt darem illis dimidiam præposituram* , *vt fieret inde quotidianus panis* , *quamuis eorum annua præbenda eis sufficiens esse deberet* . Et præbenda non solùm accipitur pro beneficio , sed pro fructibus beneficij , *cap.inter* , *hoc tit.cap. cùm in Ecclesia* , *eod.tit.in* 6. inde præbendarij dicuntur,qui præbendam accipiunt, vt exponitur *in Gemma animæ* , & apud Petrum Damianum in verbis relatis à Ioanne Vossio *d.cap*.37. & Canonici præbendarij dicuntur *in cap.sanctorum* , 70.*distinct*. cuius quidem præbendæ vocabuli in corpore iuris antiquior mentio reperitur *in cap.illi,cap.nulli*,12.*quæst*.1. & temporibus Caroli vsurpatum reperio *in addit.Capitul.lib* 3.*cap*.77.

12 De Canonicis.

Præbendarijs proximi sunt Canonici , immò & præbij; olim enim omnes ,qui iuxta regulam propriam suæ Ecclesiæ viuebant , Canonici dicebantur . Concil. Turon. 2. *can*.20. Aurel.3.*can*.3.notaui iam *in cap. quoniam* 9.*de vita & honest. cleric*. Et licèt Vrbanus II. in Concil. Claromont. *can*. 9.& Arnulphus Episcopus Lexou. *epist. ad Alex. Papam* , præbendam canonicam pro canonia ponant, valde tamen differunt iure communi inspecto ; nam canonica est ius habendi sedem in choro ad canendum,& vocem in Capitulo,proueniens ex electione, seu receptione in fratrem , *cap.in Genesi* , vbi Glossa , *verbo Vel quasi* , *de electione* ; docuerunt Petrus Gregorius *de benef. cap*.10.*num.vltimo*,Moneta *de opt.canon.cap*.7.*num*.6 præbenda verò ex se non habet sedem in choro , nec vocem in Capitulo ; & titulus canoniæ est receptio in fratrem , titulus verò præbendæ collatio . Illustrar Barbosa *de Canonic.cap*.12.*num*.20. Differunt etiam canonia , & præbenda,quia præbenda beneficium est , *cap. dilectus* 19. *hoc tit*. Lotherius *de re benefic.lib*.1.*quæst*.19. *num*.7. canonia verò per se beneficium non est,*cap.final*.§.*in illis*,*de concess.præbend.lib*.6.*cap. in nostra* 32.*de rescript*. ibi : *Aliquando in alijs recepti* , *licèt nondum in eis Ecclesiasticum beneficium sint assequuti* . Vnde sæpè sæpius in volumine hoc legimus canonicos in fratres receptos sine præbenda,*cap.cùm M.de constit.cum vulgatis* ; explicant Cæsar *de Eccles.hierarch. disput*.12.§.6.Azor *lib*.3.*p*.2.*instit.moral.c*.11.*qu*.1. Barbosa *d.cap*.12.

13 De dignitatibus.

Succedit tandem sub nomine beneficij dignitas , quæ si varias habeat significationes , plerunque accipitur pro honoris gradu,*l. cognitionum* 5.§. *existimatio* , *ff.de varijs & extraordinar*. vel pro præcellentia , quam quis habet inter cæteros : hinc seruus dignitatem habere dicitur *in l*.

sed

sed & si quid 15. §. sufficienter, de vsufructu, l. habitatio, §. seruus, ff. de ventre in possess. ex eo quia altiorem gradum in familia habebat respectu ministerij erga alios seruos, cùm eorum ministeria diuersa fuissent, vt in integro libro illustrauit Pignorius *de seruor. offic.* Præfecturam militarem amplissimam dignitatem esse, constat *ex l. finali, C. de comitibus rei milit. lib. 12.* Cicerone *in orat. pro Muræna.* Illustrant Gutherus *lib. 12. offic. dom. ex cap. 1.* Imò & eos, qui stipendia militiæ à Principe acceperunt, dignitatem habere probat Bellonus *lib. 2. obseru. cap. 92.* Vnde quia officia militiæ cœlestis fastigium conspicuum præbent, *cap. ad-uit, de iudic.* rectè dignitates appellantur in præsenti rubrica, in cuius Paratitlis iam id notarunt Germonius, Ciro-nius, Chassaneus, Valensis, & Honorius. Conueniunt igitur in generica acceptione beneficium, præbenda, & dignitas; in qua etiam acceptione, vt omnia comprehendamus, beneficium ita definiri potest: *Vt sit ius spirituali ministerio adnexum, percipiendi redditus ecclesiasticos ex canonica institutione in perpetuum.* Dicimus *ius*, loco generis; quia tam ad spiritualia, quàm temporalia ius plerumque habemus, *l. fin. ff. de constit. Princip. cap. cùm dilecti, de donat.* Cætera verò verba ponuntur loco differentiæ. Dicitur *spiritualibus adnexum*, quia hoc ius tantum propter ministerium spirituale conceditur, & à persona ecclesiastica tantùm haberi, & conferri potest, *cap. 2. de instit.* Adijcitur, *percipiendi redditus ecclesiasticos*, quia sine vtilitate, & prouentu beneficium ecclesiasticum non datur, *cap. relatum 9. cap. dilecti 19. cap. cùm secundùm, hoc tit.* Tandem dicitur, *ex canonica institutione in perpetuum*, quia sine ea licitè obtineri beneficium non potest; & licèt perpetuum sub sole nihil detur, *l. si vsusfructus 21. ff. quibus modis vsusfructus*; tamen quia ex titulo perpetuo beneficium confertur ad fruendum eius fructibus, ideò ius in perpetuum competens diffinitur, vt *in l. 1. ff. de iure dot. princip. Instit. de perpetuis & temper. cap. sanctorum, 61. dist. cap. 2. de capel. monach. lib. 6. l. Iurisperitos, ff. de excusat. tut.* sed cùm omnia hæc requisita etiam substantialia beneficij sint iuris positiui, ideò à Pontifice mutari possunt, & ideò ex iustis causis beneficium ad tempus concedi potest, vt *in cap. pastoralis 7. q. 1. cap. si gratiose, de rescript. in 6.*

14 *Traditur ratio decidendi.* Vnde iam apparet vera ratio, quare in beneficijs ecclesiasticis non admittatur successio iure sanguinis. Omissis enim varijs congestis à repetentibus in præsenti, vera petenda est ex ipsa natura beneficiorum; constat enim beneficium esse ius percipiendi fructus ecclesiasticos, non simpliciter, sed propter spirituale ministerium, quod consistit in peragendis diuinis officijs, *cap. perlectis. 25. dist. cap. cùm secundùm, hoc tit.* sed in ipsis diuinis ministerijs, immò nec in rebus ipsis sacris corporalibus successio admittitur, *cap. ad hæc, de decimis, cap. plerique 8. q. 1. cap. ad decorem, de instit.* Igitur nec in iure competente pro ipsis diuinis ministerijs successio dari potest. Accedit quia quoad bona ipsa ecclesiastica, quibus constant beneficia, clerici possident vsusfructus, non proprietatis iure; & beneficia ipsa cohærent personis, & cum personis intereunt, *cap. 25. hoc tit. cap. vlt. de pecul. cleric.* vbi lariùs dicemus: sed quilibet vsusfructus morte finitur, nec ad hæredes transmittitur, *§. final. instit. de vsufruct.* Igitur & in beneficijs, in quibus clerici tantùm vsumfructum habent, sibi successores designare nequeunt. Facit tandem quod, vt in diffinitione retuli, beneficium ecclesiasticum non potest obtineri sine institutione canonica, *cap. 1. de reg. iur. lib. 6.* Igitur successio iure hæreditario, aut sanguinis non est titulus habilis ad obtinendum beneficium.

15 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat iam dubitandi ratio suprà adducta; nam potiùs inter tres Principatus obtinendi modos, quos recensent Carolus Scribanius, & Madera suprà relati, & ferè omnes politici electionis modus præstantior est, vt probarunt Marquez & Cochier *vbi suprà*, Bernegerus *in Tacitum q. 32.* nam vt aiebat Plinius *in panegyr. cap. 7.* imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Agnouit hoc Imperator Galba in illa sapienti oratione, quæ extat apud Tacitum *lib. 1. cap. 16.* ibi: *Optimum quemque adoptio inueniet; nam generari, & nasci à Principibus fortuitum, nec vltra æstimatur; adoptandi iudicium integrum, & si velis eligere, consensu monstratur.* Faciunt textus *in cap. Moyses, cap. si ergo, cap. licèt 8. q. 1.* Illustrant Scribanius *in Polycrat. cap. 1.* Bellarminus *tom. 1. contron. cap. 3.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum ex sacerdotio legis veteris, & religionis Gentilitiæ; nam quoad sacerdotium legis veteris, omissis solutionibus traditis à Turrecremata *in cap. 1. 23. dist.* Abulensi *in cap. 29. Exodi, q. 15.* dicẽdum est, multum interesse inter sacerdotium legis gratiæ, & legis veteris; nam vetus ille Dei populus nullo alio signo quàm sanguinis agnoscebatur; solum enim adscribebantur sub Dominica militia, qui ex Iacob originem ducebant: in populo autem nouo non sanguis militem Christi designat, sed sine vlla personarum acceptione omnes mundi nationes per baptismum Christi regenerantur, quo sensu D. Paulus *ad Galatas cap. 3.* scripsit: *Non est distinctio Græci, & Latini.* Et D. Iacobus *in epist. canonica*, dixit: *Nolite in acceptione personarum habere fidem Domini.* Inde in lege veteri sacerdotes vxores & filios habebant, ad quos sacerdotium iure sanguinis deferebatur. In nostra autem lege gratiæ nihil carnale sacerdotibus permittitur, ideò electio potiùs quàm successio ab Ecclesia admissa fuit. Bellarminus *lib. 1. de cleric. cap. 6.* Marquez *vbi suprà*. Nec obstat quod de sacerdotio Gentilium expendebamus; nam sciendum est, apud Romanos in vsu fuisse sacra priuata, & publica. Priuata erant quæ in priuatis laribus Dijs penatibus pro singulis familijs fiebant, ex permissione legis XII. Tabul. in illis verbis: *Sacra priuata perpetua manento*, quam ex Cicerone, & alijs restituunt Rosinus *lib. 8. antiquit. cap. 6.* Iacobus Gothofr. *in quatuor fontibus*. Vnde filius dum sub patria potestate erat, sacris paternis dicebatur adstrictus; ab ea verò liberatus, à sacris solutus dicebatur, *l. 2. C. de bonis quæ lib. l. fin. C. de inoffic. l. fin. C. ad Tertyl. l. vlt. C. de curat. furios. l. in conuentione 20. C. de nupt. l. 3. C. de bonis maternis, l. 3. C. de collat.* Publica autem erant quæ sumptu publico pro populo fiebant, quorum varia genera referunt Rosinus *vbi suprà*, Iacob. Gutherus *lib. 1. de iure Pont.* Qua differentia supposita, respondendum est, ad sacra priuata facienda, quæ Gentilitia vocat Liuius *lib. 5.* eligi potuisse eos, qui de propria familia erant. Cæterùm ad sacra publica peragenda iure consanguinitatis nullus admittebatur, sed tantùm patebat ingressus per electionem populi, vel collegij sacerdotum, vel abrogata lege Domitia, per Principem, vt exponunt Rosinus *lib. 3. antiquit. cap. 8. §. 1.* Guther. *d. lib. 1. cap. 3.* Othomanus, Caluinus, & Antonius Augustin. *de legibus Romanis, in l. Domitia.*

Difficilius est D. Petri factum relatum *in d. cap. si Petrus*, ibi: *Ad hos & Clemens successor Apostoli*; tum propter incertam illius loci fidem, tum propter factum ipsum, quod ambiguè apud Patres, & Historicos refertur; sunt enim qui immediatè Diuo Petro Clementem successisse profiteantur, vt D. Hieronymus *in cap. 52. Isaiæ*, & *epist. 1. ad Iouin.* Tertul. *de præscript. aduersus hæret. cap. 32.* Damasus Papa *in Pontif. cap. 2. 3. & 4.* Beda *lib. 2. hist. Angl. cap. 4.* Hugo de sancto Victore *in mystica Arca Noe, disquisit. 1. cap. 4.* Post Petrum sequitur Clemens. Baronius *anno 69.* Marianus Scotus *ad ann. Neronis 14.* pro qua sententia citat Leonis II. Papæ Decretalem. Aloix. *ad vitam S. Dionysij, in notis cap. 9.* Turrianus *lib. 2. pro epist. Pontif. cap. 7.* Pamelius *ad Tertul. suprà, num. 186.* Sauarus *in notis ad Sidon. lib. 4. epist. 11.* Sunt etiam qui affirmant, Clementem successisse D. Petro, non immediatè, sed post Linum & Cletum, anno Christi 93. ita docuerunt D. Augustinus *epist. 165.* Mileuitanus *lib. 2. contra Parmen.* Epiphanius *hæresi 27.* Ignatius *epist. 1. ad Mar. Cassobolitam*, Irenæus *lib. 3. contra hæres. cap. 3.* Eusebius *lib. 3. chron. cap. 11. & 16.* & *lib. 5. cap. 6.* Nicephorus *lib. 2. histor. cap. 35.* & *lib. 3. cap. 2.* Gregorius Turon. *lib. 1. hist. cap. 27.* & pluribus rationibus adstruunt Baronius *anno 69. num. 38.* & *anno 93. num. 1.* Seuerinus Binius *in notis ad vitam Lini, tom. 1. p. 1. Concil.* quam sententiam admisit Ecclesia, dum in sacro Missæ canone olim, & nunc recepto, post Petrum, Linum, & Cletum, Clementem retulit. Receptior ergo huius dissidij compositio est, D. Petrum martyrio iam imminente, Clementem sibi successorem designasse, vt constat *ex dicto cap. si Petrus*, & auctoritatibus proximè congestis: cæterùm post Petri mortem Clemens, non vt exemplum perniciosum vitaret, vt voluerunt Glossa, & Turrecr. *in eo textu*, Cohelius *in notit. Cardin. cap. 13.* sed magna humilitate ductus prædictæ designationi renunciauit, & Petro successit Linus, Lino Cletus, Cleto Clemens; & ita renunciatione prædicta admissa, quartus Pontifex dicitur Clemens; & hoc sensu accipiendi sunt Doctores, qui D. Clementem immediatum successorem Diui Petri fuisse negant: docuerunt Turrecremata *in cap. 1. 23. dist.* Epiphanius *hæresi 27.* Bellarminus *lib. 2. ad Rom. Pont. cap. 5.* Nec tunc difficultatem continet factum D. Petri; nam doctè illud exposuit 16 *Exponitur cap. si Petrus 8. q. 1.*

fuit

fuit Glossa *in cap. si transitus*, *verbo Non potuit*, *73. dist.* dum ait, factum D. Petri ad consequentiam trahi non oportere, cùm diuino impulsu motus, & inspiratione diuina, successorem sibi designauit; nam qui sanctum Mathiam in Apostolum cum consensu fratrum recepit, quomodo sine Ecclesiæ consensu Clementem Pontificem designaret, nisi Spiritus sancti impulsu, quem innuunt illa verba dicti capitis, *Sic Petrus repentè consurgens*. Hic examinanda erat illa satis vexata quæstio, an videlicet Romanus Pontifex posset sibi successorem eligere? In qua negatiuam sententiam tenuerunt Ludouicus Gomez *in regul. Cancel. de infirm. resign. qu.* 1. Iul. Lauor. *lucubrat. tit. de elect. cap. 3. per totum*. Cohelius *in dicta notitia Cardin. cap.* 13. Mancinus *genial. cap.* 178. Affirmatiuam autem tenuerunt Caietanus, Victoria, & alij, quos refert & sequitur Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 1. *num.* 4. sed non omnia persequi licet, aut libet. Videndi sunt Vasquez 3. *p. disput.* 244. *num.* 26. Suarez *de fide, disput.* 10. *sect.* 4. *num.* 16. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis, fol.* 145. Comitolus *lib.* 1. *respons. qu.* 98. Molina *tract.* 5. *de iustitia & iur. cap.* 4. *num.* 4. Torres *tom.* 1. *in* 2. 2. *disp.* 15. *sect.* 3. Nec tot exempla suprà relata in contrarium nos mouent; nam illa propriè ad successionem in dignitatibus ecclesiasticis non pertinent, sed ad commendationem dumtaxat aliquam, nullum ius tribuentem, nec ad gratificandum personæ factam, sed ad maiorem Ecclesiæ vtilitatem. Planè felici illo primorum Christianorum sæculo adoptabat Sacerdos sibi quisque ferè successorem, non fraude, non affectione domestica, non carne, sed occulto numinis iudicio, inspiranteque cœlestis Patris instinctu, vt contigit in exemplis suprà relatis; & factum D. Augustini, dum successorem sibi constituit Eradium, contigit in plenario Ecclesiæ suæ cœtu, accedente Cleri, & populi consensu, idem *epist.* 110. Deinceps verò cum sacra officia cœpissent deferri non idoneis, & tales quisque sui Præsulatus velut hæredes nuncuparet, qui docendi magis, quàm docturi essent, vetita est huiusmodi designatio, sed commendatio. Synodus Romana sub Hilario, ibi: *Episcopatum qui non nisi meritis præcedentibus datur, non diuinum munus, sed hæreditarium putant esse compendium; & credunt sicut res caducas, atque mortales, ita sacerdotium velut legatario, aut testamentario iure posse dimitti*. De qua commendatione accipiunt textus *in cap. si transitus* 10. 79. *dist.* Coriolanus *in not. ad Synodum Romanam sub Bonifacio*, & Seuerinus Binius *in Synodo Romana sub Symmacho*, 2. *tom. Concil. part.* 1.

Suprà traditis obstat textus *in cap. ex parte* 12. *de offic.* 17 Expositur cap. ex parte 12. de offic. deleg.
deleg. vbi supponitur, nepotem in beneficium aui sui successisse: igitur quia in beneficijs ecclesiasticis successio admittitur. Pro cuius textus expositione iuxta communem Interpretum sententiam dicendum est, nepotem in eius specie non successisse in beneficio iure sanguinis, sed propter resignationem ab auo, vel patruo factam in eius fauorem; nam licèt resignatio conditionalis, in fauorem videlicet tertij facta coram Ordinario, non valeat, tamen coram Pontifice vtiliter fit, & beneficium necessariò illi conferendum est, in cuius fauorem resignatur, adiecta clausula, *Non aliter, aliàs, vel alio modo*, vt post Flaminium, Rebuffum, & alios probant Valensis *de benef. lib.* 3. *tit.* 29. Dattis *de benef. sect.* 10. *cap.* 3. *per tot.* Vnde in ea specie, præcedente resignatione potuit beneficium à Romano Pontifice nepoti ipsius beneficiati conferri; nisi dicamus successorem in beneficio plerumque dici eum, qui per electionem, non iure sanguinis, post mortem antecessoris successit, quo modo successor in beneficio accipitur *in cap. accedens* 25. *de accusat. cap.* 2. *de arbitr. cap. significauit* 36. *de rescript. cap. quia, de iudicijs*, *cap.* 1. *de solut.* & alijs.

C A P V T II.

In a corpore Canonum.

NOn liceat vlli Episcopo ordinare clericos, & eis nullas alimonias præstare: sed duorum alterum eligat, vel non faciat clericos, vel si fecerit, det illis vnde viuere possint.

N O T Æ.

1 a COrpore.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, *In corpore Canonum, p.* 5. *ex nouellis*; & rectè, nam licèt sententia huius textus reperiatur in corpore Canonum edito à Dionysio Exiguo *cap.* 184. vbi refertur Concilij Chalcedon. canon, qui extat *in cap. Sanctorum*, 70. *dist.* verba tamen in præsenti relata non reperiuntur in ipso corpore canonum, sed in Nouellis Iustiniani per Iulianum antecessorem translatis, *constitut.* 5. *de numero Clericor. Constantinop. vrbis*, *cap.* 2. vbi postquam in primo fuit statutus numerus Clericorum, Diaconorum, & aliorum ministrorum, hæc subijcit Iustinianus: *Non liceat in minoribus Ecclesijs clericatus honorem suscipientibus, posteà in maiorem Ecclesiam per patrocinium quorundam transire; sed si quid tale aliquod factum fuerit, irritum sit, & nullius momenti: nec liceat vlli clericos quidem destinare vel creare, nullas autem eis alimonias præstare: sed duorum alterum, vel non faciat clericos, vel si fecerit, det eis vnde viuere possint. Dat. P. C. Belisarij*. Quæ posteriora verba reperiuntur in dicta prima collectione, & in præsenti; citantur tamen ex corpore Canonum, & simul *p.* 5. *Nouel.* ea ratione, ni fallor, *ex p.* 5. *Nouel.* quia reperiuntur hæc verba in dicta constitutione 5. Nouellarum Iustiniani: sed quia ea constitutio vltra quàm Principis sæcularis erat, loquebatur tantùm de clericis vrbis Constantinop. Bernardus Papiens. auctor primæ collectionis, volens generalem legem referre, Verba transcripsit ex dicta constitutione 5. Et quia eadem ferè sententia reperiebatur in corpore canonum, *cap.* 184. citauit canonem hunc ex eodem corpore. Superest vt referamus, quodnam sit hoc canonum corpus, & quis eius auctor; cuius corporis mentio fit *in cap. si Romanorum*, 19. *dist. cap. de libellis* 20. & in epigraphe capitis *hæc verò*, 27. *q.* 1. Concil. Brachar. 1. *can.* 18. Tolet. 4. *can.* 3. Et vt dixi in apparatu, auctor huius corporis canonum fuit Dionysius Exiguus, qui continua, nec interrupta numerorum serie canones Conciliorum congessit, & compilauit, vt ipse testatur *in epist. ad Stephanum Salonitanum Episcopum*, apud Baronium *anno* 527. *num.* 74. Hæc verò Dionysij collectio recepta fuit ab Ecclesia, & illa ipsa est, quæ ab Hadriano R. P. ad dispositionem Ecclesiarum Occidentalium Carolo Magno Romæ data est anno 773. cuius epitome ab Henrico Canisio primùm euulgata, omninò cum Dionysij collectione conuenit. Hoc corpus canonum approbauit Iustinianus *in Nouella* 131. & plura de eo congesserunt citati in dicto apparatu, & Iustelus, qui illud edidit Latino-Græcum. Et hæc de hac epigraphe sufficiant: Commentarium dabimus infrà *in cap.* 4.

C A P V T III.

a Gregorius *Anthemio Subdiacono*.

PEruenit ad nos, quondam Benenatum Messenatem b Episcopum pro construendo illic castro solidos accepisse. Et quia pars eorum solidorum apud eum dicitur remansisse, experientia tua subtili indagatione perquirat; & si quid manifestè de ipsis solidis cognoueris remansisse, Comitatio Comiti prædictæ ciuitatis sub desuscepti illud pagina contradat, atque immineat, vt in constru-

ctione eiusdem loci, sicut sunt dati, Deo adiuuante proficiant: quia ratio nulla permittit, vt proprijs cuiusquam vsibus applicetur, quod pro communi vtilitate datum esse cognoscitur.

N O T Æ.

a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & etiam *in cap. 2. 17. q. 4.* & reperitur textus hic *lib. 11. epist. D. Gregorij, indict. 6. epist. 33.* ex quo Regestro ita textum restituo. De Anthemio Subdiacono iam nonnulla notaui *in cap. vnico, de syndico.*

1 b *Messenatem.*] Messena ciuitas Græciæ est in Peloponneso, de qua D. Hieronymus *contra Iouinianum*, Plinius *lib. 4. cap. 5.* à qua Messenij dicti fuerunt. Hi amicitiam diu retinuerunt cum Sparthanis, sed ab eis tandem in seruitutem redacti fuerunt. Iam olim Cathedra Episcopali hæc vrbs decorata fuit, vnde Ioannes eius Præsul subscripsit epistolæ synodicæ Achaiæ ad Leonem Imperatorem: & huius Benenati Episcopi meminit ipse D. Gregorius relatus *in cap. 48. 16. q. 1.* obijt iste Episcopus anno 598. vt constat ex ipso Gregorio *lib. 7. indict. 2. epist. 25.* vbi Fortunato Episcopo Neapolitano commendat visitationem Messenæ vrbis, & *epist. sequenti*, electionem futuri Episcopi Clero, populoque ipsius vrbis grauiter commendat. Sed si eo anno decessit Benenatus, vt constat ex dictis epistolis 25. & 26. quæ incidunt in dicto anno 599. quomodo in præsenti epistola 33. & antecedenti, quæ incidunt in annum 603. agitur de ipso Benenato. Difficultate oppressus D. Rochus Pirrho *tom. 1. Sicil. in notis Ecclesiæ Messan. anno 603. fol.* 288. asseruit, seriem epistolarum D. Gregorij corruptam, & turbatam esse, atque præsentem epistolam priori loco fuisse compilandam: sed licèt hoc libenter admitterem à doctissimo viro, & epistolarum D. Gregorij valdè studioso; tamen quid interest, cum in dictis epistolis 25. & 26. referatur tantum decessisse Messenensem Episcopum, eas deferre ad prædecessorem nostri Benenati, in cuius locum ipse suffectus est? & ita mirè congruit anno 598. decessisse Messenensem Episcopum, & statim anno 599. electum fuisse Benenatum, & eius excessus reprehendere Diuum Gregorium in præsenti epistola, & antecedenti, cùm per annum 603. floruerit ipse Benenatus.

1 COMMENTARIVM.

2 CVm in præsenti compilatione, & in prima, à qua textum hunc transcripsit Raymundus, tantum regula generalis compilata sit, deducta ex finalibus verbis huius epistolæ, varia eius exempla, diuersosque casus, in quibus locum habeat, congesserunt repetentes in præsenti: proprius verusque ex ipsa epistola apertè cognoscitur, ita ex Regestro D. Gregorij restituta; quod vtinam in alijs regulis, & huius iuris decisionibus truncatis, atque diminutis compilatis, assequi possemus. Sed alia exempla etiam huius regulæ afferamus, in quibus iuxta rubricam sub qua iacet, & mentem compilatoris accipi possit. Primum peti potest ex rebus, quas Ecclesia possidet separatas à mensa, & rationibus Prælati, ex quibus sicut nulli alij, ita nec Prælato permittitur aliquid subtrahere, & proprijs vsibus accommodare, *cap. prædia 5. 12. qu. 2.* cui exemplo simile peti potest *ex cap. 2. 10. q. 3.* Aliud exemplum poni potest in bonis Ecclesiarum intuitu relictis clericis, de quibus aliquid suis vsibus ipsi applicare nequeunt, *cap. Pontifice 3. 12. qu. 3. cap. requisisti, de testam.* His adiungunt repetentes casum ex bonis, quæ supersunt Ecclesiæ Prælato defuncto, quæ cùm ad propriam spectent, quia de his disponendi non habet facultatem, nulli hæredes, neque scripti, nec legitimi ipsa bona sibi vsurpare possunt, *cap. 1. & 2. 12. qu. 3. cap. fixum 12. qu. 5.* vt ita sit hæc decisio velut appendix capitis 1. *hoc tit.* reddaturque hic ratio, ob quam bona ecclesiastica, hoc est quæ ad ius Ecclesiæ pertinent, aut à clericis dum decedunt, relinquuntur, non sint iure consanguinitatis ab aliquo retinenda; quia cùm ad Ecclesiam pertineant, & pro communi vtilitate seruari debeant, proprijs alicuius priuati vsibus applicari non possunt: sed cum textus *in dicto cap. 1.* non de his bonis, sed de beneficijs ecclesiasticis loquatur, vt in eius commentario probaui, hanc connexionem, & expositionem reijcimus. Nec magis audiendi sunt repetentes in præsenti, qui casum huius regulæ deducunt ex bonis, seu redditibus beneficiorum, quos beneficiarios vsibus proprijs applicare non posse, probant ex hoc textu: quare hic latè disputant, an clerici & Ecclesiarum Prælati, veri domini, an tantum vsufructuarij sint bonorum proprij beneficij? Quam quæstionem ad amussim examinatam reperies in titulo *de pecul. cleric.* ex quo commentario probabis facilè præsentem regulam huic casui adaptari non posse, cum clerici iuxta veriorem sententiam possint ex fructibus sui beneficij in vsus proprios omnia necessària conuertere, quod in præsenti textu prohibetur, ibi: *Vsibus applicetur.*

Præsens regula iuxta casum proprium, & alios suprà 3
relatos accepta, magna nititur ratione; nam destinata ad vnum vsum, non possunt in alium conuerti, contra disponentis voluntatem, si eo modo, & forma domini dispositio exequi potest, *Clement. contingit, de regul. domib. l. legatum, ff. de vsufruct. legat. l. legata, ff. de administr. rerum*, docent Couar. *in cap. sua, num. 9. de testam.* & *lib. 3. var. cap. 6. num. 7.* Menchaca *de succes. creat. lib. 1. §. 7. num.* 21. Moneta *de commut. in princip.* Vnde cùm certa quantitas solidorum data fuisset Benenato ad constructionem castri in bonum commune, non poterat ipse eam quantitatem proprijs vsibus applicare, contra voluntatem dantis, & publicam vtilitatem, quæ priuatæ præfertur, *l. actiones 65. §. Labeo, ff. pro socio, l. iudicem 21. ff. communi diuid.* iunctis traditis à Fortun. Garcia *in l. 3. §. ex parte, ff. de iust. & iure.*

C A P V T IV.

Alexander III. a *In Concil. Later.*

EPiscopus si aliquem sine certo b titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum c, vel presbyterum ordinauerit, tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua Ecclesia ei conuenientia stipendia militiæ clericalis assignet. Nisi fortè talis ordinatus de sua, vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.

N O T Æ.

1 a LAteranensi.] Ita etiam legitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* Concius tamen addidit *cap. 5.* & rectè, cùm in Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap. 5.* reperiantur verba huius textus.

b *Titulo.*] Titulus pro causa plerunque ponitur, vnde
2 quod D. Ioannes vocat titulum, qui fuit cruci Domini nostri superpositus, SS. Lucas, Matthæus, & Marcus vocant causam supplicij: vnde titulus pro causa possidendi, quia ipsum possessorem tuetur, dicitur *in l. 4. ff. de contrah. emption. l. 3. C. de petit. hæredit.* vbi notauit Cuiacius; aut quia memoriam tueatur auctoris, qua ratione librorum titulos ita appellatos esse docent Hieronymus Magius *lib. 1. Miscel. cap. 14.* Marcel. Donat. *ad Ammianum Marcel. cap. 27.* quare olim tituli ponebantur singulis quibusque rebus, domibus, aut prædijs, vt cuius essent, & ad quos pertinerent, facilè cognosci posset. D. August. *in psalmo 21.* ibi: *Vbi potens aliquis inuenerit titulos suos, nonne iure rem sibi vindicat? Et dicit, non ponerem titulos meos, nisi res mea esset.* P. Chrysologus *serm. 154.* ibi: *Dominum prædiorum limitibus affixi tituli proloquuntur.* Diuus Gregorius Magnus *lib. 4. epist. 44.* ibi: *Proinde præsenti decreto constituo, vt si quis Ecclesiasticorum vnquam titulos ponere, siue in rustico, siue in vrbano prædio sua spontè præsumpserit, anathema sit.* Cassiodorus *lib. 4. epistola 14. Si quis iussa nostra agresti spiritu resupinatus abiecerit, casus eius applicitis titulis fisci nostri iuribus vindicabis.* Horum titu-

lorum

lorum frequens mentio extat in iure Cæſareo, in l.3.C.de bonis vacantib. l.fin.§.5. C. de delat. Nouel.28.cap.5.Nouel.29.cap.4. Nouel.30.cap.8. Iulian. Nouel.21. cap.23. Nouel.22.cap.5 Huc pertinent leges quæ extant ſub titulis de his qui potent. nomine titulos prædijs affigant,& lib.2.tit.16.qui talis eſt: Vt nemo priuatus titulos prædiis ſuis, vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat: & alijs congeſtis à Gothofredo ad tit. C.Theodoſ. de his qui potentiorum nomina, Baſil. Legion. au.7.ſcholaſt. cap.2.quod Ius titulos apponendi poſterioribus ſæculis regale fuiſſe, ſatis innuunt Honorius, & Theodoſius in l.1. C.eod.tit. Vt nemo priuatus, illic: Regiæ maieſtatis eſt, vt noſtræ tantùm domus, & patrimonia, titulorum inſcriptione legantur, &c. Iuſtinianus ad Moderatorem Helenoponti, in Nouella 28.cap.3.ſcribens, ita inquit: Cauebit verò etiam, ne quod præcipuè in Ponto committi ſolet, eius rei cuipiam facultatem det, vt nempe titulos imponat prædijs, vel alienis ædibus; ſiquidem hoc ſolummodo fiſci proprium eſt, & Regiarum domum, tam noſtrarum, quàm pientiſſimæ Auguſtæ. Si verò ſub alterius appellatione tabulas, ſiue titulos impoſitos deprehendat, tam ipſas protinus detrahet, quàm eum qui ipſas affixerit, perueſtigabit. At ſi quidem it, qui ſe rei dominum eſſe dicit, hoc fecerit, extemplò illius rebus publicos imponet titulos, priùs his titulis, quos appoſuit, ad caput eius impactis, confractiſque. Similia verba habet Nouel. 29.ſeu Authent. de Prætore Paphlagoniæ, cap.4.verſ.certè quod facilè; & Nouel. 30. ſeu Authent. de Proconſ. Cappadoc.§.8. in fine: & generatim quidquid ad Fiſcum pertinebat, fiſcalibus titulis notabatur, & conſecrabatur. Elegans textus in l.1.C.Theodoſ.de incorpor.ibi: Tituli verò, quorum adiectione prædia noſtris ſunt conſecranda nominibus. Quam conſecrationem commemorationem noſtrorum nominum vocauit idem Theodoſius in l. ſi quis 11.C.de bonis proſcript. in Theodoſ. Inde tituli Serenitatis in l.2.C.Theodoſ.de pœnis, l.3.eod.Cod. de aquæductu, Nouel.28. Iuſtin.cap.5.& 29.cap.4 Sacri tituli apud Symmachum lib.5.epiſt.52.l.1.C.de incorporat.adde elegantiſſimum locum apud Henricum Valeſium ad Ammian. Marcel.lib. 29.pag.387.& 391. Illuſtrant Bulenger.lib.3.de Imper.cap.26. Amaya ad leg.5.C.de bonis vacant.lib.10. Bernart.ad lib.1.ſila. ſtat. Papiæ.fol.73. Dartis in cap.1.16.qu.6.Mornacius ad leg. 1.C.vt nemo priuat.tit.& in Authent. Signa, C.vt nemo priuat. fine ind. Menochius de arbitr. caſ.338. Exea in l.vnic. C. de palatijs, Nouarinus lib.4.ſchediaſm.cap. 29. Verrucius in lexic.verbo Titulus, Cuiac.ad tit.1.feud. Cerda in aduerſarijs, cap.86.num.4. Erant autem tituli Principum & Regum aliquando quidem vela, quæ repræſentarent Regiam poteſtatem, inſignita imaginibus Imperatorum, & Principum, vel eorumdem nominibus inſcripta, eo ferè modo, quo hoc tempore cùm vrbs vel recuperaretur, vel iam primùm obtineretur, vexillum Principis in editioribus locis ſtatui, vel ſaltem inſignia in portis, portubus, & porticibus, alijſque locis pingi, & effingi ſolent, vt hac ratione tanquam titulo quodam vrbis dominium ſibi vendicet; & talia vela nominantur in l.ne quis, C.vt nemo priuatus, Vela Regia. Et Sanctus Ambroſius vocat Regias cortinas, dum ſcribit ad Marcellinam de Valentiniano Imperatore, qui cortinarum illatione intra Baſilicam, ſui iuris eam facere tentarat, ſed inani conatu, cortinis ad puerorum turbam dilaceratis. Agathias hiſtoriar. lib. 5. pag.142. Cùm autem Anatolij funus efferretur ad ſepulturam, tum verò quidam è turba ſpargebant in vulgus, eum iuſtiſſimè è medio ſublatum, quippe qui iniuſtiſſimus fuiſſet, multoſque ſuorum amicorum ſpoliaſſet, quodque illæ ſcriptæ tabellæ, & ſubpurpurei panni hunc exitum habuiſſent, quos ille frequenter opulentiorum domibus impoſuit, prætexens beneuolentiam erga Imperatorem, &c. De his tabulis, ſeu titulis accipiunt textum in l.fin. §.ſi ad ianuam, ff. quod vi aut clam, Lindembrog. in Gloſſar. verbo Tituli, Duarenus lib.2.diſp.a 40. Sed rectiùs textum illum accepit Ioſephus ab Exea in l.vnic. C.de palat fol.17. Supponit enim, apud Romanos tabularum inſcriptiones, & titulos varijs ex cauſis rebus apponi ad indicandum quod quiſque vellet, l.8.ff.ad legem Iul.pecul. Inde locandis ædibus tabula appendebatur, vt ex Terentio, & Cicerone probat Briſſon.lib.3.ſelect.cap.8. Fuerunt auctionis, & venditionis tabulæ, de quibus agit textus in l.Iulianus, §.Iulianus, ff.de action.empti, l.item apud Labeonem, §.item ſi quis, ff.de iniurijs, Mornacius in d.l.vnic. C.vt nemo priuatus. Similiter fuiſſe tabulas ad deſignandos limites agrorum, conſtat ex d.l.qui tabulam 8.ff.ad legem Iul. pecul. quam ita accipiunt Briſſonius & Cuiacius, quos refert & ſequitur D.Ioannes Suarez ad leg. Aquil.lib.2.ſect.10. num.23. tandem in vſu fuit locatis domibus tabulas affigere ob non ſolutam penſionem, vt inuecta & illata deſcriberentur, l.cùm domini, ff.locati: tabulæque ita affixæ ianuæ aditum, aut exitum præcludebant, l.ſi iniuriæ, ff.de iniur. l.vlt.C.Theodoſ.de adminiſtr.tut. vt ex Fornerio, & Samuele Petito notat D.Ioannes Suarez vbi proximè; & ſic dominus omnia inuecta, & incluſa tacitè oppignorata retinebat, quo modo intelligitur Paulus in l.pen.ff.in quibus cauſis pignus, dum inhabitantes ſeruos manumitti poſſe ait antequam penſionis nomine præcludantur. Explicant Cuiacius lib.17.obſeru. cap.39.& in l.1.C.de neceſſarijs ſeruis, Merillus lib.3.obſ. cap.25. De his ergo tabulis taciti pignoris Venuleium in d.l.fin. accipit eruditus Exea, à cuius ſententia non multùm abſcedunt Cuiac. lib.16.obſ.cap.12. Alciatus lib. 4.parerg.cap.20. Suarez d.ſect.10.à num.23. Amaya in l.5.C.de bonis vacant.lib.10. qui plura de his tabulis eruditè congeſſerunt. Alia etiam de varijs tituli acceptionibus cumularunt Bulengerus de pictura, lib.1.cap.23. Gemonius de induls. Cardin. verbo Tituli, Baronius anno 112. & in Martyrol. die 26. Iulij, Cohelius in notit. Cardin.cap.6. P.Gregorius lib.1.ſyntag. cap.5. in fin.& lib.15. cap.26. à num.1. & de beneſic.cap.8. Petrus Faber lib.2. ſemeſtr. cap.8. Vaconius lib.4. declarat.cap.1. Ab hiſce ergo titulis ædes fidelium diuino cultui mancipatæ, in quibus fideles ſynaxes agere conſueuerant, tituli dictæ fuerunt, quia in eis crucis ſignum in titulum apponebatur. Anaſtaſius Biblioth in vita Syluestri, ibi: Hic fecit in vrbe Roma Eccleſiam in prædio cuiuſdam presbyteri ſui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum conſtituit iuxta thermas Domitianas, qui vſque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitij. Et in l.vlt.C Theodoſ.de pagan. l. decernimus, C.de Epiſcop.& Cleric. Nouel.117.cap.7.conſtit.4. Iuliani, cap.1. cap.nemo, de conſecr. diſt.1. Hinc in Eccleſiaſticis hiſtorijs legitur titulus Paſtoris, titulus Eupreptiæ; hoc eſt, Eccleſia à Paſtore presbytero, & ab Euprepria condita: & eo ſenſu legi Euariſtum in vrbe titulos, id eſt Eccleſias diuiſiſſe presbyteris; & Marcellum 25. titulos in eadem vrbe inſtituiſſe, ex Anaſtaſio, & Beda notarunt Baron.anno 112.Seuerinus Binius in not.ad epiſtolam.3 Euariſti, & apud Prudentium hymno 12. legitur:

Parte alia titulum Pauli via ſeruat Hoſtienſis.

Inde ius tituli in Concilio Brachar.1.can.31.ibi: Presbyteri, qui in titulis conſecrantur. Synodus Rhemenſ. can.26. Turon.3.can.14.ibi: De titulo minori ad maiorem migrare nulli presbytero licitum ſit, ſed in eo permaneat, ad quem ordinatus eſt. Concilio Meldenſi can.11. apud Althen. can. 36.& lib.5.Capitul.Caroli,cap.108.ibi: Presbyteri, qui in titulis conſecrantur, ſecundùm canones antequam ordinentur, promiſſionem ſtabilitatis loci illius faciant. Et lib.7.capitul.178.excommunicantur presbyteri, qui titulos ſuos abſque conſenſu Epiſcopi dimittunt, lib.1.feudor.tit.6.ibi: Dederit de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur; & alijs congeſtis à Baronio anno 112. num.4. & 162.num.3. & 164.num.vlt. & 165.num.3.& 166. num.1. Turrian.lib.5.pro epiſt.cap.24.pag.259. Frances de Eccleſ. Cathedr.cap.15.num.65. Inde titulus pro Eccleſia ponitur in cap.dilectus, de capel.monach.& clerici intitulati, pro beneficiatis, qui Eccleſijs præfecti ſunt, accipiuntur in cap.3. de cleric.coniug.& alijs congeſtis à Fileſaco de orig. paræc. cap.2.Hinc & Iacob Patriarcha Geneſ.cap.28. conſecrare volens locum in quo viderat Angelos per ſcalam aſcendentes,& deſcendentes, erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, nomenque vrbis appellauit Bethel, hoc eſt domum Dei: Et lapis iſte, quem erexi, inquit, in titulum vocabitur domus Dei. Nec dubito, quin titulus iſte à Patriarcha erectus, figura, & vmbra fuerit titulorum, quos Chriſtiani aliquando erant erecturi. Quare totum etiam illud ſanctiſſimi Patriarchæ factum in dedicationibus templorum ſolemniter legitur,& canitur. Plura congeſſit P.Gretſerus lib.2.de Cruce, cap.7. Nec inde credas, omnes baſilicas olim titulos fuiſſe; tituli enim erant præcipuæ Eccleſiæ, reliquæ baſilicæ tantùm, cœmeteria, oratoria, quæ pietatis augendæ, & commoditis exercendæ gratia ad faciliorem populi conuentum paſſim in vrbe dedicabantur; nec ſtatim presbyteri in illis titulares apponebantur,

sed

sed alicui commendabantur vsquedum in earum titulum presbyteri ordinarentur. Anastasius Biblioth. *in Innocentio* I. ibi: *Eodem tempore dedicauit Basilicam sanctorum Geruasij, & Protasij, ex deuotione testamenti eiusdem illustris fœminæ*. Et infrà: *In quo loco Beatissimus Innocentius ex delegatione illustris fœminæ Vestinæ titulum Romanum constituit*. Quæ verba, & alia quæ sequuntur, doctè explicat Bosquetus *ad Innocentium lib. 2. epist.* 136. Et Damasum duas basilicas dedicasse, & vnam tantum ex his in titulum erexisse, legitur apud eundem Anastasium in eius vita; & ita poterat vnus presbyter habere vnam Ecclesiam in titulum erectam, & aliam commendatam, quæ nondum in titulum erecta erat, tanquam membrum, seu capellam Ecclesiæ principalis. Concilium Metense *can.* 11. ibi: *Vnusquisque presbyter vnam solummodo habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adiacens sibi, quod non expedit separari*. Concil. Nannet. apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap.* 26. ibi: *Vt si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud seniorem sæcularem nulla precatione, vel xenio Ecclesiam illam obtineat, quia titulus per se constans antè extitit; sed neque capellam sine consulta Episcopi*. De hoc titulo ita pro Ecclesia, ad quam presbyter ordinatus est, accipit Bosquetus *vbi suprà*, textum *in can. 33. Concilij Carthag.* ibi: *Non habeant necessitatem, nec Episcopo licet vsurpare rem aliquam tituli Matricis Ecclesiasticæ*. Vbi ex exemplari Græco rectè legendum existimat: *Non habeant ergo necessitatem, nec Episcopo liceat Matricis Ecclesiæ, nec Presbytero rem tituli sui vsurpare*. Plura alia de titulo Ecclesiæ congessit Ferrandus *disquisit. relig. lib. 1. cap. 6. art. 2.* De titulo alia etiam congesserunt Seldenus *tom. 1. Synod. lib. 3. cap. 5.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 2.*

3 c *Diaconum.*] Sed non leuis controuersia est, an præsens constitutio tantùm de presbytero, & Diacono, de quibus loquitur, sit exaudienda, an verò de Subdiacono, & inferioribus clericis, ex identitate rationis, videlicet ministerij Ecclesiastici, & ne ipsi in opprobrium Ecclesiastici gradus mendicare cogantur? Et de omnibus Alexandrum esse exaudiendum, suadetur primò, quia si clerici in minoribus constituti gradibus mendicare cogantur, sequitur opprobrium, seu contemptus clericalis ordinis. Secundò quia & ipsi minoribus gradibus initiati ministerium proprium impendunt in Ecclesia, vt constat *ex cap. 1. 15. dist. cap. Acolytus, cum seq. 23. dist.* vbi eorum officia recensentur. Igitur ad titulum certæ Ecclesiæ debent ordinari, vt ex ea sustententur. Faciunt textus *in cap. 1.* ibi: *Presbyterum, Diaconum, vel quemlibet*; & *cap. Sanctorum, 70. dist.* vbi cùm agatur de ordinationibus sine titulo non faciendis, generaliter de omnibus clericis idem statuitur: igitur tam de ordinandis in maioribus, quàm in minoribus gradibus sunt exaudiendi, iuxta regulam, quam deducunt omnes *ex cap. cleros, 21. dist. cap. de persona* 38. 11. *q.* 1. Sed adhuc contraria sententia tenenda est, videlicet præsentem constitutionem tantum de ordinandis in sacris Ordinibus esse exaudiendam; quod in vniuersali Ecclesia ita receptum esse post Tridentinum *sess. 21. de reform. cap. 2.* docent Flamin. *de resig. lib. 2. q. 6. num. 4.* Quintanadueñas *lib. 3. Eccles. num.* 17 Salcedo *in praxi, cap. 18. num. 5.* Suarez *de censur. disp. 31. sect. 1. num.* 33. Nec hac sententia retenta obstant fundamenta contrariæ sententiæ, nam vt docent Doctores proximè relati, non eadem ratio militat in ordinandis absque titulo in minoribus, ac in maioribus gradibus; nam clerici in minoribus ordinibus constituti, absque dispendio clericalis ordinis possunt aliunde officio, aut artificio sibi quærere necessaria, quod clerici in sacris constituti absque dedecore Ecclesiastici gradus facere nequeunt, *cap. 1. ne clerici, vel monachi*; nec assiduum præstant in Ecclesia famulatum, officijsque diuinis intersunt clerici in minoribus, vt in maioribus gradibus constitutis vnde præsens prohibitio de non ordinandis sine titulo, non procedit in initiandis minoribus ordinibus, ac in promouendis ad sacros Ordines.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio traditur, & probatur EX hoc textu, *iunctis cap. 2. c. cum secundùm, hoc tit.* sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo, & si secus fecerit, tam ipse, quàm eius successor tenentur ita ordinato alimenta præbere vsquedum beneficium assequatur*. Probant, vel saltem ad eundem sensum reducendi sunt textus *in cap. 1. & 2. 70. dist. c. accepimus 13. de ætate & qualit. c. 5. de filijs presbyt. c. tuis, 23. hoc tit. c. cùm de beneficio 5. c. si Episcopus 37. hoc tit. in 6. c. postulasti, de iurepatron. c. per tuas 35. c. si quis 45. de simonia*. Concilium Laodic. sub Innoc. III. *anno* 1200. *c.* 3. Abricense tempore Alexandri III. *can. 6.* ibi: *Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo*. Salseburg. tempore Martini V. *can. 5. Nullus admittatur ordinandus, vel promouendus ad ordinem super vicaria, nisi sit perpetua, à qua non possit ad inordinatum placitum amoueri*. Senonense *ann.* 1527. *can. 4. Prohibemus, ne aliqui ad sacrum subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficij viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonij similis valoris*. Coloniense anno 1536. *can. 2.* Mogunt. tempore Pauli III. anno 1549. *can. 81. Nec quisquis ordinandus recipiatur, nisi ad certum titulum Ecclesiastici beneficij, quod sit perpetuum, à quo non possit ad inordinatum alicuius placitum amoueri*. Trid. *sess. 21. de reform. c. 2.* Authent. *vt determinatus sit numerus, §. illud, collat. 1.* consonat de iure nostro lex 14. *tit.* 15. lex 9. *tit.* 19. *partit.* 1. lex 1. *tit.* 3. *l.* 1. *recopil.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña Barbosa *de potest. Episc. alleg. 70. per totam*, Petrus Gregor. *l. 1. de rescript. c. 5. & de benef. c. 8. & l. 1. partit. tit. 13. c. 5.* Cironius *ad tit. de ætate & qualit.* Narbona *in d. l. 1. recopil. glossa* 1. Ægidius Bossius *tom. 1. moral. tit. 3. per totum*, Mancinus *iuris sacri controu. dist.* 21. Menardus *in not. ad sacram. D. Gregorij. fol.* 283. Filesacus *de orig. Paroch. c. 2. & 3.* Æneas Robertus *l. 3. rer. indic. c. 2.* P. Bollo *in œconom. canonic. clas. 1. c. 2. §. 8.* Barbos. *de iure Eccles. l. 1. c. 33. n. 150.* Acuña & Ioan. Dartis *in dicta 70. dist.* Suar. *de censur. disp. 31. sect. 1. n. 33.* Bosquetus *in not. ad Innoc. III. l. 3. epist. 18. &* 184. D. Ioseph. Vela *dissert. 43. nu. 33.* Hieronymus Garcia *in summa, tr. 1. difficult. 1. dub. 5. punct. 3.* Duarenus *lib. 1. de sacr. c. 16.* Quintanadueñas *Ecclesiast. cap. 3.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti considera- 5 Impugnatur tradita assertio.
tione: nam aut clerici necessario sunt ordinandi ad titulum beneficij, seu certæ Ecclesiæ, vt eius stipendijs sustententur; aut vt ibi resideant, sintque locales, non vagi, & acephali: sed neutrum necessarium est, immò contrarium disciplinæ Ecclesiasticæ: ergo præsens prohibitio aliena prorsus est a peritia canonica. Maior patebit ex infra dicendis; minor autem constat: nam si in ordinando titulus desideratur, vt stipendia recipiat ab Ecclesia, vbi officium, & ministerium impendit, sæpe sæpius clerici Ecclesiæ stipendijs non sustentantur, *c. 1. de postul.* ibi: *Si stipendijs Ecclesiæ sustentantur*, & *c. clericos autem illos conuenit Ecclesiæ stipendijs sustentari, quibus nulla parentum suffragantur bona*; quæ habentur *c. 1. q. 4.* immò & industria, & artificio victū, & sibi necessaria quærere illis iubetur *in cap. 1. 2. 3. & 4. 91. dist.* Igitur necessario clericus non debet stipendijs Ecclesiæ sustentari. Aliud membrum minoris propositionis probatur ex vsu Ecclesiæ; plerunque enim clericos ordinari sine certa sede, vt tantum essent circuitores, constat *ex can. 16. Synodi Laodiceæ*, ibi: *Quod non oportet in vicis, & regionibus Episcopos constitui, sed visitatores*. Vbi Zonaras notauit, Visitatores esse circuitores regionum, nullam certam sedem habentes, argumento legis 6. §. 1. *ff. de excusat. tutor* quorum meminerunt Iustinianus *in l. 41. C. de Episcop. & cleric.* D. Gregorius *l. 3. epist. 2. ad Maximianum*, ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ ciuitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium*. Ioannes II. Pontifex *epist. 3. ad Episcopos Galliæ*, notauit Iustel. *in Codice Canonum Eccles. vniuers. fol.* 217.

Qua difficultate non obstante, verum est, clericos non 6 Traditur ratio decidendi.
debere ad sacros Ordines ascendere, nisi cum vero, & certo titulo; nonnulla enim in militia Ecclesiastica, seu cœlesti, argumento deducto à militia castrensi, in Ecclesia recepta fuisse pluribus parallelis ab vtraque deductis, iam illustraui in titulis *de seruis non ordin. & de corpore vitiatis*: id tantum in præsenti obseruandum est, clericos exemplo militum certum titulum habere debere, vt de militibus prodit Suetonius *in Claudio, c. 25.* ibi: *Stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus (quod vocatur supra numerum) quo absentes & titulo tenus fungerentur*. Et *sicut titulus militum erat vt essent huius, vel illius cohortis, aut centuriæ*, Vegetius *lib. 2. de re milit. c. 18.* ibi: *Præterea in auerso scuto vniuscuiusque militis erat nomen adscriptum, addito ex qua esset cohorte, quaue centuria: ita clerici titulum proprium habere debeat, vt illius Ecclesiæ dicantur*. Docuit Petrus Chrysologus *serm. 109.* ibi: *Quis sine titulo militem se ausus est profiteri? Quis sine dignitatis insulis nomen dignitatis inuadit?* Et obseruauit Merillus *l. 3. obseru. c. 2.* Inde Ecclesia iam ab eius cunabulis clericos certo titulo præfici, &

pro-

propriæ Ecclesiæ seruitio mancipari statuit, vagos, & acephalos clericos magnoperè abhorrens. Conciliū Magunt. *can.* 22. ibi: *De clericis vagis, & acephalis, id est qui sunt sine capite, neque sub Episcopo, neque sub Abbate, sed sine canonica vel regulari degentes, præcipimus, vt Episcopi sine vlla mora eos sub custodia constringant.* Conciliū Meldense *can.* 52. *Qui verò ex nostris parochijs, aut ad titulū, aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinētur, nisi aut in clero certo & religioso, vel etiam in ciuitate, saltem vno anno immorentur, vt de vita, & conuersatione, & doctrina illorum certitudo possit agnosci, & nemo absolutè quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones.* Conciliū Chalcedon. *can.* 6. illos appellat dissolutè ordinatos, licèt illis primis Ecclesiæ sæculis viri aliqui eruditione, ac pietate insignes hac lege soluti absolutè sine Ecclesia ordinati fuerint, vt Sanctus Nolæ Episcopus de se refert *epist. ad Seuerum Sulpitium*, quæ est 6. Paolinarū, ibi: *Nam ea conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductus sum, vt ipsi Ecclesiæ non alligarer, in Sacerdotium tantùm Domini, non etiā in locum Ecclesiæ dedicatus.* Itidem epistola ad D. Augustinum scripta, quæ est 355. inter Augustinianas, loquens de B. Ambrosio, ait: *Suo me clero vindicare voluit, vt etsi diuersis locis degam, ipsius presbyter censear.*

7 Restituitur littera cap. Sanctorum 70. dist. — Prior ergo lex hanc prohibitionem complectens, quæ extat in corpore iuris, est Concilij Chalced. relati à Gratiano *in cap. Sanctorum* 1. 70. *dist.* quem canonem infideliter, & infeliciter versum esse ex Græco autographo, questi sunt eruditi viri. Apud Gratianum legitur, *manifestè*, manifesto errore, cùm *specialiter*, verti debeat. Deinde habet Gratianus, *in Ecclesia ciuitatis suæ*; qui illud *suæ*, addidit de suo. Etiam vertit, *possessionis*, cùm legendum esset, *pagi*. Tandem vertit, *mereatur publicatæ ordinationis vocabulum*, cùm vertendum esset, *publico edicto*, seu potiùs *præconio assignetur*. Verè, & integrè canonem illum ita vertit Balsamon, ibi: *Nullum absolutè ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omninò aliquem eorum, qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia ciuitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monasterio is qui ordinatur, designetur. Eos autem, qui absolutè ordinantur, decreuit sancta Synodus irritam, ac inualidam habere eiusmodi manuum impositionem, & nusquam exercere, ac operari posse, ad eius, qui ordinauit, iniuriam.* Eo modo illum legit Dionysius Exiguus *in can.* 184. *Codicis Canonū Ecclesiæ*, ex quo transcriptus est textus *in cap.* 2. *hoc tit.* Statuunt igitur Sancti PP. neminem absolutè esse ordinādum, sed certo loco esse assignandum, in quo suo, siue Presbyteri, siue Diaconi, aut alterius ordinis fungatur officio. At ne quis causari possit, se generaliter Ecclesiæ fuisse ordinatum, & canoni satisfecisse, si modò in alio loco, prout libuisset, munus suum obiret, vt de S. Paulino retulimus; idcirco additum est in eo canone, *specialiter*, quasi innuant Patres, non cuilibet Ecclesiæ ciuitatis, sed huic, vel illi, non cuiuis pago, sed certo, ac diffinito; nō cuilibet martyrio, aut monasterio, sed ei, quod fuerit nominatim expressum. Firmatur mirè hæc Concilij Chalced. constitutio ex Concilio Cabilonensi, temporibus Caroli Magni, *can.* 43. quæ verba etiam reperiuntur *in addit. capitul. lib.* 3. *cap.* 37. ibi: *Sunt in quibusdam locis scoti, qui se dicunt Episcopos esse, & multos negligentes absque licentia dominorum suorum, siue magistrorum Presbyteros, & Diaconos ordinant: quorum ordinationem, quia plerumque in simoniacam incidit hæresim, & multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes vno consensu decreuimus.* Vbi notandum est, errones illos Episcopos, quos Synodus Scotos appellat, non ideò damnari tantùm, quia vix sine simoniaca labe aliquos in alienis diœcesibus ordinarent, sed propter admissos in similibus ordinationibus errores, & eum præsertim, quo absolutè, nec ad vllum titulum, vel Ecclesiam illos ordinarent.

8 Expenditur textus in d. cap. 1. 70. dist. — Sed breuiter prosequamur expositionem eiusdem canonis relati *in cap.* 1. 70. *dist.* Aiunt Patres Ecclesiæ, *ciuitatis, siue possessionis:* alibi, *vel pagi*. Quibus verbis nonnulli ducti existimarunt, per verbum *possessionis*, admissam esse à Patribus ordinationem ad titulum patrimonij, & ab eo tempore patrimonium habentem, tanquam cum iusto titulo sacris Ordinibus initiari posse. Sed verius est, vsque ad tempora Alexandri III. in præsenti textu nullum initiatum fuisse ad titulum patrimonij; quare verius credo, siue retineatur vox *possessionis*, vel *pagi*, Patres sanxisse neminem ordinari posse nisi in Ecclesia ciuitatis, siue in Ecclesia in pago, aut possessione constructa. Non solùm enim olim constituebantur Ecclesia in vrbe, verùm & in vicis, pagis, & possessionibus: textus celebris Arcadij, & Honorij, qui floruerunt ante Concilium Chalcedon. *l.* 33. *C. Theodos. de Episcop. & cleric.* illic: *Ecclesijs, quæ in possessionibus (vt adsolet) diuersorum, vicis, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo vbi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, vt propriæ capitationis onus ad sarcinam recognoscant.* Concilium Chalcedon. relatum *in cap. qui verè*, 16. *q.* 1. ibi: *Qui per ciuitates singulas, seu possessiones in monasterijs sunt.* Mens ergo Patrum *in d. c.* 1. est, neminem ordinari posse nisi ad titulum Ecclesiæ, quæ sit in ciuitate, seu pago, seu possessione constructa. Prosequuntur Patres, *aut in martyrio*, id est, oratorio, seu pio loco Martyrum reliquijs dicato, vbi sanctorum Martyrum sacra pignora reposita erant, de quibus Theodosius *in l.* 2. *C. de sacros. Eccles.* quæ est lex vltima *C. Theodos. de sepulchro violato*, ita sanxit: *Nemo Apostolorum, vel Martyrum sedem humandis corporibus æstimet esse concessam.* Vbi sedem Martyrum pro Ecclesia in honorem Apostolorum, seu Martyrum erecta interpretantur Mancinus *ibi*, Cuiacius *in paratitl. ad eundem titulum*, Spondanus *de cœmet. sacr. lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 14. *in fine*. Faciunt Hieronymus *in vita Hilarion. Vt sublato ad villam suam Sancti corpore, martyrium fabricaret*. Strabo *de rebus Ecclesiast.* Martyria vocabantur Ecclesiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant. Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 26. Illustrat Gothofredus *in d. l. fin.* In illis martyrijs clerici horas canonicas, & diuina officia psallebant: vnde in Concilio Epaun. *can.* 23. cauetur, vt Sanctorum reliquiæ in oratorijs villaribus non ponantur, nisi forsan clericos cuiuscunque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Iuo Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 78 pro *clericos*, reponit numero singulari *clericum*; & pro *cineribus*, legit *pignoribus*. In eo ergo loco, vbi reliquiæ Martyrum erant, tanquam in Ecclesia clericus ordinari poterat, & ita ad titulum martyrij clericum ordinari sinunt PP *in dicto cap.* 1. & in ipsis Martyrum sepulchis pij cultus frequentabantur. S. Paulinus *natali S. Felicis*; & hoc erat Sanctorum memorijs communicare, iuxta interpretationem loci Apostoli *ad Roman. cap.* 12. quam Optatus adhibet *in init. lib.* 2. Nec aliter legerunt eum Apostoli loco S. Hilarius *lib. de Synodis*, August. 2. *contra Faustum*, *cap.* 21. Epiphanius *hæresi* 67. Illustrant Turr. *lib.* 4. *pro Episcop. cap.* 13. Theoph. *tom.* 18. *fol.* 527. Sequitur, *vt in monasterio*; pro quorum verborum expositione sciendum est, primis illis temporibus monachos sacris Ordinibus non initiari, immò in eorum Ecclesijs constitui presbyteros, vt sacrificium Missæ celebrarent, vt constat ex ipso Concilio Chalcedon. *can.* 4. & 8. ibi: *Clerici, qui in ptochijs, & in monasterijs, aut martyrijs constituti, sub potestate sint eius, qui in ea est ciuitate Episcopus, secundùm traditionem sanctorum Patrum.* Ex alia versione: *Clerici qui pauperum dispositioni, vel monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singulorum ciuitatum Episcoporum, secundùm canonum traditionem perdureat.* Extant apud Gratianum *in cap. quidam*, §. *clerici*, 18. *q.* 2. latè probaui *in cap.* 5. *de tempor. ordin.* & dicemus infrà *in cap.* 1. *de capellis monach.* Posteà cœperunt monachi sacris Ordinibus initiari, & constitui non solùm in proprijs Ecclesijs regularibus, verùm & sæcularibus, *cap. sic viue*, *cap. clericatus*, *cap. vos autem*, *cap. legi*, *cap. monachi*, 16. *q.* 1. Nostris autem temporibus in huiusmodi regularium ordinationibus titulus non est necessarius, quia in illis cessat præcipua ratio, videlicet ne mendicare cogantur, quam suprà assignauimus.

Canonem prædictum Concilij Chalcedon. amplexus fuit Vrbanus II. in Synodo Placentiæ habita, relata *in cap.* 2. 70. *dist.* ibi: *Sanctorum canonum statutis consona sanctione decernimus, vt sine titulo facta ordinatio irrita habeatur.* His duobus canonibus irrita dicitur ordinatio eius, qui sine certo titulo ordinatus fuit; quod est intelligendū quoad exercitium, ita vt suspensus ipse ordinatus maneat, vt post Glossam ibi docuerunt Turrisceremata & Acusia; quinimmò & Episcopum ita scienter ordinantē ab ordinum collatione manere suspensum, satis innuunt textus *in d. can.* 1 *cap. cùm secundùm, hoc tit.* in illis verbis: *In iniuriam ordinantis*; cui nulla alia iniuria irrogata considerari potest, quàm hæc suspensio ab ordinum collatione. Successit constitutio Alexandri III in præsen- — 9 Sequuntur aliæ Ecclesiæ sanctiones.

ti, qui duo noniter statuit: primum, vt loco suspensionis eam pœnam Episcopus qui ordinauit sine titulo, incurreret, vt teneretur de necessarijs prouidere ita ordinatis, donec beneficium Ecclesiasticum sint assequuti: ad quod tempus referendus est Gregorius Turon. *lib. 8. cap. 20.* dum ait: *Faustinianus, qui ex iussu Gundobaldi, Aquensis vrbis Episcopus ordinatus fuerat, ea conditione remouetur, vt eum Bertheranus, Orestesque, siue Palladius, qui eum benedixerunt, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent.* Vnde cessauit suspensionis pœna, tam in ordinante, quàm in ordinato: in ordinante, quia alimẽta præstat: in ordinato, quia si suspensus maneret, beneficium illi conferri Alexander non iuberet, quia suspensis beneficium conferri non potest, vt omnes tenent per textum ibi, *in c. vt bonæ, de ætate & qualit.* & *in c. postulasti 7. de cleric. excom.* Secundum nouiter constituit, vt ad titulum patrimonij possint clerici sacris Ordinibus initiari, quod constitutum non fuisse in Synodo Chalcedon. in illis verbis, *seu possessionis*, vt voluit ibi Turriscrem. Iam suprà probaui, & obseruat eruditus Florens *in c. 27. de rescript.* Temporibus tamen D. Hieronymi clericos ordinatos fuisse ad titulum patrimonij, aliqui deducunt *ex cap. vlt. 16. q. 1.* disertè tamen illud statuit Alexander in præsenti, in illis verbis, *nisi talis*, &c. quod confirmauit Concil. Trid. *d. sess. 21 de reform. c. 2* Circa patrimonium autem, cuius intuitu clerici ordinantur, varia dubia exagitant, & examinant, tam practici, quàm moralistæ, præcipuè an ita spirituale maneat, vt alienari non possit, vel priuilegijs, & immunitatibus rerum Ecclesiarum gaudeat: anque filius teneatur bona illa conferre cum ceteris fratribus? pro quorum solutione videndi sunt Matienzo *in l. 11. tit. 10. lib. 5. recopil.* Lasarte *de decima vendit. cap. 19. n. 9. & 51.* Gutierrez *lib. 1. practic. q. 8.* Narbona *in d. l. 1. tit. 3. lib. 1. recopil.* Illud certum est, ordinatum ad patrimonij titulũ, non posse illud alienare, nec super eas possessiones censum constituere, vt pluribus relatis tenet Marinis *lib. 2. resol. cap. 48* Post Alexandrum III. Innocentius III. *in cap. cùm secundùm, hoc tit.* præsentem constitutionem prorsus confirmauit, insuper statuendo, successorem in Episcopatu teneri similiter alimenta præstare ordinatis sine titulo, ac tenebatur ille qui eos ordinauit. Facit Gregorius Turon. *lib. 8. hist. Franc. cap. 20.* vbi Faustinianus, qui iussu Gundobaldi, Aquensis vrbis Episcopus ordinatus fuerat, ea conditione remouetur, vt eum Bertheranus, Orestes, & Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosq; ei aureos annis singulis ministrarent. Et ea etiam constitutione sublata fuit suspensionis pœna statuta in prioribus canonibus; ad quam etiam constitutionem respexit idem Innocentius *lib. 3. regestr. 15 epist 184* ibi: *Per constitutionem nostram.* Nec audiendi sunt, qui existimarunt, Innocentium abrogasse prædictam suspensionis pœnam, moti *in cap. per tuas 37. c. penult. de simonia.* Siquidem in eo textu suspensio incurritur, quia contra leges Ecclesiasticas, & in earum fraudem præcessit pactum, seu conuentio de remittendo, vel alienando patrimonio, ad cuius titulum quis ordinatus fuerat, & non petendi necessaria ab Episcopo ordinante, si autem absque fraude ordinatio procederet cum patrimonio, aut titulo nullo, tantùm cogeretur Episcopus alimenta præstare ita ordinatis. Tandem Concilium Tridentinum *sess. 21. de reform c. 2.* postquam sanxit nullum, quantumuis idoneum, ad sacros Ordines esse promouendum, nisi ad titulum beneficij, vel patrimonij, in fine ita cauit: *Antiquorum canonum pœnas super his innouando.* Quibus verbis innouari antiquam suspensionis pœnam, de qua *in d. cap. 1. & 2. 70. dist.* docuerunt Suarez, Sanchez, & Nauarrus congesti à Barbosa *in d. cap. 2 num. 65.* Sed contrarium, videlicet Trident. tantùm innouasse pœnam dicti capitis *cùm secundùm*, & præsentis textus, videlicet, vt nullam suspensionem incurrant ordinator, & ordinatus, sed tantùm Episcopus teneatur prouidere de necessarijs, quamplures docuerunt, quos refert & sequitur Barbosa *vbi proximè, nu. 67.* & *de potest. Episc. p. 2. alleg. 20. nu. 27.* vbi exponit constitutiones Sixti V. & Pij II. editas contra malè promotos.

10 Prosequitur ratio decidendi.

His animaduersis, rationem præsentis assertionis duplicem assignant Innocent. III. *in dicto cap. cùm secundùm*, & Patres Concilij Trident. *in dicto cap 2.* Innocentius primam repetit à iure naturali, & diuino; cùm enim dicat Apostolus *1. ad Corinthios cap. 9.* qui altari seruit, de altari viuat, & mercenarius à mercede sibi debita repelli non debet, *cap. 11. Lucæ, cap. Ecclesiasticis 67. 12. q. 2.* dicemus latiùs *in d. cap. cùm secundùm*; ideò clericus, qui in Ecclesia ministrat, & in ea assiduum impendit famulatum, non debet priuari proprijs stipendijs, immò de patrimonio Iesu-Christi sustentari debet, in cuius sortem & hæreditatem vocatus est, *cap. cleros, 21. dist.* quam rationem latè illustrat P. Gregorius *de benef. c. 36. ex num. 1.* & *lib. 16. syntag. cap. 1.* Patres Concilij Tridentini ad secundam rationem assignarunt, videlicet ne talis clericus paupertate oppressus in opprobrium ordinis, totiusque status clericalis dedecus mendicare cogatur, iuxta textũ celebrem *in cap. Diaconi 23. §. aliàs, vers. mendicat infelix, 93. dist.* quam rationem illustrat Cuiacius *in nouella 3. in fine*, & *lib. 1. feud. tit. 1.* & in eius confirmationem expendi possunt textus *in l. si plures, C. de SS. Eccles. cap. 1. de instit.* iuncto Petro Gregorio *de benef. cap. 8. à num. 1.* quare apud Romanos vt aliquis in militem eligi posset, priùs eius census, seu patrimonij ratio habebatur, vt constat ex Iul. Paulo apud Lipsium *de militia Romana*, Gellio *lib. 6. noct. cap. 10* probant Robertus *lib 3. de re iudic. cap. 2.* Landtmeter. *lib. 1. de veteri cleric. cap. 5.* Quæ rationes dedecoris, & stipendij, seu mercedis in compensationem laboris coniungendæ sunt, vt prima concludat neminem esse promouendum ad sacros Ordines absque titulo, ne mendicare cogatur, aut aliquod sordidum, vel illicitum officium exercere in opprobrium status clericalis. Secunda vt probet ordinatum sine titulo alendum esse, tam ab ordinante, quàm à qnolibet successore Christi patrimonium obtinente, vt debitam laboris, officijque sui mercedem & stipendium percipiat. Facit textus *in l. vnic. C. de periculo succes. parent.* iuncta interpretatione, quam adduxi *in can 3. Concil. Illiber.*

11 Respondetur difficultati.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est ex proximè adductis, clericum ideò absque titulo ordinari non posse, quia cùm Ecclesiæ inseruiat, ab ea alimonias, & stipendia percipere debet, nec contrarium docetur *in d. cap. 1. de postul.* quia vt in eius commentario dixi, verba illa, *si stipendijs Ecclesiæ sustentantur*, referenda sunt ad clericos in minoribus ordinibus constitutos, qui non aliter à postulando remouentur, quàm si stipendijs Ecclesiæ alantur. Nec obstat textus *in d. cap. clericos*; nam omisso Couar. *in cap. 1. de testam.* dicendum est, textum illum referendum esse ad tempora primitiuæ Ecclesiæ, cùm beneficia Ecclesiastica nondum erecta erant, sed bona Ecclesiæ sub dispositione Episcopi consistebant; tunc enim si clerici bonis proprijs patrimonialibus ali poterant, ex bonis pauperum aliquid percipere non valebant: nec eo casu Alexander III. in præsenti in ordinando, qui habet sufficiens patrimonium, petit aliud beneficium, seu titulum. Nec obstat, quod de clericis circuitoribus expendebamus; nam illi ordinabantur ad titulum certæ Ecclesiæ, sed eo modo, vt continuò circuirent plebem, & delicta spiritualia inquirerent, vt pro ipsius canonis expositione ait Balsamon in illis verbis: *Alij quidem canones in vicis, & in pagis Chorepiscopos, & Presbyteros constituendos definierunt; præsens autem canon iubet fieri Periodeutas, & non Episcopos, ne dignitas Episcopi vilis, & contempta euadat: sunt autem Periodeutæ, qui hodie ab Episcopis promouentur Exarchi. Ii enim circumcursunt, & delicta spiritualia obseruant, & fideles perficiunt; vnde circuitores illi cum certo titulo promoti erant, sed pro munere proprio plebem circuibant.*

12 Exponitur cap. postulasti 10. de iurepatron.

Sed hucusque traditis obstat textus *in cap. postulasti 30. de iurepatron.* vbi docetur, posse clericum ad maiores gradus ascendere ad præsentationem, seu intitulationem Rectoris retinentis beneficium; quo casu clericus ordinandus nullum titulum assequitur ex tali præsentatione, nec ius futurum ad beneficium: igitur absque titulo potest quis ordinari. Pro cuius teatus expositione sciendum est, intitulationem nihil aliud esse, quàm nominationem vel præsentationem rectoris Ecclesiæ consentientis, vt alius ordinetur ad titulum Ecclesiæ, quam ipse possidet, consentiendo non vt eadem, vnaque Ecclesia illi simul conferatur; quod fieri non potest, iuxta textus *in cap. maioribus 8. cap. cùm non ignores 15. hoc tit.* sed tantùm consentiendo, vt certa portio fructuum locum pensionis assignetur ordinando: de qua intitulatione aliqui accipiunt textus *in cap. conquerente 6. de cleric. non resid. cap. proposuit 6. de filijs presbyt.* quę intitulatio, vt difficultati satisfaciamus, non est titulus beneficij, sed cùm ex ea detur certa, & perpetua congrua sustentationis,

meritò

meritò eo modo, quo patrimonium sufficiens est titulus ad ordines, ita est intitulatio illa: docuerunt Decius, Felinus, & alij, quos congerunt & sequuntur Gigas *de pens. q. 6. num. 3.* Quintanaduenas *lib. 3. Ecclesiast. num. 20* talis autem intitulatus nullum ius habet ad ipsum beneficium, tam viuo, quàm defuncto ipso Rectore, vt pro ipsius textus interpretatione latè tradunt Rochus à Curte *in tract. de iurepatron. verbo Competens, num. 61.* Lambert. *eod. tract. lib. 3. q. 5. art. 6. num. 10.* & nos in eius commentario dicemus.

13 Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 52. Synodi Meldensis*, vbi ita Patres sanxerunt: *Qui verò ex nostris parochijs, aut ad titulū, aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, nisi aut in clero certo, & religioso, vel etiam in ciuitate, saltem vno anno immorentur, vt de vita, & conuersatione, atque doctrina illorum certitudo possit agnosci; & nemo absolutè quemquam ordinare præsumat, sicut sancti sanxerunt canones.* Ibi enim duo diuersa prohibētur: primum, vt nullus ordinetur, etiam ad titulum parochię, nisi per annum conuersatus fuerit in ciuitate, vt ita de vita, & moribus eius constet, iuxta ea quæ adduxi *in cap. 9. de tempor. ordin.* Secundum, vt nemo absolutè ordinetur, id est ad titulum Ecclesiæ, sed specialiter ad titulum certæ. Ecclesiæ; vnde verba posteriora ipsius canonis referenda sunt ad canones Concilij Chalced. & Placent. de quibus *in dicto cap. 1. & 2. 70. dist.*

Exponitur cap. 52. Synodi Meldensis.

Ex suprà traditis etiam exponendus est textus *in can. 6. Concil. Valent. Hispan.* vbi ita statuerunt Patres: *Vt nullus alienum clericum secundùm decreta canonum sine consensu Episcopi sui audeat ordinare; sed nec illum sanctorum sacerdotum quisquam ordinet, qui localem se futurū primitus non spoponderit, vt per hoc nullus à regula, vel disciplina Ecclesiastica deuiare permittatur impunè.* Quibus verbis damnātur clerici volatiles, & desultorij, nulli titulo, nulli Ecclesiæ addicti, seu mancipati; & ideò iubetur, vt omnes, qui ordinantur, promittant se locales futuros, id est à proprio titulo, & Ecclesia non discessuros, iuxtà suprà adducta ex vtraque militia, sacra, & profana. 54

Intelligitur can. 6. Concil. Valent.

C A P V T V.

Idem a *in eodem*.

QVia in tantum quorundam processit ambitio, vt non duas, vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere, cùm nec duabus possint debitam prouisionem impendere: per fratres, & Coepiscopus nostros hoc emendari præcipimus, & de *b* multitudine præbendarum canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam, & euagationis inducit, certumque continet periculum animarum, eorum qui Ecclesijs deseruire valeant, indigentiam volumus subleuari.

N O T Æ.

1 a EOdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6* & habentur hæc verba in ipso Concilio Lateran. *cap. 14.* & statim postea annectuntur alia, quæ extant *in cap. præterea, de iurepatron.*

2 b *Multitudine.*] Quæ, seu pluralitas, beneficiorum, duorum nomine verificatur, argumento capitis *pluralis 4.* vbi plura Pechius, & Canisius *de reg. iur. lib 6. l. vbi numerus 12. ff. de testibus.* Atque ideò leges ecclesiasticę hanc prohibitionem firmātes, duorum beneficiorum plerumque mentionem faciunt, *cap. clericum 21. q. 1. cap. is qui 19. hoc tit in 6.* Clementina *si plures, eod. tit.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 17* sicut & dispensatio ad plura beneficia obtinenda, de duobus intelligitur, *dicto cap. is qui 19. in fine, cap. non potes 21. hoc tit. in 6. cap. dudum 54. vers. superfit, de elect.* quod & in qualibet fauorabili dispositione procedit, *l. libertas 17. § post annos, ff. de manumis. testam.* Illustrat Barbosa *dict. 265.* Nec contrarium docetur in præsenti per hanc dictionem, *multitudinem*, quæ plura ex se petit. Facit etiam lex 1. *ff. de option. legat.* vbi docetur eum, cui legata est optio seruorum, posse tres eligere. Igitur quia pluralitas in duobus non verificatur. Nam dicendum est, in præsenti textu non negari, quin pluralitas beneficiorum in duobus verificetur; sed mentionem multitudinis fieri, vt damnarent PP. expressè & specificè abusus, atque excessus eo tempore vigentes apud aliquos ambitiosos clericos, qui contra sacros canones non solùm duas, sed & plures Ecclesias possidebant, & ita contra interdictam pluralitatem veniebant: quæ pluralitas si in duobus verificatur, ex suprà traditis, fortiori ratione in multitudine; pluralitas enim simpliciter prolata ad duo refertur, *d. l. libertas, l. inter 217. §. final. ff. de verb. signif. l. si pluribus 33 ff. de legat. 1.* textus ita intelligendus *in l. pluribus 32. ff. de procurat.* Si verò adijciatur alicui numero præcedenti, importat augmentum illius, vt in præsenti, & *in cap. non debet 20. in fine, 65. dist. cap 2.* ibi: *Duo, aut plura beneficia; de filijs presbyt. lib. 6. l. etsi post tres, ff. si quis cautionibus, l. hæc adiectio, ff. de verb. signif.* Nec obstat textus *in d. l. 1. ff. de option. legat.* nam omissis traditis à Pechio *in dicto cap. pluralis*, dicendum est, in ea specie legatarium, cui relicta fuit seruorum electio ex familia testatoris, posse tres eligere laxatis iuris regulis, ex rescripto D. Pij, fauore vltimæ voluntatis; siquidem in ea plenior interpretatio facienda est, *l. 1. l. 3. l. plenum 12. §. sed si pecoris, ff. de vsu & habit. l. in testamentis, ff. de reg. iur cap. cùm dilecti 6. de donat.* Costa *lib. 2. select. cap. 4. nu. 1.* Fachineus *lib. 13. controu. cap. 7. in fine*: prosequuntur latiùs ipsius textus interpretationem Pinel. *lib. 2 select cap. 16.* Larreatigui *lib. 5. select cap. 4. num. 3* Ioannes Bertrandus in vita Proculi, qui rectè in eo textu pro *Cæcilio*, reponit *Æmilio*. Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. de multa*.

C A P V T VI.

a Idem.

CVm teneamur ex debito suscepti regiminis prouisioni clericorum intendere, tibi & alijs Ecclesiarum Prælatis pro eis scripta nostra dirigimus, interdum etiam super illorum prouisione, qui aliud sufficiens beneficium habere noscuntur. Verùm aliquando ignoramus eos habere aliud beneficium, pro quibus tibi, & alijs Ecclesiarum Prælatis scribimus. Si preces & mandatum nostrum pro aliquo recepisti, vel aliquando recipies, qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari, nisi fortè in litteris ipsis de alio beneficio, quod habeat, mentio habeatur: aut si non potest sine scandalo ei prouideri, æquanimiter sustinebimus, si pro eo preces, & mandatum nostrum non duxeris exequendum.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 8.* textusque ille refertur inter acta Alexandri III. post Concilium Lateran. *p. 30. c. 2.* & continet peculiarem decisionem circa prohibitionem pluralitatis beneficiorum, dum scribit Alexander, quod si Pontifex iubeat Episcopo, vt beneficium conferat clerico aliud habenti, & Episcopus agnoscat ex tali collatione scandalū in Ecclesia generari, seu oriri posse, in similis rescripti exequutione supersedere debet, vt scandalum euitetur, cuius causa, & vt cesset, plura in iure indulgentur, *cap. ad aures, de tempor. ordin. cap. 2. de præscript.* vbi probaui, & latiùs illustraui *in c. si quando 5. de rescript.* ex quo commentario præsens petendum est, videndusq; Salgado *de retent. bullar. 1. p. c. 3. à princip. & c. 4. per totum.*

CAPVT VII.

a Idem

REferente nobis I. presbytero latore præsentium, accepimus quod cùm duas Ecclesias haberet, Archidiaconus tuus ipsum altera illarum spoliauerit, & eam cuidam presbytero G. nominē assignauit; prædictus autem I. sentiens se in hac parte grauari, ad fratrem nostrum charissimum Rhem. Archiepiscopum *b* appellauit. Cumque idem I. de mandato eiusdem Archiepiscopi in præscripta Ecclesia restitutus fuisset, memoratus G. ad nostram audientiam appellauit: postea verò præfatus Archidiaconus eundem I. eo quòd ad præsentiam suam vocatus, vt alteram de prædictis Ecclesijs prænominato G. concederet, venire contempsit, vinculo excommunicationis *c* adstrinxit. Nos autem à sententia qua tenebatur, facientes absolui, eundem ad te duximus remittendum. Quocirca mandamus, quatenus partibus ante præsentiam tuam conuocatis, præscripto I. vna de præfatis Ecclesijs, quam voluerit, cum pertinentijs suis relicta, alteram præfato C. si Ecclesiam non habeat, non differas assignare. Si verò aliam habet Ecclesiam, ipsam alteri personæ idoneæ beneficio Ecclesiastico carenti, incunctanter assignes.

NOTÆ.

1 a IDem.] *In eodem*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* id est, in eodem Concilio Lateran. *p. 30. cap. 3.* vbi reperitur hic textus.

2 b *Appellauit.*] Quatenus omisso Episcopo ad Archiepiscopum appellatio in præsenti specie admittetur, exposui *in cap. dilecti 65. de appellat.*

c *Adstrinxit.*] Quæ sententia ritè prolata fuit, cùm appellationis instantia fuisset finita; quatenus tamen Archidiaconus Rhemensis iurisdictionem contentiosam in hoc casu potuisset exercere, explicaui *in cap. ad hæc, de officio Archid.* Commentarium huius textus dabimus *in cap. de multa 28. hoc titulo.* 3

CAPVT VIII.

Idem *in Concilio* a *Turonensi.*

MAioribus Ecclesiæ beneficijs in sua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, vt minorum clericorum præbendæ patiantur sectionem. Idcircò, vt sicut in magnis, ita quoque in minimis membris sui firmatam Ecclesia habeat vnitatem, diuisionem præbendarum, aut dignitatum *b* permutationem fieri prohibemus.

NOTÆ.

1 a TVronensi.] Hæc Synodus celebrata fuit sub Alexand. III. contra Victorem Antipapam, vbi ipse damnatus fuit iudicio 18 Cardinalium, & 124. Episcoporum, de qua hæc referunt Sigebertus *In octauis Pentecostes Alexander Papa tenuit Concil. Turon. anno Domini 1163. in quo excommunicauit Octauianum cum alijs schismaticis, & complicibus suis.* Ioan. Tyrius *in chron. de Regibus Francor. anno 1164* qui est 27. Ludouici Iunioris, ibi: *Concilium Turonense sub Alexandro Papa habitum est, quo acta Papiensis Concilij, in quo Victor & Fredericus præfuerant, damnata fuerunt.* Matthæus Paris. *in histor. Anglic. Alexander Turonis Concilium celebrauit in Ecclesia sancti Mauritij duodecimo Kalendas Iunij, ad cuius vocationem permissione Regis Angliæ venerunt Archiepiscopi, & alij Angliæ prælati, Thomas Cantuariensis Archiepiscopus cum suis suffraganeis, & ad dexteram Papæ in Concilio sedit, & Archiepiscopus Eboracensis Rogerius ad finistram, cum solo Episcopo Dunelmensi.* Ex actis vitæ Alexandri III. probat Binius *in notis ad hoc Concilium.* In eo nouem canones statuti fuerunt, quos refert Neubrigensis *in lib. rerum Angliæ*, & eorum sententias Corinlanus *in summa Concil. fol. 524.* In primo canone reperitur hic textus, & huiusmodi sectionem beneficiorum specialiter hoc Concilio prohibitam esse, constat *ex cap. tuæ, cap. dilecto 25. hoc tit. cap. quæsitum, de rerum permut. cap 3. hoc tit. in 2. collect.*

b *Permutationes.*] Hanc partem exponemus *in cap. quæsitum, de rerum permut.*

COMMENTARIVM.

COnclusio, quę ex hoc primo canone Concilij Turon. communiter deducitur, sic se habet: *Præbendæ, seu beneficia diuidi non debent.* Probant eam textus *in cap. tuæ 20 cap. dilecto 20. cap. vacante, cap. extirpandæ, hoc tit. cap. vnic.* iuncta rubrica, *in ecclesiast. benef. sine diminut. conferantur: cap. si quis præbendas 1. q. 3.* Concil. Palentin anno 1322. *cau. 9.* Concil. Rhemense *c 9.* apud Carnot. *p. 3. Decreti, c. 49.* ibi: *Sicut in vnaquaque Ecclesia presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel vxor eius dicitur, non potest diuidi inter plures presbyteros, sed vnum tantummodò habebit sacerdotem, qui castè & sinceriter regat; vnde interdicimus, vt nullus præsumat Ecclesiā inter duos, vel plures diuidere, quia Ecclesia Christi vxor, & sponsa esse debet, non scortum, sicut Calixtus Papa testatur.* Consonant Ecclesiæ Anglicanæ sanctiones, quas congerit Chopinus *lib. 2. sacr. polit. tit. 6. n. 17.* Concil. Londin. habitum anno 1237. cuius canonem refert Matthæus Paris. per hæc verba: *Statuentes vt nunquam deincept in plures personas, vel vicarias vna Ecclesia diuidatur.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & in titul. vt eccles. benef.* vbi plures laudat Garaña, Stephanus Durantius *q. 48* Robertus *l. 1. rer. iudic. c 7.* Vighellius *in method. iuris can. l. 3. q. 48. fol. 219.* Cironius *ad tit. vt Eccles. benef.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 51.* Corrasius *de benef. lib. 1. cap. 4.* Valensis *eod. tract. lib. 2. tit. 6.* Petrus Gregorius *lib. 1. partis tit. 28. cap. 15. & lib 1. de rescript. cap. 25.* Solorzanus *lib. 3. polit. c. 12.* Salcedo *de lege polit. lib. 2 c. 19.* Anton Augustinus *in epit. iur. lib. 15. tit. 12.* Ioannes Dartis *de benef. sect. 5. cap. 2. in fine,* 2 Conclusio probatur, & traditur.

in fine, Lotherius *de re benef. lib. 1. q 28. n. 54.* Solorzanus *lib. 2. de iure Indiar. tom. 2. cap. 9. n. 6.* Arniseus *tom. 1. de republic. cap. 2. sect. 1.*

3 Traditur dubitandi ratio. Sed præsens assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam electores alicuius officij, seu ministerij, possunt stipendiorum talis officij partem alij assignare, *l. restituendæ, C. de aduocat. diuers. iud.* ibi: *In vtrumque diuidendũ; l. fin. C. de offic. magistr. milit. l. Seio, ff. de annuis legat.* quod contingit cùm æqualia sunt merita eorum, qui ad beneficium, seu præmium accedunt, vt contigit Scipioni, qui deuicta Carthagine, cùm incertum esset quis ex duobus primus murum ascendisset, ambobus coronas donauit, vt referunt Liuius *l. 6. belli Punici*, Plutarchus *in Scipione*. Igitur etiam beneficium, seu præbenda inter duos æqualiter dignos diuidi potest. Accedit, nam Episcopus potest, vt diuinus cultus augeatur, nouum onus spirituale beneficijs imponere, *cap. significatum, hoc tit.* Vnde Iuo Episcopus Carnot. in sua Ecclesia diuisit Præposituram, & dimidiam partem communitati Canonicorum contulit, ex qua fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi, vt ipse refert *epist. 219.* cuius verba retuli *in cap. de cætero, de cleric. non resid.*

4 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens Concilij Turonensis constitutio, cuius rationem assignarunt Patres, quia videlicet maioribus beneficijs in sua integritate manentibus, indecorum est, vt minores præbendæ diuidantur: maiores præbendas appellant Patres Episcopatus, minores verò Canonicatus, portiones, & cætera beneficia. Ratio autem cur tam maiores, quàm minores prębendæ diuidi non debent, prouenit ex earum natura, quæ petit vnum tantùm sacerdotem beneficiarium: sicut vna diœcesis petit vnum Episcopum, *c. cùm non ignores 15. hoc tit. cap. in quibus 7. q. 1. cap. vnic. §. fin. 20. q. 3. cap. fin. 21. q. 2.* quia reputatur absurdum, vt vnum corpus duo capita habeat, vt docetur *in cap. quoniam 14. de offic. Ordin.* illic: *Ne vna, eademque ciuitas, siue diœcesis, diuersos Pontifices habeat, tanquam vnũ corpus diuersa capita.* Illustrant latè Pereyra *de emptione & vendit. c. 26. n. 21.* Bellarminus *de Rom. Pont. lib. 1. c. 1.* Simanchas *de repub. lib. 3. c. 2. & 3.* Petrus Gregorius *eod. tract. l. 5. c. 3. & 4.* Meritò ergo Patres Concilij Turon. prohibuerunt sectionem præbendarum, beneficiorumque diuisionem.

5 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter prohibita sit sectio prębendarum, quia tam maiores, quàm minores præbendæ debeant in sua integritate manere, vt ita tam in capite, quàm in membris vnitatem seruet Ecclesia; tamen quando auctæ fuerint Ecclesiæ facultates, poterit augeri præbendarũ numerus, *cap. cùm M. 9 de constit. c. tua 33. de V. S.* siquidem hæc regula Concilij Turonens. limitationem patitur, nisi adsit iusta causa præbendas diuidendi, constituendiq; plures ex vna, *cap vacante 26. hoc tit. c. 3 de Ecclesi. ædifi.* ideòque vbi vtilitas Ecclesiæ id postulat, & præbendæ opibus abundant, iustè eas vacantes diuidit Episcopus, vt docet Innocentius III. *lib. 1. regest. 13. epist. 50.* ibi: *Gaufridus Eboracensis Archiepiscopus, de quadam magna præbenda duas instituit;* vbi notauit Bosquetus. Sicut enim licèt generaliter prohibitum sit, vt collator non possit conferendo beneficium partem fructuum vnius, vel plurium annorum sibi reseruare, *cap. prohibemus, de censibus*; tamen id ex summa necessitate, & Pontificis licentia fieri valet, *c. penult de V. S.* & Ioannem XXII. & Benedictũ XI sæpe sæpius in subsidium belli aduersus fidei hostes partem fructuum beneficiorũ reseruasse, refert Cironius *ad tit. vt eccles. beneficia diuidi possint*: quo modo sectionem beneficiorum in diœcesibus Palent. Calagur. & Burgensi defendit Salcedo *d. l. 2. de lege polit. c. 19.* inde etiam ex iustis causis pensiones constitui possunt. Solorzanus *tom. 2. lib. 2. c. 3. nu. 27.*

6 Exponitur cap. cũ venissent, de restit. spol. Primò superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venissent 9. de restit. spol.* vbi Archiepiscopus Eboracensis beneficium certo clerico cõtulit, reseruata pensione annuatim soluẽda cuidam monasterio, ita vt defuncto ipso possessore plenè Ecclesia illa ad monasterium illud spectaret; & supponitur omnia ea ritè peracta fuisse ab Archiepiscopo: ergo quia Episcopus potest diuidere beneficium, partem vni, aliam partem fructuum alij assignando. Cui difficultati facilè satisfaciemus, si supponamus in eo casu Archiepiscopum ex iusta causa Ecclesiam monasterio concessisse, vt facere potest, *c. 4. de donat.* & consentiente ipso possessore pensionem impositam fuisse; quod totum auctoritate Pontificia firmatum fuit, quæ confirmatio in eo textu præcessit, vt ex eius integra constat: vnde virtute ipsius confirmationis quid mirum, vt beneficium possit diuidi, & mortuo eius possessore in perpetuum monasterio adiudicari.

7 Exponitur cap. relatum, de testa. Secundò opponitur textus non vulgò notus *in c. relatũ 12. de testam.* in illis verbis: *Vbi autem in loco defuncti tantùm vnus est ordinandus.* Ex quibus facilè deducitur, aliquando in locum defuncti, ad eius beneficium plures eligi, ordinarique posse: ergo quia vna Ecclesia diuidi inter plures valet. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verba proximè relata esse accipienda iuxta materiã, de qua agebatur, videlicet vt si defunctus habebat vltra præbendam simul administrationem Ecclesiæ, quia illi succedunt nouus beneficiarius, & simul Capitulum Ecclesiæ, cuius administrationẽ gerebat, bona Capitulo debentur: si autẽ administrationem non habebat, quia tunc vnus tantùm, videlicet qui in eius locum ordinatur, succedit, illi tantùm bona defuncti reseruantur, iuxta ea quę dicemus *in c. 1. de testament.* non tamen ex eo textu probatur in locum vnius beneficiarij plures eligi posse.

8 Exponitur cap. proposuit, de filijs presbyt. Tertiò opponi potest textus *in cap. proposuit 6. de filijs presbyt.* in illis verbis: *Ita quod præfatus R. medietatem omnium beneficiorum prædictæ Ecclesiæ, eidem in suo ordine seruiendo, pacificè debeat ordinare.* Ex quibus apertè liquet, vnam Ecclesiam inter duos diuidi posse: ergo non rectè in pręsenti sectio prębendarum prohibetur. Cui difficultati facilè respondetur, si obseruetur totam illam decisionẽ procedere ex speciali gratia & dispositione Pontificia; siquidem ipse Alexander III. magna æquitate ductus, eam fructuum diuisionem in ea specie fecit ex iusta causa; vnde rectè potuit beneficium in eo casu diuidi.

C A P V T IX.

Idem a *Cant. Archiepiscopo.*

RElatum est auribus nostris, quod cùm dilectus filius noster Iac in Ecclesia tua per te canonicè sit institutus, & in Choro, Capitulo, & alijs, quorum communis est vsus, plenam sicut Canonicus habeat potestatem, nondum præbendam sibi iuxta promissionem tuam assignare curasti, licèt post promissum tuum plures præbendæ in ipsa Ecclesia vacasse dicantur. Quoniam igitur dignum est, & consentaneum rationi, vt postquam Canonicus est institutus, & à te habuit in promissis de conferenda sibi prima præbenda cùm in Ecclesia tua vacaret, debeat præbendæ integritate gaudere, præsertim cùm, sicut nobis proponitur, litteratus sit, & discretus: f. t. per A. s. p. m. quat. si idem Iac. in Ecclesia tua est Canonicus institutus, & in Choro, Capitulo, & in alijs, quorum communis est vsus, potestatem sicut Canonicus habet, ei præbendam, si qua de antiquis in Ecclesia ipsa nunc vacat, vel cùm ibi primò vacauerit, omni oc. & contr. cessante, secundùm promissionem tuam concedas liberaliter, & assignes: ita quod de constantia, & grauitate possis meritò commendari, & nos propter hoc iteratò scribere tibi non compellamur; quia non est congruum, vt præbenda careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus.

NOTÆ.

a Cantuariensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5 5.* de Ecclesia Cantuariensi iam onnnulla notaui *in c. 2. de rescript.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio refertur, & impugnatur.

EX hoc textu commnniter deducitur: *Recepta in Canonicum, & in fratrem, præbendam quamcitò esse assignandam, præcipuè si illi promissa fuit tempore receptionis.* Quæ assertio valde difficilis est dum supponit promissionem præbendæ nondum vacantis valere, & adimpleri debere, cùm expressè cautum sit ab ipso Alexandro III. in ipso Concil. Lateran. vt nullum beneficium promittatur antequam vacet, *c. 2. cap. ex tenore, cap. relatum, de concess. præbend. c. 2 eod. tit. lib 6. cap. dilectus 59. cap. dilecto 25. hoc tit.* Igitur Archiepiscopus Cantuar in præsenti casu, cùm non possit promittere præbendam vacaturam, cogi non debebat huiusmodi promissionem adimplere. Etiam difficilis est textus iste, dum supponit recepto in Canonicum necessariò præbendam proximè vacantem deberi, cùm certum sit canonicam sine præbenda consistere posse, *c. cùm M. de constit. cap. in nostra 32. de rescript. cap. dilectus, hoc tit. cap. is cui 39 hoc tit. in 6. cap. fin. §. in illis 8. de concess præbend. lib. 6.* Igitur recepto in Canonicum necessariò præbenda conferri non debet.

2 Traditur ratio decisionis.

Adhuc tamen, si rectè perpendatur præsens decisio, magna nititur iuris ratione, petita tum ex eo, quod cùm Canonicus virtute receptionis in fratrem, habeat sedem in Choro, & locum in Capitulo, diuinisque inter sit officijs, vt probaui *in c. 1. hoc titulo*, vbi adduxi differentiā inter canonicam & prębendam; & tātùm virtute ipsius receptionis distributiones quotidianas lucretur, *c. dilectus 59. hoc tit.* quæ inter fructus ecclesiasticos non enumerantur, *cap. dilecti 27 cap. licèt 32. hoc tit.* probaui *in cap. de cætero, de cleric. non resid.* & qui altari seruit de altari viuere debeat, ac fructibus ipsius Ecclesiæ sustentari, vt infrà dicemus *in cap. cùm secundùm, hoc tit.* meritò Alexander III. iubet Archiepiscopo Cantuar. vt Iacobo recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam proximè vacaturam conferat, vt in simili casu docetur *in c. dilectus, §. cùm super, de concess. præbend. c. si clerici 11. c. si postquam 53 c. si cui 39. de præbend. lib 6. c si capitulo, c. si soli, c. fin. de concess prębend.* Accedit ratio specialis, præcipuaque huius decisionis; nam cùm Richard. Archiepiscopus Cantuar. promisisset Iacobo præbendam proximè vacaturam tempore receptionis in Canonicum, & in fratrem, promissioque hæc honesta, & possibilis esset, debebat illam adimplere, *ex l. 5. ff. de pactis, cap. 5. & 3.* iunctis ibi adductis, *eod. titulo.* Rectè ergo Alexander III. Archiepiscopo Cantuarien. iubet, vt Iacobo præbendam proximè vacaturam conferat, quam se illi collaturum promiserat.

3 Refertur huius textus interpretatio.

Nec obstat difficultas suprà adducta, cui varijs modis DD satisfacere intendunt. Glossa 1. Immola, Anania, Decius, & alij, quos refert & sequitur Barbosa in præsenti, *nu 2* existimarunt promissionem præbendæ proximè vacaturæ in præsenti sustineri, quia non tam promissio hominis, quàm canonis erat; siquidem Canonico in fratrem recepto debetur prębēda proximè vacatura, ex iuris dispositione; vnde promissio in præsenti facta ab Archiepiscopo valuit, quia iuris regulis consona, conformisque erat; quia cùm tantùm expressisset quod tacitè inerat, non mutauit naturam actus, *l. 3. ff. de legat. 3. cap. significasti, de elect.* Vnde in pręsenti promissio potiùs à lege, quàm ab homine censetur facta, nec ex ea aliud ius quæritur Iacobo, quàm illud, quod à iure sibi competebat, *ex d. cap. cùm M. de constit. c postquam, de præbend. in 6.* notauit Valesius *consult. 72.* vnde cùm hæc promissio legi potiùs, quàm homini accepto feratur, nihil mirum si nō obstante Concilij Lateran dispositione sustineatur. Nec hanc solutionem offendit textus *in cap dilectus 59. hoc tit.* vbi videtur probari, promissionem præbendæ proximè vacaturæ, etiam recepto in Canonicum inutilem esse ex eo, quod expectare præbendam vacaturam repugnat Concilio Lateranēsi. Nam huic difficultati respondendū est, cū Immola, & Decio in præsenti, promissionem, de qua in eo textu, ideo inutilem esse, quia facta fuit non in consequentiam receptionis in Canonicum, sed potiùs principaliter ante receptionem; fuit enim facta in ipsa compositione, quàm constat interuenisse, ibi ante receptionem: vnde cùm facta fuisset ab homine, non à canone, hæc enim non aliter fit quàm præcedente receptione, mirum non est si contraria sit dispositioni Concilij Lateran. Nec etiam superiorem interpretationem euertunt textus *in cap. tuæ 20. c. dilectus 25. hoc tit.* vbi probari videtur, quod nec etiam receptionis ratione potuit receptus expectare consequenter præbendam primò vacaturam. Quam difficultatem licet agnouisset Decius in præsenti, *nu. 5.* eam tamen insolutam reliquit. Nec feliciùs alij, dum illorum iurium sententiam accepto ferunt nullitati receptionis, de qua ibi; quæ expositio si vera esset, ineptè Pontifex affirmaret, Canonicum manere sub expectatione præbendæ primò vacaturæ, quandoquidem si receptio nulla erat, vtique præbenda non posset deberi virtute illius receptionis, argumento legis *non dubium, C. de legibus.* Quare verius dicendum est, in dictis iuribus non reijci, nec improbari expectationem præbendæ primò vacaturæ in genere, sed in specie, id est certi hominis; quod apertè colligitur ex serie eorum iurium, vbi proponitur duos expectasse eandem præbendam, ad quam simul fuerant electi; quam electionem vt Pontifex impugnet, arguit ab euitando duplici absurdo, subijcitque nec vtrique eam præbendam conferendam esse, ne sectio præbendarum admittatur, contra suprà tradita proximo commentario; nec item alteri tantùm, ne contingat alium manere sub expectatione prębendæ eiusdem, ex iure pręcedentis electionis: vnde expectatio talis meritò in prædictis iuribus improbatur. Verùm hæc communis interpretatio huius textus conuincitur ex illis verbis, *promissionem tuam;* & ibi, *& à te habuerit in promissis:* ex quibus deducitur, obligationem Archiepiscopi Cant. non tam referri ad iuris necessitatem, quàm ad promissionis implementum, cùm sæpe sæpiùs Alexander referat promissam esse præbendam, & promissionem esse adimplendā. Hac ergo solutione omissa, Cironius *ad titulum de concess. præbend.* existimauit, textum hunc esse referendum ad tempora Alexandri III ante Concilium Lateran. quo prohibita fuit huiusmodi promissio beneficij nondum vacantis: vnde cùm ante prohibitionem similis promissio admitteretur, ideò Alexand. III eam adimplendam esse ait. Sed hęc solutio, præterquam quod diuinatoria est, cùm nō constet an hæc decisio præcessisset Conciliū Lateranense, an postea emanasset, credi non potest compilatores primæ, & sextæ collectionis compilasse decisiones ipsiusmet Pontificis sibi contrarias, cùm si pręsens derogata erat, quę vtilitas eius compilationis? Quare his omissis, pro huius textus vera interpretatione sciendū est, varia fuisse pro temporum diuersitate obseruata, & statuta circa promissionē beneficij nondum vacantis. Primùm tempus fuit, quo sicut hodie, beneficiorum plenissima potestas ad summum Pontificem spectabat, *cap. omnes, 22. dist. cap. cuncta, 9. q. 3.* ita ad Episcopum institutio in minoribus spectabat, *cap. omnes, 16. q. 7.* & collatio præbendarum ad ipsum, vel eius Capitulum pertinebat, *cap. dudum 22. cap. cùm Ecclesia, de elect.* Secundum tempus fuit Concilij Lateranensis celebrati sub Alexandro III. quo prohibita fuit promissio certi beneficij nondum vacantis, de qua *in cap. nulla 2. de concess. præbend* vbi decimus. Tertium tempus fuit Innocentij III. ampliantis prædictam prohibitionem, ita vt talis promissio incerti beneficij non admitteretur, nisi sub illa clausula, *cum potuero;* vel, *cùm facultas se obtulerit,* vt *in cap. cum dilectus 59. hoc tit. cap. ex tenore, cap. ad aures, de concess. præbend.* Sed quia sub illa clausula illicitę fiebant pactiones, Bonifacius VIII. omninò prohibuit promissionem beneficij nondum vacantis, directè, vel indirectè, etiam sub illa clausula factam, *c. 2. de concess. præbend. l. 6.* iuxta quam temporum seriem facilè textus hic accipitur, & adducta difficultas dissoluitur; cùm enim temporibus Alexandri III. tantùm prohibita esset promissio certi beneficij nondum vacantis, non verò incertę præbendæ, ideo in præsenti specie promissio futuræ præbendæ, incertæ nondum vacantis sustinetur: at verò in *dicto c. dilectus 59.* etiā talis promissio improbatur, quia iam damnata erat per Innocentium III. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam verum est, Canonicum absque præbenda stare posse, cùm præbenda adhuc non vacauit, non verò postquam vacauit, aut occasio promissionis se obtulit; quia tunc quamprimùm potest, debet illi præbenda conferri, *cap. final. de concess. præbend. lib. 6.* vt qui virtute receptionis ius ad præbendam tantùm habebat, ius in re per eius collationem assequatur. Dua-

renus

xenus *lib.2. de sacr. eccles. cap.8.* Ludouicus Gomez *in regul. de expectat. num.38.* Staphileus *de litteris gratiæ, tit. de expectat. num 40.* Oleda *de incompatib. benef. cap.12. p. 1.* vnde in præsenti meritò Alexander III. decreuit recepto in Canonicum, & in fratrem præbendam primò vacaturam conferendam esse.

C A P V T X.

Idem a *Canonicis regularibus, & monachis Eborac. diœc.*

AVaritiæ, quæ est idolorum seruitus, *b* ijdebent radicem studiosiùs extirpare, qui sæculi vanitatibus renunciantes, Domino elegerunt in religionis habitu ministrare. Intelleximus, quod in Ecclesijs vestris, de quibus certas pensiones consueuistis percipere, portiones, vel antiquos redditus minorastis, quos nonnulli clerici Ecclesiarum ipsarum olim habuisse noscuntur. Vnde quoniam hoc ex radice auaritiæ, & cupiditatis procedit, quam debetis modis omnibus euitare: d. v. p. A. s. præc. mandamus, quatenus si quas portiones, vel antiquos redditus clericorum sine consensu Archiepiscopi vestri minuere, vel parœcias diuidere præsumpsistis, ad integritatem pristinam reuocetis.

N O T Æ.

1 a CAnonicis regul.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit cap.10.* & post Concil. Lateran. *p.13.c.1.* Canonici regularem vitam in communitate iam à quinto sæculo Ecclesiæ agentes, ad differentiam Canonicorum, qui extra communitatem degebant, regulares dici cœperunt, vt probant Chopinus *lib 1. de sacra pol. tit.3. nu.6.* Pennotus *lib.2 histor. canonic. regul. cap 1.* Sed cùm Canonicus à canone, qui latinè regula est, dicatur, aliqui improbarunt hanc geminatam nuncupationem, quasi canonicum regularem dicere idem sit, ac regularem regularem appellare Ludouicus Viues *in notis ad Diuum Augustinum, lib.3. de ciuit. Dei, c.15. Idem,* inquit, *est regularis, quod canonicus, à canone Græco. Hinc quidam monachi D. Augustini, ne non semel putentur regulares, bis bi vocari gaudent* Coriolanus *in defensorio, 1.p.c.5.ad 3.* ibi: *Qui regulati sunt ad obseruanda statuta Ecclesiarum Collegiatarum, & maximè Cathedralium, Canonici sunt, & nominantur; & patet quod est nugatio ponere ly Regulares, quia idem significat iste terminus, Canonicus, quod iste terminus, Regularis; & nulla est penitus differentia inter eos, nisi quia Canonicus est vocabulum Græcum, & ly Regularis, Latinum.* Sed doctè illos refellit Pennotus *d.c.7.n.1.* & cùm in tot decisionibus iuris Pontificij Ecclesiæ Præsules hac geminata nomenclatura vtantur, vt probaui *in cap. Deus, de vita & honest. cleric.* ad differentiam Canonici sęcularis, non est cur in his minutijs immoremur. Vnde cùm Alexander III in præsenti scriberet nō solùm monachis, verùm & regularem vitā profitentibus in Eboracensi prouincia, vbi erant plures Ecclesię Collegiatę Canonicorū regulariū D. Augustini, vt refert Pennotus *d.l.2.c.33.* ideò vt eos omnes cōprehenderet, pręsenti constitutione rescripsit generaliter Canonicis regularibus, & Monachis Ebor. Archiep.

2 b *Idolorum seruitus.*] Doctè hanc metaphoram expressit, & exposuit Cresolius *l.4 mystag. c.31.* Hoc autem vitium vitiosissimum, per antonomasiam appellatum eleganter depinxerunt D. Augustinus *de verbis Domini,* ibi: *Insatiabilis sola auaritia diuinum semper rapit, atque nunquam satiatur; nec Deum timet, nec hominem reueretur. Nec patri parcit, nec hominem cognoscit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem seruat. Viduam opprimit, pupillum inuadit, liberos in seruitutem reuocat, testimonium falsum profert, res mortui occupantur, & qui faciunt, non moriuntur? Quæ est illa animarum insania, amare vitam, appetere mortem: acquirere aurum, & perdere cœlum?* Sallustius *in Catilin.* ibi: *Bellua fera, immanis & intoleranda, quæ quò tendit, agros, fana, atque domos vastat, diuina cum humanis permiscet, nec exercitus, neque mœnia obstant, quominus vi sua penetret; fama, pudicitia, liberis, patria, atq; parentibus cunctos mortales spoliat, quasi materia omnium malorum existit.* Cassiodorus *lib.12. epist.1. Reginam illam procacium vitiorum auaritiam fuge, cui cuncta vitia detestabili deuotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoq; malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria: agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, & pes dulcedinem superat, quos amarâ deceptione captiuat.* Plura in eius detestationem congessit D. Ioannes Solorzanus *emblemate 39.*

COMMENTARIVM.

PRo huius textus expositione sciendum est, quod licèt beneficia sæcularia sæcularibus, regularia regularibus sint conferenda, *c. possessiones, de rebus Eccles. c.2. de stat. regul.* vbi exponemus textū *in cap. fin de confirm. vtili;* tamen plerunq; beneficia sæcularia Ecclesijs tam monachorum, & monialium, quàm canonicorum regularium varijs modis vniri & subijci solent, præcipuè duobus modis. Tamburinus *tom 3. de iure Abbat disput.9 per totam.* Primò pleno iure quoad spiritualia, & temporalia, vt *in c 2. de supplenda neglig. cap. cùm & plantare 3. §. & in Ecclesijs, c. quoniam 21. de priuil. c.1. de capel. mon l.6 Clem 1. §. verùm, de exces. Prælat.* Secundò dumtaxat quoad temporalia, redditus videlicet, & fructus eorū in monasterij lucrum conuertendos, institutione quidem, ac destitutione Episcopo reseruatis, vt *in cap. ad hæc, de offic. vicarij, c.1. & final. de capel. monach.* quæ vnio fit pro augmento religionis, & vt paupertati monasterij consulatur, relicta congrua sustentatione ipsis beneficiarijs. Trident. *sess.24. c.13. & 15.* docet Salgado *de protect.3.p.c.9. num.55.* Ad hunc secundum casum, cùm videlicet beneficium vnitum fuit tantùm quoad temporalia, referendi sunt præsens textus, & *in cap. de monachis, hoc tit.* vt docuerunt Flores à Mena *q.10.* Garasia *in c.1 de capel. monach.* vnde docet Alexander hic, non posse religiosos minuere redditus respectu portionis debitæ rectoribus, seu vicarijs ipsarum Ecclesiarum: cuius constitutionis ratio prouenit ex eo; nam cùm Ecclesia sæcularis spectat ad regulares tantùm quoad temporalia, ita fructibus, & redditibus vti possunt, vt iniuria non irrogetur beneficiario, cui congrua portio ita assignanda est, vt vltra sibi necessaria etiā percipiat portionem, ex qua absque penuria Episcopo in iuribus Episcopalibus possit respondere, *cap.1 §. fin. de statu regul. lib.6* Trident. *sess.7. cap.7.* & *sess.25. de regul. c.8.* probaui *in d. cap.2. de supplenda neglig.* vnde rectè ait Alexander in præsenti, non posse regulares minuere portionem debitam prædictis Rectoribus, aut eorum vicarijs: quod etiam procedit si ratione iurispatronatus præsentatio ad Ecclesiam sæcularem regularibus competat; nam adhuc eo casu intra congruam portionem præsentatum grauare, non debent, *d. cap. de monachis.*

C A P V T XI.

Idem *Præposito, & Capitulo* a *Insul.*

SIgnificatum est nobis, quod cuidam sacerdoti præbendam vnam in Ecclesia vestra communi voluntate dedistis, ita *b* quod Missam de sancta *c* Maria (nisi corporis infirmitate grauatus

uatus sit) debeat quotidie celebrare; & Ecclesiam vestram non nisi communi, tam Præpositi quàm Capituli assensu possit *d* dimittere, vel cuiquam præbendæ illius anniuersarium delegare. Quam siquidem institutionem eatenus confirmamus, vt prædictus Sacerdos, nisi infirmitate corporis fuerit impeditus, assiduè debeat obsequium suum impendere Ecclesiæ memoratæ, & quantò frequentiùs potest (*e* salua honestate sua, & debita deuotione) Missarum solemnia celebrare; nec sibi liceat hoc illi subtrahere, siue causa voluptatis, siue se ad aliam Ecclesiam transferendo.

NOTÆ.

1 a IN sal.] *Insilensi*, legitur io prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 53 post Concilium autem Later. *p.* 40. *c.* 9. legitur *Salan.* Antooius Augustinus *in notis ad* 1. *collect.* legendom putat *Insalano*; sed verius est legendum esse *Insulensi*. Insulensis enim Ecclesia est in Belgio: eios Canonici à prima illius fundatione fuerũt canonici regulares, vt constat ex iostrumento fundationis Balduini Cnoiitis Flandriæ, qui dictam Ecclesiam fundauit anno 1035. vt refert Pennotus *l.* 2. *histor. canonic. regal c.* 38. *num.* 7.

2 b *Ita quod.*] Sed hoc Capituli factum noo leues continet difficultates. Primam ex eo, quod omnis pactio præcedens in spiritualibus simoniaca est, *cap. quamprimùm* 1. *q.* 1. *cap fin de pactis, cap. sua* 29. *cap. tuam* 34. *de simonia.* sed in præsenti præcessit duplex pactio, alia de Missa quotidiana celebranda, altera de non recedendo ab Ecclesia inuito Capitulo: ergo tanquam simoniaca admitti non debebat. Secunda ex eo oascitur, quia præbenda conferenda est purè absque vlla conditione, vel pacto, *cap. quàm pio* 1. *quæst* 2. *c.* 2. *de elect. lib.* 6. quia talia simoniam redolent, *cap. per laicos* 16. *quæst.* 7. *cap. quam pridem, de pactis*; quod idem procedit in modo adiecto, *cap. verùm, de condit. apposit. l.* 1. *C. de donat. quæ sub modo*: igitur in præseoti, nec io modum conditioois, nec in formam modi poterat præbenda ita conferri, præcipuè, quia sicut præbenda diuidi non potest, *cap maioribus* 8 *hoc tit.* ita nec tempore collationis nouum onus illi imponi, *cap. vnic. vt eccles. benef.* Sed primæ difficultati vt satisfaciaot Glossa & communiter repetentes io præsenti, docent collationem præbendæ hic factam non fuisse sub modo aut conditione, sed præbendæ ipsi vacaoti tale onos impositum fuisse; & ita cum suo onere præbeodam in nouiter electũ transire, argumento textus *in d. cap. vnic. vers. Si verò, vt eccles. benef. cap. ex litteris, de pignor.* Glossam sequuntur Decius *hic, nu.* 10. Abbas *in cap. Iacobus, nu.* 3. *de simon.* Syluester *verbo Simonia, q.* 9. Spino *in specul. testam. gloss.* 7. *princip. à nu.* 32. Sed licèt hæc interpretatio vera sit, quateous supponit Episcopum posse beneficio vacauti oouum onus adijcere spirituale, vt probaui *in d. cap. maioribus*; tamen præsenti decisioni noo conuenit, cùm apertè ex ea constet, tempore collationis conditionem illam adiectam fuisse. Quare ea solutione omissa, placet aliorum sententia, qui docent in spiritualibus conferendis modũ, aut conditionem similiter spiritualem absque vitio simoniæ adijci posse; quia tunc nihil datur spirituale, quod similitudinem pretij habere possit, vt latè probat Anguianus *lib* 4. *de legibus, c.* 7. *per totam.* Vnde cùm io præsenti casu Ecclesiæ præbenda collata fuisset sub spirituali modo, videlicet cum onere celebrandi Missam, meritò Alexander III. huiusmodi collationem, tanquam ab omni simoniæ labe immunem, approbauit. Nec obstat secunda difficultas deducta ex eo, quod collatio beneficij sub conditione fieri non debet, *d. c.* 2. *de elect.* quia tanquam actus legitimus, eam recipere non valet, vt probat Selua *de benef.* 3 *p. q.* 20. Lambert. *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *q* 3. *nu.* 9. Couar. *lib.* 3 *var. c.* 16 *nu* 2. Cui difficultati vt aliqui satisfaciant, docent regulam textus *in d. cap.* 2 noo procedere in conditionibus, quæ tacitè insunt, quæ etsi exprimantur, non vitiant actum: ita Glossa *in cap. significasti, de elect. & in Clement* 1. *de restit. spol.* docent Nauarrus *in cap. accepta, oppos.* 7. *num.* 41 *de restit. spol.* Miranda *in manual. tom.* 2 *q.* 23. *art.* 17. Quare collatio beneficij rectè fit sub ea conditione, si idoneus est, vt docet Fellinus per textum ibi *in cap. fin. num.* 14. *de præsumpt.* quare cùm in præsenti casu, saltem in genere præbendæ inesset onus Missam celebrandi, etiamsi exprimeretur, non vitiabat collationem. Sed faciliùs responderi potest, textum *in d. cap.* 2. *de elect.* procedere in conditione, quæ suspendit actum, non verò in modo licitè adiecto, vt fuit in præsenti onus celebrandi Missam; quia tunc cum eo onere purè fit collatio; & tale onus adijci posse, iam probaui *in d. cap. maioribus.*

c *Missam de sancta Maria.*] Sed obstat, quod Missa publica, & quotidie ex ritualibus Ecclesiæ statuta prætermitti non debet ob Missam priuatam, *cap.* 2. *de celebrat. missar.* vnde presbyterum non obseruaotem rubricas ipsas Missalis Romani, lethaliter peccare defendunt Azor 1. *p. instit. lib.* 10. *c.* 29. *quæst.* 6 pluribus relatis Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 55. Igitur in præsenti casu non poterat à Capitulo iniungi onus quotidie celebrandi Missam de B. Virgine Maria. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt in hoc casu grauamen de dicenda Missa imponeretur, non tamen ex eo derogatum fuit Ecclesiæ statutis, aut rubricis, ita vt obligatio assiduè celebrandi in præsenti, debeat intelligi iuxta Ecclesiæ dispositionem, & consuetudinem, vt docueruot Barbosa *de potest. Episc.* 2. *p alleg.* 24. *n.* 32. Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 31. Vnde infertur, quod regulariter loquendo, clericus qui debet celebrare Missam secundùm dispositionem fundatoris, qui iussit vt quotidie Missam diceret de aliquo Sancto speciali, ritè adimplet onus sibi iniunctum, si iuxta Ecclesiæ rubricas celebret, vt tenent Lara *de capel. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 32. Syluester *verbo Missa, q.* 10. Manrique *de differ. vtriusq. for. quæst.* 191. 3

d *Possit dimittere.*] Hæc verba exposui *in cap. admonet, de renunc.*

e *Salua honestate.*] Vnde capellanus, qui obstrictus est per se Missã celebrare, ritè potest ob honestatẽ, & maioris deuotionis gratiam omittere singulis hebdomadis vnã, vel aliam, dummodo voluptatis causa id nõ faciat, vt resoluuot plures congesti à Narbona *in horegraph. hor.* 5. *n.* 11. Prado *de Eucbar q.* 83 *dub.* 15. § 2. Leander, Lugo, & Diana, quos refert & sequitur Pater Henao *to* 2. *de sacr. Missæ, disp.* 19. *sect.* 3 *n* 31. qui sequeotibus quæstionibus examinat, an talis capellanus ægritudine oppressus per longum tempus, teneatur, per substitutum celebrare; & an his diebus, quibus propter honestatem, maioremque deuotionem excusatur ab onere celebrandi, possit pro se, vel pro alio, accepto stipendio Missam celebrare, quę omnia huic textui non malè annectuotur 4

CAPVT XII.

Idem *Vuigor.* a *Episcopo.*

DE monachis autem, qui vicarios parochialium Ecclesiarum in tantum grauant, vt *b* hospitalitatem tenere non possint, nec honestam sustentationem habere: eam curam & prouidentiam habeas, quod ad præsentationem monachorum nullum recipias, nisi ei tantùm de beneficijs ecclesiasticis coram te fuerit assignatum, vnde iura Episcopalia possit persoluere, & congruam, atque sufficientem sustentationem habere. Illis autem sacerdotibus, quibus à te, vel prædecessoribus tuis in Ecclesijs Monachorum cura est animarum commissa, eam subtrahere non poteris, nisi ipsis à monachis honesta, & sufficiens sustentatio fuerit assignata.

NOTÆ.

1 a VVigor.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 54. vbi additur Pars capitis *meminimus*; vnde constat in præsenti referri partem textus *in cap. meminimus de, appel.* vbi iam id notaui.

b *Hospitalitatem.*] Valde consonat textus *in c.* 2 *de supplend. negl.* vbi quæ ad hunc textum spectant, adduxi, & *in c. auaritiæ* 10. *hoc tit.* 2

CAPVT XIII.

Idem a *Salernit. Archiepiſcopo.*

AD hæc, licet conſuetudo illa non ſit conſona rationi, ſecundùm quam clericus, ſi à Kal. Mart. vſque ad Kal. Nouembris deceſſerit, totum fructum beneficij, quod debet anno illo percipere, ſecundùm ſuam voluntatem largitur: quia tamen in multis Eccleſijs obſeruatur, eam ſatis in Epiſcopatu tuo poteris tolerare, præſertim ſi clericus in deceſſu ſuo grauetur onere debitorum. Illud eſt omninò rationi contrarium, vt vnus clericus in vna Eccleſia, vel in diuerſis Eccleſijs *a* Archidiaconatum, & *b* Decanatum obtineat, cum ſingula officia in Eccleſijs aſſiduitatem exigant perſonarum.

NOTÆ.

1 a SAlernit.] Ita legitur in prima collectione, *ſub tit. de teſtam. cap. 7.* vbi additur pars capitis *tua nos*, *& infrà*: ſed legendum eſſe, *cum tu*, *& infrà*, iam notauit Anton. Auguſtinus in ipſo textu, vnde cognoſcitur priorem partem extare *in cap. cùm tu, de vſur.* aliam *in cap 4. de cohabit. cleric.*

2 b *Archidiaconatum, & Decanatum.*] Niſi ex diſpenſatione Pontificia, vt *in cap. tua, de cleric. non reſident.* vbi notaui, aliàs nemo poteſt obtinere vtramque dignitatem. Commentarium huius textus dabimus, *in cap. de multa, hoc titulo.*

CAPVT XIV.

Idem a *Burdegalenſi Archiepiſcopo.*

PRæterea de Arch. G. qui in tua, & Toloſana Eccleſia *b* Archidiaconus ſit conſtitutus, in vtraque *c* regulariter profeſſus, collectis illis, quæ in Archidiaconatu Eccleſiæ tuæ colligere poteſt, præter conſcientiam tuam Toloſam regreditur, & ibi per annum, vel eo amplius moratur: prudentiæ tuæ ſignificamus, vt eundem G. ſi res ita ſe habet, altero, quem maluerit, Archidiaconatu, oc. & ap. ceſ. facias eſſe contentum.

NOTÆ.

1 a BVrdegal.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de exceſſ. Prælat. cap. 4.* & poſt Concilium Lateran. *p. 24. c. 5* vbi extat integra huius textus: eius prior pars extat, *in cap. 2. qui matrimonium accuſare, in 1. collect.* Burdigala ciuitas Galliæ eſt, ſupra Garumnam flumen, ad mare Oceanum, vt refert Parpirius Maſon. *in deſcript. Galliæ per flumina, fol. 553.* Prima prouincia Aquitanica, Burdegala eſt, ita dicta, vt ait D. Iſidorus *lib. 18 etymol.* quòd Burgos Gallos primum colonos habuerit: plura de eius ſitu, & antiquitate tradit Chenu *in chron. fol. 415.* habet Eccleſiam Cathedralem dicatam ſancto Andreæ, de cuius Primatu egi *in cap. fin. de maiorit. & obed.* Gautrido, ſeu Geufrido eius Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

b *Archidiaconus.*] Iuxta conſuetudinem Galliæ in præſenti relatam, & iam notaui, *in cap. tua 8. de cleric. non reſid.*

2 c *Regulariter.*] Olim enim in vtraque Eccleſia Metropolitana, Burdegalenſi videlicet, & Toloſana, canonici vitam regularem profitebantur, iuxta regulam D. Auguſtini. De Burdegalenſi ita ex Vincentio, & Antonio *in vita Caroli Magni, c. 29.* refert: *Beatū namq; Rolandū ſuper duas mulas, tapeto aureo ſubuectum, pallijs tectum vſque ad Blauium Carolus deferri fecit, & in Beati Romani Baſilica, quam olim ipſe ædificauerat, Canonicoſque regulares intromiſerat, honorificè ſepeliuit.* Quæ verba de ipſa Eccleſia Burdegal. exponit Pennotus, *lib. 2. hiſtor. canonic. regul. c. 33. nu. 15.* Toloſanam Eccleſiam etiam vſque ad annum 1500. Canonicorum regularium fuiſſe liquet *ex cap. in cauſa, de elect.* & ex chron. Toloſano vbi legitur, quod Carolus Magnus circa annum 890. in medio ciuitatis poſuit monaſterium, conſtituens ibi ſedem Archiepiſcopalem: refert Pennotus, *d. c. 33. n. 20.* Vnde Archidiaconus, de quo in præſenti, in vtraque Eccleſia vitam regularem fecerat, profeſſuſque erat. Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. de multa.*

CAPVT XV.

Alexander III. a *Ianuenſi Epiſcopo.*

CVm non ignores, quod vna Eccleſia *b* vnius debet eſſe ſacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, ſi vni perſonæ locum in pluribus Eccleſijs velis concedere, & in Epiſcopatu tuo inducere conſuetudinem *c* Gallicanæ Eccleſiæ, quæ cùm vnum ad plura recipiat beneficia, contra ſacrorum canonum inſtituta, non comprobatur à nobis, licèt non poſſit *d* præ multitudine delinquentium emendari. Cùm igitur nuntius illius presbyteri, qui in duabus Eccleſijs locum habere conatur, & quidam clerici Eccleſiæ ſancti G. de Raballo, in qua locum ſe habere dicebant, ad præſentiam noſtram acceſſerint: nos attendentes non eſſe conueniens, vel honeſtum, vt idem presbyter locum in duabus Eccleſijs habeat, volumus, & mandamus, quatenus illo beneficio, quod habet, faciatis eum manere contentum. Quod ſi fortè Archipresbyter, & clerici alterius Eccleſiæ in eum conſenſerint, eis nunc diffidentibus, cum ipſorum ſcandalo non debet locum in ipſa Eccleſia, vel quærere, vel habere.

NOTÆ.

1 a GEnuenſi.] *Ianuenſi*, legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* Sed idem eſſe Ianuam, ac Genuam, iam ſuprà notaui *in c. 21. de elect.* vbi nonnulla de hac Eccleſia congeſſi.

2 b *Vnius debet.*] Ita vt nec plures ad eam eligi debeant, iuxta adducta, *in cap. maioribus hoc tit.* nec vnus ad plures, vt in hoc textu docetur.

c *Gallicanæ.*] Vt notaui *in cap. antecedenti.*

3 d *Præ multitudine.*] Eſt enim tam tritum, quàm certum, mitius agendum eſſe cùm multitudo deliquit, aliquidque ſeueritati detrahendum, cum non huius, aut illius periculum, ſed multorum iacet ſtrages; magiſque

tunc monendo, ac minando, quàm puniendo agi debere, vt ex Sanctis Patribus probat Gratianus, *in c. constitueretur, 50. dist. c. ordinationes, cum sequent. 13. q. 4.* & pluribus rationibus adstruunt Farinacius, & Tiraquel. *de pœnis temper. causa 47.* adducentes versum illum:

Per populum multum crimen pertransit inultum.

Cui conuenit Seneca, *lib. 2. de ira, c. 10.* ibi: *In singulos seueritas Imperatoris distringitur; at necessaria venia est, vbi totus deseruit exercitus: nam licèt non tollat culpam, nec iram sapientis turba peccantium; intelligit tamen quam iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.* Sic etiam Scipio Africanus seditione inter milites orta, in eos tãtùm, à quibus initium tumultus cœperat, animaduertendum censuit, dicens ita fieri posse, vt pœna ad paucos, exemplũ ad multos perueniret: referente Plutarcho, *in Scipione.* Illustrat D. Ioannes Solorzanus *embl. 75. in fine.* Sed si multitudo in suo scelere perseueret, aut delictum cõmissum seditissimum, grauissimumq; sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, constat ex generali Sodomorum punitione, & illa, quam Moyses propter peccatum idololatriæ in viginti duo millia hominum fecit. Commentarium huius textus reperies, *in cap. de multa, hoc tit.*

C A P V T XVI.

Innocentius III. a *Zamorensi Episcopo.*

CVm secundùm Apostolum, qui altari seruit, de altari viuere debeat: & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à *b* mercede: patet à simili, vt clerici viuere debeant de patrimonio Iesu Christi, cuius *c* obsequio deputantur, vt ipsa nominis ratio persuadet. Cùm enim à κλῆρος, quod est sors, vel hæreditas, *d* appellentur, quia in sui ordinatione, vel assumuntur in hæreditatem Domini, vel assequuntur hæreditatem in ipso, vt verè possint psallere cùm Propheta: Dominus pars hæreditatis meæ; dignum est vt Ecclesiæ stipendijs sustententur, in qua, & per quam diuinis obsequijs adscribuntur. Licèt autem *e* prædecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promouentur, in iniuriam ordinantium irritas esse voluerint, & inanes: nos tamen benignius agere cupientes, tamdiu per ordinatores, vel *f* successores ipsorum prouideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur: ne fortè clamores pauperum clericorum, quos in aures Domini Sabaoth credimus introire, indurata facie negligere videamur. Inde est, quod cum dilectus filius Bernardus lator præsentium, *g* G. bonæ memoriæ prædecessore tuo (sicut asserit) in officium fuerit Subdiaconatus nullo præsentante promotus, nec vllum sit ecclesiasticum beneficium assecutus: fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si eum cùm dilectis filijs I. Decano, N. magistro scholarum, & Helia, Canonicis Zamorens. quibus examinationem ipsius duximus committendam, idoneum repereris, & ecclesiastico beneficio non indignum, tamdiu ei vitę necessaria congruè subministres, donec per te in Zamorensi Ecclesia, vel in alia fuerit competens ecclesiasticum beneficium assecutus: sciturus pro certo, quod si per *h* examinationem illorum fuerit repertus idoneus, & tu ei iuxta mandatum nostrum neglexeris prouidere, cum hoc nobis per eorum litteras innotuerit, ad id exequendum te per districtionem ecclesiasticam compellemus; quia sicut nolumus iniusta præcipere, sic cùm iusta præcipimus, volumus efficaciter exaudiri. Datum Laterani III. Non. Aprilis.

N O T Æ.

1 Z*Amorensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & in epistolis editis à Sirleto, *fol. 37.* ex quo codice ita restituo huius textus integram. De Ecclesia Zamorensi nonnulla notaui *in c. 4. de supplenda neglig.* Præsens epistola missa est D. Petro ipsius Ecclesiæ Præsuli, qui floruit in ea circa annum 1203. vt refert Ægidius Gonzal. *in theatro ipsius Ecclesiæ.*

2 b *A mercede.*] Consonant D. Gregorius relatus, *in c. Ecclesiasticis, 12. q. 1.* D. Cyprianus, *lib. 4. epist. 2. ad Anton.* ibi: *Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter insiste, sed nullam messem metes, vendemiam nullam premes, nullos oliueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes.* Liu. ait: *lib. 5.* nusquam operam esse sine emolumẽto, nec emolumentum sine impensa opera esse. Cassiodorus, *lib. 10. var. epist. 27.* nimis impium aiebat plenissimis cellis vacuos esurire cultores. Vnde Ecclesiæ praxis semper fuit, clericos omnes Ecclesijs inseruientes à populo stipendia accipere, vt ex canonibus compilatis, *causa 12. q. 2.* exploratum est. Vnde indotata Oratoria erigi non licere, nisi congrua dote, ad alimoniam ministrorum, statuitur in Concil. Bracharensi, 2. *can. 5.* Tolet 3. *can. 9.* Magũt. sub Arnulpho, *can. 4.* Vuormat. *can. 6. & 55.* Trosleian. *can 6.* Facit D. Hieronymus *epist. 1. ad Heliodorum*, dum illud discrimen assignat inter clericos & monachos, vt clericis stipendia debeantur, monachi stipendia debeant, ibi: *Alia causa est monachorum, alia clericorum; clerici pascunt oues, ego pascor: illi de altari viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.* Quod omni in religione obseruatum legimus; in Iudaica enim, & veteri lege Pontifici, Sacerdotibus, & Leuitis pro ministerio, quod impendebant in templo, pro sacrificijs, quibus vacabant, & diuinæ religionis officijs, quæ procurabant, decimæ, primitię, & alia tributa ad eorum sustentationem à cęteris pendebantur, *Numerorum c. 18. vers. 21.* ibi: *Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis.* Et *lib. 2. Esdræ, c. 10. vers. 37.* variæ oblationes etiam fuerunt eis assignatæ: quare sacerdotes veteris legis diuites fuisse, prę alijs omnibus probat Becanus, *in analog. c. 7. q. 6 in fine.* In Gentilium religione varia, & plura fuisse stipendia assignata sacerdotibus, & flaminibus, probat latè Antonius Monchianellus, *de sacrificio Missæ, c. 20.* Salmasius, *in Spartianum pag. 1. linea 24.* & *in Vopiscum fol. 378.* Sed si ex præcepto Apostoli in præsenti relato clericus non potest ordinari sine titulo, quomodo Innocentius hic, & Alexander III. *in c. hoc tit.* statuerunt, quod si clerici ex paterna hæreditate, seu proprio patrimonio sustentari possent, etiã absq; titulo, ex quo alantur, possint ordinari? cum Summus Pontifex non possit mutare, aut corrigere quæ à Christo Domino, & eius Apostolis statuta fuerunt, *c. in nouo, 21. dist. c. sunt quidam 25. q. 1.* Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Apostolum aliquando referre ea, quæ sunt legis naturalis, vt *Non occides, non mœchaberis, &c.* ad Romanos *c. 13.* aliquando verò ea, quæ sunt legis supernaturalis, vel diuinę, vt *non circumcidaris*, ad Galatas *c. 5.* aliquando ea, quæ sunt tantùm legis positiuæ, vt quòd Episcopus non sit bigamus, præceptum de ieiunio, & similia, *1. ad Timoth. c. 3.* Cùm ergo Apostolus refert aliquid iuris naturalis, vel diuini, id immutabile est; quia iura illa immutabilia sunt, *c. fin.* vbi probaui, *de consuetudine*; docent plures congesti à Cenedo *collect. 196. ad Decret.* & pluribus relatis Thomas Sanchez, *lib. 8. de matrim disp. 6. n 4* Basilius, *eod. tract. lib. 8. ferè per totam.* Quando verò Apostolus refert aliquid iuris tantùm positiui, an Pontifex in eo dispensare possit, dubium est? Cuius solutio pendet ex illa quæstione, vtrum D. Petrus primatum habuerit supra Apostolos, vt tanquam maior ipse, & eius successores, possint immutare, & corrigere quę ab alijs Apostolis

ſtolis ſtatuta erant, cum tantùm ſuperior poſſit corrigere legem inferioris? In qua quæſtione dicendum eſt, ſimpliciter in Apoſtolatu Apoſtolos æquales fuiſſe, pariterque à Domino vocatos, iuxta illud Ioannis *c. 20 Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*. Lucæ *c. 6.* ibi: *Nonne ego vos duodecim elegi?* & *c. in nouo, 25. diſt* ibi: *Pari conſortio honorem, & poteſtatem acceperunt*. Hæc tamen non impediunt primatum, & ſupremam iuriſdictionem D. Petri, quam ipſe ſpecialiter, & immediatè à Chriſto Domino accepit. *Ioannis c. 21.* ibi: *Paſce oues meas:* & *c. 16. Matthæi: Tibi dabo claues, & quodcunque ligaueris, &c. c. ita Dominus 7. 19. diſt. c. onto 35 c. beatus 37 24. q. 7.* Probant, & latè explicant D. Thomas, Bonauent. & alij SS PP. congeſti à Bellarmino *lib. 5. de Rom. Pontifice c. 10.* & *lib. 4. cap. 22. & 23.* Caietanus, *in opuſc. tom. 5. tract. 1. c. 3. & 4.* Iacobatius, *de Concil. lib. 5. art. 8.* Quibus animaduerſis dicendum eſt, quod cùm maiorem iuriſdictionem, ſummumque Eccleſiæ primatum ſupra reliquos Apoſtolos D. Petrus habuiſſet, conſequens eſt Romanum Pontificem eius ſucceſſorem poſſe vtilitate ſuadente immutate ſtatuta poſitiua Apoſtolorum, vt probant ex D. Thoma Turrecremata *de poteſt. Papæ, q. 63.* Syluester, *verbo Excom. 5. n. 10.* Vnde paſſim in iure legimus immutatas pœnas, & correctas nonnullas cęremonias à Sanctis Apoſtolis in ſuis canonibus ſtatutas: item diſpenſatum cùm bigamo vt ordinetur, *in c. lector, 34. diſt.* notaui *in c. 2. de bigamis*. Sed licèt hæc vera ſint, adhuc vrget difficultas ſuprà adducta; nam ſententia relata ab Apoſtolo in præſenti à lege naturali, & diuina prouenit, videlicet vt qui altari ſeruit, de altari viuat, iuxta illud Lucæ *c. 10. Dignus eſt operarius mercede ſua*. Vnde videbatur Pontificem in hoc caſu diſpenſare non poſſe. Cui difficultati vt ſatisfaciamus, obſeruandum D. Paulum *1. ad Corinth. 8.* in præſenti relatum, nullatenus aſſeruiſſe aliquâ lege diuina ſtatutum fuiſſe, vt nullus clericus ordinaretur ſine titulo; ſed tantùm dixiſſe altari inſeruientem de altari viuere debere, dum *1. ad Cor. c. 9.* ait: *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et paulò poſt: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* Item *1. ad Timoth. c. 5. Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euãgelio viuere*. Ex qua ſententia Eccleſiæ Patres deduxerunt, neminem ſine titulo eſſe ad ſacros ordines promouendum, *d. c. 1. & 2. 70. diſt.* Sed cùm hæc conſtitutio poſitiua eſſet, rectè potuerũt Alexander *in d. c. 3.* & Innocentius *in præſenti*, ſtatuere, vt pro titulo haberetur patrimonium ipſius ordinandi.

3 c *Cuius obſequio.*] Clerici enim per ſacrum ordinem deſtinati ſunt à populo, vt pro eo orent, quemadmodum & Tribus Leui antiqua lege pro vniuerſo populo diuinis officijs vacatura à Deo ipſo electa fuerat, vnde diffiniuntur clerici, qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt, *in l. 2. C. Theod. de Epiſc. & cler.* ac ſi diceretur, ab ijs qui ordinantur pro diuino cultu, religionis officia præ cæteris exhibenda eſſe, atque ideò ex deſtinatione Eccleſiæ, ex munere, & officio publico, totiuſque Eccleſię nomine pro populo precantur, dum penſum ſeruitutis ſuæ ſoluunt, vt ait textus, *in c. 1. de celebr. Miſſar.* Eligius, *homil. 9. in Cœna Domini*, ibi: *Canonicis horis quotidie iuxta ritum eccleſiaſticæ traditionis, pſalmodijs, precibuſque conſuetis Dominum rogare, & laudare non deſiſtat*.

d *Clerici appellantur.*] *Cap. cleros, 21. diſt. c. clericus 5. 57. q. 5.* illuſtrant latè Petrus Gregor. *lib. 2. partit. 11. q. c. 1.* Alciatus, *lib. 4. parerg. c. 2.* Vuadingus, *ad opera D. Franciſci, epiſt. 53* Cuiacius, & Fabrotus, *in rubric. de vita & honeſt. cleric.* fusè Hallierius, *de ſacris elect. in princip.*

e *Prædeceſſores.*] *In cap. 1. & 2. 70. diſt. cap. 2. & 4. hoc tit.*

f *Succeſſores ipſorum.*] Sed ſi ordinatores in pœnam improbæ ordinationis tenentur alimenta ita ordinatis præſtare, quomodo eorum ſucceſſores ex facto, & delicto ipſorum teneri poſſunt, cum ex delicto authoris ſucceſſor non teneatur, *l. vnic. C. ne ex delicto defunct. l. ſi is qui 3. C. ſi pendent. appell.* plura Pichard. *in §. 1. Inſtit. de perpet. & tempor.* ne vnius delictum innocenti præiudicet, contra regulam *Non debet, 21. de reg. iur. lib. 6. l. non debet, ff. eod. tit.* & ne ex delicto alterius innocens teneatur, contra legem *ſancimus, C. de pœnis*. Cui difficultati, omiſſis varijs ſolutionibus adductis à Gloſſa, & Repetentibus hic, dicendum eſt, onus alendi clericos ordinatos ſine titulo non eſſe perſonale, nec in pœnam delicti impoſitum; ſed tale onus reale eſſe patrimonij illius Eccleſiæ, in qua ordinatus inſeruit, & miniſtrat, vt ex auctoritatibus in pręſenti relatis cõſtat: quare ſimile onus tranſit cùm ipſo patrimonio in quẽlibet illius poſſeſſorẽ, ſeu adminiſtratorẽ. Par ergo obligatio hæc eſt, tam in ordinãte, quàm in eius ſucceſſoribus, patrimonium, ſeu bona ipſius Eccleſię poſſidentibus, *c. accepimus, de ætate & qualitate*. Vnde nõ tam ex delicto ordinantis, quàm ex onere reali eius ſucceſſor in dignitate cogitur in hoc caſu alimenta præſtare.

g *G.*] Guillelmo videlicet, qui fuit vnicus huius nominis, vt refert Ægidius Gonzalez, *in theatr. ipſius Eccl.*

h *Competens.*] Id eſt ſufficiens ad cõgruam, honeſtamque ſuſtentationem, *d. cap. Epiſcopus 4. hoc tit.* ibi: *Conuenientia ſtipendia*. Trid. *ſeſſ. 21. de reform. c. 2.* ibi: *Quod ſibi ad victum honeſtè ſufficiat*. Quale autem beneficium ſufficiens dicatur, in iure expreſſum non eſt, nec facilè ſtatuĩ poteſt, cum hoc ex pluribus facti circunſtãtijs proueniat, iuxta textum *in l. 5. ff. de iure delib.* Facit textus, *in l. quæſitum 53. ff. de teſtibus*. Vnde Epiſcopi arbitrio relinqui, vtrum beneficium ſit ſufficiens, vel non docent Salcedo, *in praxi, c. 18. n. 4.* Pariſius, *lib. 2. de reſig. benef. q. 6. n. 23.* Epiſcopus enim habita ratione qualitatis perſonæ ordinandi, & regionis, debet exiguum, vel congruens beneficium admittere, vel reijcere, ita vt beneficium ſufficiens ſit ad victum, vt ordinatus mendicare non cogatur. Item agnoſcere debet, an beneficium pacificè poſſideatur, nec vlla controuerſia iuris, vel facti, ſiue in iudicio, ſiue extra contra poſſeſſorem ſit mota, iuxta Trid. *d. ſeſſ. 21. c. 2.* docent latè Barboſa, *ibi*, Salcedo ſuprà, *n. 6.* qui etiam probãt huiuſmodi beneficium debere eſſe perpetuũ, ne ſi poſtea deficiat, clericus ita ordinatus mẽdicare cogatur: vnde latè diſputãt, an ad titulũ pẽſionis, capellaniæ, & coadiutoriæ poſſit quis ad ſacros ordines promoueri? in quibus, & ſimilibus quæſtionibus vidẽdi ſunt ipſi, & alij cõgeſti *in c. 4. hoc tit.* vbi commentarium huius textus adduximus. 5

C A P V T XVII.

Idem *Archiepiſcopo* a *Senonenſi*.

INter cætera, quibus ad vniuerſalem Eccleſiæ gubernationem inſtruimur, ille cuius gratia, non meritum noſtrum ad eiuſdem regimen nos prouexit, mirum, & mirabile nobis ſuæ benignitatis reliquit exemplum: in eo videlicet, quod ſicut de beato Petro, cuius ſumus (licèt immeriti) ſucceſſores, à Domino factum eſſe videmus, infirma mundi elegit, vt fortia quæque confunderet, miſericorditer præuidens, quod qui ſæcularium pondus ante ſuam vocationem ſuſtinuerat paſſionum, fragilitatem humanæ conditionis expertus, fratribus ſuis meliùs compati ſciret, & commodiùs miſereri, dum ſibi conſcius, de ſe haberet euidens in ſimilibus argumentum. Hæc verò ante noſtros oculos proponentes, poſtquam dilectus filius noſter magiſter P. de Caſſaneto ſeriem negotij ſui nobis expoſuit, paterna ſuper eum moti fuimus pietate: cuius factum cùm ex certitudine rei, quam nos, dum olim minori fungeremur officio, tractaueramus, in parte plenioris fidei teſtimonium adiuuaret, ad ſuccurendum ei, & labores ipſius inutiles reuelandos, animi ſtudium ſolicitiores aſſumpſimus: ne miſeranda ipſius afflictio, quæ iam ei perplexitatem dubiam minabatur, Sedem Apoſtolicam expertem eſſe ſolitæ miſericordiæ, ac remedij debiti cauſaretur. Tibi ſiquidem ſatis credimus eſſe notum qualiter facta reſignatione à dilecto filio Vv. de Bochar, in quodam Ca- 1

nonico

nonico Laudunensi, de præbenda eiusdem Ecclesiæ, quæ per commutationem præbendarum dilecto filio H. tunc Siclinienſi Canonico, à bonæ memoriæ N Decano Rhemensi, *b* auctoritate Apostolica assignari debebat, prædictus Magister per venerabilem fratrem nostrum N. Laudun. Episcopum de præbenda fuit inuestitus eadem, & tam in Choro, quàm in Capitulo per dilectos filios N. Decanum, & Canonicos Laudun. adhibitis solemnitatibus debitis, iuxta Laudunensis Ecclesiæ consuetudinem institutus. Super quo cùm inter ipsum, & dictum N controuersia suborta fuisset, & appellatio ad Sedem Apostolicam interiecta, licèt idem Magister cum magnis laboribus, & expensis ad eandem Sedem accedens, post diutinam expectationem, quæ sub intemperie periculosi temporis imminente ipsum tædio multo, & diuersarum persecutionibus incommoditatũ affectum ferè vsque ad extrema deduxit, suum negotium contra memoratum N. pro suo desiderio compleuisset; eo tamen postmodùm causa infirmitatis absente, ad instantiam sæpefati H. tunc apud Apostolicam Sedem præsentis, per bonæ memoriæ C. prædecessorem nostrum, de fratrum consilio omnia retractata fuere. Sicque ipse Magister sua *c* spe frustratus omninò, post destitutionem suam Sedem Apostolicam fuit iterum adire coactus, nullum sibi videns remedium superesse, nisi eius desolationi multiplici Sedes Apostolica duceret misericorditer prouidendum. Propter hæc igitur, & alia multa, quæ causam eius fauorabilem reddiderunt, nos circa ipsum paternum gerentes affectum, prædictis N. Decano, & Canonicis Laudun. mandando districtè præcepimus, vt eundem Magistrum, qui per dictum Episcopum in eorum Ecclesia institutus fuisse dignoscitur, & per ipsos in fratrem admissus, saluo eo, quod de præfato N. Sedes Apostolica sententialiter diffiniuit, non obstante contradictione, vel appellatione cuiuslibet, Canonicum habeant, tam in Choro, quàm in Capitulo, & in alijs, quæ ad Canonicum pertinent, fraterna cum charitate tractantes. Præterea ipsis firmiùs inhibemus, ne aliquem in Canonicum recipere aliquo modo præsumant, donec antedictus Magister præbendæ beneficium in præfata Ecclesia plenariè sit adeptus. Vnde fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si memorati N. Decanus, & Canonici mandatum nostrum neglexerint adimplere, tu eos ad receptionem eius (prout dictum est) faciendam, sublato appellationis obstaculo, per districtionem ecclesiasticam, monitione tamen præmissa, compellere non omittas, quoslibet qui mandato Apostolico se duxerint opponendos, eadem censura compescens. Noueris autem, quod quia nolumus, vt idem Episcopus occasione alicuius promissionis, seu cuiuslibet auctoritate rescripti à Sede Apostolica impetrati, ad eludendum mandatum nostrum se valeat excusare, ipsi districtè præcipimus, vt donec idem Magister in eadem Ecclesia fuerit præbendæ beneficium assequutus, nulli alij præbendam modo quolibet assignare præsumat. Quod si fortè præsumpserit, id irritum decernimus penitus, & inane. Decet enim, vt quia præbendam ei, quam de iure non potuit, assignauit, eam quam de iure potest, assignet, ne præbendam illi fraudulenter visus sit assignasse. Datum Romæ apud S. Petrum 10. Kal. Maij, Pontificatus nostri anno 1.

NOTÆ.

a *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & in epistolis editis à Sirleto, *fol. 49.* ex quo codice restituo integram huius textus: casus autē ita contigit. Guillelmus, & Hugo, vnus Ecclesiæ Laudunensis, alter Siclinienſis, coram Cœlestino III. animo permutandi præbendas, eas resignarunt in manibus ipsius. Cœlestinus eorum petitioni annuens, iussit Decano Rhemensi, vt præbendam Guillelmi Hugoni conferret, & vicissim Hugonis Guillelmo; sed antequam Decanus id adimpleret, Episcopus Laudunensis præbendam Guillelmi contulit Petro talis resignationis ignaro, qui cùm cæteris Canonicis consedit in Choro, & Capitulo: sed cùm Cœlestinus hanc collationem irritasset, conquestus Petrus coram eo de illusione Episcopi, quia ignarus resignationis deceptus fuerat, iussit Alexander III Episcopo Laudunensi, vt præbendam proximè vacaturam, quam de iure possit, Petro conferret.

b *Auctoritate Apostolica.*] Vnde talis commutatio admitti poterat, cum præcessisset Pontificis auctoritas; licèt aliter textum hunc accipiat Couar. *lib. 1. var. c. 5. nu. 5.*

c *Sua spe frustratus.*] Quam rationem ad feuda, & Indorum Commendas prorogans, illustrat Solorzanus, *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. c. 9. nu. 32.*

CAPVT XVIII.

Idem *Episcopo & Cantori a Tornacensi.*

CVm iamdudum. *b Et infrà:* Verùm quoniam ab R. Siclunensi Canonico, I. de *c* Bithinia quædam obiecta fuere, multitudo videlicet tam dignitatum, quàm etiam præbendarum; ambitionis, & auaritiæ vitium, cui nondum finem imponens, contra definitionis nostræ tenorem, & *d* Lateranensis Concilij statuta, ad obtinendam Præposituram Siclunen. se ingerit, & ingessit; & quod die *e* intrusionis suæ ante *f* confirmationem præsumpserit ministrare, sicut & post confirmationem cassatam. Mandamus, quatenus si inueneritis prædictum I. habere plures alia dignitates, atque præbendas, aut aliquid aliud præmissorum, quod ad cassationem eius sufficiat, inueneritis esse verum: ei super iamdicta Præpositura silentium imponatis, ab impetitione Suclunen. Ecclesiam absoluentes, cum multa per patientiam *g* tolerentur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitia non debeant tolerari.

NOTÆ.

a *Tornacensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* De Tornacensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. eam te 7. de rescript.*

b *Et infrà.*] Epistola hæc non reperitur inter editas à Guillelmo Sirleto, & Bosqueto, quia spectat ad librum 3. epistolarum Innoc. III. quem adhuc præ manibus non habuimus. Casus autem præsentis litis ita contigit. Mathildis filia Alfonsis I. Regis Portugaliæ, præmortuo marito Philippo I. Flandriæ Comite in Syria, retinuit Siclinienſe territorium iure dotalitij, cum iure patronatus, quod Comes Flandriæ habebat in Ecclesia Siclinienſi: vnde defuncto Præposito illius Ecclesiæ, elegit in eius locum quendam clericum procuratorem suum: quem non solùm Siclinienſes Canonici non admiserunt, verum & elegerunt Ioannem, quem in possessionem Præpositurae

positura induxerunt: Mathildis appellauit ad Innocentium, à quo cùm causa fuisset commissa certis iudicibus, coram eis varia oblecta fuerunt prædicto Ioanni, videlicet plures præbendas habere malo more, & corruptis quinque electoribus admissum fuisse: quibus cognitis Innocentius eum deijciendum esse à Præpositura decreuit. Quod vt latius percipiamus, audiamus ipsum Innocentium relatum à Sirleto, *fol.* 53 qui Atrebatensi, Tornacensi, & Murinensi Episcopis in hæc verba rescribit: [Cùm illius vicem (licèt immeriti) geramus in terris, cuius virga regni esse dignoscitur æquitatis, delatas ad Apostolatus nostri notitiam quæstiones sic nos conuenit examinatis diligentius causarum meritis iusto iudicio diffinire, quod in nostri nō appareamus executione officij negligentes, & cuique, pront tenemur, suam videamur iustitiam conseruare. Sanè licèt tempore felic. C. Papæ prædecessoris nostri quæstio inter dilectam in Christo filiam N. nobilem mulierem, vxorem quondam Philippi Comitis Flandr. & Capitulum Siclinienfis Ecclesiæ, super electione Præpositi fuerit diutius quæstio agitata, & super causa ipsa rescripta sæpè Apostol. emanassent. nouissimè tamen vtriusq; partis nuncij ad Sedem Apostolicam accedentes, post eiusdem prædecessoris nostri obitum suas proposuere in nostro auditorio quæstiones. Et primò quidem dilectus filius Magister Ægidius, præfatæ Comitissæ procuraror, & nuncius, pro ea taliter allegauit: Quod cum obeunte G. quondam Siclin. Præposito, Sicliniensis Præpositura vacaret, ipsa, ad quam terra illa iure dotalitij ex dono prædicti Com. fuerat deuoluta, sicut idem Comes à longis retroactis temporibus, cum Sicliniensis Præpositura vacauit, in eadem Ecclesia Præpositum dignoscitur elegisse, vti suo iure cupiens, virum idoneum, litteratum, & honestum, qui non habebat alium personatum, magistrum E. in Præpositum Siclinien. elegit, & ad Siclinien. Ecclesiam destinauit, rogans, & postulans à Canonicis Ecclesiæ memoratæ, vt ei ius suum conseruantes illæsum, illum quem ad eos destinauerat, recipere in Præpositum non differrent: quem cùm in Ecclesia Canonici residentes admittere penitus recusassent, ipsa Comitissa ius suum, & electionem, quam fecerat, sub Apostolica protectione constituit, & ad Romanam Ecclesiam appellauit. Postea verò cùm de communi assensu Capituli Ecclesiæ memoratæ fuerit interposita appellatione prohibitum, ne quis ab eis nominaretur in Præpositum, nisi communi deliberato consilio, sicut in litteris quorundam Canonicorum eiusdem Ecclesiæ manifestè conspicitur contineri; quinque tantùm Canonicorum dilectum filium Ioannem de Bitunia, qui septem alias habere dicitur Prelaturas, aliorum assensu minimè requisito, qui erant absentes; & ijs qui residentes in eadem Ecclesia erant apud Siclinium, non vocatis, nullumque assensum ipsi electioni præbentibus, in Præpositum elegere, & installauere, contra cuius installationem ex parte Comitissæ iteratò fuit ad Sedem Apostolicam appellatum. Verum cum causa eadem tibi, frater N. Atrebat. Episcope, & tuis coniudicibus fuisset ab Apostolica Sede commissa, & ab examine vestro neutra partium appellasset, prædictus Ioannes de Bitunia, ignorante parte alia, nuntium suum latenter ad Sedem Apostolicam destinauit, & se simplicem clericum, Ioannem scilicet de Bitunia, dolosè faciens appellari, & falsò significans violētiam per Comitissam Siclinien. Canonicis irrogatam, & de interpositis appellationibus ab eadem Comitissa mentione non habita, se asserens electum canonicè in præfato prædecessore nostro ad venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum, & dilectos filios N. Decanum, & N. Præpositum Suessionem litteras impetrauit: quibus datum est in mandatis, vt eandem Comitissam denunciarent excommunicationis vinculo detineri, & tamdiu ab omnibus euitandam, donec Ecclesiæ Siclinien. & passis iniuriam, de ablatis omnibus, & irrogatis iniurijs satisfaceret competenter, & de speciali esset mandato Sedis Apost. absoluta. Qui etiam solicitè prouiderent, vt si electionem Præpositi ad dictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, sæpenominatę Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remota, pacifica possessione gaudere. Iudices autem ipsi nulla causæ cognitione præhabita, vel etiam citatione præmissa, tenorem mandati Apostolici præfatæ Comitissæ cùm suis litteris direxerunt, eidem districtè mandantes, quatenus Præposito, Ecclesiæ, & Canonicis Siclinien. de illatis iniurijs cùm plenaria damnorum restitutione satisfaceret competenter: scitura, quod donec quòd mandauerant, adimpleret, & de speciali esset mandato Apostolico absoluta, ipsam, & officiales suos, & alios bonorum Sicl. Ecclesiæ inuasores pro excommunicatis haberent: & vobis fratres N. Tornacen. & N. Morinen. Episcopi, vt hoc denuncietis omnibus, auctoritate dederunt Apostolica in mandatis. Post hęc verò cùm præfata Comitissa ab eisdem citata iudicibus, procuratorem suum ad præfixum sibi locum, & terminum destinasset, licèt se excommunicatinne crederet non teneri, sufficientem tamen obtulit cautionem, quod Ecclesiæ pareret iudicio, vel mandato, vt absolutionis beneficium mereretur. Quod cùm ab ipsis iudicibus non posset aliquatenus obtinere, & vsque ad productiones testium fuisset in causa ipsa processum, & iudices testes ex parte Comitissæ productos admittere noluissent, mandato prædecessoris nostri minùs rationabiliter inhęrentes, in quo continebatur expressum, vt si electionem Pręposíti ad iamdictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, prænominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remota, pacifica possessione gaudere, procurator eiusdem Comitissæ ab eorum manifestis grauaminibus Sedem Apostolicam appellauit. Ipsi verò iudices nihilominus contra Comitissam sententiam protulere, à quorum sententia, sicut & prius, ad Romanam fuit Ecclesiam appellatum. Tandem verò dilectis filijs N. Sancti Quintini, & N. Roien. Decano, & N. Cantori Peronen. fuit causa eadem à Sede Apostolica delegata. Quorum iudicium, quia sicut & primi Iudices prædictam Com. satisfdare volentem absoluere, & testes suos admittere recusarunt, quia vnus ipsorum iudicum Aduocati aduersæ partis patruus, vel auunculus dicebatur; & alter cùm causa ipsa sub eorum examine tractaretur, à prædicto Ioanne de Bitunia Duacen. præbendæ donationem recepit: procurator sæpefatæ Comitissæ penitus recusauit, & ab eis tanquam à suspectis, ante & post sententiam Sedem Apostolicam appellauit. Et quoniam priores, & posteriores iudices in causa ipsa tàm inordinatè processerunt, postulabat eadem Comitissa, vt quicquid factum esset per eosdem iudices, & in eius foret præiudicium post appellationem legitimè interpositam attentatum, irritum fieret, & inane: præsertim cùm commissio illa ad Suessionen. iudices veritate nosceretur tacita impetrata. E contra verò dilectus filius Magister Robertus, aduersæ partis procurator & nuncius, respondebat, quod cùm defuncto G. Siclinien. Præposito, Fratres eiusdem Ecclesiæ de successoris electione tractarent, & primo die non potuissent in personam idoneam conuenire; tandem prædictum Ioannem de Bitunia in Siclinien Præpositum vnanimiter elegerunt, & installarunt, ne quid in præiudicium electionis eorum fieret, Sedem Apostolicam appellantes. Clericus etiam Comitissæ, qui præsens aderat, nihilominus Romanam Ecclesiam appellauit. Ipse autem Ioannes de Bitunia electus taliter in Præpositum, omnium hominum ad Præposituram pertinentium in pace recepit homagia, & eodem die fructus Præposituræ quiete habuit, & sine contradictione percepit. Præfata verò Comitissa Flandriæ, cum sæpius suas litteras ad Siclinien. Capitulum direxisset, vt Magistrum C. clericum suum eligeret in Præpositum, & non posset ab eis quod postulauerat obtinere, per se, & ministros suos ad res Canonicorum, & illius, quem elegerant, & ad personas eorum manus extendit, personas malè tractauit, & bona diripuit violenter. Cùm autem ad venerabilem fratrem nostrum N. Rhemen. Archiepiscopum, sanctæ Sabinæ Card. tanti excessus quæstio deuenisset, & eam, & fautores eius excommunicationis sententia innodasset; quia tandem in manu eiusdem Archiepiscopi de illatis iniurijs, & ablatis rebus promisit satisfacere competenter, ab excommunicatione extitit absoluta. Verum quia postmodum non seruauerat quod promisit, ab eodem Archiepiscopo fuit eadem sententia innodata, de excommunicatione ipsius circumpositis Episcopis litteris destinatis. Cumque super his omnibus ad prædictum prædecessorem nostrum quæstio delata fuisset, Ipse prædictis Suessionen. iudicibus causam ipsam (vt prędictum est) terminandam commisit, qui secundùm quod in mandatis

datis receperant procedentes, vtriusque partis receptis teilibus, cognoscentes ius electionis ad Siclinien. Capitulum pertinere, dictam electionem auctoritate Apostolica confirmauere, & præfatam. Comitissam denunciauere excommunicationis sententiæ subiacere. Cum verò præfata Comitissa nuncium ad Sedem Apostolicam direxisset, & de vtriusque partis assensu prædictis N sancti Quintini, & N. Roien. Decan. & G. Cantori Peronen. causa eadem fuisset cognoscenda commissa, ipii auditis diligenter quæ hinc inde fuere proposita, de prudentum virorum consilio prædictorum iudicum sententiam approbauere, eam auctoritate Apostolica confirmantes: pro quo idem Magister Robertus cùm instantia supplicabat, vt quod erat per priores iudices sententiatum, & approbatum nihilo minus à secundis, nostra quoq; confirmaretur auctoritate, & res Canonicorum, & dicti electi, quas prædicta Comitissa per se, & fautores suos occupauerat. faceremus cùm integritate restitui, & de iniurijs satisfieri competenter. Non igitur, quibus ex susceptæ incumbit administrationis officio diligere iustitiam, & odire iniquitatem, cum fratribus nostris vtriusque partis allegationes, & rescripta diligentius intuentes, cognouimus euidenter commissionem ad Suessionen. Iudices per precum mendacia impetratam, cum ipsius Ioannis suppressum fuerit nomen cuiuslibet dignitatis, & interpositę appellationis à Comitissa, vel ab alio nulla in eis mentio haberetur, & mendax precator carere debeat impetratis: Præterea non est aliqua ratione credendum, quod idem prædecessor noster sine causæ cognitione præfatam Comitissam voluerit excommunicatione notari, vel ei super iure suo perpetuum imponi silentium, cum merita causarum partium assertione pandantur: Item ipsi iudices Suessionen. videntur in rescriptis, quæ perspeximus, discordare, cum in litteris, quas posterioribus iudicibus direxere, se asserant vtriusque partis receptis teilibus ad sententiam processisse; & in rescripto prolatæ sententiæ, se non vtrimque, sed ex parte Canonicorum recepisse testimonia fateantur. Ex præmissis itaque, & alijs rationibus, tam priorum, quàm posteriorum iudicum inordinatas sententias cognoscentes, quicquid super causa ipsa occasione prædictarum commissionum ordinatum dignoscitur, vel statutum, de fratrum nostrorum consilio decernimus non tenere, ad illum statum idem negotium reducentes, quem ante commissionem primam dignoscitur habuisse. Vt autem vtrique parti sua debeat iustitia respondere, causam ipsam duximus secundùm formam canonicam committendam. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum.] Huius epistolæ maior pars reperitur, *in cap. 1. de sententia, & re iudicata, in 3. collect.*

b *Siclun.*] Legendum esse *Siclinienſi*, iam notauit 2
Boetius Epon. *tom. 1. qq. heroic. tit. de regalibus, num. 58.*
Siclinium enim est in diœcesi Tornacensi, in ipso Comitatu Flandriæ.

c *Bithinia.*] Legendum est *Bitunia*, vt habetur in re- 3
latis epistolis Innocentij, seu *Betunia*, vt voluerunt Boetius Epon. *vbi proximè*, Cuiacius, *in præsenti*.

d *Lateran.*] sub Alexandro III. *cap. 13. & 14.*

e *Intrusionis.*] Intrusio dicitur omnis iniusta occupa- 4
tio, & absque legitima causa facta, *c. quia, de concess. præbend.* Vnde ille dicitur intrusus in beneficio, qui à non habente potestatem conferendi, seu absque canonica institutione illud obtinuit, *c. cum venissent, de in integrum restit. cap. ex frequentibus, de instit. cap. eum qui hoc tit. in 6. cap. ad aures, de excess. Prælat.* quod quidem varijs modis accidere potest, quos sigillatim prosequitur Frances, *in tract. de intrusione, q. 2. cum sequent.*

f *Ante confirmationem.*] Vnde vt intrusus, amisit 5
ius, si quod habebat ad ipsam præbendam, *cap. 17. de elect. cap. auaritiæ 5. eod. tit. in 6.* latè probant Lotherius, *de re benefic. lib 1 p. 1. q. 13 num. 1.* Barbosa, *de potest. Episc. 3. p. allegat. 57. nu 254 & lib. 1. iuris Eccles. cap. 39. num. 249.*

g *Tolerentur.*] Ex hoc textu rectè docet Boetius Epon. 6
vbi suprà, Principis tolerantiam non inducere dispensationem; quod etiam suadetur *ex cap. 3. de cognat. spirit.* & docent Gamma, Thomas Sanchez, & alij congesti à Barbosa in præsenti, *num. vlt.* qui exponit textum *in cap. quia circa, de consang. & affin.* Sed licèt non mera, & propria dispensatio inducatur ex tali patientia, tamen quasi dispensatio inducitur, *cap. 1. qui matrimonium accusare, in 3. collect.* vbi Ecclesiam quodammodo dispensando dissimulare, & dissimulando dispensare quodammodo docetur: latè explicant Basilius, *de matrim. lib. 8. cap. 15. à n. 6.* Salgado, *de retent. bullar. 1. p. cap. 2. sect. 5. per tot.*

C A P V T XIX.

Idem a *Archiepiscopo & Archid. Seonen.*

Dilectus filius T. Lingon. Canonicus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm de mandato bonæ memoriæ Greg. Pap. prædecessoris nostri, G. quondam Lingon. Episcopus quandam præbendam assignasset eidem in Ecclesia Lingon. & eadem sibi per prædictum prædecessorem nostrum fuerit confirmata; quia Capitulum Lingon. ipsum ad eandem præbendam recipere contemnebat, dil. fil Clareuall. & Longuiuadi Abbates auctoritate præd. nostri, cum nollet aliquatenus à contradictione cessare, ipsum supposuerunt ecclesiastico interdicto. Postmodum autem ad præsentiam nostram accedens, ad dil. fil. Medulenen. & Guincian. Abbates obtinuit scripta nostra: sed cùm per eos iustitiam suam non posset obtinere, nos ven. Rhemen. Archiepiscopo S.R.E. Cardinali, tunc Episcopo *b* Prænestino, Apost. Sedis Legato, sicut asserit, dedimus in mandatis, vt prædictam interdicti sententiam, sicut fuerat rationabiliter promulgata, faceret appellatione postposita firmiter obseruari: vnde cùm idem Archiepiscopus negotium prorogaret, & idem post labores multiplices ferè de promouendo ipso negotio desperasset, deficiens in expensis, ad instantiam Archiepiscopi memorati, & auctoritate ipsius talis inter eundem T. ex vna parte, & ven. fr. nostr. R. Episcopum, & dil. fil. Canonicos Lingon ex altera, compositio intercessit, quod ipso ab eodem Capitulo per manus prædicti Archiepiscopi recepto in Canonicum, & in fratrem, & concesso sibi *c* stallo in Choro, & participatione qualibet diuinorum, idem fructus præbendæ alicuius eiusdem Ecclesiæ percipere non deberet, nisi loco proximo vacaturæ. Licèt autem præfatum Archiepiscopum sincera diligamus in Domino charitate, ipsiusque velimus honori deferre; quia tamen in his quæ contra canonicas sanctiones attentari noscuntur, ei deferre nec volumus, nec debemus, quod ab eo illicitè factum est in hac parte, duximus irritandum, quod licitè factum est approbantes. Cum ergo dictum T. in Canonicum recipi, & fratrem canonicis non obuiet institutis, & vacaturam expectare præbendam, Lateranensi Concilio non sit dubium *d* obuiare: nos illicito reprobato, quod est licitum approbantes, quia videtur indignum, vt is qui receptus est in Canonicum, præbendæ beneficio defraudetur: dis. v. per A. s. m. quat. dictos Episcopum, & Canonicos Lingon si verum est quòd asseritur, vt eidem præbendam, cum de facultas *e* obtulerit, non differant *f* assignare, vos eos mon. præmissa per cens. Eccl. sub cuiusc. contrad. & ap. ob. compellentes, faciatis eidem portiones *g* quotidias, quæ fuerint in Ecclesia memorata, sine diminutione qualibet assignare, contradictores per cens. eandem appel. postposita compescendo.

NOTÆ.

N O T Æ.

1 a S*Enonensi*.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit cap.* 5. ex qua integram ita restituo: casus autem ita contigit. Cum Episcopus Lingoniensis ex præcepto Pontificis canoniam in sua Ecclesia Tancredo assignasset, Capitulum renuit illum admittere; quare Innocentius Ecclesiam ipsam interdicto supposuit, vnde Canonici transactionem fecerunt cùm ipso Tancredo, vt ipsum in Canonicum, & in fratrem statim reciperent, assignatis illi stallo in Choro, & loco in Capitulo; sed fructus præbendæ non perciperet vsquedum alia vacaret. Consultus Innocentius, hanc posteriorem partem transactionis improbauit, & decreuit, vt Tancredus statim virtute talis receptionis perciperet distributiones quotidianas, & cùm primum facultas se obtulisset, illi integra præbenda assignaretur. Cuius decisionis mentio etiam fit *in cap. dilecto*, infrà *hoc tit.* & eam exposui *in cap. relatum, hoc tit.*

2 b *Prænestino, Apost. S. L.*] Vuido de Pare, qui Gallus monachus, ac 15. Abbas Misterc. totiusque Cisterciensis Ordinis Caput, ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Prænestinus est creatus anno 1198. vir sanè singularis sanctitatis, pietatisque insignis: in multis autem, splendidisque legationibus, quibus perfunctus est, ea celebrior fuit, cum sub eodem Innocentio anno 1199. in Gallijs, Germaniaque Othonis Imperatoris electionem nomine Pontificis ratam habuit contra Philippum Sueuum, quem à communione Fidelium Ecclesiastica censura remouit, quod Reipublicæ Christianæ tranquillitatem irrequieto ambitionis æstu interturbaret. In qua legatione non modo ciuili rerum statui consuluit Vuido, sed etiam Ecclesiasticos ritus promouit, atque adauxit. Siquidem teste Cæsario Histerbacensi, eius sæculi Scriptore, *lib. 5. c. 56. & lib. 6 cap. 2. miraculorum*, decreuit, vt non nisi pulsata campanula litans sacerdos incruentam tolleret hostiam, neue deferretur infirmis, nisi eadem campanula perstrepente, siue ad excitandam Fidelium pietatem, siue vt ea ratione multiplicatis intercessoribus faciliùs exorata salus ægrotantibus obueniret. Quem postea vniuersalis Ecclesia morem complexa est. Laodic. Concilium conuocauit, in psisque clericis leges seueriores dixit, ita vt religionis studio flagrans, alter Paulus videretur: quas ex parte memorant Placentius, Ægidiusque de Aurea Valle, *in hist. Leodiensium Episcoporum*. Ab Innocentio III. anno 1204. Archiepiscopus Rhemensis in demortui Vuillelmi Albimani locum adlectus est: eidemque Guidoni Rhemensi Archiepiscopo, & S.R.E. Cardinali eiusque successoribus Regum Franciæ inungendorum priuilegia confirmat Innocentius anno 1205. idibus Maij, Pontificatus 3. Reg. Vatic. *epist. 75. fol.* 24. referunt Chenu in serie Præsulum Ecclesiæ Rhemensis, Vghellius, *tom. 1. Ital. sacr. fol.* 203.

c *Stallo*.] Quid sit stallum, exposui *in c. 7. de rescript.*

d *Obuiare*.] Licèt enim possit Legatus reseruare certi 3
beneficij collationem etiam in fauorem certæ personæ, *cap. cùm dilectus*, *cap. si Apostolicæ* 22. *hoc tit. in 6.* & hæc reseruatio videatur importare collationem beneficij vacaturi, hoc procedit quando reseruatio fit simul cùm expectatiua, quod prohibitum est, quia continet in se votum captandæ mortis alienæ, & ita non valet talis reseruatio, ex hoc textu; si autem huiusmodi reseruatio fit absque vlla expectatiua, quia tunc nullum ius quæsitum est ei, in cuius fauorem reseruatur, ideò valet talis reseruatio, vt docet Cæsar, *de Eccles. hierarch. disput. 3. de legatis, num.* 11.

e *Cùm facultas se obtulerit*.] Magnum enim discrimen 4
versatur inter istam clausulam, & inter illam, *cum primum vacauerit*; nam virtute primæ clausulæ non protinus ac vacauerit præbenda conferenda est, sed cum opportunum sit, *cap. 8 de concess. præbend.* Faciunt textus, *in l. nepos, de verb. sign. l. 8. §. vlt. ff. de testam. tut. l. rogo, ff. quando dies legati, l. vlt. ff. qui sine manumiss.* vbi similes clausulæ reperiuntur.

f *Assignare*.] Iuxta adducta *in cap. relatum, hoc tit.*

g *Quotidianas*.] Facit textus, *in c. cùm M. de constit.* & 5
ex his duabus decisionibus apertè probatur, canonicam per se absque præbenda beneficium Ecclesiasticum esse, quod & notaui supra *in c. 1.* nam Canonicus tantùm, qui non habet præbendam, habet ius percipiendi distributiones quotidianas, quæ licèt fructus beneficij non sint, *extrauag. postulasti, hoc tit. inter communes*; sunt tamen emolumenta, quæ propter officium impensum in Ecclesia præstantur, Moneta *de distribut. q. 6. per totam*, Barbosa, *de Canonicis, c. 21.* Solorzanus, *de iuribus honorariis, num.* 481. Nec contrarium probat textus, *in c. in nostra, de rescript.* vbi cùm agatur de Canonicis, & illis, qui in Canonicos fuerant recepti, dicitur nondum eos Ecclesiasticum beneficium fuisse assequutos: ergo quia canonia per se non est beneficium Ecclesiasticum. Cuius textus difficultate motus Fabricius in praxi *de benef. de titul. & intitul. nu. 9. 21. & 39.* affirmauit canoniam per se non esse beneficium: sed difficultati illi facilè satisfacies ex adductis *in eodem cap. in nostra*.

C A P V T XX.

Idem a *Episcopo Brixiensi*.

TVæ fraternitatis deuotio. *Et infra:* Præterea consuluisti, cùm sæpè contingat, quod ad vnam præbendam duo clerici, propter nimiam importunitatem petentium eliguntur, vtrum confirmanda sit talis electio, vel potiùs irritanda. Nos igitur attendentes, quod si duo clerici vnam præbendam tenerent, illud esset contra Concilium Turon. *b* quod præbendarum inhibet sectionem; & si vnus illorum ipsam obtineret præbendam, sub expectatione alius, contra *c* Lateran. statuta Concilij remaneret. Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod talis electio de rigore iuris penitus est cassanda.

N O T Æ.

1 a B*Rixiensi*. Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 6. & in cap. tuæ, de procur.* vbi alias partes huius decretalis congessi, & inscriptionem exposui.

b *Turonense*.] Relatum *in cap. maioribus, hoc titulo*.

c *Lateran.*] De quo agemus *in c. 2. de concess. præbendę*.

C O M M E N T A R I V M.

2 PLerumque contingit ad vnum idemque beneficium duos eligi, seu præsentari, & cùm vnus tantùm sit instituendus, nec diuidi possit inter duos beneficium, aut nullius electio confirmatur, ex traditis *in cap. maioribus 8. hoc tit.* aut electione vna infirmata, altera confirmatur: quod procedit data aliqua prioritate inter vtramque electionem, *cap. dilectus 25. hoc tit.* latè probat Solorzanus *to. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap. 9.* vnde si Pontifex vnam, eandemque præbendam duobus successiuè conferat, licèt in alijs actibus posteriora prioribus derogent, *l. pacta, C. de pactis, l. licèt, §. Diuus, ff. de iure Codicil.* Valenzuela, *consil. 63. nu.* 184. tamen in eo casu rescripti data attenditur, vt probaui *in cap capitulum, c. plerumque, de rescript.* & qui primò rescriptum impetrauit ad beneficium, præfertur illi, qui secundò ad idem beneficium litteras impetrauit, *cap. ex parte 12. de offic. deleg.* nam cum virtute prioris rescripti ius acquisitum fuisset primo, non potest secundus admitti cùm eius præiudicio, vt probat doctrinam hanc expendens ad Indorum commendas Solorzanus *d. c. 9. per totum*: facit textus disertus *in cap. si tibi absenti, de præbend. lib. 6.* In alijs verò priuilegijs pluribus concessis, cum alij per alium præiudicium non irrogatur, attenditur tempus præsentationis litterarum, seu adeptæ possessionis, vt varios casus inde resoluentes docent Kochier *in tract. de primarijs precibus, pag. 24.* Valenzuela, *consil. 128. num. 151. & consil. 104. num. 6.* Cùm ergo in præsenti casu ad vnum, idemque beneficium duo electi simul fuissent, nulla data prioritate

tempo-

temporis ; & beneficium diuidi non possit , iuxta Concilium Turonense relatum *in d. cap. maioribus* 8. Ideò Pontifex in præsenti decreuit vtramque electionem esse irritandam , ne ad vnum , idemque beneficium duo admitterentur , repugnante Concilij Turonensis dispositione , de qua *in d. cap. maioribus*, ex cuius commentario , quæ huc spectant mutuanda sunt .

C A P V T XXI.

a Idem .

NIsi essent viri prouidi , & honesti, tam ij, qui ordinationem fecerunt , quàm illi , circa quos est facta ordinatio in Ecclesia vestra super Prioratus negotio, ordinationem illam valdè suspectam propter exempli perniciem haberemus. Quod ergo post concertationem diutinam ordinatum est circa vnum de duobus electis, vt ipse habeat prioratum, hoc ex iurisdictione delegata secundùm iustitiam videtur esse statutum. Quod autem ordinatum est circa reliquum, vt ipse xx. lib. de redditibus Capituli, & xl. libras de prouentibus Prioratus percipiat annuatim , hoc secundùm prouidentiam intelligitur esse præceptum ex arbitraria *b* potestate, cum in delegatis fuerit *c* compromissum, qui auctoritatem sibi retinendo commissam, se pro bono pacis, & vtilitatis hæc ordinasse fatentur. Quia igitur hæc ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licitè Prior, & Capitulum de prouentibus suis propter causas prædictas, non quidem ex pactione partium , sed ex iussione iudicum prouisionem huiusmodi exhibere; nos eam hoc habito *d* moderamine toleramus, vt ad præstationem xl. librarum , non dignitas Prioratus , sed persona Prioris maneat onerata, ne fortè vel circa prouentus aliqua videatur facta sectio Prioratus , ita quod ipso Priore defuncto, successor ipsius ad præstationem xl. librarum minimè teneatur .

N O T Æ.

1 a IDem.] Ita etiam habetur in tertia collectione , *sub hoc tit. cap.* 7. ex neutra tamen compilatione constat cui missa sit præsens decisio , nec inter epistolas editas à Bosqueto, & Sirleto reperitur .

2 b *Ex arbitraria potestate.*] Vnde cognoscitur , iudicem delegatum , in quem partes compromisere , posse procedere & potestate delegata, & virtute compromissi , vt docuit Salgado , *de protect. Regia p.2.c.53 n.130.*

3 c *Compromissum.*] Iure nostro canonico compromitti potest , tam in iudicem ordinarium , quàm delegatum , quia aliàs de ipsa causa cognoscere potest , vt probaui *in cap. 5. de arbitris.*

4 d *Moderamine.*] Quod ita oportuit declarari , nam aliàs pensio pro vita pensionarij reseruari intelligitur . Glossa hic *verbo Prioratus*, quæ est conditio obligationis annuæ ex legato prouenientis, *l. in singulos 8. ff. de annuis legat.* vnde mors possessoris Ecclesiæ pensionario non debet esse , ex sententia capitis *veniens 8. de transact.* capitis *cùm venissent 6. de constitution.* quod cùm ex natura pensionum proueniat , æquè statui debet in pensionibus reseruatis à Pontifice , & ab Ordinario , vt docuerunt Caccialupus, *de pensionibus q.4. & 5.* Gigas, *q.6.n.4.* Gambara, *lib.6.de offic. Legati , à nu 585.* à qua sententia discedunt Nauarrus , *de simonia consil 43. concl. 2. & de iurepatron. consil.8.* Parisius, *de confident. q.28.n.520.* quos sequitur Garcia *de benefic. q.1.c.5.n 334.* mouentur auctoritate præsentis textus , quatenus Innocentius in eo arbitrium ita ratum habet, vt pensio pro vita debitoris tantùm constituatur; verumtamen ipsi mentem Innocentij non percalluerunt , nam nisi ob eam rationem fuisset pensio ex vita debitoris æstimanda , id vtique procederet non solùm in pensione xl. librarum , sed etiam in pensione xx. cùm vtraque ex prædicta arbitraria potestate descendat ; quæ moderatio cùm ita facta non fuerit , sequitur potestatem inferiorum non esse ita coarctandam , vt pensio ab eis imposita vitam debitoris non excedat . Fuit ergo hic moderata pensio per Innocentium, vt leuior esset Ecclesiæ obligatio , non tamen quia iudices modum excessissent in constitutione pensionis .

C O M M E N T A R I V M.

3 Conclusio traditur , & probatur. EX præsenti decretali communiter sequens deducitur assertio: *Cùm lis ambigua est , & difficilis, potest iudex vni ex litigatoribus beneficium assignare, alij verò certam pensionem in ipso beneficio.* Quæ assertio probari potest *ex cap. cùm venissent 9. de restit. spol. c. de cætero 5. in fine , c. veniens 8. de transact. cap. cùm clerici , de censibus , cap. audiuimus, de collus. deteg.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña Cuiacius *hic* , Æneas Robertus , *lib.5. rer. iudic. cap.7.* Ægidius Bossius , *tom. 1. moral. tit.7. §.4* P. Suarez , *tom.5. de relig. lib. 4. cap.55. n. 17.* Peroius , *in cap.2. de arbitr. nu.46* Ferro-Manrrique *de different. vtriusque fori , fol.548* Barbosa , *lib. 3. de iure Eccles. cap.55. n.49.* Petrus Gregorius , *de benef. c.29.* Lotherius , *lib.1. de re benef. q 35. n.22.*

Sed præsens assertio difficilis valdè redditur sequenti consideratione ; nam in præsenti specie , vel huiusmodi pensio constituitur à iudicibus virtute potestatis sibi delegatæ , vel tanquam ab arbitris ratione compromissi in eos facti . Priori modo pensio reseruatur infinitè, quia vt ait Seneca , *lib.3. de benef. c.7.* Iudicem formula includit , & certos , quos non excedat , terminos ponit . Est autem in iudicibus hæc lex à sacris canonibus indicta, vt beneficia sine diminutione conferant , *cap. vnico* , innixa rubrica , *Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur : cap. maioribus 8* vbi probaui, *hoc tit.* & rectè, nam fructus beneficij , vt accessorij , sequi debent naturam sui principalis , ex regula *Accessorium, de reg. iur. lib.6.* & ideò non possunt alij applicari , quam cui titulus beneficij conceditur, vt probat Robertus, *d. lib.5. rerum iudic. cap.7.* quod autem est præscriptum circa vniuersos fructus , hoc de parte eorum dici debet , argumento legis , *quæ de tota, ff. de rei vind* Ratione etiam compromissi dari non potest hæc facultas constituendi pensionem , cum super Ecclesiastico beneficio transigere non liceat , *cap. super eo 7. de transact.* quia nec pacisci licet in spiritualibus , *cap. quam pio 1. q. 2 cap. fin. de pactis* . Videtur ergo , nec posse in arbitros super quæstione beneficiali compromitti , nec arbitrium latum ab ipsis posse subsistere, cum portionem pensionis , quæ temporalis est , vni, beneficium verò alij adiudicauerint, contra textum *in cap. fin. de rer. permut*, 4 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante , vera est præsens assertio , pro cuius expositione sciendum est , pensionem dici à verbo , *pendo* ; quia videlicet pendet à beneficio formaliter , à quo extrahitur ; sicut vsusfructus à proprietate , *cap. vlt. de pignor. cap. quicunque 52. q. 1.* Gigas , *de pens. q. 1. num. 8.* Qua ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur , *l. diuortio 8. §. non solum, ff. solut. matrim.* Brissonius , *de verb. signif. verbo Pensio* . Dicitur etiam annua , quia singulis annis pendi debet , & annuum neutro genere , dici posse existimat Duarenus , *lib. 6. de sacr. cap. 4.* exemplo veterum , quos ita crebrò loquutos fuisse , constat *ex l. Seio 50. §. vxori , l. si cai 54. l. Titia 19. §. qui mercem , ff. de annuis legat. l. ex annuo 15. l. si stipulata 33. ff. de donat. inter , l. quidam 22. ff. de pact. dot.* Diffinitur autem pensio ita accepta à Duareno, *dicto lib. 6. cap. 4.* vt sit delibatio quædam beneficij , qua ex eo quod vniuersum beneficium foret , pars quædam alicui confertur , argumento legis *legatam 510. ff. de legatis 1* Garcia , *de benef. 1. part. cap. 5. num. 120.* ita diffinit : *Pensio est ius spirituale , aut illi annexum ,* 5 Pensionis etymon , & diffinitio.

instar

instar beneficij, percipiendi certam pensionem fructuum, mensæ, vel beneficij, ad tempus, ob iustam causam. Consentiunt Azor. *2. p. instit. moral. lib. 8. cap. 5. q. 1.* Lotherius *lib. 1. de se benef. q. 35. nu. 12.* Dicitur pensio *ius*, quia ex pensione resultat ius quoddam distinctum ab ipso beneficio, quod simile est quoad plures effectus iuri fructuarij, quoad alios verò iuri beneficiarij: sed præcipuè comparatur obligationi annuæ ex fundo, aut prædio persoluendæ, vt docet Oldradus *consil. 168. numer. 5.* Quia verò conditio annuæ præstationis alia quidem resultat ex promissione facta in contractu, quæ vna est, & perpetua, *l. si Stichus 16. §. vlt. ff. de verb. obligat.* & ad hæredes transfertur, vt ibidem Consultus ait, quia plerumque mens contrahentium hæc est, vt tam sibi, quàm hæredibus prospiciant, *l. si pactum 9. ff. de probat.* alia verò resultat ex legato, quæ in primo anno pura est, in sequentibus conditionalis, *l. si in annos 4. ff. de annuis legat.* sed in initio cuiuslibet anni integra debetur, *l. 2. l. à vobis, ff. de annuis legat.* morte tamen legatarij extinguitur, *l. in singulos 8. ff. eodem tit.* docent Madera *animaduers. cap. 14.* Moez *in obseruat. cap. 9.* in qua parte obseruandi sunt textus *in l. fin. §. 1. ff. de contrahend. emption. l. 30. §. vxori, ff. de legat. 3. l. 3. §. si plures, ff. si cui plusquam per legem, l. 41. & 43. ff. ex quibus causis maior. l. 1. §. si in annos, l. 3. §. fin. l. computationi 55. ff. ad legem Falcidiam, l. 68. §. penult. ff. de legat. 1. l. 1. Cod. de fideicommiss. l. 7. §. 1. Cod. de præscript. l. 3. ff. quemadmodum seruit. l. 17. ff. de aliment. legat. l. 2. §. 1. ff. quibus modis vsusfruct. l. 62. §. 1. ff. de euict. l. 12. §. 5. ff. quando dies legat.* Ideò pensio Ecclesiastica similis est pensioni annuæ debitæ ex testamento, quatenus morte extinguitur pensionarij, & transferri in alium prohibetur: non enim, vt annua obligatio ex contractu orta in hæredes transit, sic Ecclesiastica pensio transferri potest, propter prohibitam successionem in bonis Ecclesiasticis, *cap. ad hæc, de decimis*; in quo similis est fructuario pensionarius: etiam conuenit cum beneficiario in eo, quod indiget titulo, & fructus percipit pro rata temporis, quo viuit, quamuis fructuarius fructus tantum perceptos ad hæredes transmittat, *l. defuncta 58. ff. de vsufruct.* Vnde exponendum venit quale sit onus hoc, seu ius pensionario competens, reale videlicet, an personale; quod difficile est, si æstimemus pensiones ex iure annuarum obligationum, quæ onus tantùm inferunt personale respectu eius, qui obligatur, pro quo actio in personam competit, *l. fin. §. fin. ff. de contrah. empt.* Communiter tamen ea sententia placuit, vt beneficium ipsum, seu fructus beneficij pensione onerentur, sicut solet prædium onere tributorum grauari, *l. Imperatores, ff. de publicanis, l. 1. Cod. sine censu, vel reliquis.* Quæ sententia probatur *ex cap. conquerente 6. de cleric. non resid.* vbi dum agitur de obligatione annuæ pensionis, ait textus, *pro Ecclesia exsoluendam*, vt ostendat onus pensionis, ipsius beneficij, aut Ecclesiæ esse: idemque apertè colligitur *ex cap. audiuimus 3.* ibi: *In beneficijs; de collus. deteg.* & ex decisione huius textus, dum ex pensione, de qua hic, Ecclesias obligari profitetur. Ratio autem superioris doctrinæ est, quia pensiones institutæ sunt in gratiam pensionarij, vt cedant pro alimentis, & vicem beneficij obtineant. Garzia *d. cap. 5. num. 170.* Si autem obligatio sub nomine Rectoris Ecclesiæ conciperetur, ipso mortuo ante pensionarium, pensio extingueretur, nec successor obligari potuisset ex facto eius, à quo nec titulum, nec causam habet, ex resolutis à nobis *ad caput 1. hoc tit.* Vt ergo persistat hoc ius vsque ad mortem beneficiarij, oportuit ipsi beneficio, & eius fructibus onus iniungi: quibus consequens est, pensiones sine causa reseruari non debere, *d. c. auaritiæ*, huius tituli, *d. cap. audiuimus*; cum causa posse, vt ait textus noster ibi: *Possunt licitè Prior, & Capitulum propter causas prædictas*, &c. quia cum per reseruationem stipendia Ecclesiæ obligentur, id sine causa admitti non debet; cum causa potest, vt est commune omnium obligationum, quibus bona Ecclesiarum aut beneficiorum subijciuntur, *cap. 1. & 2. de rebus Eccles. non alienandis, in 6. capit. cùm, Apostolicâ 7.* ibi: *Cùm meliora prospiciat*: *cap. auper 8. de his, quæ fiunt à Prælat.* Est etiam eisdem consequens, vt onus pensionis reale intelligatur. Gonzalez *d. regul. 8. glossa 34. n. 47.* Flaminus Paris. *lib. 6. de resignat. q. 2. nu. 98.* Gigas *d. tract. de pens. quæst. 51.* post Glossam *in hoc cap. nisi essent, verbo Prioratus.* Quare inde prouenit, vt contra quemlibet possessorem beneficij ob pensionem agi possit, *d. c. veniens 8. de transact. cap. cùm venissent 6. de instit.* Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 11. num. 93.* & in praxi exigendi pensiones *quæst. 15. num. 63.* siue exprimatur in pensione, vt successor teneatur, vt frequenter fit; siue non exprimatur. Gigas *d. q. 3. num. 2. & q. 44. & 47.* quia cum sit onus reale beneficio inhærens, transit cum ipso beneficio; adeò vt Capitulum pro rata temporis vacationis, dum fructus percipit, teneatur soluere pensionem, vt latè probat Barbosa *in d. praxi, q. 15. per totam.* Cùm enim Capitulum succedat in locum illius, qui pensionem soluebat, & fructus beneficij ipsius percipiat, iuxta iuris vtriusque regulas, debet subire onus, cùm onus ad successorem non transeat, vt in præsenti specie contingit; per talem enim restrictionem natura pensionis non mutatur, sed eius solutioni modus imponitur. Ex his infertur, ob pensionem decursam agi posse via executiua contra quemcunque possessorem ipsius beneficij. Gigas *vbi sup. q. 51.* nec eo casu pensionis præscribi viam executiuam, *ex l. 6. tit. 15. lib. 4. recop.* docet Barbosa *in dicta praxi, q. vlt. per totam*: etiam actione hypothecaria ipsum pensionarium agere posse, *ex l. fin. §. vlt. ff. de contrah. empt.* docet Caccialupus *de pension. q. 9.* sed rectiùs contrarium docuit Paulus Castrensis *consf. 338. n. 5.* licet enim fructus beneficij in tertium possessorem alienati sint, non ideò euinci possunt.

Dicitur autem hoc ius pensionis spirituale; vnde quærunt Interpretes, an pensio antecedenter, vel consequenter sit ius Ecclesiasticum? Pro cuius dubij solutione triplex pensionis genus distingui solet, teste Lessio *lib. 2. de iustitia cap. 34. dub. 37.* alia enim est pensio, quæ pro officio merè temporali in remunerationem officij conceditur, veluti salarium constitutum pro œconomo, aduocato, sacrista, vel simili ministerio; de qua Vasquez *tract. de benefic. cap. 2. §. 4. num. 167.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccl. sect. 2. cap. 1.* alia, quæ titulo perpetuo, certa portione detracta, ex fructibus alicuius beneficij consignatur, vt *in c. conquerente, de cler. non resid.* tertia, quæ in titulum conceditur clerico, quæ non in perpetuum, sed ad tempus detrahitur ex ipso beneficio, vt in præsenti textu, *c. 3. de collus. deteg.* & alijs similibus. De prima pensione non ambigitur, quin temporalis, & profana sit, vt docet Suarez *tom. 1. de relig. tract. de simonia lib. 4. cap. 26. num. 3.* Nec etiam de secunda quæritur, quia etiam certum est, ex ea beneficium Ecclesiasticum prouenire, vt post Garziam, & alios docet Valensis *de benef. titul. 1.* Circa tertiam pensionum speciem duo tempora consideranda sunt: primum mediæ Iurisprudentiæ canonicæ: secundum quod inualuit post motum proprium Pij V. editum anno 1571. cuius meminerunt P. Suarez *d. cap. 26. num. 3.* Garzia *de benef. 1. p. cap. 5. num. 37. & 3. p. cap. 1. n. 5.* dicendumque est, iure Decretalium, sicut pensionibus istis titulus beneficij grauati non scindebatur; ita nec nouum titulum beneficij ex eis creari, nec ius aliquod spirituale, sed onus merè temporale; ad quod tempus referendi sunt Doctores, qui communiter tenent; pensionem nec esse beneficium, nec titulum beneficij præstare, vt tenent Oiéda *de incompatib. in præfat. num. 3.* Selua *de benef. 1. p. q. 3.* Valensis *vbi proximè*: nec contrarium probatur *ex cap. ad audientiam, de rescriptis*, in illis verbis: *Pensiones, aut alia similia beneficia*; quæ iam ibi exposui: ex iure tamen nouissimo similes pensiones naturam beneficij habent, quia solis clericis conceduntur, obligantque ad recitationem officij minoris, & per constitutiones 30. & 31. Sixti V. coguntur pensionarij tonsuram, & habitum clericalem deferre, non tamen verè beneficia sunt, sed ad instar beneficiorum habentur quoad plures iuris effectus, quos latiùs prosequuntur Garzia, & Valensis *vbi proximè*. 6 Pensio est ius spirituale.

Dicitur etiam in prædicta diffinitione, *certam pensionem*; quia sic debet pensio reseruari, vt certa sit; & ita æqua, vt maneat Rectori vnde viuere possit. Garzia *d. 1. p. cap. 5. num. 366.* quapropter debet reseruari in quantitate, non in quota fructuum parte, tertia videlicet, quarta, vel simili, vt in præsenti specie contingit, ibi: *Vt ipse xx. libras de redditibus Capituli, & xl. de prouentibus Prioratus percipiat annuatim.* Vbi notandum est, libram, non pondus, sed nummum, seu monetam significare, vt etiam accipitur *in l. omnes, C. de appellat. l. illustres, Cod. de modo multarum, l. vltim. Cod. de expressis, lib. 11. cap. de cætero, de transact. cap. P. & G. de officio delegat.* & alijs, iunctis quæ de libra monetali, ex iure Romanorum conge- 7 Pensio debet esse certa, & æqua.

gesserunt Couar. *de veter. num. cap. 4* Mariana *de ponder. cap. 8.* Budeus *lib. 3 de asse*. Vnde iuxta stylum Curiæ non fit reseruatio pensionis in fructibus, nisi ex magna causa; & rectè, vt tollatur occasio discordiarum, quæ ex communione fructuum inter Rectorem, & pensionarium oriri possent, argumento legis *cum Pater 77. §. dulcissimis, ff. de legat. 2.* non ideò, quia concessa parte fructuum titulus beneficij divideretur, vt docebant Doctores relati à Garzia *d. c. 5. num. 362.* quia vt aliud est beneficium, aliud fructus beneficij; ita ex diuisione fructuum non resultat diuisio tituli, vt rectè agnouit Corrasius *1. p. de benef. c. 4 n. 50.* Debet etiam esse pensio æqua, id est, vt ita imponatur, ne nimium oneret beneficium: & licet nullo iuris testimonio quantitas pensionis imponendæ taxata sit, stylo veteri Curiæ receptum fuit, ne tertiam partem æstimationis fructuum excedat. Gigas *quæst. 9.* Caccialupus *q. 7.* Riccius *collect. 5179. p. 4.* Hodie ex dispositione Concilij Trid. *sess. 24. de reform.* cautum est, vt solutis omnibus oneribus mille ducati pro Episcopo, centum pro Rectore beneficij remaneant; vbi plura congessit Barbosa, Garzia *d. cap. 5. num. 441.* qui latè disputant, quomodo fructus beneficij sint æstimandi, & an ob eorum diminutionem minuatur pensio. Etiam adiecimus in definitione, *ad tempus*; quod conuenit cum ijs, quæ suprà dixi, videlicet beneficium esse perpetuum, pensiones autem temporarias; esset enim nimis onerosum beneficio, si pensio perpetua esset, vt de fructu aiebat Iustinianus *in §. finitur, Instit. de vsufructu*. Hinc quæri solet, quo tempore pensio cesset, & quibus pereat? Pro cuius dubij solutione sciendum est, olim dupliciter pensionem reseruari solere. Primò pro vita beneficiarij debitoris, vt contingit in casu huius textus circa pensionem 40. librarum soluendam ex prouentibus Prioratus: secundò, vt eas perciperet creditor annuatim, vt factum etiam fuit in præsenti specie circa 20. libras. Primo casu morte debitoris pensio finitur, secundo non nisi morte pensionarij cessat; tum propter regulam textus *in l. in singulos 8. ff. de annuis legat.* tum etiam, quia pensionarius vsufructuario æquiparatur: vnde sicut vsusfructus morte finitur, ita & pensio. Etiam finitur pensio professione solemniter facta in Religione, vt docent Gigas *de pensionibus q. 57. n. 5.* Thomas Sanchez *2 tom. summæ, lib. 7. c. 4. n. 13. & c. 29. n. 8* non solùm quia professus pro mortuo habetur, *cap. in præsentia, de probat.* sed quia incapax redditur possidendi aliquid, siue spirituale, siue temporale. Etiam finitur pensio per contractum matrimonij, vt probat Sanchez *de matrim. lib. 7. de disput. 44.* Tum quia sicut beneficia amittit beneficiarius matrimonio celebrato, *cap. 5. de cleric. coniug.* ita pensionarius pensionem, quæ licet beneficium non sit, ad instar beneficij habetur. Tum quia, cum inhabilis reddatur ad sacros Ordines, priuatur omnibus priuilegijs clericis competentibus, exceptis relatis *in cap. vn. de Clericis coniugatis, lib. 6.* vbi non refertur priuilegium retinendi pensionem, vnde necessariò eam amittit pensionarius matrimonium contrahendo.

Tandem dicitur in dicta diffinitione, *ob iustam causam*;
8 De causis imponendæ pensionis. quia vt pensio legitimè constituatur, iusta causa interuenire debet; & si aliter pro libito reseruetur, constitutio pensionis nullius momenti est, *cap. vacante 26. in fine, cap. extirpandæ 30. §. qui verò, hoc tit. c. 3. de offic. vicarij, cap. constitutos 6. vers. cùm autem, de relig. domib. cap. per tuas 5. de donat. cap. penult. de verb. signif. Clement. 1. versic. Eadem, de supplend. neglig.* Faciunt textus *in cap. prohibemus 7. cap. significauit 13. de censibus*. docent vltra scribentes de pensionibus, Corrasius *de sacerd. 1. part. c. 4. n. 12.* Flaminius *de resig. lib. 2 quæst. 2. num. 134* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4 de simon. cap. 5. num. 14.* Azor *instit. moral. p. 2. lib. 8. cap. 6. quæst. 5.* Vnde quamuis *in c. cùm venisset 9. de restit. spol.* iusta causa non exprimatur, cur annua pensio ab Archiepiscopo imposita esset, supponenda tamen est ex eo, quod ipsius auctoritas intercessit, vt ex verbis, quæ habentur in eius textus integra, facilè liquet: ideò autem non fuit expressa, quia de alia re longè diuersa agebatur. Etiam in Summo Pontifice causam desiderari ad imponendam pensionem, docuerunt Azor *d. lib. 8. cap. 5. quæst. vltim.* Corrasius *d. 2. par. cap. 1.* Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 29 num. 27.* non vt validè imponatur, sed vt iustè; nam absque causa eam imponendo non facit contra ius diuinum, aut naturale, sed tantùm contra ius ecclesiasticum prohibens beneficia cum diminutione conferri, quod à Pontifice abrogari potest, *cap. proposuit 4. de concess. præbend.* tamen dum sine causa imponit, magis dissipat, quàm dispensas, & ideò peccat lethaliter; quare nec validè sine causa imponi pensionem à Pontifice, docuerunt Toletus *lib. 5. instruct. capital. 83. num. 3.* Victoria *in relect. de simon. num. 50.* Lessius *de iustitia cap 34 num. 204.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Ecclesiæ, sect. 2. cap. 5. num. 10.* Quare non solet sine causa pensionem assignare; & si de causa non constet, tamen præsumitur, velutì cùm motu proprio pensionem constituit; creditur enim ex iusta, & honesta causa eam reseruasse: at in Episcopo, & alijs Prælatis Pontifice inferioribus, non tantùm pro iustitia, sed etiam pro validitate pensionis iusta causa desideratur, ita vt aliter imposita nullius momenti sit, debetque de causa constare, vt alijs relatis probat Garzia *de benef. 5 par. cap. 5. num. 354.* & si de causa non appareat, præsumitur in fraudem imposita, nec creditur Episcopo asserenti causam interuenisse docent Rebuffus *in praxi, tit. de pacif. nu. 109.* Corrasius *de sacerd. 2. part. cap. 4. nu. 14.* quia non creditur ei, qui non potest liberè actum facere, nisi priùs constiterit de varietate, *l. si fortè 8. ff. de castrens.* Gigas *de pensionibus q. 68. num. 2.* Causas imponendi pensiones in Episcopo, & alijs inferioribus enumerant Duarenus *vbi sup. c. 4* Azor *p. 2. mor. lib. 8. cap 5.* Garzia *p. 1. cap. 5 num. 318.* veluti propter remunerationem alicuius seruitij Ecclesiæ facti, Gigas *de pens. quæst. 6. num. 1.* Lotherius *de re benef. q. 35.* vel si ex causa senectutis beneficium quis dimittat, vt ex Decio, & Felino probant Azor *d. quæst. 5.* Redoanus *de simonia, cap 21. num. 35.* Gigas *d. q. 6. num. 3.* Theophilus suprà. Item si duo velint beneficia permutare, & alterum sit longè pinguius, vt seruetur æqualitas, potest pensio constitui, *c. ad quæstiones 6 de rerum permut.* vel si Ecclesia indigeat alio ministro præter Rectorem, *c. 3. de off. vicar. c. conquerente, de cleric. non resid.* docens Duarenus *de sacris Eccles. d. c. 4.* Lotherius *d. q. 35. num. 230.* Denique est iusta causa imponendi pensionem, si lis inter duos super beneficio orta sit, & aliter decidi non potest, quàm si alteri beneficium adiudicetur, alij pensione reseruata, vt in præsenti textu, & *in c. cum venisset 9. de restit. spol. c. 3. de collus. deteg.* argumento textus *in c. cùm pridem 4. de pactis, c. præterea 8. c. cum clerici 11. de censibus*: docens Doctores supra laudati, & congesti ab Augustino Barbosa *hic*.

Ratio autem præsentis assertionis prouenit ex eo, quia publicè interest litibus finem imponi, *c. 2. de ro iudic. cap. fin. de dolo, & contumacia, l. properandum, C. de iudicijs*; 9 Traditur ratio decidendi.
maximè in beneficialibus, in quibus diuturna vacatio Ecclesijs damnum infert, *cap. ne pro defectu, de elect. cap. 2. de concess. præbendæ*. Vnde oportebat modum probare, per quem ab huiusmodi litibus disceditur; vt enim lis super beneficio decidatur, vtiliter transigitur, atque pro bono pacis pensio à iudicibus constituitur, *c. cum pridem 4. de pactis, cap. præterea 8. de transact. cap. cùm clerici 11. de censibus*. Illustrant Gigas *de pensionibus, q. 6. num. 4.* Vgolinus *de simon. tabul. 5. cap. 20. §. 3. num. 2.* Suarez *d. lib. 4. de simon. cap 51. num. 11.* Lotherius *d. lib. 1. q. 35. num. 27.* Accedit quia plura pro bono pacis permittuntur, quæ aliàs prohibentur, *cap. bis 11. de maioritat. & obed.* Vnde rectè in præsenti, vt à lite discedatur, approbatur pensio à iudicibus compromissarijs beneficio imposita.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione exponendum est, quo iure arbitrium à iudicibus 10 Dissoluitur ratio dubitandi.
delegatis, & simul compromissarijs in specie huius textus, tam circa Prioratus, quàm circa pensionis reseruationem defendi valeat ab omni simoniæ labe? Et quidem Robertus *d. lib. 1. rer. iudic. cap. 7.* illud defendere intendit ea ratione, quia compositio facta fuit à iudicibus prouidis, & honestis, pro quibus præsumptio extat, vt ex illis verbis constat: *Nisi essent viri prouidi, & honesti*. Sed vt ratio finalis huius arbitrij explicetur, sciendum est, super spiritualibus, vel illis annexis, super quibus lis vertitur, transigi non posse, si quid temporale præstetur, *cap. cum pridem, de pactis, cap. præterea 9. de transact.* vbi probaui. Si verò nihil temporale præstetur, transactio admittitur. Etiam compositio super beneficio locum habet, si nihil inter partes caueatur de re temporali, sed indistinctè compromissum fiat in arbitros; tunc enim ipsi pensionem imponere possunt, vt in hoc textu, *capitul. cùm olim 7 de arbitr.* quia

cùm

cùm nihil inter partes de re temporali conuenerit, nullum simoniæ periculum vertitur: in quo plenior arbitrorum, quàm iudicum potestas est; quippè iudices integrum beneficium victori adiudicare debent, ex suprà adductis pro dubitandi ratione; arbitri tamen, cùm sit plenior facultas eorum, vt inquit Seneca *lib. 3. de benef. c. 7.* ibi: *Arbitri libera est, & nullis constricta vinculis religio*; possunt partem fructuum alteri consignare, vel in compensationem expensarum, vel quo alio æquitatis colore: oportet tamen, quod compromissum fiat in iudices, qui de quæstione principali possent cognoscere, vt supponitur in hoc textu, & in dicto capite *cum olim 7.* Ratio est, quia si solam arbitrariam potestatem exercerent, non possent titulum beneficij parti adiudicare, qui auctoritate ordinarij, aut delegati conferendum est, *cap. ex frequentibus, de institut.* nec etiam pensionis onere beneficium graue, quod cum eadem auctoritate imponi debet. Vnde reseruatio pensionis in præsenti specie sustinetur, quia à iudicibus delegatis facta fuit, qui etiam arbitrariam potestatem exercebant, compromisso in eos facto indistinctè, absque vlla rei temporalis mentione: quibus conditionibus intercedentibus, pensio ritè reseruatur, vt docent suprà laudati pro illustratione conclusionis.

CAPVT XXII.

Idem a *Xanton. Episcopo, & Abbati* b *Bacian.*

PRo illorum prouisione: *Et infra*: Pro dil. f. Magistro P. Audoen. qui apud Sedem Apost. moram fecisse dignoscitur longiorem, nec adhuc erat competens beneficium Ecclesiasticum assecutus, licèt ad ipsum esset idoneus obtinendum, ven fr. nostro Burdegal. c Archiepiscopo litteris nostris præcipiendo mandauimus, vt ei in aliqua Ecclesiarum suarum, vbi ei expedire cognosceret, omni dilatione, & excusatione postpositis, sub. cuiusc. controu. & ap. ob competens, faceret beneficium assignari, præsumptionem eorum Ecclesiastica distr. compescens, qui se ei super hoc ducerent temerè opponendos: ipse autem Archiepiscopus, sicut suis nobis litteris intimauit, attendens præfati Magistri scientiam, & probitatem, illum cognoscens idoneum ad tale beneficium obtinendum, post susceptionem mandati nostri, Decano, & Capitulo Xanton. auctoritate nostra mandauit, vt ipsum pro reuerentia Sedis Apost. in fratrem admitterent, & Canonicum, & fraterna charitate tractarent. Cumque precibus eius, & mandatis nostris reluctarentur Canonici, ac indulgentiam de quadragenario Canonicorum numero ei opponerent, quam à Sede Apostolica d iactitant se habere; quia idem Archiepiscopus manifestè cognouit illos in elusionem mandati nostri, sua indulgentia concessa eis irreuerenter abuti, & non tantùm xl. tunc esse Canonicos in eadem Ecclesia, sed plures constiterit illi euidenter, Magistrum prædictum de e præbenda, & canonia Xanton. cum consensu, & voluntate tua, frater Episcope, & prudentium virorum consilio inuestiuit, contradictores vinculo excommunicationis astringens. *Et* f *infrà*: Quia verò, quod per prędictum Archiepiscopum de memorato Magistro auctoritate nostra prouidè factum est, firmitatem debitam volumus obtinere, disc. 5. per A. s. m. & distr. præc quat. si vobis constiterit prædictos Canonicos indulgentiam prædictam, quam habent de certo Canonicorum numero, non seruasse, & aliquem vltra constitutum numerum in Canonicum auctoritate propria recepisse: cùm nobis legem g imponere non debeant, quam ipsi h negligunt obseruare, latam in ipsos excommunicationis sententiam à prædicto Archiepiscopo tamdiu nuncietis auctoritate nostra, sublato cuiuscunque contradictionis, & ap. ob. obseruandam, donec sæpèdictum recipiant in Canonicum, & in fratrem; & ea, quæ ad Canonicum pertinent, cum stallo Chori, & loco Capituli ei studeant assignare.

NOTÆ.

1 a XAnton.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 8* Cuiacius autem rectè legendum existimauit *Santon.* Santo enim, Santonus, siue Santonum, totius prouinciæ Santonensis Metropolis est, olim Mediolanum dicta in itinerario Antonini, sed à Iulio Cæsare subacta, nomen illud amisit. De ea Ausonius ad Paulinum *epist. 1.*

—Tandem eluctati retinacula blanda
Burdicale, molles loqnimur illecebras,
Santonicamque vrbem vicino accessimus agro,
Quod tibi si gratum est, bone Pauline, proba.

Idem *epist. 3. ad eundem.*

Primo tempore Santones vehendum.

Fortunatus de Basilica Eutropij.

Vrbis Santonicæ primus fuit iste Sacerdos.

Qui autem Santones hodie vocantur, hos habent terminos. ab Occidente Oceanum: à Septentrione Pictones: à Meridie Garumnam fluuium: ab Oriente Engolismenses, vt refert Chenu *in serie Episc. Santon* vbi notat Capitulum ipsius Ecclesiæ Cathedralis communem iurisdictionem habere. Roamundo 35 Præsuli ipsius Ecclesiæ missa est præsens decisio.

b *Bacian.*] Cuiacius legendum putat *Abbati Blasiaco*, quod monasterium hodie retinet nomen *Blansac.*

c *Burdegal.*] Gerardo videlicet de Malemort.

d *Iactant.*] Et verè habebant, vt constat ex epistolis Innocentij III. *lib 3 epist.* quod priuilegium apud Guillelmum Sirletum *fol. 262* extat in hac verba.] Constitutionibus, quæ Ecclesiæ sanctæ canonicis non obuiant institutis, cùm ab Apostolica Sede suæ robur confirmationis expectant, fauorem Apostolicum libentiùs impartimur, vt ea, quæ pro ipsarum vtilitatibus ordinantur, inconuulsa maneant firmitate; & quæ stabilita ratio comitatur, aliquorum temeritas non infirmet. Ea propter dilecti in Domino filij vestris iustis postulationibus grato concedentes assensu, institutionem, quam de quadragenario Canonicorum numero cum assensu venerabilis fratris nostri Episcopi vestri, consentiente, & assistente bonæ memoriæ Vv. Archiepiscopo Burdegalensi, & piæ recordationis Henrico quondam Albanensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato approbante, in Ecclesia vestra fecistis, sicut rationabiliter facta est, auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus: auctoritate Apostolica districtiùs inhibentes, ne aliquis ad receptionem alicuius vltra numerum constitutum, qualibet vos temeritate, saluo in omnibus Apostolicæ Sedis mandato, compellat, nisi fortè Ecclesiæ facultates in tantum excreuerint, quod earum prouentus pluribus sufficere dignoscantur. Decernimus ergo, &c. nostræ confirmationis, &c. Datum Laterani 6. Kal. Aprilis, Pont. N. anno secundo.] Cuius fit mentio *in capitul. vlt. de verb. signif.*

e *De Præbenda.* [Sed hoc videtur contra verba, & mentem ipsius Pontificis, qui tantùm iussit illi benefi- 3
cium assignari; & cùm Pontifex simpliciter mandat prouideri de beneficio, non continetur præbenda canonicalis, quia est dignitas honorabilior, & maximæ præstantiæ, vt docent Abbas *in cap. vltim. num 6 de præbend.* Corrasius *de sacerd. lib. 1. cap. 5. num. 4.* Quintanaduenas *lib. Eccles. cap. 3. num. 14.* Garzia *de benef. 1 par. cap. 6. à nu. 31.* Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, ve-

rum esse, quod cum Pontifex iubet alicui de beneficio prouideri, non potest illi conferri præbenda; sed in præsenti casu, ideo prębenda canonicalis illi collata fuit, quia non simpliciter iussit Pontifex de beneficio prouideri, sed cum hæc adiectione, *de beneficio competenti*, vnde cùm hæc clausula intelligatur secundùm qualitatem personę, in cuius fauorem emanauit, argumento legis *nepos Proculo. ff. de verb. sign* ideò si ipse, qui litteras impetrauit, præbendam mereatur, ritè potest illi conferri.

4 f *Et infrà*:] integra huius textus caremus; eius autem casus ita contigit. Cùm Innocentius III. Archiepiscopo Burdegal. iniunxisset, vt in aliqua Ecclesia suæ Metropolis Magistro P. beneficium competens conferret, ipse Decano, & Capitulo Santonen Ecclesiæ, quæ est eius suffraganea, scripsit, vt ipsum reciperent in Canonicum, & in fratrem; quod Canonici facere renuebant prętextu cuiusdam priuilegij illis ab Innocentio concessi, vt vltra 40. Canonicos recipere non cogerentur; cùm tamen tunc temporis plures essent, quàm 40. Vnde Archiepiscopus ea exceptione reiecta, cum consilio Episcopi Santonen. prædictam Magistrum de prædicta præbenda inuestiuit. Consultus Innocentius III. ratam habuit huiusmodi collationem, duplici ratione. Prima, quia in prædicto priuilegio censetur adiecta clausula, *Salua Romani Pontificis authoritate*. Secunda, quia legem, quam ipsi non seruabant, Romano Pontifici dicere nequibant.

g *Legem imponere*.] Accedit, quia in similibus confirmationibus statutorum Ecclesiæ semper intelligitur excepta authoritas Romanæ Ecclesiæ, vt constat ex alia epistola ipsius Innocentij, edita à Sirleto *fol. 105 ibi: Licet enim cum in aliqua Ecclesia certus statuitur numerus, hæc apponatur conditio, vel intelligatur apponi, Salua Sedis Apostolicæ authoritate*. 5

h *Negligunt obseruare*.] Quando Capitulum vltra numerum possit aliquem recipere in Canonicum, & in fratrem, & de his Ecclesijs; vbi est certus Canonicorum numerus, egi *in c. cum M. de constit.* 6

C A P V T XXIII.

Idem a *Bisantino Episcopo*.

TVis quæstionibus respondemus, quod clericos in *b* minoribus ordinibus constitutos, de patrimonialibus bonis habentes, vnde possint congruè sustentari, etsi nondum fuerint beneficium Ecclesiasticum assequuti, dummodo aliud canonicum non obsistat, ad superiores poteris ordines promouere.

N O T Æ.

a BIsantino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 9. & in c. suis, de testib.* vbi extat alia pars huius decretalis, vt iam ibi notaui.

b *In minoribus.*] Ex hoc textu deducitur, ad ordines minores promouendos non egere speciali titulo beneficij, vel patrimonij; ad maiores verò gradus cooptandos debere ad titulum beneficij, seu patrimonij ordinari, iam probaui *in c. 4. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

C A P V T XXIV.

Idem *a Episcopo Zamorensi*.

ACcedens ad Apostolicam Sedem. *Et infrà*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod clericus absens, per alium, vel alius magis pro ipso poterit de beneficio Ecclesiastico inuestiri.

N O T Æ.

1 a ZAmorensi.] Hanc inscriptionem retinet Cuiacius hic, licet Glossa marginalis emendet *Baton.* seu *Laton.* Sed licet non habeamus hanc Innocentij Decretalem inter eius epistolas hucusque editas, integram litteram restituere possumus, & epigraphen *ex c. fin. de raptu*, vbi dabimus.

C O M M E N T A R I V M.

CVm possessio acquiratur per procuratorem, vel domino pręsenti, si præsens est, *l. donationes 31. §. 1. ff. de donat. l. quod statu 31. §. 1. ff. de donat. causa mort. l. si procuratori 79. ff. de procur.* & domino etiam absenti, & ignoranti, *l. 1. §. per procuratorem, l. possessio, §. vlt. ff. de acquir. poss.* & domininm si cum ea coniunctum est, quæratur domino scienti, quia procurator in his tantùm pręstare ministerium creditur, *l. & licet 15. ff. de const. pec. l. quod meo 18. ff. de acq. poss.* docent Cuiac *lib 19. Pauli ad edict. in d. l. licet, & lib. 18. obs. c. 2.* Donell. *lib 8. comment c. 5.* Bronchorst. *cent. 3. assert. 91.* Vaicotia *to. 1. illustr. tract. 2. c. 8. n. 23.* siue inuestitura in beneficio accipiatur pro possessione, siue pro iure adipiscendi beneficium, poterit per procuratorem recipi, *c. olim, de rescr.* argumento legis *4. ff. de donat.* Probant Lambertinus *lib. 2 de iurepatr. 2. p. q. 8. art. 8. fol. 160.* nec refert si dicas, posse absentem inuestiri de beneficio per procuratorem, vel nuncium alium pro ipso, quod in præsenti docetur; non enim hæc duo separantur, sed coniunguntur quasi eadem: sicut nihil refert si dicas, per procuratorem causam agere, vel appellare pro alio posse, vt *in l. serui, ff. de appel.* vel alium appellare posse per procuratorem.

C A P V T XXV.

Idem *Heruæo Trecensi a Episcopo*.

DIlecto filio nostro nostro P. tituli S. Pudentianæ Presbytero Card. dilectis filijs R. de Aualon, cellerario Senonen. & R. de Noa clerico procuratori tuo, auditore concesso, idem cellerarius *b* proposuit coram eo: Quod cum bonæ memoriæ G. Rhemen. *c* Archiepiscopus, tunc Apostolicæ Sedis Legatus, ad Trecen. accessisset Ecclesiam, in qua G. nepoti *d* suo præbendam concedere intendebat, cùm nulla penitus vacaret ibidem, dilectus cellerarius, non tam ei, quàm nobis etiam cupiens in hac parte placere, præbendam, quam in ipsa obtinebat Ecclesia, in eius manibus resignauit. Qui liberalitati eius volens postmodum grata vicissi-

viciſſitudine reſpondere, de Capituli Trecen. aſſenſu, præſente quoque ven. fratre noſtro Senonen. Archiepiſcopo, tam pręfatum nepotem ſuum, quàm etiam cellerarium in Canonicum Trecen. inſtituit: & ambobus idem Capitulum ſtallum in Choro, & locum in Capitulo aſſignauit. Quibus idem Rhemen. Archiepiſcopus fructus ſupradictæ præbendæ tamdiu diuidendos communiter aſſignauit, donec præfatus G. integrum eſſet præbendale ſtipendium aſſequutus, in eos, qui contrauenire præſumerent, excommunicationis ſententia promulgata. Quorum receptionem generalis procurator bonæ memoriæ *e* prædeceſſoris tui in Conſtantinopolitanis partibus tunc agentis, poſtmodum approbauit. Vnde dictus cellerarius in eadem Eccleſia lectiones, & *f* Euangelium in hebdomada ſua poſteà legiſſe dignoſcitur; & tam Decani, quàm Epiſcopi electioni, & aliorum negotiorum tractatibus, ſicut Canonicus Trecen. *g* interfuit, & domum quamdam per Capitulum memoratum obtinuit; quæ non niſi Canonico conſueuerat *h* aſſeruari. Tu quoque cùm ad eamdem acceſſiſti Eccleſiam conſecratus, dictum cellerarium cum Canonicis alijs ad *i* oſculum recepiſti, cùm tamen tunc temporis non niſi Canonici ad oſculum admittantur: & eidem ſuper prædictis non mouiſti per biennium quæſtionem; vnde petijt, vt te ab ipſius ſuper hoc moleſtatione indebita compeſcere dignaremur. Verùm dictus R. procurator tuus, propoſuit ex aduerſo, quod cùm idem cellerarius prębendam ſuam in præfati Rhemen. Archiepiſcopi manibus reſignaſſet, ipſe de medietate illius nepotem ſuum, & de medietate alia dictum cellerarium inueſtiuit, quam adhuc detinere præſumit in tuum præiudicium, & grauamen, non permittens te liberè de ipſa diſponere, prout ad te dignoſcitur pertinere. Et licèt ad dilectos filios Decan. & Magiſtros G. Cornutum Pariſien. & S. Rhemen. Canonicos ſuper hoc noſtræ fuerint litteræ impetratæ; cellerarius demum ad nos fruſtratoriè appellauit, vt te poſſet grauare laboribus, & expenſis. Idem quoque propoſuit procurator, quod cùm in Trecen. Eccleſia inſtitutus olim fuerit certus Canonicorum numerus, & Capituli iuramento firmatus, ſupradictus Archiepiſcopus, qui etſi Legatus fuiſſet in Teutonia, in Senonen. tamen prouincia, cum eidem non fuerit officium legationis iniunctum, inſtitutionem huiuſmodi facere non potuit vt *i* Legatus: quinimmò etſi Legatus in eadem Prouincia extitiſſet, ad vnicum tamen ſpirituale ius, quod vacabat ibidem, duos inſimul Canonicos inſtituere ſibi non licuit contra Canonicas ſanctiones. Nam ſi duo vnicam præbendam haberent, id eſſet contra *K* Turonen. Concilium, quod præbendarum inhibet ſectionem: ſi verò duobus in Canonicos, & fratres receptis, vni tantummodò præbenda daretur, ſub expectatione alius, contra *l* Lateranen Concilium remaneret. Præstereà licèt in Eccleſia, in qua non eſt certus numerus præbendarum, nulla etiam præbenda vacante, in Canonicum quis poſſit aſſumi, cùm intelligatur ad quoddam ius eligi, quod ex electorum aſſenſu de nouo creatur, & cum electo in Canonicum naſcitur, & deſinit cum defuncto: in Eccleſia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, vno dumtaxat indiuiduo iure vacante, duo inſimul eligi non poſſunt ad illud; cum huiuſmodi ſpirituale ius diuidi, ſeu communicari nequeat inter eos. Quamquam interdum hi, ad quos ſpectat electio, de communi conſenſu augumentare valeant numerum præbendarum, quoddam ius ſpirituale de nouo creando; niſi fortè ſtatutum aliquod obuiaret, quod eſſet iuramento *m* firmatum, vel cui Sedis Apoſtolicæ confirmatio acceſſiſſet, huiuſmodi clauſula prohibitionis adiecta, vt ſi quidquam contra id fieret, non valeret. Propter quod inſtitutionem præfatam nullam fuiſſe, dictus aſſeruit procurator, cùm in Trecenſi Eccleſia, ſicut præmiſſum eſt, certus ſit præbendarum numerus, quem Capitulum, vel Legatus augmentare minimè intendebat, vel ius aliquod de nouo creare. Quod ex eo argui proponebat, quia non fuit vnus ad vacantem præbendam, & alius ſimpliciter inſtitutus; ſed ad præbendam vnicam ſupradicto modo vacantem extiterunt ambo recepti. Sed nec Trecen. Capitulum, ad quod præbendarum collatio nullatenus pertinebat, vel dictus procurator prædeceſſoris tui receptionem huiuſmodi approbare potuit, vtpotè contra Canones attentatam. Tibi quoque nequaquam obfuiſſe dicebat, quod cellerarium præfatum ad oſculum inter Canonicos Trecen admiſeras, vel quod aliquanto tempore ſuper hoc negotio ſiluiſti: cum tunc temporis Eccleſiæ tuæ conſuetudines, & quæ in ea minus legitimè facta fuerant, ignorares. Ad hæc autem cellerarius ſic reſpondit, quod cùm idem Archiepiſcopus in Trecen Capitulo ſuæ *n* legationis litteras legi fecerit, & vt Legatus eo tempore ab omnibus haberetur, an Legatus in illa Prouincia fuerit, non debebat vlteriùs in dubium reuocari, maximè cum tu in prædictis litteris, quas obtinueras contra eum, memoratum Archiepiſcopum Legatum duxeris nominandum. Adiecit inſuper, quod licitè quis ad ſpiritualem fraternitatem eligi poteſt, in Canonicum, & in fratrem, nulla etiam præbenda *o* vacante, argumentum ad hoc cuiuſdam epiſtolæ *p* decretalis inducens, in qua legitur, quod cum T. clericus, nulla in Lingonenſi Eccleſia præbenda vacante, ab Epiſcopo, & Canonicis Lingonen. ſupradicti Archiepiſcopi iudicis delegati à nobis, interueniente auctoritate, in Canonicum receptus fuiſſet, & fratrem, ita quod nullius præbendæ fructus perciperet, niſi loco proximo vacaturæ. Nos attendentes, quod dictum T. in Canonicum, & fratrem recipi, non occurrebbat canonicis inſtitutis; vacaturam expectare prębendam Later. Concilio non eſſet dubium obuiare: illicito reprobato, quod licitum erat, duximus approbandum. Vnde cùm videretur indignum, vt is, qui recepiendus erat in Canonicum, & in fratrem, præbendæ beneficio fraudaretur: Epiſcopo & Canonicis Lingonen. dedimus in mandatis, vt ſi res taliter ſe haberet, eidem T. præbendam, cùm ſe facultas offerret, aſſignare curarent. Allegauit inſuper, quod ab Apoſtolica Sede frequenter huiuſmodi litteræ impetrantur, vt in Eccleſia, in qua certus eſt numerus præbendarum, nulla præbenda vacante

recipiatur quis in Canonicum, & in fratrem, & eidem præbenda, cùm se facultas obtulerit, conferatur. Item licet Turonen. Concilium sectionem inhibeat præbendarum, nihilominus tamen Romana Ecclesia receptionem eorum, qui ad dimidias præbendas assumpti sunt, in Canonicos approbando, nonnumquam sectas præbendas eis præcipit integrari. Sed ad hoc fuit ex aduerso responsum, quod etsi Romanus Pontifex dimidiatam quoad temporales prouentus præbendam contra Concilium Turon. illi quandoque præcipiat integrari, cui ius spirituale vacans fuerat cum debita integritate collatum; pro eo tamen, quod ad huiusmodi ius dimidium de facto, cùm de iure non valeat, est receptus, id mandare minimè consueuit, & ex plenitudine potestatis, ad vnicum ius spirituale non vacans aliquem recipi, vtilitate, vel necessitate pensata, valeat indulgere. Sicut de Augustino in q canone inuenitur, qui nouo modo prouectus, & consecratus Episcopus, incolumi Valerio Episcopo Ecclesiæ Hipponen. accessit in Cathedra, non successit. Et sicut de non vacante præbenda, concessa tamen, & confirmata per Romanum Pontificem, cuidam clerico in Ecclesia Lingon. & per executorem ipsius ad eandem etiam non vacantem recepto in præallegata legitur decretali. Præfatus verò Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in prædicta prouincia, absque nostra saltem licentia speciali contra iuris scripti tenorem, ad vnicum ius spirituale, quod vacabat in Ecclesia supradicta, in quà certus erat numerus præbendarum, instituere non potuit nepotem, & cellerarium supradictos; cùm hoc non solummodò Turonen sed etiam Lateranen. Concilio obuiaret. Maximè cùm nec nouum ius creare intenderet, nec præbendarum numerum augmentare: quod inde colligitur, quia resignatione cellerarij procurata, eosdem instituit ad vnicam præbendam vacantem. Vnde nos his, & alijs intellectis, cellerarium antedictum, quem prætactam præbendam constitit prius liberè resignasse, ad restitutionem eorum, quæ ratione supradictæ inuestituræ tenebat, de consilio fratrum nostrorum sententialiter duximus condemnandum, ei super præbenda ipsa, vel eius parte silentium imponentes; ita quod per hoc supradicto G. nullum præiudicium generetur, maximè cùm res inter alios acta, non noceat regulariter alijs, iuxta canonicas, & legitimas sanctiones. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ diffinitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, &c. vsque incursurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Kal. Maij, Pontificatus nostri Anno XIII.

NOTÆ.

a *Trecensi.*] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 1 & lib. 1 epist. Innocent. III. regestr. 13 epist. 72.*
1 apud Bosquetum. Herueus iste electus fuit in Tricasinum Præsulem in Curia Romana à Canonicis ibidem commorantibus, ex consensu aliorum, & annuente Innocent. III vt refert Camobac. *in antiq. Tricasinis*: obijt plenus virtutibus anno 1223. Cuius animi dotes, & tempus Præsulatus satis exprimitur hoc epitaphio eius sepulchro apposito.

Præsul Trecensis, prius autem Parisiensis;
Verbi iam Domini Doctor, decorte Morini:
Paupere gente satus iacet Herueus hic tumulatus;
Cilicium, chordæ, ieiunia, lamina ferri.
Cum rectis corde faciunt me ad sydera ferri,
Anno milleno, bis centenoque, viceno
Terno, cum redde pala spiritum, ossaque solo;
Anno septeno deno quoque Pontificatus,
Et sexta nonas Iulij transmigro beatus.

De Trecensi Ecclesia iam plura notaui *in c. 6. de const.*

Cellerarius] Cellerarius, seu Cellarius dicitur, qui penui Ecclesiæ asseruando, & dispensando præponitur, cui-
2 què tritici, & vini dispensatio commissa est. Concilium Francoford. *can. 13.* ibi: *Vt cellerarij in monasterijs auari non eligantur.* D. Benedictus *c. 31. suæ regulæ.* ibi: *Vt cellerarius monasterij eligatur de congregatione.* Fructuosus Episcopus *c. 6. suæ regulæ*: *Eligatur cellerarius bonæ pietatis, probatus, quem communis elegerit collatio.* Capit *cùm ad monasterium, de statu monach.* lex *nominatim, ff. de manum. testam.* ibi: *Dispensator meus, cellarius meus.* Quo sensu *in l. quæsitum, ff. de instruct. legato*, cellerarius dicitur, qui prępositus est, vt rationes saluæ sint: notarunt post Meursium, Brissonium, & alios Lexicographos Petrus Greg. *lib. 15 syntag. c 40 n 6.* Alberic. *in d. verbo Cellarium*; hodièque in aliquibus Ecclesijs Cathedralibus, & passim in monasterijs eligitur vnus ex alijs, qui cellario præponatur, vulgò appellatur *Cillerero*, de quo in præsenti; & *in d. c. cùm ad monasterium.* De eo agunt Benedictus Estenus, *lib 3. disquisit. monast. tract. 7. disquisit. 4.* Cæsar *de Eccles. hierarc. q. 2. proœm. §. 5. n. 15.*

e *G. Rhemensi.*] Præfuerunt huic Ecclesiæ temporibus
3 Innocentij duo G. vnus Guillelmus ad Albas manus dictus, filius Theobaldi Campaniæ Comitis, qui Cardinalis creatus, vt Legatus missus fuit in Galliam à Lucio III alter Guido, Abbas Clareuallensis, de quo Innocentium hic agere notauit Bosquetus *in præsenti*, non leui ductus fundamento; nam Guido in Germaniam missus fuit, vt legitur *in Chron. Belgica, anno 1200.* ibi: *Guido Abbas Cistercienſis, cum quibusdam Abbatibus suis Romam proficiscitur.* Et non multò post: *Papa Innocentius fecit eum Episcopum Cardinalem Prænestinum, & misit in partes Alemaniæ Legatum.* Idem apud Cesarium Mireum in chronico Cisterc. De eo agit Illustr. Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. in serie Abbatum Clareual. anno 1202.*

d *Nepoti suo.*] Ex fratre videlicet, vt communiter nepotes à patruis appellantur: notaui *in c. 2. de arb.*

e *Prædecessoris tui.*] Garnerij videlicet, qui electioni Franci Imperatoris interfuit, & suffragium dedit, decessitque anno 1193. vt referunt Camuzat, & Chenu *in Ecclesia Tricas.*

f *Et Euangelium.*] Quod proprium Canonicorum est
in illis Ecclesijs, vbi vsus inualuit, vt presbytero celebrante tantùm Canonici Epistolam, & Euangelium legant, vt probat Barbosa *de Canonicis c 34. per totum, & in summa Apostol. collect. 92.* 4

g *Interfuit.*] Canonicus enim eo ipso, quod Canonicus est, omnia hæc munia obire potest, si sacris ordinibus initiatus est. Barbosa *de Canonicis, c. 37. per tot.*

h *Consueuerat assignari.*] Sunt domus claustrales, quæ
alijs, quàm Canonicis dari non possunt, quæ Canonicorum vocantur, & plena gaudent libertate, ex concessione Hugonis Comitis Trecensis, anno 1104 apud Camuzat ibi: *Dedit igitur Ecclesiæ Trecensi Beati Petri, & sancti Saluatoris libertatem domorum Canonicorum, videlicet vt nemo præsumat eas deinceps violare.* De eis agemus *in c. 1. de immun. Eccles.* 5

i *Ad osculum*] Varia genera osculorum legimus in
vtroque iure, & apud bonæ notæ Interpretes; alia enim sunt honoraria, quæ videlicet manibus, seu pedibus Imperatorum infiguntur, de quibus, & purpuræ adoratione, agitur *in l. 1. C. de Comitibus, & Tribun. lib. 12. l. 4. C. de Consulibus, l. 2. C. de præpositis sacri cubic. l. 1. C. de domest. & protect. l. 1. C. de silentiar. l. si quis seruum 7. C. qui militare non poss. l. vlt. C. de Palatinis sacr. largit. l. 2. Cod. de priuil. scholar. l. 1. C. de apparitor. Præf. Pręt. l. 1. Cod. de apparitor. Præf. Vrbis, lib. 12. l. restituendæ 6. vers. ad hęc, C. de adnot. & diuers. iud. l. 2. C. de Fabricensibus, lib. 11* & ex Theodosiano Codice præter has ipsas constitutiones, quæ in illo extant, *l. vn. de imaginibus Imperialibus, l. 4. l. præfecturę 8 cum l. sequenti, l. præter 16. de diuers. offic. l. quisquis 70. de Decur.* Quibus illustrandis in communi, de eo more, & iure multa post alios Pineda, Vasquius, Brissonius, Bisciola apud nostrum Solorzanum *in memoriali pro præcedentia Consilij Indiarum, n. 9. & n. 10* dein, pereruditio opusculo *de honorarijs Senatoribus, numer. 316. & seqq.* 6

No-

Nouarinus in Agno Eucharist. lib. 5. num 61. Bulengerus de Imperat. lib. 3. c. 15. ac præter eos, & pre alijs Lipsius lib 2. electorum, c 6. Iacobus Durantius Caseilius lib. 2. var. c. 16. Salmasius ad Scriptores histor. Aug. pag. notarum 319. & 440. Demsterus ad Rosinum in Paralip lib 3. antiq. c. vlt. ad finem, Henric. Salmut. ad memorab. Panciroli, 1. p. t. 46. Philippus Rubenius lib. 2. elector. c. 4. Ian. Mellerus Pamelius in spicilegijs ad Nonium Marcel. in voce Saniter. Turturetus de nobilit. lib. 2. cap. 7. Carranza post librum de partu, ad l. 3 num 2 C. de posth. hær. instit. Ant. Surgens in Neap illustr. lib. 1. c. 21. Zerda in aduers. sacr. c. 168. n. 11. & c. 177. n. 7. Grethserus 1. tom de sancta Cruce, lib. 1. c. 53 Serarius ad lib. Esther, 2 p q. 3. & in Iudith c. 13. q. 3. Aloysius Nouarinus 1. tom elector. sacr. lib. 2. c. 70. & seqq. Andreas Pintus in spicilegio sacro, tom 1. c. 40. Benedictus Pererius ir Genesim tom. 3 c. 18 n. 7. & c. 23. n 25. & tom. 4. ad c. 33. n. 2. Ioannes Lorinus ad Ps. 2. vers. 12. Oscula amica vsitata fuerunt, tam apud Iudæos, quam apud Gentiles. De Iudæis constat ex pluribus sacræ paginæ locis, Matthæi c. 26. Exodi c. 18. Regum lib. 2 c. 14. Tobiæ c. 7. & 9. Apud Romanos adeò vsitata fuerunt, vt Tiberius ea inhibuisset, vt latè illustrat Pancirola lib. 2. var. c. 94. & lib. 1. memorab tit. 46. vbi plura Salmut. P. Pinto in spicileg. lib. 1. c. 40 Petrus Gregorius lib. 13. de republica, c. 58. & lib. 8. syntagm. c. 8. Sauarus ad Sidonium lib. 1. epist. 11. A. Guibertus c. 4. Polyx. Lipsius lib. 1. elect. c. 6. Bulengerus lib. 1. de Imperat. c. 12. Demsterus ad Rosinum lib. 3. c. 33. Tiraq. ad Alex. lib. 2. c. 19. Sunt etiam oscula sancta, & charitatiua, quæ fideles primis Ecclesiæ temporibus inuicem dabant, in tesseram communionis, & promiscuæ fidei. Tertul. lib. 2. ad vxorem, ibi: Iam verò alicui fratrum ad osculum conuenire, dicebatur osculum sanctum: quia pietatis, & charitatis pignus erat, dabaturque sub ea formula, Pax tecum; qua finiebatur sacra Synaxis; vnde pacis concludentis signaculum dicitur in c. pacem 9. de consec. dist. 2. iuxta illud Apostoli ad Romanos c. 16. vers. 16. & 1. ad Cor. c. 16. Salutate inuicem in osculo sancto; iuncto canone 19. Synodi Laodic. Vnde illud sibi inuicem dabant tempore sacræ communionis. D. Gregorius lib. 3. dial. c. 37. Omnes sibimet pacem dederunt, corpus & sanguinem redemptoris acceperunt. Quare coniunguntur in canone 12. Conci. Altissiod. Non decet mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi. S. Ferreol. c. 25. suæ regulæ. Statuimus huius culpæ reum, communionem Dominicam, & osculum fratrum non habere; vt probant Albaspineus lib. 1. obseru. c. 17. Cerda in aduers. sacr. c. 151. Menardus in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol. 377 & ad concordiam reg. fol. 1021 Cresolius lib. 4. mystag. c. 6. sect. 2. Viuar. in apparatu ad Flauim Dextrum, § 9. Serlogus tom. 2. in Cantica, vestig. 1. sect. 2. Petr. Gregorius in proœm. decret. n. 28. Baronius anno 45. n. 7. Theophilus tom. 17. de religioso loricato, in princip. fol. 189. Etiam dabatur tempore baptismi, vt probat Vicecomes de ritibus baptismi, lib. 5. c. 2 item tempore sacræ ordinationis, Hallierius de sacr. elect. sect. 8. c. 11. Plura de his osculis charitatiuis vltra proximè laudatos congerunt Baptista Casalius de sacris Christianorum ritibus, c. 59. Cironius lib 1 obs c 14. Landtmeter. lib. 1. de veteri clerico, c. 81. Illustr. D. Franc. Ramos in syntag. ad Alex. VII. propos. 1. n. 93. De hoc osculo amicabili, seu charitatis accipiendus est præsens textus; olim enim, sicut & hodie, obseruabatur, vt tempore adeptæ possessionis præbendæ, seu beneficij, ad osculum reciperent nouum fratrem cæteri Canonici, c. cùm olim 12. de priuil. vnde in præsenti specie Canonicus probare intendebat se in possessione præbendæ esse, ex eo, quod ad osculum receptus erat in Ecclesia Trecensi.

i *Vt Legatus*] De potestate Legati circa beneficia conferenda in prouincia suæ legationis, plura congessi in c. dilecti, de offic. Leg.

k *Turonense Concilium.*] De quo in c. maioribus 8. hoc tit.

l *Lateran. Concilij.*] De quo agemus in c. 2. de concess. præb.

m *Iuramentum firmatum.*] Couarruuias in c. quamuis, 2. p. §. 1. n. 11. de pactis in 6. existimat Canonicos non po- 7
tuisse reuocare statutum hoc, quia confirmatum erat à Pontifice in fauorem Ecclesiæ: sed doctè eum reprehendit Anguianus lib. 3 de legibus, c. 5. n. 11. Ea ergo sententia omissa, verius dicendum est, in præsenti casu Canonicos non posse augere numerum Canonicorum, contra statutum à se iuratum, quia actus celebratus contra proprium iuramentum est ipso iure nullus, vt pluribus relatis docet Sanch. lib 3 summæ, c. 12. & si confirmatum fuit à Pontifice tale statutum, etiam mutari non poterat, quia actus gestus contra statutum habens clausulam decreti irritantis, etiam editum in fauorem ipsorum, est nullus ipso iure, vt probat Anguianus d c. 5. De hac facultate augendi, vel minuendi numerum præbendarum, egi in c. cum M. de constit.

n *Legationis litteras.*] An Legato credatur, nisi editis suæ legationis litteris, exposui in cap. cùm in iure, de offic. deleg.

o *Præbendæ vacatione.*] Vt probaui in capitul. 1. hoc tit.

p *Decretalis.*] Quæ reperitur suprà in capitul. dilectus, hoc tit.

q *Canone.*] Cap. non autem 12 7. q. 1.

r *Maximè cum res.*] Regulam hanc exposui in c. penult. de re iud.

Commentarium huius textus petendum est ex traditis suprà in c. maioribus; & adducendis in cap. 2. de concess. prebend.

C A P V T XXVI.

a Idem *V. Episcopo.*

VAcante quadam in Ecclesia tua præbenda, duas ex ea constituens, ad illas de assensu Capituli tui duos Canonicos assumpsisti, quorum altero apud Sedem Apostolicam viam vniuersæ carnis ingresso, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus Hippolytus nomine fuit auctoritate Sedis Apostolicæ assequutus. Verùm cùm idem H. te super integritate præbendæ per quasdam nobis litteras inquietet, & alius idem ius aduersus te se habere proponat, quid facere debeas postulasti per Sedem Apostolicam edoceri. Super quo fraternitati tuæ duximus respondendum, quod cùm Turonen. statuta Concilij sectionem inhibeant præbendarum, teneris vtrique de ijs, quæ vacare contigerit integrare præbendam, nisi fortè rationabili causa de vacante præbenda prædictæ duæ fuerint constitutæ, ac tot sint vtriusque prouentus, quod per vtramque sit vtrique prouisum in beneficio competenti.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, sub hoc tit. c. 3. idest Vratislauiensi Episcopo, vt habetur lib. 5. epist. ipsius Innocentij III. regestr. 16. epist. 166. ex quo regestro eam restituo. De Vratislauiensi Ecclesia egi in c. 27. de rescript.

CAPVT XXVII.

Innocent. III. a *Vercellensi Episcop.*

DIlectus filius G. pro quo canonicando in Ecclesia Nouarien. scripseramus, quod intendebat, per nostras *b* litteras non obtento, contra Canonicos eiusdem Ecclesiæ nobis proposuit conquerendo, quod cùm pro eo ad Nouarien. Capitulum mandatum Ap. misissemus, vt in Canonicum reciperent, & in fratrem, præbendam, si qua tamen tunc vacabat, conferentes eidem; ipsi non solùm mandatum Apostolicum noluerunt adimplere, verùm etiam præbendam vacantem, quam mandauimus illi conferri, præsumpserunt alij assignare. Vnde petebat à nobis, vt quæ de ipso inceperamus, exequi dignàremur. Magister autem Gregor. Nouarien. Ecclesiæ procurator proponebat econtrà, quia cùm nulla in Ecclesia vacaret præbenda, prædictus clericus ad Ap. Sed. accedens falsò in Ecclesia ipsa nobis suggessit vacare præbendam, & ad suggestionem falsam super receptione sua litteras impetrarat. Vnde cùm mendax precator carere debeat impetratis penitus, idem procurator ab impetitione ipsius Ecclesiam postulat absolui. Cùm igitur coram dil. fil. n. G. sancti Gregorij ad Velum Aureum Diac. Card. quem eisdem dedimus auditorem, super his diutiùs litigarint, & idem Cardin. quæ fuerant proposita coram eo, nobis retulerit diligenter; d. t. per Ap. script. mand. quatenus si tibi constiterit, quod in Nouarien. Ecclesia præbenda vacaret tempore, quo super præbenda iam dicti clerici nostras litteras receperunt, cùm eam penitus alij in elusionem mandati nostri duxerint conferendum, eundem clericum, si non alibi sufficiens habeat beneficium ecclesiasticum, iuxta tenorem prioris mandati nostri à prædictis clericis recipi faciatis, & eidem de redditibus ipsius Ecclesiæ singulis annis competentes assignari prouentus, *c* donec ei sit in beneficio præbendario prouisum.

NOTÆ.

1 a VErcellensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione *sub hoc tit. de concess. præb. c.* 4. De Vercellensi Ecclesia egi *in c.* 16 *de foro compet.*

b *Litteras.*] Monitorias, præceptoriasve, de quibus plura congesserunt Petrus Greg. *lib.* 1 *de rescript. c.* 4. Azo. *tom.* 2. *instit. moral. lib.* 6 *c.* 32. & nos *in cap. ex litteris, de rescript.*

c *Donec.*] Et ita debet recipi in Canonicum, & fratrem, cum spe assequendi præbendam proximè vacaturam, vt probaui suprà *in c. relatum.* 3

CAPVT XXVIII.

Idem a *in Concil. Later. Constit. XXXIV.*

DE multa prouidentia fuit in *b* Later. Concil. prohibitum, vt nullus diuersas dignitates ecclesiasticas, & plures Ecclesias parochiales reciperet, contra sacrorum canonum instituta; alioquin & recipiens sic receptum amitteret, & largiendi potestate conferens priuaretur. Quia verò propter præsumptiones, & cupiditates quorundam nullus hactenus, aut rarus de prædicto statuto fructus prouenit, nos euidentiùs, & expressiùs occurrere cupientes, præsenti decreto statuimus, vt quicumque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, si priùs tale beneficium habebat, eo sit ipso iure priuatus, & si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur. Is quoque, ad quem prioris spectat donatio, illud post receptionem alterius liberè conferat, cui meritò viderit conferendum; & si vltra sex menses conferre distulerit, non solùm ad alium, secundùm Concil. Lateran. *c* statutum deuoluatur, verùm etiam tantùm de suis cogatur prouentibus in vtilitatem illius Ecclesiæ, cuius illud est beneficium, assignare, quantùm à tempore vacationis ipsius ex eo constiterit esse perceptum. Hoc idem, & in *d* personatibus decernimus esse obseruandum, addentes vt in eadem Ecclesia nullus plures dignitates, aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum: circa sublimes tamen, & *e* litteratas personas, quæ maioribus sunt beneficijs honorandæ, cùm ratio postulauerit, per *f* Sed. Apost. poterit dispensari.

NOTÆ.

1 a LAteran.] *Can.* 29. non 38. vt legitur in quarta, collectione *sub hoc tit. c.* 4. De hoc Concilio Lateranensi nonnulla notauimus *in c.* 1 *de Summa Trin.*

b *Lateran Concilio.*] Sub Alexandro III. relato *in cap. quia in tantum, de clericis non resid.*

c *Statutum.*] Quod exposui *in c. litteras, de supplenda neglig.*

d *Personatibus.*] Personatus dignitas, quæ, qualisque sit, exposui *in c. ad aures, de rescript.*

e *Litteratas.*] Id est litteris conspicuas, & iuris peri-
2 tia perditas, vt exposui *in c.* . *de clericis coniug.* cuius dispensationis exemplum extat apud Guillelmum Tyriũ *lib* 10. *belli sacri, in Balduino II. Rege Hierosol.* quem ait Tyrius liberalibus disciplinis imbutum, præbendas obtinuisse in Ecclesijs Rhemensi, Cameracensi, & Leodiẽsi.

f *Per Sedem Apostolicam.*] Ex his verbis apertè liquet,
3 Pontificem posse super pluralitate beneficiorum dispensare; quod etiam probatur *in c. dudum, el* 2 *de elect. c.* 1. *de consuet. lib* 6. *c. ordinarij, de off. ord. eod. lib.* Concilio Coloniensi sub Paulo III. 1. *p. c.* 32. & 33. Illustrant vltra infrà referendos Basil. *de matr lib.* 8. *c* 12. *n* 9 Dattis *de benef. c.* 2. *in fine,* Fragoso *de regim christ. reipub.* p. 2. *lib.* 3. *disp* 9 §. 1. Bossius *to* 2. *operis mor. tit.* 7 §. 1. *n.* 2. Ratio in promptu est; nam cùm hæc prohibitio pluralitatis à iure positiuo proueniat, vt infrà dicemus, & Pontifex sit supra ius positiuum, *c. proposuit, de concess. præb.* & in beneficijs plenam, ac liberam potestatem habeat, *c.* 2. *hoc tit. lib.* 6. ideò in legibus ecclesiasticis hanc pluralitatem inhibentibus, dispensare poterit, tam in duobus Episcopatibus, *c. relatio, c. illum,* 21 *q* 1. quàm in pluribus beneficijs, cuiuscunque generis sint, etiam curatis, dignitatibus, vel personatibus, *d. c. dudum, l.* 5. *tit.* 5 *l.* 3 & 4 *tit.* 16. *partit.* 1. Oieda *de incompatib. c.* 12. *n.* 12. Barb. *alleg* 62 *n* 18 Sed an alius præter Pontificem possit etiam dispensare in pluralitate, dubium est: & cùm hæc prohibitio proueniat ex Consilio generali relato *in cap. quia in tantum*, & in præsenti;

& in-

& inferior non possit dispensare in lege superioris, ideò inferiores Prælatos dispensare non posse in hac pluralitate, docuerunt Glossa in præsenti, & in d. cap. dudum, & communiter repetentes hic. Contrarium tamen suadetur ex cap. Sanctorum, 70 dist. vbi docetur, auctoritate Episcopi posse clericum pluribus Ecclesijs præesse; quare verius dicendum est, post præsentem constitutionem non posse Legatum, Episcopum, vel similem Prælatum dispensare, vt quis habeat plures dignitates, beneficia curata, aut vniformia sub eodem tecto, vel quę residentiam petunt, vt cauetur in Concilio Tridentino sess. 24 de ref. c. 17 in cæteris verò beneficijs simplicibus, vel vt quis habeat curatum simul, & simplex, vel vt in eadem Ecclesia cum dignitate canoniam retineat, posse Legatum, vel Episcopum dispensare, probat Barbosa d. alleg. 62. per totam. Illud tamen discrimen etiam inter Pontificem, & eius Legatum, seu Episcopum notandum est, quod Pontifex potest dispensare, vt quis retineat plura beneficia, Episcopus verò, vel Legatus, tantum vt duo possideat, d. c. Sanctorum, Trid. d. c. 17. Consuetudine tamen in his Regnis introductum est, vt etiam Episcopus possit plura beneficia vni conferre, etiamsi alterum sufficiens sit ad congruam sustentationem, vt referunt, & probant Barbosa supra, n. 9. Garzia de benef. 1. p. c. 19. Flaminius de resig. lib. 5. q. 6. n. 119.

4 Semper tamen in simili dispensatione facienda à Pontifice, vel Episcopo desiderari iustam causam, supponitur in præsenti textu, & deducitur ex cap. innotuit, de elect. & traditis à Basilio vbi suprà: ideòque tam Pontifex, quàm eius Legatus, vel Episcopus absque causa in hac pluralitate dispensando, peccare lethaliter, docent Basilius, & Bossius vbi supra; ea tamen admissa distinctione, vt Pontifex validè, licet iniustè, sine causa dispenset, inferiores verò Prælati non solùm inhonestè, verùm & inutiliter. Causas autem iustas ad dispensandum in pluralitate, expressas habemus in hoc textu illis verbis: Circa sublimes tamen, & litteratas personas; in quibus duæ referuntur causæ, videlicet nobilitas, & litterarum peritia: vbi coniunctiua &, non habet vim copulatiuæ, sed disiunctiuæ, vt in c. 2 de vita, & honest. cler. iuxta legem sæpè ff. de V. S. Vnde sufficit ad dispensationem, quod sit nobilis, aut litteratus, vt cum eo dispensari possit, dummodo sit honestæ vitæ, c. venerabilis 37. hoc tit. quia causa dispensationis non solùm respicit vtilitatem personarum, verùm & Ecclesiarum, quibus solent esse vtiliores nobiles, & litterati, cap. dispensationes, cap. tali 1. quæst. 7. docent, & latius prosequuntur Azor d. 2 part. lib. 6. cap. 12 quæstion. 1. Oieda de incompatib. num. 5. cap. fin. Nec hucusque traditis obstat Concil. Trident. sess. 24 de reform. cap. 17. in illis verbis: Quibuscunque dispensationibus non obstantibus; vbi omnes dispensationes pro pluribus beneficijs obtinendis videntur improbari. Nam respondendum est illo decreto non abrogari præsentem decisionem, nec facultatem dispensandi, existente iusta causa; nam Patres tantùm improbant dispensationes absque causa concessas, non tamen vetant ex iustis causis à legitimo superiore dispensari, vt docent Quintanadueñas lib. 4. ecclesiast. nu. fin. Cenedus collect. 550. ad Decret. a. 2 Illud tamen summè obseruandum est, quod cùm quælibet dispensatio odiosa sit, & strictè accipienda, c. requisitis, § nisi rigor, 79. dist. c. dilectis, de consang. & affin. c. nihil, de elect. c. dudum, vers. insuper, de filijs presb. atque ideò restringenda sit ad casum de quo loquitur, cap. 1. & 2. de filijs presbyt. in 6. inde simpliciter dispensatus ad obtinenda plura beneficia, intelligitur respectu simplicium, non verò curatorum. Decius cons. 96. nec respectu existentium sub eodem tecto, & quod dispensatus ad dignitates, non censeatur dispensatus ad Episcopatum. Innocent. in c. dilectas. Item quod per dispensationem ad plura incompatibilia non possit quis obtinere nisi duo dumtaxat. Butrius in d. cap. dudum, ad finem de elect. Item dispensatus, vt possit duo beneficia curata recipere, intelligitur de duobus prioribus, quæ obtinere continget, c. non potest 21 vers. cum verò, hoc tit. lib. 6. cuius interpretationem prosequitur Moneta de commut. c. 6. n. 234. & 262. Gonzal. ad regulam octauam, gl. 15. à n. 27.

COMMENTARIVM.

5 Conclusio probatur, & traditur.

EX hac Concilij Lateran. constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: Generaliter nemo plura beneficia obtinere potest. Probant eam textus in c. quia in tantum 5. c. referente 7. c. ad hæc 13. c. præterea 14. cap. cum non ignores 15. cap. cùm iam dudum 18. hoc tit. cap. sanctorum, 70. dist. cap. singula, 89 dist. cap. vnic. 10. quæst. 3. cap. per laicos 16. quæst. 7. cap. 1. cum sequent. 21. quæst. 1. c. quia nonnulli, de cleric. non resid. cap. litteras, de concess. præbend. cap. ordinarij, de offic. ordin. eod. lib. cap. singula, cap. super eo, hoc tit. lib. 6. Clement. gratiæ, de rescript. Clement. si plures, Clement. fin. hoc tit. Extrauag. execrabilis, eod. tit. cap. dudum 54. §. nos igitur, de elect. cap. cum te, de ætate, & qualit. cap. litteras 9. de concess. præbend. Concil. Metense can. 2. ibi: Vnusquisque presbyter vnam solummodò habeat Ecclesiam, nisi fortè antiquitas habuerit capellam, vel membrum aliquod adiacens sibi, quod non expedit separari. Mannet. c. 8. Sicut Episcopus non plus potest habere quàm vnam ciuitatem, & vnam vxorem; ita presbyter vnam tantùm Ecclesiam: itaque nullus presbyter plures præsumat habere Ecclesias. Parisiense sub Lothario, & Ludouico lib. 1. c. 49. Vt hac occasione nullus presbyter duas, aut tres auaritiæ causa, quibus sufficere secundùm diuinum cultum nullatenus potest, habere audeat Basilicas. Pictau. can. 2. Vt nemo Episcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, præbendam, vel alios ecclesiasticos honores, vel in duabus Ecclesijs prælationes exerceat, nisi in vna tantùm. Trid. sess. 7. c. 1. 2 & 3. & sess. 24. de ref. c. 17. Vrbanus II. in Concilio Claramont. c. 12 Nulli clerico liceat deinceps in duabus ciuitatibus duas præbendas obtinere, cum duos titulos non possit habere. Et can. 14. Nullus deinceps in vna Ecclesia geminos honores habeat. Agathense can. 57. Epaun. can. 9. Heraldus Episcopus Turon. in suis Capitulis, c. 49. Vt presbyter non ampliùs quàm vnam vxorem. Concil. Frisingense anno 1440. can. 7. Pictau. 2. tempore Paschalis, can. 16. Ne quis in duabus Ecclesijs duas præbendas, aut duos honores obtineat. Londoniense 2. sub Honorio II. can. 6 Vt nullus Archidiaconus in diuersis Episcopatibus diuersos Archidiaconatus teneat, sub anathemate prohibemus: immò ei, cui prius assignatus erat, tantùm adhæreat. Salzeburg tempore Gregorij IX. can. 7. & secundum can. 10. Coloniense celebratum anno 1550. can. 32. Alia iuris testimonia congerunt Antonius August. in epit. lib. 6. tit. 43. & lib. 8. tit. 33. & lib. 15 tit. 4. Crespetius in summa, verbo Beneficiorum pluralitas: consonat de iure regio lex 28. tit. 4 lib. 2. recop. & faciunt per argumentum lex hac parte, in fine, C. de proxim. sacror. lib. 12. lex 5. C. qui militare, lex finalis in princip. C. de assessoribus, c. 1 de excess. Prælat. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garzia, Manrique de differ. vtriusque fori, q. 18. Hurtado to. 1. de resid. res. 6 Luna de Arellano lib. 3. natiuom 2 Fragos. de regim. Christ. reipub. p. 2. lib. 3. tit. 1. per tot. Peña tom. 1 dec. 61. Dartis de benef. sect. 9. c. 2. Filesacus de origin. Parœc. c. 4. Solorzanus lib. 3 polit. c. 20. Petrus Gregor. de repub. lib. 4. c. 6. num 5. Petrus Bollo in œconom. can. clas. 2 cap. 2. §. 1. & 2. Acuña in cap. Sanctorum, 70. dist. & in cap. per singulas, 89. dist. Coruinus lib. 2. aphorism. tit. 31. Tondutus 2. p. de benef. c. 5 § 6. Duarenus lib. 8. de sacris eccles. cap. 4. Zipeus ad tit. de clericis non resid. Ægidius Bossius tom. 1. moral. tit. 7 Fornerius lib. 3. rerum quotid. c. 25. Petrus Herodius lib. 1. Pandect. tit. 4 Chopinus lib. 3. monast. tit. 3. c. 1. Diana p. 10. tract. 13 resol. 1. Caruallo in cap. Raynuntius, n. 274. Petrus Gregorius de benef. c. 15. Vighellius in meth. iuris can. fol. 285. & 361. Bosquetus ad Innocent. III. lib. 2. epist. 157 Lemaistre lib. 3. de monachis, c. 6. Tapia 2. p. catenæ mor. lib. 5. cap. 5. art. 10. Conradus Kling. lib. 3. disput. cap. 50. Cabassurius in notit. Concil. in 7. Synodo Nicæa. 2. can. 15. fusè Theophilus tom. 12 tract. mala è bonis Eccles. c. 8. Altesserra in præsenti, Christ. Lupus in can. 10. Concil. Chalced.

Sed hæc assertio ita indistinctè tradita difficilis valdè 6 redditur ex eo; nam habere plura beneficia, vel non, æstimandum non est ex eorum numero, sed ex Ecclesiarum redditibus, & prouentibus, ita vt si Ecclesia congruam sustentationem parocho non præbeat, plures parochias vnus clericus regere possit: si autem fructibus abundat, ipsius parochos in alia Ecclesia non ita pingui etiam deseruiat. Vnde Hispani Patres Presbyteros parochos simul in canonicos Ecclesię Cathedralis cooptabant ea lege, vt ab Ecclesia Cathedralis, & simul à parochia stipendia acciperent. Concil. Emeritense can. 12 ibi: Vt omnes Episcopos prouinciæ nostrę, si voluerint de parochianis Presbyteris, atq; Diaconibus cathedram sibi in principali Ecclesia facere, maneat per omnia licentia; hi tamen, qui fuerint traducti;

Traditur ratio dubitandi.

ducti; humilitatem dignam Episcopo suo teneant, & eo honore, & reuerentia habeantur, vt venerentur in Cathedrali Ecclesia sicut hi, quos constat fuisse ordinatos in ea, quamuis ab Episcopo suo stipendij causa per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab Ecclesijs tamen in quibus priùs consecrati sunt, vel à rebus earum extranei non maneant. Et Ecclesia pauper, paucosque parochianos habens, alij iungebatur, ab vnoque presbytero vtraque regebatur. Concil. Tolet. 16. *can*.3. ibi: *Ecclesia, quæ vsque ad decem mancipia habuit, super se habeat sacerdotem; quæ verò minùs decem mancipia habuit, alijs coniungatur Ecclesijs*. Si autem diues erat, plures in ea ordinabantur presbyteri. Concil. Emerit. *can*.14. Igitur obtinere diuersas Ecclesias non ex earum numero, sed ex stipendijs, fructibus, vel ipsarum prouentibus æstimandum est.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens
7 De origine huius prohibitionis. assertio, quam vt plenè exponamus, & huius prohibitionis originem repetamus, sciendum est, plures ex Theologis, tam scholasticis, quàm moralistis, asseruisse pluralitatem beneficiorum repugnare iuri naturali, & diuino. Caietanus *in summa, verbo Beneficium*. Syluester *eod. verbo* 4. *n*.1. Angelus *n*.35. Armilla *n*.42. Tabiena *n*.28. *q*.24. alij quos refert, & sequitur Thomas Sanch. *lib*.2. *summæ*, *c*.2. *dub*.5. Sotus, Azor, & Vasquez, quos refert Hurtado *to*.1. *de resid. resol*.6. pro quorum sententia expendi solet textus *in c*.21. *q*.1. vbi PP. Concilij Nicæni ad adstruendam hanc prohibitionem adducunt caput 6. Diui Matthæi, in illis verbis: *Nemo potest duobus Dominis seruire*. Deinde quia iuri naturali, & diuino repugnat, quod Ecclesia priuetur ministris debitis, & quod diuinus cultus minuatur; quod contingeret si vnus presbyter duabus Ecclesijs præficiatur, *c. vnic*. 10. *q*.3. *c. singula*, 89. *distinct*. sed contrarium, immò tantùm à iure positiuo prohibitionem hanc prouenire, docuerunt omnes ferè antiquiores congesti ab Hurtado, & Valensi *vbi suprà*; & rectè, nam si præsens prohibitio à iure naturali, aut diuino originem traheret, non posset Pontifex in ea dispensare, *c. sunt quidam*, 25. *q*.1. sed posse ipsum, atque Episcopos dispensare, suprà probaui: igitur quia hæc prohibitio est tantùm iuris positiui. Deinde quia consuetudo introduci non potest contra ius naturale, aut diuinum, *c. fin*. vbi illustraui, *de consuet*. sed moribus introduci potest, vt quis vnam præbendam simul cum dignitate obtineat, *c*.1. *de consuet. lib*.6. necnon & plura beneficia, vt docent ex alijs Garcia *de benefic. p*.11. *c*.5. *n*.265. Manrique *de differentijs, dict. q*.18. Igitur quia hæc prohibitio non est iuris diuini aut naturalis. Adstruitur tandem hæc sententia, cui adhæreo, ex eo, quia cùm beneficia à iure positiuo introducta sint, vt refert Baronius *to*.6. *anno* 502. & probaui *c*.1. *hoc tit*. non potest pluralitatis beneficiorum prohibitio esse antiquior, quàm ipsa beneficia, vt ratiocinatur Filliucius 3. *tom. tit. de benefic. c*.7. *n*.2. Accedit, quia hæc prohibitio sacris canonibus tribuitur in præsenti, ibi: *Contra sacrorum canonum*; *c. quia nonnulli, de cleric. non resid*. ibi: *Contra sacrorum canonum instituta*; *c. quia in tantum* 5. ibi: *Sacris canonibus inimica*. Tridentinum *dicta sess*.24. *c*.17. ibi: *Sacris canonibus*. Nec contrarium deducitur *ex d. c*.1. 21. *q*.1. nam licèt ibi adducatur locus Diui Matthæi *c*.6. non tamen inde deducitur, prohibitionem illam esse iuris diuini, quia illa tantum præcepta iuri diuino tribuuntur, quæ in sensu litterali ex eodem proficiscuntur. D. Thom. 1. *p. q*.1. *n*.1. Vnde quod præsens prohibitio nitatur illa Diui Matthæi auctoritate, non ideò à iure diuino prouenit. Nec quod de minuendo cultu diuino ex ministrorum defectu contrariæ sententiæ assertores expendebant, aliquid facit: nam id tantùm euincit pluralitatem beneficiorum ex se malam esse, non tamen deducitur, à iure diuino esse institutam. Ex his liquet prohibitionem hanc esse tantùm iuris positiui, licèt iure naturali subnixam, vt infrà dicemus; à quo tamen tempore cœpisset in Ecclesia hæc prohibitio, adhuc inter vespertinos Antecessores non constat: aliqui eam repetunt à Concilio Agathensi celebrato sub Sixto III. anno 436. relato *in c. vnum* 21. *q*.1. sed verè textus ille loquitur de Abbatijs regularibus. Alij eam deducunt ex Concilio Chalcedon. celebrato sub Leone I. anno 451. relato *in c. clericum* 21. *q*.1. sed perperam, cùm verius sit eo canone illud solùm prohiberi, ne clericus in vna Ecclesia intitulatus, in alia etiam intitulari valeat; & ne in Ecclesijs duarum ciuitatum conscribatur, quod longè diuersum est à prohibitione pluralitatis. Et notandum est in specie illius textus, verbum illud *oportere*, necessitatem inducere, vt *in l. cùm amplius*, §.1. *ff. de reg. iur*. iuncto Donello *lib*.12. *comment. cap*.2. vbi Osualdus *littera D*. quamuis non semper verbum illud necessitatem importet, vt notatur ad expositionem textus *in l. si pignore* 22. §.1. *ff. de pignorat. l. salarium* 7. *l*.39. §.3. *ff. mandati*, *l*.1. §.1. *ff. quando appellandum*, *l*.8. *ff. de eo quod certo loco*, per Cuiacium ibi, *tr*.3. *ad African*. Idem ferè statuitur *in c. ne quis translatus*, 21. *q*.2. *c. sanctorum*, 70. *distinct*. in quibus beneficiorum pluralitas expressè non prohibetur, sed ex eo, quod docetur, nullum posse duabus intitulari Ecclesijs, per interpretationem deducitur, non posse duas Ecclesias obtinere; eodem modo accipiendus est textus *in c. singula*, 89. *distinct*. & *in c. vnic. vers. Sed in hoc*, 10. *q*.3. qui deductus est ex Concilio Toletano celebrato anno 700. in quo pluralitas non expressè prohibetur, sed deducitur per interpretationem, ex eo quod ibi statuitur, ne plures Ecclesiæ quasi in vnum corpus temere coniungantur. Tandem eodem modo procedit textus *in c. laicos*, 16. *q*.7. vbi directè tantùm prohibetur, ne Episcopus duas Ecclesias obtinere præsumat; presbyter enim in eo textu opponitur clerico, & accipitur pro Episcopo, vt *in c. olim*. 95. *distinct. c. legimus*, 93. *distinct*. per consequens tamen rectè ex eo textu deducitur, nec clericum posse duas parochias simul regere. His ergo sententijs omissis, & alijs relatis à Quintanadueñas *lib*.4. *Ecclesiast*. dicendum est, quod licèt prohibitio hæc obumbrata, & insinuata esset prædictis, & alijs Ecclesiæ legibus, prioribus eius sæculis editis, tamen apertè & specificè statuta fuit in Concilio Nicæno 2. celebrato anno 781. in eo canone relato à Gratiano *in c*.1. 21. *q*.1. sed quia lex illa poterat ad clericos tantùm orientales referri, Alexander III. in præsenti Concilio Lateranensi eam generaliter quoad omnes, tam Græcos, quàm Latinos statuit, generaliterque in eo Concilio statuta fuit prædicta prohibitio pluralitatis; pœna tamen nulla inflicta fuit, quamuis prohibitionis rationes exprimerentur, *c. quia* 5. *c. ad hæc* 13. *hoc tit*. Deinde quia Alexander III. agnouit, facilè contemni prædictam constitutionem, alias duas edidit: primam in Concilio 3. Lateran. celebrato anno 1180. 1. *p. c*.13. qua sanxit vt accipiens secundam dignitatem, vel Ecclesiam parochialem, eam amitteret; & qui dedit, largiendi potestate priuaretur: habetur *in cap. quia nonnulli* 5. *de clericis non resident*. Cuius constitutionis meminit Innocentius *in præsenti*. Alia constitutione concessit electionem possessori retinendi Ecclesiam, quam maluisset, *c. referente, hoc tit*. iuxta quas constitutiones accipiendi sunt textus *in c. eam te* 7. *de ætate & qualit. c. præterea, c. quia in tantùm, c. ad hæc* 13. *hoc tit. c*.3. *de confirmat. vtili, in* 5. *compilat*. ibi: [Ex parte tua nobis humiliter fuit supplicatum, quod cùm nonnulli clerici tuæ diœcesis plures obtineant parochiales Ecclesias, data huiusmodi clericis optione retinendi vnam ipsarum Ecclesiarum, reliquas possis de licentia tua idoneis assignare personis.] Ex his tamen duabus sanctionibus prior tempore fuit, quæ refertur *in d. c. quia nonnulli*; nam *in d. c. eam te*, vbi ad praxim deducitur secunda constitutio, mentio fit constitutionis relatæ *in dicto cap. quia nonnulli*; vnde deducitur illam priùs emanasse. Successit tandem constitutio Concilij Lateranensis celebrati sub Innocentio III. qua statuitur, vt si habens beneficium, curatum, aut personatum, vel aliud simile beneficium recipiat, primum vacet ipso iure, & si illud retinere præsumat, vtroque priuetur. Quæ constitutio reperitur in præsenti, & approbata fuit, & ampliata *in extrauag. Execrabilis*, Ioannis XXII. *hoc tit*. ita vt præsens constitutio procedat etiam in dignitatibus, personatibus, officijs, & beneficijs, quæ animarum curam habuerint; & ita vt si obtinent secundum beneficium, si Episcopum proprium statim non adierint, vtroque priuentur: quod & firmatum fuit adiectis alijs pœnis, per Concil. Tridentinum *sess*.7. *de reform. c*.4. & 5. & *sess*.24. *c*.17. & ita qui sciens beneficium incompatibile cum iam obtento, acceptauit, ipso iure primo priuatur, quia per admissionem secundi videtur renunciatum primum, *l*.3. *tit*.16. *part*.6. Solorzanus *tom*.2. *lib*.2. *c*.17. *n*.12. Prosequuntur latiùs hanc temporum seriem & varietatem Acuña *in d. c. sanctorum*, 70. *dist*. Valensis *de benefic. tit*.1. Quintanadueñas *d. lib*.4.

Hæc pro diuersitate temporum in Ecclesia statuta reperimus; sed sciendum superest, ad quas personas præsens prohibitio spectet, & in quibus beneficijs procedat? Et cùm generaliter concepta sit, & verbis vniuersalibus 8 De personis hac prohibitione comprehensis.

hæc

hæc Ecclesiæ prohibitio, comprehendit primò Romanum Pontificem, qui simul Episcopatum retinere non potest, quia Pontificatus per se est beneficium, & quidem omnium maximum, & dignius, *cap. 1. de maledicis, cap. si duo, c. si quis pecunia, 79. dist. c. si Papa. 40. dist.* vnde per promotionem ad Summum Pontificatum vacare omnia beneficia, atque pensiones, docuerunt Germonius *de indultis Cardinal. §. si verò illa n. 34.* Oieda *de incompatibil. cap. 1. n. 11.* Post Romanum Pontificem proximum dignitatis gradum in Ecclesia obtinent Cardinales, de quorum dignitate egi *in cap. 2. de cleric. non resid.* In quibus etiam procedit hæc prohibitio, ita vt nemo ex eis possit obtinere duos Cardinalatus, quia sunt officia vniformia: & licèt Episcopatum simul cum suo titulo possit obtinere, vt probaui *in dicto c. 2.* non tamen duos Episcopatus retinere valet. Tridentinum *sess. 24. de reform. c. 17.* Nec contrarium probatur *in c. Ecclesia 57. de elect. extrauag. execrabilis, §. Cardinalibus:* quorum interpretationem tradit Garaña *in præsenti.* Comprehendit etiam præsens prohibitio Patriarchas, *cap. 1. de consuetud. lib. 6.* & Metropolitanos, vt expressè sanxerunt Bonifacius I. *epist. 3. ad Hilarium*, Cælestinus I. *epist. 2. cap. 4.* quæ extant *tom. 1. Concilior. Seuerini.* Comprehenduntur & Episcopi, qui non solùm duos Episcopatus vno, eodemque tempore habere nequeunt, *c. in illis, 80. dist.* verùm nec præbendas, seu beneficia, si quæ anteà possidebant, retinent; sed omnia per adeptionem Episcopatus vacent, *c. cùm in cunctis, §. 1. de elect.* vbi exposui, textus *in c. quoniam 9. de iudicijs, c. 3. de probat.* qui solent vulgò in contrarium expendi. Etiam comprehenduntur hac prohibitione Abbates; nam plures Abbatias vnus habere nequit, *cap. vnum Abbatem, 21. q. 1. c. monachum, in fine 20. q. 4. cap. si quis deinceps 16. q. 7. c. ne pro defectu, de elect. c. final. in fine, de relig. domib. cap. cùm singula 32. hoc tit. in 6.* cum alijs traditis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 59. tit. 46.* docet Oieda *dicto lib. 1. cap. 5. per tot.* Denique cæteri clerici, & ministri Ecclesias, dignitates & personatus obtinentes, *cap. ad hæc, hoc tit.* Extrauag. *Execrabilis, eodem, c. 1. de consuet. lib. 6.* Trident. *sess. 7. c. 2.* & *sess. 24. c. 17.* prosequitur Valensis *d. lib. 3. tit. 1. ex n. 5.*

9 *De beneficijs incompatibilibus.* Hactenus egimus de personis hac prohibitione comprehensis: superest vt de beneficijs, quæ inter se incompatibilia sunt, agamus. Et sciendum est, magnam differentiam versari inter incompatibilitatem quoad titulum, & quoad retentionem. Incompatibilitas quoad titulum tunc datur, quando beneficia ita non compatiuntur, vt post assecutum titulum secundi beneficij, confestim iure ipso vacet titulus primi, quod contingit in duobus curatis duplici personatu, vel dignitate honoratis, etiam in diuersis Ecclesijs, ex hoc textu, cum alijs suprà relatis; vel in duobus beneficijs in eadem Ecclesia, iuxta textum *in c. 1. de consuet. lib. 6. Clement. fin. hoc tit.* vt in specie textus *in cap. cùm in cunctis, §. cùm verò, de elect. cap. nemo deinceps, eod. tit. lib. 6. Clement. 1. de officio vicarij:* docet Valensis *dicto tit. 1. n. 6.* incompatibilitas verò quoad retentionem datur, quando concurrunt duo beneficia, quæ quamuis iure prohibeantur per vnum, eundemque clericum retineri, non tamen vacant ipso iure, sed postquam possessor elegerit quod maluerit; quomodo intelligi potest textus *in cap. litteras, de concess. præbend.* in illis verbis: *Præbenda illa, etsi non de facto, de iure tamen vacare noscatur; mandamus quatenus dictum Præpositum, vt illam sine difficultate resignet, cogatis.* Quippe in hoc casu non vacat primum beneficium ipso iure, sed possessor habet facultatem eligendi quod maluit ex facultate sibi concessa ab Alexandro III. *in dicto cap. referente, cap. præterea;* nam cùm præsens constitutio non generaliter, nec absolutè contineat vacare primum beneficium per assecutionem secundi, sed loquatur Innocentius dumtaxat de duobus curatis personatibus, aut dignitatibus duabus, non videtur derogatum decisioni dicti capituli *referente*, argumento legis *præcipimus, C. de appellationib.* atque ideò in duobus beneficijs simplicibus, etiam residentiam requirentibus, vel sufficientibus ad congruam sustentationem, non vacauit ipso iure primum; quin imò habebit adhuc possessor facultatem eligendi quod maluerit retinere, vt sæpiùs decisum fuisse in Rota refert Garcia *de benefic. p. 1. cap. 5. nu. 65.* Barbosa *3. p. de potestate Episcopi, alleg. 57. num. 22.* His suppositis, incompatibile est quoad titulum, primò beneficium duplex curam animarum annexam habens, vt ait præsens textus, cui consonant Clementina *Gratiæ, de rescriptis,* dicta Extrauag. *Execrabilis*, idest duplex beneficium, cui annexum est onus administrandi sacramenta. Oieda *dicta 1. p. cap. 13. num. 3.* quæ doctrina ad vicarias perpetuas eandem curam annexam habentes protracta fuit *in Clement. vnica, de offic. vicar.* & ad commendas perpetuas eorundem beneficiorum, ex Tridentino *dicta sess. 7. cap. 4.* ideòque idem ius procedit, si habens beneficium curatum, consequatur vicariam, vel commendam perpetuam. Oieda *dicto cap. 13. num. 10* & *2. p. cap. 6.* vel habens beneficium, quod exigit residentiam, coadiutoriam assequatur. Barbosa *voto 28. per totum*, hæcque incompatibilitas durat etiam post Tridentinum, vbi *sess. 7. cap. 4.* innouatur præsens Innocentij constitutio, vt docuit Garcia *de benefic. d. cap. 5. num. 76.* Quare cauendum est à Nauarro *in manuali, cap. 25. num. 129.* Quintanaduenas *dicto lib. 4. num. 98.* qui existimarunt, hanc incompatibilitatem sublatam fuisse per Tridentinum *sess. 24. de reformat. cap. 17.* vbi statuitur, vt habentes duo beneficia curata, vnum ex his intra semestre dimittant: nam ibi potiùs indulgentia conceditur illis, qui eo tempore duo beneficia possidebant, quàm in futurum ius iam statutum *in d. cap. 4.* mutatur. Etiam incompatibilitas quoad titulum datur in duplici personatu, aut dignitate, vt etiam hic expressè docetur: nec interest an sit similis, vel difformis dignitas, vel in eadem Ecclesia, aut diuersis; quia generaliter concepta est prohibitio, tam in præsenti, quàm in dicta Extrauag. *Execrabilis.* Oieda *d. 1. part. c. 7.* vbi etiam docet, nihil interesse vtrum dignitas curam iurisdictionis, seu administrationem habeat, vel non; nec contrarium probat dicta extrauagans *Ambitiosæ, in fine*, quatenus exigit, quod dignitates habeant iurisdictionem, aut curam actu; quia textus ille loquitur in diuersa pœna ab ea, quæ in præsenti statuitur: in illa enim constitutione additum fuit, vt qui secundam dignitatem obtinuit, teneatur primam dimittere, non ad effectum vacationis, sed vt possessionem amittat; & si id non fecerit, vtraque priuetur. Quoad hanc ergo pœnam exigitur iurisdictio, seu cura, quia ideò ea inflicta est, vt diutiùs incertum non sit, ad quem talis cura spectet. Oieda *dicto capite decimo tertio, num. 80.* Tandem hæc incompatibilitas quoad titulum locum habet in beneficijs sub eodem tecto existentibus, ex hoc textu, *& in dicto cap. 1. de consuetudine in 6.* immò ius plus abhorret hanc pluralitatem; quàm alias, etiam curatorum; vnde dispensatus ad plura beneficia, non potest obtinere duo sub eodem tecto, nisi expressè in gratia exprimatur. Rebufus *in praxi, tit. de dispens. §. etiamsi sint*, Oieda *de incompatibilit. d. 1. p. cap. 20.* Dubium tamen est, an hæc doctrina ad similia tantùm beneficia sub eodem tecto, vel etiam ad alia similia extendatur? Oieda *d. cap. 20. num. 25.* existimat, omnia beneficia eiusdem Ecclesiæ, etiam dissimilia, quoad titulum incompatibilia esse; sed verius est tantùm dari incompatibilitatem in beneficijs similibus, ex hoc textu, & *dicto cap. 1. de consuet.* Vnde potest quis sub eodem tecto Archidiaconatum, & canoniam possidere, *cap. cum in te 7. de rescriptis.* Rursus, quia in beneficijs dissimilibus non datur incompatibilitas ipso iure, vt probant Oieda *dicta cap. 20. num. 27.* Garcia *d. cap. 5. à num. 259.* qui latè agunt de duabus Capellanijs sub eodem tecto, tam in vna, quàm in diuersis capellis existentibus; & de plusibus beneficijs simplicibus videndus est Valensis *de benefic. d. lib. 3. tit. 7.*

10 *Traditur ratio decidendi.* Plures huius prohibitionis rationes congerunt tam ipsi sacri Legislatores, quàm iuris Interpretes, necnon Cantipratanus *lib. 1. Apum, cap. 19.* Guillelmus Parisiensis *lib. de collat. benefic.* Carthusianus *lib. de plural. benefic. artic. 8. & 17.* D. Thomas *quodlibet. 1. artic. 3.* Nicæna Synodus relata *in dict. cap. 1. 21. quæst. 1.* eam petit ex auaritia, & ambitione, quæ ex pluralitate beneficiorum nascitur: Ioannes XXII. *in dict. extrauag. Execrabilis*, & Alexander III. *in dicto cap. quia in tantum 5. hoc tit.* eam reddunt, quia cùm vix vni officio & beneficio vnus valeat deseruire, quomodo in pluribus ministrare valebit. Facit etiam, quia pluralitas beneficiorum

ficiorum dissolutionis, & diuagationis causam præstat, *c. cùm singula 32. hoc tit. lib. 6.* quæ non leue præiudicium infert Ecclesijs, in quibus clerici debent assiduè residere, vt probaui *in capitul. 2. de cleric. non resident.* Accedit etiam, quod plura beneficia vni conferre, vt plura officia exerceat, ciuilis, & rectæ administrationis rationem euertit, quæ in eo consistit, vt singula officia, seu ministeria singulis personis committantur, *capu. final. 1. 89. distinct.* vnde leges sæculares duo officia ciuilia vni committi prohibent, *l. libertus 17. §. rescripto, & §. sub eodem, ff. ad municip. l. si plures, verf. nam difficile, ff. de pactis, l. fin. Cod. de offic. assess. l. 1.* vbi Glossa penultima, *Cod. quemadmodum ciuilia munera, lib. 10. l. is quidem 5. Cod. qui militare, lib. 12. l. 1.* ibi: *Et duobus officijs operam suam adhibere non possunt; Cod. de præpositis agentium, lib. 12. l. quisquis, C. de cohortalibus, lib. 11.* Apud Athenienses ita cautum erat: *Dua munera ne simul obeanto*; refert Samuel Petitus *lib. 3. iuris Attici, tit. 5.* Rationem reddunt Quintilianus *lib. 10. Instit. cap. 3.* ibi: *Nec enim se bona fide in multa intendere animus totum potest.* Cassiodorus *lib. 9. var. epist. 21.* vbi ait: *Satyris Doctoribus queralis vsurpatam fuisse sententiam, duabus curis ingenium occupari non debere.* Illustrant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. c. 25.* Solorzanus *tomo 2. de iure Indiar. lib. 4. n. 24. & in memor pro turibus honor. n. 71.* Valenzuela *to. 2. cons. 135 n. 85.* Nanarrete *discursu 11.* Iunius *tom. 1. polit. c. 22.* quod cum in officijs sæcularibus obseruetur, multò magis in beneficijs ecclesiasticis. Facit exemplum Gentilium, apud quos vnus sacerdos duo, vel plura sacerdotia obire non valebat, nec Pontificatum simul cum alio, vt probat Gutherus *lib. 1. de veteri iure Pontific. c. 8.* & cùm ad Pontificatum maximum nemo adscendere posset, nisi qui iam Pontifex esset, ex lege Domitia per adeptionem huius Pontificatus vacabat primus, vt refert Liuius *lib. 39. & 40.* Tandem & illa ratio præsentis prohibitionis non incongruè assignari potest, videlicet quod quemadmodum nō licet eodem tempore duas habere vxores, *cap. Christianæ, 34. distinct. & capitul. vnico,* vbi plura dabimus, *de sponsa duor.* eodem modo nec duas Ecclesias poterit quis simul obtinere; nam de matrimonio carnali ad spirituale, quod contrahitur inter Ecclesiam, & suum Rectorem, validum est argumentum, *cap. inter corporalia, de translat. Episcop.* vbi plura congessi, *cap. fin. eod. tit. cap. quoniam 5. §. porrò, vt lite non contest. capit. sicut alterint 7. quæst. 1.* quo argumentandi genere in hoc beneficiorum tractatu vtuntur textus *in capitul. sicut 21. quæst. 2. cap. cùm non ignores 15. hoc tit.* Concil. Nannet. *can. 8.* ibi: *Sicut enim Episcopus non plus potest habere, quàm vnam ciuitatem, & vir vnam vxorem; ita presbyter vnam tantùm Ecclesiam.* Iuo Carnot. *epist. 70.* ibi: *Cùm in ipsa infantia mundi in Lamech carnalis bigamia sit culpata, quomodo poterit in sponsa, quæ est Ecclesia, laudari, quæ in hoc sacramento, & in virtute sacramenti vni debet viro desponsari?* Quod respexit Paulus II. referente Ioanne Nicolao *de incompatib. tit. 3. c. 6.* qui rogatus, vt super pluralitate dispensaret, respondisse fertur, se in Ecclesia Dei nolle inducere bigamiam. Non tamen inde inferas, quod sicut in pluralitate vxorem, quæ legi diuinæ repugnat, *cap. gaudemus,* vbi plura Barbosa, *de diuortijs,* Pontifex dispensare non valet, ita nec in beneficiorum pluralitate; nam æquiparatio inter vtrumque consortium non in omnibus, & per omnia procedit, cùm vinculum hoc spirituale, non coniugium, sed quasi dicatur, *cap. inter Canonicos,* ibi: *Quasi coniugale vinculum spiritualiter sit contractum.* Vnde cùm pluralitas vxorum iuri diuino, & naturali contraria sit, beneficiorum verò pluralitas iuri positiuo tantùm aduersetur, ideò in polygamia carnali Pontifex dispensare non potest, in spirituali verò rectè dispensare valet. Sed his suppositis, quare vinculum coniugij spiritualis dicatur fortius quàm carnale *in d. c. inter corporalia,* in eius notis exposui. Prosequitur alias rationes præsentis prohibitionis Theophil. Raynaud. *vbi sup.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, pro cuius expositione sciendum est, nonnullos casus reperiri, in quibus potest clericus plura beneficia simul obtinere. 13 Dissoluitur ratio dubitandi.
Primus est, quando quis vnum habet in titulum, & aliud in commendam; sciendum enim est olim moris fuisse, vacantis Ecclesiæ curam viciniori Rectori committere, dum de electione futuri prælati tractabatur, *c. obitum 16. c. Catinensis 17. 61. dist.* qui commendatarius intercessor dicitur *in cap. constitutum 22. 7. quæst. 1.* cuius commendationis ratione ipse, vt proprius Prælatus spiritualia administrabat in ipsa Ecclesia. Landtmeter *lib. 2. de veteri cleric. cap. 54. in fine.* Plura de his commendis adducunt Quintanaduenas *d. lib. 4. à num. 123.* Garzia *4. part. de benefic. cap. 4. per tot.* Oieda *d. 2. part. cap. 4.* Zypæus *lib. 3. respons. tit. de commendis, respons. 2.* Hanc ergo commendam simul cum beneficio rectè vnus sacerdos retinere potest, *c. 3. 21. q. 1. c. dudum, de elect.* quia commenda beneficium non est; quare ab eo differt *in l. 2. tit. 44. lib. 11. legum Longob.* ibi: *Cæteri verò homines liberi, qui vel commendationem, vel beneficium ecclesiasticum habent, sicut reliqui, iustitiam faciant.* Notauit Cironius *in capitul. c. de eo, qui mittitur, in 5. compil.* sed cùm admissa iam sit vsus commendæ perpetuæ, an etiam talis commenda simul cum beneficio retineri possit, dubium est. Affirmant pluribus relatis Oieda *d. cap. 4. num. 14.* Quintanaduenas *supra, num. 126.* Germonius *de indultis Cardin. verfic. Ita quod.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Nauarrus *in manuali, c. 25. n. 126.* Corrasius *de benef. 1. par. c. 6.* nam cum commenda perpetua, vel canonicatus, titulus sit, vt probat Garzia *d. c. 4. à n. 35.* eosdem effectus sortitur, ac beneficium, *c. nemo 15. de elect. lib. 6.* Trident. *d. sess. 24. c. 17.* vnde text. *in d. c. dudum, c. qui plures, c. cùm G. c. qui beneficij, de præbend. lib. 6. c. 2. de renunc. eod. lib. c. bonæ, de ætate, & qualit.* ex audiendi sunt de commenda temporali. Secundus casus contingit, cùm plura beneficia simul vnita sub vno titulo authoritate legitimi superioris coniuncta sunt, aut præscriptione immemoriali, siue annectatur parochialis Ecclesia alij parochiali, siue dignitati, *c. exstirpandæ 30. §. qui verò, c. exposuisti 33. hoc tit. c. super eo, hoc tit. in 6. Clem. fin. hoc tit.* Et tunc nulla datur pluralitas, quo casu procedunt canones Concilij Emerit. suprà adducti. Ratio est, quia beneficium vnitum non dicitur ampliùs beneficium. Oldradus *cons. 257. n. 13.* sed illius naturam sequitur, cui vnitum est; sicut portio accrescens assumit naturam eius, cui accedit, *l. si ex toto 8. in princ. ff. de pactis dotalibus, l. etiam, C. de iure dotium:* quare cùm vtraque Ecclesia pro vnica habeatur, non adest eo casu aliqua incompatibilitas. Tertius casus contingit, vbi præsens prohibitio locum non habet, cùm beneficia cumulata sunt tenuis, & modici stipendij; quæ plura simul retineri ab vno clerico possunt, *d. c. vn. 10. q. 3. c. eam te, de ætat. & qualitate,* Oieda *d. 2. p. c. 5.* Valensis *d. lib. 3. de benef. tit. 8.* quia cùm beneficia sint instituta pro alimonijs sacerdotum, vt probaui *in c. 1. hoc tit.* plura, siue curata, siue non, possunt vni conferri vsque ad congruam eius sustentationem, *d. c. eam te;* quod tamen ex hac causa vni clerico conferri possint, habita ratione status, conditionis, & familiæ ipsius, arbitrio Episcopi relinquitur, vt prosequuntur Oieda, & Hurtado *vbi supra.*

CAPVT XXIX.

Idem in a eodem Constit. XXX.

GRaue nimis est, & absurdum, quod quidam Ecclesiarum Prælati, cùm possint viros idoneos ad ecclesiastica beneficia promouere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec litterarum scientia suffragatur, carnalitatis sequentes affectum, non iudicium rationis. Vnde quanta Ecclesijs damna proueniant, nemo sanæ mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi, præcipimus, vt prætermissis indignis, assumant idoneos, qui Deo, & Ecclesijs velint, & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in prouinciali Concilio diligens inquisitio annuatim, ita quod qui post primam, & secundam correctionem fuerit repertus culpabilis, à con-

à conferendis beneficijs per ipsum Concilium suspendatur, instituta in eodem Concilio persona prouida, & honesta, quæ suppleat suspensi defectus in beneficijs conferendis; & hoc ipsum circa Capitula, quæ in his deliquerunt, obseruetur *b* Metropolitani verò delictum superioris iudicio relinquatur ex parte Concilij nuntiandum. Vt autem hæc salubris prouisio pleniorem consequatur effectum, huiusmodi suspensionis sententia præter Rom. Pontificis auctoritatem, aut proprij *c* Patriarchæ, minimè relaxetur.

N O T Æ.

1 a EOdem.] *Can. 30.* vt legitur in ipso Concilio: in 4. autem collect. *sub hoc tit. cap. 5.*

b *Metropolitani verò.*] Metropolitanus enim non est supra Concilium prouinciale, licèt aliquando Concilium fuisse supra Metropolitanum, liqueat ex Nouella 7. Iustin. sed eius caput, vndè ob reuerentiam illi debitam statuunt Patres, vt in Concilio eius delictum nec puniretur, nec iudicaretur: notauit Basilius Legion. *lib. 8. cap. 6. n. 12.*

c *Patriarchæ.*] De quibus agemus *in cap. antiqua, de priuil.*

C O M M E N T A R I V M.

2 AD officia, & beneficia, tam sæcularia, quàm ecclesiastica, eligi indignos non debere notum est, & supponitur in præsenti, & *in cap. cùm in cunctis, §. fin. cap. nihil 44. de elect. c. 15. de offic. ordin. cap. ad decorem, de instit.* & saltem idoneos eligi debere docetur *in cap. cùm nobis 19.* ibi: *Illius quoque litteratura, licèt eminens, &c. cap. 1. & 2.* ibi: *Dummodo sit idoneus, de instit. lib. 6.* Concil. Trident. *sess. 7. de reform. c. 3.* inter idoneos tamen digniorem esse eligendum, iubetur, *in cap. licet 8. q. 1.* vbi in ordinando sacerdote requiritur, vt qui præstantior est omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligatur, *cap. Metropolitano, 63. dist.* ibi: *Optimus ordinetur; cap. vilissimus 1. quæst. 1.* ibi: *Qui est honore præstantior; cap. 1. de officio custodis,* ibi: *Quales sanctiores, & meliores esse viderint; cap. vlt. vt ecclesiast. benefic.* ibi: *Non ex affectu carnali, sed discreto iudicio in personam idoneam dispensari.* Latè probant Valensis *de benefic. lib. 1. tit. 28.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 3. nu. 76.* Phebo *tom. 2. decis. 109.* Carleual. *de iudicijs tom. 1. lib. 1. disp. 1. n. 24.* Tamburinus *de iure Abbat. tom. 1. disp. 5. quæst. 13.* Mancinus *sacri iuris controuers. disp. 14.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 12.* Gonzalez *in regul. 8. gloss. 4. ferè per totam,* Petrus Gregorius *de benefic. cap. 35.* Altamir. *ad tit. C. de fil. offic. c. 6. §. 2.* P. Bollo *in œconom. canon. clas. 2. cap. 5. §. 5.* Antonius Augustinus *lib. 15. in epit. iur. tit. 3.* Barbosa *de offic. parochi, lib. 1. cap. 2. n. 98.* Iul. Lauor. *variar. lucubr. tit. de elect. cap. 21.* Acuña *in cap. si fortè, 63. distinct.* Solorzanus *de iure Indiar. lib. 3. tom. 2. cap. 8.* cuius principij duplex ratio vulgò assignatur. Prima, quia cui committitur electio, tanquam viro bono, conceditur talis facultas, *l. cùm quidam, ff. de legat. 2. l. quamquam, ff. de ritu nupt.* vnde tanquam bonus vir debet eligere digniorem, & præstantiorem. Secunda ratio est, quia recta dispensatio, & dictamen iustitiæ distributiuæ, cui inæqualitas maximè repugnat, omninò prohibent electionem indignæ personæ. D. Thomas *3. p. q. 63. art. 2. ad 1.* Sotus *lib. 3. de iustitia, quæst. 6. art. 4. concl. 4.* vnde rectè in præsenti docetur, ad beneficia ecclesiastica idoneos, dignioresque esse eligendos; an verò eligens dignum omisso digniori, peccet lethaliter, teneaturque ad restitutionem, disputant Canonistæ, & Moralistæ: vltra suprà relatos, & innumeros, quos refert Barbosa *in d. cap. cùm nobis 19. de elect.* pertractant D. Th. *2. 2. q. 63. art. 2. ad 3.* Diana *p. 11. tract. 4. resol. 34.* Manrique *de different. vtriusque fori, q. 48.* Velasco *de priuil. pauper. p. 1. q. 7.* Fragoso *de regim. Christ. reipub. lib. 1. disp. 1. §. 3.* Escobar *de vtroque fore, art. 5. §. 1.* Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 3. dub. 6.* P. Mendo *in Statev. differt. 13. q. 15. & seq.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 19. q. 4.* Araliceus *de repub. cap. 2. resol. 2. sect. 8. ex n. 9. pag. 418. & 431.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap. 7.* Doctrinam hoc commentario traditam illustrat Filesac. *lib. 2. select. cap. 4.*

C A P V T XXX.

Idem in a *eodem, Constit. XXXII.*

EXtirpandæ consuetudinis vitium in quibusdam partibus inoleuit, quod scilicet patroni Ecclesiarum parochiallium, & aliæ quædam *b* personæ *c* prouentus ipsarum sibi penitus vindicantes, *d* presbyteris earundem seruitijs deputatis relinquunt adeò exiguam portionem, vt ex ea congruè nequeant sustentari. Nam vt pro certo didicimus, in quibusdam regionibus *e* parochiales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent, nisi quartam quartæ, idest sextamdecimam decimarum. Vnde fit, quod in his regionibus penè nullus inueniatur parochialis sacerdos, qui vel modicam habeat peritiam litterarum. Cùm igitur os bouis alligari non debeat triturantis, sed qui altari seruit, debeat viuere de altari: statuimus, vt consuetudine qualibet Episcopi, vel patroni, seu cuiuscunque alterius non obstante, portio presbyteris ipsis assignetur sufficiens: qui verò parochialem habet Ecclesiam, non per vicarium, sed per *f* seipsum illi deseruiat in ordine, quem ipsius Ecclesiæ cura requirit; nisi fortè dignitati, vel præbendæ parochialis Ecclesia sit annexa: in quo casu concedimus, vt qui talem habet præbendam, vel dignitatem, cùm oporteat eum in maiori Ecclesia deseruire, in ipsa parochiali Ecclesia idoneum, & perpetuum studeat habere *g* vicarium canonicè institutum, qui vt prædictum est, habeat de ipsius Ecclesiæ prouentibus portionem; alioquin illa se sciat auctoritate huius decreti *h* priuatum, liberè alij conferenda, qui velit, & possit quod prædictum est adimplere. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de prouentibus Ecclesiæ, quæ curam debet habere proprij sacerdotis, alij pensionem quasi pro *i* beneficio conferre præsumat. 2

N O T Æ.

1 a EOdem.] Concilio Lateran. videlicet, *cap. 32.* vbi reperiuntur hæc verba, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 6.*

b *Personæ.*] Monachi videlicet, de quibus *in c. 3. de suppl. cap. auaritiæ, cap. de monachis, hoc tit.*

2 c *Prouentus.*] Cùm nihil in illis præter antiquos, & moderatos redditus à locorū Episcopis institutos exigere debeant, *c. præterea, de iurepatron.* & si ipsi patroni vergāt ad inopiam, moderatè ab Ecclesia illis succurritur, *c. quicunque 16. q. 7. cap. nobis, de iurepatron.* vbi dicemus.

d *Presbyteris.*] Idest Parochis, seu Rectoribus *cap. decernimus, 16. q. 7.*

e *Parochiales.*] An etiam presbyteris beneficia simplicia habentibus congrua sustentatio debeatur, disputat Barbosa *voto 108.*

f *Seipsum.*] Iuxta tradita *in c. quia nonnulla, de cleric. non resid.*

g *Vicarium.*] Vt *in can. 12. Concilij Emerit.* vbi post verba, quæ retuli suprà *in cap. de multa 28.* hæc leguntur: *Presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discre-*

discretione presbyteri victus & vestitus rationabiliter illi ministretur, vt non egeat: aut si quæsieris qui ordinatur, stipendium à suo presbytero accipiat, quantùm dignitas officij eum habere expectat. Clericis verò, vel quos ad seruiendum ei dederit, per discretionis modum, quæ necessaria sunt, ministret. Probat Ioan. Dartis *de benefic. sect. 5. c. 3.* de qua portione huic vicario præstanda agit Valenz. *consil. 54.*

h *Priuatum.*] Vt iam exposui *in d. c. quia nonnulli.*

i *Pro beneficio.*] Scindendo ita beneficium, contra adducta suprà *in cap. maiorib. cap. nisi essent.*

COMMENTARIVM.

3 PArochis debent patroni præstare ex fructibus ipsarum Ecclesiarum saltem congruam portionem, vt illis de necessarijs sufficienter sit prouisum, *c. postulasti, de rescriptis, c. ad hæc, de offic. Vicarij, c. peruenit, de appellat.* Innocentius III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 86.* ibi: *Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod patroni parochialium Ecclesiarum tuæ diœcesis, tantùm de prouentibus sibi retinent earundem, quod sacerdotes ministrantes in eis non possant de residuo sustentari; propter quod nonnullæ remanent pastoribus destitutæ, eo quòd non sunt qui curam velint recipere earundem. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus patronos Ecclesiarum ipsarum, vt de illarum prouentibus sacerdotibus in eisdem ministrantibus congruam portionem assignent, moneas, & inducas: ipsos ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota compescens: cùm non ad opus patronorum, sed ad opus potiùs seruientium in eisdem fuerunt Ecclesijs redditus deputati.* Cuius doctrinæ rationem reddit Rota apud Farinacium *in posthumis, p. 1. in vna Pacensi, dec. 420. n. 5.* his verbis: *Congrua debetur parochis, ne aliàs intenti ad quærendum sibi victum, deserant curam animarum, vel alia ipsi ob nimiam egestatem in illa exercenda committant, quæ committere non debeat, siue ne etiam ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis parochianis, quos coercere debent, & à quibus debent revereri: & proinde cùm ista non concernant interesse ipsius parochi, sed ordinis parochorum, & curæ animarum, consensus parochi tacitè elicitus ex acceptatione tenuis beneficij, in nulla debet haberi consideratione, cùm alias nec expressus suffragetur ad prædictum effectum.* Quæ tamen dicatur congrua parochi sustentatio, & quibus fructibus certis, vel incertis cônstare debeat, latè exponit Hurtado *tom. 1. de congrua sustentatione, lib. 2. resol. 1.* qui in hac parte omninò videndus est.

CAPVT XXXI.

Idem *in eodem* a *Constit. LXXI.*

IN Lateran. *b* Concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares Ecclesias, seu decimas sine consensu Episcoporum de manu præsumant accipere laici: nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquatenus ad diuina. Nos autem id fortiùs inhibentes, transgressores digna curauimus animaduersione punire; statuentes nihilominus, quatenus in Ecclesijs, quæ ad ipsos pleno iure non pertinent, iuxta eiusdem statuta Concilij, Episcopis instituendos presbyteros repræsentent, vt illis de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationẽ exhibeant competentem; institutos verò remouere non audeant inconsultis Episcopis. Sanè adijcimus, vt illos repræsentare procurent, quos vel conuersatio reddit notos, vel commendat probabile testimonium Prælatorum.

NOTÆ.

a EOdem.] *Cap. 61.* vbi reperitur hic textus, & *in 4. collect. sub hoc tit. cap. 7.*

b *Lateranensi.*] Celebrato sub Alexandro III. vbi *c. 9.* reperiuntur verba quę sequuntur, vsque ad illa, *ne autem;* & extant *in c. cùm & plātare, de priuil.* vbi ea expoonemus.

c *Nos autem.*] Præsentis coostitutionis commentarium dabimus *in c. 1. de capell. monach.*

CAPVT XXXII.

Honorius III. *Abbati & Priori* a *S. Genouefa.*

LIcèt vobis direxerimus scripta nostra, vt dil. fil. Magistro Rico Ebroicensi Archid. in sacra pagina cupienti studere, prouentus suos ecclesiasticos faceretis integrè ministrari; non tamen volumus, nec nostræ intentionis existit, vt quotidianas illas *b* retributiones, quæ tantùm residentibus in Ecclesijs, & ijs, qui horis intersunt canonicis exhibentur, ei tribui faciatis.

1 NOTÆ.

a GEnouefę.] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. c. 1.* De monasterio hoc sanctæ Genouefæ plura adduxi *in c. P. & G. de offic. deleg.*

b *Retributiones.*] De quibus latè egi *in c. de cætero, de cleric. non resid.*

COMMENTARIVM:

2 Conclusio probatur, & eruditur.

EX hac decretali sequens deducitur communiter disputanda assertio: *Absens studiorum causa fructus beneficij percipit, non quotidianas distributiones.* Quàm conclusionem probant textus *in c. relatum 4. c. inter quatuor 10. c. tuæ 12. de cleric. non resid. c. super specula, fin. de Magistris, c. consultationibus 10. de offic. deleg. c. 1. de clericis non resid. lib. 6. c. licèt 14. c. cùm ex eo 34. de elect. in 6. c. 2. de priuil. eod. lib. c. 2. ne clerici, vel monachi, eod. lib. Clement. vnica, §. cæterùm, de statu monach. c. de quibusdam, 37. dist.* Coocilium Magunt. *c. 65.* Concilium Coloniense *c. 7.* Concilium Palentinum *c. 20.* anno 1322. celebratum: *Statuimus, quod volentes studio litterarum insistere, pro tempore quo insistent, ijdem fructus beneficiorum suorum vsque ad triennium percipiant, aut etiam maiori tempore, si hoc Prælatis, & suis Capitulis expediens videatur.* Eugenius IV. in bulla quæ vulgò *Eugeniana* dicitur, concessa nostræ Salmantinæ Academiæ anno 1431. Pius IV. in bulla ab eo expedita anno 1364. & Trident. Concilium tandem *sess. 5. de reform. c. 1. in fine,* & *sess. 6. c. 1.* & *sess. 25. c. 1.* & ciuili probatur per argumentum ex textu *in l. quæsitam 76. ff. de legat. 3. l. sed reprobi 7.* aliàs *l. si duo 6. §. legatum 12. de excusat. tut. l. Seiæ 20 §. Pamphilæ, de fundo instructo, l. cùm hæres, §. 2. ff. de statulib. l. quidquid 5. C. de aduocat. diuersor. iudic.* textus celebris *in authent. habita, C. ne filius pro patre.* De Iure Regio consonat textus *in l. 6.* & *in l. vlt. tit. 16. partit. 1.* Illustrant præter ordinarios *hic,* Duarenus *in sacris elect. lib. 4. cap. 2.* Horatius Lazius *de priuil. schol. priuil. 99. & 100.* Cuiac. *ad Scæuolam in l. Seiæ, §. Pamphilæ, de fund. instructo,* 1
Gonzalez *ad regulam 8. Cancellariæ, §. 7. nu. 174.* Couar. *lib. 3. variar. c. 13.* Flamin. *de resignat. lib. 2. q. 1.* Rebuffus *in tract. congruæ pensionis,* Moneta *de distribut. quotidianis, p. 1. q. 6.* Azor *instit. moral. p. 2. lib. 7.* & alij relati à Barbosa *in præsenti,* & *in collect. ad Concil. Trident. sess. 5.* & *de Canonicis c. 27. n. 46.* & *de potest. Episcop. alleg. 56. n. 18.* quibus addendi sunt Petrus Gregorius *de rescript. cap. 24.*

cap.24. n.10. Trullench in exposit. Decal. lib.1. c.8. Machado in suo perfecto Confessor. lib.3. p.4. tit.2. docum.9. Didacus Perez ad l.1. tit.10. lib.1. ordinamenti, Lessius de iustitia & iure, c.34. dub.29. Salgado de protect. Regia, 2. p. c.15. Solorzanus de iure Indiarum, tom.2. lib.3. Scortia in select. constit. Pontif. theorem.208. epit.85. Bonacina & alij Moralistæ apud Hieronymum Garciam in summa tr.2. diffic.9. dub.1.3. & 8. punct. penult. Tondurus res. canonic. c.502. Fragoso tom.2. de reg. lib.10. disp.23. §.2. Frances in Pastoral. voto 51. Mendo de iure academ. lib.2. q.23. Tapia tom.2. catenæ mor. lib.6. q.5. art.11. Barbosa lib.3. voto 89.

3 Traditur dubitandi ratio. Sed præsens assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione; nam certum vtriusque iuris principium est, beneficium Principis latissimè esse interpretandum, c. si quem, §. prævaricator 2. q.3. c. frater 16. q.1. c.1. de auctoris. & vsu pal. c. dilectus, de donat. l. vlt. ff. de constit. Princip. Igitur priuilegium Archidiacono concessum in præsenti specie, non solùm de fructibus præbendæ, verùm & de distributionibus est accipiendum. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia priuilegium hoc, vt inutile, atque superuacaneum esset, de distributionibus debebat accipi: nam iure communi attento, absque speciali rescripto studentes in studio generali lucrantur fructus suorum beneficiorum, c.4. c. tuæ 12. de cleric. non resid. c. fin. de Magistris: ergo si superfluum videretur rescriptum ab Archidiacono in præsenti impetratum, ad distributiones quotidianas erat protrahendum. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, quia quod potest fieri consuetudine, potest concedi priuilegio: vt sæpiùs in hoc opere probaui, & illustrat Tuschus tom.2. lit. C. conclus.808. sed consuetudine introduci potest, vt studentes in aliquo studio generali etiam distributionea lucrentur, vt probant Couar. lib.3. variar. c.13. Oieda de incompatib. c.17. n.17. Moneta 2. p. de distribut. q.12. Igitur & in præsenti priuilegio côcedi poterat vt Archidiaconus distributiones quotidianas perciperet têpore studiorum.

4 Adducitur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cuius ratio, quoad priorem partem, prouenit ex necessitate, atque vtilitate studiorum; præterquam enim quod litterarum studia necessaria sunt ad veram, orthodoxamque fidem agnoscendam, atque defendendam, vt legitur c.3. Sapient. Nos cognoscentes quis esset omnium artifex, sed aut ignem, aut aerem, aut aquam, aut solem rectores orbis terrarum putarunt; etiam valdè vtilia sunt, vt vitia vitentur. quare Rex sapiens stabilimentum populi dicitur, c.6. Eccles. & & lites dirimantur, paxque conseruetur. Vnde Iulianus Apostata constituit in l.5. C. Theodos. de Professorib. & Medicis, decretum ordinum curialium à se approbandum esse, vt hoc modo nullus Christianorum admitteretur Magister studiorum, & hoc quoque modo idololatria excresceret; quod cùm palam iubere erubesceret, hac fraude fieri curauit, quousque sanctione sua id decreuit, quæ extat inter epistolas eiusdem Iuliani Apostatæ, epistola 42. Amm. Marcel. lib.22. Illud autem, ait, inclemens, & obruendum perenni silentio, quod arcebat docere Magistros Rhetoricos, & Grammaticos, ritus Christiani cultores: Et infrà: Erat inclemens, quod docere vetuit Magistros Rhetoricos, & Grammaticos Christianos, ne transirent à numinum cultu. Tandem adeò infensus, Christianisque inuidus fuit, vt eos litteras humaniores, & Philosophiam addiscere vetuisset. Theodoretus lib.3. c.8. Socrates lib.3. c.10. Ruffinus lib.1. c.32. D. Gregorius Nazianz. orat.1. in Iulian. D. Ambrosius ad Imper. Valent. c.30. D. Augustin. lib.8. confess. cap.5. D. Chrysostomus homil.40. in Iuuentinum Maximum. Verùm dicta lex 5. abrogata est per Valentinianum in l.6. eodem tit. & Codice, Duarenus lib.4. de sacris Eccles. c.2. Immò & impius ille Imperator in Christianos inuehi solebat his verbis: Proprijs pœnis configimur, ex nostris enim libris arma capiunt, quibus in bello aduersus nos vtantur. Vnde ad alliciendos animos ad studia litterarum, quæ multis constant laboribus, vt aiebat Eumenius in orat. pro instauratione studij Augustod. non solùm magna præmia Professoribus concessa fuerunt, quod esse specimen florentis Reipublicę aiunt Simanchas lib.1. epist.73. Cassiodorus lib.9. epist.21. & lib.2. epist.16. verùm & magna priuilegia illis concessa fuerunt. Iure communi militibus, atque absentibus Reipublicæ causa exæquantur, l. si duo 6. §. si legum, ff. de excusat. tut. l. quæsitum 78. ff. de legat.3. vbi glossa marginalis, l. Seia 20. §. Pamphilæ, ff. de fund. instructo, c. ait Prætor 23. l. necnon 28. ff. ex quibus causis maior. l. quidquid, C. de aduocat. diuers. iud. plura congesserunt post Rebuffum in authentica Habita, C. ne filius pro parte, D. Mathias Guerra de litteris, & armis, Amaya ad tit. C. de professor. lib.10. Solorzanus in memor. de iur. honor. & tom.2. lib.2. c.25. nu.109. quæ omnia etsi in laicis etiam commendentur, quantò magis in sacerdotibus, in quibus litterarum scientia præcipuè desideratur, vt ait Pontifex in cap. si in laicis, 38. dist. vnde clericos ignaros venia dignos non esse, constat ex c.4. Oseæ, relato in c. omnes, 38. dist. c. nisi 11. de renunc. Ibi: Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Et apud Malachiam relatum in c. si Rector, 43. dist. legitur quod labia sacerdotum custodiunt scientiam. Et Ecclesiæ Patres sæpiùs monent sacerdotes, vt ignorantiam veluti pestem quandam, & matrem omnium malorum à se abijciant, cap. ideò 15. 37. dist. c. ignorantia, 38. dist. Illustrant Duarenus lib.4. de sacris, c.2. Frances de Eccles. Cathedr. c.28. etiam probaui in c.7. de ætate & qualit. quare vt faciliùs ipsi possint studijs operam dare, statutum fuit, vt licèt aliàs non residentes in proprijs beneficijs, fructus non percipiant, immò & ipsis beneficijs priuentur, c.2. vbi latè probaui, de cleric. non resid. tamen absentes studiorum causa nec priuantur beneficijs, nec eorum prouentus amittunt, vt ita liberè possint studijs operam dare; quod procedit in studentibus, per quinquennium; in docentibus, in perpetuum, vt tenent relati à Barbosa dicto voto 89. n.45. Garcia de benef. 3. p. c.2. n.105. Escobar de vtroque foro, tr. de horis canonic. q.5. §.2. n.197. Apud Gallos si iuuenes student Theologiæ, aut sacris Canonibus in aliqua Vniuersitate, percipiunt fructus suarum præbendarum, modò finito studio, vel ante non renuntient clero; quippe si renunciauerint, restituunt percepta, quia non videntur habere animum ab initio inseruiendi cultui diuino, vt ex Maynardo lib.1. qq. q.8. docet Roussel. lib.4. hist. c.5. n.5. Et licèt apud interpretes dubium sit, an priuilegium ab Eugenio IV. concessum, Academiæ nostrę Salmanticensi, derogatum sit per Concilium Tridentinum sess.6. de reformat. c.2. & sess. 23. c.1. & derogatum esse, ita vt beneficia parochialia possidentes nec virtute Eugenianæ excusari possint à residendo, docuerint Gonzalez, Riccius, & Henriquez congesti à Barbosa dicta alleg.53. n.77. & alleg.56. nu.3. & in summa Apostolic. verbo Parochus, Hironymus Garcia in summa, tr.2. disp.9. nu.27. Castro Palao tom.2. operis mor. tr. de oratione, disp.3. punct.9. §.9. n.8. contrarium tamen rectiùs defendunt Garcia de benef. 3. p. c.2. n.68. Cardoso in praxi, verbo Studium, Gomez in exposit. bullæ, c.7. ad 4. claus. n.30. Barbosa cum alijs in not. ad Concil. Trid. sess. 23. de reform. c.1. n.78. & ita sæpiùs practicari vidi in eadem florentissima Academia. Vnde apparet rectè in pręsenti Honorium decreuisse Archidiaconum studijs operam dantem fructus suæ præbendæ percipere debere: sed quia ad distributiones quotidianas lucrandas non solùm necesse est residere, verùm etiã horis canonicis interesse, c. vnic. de cleric. non resid. lib.6. probaui latè in c. de cætero, eod. tit. ideò licèt Archidiaconus studijs vacans haberetur pro residente quoad fructus lucrandos, non tamen pro interessente diuinis officijs, vt distributiones percipiat: quod procedit nisi fructus præbendæ in distributionibus consistant; nam tunc absentes studiorum causa eas lucrantur, cùm aliàs inutile esset hoc priuilegium Solorzanus tom.2. de iure Indiar. lib.3. c.54. n.23.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt 5 Dissoluitur dubitandi ratio.
verum sit, Principis priuilegium amplè esse interpretandum; id tamen non procedit, quando tertio præiudicium irrogatur, vt in præsenti casu eueniebat; nam cum in eo distributiones quotidianæ acquirantur vel canonicis, vel Ecclesiæ, iuxta distinctionem, quam tradunt Moneta de distribut. p.3. q.6. per tot. Escobar de hor. canonic. q.5. §.2. nu.995. inde prouenit, vt rescriptum impetratum quoad fructus lucrandos tempore studiorum, non protrahatur ad distributiones quotidianas. Nec obstat, augmentum primum difficultatis, vbi dicebamus, rescriptum in præsenti superfluè impetrari; nam licèt ex d. c. relatum, c. tuæ 12 de cleric. non resid. beneficiarij absentes studiorum causa fructus integrè percipiant, tamen Archidiaconus, de quo hic, impetrauit rescriptum, vt non inquietaretur, & cognosceretur ipsum studiorum causa ab Ecclesia abesse. Nec aliud augmentum difficultatis obstat, cuius solutio pendet ex solutione illius difficilis quæstionis, vtrum videlicet consuetudine introduci possit,

sit, vt distributiones absentes ex iusta causa percipiant; quam examinaui *in d.c. de cætero, de rescript.*

Sed suprà traditæ assertioni opponitur textus *in c. cum*
6 Exponitur cap. cum di uersis 2. de priuil. lib. 6. *de diuersis 2. de priuileg. lib. 6.* vbi cum agatur de studente in schola Romana, & an faciat suos prouentus propriæ præbendæ, respondet Innocentius IV. quod studentes ius diuinum, vel humanum, hoc est canonicum, vel ciuile in scholis ipsis, vbi generale profitetur studium, recipiant integrè prouentus sui beneficij, sicut qui in Ecclesijs existunt. Ex quo Innocentij responso duæ aduersus Honorium III. in præsenti insurgunt difficultates. Prima, quod absentes causa studiorum integrè percipiunt redditus, sicut alij in Ecclesijs residentes: Ergo non rectè Honorius III. asserit distributiones quotidianas non lucrari absentem studiorum causa. Secunda, & præcipua difficultas nascitur ex eo, nam clerici ex præsentis textus sententia tunc percipiunt fructus, quamdiu sacræ paginę studio operam dant; immò & ius ciuile publicè audire clericis prohibitum est, *c. non magnoperè, c. super specula, ne clerici, vel monachi, c. super specula, de magist.* vbi dicemus: Ergo non rectè in eo textu docet Pontifex, studentes tam ius diuinum, quàm humanum, integrè prouentus sui beneficij percipere. Primæ difficultati, vt satisfaciat Glossa ibi, verbo *integrè*, varia adducit: sed illis omissis dicendum est, per verba *integros fructus*, intelligi prouentus deductis distributionibus quotidianis, vt in præsenti textu etiam dicitur integrè fructus accipere, etsi distributiones non lucretur. Etiam non impropriè Innocentius referri potest ad casum, in quo omnes fructus præbendæ constarent ex distributionibus quotidianis; tunc enim etiam absens studiorum causa eos percipit, ex probabiliori sententia, quam tenent Garzia *de benef. 3 p. cap. 2. n. 113.* Moneta *d. 2. p. c. 10.* Pro secundæ difficultatis solutione examinandum venit, vtrum clerici leges audientes, seu docentes, eo priuilegio fruantur percipiendi fructus, vt fruuntur ius canonicum profitentes? Et affirmatiua sententia, quam defendunt Barbosa *lib. 3. voto 88.* Garzia *de benef. vbi suprà*, Suarez *de censur. disputat. 23. sect. 3.* expressè probatur ex prædicta Bulla Eugenij IV. in illis verbis: *In qualibet facultate licita, & honesta.* Ex quibus deducitur, non solùm sacræ Theologiæ professores, verùm & iuris Canonici, aut Cæsarei, discentes, vel docentes, posse fructus sui beneficij percipere: Nec hac sententia retenta obstant textus *in dict. cap. magnoperè*; nam in eo non agitur de clericis, sed de monachis, qui non possunt leges, siue physicam docere, *l. 28. tit. 7. partit. 1.* ibi: *Physicu ni leyes no tubo por bien santa Iglesia, que aprendiesse ninguu home de religiou.* Nec textus *in dict. cap. super specula*, contrarium probat; nam omissis traditis ab Archidiacono *in c. de quibusdam, 37 dist.* & à Gothofredo, & alijs, quos refellit, refellendus est ipse, & Duarenus *vbi suprà*, qui nimis impudenter Honorium nostrum reprehendit. Verius dicendum est, Honorium III. statuisse *in d.c. super specula*, ne clerici alijs studerent, speciali ratione, vt sacræ Theologiæ studium ampliaret: quare etiam statuit, ne ius ciuile publicè Parisijs legeretur, *in c. super specula, de Magistris*; vbi extat alia pars ipsius constitutionis: docet Citonius *in notis ad ipsum textum, in 3. compil.*

Secundò opponi potest textus *in cap. clim 26 de verb. sign.* vbi Innocentius III. cùm iussisset cuidam Magistro
7 Exponitur cap. olim 26. de S. V. certæ Vniuersitatis præbendam assignare, Patriarcha Gradensis ipsum consuluit, an deberet assignari dignitas, quæ tantùm residentibus dari poterat; & an prouentus omnes tanquam residens, ipse Magister percipere deberet? Et respondet Innocentius, quod cum beneficium Principis largissimè sit interpretandum, prædicto Magistro præbendam etiam quoad ea, quę tantùm residentibus in victu, & vestitu præstari solent, conferre faciat fi cui vni ex residentibus: quem textum ita expendo. En vbi rescriptum fuit impetratum, vt in præsenti specie; & nihilominus extenditur ad ea, quæ tantùm residentibus assignata sunt. Igitur non rectè Honorius III. in præsenti affirmat Archidiaconum virtute rescripti impetrati non posse distributiones percipere. Agnouit difficultatem Barbosa *in collect. ad illam text. numer. 5.* qui ait ideò in ea specie rescriptum extendi ad distributiones, quia non continebat priuilegium, sed potiùs mandatum de conferenda præbenda; quod mandatum cùm consonum sit iuri communi, ideò ad distributiones etiam extenditur. Sed refellitur facilè hæc solutio ex eo, quia huiusmodi mandatum tanquam ambitiosum restringendum esse, probat disertus text. *in capitul. quamuis 4. de præbend. in 6.* quare hac solutione omissa, verius dicendum credo, in eo textu ideò Magistrum distributiones etiam quotidianas percipere, quia certi fructus præbendæ assignati non erant, immò omnes eius prouentus ex distributionibus constabant: quare iuxta Garziam *vbi sup. n. 113.* eo casu absens studiorum causa distributiones etiam quotidianas lucratur.

Tertiò opponi potest text. *in c. fin. de Magistris*, vbi agit noster Honorius de interpretatione Concilij Generalis 8
relati *in c. 4. eod. tit.* & statuit, studentes sacræ Theologiæ Adducitur c. fin. de magistr.
in studio generali, per quinq; annos percipere de licentia Sedis Apost. integrè fructus suæ præbendæ, nullo denario dempto, ea ratione expressa, quia operantes in vinea Domini non debent, nec vno denario fraudari; ex qua Honorij constitutione duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod integrè, nullo denario dempto, iubet absentem studiorum causa omnes prouentus præbendæ lucrari: igitur non rectè in præsenti asseritur, distributiones quotidianas ipsum nò percipere. Secunda prouenit ex eo, quod Honorius exigit licentiam Sedis Apostolicæ ad hoc, vt absens studiorum causa fructus præbendæ percipiat; cùm in præsenti talis conditio non exprimatur, immò & *in c. relatum, de clericis non resid.* docetur sufficere licentiam superioris. Primæ difficultati, vt satisfaciamus, dicendum est, in eo textu aduerbium *integrè*, referri ad fructus, & prouentus præbendæ, vt in præsenti textu, non verò ea dictione comprehendi distributiones quotidianas, cùm appellatione fructuum non veniant, & in eis diuersa ratio militet, vt probaui *in d.c. de cætero, de cler. non resid.* Difficilior est secunda pars ipsius textus; quare aliqui ea oppressi existimarunt, textum *in d.c. relatum*, correptum esse per textum *in d.c. fin.* ita tenuerunt Garz. *vbi sup.* Nauarrus *in manuali, c. 25.* Basil. Legion. *de matrim. lib. 8. c. 12.* sed cùm non facilè correctio in iure admittenda sit, dici potest, quod licet vt absens studiorum causa percipiat fructus sui beneficij, sufficiat superioris licentia, *d.c. relatum*; ad hoc tamen, vt Canonicus abesse possit absque eo, quod præbendam amittat, desiderari Pontificis sententiam. Quid tamen hodie post Tridentinum obseruetur, explicat Barbosa *in d.c. relatum, n. 6.*

Tandem supra traditis obstat text. *in c. vlt. de rescrip. in* 9
6. vbi Bonifacius VIII. reuocat indulgentiam clericis stu- Exponitur c. vlt. de rescriptis in 6.
diorum causa absentibus concessam; & statuit ipsos fructus beneficiorum percipere non debere, quia studiorum causa vagandi parabatur occasio, atque diuinus cultus minuebatur, qui augeri potiùs debet: Ergo non rectè in præsenti asserimus, absentem studiorum causa integrè sui beneficij fructus percipere. Cui difficultati respondendum est, Bonifacium in eo textu tantùm reuocasse indulgentias per ambitiosam petentium importunitatem impetratas, vt perpetuò clerici studiorum causa à proprijs Ecclesijs abessent; quam quidem perpetuam concessionem meritò ex supra relatis causis abrogauit Bonifacius, vt docuerunt Petrus Gregorius *de benef. c. 7.* Barbosa *in collect. ad ipsum textum.*

CAPVT XXXIII.

Honorius III. *Episcopo*, a *Vespertin.*

Expostuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod Ecclesia tuæ Canonici diminuta ipsorum prouisione à tempore Concilij generalis, cùm eis ex tunc non fuerint ad eorum

eorum ſuſtentationem *b* conceſſæ Capellæ, ſicut antea fieri conſueuit, de redditibus præbendarum ſuarum, cùm nimium ſint exiles, nequeunt ſuſtentari: propter quod plures ipſorum, eadem relicta Eccleſia, in eiuſdem, & clericatus coguntur opprobrium aliorum ſe obſequijs mancipare. Vnde humiliter ſupplicaſti, vt de Capellis eiſdem prouiſionem eorundem de noſtra permiſſione tibi ampliare liceret. Quia verò per hoc ſtatutis derogaretur eiuſdem Concilij, quæ ſeruari volumus inconcuſſè, te in hac parte nequiuimus exaudire. Verùm illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi etiam prout expoſcit deuotionis tuæ meritum, gratiam facere cupientes, f. t. de qua plenam fiduciam obtinemus, præſentium auctoritate mandamus, vt ſi euidens *c* neceſſitas, vel vtilitas exigat, præbendas poſſis eiuſdem Eccleſiæ de Capellis in perpetuum annectendis eiſdem, ſicut in diſcretione præuia expedire videris, augmentare, reſeruata congrua ſingularum Capellarum preſbyteris portione.

NOTÆ.

1 a *VEſprin.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. *ſub hoc tit. c.3.* Veſprinienſis diœceſis eſt in Hungaria, ſuffraganea Archiepiſcopi Strigonienſis, vt iam notaui *in cap.19. de præſcript.*

2 b *Conceſſæ.*] In perpetuum videlicet annexæ, cùm rectè vniri poſſint, congrua portione vicario conſtituta, *c. poſtulaſti, de reſcript. c.3. de offic. Vicar. cap. peruenit 28. de appellat. c.6. de præbend. in 6.* Trident. *ſeſſ.24. de reform. cap.15.* Illuſtrant Azor. *2. tom. lib.6. c.28.* Garcia *de benefic. p.12. cap.1. per totum*, Solorzanus *tom.2. de iure Indiarum, lib.3. c.14. num.5.*

c *Neceſſitas, & vtilitas.*] Quæ præſtant iuſtam cauſam vnioni, vt docet Barboſa *lib.3. iuris Eccleſ. cap.16. §.2.* & dicemus *in c. ſicut vnire, de exceſſ. Prælat.* 3

CAPVT XXXIV.

Epiſcopo, Priori, & Archidiacono a *Maclouienſis.*

DIlectus f. G. pauper clericus in noſtra propoſuit præſentia conſtitutus, quod cùm Decano, & Capitulo Eccleſiæ Beati Martini Andegauen. preces *b* direxerimus & præcepta, vt ipſum quamcitò ſe facultas offeret, in Canonicum reciperent, & in fratrem, vobis ſuper hoc executoribus ſibi datis: vacantibus interim duabus in Eccleſia præfata præbendis, dictus clericus, vt mandatum noſtrum exequeremini circa ipſum, à vobis cum inſtantia poſtulauit: ſed quia ipſorum Decani & Capituli procurator excipiendo propoſuit noſtras ſuper hoc litteras non valere, eo quòd in eis mentio non fiebat, quod præfatus Decanus ex donatione *c* Regis præbendarum eiuſdem Eccleſiæ collationem haberet, vos mandati noſtri executores non eſſe interloquendo dixiſtis, & ſic illæ duæ præbendæ, quæ medio tempore vacauerunt, alijs ſunt collatæ, & dictus clericus occaſione huiuſmodi, quam vos malitioſè recepiſſe videmini, remanſit hactenus ſua prouiſione fruſtratus: propter quod idem noſtram audientiam appellauit, appellationi cuius dicimini detuliſſe. Nolentes igitur vt ſæpedictus clericus fruſtratus à vobis litterarum noſtrarum commodo, vlteriùs ſuſpendatur, vobis firmiter mandamus, quatenus ratione huiuſmodi, quam reputamus friuolam, non obſtante, mandatum noſtrum ad vos pro ipſo directum taliter ſine difficultate qualibet exequamini; quod ipſe propter hoc ad nos vlteriùs non recurrat, nec vos poſſitis de inobedientia reprehendi, quæ idololatriæ comparatur.

NOTÆ.

1 a *MAclouien.*] Ita reſtituendam eſſe hanc inſcriptionem notarunt Cuiacius, & Cironius *in præſenti.* Maclouienſis ciuitas, ſeu Maclouiopolis, eſt in Gallia, prope Andegauenſem, ferè Oceano cincta, ſancto Vicentio cõſecrata, vt tradit Chenu in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ. Hic Epiſcopatus olim Aletenſis dicebatur; tranſlata autem fuit Sedes Epiſcopalis in ciuitatem Maclouium, quę à ſancto Maclouio ita nomen accepit, anno 1140. à Ioanne Grilleo, qui ex Abbate Begardenſi, Ordinis Ciſtercienſis, Epiſcopus Aletenſis factus fuerat, vt referunt Cironius in præſẽti, Carolus à ſancto Paulo *in geograph. ſacra, fol.150.*

b *Preces, & præceptorias.*] De his litteris monitorijs, præceptorijs, & executorijs, quarum omnium hic mentio fit, egi *in c. ex litteris, de reſcript.*

2 c *Ex donatione Regis.*] Quo tamen iure Reges Galliæ conferrent præbendas huius Eccleſiæ, non ſatis liquet, præcipuè cùm ius commune reſiſtat, & cautum ſit, laicis nullam competere de rebus Eccleſiaſticis diſponendi facultatem, vt probaui *in cap.2. de rebus Eccleſ.* Cui difficultati vt aliqui ſatisfaciant, relati ab Arnulpho Rufeo *in tract. de Regalibus, opinione 4.* affirmant, præſcriptione ius conferendi beneficia Regibus Galliæ competere. Quæ ſolutio facilè refellitur, ſiquidem præſcriptio non tollit incapacitatem laicorum circa Eccleſiaſticas res adminiſtrãdas, *c. cauſam 7. de præſcript.* & talis præſcriptio iniuſta omninò eſſet, *cap. clerici, de iudicijs*; nec magis felicìter Ioan. Andreas, & Monachus *in cap. licèt, de præbend. in 6.* dum docent Reges Galliæ beneficia conferre poſſe propter ſacram vnctionem, quam ſuſcipiunt dum coronantur, iuxta formam præſcriptam *in cap.1. §. vnde in veteri, de ſacra vnctione.* Sed hæc vnctio non tribuit aliquam capacitatem laicis circa eccleſiaſticas res adminiſtrandas: & licèt alij laici vnctionem recipiant tempore baptiſmi, & ſimiliter omnes Reges vngi poſſint, iuxta ea quæ adduxi *in d. cap. vnico, de ſacra vnctione*; non tamen ideò in aliquo gradu clericali conſtituuntur, ſed laici manẽt, *c. cleros, 21. diſt. cap. ſi quis deinceps, 16. q.7.* His ergo omiſſis ſententijs, verius dicendum eſt, iure Regaliæ, & Patronatus præbendas, & beneficia, de quibus in præſenti, conferre potuiſſe; cùm enim illis temporibus inter iura Regalia Rex Francorum cuſtodiam vacantium Eccleſiarum, & per conſequens collationem præbendarum interim vacantium haberet, vt cõſtat ex teſtamento Philippi Auguſti, apud Rigordium, ibi: *Præterea præcipimus, quod ſi præbenda, vel beneficium aliquod Eccleſiaſticum vacauerit, quando Regalia in manu noſtra venient, ſecundùm quod melius, & honeſtius poterunt Regina, & Archiepiſcopus, viris honeſtis, & litteratis cõſilio fratris Bernardi conferant: ſaluis tamen donationibus noſtris, quas per litteras noſtras patentes quibuſdam facimus.* Hoc ius non abnuit D. Ludouicus conſuetudine nixus, Vuillelmus Nangis *de geſtis ſancti Ludouici*, ibi: *Sanè in beneficijs Eccleſiaſticis conferendis, quæ ad patronatum, ſiue donationem ipſius pertinebant, Deum ſemper præ oculis habebat, & electis & probatis perſonis, ea quantum poterat, conferebat, præcipuè autem in Eccleſijs Cathedralibus, vbi Sede vacante ratione cuſtodiæ Regalium, ex conſuetudine pertinebat ad eum collatio præbendarum, quas perſonas inquiri & eligi faciebat per Cancellarium Pariſienſem, & alios viros bonos.* Idemque ius conſuetudine partum agnouit Innocentius III. reſcripto ad Philippum Auguſtum, *tom. 2. libert. Gall. tit. 16. num.5.* 1

*nu.*5. in quo ius collationis præbendarum vacante Laudunensi Ecclesia, dicitur pertinere ad Regem, secundum antiquam, & approbatam consuetudinem. Libertatem collationis Regiæ præbendarum Sede vacante vsu cepit Trecensis Ecclesia, addito Philippi Augusti diplomate, apud Gamuzatium: *Præterea de donatione præbendarum, quæ vacarunt in Ecclesia B. Petri Trecensis, vacante Sede illa, quia non inueniebamus aliquem qui vidisset, quod nos eas dedissemus, aut quod genitor noster piæ recordationis Rex Ludouicus, ipsas tempore vacantis Sedis vacantes dedisset; & quia etiam ex assertione plurium audiuimus, quod præbendæ, Archidiaconatus, & alia beneficia tempore illo vacantia futuro reseruarentur Episcopo Trecensi ad conferendum quibus vellet, concedimus dilecto nostro Herueo Trecensi Episcopo, vt ea conferat, & donationem illorum habeat, tam ipse, quàm successores eius Episcopi Trecenses.* Quæ verba sic se habent in catalogo Trec. Episcoporum. Latè ius hoc Regum Galliæ fundant, immò & aliquorum Ducum & Comitum, P. Marcha *lib.* 8. *concord. c.*18. *cum sequentibus*, Altesserra *de Ducibus c.*8. Philippus Probus *q.*49. *per tot.* Petrus Gregorius *lib.*15. *santagm. cap.*12. Robertus *lib.*3. *rer. iudic. c.*1. Chopinus *de domanio lib.* 2. *tit.* 9. & *de sacra pol. lib.*1. *tit.*3. *n.*7. Solorzanus *tom.*2. *lib.* 3. *cap.* 12. *n.*28. Idem ius Regaliæ viguisse in Anglia satis constat *in c.*6. *de iurepatron. in* 1. *collect.* Regibus etiam Francorum competere ius conferendi primò vacaturam præbendam in singulis Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis, probat Altesserra *de Ducibus c.*9. Alio quam Regalium nomine, nempe iurepatronatus, plerumque ad Principes sæculares pertinet plenum ius conferendi dignitates, præbendas, & alia beneficia, *c. cùm inter, de consuet. c. dilecto, de testibus, c. fin. de concess. præbend.* iunctis traditis à Petro Gregorio *lib.*1. *partit. tit.*28. *c.*15. Ex quo iure etiam olim donatio præbendarum Andegauensium spectabat ad Regem Galliæ, cùm Ecclesia ipsa Cathedralis a Carolo Magno cõstructa fuisset, nec tenuis census dote cumulata, vt cõstat ex ipsa charta fundationis, quam refert Chopinus *lib.*1. *de sacra pol. tit.*3. in hæc verba. *Carolus, &c. Maurolus Episcopus Andegauensium ciuitatis, qui monasterio sancti Stephani, quod est sub vrbe ipsius ciuitatis, prope murum constructum, præest, nobis suggessit, vt quod antecessores Reges ipsi monasteriolo ad ipsius lumen Ecclesiæ sancti Mauritij concesserunt, & nos modo per mercedis nostræ augmentum tale beneficium ei concedere deberemus, vt in locella illa ipsius monasterij, quæ in quibuscunque pagis, vel territorijs libet, ea videtur habere, nullus iudex publicus, nec ad causas audiendum, nec ad infrendas, nec freda exigendum, nec hostilitates, nec mansiones, aut paratas faciendas, nec vllas redhibitiones requirendum, nec quæ fisci à longo tempore fuit consuetudo, exactandum pro nostro argumento sub diuinitatis nomine in luminaribus sancti Mauritij gloriosi Martyris concedere deberemus, quod ita & fecimus, &c.* Vnde cum hoc ius erogandi præbendas Rex Decano ipsius Ecclesiæ cõcessisset, in eumque trãstulisset, Decanus, & Canonici in præsenti specie allegabãt litteras impetratas ad præbendam proximè vacaturam in ipsa Ecclesia, concedi debere, expressa ipsius præbendæ innata qualitate, videlicet quod ad Regem eius collatio spectabat; eam tamẽ excusationem Decani, & Capituli, vt friuolam reiecit Innocentius in præsenti, & meritò, cùm collatio ipsarum præbendarum residens penes Decanum redierit ad suam naturam, & ad communes iuris canonici regulas, iuxta quas plenissima beneficiorum Ecclesiasticorum dispositio semper est penes Pontificem, *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Et licèt ex iure quod Rex Galliæ in Decanum transtulit, Decanus ipse præbendas conferret, tamen Pontifex præbendas etiam iurispatronatus Ecclesiastici conferre potest, *cap. cùm dilectus, de iurepatron.* docet Boetius Epon. *qq. heroic. tit. de Regalibus, num.*15. vnde rectè Pontifex in præsenti prædictam Decani allegationem, vt friuolam reiecit.

CAPVT XXXV.

Gregorius IX. a *Argentinen. Episcopo.*

SVper inordinata ordinatione. *Et infrà*: Cùm autem illi sint in Ecclesijs idonei reputandi, qui seruire possunt, & volunt in ipsis: consult. t. respondemus, quod pueri, & beneficiati, qui non possunt in eadem Ecclesia deseruire, in ea non debent idonei reputari.

NOTÆ.

1 a ARgentin.] Argentinensis ciuitas est in Germania, habetque nobilem Ecclesiam Cathedralem, cuius mentio fit infrà *in cap. Venerabili*: à principio fuit Canonicorum Regularium, vt referunt Pennotus *lib.*2. *histor. Canonic. Regular. c.*39. *num.*1. Chopinus *lib.*1. *monast. tit.*3. eius Episcopo Autoldo missa est præsens decisio, qui fuit Dux Trecensis; & licèt pacis amantissimus, Henrico tamen Friderici II. filio Ecclesiam vastanti occurrens, cum profligauit: vixit ad annum vsque 1263. Commentarium huius textus dedi *in c. eam te, de ætate & qualitate.*

CAPVT XXXVI.

a Idem *Archiepiscopo & Magistro* R. *Turonensi.*

CAusam, qué inter Aurelianen. *b* Episcopum, & I. de Blesis Canonicum Sanctæ Crucis super integratione præbendæ ipsius Canonici vertebatur, vobis duximus committendam. *Et infra*; Consultationi tuæ taliter respondemus, quod nostræ intentionis non extitit, vt pro integratione præbendæ supradicti Canonici, præbenda de nouo aliqua *c* scinderetur.

NOTÆ.

1 a TVron.] Iuello videlicet de Matefelon, qui posteà fuit Archiepiscopus Rhemensis, & anno 1244. post Concilium Lugdunense profectus fuit ad bellum sacrum, vt refert Chenu in serie Archiep. Turon. *nu.*71.

b *Aurelianen.* Beatum videlicet Philippum I. vt refert Chenu in serie Episcop. Aurelianen. *num.*71. 2

c *Scinderetur.*] Iuxta adducta *in cap. maioribus* 8. *hoc tit.*

CAPVT XXXVII.

a Idem.

VEnerabilis frater noster *b* Protuen. Episcopus supplicauit, vt cùm quandam præbendam, quæ in Argentinen. Ecclesia tamdiu vacauerat, quod donatio eius erat ad Sedem Apostolicam

licam

licam *e* deuoluta, I. clerico *d* contulerit, dum in illis partibus legationis officio fungeretur, ſuam collationem benigno proſequeremur affectu. Verùm procurator Argentini Capituli propoſuit ex aduerſo, quod idem Capitulum hoc audito, *e* conſuetudinem allegans antiquam, inuiolabiliter obſeruatam, iuxta quam nullum niſi nobilem, & *f* liberum, & ab vtroque parente *g* illuſtrem, honeſtæ conuerſationis, ac eminentis ſcientiæ in ſuum conſortium hactenus admiſerat, ne contra hoc fieret (maximè cùm nulla tūc prębenda vacaret antequam monitorias, vel executorias litteras recepiſſet) ad Sedem Apoſtolicam appellauit. *Et infra*: Nos igitur attendentes, quod non generis, ſed virtutum nobilitas, vitæque honeſtas gratum Deo faciunt, & idoneum ſeruitorem, ad cuius regimen non multos ſecundùm carnem nobiles, & potentes elegit, ſed ignobiles, ac pauperes, eo quòd non eſt perſonarum acceptio apud ipſum, & vix ad *h* culmina dignitatum (nedum ad præbendas) viri eminentis ſcientiæ valeant reperiri, exceptiones huiuſmodi non duximus admittendas. *Et infra*: Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit prædictam præbendam vacaſſe, quando ipſam dicto I. *i* Epiſcopus contulit memoratus, ipſum ad eam recipi faciatis.

NOTÆ.

1 a IDem.] Gregorius videlicet, cuius integra epiſtola cùm careamus, agnoſcere non poſſumus, quibus reſcripſerit in præſenti, Capitulone, vel Epiſcopo Argentino, aut alij.

b *Portuenſis*.] Otho videlicet Blaneus de Alerano, Diaconus Cardin. tituli Sancti Nicolai in Carcere, à Gregorio IX. creatus, celebris tum doctrina, tum nobilitate. Plura de eo refert Vghellius *tom.1. Italiæ, in Eccleſia Portuen. num.39. fol.158.*

c *Deuoluta*.] Per quem temporis lapſum deuolutio hæc fiat ad Romanum Pontificem, expoſui *in c. 2. de ſuppl. neglig.*

d *Contulerit*.] De poteſtate Legati circa beneficia vacantia reſeruata, vel non, egi *in cap. dilectus, de offic. Leg.*

2 e *Conſuetudinem*.] De hac Eccleſia Argentinenſi, & eius Epiſcopatu, hæc ſcripſit Bucelinus *p.1. Germaniæ ſacræ, fol.6. Potentiſſimus omninò Epiſcopatus, cuius Canonici à multis ſæculis, non niſi è ſumma nobilitate adlecti, comprobata plurimis maioribus, & avis generis dignitate, ex Imperij Comitibus, Liberis, Baronibus, multi item ex Principum Maximorum familijs explenduere*. Sunt enim plures Eccleſiæ & monaſteria vtriuſque ſexus, quæ non niſi nobilibus patent, vt de Herbipolenſi Eccleſia refert Albertus Argentin. *in chron.* ibi: *Epiſcopus Herbipolenſis ciuitatem Herbipolenſem potenter obſedit pro eo, quod vnus Ciuitatenſis præbendam Eccleſiæ Herbipolenſis contra Eccleſiæ conſuetudinem, quæ nunquam Ciuitatenſes receperat, impetrauit à Sede*. De cœnobio Luneburgenſi hæc ait Paulus Langius *in chron. Luneburgenſis cœnobij Monachi omnes nobiles ſecundùm ſæculum exiſtunt, nec in eo niſi ingenui ſuſcipiuntur*. De alijs Monialibus Germaniæ idem tradit Iacobus à Vitriaco *lib.1. hiſtor. Occident. c.31.* ibi: *Hę ſiquidem adeò perſonas accipiunt, quod non niſi filias Militum, & Nobilium in ſuo collegio volunt recipere*. Illuſtrat Alteſerra de Ducibus *lib.2. cap.8. fol.165.* Idem puritatis ſtatutum in noſtra Hiſpania viget in Eccleſia Toletana, Monaſterijs Monialium Ordinis D. Iacobi, & alijs: cuius ſtatuti rationem probaui *in c.7. de reſcript.*

f *Liberum*.] Vt expoſui *in c.1. de ſeruis non ordin.*

3 g *Ab vtroque parente illuſtrem*.] Vt etiam aiebat Iuo Carnot. *epiſt.5.* ibi: *Ex vtraque linea deſcendens nobilitatem generis, &c.* quam nobilitatem veteres appellabant æquam proſapiam, vt Cyprianus ait *in vita ſancti Cæſarij*, Sanctus ac Beatiſſimus Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, territorij Cabilonenſis fertur fuiſſe indigena, cuius parentes æqua proſapia, quod eſt illuſtre & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis ciuibus ſuis fide, & moribus floruerunt. Et fallitur editor putans locum mendoſum eſſe, & reponens pro *æqua*, *egregia*, vt iam notauit Iuretus *ad Iuonem d. epiſt.5.*

h *Culmina dignitatum*.] Id eſt Epiſcopatum, vt poſt Gloſſam *verbo Dignitatem, in c.2. hoc tit.* docuerunt Chaſſaneus, & Fuſcus relati à Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg. 1. num.4.* vnde Epiſcopatus non dicitur dignitas, ſed dignitatum culmen. Germonius *lib.3. de ſacrorum immunit. cap. 9. num.9.* Borellus *in ſumma deciſ. tom.1. tit.6. num.6.* Lotherius *de re benef. lib.1. q.9. num.68.*

i *Epiſcopus Legatus*.] Videlicet qui vt Legatus beneficia ad Sedem Apoſtolicam deuoluta conferre poteſt, ex traditis *in cap. dilectus, de offic. deleg.*

COMMENTARIVM.

4 TAm Iuriſperiti, quàm Politici latè diſputant, vtrum in Magiſtratibus, tam Eccleſiaſticis quàm ſæcularibus conferendis, nobiles plebeijs præferendi ſint, vel è contra? Et nobiles præferendos non eſſe, ſuadetur ex eo, quia non generis, ſed virtutum nobilitas, vitæque honeſtas gratum faciunt, & idoneum Deo ſeruitorem, qui ad regimen Eccleſiæ non ſecundum carnem nobiles, ac potentes elegit, ſed humiles, ac pauperes, *cap. recurrat, §. his ita, 32. q.4.* quia apud Deum non gradus elegantior, ſed vitæ melioris actio comprobatur, *cap. ſicut excellentiam 23. quæſt.4. cap. nos qui, 47. diſt.* vlterius quia officia Reipublicæ magis petunt virtutem, quàm nobilitatem, vt probant poſt D. Thomam *de regim. lib.4. cap.15.* Ioannes Kochier *lib.1. polit. cap.4.* Nicolaus Bollo *de ſtatu polit. lib.1. diſcurſ.51. & lib.3. diſcurſ.6.* & vt Marius dicebat, nobilitas ex virtutibus cœpit. Tiraquel. *de nobilit. cap.4. num.3.* Ioannes Garcia *eod. tract. gloſ.18. num.5.* Theophilus *tom.4. lib.6. ſect.2. quæſt.18.* nam vt aiebat Caſſiodorus *lib.5. variar. cap.12. Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata*. Eleganter Seneca *epiſt.47.* ibi: *Non miniſterijs illos æſtimabo, ſed moribus: ſibi quiſ-* 5 *que dat mores, miniſteria caſus aſſignat*. Quid enim oberit parens plebeius, ſi filius præclarum virtutis ſpecimen exhibet, & publicis officijs aptiſſimus exiſtit. Vnde Romani, etſi nobilitatem plurimi facerent, tamen 6 primum locum viris præclaræ virtutis dabant. Halicarnaſſeus *lib.3.* ibi: *Apud nos Magiſtratus, & honores deferuntur non ditiſſimis, non his, qui longiorem maiorum indigenarum poſſunt oſtendere ſeriem, ſed digniſſimis; nulla enim alia re, quàm virtute hominis nobilitatem conſtare dicimus*. Idem de Polonis refert Canonherius *volum.1. aphoriſm. pag.355.* De Turcis Laurentius Riſemberg. *de polit. Turc. cap.4.* Accedit, quia ſi Magiſtratus tantùm, publicaque officia, & honores nobilibus deferrentur, deficeret calcar virtutum; ſiquidem præmiorum exhortatione mortales in virtutum ſemitam ducuntur; vnde magis illi, qui ex ſe, quàm qui longius ab origine merita repetunt, laude digni ſunt, vt docuit Carolus Scribanius *lib.2. de inſtit. polit. c.10.* vbi dum de perſonis eligendis ad munera publica agit, ita ait: *Quid voles nobilitatem, parentes nimirum viros magnos, factiſque ac virtute præclaros deſideras. Verùm quò tibi fortia maiorum facta tuorum hęc fuerunt, tua non ſunt, neque virtutem cum ſemine parentes transfundunt*. Nec deſunt exempla eorum, qui infimo loco nati, ad principatum, & res magnas gerendas euecti fuerunt. Auguſtus auum habuit argentarium, patrem adſtipulatorem. Cicero *epiſt. vlt. ad Quintum fratrem.* Pertinax imperator libertino patre natus eſt. Dio *lib.76.* Plato gladiatore, & Socrates marmorario, vt probat Theophilus *tom.4. fol. 897.* De Maximo Valerio, Anaſtaſio, & alijs idem refert Scombornerius *lib.2. polit. cap.4.* ita docuerunt plures congeſti à Barboſa *de Canonicis cap.132. & voto 93.* D. Ioan. de Lartea *deciſ.41.* Contrariam tamen ſententiam, immò nobiles cooptandos eſſe in Magiſtratus, ſiue Eccleſiaſticos, ſiue ſæculares, plures docuerunt, quos nouiter ſequuntur Iunius *tom.1. polit. cap.10.* Creſolius *lib.2. myſtag. cap.4.* Kokier *lib.5. polit. cap.2.* Rouſſelius *lib.2. hiſtor. Pontif. iuriſd. cap.5. nu.19.* Bobadilla *lib.1. polit. cap.4.* Angelus & Stephanus Garonius *de Senatoribus l.1. tit.4. c.2.* pro quibus faciunt Halicarnaſſeus *l.2.* ibi: *Tunc Athenienſium Reſpublica florebat, quando Patricios, penes quos fuit ciuitatis regimen, ex illuſtribus familijs*

deligebant. Facit illud Deuteron. capite 1. *Tuli de Tribubus vestris viros sapientes, & nobiles: constitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ad decanos.* Fulcitur etiam hęc prælatio nobilium *ex l. honor, §. de honoribus, ff. de muner. & honor. l. honores, §. is qui, ff. de Decurion. l. 1. C. de cond. in publicis horreis, lib. 10. l. ad subeunda, C. de Decur. eodem libro.* Ex pluribus plura congerit pro hac sententia D. Ioannes de Larrea dec. 41. Accedit etiam, quod humili loco orti & euecti impudenter se gerunt, pristinæ suæ conditionis immemores. Claudianus *lib. 1. in Eutropium.*

Asperius nihil est humili cùm surgit in altum;
Cuncta ferit, dum cuncta timet, desæuit in omnes,
Vt se posse putat; nec bellua tetrior vlla est,
Quàm serui rabies in libera colla furentis:
Agnoscit gemitus, & pœnæ parcere nescit,
Quam subijt; dominique memor, quem verberat, odit.

Quare nonnulli Carolum Magnum, & Ludouicum filium non leuiter perstringunt, quòd obscuros & nullius nominis homines ad summos Ecclesiasticos honores euehebant, vt referunt Theganus *in vita Ludouici Pij, cap. 20.* Hilesacus *in querel. Eccl. Gallic.* licèt eos ob temporis conditionem excuset Turturetus *in Sacello sacro, cap. 5.* Sed hæc omnia vtriusque sententiæ fundamenta, non tam contraria sunt, quam diuersa; ita enim possunt accipi, vt eligantur ad officia, seu munera publica illi, quos virtus, quos genus præcipuè reddunt commendabiles. Virtus primum, & præcipuum fundamentum est, nam qui probatæ vitæ sunt, cæteros antecedunt, *l. 6. C. ad leg. Iuliam repetund. l. 1. in fine, C. de offic. Magistr. milit.* Genus autem vt postremum quæratur; & si pariter virtutibus pollent nobilis, & plebeius, eligatur nobilis; si autem differunt, quia alter nobilitate clarescit, alter virtutibus & litteris floret, iste eligatur omisso nobili, vt latius prosequuntur Bobadilla *dicto cap. 4.* Larrea *vbi suprà.*

CAPVT XXXVIII.

a Idem.

CVm olim *b* Priori Sanctæ M. dederimus in mandatis, vt Gu. Diacono in aliqua Ecclesia ciuitatis, vel diœc. Luc. auctoritate Apostolica prouideret, idem præfatum Gu. Ecclesiæ sancti Petri de Vico Rectorem, auctoritate huiusmodi nisus est designare, in qua Rector ab eiusdem Ecclesiæ clericis eligi consueuit, excommunicationis sententiam nihilominus proferens in rebelles. Cùm igitur mandatum huiusmodi se ad talia non extendat, nec ad Rectoriam, vel *c* Dignitatem nostra feratur intentio, cùm pro simplici beneficio iussio nostra manat: mandamus quatenus, tam institutionem huiusmodi, quàm excommunicationis sententiam propter hoc latam denuncies non tenere.

NOTÆ.

1 a IDem. Gregorius videlicet IX. Et licèt non constat, cui rescribat, credi potest rescribere Episcopo Lucensi Marco Guercio dicto, qui à Gregorio IX. electus & consecratus fuit anno 1236. vt refert Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, in Ecclesia Lucensi, nu. 63.*

2 b *Priori.*] Non autem similes litteras monitorias, vel executorias direxerat Episcopo Lucensi, quia his temporibus Lucensis populus in Romanam Ecclesiam, & Lucensem Episcopum nonnulla perpetrauerat: quare Gregorius IX. vinculo excommunicationis eum innodauit, ciuitatem Episcopali dignitate priuauit, remotoque Opizone Episcopo, vices suas commisit Florentino Episcopo, vt refert Vghellius *vbi suprà, num. 62.*

3 c *Rectoriam, vel dignitatem.*] Consonat textus *in cap. 4. hoc tit. in 6.* & cùm litteræ huiusmodi expectatiuæ sint odiosæ, cùm per eas iuri ordinariorum collatorum derogetur, ideò non sunt ampliandæ, sed restringendæ. Vnde dubium est, vtrum in huiusmodi mandatis de prouidendo beneficio comprehendantur præbendę Ecclesię Cathedralis? Et comprehendi, *ex c. pro illorum 22. hoc tit. c. tua 33. de verb. sign.* docuerunt plures congesti à Garcia *de benefic. 1. p. c. 6. nu. 54.* Sed rectiùs ex ratione suprà allata contrarium tenuerunt Cortasius *de sacerd. 1. p. c. 5. n. 5.* Quintanaduenas *lib. 1. Eccles. c. 3. n. 14.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 12. n. 39.* quæ sententia limitanda est, quando in ipsa Ecclesia non sunt alia beneficia, nisi præbendæ; tunc enim ne illusorium reddatur rescriptum, licèt simplex sit, vt prouideatur de beneficio, poterit de præbenda prouideri, ex regula textus *in c. in his 30. de priuil.* docet Suarez *de legibus lib. 8. cap. 28. à num. 2.*

TITVLVS VI.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

CAPVT I.

Gregorius *Candido Episcopo* a *de Vrbe Veteri.*

CVm percussio corporalis imminet, vtrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc iudicium ignoratur: & ideò non debet à nobis addi flagellatis afflictio, ne nos culpæ, quod absit, offensa respiciat. Et quia præsentium lator Calumniosus pro hac percussione, quam sustinet, consueta sibi commoda ab Ecclesia vestra asserit negari; idcircò fraternitatem tuam præsentibus hortamur epistolis, quatenus nihil eum ad percipienda quæ consueta sunt, hæc ægritudo debeat impedire: quia diuersis in Ecclesia militantibus, varia, sicut nostri, sæpè contingit infirmitas. Et si hoc fuerint exemplo deterriti, nullus de cætero, qui Ecclesiæ militet, poterit inueniri: sed secundùm loci eius ordinem quæque ei, si sanus esset, poterant ministrari, de ipsa exiguitate, quæ Ecclesiæ potest accedere, fraternitas tua diuini contemplatione iudicij ægrotanti præbere non desinat: quatenus in huius rei administratione ad eleemosynam potiùs videaris, quæ sunt consueta exsoluendo, conuertere.

NOTÆ.

1 a *DE Vrbe veteri.*] Ita restituo epigraphen, & litteram huius textus ex regestro epistolarum D. Gregorij, vbi *lib.2. indict.10. epist.5.* reperitur hic textus. Vrbs Vetus, hodie dicta Oruieto, ciuitas est Etruscorum, ita dicta, quia veteranis militibus & emeritis Romanis satis commodum domicilium præstabat: præalto insidet colli, distat ab vrbe mill.60. à Perusio 30. à Tiberi fluuio 3. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Constanrino dicatam, cuius Episcopo Candido dicto missa est præsens epistola, quæ etiam reperitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.1.* & apud Gratianum *in c. cùm percussio 7.q.2.* De situ & origine ipsius ciuitatis plura congerit Vghellius *tom.1.* b *Ital. sacræ, fol.*382.

COMMENTARIVM.

2 Cōclusio traditur & probatur. EX hac Diui Gregorij epistola præsens communiter deducitur disputanda assertio: *Clericus beneficiarius ægrotus integrè percipit fructus sui beneficij.* Quæ assertio probari potest *ex cap. communiter, 33 dist. cap. præcepta, 55. dist. cap.1. 2. 3. & 4. 7.q. vlt. cap. si quis Abbas 16.q.2. c. significatam 11. de præbend. cap. in nullo 18.q.2. c.1 de cleric. non resid. lib.6. cap. grandi, de supplenda neglig. eod. lib. cap. Gensaldus 17.q.2. c. relatio 21.q.2. cap. ex transmissa, de concess. præbend. in 2. collect. c. cùm inter, de elect. cap. licèt, de censibus, cap.1 82. dist. cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. is cui, de elect. lib.6. cap.1. 82. dist.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *lib.3. iur. Eccles. cap.10.* Solorzanus *de iuribus honorarijs n.228.* Vgolinus *de irregul. c.65. §.2. num.2.* Giballinus *eod. tract. cap.2. p.3. in fine.*

3 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Prouentus, fructusque beneficij præstantur propter officium, ministeriumue in Ecclesia impensum, *c. fin. de rescrip. in 6.* notaui *in c. cùm secundùm, de præbend.* Sed beneficiarij ægroti non deseruiunt Ecclesiæ, sed eorum coadiutores, vt sequenti commentario dicemus. Igitur fructus, seu prouentus beneficij percipere non debent, iuxta Glossam *in l. quamuis, verbo Deneganda, ff. de damno infecto,* ibi: *Qui non laborat, non manducet;* quam sequuntur Baldus *in c.1. num.2. de testibus,* Cephalus *lib.1. consil.70.* Surdus *consil.42.* Facit Cassiodorus *lib.5. epist.36.* vbi de quodam milite, qui ob aduersam valetudinem è castris mittebatur, ait: *Otium tibi non ignorabile* (lege *non ignobile*) *præsenti iussione largimur, quia non est ignauiæ culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donatiuo præsenti auctoritate priuamus; quia non est æquum, vt cùm de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus.* Vnde cùm clerico ægroto coadiutor detur, ex iuribus sequentibus; & ipse coadiutor, quia altari seruit, de altari viuere debeat, iniquum erit, vt ipse proprijs stipendijs militet; qui autem non deseruit, fructus percipiat, cùm sufficiat illi retinere titulum beneficij cum iuribus honorarijs, vt honorarij iure ciuili retinebat, *l. decurionibus 5. C. de silent. lib. 12.* ibi: *Honore curiæ sine aliqua functione lætentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur, vt dignitatem solam habeant ex Senatu.* Nouel.7. Iustin. ibi: *Vt nihil aliud nisi purum honorem, ijs quibus præbebatur, conferret;* iunctis traditis à Cuiacio *in l. vlt. C. de primicerio,* Chassaneo *in catalogo gloriæ, consider.5. verb. Honorarij.* Igitur non rectè in præsenti docetur ægrotum integrè fructus sui beneficij percipere debere.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius rationem expressit ipse D. Gregorius in illis verbis: *Non debet à nobis addi flagellatis afflictio.* Afflictis enim non est danda afflictio, ne quis duplici damno afficiatur, *c. si mulier, 5. dist. l. iure 6. ff. de iure dot. l. si pecunia, §. vlt. ff. de condict. ob causam, c. licèt, de censibus, authent. nauiga, C. de furtis, l. nauis, §. cùm autem, ff. ad leg. Rhodiam, l. cùm à matribus 7. C. qui petant. tut. l. Præses, C. de appel. l. si seruus, ff. de euictionibus,* plura Barbosa *in axiom. verbo Afflictio.* Alteriam rationem reddit ipse Gregorius in illis verbis: *In Ecclesia militantibus varia, sicut nosti, sæpè contingit infirmitas.* Sæpè enim viri litterati graui morbo laborant, vt ait Iustinianus *in §. item surdus, Instit. quibus modis testamenta.* Vnde sicut militibus senio, laboribusque confectis prædia, & possessiones ad eorum alimoniam præstabantur, *l. item, §. item si fortè, ff. de rei vind. l. in agris 22. ff. de acquir. rer. dom.* plura Solorzanus *tom.2. de iure Indiarum, lib.2. c.1. num.48.* ita & qui in hac militia cœlesti militant, vt ait D. Gregorius hic, debent fructus sui beneficij percipere; clerici enim dicuntur militare, *c. militare 23.q.1. c. quid proderit, 61. dist. c. Saluator 1. quæst.3. c. qui in qualibet, 1.q.7. authent. Sed hodie, C. de Episc. & cleric.* Vnde rectè concludit idem Gregorius *in c. scripsit 7. q.1. Omninò iniustum esse, vt si molestia corporis irruit, honore suo priuetur ægrotus; atque ideò hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex eius dispositione veniat.* Facit etiam quod infirmitas semper excusat, *l.2. §. si quis in iudicio, ff. si quis caut. l. quæsitum, §.1. ff. de re iudic. l. apud, §. in arbitrio, ff. de doli except. l. inter 48. de administr. tut. l.18. §. 11. de muner. & hon. l. penult. §. hoc circa, de iure immunit. l. sed adest, §. vlt. ff. locati, l. si pecunia 5. de condict. caus. dat. l. cùm hæres, de statulib. l. si cui 38. §. vlt. ff. ex quib. caus. maior. l. idem 8. ff. ad leg. Aquil. l.14. ff. de re milit.* excusatque à mora, & pœna, *l. si vehenda, ff. ad leg. Rhodiam, l. Celsus, §.1. ff. de arbitr.* faciuntque aliæ rationes expressæ *in l. cùm à matribus 7. qui pet. tut. l. præses 5. C. de appel. l. si seruus, C. de euict. l. qui operas 38. ff. locati, l.6. C. de re milit. lib.12. l. post 40. ff. de excus. tut. l.1. C. de his qui morbo.* Et tandem quia famuli ægri nobis seruire intelliguntur, *l. 45. Stichus, ff. de statulib. l. in rebus, §. possunt. ff. commodati.* Idem dicendum est de sano, sed adeò aggrauato, vt non possit Ecclesiæ inseruire. Marinis *lib.2. resol. cap.40.* 4 Traditur ratio decidendi.

5 Dissoluitur difficultas. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, coadiutori congrua stipendia esse assignanda, tamen nihil impedit quin diuidantur fructus beneficij inter ægrotum, & eius coadiutorem, & casu quo non sint congrui, & sufficientes, prouidebit Episcopus, vt docuit Glossa *verbo Portionem, in cap.3. hoc tit.* cuius doctrinam approbauit lex 18. *tit.16. partit.1. Mas si otra enfermedad ouiesse qualquier que le embargasse, porque no la pudiesse seruir, pueden poner otro, que le aiude à cumplir su oficio, è el enfermo sera prelado de ella, è el otro como vicario, è deben viuir ambos de la renta de la Iglesia: y si per auentura aquellas rentas de la Iglesia no pudiessen cumplir à ambos; ha las de tomar aquel que las serue, è el Obispo debe dar al enfermo de que pueda viuir.* Nèc obstat quod dicebamus de Senatoribus honorarijs; nam cùm illi tantùm ad honorem eligerentur, nullis assignatis stipendijs, *l. decurio 41. l. nullas 60. C. de Decur. lib.1. l. omnes 9. C. de metatis, lib.12.* nullo damno afficiebantur si vllos fructus non perciperent, ex regula *Scienti, l. non videtur 145. ff. de reg. iur.* Contrarium procedit in præsenti casu; nam clericus ægrotus, cùm beneficium assequutus est, quoad honorem, & prouentus illud obtinuit: vnde non debet ob aduersam valetudinem fructibus eius priuari.

CAPVT II.

Eugenius III. a Papa *Sazensi Episcopo.*

PResbyterum, cuius duos digitos cum medietate b palmæ à prædone abscissos esse significasti, Missam celebrare non permittimus, quia non securè, propter debilitatem; nec sine scandalo, propter morbi deformitatem id fieri posse confidimus. Ipsum autem cæteris officijs sacerdotalibus fungi minimè prohibemus.

NOTÆ.

a *EVgenius.*] In hac sexta collectione non exprimitur, cui rescribat Eugenius: in prima autem, *sub hoc tit. cap.2.* legitur, Eugenius Iocllo Archiepiscopo; sed perperam: quare ita restituo inscriptionem, prout habetur post Concilium Lateran. *part.26. cap.15.* Sazensi Episco-

Episcopo. Satina, seu Sassina ponitur à Plinio in sexta Italiæ regione, & eius meminit Silius Italicus *lib.* 8. ibi: *His Sassina diues lactis*. Plura de eius conditoribus, & situ tradit Vghellius *tom.2. Italiæ, fol.*702. Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis sæculis. Eius Præsuli Alberico, seu Alerico, missa est præsens decisio, cuius aliæ partes extant *in cap.2. ne clerici vel monachi, cap.2. de apostatis*, vbi alia notabimus.

b *Medietate palmæ.*] Deformitatẽ eã vocat Imperator *in l.2.C.Theodos.de tyronib.* Hec verba exposui *in c.1. de corpore vitiat.* sub quo titulo cõpilandum esse textũ hunc à præsẽti rubrica fugitiuum voluit Cironius in fine huius tituli.

C A P V T III.

a Lucius III.

DE Rectoribus Ecclesiarum lepræ macula vsque adeò infectis, quod altario nulla possunt ratione seruire, nec sine magno scandalo illorum, qui sani sunt, Ecclesias ingredi, hæc tuam volumus fraternitatem tenere, quod eis dandus est coadiutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Ecclesiæ ad sustentationem suam congruam recipiant portionem.

N O T Æ.

a LVcius] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *p.37. cap.4.* in prima autem collectione, *sub hoc tit. cap.3.* additur Pars capitis *ad aures*; vnde deducitur, in præsenti referri fragmentum textus *in cap. ad aures 6. de rescriptis*.

b *Ecclesias ingredi.*] Vnde quoad laicos certa debet designari Ecclesia separata ab alijs fidelibus, vt latius dicemus *in c.2. de coniug. lepros.*

C A P V T IV.

a Clemens III.

TVa nos duxit fraternitas consulendos. *Et infra*: De sacerdote verò, qui diuino iudicio lepræ morbo respersus in parochiali Ecclesia prælationis officio fungitur, tibi duximus intimandũ, quod pro scandalo, vel abominatione populi debet ab administrationis officio remoueri; ita quidem, quod iuxta facultates Ecclesiæ sibi necessaria, quamdiu vixerit *b* ministrentur.

N O T Æ.

a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Clemens; Cuiacius tamen in præsenti existimat missam esse hanc decretalem Linconiensi Episcopo.

b *Ministrentur.*] Iuxta adducta suprà *in cap.* 1.

C A P V T V.

a Innocentius III. *Arelat. Episcopo.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm ven. fr. nost. *b* Arausicen. Episcopus, graui, & incurabili morbo ferè iam per quadriennium laboraret, ita quod pastorale officium non potuit, nec potest vllatenus exercere: nobilis de Bautio *c* Princeps terræ illius, Consules, ac ciues ciuitatis eiusdem à te postularunt incessanter, vt tam ipsis, quàm Arausicensi Ecclesiæ, cùm sis Metropolitanus eorum, studeas prouidere. Verumtamen cùm prædictum Episcopum ad cessionem compellere nec possis, nec debeas vllo modo, nec afflicto afflictio sit addenda, immò potiùs sit ipsius miseriæ miserendum, eo quòd ipse vir bonus extiterit, & honestus, & Ecclesiam sibi commissam salubriter gubernarit: quid super his agere debeas, Sedem Apostolicam duxisti consulendam. Nos igitur volentes tam præfato Episcopo, quàm Ecclesiæ suæ salubriter prouideri, f. t. taliter respondemus, & per A. s. mandamus, quat. illi coadiutorem associes virum prouidum, & honestum, per quem tam Episcopo, quàm populo sibi commisso salubritèr consulatur.

N O T Æ.

a ARelatensi.] Ita etiam habetur *in c.1. hoc tit. in 3. collect.* De Ecclesia Arelat. nonnulla notaui *in c. 16. de offic. deleg.*

b *Arausicen.*] Arausio ciuitas est Galliæ, vulgò dicta *Orange*, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.2. cap.*10. Strabo *lib.4. cap.4.* Plinius *lib.3. cap.4.* Mela *lib. 2. cap.5.* Sidonius *lib.6. epist.*12. Principatus nobilissimus, qui nunc ditionis est Nassouiensium Principum: fuit olim Arausio Secundanorum, in prouincia Viennensi prima, sicut Arelate Sextanorum; quo modo appellabantur coloniæ illæ à legionum, quæ ibi erant, præsidio, vt refert Mela supra. Habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Arelatensis, de qua videndus Chenu *in chron. Episcop. Galliæ. fol.*31. *verbo Aurenge*. De eo Episcopo ad Arelatensem eius Metropolitam scripta est præsens Decretalis Innocentij III. quæ extat *in cap. ex parte, de clericis ægrotant.* Alia de ipsa Ecclesia, & eius Præsulibus cumularunt Frat. Sarmat. *tom.2. Galliæ Christ. fol* 198.

c *Princeps.*] Qui appellatur vulgò *Prince d'Orange*.

C A P V T VI.

Honorius III. *Episcopo Auersan.*

COnsultationibus. *Et infra*: Archidiacono autem, quem morbo paralytico laborantem, officium linguæ asseris amisisse, coadiutorem poteris adhibere, maximè si de ipsius processeris volũtate.

N O-

NOTÆ.

a A *Auersan.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. vnic.* Auersa hodie Ambersa dicta est in Campania Felici, octo à Capua millibus, in ruinis veteris Atellæ constructa, de qua plura tradunt Paulus Iouiua *lib.4.* Vghellius *to. 1. Italiæ sacræ, fol.548.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius mentio fit *in cap. consuetudine, 8. distinct.* Ioanni Lamberto eius Prælato, qui ex Archidiacono Amalphitano ab Honorio III. Episcopus Auersanus consecratus fuit anno 1225. & floruit vsque ad annum 1234. vt refert Vghellius suprà *nu. 13.* & Cironius *in præsenti, & in prætermissis*, rescribit in præsēti Honorius.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio deducitur & probatur. EX his quatuor decisionibus talis deducitur assertio; *Episcopo, vel alijs Ecclesiarum Prælatis ægrotis dandus est coadiutor, qui in Ecclesia ministret.* Probant vltra iura congesta in præsenti, & sub eodem titulo *lib.6.* textus *in cap. quamuis, c. petijsti, cap. nihil, §. ecce 7. q.1. cap. venerabili 27. de offic. deleg. c. fin. quæst. vlt. c. grandi, de suppl. lib.6. c. ex transmissa, de concess. præb. iunct. integ. cap. is cui, de elect. in 6.* Concil. Agathense *can.23.* ibi: *Si officium Archidiaconatus propter simpliciorum naturam implere, aut expedire nequiuerit, ille loci sui nomen teneat, & ordinationi Ecclesiæ, quem elegerit Episcopus, præponatur.* Arausic. *c.29.* ibi: *Si post omnia occurrerit imbecillitas fragilitatis humanæ, vt si quis Episcopus per infirmitatem, debilitatemue in aliquam hebetudinem sensus inciderit, aut officium oris amiserit, ea quæ non nisi per Episcopos geruntur, non sub præsentia sua presbyteros agere permittat, sed Episcopum euocet, cui hoc, quod in Ecclesia agendum fuerit, imponat.* Diuus Gregorius *lib.2. epist.8.* D. Ambrosius *epist.79* vbi scribit Episcopo Basso datum esse Senecionem in consortium regendę Ecclesiæ: & *epist.1. Tarracon. prouinc. ad Hilarium Pontif. Romanum*, vbi refertur Nundinarium Episcopum Barcinonensem sibi adsciuisse Irenęum. Zacharias Pontifex *epist.6. ad Bonifacium Episcopum*, ibi: *De eo quod tibi successorem constituere dixisti, vt te iubente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur; sed volumus, vt tibi ministrat, & sit in Euangelium Christi adiutor.* Idem de se refert Gregorius Nazianz. *epist. 39.* Narcisso etiam Hierosolymorum Episcopo datus fuit coadiutor Alexander ob ingrauescentem ætatem, referente Eusebio *lib.9. c.9 & 10.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa *lib.3. iuris Eccles. c.10. de coadiutorij*, idem *de potest. Episcop. alleg.57.* & *de Canonicis cap.23.* & *voto 56.* Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. quæst.2. proœm. §.4.* Chopinus *de sacra pol. lib.1. tit.2. num.18.* Salgado *de protect. 3.p. cap.2. num.44.* Azor. *2.p. moral. lib.3. cap.2. quæst.9.* Valenzuela *consil.98.* Ferro Manrique *de differentijs, q.115.* Rota apud Peñam *tom.1. decis. 392.* Filesacus *in c. quoniam 14. de offic. ordin. §.2.* Tondutus *variar. resol. part.2. c.1. §.14.* Bosquetus *ad Innocent. lib.2. epist.121.* Petrus Gregorius *lib.1. partit. tit.27. cap.6.* & *de benefic. c.2. num.13.* & *c.38. num. fin.* & *lib.15. syntagm. cap.25.* Duarenus *lib.3. de sacris Eccles. cap.5.* Narbona *de ætat. anno 60. quæst.5.* Fontanel. *decis. 212.* Fragoso *de regim. lib.1. disput.21. §.5.* Chopinus *lib.2. monast. titul. 3. num.7.* Mendoza *lib.1. Concil. Illib. fol.15.* P. Marcha *lib.6. concord. cap.8.* Robertus *lib.1. rer. Iudic. cap.7.* Langlæus *lib.7. semest. cap.4.* Monarcius *in l.6. ff. de iudic.* Paulus Zacchias *consil.20.* Altesera *lib.1. disser. cap. 2. cum seq.*

3 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio non leuem patitur dubitandi rationem, quæ nascitur ex veteri Ecclesiæ lege, videlicet nulli viuenti Episcopo alium super ponendum, aut superordinandum esse, nisi in eius locum, quem culpa capitalis deiecit. Concil. Aurelian.5. *can.12.* Meldense *can.47.* Constantinop.8 sub Hadriano *act.5. post epist. Nicolai ad Photium*, Iulius Pontifex *epist.2. ad Orientales*, Damasus *epist.1. ad Paulinum*: Lepidè in eam rem B. Leo Magnus *epist.89. ad Episcopos Viennensis Ecclesiæ*, dum ait: *Epistola quoque ingesta est ciuium ipsius, & numerosa subscriptione singulorum firmata, inuidiosissimis contra Hilarium plena querimonijs, quòd Proiecto Episcopo suo ægrotare liberum non fuisset, cùm illis vix ex morbo decumbenti Hilarius Viennensis Primas, & Legatus Sed. Apost. successorem daret.* Quod cautum fuit duplici ex causa: prima, ne duo simul in vna ciuitate darentur Episcopi, contra Concilium Nicænum 1. *can. 8.* Tolet. 12. *can.4.* & ea quæ congessi *in c. quoniam 14. de offic. ordin.* Secunda, ne detur successio in dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap.1. de præbendis*, præcipuè admissa futura successione cum voto captandæ mortis alienæ, quod Ecclesia semper improbauit, vt dicemus infrà *in cap.1. de concess. præbend.* Igitur non rectè in præsenti docetur Episcopo, vel alijs Ecclesiarum Prælatis ægrotantibus dandos esse coadiutores.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, coadiutorum vsum, tam in temporalibus, quàm spiritualibus, seu ecclesiasticis ministerijs receptum, & magno mortalium consensu probatum semper fuisse, vt constat *ex cap. grandi, de suppleud. neglig. lib.6.* vnde textum *in l. cæcus 6. ff. de iudicijs*, vbi docetur, cæcum iudicis officio fungi posse, intelligit Bartolus ibi, quem sequitur Mornacius, de coadiutore dato. Iure etiam ciuili tutoribus ijs, qui non sufficiunt administrationi, dantur actores, siue curatores, qui & adiutores dicuntur *in l.13. §. fin. ff. de tutelis*: mentio etiam fit adiutoris Præsidis *in l.6. C. quomodo*; & aliquando adiutoris cornicularij, *in l. vlt. ff. de iure immunitatis*: adiutoris Magistri officiorum, *in l.5. C. de princip. agent. lib.12.* quæstoris *in l. vlt. C. de proximis sacros. scrin. eod. lib.* Iure nostro canonico coadiutoria duplex est, perpetua, & temporalis. Temporalis coadiutoria dicitur cum ministro Ecclesiæ infirmitate, aut alio impedimento detento, certis ex eodem beneficio assignatis redditibus, coadiutor datur, qui pro ipso in Ecclesia ministret, dum infirmitas, vel simile impedimentum durat, ex decisionibus in hoc titulo compilatis, *cap. 1. hoc titulo, in 6.* Tridentino *sess.25. de reform. cap.7.* qui coadiutores secundi Prælati dici solent, quo in sensu accipiendum esse Sidonium, ibi: 4 De coadiutore ex iure ciuili.

Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrem fasce leuans Episcopali:
Nam de Pontificis tenore summi
Ille insignia sumpsit, hic laborem.

Post Sirmundum, & Sauarum docuit Mornacius *in d. l. cæcus.* Dantur enim coadiutores sacerdoti, qui munus suum exequi non potest, adiungiturque vicarius dispensator, siue coadiutor, qui vices eius gerat. Eo sensu Synesius dum de abdicando Episcopatu cogitat, ait: Pro nobis igitur eligendus, vel nobiscum eligendus, omnino eligendus homo est, quisquis ille fuerit, qui in ciuilibus rebus longè merito peritior videbitur. Coadiutoria vero perpetua ea dicitur, cum sublato impedimento non tollitur, immo proprietario defuncto, in eius locum succedit coadiutor, quæ successionis species in iure nostro detestabilis est, ex textu *in cap. accepimus, de pactis*, iuncta interpretatione Petri Gregorij *de benefic. cap.30. num. 2.* argumento capitis 1. & 2. *de concess. præbend. cap. ne captandæ, eod. tit. in 6.* Concil. Tridentinum *sess.25. de reform. cap.7. vers. in coadiutoris*: vnde vsus earum iure communi non reperitur receptus. Postea tamen stilo Curiæ fuit introductus, & data iusta causa multoties conceduntur in Canonicatibus, & Dignitatibus; rarissimè verò in parochialibus, teste Gonzalez *d. §.9. num.48. & 51.* de illisque latè agunt Mandos. *in praxi Signaturæ gratiæ, tit. Coadiutoria, vers. Altera*: idem Gonzal. *d. num.40.* Garc. *d. num.13. & 53. suprà*, meminitque Tridentinum *sess.25. de reform. cap.7.* nec his casibus vtriusque coadiutoriæ rector interim priuatur ipso beneficio, ex adductis supra *in cap.1.* Nec contrarium docetur *in cap. tua nos*, in illis verbis: *Ab administrationis officio debet remoueri, hoc tit.* quia, vt rectè docent Glossa ibi, Panormitanus *num.4.* Suarez *de censur. disput. 51. sect.2. in fine*, Salgado *de protect. d.3.p. cap.2. num.44.* Barbosa *dicto c.10. de coadiutorijs, num.4.* in eius textus specie remotio ille ab administrationis officio tantùm, non verò ab ipso officio facta fuit. Ex differentia autem, quæ versatur inter vtramque coadiutoriam, resoluendum venit, vtrum coadiutoria sit beneficium? Et dicendum est, coadiutores simpliciter datos ob ægritudinem Prælati, vel simile impedimentum, verè beneficium non obtinere, sed tantum officij functionem & ministerium loco proprietarij; quo in sensu eos habere curam animarum, docetur *in cap. de rectoribus, cap. tua nos, hoc titulo*: nec coadiutor est beneficiarius, vt affirmat Suarez *lib.4.*

de orat. cap. 2. num. 19. qui inde infert, coadiutorem vi coadiutoriæ ad nullam officij ecclesiastici recitationem teneri: quod & docet Nauarrus *de orat. cap.* 2 *num.*18. quamuis enim concessio coadiutoris sit concessio beneficij sub conditione obitus beneficiarij, ideòque ea conditione posita, coadiutor absque noua collatione accipiat beneficium, ac proinde æquè sit materia simoniæ, ac beneficium, Suarez *de simon. cap.*27. *num.*5. tamen vsque ad impletionem conditionis collatio est quasi pendens. Coadiutores verò datos in perpetuum congrua portione assignata, & cum futura successione, propriè dici beneficiarios, docuerunt Petrus Gregorius *de benefic. c.*11. *num.*2. & *lib.* 15. *syntag. cap.*25. *num.*1. Garcia *de benef.* 4. *p. c.* 5. *num.* 122. Cæsar *de eccles. hierarch. q.* 2. *proœm. num.*21.

Deinde sciendum est, à quibus, & ex quibus causis
5 coadiutores dentur. Et quoad primum dubium certum
De causis coadiutoriarum. est, per Episcopum posse dari parocho coadiutorem ad tempus. Tridentinum *dicto c.*7. Cæterum coadiutor cum succedendi iure dari tantùm potest à Romano Pontifice, *cap. pastoralis, hoc tit. in* 6. ex illa plena beneficiorum administratione, quam R. Pontifex obtinet, *c. sicut*, §. *esse, cap. cùm autem* 7. *quæst.*1. *c. quamuis, de rescript. in* 6. *cap. auctoritate, de concess. præb. eodem lib.* Garcia *de benefic. part.*4. *cap.*5. *à num.*20. Olim etiam Episcopis coadiutor assignari poterat ab Archiepiscopo in Concilio prouinciali. Concil. Meldense celebratum anno 845. *can.* 97. *Sed si Episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc, cum voluntate Episcopi eiusdem Ecclesiæ, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat.* Probat, & refert dictum canonem Petrus Marcha *lib.*6 *concord. Sacerd. & Imp. cap.*8. *num.*10. Alijs Rectoribus Ecclesiarum coadiutorem tantùm ad tempus is dare potest (si iusta subsit causa) ad quem illius beneficij conferendi facultas pertinet, hoc est Episcopus, vel alius superior, vt *in cap. de Rectoribus, cap. fin. hoc tit.* Circa causas ex quibus coadiutores dari debeant, dicendum est primò, dari ob senium, vel ætatem prouectam, *cap. nihil, cap. petijsti, c. quia frater*, 7. *quæst.*1 celebri miraculo firmat Baronius *anno* 195. *nu.* 9. Primum ad 70. annos, secundum ad sexaginta refert Narbona *de ætate anno* 2. *quæst.* 5. *per totam*. Deinde ob infirmitatem virium corporis, cùm videlicet pastor est morbo affectus, *d. cap. pastoralis, hoc tit. in* 6. veluti lepra, *cap. de Rectoribus, hoc tit. in* 6. Sed si ob infirmitatem renunciauerint, non datur coadiutor, sed successor eligitur, *c. sicut* 11. §. *ecce*, 7. *quæst.*1. *c. non autem, cap. quamuis, ead. quæst. c. litteras, de renunt.* Tertiò ob amentiam, vel aliam animi ægritudinem, qua rector est mente captus, *c. tua nos, hoc tit.* ob defectum idoneæ litteraturæ in Prælato requisitæ, Tridentinum *sess.* 21. *de reform. c.*6. ob negligentiam, cùm Prælatus præstat quidem suum munus & officium, sed negligenter, vt docetur *in cap. quia* 7. *quæst.*1. qua ratione Valerius Episcopus Hipponensis, homo Græcus, cum esset parum aptus per ignorantiam Afri, & Latini idiomatis, acciuit sibi maturè adiutorem Sanctum Augustinum de consensu Primatis Africæ, vt narrant Possidius *in Augustini vita, cap.*8. & Petrus Blesensis *epist.*44. Baronius *anno* 395. *num.* 31. Alij etiam SS. Episcopi non dissimiliter aliquando se gesserunt. Admodum antiquus coadiutor fuit Alexander, diuina reuelatione ad Narcissum senem subleuandum euocatus, vt scribit Eusebius *lib.*6. *cap.*8. De Anatolio Episcopo Laodiceno, & eius coadiutore, mentio est apud eundem *lib.*7. *cap.*28. Sanctum Athanasium eodem munere aliquando esse perfunctum, S. Cyrillus auctor est *epist. ad monachos Ægypti*. Sanctum Gregorium Nazianz. patri suo in Episcopatus regimine adiutorem fuisse, habent eius acta: De alijs coadiutoribus Episcoporum agit D. Gregorius *lib.*7. *indict.*2. *epist.* 49 & *lib.*11. *epist.*7. Item datur coadiutor, si Prælatus suspectus sit de dilapidatione bonorum Ecclesiæ, *cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. licèt Heli, de simonia*, Innocentius III. *lib.*1. *epist.*121. vel si captus sit ab hostibus, *c. si Episcopus, de suppl. negl. lib.*6. Prosequuntur alia de coadiutoris officio, & iuribus, quæ illis simul cum administratione competunt, Barbosa *dicto cap.*10. & *voto* 56. Tonductus *cap.*2 §.1. *per tot.* qui varias quæstiones, quæ inter coadiutorem, & proprietarium oriri solent, resoluunt.

His suppositis apparet vera ratio præsentis assertionis: 6
nam cum Episcopi & cæteri Ecclesiarum Prælati debeant Traditur ratio decidendi. residere in suis Ecclesijs, vt prouideant proprijs parochianis, pabulumque spirituale illis ministrent, vt probaui *in cap.*2. *de cleric. non resid.* & infirmi hoc per se facere non possint, nec cætera munia propriæ dignitatis obire, non tamen ideo afflictis illis danda est afflictio, iuxta suprà tradita *in cap.*1. ideo piè, & vtiliter prospectum est ab Ecclesia, vt illis coadiutores dentur, vt pro eis in Ecclesia administrent, congrua fructuum portione illis pro labore assignata. Accedit exemplum veteris legis, iuxta quam Summo Pontifici coadiutor dabatur, vt si per morbum, aut aliam causam sonticam ille non possit obire propria sua munia, secundus ea expleret; quo modo Pontificatum Annæ, & Caiphæ vno, eodemque tempore, omissis Baronio *anno Christi* 31. Tornelio *in annal. sacr. anno* 2974. accipiunt Bulengerus *diatrib. aduersus Casaubonum.* Spondanus *in epit. Baronij, dicto anno* 31. Sic etiam lege gratiæ vsus coadiutorum inoleuit, vt si ob morbum sonticum, vel aliam similem causam non possint Episcopi, vel Rectores Ecclesiarum diuina ministrare officia; alij adiungantur, qui valeant in Ecclesia pro eis deseruire. Hoc tamen procedit, nisi Episcopus infirmus renunciauerit: nam tunc non coadiutor, sed alius in eius locum est eligendus, *c. sicut vir*, §. *ecce, cap. non aliter, c. quamuis, c. qualiter* 1. *quæstione* 7. *cap.*1. 85. *distinct. c. litteras, de renunc.* vel nisi ætas nimia non sit; tunc enim per se deseruire debet, *cap.*1. *de renunc.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam quæ 7
in ea expendebamus, procedunt cùm coadiutores dantur cum futura successione, quos prisca Ecclesiæ sæcula non agnouerunt; quippe plebes duos Episcopos pati non poterant, & ideo ad vitanda schismata tales coadiutores, vel etiam successores sacri canones arcebant, licet posteà ex rationibus suprà adductis Summi Pontifices pro suprema auctoritate, quam in beneficijs ecclesiasticis habent eos admisissent, vt docent omnes supra laudati de coadiutore agentes. Et hæc est ferè hodierna praxis coadiutorum; nam olim quidem coadiutores tantum dabantur, vt essent quod significabant, hoc est subleuatores pastoris fessi, aut senio grauati. Nunc autem ferè semper ita res agitur, vt manifestissimè appareat, aliud nõ quæri, quam perpetuationẽ beneficij inter cõsãguineos nã vegeto adhuc & robusto iuuenis, & ministerij sacri planè rudis nepos, aliusue ex familia eligitur.

Dissoluitur dubitandi ratio.

TITVLVS VII.

De Institutionibus.

CAPVT I.

Ex Concilio a Arelatensi.

NOn ampliùs suscipiantur in monasterio *b* canonicorum, atque monachorum, seu puellarum, nisi quantum ratio permittit, & in eodem monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possunt.

NOTÆ.

1 a ARelatensi.] Sexto videlicet, celebrato sub Leone III. eius anno 18. & temporibus Caroli Magni anno 813. in quo *can.* 8. reperitur præsens textus, prout hic transcribitur, & etiam eius verba extant in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. De loco, causa, & tempore huius Concilij, & aliorum annales Flandriæ *d. anno* 813. ista habent: *Nam hoc eodem anno quinque Concilia quoque iussu eius super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum vnum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabilone, quintum Arelate congregatum est.* Notarunt Sirmundus & Binius *in notis ad hoc Concilium.*

2 b *Canonicorum.*] Regularium videlicet, qui appellatione absoluta Canonicorum veniunt, & continentur, vt probaui *in cap. Deus, de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio traditur & probatur.* EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *In Ecclesijs regularibus canonicorum, seu monachorum, & etiam monialium, institui non possunt plures, quàm commodè ex prouentibus & fructibus ali valeant.* Probant eam textus *in cap. quoniam 9. de vita & honest. cleric. cap. fin. de præsumpt. c. fin. de V.S. cap. cùm M. de constit. cap. auctoritate, hoc tit. cap. periculoso, §. sanè, de statu regul. lib. 6.* Concil. Aquisgran. *can.* 118. ibi: *Cauendum summoperè Præpositis Ecclesiarum est, vt in Ecclesijs sibi commissis non plures admittant clericos, quàm ratio sinit, & facultas Ecclesiæ suppetit.* Aquisgran. 2 *p.* 3 *cap.* 9. Concil. Turon. sub Carolo, *can.* 31. *In monasterijs canonicorum, monachorum, seu puellarum maior hominum numerus non admittatur, quàm facultas monasterij possit sufferre.* Maguntinum *can.* 19. *Plus non mittatur in monasteria canonicorum, vel monachorum, aut puellarum, quàm sufferri possit.* Magunt. tempore Arnulphi *can.* 23. Oxoniense tempore Honorij III. *Prouideant etiam Episcopi, quod moniales in omnibus necessarijs sufficienter sustentari possint de bonis monasterij, ne sustineant vltra numerum aliquam admitti: nec etiam suscipiatur aliqua antequam reductæ fuerint ad numerum.* Rauennat. 4. tempore Ioan. XXII. *rubric.* 8. *Non plures in quibuscunque Ecclesijs debent institui, quàm ex bonis ipsarum viuere possint.* Senonense anno 1527. *can.* 28. *Vt in monasterijs monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorundem monasteriorum commodè, & sine penuria sustentari possint.* Rhemense *can.* 27. *In ciuitatibus, & monasterijs non maior seruientium numerus Deo mittatur, quàm possibilitas eis ministrandi fuerit.* Ex *l. non plures, C. de SS. Ecclesijs, Nouel. 3. Iustin. vt determin. sit num.* Ex *cap. 2. hoc tit. in 2. collect. In congregandis clericis modus discretionis teneatur, videlicet ne plures admittantur, quàm facultas rerum eis canonicè attributa sufficere possit.* Trident. *sess. 25. de regul. cap. 3.* ibi: *In monasterijs tamen, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conseruetur, qui vel ex redditibus proprijs monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis possit sustentari.* Gregorius IX. in Bulla expedita anno 1233. circa monasterium Diuæ Mariæ del S. Rosario Pius IV. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis*, Gregorius XIII. in constitutione, quæ incipit, *Deo sacris*: Carolus M. *lib. 6. capitul.* 125. ibi: *Ne passim Episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundùm meritum, vel redditum Ecclesiarum, numerus moderetur.* Alia iuris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. lib. 8. tit. 20. & lib. 9. tit 6.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Hallierius *de hierarch. iurisd. lib. 3. art. 6. §. 2.* Tamburinus *de iure Abbat. disput. 5. §. 1.* Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 98. num. 2. & lib. 1. iuris Eccles. cap. 44. num. 28.* Cuiacius, Balduinus, & Ritherslius *in dicta nouella 3.* Petrus Gregorius *de benefic. cap. 8. & in dicto cap. cùm M. de constit.* Sanchez *lib. 7. summa, cap. 25.* Moneta *de commut. cap. 13. num. 113.* Vighellius *in method. iuris can. fol.* 237. Mancinus *de defectu fructuum, quæst.* 11.

Sed hæc assertio, siue accipiatur de clericis, siue de monachis, defendi non potest, ex sequenti iuris consideratione. Si de clericis, notum est, eos debere victum proprio artificio quærere, *cap. clericus 3. cap. omnia 4. 91. dist.* Concil. Turon. 2. *can.* 10. ibi: *Cùm iubeamur victum aut vestitum artificiolo quærere, & manibus proprijs laborare.* Iunctis traditis ab Antonio Augustino *in epit. iur. Pontif. lib. 8. tit. 21.* Roberto *lib. 1. rer. iudic. cap. 2.* Mornacio *in l. 2. C. de Episcop. & cleric.* Igitur, si ipsi proprio artificiolo victum quærunt, quid interest, si de prouentibus Ecclesiæ absque penuria non possint sustentari, cùm ipsi per se debeant alimenta quærere. Si de Monachis, etiam notum est, non ex bonis Ecclesiæ, sed ex fidelium eleemosynis viuere, vnde cùm taxari huiusmodi eleemosynæ, vel æstimari non possint, non debet certus numerus recipi in monasterijs, siue virorum, siue puellarum. 4 *Traditur dubitandi ratio.*

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, cuius ratio prouenit ex eo, quia cùm clerici, aut monachi inseruientes proprijs Ecclesijs, & monasterijs, eorum prouentibus debeant sustentari, iuxta adducta *in cap. cùm secundùm, de præb.* non debent plures recipi, quàm ali commodè ex ipsis fructibus possint, vt considerat Lara *in l. si quis à liberis, §. sed si patrus, num. 82. ff. de liber. agnosc.* Accedit etiam, nam valdè conueniens est, vt determinatus sit numerus, tam monachorum, quàm clericorum. Concil. Sardic. *can.* 6 Nouel. 3. Iustin. nec debere eorum numerum nimium augeri, ne vilescat eorum auctoritas. Verum enim est illud D. Hieronymi *epist.* 85. (cuius suo tempore proferendi longè minor occasio erat:) *Presbyteros turba contemptibiles facit.* Verumque est, quod vlitata fertur parœmia, pretiosa esse quæ rara sunt: nihilque tam egregium esse, quod multitudine non vilescat. Eleganter D. Bernardus *de conuers. ad clericos, c. 29. Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam clerici sacratissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verùm etsi multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meritis, quàm numeri accessisse.* Rectè Iustinianus, dum in dicta Nouella 3. ad ostendendam necessitatem taxandi numerum clericorum, eam sententiam protulit: *Nihil immensum bonum.* Et Aristoteles *lib. 9. Ethic. cap. 10. Nec inter multos* (inquit) *amicitia est.* Rectè ergo, ne multitudo æmulationem, & æmulatio discordias pariat, ne ex multitudine disciplina concidat, & tandem ne commodè plures sustentari nequeant, in præsenti statuitur, ne plures in Ecclesia, aut monasterio recipiantur, quam commodè ex eius prouentibus sustentari possint. 5 *Traditur decidendi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam textus in eius priori parte adducti procedunt primis Ecclesiæ sæculis, cum beneficia ecclesiastica adhuc instituta non erant, nec Ecclesiæ Cathedrales constructæ, nec præbendæ erectæ erant; sed potius ex mensa communi omnes sibi necessaria accipiebant; tunc enim clerici, qui ad operandum 6 *Responderur dubitandi rationi.*

dum validi reperiebantur, artificio proprio quæstum parabant; postquam tamen bona Ecclesiæ diuisa fuerunt, & beneficia instituta, atque præbendæ erectæ, sine tituloque certo nemo ordinaretur, quilibet ex fructibus propriæ Ecclesiæ sustentari debet: ad quod sæculum Ecclesiæ, & sequentia referenda est præsens constitutio. Nec quod de monachis dicebamus, obstat; nam licèt Barbos. *d. alleg. 98. num. 2.* discrimen illud agnouerit inter ius Bonifacij VIII. relatum *in d. cap. vnic. de statu monach. lib. 6.* & Concil. Trident. *d. sess. 25. de regul. cap. 3.* quòd illud procedebat in monialibus ordinem mendicantium profitentibus, hoc verò etiam comprehendat omnes, tam viros, quàm fœminas mendicantes, vel non; verius credo, præsentis Concilij Arelatensis constitutionem loqui de omnibus; quia licet in monasterijs mendicantibus certus numerus præfiniri non possit pro facultate bonorum, eo quòd illis frequenter careat; tamen statui valet, habita consideratione ad consuetas eleemosynas, vt illis prudenter æstimatis commodè possint sustentari.

7 Exponitur textus in cap. 3. de capel. monach. Suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. ex part. 3. de Capellis monach.* in illis verbis: *Si pluribus facultates non suppetunt eorundem.* Ex quibus deducitur, in eodem monasterio Venetensis diœcesis plures receptos fuisse monachos, quàm ex eius prouentibus poterant sustentari; & nihilominus ait Honorius, posse prædictos monachos in Prioratibus constitui, vt illic commodè sustententur: ergo quia licèt plures monachos recipere, quàm ex monasterij prouentibus ali possunt. Cui difficultati respondendum est, in eius textus specie monachos receptos fuisse eo tempore, quo prouentus monasterij sufficiebant ad eorum alimonias; sed cum postea temporis iniuria facultates monasterij deficerent, vt plerumque contingit, ideò in singulis Prioratibus monachi habitare debent, vt latius dicemus in eius textus commentario.

Etiam opponi potest suprà traditæ assertioni textus *in cap. fin. de V. S.* vbi cum facultates Ecclesiæ Xantonensis diminutæ essent, etiam numerus præbendarum moderatus fuit; sed cum postea auctæ essent facultates ipsius Ecclesiæ, quæsitum fuit, an Canonici iuxta modum redditum possent etiam præbendarum numerum augere? Et docet Gregorius IX. eos antiquum numerum mutare non posse. Igitur quia non ex facultatibus, seu redditibus Ecclesiæ numerus ministrorum eius æstimandus est. Pro cuius textus expositione dicendum est, eo textu certum Canonicorum numerum fuisse præscriptum auctoritate R. Pontificis: vnde absque eius assensu non poterant Canonici illum mutare, etiam auctis Ecclesiæ facultatibus, ex traditis *in cap. cùm M. de constitut.* 8 Explicatur cap. vltimum de V. S.

C A P V T II.

a Eugenius.

IN Ecclesia vestra certum numerum Canonicorum, sicut nobis innotuit, communiter instituere curauistis, & institutionem vestram religione firmare iuramenti. Vnde quia numero illo successu temporum diminuto, in dubitationem deducitur, vtrum ipsum numerum de institutione Canonicorum supplere possitis, cùm laicis *b* computatis, qui in Ecclesia vestra Canonicorum titulo *c* nominantur, statutus numerus sit impletus: super qua ambiguitate Sedem Apostolicam consulere voluistis. Vt autem hæc ambiguitas à vestris cordibus auferatur, nobis videtur, quod laici non debeant in Canonicorum numero computari, nec vos debeatis differre, quominus statutum numerum iuramento præstito roboratum de alijs clericorum personis idoneis in Canonicos suppleatis: nec enim alia vestra intentio fuisse putatur, quàm quod tales ad supplendum numerum, cùm necesse fuerit, curaretis vnanimiter inuenire, per quos Deo in diuinis officijs per ecclesiasticos ordines congruè seruiretur. Ad hæc verò distinctiùs prohibemus, ne de cætero laicos in Canonicos admittatis.

N O T Æ.

a EVgenius.] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* legitur *Aug.* sed rectè in margine emendatur, Eugenius I. in præsenti autem non exprimitur cuius Eugenij sit; credo tamen textum hunc esse Eugenij II. in epistola missa ad Sanctum Bernardum Archiepiscopum Viennensem: quæ coniectura suadetur sequentibus fundamentis. Primo deducto ex serie vtriusque compilationis; refertur enim tam in secunda, quàm in hac sexta post Concil. Arelat. 4. & ante Alexandri constitutionem: vnde non potest tribui textus hic Eugenio I. qui floruit circa annos 656. ante dictum Concil. Arelat. Præterquam quod, cum per vnum tantum annum Ecclesiam rexisset, non reperitur aliqua ipsius Pontificis epistola. Non etiam potest tribui Eugenio III. quia floruit post Alexandrum III. sequentis textus auctorem, vnde præpostero ordine ante ipsum compilaretur hic textus, si esset Eugenij III. Secundo ducimur eo fundamento; nam Eugenius II. epistolam scripsit D. Bernardo Archiepiscopo Viennensi, quæ extat in Bibliotheca Floriacensi, vt refert Carolus a Sancto Paulo *in Biblioth. Pontif. in Eugenio II.* de ipso autem D. Bernardo refert Chenu *in serie Archiep. Viennen. num. 52.* quod cum esset vir solers, ingenuus, & eruditus, ardenti studio Viennensem Ecclesiam Clero, & bonis amplificauit: vnde credo, ipsum certum Canonicorum numerum in Ecclesia statuisse, atque illi rescribere Eugenium II. *in præsenti.*

b *Laicis computatis.*] Quod iuxta antiquam consuetudinem dupliciter contingebat: primo, quia in Ecclesijs aliquando præbendæ laicæ in vsus pauperum transcriptæ erant, vt de Ecclesia Aurelianensi refert Gregorius VII. *lib. 3. epist. 17. ad Raynerium Aurelianens. Episcop.* ibi: *Præcipimus etiam, vt canonicam concessam alimoniæ pauperum, quam ab eo vsu subtractam diceris vendidisse, ad eundem vsum restituas.* Et in Ecclesia Claromontensi recensetur ab Innocentio III. *lib. 2. epist. 373.* id genus beneficij, quod concedi etiam laicis consueuit, & familiaritas appellatur: necnon in Ecclesia S. Martini Carnotensis præbendas aliquot affectas in nobilium virorum vsum, vel ob meritorum gratiam, vel egestatis solatium, refert Panormit. *in cap. cùm M. de constit.* In Germania etiam ipsarum præbendarum vsum inualuisse, constat ex Helmoldo *lib. 1. histor. Sclau. cap. 16.* ibi: *Theodoricus Marchio Sclauorum, depulsus ab honore, & omni hæreditate, apud Magdeburg. mala morte, vt dignus fuit, vitam finiuit.* De Græcis idem constat ex Nouella Alexij Comneni, quæ extat apud Balsamonem *in can. 19. Synod. Nicæn. 2.* ibi: *Si autem accedit laicorum quispiam, qui est omnino inops, & pauper, ad sanctissimum meum Dominum, vel ex Antistitibus, qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & volueris statuere, vt is victum capiat è locupletiori aliquo monasterio, hoc rectè faciat, non supra facultates numeri eorum, qui sunt ordinati.* Secundò laici Principes plerunque præbendas habent honorarias, vt noster Monarcha in Ecclesia Legionensi, vt refert Lobera *in histor. Legion. fol. 112.* Reges etiam Galliæ Canonici honorarij sunt in Ecclesijs Pictauiensi, teste Panormit. *in cap. extirpandæ, §. qui verò, de præbend.* & Cenomanensi, Chopinus *lib. 2. de sacr. polit. tit. 5. num. 8.* Rex Romanorum Canonicus est Ecclesiæ Aquisgran. Vnde in gestis coronationis Maximiliani apud M. Frecher. ita legitur: *Item venerunt Capitulares Ecclesiæ Aquensis, recipientes Regem Romanorum in Canonicum, qui ipsis præstitit iuramentum quoad præbendam hanc in eadem Ecclesia, & dederunt sibi locum in Choro: ipse etiam dedit statuta, & vinum admissionis, iuxta consuetudinem Ecclesiæ, & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam, & suppleat locum suum in Ecclesia.* Idem secuta Romæ Imperiali consecratione solemniter installatur in Canonicum sancti Petri, & Summo Pontifici ministrat vices Subdiaconi, vt tradit Durantus *in ration. lib. 2. tit. 8.* Idem de Duce Normannorum, Comite Niuernensi, Delphino Viennensi, Duce Aurelianensi, & alijs, qui in diuersis Ecclesijs præbendas honora-

noratias habent, referunt Altesserra *de Ducibus capit.* 12. Barbosa *de potestat. Episcopi allegat.* 72. *num.* 75.

3 c *Nominantur.*] Laici enim licèt sint incapaces beneficij ecclesiastici, *c.cùm adeò* 18. *de rescript. cap. ex litteris, de transact.* quia debent beneficiati saltem habere primam tonsuram, vt probat Sausay *in panopl. cleric. p.* 5. *l.* 6. *axiom.* 5. ex dispensatione tamen Pontificis possunt beneficium obtinere, vt pluribus relatis docent Petrus Gregorius *l.* 1. *partit. tit.* 27. *c.* 1. Barbosa *d. alleg.* 72. *n.* 74. Duarenus *lib.* 4. *de sacris Eccles. c.* 6. quo casu licèt laici per se non possint obire munia, quæ propria sunt clericorum, tamen fructus percipiunt, & curare debent, vt per alios clericos in Ecclesia ministretur, vt contingit, quando cùm non idoneo ad beneficium dispensatur, *cap.* 2. *de ætate & qualit. cap. licèt, cap. commissa, de elect. in* 6.

C A P V T III.

Alexand. III. a *Cantuar. Archiepiscopo, & eius Suffraganeis.*

EX frequentibus querelis didicimus, in partibus vestris consuetudinem prauam à multis retrò temporibus inualuisse, quod clerici ecclesiastica beneficia sine consensu Episcopi diœces. vel b officialium suorum (qui hoc de c iure possunt) recipiunt, minùs quàm deceat cogitantes, quomodo id à Patrum sanctorum est institutionibus alienum, & ecclesiasticæ contrarium honestati. Vnde cùm tu, frater Archiepiscope, ex officio tibi commisso tam iniquam consuetudinem de prouincia tua velis (sicut debes) radicitus extirpare, tam in illos, qui ecclesiastica beneficia taliter occupata scienter detinent, quàm in eos, qui de cætero occupare præsumpserint, excommunicationis sententiam d protulisti. Nos itaque eandem sententiam ratam habentes, & eam auct. Ap. confirmantes, mandamus quatenus clericos ipsos, qui ipsam sententiam incurrerint, nisi congruè satisfecerint, absoluere minimè e præsumatis.

N O T Æ.

1 a CAntuar.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hac tit cap.* 1. & post Concil. Lateran. *cap.* 11. De Cantuariensi Ecclesia & eius suffraganeis egi *in cap.* 2. *de rescript.*

b *Officialium.*] Idest Vicariorum Episcoporum, vt communiter in Anglia eos appellari testatur Cuiacius *in præsenti.*

2 c *Qui hoc de iure possunt.*] Vicarij generales Episcoporum ex vi proprij officij absque alia speciali commissione possunt instituere præsentatos à Patronis, sicut & electos confirmare, vt pluribus relatis docent Barbosa in præsenti, *num.* 3. & *de potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 54 *num.* 70. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 5. *§.* 11. nam instituere est iurisdictionis; vnde transit in Capitulum hæc potestas Sede vacante, *cap.* 1. *hoc tit. lib.* 6. sed omnia quæ sunt iurisdictionis, competunt Vicario Episcopi, nisi à iure exceptum sit: ergo & institutio in beneficijs. Non tamen potest Vicarius beneficia conferre, *cap. vlt. de offic. vicarij in* 6. Ioan. Dartis *de benef. sect.* 3. *cap.* 10. nam non est par ratio institutionis, ac collectionis; quia instituere est necessitatis, conferre autem beneficia gratuitæ donationis; ideòque Vicarius potest instituere, non autem beneficia conferre absque speciali commissione. Ita docuerunt plures congesti a Barbosa *d. alleg.* 54. *num.* 69. qui varijs modis accipiunt præsentem Alexandri decisionem. Specialem delegationem præcessisse in hoc textu supponunt Dinus *in cap.* 1. *de reg. iur. lib.* 6. Panormitanus *hìc*. Idem Panormitanus, Immola, & alij aliam subiungunt interpretationem, asserentes in hoc textu non agi de libera collatione beneficiorum, sed de institutione, quæ fit ad Patronorum præsentationem, quam Vicarius generalis facere potest absque speciali commissione: ita tenuerunt Glossa *in præsenti, verbo Officialium*, Romanus *singul.* 601. Selua *de benef.* 1. *p. cap.* 14. Lambert. *de iure patron. lib.* 2. 3. *p. quæst.* 1. *art.* 5. Tandem Couar. 3. *p. var. cap.* 20. *num.* 7. docet textum hunc posse accipi de institutione, quæ non confert titulum beneficij, sed absenti, vel illius vicario præbet facultatem exercendi curam animarum, iuxta textum *in cap.* 1. *de Capel. monach. in* 6. Sed prior sententia defendenda prorsus est, cùm cæteræ alienæ sint à præsenti decisione. Quatenus tamen possit Episcopus facultatem conferendi beneficia vacatura vicario proprio dare, dicemus *in cap. constitutus, de concess. præb.*

3 d *Protulisti.*] Sed quomodo Archiepiscopus in subditos suffraganeorum suorum sententiam excommunicationis proferre poterat? contra ea, quæ adduxi *in c. dna, cap. pastoralis, de offic. ordin.* Communiter repetentes in præsenti docent, Beatum Thomam Archiepiscopum Cantuariensem potuisse prædictam excommunicationem proferre, quia agebatur de delictis concernentibus totam prouinciam, & ideò Metropolitanum etiam contra subditos suffraganeorum procedere potuisse, docuerunt in præsenti Innocentius, Ancharan. *num.* 6. Abbas Antiquus *num.* 3. Buttrius *num.* 5. Hostiensis *num.* 2. Zabarella *num.* 4. quos sequitur Lotherius *lib.* 1. *q.* 22. *num.* 8. qui animaduertit sententiam, de qua in præsenti, non fuisse iudicialem, sed decretum Metropoliticum, & legem prouincialem sancitam in ipsa Synodo prouinciali. Sed quàm aliena sit hæc interpretatio à verbis præsentis textus, nemo non videt. Ea ergo, & alijs omissis, vera interpretatio deducitur ex illis verbis huius textus, *ex officio tibi iniuncto*. Cùm enim Archiepiscopi Cantuarien. sint Legati nati ratione propriæ dignitatis; Candenus *in sua Britannia*, ibi: *Cantuarienses Archiepiscopi erant Legati populi Romani*: & vt Vrbanus II. aiebat, *velut alterius orbis Patriarchæ*, Godeuinus *in vita sancti Theobaldi Cantuariens. Archiep.* ibi: *Pallium accepit Romæ ab Innocentio II. à quo etiam titulo donatus est Legati nati, qui ab omnibus successoribus iam inde semper retentus sit*: probaui latè suprà *in cap.* 1. *de offic. Legat.* inde Beatus Thomas, non vt Metropolitanus, sed vt Legatus S. A. in suffraganeorum subditos sententiam protulit.

e *Præsumatis.*] Sed ad quid necessaria fuit hæc specialis concessio, vt satisfactione præmissâ possint Episcopi 4
absoluere excommunicatos ab Archiepiscopo per sententiam generalem, cùm censura generaliter lata ab homine possit relaxari, nisi eius absolutio sit reseruata ab omnibus, qui à censuris absoluere valent, vt probant Couar. Soto, Nauarrus, & alij, quos laudat & sequitur Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *quæst.* 3. *p.* 1. *num.* 16. Sed rectè Glossa finalis in præsenti, quam sequitur Gibalinus ibi, docet sententiam excommunicationis hanc fuisse confirmatam à Pontifice, vt constat ex illis verbis: *Auctoritate Apostolica confirmantes*. Vnde necessarium fuit, vt Alexander III. permitteret Episcopis, vt satisfactione præmissa subditos absoluerent, cùm eos alias absoluere nequirent.

Commentarium huius textus dedi *in cap. vt nostrum, de offic. Archid.*

CAPVT IV.

Clemens III. *Clero a Constantinopolitano.*

AVctoritate Apostolicæ Sedis, debitoque officij nostri compellimur viros ecclesiasticos oculo benigniori prospicere, eisque, ne grauentur molestijs, pastorali sollicitudine prouidere. Hac itaque ratione inducti, auctoritate Apostolica prohibemus, ne aliquis vestrum à quocunque in ciuili, vel criminali negotio imperatur, nec per sæcularem personam carceri, aut vinculis, nisi ab Archiepiscopo suo electus fuerit ab ordine clericali, aliquatenus mancipetur, nec absque rationabili & manifesta causa in officio, vel iure suo grauamen ab aliquo patiatur. Prohibemus etiam, ne vicarius Regis, seu quæcunque persona vicem sæcularis potestatis gerens, vobis in domibus, aut alijs rebus vestris iniuriam præsumat inferre: sed tam in his, quàm in alijs priuilegia vobis à Regibus, vel Archiepiscopis pia consideratione concessa, inuiolata volumus conseruari. Statuimus insuper, vt nullus in Ecclesijs vestris, vltra quàm *b* facultates earum Ecclesiarum sustineant, vobis instituatur inuitis.

NOTÆ.

1 a COnstantinopol.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo de iudicijs, cap.* 1. ex qua textum ita restituo. De ipsa Ecclesia Patriarchali Constantinopol. nonnulla adduxi *in cap. quantò, de consuet.*

b *Facultates earum.*] Iuxta adducta suprà *in cap.* 1. vbi commentarium huius textus dedi.

CAPVT V.

Innocent. III. a *P. tit. Sancti Marcelli, & B. tit. Sanctæ Susannæ Presbyteris Cardinalibus Ap. Sed. Leg.*

AD decorem, & commodum, tam Ecclesiæ sanctæ *b* Sophiæ, quàm aliarum Ecclesiarum, quę sunt in vrbe Constantinopol. constructæ, noscitur pertinere, vt litterati viri, & morum honestate conspicui, de quibuslibet mundi partibus venientes institui debeant in eisdem. Verùm, sicut nostris auribus est suggestum, ven. f. n. Constantinopol. Patriarcha, immemor eorum quæ sibi suggessimus viua voce, ac postmodùm per A. s. m. si tandem ad ipsum nostræ litteræ peruenerint, aliarum nationum clericos spernens, Venetos tantùm in ipsis Ecclesijs, & præcipuè in Ecclesia sanctæ Sophiæ satagit collocare, non attendens, quod in omni gente qui facit iustitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei iure conuenit hæreditario possideri. Quocirca dis. v. per A. s. m. quat. eundem Patriarcham monere, ac inducere studeatis, vt viros religiosos, honestos, & litteratos, vndecunque originem duxerint, in prædictis Ecclesijs instituere non postponat, & maximè in maiori: proponentes eidem, quod si monitis nostris acquiescere fortè non curauerit, indignum se reddet, vt vos aliarum nationum clericos ad eius obedientiam compellatis, præsertim cùm ipsi propter hoc ad nostram duxerint audientiam appellandum. Neque dissimulare potestis, quin hoc auribus nostris intimetis, vt ex hoc ipso, an verum sit, quod Venetis dicitur promisisse, conijcere valeamus. Si qui verò clerici per vos, vel per alterum vestrum sunt in prædictis Ecclesijs instituti, ap. postposita faciatis eos pacifica possessione gaudere, amotos, sicut iustum fuerit, per censuram ecclesiasticam, ap. rem. facientes restitui ad easdem.

NOTÆ.

1 a P.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. legendumque est, *Petro tit. sancti Marcelli, & Benedicto tit. sanctæ Susannæ, Presbyteris Cardinalibus Ap. S. Legatis.* Innocent. enim miserat eos Legatos in Orientem varijs ex causis, quas referunt Spondanus *in continuat. Baronij, anno* 1200. *&* 1205. Bosquetus *in gestis Innocent. III.*

2 b *Sanctæ Sophiæ.*] Celebre templum hoc sanctæ Sophiæ vrbis CP. mirificè instaurauit Iustinianus Imperator anno 558. vt refert, & eleganter post Euagrium, & Procopium describit Baronius *tom.* 7. *anno* 557. *num.* 7.

COMMENTARIVM.

3 PRo interpretatione huius textus varia adduxerunt post repetentes, & laudatos à Barbosa *hic*, Azor. 2. *p. instit. lib.* 6. *cap.* 4. Garcia *de benef.* 7. *p. cap.* 9. *per totum*, Petrus Gregorius *lib.* 1. *de rescript. cap.* 30. Solorzanus *lib.* 3. *de iure Indiar cap.* 19. Arellano *lib.* 3. *antinom.* 3. Sed vera interpretatio petenda est ex historia illius temporis, & vrbis Constantinopol. quam licèt breuiter, retuli *in cap. scriptum, de elect. cap. fin. de cleric. peregr.* Sciendum igitur est, quod antequam Franci, & Veneti ad capiendam Constantinopolim castra mouissent, certa inter eos pacta inita fuerunt, quæ ex gestis Innocentij III. editis à Bosqueto libet transcribere, ita enim apud ipsum *fol.* 82. legitur, *sub titulo de pactis initis inter Venetos, & Francos.* [In nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis Ferrati Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Blesensis & Claremontis, H. sancti Pauli Comites pro parte nostra, vobiscum vir inclyte Domine H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Grouanæ Dux, & cum parte vestra, ad hoc vt vnitas, & firma inter nos possit esse concordia, & ad omnem materiam scandali euitandam, ipso cooperante, qui est pax nostra, & fecit vtraque vnum, ad eius laudem & gloriam talem duximus ordinem obseruandum, & vtraque pars iuramento adstricta. In primis omnium armata manu, Christi inuocato nomine, ciuitatem expugnare debemus, & si diuina auxiliante potentia ciuitatem intrauerimus, sub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint super exercitum prælecti, & eos sequi secundum quod fuerit ordinatum. Totum quidem habere, quod in ciuitate inuentum fuerit, à quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent solui, pro illo habere quod Alexius Imperator nobis & vobis soluere tenebatur. Quartam verò partem nobis retinere debemus, donec fuerimus in ipsa solutione coæquales. Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per medietatem inter nos & vos diuidere, donec fueritis apacati. Si verò minus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persoluendum, vndecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum ordinem obseruare. Saluis tamen victualibus quæ debent obseruari, & diuidi, tam vestris, quàm nostris æqualiter, ita quod vtraque pars possit inde congruè sustentari. Quod autem residuum

fuerit,

fuerit, partiri debet in alio habere, iuxta ordinem prænominatum. Vos etiam homines Veneti liberè & absolutè absque omni controuersia per totum imperium habere debetis omnem honorificentiam & possessiones, quas quondam consueuistis habere, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, omnesque rationes, siue consuetudines, quæ sunt in scripto. Debent etiam sex homines eligi pro parte nostra, & sex pro vestra, qui iuramento adstricti eam personam eligere debent de exercitu, quam credent melius posse tenere, & melius scire ordinare terram & Imperium, ad honorem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperij; & si fuerint in vno concordes, illum debemus Imperatorem habere, quem ipsi concorditer elegerint. Si verò sex in vna parte, & sex in alia concordauerint, sors mitti debet, & super quem sors ceciderit, debemus eum Imperatorem habere: & si plures consenserint in vna parte, quàm in alia, illum Imperatorem habebimus, in quem maior pars consenserit. Si verò plures partes fuerint, super quem maior pars ordinauit, sit Imperator. Debet verò iste Imperator habere vniuersam quartam partem acquisiti Imperij, & palatium Blachernæ, & Buccam Leonis: reliquæ verò tres partes per medietatem inter vos, & nos diuidentur. Sciendum est quod clerici, qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus, potestatem habebunt Ecclesiam sanctæ Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi ad honorem Dei, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperij. Clerici verò vtriusque partis illas Ecclesias ordinare debent, quæ suæ parti contigerint. De possessionibus verò Ecclesiarum, tot, & tantum clericis, & Ecclesijs debent prouideri, quot honorificè possint viuere, & sustentari. Reliquæ verò possessiones Ecclesiarum diuidi, & partiri debent secundum ordinem præsignatum. Insuper etiam iurandum est, tam ex nostra parte, quàm ex vestra, quod ab vltimo die instanti mensis Martij moderari debemus vsque ad annum expletum, ad Imperium, & Imperatorem manutenendum ad honorem Dei, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Imperij: Inde verò in antea, omnes qui in Imperio remanserint, ipsi Imperatori stringi debent iuramento, secundum bonam & rationabilem consuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanserint, vt prædictum est, iurare debent, quod firmas, & stabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Est autem sciendum, quod à nostra, & vestra parte duodecim homines, vel plures pro parte eligi debent, qui iuramento adstricti feuda, & honorificentias inter homines distribuere debent, & seruitia assignare, quæ ipsi homines Imperatori, & Imperio facere debent, seu quod illis bonum videbitur, & conuenientius apparebit. Feudum verò quod vnicuique assignatum fuerit, liberè & absolutè possidere debent de hærede, tam in masculo, quàm in fœmina; & plenam habeant potestatem ad faciendum illud quicquid fuerit voluntatis: saluo tamen iure & seruitio Imperatoris & Imperij. Imperator verò reliqua seruitia facere debet, quæ fuerint facienda, præter ea, quæ ipsi facient, qui feuda, & honorificentias possidebunt secundum ordinem sibi iniunctum. Statutum est etiam, quod nemo hominum alicuius generis, qui communem guerram nobiscum, & successoribus nostris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio donec guerra pacificata fuerit. Teneatur & vtraque pars ad dandam operam bona fide, vt hoc à Domino Papa valeat impetrari, vt si aliquis contra hanc institutionem ire tentauerit, sit excommunicationis vinculo innodatus. Insuper Imperator iurare debet, quod firmas, & stabilitas partitiones, & dationes quæ factæ fuerint, irreuocabiliter habebit secundum ordinationem superius dictam. Si verò aliquid in illis omnibus erit addendum, vel minuendum, in potestate, & discretione vestra, & vestrorum sex Consiliatorum consistat. Sciendum est etiam, quod vos, præfate Domine Dux, nec debetis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, ad aliqua seruitia facienda iuramentum præstare, propter aliquod datum, vel feudum, siue honorificentias, quæ vobis debeant assignari: tantùm illi, vel ille, qui, vel quos loco vestro statueritis, super ijs, quæ vobis fuerint assignata, debeant iuramenta præstare ad omne seruitium Imperatori, & Imperio faciendum, iuxta ordinem superius declaratum. Anno Domini millesimo ducentesimo quarto, mense Martij, indictione septima.] Constantinopoli ergo capta, cùm Thomas Maurocenus Patriarcha Constantinopol. electus, & confirmatus esset ab Innocentio III. Venetias est reuersus, vt inde Constantinopolin nauigaret, & interim cum Venetis pactionem fecit, vt videlicet neminem institueret in Canonicum Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, nisi natione Venetum, vel qui continuò per decennium Venetijs habitasset: quam constitutionem Innocentius III. improbauit in præsenti epistola missa prædictis Legatis, & ex litteris directis ad Patriarcham ipsum CP. quas ex gestis Innocentij III. à Bosqueto relatis vbi suprà, *fol.* 104. refero.

Littera Papæ ad Patriarcham, cassans illicitas pactiones.

AD hoc Deus Apostolicæ Sedis Antistitem, qui plenitudinem habet Ecclesiasticæ potestatis, super gentes & regna constituit, vt iuxta verbum propheticum euellat, & destruat, dissipet & disperdat, quæ in agro Dominico suæ culturæ commisso inutilia reperer i & nociua, juxta quod alibi præcipitur à Domino per Prophetam: *Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes* Nos igitur attendentes iuramentum illud, quasi prorsus illicitum, non esse seruandum, quod à te Venetijs constituto fuit à Venetis violenter extortum, sicut tua nobis insinuatio patefecit, vt videlicet neminem sis facturus Canonicum in Ecclesia sanctæ Sophiæ, nisi Venetum natione, vel qui continuè per decennium Venetijs habitasset: quodque bona fide modis omnibus quibus poteris, laborabis, vt semper in Ecclesia sanctæ Sophiæ sit Venetus Patriarcha, saluo in omnibus Apostolicæ Sedis iure, auctoritate, reuerentia, & honore; licèt hæc conditio sit à te adiecta, & non sit in scriptis redacta. Præsentium tibi auctoritate mandamus. & in virtute Spiritus sancti præcipimus, quatenus iuramentum illud nequaquam obserues, cùm Sanctuarium Dei non sit hæreditario iure ab aliquibus possidendum, sed in omni gente, qui facit iustitiam, acceptus est Deo: præcauens diligenter ne posthac Apostolicæ Sedis præceptum in præmissis articulis violes, iterumque delinquas; quoniam si de cætero solos Venetos in Ecclesia Sanctæ Sophiæ Canonicos institueris, & ad hoc impenderis operam qualemcunque, vt sempet in eadem Ecclesia sit de Venetijs Patriarcha, In ipsa non ponendo Canonicum, nisi iuret, quod nunquam alium, nisi de Venetijs eliget, aut recipiet Patriarcham, nulla deinceps ratione super poteris excusari. Sed nec illud obserues, quod absque iuramento diceris promisisse, vt neminem Archiepiscopum præter Venetum in tota facies Romania. Ne verò prætextu iuratoriæ cautionis, aut cuiuscunque promissionis obtentu talia de cætero præsumantur, aut si præsumpta sunt, obseruentur. Nos obligationes huiusmodi auctoritate Apostolica irritamus, sub interpositione anathematis prohibentes, ne quis eas obseruare præsumat; tibique præcipimus, vt id Canonicis sanctæ Sophiæ non solùm institutis, sed etiam instituendis cautè denuncies, quatenus hoc nefas valeant euitare. Licèt autem pluris debueris Deum timere quam homines, ne iurares aliquid propter homines contra Deum; si tamen in illo iuramento per vim & metum extorto præscriptam adhibuisti cautelam, aut iuraueris saluo in omnibus Apostolicæ Sedis iure, aut reuerentia & honore: nos tibi delictum tuum humiliter confitenti ex speciali gratia indulgemus, vt huiusmodi iuramentum nullum possit tibi præiudicium generare, dummodo præceptum, quod salubriter tibi fecimus ad saluandum ius, auctoritatem, & honorem Apostolicæ Sedis, contra cuius statuta, ea quæ sunt iurata, redundant, fideliter exequaris. Cæterùm etsi præscripta nobis à tuis nuntijs secretò fuerint intimata, noueris tamen pro certo, quod quædam eorum certa relatione prius fuerant nostris auribus patefacta.

C A P V T VI.

Idem a *Helien. Episcopo, & Archidiac.* b *Norantomiæ, & Magistro H. de Gerst.*

CVm venissent ad Apostolicam Sedem dilectus filius Magister Honorius Archidiaconus c Richemundiæ, & Magister Columbus Subdiaconus noster, I. de Eboraco & R. Auelnel, procuratores ven. f. n. Eboracen. Archiepiscopi, eos in consistorio nostro duximus audiendos. Fuit autem ex parte Archiepiscopi memorati propositum, quod institutio personarum, & custodia Ecclesiarum vacantium, ad eum in diœcesi sua spectat, tam de iure communi, quàm consuetudine generali. Verùm quidam prædecessores ipsius quibusdam Archidiacon. Richemundiæ, tam institutionem, quàm custodiam personaliter commiserunt, eas sibi aliorum tempore retinentes & liberè, sicut spectabat ad eos, vtentes eisdem, ita quod Archiepiscopus, qui Eboracensi Ecclesiæ modò præest. Vu. de Chimili, quondam Archidiac. Richemundiæ, illas ad preces inclytæ recordationis R. d Regis Anglorum, de gratia speciali concessit, & eo in Episcopum pòst electo, sibi retinuit tanquam suas. *Et infra*: Ad hæc Archidiaconus ipse respondit, quod cùm inclytæ recordationis primus e H. Rex Angliæ apud Karleolum Sedem Episcopalem vellet de nouo creari, quia ex hoc Archid. Richemundiæ lædebatur, Rex ipse à bonæ memoriæ T. Archiep. Eborac. humiliter postulauit, vt in recompensationem cuiusdam partis, quæ subtrahebatur Archidiaconatui memorato, prædictas concederet dignitates: Archiepiscopus autem annuit precibus postulantis, & tam institutiones, quàm custodias non personaliter Archidiac. qui tunc erat, sed perpetuò, de consensu Eboracen. Capituli, Archidiaconatui reali, & liberali concessione donauit. Cùm autem Archidiaconatus ipse in continua possessione, tam istarum, quàm aliarum etiam libertatum multorum Archiepiscoporum, Regum, & Archidiaconorum temporibus extitisset, & sæpedictus Archiepiscopus sine contradictione qualibet concessisset ipsum cum omnibus libertatibus suis eidem, post concessionem asseruit, quod ipsum concesserat institutionibus & custodijs vacantium Ecclesiarum exceptis. Ipse verò timens, ne si negaret expressè, cùm nondum Archid. esset possessionem adeptus, vel impediretur penitus factum eius, vel diutiùs differretur, respondit quod non solùm de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret, quod Archiepiscopo complaceret. *Et infra*: Super hoc pars replicauit aduersa, quod si renunciatio, vel abiuratio Archidiaconatui non noceret, super hoc tamen esset Archidiac. repetendi facultas adempta. Sed Archidiaconus libertates illas se non repetere respondebat, cùm eis liberè, sicut priùs, quando iter arripuit veniendi ad Sed. Apostolicam, vteretur, & earum possessione gauderet. Sed contra hoc iterum replicabatur, quod idem Archidiaconus in quadam Ecclesia sui Archidiaconatus non per Archiepiscopum postulasset institui, si talis institutio pertinebat ad ipsum, & ipse tunc ipsarum libertatum possessione gauderet. Ad quod Archidiaconus ipse respondit, quod per Archiepiscopum non institui, sed confirmari potiùs postulauit, licèt quod seipsum institueret, incongruum videretur. Nos igitur auditis quæ fuerunt hinc inde proposita, & pleniùs intellectis, f interloquuti fuimus, Archidiac. esse in plena libertatum eius Archidiaconatus g possessione tuendum, donec probatum legitimè fuerit ex aduerso, libertates ipsas Archidiac. ab Episcopis personaliter fuisse concessas, cùm in hoc casu, tam antè, quàm post, & in ipsa etiam concessione Archiepiscopus eas retinere sic potuerit licitè, tanquam suas; vel donec legitimè probatum fuerit, easdem libertates Archidiac. abiurasse: sed in hoc casu, si concessio fuit illa realis, Archiepiscopo nihil iuris, vel vtilitatis accedat, quia nos vel ad petitionem Eboracen. Ecclesiæ, vel per nos ipsos super hoc Archidiaconatui consulemus. Si ergo alterutrum ipsorum fuerit legitimè comprobatum, Archid. super libertatibus ipsis; si neutrum, Archiepiscopo silentium imponatur.

N O T Æ.

1 a HElien.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.3.* ex qua restituo inscriptionem, & litteram huius textus. De Heliēsi Ecclesia egi *in c. pastoralis, de rescript.* Etiam textus hic reperitur apud Houeden. in vita Ioann. Regis Angl. & casum refert Altesserra *in præsenti.*

b *Norantomæ*] In sexta collectione legitur *Noruicensi*; sed malè: Norantomum enim est ciuitas Angliæ sub Comite Norantomensi, cuius meminit Vergilius *in histor. Angliæ, fol. 3. 35. 226. & 278.*

c *Richemundiæ.*] De quo Archidiaconatu egi *in c. dilecti, de supplenda neglig.*

d *R. Regis.*] Richardi videlicet, qui appellatus fuit *Cor Leonis.*

e *Primus H.*] Henricus videlicet, qui anno 1135. curauit, vt noua Sedes Episcopalis Carleoli poneretur, in qua Arnulphus primus Episcopus creatus sedit; vt refert Vergilius *l. 11. histor. Angliæ, fol. 192.*

2 f *Interloquuti.*] Iudicio *de interim*, videlicet; vt voluit Couar. *practic. c. 17.* Commentarium huius textus dedi *in c. vt nostrum, de offic. Archid.*

g *Possessione tuendum.*] Nam adeò potens est possessio, maximè vbi per annos aliquot cōtinuata reperitur, vt quis debeat in ea manuteneri ex titulo apparenti, licèt nou cōcludenti, quousque in iudicio proprietatis vincatur, *c. cùm personæ, §. penult.* vbi Ioannes Andreas *nu. 6.* Germinianus *n. 4.* Francus *de priuil. l. 6. n. 2.* notauit Abbas in præsenti, *nu. 8.* quem sequuntur Marescotus *l. 1. var. c. 11. n. 36.* Garcia *de nobilit. gloss. 8. n. 4.* Solorzan. *de iure Indiar. tom. 2. l. 2. c. 28. n. 47.* Ex hoc etiam textu apertè probatur, possessionem antecessoris prodesse interdictis retinendæ, quod procedit, quando possessio est respectu rei, seu intuitu præbendæ, quia tunc non possidet beneficiatus, sed Ecclesia ipsa. Posthius *de manut. obseru. 37. & obseru. 55. ex n. 90.* Barbosa *n. 2. voto 42. à principio*. Contrarium procedit, si beneficiarius non sit vsus illo iure, aut prærogatiua intuitu beneficij, sed ex fauore personali, & indepenpenter à præbenda; tunc enim successor iuuatur eius possessione. Menochius *de retin. remed. 3. n. 57.* Posthius *d. obseru. 55. n. 89.* quod etiā ex præsenti textu deducitur: vnde infertur successorem in possessione Ecclesiastica non esse manutenendum ex possessione antecessoris, qui in eum transtulit pensionem auctoritate Apostolica; quia possessio illa residebat personaliter penes antecessorem, & sic non transit in successorem, Garcia *de benef. 1. p. c. 5. n. 470.* Posthius *d. obseru. 55. n. 155.* regulariter enim in translatione possessionis vetus extinguitur, & non creatur. Gratian. *discept. c. 113. nu. 77.* è contrario si pensionarius est in possessione exigendi, quamuis decedat possessor beneficij grauati, continuatur possessio, & per consequens manutentio contra quemcunque successorem in beneficio, quia pensio ipsa afficit beneficium grauatum, tanquam onus reale, independenter ab actuali possessore. Garcia *dict. cap. 5. num. 33.* Posthius *obseru. 18. ex num. 34. & obseru. 56. ex num. 11.* Barbosa *in praxi exigendi pens. qu. 2. p. 1. ex num. 44.*

C A-

CAPVT VII.

Idem *Episcopo a Trecensi, & Archid. Parisiensi.*

CVm ad nostram. *Et infra:* Illud autem nolumus vos ignorare, quod postquam M. fuit Abbas effectus, b custodiam de iure non potuit obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipsum pertineat donatio tam custodiæ, quàm aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in Ecclesia Patranen. custodiam ipsam recipere non potuit à seipso, cùm inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis: sed nec ab alio, cùm ius conferendi alius non haberet.

NOTÆ.

1 a TRecensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* licèt pro *Parisiensi*, legatur *Paradisensi*; sed vbique malè, cùm legendum sit *Peronensi*, vt notauit Cuiacius in præsenti. Peronensis ciuitas est in Picardia, in cuius templo sepultum esse Carolum Simplicem Regem Françorum, refert Papirius Masson, *in descript. Galliæ per flum. fol. 317.*

b *Custod.*] *De his custodijs egi in c. 4. de offic. ordin.*

COMMENTARIVM.

2 EX hoc textu deducitur, cum ad quem spectat collatio beneficiorum, non posse seipsum instituere; quod etiam probatur *ex c. 3. de excess. Prælat. c. per nostras, de iurepatron.* illustrant vltra congestos hic à Barbosa, plures laudati à Basilio *l. 8. de matrim. c. 4. n. 9.* Petrus Gregorius *l. 1. partit. tit. 28. c. 17.* Gibalinus *de clausura, disquis. 1. c. 5. §. 5. consect. 6.* Roustelius *l. 2. histor. Pontific. iurisd. c. 2. n. 12.* Arellano *l. 1. ant. lnom. 5.* Ratio tamen ab Innocentio adducta illis verbis, *cùm inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis*, in alijs actibus humanis generaliter vera non est: nam in actibus iurisdictionis voluntariæ, & similibus non repugnat eundem plurium personam sustinere, vt in casu legis *si consul 3. ff. de adopt.* ibi: *Si Consul, vel Præses filiusfamilias sit, posse eum apud semetipsum vel emancipari, vel in adoptionem dari, constat.* Ex *l. vnic. ff. de offic. Consul. c. quod sicut, §. super eo, de elect. c. à collatione, de appellat.* vnde dispensare potest Prælatus in legibus à se positis, & in votis ac iuramentis proprijs, sicut cum subditis, Sanch. *l. 8. de matr. disp. 3.* & *l. 4. summæ c. 37. n. 2.* Suar. *de legib. l. 6. c. 12.* Salas *eod. tr. disp. 20. sect. 12.* Basilius *de matr. d. n. 9.* licèt quoad actus forenses, & iurisdictionis contentiosæ regulariter vera sit prædicta ratio, vt ait Vlpianus *in l. ille à quo 13. §. tempestiuum, ff. ad Trebel.* ibi: *Ipse se cogere non poterit*: ex ratione adducta à Paulo *in l. si plures 9. ff. de pactis*, ibi: *Nam difficilè est, vt vnus homo duorum vicem sustineat.* Ratio adducta ab Innocentio procedit in præsenti casu institutionis, quoad beneficia, vel dignitates, ex speciali iuris dispositione, videlicet ad euitandam ambitionem; qua ratione nemo in alienationibus, vbi proprium commodum versatur, & per consequens fraus dari potest, sibi auctor fieri valet, *l. 1. ff. de auct. tut.* vbi plura Gothofredus: Clem. 2. *de rebus Eccles.* quam rationem ambitionis expressit Pontifex *in d. c. per nostras*, ibi: *Quia nullus ingerere se debet ecclesiasticæ prælationis officijs.* Quare iuxta hanc iuris dispositionem dixit Innocentius in præsenti, inter dantem, & accipientem debere dari distinctionem personarum, in eo videlicet casu, de quo agebatur, cùm in alijs actibus, vbi non datur hæc specialis ratio, non desideretur eadem distinctio personarum. An verò possit quis electioni de se factæ consentire, exposui *in c. cùm in iure, de electione.*

TITVLVS VIII.

De concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

CAPVT I.

a Gelasius Papa *ad Romanos.*

QVi in viuorum sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt successores viuis sacerdotibus adhiberi.

NOTÆ.

1 a GElasius.] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & in eadem collectione, *sub tit. de ætat. & qualit. c. 2.* tribuitur textus hic Pelagio, sed malè; verus enim eius auctor est Gelasius I. *in epist. 6. ad Episcopos Dardaniæ*, vt refert Anselmus *l. 12. qu. 96.* & ex eo Anton. August. *in epit. l. 4. tit. 24. c. 6.* vbi ita textum hunc compilauit: *Episcopi ab Acacio constituti, hoc ipso secundum canones fuerant ab Ecclesiastica communione pellendi, quòd se passi sunt successores viuis sacerdotibus adhiberi.* In quibus verbis nonnulla notanda sunt hucusque à repetentibus in præsenti omissa. Primò auctorem huius textus esse Sanctum Gelasium I. natione Afrum, qui Ecclesiam rexit ex anno 492. vsque ad annum 496. de quo plura retulit Carolus à Sancto Paulo in Biblioth. Pontif. *littera G. nu. 1.* Secundò in præsenti textu Gelasium improbasse ordinationes Episcoporum factas ab Acacio, qui à Sede Apostolica damnatus fuerat, vt refert Baronius anno 493. Vnde non rectè repetentes hic Gelasium generaliter acceperunt de quibuscunque sacerdotibus in locum viuorum constitutis, eorumque beneficia possidentibus; tantùm enim Gelasius agit de Episcopis ab Acacio constitutis, qui non solùm excommunicati erant, quia Acacio damnato communicauerunt, verùm & quia passi fuerant in locum viuorum constitui, contra sacros Ecclesiæ canones, qui sub grauissimis pœnis prohibuerunt, ne viuente Episcopo alius in eius locum constitueretur: in quibus illud notandum est, dum de Episcopis agitur, eos appellari sacerdotes, vt in præsenti etiam fecit Gelasius; ita enim cautum legimus in Synodo 8. sub Hadriano, *act. 5.* ibi: *Ne temerè à mundana potestiate eijciatur legitimus Pontifex, & pro eo subrogetur alteri iniquè, & illegaliter.* Concil. Meldense *can. 47.* *Nemo viuente Episcopo Ecclesiam illius, aut res ad eam pertinentes inuadere, aut dominari præsumat.* Innocentius *epist. ad Clerum CP. In locum viuentium Episcoporum alij subrogantur, &c. Nunquam sanè Patres nostros talia ausos fuisse, sed potiùs vetuisse cognouimus, ne cui in locum viuentis per consecrationem alium substituendi sit potestas.* Ex *c. audiuimus 3. q. 2. c. nulli, in princip. c. si quis alio 43. 7. qu. 1.* refert Ant. August. *d. l. 4. tit. 24.* Vnde præsens textus, & proximè relati tantùm de Episcopis exaudiendi sunt, non verò de alijs inferioribus Prælatis in locum viuorum constitutis. Quare autem depositionis pœna imponitur subrogato in locum Episcopi viuentis, non verò substituto in locum beneficiarij viui, exponit Petrus Gregor. *l. 4. partit. tit. 7. c. 3.* quia videlicet inter Prælatum & Ecclesiam contrahitur matrimonium spirituale, non verò inter beneficiarium, & parochiam. Vnde adulterium spirituale videtur committi in subrogatione Episcopi in locum viuentis, & ita grauiori pœna illud puniendum erat, *c. sicut vir. 11. cap. sicut alterius 39. 7. q. 1.*

CA-

C A P V T II.

Ex Concilio a *Lateranensi.*

NVlla b Ecclesiastica c ministeria, seu etiam beneficia, vel d Ecclesiæ alicui tribuantur, seu permittantur, antequam e vacent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum, & beneficium se crediderit successurum. Cùm enim ipsis etiam Gentilium f legibus inueniatur inhibitum, turpe est, & diuini plenum animaduersione iudicij, vt locum in Ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsi etiam Gentiles homines condemnare g curauerunt. Cùm verò præbendas Ecclesiasticas, seu quælibet officia in aliqua Ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modò vacant, non h diu maneant in suspensione, sed infra sex i menses personis, quæ dignè ministrare valeant, conferantur. Si autem Episcopus, vbi ad j eum spectat, conferre distulerit, per Capitulum ordinetur. Quod si ad Capitulum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, Episcopus secundùm Deum hoc, & cum religiosorum virorum k consilio exequatur; aut si omnes fortè neglexerint, l Metropolitanus de ipsis secundùm Deum, absque illorum contradictione disponet. Et quæ honestatis decorem deformant, & canonum probantur sanctionibus obuiare, penitus sunt euellenda, & falce Apostolici moderaminis resecanda. Vnde quia Ecclesiæ viuentibus personis alij conferri non debent, consult.t.t. respondemus, vt si quas concessiones Ecclesiarum tui Episcopatus viuentibus personis factas esse constiterit, & super hoc ventum fuerit ad iudicium, eas auctoritate nostra in irritum reuoces, & friuolas, & vanas esse decernas.

N O T Æ.

1 a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.2.* & reperitur textus hic in ipso Concil. Lateran. celebrato sub Alexandro III. *c.8.* de quo Concilio nonnulla notaui *in c.nulli 27.de rescriptis.*

b *Ministeria.*] Licèt ministeria nonnunquam accipiantur pro rebus non spiritualibus, seu prosanis, *cap.2. 12.q.2.* Concilium Aruernense *can.7.* ibi: *Ne ad nuptiarum ornatum ministeria diuina præstentur, ne dum improborum contactu, pompaque sæcularis luxuriæ polluuntur, ad officium sacri ministerij videantur indigna.* Extat apud Gratianum *in c.nuptiarum 42.de consecr. dist.1.* quomodo & ministeriorum appellatio exaudienda de vasis, pallis, ornamentisque sacris, *in c.non licet, 32.dist.* Concilium Brachar. 3. *can.* 2. Tolet. 17. *can.5.* in Pontificali Damasi *in Sexto I. & Vrbano I.* vt etiam in iure ciuili ministeria pro rebus, seruisque ponuntur *in l.si seruus 27 §.si fornicarius.ff. ad leg. Aquil. l. obligatione 6.de pignor. l.quæsitum 12.§.idem Celsus 31.ff.de fundo instructo:* apud Sextum Aurel. Victor *in epist. de vita & moribus Imp.* vbi de Theodosio, qui lege probibuit ministeria lasciua, psaltriasque comessationibus adhiberi: Tamen in præsenti ministeria accipiuntur pro officijs, aut dignitatibus, quo in sensu accipiuntur ministeria *in l. 1.ff.ad leg.Iul.repetund. l.2.ff.de offic.Proconsul. l.6.§. illicitas, ff.de offic.Præsidis, l.2.ff.de seruis fugitiuis, l.3.§ qui pecuniam, ff.de suspect.tut. c.multi 1.q.1.c.cùm in cunctis. §.inferiora, de elect. c.Ioannes, de cleric.coniug. c.cùm singula.§.prohibemus, de præbend.in 6.Clement.1.de suppl.negl.*

2 c *Ecclesiastica.*] Vnde officia sæcularia nondum vacantia, à Principe concedi, & promitti posse, docuerunt Alciatus *in l.vlt.n.45.* & ibi Decius *n.30.C.de pact.* Barbosa *in remiss.ad ordin.Lusit.l.1.tit.98.* Fontan. *dec.22.& 23.* licèt ex ratione in præsenti adducta protrahant præsentem prohibitionem plures, quos refert, & sequitur Solorzanus *tom.2. de iur.Indiarum l.2.c.6.n.3.* & *l.3.polit.c.7.*

3 d *Ecclesiæ.*] Id est, parochiæ, seu beneficia parochialia, quo modo Ecclesia accipitur in Concilio Metensi *can.11.* ibi: *Vnusquisque presbyter vnam solummodo habeat Ecclesiam.* Nannet. apud Burchardum *l.2.Decreti, c.26.* ibi: *Vt si quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus apud seniorem sæcularem, nulla precatione, vel xenio Ecclesiam illam obtineat.* Ex *c.Sanctorum, 70.dist.*

4 e *Antequam vacent.*] Beneficia non vacantia dicuntur illa, quorum possessor certus extat & viuit; vacantia verò, quæ possessore carent, exemplo mulieris, quam vacantem consultus appellat, quæ marito caret, *l.qui cætu, §.qui vacantem, ff.ad leg.Iul.de vi:* veluti quando possessor decessit, vel ab hostibus captus est, *c.1.ne Sede vacante, c.susceptum, de rescript.in 6.c.quamuis 38.de præbend. eod.l.* aut religionem professus est, *c.4.de regul.l.6.* aut sua spontè beneficio cessit, *cap.fin.de renunc.* aut vitio suo illud amisit, veluti per assequutionem alterius beneficij incompatibilis, *c.referente 7.c.præterea, c.de multa 28. de præbend.* aut si matrimonium contraxit, *c.1.& 3.de cleric.coniug.* aut si intra annũ ad sacerdotium non est promotus, qui beneficiũ parochiale obtinuit, *c.licèt canon. c.statutum 22. c.cùm ex eo 34.* cum sequenti, *de elect.l.6.* quos & alios vacationis modos prosequuntur latè P.Greg. *de benef.c.38.* Garcia & alij, quos laudãt Valẽsis *de benef.l.2.tit.23.& 24.* Dartis *de benef.sect.vlt.* 5

f *Legibus Gentilium.*] *L.qui superstitis 44.l.neminem.ff.de acquir.heredit. l.1.ff.pro herede, l.2.§.interdum.ff.de vulgar. l.licèt, C.de pact. l.ex eo. C.de inutilib. l.stipulatio 61.ff.de verb.oblig.* vbi apertè cauetur, pactum de hæreditate viuentis nõ valere, quod & latè illustraui *in c.accepimus. de pact.*

g *Gentiles condemnare curarunt.*] Quibus verbis innuitur, aliquando exemplo, & legibus Gentilium vtendum esse, quando ijs coadiuuantur potius, quàm impugnãtur sacri canones, vt *in c.vrgentis, de hæret. c.ex antiquis, 54.dist. c.si sæculi 12.q.2.c.nemo 32.q.4.c.ista 33.q.2.c.2.de noui oper. nunc.* & in præsenti casu nec inter ipsos Gentiles licuit in cuiusque viui Pontificatu alium constituere: quare Iulius Cæsar recusauit Pontificatum Lepidi, eo viuente sibi à populo oblatum, Diocasius *lib.49.* 6

h *Non diu.*] Verbum *diu*, aliquando biennium significat, *l.cùm domini 56.ff.locati:* decennium *in l.6.§.3.ff.qui & à quibus:* quinquennium *in l.3.§.2.ff.de re milit.* modò quadraginta annos, *l.2.de præscript.30* modò breuius tempus, *l.1.ff.de iure deliber.* & ex sententia Ciceronis de senectute diuturnum significat longum quoddam tempus, non certum, aut diffinitum, sed pro rei conditione, cui iungitur modò longius, modò breuius: notarunt Donellus *l.1.comment.c.10.* vbi Osualdus *littera F.* Cuiacius *l.18.obseru.c.28.* Duarenus *de legibus, c.12.* Faber *in rational.ad legem de quibus, ff.de legibus.* 7

i *Sex menses.*] Iulius Lauorus *variar.lucubr.tit.de elect. cap.18.* existimat menses hos esse computandos secundùm ordinem Kalendarij, non autem per quatuor hebdomadas, nec per triginta dies, vt *in authent.iubemus, C.de iudic.* nec vt *in l.vbi lex, ff.de reg.iur.* vbi dies vnus & sexaginta faciunt duos menses: nec ex vno & triginta, vt *in l.fin.§.1.ff. de temp.appel.* sed ita putat mensem computandum esse, vt si prima die Ianuarij decedat Prælatus, prima die Februarij finiatur primus mensis; & sic deinceps sex menses computantur. Nec obstat textus *in cap.obeuntibus, 63 dist.c.ne pro defectu, de elect.* vbi etiam tres mensium tempus tantùm ad eligendum conceditur: Ergo non sex, vt in præsenti docetur. Nam discrimen adhibendum est inter dignitates maiores, in quibus vacatio diuturna periculosior est, & inter inferiora beneficia; nam ad maiores dignitates, de quibus *in d.c.obeuntibus, c.ne pro defectu,* tres tantùm menses ad eligendum competunt; ad minora beneficia verò, de quibus in præsenti, sex menses conceduntur. Nec huic distinctioni obstat textus *in cap.cùm nostris, hoc tit.* vbi cùm agatur de Præpositura, supponitur sex menses concedi ad eius prouisionem. Quia vt notauit Cironius *in c.2.de elect. in 5.compil.* Præpositura illa non habetur pro prima Ecclesiæ dignitate; vnde ad eius electionem, vt in alijs inferioribus beneficijs, sex menses conceduntur. Sunt etiam aliæ breuiores deuolutiones in iure nostro, vt *in c.si pluribus, de elect.in 6.c.fin.de consuet.eod.l.* de quibus agit P. Gregorius *in cap.8.de constit.* 8

j *Vbi ad eam spectat.*] Sunt enim quædam beneficia, 8
quorum collatio ad Episcopum solùm pertinet, alia ad Capitulum tantùm, alia denique, quæ simul, & coniunctim spectant

ſpectant ad Epiſcopum, & Capitulum, vt tradunt Petrus Gregorius *lib. 7. ſyntagm. c. 9.* Garcia *de benef. 5. p. c. 3. nu. 28.* Zerola *in praxi, verbo Beneficia.* Vnde in præſenti primò deciditur caſus, in quo collatio tantùm ſpectat ad Epiſcopum; & docetur illo non eligente, ad Capitulum deuolui collationem. Garcia *de benef. p. 10 cap. 3. num. 33.* Duarenus *de ſacris Eccleſ. lib. 5. cap. 5.* Duobus tamen in caſibus deuolutio non fit ad Capitulum. Primus eſt quando collatio ſpectat ad Epiſcopum iure ſpeciali, tunc enim deuolutio fit ad ſuperiorem: Abbas in præſenti, *num. 8* Rebuffus *in praxi, tit. de deolut. num. 21.* Germonius *de indultis, §. volumus n. 56.* Secundus eſt, quando Epiſcopus immediatè paret Romano Pontifici, tunc enim deuolutio ad ipſum tantùm fit: Rebuffus ſuprà *n. 36.* Garcia *d. cap. 3. nu. 3* Cùm verò ad Capitulum tantùm collatio ſpectat, eo negligente, ad Epiſcopum collatio deuoluitur. Et quamuis Epiſcopus tanquam Canonicus ſimul cum Capitulo negligens fuerit, nihilominus niſi id malitiosè fecerit, iure deuolutionis vti poterit, *cap. poſtulaſti, §. niſi fortè, hoc tit. l. 9. tit. 16 p. 1.* Si verò collatio ad Epiſcopum, & Capitulũ ſimul ſpectet, illis negligentibus ad Metropolitanum collatio deuoluitur, *dicto cap. poſtulaſti.*

8 k *Conſilio.*] Quod conuenientiam Pontifex appellauit, *in cap. obeuntibus, 63. diſt.* & eleganter, vt probat Iuretus *in not. ad epiſt. 220. Iuonis;* olim enim in electionibus Eccleſiaſticis Epiſcoporum, vel inferiorũ Prælatorum, immò & ipſius Romani Pontificis, collaudatio deſiderabatur Religioſorum, *c. in nomine, 24. diſt. d. c. obeuntibus, d. c. ne pro defectu, de elect.* vt conſilium pręſtarent, quod poſteà abrogatum fuit adeò, vt nec Abbas admitteretur, niſi ratione priuilegij, *cap. Cumana, de elect.* aut conſuetudinis, *cap. cùm dilectus, de conſuet.* docuit Barboſa *de poteſt. Epiſcop. tit. 1. c. 3. num. 13.*

9 l *Metropolitanus.*] Et ſi ipſe negligens fuerit, ad Primatem, vel Pontificem collatio deuoluitur, *cap. cùm acceſſiſſent, de conſtit. cap. cùm noſtris, cap. poſtulaſti, hoc tit. cap. fin. de ſupplend. neglig.*

COMMENTARIVM.

10 *Concluſio traditur, & probatur.* TExtus hic duas continet partes: in prima prohibetur, ne beneficia promittãtur antequam vacent: in ſecũda agitur de iure conferendi beneficia vacantia propter negligentiam eius, cui illud ius proximè competit: hanc expoſui *in c. 3. & 4. de ſupplend. neglig.* ex prima autem ſequens deducitur aſſertio, *Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent* Probant eam textus *in c. audiuimus 3. q. 2. c. non furem, cum alijs, 7. q. 1. c. ſi quis Papa, 78. diſt. cap. deliberatione. §. prohibemus, de offic. deleg. in 6. c. 2. hoc tit. c. illud, de iurepatron. c. venerabilis, §. finali, de præbend. c. bonæ 36 de elect. cap. conſultationibus, de donat.* Iulius I. *epiſt. 2* Damaſus *epiſt. 1. ad Paulinũ,* Concilium Friſingenſe anno 1440. *can. 8.* *Ne per receptionem Canonicorũ præbendis non vacantibus alienæ mortis votum turpiter ingeratur, ſtatuimus vt de cætero nullus recipiatur in Canonicum Eccleſiæ noſtræ Cathedralis, niſi vacauerit præbenda.* Colonienſe anno 1536. *can 5.* *Cùm olim conciliari inſtitutione vetitum ſit, ne vlla Eccleſiaſtica miniſteria, ſeu beneficia promittantur priùs quàm vacent,* &c. Innocentius III. *l. 1. epiſt apud Sirletum, fol. 84.* vbi Abbati S. Dionyſij ſcribit. Alia iuris teſtimonia congerunt Antonius Auguſt. *in epit. l. 4 tit. 24. & l. 15 tit. 10.* Creſpetius *in ſumma, verbo Beneficia.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa, Garaña, Corraſ. *de ſacerd. p. 1. c. 7.* Quintanadueñas *lib. 1. Eccleſ. c. 8.* Petrus Gregorius *l. 17. ſyntag. c. 12. & l. 1. partit. tit. 28. c. 3.* Vighellius *in methodo iuris can fol. 290. & 291.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. c. 33* Coruinus *l. 2. aphoriſm. tit. 29.* Fragoſo *p. 2. de regim. diſp. 20. §. 3.* Barboſa *lib. 3. iuris Eccleſ. c. 13. n. 119.* Acuña *in cap nullus, 79. diſt.* Valenſis *lib. 1. de benef. tit 22.* Dartis *de benef. ſect. 5. c. 1.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2 c. 6. num. 2.*

11 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione Si beneficia nondum vacantia conferri aut promitti non poſſent, ſequeretur quod Epiſcopi non poſſent beneficia viuis eorum poſſeſſoribus vniri alteri Eccleſiæ, Collegio, aut Capitulo: ſed ſic eſt, quod poſſunt ſimiles vniones facere, *cap. conſultationibus, de donat. cap. cùm veniſſent,* & ibi Gloſſa verbo *Retinebat, de reſtitut. ſpol. Clement. vnic. de rebus Eccleſ.* Igitur quia beneficia nondum vacantia conferri poſſunt. Augetur primo hæc difficultas ex eo, quia æqualis ratio militat ſi beneficium viuentis conferatur, ac ſi beneficium promittatur cùm facultas ſe obtulerit; ſiquidem qui gratiam hanc aſſequitur, facilè in votum captandæ mortis alienæ incidet: ſed beneficium promitti poteſt cùm facultas ſe obtulerit, *cap. accedens, hoc tit* igitur quia beneficium nondum vacans promitti poteſt. Augetur ſecundò hæc difficultas, nam ſi beneficium nondum vacans promitti non poſſit expreſsè, nec etiam tacitè, cùm eo caſu etiam detur occaſio captandæ mortis alienæ: ſed tacitè nondum beneficium vacans promittitur cùm quis recipitur in Canonicum abſque præbenda: nam præcisè præbenda proximè vacatura illi debetur, *cap. cùm M. de conſtitut. cap. relatum, cap. dilectus, de præbend. cap. ſi poſtquam 13. eod tit. in 6.* & certò ſcit Canonicus ita receptus prębendam proximè vacaturam illi deberi, vnde facilè habebit votum captandæ mortis alienæ: & nihilominus talis receptio in Canonicum ſine præbenda ſub ſpe futuræ vacationis licita eſt: ergo quia beneficium nondum vacans promitti poteſt. Fulcitur tertiò hæc difficultas *ex cap. propoſuit 4. cap. conſtitutus 11. hoc titulo, cap. ex parte 12. de offic. deleg. cap. 2. de præbend. in 6.* in quibus diſertè docetur, validè, & licitè poſſe beneficia vacatura promitti. Igitur non rectè in præſenti ſtatuitur beneficia nondum vacantia promitti non poſſe.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens Concilij Lateran. conſtitutio, cuius illa ratio in præſenti commendatur, quia beneficij nondum vacantis collatio, ſeu promiſſio inducit votum captandæ mortis alienæ, *c. 2. c non captãdæ 3. hoc tit. in 6* quare & iure ciuili pacta futuræ ſucceſſionis, tanquam nefariæ ſpei improbantur, *l. vlt. C. de pactis, l. de fideicommiſ. C. de tranſact. lib. 2. §. vlt. ff. de his quib. vt indig. l. quidam 30 §. vlt. de donat.* Vnde etiam tractatus deliberatiuus de futura electione nõ valet antequam beneficium vacet, *cap. bonæ 36. de elect. cap. nullus 79. diſt.* cui rationi & aliæ adiungi poſſunt; nam ſicut in matrimonio mulier plures viros habere nequit, ita nec Eccleſia plures Prælatos, *cap. ſicut 11. 7. q. 1. cap. cùm non ignores 15. de præbend.* & ſicut non poteſt quis habere eam vxorem, quam viuente eius marito ſuperinduxit, *cap. penult. de eo qui duxit in matrim. quam polluit:* ita nec Eccleſiam, quam viuente eius Prælato obtinuit. Accedit, nam ſicut obligatio realis non conſiſtit in re aliena, *l. 2. l. aliena 20. ff. de pignor. l. 1. ff. de pignorib. l. 1. & per totum C. ſi aliena res:* ita nec beneficium viuentis dari, aut efficaciter promitti poteſt. Ex qua prohibitione prodierunt duæ regulæ Cancellariæ, quarum prior concepta fuit contra impetrantes beneficia viuentium, & eſt in ordine 21. qua cauetur, quod ſi quis impetrauerit reſcriptum, vt ſibi prouideatur de beneficio, tanquam per obitum alicuius tunc viuentis vacante, etiamſi poſtea per obitum vacet, prouiſio virtute talis reſcripti nullius momenti ſit, quam exponunt Mandoſius *ibi,* Petrus Gregorius *de benefic. cap. 32. n. 2* Altera regula eſt 30. in ordine, quæ vocatur de Veroſimili notitia, eaque cauetur, impetrationem beneficij per obitum vacantis irritam eſſe, niſi congruum tempus præceſſerit, intra quod veroſimilis notitia obitus peruenire ad Pontificem potuerit. Rectè ergo in præſenti prohibetur beneficia nondum vacantia conferri, aut promitti: quod & retrò varijs Eccleſiæ legibus cautum fuerat, vt conſtat ex congeſtis ab Antonio Auguſtino *in epitom. lib 4. tit. 24.* quibus etiam qui in locum viuentis ſe inſtitui paſſus erat, priuatione communionis, depoſitione, & alijs pœnis coercebatur, *cap in primis 1. q. 1 cap. audiuimus 3. q. 2 c. non furem 7. q. 1. cap. 1. hoc tit.* Adeoque verum eſt; beneficia nondum vacantia promitti non poſſe, vt nec iuramento talis promiſſio firmari poſſit, vt docent plures, quos refert & ſequitur Sanchez *lib. 7. ſummæ, c. 2. nu. 33.* nec conſuetudine etiam immemoriali contrarium introduci poteſt, vt docent Garcia *de benef. p. 10 c 1. n. 4.* Cabedo *de patronatu, c. 14.* Barboſa *in remiſ. ad ordinat. Luſit. lib. 1. tit. 98.* Solorzanus *d. tom. 2 lib. 2. c. 6. n. 3.* Phebo *deciſ. 2. n. 2.* qui latè explicant praxim huius Regni, iuxta quam Magnus noſter Monarcha conſueuit commendas nondum vacantes promittere, & aſſignare. 12 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt ordinarij collatores non poſſint beneficia nondum vacantia promittere, poſſunt tamen vnire loco Religioſo, vel monaſterio, *d. cap. cùm veniſſent, cap. conſultationibus:* tum ex eo, quia ratio captandę mortis alienæ ceſſat eo caſu; ſiquidē negligitur quod communiter poſſidetur, *l. 2. C. quãdo, & quomodo quarta pars;* & quod collegio datur, nemi- 13 *Diſſoluitur dubitandi ratio.*

ni datur, *c. Episcopus*, *§. qui manumittitur*, 12 *q*. 2. docuit Garcia, *de benef. p.* 10. *c.* 1. *n.* 29. tum etiam quia per vnionem non fit viuenti præiudicium, ficut per impetrationem: & licèt qualisqualis occasio captandæ mortis daretur propter maius bonum, quod ex tali vnione prouenit, contemnenda est. Nec huic solutioni obstat textus, *in c. illud* 8. *de iurepatron.* vbi refertur, laicum contulisse Ecclesiam nondum vacantem loco Religioso; & tamen disertè docetur collationem ideò fuisse irritam, quia Ecclesia nondum vacauerat. Nam respondetur cùm Panormitano *ib. nu* 7. Thom Sanchez, *lib.* 7. *in Decal. cap.* 29 in specie illius textus laicum voluisse conferre Ecclesiam illam nondum vacantem, vt ex tunc valeret in præiudicium Rectoris viuentis; diuersum tamen eueniret, si intenderet sine præiudicio Rectoris ita beneficium conferre, vt à die vacationis monasterium illo frueretur; tunc enim talis collatio cùm Episcopi consensu facta valeret, vt constat *ex dicto cap. consultationibus, de donat. c. si Episcopus* 73. 12. *q.* 2. *cap. penult. de Eccles. ædif.* hodie tamen ex noua Concilij Trid. dispositione *sess.* 24. *de reform. cap.* 18. non potest beneficium vniri monasterio, aut simili loco, nisi auctoritate Romani Pontificis: explicant Moneta, *de commut. cap.* 11. *nu.* 99. Garcia, *ibi*. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt non possint inferiores Prælati expressè promittere beneficia nondum vacantia, tamen possunt Canonicos recipere in fratres, etsi illis per consequens debeatur præbenda proximè vacatura. Ratio est, quia prohibitio præsentis textus tantùm locum obtinet in promissionibus factis ab homine, non verò à lege. Planè promissio, quæ fit recepto in Canonicum, magis censeri debet facta ab homine, quam à lege; in qua specie explicandi sunt textus, *in dicto cap. relatum, cap. cùm super, hoc tit. c. ex diligentia, de iurepatron.* latè probaui *in d. cap. relatum*, vbi exposui textus, *in cap. dilectus* 19. *cap. tuæ* 20. *cap. dilectus* 25 *de præbend.* Nec obstat augmentum deductum *ex d. c. accedens*, *hoc tit.* nam licèt beneficium viuentis promitti non possit, tamen generaliter, & indistinctè beneficium ita promitti potest quamprimum occasio collationis se obtulerit, quia præcisè tunc non expectatur alicuius mors, cum alijs pluribus modis beneficium vacare contingat. Nec tandem obstat textus, *in d. cap. ex parte* 12. *c. proposuisti*, *hoc tit.* in quibus proponitur nobilis exceptio præsentis regulæ; nam licèt inferioribus Prælatis non liceat beneficia vacatura promittere, adeò vt nec Legato id liceat, *cap. dilectus* 25. *de præbend.* hoc tamen non procedit in Romano Pontifice, qui propter eius supremam auctoritatem, & plenissimam in beneficialibus distributionem potest beneficia nondum vacantia promittere, & in eis ius expectatiuæ conferre, *cap. cùm te* 7. *cap. constitutus* 19 *c. mandato* 38. *cap. in litteris* 39. *cum seq. de præscript.* Qua ratione etiam beneficium litigiosum, quod conferri non potest, *cap.* 2. *vt lit. pend. lib.* 6. vtiliter Pontifex confert. *Clem.* 1. *in fine*, *eod. tit.* & cùm beneficium sui natura conferri debeat in perpetuum, *cap. Sanctorum*, 70. *dist. cap. vnic. de capel. monach. in* 6. ad tempus Pontifex rectè conferre potest, *c. si gratiosè*, *de rescript. in* 6. docent Duarenus, *lib.* 6. *de sacris Eccles. c.* 2. Petrus Gregor. *lib.* 1. *de rescript. c* 6. Cabedus, *de patron. c.* 15 *n.* 6. Azor, 2. *tom. instit. lib.* 6. *c.* 32. Sed cùm æquius sit, Pontificem non imperio tantùm, sed etiam exemplo cæteros Episcopos in officio continere, inde prouenit vt plenissima potestas, quam in causis beneficialibus Pontificem habere docetur *in d. c.* 2. *de præbend. in* 6. non pro libito suæ voluntatis, sed secundùm iustitiam, & æquitatem exercenda sit, argumento legis 14. *tit.* 5. *partit.* 2. iunctis traditis à Pinel. *in rubr. C. de rescind. vendit.* 1. *p. cap.* 2. *n* 29. faciunt textus *in l. venditor*, *§.* 1. *ff. commun. prædior. l.* 2. *§. vlt. C. ex quibus causis seru.* Illustrat Sanchez, *lib.* 2. *de matrim. disp.* 13. *n.* 3. quare hodie sublatæ sunt huiusmodi litteræ expectatiuæ, Concilium Trident. *sess.* 24. *de reform. c.* 19. ex ratione adducta in præsenti, videlicet ne detur votum captandæ mortis alienæ.

14 Exponitur c. dilectus, de iure patron.

Suprà traditæ assertioni primò opponi potest textus, *in cap. dilectus* 21. *de iurepatron.* vbi docetur reseruationem præbendæ proximè vacaturæ factam à Legato à latere, vtilem & ratam esse: igitur idem dicendum est in promissione beneficij non vacantis, cum reseruatio, præsertim in commodum certæ personæ, promissionis vim obtineat. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, magnum discrimen versari inter promissionem, & reseruationem præbendæ vacaturæ; nam licèt Legatus à latere promittere non possit beneficium vacaturum, *d. cap. dilectus*, *de præbend.* tamen potest reseruare collationem præbendæ vacaturæ regulariter, exceptis casibus, de quibus *in cap. sequenti*, *cap. dilecti* 4. *de offic. Legat. lib.* 6. docent Glossa, Zabarel. & Hostiens. *in d. cap. cùm dilectus*, plures relati à Garcia, *de benef.* 5. *p. cap.* 3. *nu.* 35. cuius discriminis ratio ex eo prouenit, quia cùm per promissionem, & collationem beneficij vacaturi acquiratur ius prouiso, timeri quidem potest occasio, seu votum captandæ mortis alienæ, quod non ita contingit in reseruatione, in qua cùm nullum ius acquiratur ei, pro quo reseruatio fit, inde cessante hoc periculo captandæ mortis, cessat præsens prohibitio: & licèt in reseruatione speciali, quia tacitè continetur promissio ei, pro quo reseruatur, & ita timeri possit prædictum votum captandæ mortis; tamen cùm per eam reseruationem Legatus non maneat obstrictus, ita vt alteri beneficium conferre non possit, cum mutare voluntatem valeat, *ex l.* 3. *l. quæsitum* 8. *ff. de seruis export. l.* 3. *ff. qui sint manumis.* ideò in huiusmodi reseruatione cessat præsens prohibitio, *cap. si Apostolicæ*, *de præbend. in* 6. Nec huic interpretationi obstat textus, *in cap. constitutus*, *hoc tit.* cuius interpretationem in eius commentario dabimus.

15 Exponitur c. tanto, de excess. prælat.

Secundò opponi potest textus, *in cap. tanta*, *de excess. Prælat.* vbi cùm beneficium viuentis promissum esset, talis promissio per sententiam specialem irritatur: igitur quia à principio valuit. Cui difficultati respondendum est, tantùm de facto pronunciatum fuisse in eius textus specie, promissionem beneficij non vacantis non valuisse, non quia de iure necessaria esset talis pronunciatio.

16 Exponitur textus in c. ad aures, de rescript.

Tandem opponi potest textus, *in c. ad aures*, *de rescriptis*, in illis verbis: *Pauperes clericos super minoribus beneficijs inquietent*; vbi docetur, concessionem factam beneficij non vacantis non valere, ea ratione, quia qui litteras impetrauit, tacuit se dignitatem habere: igitur si id exprimeret, valeret vtiq; collatio beneficij viuentis. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu collationem beneficij non vacantis sustineri non potuisse cessante obreptionis vitio, quia Romanus Pontifex, vt suprà dixi, beneficia etiam nondum vacãtia promittere potest.

C A P V T III.

Idem a *Eboracensi*.

RElatum est auribus nostris, quod cùm quidam clerici in beneficijs ecclesiasticis C. vel CC. *b* marcharum redditus possidentes, & proponentes primas vacantes Ecclesias à monachis, vel Canonicis, aut alijs iuspatronatus habentibus, sibi fuisse promissas, ne in illis cùm vacant, instituantur alij, vocem appellationis emittunt, vt interim arte aliqua valeant propositum suum adimplere. Quia igitur consulis, an à diœcesano Episcopo huiusmodi appellationi sit deferendum, præsentibus litteris respondemus, quod cùm in Lateranensi Concilio promissiones factæ de Ecclesijs non vacantibus sint cassatæ, prætextu appellationis eorum, qui iamdictis promissionibus nituntur, omitti non debet, quin Ecclesiæ cùm vacauerint, personis idoneis ordinentur.

NOTÆ.

a EBoracensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. de appellat. c.* 39. & post Concilium Lateran. *p.* 47. ex quibus codicibus ita restituo litteram huius textus. De Ecclesia Eborac. nonnulla notaui, *in cap.* 4. *de rescript.*

b Marcharum.] Earum valorem iam explicaui, *in cap.* 4. *de pactis*.

COM-

COMMENTARIVM.

CVm prioribus Eccleſiæ conſtitutionibus illud tantùm cautum eſſet, ne quis in viuorum ſacerdotum locum conſtitui poſſet, idque oppoſita pœna priuationis Eccleſiaſticæ communionis, vt conſtat *ex c. 5.* innctis ibi congeſtis, *hoc tit.* illud eueniebat, vt ſi in viuentis locum quis minimè poneretur, licitè ei eccleſiaſtica beneficia poſt mortem poſſeſſorum promitterentur, quaſi in tempus habile, argumento legis *in tempus, ff. de hæred. inſtit.* Sed quia ſimiles promiſſiones occaſiones preſtabant captandæ mortis alienæ, ideò in Lateranenſi Concilio relato in capite antecedenti, ſtatutum fuit, ne Eccleſiaſtica beneficia promittantur antequam vacent: quam Concilij conſtitutionem Alexander III. & eius ſucceſſores ad varios caſus protraxerunt. Primò ad Patronos, ita vt præſentare non poſſint aliqnem ad beneficium antequã vacet, vt in præſenti, & *in cap. ex tenore 53 cap. fin. hoc tit.* Vnde in præſenti docetur, appellationi interpoſitæ ab his, quibus beneficia promiſſa erant antequam vacarent, ne alij inſtituerentur, non eſſe deferendnm; quia licèt appellationi rectè interpoſitæ ab electione, ſeu collatione ſit deferendum, *cap. 1. de his quæ fiunt à maiori, cap. 2 de elect. lib. 6.* tamen quia appellatio, de qua in præſenti, interpoſita fuit contra ſtatuta iuris canonici, & ita per eam impediri non poterat executio earundem conſtitutionum; ideo tanquam friuola & iniuſta, iurique contraria reijcitur, iuxta dicta *in cap. 28. appellat.*

C A P V T IV.

Innòc. *Præpoſito N. Decan. & Capit.* a *Cameracenſi.*

PRopoſuit nobis dilectus filius Theobaldus presbyter, quod cùm bonæ memoriæ C. Papa prædeceſſor noſter, poſt preces, quas vobis pro receptione ipſius in fratrem, & aſſignatione præbendæ ad donationem veſtram ſpectantis in Eccleſia veſtra proximò vacaturæ, eidem facienda porrexerat, mandatum vobis Apoſt. deſtinaſſet, & bonæ memoriæ N. Decan. Rhemen. exequutorem conceſſiſſet eidem, Decanus ipſe vos in exequutione mandati Apoſt. contumaces inueniens, & rebelles, ipſum de præbenda primò vacatura in Eccleſia veſtra, quæ ad donationem Capituli pertinet, auctoritate Apoſt. inueſtiuit: vobis præcipiens, vt eum in Canonicum recipientes, & fratrem, ipſi ſtallum in choro, & locum in Capitulo conferretis, Eccleſiarum vobis introitu interdicto, ſi quod mandabat, differretis infra triduum adimplere. Vos autem nec mandatum eius exequi voluiſtis, nec ab Eccleſiarum ceſſaſtis ingreſſu; immò potiùs in eluſionem mandati Apoſt. cauſa diffugij ad eundem Decanum appellaſtis: & cùm ipſe Decanus morte præuentus in negotio ipſo vlteriùs non potuiſſet procedere, & præbenda, quæ ad donationem veſtram ſpectabat in Eccleſia Cameracenſi vacaſſet, eam alij aſſignaſtis, in eundem presbyterum excommunicationis ſententiam promulgantes, quia litteras eiuſdem Decani ſibi in teſtimonium reſeruauit. Cùm autem propter hoc idem presbyter ad eiuſdem prædeceſſoris noſtri præſentiam acceſſiſſet, ſicut ex litteris eius nobis innotuit, ipſe quod ab eodem Decano factum fuerat, ratum volens haberi, collationem præbendæ factam à vobis penitus irritauit, & eundem presbyterum ab excommunicationis vinculo abſolutum, de ipſa manu propria per *b* annulum inueſtiuit. Licèt autem intentionis noſtræ non ſit inueſtituras de *c* vacaturis factas, contra Canonum inſtituta ratas habere, qui ſecundùm plenitudinem poteſtatis de iure poſſumus ſupra ius *d* diſpenſare; attendentes tamen quod idem presbyter non de vacatura, ſed de vacante per prædeceſſorem noſtrum fuerat inueſtitus, vtpote quæ poſt ceſſationem conceſſionis à vobis factæ intelligebatur vacare: diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, quatenus amoto ab eadem præbenda quolibet detentore, eam ipſi T. omni dilatione, excuſatione, & app. poſtpoſitis conferatis, & permittatis ab ipſo pacificè poſſideri, ei ſtallum in choro, & locum in Capitulo cum plenitudine honoris Canonici aſſignantes. alioquin noueritis nos venerabili fratri noſtro N. Catalaunienſi Epiſcopo dediſse firmiter in mandatis, vt ipſe id auctoritate Apoſt. exequatur, contradictores eccl cenſura; ceſſante appellatione percellens, ſi vos ſuper exequutione mandati noſtri deſides fueritis, vel remiſſi. Nos enim nolumus pati repulſam, qui prompti ſumus omnem inobedientiam ſecundùm Apoſt. verbum vlciſci: nullis litteris, &c. harum tenore tacito, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum.

N O T Æ.

a CAmeracenſi] Ita etiam legitur *in cap 5. hoc tit. in 3. collect.* & in epiſtolis ipſius Innocentij III. editis, & emendatis à Cardinale Gnillel. Sirleto, *fol. 62.* ex quibus ita reſtituo integram huius textus, cui coniungendæ ſunt aliæ duæ epiſtole ipſius Innocentij III. in quibus exitus huius controuerſiæ refertur, quæ reperiuntur apud ipſum Cardinalem Sirletum *fol. 305.* in hæc verba: [Ne fiant controuerſiæ litigantium immortales, ſi ſopitæ iudicio quæſtiones in antiquæ contentionis ſcrupulum reducantur, ſententias per fratres noſtros ex delegatione noſtra canonicè promulgatas, Apoſtolicæ confirmationis præſidio conſueuimus roborare, ne ſi pateret partibus à lata ſententia reſilendi facultas, non litigantes litigia, ſed litigia potiùs ſugerent litigantes, dum non niſi eis expirantibus expirarent. Sanè cùm inter te, & dilectum filium I. Presbyt. de Landreceis ſuper præbenda Cameracenſis Eccleſiæ, de qua te felicis recordationis Cœleſtinus Papa prædeceſſor noſter, poſt preces, & mandatum dilectis filijs Capituli Cameracenſis porrectas, & executorem tibi ab ipſo conceſſum, caſſata collatione ipſius præbendæ dicto presb. facta per Capitulum Camerac ſicut ex litteris eius accepimus, curauerat inueſtire, & ſuper qua idem presbyter eam ſibi aſſerens canonicè fuiſſe collatam, ad venerabilem fratrem noſtrum Epiſcopum, & dilectos filios Decannm, & Cantorem Atrebaten. commiſſionis litteras impetrarat, qui eum poſtquam iter aggreſſus fueras ad Sedem Apoſtolicam veniendi, cauſa rei ſeruandæ in poſſeſſionem miſerunt, quæſtio verteretur, nos tibi, & dilecto filio G. procuratori presbyteri memorati, conſtitutis in præſentia noſtra, dilectum filinm Hugonem tituli Sancti Martini Presbyterum Cardin. conceſſimus auditorem. Coram quo cùm ſuper cauſa ipſa fuiſſet diutiùs diſceptatum, ipſe tenore litterarum inſpecto, quas prædeceſſor ipſe noſter pro te Cameracenſi Capitulo, & bonæ memoriæ Decano Rhemen. tranſmiſerat; & earũ etiam], quas nos circa noſtræ promotionis initia venerabili fratri noſtro Catalaunienſi Epiſcopo miſeramus: intellecto etiam ex litteris eiuſdem Epiſcopi, qualiter de mandato noſtro in tantum proceſſerat, quod à Capitulo fueras receptus in fratrem, & in corporalem ipſius præbendæ poſſeſſionem inductus: inſpectis inſuper litteris quas dictus presb. ad memoratos Epiſcopum, & Decanum, & Cantorem Atrebaten. à Sede Apoſtolica impetrarat, & totius cauſæ meritis, rationibus, & allegationibus intellectis, auctoritate, noſtra, de conſilio venerabilis fratris noſtri N. Albanen. Epiſcopi, & dilectorum filiorum G. tituli ſanctæ Mariæ trans Tyberim, & S. tit. ſanctę Praxedis Presb. Cardinalium formauit ſententiã, & nobis priùs retulit, quàm proferret, ac poſtmodùm

formatam, & expositam nobis sententiam de mandato nostro promulgans, super eadem prębenda silentium imposuit presbytero memorato, & procuratori eiusdem: & eam tibi per sententiam diffinitiuam adiudicare curauit. Nos igitur sententiam ipsam, sicut per eundem Cardin. de mandato nostro lata est, auct. Apost. confirmamus, & præsentis scripti pagina communimus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani viij. Kal. Maij.] Et eodem folio, ibi: [Cùm inter dilectos filios Theobaldum Canonicum vestrum, & I. presb. de Landreceis, &c. (ferè in eundem modum vt suprà, vsque ad verbum *curauit.*) Quam nos postmodùm, sicut per eundem Card. de mandato nostro lata fuerat, auctoritate curauimus Apostolica confirmare. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus sententiam ipsam illudeatis inuiolabiliter obseruare. Alioquin noueritis nos venerab. fratri nostro Catalaunien. Episcopo districtiùs iniunxisse, vt eam faciat per censuram Ecclesiasticam, appellatione remota inuiolabiliter obseruari: contradictores, tam vos, quàm alios, eadem districtione compescens. Nullis litteris obstantibus, latę sententiæ, & confirmationis nostræ tenore tacito, &c. Datū, vt suprà.]

2 b *Annulum inuestiuit.*] Quæ est propria forma institutionis in dignitatibus & beneficijs Ecclesiasticis; nam sicut in sæcularibus per certa symbola fit institutio, veluti per sceptrum, gladium, vexillum, & similia, vt probat Alteserra *de feudis cap.* 7. ita etiam in Ecclesiasticis inuestitura datur per annulum, baculum, librum, sigillum, vel funem campanæ. D. Bernardus *sermone de Cœna Domini, & de Baptista*, ibi: *Sicut enim in exterioribus diuersa sunt signa, & variæ sunt inuestituræ, secundùm ea de quibus inuestimur, verbi gratia, inuestitur Canonicus per librum, Abbas per Baculum, Episcopus per Baculum, & Annulum simul*, Iuo Carnot. *epist.* 60. & 182. ibi: *Nuper in Capitulo nostro quædam officia secundùm Ecclesię consuetadinem dispensarem, & porrecto libro inuestituram subdecaniæ Fulconi clerico Ilreauo, & in agēdis causis Ecclesiasticis valde necessario facere vellem.* Et epist 286 *Et per libiū ipsam Ecclesiam fratri Gallelmo. Beccensi Abbati dedimus.* Inuestituræ per sigillum mentio fit *in cap. vt nostrum, de appellat.* De inuestitura per funem campanæ agit Innocentius *l. 2. epist.* 335. ibi: *Exinde ad Ecclesiam pariter accedentibus, Episcopus in sede Abbatis illum constituent, per funē cāpanæ, sicut moris est inuestiuit.* Illustrant Bosquetus *ad Innoc. l. 2. regestr.* 14. *epist.* 87. Alteserra *dicto c.* 7. Illud summè notandum est, inuestituram non transferre possessionē, sed tribuere ius apprehendendi eam: vnde Ioannes VIII. *in c. vifis, 16. q. 2.* ait: maius fuisse possessionē dare, quàm inuestituram concedere: & Guillelmus Tyrius *l. 13. de bello sacro, cap. vlt.* ait: *Sed statim prædictarum vrbium cum omnibus pertinentijs earum, D. Imperator inuestituram ei concessit, spondens firmissimè, quod ætate proximè futura eas auctore Domino cōprehensas corporaliter tradat.*

c *De vacaturis.*] Quas gratias expectatiuas Pontificem facere posse, iam suprà probaui *in cap.* 2.

d *Supra ius dispensare.*] Positiuum videlicet, nam in iure diuino verè, & strictè nemo dispensare potest. D. 3
Thom. 2. 2. q. 88. *art.* 10. *ad* 3. & 1. 2. q. 97. *art* 4. *ad* 3. & *quodlibeto* 4 *art.* 13. quem sequuntur communiter Theologi ita accipientes textus *in c. sunt quidam, c. contra statuta, c. omne quod*, 25. q. 1. *c. fin.* 14 *dist.* Cùm enim Pontifex sit supra omne ius positiuum, in eo rectè dispensare valebit, vt probant latè Basilius *de matrim. l.* 8. *c.* 3. Diana, *to.* 8 *tract.* 1. *resol.* 3. Molina *in empor.* 1. *p. tit. de legibus. q.* 3. quod præcipuè io legibus Ecclesiasticis circa beneficia editis procedit, in quibus iuxta Canonistarum sententiam Pontifex plenè Dominus est, *c.* 2. *de præbend. in* 6 *c. inter, de fide instram. Clement.* 1. *vt lite pendente*; licèt Theologi illū tantùm administratorem esse doceant, vt refert Diana *p.* 11. *tract.* 3 *resol.* 14. non tamen licèt dominus, sit, & possit veros possessores beneficijs priuare, eaque illis viuentibus alijs conferre, hoc nunquam facit, quia sanctus est, *c.* 1. 70. *dist.* & omnes in iure, iustitiaque consouet, *c. licèt, de ætate & qualit.* suum cuique seruari desiderans, *c. fuit semper* 9. *q* 3. & eo sensu in præsenti textu collationem præbendæ vacaturæ improbat Innocentius III.

C A P V T V.

Idem a *P. sanctæ Mariæ in Via-Lata, Diac. Card. Apostolicæ Sedis Legato.*

QVia diuersitatem corporum diuersitas sæpè sequitur animorum, ne plenitudo Ecclesiasticæ iurisdictionis in pluresdispensata vilesceret, sed in vnopotiùs collata vigeret, Apostolicæ Sedis Dominus in B. Petro vniuersarum Ecclesiarum, & cunctorum Christi fidelium magisterium contulit, & primatum: quæ retenta sibi plenitudine potestatis, ad implendum laudabilius officium pastorale, quod omnibus eam constituit debitricem, multos in partem solicitudinis euocauit, sic suum dispensans onus, & honorem in alios, vt nihil suo iuri subtraheret, nec iurisdictionem suam in aliquo minoraret. Cùm autem ex susceptæ auctoritatis officio singulis tanquam singulorum mater iusta petentibus, iustitiam nec possit, nec debeat denegare, cùm iustitia, & iudicium sit *b* præparatio sedis eius: nos qui ad eius regimen sumus (licèt insufficientes) assumpti, Fratribus, & Coepiscopis nostris ad nos clamantibus non possumus in iustitia non adesse, aut quod iustè postulauerint, non audire: ne si forsan circa exhibendam eis iustitiam fuerimus inuenti remissi, ipsi quoque negligentes inueniantur in reddendis iuribus subditorum, & commissam sibi nostræ solicitudinis partem minùs laudabiliter exequantur, si (quod absit) nos viderint, vel declinare à iure, vel non audire iustitiam postulantes. Hac autem ratione diligenter inducti, venientem ad Apostolicam Sedem vener. fratrem nostr. G. *c* Eborac. Archiepisc. benignè recepimus, & multipliceseius curauimus querelas audire. Conquerebatur autem inter cætera, quod cùm ad eum in Eboracensi Ecclesia, & in alijs Ecclesijs suis collatio pertineat præbendarum, tempore suspensionis ipsius, & postmodùm etiam quidam se præter eius auctoritatem in ipsas intruserant; & in hoc, & in alijs iuris ei non modicùm denegarant. Quidam etiam in quasdam Abbatias diœcesis Eboracen. post interpositam ad nos appellationem irrepserant, qui ab eo nec confirmationis munus, nec benedictionis *d* gratiam postularunt. Volentes igitur eidem Archiepiscopo per tuæ solicitudinis industriam prouideri, de fratrum nostrorum consilio discretioni tuæ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus eos, qui præbendas, vel dignitates Eboracen. Ecclesiæ, vel aliarum Ecclesiarum ad donationem eius spectantes, præter auctoritatem acceperunt ipsius, ad eas resignandas moneas diligentiùs, & inducas, cùm eas non possint salua conscientia detinere. Quod si monitis tuis acquiescere fortè noluerint, eos ad id per excommunicationis sententiam, & subtractionem aliorum beneficiorum suorum, non obstante confirmatione à Sede Apostolica obtenta sub forma *e* communi, quæ confirmat beneficia, & præbendas sicut iustè, ac pacificè possidentur, appellatione remota compellas: nisi forsan aliqui præbendas ipsas vel speciali mandato Apostolicæ Sedis, vel auctoritate *f* Lateran. Concilij ab Eboracen. Capitulo sint adepti: sic tamen, vt *g* tempus suspensionis in

ſex menſibus nullatenus computetur, cùm illa Lateran Concilij conſtitutio contra negligentes tantùm, & deſides fuerit promulgata, & tunc ſi voluerit, non tamen valuerit Archiep ipſe in conferendis præbendis vti propria poteſtate, à qua etſi fuerit ſua culpa ſuſpenſus, non tamen ad ipſum Capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio deuoluta, ſed ad illum tempore *g* ſuſpenſionis ipſius præbendarum donatio pertinebat, qui *b* præter eius negligentiam, & deſidiam poterat præbendas donare. Tempus etiam quo ad Apoſtolicam Sedem acceſſit, apud illam permanſit, vel receſſit ab ipſa, infra ſex menſes nullatenus computetur. Semeſtre quoque tempus non à tempore vacationis præbendarum, ſed *i* notitiæ potiùs ipſius Archiepiſcopi, & commonitionis ad perſonam eius à Capitulo factæ, cùm in priuilegio quod à prædeceſſore noſtro idem Capitulum dicitur impetraſſe, fiat mentio de commonitione canonica præmittenda, volumus computari. Illud autem omninò friuolum reputamus, ſi qui fortè ſe dicant ex donatione Regia quaſdam ex illis obtinuiſſe præbendis, quaſi regalis ſublimitas tempore ſuſpenſionis Archiepiſcopi præbendas ipſas ſua potuerit auctoritate conferre. Abbates autem prædictos ſi poſt appellationem ad nos legitimè interpoſitam confirmationis, & benedictionis beneficium ſuſceperunt, canonicè punias, ne illorum exemplo contra Prælatos ſuos ſupercilium elationis aſſumant. Datum vt ſuprà.

NOTÆ.

1 a P. *Sanctæ Mariæ.*] Petro videlicet Capuenſi, tituli ſanctæ Mariæ in Via-Lata Diacono Cardinali, qui Legatus miſſus ſuit ab Innocentio III. anno 2. ſui Pontificatus, Chriſti videlicet 1199. pro pace ſtatuenda inter Philippum Regem Galliæ, & Ioannem Regem Angliæ, & pro ſubſidio Terræ ſanctæ, vt refert Spondanus *in continuat. Baronij, eodem anno, num.* 1. textum autem hunc ita reſtituo ex tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & epiſtolis Innocentij correctis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 307. vbi habetur præſens epiſtola.

2 b *Præparatio Sedis eius.*] Conſonant Petrus Cluniacenſis *lib 6. epiſt. 28. ad Eugenium Papam*, ibi: *Noſtis enim quod ſedes veſtra eſt illius, cui dicitur, Iuſtitia & Iudicium præparatio ſedis eius: & cui rurſus dicitur, Iuſtitia plena eſt dextera tua.* D. Bernardus *de conſider. lib. 4. cap. vltimo*, illic: *Conſidera formam iuſtitiæ.*

3 c *G.*] Gaufridum videlicet, quem exulare fecerat Richardus Angliæ Rex, vt conſtat ex duabus epiſtolis præcedentibus eidem Regi ab Innocentio III. miſſis, editis à Guillelmo Sirleto, *fol. 306 & 307.* De hoc Præſule accipiendum eſt, quod refert Gothofredus monachus ſancti Pantaleonis, ſcriptor huius temporis, quod cùm in quodam Lemouicenſi caſtro Rex ictus ſpiculo è baliſta miſſo decederet, eo ipſo momento Epiſcopum, qui ab eo iniuſtè Sede ſua pulſus Romam venerat, cùm adſtaret altari, vidiſſe ipſummet telum, quo Richardus ictus fuerat, ſecus altare lapſum, habens chartam innexam, in qua ſcriptum erat: *Telum Limogiæ occidit Leonem Angliæ.* Refert Spondanus *dicto anno 1199. nu. 2.*

d *Benedictiones.*] Iuxta adducta *in cap. 1. de ſupplend. neglig. cap. 3. de elect.*

e *ſub forma communi.*] Ea videlicet adiecta clauſula, *Beneficia vti iure, & ſine controuerſia poſſiderentur, confirmamus*; quæ non præſtat ius ſpeciale, iuxta adducta *in cap. 1. de confirm. vtili.*

f *Lateran.*] Iure deuoluto videlicet: probaui *in cap. 2. hoc tit.*

4 g *Tempore ſuſpenſionis.*] Vel eo maximè, quod præſcriptio illa, vt præſcriptiones ferè omnes, comparatæ ſunt pœnæ cauſa, *l. vlt. de annal. except.* vel multandæ negligentiæ cauſa aduersùs deſides, & iuris ſui contemptores, non aduersùs eos, per quos non ſtat quominus iure ſuo vtantur, & multò minùs aduersùs eos, qui intendunt ius ſuum conſeruare, *l. contra, C. de inoffic. teſtam.* Vnde tempus in Concilio Lateran. aſſignatum electoribus, non currit contra legitimè impeditos.

b *Præter.*] Id eſt *citra*, vt *in cap. cùm ſocietas 27. q. 2.* notauit Iacob. Cuiacius *in præſenti*.

i *Sed notitiæ.*] Vt probaui *in c. licèt, de ſupplend. neglig.*

COMMENTARIVM.

5 EX hac Innocentij epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Semeſtre conceſſam ad conferendum beneficium, non currit legitimè impeditis.* Probant eam textus *in cap fin. de elect. cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* cuius verba retuli *in dicto cap fin. Clement. vnic. de ſupplend. neglig.* conſonat lex 8 *tit. 16 partit. 1.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa *alleg. 126. de poteſt. Epiſcopi, num. 49.* Petrus Gregorius *lib. 17. ſyntag. cap. 9.* Iul. Lauor. *de elect. cap. 18.* Tamburin. Hieron. Garcia, & alij

Concluſio deducitur & probatur.

ſuprà laudati *in cap. licèt, de ſupplend. neglig.*

Sed hæc aſſertio valde difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam ſi Archiepiſcopo Eborac. in præſenti caſu non curreret ſemeſtre, maximè ex eo, quia impeditis agere non currit præſcriptio, vt probaui *in c. ex tranſmiſſa, de præſcript.* ſed impedito agere plerunque currit præſcriptio, vt *in l etiam ei 45 ff. de minor. l. item bis, ff. ex quibus cauſ. maior.* & ab ſpecie idem docetur *in c. fin de elect.* Igitur Gaufrido in præſenti currere debebat ſemeſtre. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia ei, cuius culpa impedimentum ortum eſt, imputari debet quod impeditus reperiatur, *ſ. fideiuſſor, ff. ſi neceſſaria, ff. qui ſatiſd. cog. l ſi mulier 21. ff. de eo quod metus, c ſtudeat, cap. ſæpè 50. diſt.* ſed in præſenti ſpecie Gaufridus propria culpa in impedimentum inciderat, vt ex hoc textu conſtat. Igitur ſemeſtre cõtra illum currere debebat. Accedit, nam ſuſpenſus ab officio tantùm, rectè eligere valet, *c. cùm bone, de ætate & qualit. c. ſi celebrat, de cleric. exc.* Iul. Lauor. *tit. de elect. c. 15 n. 70.* Igitur cùm Gaufridus in præſenti tantùm eſſet ſuſpẽſus, præbendas conferre poterat, & per conſequens aduerſus illum tempus Lateran. Concilij currere debebat. 6

Impugnatur tradita aſſertio.

Qua dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione cauenda ſciendum eſt, ſemeſtre à iure ſtatutum ad eligendum, ſeu conferendũ, *in c. 2. hoc tit.* præſcriptum fuiſſe, quia diutina Eccleſiarũ vacatio damnoſa eſt, vt probaui *in c ne pro 41. de elect.* eoque tempore elapſo ius eligendi, ſeu conferendi beneficiũ deuoluitur ad ſuperiorem, vt probaui latè *in cap. licèt, de ſuppl. neglig.* Nec mirum ſi eligentium negligentia ita puniatur, cùm in vtroque iure negligentes varijs pœnis afficiantur, vt videre eſt in vſucapione quæ introducta eſt ob vitandam hominũ ſegnitiem, *c. vigilanti, de præſcript.* in eo qui per annum neglexit executionem teſtamenti; nam eo elapſo, executio ad Epiſcopum deuoluitur, *c. 3. c. ſi hæredes, de teſtam* in hærede negligente legata ſoluere, nam portio hæreditatis illius cohæredi acquiritur, *authent. hoc amplius, C. de fideicomm.* in matre non petente tutorem filijs ſuis, quæ eorum ſucceſſione priuatur, *l. 2 ſ. ſi mater, ff. ad Tertyl.* & in Epiſcopo negligente fidei prædicationem, qui plebem amittit, *c. 1. de præſcript.* in eo qui agrum deſerit, qui iure ſuo priuatur, *l. qui agros, ſ. locorum, C. de omni agro, lib. 11.* Similiter ergo in præſenti, qui negligens eſt in collatione beneficij, priuatur iure eligendi, & illud ad ſuperiorem deuoluitur, iuxta tradita *in cap. licèt, de ſuppl. neglig.* quibus ſuppoſitis perueniamus ad ſpecialem rationem præſentis deciſionis. 7

Negligẽtia in iure punitur.

Præſens ergo deciſio aperta nititur ratione, nam impeditus, negligens dici non poteſt, cùm facultas agendi præcedere debeat, *l. multùm, verſ. fin. C. ſi quis alteri*, & qui experiundi facultatem non habet, negligens dici nõ poteſt, *l. annus ff. de calumniat. l. in omnibus, ff de noxal. l. ſi ſeruus, C. eodem, cap. viduum, 2. q. 6.* vnde vulgò docetur impeditis agere præſcriptionem non currere, vt probaui *in cap. cùm nobis, cap. ex tranſmiſſa, de præſcript.* & omne tempus aduerſus impeditum non currit, immò ſiſtit, ſeu dormit, vt contingit in filio durante patris poteſtate, *l. 1. ſ. fin. C. de annal. except.* & in muliere conſtante matrimonio, *l. ſi fundum, ff de fundo dotal* & in pupillo, *l. bonæ fidei 48. ff. de acquir. rer. dom.* in minore 24. annor. *l. fin. C. in quibus cauſis in integrum reſtit.* in Eccleſia, defuncto eius Prælato, *cap. de quarta, cap. ex tranſmiſſa, de præſcript.* vnde cùm in præſenti ſpecie G. Archiepiſcopus impeditus 8

Traditur ratio decidendi.

esset, quia in exilium missus erat à Richardo Angliæ Rege, negligens dici non poterat, & per consequens contra ipsum nec currere tempus à Lateran. Concilio ad conferenda beneficia præscriptum.

9 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, *ex d. l. etiam, ff. de minorib.* cui satisfacit Glossa ibi, dum asserit in eo textu vsucapionem fuisse cœptam contra prędecessorem pupilli, & ita compleri posse aduersus ipsum, licèt contra illum inchoari non possit, *l. bonæ fidei, ff. de acqu. rer. dominio*. Nec obstant textus *in d. l. item hi, cap. fin. de elect.* nam omissa quæstione illa, an præscriptio cesset non solùm contra impedimentum impedimento iuris, sed etiam cōtra impedimentum impedimento facti, quam disputat Pinellus *in authētica nisi tricennali, à nu. 42 C. de bonis maternis.* Respondetur iura illa procedere, quando impediti potuerunt remouere impedimentū, & fuerunt negligentes in eo remouendo; nam impedimentum vt faciat silere cursum temporis, tale debet esse, vt remoueri minimè possit, *l. sed etsi, §. 2. ff. ex quibus caus. maior.* At verò Archiepiscopus in præsenti non potuit tollere impedimentum redeundo ad propriam Ecclesiam, cùm exul esset à propria Sede iussu Richardi Regis. Nec obstat augmentū primum, nam impedimentum Archiepiscopi in præsenti specie non fuit ortum immediatè ex eius facto, sed potiùs ex iniusto præcepto Regis, qui eum à propria sede exuire fecerat. Nec obstat vltimum augmentum, cui communiter DD satisfaciunt apud Iul. Lauorum *d. c. 15. nu. 64.* discrimen constituendo inter suspensum ab homine, & suspensum à iure, ita vt suspensus ab homine eligere possit, secus verò suspensus à iure. Qua distinctione omissa, quam examinaui *in cap. cùm inter R. de elect.* dicendum est, nullam suspensionem ab homine, vel à iure impositam in præsenti casu Archiepiscopum contraxisse, sed illum suspensum dici, quia cùm exul esset à propria Sede Regis iussu, officium suum non exercebat, ideòque lato modo suspensus ab officio reperiebatur.

C A P V T VI.

Idem a *Basileensi*, *&* b *Bellicensi Episcopis*, *&* *Abbati S. Mariæ*.

CVm nostris olim fuit auribus intimatum, quod Præpositura Ecclesiæ *c* Lausanensis, tempore tantùm vacasset, vt secundùm statuta Lateranensis Concilij ad nos esset eius donatio deuoluta: nos volentes ven. fr. n. Episcopo, & dil. fil. Canonicis Lausanen. specialem gratiam exhibere, atque de nostro eis meritum comparare, ipsis per scripta mandauimus, vt Praeposituram ipsam dil. fil. B. Subd. nostro Thesaurario Lausan. conferre sine qualibet difficultate curarent, & cùm in Præpositum assumptus esset ab eis, Thesaurariam ipsius Ecclesiæ, cuius ad eosdem Episcopum, & Canonicos assignatio proponebatur de iure spectare, personæ idoneæ assignarent. Ne autem beneficium Apostolicæ prouisionis remaneret aliquatenus imperfectum, dil. fil. Altæ Ripæ, & Fontis Andriæ Abbatibus, & Priori Vallis Transuersæ dedimus in mandatis, vt si præfati Episcopus, & Canonici mandatum nostrum negligerent adimplere, ipsi submoto cuiusc. contradict. & ap. ob. si niteretur veritate præmissa, illud exequi non tarderent, eos appel. rem. per dist. ec. cohibentes, qui se mandato nostro temerè ducerent opponendos. Verùm præfati Episcopus, & Canonici litteris nostris receptis prædictam Præposituram non vacare dixerunt, quia licèt ille, qui Præpositus fuerat, in Episcopum fuisset assumptus, ad ipsam tamen Præposituram post consecrationem denuò fuerat ab ipsis *d* electus, & eam, sicut antea possidebat: quod iamdicti Abbates, & Prior dixerunt contrarium esse *e* iuri, nisi hoc eis specialiter ab Apostolica Sede fuisset indultum: qui ipsam Præposituram de iure vacantem auctoritate Apostolica, qua videbantur esse fulti, præfato Subdiacono nostro assignarunt corporaliter possidendam, ipsis Canonicis, nisi infra octo dies eidem, sicut suo Præposito, humiliter obedirent, Ecclesiæ interdicentes ingressum. *Et infra*: In cuius præsentia cùm prædicta, & alia fuissent per nuncium dicti Subdiaconi nostri relata, nuntius partis aduersæ proposuit, quod postquam Dominus suus Sesuen. Episcopus, qui Præpositus fuerat Lausanen. fuit in Episcopum consecratus, Lusan. Capitulum ei Præposituram illam iteratò contulit, & concessit habendam: in hoc vtilitatem Ecclesiæ suæ, necessitatem, necnon & antiquam consuetudinem attendentes, & Episcopus Lausan. videns quamplurimum vtile & necessarium Ecclesiæ suæ, quod à Canonicis suis super hoc factum fuerat, approbauit, cui tanquam Præposito à Canonicis, & etiam ab ipso Thesaurario est honor impensus. Memoratus verò Thesaurarius postmodùm ad Ecclesiam Romanam accedens, & supprimens omnia, quæ fuerant tam ab Episcopo, quàm à Canonicis dictis acta, nobis Præposituram illam vacare suggessit. Quare super assignanda sibi Præpositura litteras impetrauit à nobis, quas multis ex causis proponebat esse per veri suppressionem, & falsi *f* suggestionem obtentas, pro parte domini sui Sedun. vtilitatem, consuetudinem, & necessitatem allegans, quæ Thesaurarius suppresserat memoratus. *Et infra*: E contrà I. partis aduersæ nuntius proponebat, & rationibus multis Præposituram illam vacare monstrabat, & vacantem Thesaurario Lausan. auctoritate superioris, ad quem fuerat secundùm statuta Lateran. Concilij donatio deuoluta, concessam: ratione etiam insuper monstrare multipliciter conabatur, quod dictus Sedun. Episcopus ad Præposituram Lusan. à qua fuerat ad regimen Episcopatus assumptus, post consecrationem suam eligi minimè potuisset, cùm ei super hoc sacrorum canonum instituta repugnent. Dicebat etenim Præposituram illam alia ratione vacare, eo quòd illi, quorum erat donatio, assumpto eo in Episcopum, concedere præsumpserunt, cùm secundùm statuta Concilij prædicti, qui receperit, debeat quod contra sacros canones accepit, amittere; & qui dedit, largiendi potestate priuari debeat. Ostendebat etiam assertionibus multis, quod pro ipso Sedun. Episcopo vtilitas, consuetudo, & necessitas, quas nuntius eius in causæ suæ subsidium allegarat, minimè faciebant, cùm hæc potiùs mendicata suffragia, quàm suæ causæ vera subsidia viderentur. Vnde nuntius ipse petebat, vt quod à supradictis iudicibus factum fuerat, dignaremur auctoritate Apostolica confirmare, & ab ipsa Præpositura Sedun. Episcopum amouere. Cùm igitur hæc, & multa alia ab vtraque parte in eiusdem Cardinalis essent præsentia recitata, idem Cardinalis allegationibus auditis vtrimque & munimentis eorum diligenter inspectis, & eis nobis intimatis fideliter, postmodùm per sententiā de mandato nostro decreuit, vt quod à memora-

tis

tis iudicibus factum fuerat obtentu litterarum noſtrarum, eo videlicet, quòd per falſi ſuggeſtionem, & veri ſuppreſſionem fuerant impetratæ, cùm Præpoſitura illa non vacaret de facto, quia talis poſſeſſio plus *g* habet facti, quàm iuris, haberetur irritum, & inane. Nos verò ſententiam Cardinalis eiuſdem ratam habentes, per A. f. v. m. quat. niſi prædictus Sedun. Epiſcopus ſufficienter oſtenderit, quod ex indulgentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, vel ex alia iuſta cauſa, & neceſſaria ei poſt conſecrationem ſuam Præpoſitura conceſſa fuerit memorata, ipſum ad reſignationem ipſius, ſi ſponte noluerit, per cenſ. eccl. ap. rem. compellatis, & deinde Lauſan. Capitulum ad conferendam eam Theſaurario ſupradicto, ex parte noſtra monere diligentiùs, & inducere procuretis.

N O T Æ.

1 a B*Aſileenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap* 3. Baſilea ciuitas eſt Galliæ in prouincia Biſuntina, Lugdunenſi 5. ſeu maxima Sequanorum Auguſta, Rauracorum nobilis vrbs, ad Rhenum ſita, in quam translata fuit Sedes Epiſcopalis ex Auguſta Rauracorum, cuius Epiſcopus Iuſtinianus ſubſcripſit Concilio Agrippinenſi, cuius Præſuli Valdrico, qui depoſitus fuit in Concilio Lateran. ſub Innocent. III. reſcribit Pontifex in præſenti, vt referunt Fratres Sarmatani *tom.2. Galliæ Chriſt. fol.* 354.

2 b *Belicen.*] Belica, aliàs Belicium, vulgò *Belley*, ciuitas eſt Galliæ in eadem prouincia, cuius Epiſcopus Vincentius ſubſcripſit Concilio Pariſienſi 2. & hanc Sedem Epiſcopalem priùs fuiſſe apud Neuidunum, ſeu ciuitatem Equeſtrium, nonnulli tradiderunt, vt referunt Carolus à ſancto Paulo *in Geograph. ſacra, fol.* 152 Eius Eccleſiæ Præſuli Benedicto de Langes in præſenti reſcribit Pontifex. Alia de ipſa Eccleſia congeſſerunt Fratres Sarmatani *tom.2. Galliæ Chriſt. fol.* 364.

3 c *Lauſanenſi.*] Lauſana vrbs eſt in eadem prouincia Biſuntina, ad ripam dextram & ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longè à Geneua, in prouincia Maxima Sequanorum, in quam translata fuit Epiſcopalis Cathedra ex Auentico, vulgò *Anenche*; & poſtquam Lauſana ipſa Aruernenſibus hæreticis occupata fuit, translata fuit ipſa Sedes in Friburgum, vt refert idem Carolus *vbi ſuprà*, & alia de ipſa Eccleſia adducunt Fratres Sarmatani *tom.2. Galliæ Chriſt. fol.* 626.

4 d *Ab ipſis eſt electus.*] Quod Capitulum facere poterat, & eueniſſe infrà refertur, ſi mos hic fuerat, vt Epiſcopatui iungeretur Prępoſitura, vel ſi adfuerat indulgentia ſpecialis Pōtificis, aut ſi id neceſſitas, vtilitaſue Eccleſiæ, vel quæ alia iuſta cauſa id exigebat, alioquin parendum erat mandato Pontificis, vt ſcilicet in obtinenda Præpoſitura potior eſſet Theſaurarius Eccleſiæ Lauſanenſis.

e *Iuri.*] De quo *in cap. cùm in cunctis*, §. 1. vbi probaui, *de elect.*

f *Falſi ſuggeſtionem.*] Vnde conſtat decretum ex falſa
5 cauſa interpoſitum nullius momenti eſſe, *cap. ſi motu, de reſcript. lib.6. Clement. 1. de præbend. cap. 2. de confirm. vtili, l. etſi legibus, C. ſi contra ius, l. 36. tit* 16 *part.* 3. notauit Barboſa *tom* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, & probaui latè *in cap. ſuper litteris, de reſcript.*

g *Pluris habet facti quàm iuris.*] Conſonat lex 3. §. 1. *ff.* 6
de bonor. poſſeſſ. & poſſeſſionem in facto conſiſtere probatur *ex l. denique* 19. *ff ex quibus cauſis maior l. in bello* 12 §. *facti, ff de captiuis, l.* 1. § *Scæuola, ff. ſi is qui teſtamento, l. ſtipulatio* 38. §. *hi qui ſunt, l.* 52. *ff. de verb. oblig.* Contrarium verò, immò poſſeſſionem plurimùm iuris habere, conſtat *ex l. poſſeſſio* 49. *ff. de acquir. poſſeſ.* ibi: *Plurimùm ex iure poſſeſſio mutuatur*. Vnde poſſeſſio ius rei dicitur *in l. ſi ea* 31 § . 1 *ff. de act. empti:* & ius poſſeſſionis *in l. ſi finita* 15. §. *ſi quis metu* 35. *ff. de damno infecto, l. peregrè* 44 *ff. de acquir. poſſeſſ. l. nemo* 10 *C. eod. tit. l. non ideo* 5. *C. de liber. cauſa, l. ſi quis* 7. *C. ad leg. Iul. de vi publica.* Sed vtrumque verum eſt; nam poſſeſſio plurimùm facti deſiderat in apprehenſione, & retentione; immò tota eius ſubſtantia à facto pendet, ideoque cauſa facti dicitur *in dicta l. denique* 19. & factum vocatur *in dicta l. in bello* 12 §. *facti.* Sed quamuis tota ſubſtantialiter in facto conſiſtat, plurimùm mutuatur à iuris diſpoſitione, non quoad ſubſtantiam, ſed quoad effectus: ſequuntur enim iuſtam poſſeſſionem varij effectus, vt vſucapio, fructuum acquiſitio, actio publiciana, & alij quos enumerant Treutlerus *volum. 2. ſelect. diſput.* 21 *theſi* 5. *per tot.* Ant. Matthæus *in collect. Pandect. diſput.* 45 *ex nn.* 46. vnde attenta ſubſtantia ipſius poſſeſſionis, ad quam parum intereſt iuſtè quis, an iniuſtè poſſideat, rectè dixit Innocentius in præſenti, poſſeſſionem plus facti, quàm iuris continere; inſpecto verò iure, quod ex ea reſultat, plus iuris quàm facti continet, *cap. dilecto* 28. *de verb. ſign.* proſequuntur latiùs Donellus *lib* 5. *comment. cap.* 6. vbi Oſualdus *litt. H*, Faber *in ration. ad dictam legem denique* 19. Pichardus *in princip. Inſtit. de interd. nn.* 77. Valentia *lib. 1. illuſtrium, tract. 2. c. 2 nu* 41. & *tract. 3. c. 3. nu.* 5. Ramirez de Prado *ad Martial. lib.* 4 *epigram* 8. Merenda *lib. 2. controu. cap. 19. n.* 31. Mindanus *de acquir poſſeſſ. cap.* 13. Cuiacius *lib. 17. obſeru. c.* 24. D. Hieronymus de Oroz *lib. 4 de apicibus iuris, cap. 14. nu.* 7. D. Ioſephus de Retes *in repetit. prælect. de acquir. poſſeſſ. cap. 6. conſect.* 1.

C A P V T VII.

Idem *Magiſtro Honorio Archid.* a *Richemundiæ.*

POſt electionem, & confirmationem ven. fr. n. Epiſcopi Flien. *b* vacante Archid. Richemundiæ, quem tenuerat, cùm id ad ven. fr. n. Eboracen. *c* Archiepiſcopi notitiam perueniſſet, agenti tunc in partibus tranſmarinis, eum tibi propria liberalitate conceſſit, dans Capitulo ſuis litteris in mandatis, vt te in Archid. ſicut moseſt, recipere procurarent, cuius noluerunt mandato parere propter huiuſmodi rationes, quia videlicet bonæ mem. C. PP. præd. noſt. inter alia, quæ Decano, & Capitulo Eboracenſi ſuo priuilegio noſcitur indulſiſſe, ordinationem quoque Canonicorum, ſeu perſonarum, ſicut ab ipſa fundatione loci erat hactenus obſeruatum, liberam eſſe decreuit, vt videlicet idonea, & honeſta perſona, cui Archiepiſcopus vacantem in Eccleſia Eboracenſi præbendam, vel dignitatem duceret conferendam, ſecundùm antiquam ipſius Eccleſiæ conſuetudinem præſentaretur Capitulo, & Decano. *Et infra*: Et ſi quis contra conſuetudinem ipſam antiquam, & approbatam, in Eccleſia ipſa eſſet per aliquem introductus, nec pro perſona, nec pro Canonico haberetur. Quod ſi Epiſcopus vacantem in Eccleſia ipſa præbendam, vel perſonatum infrà terminum Lateran. Concilij, ſecundùm formam canonicam præſcriptam, canonica admonitione præmiſſa, perſonæ idoneæ non conferret, liceret Decano, & Capitulo auctoritate Apoſtolica, nullius contradictione, vel appellatione obſt. illud iuxta eiuſdem Concilij ſtatuta conferre. Cùm igitur in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo, Decani mentio nullatenus haberetur, per cuius manum debeas in Capitulo inueſtiri, eius mandato fuit meritò contradictum. *Et infra*: Ipſius igitur inſtitutione propter præmiſſas rationes, & aliàs à Capitulo reprobata, ipſi ne iuris ſui diſpendium ſuſtinerent, intelligentes

etiam Archidionatus ipsius donationem ad eos, tam auctoritate Lateran. Concilij, quàm indulti sibi *d* priuilegij deuolutam., habito prudenter consilio, illum dil. fil. R. de sancto Ecadmundo vnanimiter contulerunt, inuestientes eundem de ipso, prout moseft, & solemniter installantes Processu verò temporis præfatus Archiepiscopus ab Apost. Sed. rediens in Normandiam, post resignationem & abiurationem à te factam, & receptam ab ipso, eidem R. Archid. contulit antedictum. Petebat igitur ab impetitione penitus absolui, & Archidiaconatum ipsum, tam ratione primæ, quàm secundæ concessionis sibi rationabiliter assignatum per Sed. Ap. confirmari. Ad cuius cuius obiectiones ex ordine taliter respondebas, quod licèt Decani mentioin litteris Archiepiscopi directis Capitulo expressè facta non fuerit, non tamen ob hoc exclusus videri poterat, vel debebat, sicut pars proponebat aduersa: immò continebatur in Capitulo, sicut pars continetur in toto, cuius Decanus pars est honorabilis, Archiepiscopus verò caput existit; nec in vno contingat corpore, sine monstruoso prodigio, duo capita inueniri. *Et infra*: Adiecisti præterea, quod si etiam ea fecisses, per aduersarium tamen tuum tibi non poterat obijci cum effectu: cui potiùs super ipso Archidiaconatu esse silentium imponendum, & approbata institutione tua, tibi restitutionem faciendam, ex confessione partis aduersæ in iudicio facta, & sæpius repetita, ostendere nitebaris. Ipse namque Rogerius à nobis interrogatus in iure, ex quo tempore Archidiaconatus Richemundiæ sibi per Capitulum fuit assignatus: respondit quod circa festum Ascensionis proximum triennium compleretur. Cùm igitur ex data litterarum nostrarum constaret, tempore illo Archiepiscopum apud Sed. Ap constitutum, & in eis per nos antiquum fuerit ius declaratum, vt tempus quo ad Ap. Sed. accessit, & apud illam permansit, vel recessit ab ipsa, non esset infra tempus sex mensium computandum, liquidò constare dicebat, tempus illud Archiepiscopo minimè cucurrisse. Sed si etiam quadriennium effluxisset, sicut prioris responsi pœnitens vltimò proposuit pars aduersa, quod ex parte tua de iure non posse fieri dicebatur, cùm & tunc arripuisset iter ad Sedem Apostolicam veniendi licèt illud non sit continuè prosequutus, impedimentis multiplicibus retardatus, interpretatio rescripti nostri ad tempus etiam huiusmodi pertinebat, cui præterea præscriptio nocere non poterat in exilio constituto. Factum autem Capituli eundem R. non poterat, excusare qui cùm institutio facta per Archiepiscopum præcessisset, & quod superior ordinauerat, Capitulū tanquam inferius non poterat reprobare, cùm etsi contra, statum priuilegij 3
fuisset admissus, ipsi tamen, quia non fuerant executores priuilegij constituti, nec poterāt simul esse iudices, & actores, contra te præsertim absentem, & non contumacem procedere non valebant. Si quid ergo per ipsos erat contra factum Archiepiscopi proponendum, huiusmodi quæstio ad tribunal erat superius deferenda, vt auctoritate finiretur ipsius, pendente perinde institutione tua facta per illum, ad quem tam iure communi, quàm auctoritate priuilegij antedicti, propter quod collatio personatuum, & præbendarum Archiepiscopo reseruatur, idem R. non debuit locum viuentis arripere. Nos igitur auditis his, & alijs, quæ partes in præsentia proponere voluerunt, & pleniùs intellectis, quoniam constitit nobis Archidiaconatum prædictum tibi per Eboracens. Archiepiscopum primitus fuisse concessum, & quod institutione facta per ipsum secundùm iuris ordinem, minimè reprobata, Archidiaconatus non vacans nec potuit, nec debuit in alium ritè transferri: memorato R. quòd contra iustitiæ regulam in Archidiaconatum alterius prouehi se consensit, super eo duximus silentium imponendum, sententialiter decernentes, vt institutio facta per Eboracen. Archiepiscopum de te sortiatur effectum: exinde verò si super *e* renunciatione, vel abiuratione, vel aliquo præmissorum, quis quiddam velit, vel valeat, quod aduersus te duxerit proponendum, ordine poterit iudiciario experiri.

NOTÆ.

1 a Richemundiæ]Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.4.* ex qua textum hunc restituo. De Archidiaconatu Richemundiæ egi *in cap. 3. de supplenda neglig. cap. constitutus 30. de testibus*, vbi de præsenti etiam lite agitur: eius casum retuli *in dicto cap. 3 de suppl. neglig.*

b *Vacante.*] Iuxta adducta *in cap. cùm in cunctis, §. 1. de elect.*

c *Eboracensis.*] Gaufridus videlicet, de quo agitur suprà *in cap. 5.*

2 d *Indulti sibi priuilegij.*] Nec inde per similem impetrationem priuilegij, iuris proprij inducitur renunciatio, sed potiùs vnum ius alterum confirmat, ac iuuat; sed electiuum manet, aut etiam simultaneum, *cap. auditis, de præscript. cap. cùm personæ. §. quod si tales, de priuil. lib 6. cap. cùm dilectus, de consuet.* optimus textus *in l. forma, §. fin. ff. de censibus*, ibi: *Si quis veniam petierit, vt censum sibi emendare permittatur, deinde post hoc impetratum cognouerit, se non debuisse hoc petere, quia res emendationem non desiderabat, nullum ei præiudicium ex ea quod petijt, vt censum emendaret, fore sæpissimè rescriptum est.* Pluribus relatis docet Molina *de primog. lib 2. cap. 10.* vbi *num. 75.* ait: Quoties concurrunt quoad aliquid ius commune & priuilegium, non confunduntur, sed potest quis quoad id vti iure communi, & etiam priuilegio: quia nemo prohibetur plura iura, & titulos cumulare, tam ad sui iuris confirmationem, quàm ad maiorem cautelam, *l. 4. ff. ad leg. Falcid. cap. sacrorum 12. quæst. 2.* latè illustrat Solorzanus *tom 1. lib. 3. de iure Indiar. cap. 1.* vbi exponit textum *in cap. veniens, de præscript.*

e *Super renunciatione.*] Sed quomodo exceptio renunciationis congruo tempore opposita non impedit posses- 2
sionis acceptionem? contra textum *in cap. accepta, de restit. spol.* Agnouit difficultatem Glossa *in præsenti*, varias adducens solutiones, quas sigillatim refert Nauarrus *in dicto cap. accepta, opposit. 3.* ex quibus duplex verior communiter iudicatur. Prima, ideò videlicet excipientem de renunciatione, non fuisse auditum in præsenti specie, quia eius exceptio reuelans non erat: nam etsi probaret, quod aliter renūciasset, vel abiurasset, propterea non obtineret in lite, ex quo sua electio vires non habebat; siquidem inter litigantes alterius partis defectus nullum ius tribuit alteri de iure suo non docenti, argumento capitis *alim 25. in fine, de rescript cap. cùm super, caus. posses.* quorum iurium regula singularis est ad interpretationē textus *in cap. litteris, de restitut. spol. c. vnic. de eo qui mittitur in possess.* Secunda interpretatio Glossæ, quam sequuntur Innocentius *hic*, & Nauarrus *vbi suprà, n. 7.* docet *in d. c. accepta*, agi de exceptione renunciationis verè, & absque dolo opposita; at verò in præsenti agitur de renunciatione calumniosa, & malitiosa, causa tantùm differendi possessionis adeptionem obiecta: præsumptio autem improbæ oppositionis deducitur ex varijs coniecturis. Prima, quia allegabatur renunciatio, quæ in dubio non præsumitur, *c. super, de renunc.* Secunda, quia opponebatur ab eo, qui habebat titulum posteriorem, & inualidum, ideòque intrusus credebatur. Tertia, quia opponebatur agenti interdicto adipiscendæ possessionis, & quod talis renunciatio facta fuerat lite pendente.

C A P V T VIII.

Idem *Claromontio Canonico* a *Terdon.*

CVm pro quæſtione Terdonen. præbendæ, quæ vertebatur inter te ex vna parte, & vener. f. n. Epiſcopum, & dil. filios Canonicos Terdonen. ex alia, tu, & procuratores partis alterius in noſtra eſſetis præſentia conſtituti, dil. f. Hug. tit. ſancti Martini Presbyterum Cardinalem conceſſimus auditorem, coram quo pro te fuit taliter allegatum, quod cùm bonæ memoriæ O. Terdonen. Epiſcopus patruus tuus, ab Ap. Sed. reuerſus Terdon. Canonicos attentius rogauiſſet, vt te reciperent in fratrem, & Canonicum, ipſi eius precibus minimè annuentes, te hilariter receperunt, nulla primæ, vel ſecundæ habita mentione, qui ab illo tempore vſque nunc locum in Choro, & in Capitulo, ſicut alij Canonici habuiſti; Lectiones legiſti in Eccleſia, Reſponſoriaque cantaſti, ac per prædictum Epiſcopum tibi fuerant *b* domus in ipſa canonia aſſignatæ, quas tu poſſedisti, ac poſſides in quiete. Et cùm in eadem Eccleſia Terdon. ex illis Canonicis, qui præbendam in ea non poſſident, tu primò inſtitutus fueris, & receptus, & nunc vacet *c* beneficium in eadem, humiliter poſtulabas à nobis, vt Terdon Canonicis dare dignaremur diſtrictius in mandatis, quod vacans beneficium tibi, omni dilatione poſtpoſita, aſſignarent, & facerent pacifica poſſeſſione gaudere. Procuratores verò partis alterius è contrario reſpondebant, quod cum in Terdon. Eccleſia certus ſit numerus Canonicorum inſtitutus, & ſcriptis Romanorum Pontificum confirmatus, ac canonicam conſtitutionem ipſam obſeruare teneantur præſtito iuramento: nos eis noſtris litteris dedimus in mandatis, vt dil. fil. B. Subdiaconum, & Capellanum noſtrum in Canonicum reciperent, & in fratrem, ac ei præbendam, ſicut vni ex alijs Canonicis aſſignarent. Verum quia ſtatutus numerus Canonicorum tunc in eadem Eccleſia erat plenus, mandatum noſtrum non poterant executioni mandare. Poſt non modicum verò temporis prædictus O. quondam Epiſcopus, minis, ac terroribus inſtitit apud Canonicos Terdon. vt te reciperent in Canonicum ad præbendam proximè vacaturam, eis conſtanter promittens, quod eos tam à petitione ciuium Terdon quàm exequutione mandati Apoſtolici, quod ipſi pro eiuſdem Subdiaconi noſtri receptione receperant, liberaret, ac ſic eos circumueniens fraudulenter, te recipi fecit ad præbendam proximè vacaturam. Nos igitur ex ijs, quæ fuerunt hinc inde propoſita, certiores effecti, per Cardinalem prædictum conceſſionem præfato Subdiacono noſtro à prædictis Canonicis factam de præbenda prædicta, de fratrum noſtrorum conſilio ratam habentes, eam ei auctoritate Ap. duximus confirmandam. Verum cùm tam aſſertione tua, quàm confeſſione conſtet partis alterius, te in fratrem, & Canonicum Terdon. Eccleſiæ fuiſſe receptum, licet receptionem tuam factam contra Lateran. Concilium pars aduerſa proponat: quia tamen probatum non extitit, parte alterius penitus hoc negante, nec ipſi Canonici videbantur tibi opponere poſſe de iure, qui ſe *e* fatentur te contra ſtatuta præfati Concilij recèpiſſe: ſententiando decernimus, vt tibi quamcitò facultas obtulerit, præbendale beneficium in Terdon. Eccleſia confeɾatur. Cum ex quo receptus es in Canonicum, non debeas *f* carere præbenda.

N O T Æ.

1 a TErdon.] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 5. in ſexta autem legitur *Trident.* ſed malè, cum ex textus integra, quam reſtituo ex dicta collectione, conſtet agi in præſenti de Eccleſia Terdonenſi, de qua nonnulla notaui *in cap.* 2. *de ferijs.*

b *Domus.*] Proprias videlicet Canonicorum, vt notaui *in cap. dilectus, de præb.*

c *Beneficium.*] Ideſt præbenda, quæ ita appellatur, vt probaui, *in cap.* 1. *de præbend.*

d *Contra Lateran.*] Sed non rectè, quia recipiens aliquem in Canonicum, & in fratrem, etiamſi eo facto illi debeatur præbenda proximè vacatura, non ideò facit contra Concilium Lateran. vt probaui *in cap.* 2. *hoc. tit.* 2

e *Se fatentur.*] Quando allegans propriam turpitudinem audiatur, latè diſputat Garaſia, *in c.* 8. *de donat.* vbi exponit præſentem textum.

f *Carere præbenda.*] *Cap. relatum* 9. *de præbend.* vbi textum hunc expoſui, & *in cap.* 1. *hoc titulo.*

C A P V T IX.

Idem *Epiſcopo, & Magiſtro H. Canonico* a *Hildeſemenſi.*

LItteras veſtras accepimus, per quas nobis ſignificare curaſtis, quod cùm pro dil. fil. Daniele clerico vobis ſcriberemus, vt eum de præbenda ſancti Vuillebaldi Bremen. quam dicebat ad donationem noſtram fuiſſe iuxta Lateranenſis ſtatuta Concilij deuolutam, curaretis auctoritate Apoſtolica inueſtire, ſi Canonici, quibus ſuper hoc ſcribebamus, id exequi non curarent: Herberto Præpoſito, & quibuſdam Canonicis eiuſdem Eccleſiæ, cum ipſo Daniele, & Magiſtro B. Canonico ipſius Eccleſiæ in veſtra propter hoc præſentia conſtitutis, ſic fuit de facto propoſitum coram vobis, quod idem Herbertus Præpoſitus, quondam eiuſdem Eccleſiæ ſimplex Canonicus, de ipſa Eccleſia in maioris Eccleſiæ Præpoſitum Canonicè eſt electus, & poſtmodum vnius anni, vel anni & dimidij ſpatio euoluto, in ipſa Eccleſia Sancti Vuillebaldi in Præpoſitum eſt aſſumptus, priorem præbendam nihilominus detinens, quam in ipſa Eccleſia tunc habebat: & ſuper hoc partes conſentiebant ad inuicem, hoc ita fuiſſe dicentes. Fuit etiam ab vna parte propoſitum, quod ipſe Præpoſitus præter præbendam illam, aliam præbendam habebat Præpoſituræ annexam, quam idem Præpoſitus, & fautores ipſius inficiati ſunt eſſe præbendam. Præterea fuit allegatum de iure, quod ex quo idem Præpoſitus de minori Eccleſia vocatus fuerat ad maiorem, prima præbenda inceperat de iure vacare, iuxta *b* canonum inſtituta Deinde fuit ex parte clerici allegatum, primam fuiſſe ordinationē eiuſdem Eccleſiæ, vt in ea eſſent XIII

perſonæ,

personæ, Præpositus scilicet cùm XII. fratribus, quæ nullatenus seruaretur, nisi diceretur illa præbenda vacare. Sed Præpositus allegabat è contra, quod erat ferè ex consuetudine generali, quod vnus in eadem Ecclesia plures præbendas haberet: adiectum est, præbendam illam ratione alia non vacare, quia cum Archiepiscopus *c* Bremen. Præpositum ipsum de Præpositura in plena Synodo inuestiret, tam Præposituram, quàm præbendam eidem de Canonicorum confirmauit assensu, eos qui super hoc inquietarent eundem, vinculo excommunicationis astringens. Vnde obijciebatur clerico memorato, quod propter boc excommunicationis sententiam incurisset: sed ipse talem confirmationem interuenisse negabat, quæ si etiam interuenit, asserebat eam non tenere de *d* iure, quoniam nemini res illa rationabiliter poterat confirmari, quæ de iure obtineri non potest: dicebat enim, se propter hoc excommunicationis sententia non fuisse ligatum, cum super his experiretur auctoritate maioris. Vnde cùm vobis dubium videretur, vtrum cùm aliquis de vna præbenda eligitur ad aliam, statim prior vacare incipiat, aut per sententiam debeat adiudicari eidem; an propter confirmationem huiusmodi, quæ superius est expressa, præbenda illa dici debeat non vacare, nos consulere voluistis, priusquam velletis super hoc aliquid diffinire. Cùm igitur si est ita, præbenda illa, etsi non de facto, de iure tamen vacare noscatur, disc. v. per A. s. m. quat. iamdictum Præpositum, vt præbendam illam sine difficultate resignet, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas appellatione remota cogatis, quam cùm de facto vacauerit, clerico memorato, auctoritate nostra suffulti, sublato appellationis obstaculo conferre curetis, eum in corporalem possessionem inducentes ipsius, & defendentes inductum; eos autem, qui se temerè duxerint opponendos, per districtionem ecclesiasticam, appellatione remota compescatis.

NOTÆ.

1 a HIldesemensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub boc titulo cap. 6.* de Hildesemensi Ecclesia nonnulla adduxi, *in cap. 3. de translat. Episcop.*

b *Canonum instituta.*] Congesta *in cap. de multa*, 28. *de præbend.*

c *Bremen.*] De qua Ecclesia egi *in c. 4. de sacr. non iter.*

d *De iure.*] An per assecutionem vnius præbendæ vacet alia ipso iure, exposui *in c. de multa*, 28. *de præbend.* ex quo commentario præsens petendum est, vbi etiam in eius notis exposui, quando inferiores Prælati possint in pluralitate beneficiorum dispensare. 2

CAPVT X.

Idem *Episcopo, & Archipresbytero* a *Papiensi.*

EX parte *b* Asten. Ecclesiæ nostris auribus fuit intimatum, quod cùm quædam præbendæ in ipsa per quatuor annos, & amplius vacauissent, ven. f. n. Asten. Episcopus Canonicos ipsos monuit diligenter, vt Ecclesiam ordinarent. Quibus non admittentibus monitionem ipsius, *c* quosdam in Ecclesia instituit, credens hoc sibi ex Concilio Lateran. licere: instituti autem sentientes non esse firmam institutionem huiusmodi, ad ven. f. n. Mediol. Archiepiscopum recurrerunt, qui eosdem in Canonicos Asten. Ecclesiæ ordinauit, & in corporalem præbendarum possessionem induxit, Capitulo eiusdem Ecclesiæ præbente assensum, tribus tantùm exceptis, quibus contra institutionem illam proponere in præsentia nostra volentibus, & Ecclesiam ipsam defensare paratis, dil. fil. n. G. sancti Vitalis Presbyterum Cardinalem dedimus auditorem: in cuius præsentia tres illi dicebant, electionem debere cassari, quia nec Episcopus, nec Archiepiscopus supradictus de concessione Later. Concilij tunc in ordinatione illa potuerant præfatam Ecclesiam ordinare, cum vterque *d* circa tempus eis indultum à canone, in ordinatione illa negligens fuerit, & remissus. Pars verò altera dicebat è contrà, quod licèt institutio Episcopi non valeret, Archiepiscopi tamen ordinatio de iure valebat, quia tempus indultum à canone, nisi à tempore, quo illi declaratum fuerat, non currebat: ad quod probandum multas induxit rationes: his au- 2
tem vtrimque propositis, tandem vtraque pars concorditer est confessa, quod in prædicta Ecclesia non erant distinctæ præbendæ, nec Canonicorum numerus erat certus. Nos igitur his, & alijs, quæ fuerant vtrimque proposita, diligenter auditis, intelleximus euidenter, statuta Lateran. Concil. de beneficijs vltra sex menses vacantibus locum in hoc articulo *e* nullatenus habuisse, cum & forsan Asten. Ecclesia Canonicorum pateretur defectum: nullæ tamen in ea præbendæ vacabant, cum in illa nec sint distinctæ præbendæ, nec canonicorum numerus diffinitus. Vnde institutio per Episcopum, vel Archiepiscopum occasione facta Concilij memorati, carere debet robore firmitatis. Quia verò totum Capitulum, tribus tamen exceptis, prædictorum receptionem approbarat, & affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipsos obiectum est, & ostensum: disc. v. per A. s. m. quat. inquisita diligentius veritate, si Asten. Ecclesiæ suppetunt *f* facultates, secundum consuetudinem hactenus obseruatam, prædictos clericos, sublato cuiusc. contrad. & ap. obstac. pro Canonicis faciatis haberi.

NOTÆ.

1 a PApiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub boc tit. cap. 7.* De Papiensi Ecclesia nonnulla notaui *in c. cum inter, de elect.* Rodobaldo eius Ecclesiæ Præsuli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, missa est præsens decisio.

2 b *Astensis.*] Asta, vulgò *Asti*, est ciuitas Italiæ, habens Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem Maiorianus eius Prælatus subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, vt refert Carolus à sancto Paulo, *in geograph. sacr. fol. 62.*

c *Quosdam.*] Quia licet vna tantùm esset præbenda, cum non esset numerus certus Canonicorum, plures eligi poterant, vt probat Lotherius, *lib. 1. de re benef. cap. 14. num. 13.* 3

d *Circa tempus.*] Quodnam illud fuisset, exposui *in cap. licèt, de supplend. neglig.*

e *Nullatenus babuisse.*] In pluribus Ecclesijs Cathedralibus nos sunt distinctæ præbendæ, nec reperitur certus Canonicorum numerus, vt probaui *in cap. cùm accessissent, de constit.* In quibus si aliquis decedat, non 4

vacat

vacat præbenda, sed his illud extinguitur, & finitur, quod per erectionem noui Canonici suscitatur, vt probat Lotherius, *lib. 1. de re benefic. cap. 14. num. 16.* vnde cùm eo casu non detur vacatio, non potest dari negligentia in conferente.

f *Facultates.*] Iuxta tradita *in cap. 1. de institut.*

C A P V T XI.

Idem *Episcopo, & Capitulo* a *Lauden.*

COnstitutus in præsentia nostra dilectus filius H. Subdiaconus noster, Ecclesiæ vestræ Canonicus, nobis humiliter intimauit, quod tu frater Episcope potestatem dedisti *b* sacerdotalem conferendi præbendam, quæ primò esset in vestra Ecclesia vacatura: & bonæ memoriæ *c* Vu. Archiepiscopus Rhemen. tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filij Capituli, auctoritate nostra districtè præcepit, sicut per litteras suas ad nos directas apparet, quæ coram nobis lectæ fuerunt, vt cùm sacerdotalis præbenda in Ecclesia vestra vacaret, personam illam, cui præfatus Subdiaconus vellet eam conferre, reciperetis ad eam sine interpositione alterius personæ, & eandem personam curaretis de illa sine difficultate qualibet inuestire. Asseruit etiam idem Subdiaconus, quod cum esset ad Sedem Apostolicam accessurus, ipse præcautus appellauit, ne tu, frater Episcope, si fortè interim aliquam sacerdotalem contigerit vacare præbendam, eam vlli conferres, nec vos, filij Capituli, reciperetis aliquem præsentatum ad illam, nisi quem duxerit præfatus Subdiaconus præsentandum. Quocirca disc. v. per A. s. m. quat. personam illam, cui memoratus Subdiaconus sacerdotalem præbendam, cum contigerit illam vacare, duxerit conferendam, canonicè sine contradictione qualibet admittatis, tibi frater Episcope, firmiter inhibentes, ne interim aliquam sacerdotalem præbendam alicui contra formam concessionis tuæ *d* conferre præsumas, alioquin noueritis nos dil. fil. Cancelllario, & Helim. & A. Canonicis Parisien. in mandatis dedisse, vt vos ad hoc per censuram ecclesiasticam ap. rem. compellant, in irritum reducentes, si quid post ap. a præfato Subdiacono ad nos legitimè interpositam, contra concessionem sibi factam de sacerdotali præbenda, nouerint attentatum. Quia verò concessiones huiusmodi, si trahantur ad consequentiam, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, siue promitti antequam vacent, nolumus, quod huius occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.

N O T Æ.

a LAuden.] Ita habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* De Laudensi, seu Laudunensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 3. de except.*

1 b *Sacerdotalem*] Quæ conferri non potest alij quàm sacerdoti, *cap. cui de non sacerdotali, de præbend. in 6.* vt in Ecclesia Laudunensi Veromanduorum obseruari refert Chopinus, *de sacr. pol. lib. 1. tit. 3 nu. 11.* Quibusdam enim præbendis annexum est sacerdotium, *cap. dilecto, de testibus*, alijs diaconatus, alijs subdiaconatus Innocentius III. *lib. 1. epist. 275.* alijs nullus ordo annexus est, *cap. 27. de præbend. in 6.* Illi cogendi sunt ad ordines, hi verò minimè, *cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect.* nisi Ecclesiæ vtilitas, vel necessitas exigat, *cap. quæris, de ætate & qualit.* vbi probaui: notauit Cironius, *in c 8. de constit. in 5 compil.*

c *Vu.*] Vuido videlicet Abbas Cisterciensis, Cardinalis Episcopus Prænestinus, de quo Chenu *in serie Præsulum Rhemen. num. 53.*

2 d *Conferre præsumas.*] Quod difficile valde est, siquidem vt constat *ex c. in causis, 31. de elect* facto compromisso in aliquos, vt eligant, non potest talis potestas illis concessa reuocari, quando res non est integra; & sic è contrario probatur, quod si res integra esset, rectè possit reuocari talis facultas. Vnde cùm in specie huius textus res integra esset, nec enim præbenda vacauerat, nec H. ad collationem processerat, cum impeditur Episcopus contra formam concessionis suæ sacerdotalem præbendam conferre, & reuocare commissionem factam? Hostiensis existimauit, rationem esse desumendam ex persona Episcopi, quia Episcopus non debet irrita facere, quæ processerunt de labijs suis. Innoc. quem sequuntur ferè omnes, existimauit, differentiam versari inter casum, in quo commissio fit in fauorē ipsius, cui cōmittitur; & inter casum, in quo commissio fit magis in fauorem Ecclesiæ; vt primo casu reuocari non possit, quo casu existimat procedere textum hunc: secundo verò exaudiendum esse textum *in d. c. in causis.* Verùm distinctionem hanc meritò reprehendit Antonius *hic*, cuius interpretatio magis placet; asserit enim ideò Episcopum in hoc casu non posse cui vellet præbendam conferre, quia per confirmationem Archiepiscopi Rhemensis, & Legati Sed. A. affecta fuerat, vt iam validè conferri non posset, quemadmodum nec vtiliter Episcopus eam conferret, si Legatus collationem certi beneficij sibi reseruasset.

COMMENTARIVM.

QVamuis concessa alicui potestas conferendi præbendam sacerdotalem proximè vacaturam, captandæ mortis alienæ occasionem facilè secum non trahat, 3
namque ille, cui dicta potestas conceditur, vacaturi beneficij emolumentum habiturus non est, sed ille qui prouisus fuerit de tali beneficio; nihilominus, quia via aperiri posset fraudandi Concil. Lateranen. vtpotè quia, si fortè Episcopus voluntatem habuerit conferendi alicui beneficium sacerdotale, posset amicum eligere illius, cui conferre velit, ipsique potestatem conferendi beneficium sacerdotale primò vacaturum committere; vnde amicus, cui beneficium Episcopus per amicum conferre intendit, mortem possidentis illud beneficium captabit, vt ipsi per amicum beneficium conferretur, atque ita Lateranense Concilium illuderetur; talis potestas conferendi beneficium, alicui ab Episcopo concessa improbatur: quam decidendi rationem præsentis textus agnouerunt omnes repetentes *hic*, & satis innuit Innocentius in illis verbis: *Quia verò concessiones tales, si ad consequentiam traherentur, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, seu promitti antequam vacent, nolumus quod huiusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.*

Verum si prædicta ratio iuris principijs consona est, 4
quomodo Innocentius III. in præsenti collationem præbendæ Henrico factam, vt validam admittit, & defendit? Quæ difficultas torsit valdè Interpretum ingenia. Antonius, Innocentius, Hostiensis, Immola, & Panormitanus existimant, ex gratia Pontificis commissionem conferendi præbendam vacaturam, & per consequens ipsius collationem sustineri, non quia Episcopus, aut Rhemensis Præsul, S. A. Legatus ipsam facere possint, cùm illi sint inferiores Concil. Lateran. & per consequens non possint in eo dispensare, *ex c. cùm inferior, de maiorit. & obed.* pro qua sententia expendit Hostiensis textum *in cap. pro illorum 22. §. fin. de præbend.* in illis verbis, *auctoritate nostra*; sed non rectè, quia si ea rectè perpendantur, non ad Pontificem ipsum, sed ad eius Legatum referenda sunt. Verum hæc interpretatio meritò alijs displicuit, qui affirmant in præsenti casu commissionem conferendi præbendam proximè vacaturam sustineri, quia confirmata fuit per Legatum S. A. vt constat

ſtat ex illis verbis: *Et Rhemenſis Arebiepiſcopus, tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filij Capituli, auctoritate noſtra præcepit, vt cùm præbenda ipſa vacaret, illam cui vellet idem H. conferret*. Conſtat autem Legatum S.A. poſſe ſibi reſeruare collationem beneficij vacaturi, *c. cùm dilectus, de iurepatron. c. deliberatione, §. prohibemus, de offic. Legat.* & ita docent, non ex commiſſione Epiſcopi, nec ex gratia Pontificis, ſed ſtricto iuris rigore attento, ex confirmatione Legati commiſſionem in præſenti ſuſtineri caſu. Sed hæc etiam interpretatio non placet; nam licèt Legatus poſſet ſibi reſeruare collationem beneficij vacaturi, non tamen poteſtatem alij committere, immò nec delegare receptionem reſignationis futuræ præbendæ, *d. c. 4. §. prohibemus, de offic. Legat. in 6* His ergo omiſſis ſententijs aliter textum hunc exponendum eſſe exiſtimo, ita vt commiſſio conferendi præbendam vacaturam in præſenti ſpecie ſuſtineatur tantùm ex facto ipſius Epiſcopi; ſupponimus enim in prædicto Concil. Lateran tantùm prohibitum eſſe, ne beneficia eccleſiaſtica promittantur, antequam vacent, vt vitetur periculum captandæ mortis alienæ: quam prohibitionem Alexander III. eiuſque ſucceſſores ad varios caſus protraxerunt, vt notaui *in c. 3. hoc titulo*: vnde prædicta prohibitio abſque ſpeciali lege Pontificis ad præſentem caſum trahi non poterat, vtpotè quia cùm commiſſione facta alicui, vt conferat primum beneficium vacaturum, ipſe ex beneficio, quod conferre debet, vllum emolumentum habiturus non ſit, non creditur ipſum mortem alterius capturum: ergo rectè potuit talis commiſſio dari ab Epiſcopo, quaſi hic caſus eſſet extra prohibitionem Concilij Lateran. Vnde Innocentius III rectè conſtituit, attenta prohibitione ipſius Concilij ſuſtineri prædictam commiſſionem; ſed quia ex tali delegatione facilè fraus fieret Concilio Lateran. ideò eadem conſtitutione prohibuit de cetero ſimiles commiſſiones in fraudem Concilij fieri. Nec huic ſolutioni contradicit ipſe Innocentius, dum in fine huius textus affirmat, huiuſmodi conceſſionem gratiam ſpecialem continere: igitur quia ſtricto iuris rigore talis commiſſio non ſuſtinebatur. Nam dicendum eſt, Pontificem aſſerendo huiuſmodi commiſſionem gratiam perſonalem continere, non docere huiuſmodi cõmiſſionem fieri non potuiſſe ante præſentem conſtitutionem, ſed perſonalem gratiam eam appellare reſpectu futurarum; cùm enim Innoc. intenderet in præſenti conſtitutione protrahere Concilij Lateranẽſis prohibitionem ad caſum adhuc non expreſſum, dixit prædictam commiſſionem ſpecialem gratiam eſſe, quia deinceps ſimiles commiſſiones fieri non poſſunt: & hoc ſpecialiter curauit Innocentius hac ſua conſtitutione, quod antea cautum non erat.

Ex qua Innocentij conſtitutione ita expoſita lucem

5 Exponitur c. vlt. hoc tit.

accipit Honorius. II. eius ſucceſſor, relatus *in c. vlt. hoc tit.* vbi ſtatuit, nullas eſſe promiſſiones factas à Ioanna Flandrenſi Comitiſſa de beneficijs non vacantibus in Eccleſijs, in quibus ipſa iuſpatronatus obtinebat; nec potuiſſe poni donationes eorum in manibus alienis: quæ vltima pars ita communiter ab omnibus accipitur, vt ideò improbentur huiuſmodi donationes, hoc eſt commiſſiones ad præſtandum, quaſi perſonis particularibus factæ non valeant: & ideo cùm Comitiſſa talibus perſonis dictas donationes feciſſet, meritò nullius momenti à Pontifice iudicantur: docuerunt Innocentius, Abbas, & Immola, *in d. c. vlt.* Couarr. *lib. 3. var. c. 20. ſub n. 6* Garcia, *de benefic. p. 5. c. 8. n. 113. & p. 10. c. 5. n. 9.* Verum quia Honorius non exprimit, in quibus manibus Comitiſſa donationes poſuerit, exiſtimo diuinare Interpretes, dum affirmant, fuiſſe manus priuatorum; & ſi fuiſſent, quid impedit priuatorum manibus huiuſmodi donationes fieri, ipſi non exprimunt. Vnde ex adducta interpretatione præſentis textus credo Honorium lucem accipere: cùm enim Honorius ſucceſſor eſſet Innocentij, & per conſequens adeptus fuiſſet præſentem conſtitutionem; ideò ſicut Innocentius in præſenti non valere ſtatuit commiſſiones factas de conferendis beneficijs vacaturis; ita ipſe donationes factas ad præſentandum in beneficijs nondum vacantibus, meritò improbauit.

6 Exponitur c. ex frequentibus, de inſtit.

Sed antequam hinc abeamus exponendus eſt textus *in c. ex frequentibus 3. de inſtit.* vbi Alex. III. affirmat, prauam eſſe conſuetudinem iuxta quam clerici eccleſiaſtica beneficia ſine conſenſu Epiſcopi diœceſis, vel Officialium ſuorum (qui hoc de iure poſſunt) recipiunt. Quibus verbis ſupponit Alexander, poſſe Epiſcopum iure committere vicarijs ſuis, vt conferant beneficia vacatura; ipſoſque officiales poſſe iure huiuſmodi beneficia conferre: ergo non rectè Innocentius in præſenti affirmat, committi non poſſe collationem beneficiorum nondum vacantium. Nonnulli exiſtimarunt pro huius textus expoſitione differentiam magnam verſari inter Vicarium Epiſcopi, & alium priuatum clericum, ita vt illi commiſſio fieri poſſit, illi minimè: ita Rebuffus, *in praxi, tit. de forma Vicariatus, n. 8.* Couar. *lib. 3. variar. c. 20. n. 6.* Alij exiſtimarunt differentiam eſſe inter commiſſionem generalem conferendi omnia beneficia, & commiſſionem conferendi aliqua. Primo caſu affirmant commiſſionem factam officiali Epiſcopi valere, ſecundò verò nequaquam: ita Garcia, *de benefic. p. 5. c. 8. n. 113* Sed his diſtinctionibus omiſſis dicendum eſt, ideò ab Innocentio in præſenti improbari commiſſionem datam perſonæ particulari ad conferendum beneficium vacaturum, quia præſumitur talis delegatio facta in fraudem Concilij Later. quę præſumptio cùm non detur eo caſu, quo Epiſcopus Vicario proprio ſimul cùm iuriſdictione committit collationem beneficiorum; ideò talis commiſſio admittitur, *c. vlt. de offic. vicarij in 6.* quia non creditur in fraudem Concil. Lateran factam fuiſſe.

Etiam ex ſupra traditis venit exponendus textus, *in c. deliberatione 5. §. prohibemus, de offic. Legat. in 6* vbi Clemens IV. prohibet ne Legatus S.A. in genere, aut in ſpecie cuicunque concedat, vt ab his, qui infrà prouinciam ſuæ legationis voluerint beneficia liberè in eius manibus reſignare, illa valeat idoneis conferre perſonis, illa ratione adiecta, quia per hoc aperiri poſſet via contra Lateran. Concilium ad beneficia vacatura: vbi illud difficile eſt, quid noui conſtituiſſet Clemens IV. illis verbis, *prohibemus inſuper*; quæ ius nouum inducunt, ex his quæ notaui *in c. decernimus, de iudicijs*. Cùm ergo in præſenti ab Innocentio prohibita eſſet commiſſio conferendi beneficia vacatura, difficilè eſt quid de nouo ſtatuat Clemens *in dicto §. prohibemus*. Aliqui exiſtimarunt, attentata præſenti deciſione, non eſſe comprehenſum Legatum prædicta prohibitione; immò potius docent in præſenti ſpecie commiſſionem factam ab Epiſcopo ſuſtineri propter confirmationem Legati, quæ ſequuta fuit. Sed hac interpretatione, quam ſuprà reieci, omiſſa, dicendum exiſtimo, nouam Clementis conſtitutionem non eo reſpicere, vt auferat poteſtatem Legatis committendi collationem beneficiorum nondum vacantium; hoc enim iam præſenti conſtitutione prohibitum erat: ſed noua illius textus prohibitio eſt, vt conſtitutionem Concil. Lateran. quæ tantùm loquebatur in caſu mortis, trahatur ad caſum, in quo beneficia liberè reſignantur; quia & huiuſmodi commiſſione fraudari poteſt Concil. Lateran. Vnde quemadmodum Innocentius in præſenti prohibitionem ipſius Concilij protraxit ad caſum, in quo beneficiorum collatio committitur; ita etiam Clemens IV. præſentem Innocentij conſtitutionem protraxit ad caſum, in quo beneficia vacant per liberam reſignationem. Sed adhuc difficilè eſt, quomodo commiſſa per Legatum facultate conferendi beneficia, quæ per liberam reſignationem vacauerint, aperiatur via contra Concilium Lateran. ſiquidem talis commiſſio de beneficijs vacaturis, non per mortem, ſed per reſignationem erat; quomodo enim fieri poteſt, vt eo caſu captetur mors aliena, cum beneficium, cuius collatio committitur, non expectetur per mortem, ſed per liberam reſignationem? Huic difficultati ſuccumbentes antiquiores affirmarunt, rationem illius textus erroneam eſſe, & non rectè per compilatores adiectam fuiſſe; quod & ab ipſis compilatoribus didiciſſe teſtatur Geminianus ibi, *nu. 6* Sed ipſe, & Francus ibi, *n. 2.* contendunt veram rationem illius conſtitutionis in eo conſiſtere, ne Legati huiuſmodi commiſſionibus derogarent iuriſdictioni ordinariæ: ſed cùm per hanc derogationem non fiat fraus Concilio Later. aliena eſt prædicta ratio ab ea deciſione. His ergo ſententijs omiſſis, verius dicendum eſt, in Concilij Lateranenſis prohibitione duo prorſus diuerſa conſideranda eſſe; prohibitionem videlicet ipſam generalem, ne videlicet beneficia conferantur, ſeu promittantur antequam vacent; & ipſius prohibitionis rationem, ne videlicet detur occaſio captandæ mortis alienæ. Prohibitio generalis eſt comprehendens quemcumque vacationis modum; vt conſtat *ex c. 2. c. relatum, c. accedens, hoc tit.* Ratio autem ſpecialis eſt vacationis, videlicet per mortem, quam vt

7 Exponitur cap. 4. prohibemus, de offic. leg. in 6.

caſui

caſul frequentiorl conſooam Patres Conſilij Lateran. aſſignarunt. Cooſtitutio ergo Clementis protraxit Concilij Lateran. prohibitionem ad caſum, in quo committeretur per Legatum collatio beneficiorum vacantium per reſignationem: quo caſu licèt per talem commiſſionem fraus non fieret ratiool à Concilio adiectæ, fiebat tamen eius prohibitioni: vnde rectè ait Clemens IV. eo caſu aperiri [viam ad illuſionem Concil. Lateranenſis: præſenſit Moez, *in d. §. prohibemus*, *num.* 27.

C A P V T XII.

Idem a *Gerantin. Capitulo.*

Dilectus filius magiſter Vv. canonicus veſter olim Apoſtolatui noſtro ſuggeſſit, quod bonæ memoriæ Epiſcopo veſtro viam vniuerſæ carnis ingreſſo, maior, & ſanior pars veſtri conuenerat in eundem, & ipſum eligere in Epiſcopum proponebat: ſed impendiente viro nobili Comite Cutronæ, non fuit electio celebrata: poſtmodum autem idem Comes de ipſo Epiſcopatu Madium capellanum ſuum inueſtiens, vobis iniunxit, vt vel à terra recederetis ipſius, vel eligeretis eundem M. in Paſtorem: quod cùm ven. f. n. Archiepiſcopus ſanctæ *b* Seuerinæ tunc electus audiſſet, prædictum Vv. ad ſuam præſentiam accerſiuit, & aſſerens, quod propter negligentiam veſtram ad ipſum erat eligendi auctoritas deuoluta, ipſum induxit, vt electioni de ſe faciendę præberet aſſenſum, qui ſuis monitis acquieſcens electus extitit ab eodem, ſuffraganeorum interueniente conniuentia. *Et infra:* Nos igitur attendentes, quod canon Lateran. Concilij contra negligentes editus, ad Archiepiſcopatus, vel *c* Epiſcopatus non ſolet extendi, ſed ad perſonatus alios, & minora eccleſiaſtica beneficia coarctari, electionem eiuſdem Vv. qui ab Archiepiſcopo, & ſuffraganeis eius fuit, ad quos electio non ſpectabat, electus, iuſtitia caſſauimus exigente.

N O T Æ.

1 a GErantin.] Ita legitur in tertia collectiooe, *ſub hoc tit. cap.* 9. ſed legendum eſt *Geruntin.* Geruntia enim eſt ciuitas Calabriæ, ſuffraganea Archiepiſcopi ſanctæ Seuerinæ, vt notat Cuiacius, *in cap.* 1. *hoc tit.*

2 b *Sanctæ Seuerinæ.*] Siuerina ciuitas nobilis eſt Italiæ, in ſitu Calabriæ, quam vulgus Seuerinam appellat: eius meminit Plinius, *lib.* 14. & de eius origine nonnulla adducit Gabriel Barrius, *de antiquit. & ſitu Calabriæ, lib.* 4. *in Ital. Illuſtr. fol.* 1145.

c *Vel Epiſcopatus.*] Vt probaui *in cap. ne pro defectu, de electione, cap. dilectus, de ſupplend. neglig.*

C A P V T XIII.

Idem *Priori* a *Oſſen. & Subpriori ſanctæ Fredeſiundæ.*

EX tenore veſtrarum litterarum intelleximus euidenter, quod cùm cauſam, quæ inter I. clericum ex parte vna, & Conuentum de *b* Bello ex altera, ſuper redditu x. *c* marcharum, vel xv. quas idem exigebat ab ipſis, eo videlicet, quia eidem quamcitò ſe facultas offerret, interim ſe promiſerant prouiſuros, nec promiſſionem ſuam curauerant adimplere, noſcitur agitari, vobis duximus committendam, dictus clericus poſt litem conteſtatam chartam quandam monachorum ipſorum, continentem expreſsè, quod ei primam Eccleſiam ad donationem ſuam ſpectantem, valentem x. marchas, vel xv. aſſignare promiſerant, exhibuit coram nobis: nihilominus per idoneos teſtes probauit, ipſos poſt promiſſionem huiuſmodi, licet potuerint, nolle ſibi, quamquam ſuper hoc admoniti fuerunt, prouidere. Quare dictum Abbatem, & monachos ad aſſignandum ſibi redditum x. marcharum ad minus cogi cùm inſtantia poſtulabat. Ad hæc autem fuit ex aduerſo reſponſum, quod ratione promiſſionis, vtpotè factæ contra Lateranen. ſtatuta Concilij, quæ probari per chartam exhibitam videbatur, eos non poterat conuenire, præſertim cùm non de aliqua Eccleſia, ſed de promiſſione tantùm in litteris veſtris mentio haberetur. Cùm igitur alijs ipſos poſſe conueniri aſſerentibus, alijs verò in contrarium ſentientibus, ſuper hoc fuiſſet hinc inde coram vobis diutius diſputatum, quid iuris ſit in hoc articulo dubitantes, in negotio ipſo vlterius procedere noluiſtis, donec ſuper hoc reciperetis noſtræ beneplacitum voluntatis, nobis humiliter ſupplicantes, vt quid ſit in hac parte agendum, vos dignaremur per noſtras litteras reddere certiores. Nos igitur attendentes, quod promiſſio prædicta non *d* tenet, vtpotè contra ſtatuta præfati Concilij attentata, diſc. v. per A. ſ. m. quat. memorato clerico ſuper hoc ſilentium imponentes, ab impetitione ipſius dictos Abbatem, & monachos abſoluatis.

N O T Æ.

1 a PRiori Oſſen.] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 10. in ſexta autẽ habetur, *Hoſtien.* ſed legẽdum eſt, *Oſnei.* In Oxonienſi enim diœceſi Angliæ erant duo Prioratus, ambo Canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini: primus Oſnei dictus, cuius meminit Pẽnotus *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. c* 37. *n.* 12. ſecũdus nũcupatus Sanctæ Fridiſuidæ, de quo agit idem Penootus, *d. c.* 37 *n.* 12.

2 b *Conuentum de Bello.*] Guillelmus Dux Normaonorum tria magnifica monaſteria diuerſis in locis conſtruxit, eaque multis prædijs, varijſque donarijs ditauit; duo in Anglia, vnum eo loci, quo cùm Haralgo Angliæ Rege dimicaoit propè Haſtigen, quod prælium refertur in geſtis Guillelmi Ducis, *in hiſtor. Norman. fol.* 200. pro expiatione animarum militum, qui in eo bello occubuerant: quod Cœnobium Diuo Martino dicauit, appellauitque *Monaſterium ad Bellum*; vt ſimul monimentum partæ tanto bello victoriæ in perpetuum foret, vt refert Polydorus Vergilius, *in hiſtor. Angliæ, fol.* 158.

c *Marcharum.* De earum valore in Anglia egi, *in c.* 3. *de pactis.*

d *Non tenet.*] Iuxta adducta *in cap.* 2. *hoc titulo.*

C A P V T XIV.

Idem *Abbati, & Conuentui monaſterij ſancti Michaelis de* a *Gaſto.*

ACcedens ad Sedem Apoſtolicam dil. fil. R. clericus, ſua nobis inſinuatione monſtrauit, quod cum promiſeritis vos prouiſuros eidem in Eccleſiaſtico beneficio, cum poſſetis, ſicut per litteras

teras Decani Sueſſion. & ſuorum coniudicum ſuper hoc à Sed. Ap. delegatorum, quibus tenor litterarum veſtræ promiſſionis erat inſertus, liquidò edocebat, vos id hactenus efficere non curaſtis, allegantes coram iudicibus memoratis, quod talis promiſſio vos nullatenus obligaret, cum videretur eſſe facta contra ſtatuta Lateranen. Concilij, quod promiſſionem inhibet beneficij non vacantis. Nos autem conſiderantes, quod aliud eſt Prælatum promittere beneficij collationem, cùm poterit, aliud cùm vacabit, cum in multis caſibus ſe facultas offerre poſſet, in quibus non eſſet collatio in expectatione vacaturi beneficij differenda, per Ap. vobis ſc. mandamus, quatenus memorato R. competens Eccleſiaſticum beneficium aſſignetis, alioquin Abbati ſancti Ioannis, & Decano Sueſſion. damus noſtris litteris in mandatis, vt vos ad id per cenſuras Eccleſiaſticas appellatione remota compellant.

NOTÆ.

1 a G. *Aſto.*] In quarta collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. Ita legitur; in hac ſexta collectione tantùm legitur, *Idem*; ſed tamen credo legendum eſſe, *ſancti Michaelis de Caranto*; monaſterium enim hoc eſt Ordinis Diui Benedicti ad mare ſitum, in Pictonibus, iuxta flumen Carantonum, totiuſque ille tractus inundatus fuit; deinde recedente mari, apparuere terræ paulatim, & paludes deſiccatæ, quæ propter ſitus commoditatem, ac terræ vbertatem coli, ac frequentari cœperunt. In eo ſacellum primò conſtructum eſt peregrinationibus, ac religione celebratum, quod poſtea in ampliſſimum, & locupletiſſimum monaſterium Diuo Michaelis dicatum euaſit, vt refert Papirius Maſſonios, *in deſcriptione Galliæ per flumina, fol.* 683.

b *Cùm poſſetis.*] Olim enim promiſſio generalis beneficij vacaturi, cùm poterit, aut vacaret, valebat, quia ſæpè permittuntur in genere, quę in ſpecie non permittuntur, *cap. non exiſtimemus* 13. *quæſt.* 2 *l.* 1. *§. qui quæſtionem, ff. de quæſtionibus*, & docetur in præſenti decretali, quæ correcta eſt per Bonifacium VIII. *cap. deteſtanda, hoc titulo, lib.* 6. vbi verba illa, *licèt olim fuiſſet canonica conſtitutione decretum*, de hac decretali accipit Nicolaus Fabricius, *in qq. benefic. titulo* 8. *cap.* 1. *num.* 65. docent Valeoſis, *in parat. ad hunc titulum, cap.* 1. Barboſa, *de poteſt. Epiſcopi allegat.* 126. Commentarium huius textus dedi, *in cap.* 1. *hoc titulo*. 2

CAPVT XV.

Idem *P. Subdiacono noſtro, Præpoſito & Capitulo* a *Ebrudun.*

POſtulaſtis per Sedem Apoſtolicam edoceri, vt cùm ad vos ſimul, & Archiepiſcopum veſtrum donatio præbendarum Eccleſiæ veſtræ pertineat, vtrum præbendæ vacantis donatio penes Archiep. remaneat, ſi eam intra ſemeſtre tempus neglexeritis ordinare. Ad quod vobis breuiter reſpondemus, quod ſi vos, & idem Archiepiſcopus intra tempus præſcriptum negligentes extitiſtis circa collationem vacantium præbendarum, ſicut nec ab illo ad nos, ita nec à vobis ad illum poteſtas deuoluitur conferendi; ſed ſecundùm ſtatuta Lateran. Concilij, ad ſuperiorem tranſit donatio earundem, niſi fortè Archiepiſcopus, non vt Prælatus, ſed vt Canonicus vobiſcum habeat ius conferendi, & in hoc caſu, cum doloſè forſitan impedierit; dolus ei ſuffragari non debet.

NOTÆ.

1 a E *Brudun.*] In hac ſexta collectione tantùm legitur, *idem*; in quarta autem, *ſub hoc tit. c.* 2. ita legitur; ſed credo legendum eſſe Ebrodun. Ebrodunum enim, ſeu vt alij volunt, Ebreduoum, ciuitas eſt in Alpibus maritimis, ſita ad Druentiam fluuium, earumque Metropolis ciuilis dicitur in notitia prouinciarum Galliæ: à principio Epiſcopum tantùm habuit, vt conſtat ex Concilio Regienſi, *can.* 2. poſtea tamen Metropolitæ dignitatem obtinuit, vt cõſtat ex Hilario, *epiſt.* 4. *ad Leontium*, ibi: *Frater, & Coepiſcopus noſter ingenuus Ebredunenſis, Alpiũ maritimarũ Prouinciæ Metropolitani ſemper honore ſubnixus*. Referunt Carolus à ſancto Paulo, *in geograph. ſacra, fol.* 145. Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 508. Cõmẽtariũ huius textus dedi, *in cap. dilecti, de ſupplend. negligentia*.

CAPVT XVI.

Honorius III. *Epiſcopo, Præpoſito, & Cantori* a *Cameracenſi*.

CVm dilecta in Chriſto filia, nobilis mulier *b* Ioanna Comitiſſa Flandrenſis, deuicta quorundam precibus importunis fecerit promiſſiones illicitas de non vacantibus beneficijs Eccleſiarum, in quibus ius obtinet patronatus, & donationes eorum in *c* manibus poſuerit alienis, ſicut eſt noſtris auribus intimatum: diſc. v. m. quatenus irritum decernentes quidquid ſuper hoc ab eadem inueneritis eſſe factum contra inſtituta canonica, auctoritate noſtra inhibeatis eidem, ne ſimilia de cætero attentare *d* præſumat.

NOTÆ.

1 a C *Ameracenſi.*] Ita reſtituo epigraphen, & integram ex quinta compilatione edita à Cironio, vbi *ſub hoc tit. cap.* 1. reperitur textus hic. De Eccleſia Cameracenſi nonnulla notaui, *in cap.* 19. *de reſcript.*

b *Ioanna.*] Videlicet Conſtantinopolitana, Baldoini Imperatoris Conſtantinopolitani filia, quæ patre ſuo peregrè mortuo, ſucceſſit in Comitatu Flandriæ anno Chriſti 1206 cuius prior maritus fuit Ferdinandus filius Regis Portugaliæ, quem bello captum Philippus Auguſtus per decennium detinuit in carcere: poſterior fuit Thomas filius Ducis Sabaudiæ. Ad ipſam, vt Comitiſſam Flandriæ ſpectabat ius præſentandi in beneficijs eccleſiaſticis, vt conſtat *ex cap. dilecto, de teſtibus, cap.* 1. *de re iudic. in* 3. *collect.* referunt Boetius Epon. *to.* 1. *q. heroic. tit. de Regalibus*, Cuiacius, *in cap.* 1. *hoc tit.* & *d. cap. dilecto*, Alteſſerra, *de Ducibus, cap.* 8.

c *In manibus poſuerit alienis.*] Hæc verba expoſui *in c. conſtitutus* 11. *hoc tit.* & an patronatus poſſit conſtituere procuratorem ad præſtandum aſſenſum in beneficij vacaturis, exponit Lotherius, *lib.* 2. *de re benef. c.* 6. *in princ.*

d *Præſumat.*] Adeò enim ius canonicum abhorret promiſſiones beneficij non vacantis, vt necdum eas à patronis fieri permittat, licet ipſi poſſint poſtea variare, & ita nullum ius videatur præſentato quæſitum: & licèt poſſint transferre iuſpatronatus in alios, *c. ex litteris, de iure patr.* tamen non valent præſentationem in beneficijs vacaturis alij donare, vt docent congeſti à Barboſa in præſenti, quibus addo Boetium Epon. *in repetit. ad hunc textum*, Manciolũ, *ſacri iuris controu. c.* 23. ex ratione adducta *in c.* 2. *hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt. 2

TITV-

TITVLVS IX.

Ne vacante Sede aliquid innouetur.

CAPVT I.

Innocent. III. *Priori, & Conuentui* a *Glaſtonien.*

NOuit ille, qui ſcrutatot eſt cordium & cognitor ſecretorum, quod licet bonæ memoriæ C.
Papa prædeceſſor noſter Eccleſiam veſtram etexerit Cathedralem, ipſam *b* Bartholomenſi
Eccleſiæ *c* vniendo, vt iſdem eſſet Epiſcopus vtriuſque; & ſuam conſtitutionem non ſolùm per
priuilegium, verum etiam per alia ſcripta multa curauerit confirmare: quia tamen hæc vnio à
vobis aſſerebatur eſſe confuſio, conquerentibus eam in graue præiudicium Glaſtonien. Eccleſiæ
redundare, cum per ipſam diſſolueretur religio, eleemoſyna *d* fraudaretur, & hoſpitalitas: nos
veſtris ſupplicationibus inclinati, ad releuandum Eccleſiæ veſtræ ſtatum intendere cœpimus
quantum decuit diligenter. Et quoniam abſonum videbatur, vt ſubitò prædeceſſoris noſtri eua-
cuaremus in hac parte ſtatutum, cum ei, quantum cum Deo poſſumus, deferre velimus, ſicut
& volumus, quod quantum cùm Deo potuerint, noſtri nobis deferant ſucceſſores; vnione ma-
nente, ſic de cæteris diſpoſuimus, quantumcunque bonæ memoriæ Sauerico Barthol. Epiſcopo
diſpliceret, frequenter ob hoc ad Sedem Ap. laboranti, quod ſtatus Eccleſiæ veſtræ videbatur in
melius releuatus. Vnde poſt diuerſos tractatus, & deliberationes multiplices, quod per viros
prouidos, & honeſtos auctoritate mandati noſtri ſuper hoc extitit ordinatum ad petitionem
eiuſdem Epiſcopi, poſtquam aliud à nobis non potuit obtinere, Apoſtolico tandem curauimus
munimine robotare. Vos autem poſt obitum præfati Bartholomen. Epiſcopi ad noſtram præ-
ſentiam recurrentes, humiliter poſtulaſtis, quia tempus aduenerat, quo ſine ſcandalo Eccleſiæ 1
veſtræ ruina poterat in ſtatum priſtinum releuari: cum & Bartholomen. Eccleſia, & *e* Vuel-
len. ipſum pariter poſtularet; *f* Rex quoque cùm regni Magnatibus, & quidam Epiſcopi cùm
multis Abbatibus depoſcerent illud idem, vt vnione penitus diſſoluta, monaſterium veſtrum re-
duceremus in ſtatum antiquum ſub Abbatis regimine gubernandum. Nos verò diligentius at-
tendentes, quod Epiſcopali Sede vacante non decet ſuper hoc aliquid innouari, cum non ſit qui
ius Epiſcopale tueatur, præſertim ne plus cauiſſe perſonæ, quam Eccleſiæ videremur, ſi quod
eo viuente conceſſimus, poſt obitum eius ſubitò mutaremus, petitionem veſtram ex toto abſque
damno conſcientiæ, ac periculo famæ nequiuimus exaudire. Vt autem ſolito more, quem & vo-
bis vtilem, & nobis honotabilem eſtis experti, gradatim ab imo procedatur ad ſummum, au-
ctotitate vobis præſentium indulgemus, vt cùm Batonienſis Eccleſia de Præſule fuerit ordina-
ta, ſi oſtendere volueritis quod Eccleſiæ veſtræ nondum ſit ad detrimentum, vel præiudicium
euitandum plenè prouiſum, ius veſtrum apud Sedem Ap. proſequendi libetam facultatem ha-
beatis. Interim autem ſub cura Prioris idem monaſterium gubernetur.

NOTÆ.

1 a G*Laſtonien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. vnic.* Glaſtonia eſt in Anglia, ad partem Occidentis, propè Vaeltjam, vbi ſanctus ille Ioſeph ab Arimathia, diſcipulus Domini, qui eius ſacratiſſimum corpus ſepulchro condidit, celebre templum conſtruxit, & poſteà Hina Occidentalium Saxonum Rex, qui vixit circa annum 688. ibi Cœnobium Ordinis D. Benedicti conſtruxit magnificeque dotauit, & poſteà Edgarus Angliæ Rex magnis poſſeſſionibus auxit, & ſucceſſiuè Reges omnes ſingulari affectu proſequuti ſunt, vt refetunt Polydorus Vergilius, *lib. 1. & 4. hiſt. Angliæ*, Osbertus, *in vita ſancti Dutani*, apud Surium, *die 19. Maij*, Vuilleimus Malmesburg. *lib. 2 de geſt. Angliæ*, Yepes, *tom. 3. chron. D. Benedicti, cent. 3. n. 727.* quod monaſterium durauit vſque ad tempora Henrici VIII. qui illud cùm alijs ipſius prouinciæ deſtruxit.

2 b *Bartholomen.*] Legendum eſt Batonienſem, vt infrà legitur. Batonia eſt ciuitas Angliæ Epiſcopalis; temporibus enim Guillelmi Ducis Normannorum, anno 178. in Concilio Londini celebrato ſtatutum fuit, vt aliquot Sedes Epiſcopales, quæ in oppidulis ac pagis antea fuerant, in ciuitatibus, & locis celebrioribus collocarentur: quo factum eſt, vt Bathonia, Linconia, Sarisberia, Exonia, Ceſtria, atque Ciceſtria, & ciuitates huiuſmodi nouo Epiſcoporum incolatu nobilitatæ ſint, vt refert Polydorus Vergilius, *lib. 9. fol. 155.*

c *Vniendo.*] Quam Epiſcopatuum vnionem tantùm Pontifex facere poteſt, vt probant Petrus Gregorius, *de benefic. cap. 2.* Barboſa, *lib. 3. iuris eccleſ. cap. 16.* & dicemus *in cap. ſicut vnire, de exceſſ. Prælat.*

3 d *Eleemoſyna fraudaretur, & hoſpitalitas.* Vt hæc verba intelligantur, ſciendum eſt, monaſterium hoc Glaſtonienſe magnis opibus fuiſſe ditatum; ſiquidem redditus eius conſtabant ex triginta mille libris, cum quælibet libra penderet 40. regales, & ita pluſquam centum mille ſcuta auri obtinebat. Ex his alebantur 400. homines, qui degebant in ipſo monaſterio, & hoſpitabantur alij plures nobiles: & 4 & 6. feria cuiuslibet hebdomadæ ampliæ erogabantur eleemoſynæ in pauperes illius ditionis, vt refert Yepes, *vbi ſuprà, fol. 41.* his verbis: *Y las riquezas de los conuentos, y particularmente de eſte, como hemos viſto, ſeruian de ſuſtentar à muchos pobres, que venian de toda la tierra, los miercoles, y los viernes: y para entretener à muchas perſonas nobles, y neceſſitadas.* Vnde conquerebantur monachi ipſius monaſterij, per vnionem factam à Cœleſtino III. ceſſare prædictas eleemoſynas, necnon hoſpitalitatem.

e *Vuellen.*] Vuellenſis enim Eccleſia iam antea fuerat vnita Bathonienſi, vt refert Polydorus Vergil. *d. l. 1. hiſt. Angliæ, fol. 4.*

f *Rex.*] Ioannes videlicet Rex Angliæ & Scotiæ, non
Richardus; vt voluit Cuiac. in *præſenti*; quòd vt facilius 4
percipiatur, præſentis vnionis hiſtoria repetenda eſt; cùm
enim Cœleſtinus III. vnionem feciſſet Bathonienſis Epiſ-
copatus cùm Abbatia Glaſtonienſi, in cuius vnionis con-
firmationem dederat Richardus I. Rex Angliæ prædi-
ctam Abbatiam Sauerico Epiſcopo Bathonienſi, poſcen-
tibus monachis vnionem reſcindi coram Innocentio III.
ex eo quia talis vnio religioni nocebat, & amplius piæ
erogationes in pauperum alimenta fieri nequirent, Ri-
chardus dictam Abbatiam cuidam Vuillielmo dedit, qui
eam quamdiu vixit Rex, pacificè poſſedit; eo tamen de-
functo Sauericus illam repetebat virtute vnionis factæ à
Cœleſtino, & obtinuit eam confirmari ab Innocentio III.
Defuncto tamen Sauerico adhuc monachi inſtabant co-
ram Innocentio III. pro reſciſſione vnionis, plenam ſui
cœnobij reſtitutionem petentes: ſed Innocentius eos au-
diendos non eſſe decreuit duplici ex ratione. Prima, quia
vacante Sede, & defuncto legitimo defenſore, videlicet

Batho-

Bathonienſi Epiſcopo, nihil erat innouãdum quod attingeret iura Epiſcopalia, iuxta D. Cyprianum *epiſt* 31. ibi; *Ante conſtitutionem Epiſcopi nihil innouandũ putamus, ſed lapſorũ mediocriter culpam temperãdam eſſe credimus: dum Epiſcopus dari à Deo nobis ſuſtinetur, in ſuſpenſo cauſa teneatur*. Secunda, quia ſi defuncto Sauerico Innocentius monaſterio cõcederet, quod eo viuo denegauerat, videretur tunc plus ſauiſſe Sauerico, quam Eccleſię; & ita rectè definit, Sede Bathoniẽſi vacãte, nihil ſtatui poſſe, ex præſenti rubrica, cuius ſentẽtiã examinabimus *in c.* 3. *hoc tit.*

CAPVT II.

Honorius III. *Epiſcopo* a *Caluen. & Magiſtris V. & I. Canonicis* b *Sueſſen.*

ILla deuotionis ſinceritas, & ſincera deuotio, quam dil. fil. Magiſter R. Decanus Teanen ad perſonam noſtram & Sedem Apoſtolicam hactenus habuiſſe dignoſcitur, nos inducunt, vt eum pro ſuæ ſcientiæ ac probitatis intuitu geramus in viſceribus charitatis, & ei denegare nolimus, quæ ſecundùm Deum fuerint concedenda: vnde nos Eccleſiam ſancti Leutij de Capua, cum omnibus pertinentijs ſuis, de qua Magiſtrum R. donationis noſtræ gratia præcedente, præbendę nomine de mandato noſtro ven. f. n. R. c Capuanus Archiepiſcopus inueſtiuit, ſibi duximus auctoritate Apoſtolica confirmandam, non obſtante conceſſione Capituli facta de ipſa Eccleſia Roberto de Franco, Canonico Capuano; ſeu confirmatione noſtra, ſi qua fortè in forma communi appareret obtenta: quum nuſquam inueniatur cautum in iure, quod Capitulum vacante Sede fungatur Epiſcopi vice in collationibus præbendarum nec in eodem caſu poteſt dici poteſtas conferendi præbendas ad Capitulum per ſuperioris negligentiam deuoluta, cùm non fuerit ibi ſuperior, qui eas poſſit de facto, vel iure conferre. Quocirca diſc. v. m. quatenus eundem Magiſtrum in corporalem ipſius Eccleſiæ poſſeſſionem, ſublato appellationis obſtaculo inducatis, & defendatis inductum.

NOTÆ.

1 a CAluen.] Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Caluenſis Eccleſia eſt ſuffraganea Archiepiſcopi Capuani, vt ex veteri Codice prouinciarum refert Cironius *hic*.

b *Sueſſen.*] Sueſſa, hodie Seſſa, celebris vrbs eſt Italiæ, in agro Veſtino, ad montem Maſicum ſita, vt refert Schotus, *in itiner. Italiæ, lib.* 3. *fol.* 589. habuit iam olim Eccleſiam Cathedralem ſuffraganeam Archiepiſcopi Capuen. cuius Præſul Fortunatus ſubſcripſit Concilio Romano ſub Symmacho.

c *Capuanus.*] De Capuana Eccleſia iam nonnulla notaui, *in cap.* 18. *de elect.*

COMMENTARIVM.

2 Concluſio traditur, & probatur. EX hac Honorij decretali ſequens communiter venit diſputanda aſſertio: *Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex iure communi, vel aliunde ad liberam collationem ſolius Epiſcopi ſpectant, conferre non poteſt*. Probant eam textus, *in c. vnic. hoc tit. in* 6. *c.* 1. *de inſtit. eodem lib.* Illuſtrant plures congeſti à Barboſa, & Garaſia *hic*, quibus addendi sũt Solorzanus, *to.* 2 *de iure Indiar. lib.* 3. *c.* 13 *n.* 31. Diana, *p.* 8. *tra.* 4. *reſol.* 24. *cum ſequent.* Cironius, & Cuiacius, *in præſenti*, Moneta *de commut. c.* 10. *n.* 38. Chopinus, *de ſacra pol. lib.* 1. *tit.* 5. *&* 6. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 9. *&* 10. Ruſiniacus, *lib.* 3. *conſtit. tit* 8. *cap.* 8 Sarauia, *de iuriſd. adiunct. q.* 17. Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 11. Vghellius, *in method. iuris can. lib.* 3. *c.* 2. *fol.* 235. Barboſa, *de dignit. c.* 42. *n.* 109. Coruinus, *lib.* 2. *aphoriſm. tit.* 29. Abbas Panorm. *q* 1. *n.* 31. Duarenus, *lib.* 3. *de ſacris Eccl. c.* 5. Corraſius, *de benef. p.* 2. *c.* 7. Lambertin. *de iurepatr. lib.* 2. *art.* 4. Sahagun. *in c. cum te, de reſcript* Lotherius, *lib.* 2 *de re beneſ. c.* 2. *lib.* 2. Rouſſelius, *lib.* 2. *hiſt. Pontif iuriſd. c.* 11 *n.* 13.

3 Traditur dubitandi ratio. Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionẽ argumentorũ. Sede Epiſcopali vacãte omnis poteſtas Epiſcopalis reſidet penes Capitulum. Tobias Paumerſt. *lib.* 2. *de iuriſd. c.* 7 *n.* 107. Gaillus, *lib.* 1. *obſer. c.* 30. *n.* 10. & iuxta Felinum, *in cap.* 1. *n.* 19 *de iureiur.* non eſt inferius Epiſcopo, ſed eo mortuo in ius omne quodam accretionis modo ſuccedit, vnde Sede vacante iuriſdictionem exercet: Duarenus *lib.* 3 *de ſacris, c.* 6. ſtatuta condit, *cap. cùm omnes* 6. *de conſtit.* præbendas confert, *c. vnic. hoc tit. in* 6. ab excommunicatione, à qua Epiſcopus abſoluere debebat, abſoluit, *c. vnic. de maiorit. & obed. in* 6. eligit, *c. cùm olim* 14. *de maiorit. & obed.* iuramentum relaxat, *c. penult. & vlt. de ſupplend. neglig. in* 6. Igitur & beneficia conferre poteſt, quorum collatio ad Capitulum ſpectabat. Accedit, quod Epiſcopo Capitulum vſque adeò connexum eſt, vt eius membra dicantur eſſe Canonici, *c. nouit, de his, quæ fiunt à Prælatis, c. cùm non deceat, de elect. in* 6. & pars corporis Epiſcopi, ſicut Cardinales Pontificis, Auguſtus Viſcherus, *de elect. Imper.* §. 8. quia inter Epiſcopum & Capitulum ſpirituale contrahitur coniugium, *cap. licèt, cap. inter, de translat. Epiſcop.* Ergo beneficia, defuncto Epiſcopo, conferre valet.

4 Traditur ratio decidendi. Qua difficultate minimè obſtante vera eſt præſens deciſio, cuius ratio aſſignatur à noſtro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in iure expreſſum eſt*; in collationibus enim beneficiorum non ſuccedit Capitulum, niſi in caſibus à iure expreſſis, ac proinde cùm iſta regula ſit prohibitoria, omne illud intelligitur eſſe expreſsè prohibitum, quod ſpecialiter non eſt permiſſum, argumento textus, *in l.* 1 §. *ſi quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque, cap. ad audientiam*, vbi Abbas, & cæteri, *de præſcript.* Ratio autem rationis, quare à iure non ſit permiſſum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Epiſcopi ſpectabant, prouenit ex eo, quod iure communi attento omnia bona cùm ſuis fructibus ſucceſſori in ipſa Sede reſeruabantur, *c. non licet, cum ſeq.* 12. *q.* 2. *c. quia ſæpè, de elect. in* 6. *Clem. penult. de elect.* Concil. Calchedon. *can.* 22. Illuſtrant Hallier. *de ſacris elect. ſect. vlt. art. vlt.* Rota apud Peñam *tom.* 1. *deciſ.* 128. ſed collatio beneficiorum inter fructus Epiſcopatus connumeratur, *cap. fin de offic. vicarij in* 6 Gloſſa, *in c. olim, de maiorit. & obed.* probant Garcia, *de benef.* 5. *p. c.* 5. *n.* 2. Barboſa, *in d. c. cùm olim*, Salgado, *de regia protect. p.* 3 *c.* 10. *n.* 3 Didacus Perez, *in l.* 10. *gloſſ.* 3. *lib.* 4 *ordin. pag.* 884 Parexa, *de inſtrum. edit. tit.* 2. *reſol* 3. *num.* 17. rectè ergo decreuit Honorius in præſenti, Capitulum non poſſe beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cùm fructibus debet reſeruari futuro Epiſcopo: proſequuntur Viuianus, & Garaña *in præſenti*.

5 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui ſatisfaciendum eſt aſſerendo, Capitulum Sede vacãte verè ſuccedere in his, quæ ſunt iuriſdictionis contentioſæ, vt probat Solorzan. *d. c.* 13. Item in collatione beneficiorum neceſſaria, non verò in voluntaria, Chopinus *de ſacra pol. lib* 1. *tit.* 5 Inde Capitulum Sede vacante poteſt Prælatos inferiores confirmare, *d. c. cùm olim, de maiorit. & obed.* dicemus *in c. ſicut* 33. *de ſimonia*: præſentatos inſtituere, *c.* 1. *de inſtit. lib.* 6. Selua *de benef.* 2. *p. q.* 11. Corraſius, 2. *p. de ſacerd. c.* 5. *n.* 2. Nam Capitulum Sede vacãte ſuccedit Epiſcopo in omnibus, quæ ſunt iuſtitiæ, & neceſſitatis, Gloſſa, *in Clement.* 1. *verbo Capituli, de hæretic.* Dicitur autem collatio neceſſaria, quæ propter periculum animarum differri non poteſt, vel propter præſentationem à patrono factam, vel quia alicui certæ perſonæ, ſeu ſpeciali generi perſonarum, ex fundatione, ac inſtitutione, vel alia de cauſa debetur, veluti antiquiori optanti beneficium, vt *in c. fin. de conſuet. in* 6. tales enim collationes Capitulũ Sede vacante facere poteſt, iuxta ea quę tradit Vuameſius, *fol.* 259. facit textus, *in l. vnus* 67. §. 1. *ff. de legat.* 1 & ideò ſi patronus Eccleſiaſticus, vel laicus plures præſentauerit ad beneficium, poteſt Capitulum inſtituere quem velit. Nec obſtat, quod collatio, quę fit ex Pontificis iuſſu, neceſſaria

eſt;

est; siquidem eius præceptum necessariò est adimplendum; & tamen in tali collatione Episcopo ininncta non succedit Capitulum, *c. eam te, de rescripe.* Ergo quia nec in collatione necessaria succedit. Nam respondetur in eius textus specie, ideò Capitulum non posse, nec teneri conferre præbendam illam, quia eius collatio speciali delegatione Episcopo commissa, & iniuncta erat; vnde sicut Capitulum non succedit in iurisdictione delegata Episcopo, ita etiam nec in hac speciali commissione conferendi præbendam. Hucusque tradita procedunt in beneficijs, quorum collatio spectat ad Episcopum priuatiuè, non verò simul ad Capitulum, quia tunc totum ius conferendi Sede vacante Capitulo accrescit, *c. vnic. hoc tit. in 6. c. fin. de re iudic. eod. lib.* non tamen ideò conferre valet beneficia, quæ spectant ad collationem Episcopi cũ consilio Capituli, *c. vnic. §. cùm verò, hoc tit. in 6* quia tunc potiùs ad Episcopum solum, quàm ad Capitulum simul collatio spectat. Quid tamen de resignationibus purè, aut sub cõditione faciendis coram Capitulo, & de collationibus beneficij in graduatos faciendis, obseruãdum sit, prosequũtur Solorzanus & Chopinus *suprà*, Lotherius *d. q. 2.*

6 Sed suprà traditis obstat textus *in c. 6. de iurepat. in 1. collect.* in illis verbis: [Ex diligenti relatione Magistri E. accepimus, quod cùm bonæ memoriæ R. quondam Episcopus vester, de assensu & voluntate nostra ipsum in Canonicum Ecclesiæ vestræ recepisset, assignans ei xl. solidos sub annua pensione, nomine præbendæ percipiendos, qnousque præbenda vacaret in eadem Ecclesia, ad quam ipsum intitulauit, cùm eum ad Diaconatus ordinem promouit, prædicto Episcopo de medio sublato, & redditibus Episcopatus ad fiscum deuolutis, cùm quędam prębenda in iamdicta Ecclesia vacaret, charissimus in Christo filius noster H. Illustris Rex Anglorum eam Thomæ clerico suo contulit, cui etiam aliam postmodùm in eadem Ecclesia vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit, quas insimul non debet habere, cùm nulli sit licitum in vna & eadem Ecclesia duas præbendas obrinere. Quo facto idem Thomas fructum præbendæ sibi priori taliter collatæ, Stephano fratri suo de Regia auctoritate confisus conferre præsumpsit. Quia igitur interest nostra, quæ in Ecclesijs Dei ita ordinata fuerint, studiosiùs emendare, d. v. per A. s. m. quat. si prælibatus E. à commemorato Episcopo de assensu, & voluntate vestra in Canonicum Ecclesiæ fuerit assumptus, ita quod cùm præbenda vacaret, sibi deberet ibidem assignari, prębendam illam cum fructibus, quos prædictus Thomas Stephano fratri suo post susceptum Archidiaconatum cum prębenda, dicitur contulisse, memorato E. omni oc. & ap. rem. auctoritate nostra quamcitiùs assignetis, & eam sibi faciatis in pace, & in quiete dimitti, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non potest de iure donare.] Ex quibus apparet, Sede vacante collationem prębendarum non reseruari futuro Episcopo, immò potiùs à Principe sæculari fieri. Igitur non rectè in præsenti docetur, Sede vacante, collationem beneficiorum futuro Episcopo esse reseruandam. Pro cuius textus expositione sciendum est, olim Regio in eligendis iuri cohæsisse custodiam vacantium Ecclesiarum, & occupationem redditũm interim prouenientium, vt probaui *in c. 4. de offic. ordin.* & eo iure regalium in Ecclesias vacantes insurrexisse Angliæ Reges, referunt Guillel. Rufus *anno Christi* 1089. Matthæus Paris. *anno* 100. Polydor. Vergil. *lib.* 10. *hist. Angliæ*, Guill. Britto *lib.* 1. *Philip.*

Nam Rex Anglorum ius vsurpauerat illud
Vsque modò, vt solus Pastores ipse crearet:
Nam quotiens Pastore carens Prælatica Sedes,
Ciuili lethe, naturaliue vacasset,
Protinus Ecclesiæ bona cuncta vacantis, ab ipso
Vsurpata suos conuertebantur in vsus;
Sicque Dei sponsam viduans, quantùm ipse volebat,
Cogebat placito sibi demùm nubere sponso.

Licèt ex pacto Ioannem Angliæ Regem ius hoc vacantiam Ecclesiarum cessisse in Romanam Ecclesiam, vt Innocentium sibi conciliaret, referant Matthæus Paris. & Vuestmonaster, & ex his Altesserra *de Ducibus*, *c. 8.* Vnde in prædicto textu iuxta illam corruptelam consulit Rex Angliæ præbendam Sede vacante, non quia ex iure communi alij quàm successori collatio beneficiorũ spectet. Eodem etiam modo exponendus est textus *in c. dilectus 34. de præbend.* iunctis in notis adductis.

C A P V T III.

Idem *Maurino Episcopo* a *Burg.*

Constitutis olim coram bonæ memoriæ I. Papa prædecessore nostro procuratore Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Castro Sororum, & bonæ memoriæ G. Burgen. Episcopo prædecessore tuo, dictus procurator petebat ab eodem Episcopo restitutionem tam super libertate liberè sibi eligendi Prælatum, quàm etiam super terris ipsius Ecclesiæ, & rebus alijs, quibus omnibus pars sua spoliata fuerat, vt dicebat. *Et infra:* Lite igitur coram eodem prædecessore nostro super præmissis legitimè contestata, & postmodùm coram iudicibus delegatis factis confessionibus, & receptis testibus ab eisdem, causa fuit ad nos instructa remissa. Procuratoribus igitur partium in nostra præsentia constitutis, cùm super præmissis coram nobis diutiùs litigassent, nos diligenter hinc inde propositis, & rationibus partium pleniùs intellectis, reprobatis quibusdam depositionibus testium, qui vacante Burgen. Ecclesia, & carente legitimo defensore, fuerunt minùs iustè recepti, procuratorem tuum nomine tuo de fratrum nostrorum consilio ab impetitione alterius partis sententialiter duximus absoluendum, quæstione proprietatis parti vtrilibet reseruata.

N O T Æ.

1 a Burg.] Ita restituo textum, & epigraphen ex quinta compilatione Honorij III. edita à Cironio, vbi *sub hoc tit. c. 2.* textus hic reperitur: veram eius historiam retuli *in cap. licèt, de testibus.*

COMMENTARIVM.

2 Verum est, Sede vacante, omnia ea quæ sunt iurisdictionis, ad Capitulum deuolui, *c. alim, de maiorit. & obed. c. 1. eod. tit. in 6. c. ad abolendam 9. de hæretic. c. vnic. hoc tit. in 6. c. si Episcopus 3. de suppl. neglig. eod. lib. c. 2. de offic. vicar. eod. lib.* Trid. *sess.* 7. *c.* 10. & *sess.* 23. *c.* 10. & *sess.* 24. *c.* 16. probant Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 3. *c.* 3. *sol.* 342. Solorzan. *to.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *c.* 12. Valenzuela *consil.* 107. & in his Regnis Hispaniarum, ex concordia inter Magnum Philippum II. & Pium IV. Capitulum succedit in omni iurisdictione, quæ competebat Episcopo vt Episcopo. Solorzanus, & Valenzuela *vbi proximè.* In his autem, quæ ad rerum dispensationem, & administrationem ipsam spectant, omni modo locum habet sententia præsentis rubricæ, *ne Sede vacante aliquid innouetur;* quæ cùm sententiam perfectam contineat, pro lege habetur, vt suprà probaui *in rubric. vt lite non contest.* Ideò Canonici interim prohibentur quidquam sibi vindicare ex iuribus Ecclesiæ, aut Prælati, qui decessit, *c. hæc huius placiti 12. q. 2. c. 45. de elect. c. quia sæpè 40. eod. tit. in 6.* & omni modo de ipsius statu quidquam immutari non potest, dum non est qui eius iura possit tueri, & defendere, *c. 1. hoc tit. c. si qua de rebus, 12. q. 2. c. 4. & 15. de præscript* docet Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 132. etiam probaui *in d. c.* 15. ideòq; Capitulum non potest iudicium, etiamsi cõ defuncto cœptum sit, suo marte prosequi Sede vacãte, ex hoc textu, nec constitutionẽ aliquam facere, quæ Episcopo inferat præiudicium; & si fecerit, nulla est ipso iure, etiamsi iuramẽto firmata fuerit, *c. sicut 27. de iureiur.* Coruinus *lib. 1. aphorism. iuris Pontif. tit.* 19. Nec contrarium probat textus *in c. cùm consuetudini, de consuet.* in illis verbis: *Irritas decernentes, si quas fortè fecistis in ipsius Episcopi præiudicium, postquã est regimen Parisiensis Ecclesię adeptus.* Ex quibus à contrario deducitur, constitutiones eas, quas fecit

fecit Capitulum, antequam Prælatus adeptus esset Ecclesiæ regimen, etiam in eius præiudicium valere. Quia respondetur primò, argumentum à contrario sensu deductum non valere, cùm sequitur absurdum: deinde quia in eo textu tantùm agebatur de constitutionibus à Capitulo Parisiensi factis viuo Episcopo, sine eius consensu, & consilio; vnde super illis tantùm consultus Honorius respondit, idem profectò responsurus de alijs in præiudicium eius factis Sede vacante. Capitulum verò posse Sede vacante ex potestate legislatiua statuta facere, quibus ligetur futurus Episcopus, probat pluribus relatis Diana *p.1. tract.3. resol.24.* qui *integre tract. 4. partis* 8. prosequitur potestatem Capituli Sede vacante; & titulum *Illustrissimi*, quo concionatores; salutant Episcopum, non deberi Capitulo Sede vacante, probat Illustr. Arauio *tract.2. qq. moral. q.15.* ratio dubitandi.

T I T V L V S X.

De his, quæ fiunt à Prælato sine consensu Capituli.

C A P V T I.

Ex Concilio apud a Valentiam.

IRrita erit Episcoporum donatio, vel venditio, vel *b* commutatio rei Ecclesiasticæ, absque collaudatione *c* & subscriptione clericorum.

N O T Æ.

a VAlentiam.] Ita etiam habetur *in cap.1. sub hoc tit. de his, quæ conceduntur ab Episcopo sine consensu clericorum, in 1. collect.* & apud Burchardum *lib.3. Decreti, cap.170.* sed in nullo Concilio Valentino Galliæ, vel Hispaniæ reperiuntur hæc verba, vt ootarunt Antonius Augustin. *in 1. compil.* & *lib.5. de emendat. Gratiani, dialog.* 14. Seuerinus Binius *in notis ad Concil. Valent. tom 1. fol.509.* Sed in Concilio Carthag.4. *can.31.* hæc habentur verba: *Irrita erit donatio Episcoporum, vel venditio, vel commutatio rei ecclesiasticæ, absque conniuentia, & subscriptione clericorum.* Ex eo citatur à Carnotensi 3. *p. Decreti, cap.* 231. Senteotia verò huius textus ex Leone citatur à Gratian. *in c. sine exceptione*, 12. *q.1.* & ab Innocentio III. *in cap.1. & 2. hoc tit. in 3. collect.* Credo ergo in Synodo apud Valentiam sub Damaso celebrata anno 374. teste Baronio *tom.4. eodem anno, num.12.* vbi actum fuit de rebus Ecclesiæ, editum fuisse hunc canonem: sed quia eius senteotia etiam reperiebatur in dicto Concilio Carthag. compilatores alij ex Concilio Carthag. alij ex Leone, alij ex Synodo apud Valent. citarunt. Hunc etiam canonem inter fragmenta, quæ citantur ex Concilio Valentino Hispaniæ refert Loaysas ordine 50. Et Con-
1 cil. hoc Valeotinum fuisse Hispaniæ, non Galliæ, probat Escolano *p.1. annal. Valent. c.10.*

b *Commutatio.*] Permutatio videlicet, vt dicemus *in cap.5. de rerum permut.*

2 c *Collaudatione.*] Collaudatio est confirmatio, seu approbatio actus, *l.5. §. sed vtrum, ff. de seruo corrupto.* Iuo Carnot. *epist.16.* ibi: *Conluuium quod ante factum non laudatis, post factum nec facto, nec dicto inconsultè approbetis.* Et *epist.13. Testatus est, pleniter diffinitam esse causam Apostolica auctoritate, & vestra vestrorumque Coepiscoporum laudatione.* Inde laudemium in constit. feudorum, Hothomanus, & alij de feudalibus verbis, eodem verbo notarunt.

C O M M E N T A R I V M.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prælatus non potest sine consensu, & subscriptione Capituli res Ecclesiæ vendere.* Probant eam textus *in cap. sine exceptione 52. 12. q.2. cap. huiusmodi, §. quod si necessitas 10. q.2. cap. nulli, de rebus Eccles.* cum alijs ibi referendis. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & *in dicto cap. nulli*, idem Barbosa *lib.3. iuris Eccles. cap.30.* & *de potest. Episcopi 3. p. alleg.* 95. Arias à Mesa *lib.3. variar. cap.23.* plores congesti à Carualho *in cap. Raynatius, 2. p. num.314.* plures quos dabimus *in d. cap. nulli.*

4 Traditur Sed hæc assertio difficilis redditur non solùm ex iuris fundamentis adducendis infrà *in cap. nulli, rebus Ecclesiæ*; verùm etiam ex eo, quod venditio longè differt ab alienatione, ita vt alienatum non dicatur, quod venditum est, *l. alienatum, ff. de verb. sign.* quia si res distrahitur, eius loco pretium accipitur: igitur etsi alienatio rerum Ecclesiæ generaliter sit interdicta, non tamen ea generali prohibitione continetur emptio, & venditio, & per consequens Episcopus res Ecclesiæ vendere poterit absque consensu, aut collaudatione Capituli.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens asser-
tio, pro cuius expositione primò sciendum est, nonnul- 5 De origine huius prohibitionis.
los ab hoc Concilio Valentino originem prohibitionis alienationis rerum Ecclesiæ repetijsse: sed contrarium docuit Arias à Mesa *lib.3. variar. cap.23.* à temporibus Apostolorum vsque ad annum Christi 398. nullam legem latam fuisse de Ecclesiasticis bonis non alienandis; quia ex dispositione Apostolorum Episcopi dispensatores erant omnium rerum Ecclesiæ, *can.39. Apost. cap. præcipimus, 12. q.2. cap. videntes, 16. ead. quæst. cap. quæcumque 10. q.1.* cum alijs congestis ab Antonio Augustino *in epit. iur. Pontif. lib.4. tit.80.* Illustrant Turrianus *lib.1. pro canon. Apost. cap.14.* Seuerinus Binius *in dicto can.39. Apost.* Robertus *lib.2. rerum iudic. cap.2.* Mesa *d. cap.23. num.3.* qui tantùm deducit originem huius prohibitionis à Concilio Carthag.3. relato *in cap. nullus 39. 17. q.4.* Sed si verum est, præsentem canonem editum fuisse in Synodo apud Valentiam, vt suprà notaui, necessariò fatendum est, ab eo originem prædictæ prohibitionis repeti debere: successit Concilium Carthag.3. celebratum sub Anastasio Papa anno 398. & sequuta fuit constitutio Leonis I. *in epist.104.* cuius fragmentum extat *in cap. sine exceptione 12. q.2.* eandemque prohibitionem districtiùs innouarunt Hilarius Leonis successor *epist 8.* Agapetus *epist.6.* quam explicat Baronius *anno Christi 535. num.108.* Verùm hæc decreta indemnitati Ecclesiarum non satis consulebant, cùm prohiberent donationem, venditionem, permutationem, non verò omne genus alienationis; prohibitio namque specialis vnius, aut alterius contractus, ad aliud genus alienationis non porrigitur, *l. in quorum finibus 24. ff. de pignor.* nisi res à commercio eximatur, *l.1. §. eam rem, ff. quæ res pignori*, iunctis notatis à Donello *in tit. de pignor. cap. an in omnibus, propè finem.* Pinel. *in l.2. p.2. cap.1. n.14. C. de rescind.* Rursus non exprimebantur res prohibitione comprehensæ; & si ad res mobiles prohibitio protraheretur, damnosa esset Ecclesijs potiùs quàm vtilis. Ideò post hæc decreta Leo Imperator sua constitutione, quæ extat *in l. iubemus 14. C. de sacrosanct. Eccles.* prohibuit cuiuscumque alienationis speciem in bonis immobilibus, seruis rusticis, & annonis ciuilibus, hoc est redditibus; adiecitque pœnas nullitatis contractus, & vt accipientes bona ita alienata, eorumque hæredes tenerentur satisfacere Ecclesiæ: quæ tamen constitutio cùm lata fuisset à Principe sæculari, nullam aucto-

auctoritatem præsenti prohibitioni præbebat, *cap. fin. hoc tit.* qua etiam ratione edictum Basilij Præfecti Prætorio editum anno 483. teste Baronio *tom. 6. eodem anno*, licèt rerum Ecclesiæ alienationem prohiberet, nullius momenti esse declaratum fuit in Synodo Romana relata *in cap. benè quidem 96. distinct.* Etiam imperfecta erat prædicta Leonis constitutio, quia tantùm inhibebat alienationem bonorum Ecclesiæ Constantinop vt notarunt Culac. *in Nouel. 7. Iustin.* Gudelinus *de iure nouissimo, lib. 6. c. 14.* Quare Anastasius successor Leonis *in l. priuilegia 17. C. de sacros. Eccles.* protraxit eam constitutionem ad omnes Ecclesias, adijciens, vt ex causa necessitatis, aut vtilitatis liceat alienationem facere, probata causa apud Magistrum census, aut defensorem ciuitatis.

6 Sequitur iuxta temporis seriem constitutio Symmachi in Synodo 4. Romana, anno 502 habita, qui alienationem perpetuam prædij Ecclesiæ rustici, vel cuiuscunque qualitatis prohibuit, adijciens, vt violator illius constitutionis anathematis mucrone feriretur, côcessa actione cuilibet de populo, vt prædij alienati restitutionem peteret: constat *ex cap. non liceat* 20. 12. *quæst. 2. c. si quis 6. hoc tit.* Ipse etiam Symmachus epistolam misit ad Cęsarium Arelatensem Episcopum, vt collapsam Ecclesiæ disciplinam restitueret, & rerum Ecclesię alienationem, quam Gallicani Prælati leuiter faciebant, auctoritate Apostolica interdiceret: vndè ipse Concilium Agathense celebrauit anno 506 teste Baronio *eodem anno*: *& in can. 7.* relato *in c. 1. c. huiusmodi, §. quod si, & can. 33.* relato *in c. Episcopus*, 34 12. *q. 2.* statutum est, ne cuilibet Episcopo liceat res Ecclesię, casellas, aut mancipia, vel vasa ministerij vendere, seù per quoscumque contractus alienare, nisi causa necessitatis, aut vtilitatis emersetit, probanda per duos, aut tres comprouinciales Episcopos. Et rursus *in can. 22. & 40* relatis *in c. statuimus 32. c. Diaconi 35. 12 quæst 2* prohibitum fuit Presbyteris, Diaconis, aut alijs Clericis, ne de bonis Ecclesiæ sibi commissæ quidquam donare, aut concedere præsumant, quod si secus fecerint, ab honore depositi tantundem reddant, quantùm abstulerint, excepto casu relato *in c si quis in qualibet 56. 12. q. 2.* Denique sub eodem Symmacho celebratum est Concilium Epaunense anno 509. *& in can 9.* statutum fuit, vt quicquid iuris ecclesiastici alienatum ab Abbatibus, seu Archipresbyteris sine consensu Episcopi fuerit, Ecclesiæ restituatur. Verùm cùm relatæ constitutiones essent tãtùm prouinciales, adhuc alia generali lege opus erat Eam tulit primus Imperator Iustinianus anno 535. *in auth de non alienandis, aut non permutandis rebus, & in auth bent. de alien. & embyteusi*; quarum summam transcripsit Irnerius *in auth. hoc ius, C. de sacros. Eccles* vbi Imperator constitutiones Leonis, & Anastasij ad omnes res cuiuslibet Ecclesię, & varios alienandi modos protraxit. Sed etiã eas constitutiones, vt Principis sæcularis, nullas esse docuerunt Glossa, & Innocentius *in cap. 1. hoc tit. in 6.* Molina *tom. 2. de iustitia, disp. 465.* D. Gregorius Magnus, qui floruit per annos 590. valdè curauit, vt res Ecclesiæ iniustè alienatas recuperaret, & deinceps alienare prohiberet, vt constat *ex lib 1 epist 66. & lib. 3. epist. 16. & lib 8 ep 53. & lib. 10. epist. 33.* cuius tempore hæc prohibitio confirmata fuit in Concilio Hispal 1. *can* 1. in Concilio Tolet *9. can. 1. & 2.* Anno 787 in 7. Synodo generali celebrata sub Hadriano II. statutum fuit, ne Episcopus, vel monasterij Prælatus res Ecclesiæ alienare præsumant, nisi damnosæ sint; & tunc in clericos, vel agricolas eas transferant, non in Principes sæculares. Sequenti etiam sęculo, anno 863. eadem prohibitio apertiùs facta legitur in Concilio Siluanectensi sub Nicolao I si vera est inscriptio text. *in c nulli 5. de reb. Ecclesiæ*, vbi dicemus Præterea idem sancitum fuit in Concilio Guastalensi sub Paschali II. anno 1106 vbi statutum fuit, vt nullus Abbas, nullus Archipresbyter, nullus Præpositus audeat possessiones Ecclesiæ commutare, vendere, seu locare. In Concilio Oxon sub Honorio III. anno 1222. vbi inhibetur, ne quis habens Ecclesiasticam dignitatem, res Ecclesiæ consanguineis donet, in feudum det, aut quomodocumque alienet: Lugdunensi sub Innocentio IV. anno 1245. sub titulo *de vsuris*. Lugdunensi sub Gregorio X. relato *in c. 2. de reb. Eccles. lib. 6.* In Concilio Salisbur. sub Martino IV. anno 1281 Viennensi relato *in Clementin. prima, de rebus Eccles. Extrauagant. ambitiosæ, hoc tit.* inter communem Tridentin *session. 25. de reformatione, c. 11.* & alijs constitutiotionibus Iulij III. Pauli IV. Pij IV. & V. quas refert Redoanus *post tract. de rebus Eccles.*

Secundò circa solemnitatem obseruandam in alienatione rerum Ecclesiæ triplicem præscriptam reperiri, 7 *De solemnitate requisita in alienatione.*
iuxta Baldum *in d. authentica hoc ius, n. 14. C de sacros Eccles.* nempè ciuilem, canonicam, & consuetudinariam Ciuilis refertur *in d l iubemus 14 authent. hoc ius*; & refertur à Gratiano *in cap. ea enim, § hoc ius, 10. q. 2* quæ non recipitur, nec seruatur, vt supra notaui. Circa canonicam autem, & consuetudinariam diuersa iura reperiuntur, licet non ideò sint contraria. Cleri consensus desideratur *in d. c. sine exceptione 12 q. 2.* Episcopi tantùm assensus desideratur *in c. 1. de rerum permut.* consensus Primatis, vel duorum comprouincialium licentia *in c placuit 51. c. Episcopus 58. c quicumq; 66. c si Episcopus 12 q. 2. c. huiusmodi, vers apud duos, 12 q. 2. c. nullus 39 17. q. 4.* pro quorum iurium expositione dicendum est, quod cum auctis Ecclesię bonis difficile esset duos Episcopos conuocare pro solemnitate cuiuslibet alienationis, obseruari cępit alia solemnitas pręscripta à Leone *in d. c. sine exceptione*, circa quam nonnulli casus distinguendi sunt Primus est cùm agitur de alienatione rerum ad mensam Episcopalem pertinentium, in quo olim alienatio erat prohibita, nisi fieret cum consilio Concilij Prouincialis, *c placuit 51. 12. q. 2.* hodie Romani Pontificis desideratur assensus, *c. 2. de reb. Eccles. in 6.* qui debet præcedere, aliàs suspenditur Episcopus, *d. c. 2.* Secundus est cùm alienantur bona, quorum administratio ad Capitulum pertinet, quo casu Capitulo legitimè congregato in loco solito ad sonitum campanæ, superior, seu qui præest, proponit tractatum, causam scilicet, & rem, de cuius alienatione agitur, & sigillatim rationes, ex quibus expedit, vel non alienationem fieri Vlpianum *in l. magis puto, § si pupillas, ff. de rebus eorum, iuncta l. 1. & 2. tit. 14. partit. 1* Et licèt consuetudine receptum sit, vt tres interueniunt tractatus, iure tamen communi vnus sufficiebat, *d. c. sine exceptione c tua, c. cum Apostolica, hoc tit. c. 1. de rebus Eccles. in 6.* Post prædictum autem tractatum debet sequi consensus Capituli. ex nostro textu, ibi, *Collaudatione*; iunctis Abbate *n* 3. & Glossa 1 *in c. 2. hoc tit.* sufficit tamen si talis consensus à maiori parte præstetur, vt probatur *in d. c eam enim, § hoc ius, c. 1 de his, quæ fiunt à maiori parte*: faciunt textus *in c. 2. de in integr. & auditis 29. cap. quia propter 42. vers. Vel maior, de elect. c. 2. vers. Vel maioris, de testibus, lib 6. l. quod maior 19 ff ad municip.* & ea maior pars consideratur respectu existentium in Capitulo, quia absentes non computantur, nec vocandi sunt, vt docent Abbas in præsenti, *d num. 5 & in c cum omnibus, num 13 de constitut.* Molina *d. disputat. 468* & relati à Redoano sup. *num. 51.* & à Gregorio Lopez *verbo Con otorgamiento, in d. l. 2 tit 14. p. 1.* & ad minus adesse debent duæ partes Capituli, vt colligitur *ex d. l nulli, iuncta l nominationum, C. de Decur lib. 10 vers. Duæ partes*, vbi Glossa 1. Quæ iura procedunt secundùm canones, vt docent Abbas, & Decius *n. 31. in d. c. cùm omnes*, Rochus de Curte *de iure patr. verbo Honorificum*, reprobata Glossa *verbo Constitutum*, in præsenti, de quibus, & de nominibus Canonicorum, & singulorum existentium in Capitulo, debet mentio fieri in instrumento alienationis, argumento text. *in l. fin. C. de vendit. rer ciuit. lib. 11.* Et licèt de iure communi omnes tenerentur subscribere, ex hoc textu, iunctis Glossa, & Innocentio *hic*: hodie tamen consuetudine non seruatur, vt notarunt Gregorius Lopez *vbi suprà*, Socinus *cons. 15. volum. 1.* quibus omnibus accedere debet Episcopi, vel legitimi superioris licentia, vt constat *ex c. quamd, c. tua, hoc tit.* Tertius casus contingit, cum alienatio fit rei communis pertinentis ad Episcopum, & Clerum, in quo eadem solemnitas, quæ in superiori casu necessaria est, ex notatis à Panormit. *in præsenti, num. 5.* Quartus casus contingit, quando alienantur res monasterij; quo casu si illud Episcopo subiectum est, causa alienationis coram Episcopo, vel eius vicario proponitur, & post causæ cognitionem licentia ab eodem conceditur, *c. Abbatibus, 41. 12. quæst. 2 c. in venditionibus 40. 17. quæst. 4.* docent Abbas *hic, num. 5.* Couar. *lib. 2. var. c. 17. num* 1 Castillo *de vsufruct. lib. 1. c. 54. numer. 22.* Quod si monasterium exemptum sit ab Episcopi iurisdictione; tunc Capituli consensus, & superioris licentia desiderantur. Quintus tandem casus contingit, cùm alienantur bona hospitalium, confraternitatum, aut similis loci pij; quo casu distinguẽdũ est, an similia hospitalia erecta sint auctoritate Episcopi, vel sine eius licentia. Primò

casu facultas Episcopi desideratur, secundo verò tantùm coosensus, seu tractatus desideratur. Circa solemnitatẽ consuetudinariam etiam sciendum est, quod si per consuetudinem addatur noua forma, quæ Ecclesiæ vtilis sit, seruanda erit, Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q.24.nu.80.* Idemque dicendum est, si solemnitatis præscriptæ aliquam partem lenem moderetur, veluti subscriptionem clerici in præsenti statutam. Gilkenius *in d. authent. hoc ius, C. de sacrosf. n.56.* sed si per consuetudinem omnis solemnitas auferatur, & ita damnosa Ecclesijs esse incipiat, vt irrationibilis improbanda est, ex adductis *in c.1. & 2. de consuet.* docuerunt Couar. *d.lib.1. var. c.17. nu.4.* Gutierrez *2. p. de tutel. c.3. num.6.* Chassaneus *in consuet. Burgundiæ, §.9. n.32.*

8 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis, apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm tot Ecclesiæ legibus alienatio rerum Ecclesiæ prohibita sit absque debita solemnitate celebrata, & venditio alienatio sit, *l. sed Celsus 6. in principio, l. alienatio 67. ff. de contrah. emption.* siquidem per eam, & traditione sequuta id agitur, vt si venditor dominus est, dominium transferat, *l. clauibus 74. ff. eod. tit.* aut si dominus non est, vsucapiendi conditionem, *§. ex his, Instit. per quas personas nobis acquiritur*, ita vt pacisci non liceat, quod salua manente venditione, emptori dominium non acquiratur *l. cùm manu sata 80. §. vlt. ff. de contrah. empt.* indè sub prohibitione alienationis venditionem contineri docetur *in l. 2. & per tot. C. de prædijs minor. l. fundum 57. ff. de fundo dotali.* immò sub venditionis voce alias alienationis species contineri, probat Ioannes Robertus *lib.1. animadu. c.8.* Rectè ergo in præsenti docetur, Episcopum res Ecclesiæ vendere non posse absque solemnitate, id est consensu, & collaudatione Capituli: quod adeò verum est, vt ea solemnitate deficiente, nulla sit alienatio, quamuis vtilis Ecclesiæ appareat, *d. c. fine exceptione*, vbi glossa *verbo Profuturum, 12. q.2. c.1. de rebus Eccles. in 6.* defendunt Sarmiento *1. p. de reddit. c.2. per tot.* Matienzo *in l.2. tit.3. lib.5. recopil. glossa 5. n.13.* Sed licèt prædicta solemnitas alienationem præcedere debeat, ex suprà traditis, si postea sequatur, in Ecclesiæ vtilitatem sustinetur alienatio, argumento textus *in c. si quis 12. q.2. c. cùm nos 3. hoc tit.* docent Glossa *in c.1. verbo Sede, ne Sed vacante*, Orosius *in l. cùm his 8. §. eam, ff. de transact.* ita vt ipsa alienatio censeatur valere non ex tunc, id est à die alienationis; sed ex nunc, id est à die ratihabitionis. Abbas *in c. cùm nos, hoc tit.* Molina *d. disp.468.*

9 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam cùm dicimus, venditionem alienationem esse, de ea agimus, quę non solùm est perfecta mutuo consensu, iuxta textus *in l.1. ff. de contrah. emption. princip. Instit. eod. tit.* vbi plura D. Nicolaus de Castro; sed etiam traditione sequuta, per quam dominium transfertur, *l. traditionibus, C. de pactis*; venditio namque traditione non sequuta, magis alienationi proxima est, quam alienatio propriè dicatur, *d. l. alienatam 67.* Sed quia in rebus Ecclesiæ seruandis ita cautè procedi oportet, vt non solùm tollatur actus, in quo alienatio exercetur; sed etiam omnis actus, per quem ad alienationem perueniri possit, ex regula legis finalis, *C. in quibus causis in integr. restit.* ideò sacri canones non solùm venditionem sei traditione perfectam, verùm & mutuo tantùm consensu celebratam prohibuerunt. Illud tamen difficile est, an sicut præsenti prohibitione generali de non alienandis Ecclesiæ rebus, comprehenditur venditio; è contrario præsenti textu, & alijs antiquis Ecclesiæ canonibus suprà relatis, venditione specialiter prohibita, quęcumque alienatio interdicta censeatur? Et affirmatiua sententia suadetur ex eo, quod venditio contractus similes comprehendit, *l. sicut, §. venditionis, ff. quibus modis pignus vel hypotheca.* Rursus quoad huiusmodi contractum adest latissima acceptio, vt ex lege XII. Tab. omnem alienationis speciem sub eo complecti voluerit, *l. statuliberi 29. §. Quintus, ff. de statulib.* probat Robertus *d. lib.1. animadu. c.8.* Verumtamen dicendum est, necessariam fuisse interdictionem generalem alienationis, nec virtute præsentis prohibitionis alios contractus comprehendi potuisse, *ex l. in quorum 24. ff. de pignor.* nam prohibitio restringens facultatem disponendi de rebus proprijs, strictè debet interpretari, vt resoluit Çaldas *tr. de empt. & vendit. c.3. n.1. & c.8. n.26.* Vt autem aliud est vendere, aliud donare, aliud permutare, & cætera; sic etiam venditione prohibita alij contractus sublati non intelliguntur, vt constat ex casibus relatis in *l. si pupillorum 7. §. si Prætor, ff. de rebus eorum, l. fin. C. de prædijs Decur. lib.10.* in quibus sub venditione alij contractus non veniunt, sicut etiam sub emptione alij contractus non continentur: vndè legatis rebus emptis, quæsitæ alio titulo non debentur, *l. item 49. §. item, ff. de leg. 3.* & qui prohibetur emere, non vetatur pignori accipere, *d. l. in quorum*; vndè post specialem prohibitionem venditionis rerum Ecclesiæ necessaria fuit generalis prohibitio alienationis earum. Nec contrarium suadetur *ex d. l. sicut 8. §. venditionis, ff. quibus modis pignus*, in qua tantùm agitur de exceptione sententiæ propositæ *in §. si voluntate*, eiusdem legis, vbi docuerat Marcianus, permissa à creditore venditione pignoris, obligationem eiusdem remitti: posteà differit, quinam contractus celebrari possint, ita vt ex permissione creditoris pignus distrahi dicatur; & ait in dotem dationem concessam intelligi, & donationem, nisi fortè eo animo fuerit creditor, vt ex pretio rei distractæ sibi fieret satis: sed hæc sententia ita exponenda est, vt donare possit debitor, & in dotem dare, non quia venditionis nomine hi contractus veniant, sed ex sententia & mente creditoris; nisi enim voluit ex pretio rei distractæ sibi caueri, remissionem pignoris videtur fecisse, vt debitor de re sua disponat, quomodo sibi expediat: docuerunt Caldas *vbi suprà*, Arias de Mesa *lib.1. var. c.5.* Nec obstat textus *in d. l. statuliberi, §. Quintus*, qui eodem modo est exponendus; nam, quod ibi dicitur, emptionis verbo omnem alienationis speciem comprehendi, perpetuum non est, neque ex proprietate verbi colligitur, sed ex sentẽtia legis ad speciem ibi subiectam restringitur, vt latiùs docuerunt Cuiacius *lib.2. obser. c.7.* Sarmient. *li.3. select. c.1.* Robertus *lib.1. animadu. c.7.* Genoa *in Concil. fol.538.* Amaya *in lege vnica, C. de vendit. rer.* Vuisembach *disp.5. n.5.* Illud tamen sciendum est circa hanc alienationis speciem, quod licèt venditio emptionem soleat etiam comprehendere, cùm veteres promiscuè his appellationibus vterentur, *l. veteres 19. ff. de act. empti*, & correlatiua sint emere, & vendere: quare dispositũ in vno, in alio statutum creditur, *l.1. C. de cupress. li.11.* attamen cùm Prælatis adimitur in præsenti textu potestas vendendi res Ecclesiæ, non interdicitur ex illis otiosam pecuniam in emptionem prędij, vel alterius rei conferre, quia non viget eadem ratio prohibitionis. Facit exemplum tutoris, de quo *in l.4. ff. de administr. tut. l.3. C. de vsur. pupil.* iuncto Gutierrez *2. p. de tutel. c.9.* à quo ad Prælatum non malè deducitur argumentum: & ita licèt Prælato prohibeatur vendere rem Ecclesiæ, non ideò illi interdicitur ex pecunia otiosa prædiũ emere, cùm hoc vtilius sit Ecclesię, quàm pecuniã infructuosam retinere.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in c. dilecti 3. de emptione & vendit.* vbi venditio syluæ facta fuit inscio Capitulo Beluacensi, & sic sine solemnitate præscripta in hoc textu; & tamen sustinetur talis contractus, nec ideò irritatur. 10 Explicatur cap. 3 de emptione, & vendit. Igitur quia coosensus, seu collaudatio Capituli non desideratur in alienatione prædij ecclesiastici. Pro cuius textus expositione sciendum est, in eius specie duplici ex causa actum esse ad rescissionem venditionis. Prima, quia minùs dimidia iusti pretij pro sylua Canonici acceperunt, quare illis competebat beneficium legis secundæ, *C. de rescind. vendit.* Secunda, quia sine Capituli consensu, & subscriptione facta fuit, quarè iudices syluam restitui iusserunt eius venditione rescissa; sed illorũ sententia fuit per Innocentium reuocata, quia iuxta remedium dictę legis 2. debebant alternatiuè pronunciare, electione data emptori, vt pretium iustum restitueret, vel rem redderet, *l. si dolus, C. de rescind. vendit.* dicemus *in d. c.3.* Si verò ob defectum solemnitatis venditionem rescindi iudices volebant, id primùm probari oportuit, per Ecclesiam videlicet, quod sine solemnitate celebrata fuisset emptio, quia iudex secundùm allegatã, & probatã tantùm sententiam ferre potest, *l. illicita, §. veritas, ff. de offic. Præsidis*: at in specie dicti capitis 3. non constabat de defectu consensus Capituli; quarè dũ Innocentius sentẽtiam priorũ iudicum retractat, reseruat etiam ius Ecclesiæ, vt contra venditionẽ agere possit, ob defectum cõsensus Capituli; & ita cùm de eo defectu non cõstaret primis iudicibus, non potuerunt ob solemnitatis defectũ venditionẽ irritare. Nec obstabit si instes, consensum Capituli in eo textu pręsumi, quia licèt talis solemnitas pro forma desiderata, in præsenti textu, & *in c.1. de rebus Ecclesiæ, in 6.* in facto consistat, & proindè non præsumatur, *l. in bello, §. facti, ff. de captiuis*, docent Panormit. *in c. cognoscitur, num.9. hoc tit.* Menochius *lib.2. de præsumpt. præs.75. n.21.*

hoc

hoc tamen limitatur nisi triennale tempus elapsum sit, quia ex tali tacita ratihabitione venditio aliàs nulla conualescit, & per consequens cùm in eo textu de solemnitate non constasset, nec elapsum esset tam diuturnum tempus, videbatur sufficienter constasse de defectu solemnitatis. Nam respondendum est, quod licèt verum sit, solemnitatem non præsumi, nisi probetur, & talis probatio incumbat illi, qui solemnitatem interfuisse dicit, *l. quæcumque, §. fin. ff. de publiciana, l. 2. C. de probat.* tamen si Ecclesia agit, & possessor rei distractæ conuenitur, Ecclesiæ incumbit onus probandi defectum solemnitatis, cùm emptor interim tutus sit possessione, *c. cùm venissent 6. de instit.* docet Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 39. nu. 6.* vnde cùm *in dicto c. 3.* Ecclesia peteret rescissionem contractus, debebat probare defectum solemnitatis, quæ cùm extrinseca sit, non præsumitur, nisi probetur. Et si adhuc sciscitaris, quare si *in dicto c. 3* sententia priorum iudicum infirmatur, quia electionem non prçstabat emptiori supplendi iustum pretium, vel restituendi syluam; quomodo Innocentij sententia sustinetur, quæ prædictam electionem etiam non præbebat? Respondeo iniustam fuisse in specie dicti capitis 3. sententiam priorum iudicum, quatenus electionem emptoribus à iure concessam denegarunt; at non esse iniquam Innocentij sententiam, etsi eandem electionem non concederet, ex eo, quia priores iudices diffinitiuam sententiam contra ius præscriptum *in dicta l. 2.* protulerunt; at Innocentius tantùm interlocutoriam sententiam protulit, vt iniuriam illatam Ecclesiæ ex executione prædictæ sententiæ tolleret.

C A P V T II.

Alex. III. a *Noruicensi Episcopo.*

CОntinebatur in litteris à te nobis transmissis, quod cùm super decima de Querche inter Magistrum Hub. & N. de mandato nostro coram te *b* verteretur, constiterit tibi, quod M. Abbatissa sanctæ Mariæ de *c* Vuint. pro communi voto, & vnanimi consensu, conuentu assensum præstante, decimam ipsam prædicto H. concessit, & Rad. Vuinton. Archidiaconus per clauem & librum sibi exinde inuestituram fecit: Magister verò N probauit coram te idoneis testibus, quod præfata Abbatissa præscriptam decimam sibi priùs dederat, conuentu non contradicente, quàm eam præfato Huberto dedisset, & quod à diœcesano Episcopo eius fuerit concessio confirmata. Vnde quia nos consulere voluisti, cui concessioni innitendum sit, consultationi tuæ taliter respondemus, quod concessio priùs facta, si conuentu sciente, & non contradicente facta est, robur firmum debet habere. Verùm si præfata Abbatissa ignorante conuentu, aut contradicente, priùs prædicto N. decimam suam concessit, & non post multum tempus de assensu conuentus eandem decimam memorato Huberto dedit, sic vt tibi eam datam fuisse constet, secunda concessio debet præiudicare priori.

N O T Æ.

1 a NOruicensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2. & in c. continebatur, de despons. impub.* & post Concilium Lateran. *p. 47. c. 5.* ex quo Conciliorum volumine ita restituo integram huius textus. De Ecclesia Noruicensi egi *in c. 9. de rescriptis.*

b *Verteretur.*] *Quæstio verteretur*, supplet Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in 1. collect.*

2 c *Sanctæ Mariæ de Vuint.*] Lege *de Vuilt.* Vuiltonia enim est in pago proximo ad Sarisbariam vrbem: erat cœnobium hoc monachorum D. Benedicti, vt refert Polydor. Vergil. *lib. 6. hist. Angliæ, fol. 117.*

C O M M E N T A R I V M.

3 DIfficilis profectò, & meritò visus est præsens textus iuris Interpretibus, duplici ex capite. Primò, quia si in textu antecedenti docetur, in qualibet alienatione rei Ecclesiasticæ desiderari simul cum Prælato collaudationem, & subscriptionem Capituli, quomodo in prçsenti Abbatissa poterat tacente Capitulo decimam Magistro Huberto concedere, & per consequens alienare. Secundò, quia ait Alexander, secundam decimæ concessionem consentiente Capitulo factam, ita demùm præferri priori, ignorante, vel contradicente Capitulo celebratam, si statim, & non elapso longo tempore facta sit; vbi innuitur, quod si post longum tempus secunda concessio facta fuit, prçualet prior, etiam renuente Capitulo facta, quasi Magister Hubertus per præscriptionem decimam, seu eius ius acquisierit, cùm certum sit, in tali casu nullo modo præscriptionem procedere, ex traditis per Beroium *in c. de quarta, de præscript.* His difficultatibus vt satisfaciant Glossa, & antiquiores in præsenti, Beroius *vbi proximè, nu. 25.* in varias distrahuntur sententias. Aliqui accipiunt textum hunc de alienatione rei modicæ, quo casu non desideratur eadem solemnitas, quæ exigitur in alienatione rei grauis æstimationis, *cap. terrulas 12. q. 2.* ita Rebuffus *de decimis q. 5. nu. 34.* & alij congesti à Barbosa *in præsenti.* Ipsi etiam docent, Alexandrum III. desiderare, vt non potest multum tempus secunda concessio facta sit, quia si longum tempus elabatur, præsumitur Capituli consensus ex diuturna taciturnitate. Sed his, & alijs omissis sententijs, existimo cum Brito, quem laudat, & sequitur Carualho *in c. Raynuntius, 2. p. nu. 333.* textum hunc nullo modo esse accipiendum de alienatione decimarum, vel similis rei ecclesiasticæ; sed potiùs de præsentatione ad beneficium, quæ competebat monasterio sanctæ Mariæ; & ita decimam in præsenti non significare quod sonat, sed potiùs beneficium Ecclesiasticum, vt *in c. vestra, de locato.* Suadetur hæc interpretatio ex eo, quia in præsenti refertur huiusmodi decimæ, seu beneficij concessionem confirmasse Episcopum, & Archidiaconum inuestituram dedisse per clauem, & librum: quæ omnia propria sunt institutionis canonicæ, & inuestituræ corporalis in beneficio: quis autem vnquam audiuit, in alienatione decimarum à personis exemptis facta desiderari institutionem Episcopi, & inuestituram Archidiaconi, quæ peculiaria sunt beneficij ecclesiastici, vt probaui *in cap. vt nostrum, de offic. Archid. c. 3. de instit.* Vnde facilè, & nouiter respondetur secundæ difficultati; ideò enim exigit Alexander, vt non post multum tempus secundam concessionem fecerit Abbatissa, quia si elapsum tempus diuturnum esset, ex taciturnitate præsumeretur consensus, iuxta textum *in l. cùm de in rem verso, ff. de vsur. l. 2. C. de fideicom. l. pen. & vlt. ff. de inoffic. l. 4. C. de non num. pecun. l. sed si Iulianus 7. §. fin. ff. ad Maced. l. si maior factus,* iunctis traditis à Barbosa *de potest. Episc. alleg. 93.* Flores de Mena *variar. q. 23.*

C A P V T III.

Alexander III. *a Vigor. Episcopo.*

CVm nos iam pridem, si benè meminimus, tibi per litteras nostras indulserimus, vt si I. prædecessor tuus, reclamante Capitulo Ecclesiæ tuæ, Abbati, & Fratribus de Osseneia Ecclesiam de Braia contulit, eam tibi reuocare liceret; iam dictis Fratribus, sicut asseris, litteras nostras indulsimus, vt ipsis Ecclesiam iamdictam dimitteres pacificè possidendam, immemores existentes illius scripti, quod super hoc tibi fuerat indultum. Licèt autem hoc tibi indulserimus, prudentiam tuam monemus & hortamur attentiùs, quatenus diuino intuitu, & pro reuerentia Beati Petri, & nostra, Ecclesiam ipsam, si quoquo modo sine graui detrimento Ecclesiæ tuæ fieri potest, iamdictis Fratribus in pace, & quiete dimittas; quia decet prouidentiam tuam ad commodum, & profectum religiosorum locorum intendere, & quod idem prædecessor tuus pietatis studio fecit, ratum, & firmum habere. Si autem eandem ipsis Ecclesiam dimittere fortè non poteris, non obstantibus litteris, quas prædicti Fratres super hoc impetrauerunt, scriptum tibi exinde indultum in sua volumus stabilitate consistere, quoniam certum est, de rigore iuris concessionem illam non tenere, si reclamant eCapitulo per eundem prædecessorem tuum ipsam constat factam fuisse, nisi idem Capitulum concessionem ipsam ratam *b* postmodùm habuisset.

N O T Æ.

a Vigor.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* ex qua restituo huius textus litteram. De Vigorniensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap.9. de elect.*

b *Ratam*.] Quatenus per ratihabitionem alienatio facta confirmetur, dixi *in cap.2. de transact.*

C A P V T IV.

Idem *Hierosolym.* a *Patriarchæ*.

NOuit pleniùs, sicut credimus, tuæ discretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui vnum corpus sitis, ita quidem, quod tu caput, & fratres tui membra esse probentur. Vndè nondecet te, omissis membris, aliorum consilio in Ecclesiæ tuæ negotijs vti, cùm id non sit dubium, & honestati tuæ, & sanctorum Patrum institutionibus contraire. Innotuit siquidem auribus nostris, quod tu sine consilio fratrum tuorum Abbates, & Abbatissas, & alias Ecclesiasticas personas instituis, & destituis, non considerans, nec attendens, quomodo te non sit dubium statuta sacrorum canonum transgredi, cùm in huiusmodi causis clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui de corpore ipsius Ecclesiæ non sunt, potiùs quàm fratrum tuorum consilio inducaris. Indè est, quod discretioni tuæ auctoritate Apostolica prohibemus, ne Abbates, Abbatissas, vel alias Ecclesiasticas personas sine consilio, & assensu Prioris, & fratrum tuorum Canonicorum sancti Sepulchri instituere, vel destituere aliqua ratione de cætero præsumas. Quod si fortè, quod non credimus, contra prohibitionem nostram attentare præsumpseris, nos tales institutiones, & destitutiones, si quas amodò feceris, auctoritate Apostolica cassamus, & omni robore, & stabilitate carere decernimus.

N O T Æ.

a Patriarchæ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.4.* pro cuius inscriptionis, & præsentis textus expositione sciendum est, Patriarchalem Hierosolymitanam Ecclesiam à prima eius institutione clericos regulariter viuentes habuisse iam temporibus D. Clementis, vt constat *ex cap. dilectissimis 12. q.1.* & in ea sequentibus sæculis obseruata fuit regula sancti Augustini, vt probat Pennotus *lib.2. hist. Canonic. c.41. n.2.* & ipse Patriarcha habebat subiectas alias Ecclesias, etiam Canonicorum regularium, vt *ex c.38. veteris hist. Orientalis*, refert Pennotus in hæc verba: *Patriarchalis siquidem Ecclesia, quæ est Dominici Sepulchri sub monte Caluario, Canonicos habet regulares secundùm habitum, & regulam Beati Augustini viuentes. Habent autem Priorem, ad quem cum dictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham, qui est illis loco Abbatis. In Ecclesijs autem Templi Domini, & Montis Sion, & Montis Oliueti, sunt Abbates, & Canonici secundùm regulam prædictam Beati Augustini Domino ministrantes.* Et ex Philippo Nouariensi *lib.3. chron. c.14.* ibi: *Habet insuper prædictus Patriarcha Abbates, & Priores sibi subiectos, insignia Pontificalia, baculos, & mitras, annulos, & sandalia ex priuilegio dignitatis habentes, Domino Patriarchæ in ministerio reuerenter assistentes: Patriarchalis siquidem Ecclesia Dominici Sepulchri sub Monte Caluario Canonicos habet regulares, secundùm regulam, & habitum Beati Augustini viuentes: habent autem Priorem, ad quem cum prædictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham.* Et temporibus Godefridi, qui Hierosolymam de manibus Sarracenorum recuperauit anno 1510. instituta, seu ibi restaurata fuit Congregatio Canonicorum Dominici Sepulchri, vt latè refert Pennotus *dicto lib.2. c.67. per totum*. Ex quibus apparet, rectè Alexandrum III. in præsenti decreuisse, Patriarcham ipsum Hierosolymitanum caput esse, Canonicos verò sancti Sepulchri membra; atque ideò illis inconsultis non debere Patriarcham Abbates, & Abbatissas in monasterijs ipsius Congregationis instituere, seu destituere, cæteraque eis disponere.

C A P V T V.

Idem a *eidem*.

QVantò maiori dignitate, dante Domino præemines, tantò decet ampliùs, & oportet te in omnibus eam diligentiam, & grauitatem habere, quà omnia videaris sine nota, & reprehensione peragere, & laudabiliter iniunctæ tibi sollicitudinis officium dispensare. Audiuimus autem, vnde mirati sumus, sicut mirari meritò poteramus, quod in conceßio-

cessionibus, & confirmationibus, omissis Canonicis Ecclesiæ tuæ, consilium clericorum, & laicorum circa te commemorantium, qui non sunt de corpore ipsius Ecclesiæ, interdum, immò sæpe requiris, & in eisdem concessionibus, & confirmationibus iuxta eorum consilium, & voluntatem procedis: & in priuilegijs etiam, quod tuam prorsus dedecet honestatem, ad maiorem auctoritatem, & certitudinem nomina fratrum tuorum, qui absentes fuerint, tanquam si præsentes fuissent, facis subscribi. Quia igitur non decet prudentiam tuam in negotijs tibi commissæ Ecclesiæ consilium fratrum tuorum postponere, cum quibus vnum existere comprobaris: f. t. per A. s. p. m. quat. in concessionibus, confirmationibus, & alijs eiusdem Ecclesiæ negotijs fratres tuos requiras, & cum eorum consilio, vel sanioris partis, negotia eadem peragas, & pertractes, & quæ statuenda fuerint, statuas, & errata corrigas, & euellenda dissipes, & euellas. Nec absentium fratrum nomina inscribi aliquatenus facias, quia talia monimenta irrita sunt, & falsa; & tu exinde quæstionem falsi poteris non immeritò formidare. Nos enim vniuersa priuilegia, in quibus absentium fratrum nomina ipsis ignorantibus, vel absentibus subscripta sunt, vel amodò describentur, irrita esse decernimus, & nullius firmitatis robur habere censemus.

NOTÆ.

1 a IDem eidem.] Alexander videlicet III. Patriarchæ Hierosolym. vt in textu antecedenti, qui ad eandem tractationem spectat; nec scio quo fine eadem Decretalis in duas partes secaretur à Compilatoribus, vt in alia Innocentij epistola fecerunt, relata *in cap. cùm contingat 29. & sequenti, de decimis*.

CAPVT VI.

a Cœlestinus III.

EA nascitur. *Et infrà:* Ex tua siquidem nobis est parte propositum, quod cùm in prouincia tua sæpe contingat, vt ad Ecclesias, in quibus b collegia ius repræsentandi noscuntur habere, eorum Abbates, aut per se, aut per c litteras suas, personas idoneas diœcesanis Episcopis repræsentent: quibus repræsentatis postmodùm, & receptis, aliquando d postea contradicunt monachi, seu alterius Ordinis collegia, & reclamant. Super quibus aperto quæris certificari responso, vtrum institutio iam facta, vel adhuc facienda, propter huiusmodi debeat impediri. Ad quæ tibi duximus hoc modo respondendum, quod videlicet in præsentationibus talium Prælatorum intelligi debet, quod de collegiorum suorum fiant assensu, sine quo firmitatem non valent aliquatenus obtinere. Vnde cùm constiterit conuentus, vel maioris, vel sanioris partis non adfuisse consensum, institutiones huiusmodi conuenit euacuari, nisi ex antiqua, & approbata consuetudine, vel concessa libertate aliquis eorum probauerit, commissi sibi collegij non debere in Ecclesiarum, seu beneficiorum e collationibus requiri consensum.

NOTÆ.

1 a COelestinus.] Ita tamen legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. vnic.* sed vereor, ne legendum sit *Clemens III.* vt legitur *in c. ea noscitur, de appellat. in 2. collect. c. noscitur, de instit. c. ea noscitur, de sentent. excommun.* Nullibi tamen exprimitur, cui missa sit præsens Decretalis, licèt Archiepiscopo alicui rescribi existimauerint Hostiens. & Butrius *nu. 8.* Immola *nu. 1.* Ancharanus, Cardinalis, & alij *hic*, inde inferentes, Archiepiscopum in his, quæ vniuersaliter tangunt totam prouinciam, & ibidem generaliter committuntur, habere iurisdictionem ordinariam, *cap. 3. de instit. Nouel. 123. de sanctissimis Episcop. §. vt autem:* sed vnde colligant hanc decretalem missam esse Archiepiscopo, ipsi non exprimunt; nos tamen id deducimus ex illis verbis: *Cùm in prouincia sua sæpè contingat;* quæ apertè ostendunt Metropolitanum esse quem alloquitur Clemens III. nam vt docuit Pelagius II. relatus à Gratiano *in cap. scitote, 6. q. 3.* prouincia illa est, quæ habet decem, aut vndecim ciuitates, & totidem minores potestates, & vnum Metropolitanum, aliosque suffraganeos decem, vel vndecim Episcopos. Si ergo in prouincia vnus Metropolitanus est, vtique Clemens III. cùm dicat, *cùm in prouincia tua*, cognoscitur cum Metropolitano loqui; siquidem ipse solus prouinciam habet: de eius iurisdictione, & dignitate plura congessi *in c. pastoralis, de offic. ordin.*

2 b *Collegia.*] Collegium nihil aliud est, quàm cœtus plurium, quo simul sodales plures colliguntur. Cuiacius *lib. 7. obser. c. 30.* Brissonius *verbo Collegium:* vnde & sodalitia collegia dicuntur ab Vlpiano *in l. 1. ff. de collegijs,* Antonius Matthæus *de crimin. lib. 47. tit. 15. de collegijs,* Reuardus *ad leges 12. Tabul. c. 28.* Collegia regulariter prohibita sunt ob metum factionum, aliaque similia incommoda, quæ prosequuntur Alciatus, Gentilis, & Fornerius *in l. Neratius, ff. de verb. sign.* Cuiacius *d. c. 30.* Brissonius *lib. 1. select. c. 14.* Romæ plura permissa fuerunt non solùm artificibus, de quibus passim agitur *in C. Theodos.* & plura congesserunt Pancirola *in notitia vtriusq; Imp. tit. de corp. artif.* Desiderius Heraldus *emendationum c. 42.* Salmasius *ad ius Atticum, c. 4.* verùm & religionis causa; inde collegia Pontificum *in l. 2. §. deinde, ff. de orig. iuris, l. 1. §. 1. ff. de collegijs;* licitumque erat apud eos Iudæorum collegium, *l. 1. 2. 4. 11. 13. 14. l. 1. §. 1. C. de Iudæis, l. spadonem 15. §. iam autem, ff. de excusat. tut. l. circumcidere 11. ff. ad leg. Cornel. de sicarijs, l. 3. §. vlt. de Decur.* Erant etiam licita, quæ studiorum causa contrahebantur, veluti Iureconsultorum, Medicorum, Grammaticorum, *l. medicos 6. C. de professoribus;* item publicanorum, qui publica vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, & salinas conducebant, *l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. argentariorum, l. 6. ff. de edendo, l. cùm duobus 52. §. cùm duo, ff. pro socio.* Quibus autem permissum est corpus habere collegij, eorum nomine proprium est, ad exemplum Reipublicæ, habere arcam communem, & actorem, siue syndicum, per quem negotia communia expediantur, *l. 1. §. quibus autem, ff. quod cuiusque vniuersitat.* probaui latè *in c. vnic. de syndico:* vnde quæ collegij sunt, non esse singulorum, docuit Vlpianus *in l. si municipes 2. ff. eod. tit.* Vnde in actibus collegij non sufficere caput collegij adesse, sed omnes, vel saltem maiorem partem interesse debere, docetur *in l. nulli, cum duabus seq. ff. eod. tit.* vnde cùm in terminis huius textus ad Ecclesias, seu collegia ius præsentandi pertineret, vt constat ex illis verbis, *Ad Ecclesias, in quibus collegia ius præsentandi habere noscuntur;* rectè deducitur, non potuisse Abbatem per se solum præsentare; nam etsi ipse collegij caput sit, *c. nouit, hoc tit. c. post electionem, de concess. præbend. l. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* non tamen ipse solus collegium est.

c *Per litteras suas, personas idoneas.*] Ex quibus verbis deducunt Cardinalis & Butrius *hic*, Corrasius *de sacerd. c. 6. p. 4. n. 18.* posse absentem ad beneficium, vel Ecclesiam præsentari: quod difficile redditur *ex cap. cùm & plantare, §. in Ecclesijs, de priuil.* ibi: *In Ecclesijs verò suis, quæ ad eos pleno iure non pertinent, Episcopi repræsentent.* 3

tent. Quæ quidem verba significant præsentationem ad beneficium non esse per litteras faciendam, sed præsentibus tam præsentante, quàm præsentato; namque verbi, *repræsentet*, proprietas ea est, vt significet præsentiam realem, non autem actum per litteras, aut per procuratorem, *l. si maritus 15. §. quod si quis præsens, ff. ad legem Iuliam de adult. l. consentaneam, C. quomodo & quando, Clement. dudum, §. statuimus, de sepulturis*: probant Brissonius *lib. 16. de verb. signif.* Lambertinus *de iurepatron. p. 1. lib. 2. art. 1. q. 11. n. 12.* plures relati à Garcia *de benef. 4. p. c. 3. n. 16.* per quem textum ipsi fatentur, præsentationem non esse faciendam per procuratorem, aut per litteras: & vt difficultatem huius textus effugiant, differentiam constituunt inter patronum præsentantem, & clericum præsentatum; affirmantque, præsentatum præsentem esse debere, sicque accipiunt textum *in dicto §. in Ecclesijs*; in præsentante verò sufficere, quod per se, aut per litteras repræsentet, iuxta textum hunc: sequitur eos Barbosa *in collect. ad textum in dicto §. in Ecclesijs, n. 30.* Differentiæ ratio in eo consistit, quod præsentationis actus, cùm consensum tantùm contineat, personalem præsentiam non requirit, sed satis est, quod litteris consensus exprimatur, *cap. ceptatum, 100. dist. c. 1. 64. dist.* cum alijs: at verò ex parte præsentati præsentem adesse oportet, non tantùm in parochialibus, sed etiam simplicibus beneficijs, cùm debeat examen præcedere, an præsentati sint idonei, vel non. Trident. *sess. 7. de reform. c. 13.* quod examen per procuratorem fieri non potest, vnde præsentatus non tenetur necessariò coram Episcopo comparere personaliter. Nec tunc obstant textus *in c. accedens 24. de præbend. c. si tibi absenti, eod. tit. in 6.* nam loquuntur in inuestitura, & collatione, in quibus cùm examen non desideraretur, ideò etiam per litteras fieri possunt. Quæ doctrina quamuis vera sit, nec conuenit *dicto §. in Ecclesijs*, nec necessaria est; siquidem in eo textu non agitur principaliter quomodo præsentatio facienda sit, sed tantùm docetur, vt Templarij institutiones facere non præsumant in beneficijs, in quibus tantùm ius obtinent patronatus; sed Episcopis clericos præsentent per se, aut per litteras, vt ab ipsa institutionem accipiant.

4 d *Postea contradicunt*.] Quæ verba ita exponenda sunt, si ignaro Conuentu præsentatio facta fuit; aliàs enim, si sciente, & non contradicente fiat, contrarium obseruatur, vt constat *ex c. 2. hoc tit.* cuius decisio iuuatur ex illo iuris principio, quo docemur, videri consentire eum, qui scit, & tacet, *l. 2. ff. solut. matrim. l. 4. ff. de seruit. vrban. c. si seruus sciente, 54. dist.*

5 e *Collationibus*.] Id est præsentationibus; nam & præsentatio donatio dicitur, *c. vlt. de concess. præbend.* licèt regulariter respectu patroni aliud importet collatio, aliud præsentatio. Prima ad illum non pertinet, secunda verò ad illum spectat, *c. vlt. de iurepatron.* Aliter hæc verba exponit Hostiensis *in præsenti*, dum accipit verbum *collationibus*, pro vera collatione; & ait sensum Clementis III. esse, quod si collegium beneficia habeat, alia præsentationis, collationis alia, si Abbas consuetudine, aut priuilegio, vt solus sine collegio conferat, acquirat ius, hoc ipsum ad præsentationes extendatur, ex regula textus *in c. ex parte, de decimis*; quæ interpretatio non placet, cùm certum sit consuetudinem, vel priuilegium in odium, & præiudicium aliorum non extendi: quare rectiùs Butrius in presenti, *n. 12.* existimat verbum *collatio*, aut latè, aut strictè sumi; in lata verò significatione comprehendere etiam præsentationem, in stricta verò tantùm significare collationem, *d. c. vlt. de iurepatron. c. cùm illis, de præbend. lib. 6.* Vnde verbum *collationibus*, in præsenti latè accipiendum esse contendit.

COMMENTARIVM:

6 Conclusio traditur & probatur.

EX his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: *Si præsentatio spectat ad Prælatum & Capitulum, non potest Prælatus per se instituere, vel destituere præsentatos sine consensu Capituli.* Quæ conclusio quoad primam partem probari potest *ex c. vlt. de supplend. neglig. c. ex transmissa, in fine, de renunc. c. significatam, de præbend. c. cùm in Ecclesia, eod tit. in 6. c. ex insinuatione, de simonia, l. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* Quoad secundam partem *ex c. cæterùm, de donat. c. 2. de feudis, cap. 3. de constit. lib. 6. cap. vnic. §. fin. ne Sede vacante, eodem libro, c. vnic. ad finem, de clerico qui inuestituram, in vsibus feudor.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cuiacius *hic*, Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. p. 2. art. 12.* Roussellius *lib. 2 hist. Pontif. c. 11.* Selua *de benef. 2. p. q. 22.* Corrasius *eod. tract. 2. p. c. 4.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 9.*

Sed pro dubitandi ratione ita insurgi potest in præsentem assertionem: & primò aduersus priorem partem ita argumentor. Iure communi ordinarij collatores beneficiorum sunt Episcopi, qui in Ecclesijs suæ diœcesis conferendis fundatam habent intentionem, vtpote qui ex principijs iuris omnium Ecclesiarum curam gerunt, *c. omnes 16. q. 7. cap. decretum, cum sequentibus, 10. q. 1. c. cùm ex iniuncto, in fine, de hæreticis.* Igitur ipsi per se, irrequisito etiam Capitulo, possunt clericos instituere. In aliam etiam partem assertionis ita insurgo: nam consuetudo, de qua in præsenti, importat alienationem rerum Ecclesiæ sine debita solemnitate: sed talis consuetudo, tanquam Ecclesiæ nimis onerosa, improbatur *cap. 1. de consuet. cap. cùm causa 8. de re iudic. Clement. vnic. de rebus Eccles.* Igitur consuetudine Prælatus acquirere non potest ius præsentandi irrequisito Capitulo, in beneficijs, in quibus iuspatronatus spectat ad ipsum collegium. 7 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio redditur ab Alexandro III. in præsenti, quia videlicet Canonici fratres sunt, siue Prælatus est caput, Canonici verò membra, *cap. pastoralis, hoc tit.* Et quoniam non decet caput à membris discedere, nec è contra membra à capite, *cap. non decet 12. dist.* ideò non debet Prælatus irrequisito Capitulo clericos ad beneficia præsentare, instituere, vel destituere, cùm iuspatronatus spectat ad ipsum simul cum Capitulo. Accedit, quia quæ ad collegium spectant, pertinent ad vniuersos simul, non ad singulos, vt suprà probaui, *verbo Collegium*; & ita licèt Prælatus caput communitatis sit, non tamen potest solus per se quæ collegij sunt, peragere. Quod tamen procedit, nisi consuetudine aliter introductum, aut priuilegio concessum sit; quia consuetudo, & priuilegium tollunt ea quæ sunt iuris positiui à Prælato, & tribuunt Capitulo, vel è contra, *cap. 3. de consuet. lib. 6.* & quoniam præsentatio à patrono facienda est quid iuris positiui, *cap. præterea, de iurepatron.* ideò Prælatus potest consuetudine, aut priuilegio acquirere ius præsentandi irrequisito Capitulo. 8 Adducitur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omissa distinctione, quando collatio, seu præsentatio spectet ad Prælatum solum, vel ad Capitulum tantùm, & quando ad vtrumque simul, quam fusè prosequitur Valensis *lib. 1. de benef. tit. 9.* dicendum est, beneficiorum inferiorum regulariter collationem ad Episcopum tantùm spectare; præbendarum verò, & maiorum beneficiorum, simul cum consensu Capituli: quo casu Prælatus per se, irrequisito Capitulo conferre non valet: vnde cùm in præsenti agamus de præsentatione ad beneficia, quæ simul competebat Prælato, & Capitulo, ideò docetur Prælatum per se non posse præsentare, instituere, aut destituere irrequisito Capitulo. Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter consuetudinem rationabilem, legitiméque præscriptam; & inter iniustam, nec ritè præscriptam. Prima obseruanda est, secunda verò improbatur, *ex dicto cap. 1.* iunctis ibi adductis: vnde cùm in præsenti supponatur, consuetudinem esse rationabilem, legitiméque præscriptam, ideò docetur eam esse obseruandam. 9 Dissoluitur dubitandi ratio.

Superiori assertioni obstat textus *in c. ex litteris 7. de iurepatron.* in illis verbis: *Postmodùm Abbatissa prædicti monasterij alium præsentauit eidem.* Ex quibus apertè deducitur, Abbatissam clericum ad Ecclesiam præsentasse absque consensu Capituli: igitur quia Prælatus per se, etiam irrequisito Capitulo clericum præsentare potest. Agnouit difficultatem Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. p. 1. q. 2. art. 12. num. 2. & 3.* qui affirmat verba illa non esse Pontificis decidentis, sed partis allegantis. Verùm faciliùs responderi potest asserendo, præsentationem factam sine assensu Capituli, nullam esse; attamen dum aliud non constat, præsumi in presentationibus Prælatorum, quod fiunt de collegiorum suorum assensu; vnde etsi dicatur *in dicto c. ex litteris*, simpliciter Abbatissam præsentasse, hoc tamen præsumptione iuris sic intelligi 10 Exponitur cap. ex litteris 7. de iurepatron.

telligi oportet: quod eruditè obseruauit Sanch. *lib. 7. mor. c. 14. n. 7.* & ex eo Barbosa *hic*.

11 Difficilis etiam redditur Innocentij III. decisio relata *in c. edoceri de rescriptis*, vbi asseritur, quod si in causa, vel litigio, quod pertinet ad Abbatem, & conuentum simul, quis litteras impetret aduersus Abbates, nulla habita mentione de suis conuentibus, tenentur Abbates ipsis querelantibus respondere. Verba Innocentij sunt sequentia: *Ita vt non possint dicti Abbates per se tueri appellationem, quominus respondeant*. Ex quibus deducitur difficultas, quod vt constat ex Cælestini nostri decisione, quam exponimus, quando est actus communitatis, non valet Abbas per se ad beneficium præsentare, aliumvè actum exercere; ita similiter cùm lis esset decernenda per Abbatem, & Monachos, non posset Abbas per se solum, irrequisito conuentu, conuenire: quod si verum esset, falsa videretur Innocentij decisio *in d. capit. edoceri*. Verùm si animaduertamus, verba relata *in dict. cap. edoceri*, illam rationem decisionis Pontifex reddit in illis verbis: *Cum ex officio suo teneantur congregationem suarum negotia procurare*. Quibus non significatur aliud obseruari in lite, ac in præsentatione, quia liti ex officio Abbas tenetur prouidere, *cap. 2 de donat. cap. cùm nobis, de elect. cap. is cui, eod. titul. in 6. l. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* Sed in contrarium illud est, quod scriptum legitur *in cap. 1. de procurat.* vbi asseritur, Presbyteros, & Diaconos ad litem peragendam coram Romano Pontifice Gregorio Magno, proprij Episcopi litteras attulisse, & tamen ipsos cum huiusmodi litteris admissos non esse, nisi cum subscriptione Capituli. Certum est, quod si solus Abbas per se posset litigare sine Capitulo, falsissimum esset, quod Pontifex affirmat *in d. cap. edoceri*, sic intellecto à Panormitano; quasi subscriptio Presbyterorum, & Diaconorum *in d. cap. 1.* requiratur, non quasi procuratorem constituentium, sed quasi testium. Constat enim capitulares esse legitimos testes in causis sui Capituli, *cap. veniens el 2. de testibus*. Nec obstat textus *in dicto cap. 1.* quia debet intelligi de causis arduis, in quibus non sufficit generale mandatum, quod habet Prælatus; requiritur verò speciale, *cap. qui ad agendum, de procura. in 6. cap. fin. eod. lib.* Quibus solutionibus tanquam parui momenti omissis, quidam Antecessor noster differentiam constituebat inter negotia, quæ tractantur in Capitulo, & quæ extra Capitulum: de illis intelligebat textum *in dicto cap. 1.* vt requiratur Capituli auctoritas; de istis verò minimè: quæ omnes solutiones commentitiæ videntur, ideòque magis placet dicere, in pœnam Prælati, qui alios ad agendum cum epistolis miserat, & postea reuocauerat, dicens facta per primos procuratores esse nulla, postea ipsorum litteris fidem non adhibuisse Gregorium Magnum, vt constat ex eodem textu.

Expend. text. c. edoceri. de rescript.

CAPVT VII.

Innocentius III. *R. Archipresbytero, & Magistro Scholarum, & P. de Vico, Canonico sancti Agregisili* a *Bituricensis*.

CVm Apostolicas Sedes, cui (licet immeriti) præsidemus, vniuersis per orbem Ecclesiis non humana, sed diuina sit institutione prælata, iustum est, & conueniens, vt ad eam tanquam ad magistram, & matrem, super diuersis iuris antiqui referantur dubiæ quæstiones, vt quæ iura constituit, eandem quoq; iura distinguat, ne quæ diuersa cernuntur, videantur aduersa. Sanè (sicut ex litteris vestris accepimus) cùm ex vna parte Capitulum sancti b Stephani, & Capitulum de c Salis; & ex altera Monachi de d Pratea super decima quadam, quam à monachis ipsis petebant, in vestrum compromisissent arbitrium, & vos partibus conuocatis cognosceretis de causa: Monachi proponebant ordinationem ipsius decimę sibi à quodam milite factam, & venerabilis fratris nostri N. Bituricen. Archiepiscopi, diœcesani eius accedente consensu, confirmatum fuisse; seque auctoritate e Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum ait: Si aliquando fuerint à laicis malè detenta, quæ diuini iuris esse noscuntur, & in vsum transierint monachorum Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate subnixa. E contrario pars allegabat aduersa, consensum Episcopi sine Cleri consensu minùs sufficere, auctoritate Leonis Papæ dicentis: Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, vt meliora prospiciat, & cum totius Cleri consensu, atque tractatu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Quia verò super his auctoritatibus dubitantes Sedem Apostolicam consulere voluistis, humiliter inquirentes, vtrum quando decima possidetur à laico, si conferatur Ecclesiæ, ad confirmandam donationem consensus Episcopi sine Cleri consensu sufficiat: nos deuotioni vestræ taliter respondemus, quod monendus est, qui decimam detinet, vt eam restituat Ecclesiæ, ad quam spectat. Quod si forsan induci nequiuerit, & eam cum diœcesani consensu alteri Ecclesiæ assignarit, præsertim religioso conuentui, constabit ipsa donatio perpetua firmitate subnixa. Auctoritates enim præmissæ, licèt diuersæ, f non sunt tamen aduersæ, cùm sit alienare, quod ab Ecclesia possidetur; & aliud quod detinetur à laico, ad vsum ecclesiasticum reuocare. In alienatione verò, iuxta g Leonis Papæ decretum, consensus Episcopi sine Cleri consensu non sufficit. In reuocatione autem (iuxta responsum Hieronymi) sufficit consensus Episcopi, cúm per vtrumque vtilitati ecclesiasticæ consulatur. Nam & in h Lateranensi Concilio est inhibitum, ne quælibet religiosa persona Ecclesias, & decimas de manibus laicorum, sine consensu Episcoporum recipiat: per quod rectè datur intelligi, quod sufficit consensus Episcopi, vt licitum sit Ecclesiæ decimam de manu recipere laicali. Datum Romæ, &c. Non. Iulij, Pont. nostri anno i primo.

NOTÆ.

1 a Bituricensi.] Ita etiam legitur *in cap. 1. sub titulo de his, quæ conceduntur sine consensu Capituli, in 3. collect.* & in ipsis epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol. 142.* Et licet Glossa marginalis pro *Archipresbytero*, legat *Archiepiscopo*, audienda non est; tam temporibus Innocentij III Bituricenses Pręsules fuerunt Guillelmus, & Gerardus, non autem R. vt hic legitur: quare retinenda est lectio Archipresbyteri, vt hic habetur. De Bituricensi Ecclesia plura adduxi *in c. fi. de maior. & obed.*

b *Capitulum Sancti Stephani.*] Ipsius videlicet Ecclesiæ Cathedralis, quæ est Protomartyri Stephano dicata.

Et

c *Et Capitulum de Salis.*] Id est D. Mariæ de Salis, quæ est Ecclesia Collegiata in ipsa vrbe Bituricensi, vt refert
2 Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ*.

d *De Pratea.*] Pratea est monasterium Ordinis Cl-
3 sterciensis, in diœcesi Bituricensi, sex leucis distans ab Auarico; cuius monasterij meminit Robertus Claudius *in catal. monasteriorum Galliæ*, per hæc verba: *Pratea Ordinis Cisterciensis, diœcesis Bituricensis, fundatum anno* 1145. *quarto idus Nouembris*. Et ex eo idem referunt Illustrissimus Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno* 1145. *cap. 1. fol. 21. numer* 8. Fratres Sarmatani *tom. 2. Galliæ Christianæ*, *fol* 756. Eius monasterij Abbatiæ vnita fuit alia Abbatia de Boco Dagoberti, vt referunt Frat. Sarmat. *vbi proximè*.

e *Dius Hieronymi.*] Relati *in c. fin. 16. q. 1.*

f *Diuersę non sunt.*] Separant enim sæpè sæpius iuris Auctores aduersas sententias à diuersis, *l. 3. vt legat. nomine*.

g *Leonis Papæ.*] *In c. fine exceptione*, 12. q. 2. cuius integra extat *tom. 1. Bullarij*, *fol.* 13

h *Lateran. Concilio.*] Relato *in c. probibemus, de decimis*, vbi textum hunc exponemus.

i *Anno primo.*] Qui fuit Christi 1199. Post hæc verba, tam in tertia, quàm in sexta collectione leguntur illa: 4
Hæc autem de his decimis intelligimus, quæ perpetuò sunt in feudum concessę. Sed in ipsa epistola edita à Sirleto non reperiuntur, & rectè, vt dicemus *in d. c. probibemus*, & *in c. 2. de donat*.

C A P V T VIII.

Idem a *Metensi Archidiac.*

TVa nuper. *Et infrà*: Adiecisti etiam, vtrum Episcopo, vel electo, cum solo Archid. præter assensum maioris Ecclesiæ, cùm ab ipsa eligatur *b* Episcopus, & Archidiaconus assumatur de ipsa, Cœnobijs, vel Ecclesijs conuentualibus, ad quas ius pertinet patronatus, liceat conferre perpetuò vacantes Ecclesias *c* baptismales. *Et infra*: Alterius etiam quæstionis solutio ex Epistola Leonis Papæ colligitur euidenter, in qua legitur: Ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ quicquam donare, vel permutare, vel vendere audeat, nisi fortè aliquid horum faciat, vt meliora prospiciat, & totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium Ecclesiæ profuturum. Irrita enim Episcoporum donatio, venditio, & commutatio rei Ecclesiasticæ erit, absque conniuentia, & subscriptione Clericorum: & per hoc enim noueris solutam secundo loco propositam quæstionem, cùm concessiones Ecclesiarum perpetuas, ad alienationes non sit dubium pertinere.

N O T Æ.

a MEtensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* sed vereor, ne legendum sit *Exoniensi*, vt *in c. tua nuper, de instit. in 3. collect.* vbi, ni fallor, est prima pars præsentis epistolæ. De Exoniensi diœcesi nonnulla notaui *in c. 6. de filijs præsbyt.*

b *Episcopus.*] Iuxta temporum varietatem, vt notaui *in c. 2 de elect. c. cùm Ecclesia, de causa possess.*

c *Baptismalis.*] Parochiæ, vbi baptismus administrabatur, iam priscis temporibus baptismales dicebantur, *c. 45. 16. q. 1.* Concilium Tolet. 1. *c. 54.* Aquisgran. *c. 45.* ex Capitularibus Caroli probat Filesacus *de origine paræc. cap. 7.*

C A P V T IX.

Idem *Episcopo*, a *Heliensi*.

PAstoralis officij diligentia: [Quære suprà de rescriptis, de officio, & potestate iudicis delegati.] Præterea quæsiuisti (cum *b* auctoritate Dionysij fuerint parochiæ limitatæ) quatenus singularum parochiarum prouentus in vsus Ecclesiæ cederent necessarios, & stipendia ministrorum, si Episcopo liceat sine auctoritate Summi Pontificis, vel saltem sine sui Capituli voluntate, viris religiosis conferre obuentiones alicuius parochialis Ecclesiæ, sustentatione vicarij reseruata. Et cum Lateranensis Concilij statuta prohibeant Ecclesijs nouam imponi, vel augeri veterem *c* pensionem, postulas edoceri, an Episcopus valeat Religionis consentiente Patrono, totam Ecclesiam, vel denouo conferre aliquam portionem. Ad quod breuiter respondemus, quod salua constitutione canonica de concedendis pijs locis *d* quinquagesima portione, neque primum, neque secundum potuit facere Episcopus (nisi de licentia Rom. Pont.) præter Capituli sui *e* voluntatem.

N O T Æ.

1 a HEliensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. vlt.* quam inscriptionem exposui *in c. pastoralis, de rescript.*

b *Auctoritate Dionysij.*] Relata *in c. 1. 13. q. 2.* ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis diuisimus, & vnicuique ius proprium habere statuimus*. Quamuis enim Euaristus parochias primus diuisisset, ac singulos certos clericos intitulasset, ipsasq; Ecclesias titulos appellasset; tamen quia Valeriani persecutio, presbyteris à suis titulis eiectis, salubrem hanc institutionem sustulerat, restituit eam Dionysius pace Ecclesiæ data: inde factum est, vt plures primum parochiarum diuisorem illum constituant, alij verò Euaristum, vt docent Seuerinus Bin. *in not. ad epist. Euaristi*, Landtm. *lib. 2. de veteri monac. c. 70.* Ciron. *ad titulum de clericis non resid.* Filesacus *de orig. paræc. c. 4.* P. Greg. *lib. 1. partit. tit. 23. c. 8.* Balboa *in c. omnis, de pœnit. & remis.*

c *Pensionem.*] *Cap. probibemus*, vbi dicemus, *de censibus*. 2

d *Quinquagesima.*] De qua agemus *in c. Apostolicę, de donat.*

e *Sui voluntatem.*] Et ita certum est Episcopum non posse vnire Ecclesiam alicui monasterio, irrequisito Capitulo, *c. consultationibus, c. pastoralis, de donat.* nec contrarium probatur *in capitul. 2. de rebus Ecclesiæ, in 5. compilat.* ibi: *Postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, vtrum tibi quasdam decimas, quas quidam antecessores tui pro quibusdam villis Religiosis concessere quibusdam, auctoritate tibi liceat propria reuocare? Ad quod tibi duximus breuiter respondendum, quod si concessionem talem contra canones in Ecclesiæ tuæ præiudicium videris attentatam, ipsum debes auctoritate superioris legitimè reuocare.* Nam supponendum est, in ea specie cum consensu, & consilio Capituli Episcopum decimas concessisse, sed in præiudicium Ecclesiæ, quo casu talis concessio reuocari valet. Accedente igitur Capituli consensu, potest Episcopus vnire

Eccle-

Ecclesiam loco religioso, *e. si Episcopus, 52. q. 2.* ibi: *Hoc de consensu Concilij sui habeat licentiam faciendi.* Et *Clem. 2. de rebus Ecclesiæ,* ibi: *Consentiente Capitulo vniatur, aut religioso loco donetur.* Docent Thom Sanch. *2. p summæ, lib. 7. c. 29. n. 148* Barbosa *de dignit. c. 42.* Garzia *de benef. p. 12. cap. 2.* Petrus Gregorius *eod. tract. c. 13. ad finem,* Cironius *ad tit de donat.* Et si Ecclesia habeat patronum, potest Episcopus cum eius consensu illam religioso loco vnire, *cap. vnic. de iurepatron. in 6. c. pastoralis, de donat.* vbi docetur Episcopum conferentem Ecclesiam loco religioso ex consensu patroni, conferre ius, quod in illam Ecclesiam habebat; patronum autem ius suum patronatus. Quod si opponatur textus *in cap. illud, de iurepatronat.* vbi laicus contulerat Ecclesiam vacantem loco religioso, & deciditur collationem esse irritam, tum quia sine auctoritate Episcopi facta est; tum quia erat Ecclesiæ nondum vacantis. Respondetur laicum illum conferre intendisse Ecclesiam illam nondum vacantem, vt ex tunc valeret collatio in præiudicium Rectoris legitimè possidentis; aliàs si conferre voluisset absque eius præiudicio, vt à tempore vacationis frueretur illa locus religiosus, valeret vtique concessio cum consensu Episcopi facta, vt docent ibi Abbas *num. 7.* Hostiensis, & alij.

CAPVT X.

a Honorius III. *Archiepiscopo Senon. & eius suffraganeis.*

ETsi membra corporis Christi: *Et infrà*; Prouinciæ Senon. Capitula Cathedralia suam ad nos querimoniam transmiserunt, quod Archiep. Senon, & suffraganei eius, procuratores ipsorum nuper ad *b* prouinciale Concilium conuocatos, ad tractatum eorum admittere noluerunt, licèt nonnulla soleant in huiusmodi tractari Concilijs, quæ ad ipsa noscuntur Capitula pertinere: quare nostram audientiam appellarunt. Sanè nos auditis, quæ ipsorum nuntij super his proponere voluerunt, & intellectis nihilominus litteris, quas nobis super eodem curastis negotio destinare: tractatu exinde cum fratribus nostris habito diligenter, & vtique nobis, & eisdem fratribus nostris concorditer visum fuit, vt ipsa Capitula ad Huiusmodi Concilia inuitari debeant, & eorum nuntij ad tractatus admitti, maximè super illis, quæ ipsa contingere Capitula dignoscuntur.

NOTÆ.

a HOnorius III.] In sexta collectione legitur *Innocentius III.* sed malè, cum textus iste sit Honorij III. in cuius compilatione, *sub hoc tit. c. 1.* reperitur prout hic transcribitur De Petro de Corbolio Senonensi Archiepiscopo, & ea Ecclesia nonnulla notaui *in c. 6 de const.*

b *Prouinciale Concilium.*] Quid, quando, & quomodo sit celebrandum, exponemus *in c. sicut olim, de accusat.*

COMMENTARIVM.

2 COnstitutio hæc adeò singularis est, vt vix in iure expressum reperiatur, an euocanda sint Capitula suffraganea ad Concilium prouinciale, vt in eo procuratores suffragium habeant, cùm nusquam, vel rarò eos Concilijs adfuisse legamus, nisi in aliquibus Concilijs nostræ Hispaniæ, præcipuéq; prouinciæ Tarraconensis, vbi procuratores ipsarum Ecclesiarum post Abbates subscribūt: & Capitula ipsa euocata fuisse ad respondendum super negotijs, & rebus Ecclesiæ, liquet *ex c. graue, de præb. can. 13. Conci. Tarrac. 1.* ibi: *Epistola non solum è Cathedralis Ecclesiæ presbyteris, verùm etiam de diœcesanis ad Concilium trahant.* Rationem huius euocationis reddit Ioannes Patriarcha Alex. anno 1331. in Concil. Tarracon. his verbis: *Quia aliter bonos Ecclesiæ Metropolitanæ, & Concilij minuitur, & auctoritas Concilij, quę in multis consistit, potiùs quàm paucis subtrahitur circa ea, quæ in ipsis Concilijs tractanda sunt.* Accedit, quod cùm Concilia pro excessibus corrigendis, & prauis moribus reformandis omnium clericorum conuocentur, *d. c. sicut, de accus.* ideò Capitula suffraganea vocanda sunt, *c. de eulogijs, 18. dist.* quod & expressit Synodus Trid. *sess. 24. de ref. c. 2.* Deinde, nam si in Concilijs generalibus prædicta Capitula vocantur, vt constat ex actione 1 Concil. Chalced. in epistola Imperatoris ad Dioscorum, vbi prohibetur Episcopis, ne eosdem mittant procuratores, qui constituti sunt à Capitulis; quantò magis ad Concilia prouincialia vocari debet? Sed hoc ius ita obseruatum paulatim sublatum fuit, ita vt iam pluribus retrò sęculis Capitula ad Concilia prouincialia non vocentur, etsi Abbates ius baculi, & mitrę habentes euocentur, vt notauit Ciron. *in notis ad hunc text.*

TITVLVS XI.

De his, quæ fiunt à maiori parte Capituli.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Laterano.*

CVm in cunctis Ecclesijs, quod pluribus, & sanioribus fratribus visum fuerit, incunctanter debeat obseruari, graue nimis est, & reprehensione dignissimum, quod per quasdam Ecclesias pauci quandoque, non tam de ratione, quàm de propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem ecclesiasticam procedere non permittunt. Quocirca præsenti decreto statuimus, vt nisi à paucioribus, & *b* inferioribus aliquid rationabiliter obiectum fuerit, & ostensum, appellatione remota præualeat semper, & suum consequatur effectum, quod à maiori, & saniori parte Concilij fuerit constitutum. Nec constitutionem nostram impediat, si fortè aliquis ad seruandam Ecclesiæ consuetudinem se iuramento dicit esse astrictum: non enim dicenda sunt iuramenta, sed potiùs periuria, quæ contra ecclesiasticam vtilitatem, & sanctorum Patrum instituta veniunt. Si quis autem huiusmodi consuetudines, quæ nec ratione *d* iuuantur, nec sacris congruunt institutis, iurare præsumpserit, donec condignam egerit pœnitentiam, à perceptione Dominici Corporis existat alienus.

NOTÆ.

1 a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & in Concilio Lateran. generali celebrato sub Alexandro III. *cau. 16.* vbi reperitur textus hic.

b *Inferioribus.*] Inferiores Canonici dicuntur ad diffe-

differentiam maiorum, vt notaui *in cap. dilecto, de offic. Archid.*

e *Periuria.*] Vt sæpius probaui *in tit. de iureiur.*

d *Ratione iuuantur.*] Nisi à Sede Apostolica confirmatæ sint, vt *in cap. . hoc titul in 2. collect.* ibi: *Secundæ quæstionis nodum auctoritate duximus Lateranen Concilij resoluendum, vt nisi videlicet de aliquo, vel de aliquibus, ab inferioribus irrationabile aliquid obijci, & probari contigerit, præualeat semper, & obtineat debitum, remoto appellationis obstaculo, firmamentum, quod à maiori, & saniori parte Concilij fuerit constitutum, nisi antiqua Ecclesiæ hactenus obseruata, & Apostolicæ Sedis auctoritate confirmata consuetudo aliud suaserit obseruandum.*

COMMENTARIVM.

2 Cõclusio probatur, & traditur.

EX præsenti canone talis deducitur assertio: *In Capitulis, & Collegijs præualet, quod fit à maiori, & saniori parte, nisi minor rationabiliter contradicat.* Probant eam textus *in c. de quibus 3. 29. dist. c. in ordinatione 14. 61. dist. c. Ecclesia 57. c. cum nobis, §. nos ergo, c. quia propter 42. de elect. cap. prudentiam 21 de offic. deleg. cap. 3. de iurepatron.* Innocent. III. *lib. 1. epist.* apud Sirletum, *fol. 221.* ibi: [Cùm nobis (licet immeritis) in specula Sedis Ap constitutis omnium Ecclesiarum sit generalis cura commissa, nos attentè conuenit, ac solicitè prouidere, vt per studium nostræ solicitudinis in statu debito valeant conseruari. Et quoniam vbique præsentia corporali adesse non possumus, per Fratres, & Coepiscopos nostros, qui sunt, in partem solicitudinis euocati, ad rectum ordinem reduci volumus, quæ in eis inordinatè fuerint attentata, & in statum congruum reformari, vt personæ constitutę in eis ad Ecclesiastica obsequia prosequenda, iuxta doctrinam canonicam diuinæ seruitutis cultibus vigilanter intendant, & cunctis recto progredientibus ordine Dominos, & propitiator noster dignè in ministrorum suorum operibus collaudetur. Nos igitur, venerabilis in Christo frater, tuis iustis precibus gratum concedimus assensum, & vt in Ecclesia sancti Stephani, in qua Pontificalis administrationis officium assumpsisti; & in Ecclesia Beati Frontonis, in qua curam geris Abbatis, super correctione ordinis, & alijs ecclesiasticis constitutionibus, cum maiori parte Capituli, prout ipsis Ecclesijs expedierit, valeas ordinare, seu statuere quod fuerit statuendum, & corrigere corrigenda, liberam tibi, sublato appellationis obstaculo, auctoritate Apostolica tribuimus facultatem, nisi à paucioribus, iuxta constituta Lateran. Concilij rationabile aliquid obiectum fuerit, & ostensum Nulli ergo, &c.] *l. cùm iudices 2. §. hoc autem 4. Cod de iureiur. l. aliud 160. §. 1. ff. de reg. iur. l. nulli 3. l. 4. 5. & 6. quod cuiusque vniuers. l. quod maior 19. ff. ad municipal. l. 3. ff. de decretis ab ordin. l. vbi 19. ff. de tutor. & curat. l. penultim. & vltim. Cod. de prædijs Curial. l. vltim. Cod de vendend. rebus Curial. l. 84 & 142. Cod. Theodos. de Decur. l. 7. tit. 4. libr. 2. recopil.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garasia, idem Barbosa *voto 47. num. 18.* Cironius *ad tit. de elect.* Cuiacius *hic*, Acuña *in dicto cap. in ordine 14.* Alciatus *de præsumpt. reg. 1. præsumpt 51.* Petrus *Herod. lib. 2 Pandect. tit 9. cap. 15.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. cap. 3. par. 3. art. 8.* Petrus Faber, & Gothofredus *in dicta l. 160. §. 1.*

3 Impugnatur tradita assertio

Sed pro dubitandi ratione ita argumentor: In sententijs, vel similibus iustitiæ actibus non debet attendi maior pars, quia vt ait Plinius *lib. 2. epist. 12.* in sententijs ferendis suffragia non numeranda, sed ponderanda; nec semper maiori numero est acquiescendum, cuius iudicium rarò tutius, ac sanius, *cap. gratum, de postul. Prælat.* & si aliqua pars Capituli præferenda est, maximè ea, quæ ex senioribus constat, quibus plurimum iura deferunt, cum prudentiores quàm iuuenes præsumantur; adeò, vt qui contrarium affirmare velit, probare non possit, nisi per quindecim testes, *l. vnicuique, C. de proximis sacror. scrin. lib. 11.* Mascardus *de probat. volum. 3. conclus. 1295. num. 3.* Tiraq. *in præfat. de primog. nu. 153.* Franciscus Philelphus *lib. 36 epist. 1. ad Nicodemum*, ibi: *Romani rerum domini Senatum à senibus nominarunt, quoniam intelligerent in senibus solis grauitatem esse, & prudentiam.* Atque ideò maiorem senibus auctoritatem esse dixit Quintilianus *lib. 12. instit. c. 4* eo quòd plura nosse, & vidisse credantur. Igitur in Capitulis, & Collegijs non maior pars respectu numeri, sed respectu senium attendi debet.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Capitulum in iure nostra sæpius accipi pro paruo illo loco, in quo conueniunt claustrales; quo nomine etiam ipsa congregatio claustralium, seu Canonicorum dicitur Capitulum. 4 Capitulum quid.

In priori sensu accipitur *in Clement. ne in agro, de statu monach.* Concilium Aquisgran. *can. 69.* ibi: *Mos inoleuit, vt per monasteria Deo deuota legatur lectio in capitulo.* Et *can. 70.* ibi: *Vt ad capitulum lectio tradatur*; & alijs Concilijs congestis à Meursio *in Glossario, verbo Capitulo*, Benedicto Ephteno *lib. 8. disquisit. monast. tractat. 1. disquisit. 1.* In secundo sensu pro ipsa congregatione, seu Canonicorum collegio accipitur in præsenti titulo, & antecedenti; & Capitulum tunc est vniuersitas clericorum, quorum caput est Prælatus, & ipsi membra, *cap. nouit, hoc tit.* sodales, seu socij eiusdem collegij, *l. vltim. ff. de collegijs*: non tamen omnes clerici vnius Ecclesiæ faciunt Capitulum, *c. dilectis, de excess. Prælat.* sed tantùm ij, quibus Ecclesiæ legibus concessum est, ad exemplum collegiorum sæcularium, quibus id constitutionibus, & Principum rescriptis conceditur, quique commonem habent actorem, seu syndicum, & arcam, *l. 1 ff quod cuiusque vniuers. cap significauit, de appellat. dicto cap. dilecta*, vbi latius dicemus. Arca signum communitatis est, quia in ea obuentiones, & redditus nummarij, quasi in gazophylacio reconduntur *l. 15. C de suscept. lib. 10.* in qua etiam instrumenta, & tituli asseruantur; vnde tituli arcales dicuntur *in l. 6. C. de exact. tribut lib. 10.* & custodes ipsi Arcarij, *c. 3. Esther*, D. Paulus *ad Romanos c. vlt.* Substantia ergo Capituli consistit in sigillo, syndico, arca, & negotio communi, vt probant Farinacius *in praxi crimin. quæst. 113. numer. 227.* Decianus *tract. crimin. lib. 7 cap. 20. num 22.*

Deinde sciendum est, quæ sit maior pars Capituli? 5 Maior pars quæ est?

Et multi docuerunt, maiorem partem eam esse, quæ pluribus abundat suffragijs, cùm maior pars accedit, & concurrit in vnam sententiam, *c. vlt. hoc tit. cap. quia super, de elect.* exemplo Decurionum, *l. nominationum, C. de Decur. lib 10.* Alij maiorem partem agnoscunt, non ex numero personarum, sed ex iustiori, & saniori parte; quod æstimandum non est ab his, qui suffragium dant, sed à superiore causæ cognitionem habente, *c. Ecclesia, de elect. c. concertationi, de appell. in 6.* Sed quia perdifficile est hoc modo agnoscere, quæ sit sanior, & per consequens maior pars, habita ratione zeli ad zelum, & iustitię ad iustitiam; ideò regulariter maior pars dicitur, quæ pluribus abundat suffragijs; sententiæque numerantur, non ponderantur, *c. fin. hoc tit.* Vt autem maior pars agnoscatur, singulorumque vota regulentur, tantùm præsentes attenduntur: quare dum negotium tractatur in Capitulo, ad minus duæ partes adesse debent, *l. multi, l. plane. ff. quod cuiusque vniuers.* non quia exigatur, vt duæ partes idem decernant, sed vt in decernendo adsint duæ partes, quæ faciunt Capitulum, & Concilium publicum, *l. nominationes, C. de appel.*

His præiactis, ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, quæ prouenit ex eo, quia firmius est iudicium plurimorum, *cap. de quibus 3. 70 dist.* nam cùm ferè impossibile sit in negotijs omnes consentire, *l. 1. §. fin cum l. sequenti, ff de acq. possess.* & necessariò sufficiens esset aliqua pars, maior iustè attenditur, vt considerat Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 5. num. 17.* nisi specialiter duæ partes suffragiorum petantur, vt *in l. nulli 3. ff. quod cuiusque vniuers.* nam tunc, quod lege, vel statuto cautum est, attendi debet. Bobadilla *lib. 3 polit. cap 8. nu. 53.* Molina *lib. 2. de primog. c. 4. num. 58.* Vnde in Senatusconsultis, apud Romanos maioris partis probatur consensus, neque quàm prudentes, sed quàm multi idem censuissent, attendebatur. Symmachus *lib. 4 epist. 37.* *Lex Curiæ est, vt maioris partis numeri antestet auctoritas.* Quare Senator quilibet poterat Consulem, vel quemcumque alium Magistratum, qui Senatum habebat, admonere, vt antequam Senatusconsultum proferretur, Senatum numeraret, alioquin Senatusconsulto interdicebat. Festus Pomp. *lib. 52.* *Numerat Senatum, qui Senator ait Consuli, cum impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum; postulatque, vt aut res, quæ afferuntur diuidantur, aut singuli consulantur, aut si tot non sint Senatores, quot numero, liceat præscribi Senatusconsultum.* Respexit huc 6 Traditur ratio decidendi.

Cice-

Cicero lib. 5. epist. ad Atticum: Causale, aut numera. Et Cęlius *lib. 8. epistolar. famil.* ad eundem Ciceronem. *Cùm posset rem impedire, sic vt numeraretur, postularet, tacuit.* Apud Dionysium Halicarn. *lib. 16. hist.* Lucius Cornelius postulet, *Numerari sententias.* M. Fab. Quintilianus *declam. 365. De vi septem iudicent; quod maior pars iudicum statuerit, reus patiatur: duo ignominiam statuerant, duo exilium, tres mortem, petitur ad mortem.* Hæc quidem epigrapho controuersiæ; sequitur deindè: *Ego existimo maiorem partem esse, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba iurant.* Ne qua autem ambiguitas suboriatur, disertis verbis explicat, quinam sit ille maior numerus: *Partem intelligimus eodem numero applicatam, quemadmodum sententia coniunctam.* Sed quis L. Senecæ aurea verba prętermiserit huc spectantia, *lib. de vita beata, c. 2. Cùm de vita beata agitur, non est, quod mihi illud discessionum more respondeas, Hæc pars maior esse videtur: ideò enim peior est. Non tam benè cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant.* Appositè, & cum iudicio alium eiusdem Senecæ locum annotauit I. Lipsius: *Quid præstat Philosophia? vt malis tibi placere, quàm populo; vt existimes iudicia, non vt numeres.* Imperitia librariorum antea legerat, *Illud dissensionum more respondeat.* Primus Rodulphus genuinam lectionem animaduertit, & ex eo Erasmus Roterodamus. Decretum Lateran. Concilij apud Guil. Neubrigensem *de rebus Anglic. lib. 3. c. 3. Ex hac tamen nullum canonicis institutionibus, & alijs Ecclesijs præiudicium generetur, in quibus maioris, & sanioris partis debet sententia præualere: quia quod in eis dubium venerit, superioris iudicio poterit diffiniri; in Romana verò, Curia, & Ecclesia speciale eueuit aliquid, atque constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.* Aurel. Prudent. *lib. 1. in Symmachum, in fine.*

> *Seruemus leges patrias, infirma minoris*
> *Vox cedat numeri.*

Facit Plin. *lib. 2. ep. 12. Numerantur,* inquit, *non ponderantur sententiæ; nec aliud in publico consilio fieri potest, in quo nihil est tam inæquale, quàm æqualitas ipsa: nam cùm sit impar prudentia, par omnium ius est.* Et *lib. 6. ep. 13. Singulis,* inquit, *re integra dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, à cunctis tuendum.* Lex iudiciaria, aut eius fragmentum refertur *in epist. Cęlij ad Ciceronem*, his verbis: *Quod iudicum maior pars iudicasset, id ius ratum esto.* Facit etiam, quod refertur ad vniuersos, quod publicè fit, & per maiorem partem, *l. 160. §. 1. ff. de reg. iur. d. l. quid maior, ff. ad munic.* quod non solum in publicis negotijs, verum & in priuatis contingit, vt in pluribus creditoribus id docetur *in l. 7. §. vlt. l. 8. ff. de pact. l. vlt. ff. qui bon. ced. possunt*: in pluribus tutoribus, *§. 1. Instit. de satisd. tut.* in pluribus obstetricibus ventrem inspicientibus, Paulus *lib. 2. sent. tit.*

4 Rectè ergo PP. Concilij Lateran. in præsenti statuerũt, in negotijs ecclesiasticis præualere factum à maiori parte Capituli, cum præsumatur pro pluralitate, nisi in aliqua parte stet auctoritas, *c. dudum, de elect. c. in præsentia, de testib.* Petunt etiam PP. vt sit eadem pars sanior, ratione habita zeli ad zelum, meriti ad meritum; nam etsi maior pars aliquid decernat, rationi tamen, vel pietati minimè consentiat, minor pars sanior pro maiori habetur, *c. fin. dist. 9. c. Ecclesia 57. de elect.* quia maior pars dicitur, non solùm, quæ est maioris numeri, sed etiam, quæ sanioris iudicij. Barbosa *de dignit. c. 38. n. 9.* Sed cum ex hac cognitione sanioris partis rixæ, pluraque incommoda orirentur, iam hodie post Concil. Tridentinum *sess. 25. de reg. c. 6.* ampliùs non quæritur, quænam pars sit sanior; sed tantùm, quæ maior, vel minor sit respectu numeri, vt notarunt Suar. *tom. 4. de relig. tract. 8. lib. 2. c. 5. n. 13.* Iul. Lauor. *de elect. tit. 4. c. 29. n. 89.* Tambur. *tom. 1. de iure Abbat. disp. 5. q. 6. n. 21.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti absolutè non docetur factum à maiori parte præualere, sed factum à maiori, & saniori: quarè, vt cognoscatur, quænam sanior pars sit, pensanda sunt, & ponderanda suffragia, habito respectu ad ætatem, prudentiam, & meritum; vndè non contemnitur senior pars, sed potiùs si sit sanior, præfertur; & non tanquam factum à maiori, sed à saniori parte obseruatur, licèt in dubio maior pars sanior credatur, *c. prudentiam, de offic. deleg.* Acuña *in d. c. in ordinatione*: notaui latiùs *in c. quia propter, de electione.* 7 *Dissoluitur difficultas.*

Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest text. *in c. cum causam, de elect.* vbi refertur, Canonicos Ecclesiæ Lucanensis priuilegium ab Apostolica Sede impetrasse, vt nullus præponeretur in Priorem, nisi de communi consensu fratrum, aut electus à maiori, & saniori parte Capituli. Quem textum ita expendo: Si regulariter factum à maiori, & saniori parte Capituli præualet, ad quid priuilegium illud impetratum fuit, cum frustra precibus impetretur, quod iure communi conceditur? Cui difficultati respondendum est ex notatis in eo textu, & per Cironium *in c. 3. de elect. in 5. compilat.* priuilegium in ea specie necessarium non fuisse, quia iam iure communi id cautum erat; sed quia magis timetur, quod singulariter cauetur, aut promittitur, vt contingit in castitate à clericis voto promissa, *c. quamquam, 23. dist.* in obedientia iuramento firmata, *c. in omnibus, de consecr. dist. 5.* ideò in eo textu Canonici Lucanenses prędictum impetrarunt priuilegium, vt eius auctoritate magis obstricti Priorem tenerentur eligere de communi consensu, vel saltèm maioris, & sanioris Capituli partis. 8 *Exponitur text. in c. cum causam, de elect.*

Secundò suprà traditis obstat text. *in c. hoc ipsum 11. 33. q. 2.* in illis verbis: *In fine autem epistolæ hoc adijciendum putaui, vt quotiescunq; in gestis Conciliorum discors sententia inueniatur, illius sententia magis teneatur, cuius antiquior, aut potior extat auctoritate.* Ex quibus deducitur, non præualere factum à maiori Capituli parte, sed tantùm attendi, quænam sit antiquior, vel potior. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Diuum Isidorum in eo textu potiorem appellasse Concilij sententiam, quæ maiori parte roboratur, & ita rectè Sanctum asseruisse, in casu diuersarum sententiarum eam præualere, quæ antiquior, & potior est, idest, quæ maior, & sanior. 9 *Exponitur c. hoc ipsum 33. q. 2.*

Ex suprà adductis, præcipuèque ex præsenti textu lucem accipit textus *in c. 2. de postul. Prælat.* ibi: *Ac ideò ad alios, licet pauciores numero, quantum tamen ad hæc pertinet, consilio saniores, eligendi, vel postulandi deuolutam esse licentiam.* Ex quibus apertè constat, præualere aliquando electionem, seu postulationem factam à maiori parte Capituli; quod iuxta præsentem decisionem accipiendum est, videlicet quod licet regulariter factum à maiori parte Capituli, sit à cunctis obseruandum, tamen si minor pars iustè, & legitimè contradicit, quia tunc licèt minor respectu numeri, tamen sanior est respectu iudicij, præualet ab ea statutum, *c. 1. 31. dist. ubi l. maiores, ff. de pactis*; immò ad ipsos, licèt numero minores, deuoluitur omnis Capituli auctoritas, vt in specie ipsius capitis 2. contingit. 10 *Adducitur c. 2. de postulat. Prælat.*

C A P V T II.

Cœlestinus III. *Gilberto à Claromont. Episcopo.*

QVæsiuit à nobis tuæ diligentia probitatis, quid obseruare debeas, & Apostolicæ responsionis auctoritate statuere super eo, quod Ecclesiam tuam quidam ex Canonicis, velet iam minimus, qualibet occasione assumpta, vel quia pensio Ecclesiæ debita (sicut solitum est) non redditur, vel quia nonnumquam clericus aliquis, vel parochianus delinquit, sine tuo, & aliorum Canonicorum assensu interdicto supponit, per quod ipsius Ecclesiæ seruitium deperit, & in populo scandalum non modicum generatur. Super hoc autem tuæ F. sic duximus respondendum, sicut in consimilibus consultationibus nos recolimus respondisse, vt videlicet interdictum in aliqua Ecclesia per aliquem, vel aliquos ex Canonicis sine tuo, & aliorum tuorum fratrum assensu positum nul-

latenus

latenus debeas obseruare, nisi talis excessus, & tam grauis extiterit, propter quod meritò Ecclesia silere debeat: nec sustineas, vt prætextu occasionis huiusmodi ab alijs interdictum obseruetur, nisi tuus, & aliorum consensus Canonicorum accesserit: sed si quis occasionem dederit, vel deliquerit, siue canonem debitum non soluerit, vel alia commiserit, propter quæ irregulariter hactenus Ecclesia ipsa interdicto supponebatur, ecclesiasticæ coercitioni subiaceat, cum peccata suo auctore *b* tenere debeant, nec pœna sit vlteriùs protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum.

N O T Æ.

a C*Laromontano.*] Gilberto videlicet, vt legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* qui sexagesimus Præsul fuit ipsius Ecclesiæ. De Claramont diœcesi nonnulla notaui *in c. 38 de testibus*. Textum hunc fugitiuarium esse à præsenti titulo, docuit Legausre *in præsenti rubr.* sed non rectè, cùm in ea agatur de consensu Capituli, aut eius maiori parte.

b *Tenere debeat.*] Sed si hæc ratio vera est, concludit, nunquam interdictum apponi posse, cùm exindè omnes fideles absque sua culpa puniantur. Cui difficultati satisfaciendum est, discrimen constituendo inter pœnam corporalem, seu spiritualem; & inter temporalem, seu medicinalem Pœna corporali, aut spirituali nemo pro aliena culpa puniri potest; medicinali verò, seu temporali vtique puniri valet, vt docuerunt Ant. Gomez *lib. 3. var. c. 2. num. fin.* Guttierez *de delictis, quæst. 53.* Marquez *in suo gubernat. lib. 1. c. 32.* Barb. *lib. 2 iuris Eccles. c. 3 a. 41.* Petrus Faber *lib. 3. semestr. c. 8.* vndè cum interdictum sit pœna medecinalis, potest populus Christianus pro contumacia Principis, aut superioris Prælati ea puniri, vt vniuersa plebs, quæ eius malitiam non ignorat, & cui illius iniquitas multum displicet, hinc occasione accepta proclamet; vt qui Dei amore ab iniusta actione non recedit, clamore hominum simul, & timore desistat, vt probat Iuretus *in notis ad Iuonem, epist. 266*

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonici non possunt interdictum apponere, sed Episcopus tantùm cum consilio Capituli.* Probant eam textus *in c. 1 de excess. Prælat. c. 3. de pœnis.* Illustrant vltrà congestos in præsenti à Barbosa, Sayrus *de censur. lib. 5. c. 10. n. 19.* Hugolinus *eod. tract. tabul. 3. c. 1 §. 1.* Suar *de censur. disp. 36. sect 1.* Gibal. *eod tract disquis 3. in fine*, Couarr. *in c. alma, 2. p. §. 2. n. 6* Petrus Gregorius *lib. 4 partitionum, ti. 16. c. 3. & 5.*

4 *Impugnatur hæc assertio.* Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam potestas ferendi censuras spectat ad iurisdictionem contentiosam, vt probant Gibalinus *integr. disquis 3.* Igitur si illam habeant, Episcopus iure ordinario, Capitulum priuilegio, aut consuetudine, poterunt ea vtentes alter sine alterius consensu illam exercere Interdictum apponendo. Augetur hæc difficultas, nam Episcopum per se posse Interdictum apponere, & in tota diecesi, constat *ex c. ex transmissa, de elect. c. cùm ab Ecclesiarum, de off. ord. c. auditis, de præscript. c. cum, & plantare, §. 1. c. Episcopum, de priuil.* & etiam Canonicos, seu Capitulum interdicere posse, liquet *ex c. si canonici, de off. ord. lib. 6. c. statutum, de sent. excom. eod lib* Igitur non rectè in præsenti docetur, Canonicos absque Episcopo, vel Episcopum absque Capituli consensu, non posse interdicti sententiam proferre.

Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, verè est 5 *Interdictũ quid?* præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, interdicere, aliquando interloqui, ac interim dicere, significare. D. Isidorus *lib. 5. etymol. cap. 25.* interdictum ait esse, quod à iudice non in perpetuum, sed pro reformando momento ad tempus interim dicitur, qua in significatione accipitur *in cap. pastoralis 5 de caus. possess. & propriet.* Sed in sua propria, & speciali significatione interdicere nihil aliud est, quàm prohibere. Paulus *lib. 2. sent. tit. 10.* Vndè Brissonius *de V. S. verbo Interdicere*, existimauit, interdicta à veteribus appellata fuisse veteres formulas, quibus Prætor aliquid fieri prohibebat. Hinc etiam ille, qui administrationem bonorum non habet ob Prætoris prohibitionem, dicitur bonis interdictus, *l. is cui 6 ff. de verb. obl.* & qui ob delictum aqua, & igne prohibebantur, interdicti dicebantur, *l. 1 & per totum ff. de interdict. & releg.* & legimus *in l. moris 9. ff. de pœnis*, aduocationibus interdicere, pro denegatione aduocationis: *in l. 1 §. vrbe 13. de offic. Præsid* professione interdicere: *in l. relegatorum 7. §. soleat, ff. de interdictis, & relegatis*, ordine interdicere, pro interdictione Curiæ: *l. vlt. ff. de pœnis*, arte sua interdicere. In hoc etiam sensu accipitur interdictum in præsenti pro prohibitione diuinorum officiorum, cuius censuræ originem adduxi *in c. 5. de consuet.*

Interdictum autem diffinitur, vt sit *Censura ecclesiastica, qua prohibeatur diuina officia, certa sacramenta, & ecclesiastica sepultura*; colligitur *ex cap. quod in te, de pœnit. & remiss. cap. non est vobis, de sponsal.* vbi dicemus. Dicitur *censura*, loco generis, per quam interdictum conuenit cum alijs censuris; cętera ponuntur loco differentiæ: nam excommunicatio ab omnibus priuat sacramentis, interdictum verò tantùm à certis: deindè differt ab irregularitate, & suspensione, quæ non priuant nec sepultura, nec diuinis officijs. Variè etiam interdictum diuiditur. Primò, vt aliud sit ab homine, aliud à iure. A iure, quod in certis casibus in iure impositum reperitur, vt *in capitul. si qui sunt, 82. distinct. cap. si quis deinceps, quæst. 7. cap. sacro 18. de sent. excomm. cap. vbi periculum, §. præterea, de elect. in 6. c. præsenti, de offic. ordin. cap. 1. de sepultur. in 6. cap. quamquam, eod. libro, cap. vnico, de iniurijs, eod. lib. Clement. 1. de pœnis, extrauag. vnic. Ioann. XXII. ne sede vacante, extrauag. vn. de consuet. inter communes.* Item diuiditur interdictum, vt aliud sit locale, aliud personale, mixtum aliud. Locale dicitur, quod principaliter fertur in locum, vbi diuina officia celebrentur; nam licet locus non sit capax pœnæ, tamen cum sit capax satisfactionis, erit & priuationis. Hoc tamen interdictum locale est duplex, aliud generale, aliud particulare. Generale, cùm ciuitas, seu tota diœcesis interdicitur, *cap. cùm inter, de consuetud. cap. cùm in partibus, de V. S. cap. præsenti, de sentent. excommun. in 6.* tunc enim in omnibus Ecclesijs interdictum censetur appositum, etiam in Ecclesia Cathedrali, licèt quoad alias res talis Ecclesia non comprehendatur, *cap. quamuis, de præbend. in 6.* Et licèt templa suburbicaria, scilicèt extra muros ciuitatis existentia, videantur diuersa ab ipsis Ecclesijs vrbanis, cum appellatione vrbis suburbia non contineantur, *l. nam quod, §. si ita, ff. de penu legat. l. 2 ff. de V. S.* latè ex sacris, & profanis litteris probant Morinus *lib. 1. exercitat. cap. 30.* Dorleans *ad Tacit. lib. 14. annal. fol. 757.* tamen Ecclesiæ illæ censentur interdictæ, *cap. si ciuitas, de sentent. excommun. lib. 6.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. titul. 17. cap. 4.* Couar. *in c. alma mater, part. 2. cap. 2. §. 1. num. 8.* propter connexionem, & contiguitatem; sicut interdicta Ecclesia Capellæ censentur interdictæ, etiam exemptæ. Trident. *sess. 25. de reform. c. 12. & de reg. c. 22.* Particulare est, quod tantùm in hanc, vel illam Ecclesiam ponitur. Personale interdictum subdiuiditur in generale, & speciale: generale est cum corpus collectiuum interdicitur, veluti populus, vniuersitas, seu collegium; cum enim in eos non possit ferri excommunicatio, *cap. Romana, §. vniuersitatem, de sentent. excommun. lib. 6.* necessariò poni debet interdictum, & tunc personæ, quæ sunt illius communitatis, interdictæ manent, *c. si sententia, de senten. excommun. in 6.* Interdicto autem populo, Clerus non censetur interdictus. Suarez *de censur. disput. 32. sect. 2.* Speciale est, cum specialiter in aliquam personam profertur, nec interest, quod in vnam, vel in plures feratur, dum non per modum plurium ponatur. Mixtum interdictum est, cùm interdicuntur persona, & locus vbi diuina officia celebrantur, *dicto c. non est vobis, de sponsal. cap. 1. de vsur. in 6.* Tertia diuisio est, vt aliud sit interdictum totale, aliud partiale. Totale datur, quando absolutè profertur, *c. is, qui de sentent. excomm. in 6.*

Deindè sciendum est, sententiam Interdicti apponere 7 *Interdictum qui imponere possunt.* posse, tam iudices ordinarios, *dicto c. cum ab Ecclesiarum, dict. c. transmissa, de elect. dict. c. cum, & plantare, §. 1.*

6 *Interdicti diffinitio, diuisio.*

§.1. ordinariam iurisdictionem habentes, etiam Capitulum Sede vacante, cum succedat in iurisdictione Episcopi, c. 1. vbi probaui, *ne sede vacante*, quàm delegatos, *c. fin. el 2. c. ex litteris, de offic. deleg.* Nec interest, quod iudices illi sint interdicti, aut excommunicati, dummodo non sint denuntiati; quia tunc ex defectu iurisdictionis sententia interdicti non valet. Similiter summè cauendum est, ne extra territorium, aut in alienos subditos interdictum apponatur, quia ex eodem defectu sententia nulla est. Alia de interdicto, & eius effectibus dedi *in c. 5. de consuetud.* & infrà adducam *in c. quod in te, de pœnit. & remiss.*

8 Quibus ita animaduersis, apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cum interdictum sit grauis pœna, per quam cessatur à diuinis officiis, sicut non est, nisi ex graui, & manifesta causa imponenda, *cap. irrefragabili. §. cæterum, de sentent. excommun. cap. si sententia, eod. tit. in 6* ita non à quolibet debet imponi, sed ab Episcopo, ex consensu Capituli; & si Capitulum habeat iurisdictionem contentiosam, debet illud apponere cum assensu Episcopi, *cap. 3. de excess. Prælat.* vt ita maturiùs talis censura imponatur, aliàs si facilè ea Episcopus, vel Capitulum vterentur, scandalum in populo Christiano sequeretur, ad quod vitandum Clemens in præsenti, vt ipse fatetur, statuit ne Capitulum absque consensu Episcopi, aut Episcopus absque consensu Capituli interdictum apponere audeant.

Traditur ratio decidendi.

9 Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licèt potestas ferendi censuram interdicti spectet ad iurisdictionem contentiosam, tamen cùm ex eius vsu, seu potiùs abusu scandalum in populo frequenter oriretur, rectè potuit Ecclesia statuere, vt nec Capitulum in casibus, in quibus iurisdictionem ordinariam exercet, interdictum in Ecclesia Cathedrali apponere possit absque consensu Episcopi; & similiter Episcopus absque assensu Capituli, *d. c. 1. de excess. Prælat.* Et licèt iam hodiè consuetudine huic iuris dispositioni derogatum esse dicat Gibalinus *vbi sup.* adhuc tamen in aliquibus Ecclesiis obseruatum video, vt irrequisito Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, nec Episcopus, vel alius iudex ordinarius interdicti sententiam, vel cessationis à diuinis apponere possit. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex variis iuris locis, vbi refertur, tam Episcopum, quàm Capitulum interdicti sententiam protulisse: nam supponendum est, in eisdem casibus alterius etiam consensum, videlicet Episcopi, vel Capituli, præcessisse.

Dissoluitur ratio dubitandi.

Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest text. *in c. cùm inter 5. de consuet.* in illis verbis: *Super eo, quod dicti Canonici generale interdictum ab Episcopo vestro, vel à vobis, idest (à Decano, & Capitulo) in ciuitate Cenomanensi positum non seruabant.* Ex quibus verbis duplex nascitur difficultas. Prima ex eo, quod nulla mentio fit consensus Capituli in primo casu interdicti ab Episcopo promulgati; & tamen interdictum, vt validè, & iustè appositum, iubetur à Pontifice obseruari. Igitur quia consensus Capituli necessarius non est. Secunda nascitur ex eo, quod ibi supponitur, Capitulum per se posse interdicti sententiam promulgare, cum regulariter verum sit, Capitulum ratione propriè iurisdictionis nō posse censuras proferre. Primæ difficultati facilè respondetur supponendo, *in d. cum inter*, vtroq; in casu ritè interdictum appositum fuisse, idest cum consensu Episcopi, vel Capituli, iuxta casus diuersitatem. Secundæ difficultati respondet Suar. *de censur. disp. 36 sect. 1 n. 5* asserendo regulariter Capitulum iure ordinario non habere potestatem ferendi censuram interdicti, vel similes: ex consuetudine verò, vel priuilegio nonnunquam competere Capitulo similem facultatem, *d. c. si Canonici, c. quamuis, de off. ord. lib. 6.* vt de Capitulo Cenomanensi in eo textu docetur, & de Capitulo Carnotensi traditur *in cap. ex parte, el 1 de V. S.* iunctis traditis pro eius illustratione à Chopino *lib. 1. sac. pol. tit. 2. n. 4.* & de Capitulo Altissiod. supponitur *in c. dilecti 55 de appellation* vbi notaui. Cùm ergo *in dicto cap. 5.* & aliis iuris locis referatur, Capitulum viuente Episcopo interdicti sententiam apposuisse, supponendum est, hanc facultatem proferendi censuras, priuilegio, aut consuetudine acquisiuisse, quia aliàs Capitulum tantùm Sede vacante potest ex iurisdictione ordinaria interdictum, vel similes censuras apponere. 10

Exponitur c. cum inter 5. de consuet. cum aliis.

CAPVT III.

Innocentius III. *Siffredo* a *Augusten. Præposito.*

EX ore sedentis in throno procedebat gladius bis acutus: hic est gladius b Salomonis, qui secat vtrimque, reddens vnicuique, quod suum est. Nos ergo, qui (licèt immeriti) locum veri Salomonis diuina dignatione tenemus, gladium istum tunc prudenter exerimus, cùm quæstiones in auditorio nostro legitimè ventilatas mediante iustitia diffinimus. Ad hoc enim emergentium quæstionum perplexitas, & difficiles nodi causarum ad Sedem Apostolicam referuntur, vt cùm earum merita fuerint assertione partium patefacta, procedat ab Ap. Sede sententia deducens in certitudinem dubia, & obscura producens in lucem: vt litigantium dissensione sopita, suum iustitia tueatur, & sequatur auctorem. Inde siquidem fuit, quod accedentibus ad præsentiam nostram te, ac dilecto filio nostro B. Augusten. Canonico, pro quæstione, quæ inter vos super Præpositura Augusten. Ecclesiæ vertebatur, nos venerab. fratrem nostrum Octau. Hostiens. Episcopum, & dilectum filium Grat. Sanctorum Cosmæ, & Damiani Diacon. Card. vobis concessimus auditores: in quorum præsentia fuit ex prædicti B. parte propositum, quod cum dilectus filius c E. de Augusten. Præposito fuisset in Episcopum d Brixien. electus, rogauit Capitulum Augusten. ne aliquem sibi priùs eligerent in Præpositum, quàm eius esset electio e confirmata. Cumque ipsi eius precibus annuissent, & idem electus electionis confirmatione per suum Metropolitanum obtenta, veniens Tybur, fuisset de regalibus inuestitus, B. miles pater ipsius B. ad Apostolicam Sedem accedens, à bonæ memoriæ Cœlestino Papa prædecessore nostro ad dilectos filios Decanum, & Capitulum August. litteras obtinuit destinari, vt dictum B. filium eius infra spatium mensis vnius, sublato appellationis obstaculo eligerent, & assumerent in Præpositum Augusten. in signum inuestituræ f annulo ei aureo destinato, venerabilibus fratribus nostris N. g Frisingen. & h Eisteten. Episcopis, & dilecto filio N. maiori i Spiren. Præposito mandati Apostolici exequutoribus constitutis. Decanus autem, & Capitulum memorati, cùm audissent, quod dictus electus fuisset in Episcopum confirmatus, licèt dictas litteras suscepissent, in contemptum tamen earum, assignato priùs termino, infra quem ipsi deberent super mandato Ap. respondere, H. tunc Augusten. Decanum in Præpositum elegere. Sed ne eius confirmaretur electio, idem B. ad Ap. Sedis audientiam appellauit: & licèt super hoc postmodum à Sede Ap. prædicto H. litteræ variæ, ac

ac multiplices emanauerint, in quibus ei videbatur imponi silentium; id tamen tenere non debuit, quoniam absens, & irrequisitus non potuit condemnari: & ipse nihilominus postmodum dicto H. super Præpositura ipsa, quod per testes probauit, quantum potuit contradixit: litteras etiam Ap. impetrauit, per quas nullis litteris obstantibus, in possessionem Præposituræ mandabatur induci. Vnde cùm eo viam vniuersæ carnis ingresso, Decanus, & Capitulum Augusten vellent in Præpositi electionem procedere, ne id fieret, ad Sedem Apostolicam appellauit: sed ipsi appellationi minimè deferentes, exclusis quibusdam Canonicis, quibusdam etiam non vocatis, te sibi in Præpositum elegerunt: quare tuam electionem non ab omnibus Canonicis concorditer factam, sed post appellationem ad nos interpositam attentatam, cassari petebat, & se in Præpositum confirmari: cùm à dicto prædecessore nostro de Præpositura, quod per annulum sibi transmissum ab ipso probare volebat, fuisset primitus inuestitus. Ad hæc ex parte tua, fili Præposite, taliter est responsum, quod id quod de B. factum fuerat, antequam prædecessor noster præfati E. electionem ratam haberet, fuisset obtentum, quod etiam fuit testibus comprobatum: sed etsi dicto electo in Episcopum confirmato, prædictæ litteræ à Sede Apostolica emanassent, nullum tamen ius per hoc ei fuerat acquisitum, cùm nec de Præpositura inuestitus fuisset, nec iudices pro eo fuissent mandatum Ap. exequuti. Hoc autem ex ipsarum litteratum tenore probasti, in quibus continebatur expressè, quod Decanus, & Capitulum Augusten. ipsum eligerent, & assumerent in Præpositum infra mensem: & quod pro recipienda inuestitura annulus ei mittebatur. Nam si fuisset per Sedem Apostolicam inuestitus, locum postmodum electio Capituli, & inuestitura exequutorum nullatenus habuissent. Adiecisti etiam, quod cùm dictus H. ad Sedem postmodum Apostolicam accessisset, & dicto prædecessori nostro electionis suæ modum, & causam contradictionis eiusdem B exposuisset ad plenum, dictus prædecessor noster, non obstante inuestitura ipsi B. facta, electionem confirmauit ipsius, asserens se per falsam suggestionem fuisse in eo, quod pro ipso B. scripserat, circumuentum: cùm quod esset infra sacros ordines constitutus, ei non fuisset expressum; immò potiùs, quod idoneus esset, hi qui pro eo petebant, ipsi suggerere curauissent. Et licèt pro ipso B dictis Frisingen. & Eisten. Episcopis, & maiori Spiren. Præposito litteræ fuerint præsentatæ, in quibus eis in virtute obedientiæ mandabatur, vt ipsum in possessionem Præposituræ inducerent corporalem, nullis litteris obstantibus antè, vel pòst à Sede Apostolica impetratis; dictus tamen prædecessor noster eas nullatenus de conscientia sua emanasse rescripsit, & ipsas decernens vacuas, & inanes, si quid auctoritate ipsarum factum fuerat, irritauit: mandans eisdem iudicibus, vt eum, qui easdem litteras impetrarat, sub fideli custodia detinerent, donec ab ipso reciperent in mandatis, qualiter super hoc procedere debuissent. Fuit præterea prædictis obiectum, quod etsi prædictum B. constaret, quod omninò falsum erat, fuisse per Sedem Apostolicam inuestitum, & inuestituram eius minimè reuocatam; quia tamen dicto H. reuerentiam Præposito debitam, quod probasti per testes, exhibuit, & stipendium (sicut cæteri Canonici) percepit ab eo, renuntiauerat iuri suo, nec super hoc erat de cætero audiendus. Cæterùm dicto H. naturæ debitum exsoluente, cùm Decanus, & Capitulum de consilio venerabilis fratris nostri Episcopi Augusten. primò sex hebdomadarum, ac secundò aliarum sex, & deindè trium dierum spatium electioni de Præposito celebrandæ, vt absentes Canonici ad electionem concurrerent, statuissent, & eis postmodum conuenientibus, fuisset de electione tractatum; idem B. non antea contradixit, quàm ab electione tam se, quàm alios in minoribus ordinibus constitutos cognouit excludi. Sanè cùm Decanus perscrutaturus omnium voluntates, dilecti filij Vvalteri j August. Canonici super electione ipsa requisisset assensum, ipse quod eis præsentibus, qui erant infra sacros ordines constituti, suam non exprimeret intentionem, respondit: cùm ipsi secundùm statuta canonica, nec eligi possent, nec iuxta Ecclesiæ consuetudinem in electione vocem aliquam obtinere: vndè cùm Capitulum communiter statuisset, eos ad electionem nullatenus admittendos, dictus B. eidem Decano, Vlrico Archidiacono, & Erman. Canonico conuitia inferens, ad Sedem Apostolicam appellauit, ipsis vt ad nos accederent, per appellationem indicens. Et licèt ipse cum quibusdam Canonicis suis de Capitulo recessisset, decem tamen alij numero plures, & dignitate maiores, cùm decem, & nouem tantùm, qui ius in electione habebant, ad hoc conuenissent, attendentes quod eius non intererat appellare, cui nihil iuris fuerat in Præpositura acquisitum, te vndecimum, salua Sedis Ap. gratia, ne videlicèt in contemptum Apostolicum aliquid committere viderentur, in Præpositum elegerunt. Cùm igitur ex prædictis constaret, eum nec inuestitum fuisse per Sedem Apostolicam, nec à Capitulo, vel iudicibus delegatis electum fuisse in Præpositum, vel assumptum; & si id etiam constitisset, & sufficienter esset ex parte tua probatum, inuestituram illam, si qua fuerat, fuisse per dictum prædecessorem nostrum postmodum reuocatam; & si hęc etiam probata non essent sufficienter, esset per testes ostensum eum dicto H. reuerentiam impendisse; nec esset contrarium, quod fuerat ex aduerso probatum, eum prædicto H. semper contradixisse, cùm verbis contradicere potuisset, & operibus consentire; præsertim cùm etsi testes generaliter dixerint, quod dictus B. semper contradixit, generalitas tamen illa debeat ad competentes horas restringi, ne conuincantur falsum dixisse, si generalius intelligatur, quod dixerant; & ex his omnibus sequeretur, quod sua non interesat propter hoc ad Sedem Apostolicam appellare: concludebas quod nihil eorum, quæ facta fuerant obesset, quominus tua deberet electio confirmari. Cùm ergo dicti Cardd. hæc & alia quæcunque fuerant hinc indè proposita, nobis & fratribus nostris fideliter retulissent, attestationibus, allegationibus, & rationibus vtriusq; partis pleniùs auditis, & cognitis; quia legitimè constitit, quod præfatus B. de Præpositura ipsa non fuit aliquatenus inuestitus, etsi mandatum fuerit, vt de ea inuestiretur, de qua etiamsi inuestitus fuisset inuestitura eius per prædecessorem nostrum semel, & secundò certa fuit ratione cassata: quæ si nec

etiam.

etiam cassata fuisset, per hoc quod sæpedicto H. reuerentiam exhibuit, quæ debetur Præposito, iuri suo renunciasse videtur. Nos attendentes sibi non potuisse de iure competere, vt per appellationem ob id interpositam, communem ordinationem Ecclesiæ impediret: intelligentes etiam te à maiori parte, tam dignitate, quàm numero eorum, quos ius eligendi constabat habere, electum fuisse canonicè in Præpositum, de communi fratrum consilio electionem tuam auctoritate Apostolica confirmamus, præfato B. super ipsa Præpositura silentium imponentes. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, &c. vt suprà.

NOTÆ.

a AVgusten.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & in ipsis epistolis correctis à Cardinale Sirleto, *fol.*129. ex quo codice ita textum restituo: sed cùm plures sint ciuitates Episcopales huius nominis in diuersis prouincijs, vt Augusta Rautacorum, in Bizuntina; Augusta Suessionum, in Rhemensi; Augusta Taurinorum, in Alpibus Cortijs; Augusta Treuirorum in prouincia Treuerensi; Augusta Vindelicorum, in Rhetia secunda; & tantùm in præsenti legatur *Augustensi*, anceps redditur epigraphe, de qua Ecclesia accipienda sit: & licèt in hac diffusa epistola non exprimatur, tamen ex alijs Ecclesijs, quarum mentio in ea fit, & quarum Prælatis præsentis litis cognitio delegata fuit, deducitur, in præsenti agi de vrbe Augusta Treuitorum in prouincia Treuirensi Germaniæ, vbi extat hæc ciuitas, quæ Galliæ Metropolis appellatur à Theodoreto *lib.2. hist. Eccles. cap.*15.

b *Gladij Salomonis*.] Huius facti historiam retuli *in cap.2. de præsumpt.*

c *E.*] Euerardus videlicet à Tructissen, qui deinde fuit in Archiepiscopum Salisburgensem electus.

d *Brixiensi.*] De qua Ecclesia egi *in c.5. de procurat.*

e *Electio confirmata.*] Sed frustra id petebat, cùm beneficia nō vacent per adeptionem Episcopatus, nisi electio confirmata fuerit, vt probaui *in c. cùm in cunctis, §.1. de elect.*

f *Annulo.*] De inuestitura quæ fit per annulum, egimus *in capite proposuit, de conces. præb.*

g *Frisingen.*] Alberto videlicet, 24. Præsuli Ecclesiæ Frisingen. vt refert Bucelinus *tom.1. German. sacr. fol.47. in serie Præsul. Frisingen.*

h *Eisteten.*] Herdouico videlicet, Comiti à Sulzbasti, 2
Præsuli 27. Ecclesiæ Eistetensis, vt refert Bucelinus *tom.1. Germaniæ sacræ, fol.15. in serie Præsulum Eistet.*

i *Spirensi.*] Spirensis etiam Ecclesia est in Germania, quorum Præsulum seriem refert Bucelinus *tom. 1. German. fol.* 8.

k *Condemnari.*] Iuxta tradita *in c.1. de causa possess.*

l *Attentatam.*] Iuxta adducta *in c.1. de appel.*

CAPVT IV.

a Idem *V. Archiepiscopo & Capitulo Rhotomagensi.*

EX parte tua, frater Archiepiscope, Apostolicis auribus fuit intimatum, quod ad restaurandam fabricam Rhotomagensis Ecclesiæ tractatum communiter habuistis, te, frater Archiepiscope, postulante, vt quilibet Canonicorum tecum pariter aliquam suorum redditutum portionem operi tam pio, & necessario deputarent. Quia verò super hoc diuersæ fuerunt inter vos, filij Canonici, & variæ voluntates, ne tam laudabile opus ex vestra diffidentia negligatur, auctoritate præsentium duximus statuendum, vt si qui vestrum ipsius Archiepiscopi, & maioris & sanioris partis Capituli futuris super hoc constitutionibus duxerint resistendum, obtineat sententia plurimorum. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum v. idus Iunij, Pont. nostri anno primo.

NOTÆ.

1 a RHotomagensi.] Ita etiam legitur *in cap. vnic. hoc tit. in 4. collect.* & in epistolis editis a Sirleto, *fol.* 115. ex quo codice ita restituo litteram huius textus. Præsens decisio missa est Theobaldo Præsuli 53. Ecclesiæ Rhotomag. vt refert Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, *fol.*82. De ipsa Ecclesia Rhotomag. nonnulla notaui *in c.* 24. *de rescript.*

COMMENTARIVM.

2 CVm certum sit, Capitulum Ecclesiæ, posse statuta facere pro eius regimine, vt probaui *in cap.2. cap. cùm accessissent, de constit.* poterit etiam quoad reparationem Ecclesiæ, quæ putauerit necessaria, statuere *cap. tua nobis, de verb. sign. cap. si propter, de rescript. lib. 6.* docet Chopinus *de sacra polit. lib. 1. tit. fin. nu.*14. Et licèt in præsenti statuto, vt singuli videlicet penderent aliquid pro reparatione Ecclesiæ, seu fabricæ, videretur agi negotium, quod ad Canonicos tanquam ad singulos spectabat; tamen quia nota erat iustitia maioris partis, & agebatur de re valde pia, ideò docetur, factum à maiori parte cum Archiepiscopo, exequi debere, ex tradiris *in cap. 1. hoc tit.* quod speciale est in hoc casu; aliàs enim regulariter verum est, id quod priuatim omnes tangit, ab omnibus esse approbandum, atque ideò potiorem tunc esse conditionem prohibentis, *cap. quod omnes 29. cap. in re communi 59. de reg. iur. lib.6. cap. ad hæc 7. in fine, de offic. Archid. l. vlt. C. de auctor. præstād.* prosequitur Garaña *in c.1. hoc tit.*

TITVLVS XII.

Vt ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

CAPVT I.

a Innocentius III. *Mediolanensi Archiepiscopo.*

VT nostrum prodeat de Dei vultu iudicium, & oculi nostri videant æquitatem via regia debemus incedere, nec ad sinistram omninò, neque ad dexteram declinare, ita magnum iudicantes, vt paruum, quia non est personarum acceptio apud Deum. *Et infra*: Quia post interdictum nostrum eis præsumpsisti tradere bullam, cùm traditionem saltem debuisses differre, donec nostrum consuleres beneplacitum, dil. f. I. Archid. & O. Lento Canonico Mediolan. dedimus in mandatis, vt si etiam post secundum mandatum, propter quod totius cognitionem negotij ad nostrum iudicium reuocauimus, id ipsum cognoscerent attentatum, traditionem sigilli decernerent irritam, & inanem, inhibentes H. ne quomodolibet eo vti

præsumeret, cùm plus sit Romanum Pontificem ad se aliquod euocare negotium, quàm quemquam ad eum super aliquo negotio prouocare. *Et infra*: Præterea proponebat, quod cùm nullus debeat sine accusatione *b* damnari, nec aliquid circa negotium illud actum sit in forma judicij, depositiones testium non poterant sibi præiudicium generare. Quia verò per hanc vltimam allegationem, personam nostram tangere videbatur, dignum duximus causam commissæ inquisitionis, & ordinem pleniùs explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, quod nos in hoc negotio perperam processerimus, præsertim cùm ratio assignanda debeat esse posteris profutura. Cùm enim iuris sit explorati, quod actore non probante is qui conuenitur, etsi nihil præstitit, debet absolui; videri poterat, quod nos tibi, qui à nobis conueniebaris, malitiosè, vel indiscretè onus probationis super tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet vt ostenderes, quod prædictam Cancellariam personæ idoneæ modo canonico, & tempore sibi competente donasses. Porrò, cùm donatio fuisset occulta, & ideò suspicione non careret; & elapso iam anno, nullus omninò *c* Cancellarius appareret, non immeritò credebamus, quod secundùm Lateran. statuta Concilij, ad nos esset ipsius Cancellariæ donatio *d* deuoluta, & ideò sine culpa potuissemus ipsam conferre, quoniam etsi locum Dei tenemus in terris, non tamen de occultis possumus diuinare. Quod ergo contra illud prima facie iustè præsumebatur pro nobis, præsertim cùm responderis prima vice, quod Cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi concessimus, non fuit grauamen, sed gratia, nec ex malitia, sed ex benignitate processit: quia etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandauimus, tu causam præstiti mandati, quòd sæpè nobis per litteras intimasti, & tandem probasti per testes, quod retentis tibi prouentibus, officium concesseras memoratum, ex quo non immeritò contra talem concessionem fuimus suspicati, cùm & proponeretur à patre altera quod illud ei personæ commiseras, cui secundum consuetudinem Mediol. Ecclesiæ non debuerat aliquo modo committi: quia, cùm nos non tam ex plenitudine potestatis, quàm ex officij debito, quod possumus & debemus, de subditorum excessibus ad correctionem inquirere veritatem, te maximè causam, & occasionem præstante, inquisitionem commisimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, quæcunque fuerint in nostro auditorio proponenda, deliberauimus cum fratribus nostris, & ipsa deliberatione te in tribus præcipuè comperimus fuisse culpabilem: circa contrarietatem responsi, quia non solùm nobis, qui (licèt immeriti) locum Iesu-Christi tenemus, sed nec cuiquam debuisses ex certa conscientia contraria respondere: circa *e* carnalitatem animi, quia non affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticum officium & beneficium in persona magis idonea dispensare: & circa inhonestatem facti, quia non licuit ex pactione, vel ex conuentione quacunque, sub modo, vel tenore præscripto concedere nudum officium, & tibi retinere prouentus: cùm & in Lateran Concilio sit prohibitum, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partem prouentuum suis vsibus retinere præsumat; & alibi cautum reperiatur in *f* canone, quod ecclesiastica beneficia debent sine diminutione conferri: vnde credimus *g* distinguendum, vtrum qui dat spirituale beneficium, prouentus ipsius ante donationem percipiat; nam si prouentus ante donationem non percipit ipse, sed alius, & ex donatione consequitur, vt ipse prouentus percipiat, non est dubium intercedere simoniacam prauitatem. Si verò ante donationem perceperit ipse prouentus, credimus etiam distinguendum, vtrum ante donationem constituat, vt ipsi prouentus retineantur ad tempus pro causa iusta, & necessaria; an conueniat cum eo, qui accepit beneficium, seu cum mediatore quocunque, vt officio illo cesso, retineat ipse sibi prouentus: primum enim membrum credimus esse licitum, secundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus ijs; qui prauitatem suam satagunt palliare.

NOTÆ.

a *MEdiolanensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. vnic.* integram tamen eius dedi *in c. vt nostrum, de offic. Archid.*

d *Damnari.*] Vt dicemus *in c. 1. infrà de accusat.*

e *Cancellarius.*] Cancellarij officium, & dignitatem illustrauimus *in c. Ecclesia, de elect.*

d *Donatio deuoluta.*] Iuxta adducta *in cap. dilecti, de suppl. neglig.*

e *Circa carnalitatem.*] Ex his verbis aliqui deducunt, non licere Ecclesię Prælatis beneficia conferre proprijs cõsanguineis, qui etiam pro ea sententia adducunt principiû textus *in c. 1. de præbend.* & textum *in c. nemo 14. de simonia*: sed verius est, quod si beneficia idoneis conferantur, licèt dentur consanguineis, nihil contra disciplinam sacrorum canonum admittitur, vt probant Flaminius Parisius *de resign. benef. lib. 9. q. 17. n. 123.* Lara *de capel. c. 2. n. 3.* Caballos *commun. opin. q. 275.* Molanus *li. de pijs testamentis, c. 3.* Binsfeldius *in c. 12. de simonia, q. 23. conclus. 3.* Gutierrez *l. 2. quæstionum canonic. c. 23. n. 62.* Victoriã *in relectione de simonia, p. 1. n. 28.* fusè rẽ hanc pertractans, & more solito illustrans, Pater Theophilus Raynaudus *to. 12. tractatu mala è bonis Ecclesię, &c. lib. 2. sect. 1. c. 3. per totum.* Vnde pater patronus potest filium suum præsentare ad beneficium, vt docet Lãbertinus *de iurepatron. lib 2. p. 1. q. 8. n. 12.* Facit pro hac sententia exemplum Christi Domini, qui in Apostolos elegit Iacobum minorẽ, Simonem & Iudam, *c. 10. Matthei, Marci c. 3. Lucę c. 6.* qui fratres Domini appellari solent, *Matth. c. 13. v. 35.* non quia filij essènt B. Ioseph ex alia vxore, quam ante sacratissimam Virginem habuerit, vt existimarunt Epiphanius *heresis 78.* Origenes *in Matth. d. c. 13.* Eusebius *lib. 2. histor. c. 1.* quos ex libris apocryphis hausisse hanc sententiam auctor est D. Hieron. *in Matth. c. 12.* eamque improbat Theodoretus *in epist. Pauli ad Galatas, c. 1. in fine*; quia verius est Beatum Iosephum virginitatem omni vitæ tempore seruasse, vt docent D. Hieronymus *aduersùs Eluidiũ*, Augustinus *sermone 14. de Natiuitate Domini*, Baronius *in apparat. ad annales, n. 63.* sed ideò fratres Domini dicti fuerunt, quia erant consanguinei Domini, Iacobus progenitus ex Maria, *c. 27. Matthei, Marci c. 15.* quę vel erat soror Annæ auiæ Domini, vt ait Hippolytus Martyr apud Nicephorum *l. 2. histor. c. 3.* cui consentit Baronius *vbi proximè, n. 67.* vel erat soror, licèt non germana, Beatissimę Virginis: vnde Iacobus consobrinus Domini appellatur à D. Hieronymo *in dicto c. 12. Matthei*; Simon autem, & Iudas filij erant Mariæ vxoris Cleophæ, quã alij profitẽtur fuisse matrem Ioseph sponsi Sanctissimæ Virginis, vt ex Iansenio *in concord. Euangelic. cap. 143.* notat Simanchas *in defensorio statuti Tolet. cap. 22.* vel vt rectius Baronius *in dicto apparatu, num. 67.* hæc Maria Cleophæ soror erat

San-

Sanctissime Virginis, non germana ex Anna genita; sed consobrina, ex sorore, vel fratre patris, vel matris. Est enim in Scriptura frequens, fratrum, aut sororum nomine consanguineos vlterioris gradus significari, vt aiunt Hieronimus, alijque suprà laudati; vnde deducit Simanchas, licere Episcopis beneficia ecclesiastica consanguineis etiam conferre. Nec contrarium probatur in hoc textu, qui procedit quando acceptio personarum habetur, & non cum iudicij discretione, sed iuxta carnalitatem beneficia conferuntur; tunc enim propter personarum acceptionem improbatur similis collatio. Nec etiam fauet contrariæ sententiæ textus *in dicto cap. 1. de præbend.* quia in eo tantùm condemnatur successio in beneficijs ecclesiasticis; cùm autem Episcopus confert beneficium consanguineis, nec præsumptio successionis datur, vnde meritò non improbatur. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. nemo, de simonia*; quia in illo non agitur de beneficio ecclesiastico titulo consanguinitatis conferendo; sed de peccato eorum, qui vel pretio, vel gratia, vel consanguinitatis intuitu zelant peccata aliena, ne ab Episcopo, vel eius ministris puniantur; quo casu quomodo simonia committatur, exponit Suarez *tom. 1. de relig. tit. de simonia, cap. 37. numer. 7.* & nos ibi latiùs dicemus: prosequitur plura Theophil. Raynaud. *tom. 17. tract. de amore cognitionis temperando*. Doctrinam *hoc num. 1.* traditam probant D. Bernard. *de vita cleric. cap. 3.* Petrus Blesensis *epist. 60.* vbi illustrauit eius Nouus Nottator.

f *Canone.*] Concilij Turonensis videlicet, relato *in cap. maioribus 8. de præbend.* vbi Commentarium huius textus dedi.

g *Distinguendum.*] Pro huius distinctionis expositione dicendum est, omissis Abbate, Immola, Innocent. & alijs in præsenti, ideò in priori casu Innocentium asserere simoniacam prauitatem committi, quia agit quando nulla facta fuit legitima reseruatio; iam enim tunc non ex reseruatione iusta, sed ex conuentione facta cum recipiente conceditur, vt fructus percipiat Episcopus; & tunc datur simonia, quia nulla apparet reseruatio facta, sed tantum spirituale datum, & temporale receptum. Secundo casu respondet Innocentius simoniam non dari, quia ante collationem idem Episcopus percipiebat fructus; & sic licèt fiat conuentio de ipsis retinendis, non committitur simonia, quia fructus ex prædictis reseruationibus retinentur; quia negare non potest, solam conuentionem efficere, vt illicita sit conuentio propter similitudinem illiciti contractus, qui de re spirituali celebratus censetur, quod prohibitum est, iuxta adducta *in c. fin. de pactis*: docuit Anguianus *de legibus, lib. 4. cap. 7. num. 40.*

TITVLVS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis.

CAPVT I.

Ex Concilio a Lugdunensi.

NOn liceat Episcopo, nec Abbati terram Ecclesiæ vertere ad aliam, quamuis ambæ sint in eius potestate: tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum faciant.

NOTÆ.

1 a LVgdunensi.] Textus hic ex Concilio Lugdunensi citatur à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 14.* Iuone *part. 3. cap. 79.* Bernardo *in cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* non tamen reperitur in vllo ex Concilijs Lugdunensibus hucusque editis; credo tamen transcriptum esse ex Concilio Lugdunensi 1. celebrato anno 570. sub Ioanne III. vbi editi fuerunt aliquot canones, in quibus agebatur de rebus Ecclesiæ, & earum conseruatione.

COMMENTARIVM.

2 Cõclusio traditur, & probatur. EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prædia vnius Ecclesiæ non sunt ab Episcopo, vel Abbate alteri Ecclesiæ conferenda, nisi facta permutatione de vtriusque partis consensu.* Probant eam textus *in cap. 1. & 2. cap. tua; de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. de donat. cap. 2. hoc tit. in 6. cap. cùm Venerabilis 6. de except. cap. ea enim, 5. sed permutationem 10. quæst. 2. cap. alienationes 37. cap. si exceptione 52. 12. quæst. 2. Authent. sed & permutare, C. de sacros. Eccles.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Gratian. *discept. cap. 674. numer. 4. & 5.* Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 24. dub. 11.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 95.* & *lib. 3. iuris Eccles. cap. penult.* Ægidius Bossius *tom. 3. oper. moral. tit. 28. per totum,* Delbene *de immunit. cap. 17. dubit. 7. per tot.* Peyrinis *tom. 3. in addit. ad constit. Iul. II. num. 20. pag. 68.* Diana *part. 4. tract. 4. resolut. 223.* Hurtado *de congrua sustent. tom. 1. lib. 1. resolut. 2. fol. 40.*

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo. Facultas dispensandi res Ecclesiæ, totiusque patrimonij ecclesiastici dispensatio competit Episcopo in propria diœcesi, *cap. 1. 2. 3. 4. & 5. 10. quæst. 1. cap. præcipimus 12. quæst. 1. cap. omnes 16. quæst. 7. can. 41. Apost.* vbi Binius; *cap. conquerente, de offic. ordin. cap. ad hæc 4. de relig. domibus, l. 2. tit. 12. part. 1.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 9.* & *sess. 21. cap. 4. & sess. 25. cap. 11.* Ergo virtute illius potestatis, & dispositionis poterit Episcopus rem vnius Ecclesiæ cum re alterius propria auctoritate permutare. 3 Impugnatur hæc assertio. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam Episcopus potest rem vnius Ecclesiæ propria auctoritate alijs donare, *cap. Episcopus vnam 73. vers. qui etiam, cap. bona 74. vers. quisquis 12. quæst. 2. cap. ad audientiam; cl. 1. de Eccles. ædific. cap. Apostolicæ 9. de donat. Clement. 2. hoc tit.* Ergo multò magis poterit rem vnius cum alterius prædio commutare, quando vtraque Ecclesia illi paret. Augetur secundò hæc difficultas; nam ratio finalis præsentis prohibitionis de non alienandis bonis Ecclesiæ fuit, vt consuleretur indemnitati vniuersalis Ecclesiæ, vt constat ex Extrauaganti *ambitiosæ, hoc tit.* & docet Riccius *part. 1. decis. 28.* Sed vniuersalis Ecclesia, nullum detrimentum patitur ex tali alienatione; sunt namque semper ea bona dominij vniuersalis Ecclesiæ sub dispositione Romani Pontificis; quod tamen secus contingit, quando vna Ecclesia particularis alienat bona sua, & transfert in sæculares; nam tunc vniuersalis Ecclesia magnum patitur detrimentum, cum in eis bonis nullum habeat amplius dominium. Ergo talis casus permutationis non est comprehensus sub prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Secundò contra versiculum illum, *vel Abbati*, præsentis textus obstat, quod non potest Abbas alie-

alienare res monasterij, vel simili alienationi auctoritatem præstare; sed tantùm Episcopus, vt probatur *ex cap. Abbatibus* 4. 12. *q.*2. *c. in venditionibus* 40. 17. *quæst.*4. Ergo non rectè in præsenti docetur, etiam Abbatem posse alienare, seu permutare res proprij monasterij cum rebus alterius Ecclesiæ. Tandem in præsentem assertionem sic insurgo: Venditio, donatio, seu permutatio, quoad præsentem prohibitionem, alienationi rerum Ecclesiæ æquiparantur in iure nostro, *d. c. siue exceptione* 12. *q.*2. *cap. nulli* 5. *hoc tit.* sed in venditione, & donatione rei Ecclesiæ non sufficit vtriusque partis consensus, nisi præcedat præscripta à iure solemnitas: ergo nec Episcopus, aut similis Prælatus, etiam accedente vtriusque partis consensu, sine debita iuris solemnitate rem vnius Ecclesię cum alterius re permutare potest.

4 *Traditur ratio decidendi.* Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, in qua ampliatur prohibitio alienationis bonorum Ecclesiæ, de cuius origine, & progressu egi *in c.*2. *de his quæ fiunt à Prælat.* quamque latiùs illustrabimus *in c. nulli* 5. *hoc tit.* Ampliatio igitur in præsenti proponitur ita, vt vnius Ecclesiæ res non possit Episcopus, vel Prælatus cum re alterius Ecclesiæ permutare, nisi accedente vtriusque partis consensu: cuius ratio prouenit ex eo; nam cùm dominium rerum cuiusque Ecclesiæ, non in communi ad Ecclesiam, sed in particulari ad talem spectet, iuxta textum *in c.*2. *videntes* 12. *quæst.*2. & ea, quę dabimus *in c. cùm fient*, *de consecr. Eccles.* consequens est, vt Episcopus, aut similis Prælatus sine eiusdem Ecclesiæ consensu talem rem in alium transferre non possit, ex sententia legis *id quod nostrum* 11. *ff. de reg. iur.* iunctis traditis à Petro Fabro, & Gothofredò *ibi*: quia traditione nihil aliud transfertur, quàm ius, quod ipse, qui tradit, habebat, *l. traditio* 20. *ff. de acquir. rer. dominio*, *l. nemo* 20. *ff. de regul. iur.* Accedit, quia similis Prælatus, aut procurator intelligitur rerum Ecclesiæ, *cap. fin.* 12. *quæst.*1. *cap. quod autem* 3. 23. *quæst.*7. Sarmiento 3. *p. de redd. it. cap.* 1. *num.*4. aut defensor ipsarum, *cap. nonnullus* 57. *vers. vnicuique*, 16. *quæst.*1. aut administrator, *cap. fin. cap. videntes*, *c. Episcopus*, 12. *quæst.*1. siue curator rerum Ecclesiæ: sed isti omnes res propriæ curæ, seu administrationis non possunt alienare, *l. procurator* 63. *ff. de procurat. l. filius* 7. *ff. de donat. l. seruus* 17. *ff. de manumis.* Igitur nec Prælatus, qui dominium non habet, poterit alienare easdem res suæ administrationi commissas. Accedit, quia permutatio celebratur cum quis dat aliquam rem, vt alia vicissim ei tradatur, *l. naturalis* 5. §. *&* *si quidem*, *ff. de præscrip. verbis*: cum autem dare sit dominium transferre, *l. vbi autem* 75 §. *vlt. ff. de verb. oblig.* nemo autem dominium transferre possit, quod non habet, *d. l. nemo* 20. indè fit, vt quemadmodum rei alienæ permutatio inutilis est, *l.*1. *vers. ideòque*, *ff. de rer. permut. cap. cùm venerabilis* 6. *de except.* indè Prælatus nisi ex consensu vtriusque partis rem vnius Ecclesiæ cum alterius re permutare non valet. Et si indè inferas, hac ratione retenta nullo casu res Ecclesiæ alienari posse, siquidem nec eius Canonici, quorum consensus hic exigitur, domini sunt rerum ad Ecclesiam spectantium, argumento legis, *sed si hac* 10. §. *qui manumittitur*, *ff. de in ius vocando*, *l. sicut* 7. §. 1. *ff. quod cuiusque vniuers. l. in tantum* 7. §. *vniuersitatis*, *ff. de rer. diuis.* & Ecclesia, penès quam dominium residet, est res inanimata, atque ita consensum præstare non potest, ac per consequens permutationem rerum Ecclesiæ vtiliter nunquam fieri posse. Respondeo subscriptionem Canonicorum simul cum consensu Pręlati in præsenti specie sufficere, quia licèt singuli dominium rerum Ecclesiæ non habeant, tamen cuncti omnia expedire valent, quæ sunt vtilia, & necessaria Ecclesiæ, argumento textus *in l. sigut* 7. §. *item municipes*, *ff. ad exhibend. l. municipibus* 97. *ff. de condit. & demonstr. l.* 1. §. *vlt. iuncta l. sequenti*, *ff. de acquir. possess. l. municipes* 14. *ff. ad municip.* quod vtilitatis gratia receptum est, vt ita patrimonium Ecclesiæ rectius administrari possit.

5 *Dissoluitur quædam instantia.* Nec obstabit si instes, permutationem rerum Ecclesiæ in præsenti specie sustineri posse, saltèm tanquam rei alienæ, sicut sustinentur venditio, *l. & rem alienam* 28. *ff. de contrahend. emption. l. legatum*, *l. cùm alienam* 10. *C. de legatis*; donatio, *l. si alienam* 13. *l. qui alienam* 33. *ff. de donat. caus. mort. l. si extraneus* 44. *ff. de donat. inter*: nec nouum esse, vt dominium, quod, quis non habet, in alium transferat, *l. non est nouum* 46. *ff. de acquir. domin. l. quod nostrum* 63. *ff. de vsufruct. l. interdum* 21. *ff. de acquir. possess.* & ita permutationem in præsenti valere posse. Nam in hac specie improbatur permutatio ab Episcopo absque consensu clericorum facta, quia Prælatus intendebat rem vnius Ecclesiæ cum prædio alterius permutare propria auctoritate, tanquam sibi à iure concessa; atque ita ex defectu potestatis talis alienatio nulla est, adeò vt nec possessio iusta ex ea transferatur; quia ius Pontificium similes alienationes rerum Ecclesiæ non solùm prohibuit, verum & irritauit, vt ius cuiusque Ecclesiæ illæsum seruetur. Nec obstat textus *in d. l. non est nouum* 46. *ff. de acquir. rerum domin.* quia dum ait, nouum non esse, vt quis in alium transferat dominium quod non habet, restringi debet ad speciem ibidem propositam, cùm creditor pignus vendit; tunc enim transfert dominium in emptorem, quia ex voluntate domini rem alienat, §. *contra*, *Instit. quibus alienare licet*, Antonius Faber *in rationali ad l. quod nostrum*, *ff. de vsufruct.* Caldas *in tract. de emptione & venditione*, *c.*11. Donellus *in tract. de pign. c.*10. creditor enim debitoris intelligitur procurator, *l. si pignori* 29. *ff. familiæ erci sc.* ideòque per debitorem impediri distractio pignoris non potest, *l.*1. *&* 2. *C. debitorem venditionem pignoris impedire non posse*: quia semper intelligitur conuentum, vt possit distrahere, modò cautum non sit, ne id liceat creditori, *l. si conuenit* 4. *ff. de pignoratit. act.* quia & eo casu, quo cautum est, ne liceat creditori pignus alienare, id permissum est, modò ea obseruentur, quæ notantur *in d. l. si conuenit*, & cumulant Donellus, & Caldas Pereyra *vbi suprà*. Nec etiam obstat textus *in d. l. quod nostrum* 63. *ff. de vsufruct.* quia omissis solutionibus congestis à Fabro *in eius rationali*, Petro Fabro *in l. quod nostrum*, *de reg. iur.* Castillo *lib.*1. *de vsufruct. c.*1. *num.*39. dicendum est, eam esse Pauli sententiam, vt valeat constitutio vsusfructus facta ab eo, qui nudæ proprietatis dominus erat: quæ sic est accipienda, vt effectum sortiri incipiat, ex quo ad proprietatem accesserit vsusfructus, *in l. si dominus* 72. *ff. de vsufruct.* collata scilicet concessione in id tempus, quo dominus proprietatis vsumfructum habebat, vt explicat Donellus *lib.* 10. *comment. cap.* 5. vbi Osualdus *littera D*, ita, vt quod suum non est, futurum tamen speratur, transferat. Nec tandem obstat textus *in d. l. interdum* 21. *ff. de acquir. possess.* cuius interpretationem præsensit Accursius *ibi*, *verbo Dominum*, dum docet hæredem precariam possessionem concedentem, quod ei à iure permittitur *in l. in rebus* 4. §. *vlt. l. & habet* 15. §. *eum qui*, *ff. de precario*, transferre possessionem precariam, quam ante concessionem non habebat, sed ex ipsa concessione nanciscitur: & ita vno actu hæredem possessionem acquirere, & precario concedere, exemplo textus *in l. singularia* 15. *ff. de rebus creditis*.

Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendu est, quod licèt verum sit, Episcopos plenam dispensationem patrimonij Ecclesiæ olim habuisse, vt refert Baronius *to.*3. *anno* 341. adeò, vt nulli alij permissum fuisset dispensare patrimoniu illud, *c. in canonibus* 57. 16. *q.*1. tamē post diuisionem bonorum Ecclesię, factam à sancto Simplicio, de qua *in c. quatuor*, *c. de redditibus*, 12. *q.*2. portio illa, quæ adiudicata fuit fabricæ, sub cura tantum Episcopi est, vt eam seruet, & defendat, *c.*2. *de donat. c. regenda* 10. *q.* 1. non vt dissipet, aut pro libito sine causa de ea disponat, *c. venerabili* 37. *de offi. deleg.* exemplo tutoris, qui tunc officium suum exercet, dum meliorem facit pupilli conditionem, non vero cum deteriorem, *l. tutor* 27. *ff. de administr. tut. l. qui fundum* 7. §. *si tutor*, *ff. pro emptor. l. pactum* 22. *C. de pactis*; aut exemplo procuratoris, qui ita debet rem alienam gerere, vt alienando conditionem domini non faciat deteriorem, *d. l. procurator* 63. *ff. de procurat.* Nec tunc obstabit si dicas, procuratorem, cui libera administratio commissa est, posse vendere, *l. qua ratione*, *l. nihil autem*, *ff. de acquir. rer. domin.* & permutare; *l. procurator* 58. *ff. de procurat.* tutori quoque concessum esse, vt remittat actionem pupillo competentem, *l. si pignore* 54. §. *vlt. l. inter dum* 58. §. *qui tutelam*, *ff. de fur tis*. Igitur & Prælato eadem facultas concedenda est. Nam respondendum est asserendo, procuratori generali alienationem ita demum permitti, si constitutus sit cum libera administratione, secus vero si sine libera, *l.*1. §. 1. *ff. de offic. procur. Cæsar.* Caldas *de emptione & vendit. c.* 15. *num.*2. Amplius desideratur in procuratore, etiam cum libera administratione, videlicet, vt bona fide rem gerat, & sit domino vtilis distractio; quo casu procedit textus *in d. l. qua ratione*: aliàs si vtilis no fuerit alienatio, domino non nocebit, *d. l. procurator* 63. quod etiam obseruatur in alienatione rerum Ecclesiæ, 6 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

iuxta

iuxta quam distinctionem accipiendus etiam est textus *in l. procurator* 58. *ff. de procurat.* dum ait, transigere posse, & permutare procuratorem, cui res gerenda absolutè mandata est, vt procedat, dummodo transactio vtilis sit domino. Eodem etiam modo exponendi sunt textus *in l. nam & 12. ff. de pactis, l. iurisiurandum* 17. §. *procurator, ff. de iureiur.* Nec etiam obstat exemplum tutoris, quia licèt domini loco haberi soleat, *l. tutor* 27. *ff. de administr. tut. l. ad ea* 157. *ff. de reg. iur.* hoc tamen procedit cùm rectè administrat, *l. 7. §. si tutor, ff. pro emptore*; non cùm remittit debitum, *d. l. pactum* 22. *C. de pactis*. In specie autem dictæ legis *si pignore, §. vlt. d. l. interdum, §. si insulam, ff. de furtis*, non fuit facta simplex actionis remissio, sed ex causa transactionis, quæ cùm aliquo dato, retentoue fieri debeat, *l. transactio* 28. *C. de transact.* credendum est in ea specie vtilem pupillo fuisse transactionem tutoris, cùm aliàs diminuendi causa non liceat tutori transigere, *l. tutor* 22. *l. Lucius* 46. §. *vlt. ff. de administr. tut.* sicut nec donare, *l. 1. §. 2.* Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum *ex dicto cap. pastoralis, de donat.* in cuius commentario solutionem dabimus. Nec obest aliud augmentum ipsius difficultatis, petitum ex ratione interdictionis alienationis rerum Ecclesiæ; qua difficultate moti Peyrinis, Diana, & Hurtado suprà relati, existimarunt, licere Abbati, vel Prælato duarum Ecclesiarum rem vnius cum alterius re commutare propria auctoritate. Sed ea sententia omissa, respondendum est, rationem illam huius prohibitionis, ne res Ecclesiæ profanis vsibus applicentur, non esse finalem, sed impulsiuam, aliamque rationem concurrere, videlicet quia expedit vnamquamque Ecclesiam dotem suam habere, & conseruare; & cùm per venditionem, permutationem, aut similem contractum, etiam inter Ecclesias celebratum, vera alienatio sequatur, atque euenire possit, vt bona vnius Ecclesiæ adeò minuantur, vt non sufficiant pro ipsius dote, & congrua ministrorum sustentatione; ideò oportuit etiam inter ipsas Ecclesias alienationem prohiberi, absque iuris solemnitatibus factam: quæ ratio si deficeret, alienatio procederet, cum sic res inter easdem personas, inter quas prohibitio militat, conseruetur, vt contingit in alienatione feudi, quæ non prohibetur inter easdem personas, agnatos videlicet, & similes coniunctos, renuntiando, aut refutando feudum in proximiorem, *cap. 1. §. sed etiam, de alienat. feud. in vsib. feudor.* docet Molina *lib. 1. de primog. cap. 16. num.* 45. & *lib. 3. cap. 1. num.* 22. Similiter adiecta in testamento alienandi prohibitio extra familiam, non reddit alienationem nullam factam in sororem legatarij, *l. voluntas* 4. *C. de fideicom. l. fin. C. de verb. signif.* & si alienatio prohibeatur in fauorem libertorum, sustinetur alienatio facta inter ipsos libertos, *l. pater* 39. §. *quindecim, ff. de legat.* 3. Cùm enim in his, & similibus casibus cesset finalis causa prohibitionis, alienatio celebrata sustinetur. Similiter etiam licèt SC. de quo *in l. Senatus* 43. *ff. de legat.* 1. iuncto Cuiacio *lib. 5. obseru. c.* 16. prohibitum esset res ædibus iniunctas distrahere, aut columnas, seu marmora legare, ne aspectus vrbis ruinis deformaretur, *l. Marcellus* 45. *ff. de donat. l. 2. C. de ædific. priuat.* tamen de ciuitate vna in aliam, vel de domo in domum transferre non erat prohibitum, quoniam vtrobique ratio deformitatis cessat, *d. l. 2. & 6. C. de ædific. priuat.* Huc etiam spectat, quod de transactione ab oppidis de pascuis, & iure pascendi facta docet Otero *de pascuis, cap. 11. num.* 38. quæ valet si fiat inter duo oppida eidem Principi, aut Domino subiecta; nec requiritur eo casu Regia facultas, quia licèt transactio alienationis nomine comprehendatur, *cap. cùm tempore, de arbitr.* tamen ex quo manent pascua, & termini sub eiusdem Principis dominio, eius licentia non desideratur, dummodo transactio non omninò cedat in fauorem vnius oppidi, & alterius magnum præiudicium.

7 Diluitur alia difficultas. Nec obstat alia difficultas, quam exponebamus contra illa verba, *Vel Abbate*; quia respondetur, ea verba esse intelligenda iuxta communem sententiam Abbatis, & Beroi *hic*, Couar. *lib. 1. var. cap. 3. num.* 9. Redoani *in rubric. 30. de rebus Eccles. cap. 1. num.* 64. Flores à Mena *lib. 3. var. cap. 14. num.* 7. de Abbate exempto, iurisdictionemque quasi Episcopalem exercente, qui potest in proprio monasterio alienationi auctoritatem dare absque eo, quod consensus expectetur Episcopi, *cap. ad nostram, infrà hoc tit.* vbi sustinetur alienatio facta ab Abbate, quia exemptus erat; quamuis Couar. *vbi proximè*, existimet in eo textu alienationem ab initio nullam fuisse, sed non rectè, cum in ea specie necesse fuerit, à monasterio probari læsionem, vt alienatio rescinderetur; quod præsupponit validitatem actus, argumento textus *in l. nam etsi, ff. de inofficioso rupto*, §. *rursus, Instit. de actionibus*. Quod autem de Abbate exempto in præsenti textu agatur, probant illa verba, *Episcopo, vel Abbate*; quia alternatiuæ dictionis ea virtus est, vt pars vna aliam declaret, *l. 1. ff. de rebus dubijs*; & ita constat, non de Abbate ordinario, sed de eo, qui Episcopo similis est, in hoc textu agi; ex eo enim, quod Abbas in præstanda auctoritate Episcopo comparatur, vt rectè æquiparatio procedat, intelligi necessariò debet de Abbate exempto habente iurisdictionem quasi Episcopalem, argumento textus *in cap. in his* 15. *de verb. sign. cap. tua* 7. *de consanguin. & affin.* Abbates ergo, & cæteri Prælati exempti, possunt auctoritatem præstare alienationi rerum monasterij: & licèt olim Episcopi administrationem haberent rerum monasteriorum, *cap. Abbates* 16. *cap. monasteria* 19. *q.* 2. tamen ex quo exempta fuerunt monasteria à iurisdictione Episcoporum, & lege diœcesana per B. Gregorium, & eius successores, vt probaui *in cap. graue, de offic. ordin.* non expectatur Episcopi assensus in alienatione ipsarum rerum, vt latius prosequentes solemnitatem nouis constitutionibus in alienationibus à Regularibus faciendis præscriptam, docent Peyrinis, & Thomas Hurtado *vbi suprà*. Nec obstat vltima difficultas; nam respondeo, verum esse permutationem rei ecclesiasticæ eandem solemnitatem exigere, quam in alijs alienationibus sacri canones præscripserunt, ex iuribus suprà pro illustratione conclusionis adductis. Nec contrarium docetur in hoc textu, quia licèt ex eo Abbas, quem sequitur Auendaño *de exequend. lib. 1. cap. 4. num.* 36. indistinctè docuerit, in permutatione vltra Ecclesiarum consensum non esse necessariam aliam solemnitatem; contrarium tamen verius est, quia licèt permutatio iustam alienationis causam præbeat, tamen quia facilè euenire poterat, vt in simili alienatione fraus interueniret, si res exigui valoris pro alia magni momenti permutaretur, ideò causæ cognitio præcedere debet, eius tamen non meminerunt Patres in præsenti textu, non quia eam neglexissent, sed quia de consensu tantùm Prælati agebant: quare solemnitatem illam supposuerunt potius quàm respuerunt.

Superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venerabilis* 6. *vers. porrò, de except.* ex quo deducitur, Episcopum posse pro arbitrio de prædijs, molendinis, & alijs rebus pertinentibus ad Ecclesiam sibi subiectam disponere. Igitur quia potest liberè rem vnius Ecclesiæ permutare propria auctoritate cum re alterius. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo versiculo non referri decisionem Pontificis, sed tantum partis narrationem. Et si adhuc ea verba Pontificis essent, dicendum est, multum interesse, an Prælatus disponat de re Ecclesiæ, quæ sub eius potestate est, tamquam Prælati, sed immediatè ab illis ministris regitur, & eorum sustentationi destinata est, qui casus proprius est præsentis textus; an verò disponat Prælatus de rebus Ecclesiæ, quæ quoad spiritualia, & temporalia ipsi tantum paret: in primo casu alienatio nulla est, cum sit facta de re aliena, inconsultis his, de quorum præiudicio agitur: in secundo verò, qui proponitur *in d. c. cùm venerabilis*, alienatio sustinetur, quasi facta ab eo, cuius immediatè interesse vertitur, & tunc verum est, aliorum consensum non desiderari. 8 Exponitur cap. 6. de excep.

C A P V T II.

a *Ex eodem.*

QVi res Ecclesiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam *b* rapiunt, irrita *c* habeantur quæ obtinent, & à communione *d* Ecclesiæ (cuius facultates auferre cupiunt) excludantur.

N O T Æ.

1 a EOdem.] Lugdunensi 4. videlicet, *can.* 11. ex quo citant textum hunc Burchardus *lib.* 15. *Decr. c.* 36. Carnot. 1. *p. Decret. c.* 37. Bernardus Papien. *in* 1. *collect. sub hoc tit. c.* 2. Sed cùm canones ipsius Concilij non extent in tomis Conciliorum, non reperitur in illo Concilio præsens textus; extat tamen in Concilio Auernensi sub Theodoberto, *can.* 4. vbi in principio malè legitur, *qui reculam*, pro *qui res*: & etiam extat in Concilio Meldensi, *can.* 40. quem refert Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 32. & eadem verba tanquam Symmachi Papæ allegabantur in capitibus villæ Sparnacij, *c.* 42. Tam in Concilio Aruernensi, quàm Meldensi statuitur, rerum ecclesiasticarum interdictam esse Regibus dispensationem: occasionem autem illi constitutioni præbuit Theodoricus Galliæ Rex, qui bona Ecclesiarum, pauperumque tyrannica præsumptione dilapidauerat. In eius locum suffectus Theodobertus, regni potiùs, quàm paternæ perfidiæ successor, veterem libertatem Ecclesijs restitui curauit, auctoritatem præstans, vt Ecclesiæ Patres in eos animaduerterent, & pœnas statuerent, qui bona Ecclesiarum à Regibus impetrarent; qua de causa celebratum fuisse Concilium Aruernense, testantur Gregorius Turonensis *lib.* 3. *de gestis Francorum*, *c.* 34. Baronius *anno* 541. *num.* 38. Seuerinus Binius *in notis ad illud Concilium, to.* 2. *p* 2. & licèt hæc constitutio, vt facta in Concilio prouinciali, generaliter vniuersalem Ecclesiam non obligaret, vt procedit in Synodis prouincialibus, *cap. catholica* 8. 11. *dist. cap. Concilia* 6. 17. *dist.* iunctis traditis à Patre Salas *de legibus disp.* 8. Ioanne Dartis *in* 15. *dist.* tamen cùm præsens constitutio auctoritate Gregorij IX. in hoc Decretalium volumine transcripta sit, vim generalis constitutionis obtinet virtute Pontificiæ approbationis, iuxta tradita in nostro apparatu. Præsens ergo prohibitio generalis est, complectens omnes impetrantes bona Ecclesiæ à quocunque Principe sæculari: tum quia constitutio, vt generalis manet, & *in cap. quicunque* 4. 12. *quæst.* 2. & *in cap. in canonibus* 57. 16. *quæst.* 1. generaliter ita cauetur, *A quocunque Rege, seu sæculari Principe*: tum quia ratio constitutionis expressa *in cap. fin. hoc tit.* quia videlicet laicis Principibus nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ, generalis est. Nec obstat quod causa præsentis constitutionis temporalis fuit, videlicet inuasio Theodorici; atque ita ea cessante, & prohibitio cessare videtur, *cap. cùm cessante, de appel.* Quia dicendum est, inuasionem tyrannicam Theodorici, causam præbuisse, vt Patres Ecclesiæ in vrbe Aruenensi congregarentur, vt restituerent pristinam immunitatem: at verò ipsa restitutio libertatis Ecclesiæ fuit præcipua, & finalis causa huius constitutionis, quæ cùm vbique vigeat, omnes sæculares Principes comprehendit.

2 b *Substantiam.*] Inde bona Ecclesiæ dicuntur bona pauperum, *cap. quia iusta* 59. *cap. decimæ* 56. 16. *quæst.* 1. *cap. futuram*, 15. 17. *quæst.* 1. Sed cùm penes duos dominium vno, eodemque tempore esse non possit, *l. si vt certo*, §. *si duobus*, *ff. commodati*, *l.* 3. §. *ex contrario*, *ff. de acquir. possess.* dubium est, an dominium rerum Ecclesiæ sit penes Ecclesiam ipsam, an penes pauperes? In qua quæstione variæ sunt Interpretum sententiæ. Prima fuit Hugonis relati à Glossa *in cap. causa* 13. *de verb. sign.* Abbatis *in cap. cùm esses*, *num.* 19. *de testam.* existimantium, dominium rerum Ecclesiæ esse penes Deum, iuxta illud Psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo eius*; refertturque *in cap. quo iure*, 8. *dist. cap. tua* 26. *vers. Cùm enim*, *de decimis*: quæ sententia probatur *ex cap. cùm ex eo* 34. *vers. De Christi patrimonio*, *de elect. cap. cùm secundùm*, *vers. De patrimonio Iesu Christi*, *de præbend. cap. qui Christi pecunias*, *cap. qui abstulerit* 6. *vers. Ergo qui Christi*, 12. *quæst.* 2. Sed hæc sententia meritò improbatur à Sarmiento *de reddit.* 1. *p. cap.* 1. *num.* 22. ex eo præcipuè, quia hoc dominium Dei vniuersale est ratione creationis de nihilo, gubernationis, & superioritatis, & non aduersatur dominio directo, nec vtili, iure gentium, & legibus humanis introducto; immò ideò Domini sumus, quia Deus Dominus est, & eius largitate bona habemus, *cap. Saluator* 8. *vers. Quisquis* 1. *quæst.* 3. & *d. cap. conuenior* 23. *quæst.* 8. Etiam alia secunda refertur opinio à Turrecrem. *in cap. videntes* 12. *quæst.* 1. *num.* 2. Sarmiento & alijs suprà, *num. fin.* nempe dominium rerum Ecclesiæ esse penes Romanum Pontificem: sed ab eisdem improbatur, & maximè quia Pontifex non est dominus talium rerum ecclesiasticarum, sed dispensator, vt constat ex D. Paulo 1. *ad Corinth. cap.* 4. *in princip.* ibi: *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 1. *ad* 7. & alijs fundamentis suprà adductis *in cap.* 1. *de præbend.* & quia si Summus Pontifex illorum bonorum dominus esset, posset omnia Ecclesiarum bona liberè, & ad libitum alienare; sed hoc facere non potest, *ex cap. non liceat Papæ* 20. 12. *quæst.* 2. ergo non est penes eum dominium rerum ecclesiasticarum. Ideòque tertiam opinionem refert Glossa *in dicto cap. expedit* 12. *quæst.* 1. & Glossa *in dicto cap. causa*, Carpensis *de verb. sign. verbo Solis*; nempè prædictum dominium rerum ecclesiasticarum esse penes pauperes: pro qua sententia primò facit noster textus *vers. Egentium substantiam rapiunt*. Secundo facit textus *in dicto cap. expedit*, *vers. Pauperibus*; quam etiam probant caput *futuram* 15. *vers. Ad fouendos egentes*, caput *Episcopus* 23. 12. *quæst.* 1. caput *decimæ* 66. *vers. Decimæ tributa sunt egentium animarum*: caput finale, *vers. Quicquid habent clerici, pauperum est*, 16. *quæst.* 1. & confirmatur ex Nouella 36. Iustin. *sub tit. & C. de sacros. Eccles. vers. Ea autem omnia deseruatur Ecclesijs, vt in pauperum educationem distribuantur*. Ex quibus verbis apertè colligitur, Ecclesiam medium esse, per quod pauperes acquirunt tale dominium. Sed hæc sententia similiter improbatur à Turrecremata, & communiter *in d. cap. videntes*, *num.* 2. Sarmiento cùm relatis ab eo *à num.* 17. tum quia ea admissa, sequeretur pauperes non posse committere furtum in rebus Ecclesiarum, & clericorum; nec ipsos clericos dando eleemosynam pauperibus, eam virtutem charitatis exercere, sed potiùs ius suum illis reddere. Tum etiam, quia bona Ecclesiarum sunt destinata ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, *cap. bonis* 23. *c. Vulteranæ* 25. 12. *quæst.* 2. quare non est maior ratio, cur dominium eorum sit potius penes pauperes, quàm penes ministros Ecclesiæ. Accedit, quia pauperes incertæ personæ sunt, siquidem certa lege eorum qualitas non reperitur definita: vnde apud illos tanquam penes singulos non potest residere, *l. apud* 20. *ff. de opt. leg. l. nulli* 28. *C. de Episcop. & Cleric.* nec apud ipsos tanquam vniuersos, quia pauperes non constituunt vniuersitatem, seu collegium, vt probat Sarmiento *vbi suprà*, *num.* 19. Nec contrarium probatur in hoc textu, ibi: *Egentium substantiam* rapiunt: nam respondetur iura hæc non esse intelligenda quoad dominium, sed quoad debitum; nam cùm bona illa donata à fidelibus Ecclesiæ, ipsa Ecclesia retineat ad sustinenda onera diuino cultui necessaria, vt ex his bonis, quæ supersunt, debeat pauperibus eleemosyna erogari, *cap. fin.* 12. *q.* 1. meritò illorum bonorum patrimonium dicitur pauperum, vt docent Nauarrus *in apolog. quæst.* 1. *monit.* 21. latius Sarmiento suprà, *n.* 20. His ergo, & alijs sententijs omissis dicendum est, dominium rerum Ecclesiæ residere penes Ecclesiam illam particularem, cui talia bona applicata sunt

pro

pro dote, vt suadetur *ex d. c. inter* 16. *quæst.* 3. *d. c. expedit, d. cap. causa*; non autem est dominium penes Ecclesiam vniuersalem, & multò minùs penes Ecclesiam materialem, seu lapideam, prout muris comprehenditur, vt probant Turrifcrem. & Sarmiento *vbi proximè*, Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 10. *num.* 44. P. Molina *tract.* 2. *de iustitia, disput.* 142. Nec persona aliqua singularis habet dominium, sed sola communitas; persona autem singularis, non vt talis, sed vt pars, & membrum communitatis, habet in ipsis rebus ius vtendi ad sustentationem; cum hac tamen differentia, quod alius est tantùm membrum simplex, vt Canonicus, & ille tantùm habet vsum; alius verò est membrum principale, & caput totius communitatis, vt Episcopus, qui habet dispensationem, & distributionem, vt docet Coriolanus *in notis ad Concilium Viennense, in addit. summæ, fol.* 93.

3 c *Irrita habeatur.*] Pro quorum verborum expositione sunt qui existimant, recipientes rem Ecclesiæ à Principe, priuari omnibus rebus iustè, vel iniustè ab Ecclesia obtentis: ita Ioan. Andreas, Abbas Siculus, & Panormit. in præsenti. Sunt etiam qui distinguunt, an ex motu proprio Principis fluxerit concessio ipsa, an ex importunitate petentis? Vt si motu proprio emanauerit, irrita tantùm fiat concessio; si verò ex importunitate, omnibus Ecclesiæ bonis priuetur. Sed veriùs Innocentius, & Beroius in præsenti docuerunt, relatis verbis declarari irritum esse contractum super rebus Ecclesiæ auctore Principe celebratum, vt solet irrita declarari quæcunque alienatio sine subscriptione, & consensu clericorum facta, *cap.* 1. iunctis traditis, *de his qui fiunt à Prælat.* Quæ sententia confirmatur *ex cap. quicunque* 4. 12. *quæst.* 2. & ex ea prouenit, vt Ecclesia possit propria bona vindicare, & repetere à quocunque possessore, iuxta textum *in cap. si quis* 6. *hoc tit.* Nec dicat, frustra statui nullitatem hanc in præsenti, cum ipsa iam statuta reperiretur *in dicto cap.* 1. *cap. sine except.* 12. *quæst.* nam opportunè talis nullitas ad alienationem auctore Principe factam protracta fuit, n. ita recipientes bona Ecclesiæ à Principe, falsò existimarent se tutos esse, actione tantùm concessâ Ecclesiæ in Principem, exemplo textus *in l. bene à Zenone* 3. *C. de quadrien. præscript.* Nec contrarium probatur *in cap. de rebus* 22. 12. *quæst.* 2. in illis verbis: *Ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus.* Nam licèt Nicolaus ibi asserat, Principem bona Ecclesiæ dissipantem increpandum esse, non tamen negat actionem competere Ecclesiæ aduersus inuasorem, & possessorem rerum ipsius; sed hac actione concessâ, docet Pontifex arguendos esse, tam Principem concedentem, quàm accipientem bona Ecclesiæ de manu illius.

4 d *Communione Ecclesiæ.*] Quæ verba ita sunt exponenda, vt excommunicationis mucrone feriantur recipientes à Regibus bona Ecclesiarum. Non tamen leuis difficultas est, an ipso iure ita recipientes excommunicati maneant, an verò sententia iudicis præcedere debeat? Et ipso facto eos excommunicatos esse, probatur ex eo, quia inuasores rerum Ecclesiæ ipso iure excommunicationem incurrunt, *cap. canonica* 17. 11. *quæst.* 3. *c. omnes* 5. 17. *q.* 4. *c. conquesti* 22. *de sent. excom.* Contrarium verò, immò à iudice sententiam esse proferendam, deducitur ex præsenti textu, ibi: *Arceatur*, iunctis traditi à Glossa finali *in cap. graue, de excess. Prælat.* Castro *lib.* 2. *de lege pœnali, cap.* 7. Tiraquel *in l. si vnquam, verbo Reuertatur, num.* 39. *C. de reuoc. donat.* Suario *de censur. disput.* 3. *sect.* 7. & faciunt textus *in cap. conquestus* 16. *de foro compet. cap. nulli* 3. *cap. indignè* 21. *cap. de rebus* 22. 12. *quæst.* 2. Sed pro huius dubij solutione distinguendum est; aut enim cum violentia fit rerum Ecclesiæ inuasio, & tunc ipso facto excommunicatio incurritur, iuxta textum sic intelligendum *in dicto cap. omnes*, aut sine violentia fit distractio, & opus est sententia iudicis, iuxta præsentem textum, & similes: quam distinctionem probarunt Nauarrus *in manuali, cap.* 17. *num.* 95. Salcedo *in praxi, c.* 87. *littera D.* & latè de hac excommunicatione agunt Azor. 1. *p. instit. lib.* 9. *cap.* 27. *q.* 10. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 17.

COMMENTARIVM.

5 *Conclusio traditur, & probatur.* EX præsenti canone Concilij Lugdun. sequens communiter deducitur assertio: *Petens, seu recipiens à Principe sæculari bona ecclesiastica, illis priuatur, & excommunicari debet.* Probant eam textus *in cap. quicunque* 3. *vers. Prædia, cap. de rebus* 22. *vers. Concessionis*, 12. *quæst.* 2. *cap. in canonibus* 57. 16. *quæst.* 1. *cap. tua* 25. *c. dudum* 31. *de decimis, cap. placuit* 16. *quæst.* 3. *extrauag. vnic. vers. Si quis à te* 2. *hoc tit. cap. si quis deinceps* 12. *cap. quoniam* 13. 16. *quæst.* 7. *cap. cùm & plantare, vers. Ecclesias igitur, de priuil.* Concilium Parisiense 3. *can.* 1. Concilium 6. Romanum sub Symmacho, ibi: *Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, vt quæcunque, vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum vnusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè seruari conuenit, id est Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel conuerti: propterea qui hæc non præuiderit, & aliter quàm scriptum est, prædia Ecclesiæ tradita petierit, anathemate feriatur.* Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 11. Nicolaus *in epistola* 1. *ad Michael. Imperat.* ibi: *Irrationabile est, vt ecclesiastica possessio, vnde luminaria, & concinnationes Ecclesiæ Dei fieri debeat, terrena quauis potestate subtrahatur.* Ex *epist.* 63. *ad Aquitanos*, ibi: *Similiter autem & de his hortamur à vobis fieri, quæ Reges quomodocunque à sanctis locis aliquo tempore abstulerunt, quod iustum non fuit, nec est; & quisquis hæc sibi vindicat, Deum inde habebit iudicem & vltorem.* Hincmarus Rhemensis *ad Ludouicum Regem Francorum, cap.* 4. ibi: *Sunt qui dicunt (vt audiui) quia res Ecclesiasticæ Episcoporum in vestra sint potestate, vt cuicumque volueritis, eas donetis; quod si ita est, ille malignus spiritus, qui primò parentes nostros perdidit, perditionem vestram in aures vestras susurrat.* Alia iuris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 32. Illustrant vltra congestos à Cenedo *ad Decret. collect.* 71. Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Cuiacius *hic*, Baronius *anno* 541. *n.* 38. Seuerinus Binius *in notis ad Concil. Aruen.* Petrus Gregorius *lib.* 33. *syntagm. c.* 16. Suarez *aduersus Regem Angliæ, lib.* 3. *c.* 7. & *de legibus lib.* 3. *cap.* 34. Salas *eodem tract. disput.* 14. *sect.* 8. Valenzuela *in defens. contra Venetos*, 1. *part. ex num.* 50. Gernonius *in defens. libertatis Ecclesiasticæ*, Cardoso *in praxi, verbo Sacrilegium*, Menochius *de arbitrar. lib.* 3. *casu* 389. Gregorius Lopez *in lege* 26. *gloss.* 6. *tit.* 29 *partit.* 3. & *in l.* 53. *glos.* 3. *in princip. tit.* 5. *partit.* 5.

Sed aduersus hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Quotiens Princeps sæcularis rem alienam donat, vel in alium transfert, non competit vindicatio verò domino contra possessorem, sed ipse habet actionem intra quadriennium aduersus Regem, seu Principem, *l.* 2. *l. bene* 3. §. *fin. vers. sed aduersus, C. de quadrien. præscript.* Ergo similiter Ecclesia bona sua à possessore repetere non potest, sed tantùm intendere actionem in ipsum Principem. Deinde etiam insurgo in eam partem præsentis assertionis, vbi asseritur recipientem bona Ecclesiæ, non solùm ea restituere cogi, verùm & excommunicari; & sic argumentor: Quando recipiens bona ad eorum restitutionem obligatur, restitutione eius, quod recepit, liberatur, *cap. nulli* 3. *vers. Vsque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem* 3. *cap. quicumque, vers. Nisi eadem prædia Ecclesijs restituerit; cap. indignè* 21. *vers. res vsurpatas*, 12. *quæst.* 2. latè illustrat perdoctus Pater Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Ecclesiæ, &c. fol* 42. Ergo non rectè in præsenti docetur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari, ea restituere teneri, & simul excommunicari. 6 *Impugnatur tradita assertio.*

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, quæ cùm duplicem contineat partem, duplici nititur ratione. Ex prioris partis assertionis vera ratio prouenit ex vulgari iuris principio, quo docetur, neminem posse dare quod non habet, *cap. Daibertum* 24. 1. *quæst.* 7. *l. traditio* 20. *ff. de acquir. domin. cap. nemo* 74. *de reg. iur. lib.* 6. *l. nemo* 54. *ff. eod. tit. cap. quod autem* 5. *de iurepatron.* sed laici, etiam sæculares Principes, nullam potestatem habent in rebus ecclesiasticis, *cap.* 1. *cap. denique* 5. *cap. si Imperator* 11. 96. *dist. cap. quæ Ecclesiarum* 7. *cap. Ecclesia* 10. *de constit. cap. quanquam* 4. *de censibus in* 6. iunctis traditis à Patre Suarez *in defens. fidei, lib.* 2. *cap.* 3. & 8. ideò Principes sæculares ex defectu potestatis nequeunt de rebus ecclesiasticis disponere, & per consequens in præsenti rectè docetur, quamlibet alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Principe sæculari nullam esse. Quantò autem debeant Principes se abstinere à bonis Ecclesiæ, eorum inuasione, seu distractione, 7 *Adducitur ratio decidendi.*

doctè probant Bernegherus *ad Tacitum q.18.* D. Ioannes Solorzanus *embl.40. per totum*. Secundæ verò partis præsentis decisionis ratio prouenit ex eo, quia recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, sacrilegij particeps est, *cap. qui rapit 18. 17. q.4.* æquiparaturque raptori, cùm idem sit rapere, ac iniustè detinere, *cap. sæpe 18. vers. Eo quòd non multùm interest, de restit. spol. cap. de rebus 12. quæst. 2.* sed sacrilegus excommunicatus manet, *cap. conquæstus, cap. cùm sit generale, de foro compet.* Ergo meritò in præsenti statuitur, recipientem à Principe sæculari bona Ecclesiæ, excommunicandum esse, id est priuandum communione fidelium, non solùm illius Ecclesiæ, cui bona ablata sunt, verùm & communione totius Ecclesiæ Catholicæ, & vniuersalis, quæ dicitur communio fidelium, *dicto cap. nulli, d. cap. quicunque, d. cap. de rebus, 12. q.2.* quoniam quando vna Ecclesia spoliatur, & læditur, vniuersalis Ecclesia offenditur, quæ vna est, *cap. loquitur 18. 24. quæst. 1. iuncto cap. 2. de foro compet.* docent in præsenti Immola *num. 2.* Abbas *num. 5.* Beroius *numer. 18.*

8 Respondetur difficultatibus. Nec obstat prima difficultas deducta *ex dicta l.2. dicta l. bene à Zenone*; quia regula ibi proposita varias patitur limitationes, quas latè prosequitur Hermosilla *in 5. part. tom.2. fol.237.* inter quas illa præcipua recensetur, videlicet vt non procedat in bonis Ecclesiæ à Principe datis, vel donatis; tum ob defectum potestatis in ipso Principe largiente; tum quia vt regula dictæ legis *bene à Zenone*, locum habeat, desideratur bona fides in ipso Principe res alienas possidente: sed Princeps dum distrahit res Ecclesiæ, bonam fidem habere nequit: ergo non potest eo casu habere locum remedium dictæ legis *bene à Zenone*. Accedit, quia regula illius textus locum non habet in rebus minoris, Glossa *verbo Debiti, in l. fin. C. si aduersus fiscum*, vbi Baldus *num.6.* Dueñas *regul.238. limit.10.* Sed Ecclesia fruitur iure minoris, *cap.1. cap. auditis 3. de in integr. restitut.* Ergo nec in bonis Ecclesiæ remedium illius textus locum habet. Nec obstat secunda difficultas suprà adducta; nam in præsenti specie recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, non solum bona ipsa restituere debet, verum & excommunicari potest propter crimen sacrilegij, quod committit in ipsa vsurpatione, & detentione bonorum Ecclesiæ: quare iustè, vt cæteri fideles deterreantur à simili inuasione, in præsenti statuitur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari, communione fidelium priuari.

Suprà traditis obstat textus *in cap. si tributum 27. 11. q. 1.* in illis verbis: *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum*. Ex quibus deducitur, Principem sæcularem dominum esse prædiorum Ecclesiæ, siquidem vindicatio tantum vero domino competit, *l. in rem 23. ff. de rei vind.* Igitur si Princeps habet verum dominium rerum Ecclesiæ, quilibet priuatus poterit eas impunè recipere ab ipso. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Diuum Ambrosium verba illa proferre, non animo approbandi factum Principis, sed tantùm sinendi, & tolerandi illum, vt constat ex illis verbis, *Imperatori non dono, sed non nego*. Vt autem hæc interpretatio facilius probetur, sciendum est, temporibus D. Ambrosij Imperium obtinuisse Valentinianum cum matre sua Iustina, quæ Arriana hæresi infecta erat; hæc autem diram inuexit in Ambrosium, & reliquos Catholicos Ecclesiæ Mediolanensis persecutionem, vt referunt Baronius *tom. 4. anno 387. num.1.* & ex eo Diana *p.7. tract. 1. resolut. 19.* Paulinus *in vita Sancti Ambrosij*; ei verò vehementer restitit Ambrosius, vt constat *ex dicto cap. conuenior*, asserens res Ecclesiæ Imperatori tradi posse, tributumque ex eis solui, ingruente illa persecutione; Ecclesiam tamen ipsam Imperatricis Arrianæ tradendam non esse, quia Christi hæreditas est: vnde verba suprà relata non sunt accipienda de iusta, & legitima vindicatione, sed de iniusta, quæ ex vsurpatione proficiscitur. Vindicatio enim nonnunquam sumitur pro vsurpatione, & petitione, *l. ex imperfecto 23. de legat. 3. l. per diuersos 22. C. mandati*; notarunt Alciatus *in l. 1. num.1. ff. de legat. 1.* Osualdus *ad Donellum lib.20. com. cap.1. litter. A*: vnde *in dicto cap. si tributum*, nullo modo affirmat D. Ambrosius, iure posse Imperatorem bona Ecclesiæ sibi vindicare, sed potius si ea petierit, patienter reddenda esse; quia enim fides catholica per aspidis illius, ac viperæ malignitatem periclitabatur; intentus in fidem tuendam sanctus Ambrosius, præ fidei dispendio, quod imminebat, professus est, se negligere temporalia damna, vt post Baronium *anno 387.* notarunt Theoph. *tom. 12. tract. mala à bonis Eccles. cap.2. nu.1.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap.13. num.73.* Martha *de iurisdict. p.1. num. 47.* Iacob. Durant. *lib.2. var. cap.8.* & nos alibi. 9 Exponitur cap. si Tributum, 11. q. 1.

Huic commentario adiungi possunt ea quæ de Ecclesijs de manu laici non recipiendis congessi *in cap. quisquis, de elect.* & ea quæ de decimis à Regibus obtentis adduxi *in c. prohibemus, de decimis*.

CAPVT III.

Ex Concilio a Toletano.

CONsensus totius Concilij diffiniuit, vt Sacerdotibus, qui aut res suas Ecclesiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen prædia, aut familias Ecclesijs suis conquirunt, liceat aliquos de *b* familijs Ecclesiæ eiusdem manumittere, iuxta rei collatæ modum, quem antiqui *c* canones decreuerunt, ita vt cum *d* peculio, & posteritate *e* sua, si ingenui sunt, sub patrocinio Ecclesiæ maneant, *f* vtilitates iniunctas sibi, iuxta quod potuerint, prosequentes.

NOTÆ.

1 a TOletano.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & apud Burchardum *lib.3. Decret. c.177.* Iuonem *3. p. Decret. cap.238.* apud Gratianum *in cap. Episcopus 12. q.2.* atque in ipso Concilio Tolet. 4. *can. 68.* repetiuntur verba huius textus. Concilium hoc celebratum fuit sub Iusto Toletano Præsule, anno 3. Sisenandi Regis Gothorum, 5. die mensis Decembris, era 671. id est anno Domini 633. in Ecclesia Sanctæ Leocadiæ Virginis & Martyris, vbi congregati fuerunt Episcopi 66. cum ipso Rege, vt referunt Loaysa *in notis ad ipsum*, Villadiego *in historia Reg. Goth. num.27.* Sahabedra *in chron. Goth. in vita Sisenandi*. Fuit celebratissimum hoc Concilium: tum quia interfuerunt Sanctus Isidorus, Iustus, ac Iulianus: tum etiam quia in eo grauissima negotia, tam Ecclesiæ & rerum spiritualium, quàm Reipublicæ, & rerum temporalium decisa fuerunt; & vt alia omittam, in eo Concilio facta fuit collectio legum libri Fori Iudicum; vt referunt Villadiego, & Sahabedra *vbi proximè*.

2 b *De familijs.*] Videnda sunt quæ notaui *in cap. de familijs, de seruis non ordin.*

c *Antiqui canones.*] Hæc verba referri non debent ad canonem relatum *in cap. Episcopus qui mancipium 12. q. 2.* nam si de eo præsensissent Patres, dicerent *canones priores*, vt fecerunt in canone 70. huius Concilij. Referenda ergo sunt hæc verba ad canones Concilij Agath. relatos *in cap. Diaconi, cap. si quis in qualibet, 12. q.2.* Concilium enim Aghathense præcessit Concilium hoc Toletanum; siquidem celebratum fuit sub Sixto VI. anno 443. 3

d *Peculio.*] Speciale enim est in seruis Ecclesiæ, quod ipsis manumissis non censetur peculium concessum Concilium Tolet. *9. can.16.* quoniam in eorum manumissione non licet Ecclesiæ eisdem libertis dare vltra summam 30. solidorum, *cap. si post, 12. q.2.* docent Beroius *hic, num. 21.* Redoanus *de rebus Ecclesiæ, in rubric. 5. manumissio, nu. 21.* Gregorius Lopez *in l.90. tit.18. part.3.* contrarium verò obseruatur in libertis priuatorum, circa quos discrimen versatur inter libertatem datam in vltima voluntate, & præstitam inter viuos; nam si detur inter viuos, peculium censetur concessum; si verò in vltima voluntate, nisi specialiter detur, censetur ademptum, *l. si Sticho*

53. ff.

53.ff.de peculio,l.si cùm optio 14.ff.de option.l.si legatus 24.ff.de pecul.legat.l.vnica,C.de peculio eius qui libert.§.peculium, Instit.de legat.iuxta quam distinctionem accipiendi sunt textus in l.donationes 31.§.pater 2.l.ad eum 35.ff.de donat.l.si quis seruus 18.l.si seruus 32.l.quod serui 35.ff.de solut.l.quoties 29.ff.de contrah.empt.l.2.§.seruus,ff.pro emptore,l.fin.C.de mancip.liberor.l.si serua 39.de iure dotium,l.post 6.§.1.ff.de liber.legat.l.6.§.vicario,l.15.& l.19.§.1.ff.de pecul.legat.l.fin.de manumiss.vindict.l.6.& 17.ff.de pecul.l.si per imprudentiam 51.ff.de euict.l.Mæuius 66.ff.de legat.2.l.Offidius 97.l.seruis 99.in fine,de legat.3.l.generaliter 41.§.si Titio,ff.de fideicomm.libert.l.10.ff.de manumiss.testam.l.28.§.1.ff.de statulib.l.10.ff.de pecul.legat.

4 c *Posteritate.*] Speciale etiam est in libertis Ecclesiæ, vt etiam eorum liberi nati post manumissionem parentum remaneant sub patrocinio eiusdem Ecclesiæ, vt expressè probatur ex cap.de libertis 12.qu.2.& docent hic Abbas num.6. Immola num.fin. Beroius num.14. qui asserunt prædictos Ecclesiæ libertos, eorumque filios remanere in Ecclesia ad præstandas eidem operas seruiles ipso iure impositas.

f *Vtilitates iniunctas.*] Consonat Concilium Aurelian. vbi statuitur, vt liberti, quos Sacerdotes, Presbyteri, vel Diaconi de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequantur; quod si facere contempserint, ad pristinum seruitium reuertantur. Quid est autem actus Ecclesiæ prosequi, nisi commodis Ecclesiæ inuigilare, & promissas ei operas strenuè exequi, vt exponit Lemaistre lib.2.de bonis Ecclesiæ, cap.10. Circa libertos verò laicorum, eorum operas, & successionem, plura dabimus in cap.2.de success.ab intestato. 5

C A P V T IV.

Ex Concilio a Toletano.

EPiscopi qui nihil ex proprio suo Ecclesiæ Christi conferunt, liberos ex b famulis Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, vt qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum Ecclesiæ inferat. Tales igitur liberos succesor Episcopus absque aliqua oppositione ad ius Ecclesiæ reuocabit.

N O T Æ.

a *TOletano.*] Quarto videlicet, can.67.ex quo verba hæc transcripserunt Burchardus l.3.Decreti,cap.189.Iuo Carnot.p.3.c.219.Gratianus in c.etsi illi 12.qu.1. Bernardus Papiens.in 1.collect.sub hoc tit.cap.5.

b *Famulis.*] Seu familijs, vt notaui in cap.3.de seruis non ordin.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio traditur & probatur. EX his duobus Concilij Tolet. canonibus sequens deducitur communiter assertio: *Si Prælatus Ecclesiæ tantundem dederit, vel acquisierit Ecclesiæ, eius seruos manumittere potest; aliàs si manumittat, reuocabitur libertas per successorem.* Probant eam textus in c.iniustum 55.cap.si quis in qualibet 56.vers.Tantum quantum, c.Episcopus qui 58.c.liberti 51.c.de libertis 63.cum duobus sequentibus, cap.quicunque 66.12.q.2.c.si Episcopus 5.in fine, vers.Nisi tantundem,12.q.5.Concil.Hispal.1.can.1.ibi: *Si res prædecessoris tui Gaudentij Episcopi Ecclesia ve*[illegible]*ra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt legitimè absoluti. Cæterùm si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deseruiunt, illi prorsus maneant liberi.* Et can.2.ibi: *Ea verò mancipia, quæ memoratus de iure Ecclesiæ suæ sublata suis proximis contulit, si similia de proprio suo Ecclesiæ ipsi non compensauit, Ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat.* Concilium Emeritense can.20.ibi: *Multi sacerdotes, prout illis concessit diuina gratia, habent vnde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt: tales libertos regula canonica esse non iubet stabilitos.* Cæsaraugust.3.can.4.refert Antonius Augustinus lib.10.tit.22.Concilium Aurel.4.can.9. Illustrant post congestos à Barbosa hic, Cuiacius in præsenti, Redoanus in tr.de rebus Ecclesiæ,§.manumissio, Rebuffus in compend.alienat.à num.63.Chassaneus in consuet.Burg.rubric.9.§.9. Lemaistre de bonis Eccles.lib.3.cap.9.

2 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Manumissio alienatio est, l.lex quæ 22.C.de administr.tut.l.fin.C.de rebus alienis: sed alienatio rerum Ecclesiæ non potest fieri sine iuris solemnitate, c.placuit 51.cum sequent.12.q.2.c.1.vers.Tractus solemnis, c.2.hoc tit.l.6. Ergo Episcopus etiam tantundem elargiendo Ecclesiæ, non potest eius seruos manumittere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Rector Ecclesiæ eius seruos manumiserit, non tantum eorum æstimationem, verùm & duplum præstare cogitur, c.Episcopus qui mancipium, 22.q.2.iuncta l.7.tit.14.part.1. Ergo non sufficit tantundem præstari ab Episcopo, vt seruos Ecclesiæ manumittere possit. Secundò difficilis est alia pars assertionis, vbi asseritur, seruos iniustè manumissos ab Episcopo, per eius successorem cum posteritate reuocari ad seruitutem; nam minor, & Ecclesia æquiparantur, c.1.c.auditis 3.de in integr.restit. sed libertas iniustè à minore data semel, non reuocatur, l.si ex causa 9.§.fin.ff.de minor.l.1.& 2.C.si aduersus libert.l.sicut 10.l.sicut 26.C.de liberal.causa. Ergo nec ab Ecclesia semel data libertas reuocari potest.

3 De manumissione seruorum Ecclesiæ. Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, seruos Ecclesiæ, quos frequenter fideles Ecclesiæ donabant, vt dicemus in cap.iniustum 4.de rerum permutatione, ex triplici causa ab Ecclesiæ Prælatis manumitti solere. Prima, quia ipsi fugitiui essent, & inutiles, dominosque magis torquerent, quam iuuarent. Concilium Agathense can.46.ibi: *Fugitiui etiam domos suas deserentes, qui etiamsi reuocati fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur.* Si enim seruus fugitiuus peculium haberet satis pingue, quo se posset seruitutis oneribus eximere, facilè adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, vt accepta pecunia libertatem præstarent, vt ex veteri charta cuiusdam manumissionis probat Lemaistre l.3.de bonis Eccles.c.9. Secundò serui Ecclesiæ olim ab Episcopis manumittebantur sæpiùs, vt sacris ordinibus initiarentur. Concilium Emerit.can.74.de qua manumissione egi in cap.1.de seruis non ordin. Tertia ratio manumittendorum seruorum Ecclesiæ fuit liberalitas, & beneficientia Episcoporum, qui seruos suos benemeritos, siue testamento, siue inter viuos manumissione donabant; non verò cuilibet Episcopo, seu Prælato licebat seruos Ecclesiæ pro arbitrio manumittere; qui enim patrimonium non habebat, nec poterat ex sua substantia supplere, aut Ecclesiam hæredem relinquere, non poterat seruos Ecclesiæ ad pileum libertatis vocare. Qualibet verò de causa manumitterentur serui Ecclesiæ, necesse erat perpetuò in patrocinio Ecclesiæ contineri; nam absolutam, & perfectam libertatem Episcopus dare non poterat, nisi pro compensatione duo mancipia eiusdem valoris Ecclesiæ præstaret manumissus, ex textu præsenti; formula verò manumittendi seruos ex fragmento Concilij Tolet.1.relato à Burchardo l.2.Decret.c.32.Carnotensi p.6.Decret.c.133.petenda est, ibi: *De Ecclesiarum verò seruis communi sententia est decretum, vt Archiepiscopi per singulas prouincias constituti nostram auctoritatem sequantur, Suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant: & quandocunque de familia Ecclesiæ vtilis inuentus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus & omni clero, antè corna Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demùm ad gradus ecclesiasticos promoueatur.* Ex quibus verbis apparet, quòd cùm seruus Ecclesiæ manumittebatur, primò solebat charta manumissionis Episcopi auctoritate confici. Deinde legebatur instrumentum illud bis in Ecclesia primò ex ambone, seu suggestu, vt populus audire possit secun-

secundò antè cornu altaris, vt sacerdotes & clerici in sacrario inclusi eam exaudire possent. Quem manumissionis ritum ad seruos manumissos, vt sacris ordinibus initiarentur, rectè restringit Lemaistre *dicto lib.3. cap. 10.*

4 De conditione libertorum Ecclesiæ.

Deinde scire oportet, quibus legibus viuerent liberti Ecclesiæ, postquam libertatem erant assequuti? Et in primis curauit Ecclesia, ne beneficium iniuria rependerent, & irreuerentia, fastuue maiestatem Ecclesiæ læderent, à qua & salutem sperabant, & acceperant libertatem: vnde in Concilio Hispalensi, *can.* 8. actum est de superbis Ecclesiæ libertis, vt ad seruitutem reuocentur; cuius canonis verba omitto, quibus æquissimi Patres mactandam recidiua seruitute censent Elisæi cuiusdam ex familia Agabrensis Ecclesiæ superbiam, qui libertatem assequutus, de morte Episcopi cogitauerat. Deinde oportuit libertos Ecclesiarum vna cum eorumdem liberis infrà annum ab inauguratione noui Episcopi sistere se coram ipso, & chartam ingenuitatis, ac manumissionis tabulas apud eundem proferre: quod certè inuentum ab Ecclesia, ne lapsu temporis libertorum memoria intercideret, & operis sibi debitis, atque obsequijs Ecclesia tandem prorsus orbaretur. Ita constitutum in Concil. Tol.4. fuit, *can.* 70. ibi: *Liberti Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) à patrocinio eiusdem nunquam discedant, neque posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreuerant: ac ne fortè libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat, necesse est, vt tam ijdem liberti, quàm ab eis progeniti professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, eiusque patrocinium non relinquant; sed iuxtà virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.* Quare si in hac parte peccarent liberti, vt ingrati reuocabantur in seruitutem, vt constat ex canone 4. Concilij Cæsaraugust. 3. vbi in parte hæc seueritas temperatur his verbis: *Quia ergo comperimus, quosdam Pontifices potiùs sacra sua ampliare studentes, quàm de mercedis opere Domino placentes, liberos, quos ex familia Ecclesiæ à suis prædecessoribus inueniunt, pro eo quod libertatis suæ chartulas infrà consultum tempus non repræsentent, statim eos in propriam seruitutem redigere; vnde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, vt si ijdem liberti forsitan ignorauerint ordinem canonum, aut certè, vt adsolet fieri, ad præstandas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis solicitudo mox ac in sedem sibi creditam successerit, per Clerum, aut domesticos perquirere procurabit, quos prædecessores Episcopi de familijs Ecclesiæ manumissionis gratulauerunt, vt eodem Pontifice præmonente, ipsi liberti chartulas suæ libertatis repræsentent, qualiter nec liberti Ecclesiæ, de institutione canonum ignorantes se esse, prohibeant ne sacerdotis callida voluntas patescat.*

5 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis, quæ nititur eo principio, quo docemur faciendum esse quod nobis non nocet, & alijs prodest, *l.2. C. de pignoribus, l. 2. §. item, vers. Quamquam, ff. de aqua pluuia*: est enim æquissimum, vt Ecclesiarum rectores, qui bona sua eisdem Ecclesijs donant, possint ipsarum Ecclesiarum seruos manumittere, iuxta rei collatæ modum; cùm exinde nullum damnum sentiat Ecclesia, & serui ad libertatem perducantur. Econtrario verò iniquum est, vt Prælati, qui nihil Ecclesiæ attulerunt, eius seruos manumittant, cùm non habeat Ecclesia, vnde damnum ex eorum manumissione irrogatum compensare possit: quare rectè in præsenti docetur, libertatem præstitam ab Episcopo, qui nulla bona propria Ecclesiæ contulit, seu donauit, ab eius successore reuocari posse.

6 Respondetur difficultatibus.

Nec obstet prima difficultas suprà expensa *ex dicto cap. siue exceptione*, cum similibus Nam respondetur, in præsenti specie non desiderari solemnitatem in alijs alienationibus rerum Ecclesiæ præscriptam, quia in præsenti agitur de alienatione, quæ iuris auctoritate celebratur: vnde vltra requisita à sacris canonibus alia solemnitas non desideratur. Nec contrarium deducitur *ex cap. Episcopus qui mancipium, 12. quæst. 2.* & *in præsenti cap. Episcopus*, relato in illis verbis, *Subscribentibus*. Quia ea verba referenda sunt ad casum in quo Episcopus manumittere intendit seruum Ecclesiæ, non retento Ecclesiæ patrocinio; quo casu æstimari debet, an bona donata ab Episcopo sufficiant non solùm pro seruo, verùm pro patrocinio penes Ecclesiam non retento. Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione dicendum est, Episcopum solum teneri tantundem dare Ecclesiæ, quantùm sufficiat pro æstimatione serui manumittendi, vt probatur *ex dicto cap. Diaconi 35.* ibi: *De suo proprio aliud tantùm restituant*: & *d. cap. si quis in qualibet, vers. Tantùm quantùm, 12. q. 2. cap. si Episcopus, vers. Nisi tantumdem, 12. quæst. 5.* docent in præsenti Abbas & Barbat. *num.* 5. Immola *num.* 7. Nec contrarium probatur in Concil. Tolet. relato *in dicta cap. Episcopus qui*, & in præsenti: nam discrimen est assignandum inter casum, in quo Episcopus manumittit seruum Ecclesiæ, nullo reseruato Ecclesiæ patrocinio; & inter eum, in quo iuspatronatus Ecclesiæ reseruauit. Primò casu sufficit tantum Ecclesiæ conferre, quantùm seruus manumissus æstimari poterat; quia dominium eius per manumissionem Ecclesiæ amisit. Secundo verò casu æstimari debet non solùm dominium serui, verùm & iuspatronatus, quod post eius manumissionem ab Ecclesia factam penes eam remansurum erat, vt contingit in seruo alieno ab Episcopo scienter ordinato; nam qui ita ordinauit, tenetur restituere domino duplum, pro seruo videlicet ipso, & pro iurepatronatus, *cap. si seruus 20 54. dist.* Nec obstet secunda difficultas deducta *ex dicta l. si ex causa 9. §. finali*, cum similibus. Quia respondetur, iura illa procedere, quando manumissio ipso iure valida est; tunc enim regulariter semel libertas competens reuocari non potest, *§. semel, Instit. quibus ex causis manumit. l. 3. C. si aduers. libert.* docent Pacius *cent.2. quæst.19.* Costa *lib.1. select. cap.22.* Sarmiento *lib.1. select. cap.6. num.22.* Cabreros *de metu lib.2. cap.34. num.84.* qui exponunt textus *in l. Papinianus 8. §. planè, ff. de inofficios. l. cùm verò 26. §.8. ff. de fideicommiss. libert. l. si cum 16. §. Aristo ff. qui & à quibus, l. metum 9. §. idem, ff. de eo quod metus causa, l. ex falso 37. ff. de manumiss. testam.* At verò cùm libertas ipso iure non competit, quia ab initio nulla fuit, rectè reuocatur, quatenus de facto data fuit: vnde in præsenti specie, quando Episcopus nihil de bonis proprijs contulit Ecclesiæ, quia ab initio libertas impeditur; ideò etsi de facto præstetur, reuocari potest per successorem.

Sed adhuc supra traditis obstat textus *in cap. si quos 57.* ibi: *Si quos de seruis Ecclesiæ benemeritos sibi Episcopus libertate donauerit, collatam libertatem à successoribus placuit custodiri.* Ex quibus apparet, Episcopos posse seruos benemeritos manumittere, etiamsi de proprijs bonis nihil Ecclesiæ contulerint. Cui difficultati vt satisfaciamus, dicendum est, textum loqui de manumissione serui benemeriti, qui non solùm propter merita in Ecclesiam impensa libertate dignus erat, verum & maiori remuneratione dignus censebatur. Vnde sicut Episcopo donanti, vel acquirenti aliquid Ecclesiæ permittitur seruum manumittere, quoniam Ecclesiæ interest Prælatos ita ad donandum, & acquirendum allicere, etiam Ecclesiæ interest seruos benemeritos manumitti, vt alij ad singulare seruitium inuitentur libertatis amore, *c. cùm redemptor, c. quicunque, c. ecclesiasticis, 12. qu.2.* Accedit, quia quod benemerito præstatur, latè solutio est potiùs quam donatio, *l. Aquilius 27. ff. de donat. l. sed etsi 25. §. consuluit, ff. de petit. hæredit. cap. per tuas, de donat.* Vnde mirum non est, quod licèt Episcopi alios seruos manumittere non possint, benemerito tamen rectè ad libertatem perducere valeant, vt *in dicto cap. si quos*, docetur. 7 Exponitur textus in c. si quos 57. 12. q. 2.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 9. Concil. Tolet. 12.* in illis verbis: *Si sacerdos libertatem seruis Ecclesiæ conferre voluerit, non à die confectionis suæ scripturæ tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum, qui scripturam conficit, veriùs obijsse constiterit.* Quæ verba difficilia valdè sunt, dum non constat de quo tempore Patres loquantur, seu ad quod tempus illud ita enumeretur. Pro cuius textus expositione dicendum existimo, canonem illum esse accipiendum de libertate iniustè præstita seruis Ecclesiæ, ex eo quod sacerdos, qui eos manumisit, nihil præstitit, aut Ecclesiæ acquisiuit: & cùm ita iniustè manumissi defenderentur contra successorem sacerdotis, qui intendebat eos in seruitutem reuocare temporis præscriptione, statuunt Patres, vt tempus huius præscriptionis non currat à die chartæ libertatis confectæ, sed à tempore obitus sacerdotis iniustè manumittentis, vt in eodem Concilio statutum erat *can.* 8. relato à Gratiano *in cap. si sacerdotes 16. quæst. 3.* vbi docetur, à præscriptione triennii tempus quoque 8 Exponitur can. 9. Concil. Tolet. 12.

subdu-

ſubduci, quo is, qui alienauit, Eccleſiæ præfuit: quod etiam iure ciuili procedit, nam filio, cuius res à patre alienata eſt, contra patris contractum venienti, non obſtat tempus quo in ſacris pater fuit, quia agere ei liberum non erat, *l.1.§.vlt.C.de annali except. nouel.22.cap.* 24. Poſteà tamen in Concilio Emeritenſi, *can.* 20. ſtatutum fuit, vt ita iniuſtè manumiſſi nulla temporis præſcriptione defendi poſſent, quin in priſtinam ſeruitutem reuocarentur. Verba canonis hæc ſunt: *In priorum canonum ordine inſtitutum manet, qualiter Epiſcopi de familia Eccleſiæ libertos debeant facere. Multi etenim ſacerdotes, prout illis conceſſit diuina gratia, habent vnde canonicum ordinem impleant, & ſic libertos faciant; & ſunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & ſic libertos facere præſumunt. Tales enim libertos regula canonica eſſe non iubet ſtabilitos. Contingere etenim ſolet, vt poſtquam manumiſſor eorum ab hac diſceſſerit luce, talis occurrat ſucceſſor, qui aut Eccleſiæ familiam minimè quærat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam hi, à quo nihil Eccleſiæ offerente liberi facti ſunt, longo poſt tempore libertos ſe eſſe defendant: atque eas libertates ita abſcondunt, vt pro hoc quærenti Epiſcopo laborem faciant. Talium ſi ſit voluntas, licentia conceditur nulla, quia non potuerunt, neque à ſeruitio Eccleſiæ vnquam diſcedunt, & pro his rebus in libertate permanere non potuerunt. Sanctorum Canonum non abijcienda ſunt inſtituta, atque his, quæ implenda eſſe oportet, addimus noua. Placuit huic ſanctæ Synodo, vt quiſquis dignè iuxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & à patrocinio Eccleſiæ ipſe, aut poſteritas eius nunquam diſcedat. Quiſquis verò non vt ordo canonicus poſcit, libertus fuerit factus, quamuis prolixitas temporis in ſcripturæ ſuæ textu inueniatur, quia à ſeruitio Eccleſiæ nunquam viſus eſt abſceſſiſſe, & canonica ſententia reſcindi iubet talem libertatem, vt ille, & poſteritas eius omnis in ſeruitio maneant ſanctæ Eccleſiæ, cui debitæ manent per veram originem. Illos verò per omnia ſtabilitos in libertate eſſe inſtituimus, qui ab ipſis Epiſcopis liberi ſunt, vel fuerint facti, qui de ſuo bona plurima ſanctæ Eccleſiæ, in qua præſident, per ſuæ ſcripturæ textum cognoſcuntur contuliſſe. Et hi quamlibet iubeantur eſſe ſtabiles, nullo modo reſcindendi ſunt à patrocinio ſanctæ Eccleſiæ. Quod ſi contigerit eos, eorumque filios perſonis ingenuis eſſe coniunctos, & quandoque eorum poſteritas patrocinium Eccleſiæ voluerit deſpicere, ex cuius familia per veram originem conſtat eos genitos eſſe, ſi ex his libertis trahunt originem, qui iuxta canonicam ſententiam iubeantur eſſe ſtabiles, & dignitatis ſuæ nomen teneant, Eccleſiæ patrocinium nunquam amittant. Certè ſi ex his inuenti fuerint originem trahere, quos canonicæ regulæ non iubent libertos eſſe, quamlibet poſt longa tempora, dummodo origine firmata, reducendi tamen ſunt ad ſanctæ Eccleſiæ, cui pertinent, iura. Liberti tamen ex familia Eccleſiæ facti, & poſteritas, quæ ex his eſt procreata, ſi libertatem ſuam, vel parentum ſuorum inuenti fuerint celaſſe, aut abſcondere, & tempore, quo ab Epiſcopo fuerint admoniti, eam præſentare diſtulerint, dum eorum origo (vt iam diximus) fuerit manifeſta, per legalem teſtem ad ſeruitium Eccleſiæ reducantur, & vt Epiſcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hæc forma & in Presbyteris ſeruanda erit, qui cum voluntate Epiſcopi ſui, iuxta canonicam regulam de familia ſuæ Eccleſiæ libertos facere voluerint.*

C A P V T V.

Ex Concilio apud a *Siluan.*

b NVlli liceat alienare rem immobilem Eccleſiæ, ſiue agrum, ſiue *c* ruſticum mancipium, ſiue domum, ſiue hortum: nec creditoribus ſpecialis hypothecæ *d* titulo obligare. *e* Alienationis autem verbum contineat *f* conditionem, *g* donationem, *h* venditionem, *i* permutationem, & *k* emphyteuſim perpetuum contractum: ſed omnes ſacerdotes ab huiuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timentes, quas *l* Leonina conſtitutio minatur.

N O T Æ.

a *Siluaneꝺ.*] Burchardus *lib.3. Decreti, cap.164.* Bernardus Papienſis *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 4.* citant textum hunc ex Concilio celebrato apud Siluaneꝺ. præſente Ludouico Rege, *can. 5.* Iuo Carnot. *p. 3. Decreti. cap. 183. & p. 17. cap. vltim.* refert textum hunc ex conſtitutione 7. Iuſtin. *cap. 1.* Et licèt fuiſſet Concil. Siluanectenſe celebratum temporibus Nicolai I. anno 863. ad depoſitionem Rothaldi Epiſcopi Sueſſionenſis, vt conſtat ex Synodo Romana celebrata ſub eodem Nicolao, *ex epiſt. 32. eiuſdem*, & ex traditis à Baronio *tom. 10. anno 863. num. 69.* tamen inter eius acta non reperiuntur hæc verba; ſed cum extent *lib. 2. Capitul. Lotharij, cap. 29.* credo in aliqua Synodo apud Siluanectum habita relata fuiſſe ea verba, & tranſcripta ex conſtitutione 7. Iuſtin. *cap. 1.* apud Iul. Antecef. ex quo integram huius textus reſtituo ita. [Nulla ſub Romana ditione conſtituta Eccleſia, vel xenodochium, vel prochotrophium, vel gerontocominm, vel brephotrophium, vel monaſterium, tam monachorum, quàm ſanctimonialinm, archimandritam habens, vel archimandritiſſam: Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, ſiue domum, ſiue agrum, ſiue ruſticum mancipium, vel panes ciuiles; nec creditoribus, ſiue ſpecialis, ſiue generalis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuſeos perpetuum contractum. Sed omnes omninò ſacerdotes huiuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timentes, quas Leonina conſtitutio minatur; id eſt, vt is quidem, qui comparauit rem loci venerabilis, reddat eam ei, cuius & antè fuerat, ſcilicet cum fructibus, alijſque emolumentis, quæ in medio tempore facta ſunt: œconomum autem Eccleſiæ præſtare lucrum, quod ex huiuſmodi prohibita alienatione ſenſerit, vel Eccleſiam damno affecerit, ita vt in poſterum œconomus non ſit. Non ſolùm autem ipſe, ſed etiam ſucceſſores eius teneantur, ſiue ipſe œconomus alienauerit, ſiue reſpiciens alienantem Epiſcopum non prohibuerit, & multò magis ſi conſenſerit. Tabellionem autem, qui talia interdicta inſtrumenta conſcripſerit, perpetuò exilio tradi oportet: Magiſtratus autem, qui eadem inſtrumenta admiſerunt, & officiales, qui operam dederunt, vt monumentis intimentur donationes, vel cæteræ alienationes actis interuenientibus confirmentur, non ſolum magiſtratu, ſed etiam dignitate, & facultatibus ſuis cadant. Remittit autem conſtitutio ea, quæ in præterito tempore acta ſunt: excipit autem quoſdam contractus, quos in ſequentibus exponit capitulis, per quos Eccleſiarum immobiles res alienari poſſunt.] Vnde præſens textus primò editus fuit à Iuſtiniano *in dicta conſtitut.* 7. & ex eo tranſcriptus fuit inter Capitularia Lotharij *l. 2. cap. 29.* & in Concilio apud Siluanectum habito, ex quo citatur *in cap. 1. & 3. de rerum permut.* & ex illis codicibus Decretiſtæ, necnon Papienſis compilarunt, & ab eis Raymundus in præſenti tranſcripſit.

b *Nulli.*] Hoc generali verbo comprehenduntur omnes Eccleſiarum Prælati, aut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Præpoſiti, Archipresbyteri, Plebani, Presbyteri, vt apertè ſtatuitur in Concilijs Agathenſi, Epaunenſi, Giſpalenſi, Oxonienſi, & Pontificum decretis, quorum verba referunt Gratianus *in 12. quæſt. 2.* Antonius Auguſtinus *in epit. lib. 15. tit. 31. per tot.* ita vt ex eorum ſententia ad Prælatos etiam regulares extendatur præſens prohibitio, necnon ad Ordinum Militarium Magiſtros, & Priores: probant Rodriguez *tom. 1. qq. regul. quæſt. 27. artic. 12.* Thom. Hurtado *tom. 1. de congrua ſuſtent. fol. 60 §. 16.* Etiam comprehenduntur Capitulum Sede vacante. Redoanus *de rebus Eccleſiæ, quæſtione* 30. Prælati ſchiſmatici, *cap. vnic. de ſchiſmat. cap. precariæ 44. 12. quæſt. 2.* aliàs intruſi, *cap. alienationes 37. 12. quæſt. 2.* 2

12. *quæst.* 2. An etiam Summus Pontifex hac prohibitione Ecclesiæ comprehendatur, disputant tam Theologi, quàm Iuristæ? Et Papam hac prohibitione non comprehendi, deducitur tum ex eo, quia Princeps legibus solutus est, *l. Princeps, ff. de legibus*; nec potest vnus Pontifex legem dicere, quam præcisè successor obseruare teneatur, *cap. dudum, de elect.* Tum etiam, quia *in extrauag. Ambitiosæ, hoc tit.* expressè cauetur, pœnas statutas in alienantes res Ecclesiæ, locum non habere, quando consulto Romano Pontifice celebratur alienatio: igitur quia cum licentia Pontificis facta alienatio valet, vt deducit Redoanus *de rebus Eccles. cap.* 44. Hinc variæ resoluuntur quæstiones circa effectum consensus Apostolici, & subreptionem in eo admissam per Doctores relatos à Riccio *in praxi, tit. de alienat. rer. Eccles. ex decisione* 24. *vsque ad* 103. quæ omninò superfluæ essent, si præsenti prohibitione Summus Pontifex comprehenderetur: quare donationem rerum Ecclesiæ sustineri *in cap. per tuas, de donat.* & *in cap. ad audientiam, de præscript.* communiter docetur. Sed in hac quæstione, omissis quæ de alienatione rerum Ecclesiæ facta à Pontifice ex potestate absoluta, seu ordinaria, tradunt relati Doctores à Redoano *de rebus Ecclesiæ, cap.* 45. *num.* 8. dicendum est, præsenti prohibitione etiam Summum Pontificem comprehendi, vt apertè probatur *ex cap. liceat Papæ* 12. *quæst.* 2. cuius textus meminit Paulus IV. in constitutione *Iniunctum*, edita anno 1555. *tom.* 1. *bull.* vbi de Pontifice agi certum est: quia licèt olim aliquando Episcopi Papæ dicerentur, vt probat Ambianas *ad Tertul. de pudic. cap.* 13. *obseru.* 1. tamen hoc nomen proprium est Summi Pontificis, vt probat Bellarminus *lib.* 2. *de Roman. Pontifice, cap.* 31. quare hanc sententiam ex eo textu probarunt Azor. *p.* 2. *lib.* 9. *cap.* 1. *quæst.* 3. Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 17. *num.* 2. & *cap.* 18. Barbosa *de potest. Episcopi, alleg.* 95. *num.* 23. Peyrinis, Lezana, Bossius, & alij relati ab Hurtado *tom.* 1. *de congrua, subresol.* 25. §. 14. Ratio huius sententiæ est, quia sicut cura Ecclesiæ Pontifici incumbit, ita & protectio rerum, sine quibus conseruari non potest, *cap. si quis obiecerit* 7. 1. *quæst.* 3. Vnde Pontifex, si sine iusta causa rem Ecclesiæ alienauerit, licèt alienatio subsistat, peccat tamen lethaliter. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disput.* 18. *num.* 6. quamuis aliter distinguat Nauarrus *de spolijs cleric.* §. 3. *num.* 8. hoc enim exigit vis directiua legum, iuxta quam obligantur Principes obseruare leges à se, vel successoribus latas, vt probaui *in cap.* 1. *de probat.* licèt pœnis statutis in alienantes res Ecclesiæ Pontifex non ligetur; quia quoad vim coactiuam Princeps solutus est legibus. Cuiacius *lib.* 15. *obseru. cap.* 30. Mendoza *de pactis lib.* 1. *cap.* 5. Vasquez *ad* 1. 2. *D. Thomæ, disput.* 167. *cap.* 1. *&* 2. Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 22. Salas *eod. tract. disput.* 14. *sect.* 2. *&* 3. Causa verò legitima subsistente, alienatio rei Ecclesiæ facta à Pontifice absque alia solemnitate, defenditur *dicto cap. per tuas, dicto cap. ad audientiam*; quia auctoritas ipsius supplet defectum solemnitatis, argumento textus *in l.* 2. *C. quando decreto opus non est*; iuxta quam doctrinam accipiendus est textus *in dicto cap. non liceat Papæ*, dum docet, quod non liceat Papæ pro aliqua necessitate alienare res Ecclesiæ, hoc est vt pro qualibet necessitate eas alienare non debeat, sed tantùm pro magna, quæ iustam causam præbeat alienationi.

c *Rusticum mancipium.*] Sicut Romani ad agrorum
3 culturam seruis vtebantur, *l. si mancipia, l. cùm de lanionis, §. si fundus, ff. de fund. instruct.* apud quos inter mancipia rustica enumerabantur mulier, custos fundi, aut prædij, villicus, molendaria, bubulcus, putatores, fossores, *l. in testamento, §. mulier, ff. eod. titulo*: ita & Ecclesia ad agros colendos plerumque in villis seruis proprijs vtebatur; vnde in Concil. Tolet. 16. *can.* 5. cauetur, vt ea Ecclesia, quæ vsque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem; quæ verò minùs decem mancipia habuerit, alijs coniungatur Ecclesijs. Et in Concilio Agathensi, *can.* 6. de his agunt Patres ibi: *Casellas, vel mancipiola Ecclesiæ*. Notarunt Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 16. Meursius *in Glossario, verbo Rusticum.* Præclarè verò definiunt leges Baiuuariorum operas, & tributa colonorum, ac seruorum Ecclesiæ, *tit.* 1. *cap.* 4. quem totum hic scribo, ne dubium quidquam lectoris animo possit residere: [De colonis, vel seruis Ecclesiæ, qualiter seruiant, vel qualia tributa reddant, hoc est agrarium, secundùm æstimationem iudicis, prouideat hoc Iudex, secundùm quod habet, donet. De triginta modijs tres donet, & pascuarium desoluat secundùm vsum prouinciæ. Andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transuerso, quadraginta in longo: arare, seminare, claudere, colligere, & tradere: à tremisse vnusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat, & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, & præcidere, vindemiare. Reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, oua quindecim reddant. Parafredos donent, aut ipsi vadant, vbi eis, si iniunctum fuerit, angarias cum carro faciant vsque L. leucas, ampliùs non minentur. Ad casas dominicas stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant; & quando necesse fuerit, omninò componant. Calcifurnium vbi prope fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant; vbi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad ciuitatem, vel ad villam, vbi necesse fuerit, ipsam calcem trahant. Seruus autem Ecclesiæ secundùm possessionem suam reddat tributa. Opera vero tres dies in hebdomada in dominico operet: tres verò sibi faciat. Si vero dominus eius dederit ei boues, & alias res, quas habet, tantùm seruiat, quantum ei per possibilitatem impositum fuerit, tamen iniustè neminem opprimat.] Vbi per andecingas intelliguntur operæ aratoriæ; per parafredos equi maiores, & generosiores equis ordinarijs, vt exponunt Cuiacius *ad tit. C. de cursu publico*, Lemaittre *lib.* 3. *de bonis Eccles. cap.* 6.

d *Hypothecæ.*] Vt dicemus *in cap.* 1. *de pignor.*

e *Alienationis autem verbum.*] Cùm alienatio sit rei
suæ, iurisue sui in alium translatio, iuxta Senecam *lib.* 5. 4
de benefic. cap. 7. & illustrant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in dicta l. alienatum, ff. de V. S.* Rither. *de alienat. in princip.* varij sunt modi transferendi res proprias, aut ius sibi competens; an verò ad perfectam alienationem desideretur dominij translatio, pro solutione illius quæstionis, vtrum mutuum sit alienatio, disputant Salmasius *de mutuo*, Gibalinus *de vsuris p.* 1. *cap.* 2. *art.* 4. vbi de alienationibus peculiaribus, tam ex iure gentium, quàm Quiritum latè agunt.

f *Conditionem.*] Innocentius in præsenti vocem hanc 5
accipit pro contractu conditionali, per quem prædium Ecclesiæ reddatur conditionale, idest causa, seu natura prædij; quæ sententia meritò ab omnibus improbatur. Alij legunt *conductionem*, quos idem Innocentius reprehendit ex eo, quia conducere non est alienare, *l. penult. §. instituto, ff. de legat.* 2. quia locatio, siue conductio, non solet dominium mutare, *l. non solet, ff. locati, l. ad probationem, l. si conductionis, C. eod. tit.* Quintinus *in repetit. ad hunc textum*, legit *conditionem testamenti*, quia qui testamentum condit, alienat: sed merito eum reprehendit Germonius *lib.* 2. *animaduers. cap.* 20. Alij legunt *concessionem*, quia concessio alienationis species est, *ex cap. cùm nos, de his quæ fiunt a Prælat. cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* Tandem his omnibus omissis Citonius in præsenti retinet *conditionem*, & exponit, id est pactionem super rebus Ecclesiæ initam; nam verbum *conditio*, sumitur pro pacto, *l. societatem, ff. pro socio.* Inde stare conditionibus, pro seruare pacta, apud M. Tullium *lib.* 16. *ad Tyronem*, ibi: *Sin illi suis conditionibus stare noluerint, bellum paratum est.* Ex *l. sed Celsus* 6. *§. conditio, ff. de contrahenda emptione, l. debitori* 6. *C. de pactis.* Prohibetur igitur iuxta mentem Cironij in præsenti pactio super rebus Ecclesiæ, quæ præiudicium afferre potest, *cap. plerique, de pactis*; non tamen omnis pactio, sed ea tantùm, quæ damnum afferre potest Ecclesiæ, vt exprimitur *in dicta extrauag. Ambitiosæ, hoc tit.* in illis verbis: *Omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur.* Qua sententia retenta, aliqui inferunt, pactum retrouendendi, aut simile, emptionis resolutorium, nec ex interuallo, nec in continenti a Prælatis Ecclesiæ opponi posse sine debita solemnitate, alias nullum esse, vt docuit Fachineus *lib.* 2. *contrprincipal. cap* 3. quæ doctrina quoad pacta ex interuallo adiecta planè procedit, ex traditis à Glossa *verbo Emphyt., in l.* 6. *C. de prædijs minor.* Pinel. *in l.* 1. *p.* 3. *num.* 54. *C. de bonis matern.* Circa pacta vero resolutoria adiecta in contractu, quem potuit Prælatus sine solemnitate celebrare, dubium est: & pro sententia Fachinei facit verbum hoc, *conditionem.* quo prohibentur, iuxta Cironium pacta, quibus Ecclesia rerum suarum dominium amittit: sed per pactiones resolutorias, veluti de re-

de retrouendendo, legis commissoriæ, aut addictionis in diem, dominium rei emptæ in venditorem transfertur, *l. vbi autem 5. §. sed & Marcellus, ff. de in diem addict.* ideòque potest actione in rem vti, *l. si quis actioa. ff. de rei vind.* ergo huiusmodi pacta resolutoria, etiam in continenti, sine solemnitate adijci nequeunt. Facit etiam, quod huiusmodi pacta, quibus alienationi aditus paratur in rebus minorum, absque debita solemnitate inita improbantur, *l. 1. §. fin. ff. de rebus eorum, l. si ad resoluendum, C. de prædijs minor.* docent Albericus *ibi*, Fabianus de Monte *in tr. de emptione, qu. 7. in princip.* Menochius *lib. 2. de arbitr. casu 171. num. 31.*

6 Contrariam tamen sententiam, videlicet huiusmodi pacta resolutoria, sine solemnitate adijci posse à Prælato Ecclesiæ, vel tutore in contractibus à se vtiliter gestis, docuerunt Cagnolus *in l. 2. num. 151. C. de pact. inter emptor.* Tiraquel. *de retract. conuent. tit. fin. num. 13.* Pinel. *dicta 3. part. num. 54.* Gutierrez *de tutel. 3. p. cap. 5.* Larrea *1. tom. decis. 40. num. 70.* Cyriacus *controu. forens. lib. 2. controu. 239. & sequenti*, Vela *2. tom. dissert. 37. num. 43.* pro qua sententia expendi possunt textus *in cap. verum 4. de condit. apposit. l. causam 20. ff. de manumiss. l. si rogatus 20. §. sed si hac. ff. de manumiss. vindict. l. 1. C. quando decret. opus non est*, vbi huiusmodi pacta resolutoria sine solemnitate in contractibus lucratiuis admittuntur: ergo & in onerosis non debent improbari. Accedit, quia per huiusmodi pacta resolutoria, non tam dominium transfertur, quàm contractus resoluitur, *d. l. si quis hac, ff. de rei vind.* vbi Antonius Faber. Igitur seruanda sunt a Prælato, vel tutore in illis casibus, in quibus ipsi sine solemnitate contrahere valent. Fusè eam probant Montero à Cueua *decis. 47.* Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 25. num. 13.* Olea *de cess. iurium lib. 2. qu. 2. per totam*. Nec hac sententia retenta obstant præsens textus, & textus in dicta extrauaganti *Ambitiosæ*, ibi: *Pactum, per quod dominium transfertur*. Nam his verbis improbantur pactiones, per quas intendit Prælatus transferre dominium irreuocabiliter acquisitum: at in specie pacti resolutorij nulla fit alienatio, cum ad euentum vsque conditionis dominium retineatur. Nec etiam obstat textus *in d. l. 1. §. fin. ff. de reb. eorum*: nam in eo textu non fuit apposita pactio resolutoria, aut ea, quæ venditionem reuocabilem præseferret; sed pactio illa, quæ cum dominium minori quæsitum ostenderet, noua obligatione, quæ alienationi aditum parabat, minorem adstringebat; fuit enim in ea specie conuentum, vt quamdiu pretium non solueretur, pignori esset supposita res empta; cùm autem pignus in re aliena non consistat, *l. 2. C. si aliena res, l. si rem alienam, ff. de pignorat. l. 1. ff. de pignoribus*; & qui vult consequens, antecedens etiam necessarium velit, *l. 2. ff. de iurisdict.* inde fit, vt actum intelligatur, quod transeat in minorem dominium rei emptæ, quoties ipsi hac lege venditur res, vt quoad ipse pretium soluerit, res pignori subiecta sit; quo casu valet quidem venditio, sed constitutio pignoris vitiatur, quia in ipsa pignoris obligatione non intercessit solemnitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur. Sed hæc interpretatio, etsi defendi possit, admissa sententia eorum, qui docuerunt, quod licèt in emptione celebrata ab Ecclesia, vel minore, adijci possit pactum resolutorium, ex quo opportuno tempore tollitur intellectus prioris contractus; tamen constitutio pignoris etiam in continenti fieri non potest, quia per eam saluo manente contractu læditur ius publicum, quod exigit certam solemnitatem in alienatione rerum Ecclesiæ, seu minoris, quam defendunt Fachineus *d. lib. 2. controu. cap. 3.* Trentacinq. *lib. 2. var. tit. de minor. resol. 9. num. 7.* Lara *de vita hominis, cap. 23. num. 11.* Hermosilla *in l. 4. tit. 5. part. 5. glos. 2. num. 25.* Acosta *de priuileg. credit. ampl. 4. num. 3.* Vela *dissert. 37. num. 32.* Faber *in Papin. tit. 12. princip. 8. illat. 55.* Larrea *decis. 40. num. 71.* Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 25. num. 13.* tamen iuxta contrariam sententiam, quæ non solùm pactum resolutorium in continenti in ea specie admittit, verùm & pignoris constitutionem, quam defendunt Montero à Cueua *dec. 37.* Olea *de cess. iur. tit. 2. qu. 2. num. 24.* sustineri non potest; siquidem in eo §. finali, iuncta lege sequenti, conuentio adiecta fuit in continenti, & nihilominus improbatur: igitur quia in pacto resolutorio etiam in continenti adiecto adhiberi debet solemnitas, quæ in alienatione rerum minoris desideratur: quarè responsum illud Vlpiani difficile, nec ad causarum decisionem allegari posse, dixerunt Larrea vbi suprà, *num. 69.* Acosta *dicta ampliat. 4. num. 5.* & perduram esse Vlpiani sententiam docuit Mathienzo *in l. 2. tit. 3. lib. 5. recopil. glos. 1. num. 17.* Sed adhuc hac sententia retenta, dici potest cum Doctore Olea *dicta quæst. 2. num. 41.* in eo textu conuentionem illam, vt prædia essent loco pignoris, donec pretium solueretur, non fuisse in continenti adiectam tempore venditionis celebratæ, sed tempore traditionis; vndè cùm ex interuallo pactum illud adiectum esset, ideò iuxta supra tradita non sustinetur, nisi adhibita solemnitate, quæ in alienatione rerum minoris desideratur. Similiter pactum ex interuallo fuisse adiectum *in d. l. ad resoluendum, l. 2. C. si aduersus donat.* docuerunt Larrea *d. decis. 40. num. 70* Cyriacus *controu. 240. num. 10.* Olea *vbi suprà, num. 18.* Verum etsi omnia hucusque tradita vera sint, admissa sententia Cironij, qui conditionem in præsenti pro conuentione accipit, seu pro pactione, mihi semper placuit sententia Antonij Augustini *in præsenti*, Cuiacij *hic*, Germonij *dicto cap. 20. & lib. 3. de sacror. immunit. cap. 17. num. 97.* qui prorsus reijciunt dictionem hanc, *conditionem*, ab hoc textu; nam cum in eius autographis, & codicibus, ex quibus præsens textus transcriptus fuit, non reperiatur, videlicet in dicta constitutione 7. Iustin. *d. capit. 29.* apud Iuonem & Burchardum, non est ratio, quarè eam admittamus, præcipuè cum in nulla alia canonica decisione, vbi de alienatione rerum Ecclesiæ agitur, reperiatur.

g *Donationem.*] De qua agemus *in cap. 3. de donat.*

h *Venditionem.*] De qua egi *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.*

i *Permutationem.*] De qua agemus *in cap. 1. de rerum permut.*

k *Emphyteusim.*] De quo alienationis modo agemus *in cap. ad aures, hoc tit.*

l *Leonina constitutio.*] An hæc verba referantur ad 7
constitutionem Leonis IV. Pont. relatam à Gratiano *in cap. monemus 18. 12. quæst. 2.* an verò ad constitutionem Imperatoris Leonis, de qua statim, quærit Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 17. num. 94.* qui docet, in præsenti agi de constitutione Pontificis Leonis: sed Glossa, & communiter repetentes in præsenti rectiùs verba relata acceperunt de lege Leonis, per quàm latius, & accuratius consultum est Ecclesiæ, prohibita rerum eius alienatione. Quæ constitutio Leonis, & Anthemij extat *in l. iubemus, C. de sacros. Eccles.* inter quam, & constitutionem Anastasij relatam *in l. priuilegia 17. C. eod. titulo*, & aliam Iustin. *in dicta Nouel. 7.* illud interest, quod Leonina constitutio tantùm pertinuit ad maiorem Ecclesiam Constantinop. eiusque rerum immobilium alienationem inhibuit; lex autem Anastasiana porrexit ius illud etiam ad aliàs Ecclesias, quæ suberant Patriarchæ Constantinopol. vel in eadem vrbe, vel intra eius territorium. Deindè eadem lege cautum fuit, vt aliarum Ecclesiarum res immobiles alienari possent, interueniente decreto, siue cum causæ cognitione, & monumentis actorum apud Magistratum census, vel defensores ciuitatum. Tandem Iustinianus *in dicta Nouel. 7.* Anastasij constitutionem abrogauit, Leoninam verò confirmauit, & multis capitibus auxit, vt constat ex eius serie suprà relata, ex qua Nouella 7. & partim ex Nouella 120. desumpta est authentica *Hoc ius, C. de sacros. Eccles.* quæ transcripta legitur apud Gratianum *in cap. 2. §. hoc ius, 10. quæst. 2.* De pœnis verò à sacris canonibus statutis in alienantes res Ecclesiæ, agemus infrà in commentario sequenti.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis venit exagitanda assertio: *Res Ecclesiæ alienari non debent.* Idem cauetur *in cap. quisquis 19. cap. Apostolicos 33. cap. Diaconi 35. cap. quisquis 37. cap. Abbatibus 41. cap. sicut 49. cap. non liceat 62. & ferè per totam 12. quæst. 2. cap. infames 17. 6. quæst. 2. cap. 1. 10. quæst. 2. cap. possessiones 92. 16. quæst. 1. cap. si sacerdos 10. 16. quæst. 3. cap. quicunque 2. 17. quæst. 4. cap. 1. cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. de donat. cap. 1. & per totum, hoc tit. lib. 6. Clementina 1. eod. tit. extrauag. Ambitiosæ, eod. tit.* Concil. Aurelian. 4. *can. 9. Vt Episcopus, qui de facultate propria Ecclesiæ nihil reliquit, de Ecclesiæ facultate, si quid aliter, quàm canones eloquuntur, obligauerit, vendiderit,* 8 (Conclusio traditur, & probatur.)

aut

aut distraxerit, ad Ecclesiam reuocetur. Ex can.11.ibi: Si quid Abbatibus, aut sacris monasterijs, aut parochijs pro Dei contemplatione oblatum fuerit, in sua proprietate hoc Abbates, vel Presbyteri minimè reuocabunt, nec alienari à cunctis fratribus debet. Ex can.18.ibi: Quicunque clericus aliquid iure ecclesiastico, seu per scripturam acceperit ad ad vtendum, & postmodum alienare quacunque occasione voluerit, non valebit. Ex canone 34.ibi: Quisquis agellum Ecclesiæ in die vitæ suæ à quocunque sacerdote, cui potestas est, acceperit possidendum, quæcunque ibi profecerit, alienandi nullam habeat potestatem. Aurel.5.can.13.ibi: Ne cui liceat res, vel facultates Ecclesiæ, aut monasterijs, vel xenodochijs pro quacunque eleemosyna cum iustitia delegatas retentare, alienare, atque subtrahere. Tolet.3.can 3.Hæc sancta Synodus nulli Episcoporum licentiam tribuit res alienare Ecclesiæ, quoniam & antiquioribus canonibus hæc prohibetur. Tolet.9.can.3.5.& 8.Narbonense can.8. Parisiense lib.1.cap.17.quorum verba refert Antonius Augustinus in epit.lib.15.tit.31.l.iubemus 14.aut beat.hoc ius, l.penult.C.de sacros.Eccles.Nouel.7.& 120.Iustin.Trident.sess. 22. de reform. cap.11. Constitutio Emanuelis Comneni, aut Bulla aurea de prohibita alienatione rerum ecclesiasticarum, apud Balsamonem in notis ad 7.Synodum, can.12. pag. mihi 516. ex editione Gent. Hebert. & postea ab Edmund. Bonif. in lib. iuris Orient. & Dionys. Gothofredo post nouellas Iustiniani, & Leonis, sub prædicto Emanuele, tit.9. & 10.l.1. & 2.tit.14. partit.7. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Castillo de vsufr. cap. 64. Trentacinquius lib.3.var.tit.de rerum alienat.resolut. vnic. per tot. Hermosilla in l.5.tit.5.partit.5.glos.1. per tot. Vela tom.1.decis.15.Barbosa lib.3.iuris eccles. cap.30.per totum, & de potest. Episcop. alleg.55. Lotherius de re benef. lib. 3. cap.25.plures referens Caruallo in cap. Raynuntius, 2.part. num.314. Arias de Mesa lib.2.var.cap.41. & lib.3.cap 23. Olea de cess.iur.tit.2.quæst.1. & 2. Anguianus lib.1. de legib.controuers.14. Germonius lib.2.animadu. cap.20. Balsamon in can. 12. Synodi 7. & in canone 29. & 36. Synodi Carthag. & in can. 13. Concil. Ancyr. Coruinus lib.2. aphorism.tit.41. Cuiacius in præsenti, Quintanadueñas lib. 2. eccles. à num. 68. Chopinus lib 3.de sacra pol. tit.6. Valenzuela consil 3. Hieronymus Garcia tom. 2. polit. regul.fol. 621. Rodericus Suarez allegat. 21. Thomas Hurtado tom. 1. de congrua sustent resol.2.per tot. Velasco de priuil. pauper.lib.1.quæst.22.Petrus Gregorius lib.1. de repub. cap.31. Vighel.in methodo iuris can.fol.369.P.Grethserus lib.3. de immunit.eccles.Scombornerius lib.4.polit.cap.2.Gibalinus tom 2.de negot.lib.4.cap.8 Farin. in repert. de contract.qu. 10. Delbene tom.2.de immunit. cap.17. Dartis de benef. sect. 7.Roussellius lib.5.hist Pontif.iurisd cap.1. Olea de cess. iur.tit.7.quæst.1.num.2. Botiller.de success.cap. 2. theor.56. Marinis lib.1. resol.cap.4. vsque ad 7. Castillo de aliment. cap.64. Paulus Melius in eius addit. Germonius lib.3.de sacr.immunit.cap.17.

9 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Certum est, Ecclesiam verum suarum rerum dominium habere, vt probaui cap.1.& 2.hoc titulo: vndè sequitur necessariò, ad libitum posse de illis disponere, easque quocunque titulo alienare, & in alium transferre, §. per traditionem; Instit.de rer.diuis.l.quà ratione 9.§.hoc quoque, l.traditio 20.ff.de acquir.rer.domin.l.inciuile 12. C. de rei vind.l.in re mandata 21.C.mandati. In hoc enim præcipuam dominij partem consistere certum est, vt latè probat Donellus lib. 9.commeat.cap.9. Vndè dicendum videtur, nulla potuisse prohiberi lege hanc liberam disponendi facultatem. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui repudiat legatum, vel hæreditatem, alienat res in ea comprehensas, l.magis puto 5.§.si pupillus, ff.de rebus eorum, l.quod si minor 24.§.non semper, ff.de minor.l.fin. C.de repud. hæredit. Sed Prælatus Ecclesiæ potest propria auctoritate repudiare hæreditatem, vel legatum Ecclesiæ relictum, vt de hæreditate constat ex cap. fin.17. quæst.2. De legato suadetur ex eo, quia acquisitio legati continet in se lucrum, l. legatum 34.de legat. 2. & per consequens sicut in lucro acquirendo potest seruus Domino præiudicare, l.fin.§.sin autem, C.de acquir. hæredit. ita & Prælatus poterit repudiare legatum Ecclesiæ relictum. Augetur hæc difficultas ex eo, quia vsucapio, seu præscriptio alienatio est, l. alienationis 28. ff. de verb. sign. sed res Ecclesiæ vsucapione, & præscriptione acquiri possunt, cap. 1. cap. ad aures, de præscription. ergo quia res Ecclesiæ alienari possunt.

10 Traduntur causæ huius prohibitionis.

Qua dubitandi ratione ita fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione præmissis, quę pro origine huius prohibitionis repetenda adduxi in cap.1. de his quæ fiunt à Prælat. sciendum est, quod sicut in quibusdam casibus emere, & vendere compellimur, vt in exemplis relatis in l 1.§.cura, ff.de offic.Præfect.vrb.l.2.ff.de his qui sunt sui, l.2.C.de patribus qui filios: ita è conuerso ius nunquam alienandi facultatem domino aufert, quamuis eam interpretatione coangustandam, vtpotè odiosam, existimet Socinus consil.112. num.21. volum.1. Cuius generis plures prohibitiones inueniuntur in vtroque iure, vt probat Donellus lib.9.comment.cap.10. inter quas est illa, quæ res Ecclesiæ vetat alienare, tot vtriusque iuris sanctionibus confirmata. Circa alienationis autem modos, & contractus à Prælatis Ecclesiæ sine debita solemnitate celebrandos, vltra relatos in præsenti textu, Interpretes nonnullos addunt, & examinant, veluti cessionem actionum, an videlicet Ecclesia possit eas cedere? quam quæstionem pro vtraque parte doctè exagitat Olea de cess.iur.tit.2.qu.1. qui eam ita resoluit: Aut iura competunt ad res immobiles, vel mobiles, sed pretiosas, aut quæ seruando seruari possunt; & eo casu affirmat cessionem non posse fieri ab Ecclesia sine solemnitate à iure præscripta: vel iura competunt ad res mobiles, vel quæ seruando seruari non possunt; & tunc cessionem admitti absque vlla solemnitate. Secundò circa concursum creditorum formandum à Pręlato inter creditores Ecclesiæ idem disputat Salgado par.1. Labyrinthi, cap.1.§.3.& resoluit, hodie Ecclesiam, minorem, vel Rempublicam nullo præmisso decreto, & absque iuris solemnitate posse formare concursum cum suis creditoribus. Alios casus resoluunt in vtroque foro Hieronymus Garcia, & Thomas Hurtado vbi proximè. Præsentis verò prohibitionis causas, seu rationes varias adducunt Interpretes, licèt non omnes ita veras. Primum deducunt ex eo, quia talis prohibitio lege diuina nititur, iuxta illud Leuitici cap.25.ibi: Suburbana Leuitarum ne veniant, quia possessio sempiterna est. Facit, quia semel res Deo dicata, ad humanos vsus transferri non debet, cap.nulli 3. cap. iniustum 55.12.quæst.2.cap.iniustum, de rer.permut.cap. quæ semel 4.19.quæst.3.cap.ad hæc 4.de relig.domibus, cap.semel, de reg.iur.in 6. Sed hæc ratio sustineri non potest; nam aliàs sequeretur, nullo in casu prædia ecclesiastica posse alienari, quod falsum est, vt infra dicemus: quare alia communiter assignatur ratio ex fauore religionis petita, quia summa est ratio, quæ pro religione facit, l.sunt 43.ff. de religiosis, l.sancimus 22.C.de sacros. Eccles.cap. in præsentia, de probat. Sed his rationibus omissis, veræ causæ præsentis prohibitionis exprimuntur in ipsis constitutionibus, vbi talis prohibitio statuitur. Prima in dicta l.iubemus 14. repetita in cap.2.20.quæst.2.in illis verbis: Vt sicut ipsa religionis, & fidei mater perpetua est, ita eius patrimonium iugiter seruetur illæsum. Quæ innuunt vtilitatem Ecclesiæ huic prohibitioni occasionem præbuisse. Est enim valdè conueniens Ecclesiæ, vt ei conferuentur bona propria, ex quibus sumptus exhibeat ad alendos ministros, & instauranda ædificia, cùm sine bonis temporalibus stare non possint, cap.si quis 7.1.quæst.3.notarunt Æneas Robertus lib.2. rer.iudic.cap.2. Valenzuela contra Venetos 1.p.num.63. optimè Donellus lib.9.commeat.cap.10. ideò oportet potestatem Prælatorum Ecclesiæ certis finibus coercere, ne sub prætextu administrationis in vitium dissipationis irruant, quod longe abhorrent sacri canones, cap.venerabilis 37.de offic.deleg. Secunda ratio redditur in cap. quisquis 19. 12. quæst. 2. videlicet, quia non decet, vt Prælatus dispergat, quæ non collegit: hæc autem impulsiua tantum est, non finalis; nam licèt ministerio Prælati res Ecclesiæ acquisita sit, non minus alienari prohibetur, quàm aliæ res Ecclesię, cap.1.& 3.12.quæst.3. Accedit exemplum minorum, de quibus ad Ecclesiam valet argumentum, cap.audisis, de in integrum restit. nam minoribus, & eorum tutoribus etiam prohibitum est prędium rusticum, aut vrbanum distrahere, l.1.§.1.ff.de rebus eorum, l.2.& per tot. C. de prædijs minor. vel etiam rem mobilem pretiosam, l.lex 22.C.de administr.tut. ergo sicut tutor res minoris sine decreto, & solęmnitate à iure pręscripta alienare nequit; ita nec Pręlatus Ecclesię, qui pro tutore habetur, eius bona sine debita solemnitate alienare valet. Quando autem ex transcursu temporis pręsumatur solemnitatem inter eos esse, explicat Marinis lib.1.resol.cap.28.

11 De rebus alienari prohibitis.

Cùm ergo ob Ecclesię vtilitatem distractio bonorum eius prohibita sit, plerunque autem expediat, atque vtilis

sit

sit alienatio, vt dicetur in l. iubemus, §. sanè, C. de sacros. Eccles. faciunt textus in l. quod si minor 24. §. 1. ff. de minoribus, l. cùm plures 12. §. 1. ff. de administr. tut. vt contingit in rebus, quæ sine detrimento ob interitum seruari non possunt, argumento legis quæ tutoris, C. de administr. tut. ideò hæc prohibitio absoluta non est; immò licèt rei appellatio latissima sit, l. rei 5. l. rei 23. ff. de V. S. tamen in præsenti non æqualiter in omnibus rebus procedit; primis enim Ecclesiæ canonibus tantum immobilia, serui rustici, coloni, & annui redditus alienari prohibebantur ex hoc textu, ibi: Rem immobiliem, cap. vt super 8. cap. ad audientiam 9. hoc tit. exceptis prædijs modicis, de quibus agemus in cap. vt super 8. §. possessiones, hoc tit. res autem mobiles absque vlla solemnitate distrahi poterant. Postea protracta fuit hæc prohibitio ad res mobiles pretiosas, seu quæ seruari possent, d. extrauag. ambitiosæ. Nec tunc obstat textus in cap. is cui 42. de elect. lib. 6. quem exponit Garaña in præsenti. Quæ tamen dicantur mobilia, & an pecunia, annui redditus, & actiones pro immobilibus habeantur, latè prosequuntur Vespertini nostri Antecessores in præsenti. Olea d. tit. 2. quæst. 1. Hieronymus Garcia, & Thom. Hurtado vbi suprà.

12 De causis ex quibus fieri potest alienatio. Nec etiam sacri Canones absolutè inhibent rerum Ecclesiæ alienationem, sed ita demum, si fiat sine causa, absque iuris solemnitate; vnde alienatio quæ fit seruatis seruandis, sustinetur: quare exponendum superest, quænam causæ sufficiant ad talem alienationem? Et Glossa in cap. summa, 12. quæst. 2. tres causas agnoscit, necessitatis videlicet, vtilitatis, & inutilitatis, quas deducit ex cap. sicut 16. cap. siue exceptione 52. cap. terrulas 56. cap. ad aures 70. cum sequenti, 12. quæst. 2. Authent. hoc ius, l. sancimus, C. de sacros. Eccles. Nouella 6. Iustin. quam edidit etiam, ac notis illustrauit P. Pitheus post collat. leg. Mosaic. pag. 192. Glossam sequuntur Redoanus de rebus Eccles. quæst. 19. Gilkenius in dicta authent. hoc ius, Molina de iustitia, disput. 468. conclus. 2. Menochius lib. 2. de arbitr. casu 172. num. 8. quæ omnes causæ vtilitatem Ecclesiæ respiciunt, & comprehenduntur in dicto cap. siue exceptione, in illis verbis: Aliquid horum fiat, vt meliora; & in dicta extrauag. ibi: Cùm euidenti vtilitate. Quare hæc causa finalis dicitur à Doctoribus permittendæ alienationis. De solemnitate in hac alienatione adhibenda nonnulla adduxi in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat. & an alienatio sine solemnitate, sed cum causa celebrata nulla sit, dicemus infrà in cap. 6.

13 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui satisfaciendum est dicendo, interdum contingere, vt qui dominus est, alienare absolutè non possit, vt docetur in princip. Instit. quibus alienare liceat; vel absque certa solemnitate alienare nequeat, vt contingit in minore, possessore maioratus, & similibus, vt probant Molina de primog. lib. 1. cap. 11. & 18. Couar. lib. 3. variar. cap. 5. à num. 5. Vnde licèt penes Ecclesiam verum dominium rerum ipsius resideat, tamen iustis ex causis suprà relatis potuerunt sacri canones alienationem ipsarum rerum sine certa solemnitate prohibere. Accedit, quia Ecclesia ipsa, penes quam dominium residet, expers est animi, seu consensus; vnde cùm alienatio explicari debeat per eius Prælatos, & illi tantum sint administratores, possunt res ipsas distrahere. Nec obstat primum augmentum, pro cuius solutione, omissa quæstione, vtrum repudiatio hæreditatis, vel legati sit alienatio, quam late disputant Fornerius, Gentilis, & Gedeus in l. alienationis, ff. de V. S. Osualdus lib. 23. Donelli, cap. 18. littera E, Gomez lib. 2. variar. cap. 14. num. 14. Castillo lib. 1. controu. cap. 112. plures congesti à Mesa lib. 2. variar. cap. 41. per tot. dicendum est, Prælatum Ecclesiæ non posse exemplo tutoris repudiare hæreditatem delatam, vel legatum relictum Ecclesiæ, vt probat Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 8. sect. 5. quia vt suprà dixi, non solùm prohibitum est illi res Ecclesiæ alienare, verum & iura illi competentia, cap. 2. hoc tit. in 6. Clement. 1. hoc tit. vnde poterit ius Ecclesiæ delatum repudiare, vt probant Molina de iustitia, tract. 2. disput. 468. num. 12. Arias de Mesa dicto cap. 41. num. 11. & ita in acquirendis non posse Prælatum præiudicare Ecclesiæ, probant Gratianus discept. cap. 674. Redoanus de rebus Eccles. quæst. 2. cap. 12. Delbene, & alij, quos laudat & sequitur Valeron de transact. tit. 4. quæst. 1. ex num. 7. Nec obstat textus in dicto cap. fin. 17. quæst. 4. nam omissis quæ pro eius illustratione adduxerunt Couar. lib. 1. var. cap. 19. Donellus lib. 12. cap. 32. Petrus Gregorius lib. 3. de republica, cap. 14. num. 13. Fornerius lib. 2. rerum quotid. cap. 8. Meril. lib. 2. obs. cap. 34. Mancinus sacri iuris differt. 15. cap. 16. Mornacius in l. Papinianus 8. §. si Imperator, ff. de inoffic. Ritherutsius in notis ad Saluianum, fol. 430. Vinius lib. 2. select. cap. 32. Manrique de different. qu. 47. Hermosilla in l. 8. tit. 4. glos. 3. part. 5. dicendum est, in eo textu non dubitari, an in repudiatione hæreditatis, de qua in eo textu agitur, deberet interuenire solemnitas, vel non; sed an in eo casu Aurelius Episcopus à C. Augustino relatus, excusandus esset, quia donationem reddidit, & restituit filijs donatoris posteà natis. Et docetur Episcopum res donatas restituere debere, non iure fori, sed iure poli; quia cùm illa donatio facta fuisset ab eo, qui liberos non habebat, nec sperabat, susceptis postea liberis à donatore, qui si de illis cogitasset, talem donationem non fecisset, iuxta legem si vnquam, C. de reuocandis, l. cùm auus, ff. de condit. & demonstr. meritò dicitur in d. cap. fin. contra mentem donatoris, & æquitatem naturalem non posse Ecclesiam retinere res sibi donatas. Nec obstat vltima difficultas, pro cuius solutione dicendum est, quod cùm regulariter alienatione rerum prohibita, non censeatur inhibita alienatio, quæ ex iuris necessitate fit, l. 1. ff. de fundo dotali, l. & post litem 12. l. alienationes 13. ff. famil. ercisund. l. 1. C. commun. diuid. l. filius 114. §. Diui, el 2. ff. de legat. 1. l. pero 69. §. prædium, ff. de legat. 2. l. sed & si 3. §. pignori, ff. de rebus eorum, l. inter 17. C. de præd. minor. docent Molina lib. 4. de primog. cap. 8. Donellus lib. 9. comment. cap. 10. Cuiacius lib. 7. qq. Papin. & ibi Faber in d. l. alienationis, ff. famil. ercisund. Castillo lib. 5. controu. cap. 113. ideò in hac prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ non comprehenditur alienatio, quæ ex iuris necessitate fit, vt latè probat Arias à Mesa lib. 3. variar. cap. 26. & 27. qui huius necessariæ alienationis varia exempla refert. Primum quoties iudicis sententia res aliqua ab Ecclesia aufertur legitimè; nam eo casu etiam res minorum, vel dotales alienari possunt, d. l. 1. ff. de fundo dotali, d. l. 3. §. pignori, de rebus eorum. Secundum, cùm ad diuisionem prædij communis Ecclesia prouocatur, quem casum illustrat Arias de Mesa d. lib. 3. cap. 28. per tot. & iam examinaui in cap. 3. de probat. Tertium exemplum refert Mesa d. cap. 27. cùm res pignori subiecta distrahitur; hæc enim alienatio magis executio prioris obligationis, quàm noua obligatio est, l. si pupillorum 7. §. 1. ff. de rebus eorum: nec interest, quod in eodem §. ait Vlpianus, tutius esse si prius Prætor adeatur, quasi illius decretum necessarium sit ad pignoris distractionem; nam verbum tutius, ibi consilium potiùs, quàm necessitatem importat, vt in l. si seruum 34. §. si is cui, ff. de oblig. & act. cap. quemadmodum 25. §. vltim. de iureiur. Nec etiam obstat §. si Prætor, eiusdem legis 7. vbi docetur, quod si res ex decreto Prætoris pignori detur, non poterit distrahi absque nouo decreto. Nam hoc ita accipiendum est, si statim ac decretum pignoris causa datum est, petatur distractio; secus verò si ex postfacto venditio fiat, iuxta legem 4. ff. de pignoratis. Quartum exemplum refert Mesa, d. cap. 26. cum Ecclesia est hæres instituta, & rogata est restituere hæreditatem, quo casu absque vlla solemnitate restituere eam valet; quia hæc alienatio non tam ex voluntate Ecclesiæ fit, quàm ex necessitate, argumento textus in l. magis puto 5. §. si fundus, ff. de rebus eorum. Quintum exemplum adducitur ex casu vsucapionis, seu præscriptionis rerum Ecclesiæ, quod examinaui in cap. de quarta, de præscript. Vltimum tandem exemplum adducit Mesa d. cap. 27. num. 6. ex redemptione census Ecclesiæ facta sine solemnitate; quia quamuis qui solutionem recepit, alienare intelligatur, §. at ex contrario, Instit. quibus alienare liceat; tamen necessaria potius quàm voluntaria est, cùm ex legis ministerio fiat, immò ex natura contractus obligatio resoluatur, vt docent Gaspar Rodriguez de annuis reddit. lib. 2. quæst. 15. à num. 80. Auendaño de censibus cap. 105. num. 2.

14 Exponitur L. quidam 10. L. rogo 21. ff. de fideic. liberta. Manet ergo, præsentem prohibitionem locum non habere in alienatione necessaria: nec tunc obstant textus in l. quidam 10. l. rogo 21. ff. de fideicomm. libert. vbi prohibita serui alienatione à testatore, non solùm voluntaria, verùm & necessaria distractio prohibita censetur, adeò vt quocunque modo hæres seruum alienauerit, libertas illi competat: ergo idem dicendum est in præsenti prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Pro quorum

iurium

iurium expositione, omissis solutionibus traditis à Rolando, & Ruino, quas refert Ar as de Mesa *dicto cap. 26. num. 10.* dicendum est, aliquando prohiberi alienationem seruorum à testatore odio ipsorum, vt *in l. ea quidem 5. C. si mancipium*; quod & fecisse Augustum testis est Suetonius *in eius vita, cap. 21.* aliquando verò prohiberi fauore ipsorum, vt non aliam, quàm hæredis experiantur seruitutem; quo casu si alienati sint, libertatem assequuntur, *l. cùm fidei 9. d. l. quidam 10.* vt contingit in domo alienari prohibita, quæ in casum alienationis censetur per fideicommissum proximioribus de familia relicta, *l. peto 69. §. fratris, ff. de legat. 2.* Vnde ad effectum fideicommissi consequendi nihil interest, quoquo modo distractio fiat, ex voluntate videlicet, an ex necessitate; qnia vtroque casu impleta conditio causetur, vt explicat Cuiacius *lib. 15. obs. cap. 5.* licèt in aliis casibus suprà relatis non idem procedat. Illud tamen circa eundem casum discrimen notandum est, inter eas um, in quo seruorum distractio fit vrgentibus testatoris creditoribus, seu alienatione necessaria ex pacto eiusdem prouéniente, aut propter creditores hæredis, aut *in d. l. peto, §. prædium, l. Statias 48. §. vlt. ff. de iure fisci*; vt primo casu etiamsi serui, aut bona alienentur, fideicommissum extinguatur, *d. l. cùm fidei 9.* vbi *eundem*, pro *non*, accipi notauit Gothofredus *ibi*: si verò vrgentibus hæredis creditoribus vendantur, fideicommissum competit, quia eius conditio adimpleta est: prosequitur Arias de Mesa *d. cap. 26. num. 10.*

CAPVT VI.

a Symmachus Papa.

SI quis presbyterorum diaconorum, seu defensorum alienanti prædium Ecclesiæ subscripserit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, seruata quam præmisimus, in alienatorem vindicta, nisi fortè & alienator sibi, dùm repetit; & qui acceperit, celeri restitutione prospexit. Quod si minore animæ suæ cura quisquam remedium oblatum fortè neglexerit, super ea pœnarum genera, quæ superiùs tenentur adscripta, contra fas, si quod præceptum fuerit documentum, vniuersis viribus suis, quamuis ab initio nullas vires habuerit, efficietur. Sed etiam liceat quibuscunque ecclesiasticis personis vocem contradictionis offerre, & ecclesiastica auctoritate fulciri, ita vt cum fructibus possint alienata reposcere. Huius autem constituti legem in Apostolica tantùm volumus Sede seruari, vniuersis Ecclesiis per prouincias, quæ proposito religionis conuenire Rectores earum viderint, more seruato.

NOTÆ.

1 SYmmachus] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* addendum autem est, *in Synodo Romana.* Et licèt Concius legat *tertia, can. 4. 5. & 6.* tamen in ea Synodo non reperiuntur hæc verba; extat tamen sententia ferè eisdem verbis concepta in Synodo 6. Romana, celebrata tempore Theodorici Regis, sub Kalendis octobris, anno 503. ex qua citatur à Gratiano textus *in cap. canonibus, cap. iura, 16 quæst. 1. cap. non licet, dist. 10. cap. iniustum 11. quæst. 3.* Synodus hæc congregata fuit contra inuasores rerum Ecclesiæ, & statuum, vt nisi bona ablata restituerent, vt manifesti hæretici excommunicarentur, nec aliter quàm per satisfactionem ad communionem admitterentur. Item ne liceret Imperatori, vel Regi aliquid ex ipsis bonis vsurpare. Cui decreto accuratè paruit Rex Theodoricus, dum interpellatus ab Enstorgio Episcopo pro bonis Ecclesiæ Mediolanensis, ita rescripsit apud Cassiodorum *lib. 2. var. cap. 29. Quamuis nullos velimus grauamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subiectorum ociosa tranquillitas) tamen specialiter Ecclesias ab omni iniuria cupimus reddi alienas, quibus dum æquabilia præstantur, misericordia diuinitatis acquiritur: & ideò Beatissimi viri Eustorgij, Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, vt prædijs, vel hominibus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis tuitionem studeas salua ciuilitate, præstare, nec à quoquam cuiuslibet rationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu subleuari.* Et *lib. 4. epistol. 17.* Refert Coriolanus *in summa Concil. fol. 231.*

COMMENTARIVM.

2 NOn erat satis alienationem rerum Ecclesiæ tot legibus prohibere, nisi & ipsa alienatio contra sacros canones facta irritaretur, & ita alienantes, aut alienationi consentientes debitis compescerentur pœnis. Ea enim est legis perfectæ natura, vt contra eam factum nequeat sustineri, etiamsi clausulam irritantem non contineat, quia adiecta creditur, *l. non dubium, C. de legibus*, Velascus *de priuil. pauper. p. 1. quæst. 22. num. 2.* Vnde si res Ecclesiæ sine præscripta à sacris canonibus solemnitate, & iusta causa alienentur, nulla est ipso iure alienatio, adeò vt non sit necessaria vlla iudicis declaratio, *cap. sine exceptione, cap. quisquis, cap. quidquid, 12. quæst. 2. cap. 2. hoc tit. lib. 6. Clement. 1. eod. tit. extrauag. ambitiosæ*: latè probant innumeri congesti à Barbosa *lib. 3. iur. eccles. cap. 30. num. 46.* Thomas Hurtado *tom. 1. de congrua, lib. 1. §. 19. per totum*, Marinis *lib. 1. resol. cap. 6. & 7.* nisi à Pontifice defendatur, vt *in cap. 28. §. fin. de elect.* Nec obstat quod *in cap. si qua de rebus 42. t. 2. quæst. 2. cap. cùm Ecclesia 31. de elect.* dicitur similem alienationem reuocandam esse; nam debet intelligi, vt quatenus de facto processit, de facto etiam contractus rescindatur. Redoanus *de rebus Eccles. qu. 77. cap. 1. num. 17.* Nec etiam obstat, quod in eodem casu alienationis succurritur Ecclesiæ per remedium restitutionis in integrum, *cap. 1. de in integrum restit. cap. 11. hoc tit.* quod remedium supponit contractum valuisse, *l. in causa 16. ff. de minor.* Quia respondendum est, aliud esse agere ob læsionem ad rescissionem contractus, aliud vero ad nullitatem ex defectu solemnitatis. Primo casu remedium restitutionis necessarium est, *dicto cap. 1.* iunctis ibi adductis: secundo verò casu tali remedio opus non est, quia alienatio ipso iure est nulla. Dubium tamen est, si in præsenti casu omittatur solemnitas, subsit tamen alienationis iusta causa, an sustineatur talis alienatio; sæpe enim propter vtilitatem sustinentur contractus, qui alias nisi cum solemnitate non celebrantur, *l. cùm mihi 8. §. eam, ff. de transact. l. non minùs 14. C. de procurat. l. fin. ff. de iure dot.* Accedit, quia vtilitas Ecclesiæ simili alienationi iustam causam præbet, vt in textu antecedenti probaui: ergo si adest vtilitatis causa, satis consultum est Ecclesiæ, etiamsi solemnitas non adhibeatur: quod & in alienatione rerum minoris defendit Tiraquel. *ad leges connub. glos. 8 num 86.* Quare hanc sententiam defendunt plures, quos refert Gilkenius *in authent. hoc iut, num. 61. C. de sacros. Eccles.* Rebuffus *in comp. alien. num. 34.* Nauarrus *de reddit. Eccles. num. 17.* Mascardus *de probat. conclus. 75.* Gutierrez *lib. 2. practic. quæst. 22. num. 9. & lib. 2. de tutel. cap. 7. num. 12.* Rodriguez *tom. 1. qq. Regul. quæst. 27.* Contrariam tamen sententiam, videlicet etiam iusta subsistente causa alienationem rerum Ecclesiæ absque solemnitate factam nullam esse, probant Sarmiento *1. p. de reddit. cap. 2. num. 6. & 15.* Gilkenius *vbi suprà, ex num. 96.* Vincent. à Franchis *decis. 35.* Riccius *tit. de alienat. decis. 7. num. 3.* Quæ sententia probatur *ex cap. sine excepi. 52.* vbi expressè exigitur in alienatione rerum Ecclesiæ, vt facta sit à Prælato ex iusta causa, & simul cum solemnitate, idest totius Cleri consensu. Idem probatur *ex cap. 1. hoc tit. in 6.* vbi tractatus, hoc est solemnitas desideratur: & *in extrauag. Ambitiosæ*, exigitur causa, vnde vnum sine alio non sufficit; nam vbi pro forma aliquid desideratur, eius omissio actum vitiat, *cap. quia propter 42. de elect.* Facit etiam exemplum minoris; nam si in alienatione prædij pupillatis

pillaris causa adsit; decretum autem Prætoris non accedat, inutilis est alienatio, vt resoluit Fachineus *lib. 3 controu. cap. 3.* Hac ergo opinione retenta, pro solutione earum rationum, quas pro contraria sententia adducebamus, discrimen ita constituendum est. Aut enim alij Ecclesiæ obligantur absque mutua, & reciproca obligatione; & tunc certum est contractum valere: aut alienatio facta fuit cum mutua obligatione; & tunc alienatio non præcedente solemnitate nulla est, nisi persistente causa Ecclesia agat ex ea; nam tunc ope exceptionis sustinetur, ne cum alterius iactura Ecclesia locupletetur, contra legem *nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* latiùs prosequuntur Sarmientus & Gilkenius *vbi suprà*. Eadem quæ de defectu solemnitatis hucusque diximus, procedunt etiam deficiente causa; nam cùm pro forma alienationis in vim conditionis desiderentur iusta causa, & solemnitas, vna deficiente, actus corruit, *l. si pluribus 129 ff. de verb. obl.* Donellus *lib. 8. cap. 32.* vbi Osualdus *littera Q.* docent Gilkenius *vbi suprà, num. 12.* Duarenus *lib. 7. de sacris eccles. cap. 9.* idemque procedit si causa præcedat, sed falsa, argumento legis *non multùm 54. ff. de auctoritat. tut. l. cùm verò 26. §. subuentum 7. ff. de fideicommiss. libertat.* vtroque enim casu alienatio ipso iure nulla est, nec necessarium erit restitutionis remedium, vt voluit Glossa *in summa, 52. quæst. 2.*

3 Circa pœnas statutas contra alienantes res Ecclesiæ, sciendum est, quod diuersæ fuerunt pro temporis varietate statutæ. Primò ex constitutione Leonina relata *in d. l. iubemus 14. C. de sacros. Eccles.* puniuntur huiusmodi alienantes amissione officij obtenti, & compelluntur damnum illatum Ecclesiæ cõstituere: idem statuitur *in c. nulli 3. eam seq. cap. monemus 16. cap. quisquis 19. cap. indignè 21. cum sequenti, 12. quæst. 2. cap. nulli 5. hoc tit.* & iure antiquo deponebantur Episcopi, qui absque necessitate res Ecclesiæ distrahebant, *cap. si quis Episcopus 50. quæst. 2. cap. Apostolicos 12 quæst 1.* item clerici, aut Abbates; qui sine licentia Episcopi distrahebant res Ecclesiæ, *cap. Abbatibus 12. q. 2.* Sed Paulus II. in dicta extrauaganti *Ambitiosæ*, hanc depositionis pœnam temperauit, excommunicatione inflicta, & post moram in petenda absolutione, suspensione à regimine propriæ Ecclesiæ imposita; licèt quoad has pœnas constitutionem hanc vsu receptam non esse moneant Suarez *de censuris disput. 23. sect. 6. num. 3.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 50. nu. 173.* Postea nouis constitutionibus Pij V. Vrbani VIII. Gregorij XIII. & Sixti V. excommunicatio prolata est non solùm in alienantes res Ecclesiæ, verùm & in consentientes huiusmodi alienationi, absolutione Pontifici reseruata, vt eas referens probat Gibalinus *in synopsi censur. verbo Alienatio*: prosequuntur Garcia *suprà, dub. vltim.* Hurtado *d. tom. 1. de congr. §. 16.* & nos aliqua dabimus *in cap. 5. de solutionibus.*

De pœnis alienantium, vel alienationi consentientium.

C A P V T VII.

Alexander III. a Vuigor. Episcopo.

AD aures. *Et infrà*: Illas verò terras, quæ de syluis extirpatis sunt *b* arabiles factæ, eis *c* hæreditario iure sub annuo censu poteris concedere tenendas, à quibus ipsas suo, vel parentum suorum labore constiterit fuisse extirpatas, nisi fortè alijs possent ad maiorem tuæ Ecclesiæ vtilitatem, cum eodem onere, & labore conferri.

N O T Æ.

1 a *Vigorn.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* Concius addit, *Pars cap. ad aures*; & rectè, quia prior pars huius textus extat *in cap. ad aures, de eo qui duxit in matrim.* in eadem prima collectione, & post Concilium Lateranen. *p. 6. cap. 15.* De Vuigorniensi Ecclesia nonnulla notauimus *in c. 9. de elect.*

2 b *Arabiles factæ.*] In quibus agris sterilibus propriæ emphyteusis ratio consistit, quod facilè patebit, si huius contractus originem referamus Sciendum enim est, Romanos Italia occupata finitimorum agros bello captos partim vendidisse, partim publicasse, ciuibusque sub tributo modico ad fruendum dedisse. Plutarchus *in vita Gracchorum*, Appianus *lib 1. de bello ciuili*, ibi: *Agros bello captos, sibique in perpetuum reseruatos, eos quidem qui culti erant, colonis continuò diuidebant, vendebant, elocabant; eos verò, qui propter bellum inculti, ac deserti erant, quorum magna erat copia, quia nondum illis vacabat in sortem mittere, auctionabantur, eisque addicebant, qui colere vellent, vectigali imposito in naturam quidem frugum decima, reliquorum fructuum quinta.* Aristoteles etiam *lib 2. œconom.* ait, Byzantinos exhausto ærario fundos publicos certa mercede, & pensione locasse; fertiles quidem ad tempus, alios ad perpetuum, vt cultura meliores euaderent. Et sanè tunc primùm in vsum euenire cœpit contractus hic, cùm agri deserti, atq; inculti non facilè colonos reperiebant, qui cùm impendium magnum in illorum cultura, atque melioratione fecissent, ab ijs discedere cogebantur: institutum igitur fuit, vt non ad tempus, sed in perpetuum, vel certè ad tempus longissimum illi agri elocarentur ea lege, vt quamdiu merces solueretur, tamdiu, vel certè ad longissimum tempus retinerentur. Vnde emphyteusis diffinitur *Contractus, quo res immobilis in perpetuum, siue in longum tempus, quoad dominium vtile conceditur sub certa pensione præstanda domino directo.* Docent, naturam, & leges huius contractus prosequentes, Donellus *lib. 9. comment. cap. 10. cum sequenti*, Caldas *integro tractatu de iure emphyteutico*, Iul. Clarus *lib. 4. sentent. §. emphyteusis*, Bronchorst. *centur. 1. assert. 80. cum sequent.* Gibalinus *part. 2. lib. 4. de vsuris, cap. 5.* Et an contractus iuris gentium, vel ciuilis sit, disputat Mancinus *centur. 1. genial. cap. 27.* & an sit bonæ fidei, vel stricti iuris, quæ namque actio ex eo detur, ipse examinat *cap. 30. & 31.*

c *Hæreditario iure.*] Inter alias emphyteusis diuisiones ea præcipuè notatur ab Interpretibus, quod alia sit hæreditaria, alia verò familiaris. Hæreditaria est, quæ pro quibuscunque hæredibus, etiam extraneis conceditur: familiaris verò, quæ nulla facta mentione hæredum contracta fuit: quare vi concessionis non requiritur, vt successores sint hæredes, poteritque filius repudiata hæreditate succedere in emphyteusi. De varijs formulis, quibus emphyteusis conceditur, agit Molina *de iustitia, disput. 472 cum sequent.* 3

COMMENTARIVM.

DIfficilis, & meritò Interpretibus visa est præsens Alexandri decisio, dum continet prædia Ecclesiæ in emphyteusim perpetuam dari posse; cùm certum sit inter alias alienationis prohibitæ species eam referri à sacris canonibus, *cap. nulli, hoc tit. dicta extrauag. ambitiosæ*: facitque textus *in l. fin. C. de rebus alien.* dum inter alienationis modos enumerat emphyteuticam concessionẽ, ibi: *Similique modo seruitutes minimè imponi, nec emphyteusos contractum.* Et rectè, nam per hanc concessionem transit in emphyteutam dominium, *l. 1. C. de iure emphyt.* docent Valascus *de iure emphyt. quæst. 13. 18. & 29.* Garcia *de expensis cap. 14. à num. 3.* Connanus *lib. 7. comment. cap. 12. num. 2.* Duarenus *lib. 1. disp. cap. 14.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 8. num. 22.* Petrus Barb. *in l. si filio 26. §. fin. num. 39. ff. solut. matrim.* Sarmientus *lib. 3. select. cap. 2. à num. 31.* Faber *decad. 65. errore 3. & 5.* & *lib. 20. coniect. cap. 11.* Schifordeg. *lib. 1. tract. 18 quæst. 2* Caldas Pereyra *de renou. emphyt. lib. 1. quæst. 10.* Iul. Clarus *lib. 4. recep. sentent. verbo Emphyteusis, quæst. 1. nu. 2.* Pichardus *in §. alio, de locat. ex nu. 31.* Donellus *lib. 9. comment. cap. 13.* Yranzo *de protest. c. 55.* Solorzanus *lib. 2. de iure Indiar. cap. 2 num. 6.* Besoldus *in delibat. iuris ad lib 6. Pandect. tit. si ager vectigalis.* Quod dominium Pragmatici vtile, nos verò bonitarium dicimus, de quo loquuntur textus *in l. sciendũ 55. §. 2. ff. qui satisdare, l. 1. & vlt. ff. si ager vectigal. l. cùm sponsus 12. §. in vectigalibus, ff. de public. l. 3. §. si ego, ff. de noui operis nunc. l. 1. §. quod ait 3. l. 2. ff. de superfic. lib. 5. tit. 30. partit. 3.* Vnde illi tantùm possunt emphy-

teusim concedere, qui res ipsas alienare valent, non verò illi, qui alienandi facultatem non obtinent, vt minores, furiosi, prodigi, tutores sine decreto iudicis, procuratores absque speciali mandato, vt probat Gibalinus *d. lib. 4. art. 1. c. 3.* Ex eadem ratione nec maioratus possessores possunt res maioratus in emphyteusim dare, vt post Molinam, & Mieres probant latè Flores de Mena *ad decis. 16. Gammæ, n. 3.* Caruallo *in c. Raynutius, p. 3. n. 311.* Anguianus *de legibus lib. 2. c. 14. per totum.* Igitur non rectè asseritur in præsenti, Episcopum posse prædia Ecclesiæ in emphyteusim concedere. Sed antequam huic difficultati satisfaciamus, sciendum est emphyteusim aliam esse perpetuam, aliam temporalem: perpetua, quæ communior est, vnde emphyteutæ ius dicitur perpetuum *in l. 1. 2. & 3. C. de locat. præd. ciuil. l. 1. C. de affic. Comit. sacri pal.* atque emphyteusis perpetua conductio dicitur à Gordiano *in l. viam, C. locati,* & ea est, quæ sine temporis, aut personarũ præfinitione conceditur; temporalis, quæ ad certum tempus, vel numerum personarum, *l. vlt. ff. si ager vectigal.* Cùm ergo de emphyteusi concedenda ex rebus ecclesiasticis agitur, ius hoc per Imperatores statutum legimus, vt temporalem emphyteusim omnibus Ecclesijs concedere liceat, dummodo vltra filios, & nepotes non porrigatur; perpetuam verò nullo modo concedere possint, nisi in prædijs ruinosis, *authent. de non alienandis, authent. de alienat. & emphyt.* Iuxta sacros verò Canones indistinctè emphyteusis, tam perpetua, quàm temporalis prohibetur, *d. cap. nulli, d. extrauag. ambitiosæ;* & meritò, quia si locatio prædiorum Ecclesiæ ad longum tempus fieri prohibetur, *cap. ad audientiam, infrà hoc tit.* ita etiam emphyteusis: probat Molina *lib. 2. de iustitia, disp. 469.* nec contrarium probatur in præsenti textu; nam in eo supponitur, emphyteusim concedi debere adhibita solẽnitate à iure præscripta, argumento textus *in l. qui testamento 20. ff. de testam.* & ita Alexander non negat in emphyteusi desiderari solemnitatem, quæ in alienationibus exigitur. Accedit, quia in præsenti casu tantùm dubitabatur, an prædia aliàs sterilia aratro ad fertilitatem redacta essent; & ita an adesset iusta causa ad concedendam talem emphyteusim? Cui dubio respondet Alexander, alienationem illam fieri posse, quasi dicat eam esse iustam causam concedendi prædia Ecclesiæ in emphyteusim agricolis illis, qui ea reduxerunt ad culturam; non tamen ideò negat Alexander, adhibendam esse iuris solemnitatem. Si autẽ res Ecclesiæ solitæ sint concedi in emphyteusim, poterit Prælatus propria auctoritate iterum dare, *cap. per tuas, de donat. cap. fin. de feud. c. 2. de locato, in 5. compil.* Vela *tom. 1. dissert. 15.* quia tunc non est alienatio, cùm res illæ nondũ ad Ecclesiam redierint pleno iure. Docent Couar. *l. 2. var. cap. 17.* Azor *l. 10. instit. p. 3. c. 2. q. 8.* Gibalinus *d. lib. 4. de vsur. c. 1. art. 8.* qui rectè exigunt, vt eadem causa dandi in emphyteusim perseueret; ideòque negant agrum, qui ob sterilitatem datus primò fuerit in emphyteusim, & deinceps cultura factus est pinguior, finita emphyteusi propter emphyteutæ delictum, aut deficientibus eius hæredibus, dari denuò in emphyteusim non posse; quia eadem causa, propter quam in emphyteusim primò datus fuerat, nimirum sterilitas, non amplius subest.

C A P V T VIII.

Cœlestinus III. a *Rauennati Archiepiscopo.*

VT super aliqua re positæ quæstionis dubietas Ap. Sed. prouidentia enodetur, Romana Ecclesia, cui licèt immeriti præsidemus, singulorum consueuit consultationibus respondere. Sanè quæsiuisti à nobis, si possessiones, seu redditus regalium decimationum, & aliunde ex certis locis prouenientes, quos prædecessor tuus bonæ memoriæ quousque diem clausit extremum, ad manus suas tenuit, & in proprium vsum excepit, nec alijs infeudauit, de mensa sint Archiepiscopi intelligendi, & de eis, cùm ex sacramento fidelitatis teneatur ab Apostolica Sede, nihilominus causa subiectionis contractus possit alienationis cuiuslibet interuenire. Tuæ igitur inquisitioni præsenti pagina duximus respondendum, quod siue intelligantur de mensa, siue non, vt non alienentur, consultius æstimamus.

N O T Æ.

1 a RAuennati.]Ita etiam legitur in secũda collectio. *sub hoc tit. cap. 1.* sed legendum est, *Vrbanus III.* & supiendum est, *Gerardo,* de quo plura refert Rubeus *lib. 6. histor. Rauen. fol. 355.* vbi aliud rescriptum à Lucio III. eidem missum refert: & *fol. 357.* ni fallor, huius textus meminit, dum ait: *Lucius Pontifex Maximus postquam Argentam, quam memorauimus à Ferrariensibus, Salinguerra Torello Duce, occupatam, restituendam iussit, eamque vnà cũ omnibus, quæ in Argentano agro Archiepiscopus Rauennas possideret, Pontificijs litteris confirmauit, migrauit ex hac vita Veronæ vij. Kal. Decembris: in eius locũ Vrbanus III suffectus est, qui postero anno litteris suis concessit Gerardo Rauennati Archiepiscopo, vt Rauennatis Ecclesiæ possessiones procul positas, & minùs vtiles, sicuti quæ Pollæ, & in quibusdam alijs locis erant, accedente sacratorum huius Ecclesiæ virorum consensu, alienaret.* De Ecclesia Rauennat. egi *in c. 5. de rescript.*

COMMENTARIVM.

2 PRo huius textus expositione sciendum est, iuramento fidelitatis ab Archiepiscopis & Episcopis præstando adijci promissionem indemnitatis rerum mensæ propriæ, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes non vendam, nec donabo, non impignorabo, nec de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem deuenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo.* Ita refertur in Pôtificali Romano, *p. 1. de consecr. elect. in Episc.* Hanc autem promissionem iuramẽto firmatã ab ijs tantùm olim exigi solitã fuisse, de quibus suspitio probabilis oriri posset, quod bona Ecclesiæ alienaturi essent, colligitur ex textu *in c. de Syracusanæ 28. dist.* ex quo deducitur, indemnitatis rerum ecclesiasticarũ in ordinatione cautionem iuratoriam ab eo exactam fuisse, qui liberos, & vxorem habens, facilè credi posset inducendus cupiditate sanguinis, & carnis ad alienanda, vel dilapidanda bona Ecclesiæ: in alijs verò Episcopis consecrãdis hanc cautionem nõ exigi, probat Hallier *de sacris elect. sect. 6. §. 5. per tot.* & firmari potest eius sententia *ex c. 2. de feudis, c. fin. de Eccles. ædific.* vbi mentio fit huius promissionis. Nec nouum est, vt à suspecto iuramentum exigatur, quod à non suspecto nequaquam requiritur. Cùm ergo Gerardus Archiepiscopus Rauennæ prædictam promissionem fecisset, & ambigeret, an possessiones regalium decimationũ spectarent ad mensam propriam, vel Capituli, consuluit Vrbanum III. qui illi rescribit, in eo casu tutius esse ab alienatione abstinere, cùm in dubijs tutior pars sit eligẽda, *c. 3. de sponsal.* sed si ipsæ res, de quibus ambigebatur, solitæ erant in feudum dari, non obstante tali iuramento, poterat Gerardus iterum in feudum concedere.

§.

POssessiones verò, quæ Ecclesiæ tuæ minùs sunt vtiles, pro alijs vtilioribus, de fratrum tuorum, & sanioris partis consilio, & adsensu alienandi, seu commutandi liberam concedimus facultatem.

COMMENTARIVM.

3 SVpposita huius §. historia, quam ex Rubeo suprà retuli, sciendum est, dubium esse, an vniuersa bona immobilia, etiam modici valoris, sub præsenti prohibitione de rebus Ecclesiæ, & cætera comprehendantur? Et negatiua sententia suadetur *ex cap. terrulas* 53. 12. *q.* 2. vbi sine consilio fratrum, hoc est sine solẽnitate permittitur Episcopo alienare terrulas, seu vineolas exiguas, & Ecclesię parum vtiles, *ex cap. 3. de donationibus*, *l. 5. tit. 14. p. 1.* vbi rei modicæ donatio Prælato permittitur, etsi donare absolutè ex rebus Ecclesiæ illi prohibeatur, *cap. 1. de his quę fiunt à Prælatis*. Ita docuerunt Redoanus *de rebus Ecclesiæ q. 13. & 51.* Gutierrez *consil. 15. num. 7.* Grazianus *discept. forens. tom. 3. q. 452 n. 16.* qui æstimationem modicitatis prędiorum arbitrio Iudicis relinquunt. Contraria verò sententia, immò ad omnia prædia, etiam modicæ æstimationis præsentem prohibitionem extendi, verior est, non solùm quia circa minorum prædia non alienanda hoc ius obtinuit, *ex l. si fundus 13. in princip. ff. de rebus eorum*; sed etiam quia eadem lex Ecclesiarum prædijs specialiter præscripta reperitur *in c. 1.* ibi: *Prædium Ecclesiæ magnũ, vel exiguum*, 17. *q.* 4. & in pręsenti textu: proderit ergo modicitas, aut inutilitas prædij, vt alienationi faciendæ ij, quorum interest, seruata forma dictæ legis *si fundus*, consensum præbeant: sed sine solemnitate facta distractio, etiam modici prædij, nulla est, vt docent Duarenus *lib. 7. de sacris Eccles. c. 9.* Rebuffus *in compend. alienat. n. 60.* Nec contrarium probat textus *in dicto cap. terrulas*; nam omissis solutionibus traditis à Glossa *in præsenti*, Gutierrez *dicto consil. 15.* dicendum est cum Duareno *vbi proximè*, in eo textu non remitti solemnitatem nouis canonibus pręscriptam, sed eam quæ desiderabatur iuxta veteres canones, quos retuli *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* consensum videlicet comprouincialium Episcoporum; fratres enim ibi accipiũtur pro Coepiscopis, vt notauit Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælat.* nam cùm difficile esset, duos, aut tres comprouinciales ad quancumque alienationem aduocare, ideò constitutum fuit, vt distrahendi facultatem solus Episcopus habeat, duobus concurrentibus. Primum, vt prædia alienata modici valoris, aut vtilitatis sint: secundũ, vt necessitas vrgeat, ita vt ad remittendam solemnitatem illam sola necessitas non sufficiat, *cap. nullus 39. 17. q. 4.* Nec etiam sola modicitas, aut inutilitas, nisi duplex hæc causa concurrat, sufficit ad alienationem, quod probat mihi textus *in cap. si quis 57. 12. q. 2.* dum in eo statuitur, valere donationem terrulæ, aut vineolæ factam ab Episcopo libertis Ecclesiæ, quos ob benemerita manumiserat; ideò enim ibi sustinetur donatio, non solùm quia fuit facta de re modica, sed etiã quia fuit collata in seruum benemeritum, quæ est iusta donationis causa, *cap. cùm redemptor 68. 12. q. 2.* Nec etiam obstat textus *in d. c. 3. de donat.* cuius sententia recipienda est de rebus mobilibus, quarum etiam donatio Episcopo prohibita ex, *eod. tit. iuncta l. filius 7. ff. de don.* In his enim rebus, si quãtitas exigua est, & consuetudo non reiragatur, donationem permittit textus ille, licèt prædiorum donatio sine solemnitate etiam modici valoris improbetur.

CAPVT IX.

Cœlestinus III. a *Exoniensi Episcopo*.

AD audientiam nostram noueris peruenisse, quod quidam de Canonicis Exonien. Ecclesiæ quædam prædia eiusdem Ecclesiæ, inconsultis alijs fratribus, in damnum Ecclesiæ, & detrimentum eorum, accepta, inde pecunia in perpetuum locauerunt: vnde quoniam id indignum penitus noscitur, & iniquum, f. t. per A. f. m. quat. si verum est quod asseritur, locationes illas legitimè reuocare curetis, ita quidem, quod si locata prædia non aliter reuocari poterunt, eos quos noueris harum locationum auctores, susceptam inde pecuniam refundere conductoribus compellas: ne si huiusmodi locationes in sua contigerit stabilitate persistere, inde grauis eidem Ecclesiæ possit incommoditas prouenire.

NOTÆ.

a EXoniensi.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notaui *in c. 6. de filijs Presbyt.*

COMMENTARIVM.

1 EX hoc textu communiter deducitur, prædia Ecclesię locari non posse ad longum tempus: quod & statuitur *in cap. nulli 5. hoc tit. Clement. 1. Extrauag. ambitiosæ, eodem titulo*, & probatur ex eo, quia ex locatione ad longum tempus facta dominium vtile transfertur, *lib. 1. §. quod autem, l. fin ff. de superficiebus, l. 1. & 2. ff. si ager vectig.* probaui suprà *in cap. ad aures*, & latè docent Velascus *de priuil. pauper. part. 1. q. 32.* Brito *ad rubric. de locato, §. 1. num. 10.* Menochius *de recuper. rem. 1. num. 68.* Cuiacius *lib. 12. Pauli ad edictum, in l. id est 74. ff. de rei vind.* Pichardus *in §. in summa, nu. 283. Instit. de interdictæ.* Valentia *lib. 2. illustrium, tract. 1. c. 6. nu. 1.* Amaya *in l. 1. C. de fide & iure hastæ, num. 31.* ideòque prohibitum alienari, nec ad longum tempus locari posse, est communis Doctorum resolutio, vt ex pluribus docent Gomez *in l. 4. Tauri*, Velascus *dicta q. 22. nu. 14.* qui longum tempus in hac parte accipiunt pro decennio, vel si locatio fiat ad nouem annos cum pacto renouandi eam de nouennio in nouennium, & per consequens alienatione rerum Ecclesiæ vetita, prohibita censetur etiam locatio ad longum tempus. Sed in contrarium facit, quod locatio dominium mutare non solet, *l. non solet 39 ff. locati*; nec vllum verum ex ea transfertur dominium, vt probarunt latè Cumanus *in l. Codicillis, penult. §. instituto, de legat. 1.* Connanus *l. 7. Comment. cap. 12. num. 3.* Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. nu. 66.* cùm nulla differentia versetur inter locationem ad longum, vel ad breue tempus factam, cùm in multis iuris locis reperiatur locatio in plures annos facta, *l. si in lege 24. §. fin. l. qui fundum 32. l. cùm in plures 60 ff. locati*; & ex eadem lege *qui fundum*, iuncta lege *fundi partem 79. ff. de contrah. emption.* vbi locatio ad decem annos fit, quod tempus iuxta Authores contrariæ sententiæ longum dicitur, vt notauit Amaya *in l. vnic. C. de vendit. rerum fisc. n. 32.* & ex locatione conductor non possidet, quia vsus tantùm rei illi permittitur, *l. si seruus 61. §. locaui 8. ff. de furtis*: quare dicitur rem alij, non sibi possidere, *l. 1. C. communia de vsucap. l. 2. C. de præscript. 30.* vnde consequens est, vt conductor nõ possideat, cùm circa detentionem rei nullum proprium ius habeat, sed mutuatum à domino, cui possidet, & ministerium præstat, *l. officium 9. ff. de rei vind. l. communis 7. §. nec colonis, ff. communi diuid. lib. 3. §. vlt. cum l. sequẽt. ff. ad exhib. l. serui 16. ff. de periculo & commodo, l. si quis 10. §. 1. l. qui bona 19. l. interdum 11. §. vlt. ff. de acquir. posses. l. non solùm 33. §. quod vulgò, ff. de vsucap. l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. in puteum 12 §. ego, ff. quod vi aut clam, l. 1. §. denique, ff. de vi & vi armat. l. certè 6. §. is qui 2. ff. de precario*; nisi expressè hoc actum sit, vt transferatur possessio in conductorem, argumento legis *si absenti 38. §. 1. ff. hoc tit.* Possessionem etiam locari posse, post Bartuiũ, & Petrum Fabrum probat D. Iosephus de Retes *de acquir. posses. c. 3 consect. 2 n. 8.* Igitur locatio rerum Ecclesię, sicut ad modicum tempus, etiam ad longum fieri potest. Pro cuius difficultatis solutione dicẽdum est, verum esse, nec ex locatione ad modicum tempus, nec ad longum facta, dominium aliquod in conductorem transferri: nec cõtrarium probant textus suprà expensi, qui loquũtur, & procedunt in emphyteusi, ex qua dominium vtile transfertur, *l. possessores 12. C. de fundis patrim. lib. 11.* ibi: *Cùm fundorum sint Domini*; & *l. si qui 5. C. de diuers. prædijs, eodem libro*, ibi: *Cùm sufficiat possessoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra liberalitate permaneat.* Quia emphyteusis alienatio est, *Nouel. 7. §. alienationis*,

nis, ibi: *Et in perpetuum exleasam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit*. Locatio autem alienatio nõ est, ideòque ex ea, quamuis ad longum tempus facta, nullum dominium transfertur. Nec contrarium probatur in hoc textu, & alijs suprà citatis, vbi locatio rerum Ecclesiæ prohibetur, si ad longum tempus celebretur. Nam hoc non procedit, quia alienationis verbo comprehendatur locatio, sed extensione legis, quæ voluit, vt prohibita alienatione comprehenderetur talis locatio ad longum tempus facta. Rationem autem huius extensionis assignauit Amaya *in d. l. vnic. C. ne fiscus in rem, n.56.* quia ex tali locatione perlonga videtur res Ecclesiæ alienata perpetuò, semper accedente vtilitate rei locatæ, vt de vsufructu ciuitati relicto refertur *in l. an vsusfructus 56. ff. de vsufr. l. si vsusfructus 8 ff. de vsufr. legato*: posset enim euenire, vt si ad longum tempus non esset locata, vtilior esset Ecclesiæ, & in effectu fraus fieret præsenti prohibitioni; frustrà enim sacri canones prohiberent venditionem, & emphyteusim rerum Ecclesiæ, si liceret Prælato ipsas res Ecclesiæ ad longum vsque tempus locare, cùm per similem conductionem facilè hæc prohibitio eluderetur; & prohibito actu alienationis, prohibitus quoque fuit omnis actus ei similis, & qui eundem effectum habet, *l. sicut 8. §. sed si 13. ff. quibus modis pignus*.

2 De diuersis locationibus.

Adhuc tamen pro expositione præsentis textus distinguendæ sunt nonnullæ locationes; alia enim est locatio in perpetuum, veluti si quis rem conduxerit quoad pensionem soluat, Carrocius *p. 2. de locato, q. 6.* vel ad longum tempus, hoc est decennium, de qua hucusque egimus: alia est locatio ad modicum tempus, quæ licèt apud Romanos de quinquennio intelligeretur, *l. sed si lege, §. si domus, ff. locati*, Cuiacius *lib. 34 Pauli ad edict. in l. si in lege 24. § fia ff. eod tit*, tamẽ circa res Ecclesiæ locatio illa modica censenda est, quæ triennij metas non excedit. Rursus alia locatio est, quæ fit de rebus ad patrimonium Ecclesiæ spectantibus, alia de rebus præbendæ, aut beneficio annexis. Tandem alia locatio fit repræsentata pecunia, hoc est ante diem soluta, vt exponũt Zerola *in praxi, verbo Alienatio, q.7.* Gutierrez *3 p. de iurament. c. 3. n 2.* alia fit mercede statutis temporibus, vulgò *à plazos*, soluenda: in qua locationum varietate sequentes casus obseruandi sunt Primus, cùm bona Ecclesiæ in perpetuum, vel ad lõgum tempus locantur, quo casu talis locatio inutilis est, ex præsenti textu. & suprà expensis; adeò vt nec pro tempore modicu locatio sustineatur, vt resoluunt Molina *l. 1. de primog cap. 21. a 28.* alter Molina *tom. 2. de iustitia, disput. 467.* Secundus casus contingit, cùm eadem bona ad tempus modicum locantur, quo casu vtilis, & valida locatio est, *Clement. 1. extrauag. ambitiosæ, hoc tit.* docent vterque Molina *vbi suprà*, Carrocius *de locatione bonorũ Ecclesiæ, lib. 1 conclus. 1. & 2.* quia talis locatio tutori, & cuicunq; administratori permittitur, vt docent Pinellus *in l 3. C. de bonis matern. 3. p. n. 64.* Marinis *lib. 5. resol cap. 4.* Molina *de primog. d. c 21.* qui etiam id resoluit in possessore maioratus; & de hac locatione accipiendus est Scæuola *in l penult. §. instituto, ff de legat 2.* dum docet, prohibita alienatione, non censeri prohibitam locationem; eaque locatio nomine Ecclesiæ facta, successorem intra præfinitum tempus constringit, & poterit fieri talis locatio repræsentata pecunia, vel consignato pretio certis pensionibus; dum tamen per repræsentationem pecuniæ non inferatur præiudicium successoribus Trident *sess. 25. de reform.* docent Redoanus *de rebus Eccles. quæst. 6. num 53.* Caracius *de locat. rer. Eccles. conclus. 20.* Moedanus *decis. 8. sub titulo de confirm. vtili.* Illud tamen in hoc casu summè notandum est, quod cùm dicta Extrauagans *Ambitiosæ*, tantùm vigeat vbi vsu recepta est, vt notarunt Gilkenius *in authent. hoc ius, C. de SS. Eccles.* Zerola *in praxi, verbo Alienatio*, Molina *de iustitia, disp 466.* Gutierrez *l. 1. canonic. cap. 8. ex nu. 1.* Garcia *de benef. 2. p. cap. 1 ex nu 40.* ad cognoscendum, an sine solemnitate supra triennium liceat conducere res Ecclesiæ, inspiciendum est, an prædicta constitutio recepta sit, quia si non reperiatur recepta, poterunt locari res Ecclesiæ vsque ad nouem annos, cùm ante illam constitutionem sola locatio ad longum tempus, id est decennium, prohibita esset. Docent Gutierrez, Garcia, & Molina *vbi proximè*: iuxta quam doctrinam accipiendus est textus *in cap. 2. de locato*, dum ait, locationem eam rerum Ecclesiæ permitti, quę alienatio non sit; intelligendus est enim de locatione, quæ fit minori tempore decennio, maiori autem triennio. Tertius casus euenit, cùm per Rectorem Ecclesiæ, aut eum, qui præbendam habet, locantur prędia annexa dignitati, aut prębendæ, vel fructus eorum; quæ locatio potiùs dicitur fructuũ ecclesiasticorum, quàm rerum Ecclesiæ, cùm non fiat de rebus ad mensam Ecclesiæ, seu eius patrimonium spectantibus, quo casu discrimen constituendum est inter locationem prædiorum, rerumue annexarum præbendæ; & locationem fructuum ipsius præbendæ: locatio prædiorum ad longum tempus facta nulla est, quia æquale ius in his rebus procedit, ac in rebus ecclesiasticis, *dicta extrauag. ambitiosæ*; ideò omnium rerum, & bonorum ecclesiasticorum locatio non sustinetur: locatio verò fructuum præbendæ etiam ad longum tempus permittitur, vt *ex cap. fin. ne Prælati vices suas, l 9. tit 17. part. 1.* probant Molina *de primog. lib. 4. cap. 21.* alter Molina *disp. 466* Auendaño *1. p de exequend. mandat. cap. 4. nu. 42.* Valasco *de iure emphyt. q. 29.* quod ius beneficiarijs non concedunt Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 8.* Garcia *vbi suprà, num. 32.* Tandem vltimus casus notandus est, cùm fit locatio iurisdictionis ecclesiasticæ, aut facultatis ecclesiasticæ deputandi vicarios in spiritualibus; quo casu statuendum est, locationem nullam esse, siue ad longum, siue ad modicum tempus fiat, *cap 1. & 2. Ne Prælati vices suas*, Trident. *sess. 25. de reform. cap. 11.* quia prædicta locatio magis propter simoniæ periculum, quàm propter dissipationem rerum corporalium prohibetur.

C A P V T X.

Innocentius III. *Caro Archiepiscopo Montis* a *Regalis*.

POssessiones ad mensam tuam, vel Capituli pertinentes alienare non debes, aut Ecclesias, in quibus consueuerunt monachi ministrare, *b* clericis, vel laicis assignare personis. Ideoque fraternitati tuæ auctoritate præsentium districtiùs inhibemus, ne possessiones, *c* casalia, vel Ecclesias, quæ non consueuerunt in beneficium assignari, alicui petenti concedas; immò potiùs Ecclesiam sancti Clementis de Messana, quam Gerardo Teutonico; & sancti Sepulchri Ecclesiam, similiter de Messana, quam Falconi Canonico; & beneficium, quod Thomæ filio I. Ferrari, in graue præiudicium Ecclesiæ tuæ diceris contulisse, ad priores vsus non differas, appellatione postposita, reuocare. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, xi. Kal. Iunij, Pontif. nostri anno primo.

N O T Æ.

1 a MOntis Regalis.] Ita etiam legitur in tertia collectione *sub hoc tit. cap. 1.* & in epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol. 50.* ex quo textum ita restituo. Missa est præsens epistola Caro Archiepiscopo Montis Regalis. qui Guilielmo defuncto successit in Archiepiscopatu Montis Regalis 1189. cùm esset monachus, & Abbas monasterij sanctæ Mariæ de Alto Fonte, Ordinis Cisterciensis, vt refert D. Rochus Pirro *to. 1. Sicil. sacræ, notit. 3. fol 415.* Huius Archiepiscopatus facultates à Regibus collatæ, quas recenset Lellus *p. 2. fol. 33. in suo libel. de Montis Regalis Eccles.* magnum acceperant detrimentum, ideò Innocentius III. rescribit huic Archiepiscopo apud Sirletum suprà, *fol 49.* primò in hæc verba: *Quæ in monasteriorum, & religiosorum locorum præiudicium attentantur, in statum conuenit debitum reuocari: nec firmitatem debent aliquam obtinere, quæ in enorme damnum ipsorum minùs licitè præsumuntur. Ea propter, venerabilis in Christo frater, Ecclesiæ tuæ volentes vtilitati consulere, auctoritate*

tibi

tibi præsentium indulgemus, vt quę in Ecclesia tua, & in omnibus pertinentijs eius illicitè alienata inueneris, tibi liceat legitimè reuocare. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, xj. Kal. Maij. Et statim circa alienationes ab ipso factas rescribit in præsenti epistola. De hac Ecclesia Montis Regalis egi *in c. 22. de offic. delegati.*

2 b *Clericis, vel laicis.*] Sed ad quid prohibitio hæc erga laicos, cùm ipsi sint incapaces cuiuscunque beneficij, vt probaui *in cap. 7. de elect.* Credo Innocentium in præsenti per laicos non intelligere sæculares homines, saltem minoribus ordinibus initiatos; sed nec etiam clericos eos, qui non sunt Canonici regulares; illi enim dicuntur clerici laici, vt probaui *in cap. ad audientiam, de præbend.* Vnde, ni fallor, mens Innocentij est, Ecclesias monachorum non benè conferri clericis sæcularibus, vel laicis, id est clericis non regularibus; quia illi monachi non sunt, per quos consueuerant Ecclesiæ ipsæ regi: tantùm enim in præsenti Pontifex intendit prohibere, ne status Ecclesiæ immutetur, iuxta textus *in cap. ad hæc de relig. domibus, cap. quod Dei, de statu monach.* nam etiam è conuerso Ecclesiæ sæculares monachorum administrationi tradi non possunt, nisi cum causæ cognitione, licèt causa ipsa videatur fauorabilior, *cap. ad audientiam, de Eccles. ædific.* quia quandiu Ecclesia regi potest secundùm primæuam institutionem, nihil est immutandum, sed tantùm quãdo defectus adest, vel personarum, vel rerum, *cap. relatum, ne clerici vel monachi.* Quo modo accipiendum est Trident. *sess. 24. de reform. c. 10.* regulariter tamen beneficia sæcularia sæcularibus, & regularia regularibus conferenda esse docetur *in cap. cùm de beneficio, cap. cùm singula, de prębend. in 6. Clem. 1. de supplend. neglig.* docent P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 27. cap. 2.* plures congesti à Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 4. n. 79. & in cap. 10. Trident. Concilij,* Pater Mendo *de Ordin. Milit. disquisit. 11. q. 4. per totam,* vbi latè agit de clericis fratribus Ordinum Militarium.

c *Casalia.*] Casale villa est à casis dicta, de qua in vita Angelæ de Fulginio, *c. 1. sect. 34.* ita legitur: *Hoc accidit mihi prima vice, quando vendiderat casale meum.* Et *lib. 3. constit. Neapolit. tit. 4. c. 1.* ita legitur: *Vt omnes ciuitates, castra, munitiones, casalia, villas, & quicquid in eis intus, aut foris.* Notarunt Bosquetus *ad Innoc. lib. 1. epist. 17.* Vossius *de vitijs sermon. lib. 3. c. 4. verbo Casale.*

C A P V T XI.

Idem *Episcopo* a *Mauriensi, Præposito Vltien. & Decano Hectorien. Turonen. & Maurien. diœces.*

AD nostram noueritis audientiam peruenisse, quod cùm *b* Tusien. monasterium depressum esset onere maximo *c* debitorum, dil. f. Abbas, & conuentus eiusdem villam, quæ Ianuen. vulgariter, necessitate coacti Boneuardo laico concesserunt in feudum, tali conditione proposita, quod idem laicus octoginta libras persolueret, pro quibus eadem villa extiterat obligata: quod idem non distulit effectui mancipare. Verùm quia præfatum monasterium est, sicut dicunt, enormiter in hoc læsum, eo quòd de redditibus villæ præfatæ conuentus singuli diebus vnum ferculum, & in festis xij. lectionum pisces, vel aliud æquipollens percipere consueuit, nobis humiliter supplicauerunt, vt feudum prædictum faceremus ad vtilitatem monasterij reuocare, præsertim cùm idem laicus primo anno de ipsius prouentibus vltrà summam perceperit prætaxatam, & per multos postmodùm annos suppressit eius fructus. Nos ergo sic nolentes grauaminibus præfati monasterij prouidere, quod alij videamur iniuriam irrogare, disc. v. per A. s. m. quat. inquisita pleniùs veritate, si prædictum monasterium propter hoc inueneritis enorme dispendium incurrisse, sæpedictum laicum, vt pecunia, quam pro exoneratione prædicti feudi, seu etiam pro vtilitate ipsius monasterij noscitur expendisse, ab eodem Abbate, & conuentu recepta, cùm sibi fructus percepti hactenus sufficere debeant pro labore, præfatum feudum eidem monasterio dimittat liberum, & quietum, mon. præm. per cens. ec. ap. rem. compellatis.

N O T Æ.

1 a MAurien.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* Maurianna est vrbs in Sabaudia, ad Alpes Cottias, vbi in valle est ciuitas sancti Ioannis Maurianensis, vulgò dicta S. Iean de Maurienne, vt refert Papirius Masonius *in descript. Galliæ per flumina, fol. 413.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus Hiconius subscripsit Concilijs Matiscon. 1. & 2. vt tradit Carolus à S. Paulo *in geograph. sacra, fol. 146.*

2 b *Tusien.*] Legendum esse *Secusien.* iam notauit Hostiensis *in præsenti*, in castro enim Secusiæ, in finibus Italiæ, & Delphinatus, prouinciæ Galliarum, est monasterium S. Iusti dictum, Canonicorum Regularium Congregationis Lateranensis: & licèt per aliquot annos Monachi D. Benedicti in eo insederint, tandem reuersi sunt ibi Canonici Regulares, vt refert Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul. c. 28. n. 3.* in quo iacent plura Sanctorum corpora, quæ ipse recenset *lib. 3. cap. 46. num. 2.*

3 c *Debitorum*] De quo casu agitur etiam *in cap. 1. hoc titulo, in 5. compil.* vbi ita decreuit Honorius: [Proponẽtibus olim Abbate, & Conuentu Sancti Antonini, Ecclesiam suam debitorum onere aggrauatã, & humiliter postulãtibus, vt concederemus, quod aliquę de possessionibus suis minùs vtiles venderentur, vt ex earum pretio soluerentur: Nos eorum postulationibus annuimus in hac parte. Ipsi autem non eiusdem Ecclesiæ, sed vestri monasterij, licèt illi subiecti, & res alias idem monasterium contingentes ven. fr. n. Pistorien. Episcopo vendiderunt; quare Archidiaconus, & Archipresbyter. Senen. propter hoc partes de mandato nostro ad Sedem Apostol. citauerunt, quibus coram nobis postmodùm cõstitutis, nos huiusmodi contractu rescisso, vos & fideiussores vestros, ac eiusdem monasterij homines à iuramenti, & cuiuslibet obligationis alterius, ac excommunicationis vinculo, quo tenebamini eiusdem occasione contractus, duximus absoluendos, in eum statum pręfatum monasteriũ reducentes, in quo ante contractum prædictum noscitur extitisse.]

COMMENTARIVM.

CErtum est, rem Ecclesiæ improbè alienatam restituendam esse cum fructibus ex ea perceptis, *cap. si quis presbyterorum, c. non liceat, 12. q. 2* ex vulgari principio, quo docemur, omni restitutione, quæ ex iustitia fit, fructus etiam venire, *c. 1. de in integrum restit. cap. grauis, cap. conquerente, de restit. spol. cap. accedens, in fine, vt lite nõ contest. l. videamus, §. in Fauiana, ff. de vsuris, l. Iulianus, §. idem, l. præterea, ff. de rei vind. l. restituere 35. & 75. ff. de verb. sign. l. si minor, l. restitutio, l. pater 28. §. si pecunia, ff. de minor.* cum alijs adductis à Couar. *lib. 1. variar. cap. 3.* Pinello *in l. 2. C. de rescind. 2. p. c. 4. §. 4.* Acosta *in §. & quid si tantùm, 2. p. à num. 75.* Quare difficilis est præsens textus, dum in eo docet Innocentius, monasterio enormiter læso in alienatione villæ, eam restituendam esse sine fructibus. Glossa in præsenti ait, remitti fructus pro labore administrandi ipsam, argumento legis *fructus 7. ff. solut. matrim.* Sed si hæc sententia esset vera, sequeretur, nunquam fructus venire in restitutionem, cùm semper præcedat administratio ipsius rei restituendæ. Costa *vbi proximè, num. 75* Couar. *d. cap. 3. num. penult.* vt textum hunc exponant, supponunt in restitutione, quæ ex gratia fit, non venire fructus, *authent. idem est, C. de hæreticis,* iunctis traditis à Sfortia *de integr. restit. 2. p. q. 97. art. 14.* 4

Antonius Gomez *lib. 3. var. cap. 13. num. 38.* Garcia *de nobilit. glos. 6 §. 1. num. 45.* Peregrinus *de iure fisci lib. 5 tit. 2. num. 6.* Fachineus *lib. 1. controu. cap. 38.* Vndè cùm in præsenti specie in integrum restitutio concederetur Ecclesiæ vltra quadriennium à iure statutum, *Clement. vnic. de in integr. restit. l. fin. C. de temporibus in integrum*, & ita ex gratia potiùs, quàm iustitia daretur; ideò in tali restitutione extraordinaria non veniunt fructus. Sed etiam hæc interpretatio non placet, quia in præsenti specie Ecclesia enormissimè læsa fuit, cùm ex fructibus primi anni tantum percepisset laicus, quantum pro villa dederat monasterio: sed propter enormissimam læsionem, etiam vltra quadriennium Ecclesiæ restitutio datur, *cap. 1.* ibi: *Vel alia rationabili causa, cap. 2.* ibi: *Nisi aliquid rationabile appareat; de in integr. restit. lib. 6.* iunctis Sfortia *1. p. q. 19. art. 7.* Couar. *lib. 1 var. cap 13. num. 10.* Igitur in præsenti casu potiùs ex iustitia, quàm ex gratia concessa fuit. Alij tandem affirmant, in præsenti casu fructus non restitui ob naturam contractus feudalis, in quo à feudatario pro labore, & seruitio, quod exhibet domino, fructus percipiuntur, vt *in cap. 1 de feud.* quæ interpretatio suadetur ex illis verbis: *Cùm fructus illi sufficere debeant pro labore.* Quæ non sunt intelligenda de solo labore impenso in cultura, & colligendis fructibus, vt Glossa voluit; sed de labore, seu seruitio, ad quod ex natura contractus feudalis tenebatur, *ex cap. 1. §. huius autem, in quibus causis feudum amittatur, in vsibus feudor.* Cùm igitur seruitia exhiberi non possint sint sine solicitudine, & labore, pro illis fructus villæ feudalis suos facit. Sed hæc interpretatio refellitur primò ex eo, quia restitutio æqualiter contra omnes contractus, ex quibus læsio proueniat, minori, & Ecclesiæ competit, *l. si minor, l. restitutio, ff. de minor.* Igitur si ex alijs contractibus res cum fructibus restituitur, vt suprà probaui, etiam id admittendum est in læsione, quæ prouenit ex contractu feudali. Secundò, quia feudi natura non fuit Innocentio III. incognita, *cap. verùm, cap. ex transmissa, de foro compet.* sed feudi præstatio respectu feudatarij, seruitium, non verò labor appellatur: igitur cùm Innocentius fructus B. laico remisit propter laborem, non sensit de seruitio ob feudum impenso. Facit etiam textus *in cap. 1. de in integrum restit.* iuxta communem interpretationem, quam ibi adduxi. His ergo solutionibus omissis verius dicendum credo, laborem feudatarij in præsenti specie non prouenire ex natura feudi, nec consistere in exhibendo seruitio, sed in oneratione monasterij à debitis contractis: quarè petebat feudatarius contractum non esse rescindendum, vt constat ex illis verbis: *Non distulit effectui mancipare.* Ac proindè licèt ex iuris principijs monasterium iussest restituendum ad rem cum fructibus, solutis expensis feudatario pro labore in soluendis debitis monasterij impenso, secundùm iustitiæ æqualitatem, *ex dicta l. fructus 7. l. intra vtile 41. §. fin. ff. de minor. l. Iulianus 14. §. ex vendito, ff. de action empti, l. curauit, C eod. tit. l. 2. C. de vsuris*, Innocentius III. tamen in præsenti intendens circuitus euitare, monasterio restituendam esse villam decreuit, & B. laico feudatario pro impenso labore in solutione debitorum monasterij fructus remitti iussit, non quia feudatarius erat, sed quia constabat, ipsum à debitis monasterium exonerasse.

C A P V T XII.

Idem *in Concilio* a *generali.*

CVm b laicis, quamuis religiosis, disponendi de rebus ecclesiasticis nulla sit attributa potestas, quos obsequendi manet necessitas, non autem imperandi, dolemus in quibusdam ex illis sic refrigescere charitatem, quod immunitatem ecclesiasticæ libertatis, quam nedum sancti Patres, sed etiam Principes sæculares multis priuilegijs muniuerunt, non formidant suis constitutionibus, vel potiùs confictionibus impugnare, non solùm de alienatione feudorum, ac aliarum possessionum Ecclesiarum, & vsurpatione iurisdictionum, sed etiam de c mortuarijs, necnon & alijs, quæ iuri spirituali videntur annexa, illicitè præsumendo. Volentes igitur super his Ecclesiarum indemnitatibus consulere, ac tantis grauaminibus prouidere, constitutiones huiusmodi, & venditiones feudorum, seu aliorum bonorum sine legitimo Ecclesiasticarum personarum assensu præsumptas occasione constitutionis laicæ potestatis (cùm non constitutio, sed destitutio, vel destructio dici possit, necnon vsurpatio iurisdictionis,) sacri approbatione Concilij decreuimus non tenere, præsumptoribus per cens. ec. compescendis.

N O T Æ.

1 a COncilio.] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *cap. 44.* & *in 4. collect. sub hoc tit. cap. vnic.* reperitur hic textus.

2 b *Laicis.*] Hæc verba extant *in cap. laici 24. 16 q. vlt.* cuius prior pars refertur *in c. 1. 96. dist.* Nec rectè exaudiuntur à Cuiacio hic de laicis religiosis, id est in monasterijs conuersis, seu oblatis, de quibus egi *in cap. in præsentia, de probat.* Laici enim religiosi in præsenti accipiuntur pro viris catholicis, & religiosis.

3 c *Mortuarijs.*] De quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. fin. de testam.*

T I T V L V S XIV.

De Precarijs.

C A P V T I.

Ex Concilio apud a *Beluacen.*

PRecariæ de quinquennio in quinquennium, secundùm antiquam consuetudinem & auctoritatem renouentur.

N O T Æ.

1 a BEluacen.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & verba huius textus ex Synodo Baluacensi citant Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 169.* Carnotensis *p. 3. Decret. c. 230.* Gratianus *in cap. precariæ 10. q. 2.* & canonem 13 Synodi Beluacensis io hæc verba refert Marculfus *in notis ad Bignonium, lib. 2. cap. 5.* ibi: *Vt precariæ de quinquennio in quinquennium, secundùm antiquam consuetudinem, & auctoritatem renouentur.* Eadem etiam verba referuntur in Concilio Meldensi *can. 22.* in qua Synodo transcripta fuerunt omnia, quę statuta erant in Beluacensi. Cùm enim anno 845. Carolus Caluus conuocasset Synodum Episcoporum Galliæ apud Bellouacum, quæ est ciuitas prouinciæ Rhemensis, vbi de varijs Ecclesiæ negotijs actum fuit; & eodem anno celebratum fuisset Concilium Meldense, de quo egi *in c. 1. de constit.* in eo omnes canones Beluacenses relati fuerunt. Etiam reperiuntur verba huius capitis inter capitularia Caroli edita ab Anseguiso, *c. 9.* & in formulis veteribus Marculfi, *c. 19. 21. & 150.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio; *Precariæ de quinquennio in quinquennium debent renouari*. Quæ conclusio firmatur auctoritatibus suprà congestis, vbi eadem sententia adstruitur; nam in vtroq; iure non est alia similis decisio. Illustrant eam vltra congestos à Barbosa & Garasia in præsenti, Cuiacius ad hunc titulum, & *ad tit. C. de iure emphyt. fol. 422.* & *lib. 1. de feud. c. 1.* Petrus Gregorius *lib. 23. syntag. cap. 2.* Bignonius *in not. ad Marculfum lib. 2 cap. 5.* Antonius August. *in epit. iuris, lib. 14. tit. 39.* Lindembrog. *in glossar. verb. Precariæ*, Gibalinus *lib. 4. de vsur. cap. 2. art. 6.* Glossarium Anseguisi *verbo Precariæ*, Dartis *in c. 4. 10. q. 2.*

3 Traditur ratio dubitandi. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Precarij natura ea est, vt pro concedentis arbitrio reuocetur, *l. 1. ff. de precario*: ergo non de quinquennio in quinquennium, sed quandocunque Ecclesia voluerit renouare precarias concessas, poterit. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia in precario ipso iure inducitur renouatio, *l. in rebus 4. §. fin. cum l. sequenti, ff. de precar. l. item quæritur 13. §. qui impleto, cum l. sequenti, ff. locati*: ergo si ipso iure tacitè inducitur renouatio, ad quid necessaria est expressa de quinquennio in quinquenniū? Augetur secundò; nam si necessaria esset hæc quinquennalis renouatio, maximè ne longitudine temporis memoria concessionis pereat, *cap. longinquitate 64. c. sæpe 62. 12 q. 1.* sed precariæ vllo tempore præscribi contra Ecclesiam non possunt, *cap. clerici*, ibi: *Clerici quilibet, quaecunque diuturnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione aliqua possiderint, in ius proprium præscriptione temporis non reuocentur, dummodo pateat Ecclesiæ rem fuisse, ne videantur etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ, aut precarias, cùm ordinoti sint, facere non debuisse; aut diu retentas facultates in ius suæ proprietatis posse transcribere.* Ergo etiamsi de quinquennio in quinquennium non renouentur, nulla potest timeri præscriptio in precarijs. Secundò in ea verba, *Secundùm auctoritatem, & antiquam consuetudinem*, ita insurgo: Contraria inter se sunt lex scripta, & consuetudo; vbi enim legis obseruantia adest, consuetudo non inducitur; quia, vt ait D. Isidorus *in cap. consuetudo, 1. dist.* consuetudo suscipitur cùm deficit lex: igitur præsens renouatio non potest procedere iuxta legem simul, & consuetudinem.

Adhuc tamen defensanda est præsens constitutio, pro
4 De precarijs. cuius expositione sciendum est, precariarum contractum veteribus Romanis ignotum fuisse, atque hodie penitus in vsu esse desijsse, vt testatur Antonius Augustinus *in notis ad primam collectionem, in præsenti*. Vnde præsenti textu sine vllo dispendio nos carere potuisse notauit Alberic. Gentilis *de libris iuris canonici, fol. 40.* Frequens tamen fuit olim in Ecclesia Gallicana, vt constat ex Concilijs Agathensi *can 58.* Epaunensi *can. 18.* Aurelian. 4. *can. 36.* alijsque veteribus Canonibus, & Capitularibus congestis à Lindembrogio, Bignonio, & Gibalino *vbi suprà*: fusiùs verò de his precarijs actum fuit in Synodo ad Lyptinas Vicum in agro Cameracensi (vt ex Antonio *lib. 5. c. 25.* obseruauit Serarius *lib. 3. hist. Magunt. not.*) anno 743. habita, Præside sancto Bonifacio A. S. L. vbi à Carolo Magno Principe Francorum ita statutum fuit: *Cum consilio seruorum Dei, & populi statuimus, propter imminentia bella, & persecutiones cæterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, vt sub precario, & censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adiutorium exercitus nostri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus ea conditione, vt annis singulis de aliquaque casata solidus vnus, id est duodecim denarij, ad Ecclesiam, vel Monasterium reddantur, eo modo, vt si moriatur ille, cui pecunia commendata fuit, Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit; & iterum si necessitas cogat, aut Princeps iubeat, precarium renouetur, & rescribatur nouum, & omninò obseruetur, vt Ecclesia, vel Monasterium penuriam, & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit; sed si paupertas cogat, Ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio.* Ita refertur *lib. 5. Capitul. cap. 3.* & *lib. 7. cap. 104.* Est itaque precaria contractus, quo res Ecclesiæ alicui petenti commendantur sub annuo censu, vel alio quocunque onere, ad quinquennium, aut aliud tempus, quo finito Ecclesia res suas receperat. Cuius concessionis formulas referunt Marculfus *lib. 2. c. 39.* & auctor incertus formularum *c. 27.* & ex eis exhibet Sirmundus *in analectis ad Capitul. Caroli, tit. 7.* Nec contractus iste erat emphyteusis, vt perperam existimarunt Barbatia & Beroius *in præsenti rubric.* Iason. *in l. 1. C. de iure emphyt.* Valascus *de iure emphyt. q. 36. nu. 9.* & notauit Cuiacius *lib. 4. obseru. cap. 4.* emphyteusis enim, & precaria pluribus differunt. Primò, quia emphyteusis propter agrorum culturam inuenta est, vt essent qui agros desertos excolerent. Brissonius, & Hothomanus *verbo Emphyteusis*. Secundò, quia emphyteusis ex Zenonis constitutione formam accepit, *§. adeò 3. Instit. de locato*: contractus verò precariarum pluribus sequentibus annis incognitus fuit. Tertiò, quia emphyteusis in perpetuum conceditur, *l. viam 10. C. de locat.* quare perpetuarium ius dicitur *in l. 1. C. de offic. Comitis sacri palat. l. 1. & 2. C. de præd. fiscal.* at precariæ ad quinquennium conceduntur. Deinde emphyteusis sub lege meliorationis datur, precaria non. Item emphyteusis datur sub canone, & vectigali; precaria verò quamuis nonnunquam pensionem admittat, eam tamen necessariò nō exigit. Tandem emphyteusis in agris, & prædijs consistit, precaria verò etiam in pecunia numerata datur, vt constat ex Synodo ad Lyptinas suprà relata, & exemplis congestis ab Hothomano *de verbis feudalibus, verbo Precaria*. Differt etiam valde precaria à precario: primò, quòd precariū inter cōtractus propriè dictos refertur, *l. 14. ff. de precario, l. eum qui, §. is qui precario 11. ff. de furtis*: precaria autem tantùm à DD. contractibus adnumeratur; geritur enim inter contrahentes negotium aliquod ciuile obligationem producens, ex qua cùm nulla alia expressè prodita sit actio, condictio ex canone nascitur, argumento legis vnicæ, *ff. de condict. ex lege*. Secūdò in precario nulla merces interuenire potest, quia est gratuitum, *l. 1. §. 1. l. quæsitum 8. §. eum quoque, ff. de precar.* in precaria autem plerumque interuenit merces, seu pensio. Tertiò, precarium nuda eius qui concessit voluptate reuocari potest, cùm in eo res petenti vtenda detur, quamdiu is qui concessit, patitur, *l. 1. l. 2 §. 2. l. qui habet 15. ff. de precar.* at precariæ pro voluntate concedentium regulariter non reuocantur, *cap. 3. boc tit.* nisi irrationabiliter concessæ sint, *cap. de precarijs 6. 10. q 2. cap. precariæ 44. 12. q 2. cap. 2. boc tit.* Quartò, in precario nulla est renouatio; nam qui precario ad tempus rogauit, finito tempore etiam precario vtitur, ex tacita domini voluntate, *l. in rebus 4. §. vlt. ff. de precario*: precariæ autem renouandæ sunt singulis lustris, ex præsenti textu. Tandem quia ex precario nonnunquam transfertur possessio, ex precarijs verò nunquam possessio quæritur. In precario nunquam leuissima culpa præstatur; in precarijs autem tantùm leuis, vt probat Gregorius Viccius *de possessione duor. q 7.* Cæterùm quæ in præsenti dicuntur precariæ, & apud Flodoardum *lib 2. hist. Rhemens. cap. 5.* precatoriæ, alibi dictæ inueniuntur præstariæ; sic enim Flodoardus *l. 3. hist. Rhemens. c. 20.* ait, Carolum Pipini Regis filium villam quamdam à Turpino Archiepiscopo obtinuisse in præstariam: & *c. 21* memorat Theodoricum Episcopum petijsse res Ecclesiæ Rhemensis sibi per pręstariam delegari: & confusas sępe fuisse has voces, non est dubium, vt liquet ex varijs exemplis signatis à Rouerio *ad historiam sancti Ioannis Reomaensis, nu. 134.* In rigore tamen loquendo, præstaria rem Ecclesiæ importabat præstitam sub certis conditionibus, vt videre est in formula præstariæ Heldrici Abbat. Reomaensis 33. *c. 4.* Præstaria ergo dicta videtur, quia res Ecclesię minus vtiles, vel minusculæ, vt habet Concilium Agathense *can. 7.* saluo iure Ecclesiæ in vsum præstabantur. Precaria verò expectabat petitorē, qui rem Ecclesiæ accipiebat precario, & conditiones se impleturum profitebatur.

Circa causas introducendi in Ecclesia huiusmodi precarias non consentiunt Interpretes. Petrus Gregorius *lib. 23. syntagmatum, cap. 2.* Hothomanus *de verb. feud. verbo* 5 De causis precariarum. *Precariæ*, Precarias inuentas esse aiunt ex eo, quod cùm parta victoria de Germanis à Ludouico Imperatore anno 499. vt refert Baronius *ibi*, non tā armorum, vi quàm Christi pietate, tunc fideles in gratiarum actionem ferè omnia bona sua Ecclesiæ obtulerunt; & posteà ne egestate laborarent, ab Ecclesia precibus impetrabant, vt earū rerum, vel aliarū vsufructu vti liceret eis, quas Ecclesia facilè concedebat, quod satis constat *ex lib. 2. formular. Marculf. cap. 5.* & ex veteri formula 27. & ex legibus Aleman. *tit. 11.* ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam Dei dederit, &c. & post hæc à Pastore Ecclesię per beneficiū susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitę suæ, & quod spopondit, persoluat ad Ecclesiam censum de illa terra.*

Et in legibus Baiuuar: *tit.1.cap.1.* ibi: *Post hæc nullam habeat potestatem exinde quicquam auferre, nec ipse, nec posteri eius, nisi defensor Ecclesiæ illius per beneficium præstare voluerit ei* Gibalinus verò *vbi suprà, c.2. art.2.* originem precariæ repetit ex eo, quod cùm temporum calamitate, & bello flagrante laici res ecclesiasticas inuasissent, à quibus Ecclesiæ illas deinde recuperare non possent, consultius visum fuit eas laicis relinquere, sed commẽdatas, & in beneficium, cum obligatione census annui, alijsue conditionibus infrà referendis, per contractũ, quem precariam vocabant. Sed quid vetar ex vtraque causa precarias introductas fuisse? Illud tamen illis addendum duxi, hoc genus concessionum receptum fuisse, quia licèt pluribus Imperatorũ legibus, Ecclesiæq; constitutionibus bona Ecclesiarum prohibita essent alienari; illud tamen genus concessionum permittebatur, vt petenti ad certum tempus rerum Ecclesiæ vsumfructum non denegaretur, si non minùs quàm tantæ quantitatis, ac acceperat, redditus cum ipsarum rerum dominio Ecclesiæ relinqueret, *l. iubemus, §. sanè, C. de SS. Eccles.* quod contingit in contractu precariarum. Quæcunq; enim precariæ concessio tantùm vsumfructum transfert, nec qui precariam obtinet, potestatem habet alienandi aliquid de ipsa; quod pontificium non habere significat, vt in formulis 8. & 9. Marculfi, & *in l.1. C. Theodos. de bonis matern.* ibi: *Ita sint in parentum potestate, atque dominio, vt fruendi pontificium habeãt, alienandi eis licentia deregetur.* Et *in l.3. C. Theodos. de fide Cathol.* ibi: *Nec his penitus post hac obtinendarum Ecclesiarum pontificum, facultatemque permitto.* In veteri Instrumento Sancti Galluni *tom. 2. antiquit. Aleman.* eodem etiam ferè modo precaria continetur: *Absque præiudicio Sancti Galluni ipsam villam tenere, & vsare facias, & nullum pontificium habeas de ipsa villa, nec vendere, nec donare, nec alienare.* Refert Bignonius *ad Marculfum lib.2. c.5.* Primus igitur modus ineundi precariam hic fuit. Qui re Ecclesiæ vti cupiebat, id precibus postulabat ab Ecclesia, porrecta charta, quæ precaria dicebatur, vel precatoria, vt apud Marculfum *lib.2 formul. c.5.* & in Synodo Rhemensi sub Carolo, *can.35.* ibi: *De his, quæ per precatoriam ab Ecclesia impetrantur.* Et ideò à precibus negotium ipsum precaria dicebatur. Concilium Toletanum *6. can.5.* ibi: *Si quis clericorum, vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus cuiusdam Ecclesiæ Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere, vt nec per detentionem diuturnam præiudicium afferat Ecclesiæ.* Subinde tamen ipsemet contractus à nomine libelli, seu chartæ sæpiùs precaria dicitur: plerunq; etiam appellatur beneficium, vt in dictis legibus Aleman. & Baiuuar. & in Synodo pistensi habita anno 862. ibi: *Has villas cum omnibus, quæ per precarias, aut beneficia inde homines retinent.* Apud Tertullianum aduersus Hermog. ibi: *Tribus modis aliena sumuntur, iure, beneficio, impetu; id est, dominio, precario, vi.* Notarunt Vossius *de vitijs serm. lib.3. cap.38.* Cerda *in aduers. sacr. c.98. §. 14. & 127. nu. 11.* Bignonius *ad Marculfum lib 2. cap.5*

6 Perueniamus iam ad personas, quibus, & à quibus precariæ concedi solebant. Et certè concedi poterant precariæ non solùm clericis, & monachis, verùm etiam laicis. De precarijs clericorum constat ex Synodo Epaun. *can. 18.* & Concilio Tolet. *6.* De laicis *ex cap. sæpe 72. 12. q.2.* vbi etsi in littera vulgata clericorum tantùm mẽtio fiat, at ex emendatione Gregoriana adducuntur illa verba: *Vel aliarum quarumlibet personarum;* vnde probanda est vulgaris lectio textus *in cap. si Episcopus 12. 16 q 3.* vbi legitur, *clericis, vel monachis, vel quibuslibet.* Quæ etsi à nonnullis codicibus absint, tamen defendi possent: & ita intelligendi sunt textus *in cap. possessiones 16. q. 1. cap. clerici 16. q. 3.* Et licèt Gibalinus *dicto cap. 2 art. 5.* existimet tantùm Reges, seu supremos Principes accipere posse huiusmodi precarias, audiendus non est, cùm contrarium constet ex iuribus suprà relatis. Circa personas à quibus precariæ concedi possunt, sciendum est primò, eas concedere valere Rectores Ecclesiarum, qui res Ecclesiæ propriè administrant, veluti Episcopi, Abbates, & similes. Illud tamen notandum est, quasdam precarias concessas fuisse ab Ecclesia sponte sua, alias verò iussu Principis; sic enim dixit Carolus Magnus in suo Capitulari *anno 779. c.44.* apud Sirmund. *tom.2. Concil. Gal.* *Sit* (inquit) *discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas, quas spontanea voluntate de ipsis rebus Ecclesiarũ faciunt.* Synodus Lyptinensis: *Et iterum si necessitas cogat, aut Principes iubeãt, Precarium renouetur.* Synodus Turon. 3. *cap 5.* ait, se circa precarias ad hæredes transmittendas, ipsius Caroli Magni arbitrio stare velle. Synodus Beluacen apud Meldens. *c.18.* sic principes alloquitur: *Vt præcepta illicita iure beneficiario de precarijs facta à vobis sine dilatione rescindantur, & vt de cætero ne fiant à dignitate vestri Regij nominis, cauetur.* Et *cap 22* *A nulla potestate quis cogatur facere precarium de rebus propriè Deo, & Sanctis eius dicatis; cùm ratio, & vsus obtineat, neminem qui nõ vult, contra vtilitatem, & rationem præstitum de proprio facere beneficium: præcepta autem regalia super precarijs ecclesiasticis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit; quoniam præceptum iure ecclesiastico formare, indignum iudicet necesse est Maiestas Regia, nisi ab Ecclesiastico Rectore petatur.* Iuxta quam distinctionem exponendus est textus *in cap. precariæ 44. 12. q.2.* vbi precarias faciendas esse ciuili auctoritate, vel ecclesiastica decernitur. Discrimen verò, quod Carolus agnoscit inter precarias spontè ab Ecclesia, & iussu regio factas, in eo consistit, quod has precarias non licebat sine Principis consensu rescindere: quare Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudun. *epist 35.* refert illum à Nortmanno in Synodo fuisse accusatum, quoniam eum de rebus sibi sua ipsiusmet Hincmari Laudun concessione, atque consensu à Carolo beneficiatis, sine auctoritate Regia repulisset. Precariæ verò ab Ecclesia concessæ, per eius Prælatum renouari, & reuocari poterant, vt constat ex Synodo Lyptinensi suprà relata. Deinde precarias concedere solebant Principes cum consensu Ecclesiæ, vt ex ipsa epistola 35. Hincmari probat Gibalinus *d. lib.4 de vsur. c.2. tit 7.*

Sed non satis liquet, quonam modo concedendæ sint precariæ à Prælatis Ecclesiæ, vel renouandæ, iuxta præsentem textum; an videlicet tam in concessione, quàm in renouatione necessaria sit solemnitas illa, quæ in rerum Ecclesiæ alienatione desideratur, iuxta adducta suprà *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli 5. de rebus Eccles.* 7
Et placet communis Doctorum sententia, videlicet in prima concessione precariæ necessariò adhibendam esse solemnitatem, in renouationibus verò faciẽdis non desiderari. Quam distinctionem docuerunt in præsenti Abbas, Ananias, Zabarella, Beroius, Speculator *tit. de locat. §. item quæritur,* Syluester *in summa, verbo Precaria, num. 7.* Et prima distinctionis pars firmatur *ex cap. precariæ 44. 12. q.2.* & sequenti ratione; nam cùm precaria in plerumque gratuita sit, donationem continet, quæ sine iusta causa, & debita solemnitate à Prælatis Ecclesiæ fieri non potest, *cap.1. de his quæ fiunt à Prælat* & *cap. 2. de donat. cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Et licèt merces plerumque constituatur, tamen quia ad longum tempus precaria conceditur, necessariò adhiberi debet solemnitas, vt de locatione ad longum tempus probaui *in cap. ad audientiam, suprà tit. proximo.* Nec obstant textus *in cap. clerici, cap. si Episcopus 16. q 3. cap. sæpè* 12. q.2. vbi docetur, Episcopum precarias has concedere posse, quia intelligendi sunt ex iusta causa, & interueniente solemnitate. Vnde infertur, errasse Caluinum *in Lexico iuris, verbo Precaria,* dum existimauit precarium contractum inuentum fuisse, vt fraus fieret prohibitioni; quoniam cùm emphyteusis etiam prohibita esset, excogitarunt Prælati ecclesiastici, nouum alienationis genus, vt res Ecclesiæ concederentur, & nihil fieret contra prædictam prohibitionem. Nam cùm in hoc nouo alienandi modo solemnitas æquè desideretur, ac in alijs alienationibus, nulla proinde fraus fit prohibitioni alienationis rerum Ecclesiæ. Cæterùm in renouatione, de qua in hoc textu, solemnitatem non desiderari, probant suprà laudati Interpretes ex eo, quoniam renouatio nouus contractus non est, vt probat Ioan. Andreas hic; ideòque prioris contractus solemnitas sufficit, firmantque exemplo feudi; nam etsi Prælatus iurauerit se res Ecclesiæ non infeudaturum, poterit nihilominus antiquum feudum renouare, & iterum concedere, *cap. fin. de feudis:* minor quoque, qui feudum concedere prohibetur, de antiquo, potest iterum inuestituram facere, *princip. tituli per quos fiat inuestitura, in vsibus feudor.* quæ doctrina firmari etiam potest argumento deducto *ex cap. consuluit, de Iudæis, cap. per tuas, de donat cap. acutiùs 24. q.1. cap. præceptis, 12. dist. l. patre, ff. de his qui sunt sui, l. 3. §. 3. ff. de peculio, l.4. §. 3. lib.44. §. penult. ff. de vsucap. l. fin. C. de Iudæis;* & illa subtili, & valida ratione: etenim renouatio precariarum ideò in præsenti exigitur, ne temporis diuturnitate ori-

ginis

De personis quibus & à quibus precariæ concedantur.

De forma huius concessionis.

ginis memoria obliteretur, vt notant omnes in præsenti, in cap. precariæ 10. q. 2. cap. longinquitate, cap. sæpè, 12. q. 2. ergo vtile est Ecclesiæ renouationem fieri, ac proinde ex eius renouatione melior eius conditio redditur: vnde deducitur, non solùm posse, immò & debere Prælatum renouationem facere; etsi enim in his rebus, quæ alienationem continent, & damno esse possunt, Capituli consensus desideretur, at meliorem facere Ecclesiæ conditionem solus Prælatus potest, c. 2. de donat. l. qui fundum, §. si tutor, ff. pro emptore. Libenter tamen subscribo Beroio in præsenti, qui discrimen agnoscit inter eum casum, in quo tempus concessionis precariæ elapsum erat; & inter eum, in quo adhuc precaria durabat, vt primo casu, quia noua precaria conceditur, solemnitas desideretur, secundo verò prior solemnitas sufficiat: quæ distinctio probari potest ex l. sed si manente, ff. de precario.

8 De materia precariarum. Hucusque egimus de nomine, & natura precariæ, & de personis eam concedentibus, vel accipientibus: sequitur vt de rebus, quæ in precariam concedi solent, agamus: & communiter res, & possessiones Ecclesiæ in precariam dabantur, quas Synodus Lyptinensis suprà relata Ecclesialem pecuniam dicit. Nec rectè Hotbomanus, de verb. feudal. verbo Precaria, his verbis nummos intelligit; nam vbi Carolus de renouanda ipsa precaria ibi agit, ait: *Si paupertas cogat Ecclesiæ, reddatur integra possessio*. Sic etiam accipitur lib. 6. capitul. c. 321. vbi prohibetur, ne quis laicus, Imperator, aut Rex inuadere, aut rapere per violentiam præsumat monasterium, aut prædia, vel quascunque res de potestate Episcopi, & cætera; & pecuniam possidere, quæ fuit Christi nomine comparata. Vbi ea voce comprehenduntur omnia antea enumerata. Nec hæc pecuniæ acceptio aliena est à recta Latinitate, nam vt ait Hermog. in l. pecuniæ 222. ff. de verb. signif. pecuniæ nomine non solùm numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quàm mobiles; tam corporea, quàm iura continentur. Nec potest precaria constitui in pecunia, quia cùm plerumque ex ea pensio soluatur, & finito tempore res ipsa integrè restituatur, eueniret, vt vsura committeretur, vt doctè expedit contra Filesacum Gibalinus, d. c. 2. art. 4. Possessiones ergo, & similes res Ecclesiæ in precariam concedebantur. Erant verò huiusmodi res duplicis generis; nam in primis aliquæ fuerant donatæ Ecclesiæ ab ijs ipsis, quibus in precarium concedebantur; rogabant enim, vt sibi ipsis ijs rebus, quamdiu vixissent, vti frui liceret, siue eas deinò post traditionem ab Ecclesia accipiendo, cuius precariæ formulam referunt Marculfus, lib. 2. c. 5. & cap. 40. Auctor incertus veter. Formul. cap. 27. eiusque meminerunt Concil. Turon. 3. celebratum anno 813. can. 51. Meldense sub Carolo anno 845. cap. 22. leges Alemao. tit. 11. ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & postea à Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ*. Legibus Baiuuar. tit. 1. c. 1. siue antè traditionem, cum quis rem Ecclesiæ donat, & petit antè traditionem ab Ecclesia, vt ipsius rei vsumfructum sibi retinere liceat sub precariæ titulo; nam tunc videtur constituta precaria, iuxta mentem Iauoleni in l. interdum 41. ff. de acquir. possess. Cùm enim eo casu à se illius rei vsumfructum non habeat, sed ab Ecclesia per precariam accipiat, precariæ contractus celebrabitur, quoniam etsi dominum rem tradiderit, in remunerationem tamen vsumfructus accipit. Sed dices: ergo qui vt dominus possidebat, per precariam possidere incipit, quod fieri non potest, cum nemo sibi possessionis causam mutare valeat, l. possidere 3. §. illud quoque 19. ff. de acquir. possess. Sed respondetur ex Iuliano, in l. certè 6. §. Iulianus, de precario, non mutare sibi ipsi in hoc casu donatorem possessionis causam, sed potiùs illam mutat ex voluntate, & concessione Ecclesiæ, à qua rem per precariam accepit. Et si adhuc instes, hoc casu vsumfructum ab Ecclesia non posse concedi, cum nunquam Ecclesia talem rem habuerit: Respondeo, quod per fictionem creditur rem donatam Ecclesiæ fuisse quæsitam, & tunc vsumfructum ab Ecclesia in ea constitui, argumento legis hæc ratio 3. §. penult. ff. de don. inter, iunctis traditis ab Osualdo, lib. 3. comment. Donelli, c. 10. littera C, Cuiacio, lib. 9. obs. c. 18. & quæ notant Interpretes de fictione breuis manus in l. rogasti 11. l. singularia 15. ff. de rebus credit. Si autem aliquis Ecclesiæ rem propriam dederit, cuius vsumfructum sibi retineat, iuxta textum in l. quisquis 28. C. de donat. de cuius interpretatione videndus Osualdus, lib. 5. comment. Donelli, c. 10. littera B, l. si quis 33. §. fin. C. eod. titulo, non propterea dicetur vsumfructum illum habere per precariam, vt existimauit Hotbomanus d. verbo Precaria. Precaria enim tunc quum dominio plenè Ecclesiæ quæsito, ab vsufructu conceditur, vt in l. Seia 42. ff. de donat. causa mort. Aliæ tandem precariæ concedebantur ex rebus Ecclesiæ ijs, qui illas minimè donarant, sed quas aliud sibi comparaut Ecclesia. Exemplum habemus in formulis veteribus c. 7. & in dicta Synodo Lyptinensi. Erant autem aliquæ possessiones, quæ in precariam concedi non poterant, quia ita à donatoribus cautum erat, vt refertur lib. 1. legum Baiuuar. titulo 1. tradit Fuldeo. ibi: *Vt nulli clericorum, aut laicorum aliquando res ipsæ, quas tradidi, in beneficium præstetur, sed ad locum, quo præfatus Martyr corpore quiescit, perpetuo deseruiat*. Apud Flodoardum lib. 3. hist. Rhemens. c. 10. ibi: *Hincmarus Rhemensis hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum, ea conditione, vt nullo vnquam tempore quilibet Episcopus, vel quilibet persona eiusdem rei quidquam cuiquam in beneficium daret*.

Superest, vt de peculiaribus legibus, seu conditionibus huius contractus agamus: & quidem plures olim vsitatas fuisse, ex veteribus formulis Marculfi, & incerti Authoris constat, ex quibus aliquas referamus. Primò enim, qui res à se datas Ecclesiæ in precariam petebat, tantumdem accipiebat vsufructuarii ordine, vt loquitur Marculfus lib. 2. formul. cap. 5. vel beneficiario, vt ait Concil. Meldense can. 18. & 22. immò aliquando duplo, aut triplo plus accipiebat, cap. precariæ 10. q. 2. ne hoc precariarum contractu alienas hæreditates Ecclesiam captare crederetur, vt aiunt Patres Concilij Turon. 3. can. 51. Secundò qui precariam accipiebat, debebat res per eam concessas excolere. Marculfus, lib. 2. formul. 5. ibi: *Eam villam tantummodo excolere debeamus*. Et Concil. Tolet. 6. can. 5. iubet, *Clericos qui in stipendium aliquid in precariam acceperint, vtiliter laborare*; quia finita precaria res redibat ad Ecclesiam cum suis incrementis, Marculfus lib. 2. formul. 5. & 40. Incertus Author formul. 27. & finita ipsa precaria, res redibat ad Ecclesiam ipso iure, vt in eisdem formulis cauetur. Tandem præcipua lex precariæ erat, vt concederetur, vel ad vitam accipientis, vel in quinquennium. 9 De conditionibus precariarum. Ad vitam, cum ille, qui res suas Ecclesiæ donauit, ipsarum rerum vsumfructum per precariam petebat; immò aliquando sibi, hæredibusque suis illum impetrabat: dicta Synodus Turon. 3. can. 51. In quinquennium quando in precariam concedebantur res ab Ecclesia aliunde comparatæ, vt docet Gibalinus, lib. 4. cap. 2. art. 6.

Sed cùm adhuc varijs fraudibus laici obtinerent, aut retinerent precarias rerum Ecclesiæ, immò & ipsi Prælati dolo, & fraude eas concederent, variæ editæ fuerunt ecclesiasticæ leges, vt vitarentur huiusmodi fraudes, quas referunt Gibalinus suprà, art. 9. per totam, Filesacus, in querel. Eccles. Gallic. Inter quas præcipua illa fuit, ne precariæ essent perpetuæ; quod primum statutum fuit à Ioanne IX. in Synodo Rauen. anno 904. teste Baroio in eodem anno. Deinde à Gregorio VII. ac deinde ab Vrbano II. anno 1096 in Concilio Turon & simul statutum fuit, vt de quinquennio in quinquennium renouarentur, vt ita nunquam possent perpetuæ præsumi; & ideò in Concilio Agathensi can. 59. dicitur Episcopos prolixas administrationes, aut precarias facere non debere, ne diu retentæ in ius proprietatis transcribantur: & spatium hoc quinque annorum, non longius, aut breuius, statutum fuit magna cùm ratione; nam locationes veteri Romanorum more de quinquennio in quinquennium fiebant, cuius moris vestigia extant in l. si quis 4. §. fin. ff. de rebus credit. l. si quis 49. ff. de act. empti, l. si quis 9. §. 1. l. item 13. §. fin. l. si in lege 24. §. 1. ff. locati, l. si filio 6. §. fin. ff. solut. matrim. l. qui quatuor 30. §. 1. ff. de legat. 3. l. ei cui 28. ff. de liber. legat. l. à colono 89. ff. de verb. oblig. l. si seruus 18. §. fin. ff. de stipulat. seruil. inficianda 87. §. fin. ff. de furtis, l. intelligitur 3. §. cùm quamuis, ff. de iure fisci, l. 3. §. 1. ff. de administr. rer. Illustrant Amaya, in l. vnic. C. de vendit. rerum, lib. 10. n. 51. Pancirola lib. 1. var. cap. 95. Ad locationis ergo similitudinem Ecclesia statuit precariam de quinquennio in quinquennium renouari debere. Accedit, nam Romani populi censores, vt agnoscerent priuatorum census, id est bona, seu substantiam, consueuerunt singulis lustris omnium bonorum lustralem censitationem facere, vt constat ex Cicerone, lib. 3. de legibus. Trebel. Pol. in Valer. & obseruarunt Cuiacius, lib. 24. obs. c. 7. Petrus Gregorius lib. 4. de Republ. cap. 12. & lib. 47. syntag. cap. 16. 10 Traditur ratio decidendi.

*cap.*16.Reuardus, *lib.4.variar.c* 13.Hothomanus, *de Magistr Romun.*Lipsius, *eod.tract.cap* 18. Vnde lustralis census dicitur *iu l.ceusus* 10.*ff.de probut.l.liberto* 21.*§.fiu.ff.de anunis legat.*hucque respexit Vlpianus, *in l. iu lege* 62. *§. fin.ff. ad legem Falcid* vbi formale pretium dicitur, quod à censoribus lustrale imponebatur. Sicut ergo Romani, vt cuiusque bona, seu census agnoscerent, de quinquennio in quinqoennium publicam censitationem faciebãt, ne si fortè longius tempus elaberetur, confusio oriretur; eadem ratione ab Ecclesia renouatio precariarum de quinqueonio in quinquennium statuta fuit. Sed nunc videndum est, quid iuris, si renouatio in hoc textu præscripta prætermittatur? Et Glossa hic, *verbo quinqueuuium*, existimat quinquennio elapso, omissaque renouatione, intelligi contractum precariæ tacitè renouatum, argumento legis *in rebus*, *§.vlt.ff. de precario*, vbi precarium tempore transacto, si dominus non reuocauerit, tacitè concessum creditur: idemque procedit in locatione, quia tempore elapso tacita recondustio inducitur, *l. item quæritur*, *§.fiu.ff.locuti*, *l. legem* 16.*C.eodem titulo*. Sed hæc Glossæ sententia meritò displicuit Hostiensi, Butrio, Ioanni Andreæ, Immolæ, Abbati, & Beroio, qui rectius docuerunt, reuocatione non facta post quinquennium, ius precariæ amitti: quę sententia probatur primò exemplo feudi; nam si vassallus, vel eius hæres nouam feudi inuestituram non petierit, à iure suo cadunt, *cap.*1 *§.*1. *sub tit. quæ fuit primu causu benef. amitt. iu vsib. feud.* Secundò, quoniam ad renouationem, non solùm tacita voluntas, verum nec simplex expressa sufficit; siquidem renouatio exigitur, cùm precaria ad longum tempus concessa est: sed tunc voluntas expressa durat vsque ad tempus contractus: ergo si expressa hæc voluntas, quæ contractum ipsum comitatur vsque ad finem, satis non est ad renouationem, nec satis erit tacitus consensus. Tandem quoniam ideò renouatio desideratur, vt sæpè sępius in hoc commentario dixi, ne memoria dominij pereat: sed huic periculo per tacitam renouationem non succurritur: ergo necessaria est expressa renouatio. Nec obstat exemplum deductum à precario; nam cùm negotium hoc precariæ diuersum sit, ab vno ad aliud non rectè fit illatio, *l. Papiuiauus*, *ff. de minor.* daturque diuersa ratio vtriusque negotij, siquidem precariæ renouatio exigitur, quia dominij memoriæ perire potest, cum res Ecclesię, vt communiter possessæ, negligantur, *l.meminimus* 2.*C.quundo, & quibus*: at hoc periculum in precario non datur, siquidem quilibet præsumitur diligens in requirendis rebus proprijs, *l. cùm de indebito*, *de probut.* Eodem etiam modo responderi potest secundò argumento deducto ex tacita conductione. Accedit etiam, quia si ad tacitam reconductionem desideretur scriptura, vel alia solemnitas, ex lapsu temporis tacita non admittitur, *l.item* 13.*in fine*, *ff. locuti*: at precariæ non aliter renouatio fit, quam si scriptura interueniat. Igitur ex patientia tacita renouatio non inducitur, ex regula legis, *ecutractus*, *C. de fide instr.* nam patientia consensum duntaxat potest inducere, at scripturam, similemue solemnitatem supplere non valet, vt probat Beroius in præsenti, *ex num.*2.

11 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui facilè respondetur, perpensis differentijs, quæ versantur inter precarium. & precariam, suprà adductis. Verum quæri solet, vtrum precaria differat à precarijs, hoc est vtrum hæc vox in singulari differat ab eadem in numero plurali? Et Hostiensis in præsenti, & in summa huius tituli non leue agnoscit discrimen. Primò, quia per precariam conceditur, precariæ verò etiam ad hæredes transeuot. Secundò, quia in precaria reoonatio desideratur, in precarijs verò necessaria non est: quod discrimen quibusdam versiculis expressit, quos etiam retulerunt Glossa, *iu cup. fiu.hoc tit.* Viccius, *d q.7 de possess.duor.*& tantisper correxit Petrus Gregorius *lib* 23.*syntagm.c.*2.*num.*2. Mouetur Hostiensis primò, qnia in hoc textu precariæ ad quinquennium renouantur, precaria verò nullam talem conditionem exigit, *c.huiusmodi* 10.*q.*2.*c.sæpè* 27. 12.*q.*2 *cup. clerici* 16.*q.*3. Secundò, quoniam precaria ad vitam tantùm conceditur, *d.c. huiusmodi*, *dicto cap. sæpè*: precariæ verò etiam in successores traoseuot, *cup.ud aures*, *de rebus Eccles.* Tertiò, qoia oominum differentia rerum quoque distinctionem indicat, *l.si idem*, *C.de codicil.* Ergo cùm hęc oomina saltem numero differant, diuersa negotia significare videntur. Quartò quoniam, vt considerat Beroius *hic*, *n.*10. ideò precarię pluraliter dicuntur, quoniam cùm per quinquennium renouentur, plures concessiones sunt, argumento legis *seire* 19 *ff. de verb. oblig.* cùm verò ad vitam conceditur, quoniam rennuari non debet, singulari numero precaria appellatur. Hanc Hostiensis opinionem communiter improbant repetentes *hic*, Anania, Immola, Zabarella, Butrius, & Beroius, quibus libenter adhæreo, cum passim iniuribus suprà citatis, & veteribus formulis promiscuè apponaotur precaria, & precariæ. Nec obstat vltimum augmentum, quod ex incompatibilitate consuetudinis, & legis scriptæ expendebamus, cui vt satisfaciat Beroins *hic*, *n.* 7. asserit consuetudinem, de qua in præsenti, vtilem esse, & à iure approbatam; quia quod antea consuetudine tantùm receptum fuerat, post approbationem cœpit ius scriptum esse. Fit ergo reoouatio in præseoti iuxta antiquam consuetudinem, si eius originem attendamus; secundùm auctoritatem canonum, si approbationem inspiciamus, argumeoto textus *in cap. Abbate*, *de verb.sign.c.*2 *de præbend.in* 6. Verum licèt hæc Beroi solutio non displiceat, adhuc tamen dici potest, legem, consuetudinemque in præsenti concurrere, vt contingit in alijs iuris locis, vt *iu cap.cùm dilectus*, *de consuet. cap. cùm venisseut*, *de instit cap. ud hæc*, *de relig. domibus*, *cap.sopitæ*, *de censibus*: quod euenire potest duplici modo. Primò cùm interpretatur consuetudo legem scriptam, vt *iu d.cap.cùm venisseut*, *l. cùm de iuterpretutioue*, *l. miuimè*, *ff. de legibus*: secundò cùm consuetudine lex ipsa approbatur, & confirmatur, vt *in cap in istis*, 4.*dist.* iunctis traditis per Abbatem, *in cap. fiu. num.* 21. *de consuetud.*

Sed antequam commentarium absoluamus, exponendus est textus, *in c.precariæ* 10.*q.*2. deductus ex Concilio 12 Exponitur cap. precariæ 4.10.q.2.
Medinmatr. siue vt verius habent Burchardus, *lib.* 3. *c.* 167. Carnotensis, *p.* 3. *Decreti*, *c.* 228. ex Concil. Beluacensi, ex quo etiam tacitè refert Concilium Meldense *cau* 22. vbi constituitur, vt si res pleno iure Ecclesiæ donetur, possit Ecclesia in remunerationem tripli vsumfructum concedere, quod difficilè est, cum *iu l.iubemus*, *§. fiu.C.de SS.Eccles.* quæ habetur *in c.*2 *§. œconomus* 10.*q.*2. rescribatur, vt in precaria possit is qui donauit, rem accipere vsumfructum rerum tanti valoris, quanti res donata æstimari poterat; & similiter vsumfructum alteriua rei itidem donatæ. Cui difficultati communiter responderi solet duplici modo. Primò asserendo, discrimen versari inter ius canonicum, & ciuile, ita vt iure ciuili non nisi duplum, iure verò canonico etiam triplum concedatur. Secundò accipiendo constitutionem Leonis, & Anthemij regulariter in omnibus accipientibus precariam; textum verò *in d.c.precariæ*, in illis, qui ob senectutem, vel corporis debilitatem precariam ab Ecclesia petunt, quibus vberior concedi potest: tum quia maiori miserationi digni suot: tum quia breoiori vita potiuntur, quare vsusfructus æstimatio minor est, *l.cùm hi* 8.*§.modus.ff. de transact.* ibi: *Modus autem pro ætate eius, qui transigit, arbitrandus est, & valetudiue*. Faciunt textus *in l.si quis*, *l.in causa* 15.*ff.de fideicommis.libert.* Sed his omissis solutionibus dicendum est, Ecclesiam aliquando, non modò tantumdem, quantum acceperat, sed etiam duplo, aut triplo plus de suis rebus vtendum concedere, ne videretur hoc precariæ negotio alienam sobstantiam captare: quam calumoiam Patres Concil. Turon. 3.*can.*51. amoliuntur. Illustrat Gibalinus, *d.lib.*4.*c.*6.*art.*6.

C A P V T II.

Ex Concilio Carthaginensi.

De precarijs quoque, quæ à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœna graui obligabant, vt facta ipsorum nequiuissent absoluere, præcipimus, nemo

nemo successor in antecessoris sui pœna sit obligatus; sed suæ prudentiæ sit concessum, vt si antecessor eius res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo ad ius eiusdem Ecclesiæ reuocentur.

NOTÆ.

1 a *Carthag.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* sed in nullo ex Concilijs Carthag. reperiri verba, iam notauit Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in d. 1. collect.* nec mirum; nam cùm contractus hic precariarum tantùm in vsu esset in Ecclesijs Occidentis, præcipuè in Hispana, & Gallicana, quomodo poterat in Ecclesia Orientali, vbi omninò incognitus erat, hæc constitutio edi? Reperitur textus hic *in l. 2. tit. 10. lib. 3. legum Longobard.* in hæc verba: *De precarijs, quæ à Rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœna graui obligabant, vt facta eius nequirent dissoluere, præcipimus, vt nemo successor in antecessoris sui pœna statuta sit obligatus: sed suæ prouidentiæ concessum, vt si antecessor eius res Ecclesiæ irrationabiliter distribuerit, ab eo eidem Ecclesiæ ad ius tenendum reuocentur.*

COMMENTARIVM.

2 SVperiori commentario dixi præcipuè, contractum precariarum inuentum fuisse, vt res Ecclesiæ rapacitate laicorum occupatæ, ad Ecclesiam redirent; sed statim circa ipsas precarias innumeras fraudes experta est Ecclesia: nam primò Principes sæculares prætextu precariarum res Ecclesię inuadebant, vt constat ex Flodoardo *lib. 1. histor. Rhemens. c. 20.* Secundò cùm iussu Regum darentur precariæ ab Episcopis, sæpè sæpius laicis non solùm res Ecclesiæ, verum & ipsa monasteria tradebantur. Hincmarus Rhemens. *epist. ad Episcopos, & Proceres prouinc. Rhemens.* missa anno 858. *c. 48.* ibi: *Monasteria etiam religiosa, atque præcipua Canonicorum, & monachorum, atque sanctimonialium, quæ & frater vester Dominus noster partim iuuentute, partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & minarum necessitate, quia dicebant petitores, nisi eis illa sacra donaret, ab eo deficerent.* Cogebantur etiam sæpius à Regibus precariam concedere, vt refertur in Concilio Meldensi *can. 8.* & hæredes etiam eius, qui precariam acceperat, iniustè retinebant. Concil. Turon 3. *can. 51.* latè prosequitur Gibalinus, *d. c. 2. art. 8. per totum*, immò & Prælati ecclesiastici has rapinas bonorum ecclesiasticorum, & fraudes laicorum iuuabant, vel metu, vel cupiditate, vel negligentia: nam primò ipsi à Regibus precarias fieri petebant, ideò in Synodo Meldensi *can 21.* ita cautum legitur: *Idem autem custos Ecclesiæ solertissimè caueat, ne sui ordinis, & ecclesiasticæ communionis fortè immemor, contra auctoritatem præceptam Regium pro quacunque assentatione fieri petat, qui etsi fecerit, non audiatur; si autem & obtinuerit, Regia discretione, & Episcopali iudicio idem rescindatur, & petitor iniustus pro Principis iniusta suggestione dignè corripiatur.* Secundò, qui viduatas Ecclesias occupabant, precarias ex earum bonis concedebant, quas eadem Synodus rescindi debere his verbis decreuit: *Vt precariæ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupauerunt, rescindantur, & cùm auctoritate ecclesiastica, vel ciuili, si faciendæ sunt, fiant.* Tertiò etiam clerici quandoque in easdem factiones conspirantes, precarias laicis concedebant, vt refert Hincmarus Rhemensis *in epistola missa Bertulpho Treuerensi*, ibi: *Pro quibusdam Capellis ad villam Duodeciacam pertinentibus, quas quidam ex parochia Treuerensi vsurpabat per factionem cuiusdam presbyteri.* Tandem aliqui Prælati consanguineis suis precarias sine causa ex rebus Ecclesię concedebant, quod crimen à se repellit Hincmarus Laudun. *epist. ad Hincmarum Rhemens.* ibi: *Nec recognosco alicui parentum meorum, velut surgę dedisse beneficium, ex quo & reipublicæ probitas, & Ecclesiæ, cui licèt indignus præsideo, vtilitas non respondeat.* Pro his, & alijs similibus fraudibus repellendis, & vt consuleretur indemnitati rerum Ecclesiæ, varij editi fuerunt canones, tam in dicta Synodo Meldensi, quàm in Concilio Valent. Galliæ temporibus Lotharij, anno 855. quos refert Gibalinus, *dicto cap. 2. art. 9. per tot.* tandemque statutum fuit, vt si iniustè, & cum aliqua ex fraudibus proximè relatis, Rector Ecclesiæ res in precariam dedisset, liceret successori eas repetere; quod enixè postulasse Carnotensem à Paschali, constat ex eius epistola 171. vbi etiam refertur id obtinuisse: *Minoratas*, inquit, *omnes huius Ecclesiæ, & precarias in communes redegit vsus.* Vbi minoratas vocat honores, & possessiones Ecclesiæ ab alijs detētas, & diminutas. Carolus Magnus, *lib. 7. Capital. c. 104.* ibi: *Quod honores sacerdotum, & res Ecclesiarum auferre, vel minorare noluissemus.* Minorare enim idem est, quod minuere, *c. totu, 12. q. 2. c. quicunque 12 q. 4.* notauit Cironius, *in præsenti tit.* Successores Rectorum Ecclesiæ possunt res in precarias iniustè concessas repetere, vt contingit in alijs rebus Ecclesiæ iniustè alienatis. Innocentius III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 50* ibi: *Proposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod nonnullę possessiones, & alia bona Ecclesiæ tuæ per prædecessores tuos, & alios minus legitimè sunt distracta in ipsius Ecclesiæ non modicum detrimentum. Volentes igitur Ecclesiæ Philippensis vtilitatibus prouidere, fraternitati tuæ pręsentium auctoritate concedimus, quatenus ea, quæ taliter alienata reppereris, valeas appellatione postposita legitimè reuocare.* Suprà probaui *in cap. 4. & 5. de rebus Eccles.*

CAPVT III.

a Gregorius IX.

PRecarium vtendum conceditur, quandiù patitur qui concessit: soluitur quoque obitu eius, cui concessum est, non etiam concedentis: aut cùm ipsum alienari contingit alicui hoc reuocare volenti: quia per conuentionem huiusmodi non licet rem alienam inuito domino possideri. Porrò *b* precariæ, quæ quandoque de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, non sunt pro voluntate concedentium reuocandæ.

NOTÆ.

a *GRegorius.*] Qui præsentem constitutionem ex visceribus iuris Cęsarei in hoc tractatu de precario deprompsit proprio motu, absque vlla consultatione, quod iam sæpè sæpius notaui in eodem Pontifice.

b *Precariæ.*] De quibus egi *in c. 1. & 2. hoc tit.*

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu talis deducitur disputanda assertio: *Precarium soluitur reuocatione concedentis, seu rei alienatione, & morte eius, cui concessum est, non verò morte concedentis.* Probant eam textus *in l. 2. vers. est enim, l. quæsitum 8. §. quod à Titio, l. cum precario 12 §. vltim. ff. hoc tit. l. quicunque 13. §. 1. ff. de public. l. si seruus 22. §. 1. ff. de noxalib.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Garaña, *in præsenti*, Hothomanus, Brissonius, & Verrucius, *de verb. sign. verbo Precarium*, Cuiacius, *lib. 4. obs. c. 7.* Couar. *lib. 3. variar. c. 15.* vbi Vselius, & Farias, Faber, *decad 77. error. 1.* Osualdus, *lib. 14 Donel. c. 34. littera C*, Pichard. *in §. actionum, q. 1. n. 30. Instit. de action.* Petrus Gregorius, *lib. 3. partit. tit. 7.* Bocerus, *tom. 1. clas. 2 disput. 9.* Gibalinus, *de vsuris lib. 1. cap. 5. art. 1.* Coruinus, *lib. 2. aphor. tit. 42.* Duarenus, *ad tit. de precar.*

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Si precarium reuocatione concedentis finiretur, posset reuocari omni tempore, & statim ac concessa res precario est, & posteà: sed non potest reuocari statim, *l. in commodato, §. sicut autem, ff. commodati*, docent Couar. *lib. 3. variar. cap. 13. n. 6.* Gibalinus, *suprà, n. 1.* Igitur ad libitum concedentis reuocari non potest. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam si ex natura precarij proueniret, vt reuocatione finiretur, non verò morte concedentis, 2 *Impugnatur tradita assertio*

dentis, sequeretur vt pactum in contrarium, initum contra eius essentiam, & substantiam, non valeret; vt latè probat Antonius Faber *decad.77.errore 3* Couar *in 4.p.2.c.23.§.1.nu.23.* Molina, *lib.4.de primog.c.2. d n. 40.* Rodriguez, *de annuis reddit.lib.2.q.1.ex n 22.* Pinellus, *lib. 2. select.c.12.n.6.* Larreatigui *lib.2.select.cap.5.nu.3.* Sed valet pactum, quo conceditur precarium ad certum tempus, veluti ad mensem, *l.in rebus, §.vlt. l. cùm precario, ff. de precario*, & pactum vt rogans rebus vtatur quousque concedens velit; quo casu finitur precarium morte concedentis, *l. 4. ff. locati*. Igitur ex natura precarij non prouenit, vt reuocatione finiatur, non autem morte concedentis. Deinde illa pars præsentis assertionis, vbi docetur, morte rogantis precarium finiri, nec ad hęredes transire, difficilis redditur *ex l.penult.ff.hoc tit.* vbi docetur, ad hæredes rogantis precarium transire: ergo non rectè in præsenti docetur, precarium morte rogantis finiri.

3 Precariũ an sit contractus.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus præsens Gregorij cõstitutio vera est, in cuius serie Gregorius IX. totam & vniuersam precarij materiam mira breuitate complectitur. Et vt eam exponamus, sciendum est, precarium tunc celebrari, cum precibus aliquid petenti vtendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patietur, hoc est non reuocauerit, *l.1.ff.hoc titulo*, Paulus *lib.5. sentent.tit.6.* qua diffinitione rectè perpensa agnoscuntur omnes differentiæ, quæ versantur inter hoc negotium, & donationem, commodatumque, quas latius prosequuntur suprà relati, & Cuiacius, *lib.4.obseru.cap.7.* & *lib. 23. cap.27.* Duarenus, *lib.1.disput.cap.14* Faber, *decad.4. error.9.* Donellus, *lib.14 comment.cap. 34.* Institutarij *in §. item is, Instit.quibus modis re contrahitur*. Non tamen leue inter iuris Interpretes dissidium est, an precarium verè & propriè dictum contractus sit? Et sanè cùm Vlpianus, *in l.contractus 25 ff de reg.iur.* disertè precarium in numero contractum, & in specie eorum, qui dolum malum dumtaxat recipiunt, referat, nonnulli contractum esse innominatum docuerunt, vt Donellus, *lib 14. comment. cap.34.* Vuesembech. *ad titulum de precario, n.1.* Treutler. *volum.1.disp.24.thesi 5. littera C*, qui mouentur sequentibus iuris fundamentis. Primò, quia ex precario datur actio præscriptis verbis, quæ propria est contractuum innominatorum, *l.2.§.2.in fine, l.duo 19.§.fin.ff de precario:* probat Oroz, *lib.3.de apicibus iuris, cap.1 n.13.* Secundò, quia in precario ciuile negotium geritur, cum præcedat conuentio, vt is qui rogauit, re vtatur pro voluntate concedentis, & ea reuocata, ipsam rem restituat. Deinde, quia precarium proximè accedit ad casum illum, *Do, vt facias;* videlicet, do tibi rem, vt cùm mihi libuerit, eandem restituas: igitur pro contractu innominato habetur. Alij agnoscunt duo precarij genera, vnum merè gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemue recipiens, ex quo cùm nulla actio ciuilis detur, contractus non est, de quo agi volunt *in l. interdictum 14. ff. de precario;* alterum verò, quod modum quidem, & finem habet, de quo accipiunt textus, *in l.si debitor 11.l. ea quæ 20.ff. de precario;* ex eoque putant oriri actionem præscriptis verbis, quia etsi contractus nominatus non sit, tamen ad instar donationis quandoque per contractum innominatum celebratur, exemplo legis vltimæ, *C.de rerum permut.l.dictam 8.C. de condict.ob caus.* Sed rectiùs docuerunt Gilbertus Regius, *lib.1.enantioph.cap.10.* Cuiacius, *lib 4.obseru c.7* & *lib.23. c.21.* & *ad tit. C. de precar.* & *in notis ad Paulum lib. 5. sentent.tit.6.* Bronchorst. *centur.1.assert.74.* Osualdus, *lib.14. Donel.c.34.littera B*, Bocerus, *ad l.contractus 23.c 4.n.23.* & *clas.2.disput 9.thesi 34.* D. Ioseph.de Retes, *lib.2.opusc. sect.1.c.5 n.20.* Vichius, *de posses.duor.q 6.per totam*, precarium propriè dictum contractum non esse, sed potiùs naturam donationis, seu commodati sapere. Mouentur primò *ex l.interdictum 14 ff.hoc tit.* vbi Paulus testatur, ex precario nullam actionem ciuilem dari; quia magis ad donationem, & beneficij causam, quam ad negotij contracti cognitionem spectat: nec naturæ contractuum conueniens est, vt negotium pendeat ex libera alterius voluntate, *l.in commodato 17.§.sicut 3.ff.commodati:* quare forsan in serie Pandectarum ponitur titulus *de precario*, longè à materia contractuum, vt obseruauit Bachouius, *ad Treutl.volum.1.disp.24.thesi 5. littera C*, Secundò *ex l.cum qui 14.§. is qui precario, ff. de furtis*, vbi Paulus eam sui responsi rationem reddit, quia ex precario nulla ciuilis actio datur: & rationem huius rationis reddit, quia simile donato precarium est: quam similitudinem Vlpianus latiùs docet *in l.2.§.2.ff. de precario*, dum ait, natura ęquum esse tamdiu te liberalitate mea vti, quamdiu ego velim; & vt possim reuocare cùm mutauero voluntatem, quod naturæ contractuum non conuenit. Tertiò ex lege *quæsitum 8 §.fin.ff.hoc tit.* vbi docet Vlpianus, hæredem eius, qui precario rogauit, ex dolo defuncti tantùm teneri, quatenus ad eum peruenit, cum certum sit actiones ex contractibus venientes, licèt delictum defuncti in eis versetur, in solidum contra hæredes dari, *l. ex depositi 12.l.ex contractibus 49 ff.de obl & act.* Quartò, quia precario diffinitio contractus non conuenit, siue sequamur diffinitionem Vlpiani relatam *in l. Labeo 19. ff. de V. S.* siue Cuiacij, *in l.iuris 7.ff de pactis*, siue communem illam, iuxta quam contractus est conuentio super negotio ciuili obligationem producens, cum in precario nullum ciuile negotium detur, aut obligatio reciproca nascatur. Tandem quia, si precarium contractus esset, vel nominatus, vel innominatus diceretur: sed nequit esse nominatus, quia speciali aliquo nomine demonstrari nõ valet, sed tãtùm generali verbo, exemplo permutationis, vt probat Donellus, *lib.14.comment.c.34.* Nec etiam contractus innominatus est, quia ad nullam speciem eorundem commodè referri potest: & de casibus, *do vt des*, & *facio vt des*, satis notum est: de alia verò specie, videlicet *do vt facias*, licèt Treutlerus, *vol.1.disp.24.thesi 5.littera C*, velit precariũ ad eam accedere, quia do tibi rem, vt cùm libuerit, mihi eam restituas; & Bocerus, *in dicta l.contractus, c.4. n. 26.* existimet precarium spectare ad casum illum, *facio vt facias*, hoc sensu: Concedo tibi hanc rem, vt eam mihi quouis tempore repetenti restituas, rectè docuit Bachouius, *vbi suprà*, quod talis relatio sit impropria, quia nec precario concedere dare, nec restituere facere sit, prout ea verba in materia contractuum accipiuntur, argumento legis *iuris 7.§ 2.ff.de pact.l.naturalis 5.in princip.* & *§.1.ff. de præscript. verbis;* siquidem dare ibidem significat dominium transferre, & facere est quid in vicem compensationis pro eo quod datum est, perficere. Prosequitur Viccius, *dicta q.6.* Nec hac sententia retenta obstant fundamenta contrariæ. Non primum *ex dicta l.contractus, de reg.iur.* nam Vlpianus precarium ibi refert ratione similitudinis, quam habet cùm commodato; nec precarium tanquam contractum retulit, sed tantùm ex certo respectu, videlicet quia in precario similiter ac in veris contractibus quæstio de dolo, culpaue, quam exponebat, locum habere poterat. Nec etiam obstat, quod ex precario detur actio præscriptis verbis, quia omissis varijs solutionibus, & distinctionibus, quas tradunt Donellus, & ibi Osualdus *dicto cap. 34.* Iul. Pacius *centur.7.q.21.* Gilbert. Regius, *d.lib. 1. enantioph. cap. 10.* Treutlerus *dicta thesi 5.littera I*, dicendum est, actionem præscriptis verbis in precario non dari ex negotio gesto, sed ex bona fide, & bono, & æquo, constitutionibus hanc actionem proditam esse, quia iniquum foret, nullam ciuilem actionem dari ei, qui rem suam petenti precario concesserat, vt docuerunt Cuiacius, *ad tit.C.de precario*, & *lib.4.obs.c 7.* & *in comment ad Paulum lib 5 sentent.tit.6.* Bocerus, *in dicta l.contractus, cap.4.num.23.* Viccius *dicta quæst.6.* D. Iosephus de Retes, *lib.2. opusc. sect. 1. cap. 5. num. 20.* Nec obstat tertium fundamentum, siquidem omninò negamus, in precario negotium ciuile geri: nec contractus natura patitur, vt negotium gereretur, penderetque tantùm à voluntate vnius partis, vt fusè docet Viccius, *dicta quæst. 6.*

Materia precarij est quælibet res, siue mobilis, siue immobilis; necnon iura & seruitutes, *l.precario. §.habere.ff. de precario*. Sed statim hæsitatio occurrit, an qui rem precario rogauit, eam possideat? Cuius quæstionis vera solutio petenda est ex natura ipsius precarij. Precarium enim, quod nec donatio, nec contractus verè, & propriè dici potest, sed potius de natura vtriusque participat, similique donationi, & commodato esse dicitur, *in l. 1. §. est & simile 3. l. interdictum 14. §. is qui precario 11. ff. de furtis*, iunctis Treutlero *volum.1 disp 24.thesi 5. littera C*, duplici modo constituitur. Primò simpliciter, cum quis rogat tantùm, vt in possessione sit; secundò cùm precibus illud addit, vt sibi possidere liceat. Priori modò si constituatur precarium, is qui simpliciter rogauit, vt in possessione sit tantùm, rem precario concessam non possidet, sed possessio illius remanet penès dantem, qui eandem possidet suo animo, & alterius corpore, eodem planè modò, 4

4 Ex precario an transferatur possessio

modo, sicut per seruum, colonum, inquilinum, procuratorem; eum apud quem rem deposuimus, cui commodauimus, & alios quoscunque, qui alienæ possessioni ministerium præstant, iuxta legem quod meo 18. ff. de acquir. possess. possidemus; & hoc casu certum est, eum qui precario rogauit, non possidere, l. si quis ante 10. §. idem Pomponius, ff. de acquir. possess. l. si fur 32. §. vltim. ff. de vsucap. l. 2. §. habere 3. l. 6. §. is qui rogauit 2. l. quæsitum 8. l. cùm precario 21. ff. de precario, l. 4. C. de his quæ à non domino, l. 2. C. de præscript. 30. & hoc quidem iure optimo; cùm enim precarium magnam cùm commodato habeat affinitatem, d. l. 1. §. 3. ff. de precar. & vtrumque vsum rei ad alterum transferat, ea quidem differentia, vt in commodato vsus cùm certo modo, tempore, & fine præscribatur ab eo, qui beneficium tribuit, l. in commodato 17. §. sicut autem 3. ff. commodati; in precario autem vsus tamdiu relinquatur, quamdiu concedenti libuerit, l. 2. §. & naturalem 2. de precar. manifesti autem iuris sit, quod commodatarius rem commodatam non possideat, l. rei commodatæ 8. ff. commodati, l. officium 9. ff. de rei vindic. l. possideri 3. §. sed si is 20. ff. de acquir. vel amitt. poss. quis non videt idem statuendum esse de eo, qui simpliciter rem precario rogauit, quique aliàs in re concessa minùs iuris, quam commodatarius habet? A tenente enim precarium, quocunque tempore concedens mutauerit voluntatem, reuocari potest; à commodatario autem ante finitum vsum intempestiuè rem petere, non officium tantùm impedit, sed & suscepta obligatio inter dandum, accipiendumque, d. l. 17. §. 3. Sin autem posteriori modo precarium constituatur, is qui rogauit, vt sibi possidere liceat, verè nanciscitur possessionem, sed naturalem tantùm, ex qua non procedet vsucapio, cum non possideat opinione domini, l. si seruus 22. §. is qui pignori 1. ff. de noxal. action. & eo casu precarium concedens nullo modo, nec ciuiliter, nec naturaliter possidebit, §. retinendæ 4. vers. nam vti possidetis, Instit. de interdict. l. communi 7. §. inter prædones 4. ff. commun. diuid. l. quæcunque 13. §. interdum 1. ff. de public. in rem act. l. nit Prætor 2. §. habere 3. l. in rebus 4. §. meminisse 1. & §. idem qui, vlt. l. certè 6. §. Iulianus 3. l. precario 9. l. cùm precario 22. § 1. l. 16. l. qui precario 17. & alijs locis pluribus, ff. de precar. l. Pomponius 13. §. si is qui 7. de acquir. vel amitt. poss. l. si precario, ff. commun. prædior. l. qui fundum 12. ff. quemadmod. seruit. l. communis 7. §. inter 4. ff. comm. diuid. l. si rem 29. l. cùm & sortis 35. de pignorat. act. l. si quis ante 10. §. 1. & vltim. l. interdum 21. in princip. & §. vltimo, l. si aliquam 28. l. qui pignoris 36. ff. de acquir. l. nunquam 31. §. si vi, ff. de vsucap. l. sed & si vi 14. ff. de vi & vi armat. l. 1. §. vltim. ff. vti possidetis, l. 1. §. 2. ff. de itinere, l. si is qui 11. §. ego, ff. quod vi aut clam, l. 2. §. vltim. l. si debitor 11. ff. de precario, l. 3. C. de pact. inter empt. l. Iulianus 13. §. possessionem 20. ff. de act. empti. Agnouerunt hoc discrimen rogandi precarium Cumanus, in dicta l. si quis ante 10. n. 2. vbi Iason, n. 9. Duarenus, & Gisanius, num. 5. Cuiacius, lib. 9. obseru. c. 33. Faber, de error. decade 77. error. 7. Fachineus, lib. 8. controu. cap. 16. Valentia, lib. 1. illustr. tract. 2. cap. 3. n. 19. D. Ioseph de Retes, lib. 1. opuscul. cap. 13. vbi exponit textum in l. quid ferno 16. de abl. & act. Viccius, de possess. duor. 2. p. n. 60. Sed circa possessionem rei precario concessæ duo adhuc sunt obseruanda. Primum, possessionem quamdiu concedens eam penes possidentem remanere patitur, iustam possessionem esse; hoc enim prædicatum eidem attribuitur, in dicta l. quæcunque 3. §. interdum, ff. de public. l. si seruus 22. §. is qui pignori, d. l. communi 7. §. 4. l. Pomponius 13. §. si is qui 7. Sed quia precarium Domino repetente, seclusa omni mora reddendū est, l. 1. in princip. l. 2. §. 2. ff. de precario, accidit vt si non illicò reddatur, possessio ea fiat iniusta: quæ etiam causa est, cur sæpè in iure possessio precaria coniungatur cùm violenta, & clandestina, vt videre est in l. si quis diuturno 10. in fine princip. ff. si seruitus vindicetur, dicta l. Pomponius 13. §. cùm quis 1. ff. de acquir. possess. l. 1. in princip. §. perpetuò 5. §. quod ait 9. ff. vt possid. notarunt Viccius, suprà, n. 61. Cuiacius, lib. 9. obseru. c. 33. Secundum, quod licèt qui precario concessit possessionem, non possideat, quia in rogantem eam transtulit, tamen in omnibus effectibus creditur concedentem possidere; quare si vsucapiebat qui precarium concessit, eo reuocato iungitur possessio rogantis cùm possessione concedentis, & vtrumque tempus ad vsucapiendum prodest, d. l. Pomponius 13. §. is qui precaria, ff. de acquir. possess. l. de accessionibus 14. l. penult. ff. de diuers. & tempor. quinimmò licèt quamdiu durat precarium, omninò concedens non possideat, nec possit vti accessione eius qui rogauit, nisi postquam recuperauit possessionem, d. §. is qui precaria, vbi Cuiacius; tamen si interim impleatur tempus vsucapione præscriptum, vsucapit qui concessit, prodestque illi possessio rogantis, quemadmodum ad eundem effectum prodest possessio creditoris debitori vsucapienti, l. qui pignoris 36. ff. de acquir. possessione, vt docent Accursius, Bartolus, Cumanus, Alexander, & Iason in dict. l. Pomponius, §. is qui precario.

5 Exponitur l. & habet 15. §. 4. ff. hoc tit.

Adhuc tamen hac distinctione retenta, superest non leuis difficultas ex l. & habet, §. eum qui, ff. hoc titulo, quem textum dum accipiunt Doctores de possessione ex voluntate concedentis translata, litteræ adaptari non potest, cum sequeretur exinde concedentem possessionem non retinere, quod est contra expressam sententiam Consulti ibi. Quare alij docent, textum illum esse accipiendum, quando simpliciter precarium datum est, quia eo casu tam concedens, quàm rogans possident, non tamen in solidum, & eodem modo, vt eleganter ait Innocentius, in cap. licèt 9. de probat. sed diuersis respectibus; quæ fuit Sabini sententia probata à Consulto ibi, & in specie iustæ possessionis probauit Vlpianus ex Trebatij sententia in l. 3. ff. vti possidetis, & Iulianus in l. 19. hoc tit. & refert Paulus, in l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess. quibus locis ex Trebatij sententia Sabinus à Labeone non reprehenditur, sed tantùm ratio, qua mouebatur Trebatius, dum iustam, & iniustam possessionem specificè differre existimabat; cùm tamen verius esset, vnum tantùm dari genus possidendi, vtramque tamen possessionem accidentaliter differre, vt obseruat Duarenus, in dicto §. ex contrario, ibi, quem Labeo reprehendit, aliter enim si sententiam Trebatij Labeo improbaret, non diceret quem, sed quos, cum Sabinus, & Trebatius in eadem essent sententia, vt constat ex dicto §. ex contrario. Verum etsi hæc subtilis sit interpretatio, adhuc ea omissa, & alia Cuiacij, qui libro 9. obseru. c. 32. asserit textum in dicto §. eum qui sumptum esse ex libris Pomponij, quos ille ad Sabinum scripsit, & proinde continere sententiam Sabinianorum, à qua Labeo, & cæteri Proculeiani, imò & aliqui eorum, qui Sabinum sequebantur, discesserunt; quam Cuiacij sententiam sequuntur Treutlerus volum. 2. disp. 21. thesi 4. Bachoulus, ad ipsum: dicendum est cùm Meyero, quem sequitur Viccius, dicta 2. p. n. 65. in dicto § 4. referri duos casus diuersos constituendi precarium, suprà relatos; & priora quidem verba pertinere ad secundùm modum precarij, cum quis precibus rogat, vt sibi possidere liceat, in quem transferri possessionem suprà dixi; sequentibus verò verbis adduci nouam aliquam, & generaliorem quæstionem pertinentem, vel ad primum casum, cum scilicet quis rogauit, vt sibi tantùm in possessione esse liceat; vel certè si precarium simpliciter constitutum sit: & ita responderi ad allatam quæstionem, vt intelligatur vtrumque simul non possidere eodem casu: dicit enim Pomponius, Penes vtrumque esse eum hominem, qui precario datus esset. Vbi plurimum inter se differunt, vtrumque possidere, & rem penes vtrumque esse; cum res non modò sit penes eum, qui possidet, l. penes te 63. ff. de V. S. sed etiam penes eum, qui tantùm detinet, l. locum 3. §. si tabulæ 2. iuncta l. 1. in principio, ff. de tab. exhib. l. qui legatorum 2. §. fin. ff. pro herede. Penes eum est qui rogauit, quia rem detinet naturaliter absque animo sibi habendi: penes dominum, quia animo non discessit à possessione, idest simpliciter rogatus, noluit eam in rogantem transferre, sed sibi eam retinere, & per ipsum possidere. Quam Meyeri interpretationem ab impugnatoribus Bachouij defendit Viccius, dicta 2. p. de possessione duorum, ad finem, licèt aliter textum illum accipiat Hieronymus Oroz, lib. 4. de apicibus iuris, cap. 3. nu. 3. & cap. 8. & cap. 10. num. 4.

6 De remedijs pro recuperando precario.

Superest vt videamus, finito precario, quæ remedia competant domino ad rem ipsam recuperandam? Et sanè in hac parte ipsi Iurisconsulti sibi ipsis aduersari videntur; nam Vlpianus, in l. 2. §. itaque, & ante eum Iulianus in l. duo 19. in fine, ff. hoc titulo, disertè probant, duplici remedio succurrendum esse domino, nempè interdicto de precario, & actione præscriptis verbis: cùm enim Paulus expressè scribat in l. interdictum 14. ff. hoc tit. tantùm interdictum ei competere, negans vllam ciuilem actionem dari posse, omne remedium ciuile denegasse videtur. Sed pro vera conciliatione horum iurium, sciendum est, reuocato precario non licere concedenti propria auctoritate

tate

tate rem suam inuadere, ne incidat in vitium violentiæ, vt docet Gregorius Lopez, *in l. 9. glos. 4. tit. 30. partit. 3.* Quare necessarium fuit interdictum de precario, vt celeriter per iudicem fiat restitutio. Vnde non rectè docuit Menochius, *de recuper. rem. 15. n. 55.* rogantem deiectum à concedente non habere interdictum *vnde vi*; quando enim est precarium possessionis, qui rogauit, habet illud interdictum, vt quilibet iustus, siue iniustus possessor, *l. 1. §. deijcitur 9. ff. de vi & vi.* Cæterum si tantùm vsus concessus fuit, quia non datur possessio, & per consequens nec deiectio, locum non habet illud interdictum, *d. l. 1. §. siue 10.* Iuxta quam distinctionem accipiendus est textus, *in l. qui precario 17. ff. hoc titul.* iūctis Cuiacius, *l. 5. obseru. c. 22. & lib. 9. c. 33.* Menochio, *de retin. remed. 13. ex n. 38.* Habet etiā dominus nonnullas actiones ad rem ipsam recuperandam, quæ domino dantur, *l. in rem 23. ff. de rei vind. l. officium 9. C. eod. tit.* Etiam ad euocandam nudam possessionem finito precario, ab eo qui contra voluntatem domini rem detinet, dici potest condictionem triticariam dari, *ex l. 2. ff. de tritic. ar. l. 4. §. vlt. de rebus creditis*; & actionem præscriptis verbis competere suprà probaui. Nec inde inferas, superfluum esse interdictum de precario, quia interdictum summarium remedium est, quod celeriter peragitur; actiones verò exigunt plenariam causæ cognitionem. Deinde interdictum auocat vsum, vel possessionem precariò concessam, ampliusque omnem causam, interesse, damnum acceptum, aut lucrum interceptum, item fructus à die redditi interdicti, de quo summatim discuti oportet, *l. quæsitum 8. §. ex hoc 4. ff. hoc tit.* actio verò præscriptis verbis, quamuis ferè idem contineat, continet tamen diuerso modo, & per incerti condictionem, *l. stipulationum 74. §. vlt. l. vbi autem 75. ff. de verb. obl.* auditis, & discussis plenariè partium allegationibus; nec tendit ad auocandam possessionem, nec ad interesse ipsius possessionis, *l. in area 35. ff. de condict. indeb. l. hæres 21. ff. ad Trebel.* docuit Faber, *decad. 77. errore 6.* vnde intelligitur textus aliàs difficilis, *l. interdictum 14. hoc titulo, iuncta l. eum qui 14. §. is qui precario, ff. de furtis*, vbi docetur, ideò interdictum de precario inuentum fuisse tanquam necessarium, quia nulla eo nomine iuris ciuilis actio erat, cum *in l. 2. §. 2. l. duo 19. §. vlt. ff. de precario*, apertè concedatur actio præscriptis verbis ad reuocationem precarij. Faber, *de error. decad. 45. error. 8. & decad. 77. error. 6.* asserit, quod affectum valdè differre interdictum de precario, & actionem præscriptis verbis; nam interdictum ad ipsius rei restitutionem conceditur, *l. 2. in princip. ff. de precar.* actio verò præscriptis verbis tantùm datur ad consequendum id quòd interest. Ideò verum est dicere, nullam actionem ciuilem ex precario competere, si sic intelligatur, ad hoc vt res ipsa restituatur. Verum hæc Fabri doctrina sustineri nequit, quia cùm actio præscriptis verbis ex contractu descendat, *l. 8. ff. de præscriptis verbis*, ad rem consequendam decerni creditur. Quare verius dicendum est, quod cùm precarium simile sit donationi, *d. l. 14. de precario*, & ex donatione non obligetur donatarius, *l. Aristo 18. ff. de donat.* & actio præscriptis verbis non oriatur nisi ex conuentione, *d. l. 8. de præscript. verb.* in precario autem non appareat alia conuentio præter donationem, ideò eius nomine nulla ciuilis actio competebat, sed Prætor respiciens vtendi potestatem ex precario transferri, eisque naturæ consonum tamdiu accipientem liberalitate concedentis vti, quamdiu ipse voluerit, atque posse reuocare cùm mutauerit voluntatem, ea ratione interdictum dedisti: & cùm postea appareret eo animo rem precario concedi, vt restitueretur, & constaret non esse donationem, æquum visum fuit, actionem præscriptis verbis accommodare, vt breuiter præsentit Donel. *in l. 2. C. de precario.*

7 Traditur ratio decidendi. His animaduersis apparent iam rationes præsentis assertionis; nam cùm precarium tamdiu duret quamdiu non reuocatur, sequitur è contrario, reuocatione necessariò finiri, iuxta huius negotij naturam: morte autem eius qui concessit non finitur, quia cùm precarium eam in se contineat conditionem, vt postquam concessum est, tamdiu duret, donec reuocetur, *d. l. 2. hoc tit.* & in mortuo cesset voluntas, quia ampliùs velle non potest, *l. 1. C. de testamentis*; voluntas autem morte non reuocetur, inde precarium persistit, donec per successorem defuncti reuocetur: finitur autem morte rogantis, quia cùm precarium omninò concedatur in gratiam ipsius rogantis, ob affectum erga illum, eiusque merita, quæ non ita dantur in eius hærede, ideò ad illum precarium non transit. Similiter & rei concessæ alienatione finitur precarium, quia alienatione tacitè reuocatur antiqua voluntas, *l. rem 28. ff. de adimend. legat. l. 11. §. si rem, ff. de legat. 3.* quare sicut reuocatione expressa, ita tacita finitur precarium.

8 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, precarium finiri reuocatione, & semper posse reuocari per concedentem, non licèt illud statim atque concessum est, reuocare; quia cùm precarij concessio beneficium aliquod sit, proinde oportet accipientem eo iuuari, non decipi; præsumitur enim dolus in concedente precarium, illudque statim reuocante: quare qui precarium concessit, si illud sine iusta causa superueniente reuocare intendat, repellitur exceptione doli, vt fusè prosequitur Couar. *lib. 3. var. c. 13. n. 6.* Si ergo respicimus ad ius strictum ex substantiali precarij forma, & eius natura resultans, dicendum est, quandocunque reuocari posse, cùm tantùm negotium hoc descendat ex liberalitate, & beneuolentia eius, qui precarium concessit: proinde mirum non est, si ad exemplum donationis mortis causa, vel donati ob rem, illicò pœnitere liceat, vt docuerunt Baldus, *ad leg. 2. ff. commodati*, Cuiacius, *ad hunc titulum C.* Treutler. *disp. 24. thesi 5. littera H.* Si verò attendamus benignum ius ex naturali æquitate proueniens, dicendum est, precarium illicò ac concessum est, reuocari non posse, quia repugnat æquitati, vt prætextu liberalitatis quis decipiatur, vt facilè euenire posset in reuocatione ita subitanea, vt considerat Bachouius, *ad Treutl. d. thesi 5. littera H*, Viccius, *de possess. duor. q. 8. in fine.* Nec obstat primum augmentum difficultatis deductum ex dicta lege *in rebus, §. vlt. d. l. cùm precario*: verum enim est, pactum naturæ, & substantiali formæ precarij contrarium non valere, vt probat Hothomanus, *illustr. q. 37.* principijs enim iuris ciuilis contrarium est, vt pactum illud, quod contra naturam contractus eidem adijcitur, vt ipsius pars & accessio sit, vitietur, & à Prætore non seruetur, contractu interea valido permanente, *lib. 1. § illud 7. ff. depositi, l. 7. §. vlt. l. 4. ff. de pignorat.* exemplum est simile in legato & peculio, in quo adiectio contra legati naturam adhibita, ne scilicet æs alienum detrahatur, non vitiat legatum, sed ipsa vitiatur, & pro non adiecta censetur, *l. si peculium 6. §. si fuerit 1. ff. de pecul. legat.* quam quidem sententiam conceptis verbis expressit Celsus, *in l. cùm precario 12. ff. de precario*: in qua ad quæstionem, si in datione precarij conuenit, vt in Kalendas Iulias, qui rogauit, possideat, verum exceptione adiuuandus sit petens, ne ante ei possessio auferatur? Respondet huius conuentionis nullam vim esse: docuerunt Vuesembechius, *in parat. ad hunc tit.* Bachouius, *ad Treutl. d. thesi 5. littera G.* Osualdus, *lib. 15. Donelli, cap. 34. litt. C*, Viccius, *d. p. 8.* Nec contrarium probatur, *in d. l. in rebus, §. item, cum l. seq.* pro quorum solutione nonnulli duplex precarium commenti sunt: aliud purum, quod certò designatoque modo, fine, & tempore destituitur; aliud mixtum, in quo interuenit aliquod beneficium, quod modum, & finem certum habet, & proinde tempus etiam admittere potest, argumento legis *si debitor 11. l. ea quæ 20. ff. de precar.* quos doctè refellit Bachouius, *ad Treutl. d. thesi 5. littera G, in fine*, cum accedente modo, fine, & tempore precarium non differat à commodato. Nec multò aliter difficultatem dissoluere intendit Henricus, *in l. naturalis 5. axiom. 30. ff. de præscript. verb.* qui itidem precarij duo genera agnoscit; vnū enim dicit veré esse gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemue recipiens, nec actionem ciuilem producens: alterum, cui pactum accedit, modum quidem, & finem, at non itidem tempus respuens, de quo agi existimat *in l. 2. §. 2. in fine, l. 4. §. fin. l. 5. l. 20. ff. hoc tit.* Sed nec hæc distinctio difficultatem dissoluit, cum diuinatoria sit, à verbis textus prorsus aliena, præcipuè cùm *in dicta l. cùm precario 12.* asseratur nullum effectum esse huius conuentionis precario tempus adijcientis. His ergo difficultatibus omissis rectius dicendum est, precarium validè peti, & concedi posse ad certum tempus, veluti ad mensem; cuius determinationis sensus est, finito mense, finiri precarium absque alia reuocatione; non autem ante illud tempus elapsum non posse reuocari pro concedentis arbitrio, immò non posse eiusmodi pactum apponi, vt non sit in potestate concedentis precarium ante certum tempus illud reuocare, vt optimè aduertunt

Couar.

Couar. *lib. 3. var. c. 15. n. 1.* Ant. Gomez, *lib. 2. var. cap. 7. n. 1.* quia illud pactum destrueret naturam huius contractus. Quando igitur in precario nullum tempus apponitur, significatur non finiri, nisi reuocetur à concedente; quando apponitur tempus, significatur eo tempore elapso absque alia reuocatione finiri, non autem quia interim reuocari non possit.

9 Dissoluitur difficultas ex l. 4. ff. locati. Nec obstat aliud augmentum difficultatis deductum *ex d. l. 4. ff. locati;* nam omissa distinctione Couar *d. c. 15. n. 14.* quam reijciunt Faber, *d. decade 77. error. 1.* Menochius *lib. 1. de arbitrar. q. 69. n. 18. & 19.* omissaque alia solutione ipsius Menochij *vbi proximè, n. 20.* verius dicendum est, textum *in dicta l. 4.* procedere eo casu tantùm, quo precarij rogatio fit cùm clausula adiecta à concedente, *quoad ipse vellet;* quo casu quia precarium egreditur suos notissimos terminos, & sui perseuerantia pendet non à reuocatione, sed ab existentia voluntatis concedentis, meritò ipsius morte tollitur, per quam illius voluntas cessat, iuxta legem 1. *C. de sacros. Eccles.* Textus verò præsens, & *in d. l. 2. §. quod à Titio,* loquuntur in precario concesso quoad voluerit dominus, vt constat *ex d. l. 2.* ibi: *Quamdiu ego velim;* quo casu ad durationem precarij voluntatis persistentia non exigitur per actum positiuum volendi, sed potius per actum negatiuum non contradicendi: quam voluntatem meritò patientiam appellant Consulti *in l. 1. §. sciendum, vbi glossa, ff. de trib. l. Pomponius 40. §. vlt. ff. de procurat.* iuncto Pinello, *lib. 2. select. c. 6. n. 12.* quia inter velle, & nolle datur medium, quod est non contradicere, P. Barbosa, *in l. 2. §. vlt. ff. solut. matrim.* Vnde cùm hæc non contradictio in mortuo verificetur, & reuocatio in eo dari non possit, meritò precarium simpliciter concessum durat post mortem concedentis, quousque ab eius hæredibus reuocetur; non tamen idem procedit, quando conceditur cùm clausula, *quoad vellet,* vt docent Pinellus *d. cap. 6. n. 12.* Faber, *d. decade 77. errore 1.* Nec tandem obstat textus, *in d. l. penult. ff. hoc tit.* cui facilè respondetur cùm Gothofredo, *ibi,* Fornerio, *lib. 3. rerum quotid. cap. 4.* quos sequitur Osualdus, *lib. 4. Donelli, cap. 34. littera C,* asserendo verba illa, *suisque,* non ad hæredes, sed ad domesticos esse referenda, ita vt precarium concederetur pro vsu Titij, & domesticorum, non verò hæredum.

10 Exponitur textus in l. Aquilius, ff. de donat. Suprà traditis obstat textus, *in l. Aquilius Regulus 27. ff. de donat.* vbi cùm Aquilius nobilis Patricius in Nicostratum, qui rector Romæ fuit sub Antonio Caracalla, donationem contulisset sub ea forma: *Quoniam & cùm patre meo semper fuisti, & me eloquentia, & diligentia tua meliorem reddidisti, dono & permitto tibi habitare in illo cœnaculo, eoque vti;* cùm decessisset Aquilius, eius successores volebant reuocare precarium. Sed respondet Papinianus, non licere illis donationem habitationis in Nicostratum factam reuocare: igitur quia precarium per concedentis hæredes reuocari non potest. Augetur hæc difficultas *ex l. Lucius 32. ff. de donat.* in cuius specie cùm facta esset donatio his verbis: *Quamdiu volueris vtaris superioribus diætis, omnibus gratuitò, idque te ex voluntate mea facere, hac epistola tibi notum facio:* respondet Scæuola, huiusmodi donationem per hæredes reuocari posse. Pro qua difficultate solutiones varias adduxerunt Faber *decade 77. errore 8. & lib. 2. coniect. c. 14.* Cuiacius, *lib. 24. qq. Papin. in d. l. Aquilius, & lib. 17. obseru. c. 33. & lib. 25. c. 37.* Connanus, *lib. 5. comment. c. 4. n. 6.* Iul. Paccius, *centur. 6. q. 81.* cum quibus dicendum est *in d. l. Aquilius 27.* donationem non fuisse merè gratuitam, sed ob causam, & remuneratoriam, ob iusta seruitia, & obsequia, ob satisfactionem operæ à Nicostrato in eius discipulum impensæ: remuneratio enim ob iusta seruitia non est liberalitas, sed solutio obligationis naturalis, & contractus quidam commutatiuus, in quo res pro re datur, potius quàm donatio, vt notauit vetus Scholiastes, *lib. 47. Basilic. tit. 1. in d. l. 27.* est compensatio dati cùm accepto Pinellus, *in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. ex n. 69.* Couar. *in c. cùm in officijs, de testam. n. 10.* Cabedus, *2. p. decis. 36. ex n. 4.* vnde cùm obligatio illa antidoralis tenuisset Aquilium, ita vt donationem illam habitationis reuocare non posset, & eius hæredes obligat, ne possint habitationem ita concessam reuocare. Facit textus *in l. si pater 34. §. 1. ff. de donat.* iuncto Paulo *lib. 5. sentent. tit. 2. §. 6.* Quæsitum ergo fuit Nicostrato ex prædicta donatione ius perpetuæ habitationis, & irreuocabilis; vnde doctè in eo textu Papinianus concludit, quod si Nicostratus vi expellatur, restituendus erit per interdictum *vnde vi,* ad instar vsufructuarij, *l. 3. §. vnde vi, cum sequent. l. si plures 4. §. deiectum, ff. de vi & vi;* docet Petrus Barbosa, *in l. si de vi 37. à nu. 318. ff. de iudicijs;* & si in ea habitatione inquietetur, habebit similiter interdictum *vti possidetis;* quia eadem remedia, quæ competunt pro quasi possessione vsusfructus, redduntur in hac specie, vt innuunt Castrensis, & Cuiacius, *in dicta l. Aquilius, & lib. 21. obseruat. cap. 37.* latius prosequitur vtriusque textus illustrationem D. D. Ioseph. de Retes, *post tractatum de donat.*

Secundò superiori assertioni obstat textus, *in l. cùm hæres 52. ff. de diuers. & tempor.* vbi cùm Papinianus supponat vitia à defuncto contracta in hæredem, & successores transire, ponit exemplum in eo, qui precario possidebat; veluti *Cum sciens alienum, illum illo precario possedit:* quæ rectè emendat Cuiacius ita: *Cùm sciens alienum, vel vi, vel precario possedit,* nisi facilius pro *illo,* legas *ille,* vt voluit Gothofredus. Semper tamen ea verba difficilia sunt, ex suprà traditis; nam precarium non transit in hæredem, nec successor rogantis precario possidet: vnde ex sua persona non tenetur interdicto, vt probat Cuiacius *2. definitionum Papiniani in d. l. 11.* igitur non rectè in eo textu discrimen constituitur inter hæredem ignorantem, & scientem, quoad possessionem ex causa precarij, & per consequens videtur in eo textu supponi, precarium aliquando transire ad hæredem rogantis. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, differentiam illam versari inter hæredem ignorantem, & scientem, quod licèt hæres ignorans interdicto de precario non teneatur, tamen si sciens pergat rem precario concessam possidere, tenetur interdicto de clandestino possessore, de quo *in l. 7. §. Iulianus, ff. communi diuid.* quia clam possidet, Paulus, *lib. 5. sentent. tit. de interdictis,* ibi: *Hæres eius, qui precariam possessionem tenebat, si in ea manserit, magis dicendum est clam videri possidere.* Vnde Papinianus in eo textu docet, hæredem eius, qui precario rem accepit, nunquam eam vsucapere posse, siue sciat, siue ignoret rem precario concessam esse; quia licèt cùm ignorat, vllo interdicto de precario non teneatur; tamen quia defunctus vsucapere nequibat, nec ipse vsucapere valet. Similiter si sciat, quia eo casu etiam interdicto clandestinæ possessionis tenetur. Etiam ex suprà traditis exponi possunt textus in hoc tractatu de precario non vulgares, *in l. si precario, ff. commun. præd. l. si seruus 22. §. vlt. ff. de noxal. l. 1. §. vlt. ff. de itinere actuque, l. 11. §. vt ego, ff. quod vi aut clam, l. qui pignori, cum suis §§. ff. de acquir. possess. l. non solùm 53. §. vlt. ff. de vsucap. l. 22. §. si post, de pign. act. l. item 29. ff. de pignorib. l. 2. l. 4. §. 5. l. multos 35. ff. commun. diuid. l. quicunque 3. §. 1. ff. de public. l. cùm & sortis, §. 1. ff. de pignorat. l. 6. ff. pro emptore, l. non abs re 10. C. vnde vi, l. si fundus 33. ff. locati, l. si stillicidij 8. ff. quemadm. seruit. l. Iulianus 13. §. 1. ff. de act. empti, cum l. serui, ff. de periculo, & commodo, l. illud 43. §. 1. ff. de petit. hæredit. l. non satis 6. §. si verò, l. si quidam 31. ff. de seruit. vrban. præd. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. die 25. ff. depositi, l. 1. §. quia autem, ff. de cloacis, l. 4. de manumiss. vindict. l. quæsitum, ff. qui & à quibus, l. cùm hic status 32. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. quà seruo 16. ff. de obl. & act. l. ei à quo 21. ff. de vsucap. l. 2. C. de præscript. 30. l. 7. §. Iulianus, ff. communi diuid. l. 2. de condict. triticar.*

11 Exponitur l. cùm hæres 52. de diuers. & tempor.

TITVLVS XV.

De commodato.

CAPVT VNIC.

a Gregorius IX.

CVm gratia ſui tantùm quis commodatum accepit, de leuiſſima etiam culpa tenetur, licèt caſus fortuitus (niſi acciderit culpa ſua, vel interuenerit pactum, ſeu in mora fuiſſet) ſibi non debeat imputari. Contra eum quoque rectè commodati non agitur, niſi poſt vſum *b* expletum, cuius gratia res fuerat commodata; cùm non decipi beneficio nos oporteat, ſed adiuuari.

NOTÆ.

a GRegorius IX.] Qui præſentem conſtitutionem quoad eius primam partem, tranſcripſit *ex l. ſi vt certum, §. commodatum, ff commodati:* quoad poſteriorem *ex l. ſi in commodato, §. ſicut, ff. eodem.*

1 b *Vſum expletum.*] Commodatum enim eſt contractus, quo res propria ad certum vſum gratis conceditur, *l. 5. §. nunc ff. commodati, §. is cui, Inſtit. quibus modis re contrahitur*, vt docent Cuiacius, *in parat. ad titulum commodati*, Duarenus, *ad eundem titulum, capite* 1. Gomez, *tom. 2 var. c. 7. n. 1.* Martinus Delrio, *in l. contractus, capite* 8. *de regul. iur.* Donellus, *lib. 14 comment. c.* 12. Dicitur *gratis*, quia ſi merces interueniat, locatio eſt; idcircò commodatum beneficium appellatur *in l. in commodato* 17. *§. ſicut, ff. commodati*. Dicitur ad vſum, quia per commodatum res tantùm datur ad vtendum, idemque commodatarius non poſſidet ſibi, ſed domino, *l. ſi pignore* 21. *ff. de rei vind l. 3. §. vlt. cum l. ſequenti, ff. ad exhibend. l. rei commodatæ 8. ff. commodat. l. videamus* 38 *§. ſi poſſeſſionem* 10. *ff. de vſur. l* 1. *§. quod autem* 33. *ff. de vi, & vi armat. l. ſeruus* 36. *ff. de condict. indeb.* licèt in contrarium expendi ſoleant textus, *in l. qui à ſeruo* 16. *ff. de obl. & act. l.* 71. *ff. de furtis, l. penult. §.* 1. *ff. de auro & argent.* Vſus autem interdum diffinitur certo modo, & fine, *l. in commodato* 17. *§. ſicut, ff. commodati*. Modo quidem, vt cùm equus geſtandi cauſa commodatur, vt ad villam, aut bellum ducat, *l. 5. §. ſed interdum, l. qui re* 76. *ff. de furtis.* Ad modum quoque pertinet, quod interdum res æſtimata datur vtenda, *l. 5. §. 3. ff. commodati*, & *l. 7. §. 5. ff. de donat. inter vir.* Fine verò definitur vſus, quia certò fine dantur res commodatario, exempli cauſa, vt eas creditori ſuo pignori det, *l 5. §. 12. ff. commodat. l. 3. C. eod. l. 17. ff. de pignorat.* ſi commodet ludis edendis, *l. ſi vt certo, § interdum* 10. *ff. commodati.* Aliquando etiam dicis gratia pecunia numeratur, *l. 4. ff. commodat.* quam explicant Deſiderius Heraldus, *lib. vnic. emendat. c.* 14 Couar. *lib. 4. var. c.* 8 Alciatus, *lib. 4. diſp. cap.* 15. Forcatulus, *dial.* 7. Corraſius, *lib. 4. miſcel. cap.* 8. Connanus, *lib. 7. comment. cap.* 3. Antonius Auguſtinus, 2. *emend. cap.* 6. Duarenus, *lib. 1. diſp. cap.* 14. Vaſconcellos, *lib. 2. reſponſ. cap.* 6. Lælius Biſciola, *lib.* 18. *horar. ſucciſ. cap.* 12 Et licèt in mutuo pecunia concedatur ad vſum, valdè differt à commodato. Tum quia ex mutuo transfertur dominium, non verò ex commodato, *l.* 8. *& 9. ff. hoc titulo.* Tum quia mutuo dari poſſunt tantùm res, quę functionem recipiunt; commodari autem poſſunt omnes res corporales, & incorporales, *l* 1. *ff hoc titulo, l.* 17 *ff de præſcript. verb.* docent latè proſequentes naturam, legeſque huius contractus, Iulius Pacius, *in tract. de commodat.* Duarenus, *ad titulum ff. commodati*, Donellus, *lib* 14. *comment cap.* 26 Cheſius, *interpetr. iur. cap* 45. Hothomanus, *lib.* 1 *amicab. cap.* 21. Bocerus, *tom. 1. diſp.* 9. Treutlerus, *volum. 1. ſelectar diſp.* 24. vbi Bachouius, & Elſricus Hunnius: ad quem commodati contractum ſpectat textus, *in l quod autem* 7 *§. ſi maritus, el* 2. *de donationibus inter;* cuius litteram emendat Faber *lib. 7. coniecturar. cap.* 6. & textus, *in l. 1. §. vel depoſiti, l.* 1. *de præſcript. verb. l. ſi rem* 47. *de acquir. poſſeſſione, l. 9. in princip. de duob. reis, l. 2. de fideiuſſoribus, l. 71. de furtis, l. ſi vxori mundi, penult. §. cùm ita legatum* 1. *de auro & argento legat. l. 18. §. 3. de dolo, l. ſeruus cuiuſdam* 36. *de condict. indeb. l. ſi cùm venderet, §. 1. ff. de pignorat. l. 3. ff. de periculo, l. illud* 13. *§. 1. ff. de liberal. cauſa, l. 1. §. fin. ff. depoſiti, l. fin. ff. ad leg. Aquiliam, l. qui à ſeruo* 16. *ff. de obl. & act. l. eundem* 9. *ff. de duobus reis, l. 1. C. de furtis, l. 2. C. de fideiuſſ. l. 7 §. ſi maritus* 5. *ff. de donat. inter, l. officinam* 9. *ff. de rei vind. l. 3. §. genera, l. ſi rem* 47. *ff. de acquir. poſſeſſ. l. 1. in fine, ff. de præſcript. verb. l. item* 11 *§. penult. ff. ad leg. Aquiliam, cum l. 2. ff. ſi quadrupes, l. arbitrio* 18. *§.* 3 *ff. de dolo, l. ſeruus, 36. ff. de condict. indeb. l. 1. ff. de æſtimatoria, l. Lucius* 24. *ff. depoſiti.* Ex hoc contractu mutuæ naſcuntur obligationes, totidemque actiones, vt conſtat ex rubrica, *commodati, vel contrà.* Primò enim qui commodauit, tenetur ad omnia damna, quæ inde euenient commodatario, ex eo quod rei commodatæ vitia tacuit, *l. in commodato, §. ſicut, l. in rebus, §. item qui ſciens, l. penult. ff. commodati;* & etiam tenetur expenſas eas ſoluere, quas fecit commodatarius in rei commodatæ conſeruationem. Secundò, qui commodauit, non poteſt reuocare commodatum ante tempus, aut vſum completum, ad quem conceſſum fuit, *l. in commodato, § ſicut, ff. hoc tit.* quod adeò verum eſt, vt ſi ille, qui commodauit, decedat, nec eius hæres commodatum ante tempus reuocare valet, argumento legis 14. *ff. locati:* quod magna æquitatis ratione nititur, vt ſicut commodatarius nequit retinere commodatum vltra tempus ſibi conceſſum, nec vti re commodata ad aliud finem, quàm ſibi permiſſum, alioquin furtum committet; ita nec commodans rem ſuam repetere poteſt ante tempus conceſſum, cum commodatarij præiudicio Commodatarius autem tenetur primò reſtituere rem commodatam expleto tempore, aut vſu ad quem conceſſa fuerat, nec expectandum eſt, ao repetatur à commodatario, quia dies ipſa interpellat pro homine, *l. magnam, C. de contrahend. ſtipul. l. 2 C. de iure emphyt. cap. vlt. de locat.* Si autem commodatarius ſit in mora, & ſequatur ſententia condemnatoria ob contumaciam, ſuccedit obligatio non ſolùm in ipſam rem, verum & in eius æſtimationem, *l. non abs re, C. vnde vi.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur aſſertio: *Commodatarius tenetur præſtare non ſolùm culpam latam, verùm etiam leuiſſimam, non verò caſus fortuitos, niſi in mora ſit, aut pactum interueniat, quo ad eorum præſtationem obligetur.* Quæ ſententia à Gregorio in præſenti relata probatur, *ex l.* 14. *§. an pater, & §. item, ff. de furtis, l. ſeruus, §. circa commodatum, eod. tit. l. 13. de liberali cauſa, l. 3. §. reddita, l. ſi vt certo, §. nunc videndum, l. in rebus, ff. commodati, l. ſi ſeruus* 63. *§. circa, de furtis, l. contractus* 23. *ff. de reg. iur. l. quæſitum* 8. *§ 3. ff. de precario, l. ſi cùm venderet* 13. *§. 1. de pignorat. l. 3. ff. de peric. & commodo, l. illud* 13. *§. 1. ff. de liber. cauſ. l. 3. §. fin. ff. depoſiti, l. fin. ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. 4. ff. de obl. & act. l. eum qui* 14. *§. an pater* 10. & *§. ſi res* 14. *l. qui iniuriæ* 53. *§. 1. & 2. l. ſi is qui rem* 59. *l. ſi is cui* 71. *ff. de furtis*, Paulus, *lib. 2. ſentent. tit.* 4. Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña Petrus Gregorius *lib. 23. ſyntagm. cap. 1. num.* 1. Mozius, *de contract. titul. de commodat. cap. de diuiſ. num.* 3. Madera, *animaduerſ. cap. 17. num.* 7. Rebellus, *de oblig. iuſtit. 2 p. lib. 16. de commodat. quæſt. vnic num.* 1. Azor. *p. 3. inſtit. lib. 7. tit. de commodat. cap.* 7. Leſſius, *lib. 2. de iuſtitia, cap. 7. dub.* 8. Hermoſilla, *in l. 2. tit. 5. part. 5. gloſ.* 2. Cuiacius, *lib. 9. obſer. cap.* 24. & *ad tit. C. commodati*, P. Faber, & Ioan. Gothofredus, *in l. contractus* 26. *ff. de reg. iur.* Petrus 2 Concluſio traditur, & probatur.

Gre-

Gregorius lib. 3. partit. tit. 6. Bocerus tom. 1. disp. 9. Ferro, Manrique de different. vtriusque fori, q. 31. Lælius Mancinus lib. 1. de tripl. iuris collat. c. 31. Tapia tit. 2. cateu. mor. lib. 5. q. 29. art. 6

3 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio ita illustrata, difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam commodatum simile est precario, l. 1. ff. de precar. quia solius accipientis vtilitas versatur, tam in vno, quã in alio negotio: sed in precariò tantum, qui precariò rem accepit, ex dolo, & lata culpa tenetur, l. quæsitum 8 §. 3. 5 & 6. ff. de precar. l. contractus, ff. de reg. iur. Igitur similiter in commodato, qui rem vtendum accepit, tantum ex dolo, & lata culpa teneri debet. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam commodatarium leuem tantùm culpam præstare, probatur ex l. in rebus 18. §. at si vtriusque, ff. commodati; immò tantum de lata culpa ipsum teneri, docetur in l. si vt certo 5. §. interdum, ff. hoc tit. Igitur non semper commodatarius tenetur leuissimam culpam præstare. Augetur secundò hæc difficultas, ex quodam fragmento relato à Pitheo in collatione legum Mosaic. tit. de deposito, §. 1. vbi docetur, commodatarium dolum, & culpam præstare, depositarium verò tantùm dolum: & rationem reddit IC his verbis: *In commodati contractu, quia vtriusque contrahentis vtilitas interuenit, vtrumque præstatur; in depositi verò, cùm sola deponentis vtilitas vertatur, ideò dolus tantùm præstatur.* Quæ verba ita emendat Gibal lib. 3. de vsur. c. 4. art. 2. *In commodati contractu, quia, vel solius accipientis, vel vtriusque vtilitas versatur.* Ergo non rectè in præsenti docetur commodatarium etiam leuissimam culpam præstare teneri.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, in qua, & in cap. fine de deposito, agit

4 De culpa & eius partibus.

Gregorius noster de præstationibus in contractibus commodati, & depositi, de quibus ex professo disseruit Consultus in l. contractus 23. ff. de reg. iur. vbi adeò perlonga commentaria ediderunt Cinus, Campanus, Martinus Delrio, Gifanius, Bocerus, Conradus, Rittershusius, Petrus Faber, & Iacobus Gothofredus, vt non parum studiosæ iuuentuti me profuturum aliquando existimauerim, si ea ad epitomen redacta maiori claritate dederim. Et primò de dolo, culpa, & eius partibus, necnon casibus fortuitis videamus. Dolum ergo ita diffinit Seruius: *Dolus est machinatio alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur, & aliud agitur.* Sic in l. iuris 7. §. dolo, ff. de pact. quæ diffinitio placuit Pedio ibi, Paulo lib. 1. senteut. tit. 8. §. 1. D. Isidoro lib. 5. origin. cap. 26. Et Iustinianus in l. censemus, vltima, §. sin autem ignorans 1. C. de litig. lib. 8. tit. 37. dolum, machinationem dixit. Et licèt Labeo impugnandi alios auidus hanc definitionem notasset, quia supererant ea verba, *cùm aliud agitur*; cùm etiam vitandi periculi causa, aliud simulari, & aliud agi possit: tamen definitio Seruij meliùs rem explicat. Quare Vlpianus dum in l. 1. §. dolum 2. ff. de dolo, Labeonis diffinitionem approbauit, Seruij tamen Sulpitij definitionem non improbauit, quasi apertiùs diceret, Ego non puto Seruium aliter definijsse, vt alibi dixit Iauolenus in l. is, qui 27. ff. qui testamenta: notauit Vulteius lib. 2. de iudic. capit. 7. numer. 604. Dolus ergo malus, qui simpliciter dolus dicitur in l. 1. & passim ff. de dolo, cui fraus mala inest, dict. l. iuris, 7. § dolo, iuncto D. Iosepho de Retes lib. 8. proficiscitur à consilio, calliditate, fallacia, machinatione; quæ tria coniunguntur cum dolo malo in l. 1. de dolo, d. l. 1. §. dolo: ex insidijs, quo modo legendum esse quidam contendunt in l. dolum 6. Cod. de dolo, data opera, seu abscondita machinatione, d. l. iustum 4. Cod. de litig. vnde dolus hic in delictum, & crimen vergit, l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. 1. §. is quoque, ff. de verb. obl. ideòque contrarius est bonæ fidei, quæ in omnibus contractibus, quibus vitæ societas continetur, præstanda est, l. 4. Cod. de oblig. & act. l. bona fides 31. ff. depositi, l. si mandata 59. §. 1. ff. mandati, l. si dolo 5. Cod. de rescind. vendit. Deinde sciendum est, quod culpa est imperitia, seu imprudentia, ob quam homines circa res alienas, vel negligunt, quod fieri oporteat, vel faciunt, quod fieri non debeat. Dolo nemo facit nisi sciens, & prudens, l. lege 7 ff. ad leg. Cornel. de sicar. Culpæ verò reus est imprudens. Donatus ad Terentium, ibi: *Dolus est, si scientes læserimus; culpa, si nescientes: alterum sceleris, alterum stultitiæ est.* Datur culpa circa res alienas, quia cum quilibet rerum suarum moderator, arbiterque sit, l. in re 21. Cod. mandati, circa res proprias culpa non committitur, l. etiam 18. §. 1. ff. sol. matrim. Culpa non potest diuidi; nam quæcumque imperitia, culpa est, & quantò maior imperitia, tantò maior culpa; non tamen ideò est diuersę qualitatis, quia vt aiunt Philosophi, vel minùs non differunt specie, l. fin. ff. de instruct. instrum. l. is cui, ff. quemadmodum seruitutes. Sunt tamen tres culpę gradus, summus, medius, infimus, qui constituunt latam, leuem, & leuissimam. Lata est ad summum negligentię, id est non adhibere in rebus alienis eam diligentiam, quam adhibet in suis, quo negligentior quis esse non potest, l. credere 213 §. 2. l. latè 233 ff. de verbor. signific. l. 1. ff. si mensor falsum modum, l. 1. ff. de Magistrat. conueniend. l. penultim. ff. de incendio, ruina & naufrag. l. 22 §. 3. ff. ad Treb. l. 1. ff. depositi, l. 1. Cod de hæred. tutor. l. 2. Cod de in litem iur. Eadem culpa dicitur latior in l. quod Mæuio 32. ff. depositi: magna culpa in l. magna 226. ff. de V. S. l. 1. §. 5. ff. de obl. & action. grauior in l. 54. §. 2 ff de acquirend rer. domin. dissoluta in l. si fideiussor 29. ff. mandati, l. 55. ff. de ædilit. edict. ignorantia deperditi hominis, in l. 3 §. 1. ff. de iur. & facti ignor. Exempla huius latæ culpæ, tam ex ciuilibus, quàm criminalibus causis refert Iacob. Gothofredus in l. contractus 23. pag. 110. ff. de rei vind. Quoad præstationem in contractibus hæc lata culpa, dolo proxima est, l. 1. §. non alias 2. ff. si is, qui testamento liber, l. 1. §. 1 ff si mensor falsum: immò lata culpa dolus dicitur in l. Nerua, ff. depositi. Sic verò describitur lata culpa, quando opponitur negligentiæ: at quando accipitur pro ignorantia, opponiturque scientiæ, tunc lata culpa est ignorare, vel non obseruare, quod omnes in ciuitate sciunt: exempla peti possunt ex l. 11. §. proscribere 3. ff. de institut. l. 9. §. sed facti 2. ff. de iur. & facti ignor. Leuis culpa est, cum quis eo modo diligens non est, vt plerique frugi homines esse solent; & culpa absolutè prolata, de hac leui intelligitur, l. si forsus 10. §. cum quidam, ff. de legat. 2. §. 4. Institut. de suspect. tut. l. in venditione 8. §. penultim. l. Prætor 9. §. est præterea, ff. de rebus auctorit. iud. l. si cum venderet 13. §. vltim. cum l. seq. & de pignorat. l. hæredes 25. § non tantùm 16. ff. fam. erciscund. l. 5. §. 3. ff. de in litem iur. l. si vt certo 5. § 2. ff. commodati. Quandoque tamen exprimitur culpa leuis, ad distinctionem latæ, vt in l. cum res 47. § culpa, de legat. 1. dict. l. mulier 22. § 3. ff. ad Treb. Leuissima culpa est, cui opponitur exactissima diligentia, & quam adhibere solet non quilibet, sed diligentissimus paterfamilias: exactissima diligentia vocatur in l. socius 72. ff. pro socio: frequentiùs verò diligentissima nuncupatur, d. l. si, vt certum 5. §. commodato, d. l. si cum venderet 13. §. 1. l. custodia, ff. de periculo, & commodo, l. 17. § si communi, ff. de præscript. verb. Et licet sint nonnulli, qui hunc leuissimæ culpæ gradum reijciant, tamen illum agnoscunt, & defendunt P. Faber, & Gothofredus in dicta l. contractus, D. Ioannes Suarez ad leg. Aquiliam, lib 3. cap. 6. Leuissimæ culpæ adiungi solet custodia, quæ etiam præstatur in rebus alienis, §. 1. Institut. de emption. d. l. si vt certo 5. §. 5. & 6. d. l. si cum venderet 13. l. sicut 19. Cod. de pignor. l. 3 ff. de periculo, & commodo. Superest, vt de casibus fortuitis agamus; casus enim fortuiti sunt, qui à nullo præcaueri possunt, qui vis maior dicuntur in l. ex conducto decimoseptimo, ff. locati; fatalia damna in l. quingentesimasecunda, §. damna, ff. pro socio. quare extra disputationem sunt, quia bona fides non patitur, vt à contrahentibus præstentur, l. qui fortuiti 6. Cod. de pignorat. l. à procuratore 13. Cod. mandati, l. in iudicio 28. Cod. locati, l. in rebus 18. ff. commodati, l. fideiussor 32. ff. de negot. gest. l. si merces 25. §. vis maior, l. 1. §. quod si satis, ff. de magistr. conuention. l. secund. §. septimo, ff. de administrat. rerum l. 1. §. is quoque, ff. de obligat. & actio. l. 1. Cod. commodati, l. 1. C. depositi l. 4. C. de pericul. tutor. nisi nominatim conuenerit, vt omne periculum ad debitorem spectet; tunc enim, & fortuiti casus præstantur, l. 1. §. sæpè 35. ff. depositi, l. 29. ff. mandati, vt si generaliter periculum quis suscipiat, l. iuris 7. §. sed si quis 15. ff. de pactis, leg. si quis 9. §. si quis, ff. locati; nisi sint casus insoliti, & inopinabiles, de quibus credi non potest contrahentes præsensisse. Qui tamen casus fortuiti dicantur, exponit Gothofredus vbi supra, Osualdus lib. 16. Donelli, c. 3. littera E.

His suppositis circa culpam, eiusque gradus sciendum est, in quibus contractibus dolus, in quibus lata, leuis, seu leuissima culpa præstentur. Et vt omnes pleniùs comprehendamus, sequentes regulæ obseruandæ sunt.

5 De his præstationibus in contractibus.

Prima est circa contractus, qui solius dantis gratia contrahuntur, in quibus dolus, & lata culpa dumtaxat præstantur, vt in deposito, *§. præterea, Institut. quibus modis re contrahitur*: nam licet Prætor edicto suo tantùm cauisset de dolo præstando, *l. 1. §. 1 ff. depositi*; tamen Celsus Neruæ opinionem secutus, latam culpam præstari oportere ex mente Prætoris existimauit, *l. quod Nerua 32. ff. depositi*. Notandi tamen sunt casus singulares propositi *in l. 5. §. idem Pomponius, in fine, ff. depositi, & l. 8. §. fin. de opt. legata*. Ex eadem regula prouenit, vt mensor tantùm ex dolo, & lata culpa teneatur, *l. 1. §. 1. ff. si mensor.* quia cum ille conductus non sit, sibi debet imputare dominus, si malum mensorem adhibuit: Idem dicendum est in proxeneta, seu contrahentium conciliatore, *l. 2 ff. de proxeneetis*. Ex eadem regula exponendi sunt textus *in l. si seruus 108. §. cum quid, ff. de legat. 1. l. mulier 22. §. sed enim, ff. ad Treb.* iunctis Petro Fabro, & Gothofredo *in d. l. contractus*. Secunda regula versatur circa contractus, qui vtriusque gratia celebrantur, in quibus dolus, lata, & leuis culpa præstantur, *l. si vt certo, §. nunc est videndum, ff. commodati, d. l. contractus, l. si seruus 108. §. cum quid, de legat. 1.* Bronchorst. *centur. 2. enantioph. assert. 33.* vt contingit in contractu emptionis, & venditionis, *§. cum autem, Institut. de emption. l. venditor 36 ff. de act. empti, l. eum, qui 14. l. si vendidero 80. de furtis*: latè exponit D. Nicolaus de Castro *in §. 1. Institution. de emptione*. Idem contingit in locatione; locatio enim vtriusque gratia perficitur: ergo conductor tenetur locatori de dolo, & leui culpa, non amplius, *l. 3. §. 1 ff. nautæ, caupones, l. si quis 9. §. si colonos, l. videamus 11. l. item 13 per totam, ff. locati*: quo modo custodiæ verbum accipiendum est *in l. 5. ff. nautæ, caupones, l. quicumque 40. ff. locati, §. vltim. Institut. eod. tit.* vbi *diligentissimus*, pro *diligentia*, apponitur, vt vulgò notatur: nisi rei qualitas exactissimam diligentiam exposcat, vt in casu textus *in l. si merces 25. §. qui columnam, ff. locati*; vel nisi artificium conductum sit eius, qui illud publicè profitetur: nam talis peritissimum se præbere debet, & ideò de leuissima tenetur, *l. si quis 9 §. Celsus, ff. locati, l. si seruus 27. §. qui calicem, ff ad leg. Aquiliam*, doctè Suar *ad legem Aquil lib 2. cap. 2. sect. 12.* Socius etiam socio de leui tenetur, quia vtriusque gratia societas contrahitur, *l. cum duobus 52. §. vtrum, ff. pro socio, §. vltim. Institut. eod. tit.* ideò si communiter est diligens, sufficit si adhibeat eam diligentiam, qualem suis rebus adhibet; nec ad exactissimam tenetur; namque imputet sibi socius, qui parum diligentem socium optauit, *l socius 72. ff pro socio*: quæ sic intelligenda est, omisso Madera *animadu. cap. 17.* Idem dicendum est in communione, veluti si duobus eadem res legata sit, nec adhuc actum sit iudicio communi diuidundo; tunc enim vnusquisque dolum, & leuem culpam præstat, quia vtriusque refert rem communem saluam esse, *l. & puto 16. §. sed etsi, ff. fam. erciscund.* Talem ergo diligentiam præstabit, qualem rebus suis adhibet, dummodo ipse communiter diligens sit: textus ita intelligendi *in l. heredes 75. §. non tantùm, ff. fam. erciscund. l. si is cum quo 10 ff. communi diuid. l. si maior 4 Cod. eod.* Item creditor debitori, propter pignus, quod ab eo accepit, de leui tenetur, quia vtriusque gratia res pignori datur, *l. ea igitur, ff. de pignorat. §. vltim. Institut. quibus modis re contrahitur, l. si creditor 5. l. si creditor 7. Cod. de pignor.* & ideò si post creditam pecuniam sine pignore pignus detur, quia solius creditoris causa datur, debitor enim iam pecuniam inuenerat, de leuissima etiam tenetur, *l. si cum venderet 13. §. 1. ff. de pignorat l. si nulla 8. Cod eodem, l. sicut 19. Cod. de pignor.* quas ita accipio cum Cuiacio *lib. 19. obseruat capit. 24. & in l. 7. Cod. de pigneratitia*. Excipiendum tamen est pignus prætorium, in quo dolus, & lata culpa tantùm præstantur, *l. Prætor, §. est præterea, ff de rebus auctoritat. iudic.* potuit enim debitor comparendo vitare pignus hoc; vnde de se quæri debet, si res pereat. Etiam in dote, quia vtriusque coniugis gratia accipitur, *l. seruo 69. §. si testator, ff. de legat. 1.* maritus in rebus dotalibus inæstimatis culpam leuem præstat, *l. in rebus 17 ff. de iure dot. l. etiam 18. §. 1. l. si constante 25. §. maritus, l. in his 66. l. vltim. ff. solut. matrimon.* In rebus autem æstimatis etiam casus fortuitos maritus præstat, quia dotem æstimatam debet tanquam æs alienum, *l. plerumque 10. l. si rem 14. cum sequent. ff. de iure dot. iuncta l. incendium, ff. si certum petatur*. Tandem hæc regula procedit in contractibus innominatis, *l. 17. §. 1. l. apud 20. §. vltim. ff. de præscript. verb. l. eum, qui 10. §. fin. ff. commodati*, iuxta cuius §. distinctionem accipiendi sunt textus *in l. duo 23. ff. de præscript. verb. l. rem 78. ff. de furtis*: quod procedit cùm aliquid accepisti, vt faceres, non verò si accepisti, vt dares; nam si pecuniam tibi dedi, vt Stichum mihi dares, & Stichus sine vlla culpa decesserit, pecuniam repetam, *l. vltim. ff. de condict. causa data*; cum etsi viueret Stichus, possem pecuniam repetere, quia licet pœnitere, *l. si pecuniam, ff. eod. tit.* vnde cùm patrio nostro iure in his contractibus, sicut in alijs innominatis, non liceat pœnitere, *l. 2. tit. 16. lib. 5. recop.* docet Gomez *lib. 2. variar. capit. 8. num. 4.* ideò mortuo Sticho in casu relato debitor liberatur.

Succedit tertia, & vltima regula contractuum, qui solius accipientis gratia celebrantur, in quibus ob eandem rationem leuissima culpa præstatur, *d. l. si vt certo 5. §. veluti in commodato*, de quo in præsenti, & in iuribus suprà pro eius illustratione adductis. Etiam hæc præstatio leuissimæ culpæ aliquando irregularis est, quia nonnunquam magis propter bonam fidem exigitur, quàm propter vtilitatem in hac regula expensam, vt contingit in mandato, in quo etsi nullum versetur damnum mandatarij, tamen ipse ob bonam fidem exactissimam diligentiam præstat, *l. à procuratore, l 4. l. in re 21. C. mandati*: quo modo exponendi sunt text. *in l. procuratorem 8. §. vlt. l si mandauero 22. §. vlt. l. inter 26. §. sed cùm, ff eod tit.* Illis accedit negotiorum gestor, cuius incerta præstatio est: interdum dolum tantùm præstat, veluti si pura affectione, ne bona perirent, accessit, *l. 3. §. interdum, ff. de negotijs gestis*, Donellus *lib. 55. cap. 15.* nonnunquam culpam leuem, *l. si negotia 11. ff. hoc tit.* iuncto Osualdo *ad Donel. vbi proximè, littera D*, sæpè sæpiùs leuissimam, *§. 1. Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu*, præcipuè si alius diligentior accedebat, *l. si pupillo 6. §. vlt. ff eodem*; immò & aliquando gestor præstat casum fortuitum, veluti si fecit nouum negotium, quod absens facere non consueuerat, *l. sed 10 l. fine 12 ff. eodem*. Idem dicendum est de tutore, quem tantum casus fortuiti excusant, *l 4. C. de peric. tut. l. si sanè 32. §. 1. l. si res 50. ff. de administ. tut.* Sed quia plerumque diligentissimi tutores eliguntur, & desidiosi remouentur à tutela, tanquam suspecti, *l. 3. § vlt. l. 6 l. 7. ff de suspect.* ideò Consulti aliquando asserunt, tutorem præstare debere latam, leuem quem culpam, *l. 1. C. de hered. tutel. l. tutor 7. §. 2 l qui plures 41. l. 57. ff. de administ. tut. l. tutor 28 ff de tut.*

6 Traditur posterior regula.

Hucusque de præstationibus, quæ veniunt ex natura contractus, interdum verò plus minusve in singulis ex partium conuentione præstatur, potest enim conueniri, vt culpa, & diligentia præstentur in ijs contractibus, in quibus ex sua natura, vel dolus tantùm, vel præter dolum culpa tantùm præstanda venit, vel è contra, vt in illis contractibus, in quibus leuis, seu leuissima præstatur culpa, lata tantum veniat: quæ doctrina generaliter traditur *in d. l. contractus 17.* & specialiter de deposito *in l 1. §. si conuenit 6. §. sæpè 35. ff. depositi, l. 1. C. eod tit. l. & Aristoni 39 ff. mandati, l. 7. §. item si quis, ff de pactis*: de mandato *in d. l. & Aristoni*: de commodato *in l. 1 C. hoc tit.* de emptione *in l fistula 78 ff. de contrahenda emptione, l. 1. C. de periculo, & commodo*: de locatione *in l si quis domum 9. §. 2. l. 13. §. 5. ff. locati*: de pignoris donatione *in l. 6. C. de pignorat.* id verò conuenire inter contrahentes nequit, ne dolus præstetur, *d. l. iuris 7. §. illud, ff. de pactis, l. 17. ff. hoc tit.* impunitate enim concessa homines ad delinquendum inuitarentur, *d. l. iuris 7. §. sed si quis*: vnde de dolo præterito pacisci licet, *l. si vnus 27 §. pacto, ff. de pactis*; si verò quis paciscatur, ne depositi agatur, etsi conuentum videatur ne dolo agatur, valet conuentio; quia expressa nocent, non expressa non nocent, *l. si vnus 27. §. illud, ff de pactis*.

7 De Præstationibus ex pacto.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta, petitaque ab exemplo precarij; nam licet in pluribus commodatum cum precario conueniat, in pluribus tamen differt. Primò, quia commodatum iuris ciuilis regulis infirmatur, *l. iuris 7. §. 1. ff. de pactis*; precarium autem in terminis iuris gentium subsistit, *leg. 1. §. 2. ff. de precario*.

8 Dissoluitur ratio dubitandi.

Ex commodato nascitur vltrò citròque obligatio, *l. in commodato 17. §. sicut, ff. hoc tit.* ex precario verò non item, *l quæsitum 8 cum 3 ff. de precario.* In commodato possessio rei nunquam transit in commodatarium, *l. rei commodatæ 8. ff. hoc tit.* in predario verò plerumque dum possessio rogatur, *l. & habet 15 §. 4. ff. de precario.* Hæres commodatarij insolidum tenetur, etsi nihil ad eum peruenerit, *l. ex contractibus, ff de obl. & act.* hæres verò eius, qui precario rogauit, in tantum, quatenus ad eum peruenit, *l 8 §. fin ff. de precar.* Commodatum non nisi finitio vsu, ad quem datum est, reuocari potest, *l 17 § 3 ff. hoc ti* precarium autem quandocumque reuocari valet, *l. 1. l. 2. c. 2. ff. de precario*: quas, & alias differentias agnouerunt Cuiacius *lib. 23 obs c. 21.* Treutlerus *volum. 1. disp. 24. thesi 5.* Viccius *de possess duor. q. 8. in princip* vnde cùm æqualem naturam precarium, ac commodatum non habeat, nec æquales præstationes retinet. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licet commodatarius regulariter teneatur de leuissima culpa, tamen si vtriusque contrahentis gratia res commodata sit, veluti si communem amicum ad cœnam inuenerimus, tuque eius curam suscipias, & ego tibi argentum commodauero, hoc casu culpa tantum leuis præstatur, *d. l in rebus 18* Item si commodatoris tantùm gratia commodatarius accepit rem, de dolo, & lata culpa solùm tenetur, *d. l si vt certo, §. interdum*, quem eruditè exponit Cuiac. *lib 9. obs. c 24.* Quid tamen in foro conscientiæ consulendum sit, exponit Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, q. 31.* Nec tandem obstat locus Modestini à Pitheo compilatus; nam in eo mendum dari, iam obseruauit Hothomanus *lib 4. obs. c. 14.* quare legendum ita esse, *In commodati contractu, quia vel solius recipientis, vel vtriusque vtilitas versatur;* existimauit Gibal. *d. c. 4.* sed faciliùs locus ille corrigi potest si legatur, *In commodati contractu, cùm (vel quoties) vtriusque contrahentis vtilitas interuenit, vtrumque præstatur;* ita vt Modestinus referatur ad casum, in quo commodatum vtriusque gratia celebratum est.

Adhuc superiori assertioni obstat text. *in l. si cum venderet 13. §. 1. ff. de pign.* in illis verbis: *Venit autem in hac actione, & dolus, & culpa, vt in commodato venit, & custodia, vis maior non venit.* Ex quibus deducitur, easdem præstationes dari in commodato, ac pignore; sed in pignore, quia vtriusque gratia accipitur, leuissima culpa non præstatur: igitur nec in commodato. Cui difficultati duplici modo responderi potest. Primò asserendo verba illa, *vt in commodato*, non esse referenda ad illa priora, *dolus, & culpa*, sed ad illa postrema, *venit, & custodia*. Secundò dici potest Vlpianum in eo textu agere de commodato vtriusque gratia celebrato, quo casu rectè procedit æquiparatio commodati, & pignoris, & vtroque casu dolus, & leuis culpa præstabuntur: docuerunt Cuiac. *in l 7 C. de pignor.* Guthofredus *in d. l contractus, fol. 130.*

9 Exponitur l. 13. § 1 ff. de pignorat.

Deinde obstat text. *in l. 1. §. vlt. ff. depositi*, in illis verbis: *Qui autem dolus dumtaxat in hac actione venit, quæsitum est, si hæres rem apud testatorem depositam, vel commodatam distraxit, ignarus depositam, vel commodatam, an teneatur? Et quia dolo non fecit, non tenebitur de re.* Ex quibus ita insurgo: In deposito, quia deponentis gratia contrahitur, dolus tantùm præstatur, vt supra probaui: sed æquiparatur ab Vlpiano casus depositi cum commodato: igitur quia in commodato dolus tantùm præstatur. Cui difficultati duplici modo satisfacit Arias à Mesa *lib. 2. var. c. 34.* Primò reponendo pro verbo *commodatam*, verbum *commendatam*, cùm nihil aliud sit commendare, quàm deponere, *l. Lucius 24 ff depositi, l commendare 186. ff. de V. S.* vbi Cuiacius, Fornerius, & Gentil. Connanus *lib. 7. comment. c. 4.* Donellus *in rubr. C. depositi, n. 7.* vnde *in l. & si quis 14 §. impensa, ff de relig.* & apud Paulum relatum à Cuiacio *lib. 21. obs. c 23.* commendare corpus defuncti nihil aliud est, quàm deponere ad tempus, donec iusta soluantur: notarunt Gutherus *lib. 3. de iur. manium, c. 25.* Cuiac. *lib. 11. obs. c. 11.* Hothomanus *lib 4. obs. c 14.* Fornet. *lib. 3 rer. quotid. c. 6.* Sauarus *ad Sidonium lib. 2 epist. 6.* vnde ea verba simul coniunxit D Ambrosius *lib. de Tobia, cap. 20.* ibi, *Commodatum autem, & depositum, quod custodiatur*: & in collatione Lucini Rufini *tit. 10. de deposito, & commendato*: quo modo etiam legendum est *in c ius naturale, 1. dist.* Secundò satisfacit *à num. 26* ideò Vlpianum de dolo egisse, quia *in libro trigesimo, ad Edictum*, ex quo desumptu est textus ille, egerat tantùm de dolo; *l. ei apud 5. l. si hominem 7. §. 1. ff. depositi.* Nec æquiparatio illa tenet in omnibus, sed tantùm in casu relato, ita vt sicut hæres ignorans distrahendo rem depositam dolum non committit, ita nec alienando rem commodatam; quia qui ignorat, dolo caret, *l. sed etsi 25. §. scire, ff de petit. hæredit.* latius prosequitur ipsiua textus interpretationem Arias de Mesa *dicto cap. 34. & 35.*

10 Explicatur l. 1. §. vlt ff deposit.

TITVLVS XVI.

Depositi.

CAPVT I.

Alexand. III. a *Lugdun. Episcopo.*

GRauis illa, & odibilis querimonia, quæ vsque ad nos super deposito tuo tibi hactenus denegato peruenit, duplici nos anxietate perstringit, eo quòd tibi in hoc, & deesse non possumus, & adesse prout velles, efficaciter non valemus. Cùm enim non constet nobis, pecuniam tuam, quam ille vir *b* Belial impia, & detestabili surreptione furatus est, vtilitates Ecclesiæ *c* conuersam, non debemus de iure, nec possumus contra canones eiusdem Ecclesiæ præcisè intentare iussionis instantiam, vt tibi eandem reddant, *d* personæ, vt dicunt, non Ecclesiæ commendatam. Quòcirca discretioni tuæ consulimus, & in æternæ charitatis diligentia suademus, vt in raptorem illum, & furem tuam interim dirigas actionem, eo quòd, vt audiuimus, loculos habet, & ea, quæ tibi sunt subrepta, portauit: nam & nos ipsi venerabilibus fratribus nostris Senon. Archiepisc. A. S. L. & Parisiensi Episcopo dedimus in mandatis, vt iniquum sub duris *e* quæstionibus ad rationem ponant, & etiam si oportuerit, vinculis macerent alligatum, & affligant, vt cogatur benè ligatus reddere, quod malè dissolutus ausus est asportare. Cæterùm circa Ecclesiam illam affectum te habere volumus, vt nihil ab ea requiras indebitum: si autem cum eis amicabiliter poteris *f* de reddituum perceptione pacisci, noueris id nobis acceptum.

N O T Æ.

a LVgd.] In sexta collectione, & post Concilium Later. *p 59. c. 35.* legitur Lundon. sed rectiùs in prima collectione, *sub hoc tit. c 2* legitur *Lugdun* nam etiam Senonensis, & Parisiensis Prelati, de quibus in presenti agitur, sunt in Gallia, non autem in Anglia. Guichardo Præsuli Ecclesiæ Lugdunens. de quo plura tradit Iacob. Steubechius *in chron. Præsulum Lugdunensium*, missa est præsens epistola, vt refert Manrique *tom 3. annal. Cisterc. anno 1189. c. 5. n. 8.*

2 b *Belial.*] Aliqui affirmant hoc nomen proprium esse illius Canonici, qui pecuniam apud se depositam surripuit; & inde varia de præsumptione ex improbo nomine deducenda, traduot plures congesti à Barbosa *iu præsenti*, vt etiam ex probo nomine virtutem, fortitudinemq; præsumi probat Salbagous *ad Ouidium in Ibin, vers 98. fol. 66.* Sed verius credo, Alexandrum Canonicum illum ita appellasse, quia fuerat fur; nomen enim hoc hominem improbum significat. D. Hieronymus *in c. 28. Isaiæ*, ibi: Belial, idest apostata, præuaricator, & absq; iugo; vnde Apostolus 2. *Cor. in c. 6 vers. 15. Quę*, inquit, *communicatio Christi ad Belial?* Et vbicunque septuaginta exponont *filios pestilentiæ*, in Hebraico scriptum est, *filij Belial.* Vnde & illud, quod in Psalmo 38 *vers. 23.* canitur de mysterio Saluatoris, *filius iniquitatis non apponet nocere ei*; in Hebraico dicitur, *filius Belial.* Xantes Pagnious *in thesauro*, ibi: *Cum Beli coniungitur iaal, & fit Belial, quod significat impium, aut impietatem* Mercerus etiam in *thesauro*, ibi: *Belial significat hominem nequam, summè sceleratum, profligatum, perditum.* Iuxta Hebraicam ergo proprietatem Belial significat hominem effrootem, inuerecundum, extremè impudeotem, improbum, nec Deum, nec homines verentem: latè probant Maluenda *de Antichristo, lib. 1. c. 3.* P. Pinto *in spicileg. lib. 1. c. 7.*

3 c *Conuersam*] Quomodo probetur pecuniam depositam, vel mutuò acceptam conuersam fuisse in vtilitatem Ecclesię, minoris, aut ciuitatis, vltra repetentes hic disputant plures congesti ab Hermosilla *l. 3. tit. 1. partit. 5. gloss 6. & 7.*

4 d *Personæ, non Ecclesiæ.*] Quare persona ipsa taotùm tenebatur; vnde rectè ex hoc textu probat Thom. Saoch. *lib. 6. Summæ, c. 14.* quod si apud Monachum res deponatur, noo ideò monasterium depositi actione conueniri potest, cùm non ipsi sit commendata.

5 e *Duris quæstionibus.*] Ex hoc textu, & *ex c. 13 q. 5.* probant, clericum posse torqueri, & quęstioni subijci, Innocentius *in præsenti*, Panormit *n 6.* Dec. *in c at si Clerici, n. 17. de iudicijs*, Alciat. *in c. 1. de offic. ord. n 43.* Iul. Clarus *q. 64.* Chopinus *lib 2. sacrę pol. tit. 3. n. 12.* Sed contrarium, immò clericos torqueri non posse, verius est exemplo militum, qui quæstionibus non subijciuntur, *l. milites, C. de q. l. omnes, C. de decur lib* 10. & eorum, qui aliqua dignitate præditi suot, excepto crimine læsæ maiestatis, *l. D. Marco, l antepen. cum seq. C. de q. l. si quis Decurio 21. C. ad leg. Corn. de falsis, l. 4. ad leg. Iul maiest* Hinc D. August. *lib. 3. contra Crescon. c. 70* significat eum suspensum fuisse quidem, sed minimè tortum, quod se Decurionem profiteretur. Illustrant Forner. *lib. 3. rer. quotid. c. 8.* Caldeira *de error. lib. 1. c. 5.* Carrera *in praxi, 2 p. de indicijs, vers. Circa tertium*, Genuensis *pract. q. 585.* Simanchas *de cath. tit. 65.* Rousselius *lib 4 hist Pontif. iurisd. c. 3.* Et certum est iuxta veterē Ecclesiæ disciplioam, clericos torqueri noo potuisse. Cōcilium Matiscon. 1. *can. 19.* Altissiod. *can. 33.* Innocent. I. *epist. 17.* Hildebertus Cenoman ibi: *Reos tormentis afficere, vel supplicijs extorquere confessionem, censura Curię est, non Ecclesiæ disciplina.* Imò & quęstionem hanc, torturęque vsum, apud Christiaoos non rectè adhiberi, nonnulli existimaruot relati à Thoma Hurtado *in lib. de martyrio per pestem, fo. 155.* Basilio *dec. 7. crim.* qoi varia de indicijs, & torturis congesserunt ab hodieroa praxi oon aliena. Alij mediam eligunt sententiam, ita vt non seuerè, tanquam laici, sed mitius torqueantur, vel noo torqueātur, si vltra indicia adsit diffamatio; quas & alias sententias examinat Guazin. *in defensione reorum, defens. 30. c. 10* Illud in pręsenti notandum est, non rectè ex hoc textu probari, clericum posse quæstionibus subijci: nam in pręsenti non agitur de tortura, quæ necessaria non erat; siquidem liquidò constabat, ipsum clericum pecuoiam depositam subripuisse; nam quæstio non semper habetur cum tortura, vt probant classici *in l. eam quam, C. de liberal. caus.* Caldeira *vbi sup.* iubet enim Alexander de hoc clerico quæstionem haberi cum omni rigore, ad vincula ipso alligato, donec pecuniam redderet; quia depositarius, qui depositum non reddit, captis pignoribus, vel carceris coercitione illud exhibere cogitur: docent Rodriq. *de execut. c. 5. n. 23.* Antonius Gom. 2. *var. 10. n 22.* Salgad. *de protect. Regia, p. 4. c. 5. n. 50. 51.* Auendaño *de metu lib. 2. c. 4. n. 22.* Improbè enim facit dum fidem præstitam violat, *l. desiderium, C. depositi*, Arist. *lib. 5. Eth* ibi: *Etenim si quis depositum reddiderit inuitus, vel propter metum, non erit dicendus agere iusta, nec iustitiam colere* Ideò Cicero *lib. 3. of.* dixit, quod depositum non reddere summa ioiustitia est; immò Pisarum lex hęc fuit: *Qui interuertit depositum, capite plectatur:* teste Alex. ab Alex. *lib. 6. dier gen. c. 10.* Facit seotentia illa Pittacij Mitylenei, *Depositum cùm acceperis redde:* cui iunge historiam relatam *lib. 2. Mach. c. 3. vers. 10.* Faciunt Ouidius *lib. 3. de arte amandi.*

Reddite depositum, pietas sua fœdera seruet;
Fraus absit, vacuas cędis habete manus.

Iuuenalis *satyr. 13.*

Spartano cuidam respondit Pythia vates
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depositum retinere, & fraudem iure tueri

6 f *Redditum.*] Non intelligas redditus pecuniæ depositæ, nam ex deposito regulariter non debentur vsuræ, nisi mora intercesserit, *l. Lucius 24. ff. depositi, l. 2. C. eod. ti.* probat Gibal *lib 3. de vsuris, c. 3 art. 5* sed de redditibus præbendæ ipsius Canonici, ex quibus volebat dominus sibi satisfieri, vt io specie, text. *in c. peruenit, de arbit. c. 2. de fideius* & circa eos iubet Alexander III vt prædicti redditus capiantur ex causa soluti, donec pecunia ipsa deposita soluta sit; aliqua tameo eorum parte relicta pro ipsius alimonijs. Et hæc, ni fallor, est vera huius textus sententia, quam latiùs expooemus *in c Odoardus, de solutionibus.*

COMMENTARIVM.

7 TExtus hic, licet compilatus reperiatur sub titulo *de deposito*, parum ad depositi tractationem spectat, cum tantum supponat depositum esse reddendum, nec depositarium posse vti re deposita; quod & docetur *in l. si sacculum, ff hoc tit.* & docet Gibal *d. lib. 3 de vsuris, c. 6 art. 3.* quare latiùs prosequi tractationem hanc depositi, institutum non patitur; obseruandi tameo sunt text. *in l. 2. & 4 l. si ego 28. ff de reb credit. l. 1 §. is quoque, ff. de obl. & act. l. si procuratorem, 8 ff. mandati, l. 3. §. 1. l. 6 ff. nautæ, caupones, l. illud 13. §. vlt ff de lib. caus. l. 2 ff. de fideius. l qui re 76. ff. de furtis, l. si quis 38. §. instrumenta, ff. de pœnis, l. 1. §. is, qui 6. ff. ad l. Corn. de falsis, l. si quis 35. ff. de dolo, l qui tabulas 42 ff de furtis, l 2. §. vlt. ff. quemadmodum testam. l. si seruus 35. ff de sol. l penul. §. 1 ff de auro, & argento, l. vxorem 41. §. legauerat, ff. de legat. 3. l. 5. ff. ad leg. Iul. pec. l. 16 ff. de condict. furtiua, l 4. §. item, ff. de vsucap. l. non solum 8. §. vlt. l. Aurelius 18 §. Męuia, l. fin. §. Titia, ff. de liberat. legat. l. quamuis 10. ff. de precario, l si vt certo, §. vsque. ff. commodati, l filius 9. ff. de obl. & act. l. depositi 5 l. depositi 38 ff de pec. l. vir vxori, ff don. inter l. 9. §. vlt. ff. de iure dot. l. 1. §. quod autem 33. iuncto §. deijcitur 9 ff. de vi, & vi, l. 5. § si depositi, ff. vt in possessionem legat. l si stipulatus 81. §. 1. ff. de sol. l. si seruus 31 in fine, ff. de pign. l cum 22. ff. de except. rei iud. l. in nauem 31. vers. idem, ff. locati, l. 7. § quotiens, l si in ventre, §. in bonis, ff de reb. auctor iud l fideiussor 32. §. 1. ff de neg. gestis, l. 19. & 16. C. de vsuris, l 3. § fin. ff. communi diuid. l. officium 9. ff. de rei vind. l. 2. §. 1 ff. pro hærede, l 38 §. si possess. ff. de vsur. l. infitiando 67. de furtis, l. non solùm 33. §. qui, ff. de vsucap. l. iuris 7. §. sed si 15. l. 17. §. 3. de pactis, l vlt. §. 1. ff. vt legatorum nomine, l 3 ff. de in litem iurando, l. in rebus, §. sine autem, ff. commodati, l. 15. ff. tutelæ, & rationibus, l. Lucius 88 §. quisquis 18. ff. de legat. 2. l. si inter, ff. de rebus dubijs, l. ex depositi, ff. de obl. & act. l 3. §. si tabulæ, ff de tab. exhib. l. 3. §. ibid ff. ad exhib. l. 3 ff. quando ex facto tutoris, l. 17. §. vlt. l si apud 18 ff. de præscrip. verb. l. pecuniam 77. de legat 1. l. cum pater 77. §. donationes, de legat. 2 l. 11. § si rem, l. 33. §. Codicillis, ff. de legat. 3 l. 8 § si communiter ff. de pec. legat. l penu. C. ad exhib l 19 ff. de petit hæred. l. 28. §. 1 ff ad Treb. l. 1 §. sed si dotem, ff. de dote prælег l. 1 §. cùm quidam, ff de quæst l. 3. arb. tutel. l. si rebus 73 ff. de procurat. l. 4 & 5. ff. fam. ercisc. l. si constante 22. §. vero, ff. solut. matrim. l. 64. ff. de fideiuss. l. 5 & 7. C. de administr. tut. l. eandem 9 in princ. & § 1. ff de duobus reis, l. 3. Cod. arbitr. tutel. l 4 ff. de statulib. l. Imperatores 21. §. vlt. ff. de appel. l. 5. C quorum appel. l. eandem 9. de duobus reis, l. si procuratorem 8. in princ. ff. mandati, l. 5 §. fin ff. vt legator. l. 3. in fine, ff. de in litem iur.* Ioocto Fabro *decadem. 17. error. 5. l. penultim. ff. de auro, & argent. l. si cum vno 22. de except. rei iudic. l. 13. ff. de lib. causa.*

C A P V T II.

a Gregorius IX.

BOna fides abesse præsumitur, si b rebus tuis saluis existentibus, depositas amisisti. De c culpa quoque teneris, si teipsum deposito obtulisti, vel si d aliquid pro custodia recepisses. Pacto e verò, f culpa, vel g mora præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur. Sanè depositori licuit pro voluntate sua depositum h reuocare, contra quod compensationi, vel deductioni locus non fuit, vt contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur, licèt compensatio admittatur in alijs, si causa, ex qua postulatur, sit liquida, ita quod facilem exitum credatur habere.

N O T Æ.

1 a GRegorius.] Qui præsentem constitutionem totam ex iure ciuili decerpsit, vt ex eius paraphrasi apparebit.

b *Si rebus suis.*] Consonat lex *quod Nerua 14 ff hoc ti.* ex qua deducunt repetentes *ibi*, dolum præsumptum dari, quoties maior diligentia adhibetur rebus proprijs, quã depositis: ita Bartolus, & Cuiac. *in d.l. quod Nerua.* plures congesti à Barbosa *in preludijs ad l. si mora, n. 25 ff. sol. mat.* quibus adde Donellum *lib. 16. comment. c. 7.* Molinam *de iustitia, disp. 296 n. 1.* Maderam *animaduers. c. 17.* Hæc tamen communis sententia meritò displicuit Barbosæ *vbi proximè n. 26* qui in contrarium mouetur vnico, sed validissimo fundamento deducto *ex l. 5. §. nunc videndum, ff. commodati*, vbi disertè scriptum est, culpam tantùm leuem committi eo casu, quo quis commodatas res saluas facere poterat, & suas prætulit: igitur idem dicendum est in rebus depositis. Nec contrarium docet Gregorius *in præsenti*; nam bona fides hic accipienda est pro ea, quæ importat æquitatem, & id quod bonum, atque æquum est, vt *in l. bona fides 31 ff hoc tit. l. cum duobus 52 §. venit; ff. pro socio:* non autem pro ea, quæ malæ fidei, seu dolo opponitur, iuxta legem 3 *§. fin. ff. pro socio.* Vnde Pontifex perinde accipiendus est, ac si dicat, contra æquitatem facere depositarium, si res proprias saluas faciens, depositas amiserit: ex quo facto tantùm culpa nascitur, non verò dolus præsumptus; idque ex dicta æquitate, ob quam tacitè quis videtur se obligasse ad præstandam eandem diligentiam in rebus depositis, quam in suis adhibere solet: vnde si id non fecit, meritò de culpa tenetur vltra naturam contractus, argumento legis *in reb 18. ff. commodati*: docuit Barbosa *vbi sup. n 28.* cuius sententia adstruitur ex illis verbis sequentibus *de culpa quoque*, vbi illa dictio *quoque*, satis indicat, in principio Gregorium egisse de casu, quo culpa præstatur Nec etiam obstat text. *in d. l. quod Nerua 32.* nam reiecta emendatione Hothomani, & Fabri, qui adimunt negationem, quos meritò refellit Osualdus *lib. 16 Donelli c. 7 littera O*, dicendum est, Celsum in eo textu agere de depositario, qui etiam in rebus suis diligentiam eam non adhibuit, quam omnes homines adhibere solent; & per consequens de eo, qui culpam latam commisit: vnde si in rebus depositis custodiendis minorem adhuc diligentiam adhibuerit, meritò in dolum præsumptum censetur incidisse, vt in simili specie docuit Gaius *in l. 1 §. 2. ff. de obl. & act.* & his terminis adaptatur ratio adducta *in d. l. quod Nerua*; nisi generaliter accipiantur verba illa, *salua fide*, pro ea bona fide, quæ importat æquitatem, iuxta prædictam Barbosæ sententiam. Manet ergo, in deposito dolum præstari à depositario: quod Gregorius supposuit, cùm in iure ciuili id vulgò notum sit, *ex l. 1. §. 8. & vltim. l. 13. § 1. l. 16. & 20. ff. depositi, l. 1. § 5. ff. de obligat. & action. l. si, vt certo 5. §. 2. ff commodati, l. eum qui 14. §. 3. ff. de furtis, l. 1. Cod. depositi*, quas ex Codice Gregoriano cum alijs Diocletiani, & Maximiani legibus, necnon Modestini, & Pauli sententijs congessit Licinus Rufinus *in collat. legum Mosaic. tit. 10.* non autem tenetur de leui, aut de leuissima culpa, cùm totum hoc negotium deponentis gratia celebretur, iuxta supra adducta *in cap. vnico de commodato*; docent Gothofredus, Faber, & alij ibi congesti, Gibalinus *de vsuris cap 6 lib. 3. art. 3.* Hac igitur regula supposita, Gregorius in præsenti suam constitutionem exorditur à positione casuum, in quibus vltra naturam depositi præstantur culpa leuis, & casus fortuiti.

c *De culpa.*] Cùm Gregorius in præsenti doceret culpam committi, si quis rebus suis saluis, depositas amisit, posteà subdit, leuissimam etiam culpam depositarium præstare eo casu, quo deposito se obtulit, quod desumpsit ex Vlpiano *in l. 1. §. sæpè, ff. hoc tit.* quod prouenit ex ea ratione, quia contractus gratia ipsius præsumitur celebratus, & ideò meritò de leuissima tenetur, iuxta regulam 3. quam adduxi *in capit. vnic. de commodato*: docent Donellus *dict. cap. 7.* Pichardus *in §. præterea, Instit. quibus modis re contrahitur.* Nec tunc obstat textus *in l. 4 ff. de rebus credit.* vbi docetur, depositarium teneri etiam casus fortuitos præstare. Nam omissis Connano *lib. 7. comment. cap. 4.* Fachineo *libr 2. controuers. cap. 71.* Caldas Pereira *de emptione cap. 2.* Lessio *de iustitia lib. 2. cap. 27.* qui acceperunt textum illum de deposito gratia recipientis celebrato, dicendum est, in ea specie depositarium teneri periculum præstare, hoc est casum fortuitum, iuxta legem 1 *ff de peric. l. si rem 19. aliàs si gratuitò 18. §. Papinianus, ff. præscript. verbis*; quia ibi agitur de deposito, qui naturam mutui retinet: quare in eo casu periculum præstatur à mutuatario. Quæ interpretatio suadetur tum ex rubrica sub qua textus ille iacet: tum ex versiculo, *nam & si rem*, iuncta lege *rogasti 11. ff eod. tit.* docuerunt Igneus *in d. l. contractus, nu. 16.* Madera *d. c. 17.* 2

d *Vel si aliquid.*] Difficilis est versiculus hic, dum in eo docet Gregorius, depositarium aliquid recipientem pro custodia rei depositæ, teneri de leuissima etiam culpa, tum ex æquiparatione quam Pontifex facit de hoc casu ad superiorem, de eo, qui se deposito obtulit; tum ex textu *in l. 1. §. si vestimenta*, & *§. si quis seruum, ff. hoc tit.* vbi expressè docetur, eo casu depositarium tantùm de leui culpa teneri. Sed omissa sententia Catrocij *de deposito, tit de culpa*, Felicis *de societate, cap. 21.* quam refellunt Trentacinquius *lib 3. variar. tit. de deposito, resolut. 2. num. 11.* Pichardus *in dict. § præterea*, Molina *de iustitia, disputat 527. num. 2.* dicendum est, depositarium recipientem aliquid pro custodia rei depositæ, leuem tantùm culpam præstare. Nec contrarium deducitur ex æquiparatione facta à Gregorio in præsenti; nam æquiparatio tantùm fit ad effectum, vt in vtroque casu de dolo tantùm depositarius non teneatur, sed etiam de culpa: quæ autem culpa sit, relata ad vtrumque casum, diuersimodè, & secundùm vniuscuiusque naturam accipitur, iuxta vulgarem regulam legis *plenum. §. æquissimo, de vsu. & habit.* Nec etiam pro contraria sententia facit textus *in l. qui mercedem 40. ff locati*; vbi data mercede pro custodia rei periculum præstatur, contra textum *in d. l. 1 §. vestimenta*: nam respondetur Gaium in eo textu agere de eo, qui pro custodia alicuius rei operas locauit mercede accepta, per consequens loquitur de locatione: cuius contractus natura est, vt dolus, & culpa præstentur, *d. l. contractus*: vnde vt pecuniæ præstatio in ea specie aliquid operetur, præstatur etiam leuissima culpa; at verò *in d. §. vestimenta*, cùm agitur de deposito, ex cuius natura prouenit, vt tantùm dolus præstetur, ratio mercedis non potest progredi vsque ad leuissimam, sed tantùm ad leuem, vt explicant Gom. *lib. 2. variar. c. 3. n. 22.* Gregor. Lop. *in l. 15. tit. 8. p. 5.* 3

e *Pactum.*] Hucusque Gregorius retulit casus peculiares,

llares, in quibus depositarius de leui, atque leuissima tenetur: nunc procedit ad casum, in quo etiam casus fortuiti imputantur, qui contingit pacto interueniente; nam huiusmodi præstationes doli, culpæ, & casuum fortuitorum augeri, minuive possunt ex conuentione partium, *l. 1. §. sæpe, & §. conuenit, ff. hoc tit. l. 1. C. hoc tit. l. iuris 27. §. si paciscar, ff. de pactis, l. si quis 9. § Iulianus, l. item quæritur, § si gemma, ff. locati:* pacisci tamen nequit, vt dolus non præstetur, *l. 1. §. illud, ff. hoc tit. l. si vnus. 27. ff. de pactis, d. l. contractus, vers. excepto:* licèt sustineatur conuentio, ne depositi agatur, *d. l. si vnus, vers. idem:* quia tunc doli præstatio non apertè, & expressè, sed velatè, & tacitè remittitur: docuerunt Cuiac *lib. 3. Pauli ad edict. in d. §. illud, & in d. l. contractus*, A Faber *in ration. ad textum in d. l. iuris 7. vers. sed si.*

f *Culpa.*] Prosequitur Gregorius secundum casum, in quo depositarius ad casus fortuitos tenetur, videlicet propter culpam propriam. Consonant textus *in l. videamus. 12. §. penu l. si merces, § culpæ, ff locati, l. si vt certo. §. sed interdum, ff commod. c. 1. hoc tit.* idque ex eo, quia casus fortuiti, præcedente culpa ex voluntate depositarij, saltem in sua causa contigisse creduntur, *c. presbyterum, de homicidio, c. vlt. eod. tit. in 6.* ex quo principio exponunt textum *in l. si fundus 33. ff. locati*, Osuald. *lib. 3. Donelli, c. 7. littera F*, Ant Faber *lib. 2 coniect. c 4.* Schifordeg. *lib. 2. tr. 18. q. 1. & tract. 29. q. 2.* Merll. *lib. 1 ex Cuiac. c. 26. & lib. 2. obs. c. 6.*

g *Mora.*] Tandem Gregorius vltimum casum, in quo casus fortuiti præstantur, proponit cùm mora intercedit in reddenda re deposita; quod etiam docetur *in l. si in Asia 12. §. vlt. ff. hoc tit. l. interdum 73. §. vlt. l. nemo 82. §. fin. l. si seruus 91. ff de verb. oblig.* deduciturque ex regula legis *si ex legati 123. ff. eod. l. 5. ff. de rebus creditis*: probant Cuiacius *in dicta l. si ex legati*, vbi Donellus *num. 11.* Hothomanus *illustr. q. 30* Fachineus *lib. 2. controu. c. 72 & lib. 8. c. 100.* Treutlerus *disputat. 25 thes. 3.* Illud tamen summè controuersum inuenio apud Ioannem, & Martinum veteres glossatores, an semper de casu fortuito, seu interitu rei teneatur depositarius, seu quilibet morosus debitor? In qua quæstione, quam examinant latè suprà citati Donellus, & Matheacius *in d. l. quod mihi*, discrimen constituendum est inter casum, in quo res deposita, etiamsi suo tempore restitueretur, eodem modo peritura esset apud dominum; & inter eum, in quo non esset peritura, quia dominus eam distracturus erat. Primò casu debitor etiam morosus rei interitu liberatur, *l si plures 14. § vlt. in fine, hoc tit. l. vlt. § 2. ff ad leg. Rhodiam, l. si is, qui in princip. ff. de iure dot. l. si cum exceptione, §. quatenus, ff. quod metus causa.* Secundo verò casu morosus semper tenetur, etiam post interitum rei, *l. item 15. §. vlt ff de rescind. vendit. l. cùm res, § vlt. ff. de legat. 1.* Ita inter Proculeianorum, & Sabinianorum diuersas sententias mediam eligens, probat Paulus *in l. illud 40. ff. de petit. hered l. de eo, §. si post ff. ad exhib.* atque ita Martinus distinguebat, quem sequuntur Cuiacius *tract. 5. ad Afric. in dicta l. si ex legati*, vbi Donellus *n. 11. & 12.* Schifordeg. *lib. 3. tract. 27. q 4* & contra Menochium; & Robertum distinguentes inter actiones reales, & personales, docent Fachineus *dicto lib. 2. c. 72. & c. 101.* Treutlerus *dict. thes. 3.* licet ab hac distinctione discedant Faber *decad. 18. errore 10.* Duarenus *ad tit. depositi, c. 3. vers. Vnde nascitur; & in dicta l. si ex legati.* Nec interest, quod pluribus iuris in locis indistinctè caueatur, debitorem post moram, re perempta non liberari; nam vt rectè occurrit Fachineus *d. cap. 101.* ea iura licèt prædictam distinctionem non exprimant, tamen iuxta eam sunt accipienda, veluti text. *in dict. l. quod te 5. l. nemo 87. §. 2. l. cùm filius, ff. de verb. obliga. l. cùm seruus, §. vlt ff. de legat. 1. l. si filio, §. si post diuortium, ff. solut. matrim.*

h *Reuocare.*] Postquam Gregorius peculiares præstationes depositi recensuit, progreditur ad alia etiam peculiaria ipsius contractus. Et primò docet, depositum tantùm durare dum contraria deponentis voluntate non reuocatur: consonant textus *in l. 5. § ex autem, ff. hoc tit. l. 5. tit. 2 partit. 5.* docent Pichardus *in § actionum, q. 20. Instit. de actionib.* Petrus Barbosa *in l. diuortium, n 10. vers. ex quibus, ff sol. matrim.* Acosta *in §. si ex cautione, n 8. fol. 330.* Neque obijci potest, tempus, in quod commendatum fuerat, nondum fuisse elapsum, quia deponens potest quandocumque voluerit reuocare depositum, *dicta l. 1. §. hoc autem;* potestque proinde mutare voluntatem, & quod dederat etiam ad totam vitam, statim repetere, *d. l. 1. §. penultimo;* quia cùm depositum non fiat in gratiam depositarij, ad nutum deponentis reuocatur. Et licèt aliquando deposito tempus adijciatur, id fit, vt ante illud non possit depositarius rei custodiam deserere, non autem, vt deponens non valeat rem suam quandocumque repetere. Tuschus *verbo Depositum, conclus. 200 n 10.* Molina *tract. 2. disp. 527. num. 1.* Lessius *lib. 2. de iustit. cap. 16. num. 4.*

COMMENTARIVM.

8 Qvæ ad prioris partis huius textus interpretationem spectant, adduximus *in commentario* ex secunda autem parte sequentem deducimus disputandam assertionem: *In deposito reddendo compensatio opponi non potest.* Probant eam text. *in l. vlt. ad finem, C. de compens.* admissa lectione Cuiacij *lib. 9. obs. c. 37. & ad Paulum lib. 2 sent. tit. 12. §. vlt.* qui legit, *commendatis*, etsi reprehensi à Fornerio *lib. 2 select. c. 14 l pen. C depositi* Paulus *lib. 2 sent. tit. de deposito*, ibi: *In causa depositi compensationi locum non esse, & compensationem non posse remorari restitutionem rei, vel pecuniæ depositæ.* Et *l. 5. tit. 3. p. 5.* Illustrant Petrus Gregor. *lib. 23 syntag. c. 3.* Cuiacius *lib. 9. obs. c. 21.* Castillo *lib. 3 controuers. c. 16. à n. 10.* Petrus Barbosa *in l. diuortio, § ob donationes, à n 13. ff. sol. matrim.* Caldas *lib. 1. forens. q. 14. n. 3.* Molina *de iustitia, tract. 2. disp. 526.* Azor *instit. mor. p. 3. lib. 7. c. 8. q. 3.* Arias de Mesa *lib. 2. variar. c. 34. n. 58.* Cuiacius *ad tit. C. de compens.* Reuardus *lib. 1. variar. c. 12.* Lugo *de iustitia, disput. 56. num. 89.* Diana *p. 1. tract. 2. res. 48.* Gibalinus *de vsuris, lib. 4. c. 6. art. 3.* plures congesti ab Hermosilla *in l. 5. tit. 3. p. 5. gloss. 5.* Merillus *lib. 2. ex Cuiacio, c. 4.* Forner. *lib. 2 select. c. 54.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. disput. 2. thes. 25 q. 3.* Auendaño *de exequendis mandatis, lib. 2. cap. 4.* Faber *lib. 52. coniect. cap. 9.* Larrea *decis. 40. num. 26.* Marinis *decis. 404.* Castillo *lib. 3. controuers. cap. 16. & de alimentis capit. 69.* Tapia *tom. 2. catena, lib. 5. q. 29 art. 6.* Christineus *tom. 5. decis. 234.*

Concl**u**sio traditur, & probatur.

9 Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Compensatio locum habet, tam in bonæ fidei, quàm in stricti iuris iudicijs, in quibus ipso iure fit, *l. 4. l. postea 21. ff. de compens. l. 4. & 6. C. eod. tit.* docent Cuiacius *lib. 8 obseru. cap. 16. & lib. 15. cap. 5.* Donellus *lib. 16. comment. cap. 15.* Hotomanus *in apit. de compens. num. 5.* Borcholten *de compens. cap. 3. num. 8.* Igitur etiam in deposito, vt in contractu bonæ fidei, compensatio locum habet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si depositarius fecerit impensas necessarias, id est tales, quæ nisi factæ essent, res periret, aut deterior valdè redderetur, propter huiusmodi impensas compensatio datur, & retentio ipsius rei depositæ competit, vt docuerunt Placentinus, Cinus, Baldus, & Salicetus *in l. 11. C. depositi*, Arnoldus Vin. *lib. 1. select. c. 31.* & rectè, nam inter omnes constat, posse depositarium impensas necessarias petere contrario iudicio, siue contraria depositi actione: quidquid autem contrario iudicio peti, & obtineri potest, id etiam per retentionem seruare valet, qui directo iudicio conuenitur, *l. in reb. 18. §. fin. ff. commodati, l. creditoris 15. §. 2. l. si is, qui 59. ff. de furtis.* Ergo in causa depositi, aliquando compensatio locum habet.

Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens 10 assertio, pro cuius illustratione sciendum est, compensationem esse crediti, & debiti inter se contributionem, *l. 1. ff. de compens.* exempli gratia, tu mihi debes centum ex causa mutui, ego vicissim tibi debeo tantumdem ex causa emptionis: agis mecum, & petis centum illa, quæ tibi debeo; ego oppono compensationem, vt ea quantitas compensetur cum ea quantitate, quàm mihi debes ex causa mutui. Hæc contributio vtriusque debiti dicitur compensatio. Vt autem illi locus sit, desideratur, vt quantitas, seu pecunia vtrinque debeatur; nam species cum quantitate non compēsatur, multoq; minus species cum specie, *l. cum is fortem 26. §. si centum 4. ff de cond. indeb. l. si debeam 22. ff. de compensat.* Pichardus *in §. 30. ex num. 30. Instit. de act.* Donellus *in l. compensat. 4. & vtrumque 6. C. de compens.* nisi abusiuè retentio pro compensatione accipiatur; quod fecisse videtur IC. *in l. in rebus 18. § vltimo, ff. commodati, l. 7. § ob donationes 5. ff. solut. matrim.* qui autem rem debet, & aliam rem petit à creditore, non patitur compensationem, nec ad eam cogi potest, sicut nec compelli valet quis rem suam permutare, aut aliud

Compensatio quid?

pto alio in solutum accipere, *l. si conuenerit* 18. *ff. de pigno. action l.* 4. *l. si debeat* 22 *ff de comp. l.* 4 *C. eod. tit.* Paulus *lib.* 2 *sentent. tit* 5. docent Schifordeg. *lib.* 1. *ad Anton. Fabrum, tract* 2 *quæst* 2. Zangerus *de except. par* 3. *cap.* 8. *num.* 108. Donellus *lib.* 16 *comm. cap.* 16. Tuldenus, & Peresius *ad titulum Cod de compens.* Vnde quod generaliter traditur in omnibus actionibus compensationi locum esse, ita intelligendum est, si res debita non impediat, quin vtrimque pecunia debeatur, aliàs non compensatio, sed mutua petitio erit, & reconuentio, iuxta adducta *in cap.* 1. *de mutuis petit.* Et licèt olim dubitaretur, an cuiusque debiti ad quodcumque, siue liquidum, siue non liquidum, admitteretur compensatio, vt disputant Cuiacius *lib.* 8. *obseru. cap.* 16 *& lib* 15. *cap.* 12. Donellus *dict. cap.* 15. & *in §. in bonæ* 30. *Institut. de actionib.* hodie tamen post Iustiniani constitutionem illa dumtaxat compensatio admittitur, quæ ex causa liquida objicitur, *l. vlt. C. de compens. dicto §. in bonæ*, vbi plura Pichardus, Arnold Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 50. vbi defendit, adhuc post eam constitutionem reum compensationem ex causa non liquida, & modum exceptionis initio litis opponentem audiendum esse. Circa debitum autem ipsum, id est, an cuiusuis debiti nomine compensatio admittatur, ita vt reus conuentus ex debito ciuili possit opponere compensationem debiti naturali iure tantùm, non consentiunt Interpretes. Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. c* 49. existimat eo casu compensationem admitti, *ex l.* 6. *de compens* & ex eo, quia solutum, quod iure naturali tantùm debetur, repeti non potest, *l. si non sortem* 26. *l. naturaliter, l. si pœna* 19. *ff. de condict. indeb.* vnde cùm pro solutione habeatur ipsa retentio, meritò compensatio ipsius debiti cum debito ciuili admittitur: latè probat Vinius *d. cap.* 49. vbi exponit text *in l. quæcunque* 14 *ff. de compens. l.* 2. *C. eod. tit.* olim in bonæ fidei iudicijs ipso iure, siue ipso iudicis officio compensatio admittebatur, in strictis non ita, sed opposita doli mali exceptione; idque ex D Marci rescripto, sed post constitutionem Iustiniani *in d. l. vlt. & in d. §.* 30 *Instit. de act.* idem ius versatur in strictis, ac in ceteris bonæ fidei contractibus, etsi aliter textus hos explicet Euerat. Bronchorst. *enantioph. cent* 2 *assert* 41.

11 In quibus causis compensatio non detur. Sed licèt compensatio æquitate nitatur, pro solutioneque habeatur, *l.* 4. *C. de compens. l.* 4. *ff. qui potiores*, Donell. *in d. l. vlt. C. de compens.* Zangerus *de except. p.* 3. *c.* 8. *num.* 104. sunt tamen quidam peculiares casus, in quibus etsi detur debitum ex vtraque parte liquidum, compensatio non admittitur, veluti contra fiscum, aut rempublicam, *l. idem* 12 *l. vltim. ff. de compensat.* si debitum proueniat ex causa tributorum, *l* 3. *Cod. de compensat.* frumenti, vel olei publici, *d. l.* 5. ædilitatis, *d. l. ideò* 17 *ff. de compens.* iunctis pro eius illustratione adductis à Marcello Donato *in notis ad Lampridium, tom.* 6 *thesauri critici, fol.* 965. Gentile *disp. iuris ciuilis, c.* 3. Similiter in commodato; nam prætextu debiti res commodata compensari prohibetur, *l. fin. C. commodati*; etsi possit retineri, donec debitum soluatur, vel impensæ in ipsa re factæ præstentur, *l. is qui rem* 59. *ff de furtis*, *d. l. creditori* 15. *§. si dominus.* probant Schifordegerus *ad Fabrum tract.* 5. *c.* 3. Merlinus *de pignoribus*, *tit.* 2. *fol.* 67 Pichardus *in d. §.* 30 *de action.* Bronchorst. *centur.* 2. *assert.* 43. Castillo *lib.* 3. *controuers. cap.* 16. Hothomanus *lib.* 2. *obseruat. cap.* 18. Fornerius *lib* 2. *rerum quotid. cap.* 14. etiam speciei ad speciem, siue speciei ad quantitatem non admittitur compensatio, ne creditor inuitus aliud pro alio accipere cogatur, *l.* 2. *§.* 1. *ff. de rebus creditis*, Bronchorst. *d. assert.* 43. qui in contrarium expendit, & exponit textus *in l fructus* 7. *§. ob donationes, ff. solut. matrimon. l finali, C. de compens. l. si debeas* 21. *l. fin. ff. de compensationibus*, & alijs casibus similibus, quos nunc omittimus, vt ad nostrum Gregorium redeamus: videndi tamen sunt Donellus, & Cuiacius *vbi suprà*, Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 49. 50. *&* 51. Brissonius *lib.* 2. *de solut. tit. de compensat* Hothomanus *in epit. de compensat.* Fachineus *lib.* 1. *controu. c.* 6 *cum seq.* Schifordeg *tract.* 1. *quæst.* 5. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib* 5. *c.* 2. *art.* 8. & obseruandi in hac materia sunt textus *in l. eleganter* 23 *ff. de pignorat l Procula* 26. *ff. de probat. l. si quid* 31. §. 1. *ff. de pignor. action. l. in rebus, §. fin ff. commodati, l. si cum dos* 8 *ff. rerum amotar. l. solutam* 49. *l Stichum* 95. *§. si creditor, l. Titia, ff. de solut. l.* 1 *§. item* 4. *ff. si pars hæreditatis*, *l. filius* 22. *in fine*, *ff. de inoffic. l.* 7. *§.* 1. *l. si constante* 22. *§. si pater*, *l* 24. *ff. solut. matrimon. l. qui fundum* 87. *§. si quis*, *l. in quartam* 91. *l. pater*, *ff. ad leg. Falcid. l deducta* 58. *§. accepti*, *l Lucius*, *§. maritus*, *l. cum hæred. ff. ad Trebel. l. si compensandi, C. de hæredib. instit. l cum pater* 77. *§. qui dotale*, *& §. Mæuio*, *l creditorem, ff. de legat.* 2. *l. à tutoribus* 33. *§. fin. ff de administ. tut. l. Mænius* 52. *§* 2. *ff. famil. ercisund. l. filius* 24. *C. eod. l. si duos* 47. *ff. de euict. l. quæ dotis* 32. *ff. soluto matrimon. l.* 5. *§. illud*, *ff. de impens. l si negotia* 11. *l. cum alicui* 25. *ff. de negot. gestis, l.* 10. *§ & quæritur, ff. de in rem verso, l.* 7 *§. si vir, ff. de donat. inter, l. vnum* 67. *§. sed si vno*, *ff. de legat.* 1. *l. inter* 36. *ff. de administrat. tutor. l. si pecuniam* 5 *ff. de condict. caus. data, l mulier* 7 *cum sequent. ff. de impensis, l.* 4. *§. item quæritur, ff. de doli except. l.* 1. *Cod. de crimine expilatæ, l. si autem* 8. *§* 2 *l. debitor* 13. *vers. sed & ff. de negot. gest.* iuncto Fabro ibi, *l. si filio* 25 *ff. solut. mat.* cum Cuiacio ibi, *l. quod* 7. *§ si vir*, *l cùm hic* 32. *§ fin ff. de donat. inter*, iuncto Cuiacio *lib.* 5 *obseruat. cap.* 14. *l. sed si* 25 *§. si quis in re sua, ff. de petit hæred. l. cum filius* 76. *§. cum pater*, *ff. de legat.* 2. *l. si non sortem* 26 *ff. de condict. indeb.*

His animaduersis ratio præsentis assertionis, quare videlicet in deposito compensationi locus non sit, prouenit ex speciali natura ipsius depositi, iuxta quam res deposita statim, ac reuocatur depositum, reddenda est, ne quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniurijs tarditatis, vt docent Salgado *de regia protect.* 2 *p. cap.* 16. *num.* 72 Cancerius *lib.* 3 *variar. cap.* 5. *numer.* 46. res enim deposita statim domino poscenti restituenda est, aliàs fides violatur, & contra æquitatem naturalem retinetur, vt probat Auendaño *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 4 *num* 24. Et licèt in foro conscientiæ compensationem admitti probet Gibalinus *de vsuris d art.* 3. *num* 14 contrarium tamen pluribus relatis docet Arias de Mesa *d. lib.* 2 *c.* 34. *num* 25. Rectè ergo Gregorius in præsenti statuit, in deposito compensationi locum non esse: quod iam Pandectarum iure receptum fuisse, constat ex Paulo *dicto lib.* 2. *tit.* 5. *&* 12. Seneca *lib.* 6. *de benefic.* ibi: *Confunditur formula, si qui apud me pecuniam deposuerit, idem mihi postea furtum fecerit; & ego cum illo furti agam, ille mecum depositi.* Et docuerunt Cuiacius *lib.* 8. *obseru. c.* 26. Hothomanus *in §.* 30. *de action. in fine*, vbi Pichardus *num.* 46 Reuardus *li.* 1. *var. c.* 11. Nec contrarium docetur *in l fin. C. de compens.* vbi Iustinianus specialiter statuit, compensationem in causa depositi non admitti; nam cùm Iustinianus generaliter ibi statuisset, in omnibus actionibus, tam realibus, quàm personalibus, compensationi locum esse, ne etiam ad depositum compensatio protracta crederetur, ea verba adiecit, *excepta actione depositi*, vt notauit Osuald. *ad Donellum lib.* 16. *comment. c.* 15. *littera l.* Quid autem nouitet ea constitutione induxisset Iustinianus, exponunt Meril. *lib* 2. ex Cuiacio, *c.* 4. *& lib.* 4. *obs c.* 35. Forner. *lib.* 2. *select. c.* 54. Hunnius *ad Treutlerum, vol.* 1 *disp.* 75. *q.* 3. Larrea *decis.* 40. *n.* 16. Ampliatur præsens assertio, vt procedat non solùm in deposito vero, verùm & in eo, quod per confessionem partis apparet, quia illud habet priuilegia veri depositi, Hermosilla vbi suprà, *gl.* 5. Barbosa *in l. diuortij, §. ob donationes, ff. sol. matr.* Auendaño *de metu, vbi sup. n.* 22.

12 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam licèt in contractibus bonæ fidei, & stricti iuris admittatur compensatio; id tamen procedit, nisi propter peculiarem alicuius naturam compensatio in eo non admittatur, vt contingit in deposito, in quo ob celerem rei depositæ restitutionem compensatio non admittitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam verum est, ob mensas necessarias posse depositarium rem depositam retinere, donec illi satisfactum sit. Nec cõtrarium probatur in hoc textu; nam Gregorius in eo accipiandus est de compensatione, aut retentione rei depositæ, quæ fit ex diuersa causa; non verò procedit eo casu, in quo depositarius habet ius in ipsa re ob impensas necessarias in ea factas; quo casu res ipsa deposita pignori subiecta esse censetur: vnde donec depositario plenè satisfactum sit, iustè eam retinet. Nec tunc obstat textus *in l. vltima, C commodati*, vbi Imperatores negant, prætextu debiti restitutionem commodati recusari posse: Igitur multò magis, nec rei depositæ restitutio ob debitum remorari valet. Nam respondetur, verum esse, rem commodatam, aut depositam, prætextu debiti ex diuersa causa nati non posse retineri: exempli causa si commodator, aut qui deposuit, decem ex causa mutui debeat commodatario, aut depositario, non potest obtentu huius debiti rem depositam, vel commodatam retinere, *d. l. vltima*, vbi pro *commodati*, reponit

13 Dissoluitur ratio dubitandi.

commendati, Iacobus Cuiacius *lib 9 obseru.c.37* à quo meritò discedit Gilbertus Regius *lib 1.opin.c.14*. At verò ob impensas necessarias in re ipsa factas iustè res deposita, vel commodata retinetur, cùm eo casu nulla detur præsumptio perfidiæ; immò id actum videtur, vt depositarius similes impensas faceret, cùm sine ijs futurum esset, vt res periret. Deinde quia impensæ necessariæ partem rei constituunt, & tantùm de re, in quam sunt, detrahere videntur, quantum in eam impensum est, vt proinde ius aliquod in rem tribuant facienti, argumento legis *planè 38 ff. de pet. hæred. l 5. ff. de impens. in rebus dotal.* docet Vinius *lib.1. select.c.95*.

TITVLVS XVII.

De emptione, & venditione.

CAPVT I.

Ex Concilio apud a Valent.

PLacuit; vt *b* presbyteri *c* plebes suas admoneant, vt ipsę *d* hospitales sint, & nihil cariùs vendant transeuntibus, nisi quantùm in *e* mercato vendere possint: quod si cariùs vendere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, vt illius iussu cum humanitate eis vendant.

NOTÆ.

1 a *VAltatin.*] In primà collectione, *sub hoc tit.c.2.* legitur *apud Alumnas*; sed vt notauit Antonius Augustinus in notis ad textum ipsum, non reperitur hic textus in vllo ex his Concilijs: apud Burchardum verò *lib.2. Decreti, c.168.* Carnotensem *6.p. Decreti, cap 259.* citatur textus hic ex Concilio Aruernensi celebrato sub Vigilio Papa, tempore Theodeberti Regis Galliæ anno 541. In quo *can.7* apud Coriolanum hęc leguntur verba: *Vt presbyteri plebes suas admoneant, quod hospitales sint*. Cætera verò verba non reperiuntur in eodem canone, ad calcem tamen ipsius Concilij ita refert Surius: *Placuit, vt presbyteri suas plebes admoneāt, vt ipsi hospitales sint, & nulli iter facienti mansionem denegent. Et vt omnis rapinæ occasio tollatur, nihil cariùs vendant transeuntibus, nisi quantò in mercato vēdere possint: quod si cariùs vēdere voluerint, ad presbyterum transeuntes hoc referant, & illius iussu cum humanitate eis vendant*. Vnde omissis emendationibus glossæ marginalis hic, credo præsentem inscriptionem ita restituendā esse, *Ex Concilio Aruernensi c 7. tēporibus Vigilij.*

b *Vt presbyteri.*] Hæc verba non ad presbyteros, sed ad
2 Episcopos referenda esse, communis Doctorum sentētia in pręsenti est, quia Episcopi olim presbyteri dicebantur, *c. legimus 93. dist. c. olim, 95 dist. c.2. & 3 de pecul. cler.* Episcopi enim grecè ita appellantur, latinè autem dicuntur Speculatores, & Superintendentes, ex eo, quod plebi, cui præficiuntur, superintendunt, & vigilant, eius curam gerendo, *c Cleros, 21 dist c legimus, 63 dist.* & inde generaliter, qui superintendit alicui negotio, appellari potest Episcopus, vt *in l. fin § Hirenarchę 7. ff. de mun. & hon.* vbi qui pręest pani, & curę carnis, appellatur Episcopus, vt notant Budæus *ad Pandect.* ibi, Alciat. *lib.6 parerg.c.22.* Sed licèt hæc sententia cōmunis sit, tamen credo rectiùs posse accipi textū hunc de presbyteris, idest parochis plebes regentibus; nā ipsi olim non solùm iurisdictionē in foro interiori exercebāt, verùm etiam, & cōtentiosam, in malefactores animaduertendo, vt probaui *in c.3. de off. ord.*

c *Plebis.*] Plebs plerumq; in sacris canonibus pro paro-
3 chia accipitur: Concilium Parisiense *1 lib.1.c.25* ibi: *Comperimus quorumdam Episcoporum ministros, non solùm in presbyteris, sed etiam in plebibus*, &c. Ex Concilio Nicęno, Regiensi, & alijs probat Filesacus *de orig. parœc.c.2.*

d *Hospitales sint.*] Varias his verbis repetentes assigna-
4 runt interpretationes: nonnulli ea referunt ad presbyteros, quibus sacris canonibus hospitalitas iniuncta est, *c. nulli, & ferè per totam, 42 dist. c fin. 16. q. 1. c. 2. de supplend. neglig.* vbi notaui. Sed hæc interpretatio rejicitur ex verbis antecedentibus, ibi: *Plebes suas*, quæ necessariò ad laicos referenda sunt. Alij verba hæc accipiunt de extrema necessitate peregrinantium; quo casu obligat præceptum faciendi eleemosynam, *c. pasce 96. dist.* ita & præbendi hospitium. Sed hæc interpretatio nimis restringit litteram huius textus. quare alij textum hunc in prima parte accipiunt tantùm de Concilio, vt quoad hospitalitatem presbyteri plebes suas admoneant; posteriorem autem partem de præcepto, iuxta illa verba, *vt illius iussu*, &c. Sed hæc interpretatio apertè refellitur ex integra huius textus, quam suprà retuli, vbi adijcitur: *Et nulli iter facienti mansionem denegent*. Quare his omissis sententijs, dicendum est, hospitalitatis obligationem diuerso modo procedere, iure ciuili inspecto, ac iure canonico attento. nam iure ciuili in arbitrio cuiusque est hospitem recipere, vel non, *l.1. ff. nautæ, caupones*, ibi: *Nam est, in ipsorum arbitrio, ne quem recipiant.* Indèque gratuitum, & liberale id esse docetur *in l.6 ff. eod. tit. l. Is habet 15. ff. de precario, l. si verò, §. si idem, ff de his, qui effuderunt, l postliminium 56. ff de captiuis*, Aulus Gel. *lib 5 noctium, c.13* Alex ab Alex. *lib.4. dierum genial. c. 10.* nisi teneatur ex officio publicè suscepto, vt in caupone, & stabulario, qui licèt à principio tale officium suscipere non teneantur, *d. lege 1* ibi, *Nam in istorum est arbitrio*; si tamen illud susceperint, non poterunt impunè hospitem reijcere, *l.1. §. fin.* ibi: *Nec repellere potest iter agentes, ff furti aduersus nautas*. Extraordinariè etiam tenemur aliquando ex eodem iure hospitem recipere, veluti milites, aut personas publicas, quas quisque recipere cogitur, ex iuribus adductis à Glossa *in l.3 C. de muner. patrimon. lib.10* nisi speciali Principis beneficio, aut priuilegio excusetur, *l.3. C de silentiarijs, lib.12 l. omnis 9. vers Cęteris, l lege 10 C. de metatis, eod. lib.* Iure verò Ecclesiastico attento omnes tenentur hospites recipere; peregrinosque fouere, præcipuè Ecclesiastici. Concilium Nannet. *can.3* ibi: *Vt curam hospitum, maximè pauperum, atque debilium, orphanorum quoque, atque peregrinorum habeat presbyter. Hos quoq; ad prandium suum quotidie iuxta possibilitatem conuocet, eisq; hospitium tribuat*. Et *can.5.* ibi: *Vt autem omnis rapinę tollatur occasio, volumus vt presbyteri, qui bonam exemplum charitatis omnibus ostendere debent, hospitales existant, iuxta Dominicum, & Apostolicum pręceptum; vt humanitatem præbeant iter facientibus, quia per hospitalitatem placuerant quidam Deo, Angelis hospitio receptis; & Dominus in die iudicij dicturus est electis: Hospes eram, & suscepistis me*. Et Iob dicit: *Ostium meum semper viatori patuit*. Synodus Aquisgran. *can.141* ibi: *Hospes fui, & collegistis me*. Proinde oportuit, vt Prælati Ecclesiæ pręcedentium Patrum pręcepta sectantes, aliquod præparent receptaculum; vbi pauperes colligantur. Refert Antonius August. *in epit. lib.14. tit.20. c 1 41. dist cap. de monachis 20. de prębend.* plura tradit Ephtenus *disquis. monast lib.11. tract.3*. Laici etiam tenentur erga hospites charitatem exercere, quæ non minima virtus est; vnde Ethnici ipsi Iouem hospitalem appellarunt, Seruius *ad lib 11. Æneid Virgil. vers.735*. Iul Pollux *lib 1 Onomast.c.1 n 23*. Cicero *lib.1 de finibus*: illustrat Demsterus *ad Rosinum lib 2.c.5.* plura de hospitalitate præbenda cumularunt Dorleans *ad Tacitum lib.2. fol 298.* Bernegerus *ad ipsum, q 12.* Scipio Amiratus *lib.12. dissert.c.3.* Sauarus ad Sidonium *lib. 2. epist. 19.* Vnde in præsenti Patres parochis iubent, vt hospitalitatem exerceant, ad quam ex præcepto charitatis tenentur: plura de hospitalitate Frances *de Eccles. Cathedr. cap.17 per totum*, Brauo *in notis ad regulam D. Benedicti, cap.53.* Beyerlinck *tom 4.*

in Thea-

in Theatro, verbo Hospitalitas, Solorzanus *tom. 1. de iure Indiarum, lib. 2. cap. 20. ex num. 37.*

5 e *In mercato.*] id est in foro, vbi res venales exponuntur, *l. vlt. C. vt nemini liceat in coemptione specierum*, ibi: *Vt præbeat iuxta id, quod seruatur in foro rerum venalium.* Cassiodor. *lib. 12. variar.* ibi: *Quoniam in Istria vinum abundè natum est, quantùm de ciuitatibus illis speratur, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipsi lædi possint, cùm eis pretia iusta seruantur.*

COMMENTARIUM:

6 *Conclusio deducitur, & probatur.* EX præsenti canone sequens deducitur disputanda assertio: *Prælati Ecclesiarum cogere possunt proprios parochianos, vt hospitalitatem seruent transeuntibus, & ne cariùs vendant, quàm in mercato vendere possunt.* Quæ assertio probari potest *ex c. 2. cap. nulli 5. 42. dist. c. canonum 54. q. 4. c. si quis 23. c. nulli 25. 24. q. 3. l. animalia 18. C. de cursu public. lib. 12. l. fin. §. 7. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de Episcop. aud.* quæ coniungenda est cum lege *5. C. de commercijs*, vt liquet *ex l. 5. C. Theodos. de lustral. collat.* vt notauit Pancirola *lib. 1. var. c. 172.* Et licèt, quia eius littera nimis viciata est, congrua sententia ex ea deduci nequeat, vt animaduertit Duarenus *lib. 1. animaduers. c. 57.* tamen illud deducitur, ad Episcopi curam spectare, ne cariùs pauperibus Christianis merces vendantur, quàm alijs, *l. vlt. C. vt nemini liceat in empt. spec.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garasia *in collect. & select.* Ant. de Burgos, & Cuiacius hic: idem Cuiacius *in l. 9. C. de suscept. in c. conquerente, de offic. ordin. c. 6.* Velascus *de priuileg. pauperum, p. 1. c. 24.* Petro Manrique *de different. vtriusque fori, q. 173.* Solorzanus *lib. 2. polit. c. 13.*

7 *Traditur ratio decidendi.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Notissimum iuris principium est, nec emere, nec vendere quem cogi posse, *l. inuitum 11. C. de contrah. empt. l. inuitus, C. locati, l. nec emere 16. C. de iure delib. l. si fideiussor, §. vlt. ff. de legat. 1. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. possessione 12. C. de fundis patrim. lib. 12. l. nemo 8. C. de Iudæis*, nec etiam pretio iusto, vt latè probant Didacus Perez *in l. 2. tit. 7. lib. 5. ordin.* Gomez *lib. 2. var. c. 2. nu. 35.* Heraldus *lib. vnic. emend. c. 26.* vbi exponit textus *in l. non enim 9. ff. rerum amot. l. emptor, §. 1. l. neque quasi 70. ff. de rei vindic.* Hermosilla *in l. 3. tit. 5. gloss. 1. partit. 5.* Amaya *in l. vnica, C. vt nemini liceat*, Moria *in empor. tit. 9. q. 1.* Couarruuias *lib. 3. var. c. 14.* Linglois *in lege finali, C. de contrahend. empt.* Hunnius *ad Treutlerum, lib. 2. disp. 28. q. 19. & in Encyclop. tit. 14. c. 8.* Petrus Herodius *lib. 4. Pandect. tit. 7. c. 3.* Auendaño *lib. 2. de mesa, cap. 1.* Vuisembachius *disp. 6.* Vela *dissert. 17.* Valent. *consil. 18.* qui exponunt legem *17. ff. de fideiuss.* & legem *2. de distract. pignor.* Ergo nemo cogendus est hospitibus, seu transeuntibus res proprias vendere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam in emptione, & venditione pretium constituendum est arbitrio domini vendentis, *l. tutor, iuncta glossa 1. ff. de in litem iur. l. 4.* cum glossa ibi, *ff. de condict. furtiua, l. mortis, §. vlt. ff. de donat. caus. mortis, l. 1. §. si hæres, ff. ad Trebel.* plura Didacus Perez *in l. 2. tit. 23. lib. 2. ordinamenti*, Cenedo *collect. 118. ad Decret.* Igitur etsi parochiani cogi possint à proprijs presbyteris peregrinis, & transeuntibus necessaria vendere, non tamen compelli debent ea alienare certo pretio, videlicet vulgò in foro recepto, & vsitato.

8 *De pretio rerum.* Qua difficultate minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius illustratione sciendum est, pretia rerum non ex affectu, vel vtilitate singulorum, sed communiter fingi, *l. pretia 63. ff. ad legem Falcidiam, l. si seruum 33. ff. ad leg. Aquil.* pretium autem rebus tale imponi debet, quod res communiter valeant, & ideò præcipuum Magistratuum munus est curare, ne res communem æstimationem excedant; nam vt inquit Cicero *in Verrem: Etenim qui modus est in rebus cupiditatis, idem est æstimationis; difficilè enim est finem facere pretio, nisi libidini feceris.* Quare semper legibus, ac Magistratibus in cura fuisse pretium rebus imponere, & vt annonæ æstimatio statueretur, constat *ex l. non debere 8. ff. ad municip. l. Decuriones 6. ff. de administr. rerum:* immò ad Præfectum vrbis spectare, vt iusto pretio res vendatur, traditur *in l. 1. §. cura carnis, de offic. Præfecti vrb.* illudque Principes suis constitutionibus plerumque statuisse, constat *ex l. annonam 6. ff. de extraordin. crimin.* Illustrant Mexia *in prag. taxæ panis*, Couarruuias *lib. 3. var. cap. 14. n. 3.* Auiles *in c. 17. prætor. verbo Razonables, n. 5.* Didacus Perez *in l. 6. tit. 5. lib. 2. ordin.* Bobadilla *lib. 3. polit. c. 4. n. 62.* Larrea *decis. 11. Granat. ex n. 22.* qui latè exponunt, quomodo ob inopiam rerum venalium, & asportationem ex longinquis prouincijs pretia taxanda sint.

Vnde iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm publicè intersit pretia rebus imposita seruare, ne libidini dominorum permittatur pro arbitrio ea augere, & regulariter pretium receptum & vsitatum in foro iustum credatur, quia aut Principis constitutione, aut tacito populi consensu taxatum reperiatur; ideò rectè in præsenti Patres statuunt, presbyteros debere admonere proprios parochianos, ne cariùs vendant merces, quàm pretio in foro communiter recepto, & simul vt hospitalitatem erga eos exerceant iuxta præceptum charitatis, quo tenentur peregrinos recipere, & fouere, iuxta suprà tradita. 9 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt regulariter verum sit, neminem cogendum esse res proprias vendere; tamen plures sunt casus, in quibus hæc regula limitatur, quos referunt, & exponunt Didacus Perez & Hermosilla *vbi suprà*, Velasco *de priuil. pauperum, dicta q. 24.* inter quos præcipuus est, cùm adest pia causa: vnde cùm peregrini, atque iter facientes à proprijs laribus exulantes omni commiseratione digni sint, vt probaui *in c. 2. de treuga & pace*; ideò in præsenti rectè docetur parochianos cogendos esse à proprijs presbyteris merces necessarias vendere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam omissa illa quæstione, vtrum videlicet publicè expediat certa pretia rebus præfinire, ita vt cogantur negotiatores simili taxationi parere, quam disputant Mexia, & Bobadilla *vbi suprà*, dicendum est, illud extra dubium esse, pretium lege, aut populi consensu statutum obseruandum esse, & teneri mercatores iuxta illud merces distrahere: vnde cùm in præsenti iam iuxta pretium receptum communiter in foro venderentur, rectè Patres statuerunt, vt iuxta illud peregrinis, iterque facientibus merces distrahantur, cùm exinde nullum damnum, aut præiudicium ipsis sequatur, aut inferatur. 10 *Respondetur difficultati.*

Sed adhuc obstat Concilium Parisiense temporibus Ludouici, & Lotharij celebratum, *lib. 1. can. 52.* in illis verbis: *Comperimus, quod in quibusdam occidentalibus prouincijs, suadente auaritia, Episcopi, & Comites, & cæteri Prælati pauperibus sibi subiectis soleant edictum imponere, vt nullus eorum tempore messis modium frumenti, nec tempore vindemiæ modium vini maiori pretio, nisi quod ab eis constituitur, vendere præsumat: quod si quisquam illorum contrà facere præsumpserit, & paupertatis suæ magnam iacturam patitur, insuper etiam acribus verberibus flagellatur: vnde fit, vt cùm alijs modius frumenti, 12. denarijs, & modius vini 20. denarijs venundari possit, huiuscemodi seniores modium frumenti ad quatuor, & modium vini ad sex extorqueant denarios: quæ res, quia impietatis, iustitiæque plena est; necesse est vt pijssimi Principis auctoritate inhibeatur.* Ex quibus constat, non posse Episcopos statuere, vt iuxta certum pretium merces vendantur: igitur nec cogere poterunt parochianos suos, vt certo pretio iter facientibus necessaria vendant. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non prohiberi taxationem iusti pretij legitimè factam, sed eam improbari, quæ ex auaritia, & radice cupiditatis procedebat, vt ita diuites pauperum res acquirerent, ac lucrifacerent, vt etiam refertur in Concilio Arelatensi sub Carolo, *can. 23.* illis verbis: *Nec Comites, vel Vicarij, seu Iudices, vel Centenarij sub mala occasione, vel ingenio res pauperum emant, vel per vim tollant, aut quolibet argumento surripiant: sed si cui aliquid possessionum emendum, aut vendendum sit, id in publico coram Comite, & Iudicibus, & Nobilibus ciuitatis facere debebit.* Et in Concilio Magunt. *cap. 7.* ibi: *Propter prouisiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis, vt nec Episcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarij, nec Iudices, nullusque omninò sub mala occasione, vel malo ingenio res pauperum, vel minùs potentum, nec emere, nec vi tollere audeat.* In præsenti autem agitur de iusto pretio rerum in foro recepto, iuxta quod rectè negotiatores cogi possunt res proprias vendere. 11 *Exponitur concil. paris. can. 52.*

CAPVT II.

Ex Concilio a Magunt.

ET b mensuræ, & pondera iusta fiant, sicut in diuinis c legibus sancitum est, & in capitulari d Dominico continetur, & iste sacer Conuentus statuit, sic omnibus nobis obseruare placet Et si quis iustas mensuras, & iusta pondera lucri causa mutare præsumpserit, in pane, & aqua e pœniteat.

NOTÆ.

1 a *MOgunt*] *Can.* 2. legunt Burchardus *lib.* 19 *Decreti, c.* 148. Carnotensis *part.* 15. *c.* 158. Papiniensis *in* 1. *collectione, sub hoc tit. c.* 3. Etiam in Pœnitentiali Romano, *tit* 7. *c.* 13. reperiuntur hæc verba, ex quo literam textus restituo: sed in Concilijs Mogunt hucusque excusis non reperiri textum hunc, iam notauit Anton. Augustin. *in notis ad* 1 *collectionem, hic*; licet reperiatur in Concilio Cabilonensi, *c.* 37. & paucis verbis mutatis, *lib.* 1. *Capit. c.* 24. Quare credo canonem hunc editum fuisse in Synod Magunt. nondum excusa, de qua hæc refert Surius *tom.* 3. *Concil. post Concilium Magunt. sub Lothario, & Rabano*, ibi: *Habes hic, candidè lector, Synodum sub Rabano Archiepiscopo Maguntiæ celebratam, hactenus non excusam. Est verò sub illo alia etiam acta Synodus longè hac celebrior, quam libenter communicassemus, si eius nobis copia facta fuisset.* Meminit eius D Ioannes Abbas Trithemius *in chronico monasterij Hirsaugiensis*, his verbis: *Rabanus Archiepiscopus Maguntinus iussu Lotharij Imperatoris Synodum apud Maguntiam Episcoporum, & Abbatum conuocauit anno Domini* 848. *indict.* 11. *in qua hæreticum quemdam nomine Godescalcum, presbyterum condemnauit, & multa ad decorem, & vtilitatem ecclesiasticam constituit. Fuerunt inter alios ibi præsentes celeberrimi viri Episcopi Herto Archiepiscopus Treuirensis, Hildeboldus Archiepiscopus Coloniensis, Altifridus Episcopus Hildeshemensis, Haymo Episcopus Halberstatensis, Ludericus Episcopus Bremensis, Liutbertus primus iste Abbas sancti Aurelij Hirsaugiensis, Vualdo Abbas Fuldensis, Esachardus Abbas Selgenstensis, Brunuart Abbas Hirsfeldensis, Bertolfus Episcopus Mediolacensis, Aduentitius Abbas Metensis, posteà ibidem Episcopus; Rodulfus Abbas sancti Medardi Suessionensis, postea Bituricensis Archiepiscopus, & alij multi Episcopi, Abbates, & Monachi, inter quos complures erant vita, & doctrina famosissimi.* Hæc ille.

b *Et mensuræ.*] *Vt mensuræ*, legitur in hac sexta collectione, apud Burchardum, & Carnotensem.

c *Diuinis legibus.*] Leuitici *c.* 19. & 20. quorum verba infrà dabimus

2 d *Capitulari Dominico.*] *Lib.* 1. *c.* 74. ibi: *Vt æquales mensuras, & rectas, & pondera iusta, & æqualia omnes habeant, siue in ciuitatibus, siue in monasterijs, siue ad dandum in illis, siue ad accipiendum, sicut in lege Domini præceptum habemus: item in Salomone, Domino dicente, & Pondus, & pondus, mensuram, & mensuram odit anima mea.* Et in appendice 2. *lib.* 4. *c.* 6. ibi: De mensuris, vt secundùm iussionem nostram æquales sint.

e *Pœniteat.*] *Viginti dies, pœniteat*, legunt Iuo, & Burchardus; quæ lectio retinenda est, nam in Pœnitentiali Romano, ex quo *c.* 13. transcripsi textum hunc, statim capite sequenti ita legitur. *Fecisti falsitatem, vel fraudem aliquam in mensuris, aut in ponderibus; ita dico, vt falso medio, aut cum ponderibus iniustis tua bona vendere alijs Christianis: si fecisti, aut consensisti, viginti dies in pane, & aqua pœnitere debes.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio probatur, & traditur. EX præsenti canone talis deducitur disputanda assertio: *Fraudans iusta pondera, & mensuras, viginti diebus in pane, & aqua pœnitere debet* Probant eam textus ex sacra pagina, *Leuitici c.* 19 *in fine*, ibi: *Statera iusta, & æqua sint pondera.* *Deuteron. c.* 25. ibi: *Pondus habebis iustum, & verum, & modus æqualis etiam verus erit.* *Prouerb. c.* 11. *in princip.* ibi: *Statera dolosa abominatio est apud Deum.* *Oseæ c.* 12. ibi: *Statera dolosa.* *Amos c.* 8. ibi: *Stateras dolosas*, ex iure canonico *c. omninò* 10. 45. *distinct. c. non afferamus stateras dolosas* 44. *quæst.* 1. *c. quantò*, ibi: *Legitimo pondere, de iureiur. c.* 1. ibi: *Pondera iniusta, ne clerie. vel mon.* D. Clemens *epist.* 1. ibi: *Pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque æquissima custodito, deposita fideliter restituito.* D. Gregorius *lib.* 1. *regestr. epist.* 13. *Ante omnia te volumus sollicitè attendere, ne iniusta pondera in exigendis pensionibus ponantur; sed si qua talia, frange, & noua constitue.* Concilium Arelat. sub Carolo, *can.* 15. *Vt pondera, & mensuræ vbique æqualia sint, & iusta, sicut scriptum est: Æquus modius, & æquus sextarius.* Turonense sub Carolo *can.* 45. *Quod mensuræ, & pondera iusta vbique habenda sint, testis est Salomon, qui dicit, quod statera dolosa abominatio sit apud Deum.* Parisiense sub Ludouico *lib.* 1. *c.* 51. ibi: *Quamquam ergo consuetudines peruersæ non facilè corrigantur, hæc tamen consuetudo inæqualium modiorum, & iniustorum sextariorum, atque ponderum dolosorum necesse est, vt principali metu ocyùs corrigatur, & ad præceptum diuinum tanta tortitudo flectatur.* Et *lib.* 3. *c.* 3. ibi: *Hoc tamen modis omnibus optamus, & monemus, vt in vnaquaque prouincia Imperij nostri, iussu, atque terrore Celsitudinis vestræ nullus duplices mensuras in sua dominatione aut habeat, aut haberi permittat, quoniam hac occasione multos pauperes affligi in plerisq; locis cognouimus.* Ex iure ciuili *l. annonam*, ibi: *Stateræ adulterinæ, ff. de extraordin crim. l in Dardanarios* 37. *ff. de pœnis, l. si quis vxori* 53. ibi: *Si maiora quis pondera, ff. de furtis, l. arbitrio* 18. *§. vel qui sciens, ff de dolo, l. modios* 9. *C. de suscep. lib.* 10. Ex iure nostro Regio, *l.* 7. & 8 *tit.* 7. *partit.* 7. *l.* 1. & 2 *ti* 13. *lib.* 5. *recop.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña in præsenti, Crespetius *in summa verbo Mensuræ.* Antonius Augustinus *libr. trigesimo quinto, titul. septim in epit.* Antonius de Burgos *in repet. ad hunc textum*, Cuiacius *hic*, Petrus Gregorius *lib* 4. *partit.* 11. *c. fin. & lib.* 47. *syntagmatum, cap* 31. Brissonius *lib* 1. *select. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 24. *gloss.* 2. *tit.* 5. *part* 5 Chopinus *lib* 1 *de iurisdict. Andegauensium, cap.* 40. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *num.* 105 Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. *art* 8.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quibus ponderibus, & mensuris vti debeant negotiatores, & contrahentes, eorum arbitrio committitur, *l. Imperatores* 71 *vers. in contrahentis, ff. de contrahen. empt. c ex parte* 8. *vers In secundo, de censibus.* Ergo licitè, & impunè poterit quisque vti ponderibus, ac mensuris pro arbitrio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia naturaliter licet contrahentibus ad inuicem se decipere, vt sequenti commentario dicemus: Ergo etiam circa pondera, & mensuras licebit illis se decipere. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam qui falsis, vel iniquis ponderibus, seu mensuris vtitur, tenetur actione ex empto ad supplementum rei venditæ, *l. si quisquam, ff de action. empti, iuncto c. per tuas* 5 *de donat.* Ergo si ita emptoribus consultum est, ad quid pœnitentia viginti dierum venditori iniungitur. Tandem difficilis est, præsens canon, dum in eo imponitur pœnitentia viginti dierum illis, qui falsis ponderibus, & mensuris vsi fuerint; nam si illis, vt falsarijs pœnitentia iniungenda est, arbitrio confessorum relinqui debent pœnitentiæ imponendæ, tam tempus, quam modus, *c. tempora* 2. *c. de his* 3. 26. *q* 7. *c. in actione* 8. *c. mensuram* 86. *vers. Sed magis in arbitrio sacerdotis, de pœnitentia distinct.* 1. *c. quæsitum* 7. *de pœnitentia, & remissione.* Ergo non rectè in præsenti præscribitur spatium viginti dierum. 5 Impugnatur tradita assertio

6 De ratione ponderum. Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, publico populi regimini semper, & apud omnes nationes expediens, immò necessarium visum fuisse pondera, & mensuras præscribi, & statui pro totius regni regimine: eorum inuentorem Cainum fuisse tradunt Iosephus *lib.* 1. *antiq.* Freculphus *tom.* 1. *chron lib* 1. *c.* 9. ibi: *Simplicitatem quidem, cum qua prius viuebant homines, ad rationem*

nem mensurarum & ponderum permutauit, terminos terræ primus posuit, ciuitatesque constituit, murisque muniuit. Etsi eam laudem Palamedi tribuant Strabo *lib.5.* D. Isidorus *lib.16. orig. cap.24.* Pythagoræ Diogenes Laertius *lib.9.* Moysi idem D. Isidorus, atque alij alijs, vt refert Pater Gibalinus *tom.1. de negot. lib.1. c.6.* & Aristoteles *lib.9. Metaphys.* ad ciuitatum Moderatores ponderum, & mensurarum publicarum definitionem pertinere ait. Quare Polybius *lib.3.* vt Achæorum conspirantes inter se voluntates doceret, vniuersam Achaiam, & Peloponnesum, non modò eadem religione, ijsdem Magistratibus, ijsdem legibus, verùm etiam ijsdem ponderibus, ac mensuris vsas fuisse scribit: facit Cassiodorus *lib.1. var. c.10.* ibi: *O inuenta prudentum! ò prouisa maiorum! Exquisitum res est, quæ & vsui humano necessaria distingueret, & tot arcana naturæ signaliter contineret. Meritò ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores in mercibus, emantur latè quæ vendantur angustiùs, constet populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur.* Quare Valentinianus cauit *in l. modios, C. de susceptoribus, lib.10.* vt per singulas Romani Imperij ciuitates pondera, & mensuræ publicè collocarentur, quo fides publica constaret: & Romæ pondera, ac mensuræ in Capitolio seruabantur, ad quorum modum priuatorum mensuræ, si quando controuersia esset, exigerentur, vnde Fannius ait:

Amphora fit cubus, quam nec violare liceret,
Sacra verè Ioui Tarpeio in Monte Quirino.

Illustrat Gothofredus *in l.19. C. Theodos. de suscept.* facit Apuleius *lib. de Philosoph. pagina 267.* ibi: *Ponderum, mensurarumque custos erat publicus Zygostates, qui dirimebat dubietatem euortam super mensuris.* Facit etiam lex 1. & 2. *C. de ponderat. & auri illat.* lex vltima, *C. Theodos. de superexactoribus, lib.11. quæ est lex iubemus, penult. C. de defensor. ciuit.* ideòque Iustinianus *in Nouella 128. c.15.* iubet, pondera & mensuras in sanctissimis vniuscuiusque ciuitatis Ecclesijs seruari, vt secundùm ea de alijs iudicaretur, & ne possint à quoquam popularium vitiari. Illustrat morem hunc seruandi pondera, & mensuras in Ecclesia, Mariana *in opusc. de ponderibus.* Pondera autem legitima, iustasque mensuras statuere ad Principem spectat, *dicta l. modios 10. dicta l.1. & 2. recopil.* vbi Matienzus, & Azeued. D. Thomas *lib.2. de regim. Princip. c.14.* & secundùm pondera ab ipso diffinita alia conficienda sunt per Magistratus, & Rectores ciuitatum, *dicta Authent. de collat. §. eas,* docent Matienzo & Azeuedo suprà, qui inde deducunt, in ponderibus & mensuris debere apponi signa Regia, vel Dominorum, aut Ciuitatum, iuxta dictam legem 2. Recopilat. ibi: *Y selladas del sello de la ciudad.* Quare si mensuræ ita signatæ non sint, falsæ iudicantur, *dicta l.1. Recopil.* cuius rei cura apud Romanos ad Ædiles spectabat, *l. item quæritur 17. §. si quis mensuras, ff. locati,* iunctis tradicis à Petro Gregorio *lib.3. syntagmatum, c.1.* Apud nos tamen pertinet ad Præpositos, vulgò *Fieles, l.7. tit.7. part.7.* plura congerunt de ponderibus & mensuris, varia eorum genera apud varias nationes recepta & vsitata cumulantes, & exponentes Fannius, & Mariana *in opusculis de ponderibus & mensuris,* Lorinus *in cap.19. Leuitici,* Villalpandus *tom.2. in Ezechielem,* Pancirola *lib.1. var. c.64.* Brissonius *lib.1. select. c.6.* vbi exponit textum *in l. cùm de lanionis 18. ff. de instruct. vel instrum.* Gibalinus *tom.1. de negot. lib.1. c.6. per totum,* Beyerlinch *tom.6. in Theatro. verbo mensura,* Conradus Kling. *lib.5.*

7 De adulterantibus pondera. Secundò sciendum est, graue admodum delictum esse legitima pondera, iustasque mensuras minuere, seu adulterare. Cassiodorus *lib.11. var. epist.16.* ibi: *Quia graue scelus esse iudicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis iustitiam non habere; infidelis, perditique hominis est fallere eum, qui lapsus non fuisset, nisi credidisset.* Quare iure ciuili lege Cornelia de falsis tenebatur qui falsis, seu corruptis mensuris vtebatur; & ex decreto Adriani in insulam relegabatur, qui pondera, aut mensuras falsauerat, *l. hodie 32. §. vlt. ff. ad legem Corneliam de falsis.* Immò & eum qui falsas mensuras habuit, idem Imperator in insulam relegauit, *l. annorum 6. §.1. ff. de extraordin. crimin.* & falsis mensuris vtentes competentem pœnam subire debere docetur *in l. modios 9. l. vlt. C. de suscept. præpos. & arcar.* latiùs probabimus *in c.1. de crimine falsi.* Nostra lege Regia 7. *tit.7. partit.* 7. ita cautum legimus: *Medidas, ò varas, ò pesos falsos teniendo algun home à sabiendas, con que vendiesse ò comprasse alguna cosa, face falsedad. Però no es tan grande como las otras que deximos en las leyes antes de esta. E porende mandamos que el que las assi fiziere, peche el daño doblado que recibieron por tal razon, como estan aquellos que compraron del, ò que le vendieron alguna cosa, è demas que sea desterrado por cierto tiempo en alguna isla, segun albedrio del Rey: e que aquellas medidas, ò pezos, ò varas que tiene falsas, sean quebrantadas publicamente, ante las puertas de aquellos que vsaban comprar, è vender con ellas.* Prosequuntur alia de falsis mensuris Gregorius Lopez *in dicta lege 7. gloss.5.* Petrus Gregorius *lib.47. syntagmatum, c.31. n.5. cum seq.* Bobadilla *lib.3. polit. cap.4. n.105. cum sequentibus.* Et de grauitate huius peccati quoad forum conscientiæ alia cumulauit Gibalinus *de negot. d. tom.1. c.6. art.8.*

Quibus animaduersis ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, ideò scilicet fraudantem legitima pondera per viginti dies ieiunare debere, quia hoc falsitatis delictum omni iure damnatum, & vindicatum legimus. Iure naturali, quia eo prohibetur quis locupletari cum alterius iactura, *l. iure 206. ff. de reg. iuris.* Iure diuino tot locis suprà citatis, in quibus detestantur iniqua pondera. Iure ciuili, & canonico ex fragmentis suprà citatis, in quibus diuersæ pœnæ imponuntur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Meritò, cùm peccet mortaliter, qui mensuris, aut ponderibus falsis vtitur: ideò rectè Patres illi per 20. dies pœnitentiam iniungunt. Et licèt Iudex Ecclesiasticus hodie contra huiusmodi falsarios procedere non soleat, tamen iure communi attento ipsos punire posse, docet Petrus Gregorius *lib.15. syntagmatum, c.12. n.37.* 8 Traditur decidendi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex dicta lege *Imperatores.* Quia respondetur cum Glossa ibi communiter recepta, textum illum procedere quando in loco vbi contrahitur, sunt diuersæ mensuræ, quo casu possunt contrahentes pacisci de mensura iusta, qua venditio procedat; cùm diuersæ reperiantur mensuræ publicè approbatæ. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam etsi liceat contrahentibus ad inuicem se decipere quoad pretium, & eius modum, non tamen licèt quoad mensuram, & pondus; nam in eis nulla facultas competit partibus augendi, aut minuendi pondera, aut mensuras publicè probatas; alias priuatas licèt immutare, *d. l. Imperatores.* Nec obstat secundum augmentum, cui respondendum est, fraude commissa in mensuris, posse agi ad supplementum iudicio ciuili; non tamen perinde excluditur pœna, quæ in vtroque foro iniungitur vtroque iure, ciuili, & canonico. Nec obstat vltimum difficultatis augmentum, pro cuius solutione sciendum est, quod cùm olim pro satisfactione culparum diuersæ pœnitentiæ pœnitentibus iniungerentur, necessarium, & valde conueniens fuit, vt modus, & ratio indicendi pœnitentias præscriberetur, & vt canones colligerentur de eisdem delictis, siue criminibus, quos posteri Pœnitentiales libros, & canones dixerunt; de quorum auctoritate agunt Anton. August. *in præfat. ad ipsos,* Andreas Saufay *in Panopl. sacerd. p.1. lib.7. §.25.* Anguianus *lib.2. de legib. controu.3.* Verùm cùm pœnitentia publica, & solemnitas in vsu esse desierint, praxis prædictorum canonum inualuit, vt probat Anguianus *vbi proximè;* vnde licèt ex veteri Pœnitentiali suprà relato, fraudantibus pondera, vel mensuras ieiunium per 20. dies statutum esset, nouiori tamen iure arbitrio sacerdotis relinquitur pœnitentia illis iniungenda. 9 Dissoluitur dubitandi ratio.

CA-

C A P V T III.

Alexander III. a *Atrebatensi Episcopo.*

CVm dilecti filij nostri *b* Beluacenses Canonici contra religiosos viros Abbatem, & Fratres *c* Carliloci proponerent, quod *d* siluam, quæ Nigra Vallis dicitur, à quibusdam eorum, ignorante *e* Capitulo 10. libris, 40. marchas tunc valentem comparassent, post multas commissiones, tandem causam ipsam venerabili fratri nostro *f* Morinensi Episcopo, & dilecto filio Decano Rhemensi sub certa forma commisimus terminandam, adijcientes in litteris, quod si vterque eiusdem causæ cognitioni interesse nequiret, alter adhibitis sibi viris prudentibus & honestis, in eodem negotio procedere non *g* differret. Cùm itaque Decanus partes ad suam propter hoc præsentiam conuocasset, Abbas & monachi non ad agendum, vel respondendum, sed ad quærendum dilationes nuntios destinarunt, asserentes quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellarant. Verùm quia in litteris appellatio remota fuerat, Decanus in illius causæ cognitione processit: & cùm ei per testes Canonicorum Beluacen constitisset, quod prædicti Fratres siluam minùs dimidia iusti pretij comparassent, *h* venditionem non tenere, & siluam ipsam Beluacensi adiudicauit Ecclesiæ, & Canonicos in possessionem induxit. Nuntijs igitur vtriusque partis in nostra propter hoc præsentia constitutis, dum ex parte Canonicorum instanter, & solicitè sententia peteretur auctoritate Apostolica confirmari, habita deliberatione cum fratribus nostris, & alijs sapientibus viris, qui legibus iurati iudicant, eandem sententiam iuri *i* contrariam intelleximus, quia in arbitrio emptoris est, si velit, supplere, aut venditionem rescindere, cùm res minùs dimidia iusti *k* pretij comparatur. Eapropter sententiam de communi consilio fratrum, & prædictorum sapientium irritantes, possessionem monachis iudicauimus esse reddendam, salua omni quæstione super deceptione pretij, vel consensu Capituli in venditione non habito, & alia rationabili, quam Canonici contra monachos duxerint proponendam.

N O T Æ.

1 a ATrebatensi.] Ita etiam legitur in prima collectiooe, *sub hoc tit. c.4.* De Atrebatensi Germaniæ Ecclesia nonnulla notaui *in c.13. de arbit.*

b *Belnacens.*] De Beluacensi vrbe, & eius Ecclesia Cathedrali, egi *in c.13. de foro competenti.*

c *Carliloci.*] Quod monasterium est in diœcesi Siluanectensi: alibi dicitur Caroliloci, aliàs Carliloci, vt iam notaui *in cap. ex parte, de rescript.*

d *Silnam.*] Quæri solet, ao io venditione siluæ cæduæ, ob læsionem vltra dimidiam comperat beneficium legis 2. *C. de rescind.* In qua quæstione ita distinguit Dauid Argent. *in select. ad d. l.2.* aut silua cæsa etat, vel non. Primo casu arbores habentur pro rebus mobilibus, ideò venditio non rescinditur: secundo verò casu adhuc arboribus solo cohærentibus, quia silua verè res immobilis est, asserit competere prædictum beneficium.

e *Ignornate Capitnlo.*] Hæc verba exposui *in c.1. de bis quæ fiunt à Prælat.*

f *Morinen.*] De qua Ecclesia egi *in c.1. de alieant. iudic.*

g *Non differret.*] Effectum huius clausulæ exposui *in cap. sciscitatus, de rescriptis.*

h *Venditionem non tenere.*] Et malè, cùm venditio ita facta, licèt cum tali læsione, subsistat, & valida sit.

i *Iuri contrariam.*] Non expresso iuris errore in ipsa seoteotia, aliàs oulla esset ipso iure, ex traditis *in c.1. de re indic.* sed iuri partis contraria fuit, quo casu etsi iniusta, valet sententia, iuxta ea quæ adduxi *in c. inter cæteros, eod. tit.*

2 k *Insti pretij.*] Vnde aliqui docuerunt sufficere emptori, qui rem decem aureis dignam, quatuor emit, supplere vnum aureum, cuius accessione quinque fiant, & ita iustum pretium soiuatur, nempè illud vsque ad quod permissum est contraheotibus se decipere; oam si ab initio emptor quinque aureos pro re decem digna daret, non rescinderetur venditio: igitur eo supplente pretium vsque ad eam quantitatem, venditio sustinetur. Verùm hęc subtilis sentētia refeliitur à Fornerio *lib.2. select. c.19.* ex eo, quod iustum, & verum pretiũ pro eadem re io eodem tirulo, atque argumento iuris conditoribus vsurpetur; nam cùm *in d. l.2.* iustum, & verum pretium dixerant Imperatores, mox *in l.8. eod. tit.* Iustum simpliciter appellarunt; & quod alibi vera pretij æstimatio verum pretium est, *l. vlt. C. de litig. l. filius 15. in fine, ff. de iudicijs, l. sed si vxor 31. §. vir vxori, ff. de donat. inter, l.2. §. in hac, ff. de vi bonor. raptor. l. communi 7. §. inter, ff. communi diuid.* id ipsum alibi iustum pretium vocatur, *l. item 10. in fine, ff. communi diuid. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. si fundus 16. ff. de pignor. l. si res 12. ff. de iure dot. l.1. §. si quis, & §. si rem, ff. si quid in fraud. patron. l.3. §. Diui, ff. de iure fisci.* Vnde in proposita specie, etsi quintum aureum addiderit emptor, iustum pretium suppleuit, sed dimidium tantùm faciet; quare adhuc ad rescissionem agi poterit, aliàs absurdum esset, vt accessione vnius aurei venditio sustineretur, quę aliàs rescindenda erat. Nec iotérest, quod à principio cum quinque aureis tantùm venditio firma esset; nam cùm iam res peruenisset ad statum, in quo agendum erat ad rescissionem ex beneficio dictæ legis 2. noo poterat emptor io fraudem ipsius beneficij dimidiam partem pretij tantùm supplere, sed aut verum pretium dabit, aut rescissionem patietur.

C O M M E N T A R I V M:

EX hoc textu commuoiter talis deducitur assertio. *Valida est venditio, in qua venditor enormiter læsus est; potest tamen venditor agere ad rescissionem contractus, vel ad pretij supplementum.* Probant eam textus *in c. cùm causa, hoc tit. l.2. l. voluntate, l. ad restituendum, l. dolus, C. de rescind. vendit. l.1. tit.11. lib.5. recop.* Illustraot vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Canisius *ad hunc textum*, Fornerius *lib.2. select. c.19.* Rodulphus eius filius *lib.3. rerum quotid. c.20.* Matienzo & Azeuedo *in d. l.1. Recopil.* Arnoldus Vinius *lib.1. select. c. penult. & vlt.* Manciuus *de triplici iuris collat. c.93.* & *genial. c.129. & 130. cum seq.* Anton. de Burgos *in repet. ad hunc textum*, Roderic. Suarez *in l.1. tit. de las arrhas, fol.273.* Petr. Barbosa *in l.1. p.5. ff. solut. matr.* Noguerol *alleg.18.* Boet. Epon. *in c. cùm olim, n.144. de rerum permut.* Ferro Manriq. *de different. vtriusque fori, q.57.* Valasc. *consult.43.* Cuiacius *in l.2. C. de vsur. & ad tit. C. de rescind.* Dauid Argent. *in select. ad d. l.2.* Bronchorst. *cent.1. assert.70.* Larrea *alleg.82. & 99.* & *decis.68. & 69. Granat.* Forcatulus *in necromant. dial.100.* Leotardus *de vsuris q.40.* Cuiacius *lib.16. obseru. c.18. & lib.23. c.32.* Fachineus *lib.2. contron. c.16.* Antonius Faber *decad 8. error.7.* Schifordeg. *lib.13. ad Fabrum, tr.13. q.5,* Merillus *lib.2. var.* ex Cuiacio *c.5.* Gentilis *de æstimat. rerum, pag.38.* Philippus Matthæus *in l.68. n.34. ff. de reg. iur.* Hunoius *ad Treul. volum.2. disp.2. q.38.* & *in encyclop. p.3. tit.17.* Gibalinus *tom.2. de negot. lib.4. cap.6. art.3.* Vinius *lib.1. select. cap. penult. & vltim.* Delbene *de Parlament. cap.2. dubit.3. sect.3. cum sequent.* Besoldus *in delibat. iuris ad lib.18. Pandect. q.10.* Christineus *tom.1. decis.144.* Illustraot conclusionem huius textus Footao. *ex decis.60. vsque ad 68.* Capicius Latro *consultat.124.* Noguerol *alleg.29. n.217.* Merenda *lib.1. contr. cap.34.* Valenzuela *consil.182. nu.3.* 3

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem 3 [Impugnatur præsens assertio.]
ita illustratam sic insurgo: In pretio rei vendendæ naturaliter licèt contrahentibus ad iouicem se decipere, dummodo absit dolus malus, *l. in causæ 16. §. idem 4. ff. de minor. l. item si pretio 22. §. vlt. ff. locati*, Faber *in iureprud. tit 2. princ.2.*

*princ.*2. Marinis *alleg.* 50. Bronchorſt. *ceut.* 1. *aſſert.* 52. Ferrara *in l.*24 *de reg.iur.* Morla *in empt.tit.*9. *q* 8. Amaya *in l.*3.*C.de cond.in pub.horreis*, Fornerius *lib* 6.*rer. quotid.c.*20. Vulteius *in princip.Inſtit.de emp.& vend.* Faber *lib.*8.*coniect c.*5. Couar. *lib* 2.*variar.c.*3. Leotardus *de vſuris q.*40. Gutherius *lib.* 1.*de offic.domus,c.*29. Merenda *lib.* 1.*controu.*33. DreKerus *lib.*1. *diſſert.* 2. Vnde prætextu minoris penſionis locationem reſcindi non poſſe docetur *in l & idem* 23.*ff.locati*; ſicut nec pretij vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumuis venditor, aut quam accepit pecuniæ ſummam, aut maiorem etiam emptori reſtituere paratus ſit, *l.*4.*l.non eſt* 6.*cum ſeq. C.de reſcind.vend.l.*1. *&* 4.*C.Theod.de contrah.emp.* & vice verſa maioris pretij prætextu non licet ab emptione diſcedere. Plautus *in Moſtel.act.*3.*ſcen.*3.

———Si malè emptæ eſſent
Eſſent nobis, has haud redhibere liceret.

Seneca *controu.* 26. ibi: *Quia non poſſum domum habere, niſi hic emero, nulla alia venalis eſt, hanc occaſionem videt venditor, & premit.* Non tamen hanc emptionem reſcindet, immò potiùs ſtultitiæ, vel facilitati ſuæ debet adſcribere, qui immenſo pretio rem viliorem emit, aut econtrà, *l.alienus* 61.*ff.ad legem Falcidiam*, Plinius *lib* 1.*epiſt. vlt. Mala*, inquit, *emptio ſemper ingrata eſt, eo maximè, quod exprobrare ſtultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læſionis etiam vltra dimidiam iuſti pretij venditio reſcindi non poteſt. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor ſciebat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor verò ſciebat iuſtum rei valorem neutro caſu poteſt agi ad reſciſſionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primò, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui ſcit, & conſentit, *l.nemo* 145.*ff.de reg.iur.l.venditor* 11. *C. de reſcind.vendit.l ſi minor* 9. *C. de act.empti:* & quia videtur donationis cauſa minori pretio vendidiſſe; nam vbi errore interueniente daretur repetitio, ibi eo, quòd conſultò, & à ſciente fit, donari intelligitur, *l.cuius* 53.*ff.de reg:iur.l.ſi quis* 38 *ff.de contrah empt.l. cum donationis* 34 *C.de tranſact.* & quia qui ſcit, & vult, ſimilis eſt ei, qui ius, & actiones ſuas remittit, *l.*1.*in fine, ff de action.empti.* Facit textus *in l.*1 *C.ſi maior factus*, vbi disertè ei demum, qui inconſultò, & errore lapſus eſt, in hac læſione ſuccurrendum, ad conſultationem Liciniæ reſcribit Imperator Gordianus. Secunda pars propoſitionis conſtat; nam emptor ſciens iuſtum rei valorem, & viliorem ſimulans, dolum committit; ſiquidem enormis læſio dolus eſt, *l.ſi quis cùm verſic.idem iuris, ff.de verb.obl.l.ſi ſuperſtite, verſ.ſimiliter, ff.de dolo* Sed venditio cum dolo celebrata ipſo iure nulla eſt, *l.& eleganter* 7. *ff.de dolo, l.*3 *§ fin ff.pro ſocio.* Igitur neutro caſu agi po-
5 De pretio rei. teſt ad reſciſſionem.

Qua difficultate non obſtante defendenda eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, pretium duplex eſſe, aliud naturale, aliud legale. Scaccia *de commercijs, §.*1.*q.*7.*ampliat.*10 *num.*56. Gibalinus *de vſur. lib.* 4 *c* 6.*art.*16. *& tom.*2.*de negot.lib.*4.*c.*4. *art.* 3 Naturale dicitur illud, quod quælibet res à natura habet abſque deſtinatione, aut taxatione alicuius perſonæ: legale verò eſt, quod auctoritate Principis, vel legitimi ſuperioris rebus aſſignatum eſt: docent cum D. Thoma 2 2 *q.*77. *art.*1. Theologi ibi, & cum Ariſtotele *lib.*5 *Ethic.c.*7. eius expoſitores, Sotus *de iuſtitia lib* 6.*q* 2.*art.* 3. Leſſius *eodem tract.lib* 2 *c.*21.*dubit.*2. Grotius *de iure belli lib* 2.*c.*12. *&* 14 Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non conſiſtit in puncto indiuiſibili, Infimus, medius, & ſupremus; quia iuxta circumſtantias loci, temporis, & occaſionis augeri, diminuique valet. Couar *lib.*2.*variar. capit.*12. vnde probatio veri, ſeu iuſti pretij difficilis eſt; quatenus tamen illa concludere debeat, proſequitur Noguerol. *alleg* 18. *ex nu.*16. In pretio legali non dantur diuerſi gradus, quia conſiſtit in puncto indiuiſibili, Larrea *alleg.*99. quod neceſſariò ſeruandum eſt, ita vt ſi res maiori pretio, etiam leui vendatur, peccatum committatur; vnde nec tunc licet contrahentibus inuicem ſe decipere, nec ſi læſio contingat intra dimidiam, ceſſat reſtitutio; immò neceſſariò facienda eſt, docent plures congeſti ab Hermoſilla *ad l.*3.*tit.*5 *p.*5. *gl.*4.*n.*23 Salas *de empt.dub.*6. Sanchez *lib.*1.*ſummæ.c.*7.*dub.*4. Ferro Manrique *vbi proximè.* Illud tamen ſummè tenendum eſt, pretia rerum non ex affectione particulari, ſed ex publica affectione æſtimanda eſſe, *l.pretia* 63.*ff.ad leg.Falcid.l.ſi ſeruum* 33. *ff.ad l.Aquil.* & illud protritum eſt, Res tantum valet, quantùm vendi communiter ſolet, *l.*1.*§ ſi hæres, ff.ad Treb.* Tunc autem docetur læſionem vltra dimidiam iuſti pretij dari, cum res, cuius verum pretium æſtimatur quindecim aureis, venditur tantùm ſeptem: quo exemplo vtitur lex 16 *tit.*11 *lib.*5.*Recop.* vbi Matienzo, & Azeuedo, Antonius Gom. *lib.*2 *var.c.*3.*n.*22. Morla *in empor. tit.*9.*q.*10. & æſtimatio hæc facienda eſt attento tempore initi contractus, quod deciſum eſt *in c.cum cauſam, hoc tit. l.ſi voluntate* 8 *C.de reſcin.l.*3.*§.Diui, ff.de iure fiſci*; & meritò, cum reſciſſio concedatur prætextu læſionis tunc temporis contingentis. Molina *de iuſtitia diſp.*349. *verſic. pretium*, Matienzo *vbi ſupra, gloſ.*4.*a* 1.

Secundò ſciendum eſt, remedium ab Alexandro III. in præſenti relatum, inuentum eſſe ab Imperatoribus 6 De remedio d. l. 2.
Diocletiano, & Maximiano *in d l.*2.*C.de reſcind.vend.* vt conſtat ex illis verbis: *Humanum eſt*, &c. quæ ius nouum præſeferunt, vt probat Faber *de error.decad* 7. *error.*7. *numer.*12. contra Cuiacium *tract.*8. *ad Afric.* in *l.ſi duos, ff.de euict.* Idem ſuadetur *ex d.l ſi voluntate* 8. & ex generalitate textus *in l in cauſæ* 16. *§. idem, ff.de minor. & l.item* 22.*§.vltim.ff.locati*, deducitur olim non viguiſſe reſciſſionem emptionis ob læſionem vltra dimidiam; ſiquidem ibi expreſsè docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter ſe decipere. Facit etiam, quia non reperitur veſtigium huius remedij, immò contrarium ſatis disertè innuitur in nonnullis iuris locis. Primò *in l.à Diuo Pio* 15 *§.ſi pignora, ff de re iudic.* vbi docetur, dationem in ſolutum, quæ emptionis inſtar habetur, *l ſi prædium, Cod.de euict.* prætextu læſionis non reſcindi. Secundò *ex l.& ideò* 23.*ff.locati*, vbi docetur prætextu iniquæ læſionis in pretio, ſi dolus abſit, locationem non reſcindi. Ex quibus, & alijs docuerunt *in d l.*2 Pinel 1 *p.c.*1.*a.*3. Donellus *n* 3. Padilla *n* 10 Leotardus *de vſur. q.*40. adeò perfectum iure veteri extitiſſe contractum emptionis, & venditionis, vt quamuis maxima læſio interueniſſet, ſi dolus malus abeſſet, nullo modo ad reſciſſionem agi poſſet. Nec contrarium deducitur *ex l.* 1 *ff.de iure fiſci, verſ.maioris pretij*; nam ibi proponitur caſus ſpecialis, cùm læſio interceſſit in venditione rei fiſcalis; quia tunc fiſco ſuccurritur, vt etiam minori decepto in vero pretio; *in l nam poſteaquam, § ſi minor, ff. de iureiur.* & mulieri circumuentæ in æſtimatione prædij dotalis, *in l.ſi res* 61. *ff.de iure dot.* ex ſpeciali æquitate, quam conſiderat Antonius Faber *de erroribus, decade* 6.*errore* 8 proſequitur Lælius Mancinus *ſacri iuris controu diſſert.*6 *c.*1. non tamen remedium hoc competit contra tertium poſſeſſorem, vt reſoluit Chriſtianeus *to.*1. *deciſ.*164.

Remedium hoc dictæ legis 2 cùm pertineat generaliter ad omnem emptionem, quæri ſolet, an competat et- 7 De diuerſis Venditionibus.
iam in venditione, quæ fit ſub haſta, ex iudicis auctoritate, & decreto, ſeruatis actionum publicarum formulis; & an talis addictio facta vili pretio infra dimidiam iuſti pretij, reſcindatur ex hac lege 2. Et talem venditionem reſcindi docuerunt Panormitanus, Immola, & alij *in cap.cum cauſa, hoc tit.* pro quibus expendi poſſunt textus *in l ſi quos* 16. *Cod.de reſcindend. vendit.* vbi reſtituitur debitor ad proprias poſſeſſiones viliori pretio ſub haſta fiſcali diſtractas, *l.*2 *C ſi propter pub. penſit.* vbi docetur, prædia diſtrahi debere ſincera fide, iuſtoque pretio, *l.*3.*C.de iure fiſci, l.*2.*C.de fide, & iure haſtæ, lib.*10. vbi ob iniuſtum, & vilius pretium talis venditio reprehenditur. Sed contrarium, immo in venditione ſub haſta facta non habere locum beneficium dictæ legis, probarunt Bartol. & Baldus *in l.*1. per textum ibi, *Cod de prædijs Decur.* propter auctoritatem iudiciorum, quos ſequitur Dauid Argent. in eodem textu; qui eam ſententiam protrahit ad prædia minorum, etiam ſub haſta diſtracta. Nec contrarium probatur *in d l.ſi quis*, & ſimilibus; nam ſpeciale ius ibi ſtatuitur odio haſtæ fiſcalis interpoſitæ ob publicas penſitationes, ac odio venditionis factæ per exactores tributorum, vt ex ipſis iuribus facilè liquet; hodie tamen in praxi contrarium obſeruari in quacumque venditione ſub haſta facta, docuerunt plures, quos ſequitur Barboſa *in dict. l.*2.*numer.*9. Secundò quæri ſolet, an remedium dictæ legis 2. locum habeat in alijs actionibus, quæ emptioni, & venditioni ſimiles ſunt? Et locum habere, ex identitate rationis reſoluunt Dauid Argent & Molina *vbi ſuprà*. Et primò locum habet dicta lex 2. in datione in ſolutum, quæ emptionis vicem habet, *l.ſi*

præ-

prædium 4. C. de euict. docent Immola in d. c. cùm causa, Fachineus lib. 2. contr. c. 21. quod procedit in volnntaria datione in solutum, secus verò in necessaria, quæ fit ex remedio legis à Diuo Pio 15. §. si pignora, ff. de re iudic. nam cùm eo casu æstimatio fiat publicè, auctoritate iudicis, authent. nisi debitor, C. de solut. l. 6. tit. 11. lib. 5. recopil. idem de ea resoluendum est, ac de venditione facta sub hasta. Matienzo in d. l. 6. glos. 2. Secundò remedium dictæ legis 2. locum habet in contractu locationis: tum quia emptioni similis est, & eisdem ferè regulis regitur, l. 2. ff. locati, princip. Instit. eod. tit. tum etiam, quia id expressum est in l. 1. tit. 11. lib. 5. recopil. quare ita docuerunt, alijs relatis in d. l. 2. Pinel. 1. p. cap. 3. n. 17. Padilla n. 13. Donel. n. 55. Matienzo in d. l. 1. glos. 6. n. 4. Gutierrez lib. 2. practic. q. 158. Morla d. tit. 9. q. 19. na. 7. Molina d. disp. 249. licèt contrarium immeritò defendant Antonius Faber de error. decade 8. errore 8. Tertiò admittitur hoc beneficium rescissionis in permutatione: tum quia permutatio emptionis vicem obtinet, l. 2. C. de rerum permut. l. sciendum 15. §. deinde, ff. de ædilit. edict. tum quia eadem æquitatis ratio militat in læsione vltra dimidiam interueniente in permutatione; quare ita docuerunt in d. l. 2. Padilla, & Pinel. 1. part. cap. 3. Gutierrez dicto lib. 2. practic. q. 39. etsi contrarium defendat Faber dicta decade 8. errore 9. quod procedit in permutatione rerum, quæ æstimationem recipiunt: at verò in permutatione beneficiorum ratione cuiuslibet deceptionis ad rescissionem agi non potest, cùm non facilè in eis detur æstimatio, & beneficium potiùs possideatur virtute institutionis canonicæ à Prælato, coram quo permutatio celebrata fuit, factæ, quàm à contrahente; vnde ita docuerunt Boetius Epon. in c. cùm olim, n. 104. Moria d. q. 9. nu. 14. etsi contrarium teneat Pinel. d. 1. p. c. 3. n. 16. Fachineus lib. 2. controu. c. 22. Quartò procedit beneficium dictæ legis 2. in contractu diuisionis, l. 3. C. commun. vtriusque iud. quia emptionis vicem habet, l. 1. C. eod. tit. resoluunt Pinellus in d. l. 2. p. 2. cap. 1. n. 1. Matienzo in l. 1. glos. 8. n. 3. Faber de error. decade 8. error. 1. & 2. Circa transactionem, cùm quis læsus est supra dimidiam partem quantitatis, quæ ex postfacto apparuit, an rescindatur, anceps dubium est apud iuris Interpretes, vt videre est ex congestis ab Arnoldo Vinio lib. 1. select. c. 57. per totum, Mancino centur. 5. genial. c. 31. Bronchorst. enantioph. cent. 2. assert. 8. Valeron de transact. tit. 6. q. 2. per totam, qui innumeris auctoribus pro vtraque sententia adductis, necnon & iuris fundamentis pro vtraque perpensis, resoluit prætextu enormis læsionis transactionem rescindi non posse, prætextu verò enormissimæ læsionis, ad rescissionem transactionis agi posse. Illud tamen in praxi obseruandum est, quod quotiescumque impugnatur transactio, ante omnia debet restitui quod ratione transactionis acceptum est, Beltraminus Oliuerius decis. 354. n. 17.

7 An remedium hoc competat venditori.

Non leuioris hæsitationis est, vtrum beneficium hoc legis 2. Cod. de rescind. competat non solùm venditori, verùm etiam emptori. Et æqualiter vtrique competere, tenuerunt Glossa in d. l. 2. vbi Bartolus, Baldus, Salicetus, & Albericus, Pinellus ibi, p. 5. c. 2. n. 1. Padilla n. 12. & 43. Morla in empor. tit. 9. rubric. n. 86. Menchaca illustr. contron. lib. 2. c. 26. Bronchorst. miscell. centar. 1. assert. 70. Robertus lib. 5. animadu. c. 53. Cuiacius in l. in causæ 16. §. idem, & in notis ad d. l. 2. quæ etiam fuit sententia Harmenopuli in prompt. tit. 8. lib. 3. §. 44. pro quibus facit, quod in contractu emptionis sunt mutuæ præstationes; l. in emptionibus 43. ff. de pactis, l. ex empto 1. §. 2. ff. de act. empti, l. 5. ff. de rer. permut. atque ideò par ratio emptoris, ac venditoris esse debet. Accedit, quia cùm contractus hic sit bonæ fidei, inæqualitatem pati non debet, l. 3. C. communia vtriusque iud. at inæqualitas magna daretur, si remedium hoc emptori non concederetur, præcipuè cùm non minùs venditor sagaci astutia minorem circumuenire posset, vt ait Arnolphus Lexouiensis epist. 36. Igitur æqualiter remedium hoc ad emptorem non porrigi, qui inconsultè dimidio pluris rem emit, quàm valet, tenuerunt Cuiacius lib. 16. obserua. c. 18. & lib. 23. c. 32. & sub nomine Mercat. lib. 2. c. 13. Faber de error. decade 8. error. 7. Dauid Argent. in d. l. 2. & Meril. variant ex Cuiacio lib. 2. c. 5. qui mouentur sequentibus iuris fundamentis. Primò, quia in d. l. 2. solùm agitur de venditore: igitur cùm beneficium illud introductum sit contra iuris principium, de quo in d. l. in causæ 16. §. 1. extendi non debet ad emptorem, ex regula legis ius singulare, ff. de legibus. Secundò, quia in Nouella Romani Senioris, & in præsenti textu, & cap. sequenti, vbi agitur de remedio hoc, tantùm venditori competere affirmatur: igitur quia non æqualiter emptori competit. Tertiò nam imperatores in d. l. 2. beneficium hoc humanitatis ratione concedere affirmant: sed hæc humanitatis ratio militat in venditore tantùm, qui plerumque ad rerum suarum distractionem compellitur, prementibus rei familiaris angustijs, l. ita vt 36. ff. mandati, §. 1. l. non idcirco 12. l. si quis 16. C. de rescind. Cassiodorus lib. 5. var. ibi: Grande commodum est cum indigentibus pacisci, quando fames solet totum contemnere, vt necessitatem suam possit expellere. Eo ferè sensu Valentinianus in Nouel. de parentibus qui filios distr. ait: Nihil est, ad quod non desperatio salutis impellat; nihil turpe, nihil vetitum credit esuries. Sola cura est, vt qualicunque sorte viuatur. Non autem militat in emptore, qui non coactus, sed vltroneus ad emptionem accedere solet, l. cùm post alluuissem 44. ff. de damno infecto; vnde aiebat Libanius declamat. 8. Felix, qui potest emere; infelix qui cogitur vendere: obseruat Meril. lib. 6. obseru. cap. 16. Nec hac sententia retenta obstant prioris opinionis rationes; nam licèt contractus venditionis, emptionisque sit reciprocus, tamen præstationes diuersæ sunt: venditor non tenetur facere emptoris rem; emptor nummos tenetur facere venditoris, l. 11. §. 2. ff. de act. empti. Similiter beneficium dictæ legis competit venditori, non verò emptori; in praxi tamen verius est, remedium hoc competere emptori, vt ex pluribus resoluit Barbosa in d. l. nu. 3.

His animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ad essentiam emptionis, & vt venditio rata sit, tantùm desiderentur consensus, res, & pretium; quibus contractus perficitur, §. 1. Instit. de emptione & vendit. inde prætextu læsionis etiam immodicæ venditio non rescinditur, l. quisquis, C. de rescind. l. & ideò, ff. locat; ideòque venditio facta etiam vili pretio, valet, lib. 5. Capital. Caroli, c. 10. ibi: Placuit in venditione hunc formam seruari, vt seu res, seu mancipia, vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propterea venditionis firmitatem irrumpat, quòd dicit se vili pretio vendidisse. Quod accipiendum est ex d. l. quisquis, de eo qui minoris quidem, quàm fungitur, rem vendidit; non tamen minoris quàm est dimidia pars iusti pretij. Potest tamen venditor læsione interueniente vltra dimidiam agere ad rescissionem contractus, vel pretij supplementum, quod magna æquitate introductum est, vt venditoribus deceptis hoc remedio subueniatur, cùm generaliter ea, quæ inæqualiter facta sunt, debeant in melius reformari, l. maioribus 3. C. communia vtriusque, & quod æquitati conuenit, magnopere à iuris conditoribus attendatur, l. quod si Ephesi, ff. de eo quod certo, l. placuit, C. de iudic. c. fin. de transact. magna ergo æquitate ducti Imperatores in d. l. 2. hoc beneficio consuluerunt venditori, quem non inconsultus calor adigit ad vendendum, sed penuria rei familiaris. 8 Traditur ratio decidendi.

9 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim in quolibet negotio bona fides desideretur, l. bona 31. in princip. ff. depositi, l. 9. C. de obligat. & action. neque etiam perfecto contractu liceat alium decipere, quomodo accipiendi sunt textus in l. penult. C. de pactis, ibi: Sancimus nemini licere aduersus pacta sua venire, & contrahentes decipere. l. sed etsi 11. §. item si plures, ff. de instit. ibi: Neque enim decipi debent contrahentes, l. 1. l. magister, de exercit. tamen in ipso actu contrahendi naturaliter cuique permittitur alium decipere, d. l. in causæ 16. quod varijs modis explicant Interpretes, Hortensius de priuil. honest. in princip. n. 11. ait verbum naturaliter, in præsenti referri ad ipsam naturam contractus, non vt importet ex natura contractus esse, vt alter alterum circumueniat in pretio, sed importet circumuentionem, ac pretij læsionem, illæsa contractus natura, permissam esse; non enim natura contractus, idest substantia illius, violatur propterea quod alter alterum in pretio circumueniat; vnde læsio intra dimidiam, vel vltra, de lege permissiua intelligi debet, cuius permissio naturaliter fieri dicitur, quia illa non violatur contractus natura. Et eodem ferè modo accipit verbum naturaliter, P. Franciscus Valens in concord. iuris, 2. p. sect. 4. fol. 218. Aliter Petrus Barbosa in rubric. ff. solut. matrim. 4. p. num. 27. qui asserit verbum naturaliter, non intelligi de natura, quæ secundùm rationem est; sed de illa, quæ à sensualitate prouenit; quasi diceret Consultus, naturalis inclinationis

esse,

esse, vt se inuicem contrahentes in pretio decipiant, iuxta illud quod mimus quidam aiebat, vt refert D. Augustinus *lib.3. de Trinitate, cap.3. Commune esse mortalium desiderium vili emere, & magno vendere*. Quod & probat lex *si voluntate, C. de rescindend.* & Rex Salomon in prouerbijs aiebat: *Malum est omnis emptor, & cùm recesserit, gloriatur*. Sed displicet hæc interpretatio ex eo, quia verbum *concessum*, quo Iureconsultus vtitur *in d. l. si de pretio, §. finali*, non propriè prædicatur de eo, quod quisquam à se habet, & à natura ipsa illi inest, prout est naturalis instinctus, seu sensualis natura. Quare his, & alijs sententijs omissis adductis à Pinello *in dicta l.2.* Matienzo *in d. l.1. Recopil.* dicendum est, verum esse quæstus proprij causa alium decipere licere naturaliter, idest iure gentium, quo commercia primùm instituta sunt, *l. & hoc iure 5. ff. de iustit. & iure*. Facit Iustinianus *nouella 97.* in contractibus enim ineundis, eo voto quisque ducitur, vt compendium suum augeat, etiam cum alieno dispendio, *l. si voluntate, C. de rescind. vendit.* Tullius *lib.3. de offic.* Plautus *in Persa, act.4. scena 4.*

Vin' in bene emere? Do. *Vin' tu pulchrè vendere?*
To. *Ego scio vtrumque velle*.

Hinc Aristotel. *lib.5. Ethic. cap.4.* lucri, damnique nomina proficisci tradit ab his negotijs, quæ mutua partium voluntate contrahuntur; votum enim hoc contrahentium, vt lucrum sectentur, damnum autem auersentur, efficit vt in contrahendo præsertim vtilitati suæ studeant, *l. actionum 25. §.1. ff. de obl. & act.* docuerunt Vuisembach *disp. de iustitia, n.19.* Gibalinus *de negot. tom.2. lib.4. art.3.* Fornerius *lib.6. rerum quotid. cap.20.* Verùm hæc ita locum habent, si læsio sit mediocris, *d. l. voluntate, l. quisquis 15. C. de rescind. l. res 54. ff. de contrah. emption.* secus si sit immodica, hoc est dimidiæ partis iusti pretij metas excedat; tunc enim æquum visum est læso succurri, quia etsi nullus aduersarij dolus interuenisset, propè tamen res ipsa in se dolum habere videretur, argumento legis *si quis cùm 36. ff. de verb. obl.* vnde etiam intra dimidiam pretij partem non admitti læsionem quoad forum internum, notum est, & probant pluribus relatis Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, q.17.* Arauio *de statu ciuili, disp.1. q.2.* Nec obstat primum augmentum difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, valdè controuersum esse, an remedium dictæ legis competat venditori scienti valorem rei venditæ? Et hoc remedium illi scienti competere tenuerunt Pinellus *in d.l.2. p.1. c.1. n.10.* Albericus *in ead. lege, n.12.* Fachineus *lib.2. controu. c.20.* Mouentur, quia dum hoc remedium statuitur, non distinguitur an sciuerit, an ignorauerit venditor pretium rei suæ: sed cùm lex non distinguit, nec nos distinguere debere, vulgò traditum est: ergo. Secundò quia hac distinctione admissa, facilè eluderetur beneficium dictæ legis 2. siquidem rarò admodum locum haberet, quoniam venditor nosse præsumitur pretium, & merita rei suæ, *d. l. quisque 15.* Tertiò, quia beneficium ipsius legis non fundatur in dolo, vel errore, sed in nimia inæqualitate, quæ vtique societatem vitiat absque discrimine scientiæ, vel ignorantiæ, *l. si non fuerit 29. ff. pro socio, §. vlt.* Sed adhuc contraria sententia placet, videlicet beneficium dictæ legis 2. denegari venditori non ignoranti valorem, seu pretium rei suæ; nam nemo lædi, aut iniuria affici intelligitur, qui scit & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg. iur. l. venditor 11. C. de rescind. l. si minor 9. C. de act. empti:* immò donationis causa vendidisse creditur, vt suprà probaui. Quare hanc sententiam tenuerunt pluribus relatis Cancerius *lib.1. var. c.13. n.32.* Castillo *lib.4. contron. c.52. n.41.* Barbosa *in d. l.2. C. de rescind. n.51.* Arnoldus Vinius *lib.1. select. c.56. per totum*. Nec interest, quod *in d. l.2.* non distinguatur inter venditorem scientem, & ignorantem; nam præterquam quod hæc distinctio expressa reperitur *in d. l.1. C. si maior factus*, satis deducitur *ex d. l.2.* quoniam nemo sciens, & volens lædi videtur, etiam in venditione, *l. ea quæ 43. ff. de contrah. emption.* vnde cùm iniquitas læsioni causam dedisset, *d. l. 2.* ea cessante, cessat & beneficium illud. Similiter, etsi dicta lex 2. non fundetur in dolo, vel errore; fundatur tamen in iniuria, seu iniquitate, quæ nulla est aduersus scientem, & consentientem, *d. l. nemo 145.* Quid tamen procedat in foro conscientiæ, prosequitur Barbosa *in d. l.2. ex n.118.* Nec obstat alia pars ipsius argumenti. Nam respondetur verum esse, dolum emptionem ipso iure vitiare, *dicta l. & eleganter*, cum similibus, quando dolus ipse dedit causam contractui emptionis, vt in alijs contractibus bonæ fidei procedit, quos dolus dans causam eis nullos reddit; non item si incideret in contractibus, vt est communis sententia, quam tenent Moria *in empor. tit.9. in præfatione, à num.92.* Ceuallos *lib.1. quæst.226.* Accedit quia dolus ex calliditate alterius ex contrahentibus probatur, non verò ex quantitate pretij, *l. dolus, d. l. si voluntate, C. de rescind. l. dolum, C. de dolo*. Nec tunc obstat textus *in d. l. si superstite, C. de dolo*, quem variè exponunt relati à Pinello *in d. l.1. p.2. cap.4. num.22.* Merenda *lib.6. controu.21.* Schifordeg. *lib.2. ad Fabrum, quæst.5. tract.25.* vera tamen interpretatio sit, in specie illius textus dolum non argui, nec probari ex læsione immodica in quantitate, sed ex eo quod pater administrauit vxoris defunctæ bona, cui filia successit, eiusque curam similiter gessit, & cum ea transigendo liberationem sibi parauit: vnde immodica læsio contingit, & deducitur eum in dolo versari. Et licèt propter reuerentiam parentibus debitam actio de dolo in patrem non detur, tamen in factum actio rectè conceditur.

C A P V T IV.

a Cœlestinus III.

PEruenit ad nos ex insinuatione tua, quod olim Petrus miles A. vxori suæ quandam domum in donatione propter nuptias assignatam, muliere ipsa expressim dante consensum, B. mulieri pro certa vendidit pecuniæ quantitate, quam ex eadem venditione B. matrimonio supradicto constante 30. annis liberè, pacificèque possedit. Sed prænominato milite iter vniuersæ carnis ingresso, relicta eius contra venditionem de suo consensu solemniter celebratam venire præsumit, allegans dictam domum titulo donationis propter nuptias sibi concessam alienari non posse, licèt eius consensus noscatur ipsi contractui accessisse. Præfata verò B. mulier ex eo nititur se tueri, quod bona fide, tituloque iusto possedit; & quia in communes vsus viri, & vxoris illius pretium est conuersum; & quia etiam factæ venditionis tempore, vnde sibi vtiliter consulere potuisset, in viri facultatibus consistebat. Vnde quia super his nos consulere curasti, tuæ solicitudini respondemus, prædictam emptricem, si vera sunt, quæ præmisimus, domum ipsam debere pacificè possidere; nec enim credimus, illam præscriptis occasionibus super ipsa domo debere vlteriùs fatigari.

N O T Æ.

1 a COelestinus.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.2.* cui tamen rescribat Pontifex, nullibi exprimitur, nec sine magno præiudicio; siquidem plurimi interest, an præsens quæstio de donatione propter nuptias disceptaretur coram iudice ecclesiastico, aut quia lis agebatur inter personas Romanæ Sedi subiectas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, aut quia incidenter cum causa matrimonij quæstio

hæc

hæc disceptabatur, vt *in cap. de prudentia*, cum simillibus, *de donat.* aut tandem, quia vidua, aut miserabilis persona actionem suam proposuit coram iudice ecclesiastico, iuxta adducta *in capite ex parte, de donat. inter*.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti decretali sequens communiter deducitur assertio: *Res donata propter nuptias, si alienetur à marito, consentiente vxore, dum alia bona ipse obtinet, præcipuè post transcursum temporis, ab vxore repeti non potest*. Quæ conclusio probari potest ex nouella 61. c. 1. ex qua transcripsit Irnerius authenticam, *siue à me, C. ad Velleianum*. Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garsia in præsenti, Acosta *de priuileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. nu. 223.* Cuiacius *in præsenti*. Richierius *in dicta authentica siue à me*, Ritherursius *in d. nouella 61.*

3 Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam sicut dos redit ad virum propter seruandam æqualitatem, *Nouel. 97. c. 1. & 2. authent. dos data, C. de donat. ante nupt. c. fin. de donat. inter*: igitur soluto matrimonio per mortem in præsenti specie non poterat vidua agere propter rem donatam propter nuptias. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quoad donationem propter nuptias dominium rei donatæ remanet penes virum donatorem, *l. vbi adhuc, C. de iure dot.* & notatur *in authent. dos data, C. de donat. ante nupt. Nouel. de non eligendis secundò nubent. §. illud quoque*: sed dominus virtute dominij habet facultatem alienandi rem propriam: igitur maritus validè, & ritè potest alienare rem propter nuptias vxori donatam. Augetur deinde difficultas ex eo, nam consensus simplex vxoris in præsenti non sufficiebat, vt vires haberet ipsa alienatio; siquidem vt ea sustineretur virtute talis consensus, debebat post biennium consensus sequi, *Nouel. vt immobilium 61. authent. siue à me, C. ad Velleianum*: in quo differt hæc donatio à dote; nam prædij dotalis alienatio marito non permittitur, quamuis sæpè mulier consentiat, vt probaui *in c. ex rescripto, de iureiur.* igitur in præsenti specie, nec virtute consensus vxoris alienatio rei donatæ propter nuptias sustineri poterat. Nec etiam lapsus temporis validam reddebat alienationem, cùm sæpiùs legamus contra vxorem agere impeditam, præscriptionem currere non posse, *l. in rebus, C. de iure dot.* cuius rei ratio habetur *in l. cùm nouissimi, §. vlt. vers. Vade venit, C. de præscript. 30.* Iure enim optimo præscriptio contra vxorem non currit constante matrimonio, quia contra impeditum de iure agere non currit præscriptio, *l. 1. §. vlt. C. de annal. except.* ergo nullo modo in præsenti casu Cælestini decisio sostineri potest.

4 De donatione propter nuptias. Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens Cœlestini decisio, pro cuius expositione sciendum est, donationem propter nuptias veteribus incognitam fuisse, tantumque celebrari potuisse ante nuptias, donec Imperator Iustinianus cum patre suo constituit, vt etiam constante matrimonio fieri posset, si eo tempore mulier, vel pro ea alius dotem auxisset, *l. si constante 19. C. de donat. ante nupt.* Quare donatio, quæ à veteribus ante nuptias dicebatur, propter nuptias appellari cœpit, *§. 3. Instit. de donat.* quæ etiam contraria dos dicitur, quia sicut dos appellatur, quæ ab vxore datur marito: ita donatio, quam maritus vxori facit, contraria dos dicitur, *l. cùm multùm 20. C. de donat. ante nupt.* vnde infertur, tam in constitutione, quàm in effectu pari passu ambulare donationem propter nuptias, ac dotem; quare sicut dos constante matrimonio constitui valet, licet ante nuptias promittatur; ita etiam & hæc donatio. Deinde vt dos ab ipsa vxore, vel etiam ab extraneo promitti valet; sic & donatio propter nuptias ab ipso marito, vel ab alio, nomine eius fieri valet, *l. si in liberis 18. C. de donat. ante nupt.* Deinceps sicut vxori pro dote recipienda competit tacita, & priuilegiaria hypotheca, *l. assiduis 21. C. qui potiores*; sic etiam marito competit hypotheca pro donatione propter nuptijs. Rursus vt maritus constante matrimonio vindicare potest res dotales, *l. doce ancillam, C. de rei vindic. l. in rebus 30. C. de iure dot.* sic etiam vxori conceditur actio in rem pro vindicandis ipsis rebus donatis, *authentica Permissa, C. de donat. ante nupt.* Tandem omnia pacta, quæ circa dotem inter coniuges placuerunt, etiam circa donationem hanc conuenta intelliguntur. adeò vt si aliquid diuersum circa lucra ab alterutra parte receptum sit, ad æqualitatem per leges reducatur, *l. ex morte, cum sequenti, C. de pactis conuentis*, etiam super dote, *d. l. cùm multæ 20.* Inde dubitari solet, an vxor lucretur fructus rei donatæ propter nuptias, sicut maritus suos facit fructus rerum dotalium? Et negatiuam sententiam tenuerunt Glossa *in authentica dos data, C. de donat. ante nupt.* & alij veteres apud Antonium Gomez *in l. 50. Tauri, nu. 2.* Hothomanus *in disp. de dotibus, n. 22.* Scipio Gentil. *lib. 4. de donat. inter, cap. 16. pagina 461.* Osualdus *ad Donellum lib. 14. commentar. cap. 9. littera C.* Fontanel. *de pactis nupt. clausul. 4. glos. 5. num. 9. & 10.* Facit pro sententia textus *in l. vbi 29. C. de iure dot.* vbi vxori conceditur, marito vergente ad inopiam, dotem suam repetere, etiam constante matrimonio, vt tam ex eius fructibus, quàm donationis propter nuptias, subleuare matrimonij onera possit. Igitur si hoc speciali casu tantùm fructus marito conceduntur, regulariter eos semper non lucratur. Deinde quia si vxor huiusmodi fructus suos faceret, exinaniretur commodum dotis, cuius fructus marito cedunt, pro subleuandis matrimonij oneribus, *l. pro oneribus 20. C. de iure dot.* siquidem æqualis quantitas solebat propter nuptias donari, ac in dotem constituebatur. Contrariam tamen sententiam post Donellum *vbi suprà*, tenuit D. Iosephus de Retes *de donat. sect. 3. n. 17.* motus primò ex comparatione, quam generaliter admittit Iustinianus *in l. cùm multa 20. C. de donat. ante nupt.* inter dotem, & donationem propter nuptias, ita vt pari passu ambulent, tam in constitutione, restitutione, & cæteris, *l. consensu 8. §. vlt. C. de diuortijs*: vnde cùm præcipua qualitas dotis sit, vt maritus fructus lucretur, dicendum est, etiam quoad hanc qualitatem, illi exæquandam esse donationem propter nuptias. Secundò *ex l. lex quæ tutores, C. de administ. tutorum*: vbi docetur, minorem non posse donare propter nuptias, sine decreto Iudicis, & curatoris auctoritate. Igitur quia res donatæ propter nuptias, cum fructibus ad vxorem spectabant, aliàs si per donationem à minore factam tantùm res donatæ pignori subijcerentur pro dotis securitate, ad quid talis solemnitas desideraretur. Qua opinione retenta, ipse D. Iosephus de Retes *nu. 18.* vt satisfaciat fundamentis contrariæ sententiæ, agnoscit iniuitam fuisse prædictam exæquationem dotis, & donationis propter nuptias: quod & agnouit Cuiacius *in nouella 47.* siquidem seruata prædicta æqualitate, eueniebat vt maritus pauper ducere non posset vxorem diuitem; quare ne de legibus Romanis hoc fateri cogamur, potiùs subscriberem priori sententiæ; prædictam exæquationem accipiendo non in omnibus, & per omnia, sed quoad constitutionem, & restitutionem, non verò quoad fructuum acquisitionem, qui erogandi erant in alimoniam ipsius vxoris, & familiæ. Nec tunc obstat textus *in d. l. quæ, C. de administr. tut.* nam ideò desideratur in donatione propter nuptias à minore facienda eadem solemnitas, quæ in alijs alienationibus desideratur, quia cùm, vt suprà dixi, dominium rei donatæ propter nuptias transeat in vxorem, & per consequens alienatio sequatur, ideò in tali donatione solemnitas illa desiderabatur.

Secundò sciendum est, quod soluto matrimonio, sicut dos ad vxorem, hæredemue eius reuertitur, ita etiam donatio propter nuptias ad maritum, seu eius hæredes redit, si nullum pactum intercessit de lucrandis ipsis rebus donatis, *Nouella 98.* nec cogitur marito, vtpote proprium relinquere liberis prioris matrimonij, si ad secundas nuptias transierit, *l. si liberis, C. de donat. ante nupt.* Nec contrarium probatur *in l. fœminæ, C. de secundis nuptijs*; vbi hæc pœna imponitur contrahentibus secundas nuptias, vt omne lucrum, quod ex priori matrimonio consecutus, consecutaue est, conseruet liberis prioris matrimonij. Quia facilè respondetur, secundò nubentem lucrum cogi conseruare, scilicet si vir lucratus est dotem, vel si mulier lucrata est donationem propter nuptias, ex pacto videlicet; tùnc enim verè vxor lucratur ipsam donationem propter nuptias, sed ratione pacti; & tunc certum est, ad secundas nuptias transeuntem teneri conseruare liberis prioris matrimonij ipsam donationem. Deinde etiam notandum est, quod nec muliere quidem consentiente, nisi obseruata forma dictæ authenticæ *siue à me, C. ad Velleianum*, res immobiles donatæ propter nuptias 5 Prosequuntur alia de ipsa donatione.

alie-

alienari queunt, Gudelinus *de iure nouis. lib. 1. cap. 8.* cuius doctrinæ rationem eam assignarunt Cuiacius, & Ritherursius *in d. nouella 61.* Rither. *in dicta authent. siue à me*, quod scilicet si permitteretur marito hæc alienatio, facilè eueniret vt vxori lucrum nuptiale, quod vi pacti, vel statuti soluto matrimonio competebat, interuerteretur, & proinde liberi communes, quibus plerumque lucra nuptialia à parentibus asseruabantur, damno non modico afficerentur. Nec interest, quod mulieri competat rei vindicatio aduersus quemcunque possessorem, & per consequens facilè alienatio rescinderetur. Nam respondetur, consultius esse, alienationem ipsam irritare, quàm rescissoriam actionem mulieri concedere; cùm multa intercedere possint, quæ si ipsam actionem inanem non redderent, saltem difficilem facerent? & semper præstabilius est, intacta cuique iura sua seruare, quàm post rem vulneratam remedium quærere, *l. vlt. C. in quibus causis in integrum restit.* Sustineretur tamen talis alienatio, si vxor ipsi consenserit, & post biennium iterum consentiat: quo casu sustinetur alienatio, si ex alijs mariti bonis casus donationis refici queat, *d. nouel. 61.* Nec obstat textus *in l. quibus 18. ff. de verb. obl.* vbi docetur, quod geminatus consensus, non magis operatur, quàm simplex. Nam respondetur, Pomponium in eo textu agere de promissione iterata, quæ non est sufficiens ad hoc, vt quis bis soluat, quod promisit; aliàs enim repetitus consensus ad confirmationem, contractus prodest. Vnde constat, quod si post dictam authenticam *siue à me*, maritus non iterato consensu mulieris post biennium res donatas alienet, vel aliunde ipse satisfacere nequeat, actio conceditur vxori, vt res ipsas donatas propter nuptias, à quocunque possessore repetere possit, *authent. permissa, C. de donat. ante nupt.* quia respectu mulieris talis alienatio pro infecta habetur, quoad ipsum verò maritum alienatio rata habetur, *d. nouel. 61.* Potest tamen maritus alia bona, quæ tacitè obligata sunt pro ipsis rebus donatis propter nuptias, consentiente vxore, rectè alienare, cùm remissio pignoris non habeatur pro alienatione, *l. etsi 18. ff. quæ in fraudem credit.* nec etiam pro donatione, *l. quamuis 8. C. ad Velleianum.* Quæ duo mulieribus interdicta sunt, vnde consentiendo alienationi ipsius rei pignoratæ, remisisse videtur ius pignoris, quod in ea habebat. Illud pro coronide notandum est, hoc genus donationis propter nuptias, iam ab vsu recessisse in Europæ prouincijs, vt testatur Baldus *in l. cùm multæ 20. C. de donat. ante nupt.* Cuiacius *lib. 5. obseru. cap. 4.* Osualdus *ad Donellum lib. 14. cap. 9. littera E*, Corrasius *in l. qui liberos, num. 237. ff. de ritu nuptiar.* Baeza *de non meliorandis filiabus, cap. 2. num. 32. & cap. 7. num. 5.* Auendaño *in l. 29. Tauri, glos. 1. num. 2.*

6 Traditur variæ interpretationes huius textus. His animaduersis referamus iam varias Doctorum interpretationes: quas præsenti Cœlestini decretali assignarunt Glossa finalis *verbo Solutio*, Abbas antiquus *in præsenti*, quos refert Antonius de Burgo *ad hunc textum:* asserunt enim, in præsenti specie ideò contra vxorem iudicatum fuisse, quia cum matrimonium solutum esset eo tempore, quo vxor alienationis rescissionem petebat, vt constat ex illis verbis, *viam vniuersæ carnis ingresso*, quo casu, res donatæ propter nuptias, ad hæredes mariti pertinebant, *cap. vlt. de donat. inter*; inde certum erat, nihil vxoris interesse res alienatas recuperare. Sed hanc solutionem rectè refellit Acosta *de priuileg. credit. n. 230.* Secundo verò loco Cardinalis, Abbas Siculus, & Ioannes Andreas, quos sequuntur Palacios Rubios, & Rodericus Suarez laudati ab Acosta *vbi suprà, n. 229.* docent Cœlestinum in præsenti ex rationibus per partem allegatis supposuisse, secundum consensum vxoris intercessisse, & ita alienationem validam fuisse. Verùm & hanc solutionem reprehendit Acosta *num. 232.* quare illis omissis verius dicendum est, quod licèt singula, quæ in præsenti à Cœlestino expenduntur, per se, & sigillatim non sufficiant, vt vxor repellatur à donatione propter nuptias, alienatioque ipsa valida reddatur; tamen simul omnia illa coniuncta alienationem huiusmodi validam reddunt, quia quæ non prosunt singula, coniuncta iuuant, *l. instrumenta, C. de probat.* vnde omnibus illis circunstantijs concurrentibus, quas exprimit, & expendit Cœlestinus, rectè docetur, vxorem persequentem res donatas propter nuptias, & alienatas à marito, repellendam esse.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam iuris principium in ea expensum procedit, nisi pactum intercesserit de lucrandis rebus donatis propter nuptias; sicut enim circa restitutionem dotis, plerumque pactum de ea lucranda intercedit: ita etiam circa donationem propter nuptias adhiberi solet, iuxta authenticam *æqualitas, C. de pactis conuentis:* docent Sichardus *in l. 3. C. de iure det. num. 7.* Richierius *in d. authentica siue à me*: quod pactum in præsenti specie intercessisse supponit Cœlestinus III. Nec obstat augmentum difficultatis, nam potiùs verum est, pacto interueniente de lucranda donatione propter nuptias, dominium rei donatæ penes mulierem remanere: vnde illi competit rei vindicatio contra quemlibet extraneum possessorem, *authentica Permissa, C. de donat. ante nupt.* Nec desideratur, vt pactum specialiter intercedat de lucranda ipsa donatione; sed sufficit vt pactum interueniat de lucranda ipsa dote, quia etiam tale pactum conuentum intelligitur de lucranda ipsa donatione propter nuptias, *l. fin. §. simplicis, C. de donation. ante nuptias, authentica æqualitas, C. de pactis conuentis tam super dote.* Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam in præsenti alienatio rei donatæ propter nuptias sustinetur, non tantum ex eo, quia mulier alienationi consensit, sed quia pecunia, ex ea proueniens versa fuit in vtilitatem vtriusque coniugis, & elapsum fuerat spatium 30. annorum; vnde singula, quæ per se non proderant ad valorem alienationis, coniuncta ipsam validam reddiderunt. Nec obstat vltimum argmentum difficultatis, pro cuius solutione dicendum est, ex temporis lapsu in præsenti casu non præsumi, aut induci præscriptionem, seu vsucapionem erga rem donatam propter nuptias, & alienatam; sed ex transcursu tam longi temporis præsumi consensum ratificatum; quia secundus consensus desideratur pro solemnitate huius alienationis, *in d. authent. siue à me, C. ad Velleianum.* Vnde cùm ex lapsu temporis præsumatur omnis solemnitas, Mascardus *de probat. conclus. 426.* probat Barbosa *in præsenti, num. 2.* ideò in præsenti specie alienatio valida pronunciatur, quia ex lapsu diuturni temporis creditur solemnitatem præscriptam in dicta authentica *siue à me*, præcessisse. 7 Dissoluitur dubitandi ratio.

C A P V T V.

Idem *Episcopo a Pollion.*

AD nostram noueris audientiam peruenisse, quod cùm R. laicus ab M. mutuum recipere voluisset, creditor [b] Ternen. diœc. ne per [c] canonem contra vsurarios editum posset in posterum conueniri, domos, & oliuas ipsius recepit ab eodem titulo emptionis, cùm reuerà contractus vsurarius ageretur; quod patet ex eo, quod creditor, sicut publicum continet instrumentum, debitori promisit, quod quandocunque à septennio vsque ad nouennium daret sexaginta vncias [d] tarenorum, qui vix dimidiam iusti pretij contingebant, domos ei restitueret, & oliuas. Quia igitur fraus, & dolus cuiquam patrocinari non debent, f. t. per A. s. m. quare si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudem canonis promulgati contra vsurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos, & oliuas prædictas ei, ad quem debent hæreditario iure deuolui, cùm debitor viam sit vniuersæ carnis ingressus, per pœnam in Lateranensi Concil. contra vsurarios promulgatam, ap. rem. compellas.

N O T Æ.

a *Possion*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.*
1 *cap.*1. sed malè, cùm in Geographia sacra non reperiatur mentio similis Ecclesiæ Cathedralis: quare rectè Cuiacius in præsenti legit, *Ponacasi*, de qua Ecclesia nonnulla notaui *in cap.*17. *de electione*.
2 b *Toruensis diœcesi* .] Quæ est in Sicilia, vt notauit Cuiacius *hic*, cuius Episcopus Eutychius subscripsit Concilio Romano 3. sub Symmacho.

c *Canonem* .] Concilij Lateranensis videlicet, relatum *in cap. quia, de vsuris*.

d *Tarenorum*,] Genus est monetæ apud Siculos vsitatæ, vt exponit Albericus Rosat. *in dictionario, verbo Tareni*: eiusdem meminit Leo Hostiens. *chron. Cassin. lib.* 2. *cap.*74. *Et mille tarenis ab Abbate donatus*. Et *lib.* 3. *cap.* 57. *Duo milla tarenos Africanos*. Et *lib.*4. *cap.*99.

COMMENTARIVM.

Licèt pactum de retrouendendo expresse à Iure diuino,
3 canonico, & ciuili inuentum non legamus, approbatum tamen videtur *cap.*25. *Leuitici* ibi: *Dominus hæc dixit filijs Israel: Et cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur*. Et *cap. illa vos, de pignor.* in præsenti, *in l.*2. *l. si à te, C. de pactis inter emptor. l. si cùm venderet* 13. *C. de pignorat. l. si quis hac* 42. *ff. de rei vind.* docuerunt latè Caldas *de empt. cap.*24. *num.*14. Morla *in empor. tit.*9. *quæst.*14. Barbosa *in l. diuortio*, 2. *part. nu.*75. Germonius *lib.*2. *animadu. cap.*17. Fachineus *lib.*2. *controu. cap.*15. Gibalinus *tam.*2. *de negot. lib.*4. *cap.*5. *art.*3. Besoldus *in delibat. iuris, ad lib.*28. *Pandect. quæst.*4. Sed si verum amamus, in prædictis iuribus non agi de pacto de retrouendendo, sed de re vendita restituenda soluto pretio, quo vendita fuerat tempore conuento, facilè legenti constabit, maximè *ex d. l.* 2. inter vnum enim, & alium pactum magna versatur differentia; quia quando pactum fit de retrouendendo, emptor tenetur tantum ad factum reuedendi, *l. consilio* 7. §. *fin. ff. de curat. furios.* nec pactum illud pro venditione habetur, *l. in bonæ fidei, ff. de eo quod certo loco*, iunctis Fachineo *dicto lib.* 2. *cap.* 7. Fabro *de erroribus, decade* 22. *errore* 1. Ac proinde si emptor renuat vendere, compelli non potest, ex principio textus *in l. si quis ab alio*, §. *fin. ff. de rei vind. l. stipulatione* 72. *vers. census, ff. de verb. obl.* sed tantùm soluendo interesse venditori liberabitur, ex adductis a Costa *lib.*2. *select. cap.*23. Pichardo *in* §. *si filium, Instit. de offic. iud. à num.*195. & in terminis notarunt Barbos. *in l. diuortio*, 2. *part. num.*75. *ff. solut. matrim.* Corrasius *lib.* 3. *miscel. cap.* 9. textus enim *in d. l.* 2. non loquitur in pacto de retrouendendo, sed de alio pacto longè diuerso, scilicet de re restituenda oblato pretio, *ex d. l.* 2. præsenti textu, & alijs suprà relatis. Ratio est, quia in hoc pacto iam venditio a principio est celebrata, & solum suspenditur ex conditione restituendi pretij, quo reddito, conditio manet purificata; & tunc censetur emptor rem præcisè tradere, iuxta regulam legis *cùm manu* 80. §. *finali, de contrahenda emptione*, Caldas *de emptione cap.* 25. *à num.* 3. non ergo si rectè perpendantur præsens textus, & alij suprà citati, in eis non agitur de pacto, quod vulgò Doctores appellant *de retrouendendo*; sed de re vendita restituenda oblato pretio à venditore. Sed quia pactum hoc communiter ab Interpretibus agnoscitur, & in præsenti disputatur, omissis eius diffinitione, natura, & legibus, quas fusè exponunt Faber *decade* 22. 23. *&* 24. Ritherurs. *C. de pactis inter emptorem*, vt præsentem textum exponamus, examinandum est, vtrum contractus emptionis celebratus sub pacto de retrouendendo, & modicitate pretij, iudicandus sit vsurarius; quod post congestos in præsenti a Barbosa *in collect. & select.* Garaña *in cap. illa vos, de pignorib.* disputant Germonius *lib.* 2. *animadu. cap.* 17. Hermosilla *in l.*42. *tit.*5. *par tit.*5. *glos.*1. Vela *dissert.* 32. Castillo *tam.*2. *controu. lib.* 2. *cap.* 25. Leotardus *de vsuris quæst.*9. *ex num.* 91. Ayllon Lainez *ad Antonium Gomez lib.*1. *var. cap.*2. *num.*28. fusè Thomas Manlius *de emptione & vendit. tit.* 7. *ex num.*22. Larrea *decis.* 76. In qua quæstione affirmatiuam sententiam tenuerunt plures relati à Cenedo *ad Decret. collect.* 28. Valascus *consult.* 41. Gamma *decis.* 138. & alij centum Doctores congesti à Castillo *dicto lib.*2. *cap.*25. qui pro sua sententia primò expendunt præsentem decisionem, vbi Innocentius talem contractum, vt vsurarium improbat, quia celebratus fuerat sub pacto de retrouendendo, & modicitas pretij intercesserat. Secundò adducunt textum *in cap. illa vos, de pignoribus*, vbi similiter ex his duabus circumstantijs contractus fœneratitius declaratur. Tertiò mouentur ex eo, quia data venditione cum modicitate pretij, accedente pacto de retrouendendo, non venditio celebratur, sed pignus constituitur, quod semper pro minori pretio solet contrahi, *cap. significante, de pignoribus*. Contrariam tamen sententiam tenuerunt Fachineus *lib.*2. *controu. cap.*12. Ceuallos *quæst.*224. Felicianus, Mascardus, & alij innumeri congesti à Castillo *dicto cap.*25. *num.*50. Faber *decad.* 9. *error.* 9. Leotardus *d. quæst.*9. *num.* 13. & hæc est communis sententia, quæ probatur ex eo, quia pactum hoc de retrouendendo, per se non est improbatum, immò approbatum reperitur *in dicta l.*2. & iuribus supracitatis. Nec exiguitas pretij per se arguit contractum vsurarium, vel illum iniustum reddit, cum liceat contrahentibus inuicem se decipere, vt probaui supra *in cap. cùm dilecti*. Igitur nec illis duabus circumstantijs concurrentibus contractus fœneratitius redditur. Deinde quia vt contractus dicatur vsurarius, necessario requiritur, vt interueniat vsura expressa, vel palliata, *cap. consuluit, de vsuris*: docet in terminis Molina *de iustitia, disp.*303. *vers. Per hanc*. Sed in contractu emptionis, & venditionis cum modico pretio, & pacto de retrouendendo celebrato, nulla, nec expressa, nec tacita interuenit vsura. Non expressa, quia contractus emptionis valde dissimilis est à contractu mutui, vt ex vtriusque natura, & definitione constat. Non palliata, quia non datur ob dilationem debiti aliqua pecunia: ergo contractus non est vsurarius. Accedit quia contractus talis est iudicandus, qualis ex forma ipsius apparet, *l. cùm precibus, C. de probat. l. si tamen, ff. ad Maced.* Sed ex suprà relata forma contractus purus apparet: ergo non est, cur fœneratitius iudicetur. Qua sententia retenta non obstat præsens textus, in cuius serie non solum refertur pactum de retrouendendo, & modicitas pretij, sed plura alia expenduntur. Primo, quod animus contrahentium vertebatur circa mutuum celebrandum, & vt emptor euaderet vsurarij pœnas, simulauit alium contractum, videlicet emptionem. Deinde expenditur exiguitas pretij, quod vix dimidiam partem iusti pretij attingebat. Deinde pactum in præsenti specie adiectum dupliciter restringebat venditorem: primò vt non posset redimere ante septennium elapsum, nec post nouennium; & ita tantùm per biennium redemptio illi concedebatur. Denique præsens textus vtitur verbo illo, *restitueretur*, si pretium redderetur; quod non supponit nouam venditionem, sed redemptionem, argumento textus *in l. si rem*, §. *omnes, ff. de pignorat.* ex quibus omnibus Innocentius deduxit contractum vsurarium fuisse. Nec obstabit, si instes cum Menochio *lib.* 3. *præsumpt.*122. *num.* 38. quod licèt in principio huius textus narretur petitio mutui, tamen Innocentius in decisione tantum nititur duabus illis coniecturis, videlicet pacto de retrouendendo, & modicitate pretij; vnde videtur ipsum insuper habuisse cæteras circumstantias, nec eas Pontificem approbasse, vt contendit Burgos hic, *num.* 47. Quia respondetur ex mente Cuiacij hic, & cum Castillo supra, *num.* 57. post Beroium *hic*, *num.* 26. quod licèt ex instrumento venditionis non constaret nisi de pacto, & modico pretio; tamen cùm Innocentius agnosceret petitionem mutui, intentionemque emptoris, qui fœnerator erat, si Cuiacio credimus, dicendum est verba illa, *si ita est*, &c. ad omnes prædictas circumstantias æqualiter esse referenda, atque ita ex omnibus his circumstantijs contractus, de quo in præsenti, vsurarius iudicatur. Consonat in specie textus *in l.*4. *tit.*6. *lib.* 8. *recopil.* Nec etiam obstat textus *in dicta cap. illa vos, de pignor.* quia in eius specie non ex pacto de retrouendendo, & modicitate pretij contractus iudicatur fœneratitius, sed ex eo, quia adiectum fuit instrumento venditionis, vt quando venditor pretium restitueret, præstaret amplius libras tres, & insuper vt emptor imputaret fructus in sortem, quod repugnat naturæ contractus emptionis; nam quocunque modo pactum de retrouendendo in ea apponatur, post perfectam venditionem fructus pertinent ad emptorem, iuxta legem 2. *C. de pactis inter*; & proprium est contractus pignoratitij, *cap. cùm contra*

vbi

vbi latè dicimus, *de pignoribus*: vnde facilè constat *in d. cap. illa vos*, ex pacto non de retro, & modicitate pretij, sed ex alijs circumstantijs, ex quibus lucrum vltra sortem emptor percipiebat, contractum vsurarium iudicari. Nec tandem obstant alia fundamenta contrariæ sententiæ; nam ex eis tantùm deducitur, ex modicitate pretij tantùm nasci præsumptionem, contractum esse vsurarium, quod verum est & pluribus ampliationibus, & limitationibus exponit Thomas Manlius *vbi suprà*, *ex num.* 26. non tamen inde deducitur, ex sola illa præsumptione iudicandum esse contractum vsurarium, sed adiunctis alijs circumstantijs in præsenti textu relatis, vel aliunde petitis, quas diligenter recenset & examinat Manlius. *capit.*7. de emptione & venditione, ferè per totum.

Alia plura circa pactum hoc de retrouendendo examinant repetentes in præsenti, & prosequuntur Doctores suprà citati, quæ in præsenti transcribere instituturn non patitur. Videndi sunt Hermosilla, Castillo, & Ayllon *vbi suprà*; & vtrum tale pactum præscribatur spatio longissimi temporis, quoties ita conceptum est, vt semper, & quandocumque venditori liceat redimere, examinat Fachineus *lib.* 2. *controuers. capite* 13. qui & *capite sequenti* disputat, vtrum fructus rei venditæ eo casu spectent ad venditorem, an ad emptorem: & *capite* 15. vtrum ex hoc pacto dominium rei venditæ ad venditorem ita reuertatur, vt rem à quolibet tertio detentore vendicare possit. Easdem quæstiones examinant Morla *in empor. tit.9. quæst.* 14. 15. 16. & 17. Sesse *tom.* 1. *decis.*17. 18. 19. & 20. & quænam actio ex hoc pacto detur, doctè exponunt Vela *differt.* 32. *per tot.* Meril. *lib.*2. *var. cap.* 6. & an aucto pretio rei, pretium reddendum augeatur, exponit Larrea *decis.*76. *Ganat.* qui etiam *decis.* 70. doctè resoluit quando minor, eo quòd hoc pacto vsus non sit, restituendus veniat.

C A P V T VI.

Idem *Episcopo*, & *Archid.* a *Viterbiensi*. 2

CVm causa, quæ inter œconomum monasterij sancti *b* Martini de Monte, ex parte vna; ac ciues Viterbienses super *c* casamentis, ex altera vertebatur, fuisset aliquandiù ventilata, cùm constitisset *b* nobis monasterium venditione vltra dimidiam iusti pretij fuisse deceptum, sententiando decreuimus, vt præfati ciues, aut recepto pretio possessiones restituerunt memoratas, aut supplerent quantum constaret legitimæ venditionis tempore iusto pretio defuisse.

N O T Æ.

1 a *VIterbien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.*2. veram autem inscriptionem huius textus retuli *in cap. cùm causa, de testibus*.

b *Monasterij sancti Martini.*] De quo nonnulla notaui *in cap. finali, de confessis*.

2 a *Casamentis.*] Casamenta intelligit Iuo Carnotensis *epist.*150. & 197. domos rusticas cum terris, & agris, quibus etiam feuda intelliguntur. D. Bernardus *epist.* 39. *ad Theobaldum Principem*, ibi: *Nostrum quoque, ac vestrum pariter Episcopum, idest Lingoniensem, abundantiori, vt decet, honore suscipiatis, & de casamento, quod tenetis, homagium quod debetis, reuerenter ei, & humiliter offeratis*. Fulbertus Episcopus in forma fidelitatis relata à Carnotensi: *part.* 12. *Decreti*, *cap.*76. ibi: *Vt fidelis hæc nocumenta caueat, iustum est, sed non ideò casamentum meretur*. Illustrant Iuretus *in notis ad Carnotensem*, *epistola* 176. Cironius *in parat. ad hunc titulum*.

3 d *Constitisset nobis.*] Vnde dum de reparatione huius monasterij agit Innocentius III. hæc leguntur in antiquo MS. eiusdem Monasterij. [Cùm autem monasterium sancti Martini de Monte ad exterminationem peruenisset extremam, ita vt vix in eo tres monachi remansissent, possessionibus eius, vel omninò distractis, vel sub graui fœnore pignoratis, tunc Pontifex ad reformationem ipsius intendentes, pro redimendis possessionibus mille libras exsoluit, scripsitque Abbati & Conuentui Pontigniacensis Cœnobij, quod est vnum de quatuor primis & præcipuis Cisterciensis Ordinis monasterium, vt ipsam Ecclesiam sancti Martini in filiam reciperent spiritualem, & ad ipsam dirigerent Abbatem, & conuentum de monachis, & conuersis; quod ipsi libenti animo perfecerunt. Cùm ergo venisset Dominus Papa, benedixit Abbatem, & vt in eodem loco religio pullularet, concessit, & donauit eidem Ecclesiam Sancti Saluatoris, quę sita est iuxta Orelem, cum omnibus rationibus, & possessionibus suis, longè quidem maioribus, ac etiam melioribus, quàm cęteræ possessiones illius.] Refert Manrique *tom.*2. *annal. Cisterciens. anno* 1150. *cap.*11. *num.*8.

Commentarium dedi suprà *in cap.*3.

C A P V T VLT.

a Gregorius IX.

SI venditori post institutum contra se iudicium quis omiserit, vt rem venditam sibi defenderet nunciare, vel contumaciter abfuit tempore sententiæ promulgatæ, seu per iniuriam sententia lata fuit, de euictione iuxta legitimas sanctiones agere non valebit.

N O T Æ.

1 a *GRegorius IX.*] Qui more suo vltimo loco compilari iussit constitutiones proprias, ferè omnes deductas ex Iuris Cæsarei visceribus, vt præsentem deprompsit; nam priorem eius partem, in qua agitur de venditore non laudato, & omissa denuntiatione, transcripsit *ex l.*8. *C. de euict.* secundam, in qua alia exceptio euictionis refertur, videlicet euictionem cessare, si ideò contra emptorem Iudicatum sit, quòd ille contumaciter abfuerit, deprompsit *ex l. ideò*, *ff. de euict.* Tertiam tandem exceptionem de iudice per sordes, vel incuriam iudicante, transcripsit *ex l. si per imprudentiam, ff. eod. tit.* Vt autem exceptiones istas clariùs exponamus, ita se habet cõclusio.

COMMENTARIVM.

2 VEnditor *non tenetur de euictione, si emptor eius denuntiationem omiserit, aut tempore sententiæ contumaciter abfuerit, aut iniquè fuerit condemnatus*. Probant eam textus *in l. si ideò, l. si per imprudentiam, l. si ab emptore* 49. *l. fundo* 53. §.1. *l. actore* 7. *l. emptor* 8. *l. si controuersia* 9. *l. si cum quo* 19. *C. de euict. l.*1. *C. de periculo & commodo*, *l. libera* 8. *C. de sentent. & inter.* Consonat de iure Regio lex 36. *tit.*5. *partit.* 5. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barb. *in collect.* & Garaña *in præsenti*, Gutierrez *de iurament. p.*1. *c.*61. Petrus Gregorius *lib.*25. *syntagm. c.*21. Fachineus *lib.*2. *contr. c.*35. & *lib.*7. *c.*14. Thomas Manlius *de empt. tit.* 11. *fol.* 375. Iul. Pacius *de emptione*, *numer.* 260. Donellus *in d. l.* 8. *C. de euict.* & *in tract. de euict. cap.* 5. Bachouius *ad Treut. disput.* 2. *thesi* 7. *littera A.* Franquez *in differt. ad Digesta*, *lib.* 21. *titul.* 2. *ex num.* 670. Burgundinus *de euict. cap.* 54. *cum sequent.* & *cap.* 82. D. Gutierrez de Arroyo maioris collegij Ouetensis alumnus, *in repetit. ad hunc textum*, Petrus Gregorius *lib.*3. *partit. tit.* 13. *cap.*9. Larrea *decis.* 73. 74. & 75. Conclusio probatur, & refertur.

Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap.*32. Ant. Faber *lib. 2. coniect. cap. 3. & 5. & de error. decade 1. errore* 10. Hermosilla *in l.* 32. *glos.* 1. *tit.* 5. *partit.* 5. Gibalinus *to. 2. de negotiat. lib.*4. *cap.*6. *art.*5. Arias de Mesa *lib.*2. *var. cap.* 32.

3 Impugnatur traditæ assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor. Si denuntiatio in præsenti casu euictionis esset necessaria, maximè quia per illam in venditorem transferretur litis defensio, vt innuit Gregorius illis verbis: *Vt rem venditam sibi defenderet nunciare*. Sed defensio huiusmodi causæ non ad venditorem, sed ad emptorem spectat, *l. si ideò* 55. *ff. de euiction. l.*1. *C. eodem*: ergo etsi omittatur talis denuntiatio, nihil oberit, quominus venditor de euictione teneatur. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc denuntiatio pro solemnitate desideraretur, vt venditor de euictione teneretur, non posset pacto in contrarium conuento tolli; sed inter contrahentes potest pacisci, vt talis denunciatio omittatur, *l. Herennius*, *ff. de euict.* Burgundius *de euiction. capite* 56. *per totum*: ergo quia talis denunciatio pro solemni forma eu ctionis non desideratur.

4 Euincere quid.

Qua difficultate ita fulcita minimè abstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, euincere, si propriam eius significationem intueamur, actum victoriæ denotare cum effectu; idem enim est euincere, quod vincendo extorquere, vel extorquendo vincere, vt apud Horatium *lib.*2. *serm. satyr.*3. ibi:

—— —— *Euincit amare*.

Virgilius *lib.*4. *Æneid.*

Tu lacrymis euicta meis.

Sicut plus est emigrare, quàm migrare; & eradicitus, quàm radicitus. Plautus *in Mostel.* ibi: *Omnia ergo mala, malefacta vestra reperi; non radicitur quidem herclè, verùm etiam eradicitus*. Notarunt Cabalinus *in tract. de euict. in princip.* Guzman *eod. tract. in præfatione, num.* 13. Manlius *dictatit.*11. Cuiacius *tract.* 4. *ad Afric. l.*24. *ff. de euict.* Donellus, & Duarenus *ad eundem titulum*. Nec tunc obstat textus *in l. vtique* 16. *ff. de rei vind.* vbi seruo mortuo, de quo lis vertebatur cum emptore, adhuc docetur sententiam proferendam esse, vt si alienus declaratus sit, committatur stipulatio euictionis, sed in eo casu cùm res perempta sit, auferri non potest sententiam iudicis, argumento textus *in l. si stipulator* 35. *l. si homo* 69. *l. inter* 83. §. *sacram*, *ff. de verb. obl.* vnde cùm res euicta dici non posset, videbatur dicendum, euictioni locum non esse, *ex l.*2. *ff. iudic. solu*. Nam respondendum est, per litis contestationem in ea specie perpetuatam fuisse obligationem, *l. si ex legati* 23. *l. eum qui*, §. *vlt.* *l. si seruum* 91. *ff. de verb. obl.* vnde licèt eo casu natura seruus mortuus sit, intellectu tamen iuris stare creditur, *d. l. si seruum* 91. §. *effectus*, succeditque condemnatio in æstimationem, *l. promissor* 23. *ff. de constit. pecun.* ex quo euenit, vt de proprietate serui proferatur sententia perinde ac si viueret, & à possessore auferretur: vnde nihil mirum si contra venditorem detur regressus, & euictionis stipulatio committatur, *ex l. cùm seruus* 11. *ff. iudic. solu*, *l. vlt. C. de assert. toll.* docuit Donellus *in l. si quis* 26. *C. de euict.*

5 Euictionis definitio.

Secundò sciendum est, euictionem variè definiti ab Interpretibus. Azor *in summa*, *C. de euict.* ita eam diffinit, quod sit *Rei emptæ, vel ex aliqua causa iusta acceptæ per iudicis sententiam ablatio*. Quam definitionem sequitur Guzman *de euict. quæst.*1. sed eam improbat Caballinus *eod. tractatu*, & illam adducit, quod euictio sit *Rei emptæ rectè facta ablatio*. Sed parum explicat definitum, cùm euictio non solùm pro re empta competat, sed pro alijs rebus alienatis. Treutlerus *volum.* 1. *select. thesi* 5. *quæst.*18. ait, *Euictio est rei nostræ, quam aduersarius legitimo titulo acquisierat, per iudicem facta recuperatio*, iuxta textum *in l. non tamen* 24. *l. si victum* 56. §.1. *ff. de euict.* Consentiunt Vuesembechius *in parat. ad titulum de euict.* Pichardus *in* §. *finium, Instit. de offic. iudicis, à nu.*121. Sed his diffinitionibus omissis, illa placet: *Euictio est rei, quæ apud nos ex iusta causa erat, ablatio ab alio, dominij, vel hypothecæ iure, sine culpa nostra per iudicem facta*. In qua ferè conueniunt Duarenus, & Donellus *vbi suprà*, Petrus Gregorius *lib.*25. *syntagm. cap.*22. *n.*3. Loco generis ponitur *ablatio*, vt cognoscamus, non sufficere scientiam possessoris, scilicet rem, quam possidet, esse alienam, oppignoratam, vel hypothecæ subiectam, ad hoc vt euictio competat; sed cum effectu desiderari, vt res ablata sit, vel pro ablata habeatur, vt si pretium pro ea numeret possessor, quo modo exponitur lex *euicta* 56. §. 1. *ff. de euict.* nam vulgò traditur, cui pretium abest, & ipsam rem abesse videri, *l. Lucius* 41. *ff. de action. empti*, iunctis adductis per Barbosam *de appellat. signif. cap.* 120. *num.* 3. Igitur ad euictionem, & vt eius stipulatio committatur, debet præcedere ablatio cum effectu, *ex l. vbi* 16. *ff. de rei vind. l.*4. *ff. de action. empti*, *l. euictus* 35. *l. habere* 57. *l. plus* 74. §. *mota*, *ff. de euict.* *l. qui rem* 3. *C. eodem*. Gomez *lib.* 2. *variar. cap.*2. *num.* 39. vbi plures Ayllon. Cuius regulæ exceptio est, si in limine contractus ante solutum pretium immineat euictio; nam tunc si pretium à venditore petatur, potest emptor excipere non antea se solutum, quàm si cautio, seu satisfactio detur pro imminenti euictione, vt probatur *ex l. penult.* §. *vlt.* *ff. de periculo & commodo*, *l. si post* 24. *C. eodem tit.* etiamsi venditor ditissimus sit: docent Donellus *in l.*24. Castillo *tom.*4. *controu. cap.*42. *num.* 72. Petrus Barbosa *in d. l. de diuisione*, *num.* 60. *ff. solut. matrim.* Azeuedo *in l.*1. *tit.*21. *lib.*4. *recopil.* Huc pertinet textus *in l. ex his* 5. *C. de euict.* vbi in prima parte cauetur, quod si prædium emptum nondum traditum pignori, obligatum appareat, actione ex empto posse agere emptorem, vt illud liberum præstet venditor, & rectè; nam re tradita, si deceptus emptor non est, nullam aduersus venditorem eo nomine habet actionem, quoniam satis est in præsenti rem habere licere, *l. Iulianus* 13. §. 1. *l. seruus* 30. §. *vlt.* *ff. de actionib. empti*: re vero non tradita, ideo vtiliter agit emptor, quia res ex empto tradi debuit, nec tradita est, *l. ex empto* 11. *ff. eod. tit.* pro qua libertas semper præsumitur, argumento legis *in venditione*. *ff. eod.* docet Donellus *in dicta l. ex his*, *num.*1. non tamen tunc de euictione agitur, quia reuera res euicta non est. Nec tunc obstat textus in regula *Quod euincitur* 190. *ff. de reg. iur.* vbi docetur, quod euincitur, in bonis non esse: ergo quia non expectatur ablatio, sed eo ipso, quod lis mouetur, euicta res dicitur. Nam varijs modis responderi potest. Primò, quod regulariter ad plures iuris effectus res nostra non dicitur, ad quam recuperandam alius habet actionem, *l. cum in bonis* 57. *ff. de acquir. domin. l.*1. *ff. de liber. legat.* *l. si quis* 29. *ff. de negot. gestis*, *l. qui actionem* 14. vbi Glossa, *ff. de reg. iur.* Barbosa *axiom* 9. & cùm de effectu dominij agat Celsus in eodem textu, quoad executionem sententiæ in bona debitoris, vt probat Gothofredus *ibi*, rectè affirmat Consultus, sufficere quod res proximè euincenda sit, vt res in bonis non esse dicatur: vnde rectè legebat Gothofredus pro illis verbis, *quod euincitur*; sic, *quod euincetur*: vt verò propriè, & rigorosè res dicatur euicta, verè, & cum effectu possessio auferri debet à possessore, *l. habere*, *l. bonorum* 49. §. *in bonis*, *ff. de verb. sign.* docent Cuiacius, Petrus Faber, & Gothofredus *ibi*. Vel secundò responderi potest asserendo, quod illud verbum *euincitur*, non ad futurum, sed ad præteritum tempus referri debet, id est, quod euictum est, in bonis nostris non est. Nec insolitum in iure est, vt vnum tempus pro alio apponatur: exemplis probat Bellonus *de figuris*, *figura* 3. & colligitur ex lege *nec ex prætoria* 27. ibi: *Inchoatur*, *ff. de reg. iur.* & ex *l. qui scit* 25. §. *bonæ* 6. *ff. de vsur.* vbi verba illa, *quamdo fundus euictus non fuerit*, licèt significent tempus præteritum, de præsenti, vel de præterito sunt accipienda, vt docent Balduinus & Pichardus *in* §. *si quis à non domino*, *Instit. de rerum diuis.* Huic tamen principio opponi solent textus *in l. atquin* 19. §. *cùm à me* 3. *ff. de negotijs gestis*, *l. si dictum* 56. §. *sicut posset*, *ff. de euict. l. creditor* 81. §. *prædium*, *ff. de actionibus empti*: pro quorum solutione videndi sunt Donellus *in dicta l.*5. & Cuiacius *in l.*3. *C. de euictionibus*.

Diximus in definitione, *rei quæ apud nos erat ex iusta causa*; id est, ex qua vera possessio, seu vsucapiendi conditio transfertur, vt inde sciamus, bonæ fidei possessori tantum competere euictionem, non vero malæ fidei possessori, *l.*1. *ff. de public.* *l. si fundum* 27. *C. de euict.* nec etiam competit emptori scienti rem alienam emere, *d. l. si fundum* 27. *l. si fratres* 7. *C. communia vtriusque iudicij*, docuerunt Quesada *qq. iuris quæst.* 10. *num.* 2, & 6. Gomez 2. *tom. variar. cap.* 2. *num.* 8. vbi plures Ayllon, Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 13. Schifordeg. *lib.* 2. *ad Fabrum*, *tract.* 19. *quæst.*2. & 5. quia emptor, qui sciens, & prudens rem alienam emit, queri non potest, 6

6 Exponuntur alia definitionis verba.

tan-

tanquam deceptus à venditore, l. 1. §. si intelligatur, de ædilit. edict. siquidem qui sciens conditionem rei eam emit, cum suis qualitatibus emisse intelligitur: sed tunc obstat textus in l. fin. §. fin. C. communia de legat. vbi qui scienter emit rem restitutioni subiectam, si illa fuerit euicta, habet actionem contra venditorem, vt pretium tantùm sibi restituat, non verò duplum, quod stipulatione fuerat comprehensum, in quo ex duplex difficultas: prima ex eo, quod agit de euictione, qui scienter rem alienam emit; secundò, quod licèt stipulatus sit duplum, simplum tantùm consequitur. Qua difficultate superatus Caballinus de euict. §. 5. num. 32. existimat dictam legem si fundum 27. correctam esse à Iustiniano in dicto §. fin. Verùm cum Accursio, Castrensi, Saliceto, Fulgosio in dicto §. fin. quos sequuntur Couar. lib. 3. variar. capit. 17. numer. 2. Barbosa in l. 1. 5. part. numer. 27. ff. solut. matrim. Gutierrez lib. 3. practic. quæst. 8. numer. 5. Fachineus lib. 2. controu. cap. 39. Donellus in d. l. si fundum, numer. 2. Schifordeg. dicto tract. 19. quæst. 6. dicendum est, speciale esse in eo, qui emit rem, quam sciebat restitutioni esse subiectam, vt pretium repetere possit; consistit autem in eo specialitas, quod qui rem fideicommisso subiectam sciens emit, non prorsus videtur rem alienam emere, quia ante restitutionem multa accidere possunt, propter quæ ad fideicommissarium non pertineat, ideòque Imperator mediam viam elegit; & licèt propter grauaminis scientiam emptori non concedat ad duplum ob euictionem agere; quia tamen verè alienam rem emerat, eidem vt pretium repetat, concedit. Nec obstat, quod in eo textu res vendita aliena appellatur; nam aliena dicitur, quia in illo statu est, vt fideicommissarij futura censeatur, adueniente conditione. Opponi etiam suprà traditis solet textus in l. 1. C. si vendito pignore agatur, quam doctè exponit Schifordeg. dicto tract. 19. q. 5.

7 *In quibus contractibus detur euictio.* Secundò ex ipsis verbis, ex iusta causa, infertur, quod licèt frequenter in contractu emptionis, & venditionis euictio locum habeat, dicta l. ex empto, iuncto Alciato lib. 5. paradox. cap. 16. adhuc tamen ex identitate rationis ad omnes contractus porrigitur, qui emptioni similes sunt, l. 4. C. de euict. vbi Donellus, Cuiacius in l. 2. C. eodem, Gomez dicto cap. 2. num. 33. & ideò marito competit euictio pro rebus dotalibus æstimatis, cum talis æstimatio faciat emptionem, l. quotiens 16. l. non solùm 53. ff. de iure dot. l. qui balneum 9. §. Titia; ff. qui potiores; nisi conueniatur, vt res ipsæ in dotem æstimatæ soluto matrimonio restituantur, vt docuit Cuiacius lib. 4. respons. Papin. per textum ibi in l. cùm post 69. §. cùm res, ff. de iure dot. si verò res inæstimatæ in dotem datæ sint, tunc nulla marito actio competit pro euictione, l. pater 71. ff. de euict. quam explicant Fachineus lib. 3. controu. cap. 89. Faber de error. decad. 99. errore 9. Schifordeg. dicto lib. 2. tract. 14. q. 5. Petrus Barbosa in l. æstimatis 51. ex n. 19. ff. solut. matrim. ex eadem etiam ratione, quia datio in solutum habet vim emptionis, l. fin. ff. ex quibus causis in possess. l. 4. §. si quis autem, ff. de doli except. ideò meritò si res in solutum data sit, & euincatur, agi poterit de euictione, l. 4. C. de euict. l. eleganter 24. ff. de pignorat. Nec obstat textus in l. si liber 8. C. de sentent. & inter l. iuncta l. si quis aliam 46. ff. solut. vbi datio in solutum distinguitur ab emptione, & in casu euictionis ad debitum prosequendum conceditur pristina actio. Nam respondendum est cum Cabotio lib. 2. disputat. cap. 27. Cuiacio lib. 19. obseru. cap. 38. & tract. 8. ad Afric. in l. 47. ff. de euict. quod licèt ibi concedatur pristina actio, non tamen ideò ex euictione agere prohibetur. Deinde cum permutatio plura habeat affinia cum emptione, l. 2. de rerum permut. quæ refert Hothom. lib. 19. epit. tit. 4. num. 7. Gomez dicto lib. 2. variar. cap. 8. num. fin. Cuiacius lib. 5. qq. Pauli, in l. naturaliter 5. §. etsi quidem, ff. de præscript. verbis; ideò & in permutatione locum habet euictio, l. 1. vers. Vnde, ff. de rerum permut. l. si permutationis 29. C. hoc tit. vbi Donellus Connanus lib. 7. comment. cap. 5. Molina de iustitia, disput. 380. inde etiam, quia diuisio hæreditatis est quædam permutatio, l. cùm pater 79. §. hæreditatem, ff. de leg. 2. l. si filia 20. §. si pater, ff. famil. erciscund. ideò & in ea datur euictio, l. si familia 14. C. familiæ erciscund. Gomez dicto cap. 2. num. 33. Cuiacius lib. 18. qq. Papien. in l. si cùm 76. §. vltimo, per textum ibi, ff. de euict. Caldas Pereyra de emptione cap. 31. num. 9. Fachineus lib. 6. controu. cap. 68. Christineus tom. 1. pecis. 123. Morquecho lib. 1. de diuis. bonor. cap. 8. per totum, Valascus de partit. cap. 37. In donatione verò, quia gratuita tantùm concessio intercedit, euictio locum non habet, l. Aristo 18. §. fin. ff. de donat. Caldas dicto cap. 31. num. 41. Cuiacius lib. 2. respons. Papin. in l. sumptus, ff. de rei vind. & ex eadem ratione idem dicendum est in legato, l. si is qui 40. ff. de euict. l. si à substituto 45. ff. de legatis 1.

Deinde apponuntur in definitione illa verba, dominij, vel hypothecæ iure, vt agnoscamus, non tantùm quando res aliena à nobis aufert, ratione proprietatis competere euictionem, verum etiam quando hypothecæ obnoxia reperitur, & creditor hypothecarius eam eripit ab emptore, vtpote sibi obligatam, l. 4. C. de euict. Donellus in dicta l. ex his, C. eodem titulo, & lib. 13. comment. cap. 2. Cuiacius tract. 6. ad Afric. in l. fundum 46. ff. de euict. Nec tunc obstat textus in l. stipulatio 38. §. quæsitum, ff. de verb. obl. vbi Consultus non patitur illam stipulationem, habere licere, vim sortiri, nisi in re propria interposita fuerit; quod cum ita sit, quantumuis iure dominij alius eam ab emptore euincat, dicta stipulatio ob euictionem locum non habebit. Nam facilè respondetur, Consultum ibi tantùm agere, an quis alienum factum possit promittere? Et concludit, in dicta stipulatione precisè alienum factum euictionis non contineri, non tamen ideo negat promissorem ob quancunque euictionem remanere obligatum, quia talis stipulatio in illam resoluitur, se curaturum, facturumue, vt per omnes rem habere liceat, ex l. inter 83. vers. At qui spondet, vbi Cuiacius, de verb. oblig. Similiter etiam si seruitus, quæ cum fundo venit, euincatur, ex euictione agi potest; & econtra si fundus vt liber vendatur, & postea seruus inueniatur, & ipsa seruitus euincatur, etiam tunc competit euictio, vt probatur ex l. si mancipia 34. in fine, cum l. sequenti, l. penult. ff. de euict. l. stipulatio 38. §. si quid, ff. de verb. oblig. l. qui res 39. ff. de solut. facit textus elegans in l. sed & si quid 15. §. vlt. ff. de euict. qui non eget emendatione, vt pro seruus, legatur seruitus, vt voluit Gothofredus ibi post Cuiacium lib. 2. obseru. cap. 20. & 6. ad Afric. in l. 4. ff. de euict. nam seruus fundus dicitur, qui seruitutem debet, in l. traditio 20. §. 1. ff. de acquir. dominio. l. 6. §. 1. ff. quemadmodum seruit. Sic dicitur seruum fieri fundum in l. 22. §. sed si regionibus, ff. familiæ erciscund. Sic similiter serua area, seruæ ædes, in l. si quis duas 34. & sequenti, ff. de seruit. vrban. In hac tamen parte de euictione seruitutis cautè notandum est, competere euictionem pro seruitute, quæ emersit, si vt liber fundus vendatur, vel vt optimus maximus, à venditore sciente seruitutem deberi; secus verò, si simpliciter fundus vendatur: nam tunc si seruus appareat, ignorante venditore, non datur euictio, sed competit actio ex empto quanto minoris, l. cùm venderes 59. ff. de contrah. emption. vbi qui fundum simpliciter vendidit, ignorans deberi seruitutem, non tenetur præstare libertum, aliàs ad interesse teneretur; sed præstare, qualis esset fundus. Quæ verba ita accipio, id est, quantum valeret, si seruitutem non deberet; hoc est quanto maioris venderetur, si non deberet seruitutem: nam si non esset hic sensus illorum verborum, non diceret Consultus, qualis esset, sed qualis est: quod apertè mihi probatur ex l. quoties 61. ff. de ædilit. edict. quo modo accipiendi sunt textus in d. l. sed si quid 15. §. vlt. d. l. penult. iunctis traditis à Cabotio lib. 2. variar. cap. 25. Osualdo lib. 15. comment. cap. 3. littera A, Guzman de euict. q. 54. Adduntur etiam in definitione illa verba, sine culpa nostra, ad denotandum duplex requisitum euictionis. Primum est, vt possessor ne res euincatur, eam defendat, litem accipiendo, vel denunciando venditori tempore opportuno, vt rem ipsam defendat. Secundum, vt excludantur collusio, ignorantia, vel imperitia possessoris; nam si ex his causis, eiusque culpa res euincatur, non poterit agi ex euictione, l. auctore 7. cum sequent. C. de euict. quod etiam accidit si seruus alienus vendatur, & antequam scierit emptor alienum esse, illum manumiserit, l. si seruus 25. ff. de euict. Similiter idem procedit si rem pro derelicto habuerit, l. vlt. ff. de euict. & in alijs similibus casibus, quos latè prosequuntur Mangilius, Guzman, & Burgundinus de euict. Quesada diuers. qq. cap. 10. Donellus in l. 4. C. de euictionibus.

8 *Prosequitur alia definitionis verba.*

Tandem diximus in definitione, per iudicem facta; ad
demonstrandum, quod non quæuis amissio rei possessæ 9

Exponuntur vltima definitionis verba. ſine culpa poſſeſſoris parit euictionem, ſed illa tantùm ablatio, quæ fit iudice auctore, id eſt, in iudicio, *l. ſi pro re* 22. §. 1. *l. non tamen* 24. *ff. de euict.* dum ſententia iudicis pronunciatur, iure dominij, vel hypothecæ ad petitorem pertinere, *l. mancipium* 34. §. *vlt. l. Herennius* 63. §. 1. *ff. de euict.* vel dum poſſidens abſoluitur, quem propter poſſeſſionem amiſſam emptor petitor factus conuenerat, *l. ſi rem* 29. §. 1. *ff. de euict.* dummodo in his culpa adſit emptoris, *l. ſi fundum* 20. *l. hoc iure* 27. *l. ſi rem* 29. §. *ſi duplæ*, *d. l. Herennius* 63. §. *vlt. ff. de euict.* Donellus *lib.* 13. *comment. cap.* 2. Quod ſi res perierit, aut alio quoquo modo à poſſeſſore auferatur, non tamen iudicio, nullatenus de euictione ab emptore agi poteſt, vt optimis exemplis probant Conſulti *in l. Lucius* 11. *ff. de euict.* quam illuſtrat Amaya *lib.* 1. *obſeru. cap.* 1. & *in l. vnic. C. de fund. limitroph.* Merillus *lib.* 2. *obſeru. cap.* 6. *l. ſi ſeruus* 21. *l. non tamen* 24. *ff. de euict. l. vtique* 16. *ff. de rei vind. l. atqui* 19. §. 3. *ff. de negotijs geſtis*, *l. vlt. C. de act. empt.* Quare ſi per vim, ſpreto iudicij ordine, res auferatur, ceſſabit emptionis actio, *l. ſi ſeruum* 25. *ff. de euict.* debet enim res euinci cum effectu, & in iudicio; quo modo accipiendi ſunt textus *in l. euictus* 35. *ff. de euict. l.* 38. §. *ſi quis fortè*, *ff. de verb. oblig.* Nec contrarium probat textus *in l. ſi emptori* 30. *ff. de euict.* vbi docetur, re iudicio non euicta, ſtipulationem committi. Nam facilè reſpondetur, duplicem ſtipulationem in emptione interponi: aliam de euictione, quam dari negamus in iudicio, re non euicta: aliam de vitijs, aut noxis rei venditæ, qua præſtatur duplum eius quantò minoris res eſt, ob id, quod aliquo morbo, noxa vitioue in edicto comprehenſo laboret, *l.* 3 *l. euicta* 16. §. *vlt. l. ſi ita* 31. *cum ſequent. ff. de euict.* & hæc quidem committitur etiam re non euicta, dummodo verum ſit, ſeruum noxis, furtiſue ſolutum non fuiſſe; de qua accipiendus eſt textus *in d. l. ſi emptori* 30. explicat Cuiacius *tract.* 6. *ad Afric. in d. l.* 24. *de euict.* Ex proximè adductis prouenit, vt ſi emptor in arbitrum compromittat, & victus ſit, de euictione non agat, *l. ſi dictum* 56. §. 1. *ff. de euict. l.* 36. *tit.* 5. *partit.* 5. quia nulla neceſſitate cogente id fecit, & coram iudice ordinario potiùs ſe defendere debebat.

10 Ratio euictionis. Deinde ſciendum eſt contractum emptionis, & venditionis, ſynallagma continere, id eſt vltro, citroque obligationem, *l. Labeo* 19. *ff. de verb. ſignif.* ideòque conſtitutum eſt, quod ſicut emptor tenetur pretium rei emptæ facere venditoris, *l.* 1. *ff. de rerum permut. l. ex empto* 11. §. 1. & 2. *ff. de act. empti*, *l. ſi ſerua* 7. *C. eodem*, ita & venditor cogitur rem venditam tradere emptori; & ſi dominus eſt, dominum illum facere; ſin minùs, vacuam, & liberam poſſeſſionem tradere, & per conſequens vſucapiendi conditionem præſtare, *dicta l. ex empto*, *l. clauibus* 74. *ff. de contrah. emption.* nam etſi rei alienæ venditio valeat, *l. rem* 28. *ff. de contrah. emption.* Petrus Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. cap.* 17 Pulbeus *de rei alienæ diſtract. cap.* 2. quia venditor non tenetur præcisè emptorem dominum facere rei venditæ, *l. ſi ita* 25. §. 1. *ff. de contrahenda empt.* (ex quo textu malè expungit negationem Reuardus *lib.* 4. *var. cap.* 13. quem rectè reprehendit Ioannes Robertus *lib.* 1. *recept. lect. cap.* 23.) tamen eo animo debet eſſe venditor, vt velit, vel ſaltem verbis ſignificet, quatenus in eo eſt, quod transfert dominium in emptorem, *l. cùm manu* 80. §. *vlt. ff. de contrah. emptione*, præcisèque tenetur vacuam rei poſſeſſionem tradere, hoc eſt, vt rectè explicat Donellus *in l.* 17. *C. de euict. num.* 1. & *lib.* 3. *comment. cap.* 2. non ſolùm rem tradere vacuam à veris, & legitimis poſſeſſoribus, ſed ab omnibus, & alijs, qui quolibet iure rem retineant; nam alioquin res tradita non videtur, *l.* 1. *in princip. l.* 2. §. *vlt. l.* 3. *ſeruus* 30. §. *vlt. ff. de act. empt.* Sed quia parum proderat emptori vacuam poſſeſſionem ab initio habere, ſi poſtea res euincatur, ideò varijs remedijs illi proſpectum eſt. Primò vt actione ex empto cogere poſſit venditorem, vt defenſionem rei in ſe ſuſcipiat, *l. plus* 74. §. *mota*, *ff. de euict.* Secundò vt re euicta in iudicio, eadem actione emptor conſequatur pretium, & quod eius intereſt rem habere, *d. l. ex empto* 11. §. 1. *l. Titius* 43. *verſ. De ſumptibus*, *ff. de actionibus empti*, *l. ſi in venditione* 60. *l. euicta* 70. *ff. de euict. l. ſuper*; *C. eod. tit.* Tandem remedium proprium euictionis, eſt ſimplæ, aut duplæ ſtipulationis actio, quod totum ex æqualitate huic contractui debita prouenit, argumento textus *in l. omnibus*, vbi Faber, & Gothofredus, *ff. de reg. iur. l. emptorem* 12. §. *qui autem*, *ff. de action. empti*: iniquum enim eſſet, vt emptor teneatur pretium facere venditoris, nulloque remedio muniretur, ſi res euicta eſſet. Quæ euictionis actio auctoritas nuncupatur *in l. vlt. ff. de euict.* & alijs congeſtis à Briſſonio *de verb. ſignif. verbo Auctoritas*. Ex natura igitur ipſius contractus prouenit, vt euictio debeatur: quare etſi nihil ſpecialiter de euictione paciſcatur, re euicta nihilominus ex empto actio competit, *l. non dubitatur* 6. *C. de euict. l. vlt. C. de communium rerum alienat.* docent Guzman & Burgundinus *vbi ſuprà*, Alciatus *lib.* 5. *paradox. cap.* 16. vnde Vlpianus *in d. l. ex empto* 11. ait venditorem euictionis nomine tacitè obligatum manere: & Paulus *in l. pacta* 72. *ff. de contrahend. emptione*, cautionem euictionis inter adminicula emptionis refert, hoc eſt, vt exponit Gloſſa *ibi*, inter naturalia contractus: quam ſequuntur Zaſius *lib.* 1. *ſingul. cap.* 15. Reuardus *lib.* 1. *variar. cap.* 1.

Non ſolùm ob euictionem actione ex empto emptor agere valet, verùm & actione ex ſtipulatu certi, 11 De ſtipulatione ſimpla, & dupla. vel incerti condictione: hoc eſt certi, ſi quantitas certa in ſtipulatione pro ſimplo, vel duplo deducatur; incerti ſi quantitas non exprimatur, ſed tantùm ſimplum, vel duplum in ſtipulatione deducatur, *l. ſi tibi* 25. *C. de euict.* immò cogi poterit venditor actione ex empto ſimplam, vel duplam ſine ſatiſdatione repromittere, *l.* 4. *l. emptori* 37. *in princip.* §. 1. & *vlt. l. ſi dictum* 56. *ff. de euict. l. ex empto* 11. § *venditorem*, *ff. de action. empti*. Eſt autem ſimplæ ſtipulatio, per quam promittit venditor ſimplum, ſi res emptori euicta fuerit, *l. euicta* 16. *ff. de euict.* id eſt, ſimplum pretium, vt ex natura actionis ex empto, quod emptoris intereſt, *l. ſi in venditione* 60. *l. euicta* 70. *ff. de euict.* quæ ſtipulatio etiam pro rebus quantumuis minimis concipi poteſt, *l. emptori* 37. *ff. de euict.* Sed dices, ad quid hæc ſtipulatio ſimplæ? cùm in actione ex empto idem veniat, ideòque ſuperflua videatur. Reſpondeo, aliquando accidere, quod ſit ſummè neceſſaria prædicta ſimplæ ſtipulatio, cum actione ex empto non ſit emptori ſatis conſultum, veluti ſi fundus alienus vendatur, & ante euictionem maior pars illius caſmate, vel alio caſu perierit, poſteaque euincatur; nam ſi actione ex empto experiatur emptor, non conſequetur pretium, cùm pars quæ perijt, non poſſit venire in conſiderationem ad hoc, vt dicamus emptoris intereſſe, cùm illa pars caſu defecerit: ſi vero ex ſtipulatione agat, ſolidum pretium conſequetur, quia verè res euicta eſt, & in venditione non attenditur, an deteriorata, an meliorata euincatur, ſed an ſit euicta, & per conſequens conditio ſtipulationis extiterit, quæ hæc eſt, ſi fundum habere non liceat. Ea ergo condictio adimpletur, cùm fundus euincitur; nec attenditur an diminutus, auctuſue ſit fundus, ad hoc vt committatur ſtipulatio; ſed an fundum habere liceat. Facit optimus textus *in l. naue* 36. *ff. de euict.* probantque Doctores hoc aſſertum *ex l. ex mille* 64. *ff. de euict.* Præcipuè igitur proſpectum eſt emptori per hanc ſtipulationem, cuius formulam refert Cuiacius *in parat. ad titulum C. de euict.* quæ ſtipulatio continet, vt re euicta venditor duplum non quidem bonitatis rei, ſed pretij conuenti præſtare teneatur, *l. cùm fundus* 48. *l. ſi fundus* 53. *ff. de euict.* nonnunquam plus, aut minus continetur, prout inter contrahentes conuenit, *d. l. ſi dictum* 56. *l. ſi plus* 74. *ff. de euict.* Vſque ad duplum tamen euictionis nomine in mancipijs, prædijs, & reliquis rebus pretioſis, niſi mos regionis contrarium ſuadeat, *l.* 6. *de euict.* repromittere venditor cogitur, *l. emptore* 37. §. 1. *d. l. euicta* 16. §. 1. *cum l. ſequenti*, *l. quod ſi nolit* 31. §. *qui aſſidua* 20 *ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib.* 2. *ſentent. tit.* 17. Donellus *de euict. in princip.* & *in l. ipſi* 23. *C. eodem titulo*, vbi *num.* 13. docet, in hac materia res pretioſas dici poſſe, quæ duos aureos excedunt, argumento legis *ſi alium* 10. §. *vlt. cum l. ſequenti*, *ff. de dolo*. Illud tamen ſummè notandum eſt, quod licèt de natura emptionis euictio ſit, ita vt etſi de ea nihil conuentum ſit, nihilominus præſtetur, non ita duplæ cautio venditioni cohæret, ſed nominatim, & ſpecialiter promittenda eſt, *l. ſi in venditione* 60. *ff. de euict. l. Titius* 43. *ff. de action. empti*: nam etſi frequens ſit hæc ſtipulatio, non tamen ideò ineſt, vt euenit in alijs contractibus, in quibus ſolet ſtipula-

tio

tio firmandi gratia adijci, l. iuris 7. §. quod ferè, ff. de pactis: docet Paulus lib. 5. sentent. tit. 8. & in vita Iustin. in princip. Instit. de verb. oblig. & tamen agi nequit ex stipulatu, nisi specialiter adiecta sit: quod & magna ratione procedit in præsenti casu, in quo stipulatio duplæ in pœnam euictionis concipitur ad interesse taxandum, quod interdum duplam rei æstimationem excedit, §. vlt. Instit. de verb. obl. ita docuerunt Caballinus de euict. in addit. ad §. 1. Donellus in dicta l. si tibi 25. C. de euict. & iure nostro expressè sancitum est in l. 32. tit. 5. partit. 5. licèt aliquando, quia ex natura emptionis prouenit, vt venditor cogatur duplam repromittere, dicatur venditorem tacitè teneri ad duplam promittendam, videlicet non verè soluendam, nisi promissa sit, quo modo accipiendi sunt textus in l. pacta 72. ff. de contrah. emptione, l. 2. ff. de euict.

12 De præstationibus euictionis nomine.

Superest vt exponamus, quid euictionis nomine tacitè per actionem ex empto veniat, & eo remedio emptor consequi possit? Et certum est, emptorem frustra agere ad rem ipsam euictam; nam cùm eam in iudicio amiserit, non potest iam deperditam recuperare, argumento legis plus 25. ff. de reg. iur. Si tamen venditor eam offerat & restituat, & simul omne quod propter euictionem emptoris interfuit, præstare paratus sit, tenebitur emptor illam recipere loco pretij, nisi aliam similem comparasset, vel nihil ei intersit rem habere, l. si in lege 24. §. colonus 4. ff. locati, l. emptori 67. ff. de euict. iuncta l. fideiussor 15. ff. de doli except. quem textum ita accipit Cuiacius lib. 10. respons. Papin. in d. l. emptori 67. quo modo etiam ipse accipit textum in l. habere 57. ff. de euict. in §. vlt. vbi Gaius ait, quod si post euictionem rei ipsa restituatur, ex stipulatione duplæ agi possit, quià verè stipulatio commissa est, simul atque res euicta fuit. Potest ergo petere emptor, si non rem ipsam euictam, pretium quod pro ea soluit, l. super empti 16. ibi: Super pretio euictæ portionis & l. euict. quod appellatur simpla euictionis nomine in l. si in venditione 60. ff. de euict. & aliquando interessis appellatione comprehenditur, vt in l. cùm successores, ibi: Non quantum pretij nomine dedisti, C. de euict. quæ non excludit, vt pro pretio etiam agatur, vt notauit Cuiacius in parat. ad titulum C. de euict. est enim hæc pretij restitutio euictione secuta adeò æquitati, & iustitiæ consona, vt etsi conuentum sit inter partes, vt nihil euictionis nomine præstetur, re tamen euicta pretium debeatur, l. exempto 11. aliàs emptorem 12. §. qui autem, ff. de action. empti; cùm è contrario valeat pactum, vt etsi res non euincatur, sed tantum lis moueatur, pretij restitutio fiat, l. siue 12. C. hoc titulo. Quæ pretij restitutio, si tota res euincatur, integrè redditur; si verò pro parte, pars pretij pro ea restituatur, l. 1. l. si fundo 53. l. ex mille 64. ff. de euict. l. super empti 17. C. eodem, l. stipulatio 38. §. si quis fortè, ff. de verb. oblig. docent Guzeman de euict. quæst. 45. D. Ioannes de Larrea decis. 62. non tamen si pars tantùm euincatur, ad resolutionem contractus agi potest, sed solùm vt res euicta reddatur; vel si reddi non possit, interesse præstetur, l. cùm plures 72. ff. hoc tit. l. Ædiles 38. §. si plura, & §. vlt. ff. de ædilit. edict. l. vlt. C. de rer. alien. nisi partem tantùm emptor empturus non esset, l. cùm eiusdem 34. §. 1. d. l. ædiles 38. §. vlt. ff. de ædilit. edict. vel si pars quæ remanet, inutilis sit, vt in exemplis dictæ legis 38. §. vlt. cum sequent. vel si inseparabilis sit pars euicta, Guzman vbi suprà, num. 10. aut si res indiuidua sit, veluti si ius vniuersale vendatur, vel hæreditas, grex, vel peculium; nam si aliqua res euincatur, euictionis actio denegatur, l. 1. C. de euict. l. seruus 5. l. si victum 56. §. 2. ff. eodem, l. 34. tit. 5. partit. 5. Ratio est, quia aucta, vel diminuta vniuersitate, adhuc manet vniuersitas vendita, l. si grege 22. ff. de legat. 1. l. 7. §. 1. ff. quod cuiusque vniuers. l. proponebatur 77. ff. de iudic. qui enim hæreditatem, peculium, vel aliud ius vniuersale vendit, non alienat res singulares, maximè quæ alienæ sunt, nisi specialiter dixerit illas, vel illas res ad peculium pertinere; nam tunc si aliqua ex eis euicta sit, remedium euictionis competit, d. l. 1. C. hoc tit. Valascus de partit. c. 1. n. 17. Similiter si non res particularis, sed tertia, vel quarta pars euincatur, euictioni locus est, argumẽto textus in dicta l. ex mille 64. Ratio est in prõptu, quia tunc certum est, partem rei venditæ euictam esse.

13 De interesse venditoris.

Etiam per euictionis remedium consequitur venditor interesse: circa quod sciendum est, eius nomine tantum venire, quantum propter euictionem emptori abfuit, quantumue lucrari potuisset, l. si in venditione 60. l. euictæ 70. ff. de euict. l. si controuersia 9. l. si cùm quæstio 17. l. cùm successores 23. C. hoc titulo: explicant Gaballinus in additionibus ad dictum §. Guzman. de euict. q. 55. iuxta quod principium accipiendi sunt textus in l. si duo 47. ff. de euict. l. si tibi alienam 7. cum l. sequenti, ff. locati: & ne obstet textus in l. si prægnans 42. ff. de euict. videndus est Pinellus lib. 2. select. cap. 1. Tandem venditor tenetur emptori soluere sumptus, & meliorationes factas ab emptore in re empta: item & expensas litis, & insuper eas, quas soluit emptor aduersario euincenti rem, si in eis à iudice fuerit condemnatus; quoniam hæc omnia in eo quod interest, continentur: & quia cùm omne quod abest emptori, propter euictionem restituendum sit, & similes sumptus ex causa euictionis ei absint, meritò illi debent restitui: docent Guzman vbi suprà, quæst. 13. Gomez 2. tom. variar. cap. 2. num. 47. qui latè disputant, an idem procedat, siue emptor obtineat, siue succumbat; & alia de euictione latiùs prosequuntur, quæ consultò omittimus. Obseruandi tamen sunt textus circa euictionis materiam non vulgò noti, in l. procurator 67. ff. de procurat. l. cùm ex causa 139. ff. de verb. obl. l. Mæuia 45. §. 1. l. non solùm 59. ff. de iure dot. l. vel obligationibus 20. § vlt. cum l. sequenti, l. qui ex libertate 26. ff. de liberal. causa, l. si quis 12. ff. de iniurijs, l. 4. ff. si libertus ingenuus, l. 3. ff. si familia furtum, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati, iuncto Fabro lib. 17. coniect. cap. 12. l. si hominem 69. ff. de solut. l. si mundus 33. ff. locati, iuncto Meril. lib. 1. ex Cuiacio, cap. 16. & lib. 2. obseru. cap 6. l. si pignore 22. §. vlt. l. eleganter 24. ff. de pignorat. iuncto Aria de Mesa lib. 1. variar. cap. 42. l. cùm postulassem 44. §. 1. ff. de damno infecto, l. si à te 9. §. vlt. de except. rei iudic. l. Papinianus 14. §. potest, ff. de publ. in rem, l. 6. §. 1. ff. de distract. pignor. l. si patroni 55. §. vlt. ff. ad Trebel. l. possessio 69. §. vlt. ff. de vsucap. l. cùm seruus 54. §. 1. ff. mandati, l. 6. ff. de seruis exportandis, l. 8. §. vlt. cum l. sequenti, ff. mandati, l. in causis 13. §. interdum, l. sed vbi 15. ff. de minor. l. 4. §. vltimo, ff. de verb. oblig. Nouella 7. cap. vlt. vbi Cuiacius, l. 6. ff. de option. legat. l. quod si nolit 31. §. quia 20. l. iustissimè 44. §. vlt. l. si hominem 47. l. Labeo 64. ff. de ædilit. edict. l. 4. ff. quibus ad libertatem, l. vxorem 41. §. agri plagam, ff. de legatis 3. l. 25. §. item si rem distraxit, ff. de petit. hæredit. l. 16. l. 45. §. vlt. ff. soluto matrim. l. 15. ff. de doli except. l. 54. §. vlt. ff. mandati, l. 4. §. si liber ingenuus, l. si mandatu 59. §. creditor, ff. mandati, l. 9. §. vlt. ff. de except. rei iudic. l. fideiussor 15. ff. de doli except. l. vtique, vers. Cùm, ff. de liber. caus. l. sed si 25. §. item si rem, ff. de petit. hæredit. l. quæsitum, ff. de iure dot. l. 1. ff. de rerum permut. iuncto Cuiacio lib. 23. obseru. cap. 28. l. 49. §. vlt. l. 75. ff. soluto matrim. iunctis Cuiacio lib. 25. obseru. cap. 27. Fabro lib. 2. coniect. cap. 5. l. procurator 67. ff. de procurat. l. 1. C. de periculo, l. 1. C. de euict. iuncto Cuiacio lib. 5. obseru. cap. 25. l. 85. §. in solidum, ff. de verb. obligat.

Tandem vt ad nostrum Gregorium accedamus, sciendum est, plures esse casus, in quibus etiam re empta euicta, ex euictione etiam agi non potest. Quadraginta casus refert Afflictis in rubrica Quibus modis feudum, §. recursum, num. 16. quos latè prosequuntur vltra agentes de euictionibus, Quesada diuers. qq. cap. 10. per totum, Couar. cap. 17. lib. 3. variar. Gomesi lib. 2. variar. cap. 2. n. 33. Donellus ad titulum de euict. ex quibus tantùm exponemus tres in præsenti à Gregorio relatos. Primus est, si tempore quo lis emptori mouetur, ipse non denunciet venditori litem motam esse, vt rem venditam defendat, d. l. venditor 49. cùm alijs suprà relatis. Est autem denunciare litem venditori, idem quod auctorem laudare, apud Consultos in l. Herennius 63. ff. l. auctore non laudato, C. de euict. Auctorem quidem eum vocabant Romani, à quo quis ius, siue causam rei possidendæ habebat, l. Pomponius 13. §. 1. ff. de acquir. possess. l. an vitium 5. ff. de diuersis, l. in his 175. §. non debeo, ff. de reg. iur. Laudare autem apud Romanos significabat citare, nunciare, seu appellare. A. Gel. lib. 2. noctium, c. 6. Macrobius lib. 6. Saturn. c. 7. Nonius Marcel. verbo Citare. Illustrant Brissonius verbo Laudare, Alciatus lib 6. Parerg. c. 45. Quæ quidem denunciatio ita fieri debet, vt mittatur venditori copia libelli in publica forma, vt de lite mota certus reddatur, argumento textus in l. nomen, C. quæ res pignori, Clement. causam, §. vlt. de elect. docent Burgos in præsenti, Couar. d. cap. 17. num. 3. Fachineus lib. 2. controu. c. 34. quę denunciatio adeò desideratur, vt etsi venditor conscius sit litis, adhuc denunciatio facienda sit, l. 22. §. petitam, ff.

14 In quibus casibus nõ detur euictio.

de petit. hæredit. nisi emptor minor sit; nam tunc sufficit, vt constet venditorem conscium litis fuisse: quod & ad Ecclesiam *ex cap. auditis, de in integr. restit.* protrahunt Couar. *d. cap.* 17 Tiraquel. *de priuil. piæ causæ, priuil.* 141. Quod si venditor non inueniatur, debet fieri denunciatio in domo coram vicinis, vt docet Bartolus *in l. de pupillo, §. si quis ipsi, ff. de noui oper. nunc.* & si venditor curauerit, ne ibi nuncietur, denunciatio necessaria est, *l. si dictum* 56. *§. simili, ff. de euict.* Vnde lucem accipit textus *in l. si dictum* 56. *§. vlt. ff. de euict.* vbi docetur, benignè receptum fuisse, tutore non apparente, pupillo nunciandum esse. Nec illi obstant textus *in l. si finita* 15. *§. si pupillus* 29. *ff. de damno infecto, l. sed si stipulatu* 24. *ff. de verb. oblig.* nam ibi agitur de denunciatione, vt pupillus de damno infecto caueat, vel in mora per interpellationem constituatur: quæ denunciatio, cùm ad obligandum tendat, sine tutoris auctoritate fieri nequit, *princip. Instit. de auctorit. tut.* In præsenti autem denunciatione contrarium procedit, quia versatur commodum pupilli, cùm tutore absente, ne ille denuncietur, præcisè denunciatio non desideretur; & si iam venditor decessit, denunciatio facienda est singulis eius hæredibus, *l. in executione* 85. *§. in solidum, ff. de verb. oblig.* Nam cùm obligatio defendendi emptorem in facto consistat, ex eoque indiuidua sit, in solidum pro ea hæredes promissoris, aut venditoris obligantur, *l. fin. ff. de seruitut. legat. l. ea quæ* 192. *ff. de reg. iur.* Si autem vnus condemnatus sit, omnes pro sua parte tenentur, cùm hæc obligatio non in faciendo, sed in dando consistat, *d. §. in solidum, l. cùm ex causa* 139. *ff. de verb. oblig.* Denunciatio hæc facienda est tempore opportuno, *l. si rem* 29. *§. vlt. ff. de euict.* id est tempore, quo exceptiones proponi possunt, & causa defendendi; vnde sufficit, in secunda instantia denunciationem fieri, si integra, & salua fuerit defensio auctori, argumento legis *Ita demùm, C. de procurat.* Nec tunc obstat textus *in l. qui concubinam* 29. *§. si hæres, ff. de legat.* 3. vbi docetur, legatarium cui de seruo legato facta fuerit controuersia, debere antequam iudicium accipiatur, id est lis contestetur, vt exponit Cuiacius *ad titulum C. de iudic.* denunciare hæredi, vt liti assistat. Nam vt rectè post Bartolum *ibi*, docuerunt Donellus *in l. 8. C. de euict. num.* 11. Gothofredus *ibi*, discrimen versatur inter possessorem lucratiuum, & onerosum, ita vt lucratiuus, vt est legatarius, statim teneatur denunciare auctori suo, litem sibi motam esse; onerosus verò quocunque tempore denunciare possit: licèt Arroyo in præsenti verba illa, *iudicium accipiatur*, exponat, id est, sententia proferatur, cum Cuiacio *in l. 5. C. de euict.* Tandem circa hanc denunciationem notandum est, venditorem teneri defendere ipsum emptorem coram suo iudice, ita vt etsi fori priuilegio gaudeat, debeat litem prosequi coram iudice emptoris, *l. venditor* 49. *ff. de iudicijs*, Gamma *decis.* 332. Gomez *vbi suprà, n.* 39. & apud nos decisum extat *in l. 57. tit. 6. partit.* 1.

15 Refertur secundo exceptio. Secundus casus, in quo euictio cessat, contingit ex culpa emptoris: quod varijs modis accidere potest. Primò si tempore sententiæ contumaciter abfuit, *d. l. emptor* 8. *C. de euict.* cuius principij ratio est, quia venditor tunc demum de euictione tenetur, quando res emptori euincitur, ex iuris defectu, *l. si non iniuria, C. de euict.* Vnde cùm contumacia emptoris non supponat defectum iuris in eius auctore, sed potius sit delictum, & culpa ipsius, *l. contumacia, de re iudicat.* non est cur imputetur venditori rem euictam fuisse. Faciunt textus *in l. qui repudiantis* 17. *§. vlt. ff. de inoffic. l. si perlusorio* 14. *§. vlt. ff. de appellat.* vbi docetur, sententiam prolatam contra hæredem contumacem, libertatibus & legatarijs non nocere; hoc autem procedit si sententia prolata sit propter emptoris contumaciam; nam si legitimo tempore ipse compareat, & verè, ac legitimè causam defendat, licèt absit tempore sententiæ, nihilominus de euictione agere potest, quia tunc parum prodesset eius præsentia tempore, quo nihil erat allegandum. Deinde quia vbi probationes sunt liquidæ, condemnatus in absentia non præsumitur condemnatus ex contumacia, sed propter malam causam, *l. 2. C. de contrar. iudic. tutel.* Etiam ex euictione agi non potest propter culpam, si emptor rem pro derelicta habuit, posteaque alius eam occupauit; nam si tum in iudicio superatus ab eo, qui illam occupauit, velit regredi aduersus venditorem, tanquam qui alienam non vendidit, audiendus non est, *l. vlt. ff. de euict. l. quod seruus* 36. *ff. de stipul. seruorum, l. 36. tit. 5. partit.* 5. Ratio est, quia hoc in casu magis adest culpa in emptore rem pro derelicto habente, quàm in venditore. Tertius casus, in quo cessat euictio, est cùm per iniuriam iudicis emptor condemnatus est; nam cùm iudicis iniuria inter casus fortuitos numeretur, *l. ad eos, ff. mandati*, ad venditorem non debet spectare, cùm horum periculum ad emptorem tantùm spectet, *l. necessario* 8. cum similibus, *ff. de periculo & commodo*. Nihil etiam refert, an sordibus, an stultitia iudicis res perierit, *d. l. si per* 51. *ff. de euict.* nam quamuis hoc casu sententia valeat, *l. cùm prolatis* 32. *ff. de re iudic.* euictionis actio denegatur. Nec contrarium suadetur *ex l. exceptione* 67. *ff. de fideiussor.* vbi fideiussorem condemnatum esse iniuria iudicis, non sufficit, vt ei mandati actio denegetur, sed necessarium est, vt simul culpa illius interueniat. Nam omisso Cuiacio *tract. 6. ad Afric. in l. 24. ff. de euict.* dicendum est, diuersam causam esse emptoris, ac fideiussoris; nam emptione celebrata, omne periculum ad emptorem pertinet, ac per consequens iudicis iniuria habetur vt casus fortuitus: at verò fideiussor, vel quilibet alius, qui cum mandato, vel sine eo alienum negotium gerendum suscipit, culpam tantum, & diligentiam, vt in re aliena præstare debet, *l. contractus* 23. *ff. de reg. iur.* Quapropter iniuria iudicis sola ei non nocebit, *l. si sine* 22. *§. cùm autem, ff. rem ratam haberi:* præsenserunt Bartolus, & Paulus Castr. *in d. l. exceptione*, Donellus *in l. emptor* 8. *num.* 18. *C. de euict.*

16 Traditur ratio decidendi. Vnde apparet vera ratio præsentis decisionis; omnibus enim casibus in ea relatis vna ferè conuenit, videlicet quod istis tribus casibus, non tam ex defectu iuris; quàm culpa, contumacia, vel negligentia, maloue facto emptoris euicta res censeatur, cùm excusari non possit qui rei emptæ nomine iudicium, vel neglexit, vel temerè non laudato auctore solus excepit; & iniuria iudicis soleat inter casus fortuitos numerari. Eam autem dumtaxat euictionem venditor emptori præstat, quæ eo præsente, vel vocato per vindicationis iudicium legitimè facta est, *l. si mancipium* 34. *§. 1. l. habere* 57. *ff. de euict. l. si cùm quæstio* 17. *C. eodem titulo:* non etiam quæ emptoris culpa, vt *in dicta l. vlt. l. si cùm venditor* 66. *ff. de euict.* vel quæ casu fortuito venditionem secuto, vt *in l. si seruus* 21. *ff. de euict. l. vlt. C. de action. empti*, quia suum cuique factum, fatumue nocere debet, *l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit. l. si seruus* 50. *§. 1. ff. de legat.* 1. *l. factum* 155. *ff. de reg. iur.* Meritò ergo Gregorius in præsenti his tribus casibus venditorem de euictione non teneri rectè docuit.

17 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, quod lite mota super re vendita, tenetur venditor emptorem defendere, *l. plus* 74. *§. mota, de euict. l. qui absenti* 75. *ff. de procurat.* hoc tamen adimplere potest duplici modo, vel defensionem in se suscipiendo, vel exceptiones, similiaque arma emptori præbendo; quia totalem rei defensionem ipse suscipere non cogitur, *l. si parentes* 20. *C. de euict.* Donellus *in l. si status, nu. 2. C. eod. titulo;* & tunc sumptus, & expensas litis emptor litiganti præbere tenetur, *d. l. 1. C. de euict.* Nec obstat augmentum difficultatis; nam certum est, pacto caueri posse, ne venditor de euictione teneatur, *d. l. Herennius.* Ratio est, nam quamuis ex natura contractus emptionis euictio competat, etiamsi de ea nominatim non agatur, *l. non dubitatur* 6. *C. hoc tit.* tamen cum tale pactum sit de re priuata, nec contra bonos mores, debet obseruari, præcipuè cùm pactum hoc non detur circa substantialia, sed circa accidentalia, nisi venditor sciens cum dolo rem alienam vendat, *l. ea quæ* 43. *§. vlt. ff. de contrab. emptione, l. 1. §. vlt. l. tenetur* 6. *§. vlt. ff. de actionib. empti.* Etiam non obstante simili pacto tenetur venditor pretium refundere, & restituere, *l. ex empto* 11. aliàs *emptorem* 12. *§. vlt. ff. de action. empti*, Couar. *dicto lib. 3. var. cap. 17. num. 2.* Guzman *de euict. quæst. 51. num. 15.* Quesada *dicta quæst. 10. num. 6.* Licèt enim prędicta generali conuentione prètium non sit exceptum, quia tamen in generali obligatione semper id, quod iniquum est, exceptum videtur, quasi de eo contrahentes non senserint, *l. in omnibus, l. quotiens, ff. de reg. iur.* rectè superior conuentio ita accepta est, vt contrahentes de pretio non reddendo non senserint: si autem specialiter conuenerit, vt pretium non restituatur, pactum sustinetur, quasi transfusa emptione in donationem, *l. pacta* 72. *ff. de contrab. emptione.* Nec obstat textus *in l. qui libertatibus, ff. hoc tit.* vbi docetur, renunciatione euictionis facta venditorem eius nomine nullo modo teneri. Nam omis-

omissis solutionibus relatis à Couar. *d. cap. 17. num. 2.* dicendum est iuxta suprà tradita, de euictione non teneri eo casu venditorem, pretium tamen refundere omninò compelli, ita vt in ea specie licèt damna, interesse, & meliorationes non præstentur, pretium tamen semper restituatur. Nec mirum est, illud ab Scæuola in eo textu specialiter expressum non fuisse, quia in eo textu, & sequentibus solùm egit de casibus, in quibus venditor statuliberi ob celatam eius conditionem, vel expressam deteriorem, aut meliorem, teneretur, vel non: de quo etiam agunt Consulti *in l. fundus 46. §. cùm tibi*, *l. qui alienam 54. §. 1. ff. de euict. l. si decem 10. ff. de statulib.*

TITVLVS XVIII.

De locato & Conducto.

CAPVT I.

[a] Clemens III.

EX rescripto litterarum piæ recordationis [b] P. quondam Tusculani Episcopi nobis innotuit, quod cùm ciuitatem Bon. tempore suæ legationis intrasset, inuenit fuisse ibi à bonæ memoriæ [c] Vu. quondam Portuensi Episcopo constitutum, & sub excommunicatione prohibitum, ne aliqui scholares hospitia maioris mercedis promissione conducerent, vt ea sibi, vel maioris gloriæ studio, quasi potentiores in expensis apparere volentes, vel priuatæ vtilitatis commodo vindicarent. Vnde ipse solicita prouisione considerans, quod huiusmodi conductionis improbitas & discordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret studiorum, prædictam [d] constitutionem legatione, qua fungebatur Sedis Apostolicæ, confirmauit perpetuis temporibus, sub pœna decernens anathematis obseruandum, vt nullus Magistrorum, siue scholarium super conducendis aliorum hospitijs in læsionem, vel præiudicium habitantium, audeat hospitem conuenire, nisi priùs constiterit tempus conductionis elapsum, vel inquilini in hoc suum præstiterit fauorem, & consensum. Quocirca nos, qui detestabiles versutias bonæ fidei contractibus inimicas, non solùm in clericis, sed etiam in quibuslibet mercatoribus condemnamus, prædictam constitutionem à præfato Portuensi Episcopo factam, & demùm à iamdicto Episcopo Tusculano confirmatam, ratam esse decreuimus, & eam auctoritate Apostolica confirmamus, statuentes vt à te, frater Episcope, & tuo quolibet successore singulis [e] annis in communi audientia Magistrorum, atque scholarium præsens pagina recitetur, & prætaxata prauæ conductionis improbitas, innouata excommunicationis sententia reprimatur. Nulli ergo omninò hominum liceat paginam nostræ confirmationis infringere, &c.

NOTÆ.

1 a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnico*, nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens III. facilè tamen ex textus serie cognoscitur rescribere Episcopo Bononiensi, Ioanni videlicet Ecclesiæ Bononiensis Præsuli. De ipsa Ecclesia nonnulla notaui *in c. 17. de foro compet.*

b *P.*] Petri videlicet Papiensis, qui ab Alexandro III. creatus fuit Episcopus Tusculanus anno 1178. vt refert Vghellius *tom. 1. Italiæ, in Tusculana Ecclesia, n. 14.*

2 c *Vu.*] Vuillelmus videlicet Papiensis, ex ordine Cisterciensi monachus, Diaconus Cardinalis ab Hadriano IV. electus, postea Presbyter Cardinalis sancti Petri ad Vincula, demum Episcopus Cardinalis Portuensis, ac sanctæ Rufinæ ab Alexandro III. electus est anno 1176. Hic pluribus legationibus apud Fridericum Imperatorem functus est, & ab Alexandro III. missus in Galliam, Britanniamque, vt ea regna ad cultum veri Pontificis adduceret. Demum sub vitæ finem conuentui Bononiæ habito, mox & Venetijs interfuit, vt suis consilijs toti Ecclesiæ pareret tranquillitatem, vt ex Sigeberto, Roderico Frisingensi, & Baronio refert Vghell. *tom. 1. Ital. sacr. in Portuensi Eccles. num. 1.*

3 d *Constitutionem.*] Legati enim possunt noua statuta condere, & antiqua confirmare, vt probaui *in cap. fin. de offic. Legat.*

e *Singulis annis.*] Vltra trinam enim monitionem, quæ
præcedere debet quamcunque censuram ab homine ferendam, 4
desideratur in præsenti generalis hæc denunciatio, ad
subditos certiorandos de speciali hoc statuto, vt alijs relatis docuit D. Ioseph. Vela *to. 2. decis. Hispal. dissert. 44. n. 74.*

COMMENTARIVM.

BOnoniensem Academiam magnis ditarunt opibus, &
ornauerunt priuilegijs Pontifices, & Imperatores, 5
vt debitis laudibus studium illud extollentes referunt Vghel. *tom. 2. Italiæ, in Ecclesia Bonon.* Hieronymus Osorius, Papirius Mason, & alij congesti à Patre Mendo *de iure Academico lib. 1. qu. 2. num. 16.* inter quæ non exiguum est, quod refertur à Clemente in præsenti. Sed cùm constitutio hæc localis sit, vt etiam aliæ relatæ *in cap. qui clerici 9. de foro compet. cap. fin. de Magistr. l. 1. §. vlt. ff. de censibus*, specialemque contineat gratiam, generalem ex ea regulam deduci non debere, iam post alios docuit Anguianus *lib. 2. de legibus, cap. 17. num. 105.* Simili etiam priuilegio studentes in florentissima nostra Academia Salmanticensi potiuntur, vt eius Primarius Doctor Garaña in præsenti notauit.

CAPVT II.

Honorius III. *Abbati, & Conuentui Sancti Petri de Pratellis, Lexou. diœcesis.*

VEstra nobis declarauit, quod cùm ad [b] firmam dare consueueritis vestrarum fructus decimarum, diœcesani locorum statutum quoddam de huiusmodi decimis non locandis parochialibus presbyteris ediderunt, per quod vtilitas vestra non modicùm impeditur, quare super hoc Apostolicæ prouisionis remedium imploratis. Nos igitur vtilitates vestras nolentes indebitè impediri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, vt statuto huiusmodi non [c] obstante, vestrarum [d] decimarum prouentus liberè locare possitis quibus vobis expedire videritis, & cum quibus Eccle-

siæ con-

siæ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen vt huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non valeat extendi.

N O T Æ.

1 a *Sancti Petri.*] Perperam textus hic in sexta collectione tribuitur Innocentio III. cùm sit Honorij III. & reperiatur in quinta compilatione, *sub hoc tit. c.1.* apud Cironium, ex quo ita eum transcribo. Malè etiam in eadem sexta collectione habetur *de Pratel. Lundon. diœcesis*, cùm legendum sit, *de Pratellis Lexouiensis diœcesis*. Abbatia enim hæc Sancti Petri est Ordinis Diui Benedicti, in diœcesi Lexouiensi, sub honore Sancti Petri Apostoli constructa ab Hunfrido de Vetulis anno 1055. vt referunt Tamburinus *in serie Abbatiarum, verbo Lexouiensis*, Fratres Sarmat. *tom.4. Gall. Christianæ, fol.*256. Eius etiam mentio fit *in c. nostro, de pœnit. & remiss.* Raymundo eius Abbati in præsenti rescribit Honorius.

2 b *Firmam.*] Huius vocis mentio etiam reperitur *c.24. de decimis, c.7. de iurepatron. c.6. ne Clerici, vel Monachi, Clement. vnic. de excess. Prælat.* eam tamen variè exponunt Interpretes. Cironius *in notis ad hunc textum*, existimat hanc vocem esse Saxonicam, significareque mercedem quamlibet, siue consistat in frumento, & alijs redditibus, siue in pecunia numerata; quo casu firma alma dicitur in legibus Schotorum *lib.2. c.41.* Cuiacius *hic*, ad firmam dare explicat pro locare sub mercede, siue pensione certa, & firma. Alexander Casanate ait ad firmam locare, esse præstita fide pacisci in ipso contractu in continenti, ne vlli ex contrahentibus liceat vti beneficio legis 34. *C. hoc tit.* sed locatio omninò firma habeatur. Eo in sensu clericos firmarios dixit Vuillelmus Malmesburg. *de gest. Reg. Angl. lib.4.* ibi: *Nullus clericus, nisi causidicus; nullus clericus, nisi (vt verbo parum Latino vtar) firmarius.*

3 c *Non obstante.*] Sed Episcopus statuta in sua diœcesi condere potest, *c. quantò, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm dilectus, de consuet. c. fin. de his quæ fiunt à maiori parte, cap. cùm omnes, de constit. c.2. §. statuto, eodem tit. in 6.* ergo statutum, de quo in præsenti, obseruandum erat. Pro cuius difficultatis solutione sequentes casus notandi sunt. Primus est cùm Episcopus contra ius commune statuit, quod nec per se, nec in Synodo facere potest, *c. super his, de maiorit. & obed. c. fin. de offic. Archipresb. Clement. Romani, de elect.* Secundus est, cùm aliquid statuit circa maiores, & grauiores causas, quod neque in Synodo facere potest. Ratio est, quia ab ampla Episcoporum iurisdictione per Pontificem grauiores causæ exemptæ sunt, *c. maiores, de baptismo*; vnde sequitur, non posse Episcopum in Synodo diœcesana statuere, an aliquid sit de fide, vel non: *glossa 1. in dicto cap. maiores*, Acuña *in princip. dist.*18. Neque contrarium probat textus *in c. ad abolendam, de hæreticis*, vbi excommunicantur omnes illi, qui hæretici iudicantur ab Ecclesia Romana, vel à Concilio prouinciali, vel diœcesano. Nam respondetur cum Bellarmino *tom.1. controu. lib.2. de Concil. c.10.* Pontificem ibi non docere, posse Concilium prouinciale, vel diœcesanum diffinire, an aliquid sit de Fide; sed quod potest iudicare, an aliquis inciderit in hæresim ab Ecclesia damnatam; quod non solùm Concilio, verùm Episcopo permittitur. Tertius casus est, cùm Episcopus statuit aliquid circa causas in iure non decisas, & quæ grauiores non sunt; quo casu cùm statuat non contra, sed præter ius, statuta ab eo condita debent obseruari, ex iuribus suprà adductis. Nec tunc obstat præsens textus; nam accipiendus est de statuto ab Episcopo facto contra ius commune; nam cùm iure communi attento omnibus clericis competat facultas locandi fructus sui beneficij, vt probaui *in c. ad nostram, de rebus Eccles.* inde cùm Episcopus contra ius commune nihil statuere possit, *d. cap. quod super his, de maiorit. & obed.* meritò non obstante præsenti statuto possunt clerici liberè fructus locare: quia tamen illud ius commune in fauorem ipsorum latum erat, ideò si ipsi Episcopo statuenti consentirent, statutum seruare tenerentur, ob renunciationem præsumptam iuris communis. Nec huic solutioni obstat textus præcedens, vbi statutum circa locationem factum iuri communi contrarium sustinetur. Nam respondendum est, statutum ibi sustineri, quia erat locale, in fauorem tantum Academiæ Bononiensis factum.

d *Decimarum.*] Id est Ecclesiarum, vt exposui *in c.1. de his quæ fiunt à Prælat.* vbi, & *in c. ad nostram, de rebus Ecclesiæ*, Commentarium huius textus dedi, & *in c.6. ne clerici, vel monachi.*

C A P V T III.

a Gregorius IX.

PRöpter sterilitatem afficientem magno incommodo conductores, vitio rei, sine culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, colonis Ecclesiæ tuæ pro rata pensionis remissio est facienda, nisi cum vbertate præcedentis, vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari.

N O T Æ.

a GRegorius.] Nonus videlicet, qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l.8. C. hoc tit. l. ex conducto, §.1. l. si merces, §. vis maior, ff. hoc tit.* vt iam notauit Cuiacius *hic.*

C O M M E N T A R I V M.

1 *Conclusio traditur, & probatur.* EX prima parte huius constitutionis sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Propter sterilitatem absque culpa conductoris contingentem remittitur pensio pro rata, nisi possit cum vbertate præcedentis, vel sequentis temporis compensari.* Probant eam textus *in l. ex conducto, §.1. & 2.* & *§. Papinianus, l. si merces, §. vis maior, cum sequenti, l. si vno, ff. hoc tit. l.8. C. eodem.* Consonat lex 22. *tit.8. p.5.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Giurba *obseru.* 24. *n.*8. Capycius Latro *decis.* 19. *nu.*24. Solorzanus *de iure Indiarum, tom.2. l.1. c.19. ex n.47.* Valeron *de transact. l.1. q.1. n.*22. Marinis *l.2. resol. cap.* 187. & *tom.1 decis.*84. Hothomanus *l.4. obseru. c.*11. Faber *in suo Codice, tit. de locato, & de erroribus decad.8. error.8.* Molina *de iustitia, tom.2 disp.*495. Castillo *l.3. quotid. c.3. ex n.*19. Connanus *l.7. comment. c.11. n.*15. Cuiacius *hic*, & *in l.5. C. hoc tit.* & *l.15. obseru. c.*28. Mancinus *lib.1. genial. c.17. & 32.* Vuisembach. *disp.36. n.*18. Nathen. *in iustitia vulnerat. fol.*79. Gibalinus *de vsuris, l.3. c.8. art.3.* Narbona *in l.7. tit.4 l.3. recopil.* Solorzanus *de iure Indiarum, l.2. c.19. n.* 37. & *l.2. polit. c.*20. Amaya *l.3. obseru. cap.*3. Canisius *ad hunc textum*, Phebo *tom.2. decis.*166. Gaspar Mancinus *in tract. vtrum debitor excusetur propter defectum fructuum*, Farinacius *in repert. de contractibus, qu.4. per tot.* Tapia *tom.2. lib.5. q.22. art* 7. Videndus Marchinus *de bello diuino, pag. 9. cap.6. & 7.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem textum insurgo. Si fructus, seu prouentus rei locatæ insolito modo crescant, non augetur pensio, quæ à principio inter contrahentes conuenit, *l. si merces* 28. *§. vis maior, ff. locati*, probant Sà *verbo Conductio, n.*12. Rebellus *de iustitia, l.14. cap. 17. n.1.* Lugo *eodem tr. disp.29. n.*52. Gibalinus *d. l.3. c.8. art.* 2. 2 *Impugnatur tradita assertio.* Igitur vt æqua sit conditio locatoris & conductoris, propter sterilitatem contingentem sine culpa conductoris, non debet minui pensio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam emphyteuta, qui tempestatem passus fuit, aut vitium cœli, integrum canonem persoluit, nec vllam remissionem consequitur, *l.1. C. de iure emphyt.* Mancinus *cent.1. genial. c.*32. Igitur similiter conductor ob sterilitatem vitio cœli contingentem à solutione integræ pensionis liberari nequit. Deinde difficilis redditur ea pars, vbi docetur compensationem fieri debere cum tempore maioris vbertatis, *ex l. cùm etiam, ff. de tritica, vino legato*, ibi: *Cùm certus numerus amphorarum vini legatus esset ex eo, quod in fundo Semproniano natum esset, & minùs natum esset, non ampliùs deberi placuit.* Ex *l. si debitor, §. verosimile, ff. de contrah. emptione.*

ptione. Igitur & in casu locationis non debet fieri compensatio sterilitatis cum vbertate.

3 De causis sterilitas. Adhuc tamen defendenda est præsens Gregorij constitutio, pro cuius illustratione sciendum est, mercedem conuentam tempore locationis soluendam esse integrè à conductore, nisi iustis ex causis minuatur, inter quas præcipua est sterilitas, quæ ex diuersis causis prouenit, veluti ex vitio cœli; nihil enim est, quod magis cœli iniurijs pateat quàm fructus terræ. D. Augustinus *in Psalmo* 68. vbi de frumento ait: *Labore magno metitur, portatur ad aream, trituratur, ventilatur post tanta pericula cœli & tempestates.* Quæ causæ communiter eueniunt ob nimiam pluuiam, solis ardorem, siccitatem, vel casma, *l. ex conducto* 15. *§. si vis, l. merces, §. si vis maior, ff. hoc tit.* quæ vulgò appellantur vis maior, seu vis magnæ tempestatis, *l. verum* 11. *§. si locupleti, ff. de minor. l. si vt certo* 5. *§. quod verò, ff. commodati, l. si quis domum* 9. *§. Iulianus, l. si fundus* 33. *in fine, ff. locati, l.* 3. *ff. de fundo instructo, l. flaminis* 24. *§. Lucius, ff. de damno infecto:* cœli vitium dixit Imperator *in l. licet* 8. *C. hoc tit.* Hanc vim maiorem Græci [Greek] dixerunt, id est iram diuinam, eo quòd non ab homine, sed cœlitus dimissa est, ex speciali ira Dei, vt ait Theophrastus relatus ab Alciato *l.* 2. *de prætermiss. in d. §. vis maior.* Faciunt Plinius *lib.* 18. *histor. c.* 28. *ad finem,* ibi: *Duo genera esse cœlestis iniuriæ, meminisse debemus; vnam quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur, quæ cùm acciderint, vis maior appellantur.* Ouidius *lib.* 15. *Metamor.* Iouis iram appellauit, ibi:

Iamque opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Vel quod frequentius est, si rubigine, niue, immoderata pluuia, aut siccitate insolita, repentinis incendijs, ventorum flatibus, vredine, & fluminum inundationibus vastati fuerunt fructus: quæ singula, qualia sint, exponunt Cuiacius *l.* 15. *obseru. c.* 28. & *in l.* 5. *C. hoc tit.* Hothomanus *lib.* 4. *obseru. c.* 16. Petrus Gregorius *l.* 36. *syntagm. cap.* 25. Amaya *dicto c.* 3. *n.* 5. Ad hanc etiam vim diuinam spectant animalia, quæ frequenter edaci pernicie segetes, vineta, & reliquas arbores destruunt; quo in numero sunt graculi, sturni, grues, passeres, rucæ, erucæ, & alia auium & vermium agmina, inter quæ frequens est locustarum cohors, quæ pestis agrorum dicitur *in l. excepto* 18. *C. hoc tit.* de quibus Plinius *l.* 10. *cap.* 29. *Diraque messibus contegunt nube, multa contacta adurentes, omnia verò morsu erodentes.* Arnobius *l.* 1. *A locustis & muribus omne genus occiditur, atque arroditur frugum.* Plura de ipsis cogerunt ex politioribus Ludouicus Viues *in notis ad D. Augustinum, lib.* 16. *de ciuit. Dei, c.* 43. Stuchius *l.* 2. *antiquit. conuiu. c.* 9. Simon Maiolus *dierum canical. colloq.* 1. & 5. Lælius Bisciola *l.* 17. *hor. succ. c.* 21. Fornerius *l.* 6. *rerum quotid. c.* 27. & contra illas superstitiosum esse excommunicationis sententiam proferre, probant, & alijs relatis illustrant Arauio *tr.* 2. *qq. moral. qu.* 16. Theophilus Raynaudus *tom.* 14. *tr. de litteris mouit. c.* 12. *per totum.* Etsi legamus Sanctum Bernardum muscas excommunicasse, quæ infestæ cuidam Oratorio erant, referente Guillelmo Abbate S. Theodori *lib.* 1. in hæc verba: *Venerat aliquando Fusciniacum, quæ est Abbatia vna de primis, quam ipse ædificauit, in Laudonensi territorio sita. Cùmque ibidem Oratorij dedicatio pararetur, ita illud occupauerat muscarum incredibilis multitudo, vt earum sonitus, improbusque discursus grauem nimis introeuntibus molestiam generaret: nullo ergo succurrente remedio, dixit Sanctus, Excommunico eas: & manè omnes mortuas inuenerunt.* Romani, vt locustas amolirentur, grandinem, rubiginem, & raucas fugarent, propria numina, propriaque sacrificia habebant, quæ copiosè & eleganter post Plinium *l.* 11. *c.* 28. & 40. & *l.* 18. *c.* 17. & 29. prosequitur, & illustrat Iacob. Durantius Casel. *l.* 2. *variar. c.* 10. ad quæ referendam putat legem *eorum* 3. *C. de maleficis.* Sed & Horatius, quem Durantius non refert, *l.* 3. *carm. od.* 23. eundem morem respiciens sic ait:

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phidile;
Si thure placaris, & horna
Fruge lareis, auidaque porca,
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero graue tempus anno.

Quod sanè mirum non est, si persuasum sit, quod ad educendas aquas Manali lapide, qui iuxta portam Capenam erat, vtebantur, cuius meminerunt Festus Pompeius his verbis: *Manalem etiam lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam, iuxta ædem Martis, quam cùm propter nimiam siccitatem in vrbem protraherent, insequebatur pluuia statim; eumque quòd aquas manaret, Manalem lapidem dixere.* Fulgentius ibi: *Manades Labeo, qui disciplinas Hetruscas Tagetis, & Bacidis, quindecim voluminibus explicauit, ita scribit: Fibræ Iecinoris Sandaracei coloris dum fuerint, Manales tunc vertere opus est petras, hoc est quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluuiæ commutanda inopia.* At quantùm hæc Romanorum superstitio ridicula esset, his quæ sequuntur verbis satis Seneca ostendit *l.* 4. *natur. qu.* *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causa nullius Philosophi schola intranda sit.*

Etiam sterilitas contingit ob casma, seu terræ hiatum, de quo *in l. fin. ff. hoc tit. l. licet* 8. *C. de iure emphyt.* Amaya *d. c.* 3. *n.* 9. Et licèt casma cum labe confundat Budeus *in d. l. ex conducto,* Cuiacius tamen *lib.* 15. *obseru. c.* 28. & *in l.* 9. *ff. de verb. oblig.* inter vtrumque damnum differentiam constituit, docens labem, etsi aliquando ad terræ hiatus referri soleat, *l. fin. ff. locati;* propriè tamen quamcunque calamitatis causam significare, *dicta l. ex conducto, §. sed si labes, l. licet, C. locati,* ibi: *Vt singula labe tempestatis.* Casma verò ad ingentis terræ recessus refertur, & qui non tam fundum labefactare, quàm deglutire & absorbere videantur. Vnde casma à Plauto vocatur; quò respiciens Virgilius *lib.* 8. *Æneid.* ait: 4 De alijs causis sterilitas.

Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes.

Quibus adstipulantur, quæ de ingentibus terræ hiatibus referunt Plato *l.* 2. *de Repub.* Cicero *l.* 3. *de offic.* Liuius *lib.* 7. Paulus Orosius *l.* 3. *c.* 5. Lactantius *l.* 3. *c.* 13. Valerius Maximus *l.* 5. *c.* 6. Contingit etiam frequenter sterilitas vi humana, veluti si incursu hostium deuastetur ager, vel ab eis occupetur, *d. §. si vis, l. in rebus* 18. *ff. commodati, l. perinde* 34. *ff. hoc tit. l. cùm vnus* 12. *§. fin. ff. de rebus auctorit. iudic. l.* 1. *§. is verò, ff. de obl. & act.* aut si belli viciniori causa fundus incultus relinquatur, vel si exercitus nostrorum transiens, non contentus distributionibus, quas rustici ex fructibus facere solent, de quibus *in l. si pendentes* 27. *§.* 3. *ff. de vsufruct.* iuncto Reuardo *l.* 3. *coniect. cap.* 6. vel propter inimicitias, seu propter lasciuiam agrum deuastauerint, *d. l. ex conducto, §. si vis, hoc tit. d. l. si pendentes, §.* 3. *l.* 2. *C. de pascuis, l.* 11. vel si incursione, latronum deuastatio contingat, *l. damnum* 12. *C. hoc tit. l. inter* 26. *§. non omnia, ff. mandati.* Illustrant Fornerius *l.* 1. *rerum quotid. c.* 29. cuius sterilitatis humanæ varios casus in praxi obuios resoluit Gaspar Mancius per duos tractatus, Vtrum debitor excusetur propter defectum fructuum. Hæret aliquando prædijs ipsis vitium, quæ propter vetustatem, aut tenuitatem, aut etiam quia saxosa sunt, aut pestilentiosa, non solum semina vberiori mensura non reddunt quàm acceperunt, verùm & fructus ipsos, si qui ibi sati sunt, miserè præfocant, eorumque vice, vt ait Poeta:

Carduus & spinis creuit paliurus acutis.

Talis est fundus, qui describitur à Paulo *in l. si fundus, ff. de rebus eorum.* Si fundus, inquit, sit sterilis, vel saxosus, vel pestilens, videndum est, an alienare eum possit, &c. Talis est ille alter, quem graphicè depinxit Apuleius *l.* 2. *Florid.* his verbis: *Pariter vt qui prædiolum sterile, & agrum scruposum, meras rupinas & senticeta miseri colunt, quoniam nullus sui fructus est, nec vllam illic suam frugem videant; sed infelix lolium, & steriles dominantur auenæ: suis frugibus indigent, alienum furatum eunt, & vicinorum flores decerpunt, scilicet vt eos flores carduis suis misceant.* Hæc prædia qui conducit, etsi ex eis nulli, vel pauci nascantur fructus, nihil est quod sterilitatis prætextu remissionem pensionis petere possit; quippe cùm suæ stultitiæ id imputare debeat, qui tam pestilentem, & infructuosum fundum conduxerit, argumento *§. it quoque, Instit. quibus modis re contr. oblig.* atque hoc est, quod Vlpianus scribit *in l. ex conducto, vers. Si qua tamen, ff. locati.* *Si qua tamen vitia ex re ipsa oriuntur, hæc damno coloni esse, veluti si vinum coacuerit, si raucis, aut herbis segetes corruptæ sint.* Et Papinianus *in l. si vno* 17. *§. cùm quidam, ff. eod. tit.* dum ait, quodam Imperatoris Antonini rescripto contineri nouam rem desiderasse eum, qui petit, vt propter vetustatem vinearum sibi remissio detur; nec contrarium statuitur in præsenti textu, dum in eo, siue vitio rei, siue casu fortuito sterilitas magna con-

contingat, remissioni locus tribuitur; verissimum namque mihi videtur, internum & insitum vitium non debere colonum releuare, cum in culpa fuisse videatur, qui vt personas, cum quibus contrahit, ita & res, super quibus contrahit, tenetur diligenter inspicere, *l. qui cum alio, ff. de reg. iur.* & Gregorius in præsenti, cùm de vitio rei loquitur sine culpa coloni interueniente, à quibusdam de vitio non interno, sed casu aliquo in re contingente, & vltra consuetudinem dato intelligitur, ne alioquin necessarium sit, quod Cardinalis fecit, negationem in textu addere, & legere, *non vitio rei, sed casu fortuito*; aut cum Cuiacio *lib. 26. obseru. cap. 32.* aliam fuisse Pontificis mentem ariolari, quam verba præseferunt. Illud me magis mouet, quod exempla dicti §. *si qua*, non videntur vitia insita sapere; nam quod vinum acidum fiat, magis ad externum damnum spectat. Quinimò neque in consideratione esse debuit, quod ex re ipsa oriretur, cum proximior ratio reddi potuisset, nempè perceptione ipsâ vinum conductoris fuisse factum, *l. si asper, l. si seruus, §. vinum, ff. de furtis*, cum alijs. Atque ideo eius, vtpotè domini, periculum esse, *l. quæ fortuitis, C. de pignorat.* Addo etiam, plurimum hoc exemplum ab illo distare, quod tanquam simillimum Vlpianus subijcit, illis verbis: *Vel rauco, aut herbis segetes corruptæ sint*; cum illud ad perceptos, hoc ad nondum perceptos pertineat fructus; quæ omnia qui notarunt Interpretes, mirum est quàm in huiusmodi solutione vexentur, vt constabit ex relatis à Vincentio Carocio *in tr. de locato, tit. de casibus, q. 12. n. 16.* Solus Cuiac. *lib. 26. obseru. cap. 32.* cùm hanc difficultatem agnouisset, rectissimè docet, eò loci vini nomine non quod collectum iam est, in doliaque missum, sed vuam, aut vindemiam pendentem significari, & quæ propter loci malitiam, ita vt maturescere dura semper, & cruda manet, ita vt maturescere non possit. Ita enim apud Catonem & Marcum Varronem in libris de re rustica: *Vinum legere*, est *vuam legere*; & Plautus *in Trinummo*, inquit:

Vinum prius quàm coctum est, pendet putidum.

Ad casus etiam sterilitatis spectat, quod nonnulli ex
5 Gentilibus solebant præstigijs, carminibus, & magicis susurris fruges arefacere, vel ad maximam fertilitatem deducere, quas præstigias lex XII. Tabul. increpat illis verbis: *Qui fruges excantassit, Cereri sacer esto*; cuius meminit Seneca *lib. nat. qq. cap. 7.* his verbis: *At Cleonis iudicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura prouidendæ tempestatis, quòd negligentia eorum vineæ vapulassent, aut segetes procidissent. Et apud nos in XII. Tabul. cauetur, ne quis alienos fructus excantassit. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli; quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causa nullius Philosophi schola intranda sit.* Quam legem XII. Tabul. laudat D. Augustinus *in lib. de ciuit. Dei*, dum ait: *Veteres Romanos ex eo hanc legem sanxisse, quod licèt multa impia sacra amplexi fuissent, semper tamen magiam, omnesque Chaldæorum præstigias reiecerint.* Plinius etiam *lib. 30. cap. 1.* loquens de magia scribit: *Extant & apud Italas gentes vestigia eius in XII. Tabulis nostris.* Idem *lib. 28. cap. 2.* Meminerunt ipsius legis Apuleius *apol. 2.* Seruius *in eclog. 8. Vergilij*, quos refert Iacobus Gothofredus *in 4. fontibus, ad dictam legem*: vbi etiam plura congesserunt Reuardus, Balduinus, Ritherus. Hothom. & Dion. Gothofr. Nec omittendus Petronius *in satyr.* qui sic sagæ iactationem refert:

Veneficiis aliæ causæ sterilitatis.

Quidquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus,
Cùm volo spissatis arescit languida succis;
Cùm volo fundit opes.

Quod sagæ facere iactabant, cùm imperare elementis, & dominari tempestatibus mentita iactatione enulgarent, vt refert Carnotensis *ex Pœnitenciali Romano, p. 11. Decret. cap. 36.* Ad frugum excantationem, & magicos susurros fugandos, coniector spectasse illam aruorum consecrationem, quam Acca Laurentia Romuli nutrix annuatim facere solebat suis duodecim filijs, in cuius vnius locum iam mortui Romulus successerat. Existimabat sanè Laurentia sacrificijs impijs posse expiari arua carminibus; in cuius memoriam collegium Fratrum Arualium fuit erectum, cuius sacerdotij insigne, & spicea corona, & albæ infulæ fuerunt. Et huius sacrificij mentio extat apud D. Augustinum *lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 21.* vbi referens turpitudines, quas Libero Deo tribuebant antiqui, inquit: *Liberi membro matremfamilias honestissimam palam coronam necesse erat imponere; sed videlicet si Liber Deus placandus fuerat pro euentibus seminum. Sic ab agris fascinatio repellenda, vt matrona hoc facere cogeretur in publico.* En arua carminibus magicis fascinata sacrificijs Libero Deo factis expiari, de quibus sacrificijs loquitur Prudentius *lib. 1. contra Symmachum*:

Venit ad vsque Italos fictis cum sirpibus hortos,
Sinum lactis, & hæc veterum liba quot annis
Accipit, ac suis seruat vinetu Sabini,
Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.

Quare autem hæc turpia sacra vocentur, explicat expolitissimus D. L. Ramirez *in Pentec. cap. 31.* Ad eandem frugum, aruorumque expiationem pertinebat cura, quæ delegata erat Arualibus Fratribus, lustrandi agros annuatim, ex Kalendario rustico, quod Ambaruale sacrificium vocatur. Rustici enim erant sacerdotes, quapropter hoc illis incumbebat munus. Constant hæc ex Suetonio *in Galba, cap. 4.* Plinio *lib. 17. nat. hist. cap. 2.* Seruio *in eclog. 5. Virgilij*. Quæ certè sacrificia peragebant Aruales, vt refert Gutherus *lib. 1. de iure man. cap. 5.* quas magicas artes non solum ad sterilitatem, verùm & ad fertilitatem adhiberi prohibuerunt Ecclesiæ PP. in 6. Synodo Trul. *can. 61.* vbi Balsam. & eorum loco piæ in Ecclesia adhibentur benedictiones, de quibus in Concilio Regiat. relato à Burchardo *lib. 2. Decret. cap. 89.* ibi: *Vt presbyteri priuatim fidelibus desiderantibus benedicant, & inter minutas has discussiones iussum est omni presbytero, per familias, per agros, per priuatas domos pro desiderio fidelium habere facultatem benedictiones aperire.* Iam nonnulla notaui *in can. 49. Concilij Iliber.*

His suppositis circa istas sterilitatis causas sequentes casus distinguendi sunt. Primus casus est, cum sterilitas diuina, aut humana, absque vlla culpa conductoris contingit; quo casu, siue ex causis naturalibus, siue ex incursione hostium, incendio, seu casmate, ita vt nulli fructus colligantur, contingat sterilitas, liberatur conductor ab omni pensione soluenda, aut eius parte aliqua, pro rata damni accepti, iuxta præsentem textum, ex quadam iuris æquitate; distinguendaque est eo casu duplex sterilitas. Prima, in qua nulli omninò fructus colliguntur, & tunc ab integra pensione colonum liberari, constat *ex d. l. ex conducto, §. si vis.* Secundus est, cùm sterilitas graue damnum colono infert ob exiguos fructus perceptos, propter quam minuendam esse pensionem, & pro rata remittendam, docetur in præsenti textu. Quanta verò debeat esse illa sterilitas, dissentiunt Doctores, vt videre est apud Gomezium *lib. 2. variar. cap. 3. num. 18.* vbi plures Ayllon. Placet tamen quod Couarruuias *practic. cap. 30.* docet, tunc minuendam esse pensionem, quando colonus deducto semine, & expensis læditur vltra dimidium iusti pretij, si cogatur integram soluere pensionem; exempli gratia si pensio sit decem modiorum, aut centum aureorum, & deducto semine, expensisque, non remaneant quinque modij, aut quinquaginta aurei; quia licet ab initio contractus pensio iusta fuerit, tamen ex sterilitate superueniente graue damnum conductor patitur, ideoque ei remissio conceditur, sicut & illi competit remedium legis 2. *C. de rescind.* cum ipsa locatione læsio vltra dimidium contingit, vt probaui *in cap. 3. de empt. & vendit.* Quare rectè eam læsionem grauem existimamus in ordine ad minuendam pensionem, quando vltra dimidiam partem pensionis promissæ cogitur ex suo soluere: sicut & Imperatores *in d. l. 2.* eam læsionem grauem appellant ad rescindendam venditionem, in qua vltra dimidium iusti pretij venditor læditur. Sed hæc doctrina duplicem patitur limitationem. Prima est quoties solita est sterilitas, quia regio illa procellis, & grandinibus obnoxia est, aut patet hostium incursibus, aut ager locatus vicinus est flumini sæpius inundanti, aut bellum imminere, aut iam immineret sciebatur, aut fundus natura sua infœcundus est, vel alijs de causis, quæ sciri, & præuideri facilè potuerunt; quia tunc non est locus remissioni pensionis, quia hos omnes casus conductor & præuidisse, & suscepisse censetur. Secunda limitatio est, quoties conductor recipit in se omne periculum, & omnes casus fortuitos, renunciauitque iuri quod in eiusmodi casibus remissionem pensionis concedit; quo in casu integram pensionem soluit, vt pacto stet, *l. si quis domum, §. Iulianus, ff. hoc tit.* nisi insoliti, & extraordinarij sint casus, nec de eis specialiter actum sit, iuxta textum disertum *in l. fistulas, §. fragmenta, ff. de contrah. emptione*, docuit Gomez *vbi suprà, num. 39.* An verò etiam cùm casus insoliti renunciati sunt, in foro conscientiæ pensio integra debeatur, dispu-

6 Resoluuntur diuersi casus.

tant

tant Lessius *de iustitia lib.2.cap.24.num.7.* Lugo *eod. tract. disp.29.num.27.* Gibalinus *de vsuris, lib.3.cap.8. art.2. difficult.3.* Secundus casus contingit, quoties impedimentum percipiendi fructus rei locatæ non ex ipsa rei materia, aut ex circumstantijs prorsus extrinsecis, sed ex ipso conductore prouenit, qui tunc tenetur ad pensionem integram soluendam, vt docent Doctores suprà citati; nec enim patitur æquitas, vt locator subeat damnum, quod culpa conductoris secutum est. Gibalin. *d.difficult.3.num.8.*

7 (Traditur ratio decidendi.) Quibus ita animaduersis varias rationes præsentis decisionis assignarunt Garafia, & cæteri repetentes in præsenti. Amaya *d.cap.3.* inter quas ea præcipuè placet, videlicet hanc remissionem pensionis ex æquitate iuris prouenire; vt enim docent Molina *de iustitia disputat. 495. num. 4.* Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 24. num. 16.* Lugo *eod. tract. disp. 29. num. 36.* ex natura huius contractus casus fortuiti nocere debent conductori, non locatori, vt contingit in venditione, cui contractui hic proximus est, in quo nocent emptori, non venditori, quia conductor suo periculo emere videtur spem futurorum fructuum, sicut emptor rem periculo suo emit; vnde ex æquitate hæc remissio contingit, quæ nititur illis iuris principijs, videlicet quod noluit conductor sese ad pensionem præstandam obligare, nisi in mercedem & compensationem fructuum, quos si absque sua culpa non percipit, reuerà ad illorum mercedem, vel pretium teneri non potest; atque ideò iniustè ab illo exigeretur. Accedit, quod actio, vel obligatio personalis, quæ competit ratione rei, tollitur perempta re, *l.1. C. de iure emphyt. l. Titiæ, §. fin. ff. de legat.1. l. in naue 33. ff. hoc tit.* Sicut ergo accidens tollitur sublato subiecto, *l.4. §.1. ff. de act. empti*, & accessorium collabitur lapso principali, *l. fin. ff. de pactis, l. Papinianus 8. §. sed neque, ff. de inoffic. testam.* & vsusfructus tollitur sublato corpore, *l. corruptionem, C. de vsufruct. princip. Instit. eod.* & rei seruientis interitu ius seruitutis extinguitur, *l. vnus ex socijs, §. fin. cum l. sequenti, ff. de seruitut. rustic. l. si locus, ff. quemadmod. seruit.* ita interitu rei, ob quam pensio soluitur, debitor liberatur: quæ ratio mirè illustratur ex Cassiodoro *lib. 3. epist. 22.* ibi: *Quid enim à domino agri exhibes, quem eum non coluisse cognoscas?* Et *lib.4. variar. epist. 38.* vbi Theodoricus ad Faustum Præpositum scribens iubet, vt Grabasianos, atque Pontonates respectu sterilitatis tributis releuari procuret, illis verbis: *Cùm sterilitas ieiuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur, repugnante siquidem natura quælibet cedit industria, nec prodest studium laboris impendere, quem vbertas loci non cognoscitur adiuuare.* Et iterum *epist. 50.* ad eundem Faustum, vbi Campaniæ habitatoribus Vesuuij montis hostilitate vastatis remissionem tributorum pro modo damni accepti concedit his verbis: *Vt agrorum fructibus enudati subleuentur onere tributariæ functionis, quod fieri debere nostra meritò pietas acquiescit, vt agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laborauit vtilitas, subleuetur, quatenus mensurata conferatur quantitas beneficij, dum modus integer cognoscitur læsionis.* Et *lib. 3. epist. 4.* vbi eandem tributorum indulgentiam tribuit vniuersis prouincijs in Gallia constitutis, & hostili ferocitate vastatis: *Vt pro qualitate læsionis per indictionem quartam relaxatam agnoscant tributariam functionem, quia non gratulamur exigere quod tristis noscitur solutor offerre.* Saluianus *lib.4. de gubern. Dei*, ibi: *Nam illud quale, quàm non ferendum, & quod non dicam pati humanæ mentes, sed audire vix possunt, quod plerique pauperculorum, ac miserorum, cùm res amiserint, amissarum tamen rerum tributa petuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Posterior pars huius assertionis, quæ compensationem sterilitatis cum vbertate admittit, non minori nititur æquitate. Sicut enim cùm adest sterilitas, damno afficitur locator, sic etiam in nimia vbertate compensari debet pensio remissa, vt ita lucri, & damni ratio à pari procedat, argumento legis *si non fuerit 95. §. fin. ff. pro socio.* Facit celebris sententia D. Ambrosij *lib.6. hexaem.* ibi: *Terra fidelis est, si quando non soluerit, alio anno superioris anni damna compensat.* Rectè ergo docet Greg. in præsenti, compensationem fieri debere vbertatis cum sterilitate. Remissio autem ob sterilitatem, ad quam summam fieri debeat, arbitrio iudicis relinquitur. Marinis *decis. 455.* & si conductor in soluendis decimis negligens fuit, posteaque sterilitas contingat, remissioni locum non esse, docent Gregorius Lopez *in l.22. tit.8. p.5.* Solorzanus *tom.2. lib.1. cap.21. num.18.*

8 (Dissoluitur ratio dubitandi.) Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt communis sententia, quàm sequuntur Gomez, Azor, Molina, & Lessius *vbi suprà*, teneat ob nimiam vbertatem augeri pensionem à principio conuentam; contrarium tamen rectius docuerunt Rebellus, & Fillincius, quos sequitur Gibalinus *d.cap.8. art.2. ad finem.* Ratio autem, quare ius magis fauet conductori, quàm locatori, dum propter insolitam sterilitatem illum liberat à pensione soluenda, & tamen non obligat ad illam augendam, dum eorundem fructuum contingit extraordinaria fertilitas, difficilis non est: insolita enim illa sterilitas damnum intolerandum offert conductori, si teneatur eo casu pensionem præstare: lucrum verò ingens, & insolitum ex fortuita vbertate nulli omninò nocet, cum locator semper, & facilius, immo pensionem promissam obtineat. Subueniendum itaque fuit conductori in tanta calamitate, non autem locatori; cùm in illa felicitate conductoris plus ipse lucretur, quàm sua sorte contentus lucrari voluerit. Non obstat prius augmentum difficultatis deductum ex exemplo emphyteutæ; nam respondetur, emphyteusim à conductione valdè differre; cùm enim conductori pensio constituatur in compensationem fructuum, quos percipere conductor potest, emphyteutæ autem non in compensationem fructuum detur, sed in recognitionem directi dominij, vt in sequenti textu dicemus, æquum est, vt conductori ob sterilitatem remissio pensionis competat, non verò emphyteutæ, qui semper agnoscere verum dominum debet: vnde infert Valascus *de iure emphyt. quæst. 31.* quod si emphyteusis celebrata sit, ita vt fructibus pensio constituta respondeat, etiam eo casu pensionis remissio datur, licèt contrarium defendat Læl. Mancinus *cent. 1. genial. cap. 32.* vbi exponit textum *in l. si vno, ff. hoc tit.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum deductum *ex d. l. cùm certum, l. ex eo, ff. de tritico & vino*; pro quarum conciliatione cum lege *legatum, §. vini, ff. de annuis legat. l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* Cuiacius *in dicto §. vini*, ita distinguit. Aut testator vnicum, & quidem præsentem annuum respexit, adijciens ea verba, *natum erit*, vel *esset*; & tunc verba illa taxationem significant, quia quod præstandum est, semel præstari debet, ideòque tantùm id, quod natum est, debetur, *dicta l. cùm certus, l. si debitor, §. verisimile, ff. de contrah. empt.* Aut testator in annos singulos quid legauit; & tunc quia plures anni adscripti sunt, alterque facilè ex altero suppletur, & quasi mutuo vinculo coniunguntur; ideò verba illa, *nascetur*, vel *nasceretur*, taxationem non inducunt, sed vbertas vnius anni supplet sterilitatem alterius.

9 (Exponitur textus in L. ex conducto 15. §. vbicunque, ff. hoc tit.) Ex suprà traditis lucem accipit textus *in l. ex conducto, §. vbicunque, ff. hoc titulo*, in illis verbis: *Vbicunque tamen remissionis ratio habetur, ex causis suprà relatis, non id quod sua interest, conductor consequitur, sed mercedis exonerationem pro rata: suprà denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur.* In quibus apponendam esse negationem obseruauit Hothomanus *lib. 4. obseru. cap. 21.* ex eo quia cùm Vlpianus Seruij diffinitionem *in §. 1.* expositam interpretaretur; nempè in vi maiori, & cui resisti non potest, conductorem damnum præstare, non colonum, cùm æquum non sit vt colonus suprà damnum seminis amissi mercedem agri præstare cogatur; quærit iterum Vlpianus, an colonus actione ex conducto quod sua interest consequatur? Minimè, inquit; sed hoc tantùm, ne mercedem soluat, quia æquitati consentaneum est, ne suprà damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur: vnde legendum putat, *Suprà denique damnum seminis ad colonum non pertinere declaratur.* Sed adhuc eam emendationem vt superfluam reijcit, suppresso nomine auctoris, Iacob. Cothofredus *animaduers. iuris capite 13.* & rectè; nam cum Consultus petitioni colonorum modum imponere intenderet, vt nunquam colonus vltra mercedis remissionem restitutionem seminis postulare possit, rectè dixit; *Suprà denique damnum seminis ad colonum pertinere declaratur*: vt sensus sit, damnum seminis colonum à conductore repetere non posse, sed tantùm pensionis remissionem.

Verum

§.

VErùm inuito inquilino domum *a* inhabitare, vel reficere poteris, si necessitas (quæ tamen non imminebat locationis tempore) id exposcat, remissa sibi pro residuo temporis *b* pensione: qui etiam inde rationabiliter amouetur, si *c* peruersè ibi fuerit conuersatus, vel cùm canonem per *d* biennium non soluisset, sibi satisfactione *e* celeri non prouidit.

N O T Æ.

1 a IN*habitare.*]Consonant lex 3.*C.hoc tit.* & lex 6.*tit.*8. *partit.*5. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *in d.l.*3. Faber *in suo C.tit.de locato, defin.*42. Trentacinquius *l.*3.*var.resol.*4.*à n.*1. Cancerius *l.*1.*var.c.*14.*à n.*8. Petrus Barb. *in l.*26.§.*vlt.ff.solut.matr.* Olea *de cess.iur.tit.*3.*q.*2.*nu.*24. qui limitant huius textus regulam in scholari, qui nec prætextu habitationis à domino expelli potest, & cùm hoc priuilegium expellendi inquilinum personale sit, non posse extraneæ personæ cedi, resoluit Olea *vbi suprà*, *num.*25.

2 b *Pensione.*] Quod ab inquilinis habitationis causa datur, aliquando pensio dicitur, *l.*9.§.*vlt.ff.locati*, *l.*3.*C.eod.tit.* aliquando redditus, *l.penult.*§.*insulam*, *ff.de legat.*2. apud Martialem *l.*12.*epigr.*32. ibi:

Vidi Vacerra, sarcinas tuas, vidi;
Quas non retentas pensione pro bima
Portabat vxor.

Quo modo etiam quod à colonis soluitur, frequenter appellatur, *l.fundus* 38.*ff.de vsufr.legat.* *l.liberto* 21.*in princ.ff.de annuis legat.* nonnunquam redactus, quasi pecunia ex fructuum venditione redacta, *l.defuncti* 58.§.*penult.ff.de vsufr.* Quod verò ab emphyteuta soluitur, vectigal dicitur, *l.cotem* 11.§.1.*ff.de publicanis*; interdum canon, *l.vlt.C.de iure emphyt.*

c *Peruersè.*] *Dict.l.*3.*C.hoc tit.l.quæro*, §.*inter*, *ff.eod.* Qua de re est etiam epistola Symmachi ad Præfectum Vrbi, *lib.*4.*epist.*69.

3 d *Per biennium.*]Inde deducunt repetentes in præsenti, & plures congesti à Barbosa hic, inquilinum cessantem per biennium in solutione pensionis, posse à domo conducta expelli; quod etiam probant Cuiacius *ex l.quæro* 54.§.1.*ff.hoc tit.* Verum id accipiendum est, quando quis sibi pacto cauit, ne antè biennium liceret ob neglectam pensionis solutionem illum expellere, quo casu procedit textus *in d.l.quæro* 54.§.1.*ff.hoc tit.* aut si ita absens est inquilinus, vt non reperiatur, *l.cùm domini* 56.*ff.hoc tit.* regulariter enim statim ac quis cessauit in solutione pensionis, expelli potest, *d.l.æde* 3.*C.hoc tit.iuncta l.penult.ff.eodem:* auctoritate Iudicis, non propria, vt exponit Bronchorst. *enantioph.centur.*1.*assert.*82. Nec hoc casu prodesse colono quicquam potest, quod locatoris bona omnia obligata habeat, quoniam ea quoque pignorum obligatio tanquam accessoria illam eandem conditionem tacitam recipit, quam principalis, si debitor pensionibus satisfecerit: vnde licèt inquilinus domum conductam specialiter obligatam habeat pro ipsa habitatione, sicut & locator habet ius pignoris in omnibus inuectis, & illatis pro pensione; tamen dum pensionem non soluit, à domo expelli valet, iuxta quæ iuris principia accipiendus est Gregorius in præsenti: vnde vulgò & rectè separatur simplex colonus ab emphyteuta, quia iste non aliter ab emphyteusi remouetur, quàm si per triennium cessauerit in solutione canonis, si res priuata est; aut per biennium, si res Ecclesiæ, ex textu sequenti, ne ita facilè emphyteuta tam graui damno afficiatur, quantum illud est, quod incurrit ex amissione dominij, quod vulgò vtile dicitur.

e *Celeri.*]Quando quid celeriter factum dicatur, arbitrio iudicis relinquitur; ita tamen vt nec præcipiti festinatione, 4
nec moratoria cunctatione qui facit, vtatur, *l.tutor qui*, §.*si tutor*, *ff.de administr.tut.* illustrant Cironius *ad textum in c.fin.de elect.in* 5.*compil.* Barbosa *de diction. dict.*55. & ab specie purgationis moræ ob cessationem in solutione canonis, probat Pichard. *in d.c.de mora*, *n.*99.*&* 110. vbi textum hunc exponit; eius autem commentarium dabimus in textu sequenti.

C A P V T IV.

a Idem.

POtuit *b* emphyteuta (*c* Ecclesia primitus requisita, eique nunciato, quantùm sibi ab alijs offertur, si nolle se emere dixerit, vel à denunciationis tempore duorum spatium mensium sit elapsum) meliorationes & ius sibi competens alijs vendere, qui ab emptione huiusmodi minimè prohibentur. Emphyteuta quoquo secus præsumendo, vel cessando in solutione canonis per biennium (nisi *d* celeri satisfactione postmodùm sibi consulere studuisset) iustè potuisset repelli, non obstante quod ei vt canonem solueret, non extitit nunciatum; cùm in hoc casu dies *e* statuta pro domino interpellet.

N O T Æ.

1 a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l.*3.*C.de iure emphyt.* partim ex nouella 120.§.2. vt infrà dicemus.

b *Emphyteuta.*]Huius vocis, & contractus emphyteusis originem dedi *in cap.ad aures, de rebus Eccles.*

c *Ecclesia.*]Quatenus Ecclesia possit res proprias in em-
2 phyteusim dare cum debita solemnitate, disputat Sarmiento *l.*3.*selectarum*, *c.*8. etiam exposui *in d.c.ad aures.*

3 d *Celeri.*] Certum est, debitorem morosum etiam antè litis contestationem, vbi dies & pœna adiecta est, moram emendare non posse, vt constat *ex l.magnam*, *C.de contrah.stipul.l.cùm quis* 22.*ff.de oblig.* & *act.l.Celsus* 28.*ff.de recept.arbitr.l.*1.§.*nisi fortè*, *ff.de penu legat.l.*4.*ff.de lege commissoria*, *l.Thais*, §.*item*, *ff.de fideicomm.libert.l.*1.§.*fin.ff.l.*2.§.*nullus*, *C.de iure emphyt.* Ratio est, quia his duobus concurrentibus, scilicet die & pœna statim incurrenda, & lapsu diei, manifestè apparet, partes noluisse vt mora purgaretur; & ideò cùm cesset æquitas, qua nititur moræ purgatio, *l.si seruum* 91.§.*sequitur*, *ff.de verb.oblig.* quia nihil est æquitati magis conueniens, quàm pacta seruare, *l.*1.*in princip.ff.de pactis*, præsertim cùm post diem conuentam præteritam creditori res quæsita sit; consequens est, vt eo inuito per purgationem moræ res ab eo auferri non possit, *l.penult.ff.de pactis*, docuerunt Cuiacius, Duarenus, & Donellus *in l.si insulam*, *ff.de verb.obl.* Loriotus *de mora*, *axiom.*26. Hothomanus *l.*2.*obseru.c.fin.* Valascus *de iure emphyt.q.*5. Sesse *tom.*2.*decis.*205. Couar. *l.*3.*var.c.*17.*nu.*4. igitur non rectè in præsenti textu docetur, emphyteutam, qui cessat in solutione canonis per biennium, & per cõsequens cadit in commissum, posse moram purgare canonem soluendo. Accedit, quod contrarium docetur à Iustiniano *in l.*2.*vers.Omni modo*, *C.de iure emphyt.* pro cuius difficultatis solutione communiter repetentes in præsenti, & plures relati à Couar. & Valasco *vbi supr.* Bronchorst. *miscell.cent.*1.*assert.*46. afferunt Gregorium in præsenti specialiter esse accipiendum in emphyteusi ecclesiastica, in qua magis æquitas attendi solet: sed in hac parte nullam versari differentiam inter emphyteusim ecclesiasticam, & sæcularem, probatur *ex c.antecedenti*, §.*verùm*. Quare hac solutione omissa, dicendum est, magnum discrimen versari inter pœnam conuentionalem, & legalem; cùm enim ex conuentione partium dies solutioni adiecta est, & simul pœna apposita, commissa mora, non admittitur eius purgatio: contrarium verò procedit in pœna legali. Ratio differentiæ prouenit ex eo; nam cùm in conuentione partis pœna apposita est, non potest contra hanc expressam conuentionem

nem permitti moræ emendatio: at verò in pœna legali lex ipsa, quæ inducit pœnam, facultatem emendandi moram ex æquitate concedere videtur, d.l. si seruus, §. sequitur; vnde cùm pœna caducitatis, de qua in præsenti agitur, sit legalis, rectè circa eam admittitur emendatio moræ; quę sententia hodie confirmata est ex l. 28. tit. 8. part. 5. Nec obstat textus in d.l. 2. C. de iure emphyt. quæ tantum agit de mora committenda per lapsum triennij, non autem negat Imperator, moram commissam per lapsum triennij emendari, seu purgari posse. Sed vt hanc facultatem purgandi moram in alijs pœnis conuentionalibus exponamus, sciendum est, moram simplicem, idest tarditatem in re præstanda suo tempore, purgari posse, si non multò post debitor offerat rem debitam, l. interdum 73. §. vlt. ff. de verb. obl. Donellus in l. si ita 135. §. Seia, n. 3. ff. eod. tit. cuius purgationis effectus est, vt si postea res debita intereat, eius interitu debitor liberetur, l. mora 88. ff. eod. tit. Quod adeo verum est, vt procedat etiam in fure, l. in re 8. in princip. ff. de condict. furtiua. Ratio est, quia iniquum censetur, teneri reum post interitum corporis, quod obtulerat creditori, l. qui decem 72. ff. de solut. Accedit, quia postquam creditor rem oblatam accipere noluit, ipse se in mora constituit non accipiendi debitum, l. si seruum 91. §. sequitur, ff. de verb. obl. sed vnicuique sua mora nocere debet, l. in condemnatione 173. § vnicuique, ff. de reg. iur. maximè quia debitoris mora fuit prior, & creditoris mora est quæ nocet, l. illud 17. ff. de peric. & commodo: faciunt textus in l. si mora 9. l. semel 26. ff. solut. matr. Larrea decis. Granat. 49. n. 13. Leotardus de vsuris q. 29. n. 6. Illa tamen in scholis differentia notari solet, quod debitor speciei, qui moram ita purgauit, re perempta liberatur ipso iure; debitor verò nummorum illis amissis liberatur ope exceptionis, d.l. interdum, §. vlt. l. stipulatus 105. ff. de verb. obl. l. quidam 72. ff. de solut. Rationem reddit Donellus in d. §. sequitur, num. 5. Vt autem hæc purgatio moræ contingat, debet fieri maturè, congruo tempore, & loco, vt generaliter de quocumque moroso docetur in l. 3. vers. in vtroque, ff. de condict. tritic. tenent Chumacero disp. 6. n. 6. Suarez de Mendoza l. 1. ad leg. Aquil. c. 4. sect. 5. Cuiacius tr. 4. ad Afric. in l. qui hominem 37. Et licèt in d.l. 3. agatur de obligationibus dandi, idem dicendum est in obligationibus faciendi, l. quid tamen 21. §. vlt. cum l. sequenti, ff. de recept. veluti si debitor facti faciat antè litem contestatam, quia non videtur interesse eius, qui adhuc litem contestatus non fuit, l. si insula 84. ff. de verb. obl. Donellus in d. §. sequitur, n. 8. quia in obligationibus, quæ diem non habent, necessaria est declaratio iudicis, vt committatur mora. l. mora 32. ff. de vsuris: ergo antequam lis contestetur, potest mora purgari; post litem autem contestatam amplius mora in obligatione faciendi emendari non valet, d.l. si insulam 84. quia tunc incipit deberi interesse, vel pœna, si promissa fuit, & non ipsum factum, cùm quasi nouatio contigerit. Facit textus disertus in l. si Titius 9. ff. de verb. obl. vbi si ita concepta sit stipulatio, Si illi fundum non dederis, mihi dare spondes? licet illi dare antequam ego petam, sed post litem a me inchoatam amplius non licet, quia in primum tantùm confertur factum soluendi, vt possit illi fundus præstari, cui locus non est post litem à me contestatam, vt etiam docetur in l. si pacto 14. C. de pactis, l. nudus, C. de contrah. stipul. Donellus in d. §. sequitur, n. 10. Gifanius in d.l. si pacto, Cuiacius l. 19. obseru. c. 32. Et cùm hæc ratio specialis sit in obligatione faciendi, contrarium dicendum est in obligationibus dandi, quia in eis quandocumque reus soluerit, sine detrimento creditoris absoluetur. Donellus vbi suprà, n. 11. Nec obstat huic doctrinæ textus in l. si post tres 8. ff. si quis cautionib. nam rectè textum illum accipiunt in stipulatione iudiciali, seu prætoria, Bartolus in d.l. si in insula, n. 4. Orosius in d.l. si post tres, n. 5. Donellus in d. § sequitur, n. 11. Gifanius suprà, n. 23. & 24. Antonius Faber lib. 6. coniect. c. 7. Vitalis l. 1. var. c. 7. n. 7. Explicat D. Iosephus de Retes in Academ. ad tit. de verb. obl. prepos. 5. nu. 3. vnde deducitur, quoad purgationem moræ aliud dicendum esse de adiectione diei, ac de litis contestatione; quia in obligationibus faciendis post litem contestatam non potest purgari mora, nec amplius opus debetur, sed pœna: at verò post diem elapsum potest emendari mora, licèt hodie in praxi, cùm omnia iudicia absolutoria sint, & nulla quasi nouatio per adiectionem pœnæ contingat, omni tempore, etiam in obligatione faciendi, mora purgari possit, vt resoluit D. Iosephus de Retes vbi proximè: & circa hanc moræ emendationem obseruandi sunt textus in l. Stichum 95. in princip. ff. de solut. l. 1. §. item si, ff. ad leg. Falcid. l. si purè, ff. quando dies leg. l. 8. ff. de collat. bon. l. 7. l. 8. §. si annua, ff. de pignorat. act. iunctis Cuiac. l. 10. qq. Papin. in l. parui, ff. de condict. furtiua, & l. 2. in l. 175. ff. de verb. obl. & l. 25. obseru. c. 17. Fabro lib. 6. coniect. cap. 7.

4 e Dies statuta interpellet pro homine.] Etsi in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsens obligatio sit, atque ideò statim, aut saltem post modicum interuallum, id quod debetur, exigi possit, l. in omnibus 14. ff. de reg. iur. l. quod diximus 105. ff. de solut. l. eum qui 41. §. 1. ff. de verb. obl. l. promissor 21. §. 1. ff. de constit. pecun. Duarenus in l. interdum 73. ff. de verb. obl. Couar. in regul. peccatum, 1. p. in princip. interim tamen dum creditor debitorem non interpellat, ab eoque debitum petit, in mora non constituitur, l. mora 32. ff. de vsur. l. vinum 22. l. lecta 40. §. pactum, ff. de rebus credit. l. si ex legati 23. l. nemo 82. §. fin. l. in insulam 84. ff. de verb. obl. l. Titiæ 36. §. si alteri, ff. de legat. 1. pluribus relatis probat Velascus de priuil. pauper 1. p. q. 25. n. 1. Pichardus, Donel. & cæteri scriptores de mora. Cæterùm cùm frequenter contingat, vt inter contrahentes ab initio dies certa solutioni præscribatur, meritò dubitatur, an hoc casu ad moram committendam aliqua interpellatio desideretur, vel dies ipsa solutioni adiecta interpellet pro homine; idemque quæritur, cùm dies solutioni adiecta est à lege, vel a testatore? In qua quæstione nonnulli relati à Ferreto in tr. de mora, n. 22. existimant, eo casu partis interpellationem necessariam esse. Mouentur primò ex regula iuris ciuilis 88. vbi cauetur, moram nullam fieri, vbi petitio non adest; & ex d.l. mora, d.l. si ex legati, vbi docetur moram tunc committi, cùm postulanti res non traditur. Secundò, quia cùm dies adiecta sit fauore promissoris, l. quod in diem 70. ff. de sol. l. in omnibus 17. ff. de reg. iur. si sola die mora committeretur, fauor hic in odium conuerteretur, atque ex eadem re quasi contrarij effectus resultarent, contra legem quod fauore, C. de legib. l. legata, ff. de admend. legat. l. 3. §. si emancipatus, ff. de bonor. possess. contra tabul. Tertiò pro ea sententia expendi potest elegans text. in l. traiectitiæ, §. de illa, ff. de obl. & act. vbi quamuis obligatio diem habeat, per interpellationem tamen mora committitur, vt ex illis verbis apparet, Si interpellatus moram ipse fecerit. Quartò facit pro ea sententia textus in l. 1. §. vlt. ff. de periculo & commod. rei venditæ, vbi cùm vinum venditum esset ea lege, vt ad certum diem metiretur, & tolleretur, & si id factum non esset, liceret venditori illud effundere; adhuc tamen respondit Vlpianus, etiam die elapsa effundi non posse, sed emptorem testato denunciandum, & interpellandum esse. Facit doctrina Glossæ communiter receptæ in c. quoniam, §. porrò, vt lite non contest. quæ docet, clericum absentem à sua Ecclesia cum licentia proprij Episcopi, etiam die accedente non censeri morosum, nisi iterum ab Episcopo iubeatur ad Ecclesiam redire.

Contrarium tamen sententiam, videlicet ex lapsu diei absque interpellatione moram induci, & ita diem pro homine interpellare, siue à iudice, siue lege, aut statuto, à testatore, vel contrahentibus dies adiecta sit, probant textus in l. magnam 12. C. de contrah. stipul. l. 2. §. sin autem, C. de iure emphyt. l. traiectitiæ 22. ff. de obl. & act. l. vinum 22. ff. si certum petatur, l. fin. ff. de condict. triticar. l. pecuniæ 9. in fine, l. euictis 18. ff. de vsur. l. 1. vers. nisi fortè, ff. de penis legat. l. si fundum 114. l. ad diem 77. ff. de verb. obl. l. si duo, in fine, l. promissor, §. 1. ff. de constit. pecun. l. & si post tres 8. ff. si quis caut. l. Celsus 27. ff. de recept. l. libertus 18. §. manumissis, ff. de aliment. legat. l. fundus 4. §. Marcellus, ff. de leg. commiss. l. Æmilius 59. ff. de minor. quibus consonant lex 18. lex 35. tit. 11. & lex 8. tit. 14. partit. 5. quam sententiam tenuerunt pluribus relatis Velascus d. q. 25. n. 2. Pichardus in disp. de mora, n. 67. Barbos. in l. si mora, n. 11. ff. solut. matrim. Robertus l. 1. sentent. c. 17. Charondas l. 1. verosimil. cap. 20. qui varijs ampliationibus eam doctrinam illustrant. Qua sententia retenta, non obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex dicta regula Nulla; nam verum est, moram non committi vbi petitio, seu interpellatio non est: sed iuxta sententiam, quam defendimus, interpellatio adest; siquidem dies interpellat pro homine, & superuacua esset alia petitio, cum iam ab initio de voluntate creditoris constet, & debitor certus sit, sciatque quo tempore soluere debeat, vt argumento legis quæritur, vlt. ff. de ædilit. edict. docuit Donellus pag. 90. & 92. Nec secundum augmentum obstat, in quo dicebamus, diem adiectum in fauorem debitoris, in eius odium retorqueri non debere; accipiendum enim est quoad spatium, siue interuallum medij temporis. Verùm si tempus illud sibi ad soluendum datum labi patiatur,

5 Contraria sententia probatur.

tiatur, planè absurdum est dicere, id ei nocere non debere; namquo maius tempus ad soluendum à creditore impetrauit, est eo nequior eius frustratio, ob quam à iure in eo punitur, vt statim in mora constituatur; idque non tam quia intra tempus, quod habuit, non soluit, vt docuit Decius *in dicta l. si vinum, num. 9.* cui paucis mutatis subscripsit Robertus *d. cap. 17.* Planè si dies non differendæ, sed tollendæ obligationis, aut memoriæ, demonstrationis, vel commodioris præstationis gratia adiectus esset, vt in specie textus *in l. emptorem 12. §. deinque, ff. de act. empti, l. liber 118. §. 1. l. ita stipulatus 115. vers. quod si, ff. de verb. obl. l. si cum præfinitione 20. vers. fin. quando dies legat.* tunc quia superior ratio non militat, verum erit, per diei lapsum moram non induci, cùm alia prorsus mente adiectus fuerit. Nec etiam obstat dicta lex *traiectitiæ, §. de illa*: nam si rectè textus ille perpendatur, potiùs fauet nostræ sententiæ, quia licèt Africanus proponat seruum cum debitore ad pecuniam traiectitiam recipiendam missum, illum post tempus vt solueret interpellasse; statim tamen docet, huiusmodi interpellationem necessariam non fuisse, quod significant illa verba: *Ampliùs, etiamsi omninò interpellatus non esset.* Nec contrarium probatur in illis verbis: *Si interpellatus ipse moram fecerit.* Nam ibi nullo modo docere voluit, interpellationem desiderari; sed supposito quod dixerat, seruum de facto interpellasse debitorem, incipit tractare, an si debitor pœnitentia ductus pecuniam obtulerit, moram semel commissam emendare possit, & à pœna, quam semel debere cœperat, liberari? Et non liberari respondet, & rectè, vt exposuit Cuiacius in eodem textu. Minorem difficultatem continet textus *in d. l. vlt. ff. de pericul.* nam ibi contrahentes non conuenerunt, vt ad certum diem vinum effundere liceret: quod si id pacto comprehenderetur, verè posset dici, diem pro homine non interpellasse; sed tantùm diem mensurationi, & exportationi vini posuerunt, intra quem si non mensuretur, & asportetur, potest venditor iure suo vti, ex facultate sibi à lege concessa, & vinum effundere post denunciationem venditori factam: tollendi namque, & asportandi rem venditam, obligatio ad emptorem spectat, si ea res venditori damno, & impedimento sit, *l. si cum 7. ff. de dolo.* Qua ratione, & extra causam emptionis eo nomine interdictum dari solet, *l. Prætor 7. §. 1. ff. de damno infecto.* Quod si non tollat, ius effundendi venditori conceditur: quamuis Vlpianus subijciat *in d. § licèt*, quod laudandus sit venditor, qui hoc iure, & facultate non vtitur, maximè cùm mercedem doliorum ab emptore exigere possit: quibus verbis, an consilium venditori ab Vlpiano detur, an necessitas iniungatur, post Accursium ibi disputat Robertus *lib. 3. sentent. cap. 12.* Nec obstat vltimum fundamentum contrariæ sententiæ; nam respondetur cum Decio *in d. l. vinum, num 9.* valdè differre sententiam Glossæ à terminis præsentis quæstionis; nam debitor, cui dies præscripta est ad soluendum, si intra eam non soluat, eo ipso in mora constitutus intelligitur; licentia verò data clerico ab Episcopo, vt à beneficio ad tempus abesse possit, nullo modo talis licentia, ad ipsius beneficij priuationem dirigitur, sed tantùm eò tendit, vt clericus habeatur pro residente; vnde fit, vt eo tempore elapso absens incipiat iudicari: quare cùm monitio desideretur, vt ille priuari possit beneficio, vt notaui passim *in tit. de clericis non resident.* ideò post lapsum diem vltimum licentiæ concessæ ab Episcopo, monitio desideratur.

COMMENTARIVM.

6 Conclusio traditur & probatur. EX præsenti Gregorij constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Emphyteuta cadit à iure suo, si per biennium cesset in solutione canonis, aut vendit meliorationes irrequisito domino.* Probant eam textus *in l. 2. & 3. C. de iure emphyt. authent. qui res, C. de sacros. Eccles. nouella 12. §. 2. collat. 9. l. 28. tit. 8. part. 5.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña, Camilius, & Cuiacius *in præsenti*, Velascus *de priuil. pauper. part. 1. qu. 33. per tot.* Acacius Ripol. *variar. tit. de iure emphyt. cap. 7.* Sesse *tom. 1. decis. 35. & tom. 2. decis. 205.* Sarmient. *lib. 3. select. cap 8.* Bronchorst. *enantioph. centur. 1. assert. 83. & miscel. assert. 45. & 46.* Gibalinus *lib. 4. de vsuris, art. 1. de emphyt. cap. 3* Mancinus *sacri iuris controu. differt. 25. & lib. 1. genial. cap. 29.* Cuiacius *in l. 3. C. de iure emphyt.* Redoanus *de rebus Eccles. qu. 74.* Lypeus *consult. 1. ad hunc tit.* Hermosilla *in l. 55. glos. 2. & in l. 42. glos. 2. tit. 5. part. 5.* Cancerius *1. tom. var. cap. 11.* Olea *de cess. iur. tit. 3. quæst. 2. num. 19.* Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 36.* Elfricus Hunnius *in encyclop. part. 3. tit. 2. cap. 2.* Richerius *in d. authentica, qui res*, Faber *de error. decade 95.* Corrasius *2. tom. ad tit. C. de iure emphyt. in l. 2.* Brito *ad hunc textum*, Ritherursius *ad dictam nouellam 120. Iustiniani*, videndus Sperellus *decis. 71.*

Sed pro dubitandi ratione aduersus priorem partem huius assertionis, ita insurgo. Alienationis verbo, tam venditio, quàm donatio comprehenditur, *l. alienationis, ff. de V. S. cap. nulli, de rebus Eccles.* sed emphyteuta potest donare irrequisito domino ius quod in emphyteusi habet, & melioramenta, *l. in conuentionibus 219. ff. de V. S.* docent Donellus *lib. 9. comment. cap. 14.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 80.* igitur & vendere poterit. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui à fisco rem in emphyteusim accepit, potest inconsulto fisco rem ipsam in alios transferre, *l. 1. C. de fund. patrim. lib. 11.* probat Faber *decade 64. errore 1.* igitur & rem priuatam accipiens poterit eam vendere, seu eius melioramenta. Contra aliam partem ipsius conclusionis, vbi asseritur, per cessationem solutionis per biennium emphyteusim amitti, obstat quod vt emphyteuta amittat emphyteusim, & cadat in commissum, non per biennium, sed per triennium debet cessare in solutione, *l. in emphyteusi, C. de iure emphyteut. Nouella 7. Iustin. cap. 3. §. scire*, Iul. Clarus *§. emphyteusis, quæst. 27.* Igitur non sufficit per biennium cessare in solutione, vt in præsenti docetur: 7 Traditur ratio dubitandi.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, pro cuius ratione percipienda, omissis, quæ de emphyteusis origine, & legibus adduxi *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* sciendum est, quod etsi emphyteuta dominium vtile ipsius rei in emphyteusim datæ habeat, vt practici docent, non tamen potest pro libito de eo disponere; nequit enim ius emphyteuticum, seu melioramenta, à se facta vendere, nisi denunciatione prius vero domino facta, vt ipse, si velit, meliorationes emat; aliàs si irrequisito domino vendat, omne ius, quod in ipsa re habebat, amittit, emphyteusisque cadit in commissum, & ad dominum directum redit: quod magna ratione introductum est, ne videlicet inconsulto domino, cui dominium directum competit, ipsa res alienetur, *l. fin. C. locati*, Faber *decade 95. cum sequentibus*, Hunnius *volum. 2. disp. 2. quæst. 31.* Corrasius *2. tom. fol. 366.* tum quia ipse verus dominus est; tum quia res omnis ad libertatem maximè properat; tum etiam vt ob nouæ emphyteusis creationem laudemium dominus consequatur, quod *ex l. vlt. C. de iure emphyteut.* præstare tenentur omnes, qui cùm in contractu comprehensi non essent, postea vocantur ad emphyteusim; & vt cognoscatur, nec contemnatur dominus, in eamque difficultatem perducatur inuitus, vt si agere velit, & rem vindicare aduersus eum, in quem translata emphyteusis fuerit, ius dominij sibi competens (quod difficillimum cuique est) ostendere compellatur, vt docent Corbulius *de emphyteusi, in proœm. ampliat. 31. num. 11.* Mancinus *d. differt. 24. num. 3.* In alia etiam parte huius textus rectè docetur, non soluentem canonem per biennium, priuari ipso iure emphyteusi; quia à iure præscripta est hæc pœna contra non soluentem canonem debito tempore. Vnde cùm in pœna legali dies interpellet pro homine, transacto biennio, statim emphyteusis cadit in commissum. Quærunt tamen Interpretes, an emphyteuta non soluens canonem per biennium, ipso iure excidat ab emphyteusi; an verò opus sit sententia, saltem declaratoria? Et ipso iure excidere, docuerunt Baldus, Salicetus, & Corrasius *in dicta l. 2. C. de iure emphyt.* moti ex eodem textu, vbi potestas datur domino repellendi emphyteutam; & *ex l. penult. C. de pignorat. actione, l. qui ratiario 30. ff. eodem*, vbi dicitur, creditorem posse propria auctoritate, ex pacto auferre pignus à debitore. Igitur si hoc licet ex conuentione, multo magis ex legis auctoritate licebit domino expellere emphyteutam. Contraria tamen sententia æquior, & probabilior est, videlicet desiderari iudicis sententiam, vt declaretur, emphyteutam cadere ab emphyteusi, ab eaque expelli; nam in eodem casu, scilicet ob non solutum canonem, pronunciatum esse à iudice, fundum emphyteuticum ad dominum redijsse, probatur *ex l. lex vectigali, ff. de pignor.* Et licet res ipso iure cadat in

com-

commissum, tamen Iudicis ministerio opus est, ne singulis concedatur, quod publicè per magistratum fieri debet, *l. non est singulis, ff. de reg. iur. l. dotis 9. C. solut. matrim.* Nec obstat textus *in d. l. 2. C. de iure emphyt.* vbi verbum *repellendi*, ad iuris intellectum referri debet, & non significat corporalem deiectionem, sed legitimam expulsionem, quæ non fit de facto, sed per iuris remedia, *l. extat, ff. quod metus causa.* Nec obstat quod de creditore expendebamus; nam creditor potest propria auctoritate ex pacto pignus auferre, si debitor non resistat, aliàs non poterit occupare possessionem, nisi interueniente auctoritate iudicis. Nec interest ad hoc, vt dominus expellat emphyteutam, quod aliam pœnam stipulatus sit, nisi pensionem soluat debito tempore; quia cùm aliquid adijcitur obligationi, per hoc non est ab ea obligatione recessum, *l. 4. § si ex conuentione, ff. de re iudic.* docent Corrasius *in d. l. 2 num 32* Bronchorst. *centur. 1. assert. 83.* Gibalinus *de vsuris lib. 4. cap. 1. art. 1.* Nec obstat textus *in l. post diem, ff. de lege commiss.* vbi qui fundum vendidit sub lege commissoria, si petat pretium post diem præstitutum, & deinde velit vti iure commissi, non auditur, quia non licet simul pretium, & pœnam petere, *l. vlt. ff. de eo quod certo loco* nam hoc procedit, quia venditor tunc contraria intendit; siquidem petendo pretium, ratam facit venditionem: ad pœnam verò commissi agendo, eam impugnat; quod non procedit
8 in nostro casu. Nec etiam obstat textus *in l. 4. §. Labeo, ff. de doli except. l. ita stipulatus 115. ff. de verb. obl. l. rescriptum 11. §. 1. ff. de pactis:* vbi dicitur, non posse simul pœnam exigi, & rem propter quam pœna promissa est; nam id procedit, quando pœna per se non stat, sed accedit principali obligationi: tunc enim perempta principali obligatione, tollitur quoque accessoria obligatio pœnæ vsurarum, seu in id quod interest, *l. qui per collusionem, §. vlt. ff. de action. empti, l. 4. C. depositi:* pœna verò expulsionis ab emphyteusi non est accessoria, sed æquè principalis. Nec etiam obstat lex *vectigalia, §. vlt. ff. de public. & vectig.* vbi dicitur, quod si conductor vectigalium non exsoluat pensiones, potest expelli à iure vectigalis, vel ad vsuras pensionis conueniri, & vtrumque non rectè peti. Nam respondetur, ibi agi de publici pœna, expulsionis nempe, & vsurarum pensionis non solutæ, quarum altera dominus debet esse contentus, in nostro autem casu pœna stipulatione comprehensa, loco principalis debiti, idest annuæ pensionis, petitur. Prosequuntur latiùs alias quæstiones resoluentes circa hanc pœnam amissionis emphyteusis, Sesse *tom. 2. decis. 204. & sequenti.* Velascus *de priuil. pauper. quæst. 33. per tot.* Bronchorst. *d. assert. 80. cum sequent.*

Nec obstat prior dubitandi ratio suprà expensa; nam 9
verum est, tam in emphyteusi priuata, quàm à fisco accepta, emphyteuticarium posse ius ipsum, & meliora- Dissoluitur dubitandi ratio.
menta inuito domino donare, non verò vendere. Ratio differentiæ ex eo prouenit, quia dominus ideò admonetur, vt suprà dixi, ad hoc vt si velit idem pretium offerre, præferatur; in casu autem donationis, si necessariò admonendus esset, semper vellet vt sibi donaretur; nec facilè pertimescenda est ea iniuria à colono, cùm non tam facilè quisquam donet, quàm vendat: in hoc rei pretium captatur, in illo res perditur, *l. 7. ff. de donat.* Sic mulier non prohibetur donare, sed fideiubere prohibetur, *l. 4. in fine, ff. ad Vellean.* Decuriones nihil vetat prædia donare; vendere, sperato scilicet pretio, eis non licet, *l. 1. l. vltima, C. de prædijs Decur.* docuerunt Corrasius *in d. l. 2. num. 9* Fornerius *lib. 2. select. cap. 30.* & ita hoc casu locum non habet regula legis *cui ius 163. ff. de reg. iur.* Nec obstat textus *in l. vniuersas, C. ne rei domin. vel temporal.* vbi statuitur, quod Ecclesiæ, vel Reipublicæ bona emphyteutica nullo titulo oneroso, vel lucratiuo alienari possint. Nam respondetur, quod emphyteuta potest ius suum donare, modò citra fraudem, & cum hac protestatione donet, quod velit ius Reipublicæ, atque Ecclesiæ per hoc saluum atque incolume manere: docuerunt Bronchorst. *d. assert. 80* Osualdus *lib. 3. Donel. cap. 15. littera I, & H,* Nec obstat etiam alia difficultas, nam pro eius solutione discrimen est constituendum inter emphyteusim Ecclesiæ, & à priuato concessam; nam in emphyteusi Ecclesiæ sufficit cessare in solutione per biennium; in emphyteusi verò priuata desideratur cessatio solutionis per triennium.

Suprà traditis obstat textus *in cap. 3. de dilat.* in illis 10
verbis: *Quod pensio de possessionibus soluta non fuerit ipsi Ecclesiæ, elapsis iam tribus annis.* In quibus supponitur, Exponitur cap. 3. de dilationibus.
adhuc per cessationem solutionis per triennium non amitti emphyteusim. Igitur non rectè in præsenti asseritur, cessantem à solutione canonis per biennium amittere emphyteusim. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de pensione ex causa emphyteusis debita, sed ex alia causa locationis. Ponamus quod Ecclesiæ sit persoluenda, in ea ob cessationem in eius solutione res non cadit in commissum, nec qui cessauit in solutione, amittit.

T I T V L V S XIX.

De rerum permutatione.

C A P V T I.

Ex Concilio apud a *Siluan.*

SI Princeps voluerit rem mobilem sanctis locis præstare, & accipere ab eis aliam immobilem, eoque modo de communi voluntate permutationem contrahere, liceat ei hoc facere, si causa rationabilis id exposcat, & res quam præstiterit *b* maior fuerit, vel æqualis, pragmatica sanctione super hoc promulgata.

N O T Æ.

1 a *SIluan.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* apud Burchardum verò *lib. 3. Decreti, c. 164.* citatur textus hic ex nouella 7. *cap. 2.* & rectè, cum verba huius textus reperiantur in nouella 7. Iuliani antecessoris, *de rebus Ecclesiæ, cap. 2.* ex qua transcripsit Irnerius, anthenticam *Sed & permutare, C. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap. 3. 10. quæst. 2.* ex quibus locis in aliqua Synodo apud Siluanectum celebrata transcripta fuerunt hæc verba, vt iam notaui *in cap. 1. de rebus Eccles.* & etiam leguntur inter Capitularia Caroli, & Ludouici *lib. 2. Capitul. cap. 130.* Quare si originem huius sanctionis quæramus, à dicta nouella 7. eam repetere debemus; si autem ipsam sanctionem firmatam, & transcriptam desideramus, eam inueniemus *in d. lib 2. Capit. cap. 30.*

b *Maior fuerit, vel æqualis.*] Hæc verba non extant in dicta nouella 7. nec in dicto Capitulari; reperiuntur tamen in dicta authentica.

C O M M E N T A R I V M.

PErmutationes rerum Ecclesiarum PP. Ecclesię semper improbarunt, & abhorruerunt, & maximè Prę- 2
latis Ecclesiæ Gallicanæ exosæ visæ fuerunt, vt ex Concilijs Parisiensi, Valentino, & Meldensi probat Antonius Augustinus *lib. 15. epitom. tit. 43.* iusta tamen causa suggerente eas permiserunt, vnde extat in Decreto Burchardi sequens rubrica: *Vt non liceat alicui vnius Ecclesiæ terram, nisi cambiauerit, vertere ad aliam.* Cambiare enim est permutare, vt in lege Salica, *tit. 39. §. 1.* ibi: *Se comparare, aut cambiare dixerit.* Nec similes permutationes etiam ex iusta causa celebrare dicebat in Gallia, nisi de licentia Principis. Concil. Matisc *can. 4.* ibi: *A sancta Synodo decretum est, & Imperialis auctoritas denunciat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum*

ecclesiasticorum qualibet persona sine licentia, & consensu regio præsumat facere. Refert Burchardus *lib. 3. Decreti, cap.* 173 ideòque Flodoardus *histor. Rhemens. lib. 2. cap.* 19. Ebonem Antistitem Imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuisse refert, & in traditionibus Fulden. *lib.* 11. legitur, *Conuentione inter se de concambio facta, rogatu antedicti Comitis, cum scientia, & licentia gloriosi Francorum Regis Ludouici*. Qui consensus vocabatur præceptum concambij, apud Marculfum *lib. 1. formul. cap.* 31. cuius moris ratio erat, quod cum Reges sint patroni, & largitores bonorum Ecclesiæ, eorum interest dotes Ecclesiarum saluas manere. Specialiter autem in Synodo Syluanectensi Principi concessum fuit, vt commutationes cum rebus Ecclesiæ facere possit, vt referunt Bignonius *ad Marculfum lib. 1. cap.* 31. Bosquet. *ad Innocentium III. lib. 1. epist.* 37. alia re ab eo assignata eiusdem valoris, & bonitatis: quo modo accipiendus est Innocentius III. *lib. 2. regestr.* 13. *epistol.* 38 ibi: *Cùm, sicut charissima in Christo filia M. quondam Constantinopolitana Imperatrix Illustris, nostris fecit auribus intimari, per casale Agetriadæ, quod ad Thessalonicensem spectat Ecclesiam, terra ipsius grauem sustineat læsionem: Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus cùm præfata Ecclesiæ prouisum fuerit in Pastore, ipsum moneatis prudenter, & efficaciter inducatis, vt illud cum ea sine dispendio iuris sui satagat permutare*. Non tamen in dicta Synodo Siluanectensi omnis permutatio absolutè permittitur, sed quæ fit cum communi consensu Ecclesiæ, tantùm enim Patres pro causa legitima alienationis habuerunt voluntatem Principis, aliàs enim res Ecclesiæ in Principem sæcularem alienare prohibitum est Synodus 7. Constantinopolitana *can.* 12. ibi: *Si quis Episcopus, vel monasterij Præfectus inuentus fuerit ex Episcopatus, vel monasterij agris in Principis alicuius, aut Magistratus manus alienare, vel alteri personæ tradere, nullius sit momenti traditio*.

C A P V T II.

Ex Concilio a *Beluacensi*.

VT commutationes rerum ecclesiasticarum, quæ ab antecessore inconsultè factæ sunt, ab eo, qui successor est, emendentur.

N O T Æ.

a BEluacensi.] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & apud Iuonem *lib. 7. Decreti, cap.* 3. Burchardum *lib. 3. Decreti, cap.* 171. Et licèt ipsa Synodus non reperiatur, tamen verba huius textus extant in Concilio Meldensi, *can.* 23. ibi: *Vt commutationes rerum ecclesiasticarum valde caueantur, & subtilissime, si aliquo modo fieri debent, inspiciantur: quæ autem inconsultè sunt factæ, iuxta decretum canonicum Papæ Hilarij, quæ illicitè decessor Episcopus admisit, vel ab alijs illicitè commissa sunt, ab eo, qui successor est, emendentur*. Et quia canones Concilij Beluacensis transcripti fuerunt in Concilio Meldensi, vt notauit Sirmondus *in notis ad Concil. Meldense*, ideò præsens textus citatur ex Concilio Beluacensi. Concilium Beluacense celebratum fuit in Gallia anno 845. mense Aprilis: locum, & res in eo gestas narrat Flodoardus *in vita Hincmari, lib. 3. cap.* 1. quem transcripsit Binius *in notis ad ipsum Concilium*.

COMMENTARIVM.

INter alienationis species circa res Ecclesiæ prohibitas, permutatio reperitur, *cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat. capite sine exceptione* 12. *quæstione* 2. *cap.* 7. *capite tua* 8. *de his, quæ fiunt à Prælat. capite nulli, de rebus Eccles. authentica de rebus Eccles.* §. *nos igitur*; & rectè: nam cùm ex permutatione dominium transferatur, si penes permutantes erat, *l.* 1. §. *Pedius, ff. de rerum permut.* illustrat Merillius *lib.* 1. *var. ex Cuiacio, cap.* 28 rectè vt alienationis species permutatio circa res Ecclesiæ, sine causa, & debita solemnitate prohibita est, vt iam probaui *in capite* 1. *de rebus Ecclesiæ*.

C A P V T III.

Ex Concilio apud a *Siluan*.

MAncipia ecclesiastica commutari nisi ad libertatem non possunt, videlicet vt mancipia, quæ pro ecclesiastico homine dabuntur, in Ecclesiæ seruitute permaneant; & ecclesiasticus homo, qui commutatur, perpetua libertate fruatur: quod enim semel Domino consecratum est, ad humanos vsus iam transferri non potest.

N O T Æ.

a SIluan.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur, *Apud Sinacum*; apud Burchardum *lib.* 3 *Decreti, cap* 173. & Carnotensem *p.* 3. *Decreti, c.* 234. habetur, *apud Carisiacum*, nec omninò malè; nam Carolus Magnus varias Synodus habuit in Carisiaco eius palatio, vt refert Sirmundus *in capitul. Caroli*; vnde credo in aliqua ex his Synodis, vel potiùs Siluanectensi præsentem canonem editum fuisse: post verba autem in præsenti à Raymundo relata, hæc sequuntur apud Burchardum, & Carnotensem; *Ait enim lex, Si quis mutauerit, & quod mutatum est, sanctificabitur Domino*.

C A P V T IV.

a *Ex eodem*.

INiustum videtur, & impium, vt mancipia, quæ fideles viri, seu fœminæ pro remedio animæ suæ Deo, & Sanctis eius consecrarunt, cuiuscumque muneris mancipio, vel commutationis commercio iterum sæcularium in seruitutem redigantur, cùm canonica auctoritas seruos fugitiuos tantummodò distrahi permittat: & ideò Rectores Ecclesiarum summoperè caueant, ne vnius eleemosyna alterius peccatum fiat; & est absurdum, vt ab ecclesiastica b dignitate seruus discedens, humanæ sit obnoxius seruituti.

N O T Æ.

a EXeodem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. apud Burchardum verò *lib. 3. Decreti, cap.* 174. & Iuonem *part. 3. Decreti, cap.* 235. legitur, *Apud Carisiacum*: in decreto Gratiani sub nomine Paleæ eius discipuli refertur *in capite iniustum* 55. 12. *quæst.* 2. sed legendum est vt in textu antecedenti.

b *Ec-*

b *Ecclesiastica dignitate.*] Quia priuilegijs varijs gaudebant serui Ecclesiæ, vt infrà dicemus.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. Ex his duobus canonibus talis communiter deducitur assertio: *Seruus Ecclesiæ nec alienari, seu permutari potest, nisi sit fugitiuus.* Probant eam textus *in cap. fugitiui 54. 12. quæst.* a Synodus Suession. sub Carolo, *cap.* 12. ibi: *Vt missi nostri omnibus per illorum missaticum denuncient, ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum, sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat, neque mancipiu ecclesiasticu quisquam nisi ad libertatem commutet; videlicet vt mancipia, quæ pro Ecclesiastico dabuntur, in Ecclesiæ seruitute permaneant, & ecclesiasticus homo, qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, plures relati à Luna, & Arellano / 3. *nutinom.* Lemaistre *de iuribus Eccles. l. 3 cap. 9.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 15 cap. 3.* Cuiacius *in præsenti.*

3 Traditur ratio decidendi. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Vel in præsenti prohibetur permutatio seruorum Ecclesiæ absque debita solemnitate, vel cum ea. Si primum, generaliter fit prohibitio in omnibus Ecclesiæ rebus, quæ permutari non possunt sine iusta causa, & debita solemnitate, vt probaui *in cap. 1. de rebus Eccles.* Si cum debita solemnitate celebretur, non est ratio, quare permutatio in alijs rebus Ecclesiæ, siue eius prædijs consistat, in mancipijs verò non admittatur; siquidem æqualiter predia, ac mancipia Ecclesiæ donata, dicataque sunt: ergo si in alijs rebus permutatio procedit, & in seruis admitti valet. Accedit, nam aliæ res consecrantur in vsum Ecclesiæ, aliæ verò sunt, quæ donantur, aut dedicantur Ecclesijs, pijsque locis, potiùs ad diuitias, & deuoti animi ostentationem, quàm ad seruitium in rebus ipsis diuinis; qualium donationum exempla vetera multa adducit Renatus Chopinus *lib. 3. de sacra polit. tit. 1. ex num. 2.* Solorzanus *emblem. 40. per totum.* Hæc donaria potiùs sunt sacro commendata, & in templi ipsius dominium translata, quàm sacra, & commercio exempta, si perpetuo & irreuocabili animo hæc dona dedicata sunt, non verò si tantùm destinentur seruitio templi, ad vsum potiùs, quàm an proprietatem, *l. seruus 35. ff. de liber. caus.* secus si perpetuo animo, *l. seruos 17. de ultim. legat.* quæ res non fiunt sacræ ex donatione, *l. si nondum 3. C. de furtis*: qua doctrina abutitur impiè Connanus *lib. 3. commentar. cap. 8. in fine*, rectiùsque accipiunt Antonius Clarus & Siluius ad leges Regias *lib. singul. cap. 9.* & Cuiacius *lib 9 respons. Papin. in d. l. seruos 35.* Inter quas res Ecclesiarum, & res sacras magna versatur differentia; nam res Ecclesiarum in commercio sunt, idcircò alienantur, licèt sub præscripta solemnitate; res verò sacræ diuini iuris sunt, *l. 1 ff. de rerum diuis.* ergo serui tantùm donati Ecclesiæ permutari possunt cum alijs. Secundò difficilis valdè est exceptio præsentis prohibitionis de seruis fugitiuis, quatenus docent Patres, seruos fugitiuos alienari, & permutari posse: nam ex Senatusconsulto ad legem Flauiam de plagiarijs facto, ille quoque incidit in legem Flauiam, qui fugam serui sui vendidit, *l. 2. ff. ad legem Flauiam, l. 5. §. fin. C. eodem tit.* docent Antonius Matthæus *de criminibus in lib. 48. Pandect. tit. 12. cap. 1. num. 6.* Villota *de seruis fugitiuis.* Igitur non rectè in præsenti docetur, seruos fugitiuos alienari, & permutari posse.

4 De seruis Ecclesiæ, & eorum opera. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, non minorem ecclesiastici patrimonij partem olim ex seruis, & mancipijs constasse, quæ fideles pro redemptione peccatorum suorum inter viuos, aut testamento Ecclesiæ donabant; vnde crebra eorum mentio in vetustioribus Ecclesiæ Concilijs, chartis donationum, & antiquis monumentis fit: plures Ecclesiæ canones congerit Anton. Augustinus *in epit. iuris, lib. 10. ex tit. 22. vsque ad 27.* & probat Nicolaus Lemaistre *lib. 3. iuris eccles. c. 4. cum sequent.* vbi de seruis, colonis, originarijs, casatis, vassallis Ecclesiæ agit, de quibus iam aliqua addixi *in cap. 1. & 2. de seruis non ordin.* Circa seruos autem illos Ecclesiæ tria examinanda sunt pro exactiori huius textus illustratione. Primum versabitur circa functiones, & operas, quas illi Ecclesiæ impendebant: secundum de disciplina, in qua educabantur: tertium de gradu eorum, seu dignitate, vt in præsenti appellatur. Quoad primum tria functionum, seu operarum genera ipsi præstabant; aut enim religiosis erant obsequijs addicti, aut profanis, aut nec sacris, nec profanis operibus vacabant, sed tantùm tributo, siue annuo censu se subiectos fatebantur. Religiosas operas præstabant quoties testatores eos legauerant Ecclesiæ, vel ad custodiam, vel ad labes, & ruinas Ecclesiarum instaurandas, vel ad sepulchra obseruanda, purganda, & defendenda. De hoc autem seruorum genere mentionem expressam facit canon 9. Concilij Parisiensis 3. cuius titulus est: *De famulatu, & ministerio seruorum.* Vult enim Concil. Parisiense, vt seruos à defuncto legatos pro sepulchris custodiendis nefas sit ab his functionibus auelli, quin etiam si testatores Ecclesiarum defensioni eos mancipauerint, eas strenuè tueantur, ibi: *De degeneribus seruis, qui sepulchris defunctorum pro qualitate ipsius ministerij deputantur, hoc placuit obseruari, vt si qui ab auctoribus fuerint conditione dimissi, siue hæredibus (id est siue hæredes eos deputauerint sepulchris parentum) siue Ecclesijs fuerint deputati, voluntas defuncti circa eos in omnibus debeat obseruari: quod si Ecclesia de fisci functionibus in omni parte defenderit, Ecclesiæ, tam illi, quàm posteri eorum defensione in omnibus potiantur, & occursum impendant.* Vbi per seruos degeneres intelligit Lemaistre *d. lib. 6. cap. 6* quos antiqui mediastinos dicebant, idest sine vllo artificio, & officio; quos ideò custodiam sepulchrorum, & occursum impendere explicat, iuxta ritum antiquum Romanorum, apud quos in vsu erat seruos pileatos pompam funebrem anteire. Post religiosas operas, quas serui Ecclesiæ impendebant, sequuntur profanæ, quæ triplicis generis sunt; rusticæ, siue colonariæ; domesticæ, & militares. De colonarijs extat cautum lege Alemanica, *tit. 22.* his verbis: *Serui Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, quindecim siclas de ceruisia, porcum valentem tremisse vno, panem modiu duo. pullos quinque, oua viginti. Ancillæ autem opera imposita sine neglecto faciant; serui dimidium sibi, & dimidium in dominico aratiuum reddant; & si super hæc est, sicut serui ecclesiastici, ita faciant, & tres dies ibi, & tres in dominico.* Quæ verba exponit Lemaistre *dicto cap. 6.* Operas domesticas impendebant iuxta ministerium illis præscriptum ab Episcopo, vel Ecclesiæ Prælato. Vnde in chronico Constantiensi, *cap. 59:* in vita Sancti Gebardi legitur, post exstructum monasterium seruos ad monachorum monasteria deputasse; ibi: *Post hæc conuocatis seruis suis elegit ex eis optimos quosque, & constituit ex eis cocos, pistores, caupones, fullones, sutores, & hortulanos, & carpentarios, & singulorum artium magistros.* Tandem militares operas impendebant, cùm opus erat Ecclesiam, aut res eius à prædatione defendere, qui etiam equos suos tenebantur commodare quoties fratres illis egerent, vt sequitur in eodem chronico Constantiensi, ibi: *Constituit alios clientes, qui equitando deseruirent, scilicet, vt semper parati essent ad equitandum quocunque necessitas exegisset, & ad commodandum fratribus cauallos suos, quocunque poscerent.*

Succedit disciplina seruorum Ecclesiæ, ac modestia, quam magnopere in eis Ecclesia semper optauit; vnde
5 De disciplina, & gradu seruorũ Ecclesiæ. in Concil. Aurel. 4. sub Childeberto, *can.* 23. cautum fuit ita: *Seruis Ecclesiæ, vel sacerdotum, prædas, & captiuitates exercere non licet, quia iniquum est, vt quorum domini redemptionis præstare solent, suffragium, per seruorum excessum disciplina ecclesiastica maculetur.* Educabantur quinque serui Ecclesiæ cum spe clericalis gradus, quibus si mores, studiaque honesta fauebant, clericalis ordo concedebatur. Concil. Tolet. 4 *can.* 74. ibi: *De familijs Ecclesiæ constituere presbyteros, & diaconos per parochias liceat; quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat.* Concil. Emerit. *can.* 18. Toletanum 9. *can* 11. ibi: *Qui ex familijs Ecclesiæ seruituri deuocantur in Clerum ab Episcopis suis, necesse est, vt libertatis percipiant donum; & si honesta vitæ claruerint meritis, tunc demum maioribus fungantur officijs: quos verò flagitij sordidauerit incorrigibilis noxa, perpetuæ seruitus conditionis releget in catenam.* Aliquando verò, vt eorũ improbos mores compescerent Ecclesiæ Prelati vsq; ad membrorum truncationem deueniebant, quam emendationis speciem, vt indignã maiestate sacerdotis reprehendit Synodus Emerit. *can.* 15. verbis his. *Placuit huic sancto Concilio, vt omnis potestas Episcopalis modum suæ ponat iræ, nec pro quolibet excess-*

excessu cuilibet ex familia Ecclesiæ aliquod corporis membrum præsumat extirpare, aut auferre: quod si talis eius erit culpa, aduocato iudice ciuitatis ad examen eius deducatur. Quoad seruorum Ecclesiæ dignitatem, & priuilegia, constat eos eodem gradu, ac pretio, quo seruos Regios fuisse; vnde qui seruum Ecclesiæ interfecisset, triplum restituere tenebatur; sicut qui seruum Regium occiderat, *legib. Alemanicis, tit. 8.* ibi: *Si quis seruum Ecclesiæ occiderit, in triplum componat, sicut solet seruus Regis.* Et *tit. 22. de receptione seruorum fugit.* ibi: *Si quis mancipium Ecclesiæ, aut seruum, aut ancillam fugitiuum receperit, aut ipse presbyter requirat, aut missus eius legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem antisteterit, sicut solet alijs Alemanicis componere, ita & tripliciter componat.* Et legibus Ripuariorum *cap. 9.* cauetur: *Si quis regium hominem interfecerit, centum solidis culpa iudicatur.* Et *cap. 10. Si quis hominem Ecclesiasticum occiderit, centum solidis culpa iudicatur.* Præter hanc cum seruis regijs parem conditionem, & illa fuit seruorum Ecclesiæ prærogatiua, ne fisci oneribus tenerentur, videlicet ne cogi possent ad angarias, & parangarias, sicut reliqui ex seruis, qui vehicula, & operas suas conferre tenebantur. Concil. Tolet. 3. *can. 22.* ibi: *Quoniam cognouimus per multas ciuitates Ecclesiarum seruos, & Episcoporum, vel omnium clericorum, à iudicibus, vel actoribus publicis diuersis angarijs fatigari, omne Concilium à pietate Domini nostri poposcit, vt tales deinceps ausus inhibeat: sed serui supra scriptorum officiorum, in eorum vsibus, vel Ecclesiæ laborent. Si quis verò iudicum, aut actorum, clericum, aut seruum clerici, vel Ecclesiæ in publicis, aut priuatis negotijs occupare voluerit, à communione ecclesiastica priuetur.*

6 *Traditur ratio decidendi* Ex his apparet, mitissimum seruitutis genus fuisse, quo serui Ecclesiæ tenebantur, & pium seruitium, quod in Ecclesiam impendebant; & ita eos ab Ecclesia distrahi, & in laicam manum transferri, pœna, & supplicium seruorum videbatur, qui meliorem, ac clementiorem dominum nancisci non poterant, quàm Ecclesiam, è cuius familia alienati, non tam mutasse seruitutem videbantur, quàm amisisse libertatem, vt in præsenti textu docetur: quod & facilè suadetur si attendamus studium Ecclesiæ in extraneis seruis ad eam confugientibus ab iniuria dominorum liberandis, de quibus in *l. 1. C. de his qui ad Ecclesiam*: si enim serui atrocitatem dominorum metuentes, ad Ecclesiam confugiebant, non priùs ab ea auelli poterant, quàm si dominus solemnem sponsionem dedisset de seruis non lædendis. Vnde lucem sumit canon 39. Concilij Epaunensis: *Seruus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm supplicijs excusetur; de capillis verò, vel quocunque opere, placuit à dominis iuramenta non exigi.* Quid est verò iuramentum de capillis non exigi? Id certè ex antiquo ritu illustratur; quippe seruis negligentibus, atque otiosis capillos incidere, ac turpiter detondere mos fuit apud antiquos; nam flagellatio, & detonsio propria sunt seruorum supplicia, vt patet *ex capitul. lib. 3. tit. 30.* ex legibus Longobard. *lib. 3. tit. 7. l. 1.* Volunt ergo Patres Concil. Epaunensis, posse compelli dominum, vt iuret se non læsurum vlla parte corporis seruum, qui Ecclesiam vindicem implorauerit; verùm non debere sacerdotem de non detondendo seruo sacramentum exigere. Vnde apparet, rectè Patres Ecclesiæ Gallicanæ in præsenti statuisse, iniustum esse seruos Ecclesiæ in laicos alienare, cùm tunc potiùs amittere libertatem, quàm nouam experiri seruitutem credantur. Accedit, nam seruus Ecclesiæ adscriptus, & dicatus eius ministerio, in quadam dignitate esse creditur, vt in præsenti docetur; vnde nisi ex magna causa non potest iterum in seruitutem laicorum redigi: si autem sint serui ipsi fugitiui, quia in ministerio, cui dicati, & adscripti sunt, deseruire renuunt, & per consequens inutiles iudicantur, possunt permutari, vel alio modo alienari, etiam in laicos, *ex d. capite fugitiui 54. 12 quæst. 2.*

7 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà; nam permutatio seruorum in præsenti prohibetur absolutè, etiam cum solemnitate, quia in tali alienatione omninò deficit causa; si verò fugitiui sint, tunc pro libito Episcopi alienare eos possunt, quia ipsa fuga præstat iustam causam alienationi, *d. capite fugitiui.* Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione sciendum est, dominum seruum fugitiuum, dum in fuga est, non posse vendere, donare, vel alio modo alienare, *lib. 2. §. fin. ff. ad leg. Flauiam, l. 2 & 6. C. eod. tit. l. 5 C. de seruis fugitiuis, l. 35. §. si quis amico, ff. de contrah. emptione*, cuius prohibitionis rationem Glossa in *d. l. 6.* ex eo assignat, quod fuga species libertatis sit, *l. 17. §. 10. ff. de ædilit. edict.* vnde sicut homo liber vendi non potest, sic similiter neque fugitiuus. Glossam sequitur Odofredus *in d. l. 35. §. 3.* Sed hæc sententia sustineri non potest, siquidem valdè iniquum esset hominem liberum fugitiuo, qui verè seruus est, assimilare. Deinde quod Iureconsultus ait *in d. §. 10.* fugam speciem cuiusdam libertatis esse, non ita vt sonat, accipiendum est, sed quod habito respectu ad fugiendi actum, videatur seruus potestatem domini illusisse, cùm à nexibus dominicæ potestatis de facto se liberatum inueniat. Hæc igitur fuit Iurisconsulti mens, ni ipsius nos fallunt verba: *Idem rectè ait, libertatis cuiusdam speciem esse fugisse, hoc est potestate dominica in præsenti liberatum esse.* Vnde meritò debet reijci supradicta interpretatio: & licèt eam Cuiacius adducat *in recitatione ad d. l. 53. §. 3. de contrah. empt.* aliam tamen addit Cuiacius *vbi suprà*, deductam *ex l. 1. C. de seruis fugitiuis*; qua docemur, fugitiuum seruum sui furtum facere; seruum autem furtiuum vendere nobis non licere, *l. si emptione, § item emptor, de contrah. emption.* Hæc tamen ratio optimè adæquatur bonæ fidei possessori serui fugitiui, respectu cuius ad inhibendam vsucapionem serui, pro furtiuo habetur; vnde si alij bonæ fidei possessor seruum in fuga constitutum vendiderit, tanquam rei furtiuæ venditio inutilis erit: sed cùm Senatusconsultum etiam ad dominos spectet, *l. 2. §. vlt. ff. ad leg. Flau. de plag.* & respectu ipsorum furtiuitatis vitium fingi non valeat, vera, & genuina ratio inquirenda est; eam tamen feliciùs edocet nos Cuiacius *tom. 17. obs. cap. 10.* Inquit ergo, meritò inhibuisse Senatusconsultum alienationem seruorum fugitiuorum, vt à fuga deterreantur serui, si nec recipi se posse à quoquam impunè intellexerint, nec acquiri titulo vllo iusto, veluti emptionis, aut donationis. Facit lex *6. C. hoc tit. de fugit. in fine*, ibi: *Sed etiam fugitiuorum animos à fuga deterrere.* Conducuntque ad idem lex 2. *C. de agricolis, lib. 12.* lex 1. *§. illud, C. de Latin. libert* lex *conueniret, ff. de pact.* Itaque mens ea fuit, quod acerbitas dominorum, quorum potestatem euaserunt serui, ipsos perpetuò comitaretur, vt ita serui deterrerentur, si nec recipi se posse à domino impunè, nec acquiri alteri etiam cum iusto titulo intellexerint. Accedit, ne fugitiui pœnam fugæ eludant, quam nec venditor, qui dominus esse desijt, exacturus est; nec emptor, aduersus quem non deliquit seruus fugiendo: docent Villota, & Antonius Matthæus *vbi suprà*. Hoc tamen Senatusconsultum locum non habet in alienatione necessaria, quæ officio, vel sententia iudicis fit, vt in casu legis 19. *§. 3. ff. communi diuid.* vbi de seruo fugitiuo iubentur socij à iudice licitationem facere, quæ quidem est species venditionis, *l. 3. ff. eod. tit. l. 29. ff. famil. ercisc.* Similiter ita potest accipi textus *in l. 14. §. vlt. ff. de serua corrupt.* si de seruo fugitiuo intelligatur; cuius quidem distractio tunc sustinebitur, quando quis alteri mandauit, vt fugitiuum quæreret, & si apprehendisset, sibi emptum haberet; tunc enim mens Senatusconsulti non censetur illusa, cùm in id tempus emptio celebrata iudicetur, quo iam seruus desinit fugitiuus esse, *l. 35. § 3. ff. de contrab. empt.* Sed aduertere debemus, quod si fugitiuarius apprehenderit seruum, eumque à domino comparauerit, minimè poterit, nisi consentiente domino, intra decem annos ad libertatem illum perducere. Paulus *lib. 5. sentens. tit. 6. de fugitiuis, §...*, ibi: *Seruus à fugitiuario comparatus, intra decem annos non potest manumitti citra prioris domini voluntatem.* De fugitiuarijs vltra Pauli locum sunt textus *in l. 18. ff. de præscript. verb. l. 1. C. Theod. si vaga mancipia.* Fugitiuarij dicebantur illi, qui mancipia fugitiua persequebantur, & apprehensos dominis certa mercede restituebant. M. Varo *lib. 3. de re rustic. cap. 14.* Florus *lib. 3. hist. cap. 20.* Cuiacius *lib. 5. obs. cap. 8* Laur. Pignor. *de seruis, pag. 15.* Etiam prædictum Senatusconsultum locum non habet in seruo fugitiuo legato; nam legari eum posse, constat *ex l. cùm seruis 39. §. fin. l. 84. §. 10. ff. de legat. 1.* cùm cesset ratio suprà adducta, videlicet quia si serui in fuga perseuerent, necessariò morte domini ab ipsius indignatione liberantur. His suppositis pro dictæ difficultatis solutione dicendum est, in præsenti textu non agi de

seruo

seruo fugitiuo in fuga persistente, sed qui aliquando fugere consueuit; nam etsi fugitiuus regulariter dicatur ille, qui certo proposito non redeundi domiou dereliquit, *in l.17. §.1. & 2. l. bouem 43. §.1. ff. de ædilit. edict. l.225. ff. de V.S.* Valentia *illustr. lib. 1 tract. 2. cap. 10. num. 3.* tamen plerumque accipitur pro eo, qui propriè non fugit, sed frequenter sine causa vagatur, seriusque domum redit, de quo Vlpianus *in l.17. §. erronem 14 ff. de ædilit. edict. d. l. 225 ff. de V. S.* quam distinctionem agnoscit Horatius *libro 1. satyr. 7. vers. 112.*

Non horam tecum esse potest, non otia rectè
Ponere: teque ipsum vitas, fugitiuus, & erro.

De quo seruo errone accipiendus est præsens textus. In hac tamē tractatione de seruis fugitiuis obseruandi sunt textus *in l. quæro, l. mora, ff. de verb. obl. l. si libertus, ff. de oper. libert. l. arboribus 12 §. de illo, ff. de vsufruct. l. si seruum 15. ff. de publiciana, l. Iulianus 13 §. 1. ff de act. empti, l. 14. §. vlt. ff. de seruo corrupt. l. 1. C. de præscript. longi tempor. l. seruus 17. §. illud, ff. de furtis, l. 1. §. per seruum,* vbi Valentia, *ff. de acquir. possess. l. 4. §. si quis fugitiuum, ff. de doli except. l. 53. §. fugitiuum, l. ancilla 62. ff. de furtis l. 22. §. fugitiuus, ff. mandati, l. 10. 11. & 12. ff. de liber. caus. l. seruus 82. ff. de legat 3. l. fugitiuus 15. l. hominem 34. §. & cùm fugitiuus, ff. de solut. l. 1. C. de ædilit. action.* Pupinianus *libro singul. respons. tit. de fugitiuis inquirendis,* Paulus *lib. 4. sentent. tit. de fugitiuis.*

8 Sed præsenti assertioni primò obstat textus *in cap. vlt. 15. de rebus Eccles. non alien.* ibi: *Rusticum mancipium.* Vbi dum generaliter prohibetur alienatio rerum ecclesiæ, inter alias res, quæ recensentur, refertur mancipium rusticum tantùm: ergo quia mancipia vrbana alienari possunt, & per consequens non rectè in præsenti prohibetur indistinctè permutatio seruorum Ecclesiæ. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu specialiter referri mancipium rusticum, non autem vrbanum; quia cùm ageretur de alienatione prohibita rerum immobilium, & rusticum tantùm mancipium inter immobilia enumeretur, *l. si quis inquilinos, ff. de legat 1. l. iubemus, C. de sacros. Eccles.* ideò nec longo tempore præscribi, nisi vt res immobilis, potest, *l. quemadmodum, C. de agricol. lib. 11.* ideò non de mancipio vrbano, sed tantùm de rustico mentio fit in eo textu; non tamen exinde deducitur, mancipium vrbanum Ecclesiæ alienari, aut permutari posse.

Exponitur cap. vlt. 15. de rebus ecclesiæ.

9 Secundò obstat textus *in cap. ecclesiasticis 67. 12. q. 2.* vbi refertur, seruum Ecclesiæ donatum fuisse Theodono Consiliario; & docetur similem donationem ratam, firmamque esse debere: ergo non rectè in præsenti statuitur, seruos Ecclesiæ permutatione, aut alio simili titulo in laicos transferri non posse. Qua difficultate nonnulli oppressi docuerunt textum illum auctoritate carere, & apochryphum esse: quæ sententia facilè refellitur; siquidem textus ille est D. Gregorij, & inter eius epistolas reperitur, *lib. 2. indict. epist. 118.* Quare hac, & alijs omissis sententijs, Luna, & Arellanus *d. antinom. 4. num. 13.* existimant, in eo textu donatum fuisse Acosimum seruum, non vt eius dominium quiritarium transferretur in Theodonum, sed tantùm bonitarium. Verùm hæc interpretatio apertè opponitur verbis ipsius textus, ibi: *Iuri, dominioque tuo tradi, darique præcipimus.* Quæ omnia important perfectum dominij traditionem, præcipuè accedente titulo habili donationis, *§. 1. Institut. de donat.* quare omissis his sententijs, facilè respondetur, si obseruemus, in eo textu ipsum Romanum Pontificem ex iusta causa donasse seruum Ecclesiæ Theodono benefactori: vnde cùm ex iusta causa ipse Romanus Pontifex donasset, meritò docetur, donationem vires habuisse. Etiam hic opponi potest textus *in can. 2. Concil. Hispal. 1.*

Exponitur cap. ecclesiasticis 12. q. 2.

C A P V T V.

a Vrbanus III.

Quæsitum est ex parte tua, si commutationes fieri valent præbendarum, cùm commutatio dignitatum in b Turonensi fuerit Concilio interdicta. Sunt enim quidam, qui præbendæ suæ cedunt, & iuri renunciant, vt maiorem præbendam obtineant, vel ex hoc certam summam pecuniæ c consequantur: quod quidem est honestati contrarium, & simoniacam procul dubio continet prauitatem. Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de iure fieri non possunt, præsertim pactione d præmissa, quæ circa spiritualia, vel annexa spiritualibus labem semper continet simoniæ. Si autem Episcopus causam inspexerit e necessariam, licitè poterit de vno loco ad alium transferre personas, vt quæ in vno loco minùs vtiles sunt, alibi se valeant vtiliùs exercere.

N O T Æ.

1 a Vrbanus III.] ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem collectione ita integram huius textus restituo.

b *Turonensi Concilio.*] De quo *in cap. maioribus 8. de præbend.* vbi nominatim permutationes prohibentur.

2 c *Pecuniæ consequantur.*] Cùm hæc verba omittantur in hac Raymundi collectione, anxiè laborant Interpretes in exponendo, quare permutatio beneficiorum tanquam simoniaca in præsenti specie improbetur? Et certè nullo pretio intercedente permutationem ipsam beneficiorum, vt illicitam, improbatam esse constat *ex dicto cap. maioribus, cap. cùm olim, hoc titulo:* & talem pactionem vt simoniacam reijci docuerunt plures relati à Garcia *p. 11. de benef. cap. 4. num. 57.* Gibalino *de simonia, q. 13. in fine.*

d *Pactione præmissa.*] Quatenus pactiones circa beneficium factę improbētur, exposuimus, *in c. fin. de pactis, cap. nisi essent, de præbendis,* vbi hæc verba illustrauimus.

e *Causam necessariam.*] Requiritur ergo causa, vt superior permutationi auctoritatem præstet, vt docent Duarenus *lib. 8. de sacris, cap. 3.* Garcia *cap. 4. num. 44.* Gibalinus *de simonia, q. 14 consect. 13.* quia cùm similes permutationes sint prohibitæ, & odiosæ, exigitur causa, vt in illis Episcopus dispenset, aliàs si sine causa talem permutationem approbauerit, erit non solùm illicita, verùm & inualida talis permutatio, vt resoluit Gibalinus *dicto consect. 13.* Nec quælibet causa sufficit, sed desideratur ea, quæ respiciat commodum spirituale, non temporale, ita vt saltem reductiuè vtilitas permutantium reducatur ad vtilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ, vt post D. Thomam *in 4. distinct. 25. quæst. 3. art. 3.* resoluunt Syluester *verbo Permutatio 2. num. 3.* pluribus relatis Barbosa *de iure Eccles. lib. 3. cap. 15. num. 172.* 3

C A P V T VI.

Innocentius III. *Senonensi a Archiepiscopo.*

Cum olim Magister S. & B. Archidiaconatum, & Præposituram adinuicem commutassent. *Et infra:* Licèt prædictus Magister ab initio sponte fuerit de permutatione con-

fessus, idem tamen B. eam inficiabatur omninò, proponens quod ipse Præposituram sine conditione qualibet *b* resignauit, & post resignationem prædicti Magistri Archidiaconatum fuerat assequutus. *Et infra*: Cùm ergo nobis constaret, quod ipse suum præstiterit permutationi consensum, prædictus autem magister suum publicè fateretur errorem, & hunc Præpositura, & illum Archidiaconatu curauimus *c* spoliare, super hoc diffinitiuam contra eos sententiam proferentes.

NOTÆ.

1 a SEnonensi.] Ita etiam habetur *in cap. vnico, hoc tit. in 3. collect.* integram autem huius textus retuli, & epigraphen exposui *in c. cùm olim, de offic. deleg.*

2 b *Resignauit.*] Quæ resignatio facienda erat in manibus Ordinarij, vt infrà dicemus; & si beneficium erat Iurispatronatus, ipsorum patronorum consensus expectandus erat, *cap. cùm inter, de elect. cap. nobis, de iurepatron.* notauit Boetius Epon. *in præsenti, num 110.*

c *Spoliare.*] Quæ spoliatio iustè à Pontifice facta fuit post confessionem ipsius Archidiaconi, vt notauit Boetius Epon. *vbi suprà, num. 115.* 3

CAPVT VII.

Innocentius III. *Archiepiscopo, & Præposito S. Andreæ & Scholastico S. Petri a Coloniensis.*

CVm vniuersorum fidelium ab ipso Domino Iesu-Christo pastoralis sit nobis cura commissa, solicitudini nostræ dignoscitur expedire, vt sic debeamus quoslibet in suis rationibus confouere, quod aliorum iura in conspectu Ecclesiæ dispendium non sustineant, sed firma & illibata debeant permanere. Intelleximus siquidem (dilecto filio Gisliberto Canonico Sancti Ioannis in Leodio referente) quod cùm ipse, & Lambertus Clericus, ducti quadam animi leuitate, de permutatione præbendarum suarum inter se tractare cœpissent, quia vtilitatem vtriusque imminere credebant: tamen idem L. clericus occasione dictæ permutationis, præbenda eiusdem G. quam in Ecclesia Sanctæ Mariæ *b* Namucen. habebat, cuidam suo consanguineo assignata, præbendam Sancti Bartholomæi, quam sæpedicto G. repromiserat, nequaquam voluit resignare & sic idem G. (vt asserit) sua spe remansit omninò frustratus. Cumque super hoc in præsentia venerabilis fratris nostri *c* Leodien. Episcopi fuisset diutiùs litigatum, tandem idem L. Sedem Apostolicam appellauit: & cùm dictus G. ad nostram præsentiam non sine magno periculo, & labore accessisset, idem L. nec venit, nec pro se curauit sufficientem mittere responsalem. Cùm igitur *d* deceptis, & non decipientibus iura subueniant; fraus etiam, & dolus nemini debeant patrocinium impertiri: licèt ipsi per *e* se de iure non possent ecclesiastica beneficia permutare, vt tandem simplicitati venia tribuatur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis constiterit, prætaxatum G. taliter fuisse deceptum, ab ipsa Namucen. præbenda, quam diu dicitur possedisse, amoto consanguineo ipsius L. vel quolibet alio illicito detentore, eandem sublato appellationis obstaculo, G. faciatis restitui memorato, & eundem ipsius pacifica possessione gaudere. Nullis litteris, &c. Quod si non omnes, tu frater Archiepiscope, cum eorum altero, &c.

NOTÆ.

1 a COlonien.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de præbend. cap. 2.* & in epistolis Innocentij III. editis à Cardinale Sirleto, *fol. 39.* ex quo codice ita restituo integram huius textus. Colonia Agrippina vrbs est celeberrima ad Rhenum fluuium, Vbiorum Metropolis, condita tempore Augusti à M. Agrippa, à quo nomen accepit: habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primo sæculo Ecclesiæ, vt refert Kratepolius *in catalogo Archiepiscoporum Coloniæ.* Brunoni quarto eius Præsuli missa est præsens epistola, de quo nonnulla tradit Kratepolius *vbi suprà, fol. 69.*

Namucensis.] Namucensis Ecclesia est in Germania, cuius Præsulum seriem refert Bucelinus *tom. 1. German. fol. 202.*

2 c *Leodiensis.*] Hugonis videlicet de Petraponte, de quo alibi egi, & plura tradit Kratepolius *in catalogo Præsulum Ecclesiæ Leodiensis.*

3 d *Deceptis, & non decipientibus.*] Deceptio fuit in eo, quod Lambertus Gerardum ad resignandam priùs callidè videtur induxisse, nec tamen vicissim resignare voluerit, nec Episcopum pro permutatione comprobanda adire. Sententia autem, qua hîc vtitur Innocentius, extat *in l. 2. §. verba, ff. ad Velleianum.*

4 e *Ipsi per se.*] Licèt beneficiati possint se obligare ad faciendam permutationem beneficiorum, & de ea tractare, ex hoc textu ibi, *Inter se tractare cœpissent, cap. vnico, hoc tit. in 6.* tamen talis conuentio pendet ab auctoritate superioris, ita vt nisi superior consensum præbeat, nulla sit, quia ipsi per se talem permutationem perficere non valent. Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 35. dub. 17.* Suarez *lib. 4. de simonia, cap. 35. num. 8.* Gibalinus *eodem tractatu, q. 14. consect. 12. per totum.*

COMMENTARIVM.

EX his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: *Permutatio præbendæ, seu beneficij, facta irrequisito proprio Prælato, nulla est; immò qui permutauit propria auctoritate, priuatur beneficio ita permutato.* Probant eam textus *in cap. maioribus 8. de præbend. cap. vnico, hoc tit. in 6. Clement. vnica, hoc tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garafia, idem Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 13. §. 5.* Cuiacius, Bartholomæus, Sanchez, & Boetius Epon. *in præsenti*, Ioannes Nicolaus *de benef. tit. 5. cap. 1.* Rufiniacus *lib. 3. constit. tit. 32.* Duarenus *lib. 8. de sacris Eccles. cap 3.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. cap 3.* Suarez *tom. 1. de relig. lib 4. cap. 30. & 31.* Coruinus *lib. 1. aphorism. iuris Pontif. tit. 13.* Ioannes Dartis *de benef. sect. 10. c. 4.* latè Gibalinus *de simonia q. 14. consect. 4. cum seq.* 5 Conclusio deducitur & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem 6

ita

6 *Impugnatur tradita assertio.* ita insurgo. Beneficia ecclesiastica, tam præbendæ, quàm dignitates, permutari iure possunt, *cap. cùm venerabilis 6. de except. cap. inter 18. de præbend.* Ergo non rectè in præsenti talis permutatio improbatur. Facit optima ratio, nam res spiritualis cum spirituali permutari potest, *cap super eo, de transact. cap. fin.* vbi dicemus, *hoc tit.* Ergo cùm beneficium permutatur cum beneficio, quia res spiritualis datur pro spirituali, non est ratio cur improbetur talis permutatio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam labes simoniæ non committitur, nisi pro re spirituali detur temporalis, *cap. qui studet, 1. q. 1. cap. Saluator, 1. q. 3.* Sed in permutatinne beneficiorum, quamuis adsit pactum, nihil temporale intercedit: igitur non est ratio, quare improbetur.

7 *De permutatione Beneficiorum.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, & disciplinæ ecclesiasticæ valde consona; nam si antiquos Ecclesiæ canones, quorum verba retuli in titulis *de translat. Episc. & de renunc.* attente legamus, non inueniemus, olim licuisse beneficiarijs beneficium ecclesiasticum habentibus propriam Ecclesiam deserere, ad aliamque se transferre, aut Ecclesiæ, cui mancipati fuerint per ordinationem, renunciare irrequisito proprio Episcopo: vnde iuri consentaneum eit, vt priuata auctoritate non possint beneficiarij proprias Ecclesias deserere, & alias acquirere. Facit etiam, nam huiusmodi permutatio fieri nequit sine reciproca renunciatione, quæ inconsulto proprio Episcopo fieri nequit, ex rationibus congestis *in cap. admonet, de renunc.* Igitur per consequens nõ poterit fieri permutatio. Accedit etiam, quod cùm beneficium non possit absque institutione canonica obtineri, *cap. 1. cum vulgatis, de reg. iur. lib. 6.* & partes non possint sibi inuicem institutionem sequitur necessariò, permutationem ab ipsis factam propria auctoritate nullius esse momenti. Tandem facit, nam permutatio rei alienæ nulla est, *lib. 1. §. vlt ff. de rerum permut.* sed beneficiarij non sunt domini beneficiorum, sed tantùm vsufructuarij, seu œconomi, *cap. cæterùm, de donat.* Igitur non possunt propria auctoritate ipsa beneficia permutare. Vndè talis permutatin beneficiorum adeò inaudita fuit pluribus Ecclesiæ sæculis, vt nec apud Gratianum, cæterosque Decretistas vlla eius mentio extet, vsquedum in Concilio Turnnensi relato *in cap. maioribus 8. de præbend.* dum sectio præbendarum prohibita fuit, simul Patres improbarunt commutationes præbendarum; quam prohibitionem firmarunt Vrbanus III. Clemeus III. Innocentius III. in præsentibus iuribus; & Pius V. in sua constitutione 42. quæ incipit, *Officium*, suspendens omnes facultates Ordinariorum admittendi quascunque resignationes beneficiorum: & constitutione 58. eas tantùm permutationes permittit, quæ iuri consonæ sint, his verbis: *Adhuc beneficiorum, & officiorum permutationes admittere, quæ canonicis sanctionibus, & Apostolicis constitutionibus permittuntur*, id est quæ auctoritate Episcopi ex iusta causa celebrantur.

8 *De Episcopo permutationem admittente.* Auctoritate autem Episcopi permutationes beneficiorum celebrari possunt; & appellatione Episcopi comprehenditur quicunque habens auctoritatem Episcopalem, qui in proprio territorio similes permutationes admittere potest. Suarez *dicto lib. 4. de simonia, cap. 32. num. 14.* Gibalinus *eodem tract. q. 14. consect. 8. num. 5.* Ratio est, quia quotiescunque aliquid competit Episcopo ratione iurisdictionis, non verò ordinis, id peragi potest ab alijs, qui eandem iurisdictionem exercent. Nec interest, quod institutin beneficiorum ad aliquem spectet, veluti Archidiaconum, vel alium similem; nam adhuc permutatio facienda est coram ipso Episcopo, non verò coram eo, ad quem institutio spectat. Ratio est, quia auctoritas Episcnpi non desideratur, vt institutionem in ipsis beneficijs faciat, sed vt agnoscat, an iusta causa subsit in ipsa permutatione, & an simoniæ labes interueniat: quare alius quàm Episcopus, seu qui iurisdictionem Episcopalem exercet, non potest auctoritatem simili permutationi præstare, vt defendit Gibalinus *d. consectar. 7. nu. 6.* Vltrà auctoritatem Episcopi desideratur consensus collatorum, eorumque quorum interest collationem fieri, vel non. Garcia *de benefic. d. cap. 4. num. 74.* Gibalinus *vbi suprà.*

9 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat difficultas suprà adducta; nam iura ibi adducta procedunt in permutationibus factis auctoritate superioris, ex præsenti textu, cui conuenit lex *63. tit. 5. partis. 1.* Nec obstat primum augmentum difficultatis, nam verum est, rem spiritualem posse permutari cum re spirituali, accedente consensu superioris. Vndè etiam præcedente Episcopi auctoritate valebit permutatio beneficij cum beneficio. Nec obstat aliud difficultatis augmentum: nam licèt cùm beneficium permutatur cum beneficio purè, & absolutè, non interueniat simonia, iuxta veriorem sententiam; tamen quia propter inæqualitatem fructuum facilè simonia interueniet, & similes pactiones illicitæ, probrosæque iudicantur; ideò examen Episcopi præcedere debet, vt talis permutatio licita sit: an ver) data inæqualitate fructuum possit pensio auctoritate Episcopi constitui in alio beneficio, aliaque ad permutationem beneficiorum spectantia, prosequuntur in præsenti Bartolus, Sanchez, & Boetius Epon.

C A P V T VIII.

a Clemens III.

AD quæstiones soluendas. *Et infrà*: Intelleximus ex litteris tuis, quòd duæ conuentuales Ecclesiæ sunt in tua diœcesi constitutæ, quarum vtraque parochialem habet Ecclesiam cum possessionibus magis alteri, quàm sibi vicinam. Illis autem desiderantibus permutare eas, cùm illarum alteram respectu meliorum prouentuum plus abundet; & ideò sibi postulet adijci certam summam pecuniæ numeratæ, vt sic ad æqualitatem permutationis valeant peruenire, vtrum posset id licitè fieri, extitit dubitatum: quam ob causam Sedem Apostolicam consuluisti. Licèt itaque tuæ discretionis industriam ignorare minimè putemus, quid super eodem articulo sit agendum nihilominus tuæ prudentiæ respondemus, quod cùm de dictis parochialibus Ecclesiis per se queat permutatio celebrari, & in permutatione possessionum per se non sit inhibitum, si altera ratione possessionum alteri præponderet, pecuniam posse refundi de ipsarum possessionibus ad inuicem, prout visum fuerit expedire: & refusa certa pecuniæ quantitate, poterit contractus permutationis iniri; sic tamen quod illi contractus nequaquam sibi inuicem misceantur.

NOTÆ.

1 a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo cap. 2.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec integram habemus, vt indè cognosci possit, de quibus monasterijs in præsenti agatur.

C A P V T V L T I M V M.

a Gregorius IX. *Beton. & Fungin. Abbatibus.*

EXhibita nobis Abbatis, & Conuentus sancti *b* Martini de Pannonia petitio continebat, quod cùm super causa, quæ inter ipsos ex vna parte, & Præpositum Albanen.

ex altera super quibusdam *c* decimationibus vertebatur, ad C. Capellanum nostrum, tunc in Hungaria commorantem, nostras litteras impetrassent, ipse ac Magister M. in quos vtrimque tanquam in arbitros extitit compromissum, arbitrati fuerunt, si dictus Præpositus obtineret decem millia solidorum regalium à Rege Hungariæ concedi monasterio memorato, ipsi ab earundem decimationum petitione cessarent. *Et infra*: Quocirca mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis (cùm permutatio de spiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quicquid secutum est ex eo, vel ob id, irritum decernatis.

N O T Æ.

1 a G*Regorius IX.*] Adeò corrupta est hæc inscriptio, & variè corrigitur à Glossa marginali, vt non facilè percipi possit, de quibus monasterijs, & Abbatibus in præsenti agatur.

b *Sancti Martini.*] De hoc monasterio egi *in cap. 59. de præscript.*

2 c *Decimationibus.*] Et ita patet, super decimis compromitti posse, transactionemque celebrari, vt probat Barbosa *de potest. Episcop. allegat.* 521. *in fine*, & notaui *in cap. 2. de transact.*

C O M M E N T A R I V M.

3 IN his duabus decisionibus agitur de permutatione rerum spiritualium: pro qoarum expositione sciendum est, circa permutationem spiritoalium rerum nullam dari prohibitionem iuris diuini, quamuis cum pacto, & rigoroso contractu fiat, vt post D. Thomam, Durandum, & Couar. docet Suarez *tom. 5. de relig. lib* 4 *de simon. cap.* 30 *num. 5.* nec etiam sacri canones aliquam labem simoniæ suspicantur in tali permutatione, vt post alios probat Gibalinus *de simon. s. p. q* 13. Deinde notandum est, quod si res permutatæ sint mixtæ ex spirituali, & temporali, vt res benedictæ, liquidò apparet, nullam in tali permutatione dari simoniam, modò commutatio fiat ratione tantùm spiritualis annexi, & nulla fiat comparatio inter spirituale, & temporale; nam si temporale vilius commutetur cum alio temporali pretiosiori propter maiorem quandam spiritualitatem, quam illud temporale vilius participat, exempli gratia rosarium benedictum pretiosæ materiæ commutatur cum viliori, quia istud habet plures benedictiones, & indulgentias, aut contactu plurium reliquiarum sacratius est, reuerà committitur simonia, quia non commutatur spirituale cum spirituali præcisè, sed emitur excessus ille, vt ita dicam, spiritualitatis, qui in vno reperitur, per excessum temporalis, quod est in alio: quando verò seruatur proportio. vt nihil attendatur in commutatione spiritualis, nisi spirituale, & in commutatione spiritualis, nisi spirituale, & in commutatione temporalis, nisi temporale; & non compensetur spirituale vnius cum temporali alterius, tunc nulla est simonia; quia tunc tantùm datur permutatio spiritualis cum spirituali, & temporalis cum temporali · quod si res ex spirituali & temporali mixtæ, siue compositæ habeant temporale diuerso modo connexum cum spirituali, exempli gratia calix consecratus, & administratio sacramenti, seu beneficium, tunc committitur simonia, quia commutatio non fit præcisè inter spiritualia, sed inter spirituale, & temporale; quia in rebus, in quibus temporale antecedenter se habet, id quod primariò, & per se datur, est illud temporale, cum quo deinde venit spirituale annexum: in eo autem, quod est concomitanter, aut consequenter annexum spirituali illi, quod primò datur, est spirituale, ratione cuius obtinetur temporale in eo fundatum. Denique quando res est purè spiritualis, si cum alia mixta ex spirituali, & temporali commutetur, datur aliquid temporale pro spirituali; atque ideò non omninò permutatio celebratur inter spiritualia: vnde rectè Clemens III. in præsenti textu ait, licitam esse permutationem duarum Ecclesiarum parochialium inter se, & etiam permutationem possessionum earundem Ecclesiarum fieri posse, atque excessum possessionum vnius compensari aliqua pecunia, modò contractus illi non misceantur inuicem; in ea enim specie commutatur spirituale cum spirituali, & temporale cum temporali: non tamen debent misceri contractus, Ecclesia videlicet non permutetur cum possessione; quia tunc cùm res spiritualis cum temporali permutetur, simonia committitur, vt in præsenti capite finali, vbi quia decimarum ius quid spiritoale est, *cap. prohibemus, de decimis*, & permutabatur cum re temporali; ideò Gregorius IX docet talem permutationem vires non habere. Dubium tamen est, tam apud Canonistas, quàm Theologos Moralistas, an inæqualitas beneficij, vel alterius rei spiritualis compensari possit pecunia, vel alia re temporali, vt in præsenti capite *ad quæstiones?* Et certum est, beneficij inæqualitatem compensari non posse pecunia, vel alia re temporali, vt docent Lessius *de iustitia & iure lib. 2. cap. 35. dubio* 17. Pater Suarez *dicto lib. 4 de simonia, cap. 34. num.* 10. Gibalinus *eodem tractatu, quæst.* 54. facit textus *in cap. cùm pridem, de pactis*, vbi notauimus. Nec contrarium probatur in præsenti capite *ad quæstiones*, vbi propter æqualitatem Ecclesiarum permutatio admittitur, refusa certa pecuniæ quantitate; nam vt docuerunt Suarez vbi suprà, *num.* 13 & Barbosa *in præsenti*, in hac permutatione non agitur de commutandis titulis beneficiorum, quæ erant vnita monasterijs, & non possidebantur in titulum, sed in proprietatem redditūum, & bonorum temporalium; vnde rectè ait Summus Pontifex, permutationem Ecclesiarum fieri posse, vt etiam possessiones ipsarum inuicem permutari valere, & propter inæqualitatem ipsarum pecuniam intercedere posse, si contractus separentur, id est, si Ecclesiæ permutentur cum Ecclesijs, possessiones cum possessionibus; non verò si coniungantur: nam tunc, quia ex vna parte Ecclesia dabatur, non poterat inæqualitas pecunia suppleri; sed quia possessiones Ecclesiæ annexæ omninò temporales erant, ideò pecunia earum inæqualitas suppleri poterat: prosequuntur latiùs Gibalinus *dicta q. 24. consect.* 11. Robertus *lib. 1. rerum iudic. cap. 7.*

T I T V L V S XX.

De Feudis.

C A P V T I.

Innocentius III. *Mauriensi a Episcopo.*

INsinuatione præsentium declaramus, quod *b* gageria, quam tu apud Argentinam à Nantelino dignosceris reperisse, Gaudefridi fratris eius accedente consensu, à te potest liberè retineri, fructibus non computatis in sortem, ita videlicet, vt quamdiu fructus illos perceperis, in sortem minimè computandos, idem Nantelinus à seruitio, in quo tibi, & Ecclesiæ tuæ pro feudo ipso tenetur, interim sit immunis.

N O T Æ.

a M*Auriensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Ecclesia Mauriensi nonnulla notaui *in cap. 1. de rebus Eccles.*

b *Gageria.*] Vox est Barbara, propria Theutonicorum, & significat pignus, vt docent Hostiensis *hic*, Cironius *ad tit. de pignor.* 1

COM-

COMMENTARIVM.

2 CVm certum iuris principium sit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus rei pignoratæ, *cap. ad nostram*, vbi plura Balboa, *de iureiurando, cap. cùm contra*, vbi plura dabimus, *de pignor.* difficilis valdè est præsens decisio, dum in ea docetur, dominum feudi, qui res feudales à vassallo pignori accepit, non teneri fructus ipsarum in sortem principalem imputare: quod etiam ab specie feudi deciditur *in c. conquestus, de vsuris*; & in omni simili specie statuitur *in cap. 1. de vsuris*, quæ Pontificum responsa eandem continent difficultatem, quare varias adduxerunt interpretationes repetentes in præsenti, & Doctores infrà laudandi. Aliqui asserunt, licitam esse hanc fructuum retentionem, quatenus æquipollet seruitio, quod interim feudatario remittitur: ita docuerunt Innocentius *in præsenti*, Couar. *lib. 3. variar. c. 1. nu. 4.* Gaspar Rodriguez, *de annuis reddit. q. 7. n. 50.* Salat, *de vsuris, dub. 31. nu. 5.* Vgolinus, *eodem tractatu c. 11. §. 1. num. 2.* probantque ex præsenti textu, vbi ait Innocentius, fructus hos percipi posse, si seruitium debitum remittat vassallo dominus; satisque Innocentius innuit, compensationem quandam tunc fieri fructuum, & seruitiorum: quam interpretationem alij impugnant. Primò quia ea seruitiorum æstimatio, & cùm fructibus compensatio vix iniri poterit, cum seruitia plerumque incerta sint, & non solùm in operis præstandis, verum & in quibusdam alijs, quæ vix æstimari solent, aut possunt, consistant, vt in beneuolentia, gratitudine, & consilio. Secundò, quia Innocentius in præsenti, & Alexander, *in dicto c. conquestus*, indistinctè affirmant, fructus imputandos non esse in sortem, nulla facta mentione compensationis; immò liberè concedunt domino feudi omnes, & quoscunque fructus percipere absque onere imputandi eos in sortem. Glossa *in præsenti, & in dicto c. 1. c. conquestus*, docet hoc specialiter statutum esse fauore Ecclesiæ, ita vt in alijs dominis feudum possidentibus non idem procedat: sed cùm Pontifex in præsenti nullum ius nouum condat, nec in hac parte vlla sit differentia feudi ecclesiastici, & laicalis, non apparet cur diuersum ius in vno, ac in alio obseruari debeat. Immola *in præsenti*, & Mantica, *de tacitis conuent.* existimarunt, in præsenti nullam dari vsuram, quia fructus isti retinentur virtute antidoralis obligationis; id tamen minimè placet, quia licèt feudum beneficium sit, & vassallus videatur domino naturaliter obligatus ad antidora, id est, ad remunerationem, non tamen inuitus cogitur ad remunerandum, quia quod naturaliter debetur, propriè non debetur, cùm in effectu peti non possit, *l. fideiussor 16. §. naturales, l. hæres 21. §. seruo, ff. de fideiuss.* Petrus Gregorius, *lib. 1. de vsuris*. Et licèt possit Dominus rei feudalis fructus iustè percipere, cum illi remunerandi gratia rei feudalis possessio à vassallo tradita est; hoc procedit cùm liberè, & ex liberalitate redditur: at in præsenti specie nullum liberalitatis, & voluntatis remunerandæ vestigium apparet; immò negotium à liberalitate longè differt, cum ponamus pro pecunia debita rem pignori dedisse, & nemo in necessitatibus liberalis existat, *l. rem s 8. ff. de adimend. legat.* Tandem Panormitanus, Hostiensis, Ioannes Andreas, & alij relati à Couarruuia, & Salas, *vbi suprà*, respondent, dominium vtile vassalli in præsenti casu consolidari cùm dominio directo domini creditoris; vnde ille iustè rei propriæ fructus percipit. Verum hanc dominij vtriusque consolidationem doctè reijciunt Couarruuias, *vbi suprà*, Binsfeldius, *in dicto c. 1. de vsuris, q. 1.* nam si hoc esset verum feudum, non posset esse pignoris loco, quia dominium pignoris remanet penes debitorem, licèt possessio transeat in creditorem, *l. 1. C. de pignorat.* Deinde quia dominium hoc vtile pretio æstimabile est, ideòque si pro mutuata pecunia transferretur, vsurarius contractus redderetur.

3 *Vera interpretatio huius textus.* Quare his, & alijs interpretationibus omissis, placet communis sententia, quæ docet, ex natura feudi prouenire, vt fructus ipsius interim dum debitor vassallus non soluit pecuniam mutuam, domino cedant; nam cùm de natura feudi sit, vt vassallus domino suo obsequia præstet, consequens est, vt quamdiu sine illius culpa, & domino consentiente feudo caret, immunis sit ab obsequijs, & muneribus, quæ domino præstare tenebatur; & è contrario, cum re feudali penes dominum existente vassallus ab obsequijs præstandis liber sit, eadem ratio facit, vt interim fructus rei non percipiat, cum eo tempore cesset causa, ob quam illi res in feudum data est; & consequenter fructus domini sunt, qui ad nullum obsequium illum reuocare valet: ita docuerunt Leothardus, *de vsuris q. 34. n. 5.* Canisius, *eodem tractatu, c. 6. n. 4.* Binsfeldius, *in dicto c. 1. q. 3.* Mudeus, *de pignor. tit. de pactis pignor. n. 54.* Cardinalis Lugo, *de iustitia disp. 25. num. 147.* Arias de Mesa, *lib. 3. variar. c. 46. n. 32.* Balboa, *in cap. cùm Bertholdus, n. 50 de re iudic. & in cap. ad nostram, n. 31. de iureiur.* Auendaño, *de censibus c. 10. nu. 16.* Sed hæc communis interpretatio adhuc difficilis redditur ex sequentibus. Primò, nam cùm sæpissimè fructus superent valorem immunitatis ab obsequijs debitis, quibus interea vassallus eximitur, non apparet quomodo ille excessus fructuum retineri possit absque vsura, cum tantùm ob pecuniam mutuò acceptam retineatur, maximè quoties feudi onera, aut ferè nulla, aut exigua sunt, vt militaris opera in bello quod neque ingruit, nec verosimiliter suscipiendum est; tunc enim immunitas per aliquod tempus ab illa militari obligatione æstimabilis non est, & tamen fructus feudi pingues omninò sunt. Igitur absque iniustitia retineri nequeunt. Secundò, quia in feudis antiquis paternis, quæ industria, & labore, aut etiam sumptibus feudatariorum multò fertiliora reddita sunt, cum obsequia feudalia illis fructibus minimè respondeant, iniustè retinentur à domino absque diminutione sortis. Tertiò, si feudatarius feudum emerit ab ipso domino, aut ab alio vassallo, tunc non erit datum feudum ob seruitia præstanda; quare fructus illi non percipiuntur in compensationem obligationis, quam feudatarios contrahit ad similia obsequia; sed quia sunt fructus rei, cuius dominium vtile emptum est iusto pretio: quare etiam re illa domino pignori data, cum vassallus dominium vtile retineat, debet fructus eius percipere. Tandem aliquando accidit, vassallum præstare non solùm obsequia, verum & pensionem certam: quo casu si dominus ratione pignoris fructus lucretur, & simul pensionem exigat, aperta vsura committitur. Igitur non rectè docemur, dominum rei feudalis non teneri imputare fructus ipsius in sortem principalem.

Adhuc tamen retinenda est communis interpretatio, & pro eius expositione sequentes casus sunt distinguendi. 4 *Defenditur adducta interpretatio.* Primus est, cùm vassallus feudum regulare accepit, & domino pignori dedit; quo casu cogi non potest, quamdiu dominus fructus feudi percipit, obsequia præstare, quia iniquum esset, vt vassallus onus subiret, nullum autem commodum perciperet: nec in ipsa feudi constitutione caueri poterat, vt quoties feudum ad dominum rediret, etiam per oppignorationem, toto illo tempore fructus perciperet, & simul debita seruitia exigeret. Secundus casus euenit, quando feudatarius feudum pretio sibi comparauit, & non gratis accepit; quo casu præsens decisio locum non habet, quia fructus illos emit feudatarius emendo feudum illis: ergo nequit priuari absque iniustitia, vt post Lessium, & Couarr. defendit Gibalinus, *de vsuris lib. 4. c. 3. art. 10. q. 5. n. 1.* Idem dicendum est de melioramentis rei feudalis à vassallo factis, quæ absque diminutione sortis à domino retineri nequeunt, quia fructus illi non sunt reuera rei feudalis, sed rei alicuius, quæ ipsi accessit, aut fructus industriæ, & sumptuum, quos impendit feudatarius, & in quos dominus nullum ius sibi vindicare valet, vt illos abijciat, vel retineat. Tertius casus, & proprius præsentis decisionis euenit, quoties feudum gratis omninò concessum fuit ob militaria obsequia, aliaue similia, etiam adiuncta aliqua modica pensione in pretium feudi, quod gratuitum est, & beneficium; quia pensio tantùm soluitur in recognitionem dominij: quo casu si feudum pignori domino detur, dominus percipit eius fructus, nec in sortem tenetur imputare, donec obsequia, aut pensionem non exigit, vt in præsenti cauetur; quia est natura, & conditio similis feudi, nec vllo damno inde afficitur vassallus, qui seruitia, aut pensionem non præstat, si fructus non percipiat, vt latè probat Gibalinus, *d. q. 1. n. fin.* iuxta quam doctrinam exponendus est textus, *in cap. vnico, de pignor. in 5. compil.* ibi: *Cùm sæpè contingat, Aduocatos aduocatias, quas in Ecclesia obtinent, alijs titulo pignoris obligare, in Ecclesiarum vestrarum non modicam læsionem: nos indemnitati Ecclesiarum vestrarum paterna volentes solicitudine prouidere, vobis præsentium auctoritate concedimus, vt si Aduocati Ecclesiarum vestrarum aduocatias suas vobis*

obligare

obligare voluerint pignori, vos eas recipere valentis, nec fructus prouenientes ex eis in sortem teneamini computare. Hi autem, qui eas obligauerint, à seruitio, in quo vobis pro Aduocatis tenebantur, interim sint immunes. Vbi agitur de Aduocatis Ecclesiarum, qui sunt quasi beneficiarij, & feudatarij ipsarum, vt dicemus in titulo *de iurepatron.* Ex eadem ergo ratione, ex qua domini feudorum percipiunt fructus rerum feudalium, dum pignori subiectæ sunt, quia videlicet vassalli interim debita obsequia non præstant; ex eadem ratione Aduocati Ecclesiarum, qui aduocatias Ecclesijs ipsi pignori obligarunt, quia seruitia ipsa non impendunt, fructus non percipiunt; immò Ecclesia eos lucratur, nec tenetur in sortem imputare, ex præsenti textu. Hucusque tradita procedunt, nisi ex coniecturis appareat hoc genus contractus in fraudem vsurarum initum fuisse, & ab inope vassallo extortum fœnerandi animo, quod ex modicitate pecuniæ, & læsione, & quantitate fructuum rei feudalis, ex egestate, & inopia debitoris, alijsque rerum, & personarum circumstantijs Iudex arbitrabitur, argumento legis *Nesennius, ff. de negot. gestis, l. 3. §. eiusdem, ff. de testibus*, docuit Leothardus, *de vsuris, q. 14. n. 26.*

5 Hæc tamen tradita sunt pro expositione præsentis textus, & textus *in d. c. 8. de vsuris*; alia verò ratio est textus *in c. 1. de vsuris*; in eo enim agitur de beneficio, id est, de feudo iniustè à laico vassallo detento: in qua specie cùm Ecclesia illud recuperare non posset, ideò si vassallus tale feudum pignori Ecclesiæ obligauerit, potest Ecclesia fructus percipere, nec tenetur in sortem imputare, quia Ecclesia tunc nihil alienum recipit, quod imputare, aut restituere teneatur; sed potiùs suum ab alio iniustè detentum: docuit Arias de Mesa, *lib. 3. var. cap. 46. n. 34.* vbi rectè obseruat, quod etiamsi eo casu vassallus obsequia præstet, adhuc Ecclesia potest fructus retinere, nec tenetur eos in sortem imputare, quia eos vt proprios, non vt alienos recipit. *Exponitur cap. 1. de vsuris.*

C A P V T II.

Idem *Archiepiscopo a Mediolanensi, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali.*

EX parte tua nostro est Apostolatui reseratum, quod sæpiùs dubitasti, vtrum cùm contingit *b* vassallum tuum decedere, & ad te feudum ipsius redire, feudum eius alis liceat tibi dare; quamuis *c* iuramento tenearis adstrictus, non infeudare de nouo, Romano Pontifice inconsulto. Ad hæc, si vassallum tuum feudum *d* alienare contingat, an ipsius filium, vel consanguineum consortem eiusdem feudi de ipso valeas *e* inuestire. Alia quoque tua dubitatio continebat, vt cùm feudum alienatum repereris, quod per te facilè recuperare non potes, vtrum possis alicui laico in feudum illud concedere, qui & illud recuperet, & in feudum per Ecclesiam recognoscat. Nos igitur super his de mente tua scrupulum volentes dubitationis auferre, præs. tibi m. quat. si quando præfati casus emerserint, in primo feudum decedentis liberè, si videris expedire, concedas: ac in secundo filium, vel consanguineum alienantis inuesties: in tertio feudum alienatum ei poteris licentè concedere, per quem ipsum Ecclesia valeat rehabere.

N O T Æ.

1 a MEdiolanensi.] Ita etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De Mediolanensi Ecclesia nonnulla notaui *in c. cùm adeò 17. de rescript.*

2 b *Vassallum.*] Circa voces senioris, vassi, & vassalli in iure feudorum passim occurrentes sciendum est, quod, qui beneficij feudalis auctor est, cuique clientes subsunt, & dominium directum retinet, dominus dicitur, & senior, vt probat Hothomanus, *disput. de feud. cap. 3* Gibalinus, *dicto lib. 4. de vsuris, cap. 3. art. 2.* Vassus dicitur, qui beneficio feudali obstrictus est, *lib. 4. legum Franc. cap. 68.* ibi: *Vassi nostri, vassi Episcoporum.* Et *lib. 4. cap. 75.* ibi: *De vassis dominicis, qui adhuc intra casam seruiunt, & tamdiu beneficium habere noscuntur, statutum est, vt cùm quinque ex his cùm Imperatore domi remanserint, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cùm Comite, cuius pagensis est, ire permittat.* Inter vassos autem, & vassallos ea datur differentia, quod vassi dicuntur, qui feudum acceperunt ab imperatore, vel Rege, vt Duces, & Comites; vassalli verò, qui ab ipsis feudum acceperunt, licèt postea vassi pro vassallis, & è contra accipi cœperint, vt probat Hothomanus, *de verb. feudal. verbo Vassallus*, Ioannes Vossius, *de vitijs serm. lib. 1. cap. 7. & lib. 3. cap. 54. & lib. 11. c. 19.* Lindembrogius, *in Glossario, verbo Vassallus*, doctè & fusè Gibalinus, *dicto cap. 3. artic. 2. num. 7.*

c *Iuramento.*] De hoc iureiurando tempore consecrationis ab Episcopo præstito nonnulla notaui *in cap. 7. de rebus Eccles.*

3 d *Alienare.*] Et per consequens illud amittat, ex constitutionibus enim Lotharij III & Friderici I feudum alienari non potest Inuito Domino, alioquin irrita est venditio; feudumque committitur. Guntherus *lib. 8. Ligurt.*

Si quis habens feudum, pretio seu vendere totum,
Seu pro parte velit, Dominique licentia desit,
Seu dare, seu vadio supponere cogitur, illud
Qui dedit amittet, nec qui suscepit habebit.

Et paulò post:

Hæc magnus fieri vetuit Lotharius, ut nos
Facta retractari volumus, facienda caueri.

Nec etiam potest donari piæ causæ, nisi ex consensu Domini. Auctor Anonymus vitæ Burchardi Comitis, ibi: *Deprecatus est itaque eum, quatenus villam, quam de eius beneficio tenebat, quæ Litias appellatur, Ecclesiæ Fossatensi daret, ita vt etiam prædium suæ possessionis, quod Aurenm dicitur, spontanea voluntate simul tribueret.* Postea tamen cùm feuda desciuerint à sui natura, & patrimonij iure haberentur, cœperunt alienari soluto laudemio pristino domino, vt post Feudistas docuerunt Gibalinus, *dicto cap. 3. art. 6.* Hotbomanus, *de feudis, cap. 34.* Duarenus, *in consuet. feud. cap. 13.* Altesserra, *de feud cap. 15. per totum.*

e *Inuestire.*] Inuestitura est cessio solemnis feudi per hastam, vel vexillum, aliudue symbolum, quo dominus obligatur feudum alteri tradere, quem in vassallum habere vult. Vox barbara est, apud varias nationes vsitata, vt post Feudistas probant Gibalinus, *dicto cap. 3. art. 8. per totum.* Bossius, *dicto lib. 3. cap. 16.* Lindenbrogius, *verbo inuestire.* Et quia plerumque res absentes in feudum concedebantur, & per symbolum possessio tradebatur, ipsa traditio inuestitura dicebatur. De varijs traditionum symbolis egi, *in cap. 2. de consuet.* 4

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc texto sequens communiter deducitur conclusio: *Prælatus qui iurauit non infeudare res Ecclesiæ, potest res iam infeudatas finito feudo iterum ex iusta causa infeudare.* Non extat ab specie alia similis decisio in iure. Illustrant tamen eam assertionem vltra congestos in præsenti à Barbosa, *axioma 21.* Balboa, *in cap. ad aures, de præscript. n. 75.* Solorzanus, *lib. 3. polit. cap. 32.* Scortia, *in select. epit. 97. theorem 239.* Fachineus, *lib. 7. controu. c. 71.* Petrus Gregorius, *lib. 7. syntagm. cap. 6.* Gibalinus, *lib. 4. de vsuris, art. 3.* Vela, *tom. 1. dissert. 15.* 5 *Conclusio probatur, & refertur.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Prælati Ecclesiarum res ipsius Ecclesiæ in feudum dare nequeunt, ex Decreto Vrbani II. relato sub titulo *Episcopo, vel Abbate*, in vsibus feudorum, ibi: *Item si Episcopus, vel Abbas, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, secundùm hoc, quod consti-* 6 *Impugnatur tradita assertio.*

constitutum est à Papa Vrbano in sancta Synodo, hoc est illud, quod post eius decretum fuerit: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet. Sed temporalis alienatio ius, seu naturam rei non mutat, *l. nemo 164. §. temporaria, ff. de reg. iur.* Igitur in præsenti specie Archiepiscopus Mediolanensis, qui propter ius commune, & iuramentum à se tempore consecrationis præstitum res Ecclesiæ in feudum dare nequibat, nec iam in feudum concessas iterum finito feudo poterit infeudare. Augetur hæc difficultas ab specie ex eo, nam decimas in feudum datas Episcopus iterum infeudare non potest, quia prohibitus est decimas laicis in feudum dare, *cap. prohibemus, cap. quamuis, de decimis, cap. ad Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælat. c. 2. §. sanè, de decimis in 6.* Illustrant Couarr *lib. 1. var. cap. 16. n. 5.* Fachineus, *lib. 7. controu. cap. 72.* Balboa, *in d. cap. ad aures, n. 24.* Igitur idem dicendum est in alijs rebus Ecclesiæ in feudum dare consuetis.

7 Feudi etymon, & origo. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, feudum à fide nominari nonnullos voluisse, cum feudistico Oberto *lib. 2. feudor. tit. 3. §. 2.* Verum potius fidelium, aut fidelitium dici debuerat. Cuiacius ibi refert à quibusdam dictum fuisse feudum à fœdere, quasi fœdum. Verum nec Latina hæc vox est, neque à Latinis deriuata, sed à Germanis, & Francis, à quibus feudum deriuatum est à voce feida, quæ bellum, & inimicitias priuatas significat, vt probat Vossius, *de vitijs sermon. lib. 2. cap. 6.* & constat ex legibus Longobardorum, *tit. 30.* vbi legitur: *Vt feida, quod est inimicitia, post acceptam compositionem postponatur*. Et *tit. 58.* ibi: *Propter feidam deponendam*. Et *lib. 1. tit. de homicid. liberi hominis*, ibi: *Quia filiæ eius, quod fœmineo sexu esse probantur, non possunt feidam leuare*. In legibus Francorum *lib. 4. tit. 49.* ibi: *Vbicunque culpa contigerit, vnde feida crescere potest*. Inde quoque diffidare, est bellum indicere, seu inimicitias denunciare, *cap. 1. in fine, de homicid. in 6.* Verrucius, *in Glossario, verbo Diffidare*. Cùm igitur clientelæ istæ instituerentur, vt quisque suos quasi deuotos ad suas feidas, & contentiones persequendas paratos haberet, feuda dicta sunt, vt notarunt Dauid Argente *in select. tit. de feud. cap. 1.* Antonius de Bellis, *eod. tract. in princ.* Gibalinus, *lib. 4. de vsuris, cap. 3. art. 2. n. 4.* & malè confundi feudum, cum fodero, & fredo, notauit Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1. epist. 25.* Quamuis autem feudum sit ius illud, quod vassallo à domino in suis rebus conceditur cùm obligatione fidei, & obsequij militaris, vnde sæpius dicitur feudum inesse prædijs, & in illis constitui; obtinuit tamen vsus, vt non modò contractus, quod feudum constituitur, verùm ipsa quoque prædia, in quibus constituitur, feuda dicantur. Vnde passim legimus, feudum mutari, alienari, oppignorari. Nec iste modus loquendi insolitus est, nam seruitutes, census, & iura prædiorum appellat prædia Celsus, *in l. quid aliud 86. ff. de verb. sign.* sic etiam agros militibus fruendos datos beneficia vocat Cicero *5. in Verrem*. Metellus litteras ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, vt arent, & ferant in beneficium populi Romani; & tamen certum est, aliud esse beneficium, aliud materiam beneficij. Appellatur etiam feudum beneficium, *lib. 2. feud. tit. 52. & lib. 1. capitul. c. 132. & lib. 3. c. 5. 19. & 20.* Hinc beneficiare, pro infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigebertus *in chron. an. 1007.* ibi: *Imperator seditione suorum coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiauit, vt sibi contra motus suorum auxilio esset*. Nec hic loquendi mos abhorret à Romano; qui enim aliquid dono Populi Romani, aut Imperatoris beneuola voluntate acceperant, & *beneficium* accepisse, & *beneficiarij* dicebantur. Vnde Cæsar *lib. 2. de iure ciuili* scribit, se nullam partem belli in Hispania voluisse relinquere, quod magna esse Pompeij beneficia, & magnas clientelas in citeriori prouincia sciebat. Cicero *lib. 2. de lege agraria*, sic: *Vnusquisque studio, & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit*. An verò beneficia Ecclesiastica ab his beneficijs dicta sint, vt voluit Cuiacius, *lib. 3. feudor. tit. 1.* notaui *in cap. 1. de præb.*

8 De feudi origine. Secundò sciendum est, circa feudorum originem varias esse DD. sententias. Cuiacius, *in præfat. ad lib. 1. de feud.* à veteri Romano iure repetit: sed perquam absurdum est, ab eo iure feuda deduci; siquidem Obertus ipse *lib. 2. feud. tit. 1.* fatetur, ius feudorum totum manasse ex consuetudine, nihilque commune habere cùm iure Romano; nec enim feuda repeti possunt à clientelis Romanorum: nam iura illa patronorum, & clientum erant merè personalia, nec in his intercedebat aliqua datio prædiorum, sed nuda erogatio sportularum, & annonarum. Ius verò feudorum in rebus tantùm soli consistit. Si à prædijs assignatis veteranis, de quibus *in l. in agris 22. ff. de acquir. domin.* feuda repetantur; non rectè, siquidem prædia illa limitanea erant, & in dominium veteranorum perpetuò transibant; feuda verò temporaria erant, nec eorum dominium in vassallum transfertur. Alij à legibus Longobardorum feuda repetunt, sed perperam, cum Gerardus feudorum primus interpres, natione Longobardus, ius feudorum antiquissimum esse testetur. Et planè commenticium est, quod nonnulli aiunt, Longobardos occupata Italiæ parte agros ducibus, & militibus diuisisse sub ijs conditionibus, quæ redactæ sunt in libris feudorum; nam in Longobardorum legibus, si demas quas addidere Carolus, alijque Franci & Germani Principes, nihil de feudis palam cautum reperitur: & occupata Italia per Longobardos, non alia legitur ratio instituta, quam quæ fuerat sub Gothis, nimirum tertia prædiorum erepta veteri possessori, vel tertiæ fructum vectigal indictum. Paulus Diaconus, *de gestis Longob. cap. 18* ibi: *His diebus multi Nobilium Romanorum ob cupiditatem interfecti sunt; reliqui verò per hostes diuisi, vt tertiam partem suarum frugum Longobardis persoluerent, tributarij efficiuntur*. At de feudis altum silentium apud eos; vnde audiendi non sunt Duarenus, *in comment. aduersus feudum, cap. 3.* Hothomanus, *de feud. cap. 1.* Fachineus, *lib. 7. controu. c. 1.* Gibalinus, *de vsuris lib. 4. art. 1.* qui ex iure Longobardorum feudorum initium repetunt. Nec felicius Budens, *in l. 2. ff. de orig. iur.* Zasius, *in epit. feud. 1. p.* originem referunt ad clientelas, quæ inter populi Romani Duces, & gentes illis subactas instituebantur, quos refellit Gibalinus *dicto c. 1.* Rectius ergo originem feudorum repetas à moribus Francorum; Franci enim rerum potiti in Gallia prædia diuisere ducibus, & militibus beneficiario iure, sub lege fidei, & seruitij, priusquam Longobardi Italiam attigissent: hoc iure Aureliano Duci Melodunense pagum beneficij nomine datum à Clodoueo refert Aymonius *lib. 1. histor. c. 14.* his verbis: [Vnde cùm Clodoueus Regnum suum vsque Sequanam, atque postmodum vsque Ligerim fluuios ampliasset, Melodunum castrum eidem Aureliano cùm totius Ducatu regionis iure beneficij concessit] Vnde iam ab illius regni cunabulis passim celebrantur Regis leudes, siue lodes, id est fideles, qui à Rege prædia tenebant sub lege fidei, & seruitij. Gregorius Turon. *lib. 3. histor. Franc. cap. 21* ibi: *Sed & ille muneribus placatus, à leodibus suis defensatus est, & in regnum stabilitus*. Aymonius, *lib. 3. cap. 81.* ibi: *Fuit autem Guntranus leudis suis beneuolus, gentibus externis pacatus*. Et vt feuda manarunt ex moribus Galliæ, ex eis etiam secutæ sunt feudorum leges, veluti lex commissi ob feloniam, etiam olim in Gallia moribus, & proprio iure, quod ius Cismontanum appellat Ioannes Saresbar. *ep. 89. ad Alex. III.* ibi: *Vnde vt asserebat illustris Blesensium Comes Theobaldus, Princeps quidem iustitiæ amator, & iuris Cismontani peritissimus, ad quem Episcopus Vuintoniensis liberorum causam transmiserat, eo quod ad ipsum res ista iure feudi pertinebat, accitis potioribus Episcopis Galliæ, consilio eorum, aliorumque sapientum causa cognita, patre defuncto eos legitimos agnouit hæredes*. Cuius consuetudinis Gallicanæ in feudis receptæ mentio fit *in cap. dilecti, de arbitris, cap. cæterum, de iudicijs*: probat latè hanc sententiam Altesserra, *de feud. cap. 1. per totam*. Auctores etiam librorum feudisticorum diuersos faciunt Duarenus, Hothomanus & Fachineus, *vbi proximè*. Primi quidem libri Gerardum Nigrum, secundi, & tertij Obertum de Orto, auctores ipsorum laudant, qui fuerunt Consules Mediolanenses imperante Friderico I. Frisingensis *lib. 2. de gestis Frider. c. 12.* Sed rectius ipse Hothomanus existimat, primum librum non vnius auctoris opus esse, sed rapsodiam iam ex variorum auctorum scriptis suffarcinatam; quod probat ex perpetua ferè singularum paginarum inter se pugna, & discrepantia; deinde ex inepta eorundem præceptorum ijsdem verbis iteratione; quod idem dicendum est de secundo libro, ipsumque farraginem esse iuris feudistici asserit. Quantæ tamen auctoritatis sint libri illi, examinat Fachineus, *lib. 7. controu. cap. 1.* Rectè autem monet Cuiacius

eius ibi, in his libris contineri mores & ius, quod gentes libenter seruant, nisi cùm earum iuri proprio aliquid contrarium statuitur.

9 De rebus quæ in feudum dari possint. Secundò sciendum est, quæ res in feudum dari possint? Et regula generalis concipienda est, in omnibus rebus immobilibus, in quibus vsusfructus constitui potest, retenta proprietate penes dominum, in eisdem feudum constitui posse. Cuiacius *lib.2.feud.tit.s.* Hothomanus, *de feud.c.14.* Deinde in his rebus, quæ licèt immobiles non sint, immobilium iure gaudent, vt imperia, Magistratus, iura, pensiones pecuniariæ, feudum constitui potest, vt probat latè Gibalinus, *de vsuris lib.4.cap.3.per totum, art.4.* in rebus verò mobilibus feudum constitui non poterat, vt probat Hotbomanus, *lib.2.feud.tit.1.* & *d. cap.14.* hodie tamen cùm iam natura feudorum mutata sit, & perpetuò iure constituantur, etiam in rebus mobilibus, & pecunia possunt constitui: illud tamen semper exigitur, vt res quæ in feudum datur, alienabilis sit, aliàs enim si alienari non posset, neque in feudum dari valeret. Eiusmodi verò sunt res litigiosæ, *l.2.& vlt. C. de litig.* fundus dotalis, *l.s.& per tot.ff. de fund. dotal.* bona filij aduentitia, *l.s.C. de bonis matern.* res fideicommissariæ restitutioni obnoxiæ, *l.vlt.§.sed quia, C.commun. de legat.* res communes, cum diuisio postulata est, *l.1.C. commun. diuid.* tandem omnes res, quæ siue à lege, siue à testatore, siue pactione contrahentium alienari prohibentur *l.vlt.C.de rebus alien.* Vnde cùm res Ecclesiæ alienari prohibeantur absque iusta causa, & certa solemnitate, vt probaui *in cap.nulli 5 de rebus Eccles.* ideò Prælati similes res in feudum dare nequeunt, ex præsenti textu, & alijs suprà citatis.

10 Quinam feudum dare possint. Magna est circa personas, quæ feudum dare possunt, iuris feudistici varietas, & dissonantia, quam sæpius obseruat, & conciliare conatur Hotbomanus *de feud.cap.6.* Illud certum est, dominum qui liberam habet bonorum suorum administrationem, posse dare illa in feudum, nisi speciali aliquo iure prohibeatur. Et omissis feudis maioribus, quæ tantùm supremi Principes dare possunt, feuda minora constituere possunt Episcopi, Abbates, Præpositi, & laici in aliqua dignitate constituti: potest & paterfamilias habens prædium allodiale, hoc est liberum ab omni feudo, illud alteri plebeio, aut rustico dare, *ex lib.2. feudor. tit. 3.* nisi alienandi facultatem non habeat, vt sunt minores 25. annis sine curatoris auctoritate, quia neque illi aut liberè de suis bonis disponere, vel ea alienare possunt, *l.vlt.§ is autem, C.de bonis quæ lib.* maritus respectu rerum dotalium, ex traditis *in cap.ex rescripto, de iureiur.* mulier quæ luxuriosè viuit, *l. in mulieris 15. ff. de curat.furios.* alioquin mulier rectè feudum dare potest, *ex lib.2.feudor.tit.3 §.2.* quia illa donare potest, *l. donari,ff.de donat.* Iure tamen Longobard. desiderabatur auctoritas tutoris, quia apud eos, sicut apud Romanos, mulier erat in perpetua tutela, *lib.2 legum Longobard.tit. 10.* Hoc tamen feudum à fœminis concessum, improprium esse dixit Hothoman. *de feudis c.11.sub finem*, ex defectu obsequij militaris, quod in eo non datur. Feudum autem sex modis acquiri probat Hothomanus, *d. disp. de feudis, cap.15.* videlicet donatione, emptione, permutatione, successione, præscriptione, & inuestitura, quos sigillarim exponit Gibalinus, *d. lib.4 cap.3.art. 7. cum seq.*

11 Quibus modis feudum amittatur. Tandem vt modos, quibus feudum amittatur, agnoscamus, sciendum est, feudum aliquando committi, aliquando amitti. Feudum committitur ob feloniam, id est, perfidiam, veluti ob fugam ad hostes, quod vassallis Comitis Iopensis euenisse refert Vuillelmus Tyrius, *lib. 14.belli sacri, cap.16.* ibi: *Hæc videntes quidam de fidelibus eius, relinquentes quæ ab eo habebant beneficia, meliores partes secuti ad Dominum Regem se contulerunt.* Feudum etiam committitur ob desertionem Domini, vel Principis in acie, & si seruitium militare non impletur. Ordericus Vitalis, *lib. 10. histor. Eccles.* ibi: *Certum est, quod quisquis Dominum suum in mortis periculo spontè deserit, aliumque pro auiditate lucri appetit, seu militare seruitium, quod vltrò pro defensione regni exhibere debet, Regi suo venale facit, eumque proprijs spoliare dominis contendit, iudicio rationis, & æquitatis vt proditor iudicabitur, & hæreditarijs rebus meritò nudatus, exterris effugabitur.* Feudum etiam committitur ob malas consuetudines, id est nouos census indictos. Robertus Montensis, *in chron. anno Domini 1196.* ibi: *Et forsan ideò prædictus munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum antecessores diu ibi tenuerant.* Item committitur feudum, si vassallus dominum cucurbitauerit, id est, si vxoris domini, filiæ, aut nurus, aut sororis virginis, quæ adhuc in capillo est, pudicitiam attentarit, siue re ipsa corruperit, *lib.1.feudorum, tit.5.§.1* & *lib 2.tit.38.& 57.* & *lib. 3 tit.2.§.s.* Cucurbitare autem dixerunt Feudistæ à barbara voce *corbuu*, quod stuprum & infamiam significat, vt probat Gibalinus, *d.cap.3.art.9 num.4.* Amittitur autem feudum ob delictum vassalli, vel extra: ob delictum, veluti propter necem domini, vulnusue illi illatum, *lib. 1.tit.57.lib.2.tit.51.& 57.feudorum*: ob oppugnationem castri, *lib.2.tit.57.* ob accusationem, seu testimonium capitale, *lib.2.tit.24.* & *tit.33.§.2.* ob celationem insidiarum, *lib.2.tit.24.§ 4.& tit.26.§.18.* & *tit.28 §.2.* ob renunciationem secreti à patrono commissi, *lib.1.feudorum, tit.17.* oppignoratione, vel alienatione feudi sine permissu patroni, *lib.1.tit.5.§.2.lib.2.tit.24.§.5.tit.38.44. & 48.* Extra delictum feudum amittitur morte vassalli sine liberis legitimis, iuxta conditionem feudi: item lapsu temporis, si feudum temporale sit. Hothomanus *de feudis cap.35.* Feudum autem Ecclesiasticum ex constitutione Conradi non committitur in perpetuum ob noxam Episcopi, vel Abbatis, quia vt docetur *in cap.si Episcopum, 16 q.6.* delictum Prælati non debet nocere Ecclesiæ: sic decreto Friderici I. Halberstadensis, & Bremensis Episcopi feudis regalibus multati sunt in vitæ tempus, quod Friderico defuissent in expeditione Italica. Guntherus.

Quin & Pontifices, Halberstadensis, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia iura
Amisere noto, personæ scilicet ipsæ,
Non tamen Ecclesiæ; neque enim quod Pastor iniquè
Gesserit, Ecclesiæ fas est in damna refundi.

Feudi porrò commissum, exhæredationem vocitauit posterior ætas, quod ademptionis feudi eædem ferè sint causæ, quæ exhæredationis. Rogerus Houedenus: *Vuillelmus Comes de Moretunio exhæredatus est de tota terra sua, quam habuit in Anglia.* Matthæus Vuestmonasteriensis anno Christi 1155. *Rex Anglorum Henricus exhæredauit Gulielmum Peuerel causa beneficij, quod Ranulfo Comiti Cestrensi fuerat propinatum.* Feudo fisco commisso, id intra annum Princeps dimittere debet, ne culpa vassalli Domino feudi fraudi sit, vt in edicto Ioannis Regis Anglorum ad annum Christi 1215. quod refert Matthæus Paris. ibi: *Nos autem non tenebimus terras eorum, qui conuicti fuerint de felonia, nisi per annum vnum, & vnum diem; & tunc reddantur terræ Dominis feudorum.* Maiora feuda, puta Ducatus, & Comitatus, lege feudorum redeunt ad Principem, deficientibus masculis hæredibus. Hoc iure morte Friderici Mosellanorũ Ducis sine hæredibus masculis, Ducatus ad Imperatorem reuersus est anno Christi 1034. Sigebertus ibi: *Friderico Mosellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelus Dux impetrato ab Imperatore etiam Mosellanorum Ducatu, in Lotharingia penitus principatur.* Tandem quoad modum, ex quo diximus finiri feudum morte vassalli, sciendum est, feuda ab initio fuisse temporaria, & precaria, ita vt morte accipientis finirentur, vt probat Altesserra, *de feudis, c. 2.per totum*; ideoque plerumque in feudis fisci, vel Ecclesiæ lex dicebatur, vt eorum descriptio fieret, ne lapsu temporis interuerterentur, & in allodium, seu dominium perpetuum redigerentur. Concilium Meldense sub Carolo Caluo *can.20.* ibi: *Quia maximè quod ad Rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario iure, aut in allodio absumptum habetur, videtur nobis vtile, & necessarium, vt fideles, & strenuos missos ex vtroque ordine per singulos Comitatus Regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbreuient, quæ tempore aui, ac patris vestri, vel in regio principaliter seruitio, vel in vassallorum dominicorum beneficijs fuerunt.* Et *lib.3.capitul.Caroli, cap.82.* Vt non solùm beneficia Episcoporum, vel Abbatum, Abbatissarum, atque Comitum, siue vassalorum nostrorum, sed etiam fisci nostri describantur in breue. Postea tamen à temporibus Ludouici Pij cœperunt feuda esse hæreditaria, vt probat Altesserta *d.c.2. per totum.*

Quibus ita animaduersis pro plena feudorum cognitione, eorumque natura, quam doctè, licèt breuiter, perstringit Innocentius in præsenti, apparet vera ratio ipsius decisionis; licèt enim in casibus ab Innocentio re- 12 Traditur ratio decidendi.

latis

latis feudum per alienationem, & mortem vassalli rediret ad dominum, & eo iterum mensæ Ecclesiæ incorporato, videretur dicendum, non posse Archiepiscopum, qui iuramento promiserat non infeudare res Ecclesiæ, iterum nouum vassallum de feudo illo inuestire: contrarium tamen decreuit Innocentius ex principio illo vulgari, videlicet quod alienabilis res semel facta, semper manet alienabilis; quod axioma illustrat Barbosa, *in axiom. c. 21.* Solorzanus, *d. c. 32.* vnde licèt res Ecclesiæ inalienabiles sint, ex traditis *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.* & per consequens in feudum ab Archiepiscopo dari
2 non possint, ex suprà traditis; tamen ex quo iam in feudum datæ reperiebantur, alienabiles factæ fuerunt; nec ipse Archiepiscopus de nouo in feudum dare eas creditur, sed potius antiquum feudum conseruare: vnde rectè docet Innocentius, absque metu periurij ipsum posse iterum de feudo ipso alium possessorem inuestire. Facit exemplum pupilli, qui licèt nouum feudum concedere nequeat sine auctoritate tutoris, antiquum tamen renouare valet, *lib. 2. feudorum, tit. 3. §. 1.* quia non videtur de nouo alienasse, vt ibi docetur: & sicut pupillus sine tutoris auctoritate non potest seruum tabernæ, aut negotiationi efficaciter præponere, *l. verum 9. ff. de instit.* tamen si iam præpositus reperiatur, efficaciter ipse ex negotiatione obligatur, *l. sed si pupillus 11. ff. eodem tit.* Similiter ergo licèt Prælatus Ecclesiæ non possit absque iusta causa, & debita solemnitate rem Ecclesiæ in feudū concedere, tamen antiquum renouare non prohibetur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt temporaria alienatio ius rei non mutet, tamen feudi concessio non est temporaria alienatio, immò perpetua, vt suprà adduxi: vnde rem ipsam reddit alienabilem de cætero intra eandem alienationis speciem. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt controuersum sit, an adhuc post prohibitionem Concilij Lateranensis relatam, *in dicto capit. prohibemus*, iuxta illius textus communem interpretationem possit Episcopus decimas infeudatas ante ipsum, iterum laicis in feudum concedere, & verior sententia sit, de illis iterum non posse inuestire laicum: inter illum tamen casum, & præsentem decisionem magna versatur differentia; nam in prohibitione infeudationis in laicum, vltra prohibitionem Concilij, & alienationem rerum Ecclesiæ reperitur incapacitas laicorum, quam agnouerunt Ecclesiæ Patres: vnde cùm eam post Concilium Episcopi, & similes Prælati tollere non possint, ideò neque ex nouo feudo, nec ex veteri, seu antiquo possunt decimas laicis concedere, nouiter eas infeudando, aut per inuestituram iam infeudata alijs concedendo; quæ incapacitas in præsenti textu non datur. Vnde licèt Archiepiscopus in eius specie non posset res Ecclesiæ in feudum concedere, propter iuramentum præstitum de ipsis non infeudandis, tamen feudum antiquum iterum concedere valet. Faciunt quæ de precarijs antiquis instaurandis adduxi, *in cap. 5. de precarijs, num. 7.*

13 Dissoluitur difficultas

T I T V L V S XXI.

De Pignoribus.

C A P V T I.

Ex Concilio a *Rhemensi.*

VT nullus clericus præsumat *b* calicem, vel *c* patenam, aut pallam altaris, vel *d* vestimentum sacerdotale, aut *e* librum tabernario, vel negotiatori, aut cuilibet laico, vel fœminæ in *f* vadimonium dare, quia tanta est sanctitas sacri ministerij, vt salua altioris mysterij intelligentia, etiam per Prophetam *g* Dominus prohibuerit, ne cum sanctis vestimentis Sacerdos procedat ad populum, sed intra sancta illa dimittat, ad eum à colloquio diuino rediens. Et cui in tabernas à sacris *h* canonibus ingredi prohibetur, sanctificata sacro ministerio nec ad contingendum immundis, quantò minus in vadimonium exhibere debet, sicut *i* Stephanus sanctus Papa & Martyr ad sanctum Hilarium in suis Decretalibus docuit.

N O T Æ.

1 a RHemensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* apud Burchardum verò *lib. 3. c. 104.* & Carnotensem *p. 2. Decreti, c. 139.* additur *c. 11.* Et licèt in nullo ex Concilijs Rhemensibus hucusque excusis reperiantur hæc verba, referuntur tamen ab Hincmaro Rhemensi in capitulis anni 852. *c. 11* & ex eo refert Pater Sirmondus *in notis ad capitul. Caroli*, & *to. 21. Conciliorum, fol. 508.* Sententia etiam huius textus reperitur in Concilio Rhemensi celebrato anno 630. prout refertur à Coriolano, *in summa Concil. fol. 315.* vnde credo canonem hunc esse Concilij Rhemensis, Decretistas autem illum transcripsisse ex Hincmaro, *d. cap. 11.* ex quibus ita præsentem litteram restituo.

b *Calicem.*] De quo, & eius forma, ac materia agemus, *in capite finali, de celebratione Missarum.*

2 c *Patenam.*] Patena est vasis genus, à patendo dictum, vel vt ait Varro, *lib. 4. de lingua Latina*, veteres patenas à patulo dixerunt, eo quod his libarent cœnis patellas: inde patellæ vasa pocula parua, sacrificijs apta, auctore Festo. Hinc patellarij Dij, apud Plautum *in Cistellaria*, qui his vasis placabantur. Veteres enim aliquid de cœna libabant Dijs, illudque patellæ imponebant: vnde Ouidius, *in Fastis* ait:

Fert missos Vestæ parua patella cibos.

D. Isidorus, *lib. 20. originum, c. 4.* non poculis adhibet patenas, sed escis; numeratque non inter vasa potatoria, sed inter vasa escarum; præcipuè enim apud antiquos dapes iurulentæ patenis in mensam ferebantur: vnde Plautus *in Asin.* ait: *Quouis pacto conditas, vel patinarium, vel assum verses.* Id quoque liquet ex Horatio *libro 1. satyr. 3.*

Si quis eum seruum patinam qui tollere iussus,
Semesos pisces, tepidumque ligurierit ius.

Columella *lib. 12. c. 43.* ibi: *Columella patruus meus ex ea creta, qua fiunt amphoræ, lata vasa in modum patenarum fieri iubebat.* Notauit Marcellus Donatus *ad Trebellium, in Claudio, tom. 6. thesauri critici, fol. 1615.* In sacris canonibus patena accipitur pro eo dumtaxat vase, in quo cœlestis hostia in Altari adhibetur, quæ apud antiquos dicebatur etiam discus D. Iacobus *in sua liturg.* ibi: *Cùm autem attollunt diaconi discos, & calices ad impartiendum populo.* Euagrius, *lib. 6. cap. 20.* dum recenset Regis Cosrois mandatum, ait: *Dedit mandatum Cosroes Rex, vt ex eo pretio discus vnus, & vnus calix fierent, vt diuinis mysterijs celebrandis inseruirent.* Patenarum vsum in Missæ sacrificio, iam ab ipsis Ecclesiæ cunabulis ad nostram vsque ætatem deriuatum probant Baronius, *anno 216. nu. 13.* & *anno 233 n. 1.* Nouarin. *in Agno Eucharistico, c. 97.* Iosephus Vicecomes *volum. 4. de ritib. Missæ, lib. 6. c. 19.* & de earum materia, forma, & numero agunt Sausay, *p. 3. Panopl. sacerd. lib. 9. c. 1.* Vicecomes, *ex d. c. 19. vsque ad 25.* Bulengerus, *lib. 2. opusculorum, cap. 2.*

d *Vestimentum sacerdotale.*] Vt amictum, albam, stolam, planetam, & dalmaticam, & alia, de quibus in communi, & in particulari agit Vicecomes, *d. volum. 4. lib. 1. cum sequent.* & nos *in cap. vnic. de sacra vnct.*

e *Librum.*] Vt Missale, seu Breuiarium, de quo agemus infrà *in c. 3* seu aliæ Scripturæ sacræ, non quia in eis 3
ali-

aliquid sacratum daretur, sed quia cùm diuinis ministerijs fuissent deputatæ, à profanis hominibus retineri non debebant, præcipuè ne ad Gentilium manus peruenirent: vnde magna semper Ecclesiæ cura fuit, ne traderentur libri, & ecclesiasticæ scripturæ hominibus profanis. Synodus 6. in Trullo *can. 68.* ibi: *Nulli ex omnibus licere veteris, & noui Testamenti librum, nec Sanctorum nostrorum Præconum, ac Doctorum corrumpere, vel conscindere, vel libris cauponatoribus, vel his, qui dicuntur Vnguentarij, vel alicui alij ex omnibus ad eum perdendum tradere, nisi vtique, vel à tineis, vel ab aqua, vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis: qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno vno segregetur.* Concil. Arelat. 5. *can. 13.* ibi: *De his, qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, vt quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoueatur.* Quem canonem latè exponunt Albuspineus, *in eius notis*, Bosquetus *ad Innoc. lib. 1. epist. 130.* Ioannes Dartis *ad Decretum dist. 15. fol. 47.* Morinus, *lib. 2. exercit. cap. 12.*

4 f *Vadimonium.*] *In vadium* legitur in prima, & sexta collectione, & apud Burchardum, & rectè; nam vadium est barbara vox significans pignus; & vadio supponere idem est, ac oppignorare, *in l. 19. tit. 14. lib. 1. legum Longob.* ibi: *In vadium se ipsum pro pretio tradere.* Et in lege Salica, *tit. 52.* ibi: *De eo, qui fidem factam alteri reddere noluerit, idest qui vadium alteri dat, & postea persoluere spreuerit.* Et in alijs congestis à Lindembrogio, *verbo Vadium*, Vnde vadiare, idem est, ac pignorare, in legibus Ripuarior. & vadiare per stipitem, idest per stipulationem, dixit Innocentius *lib. 2. epist. ad Magistr. & Frat. Templi.* Illustrant Lindembrogius *in Glossario, verbo Vadium*, Notator Capitularium *eod. verbo*, Vossius, *de vitijs sermonum lib. 3. c. 56.* Aliquando dicitur Gadium, vt apud Petrum Mauricium *lib. 1. de mirac. c. 8.* ibi: *Qui velut ex bona conscientia audacter gadium in manu eius ponens, ait: Huius (vt dixi) rei ego testis sum, alijs quoque testibus, vel duello id ipsum probaturus.* Vbi vno in codice legi gaudium, seu vuadium refert Pater Cerda, *in aduers. c. 568.* Et quia pro mulcta sæpiùs pignus dabatur, inde est, quod vadium etiam acciperetur pro mulcta, quis deberet. Concil. Cabilon. 2. *can. 18.* *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiunt; & à presbyteris, pro quibusdam negligentijs, & inter se pecuniam diuidunt.* Sic in *constitut. Caroli Calui, tit. 27. post reditum à Confluentibus, c. 6.* ibi: *Si de ipsa pacificatione vadij ad nostram partem venerit, ex toto perdoneat.* Notarunt Vossius, *vbi proximè*, Bosquetus, *lib. 5. epist. 120.*

g *Prophetam.*] Ezechielem *cap. 44.*

h *Canonibus.*] Relatis suprà *in cap. à crapula.*

5 i *Stephanus.*] Papa primus *epist. 1. decret. ad Hilarium Episcopum, c. 3.* vbi cùm rerum sacratarum dignitati consulere omnibus votis intenderet, ita scribit: *Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cùm honorificentia, & honestate à sacerdotibus, reliquisque Ecclesiæ ministris celebratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus cùm alijs vsibus quàm Deo, eiusque seruitio consecrata, & dicata non sint, nemo debet frui, quam in ecclesiasticis, & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio quæ Balthasarem Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat diuina.* Fragmentum refertur à Gratiano, *in cap. 41. de consecr. dist. 1.*

COMMENTARIVM.

6 *Conclusio traditur, & probatur.* EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Res Deo dicatæ pignori dari non possunt, nisi ex graui necessitate.* Probant eam textus, *in c. 3. hoc tit. can. 72. Apostol. c. vestimenta 42. de consecr. dist. 1. cap. quæ semel 19. q. 3. cap. cùm Apostolus, de censibus, capite ad hæc 4. de relig. domib.* Concilium Brachar. 3. *can. 3.* ibi: *Sub hac quoque damnationis sententia, & illi obnoxij tenebuntur, qui ecclesiastica ornamenta, vel alia quælibet indumenta, atque etiam vtensilia sciendo in suos vsus transtulerint, vel alijs donanda, vel vendenda crediderint.* Theodulphus Episcopus Aurelian. *in epist. ad Clerum suæ diœcesis*, ibi: *Nullus presbyter, seu laicus præsumat calicem, seu patenam, aut quælibet vasa sacra, & diuino cultui mancipata ad alios vsus detorquere.* Et *l. sancimus, C. de sacrosf. Eccles. l. si emptione 34. §. omnium, ff. de contrah. emption. l. si monumento 3. C. quæ res pignori, authent. de alienatione & emphyteusi, §. si verò, & §. ea verò, collat. 9.* Consonant lex 3 *tit. 13. p. 5.* lex 7 *tit. 2. lib. 1. Recopilationis.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Pater Henao, *de sacrif. Missæ, tom. 2. disp. 27. sect. 15. n. 166* Suarez, *de sacram. q. 83. disp. 81. art. 3 sect. 8.* Balsamon, *in can. 68. Synodi 6.* Legaufre, *ad tit. de rebus Eccles. in princip.* Vicecomes, *de ritibus Missæ, volum. 4. lib. 6. c. 2.* Barbosa, *de iure Eccles. lib. 3. cap. 2 in fine*, Hunnius, *in encyclop. tit. 13. p. 3.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor: Si res sacræ non possent pignori dari; maximè quia consecratæ sunt, Deoque dicatæ; vnde pignoris obligationi, quæ rem ipsam afficit, subijci non possunt: sed res religiosa, quæ æquè ac sacra extra commercium est, *l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* pignori dari potest dum religiosa est, *l. 2. § vlt. ff. de relig.* ergo res sacra, dum sacra est, pignori etiam dari poterit. Secundò difficilis est ipsa assertio, dum in ea docetur, res sacras pignori dari posse vrgente graui necessitate, ex eo; nam si propter grauem necessitatem vasa sacra sunt alienanda, prius debent conflari, & ita sub diuersa forma alienari poterunt, *cap. aurum 12. q. 2. Authent. præterea, C. de sacrosf. Eccles.* Igitur etsi ob grauem necessitatem pignori dari possint, debent, prius conflari, & comminui, vt non sub eadem forma laicis pertractanda tradantur. Tandem superflua videtur præsens constitutio; nam si in generali prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ cautum erat, ne res Ecclesiæ pignori, vel hypothecæ dari possint, *cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*, si in ipsa prohibitione, comprehensæ erant illæ res Ecclesiæ, videlicet vasa sacra, ornamenta, ac libri Ecclesiæ, ad quid necessaria fuit præsens constitutio. 7 *Impugnatur tradita assertio.*

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, cuius rationem, vt percipiamus sciendum est, res Deo dicatas extra commercium hominum esse ex ipso iure gentium, *l. si in emptione 34. §. 1.* ibi: *Vel gentium, ff. de contrah. emption.* à quo descendit religio erga Deum, *l. 2. ff. de iustit. & iure.* Cùm enim per consecrationem sint veluti Dei portio, aut patrimonium effectæ, consequens est, & rationi consonum, vt tales res nullius in bonis sint, nec in commercio hominum remaneant, *l. in tantùm, §. sacræ, ff. de rer. diuis. §. nullius, Instit. eod. tit.* & ad instar sacrilegij est, quod semel Deo dicatum est, ampliùs humanis vsibus relinqui, *cap. nulli 4. 12. q. 2. cap. comperimus 2. 14. q. 6. cap. semel 4. 19. q. 3.* ex quo deprompta est regula *Semel, de reg. iur. lib. 6.* Vnde res sacræ vendi, permutari, aut alio modo alienari nequeunt, *l. sed Celsus 6. l. æde sacra, ff. de contrah. emption. l. continuus 137. § cùm quis, ff. de verb. obl. l. locum 9. C. de relig. §. vlt. Instit. de contrah. emptione, l. 1. tit. 13 p. 1 l. 22 tit. 11. partit. 3.* In qua parte obseruandi sunt textus, *in l. quod si 11. de relig. l. fin. ff. de litig. l. 30 famil. ercisc. l. finali, vt in possess. l. 9. de vsucap. l. 7. §. 1. ff. de peric. & commodo, l. in fundo, ff. de rei vind. l. 2. § 1. de interdictis, l. 1. §. 15. si quid in fraud. patron. l. 14. §. finali, ff. de seruitutibus, l. 3. §. penult. ff. de iure fisci, l. 4. §. fin. ad leg. Iul. pecul. l. 53 §. 5. ff. de actionib. empti, l. fin. de mortuo inferend. l. 38. § fin. de verb. obl.* nec legari, *l. Mæuius 66. §. 4 ff. de legat. 2. §. non solùm 3. Instit. eod. tit. l. monumento 14 C. eod.* nec in stipulationem deduci, *l. 1. § si id quod, de obl. & act. l. continuus 137. §. cùm quis, l. inter 83. §. sacra, ff. de verb. obl. §. idem iuris, Institut. de inutilibus stipulat.* nec diuidi inter hæredes, *l. fundus 30. ff famil. erciscund.* nec possunt iure possideri, *l. qui vniuersas 30. §. 1. ff de acquir. possess.* ac proindè nec vsucapi, *l. vsucapionem 9. ff. de vsucap. § sed aliquando, Instit. eod. tit.* nec possunt promiscuo hominum vsu versari, *l. si quis sepulchrum 12. §. 1. ff. de relig. l. 1. & per totum C. de sepulchro:* idcircò vetat Prætor quicquam fieri loco sacro, nisi ornamenti gratia fiat, *l. 1. ff. ne quid in loco sacro, §. 1. Instit. de interdictis.* Eadem ratione seruitus sepulchro imponi non potest, *l. caueri, ff. communia præd.* immò si inter prædium dominans, & prædium seruiens locus sacer, vel religiosus intercedat, interrumpitur seruitus, quia pars illa media nequit seruire, *l. seruitutes 14. §. 1. ff. de seruit. l. si prius 17. §. sic, ff. de aqua pluuia*, latiùs prosequuntur Cuiacius, *lib. 3. respons. Papin. in d. l. æde, & in recit. ad l. 4 ff. eod.* Donel. *lib. 4. comment. c. 1.* vbi Osualdus, Trentlerus, *volum. 2. select. disp. 20. thesi 1.* & ibi Hunnius, & Bachouius, Ves- 8 *De exemptione rerum sacrarum.*

pertini

pertini nostri Antecessores *in d.l.inter 83.§.sacram*, Gibalinus, *de negotiat.lib.1.c.4 art.1.*

9 Exceptio prædictæ regulæ. Patitur tamen hæc doctrina nobilem exceptionem, videlicet vrgente necessitate graui; tunc enim etiam res Deo dicatæ alienari possunt, ac pignori dari, veluti propter redemptionem captiuorum, seu iniustè carceratorum, aut ob famem publicè grassantem, *l. sancimus 21. C. de sacros. Eccles. Nouella 7. cap. 8* & *nouella 65.* & *nouella 120. cap. 9. §. sacræ, Instit. de rerum diuis. capite Apostolicos 13. cum duobus sequent. 12. quæst. 2. l. 1. tit. 14. partit. 1.* Photius, *in nomocan. tit. 2. cap. 3.* Ratio redditur à Diuo Ambrosio, *in capite Aurum, eadem causa, & quæstione*, ibi: *Quoniam aurum Ecclesia non habet, vt seruet.* Et in hoc sensu accipi potest illa Imperatoris Alexandri sententia, referente Lampridio *in eius vita*, accepta à Persio, *satyr. 2.*

Discite Pontifices in Sanctis quid facit aurum,
Nempè hoc, quod Veneri donatæ à virgine pappæ.

Vtraque verò sententia procedit vrgente graui necessitate, quam auro suo redimere intendit Ecclesia, vt omnium mater: si verò omnia sunt prospera, nullibi religiosius aurum impenditur, quam in ornatum templi, & ministerijs diuinis; vnde templa pretiosa supellectili ornata fuisse omni in religione, tam Iudaica, Gentilica, quàm Catholica, notum est: vt autem graui vrgente necessitate vasa sacra, aut vestimenta alienari possint, prius sunt conflanda, & ad aliam formam redigenda, ne homines ad profanos vsus illis abutantur, *d. cap. aurum*: docent Tiraq. *de priuil. piæ causæ, in princip.* Cuiacius, *in d. nouella 65.* Gothofredus, *in d.l. sancimus*, Couar. *lib. 3. var. cap. 16. n. 8.* Treutlerus, *volum. 2. select. disp. 20. thesi 1.* Grotius, *lib. 3. de iure belli, cap. 5.* & in notis.

10 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm vasa sacra, & ornamenta, & libri Ecclesiarum adeò sint extra commercium, vt nullo modo conuerti ad alios vsus possint, vt probat latè Vicecomes, *volum 4. de ritibus Missæ, lib. 1.* immò si contrectentur ab hominibus, polluantur, *cap. ad nuptiarum 43. de consecr. dist. 2.* ideò huiusmodi res nec ex causa pignoris possunt laicis tradi, quia id cederet in ipsarum iniuriam, & irreuerentiam, *d.l. sancimus 21.* vbi statuitur, posse vasa ita pignori data vindicare Episcopum, nomine videlicet Ecclesiæ, vt exponit Osualdus, *lib 20. Donel. cap. 4. littera B*, Erant tamen apud Romanos nonnulla priuata sacra, quæ pignori dari poterant, de quibus Tertul. *in apolog. cap. 13.* ibi: *Domesticos Deos dicitis, domestica potestate tractatis, pignorando, vendendo, & demutando.* Vbi obseruauit Cerda, & post eum Gibalinus, *tom. 1. de negot. lib. 1. cap. 4. art. 1.* Pietatis tamen causa possunt tempore ingruentis famis, ad redemptionem captiuorum pignori dari, vt ita pauperibus subueniatur, aut necessitati Ecclesiæ consulatur, *cap. 13. cum sequentib. 12. quæst. 2.* Gregorius Magnus *lib. 6. epist. 35.* & sacrorum canonum, & legalia statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captiuorum esse redemptione vendenda, vt in exemplo Acacij Episcopi relato à Socrate, *lib. 7. cap. 21.* & Agapeti Pontificis apud Cassiodorum *lib. 12. var. cap. 20.* vbi de vasis sacris pignori datis restituendis ita ait: *Quapropter nostra præceptione commoniti, & regia iussione securi, sanctorum vasa, cum obligatione chirographi auctoribus sancti Petri Apostoli, sine aliqua dilatione refundite, vt lucrosè reddita, celeriter impetrata videantur; optata referantur manibus Leuitarum ministeria toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quoniam iustè per largitatem recipit, quod sacerdos legibus obligauit.* Germonius *lib. 2. de sacr. cap. 17. num. 31.*

11 Respondetur difficultatibus. Nec obstant suprà adductæ difficultates. Non prima, nam verum est, simul consistere non posse sacrum, & profanum; sicut nec libertas, & seruitus: quare nec fundus religiosus potest pignori dari, nec pignori suppositus religiosus fieri pro ea parte, pro qua religiosus est: at verò pro ea parte prædij, pro quâ locus purus manet, nec religiosus efficitur, potest pignori dari; quo casu procedit textus, *in d.l. 2. §. fin.* Nam cùm locus pro alia parte prædij remaneat purus, pro ea parte consistere pignus valet. Nec obstat secunda difficultas; nam magnum discrimen versatur inter eum casum, in quo res venduntur sacræ ob redemptionem captiuorum, vel similem necessitatem; & quando tantùm pignori dantur. Primo casu debent prius conflari, *d. cap. aurum*: secundo verò in ea forma, in qua sunt, possunt pignori dari. Differentiæ ratio ex eo prouenit, quia per emptionem dominium cùm ipso rei vsu transfertur in emptorem, per pignoris verò constitutionem non mutatur causa dominij, *l. cùm & sortis 35. §. vlt. ff. de pignorat. action. l. pignus 9. C. eod tit. l. fænerator 6. vers. aliàs, ff. de nautico fænore, l. receptum 32. ff. de distract. pignor.* nec creditor potest absque vitio furti vti re pignorata, *l. si pignore, ff. de furtis*: ideòque in pignoris datione necesse non est vasa ipsa conflare, vt in venditione docet Mancinus *lib. 1. de triplici iuris collat. cap. 132.* Nec in confirmationem huius doctrinæ omittam mirandum exemplum, quod narrat Baronius *tomo 11. anno 1180.* Cùm enim monachi Ecclesiæ sanctæ Mariæ, & sancti Amatoris mutuò accepissent pecuniam à diuite quodam, sub pignore cortinarum Ecclesiæ, & adueniente festo B. Virginis rogassent eum, vt ad ornandam Ecclesiam accommodaret statim restituendas, ille verò respondisset, cortinas esse circa lectum vxoris suæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec posse inde amoueri, sicque die festo Ecclesia ornatum suum non habuisset, noctè sequente apparens Dei genitrix vxori illius diuitis significauit, virum eius grande peccatum commisisse, & in eius pœnam primò puerum tertia die spiritum exhalaturum, deinde patrem octaua die hanc temporalem vitam morti, & supplicijs æternis commutaturum; quæ omnia euenerunt, vt prenuntiata fuerant.

Nec obstat vltima difficultas, pro cuius solutione sciendum est, inter alias alienationis species erga res Ecclesiæ prohibitas contineri, & pignoris dationem, *d.c. nulli, nouella de non alienandis*; quia licèt per pignoris constitutionem non mutetur causa dominij, tamen ius in re tribuitur, propter quod distractioni locus paratur: vnde regulariter prohibita alienatione, pignoris constitutio prohibita censetur, *l. fin. C. de rebus alienis*, Tiraq. *lib. 1. de retract. §. 1. glos. 14. n. 7.* Nec contrarium probatur *in l. si pupillorum 7. §. si Prætor, ff. de rebus eorum*, quam exponunt Arias à Mesa, *lib. 3. var. c. 28.* & alij Vespertini Antecessores *in d. c. nulli*. His ergo suppositis dicendum est, in præsenti textu, & similibus prohiberi sacra vasa, & ornamenta pignori dari laicis, etiam cùm debita solemnitate, ex speciali ratione suprà illustrata. 12 Dissoluitur vltima difficultas.

Ex suprà traditis lucem accipit textus Concilij Lateran. generalis, celebrati sub Innocentio III. *cap. vlt. post princip. de expeditione in Terram sanctam*, in illis verbis: *Ipsis clericis, qui fuerint in exercitu Christiano indulgemus, vt beneficia sua integra percipiant per triennium, ac si essent in Ecclesijs residentes; & si necesse fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare.* Quæ verba difficillima sunt, cùm beneficium ecclesiasticum sit ius spirituale canonica institutione acquisitum, *c. 1. de reg. iur. lib. 6.* vnde videbatur ex præsenti textu, non posse pignori dari. Accedit, nam militia cœlestis, siue ecclesiastica clericorum sæpè æquiparantur militiæ castrensi, vt probaui *in capite 1. de renunc.* Sed militia castrensia non potest pignori dari, *l. 5. C. quæ res pignori, l. 4. de execut. rei iudic. nouella 65. vers. quarta pars*: ergo nec militia clericalis. Sed his omnibus facilè respondetur ex suprà traditis, videlicet ideò in eo textu permitti clericis beneficia ecclesiastica pignori dare, quia agebatur de expeditione facienda in terram sanctam; vnde ob causam illam totius Ecclesiæ, ingruentem illam necessitatem permittitur res ecclesiasticas, immò & ipsa vasa sacra pignori dare. 13 Exponitur Concil. Lateran. cap. vlt.

C A P V T II.

a Gregorius *Fantino defensori.*

Lator præsentium Cosmas Syrus in *b* negotio, quod agebat, debitum se contraxisse perhibuit, quod & multis alijs, & lacrymis eius attestantibus verum esse *c* credidimus. Et quia 150. solidos

ceſſa creditur: ſed libero homini licet ad pretium participandum ſe vendere, & virtute talis venditionis ſeruus manet, *l. 5. §. 1. l. homo liber 25. ff. de ſtat. homin. l. ſi ex cauſa 9. §. Papinianus, ff. de minor. l. ſi quis filio 6. §. irritum, ff. de iniuſt. rupto, l. 1. & ferè per tot. ff. de quibus ad libertatem, l. 2. ff. ſi liber ingenuus, l. liber 7. §. 1. l. ſi vſumfructum 23. l. cùm pacto 40. ff de liber. cauſ. l. quædam 24. ff. de pœnis, l. 5. §. ſi miniſterium 16. C. de liber. cauſ. l. ſcientis 6. l. vlt. C. de ingenuis manumiſſ.* Paulus *lib. 2. ſent. tit. 21. §. libertas, l. ſi ſeruus 23. §. in ſumma, de liber. cauſ. l. & ſcientis, C. de ingen.* licèt ea ſeruitus ſublata ſit ex nouella 59. & apud nos in deſuetudinem abierit, vt illuſtrant Petrus Gregorius *lib 4. ſyntagm. cap. 3. num. 8. & lib. 22. cap. 1. num. 2* Oſualdus *lib. 2. Donel. cap. 9 littera N*, Faber *in Iuriſprud. tit. 3. princip. 4 illat. 3.* Balduinus *ad Quintum Mutium in d. l. ſi vſumfructum 23.* Illuſtriſſimus Ramos *in Academicis ad d. l. inter, §. ſacram, in appendic. cap. 1. ff. de verb. obl.* igitur multò magis licebit libero homini pignori ſe obligare: quod & docetur, in legibus Baiubar. *lib. 5. tit. 1. cap. 11.* ibi: *Si verò non habet ipſe, ſe in ſeruitio deprimat, & per ſingulos menſes, vel annos, quantùm lucrari quiuerit, perſoluat, donec vniuerſum debitum reſtituat.* In Capitul. Caroli *lib. 3. c. 29.* ibi: *Liber, qui ſe loco vadij in alterius poteſtate commiſerit:* iunctis quæ de vadio notaui *in capite antecedenti.* Augetur hæc difficultas ex more apud varias nationes recepto oppignorandi filios proprios pro debito ciuili. De Hebræis enim conſtat ex Salomone *cap. 22.* & *lib. 4. Regum, c. 4.* vbi vidua paupercula Prophetam Eliſeum ita alloquitur: *Ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi.* Quò etiam reſpicit D. Matthæus *c. 18.* ibi: *Cùm autem haberet vnde redderet, iuſſit eum dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat.* D. Ambroſius de Tobia: *Vidi miſerabile ſpectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci.* De Romanis idem liquet ex Dionyſio Halicarnaſſeo *l. 6.* ibi: *Vnde factum eſt, vt cùm ſoluendo non eſſem, ductus ſim à fœneratore in ſeruitium vnà cum duobus filijs.* Igitur in præſenti caſu rectè filius ipſius debitoris iure pignoris detineri poterat. Augetur tandem hæc difficultas, nam iure ciuili Romanorum, qui non poterant pecuniam ſoluere, corpore ſuo creditori ſatisfaciebant, ab Athenienſibus iure illo accepto; & non ſolùm ſi corpora ipſa oppignorata erant, in neruum, & in vinculum duci poterant; ſed etiam ſi ad ſoluendum condemnati, intra dies iuſtos, triginta videlicet, iudicato non parebant, in ius trahebantur, & creditoribus addicebantur, ex lege XII. Tabul. ita concepta: *Æris confeſſis, rebuſque iure dicatis 30. dies iuſti ſunto: poſt deinde manus iniectio eſto, in ius ducito, ni iudicatum facit, aut quipſ. endo eo in iure vindicit, ſecum ducito, vincito, aut neruo, aut compedibus XV. pondo, ne maiore, at ſi volet, minore vincito: ſi volet, ſuo V. ito: ni ſuo V. it, qui eum vinctum habebit, libras farris endo dies dato: ſi volet, plus dato. Ni cum eo pacit, LX. dies endo vinculis retinete: in Tiberi trinis nundinis continuis in comitium procitato, æriſque æſtimiam iudicati prædicato. At ſi plures erunt, rei ternis nundinis partes ſecanto: ſi plus minuſue ſecuerunt, ſe fraude eſto: ſi volent, vls Tiberim peregrè venundato.* Quam exponunt Iacobus Gothofredus *in 4. fontibus*, Reuardus *ad leg. XII. Tabul. cap. 5. & ſequenti*, Heraldus *lib. 2. de auctor. rer iudic. cap. 24.* Hieronymus Maſ. *lib. 1. obſ. cap. 8.* Turtureus *diſſert. 2 iurid.* Fomerius *lib 3. rerum quotid. cap. 10.* Scipio Gentil. *ad Apul. apolog. fol. 366.* igitur verum non eſt, liberum hominem iure pignoris detineri non poſſe, etiamſi vnde ſoluat non habeat præcipuè iuxta vulgare illud iuris dicterium, Qui non habet in ære, luat in corpore, *l. ſi quis 7. §. in ſeruos ff. de iuriſdict. l. vlt. ff. de in ius vocand. l. ſi quis iniuriam 35. ff. de iniur. l. 1. §. vlt. de pœnis*, D. Ambroſius *ſerm. 78.* Caſſiod. *lib. 4. var. epiſt. 10. & lib. 9. epiſt. 2.* ibi: *Reddat debitum pœnis, quod non potuit compenſare pecunijs.* Accedit, nam locus pignori datus poteſt fieri religioſus, quin impediatur concurſus pignoris, & religionis, *l. 2. § ſin. ff. de relig.* ergo ſimiliter ſtare poteſt ius pignoris cum libertate.

5 Homo liber eſt extra commercium. Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens deciſio, quam vt perfectè exponamus, ſciendum eſt, inter res quæ extra commercium ſunt, hominem liberum referri, ita vt ille naturali iure, & ratione à commercio exemptus ſit, *l. in emptione 34. §. omnium, ff. de contrah. emption.* abhorret enim à naturali hominum dignitate, vt ſit homo merx alterius hominis, pecuniaque comparetur is, cuius cauſa pecunia, cæteræque res, quæ humanis vſibus deſeruire poſſunt, comparatæ fuerunt, vt in ſimili caſu aiebant Conſulti *in l. vetus 68. ff. de vſufruct. l. in pecudum 28. ff. de vſuris, l. iuſtiſſimè 44. ff. de ædilit. edict. §. in pecudum, Inſtit. de rerum diuiſ.* Cicero enim ex ſententia Cryſippi Stoicæ ſapientiæ Principis, agnouit hominum cauſa omnia nata fuiſſe, *lib. 3. de finibus*, & Ouidius ingenioſè *lib. 1. Metamorph. verſ. 66.* cecinit, natum hominem fuiſſe, vt poſſit inter cætera dominari: & propheta Rex *pſalmo 8. verſ. 8.* omnia ſubiecta eſſe illius pedibus ait; quod rectè expreſſit Florentius Schenobius *embl. 1. moral.*; vnde & natos eſſe homines liberrimos, & vt animantia ſubijciant, ipſi verò nulli ſubijciantur, philoſophatur Iacobus Vander. Græſ. *de iure publico, ad l. non dubito, ff. de captiuis, cap. 6. numer. 2.* Humanæ ergo dignitatis conditio facit, ne homo liber intra commercium ſit, vt probant, & illuſtrant Menchaca *lib. 2. illuſtr. cap. 82. num. 13.* Amaya *lib. 3. obſ. cap. 1. §. 1. num. 3.* Carranza *de partu, cap. 3. ex num. 21.* D Martinus Sarauia *ad d. l. vetus, num. 3.* fusè Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 1. cap. 4. art. 3. conſect 2.* Ex his conſtat, liberum hominem vendi non poſſe, *l. bona 27. §. 1. ff. ad Velle., l. ſed Celſus 6. d. l. ſi in emptione 35. §. 1. l. continuus, ff. de verb. oblig.* etſi vendatur in caſum, quo ſeruus ſit, quia ominoſus caſus non eſt ſpectandus, *l. ſed Celſus 6. ff. de contrah. empt. l bona 27. §. 1. ff. ad Velleianum:* nec in ſtipulationem deduci, *l. 1. §. id quod, ff. de oblig. & act. l. liber homo 130. d. l. continuus 137. §. cum qui, ff. de verb. obl. §. idem iuris, Inſt. de inutilibus*; nec poſſideri, *l. ſi quis liberum 20. ff. de prob. l. cùm hæredes 23. §. vlt. l. vniuerſa 130. §. 1 de acquir. poſſeſ.* nec vſucapi, *l. vſucapionem 9. de vſucap. §. ſed aliquando, Inſtit. eod. tit. l. vlt. C. de longi tempor. præſcript. quæ pro libertate*; nec inter cohæredes diuidi, *l. quædam 41 ff. famil. ereiſc. l. vlt. de iure patron.* nec vindicari, *l. 1. §. per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conuentionaliter obligari, *l. 1. C. de patribus qui filios diſtraxerunt, l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act. l qui filios 6. C. quæ res pignori*, cum alijs ſuprà adductis. Eademque ratione dicitur corpus liberum nullam æſtimationem recipere, *l. 1. §. ſed cùm homo, l. vlt. ff. de his qui deiecerunt, l. 3. ff. ſi quadrupes, l. 2. §. cùm in eadem, ff. ad leg. Rhodiam.*

6 Exponitur, & remittitur varia iura. Nec contrarium docetur *in l. liberi hominis 4. cum duabus ſequent. l. liberi 7. ff. de contrah. emption. l. minor 39. §. pater, ff. de euict. l. ſi tibi 25. C. eod. tit. l. Licinius 4. ff. quibus ad libertatem, §. vlt. Inſtitut. de empt. & vendit.* vbi docetur, liberi hominis intelligi contractam emptionem, ſi ematur ab eo, qui ignorauit eius conditionem, quia difficilè dignoſci poteſt liber homo à ſeruo. Nam ſciendum eſt, venditionem conſiſtere, dici duobus modis. Primò, vt per eam dominium rei emptæ acquiramus, *l. cùm manu 80. §. vlt. ff. de contrah. emption.* & hoc reſpectu venditio hominis liberi, quamuis ab ignorante ematur, non valet, *l. 4. ff. de contrah. emption.* Secundò, vt ex ea venditione naſcatur actio ex empto, qua vtatur emptor aduerſùs venditorem, vt pretium, intereſſeque recuperet. Hæc autem actio non ſupponit perfectam venditionem, nec ad id tendit, vt contractum confirmet, ſed potiùs vt illum reſcindat, quia ad eius reſciſſionem datur, *l. ex empto 11 §. animalium 4 & §. ſi quis virginem 5. ff. de act. empti*, docet D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap 3. ſect. 5. num 13.* Vnde mens Iuriſconſultorum in dictis legibus eſt, valere emptionem liberi hominis, quamuis haberi nõ poſſit, vt ex ea actio ex empto competat emptori bonæ fidei, quæ non poſſet competere, ſi ſciens emiſſet, quia pretium iactare videretur, *d. l. liberi 70. de contrah. emption.* & expreſsè tradit Modeſtinus *in l. qui officij 72. ff. eod. tit.* docent Photius *in nomocanone, tit. 2. cap. 2.* Ant. Siluius & Clarus *ad ll. Regias cap. 25.* Iacobus Gutherus *de iure manium lib. 3. cap. 5.* Duarenus *ad tit. de contrah. empt. cap. 2.* Pichard. *in d. §. idem iuris*, Amaya *lib. 1. obſeru. cap. 7. num. 5.* Antonius Faber *in Iuriſprud. tit. 3. princip. 3. illat. 3.* ideò hæc actio in factum dicitur, *l. oſſa 8. §. 1. ff. de relig. & ſumpt.* quia competit ratione emptionis, quæ poſſit dominium transferre, vt docuerunt poſt Odofredum *in dicta l. 8.* Paulus Vuſius *lib. 1. ſubtilit.* Iulius Pacius *in conciliat. legum, cent. 5. quæſt. 7.* Circa hanc tamen exemptionem liberi hominis à commercio obſeruandi ſunt textus *in l. quod vulgò 11. ff. ad leg. Falcid.* iuncto Cuiacio ibi, *l. 27. §. ſi liber homo. ff. ad leg. Iul. de adult. l. cum*

qui 14. §. si filius ff. de furtis, l. 14. §. 1. ff. de seruo corrupto, l. 44. in princip. ff. de vsucap. l. 44. §. penult. de legat. 1. l. 27. ff. de liber. caus. l. 36. ff. de furtis, l. sanctia, ff. de pœnis, l. 1. in fine, ff. de vi & vi armat. l. 6. vers. Imperatoris, ff. de liber. agnosc. l. 55. ff. de probat. l. 2. §. si primus, ff. de statulib. l. 3. §. 1. ff. de libero hom. exhib. l. 4. §. vlt. ff. de condit. instit. l. is qui 45. ff. de oblig. & act. l. 26 §. 4. ff. de noxal. l. sed etsi 19. §. 5. ff. de euict. l. 4. ff. quibus ad libertatem proclamare, l. cùm seruus 54. §. 1. ff. mandati, l. 3. §. in hoc, de lib. exhib. l. 4. §. 5. ff. vt legatorum nomine, l. penult. §. sed & alium, ff. de operis libert. l. si eum hominem 33. l. si quis pro eo 56. ff. de fideiuss. l. 7. ff. de assignand. libert. l. 4. §. vlt. l. mulier 20. §. si quis hæreditariam, ff. de condit. instit. l. 12. iuncta l. sequenti, ff. ad exhibendum, in collat. legum Mosaic. titul. de abigeatoribus, l. 5. §. fin. de seruo corrupto, iunctis Larrea *decis. 7.* Fabro *in ration. ad l. 52 ff. ad exhibendum.*

7 Secundò sciendum est, quod licèt serui pignori dari possint, *l. Paulus 29 §. si sciente, ff. de pignoribus*, quia sunt in bonis nostris, vt latè probat Merlin. *lib. 2. de pignor. quæst. 27.* de hominibus tamen liberis non ijdem semper fuerunt mores, & leges, siue apud Romanos, aut Græcos, siue Barbaros. Apud Græcos quondam in more fuit, corpore suo obligato, pecuniam mutuam accipere, vt refert Plutarchus in Solone; sub nexuque liberum æs alienum contrahere. Diodorus Siculus *lib. 5.* Plutarchus *lib. de fœnore accipiendo*; & vt res cæteræ, debitore in solutione cessante, vendebantur; ita etiam & liber homo pignori datus. Nec solùm in hoc casu virtute conuentionis homo liber nexui tradebatur, verùm etiam citra conuentionem debitorem inopem manu iniecta capere, & abducere creditori licebat, vt latè probat Salmasius *de modo vsurarum cap. 57.* quod lege speciali sustulit Solon, cauens ne quis deinceps sub homine libero pecuniam crederet, vt ex Laertio, Diodoro, & Suida probat latè Gibalinus *lib. 3. de vsur. cap. 7. art. 3.* Apud Romanos etiam sæpiùs in hanc partem variatum legimus, nam initio quidem, Regum tempore licuit cuilibet se nexui dare creditori, & oppignorare. Vnde Seruius Tullius populo promisit apud Dionysium *lib. 4.* legem se laturum ne deinceps liceret sub pignore liberorum corporum mutuum dare: & deinde mensis in foro positis, omnium obæratorum nomina propria pecunia exsoluit, & per præconem pronunciari iussit, nemini creditorum licere deinceps ciuium corpora propter priuata debita abducere. Dionysius *libro 6.* Sed hæc lex contrarijs moribus obliterata fuit, & nexorum ob æs alienum ius statutum *in ll. XII. Tabular.* verbis suprà relatis; quare ex ea lege debitor damnatus, qui non soluebat, addicebatur creditori, quò respexit Terentius *in Phormion.* ibi:

> *Mihi sciant nihil esse. Duces ducent damnatum domum:*
> *Alere nolunt hominem edacem, & sapiunt, mea quidem sententia.*

Durauit hic mos addicendi obæratos creditoribus ad annum vrbis conditæ 427. quo Petilio, & Papirio Coss. lata fuit lex, ne quis neruo, aut compedibus ob æs alienum teneretur, ibi: *Eo anno plebi Romanæ, velut aliud initium libertatis factum esse, quòd necti desierint, cautumque in posterum, ne necterentur.* Sed ea lex vsu sensim sublata fuit; nam apud Liuium libris sequentibus plures sunt querimoniæ debitorum in vinculis noxorum: & Varro *lib. 6. de lingua Latina*, ait: *Caio Popilia rogante, Lucio Sylla dictatore, latam legem esse, ne nexi essent qui operas suas in seruitute pro pecunia darent.* Sed nec hæc lex diutius tenuit, immò vt suspicatur Hothomanus *illustr. q. 26.* sicut pleraque acta Syllæ rata non fuerunt, sic nec lex illa. Demùm lex Iulia ab Augusto lata legem Petiliam restituit, edixitque vt debitoribus qui soluendo non essent, bonis suis cedere liceret, eaque bona venderentur, in corpora autem debitorum animaduertere fas non esset, *l. 1. & 4. C. qui bonis cedere*: latiùs prosequemur *in cap. Odoardus, de solut.*

8 His animaduersis apparet iam vera ratio præsentis conclusionis; nam cùm earum rerum, quæ in commercio non sunt, pignoris obligatio non consistat, *l. 5. §. eam rem, C. quæ res pignori*, & inter eas homo liber enumeretur, *l. inter 83. §. sacram, ff. de verb. obl.* ideò nec liberi hominis pignoratio subsistit, nec liber homo potest se obligare, aut filium suum simili nexui subijcere, *l. finali, ff. quæ res pignori*, vbi talis pignorationis pœnam pro arbitrio suo mitigasse Tribonianum credo, cùm Paulus *lib. 5. sentent. tit. 5.* ex quo desumpta est dicta lex finalis, vt constat ex eius epigraphe, scribat eo casu creditorem deportandum esse, nisi mauis loco illius verbi *relegatur*, reponere *deportatur*, vt tradit Cuiacius *in notis ad ipsam, lib. 5. tit. 25.* Rectè ergo, & secundùm iuris vtriusque principia in præsenti scribit Gregorius, nec Cosmam ipsum, aut eius liberos posse pro debito ciuili iure pignoris retineri; vnde cognoscitur iniustitia fœneratorum illorum, qui cadauera debitorum iure pignoris detinebant, quos reprehendit S. Ambros. *de Tobia c. 10.* ibi: *A fœneratoribus teneri defunctos pignore, & negari tumulum, dum fœnus exposcitur. Carnificibus duriores, quoniam quem vos tenetis, carcer non suscipit, exactor absoluit: peccatorum reos post mortem è carcere mittit, vos clauditis; legum seueritate defunctus absoluitur, à vobis tenetur.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, in homine libero ab hostibus redempto, ius pignoris naturalis dari; quod ius introductum fuit fauore libertatis, vt cæteri faciliùs allicerentur ad redimendos captiuos, dum maiorem securitatem exinde habent pretij recuperandi, vt docent Grotius *lib. 3. de iure belli, c. 9. §. 10* non tamen leuis quæstio est, cuius statum interim maneat redemptus, & propter fictionem postliminij in suspenso est, *l. fin. ff. de suis & legitimis*; quia redemptio liberat illum à penuria captiuitatis, non verò eius conditionem mutat, vt disertè docetur *in l. verùm 20. §. vlt. ff. de captiuis*, vbi malè reponit Faber *in iurispr. tit. 15. princ. 8 illat. 8.* pro *redeundi*, *reluendi*. Interim ergo quoad iuris effectus pro captiuo habetur, excepto eo, quod potest adire hæreditatem, vt inde habeat quo se redimat, *l. is qui 15. C. de postliminio*: docent Faber *vbi suprà, tit. 1. princ. 4. illat. 3. & princip. 8. illat. 11.* Schifordeg *ad Fabrum lib. 2. tract. 22. q. 2. & lib. 3. tract. 25. q. 7.* Larrea *decis. 5. num. 52.* Xarauia *select. 2. de captiu. redempt.* D. Ioseph de Retes *lib. 6. opusc. c. 53. per tot.* A iure autem pignoris naturalis redemptus liberatur, si redemptionis pignus persoluat, argumento legis *solutum 51. de pignorat.* Item si redemptor ei pretium quomodolibet remiserit, *l. 2. l. si librum 51 l. commercio 56. C. de postliminio, l. Senatus 43 § vlt de legat. 5.* vnde si redimens redemptam vxorem duxerit, quasi remisisse ei pretium videtur, *l. si quis ingenuam 25. de captiuis, l. is qui se 53. l. liber 57. de postliminio*: extinguitur etiam morte redempti ius, quod in eius corpore redemptori competebat, *l. 1. §. si filius 4. de suis & legit. hæred. l. 2. §. sed etsi, ff. ad SC. Trebel. l. patre 15. de captiuis.* Tandem ex conuentionibus finitur, si redimens publica libidine redemptam prostituat, *l. fœdissimè 7. C. de postliminio*: si redemptus per quinquennium redemptori seruierit, *l. vlt. C. eod. tit.* ex quibus dignosci potest, redemptum non esse liberum, quando pignori naturali obstrictus manet, sed adhuc in eo durare vestigia pristinæ captiuitatis.

10 Nec obstat primum augmentum difficultatis, quia respondetur, etiam certum esse, in pœnam doli proprij, & fraudis eum, qui cùm esset liber homo, ad pretium participandum se venundari passus est ab aliquo tertio improbo venditore, qui simulauit se dominum esse, vt faciliùs deciperet emptorem, seruum fieri, ex iuribus suprà relatis, *§. seruus 4.* vbi Theophilus, *de iure person. l. 5. §. 1. de statu hominum, l. si quis filio 6. §. irritum, de iniusto rupto, l. 1. & per totum ff. quibus ad libertatem, l. 50. eod. tit.* Osualdus *lib. 5. ad Donellum, cap. 9. littera N, & O*, adeòque seruus fit, vt manumissus conditionis libertinæ maneat, *l. homo 23. ff. de statu hominum, l. 2. ff. quibus ad libertatem*; quia ex iusta seruitute manumissus est, *l. cùm pacto 40 ff. de liber. caus.* quam sic accipiunt Osualdus *ad Donellum libro 2. cap. 20. littera D.* Pinellus *lib. 2. select. cap. 7. numero 22.* nisi antequam in libertatem proclamet, paratus sit emptori, pretium reddere, *l. 2. si ingenuus esse dicatur.* Aliena tamen desiderantur. Primò, quod emptor ignarus sit conditionis eius, alioquin si sciat liberum esse, & emerit, quia nulla iniuria illi fit, non potest liber homo in pœnam delicti admissi ingenuitatem amittere, *l. scientis 6. C. de liber. caus. l. liberis 7. §. si quis, l. si quis sciens 35. ff. eod. tit. l. 4. vers. Idcircò, ff. quibus ad libertatem.* Secundò, vt participet pretium, sibique habeat de facto, & ipse consumat clam, & occultè id in suos vsus conuertat, *l. 1. ff. quibus ad libertatem, l. liberis 7. ff. de liber. caus. l. 5. C. eod. titulo*: alioquin

si non

Liberum hominem pignori dari an liceat.

Traditur ratio decidendi.

Dissoluitur dubitandi ratio.

Dissoluitur dubitandi ratio.

si non participet pretium, seruus non fit, quamuis ad decipiendum alterum patiatur se donari, in dotem dari, pignori obligari, *l. si ministerium 16. C. de liber. causa*, *l. vlt. C. de ingenuis manumiss. §. vlt.* Tertiò quod sit maior viginti annis, *dict. l. ministerium*: quamnis si minor sit, aduersùs hanc venditionem non restituitur, *l. si ex causa 9 §. Papinianus, ff. de minor.* cùm hæc seruitus prouenit ex delicto, *l. quædam 14. ff. de pœnis*, & aduersus delicta minoribus restitutio non detur, *l. auxilium 37. ff. de minor.* quæ in libero homine, qui se palam pignori dat, adesse non possunt: inde licèt in pœnam delicti homo liber venditus concurrentibus dictis circumstantijs legitimæ ætatis, participationis pretij, & ignorantiæ in emptore, seruus fiat, non tamen potest pignoris nexui se subijcere. In Gallia tamen fuisse receptam aliquando & venditionem, & pignorationem liberi hominis, constat ex canone 14. Concilij in incerto loco celebrati, paulò post Concilium Parisiense 5. relato *tom. 14. Concilior. fol. 415.* in illis verbis: *De ingenuis, qui se pro pecunia, aut alia re vendiderint, vel oppignorauerint, placuit vt quandoquidem pretium quantum pro ipsis datum est, inuenire potuerint, absque dilatione ad statum suæ conditionis reddito pretio reformentur, nec amplius quàm pro eis datum est, requiratur: & interim si vir ex ipsis vxorem ingenuam habuerit, aut mulier ingenuum habuerit maritum, filij qui ipsis nati fuerint, in ingenuitate permaneant.* Nec obstat aliud augmentum difficultatis, deductum ab annexis, & adductis ex lege XII. Tabular. Nam licèt adeò debitores solutioni obstringantur, vt olim debitor, qui condemnatus soluendo non erat, creditoribus addiceretur, inter quos eius corpus secari, ac diuidi lex XII. Tabular permittebat, vt referunt Gellius *lib 20. noctium, cap. 2.* Quintilianus *lib. 8. institut. cap. 8. & lib. 7. cap. 4.* & exponit Robertus *vbi proximè*, quæ cruenta diuisio moribus repudiata fuit, vt refert Tertul. *in apolog. c. 4.* ibi: *Sed & iudicatos in partes secari à creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conuersa est; & bonorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere.* Et tantùm creditoribus permissum fuit debitores in vincula ponere, ac eorum operis vti, donec illis satisfactum esset, vt raris exemplis eleganter illustrant Reuardus *ad ll. XII. Tabul. cap. 8.* Desiderius Heraldus *de auctorit. rei iudic. lib. 2. cap. 24.* vnde hi debitores dicebantur nexi, & addicti, quia ex ipsa lege ob æs alienum in temporariam seruitutem creditorum addicebantur; indeque obligatio ipsa nexus dicebatur, quia per eam corpus vt pignus afficiebatur, Budæus *ad titulum de in diem addict.* Sed id Senatui indignum visum fuit, & cautum, vt bona debitoris venderentur, corpus autem obnoxium non esset. Liuius *lib. 8.* cui mutationi causam dedit crudelitas simul, & libido Lucij Papirij fœneratoris. Cùm enim ille Publium adolescentem sibi ob æs alienum nexum pellicere sermone ad flagitium conatus esset, illeque ingenuitatis magis quàm præsentis conditionis memor flagitium aspernaretur, ab impuro creditore nudari, verberarique iussus est, qui cùm laceratus in publicum proripuisset, libidinem, crudelitatemque conquerens fœneratoris, populum concitauit, qui in forum, & post agmine facto in Curiam cucurrit, obtinuitque à Senatu, vt in posterum liberi homines non necterentur. Quod etiam Seruium Tullium statuisse, ex Dionysio *lib. 4.* suprà retuli: & hæc esse iura, quorum Diocletianus meminit *in l. ob æs alienum, C. de oblig. & action.* dum ait, *ob æs alienum seruire liberos creditoribus iura non patiuntur*, notauit Pancirola *lib. 2. var. cap 200.* & noua Iustiniani sanctione in authentica, *Quia vt nulli, §. quia verò, collat. 9* creditor à debito cadit, si debitorem in seruitute retinuerit: sed cùm æquissimum sit debitores soluere quod debent, vt ex Seneca *lib 3. de benefic.* tradit Couar. *lib. 2. var. cap. 1. num 1.* ideò nostris legibus regijs cauetur, vt debitor qui soluendo non est, creditoribus seruire cogatur, donec eis satisfaciat, *l. 4. & 5. tit. 16 lib. 5. recopilation.* tuncque tenetur debitor ferre torquem ferreum, vt statuitur *in l. 6. eodem tit. & libro*, quam ad praxim doctè exponunt Azeuedus, & Matienzus *ibi*, Pax *in praxi, tom. 1. part. 5. cap. 5 num. 20.* Nec obstat vltimum augmentum; nam magnum discrimen versatur inter locum religiosum, & liberum hominem; siquidem religio non afficit totum fundum, vt libertas hominem; sed pro minima parte à legibus taxata, vnde in alia parte potest remanere ius pignoris. Et fauor religionis euincit, vt non obstante pignoris nexu, locus religiosus fieri possit.

Præsenti assertioni opponi solent textus *in cap. ex rescripto, de iureiur. c. exposita, de arbitris, cap. vnic. de obligat. ad ratiocinia*, quorum interpretationem adduxi in eorum notis: quare his remissis potiùs quàm omissis, primò in præsentem assertionem expendo textum *in l. 8. ff. de pign.* vbi docetur, in generali obligatione non contineri concubinam, aut eius filios: igitur in speciali continentur, & per consequens libera persona potest pignori dari. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu agi de concubina ancilla, cum qua concubinatus dari poterat, iuxta adducta à Cuiacio *lib. 5. obseru. cap. 6.* vnde ex natura & conditione personæ pignus in ea consistere poterat: non tamen generali pignore comprehenditur, quia generali obligatione non continentur quæ quis ob affectionem specialiter obligaturus non fuisset, *l. 6. ff. eod. tit.* Est autem quædam affectio erga concubinam, *l. 3. §. 1. de donat. inter*: & erga filios naturales, *l. 41. §. 2 ff. de legat. 3.* quam eleganter expressit D. August. *in lib. confessionum*, erga concubinam *lib. 6. cap. 22.* ibi: *Delectationes consuetudinis meæ, ad quam si accessisset honestum nomen matrimonij, non eum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere.* Erga filios naturales, *lib. 4. cap. 2* ibi: *Experiri exemplo meo, quid distaret inter coniugalis placiti modum, quod fœderatum est generandi gratia, & pactum libidinosi amoris, vbi proles etiam contra votum nascitur, quamuis iam nata cogat se diligi.* Vnde rectè *in d. l. 8.* docetur, generali obligatione non contineri concubinam, eiusque filios; quia ob specialem affectionem non creditur, nec speciali pignore patremfamilias eam obligaturum, & vt profanæ litteræ diuinis deseruiant, rectè ex eo textu probat Meril. *lib. 2. obseruat. cap. 18.* Deiparam Virginem Mariam generali obligatione peccati, qua omnes nascuntur obstricti, non teneri. 11 Exponitur l. 8. de pignor.

Deinde suprà traditis lucem accipit Papinianus relatus à Licino Rufino *lib. 2. collationis legum Mosaic. & Roman.* in illis verbis: *Per hominem liberum noxæ deditum, si tantum acquisitum sit, quantum damnum dedit, manumittere cogendus est à Prætore, qui noxæ deditum accepit, sed fiduciæ iudicio non tenetur.* In quibus cùm supponat Papinianus, liberum hominem noxæ dedi posse, quod etiam docetur *in l. 3. §. proinde, ff. de libero homine, §. vlt. Institut. de noxal.* & à Paulo apud eundem Rufinum *lib. singul. de adult.* dum ait, marito licere occidere deditum hominem deprehensum in adulterio vxoris; agnouit tamen Papinianus magnum discrimen quod versatur inter seruum noxæ deditum, & liberum hominem: nam seruus noxæ deditus transit in verum dominium accipientis; at verò liber homo per noxæ deditionem seruus non efficitur, immò nec ipsa deditio eum nectit iure pignoris, aut fiduciæ; quia ex suprà traditis homo liber pignoris iure detineri non potest: vnde rectè docet Papinianus, liberum hominem noxæ deditum, post satisfactionem manumittendum esse, quia non solùm manumittuntur serui, verùm etiam nexi, & addicti: non autem compelli qui eum detinebat, illum manumittere fiduciæ iudicio, oblata æstimatione litis, quia nulla fiducia eo casu contracta fuit, ex quo translatum esset dominium, vt infrà exponemus, & docuit Cuiacius *lib. 2. diffinit. Papin. in l. sanctio 41. ff. de pœnis.* Expendi etiam solent, cùm præsens assertio pro rostris disputanda proponitur, textus *in l. cognitio, §. 2. l. 27. ff. de liber. caus. l. 8. §. qui Stichum, ff. de pecul. legat. l. verbis legis, ff. de V. S.* iuncto Costa *in capite si pater, 1. part. verbo Moreretur, de testam. in 6. l. 2. vers. data, de opt. legat. l. 25. §. 2. de ædilit. edict. l. si Stichum, ff. de statulib.* 12 Exponitur Papinianus l. 2. definitionum.

Etiam suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in l. pignori 30. ff. de hæredib. instit.* vbi proponitur, dominum habentem seruum pignori datum, eum hæredem instituisse cum libertate: & docet Vlpianus, Imperatorem Seuerum rescripsisse, eum liberum posse fieri, hæredemque domino necessarium, si paratus sit priùs creditori satisfacere: quem textum sic expendo. Seruo specialiter pignori dato, nec inter viuos, nec in testamento libertas directò dari potest, *l. seruus 3. l. Ælianus 10.* 13 Explicatur l. pignori, ff de hæred. instit.

ff. de manumis. l. seruum 4. l. cùm hæreditas 5. §. fin. cum l. sequenti, l. generaliter 29. ff. qui & à quibus, l. seruum 44. §. si idem 7. ff. de legat. 1. l. 1. & 3. C. de seruo pignori dato, l. 3. de manum. l. 1. & 2. C. qui & à quib. doceot Donellus *lib. 2. cap. 3.* Antooius Faber *in Iurisprud. tit. 5. princip. 1. illat. 3. & 4.* & *tit. 5. priacip. 2. concl. 6.* Osualdus *lib. 2. Donelli, cap. 15. litteru C.* Sed quando inutiliter libertas relinqoitur, non potest seruus domino existere hæres necessarius, *l. si non lex 83. ff. de hæredib. instit.* ergo duraote causa pignoris liber factus fuit seruus, siquidem hæres oecessarius domino extitit: igitur quia potest durare ius pignoris in libero homine. Cui difficultati vt satisfaciat D. Iosephus de Retes *in repetit. prælect. ad §. fueram*, legis *inter 83. ff. de verbor. oblig. num.* 32. suppooit, seruum proprium institutum cum libertate, tanquam necessarium eo tempore domino suo existere debere hæredem, & in eius domioio esse, qui moritur, *l. si post mortem 68. §. 1. l. quæsitum 91. §. 1. ff. de legat. 1.* vnde si à domino post testamentum factum alienetur, ab ipso vioeote debet redimi, vt possit illi hæres existere, *l. quoties 9. §. seruus 14. ff. de hæred. instit.* quia hac in remedia tempora non nocent, *l. seruum 50. ff. eodem tit.* secus autem est, si libertatem tantùm relinquat seruo proprio; sufficit eoim, inspecta æquitate, quod redemptus inueniatur tempore aditæ hæreditatis ab extraneo, *l. verum est 50. ff. de manumis. testam.* quod an possit dici etiam de hæreditate, si tanquam seruum proprium liberum eum esse iussit, & pro parte hæredem scripsit, dato cohærede extraneo, dobitauit Gothofredus *in d. §. si seruus* 14. quia libertatis dies cedit ab adita hæreditate, *l. vnica, §. libertatibus, C. de caduc. tol. l. hæredis 7. §. vlt. cum sequenti, ff. quando dies legati*; idcircò sufficit si in hæreditate iacente inueniatur prius quàm dies veoiat, quo competitura libertas sit: at verò existentia hæredis necessarij eodem tempore cum instaoti mortis debet concurrere, alioquio inutilis foret: ex qua existimat Gothofredus, hunc liberum futurum, hæredemque, sed volutarium. Contrarium tamen tenendum est, propter æquitatem dictæ legis *verùm* 58. cùm enim eò processerit libertatis fauor, vt non inspiciamus præcisè tempus mortis, sed aditæ hæreditatis; & causa hæreditatis pendeat à libertate, quæ suspenditur æquius ceoset D. Ioseph. de Retes *vbi suprà*, seruum io hoc casu, & liberum, & hæredem necessarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per aditionem hæreditatis à cohærede factam. Nec obstant textus præcitati, qui exigunt existentiam hæredis oecessarij tempore mortis testatoris; qui accipiendi sunt regulariter, & suppositis termiois ordinarijs, qoorum exceptio est casus relatus *in d. l. verùm* 58. Quibus suppositis facilè expooitur dicta lex *pignori* 30. fatemur enim, oon posse eam accipi secundùm principia iuris, alioquin non esset necessarium rescriptum Seueri, quod ibi refertur; ex iure enim certum est, seruum specialiter pignori obligatum institui posse à domino hæredem cum libertate; & institutionem sortiri effectum, si domious eum redemerit, idest luerit pignus, *l. 1. C. de necessar. seruis*: suo rescripto autem hoc ampliùs Seuerus induxit, vt quamuis mortis tempore non inueniretur à domino redemptus, non euanesceret datio libertatis, nec hæredis institutio; sed sustineretur, si seruus ipse paratus esset se redimere, & creditori ex pecunia sua, aut hæreditaria satisfacere, vt supponuot ibidem Glossa & Cuiacius: vt enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit institutionem serui, sic noluit Imperator vt irritaretur, manente causa pignoris. Quod si quæras, an durante causa pignoris sit liber? Respondebo, nec liberum, nec hæredem esse, quia propter vinculum pignoris suspeosa est potestas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec se redimat; vnde nunquam concurrit ius pignoris cum libertate: erit ergo interim statuliber vi ipsa, vt ij qui in fraudem creditorum maoumittuntur, quorum libertas non impeditur, quousque creditores vti incipiaot iure suo, *l. 1. §. 1. ff. de statulib.* docent Faber *in Iurisprud. tit. 6. priacip. 2. illat. 10. 11. & 16.* Donellus *lib. 3. comment. cap. 1.* vbi Osualdus *littera B*, ex quo principio exponit D. Iosephus de Retes *vbi suprà, num. 34. & 35.* textus *in l. quoties 9. §. vlt. ff. de hæred. instituend.* Vlpianus *in fragmentis, tit. 1. de libert. §. seruus, num. 19.*

C A P V T III.

Alexander III. a *Exon. Episcopo*.

EX præsentium latoris insinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Ofecolon *b* calicem argenteum, & medietatem vnius *c* breuiarij eiusdem Ecclesiæ pro sua necessitate pignori obligauit, & ea, morte præuentus, minimè recollegit. Vnde quoniam indignum est, vt eiusdem Ecclesiæ res suæ, & præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, taliter debeant deperire: f. t. per A. s. p. m. quat. si verum est, quod asserit, *d* filium eius Vualterium, qui ex successione ipsius patrimonij ius dicitur *e* obtinere, moneas diligenter & compellas, vt res ipsas pignoratas recolligat, & eas Ecclesiæ restituat: quod si facere noluerit, eum vinculo anathematis non differas coercere.

N O T Æ.

a EXoniensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concilium Lateranense *part. 29. cap. 1.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notauimus *in cap. 6. de filijs Presbyt.*

b *Calicem argenteam.*] De quo agemus *in cap. fin. de celebrat. Missar.*

1 c *Breuiarij.*] Breuiarium si simpliciter accipiamus, opus concisum significat, seu summarium; à Græcis epitome dicitur, quo modo sumitur à Plinio *lib.* 18. ibi: *Vt omnis culturæ quoddam breuiarium peragatur.* Soetonio *in Augusto, cap* 101 ibi: *Tertio breuiarium totius Imperij, quantùm militum sub signis vbique essent.* Quod etiam *Breue*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: *Milites suos sic vbique seruit, vt in cubiculo haberet breues, & numerum, & tempora militantium.* Vopiscus *in Aurel.* ibi: *Breue nominum inscripsit.* Quod si breuiarium dixerimus cum additione rationum, erit summarium dati, & expensi. Suetooius *in Galba, cap.* 12. ibi: *Dispensatori breuiarium rationum afferenti paropsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse.* Sic apud Scæuolam *in l. vlt. ff. de pecul. legate*, breuiariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ, Breuis etiam dicitur *in l. vlt. ff. de conueniend. fisci debitoribus.* Vlpianus *in l. 3. § 6. ff. de penu legat.* videtur appellasse breuiarium logarium, ibi: *Chartas ad ratiunculam, vel ad logarium paratas contineri.* Notauit Marcellus donatus *ad Suetonium capite* 101. Seneca breuiarium parum Latinam dictionem esse contendit *epist.* 39. his verbis: *Commentarios, quos desideras, diligenter ornatos, & in angustum coactos ego verè componam; sed vide ne plus profectura sit oratio ordinaria, quàm hæc, quæ nunc vulgò breuiarium dicitur. Olim cùm latinè eloqueremur, summarium vocabatur.* Inde etiam enchiridion, seu epitome precum, seu horarum canonicarum dicitur breuiarium. Vt autem veram huius vocis originem agnoscamus, sciendum est, quod olim ad vsum Chori, siue psalmodiæ Ecclesiasticæ dioersi libri sub diuersis nomioibus habebantur: Psalterium nimirum, ex quo psalmi decantabantur; Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo aotiphooæ decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri sacrarum scripturarum continebantur: Euangelistarium, ex quo lectio Euangelica legebatur: Sermonarium, ex quo Sanctorum PP. sermones legendi sumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicuius sancti Patris super lectum Euangelium expositio

positio accipiebatur. Postquam verò lectiones omnes, tam quæ ex sacris Scripturis, quàm quæ ex sanctorum PP. libris & homilijs sumuntur, ad certum numerum, ac breuitatem quandam Ecclesiæ decretis redactæ fuerunt, & in vnicum librum omnes conlectæ, prædicti libri breuiaria dici cœperunt: notarunt Cironius *lib. 2. ob. seru. cap. 52.* Grethserus *ad Codinum lib. 5. cap. 6.* Iuretus *ad Symmachum lib. 6. epist. 25.* Vossius *de vitijs sermon. lib. 5. cap. 32.* An verò in præsenti breuiarium pro summario rationum Ecclesiæ, an verò pro libro precum & horarum Ecclesiæ sumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *vbi suprà*; credo tamen pro breuiario diuini officij accipi: tum quia coniungitur cum calice; tum quia pro ratione suæ decisionis Alexander eam assignat, ne Ecclesiæ res, præsertim quæ sacris mysterijs deputatæ sunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quàm breuiarium horarum canonicarum; & ita breuiarium in præsenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus posteà annis, antequam libri typis mandarentur, magno in pretio erat: vnde in Ecclesijs tantùm maioribus ferè vnum breuiarium erat, & adhuc in Ecclesijs perantiquis extat locus, vbi breuiarium fixum erat, vt ibi clerici ipsius Ecclesiæ horas canonicas recitarent: & quia breuiarium hoc duabus partibus, hyemali videlicet, & vernali constabat, Presbyter, de quo in præsenti, vnam, quam dimidiam partem breuiarij appellat Alexander, pignori dedit.

d *Filium.*] Ante sacerdotium videlicet genitum, & ita legitimum, vt *in cap. 1. de testam.* Si autem filius illegitimus esset, vt ex damnabili coitu susceptus, patri non succedebat, vt probat Pichardus *in princip. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato, §. 7. ex num 50.* 2

e *Obtinere.*] Etiamsi adhuc illis non se immiscuerit, sed se abstinuerit; uam interim rectè conueniri poterat, *l. 2. §. vlt. de stipul. seruor.* Quo modo accipit textum hunc Arias de Mesa *lib. 3. var. cap 5. nu. 30* in præsenti autem casu Ecclesia etiam poterat auocare res ipsas, tanquam impignorabiles, *ex l sancimus 21. de sacros. Eccles. nouella 7. cap. 6. nouella 120. cap. vlt.* ex quibus deductus est textus *in cap. hoc ius, §. qui verò, 10 quæst. 2.* vt latiùs dicemus *in cap. 2. de solut.* 3

C A P V T IV.

Innocentius III. *Gallando Subdiacono nostro, & B. Vitali Canonicis* a *Pisanis.*

ILlo vos credimus scientiæ dono vigere, quod super eo, de quo nos consulere voluistis, quid iuris sit, liquidò cognoscatis. Quia tamen nostro postulastis edoceri responso, ne sub ipsius expectatione responsi decisio negotij prorogetur, præsentibus vobis litteris duximus respondendum. Sanè per vestras nobis litteras intimastis, quod cùm causam, quæ vetitur inter H. & B. filios G de Cosa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipsius super quibusdam vineis præfatis personis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per nostras litteras in mandatis, vt ipsam G. & hæredes ipsius ad restituendas vineas, & quidquid vltra *b* sortem perceperant, eisdem restituerent conquerentibus, per pœnam in *c* Lateran. Concil. contra vsurarios promulgatam cogere curaretis: vos, vt iuxta mandatum nostrum procederetis in negotio memorato, partes citare curastis; cùmque in vestra essent præsentia constitutæ, ex parte prædictæ G & hæredum ipsius fuit propositum coram vobis, terras & vineas, quas ijdem H. & B repetebat ab eis, non esse pignori obligatas, sed purè venditas, sicut in instrumento confecto exinde pleniùs continetur: præfatus verò H. pro se, ac fratre *d* suo firmiter asserebat, terras non esse purè venditas, sed pignori obligatas, cùm venditioni prædictæ talis fuerit adiecta conditio, vt si à tempore contractus vsque ad duos proximos annos præfato T. emptio displiceret, G. pater H abinde vsque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipsis, dare debuerit, sicut in eodem instrumento asserebat firmiter contineri. Verùm quia sicut in eisdem litteris continetur, ambigitis, vtrum pura sit, & absoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat iudicari, per nostras postulastis litteras edoceri. Nos autem consultationi vestræ taliter respondemus, quod qualiscunque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, sed pura; quamuis possit per conditionem resolui. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expressa, videlicet quod fructus percepti debent in soluenda pecunia numerari, & quod vltra summam receptam XL. solidi debent persolui, contra ipsum emptorem præsumitur vehementer, præsertim cùm vsuras consueuerit exercere.

N O T Æ.

1 a PIsanis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc. tit. cap. 1.* De Pisana Ecclesia egi *in cap. 8. de temporibus ordin.* quia agebatur de contractu vsurario in præsenti; ideò præsentis causæ cognitio iudicibus ecclesiasticis commissa fuit.

b *Vltra sortem.*] Iuxta dicenda infrà *in cap. cùm contra.*

c *Lateran.*] Relato *in cap. 5. de vsuris.*

d *Fratre suo.*] An frater pro fratre absque eius mandato possit in iudicio comparare, exposui *in cap. constitutus, de in integrum restit.*

COMMENTARIVM.

2 EMptio, & venditio, sicut cæteri contractus, varia pacta, tam incontinenti, quàm ex interuallo admittit, *l. 5. C. de pactis inter emptor.* vbi post Cuiacium, & Donellum plura congessit Christophorus Philippus Richther Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adijci solent, pactum addictionis in diem, pactum legis commissoriæ, pactum redimendi, seu de retrouendendo. Pacto addictionis in diem venditor sibi prospicit de alia meliori conditione per licitationem, ita vt allata meliori conditione, res sit inempta; & tunc venditio est conditionalis, perficienda, & purificanda si melior conditio non afferatur, *l. 2. l. vbi 4. l. peu. ff. de in diem addict.* huius pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib. 16. comment. cap. 18.* Catel Cotta *verbo Addico*, Hermosilla *in l. 36. tit. 5. part. 5.* Moez *obser. iur. cap. 8.* Manlius *de empt. & vendit. tit. 6. ex num. 6.* Valentia *tom. 3. tract. 1. cap. 2.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. art. 2. cap. 5.* & circa illud obseruandi sunt textus *in l. statuliber 38. ff. ad leg. Falcid. l. in diem 9. ff. de aqua & aqua pluu. l. 2. §. 3. & 4. ff. pro emptore, l. si quis hoc 41. ff. de verb. obl. l. scire 3. ff. quibus modis pignus, l. si mandauero 22. §. penult. ff. mandati, l. 9. §. fin. ff. de except. rei iudic. l. si cui in puteum, §. 10. ff. quod vi aut clam, l. bouem 43. §. pignus ff. de ædilit. edict. l. 6. ff. de diuers. & tempor. l. 6. ff. de contrah. empt. l. 13. §. 2. ff. de act. empti, l. si hominem 19. ff. de vsuris, l. 52. ff. de pignor. l. inficiando 67. §. cùm seruus, ff. de furt. l. 11. §. Aristo, ff. quod vi aut clam, l. Æmilius 38. ff. de minor. l. si in emptionem 35. ff. eod.* iuncto Fabro *decad. 25. cum sequent. l. fin. ff. de iure fisci, l. 4. C. de fide & iure hastæ, l. statuliber 38. §. vlt. de statulib.* Pactum, seu lex commissoria est conuentio adiecta emptioni, & venditioni, qua id agitur, vt si in diem statutum emptor pretium non soluerit, & venditor rem vendere nolit, res inempta sit, nec alienata censeatur, *l. 5. 2. 4. & 7. ff. de lege commiss.*

l. fin. ff. de rescindend. vend. l. 4. C. de pact. inter empt & tunc potiùs sub conditione resoluitur contractus, quàm sub conditione celebrari videatur, *d. l.* 1. Quando verò committatur hæc lex, siue pactum, & eius naturam, exponunt Donellus *lib. 16 comment. capite* 19. Hermosilla *in l. 38. tit. 5. partit.* 5. Faber *decad.* 45 *errore* 8. Cuiacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Iosephus Vela *dissert* 97 Carualho *in cap. Raynuntius*, 2. *p. num.* 228. Rither. *in d. l. 4. C. de pactis* Manlius *de emptione*, *tit.* 33. Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 5. artic.* 1. Circa pactum hoc obseruandi sunt textus *in l. 1. C. de pact. pignor. l. fin. ff. de contrah. emption. l. fin. ff. de rescind l. 22. ff. locati, l. traiectitiæ 23. ff. de oblig. & action. l. fundus 16. §. vlt. ff. de pignor. l. si creditor 7. §. illud, de distract. pignor. l. Æmilius 38. ff. de minor. l. item si pretio 22. ff. locati*, iuncto Roberto *lib. 1. animadu. cap. 11. l. 3. C. de pact. inter, l. 17. §. cùm autem, ff. de furtis, l. 6. §. 1. ff. de diuers. & tempor. l. 17. §. penult. de furtis, l. statuliber 38. ad leg. Falcid. l. si quis 11. penult. ff. quod vi aut clam, l. 23. §. fin. ff. de ædilit. edict. l. si in rem, ff. de rei vindic. l. si hominem 19. ff. de vsucap. l. 9. §. fin. ff. de except. rei iudic. l. sed si hac 4. ff. de rei vind. l. sed si 25. ff. de petit. hæredit. l. si quis 11. §. penult. ff. quod vi aut clam, lib. 3. quibus modis pignus, l. 2. §. in diem, ff. pro empt.* iuncto Fabro *de erroribus pragmatic. decad.* 25. *errore* 6. De pacto hoc legis commissoriæ in pignoribus adiecto, fusè agemus infrà *in cap. significante, hoc titulo de pignoribus*. Pactum reuendendi, seu vt Pragmatici aiunt, de retrouendendo, seu retrouenditio, vt dicitur *in l. 2. & 7. C. de pactis inter*; quodque fiduciariam venditionem veteres vocabant, contrahitur cùm inter patres conuenit, vt oblato pretio intra certum tempus, vel quandocunque, res restituatur vendenti, *d. l. 2. & 7.* Pactum hoc à pacto legis commissoriæ in duobus potissimùm differt. Primò, quia in commissoriæ legis conuentione pretij solutio sub resolutionis contractus pœna in diem differtur, *l. 2. ff. de lege commis.* at verò in pacto reuendendi, non pretij solutio, quæ iam ab initio facta supponitur; sed ipsa tantùm venditionis rescissio confertur in diem, quo vel emptori res vendita displicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum 40. ff. de contrah. empt. l. si conuenit 6. ff. de rescind. l. sterilis 21. aliàs 22. §. sed etsi, ff. de act. empti, l. si vir. vxori 12. ff. de præscript. verb. l. quod si nolit 31. §. si res ita, ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap. 10. n. 20.* Secundò quia pactum legis commissoriæ iuxta vulgarem eius formam verbis tantùm directis concipitur, veluti vt res sit inempta, vel similibus, vt probat Vela *dissert. 30. num. 51.* At verò pactum retrouenditionis verbis tantùm obliquis præcipuè, putà vt res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti possit, *d. l. si fundum, d. l. si conuenit.* Vela vbi proximè, *num. 57.* vnde deducitur, dominium ex huiusmodi pacto ita concepto in emptorem interim omninò esse translatum, nec ipso iure, sed nouo facto, adueniente pacti conditione resoluendum, & ad venditorem reuersurum, ita vt fructus perceptos ante pretium sibi oblatum suos faciat, ex præsenti textu, *d. l. 2. C. de pactis*: per argumentum à contrario sensu docent Couar. *lib. 3. var. cap. 8. nu. 6.* Morla *in empor. tit. 9. q.* 15. idque indistinctè, idest siue pactum id in facultate venditoris sit positum, in quo omnes conueniunt, verum est, siue in emptoris voluntatem conceptum sit, vt contra communem, quam refert Corrasius *lib. 3. miscel. cap. 9. num. 5.* docent Castillo *tom. 2. controu. c. 25. nu. 6.* Vela *dissert. 32. nu. 6.* Quatenus tamen pactum hoc per se licitum, ex adiunctis circumstantijs reddatur vsurarium, pro explicatione huius textus exposui *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.*

C A P V T V.

Idem *Episcopo* a *Aquinati*.

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm causam, quæ vertitur inter R. sancti Gregorij, & R. mulierem sancti Germani, tibi duxerimus committendam, cùm ferè per biennium studuisses, vt eadem causa concordia finiretur, partibus non acquiescentibus, accitis viris prudentibus, prædictæ causæ meritis diligentiùs examinatis, idem negotium de prudentum consilio ad nostram duxisti præsentiam remittendum, ea maximè ratione, quia videbatur hoc ad regium iudicium specialiter pertinere; siquidem probatum est euidenter, quod facinore à marito prædictæ mulieris commisso, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quàm ipsa mulier, licèt minùs iustè, ab R. Comite Caserton. tunc Regio *b* Iustitiario capti fuerint, & de ipsius mandato omnium bonorum delinquentis facta distractio, & soluta pecunia mercatori, qui à marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus proprijs spoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Iustitiarij antedicti: sed quædam possessiones penes eundem R. mulieris sororium remanserunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, soluta pro eis pecunia mercatori, quia emptor alius, sicut dicit, propter possessionum minutias non extabat. Pars verò mulieris firmiter allegabat, quod cùm dos omnibus creditoribus *c* præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cùm mulier in hoc non fuisset culpabilis, dotem suam amittere non debebat. Propter quod æstimationem eius instantiùs petebat sibi confirmari, vel in possessiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci: asserens culpam viri sui nequaquam ei de iure debere nocere. Pars autem viri econtrariò respondebat, se non debere super his aliquo modo respondere; quia nihil voluntate, vel auctoritate sua distractum fuerat de bonis mariti mulieris ipsius, sed fiscus ea capi fecerat, & mandauerat distrahenda, quod & testium assertatione probauit. Sanè cum pars mulieris diceret de possessionibus viri sui aliqua remansisse, quæ distracta non fuerant, & ex eis sibi satisfieri postulabat, ab eo studiosiùs inquisisti, quanta fuisset pecuniæ, quæ soluta fuerat mercatori: & ex confessione tibi constitit vtriusque, quod de immobilibus vsque ad XXIV. vncias auri alienatum extiterat, sed præscriptus R. se XVIII vel XXIV. dicebat addidisse, & quadraginta duarum vnciarum auri compleuisse numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cùm quinque filij essent vnius patris, & omnes in bonis paternis succederent, facta æstimatione totius hæreditatis, non perueniebat ad maritum mulieris ipsius de hæreditate paterna, quod vltra XXIV. vncias valeret. Quia verò ad nos eadem causa remissa non fuit sufficienter instructa, nec nobis constitit, vtrum x. libras *d* tarenorum, quas petebat mulier, dedisset in dotem, aut quod R. aliquid possidebat de bonis pertinentibus ad fratrem suum virum mulieris prædictæ, nec potuissemus examinationi causæ insistere: tum quia in præsentia tua renunciatum fuerit allegationibus, & probationibus, sicut dicis: tum quia idonei, & sufficientes ad nostram præsentiam non venerant responsales; eandem causam tuo duximus examini remittendam, per A. s. præmandantes, quat. si tibi constiterit ex ijs, quæ in præsentia tua fuere proposita, & probata, quod mulier dicit, viro dedisse in dotem; & prædictum R. de bonis fratris aliqua possidere, cùm

mulie-

mulieribus fauor multus in recuperandis dotibus debeatur; & cautum fit etiam in iure, quod propter *e* maleficium viri mulier remanere non debeat indotata; cùm & bona viri mulieri pro dote tacitè obligata cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem prædictum R. eidem mulieri ad restitutionem dotis eatenus appellatione remota condemnes, quatenus de bonis fratris sui præfati nascitur possidere.

NOTÆ.

1 a *A Quinati.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. Aquinum olim propè fluuium Memphim antiqua, & magna ciuitas fuit. Strabo *lib.* 5. *Aquinum vrbs est magna, quam magnus præterfluit amnis Memphis.* Colonia fuit Romanorum, vt affirmant Frontinus, & Plinius, eiusque meminerunt Liuius *lib.* 26. & Silius Italicus *lib.* 12 Aquini magnitudinem adhuc extantia vestigia, ipsæque ruinæ produnt, certissimi humanæ instabilitatis, atque inuidæ vetustatis testes. Iam à primis Ecclesiæ sæculis Episcopalis dignitas exornauit Aquinum, qua etiam cum Comitatu nunc condecoratur: & licèt non habuisset Aquinum, vnde ei splendor posset accedere, satis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis. Gregorio, qui ex Monasterio Cassini electus fuit Episcopus anno 1206. missa est præsens decisio, licèt Vghellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ, fol.* 441. *num.* 3. nullo motus fundamento existimet, auctorem huius textus esse Ioannem III & in præsenti scribere Ioanni Episcopo Aquinati. Quare autem præsentis causæ cognitio, cùm inter laicos disceptaretur, & super re temporali, iudici Ecclesiastico committeretur, non constat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis causam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, à Iudice Ecclesiastico esse decidendam; & ideò quia in præsenti de dote agebatur, iudici Ecclesiastico eius decisionem competere. Sed ea sententia omissa, placet communis, quam sequuntur Barbosa hic, & primarij nostri Balboa, & Garaña *in cap.* 3. *de ordine cognit.* videlicet quod cùm in præsenti specie mulier vidua esset, quia inutilem habebat maritum bannitum videlicet, & oppressa reperiretur à iudice sæculari, potuit in eius defectum adire iudicem Ecclesiasticum: & cùm eo casu proprium sit Ecclesiæ viduas fouere, vt probaui *in cap. ex ore, de foro compet.* ideò in præsenti casu licèt causa fuisset temporalis, & inter laicos disceptaretur, potuit coram iudice Ecclesiastico tractari.

2 b *Iustitiario.*] Id est iudici; plerumque enim iustitiarius pro iudice ponitur in legibus, & auctoribus posterioris ætatis: in legibus Siculis *lib.* 1. *tit.* 1. 36. 45. *&* 46. apud Petrum de Vineis *lib.* 3. *epist.* 14. Matthæum Parisium *anno* 1188. ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit iustitiariam à magno flumine vsque ad Schotorum mare. Vuillelmus verò Eliensis obtinuit iustitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum Iustitiarium fecerat, non zelo iustitiæ, sed vt pecuniam ab eo extorqueret.* Et apud alios relatos à Vossio *lib.* 3. *de vitijs sermon. cap.* 17.

3 c *Creditoribus præferatur.*] Consonant lex *assiduis, C. qui potiores.* Nouella 97. Iustin. docent Bachouius *de pignor. lib.* 4. *cap.* 12. Maqueda, & Pichardus *in l. priuilegia, ff. de priuil. credit. regul.* 2. *ampliat.* 6. Castillo *lib.* 3. *controu. cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. p.* 3 *tit.* 3. *cap.* 5. postquam enim Iustinianus tacitam hypothecam concessit vxoribus in bonis mariti, *in l. vnica, §. & vt plenius, C. de rei vxor. act. §. fuerat, Instit. de act.* qua mediante omnibus creditoribus personalibus præferantur, *l. procuratoris, §. planè, ff. de tribut. act. l. pro debito* 6. *C. de bonis auctor. iudicis*; idem Imperator anno 3. sui Imperij etiam illis concessit, vt in rebus quas in dotem dederant, si consumptæ non essent, præferrentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis satis prospectum non erat, cùm si res dotales consumptæ fuissent, non habebant ius prælationis respectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideò in dicta lege *assiduis*, priuilegium illis concessit anno 5. sui Imperij, & Christi 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, *d. l. assiduis*, vbi illa verba, *Alias duas constitutiones*, referenda sunt ad textus *in d. l. vnica, C. de rei vxor. l. in rebus* 30. *C. de iure dot.* Illud tamen satis controuersum est apud Interpretes, vtrum videlicet priuilegium hoc prælationis sit tantùm respectu eorum qui tacitam, an verò & eorum qui expressam hypothecam habent? Eam quæstionem latè disputant Faber *lib.* 8. *coniect. cap.* 11. *&* 12 Gibalinus *de vsuris lib.* 4. *cap.* 5. *art.* 25. *num.* 8. Maqueda *in dicta l. priuilegia, ex num.* 52. Costanus *de dotibus cap.* 7. *ex num.* 6. Pichardus *in §. actionum, num.* 74. *Instit. de action* Bachouius *de pignor. cap* 12 qui docuerunt, verum esse omnibus creditoribus etiam expressam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cùm Iustinianus *in d. l. assiduis*, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter est audiendus, *l. de pretio, ff. de public. l.* 1. *§. generaliter, ff. de legat. præstand.* Accedit quod publicus fauor in dotibus versatur, qui ideò singulorum commodis præferendus est, *l.* 1. *ff. solut. matrim. l. actione, §. Labeo, ff. pro socio*: præsertim cùm in dubijs pro dotibus sit respondendum, *cap. vlt. de re iudic.* facit etiam illud tritum axioma: *Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te.* Sed qui ad rem conseruandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, *l. creditor, ff. si certum petatur, l. interdum, ff. qui potiores*: sed mulier pro dote illi præfertur, *authent. quo iure, C. qui potiores, authent. his consequens, C. de collat. dotis.* Castillo *lib.* 3. *controu cap.* 8. igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Iure tamen nostro regio contraria sententia recepta est, à qua in praxi recedi non potest, ob textum disertum *in l.* 33. *tit.* 13. *partit.* 5. docuerunt ita Gregorius Lopez *ibi*, Couar. *lib.* 1. *variar. cap.* 7. Gomez *in ll. Tauri, num.* 39. Matienzus *in l* 7. *tit* 16. *lib.* 5. *recopil.* Maqueda *vbi suprà, num.* 66. Nec vxoribus competere priuilegiũ fisco concessum *in l. si quis mihi, ff. de iure fisci*, pluribus relatis probat Olea *de cess. iur. tit.* 3. *q.* 7. *num* 4. Vnde hæc verba præsentis textus, *Omnibus creditoribus præferatur*, exaudienda sunt iuxta textum *in d. l. assiduis*, de omnibus creditoribus, etiam expressam hypothecam habentibus.

d *Tarenorum.*] Genus monetæ est proprium illius prouinciæ, vt iam notaui *in cap. ad nostram, de empt. & vendit.* 4

e *Maleficium.*] *L. quisquis, §. vxoribus, C. ad leg. Iul. Maiest. l. si marito, ff. solut. matrim. l. res vxoris* 24. *C. de donat. inter, l.* 2. *C. ne vxor pro marito, cap. decreuit, de hæret. in* 6. *l. si quis posthac, C. de bonis proscript. l. sancimus* 52. *C. de pœnis, l.* 1. *C. de vi publica, Nouella* 134. *c. fin. Authent. bona, C. de bonis proscript. l.* 8. *tit.* 10. *p.* 7. *l.* 77. *Tauri*, quæ est lex 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopil.* quod etiam procedit in arrhis, *dicta l. res vxoris*: cui conuenit lex 4. *tit.* 10. *partit.* 7. & in his, quæ ex coniugali acquæstu ad vxorem pertinent, *ex d. l.* 77. *Tauri*, quæ est lex 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopil.* & meritò, quia pœna debet sequi auctorem criminis, *d. l. sancimus, C. de pœnis, cap. quæsiuit, de his quæ fiunt à maiori parte.* Varijs ampliationibus, & limitationibus exponunt Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *num.* 7. Guazinus *de confiscatione, limit.* 35. Masinus *eod. tract. quæst.* 4. *num.* 34 Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 27. *per totum*, Acosta *de priuil. credit. ampliat* 7. *numer.* 203. Henellius *de dotalitio, cap.* 8. *§.* 18. Riccinlius *de iure person. lib.* 5. *cap.* 36. *à numer.* 30. Borellus *tom.* 3. *tit.* 5. *à num.* 319. Azeuedus *in d. l.* 10. Gomez *in d. l.* 77. Garcia *de coniug. acquæstu, num.* 575. Sed tunc obstat communis sententia, in qua docetur, quod licèt quis non possit pro alterius delicto pœna spirituali, aut corporali puniri, pœna tamen pecuniaria, seu temporali plecti valet Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *num.* 7. Petrus Gregorius *lib.* 35. *syntagm. cap.* 1. sed priuatio dotis est pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat vxor ea mulctari, præsertim cùm dotis dominium constante matrimonio penes maritum sit, *princip. Instit. quibus alienare*, plura D. Nicolaus à Castro *in l.* 5. *C. de fundo dot.* Cui difficultati vt satisfaciamus, supponimus iuris conditores magnoperè curasse dotes conseruare, & ne vxores indotatæ remanerent, *l. vlt. ff. solut. matrim. l. hoc modo* 69. *ff. de condit & demonstr. dicta l. assiduis*, Alex. ab Alex. *lib.* 4. *genial. cap.* 8. eisque innumera priuilegia concessisse, quorum mentio fit *in cap. per vestras, de donat. cap. per salubriter, de vsuris, l.* 2. *l. prædiorum* 11. *l.*

qui balaeum, ff. qui potiores, l. si cùm dotem, l. si constante, ff. solut. matrim. l. vnica, C. de rei vxor. l. in rebus, C. de iure dot. quæ dotalia priuilegia referunt, & exponunt Petrus Barbosa *in l. 1. 3. 5. & 6. ff. solut. matrim.* Baldus Nouellus *de dotibus p. 6. 7. 8. & 9.* Ioannes Campegius *eod. tract. q 8. per totam*, Constantius Rogerius *de dote, inspect. 8.* Gubertus Costanus *de dotibus, cap. 6. & 7.* Paleottus *eodem tract. au. 45.* Baptista à sancto Blasio *quæst. 350.* Olea *de cess. iur. tit. 3. quæst. 7. num. 3.* Acosta *de priuileg. regul. c. 2. ampliat. 6.* inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius *in præsenti, & in cap. ex parte, de consuet.* videlicet vt propter mariti delictum vxor dote non priuetur, vt notaruot hic Immola *num. 1.* Panormitanus *num. 2.* Anania *num. 12* Zabarella *num. 5.* Ancharanus *num. 6.* Hostiensis *vers. In iure*. Quod adeò verum est, vt si quis pro mariti debito res vxoris occupet, vim facere dicatur, *l. 1. C. ad leg. Iul. de vi.* Nec obstat difficultas proximè expensa; nam licèt verum sit maritum constante matrimonio dotis dominum esse, nec eam restituere teneri, nisi soluto matrimonio, *l. vnic. C. si dos constante matrim.* fauore tamen dotis introductum fuit, vt si maritus ad inopiam vergat, possit vxor constante matrimonio dotem exigere, *l. si constante 25. ff. soluto matrim. l. vbi adhuc 29. ff. de iure dot. l. 29. tit. 11. partit 4 cap. per vestras*, vbi dicemus, *de donat. inter*: maritus autem, cuius bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, apertè ad inopiam vergit, ita vt actio de dote nascatur, vt benè notarunt Bartolus *in l. 2. num. 6. ff. soluto matrim.* vbi Castrensis, Baldus Nouellus *vbi proximè, priuil. 17.* atque ita quasi adueniente causa dotis restituendæ, dominium rerum dotalium ad vxorem pertinet, argumento legis *in rebus, C. de iure dot.* & sic res dotales non possunt cum mariti bonis publicari: quare Zabarella & Anania *vbi suprà*, docent in præsenti textu, posse vxorem constante matrimonio de dote agere. Nec etiam obstat textus *in l. satis 4. C. de Primipilo, lib. 12* vbi ob delictum, seu dubium mariti dos vxoris capitur. Nam textus ille procedit specialiter in Primipilo, vt docent hic communiter repetentes, Conar *lib 1. var cap. 16. num. 7.* cuius specialitatis ratio vt agnoscatur, sciendum est, Primipilum apud Romanos fuisse Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, vt probant Couar. *dicto num. 7.* Iustus Lipsius *de militia Romana*, Pancirola *lib. 2. variar. cap. 74. & in notitia cap. 21.* Altamiranus *in rubric. de filijs official. cap. 2. num. 23.* Ramirez de Prado *in l. super creandis, C. de iure fisci*, ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ; vnde militaris annona Primipilus appellari solet *in l officialis, C. de Episcop. & Cleric. l. 3. C. de Primipilo, l. speciebus, C. de cohortalibus, lib. 12. l. 1. C. de priuil. fisci, l. sed & militis, §. fin. l. non solùm, §. qui Primipilum, ff. de excusat. tut. l. pater, ff. de aliment. legat. l. fin. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Cuiacius *in l. creditor 52. §. inter, ff de act. empti*, Pancirola *lib. 1. variar. cap. 243.* cuius fraudatio, iniquaque distributio Reipublicæ valdè perniciosa est, vt latè probat Altamiranus *dicto cap. 2. num. 9.* siquidem à militari annona totius exercitus robur, ac per consequens salus Reipublicæ pendet; vnde in odium huius delicti statutum fuit, vt dos vxoris caperetur; & filij, quamuis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, vt docuerunt Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. vlt. littera C*, Ripol. *variar. cap. 10. numer. 329.* Mereoda *lib. 2. controu. cap. 63.* Bulengerus *de Imperio Romano, lib. 3. cap. 31.* Solorzanus *lib. 5. de iure Indiarum, cap. 1. num. 129.* Altamiran. *vbi suprà, num. 11.* Marinis *alleg. 125.* Nec huic ioterpretationi obstat textus *in l. 1. C. de priuil. fisci*, vbi in eadem specie docetur, occupatis bonis mariti ex causa Primipilaris administrationis, bona vxoris illi restituenda esse; nam vt docuerunt ibi Accursius, Bartolus, Baldus, & Gothofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus vxoris, quæ pro administratione Primipilari mariti nec tacitè obligata sunt, Ideòque nec occupatis mariti bonis ipsa capi possunt.

COMMENTARIVM.

5 Conclusio deducitur & probatur. COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Mulier pro dote sua habet tacitam hypothecam.* Probant eam textus *in l. vnica, §. & vt plenius, C. de rei vxor. act. l. assiduis 12. vers. Ad hæc, C. qui potiores, §. fuerat, Instit. de action. l. vbi 29. C. de iure dot. l. 17. tit. 11. partit. 5.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, *in collect. & select.* & à Garaña, Petrus Barbosa *in l. 1. 3. p. n. 31. ff. soluto matrimon* Maqueda *in l. priuilegia, num 48. ff. de priuileg. credit.* Pichardus *ad eandem textum, in §. quædam 20. num. 74. Instit. de action.* Bachouius *lib. 1. de pignor. cap. 10.* Costanus *de dotibus cap. 6.* Gaito *de credito cap. 4. q. 11. num. 1628.* Fontan. *de pactis nupt. tom. 2. clausal. 7. glos. 2. p. 1. ex num 28.* plures congesti ab Acosta *de priuileg. credit. regul. 2. ampliat. 6. per tot.* Giurba *ad consuet ad. Messan. cap 13. glos. 3.* Merlinus *de pignor. lib. 3. tit. 2. per totum*, Gibalinus *de vsuris lib. 3. cap. 7. art. 4. num. 9.* Bachouius *lib. 5. declar. cap. 92.* Balduinus *in Iustin. pag. 220.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntagm. cap. 24.* Cuiacius *in Nouella 91. & in l. vnica, §. sed vt plenius, C. de rei vxor.* Donellus *de pignor. cap. 12.* Faber *lib. 8. coniect. cap. 11. 12. & 13.* Fachineus *lib. 3. controu. 99. & 100. & lib. 10. cap. 33. 34. & 35.*

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Pignus, hypotheca, & fideiussor regulariter eisdem obligationibus accedere solent, *l. 1. ff. de fideiuss. l. res hypothecæ 5. C. de pignor.* sed fideiussor dotis nomine nec peti valet, nec dari potest, *l. 1. C. ne fideiussores dot.* probant Mudeua *de pignor. cap. 5. num. 12. & cap. 11. num. 24.* P. Barbosa *in l. cùm dotem 12. §. transgrediamur, num. 29. ff. soluto matrim.* Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. 48. littera F*, Gratianus *2. tom discept. cap. 233. num. 33.* Igitur nec pignus ob dotis securitatem constitui valet. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quam mulier rerum dotalium dominium habet, *l. diuortio 8. §. suadum, l. si constante 25. §. si maritus, ff. soluto matrim. l. in rebus 30. C. de iure dot.* sed in re propria nec pignus, nec hypotheca consistit, *l. nec pignus 46. ff. de reg. iur.* Ergo pro dote recuperanda non potest mulier in rebus ipsis tacitam hypothecam habere Augetur secūdò, nam vir, & vxor omnium bonorum socij sunt, *l. 1. ff. de rita nupt. l. 4. C de crimine expil. cap. cùm societas 22 q 2.* latiùs dicemus *in cap. 2. de donat. inter.* Ergo tam lucra, quàm damna debent esse communia, *ex l. si non fuerit 21. §. Aristo, ff. pro socio*, & per consequens si res dotales perierint, periculo vxoris & mariti pereunt. 6 Impugnatur tradita assertio.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, olim pro recuperanda dote nullam institutam fuisse actionem, teste Gellio *lib 4. noctium, cap. 3.* obseruauit Cuiacius *lib. 10. obseru. cap. 1.* cùm matrimonia morte solùm dissoluerentur, & superstitibus liberis materna bona successionis iure adiudicarentur; postea verò cùm diuortia In vsum venire cœpissent, quibus initium præbuit Carbilius *anno 523.* qui vxorem repudiauit, vt minùs aptam liberis suscipiendis, vt refert Gellius *vbi suprà*, & nos fusè *in cap. 1. de diuortijs*; introducta inde fuit actio rei vxoriæ, qua soluto matrimonio mulieri subueniebatur contra maritum, *l. 1. cum sequent. ff. solut. matrim. l. vnic. in princip. C. de rei vxor. action.* notarunt Sigonius *de antiquo iure Romano, lib. 1. cap. 9.* Gueuara *in topic. Cicer. §. 1. num. 3.* Rosinus *lib. 5. antiquit. cap. 34.* quamuis postea æquitate suadente ad alios casus dissolutionis matrimonij, veluti mortis mariti paulatim protraheretur, *l. dotis 9. l. vlt. C. soluto matrim. l. 1. C. Theodos. de dotibus, l. rei 15. §. 1. l. si cùm dotem 22. ff. soluto matrim.* Ita verò hæc actio appellata est, quia quamuis rei vxoriæ nomine tam dos, quàm cætera vxoris bona veniant, *l. penult. ff. ad leg. Falcid.* vt sunt bona paraphernalia, *l. donationes 31 §. cæterùm*, vbi pro *Galli*, rectè legit *alij*, D. Iosephus de Retes *lib 5. opusc. cap. 1. num. 7.* propriè tamen, & per excellentiam res vxoria dos ipsa dicitur, quia patrimonium præcipuum vxoris est, *l. 3. §. sed vtrum, ff de muner. l. in rebus 30. C. de iure dot.* inde actio, quæ pro ipsa dote competit, rei vxoriæ dicta fuit, *dicta l. vnica, §. accedit*, & *§. 29.* notarunt Cuiacius *ibi, in princip.* Hothomanus *de dotibus cap. 1. num. 3.* Acosta *de priuil. credit. reg. 5. ampl. 6. in princip.* quæ actio dabatur tam mulieri, quàm eius Patri. Vlpianus *tit. 6. regul* ibi: *Quod si in potestate patris sit, pater adiuncta filiæ persona habet actionem reuera.* In qua vltima voce mendum esse suspicatur Hothomanus *de dotibus cap. 13. nu. 91.* legendumque existimat *rei vxoriæ*. Huius actionis formulam Cicero *lib. 3. de officijs*, hanc fuisse scribit, 7 De actione rei vxoriæ.

bit, quantum æquius melius sit dari. Habemus aliquot eius vestigia *in l. penult. ff. solute matrim. l. si cum Cornel. 82. ff. de solut.* quare Caius, *in l. ea 8. ff. de capite minut.* scribit in bonum, & æquum conceptam esse, & naturalem præstationem habere, ob eamque caosam etiam post capitis diminutionem durare. Alia ootarunt de ipsa actione Gifanius, & Cuiacius *in d. l. vnic.* Idem Cuiacius *lib. 22. obseru. c. 14.* Hothomanus *de dotibus cap. vlt.* Costanus *eod. tract. cap. 5* Pichardus, & alij Institutarij *in d. §. fuerat*, Osualdus *lib. 14 Donelli, cap. 14. littera F.* Erat etiam olim alia ratio repetendæ dotis causa, videlicet ex stipulatu, quæ mulieri competebat, vel pareoti, vel extraneo, qui vtiliter dotem sibi reddi stipulabatur, *l. etiam 8. C. de iure dot. l. quotiens 29. ff. solut. matrim. l. ex morte 9. §. vlt. C. de pact. conuent.* dabatur etiam actio præscriptis verbis, quæ tunc competebat, quando extraneus sibi dotem reddi paciscebatur, *d. l. vnica, §. accedit, l. auia, l. si dotem 24. C. de iure dot.*

8 *De priuilegiis dotis.* Imperator Iustinianus agnoscens dotium causam publicam, & fauorabilem esse, vt vulgò docetur *ex l. 1. ff. solut. matrim* & illustrabimos *in cap. 1. de donat. inter*, vt dotes conseruentur, varia priuilegia ipsis, & earum caosa vxoribus concessit. Primò constituit, vt actio ex stipulatu tantùm daretur, transfusis in eam omoibus commodis, quæ ex actione rei vxoriæ proueniebant, quia plenior erat ex stipulatu actio, *d. §. fuerat, Instit. de action.* id est, accommodatior, fauorabiliorque. Actionem autem ex stipulato semper dari voluit, etiamsi stipulatio noo præcessisset, supponendo verba adfuisse, & ita ex illis actionem ex stipulatu oriri cùm qualitatibus bonæ fidei, vt latè exponunt Cuiacius, & Gifanius *in d. l. vnica:* doctè, & eruditè illustrissimus D. Frãciscus Ramos in priuato schediasmate. Hoic priuilegio aliud adiunxit Imperator dotium causa, dum vxoribus concessit tacitam hypothecam dotis nomine, ita vt etsi de ea non conueniret, semper tamen inesse intelligeretur, cum antiquitus tantùm hypotheca daretur pro dote, si specialiter contraheretur, vt *in l. 1. ff. qui potiores, l. quod autem 7. §. si vxor, ff de donat. inter, l. vir 17. §. 2. ff. ad Velleianum.* Quæ tacita hypotheca adeò procedit, vt contracta dicatur quantumcunque maritus minor sit, etsi decretum iudicis non præcedat, cootra textum *in l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum:* pro qua seotentia faciunt textus *in l. mater, ff. de iure dotium*, vbi docetur, valere consequentiam: is qui matrimonium contrahere potest, & pro dote obligari valet: sed minor absque decreto matrimonium contrahere poteit, *l. in copulandis, C. de nupt.* igitur & pro dote obligari, ac per consequens eius bona. Faciunt etiam textus *in l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstr.* prout illum expendit Costa, *lib. 2. select. cap. 3. per totum, l. 2. ff. de rebus eorum*, pluribus relatis defendit Acosta *de priuil. dicta ampliat. 6.* Quæ tacita hypotheca non solùm competit pro dote, verum etiam pro augmento dotis, *authent. de quantitate dotis, §. his consequens, collat. 7.* iuncta etiam lege 8. *C. de iure dot.* immò & ad donationem propter nuptias plures priuilegium hoc protrahunt, quia cùm talis donatio sit velut dos contraria à marito vxori data, & eodem iure vtatur, *l. penult. & vlt. C de donat. ante nupt authent. æqualitas, C. de pactis conuentis;* ius quoque tacitæ hypothecæ habere debet, vt pluribus relatis docent Castillo *lib. 3. controu. cap. 4.* Mysing. *lib. 5. obserua. cap 4.* quamuis contrarium teneant Gifanius *in dicta l. vnica*, Donellus *lib. 14. c. 9.* hanc etiam hypothecam ad sponsalitiam largitatem, quæ ab ipso sponso sponsæ, quasi in munificentiæ, & amoris pignus datur, *l. 1. & 3. tit. 11. p. 4.* extendit Antooius Gomez, *in l. 50. Tauri, nu. 54.* sed oon rectè, quia nec certæ legis auctoritas, nec dotis, aut donationis propter nuptias fauor, & æquitas ad inducendam tacitam hypothecam pro sponsalitia largitate concurrunt. Vnde apparet, falsum etiam esse, qood idem Gomezius affirmat, tacitè obligari mulieris, & mariti bona pro dimidia parte lucratorum constante matrimonio, videlicet coniugalis quæstus, de quo agemus *in cap. 2. de donat. inter.* Apud Pragmaticos etiam receptom est, hanc hypothecàm tacitam competere pro alimentis ex dote præstandis, vel constante, vel soluto matrimonio intra annum, quoad restituatur, siue pro fructibus dotis, ex quibus alimenta præstantur, *l. pro oneribus, C. de iure dot. l. si cùm dote, §. sin autem, ff. solut. matrim.* quod etiam apud eos obtinuit in vsuris, quæ marito post moram in dote soluenda debentur, *ex l. vlt. §. propterea, C. de iure dot. cap. salubriter, de vsuris*, quia pro eis maritus tacitam hypothecam obtinet in bonis eius, qui dotem promisit, argumento legis *Lucius, ff. de aliment. legat.* docent Gratianus, *lib. 1. discept. cap. 53. num. 7.* Faber, *in suo Codice, lib. 5. tit. 8 diffinit. 26.* Surdus *de alimentis, tit. 8. priuil. 49.* Illud etiam certum est, eam hypothecam competere pro rebus marito datis extra dotem, quæ paraphernalia dicimus, *ex l. vlt. C. de pactis conuentis.* Et quamuis iure ciuili ea sententia non sit extra controuersiam, cum ab ea discedat, dissentiatque neruose Gifanius *in dicta l. vltima;* iure tamen nostro extra dubiom est, *ex l. 17. tit. 11. part. 4.* & in praxi ita receptum esse testantur Azeuedus, *in l. 3. nu. 23. tit. 9. lib. 5. recop.* Faber, *in suo Codice, tit. 8. definit. vltima:* his tamen casibus donationis propter nuptias, & bonorum paraphernalium, etsi priuilegium tacitæ hypothecæ mulieri competat, non tamen datur priuilegium prælationis, de quo suprà egi; quia cùm id cootra ius, dotis contemplatione, & speciali gratia receptum sit, non debet extendi ad alia bona, quæ æquali fauore digna non sunt, vt docuerunt Cuiacius, & Gifanius, *in d. l. assiduis 12.* Gratianus *discept. 1. tom. cap. 53.* Castillo, *lib. 3. controu. cap. 4* Pichardus *in dicto §. fuerat, num. 45.* prosequitur Acosta, *dicta ampliat. 6. num. 337.* An hæc hypotheca intelligatur respectu eorum creditorum, qui eam prius expressam habuerant, & ita vxor illis præferatur, disputat Bronchorst. *enantioph. cent. 3. assert. 9.*

9 *Quando hæc hypotheca competat marito.* Deinde sciendum est, hypothecam hanc, licèt diuerso modo, competere etiam marito pro exigenda dote sibi promissa; quemadmodum & tacita stipulatio, quæ eodem iure cùm tacita hypotheca consistit, vt exprimitur *in dicta l. vnica, in princip. & vers. Et neme, C. de rei vxoriæ, l. 23. tit. 3. partit. 5.* docent Campegius, *de dote 2. p. q. 57.* Balduinus, *de pignor. c. 7.* Castillo, *lib. 3. controu. c. 4.* Petrus Barbosa *in l. 1. p. 3. n. 6 & 26. ff. solut. matrim.* inde potest maritus eam actionem hypothecariam intendere, cum de euictione agit; quia res alienæ in dotem datæ sunt: quod vt facilius agnoscamus, discrimen constituendum est inter res dotales æstimatas, & inæstimatas; quippè si æstimatæ res in dotem dentur, & euincantur, placet semper marito actionem ex empto de euictione competere contra eum, qui dotem dedit, *l. 1. C. de iure dot.* Cuiacius, *lib. 17. obseru. c. 1.* quia æstimatio rerum dotalium plerumque emptionem facit, *l. vtcrum 6. C. de vsufruct. l. quotiens 5. C. de iure dotium;* in emptione autem naturaliter inest euictionis actio, *l. in vendendo 26. ff. de euict.* è contra autem si res dotales inæstimatæ dentur, & marito auferantur à Domino, nullam maritus de euictione habet actionem, siue à muliere, aut eius patre, siue extraneo data sit, *l. 1. C. de iure dot. l. quotiens 69. §. cùm res, ff. eodem tit.* quia dotis datio donatio quædam est, etsi non simplex, *l. vlt. C. de donat. ante nupt.* ex donatione aotem regulariter euictio non datur, *l. ad res 62. ff. de ædilit. edict.* Cessat autem hæc doctrina tribus casibus. Primus est, si dos non æstimata prius promissa sit, vt plerumque accidit, & postea data; quo casu rebus euictis, ex stipulatu, vel certi condictione maritus agere potest, *dicta l. 1. C. de iure dot. l. sed si 23. de euict. l. mater 34. ff. de iure dot.* quia tradita non videtur dos, quæ euicta est, *l. si patroni 51. §. vlt. ff. ad Trebel. l. vbi eadem 75. §. vlt. ff de verb. oblig.* Secundus est, si in dotis constitutione vltrò de euictione cautum sit, vel simpliciter, vel stipulatione duplæ, *l. non solùm 52. ff. de iure dot. iuncta l. 2 C. de donat.* Tertius, si dolo malo res alienæ in dotem dentur; nam his euictis de dolo actio aduersus eum, qui dedit, competit, *dicta l. cùm post 69. §. cùm res, l. Aristo 18 §. vlt ff. de donat.* nisi vxor in dote danda dolum commiserit, quo casu actione in factum, detracta doli meotione, conuenitur, *dicta l. 1. C. de iure dot.* vbi Gifanius, & *in d. l. Aristo 8.* Faber *de error. decade 81.* Cuiacius, *lib. 4. respons. Papin. in d. l. cùm post, §. cùm res*, Barbosa, *in d. l. æstimatio, nu. 51. ff. solut. matrim.* non tamen vllo casu priuilegium prælationis, de quo suprà, vxori concessum, marito pro dote competit, quia hoc priuilegium personæ mulieris cohæret: notarunt Castillo, *dicto lib. 3. controu. cap. 4. num. 3.* Balduinus, *de pignor. cap. 7.* Molina, *de iustitia, disput. 423. n. 6.* Nouelius *de dote, q. 12. n. 10.*

10 *De tacita hypotheca.* Rursus sciendum est, quoad priuilegium hoc tacitæ hypothecæ nihil interesse, an dos sit profectitia, an ad-

uenti-

uentitia. Est autem dos profectitia, quæ à patre filiæfamilias, vel emancipatæ datur: aduentitia verò, quæ à quouis alio præter patrem, veluti muliere, vel extraneo, traditur, & quodammodo extrinsecus aduenit, *l. profectitia, §. si pater, ff. de iure dot. l. 4. C. de collat.* Vlpianus, *in fragm. tit. 6. de dotibus:* notant Cuiacius, *trn. 8. ad Africanum, ff. solut. matrim.* Hothomanus *de dotibus c. 3.* Barbosa, *in l. 2. §. quod in patris, ff. solut. matrim.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 2. q. 8.* In his ergo casibus tacitam hypothecam habet maritus in bonis eius, qui dotem promisit, & vxor in bonis mariti, *l. etiam 19 ff. de iure dot.* Etiam hypotheca hæc tacita datur, si pater pro filiofamilias marito dotem acceperit, vel ei tradi iusserit; hypothecaria enim actione conueniri potest, vt *ex l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur, ff. solut. matrim.* probant Petrus Barbosa, *ibi, n. 6. & 28.* Faber, *in suo Codice, lib. 8. diffinit. 25.* Si verò filio emancipato dotem accipienti consenserit, nec pater, nec eius bona tacitè obligantur, *l. vnica, C. de filiofamil. & quemadmodum, lib. 10. l. vlt. §. rescripserunt, ff. ad municip. iuncta l. Lucius, ff. de administr. tutor.* Barbosa, *in dicto §. transgrediamur, nu. 9.* nisi eo casu, quo pater pro dote filio data se obligare cogi possit, *l. si filius 7. ff. de tutel.* veluti quoties sine patris cautione pro dote filius vxorem idoneam non inueniret, tunc ne matrimonium impediri videatur, *l. cupite 29.* aliàs *qui liberos 30. ff. de ritu nupt.* & pater bona obligare cogitur, & filio emancipato dotem accipienti consentire; quo casu tacita hypotheca in eius bonis inducitur, vt colligitur ex traditis à Barbosa, *in dicto §. transgrediamur, num. 31.* Campegio *de dote 3. p. q. 16.* Gutierrez, *de iuramento, 1. p. cap. 46.* Nouello, *de dote, 6. p. priuil. 10.* Quare cùm iure Regio post benedictiones nuptiales filius exeat à patris potestate, *ex l. 47. Tauri,* quæ est hodie lex 8. *tit. 10. lib. 5. recopil.* etiamsi filius patre consentiente dotem post nuptias acceperit, cessabit tacita hypotheca in bonis patris, vt docent Molina, *de iustitia, tract. 2. disp. 438. nu. 2.* Barbosa, *vbi suprà, n. 8.* Hoc autem priuilegium tacitæ hypothecæ adeò comitatur primum, prælationis videlicet, vt quodammodo illi insit, *d. l. assiduis, vers. Ad hæc, §. fuerat, Instit. de actionibus,* Negusantius *de pignor. memb. 4. n. 29.* Vnde prouenit, vt si extraneus pro muliere dotem dederit, quamuis restitui stipuletur, non tamen habeat in bonis mariti tacitam hypothecam, quia hæc actioni tantùm de dote ex stipulatu à Iustiniano inductæ tribuitur, quæ nunquam extraneo competit, *d. l. vnic. §. accedit,* docent Molina *de iustitia, disp. 438. n. 3.* Barbosa *in d. l. 1. 3. p. n. 30. ff. solut. matrim.* Inde etiam infertur, vt si pater pro filia dotem dederit, eamque soluto matrimonio petat per actionem ex stipulatione ficta, quæ patri pro dote profectitia competit, cum filiæ tribuatur, *l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matrim. d. l. vnic. §. extraneo, C. de rei vxor.* ius quoque tacitæ hypothecæ simul habebit, siue viua, & consentiente filia experiatur, siue post mortem filiæ suo nomine, iuxta legem *dos à patre 4. ff. soluto matrim. l. iure, ff. de iure dot.* Barbosa *in l. post dotem 40. nu. 56. ff. solut. matrim.* Si autem pater dotem petat actione ex stipulatione vera, quia dotem sibi stipulatus est, vt *in l. quoties 29. ff. solut. matrim.* tacitam hypothecam non habebit, quia illa stipulatione à Iure dumtaxat inducta datur: notauit Negusantius *vbi proximè, nu. 34.* Similiter circa prælationis priuilegium ratiocinandum est: nam si pater agat ex persona filiæ, illo vtitur; secus verò si iure proprio. Nouellus *de dote, p. 12. n. 11.* Barbosa *in d. l. post dotem, n. 55.* Vnde cùm apud nos filius post benedictiones nuptiales sui iuris efficiatur, & soluto matrimonio illi tantùm competat de dote actio, vt docent Azeuedus *in in d. l. 8. n. 11.* Barbosa *in d. l. 2. §. quod si in patris, n. 12.* Ceuallos *communium q. 478. n. 5.* ideò frustra de hypotheca patri cōpetenti, vel non disseritur, nisi casu quo quia matrimoniū solutū est ante benedictiones nuptiales, dos patri restitui debet. Ius tamen hoc tacitæ hypothecæ mulieri pro dote quæsitum, ad eum, cui dotis actio ceditur à muliere, & ad hęredes eius transit, quasi coniunctum cùm actione ex stipulatu, argumento legis vnicæ, *§. illo procul, C. de rei vxoriæ, l. 1. §. promittitur, ff. de aqua quotid.* non tamen ius prælationis, quia hoc ius vxoris personale est, *authent. vt ex actione dotis, collat. 7. nouel. 91.* Iuncta lege *ex pluribus, ff. de administr. tut.* Barbosa *in d. l. post dotem 49. nu. 57. ff. solut. matrim.* Molina *dicta disput. 438 n. 4.* nisi filij sint, quibus pro dote matris ius tacitæ hypothecæ, & prælationis contra creditores alios in bonis patris specialiter datum est, *ex d. l. assiduis, vers. Exceptis, l. si quis priore 8. §. vlt. C. de secundis nuptijs,* docent Gregorius Lopez, *in l. 33. tit. 13. partit. 3.* Costanus *de dote cap. 7. n. 13.* Cuiacius *in d. l. vnica, §. cùm autem, in fine, C. de rei vxoriæ,* Gratianus *tom. 1. discept. c. 143. nu. 43.* Cancerius *2. p. variar. cap. 7. n. 92.* Acosta *de priuil. credit. in reg. 2. ampliat. 6 n. 130.* quamuis nec filijs, nec hæredibus mulieris priuilegium prælationis competere probabiliter contendant Fulgosius, *in d. l. assiduis, num 8.* Faber *lib. 8. coniect. cap. 13.* Schifordeg. & Hunnius laudati ab Olea *de cess. iur. tit. 6. q. 2. num. 24.*

11 Quo tempore nascitur hęc hypotheca

Superest, vt de tempore, in quo hæc hypotheca competat, tam marito, quàm vxori, videamus. Et placuit marito ex tempore matrimonij contracti; mulieri verò ex die matrimonij soluti hypothecam competere, quia hypotheca actioni de dote tribuitur, & veluti accedit: actio autem de dote, nec marito ante nuptias, nec mulieri nisi post nuptias diruptas nascitur, *l. talis 48. ff. de iure dot. l. si constante 24. §. 1. ff. soluto matrim. iuncta l. cùm soluendo 4. ff. de distract. pignor.* vnde actio de dote semel nata retrotrahitur in marito ad tempus promissæ dotis, in muliere verò ad tempus contracti matrimonij. Vnde consequens est, hypothecam quoque tacitam marito ex die promissæ dotis competijsse, mulieri verò ex die matrimonij contracti, *ex l. qui balneum 9. l. potior 11 ff. qui potiores,* docent Petrus Barbosa *in l. 1. 3. p. n. 23. ff. soluto matrim.* Gifanius *in d. l. assiduis.* Iure autem nostro Regio verius est, hypothecam tacitam mulieri tribui ex tempore dotis traditæ, vt exprimitur *in l. 47. tit. 11. partit. 4.* docent Molina *dicta disput. 438. n. 10.* Acosta *dicta ampliat. 6. num. 24.* Cæterùm si mulier pro dote expressa hypothecæ conuentione sibi cauerit, soluto matrimonio ad tempus conuentionis retrotrahitur hypotheca; & ideò cæteris creditoribus posteriores hypothecas habentibus, communi iure præferetur: docent Molina *suprà, n. 10.* Gratianus *1 tom. discept. cap. 53. n. 23.* quemadmodum in extraneo, qui pro dote, quam promisit, hypothecam accepit, quæ postea alij obligata est, si quæratur quis potior sit, eleganter responsum est *in l. 1. ff. qui potiores,* cui conuenit lex 23 *tit. 15. partit. 5.* Illustrant Cuiacius *lib. 8. qq. Papin. in d. l. 1.* Donellus *de pignor. cap. 12.* Paz *in praxi, tom. 1. p. 4 num. 5. & 6.* Illud notandum est, mulierem quæ pro dote expressam hypothecam accepit, non amittere tacitam, si ei vtilis futura sit, argumento legis *Attilicinius, ff. de pactis dotalibus.*

12 Traditur ratio decidendi

His suppositis ratio præsentis decisionis, & huius priuilegij tacitæ hypothecæ hucusque illustrati, prouenit ex matrimonij fauore: & quia interest Reipublicæ, ne vxores maneant indotatæ, *l. 1. ff. soluto matrim.* vnde cùm olim vxoribus tantùm actio personalis concederetur, & frequentes essent actiones hypothecariæ, à quibus facilè præcedebantur vxores, ex regula legis *eos, C. qui potiores,* secundùm quam actio personalis, quantumcunque priuilegiata, à quacunque hypotheca vincitur; & superatur; ideò ne ita facilè mulieres indotatæ manerent, concessa fuit illis tacita hypotheca *in dicta l. assiduis;* quod priuilegium sine exemplo non est: nam in alijs quoque iuris articulis extra partium conuentionem tacita hypotheca inducitur, veluti in administratione rerum pupillarium, cuius nomine bona tutoris, ac curatoris, tacito pignoris iure pupillis obligantur, *l. pro officio 20. ff. de administr. tut. l. fin. C. de legit. tutel.* docent Faber, *in Iurisprud. tit. 12 princip. 13. illat. 11.* Escobar *de ratiocinijs, cap. 39.* In inuectis, & illatis ab inquilino in prædium vrbanum, quæ pro pensione tacitæ hypothecæ nexui subijciuntur, *l. item 4. ff. de pactis, l. 4. ff. in quibus causis pignus,* Bachoulus *de pignor. cap. 11.* item quam habent legatarij in bonis defuncti pro rebus legatis, *l. 1. C. communia de legatis,* cuius meminit Tribonianus, *in l. 4. §. 1. ff. de separat.* vt post Cuiacium *ibi, lib. 12. respons. Papin.* docet Bachouius *de pignor. cap. 10.* Prædicta igitur hypotheca concessa prospectum est mulieribus, & earum imperitiæ consultum; ideoque deinceps in dotalibus Instrumentis conficiendis vix opus est Iurisconsultis, qui apud Romanos dictandis, & conficiendis obligationibus, ac testamentis plerumque adhibebantur, *l. Lucius 88. §. Lucius, ff. de legat. 2.* ex Cicerone, & alijs illustrat Cuiacius *in l. 1. ff. qui testamenta, & in d. l. vnica, §. 1. C. de rei vxor.* Contrahitur itaq; hypotheca sola legis auctoritate, vnde si maritus alia bona non habeat præter fideicommisso subiecta, in eis contrahitur tacita hypotheca, *ex l. mu-*

lier

lier 22 §. cùm proponeretur, ff. ad Trebel. authent. res quæ, C. communia de legatis: docent Faber, *de errorib. decade 20. errore 2. & decade 99. errore 9.* Gratianus, *tom. 1. discept. cap. 43. num* 27. idemque in primogenijs Hispaniæ admittendum in his casibus, quibus vel Regia auctoritate impetrata, vel ipso iure pro dote obligari possunt: docent Molina, *lib. 4. de primog. cap. 6. num.* 17. P. Molina, *de iustitia, disput.* 468. Illud tandem notandum est, posse mulierem renunciare huic tacitæ hypothecæ, vt exprimitur in constitutione Anastasij, quæ extat *in l. iubemus 21. C. ad Velleianum*, & infertur *ex d. l. vnica, §. & cùm lex, C. de rei vxor.* notaruntque Cuiacius, *lib. 3. obseru. cap. 75.* Barbosa, *in l. 1. num. 59. & 69. ff. solut. matrim.* An verò hæc tacita hypotheca competat pro dote confessata, aut accepto lata & putatiua, latè disputat Acosta *vbi suprà, ampliat. 6.*

13 D. [soluitur dubitandi ratio]

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, fideiussores pro dotium securitate peti non posse, hypotheca tamen constitui valet. Differentiæ ratio prouenit ex eo, quia fideiussor personam debitoris respicit, pignus verò rei debitæ locum habet, & fideiussor cùm contumelia quadam debitoris exigitur, *l. testamento 17. ff. de testam. tutel.* & præcipuè mariti, cuius potestati mulier se committit: vnde fideiussorem pro dote exigendo, eius personæ diffidere, & alienam fidem præponere, pernicioso exemplo videtur, *l. 2. C. de fideiuss. dotium, l. hac lege, C. de pactis conuent. cap. per vestras, de donat.* docuit Larreatigui *lib. 8. select. cap. 13.* & latè illustrat Larrea *decis. 7. per totam*. Cessat autem hæc contumeliosæ diffidentiæ ratio in pignore, quod non mariti, sed dotis loco cedit, quo magis in tuto sit. Eleganter Cuiacius *tract. 4. ad Africanum, in l. vir vxori 17. ff. ad Velleianum, & ad titulum C. de fideiussores*, vbi Gifanius, & Pacius. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam hæc tacita hypotheca non ipsis rebus dotalibus inducta est à Iustiniano, sed in bonis mariti. Nec ad rem pertinet, quod scriptum est *in l. in rebus 30. C. de iure dotium*; mulierem dotales res, vel vindicare iure dominij, vel per hypothecariam actionem iure pignoris petere posse; quia quamuis peruersam Triboniani Iurisprudentiam extare in eo textu contendat Faber *de erroribus, decade 99. errore 5.* verius tamen est, non agi ibidem de tacita hypotheca pro dote, quæ sequenti anno post eam legem editam à Iustiniano inducta fuit; sed de expressa, quæ solemni conuentione plerumque pro dote adhibetur, *l. quod autem 7. §. si vxor, ff. de donat. inter, l. 1. ff. qui potiores*, notarunt Gifanius *in d. l. in rebus*, Cuiacius, *ad titulum C. de iure dot.* Idcircò autem res dotales nexu expressi pignoris mulieri obligari poterant, quia earum dominium tam constante matrimonio, quàm soluto ad maritum pertinebat iure veteri, prius quam mulieri traderentur, vt probant *in cap. cùm contingat, de iureiur.* Cæterum cùm Iustinianus vindicationem rerum dotalium mulieri tanquàm earum dominæ soluto matrimonio concederet *in d. l. in rebus* 30. ne dominio dotis dato pignus impediretur, & vendicatio mulieris fauore inducta ei actionem hypothecariam adimeret, contra regulam legis *quod fauore 6. C. de legibus*, voluit vtrumque ius vxori competere; & vindicationem, quasi dominæ rerum dotalium, ex sua constitutione; & hypothecariam, quasi retento iure veteri. Præsensit Cuiacius, *vbi proximè*, quamuis aliter post Accursium, Bartolum, & Salicetum textum illum acciplat Costanus, *de dotibus, cap. 6. nu. 14* Nec obstat vltimum augmentum difficultatis; nam societas illa coniugalis consistit in rebus constante matrimonio acquisitis, *cap. 2. de donat. inter*; non verò in rebus antea quæsitis: vnde mulierem extra dotem sibi paraphernalia bona retinere posse notum est, quæ non communicantur marito: & ita societas illa quoad lucra constante matrimonio obuenientia procedit.

C A P V T VI.

Idem *R. de Monte* a *Fortino*.

CVm contra nobilem virum G. Deuenten ciuem *b* Anagninum, super quibusdam possessionibus, quas quondam pater tuus Laudun de Salis pro certa pecuniæ quantitate obligarat, & creditoris hæredes prædicto G. pignorarant, mouisses in nostra præsentia quæstionem, tibi, & ei dil. fil. P. de Saxon. Subd. & Capellanum nostrum concessimus auditorem. Constitutus igitur in nostra præsentia legitimè probauisti, quod possessiones ipsæ pignoris titulo fuerunt obligatæ, ac ex earum prouentibus tantum fuerat tunc ab eodem G. ab alijs, qui eas tenuerant, à tempore, quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus sorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quod in talibus perceptio fructuum in solutione sortis accedat, cùm secundùm *c* canonicas sanctiones *d* fructus restitui, & in sortem debeant computari, considerantes etiam quod possessiones ipsæ iam extenuâssent penitus tuum onus, & debitum annullassent, de consilio fratrum nostrorum ipsas tibi restituendas esse decernimus, & per Nuntium nostrum in possessionem induci fecimus corporalem.

N O T Æ.

5 a FOrtino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* quia enim agebatur in præsenti de contractu vsurario, & per consequens de crimine vsurarum, Iudici Ecclesiastico præsentis causæ cognitio committitur, vt in simili specie notaui *in cap. illa vos, de pignoribus*.

b *Anagninam.*] Anagniæ ciuitas Hirnicorum est in Latio, vbi Antonius sorore Augusti contempta, Cleopatram in vxorem accepit: de ea Virgilius *lib. 7.* ait:

Quos diues Anagnia pascit, &c.

2 c *Canonicas sanctiones.*] Immò, & iuxta legales sanctiones idem obseruatur, *l. 1. & 2. C. de pignorat. action.* vnde potius dicendum erat, *secundùm canonicas & ciuiles constitutiones*, vt *in cap. cùm super 17. de re iudic.* Sed rectè Innocentius signanter dixit, *secundùm canonicas sanctiones*; nam cùm iure ciuili attento fructus rei pignoratæ non imputentur in sortem principalem, si inter contrahentes id placuerit, ita vt ex natura antichresis eo casu creditor fructus rei pignoratæ suos faciat, *l. s. §. pacto, ff. de pignor. l. pecuniæ, l. placuit 29. ff. de vsuris*, infrà latius dicemus; iure tamen canonico nec ex tacito, nec ex expresso contrahentium placito possunt fructus iustè retineri à creditore: ideò Innocentius tantùm expressit secundùm canonicas sanctiones fructus in sortem principalem imputandos esse: notauit Arias à Mesa, *lib. 3. variar. cap. 46. num. 15.*

d *Fructus restitui, & in sortem debeant imputari.*]
Hæc verba sunt disiunctiuè accipienda, *ex l. sæpè 65. ff. de verb. signif.* cùm fructus simul restitui, & imputari in sortem nequeant; immò cùm restituuntur, non imputantur, nec è cõuerso. Duplici enim modo possunt fructus rei pignoratę lucro debitoris cedere, vel cõpensatione facta cùm debito principali, quod contingit quando fructus sunt eiusdem speciei, vel iam sunt consumpti & æstimati, quo casu debitum principale ipso iure minuitur, & extenuatur, *l. 1. & 2. C. de distract. pignor. l. 1. & 2. C. de pignorat. act.* vel restitutione eorum illi facta, quod contingit quando fructus sunt diuersæ speciei, & extant; quo casu non compensantur, sed restituuntur: vnde dum vtrumque casum comprehendit Innocentius, dixit fructus restitui, & imputari; multum enim interest, an fructus extent, vel consumpti sint: nam si 3

adhuc

adhuc extant, in dominio debitoris sunt, *l. qui scit, ff. de vsuris*, illique soluto debito restitui debent cùm pignore, tametsi interim ipsi tacitè obligati censeantur, *l. 3. C. in quibus cuusis pignus, l. 2. C. de partu pignor.* docent Canisius, *de vsuris, cap. 5. n. 7.* Baptista Costa, *de ratione ratæ, quæst. 142. nn. 16.* Escobar *de ratiocinijs, cap. 17. num. 15.* atque ita fructus consumpti extenuant sortem, qui deductis sumptibus in eorum collectione factis debent æstimari iuxta tempus, in quo consumuntur, vt probat Leotardus *de vsuris quæst. 11. nu. 40* Hæc tamen procedunt in fructibus, quæ non sunt eiusdem speciei ac debitum principale, veluti si pecunia credita est, & creditor ex agro frumentum, vel ex prato fœnum percepit; tunc enim refert, an huiusmodi fructus extent, vel sint consumpti: sed si eiusmodi generis sint, & qualitatis cùm forte principali, veluti si creditor est pecuniæ, & ex domo, vel naui, vel iumentis pignori acceptis, pensiones in pecunia percipit, quæ loco fructuum cedunt, *l. 36. ff. de vsuris*, tunc non obligantur pignori, nec inspicitur, an consumpti sint, sed statim cedunt in solutionem debiti, & ipso iure minuunt sortem, vt docent Donellus *in l. 2. C. de pignorat.* Leotardus, *dicta q. 11. in fine*; nec eo casu tacitum pignus datur, quia in ea re, quæ ex iuris dispositione compensari potest, pignus tacitè non contrahitur, *l. si conuenerit 18. ff. de pignor. action.* nec contrarium probant textus, *in l. 3. C. in quibus cuusis pignus, l. 7. ff. eodem*; nam illi accipiendi sunt de fructibus, qui sunt alterius generis, nec cùm forte debita functionem recipiunt.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio? *Fructus ex re pignorata percepti imputantur in sortem debiti principalis.* Probant eam textus, *in cap. illo vos 4. c. 6. hoc titulo, c. 1. c. 2 cap. conquestus, de vsuris, c. 6. & 7. eodem tit. in 1. collect. c. ad nostrum, el 1. c. ex litteris 32. de iureiur. l. 1. & 2. C. de pignor. action. l. 2. C. de pactis pignor. l. si dominum, C. de pignor. l. 2 tit. 13. partit. 6.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Balboa, *in dicto cap. ad nostrum*, Petrus Gregorius, *lib. 3. partit. tit. de vsuris, cap. 4.* & *in tract. de vsuris lib. 2. cap. 9. n. 1.* Cuiacius *hic*, & *in dicta l. 1. C. de pignor.* & *in l. 17 C. de vsuris*, & *lib. 11. obseru. c. 31.* Leothardus, *de vsuris quæst. 11. cum sequent.* Noguerol *allegat. 10. nu. 167.* Castillo, *lib. 3. contron. cap. 23.* Arias à Mesa, *lib. 3. variar. cap 46.* Didacus Perez, *in l. 2. tit. 2. lib. 8. ordin.* Bronchorst. *centur. 2. assert. 71.* Diana, *p. 11. tract. 7. resol. 26.* D. Ioannes de Larrea, *alleg. 41.* Merlinus, *lib. 5. de pignor. tit. 14.* Hothomanus, *lib. 1. obseru. cap. 4.* & *de fœnore cap. 4.* Gibalinus, *de vsuris lib. 3. cap. 7. artic. 13.* Æneas Robertus, *lib. 2. rerum iudic. cap. 8.* Balduinus, *de pignor. cap 16.* Faber *de erroribus decade 9. errore 1. & 9.* Salmasius, *de modo vsurarum, cap. 14.* Binsfeldius, *in cap. 1. de vsuris*, Leo Pinel. *in cap. significante, hoc tit.* Gaito, *de credito, cap. 2. ex num. 1637.* Marinis, *lib. 2. resol. cap 172.* Tapia, *caten. mor. lib. 5. cap. 17. art. 10.* D. Iosephus de Retes, *de donat. cap. 3. num. 18.*

5 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pactum antichresis, per quod creditor percipit fructus hypothecæ in compensationem vsurarum, inutile non esse ait Papinianus *in l. 1. §. pacto, ff. de pignor.* & expressius Marcianus *in l. si is qui 11. §. 1. ff. eodem*, & *in l. si pecuniam 33. ff. de pignor. action.* & supponitur *in l. legatu 9. §. fin. ff. de supellect. legat.* Quorum prudentum responsa sequuti sunt Imperatores Alexander *in l. si ea pactione 14.* & Philippus *in l. si ea 17. C. de vsuris*. Iustinianus tamen noluit cùm rusticis, & colonis huiusmodi antichresin celebrari, vt probant latè leges, & differentias huius contractus exponentes Faber, *de error. decade 9. errore 1.* Balduinus *de pignor. cap. 1. n. 16.* Salmasius *de modo vsurarum cap. 14.* Rodriguez, *lib. 3. de annuis reddit q. 4. n. 52.* Leothardus *de vsuris dictu quæst. 10. 11. & 12.* Bachouius, *de pignor. lib. 1. cap. 14.* Vinius *lib. 2 select. cap. 7.* Hunnius *ad Treutl. disput. de pignor. disput. 37.* Masius, *singul. opin. lib. 4. cap. 1. cùm sequent.* Ergo non rectè in præsenti docetur, fructus rei pignoratæ in sortem imputari debere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam creditor pignus sibi traditum possidet, *l. cùm & sortis 35. §. pignus, l. si pignus 37. ff. de pignorat action. l. per seruum 37. ff. de acquir. domin. l. pignori 13. ff. de vsucap.* sed fructus sequuntur possessorem, *l. bonæ fidei 48. ff. de acquir. domin.* Igitur fructus rei pignoratæ ratione possessionis ad creditorem spectant. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia fructus rei pignoratæ non percipiuntur, vt vsuræ, sed in compensationem vsurarum, cum debitor vtatur, fruaturque commodis pecuniæ, & creditor in compensationem vtatur, fruaturque re pignorata: igitur ex hac causa mutuæ compensationis iustè retinet creditor fructus rei pignoratæ. Augetur tandem hæc difficultas, *ex c. 1. cap. salubriter, de vsuris*, vbi in eadem specie docetur, fructus rei pignoratæ lucro creditoris cedere.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est 6 Pignus quid?
præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, varijs pignoris acceptionibus omissis, quas post Mudeum, Negusantium, Donellum, Baldum, Bachouium, & alios de pignoribus scribentes exponit Gibalinus, *lib. 3. de vsuris, cap. 7. artic. 1.* Vlpianum *in l. plebs 238. §. pignus, ff. de verb. sign.* pignus appellatum dicere à pugno, quia res quæ pignori datur, manu traditur; quod & docuerunt Connanus *lib. 4. comment. cap. 14.* Corrasius, *in l. 1. ff. de acquir. posses. num. 3.* & *in l. ei qui, num. 12 ne seruitus.* Valla *de rebus dubijs, tract. 11.* Verumtamen hanc vocem potius allusionem quandam, quam veram etymologiam continere, rectè animaduertunt Negusantius *de pignor. part. 1. un. 1.* Gaitus *de credito, cap. 4. q. 1.* Merlinus *de pignor. tit. 1. cap. 1.* Bachouius, *eodem tract. lib. 1. cap. 1.* siquidem allusione hac non impediente, pignora etiam vocantur, quæ manu non traduntur; & ita non solùm rei mobilis pignus contrahi potest, verùm etiam rei immobilis, veluti fundi, aut ædium, *l. 8. §. si anni 5. ff. de transact. l. 2. §. finali, ff de relig. & sumptibus, l. Gaius 39. ff de pignorat. l. sciendum 15. §. 1. ff. qui satisdare, l. 1. §. cùm prædium 2. l. 11. §. 1. l. creditor 23. ff. de pignor. l. 6. C. de pignoratitia, l. cùm notissimi, § sed cùm illud, C. de præscript. triginta, l. si dominium 9. C. hoc tit.* Plautus *in Phormione:*

Ager appositus est pignori.

Martialis *lib. 12. epigr. 25.*

Cum rogo te nummos sub pignore: non habeo inquis.
Idem si pro me spondet agellus, habes.

Tacitus *lib. 19. hist.* Credebatur affectam eius fidem præbuisse, domo, agrisque pignori acceptis. Non quia manu immobilia tradantur, & accipiantur, dum de illorum terra, vel substantia pugno aliquid accipitur, & traditur, vt voluit Salicetus, *in l. si rem, §. propriæ, ff. de pignorat.* sed quia vsu hominum exigente eo tandem peruentum est, vt rerum quocumque modo nexarum, creditori tamen suppositarum, licèt non traderentur, pignus esset, vt nominum, cautionum, seruitutum, & vsusfructus, *l. 2. & 4. C. quæ res pignori, l. 11. §. vsusfructus, cum sequent. ff. hoc tit. l. si conuenerit 18. ff. de pignorat. l. postquam 7. ff. de hæredit. vendita*: in quibus iuribus docet id Cuiacius *lib. 70. qq. Papin. in l. 64. ff. de rei vind. in l. 3 §. vlt. ff. de vsur.* Faber *lib. 8. coniect. cap. 17.* & *lib. 19. cap. 6. & 7.* Hunnius *ad Treutl. volum. 2. disput. 1. thesi 1. q. 13.* Olea *de cess. iur. tit. 4 q. 2.* Bachouius *lib. 2. de pignor. cap 6. 7. & 8.* Meril. *lib. 1. obseru cap. 36.* Galbanus *de vsufruct. cap. 39.* Hoc modo accipiendus est Marcianus, *in l. 5. §. 1. ff. de pignor.* (ne cùm insulsissimo Grammatico Valla *lib. 6. elegant. cap. 57.* pugnare cùm Vlpiano dicamur, ob quod ridiculus vocatur à Connano *lib. 4. comment cap. 14. nu. 2.* Mendoza *de pactis, cap. 12. n. 14.* & reprehenditur à Sichardo *in hac rubrica Codicis, nu 10.*) dum asserit inter pignus & hypothecam tantùm nominis sonum differre, non ob id solùm, quod hypotheca Græcum nomen sit, pignus autem Latinum; nam ex acceptione Iurisconsultorum pignus de rebus mobilibus, hypotheca de rebus immobilibus vsurpabatur, *d. l. plebs, §. pignus, Instit. de actionib.* sed quia postea iureconsulti neglecta proprietate promiscuè illis vocibus vsi sunt, vt *in l. 5. ff. hoc tit. l. 9. §. proprio, l. cùm & sortis 35. ff. de pignorat. l. 88. ff. de acquir. hæredit.* tradunt Theophilus, *in §. item Seruiana, Instit. de actionib.* Fornerius *in dicta l. 236. § pignus*, vnde nulla differentia inter pignus, & hypothecam agnoscebatur.

Sunt tamen qui adhuc putant, illam inter vtramque 7 De pignore, & hypotheca.
vocem remansisse differentiam, quod in pignore possessio transferatur in creditorem, secus autem in hypotheca, in qua penes debitorem manet, *dicta l. 9. d. l. cùm & sortis*,

tis, §. *fin.* illud ferè in mobilibus; hoc in immobilibus accidere: sed tamen hoc perpetuum non est; nam etiam rei mobilis possessio potest relinqui debitori, *l. si quis rem 66. ff. de furtis*; vel non transferri in creditorem, *l. 20. ff. hoc tit.* & rei immobilis obligatæ transferri in creditorem, *l. quid de creditore 11. ff. de damno infecto*, *l. 9. de operis noui nunc. l. ei qui 16. de seruitut. l. Gaius Seius, de pignorat. dicto §. item Seruiana*; maximè si mobilis sit, *l. 9. §. 1. l. fin. ff. quibus modis pignus*. Hoc autem certum est prouenire ex hac promiscua vocum acceptione, vt comprehendatur sub pignoratitia actione actio etiam hypothecaria. Sunt textus diserti *in l. rem 41. ff. de pignorat. l. 3. §. 3. ff. ad exhib. l. duobus 19. l. penult. §. 1. ff. de except. rei iudic. l. Titius 9. ff. quibus modis pignus*, *l. Mæuio 66. §. fundo, ff. de legat. 2. l. 5. C. si aliena res pignori*. Vera tamen, & perpetua differentia inter pignus, & hypothecam in modo constituendi nexum consistit, quippè pignus re constituitur, & traditione; hypotheca autem pacto, *l. 1. & 4. ff. de pignor. l. 17. §. de pignore, ff. de pactis, l. qui balneum 9. ff. qui potiores*, *l. solutam 49. ff. de solut. l. non solùm 33. §. qui pignori, ff. de vsucap. l. 4. de fide instrum. l. 1. tit. 13. p. 5.* Pignus quod re constituitur, depositum pignus vocatur à Paulo *in l. seruus 36. ff. de condict. indeb.* & *lib. 2. sentent. tit. 51.* & *lib. 5. tit. 26. §. fin.* & in legibus Vuisigoth. 2. & 3. *tit. 6. lib.* 5. Poni etiam hac ratione dicitur pignus *in l. præteriti 27. ff. de pignorat.* supponi pignus, *in l. creditor 7. C. hoc tit.* ac denique apponi, pro re constitui, dicit Seneca *lib. 7. de benef. cap.* 14. ibi: *Rebus meis dixit in securitatem appositis*. Plautus *in Pseud. act. 1. scena 1.*

Vix hercle opinor, si me apponam pignori.

Ex cuius verbi ambigui significatione intelligitur Catullus ad Furium in illis versibus:

Furi, villula nostra non ad Austri
Flatus apposita est, nec ad Fauoni,
Nec sæui Boreæ, aut Appeliotæ,
Verum ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem, atque pestilentem!

Hypotheca autem cùm non deponatur, aut supponatur, pacto etiam constitui potest; nec inconueniens est quòd ex pacto nascatur actio, cum pactum sit iure honorario confirmatum, *l. 6. l. 17. §. 2. de pactis*, vt latius docent Cuiacius *ad tit. C. de pignor.* Hothomanus *lib. 6. obseru. cap.* 13. Mendoza, *de pactis lib. 1. cap.* 17.

8 *Pignus definitur.* Deinde sciendum est, pignus, & hypothecam sumi aliquando pro ipsa re, quæ in pignus & hypothecam datur; nonnunquam pro ipso pignorationis contractu, tandemque pro obligarione ex ipso contractu proueniente, vt docuerunt Donellus *de pignor. cap.* 2. Merlinus, *lib. 1. tit. 1. q. 1.* res enim ipsa nexa pignus appellatur. Vnde dicimus pignus idoneum esse, venditum, distractum, seu traditum creditori esse. Vt contractus autem ita definitur: *Pignus est contractus, quo res aliqua obligatur creditori in securitatem debiti*. Dicitur contractus; & est quidem nominatus, *l. 25. ff. de pignor l. iuris 7. ff. de pactis, §. item Seruiana*, vbi plures Pichardus, *Instit. de action.* Mendoza, *lib. 3. de pactis, cap. 12. à num.* 3. estque bonæ fidei, & iuris gentium, atque aliquando tum re, tum solo consensu perficitur. Re quidem, quando pignus possidendum traditur creditori, vt contingit plerumque: solo verò consensu, quando non traditur res creditori, sed illi tantùm obligatur, vt in hypotheca sæpiùs contingit. Nec scripturam, nec certa verba requirit necessariò, & essentialiter, *l. 1. ff. de pignoratitia actione, authent. si quis, C. quæ res piginori*: plura tradunt Negusantius 3. *p. de pignor. membro 1. à n.* 3. Merlinus, *lib. 1. tit. 1. cap. 9. & 14.* ex quo contractus res ipsæ, non personæ obligantur, ideòque dicuntur res nexæ, *l. 1. §. si quis ideò, ff. ne vis fiat, l. 1. & 7. C. de distract. pign. l. res quæ 22 §. 1. ff. de iure fisci, l. petenti 27. ff. de pignorat. action* indeque nexus pignoris dicitur *in l. epistolam 52. §. pactum, ff. de pactis, l. si pater, ff. famil. ercis cund.* & nexus fieri prædiorum *in l. penult. C. si aliena res*; non tamen principalis est ista obligatio, sed accessoria, & subsidiaria, vt fusè docent Donellus *de pignor. c.* 2. Balduinus *eodem tract. cap.* 2. Pignus enim tantùm datur ad cautionem, & magnam; nam regula iuris est, plus cautionis esse in re quàm in persona, *l. plus 15. ff. de reg. iur.* vbi cautio in personam accipitur pro fideiussione, vt aiunt Vlpianus, *in l. 1. ff. de fideiuss.* Caius, *in l. 1. §. 2. ff. de oblig. & act.* & Paulus dixit de pignore *in l. legata*, §. *vlt. ff. de supellect. legat.* pignus deponi apud creditorem propter contractus fidem, & rei debitæ vinculum: & Martialis agrum oppignoratum sponsionem nominat ibi:

Cùm rogo te nummos sub pignore: non habeo inquis.
Idem si pro me spondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri Telesinæ sodali,
Credis colliculis, arboribusque meis.

Et apud Athenienses ad maiorem securitatem in prædijs oppignoratis columnæ, seu sepes lapidei erigebantur, cum inscriptione, qua cauebatur, prædia illa esse oppignorata, vt ex Iulio Polluce, & Theophrasto probant Gibalinus, *d. lib. 3. cap. 7. art. 1.* Salmutius *de modo vsurarum, cap.* 15.

Tertiò sciendum est, pignus communiter diuidi in prætorium, iudiciale, & conuentionale, *l. fin. de prætor. pign. l. 1. de pign. act. l. contrahitur, ff. hoc tit.* Prætorium dicitur, quod à Prætore, seu alio magistratu constituitur ante latam sententiam, mittendo actorem in possessionem bonorum quatenus ipsi cautum sit: de quo in titulis Codicis *de prætorio, de damno infecto, vt in possess. legat.* Donellus, *lib. 15. comment. cap.* 46. Duarenus, *ad titulum de damno infecto*. Connanus, *lib. 4. comment. cap.* 16. Balduinus, *cap. 8. de pignor.* Merlin *lib. 1. tit. 3. q.* 17. & latè egi *in cap. quoniam, vt lite non contest.* Iudiciale verò est, quod ex causa iudicati capi solet, de quo *in l. à D. Pio, §. in venditione, ff. de re indic. titulis C. si in causam iudicati*, & *de excusatione rei iudic. l. sed & iure 10. C. qui potiores, l. si plus 74 §. 1. ff. de euict. l. 3. §. 1. de rebus eorum, l 9 de minoribus, l. 15. §. 2. l. 40. de re iudic. l. 2. C. qui potiores, l. penult. C. de pign. act. l. 13. C. de euict.* & alijs congestis à Bachouio, *de pign. cap.* 3. A. Guibert. *lib. 1. qq. iuris, cap.* 19. Cuiacio, *in l. penult. ff. pro emptore*, & *lib. 1. qq. Papin. in l. 5. de offic. Proconsul.* Gothofredus, *in praxi iuris ciuil lib. 2. tit* 8. Tandem conuentionale est, cùm inter partes conuenit, vt certæ res propter aliquod debitum sint pignori obligatæ, *l. 4. ff. de pignor, l. si tibi, §. pignori, ff. de pactis*, de quo agitur in præsenti titulo. Ex hoc contractu pignoratitio mutuæ nascuntur obligationes inter contrahentes. Primò debitor tenetur tradere creditori pignus illud, quod promisit loco, & tempore statutis, *l. 13. §. etiam, l. pignoris 15. ff. de pignor.* nec poterit illud repetere, nisi debitum soluerit, aut alio modo satisfecerit creditori. Deinde tenetur debitor ad omnes expensas, quas creditor in conseruando pignore fecit, *l. si necessarias 8. l. si seruos 25. ff. de pignorat. act. l creditori 6 C. eodem tit.* Sapienter verò monet Vlpianus *in d. l. si seruos 25.* ita moderatum esse debere creditorem in istis expensis, quamuis vtilibus faciendis, vt non cogat creditorem, qui eas omnes soluere nequit, aut pignus dimittere creditori, aut alij vendere; è contra verò creditor obligatur, primò ad fidelem pignoris custodiam, teneturque de dolo, ac lata, & leui culpa, ita vt seruet rem illæsam, in eamque sumptus necessarios faciat, *d. l. si seruos, l. in domo, ff. de pignorat. l. quæ fortuitis 6. C. eodem tit l. 19. C. de pignor.* Deinde tenetur creditor rem ita seruare, vt ea non vtatur, aliàs furtum committit, *l. si pignori, ff de furtis, §. placuit, Instit. de obligat. quæ ex delicto*: & similiter resarcire cogitur damna pignoris, quo vsus est, *l. creditor, C. de pignorat. l. eleganter, §. in pignoratitia, ff. eodem tit.* nisi talis vsus cedat in commodum debitoris, ne videlicet pignus deterius fiat, *l. creditor, ff. de pignor.* vbi permittitur creditori prædia sibi oppignorata locare, quia cultura meliora redduntur. Idemque dicendum est, quando vsus nullum incommodum affert creditori, deinde obligatur creditor solutionem quandocumque sibi oblatam recipere, & pignus illicò reddere, *l. 9. cum sequent. C. de pignorat. act.* quia sublata principali obligatione, & accessoria deesse debet; & ita tenetur rem reddere cùm suis fructibus, meliorationibus, & accessionibus: tum quia illæ accessiones nunquam fuerunt creditoris, sed debitoris, *l. si fundus 16. ff. de pign.* ibi: *Si fundus hypothecæ datus sit, deinde alluuione maior factus est, totus obligatur.* Igitur & totus restituendus est, quia integrum pignus, quod obligatur, reddendum est; vnde apertè dicit Vlpianus *in l. si inter 21. §. 2. ff. eodem*, quicquid pignori commodi, siue incommodi fortuitò accessit, id ad debitorem pertinet. Eodem etiam spectat lex *si conuenerit 18. §. si nuda, ff. de pignorat. act.* Harum præstationum, & aliarum causa datur actio pignoratitia, quæ duplex est; di-

recta,

recta, & contraria. Directa est ciuilis, personalis, bonæ fidei, qua debitori, aut ei qui rem suam oppignorauit, vbi soluta pecunia est, aut alio modo satisfactum creditori est, res restituuntur. Contraria verò datur creditori aduersus debitorem, quæ ex omni iusta causa competit contra debitorem, vt quantum illum dare facere æquum videbitur, tanti condemnetur, nempè ad rem ipsam, si fortè ipsius possessionem adeptus sit post contractum pignus ex precario, vel ex conducto, *l. 3. l. si pignori 22. §. si post distractum, ff. de pignorat. l. si in pignore 54. ff. de fideiuss.* item si rem alienam, aut alteri obligatam, aut donatam oppignorauerit, *l. si rem 9. l. tutor. 16. §. 1. l. si quis in pignore 36. §. 1 ff. de pignor.* si quos sumptus creditor in res pignoratitias fecerit, *l. 6. C. eodem tit.* si seruos artificijs imbutos reddiderit instructiores, *d. l. si seruos*; si eos ægrotos curauit, si domum ruinosam refecit, *l. si necessarias 8 ff. de pignorat.* si seruus oppignoratus, quem debitor furem sciebat, creditori furtum fecerit, *l. si seruus 31 ff. de pignorat. action. l. si seruus 61. §. 5. ff. de furtis.* Denique si pignus à creditore venditum emptori euictum sit, *l. in creditore 38. ff. de euict.*

10 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis apparet præsentis decisionis vera ratio; nam cùm dominium rei pignoratæ penes debitorem sit, *l. pignus 9. C. de pignorat. act. l. cùm & sortis 35. §. pignus, ff. eodem*, etsi creditor ius reale in ipso habeat, *l. pignoris 17. ff. de pignor.* iunctis traditis à Fabro, *lib. 7. coniect. cap. 18. & de error. decad. 18. errore 3.* Donello *lib. 17. comment. cap. vlt.* vbi exponunt textum *in l. si pignore 22. ff. de pignorat.* inde necessariò prouenit, vt fructus ipsius rei ad debitorem spectent, quia sequuntur dominum, vtpotè pars rei, *l. fructus, ff. de rei vind. l. in Falcidia, ff. ad legem Falcidiam*; pignus enim non traditur creditori, vt lucrum ex eo faciat, sed vt in tuto creditum habeat, *l. si pignore 54. §. 1. ff. de furtis*: quare pignus non numeratur in bonis creditoris, *l. itaque 12. ff. de furtis, l. statuliber 38. ff. ad legem Falcidiam*; qua etiam de causa seruus pignori datus generaliter manumitti poterit à debitore, dum tamen in fraudem creditorum non manumittatur, *l. generaliter, C. de seruo pignori dato*; & debitor creditori pignus vendere potest, *l. receptum 12. ff. de distract. pignor. l. si pignus 37. ff. de pignorat. action.* per constitutionem enim pignoris, etiam secuta traditione, tantùm possessio naturalis transfertur, *dicta l. cùm & sortis 35. §. vlt.* probaui latè *in cap. quoniam, vt lite non contest.* idcircò quodcumque fortuitum commodum, vel incommodum ad debitorem pertinet, *l. pignus 8. C. de pignorat. l. si inter 22. ff. de pignor. l. sicut vim 19. C. eodem, §. vlt.* vnde si creditor retineat fructus perceptos ex re pignorata, retinet aliquid vltra sortem, quam mutuò dedit, & per consequens vsuram committit: quare rectè Innocentius in præsenti decreuit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus ex re pignorata perceptos; quod procedit siue fructus extent, siue consumpti sint, immò & si percepti non sint, dummodo percipi potuerint propter culpam latam, vel leuem creditoris. Harmenopulus *lib. 3. tit. 8* ibi: *Fructus ex prædio pignori nexo percepti in exonerandi debiti rationem computantur, non solùm quos creditor percepit, verum & quos percipere potuit.* Latius prosequuntur ex hac doctrina varios casus resoluentes Petrus Gregorius, *lib. 2. de vsuris, cap. 9. n. 6.* Canisius, *eodem tractatu, c. 5. n. 6.* Gibalinus, *de vsuris, lib. 3 c. 7 art. 7.* Leotardus, *de vsuris q. 11. nu. 33.* Nec audiendi sunt Bartolus, & Baldus, *in l. legata 9. ff. de supellect. legat* & alij congesti à Tiraquello, *de retract. in præf. n. 36.* dum docent creditorem non teneri fructus imputare, quoties pignus datum est pro ea quantitate, quæ æquat, vel excedit valorem rei. Nam contrarium rectius docuerunt Gaitus, *de credita, cap. 4. nu. 1097.* Gratianus *disceptat. cap. 422. n. 14.* Leotardus, *de vsuris q. 12 per totam*, vbi exponit textus, *in l. legata 9. ff. de supellect. legat. l. qui habebat 101. ff. de legat. 3.*

11 De antichresi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, inter alias conuentiones à iure receptas, & approbatas circa contractum pignoratitium, eam referri, iuxta quam creditor ad compensandum vsum pecuniæ mutuò datæ pignus certo tempore possidet, & fructus illius lucratur, ita vt detur mutuus quidam vsus, cum debitor vtatur fruatur pecunia mutuò accepta, & creditor fruatur pignore sibi dato; quam conuentionem antichresin Græci dixerunt, *l. 33. de pignor. action.* vbi malè olim legebatur, *ad recuperandam antiphonam*; quæ corrupta littera antiquos Interpretes in nugas, & mera somnia induxit, vt obseruat Alciatus, *lib. 2. disp. cap. 3.* cui voci *antichresis*, latinè respondet *promutuum*; licèt in iure aliquando promutuum accipiatur pro præmutuo, id est illo, quod datur in antecessum, *l. ex conducto 55. ff. locati, l. nomen 34. ff. de legat. 3. l. Sticho 40. ff. de statulib.* apud Cæsarem *lib. 3. de bello ciuili*, ibi: *Publicani vti in Syria fuerant, in sequentis anni vectigal promutuum imperatum*, &c. notarunt Salmasius, *de modo vsur. cap. 14.* Gibalinus, *lib. 3. cap. 7. art. 13.* non autem est antichresis contrarium mutuum, quia mutuum nisi in rebus fungibilibus non consistit, *l. 2. § mutui datio, ff. de rebus creditis*. Hanc antichresin duplicem faciunt, expressam videlicet, & tacitam, Cuiacius *lib. 8. obseruat. cap. 17. & lib 30. cap. 35. & in l. Gaius, ff. de pignor.* Faber, *decad. 9. errore 5.* Bronchorst. *Enantioph. cent 2 assert. 71.* Merilius, *lib. 2. obseru. c. 23.* Arias de Mesa, *lib. 3. variar. c. 46. n. 8.* Pacius, *centur. 9. q. 55.* Balduinus, *de pignor. c. 16.* Hothomanus *lib. 1. obseru. cap. ∴ & lib. 1. feudor. tit. 27.* Hunnius, *volum. 2 disp. 1. q. 37.* Schifordeg. *ad Fabrum tract. 27. q. 3.* Antichresin expressam appellant, cum inter contrahentes placuit, vt debitor mutua pecunia vteretur, creditor verò pignore ipso frueretur; quo casu adeò iure ciuili creditor fructus lucratur pignoris, vt quamuis eo anno fructus excedant fines legitimæ vsuræ, eos omnes lucretur, propter incertum fructuum prouentum: ad quam speciem referunt textus, *in l. si ea lege 17. l. oleo 24. C. de vsuris, l. 2. C. Theodos. de prædijs & mancipijs, l. 27. l. 40. §. prædia, ff. de minorib. l. 65. ff. de rei vind. l. vlt. ff. de peric. & com. l. 12. ff. de actionibus empti, l. 5. C. eodem tit. l. 2. de vsuris, l. 1. ff. de pign. l. antepenult. ff. quibus ex causis pign. tacitè.* Tandem verò dari aiunt cùm pignus indistinctè traditur, & nihil dicitur de fructibus: quo casu docent tacitè videri antichresin contractam, atque ita fructus vsurarum vice creditorem retenturum, non tamen supra legitimum modum; de qua tacita antichresi accipit Cuiacius textum *in l. cùm debitor 8. ff. in quibus causis*: sed hanc tacitam antichresin dari rectius negarunt Salmasius, *de modo vsurar. c. 14.* Vinius, *lib. 1. select. cap. 7. per totum*, Masius, *lib. 4 singul. opin. cap. 1.* Bachouius, *ad Treutl. disput. 1. volum. 2. thesi 6. & de pign. lib 1. cap. 14.* nam si hæc antichresis tacita daretur, quonam casu procederet illud, quod tot iuris locis simpliciter traditur, creditorem fructus ex re sibi pignorata perceptos in sortem principalem imputare debere, *l. 1. 2. 3. & vlt. C. de pignor. act. l. 1 C. de distract. pignor.* Nec ex pignoris datione, seu constitutione conuentio tacita super vsuris facta intelligi potest, quoniam pignoris finis est, vt creditori cautum sit de sorte, ne moretur in damno. Nec rationi conuenit, vt ad alium finem pignoris dationem torqueamus, vt creditor videlicet lucretur fructus pro vsuris, & ita circumueniatur miser debitor, & dum se gratuitam pecuniam putat accipere, grauissimis vsuris subijciatur. Accedit nam si pignoris traditio pro mutua pecunia gratis accepta eum effectum habeat, vt vsus eius, & facultas percipiendi fructus translata censeatur, quomodo generaliter scripsit Gaius, *in l. si pignori 54. ff. de furtis*, creditorem pignore vtentem furtum committere? quo modo eius sententiam amplectendo Iustinianus, *in princip. Instit. de obligat. quæ ex delicto*, huius furti causam disertis verbis eam allegat, quod creditor inuito domino pignus contrectet. Et si hæc Iustiniani ratio vera est, qua fronte asserere possumus, tacito simpliciter pignore creditorem eo vti posse, vt latius prosequitur Mazius, *d. cap. 1. per totum*.

Nec auctoribus contrariæ sententiæ fauet textus *in l. cùm debitor 8. ff. quibus modis pignus*, vbi ait Consultus, quod cùm debitor gratuita pecunia vtatur, potest creditor de fructibus rei sibi pignoratæ ad modum legitimum vsuras retinere: quæ difficilia verba variè acceperunt Interpretes. Cuiacius *lib. 8. obseru. cap. 17.* quem sequitur Vitalis, *lib. 2. variar. cap. 15.* idem Cuiacius *in l 1. C. de pignor.* existimat textum illum esse accipiendum iuxta sententiam tituli, sub quo iacet, iuxta textum *in l Imperator, ff. de in diem addict.* atque ita cùm reperiatur sub hoc titulo, *Quibus in causis pignus, vel hypotheca tacitè contrahatur*, verisimile est, etsi nihil super vsuris conuentum sit, tamen ex vi, & natura contractus vsque ad legitimum modum creditori licere vti retentione fructuum ex tacita conuentione, secundùm sententiam eiusdem tituli, in quo de tacitis conuentionibus pigno- 12 Exponitur l. cum debitor 8. ff. quibus mod. pign.

rum

rum agitur: atque ita contendit Cuiacius, ex tacita antichreſi fructus in ea ſpecie retineri. Sed hęc ſolutio conuincitur ex proximè traditis. Accurſius ex ſententia Irnerij, quem ſequitur Mudeus, *de pignor. cap. de pactis pignorum*, n. 58. exiſtimat, in ea ſpecie vſuras ſaltem pacto, & per conſequens naturaliter fuiſſe debitas, ideoque per detentionem pignoris detineri potuiſſe, *ex l. per retentionem, C. de vſuris*. Sed hæc ſolutio conuincitur ex illis verbis, *Gratuita pecunia*; quia licèt in pactum deductas vſuras ſimpliciter indebitas dixerint iuris auctores, propterea quod non debeant exactionem; naturaliter tamen debitas eſſe notum eſt, vt docet Vlpianus *in l. in his 5. §. 2. ff. de ſolut.* qua ratione fit, vt minùs rectè dicatur gratuita pecunia vti debitorem, qui ſuper vſuris pactum fecit. Adhuc tamen Bachouius, *de pignor. lib. 1. cap. 16.* amplectitur Accurſij ſententiam, & gratuitam in eo textu dici poſſe pecuniam ea ratione arbitratur, quod vſuræ etiam pacto promiſſæ indebitæ dicantur, *d. l. in his 5. §. 2. l. ſi non ſortem 26. in principio, ff. de condict. indeb.* Verum tunc dicuntur indebitæ iure ciuili, non naturali, *d. l. ſi non ſortem*; docet Maſius *d. lib. 4. obſeru. cap. 3.* Oppreſſus difficultate Hothomanus *lib. 1. obſeru. cap* 4. non erubuit textum emendare, & addita negatione ita legere, *cùm debitor non gratuita pecunia*, &c. Sed illum meritò reprehendunt Maſius, *lib. 4. ſingul. c* 2. Robertus *tit. 1. recept. c.* 14. Quare reiectis his interpretationibus, Maſius *d. c.* 2. textum illum accipit in expreſſa antichreſi, in qua pecunia gratuitò datur, & pro eius vſu pignoris vſusfructus conceditur: ſed, ni fallor, ſententia hæc facilius refellitur, quam quælibet ex ſuperioribus; nam quis dicet pecuniam gratuitam fuiſſe, ſi creditor fructus pignoris pro vſuris lucretur, qui imputandi erant in ſortem principalem, aut debitori reſtituendi, iuxta ſuprà tradita. Deinde nam cùm datur iure ciuili expreſſa antichreſis, non attenditur, an fructus rei pignoratæ excedant modum vſurarum, necne, *l. ſi ea pactione 14. l. ſi ea lege 17. C. de vſuris*: docent Cuiacius, *lib. 3. obſ. cap* 35. Bronchorſt. *enantioph. cent. 2. aſſert. 71.* Harmenopulus *lib. 3. prompt. tit. 5.* Faber *decad. 9. errore* 5. Balduinus *de pignor. cap* 16. Burgenſis *cent. 3. obſeru. 33.* cùm duabus ſequentibus. Vnde cùm in eo textu dicatur, retineri tantùm poſſe fructus iuxta modum legitimarum vſurarum, non poteſt accipi de antichreſi expreſſa. His ergo omiſſis ſolutionibus ex ſententia Vinij *lib. 2. ſelect. c.* 8. aliter textum illum accipi poſſe credo: & dum alius meliora non affert, ſuppono debitorem in ea ſpecie pecuniam gratuitam mutuò accepiſſe, quam cùm debito tempore non ſolueret, in moram incidit; quo caſu licèt vſuræ pecuniæ non debeantur, vt peti poſſint, quia in contractibus ſtricti iuris niſi deducantur, non debentur; tamen per retentionem pignoris conſequi valent, *l. 3. & 4. C. de vſur.* Etiam obſeruandum eſt, pignus non ſolùm pro debito principali, verum etiam pro vſuris accipi poſſe, *l. grege 13. §. vlt ff. de pignor.* Vnde licèt in eo textu pecunia gratuita mutuò eſſet data, tamen cùm poſt moram vſuræ deberentur, ita vt earum ratione fructus pignoris retineri poſſint, rectè ait Paulus iuxta rubrum, ſub quo iacet, eo caſu tacitè fructus rei pignoratæ retineri poſſe per creditorem, pro vſuris decurſis poſt moram, etſi à principio gratuito mutuum datum eſſet, iuxta legitimum tamen modum vſurarum; quia ſicut expreſsè paciſci non poteſt de maiori vſurarum quantitate, contra legem Gauiniam; ita nec ex mora tacitè deberi poteſt maior ſumma, & per conſequens nec eius ratione fructus rei pignoratæ, vt tacitè pro his vſuris pignorati, retineri.

13 Antichreſis iure canonico improbatur. Hæc autem quæ de antichreſi adduximus, procedunt iure ciuili inſpecto. Iure verò canonico ſimilis conuentio vt vſuraria omninò improbata eſt, & meritò; quia cùm vſura ſit aliquid vltra ſortem accipere, idipſum capere intelligitur, qui percipit fructus, ac ſi pecuniam acciperet pro vſuris; non enim tantùm vſura committitur, cùm quis pecuniam credidit ſub auido fœnore, & ſtipulatur vſuras eiuſdem generis; ſed etiam cùm commodum fructuum, aut aliud compendium captat, *l cùm non frumentum 16. C. de vſur.* faciunt D. Auguſtinus, *in pſalmo 36.* ibi: *Si fœneraueris homini, id eſt mutuam pecuniam dederis, à quo aliquid plus quàm dediſti expectes, non pecuniam ſolam, ſeu aliquid plus quàm dediſti, ſiue illud triticum ſit, ſiue vinum, ſiue oleum, ſiue quodlibet aliud, ſi plusquam dediſti expectas accipere, fœneratores.* D. Ambroſius *lib. de Tobia*, ibi: *Et eſca vſura eſt, & quodcunque ſorti accedit, vſura eſt; & quod velis ei nomen imponas, vſura eſt.* Proinde cùm per pactum antichreſis creditor fructus rei pignoratæ percipiat vltra ſortem, *d. l. ſi ea 14. & 17. C. de vſuris*, meritò talis conuentio improbata eſt. Inde infertur, per ius canonicum abrogatas eſſe dictas leges 14. & 17. *C. de vſur.* legem 1. § *pacto, l. ſi is qui, §. 1. ff. de pignor.* & ſimiles, in quibus permittitur creditoribus fructus pignoris vice & loco vſurarum percipere, & retinere vſque ad modum vſurarum legitimarum, quas omninò ius Pontificium improbauit, *c. 1. & per totum. de vſuris*: docuerunt Cuiacius, *in c. 1. de feud.* Duarenus, *ad tit. de vſur c. 1.* Petrus Gregorius *lib. 2. de vſuris c. 14.* Robertus, *lib. 2. rerum iudic. c.* 8. Leotardus *eodem tr. q. 11. n* 17. & magna cùm ratione antichreſin improbatam eſſe in præſenti, conſtat; nam apud Plutarchum legimus, Lucullum cùm Aſiæ præeſſet, lege ſpeciali quartam dumtaxat fructuum partem creditoribus permiſiſſe, vt obſeruant Cuiacius *lib. 3. obſ. c. 35.* & Ariſtoteles *lib 6. polit.* legem Ozei legiſlatoris refert, ne cuiquam ſuper aliqua alieni fundi parte fœnerari liceret: & vt rectè concludit Martialis ſuprà relatus, in caſu antichreſis mutuum non datur tam debitori, quàm rei pignoratæ: notauit Petrus Gregorius, *lib. 22. ſyntagm. c. 3.* immò maior ratio eſt improbandæ antichreſis, quam prohibendi fœnoris; nam in fœnore certis vſuris auaritia cohibetur, *l. ſi non ſortem, ff. de condict. indeb. l. placuit, l. eos, C. de vſuris*: in antechreſi verò incerta eſt vſura, cum fructus percipiendi incerti ſint; & cùm frequenter creditores pro pecunia modica pignora amplioris redditus retineant, inde prouenit, vt maiores vſuras percipiat creditor in caſu antichreſis contractæ, quam ſi vſuras ſpecialiter ſtipuletur.

14 De quibuſdam factis antichreſi ſimilibus. Vnde improbandi ſunt nonnulli contractus, quos facilè admiſſos video. Primus eſt, cum paciſcitur, vt quamdiu debitor patiatur creditorem percipere fructus pignoris in antichreſin datos, tamdiu nequeat ipſe ſortem debitam exigere, nec debitor inuitus illam cogatur reddere; atque ita mutuum fit irreuocabile reſpectu dantis, non verò reſpectu accipientis; nam in hoc pacto vltra ſortem principalem fructus percipiuntur, & per conſequens vſura committitur. Nec intereſt quod mutuum ſit irreuocabile ex parte dantis, quia pactio illa nec tollit naturam mutui, *l. lecta 40. ff. de rebus creditis, l 9. ff. de vſur.* nec malitiam vſurarum, *l. 4. in fine, ff. de pactis*, & per conſequens improbanda eſt: latè docet Gibalinus *lib. 3. de vſuris, c. 7. art.* 13. Secundò in his Regnis ſolet pactum fieri, vt vnus det rem ſuam alteri, ab eoque pecuniam accipiat; vtrique verò liberum ſit quod dedit, repetere, reſtituendo quod accepit. Exempli gratia Titius dat Caio mille aureos, & Caius dat Titio domum ad habitãdum, quam locare ſolitus erat quinquaginta aureis, hoc pacto, vt quando Titius voluerit, repetat pecuniam ſuam à Caio, ipſiq; domum reddat; & cùm libuerit, etiam Caius repetat domum ſuam à Titio, pecunijs reſtitutis: quia contractus vulgò dicitur, *ganar à ganar*, quem vt licitum probarunt Couar. *lib. 3. var. in c. 9. n. 3.* Sotus, *lib. 6. de iuſtitia, q. 5. art. 1.* Nauarrus *de vſuris, n. 97.* Azor *3. p. Inſtit. lib. 9 c. 20.* Sed rectius illum improbauit Gibalinus, *d. c. 7. art.* 13. ex eo, quia in hoc contractu, qui dat pecunias, cum facultatem retineat illas dum voluerit, & vti voluerit repetendi, videtur omninò illas mutuo dare, & fructus rei pignoratæ percipere, quod improbatum eſt: vnde verius credo, hoc pactum vſurarium eſſe, ſi res frugiferæ dentur, ſecus verò ſi res infructiferæ, veluti quæ ſpectant ad ſupellectilem, & ornatum domus; ſi enim res frugiferæ dentur, quia vltra ſortem creditor percipit fructus illos pretio æſtimabiles, vſura committitur; ſi verò res ſteriles pro ſecuritate pecuniæ acceptæ traduntur, vt illis creditor vtatur, donec pecunia illi ſoluatur, vſura non committitur, quia ex tali vſu non prouenit quid pretio æſtimabile.

15 Diſſoluitur alia pars difficultatis. Nec obſtat primum augmentum rationis dubitandi; nam omiſſa quæſtione, an creditor verè pignus poſſideat, quam examinaui *in c. quoniam, vt lite non conteſt.* dicendum eſt, creditorem retinere rem pignoratam pro ſecuritate debiti; non autem accipit animo domini, aut iure dominij, ſed vt naturaliter detineat ad ſecuritatem; idq; agitur inter debitorem, & creditorem, vt nihil ex pignore acquiratur creditori, ſed tantùm vt res pignorata ſit apud eum pro contractus principalis fide, in ſecuritatem creditoris, *l. legata, §. vlt ff. de ſuppellect. legat. l. pignori 13.*

ff. de

ff. de vsucap. vnde nullam habet iustam causam creditor percipiendi fructus ex re pignorata. Nec obstat secundùm augmentum ipsius difficultatis; nam illud ipsum, quod in antichresi vice vsurarum percipitur, vsura est; & illicita extorsio; quia accedit sorti, & percipitur vltra sortem ex solo tempore tardæ solutionis; vnde *in d. l. 8. ff. in quibus causis pignus*, non dicitur creditor fructus in vsuras, vel in vicem vsurarum, sed ex fructibus vsuras posse retinere; & proinde cùm non sit minor asperitas creditoris, siue vsuras percipiat, siue fructus in vicem vsurarum, nec minus damnum debitori inferatur in antichresi, quàm in aperto fœnore, immò interdum maius, vt suprà probaui, meritò talis conuentio vt vsuraria prohibetur. Nec interest, quod in antichresi nullam certam quantitatem pro vsuris creditor stipulatur, sed fructus tantùm, qui incerti sunt, & multis casibus obnoxij; quia hæc incertitudo fructuum non tollit rationem vsuræ; sufficit enim vt virtute huius conuentionis creditor vltra sortem fructus consequatur, siue plures sint, siue pauciores, & interdum exigui, & ferè nihil. Incertitudo enim facit tantùm, vt expressa antichresis secundùm ius ciuile non seruet legitimum modum vsurarum, & proinde nihil fieri contra leges videbatur, etiamsi interdum plus esset in fructibus, quam pro ratione sortis liceret consequi titulo vsurarum; quia potuit & minus esse in fructibus, & interdum etiam nihil. At non ideò minus conuentio vsuraria est, in qua sors debetur, & pro vsu, & dilatione soluendæ sortis fructus ei accedunt, quæ procul dubio æstimationem recipiunt; nam & vendi possunt certo pretio, etiam futuri, *l. 78. §. vlt. de contrab. emption. l. si sterilis, §. 3. eodem titulo*. Nec obstant textus, *in d. c. 1. de feudis, c. 2. cap. conquestus, de vsuris, c. salubriter, eod. tit. cap. ad nostram, de iureiur.* quorum interpretationes in eorum commentarijs dedi, & præcipuè *in d. c. 1. de feudis*.

16 Sed suprà traditis primò obstat textus *in l. si pignore 22. ff. de pignorat. action.* vbi docetur, quod si pignore subrepto creditor actione furti, vel ex condictione furtiua aliquid assecutus est, id totum sorti imputandum esse; si verò, ait Vlpianus, id creditor actione furti ab ipso debitore consequutus fuit, lucro creditoris cedere; quod etiam Papinianus docuit *in l. si debitor 79. ff. de furtis*. Ex qua postrema textus parte constat, creditorem non teneri restituere quicquid ex pignore, aut eius occasione percepit: ergo quia non tenetur fructus, vel similes obuentiones pignoris in sortem imputare. Etiam difficilis est textus ille in illis verbis, *Etiamsi culpa creditoris furtum factum sit*; ex vulgati regula, qua docetur, secundùm naturam esse, commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequuntur incommoda, *§. cùm autem, Instit. de emption. & vendit.* sed culpa creditoris facit, vt periculum rei pignoratæ subreptæ ad eum pertineat, *l. si cùm vim, C. de pignor. §. vlt. Instit. quibus modis re contrahitur*: ergo & commodum ad eum pertinere debet. Quod & comprobatur argumento commodatarij, in quo post varias Consultorum altercationes placuit, vt si commodatario res commodata subrepta fuerit, quicquid actione furti vltra ipsam rem commodatam fuerit assecutus, id non teneatur commodanti reddere, *l. finali, §. sed cùm, C. de furtis*: ergo idem multò magis in creditore procedere debet, cum commodatum gratia commodatarij tantùm celebretur, pignus autem gratia vtriusque, creditoris videlicet, & debitoris constituatur, *d. §. fin. Instit. quibus mod. re contrahitur*. Agnouerunt huius textus difficultatem Cuiacius, *lib. 9. qq. Papin. in d. l. si debitor 29. ff. de furt.* Faber *decad. 81 errore 1.* Schifordeg. *lib. 2. tra. 1. q. 6.* Bachouius *in chiliad. ad ipsum*, Larreatigui *lib. 3. select. cap. 9.* Vitalis *lib. 1. var. c. 26.* ex quorum doctrina dicendum est, certum esse, pignore subrepto, creditori competere non solùm actionem furti, verum & condictionem furtiuam, quoad debiti æstimationem, non verò valorem ipsius rei, vt doctè exponit Larreatigui *vbi suprà*. Etiam liquet, posse creditorem agere contra ipsum dominum subripientem rem pignoratam: quo casu omne id, quod actione furti ab eo consequitur, non tenetur in sortem debiti imputare, *ex l. quod 74. ff. de solut. l. quod à quoquam 46. ff. de reg. iur. l. pœnæ, ff. de cond. indeb.* ne dominus ex proprio delicto commodum consequatur, aut saltem damnum non sentiat: si verò egerit contra tertium rem subripientem, omne id quod consequitur, debet in sortem principalem imputare; & si excesserit sortem principalem, debitori restituere, *l. creditoris, l. si debitor, ff. de furtis*. Nec obstat argumentum ab exemplo commodatarij deductum; nam inter vtrumque casum magna versatur differentia, quæ prouenit ex eo, quia ad commodatarium semper periculum rei spectat, cum teneatur præstare exactissimam diligentiam, creditor verò huiusmodi diligentiam præstare non tenetur; ideòque commodatarius emolumentum sibi acquirit, quia ad eum periculum pertinet, culpa eius non interueniente. Creditor autem de culpa tantùm tenetur, sed non leuissimam præstat. Accedit, nam creditori in id solùm pignus traditur, vt in tuto habeat debitum suum, non vt lucrum ex eo faciat, vt suprà probaui; commodatario verò res traditur, vt ea vtatur, commodumque ex ea percipiat, vt docent Donellus *lib. 13 comment. cap. 8. & lib. 14. c. 3.* vbi Osualdus *litera C*, Faber *decad 81. errore 1.*

Exponitur l. si pignore 22. ff. de pignorat. act.

17 Ex suprà traditis etiam lucem accipit textus *in d. l. si pignore 22. §. si prædo, ff. de pignorat. act.* vbi docetur, quod si prædo rem pignori dederit, competit ei in fructibus pignoratitia actio, quamuis ipse fructus suos non faciat; quia illi prodest bona fides creditoris. Quæ ratio difficilis est; nam quomodo poterit creditor bonam fidem habere, qui scit rem alienam esse, & tantùm eius possessionem retinet absque iure percipiendi fructus, iuxta suprà tradita? Pro cuius textus expositione sciendum est, quod licèt prædoni actio furti denegetur ob rem sibi subreptam, ne ex improbitate sua commodum consequatur, *l. itaque 12. §. 1. l. qui res 76. § 1. ff. de furtis*; pignoratitia tamen actio competit, si rem pignori supposuerit; quia hæc actio proximam causam habet præter delictum, & per eandem actionem repetit fructus ipsius rei, quos iniustè creditor detineret, ex suprà traditis; quia licèt prædo fructus suos non faciat, cum teneatur eos restituere re euicta, *l. si vrbana, in fine, ff. de condict. indeb. l. certum 21. C. de rei vind.* tamen quos per se in præsenti casu capere non poterat, capit ex persona creditoris, iuxta regulam textus *in l. Aristo, in fine, ff. quæ res pignori, l. cùm hæreditas 55. ff. de acquir. hæredit. l. cùm autem, §. fin. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. si quis ex liber. l. non putauit 8. §. si hæredatus, ff. de bonor. possess. contra tab. l. filij 13. ff. de bonis libert.* non vt sibi acquirat, quia bona fides creditoris vitium furtiuitatis tollere non poterat; sed vt percipiat, & postea cùm re ipsa eos restituat. Sententia ergo Vlpiani est, si prædo rem alienam pignori dederit, & soluta pecunia per ignorantiam eam repetat, repetit etiam & fructus, quos iniustè detineret creditor: repetit autem rem cum fructibus propter bonam fidem, quam creditor habuit, idest quia creditor ignorauit à prædone rem ipsam pignori datam fuisse; aliàs si ipse sciret prædonem eam in pignus dedisse, non prædoni, sed vero domino restituere deberet rem cùm fructibus, *ex l. bona fides 31. ff. depositi*. Hanc autem ignorantiam appellat Vlpianus bonam fidem, non quia existimasset creditor rem suam esse, sed quia credidit rem esse eius, qui pignori dedit, vt cæteri alij bonæ fidei possessores dicuntur illi, qui à non dominis res acceperunt, *§. si à non domino, Instit. de rer. diuis.* atque ita propter hanc ignorantiam debet restituere rem cùm fructibus prædoni, non verò domino: præsensit Valeron *animaduers. cap. vlt.* licèt aliter textum illum exponant Faber *lib. 7. coniect. cap. 19.* Osualdus, *lib. 14. Donel. cap. 7. littera I*, Cuiacius, *lib. 6. qq. Papin. in d. l. vrbanæ*, Pichardus *in §. actionum 28. q. 24. nu. 21. Instit. de act.* Oroz, *lib. 2. de apicibus iuris, cap. 1.*

Exponitur idem textus in §. si prædo.

18 Adhuc suprà traditis, videlicet iure ciuili in contractu pignoris antichresin permitti, ita vt virtute eius conuentionis creditor fructus rei pignoratæ lucretur, obstat textus *in l. si quis 11. §. 1. ff. de pignor.* vbi docet Marcianus, quod si contracta fuerit antichresis, & creditor possessionem pignoris amiserit, debet actione in factum vti, non ea, quæ datur ex contractibus innominatis, sed in factum prætoria, quæ datur deficientibus alijs actionibus, *l. iuris 7 §. 2. ff. de pactis, l. in rem 23. ff. item l. cùm autem 52. ff. de rei vind.* Sed tunc sic insurgo: Si antichresis à iure ciuili approbata esset, ex tali conuentione in contractu pignoratitio adiecta daretur actio pignoratitia, vt regulariter datur actio propria contractus ex pactis in continenti adiectis, *l. 2. C. de pactis inter emptor.* igitur non actio in factum subsidiaria, sed ipsa pignoratitia, seu hypothecaria danda erat in ea specie, si talis conuentio à iure approbata reperiretur. Cui difficultati respondendum

Explicatur l. si quis 11. §. 1. ff. de pignor.

dum est asserendo, antichresin in eo textu non in continenti, sed separatim adiectam fuisse, non simul cum ipso contractu pignoratitio; & quia antichresis per se hypotheca non est, ideò ob talem conuentionem non potest dari actio hypothecaria, quæ tantùm creditori competit ad auocandam possessionem rei pignoratæ, *l. cùm debitor 66. de euict.* non autem ad percipiendos fructus rei pignoratæ: vnde ad recuperandam possessionem pro fructuum perceptione, seu ad fructos lucrandos virtute antichresis, actio in factum tantùm datur, vt docuerunt Cuiac. *lib. 5. obs. c. 35.* Meril. *lib. 2. obs. c. 23.* prosequuntur alia de ipsa conuentione, antichresi videlicet, Masius *d. lib. 4. singul. opin. c. 1.* Leothardus *de vsuris d. q. 11. cum seq.* Leo Pinel. *pro Academ. Liminensi, in c. significante, hoc tit. ex n. 93.*

C A P V T VII.

Idem a *Hugoni, & Comiti, & Marsicto, Pisanis Canonicis.*

SIgnificante dilecto filio Rubeo ciue Pisano, ad *b* nostram noueritis audientiam peruenisse; quod cùm domum suam cum horto, Gallicano Pisano ciui pro ducentis quinquaginta duabus libris pignori obligasset, & promisisset, cautione præstita iuramenti, quod nisi domum ipsam statuto inter eos termino recolligeret, eundem creditorem vlteriùs super ea minimè molestaret; infra statutum tempus per certum & fidelem nuncium, prout ei videbatur, creditori mutuam pecuniam remisit, quam idem nuncius infideliter agens, sicut ei iniunctum fuerat, non persoluit. Cùmque postmodùm prædictus R. ab Imperatore captus, pariter & detentus, multa pericula sustinuerit, & labores, nec dicto G. satisfacere potuerit, vt debebat, nunc (per Dei gratiam) libertati pristinæ restitutus, paratus est pecuniam reddere creditori, licèt ipse prorsus eam recusaret recipere, quia ei non fuit statuto termino persoluta. Cùm igitur pactum legis *c* commissoriæ sit in *d* pignoribus improbatum, & quantum in eo fuit, prædictus Rubeus iuramenti debitum adimpleuerit, cùm per eum, quem certum, & fidelem nuncium sperabat, pecuniam remiserit termino constituto; & vt in Imperiali fuit cautione detentus, satisfacere non potuerit creditori: deuotioni vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus (si præmissis veritas suffragatur) prædictum creditorem, vt sorte sua contentus existat, pensionibus præfati pignoris computatis in *e* sortem, & domum ipsam, & hortum præfato Rubeo omni postposita dilatione resignet, per censuram ecclesiasticam, pacto, vel tali iuramento nequaquam obstante, admonitione præmissa, sublato contradictionis, & appellationis obstaculo compellatis. Datum Laterani.

N O T Æ.

a *IDem.*] Ita legitur in hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. c. vnic.* non tamen exprimitur quibus Innocentius rescribat: ex epistolis autem editis à Sirleto, *fol. 14.* ita inscriptionem & litteram textus restituo. De Pisana Ecclesia nonnulla notaui *in c. 8. de tempor. ordin.*

b *Nostram.*] Quia cùm de contractu vsurario ageretur, & dubitaretur, an vsura in eo interueniret, adeundus erat Iudex ecclesiasticus, vt notaui *in c. illa vos, hoc tit.*

c *Pactum legis commissoriæ.*] Aliqui putant Innocen-
1 tium minùs latinè, sequutum interpretum barbaram locutionem, dixisse pactum legis commissoriæ, vt notarunt Duarenus, Concius, & Carond. relati ab Osualdo *lib. 16. Donelli, c. 19. littera A,* Cuiacius *in recit. ad textum in l. vlt. ff. de contrah. empt.* Faber *de errorib. decade 21. errore 1.* & in suo Codice, *tit. de pactis pignor. diffinit. 1.* Schlfordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 13. quæst. 1.* Sed vt idem Cuiacius docuit *ad titulum C. de pactis pignor.* & *lib. 4. feud. tit. 66.* vulgaris hæc locutio defendi potest ex eo, quod quemadmodum rectè dicitur, pactum condictionis, *in l. 1. C. de condict. indeb. l. 2. ff. de condict. ob causam:* actio condictionis, *in l. 3. & 4. C. de vsur.* conuentio pactorum, *in l. 1. C. de iure emphyt.* ita etiam rectè dicitur pactum legis commissoriæ. Cuiacium sequuntur Gibalinus *lib. 3. de vsur. q. 69. n. 6.* vnde non impropriè pactum committendi pignoris, vel non, dixit Innocentius pactum legis commissoriæ.

2 d *In pignoribus improbatum.*] Nequaquam referas hæc verba ad constitutionem Imperatoris Constantini *in l. 2. C. de pactis pignor.* cùm per eam pactum legis commissoriæ pignoris fiduciarij præcipuè improbetur: referenda enim sunt hæc verba ad pactum legis commissoriæ, cùm ita concipiebatur, vt cessante debitore in solutione vsque ad certum terminum, res oppignorata perfectè penes creditorem remaneret; quod genus conuentionis iam Digestorum tempore erat improbatum.

e *In sortem.*] Iuxta adducta proximo commentario.

C O M M E N T A R I V M.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Innocentij epistola sequens deducitur disputanda assertio: *Si is qui sub pacto legis commissoriæ pignori dedit rem suam, & iurauit pactioni non contrauenire, & iustè impeditus infra diem statutum rem oppignoratam non redemerit, post diem redimere poterit.* Probant eam textus *in l. vlt. C. de pactis pignor. l. 3. C. plus valere, l. 21. tit. 5. partit. 5. l. 12. tit. 15. ead. part.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *hic,* Faber *de erroribus. decad. 21. error. 1. cum sequent.* & in suo Codice, *tit. de pact. pignor.* Fachin. *lib. 10. contron. cap. 73.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 13. q. 1. 2. 3. & 4.* Suarez *de relig. tom. 2. lib. 2. cap. 26.* Bronchorst. *tom. 1. miscel. assert. 77.* Bachouius *lib. 1. de pignor. c. 15.* Cuiacius *in l. 4. C. de pignor. & in recit. ad textum in l. fin. ff. de contrah. empt.* Rodriquez *de annuit reddit. lib. 2. quæst. 2.* Acosta *de priuileg. credit. regul. 3. limit. 2. à num. 8.* Leo Pinel. *pro Academia Limensi, ad hunc textum, num. 4.* Sixtinus *consil. 12. volum. 2. consil. Vulteij,* Leothardus *de vsur quæst. 69. & 70.* Gibalinus *eod. tract. lib. 3. de vsur. cap. 7. artic. 3. per totum,* Rithcrurs. *in d. l. 2. C. de pact. pignor.* Mudeus *de pignor. cap. de pactis legit. num. 1.* Donellus *de pignor. cap. 11.* Bellonus *de potest. eorum quæ in continenti, lib. 1. cap. 34. num. 2.* Vuleron *animadu. iuris cap. 1.*

Sed ita in præsentem assertionem pro dubitandi ratione argumentor. Vnicuique licèt de rebus suis pro libito pacisci, & conditionem suam paciscendo deteriorem facere, *l. 4. l. iuris 7. l. si paciscar, l. penult. ff. de pactis:* igitur sicut alia pacta sunt permissa in pignoribus, pactum etiam de quo in præsent. in eis improbari non debet. Augetur hæc difficultas, nam si pactum legis commissoriæ in pignoribus improbaretur, etiam in venditionibus adiectum improbari debebat, maximè cùm constitutio Constantini relata *in l. 5. C. de pactis pignor.* in Theodos. compilata sit sub titulo generali *de lege commissoria rescindenda:* sed in emptione, & venditione tale pactum admittitur, *l. 1. & per totum ff. de lege commis.* igitur & in pignoribus sustineri debet. Augetur secundò ex eo, quod debitor pro pecunia accepta pignus in solutum dare potest, *l. cùm dominum 13. C. de pign. l. Titius 34. ff. de pignor. act. l. si prædium 4. C. de euict. l. si fundus 16. §. fin. hoc tit.* Igitur in præsenti specie poterat pacisci, vt si intra statutum tempus creditor non redimeret pignus, maneret creditoris ex causa soluti. Accedit tandem; nam si hoc pactum regulariter vt vsurarium improbaretur, accedente iuramento, propter eius religionem adhuc seruandum erat, iuramentumque adimplendum, *cap. 1. cap. debitores,* vbi latè probaui, *de iureiur.* igitur non rectè in præsenti specie docetur, pactum etiam iuramento firma- 4 Impugnatur tradita assertio.

tum, vt constituto tempore pecunia debita non soluta, res oppinorata efficeretur creditoris, iniustum, & improbatum esse.

5 De pacto seu lege commissoria.

Qua dubitandi ratione minimè obstante, vt veram præsentis decisionis rationem agnoscamos, sciendum est, verbum *committi*, in Pandectis significare aliquid euenire, propter quod certa res debeat vni dari, & alteri adimi; quia videlicet quidpiam, vel factum non sit, quod fieri debuit, vel factum est, quod fieri non debuit: inde dicitur lex commissa, idest pactum impletum, *l 4. §. eleganter, ff. de lege commissor* commissa hæreditas, apud Ciceronem 1. *in Verrem*, quando hæreditas ablata fuit, quia quid factum non est. Similiter pactum, vt si debitum intra certum tempus non sit satisfactum, res pignorata creditori committatur, eiusque fiat pro ipso debito, dicitur pactum commissorium, seu lex commissoria, ad similitudinem emphyteusis commissæ, *in l. 2. Cod. de iure emphyt. c potuit, de locato*, id est amissæ, cùm quis priuatur ob non solutum canonem re in emphyteusim accepta. Item merces commissa dicitur *in l commissa 3. Cod. de publicanis; & in l. commissa 14 l. fin ff. eod.* quando in pœnam non soluti vectigalis fisco res acquiritur. Similiter ergo pactum in venditione, aut pignoris constitutione adiectum, vt ex eo res vni acquiratur, & alij adimatur, dicitur lex commissoria, eo quòd ob legem contractus commissum sit ab emptore, vel venditore, *l. 3 & 4. Cod de pact inter, l fin ff de lege commissor.* Latiùs Illustrant Salmasius *de modo vsur. c. 14.* Donel. *lib. 16. commentariorum, c 19.* vbi Osualdus *littera F*, Vela *dissert. 97.* Carualho *in c. Raynutius, 2 par. n. 228* Faber *de error. decad. 45. errore 8. & decad. 95. errore 3.* Antonius Gomez *tom 2 var. c. 2. n. 30.* vbi plures Ayllon, Merlin *de pign. lib. 4. q. 123. n. 2.* Vela *dissert. 30 n. 53.*

6 De eodem pacto in pignoribus.

Pactum hoc legis commissoriæ in pignoribus varijs modis concipi potest, vel cùm inter contrahentes conuenit, vt si intra præscriptum tempus pecunia non soluatur, res pignori data fiat creditoris, vel vt non liceat amplius eam luere, vel vt creditor rem pignori obligatam, emptam, vel in solutum pro debito retineat, aut in ius debitoris propter eius moram succedat creditor, quoad facultatem pignus distrahendi. Denique quoties id agitur, nisi intra certum tempus pecuniam debitor soluat, creditor pro pecunia mutuò data rei dominium acquirat, vt exponunt Negusantius *de pignor. p. 4. in princ.* Cuiacius *in cap 9. de iureiur.* Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2 quæst. 2. num. 24.* Mantica *de Tacitis lib 4. tit. 29. num. 6.* Balduinus *de pignor. c. 17.* Donellus *eod. tract. c. 11.* Argenterius *ad consuet. Britanniæ, art. 266. cap 6. num. 22* Couar. *lib. 3. var. c 2. num. 7* Connanus *lib. 4. comment. cap. 8. num 8.* Fachineus *lib. 10. contron. cap 24* qui inde exponunt legem *Calippo 45. ff. de solutionibus*. Sed circa conuentionem improbatam à Constantino *in dicta l. vltima, C. de pact. pignor.* seu vt vult Rither à Constantio, & ab Innocentio III. hic non consentiunt Interpretes. Aliqui existimarunt, Constantium eam conuentionem improbasse, qua cautum erat inter contrahentes, vt nisi ad certum tempus pecunia credita solueretur, creditor pignus plenè acquireret, atque illud in commissum caderet: ita omnes ferè repetentes *in d. l. vltima*, Donellus *ibi*, Fachineus *lib. 10. controuers cap 74.* Valla *de rebus dubijs tract. 11. num. 15.* Masius *lib 3 sing. opin. cap. 4.* Connanus *lib. 4. comment. cap 8 num. 8* Couar. *lib. 3. variar. cap 2 num. 7.* Pinell. *in l. 2. Cod. de rescind. 2. part. cap. 1. num. 26.* Gaitus *de credito, cap 4 quæst. 15. à num 1107.* Mantica *de Tacitis lib. 11. tit. 9 num. 3* Hermosilla *in l. 41. tit. 5. partit. 5. gloss 1. num 6.* Merlin. *de pignor lib. 4 quæstion. 123.* Larrea *decis. 16. numer. 34.* Merenda *lib. 1 controuers capit. 3.* Honnius *ad Treutl. volum. 2. disput 2. quæst. 39.* Rither. *in d. l fin.* Molina *de iustitia disput 324.* Caldas *in l. si curatorem, verbo sua facilitate* Sed hæc sententia refellitur primò ex *d. l. fin.* in illis verbis: *Creditores re amissa, iubemus recipere, quod dederunt.* In quibus supponitur iam pignoris dominium quęsitum esse creditori, siquidem rem tantùm is dicitur amittere, qui eius dominium habuit, *l. non videntur 83. ff de reg. iur.* notauit Cuiacius *in d. l. fin.* ergo non potest accipi Constantinus de simplici pignore conoentionali, cuius dominium penes debitorem remanet. Qua difficultate oppressus Leothardus *de vsuris d. quæst. 69. num. 17.* existimauit in eo textu pro illis verbis, *re amissa*, reponendum esse, *re dimissa*. Secundò refellitur ex eo; nam constitutionem illam nouam esse, iuncta noua rubrica *de lege commissoria in pignoribus rescindenda*, omnes agnouerunt, & facilè suadetur ex illis verbis, *Placet infirmari;* & ibi, *Hæc auctoritate.* In quibus ius nouum veteribus incognitum profertur. Pinellus *in rubric. de rescindend. 2. part. cap 1. num. 27.* Concius *lib. 2. success cap. 20. num 2.* licet Balduinus *de pignor. cap. 17.* Donellus *in dicta l. vltim.* putent, iam prisco iure displicuisse huiusmodi pactum, dumtaxatque à Constantino pœnam adiectam esse; quorum sententia facilè refellitur ex Cicerone *epist. 13 famil.* prout expendit Verrucius *d V. S. verbo Commissa*: etsi ad minus dicat, Iure Digestorum improbatam esse illam conuentionem, vt ad diem statutum pecunia non soluta pignus committeretur, & creditori acquireretur, *l. si fundus 16. §. vltim. ff. de pignor.* vbi ita demum hæc conuentio admittatur, si iusto pretio pignus æstimetur, vt notarunt pro eius explicatione Arias à Mesa *lib 1. variar cap. 37. num 18.* Osualdus *lib. 12. Donel c. 1. littera O.* Igitur si nunquam fuit permissa illa conuentio, vt res pignori data, non soluta pecunia pro debito cederet, superflua erat illa constitutio. Salmasius *de modo vsurarum c. 14.* conuentionem hanc legis commissoriæ in pignoribus aliter accipit, & contendit legem commissoriam pignorum fuisse cautionem, vel pactionem, qua debitor creditori cauebat, vt si pecuniam statuta die non soluisset, pignus committeretur, idest possessione, & dominio hypothecæ cederet, non vt pleno iure pignus acquireretur creditori, & ius dominij ipse in eo haberet; sed vt pleno iure sine vlla diminutione illud præscribere, & distrahere posset, atque ita per hanc conuentionem commissoriam auferebatur possessio, aut dominium à debitore, quod in creditorem transibat. Docet ergo Salmasius, per legem commissoriam pignoris dominium ex titulo venditionis, aut dationis in solutum, in creditorem non transisse, sed tantùm ius vendendi, & distrahendi illud: quæ sententia probatur *ex l 1. Cod. de pactis pignor.* In illis verbis: *Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, solueret, cessurum creditoribus hypothecæ, venditionem non contraxit; sed id comprehendit, quod creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque iure creditor hypothecam vendere debet.* Quæ ita legit, & emendat Salmasius: *Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit solueret, cessurum se creditoribus hypotheca, venditionem non contraxit, sed id comprehendit, quod iure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat; aut melius, cessurum se creditori ius hypothecæ, venditionem non contraxit.* Qua doctrina supposita existimat Salmasius Constantinum *in d. l. vlt. C. de pact. pignor.* non agere de lege commissoria in pignoribus adiecta, sed in venditione, vt liquet ex illis verbis: *Iubemus recipere pretium, quod dederunt; pretium enim propriè emptionis est, non contractus pignoris.* Accedit, quod in ipsa constitutione, quæ extat *in C. Theodos.* deest vox *pignorum*, immò in eo Codice illa compilatur post titulum *de contrahenda emptione*. Quæ omnia euincunt non agere Imperatorem de lege commissoria in pignoribus, sed in venditionibus adiecta. Verùm & hæc Salmasij sententia conuincitur primò, quia absque lege commissoria, vt eam concipit Salmasius, possessio pignoris transfertur in creditorem, per eius constitutionem, & traditionem: igitur non erat necessaria ea conuentio, vt non soluta pecunia statuto tempore, possessionem debitor amitteret. Secundò, nam cessante debitore in solutione, iure communi post trinam denunciationem licet creditori pignus vendere. Paulus *lib. 2 senten. tit. 5. §. item creditor, Institut. quibus alienare, l. si conuenit 4. l. & eleganter, §. si vendiderit, ff. de pignor. act. l si testamento 89. §. quatuor, ff de legat. 2. l. qui creditori 18 Cod. de distract. pignor.* Illustrant Amaya *in l. 3. Cod. de iure fisci, numer. 2* Connanus *lib 4. comment cap. 18.* Gaitus *de credito, cap. 4. quæst. 8.* Arias à Mesa *lib 1. variar. c. 25.* Merlin. *de pignor. lib. 4. tit. 3. q 95.* Igitur ad quid erat necessaria tam accurata conuentio, vt post moram debitoris liceret creditori pignus vendere? Nec etiam verum est, Constantinum non agere de lege commissoria in pignoribus; nam potius de pignoribus agere, paret ex synopsi Basilic *lib. 23. tit. 17. c. 10.* & ex summario his verbis relato ab Harmenopulo *lib. 3. promptuarij, tit. 5* ibi: *Si quis ita pactus fuerit, vt nisi ad diem præstitutam soluta esset pecunia, res oppignoratæ dominus fieret, eiusmodi pactum inualidum est.* In ipsis basilicis ex versione Fabroti legitur:

gitur:

gitur: Si creditor pactus fuerit, vt si ad diem pecunia soluta non sit, pignus ei acquiratur, pactum iustum, & ratum non est. Vnde nescio, quomodo vox pignoris toties repetita expungi possit, & ad venditionem referri.

7 (Traditur vera interpretatio.) Tandem alij plures perdocti viri, & mihi magnæ auctoritatis, legem commissoriam in pignoribus referunt ad fiduciam, non ad pignus: sed tantùm ad fiduciariam conuentionem, & similem fiduciæ legem, Imperatorem Constantinum in d. l. fin. referunt. Ita docuerunt Faber decad. 25. error. 1. n. 10. & 15. Schifordeg. lib. 3. tract. 13. quæst. 2. Cuiacius ad titulum C. de pactis pignor. D. Nicolaus de Castro in princip. Instit. de emptione & vendit. n. 3. Leothardus de vsur. q. 69. Gibalinus d. art. 13. D. Iosephus de Retes lib. 1. opuscul. c. 21. Valeron animadu. c. 5. nu. 19. Gothofredus in l. vnic. C. Theodos. de commissoria rescind. quorum sententiam vt faciliùs percipiamus, sciendum est, olim pignus dupliciter contrahi, vel simpliciter, vel sub fiducia: inter vtrumque magna versatur differentia, vt agnouit D. Isidorus lib. 5. etymol. c. 21. ibi: Pignus est, quod propter rem debitam obligatur, cuius rei possessionem solam ad tempus consequitur creditor; cæterùm dominium penes debitorem est. Fiducia est cùm res aliqua sumendæ pecuniæ gratia, vel mancipatur, vel in iure ceditur. Simpliciter pignus constituebatur, cùm pro securitate pecuniæ mutuò acceptæ res aliqua pignori tradebatur, vt probaui in cap. 1. hoc tit. Sub fiducia pignus contrahebatur, cùm quis pro certa pecunia rem suam mancipabat creditori, vel in iure cedebat ea lege, vt soluta intra statutum tempus pecunia, ei res remanciparetur; non soluta, pleno iure creditori committeretur. Eius fiduciæ mentio fit apud Paulum lib. 5. sentent. tit. 9. §. fin. ibi: Pignorum, & fiduciarum. Et lib. 2. tit. 13. §. si quis suppositam pignori, vel fiduciæ: & lib. 3. tit. 6. §. rem legatam pignori, vel fiduciæ: & lib. 5. tit. 26. §. fin. ibi: Fiduciam verò, & pignora: & l. 9. C. Theodos. de infirmand. quæ sub tyran. & apud Modestinum in collat. legum Mosaic. tit. de deposit. & in l. legata 9. §. fin. ff. de supellect. legat. quam de pignore fiduciario accipit post Cuiacium lib. 7. respons. Papin. ibi, & ad titulum C. de pact. pign. D. Iosephus de Retes lib. 1. opuscul. c. 21. n. 2. quamuis dissentiat Valeron d. c. 1. n. 8. Eius etiam pignoris vestigia extant in l. 1. §. Diui fratres, ff. de quæstionibus, licèt eam legem aliter explicet Valentia lib. 3. tract. 1. c. 1. n. 24. & mendosam dicat Muretus in obs. iuris, cap. 3. & in l. res obligata 21. C. de pign. in lib. 3. legum Longobard. tit. 15. apud D. Ambrosium lib. de Tobia, c. 12. ibi: Hypothecas flagitat, pignus vsurpat, fiducias vocat. Tertul. de idololatr. cap. 23. Pecuniam de ethnicis mutuantes sub pignoribus fiduciatis, iurati cauent, & sic negant. Sidonium lib. 4. epist. 24. Pecuniam mutuam postulauit, impetrauitque, nihil quidem loco fiduciæ, pignorisque, vel argenti sequestrans, vel obligans prædiorum. Ciceronem in oratione pro Flacco: hanc fiduciam commissam tibi tenes, atque possides. Boetium lib. 4. in topicis, fiduciam accepisse dicitur cuicumque aliqua res ea lege mancipatur, vt mancipanti aliquando remancipet. Fiducia ergo in pignore nihil aliud erat, quàm pignus, aut hypotheca, adiecta mancipatione, aut in iure cessione: vnde non rectè Horhnmunus ad titulum de pignor. existimauit, fiduciam propriè pignus non esse. Differt verò fiducia à pignore in eo, quia pignoris dominium non transfertur in creditorem. l. cùm & sortis 35. §. vlt. ff. de pignor. l. 1. & 2. de distract. pignor. l. certè 6. §. fin. de precario, l. 33. §. 6. de vsucap. l. 73. §. eos verò, de legat. 3. l. 9. de pign. act. l. si dominium 9. l. cùm dominam 13. C. hoc tit. fiduciæ verò dominium transfertur. Paulus dicto lib. 2. tit. 13. §. 3. id supponit, dum ait debitorem creditori fiduciam vendere non posse, quia vt exponit Cuiacius ibi, iam creditori satis per mancipationem, seu in iure cessionem acquisita est. Dicebatur autem contractus hic fiducia, quia sub ea fiducia res mancipabatur, vt soluto pretio statuto, iterum res debitori manciparetur: vt etiam fiducia dicitur cùm quis dubium tempus timens, & sibi, suisque prospiciens, rem aliquam amico suo ea lege dimittebat, vt transacto eo tempore sibi, suisue redderetur. Boetius vbi proximè. Inde ille, cui pater filium fiducia contracta mancipabat, fiduciarius dicebatur, l. 2. §. obijcitur, ff. ad Tertyl. §. prætereà, Instit. quibus modis ius patriæ potestatis: & ille, cuius fidei committitur, vt hæreditatem restituat, dicitur hæres fiduciarius, l. seruus 46. & 67. ff. ad Trebel. & ipsa hæreditas fiduciaria, l. certi 9. §. competit, ff. si certùm petat. Prosequuntur fiduciæ species, & solemnitates Reuardus de auctorit. prud. cap. 5. Corrasius lib. 6. miscel. c. 9. Alciatus lib. 3. c. 26. parerg. Panciroli lib. 3. var. c. 21. Retes lib. 1. opusc. cap. 21. Valeron d. cap. 1. Gibalinus d. c. 7. art. 1. Musius singul. lib. 3. cap. 2.

8 (Prosequitur eadem interpretatio.) His suppositis existimant Faber, Schifordeg. & alij suprà laudati, Constantinum in dicta lege vltima sustulisse pactum legis commissoriæ in pignoribus fiduciarijs, cùm fiducia interuenerat, ita vt statuto die debitore soluente pecuniam, teneretur creditor iterum remancipare; eo autem in solutione cessante, amplius luitio non daretur, sed res perfectè, & irreuocabiliter penes creditorem remaneret. Rationes autem huius constitutionis, & improbationis similis pacti, nonnullas incongruas assignarunt ipsi Faber decade 21. errore 2. nu. 4. & errore 8. n. 6. Schifordeg. d. tract. 13. q. 3. Rationem petunt huius abrogationis ex impossibilitate rei, & contrarietate, seu contradictione ipsius conuentionis, quod scilicet fieri non possit, vt in eundem casum, idemque tempus & pignus contractum, & venditio pignoris facta videatur; quod fieri nequit, quia eodem tempore rei oppignoratæ dominium simul acquireretur creditori per venditionem, & simul non acquireretur. Sed hæc ratio falsa est, nam venditio, quam vna cum pignore concurrere ait Faber, non tempus præsens respicit, sed futurum; mancipatur enim pignus, sed non in perpetuum, nec irreuocabiliter, sed si statuto die soluta non sit pecunia; tunc enim ex solutione, vel cessatione in ea, cognoscitur an pignus fuisset, si iterum remancipatur res debitori; vel dominium translatum, si non remancipetur, sed penes creditorem remaneat. Quare conuentio, quæ eiusmodi venditionem, & oppignorationem simul complectitur, nec seipsum destruit, nec implicat contradictionem, nec creditor fit eodem tempore dominus irreuocabilis, & non dominus. Nec feliciùs Hothomanus de verbis iuris, verbo Lex commissoria, rationem prohibitionis ex eo reddit, ne quod Principis auctoritate fieri debet, ex l. 5. C. de iure dominij impetr. priuatorum pactionibus permittatur: cui consentire videntur Reuardus de auctorit. prud. cap. 5. Schifordeg. d. tract. 13. q. 2. dum existimant, adhuc fiducia contracta necessarium esse creditori impetrare dominium à Principe, ex l. magis 5. §. 3. ff. de rebus eorum, l. fin. C. si in causam iudic. Sed omisso alio misero lapsu ipsius Hothomani, dum ibi refert legem commissoriam inter leges populi Romani, quem iam notarunt Cuiacius lib. 15. obseru. c. 16. & in recit. ad d. l. vlt. ff. de contrah. emptione, Faber decade 21. errore 1. n. 13. & ipse agnouit lib. 12. obseru. cap. 29. dicendum est, proprium esse mancipationis, vel cessionis in iure dominium transferre; vnde tunc non ex priuatorum voluntate tantùm, sed ex solemni acto dominium quæritur: ideò tunc superflua est dominij impetratio ab Imperatore, ex vulgari principio legis vnicæ, C. de thesaur. lib. 10.

9 (Traditur vera ratio præsentis prohibitionis.) Igitur omnibus his omissis, præsentis prohibitionis pacti legis commissoriæ in pignoribus ratio duplex est. Prima vt creditorum auaritia cohibeatur, & captionibus succurratur. Hæc enim conuentio iuxta formam suprà relatam fœneratoribus maximam doli, & fraudis materiam præbebat; debitores enim pecuniæ necessitate coacti, nec hanc, nec aliam quamlibet pactionem recusare solent, dum sperant se pignus intra tempus præfinitum luere posse; vnde parum sua interesse putant, pluris, aut minoris pignus esse, vt notarunt Caldas in l. si curatorem, verbo Sua facilitate, n. 101. Donellus in d. l. vltima, n. 4. & de pignor. cap. 11. Cuiacius ad titulum de pactis pignor. in fine. In qua tamen re, vt spes hominum fallax est, qui de rebus suis plusquam in eis est, confidunt, vt aiebat Gaius in l. in fraudem 10. ff. qui & à quibus, & testatur Ouidius dum ait:

Fallitur auspicio spes bona sæpe suo.

Debitores sæpissimè illi necesse fuit, & pignora quantumuis pretiosa pleno iure creditoribus committi. Vnde obiter notandus venit Faber, dum in d. decad. 21. error. 1. n. 19. & error. 6. docet pactionem hanc legis commissoriæ non fuisse odiosam debitoribus, sed potiùs fauorabilem, cùm eis soluta pecunia statuto die res ipsis erat remancipanda à creditore. Nam hoc procedit soluente sua die debitore, sed si cessauerit, nonne pro modica pecunia creditor rem pretiosam pignori datam assequitur? Secunda ratio præsentis improbationis prouenit ex eo, quia

quia ex hoc pacto prauitas vsuraria insurgit, cùm creditor lucretur vltra sortem aliquid pecunia æstimabile; atque ita, tanquam vsuraria conuentio improbatur à Constatino in d. l. vnic. & ab Innocentio III. in præsenti: docuerunt Cuiacius & Donellus in d. l. vnic. Couar. lib. 3. variar. cap. 2. num. 8. Fachineus lib. 10. controu. cap. 73. Caldas vbi proximè, num. 101. Molina de iustitia disp. 324. nu. 2. Cyriacus tom. 2. controu. cap. 393. num. 10. Leothardus de vsur. d. q. 69. vnde nec consuetudine, aut statuto posse talem conuentionem confirmari, resoluit Argentreus in consuet. Britan. art. 266. nu. 6. An etiam tale pactum repugnet iuri naturali, aut diuino, post alios latè disputat Gibalinus d. art. 13. consect. 4. n. 23.

10 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt pacta contrahentium seruanda sint, quia ipsa sunt leges, & partes contractus; tamen id procedit cùm pacta sunt iuri consona, non verò contraria, l. iuris 7. §. ait Prætor, ff. de pact. vt est præsens conuentio, quæ ideò iure improbatur, quia non liberè, sed adactus rei familiaris inopia ita pactus censetur debitor: & eadem inopia facit plerumque, vt ad diem statutam pecuniam soluere non possit. Consideratur etiam improba lucri captatio, & præsumptus creditoris dolus; ideòque talis conuentio improbatur. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione in dubium vocatur, vtrum Coostatinus in d. l. finali, non solùm legem commissoriam in pignoribus, verùm etiam & in venditionibus improbasset? Et Hothomanus de verbis iuris, verbo Lex commissoria, Conctus lib. 2. succes. c. 20. Gifanius ad tit. C. de pact. pign. pag. 326. putant Constantinum generaliter pactum legis commissoriæ improbasse, cùm indefinitè loquatur in ea lege, prout iacet in Codice Theodosiano, sub titulo de lege commiss. rescind. Sed prorsus verius est, legem commissoriam tantùm in pignoribus esse abolitam: nec credi potest, vt ait Donellus ibi, similem conuentionem in venditionibus improbasse. Nec interest, quod Constantinus indistinctè loquatur in eadem lege, prout iacet in Codice Theodosiano; nam vt suprà ex Harmenopulo. & synopsi Basilic. retuli, Imperator specialiter agebat de pignoribus, & ideò expendit acerbitatem creditorum, nulla venditionis facta mentione; nec talis acerbitas in venditione datur: vnde dicendum est legem commissoriam in venditionibus, prout eam retulimus in c. illo vos, hoc tit. improbatam non esse, vt defendunt Couar. lib. 3. var. c. 8. n. 1. Gomez lib. 2. var. c. 2. n. 30. Molina de iustitia, tr. 2. disp. 378. Mantica de tacitis lib. 4. tit. 29. Donellus lib. 16. c. 19. Leothardus d. q. 69. n. 34. Gibalinus d. consectar. 4. Differentiæ autem rationes inter vtramque legem commissoriam præcipuæ duæ sunt. Prima, quia lex commissoria in pignoribus dominium à debitore inuito aufert, & in creditorem transfert: lex verò commissoria in venditione dominium venditori conseruat. Secunda est, quia lex hæc rem venditori suo adijcit iusto pretio, vt proinde nulla fraus existat emptoris vel venditoris, si ob non solutum pretium rescindatur; quod secus est in pignore, cùm plerumque pro pauca pecunia mutuata creditori addicatur; qui enim pecuniæ inopia premitur, facilè quamlibet legem à creditore sibi dici patitur, & cuilibet pactioni consentit, ob spem futuræ luitionis. Quæ ratio cessat cùm emptio, & venditio resoluitur, & res fit inempta, vt docet Larrea decis. 16. nu. 34. Nec differentiam hanc euertit textus in l. Æmilius 38. vers. Quia tamen, ff. de minor. vbi Paulus refert legem commissoriam in venditione Imperatori Antonino displicuisse, non alia ratione, quàm quia odiosa hæc pactio videretur, atque propter hanc conuentionem venditio aliàs legitimè contracta irritatur. Nam omissa sententia Fabri decad. 21. error. 6. qui contendit legem commissoriam olim odiosam fuisse in venditione, non verò in pignore, dicendum est, Imperatori Antonino generaliter legem commissoriam non displicuisse in venditione, sed tantùm in specie à Paulo ibi relata, propter auaritiam videlicet, cùm conuenit, vt soluta parte pretij, si intra duos, vel tres menses reliqua pars non numeretur, fundus sit inemptus, vt in l. 4. §. 1. l. 6. in princip. ff. de lege commissor. quia hoc casu cùm emptor, qui reliquum pretij statuto die non soluit, amittat id quod dedit, & venditor lucrifaciat, vtraque ratio suadet legem commissoriam in pignoribus esse improbandam. Concurrere etiam videtur in præsenti venditione; nam sicut iniquum est, vt non soluta statuto die pecunia debitor pignus magni valoris amittat; ita etiam non minùs iniustum est, vt emptor, qui fortè ob causam aliquam integrè soluere non potuit, ob non solutum reliquum pretij amittat id quod dedit in partem pretij. Præterea, vt vsura est ob non solutam sua die pecuniam creditorem id lucrifacere, quod plus est in pignore; ita prorsus vsura est venditorem ob non solutam sua die reliquam pretij partem, id quod numeratum est, captare, & retinere. Vnde meritò ea conuentio displicuit Imperatori Antonino in dicta l. Æmilius, nisi in eo casu aliquid fortè arrhæ nomine datum fuit, vel compensatio fiat cum fructibus, quos interim emptor suos facit, vt docetur in d. l. 4. §. 1. vel alio modo venditoris intersit. Prosequuntur ipsius textus expositionem Eguinarius Varo, Faber, & Cuiacius ibi, Duarenus ad titulum C. si aduersus venditionem pignor. columna 2. & 3. Donellus lib. 24. comment. cap. 7. vbi Osualdus littera H. Caldas in d. l. si curatorem, n. 49. Leo Pinellus in præsenti.

Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis, 11 Respondetur alijs difficultatibus.
pro cuius solutione examinandum venit, vtrum conuentio illa, vt si intra statutum tempus pecunia non soluatur, pignus ex causa soluti retineatur pro quantitate debita, licita sit? Et in iure admitti docuerunt Decius consilio 12. & 308. Parisius lib. 2. consilio 81. Menochius consil. 1111. n. 23. Hondedeus lib. 1. consil. 31. nu. 32. Sed contraria sententia verior est, facileque probatur ex l. 1. C. de pactis pignor. l. quamuis 45. ff. de solut. ex eo, quia talis conuentio æqualem captionem, ac asperitatem habet ac lex commissoria, cùm vis & potestas vtriusque pacti eò recidat, vt creditor pro debito ad diem non soluto consequatur dominium pignoris: & si hæc pactio titulo in solutum admitteretur, facilè Constantini prohibitio elidi posset; quod admittendum non est, l. vlt. C. mandati: & omne quod in fraudem legis fit, nullius est roboris & momenti, l. si libertus, in princip. ff. de iure patron. l. hoc modo, ff. de condit. & demonstr. latè probant Rodriquez de annuis reddit. q. 2. num. 24. Mudeus ad tit. de lege commissoria, num. 2. Leotardus vbi suprà, quæst. 70. num. 17. qui numeris sequentibus satisfacit fundamentis contrariæ sententiæ. Et prædictæ difficultati dicendum est, quod quoties non designato iusto pretio postea, æstimando pactum apponitur, captiosum esse, & vsurarium intelligi, cùm euenire possit, vt rem eximij pretij pro exiguo debito lucretur, vt docet Bachouius lib. 1. de pignor. cap. 15. num. 7. quod & ante Constantinum statutum fuisse, constat ex d. l. si fundus 16. §. finali, & docent Accursius ibi, Donellus in l. fin. C. de pactis pignor. num 4. I. Mister. de leg. commiss. quæst. 6. Negusant. de pignor. 4. p. princip. num. 2. Sed cùm pretio iusto postea designando pactum adijcitur, iustè interponitur. Nec etiam obstat textus in d. l. si fundus 16. §. vlt. ff. de pignor. nam licèt lex commissoria esset improbata iure Digestorum, eo casu, quo pro debito pignus creditoris committitur; tamen propter iusti pretij interuentionem conualescit, vt docuit Accursius ibi, cui consentiunt Couar. dicto cap. 2. num. 7. Molina in empor. p. 1. tit. 9. quæst. 9. à num. 16. Gutierrez de iurament. 2. p. cap. 33. num. 4. Mantica d. lib. 11. tit. 10. num. 29. Quæ sententia probatur iure nostro Regio ex l. 41. tit. 5. part. 5. & in l. 12. tit. 13. ead. part. Nec eo casu dari propriè pactum legis commissoriæ probatum Baldus in l. 1. num. 2. C. de distract. pignor. Hothomanus lib. 2. epit. tit. 1. num. 9. & in l. vlt. C. de distract. pignor. vbi Gifanius pag. 401. Nec audiendus est Faber vbi suprà, qui totum versiculum illum Triboniani esse affirmauit, etsi textum aliter accipiant Cuiacius in l. 2. §. 1. de contrab. emption. Osualdus lib. 13. cap. 1. littera O, Masius lib. 3. singul. opin. c. 9. 10. & 12. Nec obstat vltimum difficultatis augmentum; licèt enim plures docuerint legem commissoriam in pignoribus iureiurando firmari, quos referunt & sequuntur Tiraquellus de retract. conuent. in fine, num. 21. Seraphinus de priuileg. iuram. cap. 131. numer. 13. Menchaca de success. lib. 5. §. 28. num. 47. Fachin. lib. 10. controu. cap. 13. Hondedeus consil. 31. nu. 56. verior sententia est, conuentionem hanc iureiurando non confirmari. Quamuis enim iuramentum huic pacto adiectum, nisi remittatur, seruandum sit, cùm sine detrimento salutis æternæ seruari possit, non tamen ea vis iuramenti est, vt pactum improbum, & à iure damnatum confirmare valeat, licèt ad euitandam periurij exceptionem sit necessaria absolutio, & proinde

de poterit debitor petere, vt iureiurando soluatur, vel si illud seruauerit, non possit repetere, vt de promissione vsurarum iuramento firmata, probaui *in c.s.c. debitores, de iureiur* ita docuerunt Couar. *in d.c. quamuis, 2.p.§.3. de pact. lib.6* Guttierez *de iuram. confirm. p.1.c.33.n.2.* Morla *in empor. p.1.tit.9.q* 14. Gaitos *de credito, p.4 q.49.n* 5112. Merenda *lib.1. controu. cap.3. nu.4* Cyriacus, & Leothardus *de vsuris q 70.n.* 28. Nec obstat, quod dicebamus, iuramentum in præsenti specie seruari posse sine dispendio salutis æternæ, & per consequens pactum legis commissoriæ iureiurando confirmari; quia licèt iure hoc attentò, cùm quæritur, an iuramentum seruari debeat, tantùm attendatur, an sine dispendio salutis æternæ seruari possit, necne, rectè tamen Interpretes obseruant, non eandem semper, & in omnibus, & vbique iurisiurandi vim esse. Aliquando enim accidit, vt conuentio alioquin nulla, & illegitima iureiurando confirmetur, vt sunt conuentiones omnes, quę contra prohibitiones Velleiani, legis Iuliæ, & similes iactæ sunt, quas ob auctoritatem iurisiurandi ius Pontificium tuetur. Aliquando verò ad id tantùm prodest iuramentum, vt periurij exceptionem inducat, non etiam vt contractum sustineat odiosum, & à legibus prohibitum, vt exponit Faber *d. decade 21. errore 8.n.2.* Huius generis sunt conuentiones illæ, quæ odio creditoris improbantur, & quæ rem ex se nefariam, & illicitam continent, vt est promissio vsurarum, quæ iuramento non confirmatur, quamuis iusiurandum seruandum sit, & relaxatio petenda, *d.c. debitores, de vsuris*. Eiusmodi etiam est pactum legis commissoriæ in pignoribus, quod non solùm legibus prohibetur, verùm & sua natura nefarium est, & fraudibus plenum, vt probat Baeza *de inope debitore c 6 n.9.* vnde similis conuentio iureiurando firmari non potest, vt latiùs prosequuntur Leothardus *d. quæst.* 70 Leo Pinel. *in præsenti, ex num* 58.

12 Exponitur text. in l. 6 Titius 34. ff. de pign. Sed supra traditis obstat textus *in l. Titius 34. ff. de pignor.* in illis verbis: *Vt fundum certo pretio emptum haberet*. Ex quibus deducitur, licitam esse illam conuentionem, vt pignus pro debito committatur, pecunia non soluta suo tempore. Pro cuius textus solutione sciendum est, nonnullos Interpretes asseruisse, præsentem prohibitionem locum non habere, si pactum legis commissoriæ ex interuallo adijcitur, cùm nulla necessitate pecuniæ premitur debitor: ita docuerunt Bartolus, & Baldus, Negusantius, & alij, quos refert, & sequitur Mantica *de tacitis conuent. lib.11. tit.10. num.* 2 Sed contrariam sententiam, videlicet nihil interesse, an pactum legis commissoriæ in pignoribus adijciatur ex interuallo, vel in continenti, docuerunt Caldas *de empt. c.11 nu.19.* Faber *decade 21 errore 2.* Couar *lib.3 var. c.2 n.8* Mudeus *de pignor. tit. de lege commiss. n.22.* Leothardus *de vsur. q.70. nu.* 2. & meritò, cùm eadem ratio asperitatis, & fraudis deprehendatur in hac conuentione, siue ab initio, siue ex interuallo apponatur; & debitor, qui ad solutionem pecuniæ creditæ iam vrgetur, improbam hanc legem subire æqualiter cogatur. Nec contrarium probatur *in d. l. Titius* 34. nam ibi non agitur de pacto legis commissoriæ, sed de pura, & præsenti datione in solutum, seu venditione cum certo pretio facta, quæ prorsus admittitur, *l.12. ff. de distract. pign l.1. l. cum dominam 13. Cod. de pignor.* Quo etiam modo accipiendus est textus *in l. quamuis, ff. de sol.* quomodo textus illos exponunt Balduin. *de pignor. c.17.* Pinelius *in rubr. C. de rescind. 2.p c.3. nu.29.* Rodriguez *de annuis reddit. q.2. num.37.* Leothardus *d. quæst. 70. num* 3. Arias de Mesa *libro 1. var. c.37.* Leo Pinellus *in præsenti, num.* 5.

Secundò obstat textus *in l. vltima, ff. de contrah. emption.* vbi approbatur pactum illud, quod cauetur, vt debitore sua die pecuniam non soluente, pignus emptum censeatur. Igitur quia pactum legis commissoriæ omninò non improbatur in pignoribus. Pro cuius textus expositione sciendum est, controuersum esse, an si lex commissoria non adijcitur ipsi rei pignoratæ, sed alij, pactum eo casu defendatur? Et plures ex antiquioribus, quos refert Mantica *d. tit.10. num.12.* existimarunt cessare præsentem prohibitionem, si res, de qua agitur, non sit pignori obligata Sed contrariam sententiam meritò docuerunt Couar. *dict. capite 2. numer. 8.* Caldas *vbi supra, numer. sus.* Rodriguez *dict. quæst 2. numer.30.* Leothardus *d. quæst. 70. num. 8.* nam ratio præsentis prohibitionis, videlicet vt coerceatur asperitas creditorum, æqualiter procedit cum res, quæ legi commissoriæ subijcitur, pignori, vel hypothecæ data est, ac cùm pignori non datur. Nec contrarium probatur *in d. l. vltim. ff. de contrah. emptione*: nam in eo textu non quærebatur ab Scęuola, an conuentio illa subsisteret ex eo, quod prædia essent, vel non essent obligata fideiussori eo tempore, quo fideiussit, & conuentio celebrata fuit, ac per consequens parum fauet contrariæ opinioni; tantùm enim ibi docetur, quod licèt fideiussori minimè liberum sit emere pignora debitoris pro quo fideiussit, *ex l. si mandato 39. § 1. ff. mandati, l. Paulus, ff. de fideiuss. l.1. Cod de dolo*; virtute tamen conuentionis, vt fideiussor prædia pignori data empta haberet, posse fideiussorem soluentem pro reo principali, ex causa emptionis prædia illa retinere; quo casu cessat ratio præsentis prohibitionis, cùm creditor vltra sortem principalem nihil recipiat, fideiussor verò ex iuris communis regulis, postquam pro reo principali soluit, possit ad emptionem prædiorum agere, *l.2. ff. de distract. pignor.* Eo tamen casu luendi facultatem debitori competere, *ex d. l. 59. §. 5. ff. mandati, l.1. Cod. de dolo*, rectè notauit Leothardus *d. quæst. 70. num. 13.* qui prosequitur latiùs ipsius textus expositionem post Cuiacium *ibi*, & Leonem Pinellum *in præsenti*. 13 Exponitur l. vlt. ff. de contrah. emptione.

Tertiò suprà traditis obstat textus *in l. vltim. Cod. de distract. pignor.* vbi cùm quæreretur, an si creditor plus ex venditione pignoris redegerit, quàm ei deberetur, & ex eo fundum emerit, an possit debitor in rem agere? Respondet Imperator, in personam tantùm, idest pigneratitiam actionem ei de superfluo competere, nisi aliud specialiter conuentum sit. Igitur speciali pacto caueri potest, vt vltra sortem principalem, quod superest, lucro creditoris cedat, & per consequens pactum legis commissoriæ, vt vsurarium non improbatur. Cui difficultati respondendum est, verba illa, *Si non specialiter conuentum sit*, non esse accipienda de ea conuentione, vt quod ex venditione pignoris redigeret creditor, id sibi totum haberet, vt voluit Cuiacius; sed de pacto, vt si quid ex superfluo pignoris creditor compararet, esset debitoris, vt rectè id docuit Accursius, quem sequitur Leothardus *de vsuris q 69. n.38* & tunc virtute talis conuentionis potest debitor agere ad rem ipsam emptam ex residuo pretij, quod supererat soluta sorte principali. Prosequuntur huiusmodi pacti legis commissoriæ in pignoribus exceptiones, & ampliationes, nouissimè Gibalinus *d. lib.3. de vsur. c.7. art.13. per totum*, Leothardus *de vsur. q.70. per totam*. 14 Exponitur l. vlt. C. de distract. pignor.

C A P V T VIII.

a Gregorius I X.

CVm constet I. mulierem vxorem Ogerij, quoad vsumfructum filio suo *b* successisse in bonis, quorum proprietas ad M. mulierem vxorem C. dignoscitur pertinere. Mandamus quatenus eam ad cautionem *c* idoneam exhibendam, quod vtatur, & fruatur salua rerum *d* substantia rebus immobilibus, quæ vsu non consumuntur, ad *e* arbitrium boni viri: *f* pecuniam verò, si quam habuit, vel habebit, ac æstimationem bonorum, quæ consumuntur vsu, & in hæreditate inuenta fuerint, in morte sua dictæ mulieri, vel hæredibus eius restituat, per censuram ecclesiasticam compellatis.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] Non exprimitur cui rescribat Pontifex; illud credo, rescribere aliquibus iudicibus ecclesiasticis, vel sæcularibus illius prouinciæ, quæ tam in spiritualibus, quàm temporalibus parebat Ecclesiæ; aliàs de negotio merè temporali, & inter laicas personas disceptato, ad quid necessarium erat adire iudiciũ Ecclesiæ? Illud enim notandum est, constitutionem hanc spectare ad secundam partem huius rubricæ, ibi: *De alijs cautionibus*. Quæ verba propter præsentem constitutionem à se editam addere iussit Gregorius IX.

2 b *Successisse*] Immò vsusfructus morte finitur, nec in eo datur successio, *l. liber 23. ff. de liber. caus. l. 1. § si impuberi 21 ff. de collat. bonor. l. corruptionem, Cod. de vsufruct. §. finitur, Institut eodem*, vbi plura Institutarij. Cùm hoc principium pro rostris disputandum proponitur, in contrarium acutè expendi solent textus *in l. si vnus 21. ff. quibus modis vsusfructus, l. generaliter 42 §. filios, & §. hæredes, ff. de vsufruct. legat. l. si seruus 18. §. cùm seruus, ff. de stipul. seruor. cum l. 1. l. sed etsi 25. §. operas, ff. de vsufruct. l qui rem 62 §. si fundum, ff. de euict. l. vxorem 35. ff. de vsufruct legat l. a reo 70. §. reo, ff. de fideiuss. l. Sempronius 26. de vsufruct. leg. l. computationi 68 §. sic denique, ff. ad legem Falcid. l in annos 8. l. cum in annos 11. ff de annuis legat. l. Stichum 95 § qui vsumfructum, ff. de solut. l. vsufructu, l. vsumfructum, ff. solut. matrimon l. in fundum 21. ff. de iure dot l. 5 ff de operis libert. l. 1. §. vsusfructus, ff. ad leg. Falcid l. 7. ff. de euict. l. publica 4 ff. de remiss. l. 3. §. sed si habenti, ff de legat. 3 l 8. l. Mela 14. l. 20. §. Titia, ff. de aliment. legat. l. post litem 12. §. 2 ff famil. ercisc und. l. si fundus 16. ff. de euict. l. mulieri 74. ff. de condit. & demonstrat.* Ergo in præsenti non rectè supponitur dari successionem in vsufructu. Cui difficultati, vt satisfaciant repetentes in presenti, varios casus huic decisioni assignarunt. Certè plures adaptari possunt; ille facilè supponi valet, videlicet filium testamentum fecisse, & in eo vsumfructum I. mulieri Ægidij reliquisse; proprietatem verò ipsius rei M. & ita eu ipsa institutione, non verò continuata successione vsumfructum rerum filij ad I. matrem eius peruenisse.

3 c *Cautionem idoneam.*] Sed quænam cautio præstanda sit, meritò dubitatur; quod enim nuda promissio sufficiat: probatur tum quia cautionis nomine nuda, & simplex promissio significatur, *l. sancimus 3. C. de V. S.* & cautionem per stipulationem præstari docetur *in l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Sed verius est, nudam promissionem non sufficere, vt probant Donellus *lib. 10 comment. c. 14.* Galban. *de vsufructu, c. 19* Ratio est, quia ius à fructuario satisdationem exigit, *l. huic 5. §. 1 ff. si vsufructuarius, l si cuius 13. in princip. ff. de vsufruct. l 4 C. eod.* & eam Consulti cautionem passim appellant, *l. 1. d. l. huic 5 §. vltimo*. Satisdatio autem in iure accipitur pro ea, quæ fit datis fideiussoribus, *l 1. ff. qui satisd. cog l. tribus 8 ff de vsufruct. earum rerum, l 1 §. iubet, de collat bonor.* Tum quia hæc cautio debet esse idonea, vt in presenti docetur; idonea autem cautio in iure dicitur, quæ fit datis fideiussoribus, vel pignoribus, *l. si mandata, §. fin. ff. mandati, l. 4. § 8. ff. de fideicomm. libert d. l. 1. qui satisd.* Vnde rectè Doctores tenent, cautionem hanc accipi pro ea, quæ fideiussoribus datis prestatur. Mancinus *ad titulum ff. de vsufructu, n. 46* Gabriel de Bellis *de vsufructu cu. 3. § 4.* Velascus *de priuil. pauper. p. 1. q. 57.* Marinis *tom. 1. decisione* 208. Castillo *de vsufruct. c. 18.* Accedit, quod cautio ista desideratur ad securitatem proprietarij: sed dominus proprietatis securior non redditur nuda promissione, sed fideiussoribus datis: ergo cautio fideiussoria præstanda est. Et licèt cautio indistinctè à fructuario petatur *in l. 1. ff. vsufructuarius quem, l. 5. C. de vsufruct.* tamen pro idonea, quæ fit fideiussoribus præstitis, est accipienda: vnde si vsusfructus re tradita satisdatus non sit, erit in electione proprietarij rem vindicare, vel stipulationem fideiussoribus datis condicere. Sed an pignoribus datis vtiliter caueatur, quæri solet, ex eo quia cautio hæc fructuaria prætoria videtur, Prætor fructuarium satisdare iubeat, *l. 1. in princ. d. l. huic 5. §. 5 ff si vsufructuarius*. Prætoriæ autem satisdationes personas desiderant fideiussorum, nec cum pignoribus pecuniæ, vel auri depositione vtiliter præstantur, *l. prætoriæ, ff de prætor. stipul.* & meritò, quia custodia pignorum molesta est, vel quia incertum est, quæ, & qualia pignora deponere necesse sit; & quia ipsa distractio pignorum difficultatem in se continet; & tandem quia creditor non est cogendus suscipere onus, & periculum custodiæ ipsorum pignorum. Verumtamen contraria sententia placet, videlicet cautionem hanc fideiussoribus, vel pignoribus datis vtiliter præstari. Ratio est, tum quia idonea cautio in iure passim dicitur, quæ fit pignoribus captis, vt *in l. si mandata 59. §. vltim. ff. mandati, l. 1. §. iubet autem 9. ff. de collat. bonor. l. promissor 21. §. 1. ff. de constitut. pecun.* Tum quia ad euitandum onus præstandi fideiussores, sufficit quandoque bona immobilia possidere, *l. penultim. ff. qui satisd. cog.* & plerumque plus cautionis est in re, quàm in persona, *l. plus 7. ff. de reg. iur.* Nec obstat contrariæ sententiæ primum fundamentum; nam licèt hæc cautio edicto Prætoris sit comparata, tamen iudicialis est, cùm officio iudicis præstetur, *d. l. 1. si vsufructuarius*; & in iudicio, quod inter proprietarium, & fructuarium mouetur, *l. si cuius 13 ff. de vsufructu*; aut quia proprietatis dominus rem repetebat à fructuario, quia cautionem non præstiterat, vt *in l. vsusfructus, §. verò, & in l. vltim. ff. vsufructuar. quemadmodum*: docet Galbanus *de vsufructu cap. 19. in fine*. Circa cautionem verò præstandam in vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur, certum est, eam Senatusconsulto inuentam esse, *l. 2. & 3. ff. de vsufructu earum rerum*. Quid autem si ob paupertatem, vel similem difficultatem nequeat fructuarius fideiussores inuenire, neque pignora dare? an cum iuratoria cautione admittendus sit, non leue dubium est? Affirmant innumeri congesti à Barbosa *tom 6 in select. ad hunc textum* Negant quampiures congesti à Salgado *parte 1. labyrinthi, cap. fin. ex num. 53.* & à Marinis *tom. 1. decis.* 208. Inter vtramque opinionem, & alias, quas referunt Mancinus, & Gabriel de Bellis *vbi proximè*, libenter adhæreo Menochio *de arbitrar. casu 139. n. 1.* qui rectè docet, id arbitrio iudicis relinquendum esse, cùm magna sit personarum, rerum, & temporum varietas. Iudex enim perpensis omnibus circumstantijs, præsertim vbi periculum deteriorationis, vel corruptionis timetur, aliquando tamen iuratoriam cautionem ab vsufructuario exiget, aliquando si periculum immineat, proprietarium, tanquam custodem, vsufructuario adiungere valet, vel si iis timetur, rem fructuariam sequestrari iubebit, *l sed etsi 5 §. quotiens, ff. de Carbon edict.*

4 d *Substantia.*] Iuxta definitionem vsusfructus adductam à Paulo *in l. 1. ff. de vsufructu*, Iustiniano *in princip. Institut. de vsufructu*: quam vltra repetentes ibi, & Castilium, Galbanum, Mancinum, & Gabrielem de Bellis de vsufructu scribentes, exponunt Donellus *lib. 10 comment. cap. 8.* Pinellus *in l. 1. 2. part. C. de bonis matern.* Alciatus *in l. rectè, ff. de V. S.* Leotardus *de vsuris quæst. 51.* Faber *lib 15. coniect. cap. 8.* Robertus *lib. 3. recept. sentent. cap. 18.* Morla *in emporio, tit. de seruitut. quæst. 1.* Bronchorst. *cent. 1 assert. 86.* Amaya *in l. vnic. Cod. de vendit. rerum, lib. 10.* Hothomanus *lib 3. obser. cap. 22* Scipio Gentilis *de bonis matern. cap. 6.* Hunnius *ad Treutl. volum 1. disputat. 16 quæst. 4.* Corrasius *lib. 5. Miscel. cap. 3.* Vuisembach *disputat. 12 thesi 2.* Vela *decis. 47.* circa quam, & eius materiam obseruandi sunt textus *in l. si cum duorum 32. ff de stipul. seruor. l. cum ita 16. §. 1. quando dies legat. l. & per iusiurandum 15. §. si quis vsumfructum, ff. de acceptil. l. non quocunque, §. fundus, de legat. 1. l. inter 44 §. penult. ff. famil. ercisc.* cui obstat lex 30. cum lege *is qui*, sequenti, *de vsufruct. legat. l. planè, 34 §. penultim. ff. de legat. 1. l. vlt. ff. si cui plusquam per legem, l. 2. ff. de adimen. l. si cum 21. § si fundum, ff. de except. rei iudic. l. 3. § vltimo, cum l. sequent. ff. quæ in fraudem credit. l. 3. §. si ex noxali, l 2 §. 1. ff. pro emptore, l. cum in fundo 78. §. quod si mulier, ff. de iure dot.*

5 e *Ad arbitrium beni viri.*] In verò vsusfructu cautio hæc duas continet clausulas. Prima de vtendi modo, qua promittit vsufructuarius, vsurum esse arbitrio boni viri, *l. 1. §. cauero, ff. vsufruct quemadmod.* idest, quod re vtetur iuxta ipsius conditionem, non verò re abutetur, aut eam mutando, aut deteriorem reddendo, & vt rem custodiat, oneraque ipsius subeat, & alia, quæ paterfamilias curare solet, faciat; hoc enim est vti alienis rebus boni viri arbitrio, *l. 1. § cauero, ff. vsufructuarius quem. l. si cuius 13. §. præteritis, l. sed cum fructuarius 65 ff. de vsufruct. l. fundi 55. §. 1 ff. si vsusfructus petatur*. Licèt enim vsufructuarius dominus sit, *l. vti frui 5. ff. eod. tit. l. 4. ff. de*

vsu-

vsufruct. non tamen ita absolutè vt rem dissipare possit, sed potiùs eo moderamine, vt sciat re aliena vti. Donellus *d. lib.*10. *c.*14. Faber *iu rationali ad textum in d. l.*1. *§. cauere*, Merenda *lib.6. controu. c* 48. *per totum*, Mancinus *vbi suprà, n.66.* Secunda clausula est de restituendo; promittit enim fructuarius se restituturum id quod finito vsufructu extabit, videlicet rem; aut si ipsius culpa perierit, eius æstimationem, *l.*1. *§.*7. *ff. vsufructuarius quem.* Gaillus *lib.*2. *obseruat. c.*76. Quomodo tamen, & quibus casibus hæc cautio committatur, infrà exponemus. Illud certò liquet, quod prima pars stipulationis statim ac non vtitur fructuarius arbitrio boni viri, committitur; altera verò neque statim, neque sæpiùs, sed demùm vsufructu finito committitur.

6 [*Pecuniam.*] In rebus, quæ vsu consumuntur, neutrum istorum, idest de vtendo re boni viri arbitrio, & ipsa restituenda, cauetur; sed hoc solùm, se finito vsufructo tantum pecuniæ quantitatem, quantam acceperat, vel rem eiusdem valoris, & qualitatis, seu eius æstimationem restituturum, *l.*2. *l.*4. *l. si vni* 7. *ff. de vsufruct. earum rerum.* Ratio est, quia earum rerum, quæ vsu consumuntur, vsufructuarius dominus fit, & ita suo arbitrio eis vti potest, & eis vtendo nihil remanebit quod restituatur, nisi eadem quantitas, vel alia res eiusdem æstimationis. Fachineus *lib.8. controu. c.*43. nonnullæ enim differentiæ versantur inter vsumfructum rerum fungibilium, & quę vsu non consumuntur. Prima, quia in his rebus tantùm quasi vsusfructus constituitur in testamento, non verò inter viuos, *l.*1. *& 2. ff. de vsufruct. ear. rerum*; quia cùm ex natura huius quasi vsusfructus proueniat, vt dominium ipsarum rerum in fructuarium transferatur, isque tantundem restituere debeat, certè si hoc fieret inter viuos, nihil aliud celebraretur quàm mutuum. Secunda, quia in vero vsufructu quis vtitur re aliena, *l.*1. *ff. de vsufructu*: in quasi vsufructu autem rebus proprijs, quia illarum dominus fit, *d. l. si vini* 7. Quatenus tamen in his rebus dominium secerni possit ab vsu, exponit Theophilus Raynaud. *tom.*4. *lib.*3. *de vitijs, sect.*3. *c.*2. *fol.*241. Tertia, quia in his rebus fungibilibus nihil interest, an vsusfructus, an vsus legetur, *l.*5. *§. fin. l. quoniam, §.*1. *ff. de vsufruct. ear. rerum*; in vero vsufructu vsus ab vsufructu separationem recipit, *l.*1. *ff. de vsu & habit.* Quarta, quia vsusfructus verus finitur rei mutatione, cessatione, & consolidatione, *§. finitur, Institut. de vsufructu*; improprius verò tantùm morte, & capitis diminutione, non autem prædictis modis, aut rei interitu, vel non vtendo. Tandem quia in his rebus fungibilibus quasi vsusfructus admissus est ex Senatusconsulto remedio cautionis, *d. l.*1. *§. constituitur.* Circa quasi vsumfructum rerum, quæ vsu consumuntur, notandi sunt textus *in l.*1. *§. si decem, l.*6. *ff. vt in possessionem legat. l.*1. *ff. de vsufruct. legat. l. vxori* 24. *eod. titulo, l. vlt. ff. vsufructuarius quemadmod. l. vsusfructus* 69. *ff. ad leg. Falcid. l.*1. *C. de vsufruct. l. vsufructu, ff. solut. matrim.* Vlpianus *tit.*24. *§. Senatusconsulto*, vbi Cuiacius, *l. Iulianus* 9. *§. Marcel. ff. ad exhib. l. sed si* 11. *§.*2. *ff. de iureiur. l. si partis* 10. *ff. de præscript. verb. l. videamus* 19. *ff. de vsur. l. in numerationibus* 44. *§.*2. *ff. de solut. l.*15. *ff. de auro & argent. l.*32. *§. vxori. ff. de vsufruct. legat. l. fin. ff. si cui plusquàm per legem*, iunctis Castillo *de vsufructu cap.*14. *&* 17. Galbano *de vsufructu cap.*4. Mancino *ad tit. de vsufructu earum rerum.*

COMMENTARIVM.

7 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Gregorij decretali sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Vsufructuarius cauere debet, quod vtatur fruatur rebus immobilibus, salua earum substantia; & finito vsufructu eas restituet, si extent, aliàs ipsarum rerum æstimationem.* Probant textus *in l. si cuius* 13. *ff. de vsufructu, l.*1. *& per totum ff. vsufructuarius quemadmodum, l.*4. *C. de vsufructu, l. vxori* 24. *ff. de vsufruct. legat. l. si pecuniæ* 6. *ff. vt in posses. legat. l. fin. C. eod. titulo, l. fin. ff. si cui plus.* Paulus *lib.*1. *sentent. tit.*11. *§. vlt.* & *lib.*3. *tit. de legat. §. vsufructu.* Consonat lex 20. *tit.*30. *partit.*3. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa *in l.*1. *&* 4. *C. de vsufruct.* Donellus *lib.*10. *comment. cap.*14. Cuiacius *lib.*7. *Pauli ad edict. in l.*2. *ff. de vsufruct.* & *lib.*75. *in l. idem*, & *in l. si tibi* 8. *ff. eod.* & *lib.*7. *respons. Papin. in l. vsus, penult. ff. eod. tit.* & *lib.*38. *Digestor. Iuliani, in l.*6. *ff. vt in possess.* Castillo *de vsufructu cap.*17. Galbanus *eodem tract. cap.*19. *&* 20. Gabriel de Bellis *eodem tract. cap.*3. *§.*1. Mancinus *ad tit. vsufructuarius quemadmod.* Vinius *lib.*2. *selectar. cap.*19. Hunnius *ad Treutl. volum.*1. *disp.* 16. *quæst.*17. & *lib.*2. *variar. tractat.*7. *quæstio.*24 *&* 25. Sesse *tom.*1. *decis.*63. Moron. *responso* 63. Valenzuela *consil.*29.

8 Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam fructuarius, sicut nemo alios, superflua cautione, præsertim quæ exigit fideiussores, onerandus non est, *ex l. hæc* 14. *§.*1. *ff. vt legator.* sed superflua hæc cautio est, cùm satis prospectum sit domino proprietatis alijs iuris remedijs: igitur hac cautione grauari non debet fructuarius. Probatur minor; nam quoad primam clausulam cautionis de vtendo boni viri arbitrio, apertè constat; siquidem si aliter fructuarius vtatur, quem boni viri arbitrio, proprietarius potest ipsum prohibere, ne ipsa re vtatur, *l. sed si quis, §. proprietatis, ff. de vsufructu.* Quoad secundam clausulam de restituenda re finito vsufructu, proprietarius habet eo finito rei vendicationem, *l.*7. *ff. vsusfruct. quemadmod.* Ergo superflua est hæc cautio. Accedit, nam præsens cautio præstatur per stipulationem, *l.*1. *§.*1. *ff. vsusfruct. quemadmod.* Ergo nihil refert, quod teneatur fructuarius virtute propriæ promissionis, aut ex natura vsusfructus. Secunda difficultas nascitur ex eo, nam debitores conditionales, qui sub conditione aliquid debent, non tenentur interim cautionem præstare, *l. vltima, in fine, ff. quibus ex causis in possessionem*: sed vsufructuarius est debitor conditionalis, videlicet si vsusfructus finiatur: ergo non tenetur pendente conditione, scilicet durante vsufructu, cautionem præstare. Tertiò etiam in præsentem assertionem ita insurgo. Cautio ista de restituendis ipsis rebus finito vsufructu, repugnat iuris principijs: igitur minimè admittenda, aut exigenda est. Antecedens probatur; nam vt suprà dixi, hæc cautio per stipulationem præstatur: sed stipulatio post mortem promissoris concepta, videlicet cùm quis promittit aliquid post mortem suam, nulla est, *§. post mortem, Institut. de inutilibus*, ne incipiat obligatio ab hærede, quæ non cœpit à defuncto eius auctore: ergo præsens cautio vt iuris principijs contraria, repellenda est. Accedit, nam nemo rem suam sibi dari stipulari potest, *§. item, Instit. de inutilibus*: ergo proprietarius, qui est dominus rei fructuariæ, non potest stipulari à fructuario rem propriam, videlicet eam, in qua vsusfructus constitutus est.

9 Cautio fructuaria an sit de substantia vsusfructus. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod cùm vsufructuarius deteriorem causam proprietatis facere non debeat, & æquum sit, reddi securum proprietarium, ideò Prætorem cauisse vsufructuariũ cogere cautionem præstare de vtendo boni viri arbitrio, & de restituendo quod superfit finito vsufructu: circa quam cautionem præcipuum dubium apud Interpretes est, an huiusmodi cautio sit de substantia vsusfructus? Quod vt exponamus discrimen est constituendum inter cautionem, quæ præstatur in vero vsufructu, & quæ interuenit in quasi vsufructu. Circa primam certum est, non esse de substantia vsusfructus, vt post alios probant Donellus *lib.*10. *comment. cap.*14. Galbanus *de vsufr. cap.* 19. quæ sententia suadetur primò ex eo, quia in definitione vsusfructus adducta tam à Paulo *in d. l.*1. *ff. vsufructu*, quàm Iustiniano *in d. princip. Institut. de vsufr.* nulla mentio fit similis cautionis: igitur quia non est de substantia. Secundò si esset de substantia, non posset à iure remitti illis personis, quibus remitti solet; vt infrà dicemus. Deinde quia hanc cautionem edicto Prætoris introductam esse refertur *in l.*1. *ff. vsusfructus quemadmod.* Sed pluribus retrò annis vsusfructus reperiebatur: igitur quia hæc cautio non est sustantialis. Faciunt etiam plura iuris testimonia, in quibus supponitur, cautionem præstari post constitutum vsumfructum immò & vsumfructum fieri adhuc ea non præstita, *l.*1. *§. illud, l.*3. *§. desinere, ff. vsufructuar. quemadm. l.*4. *C. de vsufr.* Igitur quia talis cautio non est de substantia. Nec obstat, quod cautione non præstita, non competat vsufructuario petitio ex titulo Digestorum *si vsusfructus petatur, l. si cuius* 13. *§. vsufructu, ff. de vsufructu*: nec etiam potest fructus percipere ante præ-

ſtitam cautionem, *l. ſi vxori 24 ff. de vſufruct. legat. l. tribus 8. ff. de vſufruct. l. 1. C. eod. l. 6. vt in poſſeſſ.* Immò proprietatis dominus cautione non præſtita à fructuario, vindicat, aut repetit rem ipſam, in qua vſusfructus eſt conſtitutus, *l. etſi 7. l. vlt. ff. vſufructuarius quemadmod.* Nam ea omnia euincunt, teneri vſumfructuarium cautionem præſtare, non tamen vſumfructum conſtitui non poſſe abſque cautione; vt enim emolumentum percipiat fructuarius, debet cautionem præſtare, non tamen prohibetur abſque ea vſusfructus conſtitui. Facit Paulus *lib. 3. ſentent. tit. de legatis, §. vſufructu*, vbi ait, cautionem ab vſufructuario præſtari ſolere: Igitur quia non deſideratur pro ſubſtantia. Circa cautionem verò, quæ datur in quaſi vſufructu earum rerum, quæ vſu conſumuntur, difficilior hæſitatio eſt. Et de ſubſtantia vſusfructus eſſe, tenuerunt Bartolus, Paulus, Fulgoſius, Alexander, & alij relati à Pinello *in l. 1. numer. 28. ff. de bonis matern.* Angelus, Aretinus, & alij relati à Caſtillo *de vſufructu lib. 1. cap. 15. numer. 25.* pro quibus faciunt ſequentia iuris fundamenta. Primò textus *in §. conſtituitur, Inſtitut. de vſufruct.* ibi: *Sed per cautionem, quaſi vſumfructum conſtituit.* Vbi docet Iuſtin. vſumfructum ipſa cautione conſtitui, & probatur *ex l. 2. §. 1. ff. de vſufruct. earum rerum*, in illis verbis: *Sed remedio introducto cœpit quaſi vſufructus haberi.* Remedium enim pro cautione dixit Conſultus, quia cautiones remedia appellantur, *l. Mutianæ 7. l. hæres meus 79. §. caueri, ff. de condit. & demonſtrat.* ergo talis cautio tanquam conſtitutiua, quaſi vſusfructus ſubſtantialis eſt. Secundò facit textus *in l. 1. C. de vſufruct.* ibi: *Oblatam ſecundùm formam Senatuſconſulti cautionem.* Vbi pro forma cautionem in hoc, quaſi vſufructu deberi docetur. Facit tandem textus *in l. penult. ff. de vſufructu earum rerum*, vbi cum agatur de hoc quaſi vſufructu, & de cautione in eo præſtanda, hæc verba profert Vlpianus: *Sed ad Senatuſconſultum erit deſcendendum, quod de cautione eorum loquitur.* Ex quibus deduci videtur, cautionem hanc ſubſtantialem eſſe, quaſi vſusfructus. Contrariam tamen ſententiam, quam vt veriorem amplectimur, videlicet, nec in hoc quaſi vſufructu cautionem eſſe de ſubſtantia, tenuerunt Gloſſa *in l. 1. C. de vſufruct.* Azo *in ſumma, Cod. eod. tit. num. 2.* Immola *in præſenti, num. 18.* Caſtillo *de vſufructu, c. 15. num. 26.* Beſoldus *in delib. iuris ad tit. vſufructuarius, &c.* Galbanus *eod. tract. cap. 19. num. 14.* & pro ea faciunt primò textus *in l. hoc 5. §. 1. ff. de vſufruct. earum rerum*, vbi refertur, cautione non præſtita, quaſi vſumfructum conſtitui, & finiri: Igitur quia abſque ea conſiſtere poterat. Secundò textus *in l. ſi tibi 7. ff. eod.* vbi Conſultus ait, hanc cautionem à quaſi vſufructuario deſiderari, ſatis innuens, ex neceſſitate eam non prouenire; immò cum ad ſimilitudinem veri vſusfructus iſte improprius introductus ſit, & in vſufructu vero cautio eſſentialis non ſit, nec in hoc improprio neceſſariò deſideratur. Deinde, nam hæc cautio introducta eſt ad ſecuritatem, non vt ea vſumfructum conſtituat: ergo non eſt ſubſtantialis; quis enim dicat, quod ſi mutuo accedat fideiuſſor, fideiuſſorem eſſe ſubſtantialem mutui? Similiter ergo in quaſi vſufructu ratiocinandum eſt, cùm tantùm in eo differat mutuum ab hoc quaſi vſufructu, quod mutuum eſt contractus inter viuos celebratus; at quaſi vſusfructus teſtamento conſtituitur. Retenta igitur hac opinione, non obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. l. 1. §. 1. & §. conſtituitur, Inſtitut. de vſufruct.* Nam reſpondendum eſt, eorum iurium verum ſenſum eſſe, quod Senatuſconſultum inducto hoc cautionis remedio fecit, vt quaſi vſusfructus natura conſtitueretur: ſed ſicut in vero vſufructu diſtinguitur ſubſtantia à natura, ita in quaſi vſufructu ſeparatur; ſubſtantia enim quaſi vſusfructus in eo conſiſtit, vt teſtator leget alicui facultatem vtendi, & abutendi tali re fungibili: quo caſu proprietatis loco habetur obligatio reddendi quantitatem, ſeu æſtimationem, finito vſufructu, *l. 1. ff. de vſufruct. ear. rerum.* De natura autem improprij vſusfructus illud eſt, vt accedat ſatiſdatio, ſeu prædicta cautio; vnde cum ea, quæ ſunt de natura actus, non omnia ſint de ſubſtantia, ideò præſens cautio Senatuſconſulto inducta non eſt ſubſtantialis, licèt ſit de natura ipſius, quaſi vſusfructus. Nec obſtat textus *in dict. l. penultim.* Nam reſpondetur, vſum huius cautionis Senatum introduxiſſe, non pro ſubſtantia, ſed ad naturam quaſi vſusfructus; nam licet in vſufructu vero cautio, nec ad eius naturam ſpectet, in improprio tamen ex natura eius deſideratur. Ratio differentiæ in promptu eſt, nam cum in vſufructu vero, etiam non præſtita cautione, finito vſufructu habeat proprietatis dominus vindicationem ad repetendam ipſam rem, non ita neceſſaria eſt cautio; in quaſi vſufructu autem, cum non detur talis vindicatio, neceſſaria eſt ad ſecuritatem prædicta ſatiſdatio. Nec obſtat textus *in d. l. 1. C. de vſufructu:* nam ibi forma accipitur pro præcepto Senatuſconſulti, non verò pro forma ipſius, quaſi vſusfructus, vt *in l. inter 42. ff. de pact. l. in integr. 22. ff. de minor.*

9 Huic quæſtioni proxima eſt alia non minus vexata, an videlicet hæc cautio à fructuario præſtanda, remitti poſſit à teſtatore? Et remitti non poſſe, *ex l. penultim. Cod. vt in poſſeſſ. legat. l. 6. ff. eodem tit. l. 1. C. de vſufructu*, docuerunt Gaillus *lib. 2. obſeru. cap. 145.* Caſtillo *de vſufructu d. cap. 15.* Cuiacius *in d. l. penultim.* Donellus *lib. 10. cap. 14.* vbi Oſualdus *littera E*, Bronchorſt. *enantioph. centur. 2. aſſert. 89.* pro quibus etiam faciunt nonnullæ iuris rationes. Prima, quia nemo poteſt facere quin leges in ſuo teſtamento locum non habeant, *l. nemo 55. ff. de legat. 1.* nec priuatorum cautionibus ius publicum lædi valet, *l. ius publicum, ff. de pactis, l. vltim. ff. de ſuis, & legitimis.* Secunda, quia hæc remiſſio eſt contra bonos mores, ſiquidem inuitat fructuarium ad delinquendum, hoc eſt non vtendum boni viri arbitrio: quare vt iuris diſpoſitioni contraria attendi non debet, *ex l. filij 15. ff. de condit. & demonſtr.* Tertiò, quia non poteſt teſtator hæredem proprium legis Falcidiæ beneficio priuare, *l. quod de bonis 15. §. frater, l. Seius 27. ff. ad leg. Falcid.* ergo nec beneficio huius cautionis. Contraria tamen ſententia, videlicet teſtatorem cautionem prohibere poſſe, non leuioribus nititur fundamentis. Primò, quia quod poteſt fieri lege, poteſt fieri teſtamento. *Nouel. 22. §. diſponit teſtator, & erit lex:* ſed lege remitti poteſt hæc cautio, vt ſtatim dicemus: ergo & teſtamento remitti valet. Secundò, quia quilibet poteſt ius pro ſe introductum remittere, *l. ſi iudex 41. ff. de minor.* ſed teſtator dominus eſt rerum hæreditariarum, *l. 1. §. ſciendum, ff. de legat. 3. §. non ſolùm, Inſtit. de leg.* ergo non poteſt prohibere hæredi ne cautionem exigat pro his rebus conſeruandis: ita docuerunt Alexan. *volum. 6. conſ. 120. & volum. 3. conſ. 58.* Franc. Viuius *commun. opin. verbo Vſusfructus.* In qua opinionem varietate Marc. Lyclam. *libr. 7. membr. eclog. 19.* & Arnoldus Vinnius *lib. 2. ſelect. cap. 19.* noua vtuntur diſtinctione, diſcrimen conſtituendo inter cautionem fructuariam pro ea parte, quæ circa vſum boni viri arbitrio verſatur; & inter eam, quæ rei reſtitutionem finito vſufructu vertitur. Quoad primam partem affirmant, cautionem remitti non poſſe à teſtatore: quoad ſecundam verò clauſulam remitti poſſe; quia remanet proprietario aliud remedium, videlicet rei vindicatio, ad vindicandam rem finito vſufructu. Nouiter etiam Marcus Aurelius Gibalinus *de vſufructu cap. 20.* diſcrimen conſtituit inter ius exigendi hanc cautionem, & vſum ipſius iuris; ita vt teſtator non poſſit remittere ius exigendi cautionem, vſum verò remittere poſſit; & ſuprà relata vtriuſque ſententiæ fundamenta accipit ita, vt quæ probant cautionem hanc remitti non poſſe, procedant reſpectu iuris eam exigendi; quæ verò eam remitti poſſe euincunt, ad vſum ipſius referantur. Illud verò notandum eſt, remiſſo à teſtatore iure exigendi cautionem, poſſe legatarium eam offerre, & vſumfructum conſequi, *l. 6. ff. vt in poſſeſſionem, l. 1. Cod. de vſufruct.* licet contrarium teneat Hunnius *ad Treutl. lib. 2. tract. 2. quæſt. 26.* motus ex eo, quod contra legem fit, pro infecto haberi, *l. non dubium, C. de legibus:* nam in præſenti caſu teſtator legando vſumfructum non diſponit contra ius, licèt contra illud faciat remittendo ius exigendi cautionem: vnde rectè potuit conſtitui vſusfructus, oblata cautione.

An hæc cautio remitti poſſit.

Supereſt, vt de perſonis, à quibus, & quibus præſtatur hæc cautio, agamus. Et generaliter ab omnibus vſusfructuarijs hæc cautio præſtanda eſt, *l. ſi cuius 13. in princip. ff. de vſufructu;* vnde ſiue vſusfructus ſit rei mobilis, ſiue ſoli, interponi debet cautio, *l. 1. §. 1. ff. vſufructuarius quemadmod.* quocumque modo conſtituatur vſusfructus, ſiue à lege, ſiue à iudice, ſiue teſtamento, aut contractu, ſiue ipſo iure, ſiue tuitione Prætoris, vt 10

De perſonis à quibus, & quibus cauendum eſt.

in l.

in l. si vsusfructus, §. illud, ff. vsusfructuarius quemadm. siue à vero domino constituatur, siue ab illo, qui tantùm habet dominium vtile, vt superficiarius, & emphyteuta, *l. 5. ff. quibus modis vsusfruct.* immò etsi non vsusfructus, sed quid aliud sub appellatione vsusfructus relinquatur; vt si habitatio, vel operæ seruorum, vel animalium, aut si messis, vel vindemia in singulos annos legetur, cautio præstanda est, *l. 4. §. vlt. l. 5. ff. vsufructuarius quemadmod.* Quinimmò etsi non vsusfructus, sed vsus tantùm relictus sit, cautio præstari debet, *l. 4. §. 5. l. penultim. ff. vsufructuarias quemadmod.* Et licèt legatum relictum habitationis, seu operarum per omnia vsumfructum non imitetur, *l. fundi 38. ff. de vsufruct. legat. l. si habitatio, ff. de vsu, & habit. l. cum antiquitatis 13. C. de vsufruct.* tamen huiusmodi legatarij vti debent boni viri arbitratu, & morte finitur tale legatum; ideòque cautio ista in illis locum habet. Omnes igitur vsufructuarij regulariter cauere debent; & si plures sint fructuarij, omnes cauere tenentur: in ea autem specie cùm testator Mæuio legauit vsumfructum, & rogauit, vt illum restitueret Seio, Seius tantùm satisdare debet, nisi aliquo casu vsusfructus redire possit ad legatarium, *l. si vsusfructus 9. ff. vsusfructuarius quemadmod.* Mæuius enim non videtur in re vsufructuarius, cùm illum debeat Seio restituere, *l. non videtur, ff. de reg. iur.* Excipiuntur tamen ab hac generali regula, primò pater, qui vsumfructum legalem habet in bonis aduentitijs filij; illi enim sacris constitutionibus huius cautionis necessitas remissa est, *l. cum oportet, §. non autem, l. fin. §. sin autem, C. de bonis maternis;* vbi ait Imperator, pro iusta reuerentia remitti patri hanc cautionem. Cur enim pietas, ac reuerentia paterna satisdationis vicem supplebunt; Docent Donellus, & Galbanus *vbi supra*, Scipio Gentilis *de bonis maternis, capit. 8.* Sed hæc imperatoris constitutio difficilis redditur ex sequentibus iuris principijs. Nam si pater gerat tutelam filij impuberis, tenetur satisdationem præstare, *l. si superstitem, Cod. de dotibus, l. licet, C. ad leg. Falcid.* Ergo similiter tenetur ratione vsusfructus legalis cautionem præstare. Deinde, nam si pater administret bona filij, tenetur satisdationem præstare, & rationes reddere, *l. litis, §. patres, ff. de negotijs gestis:* ergo & vtens rebus aduentitijs filij tenetur rationes reddere, & per consequens satisdationem præstare. Faciunt etiam textus *in l. iubemus, §. in supradictis, Cod. ad Treb. l. hac edictali, §. si illud. C. de secun. nupt.* in quorum specie pater cautionem prestat pro rebus filij: igitur & præsentem cautionem præstare cogendus est. Ratio etiam ab Imperatore adducta non leuem continet difficultatem; nam æqualem reuerentiam debet filius patri, ac matri, *l. 4. ff. de curat. furios.* vnde sicut ob reuerentiam filius non potest absque venia in iudicium vocare patrem, *l. parens 56. ff. de in ius vocando:* ita nec matrem, *l. 4. § 5. ff. eodem.* sed mater eo casu, quo habet vsumfructum bonorum filij, tenetur cautionem præstare, *l. vsu 55. Cod. de vsufruct. dicta l. hac edictali, §. his illud:* ergo & pater cautionem istam præstare tenetur. Sed adhuc defendenda est prædicta Imperatoris constitutio. Nec obstat, quod de patre tutore dicebamus; nam magnum discrimen versatur inter patrem tutorem, & fructuarium; quod in eo consistit, quia tutela tantùm respicit vtilitatem pupilli, at verò vsusfructus continet totius rei emolumentum, plenissimamque potestatem, quam in illis rebus ius patri tribuit, *l. 5. & passim, C. de bonis maternis.* Similiter etiam *in dicta l. litis, §. patri,* non agitur de satisdatione à patre præstanda, sed de rationibus reddendis. Nec rectè sequitur: Cogitur pater rationes reddere: igitur & cautionem præstare. Deinde quia ibi agitur de filio emancipato, inter quem, & patrem obligatio contrahi potest, *l. 4. C. de pactis conuentis.* Nec etiam obstat textus *in d. l. iubemus, l. hac edictali,* qui loquuntur in patre transeunte ad secundas nuptias, in quo adest specialis ratio, vt pater teneatur cautionem præstare, quam assignat Scipio Gentilis *vbi supra.* Nec obstat augmentum deductum à matre, quæ cogitur præstare hanc cautionem; nam inter vtrumque parentem magna versatur differentia: pater enim non cogitur cautionem præstare, quia non spectat ad ipsum vsusfructus, tanquam ad dominum ipsarum rerum, sed tanquam ad patrem virtute patriæ potestatis, *l. 6. Cod. de bonis, quæ lib.* quæ cum non detur in matre, *§. fœminæ, Institut. de adopt.* immò ad ipsam ex alijs causis spectet vsusfructus, ideò ipsa tenetur præstare hanc cautionem: & cùm quoad titulum de in ius vocando, tantùm attendatur naturalis reuerentia, quæ æqualis est in patre, ac in matre, ideò mater etiam sine venia in ius vocari non potest: at in cautione præstanda, vel non, respicimus patriam reuerentiam coniunctam cum patria potestate, & sic pater eam non præstat, mater verò cauere cogitur: docuerunt Galbanus, & Gentilis *vbi proximè;* vnde infertur, quod si pater aliquo casu habeat vsumfructum bonorum castrensis peculij, vt *in l. pater 55. §. vltim. ff. de castrensi pecul.* tenebitur præstare cautionem, argumento textus *in l. 2. ff. ad Maced. l. lis nulla 4. ff. de iudicijs.* Secundò cautionem hanc præstare non tenetur fiscus, *l. 5. §. si ad fiscum, ff. vt legatorum;* quia fiscus non solet satisdare, *l. 3. §. 5. ff. de carbon. edict. l. 3. §. 5. ff. si cui plus quàm per legem;* cùm semper præsumatur esse soluendo, *l. 2. in fine, ff. de fundo dotali.* Vnde cùm cautio hæc petatur ad securitatem, frustrà exigitur à fisco. Etiam cautionem prestare non cogitur vsufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta est, *l. si vsusfructus, §. planè, ff. de vsufructu;* cum superflua videatur talis cautio, quia proprietas ad ipsum spectat: vnde in casu legis *pecuniæ 8. ff. de aliment. legat.* vsufructuarius non cauet, quia proprietas ad ipsum quoque spectabat. Succedunt personæ, quibus cautio hæc præstatur; & certum est, cauendum esse illi, ad quem finito vsufructu res ipsa pertinebit, aut redituram fore speratur, *l. si tibi, ff. vsufructuarius quemadmod.* vt si vsusfructus legatus sit, proprietate penes hæredem remanente, illi caueatur: si autem alij proprietas legata est, illi cauendum erit; & si plures sint legatarij, omnibus pro sua parte caueri oportet: immò etsi proprietas legata sit sub conditione, & legatario propter implementum conditionis, & hæredi propter eius defectum cauendum est, *d. l. si tibi, l. seruus 10. ff. vsufructuarius quemadmod.* Nec contrarium probat textus *in l. fin ff. si cui plus quàm per legem:* vbi cùm legata esset proprietas sub conditione, legatario illi conditionali non cauetur. Nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo proprietas legatur sub conditione, si nauis ex Asia venerit, quæ adimpleri potest durante vsufructu; & inter illum, in quo conditio adiecta est, si vsusfructus ad fructuarium desierit pertinere; quæ conditio adimpleri non potest, nisi finito vsufructu. Vnde vsufructuarius illi cauere non cogitur, cùm euenire non possit, vt vsufructu pendente proprietas ad illum pertineat.

Quibus ita animaduersis iam apparet vera ratio præ- 51
sentis decisionis; nam sicut vsufructuarius vti potest re fructuaria, ita & dominus proprietatis debet esse securus de ipsa proprietate, *l. si cuius 53. ff. de vsufructu:* & quia illius interest ad ius dominij conseruandum varias habere actiones, pluraque remedia, *l. cum filius 76. §. varios, ff. de legat. 2.* inde vt plenè securus sit, illi caueri debet è fructuario, stipulatione interposita, & fideiussoribus datis; præcipuè quia si ita vsufructuarius obstrictus non esset, facilè ipse inuitaretur ad delinquendum vtendo perperam re fructuaria: quare vt securus sit dominus proprietatis, huiusmodi cautio præstanda est, quæ committitur cum contingit aliquid ex eo, quod comprehensum est in ipsa cautione, videlicet si vsufructuarius malè re ipsa vsus fuerit, aut si vsusfructus finiatur; ita tamen, vt ex priori clausula toties quoties vsufructuarius boni viri arbitrio non vtatur, agi possit; ex secunda verò tantùm cum finitur vsusfructus. Est tamen casus; in quo etsi committatur cautio, agi tamen ex ea non potest, de quo *in l. 3. §. vltimo, ff. vsufructuarius quemadmod.* vbi si proprietarius alienauit proprietatem, & postea committatur cautionis stipulatio, proprietarius, cui cautum fuit, non potest agere; quia hæc cautio fauore proprietatis interponitur: & cum ipse eius dominus non sit, peruenit iam res ad eum casum, à quo incipere non poterat, & per consequens vitiatur, *l. existimo 98. l. pluribus 140. ff. de verb. oblig. l. quia in eum 56 ff. ad leg. Aquil.* non proprietarius nouus, quia ipse non fuit stipulatus; & ita ex ea stipulatione agere non potest, *ex l. quædam 9 §. 5. ff. de edendo, l. damni 58. §. sed quod, ff. de damno infecto, l. quæcumque, ff de oblig. & act.* Duobus etiam casibus etsi committatur stipulatio, ex eaque agi possit, tamen exceptione doli opposita actio eliditur, veluti si vsusfructus repetitus sit,

Traditur posterior regula.

qui

qui repeti potest, *in l. repeti 5. ff. quibus modis vsusfructus*. Moez *obseru. c. 9.* Robertus *lib. 1. animadu. cap. 5.* Pareia *in otio quadrimestri, 2. p. n. 20* tunc enim si amittatur vsusfructus, committaturque stipulatio; quia tamen repetitus est, ex ea stipulatione eum effectu agi non potest, *l. 3. §. 2. ff. vsufructuarius*; vel si proprietas cœpit pertinere ad ipsum fructuarium, vt *in l. 3. §. 3. ff. eodem*, vbi explicat Ant. Faber.

12 Dissoluuntur difficultates. Nec obstant dubitandi rationes suprà adductæ. Non prima; nam præsens cautio nullo modo superflua est, siquidem interest proprietarij plures habere actiones ad conseruandum ius proprium; præsertim cùm vindicatio exigat probationem dominij, quæ per difficilis plerumque est, *§. commodum, Instit. de interdict. l. is, qui destinauit 24. ff. de rei vind.* & in actione personali, quæ ex huiusmodi cautione nascitur, tantùm quæritur, an stipulatio interposita, commissaque sit, vt detur actio in reum principalem, eiusque fideiussorem, *l. quicquid 99. l. qui Romæ 122. ff. de verb. oblig.* vnde nullo modo superuacua est præsens cautio. Nec obstat primum difficultatis augmentum; nam vt voluntas testatoris conseruetur, non solum, qui purè debent, verùm & qui sub conditione, cautionem præstare coguntur, *l. 1. l. etiam 15 ff vt legatorum nomine*: vnde licet vsufructuarius teneatur tantùm restituere finito vsufructu, rectè potuit cogi cauere in casum restitutionis, finito vsufructu. Nec obstat secunda difficultas; nam stipulatio præsens non concipitur post mortem promissoris, sed casus illos diuersos continet de re benè vtendo, & restituendo, quod superest finito vsufructu. Et licet vsusfructus præcipuè morte finiatur; tamen nec eo casu incipit obligatio ab hætede, quæ non ceperat à defuncto; nam defunctus cum alienis rebus, tenebatur eas restituere, saltem eo tempore, quo iam illis vti non poterat, veluti in vltimo vitæ spiritu; vnde eas restituet hæres tanquam alienas, & in quibus defunctus dominium non obtinebat. Nec obstat vltimum augmentum difficultatis, nam aliud est stipulari rem meam mihi dari, aliud rem propriam restitui. Primo casu stipulatio nulla est, quia quod meum est, amplius fieri non potest meum, *l. in bello, 12. §. si quis seruum, ff. de captiuis, §. sic itaque, Instit. de act.* Secundò verò casu, quod meum est, vtiliter stipulor, quia id restitui potest, *l. officium 9. l. qui restituere 68. ff. de rei vind.* quo modo concipitur stipulatio in præsenti specie, videlicet de restituendo, quod supererit finito vsufructu, vt exponit Faber *in l. 1 §. fin. ff. vsufructuarius quemadm.*

Suprà traditis, cùm hæc cautio publicè disputanda proponitur, varia Iuris testimonia opponi solent, ex quibus selectiora opponere, exponereque decreui. Et pri-

13 Exponitur l. 24. de vsufr legat. l. 44. §. 2. ff. de solut. mò opponi solet textus *in l. vxori 24. ff. de vsufructu legat.* ibi: *Super his non canebitur.* In quibus cùm agatur de vsufructo legato sortis principalis, docetur vsufructuarium non teneri cautionem præstare: igitur quia præsens cautio necessariò non desideratur. Pro cuius textus expositione dicendum est, vsufructuarium teneri cauere de his rebus, quas finito vsufructu restituturus est; non verò de his, quas statim lucratur: vnde cùm in eo textu agatur de vsuris, quæ sunt fructus sortis, *l. 3. ff. de vsufruct. ear. rer. l. vsura, ff. de vsuris*; & eas iam hæres debuisset propter moram commissam in solutione legati, non tenetur vsufructuaria de eis cautionem præstare, quia illas statim suas facit, nec finito vsufructu restituere tenetur. Secundò opponi solet text. *in l. in numerationibus 44. vers. Item si, ff. de sol.* vbi asseritur, hæredem tradendo vsumfructum, se liberare, & vsufructuarium simul sibi obligare; & nulla fit mentio cautionis præstitæ à fructuario. Igitur etiam nulla cautione præstita fructuarius obligatur hæredi, id est domino proprietatis. Cui difficultati respondendum est, supponendo in eo textu cautionem intercessisse, & ita vno actu hæres tradendo vsumfructum liberatur, & simol virtute cautionis legatarius vsumfructum accipiendo obligatur.

Tertiò opponi solet text. *in l. hac edictali, §. 1. C. de sec.*

14 Exponitur l. hac edictali, §. his illud, C. de secund. nupt. *nupt.* vbi Imperatores Leo, & Anthemius cùm pœnas in matres secundò nubentes statuerent, inter alia sanxerunt, vt res sibi donatæ ante, vel propter nuptias à primo marito, quoad proprietatem referuentur filijs prioris matrimonij; quod etiam cauetur *in l. fœminæ 3. C. eod. tit. Nouella 22. de nupt. §. si petet*; earum verò vsusfructus ad matrem spectet, ita vt non præstet cautionem, cùm res immobiles non ita facilè euertantur, & bona ipsius pro earum restitutione tacitè obligata sint, *§. omnibus*, eiusdem legis. Inter immobilia enumerant Imperatores mancipia, id est seruos illos, qui agris, & glebæ adscripti suot, vt moueri non possint, & vt membra prædiorum iudicantur; & ideò inter immobilia recensentur, *l. longè, ff. de diuers. & tempor. l. 4. §. in seruis, ff. de censibus*. Enumerant etiam annonas ciuiles, id est panes illos, qui olim Romæ, & Constantinopoli pauperibus distribuebantur certo tempore: & quia in gradibus dabantur, panes gradales dicebantur, de quibus extat titulus 17. *lib. 15. Cod. Theodos. de annonis ciuicis, & pane gradali*: de eis Prudentius contra Symmachum agit ibi:

Et quo panis alit gradibus dispensus ab altis.

Eos ciuiles vocat Iustinianus *in l. eùm quidam 31. §. præterea, C. de iure delib.* annonas ciuiles *in authent. de non alienandis, §. hæc ergo* Illustrant Alciatus *lib. 8 parerg. c. 5.* Lipsius *lib. 1 elect. c. 8* Cuiacius *in d. l. hac edicali*, Cironius *ad tit. de præbend* Plura Iacobus Gothofredus *in tit. C. Theodos. de annonis ciuicis*: & de pane gradali agit Petauius *in notis ad epistolam 4. Themistij*, Cuiacius *lib. 26 obseru. cap. 17.* Salmasius *in notis ad Flauium Vopisc. in Aurel.* Buleng. *lib. 6. de Imper. c. 14. & 15* Pancirola *lib. 2. var. cap. 209* Schol. Iuoen Satyr. Lipsius *1. elect. c. 8.* Guthèrus *lib. 2. offic. cap. 11.* Iuret. *ad Pind lib. 1. contra Symm. c. 108.* Tales autem annonæ certis domibus assignabantur, vnde rectè inter immobilia recensentur. Prosequuntur Imperatores circa res mobiles, & aiunt, quod si res mobiles sint donatæ, vendantur, seu æstimentur per arbitros à partibus electos, & vsusfructus matri tradatur, ita vt cautionem fideiussoriam præstet; & si eam præstare noluerit, filij eas res detineant, & cautionem præstent matri de reddendis vsuris trientibus integræ æstimationis; si autem neutra pars præstet cautionem, res ipsæ mobiles remaneant penes matrem. Ex qua vltima parte deducitur, res remanere quoad vsumfructum penes matrem, si cautionem præstare noluerit: ergo non cogitur præcisè fructuarius cautionem proprietario præstare. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo vltimo casu, cùm nec filij cautionem præstant, bona illa mobilia remanere penes matrem, non iure vsusfructus, sed eo iure, quo antea habebat, videlicet donationis propter nuptias. quare tunc nulla cautio fructuaria præstatur. Prosequitur latiùs ipsius textus interpretationem Gentil *de bonis matern. c. 12.*

Quartò opponi solet textus *in l. 1. § si decem 17. ff. vt legatorum*; vbi proponitur, Titio legata ioisse decem, quæ in arca testator habebat, *vt in l. si seruus 108. §. quisquis, ff de legat. 1.* Semproniove eiusdem quantitatis vsum- 15 Explicatur l. 1. §. si decem ff vt legator. fructum: quæsitum fuit, quomodo ambo peruenire debeant ad legatum? Et respondet Vlpianus, quod si purè vtrumque legatum relictum est, Titium decem vindicaturum, Sempronium verò oblata cautione vsumfructum quinque habiturum; quia cùm alicui legatur fundus, & alij ipsius fundi vsusfructus, ambo perueniunt ita ad legatum, vt scindatur inter eos vsusfructus, *l. si Titio, l. si alij, ff. de vsufructu legat.* docet Chumacero *select. disputat 7. num. 7.* sic in præsenti specie Titius propter proprietatem habet similiter partem legati vsusfructus; & si Titius integra decem vindicauerit, repelletur exceptione doli, quia fructuarius de restituendis quinque finito vsufructu hæredi cauere debet: sed si Titius decem iam sit assecutus, hæres, & fructuarius vtilem actionem contra ipsum habent ad quinque: sed si sub conditione (prosequitur Vlpianus) relicta legata sint, fructuarium oblata cautione vsumfructum habiturum, Titium verò posse petere cautionem ex titulo, *Vt legatorum*: sed si extiterit conditio, adhuc non oblata cautione posse Titium ad exhibendum agere: & si ignorans hæres fructuario decem tradiderit, ipsum ad exhibendum non teneri, quia nec possidet, nec dolo desijt possidere, *l. si hæres 63. ff. de legat. 2.* succurrendum tamen esse legatario. Ex qua diffusa specie constat, fructuarium non teneri cautionem præstare, nec legatario proprietatis, nec hæredi. Non legatario, ex illis verbis: *De restituendis quinque hæredi cauit.* Non hæredi, ex illis verbis: *Succurrendum legatario.* Igitur verum non est, fructuarium teneri cautionem præstare proprietario de vtendo boni viri arbitrio, & restituendo finito vsufructu quod superrit. Cui difficultati respondendum est, in primo casu tantùm, de quinq; cautionem præstari hæredi, quia adhuc legatarius proprietatem-

tem non fuerat affecutus: secundo casu succurritur tantùm legatario, quia tempore, quo hæres tradidit decem fructuario, exigit cautionem ab eo; vnde eo casu tantùm succurritur legatario, tam ad repetendam cautionem, quàm partem ipsius quantitatis; & ita in eo textu cautio præstatur vtroque casu illi, cui de iure iuxta suprà adducta præstanda est.

16 Adducitur l. 9. §. Marcell. ff. ad exhib. Quintò obijci solet textus *in l. Iulianus 9. §. Marcellus, ff. ad exhibend.* vbi proponitur, vsumfructum nummosum, aut numismatum (nam numismata etiam nummorum appellatione comprehenduntur, *l. si autem 27. ff de auro, & argento*, docet Antonius Augustinus *de numism. dialog. 1.*) fuisse relictum, hæredemque ignorantem vsumfructum tradidisse sine vlla cautione: & cùm quæreretur, quomodo legatario proprietatis succurrendum esset? Respondet Consultus legatario dandam esse actionem in factum. Ex quo textu ita arguitur. Si cautio esset præstanda à fructuario domino proprietaris, ipse posset eam condicere, cùm assequamur per condictionem incerti, quod nobis debetur, *l. 5. §. 1. ff de vsufruct. l. 4. §. si pars, ff. de condict. indeb.* Ergo condictio, non actio in factum danda erat. Accedit, nam in eadem specie condictio datur *in l. 7. ff. vsusfructus quemadmod. l. pacto 69. §. fratre, ff. de legat. 2.* Pro cuius difficultatis solutione, illorumq; iurium conciliatione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo qui ignorans tradidit vsumfructum, proprietarius erat; & inter eum, in quo qui tradidit, dominus non erat, quia ad alium proprietas spectabat Primo casu proprietario ignoranti condictio competit, quia illi cauendum erat à fructuario: secundo casu illi, ad quem peruentura est proprietas, datur actio in factum vtilis, ad similitudinem actionis directæ, de qua latè agit Merilius *lib. 1. variant. ex Cuiacio, c. 30.* Vnde *in d. l. Iulianus, §. Marcellus*, legatario qui proprietarius non erat, tempore constitutionis vsusfructus actio in factum datur; at verò *in d. l. 7.* hæredi, quia erat dominus proprietatis, condictio competit. Qua distinctione etiam exponendus est textus *in l. partis 10 ff. de præscr. verb.* vbi similiter actio in factum datur illi, qui dominus proprietatis non erat, nec ab eo vsusfructus constitutus fuerat: quem textum latè exponit Oroz *lib. 1 de apicib. iuris, cap. 2. per totum.*

17 Exponitur l. si homo 35. ff. de vsucap. Sextò opponi solet textus *in l. si homo 35. ff. de vsucap.* vbi cùm serui vsusfructus legatus esset, & nondum tradito, seu constituto vsufructu, seruus surreptus esset, quæsitum fuit, an ipse efficeretur furtiuus, & quis actione furti agere possit? Et respondit Iulianus, quod cùm adhuc seruus traditus non esset fructuario, nec cautio præstita, ipsum tantùm furti agere posse, non hæredem; si verò iam traditus fuerat, & cautio interposita, hæredem etiam furti agere valere. Quem textum ita aduersus supra tradita expendo. En textum, vbi hæredi datur actio furti eo casu, quo constitutus, & traditus erat vsusfructus: igitur quia aliam actionem propriam non habebat, & per consequens cautio interposita non erat, vnde securus esset, alioquin illi non daretur furti actio, cum illius nihil interesset, quia aliàs securus erat: igitur quia cautio non præstatur à fructuario; & si præstatur, parum operatur. Pro cuius textus expositione, omissa alia eius difficultate, quomodo videlicet in primo casu detur actio furti fructuario absque interuersione possessionis, quam doctè Pinellus *lib. 2. select. cap. 9* Chumacero *select. disput. 4 num 12* Amaya *lib. 2. obseru. cap. 7. ex num. 32.* D. Iosephus de Retes *lib. 7. opusc. de substantia furti, n. 31.* exponunt, vt prædictæ difficultati satisfaciamus, dicendum est, hæredem habentem actionem ex cautione, habere etiam actionem furti; quia similes actiones diuersis in casibus competunt: actio videlicet ex cautione, quando stipulatio commissa est; furti verò actio, quando res surrepta fuit: quo casu stipulatio non committitur, & ideò non competit actio ex tali cautione; siquidem fructuarius non tenetur præstare nisi custodiam arbitrio boni viri, *l. 12. §. Iulianus, ff. de vsufructu.* Vnde dicendum est, in secundo casu ipsius textus iam cautionem fuisse præstitam, & nihilominus hæredem furti agere posse; quia eo casu stipulatio non committebatur, & per consequens actio ex cautione illi non competebat.

Septimò suprà traditis opponi solet textus *in l. cùm ita 16. §. vltimo, ff quando dies legati*, vbi supponitur, vsumfructum posse pertinere ad hæreditatem iacentem, cùm hæreditas cautionem præstare non possit: igitur quia necessariò non exigitur, vt vsufructuarius cautionem præstet proprietario; siquidem absque ea rectè constituitur vsusfructus. Cui difficultati respondendum est, negando vsumfructum per personam serui posse peruenire ad hæreditatem iacentem; quia cùm exigat personam, quæ vtatur, fruaturque, *l hæreditas 61. ff. de acquiren. rer. dominio, l. vsusfructus 16. ff. de stipul. seruor.* eamque hæreditas non habeat, *l hæreditas, ff de petit. hæredit.* Valentia *tom. 3. illustrium, tract 3. quæst. 2.* ideò hæreditati iacenti acquiri vsusfructus nequit. Nec contrarium probatur *in dicto §. vltimo:* nam illa verba, *ad hæreditatem*, accipienda sunt, id est, ad hæredem, *vt in l. quæsitum 91 §. 6. ff. de legatis 1.* vt docuit Cuiacius *lib. 35. Digest. Iuliani, in dicto § 6. & lib 25. obseruat. cap. 40.* 18 Explicatur l. cum itaque, §. vlt. ff quando dies legat. l. inter ff. de damn. infect. Opponi solet *text. in l. inter fructuarium, ff. de damno infecto*, vbi docetur, virtute cautionis non teneri fructuarium reficere domum, quod spectat ad vsum boni viri arbitrio. Igitur quia virtute cautionis non tenetur fructuarius vti iuxta boni viri arbitrium. Cui difficultati respondendum est discrimen constituendo inter eum casum, in quo domus ruinam patitur ob vitium soli, quæ non potest vitari nisi destructa domo; quo casu fructuarius non tenetur domum reficere: aut vitium est ædium, & tunc reficere tenetur fructuarius, & nisi reficiat, committitur stipulatio ex prima clausula cautionis. Differentiæ ratio in eo consistit, quia primo casu diruta domo, sel mutatione finitur vsusfructus, & ita fructuarius non tenetur domum diruere, & reficere: secundo verò casu, cum res non mutetur, immò ad vtendum ea refectio desideretur, tenetur fructuarius eam reficere; & nisi reficiat, domusque diruatur, quia stipulatio committetur, & per eam satis prospectum est proprietario, non potest ipse à fructuario petere nouam cautionem damni infecti nomine.

TITVLVS XXII.

De Fideiussoribus.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Cantuariensi*.

Clericus fideiussionibus inseruiens, b abijciatur.

NOTÆ.

a *Cantuariensi.*] Ita legitur in hac sexta collectione, & in prima, *sub hoc tit. c. 3.* & apud Burchardum *lib. 3. Decreti, c. 70.* Iuonem Carnotensem *p 6. Decreti, cap. 264.* legitur *Carthaginensi*: sed certè in nullo ex Concilijs Carthag. reperiuntur hæc verba; extant tamen *in can. 20. Apostolorum*, & apud D. Clementem eorum auctorem, *c. 16.* & ipse Sanctus *epist. 1.* relata à Gratiano *in c. te quidem 11. q. 3.* ita scribit: *Te quidem opportet irreprehensibiliter viuere, & summo studio niti, vt omnes vitæ huius occupationes obijcias, ne fideiussor existas, ne aduocatus litium fias, ne-*

vt in

ve in villa uliqua occupatione prius inuenuiaris mundialis negotij perplexus. Vnde colligitur, præsentem prohibitionem iam à temporibus Apostolorum cœpisse.

b *Abijciatur*.] Ita etiam legitur *in d.c.3.in 1.collect.& in can.20. Apostolorum*, legitur *deponatur*.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clericus fideiussionibus inseruiens deponitur*. Consonant textus *in d.can.20. Apostolorum*, D Clemens *d.c.16.* Egbertus Archiepiscopus Eboracensis *in excerptis, can. 17.* ibi: *Vt nulli sacerdotum liceat fideiussorem esse*. Iustinianus *in Nouel.123.cap 6.* Leo *Nouella 86*. Ex iure nostro Regio *in l.45. tit 6. partit. 1.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garasia, & *in l. curiales 30.Cod.locati*, Diana *par.11.tract.4.resolut 81.* Grassis *de effectib.clericatus, effecta 44.& 51.* Rodriquez *de annuis redd.lib.2.cap.12.* Hunnius *in encyclop.3.p.tit.5.* Fornerius *ad Cassiodorum lib 4.variar.epist 44.* Cironius *in cap. exhibitus, de arbitr.in 5.compilat.* Balsamon *in dicto can. 20. Apostolorum, & in nomocan.tit.9.cap.74.* Petrus Gregorius *lib.2.partit.tit.9.cap 8* Borellus *tom 3. decis.tital. 53.num 51.* Velascus *de priuil.pauper.tom.3.quæst.8.n.284.* Martha *de iurisdict 4.part.cent.1.cap.105.* Coriolan. *in dicto can.20. Apostolorum*, Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in 1.collect.* Heringius *de fideiuss.c.7 n.265.* Pirrhus Maurus *eod.tract.2.p.sect.8.c.12.* Thomas Delbene *de parlam.c 1.dubit.21.* Turrianus *pro canon. Apost. lib 1. c. 12. per tot.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti considera-
3 Traditur ratio dubitandi. tione; nam fideiussio non solùm est actus honestus, & necessarius ad vsum commerciorum, sed etiam pro fratre egente actus pius: vnde D.Paulus propria syngrapha fideiussit apud Philemonem pro Onesimo: & *c.29.Ecclesiastici* legitur: *Vir bonus fideiubet pro proximo suo, & homo imprudens putitur fideiussorem excuti, & laere*. Et statim: *Gratiam fideiussoris, ne obliuiscaris, dedit enim pro te animam suam*: idest, bona. Immò, & iure naturali teneri quemlibet pro proximo suo fideiubere, aliàs peccare, docuerunt Archidiaconus *in c.sicut 11.q 1.* Auiles *in cap.23. Prætorum*: & quia fideiussio per se est actus virtutis, & charitatis, non valere iuramentum præstitum de non fideiubendo, defendunt Abbas *in cap.si verò, num 5.de iureiur.* Sfortia *de in integr.restit.1.part cap 54.artic.2. num 4.* Rodriguez *dicto cap.12.num.6.* Igitur clericus adimplens præceptum charitatis fideiubendo pro proximo egente, non ideò debet deponi. Augetur difficultas ex eo, nam clericum fideiubentem ex fideiussione, vtpotè actu non improbato, efficaciter obligari constat *ex c.2.& 3 hoc tit c.peruenit, de arbitr.* & non solùm pro alijs fideiubere, verùm & seipsos in vadem dare posse liquet *ex cap. exhibito, de arbitris, cap.ex rescripto de iureiur.* Igitur non rectè in præsenti docetur, clericum fideiubentem deponendum esse.

Qua difficultate oppressi iuris Interpretes varias addu-
4 Traditur ratio decidendi. xerunt huic canoni interpretationes, & Cenedus *collect. 163 n.1.* fatetur adhuc veram interpretationem à Doctoribus non esse scriptam. Zonaras, & Aristenus Græci Interpretes canonum Apostolorum, ita dictum canonem 20 accipiunt, vt clericis quidem non liceat pro publicanis, vel vectigalium redemptoribus fideiubere; pro alijs verò non prohibeantur, maximè si pietatis ratio vrgeat. Quæ interpretatio adstrui videtur ex nouella 128. *c.6.* & *lib.6 cap Caroli, c.122.* quibus in locis dum prohibetur, ne clerici publicarum functionum exactores constituantur, aut vectigalia, vel priuatas possessiones conducant, & in his fidem suam pro alijs obstringant, supponi videtur, in alijs negotijs rectè fideiussores intercedere posse: sed cùm generalis sit præsens prohibitio, indistinctè vetans sub depositionis pœna clericos fideiussionibus inseruire, non est ratio, quare ad fideiussiones pro publicanis tantùm factas restringatur. Quare alij, quos refert Balsamon, Græcus etiam canonum Apostolorum Scholiastes, *in d. can. 20* existimant in præsenti non prohiberi clericis pro alijs fideiubere, sed alios pro seipsis fideiussores dare, cùm clericus in iudicio conuentus tantùm alium clericum fideiussorem dare possit, vt refertur *in Nomocan. Phocij, tit. 9.cap.1.* & statuitur *in l.omnes, Cod de Episcop. & clericis*. Verba Phocij sunt: *Episcopi clerici, & monachi à regione in regionem non protrahuntur, sed apud prouinciarum Præsides conueniuntur; sin autem Constantinopoli inueniuntur, apud solos Præfectos Prætorio conueniuntur, vbi etiam eis honor habetur, & aduocatos accipiunt. Quod si in prouincijs de rebus priuatis conueniuntur, solos œconomos, vel Ecclesiæ defensores dant fideiussores: sin autem apud Præfectos Prætorio pecuniariè conueniantur, vel pro se inuicem fideiubent, vel sub hypotheca præbent cautionem*. Notauit Pancirola *lib.2. var. c.170.* Sed hæc interpretatio litteræ textus non conuenit, nec dicto canoni 20 Apostolorum, vbi ita apertè statuitur: Clericus fideiubens deponatur. Quare his solutionibus omissis, & alijs relatis à Barbosa *in præsenti*, Morla *in empor.tit 8.quæst.25.nu.34.* Guttierrez *de iuram.cap.7.* Heringio *de fideiuss. cap. 7. num. 265.* Pirrho Mauro *eodem tract.2. part.sect.cap. 12.* veriùs dicendum est, in præsenti non prohiberi absolutè clericis fideiubere pro egenis, & oppressis, cæterisque miserabilibus personis, pro quibus fideiubere possunt, vt probat Velascus *vbi suprà*; sed tantùm ne ex assidua fideiussione negotijs sęcularibus se immisceant, & litibus implicentur, quæ ex huiusmodi fideiussionibus oriri solent. Accedit frequens iuramentum, quo fideiussores adstringuntur; ideò monet Salomon *cap.20. Prouerb. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis*. Quod refertur *in c.2.hoc tit.in 1.collect.* Dixit Salomon *defigere manus*, pro deuouere, sicut Plin. *lib.14.c. 2 Defigi diris deprecationibus*, dixit: quod proprium est sortilegorum. Virg.

Io! colchiacis animam defigere votis.

Similes defixiones frequenter periuria pariunt, quæ ab omnibus, sed maximè à clericis vitari debent, *cap. querelam, de iureiur.* Vnde D. Hieronymus *in cap. 1 hoc tit. in 1. collect.* non dixit fideiussores manus suas defigere, sed animas. Alia de fideiussionum incommodis congessit Vulsembachius *disputat.14 num 13.* Ergo non in præsenti textu, & *in dicto can 20. Apostolorum*, prohibetur clericis indistinctè fideiubere, sed tantùm lucri gratia, & negotiationis causa fideiussionibus inseruire, quod satis denotat verbum *inseruiens*, quod frequentiam significat in Græco exemplari, & *in dicto can 20.* legitur *fideiussionibus deditus*. Docuerunt Coriolanus, & Balsamon *in dicto can.20* Cironius *ad hunc titulum*, Cuiacius *in l.curiales 30. Cod. locati*. Vnde liquet, malè accepisse prædictum canonem Apostolicum Harmenopolum *in promptuario, lib.3. tit.6 §.de muliere, versicul. Nec clericus*, dum indistinctè scribit clericum comparari fœminæ in hoc, vt fideiubere non possit. Vnde infertur, quod licèt honestè pecunia à fideiussore pro fideiussione recipiatur, *l.si remunerandi, §.si a ff.mandati, l.hoc iure 19.§.Labeo, ff. de donat.* Couar. *lib.3.var.cap.2 num.6.* Leo Pinel. *in cap. significante, num.9. de pignor.* tamen clericus nihil recipere valet, quia tunc finis talis fideiussionis non esset actus charitatis, cuius ratione clericus tantùm fideiubere valet.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo clericus 5 Dissoluitur ratio dubitandi.
pro egena, & miserabili persona fideiubet; & inter eum, in quo lucro inhærendo assiduè fideiussionibus implicatur. Primò casu non solùm potest, immò tenetur fideiubere, cùm id opus pietatis, & charitatis sit, quam præcipuè clerici exercere tenentur, iuxta textum *in capit. videntes 12.quæst.2. capitul. quoniam quicquid 16.quæst. 1. cap.quiescamus, 42 distinct.* Secundò verò casu nullo modo licet clericis fideiubere, cùm per assiduam fideiussionem negotiationibus immisceantur sęcularibus, & implicentur diuersis litibus. Quare sapiens Rex sæpèsæpiùs improbauit huiusmodi assiduas fideiussiones, *cap.6. Prouerbior. Fili, si spoponderis pro amico, defixisti animam tuam*. Facit Prouerbiorum caput. 11. ibi: *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo*. Et caput 17. iuxta vulgatam editionem: *Qui stipulatur manu, & pro proximo fideiussor spondet, imprudens est*. Et caput 20. *Tolle vestimentum eius, qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo*. Eandem sententiam repetit *c.22. & 27.* vnde emanauit Thaletis Milesij præceptum, *Ne spondeas*: & in veteri prouerbio, *Sponsioni noxa præsto est*. Scriptumque veteres memorant in templo Apollinis, comitem æris alieni, & sponsionis esse miseriam, quia paria esse videntur spondere, & soluere. Inde si fideiussorem tibi destinasti, mandasse ei videris, vt tuo nomine soluat, *l. indebitam, ff.de condict.indeb.* Et si præcepit testator hæredi, vt pro aliquo fideiubeat, obtemperauitque hæ-

hæres, & compulsus soluit. Solutum non repetit, *l. tribus, ff. de vsufruct. earum rer.* & à marito assiduè fideiubente, posse mulierem constante matrimonio dotem repetere, quasi eo ad inopiam vergente, resoluunt Mancinus *lib. 2. de triplici iuris collat. c.* 194. Caldas Pereira *cons.* 1. Vt ergo similibus curis, & negotijs sæcularibus clerici non implicentur, rectè illis prohibetur fideiussionibus inseruire, aliàs abijciuntur, id est deponuntur, *ex d. can. 20. Apostolorum*; nisi malis abiectionem hanc accipere pro priuatione priuilegij fori, ex traditis *in c. fin. de vita, & honest. cleric.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex c. 2. & 3 hoc tit.* pro cuius solutione examinandum est, an fideiussio ipsa assidua, quæ in clericis improbatur, ab eis interposita valida sit? clericum ex ea efficaciter non teneri, docuit Hunnius *ad Trentl vol. vlt. disput 28. thesi 2. q.* 12. ex sequentibus. Primò, quia cum actus contra iuris prohibitionem celebratus, pro infecto habeatur, *l. iuris 7. §. 16. ff. de pactis, l. ciuitatibus 112. §. fin. ff. de legat. 1. l. non dubium, C. de legib.* & talis fideiussio sit à sacris canonibus improbata, nullius momenti erit. Secundò, quia Imperator Iustinianus *in Nouella 123. c. 6.* sanxit iudicem approbantem clerici fideiussionem, pœnam incurrere: vnde deducit Elfricus Hunnius, Iustinianum omninò improbasse clericorum fideiussionem, ita vt non solùm eam ab initio fieri prohibeat, sed factam etiam improbet: & ea opinione retenta accipit sic textum *in d. c. 2. hoc tit.* eo casu, quo clericus pro alio clerico fideiussit, non verò pro laico; quia vt suprà dixi, clerici pro se inuicem licitè fideiubent: quæ fideiussio vicaria dicitur *in l. eum clericis, §. 1. l. omnes, §. præterea, Cod. de Episcop. & cleric.* Etiam *in cap. 3. hoc tit.* contendit, non agi de fideiussore clerico, sed de laico; & ita nihil interesse, quod fideiussio ibi approbetur. Verùm contrariam sententiam, quam vt veriorem amplectimur, tenuerunt Gregor Lopez per textum ibi, *in l. 45 tit. 6 par. 1.* Guttierrez *1. p de iuram. c. 72.* Gedeus *de contrahend. stipul. cap. 7 num. 306.* ex Theologis Molina *de iustitia disput. 540.* Lugo *eod. tract. tom. 2. disp. 32. sect. 1 §. 2. n. 10.* Dicastillo *eod. tract. lib. 2. tract. 16. disp. 1. dub. 2. n 29.* Diana *p. 11. tract. 4. res. 31.* pro qua opinione faciunt primò textus disertus *in l. 6 tit. 13 lib. 3. fori*, ibi: *Pero si ellos* (clerici) *entraren en algunas de estas fiaduras, quales son defendidas, valdra la fiadura.* Vbi Montaluus. Secundò principium illud vulgò receptum, quod multa in iure fieri vetantur, quæ tamen facta tenent *l. patre furioso, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, l. si fundum, ff. de fundo dotali, l. fin. ff. vnde liberi.* Quod procedit in omnibus legibus imperfectis, id est omnibus illis, quæ actum prohibent, non verò irritant, quas imperfectas dixit Vlpianus *in fragment. tit. 1.* Vnde licèt fideiussio assidua in clericis vtroq; iure improbetur, & illi pęna depositionis imponatur; tamen quia nullo iuris ciuilis, aut canonici testimonio improbatur, si semel interponatur, subsistit, & efficax est. Coram quo tamen iudice sit conueniendus clericus, qui pro laico in causa temporali fideiussit, latè examinat Martha *de iurisdict. cap. 4. centur. 2. casu 105.*

CAPVT II.

Lucius III. *a Heliensi Episcopo, & Archidiacono Noruuicen.*

PEruenit ad nos ex transmissa nobis conquestione R. clerici de S. Albano, quòd cùm ipse pro Helia, & Philippo clericis Lundon ad eorum instantiam, pro altero, Helia videlicet in 6. & pro altero in 7. marchis argenti mercatoribus Bon fideiussit, eis, sicut vnus fide, & alter *b* iuramento promiserant, præscriptam pecuniam non *c* soluentibus, coactus est creditoribus pro ipsis pecuniam, sicut inter eos conuenerat, exhibere. Ne igitur supradictus R. dispendium patiatur, vnde videtur præmium meruisse, vener. fr. nostro *d* Bonon Episcopo dedimus in mandatis, vt super debitis illis instrumenta, quæ sunt apud creditores, inspiciat, & eorum rescripta suo *e* sigillo signata vobis mittere non postponat. Mandamus itaque discretioni vestræ, atque præcipimus, quatenus si ex confessione prædictorum clericorum, vel aliàs legitimè vobis rem ita se habere constiterit, prædictos clericos moneatis, vt procuratori memorati R pecuniam, quam pro eis soluit, dil. & ap cess. restituant, ipsumque seruent indemnem: si verò ad vestram iussionem non egerint, vos auctoritate Apostolica freti de eorum redditibus præscripta debita faciatis ap. remota m. R. solui, & *f* damna, quæ idem R. propter hoc pertulerit, resarciri, aut procuratori eius prædictos redditus assignetis, tamdiu sine molestia detinendos, donec ipsa damna resarcita fuerint, & debita sine diminutione soluta. Præfatos verò clericos, si *g* religionem fidei, & iuramenti sui eos violasse constiterit, sub. ap. ob. officio, & beneficio *h* suspendatis. *i* Ceterum, quia nouis morbis noua conuenit antidota præparari: volumus & mandamus, vt ad veritatem eliciendam ap. rem. præstari faciatis ab vtraque parte calumniæ iuramentum.

NOTÆ.

a HEliensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit c. 4. & in c. cæterum, de iuram. calumn.* vbi extat posterior pars huius textus. De Ecclesijs Heliensi, & Notuuicensi nonnulla notaui *in c. pastoralis, c. si autem 9. de rescript.*

b *Fide, ac iuramento.*] Plerumque ęquantur iuramentum, & fides interposita, *c. ad aures, de his, quæ vi.* Cicero pro Roscio Comœdo: *Quę pęna à Dijs immortalibus periuro, hęc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus iusiurandum comprehenditur; sed ex perfidia, & malitia, per quam insidię tenduntur alicui, Dij immortales hominibus irasci, & succensere consueuerunt.* Et de Essenis refert Iosephus, quod quicquid dixerant, validius erat iureiurando, ac superuacuum apud ipsos iurare. Illustrat Grotius *de iure belli lib. 2. c 12 in fine*: fides enim ideò appellatur, quia fiat, quod dictum est Cicero *lib. 4. de repub.* ibi: *Fundamentum iustitię est fides, id est dictorum, conuictorumq; constantia, & veritas. Ex quo quamquam hoc videatur fortasse cuipiam durius, tamen vt videamur imitari Stoicos, qui studiosè exquirunt, vnde verba sunt ducta, credamus quòd fiat, quod dictum est, appellatam fidem.* Io Sarisbar. *lib. 3. Polycr. c. 6. & 11.* Illustrant Philippus Camerarius *in oper. succis. centur. 1. c. 77.* Connanus *lib. 1. comment. c. 6* Cabreros *de metu lib. 2. c. 6.* qui plura de hac fide humana, & quomodo per dexteram manum apud veteres præstaretur, congerit *ex n. 4. vsque ad 1 c.*

c *Non soluentibus*] Iure antiquo medię Iurisprudentiæ magnum discrimen dabatur inter fideiussorē indemnitatis, & fideiussorem simpliciter acceptum: fideiussor enim indemnitatis, vulgò *de sacar à paz y à salut*, qui promittit, quantò minùs à reo principali consequi possit se soluturum, *l. amissis 17. de fideiuss. tut. l. si ita 6 C. de nouat.* Amaya *in l. 1. C. de Decur. n. 7.* non prius conueniri poterat, quàm excussione facta in reo principali, postquam constabat in quantum ipse soluendo non erat, *in l fideiussoret, de fideius. tut. l 1. C. de Magistr. conuen. l 1. C. de conueniend. fisci debit* faciunt text. *in l. tutor 19. §. quod ergo 4 ff. ad Velleianum, l in fraudem 45 §. si fideiussores 11. l. Moschis 47. ff. de iure fisci*: docent Classici repetentes *in l. decem 116. ff. de verb oblig* Heringius *de fideiuss c. 4 n. 61. & c. 27. ex n. 142.* Pirrus Maurus *eod. tract 1. p. sect. 2. c. 17 & 6 p c. 3. ex n. 199.* Osualdus *lib. 15. Donel c. 48 littera S.* Pariadorus *lib. 2. rerum quotid. c. vlt. 4. p. §. 7. n. 10.* Amaya *vbi proximè, ex n. 6.* Noguerol. *alleg. 40. n. 41.* Saigado 1 *p. Labyrinthi,*

rintbi, c.83.n.85 & *3.p.c.11.ex n.56* fideiussor verò simpliciter acceptus iure veteri statim, & ante reum principalē conueoiri poterat, quia concedebatur creditori potestas eligendi ex reo principali, & fideiussore, quem vellet, *l.2. l.aon recte 3.l.liberum 16.l.rei 23 l.vlt. C.boc tit.l.si mandauero 22 §.interdam, ff.mandati*, Gaius *lib.2.instit.tit 9.§.3.* Cuiac. *in nouel.4* Osuald *d.c.48.litt.M.* Hunnius *in encycl. lib.3.tit.5.c.3* Bocerus *tom.1 clas.2 disp.16.* Heringius *d.c. 77.n 267.* nisi aliter placuisset contrahentibus; tunc enim expressæ conuentioni standum erat, *l.iare nostro 5.l.si alienam 19.C. boc tit.* Iure tamen nouo fideiussor etiam simpliciter acceptus non priùs conueniri potest, quàm reus principalis conuentus, excussusque sit, *Noael.4 de fideius. c.1.aathentica Præseati, C de fideius l 9.tit.12.partit.5.* docent plures congesti à Barbosa *in d aatb.præsenti*, Salgad. *1.p.labyriatbi, c.23.per tot.* Fontanel. *de pactis aupt.claas. 4 glos.9.p.5.ex n.39. & claasal.7.gl.2.p.3 ex a.32.* Noguer. *alleg.40 ex n.58.* Valenzuela *coas.16 n.47.* Osuald *d.c 48. litt.L*, Caldeira *lib.1.error.c.2 a.1* qui ad hoc probandum singulariter expendit præsentem textum. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam post dictam autheoticam *præseati*, nulla excussione facta in persona rei principalis, fideiussor statim conueniri potest, quos referunt Tuschus *verb.Excussio.* Valent.Francus *de fideius e.5.à n.316 vsque ad 430.* Menebaca *illust e.33.* Mysing. *cent.2.obs.15.* ex quibus nonnullos in foro receptos, & rationi iuris cōsonos referam. Primus desumitur *ex d.aath.præsenti*, & contingit si debitor principalis in longinquis prouincijs absit, seu latitet, ita vt facilè conueniri non possit: quo casu iudex pro arbitrio suo certum tempus præscribere debet fideiussori, vt intra illud reum principalem iudicio sistat, aliàs eo elapso excussio pro facta habetur. Menoc *de arbit.lib.2.casa 40* Heringius *de c.27.n.31.* Pirrus Maurus *d.c.3 ex n 61.* vnde Antonius Gom. *lib.2 variar.c.13.n.14.* Menchaca *d.c.33.n.34.* Salgado *d.c.23 n.17.* docent idem dicendum esse, si reus principalis præsens sit, sed conueniri non possit de factn, vel de iure. De facto, veluti si sit persona nimium potens; seu rixosa, argumento legis *2 ff. qui satisd cog.* De iure, quia naturaliter tantùm reos principalis sit obligatus, vel sit Magistratus, & duret eius officium, *ex l.2.ff.de iurisdict.* quibus consequens est alius casus, videlicet si bona rei principalis sint in alio Regno, aut prouincia longinqua; quia creditor non est cogendus exteras regiones peragrare, vt docent Salgado *vbi proximè, n.15.* Barbosa *ia præsenti, n.12* Alius casus est, si notoriè appareat reum principalem non soluendo esse. Valenzuela *tom.1.cons.19.a.53.* Heringius *d c.27.n.20.* veluti si cessit bonis, si creditores ad concursum vocauit, bonis in iudicio derelictis, *ò bizo pleito de esperas*; quo casu, adducto testimonio similis iudicij excussio pro facta habetur, & fideiussor statim conueniri potest, vt latè, & pluribus relatis docent Barbosa *in præsenti, n.16.* Noguerol *alleg.2.n.112 & alleg.4.n.41. & alleg.29.n.163.* Salgado *d c. 23.à n 18.* qui idem resoluunt, qoando bona principalis debitoris sunt ita hypothecis, seu censibus obnoxia, vt venui exposita non inueniant emptorem. Alium casum refert Osualdus *d.c.48.litt.N*, cùm fideiussor specialiter interrogatus in iudicio, an fideiussor esset, negauit, & postea de mendacio est conuictus, quo casu, si vtatur beneficio excussionis, repellendum esse etiam docuit Heringius *d.c.27 n.210.* qui alios casus prosequitur.

d *Bononiensi Episcopo.*] Ioanni videlicet; qui Ecclesiam ipsam Bononiensem rexit vsq; ad annum 1188. vt refert Vghellius *tom.1 Italiæ sacræ, ia Ecclesia Bononiensi, num 59.*

e *Sigillo.*] De sigillo Episcopi, & eius auctoritate, egi *ia c.post cessionem 7.de probatioaibus.*

3 f *Damna.*] Potest enim fideiussor actione mandati experiri non solùm pro pecunia soluta, verùm & pro interesse, vel damno accepto, *l.si quis alicui 27.§.impendia, ff. maadati*: & si fideiussor necessitate oppressus pecuniam accepit ad damnum, vt satisfaceret creditori, tenetur reus principalis non solùm satisfacere sortem principalem, verum & interesse, quod fideiussor soluit, vt probat Sesse *decis.402.per totam.*

g *Religioaem fidei, & iuramenti.*] Religionem, tam ad
4 casum fidei interpositę, quàm ad casum iuramenti retulerunt scribentes in præsenti. Sed rectiùs Mendoza *de pactis lib.1.c.6.n 11.* religionem tantùm ad iuramentum refert, licèt fidei interpositæ æqualis sit obligatio, vt suprà probauimus.

h *Suspendatis.*] Postquam satisfactum fuerit fideiussori, aliàs frustrà Lucius III. inhiberet de redditibus beneficij satisfaciendum esse fideiussori, qui soluit pro ipsa beneficiario reo principali, si suspendendus erat statim à beneficio, & per conseqoens priuandus eius fructibus. 5
Vnde iuxta sententiam eorum, qui tenuerunt, periurum ipso iure priuari beneficio ecclesiastico, quam referunt Balboa *in e cum aon ab bomiae, de iadicijs, a.15.* Fachineus *lib.2.controu c.15* in præsenti casu non poterat talis suspensio ipso iure admitti, ne fideiussor amitteret pecuniam pro ipso reo principali solutam.

i *Cęteram.*] Verba quæ sequuntur extant *in c.cęteram, de iuram.calum.*

COMMENTARIVM.

EX hac Lucij III. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus tenetur fideiussorem suum indemnem reddere à fideiussione, etiam per assigaationem fructuum proprij beneficij.* Probant eam text. *in c.olim, el 2 de restit. spol.c.peruenit, de arbitr.c.3.* ibi: *Et redditus eius ia debitorum solutionem conuertas, boc tit.l.23.& 45.tit 6. partit.5.* Illustrant Guttierez *de iuram.1.p.c.17 a.17.* Gomez *lib.2. var.c.13.n 18.* Petrus Barbosa *in l.1.p.4.a.132.cum seq.ff. sol matr.* Lotherius *de re benef lib.1.c 42. a.25.* Salgado *1. p labyrintbi, c.42.per totum*, Baeza *de inope debit c.16.* Matienz. *in l.5.tit.17.lib.5.recop.* Azeuedo *in l 17.tit.21. lib.4. recop. n.142.* 6 *Cōclusio deducitur & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione sic insurgo in præsentem assertionem. Valet argumentum de militia terrestri ad cęlestem, vt probaui *in c.1.de renanc.* Sed stipendia militibus militiæ sęcularis assignata, non possunt capi in causam iudicati, *l.stipendia, C.de execut.rei iadic.* Ergo nec stipendia debita clericis militantibus in cęlesti militia, iuxta addncta *ia cap.cùm secaadùm*, ibi: *Stipendijs militare, de præb & dignitatibus*, in causam iudicati capi possunt. Accedit, nam clerici nequeunt conueniri vltra quàm facere possunt, *c.Odoardus, de sol* vbi dicemus: igitur per subtractionem redditunm proprij beneficij non sunt clerici cōpellendi proprijs debitoribus satisfacere. Augetur hæc difficultas *ex l.spem 5.C quæ res pignori obligari*, vbi statuit Hadrianus, spem illorum præmiorum, quæ pro coroois sacris athletis præstantur, non posse speciali hypothecæ obligari, nec generali bonorum obligatione contineri, & per consequens, nec pręmia illa iudicialis pignoris causa capi non posse: ergo similiter fructus, qui debentur clericis ratione coronæ, seu beneficij, non debent ex causa pignoris iudicialis capi. 7 *Impugnatur prædicta assertio.*

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, fideiussorem soluentem pro reo principali, duplicem actionem habere ad repetendam pecuniam solutam: aliam ex persona creditoris, in cuius locum successit, vt probant Arias de Mesa *lib.1.var c.14 n.11.* Olea *tit.5.de cess.iur.q.4.nu. 29* alteram mandati ex propria persona, *l.si quis 46 l.fideiussorem 52.ff.maadati, l.si quis mandato 28.ff.de aeg.gestis.* Nec interest, quod fideiussor sua solutione liberet reum principalem, vel non, veluti si soluit ex iusta ignorantia, postquam reus soluisset, *l.si fideiussor 29 §.si eam debitor, ff.mandati*, Faber *lib 18.coniect.c.vlt.* Dixi ex iusta ignorantia; nam si sciens se rem non debere, vel exceptione tutum esse, prætermittens exceptionem prętulit soluere, non habet actionem mandati, *d.l.fideiassor 29. ia princ.l.si procaratorem 8 §.quod, l. Quintus 48.ff maadati, l si pro eo 10.C eod tit* Idem dicendum est de eo fideiussore, qoi pro inutiliter obligato intercessit, & soluit; quoniam si habuit iustam causam ignorandi, habet actionem mandati; sin minus, perdit quod soluit, *d.l.si fideiussor 29.§.1.* Duarenns *de fideias.c.3.§.1* Cuiac. *lib.8.obs.c.39.* Idem etiam solet tractari in fideiussore, qui soluit pro reo principali, & non certiorauit illum; vnde euenit, vt reus postea iterum soluat: nec enim tunc actio mandati fideiussori competit, cùm in culpa sit, nisi ipsa leuis esset, *d.l.si fideiassor 29.§.boc idem 3.* Donel. *lib.13.commen.c.11.& 13.* Quando tamen fideiussori competat condictio indebiti, pro expositione text. *in l.si fideiussor 59.ff de condict.indeb.* prosequitur D.Ioseph.de Retes *de fideiassoribus c.4 n 6.& seq.* 8 *Fideiussor habet actionem mandati.*

Vnde iam apparet vera ratio præsentis assertioois; nā cùm fideiussor soluens pro reo principali, habeat actionē mandati contra ipsum, modò ex eius mandato, seu patientia fideiusserit, ad repetendum omne id, quod pro ipso soluit, *Traditur ratio decidendi.*

ſoluit, *l. fideiuſſor 6. C. mandati, l. rogatus 33. l. qui fide alterius 53. ff. de fideiuſſ. §. ſi quid autem, Inſtit. eod. tit.* ſiue in iudicio conuentus, ſiue extra iudicium ſoluerit, *l. idemque 10 §. fideiuſſores, ff. mandati, d. l. fideiuſſor 6* ideò clericus in præſenti ſpecie cogitur fideiuſſori ſuo ſatisfacere, illumque à tali fideiuſſione indemnem reddere. Et quia bona patrimonialia non habebat, ex beneficij fructibus, quorum dominus eſt, vt probaui *in c. 1. de teſtam.* cogitur plenè fideiuſſori ſatisfacere.

10 De ſolutio ratio dubitandi.

Necobſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt verum ſit, ſtipendia militibus aſſignata, ex cauſa iudicati capi non poſſe, ab eiſque ad ſtipendia Eccleſiaſtica rectè argumentum deduci; id tamen procedit, quando alia extant bona, vt exprimitur *in d. l. ſtipendia.* Quo modo etiam accipiendus eſt præſens textus, videlicet vt tunc fructus beneficij aſſignari poſſint fideiuſſori in ſolutum, quando alia non extant clerici bona: alijs autem extantibus, ſimilia ſtipendia ex cauſa iudicati capi non poſſunt. Sunt tamen nonnullæ res vtilitate publica ſuggerente, quæ nec alijs bonis deficientibus ex cauſa iudicati capi poſſunt, veluti boues aratorij, & alia inſtrumenta ruſtica, *l. executores 7. C. quæ res pignori, l. 5. & 6. tit. 17. lib. 5. Recop.* ne turbetur agricultura inſtrumentis ſublatis, *d. l. executores 7.* Illuſtrant Oſuald. *lib. 27 Donel. c. 3. litt. P.* Cuiac. *in recit. ad tit. C. quę res pignori,* Gilbertus Reg. *lib. 2. enantiopb. c* 20. P. Gregorius *lib. 23. ſyntag. c 9 n.* 1n. Rodriguez *de execut. c. 5. n. 62* Azeuedo *in l. 7. n. 46 lib 4. recop.* Collantes *in commeat. rei frument. lib 5. c. 3* Narbona *in l. 25. gl. 2. n. 1. & gl 7 tit. 21. lib 4. recopil.* Guttierrez *lib 4. pract q. 12 n.* 10. quod etiam procedit in frumento ſato, ſeu percepto, donec in horreum deferatur, *ex l. 28. tit. 21. lib. 4. recopil.* quam doctis commentarijs illuſtrarunt Illuſtr. D. Franc. Ramos, & D Ioſephus de Retes Obtinuit etiam, in libris Doctoris, Aduocati, vel ſtudioſi excuſſionem fieri non poſſe, vt pluribus relatis docuit Narbona *in l 25. tit. 21. li. 4 recop.* quibus adiungunt alia forenſes, quorum ſententias vſus non admiſit, nec eas in foro receptas video: adiri poſſunt Parladorius *5 p. §. 3 à nu.* 18. Oſualdus *lib. 27. comment. c. 3. litt. P,* Vulteius *de iudicijs, lib. 3 c. 13 ex num.* 106. Necobſtat primum augmentum difficultatis, quia non negamus, cùm capiuntur fructus beneficij ex cauſa iudicati, priùs congruam portionem clerico eſſe aſſignandam, ita vt vltra quàm facere poſſit non condemnetur, vt dicemus *in d. c. Odoardus.* Nec obſtat text. *in d. l ſpem, Cod. quæ res pignori:* cui opponitur Papinianus *in l. commodis, ff. de re iud.* ibi: *Commodis præmiorum, quæ propter coronas ſacras præſtantur condemnato, placuit interdici, & eam pecuniam iure pignoris in cauſam iudicati capi.* Ex quibus cõſtat, ſtipendia illa, ſeu commoda, quæ propter coronas ſacras præſtabantur, ex cauſa pignoris iudicialis capi potuiſſe: igitur multò magis ex cauſa pignoris conuentionalis Pro cuius difficultatis ſolutione videndum eſt, quæ ſint commoda illa, & in quibus certaminibus propter coronas ſacras præſtarentur? Et ſciendum eſt, inter ſpectacula, quæ olim publicè edebantur, populorumque oblectationi deſeruiebant, eam fuiſſe differentiam, quod alia ad virtutem formandam, oſtendendaſque, ſeu comprobandas vires ederentur; alia verò voluptatis tantùm, ſeu quæſtus cauſa proponerentur Prioris generis erant theathrales ludi, gymnici, ſeu circenſes: poſterioris verò ſcenici, ſiue muſici, de quibus plura ſcripſerunt Budæus *ad Pandect. in l athletas 4. ff. de his, qui notantur infam.* Petrus Gregorius *lib 39. ſyntagm. c. 5.* Roſinus *lib. 9. antiq. c. 2. & 5.* Paſchalius *de coronis, lib. 6.* Mariana *de ſpectaculis,* Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertullianum de ſpectaculis,* Pancirola *lib. 1. var. c. 4. & 47* Martinus Delrio *diſquiſit. magic. lib. 4. q. 4. ſect* 2. Petrus Fab. *iateg. lib. agoniſt.* Mercurial. *de arte gymnaſtica,* Amaya *lib. 3. obſ. c. 3.* Bulengerus *in tract. de Circo.* Gymnica certamina, ſeu circenſia, erant quaſi meditamenta præliorum, & robur, modumque pugnandi in bello formantia; ideòque ſimiles agones virtutis, gloriæque cauſa aggrediebantur, *d. l athletas 4. l. qua actione 7. §. ſi quis in collactatione, ff. ad leg. Aquil.* veluti ſi quis certaret haſta pila, currendo, luctando, vel pugnando. Plato *lib. 7. de legibus,* Lucianus ibi: *Decertare docemus, vt labores ſufferre aſſueſcant, & ſimul cedere plagis, ne vulnera auerſentur.* Sed cùm Salluſtius dicebat *de coniuratione Catilinę in princ.* quod melius ſit ingenijs, quàm corporis viribus gloriam quærere, fuerunt quoque certamina in quibus ingenia formabantur ad virtutem litterarum; quapropter loca in academijs ijs exercitationibus conſtituta, gymnaſia nuncupantur. Imperatores, & Reges huiuſmodi ſtudiorum ludos olim edidiſſe referunt Gellius *lib. 10. noctium, c* 19. Vitruuius *lib. 7 de architectura, in princ.* Tacitus *lib. 14. annal.* ex eiſque Petrus Gregorius *d c. 5.* P. Faber *lib. 1. agoniſt. c. 25. & 26.* Scenici autem ludi, ſeu theatrales erant vbi comœdiæ, tragœdięve recitabantur; mimi, pantomimique diuerſas perſonas ſimulantes theatrales ludos edebant, de quibus egi *in c. cum decorem, de vita, & honeſt. cler.*

Circenſium autem, ſeu gymnicorũ apud Græcos olim celebratiſſima ſpectacula fuerunt Olympica, Nemæa, Iſthmica, & Pythia, quæ etiam ſacra appellabantur. De eorum origine, & auctoribus agunt Strabo *li. 8. geograph.* Tertullianus *de ſpectaculis,* Higinus *fabula 74* Lactant. *lib 1. de falſa relig. cap* 21. Horum certaminum meminerunt Ouid. *lib. 1. Metamorph.* ibi: — 11 De ludis Circenſibus.

Neve operis famam poſſit abolere vetuſtas,
Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti ſerpentis nomine dictos.

Auſonius *in eclog.*

Quatuor antiquos celebrauit Achaia ludos,
Cælicolum duo ſunt, & duo feſta hominum.
Sacra Iouis, Phœbique, Palæmonis, Archemorique,
Serta quibus pinus, malus, oliua, apium.

Statius *lib. 6. Thebaid.* Hæc certamina tota ferè adſtante Græcia magno impendiorum queſtu, & maximo oſtentationis apparatu edebantur, fortiſſimis vndique athletis ibi confluentibus, vt referunt D Chryſoſtomus *orat. 66 de Gloria,* Plutarchus *in Numa:* certabantque in his ſpectaculis luctando haſta, pila, ſeu pugillatu. Silius Italicus *lib. 16.*

Quique armis, ferroque valent, quique arte regendi
Quadrijugos pollent currus, queis vincere planta
Spes eſt, & ſtudium iaculis impellere ventos,
Adſint, & pulchræ certent de laude coronæ.

Et D Iſidorus *lib. 3. originum, c. 18 & 22* quinque gymnicorum enumerat ſpecies, ſaltum videlicet, curſum, iactum, pugillatum, atque luctam. Illud tamen notandum eſt, pugillatum eſſe vbi manuum, brachiorumque impulſu certabatur; pancratium verò, in quo, & cruribus, & toto corpore certari ſolebat P Faber *d. lib. 1. agoniſt. c. 10. & 13* Cælius Rhodiginus *lib. 15. antiq lect. c* 20.

Maxima autem erat victoriæ in his certaminibus partæ dignitas, & coronarum magnum decus; adeò vt olympici certaminis victoribus licuiſſet ſignare monetam, vt refert Iulius Pollux *lib 1. c. 12.* illiſque conceſſum fuit, vt in exercitu Regi adſtarent. Plutarchus *in vita Lycurgi,* P. Faber *lib 2 agoniſt. c. 16.* & qui tribus coronis erant coronati, ciuilium munerum vacationem aſſequebantur, *l. vn C. de athletis, lib.* 10. vbi plura Amaya; à tutelaque excuſabantur, *l. 6. §. 13.* ibi: *Athletæ habent à tutelæ excuſationem, ſed qui ſacris certaminibus coronati ſunt.* Samuel Petitus *ad ll. Attic. lib. 1. tit. 3. fo. 62.* Palmata etiam, & florida veſte conſpicui à cęteris diſtinguebantur. Plin. *lib. 7. cap. 47.* triumphalique curru per theatrum tranſuecti in patriam deducebantur Plinius Iunior *lib. 10 epiſt. 119.* ex eorum numero duces eligebantur. Strabo *lib. 13.* Diodorus Siculus *lib* 12 illorumque ſtatuas erigi, imagineſque dicari mos erat. Xenophon *lib. 3 memorab* Lucianus *de imaginibus.* Denique quo maior illis accederet maieſtas, & veneratio, dicti fuerunt Hieronicæ, id eſt ſacrorum certaminum victores; & coronas, quibus ornabantur, dictas fuiſſe ſacras, conſtat *ex d. l. commodis,* & ex Silio Italico *lib. 14.* ibi: — 12 De honoribus, & præmijs athletis conceſſis.

Hic Arethuſa ſuam piſcoſo fonte receptat
Alphæon ſacræ portantem ſigna coronæ.

Texebantur autem coronæ olympicæ ex oleaſtro. Plinius *lib. 15 cap. 4.* Pythię ex lauro. Ouidius ſuprà relatus. Nemææ ex apio Lucianus *de gymnicis.* Et in omnibus his radiantibus folijs palma ſignum victoriæ exhibebat. Caſſiodorus *lib. 8. variar. epiſt* 22. ibi: *Olympicos currus frequens palma nobilitat.* Paſchalius *dicto lib. 6. de coronis, cap 16 & 21.* quæ ſacræ coronæ adeò euectæ, elatæque in tantùm maieſtatis fuerunt, vt Reges ipſi ijs præmijs ornari inter fauſtos euentus referrent, vt de Philippo Plutarchus refert *in vita Alexandri:* de Archelao Macedoniæ Rege Suetonius *in vita Neronis.* Ad quam certaminum dignitatem reſpexit Horatius *lib. 1. carminum, od.* 1. ibi:

Sunt quos curriculo puluerem olympicum
Collegiſſe iuuat: metaque feruidis

Euita-

Euitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos euehit ad Deos.

Nec solùm his honoribus decorabantur, verùm & in vulgaribus, communibusque agonibus constituta erant victoribus pręmia, & commoda pecunia æstimanda, *l. penul. ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Vnde Virgil. *lib. 5. Æneid.* dum de his certaminibus agit, ait:

Et palmæ pretium victoribus, armaque, & ostro
Perfusę vestes, argenti, aurique talenta.

In sacris autem certaminibus nullum certum erat præmiorum commodum vltra coronas, illudque maximum gloriæ, & celebritatis decus constitutum: sed patria ex qua oriundi erant ipsi sacri certaminis victores, illis ex ea die, non qua coronam adepti essent, sed ex qua ciuitatem ingressi fuerant, stipendia annua, seu cōmoda annonaria propter sacras coronas præstabat. Plinius Iunior *lib. 10. epist. 119.* Tertullianus *in Scorp. c. 6.* ibi: *Nemo tamen agonis præsidem sugillauerit, quòd homines violentiæ obiectet, iniuriarum actiones extra stadium; sed quantùm labores illi, & cruores, & vibices negotiantur, inteadis, coronas scilicet, & gloriā, & dotem, priuilegia publica, stipendia ciuica, imagines, statuas, & quale potest sæculum præstare, de fama æternitatem, de memoria resurrectionem.* De his commodis præmiorum agit Papinianus *in d. l. commodis*, dum docet, his commodis, quæ propter coronas sacras præstantur, posse condemnato interdici, & pecunias illas, seu pensiones ex stipendijs prouenientes ex causa iudicati capi posse; quæ est vera Papiniani sententia, vt iam notarunt Petrus Faber *lib. 2. agonist. c. 17.* Cuiacius *lib. 10. respons. Papin in eod. textu*, omissa expositione Forcatuli *in Cupidine iuris, c. 20.* Nec tunc obstat text. *in d. l. spem, C. quæ res pignori.* Nam omissis solutionibus traditis ab Accursio, Bartolo, Baldo, & Fulgosio *in d. l. spem, & in d. l. stipendia*, Zasio, Aretino, & alijs relatis à Genoa *in conciliat. legum, fol. 484.* respondendum est cum Petro Fabro *d. c. 17.* Papinianum loqui de commodis iam debitis propter coronas adeptas, & pręmia consequuta; Alexandrum verò agere *in d. l. spem*, de spe victoriæ, quæ nondum accidit, & coronę nondum adeptę, pręmijsq; nondum acquisitis, quę publicè interest non pignori obligari, ne ab animosa, strenuaq; decertatione, ad quam spe præmiorum athletæ alliciuntur, omninò retrahantur, cùm commoda alijs obligata ipsi perlaturi non sint. Nisi dicamus cum Cuiacio *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, spem illam pręmiorum priuata pactione pignori dari non posse, *d. l. spem*: at verò iudicis auctoritate pignoris iure in causam iudicati capi prohibitum non esse.

Suprà traditis opponi potest text *in l. trib. 8. ff. de vsufr. earum rerum*, in illis verbis *Si cohęredes ex causa fideiussoria conuenireatur, eos mandati non acturos.* Ex quibus deducitur, fideiussorem soluentem pro reo principali, aduersus eum actione mandati non rectè agere. Igitur quia fideiussor non tenetur indemnem reddere reum principalem, vt in præsenti textu docetur. Cui difficultati respondendum est, in eo textu hęredes, qui fideiusserunt, & soluerunt, non habere regressum actione mandati aduersus reum principalem, hoc est legatarium, vel eius hæredem; quia non eius mandatu fideiusserunt, sed iussu testatoris; & nō propter alienam obligationē, sed propter suā, vt se liberarent legato cautionis sibi à testatore iniuncto: quare vt fideiussores, qui in rem suam, vel donandi animo intercesserunt, non habent regressum contra reum principalem; ita nec fideiussores, de quibus in eo textu, vt docuit Cuiacius *lib. 17. qq. Papin.* in eo textu. 13 Expositio l. tributum 8. ff. de vsufructu ear. rer.

C A P V T III.

Idem *Cantuariensi a Archiepiscopo.*

Constitutus in præsentia nostra dilectus filius noster Magister Stephanus, sua nobis assertione monstrauit, quod pro Magistro P. *b* Blesensi Cancellario tuo, tempore Lateran. *c* Concilij ad preces ipsius in 15. marchas *d* sterlingorum legalium, & communium intercessit, quas quoniam vsque modò debitor non persoluit, iustè plurimas asserit à creditoribus molestias pertulisse, & antiquum debitum plurimum *e* augmentari. Vnde quia pro nostro volumus officio prouidere, ne qui gratiam meruit, pœnam sustineat: f. t. per A. s. p. m. quat. si legitimè de huiusmodi tibi assertione constiterit, præfatum P. vt eum à præscripta intercessione sine dilatione prorsus absoluat, omni gratia, & timore postposito, nullius ap. ob. Ecclesiastica districtione compellas. Quia verò diuersa experimenta morborum varia nos compellunt remedia inuenire, præsentium significatione iniungimus, vt si præfatus P. debitum, vel accessiones fortè negauerit, consuetudine, quæ legi contraria est, non obstante, *f* iuramentum calumnię subire cogatur. Præterea quia difficile foret intercessori testes in Angliam ducere, iudicibus Bon. satisdatione idonea à P. accepta, quod ad testes *g* audiendos vadat, vel mittat, infra terminum competentem litteris tuis significes, vt eos vice tua recipiant, examinent, & interrogent diligenter, & depositiones eorum transmittant inclusas, & significent quanta fides testibus, vel instrumentis possit haberi. Cœterum si iamdictus P. citatus pręsentiam tuam adire, vel iudicio stare contempserit, eum infra triginta dies post harum susceptionem reddas beneficio alienum, & redditus eius in debitorum *h* solutionem conuertas, quousque fuerit debitoribus satisfactum.

N O T Æ.

1 a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5* Balduino videlicet II. qui Ecclesiam Cantuar. rexit ex anno 1184. vsque ad annum 1196. quem Polyd. Vergilius *lib. 4* refert inter viros ea tempestate ingenio, & pietate claros. Giraldus apud Vsserium *in epistolis Hiberniæ, pag 117.* vocat eum sanctum, & litteratissimum Archipræsulem: & Harpesfeildus *sect. 12. cap. 18.* scribit, quod cùm felici vigeret ingenio, egregiè in litteris profecit, euasitque postea in virum tam in alijs disciplinis, quàm in Theologia insigniter doctum, doctrinęque magnitudine, rerum gerendarum prudentia, & singulari eloquentia claruit. Plura de eo refert Richardus Smitheus *in serie Præsulum Cantuar. c. 8.*

2 b *Blesensis.*] Petrus videlicet Blesensis, qui fuit Cancellarius ipsius Balduini II. vt ipse Blesensis fatetur *epist. 92.* ibi: *Confidenter, & sub testimonio plurium dico, me semper dictare litteras solitum citius, quàm posset aliquis exarare: ad veritatem, non ad iactantiam dico. Vidit quandoque dominus Cantuariensis, & vos ipsi cum eo, multique alij, me diuersis materijs tribus dicere scriptoribus, & vniuscuiusq; calamo festinanti satisfacere, meque (quod de solo Iulio Cæsare scribitur) quartam epistolam dictare, & scribere.* De quo Posseuinus *in apparatu*, hæc refert: *Sanè magni animi dotibus vir hic pręditus fuit, qui & Archiepiscopatū Neapolitanum tenuit, & Episcopatū Roffensem bis recusauit, & integer vitæ, scelerisq; purus, martyrium desiderauit. Libertate autem in scribendo vsus, ne Regibus quidem tacuit, quæ dicenda essent: & verè Episcopis, & Abbatibus normā viuendi pręscripsit.* Baleus *cent. 13. c. 21.* ibi: *Petrus Blesensis verè lingua disertus, & eloquens, omnigeno nitidioris doctrinę honestamēto nobilitatur, testis, & pręco veridicus, hic perdoctus vir non solùm rem, sed etiā nomen transubstantiationis profitetur, sic scribens sermone 38. Sacerdotum ministerio panis, & vinum in carnem Christi transubstantiatur.* Et *ep. 140.* Ita scribit: *Et vt gratia exempli in vno Sacramento videas abyssum profundissimam, & humano sensui imperceptibilem, pane, & vino transubstantiatis virtute verborum cœlestium in corpus, & sanguinem Christi, accidentia,*

dentia, quæ priùs ibi fuerant, siue subiecto remaneret. Verũ opera tanto ingenio digna in lucem edidit, quæ refert Bellarminus *de scriptoribus Ecclesiæ, verbo Petrus Blesensis*; & nuper edita sunt anno 1667. cum notis Ioannis Busei.

e *Lateranensis Concilij.*] Celebrati temporibus Alexandri III. cui interfuit ipse Petrus Blesensis, & hac occasione forsan iter faciens per Bononiam, mutuam pecuniam ibi accepit.

d *Sterlingorum.*] Genus est peculiaris monetæ Anglorum, vt refert Polydor. Vergilius *lib. 17. histor. Angliæ.*

3 e *Plurimùm augmentari.*] Ex his verbis deducitur fideiussorem teneri non solùm in sortem principalem, pro qua fideiussit, verùm & ad vsuras, & similes accessiones, ita vt si reus principalis moram fecerit in soluendo id quod promisit, & ita obligatio eius augeatur, veluti in contractibus bonæ fidei, in quibus vsuræ ex mora debentur, *l. 4. Cod. depositi, l. cavuit 5. C. de action. empti, l. qui per collusionem 49. ff. eodem*: vel si in contractibus stricti iuris pœna promissa sit, tenebitur fideiussor ad vsuras, & in his contractibus ad pœnam: probant textus *in l. etiam 3. Cod. de fideiuss. tut. l. si mandato 8. Cod. eod. cum eo, l. initio 5. Cod. de pactis inter emptor. l. fideiussorio, Cod. de fideiuss. l. quæro 54. ff. locati, l. si quis 24. §. 1. ff. de vsur. l. 1. §. Bellissimè, l. penult. ff. vt legatorum nomine, l. si postea 10. ff. rem pupilli, l. 2. §. penult. ff. de administr. rerum, l. amissi 52. l. si quis pro eo 56. §. si nummos, l. fideiussores 58. ff. de fideiuss. l. si seruum 91. §. nunc, ff. de verb. oblig. l. Latinus, ff. de iurisdict.* vt contingit in pignore accepto, *l. 11. §. 3. ff. de pignorat. act.* nisi pœna commissa sit ex facto ipsius rei, *l. vlt. ff. de iureiur.* veluti Magistratus, pro quo quis fideiussit; nam si pœna ex eius facto committatur, fideiussor non tenetur, *l. fideiussores 68. ff. hoc tit. iuncta l. 1. Cod. de peric. eorum qui pro magistr. lib. 11. l. 1. ff. de magistr. conuen. l. 2. §. vlt. l. libertus 17. §. vlt. ff. ad municip. l. 2. C. ad Turpil.* Sed tunc obstat, quod fideiussor non censetur acceptus, nisi in id, quod contractus tempore debiturum erat, *l. retentionem, Cod. de vsuris*: sed tunc vsuræ, & similes accessiones non debebantur: ergo nec ad eas tenetur fideiussor, præcipuè cùm mora sua cuilibet nocere debeat, *l. in condemnatione 173. §. Vnicuique, ff. de reg. iur.* Quare nec mora fideiussoris reo principali nocet, nec mora rei principalis fideiussori, *l. si pupillus 127. iuncta l. cùm filius 49. §. 1. ff. de verb. oblig. l. si libertus 44. ff. de oper. libert.* nisi ad perpetuandam obligationem; quia cùm per moram perpetuetur obligatio principalis, perpetuatur & accessoria, *l. si à colono 58. §. 1. ff. hoc tit. d. l. si quis 24. §. 1. ff. de vsuris, l. cùm filius 44. l. mora 88. ff. de verb. oblig.* quod prouenit ex natura obligationis fideiussoriæ; nam cùm pendeat à principali, necessariò perpetuata principali, perpetuatur & accessoria; quod non contingit in vsuris, quæ non debentur ex principali obligatione, sed veniunt officio iudicis, vt probat doctè Arnoldus Vinnius *lib. 2. cap. 10. per totum, in select.* Pro huius difficultatis solutione communiter discrimen constituunt Heringius *de fideiuss. cap. 24. nu. 152.* Cuiacius *lib. 3. ad Afric. in l. centum, ff. de eo quod certo, & lib. 28. qq. Pauli in l. Stichum 95. ff. de solut.* Leotardus *de vsuris, quæst. 20. num. 16.* Vinnius *vbi suprà*, inter eum casum, in quo fideiussor accipitur in omnem causam; & inter eum, in quo simpliciter tantùm ad certam summam recipitur. Primo casu etiam ad vsuras, & similes accessiones tenetur, quia vt dicitur *in l. si quis 56. §. 2. hoc tit.* in omnem causam acceptus videtur. Secundo verò casu nec etiam propter moram rei principalis in maiorem summam tenetur, quia eius obligatio augeri non potest contra fideiussoris mentem, & voluntatem: quando verò dicatur fideiussor in omnem causam acceptus, examinant Vinnius *vbi suprà*, Cuiacius & Donellus *in l. centum, ff. de eo quod certo*: vbi exponunt difficilem textum *in l. quæro, ff. locati.* In præsenti textu certum est, acceptum fideiussorem fuisse in omnem causam; non tamen inde accipias relata verba de vsuris, quæ iure Pontificio nec in contractibus bonæ fidei ex mora veniunt; sed de pœna, & similibus accessionibus: vnde infra ait Pontifex *debitam, vel accessiones*; numquam tamen dixit vsuras, quæ hoc iure regulariter semper improbantur.

f *Iuramentum calumniæ.*] De quo egi suprà *in titulo de Iuramento calumniæ.*

g *Audiendos vadat.*] Hæc verba exposui *in cap. in nomine, de test.*

h *Solutionem.*] Iuxta adducta in proximo commentario.

COMMENTARIVM.

EX hac Lucij III. epistola sequens deducitur assertio: *Compellitur debitor principalis, qui per tempus cessauit in solutione, vnde fideiussor molestatur, ipsum liberare.* Probant eam textus *in cap. fin. hoc tit. l. Lucius 38. §. 1. ff. mandati, l. si ab arbitrio 10. §. ex causa, ff. qui satisd. cog. l. si is à quo, §. semel, iuncta l. planè, sequenti, ff. vt in possess. legat. l. in omnibus, ff. de iudicijs, l. si creditores 31. ff. de priuil. credit. l. 14. tit. 12. part. 2.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña hic, Gaillus *lib. 2. obseru. cap. 29. num. 2.* Cencius *de cens. part. 7. artic. 4. num. 7.* D. Ioan. de Larrea *decis. 93. per totam*, Heringius *de fideiuss. cap. 25. num. 33.* Cuiacius, & Donellus *in l. 10. C. mandati*, Gibalinus *de vsuris lib. 4. cap. 6. articulo 15.* Vinnius *lib. 2. select. cap. vltimo*, Phœbo *decis. 180.* 4 Conclusio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Fideiussor antequam soluat, non potest actione mandati agere contra reum principalem, *l. si pro eo 10. C. mandati*: nam cui mandatum est vt fideiubeat, mandatum creditur vt soluat, *l. indebitam, ff. de condict. indeb. l. 1. C. de dolo.* Vnde si iubeat testator hæredi, vt pro aliquo fideiubeat, & hæres soluat, actionem mandati non habet, quasi paria hæc sint, *sponde, & solue, vt in l. tribus 8. ff. de vsufr. ear. rer.* Et ita dum fideiussor non soluit, mandatum adimplere, & perficere non videtur, ac per consequens non potest intendere actionem mandati contra ipsũ reum principalem, vt à fideiussione liberetur, *l. si mandatu 45. §. sed si mandatu, ff. mandati, d. l. indebitam.* Nec etiam poterit petere fideiussor, vt ex integro satisdatio detur, *l. si is à quo 3. §. si semel, ff. vt in possess.* etiamsi cautionem inidoneam à principio datam esse dicat, *l. 3. ff. de fideiuss. l. inter, §. abesse, ff. mandati, l. 1. §. illud, vers. Item quæritur, ff. de separat.* pluribus relatis probat Felicianus *de censibus 1. parte, lib. 1. cap. 7. num. 17. & lib. 3. capite 9. num. 9.* Igitur in præsenti specie nullo modo poterat fideiussor agere contra reum principalem, vt ab obligatione fideiussoria liberaretur. 5 Traditur dubitădi ratio.

Qua difficultate non obstante verum est, certis in casibus licere fideiussori agere contra debitorem, vt eum à fideiussione liberet, quos refert Gregorius *in capite finali, hoc tit.* Inter eos & ille refertur, videlicet si debitor moro- 6 Traditur ratio decidendi.
sè persistit in obligatione, passusque est fideiussorem molestari: quantum vero tempus desideretur, vt dici possit debitorem diu in solutione cessasse, arbitrio iudicis relinquitur, vt *ex dicta l. Lucius 38. §. 1.* docent Menochius *de arbitrar. casu 41. num. 4.* Gomezius *libro 2. variar. cap. 13. numer. 10.* Osualdus *ad Donellum lib. 13. cap. 13. littera E*, Heringius *de fideiuss. cap. 25. num. 33.* nam licet verbo *diu*, vtatur ibi Consultus, quod decem annorum spatium importat, *l. fideicommissum 16. §. Aristo, ff. qui & à quibus, l. si diuturna, ff. de legib.* iuncto Douello *lib. 1. commeut. cap. 10.* Osualdus *littera F*; aliquando tamen minus tempus demonstrat, vt biennium *in l. cùm dominus 6. ff. locati*: quinquennium *in l. 3. §. 2. ff. de re milit.* & minus tempus *in l. 1. §. largius, ff. de successʃ. edict. l. 3. C. de execut. rei iudic. l. 1. Cod. de patria potest. l. non distinguemus 32. §. si aliter, ff. de receptis.* Ex quibus, & alijs aperte constat, verbum *diu*, ad minus tempus quam decennium referendum esse, & in terminis probari videtur *in l. 14. tit. 12. part. 5.* notarunt Valasseus *consult. 36. num. 1.* Larrea *decis. 93. num. 6.* In censibus autem, & alijs annuis redditibus, qui tractum habent successiuum, præsens assertio non procedit, quia imputari non potest debitori, cur eos non redimat, vt docuerunt Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. quæst. 13. num. 18.* nisi debitor cœperit facultatibus labi, & ad inopiam vergat; nam tunc etiam in contractibus censualibus beneficium hoc fideiussori competit; vt ex Peguera *decis. 192.* & alijs resoluit Cencius *de censibus, part. 2. cap. 7. artic. 4. num. 7.* Licèt enim fideiussor debitoris census videatur respicere perpetuitatem, quousque census redimatur; de nouo tamen superueniente iactura bonorum, nouum etiã auxilium præstandum est. Et præsentis assertionis magna ratio est, nam in fideiussoria obligatione

non videtur actum, vt fideiussor perpetuò obligatus sit, sed post iustum tempus eximatur, & indemnis reddatur: neque æquum est eum, qui amici officium exhibuit, retineri in perpetua obligatione à qua possit amicus eum liberare soluendo pecuniam debitam, *l. si mora 9. iuncta l. si constante, §. penult. ff. solut. matr. l. si quis bina 4. §. vlt. ff. de periculo & commodo*. Rectè ergo cum in præsenti specie ob moram debitoris in solutione fideiussor inquietaretur, decreuit Lucius III. reum principalem cogendum esse per subtractionem fructuum sui beneficij fideiussorem indemnem reddere, ne fideiubendi officium illi damnosum esset, contra textum *in l. si seruus, §. quod verò, ff. de furtis, l. ex mandati, l. sed & si 7. ff. quemad. testam.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam etsi regulariter verum sit, non posse fideiussorem petere, vt reus principalis illum liberet, aut noua cautio illi præstetur, tamen iustis ex causis interuenientibus, quæ in præsenti textu, & *in cap. fin. hoc tit.* referuntur, contrarium dicendum est, ex iuribus suprà relatis; quemadmodum licèt fideiussor mandatum soluendi susceperit, *l. indebitam, ff. de condict. indeb.* hoc tamen implere, & præstare debet, dum illi officium fideiubendi damnosum non sit, *d. l. si seruus. §. quod verò*; ita & si iustam causam habeat, veluti quia molestatur, vt in præsenti specie, rectè agit, vt à fideiussione liberetur. Donellus *in d. l. si quis pro eo 10, C. de fideiuss.* 7 Dissoluitur dubitandi ratio.

C A P V T IV.

Innocent. III. *In Concilio a Lateran.*

QVod quibusdam religiosis à Sede Apostolica est prohibitum, volumus, & mandamus ad vniuersos extendi, ne quis videlicet religiosus absque b maioris partis Capituli, & Abbatis sui licentia pro alio fideiubeat, vel ab aliquo pecuniam mutuam accipiat vltra summam communi prouidentia constitutam: alioquin non teneatur conuentus pro his aliquatenus respondere, nisi fortè in vtilitatem c domus ipsius manifestè constiterit redundasse. Et qui contra istud statutum venire præsumpserit, grauiori disciplinæ subdatur.

N O T Æ.

a L*ateran.*] Generali videlicet, sub Innocent. III. celebrato, vbi *cap. 59. & in cap. vnic. hoc tit. in 4. collect.* refertur hic textus, de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. 1. de summa Trinit.*

b *Maioris partis.*] Quæ etiam desideratur in qualibet alienatione rerum Ecclesiæ, iuxta adducta *in cap. 1. de his quæ fiunt à maior.*

1 c *In vtilitatem domus.*] Ex his verbis deducunt Fachineus *lib. 2. controu. cap. 77.* Pinel. *in l. 2. C. de rescind. num. 69.* quod quando Prælatus cum debita solemnitate mutuam pecuniam accepit, etsi non probetur eam conuersam fuisse in eius vtilitatem, tenetur Ecclesia eam soluere. Sed contrarium, immò non teneri Ecclesiam ex mutuo à Prælato simul cum Capitulo accepto, nisi probatum fuerit, pecuniam versam esse in eius vtilitatem, docuerunt plures congesti à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Hermosilla *in l. 3. tit. 1. glos. 2. part. 5.* in qua opinionum varietate placuit distinctio P. Molinæ *tom. 2. de iustitia, disp. 300.* quem sequuntur plures congesti ab Hermosila *vbi proximè*, & nouiter Gibalinus *lib. 1. de vsur. cap. 3. art. 2. num. 5.* videlicet, vt si ad mutuum soluendum alienanda sint immobilia, aut mobilia pretiosa, quæ seruando seruari possunt, incumbat creditori onus probandi, tale mutuum cessisse in vtilitatem Ecclesiæ; quia talia bona nequeunt alienari sine debita solemnitate. Si verò ad mutui accepti solutionem sufficiant alia bona mobilia, non est necessariò probanda prædicta vtilitas Ecclesiæ. Quando tamen pecunia dicatur versa in Ecclesiæ vtilitatem, exponit Gibalinus *vbi suprà*.

C O M M E N T A R I V M.

2 QVidam sunt fideiussores, qui varijs ex causis ex fideiussione efficaciter non obligantur, qui non idonei dicuntur *in l. 3. ff. de fideiuss. l. 1. & 2. ff. qui satisd. l. 1. ff. si quis in ius vocatus*. Et in primis Iure ciuili attentò omnes personæ, quæ stipulari non poterant, veluti mutus, infans, & similes, qui solemnia stipulationis verba proferre non poterant, nec vt fideiussores poterant intercedere, *l. Græcè 8. ff. l. blanditus 12. Cod. hoc tit.* Hodie tamen attenta lege *2. tit. 18. lib. 5. recopil.* omnes illi fideiussores dari possunt, si consensum, conceptumque suum exprimere possint, vt docent Gregorius Lopez *in l. 6. tit. 12. partit. 5.* Padilla *in l. promissis, num. 5. Cod. de transact.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. 3. numer. 22.* Azeuedus *in d. l. 2. num. 19.* Matienzus *glos. 3. num. vlt.* Infans verò, prodigus, furiosus, & similes, qui ex contractibus efficaciter non obligantur, nec ex fideiussione tenentur. Deinde idonei fideiussores non sunt minores, qui licèt stricto iure efficaciter teneantur, vt agnoscunt Gomez *lib. 2. var. cap. 13. numer. 18.* Barbosa *in l. 1. C. de fil. famil.* tamen non sunt idonei, *l. de die 8. §. 1. ff. qui satisdar. cog. l. sed & si 7. §. non solùm 3. ff. de minor. l. 3. l. si Titius 48. ff. hoc tit. l. 1. Cod. de fil. famil.* Cùm enim fideiussio per se damnosa sit, vt suprà probaui *in cap. 1.* creditur minorem in ea fuisse circumscriptum, & ita facilè ipse restituitur aduersus fideiussionem, vt probant Heringius *de fideiuss. cap. 1. num. 46. & cap. 7. ex num. 82.* Pirrus Mauritius *eod. tract. 2. part. sect. 8. cap. 15.* latè Noguerol *alleg. 34.* Fontanel. *de pactis nupt. clausul. 4. glos. 8. part. 3. num. 28.* Barbosa *vbi suprà*, Molina *de iustitia, tract. 1. dispat. 504. num. 25.* nisi minor fideiusserit in rem propriam, idest in proprio negotio, vt in vtilitatem suam fideiussio vertatur. *d. l. de die 8. §. 1.* vel si minor maiorem se dixerit in fideiubendo, & ita deceperit creditorem, *ex authent. sacramenta, C. si aduersus vendit.* quod latè exponit Noguerol *vbi proximè*: vel si in causa pia interuenerit, veluti vt patrem captiuum redimat, aut in carcere detentum liberet, *authent. si captiui, Cod. de Episc. & cleric.* Noguerol *suprà, num. 7.* Barbosa *num. 3. & 4.* Quare meritò Papinianus *in l. si Titius 48. ff. hoc tit.* dixit hoc beneficium in incerto esse, quia his exceptionibus, & alijs limitatur. Nec etiam fœminæ, & clerici licitè, & efficaciter fideiussores intercedunt, vt probauit *in cap. 1. hoc tit. & in c. ex rescripto, de iureiur.* Etiam milites armatæ militiæ, qui in castris degunt, stipendiaque merent, idonei fideiussores non sunt, nisi in negotium proprium interueniant, *dicta l. de die 8. §. 1. ff. qui satisd. l. milites 31. Cod. locati, l. 2. tit. 12. partit. 5.* vbi duas rationes assignat Alphonsus noster illis verbis: *Porque no se embargue el seruicio de el Rey, y porque los hombres no pudieran auer derecho de ellos tambien, y tan legeramente, como de los otros.* Incutit enim terrorem cingulum militare, vt probat Iuuenalis, siue quiuis auctor est, *satyr. 16.* notarunt Eringius *dicto cap. 7. num. 160.* Pirrus *d. sect. 8. cap. 4.* Gomez *d. cap. 13. num. 10.* quod procedit in militibus in expeditione ipsa occupatis, qui castra sequuntur, & stipendia merent; non verò in illis, qui parati sunt ad bellum, vulgò dicimus terciados y quintados; quia illi ex fideiussione efficaciter obligantur, vt docent Gregorius Lopez *in d. l. 2. glos. 1.* Gam-

ma *decis. 365. per totam*, vbi Flores de Mena.

Succedunt filijfamilias, & serui, circa quos sciendum est, quod cum filiusfamilias integrum caput in ciuitate habeat, *l. nam ciuium 4. ff. de his qui sunt sui, vel alien. l. ille à quo 13. §. vlt. cum l. sequent. ff. ad Trebell.* & obligari possit ex quibuscunque causis, non minus quam pater, *l. si quis cum filio 44. ff. de pecul. l. tam ex contractibus 57. ff. de iudicijs, l. si prædia 58. in fine, ff. de donat. inter, l. cùm filius 39. ff. de obl. & act.* nulla est ratio cur de fideiussione efficaciter non obligetur: sed ob bonorum defectum illum non esse idoneum fideiussorem, dicitur *in l. 3. ff. hoc tit.* nec in necessarijs fideiussionibus esse admittendum, nisi cùm alij etiam non idonei admittuntur, veluti in specie textus *in l. 2. §. quod ait 3. iuncta l. sequenti, ff. qui satisd. cog.* vnde si in alijs causis intercedat, tenet obligatio, *l. nulla 5. C. quod cum eo, l. item 7. in princip. ff. ad Macedon.* nisi per fraudem intercedat filius, qui vt talis tanquam principalis obligari non poterat, vt dicitur in §. 1. eiusdem legis: idemque de mandato docetur *in l. si verò 12. §. idem 4. ff. mandati*: quare sui iuris factus tenetur ex bonis proprijs soluere, *l. si dubitet 10. §. filius, ff. hoc tit.* & dum est in sacris paternis, tenetur ex bonis castrensibus, vel quasi, seu alijs ad eum spectantibus soluere, *d. l. 10. §. filius*: & ita soluens actionem mandati habet contra reum principalem, non directam, sed vtilem, quia directam patri acquisiuit, in cuius potestate erat tempore quo contraxit, *l. si verò 12. §. filio, ff. mandati, l. quædam 46. in fine, ff. de hæred. instit.* vbi Cuiacius *tract. 2. ad Afric.* Reuardus *in l. quæ 17. ff. de reg. iur.* Gothofredus *in l. filius 76. ff. de verb. obl.* immò etsi non fideiubeat ex causa peculiari, nec ex re patris, sed ex quacumque alia, *l. 3. §. sed si filius 9. ff. de peculio*. Potest etiam filiusfamilias pro patre reo principali efficaciter fideiubere, *l. 1. C. de filiofamil. minor. l. si ex alio 9. C. quod cum eo, l. si paternam 8. C. ad Velleianum, l. filius 8. C. hoc tit. l. si dubitet 10. §. filius, ff. eod.* vbi referuntur effectus similis fideiussionis. Et licèt vulgò hæsitetur, quomodo filius pro patre intercedere possit, cùm iuris censura vna eademque persona cum eo credatur, *l. vltima, C. de impuber.* & nemo apud seipsum, vel pro seipso fideiubere possit, *l. hæres 21. §. seruo 2. l. Granius 71. ff. de fideiuss.* in promptu solutio est; siquidem filius in his, quæ ad patrem pertinent, & sunt correlatiua inter vtrumque, censetur cum eo vna, eademque persona: sed in his, quæ spectant ad extraneos habetur, prout est, pro diuersa persona; & ideo apud extraneum obligatur, in iudicium trahitur, & cætera agit, aut patitur, tanquam paterfamilias; & ita potest pro patre apud extraneum fideiubere, non vero pro extraneo apud patrem, argumento legis *Imperator 50. ff. ad Trebel.* Non idem dicendum est in seruo; si enim extra causam fideiubeat peculiarem, & extra rem domini, inutilis fideiussio est. Differentiam inter vtramque personam notauit Vlpianus *in d. l. 3. §. filius 5. §. Iulianus 6. & §. sed si filius 9. ff. de peculio*: quam comprobant textus *in l. 3. l. sed etsi 20. iuncta l. seruus, antecedenti*: & a contrario sensu, *l. hæres 21. §. seruus 21. hoc tit. l. de die 8. l. si seruus 2. ff. qui satisd. cog. l. in persona 30. §. 1. ff. de pactis*: in cuius differentiæ ratione reddenda non consentiunt Interpretes, omissis traditis ab Heringio *d. cap. 7. num. 292.* Veram assignauit D. Iosephus de Retes *de fideiussoribus cap. 5. num. 20.* supponit enim perdoctus vir, differentiam hanc non placuisse tam Sabinianis, quàm Proculeianis; immò & Sabinianorum sententia tantùm differentiam illam obtinuisse, quia Proculeiani nullum inter filium & seruum discrimen constituissent. Et licèt sententia Proculeianorum iuri consona sit, differentia tamen Sabinianorum magis accedit respectui pudoris, & verecundiæ paternæ; erat enim indecens, vt saltem peculio tenus, cuius administrationem filio permiserat, pater recusaret implere fidem à filio promissam in fideiussione; pudorem enim filij in patrem reflectimus, vt pudorem patris in filium, argumento legis *isti quidem 8. de eo quod metus, l. quamuis 20. ff. solut. matrim.* quæ ratio in seruo erga dominum non militat; fides enim serui nulla, aut fluxa est; & eius persona, si ita dici potest, omnium est vilissima, iuris Romani censura. Hac ergo forsan ratione ait laudatus Præceptor, quod Sabiniani fideiussionis seruilis extra causam peculiarem factæ nullam curam habuerunt, sed fideiussionem filij voluerunt patrem obligare peculio tenus, ex quacumque causa fideiussisset: a quibus imbutus Iulianus, qui eiusdem scholæ fuit, *l. 2. in fine, ff. de orig. iur.* respondit *in d. l. 3. §. filius 5. cum seqq.* eam differentiam quæ in fideiussione datur, dari etiam in obligatione mandati, si seruus, vel filius extra causam peculiarem rem domini mandauerint; mandatum enim filij patrem onerat, sed mandatum serui non onerat dominum. Nec obstat textus *in l. si serui 42. ff. de negot. gestis*, vbi actio de peculio ex mandato serui in dominum competit; quia accipiendus est iuxta propositam differentiam, quando ex re domini, vel propter negotium peculiare seruus mandauit. Idem dicendum esse in compromisso, & in iuramento delato à seruo, vel filio, doctè probat ipse præceptor *num. 20.*

Tandem monachi, qui nec velle, nec nolle habent, *cap. dilectus 27. de elect. in 6. cap. 2. de testam. eod. libro, cap. non dicatis 12. quæst. 1.* ideòque seruis æquiparantur, licèt minus orthodoxè, à Duareno *ad titul. de condict. indeb. cap. 6.* Osualdo *lib. 17. Donelli, cap. 20. littera A*, non aliter ex fideiussione obligantur, quàm accedente superioris consensu, & licentia maioris partis Capituli *l. 2. tit. 12. p. 5.* quo casu procedit textus *in cap. ex rescripto 9. de iureiur.* docuerunt plures congesti à Barbosa *in præsenti, & lib. 1. iuris eccles. cap. 43. num. 58.* quibus addendi plures congesti a Tamburino *tom. 3. de iure Abbat. disp. 3. quæst. 6. num. 35.* Diana *p. 11. tract. 4. resol. 31.* Heringius *de fideiuss. cap. 7. num. 43.* Pirrus Maurus *eod. tract. sect. 8. quæst. 11.* nam monachi quid proprium non habent, *cap. cùm inter, de statu monach.* nec res monasterij distrahere possunt: quare non est vnde consistat obligatio, & ideo ipso iure fideiussio nulla est, cum persona, nec bona adsint, in quibus consistere possit, vt de seruis proximè diximus.

C A P V T V.

a Gregorius IX.

EVm, pro quo te fideiussorem obligasti, si diù in debiti solutione cessauit, aut dissipare bona cœpit, seu super hoc condemnatus fuisti, iure poteris conuenire, vt te à fideiussione debeat liberare.

N O T Æ.

1 a GRegorius.] Qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l. Lucius 38. §. 1. ff. mandati*, partim *ex l. fideiussor 10. C. de fideiussor. l. fideiussor 45. ff. hoc tit.* vt notauit Cuiacius *in cap. 3. hoc tit.* In præsenti ergo Gregorius tres casus proponit, & exponit, in quibus fideiussor agere potest contra reum principalem, vt eum ab obligatione liberet, antequam pro eo satisfaciat. Primus est, cum debitor morose diu in solutione cessauit, quem exposui suprà *in cap. 3.* Secundus est, si debitor cœpit labi facultatibus, & ad inopiam vergat; iusta enim causa euitandi periculum adest, si debitor bona dissipet, *l. fideiussor 10. §. 1. C. hoc tit.* quod etiam procedere tā in contractibus bonæ fidei, quàm stricti iuris, contra Glossam, Alciatum, Cuiacium, & alios probat nonnullis relatis Petrus Barbosa *in l. in omnibus 12. de iudicijs*, qui probat contra Castrensem, vt etiamsi paupertas, vel iactura bonorum, non culpa debitoris, sed casu fortuito superuenerit, adhuc debitor cogatur fideiussorem ab obligatione eximere, & meritò; nam si medio tempore reus, aut fideiussor labatur facultatibus, debitori etiam succurritur, *l. 10. in fine, ff. qui satisd. cog. l. 4. ff. vt in poss. legat. l. 4. ff. de prætor. stipul. l. 41. ff. de petit. hæredit. l. 14. §. 2. ff. de constit. pecun. l. 5. C. de sponsalib.* sed si iam lapsus erat facultatibus reus cum fideiussor intercessit, non succurritur fideiussori, nec potest agere, vt à fideiussione liberetur, *l. si is à quo, ff. vt in possess.* vt contingit in creditore, qui fideiussores pauperes accepit, qui non potest alios petere, *l. 3. ff. hoc tit. l. 1. §. illud, ff. de separat.* licèt in ma-

in marito vergente ad inopiam fauore dotis contrarium obseruetur, *l. diuortio 22. §. si mulier, ff. solut. matrim.* Ne enim indotata remaneat vxor, maritus cogitur, etsi iam tempore contracti matrimonij cœpisset facultatibus labi, nouam securitatem dare: Si ergo reus principalis cœperit bona dissipare, facultatibusque labi, potest fideiussor agere ante solutionem ad indemnitatem, seu vt ab obligatione liberetur. Nec contrarium probat textus *in l. vltima, ff. de contraria actione tutelæ*, ibi: *Si tutor pro pupillo se obligauit, habet contrariam actionem, & antequam soluat.* Ex quibus verbis deducitur, fideiussorem semper posse agere, & antequam soluat: ergo siue cœperit facultatibus labi reus principalis, siue non semper fideiussor ante solutionem agere potest. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est cum Cuiacio *lib. 2. obseru. cap. 26.* tutorem pro pupillo duplici modo obligari posse. Primò citra nouationem, fideiubendo, seu constituendo se soluturum finito tutelæ officio, cùm ipse à tutoribus pupillaribus conueniri non possit: nec ipse ante solutionem etiam rectè agit contraria tutelæ actione, *l. 5. ff. quando ex facto tutoris, l. tutor 28. ff. de administr. tut. l. cùm quidam, C. eod. tit. l. vltima, §. vltim. ff. vt legatorum nomine*, vt regulariter in alijs fideiussoribus contingit. Secundo modo obligari potest tutor pro pupillo nouatione facta, & in se translata obligatione; quo casu cùm statim ipse posset conueniri, etiam contrario iudicio tutelæ agere valet, vt liberetur, exemplo curatoris Reipublicæ, qui si administrationis tempore se obligauit nouatione facta post depositum officium, conueniri potest statim, atque ideò etiam antequam soluat, in Rempublicam agere potest, *l. 3. §. in eum, ff. de administrat. rerum*; quo casu procedit textus *in d. l. vlt.* vt docuit Cuiacius *vbi proximè*.

3 Secundò obstat textus *in l. fideiussor 26. ff. de pignor.* vbi cùm debitor principalis magno ære alieno obstrictus esset, fideiussor non egit ad indemnitatem, vt securus redderetur, sed potiùs impetrauit à potestate, vt pignora debiti causa traderentur, vt satisfacere posset creditoribus: & cùm ipsis rebus traditis adhuc creditoribus: non satisfecisset, hæres debitoris principalis paratus satisfacere petijt sibi pignora restitui. Et Consultus Modestinus respondit, pignora à fideiussore restituenda esse hæredi debitoris. Quod quidem Modestini responsum difficile valde est ex sequentibus. Primò dum supponit, fideiussorem potiùs pignorum dominium impetrasse, quàm petijsse, vt ab obligatione liberaretur, cùm debitor principalis cœpisset facultatibus labi: ergo quia nec eo casu agere fideiussor ad indemnitatem potest. Secundò dum etiam supponit fideiussorem dominium pignorum impetrasse a Potestate, cùm tantùm Princeps eo casu dominium concedere possit, *l. eleganter, ff. de pignorat. actione, l. debitor 59. ff. ad Trebel. l. si is qui in aliena, §. penult. & vlt. ff. de acquir. rer. domin. l. 1. 2. & 3. C. de iure domin. impetr.* Tertiò, quia eo casu post addictum pignus creditori competebat debitori iure antiquo annus, hodie biennium ad luitionem pignoris, *l. 3. C. de iure domin. impetr. d. l. si is qui 63. de acquir. rer. domin.* Sed vt suo ordine his difficultatibus satisfaciamus, primæ respondendum est, in ea specie reum principalem iam tempore fideiussoriæ obligationis fuisse magno ære alieno grauatum, non autem fuisse postea facultatibus lapsum; quod facilè suadetur si obseruemus, creditorem non solùm fideiussorem accepisse, verum & pignora. Vnde cùm ipse posteà non cœpisset bona dilapidare, non poterat fideiussor beneficio præsentis textus vti, sed potius pignorum dominium impetrare. Secundæ difficultati, vt satisfaciat Cuiacius in eo textu, *lib. 4. resp. Modest.* pro illis verbis, *impetrauit à Potestate*, legit; *impetrauit à Principe*. Sed vt eruditè probat Merillus *lib. 3.* ex Cuiacio *cap. 13.* mendum hoc minus necessarium est, quia Princeps verbo Potestatis plerumque comprehenditur, & significatur, vt apud D. Matthæum *c. 8.* ibi: *Nam & ego sub potestate constitutus*, idest sub Cæsare. Tertiæ tandem difficultati respondendum est, quod cùm pietatis intuitu permittatur ipsi debitori intra annum pretio oblato pignus luere, & beneficium hoc sit personale, non transit ad hæredes ipsius debitoris: quare si fideiussor in specie textus *in d. l. 26.* creditoribus satisfecisset, hæredes debitoris audiendi non erant; sed quia fideiussor creditori non satisfaciebat, ideò pignora in eo casu hæredibus debitoris restitui iubentur: docent Cuiacius, & Merillus *vbi suprà*.

Exponitur l. si fideiussor 26. ff. de pignor.

3 Tertius casus contingit, si iam condemnatus fuit fideiussor, licèt nondum soluerit creditori; nam iustam causam timoris habet, *d. l. Lucius 38. §. 1. l. si mandatu 45. §. sed si mandauero, ff. mandati, l. fideiussor 45. ff. hoc tit.* non enim cogitur pati detrusionem in carcerem, vel cedere bonis; & ignoscendum est ei, si in tempus parcat pudori suo, *l. Quintus 48. ff. hoc tit. l. 1. C. qui bonis cedere*: optimè Donellus *in l. 10. num. 6. C. mandati*, & *lib. 13. comment. cap. 13.* per sententiam enim condemnatus iam est de proximo soluturus, & ita habet statim actionem mandati; ad quem casum refert textum *in l. si ei cui 11. ff. mandati*, Faber *in eius rationali*; licèt in materia euictionis res non dicatur euicta per sententiam, nisi sententia executioni mandata sit. Rectè autem Scæuola *in d. l. fideiussor 45.* docuit hoc casu indemnem præstare fideiussorem, ad officium iudicis pertinere, quia cum ante solutionem fideiussoris non adimpleatur mandatum, non potest agi actione mandati directa, sed vtili, vt docent Donellus *d. cap. 13. vers. secunda*, Bobadilla *lib. 5. polit. cap. 1. num. 86.* Villadiego *in forma libellandi, num. 130.* Barbosa *in præsenti, num. 8.* licèt non me lateat, dari nonnullos casus, in quibus fideiussor ex speciali ratione antequam soluat actione mandati agere possit, vt *in l. si procuratorem 8. §. penult. vers. sed & si ita, l. idem 10. §. & Papinianus, l. si verò 12. §. si adolescens, l. si quis 27. §. qui mandatum, l. si is qui 50. ff. mandati, l. Lucius 24. ff. hoc tit.*

His tribus casibus in præsenti à nostro Gregorio relatis alios quatuordecim adiungit Menochius *d. casu 51.* & nonnullos Antonius Gomez *variar. cap. 13. num. 10.* Christineus *tom. 1. decis. 138.* Barbosa *hic, num. 12.* quos sigillatim disputare instituti nostri non est; ille tamen apud omnes receptus videtur, videlicet, si ab initio fideiussor ad tempus, idest ad duos annos, obligetur, & postea terminus obligationis principalis prorogetur inscio fideiussore, omninò eum in futurum non obstringi, in præteritum verò, seu respectu obligationis, pro qua intercessit, illum efficaciter obligatum manere. Exemplum ponit Matthæus Colerus *de processu executiuo cap. 10. num. 310.* cùm quis fideiussit pro officiali, & rationibus eius in annum; sed expleto eo officium prorogatum fuit, inconsulto fideiussore; quo casu dicimus fideiussorem teneri quidem, sed tantum de periculo prioris anni, quo solo fideiussor fuit; non autem temporis futuri, seu annorum insequentium. Probant textus *in l. si vnus 27. §. si cum reo, l. vltima, ff. de pactis, l. item quæritur 13. §. qui impleta 11. ff. locati, l. si cùm Hermes 7. C. eod. l. si fideiussor 27. C. hoc tit.* docent latè, vtiliterque explicant Valenzuela *consil. 9. ex num. 20.* Noguerol *alleg. 21. per totam*, Barbosa *voto 86.* Cancerius *lib. 1. var. cap. 14. ex num. 40.* Heringius *d. cap. 20. §. 12.* Pirrus Maurus *sect. 10. §. 44.* Ratio est, quia apertè constat eum qui ad tempus fidem suam interponit, nolle post id tempus obstringi; & ita extra verba, & conuentionem fideiussio non est extendenda, cùm sit contractus stricti iuris, *l. quidquid 99. ff. de verb. obl.* Hinc rescriptum est, fideiussorem, qui in certum tempus iudicio sisti aliquem promisit, in tantùm tempus dumtaxat teneri, in quantum se obligauit, *l. si fideiussor 27. vers. Nisi in certum, C. hoc tit.* Et respondit Labeo *in l. Labeo 25. §. vltimo, ff. de recept.* si in primo compromisso per fideiussores cautum fuerit, & ijdem in sequenti fideiubere noluerint, alios in eo adhibendos. Nec obstat pignorum, & fideiussorum parem causam esse, *l. promissor 21. §. vltimo, ff. de constit. pecun. l. 1. §. iubet 9. ff. de collat. bonor. l. 4. §. adduc 18. ff. de fideicommiss. libert.* sed in reconductione pignora prioris obligationis obligata manent: igitur & fideiussor in tacita reconductione tenebitur. Nam respondetur, quod reuocata tacitè conductio vinculis pignorum renouata censetur; quia sunt ipsius conductoris, qui vltrò se in noua obligatione constituit, non autem si alius pro eo res suas obligauit. Nam tunc idem dicendum est de pignoribus, ac dicimus de fideiussore, *l. item 13. §. vlt. ff. locati*: docuit Arnoldus Vinius *lib. 2. select. c. 41.* Nec etiam obstat tempus non esse modum tollendi obligationem, *l. obligationum 44. §. 1. ff. de obl. & act.* nam cùm fideiussoris obligatio certo tempore circumscribitur, & limitatur, id non tam eò spectat, vt tempore obligatio finiatur, quam vt ne post tempus, aut pro alterius temporis obligatione fideiussor teneatur, quemadmodum si cum ducenta deberentur, in centum fideiussor datus est; nemo enim dicet fideiussionem respectu residui finitam esse: at sicut summa, ita & dies pars est stipulationis, *l. 1. §. 2. ff. de edendo*, Faber *in*

suo

suo Codice, tit. de fideiuss. diffinit. 25. Heringius *d. cap.* 20. §. 18. *num.* 4. Huic casui alium adiungit Arnoldus Vinius *d. lib.* 2. *cap.* 42. cùm non tempus obligationis, sed dies solutioni adiecta prorogatur; quo casu contra communem Interpretum sententiam defendit fideiussorem etiam prorogata solutionis die teneri.

T I T V L V S XXIII.

De Solutionibus.

C A P V T I.

Alexander III. *Decano, & Capitulo* a *Morin.*

AD hoc in Apostolicæ Sedis specula sumus, licèt immeriti, Domino disponente constituti, vt aciem nostræ considerationis ad vniuersas Ecclesias extendamus; & earum commodis, & profectibus omninò intendamus. Peruenit autem ad audientiam nostram ex parte venerabilis fratris *b* Episcopi vestri, quod ipse pro Ecclesiæ vestræ necessitatibus magno sit onere debitorum prægrauatus. Vndequasi vir prouidus & discretus nos obnixè rogauit, vt vos pro eis reddendis solicitos redderemus. Quia verò decet vos pro vtilitate Ecclesiæ, & incremento diligentes, & vigiles existere, dignitati vestræ mandamus, quod si contigerit eundem Episcopum ante solutionem debitorum, quæ pro vtilitate, & necessitate Ecclesiæ sibi commissæ contraxerit, hac luce migrare, de redditibus, qui spectant ad mensam eius, donec alius loco eius substituatur, eadem debita soluere studeatis. Quo substituto, Episcopum ad eorundem debitorum solutionem omninò inducetis: & sicut *c* filius debita patris, ita Prælatus sui prædecessoris pro necessitate Ecclesiæ contracta tenetur persoluere.

N O T Æ.

1 a MOrin.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateranense *p.* 29. *c.* 9. ex quo ita restituo integram huius textus: & ex ea facilè constat, in præsenti rescribere Alexandrum III. Capitulo, & Decano Morinensis diœcesis, non quia Sedes Episcopalis vacaret, siquidem ad petitionem superstitis Episcopi Alexander rescribit; sed quia licèt Episcopus debita contracta à prædecessore ratione dignitatis agnosceret, & pro eis satisfacere vellet, tamen vt grande erat æs alienum, timebatur ne antea decederet Episcopus superstes, & eius successor renueret debita persoluere; ideò Alexander iubet Decano, & Capitulo, vt si Episcopus decederet, fructus Ecclesiæ vacantis non seruarentur successori, iuxta adducta *in cap. cùm vos* 4. *de officio Ordin.* sed creditoribus ex eis fieret satis Nec est cur arguat Alexandrum III. Chopinus *lib.* 1. *de sacra pol. tit.* 7. *num.* 1. ex eo quod contra regalia Regis Galliæ supponit, vacantis Ecclesiæ Morinensis administrationem ad Capitulum, non verò ad Regem spectare, cùm regalia exerceat in Ecclesia Morinensi Christianissimus Rex; vnde ad ipsum spectare contendit Chopinus; non verò ad Capitulum, administrationem Ecclesiæ vacantis. Nam etsi daremus, temporibus Alexandri III. Regem Galliæ exercuisse regalia in Ecclesia Morin. cùm illis temporibus Imperator Fridericus ferè totam Germaniam occupasset; tamen præsens decisio non repugnat iuri regaliarum, siquidem ex eo tantùm competit Principi custodia vacantis Ecclesiæ, vt probaui *in d. cap. cùm vos*, non verò dispositio rerum Ecclesiæ. Vnde non obstante regaliarum iure poterat Alexander iubere Capitulo & Decano Ecclesiæ Morinensis, vt de fructibus ad mensam Episcopi spectantibus creditoribus satisfacerent, cùm debita illa fuissent Ecclesiæ causa, & dignitatis Episcopalis gratia contracta.

2 b *Episcopi vestri.*] Milonis videlicet secundi, filij prioris Milonis, vt refert Bucelinus *tom.* 1. *German. sacræ, in serie Morin. Episc.*

3 c *Sicut filius.*] Hanc rationem decisionis pro decisione compilauit Papiensis in dicta prima compil. à quo transcripsit Raymundus in præsenti; non tamen absolutè ita accipienda est, quasi dicat Alexand. III. filium semper teneri onera paterna agnoscere, & persoluere; cùm ad hoc, vt filij teneantur paternis creditoribus, desideretur immixtio in bonis paternis; vt ex textu *in l. ei qui, ff. de acquir. hæredit. l.* 1. *C. si minor ab hæredit.* docent Gomez *lib.* 1. *var. cap.* 9. *num.* 25. Gutier. *in* §. *sui, num.* 10. *Instit. de hæred. qualit.* Parlador. *lib.* 3. *rerum quotid. c. vlt.* 4. *part. à num.* 2. Hothomanus *consil.* 90. *num.* 19. plures congesti à Paschali *de patria potest.* 4. *p. cap.* 1. *num.* 30. Azeuedo *in l. vltima, num.* 86. *tit.* 25. *lib.* 5. *recop.* Quare vt hęc verba Alexandri exponant classici repetentes, & Doctores suprà laudati, varia adducunt, Glossa *hic, verbo Filius*, quam sequuntur Abbas, & communiter repetentes, Fornerius in notis ad Cassiodorum *lib.* 4. *var.* accipiunt de filio non simpliciter, sed de filio secundùm ea, quæ sæpiùs contingunt, hærede patris, argumento legis 4. 5. & 6. *ff. de legib.* vt sensus Alexandri sit, quod sicut filius hæres patris tenetur soluere debita ipsius, ita successor in beneficio tenetur ad debita prædecessoris pro Ecclesiæ necessitate, seu vtilitate contracta. Sed hic intellectus, licèt communis sit, non placet, quia nullum mysterium contineret in filio, & aptiùs Alexander III. vteretur nomine heredis, siquidem quicunque, etiam extraneus, tenetur ad debita defuncti soluenda, *l. vnic. C. vt actiones ab hæredibus*: deinde quia inepta esset æquiparatio de hęrede ad Prælatum, cùm hæres succedat in vniuersum ius defuncti, *l. cùm hæres, ff. de acquir. possess. l. hęreditas* 62. *ff. de reg. iur.* & ideò tenetur soluere omnia debita ipsius, siue sint contracta propter res in quibus successit, siue propter personæ necessitatem; at verò successor in beneficio non personam prædecessoris repræsentat, sed dignitatem, iuxta adducta *in cap. quoniam Abbas, de offic. deleg.* nec defuncto succedit, sed virtute institutionis canonicæ admittitur, *c. cùm venissent, de instit. c.* 1. *de reg. iur. lib.* 6. atque ideò ad ea tantùm debita prædecessoris tenetur, quæ contraxit propter necessitatem Ecclesiæ. Alij asserunt, in præsenti casu dubitatum fuisse, an Prælatus electus ante confirmationem, & possessionem dignitatis teneretur soluere debita prædecessoris sui contracta pro necessitate Ecclesiæ? Et huic quæstioni respondisse Alexandrum, Prælatum sicut filium teneri, idest, quod sicut filius, quamuis hæres patris sit, non tenetur ad debita ipsius, nisi postquam hæreditati eius se immiscuit, ita nec Prælatus, nisi post confirmationem & adeptam possessionem. Mouentur ex eo, quia Pontifex in præsenti non rescribit Episcopo Morin. sed Decano, & Capitulo; & ita æquiparatio procedit, vt sicut filius ante immixtionem non tenetur paterna debita soluere, postea verò, vt hæres tenetur; ita etiam Prælatus ante confirmationem, & adeptam possessionem non tenetur debita prædecessoris soluere, postea verò tenetur ad ea, quæ ob vtilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ contracta fuerunt. Verùm hæc interpretatio facilè conuincitur ex his, quæ adduxi suprà pro expositione inscriptionis, & ex proximè dicendis. Quare his omissis, Primarius noster, supremique Senatus Castellę Consiliarius, D. Ioannes de Parexa *in repetit. ad hunc textum*, existimauit Alexandrum in præsenti agere de debitis à patrefamilias contractis ex causa publica, veluti ex causa Primipilari; quo casu filius etsi hęres non sit, tenetur, *l. fin. C. de offic. Primipil. lib* 12. & ita rectè arguere Alexandrum à filio, qui ex causa Primipilari debita à patre contracta semper tenetur soluere ob publicam vtilitatem: ad Pręlatum, qui etiam soluere tenetur debita in

ta in Ecclesia vtilitatem à prædecessore contracta, quia ob publicam vtilitatem contracta fuerunt. Sed licet verum sit, filium debita ex causa Primipilari à patre contracta semper teneri persoluere, vt probaui *in cap. Ex litteris, de pignorib.* non tamen est ratio, quare generalem Alexandri decisionem ad hunc casum specialem contrahamus. His ergo, & alijs interpretationibus omissis, verius est Alexandrum III. agere generaliter de filio suo hærede, etiam ante immixtionem; vt enim rectè probat Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 1. per tot.* filius suus hæres patris, etiam ante immixtionem tenetur paternis creditoribus; ideò rectè arguit Alexander III. ab eo ad Prælatum, & ait, quod sicut filius, siue ante immixtionem, siue post, tenetur paternis creditoribus respondere; ita Prælatus cogitur debita à prædecessore ratione dignitatis contracta soluere ex fructibus, seu redditibus ante apprehensam possessionem, siue post perceptis; quia iure communi attento omnes illi fructus ad ipsum spectabant, vt *in c. 2. ne sede vacante.*

COMMENTARIVM.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Successor in Ecclesia tenetur soluere debita ob eius vtilitatem à prædecessore contracta.* Probant eam textus *in capite quia Ioannes 12. quæst. 5. capite conuenior, 23. quæst. 8. cap. significante 34. cap. significauit 36. de rescript. capite causam 8. de iudicijs, capite veritatis 8. de iureiur. capite 1. de alienat. iudicij, capite dilecti 17. de foro compet. capite 1. de deposito, capite per tuas, capite cùm dilecti 6. de donat. capite 2. de procario, capite 3. de pignorib. capite fin. de his quæ fiunt à Prælatis, in 5. compil.* ibi: *Dilecti filij Abbas, & Conuentus Pultraien. nobis humiliter supplicarunt, vt cùm idem monasterium per dilapidationem R. quondam Abbatis ipsius, qui tanquam dissipator multa, & diuersa contraxit debita, tanto grauetur onere debitorum, quod ipsi ad solutionem non sufficiant eorundem, prouidere super hoc eis misericorditer dignaremur. Volentes igitur ipsius monasterij, quod ad nos specialiter pertinet, indebitis grauaminibus obuiare, disc. v. m. quatenus auctoritate nostra, sublato appellationis impedimento, prouidere curetis, ne super debitis, quæ nec de Conuentus, aut maioris, & sanioris partis eius assensu, nec pro vtile monasterij ab ipso R. contracta fuerunt, Abbas & Conuentus iamdicti prætextu litterarum ipsius R. cùm pleraque ipse fecisse dicatur etiam post amotionem suam, per litteras prædictas molestentur.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa *in collect. & select.* Marescotus *lib. 1. variar. capite 18.* Leon *tom. 2. decis. Valentiæ, decis. 135.* Silua *de salarijs famil. quæst. 15.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. 1. part. lib. 1. disput. 2. §. 1.* Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 14. num. 11. & in notis,* Fornerius *ad Cassiodorum lib. 4. epist. 10.* Petrus Gregorius *lib. 7. de repub. cap. fin. num. 58.* Pekius *de Eccles. ædific. cap. 19.* Fermosinus *in cap. quia, vers. De iudicijs, quæst. 12. 16. & 18.* Martha *de iurisdict. 4. p. q. 51.* Quintanaduenas *lib. 2. Ecclesiast. nu. 42.* Amaya *in l. 24. C. de decur. lib. 10.* Castillo *lib. 5. controu. cap. 161. nu. 50. & de alimentis cap. 68.*

4 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Non solùm in iure insolens est, verum & æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari, *l. hac 12. C. de omni agro desert. lib. 11. l. si quis in suo 33. §. legis, C. de inoffic. l. 1. & 3. C. ne vxor pro marito:* pulchrè Cassiod. *lib. 4. epist. 10.* ibi: *Diuiduntur causæ germanis; filius obligationibus paternis, si non sit hæres, exuitur; vxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula non tenetur, & audacia ad solutionem trahis extraneos, cùm absoluant iura coniunctos.* Et *epist. 14. Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægrauari.* Illustrant Cuiacius *ad tit. C. ne filius pro patre,* Osualdus *lib. 15. comment. cap. vlt. littera A,* Amaya *in l. 25. C. de decurion, nu. 35.* Solorzanus *de Ind. gub. lib. 1. c. 18. n. 90.* Igitur successor in Episcopatu, aut beneficio non debet cogi ad soluenda debita à prædecessore contracta, præcipuè cùm successio, aut subrogatio muneris, vel officij non pariat subrogationem respectu obligationis, & debiti; quoniam cuiuslibet personam respicit cuiusque propria obligatio, vel crimen, *l. sancimus 22. C. de pœnis, l. non debet, ff. de reg. iur.* iunctis traditis à Couar. *lib. 2. var. c. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. c. 30.* Caballo *resol. crim. casu 266. ex n. 2.* Quare cùm in Episcopum electus non veniat tanquam successor hæreditarius, qui cùm defuncti personam repræsentet, omnes illius obligationes suscipit, *ex l. hæres in omne, ff. de acquir. hæredit. l. hæredem 59. l. hæreditas 62. l. inuitus 156. §. cùm quis, l. in his 175. in fine, ff. de reg. iur.* iunctis traditis à Donel. *lib. 6. comment. c. 2.* Pichardo *in rubric. de hæred. instit. n. 15.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 2. tract. 16. q. 1. & 2.* sed veniat tanquam singularis, aut particularis successor in locum defuncti subrogatus, cum sui prædecessoris personam non repræsentet, nec ex acceptione officij se obligauerit ad debita, nec æris alieni obligatio afficiat Episcopatum, vt aliàs dixit Consultus *in l. 1. §. si hæres 16. ff. ad Velleianum,* & Imperatores docuerunt *in l. æris 15. l. si patri 24. C. de donat. l. finali, C. de hæredit. action.* Episcopus non debet teneri soluere debita à prædecessore contracta. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Episcopus, aut beneficiarius in locum prædecessoris subrogatus est successor particularis; succedit enim ex titulo particulari, canonicæ videlicet institutionis, & ita nihil a prædecessore capit, sed ab ipso conferente, *c. cum venissent, de instit. c. 1. de reg. iur. lib. 6.* sed successor ex titulo particulari non tenetur soluere debita sui antecessoris, *l. 1. C. si certum petatur.* præcipuè si nihil capiat à defuncto, *l. num. 67. §. 2. ff. de legat. 2.* ergo nec successor in beneficio. Augetur tandem, nam in Ecclesia Morinensi bona Ecclesiæ, hoc est fabricæ, seu mensæ capitularis, erant separata a bonis mensæ Episcopalis, vt ex ipso textu constat; & debita contracta erant in vtilitatem Ecclesiæ, vt sępius in textu inculcatur; Ergo ex bonis Ecclesiæ satisfaciendum erat creditoribus, non verò ex bonis mensę Episcopalis, cùm vbi bona sunt distincta, administratio bonorum Ecclesię non spectet ad Pręlatum, *c. Capitulum, de rescript. c. edoceri, de iudic.*

Qua difficultate ita fulcita non obstante, præsens assertio vera est, videlicet discrimen constituendum esse inter debita, quę Pręlatus propter Ecclesiam, seu in eius vtilitatem contraxit; & ea quę ipse ex personali, & speciali causa suscepit: vt primo casu teneatur successor ad debita prędecessoris; secundo verò non teneatur. Differentię ratio in eo consistit, quòd successor in beneficio, etsi hęres appelletur, *c. fin. 12. q. 2. c. conuenior 23. q. 8.* non ita appellatur, quia ex defuncti voluntate in vniuersale, seu singulare ius successerit, nec etiam succedit ex defuncti vocatione, *c. Episcopo, c. Moyses, 8. q. 1.* sed quia habet eandem sedem, quam alius antea habuerat; vnde ęquum est, vt ille qui rem *ipsam* occupat, fructusque, & prouentus percipit, onera ipsius rei soluat, iuxta textum *in l. mortuo 22. ff. de fideiuss. l. inter 42. ff. de pactis, l. Imperatores 20. l. commissa 14. ff. de publican. l. in personam 22. ff. de reg. iur.* Secundo verò casu ex debito personali prędecessoris successor conueniri non potest, quia nec est eius hęres, nec eius personam reprę sentat, alias ex alieno facto regrauaretur, contra textum *in l. 1. C. ne vxor pro marito, l. 1. C. ne filius pro patre.* Vnde receptum est, pensiones decursas ab antecessore, mero iure debere successorem soluere, quia pensio est onus reale beneficij, non beneficiati, vt *ex d. l. Imperatores, cum simil.* docent Gigas *de pensionibus, q. 39. 40. & 41.* Garzias *de expens. c. 11. n. 54.* latè Valensis *lib. 4. de benef. tit. 12. n. 17.* Barb. *de pens. p. 1. q. 2. nu. 44.* Molina *lib. 1. de primog. c. 27. n. 8.* vbi addentes. Pirrus Maurus *de solut. c. 81.* Noguerol *alleg. 2. n. 113.* Hinc pariter receptum est, quod si beneficiarius ad congruam sustentationem, siue in eius infirmitate debitum contraxerit, successor in beneficio id soluere teneatur, quia similes expensę onus reale ipsius beneficij sunt, vt post Abbatem *in præsenti, n. 2.* docuit Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 57. n. 7.* Ex eadem discriminis ratione infertur, successorem in beneficio non teneri stare locationi à prędecessore factæ de fructibus beneficij ad eum spectantibus, ex regula textus *in l. lex 32. ff. de pignor.* quia beneficiatus non succedit personę, nec eam reprę sentat; vnde non tenetur obseruare quod à prędecessore personaliter factum est, vt docuerunt Couar. *lib. 7. var. c. 15. n. 6.* vbi plures Vsellius, & Farias, Fermosinus *in cap. quia, vers. de iudicijs, q. 12.* Morla *in empor. p. 2. tit. 10. q. 2. n. 20.* P. Barbosa *in l. filius, n. 18. ff. solut. matrim.* Ne contrarium fundent fundamenta adducta à Cardinale *consil. 69. num. 4.* Angelo *consil. 143. num. 6.* Non primum ex eo deductum, quod collatio beneficij fiat ex causa necessaria, cum constet collatorem sibi illud non posse reseruare, *c. relatum, de præbend. cap. vlt. de offic. Archipresb.* & quotiens translatio rei fit ex causa necessaria, non tenetur successor stare locationi, *l. in venditione 8. §. 1. ff. de rebus auctorit. iudic.* quia

5 Traditur ratio decidendi.

verius

verius est, necessarium successorem non teneri seruare locationem à prædecessore factam, vt procedit in fisco; qui necessariò succedit in bonis publicatis, *l. si fundus 33. ff. locati*, iuncto Gomezio *lib. 2. var. cap. 4. n. 5.* & exemplo proprietarij, qui virtute consolidationis proprietatem occupat, *§. finitur, Instit. de vsufructu*: & tamen non tenetur stare locationi à fructuario celebratæ, *l. si quis domum 9. §. 1. ff. locati*, quod etiam in successore maioratus procedere docuerunt Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 21. num. 2.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 8.* & *lib. 1. c. 36.* Nec contrarium probatur *in d. l. in venditione, §. 1.* quia ibi creditor fuit missus in possessionem bonorum ex primo decreto: & sic cùm eius tantùm custodiam, non verò possessionem bonorum, aut dominium obtineret, iuxta tradita *in cap. quoniam, vt lite non contest.* & ita debitor perfectus dominus maneret, non poterat creditor locationem ab eo celebratam rescindere, donec per secundum decretum dominium assequeretur, *l. si finita 15. §. Iulianus, ff. de damno infecto.* Nec etiam fauet Angelo, & Cardinali textus *in l. si filio, §. si vir 4. ff. solut. matrim.* vbi probatur, quod si maritus fundum dotalem in quinquennium locauerit, & post primum annum diuortium sequatur, vxor cogitur stare locationi à marito factæ. Nam omissis varijs interpretationibus, quas refert, & refellit Barbosa *ibi*, respondendum est, mulierem ibi teneri stare locationi, non præcisè, sed causatiuè, videlicet si diuortium interueniat; nec interesse an nomine mariti præstare velit, vt latiùs prosequuntur Couar. *d. c. 15. n. 5.* Cuiacius *lib. 23. obs. c. 38.* Pichard. *in §. mortuo, Instit. de locato.* Manet ergo, singularem successorem non teneri obseruare contractus antecessoris, *l. emptor 9. C. de locat. l. arbores 59. §. 1. ff. de vsufruct. l. qui fundum 32. ff. locati*: licèt vniuersalis successor, vt hæres est, teneatur illum obseruare, *l. nam veritatis 10. C. de locato, l. cùm in plures 6. §. hæredem, ff. eod. tit.* quia hæres repræsentat defuncti personam, & succedit in eius vniuersale ius, *l. hæres 37. ff. de acquir. hæred.* vnde cùm successor in Ecclesia nec personam defuncti repræsentet, nec in eius ius succedat, immò nec ab ipso causam, seu titulum habeat; rectè Alexander in præsenti docet, Episcopum non teneri debita à prædecessore contracta persoluere, nisi ob Ecclesiæ vtilitatem, aut necessitatem contracta fuerint.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa pro cuius solutione dicendum est, duobus modis posse debitum contrahi à Prælato Ecclesiæ: Primò propter necessitatem proprij patrimonij: secundò propter necessitatem, seu vtilitatē Ecclesiæ. In primo casu sola persona contrahentis manet obligata, ex principijs iuris suprà adductis pro dubitandi ratione, secundo verò casu quicunque successor tenetur debita persoluere, quando Prælatus, vel possessor illa contraxit cum solemnitate à iure præscripta; quia censetur nomine ipsius rei, vel Ecclesiæ, & tanquam eius procurator contractum celebrasse, *cap. sine exceptione 12. q. 2. auth. hoc ius porrectum, C. de sacros. Eccles.* Vnde nihil mirum si talis res, vel Ecclesia ex simili contractu obligetur, ex principio iuris, quo docetur, procuratorem nomine procuratorio contrahentem obligare illum, cuius procurator est, *l. si pupillo 6. §. 1. ff. de negot. gest. l. 1. §. non autem, ff. de exercit. act.* & per consequens cùm successor teneatur eisdem obligationibus, quibus ipsa res, seu Ecclesia, in qua succedit, erat obligata, ex textu *in cap. ex litteris 3. de pignor.* rectè docetur in præsenti, successorem in Ecclesia teneri persoluere debita à prædecessore contracta ob necessitatem Ecclesiæ, non verò teneri ex illis obligationibus, quas ob priuatam, & propriam vtilitatem prædecessor celebrauit. Ex qua distinctione interpretari possunt textus *in c. significauit, de rescript. c. dilecti, de foro compet. c. per tuas, de donat. c. per tuas, de V. S.* in quibus, quia contractus celebrati fuerant in vtilitatem, & gratiam Ecclesiæ, ideo Ecclesia ipsa, & Prælatus in ea succedens tenetur eos adimplere, & seruare: at verò *in c. 1. de deposito, cap. 3. de pignor. c. penult. de fideius. cap. 2. de precar.* obligationes non fuerunt contractæ Ecclesiæ gratia, & in eius vtilitatem, ideò in illis casibus nec Ecclesia tenetur debita persoluere, nec successor tenetur stare contractibus à prædecessore celebratis. Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam debita contracta ab Episcopo Morinensi in præsenti specie non respiciebant primo & principaliter Ecclesiam ipsam, seu eius fabricam, aut mensam capitularem, alias ex eius bonis soluenda erant; sed secundario, primariò verò vtilitatem Episcopi, & eius mensam. Vnde rectè ex eius redditibus iubet Alex. III. satisfieri creditoribus. 6 Dissoluitur dubitandi ratio.

C A P V T II.

a Gregorius IX. *Vniuersis Ecclesiarum Prælatis.*

SI quorundam *Et infrà*: Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro *b* alienis grauare debitis, aut *c* litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesiæ obligari: decernentes si secus fuerit *d* attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias non teneri. Si quis autem contra præmissa de cætero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium nouerit se *e* suspensum.

N O T Æ.

1 a GRegorius IX.] Glossa marginalis refert alibi legi, *Gregorio III.* sed cum in nulla ex collectionibus præcedentibus reperiatur textus hic, verius credo, eius auctorem esse Gregor. IX. qui nouiter præsentem edidit constitutionem, & vtiliter. Licèt enim alijs Ecclesiæ canonibus prohiberetur indistinctè omnibus Prælatis non solùm res sacras, *c. 1. de pignor.* verùm & temporales res Ecclesiæ specialiter pignori obligare, *c. nulli, ibi, hypothecæ, de rebus Ecclesiæ*, vbi Panormitanus *n. 2.* generaliter tamen res Ecclesiæ, & Ecclesias ipsas pro alienis debitis, id est proprijs ipsius Prælati, nexui pignoris supponere hucusque prohibitum non erat, licèt eo casu facilè succurreretur Ecclesiæ; aut rescissa obligatione ex generali principio, quo docetur, alienam rem pignori dari non posse, *l. rem alienam 41. ff. de pignorat.* cùm alijs congestis à Vulteio *disp. iuris c. 17.* vel petita restitutione in integrum, ex textu *in c. 1. cap. auditis, de in integrū rest.* Sed Gregorius cupiens consulere Ecclesiæ ante rem vulneratam, & ne litigijs implicaretur, nouiter in præsenti statuit, obligationem rerum Ecclesiæ factam à Prælato pro debitis proprijs, seu alienis ab Ecclesia, non valere, & ita obligantem, seu pignori subijcientem res Ecclesiæ, suspendēdum esse ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium; & ius nouum constitui in præsenti, cōstat ex illis verbis *inhibemus, & decernimus*, quæ ius nouū inducunt, iuxta Glossam *verbo Decernimus, in Clem. 2. de præb.* cū alijs adductis à Decio *in c. decernimus, colum. vlt. de iudicijs*, Nau. *in c. accepta, opposit. 5. n. 8. de restit. spol.*

b *Alienis.*] Ab ipsa Ecclesia videlicet, proprijs verò ipsius Prælati; vnde nō rectè Glossa *in præsenti*, Panormitan. *n. 2.* Barbatia *n. 3.* Immola *n. 9.* acceperunt textum hunc de Prælato alienam obligationem in se suscipiente; hoc enim illi prohibitum non est, *c. 2. de fideius. c. peruenit, de arbitris*, dum cum assiduitate, & negotiationis causa non fiat, vt probaui *in c. 1. de fideius.* 2

c *Litteras alicui, seu sigilla.*] Non accipias sigillum in præsenti pro sigillo proprio Episcopi, aut Ecclesiæ Cathedralis, de quo, & eius forma egi *in c. post 7. de prob. c. inter 6. de fide instrum.* cùm non omnis Ecclesia sigillum proprium habeat, sed tantum maior Ecclesia, Canonicis, & Capitulo constans. Vnde cùm in præsenti scribat Gregorius omnibus Ecclesiarum Prælatis, & præcipuè de inferioribus agat, vt omnes repetentes supponunt, non potest sigillū hoc referri ad litteras sigillo publico munitas: sigillum enim plerumque significat signum, seu signaculum certis notis impressum, *l. 1. §. si pecunia, ff. depositi, l. 12. §. penult. ff. locati, l. 1. in fine, l. 2. §. si dubitetur, l. 4. ff. testamenta quemadmodum, l. ad testium, §. signum, ff. qui testamenta*, Cicero *ad Brutum*, ibi: *Litteræ omnes integris signis Prætoribus traduntur.* Illustrant Marcellus Donatus *ad Suetonium in Claudio, cap. 1.* Hopingius *de iure sigil. in princ. §. 3.* Sensus ergo Gregorij est, vt si quis Prælatus per litte- 3

ras, aut per signa propria alicui facultatem dederit obligandi res Ecclesiæ pro suis debitis, ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium suspensus maneat.

4 d *Si secus fuerit attentatum.*] Ex his verbis deduci videtur, quod si Prælatus litteras, seu sigilla dederit ad obligandam Ecclesiam pro alienis debitis, licèt cum effectu obligatio non sequatur, pœnam tamen suspensionis incurrat; quia vt quid dicatur attentatum, conatus sufficit, *l.3.§.his qui, ff. de re milit.* at Prælatus quantum est ex se delictum perpetrauit, *cap. si prætereà 29. cum sequent. de pœnis, dist.1.* quia hominum consilia, non exitus rerum in legibus attenduntur, *l. aut facta 16. §. obuentus, ff. de pœnis.* Hanc sententiam tenuerunt Butrius, & Immola *in præsenti.* Sed meritò contrarium docuerunt Ancharanus *num.3.* Zabarella *quæst.9.* ex vulgari textu *in l.2. ff. de pœnis*, & ex eo, quia ratio præsentis prohibitionis est, ne ex tali obligatione Ecclesia lædatur. Sed non sequuta obligatione ratio hæc cessat: igitur & pœna cessare debet, *ex l. fin. ff. quod quisque iuris*, quam ita expendit Menochius *consil.306. num.5.* Nec contrariæ sententiæ fauet verbum, *attentatum*, quo vtitur Gregorius; quia licèt illud in abstracto conatum significet, attamen plerumque ex verbis præcedentibus, seu sequentibus actum perfectum demonstrat; vnde in præsenti ex illis verbis quæ sequuntur, *ad solutionem debitorum*, satis innuitur, in præsenti agi de actu perfecto, & consummato.

5 e *Suspensum.*] In perpetuum, donec cum eo dispensetur; quia regulariter suspensio, quæ in pœnam delicti ponitur, perpetua intelligitur *l. seruus 10. ff. de pœnis*: docuerunt Glossa *verbo Perpetuum, in cap. ex litteris, de constit.* vbi Decius *num.5.* Panormitanus *num.10.* Si verò ob contumaciam imponatur, ad tempus tantum contumaciæ imposita censetur, *cap. si quis deinceps 16. quæst. 7. cap.2. de matrimonio contracto.* Nec in hac suspensione dispensare poterit Episcopus, vt voluerunt Innocentius *hic*, Ancharanus *num.6.* Butrius *num. 14.* Quia cùm dispensatio sit legis relaxatio, *cap. requiritis, vers. Nisi rigor, 1. quæst.7.* non potest fieri ab Episcopo, cùm præsens constitutio Pontificia sit, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* docuerunt Glossa *in cap. cupientes, §. cæterùm, verbo Suspensos, de elect. lib.6.* Panormitanus *hic, num. 15.* Barbosa *n.13.* Couarruu. *de matrim. 2.p. cap.6. n.15.* Hæc autem suspensio priuat Prælatum administratione temporalium, & spiritualium, idest vt non possit ipse bona Ecclesiæ administrare in iudicio, vel extra, nec beneficia, aliaque ministeria ecclesiastica conferre: non autem prohibetur Missæ sacrificium, seu alia diuina officia celebrare; nam hæc non spectant ad administrationem spiritualem, seu temporale rerum Ecclesiæ: tantum enim Prælatus hic suspenditur ab his, quæ iurisdictionem, seu administrationem continent, vt docent Suarez *de censuris disput.26. sect.1. num.8.* Facit textus *in extrauag. Ambitiosæ, de rebus Eccles.* ibi: *A regimine, & administratione suæ Ecclesiæ, vel monasterij, cui præsidet in temporalibus, & spiritualibus, sit eo ipso suspensus.* Vnde non est ratio, quare dicamus in præsenti, huiusmodi suspensum celebrantem irregularitatem incurrere, vt repetentes hic communiter docent.

COMMENTARIVM.

6 Cōclusio traditur, & probatur. EX hac Gregorij constitutione ita exposita sequens deducitur assertio: *Prælati Ecclesias proprias tacitè obligant pro alienis debitis, & contrafacientes suspenduntur ab administratione in spiritualibus, & temporalibus.* Probari potest hæc assertio *ex cap. fin. de accusat. cap. venerabili, de offic. deleg. cap. licèt, cap. ex tua 37. de simon. cap. fin. 3. q.2. cap. penult. de fideiuss.* Illustrant Cuiacius & Barbosa *in præsenti*, Salcedo *in praxi, cap.71.* Suarez *de censur. disp.31. sect.1. n.7.* Gibalinus *eod. tract. in synopsi censur. verbo Obligatio, fol.479.* Filliucius *in summa, tract.17. c.6. q.5.* Bonacina *de censur. disp.3. q.4. punct. 14.* Ferdinand. *eod. tract. disp. 4. punct.10. §.3. num.4.*

7 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus considerationibus; nam Prælatus ob dilapidationem rerum propriæ Ecclesiæ non suspenditur, sed remouetur, & illi quoad administrationem datur coadiutor, *cap. veritatis 8. de dolo & contumacia, cap. cùm I. & A. de re iudic. cap. fin. de accusat.* Tridentinum *sess.21. de reform. c.6.* quem coadiutorem non euitabit Prælatus, etiamsi præstet cautionem de indemnitate rerum Ecclesiæ, argumento textus *in §. fin. Instit. de suspectis*: notauit Glossa *in c. sicut, §. fin. de elect.* Sed in præsenti specie Prælatus res Ecclesiæ pignori subijciendo pro alienis debitis, eas dilapidat: Igitur remouendus in totum est, & coadiutor illi dandus; non verò suspendendus. Secundò difficilis redditur hæc assertio, dum in ea docetur, Prælatum obligantem res Ecclesiæ pro alienis debitis, non solum suspendi ab administratione in temporalibus, verùm etiam in spiritualibus; nam in eo quis debet puniri, in quo deliquit, *cap. nemo, de tempor. ordin. lib.6.* Sed Prælatus *in præsenti tantùm deliquit in administratione rerum temporalium*: igitur ab ea tantùm suspendendus erat, vt contingit in prodigo, cui bonis tantum interdicitur, ne patrimonium dissipet, *l. is cui 6. ff. de verb. oblig. l. is cui lege 18. ff. qui testamenta.* Tertiò summè difficilis est eadem assertio, dum in ea actus irritatur, hoc est eadem obligatio, & simul pœna incurritur; nam ex actu nullo pœna non committitur, nec debetur, *l. ea, C. si mancipium ita fuerit*; quia quod nullum est, nullum producit effectum, *l.4. §. condemnatum, ff. de re iudic. cap. illud, de iurepatron. cap. non potest, de reg. iur. lib.6.* docent Alciatus *lib.5. paradox. cap.13.* Gironda *de gabel. cap.5. n.16.* igitur si in præsenti casu obligatio nulla est, non debet ob eam Prælatus suspendi.

Quibus difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio, cuius ratio ex eo prouenit; nam Prælatus dominus non est rerum Ecclesiæ, sed procurator, *c. edoceri, de rescript.* seu curator, *l. orphanotrophos, C. de Episcop. & Cleric.* igitur non potest eas obligare pro alienis debitis. 8 Traditur dubitandi ratio. Accedit, nam cui inhibetur rem alienare, prohibetur etiam eam obligare, *l. fin. C. de rebus alienis*: sed Prælatis prohibetur pluribus Ecclesiæ canonibus congestis *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*, res Ecclesiæ alienare; igitur nec eas obligare possunt; si autem secus fecerint, suspenduntur ab administratione, tam in spiritualibus, quàm temporalibus, magna cum ratione; nam quilibet priuatur rebus illis, quibus abutitur, potiùs quàm iuxta vsum sibi concessum vtitur, *l. seruus 70. §. si quis seruum, ff. de acquir. hæredit. c. priuilegia 13. q.3.* Sed Prælatus obligando res Ecclesiæ pro alienis debitis, abutitur administratione sibi concessa: igitur illa priuari debet. Facit exemplum mariti, qui arcetur ab administratione dotis, si eam dilapidauerit, *l. si constante, ff. solut. matrim.* & tutoris, qui remouetur vt suspectus, si bona pupilli dissipet, *l.1. & per totum ff. de suspect. tut.* igitur & Prælatus dissipando res Ecclesiæ debet suspendi ab earum administratione. Facit etiam in huius rationis confirmationem celebris textus *in l. Imperator 50. ff. ad Trebell.* vbi propter dilapidationem compellitur pater restituere hæreditatem filio, non expectata conditione, Idest insuper habita, vt exponit Valentia *lib.3. tract.2. nu.30.* quem sequitur D. Iosephus de Retes *lib.5. opuscul. c.6. nu.13.* Non tamen ex eo textu deducas cum Roderico Suarez *alleg.4.* filium posse patrem prodigum cogere sibi assignare legitimam in aliqua certa re; nam vt docetur *in l. namque, ff. si quis à parente*, iniquum est ingenuis hominibus auferre rerum suarum administrationem: quem textum contra prædictam sententiam expedit Menchaca *lib.1 illustr. cap. 37. num.3.* Nec contrarium suadet Papinianus *in d. l. Imperator*; nam in ea specie ex rescripto speciali Imperatoris plura filio permittuntur contra iuris regulas. Primò ibi permittitur lis inter patrem & filium, contra textum *in l. lis nulla, ff. de iudicijs.* Secundo filio permittitur stare in iudicio, contra textum *in l. filiusfam. 17. ff. de iudicijs, l. filij 9. ff. de oblig. & action.* Tertiò ipsi permittitur emolumentum rerum percipere, & patri non acquirere; quæ & alia ex eo textu deduxerunt Segura *in eius repetit.* Faber *lib.7. cap.11.* Pichard. *ad tit. de acquir. hæredit. cap. 15. num.14.*

Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima, pro cuius solutione discrimen constituendum est inter cum casum, in quo constat de mala administratione; & alium casum, in quo similis dilapidatio tantùm præsumitur. 9 Respondetur difficultatibus. Primo casu Prælatus retento officio remouendus est ab administratione, coadiutorque illi dandus, ex iuribus suprà adductis. Secundo verò casu, cum liquidò non appareat de dilapidatione, suspendendus tantum est Prælatus, non verò remouendus, *cap. fin. de accusat.* quo casu procedit præsens textus; nam obligatione facta à Prælato rerum Ecclesiæ, præsumitur tantum dilapidatio, non verò de ea apertè constat. Nec obstat secunda difficultas; nam Prælatus, de cuius pœna in præsenti agitur,

pecca-

peccauit in improba administratione rerum Ecclesiæ. Vnde iuxta suprà tradita administratione priuandus erat. Et quia ex praua administratione in temporalibus arguitur iniusta administratio in spiritualibus, omni administratione suspenditur, *cap. sia de excess. Prælat.* Non autem priuatur exercitio sacrorum ordinum, aut officijs Ecclesiasticis, in quibus non peccauit. Nec obstat vltima difficultas, nam pro eius solutione ita distinguendum est. Aut enim lex respicit tantum effectum, aut factum; seu animum facientis. Primo casu actus inualidus nihil operatur, nec pœna ex eo committitur, *l.1. ff. de abigeis*: secundo vero casu non curatur de effectu, sed de facto ipso; & ideò plerumque qui facit actum inualidum, ob factum tantum punitur, vt *in l. cum qui duas 18. C. ad. leg. Iul. de adult. capite nuper, de bigamis, Clement. 1. de consanguin. & affin. capite si religiosus, de election. in 6. l. si quid legatum 6. ff. de leg. Cornel. de fals. l. 1. C. de sepulchrorum violat.* Vnde cùm Gregorius in præsenti, vt huiusmodi obligationes prorsus tolleret, non solùm earum effectum improbasset, verùm & factum ipsum obligandi; ideò Prælatus secus faciens suspensionem incurrit.

Ex hoc textu, & traditis pro eius expositione, interpretari possunt textus *in c. ex rescripto 9. de iureiurand. c. 3. de pignor.* iunctis traditis in eorum commentarijs, & notis.

C A P V T III.

Idem *Decano, & Canonico a Tullensi.*

ODoardus clericus proposuit, quòd cùm P. clericus, D. laicus, & quidam alij ipsum coram *b* officiali Archidiaconi Rhem. super quibusdam debitis conuenissent, idem in eum recognoscentem huiusmodi debita, sed propter rerum inopiam soluere non valentem, *c* excommunicationis sententiam promulgauit. *Et infra*: Mandamus quatenus si constiterit, quod prædictus O. in totum, vel pro parte non possit soluere debita supradicta, sententiam ipsam sine difficultate qualibet *d* relaxetis, recepta priùs ab eo idonea *e* cautione, vt si ad *f* pinguiorem fortunam deuenerit, debita prædicta persoluat.

N O T Æ.

a TVllensi.] De Tullensi diœcesi nonnulla notaui *in cap. cùm accessissent, de constitut.*

b *Officiali Archidiaconi.*] De quo, & eius iurisdictione egi *in cap. dilecti 51. de appellationibus.*

c *Excommunicationis.*] Quando Archidiaconi, vel eorum Officiales possint sententiam excommunicationis proferre, exposui *in c. ad hæc 5. de officio Archiad.*

1 d *Relatis.*] Cùm relaxatio vinculum præsupponat, ex regula legis *decem, ff. de V. S. cap. dissoluendum, de despons. impub.* constat ex hoc verbo, sententiam excommunicationis validè & legitimè prolatam fuisse in præsenti specie, cum certum sit excommunicationem sine mortali culpa ferri non posse, *cap. nemo, cap. nullus 11. qu. 3.* a qua omninò immunis est, qui propter facultatem inopiam soluere non valet, *cap. querelam 10. de iureiur.* vnde inanis dicitur actio, quam inopia debitoris excludit, *l. nam is 6. ff. de dolo, cap. olim, el 2. de restit. spol.* Quare sententiam excommunicationis in præsenti prolatam nullam fuisse, tenuerunt Felinus *in cap. 2. num. 4. de testib. cog.* Henriquez *in summu. 2. p. lib. 13. cap. 21. §. 2.* Alij docuerunt, relaxationem in præsenti significare declarationem nullitatis censuræ, quæ desiderabatur; quia licèt non iure, de facto tamen excommunicatio præcessit. Docuit Suarez *de censur. disput. 18. sect. 3. num. 9.* quia plerumque rumpi, & irritari dicitur, quod ipso iure nullum est, quatenus de facto præcessit, vt *in l. si dolo, C. de rescind. vendit. l. 5. §. si Titius, ff. qui & à quibus, l. hoc modo 64. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 15. de his quæ in fraud. cred.* vbi Cuiacius *lib. 49. Digest. Iul. & ad tit. C. si quid in fraud. patron.* per tex. um ibi *in l. libertus 16. §. fin. de iurepatron.* & etiam actio, quæ nulla est, perimi dicitur *in l. si fine 22. ff. rem ratam haberi*, & tolli quæ non habuit locum, *l. si seruus 27. §. calicem, ff. ad leg. Aquil. l. dispensatorem 62. ff. de solut.* exempla refert Alberic. *in d. l. nam etsi 5. de iniusto rupto.* Sed his sententijs omissis verius dicendum est, in præsenti casu excommunicationis sententiam validè prolatam fuisse; quia adhuc de inopia debitoris non constabat, vt liquet ex illis verbis, *si constiterit*, &c. quæ satis innuunt de inopia adhuc non constasse. Tum etiam, quia inopia non præsumitur, sed qui eam allegat, probare tenetur, *l. cura, §. deficientium, ff. de muner.* Couar. *lib. 2. var. cap. 6. num. 2.* Baeza *de non meliorandis filiabus, cap. 36. num. 16.* Gutierrez *de iuram. p. 1. cap. 1. num. 22.* ac proinde dum de inopia debitoris legitimè non constat, soluendo præsumitur, & per consequens iustè excommunicatur, etsi postea appareat de inopia, vt in præsenti necessaria est absolutio.

2 e *Idonea cautione.*] Cùm appellatione idoneæ cautionis comprehendantur pignoratitia, & fideiussoria, *l. si creditores, ff. de priuil. credit. l. vniuersa, C. de precibus Imper. l. de mandato 59. §. fin. ff. mandati*, probaui *in cap. fin. de pignor.* inde in præsenti specie sufficiens non erat nuda promissio, sed necessariò præstanda erat fideiussoria, vel pignoratitia cautio, aut saltem iuratoria, vt posset Odoardus ab excommunicatione absolui, vt notarunt Glossa *penult. hic*, Couar. *in cap. alma, 1. par. §. 1. num. 11.* Nauarrus *in Manuali, cap. 26. num. 7.* Ratio est, quia excommunicatus propter causam manifestam, non debet absolui nisi præstita reali satisfactione, *cap. ex parte, el 2. de V. S. cap. venerabilibus, §. porrò, de sentent. excomm. lib. 6.* vnde cùm in præsenti casu debitum ex partis confessione esset manifestum, vt constat ex illis verbis: *Recognoscentem huiusmodi debita*, iuncto capite *cùm olim*, ibi: *Confessione, de V. S.* meritò ille qui realiter satisfacere nequit, tenetur eam cautionem præstare, vt absoluatur; & tunc facienti quod est in se, Ecclesia absolutionis beneficium denegare non poterat, cùm excommunicatio medicinalis sit, & proferatur duratura quousque reus in contumacia manserit. Nec audiendi sunt Hostiensis, & alij, quos refert & sequitur Couar. *lib. 2. var. cap. 1. num. 5. in fine*, qui affirmant ex hoc textu, eos qui habent priuilegium ne conueniantur vltra quàm facere possunt, cogendos esse præstare cautionem pignoratitiam, seu fideiussoriam, vel saltem iuratoriam, ad soluendum cùm ad pinguiorem fortunam peruenerint; loquuntur enim contra textum disertum *in l. verum 63. §. id quod, ff. pro socio*; vbi Consultus expressè ait, sufficere nudam permissionem, vt iam ex eo textu post Gregorium Lopez notauit Gutierrez *de iuramento, p. 3. cap. 15. num. 9.* verius enim est, idoneam cautionem in præsenti desiderari, quia agebatur de relaxanda excommunicatione, alias nuda promissio sufficeret. Vide dicta *in cap. per vestras, de donation. inter.*

f *Pinguiorem fortunam.*] Illi enim, qui priuilegio gaudent, ne conueniantur vltra quàm facere possunt, si post factam excusationem ad pinguiorem fortunam peruenerint, in solidum possunt conueniri, *l. vnic. §. cùm autem, C. de rei vxor. actione.* Ratio est, quia hoc priuilegium non extinguit debitum, vel obligationem, sed tantùm exactionem moderatur. Qua etiam ratione, cùm ille qui bonis cessit, à debito non liberetur, *l. 1. C. qui bonis cedere*: meritò receptum est, eum teneri ad integram solutionem, si ad pinguiorem peruenerit fortunam, *l. 4. ff. de cess. bonor.* docuerunt Gomez *in l. 79. Tauri, n. 6.* Couar. *l. 2. var. c. 1. num. 6.* Baeza *de inop. debit. c. 6. n. 23.* Petrus Barbosa *in l. maritum 13. n. 14. ff. solut. matrim.* 3

COMMENTARIVM.

EX hac Gregorij IX. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus qui non habet vnde creditoribus* 4 Conclusio deducitur & probatur.

bus satisfaciat, non debet ideò excommunicari, aut aliter molestari. Quæ decisio singularis est in iure canonico, & per argumentum probari potest ex cap. olim 16. de restit. spol. cap. 2. de fideiuss. vbi clericus, qui inopia laborat, propter debitum non excommunicatur. De iure Regio consonat illi lex 23. tit. 6. partis. 1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa, idem Barbosa lib. 1. iuris eccles. cap. 39. §. 6. per totum, Mancinus iuris controu. differt. 22. & genial. cap. 182. & de triplici iuris collat. cap. 98. Salgado p. 1. labyrinthi, cap. 42. nu. 2. & de protect. p. 4. cap. 4. ex num. 59. Germonius de sacror. immun. lib. 3. cap. 25. Giurba decis. 16. & 42. num. 21. Castillo de alimeat. cap. 37. Gutierrez de iuram. 1. p. cap. 17. Petrus Barbosa in l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrim. Pichardus in manudact. ad praxin, 2. p. præcept. 9. ex num. 67. Iacobus Cuiacius in præsenti.

5 Impugnatur prædicta assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione; nam abrogato legis decem viralis rigore, de quo statim agemus, in vsu permansit venditio solemnis omnium bonorum debitoris, vt ex eorum pretio creditoribus in solidum debitum solueretur, princip. Instit. vbi Theophilus, de successoribus sublatis, l. 4. C. qui bonis cedere possunt: & si adhuc bona non sufficiant, debitor publicus in carcere detinetur, donec solidum soluat, l. 1. §. penult. vers. Vltimò, C. qui bonis cedere, l. si pro aliquo 21. §. 1. ff. ad Velleianum, l. vlt. §. vltimo, ff. quæ in fraud. credit. l. 3. §. qui pecuniam, ff. de suspect. tut. iuncto Hothomano qq. illustr. qu. 26. quam carceris molestiam effugiunt debitores per bonorum cessionem lege Iulia introductam, l. 1. l. 4. C. qui bonis cedere; quæ cessio iure communi inspecto sola professione fiebat, l. in omni 6. C. qui bonis cedere, abrogatis per Theodosium veteribus ritibus, l. 2. C. qui bonis cedere., vbi verba illa, scrupulositate priorum legum explosa, quæ non extant in Theodosiano, Triboniano tribuit Reuardus in l. cuius 148. ff. de reg. iur. Nec solum in iure, sed etiam extra ius, per nuncium, vel per epistolam, l. vlt. ff. de cess. bonor. Illustrant post Brunum, & alios scribentes de cess. bonor. Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 5. cap. 4. art. 2. Heraldus de auctorit. rei iudic. lib. 2. cap. 24. & 25. ad quod cessionis beneficium spectant textus in l. tutor 3. §. sed si non 15. ff. de suspect. tut. l. nam 9. §. sed & si quis 5. ff. de iureiur. l. Imperator 60. ff. de pactis, l. si patre, ff. de captiuis, l. si victum 34. ff. de reg. iur. l. si ex pluribus 16. ff. de acceptil. l. 2. ff. de sententiam passis; l. illud, ff. de tributoria, l. fin. §. 4. ff. de custodia reorum, l. item 17. ff. de receptis, l. ob fœnat, ff. de admini str. tut. l. illicitas, §. fin. ff. de offic. Præsidis, l. fideiussores 68. §. 1. ff. de fideiuss. l. fin. de sepulchro violato, §. vlt. Instit. de replicat. l. 9. §. 5. ff. de iureiur. l. 60. de pactis, l. 34. de re iudic. l. fin. §. 4. C. de custod. reor. l. 12. de arbitr. l. 64. de vsur. l. 2. §. vlt. ff. de sententiam passis, iuncto Costa in §. & quid si tantùm, 2. p. num. 40. Agunt plures congesti ab Osualdo lib. 27. cap. 9. litt. P. Gentilis de bonis maternis, cap. 31. licèt hodie apud nos calamitosum sit hoc remedium, cùm fiat forma ignominiosa, quam referunt Baeza de inope debitore, cap. 1. num. 74. Matienzo in l. 6. glos. 2. tit. 20. lib. 5. recopil. & apud alias nationes pileum viride gestare coguntur, vt refert Heraldus dicto cap. 25. & constitutione Pij V. clericis indultum fuisse, vt illud deferre non cogantur, refert Barbosa hîc. Apud Francos ex constitutione Ludouici XII. cap. 70. qui bonis cedunt, in iudicio aperto capite, & discincti adsunt: cuius ritus rationem reddit Fornerius lib. 2. select. cap. 27. Igitur Odoardus in præsenti specie cogendus erat cedere omnia bona, vt ex illis creditoribus debitum solueretur, vt in cap. 2. de fideiuss. non autem sub cautione iuratoria tantùm dimittendus. Augetur hæc difficultas ex eo; nam Ecclesia admittitur ad bonorum cessionem, authent. vt determinatus sit numerus cleric. collat. 1. §. cùm verò. Igitur & eius ministri cogendi sunt ad huiusmodi cessionem.

6 Reijcitur intellectus glossæ. Vt hanc difficultatem effugiat Glossa vltima in præsenti, existimat quod Odoardus in hac specie potius bonis cessit, vel paratus erat cedere; ideòque excommunicationem relaxatam fuisse, aliàs ipsum in carcerem esse detrudendum vsquedum bonis cederet; nec in hac parte clericos vllo priuilegio speciali gaudere. Glossam sequuntur Hostiensis, Ioannes Andreas, & Antonius hîc. Angelus, Castrensis, & Alexander in l. miles, ff. de re iudic. Sed hæc solutio apertè reijcitur. Tum quia nullum verbum cessionis inuenitur in hoc textu, immò contrarium facilè suadetur; nam si cessio bonorum præcessisset, ad quid excommunicatio proferebatur? Et si Gregorius intenderet clericum bona cedere debere, vt expressè iussit cautionem ab eo præstari, etiam decreuisset antè relaxationem excommunicationis, ipsum Odoardum bonis cedere prius debere. Omissâ igitur hac interpretatione, vt priuilegium seu beneficium in præsenti clericis concessum agnoscamus, ab origine res repetenda est. Sciendum igitur est lege XII. Tabul. quam refert Cuiacius lib. 30. obseru. cap. 39. & restituit Iacob Gothofredus in quatuor fontibus, tabul. 3. ex quo eam transcripsi in cap. quoad consultationem, de re iudic. cap. 2. de pignor. debitore intra legitimum iudicati tempus non soluente, licere creditori manus in eum inijcere, & secum ducere vinctum neruo, aut compedibus quindecim pondo, non plus, ne essent impedimento ambulandi, & interessendi sacris, vt notauit Reuardus ad leg. XII. tab. cap. 8. cui nolenti de suo viuere, tenebatur creditor dare victum, & stratum, l. si victum 34. ff. de re iudic. l. 234. §. 2. ff. de verb. signif. Terentius in Phormione, actu 2. scena 2.

Duces ducent damnatum domum;
Alere nolunt hominem edacem.

Vbi subijcit Donatus, secundùm ius, scilicet quo obærati cùm soluendo non essent, ipsi manu capiebantur. Irridet illic genus damnationis parasitus, in quo victor pascere compellitur, & pascitur victus. Et licèt omnia verba illius legis decemuiralis difficilia sint, illa tamen, libras farris in dies dato, viros doctos iampridem exercuerunt. Fornerius lib. 1. select. cap. 6. & in l. 43. de verb. signif. legit libras farris in dies dato; id est selibram; nam sicut hodie in Medicorum receptis pro semisse ponitur scilicet similiter & in antiquorum notis adijciebatur; & ita iuxta Fornerium tenebatur creditor quotidie debitori dare semilibram farris. Sed vt rectius probat Gothofredus in notis ad dictam tabul. 3. hic diarij modus legitimus non erat, immò legitimo angustior, & iniquior fuit, vt ipse probat ex Bibaculo, & Titinnio, & D. Hieronymo in Danielem cap. 4. ibi: Decem panis vnciæ diurnæ, & aquæ tertia sextarij pars; his anima magis trahitur, quàm sustentatur; qui cibus, ac potus iuxta inclytum Oratorem Demosthenem non vires tribuit, sed mortem prohibet. Libræ ita farris in dies in ea lege sunt singulæ libræ in singulos dies, qui erat legitimus diarij modus, vt constat ex Horatio lib. 1. satyra 3. ibi:

Denique cur vnquam fugisset? cui satis vna
Farris libra foret.

Post 60. autem dies, intra quos publicè producebatur, debitumque publicabatur, vt populo constaret, vincto nullam iniuriam à creditore vel iudice fieri licuit, l. 2. C. de custodia reorum, quam ad hoc expendit Couar. lib. 2. variar. cap. 1. num. 1. intra quod tempus si non soluisset; aut pactum cum creditore fecisset, licebat creditori peregre trans Tyberim vendere, aut capite punire; & si plures creditores essent, in partes debitoris corpus secare licebat: ita lex decemuiralis: Debitoris corpus in partes secanto, post A. Gellium lib. 20. noctium, cap. 1. Tertullianus in apolog. cap. 4. Sed & iudicatos in partes secari à creditoribus leges erant; consensu tamen publico crudelitas postea erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conuersa est, bonorum adhibita proscriptione: suffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere. Quintilianus lib. 3. cap. 6. Sunt enim quædam non laudabilia natura, sed iure concessa, vt in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit, quam legem mos publicus repudiauit. De quo veteri iure, seu potiùs iniuria, nisi ad terrorem magis quàm vsum esset scriptum, vltra plures congestos ab Osualdo lib. 18. cap. 7. littera N, & lib. 27. comment. cap. 3. duplici littera H, Pichardo in §. cum eo 40. Instit. de act. Roberto 1. rer. iudic. cap. 6. videndi sunt Hothomanus lib. 18. antiquit. ad finem, Balduinus ad leg. Rom. lib. 2. cap. 4. Rosinus lib. 8. antiquit. cap. 19. Contius lib. 2. success. cap. 18. H. Magius lib. var. lect. cap. 8. Andreas Scotus lib. 2. humanar. obseru. cap. 34. & lib. 3. cap. 24. Æneas Robertus lib. 2. rer. iudic. cap. 6. Petrus Gregorius lib. 22. syntagm. cap. 6. num. 5. Sed abrogato nouis legibus, non tantùm inhumano sectionis iure, verum & addictionis, & nexus, l. ob æs alienum, C. de obl. & act. probaui latè in cap. 2. de pignor. manserunt tantùm in vsu venditio solemnis, de qua in titulo Instit. de successionibus sublatis, & coniectio debitoris in carcerem, iuxta textus suprà pro-

dubi-

dubitandi ratione adductos. Postea enim debitores creditoribus in seruitium dabantur, in ergastulumque trudebantur, vbi assiduè verberibus flagellabantur, vt constat ex pluribus locis Liuij, præcipuè lib. 1. decad. 1. & lib. 6. nec ipsos solum debitores, quinimo & eorum filios creditoribus dari testatur Dion. Halicarn. lib. 6. tortoribusque cruciandos dari licuit apud Hebræos; idque probatur ex D. Matthæo cap. 18. in illa parabola vbi dominus iratus tradidit cruciandum tortoribus debitorem, quousque redderet vniuersum debitum. Plura Gothofredus in d. l. ob æs, Æneas Robertus lib. 2. rer. iudic. cap. 6. Et licèt postea mitiores Romani facti sint, adhuc in miseros debitores fæuiebant, ita vt varijs flagellationibus, præcipuè plumbaturis, eos cæderent, vt constat ex l. 3. & 7. C. Theodos. de exact. l. 80. eod. C. de vsuris: notarunt Baronius tom. 1. anno 33. num. 34. Amaya in l. 1. C. de exactoribus tribut. lib. 10. donec Imperator Constantinus dignissimam pijssimi, ac christianissimi nominis sui edidit constitutionem anno Christi 320. sui verò Imperij 15. relatam in dicta l. 3. misertus hominum paupertatibus, quibus absque sui culpa frequenter opprimuntur. De cuius constitutionis sententia agunt repetentes ibi.

7 *De priuilegio ne quis conueniatur, &c.* Vnde cognoscitur, priuilegium ne quis conueniatur vltra quam facere potest, in eo consistere, vt personæ, quibus tribuitur, non in solidum pro executione iudicati bonorum venditionem sustineant, sed dumtaxat quatenus facere possunt, id est quatenus facultates patiuntur, relictis alimentis, l. inter 19. ff. de re iudic. l. in condemnatione 173. ff. de reg. iur. §. item de donat. Instit. de act. nec in carcerem detrudantur, etiamsi solido soluendo bona satis non sint, vt docuerunt Barbosa in l. maritus 3. num. 2. ff. solut. matrim. Gutierrez de iuram. 1. p. cap. 2. num. 48. immò illis relinquenda sunt, quæ honestè sufficiant ad alimenta, l. inter 19. in fine, l. cùm ex causa 30. l. Nesennius 41. §. 1. ff. de re iudic. l. facere 28. l. maritus 43. ff. solut. matrim. l. nepos 125. ff. de verb. signif. d. l. in condemnatione 173. non autem deducto ære alieno, l. sunt qui 16. ff. de iudic. l. si filio 53. cum sequent. ff. solut. matrim. l. verùm 63. ff. pro socio. Excipitur tamen donator, qui deducere potest æs alienum, quod alijs non ex eadem donationis causa debet, d. l. inter 19. l. qui ex donatione 12. ff. de donat. l. maritus 54. ff. solut. matrim. Inspicitur autem rei iudicatæ tempus, quatenus quis facere possit, l. rei iudicatæ 15. l. ex diuerso 17. §. vlt. l. si filio 53. ff. solut. matrim. d. l. verùm 63. §. tempus, d. l. Nesennius 41. §. vlt. l. id quod 33. ff. de donat.

8 *De personis quibus hoc priuilegium competit.* Deinde sciendum est, personas quibus hoc priuilegium competit, ad sex classes, seu ordines ab Interpretibus referri. Prima est eorum, inter quos summa sanguinis coniunctio adest, quales sunt parentes, liberi, fratres. De prioribus sunt textus in l. sunt qui 17. l. cùm ex causa 30. ff. de re iudic. l. quia 16. l. etiam 18. ff. solut. matrim. l. licèt 7. §. sed si quis, ff. de obsequijs, l. 1. tit. 1. partit. 5. Circa fratres autem argumentum deducitur ex l. verùm 63. ff. pro socio, l. patronus 17. ff. de re iudic. Illustrat Acacius de priuileg. parent. In his omnibus personis illa est communis ratio, quia cùm ob summam sanguinis necessitudinem inuicem sibi alimenta debeant, & non tantùm liberi parentibus, & è contra, l. si quis à liberis 5. ff. de agnoscend. liber. l. vlt. §. ipsum autem, C. de bonis quæ lib. sed etiam fratres fratribus, l. qui filium 4. ff. vbi pupillus, l. tutor 13. §. vlt. ff. de administr. tut. l. 1. §. sed & si 2. ff. de tutelæ, & rationibus; absurdum esset si liceret exigendo solidum, ab eis alimenta auferre, quibus præstari debent, vt probant Cuiacius lib. 32. Pauli ad edict. in l. si vnus 67. §. vlt. ff. pro socio. Donellus lib. 27. comment. cap. 9. vbi Heligerus littera E, & alij congesti ab Heringio de fideiuss. qu. 27. part. 4. num. 90. Accedit in parentibus ratio reuerentiæ eis à filijs debitæ, cui repugnat redigi patres ad egestatem vel carcerem, per exactionem solidi, l. licet 7. l. liberto 9. ff. de obsequijs à parentibus: & circa hoc priuilegium, sicut in alijs casibus parentum nomine omnes ascendentes in infinitum comprehenduntur, l. 4. §. parentem, cum sequent. ff. de in ius vocando, l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præstand. l. appellatione 51. ff. de verb. signif. similiter liberorum appellatione omnes descendentes continentur, l. sed si hac 10. §. liberos 9. ff. de in ius vocando, l. 3. §. si mancipatus, ff. de assignand. libert. l. moris 9. §. libros, ff. de pœnis, l. liberorum 220. ff. de verb. signif. licet ascendentes vltra tritauum communi nomine maiores dicantur, sicut & descendentes vltra trinepotem, liberi appellantur, l. vlt. §. parentes, ff. de gradibus: exponunt contra Laurentium Val. lib. 6. elegant. cap. 55. Hiligerus d. lib. 23. Donelli, cap. 2. littera I, Duarenus in l. patronus 17. Alexand. ab Alexandro lib. 1. dier. genial. cap. 15. Pereyra in l. si curatorem, verbo sine curatore, num. 48. C. de in integrum restit. Gentilis, Fornerius & Gedeus in d. l. appellatione 51. l. liberorum 220. Pichardus in l. Gallus, in præludijs, cap. 1. num. 18.

9 *Exponuntur l. etiam 18. ff. solut. matrim. l. 1. § 13. ff. de collat. bon.* Sed suprà traditis opponi solet textus in l. etiam 18. ff. solut. matrim. vbi Pomponius in actione de dote, quam mater contra filios exercet, admitti eos ad hoc priuilegium docet, si patri, eidemque marito hæredes extiterint. Vnde supponit, in alijs actionibus, ex quibus non tanquam patris hæredes à matre conueniuntur, non posse ex sua persona priuilegium hoc opponere; quo argumento ductus Baeza de inope debitore, cap. 17. num. 48. ex mente Accursianorum probat, liberis hoc priuilegium non competere. Sed ea omissa sententia dicendum est, in specie illius textus propriam, peculiaremque rationem circa dotis actionem, qua filij ex persona patris vt hæredes conueniebantur, adfuisse; siquidem constat, priuilegium hoc marito concessum, cum persona extingui, ideòque nec hæredi eius præstari, l. maritum 13. cum l. sequent. ff. solut. matrim. l. etsi fideiussor 24. §. vlt. cum l. sequenti, ff. de re iudic. Sed contrarium meritò respondit Pomponius, quia priuilegium hoc in ea specie, non tanquam à patre transmissum, contra legem qui tale 14. ff. solut. matrim. sed tanquam nouum priuilegium ex persona eorum prouenìens, illis competebat, vt docuerunt post alios Barbosa in l. maritis 13. num. 81. ff. solut. matrim. Suarez de legibus lib. 8. cap. 11. num. 4. Etiam opponi solet textus in l. 1. §. si cum duobus 13. ff. de collat. bonor. vbi inter fratres circa collationem denegatur sextantis emolumentum fratri, qui per inopiam cauere non potest in solidum; & consequenter innuitur, etiam inter fratres, sicut cautioni in solidum, ita & exactioni locum esse, cùm valeat argumentum à cautione ad exactionem, l. si constante 24. § quoties, ff. solut. matrim. Quare hoc priuilegium fratribus negarunt Accursius, Bartolus, & classici ferè omnes in d. l. verùm 63. Baeza de inope debitore, cap. 10. num. 83. Heringius de fideiuss. d. cap. 27. ex num. 89. Sed adhuc verius est, fratribus competere hoc priuilegium, quia licèt fateamur, quod Accursius supponit in d. l. verùm 63. non esse inter fratres societatem voluntariam ex conuentione, sed necessariam & incidentem, discordijs aptam, l. cùm pater 77. §. dulcissimis, ff. de legat. 2. l. in re communi 25. ff. de seruit. vrban. non debet tamen maior vis esse imaginariæ fraternitatis inter socios, quàm veræ, & naturalis inter fratres, ne alter alterum ad egestatem redigat, l. nonnunquam, ff. de collat. bonor. l. nemo 58. §. 1. ff. de hæred. instit. Nam vt eleganter Quintilianus declamat. 321. aiebat: Quæ potest amicitia esse tam felix, quæ imitetur fraternitatem? Certè quotiens blandiri volumus ijs, qui esse amici videntur, nulla adulatio procedere vltra hoc nomen potest, quàm vt fratres vocemus. Et deinceps: Quid est aliud fraternitas, quàm diuisus spiritus? Plura Tiraquel. de pœnis temperand. casu 22. num. 6. & in l. si vnquam, verbo libertis, num. 92. C. de reuocand. donat. Langleus lib. 3. semestr. cap. 2. Vnde ob eam rationem licèt expressum iuris testimonium non habeamus, extensioni huius priuilegij ad fratres locus est, l. non tantùm 20. in fine, ff. de re iudic. l. 2. §. item, ff. de aqua pluuia. Nec obstat textus in dicto §. si duobus 13. quia in eo cùm ex forma edicti Prætoris de collationibus, emancipatus præteritus non aliter ad bonorum possessionem contra tabulas admittatur, quàm si fratribus, qui in potestate permanserunt, conferat sua bona, vel caueat de collatione, l. 1. in princip. & §. iubet 9. & §. quamuis 11. l. 3. de collat. bonor. rectè docetur, quod si cùm duobus fratribus conferre deberet, vni dumtaxat cauere propter inopiam potuerit, esse ei denegandas interim actiones sextantis, id est dimidij trientis, quem integrum cum effectu haberet, sicut & alij duo fratres, si vterque contulisset, vel cauisset; quo casu non damnatur frater in solidum, qui soluendo non est; sed lucrum hæreditatis paternæ, quod emancipatus non haberet iure ciuili, nec prætorio, ei defertur, nisi sub forma collationis

dene-

denegetur ei, pro qua parte non confert, l.5.§ vlt. ff. de collat. bonor. Nam si propter inopiam, quamuis vtrique non caueret, consequeretur trientem integrum, cederet hoc beneficium in iniuriam fratris illius, cui non confertur, & aufertur; cùm è conuerso sufficere emancipato debeat, quod propter inopiam conferre id ipsum videtur, quod minus percipit ex bonis patris, quia vtrique non cauet, argumento ex d.l.1.§. sed etsi 12. l. dotis 5. C. eod. tit. & sic sextantem saltem consequitur, quem non consequeretur, si stricto iure contra eum vteremur, sicut contra contumacem; quia qui in solidum non cauet, nec pro parte cauere intelligitur, d.§. si cum duobus, iuncta l. seruus 9.

10 De secunda personarum classe. Ad secundam personarum classem, quibus hoc priuilegium competit, spectant socij ob imaginem fraternitatis; sicut enim fratres in communione bonorum sunt, & ideò dicuntur consortes, l. si is qui tres 31. §. cæterùm, de excusat. tut. l. cùm duobus 52. §. Papinianus, ff. pro socio, l. ex parte 39. §. filijs, ff. familiæ erciscund. illustrant Cuiacius lib. 6. qq. Pauli in d. l. si is qui tres 31. §. cæterùm, & lib. 5. obseru. cap. 10. Ludouicus Carrio lib. 2. emend. cap. 10. Ioannes Sauarus ad Sidonium lib. 3. epist. 1. pag. 176. & lib. 4. epist. 24. ad finem, Brissonius de verb. signif. verbo Consortes: ita & socij propriè consortes dicuntur. Et fratres à veteribus esse appellatos, constat ex solemni formula renunciandæ societatis, quæ extat apud Petroniom in Satyrico, cap. 10. & 11. Apuleium lib. 10. l. miles, iunctis l. nemo 58. §. 1. ff. de hæredib. instit. l. 4. C. de castrensi peculio, lib. 12. Competit ergo priuilegium hoc in primis socio omnium bonorum, cum quo diuisa est solida fraternitas, vt ait Quintilianus declamat. 321. l. sunt qui 16. ff. de re iudic. Obtinuit etiam, vt socio vnius rei, si ex ea societate conueniatur, competat hoc priuilegium, vt ex Sabino Vlpianus docet, l. verum 63. ff. pro socio, Bronchorst. enantioph. centur. 2. assert. 51. quia limitatæ causæ effectus limitatus quidem est; sed similis, intra suum modom, vniuersali, l. in agris 16. ff. de acquir. domin. Ergo non secum pugnat Vlpianus in d. l. sunt qui, & in d. l. verùm 63. sed alter alterum supplet, vt post Accursium, & classicos vtrobique obseruant Faber in rationali dictæ legis verùm 63. Gutierrez de iuram. 3. part. cap. 15. num. 1. Osualdus lib. 27. Donel. cap. 13. littera K, Vuisembachius in thesibus, ad tit. Instit. pro socio, Pichardus in manuduct. 2. p. præcept. 9. ex num. 22. Nec tunc obstat textus in l. de illo 23. ff. pro socio, vbi cùm vnos ex pluribus socijs Titium ad societatem solus admisisset, & admissus soluendo non esset, docet Vlpianus, omnimodè eum, qui admisit, socijs teneri, non tantùm vt actiones suas mandet contra admissum, sed etiam vt indemnes eos præstet in id, quod à socio admisso solui non potuerit. In quo textu concedit Vlpianos priuilegium hoc socio admisso contra eos, qui non admiserunt, quorum socius non est, l. qui admittitur 19. cum sequenti, ff. pro socio, l. consilij 47. §. vlt. ff. de reg. iur. & illod negat socio, qui admisit contra socios; quod vtrumque absurdum est. Sed responderi debet, ideò socios, qui non admiserunt Titium, ab eo solidum non exigere, sed tantùm quatenus facere potest, quia cùm socij non sint ipsius Titij, & per consequens nec in eum actionem propriam, seu directam habeant suo nomine, d. l. qui admittitur, necesse est, vt experiantur mandatis actionibus à socio, qui admisit; proinde obstabit eis tanquam cessionatijs exceptio huios priuilegij, quia & obstaret mandati, cuius iure, & actionibus ipsi vtuntur, ex l. emptor 5. C. de hæredit. vel act. vendita, l. si post diuortium 27. ff. solut. matrim. l. qui in ius 177. ff. de reg. iur. quamuis contrarium procederet, si ex delegatione socij, qui admisit, alij experirentur contra Titium, qoia vterentur tunc propria actione, quæsita ex promissione, & consensu debitoris delegati, l. 1. l. nec creditores 6. C. de nouat. ideòque nec obstaret exceptio huius priuilegij, l. qui id quod 33. § fin. ff. de donat. l. si Titius, ff. de nouat. l. Nesennius 41. ff. de re iudic. Econtrariò autem socius, qui admisit in eo textu, non fruitur hoc priuilegio contra socios, sed in solidum illis tenetur in id quod ab admisso seruare non potuerint, quia culpa ipsius fuit, & quidem dolo proxima in admittendo socio non idoneo sine aliorum consensu: vnde & teneri debet, quasi dolo fecerit in ipsa societate, quominus solidum debitom consequi socij possint; quo casu cessat hoc priuilegium, d. l. verum 63. §. hoc quoque 7. l. sed hoc 22. §. 1. l. si quis 51. cum l. sequent. ff. de reg. iur. l. etiam 18. §. 1. ff. solut. matrim. docuerunt Accursius, Fulgosius, Albericus, & Faber in dicta l. de illo 23. Barbosa in l. maritis 13. num. 103. ff. solut. matrim. Illum summè notandum est, priuilegium hoc denegari socio inficiaoti se sociom esse, l. si vnus 67. §. vlt. ff. pro socio, d. l. sed hoc, §. vltimo, ff. de re iudic. propter turpitudinem & odium mendacij, l. de ætate 11. §. 3. ff. de interrogat. l. vlt. ff. de rei vind. l. computationi 68. aliàs l. hæreditatis, §. vlt. ff. ad leg. Falcid. iunctis congestis ab Heringio de fideiuss. part. 1. cap. 27. num. 220. & quia indignus est priuilegio, qui idipsum inficiatur, cuius contemplatione priuilegium ei conceditur, l. auxilium 37. ff. de minor. l. 4. §. 1. ff. quod cum eo, l. qui cum se 10. ff. de re iudic. l. si dubitet 10. §. 1. ff. de fideicomm. Vnde hoc etiam in alijs personis, quibus hoc priuilegium competit, negaotibus qualitatem, ob quam priuilegium competit, procedere docuerunt Barbosa in dicta l. maritum 13. num. 105. Gutierrez de iuram. 1. part. cap. 16. num. 72. Ceuallos communium quæst. 12. quamuis contraria sententia in disputando improbabilis non sit, eamque sequantur Duarenus, & Donellus in dicta l. sunt qui 16. Fachineus lib. 13. controu. cap. 69. Sed si socius qui negauit se sociom esse, mendacium reuocet antè litis contestationem, priuilegium hoc non amittit, ex l. quamuis 11. ff. de in ius vocando, l. electio 26. §. ne quis, ff. de noxal. neque etiam ob generalem, aut simplicem inficiationem iotentionis actoris amittitur hoc priuilegium, argumento textus in l. obligatione 6. ff. de pignor. cap. vltimo, de officio vicarij, lib. 6.

11 De marito, vxore, & socero. Ad tertiam classem personarum, quæ tantùm condemnantur in id, quod facere possunt, spectant primò maritus, qui in restitutione dotis tantùm condemnatur in id, quod facere potest, l. patronus 17. l. non tantùm 20. cum sequenti, ff. de re iudic. l. maritum 12. cum sequent. ff. soluto matrim. l. sic 27. §. 1. ff. de relig. & sumpt. §. item si de dote 37. Instit. de action. quod vetus Iurisprudentia tantùm admittebat in actione rei vxoriæ, siue de dote, l. vnica, §. cùm autem, C. de rei vxor. quia cùm bonæ fidei esset, & in id concepta, qood æquius melius, dicta l. vnica, §. sed etsi 2. l. eas 8. ff de capit. minut. inerat ei quodammodo, sicut & aliæ retentiones ex bono, & æquo, exceptio huius priuilegij, quæ præcipuè oritur æquitate ob societatem coniugalem, & reuerentiam marito debitam, dicta l. vnica, §. cùm autem 7. l. alia 14. §. vlt. l. ex diuerso 17. §. 1. ff. soluto matrim. iuncta regula §. in bonæ fidei 30. Instit. de action. Diuersum autem procedebat in actione ex stipulatu pro dote, quia stricti iuris erat antè Iustinianum, solidumque exigebat; non obnoxia exceptionibus, seu retentionibus prætextu æquitatis, dicta l. vnic. §. sed etsi non ignoramus. Ob eandem etiam vitæ societatem priuilegium hoc competit vxori, si à marito conueniatur ex promissione dotis, l. ex diuerso 17. §. 1. ff. solut. matrim. siue ex alio contractu, l. non tantùm 20. hoc tit. quia quamois maritus vxori non eandem reuerentiam & obsequium debeat, sicut vxor marito, cui vt capiti subdita est, cap. hæc imago, cap. mulierem 17. 33. qu. 5. cap. duo, de despons. impub. debet tamen maritus honorem matrimonio, l. 2. de actione rerum amot. l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanian. l. aduersus 4. C. de crimin. expil. vnde ob eandem rationem prioilegium hoc concedi vxori considerauit Modestinus in dicta l. non tantùm 20. cuius postremam clausulam ita post alios exposuerunt Barbosa in dicta l. maritum 13. num. 54. Osualdus lib. 27. Donelli, cap. 9. littera G, quamuis aliter Cuiacius totam eam clausulam Triboniano tribuat lib. 24. obseru. cap. 38. & lib. 2. differ. cut. Modest. in dicta l. non tantùm, Castillo de alim. cap. 37. §. 2. Ob eam ferè rationem priuilegium hoc competit socero vtriusque coniugis, videlicet patri mariti, si soloto matrimonio pro dotis restitutiooe conueniatur; nam si maritus in patris potestate sit, transit etiam in soceri familiam nurus, l. 1. §. si vir, ff. ad Syllanianum, l. penult. §. vltimo, ff. quod falso tut. l. si maritus 46. ff. famil. erciscund. Si verò maritus sit emancipatus, cùm mariti potestati vxor subijciatur, debet vtique reuerentiam socero, cui & maritus, quamuis emancipatus, naturali ratione, vtpotè patri, debet, l. 1. §. si pater 14. ff. ad Syllanianum; & consequenter semper socer nurui loco parentis est. ideòque priuilegium hoc socero competit, l. rei iudicatæ 15. §. vltim. cum l. sequenti, ff. solut. matrim. l. sicuti 21. ff. de re iudic. Et licèt cir-

eet circa socerum, patrem videlicet mulieris, dubitari possit, quia nec gener in soceri familiam, aut potestatem transit, nec maritus vxoris potestati subijcitur, & ita cessat vtraque ratio suprà considerata; tamen quia propter affinitatem etiam in socero affectionis paternæ ratio consideratur, vt deducitur ex l. vlt. ff. de his quibus vt indig. iuncto Cuiacio lib. 14. respons. Papia. in l. in tacitis 103. ff. de legat. 1. & in l. vnic. C. de cadac. tollend. l. 4. §. hoc usque, ff. de gradibus, l. 3. in fine, C. de natural. liberis, obtinuit magis concedendum esse priuilegium nostrum socero ex promissione dotis conuento à genero, dicta l. ex diuerso 17. ff. solut. matrim. l. sicut 21. cum l. sequenti, ff. de re iudic. l. penult. ff. de iure dot. docent Barbosa in dicta l. maritum 33. num. 59. Osualdus lib. 27. cap. 9. littera H. An tamen eo priuilegio fruatur socer semper, & indistinctè, siue constante matrimonio conueniatur, siue soluto; & siue dolo fecerit, siue non, inter Iurisconsultos non conuenit, vt apparet ex d. l. ex diuerso 17. d. l. sicut 21. d. l. penult. pro quibus conciliandis, reiecta emendatione Fabri lib. 2. coniect. cap. 14. reponentis in extremo dictæ legis sicut 21. hæc verba, sed alio, & alio iure vtimur; & omissa antiquorum sententia, quæ admisit inter Consultos dissensionem, quam docuerunt Alexander in l. res iudicatæ 15. num. 9. ff. solut. matrim. Iason in d. l. sicut 21. num. 4. Campegius de dote, 3. part. quæst. 250. Baeza de inope debit. cap. 17. num. 57. Connanus lib. 8. commeat. cap. 9. num 8. Donellus lib. 27. commeat. cap. 9. dicendum est, socerum patrem vxoris frui vtique generaliter, & indistinctè priuilegio hoc contra generum, si dote promissa conueniatur constante matrimonio, ob manentem adhuc affinitatis, & reuerentiæ rationem; d. l. ex diuerso 17. Sic accipiendæ sunt lex sed hoc ita 22. & lex penultima, ff. de iur. dot. eoque referri potest textus in l. si extraneus 53. §. 1. ff. de iure dot. iunctis Osualdo lib. 4. Donel. cap. 14. littera K, Fabro decad. 82. errore 10. Schifordeg. ad ipsum, lib. 3. tract. 2. qu. 4. non autem si soluto matrimonio conueniatur, quia tunc non militat eadem affinitatis, & affectionis ratio, ideòque diuerso iure vtimur. Nec priuilegium constante matrimonio indistinctè tribuitur, sed ex causa iusta, veluti si fortuito casu, postquam dotem promisit, factus sit non soluendo: cæterum si sciens se non esse soluendo, decepit generum, vel ei insidiatus est, dum filiæ suadet, vt à marito diuertat, non succurritur illi, d. l. penult. ff. de iure dot. quam ita exponit Græcus Scholiastes libro 28. Basilic. tit. 15. & post alios Barbosa in d. l. maritum 13. num. 67. Osualdus d. lib. 27. Donelli, cap. 9. littera L. De hoc priuilegio ex causa dotis competente loquuntur textus in l. si cum procuratore 23. cum l. sequent. l. exhæredatum 49. l. si rerum 52. ff. de re iudic. l. ex diuerso 17. §. vlt. l. si post 27. cum l. sequenti, l. si maritus 45. l. si filius 53. cum sequent. ff. solut. matrim. l. si minor 51. §. 1. ff. de procurat. l. si mulier 21. §. vltim. ff. de actio. rer. amot. l. nec maritus 8. C. solut. matrim. l. 3. ff. de priuil. credit. aliàs l. interest 18. ff. de rebus auctorit. iudic.

12 De patrono, donatore, & similibus.

Ad quartam personarum classem, quibus hoc priuilegium competit, spectant patronus, patrona, & eorum liberi, parentesque conuenti a liberto, in quem inæstimabile libertatis beneficium contulerunt, l. patronus 17. l. iter 19. l. exhæredatum. 9. ff. de re iudic. l. exceptiones 7. ff. de exceptionibus, l. maritus 54. ff. solut. matrim. l. verùm 63. §. 1. ff. pro socio, l. licet 7. l. liberto 9. ff. de obseq. parent. Illustrant Baeza de inope debit. cap. 17. num. 33. Osualdus lib. 27. cap. 9. littera L, & lib. 25. cap. 2. littera I, Pichardus in manuduct. 2. part. præcep. 9. num. 30. Item donator, cui ne ex liberalitate sua inops omninò reddatur, priuilegium hoc competit, l. inter 19. §. 1. l. cùm ex causa 30. l. Nesennius 41. per totam, l. exhæredatum 49. cum sequent. ff. de re iudic. l. qui ex donatione 12. l. qui id quod 33. in princip. & §. vlt. ff. de donat. l. maritus 54. ff. solut. matrim. l. penult. ff. de nouat. l. Diuus 28 ff. de reg. iur. vbi latè explicant Petrus Faber, & Iacob. Gothofredus, Barbosa in d. l. maritus 13. num. 100. & in d. l. alia 15. §. eleganter, num. 36. Pacius centur. 4. quæst. 56. Hermosilla in l. 4. tit. 4. partit. 5. glos. 2. Osualdus d. cap. 9. duplici littera II, Giurba decis. 5. Salgado in labyrinth. 1. part. cap. 24. num. 108. D. Iosephus de Retes de donat. cap. 20. num. 1. Gutierrez de iuramento, 3. part. cap 15. ex num. 19. & ad hanc partem referendus est textus in l. si extraneus 33. ff. de iure dotium; vbi quod Vlpianus innuit in vers. quemquam in id, extraneum promissorem dotis à marito conueniendum esse tantum in id quod facere poterat, difficilè prorsus est, ex l. penult. in princip. ff. de iure dot. d. l. Nesennio 41. ff. de re iudic. nisi vel Vlpianum accipias de extraneo, qui non solum vxori, sed etiam marito donandi animo promisit; & ideò etiam mariti respectu fruitur priuilegio, vt interpretantur Faber lib. 2. coniect. cap. 13. Olea de cess. iur. tit. 5. quæst. 12. vel nisi verba illa, Et spem, transferas, referasque ad vxorem, quæ, vtpotè donataria, non poterat promissorem dotis conuenire, nisi in quantum facere poterat, d. l. Nesennius, vbi Donellus lib. 27. commeat. cap. 9. & Osualdus littera C. Cuiacius lib. 12. obs. cap. 17. Ad hanc etiam præsentis priuilegij partem spectant textus in l. ex pollicitatione 9. l. penult. ff. de pollicit. vbi in d. l. 9. docetur, ex pollicitatione facta Reipublicæ alicuius operis, siquidem ob honorem facta sit, teneri in solidum, tam ipsum, quàm eius hæredem; si verò conueniatur ex causa promissi operis cœpti, nec perfecti, & bona eius non sufficiant liberalitati promissi operis soluendæ, ipsum quidem, & hæredem extraneum in quintam partem patrimonij sui, liberos autem eius in decimam teneri: quod difficile est ex supra traditis; siquidem donator tantum in quantum facere potest, condemnatur: & in eadem specie in d. l. penult. docetur, extraneum hæredem teneri in quintam partem patrimonij defuncti, non autem in solidum, vt in princip. d. l. 9. Sed reiecta emendatione Cuiacij lib. 4. different. Modest. in d. l. 9. existimantis in d. l. penult. legendum esse negatione adiecta, supponendum est in d. l. 9. & penult. specialiter agi de pollicitatione, quæ inter priuatos facta non obligat ciuiliter, l. 3. ff. de pollicit. l. iuris 7. §. sed cùm nulla, ff. de pactis; nec etiam cùm Reipublicæ fit, nisi vel fiat ob honorem ei, qui pollicetur, decretum, vel decernendum; vel si opus pollicitatione promissum cœptum sit, l. 1. §. 1. & sequenti, l. 3. l. totiens 6. in princip. & §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit. l. hoc iure 19. ff. de donat. Quo casu cùm ex pollicitatione ob honorem, quem quis a Republica accepit, conuenitur, non tam ex mera liberalitate, quam ex promissione ob causam, quæ ad negotij contracti, & debiti potius quàm ad donationis genus accedit, debitor est, l. 1. in princip. & l. Aristo 18. l. hoc 19. §. 1. & §. 4. l. si pater 34. §. 1. ff. de donat. eruditè illustrat Galbanus de vsufruct. cap. 15. & ideò nihil mirum, damnari ipsum, & hæredem etiam in solidum, non in quantum facere possunt, d. l. ex pollicitatione 9. in princip. Si verò pollicitatione sine causa Reipublicæ facta, ex eo solo quis conueniatur, quia facile opus fecit, quamuis ea pollicitatio propriè donatio fuerit; ideò tamen non competit priuilegium hoc, quia non ex pollicitatione, quæ sola sine causa non sufficeret, sed ex causa cœpti operis conuenitur; quo casu distinctionem illam quintæ, & decimæ partis, vt mediocrem, Principum constitutiones admiserunt, dicta l. 9. ad quam speciem ibi relatam redigenda omnino est sententia Pomponij in d. l. penult. in 2 part. ff. de pollicit. vbi quamuis factam fuisse fateamur pollicitationem ob honorem, cum tamen Pomponius supponat non nisi ex causa certi operis peti, intelligendum necessario est, decessisse promissorem antè honorem decretum, vel inchoatum; & ideò contra hæredes non nisi ex causa cœpti operis succedit petitio quintæ, aut decimæ partis, l. toties 6. §. 1. l. si quis ob honorem 11. ff. de pollicit. docuit Albericus in d. l. toties.

Ad quintam classem personarum, quæ tantùm in quantum facere possunt, damnantur, spectant illæ, quæ ob inopiam miseratione dignæ sunt, veluti emancipatus, vel exhæredatus, quiue paterna hæreditate se abstinuit, aut ex minima parte hæres fuit; ideòque causa cognita non damnatur in solidum ex gestis cum filiusfamilias esset, l. 2. in princip. & §. 1. cum sequent. ff. quod cum eo, l. 2. l. si ex alia 9. C. eod. tit. l. & exhæredatum 49. ff. de re iudic. l. 3. §. sed aurum, ff. de minor. l. sic dubitet 10. §. vltim. de fideiuss. Excipiendi tamen, & explicandi sunt tres casus. Primus est, quoties filius in supradictis casibus ex delicto, doloue conuenitur, quia tunc priuilegio non fruitur, l. 4. §. quamquam, ff. quod cum eo, vbi id refertur in actione mandati, quæ bonæ fidei est, quia in actionibus bonæ fidei tantum id procedit, quia idem admittitur in iudicijs stricti iuris, l. qui cùm se 10. ff. de re iudic. Faber in ration. ad d. l. cum qui 6. Secundus casus est in d. l. 5. iuncta l. 3. §. vltim. ff. ad Macedon. vbi filius-familias qui pecuniam in quam mutuam accepturus erat, antè numerationem spopondit, & postea emancipatus accepit, condemnatur in solidum, quia substantia obligationis expleta est post emancipationem, numera- 13 De filio emancipato.

meratione tunc facta, sine qua stipulatio effectum non haberet; & ideò post emancipationem mutuum celebrari creditur, l. si ita 6. §. vltim. cum sequenti, ff. de nouat. l. si ita 126. §. Chrysogonus, ff. de verb. oblig. l. obligamur 52. in princip. & §. 10, ff. de obl. & act. l. certi 9. §. numeraui, ff. de rebus creditis, vbi Donellus lib. 16. comment. cap 20. Cuiacius lib. 3. qq. Pauli in d. l. ergo 5. Tertius casus extat in l. Pomponius 15. ff. de negot. gest. l. si filius 11. ff. de tutel. & rationibus, l. tutorem 37. §. vltim. ff. de administrat. tut. vbi explicat Cuiacius lib. 11. qq. Pauli, & lib. 9. Pauli ad edict. in dicta l. Pomponius 15. Faber in ration. ibidem. Etiam in eadem classe recensendi sunt, vt priuilegio hoc potiantur, is qui bonis cessit, si post cessionem a prioribus creditoribus conueniatur, l. 4. & 6. ff. de cess. bonor. l. item 17. ff. de receptis, §. vltimo, Instit. de action. iuncta l. si quis 49. ff. de pactis; & ille cuius bona omnia à creditoribus sine dolo malo ipsius vendita sunt, l. vltim. C. de reuocand. his quæ in fraudem, l. vltim. §. vltim. ff. quæ in fraudem credit. l. si quis 51. ff. de re iudic. quibus iungendi sunt Cuiacius ad titulum de reuocand. his quæ in fraudem, & lib. 12. obseru. cap. 5. & laudati ab Osualdo lib. 27. comment. cap. 9. littera P.

14 De milite & clerico. Tandem alijs competit hoc priuilegium, quia de Republica sunt benemeriti, vt milites armatæ militiæ, l. miles 6. l. si miles 18. ff. de re iudic. l. si castrensi 7. ff. de castrensi pecul. Et licèt non idem admittat in militibus togatæ militiæ, quales sunt Aduocati, & bonarum Artium Professores, Duarenus in d. l. miles 6. Donellus lib. 27. comment. cap. 9. magis tamen obtinuit, competere illis hoc priuilegium, argumento ex l. Aduocati 14. C. de Aduocat. diuers. iudic. l. medico 6. cum l. sequenti, C. de Professor. lib. 10. l. 8. tit. 31. partit. 2. ex quibus ita docuerunt Rodericus Suarez in l. 2. tit. de los gouiernos, lib. 3. fori, §. quinto, num. 12. Osualdus lib. 27. comment. cap. 9. littera L, Azeuedo in l. vltim. num. 63. tit. 21. lib. 4. recopil. Baeza de inope debit. cap. 16. num. 127. Antonius Gomez ex l. 83. Tauri, num. 17. immò & nobilibus, exemplo militum, priuilegium hoc competit, ex l. 4. & 6. tit. 2. lib. 6. recopil. Couar. lib. 2. var. cap. 1. num. 4. Gutierrez de iuramento, 1. part. cap. 16. Tandem eorum etiam exemplo hoc priuilegium clericis Ecclesiæ inseruientibus competit, ex præsenti Gregorij decretali. Cuius ratio ex eo prouenit, nam cùm militibus hoc priuilegium competat, & clerici milites sint cœlestis militiæ, cap. dilecto, cap. cùm secundùm, de præbendis, cap. 1. de clerico ægrotante, cap. Saluator, circa medium, 1. qu. 3. cap. militare, 23. qu. 1. cap. reprehensibile, ibi: Cùm militum Christi sit Christo seruire, militum verò sæculi sæculo, 23. qu. 8. cap. degradatio, §. actualis, de pœnis in 6. D. Augustinus epist. 70. ad Bonifacium Comitem, ibi: In silentio pugnant milites Christi, non vt occidant homines, sed vt expugnent principes, & potestates, & spiritualia nequitiæ: notaui in cap. 1. de renunc. ideò fruuntur eodem priuilegio, quia vt post Euerardum & alios docuit Mancinus sacri iuris controu. dissert. 22. clerici gaudent omnibus priuilegijs militaribus, dummodo eorum statui conueniant. Accedit, nam si alijs personis suprà relatis conceditur hoc priuilegium propter reuerentiam illis debitam, quantò magis idem priuilegium clericis concedi debet? Tandem quia alias cogerentur clerici mendicare in opprobrium totius ordinis clericalis, cap. Diaconus, & dist. Trident. sess. 21. de reformat. cap. 2. Quare statutum fuit, ne clericus absque beneficio, vel competenti patrimonio ordinaretur, cap. 2. & 3. de præbend. & dignit. quod adeo verum est, vt ita ordinatus non possit patrimonium, ad cuius titulum ordinatus fuit, aliquo modo distrahere, nisi alias habeat vnde commodè viuere possit. Trident. dicto cap. 2. Couar. lib. 1. var. cap. 4. num. 4. Et similiter non potest beneficium ad cuius titulum promotus fuit, renunciare, si aliàs non habeat vnde commodè sustentetur. Flaminius de resig. lib. 2. cap. 6. Vnde ne vna via admittatur quod alia prohibetur, contra textum in l. oratio, ff. de spons. cap. cùm quid, de reg. iur. lib. 6. meritò statutum est, clericum pro debito ciuili non esse in carcere detrudendum, nec cogendum bonis cedere, sed competere illi priuilegium, ne conueniatur vltra quàm facere potest.

15 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt stricto iuris rigore attento, clericus cogendus esset bonis cedere, vt ita creditoribus satisfaceret; tamen virtute priuilegij concessi in præsenti, ex rationibus ne conueniatur vltra quàm facere potest, non cogitur prædictam cessionem facere, aut carceris molestiam pati. Nec obstat augmentum suprà deductum ex d. cap. 2. de fideiuss. nam omissa solutione Archidiaconi, quam refert Sarmientus de redditibus 4. p. cap. 1. Respondeo textum illum procedere in clerico beneficium habente, vnde possit sustentari, & simul satisfacere creditoribus; quo casu cogendus est per subtractionem fructuum creditoribus satisfacere, vt ibi probaui, relicta semper congrua illi sustentatione: at in præsenti textu adeo inops Odoardus erat, vt nec beneficium haberet, ex quo posset sustentari, & satisfacere creditoribus; ideò iubet Gregorius, quod si de inopia apertè constiterit, excommunicatio in eum prolata relaxetur. Nec obstat vltimum augmentum ex dicto §. cùm verò; nam etsi fateamur, remedium huius textus Ecclesiæ non competere (quod non disputamus) non tamen inde sequitur, non dari priuilegium hoc clerico, cum Ecclesia incorporalis res sit, quæ non eget necessarijs ad sustentationem, vt clericus. Nec obstabit si dicas, Ecclesiam quoque victualibus, ac necessarijs indigere, vt ministros suos alat; nam dicendum est, Ecclesiam adhuc posse cedere bona, licèt ministros habeat, quos alere teneatur; nam tunc parochianos compellere valet, vt spiritualia ministrantibus temporalia præbeant; quod clericus facere non potest, cùm culpa sua in paupertatem incidit, vt docuerunt Petrus Barbosa in l. alia, §. eleganter, num. 9. Mancinus sacri iuris controuers. dissert. 22. num. 13.

Sunt tamen nonnulli casus, in quibus clerici vltra quàm facere possunt, conueniuntur, nec ad beneficium huius textus admittuntur. Primus est, si negauerint se clericos esse tempore contractus, vt alios alliciant ad contrahendum. Gutierrez de iurament. 1. part. cap. 17. num. 20. nam qui negat qualitatem suæ personæ, ob quam illi conceditur aliquod priuilegium, illud amittit, l. 1. vbi notat Glossa, C. ad Maced. l. 2. & 3. C. si minor se maior. l. 6. tit. fin. partit. 6. docent Gutierrez in repetit. authent. Sacramenta, num. 56. Baeza de non meliorandis, cap. 30. num. 12. Inde si nobilis tempore contractus affirmat se plebeium esse, non gaudet priuilegio nobilitatis, immo incarceratur pro debito ex illo contractu proueniente, vt resoluit Azeuedus in l. 4. tit. 2. lib. 6. recopil. num. 29. quæ limitatio non habet locum, si is cum quo clericus contrahebat, sciebat illum clericum esse, quia fraus scienti non fit, l. cùm donationis, C. de transact. Azeuedus vbi suprà, num. 29. Secundò limitatur præsens textus in clerico bona propria occultante, vt ex eis non satisfaciat creditoribus; tunc enim potest excommunicari, & in carcere detineri, donec soluat, l. verùm 63. §. & hoc quoque 7. l. 68. §. 1. ff. pro socio, l. etiam 18. §. 1. ff. solut. matrim. l. si quis 51. ff. de re iudic. docent in nobili idem resoluentes Gutierrez d. p. 1. cap. 16. num. 14. Azeuedus in dicta l. 4. num. 3. Occultans enim bona priuatur legis beneficio, vt in abstensionis beneficio docetur, l. si seruum 70. §. si quis seruus, ff. de acquir. hæredit. in beneficio legis Falcid. ex authentica de hæred. & Falcid. §. sancimus, collat. 1. Tertiò limitatur præsens textus in debito proueniente ex maleficio, vel quasi, cap. 1. de deposito, l. qui cùm se 10. l. sed & hoc 22. §. vltim. l. si verum 52. ff. de re iudic. l. si mulier 21. §. vltim. ff. de actione rer. amot. quam exponit Gentilis de donat. inter, l. 4. §. quamquam, l. 6 ff. quod cum eo; quia per delictum redditur quis indignus priuilegij, seu beneficij, cap. eam qui 18. de præbend. in 6. Vnde eo casu luet in corpore, si non habet in ære, ex l. 1. ff. de pœnis, l. fin. ff. de in ius vocando, l. si quis 7. ff. de iurisdict. prosequuntur Gutierrez vbi suprà, num. 22. Baeza dicto cap. 17. num. 14. 16 Limitationes præsentis textus.

Superest pro coronide huius commentarij, & totius tractatus de personis, quæ vltra quàm facere possunt, non condemnantur, exponere, an clerici, vel personæ suprà relatæ huic priuilegio renunciare possint, & pacto promittere, se illo non vsuros? Et renunciare posse, suadetur ex sequentibus. Primò ex l. quamuis 11. ff. de in ius vocando, vbi docetur, patronum posse renunciare priuilegio, ne absque venia in ius vocetur, cùm priuilegium illud, sicut præsens, concessum sit patrono propter reuerentiam, l. 2. C. de in ius vocando, l. liberto 9. ff. de obseq. patron. & parent. Secundò quia legimus in l. nam & si maritus 9. ff. de condict. indeb. iuncto textu difficili in l. si quis reum 5. §. idem Iulianus, vers. Sed est verius, 17 De renunciatione huius priuilegij.

verius, ff. de liberat. legat. maritum, qui cùm soluendo non esset, totam dotem vxori soluit, non posse repetere, siue sciens, siue ignorans soluerit: ergo quia quando sciens soluit, renunciauit tacitè huic priuilegio. Tertiò facit pro hac opinione textus *in l. eum qui 30. §. si mulier, ff. de iureiur.* vbi si mulier deferente marito iurauerit decem sibi dotis nomine deberi, affirmat Paulus, integra decem præstanda esse, & consequenter in solidum maritum damnandum esse, etsi soluendo non sit: id autem falsum esset, nisi intelligeretur, maritum renunciasse priuilegio per conuentionem, quæ inest delationi iuramenti, *l. sed & si 25. cum l. sequent. §. vltim. l. vltim. ff. de iureiur. l. depositi 5. §. si filius, ff. de peculio, l. 1. § si petitor, ff. quarum rerum actio.* Quartò facit, & non leuiter, Iustinianus *in l. vnica; §. cùm autem, C. de rei vxor.* vbi apertè supponit, ita demùm maritum condemnari, in quantum facere potest: *Si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adbibito.* Ergo quia pacto maritus potest renunciare huic priuilegio. Eadem sententia suadetur *ex l. penult. vers. Propter militiæ cingulum, C. de pactis*, ex quo notant Decius *ibi, num. 23.* Ripa *in l. miles, num. 2. ff. de re iudic.* militem posse huic priuilegio renunciare, sicut & apud nos nobiles possunt renunciare priuilegijs concessis *in l. 3. 4. & 5. tit. 2. lib. 6. recopil.* ne in carcerem detrudantur pro debito ciuili, & ne executio fiat in eorum armis, & equis, vt docuerunt Gregorius Lopez *in l. 34. verbo De sangre, tit. 34. partit. 7.* Couar. *in cap. quamuis, 2. part. in princip. num. 5.* Baeza *de inope debit. cap. 16. num. 17.* Facit tandem textus *in l. si quis in conscribendo, C. de Episcop. & Cleric.* vbi statuitur, licitam esse renunciationem priuilegij competentis ratione sacerdotij: igitur & præsentis priuilegij renunciatio valida erit. Sed contrarium, videlicet renunciationem præsentis priuilegij nullam esse, docuerunt pluribus relatis Balboa *in cap. 1. de foro competenti, qu. 11. num. 106.* Fermosinus *in cap. si diligenti, qu. 3. eodem tit.* Pichardus *in manuduct. 2. part. præcep. 9. num. 36.* Acacius *de priuil. parent. cap. 11.* & probatur ex eo, quia cùm damnari in solidum sit contra reuerentiam his personis debitam, est etiam contra bonos mores pactio interposita, per quam beneficium hoc remittitur, *l. pacta 6. C. de pactis*: nec similis conuentio sufficiet, vt per eam renuncietur huic priuilegio, *l. alia 14. §. 1. ff. solut. matrim.* vnde rectè Couar. *in cap. quamuis, 2. part. in princip. num. 8. de pactis in 6.* Lara *in l. si quis à liberis 5. §. sed si filius, num. 94. ff. de liber. agn.* Gutierrez *de iurament. 1. part. cap. 16. num. 47.* Baeza *de inope debit. cap. 17. num. 35.* Barbosa *in dicta l. alia 14. ex num. 1. & in l. maritus 13. ex num. 27.* Osualdus *lib. 27. Donelli, cap. 9. littera Z,* distinguunt inter eas personas, quibus ob reuerentiam hoc priuilegium competit, vt parentibus, coniugibus, patronis, & clericis; & eas, quibus non ob reuerentiam conceditur, vt socio, militibus, & alijs. In primis renunciationem similis priuilegij locum non habere constat; in secundis verò valere, ideòque à socio, & similibus pacto renunciari posse, iuxta regulam legis *si index 41. ff. de minor. l. penult. C. de pactis.*

18 Exponitur l. quamuis 11. de in ius vocando.

Nec hac sententia retenta obstant contraria fundamenta. Non textus *in dicta l. quamuis 11.* pro cuius solutione Petrus Barbosa *in dicta l. maritum 13. ex num. 27. & in dicta l. alia, §. 1. ex num. 1.* affirmat priuilegium illud patroni, ne in ius vocetur sine venia, in eo versari, ne vocetur inuitus sine venia, vt contingit in alijs, qui priuilegium illud non habent ex natura ipsius vocationis, *l. 1. ff. de in ius vocando, tit. Vt eant, iunctis l. 2. ff. de in ius vocand. cum l. 1. l. sed & si 26. §. ait Prætor 2. ff. ex quibus causis maior.* Proinde si volens vocetur, non renunciat priuilegio, quod ei non competit, nisi cum inuitus vocatur, vt explicat post ipsum Osualdus *lib. 23. Donelli, cap. 2. littera I.* Diuersum autem ait esse in præsenti priuilegio, quod ita conceditur, vt nec volens, qui illo fruitur, soluat vltra quàm facere potest, *ex d. l. alia 15. §. 1.* Sed in hac posteriori parte labitur perdoctus Barbosa, quia cùm priuilegium hoc concedatur personis suprà enumeratis, ne vltra quàm facere possunt, conueniantur, seu condemnentur, *dicta l. fundi 16. l. non tantùm 20. cum sequenti, ff. de re iudicat.* conueniri tamen, & condemnari, sic vt & alia iudicialia exerceantur in inuitum, qui necessitate obligationis adstringitur ad soluendum, *l. inter 83. §. 1. ff. de verb. oblig. l. vltim. ff. de separat. iuncta l. debitor 108. ff. de verb. signif. princip. Instit. de oblig.* negari non potest priuilegium hoc in eo consistere, ne inuitus cogatur soluere, vt considerant Immola, & Alexander *in d. l. in tantum 20.* Quare hac omissa solutione, Illustr. præceptor D. Franc. Ramos *in priuato schediasmate ad d. l. sunt personæ* (ex quo ferè totum commentarium hoc transcripsi) *num. 16.* eruditè docet, priuilegium præsens marito, & alijs personis concessum, in eo consistere, ne inuiti compellantur soluere vltra quàm facere possunt, & quidem rei iudicandæ tempore, *l. res iudicatæ 15. ff. solut. matrim. l. verum 63. §. tempus, ff. pro socio.* Vnde sequitur, priuilegium hoc non tribuere illis personis ius actionis, aut petitionis, sed tantùm exceptionem; non quia perimat obligationem, vel actionem, siquidem solidum semper debetur; quare priuilegium hoc malè inter exceptiones referri docuit Vulteius *lib. 2. de iud. cap. 4.* sed tantùm priuilegium hoc moderari executionem rei iudicatæ, ne in solidum fiat vltra quàm condemnatus facere potest, *l. 3. ff. de constit. pecunia, l. ex diuerso 17. §. vltim. ff. solut. matrim.* Vnde sequitur, vt si maritus, vel similis persona paciscatur, vt in solidum condemnetur, pactum non sit seruandum, quia si seruaretur, damnaretur, & consequenter vrgeretur inuitus ad solidi præstationem, contra reuerentiam illi debitam, essetque talis renunciatio priuilegij contra bonos mores, *dicta l. alia 14. §. 1.* Eademque ratione si patronus pacisceretur cum liberto, vt ab eo in ius sine venia vocari posset, inutile pactum esset; quia ex eo sequeretur, posse inuitum patronum in ius sine venia vocari, contra reuerentiam patrono debitam, quam ipse remittere non potest, *l. 3. C. de bonis libert.* Osualdus *lib. 23. Donelli, cap. 2. littera I.* Econtrario si maritus volens solidum soluat, aut patronus sine venia vocatus sponte in ius veniat, libertus non punitur, *dicta l. quamuis 11.* quia non renunciant priuilegio, quod eis dumtaxat competit, ne inuiti cogantur: sed sumus extra casum, & terminos priuilegij, ideòque nec ille qui solidum soluit, repetit quasi indebitum, *d. l. si quis reum 5. §. 1. d. l. nam & maritus 8. ff. de condict. indebit.* præsertim cùm priuilegium hoc tantùm tribuat personis priuilegiatis ius retentionis, non autem repetitionis, ex regula legis *ex quibus 51. ff. de condict. indeb.* Sed etsi fateamur, renunciari aliquatenus priuilegio, dum maritus volens solidum soluit, aut patronus sponte in ius venit, contra dicta *in l. alia 14. §. 1.* adhuc tamen ex eisdem principijs in promptu explicatio est; quia per pactum renunciatur expresse quod prohibetur, ex ratione iam tradita, ne inuiti compellantur contra reuerentiam, *dicta l. 14. §. 1. dicta l. 3. C. de bonis libert.* At dum spontè solidum soluitur, aut in ius venitur, vel nulla, vel si qua est renunciatio, tacitè fit; & ita inuiti non coguntur. Est autem sæpè in iure taciti, & expressi diuersum iudicium, si adest diuersa ratio, *l. nonnunquam 52. ff. de condit. & demonstr. l. si quis Sempronium 68. ff. de hæred. instit.* Barbosa *in dicta l. maritum, num. 28.* Idque mirè firmatur sequenti exemplo, quippe patronus grauamen impositum a liberto suæ legitimæ portioni, etsi promittat se soluturum, non cogitur, ne minuatur pars ex legibus debita verecundiæ, seu reuerentiæ patronali, si ex tali promissione inuitus præstare compellatur, *l. si patronus 20. ff. de donat.* Et tamen si idem sciens soluat fideicommissum, quo legitima onerata est, non repetit, *l. ita tamen 27. §. 1. l. patronus, ad Trebellianum, l. penult. §. si patronus, ff. de bonis libert.* quia priuilegium est, ne inuitus compellatur, *l. cùm patronus 28. ff. de legat. 2.* & ita volens præstare potest. Qua etiam ratione & exemplo rectè placuit illum, cui priuilegium competit, ne vltra conueniatur, quàm facere potest, quamuis ei remedium cessionis bonorum, ne vtile plerumque sit, nec necessarium; posse tamen, si velit, cedere omnibus bonis, quia volens præstat solidum facto ipso dum cedit, nec inuitus vt cedat, cogitur. Immò pœnitere potest, si nondum cum effectu cesserit, *l. 3. & 5. ff. de cessione bonorum.* Prosequitur expositionem textus *in dicta l. 5. §. idem Iulianus*, D. D. Franciscus Ramos *vbi suprà, num. 18.*

19 Exponitur l. eum qui 30. §. si mulier, de iureiur.

Nec etiam fauet auctoribus contrariæ sententiæ textus *in dicta l. eum qui 30. §. si mulier, ff. de iureiur.* cui duplex intellectus assignari valet. Primus est, quod si maritus in controuersia an esset idoneus integris decem soluendis, quæ in dotem acceperat, detulerit iuramentum vxori, eaque iurauerit decem dotis nomine sibi deberi, tenetur maritus integra decem præstare, absque huius priuilegij beneficio; quasi controuersia illa,

sia illa, an esset maritus idoneus totis decem soluendis, decisa sit per iusiurandum, post quod amplius quæri non potest, nisi an iuratum sit, *l.2.l.5.§.dato, de iureiur.l.post rem 56.de re iudic.* neque delatione iuramenti renunciat priuilegio maritus, sed iuramento declaratur ei non competere priuilegium, quia idoneus est totis decem soluendis. Conducit singularis in re simili textus *in l. adoptiuum* 8. *ff. patrouus, vers. Aut si me deferente, ff. de in ius vocando, iuncta l.3.C.de bonis libert.* Diuersum est si in controuersia de datione dotis iurasset mulier decem se in dotem dedisse; tunc enim videretur iuratum de facto dationis, non de iure exactionis, aut debiti; & ideò saluum esset marito priuilegium etiam post iuramentum, *d.l.eum qui* 30. *§. si mulier*; quam ita exponunt post antiquiores Faber *in ration. ibi*, Barbosa *in d.l. maritum* 13. *num.* 39. Secundò accipi potest textus ille, vt differentia ibi proposita non sit referenda ad terminos huius priuilegij, sed ad eum casum, in quo maritus propter impensas in dotem factas, de quibus *in l. vnica, §. taceat, C. de rei vxor. action.* contendebat se totam dotem reddere non debere; in qua controuersia si iuramentum mulieri detulerit, eaque iurauerit decem dotis sibi deberi, integra decem reddenda erunt, quasi decisa per iusiurandum quæstione retentionis impensarum: sin autem iurauerit, se decem in dotem dedisse, adhuc locus erit retentioni ob impensas, vt id dumtaxat præstetur, quod deductis impensis restitui oportet; quo modo ferè exaudit textum illum Cuiacius *lib.*18. *Pauli ad edict. in d.l. eum qui* 30.*§. si mulier*: & expendi ad rem potest Iauolenus *in l. Mæuio* 41.*§ vlt.ff. de legat.* 2. cui iungendus Cuiacius *ibi*, & *lib.*26.*obseru.cap.*13. Goueanus *lib.* 1. *variar.cap.*13. Barbosa *in rubric.solut.matrim.* 3. *p.num.* 28. Faber *lib.*1.*coniect.cap.*3.

20 Responsetur alijs fundamentis. Nec etiam facit pro contraria sententia textus *in d. l. vnic.§.cùm autem, C.de rei vxor. action.* quia respondendum est, verba illa, *nullo pacto adhibito*, referenda esse, non ad casum priuilegij maritalis, quoad exactionem solidi, sed ad casum restitutionis dotis annua, bima, trima die, in actione rei vxoriæ, quia quoad hunc effectum pactio mariti de dote statim restituenda, est efficax, si fiat in continenti tempore soluti matrimonij, siue diuortij, non si ex interuallo, *l.iuris* 7.*§. quinimò, ff.de pactis*. Nec hac interpretatione admissa violatur contextus dicti §. *cùm autem*, quasi scilicet mentio pactionis referri potiùs debeat ad priuilegij præsentis casum, qui proximior, & immediatus procedit, quàm ad casum dilationis dotis restituendæ, qui remotior est; quippe præterquam quod nouum non est in iure, alijsque libris, vocem quæ absurdè ad proxima referretur, referri ad remotiora, id faciliùs admittitur *in dicto §. cùm autem*; vbi vna orationis contextura, & ferè periodo, innouat Iustinianus vtramque differentiam actionis rei vxoriæ, & ex stipulatu, tam circa solidi exactionem, quàm dilationem dotis soluendæ. Nec etiam obstant verba illa, *in hac parte, dicti §. cùm autem*; quia etiam relata, vt referenda sunt, ad vtramque partem, seu differentiam propositam in initio dicti §. *cùm autem*, nimirum ad exactionem solidi, & dilationem dotis soluendæ; non tamen euincunt valere pactionem soluti matrimonij tempore adhibitam, vt maritus condemnetur vltra quàm facere potest; sed differre ius innouatum à Iustiniano in hac parte, siue in duabus his differentijs, ab innouato in §§. præcedentibus, in quibus retinetur ius antiquum, sine natura actionis ex stipulatu pro dote, veluti in eo, vt cesset edictum de alterutro, vt dos apud maritum non maneat mortua vxore, sed hæredibus eius restituatur, vt retentiones ex dote non fiant, *dicta l.vnic.§.Primùm itaque* 5. *eum sequent.* At verò *in dicto §. cùm autem*, priuilegium præsens, & dilatio dotis soluendæ, quæ propria fuerant actionis rei vxoriæ, comprobantur, & transferuntur ad actionem ex stipulatu. Nec obstat quod de milite, & nobili dicebamus; nam cùm illis non competat hoc priuilegium ob reuerentiam illis debitam, vt suprà retuli, ideò potest ab illis renunciari. Nec tandem facit pro contraria sententia textus *in d.l.si quis in conscribendo*; quia respondetur, in eo textu agi de peculiari priuilegio sacerdotum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, de quo *in authent. Sancimus, C.de Episcopis & clericis*. Et si credimus Baronio *tom.* 7. *anno Christi* 528. textus ille non est Iustiniani, seu Epiphanij, seu Menæ, Præsulis Constantinop. Iure verò Pontificio non posse clericum renunciare priuilegio, de quo in eo textu, iam probaui *in cap.si diligenti, de foro compet.*

Pro colophone huius commentarij circa priuilegium 21
quod hucusque illustrauimus, notandi sunt textus *in l.4.§. sed & si mulier, ff.de doli except.l.si mulier* 21. *§. vlt.* & *l.*33. *ff.solut.matrim.l.*21.*§.vlt.ff.rer.amot.l.5.§.idem Iulianus, de liber.legat.l.tutorem* 37.*§.*2.*ff.de administr. tut.l.si bona* 40.*ff. de oper.libert.l.quamuis* 8.*§.si mulier, ff.ad Velleianum, l.vlt. C.de his quæ in fraudem credit.l.si pro rata* 27.*ff. de religiosis, l.si quis crediderit* 49.*ff.de pactis, l.1.§.sed si iam factum, ff.de collat.dot.l.si socius* 81.*ff.pro socio.*

CAPVT VLTIMVM.

a Idem.

IS qui conqueritur indebitam pecuniam se soluisse, probare tenetur, quod indebitè sit soluta, nisi eius aduersarius solutionem inficians exinde conuincatur; tunc enim diffitenti onus incumbit probandi quod debitum recepisset.

NOTÆ.

1 a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui textum hunc transcripsit *ex l.cùm de indebito* 25.*ff.de probat.* cuius §. primam partem etiam retulit ipse Gregorius *in c.si cautio, de fide instrum.* vbi iam notaui: textum autem *in dicta l. cùm de indebito*, non Pauli, vt præsefert inscriptio, sed Triboniani esse, qui plura in ea ad vsum fori supposuit, & accommodauit, docuerunt Gisanius *in l.1.C.de condict. indeb.* Ferretus & Cuiacius *l.3.qq.Pauli*, in eodem textu, Faber *lib.8.coniect.c.vlt.in fine*, Cludius *ad titulum de condict.indeb.c.9.n.* 31.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio deducitur, & probatur. EX præsenti textu, prout iacet hic, vel *in dicta l.cùm de indebito*, sequens communiter deducitur assertio: *Conquerens se indebitum soluisse, id probare debet, nisi qui accepit, neget se accepisse, quia tunc illi incumbit onus probandi.* Probant ab specie textus *in dicta l. cùm de indebito* 25. *C. de condict.indeb.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña hic, Cuiacius *in præsenti*, & *in dicta l. cùm de indebito*, Gisanius *in dicta l.1.C.de condict.indeb.* Cludius *ad tit. de condict. indeb. cap. 9. num.*31.

3 Traditur ratio dubitandi. Sed pro dubitandi ratione ita insurgo in regulam, & eius exceptionem in præsenti relatas: Si repetens indebitum hanc qualitatem teneatur probare, ad impossibile obligari videtur, contra regulam *nemo potest, in 6.* adstringitur enim ad probandam negatiuam, quod scilicet pecuniam, quam soluit, non debeat: constat autem negatiuam probationem impossibilem esse, *c.super hoc, de renunc. c.quoniam contra, de probat.* vbi latè illustraui: igitur qui indebitum repetit, non potest cogi ad probandum indebitum soluisse. Deinde contra exceptionem à Gregorio adductam ita argumentor: Conuictus de mendacio, priuatur iure aliàs sibi competente, *authent.& si possessionem, C.qui potiores in pignore*; & beneficio, seu priuilegio, si quod in causa illi competebat, *l.si vnus, §.fin.ff.pro socio*: modò priuatur ipsa possessione, *l.vlt.ff.de rei vind.* immò si debitor neget pecuniam sibi numeratam fuisse, & conuincatur, amplius non auditur, *l.1.C.de furtis, c.solicitudinem, de appel.* & meritò, quia allegans contraria non est audiendus, *l.non potest* 44. *ff.de reg.iur.* Igitur qui negauit se pecuniam accepisse, non potest postea in iudicio experiri, dum probare intendit pecuniam debitam accepisse.

Adhuc

4 De indebiti conditione. Adhuc tamen defendenda est Gregorij constitutio, pro cuius expositione sciendum est, debitum seu indebitum quatuor modis dici posse. Primò indebitum esse potest vtroque iure, ciuili & naturali, cuius exemplum adducit Glossa *in l. 1. ff. hoc titulo*, de eo qui soluit quod promiserat sub conditione, quia ea pendente nulla orta est obligatio, ideòque repeti potest, *l. sub conditione 16. ff. de condict. indeb.* idemque procedit si sub die certo promissum sit, *§ 1. eiusdem legis*, vbi aduersatiuam *autem*, non opponi decisioni, sed rationi præcedenti, notauit Gentilis *de temporibus appel. cap.* 12. ad quem casum spectant textus *in l. quod si in diem 16. ff. de petit. hæredit. l. 56. §. finali, l. qui Romæ 122. §. Flauius, ff. de verb. obl. l. 3. §. fin. ff. si cui plus quàm per legem, l. pater, §. penult. ff. de dote præleg.* nisi conditio omninò extitura sit, quia tunc nulla datur repetitio, *l. quod si 18. ff. de condict. indeb.* Menchaca *lib. 5. illustr. cap. 93.* Secundò potest esse indebitum naturaliter, debitum verò ciuiliter, vt in chirographo scripto spe futuræ numerationis; quo casu ciuilem tantùm obligationem, non naturalem dari, latè probant Donellus *lib. 14. comment. cap. 37.* Duarenus *ad titulum C. de non numerat. cap. 4.* Acosta *in l. si ex cautione, in principio, notab. 1.* Tertiò potest esse indebitum ciuiliter, sed debitum naturaliter, vt in pacto nudo, iuxta ea quæ latè adduxi *in cap. 1. de pactis*. Quartò potest euenire, vt debitum sit vtroque iure, sed indebitum ope exceptionis, vt in casibus Velleiani, Macedoniani, & similibus, ex quibus obligationibus duæ priores, naturalis videlicet, & ciuilis, simul impediunt repetitionem. Eum enim effectum habet obligatio naturalis, *l. naturalis, ff. de oblig. & act. l. fideiussor, §. fideiussor, ff. de fideiuss. l. si quid dominus, ff. de condict. indeb.* Donellus *lib. 12. comment. cap. 2.* de obligatione ciuili, & naturali iuncta, constat impedire repetitionem; nam qui ita debet, propriè debitor appellatur, *l. creditor 10. ff. de verb. signif.* Obligatio autem ciuilis nuda repetitionem nòn impedit, quia cùm is qui tantùm obligatione ciuili tenetur, habeat exceptionem qua liberetur, perinde habetur ac si obligatus non esset, ex *l. nihil interest, ff. de reg. iur.* vt etiam indebitum dicitur, quando debitor tutus est exceptione perpetua, *l. qui exceptionem 40. ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probat textus *in l. Iulianus 60. ff. de condict. indeb.* nam in eo agitur de vero debitore, vt docet Donellus *vbi proximè*.

5 De soluente per errorem. Deinde sciendum est, soluentem indebitum per errorem, dupliciter errare posse, vel in iure, vel in facto. Vtriusque membri exempla adducit Consultus *in l. 1. ff. de iuris & facti ignor.* & potest proponi in terminis legis *error, C. ad leg. Falcid.* veluti si quis non perpendens vires hæreditatis, omnia legata in solidum soluat legatarijs, putans amplius esse in hæreditate, quàm posteà apparuit, tunc in facto erratum dicitur. In iure autem ipse errabit, si nesciat beneficium legis Falcidiæ sibi competere. Et licèt repetitionem denegent illi, qui per errorem iuris soluit, Cuiacius *lib. 5. obseru. cap. 39.* Duarenus *ad titulum de condict. indeb. cap. 3.* Donellus *lib. 1. comment. cap. 21.* Bronchorst. *centur. 2. assert. 36.* Perez *ad tit. C. de condict. indeb. num. 12.* Contrarium tamen rectiùs docuerunt Sichardus, Vuesembech. & Tuldenus *ad eundem titulum*, Grotius *lib. 3. introduct. ad Iurisprud. cap. 30.* Bachouius *disput. 4. de action. thesi 17.* Vinius *lib. 1. select. cap. 47. per totum*. Requiritur ergo vt indebitum sit ratione eius personæ, cui soluitur; nam qui debet certam quantitatem, quamuis respectu sui creditoris sit verus debitor, & ei soluendo debitum soluat, si tamen soluat alij, indebitum soluisse intelligitur, *l. in summa 65. §. vlt. ff. de condict. indeb.* & è contra, quamuis alicui aliqua quantitas debeatur, si tamen is soluat qui non debebat, debitum soluit, *l. si pœna 19. §. quamuis, ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probatur *in l. de hæreditate 5. C. de petit. hæredit.* vel illi qui falsò existimans se hæredem esse, soluit creditoribus hæreditarijs, denegatur repetitio. Cui difficultati varias adducunt solutiones Barbosa *in l. diuortio 8. 2. p. §. vlt. num. 5. ff. solut. matrim.* Charondas *lib. 2. verosimil. cap. 15.* Brissonius *lib. 2. de solut. tit. de delegat.* Madera *animadu. iuris cap. 13.* Petrus Gregorius *lib. 22. syntagm cap 9.* M. Lyclama *lib. 6. membran. eclog. 17* Sed pro vera solutione ita distinguendum est. Aut is qui non debebat, soluit nomine veri debitoris, & hoc casu nulla conceditur repetitio, quia licet vnicuique pro alio etiam inuito soluere, *l. solutione 23. l. soluere 53. ff. de solut. l. soluendo, ff. de negotijs gestis*; textus ita intelligendus *in d. l. de hæreditate*, vbi hæres postquam conuentus fuit, soluit creditoribus hæreditarijs. Et quia tunc incertus erat de iure suo, solutionem fecit bona fide, id est, nomine hæreditatis; aut eius qui per sententiam verus hæres pronunciaretur: & ideò denegatur repetitio. Quo modo etiam accipiendus est textus *in l. repetitio 44. ff de condict. indeb.* aut soluit nomine suo, credens per errorem se debere; quo casu cùm debitor non sit, repetitionem habet, *dicta l. si pœna 9.* quo modo hæc iura conciliant Cuiacius *lib 8. obseru. cap. 9.* Duarenus *ad tit. de condict. indeb. cap. 7.* Donellus *lib. 14. comment. cap. 13.* Gilkenius *ad tit. C. de condict. indeb. num. 27.*

Tandem sciendum est, quod licèt scienter soluens indebitum donare videatur, ideòque non possit repetere, 6 Vera intentio *l. 1. ff. de condict. indeb. l. cuius 54. ff. de reg. iur. l. Campanus, ff. de oper libert.* cùm tamen per errorem soluit quod indebitum est, vtroque iure, vel saltem naturali, licèt ciuiliter debeatur, repetitio competit, *l. 1. l. 6. l. commissum 7. C. de condict. indeb.* Duarenus *ad eundem titulum*, Balduinus *in Nouella 1.* Marzanus *inter opera Meril. cap. 3.* Serna *exercit. 2.* Hunnius *volum. 1. in Treatlerum, disput. 9.* Donellus *14. comment. cap. 10* Si autem vtroque iure, aut saltem naturaliter debeatur, non datur repetitio, quia cùm tantùm æquitate naturali hæc repetitio nitatur, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* ideò cùm naturalis ratio inducit obligationem, cessat repetitio. Similiter si ciuiliter, & naturaliter debeatur, sed debitor exceptione tutus sit, aut quia exceptio elidit actionem, aut quia modificat ipsam condemnationem, vt in textu antecedenti, solutū per errorem repeti non potest, *l. diem, l. nam & si 27 ff. de condict. indeb.* nisi exceptio perpetua sit, *l. qui exceptionem 40. ff. eodem tit.* Cuiacius *in l. 4. C. de pact.* Prosequuntur huius conditionis materiam Duarenus, & Andreas Cludius *ad tit. ff. de condict. indeb.* Bartolus Kesius *interpret. cap. 34.* Larrea *decis. 85.* Vitalis *lib. 2. variar. cap. 22 & 23.* Pinellus *lib. 2. select. cap. 15.* Arias à Mesa *lib. 1. variar, cap. 47. & lib. 2. variar. cap. 31.* Merillus *lib. 3. obseru. cap. 10 & lib. 1. variant. ex Cuiacio, cap. 26.* Madera *animaduers. cap. 13.* Heraldus *lib 2. emend. cap. 25.* Gifanius *in l. cùm quis, C. de iur. & facti ignor.* Hunnius *ad Trentl. volum. 1. disput. 22. q. 19.* Drekerus *lib. 1. dissert. 2.* Franzchiz *dissert. 2. num. 21.* & circa eam obseruandi sunt textus *in l. de quare, §. cùm absentem, ff. de iudicijs, l. cùm in fundo, §. vltimo, ff. de iure dot. l. 41. ff. solut. matrim. l. 3. § si quis pupillo, de doli except. l. 8. ff. de alim. legat. l. 3. §. 1. ff de in rem verso, l. debitor 59. ff. ad Trebellianum*, iuncto Fabro *lib. 7. coniect. c. 17. l. si testamento 45. §. quod si duo, ff. de fideiuss. l. tutor 26. ff. de liber. legat. l. 8. § si mulier, ff. ad Velleianum, l. 5. §. idem Iulianus, ff. de liber. legat. l. miles 36. §. miles, ff. de testam. milit. l. 7. §. vltimo, ff. de dote præleg. l. 38. §. de peculio, ff. de solut.* vbi Cuiacius *tract. 7 ad Afric. l. vlt. vers. Sicut è contrario, ff. de negotijs gestis, l. 30. in princip l. 24. ff. de action. empti, l. 9 ff. de constit. pecun. l. si ita stipulatus 59. ff. de solut. l. si vendidero 80 §. penult. ff. de furtis, l. inter 26. §. mandatu, ff. mandati, l. sed addes 19. §. si quis cùm annum, ff. locati, l. 2 §. 1. ff. de verb. oblig. l. 5. §. si quis rogatus, l. 19. ff. de donat. inter, l. 18. C. de vsuris*, iuncto Cuiacio *ibi, & lib. 8. obseru cap. 39. l. 69. §. fratre, ff. de legat. 2. l. 22. §. si pignus, ff mandati.*

Deinde, vt ad nostrum Gregorium accedamus, qui integram hanc constitutionem deprompsit *ex dicta l. cùm de indebito*, sciendum est, primum casum proponi à 7 Exponitur præsens textus. Paulo in eo textu, cùm reus indebiti condictione conuentus, inficiatur se pecuniam accepisse; actor autem contrarium probat. Nam tunc reus reddere debet pecuniam, nisi debitam fuisse probet; quia inficiationis, & mendacij pœna est, vt onus probandi reus suscipere cogatur. Exemplum extat *in l. ea quæ 4. C. de condict. indeb. §. vlt. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict.* Secundum casum refert, si reus ab initio fateatur se pecuniam accepisse, neget autem eam fuisse indebitam, quo casu actori incumbit onus probandi indebitam à se per errorem solutam fuisse. Ratio huius casus à Gregorio in præsenti duplex assignatur. Alia colligitur *ex d. l. cùm de indebito*, in illis verbis, *Quod enim soluitur*, &c. videlicet ex illa vulgari præsumptione, quod nullus creditur indebitum soluere, & negligenter se gerere in patrimonij sui administratione, *l. generaliter 24. §. si petitum,*

tum, ff. de fideicomm. libert. l. vlt. in princip. ff. de eo quod metus causa; quam latè illustrant Tiraquelius *in l. si vnquam, verbo Donatione*, Gutierrez *de iur. am. confirm. 1. part. cap. 27. ex num. 20.* Mendoza *de pactis lib. 1. cap. 4. quæst. 1. num. 48.* Vnde cùm reus, à quo is qui soluit, & pecuniam repetit, tanquam indebitè solutam, habeat intentionem suam fundatam in iuris præsumptione meritò, ipsi repetenti incumbit onus probandi, iuxta legem *Imperator 77. ff. de legat. 1.* iunctis traditis à Couar. *lib. 2. variar. cap. 6. num. 1.* Aluarado *de coniect. lib. 1. cap. 4. nu. 8* Mantica *de coniect. lib. 1. tit. 2. num 5.* Altera verò ratio prouenit ex eo, quia quemadmodum affirmatiua, ita & quoties negatiua fundamentum est intentionis actoris, vel etiam rei, ab eo qui eam allegat, probari debet, iuxta legem 2. legem *eum qui, ff. de probat.* legem *actor, C. eodem tit.* atque ita cùm repetens indebitum fundet suam intentionem in qualitate indebiti, meritò eidem incumbit probatio. Tertius casus à Paulo refertur *in dicta l. cùm de indebito*, si pupillus, minor, mulier, rusticus, miles, vel alius simplicitate gaudens, vel desidiæ deditus (quibus verbis Paulum monachos, & clericos intellexisse, ac comprehendere voluisse, notarunt Ioannes Bertrandus *in vita ipsius Pauli*, Merilius *lib. 2. obseru. cap. 20.* & iam retuli *in cap. 1. ne clerici, vel monachi*) actores sint. Hi namque, si indebiti condictione agunt, obtinent, nisi reus conuentus debitum esse solutum probauerit, cùm hi plerumque forensium rerum ignari sint, illisque ius ignorare, & per errorem iuris solutum repetere permissum sit, *l. penult. ff. de iur. & facti ignor.* Nec nouum est, vt perpendatur in iudicio personarum qualitas, *l. Pomponius 9. ff. de negotijs gestis, l. nonnunquam 72. ff. de iudic. l. iusiurandum 34. ff. de iureiur. §. non semper.* Nec tantùm ex rebus, verùm & ex personis colliguntur coniecturæ, cùm facilè credatur huiusmodi personas propter simplicitatem, & rerum imperitiam labi, & faciliùs indebitum soluere. Prosequuntur ipsius textus interpretationem Cuiacius, & Faber *ibi*, Andreas Cludius *ad titulum de condict. indeb. cap. 9. num. 40.*

8 Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima; nam licèt negatiua non possit directè probari, quando mera est, vaga, & absoluta, iuxta iura suprà adducta; si tamen stricta sit, seu coarctata, ita etiam per indirectum optimè probari potest, *l. optimam, C. de contrahenda stipul. cap. ex tenore, de testibus*: quod manifestè videre est in negatiua, de qua agimus; si enim quis probet pecuniam chirographo contentam, mutuam non accepisse, aut eam iam soluisse, indebitam fuisse per consequens negauit. Nec obstat secunda difficultas; nam respondetur, quod in præsenti specie is, qui negauit numerationem, si conuincatur, tenetur postea probare debitam fuisse pecuniam; nec tunc contraria allegat, sed diuersa: vnde si quis iudicio conuentus ob mutuum, neget pecuniam sibi creditam fuisse, conuictus potest opponere pecuniam iam soluisse, vt latè probat D. Iosephus de Retes *lib. 7. opuscul. cap. 3. per totum.*

Respondetur difficultatibus.

TITVLVS XXIV.

De donationibus.

CAPVT I.

a Gregorius *Asclepiodoto* b *Patricio Gallorum.*

PRudentes viros, sicut estis, Regibus adhærere, multorum solamen est. Nam dum præstantiorem sibi locum ad animæ vtilitatem datum intelligunt, certum est, quia mercedis causas, vbi inueniunt, non postponunt. Quanto igitur affectu, quantaque deuotione gloria se vestra in causis pauperum studio pietatis impenderit, dilectissimo filio nostro Candido Presbytero renunciante comperimus Sed quoniam hanc sibi quodammodo nobilitas legem imponit, vt debere c se quod sponte tribuit, æstimet; & nisi in beneficijs suis creuerit, nihil præstitisse se reputet: paterna vos dilectione salutantes, gloriæ vestræ suprascriptum Presbyterum, & patrimonium Ecclesiæ nostræ fiducialiter commendamus, vt ope gratiæ vestræ præmunitum, molestias, & onera nulla sustineat. Sic igitur boni studij in vobis cura proficiat, vt vtilitates pauperum vobis annitentibus nutriantur, & sentiamus quod de charitate vestra præsumimus. Augete fauoris vestri præsidia, quia apud nobilium mentes semiplenum bonum videtur, quod sine adiectione relinquitur. Et quoniam ab excellentissimis Regibus Francorum filijs nostris poposcimus, vt ipsum patrimonium sub sua cura habere dignentur, vobis adminiculantibus impleatur, vt vestrum possit esse quod poscimus: quatenus & nos gratias referentes, pro gloriæ vestræ incolumitate orare enixiùs valeamus, & vestrorum bonorum vicissitudinem Deus vobis omnipotens, & hic, & in futuro recompenset. Clauim verò à sacratissimo beati Petri corpore, in qua de catenis eius benedictio continetur, transmisimus, quæ collo vestro suspensa, contra omnia aduersa vos muniat.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & verba huius textus extant apud D. Gregorium *lib. 12. indict. 7. epist. 17.* ex quo regestro ita restituo litteram huius textus. Antonius Augustinus *in notis ad 1. collect.* in præsenti ait, non magnam fore iacturam, si hoc textu volumen hoc careret, præcipuè cùm non impropriè hæsitari possit, an legem contineat, cùm in eo aliquid non iubeatur, permittatur, seu prohibeatur, ex traditis ab Anguiano *lib. 1. de legibus, cap 7.* Credo verè primum compilatorem tantùm quæsiuisse in præsenti epistola sensum accommodatiùm, & ita hæc verba compilasse sub titulo *de donat.* Cùm enim nobilitas nihil aliud sit, quàm diuitiæ ex maioribus in successores deriuatæ cum accessione virtutis, Aristotel. *lib. 1. Pol. cap. 1.* ibi: *Genere nobiles esse videntur, quibus maiorum est virtus, & diuitiæ.* Iuuenalis *satyr. 2.* ibi: *Clarus genere, atque opibus vir.* Liuius *lib. 32. de Vrbe*, ibi: *Busa mulier, genere clara, ac diuitijs; conferunt enim plurimùm diuitiæ ad magnanimitatem, per quam virtutem maxima nobilitas commendatur*; vt ex Aristotele docet D. Thomas 2. 2. *q. 124. art vlt.* illustrant Tiraquel. *de nobilit. cap. 3.* Eguinarius Varo *eod. tract. cap. 2.* Turturetus *lib. 2. cap. 6.* Valenzuela *consil. 166. num. 61.* & hi, qui abundant opibus à maioribus comparatis, atque traductis, proniores, atque faciliores sint ad donandum, quàm ij, qui illas proprio labore compararunt: illi enim non metuunt inopiam, quam nunquam experti fuerunt; hi verò metuunt ex eadem causa, vt considerant Aristoteles *lib. 4 Ethicor. cap. 1.* D. Thom. 2. 2. *quæst. 117. art. 4* meritò ergo D. Gregorius in præsenti commendat nobilitatem ab exercitio liberalitatis; quod encomium frequentissimum est apud auctores bonæ notæ, quorum testimonia referunt Valenzuela *vbi suprà, num. 43.* Solorzanus *emblem. 78.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 37. ex num. 40.* vbi dicit hunc textum litteris aureis esse scribendum. Hermosilla *ad l. 1. tit. 4. partit. 5. num. 8.*

b *Patricio.*] Patricius in præsenti non accipitur pro eo, qui tempore Imperatorum pro patre Cæsaris habebatur, *§. 4. quibus modis patria potest*, sed pro Patricio certi Regni, Galliæ videlicet, vt apud Vuarnefridum *lib 3.* 2

de gestis Longobard. cap. 3. ibi: *Amalus Patricius prouinciæ, quæ Guntrano Francorum Regi parebat.* Apud Constantinum Porphyrog. *de administr. Imper cap.* 27. ibi; *Neapolis antiquum Prætorium erat Patriciorum, qui mittebantur: & illam qui tenebat, idem in potestate Siciliam quoque habebat; cumque Patricius Neapolim appellaret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat.* Et statim ait: *Postquam Constantinopolim translata est Imperij sedes, omnia hæc in duos Principatus diuisa sunt.* Ex eo tempore missi sunt ab Imperatore Constantinop. Patricij duo, quorum vnus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalpheæ præerat; alter verò Beneuento, Capuæ, Papiæ, cum reliquis, & tributa quotannis fisco Imperatoris pendebant. Probat Gutherus *lib. 2. de officijs domus, cap.* 19. vnde in præsenti Asclepiodoto Patricio Gallorum commendabat Gregorius patrimonium Ecclesiæ Romanæ, quod erat in Gallia, quia hi Patricij præcipuè ærarium tractabant. Idem Constantinus *dicto cap.* 27. ibi: *Temporibus Imperatricis Irenes missus Patricius Narses tenebat Beneuentum, & Papiam; Romam autem Papa Zacharias. Accidit vt bella gererentur in partibus Papiæ: & Narses Patricius pecunias fisco ex pacto soluendas in milites erogaret.*

3 c *Debere se.*] Consonant Cassiodorus *lib. 1. variar. epistol.* 12. ibi: *Nec tamen benignitas nostra vna remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & co studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat.* Et *lib. 2. epistola* 30. ibi: *Quia beneficialem esse Principem licet, nec intra regulas constitui potest munificentia regalis arctari. Ira leuis coerceatur grauissimis institutis; impatiens ambitio iure frenetur; clementia non habet legem: nec debet sub angustis terminis benigna sequi, quem decet sine fine laudari.* Et *lib. 2. epistol.* 2. *Amamus nostra beneficia geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium, magisque nos prouocant ad frequens præmium qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt.* Plinius Iunior *lib. 1. epistola* 4 *Beneficia superioris antiquiora, nisi illa posterioribus cumules.* Seneca *lib. 2 de benefic. cap.* 11. *Parum est dedisse, fouenda sunt beneficia.* Berengosus Abbas *lib. 3. de inuentione sanctæ Crucis, cap. 2. tom. 2. Biblioth. veterum Patrum*, vbi extollens nobilitatem sanctæ Helenæ, ita ait: *Insuper prædiorum eius copiæ Ecclesiæ Dei olim vndique collatæ bene declarant qua nobilissima polleret generis antiquitate.* Illustrant Iuretus *in notis ad Symmachum lib 9. epist.* 5. Petrus Gregorius *in capite fedes, num 3. de rescript.* Bobadilla *lib. 1. polit. capite* 4. Mantica *tom. 2. de contract. lib.* 13. *titul.* 17. Matienzo *in l. 1. titul. 10. lib. 5. Recopil.* Silua *de salarijs famil. quæst. 6. num.* 29. Pineda *de rebus Salomonis, pagina* 362. Solorzanus *tom 2 lib. 2. cap. 10. num.* 79.

Ex fragmento huius epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto, varias repetentes deduxerunt assertiones: videndi sunt Garaña, & Benitez *in repetitionem ad hunc textum.*

C A P V T II.

Alexander III. *Episcopo* a *Parisiensi.*

FRaternitatem tuam credimus non latere, quod cùm Episcopus, & quilibet Prælatus alius Ecclesiasticus ecclesiasticarum rerum sit procurator, non b dominus, conditionem Ecclesiæ meliorare potest, facere verò deteriorem non debet. Accepimus autem, quod bonæ memoriæ c P. prædecessor tuus graues donationes, & onerosas Ecclesiæ in rebus Episcopatus ad quorumdam instantiam fecit, in detrimentum Ecclesiæ, Canonicis suis d Catholicis inconsultis. Vnde quoniam donationes huiusmodi de iure non tenent, f. t. auctoritate Ap. indulgemus, vt donationes huiusmodi tam à clericis, quàm laicis tibi liceat legitimè reuocare.

N O T Æ.

5 a P*Arisiensi.*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 2. legitur *Papiensi*; sed retinendum credo *Parisiensi*: nam ex illis verbis huius textus, *bonæ memoriæ P. prædecessor suus*, constat alloqui Alexandrum Prælatum, qui habuit prædecessorem huius nominis *P.* fuitque orthodoxæ fidei, & claræ vitæ; siquidem appellatur ab Alexandro vir bonæ memoriæ: & licèt in Ecclesia Papiensi temporibus Alexandri III. annum 1178. floruisset Sanctus Lanfrancus, qui prædecessorem habuit Petrum Toscanum; tamen cùm ille, quia Victorem Antipapam sequebatur, ab Alexandro III. anathemate percussus esset, credi non potest eum appellasse virum bonæ memoriæ. Vnde existimo Alexandr. III. hic rescribere Mauricio de Soliaco Parisiensi Episcopo, qui rexit eam Ecclesiam temporibus Alexandri III. & prædecessorem audit eximium virum Petrum Lombardum, qui decessit anno 1164. vt refert Chenu *in serie Præsulum Parisiens.* Missa est ergo præsens decisio Mauricio à Soliaco, qui ita dictus fuit, quia in eadem ciuitate natus fuerat. Adeò in studijs claruit, vt inter Theologos Parisiensis Academiæ primus haberetur: rexit Ecclesiam ipsam 55. annis, vt refert Chenu *vbi suprà, num.* 70.

b *Non dominus.*] Vt probaui *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.*

c *P.*] Petrus Lombardus, inter Theologos sui temporis primus, vir summi iudicij, tum singularis doctrinæ, & pietatis. qui ex selectis Orthodoxorum Patrum, ac præsertim D. Augustini sententijs, in certum doctrinæ ordinem digestis, compendiosum Theologiæ opus contexuit, quod quatuor sententiarum libris complexum est, vnde ipse Magistri Sententiarum nomen adeptus est. 2

d *Catholicis.*] Hæc vox deest in sexta collectione, & forsan legebatur, *catholicis*, vt existimauit Antonius Augustinus *hic.*

C A P V T III.

a Idem.

CÆterùm si Abbatem tuæ diœcesis donationem cum Priore, & quibusdam de Conuentu suo, vel solum b Abbatem facere contigerit, & pars Conuentus postea reclamauerit, datæ rei quantitas, & illius terræ consuetudo, quæ tamen sacris canonibus non manifestè obuiet, est diligentiùs attendenda, & secundùm hoc donum ratum, vel irritum iudicandum. c Verùm si alicui Ecclesiæ possessio quælibet interposita conditione donetur, non potest à donatore postea reuocari, nisi fortè tali sit conditione collata, quod ea cessante possessio reuocari debeat.

N O T Æ.

5 a I*Dem.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. tantùm legitur *idem*, & in eadem collectione, *sub hoc titulo de consanguin. & affin.* vbi referuntur eadem verba, adijcitur *Pars capitis Meminimus*; vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in capite Meminimus 6. qui clerici vel vou.* atq; ita legendum esse, *Alexander III. Vuigorniensi Episcopo*, vt legitur in hac sexta collectione, post Concilium Lateran. *part. 29. cap.* 3 De Ecclesia Vuigorniensi nonnulla notaui *in capite nosti, de elect.*

b *Abbatem.*] Monasterij Euezanæ videlicet, quod olim vnicum erat in diœcesi Vuigorniensi, vt refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Vuigornien.*

c *Ver-m.*] Verba quæ sequuntur extant *in cap. 3. de conditionibus appositis*, vbi ea exponemus.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur & probatur. COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Prælatus Ecclesiæ non potest ius res donare, nisi modicæ sint, & adsit consuetudo*. Probant eam textus *in cap. fine exceptione 12. q. 2. cap. nulli*, ibi: *Donationem, de rebus Ecclesiæ, cap. cùm Apostolica 7. cap. tua 8. de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm venerabilis 6. de except. extrauag. Ambitiosæ, de rebus Eccles. l. iubemus 14. l. priuilegia 27.* vbi Gothofredus, *C. de sacros. Eccles. nouel. 7. Iustin.* & *120. cap. 1. l. 4. & 5. tit 14. partitit. 1.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garasia *in præsenti*, Delbene *de immunit. eccles. cap. 17. dubit. 7. per totam*, Auiles *in capitul. Pretor. cap. 30.* Glossa *verbo Gratias*, Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sine curatore, nu. 120. C. de in integrum restit.* Garcia *de expens. cap. 20. n 9.* Tambur. *de iure Abbat. 1. tom. disp. 15. q. 13.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 15. num. 11.* Escobar *de ratiocin. cap. 34.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 19.* Moneta *de commut. cap. 11.* Mesa *lib 3. c. 23. cum sequentib.* Michael Roussel *lib. 5. histor. Pontif. iurisdict. cap. 1.* Renatus Chopinus *lib. 3. de sacra pol. tit. 6.* Hurtado *tom. 1. de congrua sustent lib 1. resol. 2. per totam*, Quintanadueñas *Ecclesiast. lib. 2.* D. Iosephus de Retes *de donationibus cap. 12. num. 1. cum duobus sequentibus*.

3 Traditur dubitandi ratio. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo. Episcopis, & cæteris Prælatis summa Ecclesiæ suæ, rerumque ejus potestas concessa à iure est, *cap. 1. cap. si quidem, cap. decretum, 3. q. 5. cap. regenda 10. q. 1. cap. præcipimus 12. q. 1. cap. omnes basilicæ 16. q. 7. cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. ad hæc 4. de relig. domib.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 9.* & *sess. 21. cap. 4. & 8.* igitur vt dominus poterit res ipsius Ecclesiæ donare. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam Episcopus nouam potest construere parochiam, vel monasterium in sua diœcesi, congruamque ei assignare dotem propria auctoritate ex fructibus Ecclesiæ matricis, *capite si Episcopus 73. vers. Etiam, cap. bonæ rei 74. 12. q. 2. capite ad audientiam, de Eccles. ædific. capite Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælat. Clement. 2. de rebus Eccles.* Trident. *sess. 21. de reform. cap. 4.* Ergo potest res Ecclesiæ propriæ donare. Augetur secundò hæc difficultas, nam saltem donationes remuneratorias Prælatum facere posse, probatur *ex cap. quicunque 66. 12. q. 1. cap fin. 16. q 6. cap. per tuas, hoc tit.* igitur indistinctè verum non est, Prælatum res Ecclesiæ donare non posse. Tandem ea pars præsentis assertionis, vbi docetur consuetudine introduci posse, vt donationes à Prælatis Ecclesiarum factæ valeant, difficilis redditur ex eo, nam consuetudo per quam Ecclesiæ grauamen infertur, non valet, *cap. 1. & 2.* vbi latè probaui, *de consuetudine, cap. cùm causa, de reiudic.* Igitur nec consuetudine introduci potest, vt valeat donatio à Prælato facta, quæ aliàs inutilis esset.

4 Donationis etymon, & diffinitio. Quibus difficultatibus non obstantibus, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, donationem nomen, & originem sumere à doni datione, *l. Senatus 35. §. 1 ff. de donat.* & dictam esse, quasi doni dationem, origine tracta à Græco verbo δῶρον; antiqui enim Græci *Doron*, palmum vocabant: item *Dora*, munera, quia manu darentur. Plinius *lib. 35. cap. 13.* Vnde & antidora dicebant remunerationes, idest contrarias donationes, *l. sed si lege 25. §. consuluit, ff. de petit hæredit.* Plinius *lib. 35. cap. 4.* Illustrant Connanus *lib. 5. comment. cap. 9. nu. 2.* Concius *lib. 1. disp. cap. 10.* Cabreros *de metu lib 2. cap. 3.* Verùm hæc vocis potiùs allusio, quàm vera etymologia est; siquidem & donationes fiunt per stipulationem, cessante traditione, *l. 2. 17. 19. & passim, ff. hoc tit.* vel per mancipationem, *l. 7. C. Theodos. hoc tit.* Vitruuius *lib. 1. c. 4* Cuiacius *lib. 10 obs. cap 37.* & *lib. 20. c 2* Osualdus *lib. 4. Donel. cap. 19. littera B* Circa diffinitionem donationis varia adduxerunt Doctores. Hostiensis *in præsenti*, Azo *in summa de donat. num. 1.* aiunt: Donatio est rei licitæ nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio. Quam diffinitionem amplectuntur Medicis, Antonius Gomez, Albornoz, & alij relati à Cabrebros *d. c. 3. num. 22.* sed mihi non placet. Tum quia pluribus verbis abundat; tum quia etiam mutuo, commodato, & precario conuenit; & ex eisdem rationibus non placent aliæ diffinitiones adductæ ab Vuesembechio *in paratit. ad titulum de donat.* Mendoza *lib. 3. de pactis, c. 3. num. 16.* Pichardus *in rubrica instit. de donat. num 16.* Cuiacius, & Gifanius *ad tit. C. de donat. lib. 1. c. 5.* Quibus omissis placet diffinitio, quam ex Aristotele *lib. 4. Ethicor. cap. 2.* tradit Angelicus Doctor *in 4. lib. 1. disput. 18. q. 1. art. 2.* vt sit *datio liberalis*, quæ deducitur *ex l. 1. ff. de donat. l. Senatus 35. §. donatio, l. Seia 42. §. fin. ff. de donat. causa mort.*

Difficilis quæstio est apud Doctores proximè laudatos, an donatio contractus sit? Et contractum non esse, 5 Donatio an sit contractus.
suadetur ex eo, quia contractus petit pro forma consensum vtriusq; partis, *l. 1. ff. de pactis*. Nec aliter dari potest, quàm si conuentio præcedat, *l. qui me & Titium 32. ff. de rebus credit.* Sed donatio perfecta manet sola voluntate donatoris, *l. si quis argentum 36 §. penult. C. hoc tit. §. aliæ, Instit. eod.* Ergo donatio non est contractus. Idem etiam probatur *ex l. Aristo 18. in princip. ff. de donat.* vbi supponit Vlpianus, admisceri negotium donationi, vt in titulo Codicis *de donat. quæ sub modo*; & tunc synallagma dari, idest vltrò, citroque nasci obligationem, quam negat oriri casu, quo pura donatio est: igitur quando donatio est mera liberalitas, non habet rationem contractus. Fulcitur etiam sententia *ex l. interdictum 14 ff. de precario*, vbi Consultus docet, ideò precarium non esse contractum, quia liberalitas est, & magis ad formam donationis, quàm ad formam contractus spectat. Quam sententiam defendunt Antonius Faber *de error. decad. 45. error. 8.* Duarenus *in l. iuris 7. ff. de pactis*, Cuiacius *lib. 4. obs. cap. 7.* Couar. *lib. 1. variar. c. 14.* D. Hieronymus Oroz *lib. 3. de apicib. iuris, cap. 11. ex num. 8.* D. Iosephus de Retes *lib. 2. opusc. sect. 1. cap. 5.* & *de donat. cap. 2. num. 9.* qui sequentibus satisfacit fundamentis, Mendoza qui contrarium docuit *lib. 1. de pactis, c. 4. n. 24.* Masius *lib. 5. singul. opin. cap. 9.*

Deinde sciendum est, nonnullis personis prohibitum esse donare, ex defectu dominij, & administrationis, ve- 6 De personis quæ donare non possunt.
luti filijs familias in potestate constitutis, qui si peculium castrense, aut quasi castrense non habeant, donare non possunt, nec bona profectitia, *l. contra 28. §. si filius 2. ff. de pactis, l. ratio 3. §. si seruus 8. ff. de donat inter, l. 1. §. 1. ff. quæ res pignori, l. filius 7. ff. hoc tit. l. si quis vxori 52. §. si seruus, ff. de furtis*; nec aduentitia, quorum vsusfructus patris est, quia eorum administratio filijs interdicitur, *l. vlt. §. filijs, C. de bonis quæ lib.* donare tamen possunt bona castrensia, vel quasi; item aduentitia, quorum vsusfructus patri non quæritur, de quibus *in authent. Excipiuntur, C. eod. titul.* notauit Scipio Gentilis *lib 1. de iure nouiss. cap. 13.* item filius donare potest ex peculio profectitio ex necessaria, & solita causa, veluti si reperiatur Senator; quia censetur concessa à patre facultas donandi, si adempta non sit: item volente patre, tam inter viuos, quàm causa mortis donare potest, cùm voluntas patris suppleat defectum bonorum, *l. tam is 25. §. 1. de donat. causa mortis*, Gentilis *d. c. 27.* D. Iosephus de Retes *lib. 1. opuscul. c. 22. num 8.* ex eadem etiam ratione non licet tutoribus, vel curatoribus res pupillorum, vel minorum donare, *l. tutor 22. l. Lucius 56 § vlt. ff. de administr. tut. l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. non omnis, C. de admin. tut.* Osualdus *ad Donel. lib. 3. comment. cap. 2 littera C.* Idem dicendum est de administratione œconomis, & syndicis, decurionibus, & capitularibus communitatum commissa, *l. 2. §. ius 8. l. Decuriones 5. ff. de administr. rer. ad ciuitatem.* idcircò ambitiosa decreta, quæ captandæ popularitatis gratia ab ipsis emittuntur, rescindi iubentur, tanquam Reipublicæ damnosa, *l. Præses 12. C. de transact. l. ambitiosa 4. C. de decretis ab ordin. faciend.* docent latè Tiraquel. *in l. si vnquam, verbo Donatione, nu. 31. C. de reuoc.* Bobadilla *lib. 3. polit. c. 8. num. 81.* Salaria autem ob operas impensas possunt decernere. *l. vnic. C. de præb. salar.* Circa minorem autem varij casus sunt distinguendi; vel enim curatorem habent, & donare non possunt, quia pupillis comparantur, *l. si curatorem 3. C. de in integr. restit.* Si autem curatorem habeant, donare possunt res mobiles, licèt si inconsultò donauerint, illis competat beneficium restitutionis, *l. 2. in fine, C. si aduers. donat. l. si filius 4. C. de inoffic. donat. l. apud Celsum 4. §. si minor 9. ff. de doli except.* quem iuxta hæc principia accipit Caldas Pereyra *in d. l. si curatorem, verbo*

Con-

Contractum, num. 19. Res autem immobiles nec cum auctoritate curatoris donare potest, nec etiamsi veniam impetrauit, quia similes res sine decreto iudicis alienari nequeunt, *l. vlt.* ita accipienda, *C. si minor factus.* Quod procedit etsi propter nuptias donet res ipsas immobiles, *l. non solùm* 4. *l. prædia* 8. *C. de præd. minor.* Res verò mobiles cum assensu curatoris donare potest, & si inconsultè donet, beneficium restitutionis competit, *d. l.* 1. *C. si advers. donat.* Donatio verò à minore nulliter facta conualescit ex tacita voluntate, si perseuerauerit post impletos 25. annos per decennium in eadem voluntate, *d. l. vlt. C. si maior factus*, Cuiacius *lib.* 7. *obseru. cap.* 5.

Vnde iam apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm Prælati, non domini, sed tantùm procuratores, seu administratores rerum Ecclesiæ sint, & administratores, & procuratores donare non possint, *l. vlt. ff. de curat. furios.* nec illi donare valent. Accedit, quod donare, perdere est, *l. filius* 7. *ff. hoc tit. l.* 2. *C. de consul. lib.* 12. Sed Prælatis administratio competit ad acquirendum, non ad perdendum, *d. cap. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec donare valent, præcipuè cùm illis quibus alienatio prohibetur, donare prohibeatur. Nec contrarium probat textus *in l. fin. C. de præd. decur. sine decret. lib.* 10. vbi alienatione prohibita curialibus, non censetur donatio interdicta, quia ibi solùm agitur de Curialibus, quibus non erat prohibita rerum suarum absoluta alienatio; sed vnica tantùm species, videlicet venditio rerum immobilium, vt salua manerent hæc bona penes curiam, cui erant adscripti. Quæ prohibitio nec ex verbis legis ad donationes porrigitur, cùm aliud sit donare, aliud vendere; nec facilè credebatur Curiales de suo erogaturos, vt de muliere dicitur *in l.* 4. *ff. ad Vellaianum:* docet Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 50. vno tamen, aut altero casu licebit Prælato sine solemnitate donare, vt si donet rem modicam iuxta consuetudinem prouinciæ, argumento capitis *terrulas* 12. *quæst.* 2. Vnde ex eadem ratione receptum est, vt valeant donationes factæ à tutoribus munerum solemnium, *l. cùm plures* 12. *§. cùm tutor, ff. de administr. tut.* hoc est munerum, quæ in singulis annis donari consueuerant in die natali, de quibus *in l. tutor* 13. *ff. eod. tit. l. si vir vxori, ff. de donat. inter. l.* 194. *ff. de V. S.* Illustrant Reuardus *lib.* 3. *coniect. cap.* 4. Brissonius *lib.* 4. *select. cap.* 3. Fornerius *in dicta l.* 194. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 54. Dorleans *ad Tacitum pag.* 554. Osualdus *lib.* 3. *Donel. cap.* 12. *Littera G*, Larrea *decis.* 25. Amaya *ad titulum C. de oblat. votorum.* Vnde exemplo tutorum posse Prælatos Ecclesiæ, vel Reipublicæ administratores res modicas donare, consuetas donari, defendunt Escobar *de ratiocin. vbi suprà, num.* 13. *&* 14. Pinel. *in l.* 1. 3. *p. ex num.* 56. *C. de bonis matern.* tum virtute consuetudinis, tum etiam propter modicitatem rei donatæ. Quæ paruitatis æstimatio arbitrio iudicis relinquitur. Escobar *d. c.* 34. *num.* 25. Menochius *lib.* 5. *de arbitr. casu* 145. *nu.* 4. vnde rectè in præsenti Alexander huiusmodi donationes à Prælatis factas approbauit.

8 *Dissoluitur difficultas.* Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt plena administratio bonorum Ecclesiæ eius Prælato commissa sit, non tamen dilapidatio, seu profusio permissa est, vt probaui *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli, de rebus Eccles.* sed donare, perdere est, *dicta l. filius* 7. vnde permissa administratione, non censetur concessa donandi facultas. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, cuius solutionem dabimus *in comment. textus in cap. penult. hoc tit.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, pro cuius solutione examinandum venit, vtrum absolutè donatio ita prohibeatur Prælatis Ecclesiæ, vt nec sub alterna, seu remuneratoria illis permittatur? Et eam donationem non prohiberi, suaderi videtur primò ex eo, quia donatio remuneratoria, non tam donatio est, quàm pretium, *l. si pater* 34. § 1. *de donat.* & speciem præseferre videtur solutionis debiti, potiùs quàm liberalitatis, *l. Aquilius* 27. *ff. de donat.* cùm ille qui beneficium accipit, naturaliter ad remunerationem faciendam videatur obstrictus, *l. sed si lege* 25. *§. consuluit, ff. de petit. hæredit.* hoc est affectu à natura insito, vt declarant Donellus *lib.* 12 *comment. cap.* 2. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 3. *tract.* 21. *q.* 1. D. Iosephus de Retes *lib.* 2. *opuscul. cap.* 26. Hunnius *ad Treutl. volum* 1. *dispus* 22. *q.* 28. Forner. *lib.* 4. *rer. quotid. cap.* 12 ideòque eam donationem insinuatione non indigere, auctor est Cuiacius *lib.* 19. *obs. cap.* 33. & *lib.* 27. *cap. vlt.* Arnulphus *epist. ad Laurentium Abbatem*, ait: *Quod benemerenti rependitur, illustrari donationis nomine non meretur.* Iuxta quam sententiam accipi potest illud D. Pauli *ad Roman. cap.* 4. operanti merces non imputatur secundum gratiam, sed secundùm debitam remunerationem. Vnde plures effectus donationi remuneratoriæ tribuuntur, qui non solent simplici donationi competere, vt in casu dictæ legis *Aquilius, l. Lucius, d. l. si pater* 34. *§ vlt. l.* 10. *§. vlt. l.* 12. *in princip ff. mandati, l.* 7. *§. si vir vxori, ff. de donat. inter*, iunctis traditis per Iasonem *in l. ex hoc, num.* 52. *ff. de iustit. & iur.* qui agnoscunt aliquando donare prohibitos remunerationis causa, non obstante interdictione donare posse, vt contingit in liberto, cui in fraudem patroni prohibitum est donare, ne illius minuat legitimam portionem, *l.* 1. *§.* 5. *ff. si quid in fraud. patroni.* Et tandem remunerationis causa donare potest, *l. viuus, l. libertus* 9. *ff. eod. tit.* In tutoribus, quos ex causa remuneratoria, quando benemerita expostulant retributionem, nec remuneratio est supra meritum, donare posse tenuerunt Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sint curatore, num* 114. Diana *p.* 8 *tract.* 6. *resol.* 17. Igitur idem dicendum est in Prælatis Ecclesiæ. Secundò, quia hæc donatio remuneratoria sacris canonibus est approbata *in cap. quicunque* 66. 12. *q.* 2. *cap. fin.* 16. *q* 6. *cap. per tuas, hoc tit. cap. relatum, de testam. cap. vlt. in fine, de pecul. cleric.* quibus subnixi fundamentis, hanc sententiam tenuerunt Redoanus *de rebus Eccles. q.* 51. *num* 21. Garcia *vbi suprà, num.* 13. Tiraquellus *in l. si vnquam, verbo Donatione largitus, num.* 27. *C. de reuocand. donat.*

Sed verior est contraria sententia, videlicet donationem etiam remuneratoriam Prælatis Ecclesiæ prohibitam esse; nec eam absque solemnitate in alijs alienationibus desiderata illos facere posse. Eam tenet D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 12. *num* 2 & probatur ex sequentibus. 9 *Contraria sententia amplectitur, & fundatur.* Primò, quia Prælatis Ecclesiæ absolutè prohibetur donare; vnde cùm sit prohibitio generalis, omnem donationem sine distinctione debet comprehendere, argumento legis *de pretio, ff. de publiciana:* quo argumento vtitur Pinel. *in d. l.* 5. 3. *part. num.* 59. *de bonis matern.* vt deneget patri facultatem donandi ex rebus peculij aduentitij. Secundò, quia licèt propter merita fiat donatio, non minùs diminuit de facultatibus Ecclesiæ, quàm simplex donatio, aut alia quælibet distractionis species. Cur ergo ad hanc donationem non est protrahenda præsens prohibitio? Tertiò, quia obligatio antidoralis, qua manet obstricta Ecclesia donum recipiens, eius conditionis est, vt non faciat locupletiorem creditorem, *d. l. sed si lege, §. consuluit;* non enim ad aliquod certum munus dandum obstringit, quia vt præclarè inquit Seneca *lib.* 1. *de benefic. cap.* 2. nemo beneficia in Kalendario scribit, nec auarus exactor ad diem, & horam debitorem appellat. Immò vt ait idem Seneca *dicto lib.* 1. *cap.* 1. id genus huius crediti est, ex quo tantum recipiendum est, quantùm vltrò offertur. Et vt rectè Donellus suprà, recipiens beneficium, non est debitor simpliciter, sed debitor beneficij, *l. si pignori* 43. *§.* 1. *ff. de furtis:* totum enim quod de auctoritate huius obligationis Consultus profitetur *in d. §. consuluit*, ad honestatem pertinet, non tamen inducit necessitatem ius gentium; quia nec ita fuit conuentum expressè, aut tacitè; immò beneficium esse desineret, & in creditum abiret, si ad remunerandum cogeret suscipientem, vt ait Seneca *lib.* 3. *de benef. cap* 7. sed ex honesta, & morali obligatione, vt ait D. Thomas 2. 2. *q.* 106. *artic.* 5. Duarenus *ad tit. de condict. indeb. cap.* 6. & *ad tit. de obligat. & act. cap.* 2. Petrus Faber *in l. cùm ampliùs* 84. *§. his natura, ff. de reg. iur.* Donellus *lib.* 12. *commens. cap.* 2. Menochius *lib.* 1. *de præsumpt.* 5 80. *num.* 20. Hinc obligatio hæc, nec petitionis, nec retentionis effectus operatur, vt latiùs docet Donellus *suprà*, vbi Osualdus *littera P*, præterquam in vna specie legis *si non sortem* 26. *§. si libertus, ff. de condict. indeb.* ad quam adde Donellum *d. cap.* 2. & *lib.* 14. *comment. cap.* 11. Fabrum *in ration. ad §. consuluit.* Cùm igitur quod ex causa remunerationis præstatur, voluntariè soluatur, voluntarias autem alienationes Ecclesiarum Prælati sine solemnitate conficere non valeant, sequitur, non posse donare etiam ex causa remunerationis, nisi res modicas, quę licèt remunerationis causa non subsit, ad generale interdictum donationum non spectant. Quartò, quia etsi donatio remuneratoria à regulis donationum deficiat, vt communiter Doctores agnoscunt, at

negari non potest, in ea genus quoddam permutationis celebrari, *d. §. consaluit*: sed permutationes rerum Ecclesiæ sine solemnitate sunt prohibitæ, *c. 1. de his quæ fiunt à Prælat. iunctis cap nulli*, & *cap. sine exceptione*, 12. *q.* 2. ergo & hæ donationes. Vt tamen aliquis effectus in hac re obligationis autidoralis tribuatur, addendum est, quia cum causa, & solemnitas ad iustificationem alienationis rerum Ecclesiæ simul desiderentur, remuneratio per causam sufficiet, ob rationes suprà pensatas, vt accedente solemnitate teneat distractio; in quam rem facit exemplum minorum, qui vt seruos manumittant, à quibus beneficia susceperunt pro remuneratione eorum decreto Prætoris indigent, licèt remuneratio pro causa sufficiat, *l. etiam* 11. *§. ex præterito, ff. de manumiss. vindict.* Et iuxta hanc sententiam accipiendi sunt textus suprà pro contraria sententia adducti; dum enim textus *in d. cap. quicunque* 66. 12. *q.* 2. docet Episcopos ad solutionem eius quod remunerationis causa promiserunt teneri, accipiendus est accedente solemnitate, quia remuneratio tantùm iustam causam donationi præbet. Textus etiam *in d. cap. fin* 16. *q* 6 tantùm docet, donationes remuneratorias à clericis factas non esse per successores reuocandas, vt contingit in priuatis donationibus legitimè factis, *d. l. pater* 34. *§. vlt.* Supponendum tamen est, vltra iustam remunerationis causam solemnitatem intercessisse; siquidem non de validitate donationis, sed de eius reuocatione quærebatur. Præterea textus *in d. cap. per tuas hoc tit.* continet donationem infeudationis factam Pontificis auctoritate, vt constat ex illis verbis, *de mandato Alexandri Papæ*; qui nulla etiam accedente solemnitate poterit res Ecclesiæ in feudum dare, *cap. Ad audientiam, de præscript.* Nec textus *in d. cap. relatum* 12. *de testamentis*, ad præsentem speciem pertinet; siquidem non loquitur de remuneratione hac renumeratoria bonorum mobilium, sed de consuetudine clericis permittente testamentum facere de bonis mobilibus intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec etiam obstat, quod de donatione remuneratoria à tutore facta dicebamus; nam potiùs verum est, tutores huiusmodi donationes facere non posse, immò de illis idem dicendum est, ac de Prælatis Ecclesiæ, de quibus hucusque disseruimus. Nec assertoribus contrariæ sententiæ fauet textus *in l. qui filium, ff. vbi pupillus educari*, qui non loquitur de remuneratoria donatione, nec eam tutori permittit sine decreto; sed procedit potiùs in mercede debita præceptoribus fratrum pupilli, quæ obligatio valdè differt ab antidorali; siquidem hæc aliquid certum continet arbitrio iudicis æstimandum; antidoralis verò ad aliquid certum, aut incertum præstandum. Nec obstat secunda difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam quamuis consuetudo disponens super rebus Ecclesiæ alienandis, vel non, vel quod Prælatus irrequisito Capitulo ea bona alienare valeat, vires non habeat, *cap. cùm causa, de re iudic.* tamen disponens super omissione formæ, quæ Ecclesiæ præiudicialis non est, vires habet, *cap. dudum, de rebus Eccles. lib 6.* Vnde cùm consuetudo, de qua in præsenti, in eo versaretur, vt res modici valoris possint donari, ex qua donatione paruum præiudicium Ecclesiæ sequebatur; ideò talis consuetudo ab Alexandro III. defenditur.

10 Exponitur cap cum apostolica 7. de his Quæ fiũt à Prælat. Præsenti assertioni obstat difficilis textus *in cap. cùm Apostolica* 7. *de his quæ fiunt à Prælat. sine consensu Capituli*; vbi cùm miles quidam decimas Ecclesiæ Sancti Stephani debitas possideret, easque certo monasterio traderet cum diœcesani Episcopi consensu, absque alia iuris solemnitate, consultus Innocentius de validitate talis donationis respondit, eam subsistere, generaliter statuens, sufficere in simili casu auctoritatem Episcopi absque vllo clericorum assensu, vt decimæ vni Ecclesiæ debitæ possint transferri in aliam. Quæ Innocentij sententia difficilis admodum est ex eo, quod si decimæ, quas laicus possidebat, ad Ecclesiam Sancti Stephani spectabant, & miles ille absque legitimo titulo eas detinebat, vt supponit ipse Innocentius, tum quia vtitur verbo *detinet*, quod significat iniustam occupationem; tum quia monendum esse priùs laicum inquit, vt decimas restituat Ecclesiæ, cui debentur; & tandem, quia frustra diœcesani Episcopi consensus necessarius esset, si iusto titulo laicus decimas possideret: si, inquam, ita sit, necessariò fatendum videtur, decimas illas Ecclesiæ, ad quam verè spectant, restituendas esse, nec posse Episcopum ei præiudicare consensum præstando, vt laicus iniustus possessor eas transferat in monasterium, argumento textus *in l. id quod nostrum, ff. de reg. iur.* quod non magis admittendum videtur, quàm vt ipse Episcopus decimas vnius Ecclesiæ alteri donet, cùm actus non tribuatur facienti, sed ei de cuius consensu celebratur, *l. item eorum, §. Decuriones, ff. quod cuiusque vniuers. l. vnum* 67. *§.* 1. *ff. de legat.* 2. Igitur quia Episcopus potest res vnius Ecclesiæ alteri donare. Pro cuius textus expositione distinguendi sunt tres casus. Primus est cùm laicus intrusus, & sine iusto titulo, id est concessione Apostolica, decimas possidet; & tunc nec accedente Episcopi consensu potest eas in aliam Ecclesiam transferre, sed Ecclesiæ propriæ necessariò sunt restituendæ. Secundus casus est, cùm obtinet decimas ex infeudatione ab inferioribus Prælatis facta, antequam similis infeudatio improbata esset, quo casu auctoritate Episcopi possunt laici huiusmodi decimas in aliam Ecclesiam transferre, *cap.* 2 *§. sanè, de decimis in 6.* Gilkenius *de præscript. cap. 9. dub.* 7. Rebuffus *de decimis, q.* 10. *num.* 22 Suarez *tom.* 1. *de relig lib.* 1. *de decimis, cap* 26. *num.* 3. Quod statutum fuit maioris mali vitandi causa; nam cùm Ecclesia improbaret huiusmodi infeudationes decimarum ab Episcopis in laicos factas, & laici renuissent decimas iam in feudum acceptas restituere propriæ Ecclesiæ, vt aliquo modo consuleretur Ecclesiæ patrimonio, admissum fuit, vt si ipsi laici decimas, quas propriæ Ecclesiæ restituere renuebant, vellent monasterio, vel Ecclesiæ donare, cum consensu Episcopi diœcesani id facere possent, quod specialiter ratione imminentis scandali circa decimas iam infeudatas permissum fuit. Nec nouum est, vt prohibitio mitiùs quoad præterita, quàm quoad futura versetur, *cap. vltimo, de spons. cap. prouida* 44. *de elect. lib.* 6. *cap. fin. de matrimonio contracto, cap. finali, de diuortijs, l. patre, ff. de his qui sunt sui.* Tertius casus est, cùm laici iusto, & legitimo titulo decimas possident, idest ex concessione Pontificis, seu præscriptione immemoriali, quæ supponit priuilegium, *cap super quibusdam, §. præterea, de V. S.* illi enim possunt in Ecclesiam, vel laicum eas transferre, vt docet latè Castillo *de tertijs c* 11. & nos dicemus *in cap. prohibemus, de decimis*. Vnde apparet, *in d. cap. cùm Apostolica*, speciali ratione, videlicet vt decimæ à laicis detentæ ad Ecclesiæ patrimonium redirent, permissum fuisse, vt ex consensu Episcopi possent laici decimas monasterio tradere.

Secundò obstat præsenti assertioni textus *in can.* 36. *Concil. Aurel.* 4. in illis verbis: *Si quis Episcopus alterius Ecclesiæ clerico de facultatibus suæ Ecclesiæ aliquid sub titulo quocunque donauerit, post eius obitum qui acceperit, ad Ecclesiæ ius, de cuius facultate discesserat, reuocetur: quia iniquum est, vt sub hac specie damnum Ecclesia, quæ multis subuenit, patiatur.* Ex quibus apertè constat, Episcopum res vnius Ecclesiæ posse clerico alterius Ecclesiæ donare. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà traditis pro expositione textus *in cap. fin. 16. quæst* 6. videlicet in eo textu supponendum esse, Episcopum ex iusta causa, & cum Capituli consensu donationem illam in clericum contulisse: sed quia tantùm quærebatur, an huiusmodi donatio transiret in clerici successorem, ideò PP. non expresserunt solemnitatem, & iustam causam ipsius donationis, quas potiùs supposuerunt, quàm negarunt. 11 Exponitur Concil. Aurelian. 4. can 36.

C A P V T IV.

Idem *Abbati* a *S. Albani*.

CONsultationibus. *Et infrà*: *b* De cætero si aliquis clericus ab ordinario iudice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui eiusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea iuspatronatus alius euicerit in iudicio, clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc remoueri, si tempore præsentationis suæ ille, qui

eum præſentauit, iuriſpatronatus Eccleſiæ poſſidebat. Si verò non poſſidebat iuſpatronatus, ſed tantùm credebatur eſſe patronus, cùm non eſſet, nec poſſeſſionem patronatus haberet, ſecundum conſuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Eccleſia remoueri. *c* Donationes verò, vel conceſſiones Eccleſiarum, ſi quæ fiant priuatis perſonis, viuentibus illis qui ipſas Eccleſias poſſident, nullius debent eſſe momenti, ſi religioſis fiant locis, ratæ debent haberi: ita quidem, quod perſonæ, quæ iamdictas Eccleſias poſſident, ſine ipſarum aſſenſu eis in vita ſua non debeant ſpoliari.

N O T Æ.

1 a SAncti Albani.] Ita legitur in prima collectione, *ſub titulo de iurepatronatus, cap. 26.* ex qua compilatione reſtituo litteram huius textus. Inſcriptionem autem expoſui *in c. conſultationibus 10. de offic. deleg.* vbi extat alia pars huius Decretalis.

b *De cætero.*] Hæc verba exponemus *in cap. conſultationibus, de iurepatronatus.*

c *Donationes vero, vel conceſſiones.*] Verba quæ ſequuntur, compilauit Raymundus *in præſenti*, & iam expoſui *in cap. 1. de conceſſ. præb.*

C A P V T V.

Innocentius III. *Epiſcopo a Florentino.*

PEr tuas nobis litteras proponere curaſti, quod cùm Florent. *b* nobiles, & potentes, prompti ad ſeruitium, & deuoti, tempore ſchiſmatis bon. mem. *c* I. Florent. Epiſcopum in domo ſua *d* tenuerint contra Imperatoris, *e* ſuorumque fautorum inſultus, idem Epiſcopus ſedata ſchiſmatis tempeſtate de *f* mandato fel. rec. Alex. Papæ præd. n. quatuor modios terræ in feudum conceſſit eiſdem; & eo poſtmodum viam vniuerſæ carnis ingreſſo, bon. mem. *g* B. ſucceſſor ipſius, prout moris eſt, de *h* recto feudo præfatos nobiles *i* inueſtiuit. Verùm cùm ipſi aſſignatam terram ſibi aſſignari feciſſent, non niſi duos modios inuenerunt: vnde ab anteceſſore tuo, vt ipſis feudum integraret, cum inſtantia poſtularunt: qui licèt hoc aliquando ſe facturum promiſerit, effectui tamen minimè mancipauit. Ipſi autem vt tu præfatum feudum ipſis adimpleas, aſſiduè poſtulant, & inſtanter: at tu aliquantulum dubitas, eo quòd non ſunt in poſſeſſione ipſius, ne de nouo illud videaris conferre: & licèt tibi fidelitatem curauerint exhibere, & de quatuor modijs fuerint *k* inueſtiti, antequam eorum petitioni duceres annuendum, Sed. duxiſti Ap. conſulendam. Nos igitur attendentes, quod Eccleſiam in actibus ſuis fraudem, vel dolum non decet aliquem adhibere: f. t. t. reſpondemus, quod feudum ipſum ſecurè potes eiſdem nobilibus integrare: cùm terra illa quatuor modiorum ipſis fuerit aſſignata, & iamdictus Epiſcopus quatuor *l* promiſerit ſe daturum.

N O T Æ.

1 a FLorentino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* Petro videlicet Præſuli Florentino, qui Eccleſiam ipſam rexit ex anno 1189. vſque ad annum 1205. De Eccleſia Florentina nonnulla iam notaui *in c. 31. de elect.*

2 b *Nobiles Florentini.*] Caſus ita contigit. Tempore ſchiſmatis, de quo egi *in cap. 5. de elect.* ciues Florentini diuiſi fuerunt, alijs fauentibus Alexand. III. qui Guelfi vocabantur, alijs Imperatori Friderico adhærentibus, qui Gibellini appellabantur. His temporibus Iulius, qui ab anno 1178. Eccleſiam illam Florentinam rexerat, ab Imperatore deiectus fuit, & in eius locum ſuffectus Zenobius poteſtate Imperatoris. Tunc quidam nobiles Florentini celauerunt ipſum Iulium, quouſque ſedato ſchiſmate, expulſoque Zenobio, ſuæ Sedi reſtitutus fuit Iulius, qui poſtea in ea floruit vſque ad annum 1181. teſte Vghellio *tom. 2. Italiæ ſacræ in Eccleſia Florentina, num. 30.* Vt autem nobilibus illis gratiam referret, auctoritate Alexandri III. feudi nomine illis donauit quatuor modios, id eſt quatuor actus quadratos cuiuſdam agri; & cùm ipſe Iulius è viuis exceſſiſſet anno 1181. Bernardus eius ſucceſſor iterum de recto feudo inueſtituram in eos fecit; ſed cùm grauis error in numero modiorum reperiretur, quia duo tantùm modij reuera in feudum dati reperiebantur, cùm quatuor fuiſſent promiſſi, prædicti nobiles à Petro Iulij, & Bernardi ſucceſſore petierunt, vt integrè de feudo quatuor modiorum illis inueſtituram daret, præcipuè cùm prò ea terræ parte iuramentum fidelitatis præſtitiſſent. Petrus Florentinus Præſul, ne de nouo feudum videretur concedere propria auctoritate, contra ea, quæ adduxi ſuprà *in cap. 2. de feudis*, renuit feudum promiſſum integrare, & conſuluit Innocentium III. qui in præſenti illi reſcripſit, vt integrè vſque ad quatuor modios prædictis nobilibus concederet, iuxta promiſſionem prædeceſſoris ſui Iulij.

c *I.*] Iulij videlicet, qui electus fuit anno 1171. & deceſſit anno 1181.

3 d *Tenuerint.*] Vnde donatio, de qua in præſenti, remuneratoria fuit, ſed adhuc indigebat Pontificis confirmatione, iuxta adducta ſuperiori commentario.

e *Imperatoris, ſuorumque fautorum.*] Fridericum videlicet, cui adhærebant Gibellini.

f *De mandato.*] Alias terram Eccleſiæ non poſſet ipſe in feudum concedere, iuxta adducta *in c. 2. de rebus Eccleſ. cap. 22. de feudis.*

g *B.*] Bernardus videlicet creatus Epiſcopus Florentinus anno 1182. qui floruit vſque ad annum 1189. teſte Vghellio *vbi ſuprà, num. 81.*

h *De recto feudo.*] Ita legendum eſt, non *de certo feudo*, vt legitur in hac ſexta collectione; rectum enim feudum dicitur, cuius origo, ſeu cauſa certiſſima eſt, vt appellatur *lib. 2. feudor. tit. 4. & lib. 4. tit. 46.* notauit Cuiacius *in præſenti.*

i *Inueſtiuit.*] Inueſtitura enim ſemel facta toties renouari debet, quoties vel patroni, vel vaſſalli perſona 4
mutatur, vt affirmatur *lib. 2. feudor. tit. 23. & 32.* Illuſtrat Hothomanus *diſp. de feudis, cap. 24.* & ita mortuo Epiſcopo petenda erat noua inueſtitura à ſucceſſore, & illi fidelitas promittenda, ſicut etiam olim liberti Eccleſiæ intra annum ordinationis noui Epiſcopi profeſſionem repetere, & chartam manumiſſionis ſuæ edere debebant teſtationis cauſa, *cap. longinquitate 12. q. 2.* Concil. Toletanum *6. can. 9* Cæſarauguſt. *3. can. 4.*

k *Inueſtiti.*] Vnde dicitur inueſtitura ius tribuere, non poſſeſſionem, *cap. viſis, 16. q. 2. cap. pro illorum 22. de præbend.* & *lib. 4. feud. tit. 15.* notauit Cuiacius *in d. cap. pro illorum*, & in præſenti.

l *Promiſerit ſe daturum.*] Licèt ex donatione, quæ à 5
promiſſione incipit, iure antiquo actio non daretur, poſt Iuſtinianum tamen actio, ſicut ex alia deliberata promiſſione competit, vt docuerunt Connanus *lib. 5. comment. cap. 9. num. 8.* Donellus *lib. 15. comment. c. 22.* & ibi Oſualdus *littera D*, Barboſa *in l. 1. 3. part. num. 2. & 3. ff. ſolut. matrim.* Mendoza *lib. 3. de pactis, c. 9. ex n. 13.* Iulius Clarus *§. donatio, q. 34.* Quænam tamen ſit actio hæc, apud Doctores anxiè quæritur. Placet tamen eorum ſententia, qui docuerunt, condictionem ex lege eo caſu competere; quoties enim noua aliqua obligatio à lege introducitur, nec ea cauetur quo genere actionis experien-

dum sit, agitur condictione ex lege, l. vnic. C. de condictione ex lege, quod expressè docet Iustinianus generaliter de quacunque donatione accipiendus in nouel. 162. c. 1. vbi notarunt Cuiacius, & Accursius, Pichardus in §. aliæ, num. 7. Vuesembechius ad tit. de donat. num. 7. vnde obiter notatur, non semper obligationem præsupponere contractum, quia oriuntur obligationes ex multiplici capite, qualia enumerat plura Consultus in l. obligamur 52. ff. de obl. & act. & proprio quodam iure ex varijs causarum figuris, l. 1. ff. eodem. Quare licèt donatio, quæ incipit à promissione, non sit contractus; tamen propter Iustiniani constitutionem efficacem ad agendum producit condictionem ex lege. Et hæc est ratio, quare precarium, quod valdè simile est donationi, l. eum qui 14. §. is qui precario 2. de furtis, nec est contractus certus, nec incertus, l. interdictum 14. ff. de precario; producat tamen actionem præscriptis verbis contra eum, qui rem accepit, l. duo 19. §. cùm quid, eod. tit. quia non valet consequentia: Nascitur actio præscriptis verbis: ergo præcessit contractus innominatus, cùm nascatur ex plurimis alijs causis, quas recensuit D. Iosephus de Retes lib. 2. opuscul. ferè per totum, præcipuè sect. 4. Et cùm successor donatoris non possit reuocare promissionem antecessoris, immò rem donatam teneatur tradere, l. si quis argentum 35. §. 1. C. de donat. ideò in præsenti specie successor Episcopi Florentini tenebatur adimplere promissionem factam à Iulio suo prædecessore, præcipuè cùm facta fuisset de licentia Alexandri III. & intuitu dignitatis; quo casu ex facto prædecessoris successor in ipsa Ecclesia tenetur, iuxta tradita in c. 1. de solut.

C A P V T VI.

Idem a R. Cedeburgensi, & G. Briburgensi Abbatibus, & Magistro I. Rectori Ecclesiæ de Bilcbale.

CVm dilecti filij Abbas, & Monachi b Melros proposuerunt coram nobis, quod vir Alanus quasdam terras ab Vv. quondam patre ipsius eorum Ecclesiæ de Machelin in eleemosynam assignatas violenter redigere cupiens c in forestam, eos super his indebitè molestaret, vobis dedisse recolimus in mandatis, vt ipsum ab ipsorum super illis terris indebita molestatione desistere, per cens. eccl ap. postp. cogeretis. Verùm cùm super ipsa causa mandatum Apostolicum impleretis, diligentiùs procedentes in causa, partibus in præsentia vestra constitutis, testes recepistis hinc inde, & super attestationibus illorum, & instrumentis diu disputationibus, ac disceptationibus habitis, in causa ipsa vsque ad sententiæ calculum processistis, causam ipsam sufficienter instructam ad nostram audientiam remittentes. Vt autem per diligentiam vestram finis causæ imponatur eidem, instrumentorum tenorem, depositiones testium, allegationes etiam, prout ea receperamus sigillorum vestrorum munimine consignata, vobis sub sigillo nostro remittimus interclusa, per A. v. f. m præ. quat. auctorititate nostra suffulti, ad sententiam pro ipso monasterio proferendam, non obstante contrad. vel ap cuiuslibet procedatis, contradictores per cens. ec cogentes, & facientes quod iudicaueritis auctoritate nostra firmiter obseruari, cùm ex tenore instrumenti euidenter appareat, quod hæc fuit mens, & intentio donatoris, vt d clausula de foresta, quæ in fine ponitur instrumenti, non ad superiorem donationem, quæ tam libera, & pura fuit, vt immunis esset à vexatione, & consuetudine sæculari; sed ad inferiorem concessionem, quæ pensionem, & determinationem habet insertam, iuxta sanum referri debeat intellectum, quia in e contractibus plena, in f testamentis plenior, in g beneficijs quoque plenissima est interpretatio adhibenda. 1

N O T Æ.

1 a IDem R.] Ita legitur in tertia collectione, sub hoc tit. cap. 3 sed ita corrupta est inscriptio vtriusque compilationis, vt cognosci facilè non possit, de quibus monasterijs, Scotiæ, an Germaniæ, in præsenti agatur. Casus autem in præsenti decisus ita contigit. Nobilis quidam monasterio de Mailros conscripto instrumento purè donauerat quasdam possessiones, & alias etiam possessiones eodem instrumẽto donauit sub hac conditione, modoque, vt monasterium filio suo quotannis præstaret pensionem certam, & cessante monasterio in solutione pensionis, filius eas pensiones reuocaret, vt ex eis syluam faceret: & cùm cessaret monasterium in præstatione pensionis, filius vtramque donationem rescindere, & reuocare nitebatur; sed decreuit Innocentius ipsum audiendum non esse, quia conditio illa, siue modus, non ad priorem donationem, quæ pura fuit, & absoluta; sed ad posteriorem referri debet.

2 b Melros.] Ita legitur in tertia collectione. Monasterium autem Melrosense est Ordinis Cisterciensis in Scotia, in diœcesi Glascuensi, quod dirutum omninò Dauid Scotorum Rex pientissimus de nouo erexit, & construxit. Loseus in histor. Scotiæ, ibi; Dauid Scotorum Rex quatuordecim monasteria fundauit, inter quæ Melrosense, & Kilosense, Cisterciensis vtrumque Ordinis Plura de eo congessit Manrique tom. 2. annal. Cisterc. anno 1136. cap. 9 Sed legendum est Mailros, quod Monasterium est in Anglia, cuius meminerunt Beda lib. 3. histor. cap. 26. In Monasterio quod vocatur Mailros. D. Bernard. in vita S. Malach. In Mailros Monasterio Ordinis nostri.

3 c Forestam.] Foresta, Forestis, & Forestum, idem sonant, significantque saltum venationi, aucupioque paratum: eius mentio sæpiùs fit in legibus Longob. lib. 1. tit. 21. l. 7. lib. 3. tit. 35. l. 4. in pragmat. Childeberti, ibi: Has omnes piscationes, quæ sunt, & fieri possunt in vtraque parte fluminis, sicut nos tenemus, & nostra forestis est, tradimus ad ipsum locum. Apud Dithmarum Episcopum lib. 3. pag. 23. ibi: De moneta, & forestо inter Saldam, & Milam fluuios. Hinc Forestaium pro iure foresti, in constit. Neapolit. & Forestarij, præsides foresti, in iisdem constitut. lib. 1. tit. 76. & lib. 3. tit. 38. exposuerunt Vossius de vitijs sermonum lib. 2. cap. 7. Lindembrog. verbo Foresta.

d Clausulam.] Perfecta enim donatione, non licet donatori conditionem adijcere, l. perfecta 4. C. de donat. quæ sub modo, Faber de error. decad. 48. error. 5. quod mirè probatur ex hoc textu, siquidem in eius specie conditio adiecta in vltima donatione incontinenti, non refertur ad primam iam perfectam, vt notarunt Faber vbi suprà, Couar. lib. 1. var. cap. 14. in princip. 4

e In contractibus plena.] In donatione tamen, cùm sit contractus stricti iuris, stricta etiam fit interpretatio, l. cùm de modo 11. l. cùm qui 22. ff. de donat. dicemus in textu sequenti.

f Testamentis.] L. in testamentis, ff. de reg. iur. vbi plura Petrus Faber, & Gothofredus, Garafia hic, Bronchorst. centur. 5. assertione 54. & centuria 4. assert. 96.

g Beneficijs.] Principis videlicet, lib. 3. ff. de constitut. Princip. l. quod verò, ff. de legibus, l. si quando, C. de inoffic. cap. quia circa, de priuil. cap. olim 16. de V. S. Illustrat Barbosa axiomat. 36. num. 1.

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc textu communiter deducitur, in donationibus plenissimam fieri interpretationem; quam sententiam latè disputat Garafia in præsenti. Sed si absolutè hæc assertio concipiatur, falsa est. Primò quia cùm donatio sit stricti iuris, strictè potiùs est interpretanda, l. eum qui 22. ff. hoc tit. nouel. Theodosij de Theodosiani Codicis auctoritate, vers. Cùm liquido pateat, Secundò, quia aliquid donatum in dubio non præsumitur, l. cùm de indebito, ff. de probat. l. Campanus, ff. de operis libert. l. si 5

cùm

cùm aurum, ff. solut. Alciatus, *regul. 1. præsumpt.* 31. Caldas, *in l. si curatorem, verbo Læsus, nu.* 148. *in fine*, & §. 6. *num.* 8. & §. 8. *n.* 9 Tiraquel. *in l. si vnquam, verbo Donatione largitus, num.* 209. *C. de reuoc.* Et meritò, nam cùm donatio sit liberalitas, & ita virtus moralis, iuxta Aristotelem *libro* 4. *Ethicorum, cap.* 2. D. Thomam 2. 2. *quæst.* 117. *artic.* 1. *cum sequent.* vt constat *ex capite cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* ex vero iudicio necessariò prouenire debet; & cùm nihil tam contrarium sit consensui, quàm error, *l. cuius per errorem* 53. *l. nihil* 116. *ff. de reg. iur. l.* 1. *ff. ac condict. indeb.* ideò in dubio donatio non præsumitur. Accedit, quod donare perdere est, *l. filius* 7. *ff. de donat.* Tertul. *lib. de patient.* ibi: *Non piget donare ei, qui non timet perdere.* Facit illud Martialis *lib.* 1. *epigr.* 76. ibi:

Dimidium donare Lino, quam credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

Sed nemo præsumitur suum iactare, *d. l. cùm de indebito*: ergo non præsumitur donatio, vbi alius animus applicari potest actui, vt in specie textus, *in l. eleganter* 24. §. *qui reprobos, ff. de pignorat. action. l. si cùm aurum* 50. *ff. de solut.* Quare omissis varijs sententijs traditis à Garasia, & Canisio in præsenti, Innocentius in hoc textu exaudiendus est iuxta præsentem casum, cum videlicet donatur piæ causæ, aut religioso loco; quia tunc beneficium hominis plenissimè interpretandum est, *l. sunt personæ* 43. *ff. de relig. l. sancimus, penult. C. de sacros. Eccles.* quæ est ratio textus, *in l. Titia* 38. §. *Seia, ff. de auro & argento*, iuxta litteram Florentinam, ibi: *Aut aurea, aut argentea.* Quam receptiorem dicunt Couar. *in cap. indicante, n.* 4. *de testament.* Barbosa etiam *ibi, num.* 12. licèt contrarium defendant Cagnol. *in eo textu*, Tiraquellus *de priuileg. piæ causæ, priuil.* 15. Sarmiento *lib.* 3. *select. cap.* 3. Nec tunc obstat textus, *in capite ex parte, de censibus*, vbi circa votum factum in his Regnis soluendi D. Iacobo certam tritici mensuram, declaratur minorem mensuram esse soluendam, argumento textus *in l. nummi* 75. *ff. de legat.* 3. *l. apud Iulianum* 39. §. *Seio, ff. de legat.* 1. *l. qui balneum, ff. de auro, & argento.* Nam omissa interpretatione Sarmienti, & Tiraquelli *vbi suprà*, respondendum est, textum *in dicto capite ex parte*, accipiendum esse iuxta benignam interpretationem Innocentij III. quam ideò ipse admisit, ne viderentur personæ ecclesiasticæ inhiare lucris temporalibus, tanquam exactores proprij lucri, vt ibi latius dicemus.

C A P V T   V I I.

Idem *Episcopo* a *Heliensi*.

PAstoralis officij diligentia. *Et infrà:* Tua nos insuper duxit discretio consulendos, si Episcopus, consentiente patrono, viris religiosis aliquam Ecclesiam concedendo, hac vtatur simplicitate verborum: *Concedimus vobis illam Ecclesiam*; vtrum eo ipso videatur Ecclesia illa in eorum vsus fuisse concessa, vel ius tantummodo patronatus. Nos autem inquisitioni tuæ taliter duximus respondendum, quod si Episcopus Ecclesiam illis conferat de consensu patroni, profectò patronus quod suum est, conferre videtur, ius videlicet patronatus; & Episcopus confert illud, quod ipse obtinet temporaliter in eadem; vt si fructuum eiusdem Ecclesiæ aliquam percipiat portionem, in eorum vsus illa portio conuertatur. Quod si ex ipsius prouentibus nullam debet Episcopus portionem habere, omnes prouentus, præter *b* cathedraticum, in eorum vsus credimus conuertendos; sed vt Episcopi donatio sit legitima, consensus est sui *c* Capituli requirendus.

N O T Æ.

1 a HEliensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 4. & *in cap. pastoralis, de rescript.* vbi alias partes eiusdem Decretalis congessi, ex quibus restituenda est integra decretalis, vbi iam notaui.

b *Cathedraticum.*] Quid sit Cathedraticum, & quo iure debeatur, exposui *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

c *Sui Capituli*] *Cap. cùm nos, cap. tua, de his fiunt à Prælatis*, vbi probaui, & illustrant Tamburinus, *de iure Abbat. tom.* 1. *disp.* 15. *q.* 13. Moneta, *de commut. vltimar. vol. cap.* 11. *q.* 4.

COMMENTARIVM.

2 NOn sicut legatum, quod est donatio rei alienæ, à testatore relictum consistit, saltem in æstimatione, §. *non solùm, Instit. de legat.* ita & donatio; nam in donatione tantùm creditur donatum ius illud, quod donator in ipsa re habet; & si nullum ius habeat, nihil actum censetur, nisi vt præstetur indemnitas donatario pro expensis, quas fecit, vel pro damnis, quæ ex re donata, & euicta sustinuit, *l. Aristo* 18. §. *vlt. ff. hoc tit.* Differentiæ ratio in eo consistit, quia voluntas seipsum obligandi, & grauandi nunquam in oratore præsumitur, argumento textus *in l. vnum* 67. §. *si quis promittat, ff. de legat.* 2. secus verò procedit in testatore, qui damnat hæredem, vt rem redimat, & legatario præstet, vel eius æstimationem soluat. Vnde in præsenti textu consultus fuit Innocentius III. in ea specie, quid videatur donasse Episcopus, qui Ecclesism aliquam sibi subiectam quibusdam Religiosis donauit, his verbis: *Concedimus vobis Ecclesiam illam*; cùm concedendi verbo donatio plena, & directa comprehendatur, *l. donari videtur, l. vlt. ff. de donat.* Et respondet Innocentius, Episcopum ita donantem cùm consensu patroni, donasse videri iuspatronatus, & portionem fructuum, si quam ex ea Ecclesia percipere solebat; non autem donasse videri cathedraticum, quia Episcopus, quantumcunque generaliter Ecclesiam à sua iurisdictione eximat, nihilominus semper remanent penes eum certa iura Episcopalia, veluti correctio, *cap. visis*, 16. *q.* 2. visitatio, & eius ratione procuratio, *d. cap. cùm venerabilis, de censib.* vbi Panormit. *n.* 3. ius reuerentiale, quod sibi ab inferioribus Ecclesijs debetur, Kochier *de iurisdict. in exempt. quæst.* 3. *num.* 4. deinde charitatiuum subsidium, *cap. Apostolus, de censibus.* Item institutio auctorizabilis, ex traditis *in cap. cùm satis, de offic. Archid.* tandem omnia ea, quæ sunt ordinis Episcopalis, à quibus eximere subditos suos Episcopus non valet. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 1. *disput.* 15. *quæst.* 13. *num.* 4. nisi Pontificis auctoritate id faciat, vel talis concessio per Pontificem confirmetur, *cap. constitutus, de relig. domibus*; docet Moneta *d. c.* 11. *quæst.* 4.

C A P V T   V I I I.

Idem a *Florent.* b *& Pesulan. Episcopis, & Archipresbytero* c *Pistorien.*

INter dil. fil. Hospitalarios sancti *d* Sepulchri de Pisis Hospitalis Hierosolymitani, ex vna parte; ac Fratres Hospitalis sancti Allucij Lucanæ diœc. ex altera, super eodem Hospitali sancti Allucij *e* quæstione suborta, cum ijdem Hospitalarij super possessorio, quod semel, & iterum, ex causis tamen dissimilibus intentarunt, contrariam reportassent sententiam, deinde ad petitorium recurrentes, per procuratorem suum coram dil. f. H. Subd. & Capellano nostro, quem sibi, & procuratori partis alterius auditorem concessimus, proponere curauerunt, quod

cùm B. quondam Rector, & Fratres, ac patroni eiusdem Hospitalis sancti Allucij, habito communi tractatu deliberassent Hospitale ipsum Hospitalarijs supponere supradictis, compromiserunt in hoc tribus procuratoribus vices suas, communiter statuentes, vt quod per ipsos super hoc fieret, acceptarent: qui postmodum ad prædictos Hospitalarios accedentes, cum eisdem taliter statuerunt, vt ad ipsum Hospitale aliqui mitterentur, qui eorum nomine reciperent assignationem ipsius. Cùm autem fratres M. & B illuc propter hoc transmisissent, in camera prædicti Rectoris donationem, & assignationem Hospitalis prædicti, tam à præfato Magistro, quàm supradictis procuratoribus, & alijs eiusdem domus Fratribus receperunt. *Et infra:* Procurator autem partis alterius ex aduersus respondit, quod prædicta donatio debeat non immeritò retractari, quoniam multis ex Fratribus inconsultis, à prædicto Rectore, ac paucioribus Fratribus, excommunicatis nihilominus ac periuris, de re litigiosa, & in fraudem Plebani de Piscia, qui super eodem Hospitali mouerat quæstionem, fuerat celebrata; & hæc omnia proponebat sufficienter esse probata per depositiones testium productorum. Ad hęc verò parte altera multipliciter respondente, hinc inde fuit aliquandiu disputatum. Nos igitur his, & alijs intellectis, quæ coram Capellano prædicto partes proponere curauerunt, & ipsarum attestationibus diligenter inspectis, attendentes quod Fratres, & patroni sancti Allucij pro se, immò potius contra se suam *f* turpitudinem allegabant, videlicet periurium, excommunicationem, & fraudem, non vtique contra ipsos, sed ab ipsis commissam: & intelligentes donationem ab eis præfatis Hospitalarijs factam, puram, ac simplicem extitisse, quia non deceptoribus, sed deceptis iura subueniunt, vnde per ea, quæ superius sunt proposita, se contra factum proprium legitimè defendere non valebant, cum & quædam ex ipsis non fuerint comprobata: de consilio fin Hospitale prædictum sancti Allucij cùm pertinentijs suis Hospitalarijs sancti Sepulchri adiudicare curauimus, ita quod per hanc nostræ diffinitionis sententiam diœcesano Episcopo, & Plebano de Piscia nullum præiudicium generetur, cùm res inter alios acta non debeat alijs præiudicium generare.

NOTÆ.

1 a FLorentino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 5.* Ioanni videlicet, qui cùm Prioris Canonicor. Regul Sancti Fridiani munere fungeretur, electus fuit in Archiepiscopum Florentinum anno 1205. & postquam Ecclesiam rexit per annos 25. decessit anno 1230. Fuit in tuendis Episcopatus iuribus valdè diligens, siquidem plura recuperauit, quæ Florentino Episcopatui ex negligentia suorum prædecessorum decesserant, vt refert Vghel. *to. 2. Italiæ, in Ecclesia Florentina, n. 33.* De ipsa Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 31. de elect.*

2 b *Fesulan.*] Fesulana ciuitas perantiqua est prouinciæ Hetruriæ: eius meminerunt Silius *lib. 8.*

Et sacri interpres Flaminis Fesula.

Liuius, Cicero, Plinius, & alij congesti ab Vghellio, *tom. 2. Italiæ, fol.* 270. Habet Ecclesiam Cathedralem Diuo Romulo dicatam, cuius Præsuli Raynerio, qui electus fuit anno 1193. & decessit anno 1218. missa est præsens decisio.

c *Pistoriensi.*] Sofrido videlicet, de quo, & ipsa diœcesi Pistoriensi, nonnulla notaui *in c. 9. de cohabit. cleric.*

3 d *Sancti Sepulchri.*] Qui sub regula sancti Augustini cùm suo Magistro vitam degebant, donec ab Innocentio VIII. Ordo hic sancti Sepulchri Militiæ S. Ioannis adunatus fuit, & ita penè interijt, vt est apud Volaterranum *lib. 21. Antropolog.* Chopinum *lib. 5. sacr. pol. tit. 5. n. 5.* De Fratribus sancti Allucij egi *in cap. 9. de arbitris.*

e *Quæstione suborta.*] De possessione Hospitalis S. Allucij differebant Hospitalarij sancti Sepulchri Pisis consistentes; & cùm egissent semel interdicto *quorum bonorum*, & iterum interdicto *vti possidetis*, & neutro iudicio obtinuissent, postea egerunt ex causis dissimilibus petitorio iudicio aduersus Rectorem, & Fratres, ac Patronos ipsius Hospitalis, & obtinuerunt: quia plerumque qui succubuit in possessione, obtinuit in proprietate, vt probaui *in cap. 3. de causa possess.* obtinueruntque, quia plenè probatum fuit, ipsos Rectorem & Fratres donasse prædictum Hospitale: nec habita fuit ratio eorum, quæ allegabant Fratres donationis ipsius infirmandæ causa, asserentes se excommunicatos fuisse tempore, quo donationem illam fecerunt, eamque dolo malo fecisse in præiudicium Plebani, cuius mentio fit *in d. c. 9. de arbitris*; quia non audiuntur illi, qui quod ritè fecerunt, mutare, & rescindere intendunt, *l. post mortem, de adoptionibus:* quare rectè Innocentius III. Hospitale illud adiudicauit Hospitalarijs sancti Sepulchri, saluo iure prædicti Plebani, atque etiam Episcopi diœcesani, ex vulgari regula, *Res inter alios acta alijs nec nocet, nec prodest*; quam illustraui *in cap. penult. de re iudic.* 4

f *Turpitudinem.*] Vnde audiendi non erant, *d. l. post mortem, l. si seruus plurium, §. 1. ff. de legat. 1. l. seruo, C. de seruo pignori dat. manumiss. l. 3. C. de reuoc. donat. l. 3. C. de transact. cap. 8. de concess. præb.*

CAPVT IX.

Idem *Episcopo* a *S. Andreæ*.

APostolicæ Sedis oraculo. *Et infra:* Cùm plerumque contingat, quod Episcopi successiuè locis religiosis de redditibus, qui pertinent ad eosdem, vltra quinquagesimam conferant portionem, ita quod interdum vsque ad tertiam partem, vel quartam; interdum verò plus, minusue huiusmodi redditus minuantur: tua fraternitas nos consuluit, verum successoribus eorundem ea quæ taliter fuerint vltra quinquagesimam portionem concessa, liceat aliquatenus reuocare. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod licèt sit in *b* canone diffinitum, vt si quis Episcoporum in parochia sua monasterium fortè construere voluerit, & de rebus Ecclesiæ, cui præsidet ipse ditare, non amplius ibidem, quam quinquagesimam; Ecclesiæ verò, quam monasticis regulis informare, vel pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præest, debeat elargiri. Quia tamen in eodem canone consequenter adiungitur, vt hæc temperamenti æquitas obseruetur, quod cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, grauia damna non infligat, ea quidem cautela seruata, vt vnam tantummodo, quæ placuerit, ex duabus remunerationem assumat, hoc semper est obseruandum, quod vnus Episcopus, vel alius, non solùm non debet amplius, sed nec tantùm, nec minùs, cum graui Ecclesiæ suæ detrimento conferre, siue simul, & semel id facere velit, siue pluries, successiuè eidem, vel diuersis Ecclesijs conferendo. Vnde cùm graue detrimentum, siue de possessionibus, siue de prouentibus, vel ad Episcopalem mensam, vel Cathedralem Ecclesiam

pertineo-

pertinentibus, in quantalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitimè reuocari, nisi c præscriptione, vel alia exceptione legitima huiusmodi actio excludatur. Nam etsi prima facie præsumatur, quod collatio quinquagesimæ, vel centesimæ partis graue non inferat detrimentum; quia tamen si non solùm sæpe, sed etiam semel id fiat, ex varijs circumstantijs deprehendi potest interdum esse valdè damnosum, quod quidem magis potest ex ostensione ipsius facti, quam expressione alicuius statuti cognosci, nec quinquagesima, vel centesima semel, ac successiuè debet cùm graui damno conferri: si verò in tantùm abundet Episcopus, vt sine damno Ecclesiæ suæ possit amplius, quam in quinquagesimam, vel centesimam partem necessitati alterius Ecclesiæ subuenire, quàmuis per se non debeat summam excedere à canone præfinitam, per quam incautè largiri volentibus est occursum, de superioris tamen auctoritate potest etiam in maiori summa inopiæ alterius prouidere.

NOTÆ.

1 a *S. Andreæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. vlt.* non autem reperitur præsens epistola inter editas à Guillelmo Sirlero, & Bosqueto: quare eius integram adhuc præ manibus non habemus. De Ecclesia Sancti Andreæ nonnulla adduxi *in cap. 2. de suppleend. negl.*

2 b *Canone.*] Videlicet 5. Concilij Tolet. 9. relato à Gratiano *in c. benè est 12. q. 2.* & in editione Garsiæ ita habetur: [Bonæ rei dare consultum, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis spectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua monasterium construere fortè voluerit, & hoc ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreuerit, non amplius ibidem quam quinquagesimam partem dare debet, vt hac temperamenti æquitate seruata, & cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, damna grauia non infligat. Ecclesiæ verò, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: ea tamen cautela seruata, vt tantummodo quæ placuerit ex his duabus, remunerandam assumat.]

3 c *Præscriptione.*] Immò ex Concilio Aurelianensi ita cauetur *in cap. si Episcopus 12. 16. q. 4.* ibi: *Si Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas clericis, aut monachis, vel quibuslibet præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præiudicium patiatur: nec sæcularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.* Ergo nec in præsenti specie præscriptio admitti poterat. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in specie textus *in dicto capite Si Episcopus*, nullam monachos, vel clericos habere posse bonam fidem, nec iustam causam possidendi, cum rem tantùm ad vsumfructum acceperint. In præsenti autem specie, si maior pars quam quinquagesima donata sit, in ea parte præscriptio procedit; quia & bona fides, & titulus iustæ possessionis dantur.

COMMENTARIVM.

4 Licet regulariter Episcopi nequeant de rebus Ecclesiæ suæ, seu spectantibus ad propriam mensam, tam laicis, quàm ecclesiasticis donare, *c. 2.* vbi latè probaui, *hoc tit.* tamen ad construendam Ecclesiam, vel iam constructam dotandam, possunt donationem ita facere, vt si in ea Ecclesia iam regularis disciplina vigeat, quinquagesimam partem fructuum donare possint; si autem de nouo erigenda sit, centesimam, *cap. si Episcopus 73. 12. q. 2. cap. bonæ, cap. religiosum, eadem causa, & quæst. cap. possessiones, 16. q. 3. c. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* Concil. Toletanum 4. *can. 37.* vbi Patres huius sanctionis rationem expresserunt his verbis: *Si clericis, seu monachis, vel peregrinis, aut quamlibet necessitatem sustinentibus, pro solo religionis intuitu in vsum rei ecclesiasticæ largiantur, quanto magis consulendum est, quibus retributio iusta debetur.* Accedit vtilitas fidelium, quæ in constructione Ecclesiarum facilè deprehenditur, & eam commendauimus infrà, in titulo *de iurepatron.* Illustrant Antonius Augustinus *lib. 4. epit. iur. Pont. tit. 5. per totum*, Cuiacius, *in præsenti*, Cironius, *ad tit. de his quæ fiunt à Prælat.* Moneta, *de commut. c. 11. n. 85.* Lambert. *de iurepatron. 1. p. lib. 1. art. 16.* Si autem Episcopus integrè ex fructibus propriæ Ecclesiæ construxerit monasterium illud, ipsi Ecclesiæ adiudicandum est, *cap. Apostolicos 13. in fine, 12. q. 2.* quia tantùm iuxta distinctionem suprà adductam potest Episcopus quinquagesimam, vel centesimam partem fructuum donare. Sed an Capituli consensus in simili donatione desideretur, hæsitatur ab Interpretibus? Et Episcopum non posse per se, absque consensu Capituli, similem donationem facere, tenuerunt Glossa *verbo Quinquagesimam, in dicto cap. bonæ*, Gregorius Lopez, *in l. 4. tit. 14. p. 1.* & alij congesti à Redoano, *de rebus Eccles. q. 2.* qui mouentur auctoritate textus, *in cap. si Episcopus, 12. q. 2.* in illis verbis: *De consensu Concilij sui habeat libertatem faciendi.* Et ex *c. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* vbi docetur, non posse Episcopum per se de bonis Ecclesiæ propriæ quicquam monasterio, aut simili pio loco concedere. Cironius *vbi proximè*, existimat olim non licuisse Episcopis sine consensu Capituli donare quinquagesimam, vel centesimam partem; potuisse tamen post Innocentij III. constitutiones, tam in præsenti, quàm *in dicto c. pastoralis*, in quibus apertè fatetur, se intendere derogare dispositioni textus *in dicto c. benè*, vbi licèt non exigeretur consensus Capituli, id tamen supplendum erat ex Concilio Tolet. 3. relato *in dicto c. si Episcopus 73.* Sed verè non agnosco, vbi Innocentius III. intendat derogare textui *in d. c. benè*; nam *in d. c. pastoralis*, potius ait, se ita statuere, salua constitutione canonica de concedenda pijs locis quinquagesima parte. Quæ verba cùm referantur ad textum *in d. c. benè*, nullam continent consensus Capituli mentionem. In præsenti autem tantùm Innocentius exponit eundem canonem *benè*, ita vt Episcopus tantùm semel quinquagesimam, aut centesimam partem possit donare; in tota tamen textus serie nullam facit mentionem consensus Capituli adhibendi, vel non. Et ita secundùm canonem, de quo loquitur, & quem expendit Innocentius, accipiendus est. Nec felicius Iacobus Cuiacius *in præsenti*, dum ait verba dicti canonis *benè*, immutata aliquatenus referri ab Innocentio III. cùm in eo nullus exigatur Capituli consensus. Sed etsi conferatur canon ille cùm verbis Innocentij in præsenti relatis, mirè consonat. Tandem alij pro solutione huius quæstionis, & conciliatione textus *in dicto c. si Episcopus*, cum dicto capite *benè*, ita distinguunt. Vel Episcopus donat quinquagesimam partem rerum Ecclesiæ monasterio nondum constructo, vel etiam constructo, sed sine licentia, & consensu Capituli; & tunc non potest per se aliquid donare absque consensu Capituli: vel monasterio iam constructo ex Capituli licentia, & voluntate; & tunc nouus non desideratur consensus ad prædictam donationem. Ita docuerunt Abbas *in dicto c. pastoralis, n. 4.* Redoanus *vbi sup. n. 47.* Rationem differentiæ inter vtrumque casum eam reddunt, quod vbi Capitulum ædificationi consensit, orta fuit ex parte eius obligatio congruè illud dotandi, atque ita cùm donatio, seu dotatio iam necessaria sit, frustra desideratur Capituli consensus, cum constructionis tempore iam intercessisset, argumento textus *in l. quæ sub conditione, §. de hoc, ff. de condit. instit.* At cùm hæc ratio cesset, quoties sine consensu Capituli Ecclesia constructa fuit, ac per consequens cesset obligatio eam dotandi, requiritur in donatione ab Episcopo facienda Capituli consensus, sine quo, sicut non potuit construi monasterium, ita similiter nec dotari. Sed libenter quærerem ab his Doctoribus, vndenam statuta reperitur obligatio Capituli dotandi omnia monasteria ex eius consensu, seu licentia constructa? Cùm illud tantùm notum sit, eum qui construxit Ecclesiam, ad eius congruam sustentationem teneri, *c. cùm sicut, de consecr. Ecclesiæ*, nec vnquam legi, ad constructionem Ecclesiæ necessarium esse Capituli consensum. Vnde verius existimo, nec attento iure antiquo, nec iure nouo Innocentij III. desiderari consensum Capi-

tuli

tuli in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, iuxta distinctionem suprà adductam; sed Episcopum propria auctoritate eam facere posse, cum omnes textus, in quibus hæc facultas Episcopis conceditur, nullam faciant mentionem consensus Capituli. Accedit & ea ratio; nam cùm iure permittente talis donatio fiat, non debet exigi ea solemnitas, quæ in similibus alienationibus rerum Ecclesiæ desideratur, argumento textus *in l. in conditionibus 5. ff. de condit. & demonstr. l. alieno, §. qui fideicommissum, l. non tantùm, vers. Autem, ff. de fideicommiss. libert. l. 1. & 3. C. quando decreto opus non sit, l. 3. in princip. cum suis §§. l. si pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum*, Narbona *de ætate, anno 25. q. 12. n. 7.* Nec contrarium probat textus *in d. cap. si Episcopus*; nam dum exigit Capituli consensum, non est accipiendus de donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis, sed de donatione integræ Ecclesiæ parochialis in monasterium conferenda; quo casu verum est, consensum Capituli requiri, *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat.* Dum autem PP. in eo textu descendunt ad donationem modicam faciendam ab Episcopo, nullum exigunt Capituli consensum, sicut & *in dicto cap. pastoralis*. Vnde cùm nullibi legatur, consensum Episcopi necessarium esse in donatione quinquagesimæ, vel centesimæ partis fructuum, non est ratio cur de casu vnionis Ecclesiæ parochialis monasterio factæ, relato *in dicto cap. Si Episcopus*, arguatur ad donationem modicam quinquagesimæ, vel centesimæ partis.

C A P V T X.

a Gregorius IX.

PRopter eius ingratitudinem, in quem liberalitas est collata donationis, donatoris personâ de rigore iuris eam potuit reuocare, si fortè in ipsum impias manus iniecerit, aut sub atroces iniurias, seu graue rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.

N O T Æ.

1 a GRegorius IX.] Qui præsentem constitutionem deprompsit *ex l. vlt. de reuoc. donat.* vbi extant eadem verba, vt iam notauit Guiacius *in præsenti*. Quare cùm hæc constitutio ex iure ciuili deprompta sit, iuxta eius principia examinanda est. Sic assertio.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. D*Onatio propter ingratitudinem potest per donatorem, non per hæredem eius, qui tacuit, reuocari.* Probant eam textus, *in l. his solis, authentic. quod mater, l. fin. C. de reuoc. donat. l. cùm res, C. de contrah. emption. l. omni modo, C. de inoffic. donat. l. si mortis, ff. de donat. caus. mortis, §. sciendum, Instit. de donat. l. solo 30. C. de liberali causa, l. 6. §. Imperator, de liberis agnosc. l. ingratus 19. de iure patron. l. 1. & 2. C. de libert. & eorū lib. 3. l. 1. 2. l. precibus, C. de inoffic. donationibus, l. penult. tit. 4. p. 5.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Petrus Gregorius, *lib. 3. partit. tit. 19. cap. fin.* Bocerus *disp. 19. de donat. nu. 38.* Hunnius *in encyclop. p. 3. tit. 26.* Canisius, *in repetit. ad hunc textum*, plures congesti à Noguerol *alleg. 6. n. 86.* Hermosilla, *in l. 10. tit. 4. part. 5.* Vela, *differt. 7. Hispal. n. 40.* Larrea, *decis. 2. Granat. n. 11.* Amaya, *lib. 2. obseru. cap. 6.* Ayllon, *in addit. ad Gomezium, c. 4. de donat. nu. 15.* Gibalinus, *tom. 2. de negot. lib. 4. c. 2. art. 7.* Retes, *de donat. c. 18. per totum*, Borellus, *tom. 3. decis. tit. 12. per totum*, Castillo *lib. 3. controu. cap. 10.*

3 Traditur dubitandi ratio. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Donatio inter viuos purè facta irreuocabilis est, *cap. sacrorum 15. 12. q. 2. cap. 1. 16. q. 2. cap. fin. 16. q. 6. c. sunt qui 17. q. 3. l. siue emancipatus 17. cum tribus sequentibus, C. de donat. l. cùm l. cùm ancillam, l. si repetendi, C. de condict. ob causam, l. 2. 3. 4. 5. & 6. C. de reuoc. donat.* Et rectè, cum *ex cap. 2 legis Cinciæ*, non aliter donatio celebraretur, quam si res mobiles, vel immobiles per traditionem, aut solemnem mancipationem darentur; iura verò, & actiones solemniter cederentur, *l. iusta 4. cum sequent. l. 7. C. Theodos. de donat.* docuerunt Guiacius, *lib. 6. obseru. cap. 18. & in Nouella 182. & in l. Aquilius, C. de donat.* Osualdus, *lib. 5. Donelli, c. 2. littera B*, Hothomanus *de donat. cap. 1.* Scipio Gentilis, *de donat. inter, lib. 4. cap. 18* Mendoza, *lib. 3. de pactis, cap. 9. q. 5.* Gutherus, *de iure manium, lib. 3. cap. 7.* Igitur nec ex causa ingratitudinis, vel simili donatio reuocari potest. Secundò in aliam partem, vbi Gregorius negat hæredibus donatoris contra donatarium ingratum competere hanc actionem, seu condictionem, nec ab eo per successores res auferri posse, obstat; nam hæc actio rei persecutoria est, vt infrà dicemus; sed omnes actiones rei persecutoriæ, ex delicto etsi proueniant, dantur hæredibus, & contra hæredes: igitur & successoribus donatoris ius reuocandi similem donationem competit; quam sententiam neruosè defendit Donellus, *lib. 4. comment. cap. 29.* Igitur non rectè Gregorius in præsenti negat per successores donatoris reuocari posse donationem in integrum collatam.

4 Traditur ratio decidendi. Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, videlicet donatorem ob ingratitudinem donatarij posse donationem reuocare condictione, quæ appellatur actio ingrati, *dicta l. his solis, vers. Actionem*; quæ est actio personalis, qua intenditur vt res donata regrediatur in dominium donatoris, & interim dum per sententiam aufertur, in dominio donatarij manet. Bocerus, *de donat. cap. 3. n. 102.* Gutierrez *de iuram. 1. p. cap. 10. nu. 7.* Non tamen, vt voluit Donellus, *lib. 14. comment. cap. 31.* hæc actio ex ipsa donatione nascitur, sed extra id, quod agitur, hæc actio oritur, vt interdum condictio indebiti, *l. is qui 13. §. vltimo, ff. commodati*: de ingratitudine autem legitimè constare debet, veluti si donatarius atroces iniurias donatori inferat, si eius vitæ insidietur, si grandem iacturæ molem illius substantiæ, & bonis ingerat. Et meritò ingratus rebus donatis priuatur in pœnam tàm immanis delicti; ingratitudinis enim vitium adeò graue est, vt cætera alia facilè vincat, ac superet. D. Bernardus *in Cantica*, ibi: *Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis, quoniam nihil ita displicet Deo, quemadmodum ingratitudo.* Seneca, *lib. 4 de benef. cap. 16.* ibi: *Fugiendum est ingratum esse, quoniam nihil æquè concordiam humani generis dissociat, ac distrahit, quam hoc vitium.* Et ibi: *Quis denique non ingratum detestetur hominem, sibi ipsi inutilem.* Plura de hoc Beyerlink *tom. 4. in Theatro vitæ hum. verbo Ingratitudo*, Theophilus, *tom. 4. lib. 3. sect. 3. cap. 10. per totum.* Meritò ergo ob ingratitudinem erga donatorem commissam statutum est, vt donatio reuocetur, vt etiam libertas, quæ semel data reuocari non solet, ob ingratitudinem reuocatur, & liberti ingrati redocuntur in seruitutem, *l. qui manumittuntur, C. de operis libert. l. 2. C. de libert. & eorum liber. l. solo 30. C. de liber. caus. l. vnica, C. de ingrat. libert. l. 1. §. cùm patronus, ff. de offic. Præfecti vrb. l. non solùm 6. §. 1. ff. de in integrum restit. l. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa, l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnosc. liber. l. 5. ff. de iure patron.* Donellus, *lib 2. comment. cap. 17. & 24.* Guiacius, *lib. 10. obseru. cap. 33. & lib. 21. cap. 6* Connanus, *lib. 2. comment. cap. 2. n. 4.* Reuardus, *lib. 1. coniect. cap. 11.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 4.* Amaya, *lib. 2. obs. cap. 4. n. 5. & c. 6.* etsi in contrarium expendi soleant textus, *in l. si quis hac 30. ff. qui & à quibus, l. 1. §. 1. ff. de iur. annul. aur. l. libertus, de bon. libert. l. si dotem 24. ff. de iure dot. cap. Episcop. 58. 12. q. 2. l. 3. ff. de obsequis.* Et licèt circa auctorem huius pœnæ dissentiant Interpretes, siquidem Reuardus *dicto cap. 11.* laudat Commodum eius auctorem, Guiacius autem *dicto c. 33. & lib. singul. respons. Vlpiani*, & Marcellus, *in l. 3. ff. de obsequijs*, eam tribuant iam Traiano, iam Neroni, iam Claudio; dicendum tamen est, auctorem huius pœnæ fuisse Claudium, vt probat Conanus, *dicto lib. 2. c. 2. n. 4.* Amaya, *dicto lib. 1. cap. 6. n. 13.* Benitez *in c. vaico, de natis ex libero, n. 20.* Causas autem reuocationis à Iusti-

Iustiniano relatas *in d. l. fin.* & *Nouel. 78. c. 2* & à Gregorio *in præsenti* transcriptas, exponunt Donellus, *vbi proximè, lib. 14. c. 27.* Canisius, *in repetit. ad hunc textum*, vltra quas arbitrio iudicis relinquitur iudicare, quæ sint causæ grauiores, & ex ingrato animo proueniant. Osualdus *d. cap. 27. littera D*, Menochius *de arbitr. casu 72.* Non tamen transit hæc actio in hæredem, aut illi competit, si eius auctor tacuit; quia quæcunque actio doloris tantùm causa datur, cum persona, cuius gratia competit, intercedit, *l. penult. ff. de in ius vocando, l. iniuriar. 13. ff. de iniur. l. posthumus 6. §. fin. cùm duabus legibus sequent. ff. de inoffic.* nisi præparatum sit ipsum iudicium, aut ingratitudo extraiudicialiter denunciata, vt *ex l. 1. C. de reuoc. donat.* docent Donellus, *lib. 14. comment. cap. 29.* vbi Osualdus, *littera B*, Bocerus *de donat. cap. 3. nu. 97.* Robertus, *lib. 1. rerum iudic. cap. 14.* Donationem autem rem onerarotiam non posse ob ingratitudinem reuocari, probant Molina, *lib. 4. de primog. cap. 15. n. 45.* Gutierrez, *consil. 24. n. 25.*

5 Respondetur difficultatibus. Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima; nam licèt regulariter donatio perfecta reuocari non possit, ex causis tamen à iure approbatis, & receptis vtique reuocari valet, veluti ex causa ingratitudinis, de qua in præsenti; vel si postea liberi suscepti sint à donatore, *ex l. si vnquam, C. de reuocand. donat.* Quæ causa etiam iure canonico approbata videtur *in cap. fin. 17. q. 4.* iunctis traditis à Couar. *lib. 5. variar. cap. 19.* Donelin, *lib. 14. comment. cap. 32.* Fornerio, *lib. 2. rer. quotid. cap 8.* Merillo, *lib. 2. obseru. cap. 34.* Vinin *lib. 2. select. cap. 32.* Mornacio, *in l. 8. §. si Imperator, ff. de inoffic.* Ferro Manrique, *de different. vtriusque fori, q. 47.* Nec obstat quod de mancipatione solemni dicebamus; nam licèt donatio olim sola traditione non perficeretur, nisi coniunctas personas fuisset collata, *l. 4. 5. & 7. C. Theodos. de donat.* post iur tamen Iustinianeum donatio magis in contractus speciem transijt, cum solo contractu perficiatur, *l. si quis 35. §. fin. C. de donat.* Nec obstat secunda difficultas; nam tam Gregorius in præsenti, quàm Iustinianus *in d. l. vltima*, loquuntur quando tacuit testator, vt expressè in vtroque textu asseritur; non verò cùm actionem personalem etiam rei persecutoriam proposuit, nam tunc etiam hæredi competit hæc actio, cum iam lite mota donator decessit; cum verò sciebat iniuriam sibi illatam esse, & tacuit, quia abolitione tollitur iniuria, remissa censetur, & ideò hæredibus non licet donationes reuocare; licèt enim transeant ad hæredes actiones defuncti quæsitæ, quæ ei competere cœperunt; hæc tamen actio non consistit in defuncto, vt probat Donellus, *lib. 14. comment. cap. 29.* & ideò ad hæredem non transmittitur.

T I T V L V S XXV.

De peculio Clericorum.

C A P V T I.

Ex Concilio a *Arelatensi.*

INuestigandum est, si nihil patrimonij habens presbyter, quando promotus est ad ecclesiasticum ordinem, postea emerit prædia, cuius iuris sint: quoniam Ecclesiæ, ad quam nihil habens promotus est, esse debent, iuxta canonicam auctoritatem.

N O T Æ.

a ARelatensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.*
1 *1.* legitur, *Ex Concilio Lateranensi:* apud Burchardum verò *lib. 3. Decreti, cap. 118.* & Carnotensem *p. 3. cap. 94.* & Panormit. *lib. 2. tit. 4. cap. 23.* legitur, *Ex Concilio Rhemensi, cap. 6.* Sed legendum est, *Ex capitulis Hincmari Rhemensis*; inter capitula enim, quæ ipse edidit, de quibus Magistri & Decani per singulas Ecclesias inquirere, & Episcopo renunciare debeant, *cap. 18. tom. 21. Conciliorum, fol. 513.* ita legitur: *Inuestigandum similiter, si nihil patrimonij habeas quando prouectus est ad ordinem Ecclesiasticum, postea emerit prædia, cuius iuris sint: quoniam Ecclesiæ, ad quam de nihil habentibus promotus est, esse debeat, iuxta canonicæ auctoritatis decretum.* Præsenti verò canoni consonant textus Concilij Carthag. *can. 35.* ibi: *Si quis pauper in aliquem ordinem promotus, aliquid acquisierit, Episcoporum potestati subijciatur. Similiter placuit, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, & cuiusmodicunque clerici, qui nihil habent, si promoti tempore Episcopatus, vel clericatus eorum agros, vel cuiusmodicunque, ac prædia nomine proprio emerint, tanquam qui dominica bona inuaserint, teneantur, nisi vtique admoniti ea Ecclesiæ retulerint: si autem ad eos propriè alicuius liberalitas, vel successio redierit, ex ea facient id quod eorum valt propositum. Si autem etiam postquam proposuerint, retrò conuertantur, ecclesiastico honore indigni, vt reprobi iudicentur.* Refertur à Gratiano *in cap. 1. 12. q. 3.* ad quam canonicam constitutionem respexisse Patres in præsenti, iam notauit Cuiacius *hic*, Leo IV. in Concilio Mogunt. sub Rabano, *can. 8.* vbi Patres ita aiunt: *In Concilio Carthaginensi scriptum est, vt Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quæcunque prædia suo nomine comparant, tanquam rerum dominicarum inuasionis crimine teneantur, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint.* Concilium Aquisgran. sub Stephano V. *can. 98.* Toletan. *9. can. 14.* quod extat apud Gratianum *in cap. 1. 12. q. 4.* Concilium Hispal. 5. relatum à Loaysa inter eiusdem Concilij fragmenta, *cap. 5.* Concilium Parisiense sub Gregorio IV. secundùm collationem Ludouici, *lib. 5. cap. 14.* qui textus postea relatus fuit inter capitularia Caroli, *lib. 5. capitul. 175.* & in eisdem capitul. *lib. 1. capitul. 88.* ita legitur: *Si Presbyter post ordinationem aliquid acquisierit, illud obseruetur, quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est.* Ex capitul. *156.* ibi: *Vt vnusquisque Presbyter res, quas post diem consecrationis acquisierit, proprias Ecclesiæ relinquat. Hoc etiam, videlicet comparatum ab Episcopis, vel clericis tempore ordinationis nihil habentibus, Ecclesiæ esse credi, ad eamque spectare.* Sic Iustinianus constituit, auctore Cedreno *in eius vita*, cuius constitutionis vestigia extant *in l. sancimus, C. de sacros. Eccles. l. omnem 42. §. de his: authent. licentia, C. de Episcopis & clericis, Nouella 131. cap. 13. cap fixum, vers. Postquam, 12. q. vlt.* Facit vetus formula, quæ reperitur ordine 8. inter veteres formulas, vbi dum refertur charta ingenuitatis, vt aliquis Presbyter ordinetur, & in Ecclesia sibi commissa plebem regat; hæc verba annectuntur: *His quoque subnectere placuit, canonicis admoniti constitutionibus, vt si qua deinceps prædia, vel mancipia tui nominis titulo comparaueris, hoc obseruari studeas, quod in eisdem decretum esse cognoscitur.* Illustrant post congestos à Barbosa *hic*, Baronius *anno 397. nu. 53.* Azor. *p. 2. instit. moral lib. 7. c. 59. q. 1.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 26. cap. 2.* Chopinus, *lib. 2. monast. tit. 3. num. 6.* Balsamon *in dicto can. 35. Synodi Carthag.* & *in can. 35. Synodi 6.* & *in nomocan. titulo 1. cap. 31.* Bignonius *in notis ad veter. formul. fol. 598.* Cuiacius *hic*, & *in Nouel. 131. §. idem est notandum*, & *lib. 1. feud. fol. 808.* Scipio Gentilis, *lib. 2. de donat. inter, cap. fin.* Acosta, *de priuil. credit. regul. 1. ampliat. 8.* Iustelus, *in can. 32.*

Sed in contrarium, videlicet in præsenti specie res emptas ab Episcopo, vel Presbytero non esse Ecclesiæ, nec ex aliqua iuris præsumptione ad eam spectare, suadetur *ex l. si is ea 6. C. de rei vind. l. ex pecunia dotali 12. C. de iure dot. l. vlt. C. de seruo pignori dat. l. qui aliena 8. C. si quis alteri, vel sibi, l. si patronus 4. C. commun. vtriusque iud. l. 2. C. pro socio, l. si maritus 19. C. de distract. pign. l. 2. C. si certum petatur, l. si mulier 21. ff. de pecul. dotal.* 2 Impugnatur præsens constitutio.

qui-

quibus canetur, rem ex pecunia deposita comparatam, deponentis non esse; ex pecunia dotali, non esse vxoris, sed mariti: quod & latè probant Couar. *lib. 3. var. cap. 3. num. 6. & in cap. 1. num. 6. de testam.* Connanus, *lib. 4. comm. cap. 17. num. 11* Cuiacius, *in l. licèt, C. qui potiores*, & *lib. 5. obseru. cap. 29.* Donellus, *lib. 5. comment. cap. 2. circa finem*, Faber, *5. coniect. cap. 9.* Pacius, *cent. 5. q. 53.* Besoldus, *in delibat. iuris, ex lib. 23. ff. q. 7.* Gibalinus, *tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 4. artic. 6.* Siguenza, *de clausulis*, Bronchorst. *enantioph. centur. 2. asseri. 65.* Scipio Gentilis, *ad Apuleium, in apolog. fol. 484.* Larrea, *decis. 92. per totam*. Igitur non rectè in præsenti docetur, res emptas ab Episcopis, vel Presbyteris, ex pecunia, seu fructibus Ecclesiæ, ad Ecclesiam spectare.

3 Refertur, & refellitur glossa. Vt huic difficultati satisfaciat Glossa in præsenti, & *in cap. Apostolicos 12. q. 2.* & *in cap. 1. 12. q. 3.* existimat, specialiter procedere in Ecclesia, quod licèt Sacerdos suo nomine rem aliquam ex pecunia Ecclesiæ emat, res ita comparata statim Ecclesiæ fiat, argumento textus, *in l. si vt proponis, C. de rei vind.* quemadmodum & dotis fauore res ex pecunia dotali comparata dotalis esse dicitur, *l. res 54. ff. de iure dot. l. si cùm dotem 22. §. vlt. ff. solut. matrim. l. Imperator 70. §. fin. cùm l. sequent. ff. de legat. 2.* Similiter res empta ex pecunia castrensis peculij, peculiaris dicitur, *l. 1. C. de pecul. castrensi militum, lib. 12.* Item res ex pecunia pupillari comparata, pupilli est, *l. 3. C. de arbitr. tutel. l. 2. ff. quando ex facto tut.* Acosta, *dicto cap. 8. in princip.* Vnde cùm Episcopi, vel Presbyteri, de quibus in præsenti, nihil tempore suæ ordinationis habuerint, si postea agros, mancipia, vel similes res comparauerint, creduntur ex pecunia, vel fructibus Ecclesiæ res ipsas quæsijsse; atque ideò eas absque inuasionis, vel sacrilegij reatu retinere non possint, *cap. 1. 12. q. 3. cap. penult. hoc tit.* Glossam sequuntur Couar. *in cap. 1. de testam. cap. 7.* Cuiacius *hic*, Sarmiento *lib. 3. de reddit. cap. 2. num. 4.* & ea sententia probari videtur *ex l. 4. tit. 5. partit. 5.* Ab hac tamen Glossæ interpretatione discesserunt plures docti viri, affirmantes res ex pecunia Ecclesiæ comparatas, non acquiri statim Ecclesiæ, nec in bonis Ecclesiæ à die emptionis censeri, vt docuerunt in præsenti Hostiensis, Ioannes Andreas, & Barbatia *hic*, Marsilius *3. p. de reddit. cap 23. num. 19.* atque idem in re ex pecunia dotali comparata, ex textu *in l. ex dotali 12. C. de iure dotium, l. vlt. C. si res pignori*, docuerunt Faber; *lib. 5. coniect. cap. 9.* Cuiacius, *lib 5. obseru. cap. 29. & tract. 2. ad Afric. in l. 23. de rebus credit.* Genoa, *in conciliat. legum, fol. 514.* Osualdus *ad Donellum lib. 5. cap. 2. littera C.* Mosnacius, *in l. 55. de iure dotium*, Tiraquellus, *de retr. §. 32. glos. vnica, à nu. 10.* Nogureol. *alleg. 7. art. 2.* & in re empta ex pecunia pupillari, tenuit Faber *vbi proximè*, vbi exponit textum *in dicta l. 3. C. arbitrium tutelæ*. Sed omissa hac communi quæstione, vtrum videlicet res empta ex pecunia aliena illius efficiatur, cuius erat, quam disputant Larrea, *allegat. 92. per totam*, Mancinus *genial. cent. 2. cap. 123.* Scipio Gentilis *ad Apuleium, fol. 484.* dicendum est, rem ex pecunia Ecclesiæ emptam, eius fieri, & Ecclesiam habere actionem in rem, quæ aliquando datur ei, qui dominus non est, vel ex speciali priuilegio, *l. vlt. C. de sacros. Eccles.* vel ex æquitate, *l. in rebus, C. de iure dot. l. 12. C. de reg. iur.* Sed profectò casus hic in præsenti non deciditur, nec in alijs canonibus sub hoc titulo congestis, vt putauit Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 3. c. 10. num. 34.* sed potius in eis agitur de rebus acquisitis ab Episcopis, vel Presbyteris, qui cum tempore suæ ordinationis nihil haberent, postea agros, vel similes res compararunt. Et cùm quæreretur, cuius iuris essent, seu ad quem spectarent, responderunt Patres, ad Ecclesiam pertinere, ex ea ratione, quia sicut quæsita ab vxore constante matrimonio mariti esse dicuntur, vt vitetur turpis quæstus suspicio, *l. Quintus Mutius, ff. de donat. inter*, Scipio Gentilis, *dicto lib. 1. de donat. cap fin.* ita etiam in clericis, quibus omnis negotiatio prohibita est, *cap. 1. & per totum, ne clerici, vel monachi*, si quid comparauerint post suam ordinationem, creditum acquisitum intuitu Ecclesiæ; & ita ad Ecclesiam ipsam spectat, vt minus honesti lucri ratio cesset, præcipuè cùm Sacerdotes Ecclesiæ de redditibus viuere debeant, pietatem erga pauperes, non quæstum quærentes. D. Hieronymus *ad Nepotianum epist. 2.* ibi: *Obsecro itaque te, & repetens iterum, atque iterum moneo, ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia, nec plus habeas quàm quando clericus esse cœpisti, & dicatur tibi: Clerici eorum non proderunt eis. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quam fuerunt sæculares; & clerici qui possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete, & fallaci diabolo non habuerant, vt susciperet eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit antè mendicos.* Et paulò post: *Negotiatorem clericum, & ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge.* Et *in epist. ad Titum, cap. 10.* ibi: *His tamen debent esse contenti, qui altario seruiunt, vt de altario viuant, sed non vt fiant diuites.* Latè differit Ioannes de Polemar. *in orat. de bonis clericorum*, quæ extat inter acta Concilij Basil. Illustrant prædictam rationem huius textus Scipio Gentilis *suprà*, Acosta *dicta ampliat. 8.* Altamiranus, *in l. 2. de filijs offic. cap 16.* qui eandem ad Magistratus, & publicos administratores, qui tempore ingressus nihil habent, & posteà magnis opibus abundant, extendunt, & varijs ampliationibus illustrant. Habebit ergo hoc casu Ecclesia ius tanquam ad rem propriam, vt defuncto Prælato possit eam iure proprio occupare. Concilium Agath. *can. 48.* ibi: *Episcopi de rebus proprijs, vel acceptis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, relinquant: quicquid verò de prouisione suæ Ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure Ecclesiæ seruari censemus.* Gregorius Magnus, *lib. 9. epist. 14.* ibi: *Sacris canonibus esse noscitur diffinitum, vt in his quæ Antistites Episcopatus tempore acquisierit, non alij, nisi sola succedat Ecclesia.* Et *l. 3. C. Theodos. de bonis cleric. c. de Syracusanæ, 28. dist. c. res in Episcopatu 12. q. 2. authent. liceatiam, C. de Episcopis & clericis:* illustrant alijs relatis Barbosa, *in c. sint manifestæ, 12. q. 2.*

4 Exponitur cap. questi, 17. q. 4. Ex suprà traditis difficilis videtur D. Gregorius *lib. 7. epist. 33.* relatus *in cap. questi 17. q. 4.* vbi questi fuerunt apud Gregorium quidam monachi, Abbatem suum castrum, quod in sexaginta pedes extendebatur, sub prætextu fabricandæ Ecclesiæ Ioanni Scylaceno Episcopo donationis titulo concessisse. Gregorius decreuit, quod quantum parietes Ecclesiæ ædificatæ intra ambitum continent, Ecclesiæ lucro cedat; quicquid verò extra parietes eiusdem Ecclesiæ esse poterit, ad ius monasterij reuertatur. Quod Gregorij decretum difficilè redditur ex suprà traditis; nam si res comparata ex pecunia Ecclesiæ, vel eius rebus, lucro Ecclesiæ cedit, quomodo in eo textu Ecclesia constructa in castro monasterij, intra iura monasterij non seruatur? Si dicas, in eo textu castrum donatum fuisse ad Ecclesiam construendam, & ideò Ecclesiam ipsam non esse monasterij, expendo in contrarium canonem 15. 8. Synodi, relatum *in cap. Apostolicos, 12. quæst. 2.* vbi docent PP. quod si constiterit, Episcopum construxisse monasterium de redditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum monasterium eidem Ecclesiæ. Verba sunt: *Si autem Episcopus conuictus fuerit construxisse monasterium de redditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum eidem Ecclesiæ.* Quę iura vt componat Glossa, *in dicto cap. questi*, affirmat posse Ecclesiam locum parietibus circumseptum sibi vindicare, sed Ecclesiam ipsam ad monasterium, in cuius castro constructa erat, pertinere; & ita textum illum mirè conuenire cùm dicto capite *Apostolicos*. Glossam sequitur Archidiaconus *ibi*. Sed tunc difficilè est, quod in vltimis verbis dicti canonis 15. 8. Synodi statuitur, ibi: *Si verò de proprijs rebus, aut de alijs quibusdam conuentionibus habeat, id secundùm propriam potestatem, & voluntatem omni vita sua, & post finem vitæ dimittat, & conferat hoc quibuscunque voluerit; non tamen sæculare diuersorium fiat.* Quæ verba omissis Gratianus, *in dicto cap. Apostolicos*; referunt autem Seuerinus *in ipsa 8. Synodo*, Antonius Augustinus *lib. 14. epit. tit. 5. cap. 1. & lib. 2. de emend. Gratiani, dialog. 6.* Vel enim in his verbis agitur de monasterio ex rebus Ecclesiæ ab Episcopo constructo, & tunc certum est, ad Ecclesiam ipsum spectasse; vel ex fructibus ad Episcopum spectantibus, & etiam eo casu, iuxta præsentem textum, & suprà tradita, ad Ecclesiam spectat: Ergo non rectè ibi docetur, Episcopum posse monasterium ita constructum tradere cui voluerit. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in primo casu ipsius canonis, relato à Gratiano *in dicto cap. Apostolicos*, monasterium ex rebus Ecclesiæ constructum, ad Ecclesiam spectare, vnde verbum illud, *tradat*, exponit Glossa, id est subijciat

ciat iuri Ecclesiæ: & Archidiaconus interpretatur, non tradat, id est, non auferat: in secundo verò casu à Gratiano omisso, relam verò à Vinio, & Antonio Augustino, agitur de monasterio ab Episcopo contructo ex bonis proprijs patrimonialibus, vel aduentitijs; quo casu tanquam patronus ipsius monasterij potest ipsum Ecclesiæ, vel alij pio loco, cui voluerit, donare, dummodo in laicorum habitationem, vel diuersorium non conuertatur.

CAPVT II.

Ex a eodem.

b PResbyter cùm c diœcesim tenet, de eis, quæ superemerit, ad ipsius Ecclesiæ d nomen scripturam faciat, aut ab eius ordinatione discedat.

NOTÆ.

1 a EXeodem.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, *Ex Concilio Arausic.* Rectius tamen Burchardus *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 119. Carnot. 3. *p. Decreti*, *cap.* 95. Gratianus *in cap. vlt.* 12. *q.* 4. citant verba hæc ex Concilio Agathensi, *can.* 54. & meritò; nam in ipso Concilio post canonem 53. relatum à Gratiano *in cap. quicquid* 12. *q.* 2. eadem serie rerum Ecclesiæ retenta, sub hoc summario de eisdem, vt quicquid emerint, in nomine comparent Ecclesiæ, referuntur illa verba: *Presbyter dum diœcesim tenet, de his quæ emerit, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciat, aut ab eius, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione discedat.* Eadem verba reperiuntur *in can.* 8. *Concilij Epaunensis*. Concilium hoc Agathense, temporibus Alarici Regis Arriani, auctoritate Cæsarij Arelatensis Episcopi, Prouinciæ Primatis celebratum fuit ad collapsam ecclesiasticam disciplinam restituendam, vt constat ex præfatione ipsius Concilij; & Cæsarium in eo præfuisse constat ex canone 73. Concilij Meldensis, ibi: *Sanctus Cæsarius Ecclesiæ Arelatensis, cum alijs 35. Episcopis, omnes inquiunt: Deinceps clerici, siue laici, Iudæorum conuiuia euitent.* Congregatum fuit annu 506. 3. idus Septembris.

2 b *Presbyter.*] Id est, Episcopus, vt in textu antecedenti.

3 c *Diœcesim.*] Diœcesis *in notitia Imperij*, & passim *in Imp. constit.* accipitur pro administratione multarum simul prouinciarum, quæ in vnum coactæ per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios regebantur, *l.* 14. *C. de fund. patrim.* ibi: *Omnes in quacunque diœcesi, aut quacunque prouincia, vel ciuitate.* Et *l.* 9. *de legat. & decret. legat. C. Theodos.* ibi: *Siue integra diœcesis in commune consuluerit, siue singulæ interesse voluerint prouinciæ, conuenire.* Sic etiam in actis Concilij Constantinopol. 1. *can.* 2. & in actis Concilij Ephesini: *Episcopi ex diuersis diœcesibus, ac prouincijs congregati.* Et *can.* 8. eiusdem Synodi: *Istud autem & in alijs diœcesibus, & quæ sunt vbique prouincijs seruabitur.* Et in Chalcedon. *can.* 9. & 17. & ibi: Balsamon: *Diœcesis est, quæ multas sub se habet prouincias.* Innocentius I. Romanus Pontifex *in epist. ad Alexandrum Antiochenum Episcopum*, quæ inter illius decreta extat in codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, *cap.* 45. Reuoluentes auctoritatem Nicænæ Synodi, quæ censuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus, esse necessarium custodire, qua super diœcesim suam, & prædictam Ecclesiam, non super aliquam prouinciam, recognoscitur constitutum. Et *l.* 34. *C. de Episc. aud.* Africanæ etiam diœceseos meminit Iustinianus *Nouel. de Africana Ecclesia, ad Ant. Solomonem Pont. Africæ*, & *l. vnica*, §. 5. & 7. *C. de officio Præf. Præt. Afric. & de omni eiusdem diœceseos statu*: & Vuillelmus Tyrius *lib.* 13. *bel. sacr. cap.* 1. Hincmarus Episcopus Rhemensis diœcesis *cap.* 4. ibi: *Sancta Romana Ecclesia plures Metropolitanos in speciali sua diœcesi habet. Similiter & Alexandrina Ecclesia in sua diœcesi. Sed & Antiochena Sedes nonnullos Metropolitanos in sua diœcesi habet.* Interdum tamen diœcesis vox pro prouincia vsurpata est, vt apud Hincmarum *epist.* 5. *Dilectis fratribus, & venerabilibus Episcopis Rhemorum diœceseos.* Et *epist. ad Nicolaum Pontificem Romanum*. *Non solùm diœcesis, verum etiam parochia mea, inter duo Regna, sub duobus Regibus habetur diuisa.* Nonnunquam etiam accipitur in notione ea, qua hodie sumitur pro Episcopatu; seu territorio Episcopi, vt apud Sidonium Apollinarem *lib.* 7. *epist.* 16. *Ita populos excessu Pontificum orbatos tristis intercisæ fidei desperatio premit, nulla in desolatis cura diœcesibus, parochijsque.* Et passim *in collat. Carthag. c.* 65. 117. & 125. Interdum & pro parochijs, quæ multæ in diœcesi, vt *hic*, & *can.* 53. *huius Codicis suprà*. Vide Sirmundum *in notis ad Sidonium*, & Ioannem Filesacum *lib. de parœc. orig. cap.* 1. *ad finem*, Morinum *lib.* 1. *exercit. c. fin.*

d *Ad Ecclesiæ nomen.*] Id est in Ecclesiæ nomine 4
emat, vt *in l.* 2. *ff. quando ex facto tut.* nam licèt quomodocunque ematur, ad ius Ecclesiæ spectet; tamen vt omnis litis occasio amputetur, & facilè constet ex pecunia Ecclesiæ, vel eius fructibus id emptum esse, iubent Patres, vt instrumentum nomine Ecclesiæ scribatur, quia tali instrumento standum est, & ei acquisitum esse, cuius nomine confectum est, creditur, *l. cùm precibus*, *C. de probat.* Apuleius, *in apolog.* ibi: *Pudent illæ nomen in tabulis esse.* Vbi notauit Gentilis *fol.* 485.

CAPVT III.

Ex epistola Pij a Papæ.

VT vnusquisque Presbyter res, quas post dies consecrationis acquisierit, propriæ Ecclesiæ relinquat.

NOTÆ.

1 a PIj Papæ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. sed rectius Burchardus *lib.* 3. *Decreti*, *cap.* 121. Carnotensis *p.* 3. *Decreti*, *cap.* 96. Gratianus *in cap.* 1. 12. *quæst.* 3. citant textum hunc ex Concilio Carthag. 3. temporibus Siricij Pontificis celebrato; non tamen in præsenti refertur aliquis canon ipsius Concilij, sed summarium canonis 49. Verba autem referuntur à Gratiano *in dicto cap.* 1. & *in Codice canonum Eccles. Afric.* notis illustram à Iustelo, ita leguntur *can.* 32. *Item placuit, vt Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel clericatus sui agros, vel quæcunque prædia nomine suo comparant, tanquam rerum dominicarum inuasionis crimine teneantur, nisi admoniti in Ecclesiam eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis propriè aliquid liberalitate alicuius, vel successione cognationis obuenerit, faciant inde quod eorum proposito congruit. Quod si à suo proposito retrorsum exorbitauerint, honore ecclesiastico indigni, tanquam reprobi iudicentur.* Causa autem huius sanctionis, seu canonis, vt constat ex Baronio *anno* 397. *n.* 53. Seuerino Binio *to.* 1. *Concil. in notis ad ipsum canonem* 49. ea fuit, quod cum reddita Ecclesiæ pace, sedatoque Arrianorum tumultu, Ecclesia vbique bonis afflueret, complures ex ipsis, qui eidem Ecclesiæ ministrabant, pietatem in quæstum conuertentes, studio sanctitatis, & curam pauperum abiectis, ardore duntaxat colligendi diuitias flagrabant. Quare PP. in præsenti Concilio statuerunt, vt Ecclesia sibi vindicet ea bona, quæ clericus ex rebus eius intuitu quæsitis comparauit; eosque tanquam rerum Ecclesiæ inuasores teneri, si ea non resti-

restituant, sanxerunt. Quæ posteriora verba difficilia videntur ex eo; nam constat, inuasorem esse, non qui propria tenet, sed qui aliena ingreditur, *l. inuasor 5. C. vnde vi*: vnde & inuadere negotia, dicitur *in l. 5. ff. de obl. & act.* Faciunt textus *in l. 1. §. socius, ff. de vsuris, l. 3. §. siu autem, ff. de vi, & vi*: quo sensu accipitur Concilium Carthag. 3. *can.* 38. in illis verbis: *G. plebem, quam inuaserat, vsque hodie commouitus, secundùm quod fuerat statutum, relinquere contemnit*. Extat *in cap. petimus 11. q. 1.* Concilium Aurel. 3. *can.* 21. ibi: *Si quis res Ecclesiæ debitas, vel proprias sacerdotis borreada cupiditate occupauerit*. Concilium Meldense *can.* 61. sub Sergio, Aurelian. 4. sub Vigilio, *can.* 25. Sed Episcopus, Presbyterue dominium habet fructuum proprij beneficij, vt infrà dicemus, *cap. fin.* Ergo detinendo quæ sua sunt, inuasores dici non debent. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Episcopos, vel presbyteros retinentes bona empta ex fructibus sui beneficij, verè inuasores non esse, quia dum viuunt, earum rerum vsufructu potiuntur, detinendo tamen bona Ecclesiæ propria, aut saltem debita, quasi inuasores iudicari. Quam improprietatem huius inuasionis satis expresserunt Patres in præsenti canone, ibi: *Tanquam rerum dominicarum inuasionis criminae teneantur obnoxij*. Vbi verbum, *tanquam*, non eos verè inuasores, sed quasi inuasores esse significat, vt colligitur *ex l. pecuniam 36. ff. de rebus credit. cap. solitæ, de maior. & obed.* vbi Glossa *verbo Tanquam*: plura Barbosa *verbo Tanquam*. Pro qua sententia expendi potest ratio Concilij Parisiensis sub Gregorio IV. & Ludouico, *lib. 1. cap. 16.* vbi ratio præsentis sanctionis exprimitur per hæc verba: *Quoniam multos presbyterorum occasione taliter emptarum rerum Ecclesias, quibus præsunt, spoliasse, & à suo monasterio multis modis exorbitasse, & se diabolo mancipasse, multosque laicorum ex hoc facto in damnationis scandalum, & perditionis protraxisse cognouimus*. Et si verbum *tanquam*, cum proprietate accipiatur, adhuc dici potest, clericos in præsenti specie esse inuasores, non quia bona Ecclesiæ actu propria, sed illi debita vsurparunt, ex Concilio Aurelian. 3 *can.* 22. in illis verbis: *Si quis sacerdos res Ecclesiæ debitas, vel proprias borrenda cupiditate occupauerit, retinuerit, aut à potestate ex competitione perceperit, si eas non restituerit, nullis rebus excusatur*. Quare cùm bona empta à presbyteris in præsenti specie Ecclesiæ acquisita essent, rectè docetur, presbyteros ea malo animo detinentes, inuasionis crimine teneri.

C A P V T IV.

Ex Concilio a Rhemensi.

INquirendum est, si quis Presbyterorum de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparauit: quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis debet: quoniam hoc sacrilegium est, & par crimini Iudæ furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur.

N O T Æ.

a RHemensi.] Ex hoc Concilio citatur textus hic in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 123.* Carnotensi *p. 3. cap. 93.* Sed verius credo, transcriptum esse ex Capitulis Hincmari Rhemensis, vt textus *in cap. 1. hoc tit.* vbi præsens textus repèritur in hæc verba: *Inquirendum, si occasione huius præcedentis capituli* (quod extat suprà *in cap. 1.*) *aliquis Presbytororum ab hinc de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, ac votis fidelium alieno nomine res comparauerit, & ibi structuras fecerit, vel quæ ad Ecclesiam pertinent, ibi collocauerit, & mulierum frequentiam inibi fieri permiserit, vel quod turpius est, tales mulieres sibi habuerit, quæ lanificiam suum exerceant, & curam domus habeant, & ad eadem loca presbyter incongruè recurrerit, frequentauerit, vel manserit: quoniam contra decreta canonum hoc malum agitur, à quibus perpetratur; quia sicut nec suo, ita nec alieno nomine Presbyter, vel quilibet sub regula fœnus exercere debet; multò minus autem fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis; quoniam hoc agere sacrilegium est, & par crimen Ananiæ, & Sapphiræ, atque Iudæ furis, qui sacras oblationes, quæ ad vsus fidelium, ac pauperum mittebantur, asportabat, & furabatur. Nam aliud est sine dispendio Ecclesiæ amicis, vel pauperibus, parentibus, aut quibuslibet incestaosis* (barbarè pro *indigentibus*) *ex charitate cùm mensura, & ratione subuenire, vel adiutorium ferre; & aliud cùm destructione Ecclesiæ, vel dissipatione facultatum ecclesiasticarum, quasi furtim, immò furtim, quæ Ecclesiæ esse debuerant, & vsibus illius, ac pauperum, seu hospitum impendi, carnalium carnaliter vsibus sine diuino respectu inseruire: & de nihil habentibus promotus Presbyter non præsumat, quæ de facultatibus Ecclesiæ comparauerit vendere, vel quasi ad casam Dei tradere, nisi ad Ecclesiam, cuius propria esse debent, siue consulto Episcopi*. Ex quibus verbis apertè constat, in præsenti agi de clericis, qui structuras, idest fabricas, vt *in l. 1. C. de excusat. artif. lib. 10.* negotiationis causa, vbi mulieres lanificium facerent, fœnusque exercerentur, fecerint: quæ omnia reprehensione digna censuerunt PP. in præsenti. Tum quia clerici fœnus, aut similem negotiationem non debent exercere suo, vel alieno nomine, *cap. vlt. 46. distinct.* Tum quia illis familiaritas cùm fœminis prohibetur, vt probaui *in cap. 1. de cohabitatione clericorum*. Tandemque quia domos illas, seu fabricas, & bona in eis illata detinendo sacrilegij, aut inuasionis crimen committunt, vt faciebat impius Iudas, qui sacras oblationes exportabat, & furabatur, vt refertur *Ioannis cap. 12.*

C A P V T V.

Ex Concilio a Toletano.

SI quis sanè clericorum agella, vel *b* vineolas in terra Ecclesiæ sibi fecisse probabitur sustentandæ vitæ causa, vsque ad diem obitus sui possideat. Verum post suum decessum Ecclesiæ restituat, nec testamentario, aut successorio iure cuiquam hæredum, *c* prohæredumue relinquat, nisi forsan cui Episcopus *d* pro seruitijs, ac præstatione Ecclesiæ largiri voluerit.

N O T Æ.

1 a TOletano.] Secundo videlicet, *can. 4.* vt habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* & in ipso Concilio apud Loaysam, *fol. 90.* Concilium hoc Toletanum celebratum fuit anno 5. Regis Amalarici, circa tempora Ioannis II. Æra 565. id est, anno Christi 527. vt referunt Loaysa *in notis ad ipsum Concilium*, Sahabedra *in chronic. Goth. c. 10.*

b *Vineolas.*] Vt *in l. prædia, §. liberto, ff. de instruct. legat.* quæ iuxta iuris principia solo cedunt, & per consequens in dominio sunt Ecclesiæ, *l. adeò, §. si Titius, ff. de acquir. rerum dominio, l. 2. §. de arbore, ff. de rei vind. §. si Titius, Instit. de rerum diuisione*. Illustrant Institutarij *ibi*, Hieronymus Magius *lib. 4. miscel. cap. 7.* & si fuissent meliorationes in alijs rebus Ecclesiæ factæ, etiam ad Ecclesiam spectarent, quia creduntur factæ ex 2

fructi-

fructibus beneficij, latè probant Garcia *de expensis, capite 11. à num.71.*

3 c *Prohæredam.*] Prohæredes dicuntur, veluti bonorum propossessores, & fideicommissarij, vt in Romana Synodo *can.* 3. ibi: *Hanc pœnam placuit hæredes, prohæredesque respicere.* Apud Iuonem *part.6. Decreti, cap.*131. ibi: *Nulli hæredum meorum, ac prohæredum, nec cuiquam personæ alij quicquam debeat seruientis.* Notauit Cuiacius *hic.*

d *Proseruitijs.*] Cùm res donanda modicæ erat æstimationis, alias nec donatio remuneratoria rerum Ecclesiæ ab eius Prælato fieri potest, vt probaui *in cap.* 2. *de donat.*

COMMENTARIVM.

4 IN his omnibus canonibus à Raymundo compillatis *sub hoc tit. de peculio clericorum*, agitur non de patrimonio proprio à maioribus habito, aut aliunde quæsito clericorum; sed de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, & fructibus perceptis ex proprio Episcopatu, vel beneficio: peculium enim dicitur omne id, quod econuersò clerici cuiuscunque conditionis, aut gradus aliunde, quàm ex Ecclesia, seu clericatu, eiusue occasione quæsierunt, & quasi seorsim ab Ecclesiæ rebus habent. Quo in sensu Romani peculium non id tantùm, quod filijfamilias, seruiue habebant separatum à rationibus paternis, vel dominicis, vt *in titulo ff. de peculio*, appellabant; verùm & pecuniam receptitiam, quam marito dote data mulier sibi retinebat, nec ad virùm transmittebat, peculium dicebant, *l. si ego, §.3. ff. de iure dotium, l. donationes* 31. §. 1. *ff. de donat.* immò id, quod liberi homines, patresque familias seorsim ab alijs facultatibus sui præsidij causa seponebant, vt belli necessitate ingruente, vel alia simili eo vterentur, peculium appellabant, *l. si chorus, §. 1. ff. de legat.* 3. & generaliter omne patrimonium peculium dici solet, *l. cùm poterit 16. ff. ad Trebellianum*: & peculium dicitur quasi pusilla pecunia, *l. 5. §. penult. ff. de peculio*, quo sensu vox illa etiam accipitur *in l.4. Cod. Theodos. de veteranis*. Illustrat pluribus D. Iosephus de Retes *lib. 5. opuscal. cap.*1. Albericus Gentilis *in lection. Virgil. cap.* 2. De hoc peculio proprio clericorum à maioribus recepto, siue aliunde profecto, seu acquisito, nihil in hoc titulo cauetur, quia de eo, vt cæteri homines, de bonis suis ad libitum in vita, vel in morte disponere possunt, *cap. Episcopi, 12. quæst. 2. cap.1. cap. relatam, de testamentis.* Agitur ergo in præsenti titulo de fructibus, & bonis ex oblationibus fidelium intuitu Ecclesiæ, acquisitis, & cuius iuris sint, videlicet an Ecclesiæ, an Episcopi, vel Presbyteri, qui in ipsa Ecclesia intitulatus est; vt ita cognoscatur, an de illis disponere possint donatione, iuxta titulum antecedentem; an testamento, iuxta subsequentem? Et quidem circa ius quod habent clerici in fructibus sui beneficij, & Episcopi Episcopatus, variæ sunt Interpretum opiniones, quas singillatim examinat Sarmiento *de redditibus p.2. cap.*1. & refert Hurtado *de congrua sustent. p.1. lib.1. resolut.1. per totam*; ex quibus tres à Doctoribus magis receptas reperio.

5 *Clericos non esse dominos fructuum probatur.* Prima sententia est negatiua, videlicet Episcopos, seu clericos beneficiarios non habere dominium fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt: pro qua sententia facit primò, quod quicquid clerici habent ex bonis Ecclesiæ, patrimonium Christi dicitur, *cap. cùm secundùm, de præbend. cap. tua nobis 26. de decimis*: & proprietas pauperum appellatur *in cap. fin. 16. quæst. 1.* sed dominium eiusdem rei penes duos eodem tempore esse non potest, *l. si vt certo 5. §. si duobus, ff. commodati*: ergo dominium fructuum beneficij, seu Episcopatus, non potest esse eodem tempore penes Christum Dominum, pauperes, & beneficiarium, seu Episcopum. Secundò, nam si Episcopi, siue clerici, verum dominium in fructibus sui beneficij haberent, eos distribuendo in profanos vsus furtum non committerent, *l. 1. §. fin. ff. de furtis*: sed clericis non solum furtum, verùm & sacrilegium committunt prædictos fructus in profanos vsus erogando, *cap. fin. 16. quæst. 1.* D. Hieronymus relatus *in princip. 41. distinct.* ibi: *Aliena rapere intelligitur, qui vltra sibi necessaria retinere* Probatur. Alia iuris loca congerit Aquil. Statius *epist. ad Nauarrum*, adducta ab ipso Nauarro *ad calcem quæst. 3.* Ergo quia huiusmodi fructuum non domini, sed tantùm dispensatores, & procuratores sunt, vt dicitur *in cap. expedit 13. cap. videntes 16. cap. Episcopus 23. cap. res Ecclesiæ 26. 12. quæst. 1. cap. Episcopus 7. 10. quæst. 2. cap. 2. de donat.* Tertiò, quia clerici non possunt ampliùs ex his fructibus percipere, quàm necessaria ad victum, *cap. satis est, cap. Episcopus 7. 10. quæst. 2. cap. duo sunt 7. vers. Illi enim, cap. Episcopus 23. 12. quæst. 1.* D. Bernardus *epist. 40.* ibi: *De altario non licet comparare aurea frena, & sellas depictas.* Et infrà: *Quicquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Et *epist. 42. Clamant nudi, clamant famelici, necessitatibus nostris detrahitur quicquid vanitatibus vestris accedit.* Et super Cantica *serm. 23. columna penult.* vbi reprehendens clericos, qui ex fructibus ecclesiasticis egenos non alunt, ait: *Duplici profectò iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiant, & sacris in suis vanitatibus, & turpitudinibus abutantur.* D. Hieronymus relatus à Gratiano *in princip. 44. distinct.* ibi: *Tibi sacerdos de altari viuere permittitur, non luxuriari.* Quæ omnia cùm conueniant nudum vsum obtinentibus, videtur fatendum, Episcopos, & beneficiarios tantùm vsum habere in bonis beneficiorum, quod ius illis tribuunt Glossa *verbo diffinitiuam, in cap. cùm olim 7. de rerum permutatione*: & *verbo Obitus, in cap. fin. de peculio clericorum*, Archidiaconus *in cap. Episcopi, 12. q. 1.* quod & pluribus fundamentis adstruit Marcus Antonius Colum *de bonor. Eccles. origine, cap. 23. per totum, 3. p.* Tandem quia si clerici domini essent, de illis fructibus ad libitum disponere possent, tam in vita, quàm in morte, ex regula legis in re mandata, *C. mandati*: sed nec viuentes possunt vanè, & profusè redditus beneficiorum expendere, immò si id fecerint, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri, quindecim fundamentis probat Nauarrus *in tract. de reddit. quæst. 1. num. 14.* & *in apolog. quæst. 1. monit. 38. & 39.* Nec testamento de eis disponere posse, constat *ex cap. 1. cap. cùm in officijs, cap. quia nos, de testam.* Igitur quia non sunt domini huiusmodi fructuum. Hanc sententiam, videlicet beneficiarium non habere verum dominium fructuum sui beneficij, sed tantùm esse dispensatorem talium bonorum, ita vt præter honestam sustentationem ex iustitia teneatur residuos in opera pia impendere, tenuerunt Nauarrus *de reddit.* Gratianus *in cap. nulli, §. si ego, 12. quæst. 1.* Archidiac. *in cap. Episcopus, 12. quæst. 1.* Comitol. *1. respons. quæst. 70.* Pelagius *de planctu Eccles. lib. 2. art. 28.* Vualdensis *tom. 1. lib. 4. cap. 43.* Maior *in 4. distinct. 24. quæst. 16. & 17.* Turrianus *epist. prolix. de reddit.* quam Nauarrus prædicto suo operi intexuit, Lessius *de iustitia cap. 4. num. 42.* pro quibus faciunt P. Blesensis *epist. 20. Non militibus, sed pauperibus erogare tenetur patrimonium Crucifixi, cuius ipse non dominus, sed tutor est, vt misereatur & commodet ad vsus egenium, tanquam testamentarius dispensator.* Isidorus Pelusiota *lib. 5. epist. 21. & 79.*

Secunda sententia, quæ affirmat, Episcopos, & clericos habere verum dominium in fructibus, quos ex suis beneficijs acquirunt, probatur sequentibus fundamentis. 6 *Contraria sententia probatur.* Primò deducto *ex cap. vnico, de cleric. non resident. lib. 6.* Trident. *sess. 22. de reform. cap. 3.* & *sess. 23. cap. 1.* vbi statuitur, clericos diuinis officijs non interessentes distributiones ecclesiasticas non lucrari, nec eorum dominium adquirere: quod item sanxerat Concilium Lateranense sub Leone X. *sess. 9.* Ergo si resideant, illas suas faciunt. Nec satisfacies si dicas, ius regulare constitui erga huiusmodi distributiones; nam cum titulo ecclesiastico percipiantur, nihil interest quod ad dominium sub nomine fructuum, vel distributionum percipiantur, vt contra Nauarrum defendit Sarmiento *de reddit. 4. part. cap. 10. num. 1.* Secundò faciunt textus *in cap. 2. de fideiuss. cap. 2. de arbitr.* vbi iubetur, vt ex fructibus inopis beneficiarij eius debita exsoluantur; quorum si dominus non esset, debitum solutum repeti posset per Ecclesiam, ex regula legis *si alieni 78. ff. de solut.* Igitur quia huiusmodi fructuum domini sunt. Tertiò, nam id quod commune est, meum est, quatenus ad dispositionem partis meæ, *l. serui electione 5. §. Labeo, ff. de legat. 1. l. in re communi 25. ff. de seruis. vrban. l. pupillus 239. §. fin. ff. de verb. signif.* ergo etiamsi bona Ecclesiæ eius in cunabulis communia essent; tamen quoad portionem

clericis debitam dominium obtinebant; & multò magis post diuisionem obtinent, cùm per diuisionem, & ad iudicationem dominium acquiratur, §.1. *Instit.de offic.iudicijs*, cum adductis à Sarmiento *dicto cap 1. num.4.* Deinde non modicùm iuuant textus *in cap. venerabilis 7. de except. cap. pro illorum 22. de præbend.* vbi beneficium clerici proprium dicitur, & eius redditus sui dicuntur *in cap. fin.de his quæ fiunt à maiori parte*; suum vero cuique, id est, quod in eius dominio habetur, *l. vnica, C. de thesauris, lib.10.* Nec absurdum est, vt redditus ad dominium beneficiarij pertineant, quando ipsum beneficium, cui accedunt, titulo dominij retinetur, *ex dicto cap. pro illorum 22.* faciunt etiam textus *in cap. vnico de cleric.ægrotant. lib.6.* in illis verbis, *Prouentus Prælatorum*, si obseruemus genitiui adiectione dominium significari: & Trident. *sess.23. cap.1. de reform.* & *sess.24. cap.12.* vbi docetur, certis in casibus beneficiarios suos fructus non facere. Igitur illis exceptis, Episcopi, & beneficiarij fructus ecclesiasticos lucrantur. Tandem, nam ipsorum fructuum natura tale dominium non refugit, aut respuit; siquidem constat, beneficia ex decimis à fidelibus præstandis, & possessionibus ab eis oblatis erecta fuisse, vt probant Bellarminus *tom.1. controuers. lib.1. de clericis, cap. 25.* Marcus Antonius Columna *dicta cap.26. num.1.* Decimæ autem etiam in lege veteri Leuitis à Domino datæ fuerunt. *Numeror. cap.18.* vbi notanda sunt verba illa, *filius Leui dedit omnes decimas*, quæ innuunt, fuisse concessas ratione dominij: nam verbum *dare*, dominij translationem significat, *l. vbi autem 57. §. vlt. ff. de verb. oblig.* & in lege gratiæ dominij titulo clericos decimas percipere, constat *ex cap. tua nobis 20. de decimis*. Possessiones etiam eo animo à fidelibus Ecclesiæ donari, vt in eius, & Prælatorum dominium transeant, liquet ex Clementina *quia contingit, de relig. domibus*. Trident. *sess. 22. de reform. cap.6.* vnde hanc sententiam tenuerunt cum D. Thoma 2. 2. *quæst.85. art.7.* Sotus *de iustitia, lib.20. qu.4. artic.3.* Couar. *in cap. cùm in offic. n.6. de testam.* Sarmient. *dicta 4. part. cap.1. cum seq.* Molina *de primog. lib.2. cap.10. à num.48.* Thomas Sanchez *lib.2. in Decal. cap.20. num. 24.* plures relati ab Hurtado *de congrua sustent. dicta resol. 1.* Trullench *in Decalog. tom.2. lib.7. cap.2. dub.6.* Vasquez *in opuscul. de reddit. cap.1. §.2. dub.1. n.27.* Prado *tom.1. Theolog. moral. cap.13. quæst.7.* Theophilus Raynaudus *tom.12. tract. mala à bon. Eccles. fol.584.* Barbosa *lib.3. iuris Eccles. cap.17. num.9.* & *in cap. quia tua 12. quæst.1.* fusè, & doctè post hæc scripta editus D. Iosephus de Retes *de donat. cap. 12. per totum*, Diana *p.5. tract.8. resol.31.* Lugo *de iustitia, disput.4. sect.1 num.2.* Castropalao, Villalobos, & alij, quos refert & sequitur Hieronymus Garcia *in summa, tract.1. difficult.4. dub.1.* Tertia sententia parum à priori differt; siquidem Episcopos, & beneficiarios tantum vsuarios, vel vsufructuarios esse admittit.

Sed retenta secunda sententia, quæ verum dominium
7 Respondetur fundamentis negatiuæ. fructuum Episcopis, & cæteris clericis tribuit, non obstant prioris sententiæ fundamenta. Non primum, cui vt satisfaciamus, notandum est, dominium triplex esse. Primum absolutum & plenum, quod tantùm Deus, vt Dominus vniuersalis in omnibus rebus obtinet: secundum vero nuncupatur medium, quod homo in suis rebus ad disponendum de illis habet: tertium vocatur infimum, quod habet Rex in bonis subditorum ad dispensationem pro communi vtilitate. Vnde dicendum est, textus *in dicto cap. cùm secundum, cap. tua, de decim. cap. cùm ex eo, de elect. lib.6.* accipi de dominio pleno, & absoluto: at verò in præsenti agimus de dominio medio; vnde nihil impedit, quin in fructibus ecclesiasticis Deus dominium absolutum, beneficiarij verò dominium medium obtineant. Nec obstat secundum fundamentum negatiuæ sententiæ, deductum ex auctoritatibus D. Hieronymi, Bernardi, & aliorum; nam textus illi procedunt tempore primitiuæ Ecclesiæ, cùm bona omnia in communi possidebantur, ante diuisionem sancti Simplicij, de qua *in cap. quatuor, cap. de redditibus, 12. quæst. 2.* quam temporum distinctionem, & varietatem illustraui *in cap.1. cap.3. de præbend.* & nouissimè iuxta diuersitatem temporum, & prouinciarum illustrat D. Iosephus de Retes *dicta cap.12.* Cum enim adhuc bona; quæ in communi possidebantur, diuisa non essent, si ex eis Episcopi, aut clerici vltra sibi necessaria percipiebant, furtum perpetrabant. Ad idem tempus referendi sunt textus *in dicta cap. Episcopus 7. cap. duo sunt*; nam cùm adhuc beneficia instituta non essent, non poterant clerici ex bonis ipsis communibus vltra necessaria sibi accipere; postquam verò beneficia instituta fuerunt, veri domini sunt fructuum ipsorum. Nec obstat vltimum fundamentum, cuius duæ sunt partes. Prima negat clericis facultatem disponendi inter viuos: altera eamdem facultatem negat morientibus; sed non exinde deducitur, clericos dominium fructuum non habere. Sunt quippe clerici domini redditUum suorum beneficiorum, sed impediuntur de eis in profanos vsus disponere; quia facultas disponendi de ipsis restricta fuit per sacros canones, ita vt nec testamento, nec inter viuos de his, quæ supersunt, disponere possint; vt dicemus *in titulo sequenti, cap. 1. cap. cùm in officijs*. Nec nouum est, vt qui dominium alicuius rei habet, de ea disponere non possit *ex principio, & toto titulo Instit. quibus alienare licet*; quod contingit fideicommissario, qui ante restitutionem dominus est, *l. fin. §. sin autem, Cod. communia de legat.* in seruo, cui sub conditione libertas relicta est, qui interim hæredis est, licet ab ipso alienari non possit, *l. generaliter, §. sub conditione, ff. qui & à quibus. l.1. § in seruis, ff. ad Syllanianum.* Vnde rectè dominium fructuum beneficiorum stare potest penes clericos, licèt dispositio limitata, & restricta sit per sacros canones. Improbandus tamen est Nauarrus *vbi suprà*, qui censuit, clericos profanè expendentes in vita fructus proprij beneficij, ad restitutionem teneri; nam si restituere deberent prædictos fructus, maximè quia res alienas, aut iniustè possessas alienarent, vel in alios vsus, quàm eos, ad quos destinatæ erant, consumerent: quibus ex capitibus restitutionis obligatio nasci solet, *cap. si res aliena 14. quæst.6.* Quod autem neutra ex his rationibus clerici teneantur, ex eo euincitur, quia fructus illi ratione dominij ad ipsos pertinent, vt probatum manet; & percipiunt eos iusto titulo, videlicet diuisionis, & adiudicationis, cuius fiunt participes mediante canonica institutione: nec eo casu, quo in profanos vsus expendunt, peccant contra legem iustitiæ, sed tantum contra legem charitatis, iuxta quam strictius ipsi tenentur superfluum in pauperes erogare, quam laici. Facit etiam, nam si ipsi contra iustitiam peccarent, daretur actio Ecclesiæ, vel pauperibus ad rescindendam ipsam alienationem, & bona recuperanda, vt contingit fideicommissario in casu suprà relato: sed nulla actio competit Ecclesiæ, vel pauperibus ad recuperanda bona ita profusè expensa: igitur quia talis dissipatio non fit contra legem iustitiæ, & per consequens non manet restituendi obligatio. Prosequuntur Sarmientus *vbi suprà*, Hurtado *de congrua sustent. resol.1. per totam*. Manet ergo, dominos esse bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, & nullo modo donationes, similesue alienationes ab eis factas irritari posse, licèt verum sit, eos mortaliter peccare contra præceptum charitatis, profusè dissipando, vt pluribus relatis docet Solorzanus *tom.2. de iure Indiarum, lib.3. cap.10. num.26.* Omninò videndus est D. Iosephus de Retes *in aureo tractatu de donationibus, c.12. per totum*.

TITV-

TITVLVS XXVI.

De testamentis.

CAPVT I.

Gregorius a *Anthemio Campaniæ Subdiacono.*

QVorundam ad nos relatione peruenit, quod *b* Importunus *c* Attellanæ ciuitatis Episcopus, dum de hac luce *d* migraret, condito testamento, in octo vncijs totius *e* substantiæ suæ nurum *f* suam hæredem instituerit, & Ecclesiam suam in residuis *g* quatuor. Hortamur ergo experientiam tuam, vt solita inquisitione discutias, & quicquid Ecclesiæ ipsius esse *h* patuerit, à qualibet persona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod eum ante Episcopatus ordinem proprium habuisse constiterit. Quidquid verò, vel antè Ecclesiæ ipsiùs esse cognoueris, vel in *i* Episcopatus ordine prædictum Episcopum acquisijsse, in eiusdem Ecclesiæ conseruetur *j* dominio, ne quisquam exinde aliquid vsurpare qualibet occasione præsumat. Clerum verò, plebemque eiusdem Ecclesiæ cum omni te volumus instantia commonere, quatenus præficiendum sibi sine dilatione aliqua *k* eligant sacerdotem, qui Clerum, plebemque, vel res Ecclesiæ ipsius cauta, regularique valeat obseruatione disponere. Pariter etiam Clerum, plebemque ipsius Ecclesiæ, vel quæ ei vnitæ sunt, Cumanæ instantiùs commoneto, quatenus & ipsi omni mora, dilationeque postposita aptum sibi eligere debeant sacerdotem, ne diu, & tali præsertim tempore, Pastoris propij sint regimine destitutæ.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] In hac sexta collectione textus hic tribuitur Gregorio IX. in alijs Gregorio III. sed malè, cùm auctor eius sit Gregorius Magnus *lib. 7. epist. indict. 5. epist. 52.* ex quo regestro ita restituo integram, & epigraphen huius textus. De Anthemio Subdiacono iam nonnulla notaui *in cap. 3. de elect.*

b *Importunus.*] Cui etiam, suppresso nomine dignitatis, rescribit idem Gregorius *lib. 2. epist.* 10.

2 c *Attellanæ.*] Attella ciuitas est Campaniæ, vulgò *S. Arpino*: habuit Ecclesiã Cathedralē iã à primis Ecclesię sæculis: ex eius Episcopis primus subscripsit Synodo Romanæ sub Hilario; & Felix tertiæ Synodo Romanæ sub Symmacho, vt refert Carolus à sancto Paulo *l. 1. Geogr. sacr. fol. 55.*

3 d *Migraret condito testamento.*] Plerumque enim testamenta fiunt in ipso vitæ exitu. Concilium Salzeburg. tempore Martini V. *can. 28.* Non obstante consuetudine, quæ potiùs est corruptela, vbi iura testamentorum factionem non prohibent. Etiam in lecto ægritudinis constitutus legare, disponere & ordinare potest de bonis sibi collatis à Deo pijs locis, aut alijs; vnde suprema contestatio dicitur *in l. 20. §. vlt. ff. de testam.* vltimum eloginm, vltimus sermo, postrema vox, vt probat Brissonius *de verb. signif. verbo Testamentum*. Ea enim, quæ in testamento disponuntur, eo animo relinquuntur, vt post mortem habeant effectum: vnde Consultus *in l. 1. ff. qui testamenta*, testamentum ita diffinit, vt sit iusta voluntatis nostræ sententia de eo, quod quia post mortem fiiam fieri vult; morte enim testamentum confirmatur, nec antea viuentis datur hæreditas, *l. 1. ff. de hæreditate, l. 2. §. interdem, ff. de vulgari*: confirmatur enim morte, *l. 1. Cod. de sacros. Eccles.* ibi: *Postquam iam velle non possunt*: procemium tituli 1. *partit. 6.* vbi Gregorius *glos. 2.* vnde rectè arguebat D. Paulus ad Hebræos *cap. 9. vers. 16. & 17.* his verbis: *Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioquin nondum valet, dum vixit qui testatus est.* Quæ verba transcripsit Pontifex *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missarum*, & explicuit Lactantius *lib. 4. diuinarum instit. cap. 20.* vnde superuacua erat cautio illa testatorum, qua disponebant, vt tunc demùm ille, aut ille hæres esset, cùm decederent, de qua Saluianus *de auarit. fol. 126.* ait: *Sed in testamento ipso prouidentissimè caues, & solicitè ac diligenter inscribis: Quando ego ex rebus humanis excessero, tunc mihi charissime hæres esto.* Notarunt Ritherutsius *ibi*, Mancinus *de triplici iuris collat. cap. 227.* Carranza *de partu, tit. de moriente*, & infrà dicemus *in cap. Raynuntius*.

4 e *Totius substantiæ.*] Id est patrimonij, census, seu fortunæ; passim enim in iure substantia accipitur pro censu, seu patrimonio, *l. cogi 16. ff. ad Trebellianum, l. 51. ff. de petit. hæredit. l. 3. § nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. in duplicibus, ff. ad l. Falcid. l. Lucius, §. Lucius, ff. ad Trebellianum, l. Iulianus, ff. qui, & à quibus, l. Titia, §. Lucius, ff. de legat. 2.* Brissonius *de verb. signif. verbo Substantia*.

Nurum suam hæredem instituit.] Quæ institutio duplici ex capite impugnari potest. Primò ex lege Voconia, qua cautum fuit; ne quis fęminam hæredem faceret vltra quadrantem, siue vt Diocasius scribit *lib. 56.* vltra vigintiquinque millia sesterc. quæ quarta pars est bonorum eius, qui census dicitur. De ea D. Augustinus *lib. 3. c. 21.* ibi: *Nolebant diuites fieri fęminas. Intolerabilius nihil est, quàm fęmina diues.* Ex *l. qui concubinã 29. §. cùm ita, de legat. 2.* ex Quintiliano *declamat. 264.* probat Balduinus *ad eandē legem Voconiam*: ex Liuio, Cicerone, & Gellio probat Couuar. *in c. Raynuntius, in princip. n. 35.* ad quam legem Voconiam obseruo spectare legē *codicilis 18. §. 1. de annuis legat.* ibi: *Sempronia soror ex triente*; & ibi: *Abstinuerat.* Secundò institutio hæc impugnari poterat ex eo, quia filij spurij hæredes institui non possunt à clericis, *authent. ex complexu, C. de incest. nupt. l. 10. tit. 13. p. 6. l. 10. tit. 5. lib. 3. fori, l. 10. Tauri, l. 6. tit. 8. lib. 5. recopil.* Molina *l. 1. de primog. c. 4. n. 45. & l. 2. c. 11.* Peregr. *de fideicom. art. 11. n. 67. & de iure fisci l. 3. tit. 18.* Castillo *lib. 5. controu. c. 67.* Borellus *de Magistr. l. 1. c. 7. & lib. 2. c. 2. & de præstãt. Regis, c. 30. n. 30.* Flores à Mena *q. 16.* Solorzanus *to. 2. de iure Indiarum, lib. 2. c. 17. n. 7.* Valenzuela *cons. 10.* Sed per nurum personam hæreditas perueniebat ad filium spurium: Igitur sustineri non poterat institutio, *ex l. quare 38. ff. de bonis libert. l. si postulante 67. §. fin. ff. ad Trebellianum, l. nec per se, C. de hæred. instit.* docuit latè Matienzo *in l. 6. glos. 8. n. 27. tit. 8. l. 5. recep.* Quibus difficultatibus antequam satisfaciamus, sciendum est primis Ecclesiæ nascētis temporibus habentes filios fideles, non accusatione luxuriæ natos, potuisse in Episcopos eligi, & consecrari, iuxta D. Pauli *ad Timotheum c. 13.* ibi: *Filios habentem*; relatum *in c. 1. 26. dist. in.* & supponitur *in c. sint manifestæ*, ibi: *Aut filios*; & *c. Episcopus qui filios, 12. q. 2.* & alijs cōgestis ab Ant. Augustino *in epit. l. 4. tit. 25. & 37.* Probant Barbosa *de potest. Episcop. 1. p. tit. 2. glos. 4.* Baronius *to. 1. anno 58. n. 13.* Lemaistre *de instit. Episc. lib. 1. c. 6.* Quod prohibitum fuit, ne filiorum amore bona Ecclesiæ dilapidarent, primò à Pelagio *in c. Cathiuensis 17. 61. dist.* & successoribus, *in c. priùs, c. de Syracusanæ, 28. dist.* & à Iustiniano *in Nouella 123.* Sed mox 2
antiqua consuetudo renouata fuit, vt constat *ex dicto cap. qui filios.* Similis etiam varietas circa eos, qui concubinam habuerunt, in Episcopos eligendos, contigit: primis enim temporibus eligi non poterant in Episcopos, qui aliqnando concubinam habuissent; sed sequentibus sęculis id permissum fuit, *c. fin. 51. dist.* vnde præsens textus exaudiendus est de Episcopo filium illegitimum habente: nam si filius esset legitimus, ipsum institueret hæredem; immò si nurum instituerer, eo præterito, testamentum nullum esset, *l. inter cætera, cum vulgatis, ff. de liber. & posthumis*: nisi dicamus, filium legitimũ, sed iam prædefunctum fuisse. Nec tunc obstat, quod de lege Voconia dicebamus; nam iam pluribus retrò annis abrogatum fuisse cōstat *ex §. cæterùm, Instit. de legit. agnat. success.* & docuerunt Cuiacius *l. 31. qq.* Papin. *in l. in multis 9. ff. de statu homin.* Ant. Augustinus *de legibus, c. 1. de lege Voconia*, Balduinus *eodē tractatu*. Nec obstat alia pars ipsius difficultatis; nam licèt Episcopi, aut clerici non possent hæredes instituere filios illegitimos, poterant tamen instituere nurus, seu generos; nec talis institutio

frsudis suspicione argui potest, ex ratione textus *in l. fin. ff. de his quibus vt indign.* ibi: *Si gener socerum hæredem reliquerit, taciti fideicommissi suspicionem sola ratio paternæ affectionis non admittit.* Nec lucrum quod prouenit ex hac hæreditate venit in considerationem; siquidem immediatè non capitur à patre, sed propter personam coniugis: & ita filij incapacitas non attenditur, argumento legis *si is qui 6. ff. de vulgar. l. si is qui, ff. de liber. legat. l. 24. ff. ad legem Corneliam de falsis*: docent Couar. *in 4. p. 2. cap. 8. §. 1. num. 13.* Antonius Gomez *in l. 9. Tauri, nu. 18.* Parladorius *lib. 1. rerum quotid. cap. 16.* Larrea *decis. 95. per totam*, Valenzuela *consil. 7.*

6 g *In residuis quatuor.*] Plerumque enim testatores hæreditatem suam in duodecim vncias diuidunt, & ita ad assem perueniunt, *l. interdum 13. §. 1. l. seruus 50. §. vlt. ff. de hæred. instit. §. hæreditas, Instit. eodem tit.* quæ diuisio dicitur solemnis *in d. l. 13. §. 1.* quia Romani semper vti solebant asse, vt probant Mariana *de ponder. cap. 2.* Vulteius, Balduinus, & alij Institutarij *in dicto §. hæreditas*, Duarenus *lib. 2. disput. cap. 36.* cuius moris rationem reddit Hieronymus Magius *lib. 1. Miscel. cap. 15.* Partes assis sunt, prima vncia, totius assis pars duodecima: sextans, quasi sexta pars assis: tres vnciæ appellantur quadranas, quasi quarta pars assis: quatuor vnciæ triens, quasi tertia pars assis: quinque vnciæ, quinquunx: sex, semis: septem, septunx: octo, bes: nouem, dodrans: decem, dextans: vndecim, deunx: duodecim, as. De eis Iuuenal. *satyr. 1.*

Vnciolam Proculeius habet, sed Gilo deuncem.

Vncia etiam in minutiores partes diuidebatur, veluti in semunciam, cuius mentio fit *in l. Papinianus 8. §. quoniam, ff. de inoffic. l. item 17. §. 1. ff. de hæredib. instit.* Rursus semuncia in tres sextulas, & vna sextula cum dimidia dicebatur sicilicus, cuius mentio fit *in l. liberto 22. §. filia, ff. de annuis legat.* Vnde Episcopus in præsenti casu de asse integro disposuit, nutum instituendo in octo vncias, Ecclesiam verò in reliquis quatuor.

7 h *Ipsius esse patueris.*] Consonant textus *in cap. 1. 12. quæst. 5. cap. sint manifesta 12. quæst. 1.* pro quorum iutium expositione Glossa *in d. cap. 1.* Panormitanus *in cap. cùm esset, num. 24. hoc tit.* Bertachinus *de Episcopo, part. 4. cap. 4.* Barbosa *in cap. 3. columna 2. de pecul. cleric.* docent, onus hoc probandi bona intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, non semper incumbere Ecclesiæ, aut hæredibus Episcopi, sed possessorem bonorum similium transferre onus probandi in aduersarium, vt in alijs iudicijs euenit: sed verius credo, semper onus hoc probandi incumbere hæredibus Episcopi; quia à iure præsumitur, omnia bona ab Episcopis, vel clericis acquisita post consecrationem, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, vt superiori titulo probaui; vnde ob hanc iuris præsumptionem, qua Ecclesia semper nititur, onus probandi incumbit hæredibus Episcopi. Vt autem omnis ambiguitas tollatur, in iure cautum est, vt Episcopus ante consecrationem teneatur facere inuentarium omnium rerum quæ possidet, vt constet postea acquisita, intuitu Ecclesiæ fuisse quæsita, *cap. manifesta, cap. sint manifestæ, 12. quæst. 1.* Solorzanus *lib. 3. de iure Indiar. cap. 11. num. 6.* & non solum Episcopum regularem, verùm & sæcularem debere inuentarium hoc conficere, latè probat Parexa *de instrum. edit. tit. 5. resol. 5.*

8 i *In Episcopatus ordine.*] Ex his verbis apertè probatur, Episcopatum esse ordinem distinctum à Presbyteratu, & alijs gradibus sacris; quod etiam probatur *ex can. 1. 2. 68. & 69. Apostolor. cap. Episcopus cùm ordinatur, 23. distinct. cap. Episcopi, cap. 5. 64. dist. cap. 1. vers. etsi in hoc, 32. distinct. cap. si seruus, 54. distinct. cap. illud, 77. dist. cap. Diaconus, 93. dist. cap. quotiens 5.* vbi Glossa, *verbo Sui ordinis, de purgat. canonic.* Quomodo autem id procedat in sententia eorum, qui tenent septem tantum gradus dari in Sacramento Ordinis, exponunt Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. quæst. 4. §. 3.* Barbosa *de potest. Episcop. part. 1. cap. 2. & 2. part. alleg. 1. n. 18.* Hallierius *de sacris elect. sectione 1. de numero Ordinum.*

9 j *Conseruetur dominio.*] Immò hæc bona successori debent reseruari, *cap. illud, 12. quæst. 2. cap. præsenti, de offic. Ordin. lib. 6. cap. quid super, de elect. eod. lib. cap. 4. de constit. in 5. compil.* cuius verba dedi in calce textus *in cap. 45. de elect.* Igitur non Ecclesiæ viduatæ competunt. Huius opinionis plures Doctores refert Solorzanus *de iure Indiar. lib. 3. cap. 11. num. 6.* vbi varia congessit de spolijs Episcoporum: sed pro temporum, & prouinciarum varietate textus hos exposui *in cap. 4. de ordin. num. 7.*

k *Eligant.*] Temporibus enim Gregorij Magni electio Episcoporum spectabat ad Clerum cum collaudatione plebis, vt probaui *in cap. 2. de elect.*

COMMENTARIVM.

EX hac D. Gregorij epistola sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus de rebus patrimonialibus testamentum facere potest, de rebus verò intuitu Ecclesiæ acquisitis testari non valet.* Probant eam textus *in cap. Episcopus 19. cap. sint manifestæ, cap. manifesta 12. quæst. 1. cap. Episcopus 34. 12. quæst. 2. cap. placuit 1. cap. 3. 12. quæst. 3. cap. nulli 1. cap. obitum, cap. fixum, cap. si Episcopus 12. quæst. 5. cap. cùm multæ 12. quæst. 8. cap. relatum 12. hoc tit. cap. cùm dilectus, de iurepatron. cap. si quis Episcopus 5. cum seq. de hæretic. cap. 8. hoc titulo, in 1. collect. cap. 1. de succes. ab intest. cap. 3. eod. titulo, in 1. collect.* Gregorius noster *lib. 9. epist. 1.* ibi: *Quicquid prædictus pater tuus Episcopatus sui tempore de proprio Ecclesiæ constiterit conquisisse, ne tollas, quia & sacrorum canonum legibus noscitur esse diffinitum, vt in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiuerit, non alius nisi sola succedat Ecclesia.* Concil. Hispal. *can. 1. & 5.* Agathense *can. 33.* Tolet. 9. *can. 7. & 10.* Concilium Francofordiense *can. 41. Et hæredes, vel propinqui Episcopi, res quæ ab Episcopo suas acquisitæ, aut per comparationem, aut traditiones, postquam fuerit ordinatus, nequaquam post eius obitum hæreditare debeant, sed ad suam Ecclesiam reuertantur. Illæ autem, quas priùs habuit, nisi traditionem ad Ecclesiã ex eis fecerit, hæredibus, & propinquis succedant.* Parisiense sub Ludouico *lib. 1. can. 16.* Carthag. 3. sub Siricio *can. 3.* Alemanicum sub Conrado celebratum anno 1225. *can. 5.* Oxoniense in Anglia, *can. 27.* quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Testamentum*, Ant. Augustin. *lib. 15. epit. iur. tit. 45. authent. Licentiam, C. de Episcop. & cleric.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa *in collect. & select.* idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 114.* P. Gregorius *lib. 3. partit. titul. 22. cap. 4.* Borellus *tom. 3. decis. tit. 20.* Quintanadueñas *lib. 2. ecclesiasticon, num. 19.* Valenzuela *consil. 98.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 10. num. 1.* Couar. & Cuiacius *in præsenti*, Turturetus *dissert. 20. iurid.* Montaluo *in l. 3. tit. 5. lib. 1. legum fori*, Hieronymus Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 4. dub. 1.* Ferro Manrique *de different. cap. 157.* Luduuelius *de vltimis volunt. fol. 19. & 194.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquisit. 5.* D. Iosephus de Retes *de donat. cap. 12.* 10 Cui assertio deducitur, & probatur.

Sed aduersùs hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: Qui dominium rerum suarum perfectum habent, non solum in vita, verùm & testamento de illis disponere valent, permittente lege decemuirali ita concepta: *Paterfamilias vti legassit super pecunia, tutelaue suæ rei, ita ius esto.* Cuius legis mentio extat apud Pomponium *in l. verbis 120. ff. de verb. signific.* Vlpianum *in fragment. tit. 11. §. 14.* Iustinianum *in nouel. 22. de nuptiis, cap. 2. & in princip. Instit. de lege Falcid.* & alios, quos refert Iacobus Gothofredus *ad ll. XII. Tabul. tabul. 5.* Sed Episcopi habent verùm, & perfectum dominium bonorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, adeò vt si inter viuos ea dissipauerint, ad restitutionem non teneantur. D. Thomas *quodlibet. 6. quæst. 8. art. 12.* ibi: *De alijs verò bonis, idest intuitu Ecclesiæ acquisitis, non committitur peccatum, nisi per abusum; sicut & de patrimonialibus dictum est.* Latè probaui superiori titulo, & fundat Villaroel. *tom. 1. regim. Eccles. part. 1. quæst. 3. artic. 4.* Igitur sicut de illis inter viuos disponere possunt transferendo eorum dominium, ita etiam & testamento. Augetur primo hæc dubitandi ratio ex eo; nam is potest donare causâ mortis, qui testamentum facere valet, *l. 1. §. 1. ff. de tutel. & rationibus, l. filius 7. §. paria autem, ff. de donat. l. 10. C. qui testamenta.* Sed Episcopi donare possunt causâ mortis, *cap. ad hæc*, vbi dicemus, *infrà hoc titulo*: ergo & testamentum facere de ipsis bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Fulcitur secundo hæc difficultas ex eo; nam si Episcopi testamentum valeret dumtaxat pro rebus patrimonialibus, non verò pro rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis, sequeretur Episcopum decedere testatum pro parte, videlicet pro bonis patrimonialibus; & intestatum pro parte, 11 Impugnatur tradita assertio.

te, videlicet pro bonis adquisitis intuitu Ecclesiæ; quod naturaliter inter se pugnat, *l. ius nostrum 7. ff. de reg. iur. l. 1. §. si ex fundo, l. 13. §. 2. l. 35. ff. de hæred. instit.* Ergo testamentum ab Episcopo factum, aut debet sustineri pro omnibus rebus, aut pro omnibus infirmari.

12 *De his qui testamentum facere nequeunt.* Qua dubitandi ratione ita fulcità non obstante, vera est præsens decisio, cuius rationem Interpretes ex eo deducunt, quia cùm Episcopi non sint domini fructuum, quos percipiunt intuitu Ecclesiæ, vt docent plures, quorum nomenclaturam, & fundamenta retuli superiori commentario; ideò de eis testamentum facere nequeunt: sed cùm verior sit contraria sententia, quam latè in prædicto commentario probaui, videlicet verum dominium in eisdem fructibus Episcopos habere, hæc ratio sustineri non potest. Ea igitur omissa, vt veram assignemus, præmittendum est, omnes illos testamentum facere non posse, quibus aliqua lege speciali prohibitum est; vnde testamenti factionem actiuam, esse de genere permissorum, vulgò docetur argumento textus *in l. metus 13. §. 1. ff. de procurat. l. cùm Prætor 12. ff. de iudicijs, l. 1. ff. de testibus, l. hos accusare 12. ff. de accusat.* Quod agnouit Alfonsus noster *in l. 13. tit. 6. partit.* 1. ibi: *Todos aquellos aquien no es defendido por las leyes de este libro, pueden hazer testamento.* Docuerunt Duarenus *ad titul. qui testamenta, cap. 2.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 5.* Grassus *de succes. §. testamentum, quæst. 20. à num. 1.* Treutl. *volum. 2. disput. 1. thesi* 2. Pichardus *in rubric. de testam.* Hunnius *in Encyclop. tit. de testamentis,* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 22. cap. 4.* Luduuellius *de vltimis volunt. in princip.* D. Iosephus de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 22.* Prohibitum tamen est testamentum facere aliquibus natura ipsa, alijs lege ciuili, aut canonica. Natura prohibentur, qui voluntatem, aut sanam mentem non habent, vt impuberes, *l. qua ætate 5. ff. de testam. §. præterea, Instit. quibus non est permissum:* docent plures relati à Narbona *de ætate, anno 14. quæst. 46.* Pinellus *lib. 2. select. cap. 10. num. 53.* in qua parte notandi sunt textus *in l. tam is, ff. de donat. causâ mortis, iuncta l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. 6. Cod. de testam. militis,* Vlpianus *in fragm. tit. de testam. §. fæminæ, l. 3. C. quando prouocare, l. 2. §. per contrarium, ff. de his quib. vt indign. l. 10. §. vlt. ff. de captiuis, iuncta l. lex Cornelia, ff. de vulgari, l. Stichum 95. §. aditio,* ibi: *Pecunia ex testamento pupilli, ff. de solut. l. inuiti 19. ff. de testibus,* iuncto Cuiacio *ad Papia. lib. 1. de adult. in l. 2. ff. de accusat. nouel. 6. Leonis.* Similiter furiosus, *§. furiosus, Institut. quibus non est permissum, l. in aduersa 17. ff. de testam.* Donellus *d. libro 6. capite* 5. Circa quem notandi sunt textus *in l. nec fideicommissa 30. ff. de legat. 3. iuncta l. Titia, ff. de inoffic. l. 1. ff. de suis & legit. hæred. l. 2. §. in suis, de legitima succes. in collatione legum Mosaic. l. 1. ff. de bonor. possess. furios. l. 12. §. si impubes, ff. de instit. l. vlt. ff. de bonor. possess. l. pro parte, ff. de seruit.* celebris locus Valerij Maximi *lib. 7. de testam. cap.* 8. Lege ciuili prohibentur testamentum facere, primò prodigi, *l. is qui bonis 18. ff. qui testamenta, §. item prodigus, Institut. quibus non est permissum,* Donel. *in l. 6. ff. de verb. oblig.* Notandi tamen sunt textus *in l. Imperator 50. ff. ad Trebel. l. Antistius 62. §. 1. de acquir. hæredit.* Secundò serui, *l. si filius, ff. qui testamenta,* vbi obseruandi sunt textus *in l. 2. Cod. de edicto D. Hadriani, l. in bello 12. §. Codicillis, ff. de captiuis,* Vlpianus *in fragment. tit. 20. §. seruus, nouel. 38. Leonis,* & elegans locus Plinij, quem exponit Cuiacius *tract. 2. ad Afric. in l. 107. §. 1. ff. de legat. 1.* Tertiò deportatis, vltimoque iudicio damnati, *l. eius qui, §. 1. ff. de testamentis, l. qui, vlt. ff. de pœnis, l. 6. §. eius, ff. de iniusto rupto.* Quartò filius in sacris paternis existens, *l. qui in potestate 6. l. filius, ff. qui testamenta, princip. Institut. quibus non est permissum:* cui principio opponi possunt textus *in l. post mortem, ff. de adopt. l. 2. §. vndecunque, ff. ad Tertyl. l. 6. §. 4. de statulib. l. 3. §. idem 9. ff. de minor. l. filius 18. ff. ad lege Falcid. l. 1. §. sed si filius, ff. de bonor. possess. contra tabul. l. Aristo, ff. de iure codicil. l. 9. & 10. ff. de iniusto rupto, l. unus 79. ff. de iure dot.* Iuncto Gothofredo *ibi, l. 1. §. 7. ff. de tabul. exhib. l. 9. §. fin. ff. de liber. & posthum. l. 1. §. filius 9. ff. de separat. bonor. l. 1. §. 17. ff. ad Tertyl. l. 2. §. 3. ff. vnde legit. l. illo 13. §. 2. ff. ad Trebel. l. si ad patrem 10. l. si pater 15. ff. de suis & legit. l. vlt. §. si filius, Cod. de bonis quæ lib.* Videndi sunt D. Iosephus de Rete *d. cap.* 22. Marc. Aurel. Galbanus *de vsufruct. cap. 9. & 10.* Lege canonica prohibentur testamentum condere, primò monachi, & cæteri religiosi, vt dicemus in textu sequenti: secundò vsurarij manifesti, *cap. fin. de vsuris, lib. 6.* & Episcopi, & cæteri clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. De Episcopis agitur in præsenti, de cæteris clericis *in cap. cùm in officijs, hoc tit.*

Vnde iam apparet vera præsentis decisionis ratio; ideò enim Episcopi testamentum facere nequeunt de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quia hoc illis expressè prohibitum est sacris canonibus, vt constat *d. cap. cùm in officijs,* ibi: *Quia antiquis canonibus constat inhibitum.* Et ex nostro Gregorio Magno *d. lib. 9. epist. 1.* ibi: *Quia & sacris canonum legibus esse noscitur diffinitum, vt in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiuerit, non alius, nisi sola succedat Ecclesia.* Concil. Hispal. 1. *can. 1.* ibi: *Comperimus in canone, &c. cap. quia nos, cap. relatum 12. hoc tit.* vbi supponitur, hanc prohibitionem à sacris canonibus prouenire. Et si adhuc sciscitaris, quanam ratione ducti Ecclesiæ PP. Episcopis inhibuerint testamentum facere de rebus intuitu Ecclesiæ acquisitis? Respondeo rationem huius prohibitionis assignari *in d. cap. cùm in officijs,* in illis verbis: *Cùm in officijs charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse.* Quam ibi illustrabimus: inde cùm Episcopi non exiguos, sed amplos fructus ab Ecclesia percipiant, æquum est, vt cùm decedunt, non in alios, quàm in ipsam Ecclesiam conferant. Rectè ergo Ecclesiæ Patres Episcopis, quamuis dominis, prohibuerunt testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec nouum, aut insolens est, vt qui dominium perfectum, aut irreuocabile bonorum habet, de eis in vltima voluntate disponere non possit, vt rogatus rem aliquam post mortem restituere: licèt enim ille dominus sit, *l. non dico 66. ff. de rei vind. l. arboribus 12. §. Iulianus, vers. Nam si fiunt, ff. de vsufruct. l. vlt. ff. de vsufructu earum rerum, l. 1. serui, ff. ad Senatuscons. Syllan. l. species 5. ff. de auro & argent. legat. l. statuliberum 9. ff. de statulib. l. generaliter 29. §. sub conditione, ff. qui & à quibus,* docent Pinellus *in l. 1. p. 2. num. 5. C. de bonis matern.* pluribus relatis Castillo *de vsufructu, cap. 30. num. 20.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 19. num. 4.* tamen de simili re disponere non valet, *l. quidam 25. §. si quis filium, l. deducta 58. §. vlt. ff. ad Trebel.* Similiter & filijsfamilias, quamuis dominis peculij aduentitij, non est permissum de eo testamentum facere, *l. penult. C. qui testamenta.* Sed cùm hæc prohibitio tota sit iuris positiui, poterit Pontifex dispensare, & Episcopis licentiam concedere disponendi de huiusmodi bonis. Couar. *in d. cap. cùm in officijs, num. 20.* Sanchez *lib. 7. summæ, cap. 8. num.* 48. Nec talis facultas vnico actu finitur, immò vsque ad vitæ exitum ea Episcopus vti potest. Sarmient. *de reddit. 4. part. cap. 4.* Barbosa *de potest. Episcopi, alleg. 114. num. 26.* Fachineus *lib. 5. controu. cap.* 99. Mancinus *sacri iuris controu. dissert. 7. cap.* 20. Secundæ partis præsentis assertionis ratio in promptu est; asserimus enim, Episcopos de bonis patrimonialibus testamentum facere posse, quia cùm quoad illa bona nulla prohibitio adsit, meritò tanquam cæteri patresfamilias de eis disponere possunt, *capite cùm dilectus, de iurepatron.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui facilè responderi potest ex suprà traditis; nam licèt verum sit, 14 *Dissoluitur dubitandi ratio.*
Episcopos esse dominos fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt; tamen de eis in testamento disponere non possunt, quia id illis ex iustis causis prohibitum est. Nec obstat augmentum difficultatis, argumento deducto à donatione causa mortis: nam illi satisfaciemus *in cap. ad hæc, infrà hoc titulo.* Nec obstat vltimum augmentum huius difficultatis, deductum ex eo, quod iuxta præsentem decisionem Episcopus decedat testatus, & intestatus. Nam hæc bona acquisita ab Episcopo intuitu Ecclesiæ, non deferuntur ab intestato, sed potius occupantur ab Ecclesia proprio iure, vt contingit in possessore maioratus, aut eo qui bona tenetur restituere post mortem. Nam licèt de illis non disponat, de alijs tamen testamentum facere potest; nec ideò decedit pro parte testatus, & intestatus.

Sed præsenti assertioni obstat textus *in cap. Episcopus qui filios 12. quæst. 2.* vbi Patres Concilij Agathensis statuunt Episcopum filios, aut nepotes non habentem extraneos instituere non posse, sed Ecclesiam ipsam. Qui 15 *Exponitur cap. Episcopus 12. qu. 2.*

13 *Traditur ratio decidendi.*

textus summè difficilis est; nam si accipiatur de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quomodo inter filios, & nepotes de eis disponere Episcopus valet? Si verò de bonis patrimonialibus, quodmodo etiam inter extraneos de eis Episcopus non disponit? Cui difficultati vt satisfaciant Glossa *ibi*, Couar. *in præsenti*, *num*.4. Iul. Clarus *verbo Testamentum*, *q*.27. *num*.2. Grassus *de success. verbo Testamentum*, *q*.34. affirmant, textum illum non continere præceptum, sed consilium, ita vt Episcopus bona patrimonialia possidens, filios autem, aut nepotes non habens, ex honestate teneatur Ecclesiam propriam hæredem instituere. Sed hęc solutio apertè conuincitur ex ipso canone 24. Côcilij Agathensis, ex quo textus transcriptus est; vbi eisdem verbis vtuntur Patres in eo canone, ac in alijs, in quibus præceptum iniungunr. Cironius *in parat. ad hunc tit.* docet, quod licèt Episcopi de bonis patrimonialibus testamentum facere possint, attamen temporibus illius Concilij, si filios, aur nepotes non habebanr, extraneos hæredes eos instituere non poterant, sed omninò Ecclesiam instituere debebant. Sed etiam hæc interpretatio reijcitur *ex capite sint manifestæ* 12. *q*. 1. *capite fixum*, 12. *q*. 5. & ex præsenti textu, vbi liberè, & absolutè permittitur Episcopis disponere de rebus proprijs intuitu Ecclesiæ acquisitis. Quare his sententijs omissis verius dicendum est, PP. Concilij Agathensis in eo canone neutiquam asserere Episcopum filios non habentem, Ecclesiam, non verò extraneos, debere hæredem instituere; sed tantum affirmare, Episcopum non posse aliquid de rebus Ecclesiæ oblatis alienare, vel distrahere. Si verò aliquid distraxerit, distinguendum esse, ita vt si filios, aut nepotes hæredes habuerit, similes alienationes sustineantur, compensatione facta cum rebus ab Episcopo relictis; si verò filios, aut nepotes non habuerit, & extraneos hæredes instituerit, irrita sit omnino talis alienatio, nec prædicta compensatio admittatur. Quę interpretatio facilè deducitur ex ipso canone 33. vbi ita aiunt PP. *Episcopus qui filios, aut nepotes non habens, alium quàm Ecclesiam reliquit hæredem, si quid de Ecclesia, non in Ecclesiæ causa, aut necessitate insumpserit, quod distraxit, aut donauit, irritum habeatur; qui verò filios habet, de bonis quę reliquit ab hæredibus eius indemnitatibus Ecclesiæ consulatur.* Ex quibus verbis constat, in eo textu non agi de testamento ab Episcopo faciendo de bonis proprijs inter filios, vel inter extraneos; sed de rebus Ecclesiæ alienatis ab Episcopo, & quatenus compẽsatione facta ex rebus proprijs Episcopi Ecclesiæ consulendum sit; quo modo textum illum acceperunt Patres Concilij Spalensis 1. *can*. 1. his verbis: *Interea confidentibus nobis in Ecclesia Spalensi sancta Hierusalem, breue mancipiorum Ecclesiæ, quos libertasse visus fuerat decessor tuus sanctæ recordationis Gaudentius Episcopus, vestri nobis Diacones obtulerunt: & non solùm quos libertauerat ibidem relegimus, sed etiam quos proximis suis de familijs Ecclesiæ donauerat, in eodem breui recensuimus adnotatos. Qua de re canonum instituta consuluimus, si talis libertas, aut transactio potuisset esse stabilis. Comperimus autem in canone, vt Episcopus, qui res proprias, exceptis filijs, & nepotibus, alteris, & non Ecclesiæ suæ dimiserit, quidquid de Ecclesiæ rebus aut donauit, aut vẽdidit, aut quoquo modo ab Ecclesia transtulit, irritum haberetur. Et ideò si res prædecessoris tui Gaudentij Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt absoluti. Cæterùm si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deseruiunt, illi prorsus maneant liberi; nam si (vt dictum est) præstitum de suis rebus non fecit Ecclesię, damnum vtique inferre non debuit. Propterea ergo de vno consensu omnes significamus, magis humanius quàm seuerius cogitantes, vt hi, quos constat tali conditione fuisse libertos, in iure Ecclesiæ maneant vt idonei; & peculium suum non alijs personis, sed tantùm suis filijs derelinquant: ipsis quoque filijs, & nepotibus cum peculio ipsorum, quasi idoneis in iure Ecclesiæ permanentibus, in extraneam eis personam non liceat quippiam transmutare; sed si qui eorum sine hærede discesserunt, peculium eorum vestræ proficiat Ecclesiæ.*

Secundò suprà traditis obstat textus *in can. 2. Concil. Lugdun.* 1. sub Pelagio II. celebrati, in illis verbis: *Vetestamenta, quæ Episcopi, vel Presbyteri, seu inferioris ordinis clerici, vel donationes, aut quæcunque instrumenta propria voluntate confecerint, quibus aliquid aut Ecclesię, aut quibuscunque conferre videantur, omni stabilitate subsistant.* Ex quibus verbis apertè liquet, testamentum Episcopi, etiam sine vlla solemnitate conditum valere: igitur quia Episcopi liberè possunt testamentum facere, nulla adhibita distinctione inter bona matrimonialia, & acquisita intuitu Ecclesiæ. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verba illa exaudienda esse de testamento ab Episcopis, vel clericis facto de bonis patrimonialibus, non verò de bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis; tantùm enim in eo canone agebatur de solemnitate adhibenda in testamentis ab Episcopis, vel Presbyteris conditis, & de instrumentis donationis causa ab ipsis confectis; an videlicet solemnitas legalis esset adhibenda? Et statuunt PP. quod quomodocumque Episcopi, vel Presbyteri testamenta condiderint, aut instrumenta donationis confecerint, ipsorum voluntas rata sit. 16 Exponitur can. 2. Concil. Lugdu. 1.

C A P V T II.

a Idem *Episcopo Caralitino*,

QVia *b* ingredientibus monasterium conuertendi *c* gratia, vlterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum eiusdem monasterij iuris *d* fiant, aperta legis diffinitione decretum est. Quod cùm penè omnibus notum sit, in magnam nos Grauiniæ Abbatissæ monasterij sanctorum *e* Gracuini atque Luxorij insinuatio admirationem perduxit, quæ Siricam monasterij sui Abbatissam postquam regendi suscepit officium, condito *f* testamento legata quibusdam asseruit reliquisse. Et dum de sanctitatis vestræ solicitudine quæreremus, cur res monasterio competentes ab alijs pertulerit detineri, communis filius Epiphanius Archipresbyter vester præsens inuentus respondit, præmemoratam Abbatissam vsque ad diem obitus *g* indui se monachica veste noluisse, sed in vestibus, quibus loci illius vtuntur *h* presbyteræ, permansisse. Ad hæc replicabat prædicta Grauinia, hoc penè ex consuetudine licuisse, adeò vt Abbatissam, quæ ante suprascriptam Siricam fuerat, talibus vsam fuisse vestibus allegaret. Cùm ergo de qualitate vestium nec nos mediocriter cœpissemus ambigere; necessarium visum est nobis, tam cum consiliarijs nostris, quàm cum alijs huius ciuitatis doctis viris, quid esset agendum de lege tractare. Qui tractantes responderunt: Postquam solemni more Abbatissa ab Episcopo *i* ordinata est, & in *l* monasterij regimine per annos plurimos vsque ad vitæ suæ transitum præfuit, vestis qualitatem ad culpam fortè Episcopi respicere, qui *k* eam sic esse permiserit; non tamen potuisse monasterio præiudicium irrogare, sed res ipsius eidem loco, ex eo, quod illuc ingressa, & Abbatissa constituta est, manifesto iure competere. Et ideò quia ex dimissis illicitè rebus Xenodochium possessionem asserit indebitè retinere, his vos *l* hortamùr affatibus, vt quia & monasterium, & Xenodochium ipsum in vestra est *m* ciuitate positum, omni cura, ac studio prouidere debeatis, quatenus si possessio ipsa ex nullo præcedenti contractu, sed ex eo memoratæ Siricæ legato descendit, antedicto monasterio, postposito strepitu, vel excusatione *n* reddatur. Si verò ex alio fortè dicitur obtinuisse contractu,

ctu, aut fraternitas veſtra inter partes cognita veritate, quod legalis ſuaſerit ordo definiat, aut mutuo ſibi conſenſu arbitros eligant, qui earum valeant allegationes diſcindere. A quibus quidquid fuerit ſtatutum, ita veſtra prouiſione ſeruetur, vt nullum inter venerabilia loca iurgium remaneat, quæ magnoperè alterna pacis ſunt fouenda concordia. Alia igitur omnia, quæ teſtamento prænominatæ Siricæ detinentur, quippe quod nullum eſſe legali ſanctione permittitur, neceſſe eſt vt iuri monaſterij fraternitatis veſtræ ſolicitudine ſacerdotali per omnia ſtudioſè reparentur: quia imperiali *o* conſtitutione apertè ſancitum eſt, vt ea quæ contra leges fiunt, non ſolùm inutilia, ſed etiam pro infectis habenda ſint.

NOTÆ.

1 a IDem.] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.3.* & in hac ſexta legitur tantum, *Gregorius*; ſed tam inſcriptionem, quàm litteram textus reſtituo ex Regeſtro epiſtolarum D. Gregorij, vbi *lib.7. indict. 2. epiſt.7.* reperitur hic textus, & eius principium refertur à Gratiano *in cap. quia ingredientibus 19. quæſt.3.* De Epiſcopo hoc Ianuario, & eius diœceſi nonnulla notaui *in cap. niſi cùm pridem, de renunc.*

2 b *Quia ingredientibus.*] Cùm effectu videlicet, & ingreſſu irreuocabili, qui contingit per profeſſionem validam, vt communiter exponunt Doctores *in præſenti, & in authent. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.* quos ſequitur Sotomayor *in relect. ad textum in d. cap. quia ingredientibus*: ſed perperam, nam textus *in dicta authentica ingreſſi*, ad quam reſpexit Gregorius in præſenti, procedit in monachis tantùm ingreſſis, vt apertè conſtat ex illis verbis: *Ingreſſi monoſteria, ipſo ingreſſu ſe, ſuaque dedicant Deo: nec ergo de his teſtantur, vtpote nec domini rerum.* Et ex Nola 5. Iuſtin. *cap.5.* ex qua tranſcripſit Irnerius textum illum. Quare hæc verba, *Quia ingredientibus*, accipienda ſunt iuxta tempora Gregorij, de illis, qui ingrediuntur monaſterium. Sciendum enim, olim non induiſſe habitum monachalem eos, qui annum probationis peragebant, ſed cum veſtibus proprijs inceſſiſſe; ſed tunc demùm eas mutaſſe, cùm per ingreſſum profitebantur Religionem, *cap. ſuper, de regularibus*, vbi dicemus: *in addit. Capitul. Caroli, cap.35.* legitur: *Ipſe verò ne tondeatur, nec veſtimenta priſtina immutet priùs, quàm obedientiam promittat.* Quare monachi ab eo inſtanti, in quo monaſterium ingrediebantur, teſtamentum facere non poterant. Synodus 8. Conſtantinop. *can.6.* ibi: *Monachi non debent habere proprium, ſed omnia eorum monaſterio adſcribi. Dicit enim B. Lucas de ijs qui credunt in Chriſtum, & monaſticam inſtitutionem deſcribunt, quod nemo quidquam eorum quæ aderant, proprium eſſe dicebant, ſed erant illis omnia communia: & ideò ijs; qui monachi eſſe volunt, priùs datur facultas de ſuis rebus teſtandi, ac diſponendi, & quibuſcunque velint perſonis, lege ſcilicet non prohibitis, ſua tranſmittendi. Poſtquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monaſterium habebit, & nullam de rebus proprijs curam gerere, vel diſponere eis promiſſum eſt.* Quia cum ab eo die ſe, & ſua monaſterio obtuliſſent, teſtamentum facere ampliùs non poterant, *cap. vlt. de ſucceſſ. ab inteſt.* Poſtquam tamen annus probationis peragitur à nouitijs cum ipſis monachis, poſt tonſuram, & habitus mutationem non attenditur tempus ingreſſus, ſed profeſſionis; ideòque ante ſolemnem profeſſionem liberè nouitij de rebus ſuis diſponere valent, vt latè probant Thomas Sanchez *lib.7. in Decalogum, cap.3.* Tamburinus, Pellizarius, & Diana congeſti à Hieronymo Garcia *part.1. polit. regul. tract.2. difficult.6.* Hurtado *de congrua ſuſtent. tom.2. lib.6. reſol.10. per totam*, Viuar. *de veteri monach. lib.6. cap.3. num.28.*

3 c *Conuertendi gratia.*] Ideſt in monaſterium à vita ſæculari, & laxiori ad ſtrictiorem tranſeundi cauſa. Tranſitus enim laicorum ad monaſticam vitam, conuerſio religionis cauſa appellatur. Concil. Aurel. 1. *can.23.* ibi: *Monachus in monaſterio conuerſus, ſi pellici poſtea, vel vxori fuerit ſociatus, tantæ præuaricationis reus nunquam eccleſiaſtici gradus officium ſortiatur.* Synodus Turonenſis 2. *can.16.* ibi: *Si qui in monaſterio conuerſi ſunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi.* Gregorius noſter *lib.7. indict.1. epiſt.12.* Fileſacus *lib.1. ſelect. cap.10. fol. 161.* Notabimus infrà *in tit. de conuerſ. coniug.* Sed quia & illi, qui caſtitatem in ſæculo promittebant, dicebantur conuerti, Concil. Agath. *can. 16.* Arelat. 2. ſub Syluestro *can.1.* Aurel. 5. *can.19.* ibi: *Quæ in domibus proprijs, tam puellæ, quàm viduæ, commutatis veſtibus conuertuntur*: tamen quia illi religioſi non fiebant, & teſtamentum facere poterant, ideò coniunxit Gregorius noſter ingreſſum monaſterij cum propoſito conuerſionis, vt denotet non ſufficere conuerſionem ſolam, quæ fit etiam in ſæculo; nec ingreſſum in monaſterio ſine conuerſione, cum plures ingrediantur monaſterium, non tamen monachi fiant, quia deeſt animus conuerſionis, vt illi qui pœnitentiæ peragendæ cauſa in monaſterijs detruduntur, de quibus agemus *in cap.1. de regul.*

d *Iuris fiant.*] Monaſterium enim ipſo iure conſequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus poſſidebat, nullo ab eo facto teſtamento, vt probant latè Gedeus *tom.1. conſil. conſ.25.* Hieronymus Garcia *d. tom.1. polit. regul. tract.4. difficult.5. dub.5.* Vnde monaſterium vt ſucceſſor in vniuerſum ius tenetur ſoluere debita contracta ab ipſo monacho, vt probat Olea *de ceſſ. iur. tit.3. quæſt.9. num.33.* 4

e *Grauini, atque Luxorij.*] Monaſterium hoc eſt in ipſa ciuitate Calaritana conſtructum ab eius incolis in honorem iſtorum ſanctorum, qui nati fuerant in ipſa inſula, vt refert Bonfant. *lib.12. de Sanctis Sardin. cap.27. ad medium.* 5

f *Condito teſtamento legata.*] Legatorum enim proprium eſt, vt teſtamento, vel codicillis teſtamento confirmatis relinquantur, *l. illud 13. §.1. l. quidam 14. in princip. ff. de iure codicil. l. ab exhæredatis 126. ff. de legat.1. l. filius 20. §.1. ff. de legat. præſt.* Vlpianus *tit.24. de legat. in princip. l. impuberem 22. §. qui codicillos, ff. ad leg. Cornel. de falſis*, docent Valentia *ad tit. de legat. cap.3. per totum*, Pichardus *eod. tract. cap.2. num.22.* in quo differunt legata à fideicommiſſis, quæ licèt donationes, & liberalitates ſint, *l. vnum 67. §. ſi Falcidia, ff. de leg.2. l. non facilè 6. ff. ſi cui plus quàm per legem*, ab inteſtato tamen per epiſtolam, vel ſine ſcriptura relinqui poſſunt, *l. & epiſtola 22. Cod. de fideicommiſ. l.2. Cod. de codicil. §. præterea, §. nondum, Inſtit. de fideicommiſ. hæredit.* & etiam codicillis ab inteſtato factis, Paulus *lib.4. ſentent. tit.1. §. codicillos 10.* cuius differentiæ rationem exprimunt Vlpianus *tit.20. §. fideicommiſſum 8.* Gaius *lib.2. inſtit. §. præterea*, & exponunt Cuiacius *lib.39. Pauli ad edict. in l.53. ff. de V.S.* Hothomanus *lib.6. obſeru. cap.5.* Petrus Faber *lib.2. ſemeſtr. cap.24.* Valentia *d. cap.3.* in quo etiam legata differunt a donationibus cauſa mortis, quæ ab inteſtato factæ valent, *l. ſi filius 20. §.1. de legat. præſtaud. l. tam is 25. in princ.* & *§.1. ff. de donat. cauſa mort.* Schiſordeg. *lib.3. ad Fabrum. tract.26. quæſt.8.* Petrus Gregorius *lib.28. ſyntag. cap.14.* ex quo diſcrimine nonnulla notatu digna deducit illuſtriſſimus Ramos *ad tit. de legat. in rubric. num.6.* Huic principio, videlicet legata tantùm teſtamento relinqui poſſe, fideicommiſſa verò etiam ab inteſtato relinqui valere, opponi ſolent textus *in l. quæſitum 91. §. ſi quis Stichum, ff. de legat.1. l. recuſare 6. §. Titius, ff. ad Trebel. l.2. ff. de his quæ in teſtamento delentur, l.2. Codice de bonis matern. l.4. §. quiſquam, l.6. ff. ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti, l. ſtatuliberi 29. §. Quintus, ff. de ſtatulib. l.1. §. interdum, ff. ſi cui plus, l. ita tamen 27. §. quotient, ff. ad Trebel. l. poſt emancipationem 40. ff. de legat.3.* 6

g *Indui ſe monaſtica veſte.*] Quare aſſerebat, nullo modo monialem eſſe, cùm non geſtaret habitum monialium; certum enim eſt, omni tempore in Eccleſia diſtinctum fuiſſe habitum monachorum, & monialium à veſtibus communibus, & ſæcularibus, vt conſtat ex D. Auguſtino contra Fauſtum *lib.6. cap.9.* vbi ait, peccatum eſſe, ſi ſanctimonialis gerat indumenta nuptarum, vel nuptæ ſpeciem Virginum veſtibus deferant D. Hieronym. *epiſt.15. ad Marcellam*, ibi: *Tunicam fuſiorem induta ſe repentè Domino conſecrauit.* Vnde Caſſianus integro libro monachorum veſtes deſcripſit, de quibus plura congeſſerunt Ephtenus *lib.5. diſquiſit. monaſt. tract.1. per tot.* Iodocus Coccius *tom.2. theſauri, lib.4. art.6.* Ambia- 7

nas ad Tertul. de pallio, Lantdmer. lib.2. de veter. mon. 2.p. cap.4. & nos de velis monialium dabimus plura in cap. vidua, de regul. Non tamen adeò desideratur mutatio habitus, vt absque noua vestis monachalis delatione quis monachus non efficiatur, capite Porrectum, vbi dicemus, de regularibus.

8 h *Vtuntur presbyteræ.*] Præsbyteræ, sicut & Episcopæ, Diaconissæ, & Subdiaconissæ nomen in sacris canonibus, & apud Scriptores ecclesiasticos, non vnica in significatione reperitur acceptum; illæ namque plerumque sumuntur pro illis mulieribus, quæ à viris, qui ad Episcopatum, Presbyteratum, Diaconatum, vel Subdiaconatum promoti erant, ductæ fuerant, quæ dum senes essent, & castitatem promitterent, in sæculo remanebant. Concilium Turon.2. sub Ioanne III. can.3. & 20. ibi: *Si inuentus fuerit Presbyter cum presbytera, aut Diaconus cum sua diaconissa, vel Subdiaconus cum sua subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod. can.20. & 21. ibi: *Non licet Presbytero post acceptam benedictionem in vno lecto cum presbytera sua dormire, nec in peccato carnali misceri; nec Diacono, aut Subdiacono.* Concilium Rhemense sub Gregorio cap.1. & 2. ibi: *Si quis Presbyteram duxerit, anathema sit.* Ex quibus canonibus lucem accipit, quod de Vrsicino Presbytero refert Gregorius noster lib.4. dialog. 20. & habetur in cap. Presbyter, 32. dist. *Ille enim* (ait Magnus Gregorius) *à tempore accepti Ordinis presbyteram suam, vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propiùs accedere non sinebat.* In eadem etiam significatione accipitur decretum Zachariæ de Presbytera, Diacona, Nona, & Monacha. Dicebantur etiam prædictæ vxores, Relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, Concilium Aurelian.1. can. 13. Altissiod. can. 22. Epaunense can. 32. Nec defunctis viris poterant ad secundas nuptias transire, immò vt castitatem perfectius seruarent, detrudebantur in monasterijs, vt ibi securius degerent. D. Basilius epist. 198. ibi: *Eijce illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium; sit illa cum virginibus, & tu inter viros ministra.* Notarunt Pamelius ad Tertullianum de exhort. castit. cap. 13. Petauius ad libros Epiphanij de expositione fidei, Theophilus tom.4. lib.4. sect.2. cap.1. fol.556. Alio etiam sensu presbyteræ, & diaconissæ accipi solent: presbytera enim idem est, ac senior vidua. Synodus Laodic. can.11. ibi: *Non oportet eas, quæ dicuntur presbyteræ, in Ecclesia constitui.* Et capite mulieres, 32. dist. Diaconissæ verò erant virgines, quæ ad nonnulla officia ecclesiastica ordinabantur, vt plura, quæ per viros, propter honestatem sexus virilis, exerceri non poterant, per ipsas diaconissas exercerentur. Synodus Nicæna can.74. D. Clemens lib.6. constit. cap.17. Epiphanius lib.3. hæresi 29. Concilium Arausic. 1. sub Leone, can. 26. Turonense 2. sub Carolo, cap. 21. Aurelian. 2. sub Vigil. can. 18. Chalcedon. act. 15. can.15. l.9. C. de Episc. & cler. nouella 6. §. quanta ea munia: refert Theophilus tom. 12. fol. 300. De illis plura congesserunt Vasquez tom.3. in 3. part. disput. 245. cap. 3. Cæsar de Eccles. Hierarch. 2. part. disput. 9. §.3. Castillus de hierarch. lib. 6. cap.11. §.2. Villaroel. tom.1. de regim. eccles. part. 1. quæst. 2. art.6. Barbosa lib. 1. iur. eccles. cap.3. Iui Lauorus var. lucubr. tit.4. c.24. n.28. Crespetius in summa, verba Diaconissæ, Christ. Lupus in can.15. Concil. Chalced. P. Cerda in aduers. cap.151. Ant. Augustin. in epit. lib.7. tit. 38. & 39. Pancirola lib.1. var. cap.82. Claudius Espenceus ad D. Paulum lib. 1. digress. cap.17. Hallierius de sacris elect. 2. part. sect. 4. §. 6. Tamburinus de iure Abbat. disput. 7. quæst. 8. Mornacius in authent. Diaconissas, Cod. de Episcopis & clericis, Cironius ad titul. de ætate & qualit. Baronius anno 34. num. 287. & anno 57. num. 123. & anno 58. num. 55. & anno 179. num. 51. & anno 272. num. 8. Turrianus pro canonib. lib. 5. cap.12. Albaspineus lib.1. obs. cap.2. & in notis ad Concil. Nicæn. can.17. & Arausican. can.1. De his ergo presbyteris accipi potest præsens textus. Sed quia temporibus D. Gregorij huius textus auctoris tota insula Sardiniæ per Præfectum Africæ regebatur, & in ea quamplures Græci habitabant, vt refert D. Franc. de Vico. 3. part. hist. Sardin. cap.46. dicet aliquis, presbyteras in præsenti accipi pro vxoribus Græcorum Presbyterorum, de quibus egi in cap.1. de cleric. coniug. Sed verius credo, D. Gregorium sensisse de fœminis in gradum presbyterarum cooptatis, quæ simul cum ipso gradu nouam vestem recipiebant, & ita quibusdam ecclesiasticis functionibus dicabantur, quæ honestè per viros exequi nequibant; non tamen sacrificia offerebant, vt Gentilium Vestales, præter naturæ ordinem sacerdotes & sacrificium offerentes, quas reprehendit D. Clemens lib.3. constit. cap. 9. à Vestalibus enim sacrificia peracta, testis est Tullius orat. de Aruspic. & pro domo sua ad Pontif. item Gellius lib.1. noctium, cap. 12. & habetur etiam apud D. Hieronymum epist. 1. in Iouin. Tertullianus lib.1. ad vxorem, cap. 6. & in calce libri de exhort. castit. vbi de similibus apud alias gentes virginibus; & perspicuè apud Prudentium lib.2. contra Symmachum. Munia legitima presbyterarum, & diaconissarum refert Theophilus tom. 12. tract. de sobria frequent. mulier. fol.300. De Diaconissis videndi sunt Morinus de sacris ordin. exercit. 16. Casal. de ritibus Eccles. cap.29.

l *Abbatissa ab Episcopo ordinata est.*] Idest benedicta, & cooptata in Abbatissam: sicut enim ad Episcopum spectat consecratio sanctimonialium, capite de votis, cum alijs, 20. quæst.1. illustraui in cap.1. de temporib. ordin. ita & confirmatio, & ordinatio Abbatissarum. Clement. attendentes, §. statuimus, de statu monach. Gregorius noster lib.6. epist.12. ibi: *Quam si digna huic ministerio indicata fueris, eiusdem loci Episcopus ordinet.* Et lib.8. epist. 43. *Vt à vobis Deo protegente Abbatissa debeat ordinari.* Gregorius Turonensis lib. 9. hist. Franc. cap. 42. ibi: *Quam Abbatissam Agnetem Beatissimi Germani, præsentibus suis fratribus benedictia consecrauit.* Tamburinus de iure Abbat. d. cap.29. quæst.5. Hæc autem solemnis benedictio, ordinatio non erat, vt constat apertè ex duabus epistolis 73. & 89. Carnotensis. Eius consecrationis ritus refert Tamburinus vbi suprà. 9

j *Monasterij regimine.*] Licèt enim Abbatissa ratione sexus incapax sit iurisdictionis spiritualis, vt probaui in capite dilecti, de maiorit. & obed. tamen exercet quandam potestatem œconomicam, & maternam in monasterij regimine, & monialium correctione: vnde in Concilio Parisiensi sub Ludouico, lib.1. cap.39. dicuntur matres spirituales: & in Concilio Aquisgran. 2. part. cap.13. matres religiosarum appellantur: & in Concilio Turon. 2. can.30. admonentur seipsas, sibique commissas, quanta potuerint vigilantia custodire: & in Conc. Cabilonensi 2. sub Carolo, can.54. docetur, monialium in rationem in conspectu Domini eas reddituras esse; plura tradunt Hallierius de sacris elect. section. 4. §.8. Tamburinus de iure Abbatissæ, dicto cap.32. 10

k *Qui eam sic permisit.*] Hæc verba exposui in cap. cùm magistrum, de elect. 11

l *Hortamur.*] Idest præcipimus; licèt enim verba exhortationis generaliter non inducant præceptum, cap. quod præcipimus 14. cap.2. de spons. tamen secus est, si verba exhortationis sint adiecta rei, aut dispositioni, quæ ex sua natura solent necessitatem præ se ferre, vt post alios probat Couar. in cap.1. hoc tit. num. 14.

m *In vestra est ciuitate.*] Vnde iure communi attento in eius erat iurisdictione, cap. omnes 16. quæst. 7. cap. monasteria 18. q.2. Probant Gemonius de sacror. immunit. lib.3. cap.4. Bosquetus ad Innocent. lib.1. epist.7. Bignonius in notis ad Marculfum, cap.1. Crespetius in summa, verbo Basilicæ 2. Balboa in c.1. de foro compet. q.1. nu. 1. Sauarus ad Sidonium lib.4. epistola 15. 12

n *Reddatur.*] Legata enim indebitè soluta repeti possunt, l.2. & 3. ff. de condict. indeb. l. fideicommissum, C. eodem tit. l. error, C. ad leg. Falcid. Paulus lib. 3. sentent. tit.6. Nec obstat Vlpianus in fragment. tit. de legatis, §. vlt. ibi: *Legatorum perperam solutorum repetitio non est.* Nam omissa Cuiacij solutione, ibi asserentis Consultum esse intelligendum de legatis relictis incertis personis, quę soluta repeti non possunt, §. incertis, Instit. de legat. §. fin. Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu; dicendum est, Vlpianum esse exaudiendum de legatis solutis per errorem iuris; ea enim propriè dicuntur perperam soluta, & in illis repetitio nulla est, l. regula 9. ff. de iur. & facti ignor. l. error. 10. C. ad leg. Falcid. 13

o *Imperiali constitutione.*] Relata in l. non dubium, C. de legibus, quam latè exponunt Caldeira lib. 2. de error. cap.1. Vinius lib. 1. select. cap.1. Hunnius ad Treutl. volum. 1. disput. 6. q.54. & disp. 11. quæst. 2.

COMMENTARIVM.

14 Conclusio probatur.

EX hac D. Gregorij epistola sequens communiter deducitur assertio : *Vitam monasticam , seu regularem professi , testamentum facere nequeunt* . Probant eam textus *in capite non dicatis* 12. *qu.*1. *capite perlatam* 19. *qu.* 3. *nouella* 5.76. & 123. *Iustin. authent. Ingressi , authent. Si qua mulier , C. de sacros. Eccles. nouella* 5. *Leonis* , Concil. Oxon. in Anglia sub Stephano, tempore Honorij III. *can.* 47. *Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere , qui se , & sua pariter in religionis ingressu dedicarunt , præsenti auctoritate definimus , vt nulla persona in regulari ordine constituta condere testamentum præsumat* . Ex l.17.*tit.*1.*part.*1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña *hic* , Barbosa *in select. ad hunc textum* , & *lib.* 1. *iuris eccles. capite* 42. *num.* 205. Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 13. & *qu.* 7. *scholast. cap.* 9. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 3. *num.* 21. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 8. *cap.* 4. Tamburinus *de iure Abbat. disput.* 28. *qu.*2. Benedict. Ægid. *in l.* 1. *part.*4. *C. de sacros. Eccles.* Iacob. Durantius *qq. iuris* , *qu.*6. Pichardus *in l. Gallus* , *in prælud. cap.* 1. *num.*6. Desiderius Heraldus *de auctorit. rei iudic. cap.* 13. & 14. Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 15. *tit.* 46. Diana *part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 128. & *part.* 3. *tract.* 2. *resol.* 75. Tondutus *resol. canonic. cap.* 95. Mornacius , Barbosa & Richerius *in d. authent. ingressi* , Ritherursius *in d. nouella* 5. & 123. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. difficult.* 6. Mancinus *lib.* 1. *genial. cap.* 122. Viuar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 5. Hurtado *de resid. tom.* 2. *resol.* 11. Bosquetus *ad Innocent. lib.* 1. *epist.* 95. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 5. *capite* 8. *artic. vnic.* Thaddæus Piso *lib.* 1. *var. resolut. de testamentis* , *capite* 8. Borellus *tom.* 3. *decis. tit.* 20. *num.* 120.

15 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione ; nam si monachi testamentum facere non possunt , maximè quia bona non habent , vt de D. Augustino refert Possidius in eius vita , ibi : *Testamentum nullum fecit , quia vnde faceret , pauper Christi non habebat* : cùm nemo possit testamentum facere de rebus alienis , *l. conficiuntur* 8. §. 3. *ff. de iure Codicil.* Sed qui religionem ingrediuntur , possunt professionis suæ tempore aliqua bona sibi reseruare , *cap. fin.* 18. *qu.* 1. *cap. fin. qui cleric. vel vou.* Ergo saltem eo casu de illis disponere valebunt , *ex l. verbis legis* , *ff. de V. S.* Vnde Imperator Leo *in nouella* 5. monachis testari permisit de bonis acquisitis post monachatum ; & sanctimonialem bona possidentem , posse testamentum condere , constat *ex l. generali* , *C. de sacros. Eccles.* Augetur primò hæc difficultas exemplo sanctorum monachorum , qui testamentum fecerunt , vt ex D. Basilio , & Antonio probatur *ex cap. perlatum* 19. *qu.* 3. & ex D. Hieronymo in vita sancti Antonij , *cap.* 25. Et Diui Gregorij Nazianzeni testamentum refertur à Baronio *tom.* 4. *anno* 389. quod postquam Græcè ediderat Brissonius , Iacobus Sirmondus cum duobus MMSS. Vaticanæ Bibliothecæ collatum , Latinè donatum edidit , & post eos Caldeira *lib.* 4. *var. cap.* 4. Cæsarius Sancti Gregorij frater testamentum condidit apud Basilium *epist.* 84. quæ est ad Sophronium , meritò celebrata à sancto Hilario , quam sanctus Hieronymus scribit Huychio absenti , quòd testamenti vice breuem scripsisset epistolam . Alia refert Theophilus *tom.* 15. *in beterocl. spirit. part.* 1. *punct.* 4. Ergo non repugnat statui monastico , vt illum professi testamentum faciant . Augetur secundò hæc difficultas ; nam si monachi , aut moniales testamentum facere non possent , nec cum testamento decedere valerent , quia illud perueniret ad casum , à quo incipere non poterat , argumento legis *pluribus* 140. §. 2. *l.* 2. §. *ex his* , *ff. de verb. oblig.* sed possunt cum testamento decedere , quod antè ingressum monasterij fecerunt , vt probant Couar. *hic* , Phœbo *decis.* 137. *per totam* : ergo quia testamentum post ingressum religionis facere possunt ; nam licèt per talem professionem monachus statum mutet , non in deterius , sed in melius id facit : vnde nullam patitur capitis diminutionem , vt aliqui minus orthodoxè putabant .

16 Monachus habetur pro mortuo.

Qua difficultate ita fulcita minimè obstante , vera est præsens decisio , cuius rationem vt percipiamus , omissis quæ de professione tacita , & expressa dabimus *in cap. vidua* , *de regul.* sciendum est , inter alios vtriusque professionis effectus , quos recenset Barbosa *lib.* 1. *de iure eccles. cap.* 42. illum præcipuum esse , vt qui eam fecerint , habeantur pro mortuis . Diuus Basilius *in constit. monastic. capite* 20. ibi : *Qui enim mundo cum omnibus , quæ in mundo sunt , renunciauit , seque ipsum mundo crucifixit , mortuus est mundo , & omnibus quæ sunt in mundo* . Cassianus *lib.* 4. *institut.* ibi : *Abrenunciatio nihil est aliud , quàm crucis , ac mortificationis indicium , idcoque noueris hodierno die te huic mundo , & actibus eius , & desiderijs esse defunctum* . Vnde deducunt Doctores , quod cùm in casum mortis pactum conceptum est , in casu monachismi celebratum censeatur , ex *l. vltim.* §. *nam maritis* , *C. de Episcop. & cleric. nouel.* 5. *Iustin.* Quare cùm mortui sæculo sint , post professionem nihil peculiare acquirere , possidereue possunt , *cap.* 2. vbi latè probabimus , *de statu monach.* nec vllo tempore actu , vel potentia dominium bonorum habere valent , *capite non dicatis* , 12. *qu.* 2. immò omnia , quæ tempore professionis habebant , monasterio acquiruntur , *d. authent. ingressi* , exemplo illius , qui se dedit in adrogationem ; nam cum capite fortunas suas in adrogatorem transfert , *l.* 11. §. *testamento* , *ff. de bonor. possess. princip. Instit. de acquisit. per adrogationem* . Monachi ergo per professionem omnem substantiam suam in monasterium transferunt , nisi prius de bonis disposuerint iuxta formam præscriptam à Tridentino *dicta sess.* 25. *de regul. capite* 16. cuius expositionem prosequuntur vltra Barbosam *ibi* , & *in dict. authentic. ingressi* , & *dicto cap.* 42. *num.* 224. Hieron. Garcia , & Hurtado *vbi supra* .

Vnde iam apparet vera decidendi ratio huius textus , 17 Traditur ratio decidendi.
cuius prohibitio licèt ad legem ciuilem referatur in illis verbis : *Aperta legis diffinitione decretum est* ; tamen ipsa constitutio , ciuilis videlicet , *d. authent. Ingressi* , causam suam habet à dispositione ecclesiastica , videlicet ab eo , quod ingressus religionem , vt sæculo mortuus , nihil habet vnde testamentum facere possit , cum quoad omnia pro mortuo habeatur . Accedit , nam testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia , *princip. Instit. de testamentis* ; sed monachus voluntatis expers est , ita vt nec velle , nec nolle habere dicatur , auctor vitæ sancti Fulgentij *cap.* 27. ibi : *Illos quoque verè esse monachos dicebat , qui mortificati voluntati , parati essent nihil velle , nihil nolle , sed Abbatis tantummodò consilia , vel præcepta seruare* . Daniel Monachus *in vita S. Ioannis Climachi* , ibi : *Adeò verò perfectè mundo , proprijsque voluntatibus mortuus erat , vt inexpertam rationis , & voluntatis animam quandam habere videretur , atque proprietate naturali omnino liberatam* . Vnde nec eligere sepulturam possunt , *cap. fin. de sepultur. lib.* 6. Tamburinus *de iure Abbat. disput.* 34. *qu.* 1. Diana *part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 110. Religiosus enim post emissam professionem , voluntatem , noluntatemue non habet propter votum obedientiæ , per quod omne arbitrium proprium submisit superiori , *cap. non dicatis* 12. *qu.* 1. *cap. luminoso* , *cap. Abbates* , 18. *qu.* 2. *cap. vltimo* , *de testamentis* , *lib.* 6. D. Thomas 2. 2. *qu.* 186. *per totam* . Ergo in nullo actu eius voluntas exploranda est , cum sit nulla . Baldus , & alij apud Iasonem *in l. seruus* 62. *in fine* , *ff. de verb. obligat.* fusè Pater Sanchez *tom.* 2. *in præcept. decalog. lib.* 7. *cap.* 6. & *de matrim. lib.* 6. *disput.* 4. *ex num.* 11. Ceuallos *communium contra communes* , *lib.* 2. *cap.* 446. Barbosa *in collect. ad authent. ingressi* , *C. de sacros. Eccles.* Stephanus Durantius *lib.* 1. *qq. iuris* , *qu.* 7. & 8. Quare frustrà hac in parte comparatur Religiosus seruo a Glossa *in cap. fin.* 16. *qu.*6. & alijs apud Nicolaum Euerardum *in locis legalibus* , *loc.* 58. *de seruo ad monachum* . Quia in seruo manet voluntas , quæ per seruitutem subiecta non est , *l. cùm proponas* , *C. de hæredib. instit.* iuncta *l. si id quod seruus* , *ff. de condict. indeb.* At in religioso voluntas non datur , quam à se spontè propter votum abdicauit. Ex defectu ergo voluntatis , & bonorum religiosi vitam regularem professi testamentum facere non possunt : & cum professus tacitè per immixtionem actibus professorum , quoad omnia pro professo habeatur , vt dicemus *in cap. vidua* , *de regul.* ideò in præsenti specie Abbatissa , quæ tacitè professa reperiebatur , testamentum facere non potuit . Præsens assertio ampliatur , etsi Abbas monacho permittat , vt testamentum faciat , etsi

testa-

testamentum illud condat ad pias causas. Sanchez *lib. 6. summæ, cap. 8. num. 3.* Item in monacho, qui facit codicillos, aut donat causa mortis. Barbosa *d. cap. 42. num.* 110. & in eo, qui testamentum antea factum velit reuocare, aut mutare; secus verò si tantùm aliquid declarare velit, non verò de nouo disponere. Diana *part. 3. tract. 2. resol. 75.* Ampliatur etiam præsens assertio, vt procedat in religioso in Episcopum electo, cui de nullis bonis testari licet. D. Thomas 2.2. *qu.* 185. Barbosa *de potest. Episcop. 3. part. allegat.* 114. *num.* 22. Arauio *tract. 3. qu. 28. moral. dub. 3.* Procedit etiam in religiosis Equitibus Hierosolymitanis, qui cùm verè religiosi sint, non possunt testamentum condere, secus verò milites D. Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ; quia cum illis circa vota Religionis magna in parte dispensatum est, vt latè docent Barbosa *d. cap. 42. num.* 220. Hurtado *vbi suprà.*

18 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam concessa maiori, minor propositio neganda est: nec ea probatur *ex d. cap. fin. qui clerici vel vouent.* Nam in eius specie mulier, quæ castitatem promisit, non sibi reseruauit proprietatem bonorum, sed tantùm vsum cum Superioris licentia; quod non repugnat voto paupertatis. Vnde de superioris licentia poterat intra domum vsum bonorum retinere, vt docuerunt Barbosa *dicto cap. 42. numero* 151. Stephanus Durantius *quæst. 8.* & in eius commentario latius dicemus. Nec constitutiones Leonis *in d. nouel. 5.* nec Valentis & Valentiniani *in d. l. generali*, attendi debent, cùm sint iuris ciuilis sanctiones; cuius conditores non percalluerunt vim & effectum voti paupertatis, quod emittunt monachi, & moniales, iuxta quod redduntur inhabiles ad retinendum, vel acquirendum aliquid, quamuis modicum; & per consequens nec testamentum facere possunt, cùm non habeant bona, de quibus disponant. Nec quod de SS. Basilio, & Antonio dicebamus; nam Eremitæ, qui certam regulam non profitentur, Camaldulensem videlicet, Diui Augustini, vel similem, testamentum facere possunt. Abbas *in præsenti rubric. num. 6.* Syluester *in summa, verbo Testamentum*: docent plures congesti à Ricciulo *lib. 3. cap. 4.* Si verò regulam aliquam profiteantur, de quibus *in cap. verò 16. quæst. 1. capite vnic. de excess. Prælat. lib. 6. l. 12. tit. 12. partit. 6.* cùm paupertatis votum emittant, testamentum facere nequeunt. Frances *de compet. quæst.* 83. qui doctè probat, Eremitas profitentes aliquam certam regulam, & fixam normam viuendi sub obedientia alicuius superioris, gaudere fori priuilegio. Vnde fratres Tertij Ordinis D. Francisci, quia paupertatis votum non emittunt, testamentum facere possunt. Difficilius est quod de D. Gregorio Nanzianzeno dicebamus, qui verè monachus erat, coætaneus D. Basilij. Et licèt nonnulli apocryphum esse testamentum illud, quod eius nomine circumfertur, existimauerint, vt refert Caldeira *d. lib. 4. var. cap. 4. in fine*; etsi tamen tanquam verum illud admittamus, non inde euincitur, monachos testamentum facere posse; nam ipse Sanctus fatetur, eam dispositionem suæ vltimæ voluntatis, non recentem scripturæ tempore, sed veterem fuisse. *Iam enim*, inquit, *mentem meam manifestam feci* (tempore scilicet emissæ professionis,) *& meam omnem substantiam Catholicæ Nazianzij Ecclesiæ consecraui ad pauperum, qui sub ea sunt, Ecclesiæ ministerium. Ob eamque causam tres præfeci iuxta hanc meam voluntatem pauperum curatores, nunc autem idem institutum seruo.* Nec interest, quod nummos quosdam distribuit, & Gregorium Diaconum hæredem instituit; nam id facere potuit tanquam Episcopus, gratitudinis ministerij sibi præstiti, vel eleemosynæ gratia, vt explicat Viuar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num.* 16. Nec obstat aliud difficultatis augmentum, quia verum & validum est testamentum factum antè professionem regularem. Nec refert quod perueniat ad casum, à quo incipere non poterat; quia non est nouum, vt quæ vtiliter constituta sunt, persistant, licèt casus à quo incipere non poterant, contigerit, *l. in ambiguis, §. non est nouum, ff. de reg. iur.* Vnde qui testamentum fecit, si postea incidat in furorem, nihilominus testamentum sustinetur, *l. filius 15. ff. qui testamenta, l. furiosam, C. eodem titulo.*

19 Exponitur can. 2. Concil. Lugdun.

Superiori assertioni primò obstat textus *in can. 2. Concilij Lugdun.* 1. celebrati anno Domini 570. sub Ioanne II. vbi postquam actum fuit de testamentis conditis ab Episcopis, & clericis, hæc subijciuntur verba: *Statuentes, vt etiamsi quorumcumque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visum fuerit discrepare; voluntas tamen defunctorum debet inconcussa manere, & in omnibus dispositio custodiri.* Ex quibus verbis apertè constat, testamenta condita à religiosis absque debita solemnitate, valere: ergo quia testamenta monachi facere possunt. Pro cuius textus expositione docet Basilius Legion. *lib. 7. de matrim. cap. 13.* quod licèt primis Ecclesiæ sæculis religiosi emisissent tria vota, castitatis, paupertatis, & obedientiæ; tamen antequam in Ecclesia solemnitatem his votis præstitissent, etsi illicitè, efficaciter tamen eos de rebus proprijs disponere potuisse, vsquedum à nostro Gregorio prohibitum fuit illis testamentum condere: quod licet varijs auctoritatibus intendat probare Basilius, id expressius suadetur ex Saluiano *aduersus auaritiam cap. 3.* vbi dum inuehitur in PP. qui filijs religiosis nihil relinquebant præter vsumfructum, hæc profert verba: *More ergo illorum veteris, qui seruos non benè de se meritos, quos ciuitate Romana indignos iudicant, fuco Latinæ libertatis addicunt, quos scilicet iubent quidem sub libertorum titulo agere viuentes, sed nolunt quidpiam habere morientes; negato enim ijs vltimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ superstites habeat, morientes donare non possunt. Ita ergo & tu religiosos filios tuos, quasi Latinos iubes esse libertos, vt viuant scilicet quasi ingenui, & moriantur vt serui.* Ait ergo Saluianus, quod parentes, qui liberis religionem professis non relinquunt nisi vsumfructum, habent ipsos eo loco, quo Domini seruos suos libertos Latinos faciunt, cum eo ipso, quod vsumfructum tantùm illis relinquunt, adimant eis facultatem condendi testamentum. Iuxta quem antiquum Ecclesiæ morem accipit idem Basilius canonem 19. Concilij Matiscon. 1. celebrati anno 558. & D. Augustinum *sermon. 1. & 2.* vbi supponit Sanctus, valuisse testamentum conditum à Ianuario monacho. Et ea admissa faciliùs defendi poterit testamentum Diui Gregorij Nazianzeni suprà relatum; sed ab ea discedit Viuar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num. 9.* & docet textum *in dicto can.* 2. exaudiendum esse de monachis iam professis, qui testamenta fecerunt, antequam expressè, aut tacitè religionem ipsam profiterentur; quo casu cum professionem adhuc non emisissent, licèt conuersionis gratia ad monasterium accessissent, testamentum ab eis factum sustinetur. Sed neutra ex his interpretationibus admitti potest. Non prima doctissimi Basilij; nam testamenti factio actiua denegata est monachis, tum ob defectum bonorum, tum ob defectum voluntatis; qui defectus tam prioribus Ecclesiæ sæculis, quam sequentibus statui monastico inerant: vnde ob solemnitatem ab Ecclesia votis adiectam, nulla incapacitas monachis quoad testamenti factionem fuit addita, quæ iam ex ipsa professione non prouenirer. Nec secunda eruditi Patris Viuar. vt diuinatoria admitti valet. Quare illis omissis, verius credo, tam primis, quam sequentibus Ecclesiæ sæculis monachos testamenti factione caruisse: nec aliud deducitur *ex dicto can. 2. Concilij Lugdunensis*, in quo agitur de testamentis Episcoporum, Presbyterorum, & Clericorum, vt ex prioribus verbis constat. Vnde verbum illud, *Religiosorum*, referendum est ad ipsos Episcopos, & Presbyteros, qui plerumque religiosi, & religiosissimi appellari solent. Nulla autem mentio fit in eo canone monachorum, aut sanctimonialium; vnde non est ratio, quare quod in eo canone statuitur circa testamenta ab Episcopis, & Presbyteris condita, protrahatur ad monachos, qui testamenti factionem actiuam non habent.

Secundo opponi solet textus *in cap. si qua mulier 19. q. 3.* vbi expressè asseritur, quod si qua mulier ingrediatur monasterium filios habens, etiam post ingressum licere ei bona propria inter ipsos diuidere: igitur quia monialis licitè, & validè potest testamentum condere. Cui difficultati vt satisfaciat Nauarrus *ad titulum de Regularibus, consil.* 2. asserit, prædictum textum, vtpotè deductum ex constitutione Cæsarea, videlicet ex authentica *Si qua mulier, C. de sacros. Eccles.* nullam auctoritatem habere; cùm similes Imperatorum constitutiones, quæ loquuntur de testamentis monachorum, non attendantur, vt de nouella 5. Leonis, & constitutione Valentis, & Valentiniani, *in dicta l. generali, C. eodem titulo*, suprà retuli: quam solutionem reijciunt Thomas Sanchez *lib. 7. summæ, cap. 9. num. 7.* Menchaca *lib. 1. vsufrequent. cap. 5.* Barbosa

20 Exponitur textus in cap. si qua mulier 19. q. 1.

bosa *In authentica Si qua, numero* 5. dum docent, constitutionem illam tacito Pontificis consensu esse approbatam: quæ doctrina difficilior est; nam vt suprà probaui in Apparatu ad hæc Commentaria, constitutiones iuris ciuilis per Gratianum compilatæ in suo decreto, eandem auctoritatem habent, ac si in ipsis Pandectis iuris ciuilis iacerent; quare admittenda est Nauarri interpretatio. Et licèt constitutio illa esset approbata ab Ecclesia, adhuc dicendum est, in eo textu non permitti monachis, aut monialibus testamentum facere, sed tantùm bona filijs debita æqualiter inter ipsos diuidere; quæ diuisio non est testamentum, nec dispositio testamentaria, *l. filius 16. l. vltim. C. famil. ercisc. authentica si modò, C. eodem titulo*; docet Mancinus *lib. 2. genial. cap.* 312. vnde non solùm testamento, verùm scriptura priuata fieri potest, *dicta authent. Si modò*. Et licèt codicillis non possit dari, aut adimi hæreditas, *l. 2. §. hæredis, ff. de iure codicill. l. 2. §. 1. C. de codicillis, §. fin. Instit. eodem*; tamen codicillis potest pater diuidere substantiam suam inter filios, *l. si filia* 20. *§. si pater, l. ex parte* 32. *ff. famil. ercisc. l.* 20. *§. qui filias, ff. de adimend. legat.* licèt in specie textus *in d. cap. si qua mulier*, non possit monialis aliquem ex filijs meliorare, vt docet Gregorius Lopez *in l. 17. tit. 1. partit. 6.* nec poterat filio pupillariter substituere, vt docet Barbosa *ibi, num.* 13.

21 Exponitur cap. fin. 12. qu. 5.

Deinde obstat præsenti assertioni textus *in capite fin.* 12. *qu.* 5. in illis verbis: *Quicunque ex gradu ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas eius ad Ecclesiam, vbi deseruinit, deuoluatur: similiter de sanctimonialibus*. Ex quibus deducitur, sanctimoniales posse facere testamentum, siquidem ibi statuitur, quod si testamentum non fecerint, illis succedat monasterium. Glossa in eo textu, verbo *Sanctimonialibus*, quam sequuntur Turrisćremata *ibi*, Garaña *in cap. 4. num. 8. de statu monach.* existimat, in eo textu agi de quibusdam monialibus, quæ olim in Gallia, & Theutonia florebant; illæ enim ad instar canonicorum sæcularium vitam agebant. Et licèt in eadem domo habitarent, eandemque vestem deferrent, sub vnaque Abbatissa propriam regulam profiterentur; tamen proprijs non renunciabant, & vt sæculares canonissæ degebant, de quibus *in cap. indemnitatibus, §. supradicta, de election. lib. 6. Clement. Attendentes, de statu monach.* Vnde cùm sanctimoniales illæ proprium retinerent, nec professionem regularem emitterent, ideò poterant facere testamentum. Sed hæc solutio aperto diuinationis vitio laborat; siquidem in eo textu nulla fit mentio illarum canonissarum, de quibus nonnulla notaui *in capite dilecta, de maiorit. & obed.* Deinde quia Glossa supponit, textum illum deductum esse ex Concilio Triburiensi, quod celebratum fuit in Gallia temporibus Arnulphi, anno 895. & in ipso Concilio nullo modo reperitur textus ille. Hac solutione omissa Sotomayor *in cap. Quia ingredientibus*, 19. *qu.* 3. existimat, textum illum procedere antè tempora Gregorij IX. cui tribuit præsentem textum, & textum *in d. cap. Quia ingredientibus*. Sed hæc solutio facilè conuincitur ex traditis suprà in epigraphe huius textus. Quare his sententijs omissis, verius dicendum est, textum illum esse intelligendum de Diaconissis, de quibus suprà egi: illæ enim cùm nullam professionem emitterent, nec religionem profiterentur, poterant testamentum facere. Quæ interpretatio adstruitur, & facilè suadetur ex eo, quia in toto illo canone non agitur de religiosis, aut regularibus, sed de sacerdotibus sæcularibus: & statim adijcitur, idem obseruari in sanctimonialibus. Igitur intelligendus est textus de Diaconissis sæcularibus. Deinde decretoriè probatur hæc solutio ex nouella 131. Iuliani, *cap.* 18. vbi leguntur hæc verba: *Si Episcopus, clericus, vel cuiuscunque gradus ecclesiastici ministerij, sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas eius non ad fiscum, sed potiùs ad Ecclesiam deuoluatur; & si Diaconissa fuerit, simili modo*. Igitur *in d. cap. fin.* sanctimoniales pro Diaconissis accipi debent, vt iam notauit Gibalinus *de clausura, disquisit. 1. cap. 3. §. 2. consect. 4.*

22 Intelligitur cap. relatum, 19. qu. 3.

Tandem superiori assertioni obstat textus *in cap. perlatum 19. quæst. 3.* vbi Gregorius noster refert Petronellam mulierem, dum monasterium ingrederetur, bona quæ habere potuit, licèt sibi iure competere potuissent, tamen monasterio donasse. Vnde deducitur, vitam monasticam professam potuisse bona propria retinere, & illa donationis titulo in monasterium transferre. Igitur similiter & testamento de illis disponere poterat. Pater Vasquez 1. 2. *disput. 165. cap. 6.* & Basilius *quæst. 3. scholast. cap.* 9. textum illum referunt ad tempora illa, quando monachi, etsi non licitè, validè tamen bona retinebant, & vtiliter de illis disponebant. Sed ea sententia omissa, Viuar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5.* alio modo Gregorium exponit, videlicet vt verba illa, *Licèt sibi iure potuissent competere*, non ad Petronellam, sed ad monasterium suum referantur, præcipuè iuxta verba illa, quæ sequuntur; *Etiam specialiter donationis titulo*: ita vt affirmet Gregorius, Petronellam res suas, quæ eo ipso, quod absque testamento monasterium ingrederetur, idest professionem emitteret, ipsi monasterio iure ordinario competebant, ex præsenti textu, & dicta authentica *Ingressi*; tamen easdem etiam specialis donationis titulo spontè contulisse. Sed hæc interpretatio opponitur verbis, & menti ipsius Gregorij; nam Gregorius, cùm adhuc nullam fecisset monasterij mentionem, ait Petronellam per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conuersam, resque suas omnes, quas habere potuit, licèt sibi iure potuissent competere, tamen donationis titulo monasterio specialiter contulisse. Vnde nullo modo relatiuum *sibi*, referri poterat ad monasterium, quod adhuc nec nominauerat. Quare ea omissa sententia, verius credo, verba illa, *sibi iure potuissent competere*, referenda esse ad Agnellum Episcopum, cuius filia erat dicta Petronella, vt suadetur ex integra epistola, quæ extat in regestro Gregorij, *lib. 3. epist. 6.* in hæc verba: *Perlatum est ad nos, Petronellam nomine, de prouincia Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conuersam, resque suas omnes quas habere potuit, licèt sibi iure potuissent competere, tamen easdem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse; morientemque prædictum Episcopum, dimidiam partem substantiæ suæ Agnello cuidam filio suo, qui notarius nostræ esse fertur Ecclesiæ, atque dimidiam eidem monasterio reliquisse. Sed cùm propter irruentem Italiæ cladem ad Siciliam refugissent, dicitur eam sæpiùs nominatus Agnellus, corruptis eius moribus, stuprasse, atque sentiens grauidam, de monasterio seduxisse, resque eius omnes, tam proprias, quàm eas, quas de parte patris ipsius habere poterat, abstulisse.* Vnde D. Gregorius referre intendebat, ipsam Petronellam bona omnia, quæ ex substantia patris habere poterat, licèt illa bona patri potuissent, & debuissent, dum viueret, competere, ex donationis titulo monasterio tradidisse, simul cum rebus proprijs: vnde nullo modo verba illa illa, *sibi iure potuissent competere*, sunt referenda ad Petronellam, sed ad Agnellum Episcopum eius patrem, cuius mentionem proximè Gregorius fecerat.

C A P V T III.

[a] Idem *Ianuario Episcopo Calaritano.*

NOs quidem arbitramur, quod ad imminentiam expletionis piarum rerum, ipse te tuus satis ordo compellat. Sed ne zelum tuum cuiuslibet interuentus remissionis emolliat, de his etiam te specialiter iudicauimus exhortandum. Peruenit siquidem ad nos, Stephanum vestrum de hac luce migrantem, supremæ [b] voluntatis elogio monasterium præcepisse fundari. Cuius desiderium à Theodosia honesta [c] fœmina hærede eius, fertur quod hactenus dilatione protrahitur. Quam ob rem hortamur fraternitatem tuam, vt maximum de prædicta causa studium geras,

geras, atque nominatam fœminam commoneas, quatenus intrà annale ſpatium monaſterium, quod iuſſum eſt, debeat ordinare, & cuncta ſecundùm defuncti voluntatem ſine altercatione conſtituere. Quod ſi intra prædicti temporis metam aliqua perficere negligentia, vel calliditate diſtulerit, vt ſiue in loco eo, quo conſtitutum fuerat, ſeu d certè ibi non poterit, & alibi placet ordinari, & dilatione interueniente negligitur; tunc volumus, vt fraternitatis tuæ ædificetur ſtudio, ordinatiſque omnibus, res atque redditus, qui relicti ſunt, per te loco ipſi venerabili, ſine imminutione aliqua ſocientur. Sic enim & antè tremendum Iudicem tuum ſententiam remiſſionis eſſugies, & ſecundùm piiſſimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates Epiſcopali ſupplebis ſtudio.

N O T Æ.

1 a IDem] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram ex regeſtro D. Gregorij Magni, *lib.3.epiſt.*10. vbi reperitur hic textus, & in prima collectione, *ſub hoc tit.cap.*12. De hoc Epiſcopo nonnulla notaui *in cap.niſi, de renunc.*

2 b *Voluntatis elogio.*] Elogium in iure varijs modis accipitur. Pro cauſa exhæredationis *in l.ſi poſthumus* 14.*in fine, ff.de liberis & poſthum.l.*1.*§.idem ait, ff. de Carbon. edict.l.*9.*C.de ſuis & legit.* apud D. Auguſtinum *lib.de communi vita cleric.* ibi: *Ambos exhæredauit, illum cum laude, iſtum cum elogio, & vituperatione.* Apud Ciceronem *pro Cluentio*, ibi: *Vnum eſt etiam, quod maximè me conturbat, quod elogium recitaſti de teſtamento Ignatij patris, hominis honeſtiſſimi, idcircò ſe exhæredaſſe filium, quòd is ob Oppianici damnationem pecuniam accepiſſet.* Sed frequentiùs pro teſtamento, & vltima decedentis voluntate accipitur, *l.vlt. §.ſic quidem, C. de curat. furioſ.l.ſi quis* 33 *l.ſi quando* 35.*C. de inoffic.teſtam.l.*2.*&* 3.*C. communia de manumiſſ.l. hac* 8. *cum ſequent.C.qui teſtamenta*, & alijs.

3 c *Fœmina hærede.*] Non erat ipſa Theodoſia nominata ad exequendum teſtamentum, ſed tanquam hæres tenebatur adimplere.

4 d *Seu certè ibi non poterit.*] Qua de re eidem ſcripſerat idem Gregorius *lib.3.epiſt.*8. in hæc verba: [Theodoſia religioſa fœmina in conſtruendo monaſterio voluntatem Stephani quondam viri ſui complere deſiderans, petijt à nobis, vt ad fraternitatem tuam noſtras tranſmitteremus epiſtolas, quibus per commendationem noſtram tuum facilius mereretur auxilium. Aſſerit ſiquidem hoc à ſuo coniuge conſtitutum, vt in prædio, quod appellatur Picenas, quod ad Xenodochij Thomæ quondam Epiſcopi iura peruenit, monaſterium conſtrui debuiſſet. Quia igitur in alienis hoc fundare rebus, licèt poſſeſſor permitteret, Dominus tamen videtur cum ratione refugere, petitionem eius præuidimus annuendam, ideſt, vt in domo iuris ſui, quam Caralis aſſerit ſe habere, ancillarum Dei monaſterium debeat Domino adiuuante conſtruere. Sed quia prædictam domum ſuam dicit ab hoſpitibus, atque ſuperuenientibus onerari, hortamur fraternitatem tuam, vt ſtudeas ei in cunctis concurrere, deuotionique eius tuæ præbeas tuitionis auxilium, vt mercedis defuncti, atque eius ſtudij, tuus te concurſus faciat & ſolicitudo participem. Reliquias verò, quas ibidem poſtulat collocandas, volumus vt à fraternitate tua ſub debita veneratione condantur.]

C O M M E N T A R I V M.

5 Conclusio traditur & probatur. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Si hæres, vel ille, qui deſignatus eſt ad exequendam teſtatoris voluntatem, per annum negligens fuerit, executio deuoluitur ad Epiſcopum.* Probant eam textus *in cap. vlt.* 13.*qu.*2.*cap.admonere*, 16.*qu.*1.*cap.de laicis*, 17.*qu.*2.*cap.ſi hæredes, cap.tua nos, cap.Ioannes*, 19.*hoc tit.* Clement. vnica *hoc tit.* Clement. *quia contingit, de relig.domib.cap.*1.*hoc tit. in* 1.*collect.* Gregorius noſter *lib.*9.*epiſt.*14. & 20. Concil. Rauennatenſe tempore Clementis V. *rubric.*31. ibi: *Et executores poſt legitimum tempus, hoc eſt annum, niſi fuerint executi, vlteriùs ſe non poſſunt intromittere, ſed Epiſcopi ordinarij ea exequantur.* Trident. *ſeſſ.*7.*de reform.cap.*15.& *ſeſſ.*22.*cap.*6.& *ſeſſ.*25.*cap.*4.*l.*6.*tit.*8.*part.*6.*l.*25.*tit.*9.*l.*7.*tit.*10.*ead.partit.l.nulli, C.de Epiſcop.& cleric.authent.hoc amplius, C.de fideicomm.l.*5.*tit.*10.*part.*6. Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, idem Barboſa *de poteſt.Epiſcop.*3 *part.allegat.*82. Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap.*6.*de offic.ordin.* Robertus *lib.*1.*rer.iudic. cap.*19. Fornerius *lib.*6.*rerum quotid.cap.*2. Carpio *de exequut.lib.*1.*cap.*21.*&* 22. Rouſſelius *lib.*6.*hiſt. iuriſdict. Pontific.cap.*3.*num.*9. Ant. Auguſt. *in epit.iur.lib.*15.*tit.*48. Gifanius, & Mornacius *in dicta l.nulli*, Tondutus *lib.*1.*reſol. canonic.cap.*15. Valenzuela, *conſil.*87. Antonius Gomez, & alij *in l.*36.*Tauri*, Leon *tom.*1.*decis.*20. Hieronymus Garcia *tom.*1.*polit.regul.tract.*8.*difficult.*3.*dub.*5. Pater Molina *de iuſtitia, tractat.*2.*diſputat.*134.*num.*5. Caſtillo *lib.* 8. *de aliment.cap* 7.*&* 54. vbi I. Paulus Melius, Ciarlinius *tom.* 1. *controuerſ.cap.*5.*num.*11. Solorzanus *tom.*2.*de iure Ind.cap.* 24.*num.*122.& *lib.*4.*cap.*7. D. Valenzuela *conſil.*124.*num.*24.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ex ſequenti conſideratione; nam exequutores vltimarum voluntatum æquiparantur tutoribus. Gloſſa *verbo Ad liberos, in l. tutela* 16.*de tutel.* Baeza *de decima, cap.*19.*num.*22. Carpio *de execut.lib.*1.*cap.*18.*num.*1. quia ſicut tutores ſunt datiui, & legitimi, ita etiam executores alij ſunt datiui, videlicet in teſtamento deſignati, *d.l.nulli*; alij legitimi, vt Epiſcopi, vel eorum vicarij, *nouella de ſanctiſſimis titulis.§.ſi autem*: pluribus relatis docet Valenzuela *conſil.*87.*num.*9. Sed exiſtente tutore datiuo, non eſt locus legitimo, nec ille admittitur ad tutelæ adminiſtrationem, *l.inteſtato, ff. de legit.tut. l.ſi tutor, §. ſi duobus, ff. de tutelæ, & rationibus, l.*2.*C.de teſtam.tut.* ergo ſimiliter exiſtente executore datiuo Epiſcopus tanquam legitimus admitti non debet. Et hoc dubium non admittere docuit Paulus Caſtrenſis *conſil.*413. 6 Impugnatur prædicta aſſertio.

Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia Theodoſia in præſenti ſpecie, nec in mora erat, nec conſtitui poterat; ſiquidem à nemine conueniri valebat pro conſtructione monaſterij; quia in iudicio nemo audiendus eſt agendo, aut excipiendo, niſi ille cuius intereſt, *l.*3.*§.*1.*l.ſtipulatio* 38.*§.vltim.ff.de verb.oblig.l.ille à quo* 13.*§.ſi de teſtamento, ff. ad Trebell.* Sed in præſenti caſu Theodoſia erat hæres ex aſſe, nec habebat cohæredem, cuius intereſſet monaſterium conſtrui; ergo ex defectu perſonæ, & actionis Theodoſia in mora conſtitui non poterat. Cùm enim plures ſunt hæredes, inuicem ſe conuenire valent, *l.Quintus* 7.*verſ.Pomponius, ff. de annuis legat.l.his, §.idem, ff famil. erciſc.* Deinde ex alio capite Theodoſia in mora non erat; nam diſpoſitio conſtruendi monaſterium incertitudinem magnam continebat; ſiquidem teſtator non expreſſit eius modum, aut formam, & per conſequens talis diſpoſitio vt incertitudinem continens, nulla erat, *l.Titia, ff.de legat.*2. *l.*3.*§ ſi quis inſulam, ff.de eo quod certo loco*: ergo ſi Theodoſia non tenebatur præceptum illud adimplere, negligens dici non poterat, nec ob eius negligentiam Epiſcopus monaſterium conſtruere poterat.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, nihil aliud eſſe, quod magis hominibus debeatur, quàm vt ſuprema eorum voluntas, poſt quam iam aliud velle non poſſunt, exitum & effectum habeat, *l.vel negare* 5.*ff. quor. teſtam.aperiantur, l.*1.*C.de ſacroſ. Eccleſ.* Vnde ſcribit Plinius *lib.*2.*epiſt.*16. ſe propriam quandam legem ſibi dixiſſe, vt defunctorum voluntates vt perfectiſſimas tueretur. Euſebius *lib.*4.*de vita Conſtant.* ſcribit, generaliter ſanxiſſe, quibuſcunque modis expreſſa teſtantium iudicia valere. Et Quintilianus *declamat.*318. ait, nullum ſanè maius eſſe ſolatium mortis, quàm voluntas vltra mortem. Tacitus *lib.*2.*annal.* ibi: *Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi defunctum ignauo queſtu; ſed quæ voluerit, meminiſſe; quæ mandauerit, exequi.* Facit Caſſiodorus *lib.*5.*var.epiſt.*21 *Viuat tibi perpetuis ſæculis decedentium voluntas, tranſeant in poſteros iudicia parentum.* Illuſtrat Spino *in ſpecul.teſtam.*1.*part.rubricæ.* Vnde teſtatores fidelioribus, & charioribus amicis ſuarum voluntatum executionem commendabant, quorum mentio fit *in l.quidem, §.penult.l.ſi à pluribus, ff. de legat.*2.*l.ſi quis Titio* 17.*ff. de legat.*2.*l.alumna* 9.*l.alio hærede, ff.de aliment.legat.l.Diuus, ff.ſi cui plus, nouella* 131.*Iuſtin.nouella* 68.*Leonis, nouella Maiorani de teſtam.* Illi plerumque dicuntur diſpenſatores, vt ex eadem nouella Maiorani notat Cuiacius *tract.*7.*ad Afric.in l.*107.*ff.de legat.*1. & nullo deſignato executore vl- 7 Vltima voluntas adimplenda eſt.

tima

timæ voluntatis, executio hæredi incumbit, *l.7.tit.10.partit.6.* Carpio *de executorib.lib.1.cap.22. num.9.* Illis autem executoribus aliquando testatores certum præscribunt tempus, intra quod suam exequantur voluntatem: quo casu tempus illud est obseruandum, *authent.hoc amplius, C.de fideicommiss.d.l.nulli,l.6.tit.10.partit.6.* Carpio *dicto lib.3.cap.1. num.2.* Nullo verò termino assignato annus à iure datur ad exequendam testantis voluntatem, *d. authent.hoc amplius.* Et licèt eodem iure communi attento dubium sit, an à die mortis, an verò à tempore aditionis hæreditatis currere incipiat annus; apud nos tamen cum aditio hæreditatis non desideretur ad validitatem eorum, quæ in testamento relinquuntur, *l.1.tit.4.lib.5.Recopil.* incipiet annus à die mortis testatoris, vt decisum extat *in d.l.6. partit.* ibi: *Fasta va año despues de la muerte del testador.* Docet Carpio *d.lib.3.cap.1. num.10.* Etiam sciendum est, morte, negligentia, vel impedimento executorem ius exequendi vltimas defunctorum voluntates deuolui ad Episcopum loci, vbi testator decessit, aut maiorem bonorum partem obtinebat, ex iuribus suprà citatis. An verò ad Iudicem sæcularem æqualiter spectet pias defunctorum voluntates ad effectum perducere, quæri solet? Et ad ipsum etiam spectare, resoluunt pluribus relatis Carpio *d. allegat.82. num.17.* & ita præuentioni locum esse, sicut in alijs casibus mixti fori, fusè probant Leon *decis. 20. Valentiæ*, Pereyra *de mana regia, tom.1. lib.1.cap.16. per totum*; quia sicut laicus potest à testatore designari suæ dispositionis executor, ita & iudex laicus, propter eius negligentiam, & impedimentum, poterit exequi pias defunctorum voluntates.

8 Traditur decidendi ratio. Ex quibus iam apparet vera præsentis decisionis ratio; nam cùm Episcopus in concernentibus pietatem, & charitatis officia, sit legitimus executor, & in laicos exerceat omnimodam iurisdictionem, *cap. 1. & 2. 87. dist. cap. super quibusdam, de V.S.* meritò in præsenti deciditur, ob negligentiam Theodosiæ in construendo monasterio, quod ædificari iusserat testator, executionem similis piæ voluntatis ad Episcopum deuolui: quod nec à iure Romanorum alienum est; nam apud eos testamentorum executio, quoad legata pia, & monumenta construenda, Pontifici incumbebat, *l.hæreditas 50 ff. de petit.hæredit.* ibi: *Hæredes ad monumentum faciendum tandem Principali, vel Pontificali auctoritate compelluntur, ad obsequium supremæ voluntatis.* Non tamen ex officio, sed ad partis petitionem, *l. Quintus Mutius 17. ff. de annuis legat.* Illustrant Guther. *lib.3. de iure manium,& lib.2. de iure Pontific. cap.8.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 2.* immò & ipsas testamenti tabulas solebant Vestalibus tradere, aut in æde sacra custodiendas deponere, *l.cùm pater, §. donationis, ff. de legat.2. l.3.§.proinde, l.fin. ff.de tabul.exhib.l.4.§.4.ff.famil.erci∫c.* Vnde Augustini testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Suetonius *in Iulio, cap.83. & in Augusto, cap. vltim.* Idem de Antonij testamento refert Plutarchus *in eius vita.* Meritò ergo Gregorius in præsenti, atque Imperatores *in d.l. nulli, & authent. hoc ampliùs*, statuerunt, pias defunctorum voluntates diligenter esse exequendas; & negligentibus earum executionem hæredibus vel commissarijs à testatore designatis, Episcopum debere eas ad effectum perducere, docent Carpius & Barbosa *vbi suprà*, Rousselius *d. lib.6. cap.3.* Quis autem Episcopus proprius sit quoad hanc executionem, originis, vel domicilij testatoris, aut loci vbi res sitæ sunt, explicant Martha *de iurisdict. part.2.cap.10.num.10.* Barbosa *de potest. Episcop.3. part. allegat.82.num.15.* Baldus & Salicetus *in d.l.nulli, C. de Episcop.& cler.*

9 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verùm sit, quod si hæres, vel commissarius a testatore designatus exequatur voluntatem testatoris, Episcopus non possit se immiscere; tamen si negligens sit, aut iure, vel de facto impediatur prædictam exequi voluntatem, tunc Episcopus potest eandem voluntatem ad effectum perducere; quia ob negligentiam, vel impedimentum hæredis, commissarijue, talis facultas ab eis aufertur, & in Episcopum transfertur, vt si tutor datiuus suspectus sit, qui remouetur, & alius administrat. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licet cùm testator aliquid fieri iussit, nulla exinde actio detur, quia præceptum hoc potius ad vtilitatem scribentis, quàm ad alterius commodum pertinet, vt alibi ratiocinatur Consultus *in l. Quintus 7.ff. de annuis legat.* officio tamen iudicis cogi potest hæres, vt defuncti supremam voluntatem adimpleat, *l.hæreditas, ff. de petit. hæred.* vbi Faber, Goueanus *in l.1.§.vltim. ff.ad leg. Falcid.* & quia publicè interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare, ff. quemadmod. testamenta*; ideò hodie cuilibet de populo competit actio pro exequendis vltimis defunctorum voluntatibus, *authent. de ecclesiasticis titulis, §. si autem, d.l. nulli, C.de Episcop.& cleric.in fine,* ibi: *Vniuersi, qui id quocunque modo cognouerint, vel in viri clarissimi Rectoris prouinciæ, vel in vrbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem.* Docent pluribus relatis Carpio *d.lib.1.cap.2.* Pinellus *lib.1.select.cap.11. num.16.* Nec aliud difficultatis augmentum refragatur; nam supponendum est, in præsenti specie testatorem præscripsisse modum obseruandum circa locum, & formam monasterij: & licèt testator id non expressisset, nihilominus non ideò dispositio vitiabatur; siquidem adimpleri, & exequi poterat seruata forma, quæ in alijs monasterijs eiusdem Ordinis in vsu esse solebat, vt in simili specie ait Consultus *in l.cùm pater 77.§.vicos, ff. de legat.2.* cuius explicationem prosequuntur Cuiacius *lib.8.respons. Papin.* ibi, Fornerius *lib.2. rerum quotid. cap.11.* Chesius *interpret. iur.cap.4.num.9.*

Sed præsenti assertioni, & hucusque traditis obstat textus *in cap.Episcopus, 88. dist.* in illis verbis: *Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.* Ex quibus apertè de- 10 Exponitur cap. Episcopus 88. dist.
ducitur, quàm alienum sit ab Episcopali statu, & dignitate executionem, seu tuitionem testamentorum admittere. Igitur nec negligente hærede, vel commissario à testatore designato, Episcopus debet suscipere tuitionem testamentorum. Augetur hæc difficultas ex eo; nam licèt magnum opus pietatis sit pupillos tueri, & defendere, nihilominus Episcopis prohibitum est tutorum munus exercere, *authent. presbyteros, in fine, C.de Episcop.& cleric. Nouella 123.cap.5.authent.de sanctissimis Episcopis, §. ab ea autem*: quod adeò iniustum, & illicitum visum fuit primis Ecclesiæ Patribus, vt testatorem Episcopum, aut clericum testamento suo filijs suis tutorem designantem, communione ecclesiastica priuarent, nec pro eo Missæ sacrificium offerri sinerent. Concilium Afric. temporibus D. Cypriani celebratum, quod refert Baronius *anno 257.* D. Cyprianus *lib.1.epist.9.* ibi: *Non licere clericis in testamento nominare tutores, aut curatores.* Cuius prohibitionis rationem expressit Leo Imperator *Nouella 68.* his verbis: *Veteribus legislatoribus edicere visum est, ne monachi, aut quoscunque sacer ordo deuinctos habet, tutorum officio fungantur. Intellexerunt enim, qui diuino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestijs liberos esse oportere. Quantùm autem alendorum, alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, vtque Deum debitè colere ne possint, impediat, nemo ignorat. Tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur.* Quam transcripsit Alfonsus noster *in l.14. tit. 16. part.6.* quæ ratio æquè militat in tuitione, seu executione testamenti. Igitur sicut Episcopus non potest designatus à testatore suscipere tuitionem testamenti, seu pupillorum; ita nec ob negligentiam hæredis, aut commissarij testamento designati, debet huiusmodi occupationi immisceri. Cui difficultati vt satisfaciamus, asserendum est, Episcopum posse non solum ex præsenti iuris dispositione executionem, seu tuitionem testamentorum suscipere; verùm & virtute designationis à testatore factæ. Nam cùm hoc officium circa pias causas versetur; inde est, vt ab Episcopo exerceri valeat, cùm ipsius officij proprium sit opus pietatem fouere, *dicta Nouella 68. Leonis, cap. Ioannes, cap. penult. hoc tit.* Carpio *d.lib.1.de execut.cap.3.num.13.* Nec tunc obstat textus *in d.cap.Episcopus 5.88.dist.* cui vt satisfaciat Glossa *ibi*, affirmat in eo textu tantùm prohiberi, ne testamenta aperiantur coram Episcopo, quæ aperienda sunt coram iudice sæculari, *ex l.sepetita, C.de Episcop.& cleric.l.consulta, C.de testamentis.* Glossam sequitur Acuña *in eo textu.* Sed hæc solutio facilè conuincitur ex ipso canone, vbi non agitur de apertura tabellarum, sed de tuitione testamentorum. Quare hac omissa sententia existimo in eo textu prohiberi, ne Episcopus per se, & immediatè suscipiat tuitionem testamentorum; non autem prohiberi, quin per presbyterum, aut alium tertium eam suscipiat. Quæ interpretatio colligitur ex canone antecedenti ipsius Concilij Carthag. vbi Patres ita sanxerunt: Vt Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, & orphanorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum,

vel

vel Archidiaconum agat. Et ftatim fequitur textus *in dicto cap. Epifcopus*. Igitur debet accipi iuxta antecedentem, videlicet vt per fe non fufcipiant tuitionem teftamentorum, fed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum. Nec quod de tutela dicebamus, refragatur; nam verum eft, Epifcopum tutelam à teftatore delatam exercere non poffe: difcriminis ratio in eo confiftit; nam tutelæ adminiftratio per plures annos, variaque, & profana negotia exercetur; executio autem piæ voluntatis breui tempore expediri, & adimpleri poteft, vt notarunt I. Iuftelus *ad canones Ecclef. vniuerf. fol. 222.* Adhuc tamen & tutelam legitimam clerici exercere valent, *cap. fin. 86. dift.* ibi: *Nifi fortè qui legibus ad minorum ætatis tutelas, fiue curationes inexcufabiles attrahuntur*. Et *cap. generaliter, 16. qu. 1.* quia tunc non tam voluntate, quàm neceffitate curis fæcularibus immifcentur, cùm aliàs ab hæreditate repellantur, *l. quo tutela 7. ff. de regul. iur.* Rouffelius *lib. 4. hiftor. iurifdict. Pontif. cap. 5.* & hodie facerdotem poffe defignari executorem teftamenti, probat Conradus Kling. *lib. 5. locorum commun. cap. 32.*

C A P V T IV.

a Idem *Petro Subdiacono Siciliæ.*

INdicante. *Et infrà*: Cognoui autem Romano referente, quia *b* moriens vxor Redempti vnam concham *c* argenteam nudis verbis dixerit venundari, & *d* libertis fuis tradi: fcutellam quoque *e* argenteam *f* monafterio cuidam reliquerit. In quibus vtrifque voluntatem eius per omnia volumus impleri, ne ex rebus minimis peccata maiora *g* capiamus.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *fub hoc tit. cap. 13.* & in ipfo Regeftro Gregorij, *lib. 12. epift. 30.* vbi de diuerfis rebus, & caufis ad patrimonium Ecclefiæ Romanæ fpectantibus agit D. Gregorius: & circa medium hæc leguntur verba.

2 b *Moriens vxor.*] Certum eft, iure communi attento, mulierem abfque mariti licentia teftamentum facere potuiffe Vlpianus *in fragmentis, tit. 22. §. mulier.* Vnde ftatutum difponens, ne vxor teftamentum condat abfque mariti licentia, nullum effe, poft Paulum Caftrenfem, & alios docet Fragofo *de regim. Chrift. Reipub. lib. 4. difp. 7. num. 8.*

3 c *Concham argenteam.*] Concha enim eft vas in formam conchæ factum, de quo Paulus *lib. 3. fentent. tit. vlt.* Confultus *in l. 7. ff. de inftruct. legat.* PP. Concil. Illiber. *can. 48.* vbi plura adduxi.

4 d *Et libertis fuis tradi.*] Plerumque enim patroni libertis fuis teftamento alimenta, aliafque res relinquebant, *l. patronus 35. ff. de legat. 3. l. 5. ff. de aliment. legat.* quam me laudato explicat Don Iofephus de Retes *lib. 3. de interdictis, fol. 175.*

5 e *Scutellam quoque argenteam.*] Et ita certam defignauit, non generaliter fcutellam legauit, vt omnes antiquiores hic fupponunt, inde fusè tractantes, an in legato generali electio femper fit hæredis, vel legatarij? Quam quæftionem vt minus propriam huius loci, omittimus: videndi funt textus *in l. fi quando 109. §. hæres. ff. de legat. 1. l. Titia 38. §. 1. ff. de auro & argento, l. cum qui 38. §. qui hominem, ff. de folut. l. fi legatario 22. §. 1. ff. de fideicomm. libert. l. 2. ff. de option. legat. l. cùm poft 70. §. gener, ff. de iure dot. l. fi à fubftituto 45. §. 1. l. fequens 48. l. cùm res 49. §. fed fi Stichus, ff. de legat. 1. l. fi quis 3. ff. de aliment. legat.* D. Martinus de Larreatigui *lib. 5. felect. cap. 2.* Gomez *lib. 1. variar. cap. 12. num. 32.* Cuiacius *tract. 8. ad Afric. in l. fi hæres 110. de legat. 1.* Pinel. *lib. 2. felect. cap. 16.*

6 f *Monafterio cuidam reliquerit.*] Licèt enim olim Ecclefia, & ecclefiafticæ perfonæ aliquid ex teftamento capere non valerent, *l. 17. & 20. C. Theodof. de facrof. Ecclef.* tamen poft Imperatorem Conftantinum, & hæredes inftitui, & legata capere potuerunt, *l. 1. authent. ingreffi, C. de facrof. Ecclef. l. Deo nobis, l. fi quis ad declinandum, C. de Epifcop. & cleric. l. faucimus, C. de donat.* vt etiam facerdotes Gentilium capere poterant, *l. annua 20. §. 1. ff. de annu. leg. l. 1. §. ad municipium, ff. ad legem Falcid.* Virgines autem Veftales, quia victu publico honorabantur, nihil ex alieno teftamento capiebant. Gellius *lib. 1. noct. cap. 12.* Symmachus *lib. 1. epiftol. 40.* immò Dijs, quibus capacitas fpeciali Senatufconfulto aut conftitutione data erat, plerumque legabatur, qui referuntur ab Vlpiano *tit. 22. regul.* & à Paulo *lib. 4. fent. tit. 3.* In quo Vlpiani fragmento Cuiacius legit, *Mineruam Melitenfem*, vbi legitur *Melienfem*, Hadrianus verò Turnebus *lib. 7. aduerf. cap. 21.* reponit *Ilienfem*, id eft Troianam, non infubtili coniectura, quafi legatum Ilienfi Mineruæ fpeciali iure relinqui concederetur, quòd Romanos feoriundos à Troianis agnofcerent: vnde Romanos Æneadas appellatos, auctor eft Iuftin. *in Nouella 47.* Quapropter Ilienfes alijs priuilegijs donantur, quæ extant *in l. 1. ff. ad municip. l. non tantùm 17. §. 1. ff. de excuf. tut.* Sed quamuis rectè hoc ita procedat, nihil vetat retinere communem lectionem, legereque *Melienfem*, cùm fufpicari poffit, ita appellari à Melia vrbe Cariæ, vt exiftimauit Fornerius *lib. 2. rerum quotid. cap. 8.* Sed iam ad rem: Cùm ergo in aliquibus, etfi paucifsimis, tum Orientis, tum Occidentis monachis paupertatis monafticæ irrepfiffet præuaricatio, Valentinianus Imperator anno 376. non Iunior, vt voluit Molanus *lib. de pijs teftamentis, cap. 34.* fed fenior, vt probat P. Theophilus Raynaud *tom. 12. tract. mala è bonis Ecclefiæ, &c. cap. 8. num. 7.* fanxit ne etiam per fubiectam perfonam monachi poffent aliquid ex teftamento capere, *in l. 20. C. Theodof. de Epifcop. & cleric.* cuius conftitutionis confcius D. Ambrofius, impium iudicans, paucifsimorum auaritiam vniuerfo ftatui monaftico præiudicium afferre, hæc ad Valentinianum Iuniorem fcribit *epift. 31.* *Nobis priuatæ fucceffionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus iniuriam, quia difpendia non dolemus.* Et infrà: *Scribuntur teftamenta templorum miniftris, nullus excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: foli ex omnibus clerico commune ius clauditur, à quo folo pro omnibus votum commune fufcipitur, officium commune defertur: nulla legata, vel grauium viduarum nulla donatio; & vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officium mulcta præfcribitur. Quod facerdotibus Fani legauerit chriftiana vidua, valet; quod miniftris Dei, non valet.* Vnde conqueritur D. Hieronymus *ad Nepotianum, de vita cleric. cap. 7.* his verbis: *Pudet dicere: facerdotes Idolorum, mimi, & aurigæ, & fcorta hæreditates capiunt; folis clericis, & monachis hoc lege prohibetur; & prohibetur, non à perfecutoribus, fed à Principibus Chriftianis: nec de lege conqueror, fed doleo cur meruerimus hanc legem.* Notarunt Fornerius *lib. 1. felect. cap. 28.* Viuat. *de veteri monach. lib. 6. cap. 3. num. 31.* Luduuel. *de vltimis volunt. fol. 77. & 350.* Baronius *anno 309.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 161.* Valenzuela *contra Venetos part. 3. per tot.* Non ergo ea lege Valentinianus excludebat Ecclefias, vel cœtus vllos facros aditione hæreditatum, fed tantùm priuatas perfonas ecclefiafticas, vel monafticam profitentes vitam, qui priuatas captabant hæreditates, vt de Antymo, & Sophronico antimonachis refert D. Hieronymus *ad Euftochium cap. 22.* & iuxta hanc veram explicationem defendunt dictam conftitutionem Baronius *anno 370. num. 23.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Ecclefiæ, fol. 47.* De iure amortizationis apud alias gentes introducto agit Altefferra *de Ducibus lib. 2. cap. 18. per totum*; & ipfum impugnantes Valenzuela, Gueuara, & Zumel *contra Venetos.*

g *Peccata maiora capiamus.*] Ex quibus verbis probatur opinio eorum, qui docuerunt, peccatum lethale effe non adimplere voluntatem teftatoris, etfi non obferuatis iuris folemnitatibus eam declarauerit: quod etiam probari poteft *ex cap. vltima voluntas, 13. qu. 2. cap. cùm effes, hoc tit. l. fideicommiffum, C. de condict. indeb.* difputat latè Fragofo *de regim.* 7

*regim.Christ.Reipub.3.part.lib.5.§.5.num.*151. Sed quare dicat Gregorius, ipsum peccata maiora capere ex eo, quod legata non soluantur, meritò dubitari potest. Existimo tamen Ecclesiam fuisse hæredem institutam, & ita ad eam onus soluendi legata pertinere; quod facilè suadetur tam ex inscriptione huius textus, quam ex prioribus verbis huius epistolæ, compilatis ab Ant. Augustino *in epit.iur.lib.15.tit.48.cap.6.*

COMMENTARIVM.

8 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc fragmento epistolæ D.Gregorij sequens deducitur assertio: *Legata debentur, quamuis nudis verbis relicta.* Probant eam textus *in cap.relatum, el 1.cap.cùm esses, hoc tit.* Concilium Lugdun. 1.*can.*2.ibi: *Si quorumcunque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visa fuerit discrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcussa manere.* Probari etiam potest *ex l.fin.ff.de rebus eorum, l.in testamento 38.ff.de manum.testam.l.penult.§.vlt.ff.de legat.2.l.3.in princip.l.conficiuntur 8.§.1.ff.de iure codicil.l.filius 18.ff. ad leg. Falcid.l.1.§.hoc autem, l.recusare 6.§.meminisse, l.Scæuola 76.ff.ad Trebellianum, l.3.C.eod.l.2.C.de Codicil.l.eam 14.l.epistola 22.l.ex testamento 29. C. de fideicomm.* Ex quibus probatur, fideicommissa quibuscunque verbis relicta deberi. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Cuiacius & Couar. *hîc*, Cironius *ad tit.de post.* Petrus Gregorius *lib.1.partit.tit.25.cap.5.* Padilla, & Giphanius *in l.vltim. C.de fideicommiss.* Antonius Augustinus *in epit.iur.lib.15.tit.48.* Canisius *in d.cap.relatum*, Moron. *respons.69.* Ferro Manrique *de differentijs vtriusque fori, qu.4.num.31.*

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione in-
9 Impugnatur tradita assertio. surgo: Legata non nisi testamento, aut codicillis testamento confirmatis relinqui possunt, *l. ab hæreditate 126.ff.de legat.1.l.illud 13.§.1.in fine,l.quidam 14.in princip.ff.de iure codicil.l.legatum 36.ff.de legat.2.*& non quibuscunque verbis, sed solemnibus, *l.in legatis 21.C. de legatis, §.sed olim, Instit. eodem.* Nam illud discrimen versatur inter legata, & fideicommissa, quòd legata verbis directis, & legitimis; fideicommissa verò verbis precatiuis, & obliquis relinquuntur, *l.penult.ff.de legat.1.l.proponebatur 64.ff.de legat.3.l. nutu 21.ff.de leg.3.* notat Valentia *ad tit.de legat. cap.vltim.num.* 8. Ergo legata in præsenti specie nudis verbis relicta non debebantur, & per consequens nec soluenda erant. Accedit, nam ex alio capite legatum monasterio relictum inutile erat, videlicet quia monasterium est corpus incertum, collectiuum, constans ex diuersis capitibus: sed legatum relictum incertis personis, vel corpori incerto, non valet: qua ratione municipium, seu collegium hæredem institui non posse, docuit Vlpianus *in fragmentis, tit.22. §. incertis, Instit. de legat.* Ergo & legatum monasterio relictum, ob legatarij incertitudinem in præsenti specie non valet.

Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præ-
10 Traditur ratio decidendi. sens decisio; nam cum ius canonicum quoad obligandum inter nuda verba, & solemnia nullum discrimen agnoscat, *cap.iuramenti 22.qu.5.cap.peruenit, de fideiuss.* ideo legata relicta, tam verbis solemnibus, quàm nudis, æqualiter debentur; vere enim hæres ea soluere debet, cum is natura debeat, quem iure gentium dare oportet, cuiusque fidem sequuti sumus, *l.cùm ampliùs, §.is natura, ff.de reg.iur.* Sed ius canonicum tantùm attendit an legata debeantur, non vero quo iure ea soluere hæres teneatur: ergo rectè in præsenti docet Gregorius, legata etiam nudis verbis relicta esse soluenda. Accedit, nam & iure ciuili, quo solemnia verba legatis relinquendis præscripta fuerunt, cautum etiam fuit fideicommissa nutu, nudisue verbis relicta ab hærede deberi, & præstanda esse, *l.nutu, ff. de legat.3. l.cùm proponebatur 64.ff.de legat.2.* siue Græcis, siue Latinis verbis relicta sint, *l. fideicommissa 11.ff. de legat.3.* Et eodem etiam iure attento, legata minus solemniter relicta, licèt per actionem ciuilem peti non possint; tamen cùm de voluntate constat, debentur naturaliter, neglectis eiusdem iuris ciuilis scrupulositatibus, *l.fin.ff de rebus eorum, l.in testamento 38.ff.de manumiss.testam.* Plinius *lib.2. epist. ad Autanum.* Iure enim gentium consistunt, vnde huiusmodi legata ita relicta, semel soluta, repeti tanquam indebita non possunt, *l.2.l.si veritas 23.C. de fideicomm. l.fideicommissa 7. C. de condict.indeb.l.31.tit.4.partit.3.* quod proprium est naturalis obligationis, *l.fin.in principio, ff.iur.l.naturalis 10.ff.de oblig. & act.* sed illud quod natura debetur, in foro conscientiæ soluendum necessariò est, vt probat Couar. *in cap.cùm esses, hoc tit.* igitur legata nudis verbis relicta debent præstari, ne (vt ait noster Gregorius in præsenti) si non soluantur, peccata maiora committantur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius so- 11 Dissoluitur dubitandi ratio.
lutione, & præsentis textus interpretatione ibi, *nudis verbis*, varia adduxerunt Interpretes; aliqui enim existimarunt, in præsenti specie relicta fuisse legata non testamento, nec codicillis, sed coram legitimo testium numero, quinque videlicet. Ita Abbas, Zabarella, Ancharanus *in præsenti*, Barbatia *num.*17. Alij verò docuerunt, in præsenti casu legata relicta fuisse iuxta textus *in cap.cùm esses, cap.relatum, hoc tit.* videlicet coram duobus, aut tribus testibus. Barbosa in præsenti, *num.4.* existimat Gregorium nostrum esse exaudiendum, cùm legata relicta fuerunt sine scriptura, ideòque referri in hoc textu, nudis verbis legata relicta fuisse. Sed his, & alijs solutionibus omissis, verius dicendum est, in præsenti specie vxorem Redempti testamentum fecisse, in eoque Ecclesiam hæredem instituisse, & postea cum decederet, legata reliquisse nudis verbis, idest solemnitate in verbis, aut in ipsa vltima dispositione non obseruata. Quæ interpretatio vt faciliùs percipiatur, sciendum est, iuris ciuilis conditores in omnibus actibus celebrandis certas præscripsisse formas, in manumissionibus, emancipationibus, stipulationibus, testamentis, & similibus actibus, vt ex bonæ notæ auctoribus probant Brissonius *lib.1.select.cap.*11. qui eas magna sedulitate, & cum eruditione congessit in elaboratissimo illo opere de formulis. Reuardus *lib.4.var.cap.9.* Doctor Valentia *tom.2.illustr.tract.3. cap.2.* In legatis autem variæ fuerunt formulæ vsitatæ pro diuersitate legatorum. In legato vindicationis illæ: *Do, Lego, Capito, Sumito, Tibi habeto: l.si fundum 81.§. Titio, l.huiusmodi 84.§.quibus, ff.de legat.1.l. in singulos 8.ff. de annuis legat.l.si ita 15.l.Seia 20.§.liberto, ff.de instructo, vel instrumento,* Vlpianus *in fragment.tit.24.* Gaius *lib.2.instit.tit.5.* Paulus *lib.3.sentent.tit.6.* Per damnationem verò ita legata relinquebantur: *Hæres meus damnas esto dare; Dato, Facito, Hæredem meum dare iubeo: dicta l.huiusmodi 84.§.1.& §.Stichum, l.ab omnibus 104.in principio, l.si hæres 124.ff.de legat.1.l.filiæ 22.ff.de annuis legat.l.si hæres 8.ff.de tritico legat.l.filiæ 28.l. quibus 40.§.1.ff. de condit. & demonstr.* Per sinendi modum ita relinquebantur: *Hæres meus sinito, vel damnas esto sinere Lucium Titium illam, vel illam rem sumere: l.qui quatuor 30.§.1.ff.de legat.3.l.2.ff. de annuis legat.l.ei qui 16.ff.de liber.legat.* Per præceptionem ita legabatur: *Mæuia rem illam, vel illam percipito, sumito: l. vltima, ff.de dote prælegat.l.pediculis 22.§. cùm quærebatur, ff. de annuis legat.* Docent Institutarij *in §.sed olim, Instit. de legatis*, Valentia *ad tit.de legat.cap.vltimo, num.*1. Legata igitur ita relicta solemniter, & solemnibus verbis relinqui dicebantur; quæ verò sine testamento, & solemnitatibus relinquuntur, quia illis opponuntur, nudis verbis relicta dicuntur, vt nuda voluntas dicitur *in l 1.ff.de testam. milit.*, quia opponitur solemni: & *in l.rem legatam, ff.de adimend.legat.* nudus consensus, qui aduersatur solemni: & *in l.videamus, ff.de vsuris*, nuda proprietas, quæ opponitur plenæ: & *in l.iuris 7.§.sed cùm nuda, ff.de pactis*, nudum pactum dicitur, quod opponitur solemni. Similiter igitur in præsenti specie legata nudis verbis relicta dicuntur, quia nec solemniter, nec solemnibus verbis relicta fuerunt.

Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt
verum sit, olim temporibus adhuc Plinij Iunioris munici- 12 Dissoluitur augmentum difficultatis.
pia, ciuitates, collegia legata capere non potuisse, vt corpora incerta, Plinius *lib.5.epist.7.* Vlpianus *tit.22. in fragment.* tamen primò Imperator Nerua permisit illis fideicommissa singularia, & vniuersalia relinquere; & postea Senatusconsulto Aproniano concessum fuit, vt à libertis proprijs etiam directò hæredes institui possent. Et tandem Imperator Marcus permisit illis, & omnibus collegijs licitis legare: iuxta quam temporum distinctionem accipiendi sunt textus *in l.pater 38.§.fideicommissi 6.ff.de legat.3.l.si vsusfructus 21.ff.quibus modis vsusfructus amittatur, l.Iulianus 13.§.idem Iulianus, ff.de action.empti, l.si quod relictum 117.l.ciuitatibus 122. ff.de legat.1. l.cùm quidam 30.l. cùm pater 77.§.vicos, de legat.2.l.5.l.fideicommissa 11.§. vltim.ff.de legat.3.l.annuum 6.l.liberto 21.l. Lucius 23. cum sequenti, ff.de annuis legat.l.an vsusfructus 8.l. legatum 16. l.quidam 17.ff.de vsufructu legat.l.2. l.cùm Senatus 20.ff.de*

rebus

rebus dubijs,l.municipibus,l.si iurassent ,ff. de condit.& demonstr.l.1.§.ad municipium 4.l.3.§. vltim.l.computationi 68. vers.Ciuitatibus,ff.ad legem Falcidiam,l.municipia 12.ff.vt in possess.l.legatum 4.l.Imperator 23.§.vltimo ,ff.de administr.rerum,l.3.§.municipes,ff.de suis & legit. l.cùm alicui 26. ff.de negotijs gestis,l.vltim.C.vt in posses. quæ est pars legis vltimæ,*ff.de administr.rerum,l.3.§.municipes , ff.de suis & legit.l.cùm alicui 26.ff.de negotijs gestis,l.vltim.C.vt in possess.l.1.& 2.C.de incertis personis,l.9.§.fin.ff.de iuris & facti ignor.l.9.C.de pagunis , l.3.C.de compens.l.58.ff.de vsufructu,l.1.C.de Iudæis,*iunctis Cuiac.*ad tit.C.de hæred. instit.*Donel.*lib.6.comment.cap.17.*Forner.*lib.2.rerum quotid. cap.11. l.31.§.1.de inoffic. testam.l.2. C. de diuers. præd. lib.12.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in can.10. Concil. Aurel.4.*in illis verbis: *Quæcunque Ecclesijs à Pontificibus sub competenti,ac iusto documento fuerint derelicta , ab hæredibus legitimis dignum est,vt pro Dei contemplatione seruentur* . Ex quibus deducitur , non aliter relicta Ecclesijs deberi , quàm si iusto & competenti documento fuerint data. Igitur si nudis verbis tantum fuerint relicta , non debebuntur . Cui difficultati satisfaciendum est asserendo , quod licèt legata ex æquitate canonica debeant præstari , etiamsi verbis minus solemnibus relicta sint;debent tamen iusto,ac competenti documento relinqui, id est, ita publicè, vt secundum iuris principia de veritate constare possit;aliàs si ita relinquantur , vt de eis constare non possit , nec attento iure canonico debentur. 13 Expenditur Concil Aurelian. 4. can. 10.

C A P V T V.

Idem *Bono* a *Episcopo Messano*.

Filius noster Faustinus vir eloquentissimus ad nos *b* veniens questus nobis est , quòd pater eius quondam Peltrasius aliqua vestræ Ecclesiæ *c* sepulturæ suæ gratia iuris alieni reliquerit. Et quidem quid de hac re sæculi leges habeant,& ipsi nostis, & nos audiuimus:quia hæres ad soluendum cogitur, si *d* auctor eius, vel testator aliena legauerit. Sed quia fraternitatem vestram lege Dei , non autem *e* lege sæculi nouimus viuere , valdè mihi iniustum videtur , vt calix *f* electrinus , & puer, qui cuiusdam Ecclesiæ, in possessione eius positæ, diœcesços *b* Consentinæ Ecclesiæ esse perhibetur , à tua fraternitate teneatur . Cùm enim & vir reuerendissimus Palumbus nunc Episcopus , tunc verò Archidiaconus , ita fuisse testatus est , vos omninò eius fidei credere , & aliena restituere debuistis . Tabulam verò auream , quam prædictus vir moriens pariter reliquit , considerare , vt arbitror , debuistis quæ esset summa eius substantiæ , si quid esset vnde hi , quos reliquerat , sustentari debuissent , & tunc pro sepultura eius accipere : cùm secundùm nostrum institutum noueris nos illicitam antiquam consuetudinem à nostra Ecclesia omninò vetuisse , nec cuiquam assensum præbere , vt loca humani corporis pretio possint adipisci . Nam si Gentiles , vt arbitramur , viri Sichimitæ , Abrahæ pro Sara mortua , atque in loco proprio humanda sepulturam gratis obtulerunt , & vix magna eius importunitate coacti sunt , vt pretium de loco sepulturæ perciperent ; nos qui Episcopi dicimur , de humandis fidelium corporibus pensa quid facere debemus . Hoc ergo fraternitatis vestræ iudicio committimus . Et hoc quoque nobis prædictus eloquentissimus vir questus est, Sisinnium defensorem Ecclesiæ tuæ irrationabiliter iuri suo mancipia competentia detinere, de quibus etiam iudicio sanctæ memoriæ Maximiani Episcopi, vt ea detentator redderet , esse asserit definitum : sed eorum restitutionem hactenus voluntariè distulisse . Hortamur ergo fraternitatem tuam , vt si manifestè causa iam iudicata est , quæ statuta sunt , compleantur. Alioquin deputato defensore , ad fratris & Coepiscopi Secundini nostri partes fac iudicium conuenire : vt dum cuius sint iuris mancipia , de quibus quæstio vertitur , eius fuerit sententia declaratum , nec hic præiudicium , nec ille videatur iniuriam sustinere.

N O T Æ.

1 a Bono.]Ita etiam legitur in regestro D.Gregorij,*l.7.indict.1.epist.4.*ex quo Regestro præsentem textum, & inscriptionem restituo: in prima autem collectione legitur *Donno*;vnde magnum dubium est,an Episcopus hic bonus appellaretur, & an esset Episcopus Messanensis, an Messonatensis Episcopus esset ? Quod latè examinat D.Rochus Pirro *to.1.Siciliæ sacræ,in Ecclesia Messanensi,fol.287.* qui doctè probat , ex alijs epistolis ipsius Gregorij Donnum, seu Bonum Episcopum hunc,non Messanensem,sed Messenatensem Præsulem fuisse . Messenatis est Ecclesia Cathedralis Italiæ ; quæ sententia etiam probatur ex præsenti epistola, vbi agitur de Ecclesia Consentina , quæ est etiam in Italia,non longè à Messanensi : vnde iuxta ipsum Abbatem D. Rochum Pirro præsens inscriptio ita est restituenda:*Donno Episcopo Messanensi.*

2 b *Ad nos veniens.*] Conquestus enim fuit coram Gregorio filius Faustinus, qui hæres fuerat patri suo , eo quòd legata à patre relicta soluere tenebatur ex bonis patris,non tamen mancipia , & alia eius bona detineri debebant per defensorem Ecclesiæ pratèxtu ipsorum legatorum.

3 c *Sepulturæ suæ gratia.*] Olim enim fideles solebant titulo exequiarum aliquam rem Ecclesiæ vbi sepeliebantur , relinquere; vnde mortuaria , seu ius mortuariæ dicebatur, *c.officij,hoc tit.cap.conquerente,de offic.Ordin.*Testator , de quo in præsenti , reliquit sepulturæ suæ gratia rem alieni iuris;& pro sepultura ipsa tabulam auream : quod postremum Gregorius improbat,quia sepulturæ causa pretium , vel quid loco pretij recipi sacris canonibus prohibitum est,vt dicemus *in cap.ad abolendam , de sepultur.*& notauit Balduinus *in Nouella 43.Iustin.*

d *Si auctor.*]Propriè auctor dicitur testator respectu hæredis , quia ab ipso causam possidendi habet , *l.Pomponius 13.§.1.ff. de acquirend.possession.* vt etiam venditor respectu emptoris dicitur auctor , *l.4.§.vltim.ff. de action.empti* , Brissonius *de verb.signif.verbo auctor.* 4

e *Lege sæculi.*] Immò Ecclesiastici etiam iuxta leges sæculi viuere debent ; siquidem in causarum decisionibus sæpè Ecclesia eis vtitur,*cap.1.*ibi,*legali prouisione; de causa possess.c.1.de noui oper.nunc.c.innotuit,de arbitr.c.1.c.de capituli,c.quoniam,10.dist.* Sed respondendum est discrimen constituendo inter leges ciuiles,quæ sacris canonibus non opponuntur, nec aliquid animarum saluti contrarium iubent,aut permittunt;& inter eas,quæ iuri canonico aduersantur , aut quid illicitum , vel inhonestum permittunt . Priores Ecclesia etiam amplectitur , de quibus in iuribus proximè citatis ; posteriores verò improbat , & respuit , de quibus in præsenti , & *in c.fin.de præscript.c.penult.de secundis nuptijs.* 5

f *Calix electrinus.*]Id est ex auro,& quinta parte argenti conflatus.Electri enim tria sunt genera.Primum, quod defluente medulla ex arboribus pinei generis , quasi gummi ex cerasis nascitur , densaturque rigore , vel tempore , aut maris;& cùm intumescens æstus ex insulis rapuit , in litora expellitur ita volubile, vt pendere videatur , & per vadum deferri : de eo electro plura Salmutius *ad Pancirolum to.1. memorab. tit.33.* Secundum electri genus est metallum , quod naturaliter in scrobibus inueniri, & in pretio magno haberi,ex Plinio *l.33.c.4.*notat Gualterius *ad Horatium,l.2. carmin.* 6

carm.od.3. Tertium est, quod quinta parte argenti auro addita conflatur, *de quo in §.sed cum ex aliena, Institut de rerum diuis.* quod electri genus apud antiquos fuit magna in æstimatione, vnde electrina vasa legimus *in l.pediculis 30 §.Neracius, ff.de auro, & argento*; & annulos electrinos apud Romanos in vsu fuisse, probat Sauarus *ad Sidonium, carm.24.* & Helenam apud Rhodos in templo Mineruæ calicem electrinum consecrasse, ex Trebellio, & alijs probat Salmutius *vbi sup.* Ex hoc igitur electro, videlicet auro, & quinta parte argenti, conflatus erat calix in præsenti textu electrinus dictus: nam temporibus nostri Gregorij Magni iam pace Ecclesiæ reddita, pretiosa vasa in Missę sacrificio deferebantur, vt probat Baronius *in Martyrologio, die 7. Augusti*, Saufay *in Panopl.sacerd. tit.de Calice*, Vicecomes *de ritibus Missæ, vol.4 lib.6.c.5.* Coriolanus, & Vinius *in notis ad Zephirinum*, & nos dicemus *in c.fin.de celebr.Missarum.*

g *Puer cuiusdam Ecclesiæ.*] Olim Ecclesiam mancipia ex donatione fidelium, vel simili titulo obtinuisse, iam laté probauimus *in c.6.de rerum permut.*

7 h *Consentina.*] Consentia, vel Cossentia, hodie *Cossenza* dicta, est vrbs Italiæ habens Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus temporibus nostri Gregorij erat Palumbus, vt constat ex hac epistola, & epistola 47. huius libri, *indict.2.*

COMMENTARIVM.

AGgredimur expositionem textus, qui non solùm antiquorum, verùm & neotericorum vtriusque iuris
8 Interpretum ingenia vexauit; summè enim difficilis est, vnde eius sensum genuinum se ignorare fatetur Baldus *in l.s.n 123.C.de sacrosanctis Ecclesijs*; & Gregorium in eo aliqua opinione deceptum fuisse, putauit Vinius *lib.2. selectarum, c.26.* Sed vt verum eius seosum percipiamus, supponenda sunt nonnulla iuris Cæsarei principia, quæ circa legatum rei alienæ à testatore relictum supponi solent. Et primò sciendum est, per illam absolutam potestatem testatoribus concessam lege decemvirali, permissum etiam esse illis legare rem alienam, cùm vi, & effectu de proprio patrimonio disponere credantur, hæredem suum grauando, vt rem alienam à domino redimat, & legatario tradat; & si dominus vendere renuerit, eius æstimationem præstet. Vnde res alienas legari posse, semper constitit, *l.cùm seruus 39. §.constat, l si dominus 71. §.3. l.ab omnibus 104. §.testamento, ff. de legat. 1. l. non dubium 14. §.vltim. l.qui quatuor 30. §.vltim. ff. de legat. 3. l.alienus 61. ff.ad legem Falcidiam, l.cùm alienam 10.Cod.de legat. §.non solùm, Institut.eodem titulo, l 10. tit.9.partit.6.* Probant Grassus *de success. §.legatum*, Spino *in speculo testament.glossa 8.numer.43.* Gom. *lib.1. variarum, cap.12.numer.13.* Fachineus *lib.1. controuers. cap.38.* Cuiacius *ad titulum Cod de legat.columna 8. & lib. 19.quæst.Papinian. in dicta l.vanm, §.si rem*, Donellus *lib. 8.comment.cap.11. & in dicta l.cùm alienam*, Arnoldus Vinius *lib.2.selectarum, cap.26.* Valentia *tom.3. Illust tract.de legat.cap.vlt.num.4.* Faber *lib.19. coniectur. cap.10.* Semper enim testator vult voluntatem suam ad effectum perduci, *l.si quando 109 ff.de legat.1.l.quotiens, ff. de rebus dubijs*: & etiam publicè interest testantium voluntates exitum habere, *l vel negare 5 ff. quemadmodum testamenta.* Nec hoc casu dici potest, testatorem de re aliena disponere, & eam in legatarium transferre, contra legem *confitentur 8 ff. de iure codicil.* aut dominum rem illam vendere cogi, contra textum *in l inuitum, C de contrahenda emption.* cùm tantùm damnetur hæres, vt rem redimat, aut eius æstimationem legatario præstet. Et quia hoc dari non potest, si testator hæredem instituat ex aliena hæreditate, ideò licèt legari possit res aliena, non tamen hæres quis institui potest in hæreditate aliena. Illud autem olim proprium fuit legati rei alienæ, videlicet vt per damnationem relinqueretur; nam per vindicationem non aliæ res legari poterant, quàm illæ, quæ vtroque tempore, testamenti, & mortis ex iure Quiritum in dominio testatoris fuerant. Vlpianus *in fragmentis, tit.24.* Gaius *libr.2. Institut. tit.13.* Quod suadetur *ex l. qui quatuor 30. § vltim. ff.de legat. 3.* Vlpianus *in fragmentis, tit.1. §. insta, & tit.22. §. cum seruum 8.* iuncta *l.seruis 35. ff. de manumiss.testament. l seruo 9.Cod de testament.manumiss* adeò vt si per vindicationem res aliena legaretur, inutile legatum esset, *l. si alienum 49. ff. de hæreditat. institut.* Sic intelligitur lex *seruum filij 44. §. 1. de legat. 1.* cum Cuiacio, & Duareno; fauore enim libertatis solùm procedit, vt quæ directò relicta fuit, si ita non potest consistere, reducatur ad fideicommissi causam, *l.hærede 19. §. 1. ff. de fideicommiss. libertat.* Postea Senatusconsulto Neroniano cautum fuit, vt legatum rei alienæ verbis directis per damnationem relictum crederetur. Vlpianus *in fragmentis, tit.24. versic.Per præceptionem.* Nec Senatusconsultum exæquauit legata, vel legatum vindicationis redegit ad naturam legati damnationis: sed quod minus pactis verbis relictum fuit, iussit vt perindè fuisset, ac si optimo relinquendi modo relictum esset, id est per damnationem, veluti si sic relinquatur res aliena: *Rem illam lego.* Tunc enim vt valeat legatum, reducitur insolemnis formula illa ad legatum pinguius damnationis: & hodie post Iustinianum *in l.vnica, Cod.commun. de legat.* rei alienæ legatum relinqui potest verbis vindicationis, illis videlicet, *do, lego*, vt docet Vinius *dicto cap.26.*

Ex qua differentia lucem accipiunt nonnulla iuris dif-
9 ficillima testimonia. Primò textus *in l.tantùm 88. ff de verborum significatione*, vbi Celsus affirmat, prædium alienum legatum, quamuis pecunia hæreditaria emptum, non credi ipsius testatoris fuisse. Exponuntur varia iura. Ex quo textu deducunt Cuiacius *lib.14.obseruat.capit.36.* Valentia *de legatis, capit.vltim.numer.5.*: rem alienam legari non posse per vindicationem: sicut nec prædium illud, etiam ex pecunia hæreditaria emptum, quia non fuit in dominio testatoris vtroque tempore: res enim nummis meis empta, non semper mea creditur, *l.6. Cod. de rei vind. l.4 Cod communia vtriusque indic. l.vltim.Cod. si quis alteri*: exemplis illustrat Fornerius *in dicta l. 88.* Vnde rectè è contrario Celsus ibi respondet, pecuniam redactam ex rebus hæreditarijs, credi ipsius testatoris; quia perinde est, ac si ipsam defunctus reliquisset, *l. pecunia 12. ff.de legat.2. l.hæredes 25. §.vltim. ff. familiæ erciscund.* laté probat Castillo *libro 1. controuers. capit.4.* licèt non me lateat, aliter contra Cuiacium textum illum exposuisse Gentilem *ibi*. Secundò ex eadem distinctione lucem accipit textus *in l seruum 44. ff. de legat.1.* iunctis Pichardo *in §.non solùm, Institut.de legat.* Pinello *lib.1.selectarum, cap.5.numer.66* D Iosepho de Retes *cap.6. numer.15.* Tertiò textus *in l. alienus 61.ff.ad legem Falcidiam*, iuncto Cuiacio *lib.14. obseruat. cap 36.* Quartò textus *in l.Pomponius 13.§.sed legatario, in fine, ff. de acquirend. possess.* qui accipiendus est de legato per damnationem, cum eodem Cuiacio *lib.25. obseruation. cap.33.* cui adijcio, rem alienam in fine dicti §. verè legari dici, cùm per damnationem relinquitur; quia tunc legatur validè, vtiliterque: quo sensu apud Vlpianum *tit. 24. §. per præceptionem*, optimum ius legati per damnationem dicitur; & in Nouella Martiniani de testamentis clericorum, verè voluntates testantium pro validis ponuntur. Quidam autem ex Præceptoribus meis non insubtiliter putabat, aduerbium *verè*, aptius accipi posse pro bona fide, vt sumitur *in l. Stichus 40. §. Pamphilius, ff. de statulib.* vt sensus sit, accessionem temporum inter testatorem, & hæredem dari, si modò legatum verè, id est bona fide, sit acceptum à legatario. Nam si cum mala fide illud accipias, non continuantur tempora, *l. 2. §. si eam rem, ff. pro emptore.* Ad legatum etiam damnationis pertinet textus *in l. cum verum 26.§.vltim. ff. de fideicommiss.libertat.* In cuius difficultate fluctuarunt Accursius, & Albericus. De legato autem per vindicationem relicto accipiendus est textus *in l.hæreditatem*, aliàs *computationi, §.vltimo, ff. ad legem Falcidiam*; vbi hæres contendebat rem legatam non esse hæreditariam, sed propriam ipsius; dubitaturque, an si probetur esse hæreditariam, verum sit, vt Macer (seu Maximus, vt Bertrandus vult *in vita Maximi*) loquitur, eius quoque Falcidiam non posse retineri, id est non solùm deductionem vicesimæ, ad quam textus ille pertinet, vt ex epigraphe apparet, quamque hæredes ex legatis retinebant, vt fisco penderent; sed etiam retentionem Falcidiæ hæredi denegari, quasi id egerit, vt legatum intercideret, argumento ex lege *Falcidia 24. l. beneficio 59. ff.ad legem Falcidiam, l. rescriptum 6. de his, quę, vt indign.* Supponendum igitur est in ea specie, vt dubium procedat, rem illam legatam fuisse per vindicationem; nam si per damnationem

relicta esset, non crederetur hæredem negare rem esse hæreditariam legati euertendi causa; quia præterquam quod inficiatione teneretur in duplum, *§. ex quibusdam, Institut. de obligat. quæ ex quasi contractu*, esset inepta probatio inficiationis; quia etsi constaret rem alienam esse, non ideò periret legatum per damnationem relictum; siquidem eo modo res aliena efficaciter legatur. De legato etiam rei alienæ per vindicationem relicto accipiendus est textus *in l. Stichus 39. ff. de manumiss. testament.* vbi asseritur libertatem inutiliter dari ea forma: *Stichus seruus meus, si eum hæres alienauerit, liber esto:* idemque esse dicendum de legato rei alienæ. Quæ comparatio, vt vera sit, intelligendus est Paulus ibi de legato rei alienæ per vindicationem relicto, cùm simul agat de libertate verbis directis relicta, quæ seruo alieno inutiliter datur. Vlpianus *in fragmentis, titulo 22. §. cùm seruus 8. iuncta l. seruus 35 ff. de manumiss. testament. l. seruo 9. Cod. de testament. manumiss. l. 2. §. 1. ff. de iure codicil. l. si seruus 108. §. si seruus, ff. de legat. 1. l. generaliter 24 §. si quis seruo, ff. de fideicommiss. libert. l. si seruo, ff. qui, & à quibus:* & ita nec res aliena per vindicationem legari potest. Sed difficultatem non leuem continet textus ille; nam post Senatusconsultum Neronianum, sicut legatum minùs pactis, idest legitimis verbis relictum præsumitur, quando per vindicationem res aliena legatur; ita libertas directò relicta seruo, qui vtroque tempore non fuit testatoris, flecti debet in fideicommissariam, *ex dicta l. generaliter 24. §. si quis seruo, l. 5 ff. de manumiss. testam.* vt contingit *in l. cum maritus 29. §. vlt ff. de pactis dotalibus*; quam doctè exponit Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in tit. de legat. 1. n. 18.* ergo debebat in eo textu libertas sustineri, vt fideicommissaria. Sed respondendum est, Paulum *in d. lege 39.* referendum esse ad ius antiquum, quod procedebat tempore Plautij, ad cuius libros Paulus notas scripsit. Plautius autem floruit ante Senatusconsultum Neronianum, vt notarunt Balduinus *in princip. Instit. de hæred. instit.* Antonius Augustinus *lib. 1 emend. c. 6.* docuit D. Ramos *ad titulum de vulgari, in principio, n. 3* quamuis aliter textum illum accipiat Gentilis *in dict. l. statùm 88 ff. de verborum signif.*

Legatum igitur rei alienæ consistit, sed non semper ab
10 *De scientia, vel ignorantia testatoris* hærede debetur, immò plurimum interest, vtrum testator sciens, an ignorans rem alienam legauerit; si enim alienam esse sciens legauerit, debebitur: si autem ignorans, non vtique, *l. vnum 67. §. si rem 8. ff. de legat. 2 l. cum alienam 10. Cod. de legat. §. non tantùm, Institut. eodem titulo.* In casu enim ignorantiæ non præsumitur testatorem velle hæredem suum onerare alienæ rei redemptione, *dicta l. vnum, §. si rem, l. Sticho 36 ff. de vsufructu legato, l. qui dotem 16 ff. de dote prælegata:* nisi res legata sit ipsius hæredis; tunc enim scierit, siue ignorauerit, legatum debetur, *dicta l. vnum, §. si rem:* vel si legatum relictum sit personæ coniunctæ, veluti vxori, aut alicui ex cognatis: ex coniectura enim voluntatis testatoris legatum debetur, *dicta l. cùm alienam 10. l. Quintus Mutius, ff. de auro, & argento:* vel si seruo alieno libertas relicta sit, *l. Paulus 39. ff. de fideicommiss. libert.* Cùm autem res hæredis legitur, eius dominium non transit in legatarium, relicta auia, *l. magis 5 §. si fundus, ff. de rebus eorum.* In dubio tamen, an testator scierit, vel ignorauerit, præsumitur testatorem ignorasse; ideò onus probandi transfunditur in legatarium, qui probare debet, testatorem scienter legasse rem alienam, *§. & versus, Institut. de legat.* docet Bereta *in repetitione ad nostrum textum, folio 12.* Sed licèt hæc iuris principia vera sint, illis tamen aduersantur nonnulla iuris testimonia. Primò textus *in l. cùm pater 77 § euictis, ff. de legat. 2.* vbi docetur, filium cui pater rem alienam, vt propriam legauit, non habere actionem contra alios fratres cohæredes. Ergo etiamsi testator coniunctæ personæ rem alienam legauerit, si ignorans legatum reliquerit, non debetur. Cui difficultati, vt satisfaciant, varia adduxerunt Donellus *in dicta l. alienam*, Caldas *de emptione, capit. 31. numer. 12.* Petrus Gregorius *lib. 42. syntagmatum, cap. 32. numer. 18.* quibus omissis respondendum est cum Cuiacio *in eo textu, libro 8. respons. Papin. & ad tit. Cod. de legat. volumine 8.* dicendo, in eo textu Papinianum non denegare actionem filio ad fideicommissi bona persequenda, sed tantùm asserere, quod si bona illi ex fideicommissi causa euicta sint, non habet actionem filius in cohæredes ob euictionem: quod ex eo procedit, quia regulariter hæres rei certæ de euictione non tenetur, *l. si à substituto 45. § vltim. l. legati 56. l. si domus 71. §. 1. l. legatum 116. § vltim. ff. de legat. 1. l. hæres 28. ff. de euict.* Paulus *lib. 5 sentent. tit. 11.* Secundò aduersatur textus *in l. Falcidiæ 24. §. vltim ff. ad legem Falcidiam*, vbi asseritur, fructus perceptos ex re hæredis legata, non esse restituendos legatario, nec in quartam esse imputandos: ex quo textu sic insurgo. Si esset verum, rem hæredis legatam perinde deberi, ac deberetur, si esset ipsius testatoris, fructus in ea specie imputarentur in quartam, vt imputantur, cùm res propria testatoris legatur, *l. in quartam, ff. ad legem Falcidiam*: ergo non procedit idem ius in legato rei propriæ, ac in legato rei hæredis. Cui difficultati satisfacit Cuiacius *lib 26 obseruat. capit. 12.* asserendo, quod licèt legatum rei hæredis perindè debeatur, ac legatum rei propriæ; tamen reuera res legata aliena est, cùm testatoris propria non sit, argumento legis vltimæ, *Cod. vnde vi.* Vnde cùm hæres eam possideat iure proprio, non iure hæreditario, non tenetur fructus ex ea perceptos restituere, aut in quartam imputare. Tertiò aduersatur textus *in l. si tibi 86 §. si fundus, ff. de legat. 2.* ex quo constat, rem hæredis à testatore legatam non debere præstari integram ab hærede. Cui difficultati, vt satisfaciamus, discrimen est constituendum inter casum, in quo testator vnum hæredem ex pluribus, quos instituit, grauare voluit; & illum, in quo ab omnibus legatum reliquit. Primo casu ipse grauatus tantùm tenetur ad legati præstationem: secundo verò omnes. Et si quæras, pro quibus partibus? Respondeo, si nomine appellatiuo, hæredum videlicet, testator legatum reliquit, omnes pro portionibus hæreditariis tenentur; si verò nominibus proprijs, pro portionibus virilibus *l. turpia 54. §. vltim. l. si post 68. §. 1. l. si hæredes 124. ff. de legat. 1. l. legatorum 33 ff. de legat. 2. l. quotiens 23. l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum.* Qua distinctione intelligendi sunt textus *in l. siue 17. ff. de duobus reis, l. si mihi 49 ff. de vsufructu, l. si quis duobus 15. ff. de legat. 2. l. fideicommissaria 23. §. seruum, ff. de fideicommiss. libert. l. quidam 14. ff. de iure codicil. l. epistolam 71. ff. ad Trebellianum, l. 1. §. Marcellus, ff. si cui plus quàm per legem, leg. planè 34. §. inde, ff. de legat. 1. l. generali 32. §. 1. ff. de vsufructu legat.* iunctis Cuiacio *libro 3. ad Africa. in dicta l. quidam 14. & in l. 107. de legat. 1. & lib. 12. qq. Papinian. in l. nonnunquam 24. ff. ad Trebellianum*, Fabro *libro 11. coniectur. c. 19.* Madera *animaduers. c. 9.*

Quæ hactenus diximus, procedunt in legato rei, quæ omninò est: si autem propria sit pro parte, & aliena 11
pro parte, vel testator aliquod ius in ea habeat, tunc eum legasse censetur tantùm partem, aut ius, quod in ea habebat, *l. si domus 74. §. fin. ff. de legat. 1.* vbi legatum prædij vectigalis tantùm consistit respectu dominij vtilis, quod testator habebat, *l. si id quod 9. l. seruus 101. ff. de legat. 1. l. vxor patrui 20. Cod. de legat.* faciunt lex *fundus 24. ff. de instruct. legat.* lex *si quatuor 30. §. qui fundum, ff. de legat. 3.* docent Zasius, & Duarenus *in dicta l. serui 5. §. vltim. de legat. 1.* Mantica *lib 9 coniect. tit. 1. num. 12.* Gomezius *lib. 1. variar. cap. 12. n. 5.* Menochius *lib. 4. de præsumpt. cap. 118* in dubio enim creditur, testatorem legare voluisse ius tantùm, quod in re habet, *dicta l. quod in rerum, §. fin.* Ceuallos *lib. 1. commun. quæst. 747. numer. 6.* Nec creditur testatorem hæredem suum grauare voluisse, vt redimeret alienam partem, *l. si vnus 67. §. si rem, ff. de legat. 2.* Vinius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* Nec huic principio obstabit si dicas, idem ius dari de parte ad partem, quod de toto ad totum; & appellatione rei totam rem contineri, *l. si dictum, §. 2. ff. de euict.* nec à verbis testatoris facilè est recedendum, *l. ille, aut ille 25. l. non aliter 69. ff. de legat. 3.* quia respondetur, à verbis, & argumentis recedi, quando constat aliter sensisse testatorem; cùm eius mens potiùs quàm scriptura attendatur, *l. Labeo 7. §. 2. ff. de supellect. legat. l. vbi 21. ff. de rebus dubijs*: sed voluntas testatoris facilè in præsenti casu colligitur ex suprà traditis: ergo tantùm in iure, quod testator habet in ipsa re, legatum consistit. Nec etiam obstat principium deductum *ex l. si res obligata 50. ff. de legat. 1. l. prædia 6. Cod. de fideicommiss. §. sed si rem, Institut. de legat.* vbi docetur, hæredem rem pignori obligatam

De re in qua testator aliquod ius habet.

à te-

à testatore legatam luere debere: ergo non solùm tenetur præstare rem legatam eo modo, quo penes testatorem fuerat, sed integram, & liberam ab omni nexu. Quia respondetur, ex coniecturata mente testatoris rem pignori obligatam legantis, prouenire vt res ipsa luatur ab hærede; nam cùm æris alieni solutio incumbat hæredi, non legatario: *l.s. C. si certum petatur*, non creditur testatorem scienter rem pignori obligatam legantem, voluisse à legatario, sed potiùs ab hærede lui. Nec huic solutioni obstat textus *in l. Mæuius 66. §. fundo, ff. de legat. 2.* cuius interpretationem latiùs prosequuntur Valentia *ad titulum de legat. c. 2. num 30.* Gothofredus *animaduers. iur. c. 20* Vinius *lib. 2. selectarum, cap. 26* Calatayud *periphrasi 20.* Nec textus *in l. cùm filius 76. §. 2 ff. de legat. 2* De qua videndus Vinius *dicto cap. 26.* Nec similiter textus *in l. Iuliano 68 ff. de legat. 3.* quem exponit Bereta *in præsenti, fol. 23.*

Suprà traditæ tamen principali assertioni, videlicet
12 Opponuntur, & remittuntur varij textus. legatum rei alienæ valere, opponi solent nonnulli textus. Et primò textus *in l. patrono 31. ff. de bonis libert.* in illis verbis: *Nihil profecit ei legatum, quia alienam rem legauerat ei libertas*. Ex quibus deducitur, legatum rei alienæ nullum commodum afferre: igitur quia inutile est. Cui difficultati respondendum est, in ea specie legatum non proficere, quia res aliena legata euicta fuit: & cùm hæres, vt suprà probaui, non teneatur de euictione, ideò quoad effectum legatum inutile est, nec eo casu patronus habet bonorum possessionem contra tabulas; quia agnoscendo illud qualequale legatum, approbauit voluntatem testatoris, & ita postea impugnare non potest. Deindè obstat textus *in l hæredis 25. §. si testator, ff. fam. erciscund.* in illis verbis: *Vt eam partem, quæ testatoris fuit, alicui iubeat tradi*. Ex quibus constat, rem communem à testatore legatam adiudicari vni ex hæredibus: Ergo quia non valuit eius legatum. Cui difficultati respondendum est, in eo textu rei communis legatum valuisse pro ea tantùm parte, quæ testatoris erat, iuxta supra tradita; & ideò Paulum affirmare, eam partem tradendam esse, legatario videlicet, non hæredi: nam si de hærede ageret Consultus, non affirmaret, rem tradendam esse, sed adiudicandam. Tertiò opponi solet textus *in l. si res 52. ff. ad Trebellianam*; vbi proponitur, Titio rem alienam fuisse legatam, & legatarium testamento suo dominium rei hæredem instituisse, eumque rogasse, vt Mæuio hæreditatem restitueret. In qua specie ait Papinianus, Mæuium inutiliter legatum petere: igitur quia non valuit rei alienæ legatum. Cui difficultati varijs modis satisfacere intendunt Accursius *ibi, verbo Legauit*, Cumanus, Immola, & alij antiquiores, Cuiacius *lib. 19. qq. Papinian. in eodem textu*, Donellus *lib. 7. commeat. capit. 25.* Eorum tamen solutio plausibilior videtur, videlicet in specie illius textus fideicommissarium non posse petere legatum rei alienæ, quia fideicommissarius non potest habere plus iuris in fideicommisso, quàm ipse hæres, qui rogatus fuit: sed hæres rogatus non poterat petere ipsam rem legatam, quia per aditionem hæreditatis confusæ erant actiones: & quia domino res propria legari non poterat, peruenit legatum ad casum, à quo incipere non poterat, & ita vt velle, nec ab hærede rogato peti poterat, nec in fideicommissarium transmitti. Nec huic solutioni obstat textus *in l. planè 34. §. inde, versic Planè, ff. de legat. 1.* vbi in eadem specie ferè contrarium probatur, videlicet legatum inutile non reddi, etsi perueniat ad casum, in quo incipere non poterat. Nam rectè satisfacit Cumanus *in dicta l. si res*, quem sequitur Cuiacius *lib. 6. qq. Pauli, in l. in ambiguis 68. ff. de regulis iuris*, asserendo idcircò legatum in eo textu persistere, ne superueniens iuris subtilis ratio voluntatem testatoris impediret, qui absolutè voluit partem illam ad legatarium pertinere: quæ ratio non aderat *in dicta l. si res aliena*; siquidem testator non expressit se velle, vt etiam res legata ad fideicommissarium perueniret. Etiam opponi solent textus *in l. seruum 44. §. 1. ff. de legat. 1. l. hæres 58. ff de euiction. l. 9. §. fin. ff. de suppellectili legat. l fin. ff. de negotijs gestis, l qui habbat 101. ff. de legat. 3. iuncta l. testatorem 68. eodem titulo, l. generaliter 24. § 1. & 2. l. Paulus, ff de fideicommiss. libert. l. qui vxori, ff. de auro, & argento, l. ex facto 17. §. Iulianus, ff. ad Trebellianum, l. qui solidum 58. § 1. ff. de legat. 2. l. 4. ff. de vsufructu legat. l. cogi 16 §. sed si à seruo, ff. ad Trebellianum, l. arbitrio 18. §. si dominus, ff. de dolo, l. cùm filius, §. dominus, ff. de legat. 2. l. 2. §. data, ff de opt. legat. l. Sticho 36. ff. de vsufructu legat. l. 108 §. Stichum, ff. de legat. 1.* iuncto Cuiacio *ibi, tractat. 5. ad Afric. l. licet 15. de dote præleg. l. quæsitum 40. de acquirend. domin. l. verius 21. ff. de probat. l. Gaius 39 ff. de pignorat. action. l. vltima, ff. de castrensi pec.* de quibus videndi sunt Goueanus *in l. 1. nu. 19. ff. ad legem Falcidiam*, Cuiacius *lib. 14. obseru. cap. 36. & lib 25. cap. 33. & lib. 26. cap. 12.* Faber *lib. 6. coniect. capit. 1. & 8. & lib. 14. cap. 50.* Pinellus *lib. 1. selectarum, cap. 5. num. 70.* Cuiacius *lib. 19. qq. Papinian. in dicta l. vnum 67. l. 13. §. sed & si legatario, ff. de acquirend. possess* iuncto Cuiacio *lib. 25. obseruat. cap. 33. l. 24. §. vltim. ff ad legem Falcidiam*, iuncto eodem *libro 26. obseruat. cap. 12. l. cum pater, §. cui dictis, ff. de leg. 2.* iuncto Fabro *lib. 6. coniect. cap. 1. & §. si cui fund. Institut. de legat.* iuncto eodem *lib. 6. coniect. cap. 8 l. vnam 67. § sed si fundum, de legat. 2.* iuncto ipso *lib. 14. coniect. cap. 10 l si res aliena 40. ff de legat. 1. l finali, ff. de castrensi pec.* iuncto Pinello *lib. 1. selectarum, cap. 5. numer. 70. l. penult. ff. de dote præleg. l. fideicommiss. 23. § seruum, ff. de fideicommiss libert. l. 2. §. 1. ff. de opt. legat. l. Mæuius 66. §. fundo, l. cùm filius, ff. de leg. 2 l. qui testamento, ff. de manumiss. testament. l. 14. § si auia, l. in computatione, §. finali, ff. ad legem Falcidiam, l. Sticho 36. de vsufructu legat. l. hæres 72. ff. ad Trebellianam, l. Patrono 31. ff. de bonis libert. l. duo 7. ff. de manumiss. l. dotale, ff. de testament. milit.*

Sed an iure canonico attento legatum rei alienæ sustineatur, vt valet attento iure ciuili, controuersum est? 13 Variæ præsentis textus interpretationes.
Et non valere, probari videtur ex præsenti textu, vbi Gregorius asserit, quod licèt ex lege sæculi teneatur hæres rem alienam legatario præstare; tamen non iuxta legem sæculi, sed iuxta legem Dei viuendum esse: vnde deducitur legem sæculi, id est ciuilem, quæ permittit rei alienæ legatum, non obseruari iure canonico attento. Sed contraria sententia retenta, quæ verior est, videlicet etiam iure Pontificio attento legatum rei alienæ valere, vt præsentem exponant, varia adduxerunt in eis Interpretes. Accursius *in dicta l. cum alienam, Cod. de legat.* Alexander ibi, *numer. 4.* & plures relati à Couarruuia *in præsenti, numer. 6.* existimarunt, iure canonico inspecto legatum rei alienæ inutile esse. Sed eorum interpretatio conuincitur, tum auctoritate, tum ratione. Auctoritate textus *in capit. Episcopus 12. quæstion. 5.* vbi legatum rei alienæ sustinetur, & debetur. Ratione, quia eadem ratio, quæ facit, vt legatum rei alienæ secundùm ius ciuile subsistat, videlicet quia publicè expedit testatorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam l 1. Cod. de sacros. Eccles.* procedit etiam iure canonico inspecto, iuxta quod etiam expedit testantium voluntates obseruari, *capit. vltim. 13. quæst 2. cap. cum Marthæ, de celebrat. Missarum*. Ergo eadem vigente ratione, eadem debet esse vtriusque iuris dispositio, argumento legis *illud, ff. ad legem Aquiliam*. Accedit, nam lex permittens legatum rei alienæ, nullam iniustitiam continet; siquidem dominus rei non ideò priuatur eius dominio, sed iusto pretio accepto, si vult eam vendere, potest; aliàs hæres æstimationem, seu pretium præstando liberatur, *dicto §. non solùm, Institut. de legat.* & si lex ciuilis legare rem alienam permittens, iniusta esset, improbaretur per Ecclesiæ Patres, vt *in cap. finali, de præscript. cap. penult. de secundis nuptijs*. Nec audiendus est Tuldenus *ad titulum Cod de legat. cap. 5.* qui asseruit, improbari à Gregorio Magno in præsenti legem ciuilem legatum rei alienæ admittentem; sed eam adhuc esse obseruandam, quia à Gregorio expressè abrogata non fuit. Refellendus etiam, immò & damnandus est Arnoldus Vinius *lib. 2. selectarum, capit. 26.* qui ausus fuit asserere, D. Gregorium errore deceptum fuisse, vt existimaret rei alienæ legatum ita sustineri, vt dominus eam vendere cogatur; qui iuris lapsus valdè alienus est à peritissimo nostro Gregorio Magno. Alij vt præsentem textum exponant, aiunt ideò legatum rei alienæ in eo improbari, quia legata erat res Ecclesiæ; quo casu legatum nullum est, quia eius rei alienatio in eo prohibetur, *capit. nulli 5. de rebus Eccles.* Vndè cùm omnia ea, quæ prohibentur alienari, legari nequeant, *l. cum seruus 39.* aliàs lege *apud Iulianum, §. finali, ff. de legat. 1. l. vnum 67. §. 8. ff. de legat. 2. l. 30. ff. de auro, & argento*;

ideò legatum rei Ecclesiæ in pręsenti textu relictum non valuit. Ita docuerunt Innocentius, & Ancharanus, in præsenti, Alexander, Iason, & Castrensis *in dicta l. cum alienam*, Fachineus *lib. 5. contrauers. cap. 38.* pluresq́ue, quos laudat, & sequitur Luna, & Arellanus *lib. 3. antinom. 5.* qui consequenter docent in præsenti casu, nec quoad ęstimationem legatum valere. Sed etiam hæc interpretatio conuincitur ex eo, nam legatum rei, cuius alienatio non impossibilis, sed difficilis est, valet, *dicta l. apud Iulianum, §. finali*: ergo valere debet rei Ecclesiæ legatum, cùm eius alienatio non impossibilis iudicetur; siquidem potest alienari adhibita solemnitate, *c. si exceptione 12 q. 2.* Deinde quia præsens decisio non in eo nititur, quod legata sit res Ecclesiæ; sed in eo, quod res aliena domino restitui debeat; vt constat ex illis verbis. *Aliena restituere debuisti*. Et ita interpretatio illa huic decisioni minimè congruit. Alij tandem docent, in præsenti casu, ideò legatum non valere, quia legatus erat calix, qui in commercio hominis non est, *c. vasa, de consecrat. dist. 1. c. in-stum, de rerum permut.* Vnde cum legatum rei, quæ in commercio non est, inutiliter relinquatur, *dict. §. non solum*, ideò legatum in præsenti non valet. Sed etiam hæc sententia conuincitur ex eo, quia licèt res, quæ non est in commercio, legari non possit, *l. cum seruus 39. §. fin. ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. commen. cap. 11.* tamen si commercium habeat persona, cui relinquitur, licèt aliæ non habeant, legatum subsistit, *l. sed & si 40. ff. eodem tit.* vnde licèt calix in præsenti specie legari non possit laico, quia eius commercium non habebat; tamen Ecclesiæ vtique legari poterat. Vnde cùm Ecclesiæ Messenat. calix legatus esset, ratio commercij non impediebat ipsius legati valorem.

His igitur, & alijs interpretationibus omissis, dicendum est, discrimen à Diuo Gregorio assignatum inter

14 Traditur vera interpretatio. ius fori, & ius poli, non respicere ad eam partem, an legatum rei alienæ valeat, necne; sed ad ius fori, & poli in specie sibi proposita. Quod vt clariùs demonstretur, præmittendum est, testatorem, de quo in nostro textu, detinuisse calicem, & puerum Consentinæ Ecclesiæ, & eos legasse Ecclesiæ Messenat. Hæres statim res legatas tradidit Ecclesiæ Messenat. bona fide. Postmodum cùm Ecclesia Consentina, in cuius dominio erant, ab eo tam calicem, quàm puerum peteret, ipse ab Ecclesia Messenat. tam calicem, quàm puerum repetebat. Ecclesia Messen. restituere renuebat, allegans iuris ciuilis dispositionem, iuxta quam hęres tenetur legata etiam rei alienę soluere, & legatarium ea possidentem non teneri hæredi restituere. Quibus perpensis Gregorius Magnus pręmittens, quod licèt iuxta legem sæculi prædicta Ecclesia Messenat. se defenderet, quominus calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ restitueret; tamen quia iuxta canonicam, immò & diuinam dispositionem aliena detinens ea restituere tenetur, *c. in litteris 5. de rapt.* & quia hęres tenetur exonerare conscientiam defuncti, *c. fin. de sepult.* decreuit iniustum esse, vt ab Ecclesia Messenat. res illæ detinerentur, cùm domino inuito auferri non debeat, quod suum est; & ita calicem, & puerum restitui debere Ecclesiæ Consentinæ. Quam interpretationem, vt veriorem amplectuntur plures, quos refert, & sequitur Menchaca *de success. creat. §. 21. num. 11.* Bereta *in præsenti.* Vnde constat, Gregorium in hoc textu non constituisse differentiam inter ius canonicum, & ciuile quoad legatum rei alienæ, & eius valorem; sed tantùm in eo, quod cùm Ecclesia Messenat. retinens calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ, se defenderet legibus sęculi, Gregorius docet non iuxta eas leges, quæ permittunt rei alienæ retentionem; sed iuxta legem Dei, secundùm quam aliena detinens restituere debet, præsentem casum esse decidendum: non tamen ideò Gregorius improbat rei alienæ legatum, vt si testator sciens eam legauerit, hæres teneatur eam redimere, & legatario præstare, aut eius æstimationem soluere.

Huic commentario adiungi potest interpretatio textus *in capit. Episcopus 12. q. 5.* quam adduxi *in cap.*

CAPVT VI.

Ex Concilio a *Magocen.*

SI hæredes iussa testatoris non adimpleuerint, ab Episcopo loci illius omnis res, quæ his relicta est, canonicè interdicatur, cum fructibus, & cæteris emolumentis, vt vota defuncti impleantur.

NOTÆ.

1 a MAgocen.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 11* & post Concilium Lateran. *par. 43. cap. vlt.* Sed in nullo ex Concilijs Mogunt. hucusque editis textus hic reperitur: credo tamen in aliquo ex illis editum fuisse; siquidem in vno Concilio Maguntin. actum fuisse de testamentis, & vltimis voluntatibus, constat ex Concilio Magunt. celebrato anno 1549. *capit. 97.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. COnclusio, quæ ex hoc textu communiter deducitur ab Interpretibus, sic se habet: *Hæres non adimplens voluntatem testatoris, priuatur per Episcopum rebus sibi relictis.* Probant eam textus *in c. Saluator 1. q. 1. c. licet vniuersis, de voto.* Concilium Coloniense celebratum anno 1536. *p. 13. c. 10.* vbi cauetur, vt hęredibus, qui iussa defunctorum non impleuerint, ab Episcopo loci omnis res quę eis relicta est, interdicatur, cum fructibus, & emolumentis, *authen. hoc amplius, C. de fideicommiss. authen. de ecclesiasticis titulis, §. si autem hæres, authentica de hæredibus, & Falcidia, §. si quis non implens, collat. 1. l. si patroni filius, §. qui fideicommissa, ff. ad Trebellianum*, ibi: *Cur enim non videatur indignus, vt qui destituit supremas defuncti preces, consequatur aliquid ex voluntate?* Et *l. Nescimus, ff. de excusat. tut.* ibi: *Rectè ergo placuit eum, qui recusat onus, quod testator reliquit, & ab eo, quod petit, quodque idem dedit, repelli debere.* Et *l. tutor 31. §. quæ tutoribus, l. quid autem 38. l. amicissimus 39. ff. de excus. tut. l. qui tutelam 28. ff. de testam. tutel. l. si quis sepulchrum, §. funus, ff. de relig. & sumpt. l. vltima, ff. de confirm. tutor. l. si peculium, ff. de statulib.* Paulus *lib. 3 sentent. tit. 5 §. omnibus, l. si quis in suo, C. de inoff. l. penult. C. de legat. l. cum filio 111. ff. de legat. 1. l. fin. tit. 10. partit. 6.* vbi Gregorius. Illustrant Sanch. *de matrim. lib. 3. disput. 25. num 25.* Molina *lib. 2 de primog. c. 14. num 22* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 18. & lib. 1. cap. 5* Couar. & Cuiacius *in præsenti*: idem Cuiacius *ad Paulum, dicto libro 3. titulo 5.*

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur ex sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam Episcopus est executor legitimus vltimarum voluntatē, 3 Impugnatur prædicta assertio.
cum causæ, quæ exequi debent, sunt piæ, *cap. tua nobis 17.* ibi: *In omnibus pijs voluntatibus.* Et *c. nos quidem*, ibi. *Defunctorum pias voluntates.* Et *c. Ioannes*, ibi: *Et pijs locis, hoc tit. l. nulli, C. de Episc. & cleric.* ibi: *Derelictum pium defuncti propositum.* Tridentinum *sess. 7 de refor. c. 15. & sess. 22. c. 6. & sess. 25. c. 4.* ibi: *Qui pro suarum animarum salute legata ea ad vsus pios reliquerunt.* Et *l. 5. tit. 10 partit. 6* ibi: *Mandasse por su anima: & l. 36. Tauri, l. 10. tit. 4. lib. 5. recop.* docent Matienzo *in dicta l. 10. recop.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 22.* Igitur non rectè in præsenti generaliter, & indistinctè asseritur, hæredes non adimplentes voluntates testatorū, per Episcopum esse priuandos rebus sibi relictis in eodē testamento. Secūda militat aduersus nostrū textum in illis verbis: *Vt vota defuncti adimpleantur.* Nā obligatio voti personalis est, nec ad hæredes transit. D. Thomas 2. 2. *quæstione 96 articulo 2. ad 4.* docent Panormitanus *in capitul. veritatis, numer. 3. de iureiur.* Sotus *libro 8. de iustitia, quæstione 2. articulo 2.* Igitur in præsenti specie hæredes non tenebantur vota defuncti

adim-

adimplere, & per consequens non erant priuandi hæreditate. Tertiò difficilis est præsens textus in illis verbis: *Omnis res, quæ eis relicta est.* In quibus docetur, hæredes non adimplentes vota testatorum, reddi indignos omnium rerum, quæ illis relictæ fuerant; nam hæredes cum indigni sunt, ex causis infrà referendis, priuantur hæreditate; non tamen auferuntur ab eis prælegata, & similes res sibi relictæ, *l. cùm quidam 12. l. eam, qui 18. §. vltimo, ff. de his, quæ vt indign. l. qui filiabus 17. §. vltim. ff. de legat. 1. l. si miles 75. §. vltim. ff. de legat. 2. l. 4. §. si quis ex vnica, ff. de doli except.* Igitur non rectè in præsenti asseritur, ab hæredibus indignis non adimplentibus voluntatem testatoris, omnia illis à testatore relicta eripi, & auferri. Accedit, nam hæres non tenetur adimplere voluntates ineptas defuncti, *l. 5. Cod. de his quibus, vt indign. l. hæreditas 50. ff. de petit. hæredit.* Igitur indistinctè verum non est, voluntatem testatoris hæredem teneri adimplere. Accedit tandem, nam si in præsenti specie hæredes priuandi erant rebus sibi relictis in testamento, prius moneri, & citari debebant, *authent. hoc amplius, Cod. de fideicommiss. l. fin. tit. 10. partit. 6.* ibi: *Siendo amonestado*; docent communiter repetentes *in dicta authent. hoc amplius.* Ergo non rectè in præsenti PP. Concilij Magunt. asserunt, hæredes non adimplentes voluntatem testatorum, per Episcopum priuandos esse omnibus rebus sibi testamento relictis.

4 *De varijs indignitatis causis.* Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, varijs ex causis hæredes reddi indignos hæreditatis, & illam ab eis, tanquam ab indignis, per fiscum eripi, & auferri; de quibus *in titul. ff. de his, & §. quæ vt indig.* Prima est, si inultam reliquerint necem testatoris, de qua *in l. 3. l. si ideò 7. l. cum fratre 9. cum duabus sequentibus, Cod. de his, quibus vt indign. l. 5. §. penultim. & per totum, ff. ad Syllanianam, l. 1. l. 27. l. 29. §. fin. ff. de iure fisci, l. 14. §. si pater, ff. de bonis libert. l. si seruus 50. §. si quis 2. ff. de legat. 1. l. nec supina 6. ff. de iuris, & facti ignor. l. filius 23. ff. de iure patronat. l. 1. Cod. vbi causæ fiscales, l. 1. Cod. in quibus causis in integr. restitut. l. 1. & 3. l. minoribus, cum sequent. de iure fisci, l. idem 20. §. hæc 12. ff. de petit. hæredit. l. his 18. §. 1. l. ex parte 29. ff. familiæ erciscund. l. in ratione 11. §. si seruus, ff. ad legem Falcidiam, l. si necem 4. l. filius 42. §. vltimo, ff. de bonis libert. l. 4. & penult. de iure patronat. l. 3. §. quod si, ff. suis, & legitim.* Secundò indignus redditur hæreditate hæres, qui falsò, & calumniosè testamentum impugnauit, *l. 4. & 5. l. tutorem 22. l. si testamentum 24. ff. de his, quæ vt indign.* ad quam speciem spectant textus *in l. Papinianus, § meminisse, l. penultim. §. si hæres, cum sequent. ff. de inoffic. testam. l. si quis rogatus 53. §. 1. ff. de fideicommiss. libert. l. si testamentum 6. l. postquam 43. ff. de petit. hæredit. l. si pars 19. §. vltim. ff. de inofficioso, l. edicto 13. §. penultim. l. Senatus 15. ff. de iure fisci, l. 14. §. si patroni, ff. de bonis libert. l. inter 54. ff. de rei vindicat. l. Lucius, §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. penul. ff. de except. rei iud. l. 3. §. consequenter, ff. de liber. legat. l. cùm quidam, de bonorum possessione.* Paulus *lib. 4. sent. tit. 5. §. vltim.* Tertiò indignus est hæres, qui prohibuit testatori, ne mutaret testamentum; Incidit enim in titulum, *Si quis aliquem testari prohibuerit*; in quo edicto notandi sunt textus *in l. filius 14. §. 1. l. si quis patris 26. ff. ad legem Corneliam de falsis, l. penult. §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. 3. §. vlt. ff. ad Trebellianam,* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 12. §. 5. l. 3. ff. de his, quæ in testamento, l. quotiens 9. §. idem, ff. de hæred. instit. l. carent 22. ff. de testibus, l. 1. §. filium, ff. de bonor. possess. secund. tab. l. 1. §. si parens 3. ff. si quis à parente, l. item 14. §. aliquando, ff. quod metus causa, l. vnic. ff. quibus non competat bonor. possess.* Quartò indignus redditur hæres, qui non habuit supremam defuncti voluntatem, *l. cum quidam 12. ff. de his quibus, vt indign. l. planè 34. ff. de legat. 1. l. militis, §. veteranus, ff. de testam. milit. l. penult. § 1. ff. de condit. instit.* Aut si testator nomen illius induxit, *l. cùm tabulis 16. §. vlt. ff. de his, quæ vt indign. l. 2. §. vlt. ff. si tabulæ testam. l. si ita 8. § is autem, l. qui ex liberis 11. §. testamento, ff. de bonor. possess. secundùm tabulas*: aut si inimicitias capitales cum ipso contraxit: *l. si inimicitiæ 9. ff. de his, quæ vt indign. l. 3. §. vlt. ff. de adimend. legat.*

5 *Traditur ratio decidendi.* Similiter etiam, qui non paruit voluntati testatoris, immò eam neglexerit, redditur indignus ius successione, *nouella 1. Iustiniani, authent. finali, C. de fideicommiss.* non tamen, vt ab eo eripiatur hæreditas à fisco tanquam ab indigno: sed manet penes cohæredem, aut substitutum, cum eodem onere. Quæ priuatio iustissimè introducta est, quia qui non vult subire onus, non decet sentire commodum, *cap. qui habet, de regulis iuris 6.* Vnde qui non vult adire hæreditatem, vt fideicommissum restituat, compellitur adire, & priuatur commodo quartæ partis, quæ illi, vt hæredi competebat, *l. ille à quo 13. l. nam, quod 14. §. compulsus, ff. ad Trebel.* & tutor, qui se excusauit à tutela, priuatur legato sibi in eodem testamento relicto, *l. 5. §. amittere, ff. de his, quæ vt indign.* & qui designatus fuit ad exequendum testamentum, nisi illud exequatur, priuatur legato sibi relicto, *authent. de hæredibus, & Falcid. §. si quis.* Rectè ergo in præsenti textu deciditur, quod si hæredes non adimpleant voluntatem testatoris, quam diligenter adimplere debent, vt exemplis probant Guillelm. Benedictus *in cap. Raynuntius, verbo Si absque liberis, de testam.* Carpius *lib. 4. de execut. cap. 3.* Roussellus *lib. 6. historiæ, cap. 3. num. 9.* per Episcopum priuentur omnibus rebus sibi relictis: & sicut ab hærede indigno fiscus eripit hæreditatem cum fructibus, *l. 1. Cod. de his, quæ vt indign.* ita & in præsenti casu hæres priuatur, non solùm hæreditate, verùm & eius fructibus. Hoc tamen procedit, nisi testator apertè caueat, vt hæres, vel legatarius non priuentur rebus sibi relictis, etiamsi non paruerint voluntati testatoris, *l. sed hæc nimium, ff. de excusat. tut.* ibi: *Nisi euidenter expresserit, velle se dare, etiamsi tutelam non administrauerit.* Et *l. 1. § quamuis, ff. vbi pup. educari*: docet Carpio *d. c. 18. num. 42.* vel si eo casu minor pœna ab ipso testatore inflicta sit, quia ob eam cessat pœna legalis, hoc est priuatio successionis, *Nouel. 1. cap. 1.* iuncta lege *non tantùm, §. 1. & §. Senatus, ff. de fideicommiss. libert. l. causa 20. §. puellam, ff. de manumiss. l. in testamento 27. ff. de condit. & demonstrat.* prosequuntur alias exceptiones præsentis textus Couar. & Cuiac. *in d. nouel. 1.*

Nec obstat prima difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cuius solutione sciendum est, satis controuersum esse apud Interpretes, vtrum Episcopus sit legitimus executor, transacto anno hæredibus, seu commissarijs concesso ad adimplendam testatoris voluntatem, non solùm in legatis, & dispositionibus pijs, verùm etiam profanis? In qua quæstione indistinctè totius testamenti executionem ad ipsum spectare probant Glossa *in præsenti, & in cap. Sylvester 11. quæst. 1. & in cap. Episcopus 5. 88. distinction.* Hostiensis, Panormitanus, Barbatia, & Cardinalis *in præsenti*, quos sequuntur Couar. *in præsenti, numer. 3.* Guttierrez *lib. 3. practic. quæstion. 29. numer. 14.* Gratianus *tom. 3. disceptat. capitul. 563. numer. 76.* Barbosa *allegation. 83. numer. 15.* Hurtado *tom. 2. de congrua, lib. 6. resolut. penultim. subresolut. 42.* qui mouentur primò ex præsenti textu: secundò ex eo, quia quælibet vltima voluntas pia dicitur, *l. 7. tit. 10. partit. 6.* ibi: *Para cumplir la voluntad de el testador, que es obra de piedad, è como cosa espiritual.* Faciunt Diuus Augustinus *lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 1.* Quintil. *declamat. 311.* ibi: *Libet scrutari etiam defuncti voluntatem, qua nihil potentius apud nos, nihil nostro animo sacratius esse debet.* Symmachus *lib. 10. epist. 54.* qui alloquens Episcopus ait: *Oro vos iustitiæ sacerdotes, vt vrbis vestræ sacris reddatur priuata successio. Discent testamenta secari, & sciant sub Principibus non auaris stabile esse, quod subscripserint.* Igitur cuiuslibet vltimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Deinde, nam defensio viduarum miserabilium, quæ sunt destitutæ humano auxilio, ad Episcopum spectat, *capit. 1. 87. distinct. capit. super, de V. S.* Sed nulla alia persona adeò destituta est, quàm defunctus, *c. defensionis, 87. distinct.* Ergo cuiuslibet vltimæ voluntatis executio ad Episcopum spectat. Sed contraria sententia verior est, videlicet in legatis profanis, & pro eorum solutione adeundum esse iudicem sæcularem proprium hæredis scripti, coram quo à legatarijs conueniendus est. Quam opinionem ex iuribus suprà pro dubitandi ratione adductis, & alijs probant Glossa *verbo Decretorum, in cap. relatum, el 1. hoc tit.* Bobadilla *lib. 2. polit. capit. 17. numer. 105.* Matienzus, licèt sibi contrarius, *in l. 10. tit. 4. lib. 5. recopil. gloss. 7. num. 2.* Carpio *de executoribus, lib. 1. cap. 22. n. 47.* Pereyra *de manu Regia, p. 1. cap. 16. numer. 13.* Nec ea sententia

6 *Respondetur primæ difficultati.*

tentia retenta, obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex præsenti textu, qui exaudiendus est de pijs testatorum dispositionibus, iuxta alios textus suprà relatos, in quibus de pijs causis semper agitur. Nec contrarium docet Alphonsus noster *in d.l. 10. partit.* qui generaliter non asserit, quamlibet vltimam voluntatem esse pium; sed tantùm agit de legato pro redemptione captiuorum relicto, iuxta legem *nulli*, *Cod. de Episcop. & cleric. authent. de Ecclesiast. titulis*, *§. si quis autem*. Ex quibus desumpta est dicta lex 10. Vnde accipi debet de legato ad pias causas relicto. Nec obstat, quod dicebamus de defensione miserabilium personarum; nam earum defensio ad Episcopum spectat, quatenus respicit vtilitatem ipsarum: at in legatis profanis non defunctorum, sed potiùs legatariorum vtilitas vertitur; vnde adeundus est Iudex hæredis, vt ipsum cogat legata persoluere.

Nec obstat secunda difficultas ex natura, & obligatione
7 voti deducta; nam præterquam, quod votum in præsenti non accipitur strictè pro promissione Deo facta, sed pro desiderio, & voluntate testatoris, vt plerumque in iure accipitur, *l. Scripto*, *ff. vnde liberi*, *l. in ratione 11. §. cùm quidam*, *ff. ad leg. Falcid. l. nihil interest*, *ff. de bonis libert.* etsi votum strictè accipiatur in præsenti, adhuc discrimen constituendum est inter votum reale, personale, & mixtum. Personale, videlicet ieiunandi, peregrinandi, aut recitandi horas canonicas, cum persona extinguitur, nec ad hæredes transit: quare nullus successor tenetur illud adimplere, ex iuribus suprà adductis. Votum verò reale, seu mixtum, veluti constituendi Ecclesiam, eleemosynam faciendi, hæres tenetur adimplere, *l. 2. § vltim ff. de pollicit.* ibi: *Si fortè, qui decimam vouit, decesserit ante solutionem, hæres ipsius hæreditario nomine decimæ obstrictus est*. Voti enim obligationem ad hæredem transire, constat. Non tamen tenetur hæres votum adimplere vinculo religionis, sed exemplo aliorum onerum hæreditariorum; & tanquam æs alienum defuncti suscipere hæredes coguntur, & per excommunicationem compelli possunt illud adimplere, sicut alia opera pia exequi, *cap. sua 17 cap. Ioannes 19. hoc tit.* docent Syluester *in summa*, *verbo Votum*, Sanchez *lib 3. summæ, cap. 13. num 3.* Vnde etsi in præsenti ageretur de votis adimplendis per hæredes, accipiendus erat de votis realibus, aut mixtis. Nec obstat tertia difficultas; nam verum est indistinctè, hæredem indignum hæreditate, non reddi indignum legato; immò plerumque cui eripitur, vt indigno hæreditas, similiter prælegatum, non solùm pro ea parte, quam capit iure hæreditario, sed quam capit iure legati, vt *in l. si sequens*, *§. vlt. ff. ad Syllauianum*, *l. duo 70. ff. de condit. & demonstr.* Quare an priuetur hæres indignus simul hæreditate, & legato voluntatis, quæstio est, vt ait Papinianus *in l. cùm quidam*, *ff. de his, quæ vt indign.* ita vt nec regula generalis tradi possit, sed secundùm varietatem casuum diuersimodè est respondendum. In casu verò præsentis textus priuatur hæres omni emolumento, quia æqualis ratio militabat, vt priuaretur tam hæreditate, quàm prælegato. Prosequitur Cuiacius *lib. 16 qq. Papin. in d. l. cùm quidam*.

Responsetur secundæ & tertiæ difficultatibus.

Nec obstat alia difficultas deducta ex lege *non oportet*
8 *5 Cod de his, quæ vt indign.* in illis verbis: *Non oportet, vt indignis hæredibus successionis auferri, prætextu quod in sepultura supremis iudicijs, vel voluntatibus defunctorum obtemperatum non fuisset*. Ex quibus expressè deducitur, hæredem non priuari hæreditate ex eo, quod non adimpleuerit pias testatorum voluntates circa sepulturam. Cui difficultati, vt satisfaciant DD. varia adducunt. Glossa, Cinus, & Alexander, quos sequitur Molina *de primog. lib. 2 c 14 num. 16.* existimant, textum illum abrogatum fuisse per textum in authentica *hoc amplius*, *Cod. de fideicommiss.* & ita in eo textu ius antiquum iam abolitum referri. Carpio *d. cap. 18 num. 37.* existimat, Imperatores in eo textu agere de hærede iam adita hæreditate, cui hæreditas non est auferenda, nisi monitione præmissa. Et ita Imperatores non negare hæreditatem esse auferendam, sed tantùm desiderare, vt monitione præmissa auferatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex eo, quod absolutè in eo textu statuitur, hæreditatem non esse auferendam ab hæredibus ex eo, quod non paruerint voluntati testatoris circa curam sepulturæ. Igitur id generaliter accipiendum est, monitione præmissa, vel non. Quare his, & alijs sententijs omissis, veriùs dicendum est, in eo textu agi de voluntatibus testatorum ineptis circa eorum sepulturam, quas hæredes adimplere non tenentur, *l. seruo 113. §. fin. ff. de legat. 1. l. etsi 14. §. 5. ff. de relig. & sumptibus*, *l. quidam 27. ff. de condit. institut. l. Quintus 7. ff. de annuis legat.* plerumque enim simpliciores homines cauebant, vt omnia ornamenta sua cum corpore sepelirentur, *d. l. etsi 14. §. 5. l. fin de auro, & argento*; aut comburerentur, Liuius *lib. 34.* aut pecunia simul cum eis in terram defoderetur, vt probat Fornerius *libro 1. rerum quotid. c. 18* siue vt eorum reliquiæ in malè proijcerentur. Ouidius *lib. 5. Fastor.*

Diffoluitur alia difficultas.

Sæpè tamen patriæ dulci tanguntur amore,
Atque aliquis moriens hoc breue mandat opus:
Mittite me in Tyberim, Tyberinis vectus in vndis
Littus ad Inachium puluis inanis eam.
Displicet hæredi mandati cura sepulchri;
Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
Scirpea pro domino in Tyberim iactatur imago,
Vt repetat Graias per freta longa domos.

Cuius præcepti varias afferunt causas Osuald. *lib. 8. comment cap 52. littera A*, Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. comment. cap 2. sect. 6. num. 9.* Amaya *lib. 1. obseru. cap. 6. num. 5.* D. Iosephus de Salus *ad Petronium pag. 278.* ad illa verba: *Descendit igitur*. Omnes enim ineptæ voluntates impunè omituntur ab hæredibus, nec ex eo, quod non adimpleuerint, debent priuari hæreditate, *d. l. seruo 113. §. ineptas*, Donellus *lib 8 comment. cap. 12* Vndè rectè ait Alexander *in d. l.* hæredes priuandos non esse hæreditate, eo quòd voluntates testatorum, ineptas videlicet, non adimpleuerint. Nec huic solutioni obstat textus *in l. militis 5. C. de relig.* in illis verbis: *Militis voluntatem, quam circa monumentum sibi faciendum testamento expressit, & pater, & mater eius hæredum negligere non debent: nam etsi delatio hoc nomine præteritis constitutionibus amota est, inuidiam tamen, & conscientiam circa omissum supremum huiusmodi officium, & contemptum iudicium defuncti, euitare non possunt*. In quibus idem Alexander docet, hæredes adimplere debere testatoris voluntatem circa sepulturam: licèt alijs constitutionibus, videlicet *d. l. 5. C. de his quæ vt indign.* delatio prohibita sit. Nam respondendum est, Alexandrum in eo textu agere de voluntate defuncti circa monumentum modicum construendum: licèt enim ineptæ voluntates defunctorum, videlicet nimis sumptuosæ, & superstitiosæ, adimpleri non debeant, tamen moderatæ, quæ modicam pompam in monumento, aut sepultura præscribunt, adimplendæ sunt, de quibus accipiendi sunt textus *in l. 5. Cod. de relig. l. 1. & 4 §. 6. ad leg. Iul. pecul. l. cuicumque 5. §. idem 8. ff. de institut. actione*, *l. filius 19. ff. de in rem verso*, *l. multa*, *ff. de condit. & demonstrat. l. hæreditas 50 ff. de petit. hæredit. nouella 59 cap 6.* Vnde etsi delatio hæredum ex ea causa, quod ineptas voluntates non adimpleuerint, prohibita sit ab Alexandro *in d. l. 5. C. de his, quæ vt indign.* tamen si voluntas circa modicum monumentum, aut pompam funeris versetur, hæres adimplere eam cogitur, *d. l. militis*, *Cod de relig.* quæ cum loquatur de milite, laxiorem pompam circa funus admittit; siquidem in militum funere arma, & quæcumque ornamenta virtute sibi comparassent, equus, & similia deferebantur, vt funus Pallantis describens refert Virgilius *lib. 11. Æn.* & notaui *in c. fin. de auctorit. & vsu pallij*. Nec obstat vltimum augmentum dubitandi rationis, vbi dicebamus, ad hanc hæreditatis priuationem necessariam esse monitionem: nam id verum est, vt docent Padilia *in d. authen. hoc amplius*, Matienz *in l. 15 tit. 4. lib 5. recop gloss 1. nu. 64.* Carpius *d. c. 18. n. 22.* Sed supponitur in præsenti textu talem monitionem adhiberi debere, aliàs Episcopus iniustè, & contra iuris ordinem ipsum hæredem successione priuaret.

Ex præsenti textu, & traditis pro eius expositione, 9
Doctores suprà laudati communiter accipiunt textum *in capit. licet*, *de voto*, vbi refertur, quod cùm Rex Vngariæ votum emisisset visitandi Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu, & armis, vt eam ab inimicorum tyrannide eriperet; & infirmitate, & morte præuentus, illud adimplere non potuisset, in vltimo elogio filio suo Andreæ sub paterna interminatione indixit, vt votum illud adimpleret. Et cum filius simile onus à patre iniunctum spontè acceptasset,

Exponitur c. licet de voto.

fet, & se impleturum denuò promisisset, & postea renuisset illud adimplere; Innocentius decreuit, vt votum à patre emissum adimpleat, aliàs sciat se regno, & hæreditate paterna esse priuandum. Historiam refert ex Siluio, & Blondo Pancirola *lib 2. var. c.* 240. Ex quo textu constat, hæredem non adimplentem votum defuncti, priuandum esse hæreditate: cuius decisionis rationem communiter repetentes *ibi*, & Doctores suprà citati ex eo reddunt, quia videlicet votum illud à Rege Vngariæ emissum, non personale, sed potiùs reale, aut mixtum fuit, quia non solùm industria, & labore personali erat implendum, verùm & magnis impensis, & sumptibus in belli expeditionem paratis: vnde cùm obligatio realis adimplendi votum transeat ad hæredes, meritò iuxta præsentem textum hæres non adimplens votum illud priuatur successione paterna. Sed licèt hæc doctrina vera sit, non tamen ideò in eo textu filius priuari poterat regno Vngariæ, quod illi non hæreditario, sed sanguinis iure deferebatur: nec etiam successione paterna, quatenus legitimam iure naturæ sibi debitam comprehendebat, in qua nullum onus admittitur. Quare alia ratio est ipsius decisionis, videlicet quod cùm filius non solùm spontè acceptasset onus à patre iniunctum, verùm & se impleturum tale votum promisisset, ideò ob fractam fidem, & violatam propriam promissionem, potuit iustè à Pontifice priuari regno, & paterna successione, vt latiùs dicemus in eius textus commentario.

CAPVT VII.

Ex Concilio a Lateranensi.

CVm in officijs charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognouimus recepisse, è contra quidam clerici, cùm ab Ecclesijs suis multa beneficia perceperint, bona per eas acquisita in alios transferre præsumunt. Hoc igitur, quia antiquis canonibus constat inhibitum, nos indemnitati Ecclesiarum prouidere volentes, siue intestati decesserint, siue alijs conferre voluèrint, penes Ecclesias eadem bona præcipimus remanere.

NOTÆ.

a Lateranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. & apud Antonium Augustinum *lib.* 15. *epist. tit.* 45. & in ipso Concilio Lateranensi *cap.* 15. vbi reperiuntur verba in præsenti transcripta. De hoc Concilio nonnulla notaui *in c.* 27. *de rescriptis*.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti Concilij Lateranensis canone sequens deducitur assertio: *Clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere non possunt; de bonis verò patrimonialibus, proprio artificio, aut aliunde quæsitis disponere valent*. Probant eam textus *in c.* 1. *& seq.* 12. *q.* 1. *c.* 1. *& seq.* 12 *q.* 3. *c.* 1. *& per totam* 12 *q* 4. *c. fixum, cum alijs*, 12. *q.* 5. *c.* 3. *de pignor*. Heraldus Episcopus Turon. *in suis capitulis, can.* 44. *Vt res, quas in sacris ordinibus acquisierint, proprijs Ecclesijs derelinquant; hæreditaria verò iuxta arbitrium propriæ voluntatis distribuant*. Tolet. Concil. anno 1324. tempore Ioannis XX *can* 5. *Vt substantia Ecclesiarum, quę solet per clericorum sobolem deperire, ad vsus debitos conseruetur, statuimus quod nullus clericorum bona intuitu Ecclesię acquisita, filijs, vel filiabus suis det, vel conferat inter viuos, vel in testamento contra canonum instituta dimittat*. Et *l sacrosancta* 32. *authen. præsbyteros, C. de Episc. & cler. c.* 6 *de hæreticis*. Concil. Tolet. 2 *can.* 4. Concilium Germanicum sub Conrado Cardin. *can.* 5. ibi: *Clerici de rebus Ecclesiæ nullum possunt condere testamentum*. Oxoniense in Anglia *can.* 27. Ratisbon. *can.* 23. quorum, & aliorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo testamentum* 1. Antonius Augustinus *in epit. lib* 15. *tit.* 45. Illustrant vltra relatos in præsenti Garaña, & Barbosa. idem Barbosa *alleg.* 115. Salcedus *de lege polit. lib.* 2 *c.* 2. Mancinus *sacri iuris controu. differt.* 7. *c.* 19. Valenzuela *cons.* 98. Quesada *variar. q* 6. *nu* 25. Cochelius *in not. Cardin. c.* 16. *priuil.* 18. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 26. *c.* 4. Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 10. *n* 22. Guttierrez *pract. lib.* 2 *q.* 114. Abulensis *in c.* 6. *Matthæi*, *q.* 24. Boetius Epon & Cuiacius *in præsenti*, Michael Rousselius *lib* 5. *hist. iuris Pontif. c.* 4 plures relati à Hieronymo Garzia *in summa, tract.* 1. *difficult.* 4. *dub.* 3. Fagund. *lib.* 6. *de iustitia, c.* 10. *num.* 4. Ferro Manrique *de different. vtriusque fori, q.* 93. Gibalinus *de negot. tom.* 2 *lib.* 5. *cap.* 8. *articulo vnico*, Solorzanus *tom.* 2. *libro* 3. *capitul.* 10. *num.* 9. Christianeus Lupus *ad can.* 13. *Concil. Ephes.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione. Nam qui dominium bonorum suorum habent, de illis in testamento disponere possunt, *l. verbis legis* 120 *ff de V. S. l. quoniam* 13. *vers. Et in postremis, C. de inoff. testam. authen. ingressi*, per argumentum à contrario sensu, *C. de sacr. Eccl.* Sed clerici beneficiarij habent verum dominium omnium rerum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierunt, vt probaui supra *in tit. de pecul. cler.* Igitur de illis, sicut de bonis patrimonialibus etiam in testamento disponere possunt. Cui dubitandi rationi adiungi possunt alia, quæ adduximus suprà *in c.* 5. & dabimus infrà, *in c. ad hæc, c. relatum, hoc titulo*.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cuius rationem communiter repetentes petūt ex defectu dominij in rebus intuitu Ecclesię acquisitis, quod plurimi clericis negarunt. Sed hęc sententia facilè refellitur ex traditis *in c. fi. de pec. cler.* Quare ea ratione omissa, verior assignāda est ex eo, quod cùm testamenti factio actiua sit actus ex genere permissorum, Osuald. *lib.* 6. *comment. Donel. c* 5. probaui *in c.* 6. *hoc tit* ideò clerici beneficiarij de prædictis bonis testamentum facere nequeunt, quia illis permissum non est, immò apertè prohibitum. Quam rationem expresserunt Ecclesiæ Patres in præsenti, ibi: *Quia antiquis Ecclesiæ canonibus*; vt *in c. relatum, c. quia nos, c. ad hoc, hoc tit.* vbi notanda sunt illa verba, *de iure testari non possunt*; quibus significatur, hanc prohibitionem lege humana introductam fuisse, non verò ex defectu dominij in ipsis testatoribus. Et si adhuc quęras rationem similis prohibitionis, eam reddunt Patres in præsenti textu, in illis verbis: *Cùm in officijs charitatis illis primo loco teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos agnouimus recepisse*: idest, quod sicut clerici magna ex suis Ecclesijs percipiunt beneficia, post mortem debent eisdem Ecclesijs bona, quæ supersunt, relinquere; est enim quędam obligationis species, quę dicitur antidoralis, iuxta quam qui beneficium accepit, obligatur ad remunerandum, *l. sed etsi* 25 *§ consuluit*, *ff de petit. hæred.* iunctis traditis à Donello *de petit. hæred. c* 2. Schifordeg. *lib* 3. *ad Fabrum, tract.* 21. *c* 1. Fornerio *lib.* 1. *rerum quotid. c.* 23. Hunnio *ad Treutl. vol* 1. *disp.* 22. *q.* 28. Ergo cùm bona supersunt clericis post vitam, tenentur ea relinquere Ecclesiæ, à qua illa acceperunt. In his Hispaniarum regnis generali consuetudine approbata *in l.* 13. *tit.* 8. *lib.* 5. *recop.* clerici omnes de rebus etiam intuitu Ecclesię acquisitis disponere valent; quam probant Matienzus, & Azeuedus *ibi*, Guttierrez 2. *practic. quæstion.* 114. Flores de Mena *ad Gammam decision.* 315. Valenzuela *consilio* 98. Solorzanus *vbi supra*. 3 Traditur ratio decisionis.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, clericos beneficiarios veros dominos esse fructuum suorum beneficiorum; tamen testamentum facere non possunt. Nec nouum, aut insolens est, vt qui dominus est, de bonis suis disponere non possit, vt contingit in filijsfamilias, qui licèt dominium habeant bonorum aduentitiorum, *l. cùm oportet, Cod. de bonis, quæ lib.* de his tamen testamentum facere non possunt, *l. vltim. §. filijs, Cod. eod. tit. l. penult. C. qui testamenta*: & ille, qui tenetur bona per fideicommissum restituere, licèt interim 4 Diluitur dubitandi ratio.

dominus sit, *l. finali, ff. de vsufruct earum rerum, l. species ff. de auro, & argento;* tamen de illis disponere non valet, *l. 3. §. res quæ, ff. ad Treb.* ita etiam quamuis clerici domini sint fructuum suorum beneficiorum, tamen de illis disponere non valent.

5 Exponitur Concilium Tolet. 9. can. 9. Sed suprà traditis obstat textus in canone 7. Concilij Toletani 9. in illis verbis: *Quod si Presbyter, aut Diaconus sit, quos obijsse constiterit, non sine cognitione sui Episcopi rem eius hæredibus adire licebit.* Quæ verba si accipias de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, apertè probatur, testamentum de illis factum valere. Si verò accipias de bonis patrimonialibus, ad quid necessaria erat Episcopi cognitio, vt hæredes similia bona occupare possunt? Pro cuius textus expositione dicendum est, Patres in eo canone agere de clerico, qui testamentum fecit de bonis patrimonialibus, vt constat ex illis verbis, *rem eius;* quæ ad patrimonialia necessariò sunt referenda, non verò ad fructus beneficij; ideò autem desideratur cognitio Episcopi, nec possunt hæredes propria auctoritate bona occupare, ne occasione patrimonij defuncti hæredes occupent bona, quæ ad Ecclesiam spectant, vt constat ex illis verbis: *Ne passim hæreditatis adeundæ data licentia, de rebus Ecclesiæ, aut non reddatur ratio plena, aut fraus non inueniatur illata.* Vnde licet Patres sinant clericis de bonis patrimonialibus disponere, tamen prohibent, ne hæredes bona ipsa occupare possint sine Episcopi cognitione, ex supra tradita ratione.

Ex supra traditis exponendus est textus in Concilio Germanico celebrato sub Cardinale Conrado, *can. 5.* & 6 Exponitur Concilium Germanicum
extat apud Antonium Augustinum *in epit. iuris Pontif. lib. 37. tit. 25. c. fin.* & apud Crespetium *in summa, verbo Testamentum,* in hæc verba: *Sub anathemate prohibemus, ne de cætero clerici gratia testandi abeuntes, cùm de rebus Ecclesiæ nullum possint condere testamentum, fructus beneficiorum ecclesiasticorum spurijs suis, vel concubinis suis dimittant. Qui verò contra hanc inhibitionem venire præsumpserint, in signum suæ perditionis Ecclesiastica careant sepultura; & quibus tales fructus legantur, eis careant ipso iure: qui autem testamentum tale manutenere voluerint, & per quorum manus personis illis fructus præbendæ fuerint ministrati, ipso facto sciant se excommunicationis vinculo innodatos, & quamdiu fructus huiusmodi contra hanc institutionem ipsis ministrati fuerint, Ecclesia ipsa sit sub interdicto posita.* Ex quo textu manifestè colligitur, clericos posse facere testamentum, sed simili facultate abuti, si fructus ex præbendis perceptos alicui legauerint, quia facultatem testandi illi tantùm habent de bonis patrimonialibus; de bonis autem, seu fructibus intuitu Ecclesiæ acquisitis disponere non valens, quia illis concessum non est, ex suprà traditis.

CAPVT VIII.

a Alexander III.

AD hæc præsentibus innotescat, quod clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de iure testari non possunt. Viuentes tamen, & sui compotes, moderatè valent aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare in ægritudine constituti.

NOTÆ.

a ALexandei III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* vbi additur pars capitis *Tua nos:* & post Concilium Lateranense *p. 29. c. 8.* legitur, *Cenomanensi.* Vnde cognoscitur in præsenti referri partem text. *in c. 1. de clericis peregrinis,* vbi inscriptionem exposui.

COMMENTARIVM.

DIfficilis admodum profectò est præsens Alexandri constitutio, dum clericis prohibet testamentum facere ex bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis; donare autem etiam in ægritudine modicas res permittit: nam primò talis constitutio, vt inuida tollenda est, siquidem permittit viuentibus donare, morientibus autem donandi facultatem adimit. Ideò enim lex Furia Caninia sublata fuit *in l. vn. C. de lege Furia toll. §. vn. Inst. eod. tit.* quia permittebat in vita totam seruorum familiam manumittere, morientibus verò eam licentiam adimebat, vt referũt Pancirola *lib. 2. var. c. 28* Olanus *lib. 2 paralip. c. 10.* Antonius Augustinus *de legibus.* Circa quod caput 3 legis Caniniæ notandi sunt text. *in l. testamentum 52. ff. de manumis. testam l. Papin. 8 §. quarta, ff. de inoff. l. potestatis 215. ff. de V. S. l. si quis 37. ff. de condit. & demonstr. l. si quis 31. ff. de legat. 2 l. 3. §. pland. ff. de legit. tut. l. 69 §. rogo ff. de legat 3. l. fin. ff. de reb. dubijs, l. 6. §. 3. ff. ad leg. Falcidiam.* Deinde nam aut in præsenti agitur de donatione mortis causa, aut de donatione inter viuos. Si de donatione mortis causa, falsa est constitutio, cùm ille possit donare causa mortis, qui & testamẽtum facere valet, *l. tam is 25. §. 1. ff. de don. cauf. mort l. 1 §. 1. ff. de tutelæ, & ratio* ergo si clericis non licet testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, nec donare causa mortis illis licebit. Accedit, nam aliàs aperta fraus fieret sacris canonibus, in quibus testamentũ illis facere prohibetur, si in ægritudine possent donare ea bona, quę in testamento non possunt relinquere; quam ob rationem constitutionem text. *in c. quamquam, §. vlt. de vsuris, lib 6.* ad donationẽ causa mortis protrahunt Glossa *ibi, verbo aliter,* Matienz. *in l. 1. tit. 10. gl. 2 lib. 5. Recopil.* Fachin. *lib. 5. contr. c. 62.* Gratian. *to. 1. discep. c. 79. n. 12.* Faber *de error. decade 43. errore 8.* ideòque ne fraus fieret legibus Iulijs caducarijs, Senatusconsulto, cuius mentio fit *in l. Senatus 35. ff. de donat. cauf. mort.* cautum fuit, vt omnes donationes causa mortis ad exemplum legatorum caperentur: quod etiam ex identitate rationis ad alios casus protractum fuit *in l. Marcellus 15. §. vlt. l. si debitor 17. l. illud 37 ff. de don. cauf. mort. l. cùm his 8. §. 5. ff. de transact. l. circa 66. vers. sicut, ff. ad leg. Falcid. l. 5. §. 1. ff. si quid in fraud patroni, l. 1. §. in mortis, ff. si cui plus quàm per legem, l. fideicommissum 87 ff. de legat 3 l. vn. §. vlt. Cod. de caducis tollen. l. vt hæredib. 30. in prin. ff. de legat. 1. iuncta l. ei cui 10. ff. de don causa mortis, l. quę sub conditione 8 §. & in mortis, l. quæ sub conditione 8. § & in mortis, ff. de condit. instit.* Igitur si prohibitum est clericis legare bona intuitu Ecclesię acquisita, nec donare causa mortis illis licebit. Si de donatione inter viuos accipiatur Alexander in præsenti, frustra adijcitur taxatiua illa, *moderatè;* nam cùm clerici veri domini sint fructuum suorum beneficiorum, liberè illos donare poterunt, cùm donatio effectus sit dominij, *l. sed etsi 25. §. consuluit ff. de petit. hæredit. l. in eo mandata, C. mandati.*

Cui difficultati, vt satisfaciamus, præsentemque textum exponamus, sciendum est, retenta opinione quam probaui *tit. antecedenti,* videlicet Episcopos, Canonicos, cęterosq; beneficiarios verè dominos esse fructuum suorum beneficiorum posseq; eos ad libitum inter viuos donare absque eo, quod teneantur ad restitutionem: quod etiam resoluunt Couar *in c. cùm in officijs 7 nu 12. hoc tit.* Diana *p. 8 tract 6 res. 13.* P Molina *de iustitia, tract. 2 disp. 144.* & sic quotidie in controuersijs forensibus pronunciari pro donatarijs Episcoporum, tradunt Molina *lib 2. de primogen. cap. 10. num 34.* & ibi addentes. Solorzanus *tom. 2 de iure Indiae. lib. 3. cap. 20. numer. 4* Noguerol *alleg. 26 num 214.* Barbosa *alleg. 114* fusè Retes *de donat. c. 12. per totum:* peccare tamen lethaliter huiusmodi Ecclesię Prælatos ita profusè donantes, docuerunt PP Concilij Tridentini *session. 25. de reformat. cap. 1* propter obligationem charitatis, qua strictius ipsi tenentur potius quàm laici omnia superflua in pauperes erogare. D. Thomas 2 2 *quæstion. 284. artic 7.* Vnde licet sententia Nauarri, quatenus ad restitutionem eos teneri docuit, communiter reijciatur; quatenus tamen docet eos peccare

care

care lethaliter, nimis profusè sine causa donantes, communiter amplectitur, vt testantur Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 4. difficult. 2. per tot.* Barbosa *d. alleg.* 114. Solorzanus *vbi suprà*, n. 22. Et licèt quoad Episcopos religiosos contrarium tenuerit Abulensis *in c. 30. Numer. q.* 109. Sarm. *de reddit. 1. part. in defens. monit.* 11. *num.* 2. idem tamen circa donationes factas ab Episcopis religiosis, ac factas à sæcularibus, docuerunt Nauarrus *de reddit. quæst. 1. monit. 8. & quæst. 3. monit. 25.* Soto *lib. 7. de iustitia, q. 4. artic. 2. & lib. 10. quæst. 5. art. 7.* Redoanus *de spolijs cleric. quæst. 3. §. Et ex his*, *num.* 16. Rodriquez *tom. 2. qq. regul. quæst. 58. artic. 8.* Sà *verbo Episcopus, num.* 11. Azor *tom. 1. instituat. lib. 12. cap. 7.* Sousa *in Episc. relig. num. 26.* D. Iosephus de Retes *de donat. cap. 12. num. 34.* Circa donationes autem mortis causa, licèt iure communi inspecto idem procederet in Episcopis, ac in cæteris beneficiarijs, videlicet eos omnes causa mortis donare non posse, ex eo quia vbi alicui prohibetur testamentum facere, & in eo de certis bonis disponere, ne præiudicium fiat illis, ad quos similia bona post mortem eius peruentura erant, etiam donare causa mortis prohibetur, vt contingit in patribus in præiudicium filiorum condemnatis in præiudicium fisci, quibus negatur testamenti factio actiua; & ita quia æqualis prohibitionis ratio militat, vtrumque simul, testari videlicet, & donare causa mortis illis prohibetur, *l. 1. §. 1. ff. de tutel. & ration. l. filijs 7. §. vlt. ff. de donat. caus. mort. l. discretis* 10. *C. qui testamenta*: docent Fachineus *lib. 5. controu. cap. 25.* Osualdus *lib. 14. Donel. cap. 33. littera G*, Merillus *lib. 6. obs. cap. 7.* pluribus relatis Arias à Mesa *lib. 2. variar. cap. 39.* Vnde filiusfamilias, cui ideò testari prohibetur, quia familiam non habet, vt explicant D. Iosephus de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 22. num. 8.* ex consensu tamen patris potest donare. Hodie tamen cùm ex consuetudine generali, quam illustrabimus infrà *in cap. relatum*, clerici de omnibus bonis disponere possint, quocumque modo ea donare causa mortis valebunt; Episcopi verò, quia testamentum facere nequeunt, nec donare causa mortis poterunt. Deinde supponendum est, in præsenti textu Alexandrum agere de donatione inter viuos facta; nam licèt referat in ægritudine eam factam fuisse, non ideò talis donatio appellatur mortis causa; tunc enim donatur causa mortis, cùm in mortis casum, seu euentum res datur; ita vt in eius defectum res donata redeat ad dominium donatoris. In summa, cùm donator magis vult sibi habere rem donatam, quàm donatarius, & magis, vt eueniente casu mortis, potiùs donatarius habeat, quàm hæres, *l. 1. l. Senatus 35. §. 1. ff. de donat. causa mort. l. 1. C. eod. tit. princip. Instit. de donat.* vbi plura Institutarij: latè docent Hermosilla *in l. 2. tit. 4. partit. 5. glos. 1.* Donellus *lib. 14. comment. cap. 33.* Faber *de error. decad. 43. cum pluribus sequentibus, & lib. 7. coniect. cap. 20.* Cuiacius *lib. 17. Iuliani, in l. si alienam 13. §. Marcellus, donat. inter, & tract. 2. ad Afric. in l. mortis 22. ff. eod. tit: & lib. 3. obs. cap. 17. & lib. 20. cap. 6. & lib. 10. cap. 18.* Fachineus *lib. 5. controu. cap. 22.* Gentilis *de donat. inter, lib. 2. cap. 33. & lib. 3. cap. 34. cum sequent.* Duarenus *ad titulum de donat. cap. 1.* D. Mathias Guerra *in l. vbi ita donatur, ff. de donat. causa mort.* In qua Iuris parte donatione causa mortis obseruandi sunt textus *in l. 4. l. si maritus, §. quod legatarius, l. si vir 52. §. vlt. ff. de donat. inter, l. 9. §. vltimo, l. 10. l. 11. l. cùm hic 32. §. si maritus, ff. eodem, l. 3. in princip. vers. Iulianus, ff. de liberat. legat. l. 3. l. 20. ff. de legat. præstand. l. nam etsi 17. ff. de condict. indeb.* iuncto Costa *lib. 1. select. cap. 18. l. licèt, C. de pactis*, iuncto Pinello *lib. 1. select. cap. 10. num. 43. l. cùm pater 77. §. Mæuio, ff. de legat. 2.* cum ipso Pinello *lib. 1. select. cap. 6. n. 32. l. si quid in fraudem patroni*, iuncto Cuiacio *tract. 1. ad Afric. in l. 46. ff. eod. tit. l. 3. §. si debita, l. 8. §. sed & si mortis, ff. de bonis libert. l. seruus 76. ff. de hæred. instit. l. mortis 15. ff. de manumiss. l. 24. §. pater. ff. de adimend. legat. l. 5. §. qui mortis, ff. de his quibus vt indign.* Vnde licèt tempore ægritudinis fiat donatio, si tamen non in mortis euentum fiat, non mortis causa, sed inter viuos appellatur, & talis præsumitur: textus singularis *in l. Seia, §. vlt. ff. de donat. causa mort.* docent Couar. *in præsenti rubric. 3. p. n. 36.* Iulius Clarus *§. donasse, q. 4. n. 3.* Petrus Barbosa *in l. quæ dotis, à nu. 85. ff. solut. matrim.*

3 Quibus ita animaduersis, non obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam multùm interest, an Episcopi, & alij beneficiarij in vita disponant de fructibus beneficij, an verò voluntatem suam in tempus mortis conferant. In primo casu valida est dispositio, quia sibi detrahit quod donat: at in secundo dispositio non valet, quia non sibi, sed Ecclesiæ, quæ in ea bona succedit, detrimentum infert. Nec ratio abrogationis legis Caniniæ huic casui adaptari potest, quia vt rectè docet Boetius Epon. *in præsenti, n. 3.* regula illa ad eos pertinet, qui bona propria perfectè, & absolutè habent, vt contingit in bonis patrimonialibus clericorum, non verò in bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis. Nec obstat augmentum difficultatis; nam retenta suprà tradita sententia, videlicet Alexandrum in præsenti agere de donationibus inter viuos, non refragatur taxatio illa, *moderatè, & eleemosynæ causa donat*: nam omisso Molina *lib. 1. de primog. cap. 10. n. 40.* qui textum hunc accipit de bonis Ecclesiæ, non verò de rebus eius intuitu acquisitis; omissa itidem sententia Nauarri *de redditibus q. 1. monit. 81.* quem sequitur Pater Molina *de iustitia, tract. 2. disp. 148. n. 6.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 10. n. 530.* dum non admittit argumentum à contrario sensu, in præsenti textu dicendum est, clericis in ægritudine constitutis tantùm modicas permitti donationes; quia aliæ censentur factæ in fraudem prohibitionis canonicæ, de non disponendo per viam testamenti de huiusmodi rebus, argumento legis *filiæ 59. ff. solut. matrim. cap. 2. de renunc. in 6. l. si filio 5. ff. de diuersis*; ideòque perinde haberi debent tales immoderatæ donationes, ac si factæ fuissent in testamento, *cap. de his, de sepulturis*: docent Couar. *hic, num. 1.* Sarmiento *4. p. de reddit. q. 14. num. 6.* Barbosa *d. alleg. 114. num. 6.* si enim immodicæ donationes clericis de vita periclitantibus permitterentur, facilè de omnibus rebus, etiam testamento non condito disponerent in fraudem prædictæ prohibitionis; quæ fraudis suspicio idem ius extorquet in donatione causa mortis, ac in legatis obseruatur, argumento textus *in cap. tuæ, de procurat. cap. constitutus, de concess. præbend.*

Exponitur præsens textus.

CAPVT IX.

Idem a *Vigiliensi Episcopo*.

QVia nos tua duxit prudentia consulendos, vtrum clerici de mobilibus, vel immobilibus possint condere testamentum: consultationi tuæ taliter respondemus, quod licèt de his, quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum suorum, non habito respectu ad Ecclesiam, peruenerit ad ipsos, liberè disponere valeant; de his tamen, quæ consideratione Ecclesiæ suæ perceperunt, nullum de iure possunt facere testamentum.

NOTÆ.

1 a *Vigiliensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concilium Lateran. *p. 29. cap. 5.* Vigilia vrbs est Episcopalis Italiæ, cuius Præsul Maurus dictus martyrium subijt sub Traiano, vt refert Carolus à Sancto Paulo *lib. 1. Geograph. sacr. fol. 59.* & notaui *in cap. 8. de ætate & qualit.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. cùm in officijs 7.*

CAPVT X.

Idem *Vbaldo* a *Ostiensi Episcopo, & Archiepiscopo, & Canonicis Velletran.*

CVm esses, frater Episcope, in nostra præsentia constitutus, diligenti nobis narratione proposuisti, talem in tuo Episcopatu consuetudinem inoleuisse, quod testamenta quæ fiunt in vltima voluntate, ab ijs qui potestatem habent super alios, penitus rescinduntur, nisi cum subscriptione 7. aut 5. testium fiant, secundùm quod humanæ leges decernunt. Quia verò à *b* diuina lege, & Sanctorum Patrum statutis, & à generali Ecclesiæ consuetudine id esse noscitur alienum, cùm scriptum sit: In ore duorum vel trium testium stat omne verbum; præscriptam consuetudinem penitus improbamus, & testamenta, quæ parochiani vestri coram Presbytero suo, & tribus, vel duobus alijs idoneis personis in extrema voluntate de cætero fecerint, firma decernimus permanere, & robur obtinere perpetuæ firmitatis, sub interminatione anathematis prohibentes, ne quis præsumptione qualibet huiusmodi audeat rescindere testamenta.

NOTÆ.

a OStiensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. c.9.* ita legitur: *Idem Vbaldo Hostiensi Episcopo, & Archiepisc. & Canonicis Velletran.* post Concilium verò Laterao. *in appendice, part.50. c.20.* ità habetur: *Idem Hubaldo Episcopo Hostiensi, & Archipresb. & Canonicis Vuelectur.* sed vbique malè; legendum enim est: *Idem Humbaldo Hostiensi Episcopo, Archipresbytero, & Canonicis Vellitrensibus:* quæ correctio facilè suadetur ex eo; nam temporibus Alexandri III. Humbaldus in rebus gerendis vir solertissimus regebat Ecclesiam Hostiensem, & Cardinalis creatus Legatus missus fuit in Angliam ad causam D. Thomæ Cantuar. vt refert Baronius *tom.12. anno* 1167. & 1168. & tandem defuncto Alexandro III. Kalend. Septembris, anno 1181. eius successor creatus fuit, dictusque Lucius III. vt refert Baronius *vbi suprà*, Vghelius *tom.1. Italiæ sacræ, fol.82. n.41.* Ludouicus à Saocto Carolo *in Bibliotb. Pontific. in Lucio III.* & ita *Humbaldo*, non *Hubaldo*, legendum est: deinde non *Archiepiscopo*, sed *Archipresbytero*, legendum credo; quia Ecclesia Vellitreosis nunquam fuit Metropolis, sed taotùm Cathedra Episcopali decorata; & scribitur taotùm, *Archiprosbytero, & Canonicis*, quia iam à temporibus Eugenij III. per annum 1153. vnita erat Vellitrensis Ecclesia cum Hostiensi, vt referunt Baronius *d. anno* 1153. Vghellius *d. tom.1. Italiæ, fol.58.* qui Humbaldum, de quo in præsenti, refert inter Episcopos Hostienses, simul & Vellitrenses. De Hostiensi Ecclesia nonoulla notaui *in cap.3. de postul. Prælat.*

b *Diuina lege.*] Non quia adsit aliquod præceptum diuioum circa numerum testium, sed vt duo tantùm, aut tres adhibeantur, vt probaui *in cap. licèt 23. de testibus.* Nec Alexander io præsenti leges humanas maiorem numerum testiuni io testamentis, & alijs similibus actibus desiderantes, quæ apud omnes ferè gentes obseruantur, esse iuri diuino contrarias docet; tantùm enim Alexander hic intendit improbare consuetudinem illam, quæ in Vellitrensi diœcesi Romanæ Ecclesiæ in temporalibus subiecta (vbi ius canonicum principaliter erat obseruandum) aduersùs generales regulas sacrorum canonum erat introducta; illa enim verba, *à diuina lege*, profert Alexander III. quasi dicat, ideò consuetudioem, de qua in præsenti, non esse obseruandam, quia erat aliena à lege diuina per SS. PP. statuta, & generalem Ecclesiæ consuetudinem recepta; non verò quia esset contra præceptum diuinum introducta: docuit Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.5. §.4. num.11.* licèt enim iuxta ius naturale diuinum sufficiens sit ad probationem duorum, vel trium testimonium; non tamen ius diuinum stabilire iotendit, tanquam necessariò certum, nec ita vt censeat plures non posse requiri in nonnullis causis. Quare nisi hominum malitia nimium excresceret, duorum vel trium abundaret testimonium; sed postquam labesactari cœpit humana fides, receptum fuit, eiusdem legis naturæ suggerente ratione, vt testimonia firmiora requiraotur. Sotus *lib.5. de iustitia, q.7. art.3.*

CAPVT XI.

Idem *Iudicibus* a *Vellitr.*

RElatum est auribus nostris, quod cùm ad vestræ discussionis examen aliqua super testamentis relictis Ecclesiæ causa deducitur, vos secundùm humanam, & non secundùm diuinam legem in ea vultis procedere, & nisi 7. aut 5. idonei testes producti fuerint, omninò postpositis exinde iudicare. Vnde quia huiusmodi causa de iudicijs Ecclesiæ, non secundùm leges, sed secundùm canones debet tractari, & his, diuina Scriptura testante, duo, aut tres idonei testes sufficiunt: discr.5. p. A. s. p. m. quat. cùm aliqua causa super testamentis Ecclesiæ relictis ad vestrum fuerit examen deducta, eam non secundùm leges, sed secundùm decretorum statuta tractetis, & tribus, aut duobus legitimis testibus requisitis; quoniam scriptum est: In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.

NOTÆ.

2 a VEllitr.] Vellitra perantiquum, ac nobile Volscorum oppidum, fuit Romanorum colonia, vt refert Liuius his verbis: *Vellitras coloui ab vrbe missi, & colonia deducta à Vergiuio, & Vetustio Consulibus, anno ab Vrbe condita* 270. Iam primis Ecclesiæ temporibus fidem Catholicam ibi fundauit Epaphrodius, vnus ex 72. discipulis Domioi. Tam quoad temporalia, quàm spiritualia paret proprio Episcopo, qui ex concessione Summi Pontificis ibi exercet mixtum, & mirum imperium. Iam à temporibus Eugenij III. vnita fuit hæc Cathedra Episcopalis cum Ostiensi, vt refert Vghellius *tom.1. Italiæ sacræ, fol.58.* Vnde in præsenti Alexander rescribit in negotio temporali iudicibus Vellitrensibus.

COMMENTARIVM.

EX his duabus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Testamentum factum coram parocho, & duobus testibus, valet, non obstante contraria consuetudine.* Non est similis decisio, qua probari possit hæc conclusio, eam tameo illustrant vltra congestos in præsenti 2 Conclusio traditur, & probatur.
à Barbosa & Garaña, Fachineus *lib.5. controu cap.47.* Osualdus *lib.6. Donelli, c.7. littera F*, Petrus Gregorius *lib.3. partit. tit.22. c.5.* Magdalenus *de numero testium in testam.2. part. q.1.* Cuiacius *in præsenti*, Escobar *de vtroque foro, art.2. §.2.* Vuisembachius *disp.17. nu.8.* Pichardus, & alij Institutarij *in §. secum paulatim, Instit. de testam.* Meyrerius *de testamentis, lib 4. tit.6.* Richierius *in authent. hac consultissima, C. de testam.* Duarenus *ad tit. de testam. cap.5.* Bayo *in praxi, 2. part. quæst.2.*

Giba-

Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 5. c. 7. art. 2.* Borellus *tom. 2. deciſ. tit. 5 n. 4.* Coſta in *cap. ſi pater, verbo In ſuo, n. 6. de teſtam. lib. 6.*

3 Impugnatur tradita aſſertio. Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione; nam inter alias ſolemnitates, quæ pro forma ſubſtantiali ad valorem teſtamenti deſiderantur; præcipua eſt, vt ſeptem teſtes in eo interueniant, *l. ſi vnus 12. l. hac, C. hoc tit. l. cum tabulæ 7 ff. de bonor. poſſeſſ. ſecundùm tabulas, l. 2. C. eodem tit. l. 3 ff. ſi tabulæ teſtamenti, §. ſed cùm paulatim, Inſtit. hoc tit.* quorum præſentia deſideratur, vt ita volentes teſtantium, ſine vlla captione ſeruentur, vt ait Conſtantinus *in l. 1. Cod. Theodoſ. hoc titul.* Ergo coram presbytero, & duobus teſtibus teſtamentum factum nullum eſt. Augetur hæc difficultas ex eo, nam in præſenti caſu non ſolùm hæc iuris communis diſpoſitio vrgebat, & verùm & conſuetudo illi conformis, iuxta quam non aliter teſtamentum valebat, quàm ſi factum eſſet coram ſeptem teſtibus; præcipuè cùm circa numerum teſtium in teſtamentis adhibendorum conſuetudo attendatur, *l. fin. C. de teſtamentis:* textus ſingularis *in cap. 2. de conſuetudine:* docet Burgos de Paz in *l. 3. Tauri, concluſ. 4 num. 535.* Igitur iuxta talem conſuetudinem teſtamentum factum abſque legitimo teſtium numero, nullum erat. Deinde, nam hæc iuris diſpoſitio conſuetudine firmata, non erat contraria iuri diuino, relato *Deuteron. capite 19. Matthæi cap. 18. & in cap. ſin. 35 quæſt. 6 cap. licèt, capite in omni, de teſtibus,* his verbis: *In ore duorum, vel trium ſtat omne verbum.* Nam plerumque in iure hoc Pontificio maior numerus exigitur, veluti ſeptem, *in cap. 1. & ſequent. de purgat. canon. in cap. Præſul. 2 quæſt. 4.* quia vt ex Ariſtotele *lib. 1.* & hic refert Sotus *lib. 5. de iuſtitia, quæſt. 7. artic. 2.* certitudo non eſt in omni materia ſimiliter exquirenda: ergo cùm præſens conſuetudo iuri diuino non eſſet contraria, & iuri humano conſona eſſet, dicendum videbatur, teſtamentum non obſeruata ipſa conſuetudine factum, nullum eſſe. Accedit etiam, nam ſeptem teſtes deſiderantur in teſtamentis ob publicam vtilitatem, vt ita ſecuriorem exitum voluntates teſtantium habeant, *§. 1. Inſtitut. de teſtam.* Ibi: *Propter teſtamentorum ſinceritatem, vt nulla fraus adhibeatur.* Et *l. fin. C. de fideicommiſſ.* ibi: *Lex etenim, vt quid falſitatis incurrat, per duos fortè teſtes compoſitum teſtamentum maiorem numerum teſtium expoſtulat, vt per ampliores homines perfectiſſima veritas reueletur.* Et *l. iubemus 25. C. hoc tit. l. quoniam 35. C. de inoffic.* Igitur contra vtilitatem publicam Alexander in præſenti ſtatuere non debuit, ne in cenſuram Theodoſij Imperatoris incideret, qui in Nouella 2 de teſtamentis, *tit. 8.* appellauit præſumptionem poſteritatis, quæ iuris antiqui cautelam in teſtamentis condendis paulatim immutauit.

4 Teſtamenti factio quo iure inducta. Qua difficultate ita fulcita minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione primò ſciendum eſt, valdè controuerſum eſſe, quo iure teſtandi facultas introducta ſit? Et quamplurimi aſſerunt, teſtandi facultatem à iure gentium originem traxiſſe: docuerunt Oſualdus *lib. 6 ad Donellum, cap. 5. littera A,* Couar. *lib. 3. var. cap. 6. num. 7.* Peralta *in rubric. de hæred. inſtitut.* Pinellus *in rubric. C. de reſcindend. 1. part. cap. 1 numer. 25.* Antonius Gomez, & cęteri Tauriſtæ *in l. 3. Tauri,* Spino *in ſpeculo, 2. part. rubricæ, numer. 20.* Benedictus Pinellus *lib. 2. ſelect. capit. 10.* Mancinus *de triplici iuris collat. cap. 47.* Coſtanus *qq. iuris cap. 6.* omnium latiſſimè Gilkenius *in l. 1. in princip. Cod. de hæred. inſtitut.* vbi pro vtraque parte plura argumenta adducit, quorum ego ea tantùm referam, quæ plus ponderis habere videntur. Et hæc ſententia primò probatur ex eo, nam id dicitur iuris gentium, quod apud omnes gentes peræquè obſeruatur, *§. ius autem, Inſtitut. de iure naturali.* Sed teſtamentorum vſus apud omnes ferè gentes inualuit, vt probaui *in c. 2. de conſuet.* Igitur quia ab eo iure teſtamentorum vſus prouenit. Secundò quia nihil naturali rationi magis conſentaneum eſt, quàm voluntatem domini volentis in alium rem ſuam transferre, ratam haberi, *§. per traditionem, Inſtitut. de rerum diuiſ.* præcipuè cùm hæc voluntas vltima eſt, *l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ. §. vnic. Inſtitut. de lege Caninia.* Tertiò, quia quod iure ciuili introductum eſt, pacto in contrarium facto remitti poteſt, *l. penult. C. de pactis:* at teſtamenti factionem nulla conuentione amittere poſſumus, *l. pactum 15. C. de pactis, l. hæreditas, Cod. de pactis conuent. l. vlt. de ſuis, & legit. hæred.* Igitur quia teſtandi facultas non eſt iuris ciuilis, ſed gentium.

Alij tandem contendunt, facultatem condendi teſtamentum à iure ciuili originem trahere. Ita docuerunt 5 Contraria ſententia refertur.
Accurſius *in l. ex hoc, ff. de iuſtitia, & iure,* Bartolus *ibi, num 5.* Baldus *in l. decernimus, num. 10. Cod. de ſacroſ.* Caſtrenſis *in l. 3. ff. hoc tit. num. 3.* Balduinus *ad leges Romuli, cap. 26 num. 3.* Alciatus *lib. 4. parerg. cap. 25. & in princip. legis Gallus,* Duarenus *ad tit. de teſtament. capite quid ſit teſtamentum,* Faber *in iuriſprud. tit. 2. princip. 4 illat. 2. & lib. 4. coniect. cap. vltim. & de errorib. decad. 83. errore 1.* & alij congeſti ab Oſualdo *d. cap. 4. littera A,* qui mouentur ſequentibus iuris fundamentis. Primò, nam diſpoſitio, quæ fit tempore habili, ſi in tempus inhabile conferatur, inutilis eſt, *l. Stichus 25. ff. de manumiſſ. teſtament.* ſed diſpoſitio teſtamentaria confertur poſt mortem teſtatoris, *l. 1 ff. hoc tit.* quod tempus inhabile eſt, quia mortuus nihil diſponere poteſt: ergo iuxta rationem naturalem nemo teſtamentum facere poterat, niſi lex ciuilis permitteret. Secundò, quia cùm res deuenit ad eum caſum, à quo incipere non potuit, vitiatur, *l. exiſtimo 98. l. pluribus 140. §. & ſi placeat, ff. de verb. oblig. l. debitor 82 verſic. Quod ſi viuo, ff. de legat. 2. l. quod pro parte 51. ff. de ſeruitut. l. 3. in fine, ff. de his, quæ pro non ſcript. l. falſus 44. §. vltim ff. de furtis, §. ſi ſeruus, Inſtitut. de noxal. cap. vltim. de iureiur. in 6.* ſed teſtamentum defuncto teſtatore peruenit ad caſum, in quo incipere non poterat: ergo attenta ratione naturali nullum erat, niſi lege ciuili confirmaretur. Tertiò, nam deportatus amittit ea, quæ ſunt iuris ciuilis, non verò, quæ ſunt iuris naturalis, aut gentium, *l. ſunt quidam 17. ff. de pœnis, l. 3. l. deportatus 14 ff. de interdict. & releg.* ſed deportatus amittit teſtandi facultatem, *l. eius 8. §. in inſulam, ff. eodem tit.* ergo quia teſtandi facultas iuris ciuilis eſt. Quartò, quia ea, quæ ſunt iuris gentium, apud omnes gentes recipiuntur, *§. ius autem, Inſtitut. de iure naturali:* ſed teſtamentorum vſus non eſt apud omnes gentes receptus; ſiquidem olim Athenienſes teſtamentum non agnouerunt, vt refert Plutarchus *in Solone:* & de Danis idem refertur *in capit. 2. de conſuetud.* & hodie omnibus teſtari non permittitur, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* Igitur quia teſtandi facultas non eſt iuris gentium. Tandem, nam expreſſa lege decemuirali patribusfamilias data fuit facultas diſponendi de rebus proprijs, *l. verbis 120. ff. de V. S.* Igitur quia teſtandi facultas à iure ciuili prouenit. Alij mediam eligunt ſententiam, & aſſerunt teſtamentum quoad originem, & vſum eſſe iuris gentium, quoad ſolemnitatem verò eſſe iuris ciuilis.

In hoc Interpretum diſſidio veriorem credo ſententiam, quam retuli *in dict. cap. 2. de conſuetud.* videlicet 6 Traditur vera ſententia.
teſtamentorum vſum apud aliquam nationem, ſeu gentem, cum certa forma, & ſolemnitate cœpiſſe; ſed poſtea ab omnibus ferè gentibus receptum, & approbatum, ſpecialibuſque legibus confirmatum fuiſſe: vndè licèt attenta origine teſtamentum iuris ciuilis eſſet, tamen quia communi gentium conſenſu receptum, & approbatum fuit, ideò iuris gentium teſtamentum eſſe rectè dicitur, vt de acceptilatione ait Vlpianus *in l. an inutilis 8. §. vltim. ff. de acceptil.* quam ita exponit Valentia *lib. 2. illuſtrium, tract. 3. cap. 1 num. 46.* Nec hac ſententia retenta obſtant fundamenta ſecundæ ſententiæ, in qua docetur, teſtamentorum vſum omninò iuris ciuilis eſſe, nec iuxta rationem naturalem defendi poſſe. Non primum, pro cuius ſolutione præmittendum eſt, aliam habilitatem deſiderari tempore diſpoſitionis, aliam verò tempore executionis; nam tempore diſpoſitionis non requiritur habilitas illa, quæ tempore executionis deſideratur, *l. pater 57. §. 1. ff. de caſtrenſi peculio;* ſed illa, quæ neceſſaria eſt ad ipſam diſpoſitionem, veluti quod teſtator ſit ſanæ mentis, ſui iuris, ciuis Romanus, & alia, quę neceſſaria ſunt, vt diſponens habilis dicatur tempore diſpoſitionis: tempore verò executionis requiritur habilitas, quæ neceſſaria eſt ad ipſam executionem, non verò, quæ neceſſaria eſt ad diſpoſitionem; nam cùm hæc ſemel perfecta fuerit, non indiget ampliùs habilitate. Vnde ſi aliquis dum ſanæ mentis eſſet, faceret teſtamentum, licèt poſtea forere incipiat, teſtamentum non vitiatur, *§. ſed furioſi, Inſtitut. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum:* nam cum mentis integritas ſolùm requiritur ad formandam ipſam diſpoſitionem teſtamen-

ftameoti, ea femel formata, ampliùs non requiritur. Vnde facilè refpondetur prædictæ difficultati; nam illud iuris principium, quo docemur, difpofitionem, quæ fit tempore habili, fi ad tempus inbabile referatur, inutilem effe, procedit quando executio confertur in tempus inhabile refpectu ipfius executionis, vt *in d. l. Stichus 39. de manumiff. teftam.* quo loco libertas ita data: *Stichus feruus meus, fi eum hæres alienauerit, liber efto*; ioutilis pronunciatur, non qoia legatum conferatur in tempus inhabile refpectu difpofitioois; fed quia effectus legati, ideft maoumiffio, conferatur in tempus inhabile refpectu ipfius executionis, eo quòd directa libertas, de qua agitur, feruo alieno dari noo poteft, *l. feruo 9. ff. de manumiff. teftam.* fecus autem fi executio conferatur in tempus habile refpectu executionis; tunc enim licèt inhabile fit refpectu difpofitionis, valet difpofitio, ac proinde teftamentum fuftinetur, quamuis effectus ipfius conferatur poft mortem: quia licèt hoc tempus fit inhabile ad difponendum; non tamen eft inhabile ad hoc, vt quod femel legitimè difpofitum fuit, exequatur, fed potiùs neceffarium eft: tum quia teftameotum non nifi poft mortem teftatoris exequi poteft, *l. 1. ff. de teftamentis*: tum etiam, quia duo eiufdem hæreditatis in folidum domini effe non poffunt, *l. fi vt certo, §. fi duobus, ff. commodati*. Neceffarium ergo eft, vt priùs teftator moriendo amittat dominium, quàm vt hæredibus, & legatarijs acquiratur. Et fi adhuc inftes, amiffionem dominij oon folùm oocere difpofitioni, verùm & executioni, veluti cùm quis deportatur, aut in adrogationi, veluti cùm quis deportatur, aut in adrogationem datur, quo cafu teftamentum antea factum irritum fit, *l. fi quis filio 6. §. eius, ff. de iniufto rupto*: igitur etiam cùm teftator per mortem amittat dominium, dicendum erat inutile reddi teftamentum. Refpondeo deportatione, vel adrogatione teftatoris rumpi teftamentum non tam ob amiffiooem bonorum, quàm ob capitis diminutionem, quam patiootur deportatus, dum ciuis Romanus effe definit, adrogatus verò dum alterius poteftati fubijcitur; quia capitis diminutiones non folùm impediunt teftamenti difpofitionem, fed etiam ipfius executionem; nam vt teftamentum exequatur, requiritur vt teftator ciuis Romanus, & fui iuris factus decedat: quod impedimentum ceffat in eo, qui cum bis qualitatibus decedit, ac proinde non eft, cur teftamentum non exequatur. Deinde, nam multùm intereft, an quis amittat dominium per mortem, an verò per fententiam Iudicis, vel aliam fimilem caufam: nam hoc pofteriori cafu ita domioium amittitur, vt fimul alij acquiratur, ac proinde antiquus domious non poteft de eo difponere in præiudicium noui domini. Priori autem cafu dominium quod quis amittit per mortem, nullum acquiritur, donec legis, vel teftatoris difpofitione alicui deferatur; ac proinde iure gentium permiffum eft decedentibus, vt de bonis fuis poffint difponere, cùm hoc in nullius præiudicium tendat, immò Reipublicæ expediat.

Ex dictis etiam infertur folutio fecundi argumenti;
7 Refpondetur fundamentis contrarijs. fed vt faciliùs percipiatur, fciendum eft, duas effe communes regulas, quæ fibi inuicem aduerfari videntur. Prima afferit rem, quæ deuenit ad eum cafum, à quo incipere non poterat, vitiari: pro qua faciunt iura fuprà citata; fecunda verò regula docet, factum legitimè non vitiari, licèt ad eam caufam deueniat, io qua non potuit inchoari: quæ probatur expreſsè *in capite factum 73. de reg. iur. in 6. l. in ambiguis 85. §. 1. ff. de reg. iur. §. ex contrario, Inftit. de legat. l. vbi 5. in fine, ff. ad legem Falcid. leg. patre 8. ff. de bis quæ funt fui, l. oratione 16. §. vltimo, ff. de ritu nuptiarum, l vltima, ff. fi tabulæ teftam. l. is qui 18. l. qui teftamento 20. §. ne furiofus, ff. qui teftamenta, l. 5. l. Gaudentius 6. C. de coutrah. emption. §. furiofi, §. item prodigus, §. item furdus, Inftit. quibus non eft permiffum*. Quare pro huius diffidij coociliatione varias diftinctiones adduxerunt Petrus Faber, Reuardus, & Gothofredus *in dicta l. in ambiguis, §. 1.* Donellus *in dicta l. 140. §. vlt. ff. de verb. obl.* Antonius Gomez *lib. 2. var. cap. 10. num. 21.* Tiraquellus *in tract. ceffante caufa, limit. 12.* Cuiacius *lib. 12. refpouf. Papin. in l. douationes 31. ff. de donat.* Ex quibus illa placuit, quæ ita diftinguit: aut res funt iam perfectæ, vel imperfectæ. Primo cafu cùm res funt perfectæ, quia ad finem deftinatum peruenerunt, non infirmantur, etfi contingat cafus, à quo incipere non poterant, vt in exemplis quæ referuntur *in d. l. patre, l. donationes 31. l. 1. & 2. ff. de douat. inter.* Secundo autem cafu, fcilicet cùm res imperfectæ funt, nec finem deftinatum acceperunt, vitiantur, & adbuc fubdiftinguendum eft: aut cafus fuperueniens impedit negotium ad finem perduci; & tunc vitiatur actus, vt fi res promiffa antequam tradatur, fiat facra, *l. inter 83. §. facram, ff. de verb. obl.* aut cafus incidens noo impedit negotium ad finem perduci, & tunc non vitiat actum, vt in teftamento, quod ideò conditur, vt res ad bæredes, vel legatarios perueniant; ac proinde donec hunc finem confequatur, non poteft fimpliciter dici perfectum; vnde fi teftatori adimantur booa, eo quòd poſteà deportatus, vel adoptatus fuerit, vitiatur teftamentum, quia hic cafus impedit illud ad finem fuum perduci: fi verò teftator moriatur, teftamentum fuftinetur; nam talis cafus non impedit eius executionem.

Nec obftat tertium fundamentum contrariæ fenten- 8 Diffoluitur alia argumenta.
tiæ, cui varijs modis fatisfaciunt Interpretes. Bartolus *vbi fuprà*, exiftimat deportatum teftari non iure Romano; poffe tamen teftari iure municipali: cui ferè confentit D. Nicolaus Antonius *lib. 2. de exilio, c. 6. n. 12.* dum quærit rationem, quare iure gentium non defendatur deportati teftamentum. Sed conuincitur Bartolus ex eo, quia etfi deportatus fibi acquirere poffit poft confifcationem bonorum, *l. ea fola 97. ff. de reg. iur. l. 21. §. is qui bona, ff. mandat.* bæc tamen bona cùm decedit deportatus, fifco acquiruntur, *l. fi deportatus 15. ff. de interdict. & releg.* & ideò neceffarium hæredem fifcum habet, *l. cùm ratio 7. §. vlt. ff. de bon. damnator.* ibi: *Quod fi deportatus fit, quia ciuitatem amifit, bæredem babere non poteft*: & acquifita fifcus accipit, *l. 2. C. de bonis profcript.* ibi: *Deportati, nec earum quidem rerum, quas poft pœnam irrogatam babuerint, bæredem babere poffunt, fed & bæ publicabuntur*. Gilkenius *in l. 1. C. de bæred. inftit. nu. 17.* exiftimat deportato competere omnia, quæ funt iuris gentium, nifi aliquid fpecialiter adimatur, prout adimitur teftamenti factio. Sed rectiùs refpondendum eft, deportato non auferri directò facultatem condendi teftamentum, fed indirectò; quia auferuntur illi quædam, fine quibus teftamentum fieri non poteft: vnde cùm deportatus non habeat ciuitatem, familiam, bona, larem, de quibus difponat; ideò teftamentum facere non poteft, vt latè docet D. Iofephus de Retes *lib. 3. de interdict. excurfu 5.* vbi exponit textum *in l. fi mandauero 22. §. is cui bona, ff. mandati*: & in illatione prima agit de fideicommiffis à deportato relictis, & codicillis ab eo factis. Nec obftat quartum, nam quoties dubitatur, an aliquid iuris gentium fit, id æftimandum eft ex vfu, non efferatarum gentium, fed earum, quæ & rationem, & humanitatem aliquam retinent. Balduinus, & Vulteius *in princip. Inftit. de iure natur.* Corrafius *in l. omnes, ff. de iuftitia & iure*, Cuiacius *in l. 142. de verbor. fignific.* Petrus Faber *lib. 2. femeftr. cap. 1. pag. 7. & cap. 2. pag. 23.* nec enim peruerfæ aliquorum mentes diuinam omnium confenfionem peruertere poffuot. Antonius Auguftinus *lib. 4. emend. c. 4.* quin immò, vt ego exiftimo, id quod naturalis ratio apud omnes gentes conftituit, iuris gentium erit, licèt à nemine obferuetur; nam quæ fua natura iufta funt, hominum prauitate corrumpi noo poffuot; alioquin enim diceremus, ius gentium extinctum fuiffe, cùm Deus aquarum diluuio terram abforbuit: fiquidem eo tempore neminem legi naturali obtemperaffe præter Noe, & eos qui erant de domo ipfius, facra pagina teftatur *Genef. capit. 6. & 7.* ideòque licèt teftaodi facultas apud aliquos recepta non fuerit, non euincitur eam iuris gentium non effe. Cui fententiæ oon obeft textus *in dicto §. ius autem, Inftit. de iure natur.* quia illud verbum, *cuftoditur*, fic exponendum eft, ideft cuftodiri debet, prout alibi fæpiffimè. Nec obftat quintum, quia lex XII. Tabul. non dedit, fed tantùm confirmauit teftamentarias difpofitiones, *l. lege obuenire 130. de V. S.* at is, qui confirmat, non introducit; fed id, quod ab alio introductum eft, probat, *l. & quia 6. de iurifdict. omn. iudic.* Itaque hinc potiùs apertiffimè cooftat, teftandi facultatem non fuiffe introductam iure ciuili, fed tantùm confirmatam; etfi ratione huius confirmationis poffit etiam iuris ciuilis dici, quemadmodum obligationes, quæ ex gentium iuris contractibus nafcuntur, *dicta l. ex hoc iure, ff. de iuftitia & iure*, ciuiles, & legitimæ appellantur, eo quòd iure ciuili comprobatæ fint, *§. 1. Inftitut. de obligat.*

obligat. §. sed istæ, Institut. de action. Ita Donellus in rubr. C. hoc tit. num. 9. vers. Quod autem. Nec obstat vltimum fundamentum secundæ sententiæ, quia respondeo, quibusdam personis iustis ex causis non permitti testamentum facere, quas enumeraui in cap. 1. hoc tit. non tamen inde euincitur, testandi facultatem omninò iuris ciuilis esse.

9 De solemnitate testamenti. Deinde sciendum est, abolitis iam illis tribus testamenti generibus, procinctu videlicet, collatis comitijs, & per æs, & libram, de quorum forma, & solemnitatibus agunt Gellius lib. 15. noctium, cap. 27. Theophilus, Viglius, & Vinius in princip. Institut. de testam. Corrasius lib. 5. misc. cap. 12. Duarenus ad tit. de testam. capit. 5. Reuardus de auctorit. prud. cap. 11. Osualdus lib. 6. Donelli, capite 6. littera B, Marcell. Donatus ad Suetonium in August. capite 33. & 64. Pinellus libro 1. select. capit. 18. numero 18. D. Iosephus de Retes de imagin. veadit. capite vltim. alia duo testamentorum genera in vsu esse cœperunt: aliud in scriptis, aliud non scriptum, nuncupatiuum dictum, quibus condendis diligens obseruatio solemnitatum erat, adeò vt nimia, & misera diligentia à Consulto dicatur in l. penultim. in fine, ff. de legat. 2. Plurimæ enim solemnitates magnis vigilijs prudentum pro testamentis condendis inuentæ, & statutæ fuerunt, vt constat ex ipsa rubrica Digestorum, Qui testamenta, & quemadmodum testamenta fiant, & ex l. si quæramus 4. ff. eodem tit. l. Lucius 88. §. vltim. ff. de legat. 2. l. testamenti 13. Cod. hoc tit. Quare ad instruendos testatores librum peculiarem de forma testamenti scripsit Paulus, vt apparet ex indice Consultorum Pandectis præfixo, atque in scriptione, quæ sola ex eo libro superest in l. si plures 98. ff. de legat. 3. Vnde quemadmodum ad preces iudici offerendas Romani vtebantur Iurisperitis, ita quoque testamenta facturi plerumque Consultum testatores euocabant, l. Lucius 88. §. Lucius, ff. de legat. 2. quas scrupulosas obseruationes testatoribus immutare non licebat, l. 1. Cod. Theodos. hoc tit. Nam quo grauior est testamentorum auctoritas, eo maior adhibenda est cautio, ne aut falsa testamenta supponantur, aut insani hominis verba pro testamento obseruentur; quod quidem, & alia plura timeri poterant, ob hæredum fraudes: nam vt inquit Plutarchus in libro de amore prolis, arena, puluis, aut pennæ auium varias voces edentium minore numero sunt, quàm qui alienas hæreditates ambiunt. Quapropter Romani, vt horum fraudibus occurrerent, simulque succurrerent simplicitati plurimum testatorum, nihil diligentiùs, quàm testamenta solemnitatibus munire curarunt: hæ verò pro testamentorum, & temporum varietate variæ etiam fuerunt, ac proinde oportet, vt paucis explicemus, quæ solemnitates in vnoquoque testamentorum genere præscriptæ fuerint, & olim, & nunc requirantur. Inter præcipuas autem solemnitates omni tempore præcipua, potiorque fuit testium præsentia, de qua requisita tam in vno, quàm in alio testamento, breuiter agemus, & primò de testamento in scriptis.

10 De numero Testium. Igitur postquam in desuetudinem abierunt testamenta collatis comitijs, & per æs, & libram, Prætor qui curam habebat supplendi ius ciuile, edicto suo nouam testamenti condendi formam introduxit, vt refertur in princip. Institut. de bonorum possess. & de testamentis: & cum iure ciuili quinque testes in testamento per æs, & libram in repræsentationem quinque classium comitiorum, & similiter alij duo, videlicet libripens, & emptor familiæ desiderarentur; ipse in locum earum septem personarum testes septem pro condendo testamento præscripsit. Et licèt quinque testes in testamento per æs, & libram tantùm adessent, non verò subsignarent, Prætor nouiter introduxit, vt septem testes signarent. Osuald. lib. 6. Donel. c. 7. littera F, Pichardus, & alij Institutarij in §. 3. de testamentis. Sed Prætorium hoc testamentum meliorem formam accepit ab ipso iure ciuili, quo cautum fuit, vt illi septem testes rogati, conuocatique vno, eodemque tempore adessent, & subscriberent in testamento. Itaque testamentum hoc à iure ciuili, & Prætorio formam accepit: à iure ciuili rogationem, & subscriptionem testium; numerum verò, & signacula testium à iure Prætorio, vt refert Iustinianus in §. sed cùm paulatim, Institut. hoc tit. Sed paulò diligentiùs singula hæc exponamus. Primò ergo desiderantur septem testes, l. cùm tabulas 7. ff. de bonor. possess. secund. tabul. l. 3. ff. si tabulæ testamenti, l. si vnus 12. l. hac consultissima, C. hoc tit. adeò vt vno deficiente, testamentum nullum sit, etiam iure prætorio, l. 3. ff. vnde liberi, l. 1. & 2. tit. 1. partit. 6. l. 3 Tauri, l. 1. & 2. tit. 4. lib. 5 recop. nisi testator rusticus fuerit; ille enim coram quinque testibus testamentum facere potest, l. fin. Cod. hoc tit. vbi Richierius; vel si pater inter liberos disponat, quo casu duo, aut tres sufficiunt, d. l. hac, §. ex imperfecto, authentic inter liberos, Cod. hoc tit. vel si coram Principe fiat; ipse enim supplet omnem solemnitatem, l. omnium 19. C. hoc tit. Secundò desideratur, vt testes sint rogati, & vocati ad ipsum testamentum condendum, l. hæredes 21. §. in testamentis, ff. hoc tit. d. l. hac 21. & hæc est exceptio regulæ legis 11. ff. de testib. vbi ita legitur: Ad fidem rei gestæ faciendam, etiam non rogatus testis intelligitur. Docuerunt Osualdus d. capit. 7. littera E, Merillus lib. 8. obseru. cap. 30. Perez ad tit. C. de testament. numer. 9. quod ita statutum esse creditur, vt testes magis intendant rei, quæ agitur, ne aliqua fraus, aut falsitas committatur: quæ solemnitas etiam iure nostro Regio necessaria est, vt docent Burgos à Paz, & alij in l. 3 Tauri, num. 550. contra Gomezium in eadem lege, numer. 24. Immò etsi hæc solemnitas à iure ciuili in codicillis non requiratur, l. vltim. Cod. de codicil. tamen iure Regio verius est, hanc solemnitatem desiderari, vt docuerunt Gregorius Lopez in l. 7. tit. 1. partit. 6. Spino in speculo, gloss. 32. in fine, Azeuedo in l. 2. tit. 4. lib. 5. Recop. numer. 34. Guttierrez lib. 2 pract. quæst 36. num. 3. Molina de primogen. lib 2. cap. 8. num. 24. Illud tamen notandum est circa hanc solemnitatem, non præsumi testes fuisse rogatos, nisi probetur per scripturam notarij, in qua fidem faciat testes fuisse rogatos, & adhibitos; aut ipsi dum subscribunt, testentur se vocatos fuisse, & rogatos, vt latè probant Marcha de probat. tom. 3. conclus. 1354. per totam, Azeuedus in d. l. 2. num. 47. Debent etiam esse testes præsentes per illud tempus, in quo conditur testamentum, quod debet esse continuum, d. l. hæres 21 §. vlt. l. cum antiquitas 28. Cod. eod. ita vt videant testes testatorem, & ab ipso similiter videantur. Castillo lib. 3 quotid. cap 5 num. 75. qui disputat, an lecti tegumentum, quod nos Cortinam dicimus, existens circa lectum testatoris, & impediens testes, ne illum videant, reddat testamentum nullum; quod non sine causa disputatur, sæpè enim loco testatoris alius suppositus fuit, qui testes fefellit, vocem, & nomen testatoris mentitus; nam Cicero pro Cluentio, refert quemdam à Iulio subornatum fuisse, vt simularet se ægrotum, & testamentum facere velle, quasi esset Annius. Debent etiam septem testes subscribere proprio chirographo, non vicaria manu, l. penultim. ff. hoc tit. quam duram legem esse dixit Hothomanus ibi, excepto casu textus in l. & ab antiquo 35. Cod. eod. vbi iubetur, vt periti pro imperitis subscribant: forma autem subscriptionis, si credimus Cuiacio in l. ad textum, §. si quis, ff. hoc tit. erat ea: Ego Lucius Titius, vt testis subscripsi, & Gaij testamentum obsignaui. Cui similis est illa, quæ proponitur in l. 1. tit. 2. partit. 6. his verbis: So testigo de este testamento, que lo hizo tal home seiendo yo delante. Illustrant plures congesti à Paz in ll. Tauri, numer. 81. Hodie tamen sufficit, vt testes nomen proprium tantùm subscribant, d. l. 3. Tauri. Tandem testes debent signare annulo, aut proprio, aut alieno, non alio signo, l. hæres 22. §. 5. ff hoc tit. l. 5. ff. de bonor. possess. secundùm tab. Donellus d. lib. 6. c. 8. Cuiacius lib. 14. obseru. c. 11. Hothomanus lib. 1. obs. c. 20. Bronchorst. lib. 2. miscel. c. 16. hodie tamen ex iure nostro Regio non est necessaria, l. 3. Tauri; sed tantùm signum Tabellionis desideratur, l. 2. tit 4. lib. 5. Recop.

Non tamen omnes in testamentis testes esse possunt; aliqui enim ob naturæ vitium testes esse prohibentur. 11 Qui testes esse nequeant. Hi sunt furiosus, prodigus, impubes, surdus, & mutus, §. testes 6. cum sequentibus, hoc tit. l. 9. tit. 1. partit. 6. His adijcit Donellus lib. 6. cap. 7. cæcum, quia subscribere nequit; cuius sententiam sequor, etiamsi demus cæcum subscribere posse: moueor, quia subscriptionem, quam fecerit, recognoscere non poterit, ac proindè vllam fidem non faciet. His etiam adnumerare possumus fœminas, quæ licèt in alijs testes esse possint, l. 3. §. lege Iulia, ff. de testibus; tamen in testamento esse non possunt, d. l. hac consultissima 21. quia fraudes, quæ in testamento inueniri possunt, non intelligunt. Donellus lib. 6. cap 7.

cap.7. vel ob alias rationes, quas ibi congessit Osualdus *littera H.* Verùm hæc sententia viginti casibus limitatur secundùm Menchac. *lib.2. de succes. creation. §.12. cum sequentibus*. Regulariter tamen fœmina, vt dixi. testis esse non potest in testamento, etiam ex iure nostro regio, vt probatur *ex d. l.9.* & docent Burgos de Paz *in l.3. Tauri, num.47.* Azeuedus *in d. l.2. n.42.* & Matienzo *in ead. l. glos.6. n.3.* idemque est iure canonico, vt contra alios defendit Couar. *in cap. cùm esses, nu.14 de testamentis*, & Pichardus *in dicto §. testes, n.18. cum sequentibus*. Dubium autem est, an fœminæ testes esse in codicillis possint? In qua quæstione existimo, iure ciuili posse, quia nulla lege prohibitæ reperiebantur, secundùm Accurs. *in l. qui testamento, §. mulier, verbo non poterit, ff. hoc tit.* & relatos à Pichardo *nu.25. in d. §. testes*: iure autem Regio testes esse non posse, argumento textus *in l.10. tit.1. partit.6.* & *l.3. Tauri*, ibi: *En los codicillos interuenga la misma solemnidad que se requirere en el testamento*. His etiam qui vitio naturæ testes esse nequeunt in testamento, annumerati possunt hermafroditi, id est homines duplicis, & ambigui sexus, ac bimembres, vt vocat Iuuenalis *satyra 3.* hi enim si muliebria in illis præualeant, testes esse non possunt, *l.50. tit.5. p.6.* ex ratione legis *quæritur 10. ff. de statu hominum*. Deinde ex varijs causis alij testes esse prohibentur, veluti serui, qui tales sunt, *d. l. hac dicta, l. qui testamento 20. §. seruus*: nisi communi errore pro liberis habeantur, *§. sed cùm aliquis, Instit. hoc tit.* ex ratione legis *Barbarius, ff. de offic. Prætoris*. Latinum autem Iunianum rectè testem adhiberi posse, docuit Vlpianus *in fragm. tit.20. §. Iunianus*. Monachos etiam ratione status sine superioris licentia testes esse non posse, docuerunt Didacus Perez *in l.5. tit.2. lib.5. ordin.* Antonius Gomez *in dicta l.3. Tauri, n.28.* Sed verius est, quod licèt illicitè faciant huiusmodi actibus se ingerendo, non tamen ideò testamentum vitiatur, vt resoluunt Iul. Clarus *in §. testamento, q.55. tit.7. n.5.* Couar. *in præsenti, cap. relatum, n.5.* Azeuedo *in l.1. n.59. tit.4. lib.5. recopil.* Molina *de iustitia, tract.2. disp.527. n.10.* Deinde testes esse prohibentur illi qui damnati reperiuntur ob crimen famosum, *l. is cui 18. §. vlt. ff. qui testam.* vel ob crimen furti, homicidij, vel aliud simile, *l.9. tit.5. partit.6.* Similia autem crimina dicuntur ea, ex quibus infamia iuris incurritur, vt docet Gregorius *ibi, verbo Semeiante*. His accedit qui lege Iulia repetundarum damnatus est, *ex l.13. ff. de testibus*: nec contrarium probat Vlpianus *in l. qui testamento 20. §. cum qui 5. ff. qui testamenta*; nam omissis Donello *lib.6. cap.7.* Duareno *ad eandem titulum, cap.5.* Hothomano *lib.5. obseru. c.25.* Cuiac. *in dicto §. eum qui*, qui ita emendat, *adhiberi non posse*; aliter textum illum exponit Osualdus *in d. cap.7. Donel. littera L.* His etiam adiunguntur adulterij damnati, *l. Seio 14. ff. de testibus*; apostatæ, *l.3. C. de apost.* & omnes qui quouis iudicio improbi, & intestabiles esse iubentur, *§ testes, Instit. hoc tit.* Intestabiles autem appellantur, qui inepti redduntur ad testimonium dicendum, *dicta l. is cui 18. vlt. l. cùm 26. ff. hoc tit.* Illustrant Reuardus *ad ll. XII. Tabul. cap.50.* Balduinus *ad easdem leges, cap.53.* Turnebus *lib.26. aduers. c.14.* Connanus *lib.9. comment. c.3. n.2.* licèt minùs rectè Beroaldus *in notis ad Suetonium, in Augusto c.56.* putauerit intestabilem dici qui testamentum facere non potest. Etiam prodigus, quia in pœnam testamentum facere prohibetur, nec etiam testis adhiberi valet, *d. l. is cui 18.* quam eruditè exponit Fornerius *lib.3. rerum quotid. c.23.* Alij tandem testes esse prohibentur, non in omnibus, sed in quibusdam testamentis, vt filius in testamento patris, & econtrà, *§. pater, Instit. hoc tit.* quem latè exponunt Goueanus *in l.50. ff. de iurisdict.* Pinellus *lib.5 select. c.1. per totum*. Nec hæres in testamento, in quo instituitur, potest esse testis, licèt legatarius possit esse testis, *§. sed nec hæres, Instit. ead.* vbi notandi sunt textus *in l.34. ff. de rebus dubijs, l.39. §. propositum, ff. de legat.3. l. fin. §.3. C. communia de legat. l. in contractibus, ff. de V.S.* iunctis Duareno *ad tit. de testam. c.6.* Cuiacio *lib.9. obseru. c.37.* Pinello *vbi suprà*.

12 De testamento nuncupatiuo. Etiam postquam illa priora testamenta in vsu esse desierunt, auctoritate prudentum introductum fuit testamentum nuncupatiuum, id est sine scriptura factum, absque eo, quod Prætor in ipso aliquid mutaret, vel adderet: quod facilè suadetur *ex l.1. §.1. ff. de hæred. instit. l. Diuus 24. ff. de testam. milit. l. hæredes 21. §. vlt. ff. hoc tit.* & *in l.2. C. de bonor. possess. secund. tabul.* docetur testamentum nuncupatiuum iure ciuili firmum esse constitutum, quasi dicatur testamentum hoc nihil à iure Prætorio mutuasse: & Imperator Valentinianus *in nouella de testament. tit.4.* separauit testamentum scriptum vt iuris ciuilis, & Prætorij, à testamento nuncupatiuo iure tantùm ciuili introducto; non tamen ita in vsu erat ac testamentum in scriptis: vnde non ita frequens eius reperitur mentio in Pandectarum libris, forsan ex eo, quia cupiebant testatores voluntates suas celari, nec eas publicari antequam ex hac luce migrarent, vt docet Valentinianus *in Nouel.2. de testament. tit.4.* Circa eius solemnitates, exceptis signis & subscriptionibus, æqualiter in eo desiderabantur septem testes masculi, puberes, liberi, & rogati, cum cæteris qualitatibus, ac in testamento in scriptis facto, *dicta l. hac 21. §. per nuncupationem, C. hoc tit. l. si quis 18. in fine, C. de codicill. §. vlt. Institut. hoc tit.* qui numerus testium à iure ciuili præscriptus fuit absque innouatione prætorij iuris, *l.2. C. de bonor. possess. secundùm tabulas*; & valde necessarius fuit, cùm voluntas à defuncto nuncupata hoc genere testamenti, aliter quàm testibus probari non possit: Imperator Leo *nouel. 42.* vbi rationem probandi nuncupatiuum testamentum à veteribus hanc fuisse traditam ait, vt septem non indigni fide testes affirmarent, se audiuisse cùm ita testator lingua sua de rebus suis pronunciaret. Vnde nullo modo, aut statuto, aut consuetudine fieri potest, vt testamentum hoc sine testibus subsistat, licèt introduci possit, vt minor numerus desideretur, vt in testamentis militum, rusticorum, & parentum inter filios constitutum fuit *in l. vlt. §.1. C. de testam. Nouel.41. Leonis, l.5. C. Theodos. hoc tit. l.36. C. famil. ercisc.* nuncupatiuum enim testamentum etiam priuilegiatum datur inter liberos, vt probant Vuisembech. *disp.17. nu.35.* Vinius *lib.2. select. c.18.* licèt contrarium teneat post Martinum, Salic. & Fulgosius Faber *de error. decad.35. error.* & *decad.36. errore 9.* Substantia ergo testamenti nuncupatiui consistit in nuncupatione; quare etsi postea redigatur in scripturam, semper manet nuncupatiuum, *l. Pamphilo 39. ff. de leg.3. §.1.* Tandem sciendum est, tot testes, tam in testamento in scriptis, quàm in nuncupatiuo, non desiderari ad probationem, quia ad eam duo, aut tres testes sufficiunt, *l. vbi numerus, ff. de testibus*; sed ad solemnitatem. Couar. *in cap. cùm esses, n.8.* Antonius Gomez *in l.3. Tauri, n.24. & 28.* Vnde apud varias nationes non æqualis testium numerus desideratur; in Batauia enim coram tribus testamentum factum tenet, vt refert Vinius *lib.2. select. c.19.* & de Saxonibus idem refert Richierius *in dicta l. hac 21. hoc tit.* Iure autem nostro Regio quid obseruetur, videamus. Et vt ab origine id repetamus, apud Gothos constat obseruatam fuisse constitutionem Theodosij, quæ extat *in l.1. C. Theodos. hoc tit.* iuxta cuius Codicis constitutiones Gothi regebantur ex constitutione Alarici II. vt iam notarunt Cuiacius *in paratitl. ad tit. C. de interdictis*, Citonius *lib.5. obseru. cap.5.* Sahabedra *in chron. Gothic. c.9. pag.149.* Postea Rex Alfonsus *in l.5. tit.3. lib.1. ordin.* statuit, vt quinque, aut tres testes adhiberentur vicini ipsius oppidi, villæ, aut ciuitatis vbi testamentum fit. Quæ lex explicatur *in l.3. Tauri, l.1. tit.4. lib.5. recopil.* Et licèt *in d. l.1.* mentio fiat septem testium, pars illa non est Regis Ildefonsi, sed præcedentis, Philippi videlicet, vt in Glossa marginali notatur. Attenta autem ipsa lege prima, si testamentum fiat coram Tabellione, debent adesse tres testes ipsius oppidi; si absque Tabellione, quinque etiam vicini: si verò cum Tabellione fiat, & testes vicini non sint, septem desiderantur, aut quinque. Quoad praxim ergo huius Regni discrimen est constituendum inter testamentum in scriptis factum, quod vulgò dicimus, *Cerrado*; & inter testamentum nuncupatiuum: nam in testamento scripto aliqua requisita iuris ciuilis immutata sunt: siquidem apud nos non desiderantur signa testium, sed tantùm subscriptiones; & si aliqui ex testibus subscribere nesciant, alij pro eis subscribere valent, ita vt vltra subscriptionem Tabellionis septem subscriptiones reperiantur. Gomez *in dicta l.3.* Spino *de testam. glos.31. n.29.* In testamento verò nuncupatiuo, quod nos dicimus *abierto*, quinque testes, si vicini sint; aut tres cum Tabellione, si penuria testium detur, vel si sint exteri testes, septem requiruntur, *d. l. Tauri*: nec desideratur vlla scriptura, immò coram testibus nuncupata voluntas sustinetur, vt docent circa hunc numerum testium, & eius

quali-

qualitates varia dubia resoluentes, Matienzo, & Azeued. *in d. l.2.* Menchaca *de success. creat.* §.25.*n.*21. Gregorius Lopez *in l.2. tit.6. partit.*1. Tauristæ *in d. l.3.* Didacus Perez *in l.*1. *ordin.* Flores à Mena *lib.*1.*q.*1. Illud tamen notandum est, tempore pestis prædictam solemnitatem non desiderari; immò cum minori conditum testamentum sustineri. Valenzuela *consil.*124. *n.*13.

13 *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animaduersis, facilè apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm ad probationem cuiuslibet actus duo, aut tres testes sufficiant, iuxta textus *in d. cap. in omnibus, cap. licèt*, & ibi tradita, *de testibus*, *l. vbi numerus, ff. eod. tit.* & maior numerus tantùm ad solemnitatem ob nimias iuris ciuilis scrupulositates in testamentis desideretur, & ius Pontificium insuper habitis scrupulosis iuris Cæsarei subtilitatibus, tantùm intendat defunctorum voluntates exitum habere, *cap. nos, cap. si hæredes, cap. indicante, hoc tit.* Ideò Alexander in præsenti statuit, vt testamentum coram parocho, & duobus testibus factum, valeret, nec ex defectu solemnitatis, videlicet maioris numeri testium, testamenta corruerent; & cùm voluntates piæ, omni iure attento, fouendæ sint, *l. sunt, ff. de relig. l. hac* 22. *C. hoc tit.* ideò legata pietatis causa relicta licèt duobus tantùm testibus sine præsentia parochi relicta sint, sustinentur, & præstari debent, cùm pietatis causa multa introducta sint, quæ attento iure scripto non defenderentur, vt patet ex cumulatis à Tiraquello *in tract. de priuil. piæ causæ*. Et licèt testamenta minùs solemnia inualida sint, etiam in foro conscientiæ, vt probant Vasquez *in opusc. de testamentis*, *cap.*3. *dubio* 1. Suarez *lib.*5. *de legibus*, *c.*24. *n.*4. Valentia 2. 2. *disp.*5. *quæst.*6. *p.*5. §.1. *quæstiune.*1. contra Molinam *de iustitia, tract.*2. *disp.*81. Malderum *tract.*1. *de iustitia*, *cap.*11. *dubio* 5. Comitolum *respons.*7. *q.*1. Reginaldum *lib.*25. *n.*105. Lessium *de iustitia*, *cap.*19. *à nu.*12. tamen relicta in illis pijs locis, aut piæ causæ, semper debentur in vtroque foro, vt probant Lessius, Comitol. & Molina *suprà*, Couar. *in cap. relatum* 1. *hoc tit.* Theophilus *suprà, fol.*49. Iustè ergo Alexander III. in præsenti statuit, testamentum coram Presbytero, & duobus testibus factum valere; & si ad pias causas fit, id est, aliqua pietatis causa in eo relinquantur, tantùm coram duobus testibus factum subsistere. Prosequuntur Cuiacius & Couar. *in præsenti*.

14 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, in qua dicebamus, tam ex iure scripto, quàm ex consuetudine septem testes desiderari in testamentis. Pro cuius solutione examinandum est, an decisio præsentis textus sit correctoria iuris communis, & procedat tantùm inspecto iure canonico? Et impius Duatenus *ad tit. de testam. cap. de effectu solemnit.* asserere non erubuit, Alexandrum III. in præsenti correxisse ius ciuile, parum acutè illud diuinum dicterium, *In ore duorum, vel trium stat omne verbum*; in contrarium inducens: quem sequitur Vuisembech. non magis orthodoxus *disp. de testam. num.*8. Sed eorum sententia omissa, veriùs dicendum est, solemnitatem testium iure Cæsareo inductam in præsenti abrogatam esse, non indistinctè, & absolutè, sed tantùm in terris subiectis Ecclesiæ quoad spiritualia, & temporalia, vt parebat prouincia illa Velitrensis, vt suprà in inscriptione probaui. Vnde cùm prouincia illa pertineat ad Romanam Ecclesiam etiam in temporalibus, rectè potuit Alexander III. statuere, vt testamentum coram parocho, & duobus testibus factum, valeret: nec ideò improbatur ab Alexandro consuetudo Hostiensis diœcesis, quia contraria esset iuri diuino, sed quia tendebat contra Ecclesiæ dispositionem, quæ (diuina auctoritate fauente) admittit testamentum coram parocho, & duobus testibus factum in terris sibi subiectis quoad temporalia, vt docuerunt Couar. *in præsenti*, *num.*12. Fachineus *lib.*6. *controu. cap.*47. Alciatus *in cap. nouit, de iudicijs*, *nu.*47. Nec tantùm testamentum ita conditum valet, & effectum sortitur in terris Ecclesiæ Romanæ subiectis, sed vbicumque, vt probat Arnoldus Vinius *lib.*2. *select. cap.*19. Christineus *tom.*1. *decis.*52.

Adhuc suprà traditis obstat textus *in can.*10. *Concilij Tolosani*, in illis verbis: *Volumus vt qui extremam voluntatem voluerit testamento firmari, sub testimonio fiat proprij confessoris, aut eo absente, sub præsentia Ecclesiasticæ personæ, testibus ordinatis, & accitis bonæ famæ, quos voluerit testator adesse*. Refert Crespetius *in summa, verbo Testamentum*, vt fieri, & tueri debeat. Ex quibus apertè deducitur, testamentum tantùm coram parocho factum, valere: Ergo frustra in præsenti desiderantur duo, aut tres testes simul cum parocho. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in aliquibus prouincijs Galliæ, vt executio & cognitio testamentorum spectaret ad iudicem ecclesiasticum, cautum fuisse, vt sacerdotes, qui ægrotos in confessione audiebant, eos admonerent, vt coram Notario Curiæ Episcopalis, & ipso sacerdote testamentum facerent, vt constat ex Bochello *lib.*3. *Decreti, tit.*22. *c.*4. 5. & 6. & Refert Rousselius *lib.*6. *histor. iur. Pontif. c.*3. *n.*15. immò & si testator aliter disposuisset, sepultura ecclesiastica priuabatur. Concilium Narbon. *can.*3. ibi: *Quod si testator neglexerit euocare presbyterum, vel ecclesiasticam personam, ecclesiastica ipse sepultura priuetur; & qui testamentum receperint sine præscripta solemnitate, ab ingressu Ecclesiæ arceantur*. Refert Crespetius *vbi suprà*, Vnde textus *in d. can.*10. accipiendus est iuxta morem ipsius regionis; non verò inde deducitur, in alijs prouincijs idem ius esse obseruandum. 15 *Exponitur concilium tolosanum can.* 10.

CAPVT XII.

Idem *Electo & Capitulo* a *Cassanen.*

RElatum est auribus nostris, quod quia statuimus in Lateranensi [b] Concilio, vt bona per Ecclesiam acquisita ad eam clericorum obitu deuoluantur, dubitatis an hoc sit de immobilibus tantùm, vel de mobilibus sentiendum? Responsoque nostro quæris edoceri, an præscripta bona in vsus Episcopi, vel eorum qui decedenti successerunt, de iure transeant, vel communi vtilitati Ecclesiæ debeant applicari. Primò itaque breuiter respondemus, quod generaliter bona quælibet per Ecclesiam acquisita, ei debeant post acquirentis obitum remanere. Nomine autem Ecclesiæ non solùm Episcopus intelligitur, vel successor clerici morientis, vbi est collegium clericorum; sed communis congregatio, quæ rerum illarum debet canonicam distributionem, aut curam habere. Vbi autem in loco decedentis tantùm [c] vnus est ordinandus, is ea bona, sicut & alia ipsius Ecclesiæ [d] in timore Domini dispenset. Licèt autem mobilia per Ecclesiam acquisita, vt diximus, de iure in alios pro decedentis arbitrio transferri non possint, consuetudinis est tamen non improbandæ, vt de his pauperibus, religiosis locis, & illis qui viuenti seruierant, siue consanguinei fuerint, siue alij, iuxta seruitij meritum conferatur. Cæterùm quæ ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proueniunt, pro decedentis arbitrio diuidantur. Quia verò nonnulli in diuersis Ecclesijs beneficia possident, ita distinguimus, vt quæ habuerint, per æstimationem congruam diuidantur. 2

NOTÆ.

1 a CAssanensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.*1. Cassanensis Ecclesia est in magna Græcia, cuius Prælato rescribit Alexander in præsenti: & quia adhuc non erat confirmatus, nec consecratus, sub nomine tantùm electi illi rescribit Pontifex, iuxta ea quæ notaui *in c.*5. *de electione*.

b *Lateranensi.*] Relato *in c. cùm in officijs, hoc tit.*

c *Vnus est ordinandus.*] Hæc verba exposui *in c. maioribus* 8. *de præbendis & dignitatibus*.

d *Eccle-*

d *Ecclesiæ.*] Bona relicta ab Episcopo, cui debeantur, iam exposui *in cap.4. de offic. ordin.* Circa fructus autem obtinuit, vt pro rata anni fructus diuidantur inter defunctum, & successorem, vt latè probant Sarmientus *de reddit.4. p. cap.6.* Couar. *lib.1. var. cap.15. n.12.* Molina *lib.1. de primog. cap.15. nu.4.* Valascus *de partit. cap.36. ex n.9.* Castilio *de vsufructu, cap.79.* Escobar *de ratiocin. cap.20. nu.23.* Garcia *de benef.2.p. cap.1. ex num.94.* Baptista Costa *de ratione ratæ, q.29.* Eleganter Robertus *lib.3. rerum iudic. cap.4. vers. Tertiæ opinio*: nisi aliud consuetudine introductum sit, vt probant Solorzanus *tom.2. de iure Indiarum, lib.3. cap.5. ex n.45.* Noguerol *allegat.26. art.1.* dixi *in d. cap.4.*

COMMENTARIVM.

1 IN. hoc textu etiam agitur de testamentis à clericis conditis ex bonis proprijs patrimonialibus, & ex alijs intuitu Ecclesiæ acquisitis, iuxta ea quæ adduxi *in cap. cùm in officijs, hoc tit.* cuius declaratio in præsenti fit, illudque specialiter hic cauetur, videlicet consuetudine introduci posse, vt clerici de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis in testamento disponere possint; quod quia generaliter in his Regnis obseruatur, immò & talis consuetudo approbata reperitur *in l.13. tit.8. lib.5. recopil.* examinandum venit, an talis consuetudo non solùm in foro exteriori procedat, verùm & in interiori securè obseruetur? Et talem consuetudinem improbarunt Nauarrus *de reddit.1. p. nu.81. & apolog.3. p. monit.1. & 2.* Gregorius Lopez *in l.53. tit.6. gloss.5.* moti ex sequentibus. Primò, quia hæc consuetudo grauamen Ecclesiæ infert, siquidem priuat eam omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quæ defunctis presbyteris illi debentur, *ex c.1. infrà, tit.31.* sed consuetudo, quæ infert grauamen Ecclesijs, improbatur, & non admittitur: ergo præsens consuetudo reijcienda est. Accedit, quia in specie non dissimili alia consuetudo improbatur *in cap. quia sæpe, de elect. in 6.* Deinde quia Alexander in præsenti approbat tantùm eam consuetudinem, quæ clericis de rebus mobilibus tantùm disponere permittit: ergo à contrario improbat generalem consuetudinem, iuxta quam clerici de omnibus bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere possunt. Contrariam tamen sententiam, quam vt veriorem amplectimur, defendunt Matienzo, & Azeuedo *in dicta l.13. recopil.* Couar. *in dicto cap. cùm in officijs, n.9.* Sarmient. *de reddit.2. p. cap.6. n.1. & 4. p. cap.5. n.7.* Gutierrez *lib.2. practic. q.14.* Valasco *de partit. cap.35. num.9.* plures quos referunt Solorzanus *tom.2. de iure Indiarum, lib.3. c.10. n.15. & 66.* Valenzuela *tom.1. consil.98. n.30.* Salcedo *de lege polit. lib.2. c.2.* quæ sententia probatur ex capite *præsenti, vers. Nisi, de offic. ordin. in 6. extrauag. suscepti, de elect.* Ioannis XXII. quam expendit Couar. *vbi proximè, n.26 ex cap. cùm tibi,* iuncta communi interpretatione, *de verb. sign. extrauag. postulasti, de præbend. & dignit. & ex c. ad hæc 7. hoc tit. in 1. collect.* cuius verba retuli *in cap. ad hæc 13. de præbend.* vbi Alex. III. iubet obseruari consuetudinem, iuxta quam clerici, qui à Kalendis Martij vsque ad Kalendas Nouembris decedebant, fructus totius anni distribuebant, & de eis ad libitum disponebant. Nec hoc argumentum euitat Nauarrus *in apolog. quæst.3. monit.8. n.7.* prout optimè notauit Sarmiento *dicta 4. part. cap.1. n.12.* Accedit, nam omnia, quæ possunt concedi priuilegio, possunt introduci consuetudine, *cap.5. de priuil. in 6. cap. super quibusdam, de verb. signif.* Sed Iul. III. anno 1549. *in extrauag. Cupientes*, quam refert Nauarrus *de spolijs, §.6. nu.1.* omnibus clericis in Curia degentibus permisit testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis: & hodie Presbyteri Cardinales virtute priuilegij de omnibus bonis disponunt, vt refert Cohel. *in notit. Cardin. cap.16. priuil.18.* Igitur & consuetudine introduci potest, vt clerici de omnibus bonis, etiam intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum faciant. Tandem, nam prohibitio, ne clerici de his bonis in testamento disponant, est iuris positiui, vt suprà probaui *in cap.1. & in cap. cùm in officijs*: igitur in contrarium consuetudo præscribi potest. Qua sententia retenta, non obstant contraria fundamenta. Non primum, nam cùm per hanc consuetudinem reducatur facultas testandi ad ius gentium, iuxta quod vnicuique licet de rebus suis disponere tam in vita, quàm in morte; inde facultate hac vtendo clericus nullum præiudicium Ecclesiæ infert, cùm ius, quod illi competebat ad ea bona, iuris positiui esset, & ita per contrariam consuetudinem abrogari posset. Nec etiam obstat textus *in d. cap. quia sæpe*; nam magnum discrimen versatur inter hanc consuetudinem, per quam facultas testandi clericis cōceditur; & eam, per quam bona decedentium clericorum Sede vacante Episcopali ad Capitulum, & eius singulares personas deuoluuntur; præsens enim consuetudo rationabilis est, illa autem irrationabilis. Nec etiam obstat præsens textus; nam Alexander III. consuetudinem testandi de bonis mobilibus approbando, non improbauit consuetudinem generalem disponendi de omnibus rebus mobilibus, & immobilibus; nec poterat improbare consuetudinem nostri Regni, cùm posterior sit. Manet ergo, validè & licitè virtute prædictæ consuetudinis posse clericos disponere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, etiam in testamento; quod in Gallia, & alijs Regnis etiam obseruari probat Solorzanus *vbi suprà*.

CAPVT XIII.

Idem *Altissiod.* a *Episcopo.*

CVm tibi de benignitate Sedis Apost. sit indultum, quod ordinatio *b* rerum clericorum ab intestato decedentium liberè in tua potestate, ac dispositione permaneat, volens omnem materiam scandali remouere, quod aliquando inter te, & *c* tuos est subortum, super duobus nos consulere voluisti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi qui in voluntate & dispositione alterius suam committunt vltimam voluntatem, nihil per se penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel personæ conferri debeat, dicantur decedere intestati. Primæ igitur consultationi tuæ duximus respondendum, quod appellatio clericorum non solùm alios, sed & canonicos comprehendat. In secunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem alterius dispositioni committit, non videtur decedere intestatus.

NOTÆ.

1 a ALtissiodorensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.5. & in cap. cùm tibi, de verb. sign.* in eadem collectione, ex quo ita huius textus integram restituo; in præsenti enim Innocentius III. rescribit Guillelmo de Castro Silligniaco, qui mirè tam in spiritualibus, quàm temporalibus auxit ipsam diœcesim, varijs ædificijs constructis, & reparatis, vt refertur in historia Episcoporum Altissiod. edita à Philippo Labeo *tom.1. Biblioth. nouissimæ, fol.405.* Vnde priuilegium impetrauit ab Innocentio III. vt de intestatorum bonis liberè disponeret, vt ita tot expensis in Ecclesiarum constructionibus, & dotibus factis consulere possit, bona intestatorum clericorum ita piè, & vtiliter impendendo. De Ecclesia Altissiodorensi egi *in cap.14. de præscript.* Idem ius habuisse Parisiensem Episcopum, refert Cantiprat. *lib.2. cap.45.* ibi: *Audiuimus de venerabili Guillelma nato Aluerniæ, Parisiensi Episcopo, quod cùm nunciaretur ei quendam Canonicum Ecclesiæ Pariensis intestatum decessisse*, &c. Et de Archiepiscopo Eborac. Matthæus Parisius *ad annum 1185. Qui adhuc viuens à Papa Alexandro priuilegium impetrauerat, vt si clericus suæ iurisdictioni suppositus, agens in extremis testamentum non cōficeret,*

ficeret, Archiepiscopus haberet facultatem inijciendi manus in bona defuncti.

2 b *Rerum clericorum.*] Non patrimonialium; nam in eis ab intestato clerici suos hæredes consanguineos, & agnatos, *cap. cùm in officijs; cap. ad hæc, cap. relatum, hoc tit.* & illis deficientibus succedit Ecclesia, vt infrà dicemus titulo sequenti; non verò eorum, quæ intuitu Ecclesiæ acquisierant; nam in eis succedebat Ecclesiæ, *cap. 5. de success. ab intestato, cap. penult. de peculio cleric.* nec de eis poterat clericus in præsenti specie dispositionem alteri committere, vnde priuilegio concessum erat Guillelmo Episcopo Altissiod. vt eorum bonorum, in quibus Ecclesia iure communi attento succedebat, nullis adstantibus consanguineis, liberam haberet administrationem.

c *Et tunc.*] Canonicos videlicet, qui intestatorum successionem sibi vindicabant.

d *Primo.*] Hæc prima consultatio refertur *in cap. cùm tibi, de verb. signif.*

COMMENTARIVM.

3 NOtum est, vltimam testantis voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse, *l. illa 32. l. ex facto, l. si quis ita, l. si quis Sempronius 66. ff. de hæred. instit. l. filia 15. §. quamquam, ff. de legat. 3. l. nunquam 52. ff. de condit. & demonstr. l. cùm quidam 8. ff. de rebus dubijs, l. fideicommissaria 46. ff. de fideicommiss. libert. l. 5. §. si ab ipso, ff. de collat. bonor. l. penult. § si patronus, ff. de bonis libert. l. 55. tit. 3. p. 6.* Illustrant Alciatus *lib. 2. parerg. c. 32.* Cuiac. *lib. 2. obseru. cap. 2.* Connanus *lib. 10. comment. cap. 6.* Robertus *lib. 2. recept. sentent. cap. 11.* Acosta *lib. 5. select. cap. 25.* Sarmient, *lib. 5. select. cap. 51.* Antonius Augustinus *lib. 4. emend. cap. 50.* Vinius *lib. 1. select. c. 25.* Bronchorst. *enantioph. centur. 3. assert. 48.* cuius principij rationem ex diffinitione testamenti petendam esse ipsi existimarunt; nam cùm diffinitio diffiniti substantiam demonstret, *l. 1. §. dolum, ff. de dolo,* & testamentum sit voluntatis nostræ iusta sententia, *l. 1. ff. de testam.* apparet, contra substantiam testamenti fieri, si alienæ dispositioni committatur. Duarenus *in dicta l. 1. & ad tit. de hæred. instit. cap. fin. columna finali,* Segura *in repetitione legis cohæredi, §. cùm filiæ, ff. de vulgari,* Tiraquellus *ad ll. connubiales, glossa 5. num. 5. in fine:* quod explicuisse videtur Caius *in dicta l. institutio,* ibi: *Testamentorum iura per se firma esse oportere;* hoc est, testamentorum dispositiones per se firmas esse debere, robur, & firmitatem à seipsis, & non ab alio accipere; nam lege XII. Tabul. quod quis de bonis suis disposuisset, confirmauit lex *verbis legis, de verb. signif. princip. Instit. ad leg. Falcid.* potestas quippe hæc personalis ad alterum transferri non potest; etenim cùm quis ita disposuit, *Instituo quos Titius voluerit;* vel, *Instituo Sempronium, si Caius voluerit;* Sempronius pendet ab aliena voluntate, taliter quod institutio vires, & firmitatem sumit à voluntate tertij, quo renuente, nullus hæres institutus reperitur, & sic magis tertij, quàm defuncti testamentum esse videtur, ob idque à veteribus talis institutio improbatur. Prosequuntur Connanus *lib. 10. comment. cap. 6. nu. 3.* Costa *in cap. si pater, 1. p. verbo Pauperis, num. 5. de testam. in 6.* Corrasius *5. Miscel. cap. 13.* Spino *in specul. testam. glos. 5. num. 2.* Cuiacius *lib. 6. respons. Papin. in dicta l. captatorias 70. ff. de hæred. instit.* Donellus 8. *comment. cap. 15.* Antonius Faber *decad. 55. errore 4.* Castillo *2. controu. cap. 6. num. 22.* Matienzo *in l. 5. tit. 4. lib. 5. recopil. glos. 5. num. 2.* Vnde facilè deducitur, vltimam testatorum voluntatem in alterius dispositionem conferri non posse.

4 *De hæredis institutione.* Quæ assertio primùm procedit in institutione hæredis, quæ adeò in voluntatem alterius conferri non potest, vt nec arbitrio, siue libero, siue iusto conferri valeat; in quo sensu verbum *Arbitrio,* quo vtitur Consultus *in dicta l. illa 32.* accepit Sarmientus *lib. 2. select. cap. 6. num. 4.* Quæ sententia non malè confirmari potest *ex l. filio 57. ff. de iniusto rupto,* vbi si filius præteritus velit testamentum patris approbare, adhuc tamen attento iuris ciuilis rigore, nullius momenti esse supponitur; quod ex eo prouenire existimant Faber *lib. 9. coniect. cap. 54.* Osualdus *lib. 6. comment. cap. 6. littera C,* ne alioquin ex arbitrio filij hæredis institutio pendeat. Cui doctrinæ obijci solet, substitutionem esse secundam hæredis institutionem, & tamen ea ex voluntate instituti pendet, vt constat ex vulgari eius formula ibi: *Titius hæres esto, & si Titius hæres non erit, Seius hæres esto.* Sed respondetur cum Sarmiento *d. cap. 6. num. 5.* Osualdo *d. lib. 6. cap. 32. littera A,* substitutionis ius non pendere ex voluntate libera primi instituti, sed ex tacita, & à contrario sensu deducta, vt *in l. fideicommissa 15. §. si sic, ff. de legat 3.* immò principaliter pendere ex testantis voluntate, & iudicio; non enim aliter voluit testator substitutum hæredem esse, quàm si primò institutus facto, vel verbo hæreditatem non adierit; quomodo etiam exponendus est textus *in l. si quis 68. ff. de hæred. instit.* vbi docetur, posse fieri institutionem sub ea conditione, si Titius in Capitolium ascenderit; quia hoc casu institutio non confertur in expressam voluntatem Titij, sed potiùs in velatam, sub conditione videlicet, quæ pendet ex facto ipsius. Nec obstabit si instes, in Titij potestate esse ascendere, vel non ascendere; ac proinde nihil interesse inter hanc conditionem, *Si in Capitolium ascenderit;* & illam, *Si voluerit.* Nam respondeo adhuc institutionem propriè non pendere ex voluntate Titij, sed potiùs ex facto inuoluntario ipsius; quia vt rectè explicant Costa *lib. 1. select. cap. 21. num. 5.* Donellus *dicto lib. 8. cap. 15.* conditio, *si voluerit,* non nisi à sciente, & volente impleri potest; conditio verò ascendendi in Capitolium facto, & ab eo qui ignorauit conditionem, impleri potest; quippe talis conditio in casum collata censetur. Nec contrarium probatur *in l. 2. ff. de condit. & demonstr.* vbi apertè docetur, conditionem ascendendi in Capitolium adimpleri non posse, nisi à sciente, non verò ab eo, qui per accidens ascendit. Nam respondeo cum Sarmiento *dicto cap. 6. num. 31.* textum illum procedere quando conditio adijcitur ipsi hæredi instituto, vel legatario; nam tunc scienter, & deliberatè ab eis impleri debet: nos verò loquimur quando hæc conditio ponitur in personam tertij, quia tunc, cùm casualis sit: sufficit vt casu adimpleatur. Adhuc tamen suprà tradita doctrina, videlicet institutionem hæredis in extraneam voluntatem poni non posse, limitanda est, cùm non ipsa constitutio, sed electio hæredis ponitur, veluti cùm testator dicit, *Instituo hæredem vnum ex consanguineis, quem Titius elegerit:* nam cùm institutio directò fiat à testatore, electio rectè tertiò committi potest; siquidem eo non eligente, omnes consanguinei admittuntur, argumento legis *si quis 17. §. 1. l. cùm quidam 24. l. cùm pater 77. §. hæreditatem, tit. 5. ff. de legat. 2.* & faciunt textus *in l. vtrum 8 §. cùm quidam, ff. de reb. dub. l. fideicommissaria 46. §. vlt. ff. de fideicommiss. libert. l. pauperibus 24. l. nulli, l. si quis 28. C. de Episcop. & cleric.* docent Couar. *hîc,* Acosta *in dicto cap. si pater, verbo Pauperes; num. 6.* Castillo *lib. 2. controu. cap. 6. num. 23.* Deinde limitatur prædicta doctrina cùm non ipsa institutio, sed portionum distributio tertio committitur; quod dispositionis genus consistere probatur *ex l. cùm filius 76. §. pater, ff. de legat. 2.* Item cùm in vim declarationis institutio in alterius voluntatem confertur, dum tamen à testatore hæres ore proprio nuncupetur, *l. hæredes 21. ff. hoc tit.* veluti si testator dicat, *Instituo hæredem, quem scripsi in quadam schedula, quæ est apud Titium:* nam licèt declaratio Titio committatur, tamen institutio directò fit à testatore, & ita sustinetur, argumento legis *quoties 9. §. si quis nomen, l. hoc 29. l. nemo 58. l. asse 77. ff. de hæred. instit.* docuit Couar. *in præsenti, num 7.*

Quoad legata licèt Christophorus à Castellione relatus à Cumano *in l. 1. ff. de legat. 2. num. 5.* & Alciatus *ibi, num. 6.* existimauerint, ea relinqui posse in meram tertij voluntatem, ex eadem lege 1. accipientes textum *in dicta l. illa 12.* in illis verbis: *Testamentorum iura,* pro hæredum institutionibus, quæ ad caput testamenti spectant, *l. 3. ff. de his quæ in testamento, §. ante hæredis, Instit. de legat.* tamen rectè eos refellit Acosta *lib. 5. select. cap. 25. num. 9.* qui inter legata & institutiones nullam in hac parte versari differentiam docuit; sed cùm aliena voluntas variè dici possit, videlicet vel legatarij, vel hæredis, vel alterius extranei, de his tribus singillatim agendum est. Et quod attinet ad primum, nemo est qui nesciat, legatum, vel fideicommissum in voluntatem legatarij relinqui posse, veluti, *Lego Titio centum, si ipse voluerit: l. si ita 65. § 1. ff. de legat. 1. l. 66. ff. de condit. & demonstr. l. 30. tit. 9. partit. 6.* Cuius rei illa ratio est, quod cùm in legatarij potestate sit agnoscere, aut repudiare legatum, nec inuitus ad id accipiendum 5 *De legatis in voluntatem alienam relictis.*

cogi possit, idcirco quod tacitè inest, etiam expressa conditione relinqui potest; quæ conditionis expressio faciet legatum conditionale, non purum, *d. l. si ita 65. §. 1. d. l. si ita 69.* Nec obstat si quis dicat, huiusmodi legatum ex eo purum videri, quod illa conditio, *si voluerit*, tacitè à iure insit, *l. muto, ff. de regul. iuris*; tacita autem conditio à iure, licèt à testatore exprimatur, nihilo magis facit legatum conditionale, *l. 3. ff. de legat. 1. l. seruo 47. in fine, l. conditiones 99. l. aliquando 107. vers. Item, ff. de condit. demonstr. l. hæredes, vers. Tractari, l. si dies, vers. Si sub conditione, l. Titio 22. vers. Quædam, ff. quando dies legati cedat.* Nam responderi solet, conditionem, *si voluerit* aliter exprimi, quàm à iure inest, nam à iure non inest vt legatarius velit: nam etiam ignoranti acquiritur, *l. cùm pater 77. §. surdo, l. legatum 80. ff. de legat. 2. l. si tibi 86. §. cùm seruus, ff. de legat. 1. l. si partem 18. ff. quemadmodum seruitutes*; cùm eo ipso, quod non repudiatur, retrò legatarij fuisse intelligatur, *l. seruum 44. §. 1. ff. de legat. 1. l. 1. §. sed vtrum, ff. si quid in fraudem patroni*; expressa verò conditio, *si voluerit*, superuacua non habetur, cùm ea adiecta fiat, vt ignoranti legatum non quæratur, nec consistat antequam legatarius constituat se velle, exemplo hæredis sui, cui si conditio, *Si voluerit*, in institutione adijciatur, institutio conditionalis ex eadem ratione fit, *l. iam dubitari 86. vers. Non abs re, ff. de hæredit. instit.* licèt aliud sit in hærede extraneo, ex regula dictæ legis 3. *ff. de legat. 1.* atque ita docent Accursius *in d. l. aliquando, verbo Adierit*, Bartolus *in d. l. 3. numer. 3.* vbi Iason *num. 3. & 8.* Alciatus *num. 18* Cuiacius *ad finem*, Donellus *lib. 8. comment. cap. 15. in princ. & cap. 32. vers. Sæpè numero*, Sanchez *lib. 5. de matrim. disput. 1. num. 7.* Sed hæc interpretatio, licèt vulgò recepta, nec tuta satis, nec firma est, quamuis vtcunque defendi posse, defendat Duarenus; nam conuinci videtur, primò *ex d. l. si ita 56. §. 1. vers. Aliud*, in qua ostenditur, conditionem, *Si volet*, tacitè in legato contineri; alioquin si non inesset, non rectè posset legatarius illud repudiare. Deinde, nam si conditio, *Si volet*, tacitè non inesset ex eo, quod ignoranti quæritur legatum, vtique hæc ratio vim suam haberet in legato damnationis: atqui quod ignoranti legatum quæratur, & quod recta via transeat, non nisi in legato vindicationis locum habet, *d. l. legatum 80.* cum suprà adductis: ergo aut fateri debent textum *in dicta l. si ita 65. §. 1.* in legato tantùm vindicationis accipiendum, quæ nimia restrictio est; aut dare debent rationem, qua vsi sunt, non satis esse adæquatam, cùm omnibus legatis non conueniat. Quare omissa alia solutione Ripæ *in dicta l. 3. num. 35.* cui subscribunt Duarenus *ibi*, & Menochius *lib. 4. præsumpt. 201. num. 57.* quæ non ad rem institutam, sed ad ius transmissionis accommodatur, multò planiùs dici posse existimo, conditionem *si volet*, in legato expressam, ampliùs continere quàm tacitam; nam tacita eam habet sententiam, *si voluerit*; expressa, si declarauerit se velle habere legatum: atque ita quod ampliùs habet, quàm antea non habebat, est declaratio voluntatis, quæ sola efficit legatum conditionale; atque ita alio modo exprimit, & alio modo inest, quod forsan veteres, & nouiores huius sententiæ auctores explicare voluere, sed vel verbis defecti, vel verbis redundantes suam sententiam non explicuerunt.

6 Succedit secundus casus, cùm legatum relinquitur in meram voluntatem hæredis, quod inutiliter relinqui notum est, *l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat. 1. l. fideicommissa 11. §. quanquam, ff. de legat. 3. l. si fideicommissaria 46. §. quod si ita, ff. de fideicommiss. libert.* non ex ratione textus *in dicta l. illa institutio*; sed ex alia potiori, videlicet quia in voluntatem debitoris poni non potest, an obligetur, vel non, *l. sub hac 70. ff. de obl. & act. l. stipulatio 17. l. à Titio 108. §. vltimo, ff. de verb. oblig. l. hæc venditio 7. in principio, ff. de contrahenda empt. l. in vendentis 3. C. eodem, l. 2. §. Scæuola, ff. de eo quod certo loco.* Sed licèt legati substantia, ipsumque præstare, vel non, in voluntatem hæredis poni non possit; tamen eius accidentia, vt electio rei, *l. si quis à filio 32. §. si quis plures, ff. de legat. 1.* vel personæ, *l. si quis seruum 8. §. si inter duos, ff. de legat. 2. l. verum 7. §. cùm quid, ff. de rebus dubijs*, tempus debendi, *l. centesimis 46. §. penult. ff. de verb. oblig.* in hæredis arbitrio relinqui possunt. Quo modo accipiendus est textus *in l. vxori 51. §. Scæuola, ff. de legat. 3.* in cuius specie non legati substantia, sed accidens, videlicet tempus debendi, positum fuit, vt exponit ibi D. Iosephus de Retes *lib. 4. opuscul.* Nec contrarium probat textus *in l. quodcunque 45. §. vltimo, ff. de verb. oblig.* vbi docetur, nullam versari differentiam inter stipulationem conceptam *Si voluero*; vel, *Cùm voluero*; & vtramque conceptionem pariter conditionem continere probat lex *si Titio 22. ff. quando dies legati.* Nam respondeo, illud procedere quoad inducendam conditionem, ita vt sensus sit, quod sicut stipulatio conditionalis est concepta sub illa formula, *Si volueris*; ita etiam si concipiatur sub illa, *Cùm volueris.* Cæterùm cùm agitur de imponenda obligatione in personam hæredis, aut promissoris, multùm interest; nam in conditione, *Si volueris*, tota dispositio pendet ex voluntate ipsius, cui imponitur; in conditione verò, *Cùm volueris*, sola temporis adiectio ex ipsius voluntate pendet: vnde consequens huic doctrinæ est, legatum relictum, *cùm voluerit hæres*, interdicere, si legatarius decedat, antequam hæres constituat se velle nec ad legatarij hæredes transmitti, quasi in diem incertum relictum, *ex l. dies incertus, l. hæres 79. in principio, ff. de condit. & demonstr. l. 4. ff. quando dies legati*: ex diuerso, si ipse hæres decedat antequam præstare se velle dicat, tunc eius hæres legatum soluere cogitur, *dicta l. fideicommissa 11. §. hoc autem, dicta l. vxorem 41. §. Scæuola, ff. de legat. 3. l. seruos 20. ff. de manumiss. testam.* quod fauore vltimarum voluntatum receptum esse notarunt Acosta *lib. 2. selectarum, cap. vlt. num. 8* Menochius *lib. 4. præsumpt. cap. 90.* & *in l. vlt. ff. qui sine manumissione*, docetur quod si seruus venditus sit, vt manumittatur cùm emptor voluerit, moriente emptore libertas seruo competit. Nec huic doctrinæ obstat textus *in l. centesimis 46 §. vlt., ff. de verb. oblig.* vbi Paulus scribit, hanc stipulationem, cùm promissor voluerit, ita inutilem esse, si antequam ipse constituat se velle, decedat; nam omissis solutionibus traditis à Bartolo *ibi*, Iasone *num. 11.* Acosta *dicto cap. vltimo*, Roberto *lib. 2. recept. cap. 12.* Hothomano *lib. 1. obseru. cap. 8.* Sarmiento *lib. 2 selectarum, cap. 6 num. 14.* dicendum est, textum illum procedere in contractu stricti iuris, in quo propter verborum rigorem ita demùm videtur promissor obligari, si viuus declaret se velle; quod secus est in contractu oneroso, de quo *in dicta l. vltima*; cùm credatur eam fuisse contrahentium intentionem, vt emptor omninò libertatem seruo præstaret, tantumque tempus præstationis illius arbitrio relictum esse: vnde dum velle potest, expectatur; vbi verò mors intercedit, quia cessat voluntas, in vltimo vitæ spiritu incipit libertas competere: etiam etsi in meram, & apertam hæredis voluntatem legatum relinqui non possit, tamen in obliquam, & eius arbitrium relinqui valet, quia non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio boni viri sensisse testatorem creditur, quo modo aliqui accipiunt textus *in l. si Seio 75. §. vltimo, vers. Proinde, ff. de legat. 2. l. Lucius 14. §. de fideicommiss. libert.* Sed de his infrà agemus.

His tamen valde refragatur textus *in l. fideicommissaria 46. ff. de fideicommiss. libert.* vbi apertè docetur, valere libertatem seruo relictam, si hæres voluerit, cùm contrarium dicendum esset, iuxta suprà tradita, & ibi Vlpianus ipse agnouit *in vers. Quod si*. Quare aliqui docuerunt, Vlpianum se ipsum correxisse, & quod in principio proposuerat, in sequenti versiculo mutasse. Nec dissimilis omninò est interpretatio Connani, *libro 10. comment. cap. 6.* interrogatiuè legit textum illum vsque ad versiculum, *quod si ita*. Sed omissis sententijs, Cumanus *in l. illa 32. numero 12. ff. de hæred. instit.* cui subscribit Costa *lib. 1. selectarum, cap. 22. numer. 1.* existimat textum *in dicta l. fideicommissaria 46. in principio*, accipiendum esse de fideicommissaria libertate, quam Vlpianus affirmat valere sub conditione si hæres voluerit; versiculum autem, *quod sic*, accipiendum esse de libertate directa, vt indicant illa verba, *Stichum liberum esse volo*; & hanc inutilem esse sub conditione, *si voluerit*. Cuius differentiæ illam rationem affert Costa, 7

quod

Margin notes: 6 De legato relicto in voluntate hæredis. — 7 Exponitur l. fideicommissaria 46. ff. de fideicommiss. libert.

quod in libertate fideicommissaria hæres iura patronatus consequitur, §. *qui autem*, *Instit. de singulis rebus*. Qua de causa facilè creditur, hæredem libertatem præstaturum: quæ ratio cessat in directa libertate. Quam Cumani interpretationem, etsi plerique impugnent, acriter defendit Acosta *vbi proximè*, distinguens inter libertatem valere, & libertatem deberi: atque ita existimat libertatem fideicommissariam sub conditione, *si hæres voluerit*, valere quidem, non tamen deberi, quousque hæres constituat se velle: quo casu incipiet deberi, impleta scilicet conditione; & in hoc casu explicandum esse affirmat, quod Vlpianus *in dicta l. fideicommissaria 46. in principio* ait, pendere ex nutu hæredis; directam verò libertatem, si hæres voluerit, non solùm non deberi interim, dum hæres non constituit se velle; sed nec valere, etiamsi hæres se velle declaret, quasi ab initio huiusmodi legatum omnino inutile sit. Sed quamuis hæc Costæ sententia subtilis sit, euerti tamen videtur ex traditis à Sarmiento *dicto lib. 2. selectarum*, *cap. 6. num. 15.* quare alij asseruerunt, Vlpiani sententiam *in dicta l. fideicommissaria 46. in princip.* cum duobus versiculis sequentibus, non aliam esse, quàm affirmare, valere libertatem collatam in voluntatem hæredis, legatarij, vel tertij, si modò voluntas in vim conditionis accipiatur, quasi ille versiculus, *quia conditio*, ad omnes tres casus præcedentes referatur: quod verò subijcit in versiculo, *quod si ita*, sic accipiendum est, vt si non in vim conditionis hæredis voluntas accipiatur, sed in plenum eius arbitrium conferatur, tunc etiam libertas inutilis sit. Nec obstabit si obijcias, legatum in hæredis arbitrium etiam in vim conditionis collatum non consistere, *ex dicta l. 43. §. legatum*. Quia responderi potest, id locum non habere iure singulari in libertate fideicommissaria, de qua in principio ipsius textus, quod innuere videtur Vlpianus in illis verbis: *Quamuis nihil aliud*, &c. & euincitur ex ratione legis *sub hac 7. ff. de obl. & act.* quæ ratio cessat in libertate fideicommissaria; cùm enim libertas pietatis causa relicta sit, facilè intelligi potest, hæredem præstare velle, argumento legis *cùm bi 32. §. mulier*, *ff. de condit. indeb.* Item ex alia ratione, de qua Acosta *vbi suprà*. Aliter Accursius in eodem textu, verbo *quod si ita*, respondet, dum ait in initio illius textus tantùm proponi libertatem dari posse ita, *Hæres si volueris, fidei tuæ committo, vt Stichum manumittas*. Sed non affirmari libertatem ita datam valere, vsque ad versiculum, *quod si ita*, vbi Vlpianus expressè respondet, libertatem ita relictam non valere. Hæc tamen Accursij expositio sustineri non potest: tum quia diuinatoria est; tum etiam, quia si libertas inutiliter datur per illam formulam, *si hæres volueris*, consonum non erit affirmare in principio ipsius legis posse de eo dubitari. Sed his solutionibus omissis, pro huius textus expositione, & aliorum, in quibus de fideicommissis agitur, existimabam, quod licèt legata ex nutu & mera voluntate hæredis pendere non possint, nec in eius voluntatem relinqui, tamen fideicommissa eo modo relicta, vt ex nutu mero hæredis pendeant, valere ex eo, quia in fideicommissis non militat ratio suprà adducta, nec deducta *ex dicta l. illa institutio*; imò potiùs iuxta primæuam naturam ipsorum, solutio eorum pendet ex nutu & voluntate hæredis, *princip. Instit. de fideicommiss. hæredit.* Et licèt Imperator Augustus imposuerit necessitatem hæredibus soluendi ea, vt in eodem textu infertur, atque ita exæquata fuerint legatis, *l. 1. ff. de legat. 1.* tamen testator expressè ea relinquendo in meram voluntatem hæredis, fideicommissa reponit in pristinam naturam, nec eorum substantiæ aliquid contrarium disponit; tantùm enim remittit necessitatem ab Imperatore Augusto impositam, nec contra ipsius Imperatoris constitutionem disponit, sed eius beneficio non vtitur, apponendo conditionem, *si hæres velis*. Quare cùm naturæ fideicommissi non repugnet, immò consonum sit, vt ex nutu, & voluntate hæredis pendeat, ideò licèt legatum in voluntatem meram hæredis poni non possit, fideicommissum tamen ita relinqui valet, vt ex eius nutu pendeat, vt *in dicta l. fideicommissaria 46.* in cuius principio ait Vlpianus: *Fideicommissaria libertas ita potest dari: Hæres si volueris, fidei tuæ committo, vt Stichum manumittas*; quamuis nihil aliud testamento potest valere ex nutu hæredis. Vbi notanda sunt illa verba, *Ex nutu hæredis*, quæ propriam, & antiquam fideicommissorum conditionem redolent; & tunc rectè ait Consultus, vltra fideicommissa nihil aliud ex nutu hæredis pendere posse. Prosequitur Vlpianus *in §. 1.* & ait: *Planè & si ita, Si Stichus voluerit, potest ei libertas inscribi*. In quo §. agit de voluntate ipsius manumittentis; nam sicut filius inuitus non emancipatur, *l. penult. C. de emancipat. liber.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. 25.* ita nec seruus inuitus manumittitur. Quare legimus aliquos seruos repudiasse libertatem sibi relictam, quorum exempla referunt P. Faber *in regula Inuito, ff. de regul. iuris*, Fonerius *lib. 4. rerum quotid. cap. 3. per totum*: & ita sicut legatum relinqui potest, si legatarius voluerit, ita & libertas, si Stichus velit. In §. 2. ait Vlpianus: *Sed si ità scriptum sit: Si Seius voluerit, Stichum liberum esse volo, mihi videtur posse dici, valere libertatem, quia conditio potiùs est: quemadmodum si mihi legatum esset, si Titius in Capitolium ascenderit*. In quibus §§. mutat speciem, non solùm cùm libertas in tertij voluntatem relicta est, sed etiam incipit agere de libertate directò relicta, ibi: *Liberum esse volo*. Et licèt in eo casu videbatur dicendum, libertatem non valere, quia erat relicta in meram tertij voluntatem, vt de alijs legatis statim dicemus; tamen contrarium docet Vlpianus, quia fauor libertatis hoc euincit, vt quemadmodum legatum relictum sub conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, valet, quia creditur illum ascensurum in Capitolium pietatis causa, seu sacrificandi gratia, & ita legatum valiturum ipso ascendente in Capitolium; ita præsumitur fauore libertatis Titium, in cuius voluntatem illa relicta est, optaturum potiùs vt seruus ad libertatem perueniat, quàm vt sub duræ seruitutis iugo permaneat. Et licèt in alijs actibus conditio illa non aliter adimpleri possit, quàm si Titius sciens animo implendi impositam conditionem declaret, ideòque vitietur dispositio, *dicta l. si ita 65. §. illi si volet, ff. de legat. 1.* tamen ne libertates pereant, iure singulari receptum est, vt in illa conditione, si Titius voluerit, voluntas Titij non consideretur vt causa efficiens dispositionis, sed vt quælibet alia conditio casualis, similis illi, si Titius in Capitolium ascenderit. Et quemadmodum illa impletur, siue sciens, siue ignorans Titius Capitolium ascendat; ita quoque & illa, *Si voluerit*, adimpletur, quomodocumque constet, Titium voluisse, siue sciat, siue ignoret conditionem. Qua expositione admissa, facilè eo casu sustinetur libertas, cùm tunc dispositio ex sola voluntate testatoris perficiatur, & conditio effectum tantùm dispositionis, sicut cæteræ conditiones, suspendat. Tandem *in §. 3.* retenta eadem specie libertatis directæ, ait Vlpianus, quod si ita scriptum sit: *Si hæres voluerit*, non valebit, libertas videlicet directa, quia in voluntatem hæredis legatum, aut libertas directò poni non potest, ex ratione suprà expensa. Nec obstabit si dicas, etiam ob fauorem libertatis eamdem interpretationem huius conditionis, *si velit*, admitti debere, siue apponatur in persona hæredis, siue in persona tertij: sed in persona tertij non vitiat libertatem, imò interpretatur ita vt valeat: ergo & in persona hæredis. Nam respondeo, quod licèt illa interpretatio admittatur fauore libertatis, quando confertur in libertatem tertij, non obstante regula dictæ legis illa institutio; non tamen admittitur, quando confertur in voluntatem hæredis, quia eo casu non solùm obstat dispositio dictæ legis *illa institutio*; sed altera, quæ non minorem vim habet, nempè quod non potest in voluntate debitoris esse, an debeat, *dicta l. vtrum, §. cùm quidam, de rebus dubijs*: contra quam regulam impossibile erat, quod legatum valeret, & sic licèt in tertij voluntatem tacitam, & velatam conferri legatum possit, in voluntatem tamen hæredis inutiliter confertur: vnde cùm libertatis fideicommissariæ naturæ contrarium non sit, vt pendeat ex nutu hæredis, ideò fideicommissaria libertas ita relicta, *Si hæres voluerit*, valet; directa verò non valet.

Qua distinctione admissa inter legata, & fideicommissa, exponendus est textus *in l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. libert.* vbi libertas per fideicommissum relicta fuit sub ea conditione, si hæredi placeret. Et docet Modestinus, libertatem valere. Cuius textus difficultatem vt DD. communi- 8 Explicatur l. Lucius 14. ff. de fideicommiss. libert.

ter dissoluant, affirmant textum illum esse accipiendum non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio hæredis, quasi boni viri; quo modo legata in hæredis arbitrium relinqui possunt, *l. si sic 75. in principio, ff. de legat. 1. l. fideicommissa 11. §. quamquam, ff. de legat. 3.* idque significare docent verbum, *Placet*, quo vtitur Modestinus, vt notarunt *ibi*, Bartolus, Albericus, & Gothofredus. Sed hæc interpretatio præterquam allena est à verbo *Placet*, quod simplicem & absolutam voluntatem exigit, non regulatam iuxta boni viri arbitrium, aperte conuincitur *ex l. cùm proponas 8. C. de fideicommiss. libert.* vbi docetur in eadem specie seruum libertatem non consequi, refragante vxore hærede instituta, cùm libertas relicta esset, si vxori placuisset. Et licèt vt hanc difficultatem effugiant Accursius, & alij, quos laudat, & sequitur Caldas *de nominatione, t. p. quæst. 5. num. 18* exaudiendum esse dicant textum illum adiecta particula *maximè*, vel cum vxor iustam contradicendi causam habuit, *ex l. seruos 20. ff. de manumiss. testament. l. cùm patee 77. §. rogo, ff. de legat. 2.* hoc tamen quàm allenum sit ab eius textus littera, facilè quilibet agnoscet. Vnde exiitimabam, ex prædicta differentia legatorum, & fideicommissorum, explicandum esse textum *in dicta l. Lucius 14.* nam cùm loquatur de fideicommissaria libertate, potuit relinqui in voluntatem hæredis, & ex eius nutu pendere, iuxta naturam fideicommissorum, & ita eo renuente, libertatem non competere, *ex dicta l. cùm proponas.*

9 Ex suprà traditis exponendus etiam textus est *in l. fideicommissa 11. §. si fideicommissum, ff. de legat. 3.* qui valdè difficilis est ex eo, quod verba illa, *Nisi hæres meus noluerit*, in effectu significant, si hæres voluerit; nam cùm prædicta formula habeat in se duplicem negationem, vnam inclusam in dictione *nisi*, & alteram in verbo *noluerit*, affirmatiuæ æquippollet, *l. duobus 257. ff. de verb. signif. l. quibus 40 §. quidam, ff. de condit & demonstr.* Costa *lib. 1. selectarum, cap. 24.* Vnde textus ille probat, in voluntatem hæredis legatum conferri posse, contra hucusque tradita. Cuius textus interpretatio ea communis est, quod in eius specie conditio non fuit adiecta substantiæ legati, sed resolutioni; nam legatum purum est, ademptio verò conditionalis, posita in voluntatem hæredis: ita Bartolus *in l. 1 de legat. 2. opposit. 3.* asserens legatum poni posse in voluntate hæredis extinctiua, non verò substantiua, quem sequuntur *in dicta l. 1.* Baldus *num. 4.* Alciatus *num. 9.* Peralta *num. 57.* Panormitanus *in præsenti, num. 9.* Couarruuias *num. 10* Sed refellitur interpretatio hæc ex eo, quod sicut præstatio legati non potest pendere ex voluntate hæredis, *dicta l. Senatus, §. legatum, de legat 1.* ita nec ipsius ademptio, *l. legata 14. § quibus, ff. de adimend. legat.* docent Iason *numer. 2.* Baldus *num. 11. in l. captatorias, C. de testament. milit.* Deinde quia etsi contractus, qui sub conditione resoluuntur, puri censeantur, *l. 2. ff. de in diem adiect.* tamen legata, quæ sub conditione adimuntur, sub contraria conditione data intelliguntur, *dicta l. legata, vers. Nam purè, l. legatum 10 ff de adimend. legat. dicta l. quibus 40. §. quidam:* vnde legatum ademptum sub conditione si hæres noluerit, censetur datum sub contraria, si voluerit, & per consequens valere non debet. Omissa ergo hac solutione veriùs dicendum est, textum illum non loqui de legatis, vt voluit Cuiacius; sed potiùs de fideicommisso, vt constat ex illis verbis: *Sic fideicommissum*; & ibi: *Quasi conditionale fideicommissum est.* Cùm ergo iuxta suprà tradita fideicommissum in voluntatem hæredis poni possit, & ex eius nutu pendere, rectè Vlpianus docuit, valere fideicommissum ita relictum, *Nisi hæres meus noluerit*. Nec obstabit si instes ex eadem lege, *in §. quamquam*, vbi Vlpianus docere videtur, fideicommissum in voluntatem hæredis conferri non posse; nam si rectè verba illius textus expendantur, non affirmant fideicommissum in voluntatem hæredis collatum non valere, sed potiùs non deberi, vt constat ex illis verbis: *Quanquam autem fideicommissum ita relictum non debeatur, si voluerit, &c.* Quibus signanter vsus fuit Vlpianus quia licèt tale fideicommissum valeat, cùm tamen ex nutu hæredis pendeat, *dicta l. fideicommissaria 46* non potest dici deberi, & quod ab hærede possit extorqueri. Illustrant textum illum Robertus *lib. 2. sentent. cap. 19.* Menchaca *de success. progress. §. 27. num. 26.* Padilla *in l 1. de legat. 2. num 51.* Petrus Faber *in l. in personam 22. §. 1. ff. de reg. iuris*, Osualdus *lib. 8. Donelli, cap 15. littera K* Potest etiam non insubtiliter textus *in dicto §. sic fideicommissum*, explicari, si obseruemus quod regulariter dictio *nisi*, est exceptiua, ponens contrarium præcedentium, *l. 2. §. finali, ff. de custodia reorum*: vnde verba illa, *nisi hæres meus noluerit*; non æquipollent illi conditioni, *si hæres meus voluerit*; quia illa conditio, *nisi*, indicat negatiuam *non*, & affirmatiuam *sic*; quæ affirmatiua dictio conditionem exprimit pro oratione sequenti; negatiua verò respicit, & determinat præcedentem orationem: & ita cùm illæ duæ negationes extent supra diuersa, & determinent diuersa, non producunt affirmatiuam, *l. 2. ff. de in ius vocando, l. si verò, §. de viro, ff. solut. matrim.* Æquipollet ergo tantùm illi conditioni, *si hæres meus non contradixerit*; vel, *nisi hæres meus declarauerit se nolle*; ac per consequens valet, quia quod dicimus, legatum poni non posse in hæredis voluntatem, eo casu procedit, quo legatarius nullo modo potest consequi legatum, nisi hærede volente, & voluntatem suam exprimente, *dicta l. Senatus, §. legatum*: at in specie dicti §. *sic fideicommissum*, legatarius potest consequi legatum, nulla præcedente voluntate hæredis; non enim eius voluntas desideratur, vt legatum valeat, sed eius contradictio, vt non subsistat; vnde si hæres simul ac adierit hæreditatem, furere incipiat, & in furore decesserit, fideicommissum omninò debetur; quia nolle non potuit, vt *in l. 2. §. finali, ff. solut. matrim.* Rursus si hæres decedat, nulla facta contradictione, quia non apparet de contraria voluntate, legatarius consequitur legatum, vt *ex l. quam 7. in principio ff. de peculio*, deducunt Costa *lib. 1. select. cap. 24.* Sarmient. *lib. 2. select. cap. 6. num. 20* Adiecit insuper Vlpianus *in dicto §. sic fideicommissum*; quasi conditionale fideicommissum esse, quia secundùm verba non est conditionale, intrinsecus tamen redditur conditionale ex hæredis contradictione. Difficilior tamen est mens eiusdem Vlpiani in illis verbis: *Et primam voluntatem exigit*; vt notauit Cumanus *ibi*. Omissis tamen his, quæ vulgò circumferuntur, obseruo quod licèt hæc conditio, quæ quodammodo est negatiua, debeat habere tractum successiuum vsque ad mortem hæredis, *l quicquid 99. §. fiu. ff. de verb. oblig.* Intrinsecus tamen, inspecta conuertibili, seu æquipollenti, est affirmatiua conditio, consistens in potestate hæredis, atque ita adimplenda est protinus, vbi adita hæreditate interpelletur per legatarium, argumento legis *1. §. item 8. ff. ad legem Falcidiam*, iuncta lege *si penu 24. ff. quando dies legati*; & ideò talis conditio exigit, & desiderat necessariò primam voluntatem, quia protinus vbi dicit se nolle, non potest ampliùs velle, *l. apud 20. ff. de optione legat.* vel si interpellatus nolit dicere se velle, aut nolle, habebitur pro volente, ex ratione, aut regula legis *iure ciuili 24. ff. de condit. & demonstr.*

Succedit vltimus casus, cùm testatoris dispositio in extranei voluntatem confertur. Et quidem in expressam voluntatem conferri non posse, probatur expressè *in dicta l. illa institutio*, & alijs suprà adductis: illustrant Cuiacius *in l. Senatus 43. §. legatum, ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 15.* Rodericus Suarez *de captatoria voluntate, numer. 1.* Fachineus *lib. 1. controuers. cap. 58* Duarenus *ad tit. de hæred. instit. cap. 3. vers. 6* Sarmient. *lib. 2. selectarum, cap. 6.* Corrasius *lib. 5. Miscel. cap. 13.* Costa *lib. 1. select. cap. 21.* Carpio *de execut. lib. 2. per totum*, Vinius *lib. 2. select. cap. 25.* in velatam verò relinqui posse, vt si Titius in Capitolium ascenderit; quia eo ascendente purificatur conditio, & ignorans, aut renuens potest ascendere. Sed tunc obstat difficilis, licèt vulgò notus, Vlpiani locus *in l. 1. ff. de legat. 2.* in illis verbis: *In arbitrium alterius conferri legatum veluti conditio potest; quid enim interest, si Titius in Capitolium ascenderit, mihi legetur, an si voluerit.* Ex quibus deducitur, posse legatum in alterius voluntatem absolutè conferri: igitur quia vltima dispositio in extranei arbitrium poni potest. Cui difficultati variè occurrunt Donellus *dicto cap. 15. & in l. 43. ff. de verb oblig* Connanus *lib. 10. comment. cap. 16. numer. 3.* Cuiacius *lib. 2. obseru. cap. 2.* Robertus *lib. 2. sentent. cap. 11.* Charondas *lib. 1. verosimil. cap. 21.* P. Faber *in l. 22. ff. de R. I.* Et communis sententia est, vt arbitrium à mera voluntate distinguatur; nam legatum relictum, si Titius voluerit, non valet, quia

Margin notes: 9 Expositur l. fideicommissa 11. §. fideicommissum, de leg 3. — 10 De legato in voluntatem tertij relicto.

quia in meram Titij voluntatem confertur, *dicta l. illa* 32. *l. si quis Sempronius* 68. *ff. de hæred. instit. l. vtrum* 7. *§. cùm quidam, ff. de rebus dubijs, l. nonnunquam* 32. *ff. de condit. & demonstr.* relictum autem sub ea conditione, si Titius arbitratus fuerit, consistit, quia non in meram voluntatem, sed in arbitrium confertur, *l. si sic legatum* 75. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. *§. quamquam, de legat.* 3. cuius distinctionis ratio ex eo proficiscitur, quod quando legatum ponitur in mera Titij voluntate, omninò pendet ab eius dispositione; nam & si iniustè dixerit, se nolle legatum præstari, eius voluntati standum est, potestque iniquum æquo præferre, *l. cùm quidam* 24. *ff. de legat.* 1. Cæterùm cùm ponitur legatum in arbitrio tertij, non tam pendet ab eius voluntate, quàm ab arbitrio boni viri, & ad idem recurritur, si malè, & iniustè fuerit arbitratus; idque expressè Vlpianus docet *in dicto §. quamquam*, ibi: *Non enim plenè arbitrium voluntatis hæredi dedit, sed quasi viro bono.* Et *in dicta l. si sic legatur*, ibi: *Quoniam quasi viro potiùs bono, ei commissum est, non in meram voluntatem hæredis collatum.* Agnouit Alfonsus noster *in l.* 29. *tit.* 9. *partit.* 6. ibi: *Si entendiere mi heredero, ò en albedrio de mi heredero, vale la manda que assi fue dexada.* Et ibi: *Mas si el testador dixesse, mando à Fulano de mil marauedis, si quisiesse tal home, no valdria tal manda, porque es fecha à uno, è es questa señaladamente en albedrio de otro*: vbi Gregorius, & Couarruuias *in præsenti*, Donellus *d. lib.* 8. *cap.* 15. vbi Osualdus *littera F*: arbitrari enim in hac parte non est velle, sed re perpensa à viro bono dicere, quid sit æquum, & voluntati testatoris magis consonum. Donellus *dicto cap.* 15. Cuiacius *lib.* 2. *obseru. cap.* 2. Sed hæc distinctio licèt vera sit, non tamen conuenit Vlpiano *in dicta l.* 1. siquidem de legato non in arbitrio, sed in voluntatem relicto loquitur, vt colligitur ex versiculo, *quid enim*; vbi Vlpianus rationem illius generalis sententiæ, quod in arbitrium alterius conferri potest, confirmat exemplis, quæ ad meram voluntatem pertinent; nam hæ conditiones, *si in Capitolium ascenderit*, & *si voluerit*, non dependet ab arbitrio boni viri, sed à mera, & simplici voluntate, *dicta l. cùm quidam, l. si quis Sempronium*. Nec obstat verbum illud, *arbitrium*; nam licèt mentio arbitrij à testatore facta pro boni viri arbitrio accipiatur, *dicta l. si sic legatum, dicto §. quamquam*; tamen Iurisconsulti eo verbo vtuntur in suis responsis pro nuda & simplici voluntate, *dicta l. illa* 32. *dicta l. vtrum* 7. *§. cùm quidam*. Quare hac omissa sententia, & alia Rogerij, quam sequuntur Donellus *dicto lib.* 8. *cap.* 15. vbi Osualdus *littera P*, dicendum est, Vlpianum *in dicta l.* 1. docere voluisse, in meram voluntatem tertij legatum conferri per modum conditionis quandoque posse, quod euenit in conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, quæ licèt pendeat à mera Titij voluntate, non tamen vitiat legatum, *dicta l. si quis Sempronium, d. l. nonnunquam*; & vt ostenderet, talem conditionem in meram voluntatem conferri, subijcit, nihil interesse inter illam conditionem, & hanc, *Si Titius voluerit*, quoad voluntatem scilicet; quia vtroque casu in voluntatem Titij legatum positum videtur; vnde deducitur, meotem Vlpiani fuisse æquiparare solùm has conditiones quoad legandi modum, non quoad validitatem; nam quoad hoc constat diuersas esse *dicta l. si quis Sempronium, dicta l. si sic, dicta l. nonnunquam*. Præsenserunt *in dicta l.* 1. Cumanus, & Socinus; ex qua doctrina illud deducitur, quod licèt communis distinctio inter arbitrium, & meram voluntatem veræ sit, tamen non conuenit decisioni textus *in d. l.* 1.

15 Exponitur l. Senatus, legatum, ff. de legat. 2. Adhuc supra traditis obstat textus *in l. Senatus* 43. *§. legatum, ff. de legat.* 2. in illis verbis: *Legatum in alienam voluntatem poni potest, in hæredis non potest.* In quibus apertè docetur, testatoris dispositionem in extranei voluntatem conferri posse. Decius *in l. captatorias, numer* 9. *C. de testam. milit.* verba illa interpretatur ita, id est in alieno arbitrio boni viri, iuxta proximè adducta. Sed hæc interpretatio non potest admitti: tum quia non conuenit verbis illis, *in alienam voluntate*: tum etiam ex illis, *in hæredis non potest*; quæ non procederent si priora de boni viri arbitrio intelligerentur, cùm in arbitrium etiam hæredis, quasi boni viri, legatum conferri possit. Cæterùm si sic legatum, vel fideicommissum sit relictum, si æstimauerit hæres, si comprobauerit, si iustum putauerit, legatum subsistit; quoniam quasi viro potiùs bono commissum est. Alij docuerunt, textum *in dicto §. legatum*, intelligendum esse de aliena voluntate tacita, velata, & conditionali, in quam conferri legatum potest, veluti si Titius voluerit. Ita senserunt Connanus *lib.* 10. *comment. cap.* 6. *num.* 3. Zasius *in dicto §. legatum*, Couar. *in præsenti, num.* 8. Sed hæc interpretatio difficilis etiam redditur ex eo, quod si prior pars dicti §. *legatum*, accipiatur de legato relicto in extranei voluntatem tacitam, & velatam, falsa redditur secunda pars, vbi docetur, in voluntatem hæredis legatum conferri non posse, cùm potiùs in hæredis voluntatem tacitam, & velatam vtiliter conferatur, *l.* 3. *ff. de legat.* 2. probat Robertus *lib.* 2. *sentent. cap.* 10. Quare his omissis sententijs, & alijs traditis à Genoa *in conciliat. legum, fol.* 376. dicendum est cum Accursio *ibi*, verba illa, *aliena voluntate*, exaudienda esse de legatario, qui alienus dicitur respectu hæredis, argumento textus *in l.* 1. vbi Glossa *verbo Extraneo, ff. de Carbon. edict.* vnde cùm legatum validè relinquatur in voluntatem legatarij apertam, rectè in eo textu docetur, in eius voluntatem legatum poni posse, in hæredis non posse. Etiam iuxta suprà traditas distinctiones exponendi fuor textus *in l. penult. §. si patroni, ff. de bonis libert. l. si qui* 53. *ff. de acquir. hæredit. l. tutor* 23. *ff. de testam. tut. l. Theopompus* 14. *ff. de dote prælег.* iunctis Osualdo *lib.* 25. *Donelli, cap.* 5. *littera B*, Amaya *in l.* 2. *C. de iure fisci, l. Pamphilo* 10. *l. filium* 21. *ff. de option. legat.* cum Larreatigni *lib.* 5. *selectarum, cap.* 3. *l.* 5. *ff. de alimeat. legat. l. cùm tale* 77. *§. si Titio, l. pater* 101. *ff. de condit. & demonstr. l. rogo, l. si vxori, ff. quando dies legat. l. Thais, §.* 5. *ff. de fideicommiss. libert. l. seruos* 20. *ff. de manumiss. testam.* iuncto Cuiacio *ibi, tract.* 1. *ad Afric. l. finali, C. commun. præd.*

Ex hucusque ita diffusè traditis apparet difficultas præsentis textus, dum in eo Innocentius III. ait, eum qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem commisit, non videri decedere intestatum. Cuius decisionis difficultatem variè explicant repetentes hic, & alij laudati à Cenedo *collect.* 67. *ad Decretales*, Tiraquel. *priuil.* 64. *piæ causæ*, Petro Gregorio *lib.* 42. *syntagmatum, cap.* 2. *num.* 4. Castillo *lib.* 2. *controu. cap.* 6. Fachineo *lib.* 5. *controuerf. cap.* 57. Sarmient. *lib.* 2. *select. cap.* 6. *numer.* 33. Peregrino *de fideicommiss. art.* 33. *à num.* 66. Fabro *de error. decad.* 51. *errore* 4. & 5. Ægidio *in l.* 1. *p.* 6. *§.* 5. *à num.* 5. *C. de sacros. Eccles.* P. Bayo-Arroyo *in repetit. ad hunc textum*: & Antonius Augustinus adeò grauem eam agnouit, vt alijs explicandam reliquerit *lib.* 4. *emend. cap.* 5. Sed vt ab antiquioribus incipiamus, Glossa *hic, verbo Dispositionem*, existimat benignè contra iuris ciuilis regulas procedere præsentem decisionem, vt *in cap. cùm esses, hoc tit.* Innocentius verò, cui ferè omnes antiquiores hic subscribunt, teste Couatruuia *num.* 13. Peralta *in rubric. de hæred. instit. num.* 22. Mancino *genial. cap.* 110. existimat, ideò hic testamentum valere, quia testator committendo voluntatem suam alienæ dispositioni, tacitè intelligitur eum hæredem instituisse, vt bona sua inter pauperes, vel in alios pios vsus distribuat. Quæ interpretatio sustineri non potest, cùm omninò diuinatoria sit. Aliam solutionem affert Sarmientus *dicto cap.* 6. *num.* 36 scilicet captatorias institutiones iure canonico permissas esse, & de his Innocentium in præsenti esse accipiendum. Sed hæc interpretatio in pluribus peccat. Primò, quia verius est, dispositionem in alterius voluntatem collatam, captatoriam non dici, nec ad Senatusconsultum, quo captatoriæ voluntates improbantur, pertinere; nam captatoria dispositio illa dicitur in qua quis alterius hæreditatem captat, siue aucupatur, veluti: *Titium hæredem instituo, si me hæredem instituerit*; vt in *l.* 1. *ss. ff. de his quæ pro non scriptis*, Harmenopulus *lib.* 5. *promptuarij, tit.* 8. quod & ipsa nominis origo, seu vocis significatio ostendit; nam captatoria dicitur à verbo captare, quod est aucupari, vt *in l.* 1. *ff. si quis aliquem testari*, ibi: *Qui dum captat hæreditatem legitimam.* Et in *l. si maiores, C. de transact. §. manet, Instit. de societ.* explicant Antonius Augustinus *lib.* 4. *emend. cap.* 15. Alciatus *lib.* 2. *parerg. cap.* 51. Cuiacius *ad titulum Instit. de societ.* & *lib.* 16. *obseru. cap.* 11. Corrasius *lib.* 5. *Miscel. cap.* 13. Duarenus *ad tit. de hæred. instit. cap.* 3. & 7. Pratelus, Brissonius, Caluinus *verbo Captatoriæ*, Guibertus Costa-

52 Refertur primo hue textus interpretatio.

Costanus *lib. 1. qq. iuris, cap. 7.* Costa *lib. 1. selectarum, cap. 21. num. 7.* Sarmient. *lib 2. select. cap. 4.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 19.* Faber *de error. decade 51. error. 4.* Pinellus *l. 1. select. cap. 10.* in qua iuris parte obseruandi sunt textus *in l. 34. C. de transact. l. adeo 59. ff. pro socio, l. filius 114. §. vt hæredem, ff. de legat. 1. l. stipulatio 61. ff. de verb. oblig. l. licèt, C. de pactis, l. vxori 41. §. eius, ff. de legatis 3. l. ex facto 17. in princip. & §. 3. ff. ad Trebellianum, l. 3. §. 3. ff. de aliment. legat. l. testamento 11. & l. 14. ff. de condit. instit. l. 19. ff. de iniusto rapto, l. 11. §. 21. l. 41. §. etiam 8. l. 68. §. 1. ff. de hæred. instit.* & huiusmodi captatoriæ institutiones, nec in testamentis militum sustinentur, *dicta l. captatorias 11. C. de testam milit.* nam licèt in eis iuris ciuilis solemnitates remittantur, *l. 1. ff. de testam. milit.* non tamen remittuntur ea, quæ ad honestatem, & bonos mores pertinent, *l. si à milite 30. §. edictum, ff. de milit. testam.* ex qua ratione nec iure canonico etiam ob piam causam huiusmodi dispositiones approbari poterant, vt probat Couar. *hic, num. 13.* licèt contrarium teneat Antonius Augustinus *lib. 4. emend. cap. 55. in fine*. Constat ergo ex superioribus, plurimùm à captatoria dispositione distare, quæ alienæ commissa est voluntati. Nec contrarium probat Papinianus *in dicta l. captatorias*; nam verba illa, *In secretam alienæ voluntatis*, exponenda sunt, id est, in dispositionem testamento contentam; aliquando enim vltima dispositio appellatur secretum voluntatis, *l. 1. §. si quis tabulas, ff. depositi, l. 3. C. de codicil.* & rectè, cùm vltima voluntas secreta esse soleat vsque ad disponentis mortem, *l. miles 75. §. fin. ff. de legat. 1.* adeò vt qui viui testamentum aperuerit, actione iniuriarum teneatur, *d. §. si quis tabulas*, & ob id puniri soleat, *l. si quis aliquid 38. §. qui viui, ff. de pœnis*.

13 Alij textum hunc accipiunt, quando in alterius voluntatem non confertur principalis dispositio, seu substantia testamenti, sed tantùm committitur electio hæredis incerti ex certis, vel sub certa demonstratione: quod fieri posse suprà probaui, & constat ex lege fideicommissaria, *§. finali, ff. de fideicommiss. libert. l. vtrum, §. cùm quidam, ff. de rebus dubijs*. Sed etiam hæc interpretatio eodem vitio diuinationis laborat; veram autem interpretationem tradit Abbas antiquus *hic*, quem, licèt non satis rem exponentem, commendarunt Ancharanus *num. 3.* Immola *num. 4.* Fachineus *d. cap. 57.* Ij enim rectè affirmant, præsentis textus verum sensum petendum esse ex integra eius littera, quam suprà retuli; ex qua constat, quod cùm Altissiodorensis Episcopus à Sede Apostolica impetrasset priuilegium disponendi de rebus clericorum ab intestato decedentium, duo quæsiuit ab Innocentio III. primum, an hoc priuilegium ad Canonicos extenderetur? Et affirmatiuè respondet Innocentius *in cap. cùm tibi, de verb. signif.* Secundò quæsiuit, an eo priuilegio comprehenderentur bona illorum, qui supremam voluntatem alterius dispositioni comittunt? Et Innocentius negatiuè respondit, quia intestatus non videtur decedere, qui suam vltimam voluntatem in alterius dispositionem committit; ideòque priuilegio non esse locum. Dubitandi ratio nascebatur ex eo, quia præcipua testamenti pars est hæredis institutio, à qua testamentum vires capit, *l. 1. ff. de hæred. instit. §. ante hæredis, Instit. de legat.* & qui sine hærede decedit, ab intestato moritur, *l. 1. ff. de suis & legitimis, l. intestatus 64. ff. de verb. signif.* Sed in præsenti specie clerici nec hæredem instituerant, nec testamentum fecerant: igitur dicendum videbatur, ab intestato decessisse, & ita dispositionem bonorum ad Episcopum spectare. Contrarium tamen decreuit Innocentius, quia in simili casu defunctorum voluntates præcipuè attenduntur, *l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstr.* idcircò latior in vltimis voluntatibus fit interpretatio, *cap. cùm dilecti, de donat. l. in testamentis, ff. de R. I.* vt testantis suprema voluntas effectum habeat ob publicam vtilitatem, cui conuenit extrema hominum iudicia exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum testam.* Summa ergo nixus æquitate Innocentius Episcopo Altissiodorensi negauit dispositionem bonorum eorum clericorum, qui in alterius voluntatem dispositionem suam reliquerunt, inquiens, non videri eos intestatos decedere. Quæ verba quandam impropriętatem continent, *l. naturaliter 12. ff. de acquir. possess. l. 1. §. deiecisse, ff. de vi & vi armat.* non enim illi intestati decedebant, vt priuilegio Episcopo concesso locus esset, licèt hæredem ex testamento non haberent. Sic etiam si quis codicillos tantùm faciat, relicta in eis debentur, *l. conficiuntur 8. l. ab intestato 16. ff. de iure codicil* & eorum respectu non videtur decedere intestatus. Salicetus *in l. fin. Cod. famil. ercisc.* Nec obstabit si dicas, neminem posse testatum, & intestatum decedere, ex regula legis *ius nostram, ff. de R. I* nam respondeo, regulam illam procedere in iure testandi, quod institutionem hæredis respicit; fieri enim non potest, vt quis sit hæres, & non sit rerum omnium dominus; quoad alia verò rectè potest quis testatus, & intestatus decedere: vnde pater, qui filijs suis tutorem non dedit, quoad tutelam dicitur intestatus, *l. intestato 6. ff. de suis & legit.* Poterit etiam responderi in præsenti, Innocentium non affirmare testatoris voluntatem alterius voluntati committi posse, sed alterius dispositioni, seu ordinationi; vt si dicat testator, *Volo vt Titius nomine meo testetur*; vel, *Quod disposuerit Titius, vt testamentum meum obseruari volo*: quod genus dispositionis valere notum est, siquidem per eam tantùm declaratio voluntatis committitur, *l. si is 66. ff. de procurat. l. quæ in hærede 25. ff. de rebus dubijs*; vt etiam in matrimonio voluntas per alium exprimi potest, *cap. fin. de procurat. lib. 6* & in electione ecclesiastica, licèt hæc electio non valeat: *Eligo quem Titius voluerit, cap. 2. de elect. in 6. cap. 2. de postulat. Prælat. eodem libro*: & tamen commissio facta, vt Titius eligat nomine meo, valet, *cap. quia propter, de elect.* & ita similiter, *Instituo hæredem, quem Titius voluerit*, non valet: at verò, *Titius nomine meo testetur*, valet. Facit praxis apud nos recepta *ex l. 31. Tauri*; plerumque enim accidit, vt qui nolunt, aut non possunt sua testamenta ordinare, amico fideli eorum ordinationem committant, qui nomine defuncti disponunt, seruata formula ipsius legis 31. Tauri, quam post repetentes ibi latè exponit Carpio *lib. 1. de execut. testam.* quo casu excluduntur consanguinei, & illis deficientibus fiscus; quia simile mandatum dedit, non videtur decedere intestatus: vnde cùm virtute priuilegij in præsenti casu Episcopus admitteretur ad bona defuncti ab intestato loco Ecclesiæ, quæ nullis extantibus consanguineis vocabatur ad successionem; ideò si tertius testetur, & disponat de bonis defuncti, excluditur Ecclesia, & per consequens Episcopus.

Refertur alia interpretatio.

C A P V T XIV.

Idem *C. tit. Sancti Laurentij in Lucina Presbytero Card. Ap. Sed.* a *Legato*.

Officij. *Et infrà*: Secundò quæsisti, cùm quis in testamento relinquit Episcopo propriam portionem, & alia multa monasterijs, vel Ecclesijs, alijsque dimittit, vtrum Episcopus ex illis *b* legitimam petere possit portionem. Adijcis autem, an cùm quis ex testamento in fraudem modicum constituerit *c* mortuarium, & alia dimiserit pro anima sua plura, nihilominus possit Episcopus exigere portionem de alijs à canone constitutam. Nos autem super his consultationi t. t. respondemus, quod si portionem illam cum conditione legauit Episcopo, vt esset ea sola contentus, & eam Episcopus acceptauit, quia per hoc alijs renunciasse videtur, de cæteris non possit exigere portionem: quod si eam ipse absolutè relinquit, portionem sibi debitam poterit nihilominus de cæteris vindicare. Si verò constiterit, quod in fraudem modicum constituit mortuarium, vt in cæteris Episcopus portione debita fraudaretur, quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debent, Episcopus portionem ex illis poterit exigere à canone constitutam, saluis *d* indulgentijs Pontificum Rom. quæ quibusdam Regularibus sunt concessæ.

NOTÆ

NOTÆ.

1 a LAteran.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. hanc tamen inscriptionem exposui *in cap. officij, de elect.* vbi alias partes huius Decretalis congessi.

b *Legitimam.*] Ita portio hæc Episcopo debita appellatur, quia à lege Ecclesiastica taxata est, sicut portio illa, quæ debetur filio in bonis paternis, dicitur legitima *in l. Papinianus, §. si quis morti, ff. de inoffic. testam. l. quæ nuper* 31. *C. eod.* Similiter portio debita patrono, quia à lege taxata est, legitima dicitur *in l. sin autem* 29. *vers. Ex duobus, ff. de iurepatron. l.* 3. *§. totius, l. si patronus* 19. *ff. de bonis libert.* Prosequuntur Schifordeg. *lib* 2. *tract.* 13. *quæst.* 2. Mancinus *in tract. de legitima, q.* 1. *per totam.* Circa quotam autem partem huius portionis, omissa Glossa *in præsenti*, dicendum est, quartam partem præscriptam esse, vt exprimitur *in cap. conquerente, de officio Ordin. cap. de quarta, de præscript.* exemplo quartæ portionis decimarum, & oblationum, quę etiam Episcopo competit, *cap. concesso* 12 *q* 2. *de cap. conquerente*, vbi post antiquiores probat Abbas *num.* 2. *l.* 5. *tit.* 13. *partit.* 1. Couar. *in præsenti*, P. Gregorius *in d. cap. conquerente*, latè Barbosa *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 86. licèt in aliquibus prouincijs consuetodine introductum sit, vt tertia pars præstetur cum onere reparandi Ecclesiam, *cap. de his*, 10 *q.* 1. *cap.* 1. 2. *&* 3. 10. *q* 3. ad quam consuetudinem fortè respexit Pontifex *in cap. requisisti* 15. *hoc tit.* nec id mirum, cùm in canonica portione Ecclesię parochiali debita, sola consuetudo attendatur, *cap. certificari, de sepulturis.* Hæc autem canonica portio ex certis legatis non detrahitur, de quibus *in cap. fin. hoc tit. cap. ex parte, de V. S. Clement. dudum, de sepult.* latè docent Valaseus *consult.* 105. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 35. *n* 7. Barbosa *d.* 3. *part. alleg.* 75. *à n.* 43. & *alleg.* 86. *per totam.*

c *Mortuarium.*] Mortuarium est quod titulo exequia-
2 rum Ecclesiæ relinquitur, vt probat Cironius *ad tit. de sepulturis*, vbi & nos dicemus: sed tunc difficilis est præsens textus; nam hæc portio ex mortuarijs non Episcopo, sed Parocho debetur, *cap. certificari, cap in nostra, de sepulturis*, vbi dicemus: ergo non Episcopo talis portio debetur. Agnouit difficultatem Nicol. Lemaistre *lib.* 2. *de iuribus Episcop. cap. vlt.* qui asserit hoc ius quartæ mortuariorum, quod debetur Episcopis, perantiquum esse, competereq; ipsis ex eo, quod Episcopi olim plerumq; funeribus præerant. Concil. Tribur *can.* 15. ibi: *Vbicunque temporum vel facultas locorum tulerit, apud maiorem Ecclesiam, vbi Sedes est Episcopi, sepulturæ celebrentur.* Vnde D. Dionysius *de Eccles. hierarch. cap.* 7. refert moris fuisse mortuos ad Episcopum deferri, his verbis: *Sumentes mortuum ad Pontificem ducunt, quasi coronis donandum sacris; posteà venerabilis Præsul precem super eo sacratissimam peragit: finita prece, osculatur Episcopus mortuum, & omnes post illum. Postquam omnes osculati sunt, infundit Pontifex mortuo oleum.* Vnde deducit Lemaistre, Episcopo tanquam interessenti sepulturæ, deberi portionem illam. Sed hæc solutio sustineri non potest, cùm temporibus præsentis textus iam parochijs diuisis, Parochi præessent sepulturis, non verò Episcopi: quare dicendum est cum Petro Gregorio *in d. cap. conquerente, n.* 5. diuersam esse portionem, quæ debetur Episcopo, ab ea quæ debetur parocho; nam Episcopo debetur quarta ex ipsa portione Parocho præstita, vt de quarta decimarum docetur *in dicto cap. conquerente, cap. de quarta, de præscript.* latiùs dicemus *in cap. cùm super* 8. *de sepulturis.*

3 d *Salutis indulgentijs.*] Quibusdam enim monachis, tam Innocentius III. *in d. cap. in nostra*, quàm alij Pontifices concesserunt, vt ex legatis pijs sibi relictis nullam portionem canonicam tenerentur præstare Episcopis, vt probat Rodriguez *in compend. regul. resol.* 18. *per tot.*

COMMENTARIVM.

4 *Cōclusio traditur & probatur.* EX hac Innocentij Decretali sequens commoditer deducitur assertio: *Legatum creditori relictum sub cōditione, vt eo pro debito contentus sit creditor, compensat ipsum debitum, nec ampliùs legatarius petere potest.* Probant eam textus *in l. si compensandi, ff. de hæredib. instit. l. cùm ab vno, ff. de legat.* 2. *l. vnica, §. sciendum, C. de rei vxor. action. l. si pars, §.* 1. *l. penult. & vlt. ff. de inofficioso testam. l.* 5. *in princip. ff. de his quæ vt indign. l. Imperator* 70. *§. si centum, ff. de legat.* 2. *l. parentibus* 8. *C. de inoffic. testam.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Castrensis, & P. Barbosa *in l. si cùm dotem* 22. *§. si pater, ff. solut. matrim.* Faber *lib.* 27. *coniect. cap.* 7. *&* 9. Costa *in cap. si pater, verbo legauit, de testamentis, numero* 87. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 2. *tract.* 13. *quæstion.* 10. Osualdus *lib.* 8. *Donel. cap.* 9. *littera D*, plures quos laudat Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 8. Castillo *de vsufruct. cap.* 46. *per totum*, & *de alimentis cap.* 18. I. Paulus Melius *in eius addit. cap.* 18. Videndus Sperellus *tomo* 2. *decis.* 176.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris con- 5 *Impugnatur tradita assertio.*
sideratione; nam portio canonica, quæ debetur Episcopo, illi competit vt patrono, & superiori Ecclesiarum, vt probant Petrus Gregorius, & Barbosa vbi suprà: sed portio debita ob reuerentiam patronalem, non potest minui quolibet prætextu, *l. si patronus* 20. *ff. de donat.* igitur non potest portio canonica Episcopo debita prætextu compensationis minui, etiamsi expressè compensationis gratia à testatore reliquatur, vt docetur *in cap. requisisti, hoc tit.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam nemo potest rogari plus restituere, aut remittere, quàm illi relictum est, *l. filius, §. apud Marcellum, ff. de legat.* 1. *l. si legatario* 8. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *§. si is qui, l. ex facto, §. non tantùm, ff. ad Trebel.* ergo etsi Episcopus legatum agnoscat, non repelletur à supplemento, prout plus est in portione, quàm in legato. Accedit, nam testator legatum relinquendo Episcopo in compensationem portionis sibi debitæ, satis innuit velle tantùm compensationem admitti pro modo legati, cùm compensatio tantùm detur vsque ad concurrentem quantitatem, *l. Titio* 35. *§. qui inuita, ff. de legat.* 2. *l. quod de bonis* 16. *§. cùm fideicommissum, ff. ad leg. Falcidiam, l. si constat* 4. *C. de compens. l. cùm aliter* 11. *ff. eod. tit.* ergo etsi compensatio admittatur vsque ad concurrentem quantitatem, ad id tamen, quod superest in portione, Episcopus agere poterit.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens 6 *De legato à debitore creditori relicto.*
assertio, pro cuius expositione sciendum est, debitorem posse legare creditori id quod debet, quando re, tempore, loco, aut causa legatum emolumentum continet, aliàs legatum inutile est, *§. ex contrario, Institut. de legat.* vbi plura Instituatarij, Cuiacius *lib.* 10. *qq. Pauli in l. debitor* 82. *ff. de legat.* 2. Faber *lib.* 4. *coniect. cap.* 12. licèt in contrarium expendi soleant textus *in l. si quis decedens* 37. *§. codicillis, ff. de legat.* 3. *l. si dare* 25. *l. existimo, ff. de verb. obl. l. si cui* 49. *§. Iulianus* 6. aliàs *l. si fideiussor, ff. de legat.* 1. *l.* 1. *§.* 10. *ff. vt legatorum, l. Aurelius, §. eum qui, l. cùm hæres* 14. *ff. de libert. legat. l. cùm pater* 77. *§. si Titio, ff. de legat.* 2. *l. si mandauero* 22. *§. si bi* 3. *l. qui negatia* 34. *§.* 1. *ff. mandati, l. idem* 7. *ff. qui potiores, l.* 3. *C. arbitrium tutel. l. cùm pater* 29. *ff. de iure dot. l. pater* 7. *ff. de dote præleg. iuncta l. si filio* 20. *§.* 1. *ff. famil. ercisc. l. cùm pater* 17. *§.* 1. *ff. de castrensi pecul. l. Sulpitius* 49. *ff. de donat. inter, l.* 3. *C. de V. S. l.* 1. *§.* 1. *ff. de public. l. assignare* 7. *ff. de assignat. libert. l. quia in eum* 16. *ff. ad leg. Aquil. l. si in metallum, §. item si seruo, ff. de his quæ vt indign. l. penult. §. vlt. ff. de verb. obl. l. si mater* 11. *§. eandem, ff. de except. rei iudic. l* 49. *§.* 6. *l.* 84. *ff. de legat.* 1. *l. vnum* 67. *§. si duo, de legatis* 2. iuncto Cuiacio *ibi, l.* 6. *§. vlt. ad leg. Cornel. de falsis, l. Mæuius* 66. *in princip. de legatis* 2. *l.* 3. *§. vltim.* & *l.* 4. *de lib. legat.* cui obstat lex 49. *§. si Titio, de legat.* 1. iuncto Cuiacio *lib.* 7. *qq. Papin. in l.* 71. *§. Titio, de cond. & demonstr. l. cùm hæres* 58. *ff. ad Trebell. l. pater* 17. *§.* 1. *de castr. pecul. l. cùm quis* 37. *§. codicillis, de legat.* 3. Sed quia non idem debitum, nec debiti nomine testator idem legat, sed diuersum expressè, vel tacitè, compensandi animo, quæritur an simul legatum, & debitum legatarius capiat, vel tantùm alterutrum? Ad quod difficilis responsio est; circa quam quæstionem sequentes casus sunt distinguendi.

Primus casus est, cùm expressè testator creditori suo legatum reliquit sub ea conditione, vt eo contentus sit; 7 *De compensatione legati cum debito.*
nam si legatarius agnoscat legatum, non potest iam debitum exigere, nec illud petendo auditur, & meritò; nam cùm creditor tale legatum agnouit, non potuit illam conditionem, seu onus, tanquam legati partem reijcere, argumento legis *si legatario* 22. *in princip. ff. de fideicommiss. libert. l.* 4. *l. sed duobus* 5. *ff. de legat.* 2. *l. si legatarius* 37. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. si libertus* 42. *in princip.*

ff. de bonis libert. adeò vt si legatarius retro agnitum legatum restituere paratus sit, audiri non debeat, ex d. l. Imperator 70. §. sciendam; licèt aliud obseruetur in legatario minore, cui ætatis beneficio indulgetur, vt quod legati nomine percepit, postea reddere possit, l. minor 33. ff. de minor. l. tutor 26 ff. de liber. legat. in qua re turpiter labitur Anton Faber lib. 17. coniect. c. 7. & 9. & cum eo Schifordeg. d. lib. 3. tract. 13. quæst. 10. An verò si in eo casu amplius sit in debito, quàm in legato, legatarius ad supplementum agere possit, dicemus infrà in solutione rationis dubitandi. Huic casui similis est ille, cùm creditor debitori legatum reliquit animo compensandi, licèt nulla expressè facta compensationis mentione; tunc enim agnoscendo legatum reijcitur à debito, l. cùm pater, §. Titio, ff. de legat. 2. l. si debitor 12. ff. ad leg. Falcid. l. si compensandi 6. C. de hæred. instit. Vnde si maritus vxori legatum reliquerit, alterutro contenta esse debet, vt vel legatum ex testamento petat, vel dotem actione ex stipulatu repetat, l. si filia 20. §. item Papinianus, ff. famil. erciscund. l. quod iure 6. ff. quando dies legat. l. 2. §. 1. l. penult. & vlt. ff. de dote præleg. Illustrant Cuiacius, & Giphanius hic, Faber lib. 4. coniect. c. 9. Schiford. tract. 13. quæst. 4. quo casu accipiendus est textus in l. cùm ab vno 53. ff. de legat. 2. iunctis traditis pro eius expositione à Pichardo in §. si filium, nu. 57. Instit. de offic. iudic. Cuiacius lib. 3. obs. c. 16. Faber d. lib. 4. coniect. c. 9. & 11. Fachineus lib. 2. controu. c. 52. Arias à Mesa lib. 2. var. c. 8. Etiam ad ipsum casum referendus est textus in l. cùm pater 77. §. qui dotale, ff. de legat. 2. vbi fideicommissum datum animo compensandi cum dotali prædio fuisse docuerunt Castrensis ibi, Cuiacius lib 8. respons. Papin. Petrus Barbosa in l. si cùm dotem, §. si cùm pater 20. ff. solut. matrim. Faber lib. 4. coniect. cap. 11. Osualdus lib. 8 commeat. c. 7. lit. H. Secundus casus contingit, quando debitor creditori simpliciter legatum reliquit, nulla facta debiti mentione. Circa quem casum discrimen constituendum est inter debitum voluntarium, & necessarium. Debitum voluntarium appellatur, quod inspecta origine ex debitorum voluntate, & expressa conuentione contractum est; necessarium verò, quod ex necessaria causa, legis scilicet auctoritate potiùs, quàm ex debentis voluntate cœpit. Igitur si voluntarius debitor creditori legauerit, compensatio cessat, & vtrumque peti potest, quia donationum natura, quæ legatis inest, satis ostendit, testatorem potiùs voluisse exercere liberalitatem, quàm debitum legando soluere, princip. Institut. de legat. iuncta lege 1. de donat. Cæterùm necessarius debitor compensandi animo legasse videtur, quia contractæ obligationis necessitas liberalitatis præsumptionem excludit, argumento legis rem 18. ff. de adim. legat quam Bart. traditionem probant plures, quos refert & sequitur Barbosa d. §. si pater, à num. 2. Menoch. lib. 4. præsumpt. 109. & 110. Robertus lib. 2 animad. c 16. Gomez lib. 1. var. c. 12. num. 27. Caldas lib. 1. foreas. c. 16. n. 1. Gutierrez de tutel 3. part. c. 5. à n. 2. Castillo de vsufruct. cap. 46. à n. 6. Gonzalez d. cap. 31. à num. 2. Gratianus 1. tom. discept. cap. 134. à num. 16. Marinis tom. 1. decis. 346.

8 Quæ vtraque distinctionis pars probari potest sequentibus iuris principijs. Pro priori enim parte facit lex creditori 85. ff. de legat. 2. lex creditorem 16. C. eod. tit. altera-que apertè corroboratur ex l. Titia 34. §. qui inuita, in fine, ff. de leg. 2. ibi: Præterea cùm putauerit se efficaciter, &c. quibus verbis significatur, quod si pater filia inuita dotem legauerit, dotis, & legati compensationem fieri; quia quamuis adhuc genero dotem debeat, l. qui hominem 34. §. si gener, ff. de solut. debitum tamen necessarium fuit, quasi sine patris voluntate contractum; nam ipse existimabat se dotem proprio iure, atque inuita filia petere posse, vt doctè expendit Barbosa in d. §. pater, num. 7. Pro eadem etiam parte adducit Robertus d. cap. 16. textum in l. pater 54. ff. ad leg. Falcid. sed minùs rectè, vt ostendit Schifordeg. dict. tract. 13. quæst. 2. faciunt etiam textus in authent. præterea, C. unde vir & vxor, l. 7 tit. 13. partit. 6. vbi cauetur, legatum coniugi relictum compensari cum quarta, quæ ex bonis defuncti coniugi superstiti, & inopi debetur, idque non alia ratione, quàm quia quartæ debitum necessarium est, ex iuris dispositione, vt probarunt Barbosa in d. §. si pater, num. 2. Gratianus 1. tom. discept. c. 120. num. 39. vnde probanda est suprà tradita distinctio, licèt ab ea discesserint Duarenus in d. §. si pater, Corrasius lib. 3.

Prosequitur, & confirmatur prima sententia auctoritate & ratione.

miscel. cap. 1. Cuiacius sub nomine Mercat. lib. 2. cap. 16. Faber lib. 4. coniect. cap. 9. Fachin. d. lib. 5. cap. 33. Schifordeg. d. tract. 13. quæst. 2. & sequent. ex qua distinctione deducitur, legatum à marito vxori simpliciter relictum cum arrhis, non compensari, immò vtrumque peti posse. Ratio est, quia licèt arrhæ ex legis dispositione ad mulierem spectent, ex l. 15. Tauri, tamen illarum debitum ex voluntate mariti promittentis prouenit, & ita compensatio eo casu cessat, vt docuerunt Couar. hic, n. 5. Castillo de vsufructu, c. 46. n. 9. & alij laudati à Morquecho lib. 4. de diuis. bonor. c. 11. num. 17. nec etiam legatum vxori relictum compensatur cum sponsalitia largitate, quam iure nostro Regio mariti morte vxor lucratur, ex l. 52. Tauri, l. 4. tit. 2. lib. 5. recopil. Morquecho vbi suprà, à n. 8. Ex eadem etiam vtriusque debiti distinctione sunt, qui existimant deducendam esse rationem differentiæ, quæ olim versabatur inter actionem rei vxoriæ, & actionem ex stipulatu, casu quo maritus vxori, cui dotem debebat, legatum reliquerit; nam si mulieri sola rei vxoriæ actio competeret ad dotem recuperandam, alterutro contenta esse debebat, vt vel dotem suo iure, vel legatum ex testamento peteret; & vnius electione ad aliud transire non poterat, ex edicto de alterutro, à Prætore proposito in l. vltim. C. Theodos. de testam. de quo exaudiendi sunt textus in l. filiæ 20. §. Papinianus 8. ff. famil. ercis. l. 6. ff. quando dies legati, l. 53. de legat 2. l. Lucius 78. §. maritus 14 ff. ad Trebel l. 4. de collat. dotis. Videndi sunt Cuiacius lib 3. obs. c. 16. & lib. 17. qq. Papin. in l. 51 ff. ad Trebel & lib. 19. qq. Pauli in l. qui dotem 46. ff. solut. matrim. & in recit. ad leg 2. de dote prælegat. & ad l. 8 § si quidem vxori, de leg. præst. Faber 4. coniect. cap. 9. Valentia lib. 3. illustr. ad tit. de legat. c. 2. an. 16. Si autem mulieri actio ex stipulatu pro dote competeret, cessabat edictum de alterutro, & ideò mulier non tam legatum ex testamento, quàm dotem actione ex stipulatu petere poterat, vt innuitur in l. vnica, §. sciendum, C. de rei vxor. action. vbi hanc differentiam agnouerunt Giphanius, & Cuiacius lib. 3. obserua. c. 16. Schifordeg. dict. tract. 13. quæst. 4. Præceptor D. Franc. Ramos in l. vnic. C. de rei vxoriæ, quem suppresso nomine transcripsit Arias à Mesa lib. 2. var. cap. 7. & 8. cuius differentiæ ratio non aliunde peti potest, quàm ex superiori distinctione; nam cùm obligatio, & actio rei vxoriæ sine voluntate mariti iuris auctoritate ad æquitatem accommodata induceretur, necessarium debitum est, potiùs quàm voluntarium, si credimus Barbosæ in d. §. si pater, num. 4. vnde mirum non est, quod legati, & dotis compensationi locus esset: at in actione ex stipulatu, quia mariti voluntate obligatio contracta est, l. continuus 137. §. 1. ff. de verb. obl. debitum quoque voluntarium iudicatur; & ideo compensatio cessat, vt notauit Costa in d. cap. si pater, 1. p. verbo Legauit, num. 19. Gratianus 1. p. discept. c. 198. num. 13. quæ ratio facit, vt etiam compensatio cesset in casu textus in l. 2. C. de iur. dotium, quam explicat Menochius de præsumpt. lib. 3. cap. 10. num. 11. & 12.

Ex qua vtriusq; actionis differentia lucem accepit textus in l. qui dotem 46. ff. solut. matr. vbi Paulus proponit, 9
maritum stipulanti vxori dotem promisisse, & postea legasse quædam sub conditione, ne dotem peteret; si enim non ex stipulatu, sed per actionem rei vxoriæ dos repetenda esset, superuacua esse adiectio illa, vt legato contenta esset, vt notauit Cuiacius lib. 19. qq. Pauli, ibi: Quod autem adijcit Paulus, retenta eadem specie mulieri adhuc dotis petitionem contra hæredes competere, si legata capere non possit, forsan propter legem Papiam ita exaudiendum est, si de actione ex stipulatu agatur, non verò producendum est ad actionem rei vxoriæ, in qua legato agnito mulieri prorsus dotis petitio deneganda erat propter satisdationem, qua eo nomine tenebatur vxor ex edicto de alterutro; quæ cautio cùm in actione ex stipulatu cessaret, idcircò Paulus docet, non videri mulierem propter agnitionem legati, quod capere non poterat, repudiasse actionem de dote, argumento textus in l. si mater 19. ad finem, ff. de inoffic. testam. l. si verò 8 ff. de operis libert. Sed suprà traditæ vtriusque actionis differentiæ obstant textus in l. cùm hæres, §. 1. l. Lucius 78. §. maritus, ff. ad Trebel. vbi apertè docetur, edicto de alterutro locum non esse, cùm mulier à marito hæres ex parte instituta est, & rogata restituere hæreditatem; in qua specie docetur, mulierem posse quartam iure hæreditario

Exponitur diuersus textus.

cape-

capere, & etiam dotem; cùm ex edicto de alterutro, aut dotem, aut quartam capere deberet, præcipuè cùm in ea specie non actio ex stipulatu, sed rei vxoriæ tantùm competeret, *l. dotale 13. §. vlt ff. de fundo dotali*. Cui difficultati ex Cuiacio, & Schlsordeg. respondet Arias de Mesa *d. lib. 2. cap. 10. num. 10.* ibi: Ex eo, quod maritus vxori hæreditatis partem reliquit, & dotem prælegauit, satis constat, se velle mulierem vtrumque capere, compensatione cessante, ex edicto de alterutro. Quod adeò verum est, vt idem procedat etiamsi actione rei vxoriæ dos peteretur, vt notat Cuiacius, *in d. l. vnic. §. sciendum*. Vnde apparet, Papinianum *in d. l. cum hæres*, rectè mulierem hoc casu cùm alio creditore comparasse, tacitèque innuisse extra hûc casum plurimum differe mulierem ab alio creditore, quippè alius creditor semper in ratione, Falcidiæ, & quartam, & debitum consequitur, *l. quod de bonis 15. §. quod auus, l. fundum 87. §. si quis, ff. ad leg. Falcid. l. imponenda 6. C. eod.* Prosequitur latè Arias à Mesa, *lib. 2. var. c. 10.* vbi exponit textum *in leg. cùm ab vno 52. ff. de legat. 2.* & iuxta relatos casus accipiendi sunt textus *in l. 1. C. de crim. expil. l. 7. §. si vir & vxor, ff. de donat. inter, l. 8. vers. Cæterum, de bon. libert. l. 19. de liber. causa*, iuncto Fabro, *lib. 4. coniect. cap. 9. l. 2. §. necessaria, de administrat. rerum, l. si peculium 8. §. sicut, de pecul. leg. 9. & 19. ff. de legat. præstand.* vbi Cuiacius, *leg. sed si ideò 78. ff. ad leg. Falcid.* Costa, *in cap. si pater, s. p. verbo Legauit, de testam. in 6. l. 28. §. vlt. de donat. inter, l. seruo 69. §. si testator, de legat. 1. l. 6. §. vlt. ad leg. Corn. de falsis, l. 10. de duobus reis, l. 4. C. qui potiores, l. Mænio 41. §. 1. de legat. 2. l. penult. §. vlt. ff. de aliment. legat. l. Paulus 42. §. ex his, cum l. antecedenti, de bonis libert. l. Titia 34. §. qui inuita, de legat. 2. l. cùm hæres 51. ad Trebel.*

10 *Exponitur præsens textus.* His suppositis vt ad nostrum textum accedamus, exponendum est; quo in casu ex suprà relatis Innocentius loquatur? Et certè tres casus Pontifex proponit. Primus est, quando testator legatum reliquit Episcopo ea conditione, vt portionem canonicam sibi debitam ex legatis relictis Ecclesiæ, seu monasterio, non peteret; quo casu ex suprà traditis pro expositione primi casus, si petat prædictam portionem, non auditur, etiamsi minùs consequutus sit per legatum, quam illi debetur ex canonica portione, quia agnoscendo legatum tacitè renunciauit iuri, quod ad quartam habebat. Nec contrarium suadetur *ex l. si qua 35. §. generaliter, C. de inoffic. testam.* vbi docetur, filium simpliciter agnoscentem legatum à patre relictum cùm onere, vt illud pro legitima haberet, non videri agnoscendo legatum renunciasse supplemento legitimæ. Cuius textus argumento idem in supplemento canonicæ portionis admittunt Hostiensis, & alij in præsenti. Sed respondendum est cùm Castrensi *in d. §. vlt.* quem sequuntur Mantica *lib. 10. de coniect. tit. 2. n. 19.* Baeza, *de decima tutoris, c. 5. nu. 46.* Gutierrez, *de tutel. 3. p. c. 5. n. 73.* multum referre inter onus, quod ipso iure nullum est, & inter onus quod ipso iure consistit. Primo casu accipiendus est textus *in d. §. vlt.* vbi cùm onus in legitima ipso iure reijciatur, *l. quoniam 32. C. eod. tit.* idcircò filius legati agnitione non intelligitur onus approbare. Secundo verò casu, quia onus ipso iure consistit, tunc is, qui simpliciter legatum agnoscit, tenetur onus amplecti, quo casu procedit præsens textus, vbi cùm onus Episcopo impositum efficax sit, idcircò legatum agnoscendo creditur supplemento portionis renunciasse. Nec tunc obstat textus *in c. requisisti 55. vers. Secus autem, hoc tit.* vbi docetur, conditionem, ne canonicam portionem Episcopo præstaret Ecclesia, cui sub illa conditione legatum relictum est, nullius momenti esse: vnde idem dicendum videbatur in conditione adiecta Episcopo, ne canonicam portionem acciplat. Sed in promptu diuersitatis ratio inter vtramque conditionem occurrit ex eo, quod onus Episcopo impositum ei soli præiudicium affert, & ita proprio facto renunciare valet, *ex l. penult. C. de pactis*. Cæterum conditio, ne Ecclesia canonicam portionem suo Episcopo præstet, contra ius canonicum est, cui priuato facto derogari non potest, ex regula legis *quod de bonis 55. §. 1. ff. ad leg. Falcid.* Secundus casus ab Innocentio deciditur, quando testator Episcopo legatum reliquit indistinctè, nulla facta compensationis mentione: & docet eo casu posse petere legatum, & portionem sibi debitam. Cuius sententiæ illa ratio vulgò afferri solet, quia cùm testator canonicæ portionis debitor non sit, vt apertè innuit Innocentius hic *in princip.* & *in cap. sequenti*, hac de causa legatum cùm canonica portione non compensat: ita Abbas *hic, n. 4.* Couar. *n. 4.* Accedit, quia cùm legatum sit donatio, *l. legatum 36. ff. de legat. 2.* inde fit, quod cùm testator simpliciter legatum reliquerit, credatur non aliam mentem habuisse, quàm donationis conferendæ; & ita noluisse propter legatum canonicam adimere portionem, præsertim cùm legatum ex testatoris iudicio, canonicam verò portionem Episcopus proprio iure assequatur, vnde compensationi locus non est, vt in legato creditori indistinctè relicto etiam procedit, *d. l. creditorem 85.* Tandem tertium casum proponit Innocentius, quo testator modicum mortuarium reliquit, vt in cæteris Episcopus portione debita fraudaretur. Et decidit eo casu adhuc Episcopum exigere posse canonicam portionem ex alijs rebus, ne alioquin dolus testatoris Episcopo noceat. Consonant textus *in cap. requisisti, cap. vlt. hoc tit.* non tamen satis liquet inter repetentes in præsenti, quomodo hic dolus probetur, eiusque exemplum congruum afferatur, vt videre est ex traditis à Ioanne Andrea, & Anton. *num. 13.* Ancharano *num. 5.* Immola *num. 55.* Innocent. *num. 1.* Cardin. *quæst. 6. nu. 3.* Couar. *num. 17.* qui casum illum referunt, cum testator fraudandi Episcopi causa minus legauit, quam in portione canonica erat. Sed illis omissis dicendum est, Innocentium agere non de legato relicto Episcopo in fraudem portionis canonicæ, sed cùm testator mortuarium modicum reliquit, idest funeris causa modicam quantitatem constituit, & alias res monasterijs, seu Ecclesiæ legauit, suppresso nomine mortuarij, eo animo, vt Episcopus quartam portionem ex eis non exigeret: quo casu, rectè ait Innocentius III. ne ex dolo testatoris fraudetur Episcopus, ex illis rebus etiam titulo mortuarij non relictis canonicam portionem illi soluendam esse, vt etiam docetur *in cap. fin. hoc tit.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex exemplo quartæ debitæ patrono; nam in præsenti specie nullum onus, seu grauamen iniungitur Episcopo in portione sibi debita; sed tantùm legatum datur cùm compensationis conditione. Nec obstat Episcopum grauari non posse plus remittere, quam illi legatum est; nam respondeo discrimen esse constituendum inter legatum quantitatis cùm onere amplioris quantitatis certæ; & inter legatum quantitatis cùm onere speciei maioris pretij, vel incertæ quantitatis. Primo casu certum est, adhuc agnito legato, legatarium non teneri vltra modum quantitatis legati, *d. l. Imperator, §. si centum*. Secundo verò casu cogitur legatarius percepto legato rem propriam præstare, etsi maioris pretij sit, quàm quantitas relicta, *d. §. si centum, vers. Enim verò*. Differentiæ ratio est, quod in priori casu, cum quantitas certam habeat æstimationem, facilè apparet legatarium in plus quàm acceperit, onerari: secundo verò casu cùm species incertam, & variam habeat æstimationem, idcircò legatarius, qui legatum percepit, tenetur ad præstationem rei suæ, etsi maioris pretij, quia videtur tanti æstimasse, *l. sed si non seruus, ff. ad leg. Falcid. l. si mihi 97. ff. de legat. 1.* explicat Faber *lib. 17. coniect. c. 6.* Quo modo intelliguntur textus *in l. ciuitatibus 122. §. vlt. ff. de legat. 1. l. pœnales 32. §. vlt. ff. ad leg. Falcid.* & inde apparet præsentis textus vera sententia, in cuius specie ideò Episcopus semel legatum agnoscens, petere non potest portionem canonicam, etsi appareat in ea plus esse, quàm in legato; quia tempore legati percepti quantitas, quæ erat in canonica portione, erat incerta; quæ incertitudo æstimari debet ad instar oneris speciei; quo casu quia tanti videtur æstimari, idcircò non tam onus speciei, quàm onus incertæ quantitatis consistet, etsi in ea plus sit. Quæ interpretatio mirè probatur *ex l. tutor 26. ff. de liberat. legat.* vbi onus remittendæ actionis tutelæ, quia incertum erat, facit, vt licèt legatarius per illam plus consequi posset, quàm per legatum; si tamen post agnitum legatum illud onus subire recuset, doli mali exceptione rectè dicitur submoueri: docuit Arias à Mesa *lib. 2. variar. c. 8. n. 17.* 11 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

CAPVT XV.

a Idem.

REquisisti de ijs, quæ testator pro anima sua legat in vltima voluntate, qualiter sint inter Episcopum, & Ecclesias diuidenda? Et quidem regulariter verum est, quod Episcopus debet de his secundùm diuersas consuetudines tertiam, vel *b* quartam portionem habere. Sed considerandum est diligenter, vtrum testator leget hoc modo: Relinquo (inquit) istud Episcopo; aut, Relinquo istud Ecclesiæ; vel, Relinquo istud Episcopo, & Ecclesiæ; aut, Relinquo istud Episcopo, & relinquo istud Ecclesiæ. In primo casu distinguendum est, vtrum relinquatur illud Episcopo ab extraneo, an à propinquo? Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu Ecclesiæ, non personæ. Vnde Cathedralis Ecclesia canonicam de illo potest petere portionem, quemadmodum Episcopo competit sua portio, si aliquid ipsi Ecclesiæ relinquatur: & hoc vtique verum est, nisi testator exprimat, quod velit illud esse tantùm Episcopi, non Ecclesiæ. In quo casu seruanda est dispositio testatoris; secus autem, si exprimat, quod velit illud esse tantùm Ecclesiæ, non Episcopi, quia priuata dispositio testatoris non potest generalem constitutionem canonis *c* immutare. Nec est contrarium quod in *d* canone legitur, videlicet quod Pontifices, quibus ab extraneis aliquid, aut cùm Ecclesia, aut sequestratim dimittitur, aut donatur (quia hoc ille qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo Sacerdotis probatur offerre,) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt; quoniam hoc est verum, cùm testator ita sequestratim legat illud Episcopo, quod non exprimit, vtrum velit ad Episcopum tantùm, & non ad Ecclesiam pertinere. Si verò relinquatur illud Episcopo à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi fortè contrarium probaretur; & de isto nihil potest Ecclesia petere in vita eius. Quod si relinquitur Episcopo, & Ecclesiæ, de illo canonica inter ipsos est diuisio facienda. Si verò istud Episcopo, & istud Ecclesiæ relinquatur, siue æqualia, siue inæqualia sint relicta, reducenda sunt ad diuisionem canonicam faciendam inter Episcopum, & Ecclesiam Cathedralem, nisi ambo velint esse testatoris dispositione contenti, quam propter vltimæ voluntatis fauorem satis decens est obseruare, vbi neque fraus *e* interuenit, neque dolus, nec quisquam nimium defraudatur debita portione. Secus autem, si aliquid legetur Episcopo, aliquid capellis, vel monasterijs, aut alijs pijs locis: nam in hoc casu, quod legatur Episcopo, eius est præcipuum cùm Ecclesia Cathedrali, quemadmodum si cuilibet alij legaretur: & de illis, quæ his legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit; quoniam non est tanta communio inter Episcopum, & Capellas, vel monasteria, seu alia pia loca, quanta est inter ipsum, & Ecclesiam Cathedralem, cui est spirituali coniugio copulatus. Vnde quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantùm acquirit. Illud autem est generaliter obseruandum circa eum, qui potest propriam possidere prælationem, vel administrationem Ecclesiæ non habentem, quod si ei aliquid specialiter relinquatur, non solùm à propinquo, verum etiam ab extraneo, intelligitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi probatio *f* in contrarium appareat; & idcircò de illo non Episcopus, nec Ecclesia potest in *g* vita eius sibi aliquid vindicare, & hoc intelligitur esse verum, cum fraus minimè procuratur, quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub boc tit. cap. 3* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius; credo tamen legendum esse, *Idem eidem*; ita vt eidem Cardinali rescribat Pontifex ac in capite antecedenti.

2 b *Vel quartam.*] Iuxta suprà tradita *capite antecedenti*, & adducenda *in cap. fin. hoc tit.*

c *Immutare.*] Non enim omne præceptum testatoris obligat, immò si quid præcipiat testator, quod pietatem, quod existimationem, quod verecundiam, quod leges, quod honestatem, quod canones lædat, quodue derisorium sit, pro non scripto haberi debet, *l. conditio 14. l. filius 15. ff. de condit. Instit. l. nemo 55. l. si quis inquilinos 112. §. vltimo, cum l. sequenti, §. vlt ff. de leg. 1.* veluti si prohibeat legitimam liberis debitam præstare, *l. filium 24. C. famil. ercisc.* si prohibeat ius accrescendi, *l. si ita quis 74. ff. de hæred. instit. l. 1. & 2. C. de testam. milit.* si iubeat se cùm pretiosis ornamentis sepeliri, *l. seruo 113. §. vlt. ff. de legat. 1.* & alijs casibus congestis ab Antonio Matthæo, *in collegijs iuris, disput. 22. per totam.* Item si testator prohibeat, ne Episcopus se immisceat executioni piæ voluntatis, Carpio *de executoribus, lib. 1. c. 26. n. 34.*

d *Canone.*] *Cap. Pontifices, 12. q. 3.*

e *Fraus interuenit.*] Iuxta caput *officij, cap. fin. hoc titul.*

f *Probatio in contrarium.*] Cui tamen hæc probatio incumbat, iam exposui *in cap. 1. hoc tit.*

g *Vita eius.*] Nec post mortem, si habeat consanguineos ab intestato venientes; aliàs Ecclesia succedit proprio Prælato, vt dicemus *in cap. 1.* infrà titulo proximo.

Præsens textus etiam spectat ad eandem partem, portionis videlicet canonicæ debitæ Episcopo; & in eo varij casus proponuntur, in quibus debetur, vel non; datur fraus, vel committitur: quos quia sedulò retulit, & exposuit Cuiacius in præsenti, consultò omitto. 3

CAPVT XVI.

a Idem *Episcopo* b *Tuscano*.

RAynuntius de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet, & Adiectam, matrem insuper Cleram, & vxorem nomine Adelasiam, in extremis *c* positus condidit testamentum, Alterochæ filiæ puberi vltra dotem quam ei dederat, domum, & quendam hortum in eodem testamento relinquens: Adiectæ verò impuberi reliquit cætera *d* bona sua, adijciens, vt Alterocha, & *e* soboles quam gestabat in vtero, eidem impuberi succederent, si *f* absque liberis morere-

moreretur. Mortuo itaque teſtatore tutores *g* impuberis eam cùm omnibus bonis eidem relictis à patre iure *h* Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt, quæ *i* filium ex eo ſuſcipiens, tandem ſine liberis eſt defuncta: cuius bona idem P. maritus eius ſuperſtes aliquanto tempore poſſedit in pace, qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios ſuſcipiens ex eadem, diem clauſit extremum. Poſtmodum inter j Alterocham, & filium eius ex vna parte, & filios eiuſdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera, ſuper bonis prædictis eiuſdem Adiectæ ſuſcitata materia quæſtionis, cœperunt coram G. iudice Tuſcan. ad inuicem litigare, coram quo Alterocha, & filius eius bona quondam Raynuntij, tanquam ex cauſa *k* fideicommiſſi, vel ſubſtitutionis ſibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex aduerſò dicente, quod obſtabat illis annalis præſcriptio, vſucapio pro dote, ac longi temporis ſilentium diuturnum. Inſuper allegabant, quod de bonis illis tam tertia Cleræ matris teſtatoris, & tertia Adelaſiæ vxoris eiuſdem, quàm & quarta per Trebellianum nomine ipſius Adiectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus verò iudex ſupradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in reſtitutionem bonorum Raynuntij condemnauit, & tertia Cleræ primò deducta, quam Adiectæ, ac viro ſuo *l* donauerat, de qua ſubſtitutione, quam fecit Raynuntius, non videtur aliquatenus cogitaſſe: deducta quoque tertia Adelaſiæ, quam ipſa P. vendiderat ſupradicto: præcepit etiam idem iudex, de his rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant ſecundùm Tuſcanæ conſuetudinem ciuitatis: deduci præterea *m* quartam per *n* Trebellianum idem iudex iniunxit, cum etiam quilibet extraneus reſtitutione grauatus, eam deducere potuiſſet: ſed vtraque pars ab illa ſententia *o* prouocauit. Cùm autem propter hoc partes ad noſtram præſentiam acceſſiſſent, dil. fil. G. S. Mariæ in Porticu Diac. Cardin. conceſſimus auditorem: cùm autem coram G. Diac. Card. auditore à nobis conceſſo fuiſſet diutius litigatum, ipſe de mandato noſtro ſententiam ſupradicti iudicis, videlicet in eo, quod dixit tertiam Cleræ, & tertiam Adelaſiæ integraliter deducendas, pronunciauit iniuſtam, & a bea legitimè prouocatum, definiens ſic illas tertias *p* deducendas, vt *q* legitima portio iure *r* naturæ debita Alterochæ, illi ſalua ſit in vtraque, ad cuius reſtitutionem dictum Raynerium condemnauit. In eo verò, quod quartam per Trebellianum idem iudex cenſuit retinendam, ſententiam confirmauit eiuſdem, ita videlicet, quod fructus *ſ* de bonis ipſius, quos à tempore litis conteſtatæ percepit à prædictis P. & filijs eius poſt mortem Adiectæ, computentur in ea; qui ſi ſuffecerint ad eam, & fructus eius, eo nomine alia deductio nulla fiat, alioquin iuxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia verò pater Adiectæ ipſam in legitima non potuit *t* aggrauare, *u* legitimam ipſam, videlicet eius partis, quæ ſibi debebatur, ab inteſtato deducendam cenſuit, & etiam tertiam retinendam; ita quod deductio fiat tantummodò de his rebus, de quibus ſecundùm Tuſcanæ conſuetudinem ciuitatis fieri conſueuit. In eo autem, quod prænominatus iudex condemnauit Raynerium nomine pupillorum ad reſidui reſtitutionem Alterochæ, ac eius filio faciendam, ipſius ſententiam confirmauit Nos igitur eiuſdem Cardinalis ſententiam ratam habentes, ipſam auctoritate Apoſtolica confirmamus.

N O T Æ.

a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de ſententia & re iudicata:* ſed minus rectè præſens deciſio ſub eo titulo compilata erat, cum tota eius controuerſia circa ſucceſſionem teſtamentariam verſetur, & tantùm incidenter dicatur, ſententiam in ea cauſa latam fuiſſe, & partim approbatam, partim reprobatam: quare rectius in hac ſexta compilatione iacet ſub hoc titulo, *de teſtamentis*.

1 b *Tuſcan.*] Alibi legitur *Tuſculan.* vt Gloſſa marginalis notauit, & rectè; nam Tuſcanenſis Eccleſia, quæ erat in Italia, vnita fuit Viterbienſi Eccleſiæ per Cœleſtinum III. vt probat Vghellius, *tom 3. Italiæ ſacræ, fol. 306.* vnde non poterat præſentis cauſæ cognitio ab Innocentio III. committi Epiſcopo Tuſcanenſi, cum iam eius tempore non eſſet Eccleſia Tuſcanenſis: quare in præſenti inſcriptione, & textu ſemper legendum eſt, *Tuſculan.* Tuſculum autem in prima Italiæ regione collocatum eſt in montibus, qui proprius Albanom contingunt, quoſque vulgus Tuſculanus appellat, de quibus martialis *ibi:*

Albanos quoque, Tuſculanoſque colles.

Non longius diſtat ab vrbe, quam duodecim milliaribus. Hinc Dionyſius *lib. 1.* ait: *Ad Tuſculum oppidum Latini nominis perueniunt, haud minùs centum ſtadijs à Roma diſſitum.* Tuſculana Epiſcopalis Cathedra perantiqua eſt, vt probat Vghellius *tom. 1. Italiæ ſacræ, fol. 261.* Nicolao eius Præſuli, & Eccleſiæ Romanæ Cardinali miſſa eſt præſens epiſtola: & quia vrbs illa cùm alijs adiacentibus, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus paret Romanæ Eccleſiæ, vt probat Cohel. *in notit. Cardinal. cap. 15. congregat.* 21. ideò hæc cauſa temporalis etiam inter laicos agitata diſceptatur coram iudice Eccleſiaſtico.

2 Species affertur. Caſus præſentis textus ita contigit. Raynuncius habens matrem, cui tertia pars bonorum eius debebatur ex conſuetudine ciuitatis Tuſculanæ; item & vxorem, cui ſimiliter alia tertia pars bonorum debebatur ob conſuetudinem ipſius vrbis; habens etiam duas filias, vnam Alterocham (quam primam appellabimus) puberem; aliam Adiectam dictam (quam ſecundam dicemus) impuberem, teſtamentum fecit, & in eo primæ filiæ puberi dotem, quam illi tempore matrimonij dederat, domum, & hortum reliquit: ſecundam, quæ erat impubes, hæredem ex aſſe inſtituit, eique, ſi ſine liberis deceſſiſſet, ſubſtituit primam filiam puberem, cum filio, quem in vtero geſtabat; & deceſſit. Tutores filiæ ſecundæ eam iam puberem, vt iuſſi erant in teſtamento, Petro nuptui tradiderunt, aſſignatis in dotem vniuerſis bonis, quæ habebat: ſed ipſa abſque liberis decedente, & per conſequens fideicommiſſi conditione adimpleta, Petrus aliam duxit vxorem, ex qua filium ſuſcepit; & tertiam partem bonorum, quæ ex conſuetudine ad matrem teſtatoris diximus pertinere, titulo donationis accepit; aliam etiam partem tertiam, quæ ad vxorem teſtatoris ſpectabat, ob conſuetudinem comparauit, & deceſſit. Poſtmodum prima filia pubes teſtatoris, & filius, ſubſtituti dati, bona teſtatoris ex cauſa fideicommiſſariæ ſubſtitutionis ſibi debita petebant à filio Petri. Tutores eius petitionem repellebant, aſſerendo primò, bona titulo pro dote longo tempore fuiſſe poſſeſſa, & per conſequens vſucapta: ſecundò ex bonis teſtatoris duas tertias partes à matre, & vxore teſtatoris habuiſſe titulis donationis, & emptionis; & ex alia tertia parte, quam petebant, quartam partem ſibi competere ex Senatuſconſulto Trebelliano: quibus auditis, & perpenſis, iudex apud quem cauſa diſceptabatur, primo deductis omnibus his, quæ tutor deduci poſtulabat, reliqua quæ ſupererant, reſtitui iuſſit ex cauſa fideicommiſſi filiæ primæ, & eius filio; à qua ſententia vtraque pars appellauit ad Innocentium III. Prima filia ſe læſam conquerendo in eo, quod duæ tertiæ partes, matris teſtatoris, & vxoris eius, ſibi reſtituere

non

non iussisset: tutores filij Petri, quia ipsos damnauit in restitutionem bonorum, quæ supererant, cum iam omnia essent legitimè vsucapta. Pontifex iudicem dedit Gregorium Cardinalem, qui in partem approbauit iudicis à quo sententiam, in partem reprobauit. Emendauit in eam partem, quatenus iusserat duas tertias partes matris, & vxoris testatoris non esse restituendas, iussique vt ex illis portionem legitimam, quæ ad primam filiam pertinebat, restituerent; quia donando, aut vendendo mater eius, seu auia, illam prægauare non poterant. In partem approbauit iubendo, vt quæ superessent, restituerent, deducta quarta ex Senatusconsulto Trebelliano, in quam imputarentur fructus post contestationem litis percepti: adiecit etiam, vt deduceret & aliam quartam iure legitimæ sibi debitam. Quam Cardinalis sententiam Pontifex confirmauit; sed quia in ea varia iuris principia referuntur, & proponuntur, paraphrastico ordine textum percurramus.

3 c *In extremis positus condidit testamentum.*] Cùm enim voluntas hominis deambulatoria sit vsque ad vitæ supremum exitum, *l. si quis 22. ff. de legat.* 1. vsque ad illud tempus durat testandi facultas, *l. 3. ff. de adimend. legat. l. 1. C. de sacros. Eccles. l. 25. tit. 1. partis. 6.* nam sola corporis aduersa valetudo consensum non tollit; potest enim quis in extremis positus donare, & quomodocumque contrahere, *l. alumnæ 30. §. fin. ff. de adimend. legat. l. Seia 42. §. seu pater, ff. de donat. causa mort. l. si pater 47. §. quædam, ff. de fideicommiss. libert.* & hæreditatem adire, vt probat Baldus, *in l. fin. §. 1. C. de bonis quæ lib.* argumento textus, *in l. auia, C. de iure delib.* facit textus, *in l. vlt. ff. quando dies legat.* Sic similiter in vltimo vitæ tempore testamentum facere poterit, & tale testamentum valebit, *l. Pamphilo 39. ff. de legat. 3. §. 1.* ibi: *In discrimine vitæ positum per infirmitatem.* Ex *l. etsi 5.* ibi: *In discrimine vitæ constituta, C. ad Trebel. l. iubemus, C. de testam.* docent Richierius *in l. 15. C. eodem tit.* Carranza, *de partu, cap. 2. §. 1. sect. 1.* licèt in articulo mortis positis permittendum non esse testamentum facere, doceat Gothofredus *in l. hac, C. eodem tit.* vnde quòd scribit Hothomanus, *in princip. Institut. de testam.* perraro testamenta à moribundis condi solita, verum non est, immò contrarium ex hoc textu, & similibus deducitur, & experientia docet: quod ex natura humanæ conditionis factum arbitror, qua rarus est, nisi mortis metu admonitus, qui in testandi cogitationem deueniat: vnde Valerius *libro 7. capite 7. in princip.* ait, testamentum esse actorum hominis, & præcipuæ curæ, & vltimi temporis; nempè quia ex communi hominum more in tempus imminentis mortis differatur, vt notaui *in cap. 1. hoc tit.* Prudentius tamen esse, non expectato vitæ discrimine testamentum condere, admonemur sacris in litteris, *Eccles. cap. 33. vers. 34.* & *cap. 38. Isaiæ.*

d *Reliquit certa bona.*] Hic disputant fusè Doctores, quomodo præteritis filiabus testamentum sustinetur, sed non rectè, cum institutio præcessisset; & ita disputationem hanc omittimus: videndus est Couar. *in præsenti, §. 1.*

4 e *Et soboles quam gestabat in vtero.*] Difficilè est quod hic asseritur, videlicet posthumum fuisse cùm matre substitutum datum; nam certum est, substitutionis, & institutionis causam æqualem esse, *l. mulier 20. §. vlt. ff. de condit. institut.* sed posthumus alienus, vt est nepos, & maximè ex filia, non potest institui, *l. posthumus 6. ff. de inoffic. testam. l. placet 4. cum l. sequenti, l. si quis posthumus 9. in princip. §. 1. l. filius 28. §. si quis eo tempore, ff. de liberis & posthumis*, cum alijs congestis à repetentibus *in l. Gallus, ff. de liber. & posthumis*, Gilkenio videlicet, Goueano, Boetio Epon. Spanochio, Pichardo & Valentia, Pabro *libro 9. coniect. capite* 2. Pachineo, *libro 10. controuers. capite* 41. Schifordeg. *lib. 3. tractatu 16. q. 3.* Carranza, *de partu, §. 1. à num. 119.* Igitur substitutio posthumi in præsenti specie sustineri non poterat. Cui difficultati respondendum est, quod licèt principium illud procederet tempore mediæ Iurisprudentiæ, tamen post Iustinianum posthumi institutio sustinetur, *§. posthumus, Institut. de legat. §. 1. Instit. de bonor. possess.* Vnde præsens textus accipiendus est iuxta ius nouum.

f *Si absque liberis moreretur.*] Cuius conditionis vim, & effectum exposui *in cap. in præsentia, de probat.*

g *Impuberis.*] Raynuntius filiæ tutores debit, quia innupata erat, & per consequens impubes, vt bona eius administrarent, & præcipuè suo tempore illam nuptui collocarent; plerumque enim testatores hoc officium tutoribus iniungebant, *l. tutor, ff. de ritu nupt.* aliquando indefinitè, non destinando ipsam certò marito; aliquando certas nuptias præfiniendo, *l. non est 66. ff. de ritu nupt. l. qui pupillam 6. ff. ad leg. Iul. de adult. l. pater 100. ff. de condit. & demonstr. l. si patres 6. Cod. de interdict. matrim. l. 69. §. nuptijs, ff. de iure dot.* Hothomanus, *de ritu nupt. capite* 3. Si pater non designauit, potest tutor ad libitum cui voluerit nuptui collocare, dum tamen ipse, aut filius eius illam in vxorem non accipiant, quia id Senatusconsulto prohibitum est, *l. non est 66. ff. de ritu nuptiar. l. si tutor 7. C. de interdict. matrim l. libertum 64. l. non solùm 67. §. 2. l. 59. ff. de ritu nupt.* ne matrimonio contracto tutelæ administratæ rationes conturbentur: docent Franc. Hothomanus *de ritu nupt. capite* 3. Gutierrez, *de tutel. 2. part. capite* 12. adeò vt si tutor matrimonio pupillam sibi adiunxerit, adulterij pœna coerceatur, *l. qui pupillam, ff. ad leg. Iul. de adult.* in qua prohibitione notandi sunt textus, *in l. filium 28. §. si quis, ff. de liber. & posthumis, l. tutor 15. ff. de sponsal. l. 4. & 17. C. de excusat. tut. l. 17. cum l. nonnunquam 32. §. vlt. ff. de adopt. l. 13. ff. de his quæ vt indign. l. vnic. C. vnde vir & vxor, l. vxori 27. ff. de vsufr. legat. l. si connubium 17. ff. rerum amot. l. 4. & 6. C. de incest. nupt. cum l. vlt. C. de interdict. matrim. l. tutor, ff. de testam. tut.* Amplius etiam in præsenti specie tutoribus testator iniunxit, vt cùm filiam nuptui collocarent, dotem eidem assignarent; quod erat proprium officium tutoris, adeò vt olim fœminæ tutorem non habenti tutor daretur, vt promitteret, diceret, aut daret dotem. Vlpianus *tit. 12. regul.* vbi ait, ex lege Iulia de maritandis ordinibus ei mulieri, quam ex illa lege nubere oportet, tutorem dari, si legitimum tutorem non habeat ad dotem dandam, dicendam, promittendam; & hic dicebatur specialis tutor, *l. non tantùm, ff. de tutoribus, l. fine generali, de iure dotium, l. mulier, C. eodem*, Antonius Hothomanus *de ritu nupt. cap. 28.* & similiter aliquando præscribebatur à testatore certa dotis quantitas: plerumque autem casu iussit testator, vt omnia bona dotis nomine darentur, quod plerumque in matrimonijs contingebat, *l. mulier 72. ff. de iure dot. l. 4. C. eodem tit.* quo casu præsentia tantùm, & non futura comprehendi docuit Scipio Gentilis, *de æstimat. rerum, in fine.* 5

h *Iure Lombardo.*] Cuiacius in præsenti existimat legendum esse, *viro Lombardo*; quia ita legitur in quodam peruetusto Decretalium exemplari, quod apud ipsum esse refert; motus etiam ex eo, quia non est speciale ius apud Longobardos, quod præsenti decisioni accommodari possit. Sed vt vulgarem litteram retineamus, sequentia cogunt. Primum, quia ita legitur in dicta tertia collectione, & in alijs exemplaribus MSS. quæ præ manibus habeo. Deinde quia tam in nuptijs contrahendis, quàm in lucris coniugalibus communicandis, dotibus restituendis, & alijs ad nuptias pertinentibus, plura specialiter sunt cauta iure Longobardorum, *lib. 2. tit. 1. legum ipsorum*; ex quo infrà aliqua dabimus: vnde non incongruè in præsenti signanter exprimitur nuptias contractas fuisse secundùm ius Longobardorum. 6

i *Quæ filium ex eo suscipiens, tandem sine liberis.*] 7
Idest, licèt filium susceperit, tamen ipsa viua decessit, vnde verè sine liberis decessit: licèt enim conditio *si sine liberis decedat*, deficiat, si grauatus susceperit vnicum filium, filiamue, *l. 1. C. de condit. insert. l. iubemus 6. §. sin autem, C. ad Trebel. l. non est sine liberis 148. ff. de V. S. l. pater 101. §. 1. ff. de condit. & demonstr.* probaui suprà *in capite in præsentia, de probat.* tamen si viuo ipso hærede rogato decesserit, ita vt mortis tempore nullum superstitem habeat, conditio adimpletur, & est locus fideicommisso, *l. ex facto 17. §. si quis autem, ff. ad Trebell.* nam qualitas liberorum adiecta verbo *Decesserit*, refertur ad tempus mortis, *l. 4. §. si extraneus, ff. de noxal.* vnde in præsenti specie licèt filio grauata suscepisset vnum filium, nihilominus cùm tempore mortis sine liberis reperiretur, locus fuit fideicommissariæ substitutioni.

j *Inter*

8 j *Inter Alterochbam, & filium eius ex vna parte.*] Ex his verbis colligitur, primam testatoris filiam simul cùm filio bona postulasse, quod quidem difficilè est ex eo, quod quando pater instituit filium, & nepotem ex eo, ordine successiuo instituisse creditur, vt patri primò, & eo deficiente, filio deferatur hæreditas, *l. Gallus, §. & quidam rectè, ff. de liber. & posthumis.* Quod duplici ratione inductum creditur. Prima, propter necessitatem instituendi filium, quæ cessat in nepote, viuente eius patre: secunda, propter ordinem dilectionis, quia sicut præsumitur pater plus diligere filium, quàm nepotem; ita credendum est velle hæreditatem prius filio deferri, & inde nepoti, vt docet Bartolus *in dicto §. & quid si tantùm, nu.* 4. qui licèt pro hac sententia adstruenda adducat textus, *in l. cùm pater 77. §. à te peto. ff. de legat. 2 l. hæredes mei 57. §. peto, ff. ad Trebell.* & si rectè perpendantur, superiorem sententiam non probent; non ideò tamen ab ea est discedendum, vt docent Mantica, *libro 4. de coniect. tit.* 8. Menochius, *libro 4. de præsumpt. capite* 70. Ergo non rectè in præsenti admittuntur simul mater, & filius. Sed his non obstantibus, pro sententia huius textus, videlicet simul filium, & matrem admitti ad fideicommissum, faciunt textus, *in l. fin. vers. alia, C. de impuberum, & alijs, l. penult. §. instituto, ff. de leg. 2.* facit etiam textus, *in l. si mulieri, ff. de vsufructu accresc.* vbi docetur, quod si vsusfructus vxori, & liberis relinquatur, vxor, & liberi vsumfructum simul habent. Facit etiam textus *in l. si ego 26. ff. de acquir. hæredit.* vbi probatur, quod si extraneus simul cùm filio institutus sit, in dimidiam partem illum vocari: vnde docuerunt DD. idem procedere debere in nepte simul cùm filio instituta. Docent, & defendunt hanc sententiam Couarruuias, *in præsenti, §. 2. per tot.* Faber *de error. decade 33. errore* 8. Fachineus, *lib. 8. controuers. cap.* 17. quæ sententia si retineatur, responderi potest textui *in d. §. & quidam rectè,* quod institutio, de qua ibi, nullo alio modo sustineri poterat, quam si Filius viuo testatore decessisset; & ideò facta censetur, vt admittantur ordine successiuo, etsi adhuc contraria sententia potius placeat, pro qua facit textus *in l. fin. C. de dotis promissione,* & eam defendit Nieto, *in repetit. ad hunc textum.* Non obstat textus *in dicta l. penult. §. instituto, ff. de legat.* 2. vbi legatum filio, & nepoti relictum, æqualiter inter eos diuiditur; quia respondetur ex voluntate testatoris in specie coniunctionem admitti, vt ex textus verbis expressè constat. Nec etiam obstat textus *in d. l. si mulieri;* ideò enim ibi vtriusque pariter accedit vsusfructus, quia relictus fuit per dictionem *cùm*, quæ magis copulat, quàm conditio, vt constat ex his, quæ tradit Bartolus, *in d. §. & quidam,* & post eum Donellus, *lib. 11. comment. cap.* 18. Nec aduersatur textus, *in d. l. fin. C. de impub.* vbi ideò admittuntur filij cùm patre, quia verbis testatoris illis cautum est per dictionem illam *tam*; & quia vocati erant extranei testatoris, in quibus charitatis ordo, & instituendi cessat necessitas. Tandem nec contrarium probat præsens textus, & *in cap. Raynaldus, infrà;* quia etsi in illis filij admissi fuissent cùm matre, intelligitur non ad succedendum, sed ad litigandum, propter ius futurum, quod sperabant, vt probat Nieto, *in præsenti.*

9 k *Ex causa fideicommissi, vel substitutionis.*] Ex causa substitutionis peti non posse videtur, non ex vulgari, quia vulgaris substitutio exspirat per aditionem hæreditatis, *l. post aditam, C. de impuberum:* minùs ex pupillari, quia adueniente pubertate euanescit, *§. masculo, Instit. de pupillari:* sed vtrumque in præsenti specie præcessit, hæreditatis videlicet aditio, & pubertas, cum iam nupta, & filios habens decessisset: ergo ex substitutione peti bona non poterant. Sed respondetur de fideicommisso, seu vt aliqui volunt, de fideicommissaria substitutione sub conditione si sine liberis facta, hic agi; licèt enim verum sit, fideicommissariam substitutionem propriè institutionem non esse, vt *ex l. quæ sub conditione 8. §. in fideicommissis, ff. de condit. instit. l. tutores 39. §. hærede, ff. de administr. tut.* probant Faber *in Papinianea, tit. 12. princip. 7. illat.* 32 Goueanus, *in rubrica de vulgari, num. 4. & 5.* Vulteius, *in princip. Institut. eodem tit. num.* 2. Faber, *lib. 15. coniect. cap.* 10. & *de error. decad. 34. errore* 2. Osualdus, *lib. 6. Donel. cap. 23. littera I,* Castillo, *lib. 2. contron. cap. 21. nu.* 28. Schifordeg. *lib. 2. tract. 6. quæst. 4. & 5.* Pichardus, *ad titulum de vulgari, cap. 3. num.* 3. & à substitutione distingui fideicommissum, eiusque restitutionem vt rem diuersam iudicari, *§. vlt. Instit. de pupil. substit. l. recusare 6. § Titius 5. ff. ad Trebel. l. vlt. §. sed quia 3. C. commun. de leg.* nihilominus tamen aliquando substitutio dicitur in latiori significatione, vt *in l. cohæredi 41. §. quod si hæredem, ff. de vulgari, l. hæredes mei 57. §. cùm ita, finali, ff. ad Trebel. l. eam quam 14. C. de fideicommiss. l. Scæuola 76. ff. ad Trebel.* Manet ergo, præsentem textum accipiendum esse de fideicommisso, aut substitutione latè sumpta, vt Innocentius edocet, nec est cur ipsum peccasse in iure ciuili dicamus, vt nimis impudenter fecit Cuiacius *in nouella 92.* vnde cauendum est ab Acosta, *in cap. si pater, 1. p. verbo Hæredes, nu. 14. de testam. lib. 6.* qui asserit, in præsenti textu factam fuisse substitutionem compendiosam; nam hæc sententia præsenti textui non adaptatur.

l *Donauerit.*] Quæ donatio quatenus valeret iure communi inspecto, seu speciali Longobardorum, exponit Iacobus Cuiacius, *in l. 1. C. de pactis, fol.* 70.

m *Præterea quartam per Trebellianam.*] Ex his verbis deducitur, tam matrem, quàm vxorem Raynuntij tertiam partem habuisse in bonis testatoris; quòd difficilè videtur, cum Raynuntius reliquisset duas filias, & certum sit, tam in successione testamentaria, quàm legitima primam causam esse filiorum, adeò vt illis existentibus, nec mater, nec vxor admittantur, *authentica in successione, C. de legit. hæred. nouel. de hæredibus ab intestato, §. 1.* quibus consonat lex 3. *tit. 13. partit. 6.* lex 10. *tit. 12. lib. 3. fori,* & lex 6. Tauri; ideòque naturali ratione suggerente, *l. scripto 7. §. vlt. ff. vnde lib. l. cùm ratio, ff. de bonis damnat.* etsi olim mulier ducta per coemptionem, in portionem virilem vocaretur. Vlpianus *in fragmentis, tit.* 22. Reuardus, *ad ll. 12. Tabul. cap.* 21. quo ergo iure tam mater, quàm vxor Raynuntij in præsenti casu perceperunt duas tertias partes bonorum ipsius testatoris? Quam difficultatem agnouerunt Glossa, *in præsenti, verbo Tam tertia,* & omnes antiquiores, qui varia adduxerunt pro eius solutione. Hothomanus *illustrium q.* 37. existimauit, sententiam iudicis in præsenti specie latam iniustam fuisse, & falso niti fundamento: sed illum rectè refellit Fachineus, *lib. 5. controu. cap.* 11. maior autem, & supinus est error eorum, qui docuerunt, ex omnibus bonis Raynuntij tertiam partem deducendam esse matri, & aliam tertiam vxori. Nec feliciùs Edmundus Meril. *lib. 1. obseru. cap.* 39. præsentem textum accepit, vt eodem iure, quo vxor exigit tertiam partem bonorum mariti, etiam mater deducat aliam æqualem partem: idest sicut vxor tertiam partem conlaborationis etiam mariti detraxit ex bonis constante matrimonio quæsitis, ob consuetudinem Longobardorum; ita etiam mater aliam tertiam partem deduxit ex bonis quæsitis à patre ipsius Raynuntij constante matrimonio. Sed hæc interpretatio conuincitur; nam pars hæc conlaborationis deducitur statim soluto matrimonio, *cap. 2.* vbi dicemus, *de donat. inter.* Vnde credi non potest, matrem Raynuntij post mortem viri sui expectasse filij mortem: quare his, & alijs omissis sententijs, verius dicendum est, vxori tertiam partem deberi, non bonorum mariti, sed conlaborationis, idest bonorum constante matrimonio acquisitorum, ob consuetudinem Longobardorum, quæ in alijs regionibus pro lege obseruabatur, vt apud Ripuarios *tit. 37. de dotibus,* ita cauetur: *Et tertiam partem de omni re, quam simul conlaborauerint, sibi studeat vindicare.* Et *in capital. Caroli, lib. 4. tit. 9.* ibi: *Tertia conlaborationis.* Et *in l. Francica, capite 9.* ibi: *Volumus vt vxores defunctorum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam simul in beneficio conlaborauerunt, accipiant.* Hanc igitur tertiam partem vxor Raynuntij in præsenti specie exigit, mater autem aliam tertiam partem consequuta est, non virtute huius consuetudinis, sed quia legibus Longobardorum non solùm filij, verum & defuncti parentes admittuntur ad tertiam partem bonorum, *l. 6 tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Parentes, proximi, aut hæredes vncias quatuor, quod est tertia pars.* Rectè ergo iudex in præsenti casu iussit detrahere duas tertias partes: vnam, quæ debebatur vxori virtute conlaborationis; alteram, quæ debebatur matri iure successionis: vnde deducitur,

tur, in diuisione bonorum Raynuntij aliam rationem esse ineundam, quam vulgò assignant Interpretes in præsenti. Glossa enim ait, bona omnia in vncias 54. diuidenda esse, ex quibus 18. hoc est tertia pars, ad matrem pertineant, ex reliquis 36. vxori 12. dentur pro tertia parte, reliqua bona ad filios spectent. Glossam sequuntur Fachineus, *lib. 5. controu. cap. 1. §. denique*, Hothomanus *vbi suprà*. Sed hæc computationis ratio corruit ex suprà traditis, cum de omnibus bonis mariti non deducatur tertia pars vxoris. Quare dicendum est, ex bonis acquisitis constante matrimonio, primò tertiam partem deduci vxori, tum ex omnibus bonis ipsius Raynuntij tertiam partem deduci matri, & reliquas partes ad filias spectare; non tamen vxorem admitti ad aliquam partem bonorum defuncti.

11 n *Per Trebellianum*.] A tempore legis decemuiralis vsque ad tempora Augusti fideicommissa adeò infirma erant, vt penderent tantùm ex pudore & verecundia hæredis rogati, ita vt si ipse vellet, præstaret, nec vlla necessitas soluendi erat, *§. 1. Instit. de fideicommiss.* Cuiacius, *ad Nouel. 1.* & *lib. 15. qq. Papin. in l. 11. ff. de his, quæ vt indign.* vnde naturaliter tantùm debebantur, quia obligatio naturalis ex pudore, & æquitate æstimatur, *l. Stichum, §. 1. ff. de solut. l. cùm amplius, §. is natura, ff. de reg. iur.* posteà ab eodem Augusto statutum fuit, vt vires haberent, cogerenturque hæredes ad eorum præstationem, proprio constituto Prætore, qui de fideicommissis ius diceret, *dicto princip. Instit. l. 4. in fine, §. quibus ad libertatem proclamare, l. 2. Cod. qui potiores.* Vlpianus autem *in fragmentis, tit. 25. §. fideicommissa*, dum scribit de fideicommissis cognitionem fuisse in Prouincijs Præsidum Prouinciarum, in vrbe Consulum, aut Prætoris fideicommissarij, ita accipiendus est, vt de minoris pecuniæ fideicommissis Consules; de cæteris Prætores fideicommissarij cognoscerent. Quintil. *lib. 3. Instit. cap. 8.* ibi: *Non debes apud Prætorem petere fideicommissum, maior enim prætoria cognitione summa est.* Facit textus *in l. penult. §. 5. ff. de iurisdict.* docent Cuiacius, *lib. 21. obseru. cap. 34.* Hothomanus, *in d. princip. Instit.* Immò & aliquando Imperatorem de fideicommisso magnæ quantitatis cognouisse, constat *ex l. 26. ff. de probat.* Ammian. Marcel. *lib. 2.* Sed etiam mutata natura fideicommissorum, nomen remansit, vt in alijs iuris casibus contingere iam notarunt Donellus *lib. 7. comment. cap. 15* Fornerius, *lib. 2. select. cap. 9.* sed cùm per aditionem hæredes rogati oneribus hæreditarijs implicarentur, ita vt omnes actiones actiuæ, & passiuæ in ipsos, & contra ipsos darentur, *l. 2. C. de hæredit. action.* quia qui semel hæres est, non potest desinere esse hæres, *l. qui 88. ff. de hæred. instit.* ideò Æneo Seneca, & Trebellio Consulibus factum est Senatusconsultum Trebellianum, quo cautũ fuit, vt legis ministerio omnes actiones in fideicommissarium transirent, *l. 1. § 1. l. restituta, § eodem, ff. ad Trebel.* & sic fideicommissarius loco hæredis habebatur, *l. 2. l. ex asse 28. l. postulante 44. ff. ad Trebel.* Sed quia adhuc satis prospectum non erat hæredibus rogatis, qui ob nullum, aut minimum lucrum recusabant hæreditatem adire, & sic fideicommissa intercidebant, aliud Senatusconsultum factum fuit Consulibus Pusione, & Pegaso, quo duo statuta fuerunt. Primum, vt hæredes vltra dodrantem restituere grauati, quartam partem sibi retinerent, vt hoc præmio quartæ inuitati, hæreditatem adirent, *§. sed quia, Instit. de fideicommiss. hæredit.* Secundum, vt possent cogi hæreditatem adire, & restituere. Et quia hæc quarta inuenta fuit ad exemplum Falcidiæ, solet quarta Falcidia appellari, *l. cohæredi 41. §. cùm filijs, vers. Quod si, ff. de vulgari, l. Titia 86. ff. ad leg. Falcid. l. ita tamen 27. §. quod si Mænius, ff. ad Trebel.* & cùm Imperator Iustinianus Senatusconsultum Pegasianum transtulisset in Trebellianum, ideò quarta Pegasiana dicitur Trebellianica in hoc textu, & *in cap. si pater, hoc tit. lib. 6.* ad quod Senatusconsultum Trebellianum spectaut textus, *in l. si mulier 39. ff. de iure dotium, l. si fuit constitutum 22. ff. de constit. pecun. l. vlt. de transact. l. acceptis 93. ff. ad leg. Falcid. l. 8. §. vlt. ff. de legat. 2. l. 29. ff. de testam. milit. l. 4. §. vlt. ff. de bonis libert. l. hæres 21. ff. de fideiuss. l. 15. §. 1. ff. vt legat. l. Stichum 95. §. aditio, ff. de solut. l. placuit 43. ff. de condit. & demonstr. l. 5. §. hæc actio, ff. depositi, l. 23. & 24. ff. ad Syllan. l. 1. §. si prætextu, ff. quando actio de pecul.*

Quare rectè in præsenti specie iussit Iudex quartam deduci. Hæc tamen quarta hæreditatis est, non verò bonorum, *l. si legatum 30 § 1. ff. ad Trebel. l. 1. & 2. C. eod. tit.* Costa, *in dicto cap. si pater, verbo Trebellianica*, Faber *de error. decad. 11. error. 2.* Vnde pro ea parte remanet obligatio æris alieni penes hæredem rogatum. Nec contrarium docetur *in l. etsi fine, C. ad Trebel.* ad cuius solutionem videndus est Carballo *in cap. Raynaldus, 1. p. numero 94. hoc titulo.* Aliquando tamen hæc quarta deduci non potest, veluti si eius detractionem testator prohibeat, *authent. sed cùm testator, C. ad leg. Falcid.* docent Donellus, *lib. 7. comment. cap. 29.* vbi Osualdus *littera A*, Galbanus, *de vsufructu, cap. 20. in fine*; aut si testator miles sit, *l. in testamento 12. C. ad leg. Falcid.* cui ne obstet lex *1. §. in filij, ff. ad Trebel.* videndus est Valentia, *tom. 1. illustr. tract. 2. cap. 5.* vel si Princeps rogatus sit restituere, *l. ex asse, §. vlt. ff. ad Trebel.* & in alijs casibus congestis à Menchaca *de success. progressu, §. 26. num. 21.* Petro Gregorio *lib. 42. syntagm. cap. 51. num. 8* Peregrino, *de fideicommissis, art. 3. num. 63.*

o *Ab illa sententia prouocauit.*] Vtraque pars appellauit à sententia inferioris pro ea parte, pro qua grauata erat, vt *in l. 1. & vlt. C. de appel. cap. 18. vers. Vtraque, hoc tit.* appellauitque ad Romanum Pontificem, quia vt suprà notaui, Tuscanella quoad spiritualia, & temporalia paret Romanæ Ecclesiæ. Innocentius autem causæ cognitionem commisit Gregorio S. Mariæ in Porticu Cardinali Diacono, cui grauiora negotia ipse delegabat, vt refert Spondanus *in continuatione Baronij, anno 1199. num. 8.* 12

p *Tertias deducendas.*] In hac parte iniustam dixit iudex sententiam, quia licèt duæ tertiæ partes deducendæ essent, non tamen integræ, sed ita vt portio legitima præstaretur Alterochæ, & pro ea parte rescinderentur tam donatio, quàm venditio. Et vt hoc iuris principijs conueniat, supponendum est, donationem fuisse inofficiosam, & venditionem simulatam, sine pretio, donandi animo factam; tunc enim filia poterit reuocare donationem pro parte suæ legitimæ, *l. 1. & per totum Cod de inoffic. donat. l. 4. Cod. de contrah. emption.* docent Vinius, *lib. 2. select. c. 33.* Raguellius, *in l. 25. C. de donat. inter,* Hunnius, *ad Trentl. volum. 2. disp. 10. quæst. 52.* 13

q *Vt legitima portio.*] Quæ varijs nominibus appellatur: debita portio *in l. Papinianus, §. quoniam, ff. de inoffic. l. scimus, C. eodem:* portio legitima *in l. omni modo, l. quæ nuper, C. eod.* debitum bonorum subsidium *in l. si totas, C. de inoffic. donat.* quarta naturæ *in l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. scripto, ff. vnde liberi:* portio substantiæ, apud D. Lucam *cap. 15.* vbi aiebat filius Prodigus: *Pater da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit.* Sic & *in l. si quis 33. C. de inoffic.* Illustrant Osualdus *lib. 19. Donelli, cap. 4. littera T,* Mancinus *de legitima, quæst. 1.* Merlinus, *eod. tract. q. 1. lib. 1.* 14

r *Iure naturæ.*] Valdè controuersum est, an portio legitima debeatur filijs iure naturali, an verò ciuili? Et iure ciuili eam deberi, atque inductam fuisse, docent Gailius, *lib. 2. practic. cap. 22.* Rodericus Suarez *in l. quoniam, limit. 2. num. 2.* vbi Valdes *littera A*, Petrus Gregorius, *lib. 44. syntagm. cap. 4.* Menchaca, *de success. creat. §. 20. num. 298.* Tellus Fernandez, *in l. 10. Tauri, num. 4.* Costa, *in cap. si pater, verbo Priuare, 3. p.* Sarmient. *lib. 2. select. cap. 14.* Faber, *de error. decad. 14. error. 5.* & *decad. 74. error. 7.* Borel. *tom. 3. decis. tit. 14.* pro quibus faciunt sequentia iuris principia. Primum, nam si legitima deberetur iure naturæ, non posset tolli aliquo in casu: sed plerumque non præstatur: igitur quia non prouenit à iure naturæ. Probatur minor, primò in filiabus, quas olim Patres impunè præteribant, *§. 1. Institut. de exhæred. liber.* & in filijs iustè exhæredatis, qui nec iure prætorio admittuntur ad successionem, *l. non putauit 8. ff. de bonor. possess. contra tabul.* in filijs, qui ante Orphicianum non admittebantur ad matris successionem, *l. ex testamento, Cod. ad Orphic.* Deinde nam si deberetur iure naturali, non posset iuramento remitti: sed validè cum iuramento renunciari potest: ergo quia eius obligatio non prouenit à iure naturæ. Contrariam sententiam, immò legitimam iure naturali filijs deberi, docuerunt Donellus, *lib. 19. comment. cap. 4.* Cuiacius, *in Nouella 18.* Vultejus, *in §. penult.* 15

penult. Instit. de inoffic. Molina, *lib. 1. de primog. cap. 1. n. 16.* Pichardus, *in rubric. de hæredit. quæ ab intest. n. 61.* Spino, *de testam. gloss. 17. num. 19.* Larreatigui, *lib. 7. select. cap. 6.* Valascus, *de partition. cap. 17. & 18.* pro qua sententia faciunt textus, *in cap. si pater, hoc tit. in 6. cap. ius naturale, 1. dist. l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. scripto, §. vlt. ff. vnde liberi, l. nam & si 15. ff. de inoffic. l. fin. ff. quorum bonor. authent. de hæred. & Falcid. §. primum igitur.* Deinde nam legitima succedit loco alimentorum, vt latè probat Valentia 3. *tom. de liber. & posthum. cap. 1.* sed alimenta filijs naturali lege debentur, *l. 1. §. ius naturale, ff. de iustitia & iure,* post Surdum, Laram, & Castillum probat Fragoso, *tom. 3. de regim. Christ. Reip. lib. 4. disput. 1.* ergo & legitima. Tertia sententia est eorum, qui discrimen constituunt inter substantiam legitimæ, & eius quotam partem. Quoad substantiam aiunt esse iuris naturalis, quoad quotam verò partem esse iuris ciuilis: ita docuerunt Cuiacius, *in Nouella 18.* Vulteius, *in §. penult. Instit. de inoffic.* Roxas, *de success. cap. 7. num. 7.* Couar. & alij, quos referunt, & sequuntur Valdes, *ad Roderic. Suarez vbi suprà, littera A,* Pichardus *in rubric. instit. de hæredit. quæ ab intestato, num. 61.* Pacius Methodic. *ad Codicem, tit. 28. cap. 6. num. 30.* Qua opinione retenta; non obstant prioris sententiæ fundamenta. Non primum, nam quamuis verum sit, patrem non teneri, media Iurisprudentia attenta, filias instituere, aut nominatim exhæredare, ideò licèt præteritæ fuissent, testamentum valebat; non ex eo dicendum est, legitimam fuisse sublatam filiabus, quia illæ succedebant præteritæ patribus iure accrescendi; & si fratres fuissent instituti in testamento, in quo præteritio filiarum continebatur, succedebant filiæ in virilem, seu æquam portionem, cum cæteris fratribus; & si extranei fuissent instituti, filiæ præteritæ dimidiam partem hæreditatis auferebant, vt constat ex Vlpiano *in fragmentis, tit. 22. §. scriptis,* Paulo *lib. 3. sentent. tit. 4. §. filio,* Cuiacio, & Theophilo *in §. 1. Instit. de exhæred. liberor.* vbi videndus est Hothomanus, Gilkenius *in l. maximum vitium, Cod. de liberis præteritis.* Sed illam differentiam inter præteritionem filiorum, & filiarum sustulit Iustinianus, *in l. maximum, C. de liber. præterit.* vbi eos, qui has differentias introduxerunt, meritò appellat naturæ accusatores, quasi naturam accusent, cur non omnes masculos generauerit. Nec obstat difficilis auctoritas *Numeror. cap. 27.* quam pertransierunt iuris Interpretes, aut ei non rectè responderunt. Sed ex Theologorum sententia respondendum est, apud Hebræos filios tantùm masculos vocatos fuisse ad possessiones paternas, quæ erant bona immobilia, non filias, ex eo, quod volebat Deus certitudinem familiarum conseruari, propter Messiam, ad cognitionem veritatis; nam cùm Prophetæ dixissent, Dominum nostrum Iesum Christum nasciturum de tribu Iuda, & semine Dauid, ad conuincendos Iudæos vnaquæque tribus, & familia habuit distinctas possessiones, quæ non poterant vendi in perpetuum, aut alienari, vt constat ex Leuitico, *cap. 25.* ideò Christo viuente fatebantur Iudæi ipsum de tribu Iuda ortum fuisse: cùm autem familia non posset conseruari in fœminis, quæ sunt fines familiarum, & transeunt in familiam mariti, & earum filij maritorum; non ipsarum nomen sumunt, & sic possessio vnius stirpis in aliam transibat, & confundebantur familiæ, meritò ad filias non pertinebat hæreditas patris, nisi in defectum filiorum: ad filios autem pertinebat, quia hi conseruant familiam patris, & hæreditatem transmittunt ad posteros cùm nomine familiæ. Quæ solutio colligitur ex his, quæ tradit Abulensis suprà, *cap. 27. Numeror. quæst. 3. 4. & 22.* His addendum censeo, nullo modo potuisse filias Israel queri de hac iustissima lege, quia propter rationes suprà adductas dicendum est, Domini esse terram, & omnes habitantes in ea, *Deuteron. cap. 10.* ibi: *Domini Dei tui cœlum, & terra, & omnia quæ in ea sunt.* Quam terram dedit hominibus, *psalmo 113.* beneficij loco Iudæis terram Promissionis, vt constat ex cap. 4. & sequentibus Deuteronomij, & capite 9. ibi: *Nec dicas in corde tuo: Propter iniustitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc possiderem.* Datam tamen fruendam, quamdiu Dominus voluisset, ita vt in dominio Dei terra maneret, iuxta illud Psalmi: *Domini est terra, & plenitudo eius.* Videndus Donellus, *lib. 2. comment. cap. 4.* Quare rectè potuit Deus, qui gratis terram Promissionis dedit, vocare filios Iudæorum ad possessiones paternas, exclusis filiabus. Ex quibus satisfactum est superiori difficultati, circa quam hæc scribere volui, quia alij difficultate perterriti omiserunt respondere. Nec ex eo mihi imputari potest, quod in alienam messem falcem immiserim, cum proprium sit eorum, qui iura interpretantur, omnium doctrinarum notitiam attigisse. Non obstat secundùm argumentum, quo probatur legitimam posse tolli filio exhæredatione paterna, *d. authent. vt cùm, de appellatione cognosc. §. aliud quoque capitulum, & §. causas, collat. 8.* Respondetur enim filios posse paterna hæreditate priuari propter quatuordecim causas contentas *in §. causas.* Quod ratione naturali fit, non solùm iure ciuili: nam cùm filij parentibus debitam reuerentiam iure naturali exhibere teneantur, *l. veluti erga Deum 2. de iustitia, & iure,* quos veluti Deos venerari tenebantur iure Romano, Fornerius *lib. 1. select. cap. 14.* Connanus *lib. 2. contron. cap. 13. num. finali,* latè Solorzanus, *de parricid. crim. lib. 2. cap. 2. pag. 109. & 110.* summa cùm ratione factum est, vt filij erga parentes ingrati quacumque ex quatuordecim causis, *in dicto §. causas,* expressis, possint exhæredari; vincit enim ratio ingratitudinis rationem alteram naturalem, qua legitima debetur filijs in bonis parentum, & hæc veluti inferior illi cedit. Costanus *lib. 1. qq. iuris, cap. 15. num. 21.* Pichardus, *in rubric. Instit. de hæredit. quæ ab intestat. deferuntur, num. 61.* impius Bronchorst. *cent. 1. miscel. contron. adiect. 25.*

Nec obstat tertium argumentum ex quo dicamus, 16
ante Senatusconsultum Orficianum non habuisse filios legitimam in bonis maternis, quo etiam præcipuo argumento mouetur Antonius Faber *vbi suprà,* cùm affirmaret, legitimam filiorum esse iuris ciuilis, ideò in totum tolli posse lege, vel statuto. Quia respondetur, quod licèt filij ad hæreditatem maternam non vocarentur ex lege XII. Tabul. ex ea ratione, quia non erant sui hæredes, Vulpianus *in fragment. tit. 26. §. 7.* tamen vocabantur alio iure, prætorio videlicet, ex titulo *vnde cognati,* vt constat *ex princip. Instit. de Senatusconsulto Tertylliano.* Prætor enim æquitate motus eos admittebat, *l. 2. ff. vnde cognati,* Petrus Gregorius, *lib. 45. syntagm. cap. 2. à nu. 3.* Osualdus *lib. 9. Donelli, cap. 2. littera A,* donec factum fuit Senatusconsultum Orficianum anno Christi 161. ex quo admittuntur filij ad successionem matris, vt mater admittatur ex Tertylliano ad successionem filij, vt probant *in cap. constitutus, de in integrum restit.* Nec obstat vltimum fundamentum deductum ex dicto capite *quamuis pactum,* cui respondent Bronchorst, & Costa *vbi suprà,* in ea specie dotem filiæ obtinere locum legitimæ portionis, *d. l. quoniam,* & filiam dote accepta, licèt modica, renunciasse cùm iuramento hæreditati paternæ; ac proinde cùm non renunciasset in totum legitimæ, sed quotæ legitimæ, iuramentum est obseruandum; siquidem legitima est iuris naturalis, non verò quota legitimæ.

Manet ergo, legitimam filiorum quoad substan- 17
tiam esse iuris naturalis, non quia legitima sit debita efficaciter ex iure naturali, sed quia causa pietatis naturalis eam induxit, & quasi extorsit à iure hanc obligationis efficaciam; vnde nec statuto, aut consuetudine in totum tolli poterit. Fachineus *lib. 5. contron. cap. 32.* Couar. *de matrim. 2. p. cap. 8. §. 6.* Molina, *de primog. cap. 1. num. 10.* Borellus, *vbi suprà,* Sarmiento *lib. 2. select. cap. 14. num. 6.* Osualdus *d. cap. 4.* Donellus, *duplici littera T,* Matienzo *in l. 2. glos. 1. num. 3. lib. 5. recopil.* Similiter nec Principem eam in totum tollere posse, docuerunt plures relati à Valdes, *ad Rodericum Suarez in d. l. quoniam, ampliat. 10.* vnde cùm concedit facultatem instituendi maioratum, semper adijcit clausulam illam; *Dum tamen alimenta cæteris filijs relinquuntur.* Molina *dicta lib. 2. cap. 15.* Poterit tamen portio legitimæ minui statuto, vel à Principe; quia cùm lege ciuili portio hæc taxata sit, alia lege augeri, vel minui valet. Molina *dicto lib. 2. cap. 1. num. 24.* Gomez, *in l. 40. Tauri,*

Tauri, num. 47. Sed qua lege ciuili quota pars legitimæ assignata sit, satis dubium est. Goueanus lib. 2. variar. cap. 1. Duarenus ad tit. de inoffic. & Balduinus in §. in quartam, Instit. eodem, taxationem illam à lege Falcidia prouenire docuerunt. Donellus d. lib. 19. cap. 4. & Hothomanus exercit. cap. 4. legitimam ad exemplum legis Falcidiæ introductam esse aiunt. Concius lib. 1. success. cap. 3. Reuardus, de auctorit. prudent. cap. 2. & Hortensius in princip. Instit. de inoffic. putant eodem iure, quo introducta est querela, moribus videlicet, eodem iure introductam esse quotam legitimæ. Cuiacius lib. 3. obseru. cap. 8. hanc taxationem repetit à quadam constitutione D. Marci: sed meritò ab ea sententia discessit, in notis ad Paulum, lib. 3. cap. vlt. vbi agnoscit hanc quartam antiquiorem esse. Quod etiam ex Plinio probat Reuardus vbi suprà, vnde credit Cuiacius, fortassis quotam hanc ad legem Gliciam referri, de qua in epigraphe legis 2. ff. de inoffic. Vuisembach. disput. 23. num. 3. ingenuè fatetur, se hoc ignorare: ego assentio Cuiacio, quia licèt capita legis Gliciæ non extent, tamen in ea de legitima filiorum agi docuerunt Pancirola, lib. 2. var. cap. 23 Cuiacius, lib. 2. obseru. cap. 21. & lib. 3. cap. 8. & lib. 14. cap. 14. Hunnius, ad Treutler. volum. 1. disput. 13. qu. 1. Auendaño de mentu, lib. 2. cap. 9. Didacus Perez, ad tit. de inoffic. testam. Superest vt exponamus quænam, seu quota portio hæreditatis pro legitima filijs assignata esset? Et iure Digestorum, ac Codicis quartam partem eius portionis, quam quis habiturus erat ab intestato, fuisse legitimam filiorum, constat ex l. Papinianus 8. cum suis §§. ff. de inoffic. l. cùm quæreretur 6. l. parentibus 8 Cod. eodem. Sed postea iure nouo authenticorum sancitum fuit, vt pater, qui vnum, duos, tres, vel quatuor filios haberet, trientem, id est quatuor vncias illis relinqueret; si plures, sex vncias, id est semissem illis præstaret, authent. de triente, §. 1. authent. nouissimè, Cod. de inoffic. docet Faber, de error. decade 11. errore 9. Iure nostro Regio omnia bona tenetur pater filijs relinquere, excepta quinta parte, de qua disponere potest, l. 28. Tauri, l. 12. tit. 6. lib. 5. recopil. vbi exponunt Matienz. & Azeued. Iure verò Longobardorum, de quo in præsenti textu, si pater duas habeat filias, vt in præsenti casu, dimidia pars hæreditatis illis debetur, lib. 2. tit. 20. ibi: Vt filiæ medietatem hæreditatis habeant. Vnde verba illa, legitima portio, referenda sunt ad dimidiam hæreditatis partem; & cùm legitima debeatur filijs, tam iure naturali, quàm ciuili, creditores respectu legitimæ dici possunt, siquidem illam extorquere valent ab inuitis, nisi iustis ex causis exhæredati reperiantur, l. cùm ratio 7. ff. de bonis damnat. creditores enim appellantur, qui debita extorquere possunt quocumque efficaci remedio à iure prodito, per quod obligatio naturalis ad effectum exactionis possit perduci, l. creditores 10. ff de verb. signif. Sed nihilominus absolutè, & proprijssimè filij creditores non sunt, quia hæc obligatio pietatis non adstringit bona parentum, nec maius vinculum inducit, quàm memoriæ, & miserationis filijs exhibendæ in morte, vt habeant vnde se alant, nec ipsis præferantur extranei: sed reuerentiæ paternæ datum est, ne filij viuis parentibus de bonis ipsorum solliciti sint, nec se præbeant acerbos creditores: sin prius, esse voluntatem patris de rebus suis disponentis, instar legis serua; sin vultur expecta cadauer: verba sunt Ant. Roberti lib. 3. rer. iudic. cap. 6. quare filius queri non potest de donationibus à patre factis, nec de alijs alienationibus, l. Papinianus 8. §. quarta 9. ff. de inoffic. testam. quia hæc quæ proueniunt ex pietate, non ex iure, sed æquitate potiùs, quàm acerbitate mensuranda sunt, vt docent vterque Faber, Antonius in Papinianea, tit. 3. princip. 2. illat. 3. Petrus lib. 2. semestr. cap. 1. in quo à legitima patronis debita distat legitima filiorum, parentumque, quippè patronis datur Fauiana, & Caluisiana ad reuocandas alienationes in ipsorum fraudem factas à libertis, l. 1. & final. ff. si quid in fraud. patroni; quia hoc est debitum rigorosum, & legale, vt quarta quæ impuberi adrogato debetur ex constitutione D. Pij, d. l. vlt. quæ æris alieni loco deducitur, l. Papinianus 8. §. si quis impubes 15. ff. de inoffic. magisque considerunt vetera iura de pietate erga filios, parentesue, quàm de gratitudine erga patronos, aut amore erga impuberes adrogatos: cuius differentiæ alios effectus referunt Classici, in l. 1. §. si impubere 21. ff. de collatione bonorum, Molina, lib 1. de primog. cap. 16. ex num. 7. vbi addentes, Aluar. Valasc. de partit. cap. 22. num. 21. Nogureol alleg. 37. num. 2. & 3. vnde non placet nimia æquiparatio, quam inter vtramque legitimam facit Carballo, de vna & altera quarta, 1. p. num. 5. & 6.

[Fructus de bonis ipsius.] In hac parte approbauit 18
Iudex superior sententiam inferioris, quia potest partim illam approbare, & partim reprobare, cap. cùm Ioannes 10. de fide instrum. cap. Raynaldus, hoc tit. l. vlt. Cod. de iurepatron. Disputant repetentes in præsenti, quæ legata, seu similes obuentiones imputentur in quartam Trebellianicam: quod fusè etiam examinant Donellus, lib. 7. cap. 30. vbi plures Osualdus, Carballo, in dicto cap. Raynaldus, 4. p. cap. 3. per totum. Sed nos de fructibus tantùm imputandis, vel non, breuiter agemus: & circa hanc difficilem quæstionem; & vt diffidentia iura Doctores componant, varios casus distingunt, vt constat ex traditis à Gomezio, lib. 1. variar. cap. 15. numero 13. Peregrino, de fideicommiss. art. 49. per totum, Cuiacio, libro 20. qq. Papiniani in l. 3. §. nonnunquam, de vsur. & lib. 12. obseru. cap. 10. Donello, ad tit. de vsuris, cap. de fructibus, & lib. 7. comment. cap. 25. Fabro, de error. decade 11. error. 3. & lib. 7. coniect. cap. 3 & 4. Carballo, dicto cap. 3. num. 50. Primus est cùm fructus sunt percepti ante hæreditatis aditionem; tunc enim augent hæreditatem, & veniunt in restitutionem, l. ita tamen 27. §. 1. ff. ad Trebel. l. item 22. §. non solùm, ff. de petit. hæredit. l. 2. Cod. eodem tit. cùm enim efficiantur vnum simul cùm hæreditate, tenetur hæres simul restituere. Costa in cap. si pater, verbo obliqua, hoc tit. in 6. immò & si pendeant tempore aditionis, veniunt etiam in restitutionem, l. Centurio 15. ff. de vulgari, dicta l. ita tamen 27. §. 1. l. in Falcidiam 9. ff. ad leg. Falcid. textu optimus, qui ex hoc principio lucem accipit, in l. vxori 24. ff. de vsufructu legat. fructus enim pendentes pars rei censentur, l. fructus, ff. de R. V. l. Iulianus, §. si fructibus, ff. de action. empti, l. final. §. fructus, ff. quæ in fraudem. Secundus casus est, cùm iam est hæreditas adita, & hæres simpliciter rogatur eam restituere; tunc enim fructus lucro hæredis cedunt, nec veniunt in restitutionem, d. l. in fideicommissum, d. l. ita tamen, §. 1. d. l. postulante 44 ff. ad Trebel. docent plures relati à Carballo suprà, num. 52. qui ita exponunt textus in l. 2. §. 1. ff. de petit. hæredit. l. item, §. item, ff. eodem, d. l. ita tamen, §. si seruum. Hi enim fructus non hæreditati, sed ipsis rebus accepto feruntur; vnde cùm hæres tantùm restituere teneatur quæ sunt hæreditaria bona, & fructus hæreditarij non sint, eos non restituit. Quod etiam procedit etsi testator dicat, Quidquid ad te ex hæreditate peruenerit, restituas: l. quod his verbis 83. ff. ad leg. Falcid. l. hæredes mei 56. ff. ad Trebellianum, Carballo vbi suprà, num. 58. vbi exponit legem Ballista 32. ff. ad Trebel. siue adijciat, Quicquid superfuerit ex bonis; tunc enim tantùm fructus superflui debent restitui, l. deducta 58. §. penult. ff. ad Trebel. & tunc ne obstet lex 3. §. nonnunquam, ff. de vsuris, videndus est Carballo, vbi suprà, num. 62. Tertius casus est, vbi fructus post moram percepti fuerint; nam hæc hæredi nocet, d. l. in fideicommissum, d. l. postulante 44. l. 3. in princip. de vsuris; & tunc fructus restituit, dicta l. ita tamen, §. 1. l. vxori 24. ff. de vsufructu legat. l. si quis 23. l. cùm res 43. §. vlt. ff. de legat. 1. l. patronus, ff. de legat. 3. l. Titia 87. l. si quis seruum 84. ff. de legat. 2. Donellus, dicto lib. 7. cap. 26. Carballo suprà num. 66. & cùm per litis contestationem constituatur reus euidenter in mora, l. item 20. §. petitam, ff. de petit. hæredit. fructus post litis contestationem percepti in restitutionem veniunt, vt docet Innocentius in præsenti, cui consonant textus in l. 1. & 3. Cod. de vsur. & fructibus, l. quæsitum 43. §. vlt. ff. de legat. 1. l. 37. tit. 9. partit. 6. & licèt in præsenti textu legatur, à tempore litis contestatæ,

testatæ, non ideò negatur, & ante, & post interpellationem constitui hæredem in mora, vt docetur *in l. si quis seruo* 86. *l. Titia* 89. *§. vsuras, ff. de legat.* 2. His suppositis circa præsentem quæstionem, an fructus imputentur in quartam, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo fructus ab hærede percipiuntur ex iudicio testatoris; & inter eum, in quo percipiuntur ob negligentiam fideicommissarij, quia videlicet hæreditatem petere neglexit. Primo casu fructus percepti imputari debent, *l. deducta* 88. *§. ante diem, ff. ad Trebel. l. quod de bonis* 15. *§. fructus, ff. ad legem Falcidiam*; nisi sint filij hæredes instituti, & rogati, *l. iubemus, in princip.* & *§. vlt. Cod. ad Trebel.* Secundo verò casu fructus interim percepti imputantur, *l. si mulier* 22. *§. si hæres, ff. ad Trebel.* ideò autem in præsenti casu Innocentius iussit fructus perceptos imputari, etsi filia rogata esset, quia moram commiserat, & tunc restituit fructus sicut quilibet extraneus, & per consequens eos imputare tenetur. Latius prosequitur Carballo *vbi suprà*.

19 1 *Non potuit aggrauare.*] Patrem non posse vllum grauamen, etiam temporis, vel conditionis apponere in legitima filiorum, docetur *in l. quoniam, l. omni modo* 30. *l. scimus* 36. *Cod. de inoffic. l.* 11. *tit.* 4. *partit.* 6. Illustrant Hothomanus *de quarta legitima*, Connanus *libro* 4. *comment. cap.* 10. Donellus *dicto libro* 19. *cap.* 4. Iul. Pacius *in method. ad Codicem, libro* 3. *tit.* 28. *cap.* 6. Menchaca *de success. creat. §.* 10. Costa *libro* 1. *select. cap.* 13. *numero* 3. & 4. & *in §. & quid si tantùm*, 4. *part. numero* 47. Molina *libro* 2. *de primog. cap.* 1. plures Carballo *vbi suprà, numero* 551. Osualdus *dicto cap.* 4. Donellus *duplici littera N*, Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 22. Ratio est, quia legitima non ex iudicio patris, sed ex legis prouisione debetur; vnde grauamen legitimæ impositum pro non scripto habetur, argumento legis *ab eo, Cod. de fideicommiss.* Vnde non potest vsusfructus legitimæ alij relinqui, vt contra Cepollam defendit Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. cap.* 22. & cùm fideicommissum inter grauamina enumeretur, *l. cohæredi, §. si filiæ, ff. de vulgari*, inde ex legitima fideicommissum relinqui non potest; quod adeò verum est, vt si reciprocum sit, non subsistat, abrogata iam lege *si pater* 12. *Cod. hoc tit.* docent Rodericus Suarez *in dicta l. quoniam, ampliat.* 6. Petrus Gregorius *libro* 4. *syntagm. cap.* 5. *numero* 18. Donellus *dicto cap.* 4. Sed hæc doctrina nobilem patitur exceptionem; videlicet nisi filius consentiat grauamini; tunc enim illud adimplendum est, *l. si quando, §.* 1. *Cod. de inoffic. l. multi, ff. de liber. & posthum. l. cùm donationis, Cod. de transact.* quo modo vulgò accipitur textus *in cap. licèt, de voto:* docent Couar. *in capit. Raynaldus, §.* 2. Menchaca *lib.* 1. *de success. creat. §.* 10. Valdes *in addit. ad Suarez, dicta ampliat.* 10. *littera H*, Antonius Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 31. Gutierrez *de iuram.* 1. *part. cap.* 19.

20 Exponitur cap. si pater, hoc tit. in 6.

Sed suprà traditis primò obstat textus *in cap. si pater, hoc tit. in* 6. vbi ait Bonifacius, patrem qui filiam in re certa instituit, & filium in reliquis bonis, adijciens, vt filia impubere decedente, filius sit hæres; & si filius ante eam ætatem decesserit, filia succedat; & si vtrumque decedere contingat, ad pauperes vniuersa bona deueniant, vtiliter disponere, ita vt mortuis filijs pauperes admittantur ad omnia bona, nec eo casu matrem detrahere legitimam ex bonis filiorum, nec filios deducere partem, quæ ex lege conceditur illis in bonis patris; vnde deducitur, posse filios priuari legitima sibi debita per patrem. Cui difficultati respondendum est; ideò in ea specie substitutionem vtilem esse quoad omnia bona, quia nihil per eam filijs adimitur, sed illis datur hæres, honorque adijcitur; vnde non rectè ex hac causa de patre queruntur, *l. Papinianus* 8. *§. si quis impuberis, de inoffic.* Donellus *lib.* 16. *cap.* 4. Costa *in dicto capit. si pater, verbo Debitæ, num.* 14. Nec potest mater de inofficioso agere, quia non filiorum, sed patris testamento excluditur; vnde succedit regula *in dicta l. Papinianus, §. sed nec impuberis*; ideò licèt ab ipsis nequeat priuari successione legitimæ, à patre excludi potest virtute substitutionis pupillaris, quæ testamentum patris continet, *l. patris & filij* 20. *de vulgari, l. in ratione* 21. *§. quod vulgò, ad legem Falcidiam*; per quam substitutionem capiunt pauperes non solùm ea bona, quæ ex patre ad filios peruenerunt, sed etiam aliunde quæsita, vt contra Menochium *libro* 4. *de præsumpt. cap.* 38. defendit Fachineus *libro* 4. *controuers. cap.* 42. quia ad substitutos pupillares vniuersa bona pertinent pupilli, *l. & si plures* 10. *§. ad substitutos, ff. de vulgari*, ne aliàs partim testati, partim intestati decedant; obtinentque iustè bona, quia ab eo illa accipiunt, qui disponendi facultatem habet. Nec huic interpretationi obstat, quod in præsenti textu ijsdem ferè verbis testator vsus fuit in substitutione, quam fecit in fauorem primæ filiæ, & non per fideicommissum dedisse creditur hæreditatem: ergo similiter *in dicto cap. si pater*, illa substitutio fideicommissaria iudicanda non erat. Nam omissa solutione eorum, qui volunt prædictam substitutionem in his iuribus factam fuisse compendiosam, cuius effectus est, vt in vim directæ valeat intra tempora pubertatis, posteà verò in vim fideicommissariæ; dicendum est, magnum discrimen versari, cùm testator ita disponit: *Filia impubes hæres esto, & si sine liberis decesserit, alia pubes in bonis succedat*; ac si dicat: *Filia hæres esto, filius hæres esto, eosque inuicem substituo, & postremo decedenti Titius hæres esto*; vt *in dicto capit. si pater*. In primo casu vnica tantùm substitutio fieri potest, cùm alia filia pubes sit, alia impubes, nec sit facta reciproca substitutio; & ideò fideicommissaria facta creditur, quia vtilior est testatori: in secundo autem casu compendio verborum plures substitutiones continentur, videlicet duplex, vulgaris, & pupillaris, *l. iam* 4. *ff. de vulgari*; & ideò in hoc casu id voluisse testator creditur, vt directò voluntas seruetur. Nec absurdum sequitur ex eo, quod vnum, & idem verbum *substituo*, aut *succedent*, modò trahatur ad substitutionem directam, modò ad obliquam, postquam placuit, quibuslibet verbis institutionem induci, *l. quoniam* 15. *Cod. de testamentis*; & per consequens substitutionem etiam, argumento legis mulier, *§. final. ff. de condit. instit.* quia voluntatem testatoris potiùs quàm verba inspicimus.

21 Exponitur l. filijs 25. c. de inoffic.

Etiam suprà traditis, videlicet nullum grauamen, etiam temporis, vel conditionis legitimæ filiorum apponi posse, obstat textus *in l. filijs* 25. *Cod. de inoffic. testam.* vbi conditionem à matre adijci posse, si pater filios emancipauerit, docetur. Igitur quia grauamen conditionis legitimæ filiorum apponi potest. Cui difficultati, omissa sententia Gomezij *libro* 1. *variar. capit.* 11. *numero* 27. qui asserit decisionem illam sublatam esse per textum *in d. l. quoniam*, placet sententia eorum, qui docuerunt, à legitima filiorum subduci, & remoueri onus, & grauamen, non autem conditionem emancipationis, de qua in eo textu; quia ea non onerosa, sed vtilis est filijs, cùm mater, quæ de mariti moribus secus suspicabatur, eam adijceret, vt bona filijs conseruarentur, nec ea pater dissipare posset: ex qua causa plerumque hæc conditio adijcitur, vt *in l. final. ff. de petit. hæredit. l.* 3. *§. si hæres, ff. de minor. l. penult. ff. vnde liberi, l. Diui, ff. de iure codicil. l. mater, §.* 1. *ff. si quis omissa causa, l. auia, leg. duos, ff. de condit. & demonstrat. l.* 3. *C. de instit. & substit. l. final. C. de donat.* quæ sub modo, & alijs congestis à Cuiacio *ad Afric. in l.* 46. *ff. de hæred. instit.* Osualdus *ad Donellum, lib.* 9. *cap.* 15. *littera G*: vbi autem conditio legitimæ adiecta filiorum commodum respicit, implenda est, vt in terminis huius conditionis probat Iustinianus *in l. si quis in suo* 33. *§. legis, C. hoc tit.* quæ nouior constitutio est, quàm dicta lex *quoniam*, vt ex subscriptione eius constat.

22 u *Legitimam ipsam, videlicet eius patris.*] Vltimo loco pro horum verborum expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, an videlicet filius grauatus fideicommisso, simul possit deducere duas quartas, legitimam videlicet sibi iure naturæ debitam, & quartam Trebellianicam, ex Senatusconsulto Trebelliano sibi competentem? Et duas quartas posse de-

ducere, probatur validissimis fundamentis. Primò ex præsenti textu, & *in capit. Raynaldus, infrà hoc tit.* vbi deciditur, filium vtramque quartam deducere posse: secundò *ex l. quoniam 67. ff. ad leg. Falcid.* vbi in simili casu permittitur duplex quartæ deductio, Falcidiæ videlicet, & legis Iuliæ. Cùm enim Titio plus legatum esset, quàm ei capere licebat, detrahitur priùs Falcidia, & postea id quod ipse capere non potest: ergo similiter in fideicommissi restitutione filius deducit priùs quartam ex lege Glicia, & posteà aliam ex Trebelliano. Idem etiam docetur *in l.3.§.2.ff.eodem tit.* vbi etiam duplex deductio Falcidiæ, Trebellianicæ permittitur. Quartò probatur *ex l. quamquam 10. Cod. ad leg. Falcid.* iuncto Accursio *ibi, verbo Falcidia*. Quintò facit Nouella 39. *cap.1.* quam expendit Fachineus *lib.5. controuers. cap.2.* Ratione etiam hæc sententia valdè suadetur; nam quarta legitima debetur filio iure naturæ vt filio, altera debetur vt extraneo; quia rogatus est restituere hæreditatem: sed quotiescumque competit alicui duplex auxilium ex diuersis causis, vtrumque locum habet, *l. qui non militabat 78.§.vlt. ff.de hæred. instit. l. quotiens 91. ff. de reg. iur.* & non est nouum, vnum, & eumdem duplex commodum capere, *l. si tutorem 22. ff. de his quæ vt indigna*. Deinde, nam filius videtur capere legitimam vt quoddàm debitum, *Nouella de hæredit. & Falcid. in præfatione, §.1.* & *cap.1. §.1.* vnde ex residuis bonis potest deducere quartam Trebellianicam, *l. irritum 8. C. ad leg. Falcidiam, l. pater 14. ff. eodem, l. vnic. §. igitur, Cod. de rei vxor. action.* vbi deducitur debitum, & postea quarta Falcidia. Octauò facit lex *Papinianus, §. meminisse, ff. de inoffic.* vbi fideicommisso grauatus, si de inofficioso agat, tantùm perdit quod ratione legitimæ habiturus erat, non quartam Trebellianicam: ergo si querelam non proposuisset, haberet & quartam legitimam, & Trebellianicam. Vltimò facit praxis plurium Tribunalium, in quibus receptum est, filium deducere duas quartas; & ita iudicasse Senatum Sabaudiæ refert Faber *in suo Codice, lib.6. tit.27. diffinit 4* Idem de Curia Frisiæ testatur Sanderus *lib.4. tit.7. diffinit.6.* & de supremo Senatu Hollandiæ refertur *decisione 9. & 17. eiusdem Senatus*: de Senatu Parisiensi idem tradit Æneas Robertus *lib.4. rerum iudic. cap.17.* & in iudicijs quotidie obseruari docet Claudius Batandier *in tract. de legitima, artic.13. num.68.* & toto terrarum orbe in scholis, & iudicijs receptam esse hanc sententiam, testatur Guido Papæ *quæst. 52.* quibus argumentis moti Fachineus *lib. 5. controuers. cap.2.* Mangilius *de imputat. quæst.1. num.16.* Borellus *tom.3. decis. tit.17.* plures, quos refert & sequitur Carballo *in cap. Raynaldus, 1. part. num.47. hoc tit.* Meyrerius *de testam. lib. 1. tit.16. num.16.* contraria sententia negant, filium deducere posse duas quartas, sed tantum vnam, videlicet legitimam. Pro qua sententia faciunt diserta iura, & rationes apertæ. Primò facit lex *iubemus 6. C. ad Trebel.* vbi in præsenti specie deciditur, filium vnicam tantùm portionem, seu quartam deducere posse. Secundò facit textus, quem indissolubilem dicunt Doctores, *in l. filium quem, C. familiæ ercisc.* vbi filius grauatus tantùm deducit vnam quartam; quod etiam docetur *in l. cohæredi, §. cùm filiæ, ff. de vulgari*. Faciunt textus *in l. liberto 21. §.2. ff. de annuis legat. l. filium 24. C. famil. erc. l. quanquam 10. C. ad leg. Falcid.* vbi docetur in terminis huius textus, quadrante dumtaxat retento, hæreditatem restitui. Probat & Iustinianus *in Nouella 1. cap. 1. §.1.* vbi apertè solius legitimæ deductionem filijs concedit. Rationibus etiam firmatur hæc sententia. Primò nam proprietas, & natura quartarum hæc est, vt vnius deductio impediat, & excludat aliam, & altera in alteram imputetur, *l. si mulier 22. §.2. ff. ad Trebel. l. in quartam 91. C. ad leg. Falcid. l. si quando 35. §.2. C. de inoffic. l. 8. l. si quis 15. eodem titulo*: & vbi ex alia lege quarta portio hæreditatis deducitur, Falcidia, seu Trebellianica cessant, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes, & §.9. ff. de inoffic. l.1. §. penult. ff. si cui plus quàm per legem*: ergo post deductionem quartæ legitimæ cessat Trebellianica. Deinde nam testatoribus concessum est disponere de dodrante hæreditatis suæ, *l.1. ff. ad legem Falcidiam*: ergo non licet facultatem illam minuere deducendo duas quartas. Facit etiam, nam quarta Trebellianica inuenta fuit ad similitudinem legis Falcidiæ, vt huius portionis præmio inuitati hæredes adirent hæreditatem, & fideicommissa restituerent, vt suprà probaui: sed hæc ratio cessat in filio, qui habet portionem legitimam: igitur alia quarta ex Trebelliano illi concedi non debet. Tandem fulcitur hæc sententia exemplo deducto à Patronis, quibus similiter legitima portio in bonis liberti debetur, *princip. Instit. de success. libert.* dicemus *in cap.2.* infrà proximo titulo: sed patronus fideicommisso grauatus, tantùm vnam quartam deducit, *l.1. §. interdum, ff. si cui plus quàm per legem*: ergo similiter filius vnam tantùm quartam deducit. Vltimo facit praxis Hispaniæ nostræ, vbi hæc duplex deductio locum non habet, filijs hæredibus institutis, & restituere rogatis hæreditatem, vt referunt Costa suprà, *num.5.* Gregorius Lopez *in l.12. tit.5. portit.6.* Matienzo *in l.1. gloss.19. tit.4. lib.5. recopilat.* Parladorius *lib.1. rerum quotid. cap.11. numero 7.* Molina *lib. 1. de primogen. cap. 16. num.8.* Bronchorst. *enantioph. centur. 3. assertione 67.* Igitur filij duas quartas deducere non possunt.

In hoc interpretum dissidio pro vera sententia deducenda, varia adducunt Interpretes. Aliqui asserunt, discrimen constituendum esse inter eum casum, in quo filius rogatus est purè hæreditatem restituere; & inter eum, in quo rogatus est restituere sub conditione. Primo casu docent, non deducere nisi vnam quartam, secundo verò legitimam, & Trebellianicam. Ita tenuerunt Peregrinus *de fideicom. art.3. num.51.* Pichardus *in §. sed quia hæres, num.21. Instit. de fideicommis. hæredit.* Padilla, Caldas, Menchaca, & alij apud Carballum *d. 1. p. num.24.* Mancius *de legitima, quæst.58.* Christineus *tom.1. decis. 245. per totam*. Sed eorum sententia refellitur; siquidem non facilè ratio differentiæ reddi potest inter vtrumque casum, vt latè probat Carballo *vbi suprà*. Quare alij existimant, discrimen constituendum esse inter ius canonicum, & ciuile; ita vt iure Pontificio inspecto, filius possit deducere duas quartas, ex præsenti textu, & *dicto cap. Raynaldus*, iure verò ciuili attento tantùm vna quarta deduci possit. Ita tenuerunt plures relati à Carballo *suprà, numero 18.* quibus addendi sunt Hothomanus *quæst.4.* Donellus *lib. 7. comment. cap. vlt.* Bachouius *ad Treutl. volum.2. disput.14. thesi 2.* Goueanus *in l.1. Cod. ad legem Falcid. num.9. & 10.* Tuldenus *ad tit. C. ad Trebel. num. 4.* Perez *ad eundem titulum, num. 11.* Arnoldus Vinius *lib. 2 select. cap. 29.* Bronchorst. *cent. 3. assert. 67.* Vuisembach. *disput. 23. num.25.* & *disput.24. num.21.* quorum sententiæ libenter adhæreo, cum ius canonicum liberorum commodis semper prospicere curauerit, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* Vnde cùm agnoscerent Ecclesiæ Patres, filium quoad legitimam grauari non posse, statuerunt vt grauati restituere hæreditatem, quartam legitimam iure proprio, aliam verò quartam ex Trebelliano deducerent. Nec ea sententia retenta obstant prioris opinionis fundamenta. Non textus *in d. l. 67. ad Falcid.* nam ibi hæres non deducit duplicem quartam, siquidem partem tantùm retinet iure Falcidiæ, partem verò ob vitium, & incapacitatem legatarij: in præsenti verò vtramque partem suo iure habere contendit filius, quod ius ciuile non admittit. Similiter si nepos adrogatus, ab auo exhæredatus sit, non habet querelam inofficiosi, quasi non habeat legitimam, cùm obtineat quartam sibi debitam ex constitutione D. Pij, *l. Papinianus 8. §. si quis impubes, ff. de inoffic.* Cuiacius *libro 8. obseru. cap. 3.* Nec etiam obstat textus *in dicta l. 3.* fatemur enim, in ea specie duplicem deductionem fieri; vnam ex legatis, alteram ex fideicommissis: sed si assem spectemus, vnius tantùm quadrantis deductio est. Nec etiam obstat textus *in dicta l.10. Cod. eod. tit.* quia in eius specie non deducitur duplex quarta, sed filia, cui pater antea dotem dederat, fideicommisso grauata quartam ex Trebelliano deducit ex hæreditate, quia reuera tantùm ea quantitas reperitur in hæreditate, *l. sequens 68. ff. de leg. 2.* in qua dos non reperitur, *d. l. pater 14. ad leg. Falcid.* Nec interest, quod dos imputatur in legitimam, *l. quoniam 29. Cod. de inoffic.* quia id procedit cùm agitur de querela inofficiosi testamenti proponenda; contrarium verò procedit, si non quæratur, an querelæ locus sit. Nec obstat etiam dicta nouella 39. *cap.1.* quæ si rectè perpendatur, potius probat nostram sententiam, vt considerat, & expendit Vinius *lib.2. select. cap.29.* Nec obstat sextum fundamentum *ex dicta l. si tutorem 22.*

nam

nam textus ille procedit quando vna eademque persona duarum vicem gerit, secus verò si pro vna habeatur, vt filius, quia tunc vnam quartam tantùm deducit. Accedit, nam cùm in legitimam imputentur quæcumque capit filius iure hæreditario, sequitur vt quarta Trebellianica, quæ capitur iure institutionis, *ex l. ex tribus. l. quoniam, C. de inoffic.* imputetur. Nec obstat septimum fundamentum, vbi dicebamus, legitimam deduci tanquam æs alienum; nam potiùs verum est, legitimam non dici propriè, & verè à patre deberi, cùm ad eam nulla competat actio filio, nec eius respectu pater debitor dicatur; tantùm enim appellatur debitum naturale, *l. scimus 36. §. illud, Cod. de inoffic.* vnde filius non est creditor respectu legitimæ. Nec obstat octauum, deductum *ex l. Papinianus, §. meminisse*; nam non valet argumentum à contrario sensu, quando absurdum sequitur in iure: vnde licèt in ea specie non egisset filius de inofficioso, nihilominus vnam tantùm quartam retinet; legitimam autem non amittit eo casu, quia iure legitimo eam capit, non verò ex iudicio patris. Nec obstat tandem, quod dicebamus de vsu & praxi diuersorum tribunalium, in quibus obseruatur, quod filius duplicem quartam deducat; nam id procedit iuxta ius Pontificium, quia secundùm illud duplicis quartæ deductio datur; at verò in Regno nostro, & alijs potius in hac parte attenditur ius ciuile, obseruatur. Illud tamen notandum est, in his Prouincijs, vbi ius canonicum receptum est, priùs deduci quartam legitimam, & postea quartam Trebellianicam, vt docuerunt Hothomanus *suprà*, Faber. *decad.* 11. *error. 9.* quia cùm portio legitima fideicommisso grauari nequeat, in besse tantùm grauatus censetur hæres, & sic ex eo deducere debet quartam Trebellianicam. Osualdus *d. lib. 7. cap. vltimo, littera I.*

CAPVT XVII.

Gregorius IX. a *Nomon. Episcopo.*

TVa nobis fraternitas intimauit, quod nonnulli, tam religiosi, quàm clerici sæculares, & laici, pecuniã, & alia bona, quæ per manus eorum ex testamentis decedentium debent in vsus proprios expendi, non dubitant alijs vsibus applicare. Cùm igitur in omnibus pijs voluntatibus sit per locorum Episcopos prouidendum, vt secundùm defuncti voluntatem vniuersa procedant, licèt etiam à testatoribus id contingeret *b* interdici; mandamus quatenus executores testamentorum huiusmodi, vt bona ipsa fideliter, & plenariè in vsus prædictos expendant, monitione præuia compellas.

NOTÆ.

1 a NOmon.] Legendum est *Nouiodun.* Nouiodunensis enim, siue Nouiodumensis, Belgarum vrbs est propè Isaram fluuium: ab Antonino Nouiomagus vocatur. Habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, cuius Præsules Comites Nouiodunenses, & Pares Franciæ dicuntur, vt refert Chenu in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ. Gerardo Episcopo missa est præsens decisio, cuius præclaræ animi dotes ita in epitaphio sepulchri eius exprimuntur.

Quid generis, quid opum, quid mundi gloria vana?
Sors humana: super omnia vanus homo.
Nouioni Præsul, Par Regni, nobilis hæres
Basochiæ, rutilans laude, Gerarde iaces.
Morum norma, bonis inhians, reprobans mala, mundus.
Carne, manu, lingua, iuris amator eras.
Te talem, tantum breuis opprimit hora, subintrat.
Inuida mors, capit hæc fossula quinque pedum.
Transitus iste tuus sit vita perennis inortum;
Transeat occasus, sit tibi vita Deus.

b *Interdici.*] Episcopi enim vetantibus ipsis testatoribus, possunt exequi eorum pias dispositiones, cùm id vergat in ipsorum testatorum fauorem: nec potest testator ius hoc Episcopo diœcesano competens tollere, 2 Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap. 6. num. 3. de offic. Ordin.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 26. num. 34.* Commentarium huius textus dedi *in cap. nos 3. cap. si hæredes 6. hoc tit.*

CAPVT XVIII.

a Idem.

RAynaldus Peponis filius, hæres ab ipso institutus hoc modo, vt patruis suis hæreditatem restitueret, si absque *b* filijs masculis moreretur, cum eis (mortuo Pepone) super quibusdam bonis hæreditatis eiusdem in *c* tres arbitros compromisit: quorum duo, mortuo reliquo (prout ex forma compromissi poterant) procedentes, taliter arbitrati fuerunt, quod neutra pars haberet licentiam transferendi quocunque modo in alium res prædictas, nisi in eorum filios masculos ex ipsis legitimè descendentes; & quod contra hoc fieret, non valeret. Porrò dictus R. prolem non habens, condidit testamentum, in quo medietatem partis suæ de rebus prædictis, quibusdam auunculis suis; aliam verò medietatem, & reliqua bona paterna vni ex patruis suis, & eius filijs legauit, adijciens vt bona, in quibus ex testamento, vel ab intestato dicti hæredes R. possent succedere, si venirent contra legatum dictis auunculis suis debitum, ad ipsos pro determinatis portionibus deuenirent. Demùm eodem R. naturæ debitum persoluente, ac vno ex patruis hæreditatem adeunte, prædictam tum dicti auunculi aduersùs eundem patruum, & filios eius coram iudice communitatis Vrbeuetan. *d* mouerunt quæstionem, petendo pro rata, quæ eis contingit, legatum prædictum, & restitui eis, si contra ipsum illi venirent, quæcunque occasione testamenti eiusdem R. ad ipsos peruenerant, vel poterant peruenisse. Præfatus Iudex ab illorum impetitione super legato ipsos absoluens, ad restitutionem aliorum bonorum sententialiter condemnauit eosdem. A cuius sententia cùm ambæ partes nostram audientiam appellassent, petente vtràque parte dicti iudicis sententiam infirmari, quatenus, contra se fuerat promulgata; & quatenus pro se faciebat, exequutioni mandari; dilectus f. n. O. S. *e* Nicolai in carcere Tullian. Diac. Cardin. lite coram se legitimè con-

contestata, quoniam idem R. habebat in bonis quondam Peponis patris sui tertiam partem debitam iure naturæ, in qua *f* grauari nequiuit, necnon quartam Trebellianicam, quam quilibet extraneus restitutione grauatus deducere potuisset, propter quod in rebus prædictis auunculis legatis portiones easdem habuit R. præfatus, easque potuit in vltima voluntate legare, ac per hoc legatum tenuit vsque ad tertiam, & quartam præfatas, licèt ipsas non expresserit in legando, pronunciauit (non obstante præmisso arbitrio, quod ne hoc legatum teneret, non poterat impedire,) iudicem ipsum in eo, quod super hoc dictum patruum in totum absoluit, qui confessus est se pro medietate possidere prædicta, perperam iudicasse, condemnauitque ipsum ad restitutionem medietatis tertiæ, & quartæ partis ipsius legati pro rata, quæ dictos auunculos de ipso contingit, & in residuo præfati iudicis sententiam confirmauit. Cæterùm in eo, quod idem iudex dictum patruum, & eius filios totaliter in alijs, quæ in secundo articulo petita fuerant, condemnarat, malè ipsum pronunciasse decreuit, quia filij eius contra voluntatem testatoris non inueniuntur aliquid commisisse, cùm nihil de petitis reperti fuerint possidere. Verùm in portione, quam patruus habebat in bonis eisdem, in quibus eius institutio, & legatio, ac adiectio pœnæ tenebat pro rata eosdem auunculos contingente, de prædicto legato confirmauit sententiam iudicis supradicti, eodem patruo & eius filijs in residuo absolutis, & saluo nihilominus ei ex iure institutionis beneficio legis Falcidiæ in restitutione præfati legati, si intra tempus legitimum voluntati paruerit testatoris, cùm inuentarium fecerit, & contra voluntatem testatoris lex Falcidia inducatur. Nos itaque ipsius Cardinalis sententiam ratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

a *IDem.*] Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, non constat. Famosam, celebremque esse præsentem Decretalem dixerunt Glossa, & Lanfrancus *hic*, Carballo in solemni commentario ad hunc textum.

b *Absque filijs.*] Cuius conditionis effectus exposui *in cap. in præsentia, de probationibus.*

c *Intres.*] Iuxta adducta *in cap.1. cap. vno, de arbitris.*

1 d *Vrbeuetan.*] Vrbeuentum, siue Vrbs Vetus, est ciuitas Italiæ, quæ in temporalibus, & spiritualibus subest Romanæ Ecclesiæ, vt refert Vghel. *tom.1. Italiæ sacræ, fol.382.* Vnde in præsenti casu etsi negotium merè temporale esset, & disceptaretur à iudice sæculari, communitatis Vrbeuetan. appellatum fuit ad Romanum Pontificem tanquam ad immediatum superiorem.

2 e *Sancti Nicolai.*] Titulus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Diaconalis est, vt refert Cohel. *in actis. Cardin. cap.6.*

f *Grauari.* Iuxta tradita in textus antecedenti, ex cuius paraphrasi præsens commentarium petendum est, post vberiores. relectiones Couarruuiæ, & Carballi.

CAPVT XIX.

a Idem.

IOannes *b* clericus, & P. laicus executores vltimæ voluntatis O. clerici S. Crucis, qui venerabilibus, & pijs locis de bonis suis in vltima voluntate legauit, mandans insuper satisfieri creditoribus per eosdem, post mandatum susceptum per Diœcesanum cogi debent explere vltimam voluntatem.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Gregorius videlicet IX. cui tamen rescribat, seu de quo diœcesano Episcopo loquatur, non constat.

2 b *Ioannes Clericus.*] An clerici possint testamento nominari executores vltimæ voluntatis, siue ad præstationem legati, vt *in l.107. ff. de legat.1.* dationum, vt *in l.9. ff. de alimeat. legat.* siue distributionem, vt *in l. quidam 96. §.5. ff. de legat.1. l.7. ff. si cui plusquàm per legem*; seu ad nudum ministerium, vt *in l.17. ff. de legat.2.* exposui *in cap. nos 3. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XX.

a Idem.

DE his quæ in *b* ornamentis, vel pro eis, seu fabrica, *c* luminarijs, seu *d* anniuersario, *e* septimo, *f* vigesimo tricesimo die, siue alijs, ad perpetuum cultum diuinum legantur Ecclesijs, vel reliquis pijs locis, canonica portio (dummodo in fraudem non fiat, vt ea Episcopus, seu Parochialis Ecclesia debeat defraudari,) deduci non debet.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit circa portionem canonicam debitam Episcopo, motu proprio, non ab aliquo Episcopo consultus.

b *Ornamentis.*] De quibus egi *in capite 1. de pignor.*

c *Luminariis.*] Siue in cera, siue in oleo, de quibus aliqua notaui *in cap.1. de offic. sacrist.*

d *Anniuersario.*] Missarum vsus in die anniuersario depositionis defuncti, à temporibus Apostolorum originem ducit, vt prodit Diuus Athanasius *in homilia de defunctis*, his verbis: *Vniuersa enim hæc Apostoli, discipulique, Deum super sacrificia placantes, vti Deo gratum est, & sacrificia, & preces, & psalmorum cantum, anniuersariasque defunctorum memorias obseruandas præceperunt.* Itaque dicebatur anniuersarium, quia quotannis celebrabatur. Grimoldus Abbas *in lib. sacrament.* ibi: *Missa in anniuersario vnius defuncti: Præsta Domine, quæsumus, vt anima famuli tui, cuius anniuersarium depositionis diem celebramus.* Huius anniuersarij meminerunt D. Clemens *libro 8. constitut. cap. 48.* ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit: item nonus in commemorationem superstitum atque defunctorum: etiam quadragesimus, secundùm veterem formam. Mosem enim hoc modo populus luxit, necnon anniuersarij pro memoria ipsius.*

D. Gre-

D. Gregorius Nazianzenus *in oratione in funere Cæsaris fratris*, ibi: *Alia persoluimus, alia daturi sumus; anniuersarios etiam honores, & commemorationes offerentes*. Tertullianus *de corona militis, cap.3.* ibi: *Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus*. Et *de monogamia, cap.10.* ibi: *Pro anima eius* (nempè mariti) *orat, & refrigerium interim postulat ei, & in prima resurrectione consortium, & offert annuis diebus dormitionis eius*. Et *de exhortatione ad castit. c.11.* ibi: *Et iam repeto apud Dominum, cuius spiritu postules, pro qua alias oblationes reddas*. Origenes *in librum 3. Iob*, ibi: *Conuocantur in anniuersarijs diebus memoriæ, vel parentum defunctorum, vel amicorum, seu quorumcunque, qui in fide discessissent, sacerdotes simul, & laici; atque in eo cœtu, primùm quòd in fide discessissent, gratulantur, & sibi pium, & tranquillum exitum quisque precatur*. D. Cyprianus *lib.1. epist. 9.* alia Gazeus *ad Cassianum collat.19. cap.1.* Quin & apud Gentiles anniuersaria sacra, ac solemnia erant, vt interpretatur Festus, quæ certis temporibus, annisque fieri solebant, quæ Iurisconsulti solemnia mortis nuncuparunt, *l. Mæuia 44. ff. de manumiss. testam. l. libertas 18. §. vltimo; ff. de aliment. legat.* plura Gutherus *lib.2. de iure man. cap.11.* Kirmanus *de funeribus, num.41.* Rationem autem huius anniuersariæ commemorationis reddiderunt Albinus Flaccus *lib. de diuin. offic. cap. 43.* ibi: *Anniuersaria dies ideò repetitur defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita*. Amalarius *libro 3. de Eccles. offic. cap. vlt.* ibi: *Anniuersaria dies ideò repetitur pro defunctis, quoniam nescimus qualiter eorum causa habeatur in alia vita: sicut Sanctorum anniuersaria dies in eorum honorem ad memoriam nobis reducitur sæpe vtilitate nostra; ita defunctorum ad vtilitatem illorum, & nostram deuotionem implendam*. De hoc etiam anniuersario die egit Tertullianus *lib. de monogam.* adhortans viduam, vt annua die emortuali (sic enim cùm Plauto vocauit recurrentis mortis obitæ diem) pro mariti dormitione curet oblationem per Sacerdotem. Apud eundem *lib. de coron. milit. cap. 3.* locus est, qui hanc sententiam immeritò torsit nonnullos, ibi: *Oblationes pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus*. Quem expodit Theoph. *tractat. 15. in hetor. spir. sect. 1. part. 3.* Illustrant Vicecomes *libro 4. de Missæ ritibus, cap. 13. & 14.* Gazeus *ad Cassianum, collat. 19. cap. 1.* Iul. Lauorus *variar. lucubr. lib. 2. tit. 15. num. 68.* Omitto generalem anniuersariam defunctorum commemorationem, cuius originem & rationem post alios tradiderunt Tamayo à Salazar *die 2. Nouembris, in Martyrolog. Hispan.* Coriolanus *in chron. anno* 1024. P. Herrea *in origine diuini officij*.

c *Septimo.*] Non solùm apud Christianos, verùm & apud Hebræos, ac Gentiles in vsu fuit defunctorum exequias diuersis temporibus, & ritibus celebrare; apud omnes enim gentes defuncti corpus humatum, seu sepulturæ traditum est, aut combustum, iuxta diuersitatem nationum, quam illustrabimus titulo sequenti, à quo die incipiebat luctus, & perdurabat aliquando per septem dies; nam mortuo Iacob, eius filij planctum fecerunt in area Achad septem diebus, Genesis *cap. 50.* quod tempus assignauit Rex Salomon in luctu faciendo pro morte filij sapientis, *cap. 23. Ecclesiast.* vnde & Ecclesia consueuit per septem dies sacrificia pro defunctis offerre, *cap. nullus, 44. dist.* D. Ambrosius *in Theod. mon.* & *lib. de fid. resurrect.* Sanctus Augustinus *quæst. 172. in Genesim*, Petrus Damianus *opusc. 33. capite 7.* Cuius ritus rationes reddiderunt D. Ambros. *in orat. de fid. resurrect.* his verbis: *Quia dudum dies mortis inter lachrymabiles aspectus debuit animum inclinare fraternum, qui totam tenebat; nunc quoniam die septimo ad sepulchrum redimus, quidsit symbolum fraternæ quietis est*. Albinus *de diuin. offic. cap. de tertia, septima & tricesima die*, ibi: *Dies septimus nihilominus officijs deputatur ijsdem, vt anima suo corpori reconcilietur; septenarius namque numerus ex ternario constat, & quaternario; & ternarius animæ tribuitur, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notissimos, quibus constat, humores. Est ergo quasi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illiciente, eamque suis illecebris attrahente peccauit. Vt ergo anima suo corpori purificetur, holocaustum septima die peragitur*. Aliam causam, seu rationem huius moris tradit Amalarius *libro 3. de Eccles. offic. cap. 44.* his verbis: *Purgatio mortui hominis per sacrificium sacerdotis tertia die, & septima congruit naturæ humanæ. Constat homo ex anima, & corpore; anima tribus quasi quodammodo columnis erigitur, vt diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: corpus verò quatuor notissimè elementis subsistit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita, intellectu, humiliter confitendo, offerimus Deo tertia die, vt ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus gessit, cupimus purgare in quarto die, post tertium diem, idest septimo post mortem suam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea quæ non debuimus facere; aut omittendo ea quæ debuimus facere. Vsque ad septimum diem, in quo numero designatur vniuersitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere deflemus, & pro his rogamus seorsum pro anima, & seorsum pro corpore*. Alias rationes adducunt Iul. Lauorus *lucubr. tit. 2. cap. 15. num. 81.* Vicecomes *de ritibus Missæ, lib. 3. cap. 9.* Apud Gentiles etiam in vsu fuit sacrificium nouemdiale, quod fiebat nono die ab obitu, seu die, quo defunctus sepulturæ traditus erat. Apuleius *lib. 9.* ibi: *Iamque nono die ritè completis apud tumulum solemnibus*. Et Horatius *in Epod.* ibi:

Nouemdiales dissipare pulueres.

Donatus in Phormione: *In nuptijs septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo parentalia concluduntur*. Plura Lipsius *ad lib. 6. Taciti*, in illis verbis, *Nouemdialem eam cœnam dixisset*. Dorleans *ibi, fol. 528.* Baptista Pius *tom. 1. thesauri crit. cap. 115.* Stuchius *de sacrificijs, fol. 151.* Hæredesque, & cæteri defunctorum propinqui intra illos nouem dies in iudicium vocari vetantur *in l. si ex re, §. illud, ff. de stipul. seruor. authent. vt cum, de appellat. §. meminimus*. Anton. Peréz *ad tit. Cod. de relig. num. 13.* Narbona *in horographia, hora 24. à num. 18.* & hi nouem dies feriæ nouendiales vocantur, quia nono post mortem die, completis ad tumulum solemnibus, funeri finis imponeretur. Ioannes Kirmanus *lib. 4. de funer. cap. 1.* Festus Pompeius *verbo Nouendiales feriæ*, Osualdus *lib. 23. Donelli, cap. 2. littera X*, & intra nouendiale, siue iustorum persolutionem, piaculum contrahebat hæres hæreditatem adeundo. Festus Pompeius *verb. Verrias*, ibi: *Euerriator est, qui accepta iure hæreditate, iusta facere defuncto debet: qui si non fecerit, aut quid in ea re turbauerit, suo capite luat*. Cuius piaculi mentio extat *in l. ait Prætor 7. §. in causæ 3. de iure delib.* Et ita capitalem pœnam contrahi docuit Anton. Siluius *lib. singulari ad leges Regias, cap. 25.* quare vix erat ex hæredibus vnus, qui intrepido ausu hæreditatem adiret, cum per illos nouem dies funesta familia esset, vt colligitur *ex l. ex re 28. §. vlt. de stipul. seru.* vbi extat præclara Gothofredi nota. Hæc tamen pœna in mactationem anniuersariam porcæ ante fruges, quæ ob id præcidanea appellabatur, commutata fuit, vt monent Turnebus *lib. 17. aduers. cap. 10.* Ioan. Kirmanus *de funeribus lib. 4. cap. 1.* Iacobus Gutherus *de iure manium lib. 1. cap. 16.* De Missa die nona pro defunctis offerenda agunt Clemens Rom. *lib. 8. constitut. cap. 42.* Sanctus Augustinus *quæst. 172. in Genesim*, qui videtur id reprehendere; sed reuerà tantùm reprehendit abusum quorundam deflentium in eo ritu ad nouendialia Ethnicorum. Iure igitur nihil labis in eo ritu agnoscit Alcuinus *lib. de diuinis offic. §. penult.*

f *Vigesimo, tricesimo.*] Consonat caput *ex parte 3.* 3
de V. S. sed vereor, ne in vtroque textu legendum sit, *trigesimo, & quadragesimo*, cùm in sacris canonibus, & apud Sanctos Patres, tam diei trigesimi, quàm quadragesimi mentio reperiatur, *cap. nullus, 44. dist. cap. quia alij 13. quæst. 2.* Et diei tricesimi meminerunt D. Ambrosius *in orat. de obitu Theodosij*, ibi: *Sed in Deuteronomio scriptum est, quia planxerunt filii Israel Moysem diebus triginta, & consummati sunt dies luctus. Vtraque ergo obseruatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium*. In testamento B. Ephrem hæc verba extant apud Surium *tom. 1. Cùm trigesimum diem compleuero, mei memoriam faciatis*. Albinus Flaccus *dicto cap. de tertia, septima & tricesima die pro mortuis*, Amalarius *lib. 3. de Eccles. offic. cap. 44.* & *lib. 4. cap. 42.* Alcuinus *lib. de diuin. offic. §. penult.* & diei quadragesimi meminerunt D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 48.* ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in psalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum qui die tertia resurrexit. Item nonus in commemoratione superstitũ, atque defunctorũ;*

etiam quadragesimus secundùm veterem formam.. Mosem. enim hoc modo populus luxit. D. Ambrosius *de obitu Theodosij*, ibi: *Eius ergo Principis, & proximè coaclamauimus obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris Altaribus Honorio Principe: quia sicut Sanctus Ioseph Patri Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodosio Patri iusta persoluit.*. Et cùm de his diebus, tertio, septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo, plura eruditè cumulauerint Spondanus *de Cœmeterijs, p.3.lib.1.cap.* 16. Vicecomes *tom.2. de ritibus Missæ, lib.4. ex cap.6. vsque ad* 16. Tamayo *in Martyrol. Hispan. die 2. Nouembris*, Choel. *in notit. Cardin. cap.15. priuileg.*40. Iul. Lauorus *dict. cap.15. ex num.*70. Menardus *ad concord. regul. cap.7. fol.*218. de die vigesimo nullus est qui agat, vnde credo legendum esse, *trigesimo, & quadragesimo.*

COMMENTARIVM.

PORtionem canonicam Episcopo deberi ex legatis pijs, oblationibus, & alijs, quæ occasione funeris Ecclesiæ obueniunt, docetur *in c.1. eam seq.10. quæst.3. cap. de his, cap. decernimus,* 10. *quæst.1. cap. constitutum,* 16. *quæst. 1. Clement. dudum, de sepult. cap. de quarta, de præscript. c. conquerente, de offic. ordin. cap. dudum, de decimis, cap. cùm olim, de censibus, cap. ex parte, el 3. cap. cùm iater, de V. S. l.5. & 6. tit.13. p.1. cap. officij, cap. requisisti, hoc tit.* sicut apud Romanos Curia ex testamentis decurionis quartam vindicabat, *l. sancimus, C. de sacros. Eccles.* docent post Lapum, & Petrum de Vbaldis *in tract. de canonica portione*, Couar. *hic*, Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg.* 86. & *lib.3. iuris Eccles. c.* 19. *per tot.* Solorzanus *de iure Indiar. tom.2. lib.3. cap.22. num.*24. Iul. Lauorus *lucubr. tit.2. cap.*15. Lemaistre *de iurib. Episcop. lib.2. cap.2.* Coruinus *lib.2. aphorism. iur. Pontif. tit.* 37. quæ debetur triplici ex causa. Prima in recognitionem superioritatis, vt contingit in alijs iuribus Episcopo competentibus, de quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin.* Secunda ob communicationem, quæ inter Episcopum, & Ecclesiam sibi subiectam reperitur, *dict. cap. requisisti, vers. Secus.* Tertia ob curam, quam habet omnium Ecclesiarum suæ Diœcesis. Barbosa *dict. cap.19. n.2.* etsi aliqui docuerint, hanc canonicam portionem sublatam esse postquam ius cathedratici Episcopis datum est, & taxatum in Concilio Bracharensi relato *in cap.1. 10. quæst.3.* in illis verbis: *Placuit vt nullus Episcoporum, cùm per diœceses suas ambulant, præter honorem Cathedræ suæ, id est duos solidos, aliquid aliud super Ecclesias tollat.* Tamen contrarium rectè defendit Lemaistre *dicto cap.2.* ideò enim in eo canone decernitur, quod Episcopi ab hac canonica portione se abstinerent, quia Ecclesiæ inopes reperiebantur, nec habebant vnde possent expensis necessarijs subuenire; quo casu certum est, canonicam portionem Episcopo non deberi, ex hoc textu, & similibus; post illum enim canonem adhuc in Hispania reperimus, tertiam partem oblationum Episcopos percepisse; siquidem in Concilio Toletano 4. celebrato æra 671. sexaginta fermè annis post Conc. Brachar. *in can* 33. mentio fit huius canonicæ portionis: & in Concilio Toletano 7. *can.*4. non prohibetur Episcopis tertiam partem oblationum tollere, sed tantum ab iniquis exactionibus se temperare. Rursus Concilium Toletanum 9. *can.* 6. permittit vt Episcopus tertiam sibi debitam auferat, & det quod voluerit: in Concil. Toletano 16. relato *in cap.3. 10. quæst.3.* permittitur Episcopis tertiam illam partem tollere, modò Ecclesijs reparandis inuigilent: refertur *in c.3. 10. quæst.3.* Circa quotam verò partem huius portionis canones non consentiunt. Quarta pars præfinitur *in c. requisisti, vers. Et quidem.* Et regulariter quarta tantùm supponitur in iuribus compilatis sub causa 10. *q.3.* & alijs suprà adductis: immò in Concilio Aurel. 1. *can.* 15. iubetur, vt Episcopus medietatem oblationum percipiat, vt refertur *in cap. antiquos 10. quæst. 1.* Et *in cap. de his, ead. causa & quæst.* tertia pars tantum conceditur. Pro quorum canonum concordia dicendum est, ex oblationibus factis in Ecclesia ipsa matrice Episcopum dimidiam partem sibi vindicare; ex alijs verò factis inferioribus Ecclesijs, tertiam tantum; vnde textus *in dicto cap. antiquos*, ad primum casum; textus verò *in dicto cap. de his*, ad secundum referendi sunt, vt docet Lemaistre *vbi suprà*. Illud certùm est, quod cùm hæc canonica portio sit tota iuris Ecclesiastici, consuetudine minui, augeriue potest, immò & in totum tolli, vt in his Regnis Hispaniæ, in quibus loco ipsius canonicæ portionis tantùm Episcopus percipit luctuosam, vt referunt Solorzanus, & Barbosa *vbi suprà*, qui de hac portione latè agunt: in præsenti tantùm proponitur exceptio huius doctrinæ, videlicet vt canonica portio non præstetur de rebus relictis pro fabrica, aut luminaribus Ecclesiæ, nec de relictis pro anniuersario, sacrificijsue dicendis septimo, nono, trigesimo, & quadragesimo die; quod etiam probatur *in cap. ex parte 31. de V. S.* nisi in fraudem canonicæ portionis Episcopo debitæ id fiat, idest, nisi oblationum nomine, mortuarijue ea relinquantur, vt Episcopus canonica portione sibi debita priuetur. Nec deducitur hæc portio ex legato relicto pro armis, equisue ad expeditionem Terræ sanctæ, *cap. in nostra* 10. vbi dicemus, *de sepulturis*. Iure etiam ciuili non deducebatur quarta Falcidia ex legatis Dijs relictis pro ornamentis templorum, & supellectili sua. Paulus *lib.4. sentent. tit.3.* ibi: *Lex Falcidia, itemque Senatusconsultum Pegasianum, deducto omni ære alieno, Deorumque donis quartam residuæ hereditatis ad heredem voluit pertinere:* nisi legati relicti Dijs commodum ad eorum Flamines peruenturum esset; nam tunc Falcidia locum habebat, *l.1. §. ad municipium, ff. ad leg. Falcid.* etsi textus illos aliter concilient Goueanus *in dicto §. ad municipium*, Cuiacius *in notis ad ipsum Paulum*, Forner. *lib.2. select. cap.*25.

PARS

PARS SECVNDA.

Additis Notis vberioribus ab Historia & Chorographia.

TITVLVS XXVII.

De ſucceſſionibus ab inteſtato.

C A P V T I.

Ex Concilio apud a *Altenen. habito.*

SEd & hoc ibidem inuentum eſt de Epiſcopis, presbyteris, & clericis, ſi hæreditatem à Domino Rege, vel ab alio Principe, vel amico ſuo, ſuper hæreditariam ſortem ſibi deuenerit, vel acquiſierunt, donare ei liceat hanc cui voluerint, dum *b* viuunt, pro remedio animæ ad Eccleſiam quamcumque elegerint, vel conſanguineis ſuis, vel amicis. Sin autem anteà obierint, quàm firmiter perfecerint, altari, cui ſeruiunt, omnia perpetuò ſanctificentur, & in iustradantur. Similiter de presbyteris ſtatutum eſt. Hildebertus Moguntienſis Archiepiſcopus ſubſcripſit. Robertus Treuerenſis Archiepiſcopus ſubſcripſit. Adaluuardus Fardinenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Richuuinus Argentinenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Noſtingus Conſtantienſis Epiſcopus ſubſcripſit. Vneuuanus Poidarbrunenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Vdalricus Auguſtenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Bernardus Haluuartanenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Rumaldus Minugardenouuardenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Eberis Mindunenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Necnon, & Abbates cum cæteris ſacri ordinis viris ſubſcripſerunt.

N O T Æ.

1 a ALtenen.] *Althein*, legitur in prima collectione, *ſub hoc tit cap.*1. & apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti, cap.*227. Ex quo ita reſtituo præſentem textum. Concilium hoc celebratum fuit in Germania temporibus Conradi, ex quo Concilio, *can.*37. qui vltimus eſt, ſiquidem poſt eum ſubſcriptiones annectit Burchardus, deductus eſt textus hic.

b *Dum viuunt.*] Etiam in teſtamento, quia de his bonis aduentitijs clerici omni tempore diſponere poterant, vt probaui *in cap. cùm in officijs, de teſtam.*

COMMENTARIVM.

2 Concluſio probatur. EX hoc Concilij Germanici canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerico ab inteſtato decedente, nullis extantibus conſanguineis, ſeu cognatis, ſuccedit Eccleſia, in qua miniſtrabat.* Probant eam textus *in cap. quicunque*, & ferè per totam 12. *quæſt.*3. *cap. ſi Epiſcopus, cap. vlt.* 12. *quæſt.*5. *cap. cùm tibi, de teſtam. cap.*2. *de pœnis, cap.*3. *hoc tit. in* 1. *collect. l. ſi quis presbyter, auth. licentiam, C. de Epiſcopis & Clericis, Nouel.*131. *cap.* 13. *in fine, l. vnic. C. Theodoſ. de bonis cleric.* Conſonant lex 4. *tit.*21. *partit.*1. lex 13. *tit.*8. *lib.*5. *Recopil.* Carolus *lib.*5. *Capitul. cap.*175. & *in addit.* 3. *Ludouici, cap.*17. ibi: *Si quiſcunque ex gradu Eccleſiaſtico ſine teſtamento, & ſine cognatione deceſſerit, hæreditas eius ad Eccleſiam, vbi ſeruiuit, deuoluatur: ſimiliter de ſanctimonialibus.* Illuſtrant vltra congeſtos *in præſenti*, à Barboſa, & Graſia *in præſenti*, Matienzo *in d. l.*13. Garcia *de tacito fideicommiſſ. num.*42. Fornerius *lib.*4. *rerum quotid. cap.*7. Vighel. *in method. iuris Pontific. fol.*279. Noguerol. *allegat.*75. *num.* 80. Donellus *lib.*9. *comm. cap.*1. vbi Oſualdus *littera T.* Petrus Gregorius *lib.*45. *ſyntagm. cap.*15. Caniſius *in præſenti*, I. Gothofredus *in l. vnic. C. de bonis cleric.* Solorzanus *to.*2. *lib.*3. *c.*11. *n.*13. Gibalinus *de clauſur. diſquiſ.*1. *cap.*3. §. 3.

Sed hæc aſſertio difficilis valdè redditur ſequenti iuris conſideratione; nam in bonis vacantibus nullo exiſtente 3 Impugnatur concluſio.
legitimo hærede, fiſcus ſuccedit, *l. ſi hæredem* 10. *Cod. de inoffic. teſtam. l. penult. C. de præpoſ. ſacri cubic. lib.*11. *l.*1. §. *ſi quis in furore, C. de curat. furioſ. l. recuſare* 6. §. *ſed ſi fiſco, ff. ad Treb. l.*1. *in princip. ff. de ſucceſ. edict. l.*4. §. *eadem, ff. de fideicommiſſ. libert. l.*1. §. 2. *ff. de iure fiſci.* Rationem reddit Caſſiodorus *lib.*6. *epiſt.*8. his verbis: *Quia Principis perſona poſt omnes debet eſſe, nec optare ſolet acquirere, dummodo ſint, qui relicta debeant poſſidere.* Facit Symmachus Theodoſio ſcribens *lib.*10. *epiſt.*55. ibi: *Staenerat receptus in cœlum germanus numinis veſtri, cùm Marcianus dudum protector Aggariæ bona tanquam vacantia poſtulaſſet, vt ſi hæreditas ſcriptum ſucceſſorem, vel legitimum non haberet, in ius fiſci, tanquam Domino, iure concederet.* Nec tantùm in bonis vacantibus laicorum, verùm & in bonis clericorum id obſeruatum legimus; imperante enim Henrico II. tentauit Rogerus Eboracenſis Archiepiſcopus obtentu Pontificij priuilegij ius antiquum deſuetudine exoletum repetere, & clericorum inteſtatorum bona Eccleſiæ ſuæ adſcribere; ſed non ſolum inane priuilegium manſit ob Regis interceſſionem, quin etiam moriente Archiepiſcopo bona eius fiſcus occupauit, quaſi vacantia: Refert Matthæus Pariſienſ. *in Henrico II. anno Chriſti* 1181. ibi: *Eodem anno Rogerus Eboracenſis Archiepiſcopus diem clauſit ſupremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc viuens à Papa Alexandro priuilegium impetrauerat, vt ſi clericus ſuæ iuriſdictioni ſuppoſitus agens in extremis teſtamentum non conficeret, & proprijs manibus bona ſua moriens non diſtribueret, Archiepiſcopus haberet facultatem iniiciendi manus in bona defuncti: & quoniam quod quiſque iuris in alterum ſtatuerit, vti debet eodem, poſt mortem Archiepiſcopi, quæcunque reperta ſunt in theſauris eius, iuſto ſunt Dei iudicio confiſcata.* Nec ſolùm ſupremos Principes in bonis vacantibus clericorum ſuccedere legimus, verùm

& Comites, vt de Comitibus Flandrensibus refert Iacobus Meyer. in Roberto Fris. annal. Belgic. anno 1089. ibi: Robertus Comes ex Syria reuersus, resuscitauit quandam consuetudinem, qua sacerdotio Flandrensi non licebat facere testamentum; sed cùm morerentur sacerdotes, omnium bonorum ipsorum Comites ipsi se fecerunt hæredes: grandis ob hæc inter sacrum cœtum, & Comitem coborta turbatio; aditus Romanus Pontifex, vt eius ope ab ea eximerentur seruitute; datæ ad Comitem litteræ Apostolicæ ab Vrbano Pontifice. Igitur non rectè in præsenti statuitur, intestatorum clericorum bona ad Ecclesiam, in qua ministrant, spectare.

4 Intestatus quis dicatur. Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, intestatum propriè eum dici, qui cum testamentum facere potuisset, non fecit, l. 1. ff. de suis & legit. l. 1. ff. de veter. & milit. success. l. intestato 65. ff. de V. S. l. fin. ff. qui petant tut. impropriè autem & ille intestatus dicitur, qui decessit testamento non facto, quia illud facere non potuit, dicta l. 1. ff. de suis, l. Diuus 3. l. hæredem 7. ff. qui petant tut. qui verè intestabiles sunt, l. is cui 18. §. fin. ff. qui testamenta, l. cui lege 26. Cod. eodem tit. l. ob carmen 21. ff. de testibus: docent Connanus libro 9. comment. capite 5. numero 6. Matienzo ad l. 1. tit. 8. glos. 3. libro 5. recopil. plures congesti ab Osualdo dicto libro 9. capite 1. Castillo libro 5. controuer. capite 154. per tot. iuxta quam improprietatem accipiendi sunt textus in l. 6. Cod. de testam. milit. vbi impubes intestatus dicitur. Etiam intestatus dicitur, qui testamentum quidem fecit, sed non iure, l. non putauit 8. §. non quæsiit, ff. de bonor. possess. contra tab. l. quoties 6. ff. qui satisdare; aut iure fecit, sed postea ruptum, irritumue factum est, aut destitutum; quia nemo ex eo hæres extitit, l. eam quam 14. C. de fideicommiss. l. si nemo 9. ff. de testam. l. proximè 3. ff. de his quæ in testament. delent. prosequuntur Instituarij in princip. Institut. de hæredit. quæ ab intest. Vnde cum clerici possint de rebus suis patrimonialibus, aut aduentitijs testamentum facere, iuxta adducta in cap. cùm in officijs 7. de testam. rectè intestati dicuntur in præsenti, si testamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumue sit. Deinde sciendum est, quoad ipsa bona patrimonialia clericorum, & iure nostro Hispano, etiam quoad bona quæsita intuitu Ecclesiæ, eosdem gradus successionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita vt suo ordine vocentur filij legitimi, parentes, agnati, & cognati, illique bona ab intestato iuxta proprium gradum occupent. D. Gregorius relatus in capite 3. hoc tit. in 1. collect. ibi: Eupolus præsentium portitor Eusenum Agrigentinæ ciuitatis Episcopum suum fuisse asserit genitorem, quem quoniam intestatum asserit esse defunctum, ideò iamdicti Episcopi patris sui se promit. substantiam adipisci. Proinde de rebus paternis, quas ante Episcopatum noscitur habuisse, iamdictus Episcopus, si eas in iura Ecclesiæ suæ quolibet modo non transtulit, ei quantùm portioni eius legaliter fit competens, vt satisfieri possit, fraternitati tuæ imminet. Vnde in Concilio Valentino can. 3. cauetur, ne propinqui intestati Episcopi bona præsumant propria auctoritate occupare, ne fortè cum hæreditarijs rebus etiam aliqua ad Ecclesiam pertinentia vsurpent. Excipiuntur tamen filij legitimi clericorum, qui patribus suis succedere nequeunt, cap. 1. hoc tit. in 5. compil. l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. l. 9. Tauri, l. 2. tit. 3. lib. 5. ordin. l. 6. tit. 8. lib. 5. Recopil. Quid tamen in bonis matris obseruetur, late ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus in d. princip. Institut. de hæreditate, §. 9. per totum.

5 De bonis vacantibus. Secundò sciendum est, bonis vacantibus, cùm iam hæres, aut alius successionis iure dominus non speratur, l. 2. §. vlt. ff. ad Tertyl. olim quidem ad populum cuiusque successionem deferri ex lege Iulia caducaria, vt Vlpianus scribit in fragment. regul. tit. 28. §. intestati 7. iunctis non ignotis vulgo ad rem locis in l. non est ambigendum 12. de bonor. possess. l. bona 22. §. 1. vers. Quod si nemo, ff. de captiuis, l. vltima, §. si autem, Cod. de curat. furios. l. si bona 5. Cod. de rebus author. iudic. l. iubemus 4. Cod. de Præpos. sac. cubic. lib. 12. l. 2. §. vltim. ff. ad Tertyl. & iuxta communem interpretationem legis quidam 96. §. quotiens, ff. de legat. 1. siue ex Iulia, Papiaque legibus, quibus ideo plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribuitur in l. si vacantia 5. Cod. de bonis vacantib. libro 10. & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum libro 3. annalium, iuxta vulgarem expositionem illius loci: Et lege Papia Popea præmijs inductis, vt si à priuilegijs parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. Nimirum quia hoc, & alio capite legis Iuliæ caducariæ, tanquam prioris, translato ab illa in Papiam posteriorem, ideò modò vni, modò alteri, & sæpè vtrique legi hæc adscribuntur. Videndi Balduinus de lege Papia pagina 153. Nicolaus Loensis lib. 8. miscel. cap. 13. Faber lib. 9. coniect. cap. 16. & in Papin. tit. 2. princip. 5. illat. 3. Arniseus de iuribus Maiest. c. 6. de bonis caducis, vt in exemplis legis Papiæ 23. lege Iul. 44. ff. de ritu nupt. l. si quis libertam 28. Cod. de nupt. Vlpianus tit. 16. §. aliquando, l. sancimus 27. Cod. de nupt. iuncto Vlpiano tit. 16. in princip. vers. Item si, apud Suetonium in Claudio, cap. 23. Lactantium lib. 1. de falsa relig. cap. 16. Itemque in alio simili exemplo quod colliges ex Vlpiano in fragmentis, tit. 19. §. lege, l. 1. C. de infirmandis pœnis cœlib. iuncta l. in fraudem, cum seq. ff. de his quæ vt indig. l. vnic. §. quod autem 12. Cod. de caducis tollendis, & in alijs exemplis deductis ex §. postea, Instit. de success. libert. l. 1. §. interdum, ff. si cui plus quàm per legem, iuncta l. si Patronus 20. ff. de donat. l. vnica, §. & cum lex, C. de caduc. tollend. l. liberorum 220. ff. de V. S. Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud iuris ciuilis auctores fisco vendicari dicuntur, l. 1. & 2. ff. de success. edict. l. filias 114. §. qui intestato 2. ff. de legat. 1. l. recusare 6. §. fisco, ad Trebel. l. 4. §. eadem 17. ff. de fideicommiss. libert. l. quod viuo 50. ff. de manumiss. testam. l. quamuis 18. ff. de vsucap. l. 1. §. an bona, cum §. sequenti, l. eum qui 41. ff. de iure fisci, l. 1. C. de donat. inter, l. si hæredum 10. Cod. de inoffic. l. si vacantia 4. C. de bonis vacant. lib. 10. l. penult. C. de Præpositis sacri cubic. Et incorporationem, atque administrationem similium bonorum pertinere ad Comitem rerum priuatarum, siue priuati patrimonij Principis, supponitur in l. vlt. iuncta inscriptione, C. de bonis vacant. lib. 10. apud Cassiod. lib. 6. var. cap. 8. Symmach. lib. 10. epist. 15. eiusque varietatis veteris iuris rationem Cuiacius in d. l. vnic. §. quæ autem 12. C. de caduc. tol. deducit ex eo, quia translata populi potestate in Principem per legem Regiam, translatum etiam fuit ius bonorum vacantium a populo in Principem, argumento ex l. 1. ff. de constit. Princip. l. 1. §. cùm enim, C. de veteri iure; sed minus rectè, vt probat Magnus Præceptor Illustrissimus D. Franc. Ramos de acquir. hæredit. capite 2. numero 2. nam post legem Regiam, quæ lata fuit sub Octauiano Augusto anno Vrbis conditæ 729. vt ex Dione libro 53. probat noster Amaya libro 1. obseru. capite 1. numero 25. lata fuit lex Iulia caducaria, siue de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teste eodem Dione libro 54. tum etiam, quia & posteriorum Cæsarum, Iurisconsultorumque tempore diuersum fuit ærarium populi, & fisci Principis, vt colligitur ex inscriptione legis 1. ff. de bonis damnat. Paulo libro 5. sentent. tit. 12. iuncta l. pacta 72. §. vlt. ff. de contrah. empt. l. cùm seruus 39. §. vlt. ff. de legat. 1. cùm alijs congestis ab Amaya in rubric. libro 10. numero 10. Tum denique, quia etiam sub Iurisconsultis, & nouioribus Cæsaribus, vacantia bona ad populum, siue Rempublicam, eiusque ærarium distinctum à fisco, deferri solita esse, innuitur in l. non est 12. ff. de bonor. possess. & fortassis ea sunt, quæ caduca popularia vocantur in l. 2. Cod. Theodos. de studijs liberalibus vrbis Romæ. Quare verius dicendum est cum suprà laudato Præceptore, ideo vacantia bona interdum populo, eiusque ærario, interdum autem, frequentius fisco data dici, quia diuisis sub Augusto inter Cæsarem, & Romanum populum, Senatumque Prouincijs Imperij, simulque earum administratione, & vectigalibus, publicisque redditibus, vt ex Strabone libro 3. & 17. in fine, notat post plures Petrus Barbosa in l. 1. part. 7. numero 8. ff. solut. matrim. consequens fuit emolumenta bonorum vacantium in prouincijs Senatus, & populi ærario publico deferri; & in prouincijs Cæsaris fisco Principis: sed quia Cæsares ipsi paulatim prouincia omnes, & vectigalia, redditusque publicos sibi vsurparunt, l. vlt. Cod. de quadrien. præscript. quamuis diuersas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur

duntur tamen ſæpiùs fiſci, atque ærarij appellationes, tam quoad bona vacantia, *l.4.§.ſi bona.ff.de fideicommiſſ.libert.* quàm quoad reliqua vtriuſque ærarij iura, *l.edicto 13.in princip.* & *§.1.l.Senatus 15.§.Senatus, ff.de iure fiſci, l.2.§.4.ne quid in loco, l.cùm hi 8.§.transactiones 19.ff.de transact.l.1.§.ex illa 9.ff.ad leg.Cornel. de falſis*: quo modo intelligendum eſt quod de Nicienſibus refert Plinius *lib.10. epiſt.* 89. ibi: *Nicienſibus, qui inteſtatorum ciuium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à D. Auguſto affirmat debitis vacare.*

5 De corporibus, collegis. Tertiò ſciendum eſt, poſterioribus conſtitutionibus certa corpora priuilegium illud obtinuiſſe, vt fiſco præferrentur in bonis inteſtatorum, nempè vt decedente Decurione, Nauiculario, Cohortali, Fabricenſi ab inteſtato, & ſine conſanguineis, Curia, vel Corpus ſuccederet, non vero fiſcus *l. 1. C. de hæredit. Decur.* vbi ex Conſtantini conſtitutione nauicularij bona ſine hærede legitimo decedentis Corpus nauiculariorum tanquam vacantia occupat. Nauicularij, nauarchi, aut naucleri erant nauibus præpoſiti, nauigationique inſeruientes publico miniſterio, ad quorum collegij curam ſpectabat (argumento *ex l. 1. C. quod cuiuſque vniuerſ. nomine*,) publicas ſpecies frumenti, olei, & ſimilium Romam deferre, ideò ad Præfectum annonæ mittitur prædicta conſtitutio, *l.1. & toto titulo cum rubric.C. de nauicularijs & naucleris publicas ſpecies tranſpertantibus, libro* 11. Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dicta l.1. §. 1. quod cuiuſque vniuerſ. l. ſemper 5. §. vltim. ff. de iur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ nauiculariæ, cùm ex obligatione obſtringerentur ad ſpecies annonarias deferendas, *l. 1. & paſſim, C. de prædijs & omnibus rebus nauicul. libro* 11. Eorum munus, ſiue officium appellatur functio, ideſt obnoxietas nauicularia, *in l.1. ff. de muner. & honor.* Quare ad alios nauarchos non pertinent priuilegia nauicularijs conceſſa, quàm ad eos qui ſelici embola ſpecies iſtas Romam tranſportabant, *dicta l. ſemper 5.§. negotiatores*, & *§.Diuus, l.qui naues 3. de vocat. & excuſ. mun.l. pro commoditate 7.l. venerandæ 30. C.Theodoſ.de nauicularijs*. Non nego rem nauiculariam publicam eſſe, ſiue nauium exercitium ad ſummam Reipublicæ curam ſpectare, vt dicitur *in l.1.§. licèt 20. de exercit. actione*; maximiſque fauoribus digniſſimam eſſe, vt multi extollunt apud Solorzanum *de iure Indiarum lib.1. cap.8. ex num.* 11. & *cap.16. num.* 31. Lazarus Baifius *integro tract. de re nauali*, Claudius Salmatius *in obſeru. ad ius Atticum, cap.*27. quædam pro more rhapſodico Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirolæ, lib.1. tit.*38. alios remiſſiuè adducens Narbona *in l.12. tit.10. libro 7. Recop.* quin potius fateor, multa priuilegia eis qui maritimam nauigationem exercent, conceſſa eſſe per noſtros Reges *in tit.10. lib.7. Recopil.* Sed error eſt huic noſtro iuri, & ſæculo adaptare, quæ Romani, & Conſtantinopolitani Imperatores conceſſerunt: tum ex defectu poteſtatis, quia extraneæ illæ conſtitutiones nos non ligant: tum ex defectu vſus, & accommodationis, quia plerumque diuerſis occurrunt iura neceſſitatibus: & nauarchis, quibus Roma, & Conſtantinopolis indiguit, nos non indigemus: in quem errorem incurrunt, qui neſcientes diſtinguere ius merum à conſtitutionibus; iuriſque rationem à peculiari politica vtriuſque Imperij, obtrudunt nobis leges illas veteranas ſine vſu, & ſine materia; vnde meritò in dubium vocat Stephanus Nathen. *de iuſtitia vulnerata, part. 1. tit. 1. cap.* 2. an bono conſilio Lotharius Imperator in vſum, memoriamque reduxerit ius Romanum? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non ſit; ſed quia pleriſque illius iuris malus vſus eſt. Vnde hodie decedente nauiculario ſine hærede, bona ad fiſcum pertinent, non ad corpus nauiculariorum. Olim etiam milite ſine ſucceſſore obeunte, deficientibus cognatis vſque ad quintum gradum, bona legioni, ſiue vexillationi deferebantur, *l.4.§.eadem 17.ff.de fideicommiſſ. libert.l.2. C.de hæredit.Decur.* quæ eſt lex vnica *C. Theodoſ.de bonis milit.* quod ius ex reſcripto Hadriani Imperatoris originem ſumpſiſſe, non malè probat Hothomanus *lib.8. obſeru.cap.*8. Metillus *lib. 2. variant. ex Cuiacio, cap.*2. Oſualdus *lib.9. Donel.cap.1. littera T, ex l.ſi quis filio 6.§. eius qui deportatur 7.ff. de iniuſte rupto, l.4.§.17.ff.de fideicomm.libert.l. 2. ff. de hæredit. Decur.* plura Cuiacius *lib.16.reſponſ.Papin.in l.2.C.de veter. & milit.ſucceſſ.l.vnic.C.Theodoſ.de bonis milit.* quæ extat in *l.2.C. de hæredit. Decur.* vbi obſeruandum eſt, ſeparari legiones à vexillationibus, vt etiam *in l.fin. C. de his qui non impletis ſtipendijs, lib.10. l.9. C. quando prouocare non eſt neceſſ.* & meritò, nam in vexillationibus Equites tantùm militabant. Vegetius *lib.2. cap.1. & 2.* Quare non rectè Cuiacius vexillationes numeros interpretatur *in d.l. fin. C. de his qui non impletis*, cum numerorum nomen generale ſit, *l. contra 14. C. de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuiſſe putat Steubechius *ad Vegetium d. cap.* 2. Turnebus autem *lib.3. aduerſ.cap.*30. Emeritos veteranos aſſerit eſſe milites, qui exauctorati, ſub ſigno tamen ſeorſim, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Suetonij *in Galba, cap.20. in lib.5. aduerſ.cap.*2. De vexillationibus agit Pancirola *in notitia, cap.32. & 34.* Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Vlpianum *in d.l. ego 4. §. eadem* 17. cuius littera elegantior, & purior eſt, quàm inuerſionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fiſci, ſiue de bonis vt vacantibus fiſco delatis, in quæſtione, an tunc conſeruentur libertates, necne, vt ex mutatione perſonæ ius variatum videretur. Docuit ex æquo conſeruari libertates, ſi vacantia non fiſco, ſed legioni deferrentur. Verba eius ſunt: Quare etſi caducis legionis bona delata ſint, idem erit probandum. Immeritò ergo Cuiacius ad Vlpianum *tit.*28. & *in l.vnic.§.poſtremò, C.de caduc.tollend.* & *in d.l.6. §.7. de iniuſto rupto*, quem ſequuntur Pichardus *in lecturis ad tit.de acquir. hæredit. cap.5. num.*15. Valentia *ad eundem tit.cap.3.num.vltim.* emendauit *caducarijs legibus*, quem iam eo nomine taxauit Brocus *ad titulum de eo cui libertatis cauſa*. Nec felicius Haloander, Hugo à Porta, & alij veteres, à quibus noſter Acoſta *in §. cùm in bello, verbo Agnati, num.*3. ita repoſuerunt; *Si qua duci legionis*. Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legioni delata. Titus Arruntenus Paternus *lib.1. militarium, in l.vltim.de iure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recenſet librarios caducorum, qui ſcribendis, componendiſque rationibus bonorum vacantium legioni delatorum, præpoſiti erant: Cuiacius *in parat.ad titulum C. de hæredit. Decur.* & illuſtrauit cultiſſimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib.4. epigram.*91. Aliud extat eiuſdem Hadriani reſcriptum, quod referunt, & illuſtrant D.Nicol. Antonius *lib.5. de exil.cap.*22. D.Ioſephus de Retes *lib. 3. analect. de interdict.& releg.num.*71. Habuerunt etiam ius in bona vacantia cohortales eiuſdem prouinciæ, cohortale ſine hærede decedente, *l.ſi quis cohortali 3. C. de hæredit. Decur.* Cohortales in prouincijs perpetui ſunt, qui miniſtrant Præſidibus, in eorum officijs miniſtrantes, de quibus *tit.58. lib.2. Codicis Iuſtin.* & immunes ſunt à functione nauicularia, à ſolitudine vaſtaguæ, ſiue publicæ tranſuectionis tributorum, & ſpecierum, & à curiali munere, vt officijs cohortis vacent: videndi ſunt Bulengerus *de Imperio Romano, lib.6. cap.*29. Pancirola *notit. Imperij Orient.cap.*9. Huic ergo corpori collegiatorum, ſiue conditionalium, bona vacantia deferebantur, excluſo fiſco, & etiam corpori Scholæ Fabricenſium, *l.penult.& vltim. C.de hæredit.Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *l.vltim. C. de apparit. Præfect.Præt.lib.*12. Hodie tamen omnibus his corporibus fiſcus præfertur, quia per leges Regias fiſcus ad bona vacantia vocatur, inſuper habitis dictis priuilegijs, vt docuerunt *in l.32. Tauri*, Tellus Fernandez *num.*4. Palacius Rubius *num.*12. Et multò minus fiſco præferuntur alia corpora, ſeu collegia, quæ ad ſimilitudinem ſupradictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. exiſtimarunt: in primis enim Angelus *in l.ſi quis filio 6.§. eius, de iniuſto rupto*, Baldus *in l.1. C. de hæredit. Decur.* docent, quod ſi aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona eius non fiſco, ſed confraternitati cedere: & Afflictis. Peregrinus, & alij, quos ſequitur Maſtrillus *de Magiſtr. lib. 3. cap.10. numero 372. & 374.* tenent, bona Rectoris, ſcholaris, ſeu collegiati, qui in numero, ſeu matricula ſcholæ, collegijue Doctorum relatus erat, ad ipſam ſcholam pertinere, excluſo fiſco.. Bartolus quoque *in dicta l.1.* auſus fuit affirmare, quod ſi nobilis de vno ſedili moriatur ſine hærede,

rede, cæteros nobiles de eodem sedili posse occupare: & Baldus *in l. si qua illustris 5. num. 6. C. ad Orphic.* tenet expositis antè fiscum succedere hospitale Misericordiæ. Melius dixerat Accursius *in l. mutuitoribus* 10. *C. communia de success.* hoc ius contra illum textum, & authenticam sequentem moribus esse introductum. Sed quamuis pro his opinionibus multi sint Auctores veteres, quos in vnum congerunt Tiraquellus *in suo tract. Le mort saisit le vif*, 2. *part. declarat.* 15. Mastrillus *vbi proximè*, *ex num.* 372. Farinacius *in fragmentis*, *verbo Fiscus*, *ex num.* 10. Amaya *in l.* 1. *ex num.* 29. Montaluus, & Didacus Perez *in l.* 20. *tit.* 19. ego tamen hæc omnia, & similia commentitia puto, & fictitia, neminemque fisco præferri in bonis vacantibus præter consanguineos, & vxorem assero, nisi fortè consuetudine legitima introductum sit, vt hospitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus iurisdictionis; hoc enim ius consuetudine induci posse, certum est, vt docent Rosental. *de feudis cap.* 5. *conclus.* 54. & in varijs casibus Regnerus Sixtinus *de regularibus lib.* 2. *cap.* 9. Peregrinus *de iure fisci*, *lib.* 4. *tit.* 3. Camillus Borellus *de præstantia Reg. Catholici*, *cap.* 14. Amaya *vbi suprà*, *num.* 37. Certè in Decurionibus, alijsue collegis, qui muneribus publicis obeundis sunt mancipati, vltra communem rationem, quam supra assignaui, & illa potissimum facit, videlicet vt qui ex administratione defunctorum collegarum fisco manent obnoxij, ex eorum quoque patrimonio lucrum sentiant, *Nouel.* 13. *Theodosij*, cuius principium extat *in l. vlt. C. de hæredit. Decur.* argumento legis *semper* 5. §. *negotiatores*, *ff. de iure immunit.*

Vnde iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam
7 Traditur ratio decidendi. cum legibus sæcularibus cautum sit, vt Ecclesia in clericorum intestatorum bonis succedat, *l. si quis presbyter* 20. *C. de Episcop. & cleric.* Theodoricus Rex *in suo edicto*, *cap.* 6. ibi: *Clericos, religiosasque personas intestatas deficientes, quotiens defuerit qui iure succedat, locum Ecclesiæ suæ secundùm leges facere debere præcipimus.* Ideo Ecclesia fisco præfertur, & bona illa vacantia occupat, vt Curia, vel simile corpus occupat bona sui collegæ; immò olim Ecclesiam in terris quoad temporalia sibi subiectis, etiam adstantibus cognatis intestatorum bona occupasse, liquet ex D. Gregorio *lib.* 1. *epist.* 42. ibi: *Cognouimus* (inquit ad Petrum Subdiaconum Defensorem patrimonij Siciliæ) *etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes suos non permittunt succedere, sed res eorum ad vsus Ecclesiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, vt parentes morientium, qui in possessione Ecclesiæ degunt, hæredes eis succedere debeant, nec aliquid eis de substantia morientium subtrahatur.* Vt etiam Constantinus statuit, vt bona Martyrum ad Ecclesiam spectarent, teste Eusebio *lib.* 2. *de vita Constant. cap.* 21. & 36. ibi: *Martyrum substantias iussit genere proximos accipere; si nullus eorum fuerit, Ecclesias habere hæreditates.* Quem illustrat Merillus *lib.* 3. *obseru. cap.* 2. Nec hoc ius succedendi in bonis clericorum ab intestato decedentium, ratione destituitur; nam tam iure veteri, quàm nouo vxor succedebat sponso, nullis extantibus mariti consanguineis, *l.* 1. *C. vnde vir*, *l. final. C. Theodos. de legit. hæred.* ibi: *Nisi ille casus emerserit, vt nemo de propinquis successionem mortui vindicare possit ex lege, cùm fisco nostro qualiacumque iura matrimonij præponamus.* Plura Borellus *de præstantia Regis cap.* 14. *num.* 19. Osualdus *lib* 9. *cap.* 1. *littera K*, Amaya *in dicta l. vnica*, *C. de bonis vacant. num.* 31. Sed Ecclesia sponsa est proprij Prælati, vt latè probaui *in cap. inter*, *de translat. Episcopi*: igitur defuncto eius sponso ab intestato, illi succedit. Accedit, nam lex positiua æmula naturæ, & communem hominum sensum imitata, solet intestatorum hæreditates eisdem adijcere, quibus credibile est defunctum, si disponeret, eas relicturum fore, *l.* 3. *l. conficiuntur* 8. *ff. de iure codicil.* sed si clericus disponeret, & agnosceret propria cognatione destitui, hæredem reliquisset Ecclesiam, iuxta adducta *in cap. cùm in officijs*, *de testam.* Igitur rectè eius bona, nullis extantibus consanguineis, Ecclesiæ deferuntur. De successione clericorum etiam ab intestato agit Crespy *tom.* 2. *obseru.* 51.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt 8 Dissoluitur dubitandi ratio.
verum sit, fiscum bona vacantia intestatorum occupare, ex iuribus suprà adductis, quibus non obstant textus *in l. si hæredem*, *C. de inoffic. l.* 6. §. *certè*, *ff. si quis omiss. causa testam. l. habere*, *ff. de edict. l.* 1. *C. de donat. inter*, *l. vltima*, *de success. edicto*, *l.* 6. §. *simpliciter*, *ff. si quis omissa causa testam. l.* 1. §. *sed si morte*, *ff. quando actio de peculio*, videndi sunt Primarij nostri *ad tit. de acquir. hæred.* tamen id procedit, quando non præfertur fiscus à Curia, corpore, seu aliqua communitate. Vnde cùm in præsenti casu in bonis clerici ab intestato decedentis fisco Ecclesia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus suprà adductis, ideò in præsenti docetur, bona clericorum intestatorum ad Ecclesiam spectare. Nec obstat difficultatis augmentum deductum ex varijs historicis; nam illi loquuntur de Principibus, qui potiùs inuadebant clericorum hæreditates, quàm iure occupabant; nec oppressa Ecclesia ius proprium defendere poterat: vndè ex similibus factis non rectè argumentum deducitur contra suprà tradita, cum inuasiones illæ potiùs violentæ occupationes, quàm legitimæ essent successiones. Hucusque traditis opponi potest textus *in cap. Episcopus qui*, 12. *qu.* 2. cuius interpretationem dedi *in cap.* 1. *de testamentis.*

C A P V T II.

Ex Concilio a *Triburiensi.*

COncilio allatum est, quod quidam laici improbè agant contra Presbyteros suos, ità vt de morientium presbyterorum substantia partem sibi vindicent, sicuti de proprijs b seruis. Interdicimus itaque canonica auctoritate, ne hoc vlteriùs fiat; sed sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum, & agendum diuinum officium, ita nihil ab eis c exigatur præter diuinum officium. De d peculio verò sacerdotum nihil sibi vsurpent, sed totum in quatuor diuidatur partes: vna Episcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus; & si non sunt idonei e parentes, Episcopus eam recipiat, & in vsum Ecclesiæ diligenter distribuat; & si quis cóntra hoc facere præsumpserit, anathematizetur.

N O T Æ.

1 a TRiburiensi.] Ita etiam legitur *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 2. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 206. Carnotensi *part.* 6. *Decreti*, *cap.* 281. sed in canonibus editis à Binio, & Coriolano non reperitur præsens textus: sed cùm Decretistæ addant, *ex Concilio Triburiensi sub Arnulpho*, credendum est, potiùs canonem hunc perijsse ex ipso Concilio, quàm esse alterius Concilij Triburiensis celebrati sub Conrado. De Concilio Triburiensi temporibus Arnulphi celebrata, iam nonnulla notaui *in cap. clerici*, *de vita & honest. cler.*

b *Sicut de proprijs seruis.*] Sed omne, quod seruus acquirit, domino acquirit, etiam inuito, & ignoranti, *l. acquiritur*, *l. etiam inuitis* 32. *ff. de acquir. rer. dominio.* §. 1. *Instit. per quas personas nobis acquiritur*; ergo non rectè in præsenti refertur, dominos à seruis suis tantùm partem eorum, quæ acquisierunt, posse vindicare. Abbas Panormitanus hic *notab.* 1. post Hostiensem verba hæc non intelligit de seruis in seruitute decedentibus, sed de seruis iam manumissis, & ità de libertinis, in quorum bonis etiam facto testamento certam partem patronus obtinet, §. *sed nostra*, *Instit. de success. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barbosa *hic*, *num.* 2. 2

ex eo,

ex eo, quod Patronus partem tantùm liberti obtinet, cùm testamentum ipse condidit; si verò ab intestato decedat, liberis non superstitibus, in vniuersum ius succedit patronus; vnde cùm in præsenti agatur de libertis, ab intestato decedentibus, non partem, sed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare ea sententia omissa, aliter respondit Barbosa, videlicet in relatis verbis non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis allegationem. Sed veriorem censeo Abbatis interpretationem, si obseruetur, præsentem textum non esse exaudiendum, nec intelligendum iuxta ius Romanorum, quod postea illustrabimus; sed potiùs iuxta leges nouiores Longobardorum, & Vuisigothorum, ex quorum Prouincijs erant Episcopi, qui præsentem canonem ediderunt. Iuxta leges autem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat; *l. 17. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Et si aliquod in gasindio Ducis, aut priuatorum hominum obsequio donum vel munus conquisierit, res ad donatorem reuertantur; in alias verò res, sicut dictum est, si hæredes non dereliquerit, aut se viuo non indicauerit, patronus succedat sicut parenti suo.* Ex *l. 13. tit. 7. lib. 5. legum Vuisigoth.* ibi: *Si manumissus sine filijs de legitimo coniugio natis transierit, & ei patronus in libertate aliquid donauerit, aut forsan de eius seruitio discesserit, & alio se contulerit, omnia ad patronum, siue ad eius hæredes sine dubio reuertantur. Quod si forsitan in terra ipsius patroni consistens, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisitæ rei exinde in patroni potestate consistat.* Vnde sensus huius textus est, quod Domini volebant à libertis in Ecclesia manumissis, vt presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, vt à seruis proprijs priuatim manumissis ab intestato decedentibus, quod alienum erat à sacris canonibus, vt ex infrà dicendis apparebit.

3 c *Nihil habeat.*] Idest non operas, non successionem, in quibus præcipuè iuspatronatus consistit. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 8.* Cuiacius *ad tit. C. de bonis libert.* nisi diuinum officium pro operis promissum sit, iuxta adducta *in cap. 3. de seruis non ordin.*

4 d *Peculio.*] Idest bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plenè, & integrè ad Ecclesiam spectabant, ex traditis suprà *in cap. final. de pecul. clericor.* vbi probaui, in his iuribus peculium accipi pro bonis, non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

5 e *Si non sint idonei parentes.*] Immò si indigni erant, fiscus ea bona eripere debebat, *ex l. 1. & per totum, ff. de his quæ vt indign.* non verò Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Ioannes Garcias *de tacito fideicommisso, num. 42.* existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; vnde cùm portio competens incapaci, non ad fiscum perueniat, sed coniuncto acquiratur, inde Episcopo coniuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege ciuili, sed de non idoneis, idest publicis peccatoribus, parumque pijs viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIVM.

6 Singularis est hæc Concilij Tribur. constitutio, & speciali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti in presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, iubet quatuor partes fieri, ita vt patronus nullam habeat, immò vna pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in vtroque iure, ciuili videlicet, & canonico; immò vtriusque iuris sanctiones contrarium suadent. Primò enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero antè manumissionem, & per consequens antè sacram ordinationem; vel post manumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can. 2.* vt ex ipso citatur à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 23.* Iuone Carnotensi *part. 6. Decreti, cap. 38.* ibi: *De rebus verò illorum, vel peculiari, qui à dominis proprijs libertate donantur, vt ad gradus ecclesiasticos promoueri debeant, statutum est, vt in potestate dominorum consistat quidquid antè libertatem habuerunt, verum illis concedere, an sibi retinere voluerint.* Secundò casu integrè, & plenè ad Ecclesiam bona spectant. Concilium Tolet. 4. *can. 74.* ibi: *De familijs Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat., quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, vt antea manumissi libertatem status sui percipiant, & denuò ad ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere seruituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere: sed omnia ad ius Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His quoque, sicut & cæteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi aduersus Ecclesiam aditus intercluditur, ad quos si adspirauerint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate naturæ, sed tempore necessitatis promeruerunt.* Ergo non debent bona liberti diuidi in quatuor partes, vt in præsenti statuitur. Iuris ciuilis etiam dispositioni præsentem canonem non conuenire, facilè constabit, si iuspatronatus quoad successionem tantùm liberorum (quod vt à famosiori iuspatronatus dicitur *in l. quod ex liberta 11. §. 1. ff. de oper. libert. l. libertus 14. ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

Sciendum igitur est lege XII. Tabul. ita cautum esse: *Si libertus intestatò moritur, cui suus hæres nec extabit, ast patronus, patroniue liberi essent ex ea familia, in eam familiam proximò pecunia duitor.* Refert, & probat Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul. 5.* Ait lex, *intestatò*, vt significet, ea lege liberam testamenti factionem datam fuisse liberto, ita vt impunè præteriret patronum, & extraneum hæredem institueret. Vlpianus *tit. 27. regul. §. 1. & tit. 29. in princip.* Sequitur, *cui suus hæres non extabit*, vt agnoscatur, intestati liberti hæreditatem deferri patrono, cum sui hæredes liberto non extant. Vnde ex ea lege patronum ab intestato repellebant filij in sacris existentes, etiam adoptiui, necnon vxor ducta per coemptionem. Vlpianus *tit. 19. regul. in collat. legum Mosaic. tit. vltim. §. penult. l. qui duos 9. §. 2. de rebus dubijs*, iuncto D. Iosepho de Retes *lib. 7. opusc. cap. 5. l. liberto 17. ff. de bonis libert.* iuncto Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 2. l. 3. ff. de suis & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licèt patronus masculus tantùm comprehenderetur, tamen consensu prudentum ad fœminas patronas ius porrectum fuit. Vlpianus *dicto tit. 27. l. 1. §. 1. l. 3. §. si duo 4. ff. de legitim. tut. dicta l. liberto 17. l. 3. §. hæc, ff. vnde legit.* Similiter illa verba. *Patroniue liberi*, ad liberos patroni, patronæque non degeneres, sed ex iustis nuptijs susceptos referenda sunt, *l. 1. & 3. ff. de petit. hæred.* Vlpianus *dicto tit. 27. & 28. l. 3. §. 1. ff. de legit. tut. l. etsi 6. §. 1. l. patronæ 18. l. si filius 42. in princip. & §. vltim. ff. de bonis libert. l. satis constat, ff. de inrepatr.* Immo & illis verbis comprehenduntur vxor ducta à patrono per coemptionem, de qua exaudiebat textum *in l. quamquam 62. §. 1. ff. de ritu nuptiarum, iuncta l. si patrona 13. ff. eodem*, litteratissimus vir collega noster D. Petrus de Vlloa in Granatensi Senatu Regius Consiliarius, *in assertionibus de successione libertorum, cap. 1. §. 5.* Item filij adoptiui à patrono, vt post Cuiacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attenta ipsa lege XII. Tabul. semper patronum intestatæ libertæ occupasse hæreditatem, quia illa suos hæredes habere non poterat, *l. 4. ff. de libert. & posthum. l. 13. ff. de suis & legit.* proindeque, cùm tantùm sui hæredes patronum excluderent, semper ad patronum libertæ successio spectabat. Vlpianus *dicto tit. 29. §. 3.* Subtiliter tamen illum casum excipit perdoctus collega noster *vbi suprà, cap. 2.* cùm liberta coemptione nupta maritum simul, & dominum quæsijt. Mulier enim ita coempta in manum, potestatemque viri transibat, *l. 4. ff. de his qui sunt sui, l. 2. ff. qui iurisd. l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præstand. l. vxori 18. ff. ad leg. Corn. de falsis.* Paulus & Papin. *in collat. legum Mosaic. tit. 4.* vnde maritus ab intestato iure peculij eius bona occupabat, excluso patrono. Nec obstat quod ipsa testamentum facere poterat. Vlpianus *in fragment. tit. 20. §. penult.* Nam nouum in iure non est, vt qui testamentum facere potest, si ab intestato decedat, hæredem legitimum non habeat, vt de virgine Vestali refert Gellius *lib. 1. noctium, cap. 12.* & in filiofamilias peculium castrense habente notum est.

7 Iuspatronatus est l. decemuirali.

Succe-

8 *De eodem iure ex edicto Prætoris.*

Succedit edictum Prætoris circa ipsum iuspatronatus. Et cùm lege decemuirali tantum filij sui, etiam adoptiui, patronum excluderent, iure Prætorio filijs emancipatis succursum est; & adoptiuis ius in partem detractum, ita vt omnes filij legitimi, etiam emancipati, excluderent patronum, tam ex testamento, quàm ab intestato, §. *qua de causa, Instit. de success. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate se abstinebant, & locum patrono faciebant, *l. etsi 6. §. 1. & 3. ff. de bonis libert. l. siue 21. §. 3. ff. de iurepatron.* & ne in arbitrio esset liberti adoptionis commento fraudare patronum, filij adoptiui, etiam instituti, aut vxor coempta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Vlpianus *dicto tit. 29. §. 2.* cui sententiæ subscribit Hermogen. *in dicta l. siue 21. §. 3. ff. de iurepatron.* Etiam edicto suo Prætor facultatem testandi lege decemuirali libertis concessam taxauit, statuens vt libertus sine liberis testatus, semissem bonorum patrono relinqueret, alioquin bonorum possessionem contra tabulas illi pollicebatur vsque ad eam portionem semissem. Vlpianus *in fragmentis, dicto tit. 29. §. 1. l. 1. & 2. ff. de bonis libert. l. 1. §. penult. ff. si cui plus quàm per legem, l. si patroni 22. §. ex duobus, ff. de iurepatron.* idque innuit Suetonius *in Nerone, cap. 23.* dum inquit, Neronem constituisse, vt de libertotum defunctorum bonis pro semisse dodrans præstaretur. Eoque referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus, *Auia testis*; dum pro liberto alloquente patronum, ait: *Huic debeo munus, operas, testamentum.* Et Paulus *in l. & quia 10. ff. pro socio*, dum inquit: *Et quia plerumque vel à parente, vel à liberto quasi debitum nobis hæreditas.* Cæterùm si filios habet, eosque instituat, aut exhæredet In ea causa, in qua per querelam instè agant de inofficioso, sine metu omittit patronum, *dicta l. si patronus 22. §. naturales*, & *§. vltim. l. sed si patroni 8. §. 1. ff. de interdict. & releg.* docent Cuiacius *lib. 3. qq. Pauli in l. 26. ff. qui potiores*, Goueanus *in l. ex asse 52. ff. ad leg. Falcid.* tantùm enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeò vt si simul cum filijs instituat patronum, aut à patrono legetur filijs exhæredatis liberti, grauetur rectè semis his legatis, *l. 4. de condit. & demonstr. l. ex asse 52. l. si cuius 64. §. vltim. ff. ad Trebel.* argumento textus *in l. 1. §. sed si liberus, ff. si quid in fraud. patroni.* Hæc autem portio patrono debita semis bonorum est, *d. l. 1. §. penult. ff. si cui plus, l. debitor 40. §. 1. ff. de pignoratit. action. l. Iulianus 43. ff. de bonis libert.* Hodie verò ex Iustiniani constitutione, quæ extat in suo Codice sub titulo *de bonis libert.* à Cuiacio ex libris Basilic. restituta, triens dumtaxat est; vnde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus consulti loquuntur de hoc semisse, reposuit Tribonianus pro semisse certam partem, vt *in l. 1. §. vltim. ff. de bonis libert. l. sed cum patrono 6. ff. de bonor. possess.* notauit Cuiacius *lib. 41. Pauli ad edict. in l. illud 4. de bonor. possess. contra tab.* & *in recit. ad l. 6. ff. de bonor. possess.* Hæc tam in libertis viris, quàm patronis procedunt; quid tamen eo edicto circa libertas, vel patronas actum sit, seu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; immò cum liberta esset in perpetua tutela patroni, sine ipsius auctoritate testamentum condere non poterat, vnde satis illi ita prospectum erat, cum in ipsius perniciem alium hæredem non institueret. Vlpianus *in fragmentis, tit. 20. §. penult.* Cicero *in Topicis*, & *lib. 7. epist. 21. ad Trebatium*, Liuius *lib. 49.* ibi: *Quin eò processerat consuetudine capta, vt post patroni mortem, quia nullius in manu erat, tutore à Tribunis, & Prætore petito, cùm testamentum faceret, vnum Iberiam institueret.* Vlpianus *tit. 11. §. 18.* Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cauit: forsan semis ob reuerentiam & verecundiam præstabatur, circa quam deterior patronæ, quàm patroni conditio fuerat, *l. 8. ff. de statu hominum.* Vnde ipsa contra tabulas agere non poterat; quare fortassis *in l. si vero 54. ff. solut. matrim.* dicitur maritum vxoris negotium gerens, eius voluntate seruos manumisisse, nimirum vt per mediam mariti personam iura patronatus ampliora ex edicto Prætoris consequeretur. Illud etiam Prætor suo edicto addidit, videlicet vt cùm ex lege decemuirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in potestate existentes vocarentur ad successionem intestati liberti, & etiam qui ex familia manumissoris essent, agnati videlicet patroni vocarentur, *§. 4. Instit. de bonor. possess.* Vlpianus *tit. 28. §. 7.* non tamen illi vocabantur vt patroni, vel eorum liberi, sed tantum eos Prætor inuitabat ad successionem, liberto sine liberis ab intestato decedente. Vlpianus *in fragmentis, tit. 18. §. 7. l. liberti 17. ff. de bonis libert. §. 4. Instit. de bonor. possess.* Etiam eo casu cognati manumissoris vocabantur, non absolutè, sed tantùm si eos ita coniunctos manumissor inueniret, vt plus mille asses ab eo legati nomine capere possent. Vlpianus *tit. 28. §. 7.* hoc est ex personis illis essent, quibus manumissor ex lege Furia plus mille asses legare poterat; nam etsi lege Furia prohibitum esset plus mille asses legatario relinquere, *princip. Instit. de lege Falcid.* Cicero *pro Balbo*, & *vers. 3.* tamen certæ personæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; sicut & à prohibitione legis Cinciæ, quæ modum imposuit donationibus, certæ excipiebantur personæ, quibus sine modo donari licebat. Vlpianus *tit. 1. in princip.* & *§. 2. l. 4. C. Theodos. de donat.* Tandem Prætor cùm lege decemuirali hæreditas liberti intestatò decedentis patrono deberetur, addidit vt liberorum liberi, etiam post manumissionem susceptorum, ab intestato, & sine cognatione decedentium bona manumissores perciperent, concessa eis bonorum possessione, cuius subobscurum extat vestigium apud Vlpianum *lib. singulari de legit. hæredit.* & *in tit. 16. collat. legum Mosaic.* Apertum tamen extat in constitutione Græca, quæ desideratur *in tit. de bonis libert.* & refertur *lib. 49. Basilic.* non enim seruitutis sordes, nisi post tertiam generationem purgabantur. Vnde *in l. 9. C. de adopt.* signanter docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen infertur vetari eam adoptare, ob legis Visellæ prohibitionem, *l. si pater 15. §. final. ff. de adopt. l. vnic. C. ad leg. Visel.* Illustrat Amaya *in l. 1. C. si libertus.* Huic vltimæ parti edicti Prætoris conueniunt leges Francorum, & Longobardorum, vt videre est in Capitularibus Caroli *lib. 6. cap. 208. l. 11. tit. 34. lib. 2. Legum Longobardorum.* Prosequitur Ius Prætorium Mesa *lib. 3. variar. cap. 3. 4. 5. & 6.*

Successit ius nouum legis Papiæ, quo adauctum est ius patronorum; distinctione enim adhibita inter libertum 9 *De eodem iure ex leg. Papia.* centenarium, & non centenarium, ita vt qui centenarius non erat, quamuis vnum duntaxat filium haberet, impunè omitteret patronum in testamento, atque securus esset itidem ab intestato, *§. sed postea, Instit. de success. libert.* si verò centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps; si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem, tam ex testamento, quàm ab intestato: si vnum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor 40. §. 1. ff. de pignor. action.* iunctis Cuiacio *lib. 3. respons. Papin.* & Fabro *ibi*, *l. Latinus 83. ff. de legat. 2.* Si tres, aut deinceps, patronus omninò repellebatur, tam ex testamento, quàm ab intestato, *dicto §. sed postea:* Vlpianus ita accipiendus *in l. si verò 64. §. 5. ff. solut. matrim.* Quamuis enim ius duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus 37. ff. de oper. libert.* non tamen à successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum diuitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri seruus, hodie liber apparet, vt docet Vlpianus *in l. Prætor 7. §. præterea, ff. de iniurijs*: facit Tacitus *lib. 4. annal. Pudet*, inquit, *referre libertinos, qui ditiores spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sestertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia sestertiorum habet. Sed omnia persequi institutum non patitur; videndi sunt post Budeum, Alciatum, & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de success. libert.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 9. num. 12.* Hothomanus *lib. 4. antiq. Rom. de re nummar. cap. 12.* Antonius Augustinus *lib. 2. emend. cap. 9.* Cuiacius *lib. 19. obseruat. cap. 31.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 66.* Marcellus Donatus *ad Suetonium in Augustum, cap. 83.* Circa libertas etiam, necnon patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, vt si quatuor liberos haberent, liberè testamentum facerent; ita tamen vt pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Vlpianus *in fragmentis, tit. final. §. 3.* postea tamen Senatusconsulto Orficiano statutum fuit, vt in successione libertæ ab intestato decedentis, excluso patrono, libertæ filius, etiam vulgò quæsitus primum locum occuparet, *l. 1. §. 9. ff. ad Tertyl.* eoque referendus Paulus *in l. patronæ 18. ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, vt patrona ius idem asse-

quere-

queretur, quod habebat patronus ex edicto, si ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem iure fruerentur, si trium liberorum iure mater honorata esset; patroni autem filiæ, si ius trium liberorum haberent. Vlpianus *dicto tit. final. §. patroni*. Eoque referendi sunt textus *in l.3.§.vltim.ff.si quid in fraudem patroni*, Iulianus *in l. libertinus 37.ff. de bonis libert.* Verba ipsius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Consultorum restituit Iacobus Gothofredus *in l. Iulia de maritandis, cap.24. vsque ad* 28. ad quæ legis Iuliæ capita spectant textus *in l. liberto 26.ff. de bonis libert. l. ex asse 52.ff. ad leg. Falcid. l.si iurauero 14.ff. de iurepatron. l.serui 43.ff. ad leg. Falcid. l. si patronus 44 §.final.ff. de bonis libert. l.si patronus 29.ff. de donat. l.1.§.interdum,ff. si cui plus, l. virilis 145.ff.de verb. signif.* pro quorum interpretatione videndi sunt Cuiacius *lib. 5. obseruat. cap.24.* & *lib. 5. qq. Pauli in l. si patronus 44 §. vltim. ff. de bonis libert.* Goueanus *in d. l. ex asse 52.* Faber *lib.1.coniect.cap.15.* Balduinus *de lege Papia, pag.* 135. Bertrandus *de iure liberorum, cap.* 1. Illustr. Præceptor D. Franciscus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam, cap. de success. libert.* subtilissimus Primarius noster D. Iosephus Zamora *in §. sed nostra, de success. libert.* Varia ergo lege Papia circa successionem libertorum cauebantur. Primum, vt succederet patronus cum filijs eorum in virili portione, *§. postea, Instit. de success. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filij excluderent patronum, hoc procedebat in filijs liberti masculi, non in filijs fœminæ; quia cùm non sint in potestate, patronum non excludunt. Vlpianus *in fragmentis, tit. 29. §. in bonis, l.3. §.si mancipijs, de suis & legit. l. vnica, C. de libert. vniuersit.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, si ius liberorum quatuor liberta habeat. Vlpianus vbi suprà. Tertiò etsi filia patroni admitteretur vt filia, ex lege XII. Tabul. *l.6.§.1.l.42.§.vltim. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Iulia, si ius trium liberorum habeat. Vlpianus *suprà, §. libert.* quo modo accipiendus est textus *in l.47.§.1. de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad successionem liberti admitteretur vt patronus, ex lege XII. Tabul. *l.17. de bonis libert. l.1. §.1.ff. de legit. tut. l.3. §. hoc autem, ff. vnde legitimi, l.13 §. penult. si quid in fraud. patroni*; non tamen ex edicto Prætoris, *l.1.C. de bon. possess. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, si ingenua duos, libertina tres susceperit liberos, *l. Iulianus 37. in fine, de bonis libert.* Vlpianus *suprà*. Quintò vt patronæ filij, qui ex lege XII. Tabul. succedunt intestato liberto, *l.22. de iurepatron. l. 28. de bonis libert.* quamuis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, si eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l.42. vers. Paulus, de bonis libert.*

10 Exponitur §. sed postea, de success. libert. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est Iustinianus *in §. sed postea, de success. libert.* dum docet, filio, filiaue relictis, perinde deberi semissem ex lege Papia, ac si intestatus libertus sine liberis decessisset: quod postremum aut falsum est prorsus, aut saltem obscurum; nam ab intestato sine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l.3. de suis & legit. l. filius 114. §.1. ff. de legat.1. l. sed cùm patrono 6.ff. de bonor. possess.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. virilis 145.ff. de verb. signific.* iuncta eius inscriptione, quæ est Vlpiani *lib.10. ad legem Iuliam Papiam*, in quo libro, & sequenti Vlpianus agit de successione libertorum, vt constat *ex l. ijs autem 11. l. si libertus 16.ff. de iurepatron. l. Iulianus 37.ff. de bonis libert.* Coniectura eò spectat, vt credam, ex lege Papia patrono deberi solidum assem liberti defuncti sine liberis; nam vt ibi docet Vlpianus, virilis partis appellatio solidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ sententia, iuncta inscriptione, illud probat, vt portio hæreditatis, quæ est virilis concurrentibus liberis, sit solida illis deficientibus. Nec obstat appellatio *virilis*, quia hæc interdum solidi interpretationem admittit: quem textum ex mente Vlpiani ita accipit Cuiacius *ibi*. Cui principio illud est consequens, falsum esse, patrono deberi semissem, filio, filiaue concurrentibus, perinde ac ab intestato debetur, illis non concurrentibus. Qua difficultate oppressus Cuiacius *lib.3. obseru. cap.23.* & *lib. 17. cap.13.* affirmat, pro verbo *Intestatus*, legendum esse, *testatus*: quæ interpretatio plausibilior est, quàm alia Roberti *lib.2. recept. cap.24.* & *lib.3. animadu. cap.25.* quem reprehendit ipse Cuiacius sub nomine Mercatoris, *ad dict. cap.25.* Sed eis omissis aliter exponunt Primarij nostri suprà laudati textum illum, & docent, quod Iustinianus censet, patrono deberi semissem, liberto intestato sine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia solida hæreditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam consulas; sed quia si debitam (strictè sumpto verbo *debitam*) portionem spectes, hæc est omnino semis, nec vltrà porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat est relinquenda, nec fideicommissis oneranda, *l.2. §.vltim. l. filius 42.§.vltim. ff. de bonis libert. l. quia autem 6.§. si patronus, l. præterea 19.ff. si quis omissa causa testam. l. dotulem 61.ff. solut. matrim. l.3.§. si in testamento, ff. si quid in fraudem patroni*, quibus in locis cùm constet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expressè docemur, partem, siue semissem deberi. Omnia hæc legis decemuiralis, edicti Prætoris, & legis Papiæ diuersa composuit Iustinianus sua constitutione, quæ extat *in l.4.C. de bonis libert. §. sed nostra, Instit. de success. libert.*

Sed vt iam ad præsentem textum regrediamur, cùm hucusque tradita procedant tam ex iure Cæsareo, quàm canonico, difficilis est præsens canon, quatenus in eo bona liberti ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes, nulla ex eis assignata patrono. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis fideles plerumque in Ecclesia seruos proprios manumisisse, vt in ea deseruirent; & si idonei essent, ad sacros ordines promouerentur, vt probaui *in cap.1. de seruis non ordin.* & in similibus libertis nullum ius patronatus manebat, quia tantùm officium diuinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentiùs, de seruis non ordin.* & manebat talis clericus tamquam libertus orcinus, cum manumissus esset vt ordinaretur. In alijs autem seruis à fidelibus pro redemptione animarum suarum in Ecclesia manumissis nullum etiam iuspatronatus patronus retinebat, *l.54. tit.35. lib.2. legum Longobard.* ibi: *Si quis seruum, aut ancillam in Ecclesia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiserit, sic maneat ei libertas, sicut ei qui Fulfreal in quarta manu traditus, & Amundus factus est; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Ecclesiam, nisi alio modo faciat qualiter voluerit, siue per chartam, siue qualiter ei placuerit*. Patrocinium tamen ita in Ecclesiam transibat, vt si aliquo casu reuocaretur ita manumissus in seruitutem, non in dominium pristini domini, sed Ecclesiæ recideret, *l.1. tit.18. legum Aleman.* ibi: *Si ancilla dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, & postea seruo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat*. Et si ita manumissi sine liberis decedebant, Ecclesia illis succedebat, *tit. 58. legum Ripuar.* Vnde cùm seruus, de quo in præsenti agitur, manumissus esset, vt sacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita eius successio nulli deferebatur à iure: sed quia non constabat bona ab eo relicta, intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, aliàs Ecclesiæ competerent, iuxta adducta in titulo *de peculio cleric.* sed potiùs ab eo aliunde erant quæsita, & eis nisi manumissus esset in Ecclesia, patronus succederet; ideò quia propter priuilegium talis manumissionis patronus non occupat ea bona, iubent patres, vt in quatuor partes diuidantur, quarum prima Episcopo, secunda Ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præstetur. Nec obstat canon 2. Concilij Tolet.1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus antè manumissionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus disponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilij Tolet 4. nam in eo agitur de libertis ex seruis proprijs Ecclesiæ manumissis, quibus Ecclesia succedit iure proprio, cum ex propria familia manumissi essent, & intuitu eius omnia quæsijssent.

11 Explicatur præsens textus.

CA-

C A P V T III.

Innocentius III. a *Niuernensi Episcopo, & N. Sancti Benigni Diuotien. & N. Teloci Abbatibus.*

CVm dilectus filius N. Abbas de [b] Buxeria ad nostram nuper præsentiam accessisset, & pro causa, quam aduersus venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum [c] Eduen. habebat, ibidem diutiùs expectasset, tandem nuncius eiusdem Episcopi superuenit: quibus volentibus ad inuicem litigare, venerabilem fratrem nostrum I. [d] Viterbien. Episcopum, sancti Clementis Card. concessimus auditorem. Ipsis igitur in eius præsentia constitutis, Abbas proposuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio se, ac sua ad participationem orationum monasterio de Buxeria pietatis intuitu obtulisset, quibusdam rebus suis vsui suo simplici reseruatis, de manu cuiusdam fratris eiusdem cœnobij augmentationem [e] coronæ, in signum illius oblationis accepit: & quod hanc concessionem hoc modo fecisset, & non suo nomine, sed nomine monasterij possideret, & monasterio quicquid acquirebat, acquireret, sæpè fuit in communi Capitulo protestatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permansit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipsi monachi, rebus ipsius, non secus quàm alijs rebus proprijs monasterij, sciente Episcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè vtebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter viuos, in vltima voluntate mente sanus, licèt æger corpore, confirmauit. Cumque idem Abbas, & monachi res sic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipsi concesserant ad vtendum, ad suum monasterium reducere vellent, prædictus Episcopus eis violentiam inferens, non solùm res [f] Archipresbyteri, verùm res ipsius monasterij occupauit, quas cùm in bona pace repeterent ipsi, vt in rebus illis ei posset grassandi materia plenior indulgeri, Sedem Apostolicam appellauit, in Octauis B. Martini proximè præteriti terminum appellationi præfigens. E contra prædicti nuncius Episcopi allegauit, quod quando illa donatio facta fuit, Archipresbyter erat positus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuisset à monachis: Vis tu habitum suscipere monachalem? & respondisset: Volo; statim interrogatus ab alia: Vis tu esse asinus? respondit similiter: Volo; sicque prædicti monachi eum ad suum monasterium deportarunt: quod idem nuncius se obtulit probaturum. Præfatus siquidem Abbas, cùm ad assertionem partis suæ quosdam testes incontinenti produceret, nos ipsos recipi fecimus, & diligenter audiri, quorum attestationes cùm interloquendo decreuissemus publicari debere, quoniam super illis capitulis pars Episcopi nolebat testes producere, super quibus idem Abbas testes produxerat, ipsæque fuissent in publico recitatæ, disputatione super attestationibus ipsis habita diligenti, multa fuere contra dicta testium allegata. Cùmque renunciatum fuisset à partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde proposita nobis, & fratribus nostris fideliter recitauit. Quibus auditis & cognitis sufficienter, intelleximus esse probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut vltimam exprimens voluntatem, asserit se, ac sua monasterio de Buxeria contulisse. Vnde cùm requisitus esset vt conderet testamentum, respondit se non posse [g] testari, quia se, & sua contulerat monasterio sæpedicto. Et licèt vnus solus testis dixerit se vidisse, quando præfatus Archipresbyter se, & sua obtulit monasterio; quia tamen alij testes dixerunt, se audisse ipsum Archipresbyterum in Abbatis præsentia confitentem, & quod prædictum est, non tanquam sufficienter probantes, sed tanquam vehementer [h] adminiculantes, assertionem Abbatis plurimùm adiuuabant. Quia verò pars Episcopi asserebat se velle probare, quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat à mente, vnde non valuit quod expressit: nos super his, & alijs, quæ fuerunt hinc inde proposita, cum fratribus nostris diligenti deliberatione habita, causam ipsam vobis sub hac forma duximus committendam, quod nisi prædictus Episcopus legitimè comprobauerit sæpedictum Archipresbyterum suæ mentis [i] compotem non fuisse, cùm vltimam voluntatem expressit, super impetitione monasterij perpetuum ei silentium imponatur, & compellatur restituere monasterio quæcunque de bonis ipsius Archipresbyteri, vel etiam monasterij occupauit. Si verò legitimè comprobauerit prædictum Archipresbyterum, quæ super vltima voluntate præmissa sunt, alienata [k] mente dixisse, ad faciendam ei nomine parochialis Ecclesiæ, cuius administrationem gesserat dum vixisset, restitutionem bonorum, quæ ipsius Archipresbyteri fuerant, monasterium condemnetur, cùm idem Archipresbyter ab intestato decesserit: ipsique monasterio super impetitione Episcopi silentium imponatur. Nullis litteris obstantibus, præter assensum partium, &c. Quod si non omnes, &c. tu frater Episcope cum eorum altero. Datum Romæ, &c. IV. Non. Iun.

N O T Æ.

N *Iuernen.*]Ita restituo inscriptionem, & litteram hu-
1 ius textus ex ipsis epistolis Innocentij III. editis à Cardinale Sirleto, *fol.* 111. Niuernensis ciuitas Galliæ prouinciæ suæ caput, ita dicta est a Niueri fluuio, qui in Ligerim fluit, vt referunt Cæsar *l.* 7. *c.* 10. Papirius Masonius *in discript. Franciæ, fol.* 31. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cuius Præsulum catalogum referunt Democares *in l. de sacrificio Missæ*, Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 250. Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ. fol.* 791. Guillelmo cius Ecclesiæ Episcopo missa est præsens decretalis, de quo Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ, fol.* 791.

b *Buxeria.*]Quod monasterium est Ordinis Cistercien- 3
sis, olim dictum Triumfontium, de quo hæc Robertus Claudius *in sua Gallia* refert. [Buxeria cœnobium Cisterciensis

ciensis Ordinis, diœcesis Eduensis, olim Triumfontium appellatum, iuxta tria ſtagna ad Oſcarum fluuium, anno 1130. die 13. Martij fundatum eſt ab Illuſtriſſimis Burgundiæ Ducibus, vt nonnulli putant: ſed alij probabilius Nobiles Dominos de Somberone auctores illius exiſtimant.] Aliqua de ipſo monaſterio refert Mantrique *tom. 1. annalium Ciſtercienſ. anno 1130. cap. 6.* Fratres Sarmathani *tom. 4. Galliæ Chriſt. fol.* 208.

3 c *Eduen.*] Edua vrbs celeberrima eſt Galliæ, cuius populi clariſſimi Celtarum vocantur à Mela *l. 3. c. 2.* Auſonio *parental. 4.* Eius ciuitatis meminerunt Gouelinus *l. 2. de rebus Pij Secundi*, ibi: *In Burgundia ſunt Edui, Celtarum ferè omnium quondam principes.* Tacitus *l. 11. annalium: Primi Edui Senatorum in Vrbe ius adepti ſunt, datum id fœderi antiquo.* Sidonius *l. 5. epiſt. 18.* Aymonius *l. 1. c. 5.* Cæſar *l. 6. de bello Gallico.* Etiam dicta fuit Auguſtodunum, vt probant Fratres Sarmathani *tom. 2. Galliæ Chriſtianæ, fol.* 25. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cuius Præſulum ſeriem referunt Fratres Sarmathani *vbi ſuprà*, Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 55. Gualtero eius Præſuli in præſenti reſcribit Innocentius.

d *I Viterbien.*] Ioannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis à Cœleſtino III. vt refert Vghellius *tom. 1. Italiæ ſacræ, fol. 310. num.* 10.

4 e *Augmentationem coronæ.*] Quod erat ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum, vt probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideò fiebat iſti oblatus monachus, vt probaui *in c. in præſentia, de probat.* vbi hæc verba illuſtraui.

f *Res Archipresbyteri.*] Non intuitu Eccleſiæ acquiſitas; nam de illis Archipresbyter diſponere non poterat, vnde ad Eccleſiam ſpectabant; ſed de proprijs, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab inteſtato venientes, Eccleſia ſuccedebat, iuxta ſuprà adducta *in c.* 1. 5

g *Non poſſet teſtari.*] Non quia monachus eſſet, iuxta tradita *in c. 2. de teſtam.* ſed quia non habebat bona, de quibus diſponeret, cum omnia ſecum monaſterio obtuliſſet.

h *Adminiculantes.*] Non enim de vno, ſed de diuerſo deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probauit Abbas oblationem; aliàs ſi vnus teſtis tantum de confeſſione oblationis deponeret, & alius teſtis de oblatione ipſa, non probaſſet ſufficienter Abbas, vt exponit Coſta *in l. ſi ex cautione, fol. 379. n. 2. C. de non numer. pecun.* 6

i *Compotem non fuiſſe.*] Quæ negatiua conuertitur in affirmatiuam, vt probaui *in c. ad audientiam, de probat.*

k *Alienata mente dixiſſe.*] Furioſus enim non poteſt facere teſtamentum, *l. neque, C. de codicil. §. furioſi, Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum.* Donellus *lib. 6. comment. c. 5.* Seſſe *tom. 1. deciſ. 56.* Rodericus Suarez *alleg.* 1. In qua parte obſeruandi ſunt textus *in l. 1. de ſuis & legit. hæred. l. 15. §. filius, & §. vltimo, ff. de inoffic. l. filius 60. ff. de acquir. hæredit. l. 17. §. ſi impubes, ff. de inſtit. act.* & alij quos adduxi *in cap. 1. de teſtam.*

TITVLVS XXVIII.

De ſepulturis.

CAPVT I.

a Leo III.

NOs inſtituta maiorum Patrum conſiderantes ſtatuimus, vnumquemque in maiorum ſuorum ſepulchris iacere, vt Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere ſepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magiſter alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus eſt operarius mercede ſua, tertiam *b* partem ſui iudicij illi Eccleſiæ dari cenſemus, in qua cœleſti pabulo refici conſueuit, vt iuxta Apoſtolum ſint conſolationum ſocij, vti fuerint paſſionum: & ſic demùm vbicumque libitum fuerit, eligat ſepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini noſtri, qui per Prophetas locutus eſt dicens: Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui; ſub anathematis vinculo deteſtamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1 a LEo III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. & poſt Concilium Lateran. ſub Alexandro III. *p. 43. de ſepult. c.* 2. & ex epiſtola Leonis III. textum hunc citant Antonius Auguſt. *in notis ad 1. collect. in d. c.* 2. Cironius *in parat. ad hunc tit.* Nicolaus Lemaiſtre *de iurib. Epiſc. l. 2. c. vlt.* Vnde cùm in aliqua ex epiſtolis ipſius Pontificis editis à Vinio *tom. 2. Conciliorum*, Baronio *tom. 9. anno 796. & 799.* non reperiatur, credo deductum eſſe ex aliqua epiſtola, quæ temporis iniuria perijt. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Eccleſiam rexit vſque ad annum 816. vt referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludouicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

b *Tertiam partem.*] De qua portione parochiali agemus *infrà, in cap. in noſtra*, hoc titulo.

COMMENTARIVM.

2 *Concluſio traditur, & probatur.* EX hac Leonis epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Vnuſquiſque ſibi poteſt eligere ſepulturam vbicumque voluerit; decedens autem ſine electione, in maiorum ſuorum ſepulchro eſt ſepeliendus.* Probant eam textus *in c. Ebron, c. vnaquæque, c. vbicumque, c. placuit, 13. q. 2. c. vlt. in princip. 16. q. 1. c. 3. c. de vxore, in princ. & §. 1. hoc tit. c. nimis, §. 1. de exceſſ. Prælat. c. plerique, de pactis, c. vt priuilegia, de priuileg. c. cùm quis, c. is qui, fin. hoc tit. in 6. c. 1. de pactis, eodem l. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum alijs congeſtis à Creſpetio *in ſumma, verbo Sepultura.* Conſonat lex 5. *tit. 13. partit.* 1. Illuſtrant vltra laudatos in præſenti à Garaſia, & Barboſa, idem Barboſa *l. 2. Iuris Eccleſ. c. 10. n. 10. & de offic. Paroch. c.* 26. Petrus Gregorius *l. 1. partit. tit. 17. c. 5. & l. 2. ſyntagm. c. 13. n. 6. & l. 33. c.* 23. Vighel. *in method. iur. can. fol.* 451. Tondutus *reſol. canonic. c.* 115. Valenzuela *conſ.* 18. Baſilius *de matrim. l. 5. c. 13. §. 2.* Palladorius *different. 66. §. 3.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. 3. p. l. 5. §. 17. n.* 529. Zerda *in Iudith, tom. 1. cap. 8. verſ. 1. fol.* 391. Cabreros *l. 2. de metu, c. 5. nu.* 85. P. Mendo *de iure academ. l. 3. q.* 50. Frances *de Eccleſ. Cathed. c.* 17. Murga *tom. 2. diſquiſit. mor. tr. 8. diſquiſ. 1. cum ſeq.* Alteſerra *lib. 1. differt. cap.* 12.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ex ſequenti iuris conſideratione; nam ſiue teſtator eligat ſepulturam, ſiue non eligat, intra Eccleſiam non eſt tumulandus, *c. nullus 13. q.* 2. Concilium Brachar. 1. *can* 18. ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Baſilicam Sanctorum ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, de foris circa murum Baſilicæ.* Concilium Arelat. ſub Carolo, *c.* 21. Alia congerunt Antonius Auguſtinus *in epit. l. 26. tit.* 10. Lindembrogius *in gloſſario, verbo Mortuos*, Sauarus *in not. ad Sidonium, l. 3. epiſt.* 12. Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 238. Ergo ſiue electa ſepultura, ſiue non, defunctus decedat, intra Eccleſiam non eſt ſepeliendus. Augetur primò hæc difficultas, nam etſi admittamus iam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Eccleſiam ſepeliri, non tamen ideò in ſepulchro maiorum erant ſepeliendi, ſed potius pro perſonarum diſtinctione, vt ſi clerici ſint, in Eccleſia vbi reſident, *c. vbicumque 3. q.* 2. ſi monachi, in proprio monaſterio, *c. 1. 16. q.* 1. ſi laici in Eccleſia Cathedrali, *ex eodem c.* 1. Igitur non ſunt neceſſariò tumu-

3 *Impugnatur tradita aſſertio.*

tumulandi in maiorum sepulchro. Secundò difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra maiorum, in quibus ratione illationis cadauerum parentum habeat quis dominium in eis; cum certum sit in locis sacris, & religiosis, vtpotè exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. sa tantùm, §. sacræ, ff. de rerum diuis. §. nullius, Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, vbi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium.

4 De diuersis sepulturæ modis. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius illustratione primo sciendum est, sepulturæ iure naturali corporibus debitæ, vt fusè prosequitur P. Faber *l. 2. semestr. c. 1.* pro diuersitate nationum vsum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus deuoranda defunctorum corpora obijciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aeri exponebant, vel aquis immergebant, igne consumebant, aut terra condebant. Elicdones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadauera edebant, honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quam à vermibus deuorari; & vt hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos iuxta secum amare profiterentur. Herodotus *l. 4.* Strabo *l. 11.* idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in collect. cent. 5. prouerb. 25.* de Indis Herodotus *l. 3.* de Ponticis D. Hieronymus *contra Iouin. lib. 2.* de alijs Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de cœmeterijs sacris, l. 1. p. 1 c. 4 num. 1.* Barcæi, gens Hesperia, cadauera vulturibus deuoranda obijciebant, eo quòd aues illas sacras existimabant. Refert Ælianus *l. 1. histor. anim. c. 22.* Idem tradit de Iberis Iustinianus *l. 41.* & de alijs Spondanus *d. c. 4. n. 2.* Alex. ab Alex. *l. 3. genial. c. 2.* Silius Italicus *l. 3.* quem vsum reprehendit Dausqueius *ad orat. de zona Basilij Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina proijcere consueuisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *l. 3. c. 1.* cuius moris rationem illustrat Spondanus *d. cap. 4.* Alij defunctorum corpora aeri dissolui cupientes, arboribus affigebant, vt Scythæ. Silius *l. 13.* Tabareni, D. Hieronymus *l. 2. contra Iouin.* illustrat Spondanus *d. cap. 4.* Combustione etiam, & igne cadauera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt, vt Romani, & Græci, à quibus Galli, & Germani acceperunt, vt referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de morib. German.* Sidonius *lib. 3. epist. 12.* vbi Sauarus, Ouidius *lib. 3. de funere Elpen.* ibi:

——pia membra dolentes

Condimus, atque arsit fauus splendentibus armis.

Romani maximè hunc morem obseruarunt, ex ratione, quam reddit Plinius *lib. 8. cap. 54.* his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terra condebantur: ac postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc institutum, & tamen multæ familiæ priscos seruauere ritus.* Vnde more Romano condi, est sepulturæ post rogum, & cremationem mandare, vt ex Tacito, Laertio, & alijs illustrant Saluagnus *ad Ouidium in Ibin, vers. 151.* Sophranis *de funere Hebræor. digress. 2. cap. 1.* Hebræos cadauera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadauera incendebant, benè prosequitur Sancius *in cap. 6 Amos, versu 10.* & *in 1. Regum, cap 31. vers. 12.* & antè eum Hieronymus Magius *lib. 3. miscell. cap. 11.* Humationis ritus, vt cæterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior; siquidem si terra sumus, in terram reuertamur, *cap. 3. Genesis* dicitur; per humationem enim redditur homo humo, vt diuina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap. 12* Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymno in exeq. defunct.*

Spiritus simul & caro viuit;
Rescissa sed ista seorsum
Proprios reuocantur in ortus:
Petit halitus æthera feruens,
Humus excipit arida corpus.

Itemque apud Lucretium *lib. 2.*

Cedit item retro de terra quod fuit antè
In terras; & quod missum est ex ætheris oris
Id rursum cœli relatum templa receptant.

Et apud Phocylidem his verbis Latinè redditis *Poem. admonit.*

Spiritus vsui à Deo datus est mortalibus, & imago Dei;
Corpus ex terra habemus, & omnes in eam
Resoluti puluis sumus, cœlum verò spiritum recipit.

Sic & Euripides *in supplic.* cuius tamen versus apud Stobæum *serm. 122.* tribuuntur Moschioni, seu Menandro:

Sinite iam terra mortuos operiri,
Et vnumquodque vnde in corpus venit,
Illuc redire; spiritum quidem ad æthera,
Corpus verò in terram. Non enim possidemus
Illud propriam, sed quandiu hanc vitam incolimus,
Deinde restituendum est suæ parenti.

Et apud Xenophontem *lib. 8. de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliaue vlla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quàm terræ commisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & mittit. Plura Beyerlinch *tom. 2. Theatri, verbo Cadauer.* Ioannes Andreas *de sepult. cap. 8.*

Secundò sciendum est, locum illum, vbi cadauer humatur, diuersis nominibus appellari, nempè cœmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, vt de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract. 1. disp. 1. controuers. 3.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 3. in proœmio.* Et frequentius sepultura appellatur cœmeterium, *in cap. consuluisti, de consecr. Eccles.* vbi huius vocis etymologiam illustrauimus. Polyandrum dicitur, quasi pollutum antrum, propter cadauera ibi sepulta, vt probat Iul. Lauorus de prisco funerandi more, *cap. 6. num. 4.* Monumentum dicitur etiam à manendo, *l. 2. §. monumentum, ff. de religiosis*; quia vt ait Augustinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoriæ, vel monumentum dicuntur ea, quæ insignia fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiam subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus sepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam, cap. 3.* vbi doctè exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno 203. num. 10.* & *anno 226. num. 7.* Tumulus dicitur, quasi tumens humus, quæ eleuatur sepulto homine, *cap. 10. Iob*, ibi: *De vtero translatus ad tumulum.* D. Hieronymus *in Matthæum cap. 10.* Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

5 De nominibus sepulturæ.

Hostilem ad tumulum Troiæ sub mœnibus altis.

Mausoleum propriè est sepulchrum Principis, dictum à Mausolo Rege Cariæ, de quo Iul. Lauorus suprà, *num. 12.* Sarcophagus similiter dicitur sepultura à sarcophago lapide marmoreo, in quo primum corpora condebantur. Eius meminit D. Augustinus *l. 18. de ciuitate Dei, c. 5.* Ergastulum etiam à verbo Græco, quod significat quiescere, quia ibi corpora quiescunt. Cœnotaphium est locus vacuus, honoris tantum causa: à Græcis dicitur inane sepulchrum, eius fit mentio *in l. vel quæ 6. l. monumentum, ff. de religiosis*: plura de eo Iacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio.* Sedes appellatur à Paulo, *in l. si quis enim 40. ff. de relig. l. necdum 10. l. eodem*, ibi: Sine dum perpetuæ sedi corpus traditum sit, *l. 3. C. Theodos. de sepulchro violato.* Dicitur tandem domus æterna, *l. 4. C. Theodos. de sepulchr.* quia cadauera in eo in perpetuum conduntur. In Petronij Antigen. epitaphio ita legitur:

Hæc domus æterna est, hic sum situs, hic ero semper.

Seneca *in Octauio, act. 4.* Iacobus Gothofredus *in l. 4. C. Theodos. de sepulchro violato*, Gutherus *l. 2. de iure manium, c. 20.* Quam ob rem in antiquis lapidibus non rarò sepulchrum domus æterna dicitur, vt in sequentibus, quos refert Fornerius *l. 3. rer. quotid. c. 6.* In primo ita:

MANILIA PAVLA
DE PARCIMONIO SVO
SIBI, ET ÆLIO
PAVLINO COMPARI SVO
DOMVM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo:

Bis hic septeni mecum natales dies
Tenebris tenentur dictis æterna domus.

Quo tamen sensu apud nos, qui resurrectionem speramus, sepultura domus æterna dici possit, exponit Sauarus *ad Sidonium lib. 2. epist. 8.*

6 De sepultura extra hom. Tertiò sciendum est, quod licèt olim vnusquisque in ædibus suis defunctos sepeliret, vt ex Cicerone tradit D. Isidor. *lib. 15. originum, cap. 8. & 11.* vnde ortum ait Seruius, vt domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul.

Tabul cautum fuit, ne intra mœnia ciuitatis defunctorum corpora humarentur, comburerentur ve, his verbis: *Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, neue vrito*. Ex Cicerone refert Iacob. Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 10. quam illustrant Siluius, Reuardus, & Balduin. Rosinus *lib. 8. antiq c. 6.* & faciunt textus *in l. 12. C. de relig. l. 6. Cod. de sepulchro violato, in Theodos.* Paulus *lib. 1. sentent. tit. 21 §. 2.* plura Pancirola *2. var. cap. 199.* Gutherus *de iure manium, lib. 3. c. 33* Ioann. Andr *de sepult. cap. 5.* Sophranis *in Dauidem, 3. p. c. 3.* Sauar. *ad Sidonium, lib 3. epist. 12.* Iunius Polit. *quæst. 550* Sulmut *ad Pancirolam, lib 1. tit. 62.* Raderus *ad Martialem lib. 1. epigram. 93.* Ramirez *in Pentecont. cap* 17. Zerda *in aduers cap. 185. num. 91.* Imperatorq; Hadrianus, teste Vlpiano apud Cælium Rhodigin. *lib. 17. antiq. lect. c. 19* pœnam statuit aureorum quadraginta in eos, qui in ciuitate sepulchra fecissent, quam fisco inferri iussit; immò & in Magistratus id permittentes eandem statuit pœnam, iussitque locum publicari, & inde cadauer transferri: quam prohibitionem etiam ad vrbem Constantinopolitanam protraxit Theodosius *in l. 6. Cod Theodos. de sepulchro violato*, fuisseque id rationi consentaneum, probat sanctus Vedastus, qui vt refert Surius *in eius vita*, sæpè sæpiùs repetebat, intra muros ciuitatis sepeliri neminem debere, quia omnis ciuitas locus debet esse viuorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fœtore humatorum corporum viui inficerentur. D. Isidorus *vbi suprà*; aut dum corpora vrebantur, domus accenderentur, & ita occasione rogi vrbs aliquando conflagraret. Paulus *lib 2 sentent. §. 22* eam rationem assignat, ne intra vrbis ambitum Dijs consecratum, funestum aliquid appareat: causas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de vario sepeliendi ritu, non multum ab initio*, Ioannes Kirmanus *lib. 2 de funeribus, c. 22.* Gutherus *de iure manium, lib 3. cap. 33.* Huiusmodi autem lege Imperatores, Vestales, optimè de Republica meritos, clarosque viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *vbi proximè*; nam & Publicolæ ius sepulchri intra vrbem concessum tradit Dionysius Halicarn. *lib. 5.* Idem de Vestalibus refert Seruius *lib. 2. Æneid.* & de Traiano, qui vrbanam adeptus fuit sepulturam, hæc habet Eusebius Cæsar *in Chron. Traianus morbo in Selinunte perijt, siue vt alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam Isauriæ, profluuio ventris extinctus est anno ætatis 63. mense 9. die 4. Ossa eius in vrnam auream collata, & in foro sub columna posita; solusque omnium intra vrbem sepultus est*. Plura Pererius *in cap 49. Genesis, disp 4.* Sauarus *ad lib. 3. Sidonij, epist. 12. verbo Campus*. Pancirola *lib. 2. var. cap. 199.* Gutherus *de iure manium, lib 3. cap. 33* Sophranis *de funer. Hebræorum 3 p. cap. 3.* Sulmut *ad Pancirolam, lib. 5. memorab. tit. 62.* Raderus *ad Martialem, lib. 5. epigram. 93.* Ramirez *in Pentecont. cap* 17. Sed licèt extra vrbem cadauera sepelienda ferrentur, non longè tamen à mœnijs; vnde Cicero *Tuscul. quæst. 5. Est* (inquit de Roma) *ad portas Agragauias magna frequentia sepulchrorum.* Tandem Imperator Leo *in Nouel. 53* legem hanc abrogauit, mortuos iubens nonnisi intra oppidorum mœnia sepeliri. Plura Iacobus Gothofredus *in l 6. C. Theodos. de sepulchr. violat.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 4 nu. 26.* Amaya *lib. 50. obs. c. 6 n. 5.*

7 De sepulchris familiaribus.

Quartò sciendum est, Romanis itidem sepulchra fuisse, vel propria singulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaueribus sepeliendis destinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, vt ex Varrone, Festo, & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *lib. 10. lectionum, cap. 17.* Baronius *in Martyrol. die 10 Februarij*, & apud Hebræos fuisse plebi, ac peregrinis communia sepulchra, vulgò polyandria dicta, constat ex Ieremia *c. 2. vers. 19. c. 26. in fine, & lib. 4. Regum, c. 23* & apud D Matthæum *c. 27* mentio extat sepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit à Principibus sacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Iudæ. Sepulchra autem priuata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ sibi quis, familiæque suæ constituit: hæreditaria, quæ quis sibi, hæredibusque suis, vel quæ paterfamilias iure hæreditario sibi acquisiuit. Vnde in eorum epitaphijs passim litteræ hæ insculptæ leguntur, H M H S. idest, hoc monumentum hæredes sequitur: vel H. M. H. N. S. idest, non sequitur: vel etiam H. M. H. E. N. S idest, hæredes exteros non sequitur. Innumera exempla ex antiquis inscriptionibus tradit Gutherus *inscript. c. 17.* & nonnulla explicat D Iosephus de Retes *in epitaph.* illustrata. Illud tamen discrimen versabatur inter sepulchra familiaria, & hæreditaria, quòd familiaria ad agnatos pertinebant, *l. ius 8. l. 53. Cod. de relig.* ad eosque, qui in familia erant, eorumque successores, licèt hæredes non essent, dum tamen in familia persisterent. Familiæ autem appellatione communi iure veniebant omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuissent, in quam & libertos humanitatis ratione adsciscì moris erat, ita tamen, vt ius sepulchri in patronorum monumentis non haberent, nisi essent eis hæredes, quantumuis patroni monumentis suis inscripsissent, sepulchrum se fecisse sibi, libertisque suis, *l. 6. C. de relig.* Illustrat latè D Iosephus de Retes *vbi proximè*. Hæreditaria verò sepulchra patebant liberis vtriusque sexus, alijsque hæredibus quibuscumque, etiamsi ex minima parte hæredes fuissent ex testamento, vel ab intestato, atque insuper bonorum possessoribus ijs, quibus libertatis conseruandæ causa bona adiecta fuissent, *l. vel quod 6. l. si quis suis 33. ff. de relig. l. quia periade 42. ff. ad Trebel. l. 4. §. is autem, ff. de fideicommiss. libert.* nisi fortè aliter iusta causa testator aliquem exclusisset, *d. l vel quod 6* vel omninò cauisset, ne quis eò inferretur, *l. 3 §. si quis in hæreditate, ff. de sepulchro violato:* obseruarunt Brissonius *lib. 2. select. c. 14.* Antonius Bossius *in Roma subter. lib. 2 c. 26.* Osualdus *ad Donellum, lib. 4. c. 5 littera X*, Molina *lib. 5. de primog. c. 24. n. 4.* Ramirez *ad Martialem lib. 1. epig. 115 & 117 & in Pentecont. c. 17.* & tunc vsus omnium communis erat, & indiuiduus, *l. fundus, 30. ff. fam. ercisc.* quam explicat D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib 2. c. 2. sect. 6* alia de sepulchris ex diuersis gentium moribus, & prisco funerandi ritu, congesserunt Ioann. Meursius *in tract. de funer.*. Kirmanus *de funer. Roman.* Guther. *de iure manium*, Iul. Lanor. *de prisco sepel more*, Lælius Girald *de funerandi ritu*, & alij relati ab Osualdo *dicto lib. 4. commen. c. 1.* Sophranis *de funere Hebræor.* Onufrius, Panuinus, & Spondanus *de cœmeterijs*, Iul. Clarus, & Siluius *lib singul. ad leges XII Tabul. ex cap. 22* Besoldus *tom. 2 polit. consider. 3. polit. de sepultura*.

Quintò sciendum est, Christianos primis illis temporibus, quibus Iudæorum, vel Gentilium, inter quos viuebant, ciuilibus, ac politicis legibus tenebantur, 8 De sepulchris Christianorum

etiam extra vrbes defunctos sepelisse; sed pace Ecclesiæ data, vbi Christianæ religionis cultus publicè haberi poterat, non solùm intra ipsas vrbes, verùm & intra Ecclesias cadauera condidisse, vt iam temporibus Marcelli Papæ vsitatum fuisse constat ex Anastasio Biblioth. *in eius vita*, ibi: *Constituisse in vrbe 25. titulos, propter baptismum, & pœnitentiam eorum, qui conuerterentur ex paganis, & propter sepulturam Martyrum.* Nec solùm sancti Martyres intra Ecclesiam sepeliebantur, verùm & fideles laici, vt participes fierent sacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quiescerent, adiuuarentur, vt piè edoctus Constantinus Magnus suo consilio, ac prouida dispensatione (vt ait Eusebius *in eius vita, lib. 4. cap. 60.*) in Basilica SS. Apostolorum quam ædificauit, sepulchrum sibi constituit, eo quòd speraret fore, vt defunctus quoque precationum, quæ ibi essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, sicque quamplurimum vtilitatis illorum memoriam animæ suæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipso interiori templo, sed limine, seu vestibulo, cùm tam Constantinus Imperator, quàm Theodosius, & Honorius eius successores in porticu, & vestibulo Ecclesiæ sepulturam sibi elegerint, vt ex Chrysostomo, Euagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *lib. 5. de cœmeterijs, p. 3. c. 14. num. 4.* Sozomenus *lib 2. cap. vlt.* D. Chrysostomus *homil. 26. in 2 ad Corinth.* Fideles ergo sine discrimine in cœmeterijs, & Ecclesijs ipsis olim sepeliri constat ex Concilio Carthag *4. can. 81.* vbi iubetur, vt mortui pœnitentes afferantur Ecclesiæ, & sepulchris: & ex quæstione illa Sanct. Paulini, qui interpellauit Sanct. Augustinum, vtrum prosit alicui post mortem, quod corpus eius apud Sancti alicuius memoriam sepeliatur? Cui Sanct. Augustinus respondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda composuit, ex quo citatur textus *in cap. non æstimemus, 13. quæst. 2.* vbi eleganter expressit Sanctus, quantùm prosit fidelibus sepultura intra Ecclesiam; quod & docuit S. Maximus Episcopus Taurin *in Homil. in Natal. Sanctorum*, quæ est etiam apud D. Ambrosium *concione 6.*:

de Sanctis, ibi: *Ideò hoc à maioribus prouisum est, vt Sanctorum ossibus nostra sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illis Christus illuminat, à nobis tenebrarum caligo diffugiat: cum sanctis ergo Martyribus quiescentes, euadimus inferi tenebras eorum proprijs meritis, attamen consocij sanctitate: & ideò veneremur eos in sæculo, quos defensores habere possumus in futuro; & sicut eis ossibus parentum nostrorum iungimur; ita & eis fidei imitatione iungamur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione, quàm corpore.* Et sanctus Ambrosius dilectissimum fratrem suum Satyrum sepeliens iuxta Victorem Martyrem, memoriam eius hoc celebrauit tetrasticho:

Vranio Satyro supremum frater honorem
Martyris ad læuam detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, vt sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuuias.

Sed postea ob miros casus à D. Gregor. *lib. 4. dialog. c. 50.* quos etiam describit Lucas Tudensis contra Albig. *c. 15. & 16. lib. 2. c. 23.* relatos, quorundam prauorum hominū in Ecclesijs sepultorum, qui inde diuinitus electi sunt, ecclesiasticis legibus cautum fuit, ne quis in Ecclesia sepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuisse, ipsa Conciliorum, & SS. Patrum decreta testantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decreuit: *Item placuit, vt corpora defunctorum nullo modo intra basilicam sepeliantur, sed si necesse est, foris circa murum basilicæ.* In Hispania idem statutum fuisse constat ex Concilio Brachar. 1. *can.* 18. suprà relato, vbi notauit Loaysa. In Germania idem cautum fuit in Concilio Tribur. *can.* 17. Magunt. *can.* 42. relatis à Gratiano *in c. nullus, cum seq. 13. q. 2.* In Gallia ex Concilio Nannet. *can. 6.* relato *in cap. præcipiendum 13. q. 2.* Meldensi *can. 9.* Theodulpho Aurelian. Episcopo ad fratres compresbyteros, ibi: *Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum vsus fuit, vt plerumque loca diuino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hostias præparata, cœmeteria, siue polyandria facta sint, vnde volumus, vt ab hac re deinceps abstineatur, vt nemo in Ecclesia sepeliatur.* Alia ecclesiastica edicta refert Suarez *tract. 2. de relig. lib. 3. c. 8. n. 7.* Vnde in *l. 2. C. de sacros. Eccles.* Imperator Gratianus, & Valentinianus sanxerunt, vt nemo Apostolorum vel Martyrum sedem humanis corporibus existimet esse concessam, vbi pro *humanis*, restituunt *humandis*, Mornacius ibi, P. Burg. *lib. 1. elect. c. 6.* qui eruditè textum illum exponit. Illustrant hanc Ecclesiæ prohibitionem Baronius *anno 226. n. 7.* Conradus Kling. *lib. 4. locorum commun. cap. 35.* Viuar. *ad Marcum Maximum, in Sancto Ioanne vindicato, §. 11.* Gibalinus *de simonia, q. 12. consectar. 6.* Lemaistre *lib. 1. de iuribus Eccles. c. 16.* Petrus Gregorius *lib. 2. syntagm. cap. 13. & lib. 1. partit. tit. 15. c. 3.* Barbosa *de iure Eccl. lib. 2. cap. 10. n. 16.* Lindembrogius *in glossar. verbo Mortuos*, Cerda *in aduers. cap. 81.* Sauarus *in notis ad Sidonium, lib. 3. epist. 12.* Benedictus Hæphtenus *tom. 1. disquisit. lib. 7. tract. 5. disquit. 2.* Menard. *ad Sacram. D. Gregorij, fol. 268.* Frances *de Eccl. Cathed. c. 17.* Murga *tom. 1. disquis. mor. tract. 3. disquisit. 3. per totam.* Sed cùm eisdem Ecclesiæ legibus aliquæ personæ exciperentur, quibus concedebatur sepultura in Ecclesia, Concilium Magunt. *d. can.* 52. ibi: *Nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici.* Triburiense *d. can. 17.* ibi: *Nisi fortè talis sit persona iusti hominis, qui per vitæ meritum talem viuendo, suo corpore defuncto, locum acquisiuit.* Varia exempla refert Onuphrius *de ritu sepeliend. Christ. cap. 7.* Postea quod ab initio dignitatis, & virtutis causa paucis concessum fuit, ita paulatim relaxatum est, vt omnibus, nulla dignitatis, aut sanctitatis habita ratione, liceat in Ecclesijs habere sepulchra, *c. Ecclesiam, de consecrat. dist. 1. c. sicut antiquitus 17. q. 4. c. ex parte, c. cùm liberum, hoc tit. can. 17.* Ampliùs & cœperunt sepulchra esse familiaria, vt nullus nisi ex familia, in eis sepeliatur. Conciliū Matiscon. 2. *can. 17.* plura Morga *tom. 1. disq. mor. tr. 4. disq. 5.*

9 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis, ratio præsentis assertionis quoad primam partem, vbi docetur ecclesiastica sepultura electa à defuncto, ipsum in ea sepeliendum esse, prouenit ex vulgari principio, quo docetur, supremam testatoris voluntatem adimplendam esse, *l. 1. C. de sacros. Eccles. l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam. cap. fin. §. quia ergo. 13. q. 2.* Secundæ verò partis, videlicet defunctum, non electa sepultura decedentem, sepeliendum esse in sepulchro maiorum, ex eo prouenit, quia valde iucundum est ex hac vita decedentibus in maiorum iacere sepulchro, vt patet ex illa ingenti solicitudine Patriarchæ Iacob, qui proximus morti ita allocutus est filium Ioseph *Genesis c. 47. Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo* (quod genus iuramenti erat, vt exposui in *cap. & si Christus, de iureiur.*) *& facies mihi misericordiam, & veritatem, vt non sepelias me in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque me in sepulchro patrum meorum.* Et tandem in ipso mortis articulo post præstitam filijs suis benedictionem, *Genes. c. 49.* absolutè illis præcepit dicens: *Sepelite me cum patribus meis.* Vnde ait Cicero *lib. 1. de offic. Sanguinis coniunctio, & beneuolentia deuincit charitate homines: magnum est enim eadem habere monumenta maiorum, iisdem vti sacris, sepulchra habere communia. Et votum morientium esse cineres suos in patriam deportari, constat ex l. alumnis 30. §. ab hæredibus, ff. de adimendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Iustinum historicum *lib. 9.* dum ait: *E bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasque funerum vt ad sepulchra maiorum referrent, vltrò hortatus est*: vt & Polybius retulit *lib. 5. histor.* Sic Alexander Darij mortem prosequutus est, demptaque sibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem maiorum tumulo inferendum misit. Quintus Curtius *lib. 5.* Sophocles *in Electra, scen. 6.* hoc doctè insinuat dicens:

Impositum igitur ardenti rogo
Statim cremauimus, reductumque tenuem
In puluerem, atque vasculo inclusum breui
Ex Phocide hoc viri tulero, vt patrio
Partem sepulchri adipisceretur in solo.

Item *scena 7.*

Fera quæ subriperem nece, vt sic mortuus
Hoc tempore hic saltem iaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in sepulchro maiorum non sepeliri; dictum est enim Prophetæ 3. *Regum cap. 13.* eo quòd contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadauer tuum in sepulchro patrum tuorum: d. cap. vnaquæque, 13. q. 2.* Apud Abderites lege cautum erat, vt qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur, sed extremo, vt tradit Diogenes Laertius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *lib. 6. dier. genial. cap. 14.* Vnde Catullus *epigr. 63.* ad Manlium, hoc sentiens dicit:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troia obscœna, Troia infelice sepultum
Detinet extremo terra aliena solo.

Vt enim ait Ouidius:

Molliùs ossa cubant manibus tumulata suorum.

Qui, & ideò optabat decedere in patria, antequam in exilium mitteretur, vt refert *lib. 3. Tristium, eleg. 3.*

Quantum erat, ò magni, perituro parcere Diui!
Vt saltem patria contumularer humo.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris?
Et fient ipso tristia fata loco?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *epist. 10.* infelix Ariadna derelicta à Theseo in insula ait:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo;
Nec mea qui digitis lumina condat erit.
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec positos artus vnget amica manus.

Et idem *epist. 11. de Canace*, ad fratrem Macareum:

Tu tamen ò frustra miseræ sperate sorori.
Sparsa precor nati collige membra tui.
Et refer ad matrem, socioque impone sepulchro
Vrnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid. 10.* Mazentius ab Ænea lethale vulnus accepturus hoc tantùm rogat, vt consortem nati Lausi, quem paulò antè idem Æneas interemerat, concederet sepulchro: & mater Euriali eius necem inconsolabiliter lugens, apud ipsum *lib. 9. Æneid.* ait:

Heu terra ignota! canibus data præda Latinis,
Alitibusque iaces: nec te tua funera mater
Produxi, pressiue oculos, aut vulnera laui.

Sic & Catullus *carm. ad Manl.* de fratre apud Troiam mortuo, ait.

Quem

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troia obscœna, Troia infœlice sepultum
Detinet à nostro terra aliena solo.

Et Propertius *lib. 3. elegia 5. in naufragio Pæti*, dolet:

Quòd mater non iusta pia dare debita terræ
Nequit, & cognatos inter humare rogos.

Et apud Quintilianum *declamat. 21.* Diues ille, *Miser ego, nec ad cadauera (filiorum scilicet) accessi, non in sepulchra maiorum meis manibus intuli.* Rectè ergo à Leone III. In præsenti iuxta votum naturale, & communem naturæ legem statuitur, defunctum decedentem non electa sepultura, in maiorum sepulchro esse tumolandum, quia creditor iuxta commune votum ibi sepeliri voluisse.

10 Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa de sepultura in Ecclesia non concedenda, cui satisfaciendum est iuxta distinctionem temporum suprà relatam. Nec augmentum primum ipsios difficultatis; nam textus ibi adducti procedunt quando defunctus, qui non electa sepultura decessit, proprium sepulchrum non habebat, nec maiorum suorum; tunc enim pro distinctione personarum sepultura decernenda est iuxta addocta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiscopis, Episcopisque à Iulio Lauro *d. tit. 2. lucubr. cap. 21.* Si ergo parochianus intestatus decesserit, ita quod nec sepulturam, nec sepulchrum proprium habeat, sepeliendus est in propria parochia, *cap. ex parte, cap. cùm liberum 6. cap. in nostra 10. de sepulturis.* Quæ tamen dicatur propria parochia quoad sepulturam, latè exponunt Barbosa *de offic. parochi c. 26.* Basilius *de matrim. lib. 5. cap. 13. §. 2.* Nec obstat quod de sepulchri dominio expendebamus; nam dupliciter potest dici sepulchrum proprium. Primò quoad dominium, vt consideratur in alijs rebus profanis; & hoc nullo modo dari potest, cùm sepulchra, vt loca religiosa, extra hominum commercium sint: secundò quoad vsum, & ius sepeliendi, & hoc modo rectè sepulchrum proprium dicitur: quapropter ius sepeliendi legari, aliterque concedi potest, *l. monumenta 14. C. de legatis, l. 3. tit. 13. part. 1.* longa possessione acquiri, *l. monumentorum 6. C. de relig.* Balsamon *in nomocan. Photij, tit. 2. cap. 2. pag. 49.* Antonius Clarus *ad ll. Regias, cap. vlt.* Caldeira *lib. 4. variar. cap. 9.* probaui in *cap. ad aures, de præscript.* Vnde pro vsu sepulturæ remedia possessoria laicis competunt, sicut, pro quocunque alio iure, quod possit possideri; *l. 1. ff. si seruitus vendic. iunctis l. si venditor 10. l. si quis sepulchrum 12. ff. de relig.* Ant. Clarus *lib. singul. ad leg. XII. tabul. cap. vlt.* Mindanus 2. *tom. de interdict.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquisit. 1. cum sequent.* & de quotidiana praxi testatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam decis. 54. num. 3.* vnde hoc sensu sepulchrum proprium dicitur in præsenti.

Dissoluitur dubitandi ratio.

CAPVT II.

a Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam constitutis.*

RElatum est auribus nostris, esse quosdam peruersè agentes, qui subuertere nituntur, atque diuidere conantur Ecclesiæ vnitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non studio charitatis, sed zelo rapacitatis inuigilant, atque seducere conantur sæculares, quos illaqueare possunt, vt res suas, atque possessiones, siue in morte, siue in vita monasterijs suis tradant, & *b* Ecclesijs, quibus subiectæ esse videntur, & à quibus baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, necnon pabulum vitæ, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt. Hunc denique fomitem discordiæ nos animaduertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne ampliùs fiat, omninò prohibemus, considerantes non esse bonum, si illi qui olim socij fuerant passionis, secundùm *c* Apostolum, sint immunes à societate consolationum. Et quia dignus est operarius *d* mercede sua, ideò præcipimus, atque mandamus, vt quicunque amodò monasterio conuerti voluerit, siue in morte, siue in *e* vita, omnium rerum & possessionum, quas pro salute animæ suæ decreuit disponere, medietatem Ecclesiæ, cui ipse dignoscitur pertinere, relinquat, & sic in monasterio, prout libitum fuerit, eundi, conuertendique habeat licentiam. Quicunque autem huius edicti violator extiterit, gladio anathematis subiaceat.

NOTÆ.

1 a LEo.] Etiam Leoni tribuunt præsentem textum Carnotensis *part. 7. Decreti, cap. 150.* Anselmus *lib. 5. c. 51.* Papiensis *in 1. collect. sub hoc tit. c. 4.* Cuius tamen Leonis sit, non constat, siquidem eum alij Leoni III. alij IX. tribuunt; & cùm illi varias scripsissent epistolas, quibus caremus, certò non possumus assignare, quis ex Pontificibus huius nominis sit auctor præsentis textus.

b *Ecclesijs.*] Parochialibus videlicet, vt infrà dicemus *in titulo de Parochijs.*

c *Apostolum.*] 1. *ad Corinthios cap. 2.*

d *Mercede sua.*] *Matthæi cap. 19.* refertur *in cap. cùm secundùm, de præbend.*

2 e *In vita, siue in morte.*] Glossa exponit, idest siue in ægritudine, siue in tempore mortis; sed perperam, nam casus ægritudinis satis illis verbis, *siue in morte*, comprehendebatur: quare verius credo, hæc verba accipienda esse vti sonant, videlicet siue sanus, siue in ægritudine constitutus, tempore mortis de rebus suis pro salute animæ suæ disposuerit. Nec tunc obstat textus *in cap. 2. de regularibus, in 5. compil.* vbi Honorius III. Abbatibus Cisterciensis Ordinis ita scribit: [Significastis siquidem nobis, quod in quibusdam partibus consuetudo detestabilis inoleuit, videlicet quod cùm aliqui æmulantes charismata meliora, monasteria vestri Ordinis volunt causa religionis intrare, vt ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout à parochianis suis decedentibus consueuerunt accipere, se illis temerè opponunt. Quare super hoc nostræ prouidentiæ remedium flagitatis. Volentes ergo abusum corruptelæ huiusmodi aboleri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, vt capellanorum contradictione huiusmodi non obstante, liberas personas ad vos à sæculo fugientes liberè recipere valeatis.] Facit caput *audiuimus, de simon.* nam pro huius textus solutione sciendum est, olim non licuisse religionem ingredi absque præuio examine Episcopi proprij, *can. 40. & 41. 6. Synodi*, vbi vetant Patres quemquam in monasterium admitti, aut in eremum secedere, & anachoresin, sine præuia examinatione Episcopi. Synodus Nicæna ex Arabico, *can. 14.* Synodus Prouincialis Constantinop. *can. 2.* Filesacus *in cap. quartò 7. §. 1. de offic. ordin.* nec absque consensu Plebani, eo quòd iure parochiali ei obligati erant, *cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* cuius verba dabimus infrà priori commentario. Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 166.* ibi: *Dilecti filij Abbas, & Conuentus Cisterciensis, transmissa nobis petitione monstrarunt, quod quidam Rectores Ecclesiarum Prouinciæ Lugdunensis ab eis, qui viui & incolumes ad eorum Ordinem transeunt, sibi fieri exigunt testamentum; & in eos, quos ijdem relinquunt in sæculo, propter hoc Ecclesiasticam exercent censuram, ac capitulum illud, quo eis à Sede Apostolica indulgetur, vt licitè liberos, & absolutos, à sæculo fugientes recipiant, interpretantes sinistrè, asserunt eos, licèt aliàs absoluti existant, & liberi, sine ipsorum licentia non posse ad Religionem transire, pro eo, quod iure parochiali eis obligati tenentur. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præsumptores prædictos à præsumptione huiusmodi, monitione præmissa, per censuram Ecclesiasticam compescatis.* Et cùm legissent, sæculum

aut loco religioso, ibi sepeliendus est; secus verò si in loco minus religioso. Probant eam textus *in cap.1.cap.2.capit. de his 4.cap.ex parte 5. cap. cùm liberum 6 cap. in nostra 10. hoc tit.capit.1. eodem tit. lib.6. Clement. dudum, eodem tit. capit.priuilegia,de priuileg.cap.1.de pactis lib 6.capit.2.hoc tit. in 1. collect.* vbi ita ait Paschalis II. *Volumus, & iuxta canonum statuta probabile nobis videtur, vt sicut morienti conceditur iudiciam rerum suarum facere cuicumque loco sibi placuerit, sic nimirum iustum est sui corporis habere licentiam illud iudicandi in quocumque loco voluntas eius extiterit, siue in monasterijs, siue in alijs religiosis locis.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña in præsenti, Iul. Lauorus *dicto tit. 2. lucubr. capit. 11.* Bruno Chassaing *de priuileg.regul.tractat.2.cap 7. proposit.3.* Murga *tom.1. disquisit.tractat.4. disquisit.12.* & alij suprà, *in c. 1. congesti.*

4 Impugnatur traditia assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur. Primò in ea parte, vbi docetur, eligentem sepulturam in monasterio, ibi sepeliendum esse, ex eo; nam absque proprij Parochi licentia nemo in monasterijs sepeliri potest. D Gregorius relatus *in cap.1.hoc tit in 1. collect.* vbi ait Pontifex: *Monachi corpora, tam viuorum, quàm mortuorum deferre ad Ecclesiam suam nequaquam audeant, nisi assensu, & petitione Ecclesiæ, quæ eis dum viuerent consuluit, & consulendo seruiuit, ac ministrauit. Quod si fecerint, vt inuasores sanctæ Ecclesiæ, sub districti anathematis interpositione, quousque satisfaciant Ecclesiæ, præcipimus.* Ergo etsi quis eligat sepulturam in loco religioso monachorum, ibi tumulandus non est, nisi consentiat proprius Parochus. Secunda pars assertionis, vbi docetur eligentem sepulturam in loco minùs religioso, in eo tumulandum non esse, impugnatur sequenti consideratione; certum enim est, vltimam defuncti voluntatem modis omnibus adimplendam esse, *cap. vltim 13. quæstion.2.cap.nos quidem, cap.si hæredes, de testam.* quia publicè interest defunctorum voluntates exitum habere, *l vel negare 5. ff. quemadmodum testamenta.* Ergo siue quis in loco religioso sepulturam eligat, ibi sepeliendus est, præcipuè cùm parum intersit, sepultura sit in loco religioso, vel non. D.Thomas *in 4.distinct.45.quæst.2. art. 3.* Guillelmus Conuentrensis *in elucidario ex sancto Anselmo*, vbi interrogatus an iustis obsit non sepeliri in loco sacro, respondet: *Nihil prorsus; totus enim mundus est templum Dei, quod dedicatum est sanguine Christi: & siue in campo, siue in silua, vel in palude, vel in quouis loco sepeliantur, vel proijciantur, vel à bestijs, vel à belluis deuorentur, semper in gremio Ecclesiæ confouentur.* Quos enim peccata deprimunt, non ad absolutionem, sed potiùs ad maioris damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesijs tumulari docet D.Gregorius *lib.4.dialog.50.51. & 53.* vbi id horribilibus exemplis confirmat, *c.sacris, hoc tit.in fine*, ibi: *Cùm non obsit iustis sepultura nulla, vel vilis; impijs tamen celebris, vel speciosa non prodest.* Sepultura enim, & funeris cura potiùs ad solatium viuorum, quàm ad subsidium defunctorum spectant, vt docetur *in c.animæ 13.q.2.* ergo siue quis eligat sepulturam in loco religioso, siue non, eius voluntas semper adimplenda est. Faciunt exempla piorum virorum, qui extra Ecclesiam sepeliri voluerunt, vt Sanctus Vedactus, referente Albino Flacco *in eius actis;* sanctus Ephrem, & Constantinus Magnus, sepulchrum extra, non intra sacras ædes sibi curantes. In vita S.Amati in fine ita legitur: *Iussit igitur sibi fodi sepulchrum in ipso aditu Basilicæ Matris Dei.*

5 De sepultura in Monasterio. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, crescente in dies Christiana religione, in cœmeterijs, deinde in porticu, tandem in ipsis Ecclesijs fidelium cadauera sepeliri permissum fuisse, *cap. vbicumque 13. quæst.2. cap.sicut antiquitus 17. quæst.4.* Vnde iam diù inualuit, fidelium sepulturam posse concedi propè, vel intra Ecclesiam, vt suprà *in capit. 1.* probaui; non tamen permittitur supra, vel iuxta altare, *cap. præcipiendum 13. quæst.2.cap.non oportet 19.de consecr.dist.2.* Concil.Nannet.*can.11.* docet Ferrariensis *in opusc. de non sepeliendis mortuis propè aras;* ita enim debent esse remotæ sepulturæ ab altaribus, vt Sacerdos dum Missę sacrificium celebrat, non cogatur pedibus insistere supra defunctorum corpora. Concil.Tribur.*can 16.* docent Fuscus *de visitatione, lib.1.cap.21 num.15.* Redoanus *de simonia, part. 3. cap.18.num.19.* Potest tamen eligi sepultura in monasterijs, in quibus religiosorum, seu Canonicorum regularium conuentus sint instituti, & sacrificia pro viuis, & defunctis frequenter offeruntur: nec potest parochus impedire similem electionem, vt latè probant Bruno Chassaing. *vbi proximè.* Nec solùm in monasterijs religiosorum, verùm & in monialium Ecclesijs potest quis eligere sepulturam, dum tamen intra claustra, seu septa ipsius monasterij sepultura non eligatur, quia cadauera virorum in monasterijs monialium deferri prohibitum est, *nouel.133.Iustin c.3* docet Natta *vol 2 consi.432.* Murga *to. 2.disquisit.tract.4. disquisit.52.ad finem, conclus.7.* Deinde sciendum est, non solùm turpes testatorum voluntates obseruandas non esse, *l.quę 8.§.5.ff.de condit instit.* verùm nec ineptas circa sepulturam, *l.seruo 113 §.ineptas, ff.de legat.1.* Donellus *lib.8.comment.cap 12.* vti si testator iubeat reliquias suas proijci in mare; aut sepeliri cum vestimentis sericeis, margaritis, aut variolis, *l.vlt §.vlt ff de auro, & argent.* vel secum pecunias sepeliri. Huiusmodi enim ineptæ voluntates, vt derisoriæ reijciuntur, *d.§ ineptas.* Vnde cognoscitur Diogenis insipiens voluntas, dum iussit eius corpus inhumatum abijci, tantùm baculo iuxta illud apposito. Stobæus *serm. 122.* Diogenes Laertius *in vita ipsius.* Vnde improbandus venit Saladinus, qui testamento condito omnem funeris pompam abdicauit, iussitque tantùm lancea præferri atri coloris obsoletam tunicam. Iouius *in Saladinum*, Bernegerus *ad Tacitum q. 141.* Licèt enim ius ciuile magnoperè voluntatibus defunctorum indulserit, tamen huiusmodi voluntates ineptas neglexit, *dicta l.seruo 113. §.ineptas*, notaui suprà *in c. . . de testam.* Tandem sciendum est, sanctum & pium esse sepulturam sibi in sacra æde curare, utque per eam valdè iuuari animas in Purgatorio existentes, necnon cadauera ipsa, vt varijs argumentis probant Sanctarellus *in postpraxi medica, capit.27. & 28.* & quæ longa disputatione addensat Henricus Spondanus *lib. 1. de sacris Cœmeterijs, p 3 cap 14.* Theophilus *de martyrio, par. 4.cap.6.num.7.* & constat ex Sancto Augustino, cuius liber de cura pro mortuis, in hoc ferè negotio consumitur. & ex Sancto Paulino *carmine de obitu Celsi pueri*, quem uir curasse se inferri Basilicæ SS. Martyrum Complutensium.

Vt de vicino Sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purget in igne animas.

Nec ferè aliter S. Ambrosius in fratris Satyri epitaphio ait, se illum ad læuam Martyris in templo eum ulasse:

——vt sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans abluat exuuias.

Accedit, nam viuentes ad Ecclesiam orationis causa commeantes, dum incidunt in monumenta defunctorum, faciliùs excitantur ad orandum pro defunctis; quod est opus charitatis viuentibus ipsis perutile. Deinde commonefiunt mortis, & sui ex hac vita exitus, qua nulla est salubrior cogitatio; & ob hanc causam maximè cœmeteria, vel in aditu vrbium, & castellorum locata fuisse, obseruat Sanctus Chrysostomus *serm.de fide, & lege naturæ;* vel ferè in vijs frequentatissimis, cuiusmodi ferè erant Romana, quorum longam seriem exhibet Onuphrius *de ritu sepeliendi cap. 12.* & apud ipsos Ethnicos, quod multis exemplis firmat Kirmanus *lib 2. de funer. capit. 22.* Eandem rationem docuit Sanctus Gregorius *lib 4 Dial.cap.50.* ibi: *Quos grauia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi quotiens ad eadem sacra loca conueniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.* Etiam defuncti in Ecclesia sepulti magis iuuantur illis Ecclesiæ sanctæ precibus moraliter semper durantibus, quas semper fundit pro ijs, qui sunt in loco benedicto, seu consecrato. Vnde improbandi veniunt, & damnandi Valdenses, quos Pilicdonius *tract. contra eos, c.22* refert asseruisse, non plus referre sepeliri in loco sacro, quàm in profano, v.g. in agro, aut horto: quod etiam referunt Æneas Syluius *lib. 3. de origine Bohemorum, c.35.* Prateolus *verbo Pauperes de Lugduno, n. 30.* idemque sensisse videntur Albigenses, vt colligitur ex Luca Tudensi *lib.1.contra eos, c.22.* quos refellunt Castro *aduersus hæreses, verbo Sepultura*, Theophilus Raynaud. *tom 15. ad finem, fol.549.*

Vnde iam apparet vera decidendi ratio huius textus; 6
num cùm possit quilibet eligere sepulturam, tam in propria, quàm in aliena Ecclesia, potest eam eligere & Traditur ratio decidendi.
in monasterio, aut alio loco religioso: sed cùm testator

inbet in loco minùs, religioso ſepeliri, huiuſmodi voluntas, tanquam inepta, & turpis reſpuenda eſt; intereſt enim non parum ſepeliri in loco religioſo, vel in profano, vt docet D. Auguſtinus *de cura pro mortuis, c.*4. & latè probant Iul. Laurus *tit.*2. *lucubr. c.*14. Spondanus *de cœmeterijs lib.*1. *p.*3. *c.*14. *&* 15. cùm enim dæmonum incurſiones frequentiùs circa ſepulchra fiant, vt Euangeliſtæ docent, dum narrant dæmoniacos ſpiritus habitaſſe in ſepulchris, D. Matthæus *cap.*8. D. Lucas *eodem cap.* D. Marcus *cap.*5. veneficoſque, & magos circa ſepulchra habitare teſtantur Lucanus *lib.*6. Ouidius *in Medea*, ibi:

Per tumulos errat paſſim diſcuſſa capillis,
Certaque de tepidis colligit oſſa rogis.

Apuleius *lib.*2. *Metam.* ideò cùm per ſepulturam in loco religioſo corpora vt in aſylis quieſcant, mediante ipſius loci conſecratione, ſeu benedictione, inde iuſtè Innocentius eligentem ſepulturam in loco minùs religioſo, non eſſe in eo ſepeliendum ait, quia non creditur teſtatorem ita fuiſſe immemorem propriæ ſalutis, vt neglecto Eccleſiæ ſepulchro, turpem ſepulturam eligeret, contra commune fidelium votum.

7 Diſſoluitur ratio dubitandi.

Nec obſtant dubitandi rationes ſuprà expenſæ. Non prima, nam verum eſt, iure communi inſpecto monachos non poſſe admittere alienos parochianos ad ſepulturam in ſuis Eccleſijs, niſi priuilegium haberent à Romano Pontifice, aut de licentia proprij parochi, *cap. in noſtra, hoc tit.* ſuprà probaui *in c.*2. notat Cironius *in c.*2. *hoc tit.* 5. *compil.* Sed poſtquam priuilegijs ſibi ab Apoſtolica Sede conceſſis ius habent admittendi ad propriam ſepulturam quoſcumque, qui apud eos ſepulturam elegerint, non poſſunt parochi, nec alij ordinarij illis hoc impedire, vt latè probat Bruno Chaſſaing *vbi ſuprà*. Nec ſecunda difficultas obſtat, nam licèt vltima voluntas teſtatoris ſeruanda ſit; id tamen procedit cùm iuri conformis eſt, & bonis moribus non contraria, aut inepta; tunc enim eam adimplendam non eſſe, iam ſuprà probaui: vnde cùm electio ſepulturæ in loco minùs religioſo iuri conformi non ſit, nec fidelium moribus conſona, ideò in præſenti inſuper habetur, & reijcitur. Nec obſtat quod dicebamus de vtilitate ſepulturæ intra, vel extra Eccleſiam licèt enim ſepultura in Eccleſia, & locis religioſis non proſit defunctis ibi ſepultis ex opere operato, hoc eſt, ex vi tantùm ſepulturæ; tamen valdè prodeſt ex patrocinio Sanctorum, qui in illis locis coluntur, & precibus miniſtrorum Eccleſiæ, & cæterorum fidelium, qui ibi conueniunt, vt ſacrificium Deo offerant; vnde tot precibus & ſuffragijs priuari per ſepulturam in loco minùs religioſo, abſurdum, & alienum eſt à moribus Chriſtianorum. Quare rectè talis diſpoſitio in præſenti ab Innocentio improbatur. Nec exempla ibi relata aliquid faciunt; nam ſi quis vellet, vt fecerunt illi Sancti viri, extra Eccleſiam ſepeliri ex humilitate, arbitrans ſe indignum iungi communi loco ſepulturæ cum Sanctis intra Eccleſiam conditis, aut quieſcere intra locum, in quo Chriſti corpus adeſt, iſte quoque piè faceret, dummodo aliam ſacram ſepulturam eligeret, exempli gratia in cœmeterio, non verò ſi in loco minùs religioſo extra Eccleſiam, & eius cœmeterium.

8 Exponitur cap. certum, de conſecr. diſt. 1.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. certum, de conſecr. diſt.* 1. vbi refertur, Megentiam nobilem fœminam corpora ſuorum defunctorum ſepeliſſe in propria poſſeſſione, & poſteà petijſſe à Romano Pontifice, vt ſibi liceret eo in loco oratorium conſtruere, vt diuina officia, tam pro mortuis ibi ſepultis, quàm pro viuis celebrarentur. Cui petioni in partem annuens Pontifex, conceſſit illi, vt diuina officia pro defunctis ibi ſepultis poſſint celebrari, non autem pro viuis, hoc eſt, vt fideles diuina officia ibi audirent. Ex quo textu expreſsè deducitur, poſſe defunctum ſepeliri non ſolùm in Eccleſia, aut monaſterio, verùm etiam in loco profano, & minùs religioſo, vbi diuina officia non celebrantur. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, in eo caſu defunctum non elegiſſe ſepulturam in loco minùs religioſo, ſed nobilem illam mulierem cadauera tumulaſſe in oratorio à ſe conſtructo, vt ſic faciliùs à Pontifice impetraret, vt ibi diuina officia celebrarentur: cuius deuotioni vt in partem Pontifex annueret, permiſit diuina officia defunctorum ibi celebrari, iuxta peculiares, & proprios ritus, quos refert Vicecomes *volu.*2. *de ritibus Miſſæ, lib.*4. *c.*21.

Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in cap.*3. *§. fin. hoc tit. lib.*6. in illis verbis: *Si quis antiqua dimiſſa, nouam etiam in loco minùs religioſo elegerit ſepulturam, electionem huiuſmodi (licèt iura ſuper hoc videantur eſſe diuerſa) nequaquam volumus impugnari.* Ex quibus apertè deducitur, valere electionem ſepulturæ in loco minùs religioſo. Igitur non rectè in præſenti id negatur. Pro cuius textus interpretatione dicendum eſt, in eo decidi veterem antiquorum quæſtionem, vtrum videlicet in loco minùs religioſo poſſit teſtator eligere ſepulturam? In qua variæ fuerunt antiquorum ſententiæ, vt ibi Gloſſa refert. Quidam negabant, moti præſentis textus auctoritate; ſed perperam. Nam aliud eſt eligere ſepulturam in loco minùs religioſo, vt in oratorio, vel eremitorio, vbi non ita frequenter Miſſæ ſacrificium celebratur; aliud verò in loco puro, & profano. Primo caſu electio ſepulturæ ſuſtinetur, *ex d. c.*2. *§. fin.* ſecundo verò, cùm ſit inepta voluntas, & moribus fidelium contraria, improbatur, quo caſu procedit præſens textus. 9 Intelligitur cap. 3. §. fin. hoc tit. in 6.

Antequam hinc abeamus, exponendi ſunt duo perdifficiles canones Concilij Altiſſiod. Primus eſt canon 14. vbi ita ſtatuitur: *Non licet in baptiſterio corpora ſepelire.* Qui difficilis eſt, præcipuè ſi obſeruemus, iam temporibus ipſius Concilij baptiſteria fuiſſe intra Eccleſiam conſtructa, vt conſtat ex canone 18. eiuſdem Concilij, & probat Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib.*1. *c.*34. *&* 35. Quare ergo intra baptiſteria corpora ſepeliri non poſſunt? Huius canonis interpretatio prouenit, ni fallor, ex eo quod in baptiſterijs Martyrum reliquiæ condebantur, vt ſignificaretur, etiam poſt mortem duraturam gratiam Dei, per baptiſmum infantibus traditam. Sic enim baptiſterium diſcripſerunt Prudentius: 10 Exponuntur canon 14. & 15 concil. altiſſiod.

Electus Chriſti locus eſt, vbi corda probata
Prouehat ad cœlum ſanguine, purget aqua.
Hic duo purpureum, Domini pro nomine cæſi,
Martyrium pulchra morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne nouo.
Ante coronati ſcandebant ardua teſtes
Atria, nunc lotæ celſa petunt animæ.

Et Ennodius *epigram.*20. quod ſcriptum eſt in plures Martyres, ſuper quorum reliquias Agellus baptiſterium condiderat; ipſos autem viuis coloribus fecerat in proximo pariete depingi, vt conſtaret omnibus, qui Chriſti teſtes illic ſepulti erant:

Conditor Armenius, ſuperum qui dignus honore eſt.
Hic peperit fontem viuificantis aquæ.
Rapta ſepulturis animauit corpora pictor,
Funera viua videns, mors erat in tumulo.
Illorum tamen iſte locus complectitur artus,
Quos paries facie, mens tenet alma fide.

Vt ergo non confunderentur reliquiæ Martyrum cum cadaueribus defunctorum, iubent Patres, ne in baptiſterio, vbi reconditæ ſunt reliquiæ Martyrum, liceat defunctorum corpora ſepelire. Alter eſt canon 15. ipſius Concilij, vbi ita legitur: *Non liceat mortuum ſupra mortuum mitti.* In quibus doceri videtur, nec etiam in Eccleſia licere mortuum ſupra mortuum ſepelire. Pro cuius expoſitione Antonius Boſſius *tom.*1. *Romæ ſubter. cap.*20. aſſerit, ex honeſtate tantùm prohibitum eſſe mortuum ſupra mortuum ponere; non ex ſuperſtitione illa, quam refert Tertullianus *de anima c.*4. videlicet optandum eſſe defunctis, vt illis ſit terra leuis: ſed propter quandam decentiam, & honeſtatem prohibitum fuiſſe mortuum ſupra mortuum mitti, quia plerumque eueniebat, vt nondum marcidato cadauere, aliud ſupraponeretur quod prohibuerunt PP. Concilij Matiſcon. ibi: *Comperimus multos, necdum marcidatis mortuorum membris, ſepulchra reſerare, & mortuos ſuos ſuperimponere, vel aliorum (quod nefas eſt) mortuis ſuis religioſa loca vſurpare, ſine voluntate ſcilicet domini ſepulchrorum: ideòque ſtatuimus, vt nullus deinceps hoc peragat; quod ſi factum fuerit, ſecundùm legum decreta ſuperimpoſita corpora de eiſdem tumulis reiactentur.*

CAPVT IV.

Alexander III. a *Spalensi Episcopo*.

DE his qui in infirmitate, vel sanitate cum bonis suis ad religiosa loca se transtulerunt, nihil tibi, vel Ecclesijs, à quibus receperunt salutis pabula relinquentes, hoc tuæ prudentiæ volumus innotescere, quod si in ægritudine ipsa ad Religionem transeunt, dummodo de ægritudine decedant, de bonis suis ipsis Ecclesijs, à quibus assumpti fuerint, *b* canonica debet portio exhiberi. Si verò ad religiosa loca se in sanitate transtulerunt, de his, quæ locis ipsis conferent, cogi non possunt aliquid præscriptis Ecclesijs impertiri: quia liberum est eis tunc bona sua non religiosis locis, sed etiam quibuslibet personis priuatis conferre.

NOTÆ.

5 a SPalensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* vbi additur, *pars capitis continebatur:* post Concilium autem Lateran. *p. 49. cap. 6.* legitur tantùm, *Lucius III.* Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, existimat, integram clausulam extare *in cap. 5. qui clerici, vel vou.* & ita legendum esse, *Hispalensi*; sed malè, cùm Hispalis Bæticæ Metropolis, temporibus nostri Alexandri III. fuisset à Sarracenis occupata, vsquedum S. Rex D. Ferdinandus ab eorum oppressione illam liberauit: quare credo legendum esse, *Spoletan.* Spoletum
1 enim nobilis Italiæ vrbs est, Romanorum colonia, vt referunt Tit. Liuius *lib. 20.* Volaterranus *lib. 6. in Geograph. fol. 169.* Theodoricus Gothorum Rex mirificè eam auxit, sed cladem magnam accepit à Friderico Oenobarbo, eo quòd Alexandro nostro faueret, vt refert Tamayo *in Martyrolog. Hispan. die 1. Ianuarij.* Metropolis fuit Vilumbrorum, vt probat Ioannes Viterbiensis *lib. 8. antiquit.* etsi posteà à Gothis subuersa fuerit, teste Blondo *decad. 1. lib. 7. fol. 91.* Non me latet, fuisse in Vasconibus vetustam vrbem Spalensem ad iuga Pyrenæi, è cuius nomine Spalenses populos Plinius enumerat *lib. 3. cap. 3.* de quibus mentio extat apud Dextrum *in chron. anno 308.* vbi notarunt Viuar. *num. 6. fol. 307.* Roderic. Caro *fol. 117. littera B*, & fuisse in Vasconibus Nauarræ, vbi hodie extat cœnobium in Rouca-Valle, credit Tamayo à Salazar *tom. 3. Martyrol. Hispan. die 18. Maij.* Sed cùm non constet, temporibus Alexandri III. eam vrbem Cathedra Episcopali fuisse decoratam, potiùs retineo in præsenti *Spolet.*

b *Canonica debet portio.*] Iuxta adducenda infrà *in cap. certificari, hoc tit.* vbi commentarium ad textum 2
hunc dabimus.

CAPVT V.

a Alexander III.

EX parte Canonicorum *b* Eburgensis Ecclesiæ nobis est intimatum, quod *c* Prior de Insula quemdam parochianum eorum post *d* appellationem ad nos factam in Ecclesia sua sepeliuit. Vnde quoniam hoc Ecclesiasticæ institutioni contrarium esse dignoscitur, & à rationis tramite penitus alienum, vt quis falcem mittat in alienam messem: f. t. per A. f. m. vt præfatum Priorem moneas, & districtè compellas, quatenus memoratis Canonicis prædicti parochiani sui *e* corpus restituat, & exinde pacificè, & *f* amicabiliter cum illis conueniat, aut in præsentia nostra se non differat exhibere.

NOTÆ.

a ALexander III.] Ita etiam legitur in secunda col-
1 lectione, *sub hoc tit. c. 1.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Alexander; credo tamen alicui Episcopo Scotiæ missam esse præsentem decisionem, cùm in ea Prouincia sint Canonici Insulæ, & Eburgenses, de quibus in præsenti agitur.

b *Eburgensis.*] In sexta collectione legitur *Abrugen.* & Glossa marginalis emendat *Obargens.* seu *Obligen.* sed legendum credo *Edibnrgen.* quę Ecclesia est in Laudonia Scotiæ prouincia.

2 c *Prior de Insula.*] Monasterium est canonicorum regularium in Scotia, sub nomine Insulæ: & etiam dicta Ecclesia Cathedralis, dicta Insularum, est canonicorum regularium, vt refert Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap. 36. n. 5.* vnde cognosci non potest, de quo Priore agatur in præsenti.

3 d *Post appellationem.*] Quæ appellatio non fuit interposita, ne cadauer sepeliretur, sed ne monachi de Insula admitterent ad sepulturam defunctos suos. Sepultura enim prætextu appellationis differri non debet; fieret enim impedimentum sepulturæ, quod iure non licèt, vt à simili probant textus *in l. vlt. de appellat. recip. cap. qua fronte 25. de appellat.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess. 25. de regul. cap. 13. n. 8.* Frider. Mindan. *de interdictis, tit. 2. nu. 26.* Pichard. *in princip. Instit. de interdict. ex num. 136.* Lara *de capellanijs, lib. 1. c. 24. num. vlt.* Salgado *de protect. 2. p. cap. 9. ferè per totum.* Nec etiamsi post appellationem interpositam cadauer sepeliatur, inducitur attentatum, vt probant Lancellotus *de attent. c. 12. limit. 46.* Salgado *de protect. d. tom. 2. part. 2. cap. 9. n. 97.*

d *Corpus restituat.*] Licèt cadauer non restituatur, 4
quando non agitur ad eius restitutionem, vt *in cap. in nostra, hoc tit.* vel quando dubium superest circa possessionem, aut proprietatem, ne defuncti vexatio detur, vt docetur *in cap. conquerente, de restit. spol.* tamen cum certò constat de iustitia spoliati in possessione, & proprietate, vt in præsenti, etiam corpus defuncti restituitur; quia licèt cadauer humatum in perpetua sepultura alio temerè transferre non liceat, tamen permittitur eius translatio iusta interueniente causa, & à iudice approbata, *l. 1. C. de relig.* Et iure ciuili etiam translatio cadaueris permissu Principis admittebatur, *l. nemo humanum, C. eodem tit.* aut Pontificali decreto, *l. vlt. ff. de mortuo inferendo.* Cùm autem non perpetuæ sepulturæ causa corpus humatum est, sed tantùm ad tempus depositum, impunè illud transferre licet, *l. si quis enim 40. ff. relig. l. si necdum 10. C. eodem, l. 3. §. non perpetuò, ff. de pulchra violat.* & hoc sensu commendare corpus dixit Vlpianus *in l. at si quis 14. §. impensa, ff. de relig.* idest custodiæ causa deponere. Nec necesse est pro *commendandum*, reponere *condendum*, vt aliqui voluerunt, quos iustè reprehendit Fornerius *lib. 2. rer. quotid. cap. 6.*

f *Amicabiliter conueniat.*] Quia licèt in rebus spiri- 5
tualibus, aut illis annexis non admittatur pactio, *cap. fin.* vbi probaui, *de pactis:* non reijcitur tamen amicabilis compositio, *c. nisi essent, de preb. c. 4. de pactis*, vbi notaui.

C A P V T VI.

Alexander III. *F. a Decano, & Magistro R. Rhemensi.*

CVm liberum sit ex vniuersis *b* constitutionibus Sanctorum Patrum apud religiosa loca in vltima voluntate sibi sepulturam eligere, canonicæ proculdubio obuiat rationi, qui deuotioni extremæ voluntatis decedentium in hac parte contradicere præsumit. Peruenit ad audientiam nostram ex conquestione Abbatis, & Fratrum *c* Sancti Martini *d* London. quod cùm Presbyter quidam corpus cuiusdam mulieris, prout in vltima voluntate sua disposuit, ad Ecclesiam Sancti Martini sepeliendum deferret, monachi Sancti *e* Vincentij Laudonen corpus ipsius violenter rapere, & ad Ecclesiam suam sepelire minimè dubitarunt: & hoc idem de filio Randulfi Canis præsumpserunt, super quo vtique vehementi sumus admiratione commoti, cùm ijdem monachi, & Sanctorum Patrum constitutionibus contrairent, & priuilegia prædecessorum nostrorum, & nostra, quæ prædicti Fratres de libera se habere sepultura proponunt, satagunt violare. Inde est quod f. t. p. A. f. m. quat. vtraque parte apud vos conuocata, rei veritatem super hoc inquiratis, & si ita inuenietis esse, præfatos monachos monere curetis, & auctoritate nostra districtè compellere, vt ossa præfatæ mulieris, & filij prædicti R. & beneficia, quæ occasione sepulturæ ipsorum recepisse noscuntur, memoratis fratribus cum integritate restituant, & de cætero facere similia non præsumant.

N O T Æ.

1 a FDecano.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2.* idest, *Alexander III. Fulconi Decano, & Magistro Radulpho Rhemensi.* Is verò Fulco est, cui scribit ipse Alexander *in epist.2. & 4.* Radulphus autem is est, cui ipse misit epistolam 28. quæ extat apud Sirmundum, vt notat Bosquetus ad Innocent. *lib.1. epist.4.* De Rhemensi diœcesi nonnulla notaui *in cap.2. de appellationibus.*

b *Constitutionibus.*] Suprà congestis *in c.3.*

c *Sancti Martini.*] De hoc monasterio nonnulla adduxi *in capite intelleximus 12. de ætat. & qualit.*

d *London.*] Legendum est *Laudun.* Laudunensis enim ciuitas, vulgò *Laon*, est in Gallia, in Campaniæ & Picardiæ confinio posita: habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, suffraganeam Rhemensis, cuius Præsules Duces, & Pares Franciæ nominantur, vt referunt Chenu *in chronol. Galliæ*, Fratr. Sarmath. *tom.2. Galliæ Christ. fol.616.* Eius Ecclesiæ mentio fit *in c.14. & 16. de re iudic. c.33. de rescript. cap.17. præbend.*

e *Sancti Vincentij.*] Monasterium hoc Sancti Vincentij Martyris Ordinis est D. Benedicti diœcesis Laudunensis, Congregationis Sancti Mauri, à Brunichilde Regina fundatum, in quo resedisse 12. Canonicos refert Bosquetus *ad Innocentium lib.1. epist.4.* in quorum locum Adelinus Laudunensis Episcopus substituit monachos duodecim è monasterio Sancti Benedicti super Ligerim situ euocatos, vt refertur *in Chron. Flodoardi, anno Christi 921.* De eo Fratres Sarmathani *tom.4. Galliæ Christianæ, fol.944.* Textum hunc exposui *in c.8. de restit. spol.* & eius commentarium petendum est *ex cap.1. hoc tit.* 2

C A P V T VII.

a Lucius III. *Episcopo Floren.*

DE vxore verò, vtrum quemadmodum & vir liberam habere debeat sepulturam, videtur nobis quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit facienda distinctio, & in vtroque, casu isto, æqualem esse credimus facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier soluitur à lege viri.

N O T Æ.

1 a LVcius III.] Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub hoc tit. c.7.* sed malè, cùm huius textus auctor sit Vrbano III. vt legitur post Concilium Lateranen. *part. vlt. c.63.* & *in c. litteras, de coniug. leprof. c.6. de diuortijs, c. fin. eodem tit. in 1. compil.* vbi extant aliæ partes ipsius textus, quæ sub vno capite ita habentur *in dicto cap.63.* [Litteras fraternitatis tuæ debita benignitate suscepimus, quibus certiores de sinceritate tuæ fidei, & deuotionis effecti, ad honorem tuum, & commodum abundantiùs prouocamur. Verùm quia à nobis postulasti, vtrum postquam sponsalia inter aliquas legitimas personas contracta fuerint, & antequam à viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alter ad consummandam copulam maritalem compelli debeat, vel se possit ad secunda vota transferre: tuæ sollicitudini respondemus, quod ad accipiendum eum cogi non debet, cùm inter eos matrimonium non sit consummatum. De illa verò, quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium declinauit, vtrùm reuertente illo ad Catholicam veritatem, ad redintegrandum matrimonium sit cogenda, videtur nobis, quod si mulier ea dumtaxat intentione discessit, vt lapsus in hæresim, tædio pariter, & confusione affectus, se ab errore suo conuerteret, ei cùm reuersus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reuerti noluerit, compellatur. Si verò iudicio Ecclesiæ siue spe matrimonij redintegrandi recessit, ad recipiendum eum nullatenus eam dicimus compellendam. De vxore verò, vtrum quemadmodum & vir, liberam debeat habere sepulturam, videtur nobis, quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit differentia; sed vtrique (in casu isto) æqualem credimus esse facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier soluitur à lege viri. Vtrùm autem pater minores filios vbi magis voluerit, valeat sepelire, non inuenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.] Florentia autem Etruriæ caput, & Metropolis est, magnorum Ducum inclyta sedes, de cuius origine, & amplitudine plura tradit Vghellius *tom.3. Ital. sacræ, in princip.* Eius Ecclesia Episcopalis tantùm fuit à temporibus Melchiadis vsque ad Martinum V. qui absoluto Concilio Constantiensi Romam rediens, ex itinere diuertit Florentiam, vbi cùm munificentissimè reciperetur, relaturus non impares gratias, Cathedra Archiepiscopali ipsam Ecclesiam decorauit die 2 Maij anno 1420. vnde cognoscitur, quare Vrbanus III. in præsenti tantū rescribat Pręsuli Florentino sub nomine Episcopi.

C O M M E N T A R I V M.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Mulier etiam nupta liberè potest sibi eligere sepulturam vbi voluerit.* Probat textus ab specie *in capite is qui, §. mulier, hoc tit. in 6.* & per argumentum omnes citati superioribus commentarijs. Illustrant vltrà repetentes in præsenti, & *in d. §. mulier*, Petrus Gregorius *lib. 9. syntagmatum, cap.1.* Parladorius *lib.3. differunt. q.66. §.* Spondanus *de cœmeterijs, part.1. lib.4. c.7.* pluribus relatis Barbosa *lib.2. iuris Ecclesiasticis, c.10. n.19.* Tondutus *in resol. canon.* 2 Conclusio probatur.

Sed

Sed hæc assertio non leuiter impugnatur ex sequentibus iuris principijs; nam vir, & vxor eodem lare victi-
3 *Impugnatur conclusio.* tant, *l.1 § si vir, ff. ad Syllanian. l. sed nec 8 ff. de vsu, & habit. l. penultim. ff. de donat. inter*, Paulus *lib. 2. sentent tit. 39. §. vir absens*, & domus mariti lar matrimonij dicitur, *l 5. §. domum, ff. de liberis agnoscend.* Seruius *ad illud lib. 3. Vergil. Et patria Andromacham iterum cessisse marito. Secundum ius loquutus est*, ait, *quia vxor domicilium viri sequitur.* Adde Gellium *lib. 13. capit. 10.* Artemidor. *libro 2. capite 54* Augustinum *de Ciuitate Dei, libro 6. capite 9.* Sidonium *libro 1. epist. 5. & libro 2. epist. 10.* Et mariti bonorum sociæ sunt, atque participes. Illustrat Sauarus *ad Sidon. libro 5. epist. 56.* & nos *in capite 2. de donat. inter.* Et in vna domo cohabitare debent, *l. 4. §. 1. ff. de vsu, & habit. l. 111. ff. de V. O.* Licèt magnates viri aliquando seorsim habitarent, *l. cùm status 32. §. mulier, ff. de donat. l. nihil 15. ff. rerum amot.* Fornerius *libro 3. rerum quotidian capite 5.* Vnde proditum est, vxorem eiusdem ciuitatis cum viro incolam intelligi, *l. vltim. §. 3. ff. ad municip. l. 5. Cod. de mulier. & vbi, libro 10.* Tiraquellus *in l. 1. connub. numero 28.* Osualdus *libro 13. Donelli, capite penultim. littera M.* Sed sepultura defunctorum domus est, *l. 4. Cod. Theodos. de sepulchro violato*: illustraui suprà *in capite 1.* ergo iniustum est, vt mulier, quæ superstitis viri domicilium sequuta est, eodem mortui tumulo non contegatur, vt ratiocinatur Zasius *in l penultim. ff. de iurisdict.* Vnde D. Hieronymus relatus à Gratiano *in capite Ebron, 13. quæst 2.* ait: *Quod coniunxit vnum coniugium, coniungat sepulchrum.* Quod & probatur exemplis primorum Patriarcharum, qui eodem sepulchro cum vxoribus conditi sunt, *Genesis c. 25 & 49.* Iosue *capite 14.* & Tobiæ, qui filio suo præcepit, vt matrem sepeliret iuxta ipsum in vno sepulchro, *capite 4. & 14. Tobiæ*: & Iudith, quæ sepulta est cum viro suo *cap. 16. Iudith. 2*: fuisseque eam generalem Iudæis consuetudinem, tam ex his constat, quàm quod etiam in actis Apostolorum legitur *capit. 5.* Sapphiram voce D. Petri extinctam, sepultam esse apud virum suum Ananiam, eodem euentu paulò ante defunctum. Narrat & D. Chrysostomus *lib 1. de sacerd.* matrem suam ab ipso petijsse, vt corpus suum cum mariti ossibus coniungeret: & pariter D. Augustinus sanctam Monicam ipsius matrem magna cura semper æstuasse de sepulchro, quod sibi prouiderat, præparaueratque iuxta corpus viri sui, narrat *lib. 9. confess. capite 11.* idque pluribus exemplis Christianorum, & Gentilium firmari poterat. Illud tamen non omittam, quod refert Gregorius Turon. *lib. 1. Histor. Franc. capit. 42. & de gloria confess. capit. 32.* de duorum nobilium Aruernorum sepultura: cùm post perpetuam continentiam secretè in sancto coniugio ex pacto seruatam, prior puella decessisset, ac peracto vir funeris officio puellam in sepulchro deponens, eleuatis ad cœlum manibus arcanum panderet, dicens: *Gratias tibi ago, æterne Domine, quia hunc thesaurum sicut à te commendatum accepi, ita immaculatam pietati tuæ restituo: ad hæc puella mortua subridens, sile (inquit) sile vir Dei, quia non est necesse fatearis nostrum, nemine interrogante, secretum.* Cùm verò post paululum temporis vir quoque migrasset è vita, sepultusque fuisset in loculo separato altera parte Ecclesiæ, factum esse, vt sepulchra diuinitus in vnum iungerentur: *Scilicet, vt quos teneret socios cœlum* (inquit Gregorius) *sepultorum hic corporum non separaret monumentum.* Secundò difficilis est præsens textus in ratione ab Vrbano III. adducta, dum docet, vxorem posse eligere sepulturam, quia talis electio tunc sortitur effectum, cùm vxor non est; cùm soluta sit per mortem à lege viri, nec ampliùs detur cohabitatio: nam si dispositio fiat tempore inhabili, licèt effectus conferatur in tempus habile, adhuc non sustinetur: vnde minor, qui propter ætatem manumittere non potest, si libertatem conferat in tempus, cùm maior fuerit, libertas non competit, nec effectum habet, *l. si minor, C. de seruis export.* ergo nihil interest, quod electio sepulturæ ab vxore conferatur in tempus habile, si dispositio fiat tempore inhabili. Accedit in terminis electionis sepulturæ; nam monachus, licèt post mortem liberetur ab obedientia sui Prælati, tamen non potest eligere sepulturam, *c. fin. hoc tit. lib 6* ergo similiter vxor licèt eligendo sepulturam conferat electionis effectum in tempus, in quo soluta est à lege viri, inutiliter sepulturam eligit.

Adhuc tamen defendenda est præsens Vrbani decisio, 4
cuius rationem, vt agnoscamus, sciendum est, quemlibet *De his qui eligere possunt sepulturam.*
habentem legitimam ætatem, siue virum, siue fœminam, posse sibi eligere sepulturam, dummodo non prohibeatur à iure; electio enim sepulturæ est pars vltimæ voluntatis, *cap. 13. contra 13. quæst. 2. cap. cùm liberum, hoc tit.* vnde filiusfamilias, si pubes est, potest sibi eligere sepulturam, *cap. licet, hoc tit. in 6.* & seruus similiter potest eam eligere; quia quoad sepulturam personam habet, & non attenditur dominica potestas, *l. 2. l 4. ff. de religiosis.* Vnde intelligitur textus *in l. 3. § si seruus, ff. de sepulchro violat.* iuncto Narbona *anno 14 quæst. 47.* Iul. Lauor. *d. tit. 2. cap. 11. num. 146.* Sed an possit talis electio relinqui in alterius arbitrium, controuersum est? Negant committi posse Geminianus *in cap. is, qui §. mulier, numer. 6. hoc titulo lib. 6.* Iul Lauorus *d. cap. 11. numer. 6* moti ex eo, quod mandatum morte finitur, *cap. gratum, cap. relatum*, vbi probaui, *de offic. delegat.* Ergo post mortem mandantis illud exequi non potest. Sed rectiùs affirmant Guttierrez *de iuram p 2 c 4.* Carpio *de execut. lib. 2. c. 24.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquisit 9. §. 10.* Quorum opinio suadetur *ex l. 38. Tauri, l. 17. tit. 4. lib. 5. recopil.* Nec fundamentum contrariæ sententiæ obstat; nam cùm mandatum hoc circa sepulturam conferatur post mortem mandantis, non finitur, *l. fin ff. de solut.* textus ab specie *in l. 14. ff. de relig.* vnde tam in testamento, quàm inter viuos vtiliter electio sepulturæ alterius arbitrio committitur. Deinde sciendum est, mulierem nuptam posse facere testamentum, & vtiliter de omnibus rebus suis disponere, *l. si mater 33. de vulgari, l. 3. C. de inoff.* Immò licèt iure ciuili vxor ducta per coemptionem efficeretur filiafamilias, in maritique sacra transiret, nihilominus testamentum facere poterat. Vlpianus *in fragmentis, tit. 20. § penult* Osualdus *lib. 6 Donelli, c 5. littera B*, D. Iosephus de Retes *lib. 1. opusc. c. 22.* Vnde tot fragmenta testamentorum matrumfamilias in Pandectarum libris reperiuntur; iure tamen vetustissimo mulieres ius testamenti faciendi non habuisse, ex Gellio probare intendit Vuisemb. *disp. 17. n. 56.*

Vnde iam apparet vera decidendi ratio præsentis tex- 5
tus; nam cùm electio sepulturæ inter vltimas voluntates *Traditur ratio decidendi.*
connumeretur, ex adductis per DD. *in c. vltim. 13. quæstion 2.* Ioanne Andrea *in cap. 1. numer. 3. hoc tit. lib 6.* Iulio Lauoro *d. capit. 11.* & mulier etiam constante matrimonio possit condere testamentum, & quoad vltimam dispositionem pro patrefamilias habeatur; inde sicut maritus potest relicto sepulchro maiorum sibi eligere sepulturam, ita & vxor relicta mariti sepultura potest sibi aliam eligere. Accedit ratio ab Vrbano in præsenti adducta illis verbis: *Cùm electio ista ad eum potius statum pertineat, in quo mulier soluitur à lege viri.* Licèt enim mulier constante matrimonio non possit de rebus proprijs disponere, tamen sepulturam eligere valet; quia effectus talis dispositionis confertur eo in tempore, quo soluta est à lege viri. In his enim casibus, in quibus attenditur effectus, paria sunt aliquid disponere tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur in tempus habile, *l. quod sponsæ, Cod. de donat. ante nupt. l. in tempus, ff. de hæred. institut.* Quæ ratio mirè confirmari valet ex eo, nam licèt constante matrimonio vxor viro, vel vir vxori donare sibi inuicem non possit, *ex l. 1. cum vulgatis, ff de donat. inter, l. mortis 40. ff. de donat. causa mort.* donare tamen sibi possunt in casum exilij, seu deportationis, *l. sed si mors 3. l. inter 43. ff. de donat. inter*: in casum diuortij, *l. sed interim, §. final. cum duabus legibus sequentibus, l. Vitricus 41 ff. de donatio. inter.* rationem reddit Consultus *in l. quia, ff. eod. titulo*, his verbis: *Quia donationis euentus excurrit in id tempus, quo vir, & vxor desinunt.* Quam explicat Gentilis *lib 2. de donatio. capit. 33.* Non ergo mirum est, vt sepulturæ electio ab vxore facta subsistat, cùm eius effectus conferatur id in tempus, quo vir, & vxor desinunt esse. Accedit etiam, nam Romani cohabitationis coniugalis obseruatores agnouerunt, vxores posse in proprijs sepulchris, & diuersis à maritorum sepulturis tumulari, vt constat *ex l. alumnæ, §. ab hæredibus, ff. de adimend. legat.* & alijs iuris locis, in quibus mentio fit sepulchrorum ab hæredibus vxorem constructorum.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omnia, quæ in ea afferebamus, procedunt, & locum habent

bent

Dissoluitur dubitandi ratio.

bent constante matrimonio in vita ipsorum coniugum: at verò in præsenti deciditur casus, in quo iam solutum est matrimonium per mortem, & ita cohabitationis obligatio cessauit. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam vt suprà dixi, *in capite cum esses, de testam.* aliquando actus prohibetur tantum inspecto eius, effectu, aliquando etiam attenditur tempus, in quo dispositio fit, vt in casu libertatis à minore præstitæ, in quo attenditur tempus, quo relinquitur; & ideò inutiliter datur à minore. Idemque procedit in religioso eligente sepulturam; nam cùm ipse testamentum facere non possit ex defectu bonorum, & voluntatis, vt probaui *in capit. 2. de testam.* ideò non habet, quod conferat post tempus mortis, & per consequens, nec potest eligere sepulturam, nisi valdè remotus sit à proprio monasterio; nam tunc eam eligere valet, *capite fin. hoc tit. in 6.* Tamburinus *de iure Abbatiss. disputat. 34. quæstion. 1.* Dianu *part 5. tract. 3. resolut.* 110. Barbosa *de iure Eccles. lib. 1. cap. 43. num. 89.* Chopinus *lib. 2. monastic. tit. 3. num. final.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. vnaquæque*
7 13. *quæst.* 2 in illis verbis: *Vnaquæque mulier sequatur virum suum, siue in vita, siue in morte.* Ex quibus expressè deducitur, vxorem sepeliendam esse necessariò in sepulchro mariti: siquidem docet D. Augustinus in vita, & in morte vxorem sequi debere maritum suum. Glossa ibi, *verbo in morte*, accipit textum illum de consilio, ita vt mulier debeat sepeliri in sepulchro viri sui, iuxta antiquorum facta, & exempla; siquidem vt supra retuli de Hebræis, semper vxores cum viris suis sepeliebantur: quod & apud Gentiles vsitatum fuisse, constat ex traditis ab Strabone *lib.* 15. Valerio Maximo *lib. 2. c. 1.* Philone Iudæo *in lib. de Abrahamo*, Eusebio *de præparat. Euang. lib. 6.* & apud Iudæos consuetudo est, vt vidua viua simul cum marito in rogum inijciatur, & cùm plures vxores sunt, in certamen veniunt, & quæ victrix euadit, læta cum viro in rogum mittitur. Propertius *lib. 3. el. 13.*

Exponitur text. inc. vnaquæque, 13. q. 4.

Felix Eois lex funeris vna maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis.
Namque vbi mortifero iacta est fax vltima lecto,
Vxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent lethi, quæ viua sequatur
Coniugium, pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent.
Imponuntque suis ora perusta viris.

Illustrat Ioan. Andreas *q. c. 10. de sepulturis*. De Thracibus idem refert Bernegerus *q. 41. ad Tacitum*. Verùm etsi hæc solutio sustineri possit, non incongruè dici potest, D. Augustinum accipiendum esse eo casu, in quo vxor sepultura non electa decessit; nam tunc æquum est, vt in sepulchro viri sui sepeliatur; & si plures maritos habuit, in sepulchro vltimi, cuius domicilium, & honorem retinet, est tumulanda, *c. is qui, §. mulier, hoc tit. in 6.* docent Didacus Perez *in l. 2. tit. 3. lib. 1. ord.* Gamma *dec.* 105. Iul. Laurus *d. c. 11. n. 134* quomodo etiam accipiendus est text. *in c. Ebron, in fin. 13. q. 2.* in illis verbis: *Quos coniunxit vnum coniugium, coniungat vnum sepulchrum, quia vna caro sunt; & quos Deus coniunxit, homo non separat.* Si verò mulier electa sepultura decedat, tunc eius vltima voluntas adimplenda est; quo casu procedit præsens textus.

§.

VTrum autem pater, quò magis voluerit, minores filios valeat sepelire, non inuenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.

COMMENTARIVM.

CVm sepulturæ electio sit pars vltimæ voluntatis, vt colligitur *ex c. placuit 7. 13. quæst. 2* & docent Medicis *de sepulturis quæst. 8. num. 2.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 14. quæst. 47.* inde prouenit, quod sicut, qui testamentum facit, debet esse pubes, *l. qua ætate 5 ff qui testamenta*; ita & qui sepulturam eligere vult, *cap. licet, de sepulturis in 6* docent plures congesti à Narbona *dicto quæst. 47* Barbosa *lib. 2. iuris Eccles. c. 10. num. 19. & lib. 1. de officio Parochi, c. 26. num. 19.* Diana *5. part. tract. 3. res. 107. & 108.* Murga *tom. 1. tract 4 disquisit. 8 §. 11.* Nec interest, an talis pubes sit in potestate patris, vel extra; quia quoad sepulturæ electionem non attenditur patria potestas. Tum quia confertur hæc dispositio in tempus, in quo filius solutus est à patria potestate, vt de vxore proximè dicebamus. Tum quia quoad spiritualia patria potestas non inspicitur, *c. fin. de iudicijs, lib. 6.* Si autem filius pubes decedat non electa sepultura, & maiorum sepulchra non sint, debet sepeliri in propria parochia, *c. is qui, hoc tit. in 6.* Quærunt tamen Doctores, si pater, & auus sepulti sint in vna Ecclesia, alij verò maiores in alia, vbi sepeliendus sit filius? Et doctè probat Osualdus *consil.* 25. quem transcribit Iul. Lauorus *dict. titul 2 capit 11. num.* 114. in sepulchro patris esse sepeliendum; si autem filius habeat patrem, & matrem diuersa sepulchra habentes, filius sepelitur in sepulchro matris, cuius conditionem, non verò patris sequitur, *cap. fin. de filijs presbyt. cap. licet, de coniug. lepros.* quæ omnia procedunt, nisi aliter consuetudine introductum sit, videlicet vt pater pro filio sepulturam eligat, vt in præsenti §. docetur.

C A P V T VIII.

Idem a *Præposito, & Canonicis Fauentinis.*

CVm super quodam capitulo, quod religionis [b] fauore, &c. Inde siquidem est, quod præsentium auctoritate statuimus, vt si aliquem parochianorum vestrorum alibi contigerit eligere sepulturam, secundùm statuta Beati Gregorij, quarta vobis in testamentis portio reseruetur.

NOTÆ.

a PRæposito.] Textus iste in hac sexta collectione, & *in 1. sub hoc tit. c. 8* tribuitur Lucio III. sed malè, cum eius auctor sit Vrbanus III. qui post Lucium Ecclesiam rexit ex anno 1185. vsque ad annum 1187. quod facilè suadetur ex eo, quod post Concilium Lateran. *p. vlt. c. 64.* præsens textus refertur sub hac inscriptione, *Idem*; cum textus præcedens sit Vrbani III. Expressiùs id probatur *in capit. certificari*, sequenti: vbi dum Clemens III. asserit, portionem canonicam aliquando tertiam, aliquando quartam fuisse taxatam, respiciens ad hunc textum ait, Vrbanum quartam partem esse asseruisse; vnde deducit Innocentius Cironius in *parat. ad hunc titulum*, auctorem huius textus esse Vrbanum III. De canonicis autem, & Ecclesia Fauentina nonnulla adduxi *in c. 11. de re nunc.*

b *Religionis fauore.*] Alexander enim III. anno 1168. 2
monasterium Sanctæ Reparatæ, Ordinis Vallis Vmbrosæ, ciuitatis Fauentinæ, sub protectione Sedis Apostolicæ recepit, & inter alia priuilegia, quę illi concessit, & refert Vghellius *tom. 2. Italiæ, fol.* 521. circa sepulturam à monachis concedendam ita cauit: *Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, vt eorum deuotioni, & extremæ*

volun-

voluntati, qui se illic sepelire deliberauerint, nisi excommunicati, vel interdicti sint, nullus obsistat, salua iustitia matricis Ecclesię. Vnde credo, Vrbanum in præsenti agere de prædictis monachis Sanctæ Reparatę, & de priuilegio religionis fauore illis concesso ab Alexandro III.

COMMENTARIVM.

COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Si parochianus extra propriam Ecclesiam eligat sepulturam, debetur portio quarta propriæ parochiæ de relictis Ecclesiæ vbi sepelitur.* Probant eam textus *in cap.* 3 Cõclusio probatur. *s. & 2. cap. certificari, cap. in nostra, hoc tit. capit. ad quarta, de præscript. cap. officij, capit. requisisti, cap. fin. de testamen. cap. ex parte* 15. *de V.S. cap. cum quis, hoc tit. in 6. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. extrauagant. inter cunctas, de priuilegijs,* inter communes, *extrauagant.* 1. *§.* 4. *de sepult.* Concilio Ænahemense Anglię, temporibus Ioannis Papæ XVII. & Henrici secundi celebratum, *can.* 14 *Et si corpus aliquod extra suam parochiam quis posuerit, soluat nihilominus pecuniam (quod symbolum animę dicitur) illi Ecclesiæ, cui corpus famulabatur viuens, & omnia, quæ Dei sunt, vel ad ipsum pertinent, accuratiùs, vti par est, pacem habeant.* Trident *sess.* 25. *de reform cap.* 13. Illustrant Petrus de Vbaldis *in tract. de quarta,* Iul. Lauorus *tit* 2. *Lucubr. cap.* 17. plures congesti à Barbosa *in præsenti, & de offic. Parochi* 3. *p cap* 25. *& lib.* 3. *iuris Eccles. cap.* 24. Basilius *de matrimon. lib.* 5. *cap.* 13. Petrus Gregorius *lib* 1. *partis tit.* 15. *cap.* 4. *& in cap. conquerente, capit.* 16 *num.* 5. Gutierrez *lib.* 7. *de iuram. c* 4. *n.* 1. Tondutus *ref. canon. c.* 105. Vghel. *in method. iur. can fol.* 451. Trullench *de offic. Paroch. c.* 13. Lemaistre *de iuribus Episcoporum, li.* 2 *c. fin* Solorzanus *de iure Indiar. lib* 3. *c.* 22.

4 Impugnatur conclusio. Sed tradita assertio non leues patitur dubitandi rationes. Prima enim insurgit aduersus eam dictionem, *quartam,* iunctis illis verbis, *sui iudicij;* in quibus probari videtur, quartam parochialem deducendam esse ex omnibus rebus relictis iudicio testatoris; nam patribusfamilias à iure plenissima libertas concessa est disponendi de rebus suis, quo modo, & inter quos velint, quarta tantùm Falcidia hæredi reseruata, *l.* 1. *ff. ad leg. Falcid. l. verbis legis, ff de V.S.* ergo non debet contra eius voluntatem alia quarta præstari parocho ex rebus relictis iudicio eius. Augetur primò hæc difficultas, nam si præsentem decisionem accipiamus tantùm de legatis pijs relictis pro anima testaturis, in maiorem incidimus difficultatem; nam legata pia, & pietatis causa relicta, nullam patiuntur diminutionem, nec quidem legis Falcidiæ, *Nouel.* 131. *Iustin. capit.* 12. vbi Ritherurfius, & Balduinus, Tiraquell. *de priuil piæ causæ, capit.* 22. Antonius Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 4. *num.* 17. Molina *de Iustitia, tract.* 2. *disputat.* 213. Ergo si Falcidia non habet locum in legatis relictis pietatis causa, multò minùs alia quarta deduci poterit. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam si aliqua quarta funeralis deducenda est ex legatis pijs à defuncto relictis, non à Parocho, sed potiùs ab Episcopo deduci debet, iuxta textus *in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. de quarta, de præscripe. cap. placuit, cum sequent.* 10. *quæst* 3. *cap. requisisti, de testam* vbi Couar *cap. quoniam, de decimis, cap. olim, de censibus;* vel potiùs Ecclesiæ, vbi maiorum sepulchra erant, præstari debebat, cùm in ea tumulandus esset defunctus, iuxta tradita sup. *in c.* 1. & ita illi quodammodo irrogatur iniuria, *Clement.* 2. *hoc tit.* Ergo non rectè in præsenti docetur, parocho quartam deberi Augetur tandem hæc difficultas ex eo, quia si certa portio bonorum ex quolibet defuncto parocho præstetur, suscitabitur auaritia Gentilium, qui defunctis vectigal imponebant, *l. fin C. de religiosis,* Xiphilinus *in Nerone,* obseruauit Cuiac. *lib.* 11. *obs. c.* 21. ne ergo cum Gentilibus in hac parte conueniamus, dicendum est, funeris occasione nihil pretio æstimabile Parocho præstandum esse.

Qua dubitandi ratione ita fulcita minimè obstante, 5 De quota huius portionis. vera est præseos assertio, pro cuius expositione sciendum est, canonicam portionem esse certam quantitatem, quæ Episcopo, vel Parocho ratione funeris præstatur; quę ita appellatur, quia à sacris canonibus inducta est, ex rationibus infrà adducendis. De canonica portione parocho debita ex legatis, & alijs obuentionibus ratione funeris, Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepelitur, agendum est (nam de canonica portione Episcopo debita iam egi *in c. finali, de testam.*) Et vt clariùs procedamus; singillatim examinandum est, quota portio ex prædictis obuentionibus deducatur; cui, & à quibus, & ex quibus rebus præstetur. Quoad primam partem hæc portio pro distinctione temporum, & locorum varietate diuersa fuit. Leo III. *in c.* 1. *hoc tit.* tertiam partem esse decreuit: ipse Pontifex quasi mutato consilio *in c* 2. *hoc tit.* dimidiam partem præstari iussit. Vrbanus III. in præsenti quartam partem deducendam esse statuit, cuius sententia approbata fuit in *Clement. dudum, hoc tit.* Innocentius III. infrà, *in c. in nostra,* tertiam partem parocho assignauit: & quia hæc portio taxata est lege positiua, ideò contraria consuetudine introduci potest, vt maior, seu minor portio parocho præstetur, *c. certificari, hoc tit. c. antiquos* 10 *q.* 1. immò & in totum tolli, si consuetudo legitimè pręscripta sit, vt docent Lauorus, Barbosa, & Trullench *vbi sup.* Igitur in hac parte consuetudo attendenda est, illiq; standum; & si Ecclesiæ propriæ certa consuetudo non sit, quod in Metropolitana Ecclesia obseruatur, attendi debet, *c. tua de sponsa duorum:* & si adhuc non appareat, vicinarum Ecclesiarum consuetudo spectanda est, *capit. super eo, de censibus:* & si variæ consuetudines sint, quarta prælibabitur, nisi aliud lege diœcesana cautum sit, quod principaliter attendi debet.

Deinde sciendum est, hanc portionem canonicam deberi Ecclesiæ parochiali, seu Parocho, à quo defunctus sacramenta recipiebat, & vbi diuina officia audiebat, *cap.* 1 *hoc tit. capit. is cum quo, eod. tit. in* 6. non quia ab ea sepulturam dimisit, & in alia elegit; sed in compensationem laboris, quem suffert Parochus in administratione Sacramentorum; & ideò si quis decesserit à propria parochia animo redeundi, tantùm recreationis, vel fructuum colligendorum causa, & ibi decedat, quarta Ecclesiæ parochiali præstatur, *capit.* 3. *hoc tit. in* 6. Basilius *de matrimon. lib.* 5. *§.* 13. *numer.* 2. Idem procedit si ægrotus de propria parochia in aliam, veluti in domum consanguinei, seu amici, se deferri faciat. Barbosa *vbi suprà.* Aliquando tamen hæc portio non præstatur Parocho, veluti si Ecclesia parochialis alibi eligat sepulturam, vel si Ecclesia Cathedralis præscriptione, aut alio modo ius habet quæsitum retinendi prædictam portionem, vel quia tempore, quo Ecclesia parochialis erecta fuit, hoc ius sibi reseruauit; in his enim casibus Parochus non habet ius petendi hanc portionem; illis autem exceptis, potest petere hanc quartam, vel condictione ex canone, vel actione ex testamento, vt post Iul. Lauorum docent Trullench, & Barbosa *vbi suprà.* 6 Cui, & à quo hæc portio præstetur. Deinde sciendum est, prædictam canonicam portionem deberi ab Ecclesia illa, vbi quis relicta propria parochia sepelitur, siue sit regularis, siue exempta, siue non exempta, *Clement. dudum, §. verùm, hoc tit.* Tridentin. *dict. cap.* 13. Barbosa *vbi supra, num* 10. Trullench *dict. cap.* 13. *dub.* 3. quæ doctrina limitatur, nisi clerici, aut monachi, apud quos quis sepelitur, præscriptione exempti sint à solutione huius portionis. Potest enim hęc liberatio præscribi 30. vel 40. annis cum titulo, vel immemoriali tempore sine eo, vt pluribus relatis docet Barbosa *vbi suprà, num.* 16. vel si Regulares, vbi sepultura electa fuit, priuilegium habeant non soluendi dictam portionem; dum tamen in ipso priuilegio expressè derogetur *d. Clement. dudum;* aliàs priuilegium nullius est momenti. Similiter si monasteria erecta per 40 annos ante Concilium Tridentinum soluebant eam portionem, & postea priuilegium exemptionis impetrarunt; tale enim priuilegium nullius est momenti, vt decisum extat *in dict. cap.* 13. *Concilij Triden.* & varijs Rotæ decisionibus firmat Barbosa *vbi suprà, numer.* 12. *&* 14 Nec etiam priuilegium concessum vni Religioni, alteri prodest, aut communicatur, vt docent Barbosa *numer.* 9, Trullench *d dub* 13. Tandem sciendum est, hanc canonicam portionem esse deducendam ex omnibus illis rebus, quæ obueniunt Ecclesiæ ratione funeris, seu de omnibus oblationibus, quæ offeruntur in die sepulturæ, vt declarauit Pius V. in constitutione, quæ incipit, *Etsi mendicantium.* Item ex omnibus legatis pijs ipsi Ecclesiæ relictis, *c.* 1. *c. in nostra, hoc tit.* Debetur similiter de cereis, & candelis, quæ circa corpus deferuntur; de Missis in testamento assignatis, de armis, pallijs, & alijs ornamentis, quę in feretro deferuntur: tandem de omnibus funeralibus, quæ in prima, septima, nona, aut trigesima die ad Ecclesiam sepulturę occasione deferuntur, quę

nos

nos vulgò dicimus *ofrendas*, vt latiùs prosequuntur Trullench, & Barbosa *vbi suprà*.

7 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis, seu quare hæc canonica portio Parocho præstatur, ex eo prouenit, quia qui fuerunt socij passionum, debent esse & consolationum, iuxta Apostolum 2. *ad Corinthios cap. 1.* Sed Parochus sustinet onus celebrandi diuina officia, & administrandi sacramenta proprijs parochianis, dum viuunt, *cap. 2. de parochijs*; vnde iustum est, vt Parochus per electionem sepulturæ in alia Ecclesia debitis non fraudetur obsequijs; cùm ille, qui altari seruit, de altari viuere debeat, *cap. cùm secundum, de præbend.* Rectè ergo ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, vt de legatis relictis Ecclesijs, vbi parochiani sepeliuntur, certa portio Parocho præstetur. Fulcitur hæc decidendi ratio ex eo, nam si filius patri, & libertus patrono tenentur aliquam portionem bonorum illis relinquere in recognitionem obsequij, *l. vametsi, ff. de inoffic. princip. Institut. de success. libert.* parochiani etiam, qui filij dicuntur sacerdotum, à quibus sacramenta accipiunt, *cap. 9. cum duobus sequent. 30. quæst. 1.* debent saltem ex illis bonis, quæ pro salute animarum suarum relinquunt, aliquam portionem illis præstare, videlicet quartam, quæ portio in alijs testamentarijs dispositionibus semper taxata fuit, vt in legitima filio relinquenda, *l. Papinianus, §. de quarta, ff. de inoffic.* in portione ex legatis pro hærede deducenda, *l. 1. ff. ad leg. Falcid.* ex portione ex fideicommissis detrahenda, *l. 1. ff. ad Trebellian.* in portione filio adrogato à patre præstanda, *l. finali, ff. si quid in fraudem patroni*; de quibus agit Vuisembach. *disp. 24. in quadriga quartarum.* Rectè ergo Vrbanus III. in præsenti portionem illam parocho præstandam ex relictis à defuncto pro salute animæ suæ, quartam partem præscripsit.

8 Dissoluuntur ratio dubitandi. Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt verum sit, testatorem posse pro libito disponere de omnibus rebus suis, tamen portio canonica, quæ parocho præstatur, non impedit hanc liberam dispositionem; quia non ex omnibus legatis à testatore relictis detrahitur, sed tantùm ex relictis occasione sepulturæ: & licèt legata pia non patiantur deductionem legis Falcidiæ, id procedit ob specialem pietatis rationem, quæ non militat in hac deductione portionis canonicæ. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex dicto cap. de quarta, cap. conquerente*, vbi portio hæc spectat ad Episcopum. Nam omissa solutione Betoij *in capit. Raynuutius, num. 165. de testament.* qui existimat prædicta iura procedere, quando Episcopus præscripsit quartam portionem in aliqua parochia contra parochum; & omissa alia solutione Nicolai Lemaistre *de iuribus Episcoporum, lib. 2. cap. vltim.* quam retuli *in cap. officij, de testam.* dicendom est cum Citoñio *ad titulum de testament. & de offic. Ordinarij*, olim Episcopo debitam quartam portionem ex omnibus oblationibus factis Ecclesijs, & monasterijs sibi subiectis, & ex alijs pijs obuentionibus: quę canonica portio diuersa est à quarta parochiali, de qua in præsenti agitur. Nec obstat, quod de vectigali defunctis non imponendo dicebamus; nam hæc portio non tam debetur ab ipsis defunctis, quàm ab Ecclesia, vbi eligunt sepulturam, ex rationibus supra adductis.

9 Exponitur c. nos quidem 3. de testam. Adhuc præsenti assertioni obstat textus *in c. nos 3. de testam.* vbi refertur, quod quidam cùm vltimum elogium conderet, & vxorem hæredem institueret, iussit monasterium ex bonis suis construi: & cùm vxor neglexisset exequi mariti voluntatem, iubet Gregorius, vt monasterium construatur, & omnia illi relicta sine diminutione assignentur. Ex quibus vltimis verbis apertè deducitur, ex legatis pijs monasterio relictis nullam portionem parocho deberi, aut præstari; siquidem omnia sine diminutione illi solui iubentur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu nullum legatum relictum fuisse funeris, aut sepulturæ causa, nec ex legato relicto pro construendo monasterio, seu oratorio quartam portionem deberi, *c. fin. de testam.* docet Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib. 10. disp. 23. §. 4. n. 38.* Vnde cùm nullum legatum in eo textu relictum esset sepulturæ causa, ideò deductio portionis canonicæ locum non habet.

10 Exponitur cap. in nostra hoc tit. Secundò obstat textus, *in c. in nostra, hoc tit.* vbi in graui controuersia inter Rectorem Ecclesiæ parochialis, & Fratres Hospitalarios super deductione huius portionis agitata, decidìtur, vt si aliquis apud ipsos Hospitalarios eligat sepulturam, quarta ex oblationibus occasione funeris factis illi Parocho soluatur, ex cuius Ecclesia corpus extrahitur. Igitur canonica portio non debetur Ecclesiæ parochiali, vbi defunctus recipiebat sacramenta, sed Ecclesiæ, in qua degebat testator. Etiam difficilis est textus ille, dum docet indistinctè ex oblationibus occasione funeris factis, quartam esse deducendam, siquidem ex relictis pro anniuersario, seu sacrificijs offerendis die 7. 9. aut 30. portio canonica non deducitur, *c. fin. de testam.* Igitur non rectè ex eo textu generaliter deducitur canonica portio ex oblationibus funeris causa factis. Primæ difficultati respondendum est cum Basilio *lib. 5. de matrimon. c. 5.* asserendo ex illis verbis, *de cuius parochia corpora extrahuntur*, non deduci, portionem canonicam non deberi Ecclesiæ, vbi defunctus Sacramenta recipiebat; nam verba illa frequenter in iure important parochiam domicilij, vbi defunctus diuina officia audiebat, & Sacramenta recipiebat, *c. certificari, hoc tit.* Accedit, nam verba illa apponuntur in facti narratione; at verò in decisione Pontifex expressè iubet, quartam portionem præstari Ecclesiæ parochiali. Secundæ difficultati satisfacit Hostiensis in eo textu, *num. 6.* dum asserit, ex his, quæ relinquuntur pro anniuersaria die vel 7. 9. aut 30. quartam canonicam non deduci, *ex d. c. fin. de testam.* ex oblationibus verò factis in ipso Missæ sacrificio quartam portionem deduci, *ex d. c. in nostra*.

Ex supra traditis exponendus est textus *in cap. certificari 9. hoc tit.* vbi cùm consultus fuisset Clemens III quomodo accipi debeant verba illa, *Salua iustitia*, quæ adijci solent in litteris Pontificijs, quibus conceditur monachis, aut religiosis personis admittere ad sepulturam alienos parochianos in suis Ecclesijs eam eligentes. Respondet, respectu quartæ partis varia prædecessorum suorum emanasse decreta; siquidem Leo III. relatus *in capit. hoc titul* tertiam partem esse soluendam statuit: at verò Vrbanus in præsenti, quartam deducendam esse censuit, & ita portionem illam esse soluendam, quæ ex consuetudine regionis attenta solui consueuerat. Qui textus difficilis est in illis verbis, *Salua iustitia Ecclesiarum*; in quibus quid per iustitiam Ecclesiarum intelligatur, non exprimitur; & si pro portione parocho debita ex mortuarijs apponuntur, quomodo consuetudo aliquid immutare, seu minuere potest? siquidem quod potest fieri consuetudine, potest fieri præscriptione: sed præscriptio non admittitur contra quartam portionem, *capit. de quarta, de præscriptio.* ergo nec consuetudo. Pro cuius textus expositione sciendum est, iure communi attento, similes personas regulares non posse recipere fideles ad sepulturam in suis Ecclesijs, vt probaui *in c. 3. hoc tit.* vnde priuilegia impetrabant à Romano Pontifice, vt illis liceret corpora defunctorum in proprijs Ecclesijs tumulare, *c. in nostra, hoc tit. cap. 1. de pactis, lib. 6.* plura Bruno Chassaing. *vbi suprà*; & in eis frequenter adijciebatur clausula illa, *Salua iustitia Ecclesiarum*, eleganti stylo, & ratione: nam sicut exequiæ defunctorum appellantur iusta, inde iusta facere, & iusta persoluere. Ouid. *lib. 2. Festorum*: 11 Exponitur c. certificari hoc tit.

Hanc, quia iusta ferunt, dixere feralia lucem.

Cicero *lib. 2. de legibus*, Arnobius *lib. 1. aduersus gentes*, Illustrant Gutherus *lib. 2. de iure manium, c. 2.* Spondanus *de cæmeterijs, lib. 1. p. 5. c. 8. num. 1.* & luctus indictus tempore mortis, iustitium appellatur. Cassiodor. *lib. 2. var. epist. 5.* ibi: *Indicto iustitio iuuenis nobilitate commendabilis* Gregorius Turon. *lib. 6. c. 30.* ibi: *Igitur celebrato iustitio.* Illustrāt Sauarus *ad Sidonium in lib. 2. ep. 8.* Gutherus *lib. 3. de iure manium, c. 29.* Sophranis *de funere Hebræorum, c. 12. de publico luctu.* Sic similiter portio, quæ debetur ex relictis occasione funeris, iustitia dicitur in epistola Gofridi Vindocinensis Abbatis, & apud Carnotensem, ibi: *Pauperum corpora, si insepulta manerent pro Ecclesiæ iustitia, non ideò minus haberent de gloria.* Innocent. III. *lib. 1. regestr. ep. 219. ad Decanum Vlyssipou* ibi: *Recepta à Templaris iustitiæ legitima cautione.* In eo ergo sensu iustitia Ecclesiæ accepta in prædictis priuilegijs, rectè ait Clemens III. portionem illam consuetudine mutari, & tolli posse, quia licèt præscriptio circa quartam Episcopo debitam nō admittatur, quia ea debetur ratione obedientiæ, seu subiectionis, vt *d. c. de quarta*, probaui; at verò portio parocho debita præstatur in remunerationem laboris ab ipso impensi in administratione Sacramentorum.

Tan-

12 Tandem suprà traditis obstat text. *in c. cum liberum 6. hoc tit.* vbi cùm testator dimissa Ecclesia parochiali, in alia eligeret sepulturam, nulla portio canonica præstatur Parocho, sed omnia, quæ funeris causa relicta fuerunt, Ecclesię, vbi cadauer sepultum fuit, pręstantur: ergo quia nulla portio ex relictis sepulturę causa parocho debetur. Cui difficultati, omissa glossa in præsenti, dicendum est textum illum procedere eo casu, quo testator in vltima voluntate apud aliam Ecclesiam, dimissa parochiali, ex deuotione iussit se sepeliri, & clerici parochialis Ecclesię corpus ipsius violenter rapuerunt, & in sua sepelierunt Ecclesia; quo casu coguntur cadauer, & omnia sepulturę causa ab eis occupata integrè restituere Ecclesiæ, vbi testator elegit sepulturam: nec eo casu deducere possunt canonicam portionem, quam amiserunt propter violentiam circa ipsam sepulturam commissam, argumento text. *in c. eum qui. de præb. lib. 6. l. extat, ff. de eo, quod metus, l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de publicanis*; nam qui irruens aliquid occupat, etiamsi ipsius sit, causæ suæ patitur iacturam, *c. placuit 16. q. 6.* & illud, quod quis habet, amittit, si improba temeritate assumit, *c. sic decet 25. q. 2* Cùm ergo in eius textus specie clerici violẽter corpus illud rapuerint, vt in eo, in quo peccarũt, puniatur, iubentur illud restituere cũ omnibus rebus occasione funeris acquisitis

Intelligitur c. cum liberum 6. hoc tit.

C A P V T IX.

a Clemens III.

CErtificari voluisti à nobis, quomodo illa clausula, quæ in priuilegijs nostris apponi de salua iustitia solet illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur, intelligi debeat, & exponi. Cùm autem super hoc articulo diuersa antecessorum nostrorum manauerint instituta, *b* Leone iustitiam illam aliquando *c* tertiam partem, quandoque verò *d* mediam partem, & *e* Vrbano III. quartam fore censente: nos tale præbemus in hac varietate responsum, vt sicut Hieronymus inquit, vnaquæque prouincia in suo sensu abundet, & secundùm rationabilem consuetudinem regionis, illa iustitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diuersitatibus attendatur.

N O T Æ.

a CLemens III] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit c. 3.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Leone.*] *In cap. 1. hoc tit.*

c *Tertiam.*] *In c. in nostra, hoc tit.*

d *Mediam.*] *In cap. 2. hoc tit.*

e *Vrbanus.*] Relatus *in c. antecedenti*, vbi numero vltimo textum hunc exposui.

C A P V T X.

Innocentius III. a *Episcopo Claromont. & Abbati* b *Maurien.*

IN nostra præsentia constitutis dil. fil. Priore Ecclesiæ *c* Montis Ferrandi, & B. procuratore Hospitalariorum Claramont. diœc. ven. fin. Sabin. Episcopum concessimus auditorem, coram quo idem Prior proposuit, quod prædicti Hospitalarij parochianos suos admittunt ad Ecclesiastica Sacramẽta; & tam *d* excommunicatos, quàm interdictos, & quosdam alios, videlicet Vv. de Macerijs, & filium I. de Ventador infra annos legitimos *e* constitutos, receperunt ad ecclesiasticum sepulturam: propterea Ecclesia eadem damnum sustinuit plusquam V. millium solidorum: quare idem Prior humiliter supplicauit, vt ipsis Hospitalarijs interdiceremus, ne de cętero talia in eius præiudicium attentarent, & ad resarcienda damna, quæ exinde sustinuit, eos compellere dignaremur. Econtra prædictus proposuit procurator, quod tam ex priuilegio, quàm ex indulgentia speciali, licet Hospitalarijs omnes passim, præter excommunicatos, & interdictos, ad ecclesiasticam recipere sepulturam, qui apud illos elegerint sepeliri: fidei quoque commissa vltima voluntate relicta possunt licenter accipere, soluta tantummodo quarta parochiali Ecclesiæ de cuius parochia mortuorum corpora assumuntur, præterquam de equis, & armis, quæ indulta sunt ipsis in subsidium Terræ sanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur Cùm igitur hæc, & alia, quę coram ipso fuere proposita, idem nobis fideliter retulisset, auditis & intellectis attestationibus, & allegationibus vniuersis, de consilio fratrum nostrorum talem duximus sententiam proferendam, quod prædicti Hospitalarij de cętero non recipiant parochianos Ecclesiæ supradictæ ad ecclesiasticam sepulturam, nisi apud eos elegerint sepeliri; & tunc parochialis Ecclesia de oblationibus, lectis, & alijs, quæ defunctus pro anima sua in vltima dispositione reliquit, præterquam de æquis, & armis, recipiat quartam partem, Hospitalarij residuum habeant, nisi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad dispositionem huiusmodi faciendam: nihilominus ipsis Hospitalarijs iniungentes, vt de quarta parte quinque millium solidorum Priori satisfaciant memorato, cùm constat à parochianis Prioris illos solidos recepisse, nec sit sufficienter ostensum, quod eorum oblati, vel *f* commissi fuissent eisdem. Præterea duximus iniungendum, quod nisi probauerint, quod Vv. Gaustafall, qui fuit interfectus in campis, apud ipsos elegerit sepulturam, vniuersa, quæ ipsius intuitu receperunt, Priori restituant memorato; alioquin quartam partem solummodò restituerè teneantur. Pro filio verò Vv. de Macerijs, & filio Vv. de Ventador, quos constat infra annos legitimus decessisse, eisdem iniunximus, vt quæ sepulturæ eorum gratia receperunt, restituant vniuersa.

N O T Æ.

1 a CLaromont.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* Claromontensis Ecclesia Galliæ suffraganea est Archiepiscopi Turonensis in Aquitania: prima inter perantiquas Gallię ciuitates recensetur à Ptolomeo *lib 2. c. 7.* Cæsar *lib 7. de bello Gallico, c. 7.* quos, & alios referunt Fratres Sarmathani *tom 2 Galliæ Christ. fol. 520.* Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam Deiparę Vir-

Virgini, cuius hiſtoriam, & Præſulum ſeriem referunt Chenu *in chron. Galliæ*, Fratres Sarmathani *vbi proximè*. Eius Præſuli Roberto miſſa eſt præſens Decretalis, qui à fratre Comite Aruerniæ detruſus fuit in carcerem, vt conſtat ex Innocentio III. *lib. 1. epiſt.* quod referunt Fratres Sarmathani *vbi ſuprà*.

2 b *Mauriac.*] Quod monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in ipſa diœceſi Claromont. iacet in ſolo amœniſſimo iuxta Ricomagum exſtructum à Calminio Senatore Romano, cuius meminerunt ſub nomine Muſiacenſis, ſeu Mauſacenſis, Gregorius Turon. *lib. 4. de gloria Confeſ.* Ioannes Sauaro, quem referunt Fratres Sarmathani *to. 4. Galliæ, fol. 630* qui referunt eius hiſtoriam, & chartam fundationis ipſius.

c *Ferrandi.*] Caſtrum eſt proximum Claromonti, de quo Sugerius *in vita Ludouici Craſſi*, qui Claromontem peruenit: *Cum autem abortiuo, & oppoſito ciuitati caſus Montis Ferrandi exercitum applicaret.*

d *Excommunicatos.*] De quibus in Eccleſia non ſepeliendis dicemus infrà *in c. ſacris*. 3

e *Infra annos legitimos.*] Ideſt quatuordecim; ętas enim quatuordecim annorum legitima appellatur, *l. cum filio 50. §. vlt ff. de legat. 3. § fin. Inſtit. de Attiliano tutore, l. 1. Cod. ſi mater indemnit.* licèt non me lateat pro ſubiecta materia aliquando legitimam ætatem dici ætatem 25. annorum, *l quæro, §. final. de teſtamentaria manumiſſ. l. Paulus, §. Gaius, ff. de liberat. legat. l. 1. ff. de fideiuſſ. tut. l. ex duobus 27. ff. de negotijs geſtis, cap. in veteri, 77. diſtinct.* notant plures congeſti à Narbona *de ætate, anno 25. quæſt 1.* Sed cùm in præſenti agatur de ſepultura, & quoad eius electionem annus decimuſquartus ſufficiat, *cap. licèt, hoc tit. in 6.* ideò annos legitimos exponimus, ideſt 14.

f *Oblati, vel commiſſi*] Legendum exiſtimo *conuerſi*; qui autem dicantur oblati, & conuerſi, expoſui *in c. in præſentia, de probat.*

C A P V T XI.

Idem *Archiepiſcopo*, a *Turon.*

EX parte parentum Nuethæ quondam iuuenculæ noſtris eſt auribus intimatum, quod cùm in crepuſculo noctis nobilis vir N. dominus de Inſula Bucardi, Turon. diœc. eidem iuuenculæ poſuiſſet inſidias, volens eam opprimere, quam ſollicitauerat ſæpè de ſtupro, & ipſa [b] garcionibus, qui eam rapere nitebantur, ſuper quendam pontem occurreret, tandem ipſa fugiens manus illorum, in amnem de ponte cecidit, & fuit caſu ſubmerſa. Ipſa verò extracta de amne, dubitauerunt Capellani eiuſdem loci corpus tradere ſepulturæ; & tu etiam requiſitus duxiſti ſuper hoc reſponſum Apoſtolicum requirendum. Quocirca fraternitati tuæ per A. ſ. m. quat. cùm illa iuuencula non ſpontè pręcipitauerit ſe de ponte, ſed fugiens manus illorum, qui eam, ſicut ſuperiùs eſt expreſſum, rapere nitebantur, caſu cecidit, corpus eius tradi facias eccleſiaſticæ ſepulturæ, præſertim cùm ex honeſta cauſa fugiſſe noſcatur: & cui [c] communicabatur viuenti, communicandum ſit iam defunctæ.

N O T Æ.

a TVron.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit c. 2.* De Metropoli Turon. nonnulla notaui *in c. 5. de temporibus ordin.* 1

b *Garcionibus.*] Garcio idem eſt, ac puer inſeruiens Petrus Bleſenſis *epiſt. 102.* ibi: *Interim exeunt de domibus hoſpitum garciones cibarijs onuſti, & ebrij, vt de ſuperfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia.* Guillelmus Brito *lib. 10.* ibi:

Hunc præcedebat cum palma garcio.

Et *lib. 11.*

Circuit, atque alias ſe garcio vertit ad arces.

Exponunt Voſſius *de vitijs ſerm. cap. 1.* Meurſus *in Gloſſario, verbo Garcio*, Zerda *in aduerſ c. 73. n. 24* Lipſius *centur. 2. epiſt. 44. ad Belgas* Hinc apud nos Garciones dicuntur iuuenes non benè educati. Dorleans *in notis ad Tacitum, lib. 2. fol. 193.* exiſtimauit Innocentium in præſenti Garciones poſuiſſe pro euerſoribus, dum ait: *Dicimus etiam Garçon pro Vuarſon, ab euertendo: nam iuuentus, quæ nobilitate viget, omnia euertit.*

COMMENTARIVM.

2 EX hac Innocentij epiſtola ſequens deducitur aſſertio: *Qui non ſpontè, ſed caſu in flumen immerſus occubuit, priuari non debet eccleſiaſtica ſepultura.* Probant eam textus in *c placuit 23. q 5* Concilium Altiſſiod. *can. 17.* ibi: *Quicumque ſe propria voluntate in aquam iactauerit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitauerit, aut ferro percuſſerit, aut qualibet occaſione voluntariè ſe morti tradiderit, iſtorum oblata non recipiantur.* Nicolaus Pontifex *ad conſulta Bulgaror c 98.* ibi: *Si ſit ſepeliendus, qui ſeipſum occidit; vel ſi ſit pro eo ſacrificium offerendum, requiritis? Sepeliendus eſt quidem, ne viuentium odoratui moleſtiam ingerat: non tamen eſt, vt alijs pauor incutiatur, ſolito cum obſequijs more ad ſepulchra ferendus. Sed & qui ſunt, qui eius ſepulturæ ſtudio humanitatis obſequuntur, ſibi, non illi, qui ſui extitit homicida, præſtare videatur.* Conſonat lex 1 *& 2. tit. 7* lex *29. tit. 1. partit. 7.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti, & lib. 2. iuris eccleſ. c. 10. n. 49. & de off Parochi, c. 26.* P. Gregorius *lib. 36 ſyntag. c. 22. & li. 4. part. tit. 13 c. fin* Antonius Blaſcus *memorab. c. 2* Parladorius *differen. 16. §. 1. n. 17.* Ioan. Sanch. *in ſelect. diſp. 36. n 2* Æneas Robertus *lib. 1. rerum iudic. c. 12* Diana *p. 6. tr. 7. reſ. 47* Petrus Herodius *lib. 1 Pandect tit. 12. c. fin.* Lara *de capel. c. 11.* Spondanus *de cœmeter. p 2 lib 2. c 7.* Torreblanca *de iure ſpirit. lib. 13. q. 16.* Coquæus, & Viues *in notis ad D. Auguſtinum de Ciuitate Dei, lib 1. cap. 19. 21. 22 & 25.* Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 19. in notis*, Ambian. *ad Tertul c. 4. ad Martyres, obſ. 2. & de anima fol. 1039* Gutherus *de iure manium, lib. 1. cap. 10* Mancinus *de triplici iuris collat lib. 1. c. 175.* Didacus Perez *in l. 19. tit. 19. lib. 8. ordin.* Caramuel *in Theolog. Fundam fundam. 55 n. 1633.* Ioannes Sanch. *in ſelect. diſp. 36.* Murga *to. 2 tract. 1 diſquiſ 8.* Martinez à Prado *tom. 2. Theolog. Mor. c 20. q 2* Alciatus *lib. 4. parerg. c. 4.* Petrus Faber *lib. 1. ſemeſt. c. 10* Gutherus *de iure manium, lib. 1. c 10.* Guarinus *defenſ. 39. c 2.* Baſilic. *deciſ. 3. crim.* Fr. Ant. à Matre Dei *prælud. 1. in ſacram Script. digreſſ. 7.* P. Gibalinus *tom. 2. de negot. art. 1. c 7. fol. 655.* Alteſſerra *hic*, Io: Andreas *quæſt de ſepult. c. 3.*

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgi poteſt; nam fœmina, de qua in præſenti, abſq; fuga, & iactatione in flumen pudicitiam ſeruare poterat, etiam vim paſſa; nec aliquam culpam omninò renuens, & per vim oppreſſa contrahebat, *c. presbyteros, 50 diſt c. in primis, verſ Epiſcopi, 2. q 1. c. finali, 11. q. 3. c. eos, de conſec. diſt. 4.* Ouidius *lib. 2. Faſt.* ibi: 3

Quid facit inuito pectore paſſa Iouem.

Probant Tiraq. *de pœnis temper. cauſa 36.* Auendaño *de mera lib 2. c. 41. n. 29* pudicitia enim cùm virtus ſit animi, ex defectu inuoluntario corporis non polluitur, *cap itane 32. q 5.* nec violentia libidinis alienæ aufert ſanctitatem propriam, *c propoſito 32. q. 5.* Igitur cùm fęmina, de qua in pręſenti, etiamſi oppreſſa videretur à iuuene Turonenſi, adhuc in anima pudicitiam ſeruare poſſet, iniuſtè ſe morti tradidit, & caſui non permiſſo expoſuit, & per conſequens tanquam homicida ſui ipſius priuari debebat eccleſiaſtica ſepultura. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam ob ſeruandam caſtitatem non ſolùm propria perire manu, verùm nec partem corporis mutilare, aut abſcindere permiſſum eſt, *c. ſi quis abſciderit, 55. diſt. cap. ſi gaſti-*

Conclusio deducitur & probatur.

Traditur ratio dubitandi.

gnificauit, c. ex parte, de corpore vitiat. Ergo in præsenti casu, nec ob seruandam castitatem licebat fœminę in flumen se iactare, & per consequens tanquam sui homicida priuari debebat ecclesiastica sepultura. Deinde aduersus rationem, quam assignat Innocentius illis verbis, *quibus non communicauimus viuis*, &c. obstat; nam furibus, raptoribus, & decedentibus in torneamentis, dum viuunt, communicamus; & tamen illis defunctis communicare non possumus, *c. 2. de furtis, c. 1. de raptor. cap. 1. de torneam.* Igitur indistinctè vera non est ratio ab Innocentio assignata.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præ-
4 De his, qui sibi mortem consciscunt. sens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nonnullos existimasse, mortem tædio, vel impatientia doloris quemlibet sibi inferre posse, vt refert, & differit nimis stoicè Lipsius *lib. 3 manud. ad stoicam disciplinam, differt. 22. & seq.* Et primò Stoici existimabant, quod si quis ita morbo affligeretur, vt vitam sibi ęrumnosam putaret, vel tædium aliquod vitæ haberet, posse immò debere mortem consciscere. Epictetus *lib. 1. Arriani, c. 24.* Seneca *ep. 98.* ibi: *Exerce te, vt mortem, & excipias, & si ita res suadebit, accersas: interest nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos.* Apud eundem Senecam *epist. 77.* quidam Stoicus Marcellinum morbo non insanabili correptum admonuit, vt ipse sibi mortem consciscceret. Diogenes Laertius *in Zenone*, eam Zenonis sententiam fuisse refert, immò & Zenonem ipsum sibi manus intulisse. Lactantius *lib. 3. de falsa sapientia, c. 18.*

Quod nimium laudas, Cheræmon Stoice, mortem?
Vis animum mirer, suspiciamque tuam.
Hanc tibi virtutem fracta facit vrceus ansa,
Et tristis nullo, qui tepet igne focus.
Et teges, & cimex, & nudi sponda grabati,
Et breuis, atque eadem nocte, dieque toga.
O quàm magnus homo es, qui fæce rubentis aceti,
Et stipula, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis,
Constringatque tuos purpura texta toros.
Dormiat & tecum, qui cùm modò cæcuba miscet,
Conuiuas roseo torserat ore puer.
O quàm tu cupias ter viuere Nestoris annos,
Et nihil ex vlla perdere luce voles!
Rebus in angustis facilè est contemnere vitam,
Fortiter ille facit, qui miser esse potest.

Quod Proculeiani admiserunt, vt Neratius ex eorum schola prodidit *in l. liberorum 11. §. 3. ff. de his, qui notant. infam.* ibi: *Non solent autem lugeri, vt Neratius ait, hostes, vel perduellionis damnati, nec suspendiosi, nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed mala conscientia.* Quod Hadrianus, & Antoninus Pius rescriptis confirmarunt, *l. 3. §. 4 & 5 ff. de bonis eorum, qui ante sent. mort. sibi consciu. l. 6. §. 7. ff. de iniust. rupt. irritoque fact. testam. Quod si quis tædio vitæ, vel valetudinis aduersæ impatientia, vel iactationis, vt quidam Philosophi, in ea causa sunt, vt testamenta eorum valeant.* Vbi Vlpianus sanè Stoicos perstringit, qui iactationis causa morte accersebant. Lucianus *de peregrino Philosopho.* Seu potiùs Cynicos, eorum auctores, quos Vlpianus Philosophos appellat *in l. proponebatur 76 ff. de iudicijs*, & probat latè Queuedo *in suo Epicteto.* Et Cynicis interdum nomen Stoicorum datum fuisse tradit Lipsius *in manud. ad Stoic. Philosoph. differt. 13.* Et eadem cum Stoicis dogmata habuerunt Cæi etiam, qui quia ob ætatem se inutiles esse credebant, coronati cicutam bibebant. Idem Thebani faciebant, vt magnam gloriam assequerentur, vnde apud eos nata est parœmia: *Cur non suspendis te, vt apud Thebanos heros fiat.* Circumcelliones etiam qui vt hæretici damnati fuerunt, quia seipsos interimebant, de quibus *in c. quidam 24. q. 3.* Eorum etiam errorem tenuit Petilianus, quem D. Augustinus *lib. 2. contra litteras Petil. c. 49. & lib. 1. de Ciuitate Dei, cap. 17.* multis argumentis impugnat, cuius verba referuntur *in c. ta dixisti, c. si non licet, 23 q. 5.* Philastrius *hæresi 37.* Omitto alios priuatos, qui tædio vitæ, impatientia doloris, aut pro republica, ceu summam lætitiam habitam protraherent, manus sibi intulerunt, iuxta consilium Plauti *in Penulo*, ibi: *Abi domum, & suspende te. M. Quamobrem? A. Quia nunquam audisti verba tot, tam suauia.* Vt fecerunt Curtius, teste Valerio *lib 5. c. 6.* Brutus, referente Floro *lib. 1. capit. 19.* duo Decij, D. Augustinus *lib. 4. de Ciuitate Dei, cap. 17.* & alij, quos referunt Strabo *lib. 15.* Cælius Rhodig. *lib. 13. c. 25.* Tiraquellus *ad Alex. lib. 2. c. 25.* Rauis. Textorius *lib. 2. officinæ, c. 98.* Gothofredus *in l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum.* Et de sæuiente in seipsum ob grauitatem ærumnarum, impiè sensit Plinius *lib. 28. c. 1.* ibi: *Ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiua morte; in eoque id optimum, quod illam sibi quisque præstare potest.* Et id ex animositate prouenire aliqui voluerunt, quos refellunt Mendoza *in viridario, problem. 9.* Fr. Antonius à Matre Dei, *vbi suprà*, & constat ex Aristotele *lib 3. Ethic. c. 7.* Platone *in Phædone*, Macrobio *lib. 1. in somn. Scipionis, cap. 13.* Sed contrarium rectiùs senserunt Philosophi, quos refert Theophil. *d. c. 1.* Quia cùm nullo iure homines vitæ suæ domini sint, & mors à diuina pendeat voluntate, non licet sibi mortem consciscere, & scelerata, impiaque manu hoc opus destruere, iniuriamque inferre auctori, qui illud suis membris integris plasmauit; nefasque esse existimarunt, eius iniussu de statione huius vitæ discedere, ac vincula huius carceris disrumpere. Cicero in somno Scipionis, ibi: *Nisi Deus is, cuius hoc templum est omne, quod conspicis, istis te corporis custodijs liberauerit, in cælum aditus tibi patere non potest.* Quare peccat iste contra dominium Dei, qui tantùm est dominus vitæ; & contra fortitudinem, & charitatem, vt probant latè Theoph. *lib. 3. sect. 3. cap. 5.* Gibalinus *dicto tom 2. lib. 6. capit. 7. art. 5.* Plinius Iunior *lib. 1. epist. 1.* ibi: *Luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Æquo iudicio*, aiebat Iulianus, *timidus est, & ignauus, qui cùm non oportet mori, desiderat; & qui refugit, cùm sit opportunum*; teste Ammiano Marcellino *lib. 25.* Vnde in eos, qui viuere abnuunt, nisi fortuna voluptates inconcussas præstet, inuehuntur D. Augustinus *lib 1. de Ciuitate Dei, c 17 & 20.* Quintil. *declamat. 276.* Seneca *epist. 24. & 58.* Tacitus *lib. 2. annal.* Aristot. *lib. 3. Ethic. c. 3* Heliodorus *lib 7. hist.* Rectè ergo Platonici contra Stoicos docuerunt retinendum esse animum in custodia, nec iniussu eius, à quo datus est, posse dimitti; & iuxta hanc sententiam rectè mors dicitur dimissio, & mori dimitti, vt videre est non tantùm *in capit. 11. D. Lucę, versicu. 29.* sed etiam *Genesis 25. versicul. 2.* iuxta Græcorum versionem. Themistius *de anima*, de Græcis agens inquit: *Eum qui moritur, aiunt dimitti, & mortem dimissionem vocant.* Apud Plutarchum *de consolatione*, legimus: *Donec Deus ipse nos dimittat.* Notauit D. Laurent. Ramirez de Prado *ad Luitprandum, fol. 295.* Hoc tamen, quod dicimus, nemini licere sibi mortem consciscere, procedit nisi omni procul dubietate semota, diuinus agnoscatur impulsus, qui vitam repetat propria manu absumendam: quam causam etiam præsumptam excipiebant Hebræi; vnde huc referunt Sampsonis, & Samuelis exempla. Referenda etiam sunt alia eorum, qui mortem sibi intulerunt, ne religionem catholicam eiurarent; & virginum, ne pudicitiam amitterent, quæ referunt D. Augustinus *lib. 1. de Ciuitat. Dei, capit. 26.* D. Ambrosius *lib. 3. de virgin.* Procopius *lib. 2. de bello Persico, capitul. 11.* Eusebius *lib. 8 capit. 17.* Espenceus *lib 1. de continentia, cap. 14.* Licèt id de aliquibus Sanctis viris falsò iactari probent Theophilus Raynaud. *de caluma. sect. 2 serie 3 capitul. 20.* Fr. Antonius à Matre Dei, *dicto prælud. 1. de scient. digress. 7. sect. 2.*

Licèt in eos, qui mortem sibi consciuere, Biothanatos dictos, vt probant Angelus Rocca *in scholijs ad lib. Sacrament. D. Gregorij.* Theophilus *dicto cap. 1.* videatur 5 De pœnis seipsum Necantis.
nullam pœnam imponi posse, quippè mortem pro supplicio habent; tamen varijs pœnis vtroque iure statutis puniri notum est. Et apud Athenienses manus, qua hoc peregissent, abscindebatur. Cæl. Rhodig. *lib 5. antiq. cap. 10.* Primo sepultura ecclesiastica priuantur, ex iuribus suprà adductis. Quintil. *declamat. 337.* ibi: *Aliquis conscientia turpis alicuius flagitij admissi priùs quàm proditur, mori vult; dignus est, vt insepultus abijciatur, vt sic qui patris imperium non expectauerunt, priuentur quasi matris gremio, terræ sepulchro.* Quod & apud Hebræos obseruari tradit Iosephus *lib. 3. de bello Iudaico, cap. 25.* & apud Romanos idem viguisse tradit Plinius *lib. 36. cap. 15.* Vtopiensium Sacerdotes, si quis mortem sibi consciuerit, causa non probata à Senatu, in paludem turpiter insepultum abijciunt. Thom. Mor. *lib. 2. Vtopiæ.* Et virgines Milesias hac pœna absterritas à voluntaria nece se abstinuisse, referunt Gellius *lib. 15. noctium, c. 10.* Plutarchus *de mulierum virtute.* Vnde Cedrenus *pag. 607.* refert circa mediam Constantinopolim locum

fuisse

fuisse vbi istorum cadauera proijciebantur. Plato *lib. 9. de legibus*, statutum tradit, vt in illis locis eorum corpora conderentur, quæ de duodecim regionis partibus vltima, deserta, innominataque fuissent, sic obscura, vt nec statua, nec scripto nomine sepulchra notarentur. Philostratus *in Heroicis*, ait: *Sepelierunt ipsum Aiacem, interim manente calchante, quia nefas esset sepeliri eum, qui mortem sibi ipsi consciuisset*. Statius *lib. 3. Theb.* Mæonem, qui sibi vim intulerat, sic describit:

——Vetat igne rapi, pacemque sepulchri
Impius ignaris ne quicquam manibus arcet.

Apud inferos eorum animas sepeliri, docet Virgilius *lib. 6 Æneid.* & post fata eas cadaueribus magis, magisque vinciri, atque illis assiduè cohærere, circaque funus, sepulchraque vagari, ex varijs referunt Ioannes Brodeus *lib. 5. miscell cap. 11* D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecont. cap* 20. Vnde nec illi lugeri poterant, *l. liberorum*, *§. non solent*, *ff. de his, qui notantur infamia*. Quare Artemidorus *lib. 1. cap. 5.* protulit eorum, qui se interemerunt, nomina non referri in parentationibus. Cuius loci meminit Alciatus *lib. 6. Parerg. c. 27.* An verò hæc Artemidori sententia generaliter accipienda sit, ita vt nomina eorum, qui se interemerunt, in parentationibus non dicantur, siue id fecissent conscientia criminis, vel in scelere deprehensi, siue ob tædium vitæ, dubitari solet. Cuiacius *in l. in fraudem* 45 *ff. ff. de iure fisci*, accipit Artemidorum de his, qui se interemerunt in ipso reatu; eodemque modo accipit Varronem apud Seruium *lib. 12. Æneid.* dum ait, *suspendiosis iusta non fieri*. Et probari apertè videtur *ex dicto §. non solent*, in illis verbis: *Nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed mala conscientia.* Quidam Primarius nostræ Academiæ distinguebat inter suspendiosos, idest eos, qui laqueo se interemerunt, & qui gladio, aut simili instrumento vitam finierunt: primos non lugeri, secundis verò iusta persolui docebat. Credo tamen indistinctè omnes illos, qui mortem sibi consciuere, siue tædio vitæ, siue criminis conscientia, lugeri non posse, cùm nullus ex eius effugere valeat notam turpis animi; siquidem illius, qui vltra criminis conscientiam sibi fatum properauit, memoriam quodammodo læsam esse apud probos, & honestos viros, notum est; vnde talis lugeri non poterat, vt etiam lugeri nequibat suspendiosus, qui licet à carnifice laqueo suspendetur, non lugebatur. Varro vbi suprà. Seruius *ad Virgil. lib. 12. Æneid.* ibi: *Sanè sciendum, quod cautum fuerat in Pontificalibus libris, vt qui laqueo vitam finijsset, insepultus abijceretur.* Rationem reddit Euripides *in Elena*, dum ait: *Turpes esse strangulationes sublimes*. Infame enim, & vilissimum hoc genus mortis est, vnde tantummodo infamis conditionis homines eo plectuntur, *l. moris 9. § sedet, final ff. de pœn.* & hanc pœnam veluti grauissimam imponi iussit Dominus quibusdam Sacerdotibus idololatris, *Numer. c. 25.* Illustrant Tiraquellus *de nobilit. c. 20 a* 113. Lucas de Peña *in l. quamuis*, *C. de decur. lib.* 10. Nec contrarium probat Vlpianus *in d. § solent*, in illis verbis: *Non tædio vitæ*; nam cùm Vlpianus scholam Proculeianorum sequeretur, accipiendus est iuxta Stoicos, qui credebant tędio vitæ, aut impatientia doloris cuilibet licere manus sibi consciscere.

Priuationi sepulturæ consequens est, ne pro his defun-
6 ctis oblationes recipiantur: Concilium Altissiod. *dicto can.* 17. Aurelian. 3. *cap. fin.* Cùm enim per oblationes quodammodo inter fideles detur communio, ideò qui communione Ecclesiæ seclusi sunt, etiam ab eis offerendis arcentur. Concilium Illiber. *can.* 28. ibi: *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Vbi plura notauimus. Vnde pro illis, quibus denegatur sepultura Ecclesiastica, oblationes non admittebantur, *cap. de viro* 12. *quæstion. 2. capitul. miror 17. quæst. 4. cap. eos, de consecrat. distinct. 4. cap in omnibus, de vsuris, cap. 2. de raptor.* & in alijs iuribus congestis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 15 tit. 23* Landtmet. *lib. 2. de veteri monach. cap. 40* Rosuueido *in notis ad epist. 3. D. Paulini*, Albaspin. *lib. 1. obseru. c. 5.* Aliquando tamen oblationes fiebant pro his, qui decedebant in pœnitentia, vt restituerentur communioni. Concilium Arelat. 2. *can.* 12 Concilium Vasense *can.* 11. Tolet. 12. *can.* 16 notarunt Albaspineus *lib. 1. obseru. cap.* 10. Hæphtenus *in vita Sanct. Benedicti, cap. 23. numer. 6.* in expositione

Referuntur aliæ Pœnæ.

illorum verborum: *Hanc oblationem pro eis offerri Domino facite.* Et vlterius: *Excommunicati non erunt.* Nec etiam nomina ita defunctorum inter Missarum solemnia recitabantur, ex ratione quam illustrabimus *in cap. 5. de hæreticis*. Testamenta etiam eorum irritari, bonaque eorum fisco applicari, probatur *ex l 6 §. 7. ff. de iniusto rupto*, *l. 1. §. si quis non meta*, *ad Syllan l. parricidij*, *ff. ad legem Pompeiam de parricid l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum, qui sibi mortem*, *l. 2. Cod. qui testamenta*, Paul. *lib. 5 sentent. tit. 22. § 1. l. cùm hic status 22 § si maritus*, *ff. de donat. inter*, *l. eius 34. ff. de testament. milit. l. in fraudem 45. § 2. ff de iure fisci*, *l penult Cod si reus, vel accusator*, *l 2. Cod. vbi causæ fisc.* Quod ita generaliter recipiendum non est in omnibus, qui sibi mortem consciuerunt, sed tantùm in illis, qui conscientia criminis id fecerunt in reatu, id est postquam rei postulati fuerint ex delicto, cuius pœna sit mors, aut capitis diminutio, & per consequens bonorum publicationem contineat; aliàs si impatientia doloris, tædio vitæ post contractum crimen, sed non capitale; aut capitale, sed nondum accusatus, quis sibi mortem consciuerit, nec bonorum publicationem patitur, nec testamentum eius rumpitur. De primo ratio est, quia pro confesso, conuicto, ac condemnato habetur, *l 6. § eius, versic. Proinde*, *ff. de iniusto rupto*, *l. 1 Cod. de bonis eorum, qui ante*, *l. factum, Cod. de accusat.* & ipsa mortis festinatione de seipso sententiam tulit, *l. final. §. sic autem, ff. de bonis eorum*, Seneca *de consolat. ad Martiam, cap. 22* Tertul. *in apolog. Tantùm auctori suo doloris ineufferunt, vt in secessa incdin de semetipsa iudicarit.* Apuleius *lib. 8. Metam.* Quintil *declamat 299.* Fornerius *6. rer iud. cap. 21.* Vnde cùm damnati ex delicto capitali testamentum facere non possint, *l. eius qui, § 1. de testam. milit. dicta l. 6 §. irritum*, *l. qui vltimo*, *ff. de iniusto rupto*, *l. quidam*, *l. quoad statum*, *ff. de pęnis*; ideò testamentum eius rumpitur. In secundo verò, quia cessat hæc ratio, & testamentum defenditur, & bona non publicantur, vt docuerunt Amaya *in l. eorum*, *C. de iure fisci*, *ex num. 72.* Cuiacius *in recit. ad textum in l. in fraudem 45. §. eius*, *ff. de iure fisci*, *& in dicta lege 6. § eius*, *de iniusto*, *& lib. 11. respons. Papia in l. intra 11. ff. de diuersis; & lib. 18. in l. 3 ff. de bonis eorum*, Faber *lib. 7. coniect. cap. 20.* Farinacius *in praxi, quæst. 128.* Vt ergo bona eorum, qui sibi mortem consciuere, fisco vindicentur, non fati celeritas, sed metus conscientiæ in reo attenditur; ideòque si antequam reus postuletur, decedat, bona non publicantur, quia etsi quodammodo delictum confiteri videatur, pro conuicto tamen non habetur, quia non decessit in ipso reatu; & confessus tantùm habetur, qui confitetur in iudicio, *l. 1. Cod. de confessis*, *l. quidam 30. ff de donat. l. 4. § item*, *ff. ad legem Iul. Maiest.* vnde venit explicandus Diocasius *lib 57.* vbi ait, sæuiente Tiberio in Senatores, plures ante iudicium se interfecisse, vt bona eorum ad liberos peruenirent, nec à fisco occuparentur.

Qua etiam distinctione accipiendi sunt textus *in l. si in*
libertinum 28. § eadem, ff. de bonis libert. vbi postquam 7
Florentinus asseruit, eripiendum non esse patronis ius illud, quod in bonis liberti habituri essent, si fortassis in libertum non animaduerteretur, proponit idem seruari in bonis eius liberti, qui metu accusationis sibi mortem consciuit. Qui textus probat distinctionem suprà adductam, siquidem Consultus æquiparat libertum damnatum illi, qui metu accusationis mortem sibi consciuit. Illud tantùm difficile est, quod æquiparat Florentinus liberto damnato eum, qui metu accusationis sibi ipsi mortem consciuit, cùm adhuc ipse in reatu non esset: Igitur nullum datur discrimen inter eum, qui metu criminis, ne accusaretur; & inter eum, qui iam in reatu mortem sibi consciuit. Sed respondetur illa verba, *metu accusationis*, exaudienda esse metu accusationis non futuræ, sed præteritæ, aut ipsum libertum manifestè delictum commisisse; quo casu si ne pœnam pateretur, mortem sibi consciuit, bona à fisco vindicantur, patrono debita portione relicta, ne in potestate ipsius liberti sit delictum perpetrando patronum debita portione priuare. Quæ ratio etiam facit, vt libertus in adrogationem se dare nequeat, *l. 1. § nepos*, *ff. si quis à parente*, vbi Cuiacius, *l. pater*, *l. vltim. ff. de adoption.* Osualdus *lib. 2 Donelli*, *cap. 23.* Amaya *in l. vnica*, *C. ad legem Vesellam*. Secundò ex eadem distinctione explicandus est Vlpianus *in l. si quis filio 6. § eius*,

Exponitur lex in libertinũ, § eadem, ff de bonis libert. l. 6. § eius, ff de iniusto rupto.

ff. de

ff. de iniusto rupto: vbi postquam Consultus docuit, Decuriones, eorum filios, & nepotes, inconsulto Principe, vltimo supplicio damnari non posse, & docuit eorum testamenta, qui antequam sententia à Principe confirmaretur, decesserunt, valida esse; eam exceptionem adijcit, nisi mortem sibi consciuissent: nam eo casu testamenta irrita fieri. Cuius exceptionis eam assignat rationem: *Nam eorum, qui mori magis, quàm damnari voluerunt, ob conscientiam criminis, irrita constitutiones faciunt*. In quibus verbis illud notandum est, testamenta eorum, qui ob conscientiam criminis sibi mortem consciuere, irrita fieri ex constitutionibus Principum: vnde infertur, primis Reipublicæ temporibus hoc obseruatum non fuisse. Cuius rei elegantissimum testimonium extat apud Valerium Maximum *lib 9. cap. 12. de morib.* vbi legitur, Licinium Macrum, virum Prætorium, reum repetundarum, sudario, quod fortè in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluso spiritu vitam finiuisse; & legitur eius bona non posse hastæ subijci, idest ærario applicari: & iuxta traditam scholarum distinctionem accipiendi sunt textus *in l. 1. §. 22. eum sequent. ff. ad Syllan. l. 26. qui testamenta, l. 45. §. eius, de iure fisci*, Paulus *lib. 5. sentent. tit. 12. §. 1. l. fin ff. de bonis eorum, l. factum 11. C. de accusat. l. 8. ff ad legem Pomp. l. 38. §. final. l. 39. § 1. ff. de pœnis, l. 11. §. 3. ff. de his qui notant. infam. l. eius 34. ff. de testam. milit. l. 8. ad legem Corneliam de sicar. l. 13. ff. ad leg. Aquiliam, l. 1. §. 21. ff. de ædilit. edict. l. 23. §. 3. eod. tit. l. 28. §. 1. ff. de bonis libert. l. 32. §. 1. de donat. inter, l. 4. & 5. C. Theodos. de tyron. l. 9. §. si ipse seruus, ff. de peculio*, in illis verbis: *Naturaliter licet in suum corpus sæuire*. Nam cùm iuxta Cynicos, à quibus Stoici acceperunt, non solùm liceret bona sua profundere, sed & vitam propria manu absumere, Vlpianus, qui ex eorum Schola fuit, docuit naturaliter licere homini in suum corpus sæuire, licèt iuxta moralem vitam, & leges positiuas sui ipsius homicida puniendus sit. Videndi sunt Alciatus *lib. 4. Parerg. cap. 4.* Merillus *lib. 1. obseru. cap. 23.* Petrus Faber *lib. 1. semestr. c. 12.* Gutherus *lib. 1. de iure manium, cap. 22.*

8 Traditur ratio dubitandi. Manet ergo, manus sibi inferentes, fatumque properantes, priuari ecclesiastica sepultura in pœnam tam immanis delicti. Hoc enim genus mortis appellarunt informe Ecclesiæ PP. *in cap. scelerator, de pœnit. dist. 3.* Iosephus apud Ægesippum *lib. 3.* ibi: *Informis lethi laqueum homines incurrunt*. Virgilius *lib. 12. Æneid.*

Et nodum informis lethi iam nectit ab alta.

Vbi Seruius asserit, ideò informe genus hoc mortis appellari, quia qui laqueo vitam finierunt, insepulti abijciuntur; adeoque fœdissimum, & indecorum fuit hoc mortis genus apud antiquos, vt nefas esset libare Dijs vinum vitis, iuxta quam homo laqueo penderet. Plinius *lib. 2. cap. 25.* qui eleganter hanc mortem vocat præposteram; quia scilicet includitur spiritus, cui debet quæri exitus; diciturque fœda, quia spiritus inclusus fœdissima expellitur via: vnde in lege veteri maledictus fuit à Deo homo, qui pendebat in ligno. *Deuter. cap. 21.* refertur *in cap. si verò, §. tanquam, de pœnit. dist. 2.* Sed cùm in præsenti casu fœmina non sponte, sed vt à persecutoribus se liberaret fugeret, indeque inconsultò in flumen proijceretur, ecclesiastica non priuatur sepultura, quia potiùs casu, quàm voluntariè occubuit.

9 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam etsi verum sit, fœminam in præsenti casu per vim præcisam oppressam, non peccare lethaliter, ex auctoritatibus suprà adductis; tamen exponebat se periculo peccandi postea consensu accedente. Accedit, quia et si per vim oppressa esset, tamen quoad Ecclesiam postea inter virgines non haberetur, *cap. illæ, 32. quæst. 5.* ibi: *Illæ autem fœminæ, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus*. Notauit Germonius *lib. 3. sacrar. cap. 10. num. 13.* Vnde tutiùs in præsenti casu virgo existimauit pudicitiam seruare, quàm mortis periculo se exponere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, deductum ex eo, qui vt seruaret castitatem, se mutilauit; nam id procedit, quia alio modo seruare castitatem poterat: quare meritò irregularis iudicatur, tanquam sui humicida, vt latè probaui *cap. 4. de corpore vitiatis*. Nec obstat secunda difficultas, cuius solutionem dabimus sequenti commentario.

Suprà traditis obstat textus *in cap. non est nostrum, 23. quæst. 5.* vbi ait D. Hieronymus: *Non est nostrum mortem arripere, sed ab alijs illatam libenter sustinere; vnde & in persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo vbi castitas periclitatur; sed percutienti colla submittere*. Ex quibus deducitur, seruandæ castitatis causa licere sibi mortem inferre: igitur in præsenti casu, siue sponte, siue casu fœmina se præcipitasset, cùm seruandæ castitatis causa id fecisset, nunquam ecclesiastica sepultura priuanda erat. Pro cuius textus expositione Lessius *lib. 1. de iustitia, cap. 9. dub. 6. num. 23.* & alij, quos refert, nec impugnat Lugo *tom. 1. de iustitia, disp. 10. sect. 1. num 16.* non reputant inconueniens dicere, quod Sanctus Doctor in illa sententia fuerit, quæ ob custodiam virginitatis asserit, se occidere. Glossa *ibi*, & Turrecrem. Barbosa *de dictionibus, dict 2.* Cenedus *post lib. qq. can. sing. 2. numer. 4.* Ioannes Maior *in 4. disp. 15. quæst. 19.* existimarunt verba illa, *absque eo*, non esse exaudienda exclusiuè, sed inclusiuè, vt plerumque accipiuntur, *cap. 4. Canticorum*, in illis verbis, *absque eo quod intrinsecus latet*: & *l. meminisse, ff. de offic. Procons. l. 1. ff. de pignor* Sed his solutionibus omissis dicendum est, nemini licere se interimere, etiam ob seruandam castitatem, vt docet D. Augustinus *lib 1. de ciuitate Dei, cap. 26.* aliquando tamen id non turpe putari, quia factum fuit ex inspiratione diuina, vt de Sancta Polonia, quæ se in rogum iniecit, refert Eusebius *lib. 6. cap. 33.* & de alijs D. Ambrosius *de Virginibus lib. 3. cap. 2.* S Chrysostomus *homil. de SS. Veronico, & Presdoce*, & *homilia de S. Pelagia*, vbi testatur, multas sacras virgines, vt persecutorum vim effugerent, pectora gladijs confodisse. D. Hieronymus *in Iouinianum epist. 1.* & de duabus fœminis in flumen proiectis, idem narrat Procopius *lib. 2. de bello Persico*; & exemplum simile præsenti casui refert Bernardinus Scardeonius *lib. 2. antiq. vrbis Patau. class. 14.* vbi refert Elisabetham è ponte se præcipitasse, vt è manibus militum pudicitiam eius attentantibus se eriperet. Cui Ioannes Nouentanus Patauinus hoc epitaphium posuit:

Euganeas in me referens virtute puellas,
Hoc iacet indignè condita virgo loco.
Nam cùm me peteret lasciuum miles ad vsum,
Munera posse mori magna fuere mihi.
Disce, age, sit quanti conseruans virga pudorem,
Pro quo nihil timui perdere corpus aquis.

Tales enim fœminas inspiratione diuina hoc fecisse creditur, vt docet D. Thomas *2. 2. q. 64. art. 5.* vbi Caietanus; & alias Gentiles, quibus fidei lumen deficiebat, potiùs ignorantiæ, quàm desperationis causa mortem sibi consciuisse credimus, vt de Lucretia refert & probat Ambianas *ad Tertul. cap. 4. ad Martyras, obseru. 2.* & de Cleopatra idem tradit Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 19. in not.* vbi de virginibus Milesijs agit. Vnde D. Hieronymus *in dicto cap. non est nostrum*, in illis verbis, *absque eo, vbi castitas periclitatur*; accipiendus est iuxta exempla proximè relata, accedente videlicet inspiratione diuina; tunc enim ob seruandam castitatem, vel similem causam licèt propria perire manu, vt docuit D. Augustinus *lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 26.* Prosequuntur ipsius textus interpretationem Mesana *de difficilior. D. Hieron. locis, verbo Occidere se*, Vellosillus *in aduert. ad Hier. tom. 5 q. 2.* Theophilus *tom. 4. lib. 3. de vitijs, sect. 3. cap. 1.* qui dicta verba D. Hieronymi accipit ita, vt Sanctus in eis nihil affirmet, nec probet licere ob castitatem seruandam suimet ipsius occasionem.

10 Exponitur cap. non est nostrum, 23. q. 5.

CAPVT XII.

Idem a *Vitrofienfi Epifcopo*.

Sacris eſt canonibus inſtitutum, vt quibus non communicauimus viuis, non communicemus defunctis, & vt careant eccleſiaſtica ſepultura, qui priùs erant ab eccleſiaſtica vnitate præciſi, nec in articulo mortis Eccleſiæ reconciliati fuerint. Vnde ſi contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio caſu in cœmeterio eccleſiaſtico tumulentur; ſi ab aliorum corporibus diſcerni poterunt, exhumari debent, & procul ab eccleſiaſtica ſepultura iactari. Quod ſi diſcerni non poterunt, expedire non credimus, vt cum excommunicatorum oſſibus corpora tumulentur fidelium, cùm licèt non obſit iuſtis ſepultura nulla, vel vilis; impijs tamen celebris, vel ſpecioſa non proſit.

NOTÆ.

1 a *Vitrofienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.3.* ſed legendum eſt *Nidroſienſi*, vt iam probaui *in cap. ſacris, de his quæ vi*, vbi extat alia pars huius Decretalis.

COMMENTARIVM.

2 *Cōcluſio deducitur & probatur.* EX fragmento epiſtolæ Innocentij III. hic relato ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Excommunicati non ſunt tradendi ſepulturæ eccleſiaſticæ; & ſi de facto intra Eccleſiam ſepeliantur, exhumandi ſunt, ſi diſcerni poſſint ab alijs fidelium corporibus, aliàs ibi relinquuntur.* Probant eam textus *in cap. quicunque 11.13.q.3.cap.1.cap. ſanè, 24.quæſt.2.cap.conſuluit, de conſecrat. Eccleſ.cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.cap. ſuper quodam, de ſtatu monach. cap. ad hæc 5. cap. vt priuilegia, de priuil cap. à nobis, el 2 de ſentent. excommun. cap. Epiſcoporum, de priuileg. lib.6. cap. quicunque, de hæretic. eod. lib. cap. is qui, eodem tit. lib.6. Clement.1. hoc tit.* Alexander III *epiſt.40.* quæ extat inter eas, quas edidit Sirmondus, ibi: *Prohibeatis, ne quoslibet excōmunicatos ad diuina officia, vel ſepulturā recipere audeant; & ſi quos excommunicationis vinculo innodatos ſepelierunt, eos appellatione, & contradictione non obſtante deiumalare, & de cœmeterio eijcere non poſtponant* Innocentius noſter *lib.1. regiſtr.13 epiſt 60.* ibi: *Faceremus de cœmeterio eccleſiaſtico exhumari.* Et *l.4. epiſt 26* ibi: *Cœmeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora per ſuorum violentiam propinquorum ſepulta fuerunt, reconcilianda erunt.* Conſonant lex 14. *tit.*10. lex 8. *tit.*13. *part.*1 illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *in cap. ad hæc 5. de priuileg.* & *de iure Eccleſ. lib.1.c.10 n.40.* Felicianns Vega *in cap. intelleximus 7. nu.25 de iudicijs*, Suarez *de cenſur diſp.11. ſect.4)* Spondanus *de cœmeterijs, 1. part. lib.4. c.7.* Gutierrez *lib.1. canonic. cap.1. n.30* latè Ricciulus *de iure perſon. lib 4. cap. 6. num 45.* Iul. Lauorus *tit.2. lucubr. cap.13. n. vlt.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.1. epiſt.60.* plures referens Gibalinus *de cenſuris, diſquiſit. 7. p 1. quæſt.2.* fusè Murga *tom.2. diſquiſ. mor. diſquiſit.3. per totam*, Theophilus *tom. 14. de litteris monit lib.2. cap.2. fol.417.*

3 *Impugnatur tradita aſſertio.* Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione; certum enim eſt, crimina morte extingui, & per conſequens eorum perſonas poſt mortem reorum ceſſare, *l. defuncto 6. ff. de public. iudic. l. ex iudiciorum 20. ff. de accuſat. l. ſi pœna 20. ff. de pœnis, l.1. ff. de priuat. delict. lege Conſtitutienibus 33. ff. de oblig. & act. l. ſicuti 38. l. pupillum 111 ff. de reg. iur. l.1. & 7. C. ſi reus, vel accuſator, cap. quorundam. 23. diſt. cap admonere 32. quæſt.2. cap. cauſam, el 2. qui fil. ſint legitimi.* Plura Petrus Barboſa *in l. filius 15. ff. de iudicijs* Decianus *tract. crimin. lib.5. cap.57.* Antonius Gomez *lib.3. variar. cap.1 num.78.* Schifordeg. *lib.1. ad Fabrum, tract 10 per totum*, & *lib.2. tract.1. quæſt 9* Vega *in dicto cap. intelleximus, num.27.* Amaya *in l. 10. C. de iure fiſci*: qui enim ex hac vita decedunt, quaſi ad ſuperius tribunal adducuntur. Gloſſa *in cap 1. 26. q.7.* & ſic à iudicio humano eximuntur, *dicto cap. quorundam, 23 diſt.* facit Optatus *lib.6.* dum in Donatiſtas inuehitur Inſepultos relinquentes Chriſtianos, ibi: *Si inter viuentes fuerat certamen, odia veſtra vel mors alienat compeſcat; iam tacet cum quo paulò antè litigabas; quid inſultas fuaeris? quid ambitis ſepulturam?* Deinde quia in defuncto deeſt principalis ratio pœnæ infligendæ, quia vt ait Conſultus *in l pœna, ff. de pœnis*, pœna conſtituitur ad emendationem hominum, quæ emendatio in defuncto deficit: ergo decedentes in excommunicatione non debent tam graui pœna puniri, videlicet priuatione ſepulturæ eccleſiaſticæ; aut ſi iam ſepulti ſunt, exhumatione; præcipuè cùm tam immanis ſit priuatio ſepulturæ: vnde de Gentilibus in Chriſtianos ſæuientibus conquerebantur Tertul. *in apoleg. cap.37. Nec mortuis parcunt Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ, aſylo quodam mortis, iam alios, iam nec totos auellant, diſſecent, diſtrahant.* Lactantius *lib.5. diuin. inſtitut. cap.11.* D. Ambroſius *epiſt.3. contra Symmachum.* Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam quilibet Catholicus habet ius, vt ſepeliatur in ſepulchro maiorum, *cap.1.* vt probaui, *hoc tit.* ſed excommunicatio non priuat excommunicatum dominio rerum ſuarum, aut iuribus ſibi competentibus: igitur ſepeliri poterit in ſepulchro maiorum. Secundò aduerſus rationem illam ab Innocentio adductam: Quibus non communicamus viuis, non communicemus defunctis; ſic inſurgo Cum mortuis nullum commercium, nullaque communio eſt, & inter animas à corporibus ſeparatas, & viuos aliena conuerſatio eſt, vt probat Abulenſis *ad D. Matthæum, cap.25. q.295* ex ſanctis Patribus probant Mendoza *quæſt.5. quodlibet.* Martinus Delirio *lib.2. diſquiſit. quæſt.26. ſect.1.* Mortuus enim non eſt homo, quia homo ex coniunctione animæ, & corporis ſubſiſtit, vt docet Innocentius noſter *in cap in quadam, verſ. Sed aduerſùs, de celebrat. Miſſarum, Clement.1. §. porrò, de ſumma Trinit* ex D. Thoma & Ariſtotele probat Nauarrus *in Manuali, prælud.1. num.11.* Ant. Gomez *lib.3. variar. cap.3. num.32.* ergo non eſt ratio; quare credamus per ſepulturam viuos cum defunctis communicare: vnde excommunicationem poſt mortem non durare docuerunt Hoſtienſis *in cap. ad hæc, de priuileg.* Archidiaconus *in cap. illi qui 6. quæſt.1.* ergo non eſt ratio, quare excommunicati ſepulturæ eccleſiaſticæ non tradantur. Accedit etiam, nam ſi ratio ab Innocentio adducta eſſet vera, ſequeretur, leproſos cum quibus in vita non communicamus, *cap.1. de coniug. leproſ. cap.2. de Eccleſ. ædific.* non poſſe ſepeliri in Eccleſia; & fures, raptores, & ſimiles, cum quibus in vita communicamus, poſſe eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi; cùm contrarium certum ſit, *cap.2. de furtis, cap.2. de raptor. cap vnic. de torneam.* Ergo non eſt vera ratio adducta ab Innocentio. Tandem aduersùs eam partem, in qua docetur, excommunicatorum corpora intra Eccleſiam ſepulta exhumanda eſſe, obſtat; nam defunctorum corpora ſemel ſepulta non poſſunt exhumari, etiam vt in alium locum transferantur inconſulto Principe, *l. Diui fratres 44. §. 1 ff. de relig. l.2. ff. de cadauer. punit.* probant Fornerius *lib 3. rerum quotid. cap.6.* Guther. *lib.2. de iure Pontif. c.9.* ergo non exhumandi ſunt ſtatim excommunicati. Accedit, nam tempore interdicti regulariter nemo intra Eccleſiam ſepeliri poteſt, *Clem.1. hoc tit.* ſed ſi aliquis eo tempora in Eccleſia ſepeliatur, exhumandus non eſt. Gloſſa *in cap. ſi ciuitas, de ſentent. excom.* ergo ſimiliter excommunicatus, ſi de facto in Eccleſia ſepeliatur, non ideò eſt exhumandus.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, omnes defunctos tradendos eſſe ſepulturæ, niſi ſpecialiter prohibiti reperiantur ſepeliri, pluribus enim in pœnam alicuius immanis ſceleris commiſſi ſepultura denegatur, quæ pœna non exilis, immò & grauis apud omnes nationes fuit, quare olim vix niſi Biotanathis, & parricidis imponebatur, vt ex Ægeſippo, & Ioſepho probat Girald. *de var. ſepel. ritu, pag.647.* quia ex Platonis opinione inſepultorū animę per centum annos aberrare credebantur, nec Acheronte recipi: vnde Virgilius aiebat, 4 *De priuatione ſepulturæ.*

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba,
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare priùs, quàm ſedibus oſſa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum,
Tunc demùm admiſſi ſtagna exoptata reuiſunt.

Ter-

Tertullianus *de anima*, ibi: *Creditum est, insepultos non ante ad inferos redigi, quàm iusta perciperent*. Vnde iure Romanorum insepulta manebant cadauera eorum, qui proditorij, seu perduelles fuerant, *l. minimè 35. ff. de relig. l. liberorum, §. 3. ff. de his qui notant. infam.* quod & de alijs nationibus idem probat Spondanus *de cæmeterijs, lib. 2. part. 1. cap. 7.* Item insepulti iacebant parricidæ, *l. quod si nulla 10. ff. de relig. l. 9. ff. ad legem Pompeiam*, latè illustrant Solorzanus *de parricid. cap. 22. & 23.* Fornerius *2. rerum quotid. cap. 16.* D. Ioannes Ramos *eodem tract. d. lib. 2. cap. 7.* Item illi, qui sibi mortem consciuerunt, vt probaui superiori commentario. Etiam sacris canonibus plures ob maiora scelera sepultura priuantur; nam licèt æuo sancti Chrysostomi neminem, quantumuis noxium, priuatum esse sepultura, saltem post vnum, vel alterum diem, ipse Chrysostomus testetur *serm. 35 in 1. ad Corinthios*, contrarius tamen vsus inualuit, vt cum multis docent Carillo *in bullam defunct. 2. p. cap. 4. §. 4. num. 50.* Spondanus *de cœmet. lib. 2. tota part. 1.* quare sepultura priuari cœperunt Infideles, Iudæi, Hæretici, & Schismatici, *cap. Ecclesiam 27. cum seq. de consecr. dist. 1.* etiamsi post mortem detecti fuerint, *cap. sanè 24 quæst. 2.* item eorum defensores, & receptatores, *cap. sicut ait, de hæretic.* excommunicati notorij, & vitandi, ex hoc textu, & suprà citatis. Item interdicti nominatim, *cap. in nostra, hoc tit. cap. cùm in partibus, de verb. signif. Clem. 1. de hæretic.* & illi quibus est Ecclesiæ ingressus prohibitus, *cap. is cui, de sentent. excom. lib. 6.* blasphemi, *cap. statuimus, de maledic.* monachi proprietarij, *cap. super, de statu monach.* raptores impœnitentes, *cap. super eo, cap. in litteris, de raptor.* fures, & latrones, qui in furando occiduntur, *cap. 2. de furtis*, decedentes in torneamentis, *cap. 1. de torneam.* qui in duello, seu singulari certamine occisi fuerint. Concilium Trident. *sess. 25. de reform. cap. 19.* Concilium Frising. *anno 1440. can. 10. Præsenti constitutione duximus inhibendum vniuersis clericis nostræ diœcesis, ne suspensos patibulo, decollatos, vel alios qualitercunque sententiæ mortis traditos, in torneamentis, ludis publicis, spectaculis, aut aliàs occisos, vel subitò defunctos, qui non eodem anno confessi, vel aliàs in mortalibus peccatis morte præuenti fuerint, vel non receperint Eucharistiæ Sacramentum, nisi de consilio Sacerdotum duxerint abstinendum, tradere præsumant ecclesiasticæ sepulturæ absque licentia nostra.* Incendiarij, qui odio, vel malo studio ignem apposuerunt, *dicto cap. in litteris, de rapt.* item qui decimas à laicis acceptas Ecclesiæ non restituunt, *cap. prohibemus, de decimis:* qui absque causa abstinent à communione Eucharistiæ vltra annum, nisi signa contritionis ostenderint in morte, *cap. omnis, de pœnitent.* exenterantes cadauera, *extrauag. detestabili, hoc tit.* inter communes: refert Ioannes Maior *in 4. distinct. 45. quæst. 4.* Tandemque omnes publici peccatores decedentes notoriè in ipso peccato, vt sunt vsurarij, concubinarij, & meretrices, *cap. quibus, cap. non æstimemus 13. quæst. 2. cap. quia in omnibus, de vsuris, cap. quanquam, eodem tit. in 6.* Et olim etiam ecclesiastica sepultura denegabatur illi, qui presbyterum tutorem designasset in testamento, *cap. neque, distinct. 88.* & sanctimoniali irreligiosè viuenti. Concilium Rhemense sub Eugenio III. apud Baronium *tom. 12. anno 1148.* omnes enim suprà relati, cum psalmis, & cantu iuxta veterem Ecclesiæ morem, quem illustrat Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. vlt. quæst. 4. fol. 539.* & oblationibus prohibentur ad Ecclesiam deferri, & clerici eos ad sepulturam suscipientes, excommunicationem incurrunt, siue exempti sint, siue non. *Clem. 1. hoc tit.* immò & exemptos excommunicatos sepelientes potest Episcopos punire, vt latè probat Gibalinus *de censuris, disquisit. 7. quæst. 2. fol. 224.* de quibus omnibus prohibitis sepeliri in Ecclesia integrum tomum edidit Murga *tom. 2. disquisit. mor.*

5 *Cum quibus communicetur in morte.* Deinde sciendum est, non esse in morte communicandum cum quibus non communicabatur in vita; & nefas esse cum illis communicare post obitum, cum quibus fas non erat preces effundere, *cap. quicunque 11. q. 3. cap. sanè 24. quæst. 2. cap. ad hæc 5. de priuil.* iuncta integra, ibi: *Quoniam graue sit eis in morte communicare, quos dum viuerent, Ecclesia à suo sinu pro suis excessibus segregauit*: Nec solùm oratione, verùm & sepultura cum defunctis communicatur; sepultura enim res spiritualis, seu actio spiritualis est: vnde satis videtur cum defuncto communicare, qui illum sepulturæ ecclesiasticæ tradit; immò & per sepulturam intra eandem Ecclesiam inter eosdem defunctos communionem dari, latè probat Spondanus *de cœmeterijs, lib. 4. part. 1. cap. 7. per totum*; & id suadetur nonnullis grauissimis exemplis. D. Gregorius *lib. 2. dialog. 23.* in miraculis Sancti Benedicti ait de duabus sanctimonialibus, quibus ipse Sanctus ob linguæ intemperantiam excommunicationem comminatus fuerat, cùm ipsæ pristinis moribus nihil mutatæ, breui diem obeuntes, sepultæ in Ecclesia essent, quotiescumque in ea Ecclesia Missarum solemnia celebrarentur, atque ex antiquo more diaconus clamaret, *Si quis non communicat, det locum*; visas eas esse de sepulchris suis progredi, & exire, quousque à sancto Benedicto ab excommunicatione absolutæ fuerunt. Etiam refert Ioannes Moscus *in Prato Spirituali, cap. 40.* Cosmam Abbatem Lauræ, virum singularis religionis ac fidei, sepultum fuisse in monumento vbi sepultus fuerat quidam Episcopus occultus hæreticus, & singulis noctibus auditum fuisse clamantem, *Noli me tangere hæretice, ne appropinques mihi, inimice sanctæ catholicæ fidei.* Alia tradit Spondanus *vbi suprà.* Æquissimum ergo est, vt corpora eorum, quos peccata in baratrum detrudunt, longè segregentur à sepulchris eorum, quos pietas ad cœlum euehit, & ne communicemus cum mortuis, cum quibus in vita non communicabamus.

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm omnis communio prohibita sit cum excommunicatis iam à temporibus Apostolorum *in can. 11.* ibi: *Si quis cum excommunicato simul orauerit, communione priuetur*; & *cap. sicut Apostoli, cum seq. 11. quæst. 3.* rectè statutum est, ne excommunicatum sepulturæ ecclesiasticæ tradamus, ita in diuinis communicando cum eo, cum quo superstite communicare non licebat: sepultura enim, si attendimus locum, si inspicimus diuina officia, quæ in exequijs celebrantur, si orationes, quas fundit Ecclesia, consideramus, actio spiritualis est; vnde non licet in ea cum excommunicato communicare, nec illi defuncto debet in Ecclesia ingressus permitti, cui in vita prohibitus erat. Pro cuius rationis illustratione expendo Marciani responsum *in l. 2. ff. de cadaueribus punit.* vbi ait Consultus, cadauera eorum, qui in insulam relegati, aut deportati erant, non posse etiam post mortem intra ciuitatem transferri, & sepeliri: quod & agnouit Ouidius *lib. 3. Tristium, eleg. 3.* — 6 *Traditur decidendi ratio.*

Quantum erat, ò magni, perituro parcere, Diui!
Vt saltem patria contumularer humo.
Integer hanc potui nuper bene reddere vitam,
Exul vt occiderem nunc mihi vita data est.

Et licèt tempore Ouidij licuisse corpus defuncti relegati ab insula efferri, & in patriam sepeliri, existimet D. Nicolaus Anton. *de exilio lib. 1. cap. 15.* contrarium tamen, & rectè docuerunt Albericus Gentilis *in lect. Virgil. cap. 2.* D. Iosephus de Retes *ad l. 4. ff. de interdict. & releg. & in addit.* Nec contrarium docuit ipse Poeta *in vers. seq.* ibi:

Ossa tamen facito parua referantur in vrna,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Nec vetat hoc quisquam, fratrem Thebana peremptum
Supposuit tumulo, Rege vetante, soror.

Nam ibi Nuidius tantùm intendit suadere coniugem, vt furtiuè ossa sua in patriam reducat; vnde ait, vt in parua vrna ossa referantur, vt facilè furtim in patriam possint asportari: quod & suadetur exemplo Thebanæ sororis, quo vtitur Ouidius, cuius historiam refert D. Ioseph. de Retes *vbi suprà.* Et hodie exulem non posse sepeliri in Ecclesia suæ patriæ, docent Samuelius *in praxi de sepult. tract. 2. disput. 1. controu. 6. concl. 15.* Murga *tom. 2. disquis. mor. disquis. 24.* Rectè ergo in præsenti deciditur, excommunicatum, qui relegato comparatur, *Tertul. de præscript. c. 30.* quare excommunicationi exilium finitimum dixit Alex. I. *epist. 1.* apud Turr. *lib. 1. contra Magdeburg. c. 7.* D. Nicol. Ant. *d. lib. 1. c. 7. n. 11. & c. 13. n. 14.* illustr. D. Franc. Ramos *in syntagmate pro Episc. Lusit. propos. 3. nu. 97.* non esse intra Ecclesiam sepeliendum. Exemplis aliarum religionũ hoc etiam illustrat Spondan. *de cœmeterijs, lib. 2. c. 1.* facit mos Gentilium, apud quos quemcumq; iratus Iupiter vindicasset, fulmineue percussisset, vt Dijs inuisus, insepultus proijciebatur. Virgil. *lib. 2. Æneid.*

Impridem inuisus Diuis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Diuum pater, atque hominum Rex
Fulminis afflauit ventis, & contigit igne.

Immò etsi excommunicatus defunctus intra Ecclesiam sepeliatur, debet exhumari, tanquam iniustè sepultus, vt contingit alijs, quibus Ius sepulturæ denegatur, vt de quodam proscripto Senatus censuit apud Liuium *lib. 48. ad finem*, ibi: *Senatus ossa eius monitu Pontificum, tanquam loco sacro non ritè posita, inde remoueri, quamuis & antè, & post multos eodem loco sepeliuerint*. Inde apud Lampridium *in Commodo*, illæ Senatus conclamationes: *Innocentes sepulti non sunt, parricidæ cadauer extrahatur*. Apud Quintilianum *declamat. 299.* extat declamatio sub hoc titulo: *Ossa eruta parricidæ*. Quam exhumationis praxim, tam apud Gentiles, quàm Catholicos receptam, latè illustrat Spondanus de cœmeterijs *lib. 3. parte 1. cap. 4. cum sequenti*. Sed si cadauera excommunicati ab alijs fidelium discerni non possint, exhumari non debent, propter confusionem, cuius ratione plura permittuntur, quæ aliàs prohiberentur, *cap. cùm tu, de vsuris, cap. significasti, de homicid. cap. si duobus, de appellat. cap. quàm magnum 23. quæst. 4. cap. cùm sit, de Iudæis, cap. cùm omnibus, 81. dist.* Rationem autem hanc decidendi probat Gaufred. Vuindoc. *lib. 3. epistola 38.* sic: *Authoritatem Sanctorum Canonum firmiter tenemus, & nullatenus dubitamus, quia quibus nec viuis communicamus, nec mortuis communicare debemus.*

7 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim regulariter crimina morte extinguantur, tamen pœna semel pro eis imposita durat etiam post mortem, *dicta l. 2. ff. de cadauer. punit.* vnde cùm excommunicatio inflicta est in vita ipsius delinquentis, comitatur ipsum, & durat donec reconcilietur Ecclesiæ, præcipuè cùm excommunicatio liget animam, quæ immortalis est, non verò corpus: vnde etiam post mortem potest durare; au verò possit & nouiter imponi, dicemus *in cap. 5. de hæretic.* Nec obstat, deesse hoc casu rationem pœnæ; nam in priuatione sepulturæ, licèt desit emendatio peccatoris, adest tamen exemplum, seu terror aliorum, qui dum vident decedentes in excommunicatione ab Ecclesiæ sepultura reijci, & omnibus suffragijs priuari, arcebuntur à delictis, quæ habent excommunicationem annexam; & si forsan in eam incidant, reconciliationem ante mortem efflagitabunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, quo moti Lutherani, Caluinistæ, & alij Nouatores, existimabant, ob hæresim neminem priuandum esse iure sepulturæ ecclesiasticæ; quos doctè refellit Spondanus in suo perdocto tractatu *de cæmeterijs sacris*, quem huius erroris refellendi occasione, magna eruditione plenum in lucem edidit; is enim *lib. 4. part. 3. cap. 1.* ait, iustè eos priuari sepulchris maiorum, nec ampliùs dici posse propria sepulchra; siquidem aut commercium, aut communio cum illis non est: quæ doctrina etiam ad excommunicatos sepultura priuandos, etiam in sepulchris maiorum, satis propriè adaptatur. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis; quamuis enim reuerà corpus defuncti non sit capax communionis spiritualis, quia tamen eundem hominem repræsentat, & supponit in viuente fuisse ius ad sepulturam, quæ actio spiritualis est, tum propter diuina officia, quæ in exequijs celebrantur, tum propter orationes, quas effundit Ecclesia; inde si non licuit orare cum viuo, quomodo cum eo defuncto licebit communicare? Quamuis enim non adsit anima, quæ tantùm dici potest excommunicatione ligata, adest tamen corpus, quod huiusmodi anima viuificauit, vas, & organum satanæ, per quod infelix anima scelera commisit, quæ excommunicationem meruerunt; corpus enim ipsam personam excommunicatam repræsentat: vnde iustè Ecclesia decreuit cum eo communicandum non esse per sepulturam ecclesiasticam. Nec obstat augmentum huius difficultatis ex casu leprosorum deductum, nam licèt Abbas Panorm. in præsenti textu existimauerit, leprosos non esse admittendos ad sepulturam cum alijs fidelibus, ideòque *in cap. 2. de Ecclesijs ædific.* statui, vt leprosi habeant sibi specialem Ecclesiam cum cœmeterio, tamen contrarium communiter docetur à repetentibus in præsenti. Nec tunc obstat ratio ab Innocentio hic adducta; nam causa prohibitæ communionis cum leproso non est perpetua, sed temporalis, propter infirmitatem, quæ cessat per mortem; vnde deficiente causa prohibitionis, cessat prohibitio, causa enim est metus contagij, qui post mortem dari non potest; vnde leprosi poterunt cum alijs fidelibus in Ecclesia sepeliri, nisi propter fœtorem, vel similem causam habeant cœmeterium proprium, quia tunc in eo debent sepeliri. Nec quod de furibus, raptoribus, & alijs dicebamus, obstat; nam cum illis prohibita non est communio in vita; propter spem pœnitentiæ, quæ cùm desit post mortem, ideò illi publici peccatores, qui impœnitentes decedunt, priuantur sepultura Ecclesiastica. Nec obstat secunda difficultas suprà expensa; nam principium illud iuris procedit, quando defunctorum corpora sint perpetuæ sepulturæ ritè, & rectè tradita; tunc enim facilè non sunt exhumanda, & transferenda in alium locum: at verò cùm iniustè, & per violentiam sunt sepulta in loco alieno, & competenti, debent exhumari, & exteriùs proijci, argumento textus *in l. is 7. ff. de relig.* vnde cùm in præsenti casu corpora excommunicatorum fuissent sepulta in Ecclesia per violentiam propinquorum, & ita iniustè, & in loco illis non competente, ideò iubentur exhumari, & extra Ecclesiam proijci. Nec argumentum deductum ex casu fidelis sepulti tempore interdicti, aliquid, facit, nam nullibi legitur statutum, vt tempore interdicti sepultus exhumetur, nec id prouenit ex natura interdicti; vnde cùm pœnæ sint restringendæ, ideò pœna exhumationis imposita excommunicato sepulto, in præsenti non est protrahenda ad fideles sepultos tempore interdicti, vt docet Gibalinus *de censur. disquis. 2. 1. p. in fine*.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. à nobis 28. de sentent. excom.* vbi proponitur, Petrum excommunicatum, per aliquod tempus signis pœnitentiæ datis, sed ante absolutionem decessisse; quæsitum fuit, an sepeliendus esset in Ecclesia, & pro eo orandum esset? Cui quæstioni Innocentius III. respondit, illi succurrendum esse per absolutionis beneficium, sepeliendumque eum esse intra Ecclesiam, quia quoad Deum fuit absolutus, licèt quoad homines excommunicatus decessit. Ex quo textu apertè deducitur, decedentem in excommunicatione, cum quo in vita non communicabamus, sepeliri posse intra Ecclesiam, & per consequens cum ipso in morte communicari posse. 8 Exponitur cap. nobis 28. de sent. excom. Cui difficultati vt satisfaciat Barbosa *in cap. ad hæc 5. de priuil.* discrimen agnoscit inter excommunicatum decedentem datis pœnitentiæ signis, iam sepultum; & adhuc sepulturæ non traditum: primo casu non exhumandum, sed absoluendum esse affirmat: secundo verò casu non esse sepeliendum intra Ecclesiam. Sed hæc solutio apertè conuincitur ex eo, nam si ille excommunicatus, quia pœnitentiæ signa dedit, non est exhumandus, quare etiam non est sepeliendus, cùm eadem ratio militet in vno casu, ac in alio. Quare hac solutione omissa, verius dicendum est, præsentis textus decisionem non habere locum, cùm excommunicatus absolutus fuit, vel in ipso mortis articulo, vel post mortem, quia dedit signa contritionis; excommunicatio enim, sicut alia quælibet censura, tamdiù confert suum effectum, quamdiù manet; tamdiù verò durat, quamdiu non tollitur per absolutionem, quæ potest impartiri vel in ipso mortis articulo, *cap. final. hoc tit.* vel post mortem, ante, vel post humationem. Gibalin. *de censur. p. 1. disquis. 4. q. 9. corol. 5.* Igitur cùm excommunicatus, qui signa pœnitentiæ in vita dedit, possit absolui etiam post mortem, rectè *in dicto cap. à nobis*, docetur, eius corpus posse in Ecclesia sepeliri, quia talis absolutio retrotrahitur ad tempus, in quo dedit signa pœnitentiæ, & per eam declaratur decessisse absolutum, atque intra gremium Ecclesiæ: quare cùm possint alij fideles cum eo in vita communicare, quid mirum, vt etiam post mortem per sepulturam cum eo communio detur? Et excommunicatum in foro interno absolutum, non verò externo, posse sepeliri in Ecclesia, probat Arauio *tit. 3. q. 35.*

Secundò suprà traditis obstat textus *in Clem. 1. hoc tit.* vbi traditur, eos qui propriæ temeritatis audacia in cœmeterijs publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos sepelieruut, ipso facto excommunicationis sententiam incurrere. Ex quo textu expressè deducitur, excommunicatos occultos impunè posse in Ecclesia sepeliri: 9 Exponitur Clement. 1. hoc tit.

liri: ergo licet saltem occultos excommunicatos ad sepulturam admittere. Pro cuius textus expositione sciendum est, præsentis textus temporibus nullum excommunicatum maiori excommunicatione (licèt absque ratione ad excommunicatos minori excommunicatione idem protrahat Glossa *in d. Clem.1.*) posse in Ecclesia sepeliri, & sepultum esse exhumandum; quod restrictum fuit per PP. Concilij Viennensis *in d. Clem.1.* ad publicè excommunicatos; ac tandem per Ioannem XXII. *in Extrauag. ad euitanda*, ad denunciatos, vel notorios clerici percussores. Cùm enim tantùm cum eis prohibita sit fidelibus in vita communicatio, ita etiam & in morte cum illis tantùm inhibita censetur, vt docent Gutierrez *lib.1. canonic. p. 1. num.30.* Suarez *de censur. disp 12. sect. 4. num.5.* Ricciulus *de iure person. lib.5. cap.60. num.45.* Layman, Villalobos, & alij, quos sequitur Gibalinus *de censur.2 p. disquis.7. q.2.* Vnde cùm temporibus Innocentij III. cum omnibus excommunicatis, denunciatis, siue non, communicatio fidelibus esset prohibita, ideò nulla adhibita distinctione illis denegatur Ecclesiastica sepultura.

50 Intelligitur cap. 2. de sacram. non iter. Tertiò obstat textus *in cap. 2. de sacram. non iter.* vbi cùm tempore cuiusdam schismatis (cuius historiam ibi retuli) nonnulli defuncti ab ipsis schismaticis fuissent in Ecclesia sepulti, & quidam clerici similiter schismatici, & degradati celebrarent Missæ sacrificium in ipsa Ecclesia, & cum ornamentis Catholicorum, quæsitum fuit ab Honorio III. an defuncti essent exhumandi, altariaque denuò consecranda, & ornamenta benedicenda? Et respondet Pontifex, nec corpora esse exhumanda, nec altaria reconcilianda, aut vestimenta benedicenda. Ex quo textu ita conficio argumentum: Schismatici sunt extra communionem Ecclesiæ. D. Ambrosius *lib.7. in Lucam, cap.11.* ibi: *Omnes hæreticos, & schismaticos à regno Dei, & ab Ecclesia intelligi separatos*; & ideò non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum, & hæreticorum esse conuentus, docuit D. Hieronymus *ad epistolam D. Pauli ad Titum, c.3.* ibi: *Inter schisma, & hæresim hoc interesse, quòd hæresis peruersum dogma habeat, schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* D. August. *de fide & symbolo, c. 10.* ibi: *Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec schismaticus, quia diligit proximum.* Expressiùs Fulgentius *de fide ad Petrum, cap.38.* ibi: *Non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Plura Spondan. *de cemeterijs, p. 1. lib.4. c.2* & *lib.1 p.4. c.4.* Sed isti semel sepulti non exhumantur: igitur nec excommunicati exhumari debent. Cui difficultati respondendum est dicendo, in eo textu defunctos sepultos non fuisse excommunicatos, vel schismaticos, sed fideles laicos, qui fuerunt sepulti ab ipsis schismaticis; vnde dubitabatur, an defuncti sepulti essent exhumandi, non quia ipsi schismatici decesserant; sed quia tempore schismatis, & ab schismaticis fuerant sepulti; quo casu rectè ait Honorius, eos exhumandos non esse, quia cum eis communicabatur in vita; vnde tanquam ritè, & rectè sepulti, non debent exhumari. Dicemus *in cap. consuluit, de consecr. Ecclesiæ.*

C A P V T XIII.

Honorius III. a *Magalonensi Episcopo.*

Abolendæ consuetudinis, necnon abominabilis corruptelæ apud Montem Pessulanum vitium, sicut dicitur, inoleuit, vt videlicet decedentibus non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persoluatur. Quia igitur id longè est à regula pietatis, & ab Ecclesiæ honestate, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus cùm loci Diœcesanus existas, inhibeas clericis, ne quidquam omninò præsumant exigere hac de causa: iniungens laicis, vt laudabilem consuetudinem erga Dei Ecclesiam pia deuotione fidelium introductam obseruent, ne fermento hæreticæ prauitatis illam corrumpere videantur sub prætextu Ecclesiasticæ puritatis.

N O T Æ.

1 a Magalonensi.] Textus iste in hac Raymundi collectione tribuitur Innocentio III. sed malè, cùm non reperiatur inter epistolas ipsius Pontificis, nec in tertia aut quarta collectione: extat verò in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap. vnic.* vnde restituenda est ita inscriptio: *Honorius III. Magalonensi Episcopo.* Magalonensis ciuitas est Prouinciæ Narbonensis in Gallia, in insula maris mediterranei posita, in ditione Arecomicorum, olim Episcopali Cathedra decorata, sed postea ob barbaricas incursiones penitus desulata, vnde Cathedra Episcopalis translata fuit in Substantionem, demùm in montem Pessulanum à Paulo III. anno 1536. qui mons distat à mari mediterraneo decem milliaribus, & temporibus Honorij III. erat in diœcesi Magalonensi, vt constat ex hoc textu, ibi: *Cùm loci diœcesanus existas.* Scribit autem in præsenti Honorius Bernardo, qui tunc in Ecclesia Magalonensi florebat, de quo plura fratres Sammat. *tom.3. Gal. Christ. fol. 1.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. Ex hoc textu communiter deducitur sequens assertio: *Pro sepultura in Ecclesia præstanda pretium exigi non debet.* Probant eam textus *in cap. questa 12. cap postquam 13. cap. in Ecclesiastico 14. cap. præcipiendum 15. 13. quæst.2. cap. plerique 7. de pactis, cap. ad Apostolicam, cap. suam, cap. dilectus, de simon.* D. Gregorius *lib. 7. epist.4. indict.1. epist.56. indict.2.* Vrbanus II. in Concilio Claromont. *can.8.* ibi: *Nullus deinceps pro sepultura pretium exigat.* Et in Concilio placent. *can.14.* ibi: *Præcipimus, vt pro chrismate, & baptismo, & sepulturis nihil vnquam exigatur.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can 18.* ibi: *Præcipimus, ne pro chrismatis, olei sacri, & sepulturæ acceptione vllum venditationis pretium exigatur.* Concil. Meldense *can.72.* Metense *can.2.* ibi: *Et pro sepultura nullum pretium detur*, Bituricense *can.2.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat.* Turon. *can.6.* relatum post Concil. Lateran. *p.2. cap.10.* ibi: *Pro sepultura nulla cuiuspiam pretij exactio intercedat.* Rhemense sub Eugenio *can.10.* Triburiense *can.16.* In Capitul. Caroli *cap 11.* ita cauetur: *Sepultura gratis concedenda, nec muneris quidquam pro ea accipiendum.* In Capit. Heraldi Turonensis annum 856. *cap.77.* ita legitur: *De venditionibus sepulchrorum, & de his, qui pro sepultura munera exigunt, vt seueriter puniantur, & distinguantur.* Concil. Lateran. sub Innocentio III Ratisbonense sub Laurentio Cardinali, *can.5. & 6.* D. Hieronymus *qq. in Genesim cap 23.* & in constitutionibus Riculphi Suession. Episcopi, quæ extant ad calcem operum Hincmari, *cap.18.* ibi: *Sepulturas mortuorum ecclesiastica honestate, & pietate vnusquisque presbyter disponat, & ne pro sepeliendis mortuis genia exquirat.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Suarez *de relig. tom.2. tract.2 lib.4. cap.4.* Iul. Lauorus *tit.2. lucubr. cap.10. ex num.2.* pluribus relatis Diana *part.2. resol. tract. 1. resol. 57.* Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.26. tit.13.* Fridericus Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Sepulturæ pretium.* Lemaistre *lib.1. de iurib. Episc. cap. vltim.* Mancinus *sacri iuris contron. differt.29. & 30. & de triplici iuris collat. cap.32.* P. Gregorius *lib.1. partit. tit.17. cap.5.* Chopinus *lib.2. sacr. pol. tit.7. numer.19.* Vicecomes *de ritibus Missæ, vol. 2. lib.4. cap.21.* Spondanus *de cœmet. lib.1. p.2. cap 9. num.3.* Balduinus *ad nouel.43. Iustin.* Barbosa *lib.2. Iuris Ecclesiast. cap.3. n.27.* Bisseldius *in d. cap. ad nostram, de simon* Benedictus Pererius *in Genesim, cap.13. disp.1. num.13.*

3 Sed hæc assertio difficilis valdè videtur; siquidem omni in religione, Hebraica videlicet, Gentilica, & Catholica, pretium pro sepultura iuste peti, & recipi legimus. De Hebræis constat ex facto Abrahami, quod refertur *Genesi cap.* 17. vbi traditur Abrahamum ius sepulturæ sibi pretio comparasse ab Ephron, ipsumque quasi violenter coegisse sepulturam sibi vendere; nam cùm Ephron illi gratis, & liberaliter sepulturam, aut locum inter sepulchra propria concederet, Abrahm diligenter curauit, vt pretio accepto locus purus ad sepulturam sibi venderetur: vnde deducitur, apud Hebræos receptum fuisse pro loco sepulturæ pretium recipere. De Gentilibus id faciliùs probatur, siquidem Romani, qui in sepulchris, & locis ad sepulturam destinatis religionem agnoscebant, non improbant pretium recipi pro ipsa sepultura, *leg. funeris* 37. ibi: *Pretium pro sepultura, ff. de relig.* & locum iam religiosum vendere sinebant, *l. Quintus*, §. *Pomponius, ff. de annuis legat. l. si verò* 12. *§. final. ff. mandati, l. si hæres, ff. de condit. caus. dat. l. liberto, §. liberti, ff. de negot. gest. l. cùm in testamento* 202. *ff. de V. S. l. sed & si quis, §. hæc ratio,* & *§. plerique, ff. de relig. lege quibus, §. final. ff. de condit. & demonstrat.* in quibus agitur de pecunia data ad emptionem sepulturæ: & ex tali pecunia pro emenda terra ad sepulturam, vicesimam non deberi, docetur *in l. funeris 37. ff. de religiosis*. Expressiùs venditionem loci religiosi subsistere probatur *in l. & liberi, ff. de contrah. emption.* vbi qui ignorans emit locum, vbi cadauer illatum erat, illum acquirit; & ex illa satis vsitata clausula in sepulchris apposita, qua cauebatur, ne ipsa venderentur, aut alio modo alienarentur, vt constat ex epitaphijs transcriptis à Guthero *de iure manium lib.4. fol.*409. Nec credi potest, tam diligenter testatores venditionem sepulchrorum inhibuisse, si iure ipso communi satis esset interdicta. Tandem apud Catholicos pretium pro sepultura exigi, vsus quotidianus demonstrat; siquidem passim videmus Ecclesiam locum ad capellam, vel sepulchrum familiare construendum vendere; nec iniustè, ne Ecclesia, sicut quilibet alius priuatus, cogatur de suo facere beneficium, *cap. precariæ* 10. *quæst.* 2. ergo non rectè in præsenti docetur pro sepultura pretium recipi non posse.

Impugnatur prædicta assertio.

4 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sepulturam tripliciter sumi posse. Primò pro officio, quod impenditur corporibus humandis, *cap. dictum* 1. *quæst.* 1. de quo agemus *in cap. suam cap. ad Apostolicam, de simon.* Secundò pro iure sepeliendi, seu assignandi locum in Ecclesia, quod competit Episcopo, & parocho. Tertiò pro loco, in quo quis sepelitur, terraque in qua humatur, de qua in præsenti textu agitur, ibi: *Non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra*, &c. Ipse locus sepulturæ à Consultis aliquando appellatur purus, cùm adhuc cadauer in eo humatum non est, *l. 1. §. purus, ff. de relig. l. locum, C. eodem tit.* Docent Iul. Lauor. *d. tit.* 2. *lucubr. c.*7 Balsamon *in nomacan. Photij, tit.*4 Locus verò religiosus in iure ciuili dicitur is, in quo cadauer humanum illatum est, *l. in tantum 6. §. religiosum, ff. de rerum diuis. l. cùm loca, l. cùm in diuersis, ff. de relig. §. religiosum, Instit. de R. D.* Vnde apud Romanos vnusquisque locum religiosum faciebat mortuũ inferendo in loco proprio, vel in alieno consentiente domino, *l. cùm loca, l. si quis eo, ff. de relig.* plura Osualdus *lib.4. Donel. c.* 1. Institutarij *in d. §. religiosum*: non verò si inuito domino in alieno loco quis mortuum inferat; ideò hæres locum non facit religiosum, mortuum inferendo in fundo legato, *l. si locus* 34. *ff. de religiosis*. Tunc autem religio loci incipiebat, cùm gleba inijciebatur solutis iustis ter à sacerdote; & tunc, vt ait Cicero *lib.2. de legibus*, & corpus humatum dicebatur, & sepulchum vocabatur: facit Varro *lib. 4. de lingua Latina*, si ea mente cadauer illatum sit, vt ibi maneat perpetuò repositum, non si commendatum ad tempus, vt postea aliò transferatur, *l. si quis 40. l. nec l. mecdam* 10 *C. de religiosis, l.* 3. *§. non perpetuò* 5. *de sepulchro violat.* & in hac parte obseruandi sunt textus *in l. vlt. vt in possess. legat. l. 3. §. in locis, ff. de iure fisci, l.* 28. *ff. communi diuid. l. 4. §. non fit, ff. ad leg. Iul. pecul. l. vlt. ff. de mortuo inferend. l. 5. §. 12. ff. de donat. inter, l. seruitutes, §. seruitus, ff. de seruit. l.* 73 *§. 1. ff. de contrah. empt. l. penult. ff. de pactis, l. quod si locus, ff. de religiosis, l. 5. §. si libitinarius, ff. de instit. act. l. 1. §. & aliàs* 15. *ff. si quid in fraud. patron. l.* 30 *ff. famil. ercisc.* Non tamen totus fundus, in quo cadauer humatum est, religiosus fit, sed tantùm illa pars fundi, quam occupet cadauer; reliqua verò pars manebat profana, & in commercio, *l. 2. §. sepulchrum 5. ff. de religiosis, l. si sepulchrum 4. l. locum 9. C. eod. tit.* quæ dicuntur modica loca *in l. hanc legem* 21. *l. in modicis* 24. *ff. de contrah. empt.* Igitur quamuis ampla pars terræ sepulchro esset destinata, ea sola censebatur religiosa, quatenus corpus humatum est; proindeque cauerunt Romani, ne de terra frugibus apta viui, mortuiue vsurparent, vt ait Cicero *lib. 2 de legibus*, ibi: *Lex vetat ex agro culto, eoue qui coli possit, vllam partem sumi sepulchro; sed quæ agri natura tantummodò possit efficere, vt mortuorum corpora sine detrimento viuorum recipiat.* Nihilominus tamen aliquod laxamentum habuit religio, & pedes in fronte, pedes in agro designabantur; quod spatium occuparet sepulchrum, veluti decem pedes in fronte, idest in latitudine; viginti in agro, idest longitudine, vt exposuit vetus Horatij commentator *ad lib.1. satyr.8.* ad illum versum:

Mille pedes in fronte, trecentum cippus in agrum.

Post quem notauit Brissonius *lib.2 select. c.*15. Gothofredus *in dicto §. sepulchrum*: idem *ad leg. XII. Tabul. cap. de religiosis*, Osualdus *lib.4. Donelli, c.* 1. *littera H*, Cuiacius *lib. 10. obseru. cap.*37. Anton. Clarus *ad leges XII. Tabul. cap. vlt.* Ramirez de Prado *in pentecont. cap* 17. Iure verò nostro canonico locus religiosus non fit corporis humatione, sed Episcopi consecratione, aut benedictione, vel cùm locus sepulturæ Christianorum destinatur, etiamsi nemo ibi sepultus sit, *cap. questa 2. cap. ad hæc, de relig. domib.* immò etsi apud nos Catholicus sepultus sit in loco profano, non ideò dicetur locus ille religiosus, aut sepultura Ecclesiastica, vt docent Gratianus *part.1. discept. c.* 110 Spondanus *lib.1. de cæmet. p.1. cap.9. &* 10. pluribus relatis Barbosa *in dicto cap. ad hæc*: docent, & notant differentiam hanc inter vtrumque ius, idem Barbosa *in dicto cap. ad hæc, num.*4. Gregorius *in l.1. glos 3. tit.13. part.* 1. Molina *lib.1. de primog. c. 24. num.*38. Ioan. Garsia *de expensis, cap. 8. num.* 51. Spino *in speculo, gloss 2. num.*37. Spondanus *de cæmeterijs, lib.1. p.1. cap.9. &* 10

De sepulchris, & locis religiosis.

Deinde sciendum est, etiam apud Gentiles sepulturam semper religiosam habitam fuisse; credebant enim hominum ibi sepultorum animas circa sepulchra aberrare, & nonnunquam in illis residere, quas Semonum, siue Semideorum esse autumabant. D. Augustinus *lib 9. de ciuit. Dei, cap.*11 Marcianus Capella *de nuptijs Philog. lib.2.* Apul. *in lib. de Deo Socratis, in fine*: & omnes gentes sepulchrorum religionem habuisse commendatissimam probant Gutherus *de iure man. lib.3 ferè per totum*, Lælius Gyraldus *de vario sepel. ritu, non procul ab initio*, Guichardus *de re funebri, lib.1. cap.8. & lib.2. cap* 5. Vnde eorum violatores, tanquam sacrilegos puniri, tam apud Græcos, quàm Romanos, fusè probat Spondanus *libr.1. de cæmeter. 1. p capit.9.* & sepulchrorum sanctitatem testantur Cicero *lib.2. de legibus*, dum legem antiquam ita conceptam refert: *Deorum manium iura sancta sunto* Idem *lib.4 de repub.* apud Nonium *verbo Sanctitudo*, dixit sanctitudinem sepulturæ iure Pontificio subsistere: & *in Philip.9.* sanctitatem sepulchrorum in ipso solo esse, quæ nulla vi moueri, nec deleri possit. Et Martialis *lib.9. epigr.*31. dixit: *Sanctam vrnam*. Catullus *carm.7. ad Lesb.* vocauit *Sepulchra sacra*. Seneca *ad Troadem, actu* 3. sic: *Tumulum sacrum*, & *Sacram sedem*. Quintilianus *declamat.*10. ait: *Sacratos morte lapides*; quia nimirum sepulchra Dijs manibus data, dicataque, ab omni profano vsu sunt seiuncta. Consulti frequentiùs sepulchra loca religiosa appellant, quia propter aliquam sanctitatem à commercio remota, relegataque sunt, vt ex Masurio Sabino refert Gellius *lib.4. cap.9.* & ex Seruilio Sulpitio Macrobius *lib.3. Saturn. cap.3.* & Vlpianus *in l. 1. §. 6* dixit, interesse religionis monumenta exstrui, exornarique; & *in l. si sponsus 5. §. concessa, ff. de donat. inter*, donationem sepulturæ causa factam religionis gratia valere Gordianus Imperator *in l. 1. C. de sepulchro violat.* sepulchrorum violatores incidere in crimen læsæ religionis docuit. Vnde licèt loci puri venditio valeat, *l. si locum, ff. de religiosis*; sepulchri tamen venditionem ius religionis prohibet, *l. 2. l. 9. C. de relig.* Et Senatusconsulto etiam cautum fuit, ne locus sepulchrorum permutationibus polluatur, idest ne loca religiosa alterius conuersationis vsum accipiant, 5

De religione sepulturæ, & eius prohibita venditione.

l. si

l. si quis sepulchrum 12. §. 1. *de relig.* & si locus religiosus pro puro vendatur, Prætor concedit in factum actionem ei, ad quem ea res pertinet, *l. ossa*, §. *si locus*, *ff. de relig.* & si quis contra hanc prohibitionem sepulchrum vendat, tam ipse, quàm emptor incidunt in crimen læsæ religionis, *l. sacrilegij* 11. *ff. ad leg. Iul. pecul. l.* 3. *ff. de sepulchro violat. l.* 5. *C. eod. tit.* docent Fornerius *lib. 1. select. cap.* 13. Sauarus ad Sidon. *lib. 2. epist.* 12. Nec modò sepulchra vendi prohibentur, verùm etiam res, quæ ipsis insunt, aut coniunguntur. Audi Iuliani impijssimi Imperatoris rescriptum *in l. 5. C. de sepulchro violato*, ibi: *Pergit audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos; cùm & lapidem hinc mouere, & terram solicitare, & cespitem vellere proximum sacrilegio maiores semper habuerint; sed & ornamenta, quæ dant triclinijs, aut porticibus, auferunt de sepulchris: quibus consulentes, ne in piaculum incidant contaminata religione bustorum, hoc fieri prohibemus, pœna manium vindice cohibentes.* Quem textum illustrat D. Ioannes Suarez *lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 2. sect. 6.* Iure etiam nostro canonico, etsi locus purus, non benedictus, nec cœmeteriatus vendi possit, *cap. aurum*, 12. *quæst.* 2. tamen per benedictionem Episcopi religiosus effectus vendi nequit, ex hoc textu, & alijs suprà citatis, immò illum vendens pœnis simoniaci punitur, *cap. non satis*, cum alijs, *de simonia*: latè probat Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquis. 4.*

6 *Traditur decidendi ratio.* Quibus ita animaduersis, apparet iam vera ratio præsentis decisionis, si enim apud Gentiles tam turpis quæstus perpetuò visus est, qui ex re sepulchrali colligitur, & commercium sepulchrorum infame existimatum, quid mirum, si Ecclesia repetitis sæpiùs sanctionibus, terræ, qua corpus operitur, venditionem, & sepulturæ mercimonia interdixerit? Accedunt aliæ rationes huius prohibitionis, videlicet quia terra illa concessa putredini non debet vendi, & alieno luctu aliquod facere compendium, vt aiebat Hincmarus Rhemensis *in epist. ad Episcopos Tornacenses*, & ex D. Gregorio referunt PP. Concilij Meldensis *can.* 72. ibi: *Nec pro loco sepulturæ* (vt verbis sancti Gregorij vtamur) *pretium de terra concessa putredini quærere, & de alieno luctu velle facere compendium, aliquo modo quisquam tentet.* Aliam rationem assignant PP. Concilij Triburiensis *in cap. 14. 13. q. 2.* ibi: *Nam si daretur pretium pro sepultura, auri sacra fames mortalia sacerdotum pectora cogeret fas omne abrumpere, & denegare sepulturam illis, qui pretium vnde soluerent, non haberent; & eraerent, mereantibus sacerdotibus, de humana morte compendium.* Vnde Theodoricus, dum iussit marmora excipiendis cadaueribus destinata leuiori pretio distrahi, sic Danieli Marmorario rescribit apud Cassiodorum *lib. 3 epist. 19. Hinc quibusdam veniunt ad pretium dolores, & miserabili sorte votorum crescit de humana morte compendium; ita tamen, quod non sit iniquitas sub hac occasione taxari, ne cogantur miseri inter acerba luctuum grata plorare dispendia facultatum, & nefanda deuotione constricti, aut vrgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut dilecta corpora vilissimis foueis potiùs dolentes abijcere. Sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa miseratio pro omentibus facit.* Instè ergo improbatur consuetudo montis Pessulani non sinendi effodere sepulturam, nisi pretio priùs accepto, & rectè huiusmodi pecuniæ exactio damnatur. Apud Ciceronem etiam vetus est illa de Verre querela, quod parentes pretium pro sepultura liberorum in Sicilia poscerent. Accedit ratio ex suprà traditis deducta; nam cum sepultura sit res religiosa, & per consequens diuini iuris, *c. quisquis* 17. *q.* 4. *c. consuluisti*, *de consecar. Eccles.* & quæ religiosa sunt, & diuini iuris, non possint vendi, nec pretio æstimari, quia extra commercium sunt, *cap. ratio*, *de præb. c. non satis*, *de simonia*, § *nullius*, *Instit. de rerum diuis.* inde rectè statuitur in præsenti textu, ne pro sepultura pretium accipiatur, aut ipsa pretio æstimetur.

7 *Responderur difficultatibus.* Nec obstat prima difficultas deducta ex facto Abrahami, quod latè exponunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 110. *art. 4. ad* 3. Pererius *in Genesim*, *tom. 3. in cap.* 27. Sophronis *de funer. Hebræorum*, *cap.* 5. Spondanus *de cœmet. sacr. pars. 1. lib. 1. cap.* 5. Gibalinus *de simon. quæstion. 10. consect.* 7. ex quibus dicendum est, Abrahamum non emisse sepulchrum primò & principaliter, sed terram communem, & profanam ad sepulchrum faciendum: nec in ea specie Abraham, & Ephron aliquid in religionem commiserunt. Nec obstat, quod D. Hieronymus obseruat in illud caput 23. Genesis, Ephronē post eam venditionem dictum fuisse Ephram, vnde significabatur non fuisse virum consummatæ virtutis. Nam ideò non deducitur, simoniam commisisse, sed quia à statu perfectionis descendit ad statum imperfectionis, ita appellatur. Primò enim voluit dare gratis, deinde magno pretio vendidit, & ita cùm antea appellaretur Ephron, postea dictus fuit Ephram. Nec etiam solutionem traditam impugnat D. Gregorius relatus *in cap questa*, 13. *quæst.* 2. vbi reprehendit Sanctus Doctor Ianuarium Sardiniæ Episcopum sepulturam vendentem, & illum obiurgat exemplo Ephronis, qui nolebat pretium vllum à sancto Patriarcha recipere. Vel ergo terra Ephronis erat sacra, seu religiosa, sicut illa, quam vendebat Ianuarius; vel non: si non erat, minùs facit exemplum ad probandum quod Pontifex intendebat: si erat religiosa, vendi non poterat. Nam huic difficultati respondendum est, D. Gregorium in eo textu arguere à minori ad maius, comparando personam personæ, & locum loco; Ephronem videlicet Gentilem Ianuario Episcopo Catholico; terram profanam ab Ephrone venditam, loco iam sacro: & ita rectè arguit Sanctus, quasi dicat: Ille Gentilis nolebat suscipere pretium pro terra profana, ex eo tantùm, quod Patriarcha illam destinauerat ad sepulchrum; vt Christianus, & Episcopus locum iam consecratum, & non tantùm cogitatione, verùm & cæremonijs Ecclesiasticis sepulturæ destinatum pretio vendis. Non ergo ex eo textu deducitur, Ephronem pretium accepisse pro sepulchro. Nec obstat secunda difficultas deducta ex varijs iuris ciuilis testimonijs, in quibus supponitur, sepulchri venditionem valere; nam licèt eo iure attento sepulchrum, seu quiuis locus religiosus, per se & principaliter vendi non possit, quia quæ extra commercium sunt, alienari non valent, vt latè probant nostri Vespertini Antecessiores *in l. inter* 83 §. *sacram*, *de VO* tamen per accessionem cum vniuersitate bonorum fundo venditio sepulchrum in emptorem transit, *l. in modicis* 24. *ff. de contrah. empt. l. si mercedem* 53. §. 1. *ff. de action. empti*, *l.* 1. §. 1. *ff. de fundo dotali*, *l.* 1. §. *& aliàs* 15. *ff. si quid in fraud. patroni*, *l. pater* 38. §. *Iulius*, *ff. de legat.* 3. *l. quædam* 62. *ff. de acquir. domin.* docent Donellus *lib. 4. comment. cap* 6. & *lib. 12. cap.* 20 vbi Osualdus *littera G*, Cuiac. *lib. 6. respons. Modest. in l. si fundus* 30. *ff. famil. ercisc.* & *lib. 3. respons. Papin. in l. ædes* 73. §. 1. *ff. de contrah. emptione*, Connanus *lib. 7. comm. cap. 7. num.* 4. Gutherus *lib. 3. de iure manium*, *cap.* 5. Solorzanus *in polit. lib. 2. cap.* 18. Quod adeò verum est, vt vendito fundo, vbi sepulchrum extat, nisi illud excipiatur, in emptorem transeat, *d. l. si mercedem* 53. §. 1. *de action. empti*: quo spectant leges illæ, quæ in venditionibus adijci solebant: *Si quid sacri, aut religiosi in fundo est, eius nihil venit.* Quarum fit mentio *in l. hanc legem* 22. *l. pacta* 72. §. *vlt. l. ædes* 73. §. 1. *ff. de contrah. empt.* & apud Brissonium *lib. 6. de formulis*. Nec obstat quod dicebamus de cautionibus in ipsis sepulchris adiectis, ne alienarentur; nam duplici modo responderi potest. Primò asserendo, clausulam illam adijci, ne sepulchrum possit per se, aut simul cum fundo alienari; vel id specialiter caueri, quia cùm iure ciuili emptor ignorans locum religiosum esse haberet actionem ex empto aduersus venditorem, *l. officijs*, §. *quæ*, *ff. de contrah. empt.* ne hæc ignorantiæ causa daretur, expressè in ipsis sepulchrorum inscriptionibus cauebatur, ne sepulchrum illud alienari posset. Nec tandem obstat, quod dicebamus de quotidiano vsu vendendi locum in Ecclesia pro Capella, seu sepultura construenda: nam licèt verum sit, Ecclesiam non posse vendere locum sepulturæ; tamen pro honoratiori locum pretium recipi potest, quod cedat ad sumptus fabricæ, & ministrorum sustentationem; quia tunc pretium non exigitur pro solo sacro omninò necessario ad sepulchrū, siue pro iure sepulturæ Ecclesiasticæ, quatenus spirituale est, & gratis debitum Christianis omnibus; sed pretium est dignioris & honoratioris loci in Ecclesia, iurisque veluti proprietatis ad eum locum, quatenus temporale vtcumque est, nec gratis cuicumque laico debitum, vt docent plures relati à Barbosa *hic*, Diana *p. 2. tract. 15. resol.* 57. Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 15. num.* 89. Suarez *de relig. tom. 3. de simon. lib. 4. cap. 14. ex num.* 8. Garcia *de benef. 5. p. cap. 9. num.* 136. Lara *de anniuers. lib.* 1.

lib.5.cap.15. num.17. Gutierrez 2. *canonic. quæstion.25. num.148.* Gratianus *discept. cap.110.* & *cap.210.* quia eo honore attenditur dumtaxat aliquid humanum, & non sacrum; & etiamsi remotè honor ille ex aliqua coniunctione cum re sacra deriuetur, non tamen ex venditione talis loci dicetur vendi eius sanctitas. Vnde etiam poterit Ecclesia vendere ius, vt quis, eiusque familia tantùm in certo sepulchro sepeliatur, non autem vllus alius, vt docent Suarez *dicto lib.2. de simon. cap.4.* Layman *lib.4. tract.10. cap. vlt.* Binsfeldius *in cap.45. de simon. quæst.1.* quia onus illud incumbens clericis non admittendi alium in eo loco, est pretio æstimabile, nec sacrum, sed temporale duntaxat, accidentariò connexum cum spirituali. Potest etiam à priuato vendi sepulchrum, quod propria pecunia, expensisque construxit, vel comparauit, quia non distrahitur religiositas loci, aut Episcopi benedictio, sed materialis rei valor, aut sumptus vnà cum iure sepeliendi, quod non est religiosum, vt docuit cum sapientissimis Soto, & Suarez Barbosa *vbi proximè, num.7.* Ignatius Lassarte *de decima benedictionis, cap.14. num.5.* Quod si ita esset, prout esse existimo, & res quæ venit, est merè prosana, vt fundat P. Suarez, consequitur venditorem gabellam debere, si laicus est, quia nulla est ratio existente venditione, quare non soluatur. Tamen contraria sententia placet, ne ex venditione iuris sepulturæ gabella debeatur, cùm iure ciuili vicesima non deberetur ex pretio dato pro loco sepulturæ, *dicta l. funeris 37.* & ex alijs rationibus defendunt Parladorius *lib.1. rer. quotid. cap.3. §.3. num.35.* Gutierrez *lib.2. de gabel. cap.9. à num.36.* & palinodiam veluti recantans Lassarte *vbi suprà.*

8 Sed superiori assertioni obstat textus *in can.63. Concilij Meldensis*, relato *in cap.2. 23. quæst.8.* in illis verbis: *Nullus de agro Ecclesiastico, & manso, ac mancipijs, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, neque de decimis, & oblationibus fidelium quemquam presbyterum aliquem censum persoluere cogat.* Ex quibus apertè deducitur, aliquid pro loco sepulturæ recipi posse. Cui difficultati respondendum est dicendo, quod licèt in præsenti textu, & alijs canonibus suprà relatis, prohibeatur aliquid exigere pro terra ipsius sepulturæ; non tamen prohibetur sponte oblatum à defuncti hæredibus, vel consanguineis recipere, *capite abhorrenda, cap præcipiendum, 13.q.2.* Concil. Bituric. *can.12.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare, vel offerre voluerint.* Docet Iul. Lauorus *dicto tit.2. cap.10. num.7.* vnde cùm *in dicto can. Concil. Meldensis* agatur de eo, quod gratis per loco sepulturæ datum est, vt constat ex verbo illo *largitus*, quod plenam denotat donationem, ideò supponitur à Patribus illud sepulturæ causa recipi posse, nec ex rebus ita donatis teneri presbyterum aliquem censum persoluere, sicut nec ex manso, & decimis Ecclesiæ, iuxta adducenda *in cap. 5. de censibus*: quo modo etiam intelligendus est textus *in can.2. Concilij Metensis*, in illis verbis: *De vno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipijs, vel eorum procreatione, nullus deinceps census exigatur, & pro sepultura nullum pretium datur.* Vt pretium videlicet, tanquam exactum, non verò gratuitò oblatum, & liberaliter donatum. Et hodie quanuis Parochi sepulturam vendere non possint, tamen subsidij gratia, & eleemosynæ titulo aliquid accipere possunt pro loco sepulturæ, plus minusue, prout est honoratior, & dignior, vt consuetudine generali receptum est, in sacraque Rota admissum referunt Garcia *5. part. de benef. cap.9. num.117.* Diana *part.5. tract 15. resol.57.* licèt similes pactiones periculosas esse agnoscant Molina *de primog. lib.1. cap.24. num.40.* Gutierrez *de gabellis, q.9. num 26.* qui rectè docet, ex similibus pactionibus gabellam non deberi, quia non sustinentur vt emptiones.

Exponitur cap. secundũ 24.25.q.5.

9 Secundò præsenti assertioni obstat textus *in cap ad Apostolicam. de simonia*, vbi cùm proponeretur Alexandro III. quosdam sacerdotes pro exequijs, & sepultura defunctorum, necnon pro benedictionibus nubentium pecuniam exigere, Pontifex hoc de cętero fieri prohibuit, iussitque vt si consuetudine introductum sit, vt aliquid pro sepultura, seu benedictionibus nubentium detur, talem consuetudinem esse seruandam, & laicos non debere excusari ab eius præstatione, immò similes consuetudines ab omnibus obseruandas esse. Ex quo textu expressè deducitur, quod quanuis non possit iure ordinario aliquid exigi pro exequijs mortuorum, tamen si consuetudine contrarium sit introductum, eam esse obseruandam. Igitur non rectè in præsenti improbatur consuetudo exigendi pretium pro sepultura. Pro cuius textus expositione, omissa quæstione, vtrum consueudine introduci possit, vt pro Sacramentis, seu diuinis Officijs celebrandis pretium exigatur, quam disputant Sahagun *in cap. final. de consuet. num.133.* Hallierius *de sacris elect. sect.7. art.4.* Chopinus *de sacra polit. lib.2. tit.7. num.19.* Luna & Arellanus *in antinom. lib 5. antinom 3.* dicendum est, in præsenti textu non improbari ab Honorio consuetudinem, qua introductum erat, vt ratione eleemosynæ, & gratuitò aliquid daretur pro loco sepulturæ, ex pia fidelium deuotione, quæ rectè approbatur *in dicto cap. ad Apostolicam*, sed ea consuetudo in præsenti damnatur, improbaturque, iuxta quam Parochi pretium exigebant, extorquebantque à parochianis inuitis pro terra ipsius sepulturæ; quæ consuetudo vt simoniaca meritò improbatur ab Honorio: si autem ex pietate aliquid gratis offerretur, talis pia, & laudabilis consuetudo admittenda, & obseruanda erat, iuxta textum *in dicto cap. ad Apostolicam*, vt apud Anglos tempore effossi sepulchri pecuniam præstari constat ex Concilio Enhamensi temporibus Ioan. Papæ XVII. & Henrici II. celebrati, *can. 13. Luminariam casus ter quotannis pendita; sed æquissimum est, vt animæ symbolum (quam pecuniam sepulchralem nunc vocant) semper dependatur, cùm sepulchrum sit effossum.*

Exponitur cap. ad Apostolicam, de simonia.

10 Tertiò superiori assertioni obstat textus *in cap. aurum 70. 12. quæst.2.* vbi D. Ambrosius inter alias causas quas recenset, ob quas vasa Ecclesiæ, & alia bona possunt alienari, refert illam, vt emantur sepulturæ, & spatia laxata humandis fidelibus disponantur, ibi: *Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquijs spatia laxata sunt.* Igitur si licet vasa Ecclesiæ distrahere, vt inde sepulchra emantur, prohibitum non est pretium accipere pro loco sepulturæ, vt in præsenti docetur. Pro cuius textus expositione dicendum est, D. Ambrosium in eo principaliter agere, quibus ex causis res sacræ alienari possint: licèt enim talis alienatio vtroque iure prohibita sit, *cap. non liceat, 12. quæst.2. l. sancimus 21. C. de sacros. Eccles.* probaui latè *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*: tamen certis in causis permittitur, dum tamen sacra vasa priùs conflentur, & ad massam redigantur, ne illis sub sacra forma profani homines ad profanos vsus abutantur, vt docent Gothofredus *in d. l. sancimus*, Couar *lib.2. variar. cap.16. num.8.* politè, sed minùs piè differens Grotius *de iure belli, lib.3. cap.5. §.2.* cùm autem inter alias causas enumerat D. Ambrosius emptionem loci ad sepulturam, accipiendus est cùm locus, qui alienatur, purus, & profanus est, & emitur ad laxandum, & ampliandum Ecclesiæ cœmeterium pro humandis fidelium corporibus; quo casu alienatio licita est, cùm adhuc locus religiosus non sit, nec benedictione Episcopi sacratus.

Exponitur cap. aurum 70. 12. q. 2.

C A P V T XIV.

Gregorius IX. a *Episcopo N.*

PArocho *b* tuo, qui excommunicatus pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, *c* incendio, violenta manuum *d* iniectione in personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum violatione, vel incestu, fuit dum ageret in extremis, per presbyterum sui iuxta formam Ecclesiæ absolutus, non

debent cœmeterium & aliæ Ecclesiæ *f* suffragia denegari, sed eius hæredes, & propinqui, ad quos bona peruenerunt ipsius, vt pro eodem satisfaciant, censura sunt ecclesiastica compellendi.

NOTÆ.

a *Episcopo N.*] Cùm his epistolis Gregorij IX. careamus, non possumus inscriptionem veram restituere, agnoscereque cui Episcopo in ea rescribat Gregorius.

b *Parochianos.*] Episcopi subditos diœcesanos appellari parochianos, & diœcesim ipsam, parochiam, iam notauimus *in cap. 2. de pecul. cleric.*

c *Incendio.*] De quo delicto agemus *in cap. tua nos, de sentent. excommunicationis, cap. 6. de raptor.*

d *Manuum iniectione.*] De hac eannnis censura egi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

e *Formam.*] Præscriptam *in cap. ex tenore, cap. cùm desideres, de sententia excommunicationis.*

f *Ecclesiæ suffragia.*] Quæ accessoria sunt, seu comitantur ipsam sepulturam, vt notaui *in cap. sacris, hoc tit.* & latius dicam *in cap. 2. de raptor.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus à presbytero, sepeliri potest cùm psalmis in cœmeterio ecclesiastico; hæredes tamen eius damna illata ab ipso resarcire coguntur, pro eisque satisfacere.* Probant eam textus *in cap. ad Apostolicam 20. de iureiur. cap. in litteris, de raptor. cap. vnic. hoc tit. in 4. collect.* Innocent. III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 74.* & *lib. 4. regestr. 16. epist. 49.* ibi: [Oblata nobis M. mulieris petitio continebat quod cùm olim S. frater suus vna cùm quibusdam alijs morti cuiusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reuersus ad cor, humiliter suum recognouit excessum, & paratus vt iter arriperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præueniente mortis articulo exequi non potuit quòd intendit; iuramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Vnde nobis dicta mulier supplicauit, vt cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absoluendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer prouidere. Quia verò sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos conuenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viueret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo præcesserunt pœnitentiæ indicia, cum Psalmo pœnitentiali, Oratione Dominica, & alijs consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus eius ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc graue non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c. Vos denique filij Abbates, &c. Datum Laterani 3. Idus Maij, Pont. N. anno XVI.] Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib. 9. comment. cap. 5.* Petrus Gregorius *lib. 5. partit. tit. 17. c. 7.* Phœbo, *decis. 531.* Ioannes Sanchez, *in selectis, disp. 3.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed in præsentem assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgo dubitandi ratione. Prima militat aduersus priorem partem, vbi docetur, homicidam, incendiarium, seu publicum clerici percussorem, in extremis pœnitentiam accipientem, sepeliri debere in sepultura ecclesiastica; nam atrocium delictorum patratores insepulti remanent, quia illis denegatur omni iure sepultura, vt probaui suprà *in cap. sacris.* Nec interest, quod pœnitentiam petierint, si pro suis sceleribus puniuntur. Concil. Brachar. 1. *can. 34.* ibi: *Placuit de his, qui pro suis sceleribus puniuntur, vt nulla pro illis oblatione commemoratio fiat, nec cùm psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadauera.* Refertur *in cap. placuit, 23. q. 5.* Igitur etsi homicidæ, incestuosi, incendiarij in extremis pœnitentiam efflagitauerint, & acceperint, non ideò debent eorum cadauera admitti ad sepulturam ecclesiasticam. Secunda difficultas militat aduersus eam partem, in qua docetur, hæredes teneri satisfacere pro damnis ab eorum auctoribus illatis; nam licèt hæredes teneantur creditoribus hæreditarijs, ex contractibus, vel quasi à defunctis celebratis; non tamen ex eorum delictis tenentur, *l. vnic. C. vt actiones ab hæredibus, l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. 24. C. locati, §. non autem, Instit.* vbi plura Pichardus, *de perpet. & tempor.* Reatigui *lib. 3. select. c. 4. n. 3.* Valentia 2 *tom. illustrium, tract. 1. c. 2.* Igitur non rectè in præsenti docetur, hæredes teneri satisfacere pro delictis à defuncto commissis.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione, omissis his quæ de sepultura deneganda ob grauiora scelera adduxi *in cap. sacris, hoc tit.* sciendum est, circa cadauera eorum, qui pro suis sceleribus puniuntur, sepelienda, vel non, specialiter, & variè cautum fuisse, tam lege veteri, quàm iure ciuili, necnon nostro Pontificio. Apud Hebræos enim expressè cautum erat, ne cadauer vltra diem in patibulo remaneret, *cap. 21. Deuteron. vers. 21.* ibi: *Quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur.* Et *cap. 8. Iosue, vers. 29.* ibi: *Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum, præcepitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce.* Referunt Iosephus *lib. 4. antiquit. cap. 8.* & de bello Iudaico *lib. 4. cap. vlt.* Carolus Sigonius *de republica Hebræor. lib. 6. cap. 8.* P. Menochius, *eod. tract. lib. 6. cap. 6. num. 15.* cuius moris varias rationes adducunt Interpretes: aliqui affirmant, ideò cadauera infrà eandem diem sepelienda esse, quia Iudæi credebant punitorum animas excruciari corporibus insepultis, vt probant Cerda *ad Tertullianum de anima,* Gregorius *in notis ad Petronium, cap. 71. not. 8.* Mornacius *in l. obnoxios, C. de religiosis,* Durantius Casel *lib. 5. var. cap. 4.* Pater Pinto, *in spicileg. tract. 5. cap. 32. num. 12.* Sed hoc somnium merè esse agnouerunt D. Augustinus *lib. 1. de cura pro mortuis,* D. Thomas, *in 4. dist. 25. art. 3.* Lorinus, & Cornel. à Lapide *in dicto cap. 21. Deuter.* Alij docuerunt, cadauera punitorum esse humanda, quia homines Dei similitudinem referentes, diuque suspensi, ad eiusdem quodammodo iniuriam cederent: ita Rabbi Salomon, & Abulensis *in dicto cap. 21.* P. Andreas Masius *in cap. 8. Iosue, num. 28.* rationem reddit tam celeris sepulturæ, ne aer contaminetur: sed hæc expositio displicuit Cornelio *vbi suprà,* D. Laurentio Ramirez *in Pentec. cap. 17.* Quare veram rationem credo assignari *in ipso cap. 21.* ibi: *Quia maledictus homo, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram suam.* Punitorum enim sepultura potius in eorum execrationem, quam pietatis officium concedebatur, quia ita damnatus maledictus dicebatur: & eo sensu de Christo Domino propter peccata nostra, ait Apostolus *ad Galatas 3.* sic: *De maledicto legis factus pro nobis maledictus.* Quo allusit Tertul. *cap. 8. de patientia,* ibi: *Cùm vos maledixerint, gaudete: Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus.* Contaminabitur etiam terra pendentis aspectu, quia vitiorum memoria reuocabatur, vt *ex cap. 18. Leuit.* probat Lorinus *vbi suprà.* Vnde ita damnati infrà eundem diem sepeliendi erant, non in maiorum sepulchris, vt probant Gretserus *de cruce lib. 1. cap. 27.* sed in certis cauernis, & foueis damnatorum corporibus destinatis, de quibus agunt Ramirez de Prado, *d. cap. 17.* P. Pinto, *in spicil. tract. 1. cap. 32. n. 11.* Vnde forsan Iudæi rogarunt Pilatum, vt corpus Domini nostri, & cadauera latronum, qui cùm eo crucifixi erant, tollerentur, vt refertur *Ioannis cap. 19.* quia cùm à vespere ipsius diei inciperet festiuitas Sabbati, non poterant post vesperam de crucibus deponi; & si ibi remanerent vltra diem, peccabatur contra legem suprà relatam.

Iure etiam ciuili Romanorum punitorum cadauera in ipsis patibulis remanebant, *l. capitalium, §. famosos, ff. de pœnis,* ibi: *Famosos latrones in his locis, vbi grassati sunt, furca figendos compluribus placuit, vt & conspectu deterreantur alij ab eisdem facinoribus, & solatio sit cognatis, & affinibus interemptorum eodem loco pœna reddita.* Vbi legendum esse *crucifigendos,* vt notatur, quia grassatores olim crucifigebantur. Paulus *libro 5.* 4 De iure ciuili remanerū.

sen-

sentent. tit. 25. ibi: *Inhonestiores*, ait, *pœna capitis vindicari placuit, humiliores verò in crucem tolluntur*. Petronius *in satyr. cap.* 71. ibi: *Imperator prouinciæ iussit latrones crucibus affigi*. Apuleius *lib.* 3 *de Asino*. ibi: *Latronem istum miserorum pignorum meorum interemptorem cruci affigatis*. Sed cùm Imperator Constantinus vetuisset crucis supplicium deinceps imponi, vt ex D. Augustino, Nicephoro, & Sozomeno probant Concius *lib.* 1. *success. cap.* 13. Cuiacius, *lib.* 16. *obseru. cap.* 1. Petrus Faber, *lib.* 2. *semestr. cap.* 7. Lipsius, *lib.* 1. *de cruce*, *cap.* 13. Solorzanus, *emblem.* 73. Reatigui *lib.* 8 *select. cap.* 9. Antonius Matthæus *ad tit. de pœnis*; ideo Tribonianus in responsis Consultorum, pro *crucem*, reposuit *furcam*, vt *in l. sacrilegij* 6. *ff. ad leg. Iul. pecul. l. moris* 9. §. *istæ*, *l. si quis aliquid* 38. §. 1. *ff. de pœnis*, *l.* 3. §. *is qui ad hostem*, *ff. de re milit.* Fornerius, *lib.* 4. *rer. quotid. cap.* 2. Nonnunquam tamen corpora damnatorum sepelienda cognatis, & amicis Princeps concedebat, *l.* 1. *&* 2. *ff. de cadauer. punit. l. obnoxios*, *C. de religiosis*, Cassiodorus, *lib.* 2. *epist* 2. Posthumius Iunior *declamat* 6. latè illustrat Durantius Casael. *lib.* 1. *variar. cap.* 4. quod indultum maximè dabatur, si natalis dies imperatoris instaret. Philo Iudæus *contra Isaacum*, de natalitijs Augusti agens, ibi: *Noui quosdam iam crucifixos, instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis traditos*. Illustrant P. Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 9. D. Laurentius Ramirez de Prado, *in Pentecont. cap.* 17.

Iure verò Pontificio etiam vltimo supplicio damnatis sepultura ecclesiastica conceditur. Concil. Vvormat. *can.* 80. ibi: *Vltimo supplicio affectis sepultura non denegetur, si Domino peccata confessa fuerint, & pro eis Domino offerantur oblationes, & Missæ celebrentur*. Et *cap. quæsitum* 30. 13. *quæst.* 2. quod & antea placuit Carthaginensibus Patribus *in can.* 2. *Concil. Carthag.* 1. ibi: *Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, nec passiua corpora, quæ sepulturæ tantùm propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est, redigat*. Vbi per passiua corpora, non alia intelligimus, quàm eorum, qui vltimo supplicio affecti fuerunt: verum quamuis sacri canones permiserint punitorum cadauera sepeliri, vt de patibulis tollantur, & sepulturæ tradantur, debet tamen præcedere Principis, vel iudicis, qui sententiam tulit, licentia, vt docent plures relati à Cenedo *collect.* 4 *ad Decret. lib.* 3. *variar. cap.* 14. & *lib.* 2. *variar. num.* 11. Gamma *vbi suprà*, Syluester *in summa*, *verbo Sepultura*; quia cadauera ipsa punitorum sine iudicis auctoritate deponi ex patibulis non possunt. Vnde milites

5 De Iure Pontificio.

olim constituebantur ad custodiam, iuxta illud D. Matthæi *c.* 17. ibi: *Centurio verò, & qui cùm eo erant seruantes Iesum, viso terræ motu, & his quæ facta sunt, timuerunt vehementer, dicentes: Verè filius Dei erat iste*. Petronius *in Satyr. c.* 71 ibi: *Proxima ergo nocte, cùm miles, qui cruces seruabant, ne quis ad sepulturam corpora detraheret*. Et *c.* 72. ibi: *At miles circumspectus dum residet, vt postero die vidit vnam sine cadauere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset, exponit, nec se expectaturum iudicis sententiam, sed gladio ius dicturum ignauiæ suæ*. De quibus militibus custodibus agunt Petrus Gregorius *lib.* 31. *syntagm. c.* 27. *num.* 9. & *cap.* 38. Baronius, *tom* 1. *annal fol.* 167. Pinto Ramirez *spicileg. tract.* 1. *c.* 45. Petrus Faber, Lipsius, Grethserus, & Forner. laudati à Notatore Petronij *d. c.* 71. Abulens. *in c.* 10. *Iosue*, *quæst.* 94. Pater Magallonius in eodem textu, *annot.* 6. Nonnunquam enim non permittitur depositio ista ex patibulis ob publicum exemplum, iuxta illud Quintiliani *declamat.* 274. ibi: *Quoties crucifigimus noxios, celeberrimæ eliguntur viæ, vbi plurimi commoueri hoc metu possint*. Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Vnde Imperatorem Augustum, qui ob humanæ conditionis memoriam damnatorum cognatis cadauera ad sepulturam concessisse refert Suetonius *in eo*, *c.* 10. aliquando id denegasse, ipse Suetonius refert his verbis: *Nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, vt statuæ Cæsaris submitteretur, in splendidissimum quemque captiuum non sine verborum contumelia sæuijt, vt quidem vni sepulturam precanti respondisse dicatur, iam illum in volucrum potestatem fore*. Non ergo licèt, attento iure etiam Pontificio, absque iudicis licentia punitorum cadauera sepelire, iuxta textus *in l.* 7. *tit.* 13. *part.* 1. *l. fin. tit.* 31. *part.* 7. immò clerici, vel monachi furtim, seu per vim corpora punitorum extrahentes, grauiter puniuntur *in l. addicto* 7. *C. de Episc. aud.* & cadauera ita deposita, & in Ecclesiam asportata, immunitate ecclesiastica non gaudere, probauit eruditus vir D. Ludouicus de Egea *in tract. de cadauer. punit.*

Deinde sciendum est, hæredes ex contractibus defunctorum in solidum eisdem actionibus conueniri, quibus eorum auctores tenebantur; ad legata verò in testamento relicta soluenda, ex quasi contractu teneri, §. *heres*, vbi Institutarij, *de obligationibus quæ ex quasi contractu*, licèt contractus pro quasi contractu ponatur *in l. penult.* §. *fin. ff. de separationibus*; & etiam licèt *in l. vnic. C. vt actiones*, dicatur obligationem legati oriri ex contractu, ea verba sunt referenda ad stipulationem, de qua ibi agitur, non verò ad obligationem legati. In hac tamen parte obseruandi sunt textus *in l.* 2. §. 5. *ff. de indicijs*, *l.* 35. *ff. de vsufruct. l. postquam* 5. *ff. vt legatorum*, *l. si legatis* 28 *ff. de pignor. l. final. ff. vt in possess. legat. l. fundum*, *ff. de condit. & demonstrat. l. si communis*, *iuncta l.* 13. §. *qui* 9. *ff de acceptil. l. fin. C. ad Trebel. l.* 3. §. 4. *ff. nautæ, caupones*, *l.* 60. §. *hæredem*, *ff. locati*. Ex delictis tamen defunctorum non tenentur nisi decedant iam pœna irrogata, vt *in l.* 3. §. *quod autem*, *ff. quod quisque iuris*, *l. Gaius*, *ff. ad Syllan. l.* 8. *in fine*, *l.* 11. *l.* 13. *in fine*, *cum l. seq. ff. de publican.* aut nisi lis contestata fuerit cùm defuncto, vt *in l.* 12. *ff. de R. V. l. pœnales* 32. *ff. ad leg. Falcid. l.* 6. §. *fin. ff. de aqua pluuia*; vel nisi crimina publica sint, vt *in l. ex iudiciorum* 20. *ff. de public. iudic. l.* 2. *ff. ad leg. Iul. repetund. l. fin. ff. de bonis eorum qui ante sententiam*, *l. fin. ff. ad leg. Iul. maiest. l.* 15. § 2. *ad Turpil.* Valentia, *tom.* 2. *illustr. tract.* 2. *cap.* 2. aut nisi delictum proueniat ex contractu, vt *in l. conductorem*, *C. locati*, aut nisi rei persecutionem contineat, vt probat Pichardus *in* §. 1. *Instit. de perpet. & tempor.* 6 De actionibus in hæredis dandis, vel non.

Quibus ita animaduersis, ratio præsentis decisionis ex eo prouenit; nam, vt proximo commentario diximus, quibus communicamus viuis, communicare etiam debemus defunctis: & quia excommunicati in præsenti specie pro suis sceleribus, fuerant absoluti, atque gremio Ecclesiæ restituti, ideò cum psalmis, & oblationibus ad sepulturam ecclesiasticam recipi valent; sed quia satisfactione promissa ipsi fuerant absoluti, ideo eorum hæredes tenentur pro damnis ab eis illatis satisfacere, & exonerare conscientiam illorum: quia hæc obligatio, licèt ex delicto proueniat; tamen rei persecutionem continet. Nec tunc obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, regulariter omnes eos, quibus communio conceditur, ad sepulturam esse admittendos, nisi damnati sint ob grauiora scelera, relata suprà *in capite sacris*; quo casu accipiendus est textus *in dicto cap. placuit*, nisi illum referamus ad casum, in quo qui pro suis sceleribus puniebantur, pœnitentiam non petierant. Nec obstat secunda difficultas, cui vt satisfaciant Interpretes, varia adducunt. Aliqui, quos refert Garafia *in præsenti*, discrimen agnoscunt in hac parte inter ius ciuile, & canonicum Phœbo, *decis.* 131. *num.* 43. docet, ideò hæredes in præsenti textu, & *in capite in litteris*, *de raptor.* teneri pro defunctis satisfacere, quia cùm illi pœnitentes decessissent, & absoluti, necessariò supponendum est, tempore absolutionis eos promisisse satisfactionem; vnde ex tali promissione hæredes rectè obligantur pro eis satisfacere, iuxta legem 2. & vlt. *C. de hæredit. act.* Sed licèt hæc solutio vera sit, facilius responderi potest, si species huius textus referatur ad casum litis contestatæ; vel cùm actio erat rei persecutoria; quo casu hæredes etiam tenentur ex delictis defunctorum. Explicandus est textus *in cap.* 2. *de raptor.* cùm adductus in eius notis. 7 Traditur decidendi ratio, & respondetur difficultatibus.

TITVLVS XXIX.

De Parochijs, & alienis Parochianis.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Africano.*

SI Episcopus ex Donatistis ad Catholicam vnitatem est conuersus, æqualiter inter se diuidant eas, quæ sic inuentæ fuerint, nisi ambæ partes fuerint, idest, vt alia loca ad illum, alia ad alium pertineant: ita vt ille diuidat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè vnus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit: sed si antiqui Catholici suum voluerint, & illi suum qui ex Donatistis conuersi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur: si autem partes æquales sunt, maioris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inueniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, vt non possint æqualiter diuidi; velut si impari numero fuerint, distributis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo seruetur, quod dictum est, cum de vno loco superius tractaretur.

NOTÆ.

1 a EX *Concilio Africano.*] *Can.* 85. in Concilijs Latinæ versis: in Græcis verò apud Aristinum, & Zonaram *can.* 819 in editione Tilij 120. in codice canonum Ecclesiæ Africanæ notis illustrato à Iustelo habetur canon hic ordine 118 in hæc verba: [Ita sanè, vt si Episcopus ex Donatistis ad catholicam vnitatem conuersus est, æqualiter inter se diuidant eas, quæ sic fuerint inuentæ, vbi etiam ambæ partes fuerint, idest, vt loca ad illum, alia ad alium pertineant; ita vt ille diuidat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè vnus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior inuenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si fortè antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales sunt, maioris temporis Episcopi deputetur. Si autem ita plurima loca inueniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, vt non possint æqualiter diuidi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis, qui partem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo seruetur, quod superius dictum est, cùm de vno tractaretur loco.] Historiam huius collectionis Canonum Ecclesiæ Africanæ ex Concilijs Mileuitanis, & Carthaginensibus adduxi *in cap. 1. de arbitris, cap. 1. de iudicijs*, & Donatistarum schisma, atque collationem cùm Catholicis habitam retuli pro huius textus interpretatione, *in capite quoniam, de offic. ordin. cap. 1. de præscript. cap. 1. de maiorit. & obed.*

COMMENTARIVM.

2 CVm Episcopi Catholici magnopere curarent Episcopos Donatistas lucrifacere, & ad vnitatem Ecclesiæ Catholicæ trahere, ne eo prætextu, quod sedes proprias illi conuersi non recuperarent, obdurati in schismate persisterent, varia circa diœceses eorum PP. in Concil. Carthag. celebrato anno 418. temporibus Honorij, & Theodosij statuerunt, vt Donatistas allicerent ad vnitatem Catholicam. In præsenti canone statuerunt, vt si Episcopus ex Donatistis reuersus fuisset ad vnitatem Ecclesiæ, cùm alius Episcopus Catholicus in eius diœcesi ordinatus erat, inter vtrumque diœcesis diuideretur, ita vt retento Episcopali honore, vterque ministraret in proprijs locis, ita vt pars diœcesis ad vnum, pars ad alium pertineret, vt de Episcopis Arianis ad fidem Catholicam conuersis statutum fuit in Cōcilio Toletano, vt retuli *in capite quoniam, de offic. Ordin.* Licèt enim iuris stricto rigore in vna Cathedra duo simul Episcopi esse nequeant, Synodus Nicæna *can.* 8. quare cùm Episcopi hæretici ad vnitatem Ecclesiæ redibant, Presbyterorum, aut saltem Coepiscoporum honor illis tantùm seruabatur, D. Cyprianus *lib. 1. epist. 4. & lib. 4. epist.* 2 probat Cironius *ad tit. de cleric. ægrot.* posteà tamen PP. Latini cùm Donatistis, & Hispani cùm Arianis mitius pacti fuerunt, videlicet vt seruato honore Episcopali, in eadem diœcesi cùm ipsis ministrarent. Sed quia communio plerumque parit discordias, *l. cùm pater, §. dulcissimis, ff. de legat. 2. l. in re communi, ff. de seruit. vrban.* & nullum remedium ad eas sedandas aptius est, quàm diuisio, *d. §. dulcissimis*, vnde Abraham *Genesis cap.* 13. aiebat: *Ne quæso sit iurgium inter me & te, & pastores meos, & pastores tuos; fratres enim sumus: ecce vniuersa terra coram te est, recede à me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.* Ideò PP. in præsenti statim plebem diuidendam esse sanxerunt, certam formam diuisioni præscribentes, videlicet vt vnus ex Episcopis diuideret, & diuisione facta, alter eligeret; si enim vnus, idemque diuidendi simul, & eligendi potestatem sibi vindicet, iniquissima, immò & leonina diuisio erit, quod agnouit Marcus Tul. *lib. 2. de Oratore*, ibi: *An ergo*, inquit, *oblitus es, Crasse, Antonium ita partitum esse tecum, vt ipse instrumentum Oratoris exponeret, tibi eius distinctionem, atque ornatum relinqueret:* Tiberius apud Dionem aiebat: *Quanam id ratione fiat, vt idem diuidat, qui & pariter eligat.* Seneca, *lib. 5. de benefic. cap.* 16. vbi dum prouincias, vt eligat, distribuit, ait: *Vt alter diuidat, & alter eligat.* Constantinus etiam imperator hoc priuilegium singulari iure concessit vxori defuncti, quæ tacitum fideicommissum à se relictum detulisset, vt patrimonij dimidium ablatura, diuisionem cùm fisco celebraret, & portionem ipsa prior eligeret: notarunt Fornerius *lib. 5. rerum quotid. cap.* 22. Vinius, *lib. 1. select. cap.* 34 Æquior ergo certè est illa diuisionis forma, multorum populorum vsu, & variorum auctorum testimonijs comprobata, vt alteri diuisio, alteri electio concedatur, *l. 1. C. de his qui se deferunt, lib. 10. l. 2. C. de metatis, & epid. l. 2. C. quando & quibus quarta.* D. Augustinus *lib. 16. de ciuit. Dei, cap.* 20. *Quando terrenorum aliquid partiendum est, maior diuidat, & minor eligat.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, *in præsenti*, Mancinus *de triplici iuris collat. lib. 1. cap* 20. Forner. *d. cap.* 22. Stephanus Durantius, *quæst.* 37. Bronchorst. *cent. 1. miscel. assert.* 52. Cuiacius, *lib. 13. obs. c.* 24. & *in l. 2. C. quando & quibus*, Andreas Scotus, *ad Senecam d. controu.* 3. Gothofredus, *in d. l. 2* Mysingerus, *lib. 4. obseru. cap.* 37. Arniseus, *de iure reip. 2. p. relect. cap. 2. sect. 8. num* 277. Pineda, *tom. 1. mon. lib. 2. cap. 2. §.* 1. & quoniam ætate prouectiores præcipuè iudicij maturitate pollent, ideò diuisionis arbitrium eis plerumque conceditur, iunioribus autem eligendi facultas: cuius distinctionis æquitatem commendans D. Ambrosius *lib. 1. de Abrahamo, cap.* 3. inquit: *Fortior diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim suæ partem non poterit calumniari: non residet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi.* Nec diuisor grauatur, nam quo prudentior, eo cautior, vt nec in diuisione circumscribatur, nec in electione fraudetur. D. Augustinus *lib. 16. de ciuit. Dei, cap.* 20. idem factum

Abrahæ

Abrahæ referens, ait: *Hinc fortaſſis effecta eſt inter homines pacifica conſuetudo, vt quando terrenorum aliquid partiendum eſt, maior diuidat, minor eligat*. Facit Seneca, *lib. 6. declamat.* 1. ibi: *maior diuidat, minor eligat*. Vnde Patres Eccleſiæ in præſenti iubent, vt antiquior Epiſcopus diuidat, iunior verò eligat, vt nulla fraudis ſuſpicio in Catholicos dari poſſit. Et licèt hanc diuiſionis rationem in iudicio familiæ erciſcundæ, alijſque controuerſijs in iudicium deductis obſeruari debere plures crediderint relati à Barboſa in præſenti.; tamen rectius cùm alijs exiſtimauit Vinius, *d. cap.* 34. hanc diuiſionis formam in pacifica bonorum poſſeſſione, ideſt extraiudiciali, obſeruandam eſſe; nam vbi ſemel Iudicis officium implorari cœpit, & cauſa in iudicium deducta eſt, tunc omne id, quod in illo iudicio continetur, cognitioni iudicis relinquendum eſt, & eius ſententia decidendum; aut ſi ſatis diſſoiri nequiuerit, ſorti committendum erit, *l. 4. & 5. ff. famil. erciſc. l. ſi duobus, C. communia de legat. l. 2. C. quando & quibus quarta pars, §. ſi familiæ, Inſtit. de offic. iudic.* Proſequuntur Patres in præſenti canone alium caſum; quando videlicet in diœceſi vnus eſt locus, qui non accipit commodam diuiſionem: & docent ad eum Epiſcopum ſpectare, quem plebs elegerit, & rectè, cùm huius Concilij temporibus in electionibus Epiſcoporum non parum attenderetur populi conſenſus, vt probaui *in cap. 2. de elect.* Procedunt deinde PP. ad caſum illum, cùm Catholici petunt ſuum Epiſcopum Catholicum, conuerſi verò à Donatiſtis ſuum conuerſum: & ſtatuunt, tunc maiorem partem præferendam eſſe minori, iuxta adducta *in cap. 5. de his quæ fiunt à maior.* & ſi partes æquales ſint, locus antiquiori præſtetur, quia firmior, & idonior creditur, ex ſuprà traditis: & licèt aliquis dicat hoc caſu Dei iudicio, ideſt ſorte, dubium hoc dirimi poſſe, vt in Concilio Aquiſgran. *can.* 5. relato à Burchardo, *lib. 3. Decreti, cap.* 22. in hæc verba: *Plures baptiſmales Eccleſiæ in vna terminatione eſſe non poſſunt, ſed vna tantummodò cum ſubditis capellis; & ſi contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes vtrarumque decernunt; & ſi non conueniunt, lis Dei iudicio decernatur*. Id tamen procedit quando aliter negotium dirimi non poteſt: at verò in præſenti caſu populi ſuffragijs controuerſia iuxta regulas ſuprà traditas decidi poteſt.

C A P V T II.

Ex Concilio a *Nannetenſi*.

IN *b* Dominicis diebus, vel feſtis *c* presbyteri antequam Miſſam *d* celebrent, plebem interrogent, ſi alterius parochianus in Eccleſia ſit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Miſſam velit audire; quem ſi inuenerint, ſtatim ab Eccleſia eijciant.

N O T Æ.

1 a NAnnetenſi.] Ita legendum, vt habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap.* 92. Carnot *part. 2. cap.* 122. Licèt malè à Carnotenſi citetur canon hic ordine 19. & à Burchardo 419. cùm ſit canon 1. ipſius Concilij, vbi ita legitur: *Vt Dominicis, & feſtis diebus presbyteri antequam Miſſas celebrent, plebem interrogent, ſi alterius parochianus in Eccleſia ſit, qui proprio contempto presbytero ibi Miſſam velit audire; quem ſi inuenerint, ſtatim ab Eccleſia eijciant, & ad ſuam parochiam redire compellant. Similiter interrogent, ſi aliqui diſcordantes ſint, qui inter ſe litem implacabilem habeant; & ſi inuenti fuerint, ſtatim reconcilientur. Quod ſi renuerint pacem ſuſcipere, ab Eccleſia eijciantur, vſquedum ad charitatem redeant. Non enim poſſumus vel oblationem ad altare offerre, donec prius fratri reconciliemur. His ita peractis, ſacerdotes Miſſarum ſolemnia ritè peragant*. Et canone 2. eiuſdem Concilij, ſic: *Vt nullus presbyter alterius parochianum, niſi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Miſſam recipiat*. De Concilio hoc Nannetenſi nonnulla adduxi *in cap. 1. de cohabit. cleric.*

2 b *Dominicis*.] De antiquitate, & ſolemnitate diei Dominici plura adduxi *in cap. 1. de ferijs*: in præſenti tantùm ſupponitur, in ea die teneri omnes fideles in propriam parochiam conuenire, Miſſæque ſacrificio intereſſe, vt iubetur in Concilio Meldenſi *can.* 35. in illis verbis: *Diebus verò Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigilijs, & orationibus, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cùm oblationibus eſt currendum, & tantummodò Deo vacandum*. Concilio Agathenſi relato *in cap. Miſſas, de conſecr. diſt.* 1. vbi PP. grauiter increpantes nonnullos fideles, qui ante ſacerdotis benedictionem cùm Miſſæ ſacrificium offerebatur, ab Eccleſia exire conſueuerant, ita ſanxerunt: *Miſſas die Dominico ſæcularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat*. Benedictio enim, de qua agunt Patres, dabatur à Presbytero in fine Miſſæ, vt ait Cæſarius Arelatenſis, qui prædicto Concilio præfuit, *homil.* 12. ibi: *Ideò qui vult Miſſas ad integrum cùm lucro animæ ſuæ celebrare, vſquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore; & compuncto corde debet ſe in Eccleſia continere*. Concil. Tolet. 4. *can.* 17. ibi: *Sed poſt oblationem dominicam, & conſumptionem panis, & calicis, benedictio in populum ſequatur*. Valfridus Strabo, *capite 22. de rebus Eccleſiaſticis*, ibi: *Statutum eſt Aurelianenſi Concilio, vt populus ante benedictionem ſacerdotis non egrediatur de Miſſa*. Amalarius *lib. 3. de Ecclef. offic. capite* 36. ibi: *Hunc morem tenet Sacerdos, vt poſt omnia Sacramenta conſummata benedicat populo, atque ſalutet. Deinde reuertitur ad Orientem Domini aſcenſioni*. Rabanus *lib. 1. de inſtitut. cleric. cap.* 33. *Poſt communionem ergo, & poſt eiuſdem nominis canticum, data benedictione à Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Miſſæ officium eſſe peractum, dans licentiam abeundi*. Plura de hac benedictione congeſſerunt Baronius *anno* 58. *num.* 88. Seuerinus, *in notis ad dict. Concilium Agathenſe*, Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 28. Sauſay, *in Panopl. ſacerd. p. 2. lib. 2. art.* 7. vbi exponit difficilem canonem 47. ipſius Concilij Agath. Eamdem obligationem audiendi Miſſam in diebus Dominicis præſcribunt PP. Concil. Conſtantinop. 6. *can.* 8. his verbis: *Diei Dominici tanta debet eſſe obſeruatio, vt præter orationes, & Miſſarum ſolemnia, & ea quæ ad veſcendum pertinent, nihil aliud fiat*. Et paulò poſt: *Concurrendum etiam eſt cùm oblationibus ad Miſſarum ſolemnia*. Concilium Foroiulenſe *can* 13. Concil. Emerit. *can.* 19. Concil. Aurel. 3. *can.* 18. Matiſcon. *can.* 1. Triburienſe *can.* 35. quorum verba refert Fileſacus, *de origine paroch. cap.* 5. Inde ſacrificium Miſſæ appellatur Dominicum D. Cyprian. *epiſt.* 63. vbi de Miſſa agens, ait: *Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus?* Ex actis S. Saturnini, & aliorum Martyrum probant Cerda, *in aduerſ. ſacr. cap. 32. nu.* 10. Roma Subter. *tom. 1. lib. 1. cap.* 31. plura P. Henan, *tom. 3. de ſacr. Miſſæ, diſp. 40. ſect.* 3.

c *Presbyteri*.] ideſt Parochi. Parochi enim in vete- 3
ribus Eccleſiæ canonibus ſimpliciter presbyteri dicebantur. Concil. Emerit. *can.* 9. ibi: *Conueniens in omnibus nobis hæc manet ſententia, quæ dignè cuſtodiatur in prouincia noſtra. Placuit, vt quiſquis ab Epiſcopo ſanctum in poteſtate presbyteris ad diſtribuendum tempore opportuno acceperit Chriſma, nihil ab eis beneficij cauſa tollere, aut petere præſumat*. Concil. Carthag. 4. *can.* 36. *Presbyteri, qui per diœceſes Eccleſias regunt, non à quibuslibet Epiſcopis, ſed à ſuis; nec per iuniorem clericum, ſed omni anno, aut per ſeipſos, aut per illum, qui ſacrarium tenet, ante Paſchæ ſolemnitatem chriſma petant*. Quem canonem ex Concilio Valentino Hiſpaniæ citant Burchardus, *lib. 4. Decretal. cap.* 76. Iuo Carnot. *p. 1. Decret. cap.* 270. & canon ille repetitus eſt in Concil. Vaſenſi *can.* 3. Vormatienſi *can* 60. Sueſſionenſi temporibus Pipini, ibi: *Presbyter, qui in parochia eſt, in Cœna Domini rationem, & ordinem miniſterij ſui Epiſcopo reddat*. Et *cap. presbyter, 2. quæſt. 5. cap. omnis presbyter,*

de

de consecr. dist. 2. Concil. Meldense *can.* 75. Epauo. *can.* 7.

d *Missam celebrent.*] Publicam videlicet; olim enim semel tantùm in hebdomada Missa publica celebrabatur. Iustinus Martyr, qui sacra, & Christianorum cæremonias narrans, *apolog.* 2. sic ait: *Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis, vel agris morantur, vnum in locum conueniant, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur.* Et in actibus Apostolorum, *cap.* 20. legitur: *Vna autem Sabbathi, cum conuenissemus ad frangendum panem.* Vbi per vnam Sabbathi intelligi diem Dominicum, iam notaui *in cap.* 1. *de ferijs*; & per fractionem panis intelligi Missæ sacrificium, probat Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 3. *cap.* 51. Post verò cùm de Gentilium in Christianos odio non nihil remitti cœpisset, mos inualuit, vt omnibus festis diebus publicæ Missæ celebrarentur; quod accidit ante tempora Fabiani Papæ, à quo ita scriptum est *epist.* 1. *ad dilectissimos vbique Catholicæ Ecclesiæ commmistros*, ibi: *Septem ergo Diaconos in vrbe Roma per septem regiones ciuitatis, sicut à Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas, & Dominicos dies, atque festiuitatum solemnia cum subdiaconibus, & acolythis, ac sequacium ordinum ministris, iniuncta sibi obseruant ministeria, & parati omni hora sunt ad diuinum officium, & quicquid eis iniungitur, peragendum.* Eo enim loco Fabianus non modò sacri diebus festis peragendi vsum demonstrat, verum etiam illum à Patribus, hoc est maioribus suis, acceptum esse testatur. De hac Missa publica, & de eius ritibus agit Vicecomes *dicto lib.* 3. *cap.* 11.

COMMENTARIVM.

5 *Conclusio traditur, & probatur.* EX præsenti Concilij Nannet. canone talis deducitur communiter assertio: *Parochi alienos parochianos diebus Dominicis, & festiuis ad Missarum solemnia admittere non debent, immò eos abijcere.* Probant eam textus in *cap. nullus* 5. *q.* 2. *cap. non oportet* 36. *de consecr. dist.* 2. canon 2. huius Concilij suprà relatus. Concilium Rothomag. *can.* 5. apud Burchardum *lib.* 2. *Decret. cap.* 61. Carnut. *p.* 2. *c.* 121. Concilium Cabilon. sub Carolo *cap.* 19. Tolosanum *can.* 21. apud Filesacum *de origine parœc. cap.* 6. Senonense temporibus Francisci I. *can.* 32. ibi: *Admoneant frequenter curati suos parochianos, vt intersint Missæ parœciali diebus Dominicis, & festis per hebdomadam occurrentibus: quod si legitimo cessante impedimento absque licentia sui curati per tres dominicos neglexerint interesse Missæ parœciali, denuncient statim promotoribus, vt pro mensura contemptus, vel offensæ puniantur.* Theodulphus Aurelian. Episcopus *in epist. ad parochos, c.* 45. & 46. ibi: *Missæ quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt per eas populus à publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur.* Innocentius I. *in epist. ad Decentium Episc. c.* 5. refert Romanos fideles Dominicis diebus ad suos titulos, seu Ecclesias parochiales conuenire solitos fuisse. Carolus Magnus *lib.* 5. *cap.* 220. ibi: *Vt omnis presbyter die Dominico cùm psallentio circumeat Ecclesiam suam vna cùm populo, & aquam benedictam secum ferat.* Quid autem per psallentium ibi accipiatur, exponit Filesacus, *de origine parœc. c.* 6. Alia iuris testimonia referunt Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 6. *tit.* 24. Filesacus *vbi proximè.* Illustrant Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 24. *nu.* 18. & *de offic. paroc. lib.* 1. *c.* 12. Suarez, *de sac. eam. q.* 83. *disput* 88. *art.* 6. *sect.* 5. & *de relig.* 1. *tom. lib.* 2. *de diebus festis, cap.* 15. Crespetius, *in summa, verbo Missa diebus festis*, Azor, 1. *tom. instit. lib.* 5. *cap.* 6. Landmeter. *lib.* 2. *de veter. mon. cap.* 68. Coruinus, *lib.* 2. *aphorism. tit.* 6. Bruno Chassaing. *de priuil. regul. cap.* 7. *propos.* 1. Garcia, *in summa, tract.* 4. *difficult.* 5. *dub.* 6. Frances, *de Eccles. Cathedr. cap.* 21. *num.* 51. Altesserra, *lib.* 6. *differt. cap.* 2.

6 *Impugnatur tradita assertio.* Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione argumentor: Præceptum omnibus fidelibus ab Ecclesia iniunctum audiendi Missæ sacrificium Dominicis, & alijs festiuis diebus, circumscriptum non est illi, vel illi Ecclesiæ, sed absolutè audiendi Missam, *cap. Missas, de consecr. dist.* 1. ibi: *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordinatione præcipimus.* Concilium Triburiense *can.* 31. ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum festis ad Missas cuilibet Christiano cùm oblationibus est currendum.* Et *cap. omnes, de consecr. dist.* 1. Igitur non debent parochiani cogi in illis diebus necessariò Missam audire in propria parochia, cum rectè præceptum Ecclesiasticum adimpleant alibi sacrificium Missæ audiendo. Vnde ferè in vniuersali Ecclesia receptum est, vt fideles laici ritè, & rectè satisfaciant præcepto, in monasterijs, oratorijs, & alijs locis Deo consecratis Missam audiendo, vt cùm pluribus Theologis Moralistis probat Hieronymus Garcia, *dicto dub.* 6. Igitur non rectè in præsenti parochiani laici coguntur Missæ parœciali interesse. Augetur hæc difficultas ex eo; nam eiectio fidelis ab Ecclesia, non nisi ex magna, & graui causa imponi potest, & pro lethali culpa, *cap. nemo, cap. nullus*, 11. *q.* 3. Sed alienæ parochiæ interesse tempore, quo Missæ sacrificium offertur, peccatum lethale non est, vt manet probatum: Igitur non rectè statuitur, parochianos alienis Ecclesijs interessentes ab eis per Presbyteros eijci debere.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, parochi, & parochiæ nomen valdè antiquum esse, nec rectè confundi cùm parœcia: quippè parochus idem est, ac diuersorij dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus iuuat, præcipuè cùm Reipublicæ causa iter aggrediuntur, vt colligitur ex Horatio, *lib.* 1. *serm. satyr.* 5. vbi ait: 7 *Parochi, & parochiæ acceptiones.*

Proxima Campano ponti, quæ villula tectum
Præbuit, & parochi, qui debent ligna, salemque.

Vbi Porphyrius notat: *Parochi copiarij dicuntur, id est ab exhibendo; hodie autem à copiarijs præstantur hæc, nimirum lignum, & sal, his qui reipublicæ causa iter faciunt.* Acron etiam ad ipsum Horatium *lib.* 2. *satyr.* 8. ait: *Parochi dicuntur qui hospitibus publicè exhibent necessaria.* Ijdem appellantur Xenoparochi *in l. munerum, ff. de muner.* facit Nonius Marcel. *verbo Parochos*, dum ait: Parochus à Græco tractum est nomen, quod vehicula præbeat: notarunt Vossius, *lib.* 1. *de vitijs serm. cap.* 11. Alciatus, *lib.* 1. *prætermiss. cap.* 4. Budæus, *in annot. ad leg.* 239. *ff. de verb. sign.* Cornel. Vitel. *in annot. syllog.* 3. *cap.* 7. *tom.* 1. *Thesauri Critici, fol.* 599. Beyerlinch *in Theatr. verbo Parochia*, Altesserra, *lib.* 5. *differt. cap.* 1. Vnde valdè differt parochia à parœcia; est enim parochia præbitio, seu spatium, intra quod veteres illi parochi tenebantur peregrinantibus lauta ministrare; at verò parœcia est sacra vicinia, siue plurium domorum conglobatio, vel conuentus eorum qui sunt voius fani consortes: vnde *in l. ædificia* 8 *C. de operibus publicis*, parœcumena dicuntur ædificia, quæ vicina sunt operibus publicis. Illustrant Filesacus *de origine parœc. cap.* 1. Cerda, *in aduers. cap.* 78. Lemaistre, *lib.* 2. *de bonis Eccles. cap.* 9. quare apud nos Ecclesia vbi plures parœci officia diuina audiunt, dicitur parœcia in præsenti titulo. & *in l.* 26. *C. de Episc. aud.* Parœciarum autem istarum imaginem quandam habuit antiquitas; nam cùm Roma in tribus nouemdecim vrbanas, & vnaquæque tribus in decem curias esset distincta, nemo nescit vnicuique curiæ suum fuisse templum, & proprium sacerdotem. Marcus Varro: *Curiæ*, inquit, *duorum generum; & vbi curarent Sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres; & vbi Senatus humanus, vt curia Hostilia, quam primus ædificauit Hostilius Rex.* In municipijs etiam sui fuerunt Sacerdotes; nam & alia habebant à Romanis sacra, & alios ritus: vnde cùm è municipijs in vrbem commigrarent, sacris municipalibus cogebantur renunciare, & Romanis ritibus vti. Festus Pompeius ibi: *Municipalia sacra dicta sunt ea, quæ ab initio obseruabant ante ciuitatem Romanam acceptam, quæ obseruare eos voluerunt Pontifices, & eo more facere, quod adsuissent antiquitus.* Sed ad parœcias Christianorum redeamus. Parochiæ etymon illustrat Mauclerus *tom.* 1. *monarch. lib.* 5. *cap.* 7.

Secundò sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus parœciam accipi non pro vicinorum æde sacra, sed pro diœcesi, id est Episcopatu, vt *in can.* 14. 34. & 35. *Apost.* Concilium Nicæn. 1. *can.* 16. Antiochenum sub Iulio, *can.* 9. vbi docetur, Episcopum vnumquemque habere suæ parœciæ potestatem: & *can* 21. cauetur, ne Episcopus ab alia parœcia, id est diœcesi, in aliam migret. Capitul. Caroli *lib.* 1. *cap.* 8. & è contrario diœcesis dicitur parochia, id est Ecclesia, quæ à presbytero regitur, vt in Concilio Africano *can.* 2. & in Concilio Tolet. 12. *can.* 4. vbi statuitur, vt diœceses, quæ nunquam habuerunt Episcopum, non habeant. Concilium Agathense *can.* 54. Aurelian. 3. *can.* 58. ibi: *De his verò clericorum per-* 8 *Parœcia accipitur pro diœcesi.*

sonis,

fonis, quæ de Ciuitatensis Ecclesiæ officio, monasteria diœcesis, vel basilicas in quibuscunque locis positas, id est siue in territorijs, siue in ipsis ciuitatibus, suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod ante de ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia vnicuique facultas suscepti monasterij, diœcesis, vel basilicæ debet plena ratione sufficere. Et lib. 7. capitul. cap. 49. ibi: *Nullus sacerdos in alterius ciuitate, vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu, & litteris Episcopi, vel Presbyteri in parochia, Presbyter, aut Episcopus in ciuitate suscipiat.* Et cap. 175. ibi: *Statutum est, vt facultates Ecclesiæ, necnon diœceses, quæ ab aliquibus possidentur sacerdotibus.* Illustrant Filesacus *de origine parœc. c. 1. per totum*. Lemaistre *d. lib. 2 cap. 14.* Vussius, *de vitijs sermon. lib. 3. cap. 32.* Zerda, *in aduers. cap. 26. num. 12.* Frances, *de Eccles. Cathed. cap. 21.* Sed præter hanc parœciæ acceptionem, altera, & propria est, iuxta quam non tota diœcesis, seu eius particula significatur, sed pro vicinis, & eiusdem Ecclesiæ accolis ponitur, & vulgò nos dicimus, *Parochiam*: quo modo accipitur in præsenti titulo, & in Concilio Arelat. *can. 10.* ibi: *De prædicatione prouidemus pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro vtilitate totius populi, vt non solùm in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochijs presbyteri ad populum verbum faciant.* Qui canon desumptus est ex Concilio Vasensi 2. sub Leone, *can. 2.* vbi PP. iubent, non solùm in ciuitatibus, verum & in omnibus parochijs verbum Domini Presbyteros facere debere. In legibus Franc. *lib. 1. cap. 146.* *Vt Presbyteri per parochias suas fœminis prædicent, vt linteamina altaribus præparent.* Et cap. 148. *Vt nullus Presbyter in alterius parochia Missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit.* Concilium Rothomag. *can. 11.* apud Carnot. *part. 5. Decreti, cap. 196.* ibi: *Cùm Episcopus suam diœcesim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet vno, aut duobus diebus ad parœcias, quas visitaturus est, & conuocata plebe annunciare debet proprij Pastoris aduentum.* Concilium Tribur. *can. 26.* *Relata est coram sancta Synodo querimonia plebium, eo quòd sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parœcias circuire.* Concillum Ticinense temporibus Ludouici II. Imperatoris, *can. 17.* & alia infrà referenda. Parœciarum mentio obuia est apud SS. PP. & Ecclesiæ canones. Ex veteribus apud Innocentium *epist. 8. ad Florentium*, Leonem *epist. 85. c. 2.* Pelagium *epist. 2. ad Crescentem*. Concilium Sardic. *can. 6. & 13.* Chalcedon. *act. 1. & 13.* Carthag. 3. *can. 42.* Carthag. 4. *can. 33. & 102.* Brachar. 1. *can. 2.* Tarrac. *can. 8.* Tolet. 4. *can. 35.* Tolet. 9. *can. 2.* Tolet. 16. *can. 4.* Vasense 1. *can. 3.* Vasense 2. *can. 2.* Aurel. 3. *can. 5.* Aurel. 4. *can. 11.* Aurel. 5. *can. 2.* Lugdun. 1. *can. 2.* Cabilon. 1. *can. 5.* Altissiod. *can. 2.*

9 *De parochijs vrbanis, & rusticis.* Huiusmodi parœciarum, seu vt vulgò dicitur, Parochiarum vsus inualuit prius in agris, & extra vrbes, quàm in ipsis ciuitatibus: quippe primis Ecclesiæ temporibus antequam adeò numerosa seges extaret sementise uangelicæ, primi illi Ecclesiarum conditores bifariam operam suam, & operæ ministros partiti fuêrunt, in Vrbem, & Vrbis adiunctum territorium; atque intra muros quidem vna sufficiebat Ecclesia ad synaxes, & sacros conuentus habendos, vbi præerant Episcopi; extra vrbem in pagis, & locis rusticis aliæ Ecclesiæ construebantur, quas Græci parœcias; Latini parochias dixere, & in eis Presbyteri, seu Chorepiscopi constituebantur. Postea tamen aucto Fidelium numero, etiam in vrbe diuersæ fuerunt constitutæ parochiæ; quarum parochiarum, tam rusticarum, quàm vrbanarum, mentio fit in Concilio Agathensi, *can 22.* vbi Ciuitatenses, seu diœcesani presbyteri vocantur, velut distincti à presbyteris parochianis, qui extra ciuitatem degunt. In Concilio Antiocheno, *can 9.* vbi de presbyteris in pagis, seu agris constitutis agitur; & in Concilio Mogunt. *can. 45.* docetur, dignum esse vt fideles donent filios suos ad scholas, siue ad monasteria, siue foras presbyter sit: quod repetitum extat *lib. 4. capitul. cap. 95.* In Synodo etiam Romana sub Leone IV. *can. 39.* forensium presbyterorum mentio fit; & in Concilio Tolet. 3. *can. 20.* clerici alij locales, alij diœcesani appellantur. In Concilio Agathensi *can. 21.* statuunt Patres, vt nulli, nisi in ciuitatibus, aut parochijs solemnes; & festos dies agant: quod etiam docetur in Concil. Aurelian. 5. *can. 8.* vbi aperta est ciuitatis, & parochiarum distinctio; quam etiam confirmat Concilium Aruernense *can. 14.* quod habetur apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 131.* & Iuonem *p. 6. cap. 306.* in hæc verba: *Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui nec in ciuitate, nec in parochijs canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans, in oratorio sanctè deseruiens celebret diuina mysteria, festiuitates præcipuas, Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, & si quæ sunt principales festiuitates reliquæ, nullatenus alibi, nisi cùm Episcopo suo in ciuitate teneat.* In Concilio Trosleian. *can. 1.* disertè parochiæ rusticanæ nominantur: & *in 6. Synod. can. 25.* ex versione Gentiani Herberti habetur, *parochias rusticanas*. Diuersu tamen fuit causa instituendi parochias in vrbe, ac in municipijs, siue pagis; nam in ciuitatibus parochias fecit necessitas, & populi frequentia; nam cùm insignes ciuitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant sacri canones, vt dicemus *in cap. 1. de priuil.* vnus Prælatus regere non posset, neque magnum populum vnius sedis spatia includere, visum est Episcopis in legiones, & centurias populum diuidere, & regiones ciuitatis certis limitibus describere, vt vnicuique earum suus sacerdos & curio præficeretur; in pagis verò, & locis rusticanis plerumque construebantur, cum domini prædiorum petebant ab Episcopis exstruendæ parochiæ licentiam, ne familia, & municipes propter itineris incommoda rarò sacris interessent: quare & à possessione vbi parochia construebatur, ipsa Ecclesia possessio dicebatur. D. Gregorius *lib. 11. epist. 32. & 34.* vbi refert Cosmam Monachum in possessione, quæ Iuliana dicitur, ordinatum fuisse presbyterum. *In l. 33. C. Theodos. de Episc. & cleric.* Ita sanxerunt Imperatores Arcadius, & Honorius: *Ecclesijs quæ in possessionibus, vt adsolet, diuersorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vica, sed ex eo vbi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, vt propriæ captionis onus, ac sarcinam recognoscant, ita vt pro magnitudine, vel celebritate vniuscuiusque vici Ecclesijs certus iudicio Episcopi clericorum numerus ordinetur.* Etiam ipsa parœcia territorium appellatur in Concilio Vasensi *can. 3.* Vvormat. *can. 60.* Aurel. 3. *can. 18.* Tolet. *can. 34.*

Inquiramus nunc originem, & dignitatem Parochorum. Et eorum ordinem à iure diuino prouenire defendit Hallierius *in vindicijs censuræ, lib. 4. c. 1. §. 4.* & *de hierarch. lib. 4. cap. 6. per totum*. Et successisse eos in locum 70. Discipulorum, docet Anacletus relatus *in cap. 1. 21. dist.* & confirmatur ex epistola Montani Archiepiscopi Toletani ad Episcopos, & Parœcos Palentini territorij, quæ habetur post Concilium Toletanum 2. *Reuoluatur*, ait, *manibus vestris, Presbyteri sacratissimi, Numeri liber, in quo vestri officij in septuaginta seniorum personis auspicatur honor, & inuenietis, quorum negotiorum vobis prærogatiua concessa sit: adiutores vos Dominus nostri laboris, & secundos dignitatis gradu esse voluit.* 10 *De dignitate, & origine parochorum.* Theodulphus Aurelian. *in epist. ad Parochos*, ibi: *Scitote Parochi vestrum gradum nostro gradui Episcoporum secundum, & valdè coniunctum esse; sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum Presbyteri cæterorum Discipulorum Domini vicê tenent.* Fulbertus Carnot. *epist. 2.* ibi: *Moses dux Populi fecundis adiutoribus, septuaginta viris videlicet de eodē populo sustentabatur, per quos forma Presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesia nouitia Pontificale onus in se suscipientes, regendis populis inuigilant.* Vnde inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio, earumque memoriam sacris codicibus consignatam: & diuisionem earum cùm suis limitibus iam olim Romæ factam fuisse constat ex Euaristo anno 100. teste Anastasio Biblioth. *in eo*: ac ne parochiarum ista diuisio quicquam vnitati christianæ opponeretur, neue qui Presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate reuulsi, quoties sacra mysteria R. Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, vt per hanc communionem profiterentur omnes, se vni Episcopo tanquam patri adhærere, & hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius Biblioth. his verbis: *Hic fecit, vt oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* Verum hunc morem elegantius exprimit Innocentius *epist. ad Decentium Episcopum*, ibi: *De fermento verò, quod die Dominica per titulos mittimus,*

mus, superfluè nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum conuenire non possunt, idcircò fermentum à nobis acceptum per acolythos accipiunt, vt se à nostra communione maximè illa die non iudicent separatos. Et Concilij Laodiceni temporibus hunc morem perdurasse constat *ex can.* 14. ibi: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festiuitatem Paschalem ad alias parochias minimè mitti oportere*. Dionysius Papa 25. post B. Petrum, anno Christi 290. auxit titulos, seu Parœciarum numerum, & ipsis presbyteris assignauit cœmeteria ad curandum Martyrum sepulturam, ac fines, limitesque titulorum, siuè parœciarum constituit: de qua re sic ipse *epist. 2. ad Seuerum Episcopum*, ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis diuisimus; & vnicuique ius proprium habere statuimus, ita videlicet, vt nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut ius inuadat, sed vnusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, vt ante tribunal æterni Iudicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non iudicium pro suis actibus accipiat*. Originem Parochiarum, & earum diuisionem in prouincijs, tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, prosequitur latè Filesacus, *de origine parœc. c. 4. per totum*: & de antiquitate Parochiarum in Hispania egi *lib. 2. Concilij Illiber. cap. 5.*

11 *Traditur ratio decidendi.* Ex quibus facilè peruenitur ad rationem præsentis constitutionis; cùm enim iam retrò per plura sæcula ante Concilium hoc Nannetense parochiæ distinctæ essent, necessariò parochianos proprios debebat cognoscere quilibet Pastor, nec licebat vni parocho sacramenta alienis parochianis ministrare, *cap. 2. 4. & 5. 9. q. 2.* Gregorius VII in Synodo Romana, *can. 7.* ibi: *Nullus presbyter parochianum alterius recipiat, nisi per necessitatem in baptismo, & in absolutione; & si quid charitatiuè sibi oblatum fuerit, ex consensu illius, cuius parochianus fuerat, habeat, vel reddat*. Refert Antonius Augustinus *in epit. lib. 6. tit.* 22. quod etiam cauetur *lib. 6. capitular. Caroli, cap.* 164. ibi: *Vt nullus Episcoporum, vel presbyterorum parochiam alterius inuadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis*. Et *lib. 7. cap. 32. Sit vnusquisque Sacerdos, id est Parochus, concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parochia quidquam præsumat, ne vsurpatione locus alieno* (sic lego, non *alitai*, vt in excusis) *Sacerdoti in alterius concedatur iniuriam*. Et *cap. 141. Statutum est, vt nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parochia persuadeat, vt ad suam Ecclesiam, relicta propria Ecclesia, conueniant*. Vnde rectè in præsenti canone statuitur, alienum parochianum non debere admitti ad Missarum solemnia in diebus Dominicis; immò potius de Ecclesia eijci, vt ad propriam redeat Ecclesiam. Accedunt peculiares causæ, quare parochiani debeant Dominicis diebus in propria parochia residere. Prima videlicet, vt à proprio Pastore discant non modò quod verè, & sincerè credendum sit, verum etiam quàm probè, & integrè viuendum; ideò Parochus his diebus suas oues recta, & sana doctrina, velut salutifero cibo pascit, & enutrit. Synodus Trullana *can. 19. Oportet eos, qui præsunt Ecclesijs, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè Dominicis, omnem Clerum, & populum docere pietatis, & rectæ religionis eloquia*. Concilium Mogunt. *can. 25. De officio prædicationis, si fortè Episcopus non fuerit in domo sua, aut alia aliqua causa exigente non valuerit, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut festiuitatibus, qui verbum Dei prædicet*. Et in Concilio Vasensi 2. *can.* 2. & Arelat. temporibus Caroli, *can.* 10. statuitur, vt non solùm in ciuitatibus, verum in omnibus parochijs presbyteri parochi ad populum verbum faciant: quod prædicationis munus sæpè sæpius parochis iniungitur in Capitularibus Caroli *lib. 1. c. 166. Vt ipsi sacerdotes vnusquisque secundùm ordinem suum prædicare, & docere studeat plebem sibi commissam*. Et *lib. 5. cap. 102. Vt sacerdotes populi sibi commissi curam habeant, & instanter de eorum animarum salute prædicent*. Et *lib. 6. c. 173. Placuit vt fideles silentium in Ecclesia teneant, & deuotè verbum Dei audiant*. Sed quomodo compelli possunt Pastores proprios parochianos docere, nisi ipsi adesse curent suis parochijs, saltem diebus Dominicis, dum Missa parochialis habetur? Concilium Senonense *anno* 1527. *can.* 11. & 12. Quare PP. Concilij Trident. *sess. 24. c. 4.* ita cauent: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri vnumquemque parochiæ suæ interesse, vbi id fieri potest, ad audiendum verbum Dei*. Secunda peculiaris causa est, vt his diebus fideles oblationes faciant ad altare, vt præcipitur *in cap. omnis, de consecr. dist.* 2. Notum est enim iure communi, & vsu ac praxi maiorum nostrorum, populum Dominicis, & cæteris festis diebus aliquid de suis rebus in Ecclesia offerre debere, vt docetur *lib. 5. capitul. c.* 209. his verbis: *Hoc populo nuncietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes Deo offerant, & vt ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur*. Concilium Matiscon. 2. *cap.* 4. Capitul. *lib. 6. cap. 167. Placuit, vt fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant; & si quotidiè non potest, saltem dominico die absque vlla excusatione fiat*. Et *c. 161. Vt sacerdotes, id est Parœci admoneant viros, & mulieres, vt ad Basilicas luminaria, incensum, & buccellas; & primitias afferant, siue offerant, sicut scriptum est: Honora Dominum de tua substantia, & de primitijs frugum tuorum da pauperibus*. Capite sequenti sub finem idem scribitur, vbi pro *auferant*, legendum *offerant*. Concilium Cabilon. sub Carolo Magno, *cap. 19. Episcopi sanciunt, vt Episcoporum, & Abbatum coloni, & familiæ ipsorum ad eas Ecclesias deferant decimas suas, vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circulum Missas audiunt*. Nec alias Ecclesias intelligendas esse dixero, quàm Parœciales: notaui *in dicto can. Concil. Illiber*. Adiungam etiam & alia, quæ in Missa Parochiali proferuntur, quæ omnes nosse oportet, veluti infantes expositos receptos esse, iuxta canonem 9. Concilij Vasensis, & ea quæ dabimus *in cap. 1. de infantibus expositis*. Item vt festi dies, & sacri sciantur, quos inter Missarum solemnia Parochus annunciare debet, & ieiunia, vt docetur in Concilio Foroiuliensi *can.* 13. & *in cap. 1. de consecr. dist.* 3. quæ omnia credo impulisse maximos, & suorum salutis amantissimos Præsules Hispanos, Archiepiscopum videlicet Toletanum, & Episcopum Palentinum, atque Salmanticensem, vt orarent sacri Concilij Tridentini Patres, quatenus censerent; Missam parœcialem ex præcepto, & lege Ecclesiastica audiendam in parochia esse, vt refert Filesacus, *de origin. Parœc. cap. fin*. Et disciplinæ ecclesiasticæ rectè consultum putarem, si maiorum consuetudini hac in parte staremus, populus enim hodie neglecto illo sacro conuentu parœciali, facilius in effrænem ruit licentiam: & si iure diuino, vt probaui *in c. 3. de cleric. non resid.* Pastores tenentur diligenter cognoscere vultum pecoris sui, suosque greges considerare; quomodo cognoscent quos nunquam in sua Ecclesia videriunt?

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam potius verum est, iuris communis præceptum stare de audienda Missa diebus Dominicis, & cæteris festiuis in propria parochia, vt ex iuribus suprà citatis facilè constat, & post Hostiensem, Panormitanumque probat Azor *part. 1. instit. lib. 7. cap. 6.* licèt generali consuetudine sublatum sit; nam cùm varia priuilegia concessa fuissent Religionibus, vt in earum Ecclesijs adimpleretur præceptum hoc, quæ referunt Hieronymus Garcia, & Chassaing *vbi suprà*; cœpit tamen negligi Missa parochialis, exceptis illis oppidis, & pagis, vbi tantùm extat Ecclesia Parochialis. Sed an hodie possint Episcopi suscitare præceptum hoc iuris communis, sub excommunicatione iubendo, vt intersint omnes fideles Missæ parœciali, disputant Suarez, *tom. 3. in 3. p. disput. 88. sect.* 2. Gutierrez, *lib. 1. canonic. qq. cap. 30. à num.* 14. Henriquez, *lib. 9. summæ, cap. 25. n. 9.* Theophilus, *tom. 16. in Heterocl. spirit. punct. 2. in fine*, & *tom. 12. fol.* 151. Diana, *part. 10. tractatu 13. resolut.* Leander *in præcept. Eccles. tract. 2. disp. 1. q.* 21. Teullench *de offic. Parochi, cap.* 6. Barbosa, *eodem tract. c. 11. n.* 15. & *de potest. Episc. alleg.* 24 & *lib. 1. iuris Eccles. c. 11. n.* 34. Gibalinus, *de censur. disquisit. 1. q. 2. consect. 7. per totum*: qui omnes negatiuam tuentur sententiam ex eo, quia iam consuetudine contrarium introductum est, & varijs priuilegijs concessum, vt in monasterijs, & oratorijs adimpleatur hoc præceptum. Nec obstat augmentum difficultatis; nam cùm præceptum hoc audiendi Missam parochialem ex causis suprà relatis ab Ecclesia iniunctum esset, non leue, immò graue iudicabatur; vnde illud frangens, præcipuè ex contemptu proprij parochi, iustè poterat ab Ecclesia abijci, & post contumaciam excommunicari.

12 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

Sed

13 *Exponitur can. 63. Conc. Agath.* Sed suprà traditis obstat textus *in can. 63. Concil. Agatheas.* ibi: *Vt ciues, qui superiorum solemnitatum, id est Paschæ, & Natalis Domini, vel Pentecostes solemnitatibus, cum Episcopis esse neglexerint, cum in ciuitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ causa positos se nosse debeant, triennio à communione priuentur Ecclesiæ.* Ex quibus verbis deducitur, non in omnibus festiuitatibus, sed in maioribus solemnitatibus ibi relatis, teneri fideles in Ecclesia residere: ergo non in diebus Dominicis, & festis etiam, sed tantùm in maioribus illis festiuitatibus; nec in Ecclesijs parochialibus, sed in Cathedralibus eos adesse debere deducitur. Pro cuius canonis expositione sciendum est, quod licèt in diebus Dominicis, & alijs festiuis Parochiani in Ecclesijs parochialibus, siue vrbanis, siue rusticanis debeant Missarum solemnijs interesse; tamen olim præcipuis festiuitatibus tenebantur in vrbe simul cùm Episcopo eas celebrare, *cap. 34. de consecr. dist. 1.* Concil. Epaun. *cap. 35.* ibi: *De inuitandis ciuibus ad certas solemnitates. Ciues Natalium superiorem noctem, Paschæ, & Natiuitatis Domini solemnitatem agant cùm Episcopis, nec intersit in quibus ciuitatibus positus accipiendæ benedictionis desiderio non venerit expetendus.* Concilium Aurel. *can. 25.* aliàs 27. ibi: *Nulli ciuium Paschæ, Natalis Domini, vel Quadragesimæ solemnia in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.* Aurel. 4. *can. 3.* Cæsaraugust. *can. 4.* 16. Kalend. Ian. vsque in diem Epiphaniæ, *q. 7. Idus Ian. continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare in domibus, nec secedere ad villam, nec mòtes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam: quod qui non obseruauerit, de suspectis anathema sit in perpetuum.* Concil. Aruern. *can. 14.* *Vt festiuitates præcipuas, Domini natale, Pascha, Pentecosten, & si quæ alia sunt, Presbyteri, & ciues natu maiores celebrent in ciuitate cùm suo Episcopo, non in villis.* Vnde cùm *in d. can. 63.* agatur de præcipuis Christi Domini festiuitatibus, ideò iubetur fidelibus simul cùm Episcopis, non in villis, & parochijs, earum celebritati interesse.

14 *Exponitur Conc. Salegust. can. 16.* Secundò opponi potest textus *in can. 16. Concil. Salegust.* ibi: *Decreuit quoque sancta Synodus, vt nullus Romam eat, nisi cùm licentia sui Episcopi, vel eius vicarij.* Ex quibus deducitur, etiam irrequisito Parocho posse parochianum peregrè proficisci; & per consequens in aliena parochia communicare, & Missarum solemnijs interesse. Pro cuius canonis expositione sciendum est, quod licèt fideles, dum in ipsa parochia persistunt, vrbana, siue rustica, contempto proprio parocho non possint in aliena parochia Missarum solemnijs interesse; tamen dum peregrè proficiscuntur, in aliena parochia communicare valent. Ideò autem *in dicto can. 16. Concilij Salegust.* prohibetur fidelibus absque licentia proprij Episcopi, vel eius Vicarij Romam adire; quia ad limina Sanctorum Apostolorum procedentes peregrinantes à populo commeatus exigebant, & ex peregrinatione suis exactionibus occasionem obtendebant; ideò crebræ illæ peregrinationes à Patribus prohibentur. Alia etiam fuit causa ipsius prohibitionis, quia videlicet nonnulli tanta fiducia in omne scelus vltrò declines crederent omnia scelera sanctorum visitatione locorum elui, & prorsus obliterari, *can. 18.* ipsius Concilij Salegust. ibi: *Quia multi tanta mentis suæ falluntur stultitia, vt aliquo capitali crimine inculpati pœnitentiam à sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maximè confisi, vt Romam euntibus Apostolicus omnia sibi dimittat peccata: sancto visum est Concilio, vt talis indulgentia illis non prosit, sed prius iuxta modum delicti pœnitentiam sibi datam à suis sacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire si velint, ab Episcopo proprio licentiam, & litteras ad Apostolicum de eisdem rebus deferendas accipiant.* Vtrumque abusum expresserunt PP. Concilij Cabilon. 2. *can. 45.* ibi: *Sunt nihilominus laici, qui putant se impunè aut peccare, aut peccasse, quia hæc loca orantes frequentant. Sunt quidam Potentum, qui acquirendi census gratia, sub prætexta Romani, siue Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, siue sanctorum locorum visitationis causa facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò faciunt, vt maiorem habeant materiam mendicandi.* Illustrat Sauarus *ad Sidonium lib. 5. epist. 5.*

C A P V T III.

a Hadrianus Papa.

NVllus Episcopus alterius parochianum iudicare præsumat *Et infrà:* Nam qui eum ordinare non potuit, nec *b* iudicare vllatenus potuit.

N O T Æ.

1 a HAdrianus.] Sic etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* Ex decretis Hadriani citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, c. 39.* Carnotensi *p. 6. Decreti, cap. 140.* & rectè; nam inter canones 72. ab Hadriano Papa aduersus falsos accusatores, & oppressores Pontificum, ac Episcoporum, in gratiam Ingelramni Episcopi Mediomatricum Romæ tunc degentis collectos, & editos anno Domini 785. reperitur hic canon ordine 16. in hæc verba: *Nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque eius voluntate, vel iudicare; quia sicut irrita erit eius ordinatio, ita & diiudicatio: quoniam censemus nullum alterius iudicis, nisi sui, sententia teneri; nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare vllatenus potuit.* In cuius canonis notis hæc subijcit Antonius Augustinus: [Hæc verba sunt Nicæni (hæc eadem verba sunt *cap. 14. Concil. Maguat.* sub Arnulpho, & *lib. 7. cap. 308. Capitul. in additis, cap. 149.*) Concilij *cap. 26.* attestatur Iulius Papa *epist. 2. c. 6.* sed desiderantur hæc verba post verbum (iudicare) *salua tum in omnibus Apostolica auctoritate.* Extat quoque de eadem re caput 16. Nicæni Concilij Græcè, & Latinè, ex quo est *dist. 71. cap. 3.* Burch. *lib. 1. cap. 109.* Iuo Carnot. *p. 5. cap. 211. Decreti.* Nec dissimile est caput 35 Græcis, Latinis 36. Apostol. Calixtus Papa *epist. 2.* latius, ex qua sunt tria Gratiani capita *9. q. 2.* Burchard. *lib. 9. cap. 39.* & Iuo Carnot. *p. 6. Decreti, cap. 14.* ex Decretis Hadriani Papæ *cap. 15.* Iuo *p. 5. cap. 100. & 101.* & *p. 14. cap. 72. Decret.* ex Calixti epistola, Ansel. *lib. 6. cap. 118.* ex epistola Xysti omnibus Episcopis 119. & 120. ex Cœlestini Gregorius IX. *sub titulo de parochijs, cap. 3.* Hadriano Papæ adscripsit Berna Papiens. 1. *collect. Decretal. lib. 3. tit. 25. c. 3.* Quod autem Ansel. Lucensis attulit ex Xysto, nos inuenimus in epistola Xysti Minoris 2. ad Episcopos Hispan. cuius magna pars totidem verbis repetita est nomine Felicis II. ad omnes Episcopos. Addamus Syricium Papam *in epist. 4. cap. 6.* & similem Innocentij *epist. 2. cap. 7.* qui refert, hanc fuisse Concilij Nicæni sententiam. Ex hoc capite sumpsit Gratianus, *cap. 2. dist. 71.* Iuo 3. 5. 73. Panormit. Idem multis Concilijs proditum est. Antiocheno *cap. 13. & 21.* ex quibus sunt *9. q. 2. cap. 6. & 7.* Burchard. *lib. 1. 71. & 108.* Iuo *p. 5. cap. 176. & 210.* ex alia versione Sardicensi *cap. 15.* Græcis, Latinis 18. & 19. apud Gratianum *dist. 71. cap. 1.* Huius Sardicensis canonis mentio fit *cap. 5. Concilij Carthag. 1.* & Concilij Tribur. *cap. 28.* & Aquisgran. *cap. 55.* Constantinop. œcumenic. *cap. 2.* Græcis, 2. & 3. Latinis, ex quibus est *9. q. 2. cap. 8. & 9.* Chalcedon. etiam Generali *cap. 20.* ex quo est *dist. 71. cap. 4.* & ex Ansel. alia editione *cap. 97. lib. 99.* apud quem non malè quod Gratianus ait: *Alterius ciuitatis Ecclesijs ordinari*, legimus, *In alterius ciuitatis Ecclesia statutos fieri.* Quod etiam est in Triburiensi Concilio *cap. 28.* hoc *constitui* appellatur 21. *q. 2. cap. 1.* quod non ex 7. Synodo est, sed Constantinop. 7. *cap. 17.* apud Græcos, apud quos plura verba eiusdem canonis extant, & pro *constitui* est. Hactenus Græci. Hispanas Synodos de eadem re laudamus. Valentin. Concil. *cap. 6.* non solùm alienum clericum ordinari vetat, sed vt localem futurum se promittat, iubet; sic enim *residentem* appellat. Bracharen. 1. *cap. 26.* idem de ordinibus statuit. Addamus ex alijs prouincijs: Elcusis *cap. 6.* Aruern. *cap. 10.* Cabilon. *cap. 13.* Aquisgran.

gran. *cap.*45. quò referuntur verba Nicæbi Concilij *cap.*16. Arausic. 1. *cap.*8. *&* 9. Veneti *cap.*10. Aurel.3. *cap.*15. Adde huius collectionis caput 28. quòd huius capitis esse pars videatur. Post hæc scripta inuenimus Concilium Chalcedon. *cap.*3. *action.*6. ex quo emananit caput 20. eiusdem Concilij: *Cleros*, inquit, *in Ecclesia constitutos non licere alterius ciuitatis Ecclesiæ deputari, sed permanere illic, in qua ministrare deputati sunt*. Quæ verba sunt *cap.*20. Græcis, in quo additur tantum dictum tertium caput.] Hęc canonum collectio sub nomine capitulorum Hadriani edita fuit anno 785. ea autem excerpta est ex antiquis canonibus, Pontificum epistolis, & ex breuiario Codicis Theodos. In ea verò aliqua apocrypha fuisse compilata refert Marcha *lib.*7. *concord. cap.*20. Prosequitur Anton. Augustinus: [Nullum alterius iudicis, nisi sui, sententia teneri, &c. Præter Nicæni *cap.*76. verba refert Iulius ex eadem Synodo *cap.*34. *eiusdem epist.*2. Item Callixtus *dicta epist.*2. Xystus II. *dicta epist.*2. ante Callixtum Zephirinus *epist.*1. post Callixtum Fabianus *epist.*3. ex qua est quæstio 6. *cap.*3. totidem verbis Xystus III. *cap.*3. *epist. ad Orientis Episcopos*; & ante Xistum Eusebius *epist.*3. ab Apostolis, & eorum successoribus id esse constitutum ait, cuius verba refert Burchardus *lib.*1. *cap.*165. ex Iuone *part.*5. *cap.*275. *Decreti*. Eorum Pontificum verba nescio quomodo in constitutione Gratiani, & aliorum Imperatorum leguntur *lib.*7. *tit.*48. *cap. vlt. Cod. Iustin.* quo Zephirinus est multis sæculis antiquior (fuit enim Seueri Imperatoris tempore) quod legibus sæculi ait fuisse constitutum: eandem refert totam ex parte Gregor. *lib.* 11. *cap.*54. *epist.*52. *regestri*. Aniani verbis videntur nostri delectati, aut Anianus nostrorum PP. verbis 35. *l.*4. *tit.*14. *C. Theodos.* huius thematis verbis vtitur, eadem verba sunt *cap.*14. *Mogunt.* sub Arnulpho, & *lib.*7. *cap.*308. *Capitul.*] Hactenus Antonius Augustinus.

b *Nec iudienre.*] Et sicut ordinatio iniustè fit, *cap. Episcopus* 7. *q.*1. ita & sententia ab incompetente iudice lata, est nulla, *cap. nullus* 9 *quæst.*2. excommunicatio quoque nulla est, *cap. nouit, de offic. deleg. cap. à nobis* 28. *de sentent. excom. cap.*12. *in fine, de pœnit. &* *remiss. cap. vltimo, de constitut. lib.*6. non enim licet Iudicibus extra territorium suum ius dicere, *l. final. ff. de iurisdict.* dicemus *in cap. à nobis. de sentent. excommunic.* ne quidem ex interdicto, *l.*3. *Cod. de interdictis*, nec eius rei notionem præripere, quæ alterius examini & iurisdictioni est demandata, *l. final. Cod. de offic. Comit. sacri Palat.* Rationem reddit Iustinianus *in l. consulta, Cod. de testam.* his verbis: *Promiscuis actibus rerum turbantur officia, si quod vni creditum est, alter subtrahat.* Commentarium huius textus dedi *in titulo de temporibus ordin.* 2

C A P V T IV.

Vrbanus III. *de* a *Nouoloco, & de Viget Prioribus.*

SVper eo verò, quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus, & his quæ finibus cohærent, non præscribendis statutum per canones esse dignoscitur, sit in parochiarum limitibus, sicut in prouincialibus admittendum illud vobis duximus respondendum, quod benè videtur in vtroque seruandum, si prouinciarum fines legitima probatione, vel alias indubitata fide constiterit ecclesiastica ordinatione statutos.

N O T Æ.

a NOuoloco.] Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. vlt.* post Concilium autem Lateran. *part.*38. *cap. vlt.* legitur *Turgam*. Sed cùm in prima collectione addatur pars capitis *prout*, inde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. prout.* 4. *de dolo & contumac.* ex quo præsens inscriptio restituenda est, & commentarium huius textus petendum est ex traditis *in cap.*3. *de prob. cap. quia* 9. *de præscr.*

C A P V T FINALE.

a Clemens III.

SIgnificauit nobis venerabilis frater noster *b* Anconitan. Episcopus, quod cùm post recuperationem ciuitatis Ancon. ad habitandum in ea se quamplurimi contulissent, qui quia ante generalem occupationem Terræ Sanctæ, & in alijs ciuitatibus, Regni Hierosolymitani elegerant mansionem, & in ea residentiam fecerunt *c* aliquantam, & adhuc etiam resident in eadem, Prælati prædictarum ciuitatum eos ad soluenda sibi ecclesiastica iura compellunt. Quia verò transgredi non debemus *d* terminos à Patribus constitutos, aut falcem in messem mittere alienam: f. v. m. quat. prædictorum locorum Prælatos, vt sibi nullam in prædictos Ancon. habitatores iurisdictionem vsurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus spiritualia non ministrant, districtione qua conuenit compellatis: ita tamen, quod si de agris in eorum parochijs constitutis fructus percipiunt, & in vltramarinis partibus ratione prædiorum decimæ persoluuntur, deinceps eis ipsas decimas cum integritate persoluant; dicto vero Ancon. tanquam *e* diœcesano suo de cæteris respondere cogantur.

N O T Æ.

1

a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* Et licèt in margine emendetur, *Cęlestinus III.* hæc correctio admitti non potest, siquidem ex temporis serie liquet, Clementis tempore ciuitatem Anconitanam possessam fuisse à Saladinis, nec adhuc per catholicos recuperatam: temporibus verò Cœlestini III. iam penes catholicos fuisse; vnde restituenda est inscriptio ita: *Cęlestinus III.* Quod facilius patebit, si huius textus historiam referamus, quæ ita contigit. Cum enim Kalendis Maij anno 1187. & per mensem sequentem infeliciter à Guidone Rege Hierosolymitano, & fidelibus Catholicis contra Saladinum Babyloniæ Regem capta S. Cruce, quam portabat Rufinus Episcopus Anconensis, quamplures ciuitates occupatæ fuerint à Saladino, vt refert Baronius *anno* 1187. *&* 1191. cùm tamen Philippus Galliæ Rex peruenisset in Palæstinam, expugnauit ciuitatem Anconen. vt refert ipse Baronnius *d. anno* 1191. vnde plures aliarum ciuitatum accolæ domicilium in Anconam mutarunt, à quibus Rufinus Episcopus Anconensis decimas exigebat. Parochi verò eorum, vbi prædia possidebant, intendebant decimas ad eos spectare: consultus Cœlestinus III. à Rufino Episcopo Anconensi, sub distinctione respondit, ita vt decimæ prædiales integrè præstarentur parochis illis, vbi prædia excolebantur; personales verò Episcopo An-

concensi, à quo Sacramenta ipsi accipiebant; nec iustè antiquos Parochos eas petere, cùm illis spiritualia non ministrarent. Ex quo Pontificis responso deducitur, decimas prædiales deberi parochis illis, in quorum territorio prædia excoluntur; personales verò illi parocho, vbi fideles habitant, & Sacramenta percipiunt. Quam sententiam proximo titulo exponemus *in cap.3.* & illustraui *in cap.2. de transactionibus*.

2 b *Ancoun.*] Malè; Ancona enim est vrbs totius Piceni celeberrima, in littore maris Adriatici à Siculis condita, portum habens insigni opere à Traiano exstructum, Græcorum colonia, cuius meminerunt Plinius *lib.3. cap. 13.* Lucanus *lib.2.*

Illic Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Vnde cùm agatur in præsenti de ciuitatibus Hierosolymitanis, non potest de Ancona ciuitate intelligi; quare rectiùs legendum est *Acon*, vt Glossa marginalis emendat. Aco enim, siue Accho, vrbs est à Regibus Syriæ Demetrio, & Ptolomeo frequentata: Ptolemaidis nomen sortita fuit: deinde Claudij Cæsaris colonia, nomine tantum, non re effecta, vt Vlpianus ait *in l.1. ff. de censibus*: nunc Acchon nomen retinet. Palæstinæ præcipuum emporium fuit: ea, vt Strabo refert *lib.16.* Persæ contra Ægyptios vtebantur, & illam postea Alexander Syriæ Rex in Regni sedem elegit, vt refertur *lib.1. Machab. cap. 10.* In Mahometanorum potestatem anno 638. delapsam, ac multis sæculis ab illis possessam, Balduinus huius nominis primus Hierosolymorum Rex Genuensium auxilijs recuperauit, & Christianæ libertati restituit. Post multa tandem annorum curricula à Saladino Ægypti, & Syriæ Rege recepta, atque iterum à Philippo Galliæ, & Richardo Angliæ Rege post tertium obsidionis annum Christianis reddita fuit. Denique anno 1291. à Sarracenis violenter expugnata, & incendio absumpta, postmodùm à Mameluchis restaurata; illisque tandem expulsis, à Turcis subacta, Osmanico Imperio addita est, cui adhuc paret, & tandem ex veteribus ædificijs superest magnificum templum D. Ioanni dicatum, vt latè refert Ioannes Cotouicus *in itinerario Hierosolymit. lib.1. c. fin.* Huius ciuitatis Episcopus Rufinus consuluit Cœlestinum III. *in præsenti.*

3 c *Aliquantam.*] Vnde quoad spiritualia parochiani erant ipsius ciuitatis; quia quoad ecclesiastica munera, vt quis dicatur parochianus, sufficit, quod degat in aliquo loco, etiam absque animo permanendi; vnde quoad sepulturam, matrimonium, & alia Sacramenta habetur pro parochiano, & vicino ipsius oppidi vbi degit. Sanchez *de matrim. lib.3. disput.23. num.2.* Amaya *in l.7. C. de incolis, nu.101.* Basilius *de matrim. lib.5. cap.13. §.2.* quoad sæcularia verò munera non dicitur quis incola, seu vicinus, nisi constet de animo permanendi in eodem loco, *l. domicilij, l. filius 22. ff. ad municip. l. in lege 203. ff. de verb. signif. l.2. C. vbi Senatores, l. si cum 28. §. final. ff. de fideicommiss. libert.* & si de animo non constet, per transcursum decem annorum ille præsumitur. Amaya *vbi suprà*, Sanchez *dicto lib.3. disput.33.* Alciatus *in l. pupillus 139. §. incola, ff. de verbor. signific.* Parlador. *different. 103.* vnde cùm in præsenti ageretur de re ecclesiastica, videlicet de decimis persoluendis, creduntur quoad eas parochiani, qui in Acchonensi ciuitate commorabantur, etsi animum permanendi ibi non haberent.

d *Terminos.*] Verba sunt capitis 29. Deuteron. ibi: *Non transibis terminos proximi tui, quos fixerunt patres tui in possessione sua.*

4 e *Diœcesano suo.*] Cùm enim adhuc in ipsa ciuitate Acchon nouiter à Christianis recuperata parochiæ diuisæ non essent, Episcopus credebatur proprius parochus, & ita ipse decimas percipere debebat, vt docuit Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap.26. §.2. nu.15.*

TITVLVS XXX.

De decimis, & primitijs, & oblationibus.

CAPVT I.

Hieronymus a *super Ezechielem.*

DEcimam partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat: rursus ex ipsis decimis Leuitæ, hoc est inferiorum ministrorum gradus, decimas dabant sacerdotibus. Erant quoque decimæ, quas pauperibus reddebant. At verò primitiua, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali nomine diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, sed arbitrio Magistrorum inoliram, quod qui plurimùm, quadragesimam partem dabant sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam: & intra quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in *b* Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter diffinitur, propter sacerdotum auaritiam, ne ampliùs à populo exigant in primitijs offerendis, idest, vt sexagesima pars offeratur eorum, quæ gignuntur à terra. Si enim corus, qui Hebraicè vocatur Gomor, & à Septuaginta dicitur Gomor, xxx. habet modios, tam in aridis speciebus, quàm etiam in liquentibus; cophi quoque, & batus decima pars est cori: præcipitur quoque, vt sexta pars, tam cori, quàm cophi, quàm bati detur Sacerdotibus in primitijs offerendis, quæ de tribus modijs dimidium facit modium; perspicuè supputatur, quam sexagesimam partem primitiarum sacerdotes accipere debent. Hæc interim iuxta litteram, & Hebraicam veritatem, & sensisse sufficiat, & audisse.

NOTÆ.

1 a HIeronymus.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.1.* verba ipsius sancti Doctoris extant in commentarijs super Ezechielem, *cap.46.* in expositione illorum verborum, *Et hæ sunt primitiæ*, &c. vbi ait: [Et hic mutatis nominibus mensurarum in lxx. editione confusa sunt omnia, vt quid dicatur, non possit intelligi. Qui enim suprà pro ephi mensuram, & pro bato chœnica dixerant, & pro coro gomor, pro siclo appendiculum, & hic pro ephi posuere mensuram, pro coro nunc gomor, nunc ipsum corum; & in mensura olei pro bato, κοτυλὴν, id est cyathum. Dicamus igitur primum iuxta litteram, δεκάδα, hoc est, decimam partem omnium frugum Leuiticæ tribui populus ex lege debebat. Rursus ex ipsis decimis Leuitæ, hoc est inferior ministrorum gradus, decimas dabat sacerdotibus; & hæc est, quæ appellatur δευτεροδεκάδη. Erant quoque aliæ decimæ, quas vnusquisque de populo Israel in suis horreis separabat, vt comederet eas, cùm iret ad templum in vrbe Hierusalem, & in vestibulo templi, & Sacerdotes, ac Leuitas inuitaret ad conuiuia. Erant autem aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quæ Græco sermone appellantur,

πτωχο-

πρωχοδίκαία. At verò primitiua, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali numero diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum non lege præceptam, sed magistrorum arbitrio inolitam; qui plurimum, quadragesimam partem dabat sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam. Inter quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter diffinitur, propter sacerdotum auaritiam, ne amplius à populo exigant in primitijs deferendis, idest, vt sexagesimam partem offerant eorum, quæ gignuntur è terra, &c.]

2 b *Pentateucho*.] Circa scriptores librorum veteris Testamenti, quidam certi sunt, quidam incerti: illud certum est, Moysem scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysis appellantur; quorum primus dicitur Genesis, quia in eo describitur generatio cœli, & terræ, & aliarum rerum. Secundus Exodus, quia in eo describitur exitus filiorum Israel de Ægypto. Tertius Leuiticus, quia in eo describitor officium Leuitarum circa tabernaculum, sacrificia, & alias legis cæremonias. Quartus Numeri, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israel per familias suas. Quintus Deuteronominum, idest, lex secunda, quia in eo reperitur, & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomij leguntur de morte Moysis, vel à Iosue, vel ab alio addita sunt, vt docuerunt Becanus *in analog. cap.* 1. *quæst.* 2. Cornelius à Lapide *in comment. ad. Pentateuchum, folio* 23. Fr. Ioannes a Sancta Maria *in prolegom. sacr. Scriptur.*

COMMENTARIVM.

IN præsenti textu nulla refertur constitutio ecclesiastica circa decimas, aut primitias, sed tantum vt perfectè intelligantur constitutiones de decimis, & primitijs, quæ sub hoc titulo compilantur, historicè agitur in præsenti capite de decimis, & primitijs, quæ præstabantur ab Hebræis in lege veteri. Et primò D. Hieronymus agit de decimis, secundo verò loco de primitijs; distinguuntur enim decimæ à primitijs, quia primitiæ sunt primi fructus, decimæ verò fructuum pars decima. Primitiæ offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ; decimæ vero Leuitis dabantur ad eorum sustentationem, vt statim dicemus: aliquando tamen promiscuè ponuntur primitiæ pro decimis, vt dum *Numerorum cap.* 18. *vers.* 26. legitur: *Cùm acceperitis à filijs Israel decimas, quas dedi vobis primitias*. Et *vers.* 28. *Quorum accipitis primitias*. Vtrobique enim primitiarum vox ponitur pro decimis. Circa decimas refert D. Hieronymus, earum tria genera fuisse in lege veteri. Primum genus erat decimarum, quæ præstabantur à cæteris tribubus Leuitis; nō enim Sacerdotes, ac Leuitæ in rerum temporalium cura nimis soliciti minus diligenter diuinis officijs incumberent, decreuit Dominus, ipsos nullam partem, nullamue possessionem inter alias tribus habituros, seipsum Dominum fore illorum hæreditatem, iuxta illud *Numerorum cap.* 18. *vers.* 20. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israel*. In stipendium verò pro ministerio liberaliter illis concessit, primò vt haberent 48. vrbes cum agris suis ad pastum iumentorum, *Numerorum cap.* 38. *vers.* 1. & vt perciperent primitias, & vt aliarum tribuum decimis alerentur, *Numeror. cap.* 18. *vers.* 21. ibi: *Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis*. Dubium tamen est, an Leuitæ communiter dicti, id est tota tribus Leui, vt complectitur Leuitas propriè dictos Sacerdotes, & Pontificem; aut potius Leuitæ strictè sumpti, quatenus distinguuntur a Sacerdotibus, & Pontifice, acceperint decimas ab alijs tribubus filiorum Israel. Et de tota tribu Leui accipiunt cum Iosepho *lib.* 4. *antiquit. cap.* 4. ibi: *Et insuper à toto populo decimas annui fructus exegit, Leuitis simul, ac Sacerdotibus conferendas*; & ex illis verbis Nehemiæ, apud Esdram *lib.* 2. *cap.* 10. *vers.* 38. *Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Leuitis decimis Leuitarum*. Riuera in suo libro *de templo, lib.* 3. *cap.* 4. Becanus *in analog. cap.* 7. *numero* 5. Sed contrarium rectius docuerunt Menochius *de Repub. Hebræor. lib.* 2. *cap.* 4. Abulensis *in d. cap.* 18. *Numer.* Nam verba Esdræ, & Iosephi commodè possunt accipi de decimarum decimis; quas Leuitæ dabant Sacerdotibus, de quibus statim; per has enim Leuiticarum decimarum fiebant principes. Ad secundum genus decimarum spectant decimæ, quas Leuitæ ex decimis à populo receptis petebant, Leuitæ enim ex his decimis, quas accipiebant ab alijs tribubus, iterum præstabant decimas summo Sacerdoti, seu Pontifici. *Numer. cap.* 18. *vers.* 26. ibi: *Præcipe Leuitis, atque denuncia: Cùm acceperitis à Israel decimas, quas dedi vobis, primitias eas offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum, tam de areis, quàm de torcularibus: & de vniuersis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti*. Dubium tamen est, an decimæ hæ, quæ præstabantur à Leuitis, darentur soli Pontifici, an omnibus Sacerdotibus? Lira, & Abulensis putant, soli sacerdoti dari, iuxta illud *Numer. cap.* 18. *vers.* 29. *Date Aaron Sacerdoti*. Iosephus autem existimat, non solum Pontifici, sed generatim omnibus sacerdotibus præstari. Alij denique soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad distribuendum sacerdotibus, existimant, iuxta illud *Numeror. cap.* 18. *vers.* 8. *Loquutus est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum earum*; idest, vt custodias, & distribuas filijs tuis Sacerdotibus, vt statim sequitur, ibi: *Omnia quæ sanctificantur à filijs Israel, tradidi tibi, & filijs tuis, pro officio sacerdotali*. Quò etiam spectat illud 2. *Esdre cap.* 10. *vers.* 38. *Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad gazophylacium, in domum thesauri*. Quam sententiam sequitur Becanus *in analog. cap.* 7. *quæst.* 6. Tertium genus decimarum erat earum, quas singuli patres familias debebant quotannis apud se seruare, & postea cum Leuitis comedere in loco, vbi erat tabernaculum, vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. De his accipiendum est illud *Deuteron. cap.* 14. *vers.* 22. *Partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, vt in eo nomen illius inuocetur*. Tandem aliud genus decimarum erat, quas tertio anno singuli separare debebant in proprijs domibus, & cum Leuitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, iuxta illud *Deuter. cap.* 14. *vers.* 28. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi ea tempore, & repones intra ianuas tuas, venietque Leuites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus*. Referunt Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. Menochius, & Becanus *vbi supra*, Abulensis *in Matthæum, cap.* 23. *q.* 145. *& seq.* Carolus Sigonius *de Republic. Hebræor. lib.* 4. *cap.* 15. Petrus Cunæus *eod. tract.* Iosephus Scaliger *in opusc. de decimis ex lege Dei*. Ex his decimis solutis de omni esculento hominis, poculentoque, item de bobus, capris, cæterisque animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt; primò delibabantur primitiæ, secundò theruma, tertiò decimæ. Primitiæ de spicis, vuis, & oleis dumtaxat offerebantur; (vt statim dicemus) in corbe, idest de fructibus nondum trituratis in area, aut pressis in torculari; & dicebatur solui *de Tabal*. Theruma soluebatur de aceruo, aut fructibus elaboratis, tradebaturque sacerdotibus. *Deuter. cap.* 18. *vers.* 4. cuius pars lege determinata non erat, moribus tamen certam fruitionem accepit, secundum quos quando quadragesima pars fructuum dabatur, dicebatur theruma magna, aut boni oculi; si verò dabatur quinquagesima, dicebatur mediocris; quando verò offerebatur sexagesima, qua minor esse non poterat, dicebatur theruma minor, vel maligni oculi: ita Scaliger *vbi proximè*. Therumam coloni tenebantur Hierosolymas deferre in ipsis speciebus, condebaturque in apothecis Templi, *lib.* 2. *Paralip. cap.* 31. in cuius versu 13. traditur, custodiæ therumarum præpositos fuisse Leuitas spectatæ fidei; quas si non detulissent coloni, mittebantur qui eorum nomine eas deferrent in Templum: missi Græco vocabulo Apostoli dicebantur, cautumque fuit, ne ex Gentibus, sed ex populo mitterentur. Post primitias & therumas colonus de residuo decimam partem omnium fru-

ctuum dabat, quæ soluebatur Leuitis, & dicebatur hæc, *Decate prote*, idest decimatio prima. De hac decimatione prima rursus Leuitæ decimas dabant sacerdotibus, quæ dicebatur, *Decate deutere*, siue decimatio secunda: dicebatur etiam theruma decimæ, siue decima Leuitarum, vt est apud Tobiam *cap.1. vers. 7. Numero cap.18.* quæ pars erat sacrata, nec poterat absumi, nisi in atrio Templi. Erat etiam præcisè Hierosolymam deferenda, aut si longior via esset, distrahebantur species, pecuniaque inde redacta deseruiebat ad coemendum Hierosolymis victimas, oleum, frumentum, & inde epulum parabatur dictum *Charisterion*, siue mutuæ beneuolentiæ, & charitatis, quo excipiebantur coloni, decimatores, & Leuitæ. *Deuter. cap.14. vers.24.* Nouem ergo reliquæ partes, tanquam profanæ, quæ Leuitis cedebant pro eorum sustentatione, vbilibet ab ipsis poterant absumi, vendi, & distrahi, etiam extra Hierosolymam, *d. cap.18. Num. vers.31.* de quibus decimationibus prima, & secunda, si fides est Petro Galatino *de arcanis catholicæ verit. lib.1. cap.5.* magna cum cura egerunt Thalmudistæ; septima enim eius pars, & commentaria ipsius per nouem capita de prima decimatione agebat, quæ pars *Massecheth mascerpisin* dicebatur: octaua verò pars, quæ dicebatur *Mossecheth mascerisceni*, per tria capita exponitur ab Abulensi suprà. De secunda decimatione, quæ Leuitis remanebat, aliam diuisionem fecit Abulensis *vbi suprà, quæst.140. & 149.* sed adductam sequor, quam esse congruentiorem explicationi præsentis textus, dixit D. Iosephus de Retes *de donat. cap.11. n.12.*

4 De primitijs. Circa primitias sciendum est, eas valde differre à decimis; siquidem primitiæ sunt primi fructus, decimæ autem sunt decima pars fructuum, & prouentuum. Illæ immediatè offerunt Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ: hæ proximè Sacerdotibus dantur ad sustentationem, & stipendium pro ministerio, quo seruiunt templo. Soli Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias, & primogenita à filijs Israel. Deinde sciendum est, quod primitiæ soluebantur ter in anno, vt notant Lyranus & alij. Primò in Paschate, de nouis spicis. Secundò in Pentecoste, de nouis panibus. Tertiò in Septembri, in festo Tabernaculorum, de nouis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus, *Deuter. cap.16. vers.16.* De primitijs spicarum, quæ in Paschate offerebantur, intelligitur illud Leuit. *cap. 23. vers. 10.* ibi: *Cùm ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad Sacerdotem, qui eleuabit fasciculum coram Domino, vt acceptabile sit pro vobis altero die Sabbathi, & sanctificabit illum.* Ritus autem offerendi describitur *Leuitici cap. 2. vers. 14.* his verbis: *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens suprà oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.* De primitijs panum, quæ offerebantur in Pentecoste, intelligitur illud *Leuit. cap.23. vers.15.* ibi: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest, quinquaginta dies; & sic offeretis ex omnibus habitaculis vestris panes primitiarum, duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini,* &c. Nomine primitiarum, cum earum in sacra pagina mentio fit, præcipuè intelliguntur primitiæ illæ, quæ collectis iam fructibus, tam ex messe, quàm ex vuis offerebantur mense Septembris: & licèt harum primitiarum quantitas in lege Moysis non fuerit definita; tamen ex consuetudine, vel vsu maiorum receptum erat, vt daretur inter quadragesimam, & sexagesimam partem, ita vt liberaliores primitiæ essent pars quadragesima fructuum, strictiores verò sexagesima, vt tradit D. Hieronymus *in præsenti*, & referunt Abulensis *in cap. 18. Numero quæst.14.* Maldonatus *in c.45. Ezech.* P. Menochius *de republica Hebræor. lib.2. cap.16.* eas Hebræi offerebant ex lana, *cap.18. Deuter. vers.4.* & ex alijs fructibus, vt ait Isidorus Clarius *in cap.15. Num.* ibi: *Dicunt verò Hebræi se teneri ad septem species primitiarum, nempe ad triticum, hordeum, vuas, ficus, oliuas, malogranata, & dactylos palmarum.* Refert Nouarinus *lib. 5. schediasmatis, cap.13.* Quam primitiarum præstationem Ecclesia approbauit, immò & præcepit, *cap. Ecclesia 13. quæst.2. cap. decimas, cap. reuertimini, 16. quæst.1. cap. decimas, 16. q.7.* Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap.89.* ibi: *Fruges nouas, & rerum offerre primitias etiam veteribus moris erat.* Quod penè ab initio mundi Abel, & Cain egisse legimus, iunctis traditis à Baronio in apparatu, *num. 9.* & *anno 1. num.16.* & *anno 34. num.52. & 239.* & *anno 44. numer. 88.* & *anno 57. num.28.* Turriano *lib.2. pro epist. cap. 14.* Beyerlink *verbo Primitiæ, tom.6.* Ioanne Dartis *de benefic. sect.1. cap.1.* & *sect.2. cap.2.* Fagundez, Tamburino, & Leandro *in quinque præcept. Eccles.* Barbosa *de officio Parochi, cap.27.* Lemaistre *de decimis, lib.1. cap.2.* Altesserra *lib.3. dissert. cap.3. & 8.* Et consuetudo vetus Ecclesiæ fuit, primitias nouarum frugum benedicere in altari, ex institutione Eutychiani Papæ, vt patet ex Pontificali Damasi, ibi: *Hic instituit fruges fabæ, & vuæ in altari benedici.* Et in Concilio Carthag. 3. *can. 3.* frumenti, & vuæ mentio fit, quæ in altari benedicuntur: & in Synodo Trul. *can.28.* statuitur, vt primitiæ vuæ, & frumenti offerantur in altari benedicendæ sua peculiari benedictione; & *in can.3. Apostolorum*, iuxta veterem interpretationem cauetur: *Offerre non liceat aliquid ad altare præter nouas spicas, vel vuas;* easque primitias offerri in certis diebus Dominicis, innuit S. P. Damianus *lib.4. epist.16.* ibi: *Post hanc illa festiuitas sequitur, quæ dicitur Nouorum, cùm primitiæ scilicet de nouis frugibus offeruntur.* Notarunt D. Thomas 2.2. *quæst.86. art.4.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, fol.173.* Saussay *in Panopl. sacerd. lib.3. art.15.* Et de hac benedictione nouarum frugum nonnulla notani *in cap. ∴ Concil. Illiber.* Apud Gentiles etiam primos fructus, frugumque primitias Dijs offerri notum est. Plinius *lib.18. hist. cap.2.* ibi: *Non degustabant nouas fruges, & vina, antequam sacerdotes primitias libassent.* Et *lib.12. cap.14. & 19.* Maximus Tyrius *dissert.14. nu.85.* Agricolas ab hac religiositate collaudat Porphidius *lib. 2. de abstinent.* Audi Simplicium *in cap.38. Epicteti.* *Externarum rerum, quas Deus dederit, primitias offero; nam ius, fasque postulat ijs offerri primitias, qui dederunt; non quòd his egeat Deus (neque enim probitate nostra eget, neque rectis de se opinionibus;) sed nos per hæc pro ea mensura, quæ nobis conuenit, illustrationis diuinæ facti capaces Deum suscipimus.* Ouidius *lib.2. Fast.*

Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant;
Primitias Cereris farra resecta dabant.

Tibullus *lib.1. eleg.*

Et quodcumque mihi pomum nouus educat annus,
Libatum Agricolæ ponitur antè Deo.

Apuleius *in apolog.* Horatius *lib.3. od 22.* Porphidius *in libel. de abstin. animal.* Suidas *verbo Hermaeon.* Et prima spolia ab ipsis Dijs consecrata fuisse, patet ex Virgilio *lib. 7. Æneid.*

Hæc sunt spolia, & de Rege superbo Primitiæ.

Ouidio *lib.3. Fastor.*

Te memorant Gange, totoque Oriente subacto,
Primitias magno supposuisse Ioui.

Alia in hanc rem ex Ethicis subministrabunt Basilius Legion. *quæst.4. scholast. cap.3.* Duarenus *lib.7. de sacris eccles. cap.1.* Germonius *lib. 1. de sacr. immunit. cap. 14.* P. Faber. *lib.2. semestr. cap.3.* Lindembrog. *in not. ad Censor. de die natali, cap.1. fol.16.* Tiraquel. *ad Alex. lib.5. cap. 18.* & *de primog. in præfat. num. 69.* qui notant Athenienses primitias crinium Numini dedicasse Delphis: in quam rem alia dabit Castaldus *lib. de fest. Græc. verbo Apaturia.*

C A P V T II.

a Paſchalis II.

NOuum genus exactionis eſt, vt clerici à clericis frugum decimas, vel animalium exigant; nuſquam in lege Domini hoc præcipi legimus, aut permitti, non enim *b* Leuitæ à Leuitis decimas accepiſſe, vel extorſiſſe leguntur. Illi profectò clerici, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

N O T Æ.

1 a P*Aſcalis*.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.7.* & poſt Concilium Lateran. *part.* 13. *cap.*16. Paſchalis II. antea Renatus, ſeu Reynerius dictus, natione Thuſcus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, creatus Pontifex die 12. Auguſti, anno 1099. & floruit vſque ad annum 1118. vt referunt Baronius, & Coriolanus *in eis annis*, & plures relati a Ludouico à ſancto Carolo *verbo Paſchalis, in Biblioth. ſacra, fol.*169.

b *Leuitæ à Leuitis*.] Conſonat Alexander III. *in cap.*8. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi: *Illud etiam nos à tuæ petitionis affectu retrahere videtur, quod in veteri Teſtamento non recolimus nos vnquam legiſſe, vt Leuitæ Leuitis decimas ſoluerent.*

COMMENTARIVM.

2 CVm Paſchalis in præſenti iuxta verba in hac ſexta compilatione tranſcripta ex dicta prima collectione affirmet, nouum, & inſolitum eſſe exactionis genus à clericis decimas petere, & ſtatim affirmet clericos à clericis ſpiritualia accipientes, decimas ſoluere debere; in varias traxit ſententias repetentes in præſenti, & Theologos Moraliſtas infrà laudandos. Sed cùm in hoc textu, prout extat *in dicto Concilio Lateran.* nulla ſecundæ partis mentio reperiatur, ſed tantùm deciſio referatur, & eius ratio aſſignetur, ibi: *Illi profectò ſoluere laborum ſuorum decimas debent, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt.* Ideò hac littera retenta tantum hic refertur prohibitio generalis, & abſoluta, ne frugum, vel animalium decimæ à clericis petantur. Tum quia in lege veteri Leuitæ à Leuitis decimas non exigebant. Tum quia illi debent decimas præſtare laborum ſuorum, qui à clericis ſpiritualia recipiunt. Quam Paſchalis conſtitutionem vt exponamus, ſciendum eſt quoad decimas prædiales, prædia triplicis generis, ac conditionis conſiderari; quædam enim ſunt propria, ac patrimonialia clericorum; quædam Eccleſiæ: & rurſus hæc eccleſiaſtica, vel ad dotem Eccleſiæ pertinent, vel ad incrementum aliquod ipſius dotis, quæ nimirum acceſſerunt Eccleſiæ iam fundatæ, & conſtructæ. De primis, quæ titulo proprij patrimonij poſſident clerici, decimas perſoluere tenentur; quia cum ſint potius tributa prædiorum, quàm perſonæ, presbyteri debent eas præſtare parocho, in cuius territorio prædia ſunt: docent communiter repetentes *in præſenti*, D. Thomas 2.2. *quæſt.* 87. *art.* 4. Suarez *de relig. tom.*1. *lib.*1. *de decimis, cap.*17. quod etiam ad Pontificem, & Epiſcopos prædia poſſidentes protrahunt Borellus *in ſumma deciſ. tit.* 19. *de decimis, num.*63 alij apud Hunnium *in Encyclop. tit. de decimis, cap.* 2. Ex prædijs capellaniarum idem probant Valenzuela *conſilio* 6. *num.* 3. Gutterez 2. *canonic. cap.*21. Barboſa *voto* 41. & *conſ.* 42. *per totam.* Aliter enim eueniret, vt parochiæ maxima decimarum parte fraudarentur, ſi parochianos, qui in eis prædia poſſiderent, ad ſacros ordines contingeret promoueri, Vnde PP. Concilij Mogunt. relati *in cap. ſi quis* 16. *quæſt.*1. prohibent, ne clerici poſſint arbitrio ſuo decimas bonorum ſuorum in alias Eccleſias, niſi in eas, quibus iure competunt, transferre, ibi: *Si quis laicus, vel clericus, vel vtriuſque ſexus perſona, proprietatis ſuæ loca, vel res alicui dare delegauerint, decimationum prouentum priori Eccleſiæ legitimè aſſignatum inde abſtrahere nullam omninò habeant poteſtatem.* Quoad eccleſiaſtica verò prædia, ea videlicet, quæ dotem Eccleſiæ conſtituunt, quia debent eſſe ab omni præſtatione immunia, *cap.*1. *de cenſibus*, etiam à decimarum ſolutione ſunt exempta, *l.*2. *tit.*1. *part.*1. ibi: *Fueras ende de las heredades que han de las Igleſias doſiraen.* Quod & probatur ex Concilio Moguntino relato in Cabilonenſi 2. *cap.* 19. apud Gratianum *in cap. queſti* 16. *quæſt.*1. ibi: *Queſti ſunt quidam fratres, quòd eſſent aliqui Epiſcopi, & Abbates, qui decimas non ſinunt dari Eccleſijs, vbi illi coloni Miſſas audiunt; proinde decreuit ſacer iſte conuentus, vt Epiſcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad ſuum, & fratrum ſtipendium habent, decimas ad Eccleſias dari faciant; familiæ verò ibi dent decimas ſuas, vbi infantes eorum baptizantur, & vbi per totum anni circulum Miſſas audiunt.* Ex quibus verbis apertè conſtat, ibi non eſſe ſermonem de prædijs patrimonialibus, ſeu ſæcularibus Epiſcoporum; ſed de his, quæ Eccleſia poſſidet ad clericorum ſuorum ſtipendium, & ſuſtentationem, vt patet ex illis verbis: *Quæ ad ſuum, & fratrum ſtipendium habent.* Epiſcopi enim non habent patrimonialia bona ad ſuum, & fratrum ſtipendium, vt per ſe conſtat. Ad hoc autem dicuntur eccleſiaſticas poſſeſſiones habere, quia illas ſub ſua cura, & diſpenſatione habent: docent D. Thomas 2.2. *quæſt.*87. *art.*4. *ad* 1. vbi Caietanus, & Aragon. Sotus *de iuſtitia, lib.*9. *quæſt.*4. *art.*4. Nec aliud probant verba illa, *decimas ad Eccleſias dari faciant.* Ex quibus deduci videtur, Epiſcopos ipſos teneri ex eccleſiaſticis prædijs decimas ſoluere; nam verba illa contrarium habent ſenſum, videlicet vt faciant dari decimas ad Eccleſias ſuas. Ita enim addit Gratianus, & fortè ita inuenit in antiquo Concilio, licèt nunc in Cabilonenſi non legatur. Eſtque conſonum caſui, & deciſioni Concilij; nam querimonia erat, quia Epiſcopi non permittebant colonos ſoluere decimas in ſuis Eccleſijs parochialibus, quæ vt ſupponitur, erant diſtinctæ ab Eccleſijs Epiſcoporum, vel Abbatum. Deciſio autem Concilij eſt, vt ſi poſſeſſiones ſint eccleſiaſticæ, & ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ deputatæ, Epiſcopi non ſoluant decimas prædiales parochijs colonorum, ſed illas retineant pro ſuis Eccleſijs; ipſos autem colonos (quos nomine familiæ intelligit,) ſinant in parochijs ſuis ſoluere decimas, vtique vel perſonales, vel prædiales; quas ex prædijs conductis habere ſolent, ſi prædia ſunt intra terminos ſuarum parochiarum conſtituta: quare in ſummario ipſius textus ita negatiuè legitur: *Non perſoluant de proprijs prædijs Abbates, & Epiſcopi decimas.* Quod ſummarium accipiendum eſt de prædijs eccleſiaſticis, ſeu ſuarum Eccleſiarum; quod euidentius exprimitur ex canone Vrbani II. qui refertur in notis Gregorian. poſt dictum caput *queſti*, ibi: *Perlatum eſt ad ſanctam Synodum, quod ſint quidam Epiſcopi, & Abbates, qui colonos ad ſe pertinentes non ſinant decimas dare ad Eccleſias vbi Miſſas audiunt, & infantes eorum baptizantur; proinde decreuit ſacer iſte conuentus, vt Epiſcopi, & Abbates de vineis, & agris, ac frugibus, quæ ad ſuum, vel fratrum vſum laborant, decimas ſibi pro benedictione, vel hoſpitum ſusceptione habeant; familiæ verò ibi dent decimas ſuas, vbi per totum anni circulum Miſſas audiunt, & infantes eorum baptizantur.* De prædijs verò, quæ voto, & pietate fidelium Eccleſijs iam fundatis, & competenti dote inſtructis accedunt, decimas Eccleſiæ debent clerici, immo vna Eccleſia alteri Eccleſiæ decimas perſoluit, quando intra eius fines, atque ambitus poſſeſſionem aliquam obtinent, ex prædicta ratione; quia videlicet cùm onus decimarum ipſis prædijs inhæreat, *cap. ſi quis laicus*, 16. *quæſt.*7. tranſit in quemcumque poſſeſſorem, *cap. cùm non ſit*, 33. *diſt. cap. ex litteris, de pignor.* Nec obſtat quod per mutationem perſonæ mutetur rei qualitas, *l. locatio*, §. *vlt. ff. de publican. l. qui procuratorem* 89. *ff. de acquir. hæred.* Illud enim procedit quando qualitas ineſt rei propter perſonā, vt in dictis iuribus, & *in c. vnic.* §.1. iuncto verbo *Semeſtre, de iurepatronat in* 6. ſecus tamen, ſi qualitas inhæreat rei ratione ſui ipſius; tunc

enim ex mutatione personæ non mutatur, *Clem. vnic. vers. Pistoratus, de suppl. neglig.* resoluunt Peralta *in l. cùm patroni, num. 30. ff. de leg. 2.* Gutier. *lib. 1. pract. cap. 3. num. 13.* At vero onus decimarum inhæret ipsis prædijs propter seipsa, *cap. pastoralis 28. hoc tit.* & ideo mutatione personæ qualitas rei non mutatur. Hoc tamen more Ecclesiarum tuebatur se Gofridus Vuindocinensis aduersus Petrum Sanctonen. Episcopum; nam cum salinarum omnium, quæ in ora maritima Olonensi sitæ sunt, decimæ omnes datæ essent cœnobio Vuindocinensi in dotem, & aliquæ earum salinarum ad ius, & dominium pertinerent Sanctonensis Ecclesiæ, decimas ex ijs persoluere cœnobio Vuindocinensi Petrus Sanctonensis Episcopus repudiabat, eo argumento fretus, quod Ecclesiæ, præsertim maiores, minoribus decimas non soluerent. Quam rationem vehementer impugnat Gofridus Vuindocinensis *epist. 41. lib. 3.* ibi: *Insuper etiam decimas salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonium scilicet B. Petri, & eius allodium per sexaginta annos pacificè nescitur possedisse, nobis aufertis. Vnde dilectionem vestram rogamus, vt quod aliter actum est, corrigatis, ne qui Apostolica præceptione nobis defensor constitutus fuerat, videatur persecutor; & sic lupus fiat (quod Deus abnuat) qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est, quia dicitis, quod Ecclesia non debet decimam dare. Hoc verum est, vbi Ecclesia nihil habet in Parœcia alterius Ecclesiæ; vbi verò Ecclesia in alterius Ecclesiæ Parœcia possessionem aliquam habet, vel quidpiam, quod decimari debeat, illi Ecclesiæ decimam reddere debet, si illud ista possidere desiderat. Hoc tenet Italia. Hoc tenet Gallia; ibi enim nouimus Ecclesias Ecclesijs decimas reddere, & maiores minoribus, & minores maioribus, vbi altera earum possessionem obtinet in iure alterius.* Circa decimas personales discrimen constituendum est inter clericos Ecclesiarum Rectores, & inter illos, qui à proprijs parochis sacramenta recipiunt. Rectores nullo modo decimas præstant, quia sicut nemo sibi ipsi obligari potest, ita nec sibi soluere, *l. tutor 19. ff. ad Velleian.* docent Innocentius, & Ioannes Andr. *in præsenti*, Couar. *lib. 1. var. cap. 17. num. 8.* Moneta *de decimis, cap. 5. num. 4.* Hunnius *de decimis c. 2.* Barbosa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 3.* Nec obstabit si obijcias, posse priuatam personam diuerso iure sibi obligari, quemadmodum tutor, tanquam debitor pupilli, soluit sibi ipsi tanquam tutori, *leg. quotiens 10. §. item, ff. de administr. tut.* & Princeps potest filios suos legitimos efficere, non tanquam pater, sed vt Princeps, *cap. per venerabilem, qui filij sint legit.* & Consul, tanquam priuatus, manumittere, vel emancipare filium, vel seruum apud seipsum tanquam Magistratus potest, *l. Consul. ff. de adopt.* nam omnia ea procedunt, quia vna, eademque persona potest considerari diuersis respectibus: at vero parochus, vt præstet decimas personales, debet considerari vt laicus sacramenta recipiens; & vt eas accipiat, debet considerari vt parochus, qui sacramenta confert; quæ actio, & passio, cum in eodem subiecto concurrere non possint, ideò nec sibi ipsi parochus decimas soluere potest. Quoad alios verò clericos cum cesset hæc ratio, & verè sacramenta recipiant à proprijs parochis, Ideò illis decimas personales soluere debent, vt post D. Thomam docent Couar. & P. Suarez *vbi suprà*.

C A P V T III.

a Hadrianus *Vuigorn. & Herford. Episcopo.*

EX multiplici questione Vuillelmi Presbyteri de Cretona accepimus, quod cùm Ecclesiam de Cretona xxx. annis, & eo amplius pacificè possedisset, monachi de *b* Brueria decimas vniuersas, quas de terris cultis eadem Ecclesia à prima fundatione sui semper percipere consueuit, in hoc quadriennio sibi, & Ecclesiæ penitus subtraxerunt, cùm inter Abbatem de Brueria Vu. nomine, de consensu totius Conuentus; & prædictum Presbyterum xxx. annis, & eo amplius elapsis. talis intercessisse dicatur *c* conuentio scripto monachorum authentico roborata, quod monachi prædicto Presbytero, & Ecclesiæ suæ in integrum de *d* blado, & vniuersis leguminibus, quandiu viueret, deberent persol .ere decimas, exceptis minutis decimis, quas idem Presbyter ob exaltationem Ecclesiæ monachorum quietas clamauit. Cumque conuentio temporibus trium Abbatum præscripti loci seruata fuisset, Abbas illius loci ad præsentiam nostram accedens à nobis *e* priuilegium obtinuit, in quo monasterio suo indultum est, vt de laboribus, quos proprijs manibus, aut sumptibus excolit, nulli decimas soluere teneretur. Qui siquidem reuersus ad propria, tantam apud H. *f* Regem Illustrem Angliæ gratiam, & fauorem inuenit, quod Rex totam terram illius villæ, in qua Ecclesia præfati Presbyteri sita est, monasterio ipsius in perpetuam eleemosynam contulit. Quo facto prædictus Abbas vniuersis ipsius villæ colonis expulsis, totam terram prædictæ parochiæ excolens proprijs sumptibus, Ecclesiæ debitos redditus subtraxit. Vnde quia non fuit nostræ intentionis per priuilegium nostrum prædictæ conuentioni derogare: f. v. per A. s. m. atque p. quat. vtraque parte apud vos conuocata, rei veritatem pleniùs inquiratis: & si inter prædecessorem memorati Abbatis, & prænominatum Presbyterum consensu monachorum talis conuentio facta fuerit, & per annum seruata, eundem Abbatem, & monachos auctoritate nostra moneatis, & districtiùs compellatis, vt eandem conuentionem, vel compositionem, non obstante priuilegio, nisi (quod non credimus,) de transactione ipsa in eodem priuilegio contineatur, oc. & ap. cess. inuiolabiliter teneant, & obseruent, vel exinde pacificè conueniant, & secundùm formam compositionis redditus ipsi soluant.

N O T Æ.

1 a HAdrianus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo capite 17.* & post Concil. Lateran. *parte 13. capite 11.* nullibi tamen exprimitur, cuius Hadriani sit præsens Decretalis; credo tamen iuxta temporis seriem esse Hadriani IV. qui antea dicebatur Ottobonus, de quo plura Baronius, & Coriolanus *anno 1154.* quo ipse Pontifex creatus fuit: Ludouicus à Sancto Catolo *in Biblioth. fol. 106.* & alij Biographi Pontificum.

2 b *Brueria.*] Monasterium hoc Bruerïæ est in Surreia, Angliæ Prouincia, in Conitatu Oxoniensi, tituli Sanctæ Mariæ, Ordinis Cisterciensis, cuius fundationem refert Manrique *annal. Cistercieus. anno 1148. cap. 19. numero 4.*

c *Conuentio.*] Quatenus compositio transactione super decimis facta subsistat, exposui *in cap. 2. de transact.* 3

d *Blado.*] Bladus, vel bladum idem est, ac semen fructuum, præcipuè frumenti, & designat quicquid in area teritur: vnde imbladare, pro seminare; & imbladata, pro seminata, dicitur. Houedenus *anno 1198.* agens de foresta Richardi I. ait: *Et videndu sunt in reguardo noua essarta, & vetera imbladata post vltimum reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata sunt. Noua autem sarta erunt in manu Regis: si vetera sarta imbladata sunt de frumento, vel siligine, vnaquæque acra dabit XII. denarios de illa vestitura.* Illustrat Ioannes Vossius *de vitijs sermonum, libro 3. cap. 26.* 4

e *Priuilegium.*] Cuius mentio fit *in cap. ex parte 10. hoc tit.* & *in l. 5. tit. 20. partit. 1.* ibi: *En este Concilio fue* 5

estable-

est ablecido, que les valiesse el priuilegio, que les otorgo el Papa Hadriano, quanto en las heredades, que auian gañadas fasta aquel mismo Concilio.

6 f *H. Regem.*] Henricum II. videlicet, cui Hadrianus noster concessit dominatum Hiberniæ, vt referunt Giraldus Cambrensis *lib. 2. expurgationis Hiberniæ, cap. 6.* ibi: *Henricus ab Hadriano Papa priuilegium impetrauit eiusdem auctoritate, & assensu, Hibernicæ populo tam dominandi, quàm ipsum in fidei rudimentis informandi, per Ioannem Sarisbariensem postmodùm Episcopum Carnotensem Romam ad hoc destinatum: idem Papa Regi annulum in inuestituræ signum præsentauit, qui statim cum priuilegio in archiuis Vuinthoniæ repositus fuerat.* Parisius anno 1155. ibi: *Rex Anglorum Henricus nuncios solemnes Romam mittens, rogauit Papam Hadrianum, vt sibi liceret Hiberniæ insulam hostiliter, & terram subiugare: quod Papa gratanter annuens, hoc sequens priuilegium ei designauit. Hadrianus Episcopus, seruus, &c. Significasti nobis (fili in Christo charissime,) te Hiberniæ insulam ad subducendum populum legibus Christianis, & vitiorum inde plantaria extirpanda, velle intrare, & de singulis domibus annuam vnius denarij Beato Petro velle soluere pensionem, & iura Ecclesiarum illius terræ illibata, & integra conseruare: nos autem pium & laudabile desiderium tuum fauore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum, & acceptum habemus, vt pro dilatandis Ecclesiæ terminis, vitiorum distringendo discursu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inserendis, pro Christianæ Religionis augmento insulam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei, & salutem illius insulæ spectauerint, exequaris, & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur.* Vuestmonasteriensis anno 1155. ibi: *Rex Anglorum nuncios solemnes Romam mittens, rogauit Papam Hadrianum, vt liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, & eam sibi subjugare; quod Papa Regi gratanter annuit, & super hoc priuilegium destinauit.* Houedenus *pagina* 528. Polydorus Vergilius *lib. 3. histor. Angliæ*, Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, anno 1155. fol. 264.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter deducitur, priuilegium super decimis impetratum non derogare compositioni præcedenti super eisdem decimis: nam licèt priuilegium sit interpretandum ita, vt aliquid de nouo conferat vltra id, quod iure proprio competit ei, cui conceditur, *c. in his; de priuileg.* ibi: *Cùm autem eis nihil conferret memorata indulgentia, sine qua id liceret eisdem; mandamus quatenus interpretatione huiusmodi reprobata, ita quod dicti fratres ex indulgentia nostra videantur in hoc gratiam consequuti.* Et *cap. si Papa, eod. tit. in 6. cap. pastoralis, in princip. de appell. l. si quando 109. ff. de legatis 1.* latè probat Rodericus Suarez *allegat. 28. per tot.* Tamen cùm ius speciale competit, aut ratione priuilegij, vel compositionis, non censetur Pontificem velle cum detrimento eius, cui competit, priuilegium concedere, nisi eius compositionis facta mentione. Vnde cùm in præsenti specie non solum ex iure communi, verùm ex compositione plurium annorum lapsu firmata monachi de Brueria parocho decimas ex blado, & leguminibus deberent, priuilegio nouiter ab eis impetrato non creditur derogatum iuri parocho ex conuentione quæsito. 7

C A P V T IV.

a Idem *B. Cantuar. Archiepiscopo,*

COmmissum nobis à Deo dispensationis officium admonet multipliciter, & hortatur, vt vniuersis Christi fidelibus, vel Ecclesijs debeamus vtiliter prouidere, atque integra illis iura sua nos oportet, atque illibata seruare. Peruenit ad nos, quod monachi de Boxle b Sanctæ Mariæ, in Parochia cuius commorantur, decimas ex integro persoluunt, & eas reddere contradicunt. Eapropter f. t. per A. s. m. quat. prædictos monachos, vt ipsas decimas etiam de ipsis cultis, in quibus domus olim constructæ fuerant, præfatæ Ecclesiæ cum ea integritate persoluant, qua priùs quàm in eadem Ecclesia morarentur, solebant c persolui, sine ap. ob. nostra auctoritate compellas communi districtione: & sicut olim etiam de pascuis soluebantur decimæ, ita nunc de eisdem ad d frugum fertilitatem translatis, decimas volumus absque diminutione persolui.

NOTÆ.

1 a IDem B.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 18.* in sexta autem legitur, *Idem Thomæ*; sed vtrobique malè. Non *B.* quia temporibus Hadriani IV. nullus fuit Archiepiscopus Cantuariensis huius nominis: non *Thoma*, quia si textus hic est Hadriani IV. vt supponitur, qui decessit anno 1159. non potuit rescribere D. Thomæ, qui electus fuit in Archiepiscopum Cantuar. anno 1161. vt probat Smitheus *in floribus, lib. 7. cap. 6.* vnde vel legendum est *Alexander III. B. Thomæ Cantuar.* vel cùm in antiquis codicibus legeretur *idem T.* expressum fuit à Compilatoribus, & transcriptum, *idem Thomæ*; cùm transcribendum esset, *Theobaldo*. Theobaldus enim electus fuit in Archipræsulem anno 1138. & floruit vsque ad annum 1161. cuius præclaras animi dotes refert, & Illustrat Smitheus *vbi suprà, lib. 7. cap. 4.*

2 b *Boxle Sanctæ Mariæ.*] Legendum est, *Boxeliæ Sanctæ Mariæ*. Monasterium Boxeliæ, tituli Sanctæ Mariæ, est in diœcesi Cantuariensi, Ordinis Cisterciensis, de quo Nicolaus Arsfeldius hæc habet: *Boxeliæ titulo Sanctæ Mariæ fundato Guillelmus Comes Cantiæ, tempore Stephani Regis Monachi Albi.* De eo agit Manrique *tom. 2. annal. Cisterciens. anno 1146. cap. 12.*

3 c *Persolui.*] Aliàs si non extaret memoria talis solutionis, & omninò prædia illa essent ad culturam redacta per dictos monachos, decimæ ex eis non deberentur, *cap. vlt. de priuil.* ibi: *Consultationi vestræ breuiter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros nouiter ad culturam, perpetuò debet quoad immunitatem de non soluendis decimis nonalium iure censeri.* Consentit Alexander IV. *in cap. 2. hoc tit. lib. 6.*

d *Ad frugum fertilitatem.*] Et meritò; nam si ex herba, & pascuis decimæ præstabantur, ex fructibus in eorum locum subrogatis decimæ solui debent, *cap. cum in tua, hoc tit.* argumento legis *certo generi, ff. de seruit. rustic.* latè probant Barbosa *in select. ad hunc textum.* Sicut è contrario si ex fructibus terræ, frumento, vel simili decimæ soluebantur, & postea deseratur terræ cultura. ex fœno, seu herba decima soluetur, *cap. 6. hoc tit. in 2. collect.* ibi: *Peruenit ad audientiam nostram ex conquestione B. Dolensis Archidiaconi, Rectoris Ecclesiæ de N. quod cùm Ecclesia ipsa de frugibus quarundam terrarum, quæ infra fines parochiæ suæ positæ asseruntur, decimas persoluere consueuerint, nunc ad pratorum opus remanentibus eisdem incultis, decimas de fœno, quod ab eis colligitur, eidem Ecclesiæ circumspectione, qua conuenit, prouidere renuunt: ideò d. v. p. A. s. m. quat. Ecclesiæ, de qua præmisimus, sequi decimas, quod de terra prouenit, à memoratis earum dominis per ecclesiasticam districtionem exsolui sub. ap. ob. compellatis.* 4

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis communiter deducitur conclusio: *Omnes parochiani, etiam religiosi, de prædijs pro-* 5

prijs, ex quibus decimæ olim soluebantur, decimas præstare cogantur. Quam conclusionem probant textus in cap. alia causa 6. cap. cuncti 41. cum alijs, 16. quæst. 1. cap. plerique 7. de pactis. Gregorius VII. in Concilio Romano, ibi: Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundùm constituta canonum ad Episcopum pertineat, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cuius diœcesi habitat, detineat. D. Thomas 2.2. quæst. 87. art. 1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Doctoribus de decimis scribentibus, Duarenus lib. 1. de sacris, cap. 20. Corrasius de sacerdotio lib. 2. cap. 6. Solorzanus de Iure Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 21. numero 50. Leander in præcept. Eccles. tractatu 6. disputat. 6. quæst. 33. Carrasco ad ll. Recopil. cap. 6. §. 4. & 5. per totum. Valenzuella consilio 33. ex num. 72. Pellizarius in manuali regul. tom. 2. tractatu 8. cap. 7. sect. 4. quæst. 7. num. 171. Hieronymus Garcia tom. 1. polit. regul. tractatu 8. difficult. 3. dub. 2. punct. 4. Fr. Ludouicus à Concept. in examinat. verit. moral. tract. 2. in princ. & cap. 1. Suarez tom. 1. de religione, capite 19. Fagundez in præcept. Eccles. lib. 2. in 5. præcept. cap. 4. Castropalao oper. moral. part. 12. disput. vnic. num. 9. Lemaistre de decimis, lib. 1. cap. 11. Barbosa tom. 1. voto 41. Valenzuela cons. 3.

Conclusio traditur, & probatur.

6 Sed pro dubitandi ratione sic in præsentem assertionem insurgo: Decimæ præstantur parochis in compensationem laboris in administratione Sacramentorum impensi, vt infrà dicemus: sed non percipiunt monachi sacramenta à parochis, immò ab omni lege iurisdictionali, & diœcesana exempti sunt, vt probaui in cap. licèt, de offic. Ordin. igitur non debent cogi decimas parochis persoluere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam monachi Cistercienses, de quibus in præsenti agitur, exempti erant per nostrum Hadrianum Pontificem à solutione decimarum ex prædijs proprijs manibus, & expensis cultis, vt constat ex cap. antecedenti, vbi notaui: igitur non rectè in præsenti idem Pontifex decreuit, ipsos monachos Cistercienses teneri de prædijs ab ipsis cultis decimas integrè persoluere.

Impugnatur tradita assertio.

7 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, in qua, in cap. ex transmissa, cap. à nobis, cap. tua nobis, cap. de cætero, cap. ex parte, cap. dilecti, cap. de terris, hoc tit. agitur de personis, à quibus decimæ soluendæ sunt: quam partem præsentis tractatus vt plenè absoluamus, sciendum est, regulariter ad decimarum præstationem teneri omnes fideles, qui de manu sacerdotis Sacramenta recipiunt, si aliquo modo ab earum præstatione non sint exempti, cap. ex transmissa 23. cum seq. hoc tit. cap. vt decimæ, cum alijs, 16. quæst. 2. Concil. Cabilon. sub Carolo can. 28. Foroiul. can. 14. Baronius in apparatu, num. 9. & anno 44. num. 88. & anno 57. nu. 24. & anno 257. num. 13. Turrianus pro canon. lib. 5. cap. 9. docent Suarez dicto tract. de decimis, cap. 16. Moneta eod. tract. cap. 5. quæst. 1. plures relati à Barbosa de offic. Parochi, cap. 38. §. 3. num. 1. Hunnius in Encyclop. d. tract. de decimis, cap. 2. plura iura in eandem sententiam congerunt Demochares lib. 3. de sacrif. Missæ, cap. 25. Anastasius Germonius lib. 3. de sacrorum immunitatibus, cap. 16. Theophilus Raynaud. tom. 12. tract. mala è bon. Eccl. cap. 9. num. 12. siue parochiani sint diuites, siue pauperes, quia cum decimæ ex iustitia debeantur, cap. parochianos, hoc tit. propter inopiam iniustitia committi non valet, nisi necessitas adeò extrema sit, vt ab alijs temporalibus præstationibus excuset, l. 4. §. inopes, ff. de muner. & honor. cap. licèt, de censibus, l. omnes 3. C. de annonis, lib. 10. faciunt lex honor 14. §. de honoribus, ff. de offic. Præsid. latè docet Velasco de priuileg. pauper. part. 1. quæst. 37. per tot. Solorzanus tom. 2. lib. 1. cap. 22. & tunc debent suam egestatem parochis proponere, vt ita sinant illis decimas retinere, vt docuerunt Ceuallos, Borellus, & alij relati ab Hunnio dicto cap. 2. Et quia de personis ecclesiasticis, quatenus teneantur decimas soluere, egi in cap. 2. hoc tit. & de Iudæis, & Infidelibus dicemus in cap. de terris, hoc tit. superest, vt de laicis, & religiosis tantùm agamus. Laici ergo fideles omnes tenentur proprijs Parochis decimas persoluere, quia Sacramenta ab ipsis recipiunt, cap. ex transmissa 23. cum sequenti, hoc tit. Suarez, Rebuffus, & Moneta, laudati à Barbosa de offic. parochi, cap. 28. §. 3. nisi specialiter sint à Pontifice ab hac obligatione exempti, cap. 2. de Ecclesijs ædific. Quoad Principes verò, supremosque Monarchas certum est, decimas debere; sed quia illi propriam capellam habent cum capellano, cui cura animarum committitur, idcircò ei Princeps decimas soluit, quia ab eo Sacramenta recepit; ideòque curio Regis dicitur in l. 5. tit. 9. part. 2. De Regibus Hispaniæ id referunt Abbas Pinaton. libro 4. histor. Sancti Ioannis, cap. 20. in fine, D. Ludouicus ab Exea in l. vnic. Cod. de palatijs, fol. 83. De Regibus Galliæ idem tradit Lemaistre libro 2. de decimis cap. 1. de quibus capellanis regularibus exaudiendus est canon 22. Concilij Magunt. vbi tres clericorum classes Patres constituunt, quorum alij sunt sub Episcopo, alij sub Abbate, & in seruitio Domini Regis alij: vnde constat, Reges secum clerum habuisse, suosque sacerdotes ab omni potestate Episcopi proprij exemptos, peculiarem parochiam constituentes, ad quam decimæ regiorum prædiorum spectabant, quas propterea nutu suo dispensabant, concedebantque vel ecclesiasticis, vel laicis; quod de cætero fieri ibi prohibent PP. & hortantur Principem, vt capellas suas, si fieri possit, deinceps viris ecclesiasticis committat: Indignum est valde, vt qui in Regia dignitate cæteros Ecclesiæ filios auctore Deo præcellitis, negligentiùs quæ Dei sunt, exequi videamini: vnde dignum erat, vt capellas villarum vestrarum laicis non committeretis, sed potiùs illis, qui & eadem sacrata loca religiosiùs tractarent, & vobis exinde adiuti obsequium debitum impenderent. Sed quia aliter causis interuenientibus res se habere dignoscitur, monemus, & hortamur, vt secundùm canonicam auctoritatem, ne (quod absit) periculum interdicti anathematis ex decimis præsumptis incurratis, si capellas vestras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter prouideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè inuigilent. Si autem laici capellas habuerint, à ratione & auctoritate alienum habetur, vt ipsi decimas accipiant, & inde canes, aut gyniciarias suas pascant; sed potiùs Presbyteri Ecclesiarum eas accipiant, & inde restaurationem Ecclesiarum, & luminaria, & hospitum, ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis, ac statu Regni vestri Domini misericordiam studiosè implorent. Huic verò interpretationi adstruendæ sæculi prauitas, & Magnarum eius ætatis superbia non mediocriter contulerunt; namque labente disciplina putabant Magnates ad similitudinem Regis decimas se posse concedere Ecclesijs, vel oratorijs in proprijs possessionibus constructis. Hinc tot canonibus, & sanctionibus regijs cohibita fuit hæc decimarum translatio, vt in Capit. Ludouici Pij edito anno 828. his verbis: Quicunque decimam abstrahit ab Ecclesia, ad quam per iustitiam dare debet, & eam præsumptuosè, vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, à Comite, vel à misso nostro distringatur, & eiusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat. Et lib. 2. cap. 36. ibi: Ecclesiæ antiquitus constitutæ, nec decimis, nec alijs possessionibus priuentur, ita vt nouis oratorijs tribuantur. Refert Lemaistre lib. 1. de decimis, cap. 1. Nouus notator Petri Blesensis ad epist. 82.

Decimæ præstantur ab omnibus.

Ad monachos, religiososque viros accedamus. Et cùm primis Ecclesiæ temporibus illi, vt laici Sacramenta à proprijs parochis reciperent, capit. Ecclesia, cum alijs, 16. quæst. 1. latè probaui in cap. intelleximus, de ætate & qualit. decimas, & oblationes vt cæteri laici illis præstabant, cap. quæsti 16. quæst. 1. cap. 7. de pact. Gregorius VII. in Concil. Roman. cap. 9. Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundùm constituta canonum ad Episcopos pertineat, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cuius diœcesi habitat, detineat. De decimis illustris est locus Antiochi homil. 120. vbi asserit, decimas deberi à monachis ex duobus. Primo ex his, quæ aliorum beneficentia monasterijs donantur; secundò ex ijs, quæ opere manuum sibi ipsis monachi comparant. Durauitque hic mos pendendarum decimarum à monachis etiam posterioribus sæculis, in eis præsertim regionibus, quibus pulsa impietate nomen Christianum vigere cœpit; ideoque in legibus Hungaricis S. Ladislaus Decretorum libro 1. capit. 26. statuit, vt Abbates de liberis suis darent decimationem 8

De religiosis.

tionem Episcopis: & monasterium D. Martini in Pannonia non modò frugum, & pecorum, verùm & liberorum decimas quotannis offerre, refert Bonifacius *decad.* 2. *lib.* 1. & ex eo Bosquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 199. Quid autem sit dare decimationem de liberis, non satis constat. Lemaistre *dicto libro* 1. *cap.* 1. existimat, liberos accipi pro hominibus iusta seruitute manumissis, quos sub conditione operæ monasterijs præstandæ domini manumiserat; aut accipi pro seruis oblatis ad ministerium & famulatum monachorum. De oblationibus à monachis faciendis apertus est locus D. Hieronymi *epist.* 1. *ad Heliodorum*, ibi: *Clerici pascunt oues, ego pascor: illi de altari viuunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem*. Easdem oblationes detulisse sacerdotibus monachos, qui solitudinem incolebant, patet ex vita Nathaelis apud Palladium *cap.* 18. in illis verbis: *Ille audiuit vocem pueri, & aperto ostio cellæ, stans intus dicebat ei, quis es, & quid tibi vis faciam? Respondet dæmon: Ego sum huius monachi minister, & fero panes, quoniam est agape sui noti fratris, & cras illucescente Sabbatho opus est oblationibus*. Illustrat Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, cap.* 12. Itaque primis temporibus, cùm inter laicos versarentur monachi, tam decimas, quàm oblationes parochis faciebant; sed cùm postea cœpissent ad sacros ordines promoueri, & non solum Sacramenta sibi administrare, verùm & in eorum collatione parochos iuuare, ex prædijs quæ ob inopiam proprijs manibus excolebant cœperunt eximi à decimarum præstatione; quæ exemptio nititur naturali æquitate, quia deficit fundamentalis ratio soluendi decimas, videlicet quia Sacramenta à parochis non recipiunt. Petrus Blesensis *epist.* 82. *ad Abbatem, & Conuentum Cisterc.* vbi Richardus Cantuar. Archiepiscopus ait: *Non ponimus in cælum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus; sed si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque priuilegiauit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in vsus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licèt in communem redundaret iniuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum: nunc autem quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt, etiam in immensum, priuilegia hæc potiùs ambitionis, quàm religionis instrumenta censentur: quicquid indulgeant priuilegia Ecclesiæ Romanæ, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est, vsurpare. Quid si à Sede illa publicum emanasset edictum, quod vbicumque inueneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de suis euectionibus deijcere, & equos in vsus proprios retinere; Quid interest equos rapiatis, an decimas? nisi quia decima res spiritualis est, & ideò enormius sacrilegium in decimis committitur, quàm in equis? Cùm Dominus præcipiat decimas solui, quis contra eius præceptum potuit dispensare? Vbi diuina, & humana iussio sibi inuicem contradicunt, obediendum est Deo magis quàm hominibus*. Ac tandem vbi seria adhortatione ipsos ad eam immunitatem, aut eiurandam, aut temperandam inuitauit, concludit hoc pacto: *Quod si pertinaces vos, & inflexibiles exhibetis, vinculo anathematis innodabimus vniuersos, qui aliquid vobis dederint, aut vendiderint, vnde ius decimationis obueniat; atque in cælum clamabimus, & ad thronum summi Iudicis appellabimus, ne quis huius vinculum excommunicationis absoluat. Principum etiam fauorem in hoc plenissimè obtinebimus, vt gladio spirituali manus ciuilis assistat, vt quicquid contra Principale oraculum venditum, aut donatum vobis fuerit, confiscetur*. Quo autem tempore cœperint huiusmodi immunitates, apud Interpretes adhuc non liquet; nam aliqui asserunt, à Paschasio Pontifice exemptionem hanc originem ducere *in cap. decimas* 47. 16. *qu.* 1. ita Hunnius *de decimis cap.* 2. *num.* 15. Alij à Gregorio VII. eius principium repetunt. Lemaistre *dicto lib.* 1. *de decimis, cap.* 11. Sed verius est, in Concilio Moguntino sub Paschali celebrato priuilegium non soluendi decimas monachis concessum fuisse, *d. cap. decimas, cap. questi*, 16. *qu.* 1. successit Gregorij VII. priuilegium circa annos 1075. quod extat post Concilium Lateran. *p.* 13. in hæc verba: *Statuimus, vt monasteria ex suis prædijs nullo modo decimas soluere cogantur, quia si legitimè dandæ sunt, orphanis, & peregrinis dandæ sunt. Indignum est enim, vt à clericis exigantur, qui propter eum, cuius sunt decimæ, pauperes eijciuntur; nam pauperes Domini sunt, pauperum hæreditas pauperibus eius eroganda est, illis videlicet qui propter amorem illius, quæ poterant possidere, dimittunt. Magna ratione nititur dictum priuilegium; nam monachi quicquid lucrantur, non sibi, sed communitati acquirunt pro fratrum sustentatione, & residuum in pauperes expendunt: vnde iniustè ab eis decimæ exiguntur*. Quod non solum in decimis personalibus, verùm & in prædialibus, & mixtis, constat *ex cap. licèt* 11. *de decimis*. Post Gregorium VII. Hadrianus IV. circa annum Christi 1154. nonnullas edidit de monachorum decimis constitutiones, nempè cum ex dicti Gregorij VII. & successorum Pontificum gratia quæcunque prædia à monachis arabantur, essent ab onere decimarum libera, is priuilegium, ac libertatem ad sola noualia restrinxit, vt refert Alexander III. in Concil. Lateran. *p.* 13. *c.* 3. idem *in epist. ad Thomam Cantuariensem Archiepiscopum*, edixit vt monachi persoluerent decimas ex integro de agris, & prædijs, quæ olim culta fuerant, *cap. commissum, de decimis*. Ampliauit dicta priuilegia Alexander III. statuens, vt nec de prædijs, seu nutrimentis proprijs manibus cultis, verùm nec prædijs alijs locatis decimas soluerent, vt constat ex eius epistola ad Archiep. Eborac. quæ refertur post Concil. Later. *part.* 13. *cap.* 3. ibi: *De compellendis monachis albis, & nigris, & canonicis regularibus ad soluendas decimas de terris conductis, quas habent ad terminum, vel ad firmam, à nobis tua discretio postulauit: sed te, vel quemlibet alium audire, aut exaudire super hoc nulla ratione possumus, nisi manifestè vellemus obuiare iustitiæ, & prædecessorum institutis contraire; ne videamur religionem persequi, quam si fortè non habemus in nobis, in alijs diligere, & fouere tenemur*. Sed idem Pontifex agnoscens Religiones augeri, & pluribus possessionibus ditari, statuit vt decimas soluerent religiosi de agris conductis, vt habetur *d. cap.* 13. *Concil. Lateran.* 2. & Innoc. III. in Concil. Later. generali, *cap.* 55. absolutè monachis indixit, vt decimas præstarent de prædijs conductis, & nouiter acquisitis, ibi: *Decernimus, vt de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas proprijs manibus, & sumptibus excoluerint, decimas persoluant Ecclesijs, quibus ratione prædiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis Ecclesijs aliter duxerint componendum*. Immò idem Innocentius *lib.* 4. *epist.* 85. compescit huius priuilegij abusum in quibusdam monachis, qui vineas emebant, vt vinum ex eis collectum possent distrahere, & ita ait: *Extendentes ad turpia lucra manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi* (idest Episcopo) *vel Ecclesijs suæ diœcesis decimæ solui solent; quarum vinum licèt nequaquam in proprios vsus expendatis, sed vendendum ad alias faciatis prouincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesijs subtrahitis ex ijsdem*. Et tandem illis comminatur in hæc verba: *Scientes vobis esse meritò formidandum, ne propter clamores eiusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum priuilegia vestra coarctanda prouideat, vel etiam reuocanda; cùm priuilegium meretur amittere, qui concessa abutitur libertate*. Quo autem ordine cœperint hæc priuilegia communicari cæteris Religiosis, & monachorum Ordinibus, summorum Pontificum bullæ testantur. Vrbanus enim III. anno 1187. exemptionem à decimis indulsit Hospitali fratrum Ordinis Cruciferorum in ciuitate Bononiæ, in bulla quæ incipit, *Cùm antecessor tuus*. Cœlestinus III. eandem exemptionem concessit Congregationi monachorum Montis Virginis, bulla quæ incipit, *Religiosam vitam*. Innocentius III. anno 1129. eodem onere liberauit fratres Ordinis Redemptionis Captiuorum, bulla quæ incipit, *Operante Patre*. Ioannes XV. monachis Cassinensibus, vt constat ex chron. Cassin. *lib.* 2. *cap.* 1. Innocent. III. Camaldul. *lib.* 2. *epist.* 12. & Cisterciensibus *in cap. ad audientiam, hoc tit.* Prædicatoribus, & Minoribus *in cap. nimis, de excess. Prælat.* idem indulsere. Honorius III. anno 1216. eandem libertatem censuit esse communicandam Fratribus Prædicatoribus Ordinis Sancti Dominici, in bulla,

cuius

cuius initium est, *Religiosam vitam*. Clemens IV. anno 1265. eandem exemptionem concessit fratribus D. Francisci. Quæ, & alia priuilegia referunt Miranda *in manuali, tom. 2. q. 49. art. 12.* Barbosa *de offic. Parochi, dicto cap. 28. §. 3.* Pellizarius & Cruz *vbi suprà*. Hæc tamen priuilegia tolerari posse ad tempus, ob paupertatem, ac necessitatem tantùm, non si multiplicatæ sint possessiones exemptorum: docuerunt P. Blesensis *epist. 82.* I. Satisbar. *lib. 1. de nugis Curial. cap. 21. & epist. 92.*

9 De dubijs circa hæc priuilegia.

Sed circa prædicta priuilegia nonnulla se offerunt dubia resoluenda. Primum circa personam, quæ possit ea concedere. Et dicendum est, Pontificem posse priuilegium concedere, per quod quis eximatur à solutione decimarum, *cap. à nobis, cap. suggestum 9. cum seq. cap. ad audientiam 12. hoc tit. cap. si de terra, cap. accedentibus 15. cap. dudum 31. de priuil.* docet Barbosa *dicto cap. 28. §. 3. num. 12.* Episcopus autem dictam exemptionem concedere nequit per viam priuilegij, quia sanctionibus Pontificijs, & Conciliaribus decimæ assignatæ sunt proprijs parochis, *cap. Ecclesia, cum seq. 16. qu. 1.* nisi sint decimæ, seu decimarum partes illæ, quæ ad suam mensam spectant, *cap. quia circa, de priuil.* docent Moneta *de decimis, cap. 5. num. 129.* Rebuff. *eodem tract. quæst. 5. num. 28. & 32.* Secundum dubium vertitur circa prædia noualia, idest nouiter ab ipsis monachis acquisita, an ad ea priuilegia exemptionis extendantur? Et ad illa protrahi debere, probatur ex sequentibus. Primò, nam priuilegia, quæ à mera Principis liberalitate proueniunt, latè sunt interpretanda, *cap. quamuis, de præbend. in 6.* ab specie probant textus *in cap. cùm dilecti 6. de donat. cap. olim 16. de V. S. cap. quia circa 22. de priuil.* sed prædictæ exemptiones à Summi Pontificis liberalitate, & beneficio proueniunt, *cap. sedes 15. de rescript. dicto cap. quamuis*: igitur plenè debent interpretari, & ad noualia extendi. Secundò id probatur *in cap. ex parte, el 3. hoc tit.* in illis verbis: *Cùm tibi, quod maius est, sit concessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum cum integritate percipias, de noualibus eas exigere satis potes.* Idem probatur *ex cap. quia circa, de priuilegijs.* Sed adhuc contraria sententia defendenda est, quæ probatur *ex cap. tua 25. §. final. de decimis, cap. quid per nouale, de V. S.* Et ex eo, nam priuilegij, & præscriptionis eadem ratio est, *cap. duo sunt, de offic. ordin. cap. super, §. præterea, de V. S.* Baldus *de præscript. 5. part. 2. qu. 26.* Sed præscriptio non extenditur ad noualia, *cap. cùm contingat 28. hoc tit.* Igitur nec priuilegium. Deinde quia priuilegium non extenditur ad ea, quæ de nouo accedunt, *Clement. 1. de censibus, l. si mandauero 22. §. is cuius, ff. mandati, cap. felicis, de pœnis, lib. 6. l. non modus 12. C. de seruit.* Deinceps, nam omnia priuilegia cùm concedantur contra ius commune, *cap. priuilegia, 3. distinct. cap. final. 25. quæst. 1.* & contra iuris dispositionem operentur, *cap. in his 30. de priuil. l. 2. ff. ad municip.* odiosa sunt, & ita accipienda, vt minùs lædant, *cap. quod dilecto, de consanguin. & affin. cap. licèt, de offic. Ordin. cap. veniens 19. de præscript. cap. quamuis, de rescript. in 6. cap. illa 16. de priuil.* docent Couar. *lib. 1. var. cap. 17. num. 13.* Valascus *consult. 58. per totam*: nec extensionem aliquam recipiunt, *cap. petijsti 7. quæst. 1.* etiam ex maioritate rationis, *l. si pupillorum, §. si Prætor, ff. de rebus eorum*, cum adductis à P. Barbosa *in l. 1. part. 1. num. 19. ff. solut. matrim.* & ab specie probant textus *in cap. ex multiplici, hoc tit. cap. 2. §. 1. eodem tit. in 6. cap. veniens 19. de præscript.* Retenta igitur hac sententia, quam fusè probat Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 21. num. 26.* non obstant contrariæ opinionis fundamenta. Non primum, nam illud procedit, quando priuilegium interpretatur contra Principem concedentem; tunc enim plenissimè accipiendum est, *dicto cap. cùm dilecti*. Cæterum si de tertij præiudicio agatur, strictè est interpretandum, cùm semper intelligatur concessum sine tertij præiudicio, *cap. super eo, de offic. deleg. cap. ex tuarum, de auctorit. & vsu pallij, l. nec 9. C. de emancip. liber.* Alciatus *de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 11.* non tamen adeò strictè sunt interpretanda priuilegia, vt à propria verborum significatione recedatur, *l. cùm lege, ff. de testam.* & ab ea interpretatione, quæ ex mente concedentis colligi potest, *cap. quid per nouale, de V. S. cap. quantò, de priuileg.* Vnde cùm exemptio à solutione decimarum tendat, in præiudicium parochi, strictè est accipienda. Nec obstat textus *in dicto cap. ex parte*, pro cuius conciliatione cum capite *tua 23. §. final. hoc tit.* communiter DD. affirmant, textum *in dicto cap. tua*, procedere in concessione facta à laicis; textum verò *in dicto cap. ex parte*, in priuilegio concesso ecclesiasticis personis, quod faciliùs ad noualia extenditur: ita docuerunt Cardinalis, Hostiensis, & Panormitanus *in dicto cap. ex parte*, & esse communem distinctionem dixerunt Couar. *lib. 1. variar. cap. 17. num. 13.* Valasco *consult. 58. num. 9.* & videtur probari *ex lege 23. tit. 20. part. 1.* Rationem differentiæ ipsi assignant ex eo, quia decimæ à laicis retineri non possunt sine peccato, *cap. quamuis 17. cap. prohibemus 19. de decimis*; & ideò priuilegium laicis concessum, tanquam odiosum restringendum est. Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest ex eo, nam siue priuilegium concedatur laicis, siue religiosis percipiendi decimas, semper odiosum est, & restringendum, cùm præiudicet parocho proprio, cui ius competit ad eas, *cap. cùm in tua, hoc tit. cap. veniens, de præscript. cap. ad decimas, de restis. spol. lib. 6.* ac proinde semper strictè interpretandum est. Quare hac solutione omissâ; veriùs dicendum est, textum *in d. cap. ex parte*, procedere in priuilegio concesso ei, cui iure communi decimæ debebantur, præscriptione tamen, vel alio modo ius ad eas amiserat; quo casu priuilegium fauorabile est, argumento capitis *ab exordio, 25. dist.* cùm per illud regressus fiat ad ius commune, *l. si vnus, §. pactus, ff. de pactis.* Quæ solutio adstruitur ex verbis ipsius textus, ibi: *De laboribus terræ parochiarum tuarum.* Ex quibus constat, priuilegium illud concessum fuisse Rectori sanctæ Columbæ, in cuius territorio parochiæ illæ erant. Docuit post Barbosam *d. cap. 28. §. 3.* Tondutus *resol. canonic. cap. 101. num. 15.* Nec obstat textus *in d. cap. quia circa*: cui vt satisfaciat Tondutus *vbi suprà*, discrimen constituit inter religiosos exemptos ratione beneficij, aut ratione priuilegij; vt si sint exempti ratione beneficij, cùm illa exemptio non repugnet iuri communi, extendatur ad noualia; secus verò cùm ratione priuilegij exemptio contingit. Et primo casu accipit Tondutus textum *in d. cap. quia circa*. Sed ea solutione omissâ, veriùs dicendum est iuxta suprà tradita, quod ideò extenditur in eo textu priuilegium ad noualia, quia agebatur de eius interpretatione contra ipsum concedentem, qui potuit legem apertiùs dicere, *l. veteribus 40. ff. de pactis*; quia tunc nullum datur tertij præiudicium: docuit post Abbatem ibi, Couar. *lib. 1. var. cap. 13.* Tertiò dubitari solet, an prædicta priuilegia non soluendi decimas extendantur ad illa prædia, quæ monachi alijs tradunt excolenda? Et inspecto iure communi, hoc dubium decisum videtur, videlicet colonos ipsorum prædiorum teneri decimas soluere, *cap. licèt, cap. nobis 24. hoc tit.* Inspectis verò ipsis priuilegijs, discrimen est constituendum inter priuilegia realia, & personalia; ita vt si priuilegium sit personale, per quod eximantur religiosi à solutione decimarum, ipsorum coloni exempti non credantur: si verò sit reale, eximens bona, & possessiones, coloni non teneantur decimas persoluere. Azor. *lib. 7. Instit. cap. 7. vers. Secundò quæritur*, Olea *de cess. iur. tit. 6. qu. 3. num. 2.* Vnde cùm religiosi mendicantes, & alij priuilegia realia obtineant, in quibus non solùm ipsi, verùm & eorum prædia à solutione decimarum eximuntur, eorum coloni liberi erunt à decimarum præstatione, vt pluribus Rotæ decisionibus probat Puteus *decis. 522.* Circa prædia, quæ ipsi religiosi ab alijs accipiunt excolenda, habemus expressam iuris decisionem *in cap. dilecti, hoc tit.* vbi docetur, decimas præstare teneri, vt ex ipsis prædijs conductis, etsi manibus proprijs excolant.

His animaduersis ratio præsentis assertionis, quare videlicet omnes fideles teneantur proprijs parochis decimas persoluere, duplex assignari potest. Prima, vt per hanc præstationem Christiani non minus se gratos Deo ostendant, quàm legis veteris cultores. D. Chrysostomus *homil. 43. in epist. 1. ad Corinthios*; & vt abundet plus gratia nostra, quàm Scribarum, vt dicemus infrà, *in cap. cùm homines*, vbi agemus de origine huius præcepti, & quo iure illud iniunctum sit. Alia ratio deducitur ex adductis *in cap. cùm secundùm, de præbend.* nam si fideles Christiani accipiunt sacramenta, & alia spiritualia à proprijs parochis, etiam debent temporalia illis præstare ad eorum alimoniam, cùm aliàs proprijs stipendijs in Ecclesia deseruire cogerentur: quare rectè ab Ecclesia præceptum est, vt omnes fideles teneantur decimas proprijs parochis præstare: quod præceptum probant D. Cyprianus *epist. 34. in fine*, Chrysostomus *homil. 4. in epistol. Pauli ad Ephesios*, 10 Traditur ratio decidendi.

D. Hie-

D. Hieronymus *epist. 2. ad Nepotianum*, & alij Ecclesiæ Patres congesti à Crespetio *in summa, verbo Decimæ*. Circa religiosos etiam idem seruandum est, nisi priuilegio ab hac decimarum præstatione exempti sint; vnde cùm in præsenti textu adhuc temporibus Hadriani religiosi non fuissent exempti nisi à decimis eorum prædiorum, quæ proprijs manibus nouiter excolebant, non verò cùm iam olim prædia illa decimas debebant; ideò *in cap. 3. & 4. hoc tit.* iubet Hadrianus, vt ipsi monachi de prædijs nouiter acquisitis, & ex quibus antea decimæ præstabantur, decimas soluant.

11 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cuius prior pars procedit in decimis personalibus; quas etsi monachi olim, dum adhuc laici essent, proprijs parochis persoluerent, propter sacramenta ab eis recepta; tamen postquam sibi ipsis sacramenta administrare cœperunt, cessauit causa obligationis præstandi decimas personales: at decimæ prædiales cum debeantur vt tributa realia ipsorum prædiorum, vt infrà probabimus *in cap. de terris*; ideò monachi ea possidentes decimas ex illis soluere coguntur, nisi priuilegio reperiantur exempti. Secunda verò pars dubitandi rationis referenda est ad tempora Hadriani IV. istorum iurium auctoris; cum enim ipse tantum concessisset monachis Cistercienfibus, vt de prædijs proprijs laboribus nouiter cultis decimas soluerent, & priuilegium tantum valeat quantum sonat, de prædijs nouiter acquisitis, aut illis, quæ iam olim decimas pendebant, eas soluere coguntur.

CAPVT V.

Idem a *Cantuariensi Archiepiscopo, & eius suffraganeis.*

PEruenit ad nos, quod cùm *b* parochiani vestri decimas bonorum suorum consueuerint Ecclesijs, quibus debentur, cum integritate persoluere, nunc autem laudabili consuetudine prætermissa, quidam ex ipsis de lana, de fœno, de prouentibus molendinorum, & piscariarum *c* ipsis Ecclesijs subtrahere non verentur. Sed quoniam institutioni *d* diuinæ manifestiùs obuiant, qui decimas ipsis Ecclesijs non persoluunt, f. v. p. A. s. p. m. quatenus parochianos vestros monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellere, vt de prouentibus molendinorum, & piscariarum, & fœno, & lana decimas Ecclesijs, quibus debentur, omni contradictione cessante, cum integritate persoluant.

NOTÆ.

1 a CAntuariensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & post Concilium Lateran. *part. 4. cap. 2.* De Cantuariensi Ecclesia, & eius Præsule nonnulla notaui *in cap. 2. de rescriptis*.

b *Parochiani.*] Diœceses appellari parochias, & ipsos fideles diœcesanos, parochianos, latè probat Filesacus *de origine Parœc. cap. 1.* etiam notaui *in cap. 2. de parochijs, cap. 2. de pecul. cleric.*

2 c *Piscariarum.*] In illis videlicet locis, in quibus piscatio in fructu est, vt oris maritimis, & similibus locis, sicut in Corcyræorum regione contingebat; eos enim piscationis Thynnariæ decimam quotannis Ioui Olympico, & Apollini Delphico præstasse, auctor est Pausanias *in Phoc. pag. 624.* Immò plerumque piscatio ad priuatos, seu communitates iure dominij spectat, vt probat, seu indicat syntagma, quod de iuribus maritimis olim scripsit Sirius Metropolita Neocæsarensis, quod fortè non extat, sed laudatur à Theodoro Balsam. *in scholijs ad can. 4. Synodi Chalced. prope finem*; & constitutio Comneni, seu bulla aurea *de prohibit. alienat. rerum*, apud eundem Balsamonem *in notis ad Synodum 7. can. 12. pagina mihi* 516. ex editione Gentiani Herberti, & posteà ab Edmundo Bonefido *in lib. iuris Orient.* Gothofredo post nouellas Iustiani, & Leonis 9. & 10. Et etiam priuilegio, aut consuetudine plerique exercent piscationem in flumine alias publico, vt referunt Ripa *in l. quominus, num 36. de flumin.* Auendaño *de exequend. mandat. 1. part. cap. 11.* Couar. *in regula Peccatum, 2. part. §. 8 num. 15.* Pinel. *lib. 1. select. cap. 14. num. 18.* Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 4. §. 4.* Lessius *de iustitia, lib. 2. cap. 5. num. 36.* quam consuetudinem supponunt, & admittunt contra libertatem naturalem, iuxta quam communis est omnibus aqua profluens, Marcus Lyclama *lib. 3. membran. eclog. 9.* Iacob. Vuander. Graff. *de iure publico, ad leg. non dubito 7. de captiuis, cap. 36. & 40.* Seldenus *lib. 1. maris clausi, cap. 14. & 15.* quibus omnibus in casibus ex ipsa piscatione decima debetur, ex præsenti textu.

d *Institutioni diuinæ.*] Hæc verba exponemus infrà *in cap. 32. §. fin.*

CAPVT VI.

Idem a *Vuinton. Episcopo.*

NVntios, & litteras tuæ fraternitatis ea qua decuit benignitate, recepimus, & petitiones tuas vt licuit curauimus exaudire, sicut illius personæ, quam pura in Domino, & feruenti charitate diligimus, & cuius commodis, & profectibus intendere volumus diligenter. Cùm igitur ad officium tuum spectent ea, in quibus præcepti nostri desideras nostra auctoritate muniri, tantò in his debuisti faciliùs exaudiri, quantò ipsam eorum specialiùs salutem respiciunt, de quibus in extremo iudicio redditurus es rationem. Inde est, quod f. t. per A. s. p. m. quat. tam Comites, quàm Barones, necnon & *b* milites, & omnes alios de parochia tua moneas propensiùs, & inducas, & ap. cess. ecclesiastica districtione compellas, vt decimas Ecclesijs matricibus de suis bonis omnibus communi integritate persoluant. Præterea parochianis tuis de fœno, equitio, pomis, piris, apibus, & de omni fructu decimas soluere ecclesiastica districtione, ap. cess. constringas.

NOTÆ.

a VVinton.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Lateran. *part. 4. cap. 3.* De Ecclesia Vuinton. nonnulla notaui *in cap. cùm Vuintoniensis, de elect.*

b *Milites.*] Quibus olim permissum fuerat, vt decimas è prædijs ditionis suæ in proprios vsus conuerterent, propter expeditionem contra Sarracenos, quoad bello mererent. Philippus in constitutione relata a Rigordo anno Christi 1187. ibi: *Qui alicuius terræ magnam iustitiam habet, eiusdem terræ decimam habebit:* 1

miles

miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cuius erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo, quod ab ipso tenebit: si autem ab eo nullam tenebit feudam, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit. Laici decimarum incubatores vsurpationis vallandæ gratia persuasum voluerunt, decimam sibi beneficij nomine concessam à Romano Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ: Matthæus Paris. *in Henrico III. anno* 1240. ibi: *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, vt ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, hoc etiam constat eorum suffragium exercitus Domini Papæ fuisse adhuc contributum.*

C A P V T VII.

Idem *Exonien.* & a *Vuigorn. Episcopis*.

CVm homines de Ottona secundùm generalem Anglicanæ Ecclesiæ institutionem de frugibus suis in Autumno IX. partibus sibi retentis, decimas Ecclesiæ S. Michaelis, cuius parochiani sunt, sine diminutione soluere teneantur, antequam Ecclesiæ decimas ad eam spectantes persoluant, seruientibus, & mercenarijs suis de frugibus non decimatis debita totius anni pro seruitio suo impendunt, tunc demùm de residuo decimam persoluentes. Vnde discretioni vestræ per A. s. p. m. quat. sub anathematis districtione illos cogatis, tam vt de frugibus, quàm de nutrimentis animalium suorum, sine fraude, & diminutione aliqua, in Autumno, sicut moris est, statim collectis fructibus, & alijs temporibus, prout debent, persoluant, atque de subtractis, & retentis dignam satisfactionem exhibeant.

N O T Æ.

a V*Vigorn. Episcopis*.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *part.* 4. *cap.* 4. De Exoniensi, & Vuigorn. Ecclesijs egi *in cap.* 9. *de rescriptis, cap.* 6. *de filijs presbyt.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio probatur. EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *De omnibus fructibus, etiam piscationis, vt molendinorum, debentur decimæ non deductis expensis*. Priorem partem assertionis probant textus *in cap. ex parte, el* 1. *cap. tua nobis, cap. transmissa, cap. pastoralis, hoc tit. cap. plerique, de pactis*. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 2. Illustrant vltra congestos in præsenti à Garana, & de decimis scribentes, P. Suarez *lib.* 1. *de decimis, cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. tract.* 5. *de decimis, cap.* 5. Secundam partem probant textus *in cap. non est, cap. pastoralis, cap. tua nobis, hoc tit.* & illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *d.* §. 1. *num.* 34. & *lib.* 3. *voto* 96 Petrus Gregorius *lib.* 13. *de repub. cap.* 17. Petrus Barbosa *in l. fructus, ex num.* 16. *ff. solut. matrim.* Castillo *de tertijs, cap.* 38. Fagundez *in* 5. *præcept. lib.* 1. *cap.* 2. Vaseus *in florib. verbo Decimæ, num.* 8. Solorzanus 2. *tom. de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 10.

2 Traditur ratio decisionis. Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgam dubitandi ratione. Prima nascitur ex eo, nam si ex omnibus fructibus terræ, aut maris decimæ essent soluendæ, non attenderetur, an licitè, vel illicitè essent quæsiti: sed ex quæstu illicito, & fructibus iniustè perceptis decimæ solui non possunt, *capite oblationes*, 90. *distinct. cap. de viro*, 12. *quæst.* 2. *cap. miror*, 17. *quæst.* 4. docet Hispanus *de decimis quæst.* 10. igitur indistinctè verum non est, ex omnibus fructibus decimas esse soluendas. Secunda pars assertionis etiam impugnatur ex eo; nam fructus non dicuntur propriè, nisi deductis expensis, *l. fructus, ff. solut. matrim. l.* 1. *C. de fructibus & litium, l. si domino* 36. §. *final. cum l. sequenti, ff. de petit. hæredit. l. videamus* 38. §. *item* 18. *ff. de vsuris, l. fructus* 7. *in princip* & §. *impendia, ff. soluto matrim. l. ait Prætor* 10. §. *fructus* 20. *ff. quæ in fraudem*. Plura Tiraquellus *de retract. lignag.* §. 15. Garcias *de expensis cap.* 1. *ex num.* 12. P. Barbosa *in d. l. fructus, num.* 7. Osualdus *ad Donel. lib.* 20. *cap.* 7. Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 3. Escobar *de ratiociniis. tom.* 2. *comput.* 13. Castillo *de vsufructu, cap.* 29. *num.* 26. Sed decimæ tantum ex fructibus præstantur: Igitur vt illæ debeantur, necessariò priùs deduci debent expensæ. Augetur hæc difficultas *ex l. fructus, ff. famil. ercisc.* vbi cum agatur de expensis deducendis, vel non, ait Consultus, nullum casum interuenire posse, qui hoc genus deductionis impediat. Igitur nec in decimarum præstatione talis deductio negari potest. Fulcitur secundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam præstatio redecimæ, seu duplicis decimæ ex eadem re iuri, & æquitati repugnat, vt probat Innocentius *in cap. cùm non sit, hoc tit.* Sed nisi deducatur quantitas seminis, ex qua decima soluta fuerat, iterum eadem res redecimatur, præcipuè cùm plerumque contingat, non plures fructus nasci, quàm fuerit quantitas seminis. Ergo semper expensæ deducendæ sunt. Augetur tandem hæc difficultas, nam certum est, decimas personales non aliter debere persolui, quàm deductis expensis, *cap. ex parte* 21. *hoc tit.* Igitur similiter prædiales decimæ, deductis expensis præstandæ sunt.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, decimam dictam fuisse à parte decima, quæ ex fructibus, & alijs rebus persoluitur, *cap.* 1. *cap. parochianos, hoc tit. l.* 1. *tit.* 20. *partit.* 7. inde decumanus ager appellatur ille, ex quo decima pars Imperatoribus soluitur. Cicero *lib.* 2. *de finibus*: notauit Canisius *ad hunc titulum, cap.* 1. hinc decimare legiones dicitur quando decima pars supplicio afficitur; cum enim apud Romanos plures delictum perpetrabant, decimus eorum supplicio afficiebatur, vt sic metus ad omnes, pœna ad paucos perueniret. Tacitus *lib.* 4. *annalium*, Capitolinus *in vita Macrini*, Titus Liuius *lib.* 2. *Cætera multitudo decimus quisque ad supplicium*. Tertullianus ad Scapulam: *Totam Carthaginem decimabis*. Suetonius *in Caligula, cap.* 48. *Consilium inijt nefandæ atrocitatis, legiones quæ post excessum Augusti seditionem mouerant, contrucidandi; vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus inhiberi nullo potuit modo, quia decimare velle perseueraret*. Ex Halicarnasseo, Platone & Appiano probant Mendoza *in virid. decad.* 1. *Saturn. capite* 1. Zerda *in aduers. capite* 113. *num.* 1. & hoc decimare, & decimationem militum appellabant, vt probant Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septemb.* P. Herodius *libro* 1. *Pandect. titulo* 7. Dorleans *ad Tacitum libro* 3. *fol.* 357. Beyerlink *in Theatro, verbo Decimæ*. Inde quia fructuum pars decima soluitur à fidelibus proprijs Parochis, decima absolutè vocatur. Et licèt aliquando ex consuetudine, vel præscriptione maior, seu minor pars, quàm decima soluatur, tamen semper attenta origine decima dicitur, *cap. tuæ nobis, hoc tit.* latè probat Rebussius *de decimis quæst.* 1. & 2. Valenzuela *consil.* 49. nam etsi verè decima pars fructuum non sit, inspecta tamen origine nomen retinet. Portionis huius decimæ præstationem omni religione inualuisse, & eam fructuum partem, seu rerum acquisitarum quotam sacerdotibus fuisse solutam, pro comperto est. Siquidem Abraham adhuc in statu naturæ decimas Sacerdoti Melchisedech soluisse refertur *Genesis cap.* 14. & narrat D. Paulus *ad Hebræos cap.* 7. *Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha*. Iacob etiam in Mesopotamiam profecturus decimas Deo vouit, vt traditur *Genesis cap.* 28. Rectè tamen Abulensis *in cap.* 23. *Matthæi, quæst.* 136. notat in eo statu decimas non solui ex præcepto, sed ex voto; nec ex fructibus terræ præcisè, sed voluntariè ex rebus, de quibus promittebantur, nec fuisse Leuitis applicatas, 3 De decimarum nomine, & origine.

sed

sed pro libitò vouebantur, cui promissor mallet. Postea verò Deus populo suo legem tradens, iussit decimam fructuum partem sibi solui, Leuitici cap. 27. ibi: Omnes decimæ terræ, siue de pomis arborum, siue de frugibus, Domini sunt. Exodi cap. 12. Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere. Deuter cap. 12. vers. 6. & cap. 14. vers. 22. & cap. 26. vers. 11. Vnde conqueritur Dominus de peccato circa præstationem decimarum commisso apud Ezechielem cap. 20. vers. 40. Amos cap. 4. versic. 4. Malach. cap. 38. vers. 10. & laudantur Tobias ob huius præcepti obseruantiam, Tobiæ cap. 1. vers. 6. & Iudæi 1. Machabæorum 3. vers. 49. Et quia ipsi exactissimè decimas pendebant, ideò Ecclesiæ Patres sæpè prouocant eorum exemplum, cùm de decimis præstandis agunt, vt D. Clemens lib. 2. constit. cap. 34. D. Hieronymus in cap. 3. Malachiæ, D. Chrysostomus homil. 4. in epist. ad Ephesios, & alij, quos laudat Adam Contzen. lib. 6. pol. cap. 24. §. 1. Illustrant Theologi positiui in dictis locis, D. Thomas 2. 2. quæst. 87. art. 1. Becanus in analog. cap. 7. qu. 6. Spondanus in annal. sacr. anno 2574. num. 6. P. Menochius de Republica Hebræorum, lib. 2. cap. 4. Apud Gentiles etiam receptum fuisse decimas Dijs præstare, constat ex Diodoro Siculo lib. 5. Plutarcho problem. cap. 16. Herodoto lib. 1. Plinio lib. 18. cap. 2. & lib. 19. cap. 14. Xenophonte in oratione, quam edidit in Laudibus Agesilai, qui scribit ipsum duorum annorum spatio centum talenta & ampliùs Deo apud Delphos in decimam dedisse. Idemque refert oraculi iussu templum Dianæ construxisse, vbi & annuam decimam consecrauit ex fructibus terræ: & præcipuè ex prædijs, ac spolijs hostium decimam Gentiles soluisse referunt Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. Diogenes in vita Solonis, Diodorus Siculus lib. 11. ibi: Populus Atheniensis dicauit Deo decimam partem, quam ex spolijs detraxerat. Illustrat Petrus Faber lib. 2. semestr. cap. 3. & alia decimarum à Gentilibus exhibitarum exempla referunt Anastasius Germon. lib. 1. de sacr. immunit. cap. 14 num. 8. & lib. 3. cap. 19. num. 4. Philippus Thomasinus de donarijs cap. 4. pag. 33. Beroaldus ad Suetonium, folio 356 Azor. tom. 1. Instit. lib. 7. cap. 23. quæst. 2. Baronius anno 57. num. 74. Anendaño de mera, lib. 2. cap. 21. num. 26. Quamquam negandum non sit, pleraque exempla, quæ ab eis afferuntur, non habuisse reuera rationem decimarum, sed simplicium oblationum, non ex iustitia, titulo debitæ sustentationis sacris ministris debitarum, sed spontè ex voto ad aliquid impetrandum consecratarum. Quare legimus mercatores, propolas, aliosque lucris inhiantes, Herculi decimam vouisse, vt tanto heroe in societatem lucri vocato, facerent vt Numinum quoque interesset res suas, & commercia fœcundiori fortuna promoueri. Constat ex l. 2. §. si decimam, ff. de pollicit. Et hanc portionem Herculeam veteres vocabant. Varro lib. 5. de lingua Latina, Cicero lib. 3. de natura Deorum, cuius portionis meminerunt Tertullianus in apolog. cap. 39. Festus Pompeius verbo Decima, & ex eis Gothofredus & Budeus in dicto §. si decimam. Apud Athenienses decimæ in quos vsus insumerentur, colligitur ex epistola Pisistrati ad Solonem, interprete Sancto Ambrosio, ibi: Denique Atheniensium singuli decimas frugum suarum separant, non in vsus nostros consumendas, verùm sacrificijs publicis, commodisque communibus; & si quando bellum contra nos ingruerit, in sumptus deportandas. Tandem apud Catholicos iam à primis Ecclesiæ sæculis decimas solutas fuisse, constat ex veteribus canonibus congestis ab Antonio Augustino in epit. iur. Pontif. lib. 70. tit. 7. & libro 15. tit. 16. Crespet. in summa, verbo Decimæ, de quibus decimis peculiares tractatus ediderunt Hispanus, Rebuffus, & Moneta, & Canisius, earumque materiam pertractarunt ex Iurisperitis Couarruuias lib. 1. variar. cap. 17. Gutierrez lib. 1. canonic. cap. 22. Petrus Gregorius lib. 2. syntagmatum, cap. 20. Germonius vbi suprà, Borellus in summa decis. tit. 19. Lemaistre integro libro de decimis, Barbosa de offic. Parochi, cap. 29. Altesserra lib. 3. dissert. cap. 9. Hunnius in Encyclop. tit. 22. ex Theologis cum D. Thom. 2. 2. qu. 87. Suarez de relig. tom. 1. tract. 2. de decimis, Vasq. in opusc. de benef. cap. 1. Fagundez, Leander, & Tambur. in 9. Eccles. præcept. Azor. part. 1. Instit. lib. 7. cap. 15. Syluester, Bassæus, & alij Summistæ verbo Decimæ. Illud notandum est, decimarum præstationem eatenus esse actum religionis, quatenus per decimas fouentur ministri, à quibus exhibetur cultus Deo, quem exhibere non possunt, si sustentatione necessaria destituantur. Quatenus tamen decimæ præstantur directè ipsis ministris, sic earum exhibitio est actus iustitiæ commutatiuæ; iustum quippe est, vt seminantibus spiritualia reddantur temporalia, vt dicitur ab Apostolo 1. ad Corinthios cap. 9. Meritò ergo in Concilio Constantiensi sess. 8. art. 18. damnatum est delirium Vuicleffi, qui referentibus Vualdensi lib. 2. doctrinæ, cap. 64. Nicolao Harspsoldio in histor. Vuiclef. cap. 2. contendebat, decimas esse meras eleemosynas, nec vllo iure sacerdotibus deberi; quod alij quoque nonnulli hæretici tenuerunt, vt Leutardus, referente Glabro lib. 2. histor. cap. 11. Idem sentiebat Ioannes pecorum pastor, de quo Genebrardus anno 1453. Musterus lib. 3. Cosmogr. quos refellunt Bellarminus lib. de clericis, cap. 29. Valentia 2. 2. quæst. 5. dist. 6. Castro aduersùs hæreses, verbo Decimæ. Et si Diuus Augustinus in Enchiridio, cap. 76. & sanctus Chrysostomus homil. 74. in Matthæum, enumerent inter eleemosynas etiam decimas, sumunt latè eam vocem pro quacunque pia contributione, etiamsi ex iustitia debeatur, cuiusmodi est ista: quod D. Augustinus disertè agnoscit serm. 219. de tempore, & optimè quoque Clemens Romanus lib. 2. constit. cap. 29. 31. & 38. comparans decimas cum tributis Principum, quæ ex iustitia debentur.

4 Decimarum diffinitio, & diuisio.

Varias decimæ diffinitiones adducunt Doctores suprà laudati. Aliqui ita diffiniunt: Decima est omnium bonorum licitè quæsitorum quota pars Deo, eiusque ministris diuina institutione debita. Ita Rebuffus de decimis, quæst. 4. Moneta cap. 2. Alij, ita vt Decima sit pars fructuum, ad quam petendam ius competat Parochis ratione administrationis Sacramentorum. Barbosa d. cap. 28. de offic. Parochi, num. 3. Alij tandem aiunt: Decima est pars omnium eorum, quæ quis licitè quauis ex causa acquisiuit, ministris Ecclesiæ exsoluenda. Canisius de decimis cap. 2. num. 5. Sed his omissis, & alijs traditis à Petro Gregorio lib. 2. syntagm. cap. 21. Hostiensi in præsenti titulo, rectius ita diffinitur, vt decima sit: Quota fructuum, vel lucri liciti portio Deo debita. Deducitur ex cap. parochianus 14. cap. tua nobis 26. hoc tit. cap. decimæ 16. qu. 1. Dicitur quota fructuum, loco generis, cum aliæ fructuum similes partes soluantur Imperatoribus, & alijs personis, vt infra dicemus: quare autem Deus decimam partem, non vero maiorem, nec minorem sibi reseruauerit, disputant Doctores? Et nullam congruam posse assignari rationem, putat Tindarus de decimis num. 28. ex eo, quia in arbitrarijs rationem quærere superfluum sit. Glossa in l. 1. ff. de pactis: quo casu accipiunt textum in l. non omnium, ff. de legibus, Menochius de arbitr. casu 82. num. 14. Corrasius de iure ciuili in artic. redig. Verum D. Thomas vbi suprà, Rebuffus d. qu. 2. num. 8. rationem reddunt ex perfectione huius numeri. Cætera verò diffinitionis verba loco differentiæ apponuntur, cum illæ decimæ tantum debeantur Deo in signum vniuersalis dominij, cap. tua, cap. cùm sit, 33. hoc tit. Dicitur etiam pars fructuum, vt comprehendantur grana, & legumina, necnon fructus arborum, cap. peruenit 5. hoc tit. Dicitur etiam lucri portio, vt omnia lucra aliunde obuenientia comprehendantur, vt prouentus molendinorum, cap. pastoralis 28. hoc tit. pensiones ædium, cap. penult. de pactis: & quicquid ex artificio, seu professione prouenit, cap. decimæ, 16. quæst. 1. & infrà dicemus. Circa diuisionem decimarum sciendum est, decimas plerumque diuidi in profanas, & ecclesiasticas. Prioris generis variæ sunt species; aliæ enim dicuntur pœnales, aliæ tributoriæ, colonariæ aliæ. Pœnales dicuntur, quæ in pœnam inferuntur, vt decimæ, quæ ex iure ciuili in iudicijs pecuniarijs in vsu erant; nam qui indebitam pecuniam ab alio dolo malo postulabat, decimam pecuniæ in controuersiam adductæ pendebat fisco in pœnam litis temerè institutæ; & eodem modo, qui creditori legitimo debitam pecuniam negabat, eandem decimam ærario inferebat, postquam in lite succubuerat, §. hæc autem, Instit. de pœna temerè, authent. generaliter, C. de Episcop. & cleric. Illustrant Cuiacius lib. 7. obseru. cap. 7. Theophilus in d. §. hæc, Pancirola lib. 1. variar. cap. 38. de qua decima accipiunt textum in l. 1. §. proinde, ff. de varijs, & extraordin. Pancirola dicto lib. 1. cap. 33. P. Pithœus lib. 1. aduers. cap. 18.

cap. 18. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap. fin. num.* 23. Item apud Romanos lege Iulia, & Papia cautum erat, vt si nullos filios coniuges susciperent, tantùm decimam partem ad inuicem caperent, ibi: *Viro, & vxori inter se matrimonij nomine decimam capere ius esto*. Vlpianus *in fragmentis*, *tit.* 15. cuius legis decimariæ vestigia extant *in l. si quis solidum 76. de hæredibus instit. l. si bis qui*, *ff. de vulgari*, *l. 62. & 63. ff. ad leg. Falcid. l. 2. C. Theod. de iure deliber. l. 2. C. de infirmand. pœnis*: notauit Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus*, *ad leg. Papiam*. Tributariæ decimæ sunt, quæ supremis Principibus præstantur ex pretio omnium rerum, quæ venduntur, *l. 1. & 2. tit. 17. lib. 9. recopil.* de qua integros tractatus ediderunt Gironda, Lastarte, & Gutierrez. Etiam decima tributoria præstatur ex metallis, quando ipsa in fundis priuatorum reperiuntur, *l. inter 57. ff. de V. S. l. cuncti*, *C. de metallarijs*, *lib.* 11. *l.* 4. *& 5. tit. 13. lib. 1. recopil.* & populi nouiter subiecti olim Imperatori decimas præstabant, vt ex Strabone, & alijs docet Pancirola *lib. 3. var. cap.* 31. Vnde apud Ciceronem *in Verrem*, agri Siciliæ Decumani dicuntur: notauit P. Gregorius *libro 2. syntagm. cap.* 20. Item decima tributoria Regi nostro soluitur ex omnibus rebus, quæ transuehuntur ab hoc Regno, vel econtrà, *l. 1. tit. 28. libro 9. recopil.* Colonariæ decimæ dicuntur, quæ præstantur colonis ex fructibus agri ad colendum accepti. Appianus *lib. 1. belli ciuilis*, ibi: *Volentibus agros colere annua vectigalia publicè esse pendenda, seminum partem decimam*. Ex legibus colonarijs congestis ab Harmenopolo, illustrat Lemailtre *libro 1. de decimis, cap.* 1. Etiam ex iure nostro Regio duplex decima præstatur. Prima iudici executori, *ex l. 1. tit. 3. l. 1. tit. 21. lib. 4. recopil.* de qua egi *in cap. cùm ab omni, de vita & honest. cleric.* alia quæ tutori soluitur propter laborem administrationis ex fructibus patrimonij pupilli, *l. 2. tit. 7. libro 3. fori*, de qua agit Gutierrez *de tutel. 3. part. per tot.* Sed vt ad decimas ecclesiasticas perueniamus, communiter diuiduntur in prædiales, personales, & mixtas. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum præstantur, de quibus *in capite ad Apostolicæ*, *cap. ex parte*, *hoc tit. cap. 4. cum sequent. 16. quæst.* 1. Personales sunt; quæ proueniunt ex artificio, & industria personæ, vt ex mercatura, piscatione, & venatione, *capite decimæ 16. qu. 1. capite pastoralis*, *hoc titulo*; D. Ambrosius *serm.* 38. Si autem fructus prædij in venatione consistant, vt sæpè contingit, *l. item si fundi 9. §. aucupiorum, ff. de vsufructu*, *l. venationem 26. ff. de vsuris*, *l. 12. §. in agro*, *ff. de instruct. vel instrum. legat.* tunc prædiales erunt etiam quæ præstantur ex negotio, aut artificio. D. Augustinus *serm. 219. de tempore*. Mixtæ dicuntur; quæ proueniunt partim ex prædijs, partim ex industria; vt sunt decimæ fructuum, pecorum, & similium, quæ causa prædij, vbi animalia pascuntur, prædiales sunt; pecora enim videntur pars ipsius fundi, *l. 4. ff. de seruit. rustic. l. 2. C. de V. S.* Ratione verò custodiæ sunt personales, *capite commissum*, *dicto capite ad Apostolicæ*, *hoc tit.* Inter prædictas autem decimas nonnullæ dantur differentiæ. Prima, quod prædiales debentur etiam à Iudæis, non verò personales, vt dicemus infrà, *in capite de terris*. Secunda, nam personales decimæ debentur in ea Ecclesia, in qua quis recipit sacramenta, *dicto cap. ad Apostolicæ*, *vers. noueris*, *cap. quæsitum*, *16. quæst.* 1. quæ in Hispania generali consuetudine non soluuntur ex negotiatione, militia, & similibus, Solorzanus *tom 2. lib. 1. cap. 22. num.* 41. prædiales verò illi Ecclesiæ debentur, in cuius territorio prædia sunt, *cap. 18. hoc tit. cap. fin. de parochijs*. Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *cap. 18. hoc tit. cap. fin. de parochijs*. Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *cap. pastoralis*, *hoc tit.* prædiales verò illis non deductis, ex præsenti textu. Aliæ etiam sunt decimæ extraordinariæ pro tempore, & causa aliquo modo indictæ ab habentibus potestatem, vt decima, de qua *in Clement. 2. hoc tit. extrauagant. vacca, eod.* & decima pro subsidio Terræ Sanctæ, aut belli causa, de qua *in cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* & latè agit Roussel. *lib. 5. histor. iurisd. Pontif. cap.* 2. quam decimam belli gratia contra Sarracenos initi, sæpius Romanus Pontifex ex fructibus ecclesiasticis Regibus nostris concessit, vt referunt Spondanus *in continuat. Baronij, anno* 1275. P. Gregorius *dicto cap.* 20.

5 Deinde sciendum est decimas, tam prædiales, quàm personales, deberi ex omnibus fructibus, & prouentibus; tam ex prædijs, quàm ex hominis ministerio productis, & paratis, *cap. non est*, *cap. nuncios*, *hoc tit.* Suarez *vbi suprà*, *cap.* 34. Barbosa *dicto cap. 28. §.* 1. nam non est maior ratio soluendi decimas ex vna re, quàm ex alia. Deinde quia si institutæ sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, æqualiter illi egent decimis vnius prædij, quàm alterius. Hebræi autem decimas soluebant ex omni esculento hominis, cuius incrementa sunt de terra; ex rebus tam natis ex area, quam ex torculari, bobus, & ouibus, ac alijs animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt, *cap. 17. & 23. Leuit.* Abulensis *in cap. 32. Matthæi, qu.* 145. Etiam hortensia, vel medicinalia quæque, modò esui hominibus essent, in hunc censum veniebant, veluti mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina necdum in lege concepta erant, sed & in Euangelio, *Lucæ cap. 11. vers. 42. Matthæi vers. 3. cap.* 23. ibi: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum*. Vbi Chrysostomus explicat, decimas datis, vt iusti iudicemini. Hieronymus, decimas exigitis, etiam de minimis, curantes vt lex seruetur in quantum vobis est vtilis, cætera verò opera iustitiæ paruipenditis. Vtramque referunt Albertus Magnus, Tostatus & Lira: itaque requirebatur, quod hominis esculentum esset, quod de terra sumeretur, quod deponeretur in horreis, cellis, vel apothecis, vt ex Thalmudicis notaui *in cap. 1. hoc tit.* Cùm ergo in lege veteri ex omnibus fructibus prædiorum decimæ soluerentur, & in lege gratiæ ex omnibus fructibus solui debeant, ne Christiani sint minus liberales erga sacerdotes legis gratiæ, quàm Iudæi erga suos Leuitas; ideò debentur decimæ ex omnibus prouentibus rerum, tam mobilium, quàm immobilium; exempli gratia ex omni grano, & vino; *cap. quicunque, 16. qu. 7. cap. non est*, *hoc tit.* ex oleo, pomis, & fructibus arborum, *cap. decimæ, 16. qu.* 1. ex leguminibus, *cap. ex multiplici*, *hoc tit.* ex fœno, *cap. peruenit*, *hoc tit.* & quod vulgò dicimus, *alacer*. Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap* 21. ex prouentibus molendinorum, *cap. ex transmissa*, *cap. pastoralis*, *hoc tit.* ex pensionibus domorum, *d. cap. pastoralis*, *cap. plerique, de pactis*: ex pascuis, siue redditibus herbarum, vulgò *de hessas*, *cap. commissum*, *hoc tit.* vbi Abbas *num.* 2. Solorzanus *d. cap. 21. num.* 6. ex lacte, fœtu, & lana, *dicto cap. peruenit*: ex fructibus apum, *cap. nuncios*, *hoc tit.* ex omnibus animalibus rusticis, & vrbanis, *cap. omnes*, *16. q. 7. d. cap. quicunque*: ex piscibus, & auibus in proprijs viuarijs, & stagnis inclusis; *d. cap. peruenit*: ex lino, cannabe, & fructu serico, vulgò *gusanos de seda*. Rebuffus *de decimis, qu. 9. num.* 11. Moneta *cod. tract. cap.* 4. Ferro Manrique *de differ. vtriusque fori, qu.* 151. Solorzanus *vbi suprà*: & si ex vno prædio duplices fructus percipiantur, vel loco vnius seminis aliud seratur, ex omnibus decimæ debentur. Valenzuela *consil.* 33. Apud Anglos lex erat, referente Ioanne de Houedeno *in suis annalibus*, *parte posteriori*, in hæc verba: *De omni annona decima Deo est reddita, & ideò reddenda: si quis gregem equorum habuerit, pullum reddat decimum; qui vnam tantùm, vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios præbeat: similiter qui plures vaccas, decimum vitulum; qui vnam, vel duas, de singulis vitulis singulos denarios; & qui caseum fecerit, det decimam Deo; & si non fecerit, lac decimet.* Immò ex tempore à Catholicis decima soluitur; quæ instituta est Quadragesima, *capite Quadragesima*, *de consecr. dist.* 5. Concil. Frosleian. *can.* 6. Nicolaus *ad Consulta Bulgar.* ibi: *Tempore Quadragesimæ, quo Deo carnis nostræ decimas damus, omni voluptati est renunciandum*. D. August. *serm.* 219. ibi: *Et quod maius est, non rerum omnium & prouentuum, sed & ipsorum dierum decimas Deo dare debemus*. D. Gregorius *in homilijs*, apud Burchardum *lib. 13. Decreti*, *cap.* 1. Carnot. *part. 4. cap.* 34. ibi: *Si per trecentos sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus*. Illustrat Filesacus *de quadrag. cap.* 4. Benedictus Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 10. tract. 8. disquisit.* 1. Baronius *anno* 57. 136. & 173. Ayala *de traditionibus*, *fol.* 243. Azor. *tom. 1. instit. lib. 7. cap.* 14. Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij*, *fol.* 50. Seuerinus Binius *in not. ad epist. 1. Thelesphori*, Coriolanus *in can. 69. Apost.* Aloix *in notis ad vitam S. Dionysij*, *cap.* 2. Carrier. *tom. 2. Digesti fidei*,

De quibus rebus decimæ debeantur.

*fidei, fol.*536. Tandem ex omni negotio, & artificio decimæ præstantur, *d. cap.* 10. vt ex captis in bello, ex furnis, ex lapidicinis, auri, & argenti, vel aliorum metallorum fodinis; an verò ex hæreditate, vel legato decima debeatur, disputant Fagundez vbi suprà, *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 5. Moneta *d. cap.* 4. *num.* 27. Barbosa *vbi suprà*, *num.* 28. Hunnius *vbi proximè, cap.* 5.

6 Decimæ integre præstantur. Rursus sciendum est, decimas prædiales statim fructibus perceptis soluendas esse, ex præsenti capite, & ex lege 17. *Luego que sean cogidos*; adest *tit.* 20. *part.* 1. & tardius dare peccatum est, quia minùs soluit qui tardiùs soluit, *l. si cui* 12. *in fine*, *ff. de V. S. l. fin. C. de plus petit.* & ideò soluendæ sunt antequam petantur. Rebuffus *qu.* 12. *de decimis, num.* 7. adeò vt ad horrea clericorum à laicis deferendas esse decimas, docuerit Glossa *verbo Horrea*, *in cap. reuertimini*, 16. *qu.* 1. & *in cap. decimæ*, *verbo Horreum*, 16. *quæst.* 7. quam sequuntur plures congesti à Couarruu. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. *num.* 8. Padilla *in l. post mortem, num.* 18, *C. de fideicomm.* Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 21. *num.* 43. Franchis *decis.* 124. Azeuedo *in l.* 4. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil.* quod intelligendum est cessante consuetudine contraria, quæ tempus, & modum præscribat ad decimarum præstationem, quæ seruanda est, dummodo ex ea fraus non sequatur, *l.* 2. *tit.* 5. *lib.* 1. *recop.* Vnde improbanda est sententia Archidiaconi, & aliorum, quos refert Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *ordin. num.* 20. qui docuerunt, decimas non deberi à Laicis, nisi à sacerdotibus petantur: quibus non suffragatur præsens textus, & *in d. cap. peruenit*, *hoc tit.* vbi monitio desideratur; nam ea requiritur ad hoc, vt decimas non soluentes excommunicari valeant, *d. cap. omnes*, 16. *qu.* 7. cùm monitione non præmissa nemo excommunicari possit, *cap. sacro, de sentent. excommun.* non verò vt teneantur sub peccato mortali, quod committunt decimas non soluentes absque vlla interpellatione, argumento legis *magnam, C. de contrah. stipul.* docent Rebuffus *de decimis, qu.* 12. *num.* 8. Azor. *part.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 35. *num.* 17. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. cap.* 9. *num.* 7. Decimæ autem personales soluendæ sunt in fine anni, cùm particularis solutio non leuia soleat incommoda afferre, *l. planè*, *ff. famil. ercisc. cap. ex litteris, de pignor.* docent Glossa *verbo Annus*, *in cap. reuertimini*, 16. *qu.* 1. Abbas *in cap. peruenit, hoc tit.* Rebuffus *d. quæst.* 12. *num.* 4. Etiam sciendum est, decimas soluendas esse in ea specie, in qua res solent esse iuxta commune hominum commercium, & ita soluendas esse in grano, non in spica; in vino, non in vuis; in oleo, non in oliuis, *cap. quicunque*, 16. *qu.* 7. *cap. non est, hoc tit.* & ex fructu apum soluitur decima in cera, & melle: Hostiensis, & Abbas *in cap. nuncios, hoc tit.* & Ideò cùm controuersum esset, an decima sacchari soluenda esset ex ipsis cannis, ex quibus saccharum educitur; an verò ex saccharo iam confecto, resolutum fuit à Rota in causa Cannariensi, soluendam esse ex saccharo, vt referunt Mohedanus *decis.* 68. & 152. Marquesanus *de commiss.* 2. *part. cap.* 4. *num.* 31. Nec contrarium docetur in præsenti textu, vbi statuitur, decimam soluendam esse in specie, in qua colliguntur fructus, statim ipsis collectis; cuius argumento idem tenuit Speculator *ad hunc titulum, in fine, ex l. quæ adeò* 7. §. *cùm quis*, *ff. de acquir. domin.* Nam respondendum est cum glossa in præsenti, *verbo fructus*, decimas soluendas esse quantò citiùs fieri possit, nec ideò sequi, soluendus esse antequam species reducantur ad vsum communem. Etiam animalium decimæ soluendæ sunt, quando non indigent lacte materno, vt earum solutio aliquod commodum afferat recipienti, & ne ex præmatura præstatione inutilis fiat, *l. si soluturus* 37. *ff. de solut. l. stipulatio* 38. §. *inter, ff. de verb. oblig. l. solent*, §. 1. *de aliment.*

7 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis, ratio prioris partis præsentis assertionis prouenit ex eo, quia decimæ soluuntur, vt per earum præstationem recognoscatur Deus vt supremus Dominus omnium rerum, iuxta illud psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo eius.* In cuius dominij recognitionem Dominus decimas sibi reseruauit, *cap. tua* 26. *cap. cùm non sit* 33. *hoc tit. l.* 17. *tit.* 7. *part.* 1. *l.* 1. *tit.* 5. *lib.* 1. *recopil.* Igitur si Domini est vniuersa terra, ex vniuersis fructibus eius decima præstari debet. Deinde quia si decimæ ab Ecclesia præceptæ sunt, & assignatæ in clericorum, & pauperum sustentationem; vnde plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium animarum, *cap. decimæ, cap. quoniam*, 16. *qu.* 1. *cap. tua nobis, hoc tit.* Inde ex omnibus rebus licitè acquisitis decimæ præstari debent, vt ita faciliùs Ecclesiæ ministri sustententur. Secundæ partis conclusionis ratio prouenit ex eodem principio; nam Deus, tanquam Dominus vniuersalis, in recognitionem dominij sibi reseruauit decimas fructuum eodem modo, quo dominus est terræ, ac proinde nullis deductis expensis. Deinde, nam licèt fructus ciuiliter accepti, sumantur deductis expensis; attamen naturaliter appellantur eodem modo, quo nascuntur: sed præceptum soluendi decimas ex fructibus terræ, de fructibus naturaliter perceptis intelligitur: ergo decimæ non deductis expensis soluendæ sunt. Rursus, nam fructus, prout ex Dei beneficio proueniunt, sunt quicquid ex fundo nascitur: sed fructus omnes nascuntur in fundo sine expensarum deductione: ergo ex illis expensis non deductis decimæ debentur.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta, pro cuius 8 Respondetur difficultatibus.
solutione sciendum est, satis dubium esse apud Interpretes, an ex rebus illicitè acquisitis decimæ debeantur? In qua quæstione Hispanus *de decimis qu.* 3. & 10. docuit non deberi, motus *ex cap. oblationes*, 90. *dist.* vbi statuitur, oblationes diffidentium fratrum recipi non debere, *cap. de viro* 12. *qu.* 2. vbi non recipiuntur oblationes sacrilegi, *cap. miror*, 17. *qu.* 4. vbi nec eius, qui fugientem ad Ecclesiam extraxit, oblatio admittitur, *cap. quia in omnibus, de vsuris*, vbi reijcitur oblatio vsurarij & meretricis. Alij discrimen constituunt inter eos, qui ita res iniustè, & illicitè acquirunt, vt dominium earum non assequantur, vt fures, raptores, & similes, qui decimas ex eis rebus non præstant; tum quia earum dominium non habent; tum quia non possunt dici acquisita, quæ restitutioni obnoxia sunt: & inter eos, qui licèt turpiter accipiant, tamen turpiter non retinent, *l.* 4. §. *sed quod meretrici, ff. de condict. ob turp.* & ex his rebus dicunt quod decimæ debeantur: ita Moneta *de decimis, cap.* 4. *num.* 49. Barbosa *vbi suprà, num.* 32. Sed prior opinio veritati propiùs accedit; siquidem non sine magno scandalo decimæ ex huiusmodi prouentibus recipi possunt. Accedit ea ratio, ne dicatur Ecclesiam mercedem prostibuli recipere, vt Gentiles accipiebant tributum ex meretricio quæstu, vt referunt Suetonius *in Caligula*, Lampridius *in eius vita*: ex quibus, & alijs notarunt Roa *lib.* 3. *singul. cap.* 13. Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 19. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. l. fructus, ff. solut. matrim.* nam omissis varijs solutionibus, dicendum est, fructus vel considerari prout sunt lucrum, & respiciunt commodum vsufructuarij; vel secundùm se, vt nascuntur ex arboribus, & terra. Primo casu accipiuntur sumptibus deductis, quia restitutio illud præstat quod abstulit læsio, *l. quod si minor*, §. *restitutio, ff. de minor. l. videamus*, §. *in Fauiana, ff. de vsuris*: quo casu accipiuntur textus *in d. l. fructus, l.* 1. *C. de fructibus, & litium, l. si à Domino*. §. *fructus, ff. de petit. hæredit. l. fundus* 51. *ff. famil. ercisc.* vnde sequitur, legatarium, cui leguntur omnes fructus fundi, non eximi ab expensarum, quæ necessariæ sunt, præstatione, *l. fin. ff. de vsufruct. legat.* probat P. Barbosa *in d. l. fructus, ff. solut. matrim.* in secundo verò casu, si fructus per se tantùm, & vt nascuntur, considerentur, deductioni expensarum locus non est; tunc enim non vt lucrum considerantur; vnde cùm decimæ ex fructibus, prout ipsi nascuntur, debeantur, ideò non deductis expensis soluendæ sunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis; nam nunquam quantitas seminis redecimatur, cùm illa necessariò moriatur, vt fructum afferat, & sic totum quod nascitur, de nouo prouenit; vnde ex omni ea quantitate decima semel præstatur. Nec interest, quod interdum propter sterilitatem, non ampliùs quàm quantitas seminis colligatur; nam compensanda est ea sterilitas cum vbertate alterius anni, vt considerat P. Suarez *vbi suprà*. Nec textus *in dicto cap. ex parte* 23. refragatur; verum enim est, ex decimis personalibus impensas deduci, non verò ex prædialibus. Cuius discriminis rationes varias adducunt Doctores. Prima, quia decimæ personales præstantur tantùm ex lucro, *cap. pastoralis*: sed lucrum dici non potest, nisi deductis expensis: igitur antea expensæ deduci debent. Secunda, quia debentur ex rebus acquisitis: sed quod erogatum est, acquisitum dici nequit: ergo ex eo decima non debetur. Tertia, & propria ratio nascitur ex suprà adductis; nam cum decimæ prædiales debeantur, quia Dominus dum Hebræis præceptum decimarum dedit, non respexit ad fructus ciuiles, sed naturales; ita cùm personales debeantur tantum ex lucro Ecclesia respexit ad

fructus

fructus ciuiliter acceptos, quia iam ius ciuile vigebat; & sic ex lucro ciuiliter accepto decimæ præstantur. Nec obstat textus *in dicta cap. non est*; nam licèt indefinitè loquatur, & sic referri possit ad omnia præcedentia, *l. iam hoc iure, ff. de vulgari*; tamen ex necessitate materiæ, & ne sequatur iurium antinomia, restringendus est ad decimas tantùm prædiales, ob prædictas rationes, vt post Suatez, & Barbosam docet Hunnius *vbi suprà, cap. de decimis*. Vnde infertur, colonum partiarium nullo modo pro portione sua deducere expensas, *cap. tua nobis, hoc tit.* Moneta *in cap. 6.* Garcia *de expensis, cap. 1. num. 21.* Azor *part. 1. Instit. lib. 2. cap. 19. qu.* ·. ita tamen, vt nunquam de vna, eademque re redecima debeatur, cùm duplex decima omni iure repugnet. Innoc. *in cap. cùm non sit, de decimis.* Vnde Dominus prædij locati, qui recipit mercedem locationis, decimam soluere non debet, cùm iam decima sit soluta ex fructibus, & præsumatur locatio facta salua decima. Barbosa *de offic. parochi c. 28. nu 99.* nisi præscriptione, aut priuilegio contrariū introductū sit; tunc enim eotu ratione etiā redecima præstari valet, vt probat latè Barbosa *d. §. 1.*

C A P V T VIII.

Idem *Monachis de* a *Neub.*

DIlecti filij nostri Abbas, & fratres Sanctæ b Crucis, transmissa nobis quæstione demonstrauerunt, quod prædia, vnde decimas, & in magna parte sustentationem habere consueuerunt, conduxistis, & recepistis ad firmam. Vnde quoniam iidem fratres ex hoc immoderatè, & enormiter grauantur, nec fuit intentionis nostræ, aut antecessorum nostrorum, vt de possessionibus, quas conducitis, decimas non debeatis persoluere: Vniuersitati vestræ m. præ. vt eis de fructibus de prædijs, quæ conduxistis in parochijs suis, de quibus consueuerunt decimas percipere, plenariè persoluatis, vel cum ipsis tam pacificè, & amicabiliter conueniatis, quod nulla inter vos debeat scandali malitia suscitari, nec vos videamini vltra quàm vobis indultum est, manus extendere.

N O T Æ.

1 a NEub.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & post Concilium Lateran. *par. 13. cap. 2.* Variè tamen emendatur à Glossa marginali, sed verè legendum est, *de Neubothel*: Monasterium enim hoc de Neubothel, est in regno Scotiæ, de quo hæc refert Nicolaus Arspheldius *in apparatu, num. 26. Neubothel, aliàs Neuthbotle, est in Regno Scotiæ, in Laudonia* (alij in Lonthiania) *Ordinis Cisterciensis: fundat sanctus Dauid Rex, de quo mentio in litteris Clementis III.* Ex Scriptoribus Scotiæ idem refert Manrique *annal. Cisterc. tom. 1. anno* 1140. *cap. 14. num. 4.* Vnde cùm iam à temporibus Hadriani IV. vt retuli *in cap. 3. hoc tit.* Monachi Cistercienses exempti essent à solutione decimarum ex prædijs proprijs laboribus, sumptibusue cultis; ideò intendebant in præsenti specie, etiam de prædijs ab alijs conductis, sed proprijs manibus cultis, decimas soluere non debere.

2 b *Sanctæ Crucis.*] Monasterium sanctæ Crucis, vulgò Halyrudhouus, est in Laudonia propè Regiam, & Imburgum, vbi die festo Sanctus Dauid Rex venationi intendens, à ceruo percussus, dum cornu comprehenderet, Crucis imaginem, non cerui cornu vidit. Magnificentissimè conditum est, & D. Augustini Canonicis concessum anno 1113. vt refert Pennotus *lib. 2. hist. Canonicor. Regul. cap. 36. num. 5.* Istis autem Canonicis decimæ debebantur, vt parochis, quia Sacramenta ministrabant in proprijs Ecclesijs, vt constat ex verbis sequentibus, ibi: *Non parochis suis.*

COMMENTARIVM.

3 VArijs priuilegijs monachos exemptos fuisse temporibus Alexandri III. à solutione decimarum ex prædijs proprijs manibus, & sumptibus cultis, iam probaui *in cap. 3. hoc tit.* Vnde ambigebatur in præsenti specie, an ipsi monachi virtute priuilegiorum exempti essent à præstatione decimarum ex illis prædijs, quorum dominium non habent, veluti ex prædijs ab alijs conductis? Et communis DD. opinio ita distinguit, vt si priuilegij formula sit, quod non soluant decimas de prædijs suis, vel proprijs, tunc teneri monachos ex prædijs conductis decimas persoluere: si verò priuilegij formula sit, quod non soluant decimas de prædijs, quę habent, tunc nec de prædijs conductis decimas debere, quando prædia illa suis manibus, vel saltem sumptibus excolunt, iuxta textus *in c. decimas, 16. q. 1. c. ex parte, hoc tit.* nam si religiosi exempti agros conductos proprijs manibus, vel sumptibus colant, fructus ex laboribus suis sunt percepti; vnde ex eis decimas præstare non debent. Sed cùm habeamus præsentem Alexandri III. decisionem, non est cur hac distinctione vtamur? Alexander enim expressè statuit, de prędijs à se conductis monachos decimas soluere debere, & rectè; nam verba priuilegij, de quo *in d. c. 3. c. ex parte*, ibi: *Laborum suorum*, propria significatione comprehendunt tantùm prędia, in quibus dominium habent; pronomen enim illud *suorum*, dominium significat, *c. quo iure, 8. dist. l. 2. §. 1. ff. de relig.* ideò ad prędia conducta porrigi non possunt. Accedit, nam huiusmodi priuilegia ita interpretanda sunt, vt quantò minus lędant iura parochialia. Barbosa *de offic. Parochi, c. 28. §. 3. n. 74.* probaui *in c. 4. hoc tit.* Sed si ad prędia conducta priuilegium hoc protraheretur, facilè conductis prędijs à monachis fraus fieret iuri parochiali: quare ad ea priuilegium non est protrahendum. Difficultas tamen non leuis est circa prędia in emphyteusim accepta à monachis. Et etiam ex eis prędijs proprijs manibus cultis decimas esse pręstandas, docuit P. Suarez *d. l. 1. de decimis, c. 19. num. 12.* Sed contrarium, & rectius, docuerunt Couar. *l. 1. var. c. 17.* Gutierrez *l. 1. canonic. c. 21.* nam prędia emphyteuticaria verè, & realiter propria censentur, saltem quoad dominium vtile, *l. 1. C. de iure emphyt. l. 2. C. si ager vectig.* ergo cùm ipsa prędia pertineant ad dominium monachorum, & proprijs sumptibus excolantur, erunt immunia à pręstatione decimarum, etiam virtute talis priuilegij: tum etiam, quia emphyteusis valdè differt à locatione, *§. adeò, Instit. de locat. l. 1. & 2. C. de iure emphyt. l. 28. tit. 8. partit. 5.* sed in pręsenti tantum à prędicto priuilegio excipiuntur prędia conducta: ergo non debet Alexander III. extendi ad prędia emphyteuticaria, cum non ita facilè in fraudem iuris parochialis possint prędia à religiosis in emphyteusim accipi, ac locari.

C A P V T IX.

Idem *Abbati & Fratribus de* a *Lorongio.*

SVggestum est nobis ex parte vestra, quod Abbas, & fratres monasterij de b Vrsino decimas à vobis auferre conantur, & alia damna, & grauamina vobis irrogare non cessant. Quia verò non decet honestatem vestram, siue religionem monasticam, litibus, & contentionibus inten-

intendere, d.v.p. A.s.m. consulimus, & hortamur, quatenus cum prædicto Abbate, & Fratribus super decimis ipsis, & alijs, vnde inter vos est controuersia, pacificè conueniatis, ne pro huiusmodi contentionibus fama vestræ Religionis valeat denigrari; nam quando Romana Ecclesia ordini vestro priuilegia dederat de decimis, ita erant ratæ, quod exinde nulli poterat de iure scandalum suboriri: sed nunc per gratiam Dei in tantùm sunt augmentatæ, ac possessionibus ditatæ, quod multi viri ecclesiastici de Fratribus vestris apud nos [c] querelam sæpè proponunt.

NOTÆ.

1 a *Lorongio.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 9.* in sexta autem habetur *Dolon.* sed vtrobique malè; legendum enim est *Dalon.* nam Dalonense monasterium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lemouicensi, fundatum anno 1121. vt ex Augberto Mireo referunt Manrique *annal. Cisterciens. dicto anno 1121. c. fin. n. 7.* Fratres Samarthani *tom. 4 Gall. Christ. fol. 326.*

2 b *Vrsino*] Forsan monasterium hoc Vrsinense, seu Vsernense, est Ordinis D. Benedicti, de quo hæc leguntur in Chron. Laufredi, edito à Philippo Labeo *tom. 2. Biblioth. fo. 263. Eo anno cœnobium Vsernense nonas Maij, luna 9. hora noctis 1. igne crematum est in diebus Richardi Abbatis.* Fundatum fuit in diœcesi Lemouicensi ab Hildegario Episcopo, vt referunt Fratres Sarmathani *tom. 4. Gall. Christ. fol. 961.* qui illud Vzercense appellant. Ad Abbatem enim, & monachos huius monasterij spectabant decimæ, de quibus in præsenti, forsan quia Ecclesiam parochialem regebant, aut priuilegium ad eas percipiendas à Sede Apostolica impetrauerant.

d *Querelam proponunt.*] Vnde Richardus Cantuarien-
3 sis Archiepiscopus, apud Petrum Blesensem *epist. 82.* acriter inuehitur in ipsos monachos ex eadem causa, videlicet quia occasione exemptionis decimarum, cùm ampla prædia possiderent, ius parochiale admodum lædebatur. Verba Richardi retuli suprà, in *c. 4.*

COMMENTARIVM.

4 CVm monachi Cistercienses exempti essent à decimarum solutione ex prædijs proprijs laboribus, ac sumptibus cultis, & ampla prædia possidere cœpissent, magnum præiudicium irrogabatur parochis, vt propositum fuit in Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. vt refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1179. cap. 3.* Vnde Alexander III. decreuit, huiusmodi priuilegium reuocandum esse, cùm cœpisset admodum esse damnosum: quod etiam docetur *in cap. quid per noale, de verb. sign. l. 4 in fine, l. 5. tit 10 partit. 5.* & in quocumque priuilegio regulariter obseruatur, *l. ex facto 43. ff. de vulgari*, ibi: *Iniquum fieri incipit priuilegium Principis.* Et *cap. quanto, de censibus, l. 1. §. Trebatius, ff. de aqua quotid.* vnde aiebat Tacitus *lib. 3 histor.* quod apud Sapientes cassa habebantur, quæ nec dari, nec accipi salua Republica poterant. Exemplum extat in actis Alphonsi, & Sancij apud Marianam *lib. 2 histor. Hispan. cap. vltim.* & illustrat Grotius *lib. 2. de iure belli, cap 14. num. 12.* Nec obstat regula *Decet, de regul. iuris in 6.* vbi docetur, priuilegium Principis perpetuum esse debere; nam id procedit, nisi adsit causa publicæ vtilitatis, quæ suadeat reuocationem priuilegij, iuxta casum huius textus, & aliorum, quos adducunt Glossa, & Pechius *in dicta regula Decet*: vel cùm priuilegium concessum est ex causa onerosa; tunc enim reuocari non potest, quia transit in vim contractus, ex quo Princeps etiam subditis efficaciter obligatur, *c. 1.* vbi vulgò notatur, *de probat.* Illud tamen dubitari solet, an eo casu, quando apparet, ex tali exemptione Ecclesiam enormiter læsam esse, vt priuilegium ipso iure amittatur, sit necessaria superioris reuocatio? Quam quæstionem disputant Felinus *in c. cùm accessissent, de constit.* Panormitanus *in præsenti, n. 4.* Et est communis antiquorum resolutio, discrimen esse assignandum: aut videlicet priuilegium est insertum in corpore iuris, aut non est insertum. In primo casu asserunt, quod superueniente enormi læsione Ecclesiæ, non reuocatur ipso iure priuilegium; secus tamen in secundo casu. Sed hæc distinctio sustineri non potest, *ex l. ex facto, ff. de vulgari*, vbi priuilegium patri concessum, quod possit pro filio furioso testari, cessante furore, ipso iure reuocatur, absque aliqua declaratione. Quare omissis varijs sententijs, dicendum est, quod si ipsi priuilegiato constiterit Ecclesiam enormiter læsam esse ex priuilegio, eo ipso absque alia superioris declaratione amittere priuilegium in foro interiori, adeò vt decimas, quas non soluerit, teneatur in foro interiori restituere, ex celebri doctrina Glossæ *in c. recepta 25. q. 2.* Et ratio est, nam eo casu cõstat priuilegiato de mente concedentis; & semper priuilegium habet intrinsecè eam cõditionem, videlicet si Ecclesia non lędatur enormiter. Si ergo in principio concessionis talis lęsio impediret priuilegij concessionem, multò magis si superueniat, faciet illud cessare; & eo casu non poterit priuilegiatus tali priuilegio vti in foro consciẽtię: at in foro contentioso non poterit Ecclesia parochialis propria auctoritate cogere Religiosos ad decimarum solutionem, sed necessaria est iudicis sententia: at verò si enormitas lęsionis liquidò non appareat, ita vt arbitrium superioris necessarium sit; tunc adeundus est Summus Pontifex, qui iuxta rei qualitatem decernat, an priuilegium eo casu locum habeat, necne; nam solus ipse, qui priuilegium concessit, potest de eius viribus cognoscere, vt probaui *in cap cùm venissent, de iudic.* id verò summè notandum est, quod etsi eo casu declaretur à summo Pontifice læsionem enormem esse, adhuc poterit ex ipsius voluntate sustineri priuilegium quoad aliam partem: quod ab alijs Ecclesiæ Prælatis ex delegatione cognoscentibus fieri non potest; quia eo ipso, quod constiterit parochiam esse enormiter læsam, tenentur declarare priuilegium in totum cessasse, vt in præsenti textu supponitur.

CAPVT X.

Idem *a Tarraconen. Episcopo.*

EX parte tuæ fraternitatis noueris peruenisse ad nostram audientiam, quod albi monachi, & [b] nigri, & quidam alij religiosi viri Ecclesias tuæ iurisdictionis redditibus decimarum spoliare præsumunt occasione priuilegiorum, quæ sibi Romana indulserit Ecclesia. Sanè tuam nolumus latere prudentiam, quod sanctæ memoriæ prædecessores nostri ferè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concesserant: sed bonæ memoriæ prædecessor noster [c] Hadrianus solis fratribus Cisterciensis Ordinis, & Templarijs, & Hospitalarijs decimas laborum suorum indulsit: cęteris autem tantùm, vt de noualibus suis, quę proprijs manibus, & sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de [d] hortis suis decimas non persoluant, concessit: quem super his imitati sumus, quia ij, quibus indultæ sunt decimæ de [e] noualibus suis, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis, hac occasione decimas de alijs rebus Ecclesiæ suæ non debent, nec possunt subtrahere, vel sibi aliquid vlteriùs vindicare.

N O T Æ.

a *Tarracon.*] Ita etiam legitur in prima collectione,
1 *sub hoc tit. c.*10. post Concilium autem Lateran. *p.*13. *c.*5. habetur *Trecensi*; sed retinenda est communis littera videlicet *Tarrac.* nam in ea Metropoli erant temporibus Alex. III. Templarij hospitalarij Monachi Benedictini, & Cistercienses: de Tarracon. nonnulla notaui *in c.*1 *de his, quæ vi.*

b *Albi Monachi, & nigri.*] Nigrorum monachorum
2 mentio fit à Flauio Dextro *in chron. anno* 419. ibi: *Canali in Lusitaniâ monachi nigri ab anno* 393. In cuius commentarijs Viuar. existimat, eos fuisse discipulos S. Martini, qui vt Sulpitius Seuerus auctor est, plura construxit monasteria, non solùm in Mediolan. Tarracon. verùm & in alijs Prouincijs, & eos nigro habitu vsos fuisse tradit P. Cluniac. *lib.*4. *ep.*17. Sed verè monachi nigri iam à septimo Ecclesiæ sæculo dicti fuerunt monachi Benedictini, quia atris vtebantur vestibus, & ita pro synonimis habebantur nigri monachi, & Benedictini, vt latè probant Yepes *tom.*1. *chron D. Benedicti, anno* 523. *cap.*5. Benedictus Haephtenus *lib.*5. *disquis. monast tract.*3 *disp.*3. Cœpit autem huiusmodi nomenclaturæ ratio pro distinctione ipsorum, & Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, qui albis vtebantur vestibus, vt refert Ioannes de Vitriaco *c.*13. *hist. Occid.* ibi: *Cùm igitur à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantùm fuissent Regularium diuersitates, monachi scilicet nigri, sancti Benedicti regulam profitentes, & canonici albi secundùm regulam B. Augustini viuentes; postquam peccatis exigentibus, primò modica negligentes, paululum cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem pluros Regularium conuentus deuenerunt, quod viri timorati, & prudentes, sub alio habitu, & alijs institutis Domini militaturi ab ipsis recesserunt.* Sed postquam Cistercienses habitum album induerunt anno Christi 1103. vt refert Manrique *tom.*1. *eodem anno, cap.*1. quoties in iure legimus monachos nigros, & albos, intelligimus monachos Benedictinos, & Cistercienses: notauit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.*1. *regestr.*13 *ep.*122. & nos *in c.*10. *de tempor. ordin.*

c *Hadrianus.*] *Cap.* 3. & 4. *hoc tit.* 3

d *Hortis.*] Vnde Pontifex *in c. nimis graue, de excessib. Prælat.* damnat inter alios excessus Episcoporum, illum videlicet, quia à religiosis petebant decimas ex hortis proprijs. Et licèt horti variæ sint acceptiones, quas tradunt Pater Serlogus *tom* 3 *in Cantica, c.*5. *vers.*1. *vestig.*31. *n.*1. Lorinus, & Pineda *in cap* 2. *Eccles vers.*5. ad ea verba, *Feci hortos, & pomaria*; in præsenti tamen accipitur pro loco septo, & munito. Et licèt plerumque ad olera producenda colatur, iuxta diffinitionem traditam à Georgio Beyerlink *in Theat. vitę hum. tom.*4. *verbo Hortus*, vbi ait: *Hortus est locus munitus, & plerumque septus ad olera producenda, fructusq; arborum voluptatis gratia comparatos.* Tamen ex quibuscunque fructibus in horto perceptis, veluti ex frumento, hordeo, vel alijs seminibus, decimæ non debentur, cùm absolutè religiosis indultum sit, vt ex hortis decimas non pręstent. Quare nec genus fructuum, nec quantitas, seu modus terræ attendi debet.

e *De noualibus.*] Hæc verba, & textum exposui *in c.*4. *hoc tit.*

C A P V T XI.

a Idem.

Licèt de benignitate Sedis Apostolicæ sit vobis indultum, vt de laboribus vestris, quos proprijs manibus, vel sumptibus colitis, nemini decimas soluere teneamini: propter hoc tamen non est vobis licitum cuilibet de terris vestris decimas subtrahere, quas traditis alijs *b* excolendas. Relatum est siquidem auribus nostris, quod cùm terras quasdam, quas in decimatione dilecti filij nostri Thesaurarij Senonensis habetis, detis rusticis vestris excolendas, exinde decimas, sicut debetis, non soluitis, nec facitis à rusticis ipsis exsolui. Quoniam igitur, quantò arctiùs vos, & Ordinem vestrum diligimus, tantò minùs vos, & Ordinem vestrum volumus efficere, quę sunt honestati contraria, vel obuia rationi, aut ex quibus priuilegiorum nostrorum tenorem transgredi videamini, cùm priuilegium videatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate: f. v. m. quat. de terris illis, quas in decimatione prædicti Thesaurarij proprijs manibus non excolitis, sed rusticis traditis excolendas, decimas vobis vsurpare nullatenus præsumatis, sed eas in proprijs eidem Thesaurario faciatis cum integritate persolui, scituri pro certo, quod si pręceptum nostrum contempseritis, nos ven. f. nostro Archiepiscopo Senon. dedimus in mandatis, vt rusticos, quibus in decimatione pręfati Thesaurarij terras dederitis excolendas, ad soluendum decimas eidem Thesaurario, ap. cess. districtè compellat.

N O T Æ.

a *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc*
1 *tit. c.*11. ex qua litteram textus restituo: post Concilium antem Lateran. *p.*13. *cap.*6. legitur, *Fratribus Rhemensis Ecclesiæ*: sed cùm varia sint monasteria, tam Cisterciensis Ordinis, quàm Benedictini, & aliorum in diœcesi Rhemensi, non facilè deprehendi potest, quibus fratribus rescribat Alexander hic.

b *Excolendas.*] Iuxta tradita suprà *in c.*4.

C A P V T XII.

a Idem.

Ad audientiam nostram noueritis peruenisse, quod quidam vestrum à dilectis filijs nostris fratribus *b* Cistr. Ordinis de laboribus, quos proprijs manibus, aut sumptibus excolunt, decimas exigere, & extorquere conantur: illud priuilegij Capitulum Apostolicæ Sedis praua interpretatione, ac malitiosè peruertentes, quo eisdem Fratribus indulgetur, ne de laboribus, aut sumptibus, quos proprijs manibus excolunt, aliquis ab eis decimas exigere audeat. Asserunt enim, quod pro laboribus noualia intelligi debent. Vnde quoniam Fratres præscripti Ordinis benignitate Ecclesiastica fouere volumus, & ne vllus contra eos materiam habeat malignandi, vel ipsos contra

iusti-

iustitiam molestandi, quemlibet attentiùs prouidere: vestrę f. per A. f. præc. m. quat. à prędictis Fratribus de laboribus suis, quos proprijs manibus, aut sumptibus excolunt, nullatenus decimas exigatis, nec à parochialibus vestris exigi permittatis, vel quolibet modo extorqueri; nam si de noualibus tantùm intelligeremus, vbi *c* ponimus de laboribus; de noualibus poneremus, sicut in priuilegijs aliorum quorundam ponimus.

N O T Æ.

1 a *IDem.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* post Concilium autem Later. *p. 13. c. 8.* habetur, *Conuentrensi Episcopo, & Officialibus eius*; & rectè, siquidem Conuentrensis Ecclesia est in Anglia, vt refert Polydor. Vergil. *lib. 1. histor. Angliæ, in princip.* cuius Præsuli, & eius Vicarijs, qui Officiales in eo Regno dicuntur, rescribit in præsenti Pontifex.

b *Cistrensis.*] Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine nonnulla adduxi *in capit. cum ordinem 6. de rescript.* 2

c *Ponimus.*] Iuxta adducta *suprà in c. 4.* vbi commentarium huius textus dedi. 3

C A P V T XIII.

Idem a *Brixiensi Episcopo*.

QVoniam à nobis tua solicitudo requirit, quid de decimis noualium tuæ diœcesis tibi sit statuendum: t. f. significatione præsentium respondemus, vt si terræ illæ, quæ arabiles sunt, intra certam alicuius Ecclesiæ parochiam fuerint, decimas earum, tua parte *b* retenta, eidem Ecclesiæ facias assignari. Alioquin ipsas alij *c* Ecclesiæ secundùm discretionem à Deo tibi datam poteris deputare, vel ad opus tuum tenere: ita quidem, quod si quis in id contraire præsumpserit, tu eum Ecclesiastica censura vsque ad dignam satisfactionem percellas; sententias verò super decimis à *d* Consulibus datas; præsertim cùm Sanctorum Patrum institutionibus obuiant, irritas esse decernas, & eas omni contr. & ap. postposita reuoces. Quod *e* laicus aliquis à Sacerdotibus, vel clericis decimas de laboribus suis in tua diœcesi requisiuerit, eum ab exactione huiusmodi prorsus cessare compellas, & laicos illos, qui à colonis tertiam, vel quartam partem laborum suorum ante solutionem decimarùm recipiunt, decimam de *f* portione sua, secundùm quod colonus de parte, quæ illum contingit, exsoluere consueuerit, absque diminutione aliqua ijs, quibus iure debentur, facias exhibere.

N O T Æ.

1 a *BRixiensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit c. 25.* & post Concilium Lateran. *p. 50. c. 40.* De Brixiensi diœcesi iam egi *in cap. tuæ 5. de procuratoribus.*

2 b *Tua parte retenta.*] Quarta videlicet, iuxta textus *in cap. conquerente, de offic. Ordin. c. de quarta, de præscript.* quam exigere possunt à parocho, si decimæ iam sint solutæ; à parochianis, si adhuc eas non soluerint. Marinis *lib. 1. resol. c. 81.* licèt aliquando ratione propriæ parochiæ integras decimas Episcopus percipiat, *cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* vbi noster Alexander Mediolan Archiepiscopus ita scribit: *Querela venerabilis fratris nostri Vercellen. Episcopi ad nos transmissa peruenit, quod quidam clerici in eius diœcesi constituti decimas noualium, quæ ad iamdictum Episcopum pertinent, tenere pro suæ voluntate præsumunt: laici verò parochiani ipsius, cùm decimas quasdam non sine Creatoris offensa percipiant, contendunt sibi decimas noualium vindicare, in quo tantò offendunt grauiùs, quantò specialiùs decimæ ipsæ ad Episcopalem dispositionem respiciunt, super quibus constat, nihil laicis fuisse concessum. Quocirca f. t. per A. f. p. m. quat. laicos ad decimas noualium, occasione, & excusatione postposita resignandas, per excommunicationis sententiam, ap. rem. compellas; clericos autem moneas, & ecclesiastica districtione compellas, vt eas, quas detinent, memorato Episcopo sine mora, & difficultate in pace dimittant, vt sub examine tuo iustitiæ non differant plenitudinem exhibere.*

3 c *Alij Ecclesiæ.*] Quod procedit, quando prædia illa noualia sunt nullius parochiæ, nec sub certa Ecclesia consistunt, aliàs decimę prædiales semper ad parochum, vbi prædia sunt spectant, iuxta ea, quæ dabimus infrà *in c. cùm sint homines.*

4 d *Consulibus.*] Id est Iudicibus sæcularibus, de quorum iurisdictione in præsenti specie meritò hæsitari poterat, cùm certum sit, causarum decimalium cognitionem ad Iudicem ecclesiasticum spectare, *c. finali, de rerum permutatione, c. tua nos, § finali, hoc tit. c. postulasti, de homic. Clem. dispendiosam, de iudic.* docent Guttier. *lib. 1. pract. q. 26.* pluribus relatis Barbosa *de off. Parochi, c. 28. § 4. num. 1.* Hunnius *in Encyclopedia, tit. de decimis, c. 7.* Cùm enim decimæ spirituales sint, iusque eas percipiendi spirituale iudicetur, non ad laicum, sed ad Ecclesiasticum iudicem spectat cognitio, *c. 2. c. quantò, de iudicijs.* Et licèt docuerint Gailius *lib. 1. obseru. c. 38.* P. Suar. *d. tract. de decimis, c. 38. n. 16.* Borelius *in summa decis. tit. 19. nu.* 18 Hunnius *d. c. 7.* iudicium possessorium super decimis coram sęculari iudice disceptari debere; contrarium tamen docuerunt Couar. *pract. c. 35.* Valascus *consult. 93* Azot. *p. 1. instit. lib. 5. c. 4.* alij, quos refert, & sequitur Barbosa *vbi suprà, § 4.* Ansaldus *de iurisdict. p. 2. tit. 4. c. 4. & 5* Fermosinus *in c. 5. de foro compet. q. 4.* Leon *tom. 1. decis. 3.* Quorum sententia verior est; nam possessio rei spiritualis, licèt videatur res temporalis, tamen Iudex ecclesiasticus de ipsa debet cognoscere; quia cùm qualitas spiritualitatis absorbeat qualitatem temporalitatis, iudicium spirituale manet. Similiter cùm causa decimarum facti est, Iudicem laicum adiri posse ad cogendum laicum decimas soluere, existimarunt Salcedo *ad ll. Recop. in l. 4. tit. 14. lib. 3.* Carrasco ad easdem leges, *cap. 6 § 2* Delbene *de immunit. Eccles. 2. tom. c. 10 n. 34.* Tondutus *de præuent. 2. p. c. 25.* Escobar *de Pontif. iurisdict. cap. 22. num. 90.* Castillo *de tertijs, tom. 7. cap. 12.* Germonius *lib. 3. de sacror. cap. 18* sed etiam eo casu Iudicem Ecclesiasticum tantùm competentem esse docuerunt Guttierrez *dicta quæst. 26. num. 11.* Olea *de cess. iur. tit. 6. quæst. 3. num. 18.* An verò conductor decimarum virtute cessionis sibi factæ, vulgò *de recudimiento*, eodem priuilegio, ac Ecclesia vti possit, & conuenire debitores coram Iudice Ecclesiastico, disputat Olea *dicta quæst. 3. à num. 15.* Apud nos tamen cùm Ecclesia, vel conductor decimarum exigit nouas, & insolitas decimas, laici ita grauati Regium Consilium, aut Cancellarias adeunt, vbi expediuntur Regiæ prouisiones, & retinetur causa, *ex l. 6. tit. 4. lib. 1. recopil.* quam explicant Couar. *practic. cap. 35. num. 5.* Carrasco *d. c. 6. § 2. num. 15.* Auendaño *de exequend. lib. 1. cap. 1. num. 32.* Valenzuela *consil. 114. numer. 30. & consil. 146. numer. 51.* Guttierrez *lib. 1. practic. quæst. 14* Salgado *de retent. bullar. 1. part. cap. 6. numer. 35.* Solorzanus *de iure Indiarum, tom. 2. lib. 4. cap. 3. numer. 26. & lib. 1. cap. 22. numer. 22.* Salcedo, & Olea *vbi proximè*: quam praxim in Gallia receptam defendit P. Marcha *lib. 4. concord. capitul. 10.* Circa tertias tamen, quas nostri Reges possident ex priuilegijs

Sedis Apostolicæ, & alios possidentes decimas ex concessione Pontificia, non leue dubium est apud Interpretes. Affirmant ad Iudicem sæcularem pertinere tertiarum cognitionem innumeri relati à Carrasco *ad ll. Regias, c. 6. de decim §. 1.* Castillo *de tertijs, tom. 7. c. 12 n. 2.* Barbosa *dicto §. 4. n. 3.* Mouentur ex eo, quia cùm istæ tertiæ fuerint ex priuilegio Pontificis separatæ ab illis decimis, & sint vnitæ Regio patrimonio, censentur profanæ, argumento textus *in l. 2. §. hoc interdictum. ff. ne quis in loco publico*; ac inde, quia sicut laicus ratione feudi competens est, etiam inter clericos, *c. ex transmissa, cap. verùm. de foro competenti, cap. cæterum, de iudicijs l. fin. tit 26. p. 9.* ita ratione profanationis tertiarum Iudex laicus competens erit. Contrariam tamen sententiam defendnnt Azor *lib. 7. Instit mor. cap. 36.* Anastasius Germonius *lib. 3. de sacrorum immunit c. 19. n. 9.* quæ opinio ex eo fulcitur, nam credendum non est, Pontificem voluisse suo priuilegio abdicare eam iurisdictionem à se, nisi expresse in ipsa concessione contineatur. argumento textus *in c. ex parte, de Capel. monach.* Deinde quia de decimis etiam infeudatis laicis cognoscit Ecclesia, *c. prohibemus, cum similibus, de decimis*: ergo de tertijs Iudex ecclesiasticus debet cognoscere. In hac opinionum varietate, omissis traditis à Barbosa *In l Titia, n 44 ff. sol. matrim* dicendum est, inspiciendam esse formulam concessionis decimarum, seu tertiarum; si enim Regibus, vel alijs laicis concedantur decimæ, vel aliqua pars earum cum facultate transferendi in successores, prout fuerunt concessæ tertiæ huius Regni, censentur omninò separatæ à redditibus. & alijs decimis ecclesiasticis, & effectæ res merè profanæ, & proprium laicale patrimonium, ex ijs, quæ adducit Sarmiento de redditibus, *in defension. monit. 54. & 64.* & ideò tunc de eisdem, tanquam de rebus laicalibus sæculares Iudices cognoscere possunt, Castillo, & Carrasco *vbi proximè*, Escobar *suprà, c. 22. n. 90.* Vnde cùm ea concessione Alexandri VI Gregorij X. & Clementis VII tertiæ decimarum in Regnis Castellæ, necnon & ius percipiendi decimas in nouo orbe Indiarum Occidentalium Regi spectent cum libera dispositione, vt probant Solorzanus *lib. 4. polit. Indian. c. 1.* Azor *tom. 1. Instit. lib. 7. c. 36. vers. 3.* Borellus *de præstantia Regis Catholici, cap. 59 n. 7* D. Ioannes de Castillo *tom. 7. controuers. c. 12.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, §. 31. nu 3.* Herrera *decad. 1. lib. 8. cap. 10 & lib. 6. cap. 19.* Salgado *de protectione Regia 3. part. c. 10. nn. 268.*, Escobar *de purit sanguinis, q. 6. §. 4. n. 43.* alij relati à Parexa *de edit instrum tom. 1 resol. 3. §. 5. num. 53* & ita pleno iure, & tanquam ex regalibus incorporatæ sunt Regiæ Coronæ, argumento capitis *generalis*, iuncta Glossa *verbo Regalia, de elect. lib. 6.* docent Belluga *in specul Princip. §. tractemus, n. 38* Sesse *decis. 162 num 23.* Cabedo *decis. 63. Lusit. tom. 2. n. 3.* Pereyra *de manu Regia, 1. p. concord. 64. in not* Castillo *vbi suprà, c 3. num 30.* pluribus relatis Solorzanus *d. c. 1. n. 30.* facit lex 2 *§. 25. tit 2. lib 9. recopil.* ideò exuerunt naturam spiritualium bonorum. & manserunt profanæ. ac temporales. Sotus *de iustitia lib. 10 quæst 4. art. 3* P Molina *de iustitia, disp. 663 n. 19* Sesse *dicta decis. 162. tom. 2. num. 19.* Gratianus *discept 238. num. 19.* Ceuallos *de cognit. per viam viol quæst. 25 num. 21* Salgado *de retent bul part. 1 cap 1. ex nu 441.* vnde sequitur, causas super ipsis tertijs, seu decimis emergentes. disceptandas esse coram iudice sæculari. *dicta l. a § 15. l. 1. tit. 21. lib. 9. recopil.* Castillo *in l 6 & 13. Tauri*, Bobadilla *lib. 2. polit. c. 18. n 243.* Giurba *cons. 80 nu. 31.* Felicianus Vega *in cap. qualiter, num. 9. de iudic.* siue quæstio sit facti, siue iuris. Couar. *pract. c 39. num. 2* Ceuallos *dicta quæst. 25. num. 23* Barbosa *in l Titia, num. 42 ff. solut matrim* Guttierrez *lib. 1. quæst 14. n. 4* Gratianus *suprà, nu. 58* Sesse *nu. 23.* Barbosa *tom. 6. collect. c. à nobis 24 hoc tit. n. 4.* Fragoso *de regim. tom. 1. disp. 4. membro 7. n. 361.* etiamsi lis disceptetur inter personas ecclesiasticas. Suarez *in defensione fidei. lib 4 c. 14.* Olibanus *de iure fisci. c. 11. & 14. n. 70.* Æneas Robertus *lib. 2. rerum iudic c. 1.* Hieronymus de Leon *decis. 3 n. 30.* Etiamsi tertiæ penes communitatem resideant, vel personam ecclesiasticam, quia non inde amiserunt regaliarum naturam: & quoties agitur de re dnnata à Principe, cognitio spectat ad Iudices sæculares, *l. 57. tit. 6. partit. 1. l. 6. tit. 1. lib. 4. recopil. l. 10. tit. 7. lib 9* probant Pereyra *de manu Regia, c. 37. n. 4.* Barbosa *in remiss. lib. 2. tit. 1 §. 15,* Antonius Faber *in suo Codice, tit. de priuil fisci, diffinit. 2.* Solorzanus *de Iure Indiarum lib. 3. c. 1. n. 53. & c. 2 n. 24.*

e *Laicus*.] Propter incapacitatem non habet ius decimarum, vt infrà *in c. prohibemus*. 5

f *Portione sua*.] Quæ non fuerat decimata, aliàs redecimatio non admitteretur. 6

C A P V T XIV.

Idem a *Rhemensi Episcopo*.

PArochianos vèrò tuos ad soluendas decimas *b* Ecclesijs, quibus eas debent, Ecclesiastica debes seueritate compellere, quia cùm decimæ non ab homine, sed ab ipso *c* Domino sint institutæ, quasi debitum exigi *d* possunt.

N O T Æ.

1 a RHemensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. c. 14.* additur, *pars c. de Diacono*: vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. de Diacono 1. qui clerici, vel vouent.* integra autem textus littera extat post Concilium Lateran. *p. 27. c. 12. & p. 26. c. 1.* in præsenti autem rescribit Alexander III. Henrico Magno filio Philippi Regis Galliæ, & Ludouici VII. fratri, Rhemensi Archiepiscopo, cui etiam scribit *in cap. 2. 5 6. & 7. de appellat. cap 7. de hæretic.* vt referunt Chenu *in serie Præsul. Rhem. num. 51.* Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1176. c. 4. num. 5.*

b *Ecclesijs*.] Iuxta distinctionem personalium, & prædialium, quam illustrabimus infrà *in cap. cùm sint homines*.

c *Ipso Domino*.] An ideò debeantur decimæ à Iure diuino, exponemus infrà *in c aliquibus, §. illi*.

2 d *Exigi possunt*.] Quam tamen actionem proponere debeat Parochus, DD non constat. Condictione ex canone ipsum agere debere, asserit Canisius ad hunc textum, *c. vltimo*; quia cùm nulla actio specialis iure canonico detur, recurrendum est ad condictionem ex canone, ad exemplum condictionis ex lege, *l. vnic. de cond. ex leg.* Sed cùm in præsenti asseratur, decimas vt debitum exigi posse, certum est, competere actionem personalem, & necessariam non esse condictionem ex lege; immò sufficere factum in iudicio proponere, *ex cap. dilecti, de iudic.* Illud etiam verum est, & sæpè repetitum, decimas esse onera realia ipsorum prædiorum, & ideò in quemcunque possessorem transire, *cap dilecti, cap. de terris, c. pastoralis, cap. nuper, hoc tit.* ideòque possessorem fundi teneri ad decimas præteritas non solutas à suo prædecessore, docuerunt Garcia *de expensis cap. 11. num. 54.* plures relati à Barbosa *dicto §. 2 n. 11.* quorum sententia suadetur *ex l. Imperatores, ff. de publ. l. 5. §. finali, ff. de censibus, l. penult. & vlt. C. sine censu, vel reliquis*, vbi docetur, tributum ex prædio debitum, vt onus reale transire in nouum possessorem. Etiam notandum est, in causis decimarum non seruari iuris ordinem, sed procedi de plano, & sine strepitu iudiciorum, *Clement. 2 de iudic.* intentarique potest simul iudicium petitorium cum possessorio, *capit. 2 & 3. de causa possess.* & licèt in quolibet iudicio spoliatus ante omnia sit restituendus, *cap. 1. de ordin. cognit. cap. litteras, cap. ex conquestu, de restitut. spol.* tamen spoliatus per parochum à perceptione decimarum, quas intra ipsius parochiam possidebat, non aliter restituitur, quàm si ostendat priuilegium, vel alium titulum, cuius virtute

possi-

possidebat decimas ipsas; textus disertus *in c. ad decimas, de restitut. spol. lib. 6.* ibi: *Nisi euidenter docuerit.* Resistit enim illi ius commune, & fauet spoliatori; siquidem præsumit, post diuisionem parochiarum ad ipsos parochos tantùm pertinere. Couarruuias *d. c. 17. n. 6.* Barbosa *d. c. 28 de off. Parochi, §. 2. n. 43.* quæ doctrina procedit in laico possidente decimas virtute priuilegii, & à parocho spoliato: sed si ipse spoliatus sit ab alio laico, & intendat interdictum, vnde vi, ante omnia est restituendus, iuxta iuris communis regulas, vt docet Menchaca *vsufreq. c. 89. n. 5.* Etiam proceditur in his causis appellatione remota, *c. tua, el 2. hoc tit.* Salgado *de Regia protect. 3. p. c. 2 num. 63.* Quæ sententia probatur ex eo, nam in tributis Imperatori soluendis non admittitur appellatio, *l. abstinendum, l. finali, C. quorum appel.* sed decimæ sunt tributa debita Principi cœlesti, *c. decimæ 66. 16 q. 1. c. tua, hoc tit.* igitur similiter in eis appellationi locus non est. Accedit, nam decimæ assignantur parochis pro alimentis, *cap. decimas, vers. sed tardius, 16. q. 1.* sed in causis alimentorum appellatio non admittitur, vt latè probat Salgado *dicta 3 p. c. 1.* Igitur nec in causis decimarum appellatio quoad affectum suspensiuum admitti valet. Quæ doctrina procedit in casu text. *in d. c. tua nos*, videlicet cùm reus, à quo decimæ petuntur, opponit consuetudinem, vel præscriptionem, & condemnatus est; secus verò si agatur cum persona ecclesiastica, quæ intendit ius habere ad decimas; vel si quæstio sit inter duas Ecclesias æqualiter decimas vindicantes, vel si collector decimarum modum excedat; quia ab excessu potest appellari. Exceptis tamen his casibus proceditur appellatione remota, & Iudex ecclesiasticus potest incipere à præcepto de soluendo, vt pluribus relatis probat Salgado vbi sup. *n. 73.* Nec in eo iudicio vlla admittitur compensatio alterius debiti, ne eo prætextu decimarum solutio differatur, vt post Monetam, Rebuffum, & alios resoluit Hunnius *in Encyclop. dicto titulo de decimis, cap. 9. in fine.*

CAPVT XV.

Idem *a Ambianensi Episcopo.*

AD hæc donationem decimæ, quam Abbas sancti S. de *b* Monstrali cuidam loco concessit per successionem tenendam (quoniam Sanctuarium de iure *c* hæreditario possideri non debet) viribus carere decernas, & laicum (nisi decimam ipsam ipsi Ecclesiæ liberè resignauerit) vinculo excommunicationis adstringas.

NOTÆ.

1 A *Mbian.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *p. 50. c. 28.* & in prima collectione, *sub hoc tit. c. 27.* vbi additur, *parte c. quoad Sedem*; vt cognoscatur in præsenti referri secundum partem textus *in c. 2 infrà, de frigid. & malef.* De Ambian. Ecclesia nonnulla adduxi *in c. 37. de rescript.*

b *De Monstrali.*] Monasterium hoc sancti Salucij Monstroliensis est propè vrbem Monstrolium in Gallia, Ordinis D. Benedicti, vt referunt Mireus *in sua Gallia*, Chopinus *de sacra polit. lib. 1. tit. 4. n. 17.*

c *Hæreditario.*] Vbi latè probaui *in c. 1. de præb* Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPVT XVI.

Idem a *Marsilien. Episcopo.*

DE terris, quas Iudæi colunt, tuæ prudentiæ respondemus, vt eos ad decimas persoluendas, vel possessiones penitus renunciandas, cum omni districtione compellas, ne fortè occasione illa Ecclesiæ valeant suo iure fraudari.

NOTÆ.

1 a M *Arsilien*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 28.* vbi additur; *pars capitis Quia super his*: vnde deducitur, in præsenti referri secundam partem textus *in c. quia super his, de Iudæis.* De Marsiliensi Ecclesia nonnulla notaui *in c. 6. de his, quæ vi.*

COMMENTARIVM.

2 CIrca obligationem soluendi decimas à Iudæis, vel infidelibus contraria videntur iuris testimonia, variæque reperiuntur DD. sententiæ; sed pro vera resolutione, & huius textus expositione discrimen est constituendum inter decimas personales, & prædiales; personales enim non soluunt, qui baptizati non sunt, *c. ex transmissa, hoc tit.* docent Suar. *dicto tract. de decim. c. 16 n. 4.* Fagund. *in 5 præcepta Eccles. lib. 2. c. 1. n. 4* Ricciulus *de iure person lib 2 c. 9. per totum.* Si enim decimæ illæ præstantur ratione sacramentorum, & infideles nulla accipiunt Sacramenta, inde eas decimas soluere non tenentur. Accedit, nam obligatio soluendi decimas personales prouenit à iure ecclesiastico, vt dicemus infrà *in c. in aliquibus, §. fin* sed infideles præceptis Ecclesiæ non ligantur, iuxta illud Apostoli *1. ad Corinthios cap. 5 De his, qui foris sunt, quid ad nos?* Et *c. gaudemus, de diuortijs*: ergo non tenentur soluere decimas personales. Nec obstabit, si dicas, Iudæos teneri præceptis iuris diuini, siquidem sub dominio, & potestate Dei sunt; ac proinde præceptis legis veteris de decimis soluendis eos obstringi. Nam respondetur, præceptum decimarum in veteri non fuisse positum à Deo vniuersis, sed solùm habitantibus terram Chananæorum, propter populum Israeliticum, & Leuitas; ac proinde eo præcepto non ligantur infideles, nec præcepto ecclesiastico, quia adhuc per baptismum ianuam Ecclesiæ non sunt ingressi. Vnde infertur, hæreticos omninò teneri ad decimarum præstationem, quia per baptismum ad Ecclesiam spectant, & ita apostasia ab hac obligatione eximi non valent, quia ex fide, quam in baptismo promiserunt, legibus Ecclesiæ obligati fuerunt. Circa prædiales decimas certum est, Iudæos, cæterosque infideles cogi eas præstare, *c. quantò, §. fin. de vsur. c. nimis, de excess. Prælat.* Capit. Caroli Calui anni 877. *c. 31.* quod exponit Bosquetus *ad Innocentium lib. 1 epist 50.* docent Azor, Vasquez, & Moneta relati à Barbosa *d. c. 28.* Decimæ enim prædiales sunt onera ipsius prædij, & ab ipso prædio debentur; & ita prædia illa, quę decimas pendebant antea, transeunt cum suo onere, argumento textus *in l. Imperatores, ff de public.* Vnde infideles decimas soluere non tenentur, simpliciter loquendo; sed quatenus respiciunt onera realia prædiorum, & hac ratione Iudęi, cęterique infideles obligantur ad solutionem decimarum, quoniam prædia ipsa habent inhærentem obligationem decimarum, & tanquam onus reale ipsius rei, necesse est, vt ad omnes transeant, etiam infideles, ad satisfaciendum Ecclesię interesse, vt in præsenti textu docetur, præcipuè in illis verbis: *Ne fortè illa occasione Ecclesiæ valeant suo iure fraudari.* Quæ verba supponunt ius Ecclesiæ ad decimas persoluendas in tali fundo fuisse acquisitum.

Vnde deducitur, doctrinam hanc procedere respectu prædiorum, quæ possident infideles in terris Christianorum, aut quæ eorum aliquando fuerunt; nam ex prædijs in proprijs infidelium prouincijs possessis decimæ non debentur ex eo, quod cessat in eis ratio iuris quæsiti Ecclesiæ ad decimas ex illis prædijs percipiendas: iuxta quam distinctionem exponendus est textus *in c. final, hoc tit. in 2. collect.* vbi Clemens III. ita decreuit: [Ad audientiam nostram, te significante peruenit, quod cùm Iudæi cupiditate maxima, & damnabili parochiam Sancti Lauri pro parte magna occupauerint, adhuc residuum de die in dies occupare intendunt. Quia verò præscripta Sancti Lauri Ecclesia propter hoc magnam suorum bonorum lacturam incurrit, disc. 5 p A f. p. m. quatenus nisi Iudæi, qui in ciuitate Rhotomagensium morantur, ad monitionem vestram, & decimas, & omnes prouentus alios, quos de parochianis fidelibus, si ibi habitarent, consequerentur, prædictæ Sancti Lauri Ecclesiæ, & alijs, quarum parochias detinent occupatas, annis singulis sufficienter, ac congruè recompensare curauerint, omnes Christi charactere insignitos, siue virilis, siue fœminei sexus extiterint, qui Iudæis obsequium exhibere, aut mutuò aliquid ab eis accipere, aut restituere iam acceptum, venditiones, aut locationes cum eis contrahere, seu quemlibet alium contractum inire, vel eis *Aue* dicere, seu habere colloquium, nisi de sua correctione, vel inexperta conuersione allicere, vlla præsumptione tentauerint, omni gratia, & timore postpositis, contradictione, & appellatione cessante, anathematis vinculo adstringatis, cui etiam volumus sententiæ subiacere quemcumque, qui illis ad vestri elusionem mandati consilium suum, siue auxilium impenderit, aut fauorem.] Et etiam accipiendus est Innocentius III. *lib. 2. epist.* in editione Coloniæ, *vbi lib. 2. fol. 312.* Episcopo Abulensi ita scribit: [Ex parte dilectorum filiorum Capituli Abulensis fuit in audientia nostra querimonia recitata, quod cùm homines tuę diœcesis in castris, & in ipsa ciuitate morantes, de tribus partibus frugum totius agriculturæ suæ, molendinorum etiam, & hortorum; & ruricolæ de quarta parte parochialibus Ecclesijs, à quibus Ecclesiastica percipiunt Sacramenta, decimas soluere teneantur: licet minifiri Ecclesiarum ipsarum ferè nullos habeant redditus præter decimas, vnde valeant sustentari, domini prædictorum hortorum, & molendinorum ipsa tradunt Sarracenis, in graue detrimentum Ecclesiarum, & præiudicium excolenda: qui nolunt Ecclesijs, sicut olim Christiani solebant, freti potentia, & fauore illorum, à quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipsis Ecclesijs, & earum ministris super hoc, prout conuenit, prouidere, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus nisi Sarraceni illi ad commonitionem tuam cum ea integritate, qua Christiani solebant, prædictas decimas Ecclesijs voluerint exhibere, eis facias communionem à Christianis super mercimonijs rerum venalium, & alijs penitus denegari: Christianos illos, qui talibus contra formam mandati Apostolici communicare præsumpserint, à sua præsumptione per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compescens. Datum Lateran. 12. Kalend. Iunij.]

CAPVT XVII.

a Idem.

Qvamuis graue sit nimis, & diuini dignum animaduersione iudicij habeatur, quod laici quidam, quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus vsurpant; maiorem tamen incurrunt formidinem, & dolorem, quòd fomitem sui erroris dicuntur in ipso Clero aliquoties inuenire, dum quidam Coepiscoporum nostrorum, aliorumque Prælatorum, Ecclesiæ decimas, & Ecclesias ipsas disponere eis indulgent, & eos de via mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant reuocandi. De quibus dicit Dominus per *b* Prophetam: Populi mei peccata comedunt, ad iniquitatem prouocant. Vnde statuimus, vt si quis alicui laico in sæculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemve concesserit, à statu suo, sicut *c* arbor, quę inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendet, dolore ruinæ suæ iaceat prostratus.

NOTÆ.

1 a [*Dem.*] Ita etiam legitur *in c. 2. hoc tit. in 2. collect.* & post Concilium Later. *p. 26. c. 8* vbi refertur præsens constitutio, quæ edita fuit in Concilio Turon. *can. 3.* ex quo hęc verba refert Ant. Augustinus *in epit iuris Pontif. lib. 10. tit. 9. c. 1.* & ita hæc constitutio propria est Concilij Turon licèt ab Alexandro III. *in d. c. 8.* reperiatur transcripta.

b *Prophetam.*] Oseam videlicet, *c 4.*

c *Arbor quæ.*] Verba sunt SS. Lucæ *c 13.* & Matthæi *c. 3.* Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.* 2

CAPVT XVIII.

Idem *Massiliensi* a *Episcopo*.

Cvm sint homines in parochia vnius Ecclesiæ, sicut asseris, qui terras in alia parochia alterius excolunt; tua discretio nos consuluit, cui Ecclesiæ de terris illis decimas soluere debeant, an ei, in cuius parochia sunt constituti; an illi, in qua diuina audiunt, & ecclesiastica alia percipiunt sacramenta. Sanè cùm huiusmodi quęstio temporibus prędecessorum nostrorum sępiùs mota fuerit, nec ab aliquo terminata, alijs intuitu territorij, alijs personarum obtentu asserentibus debere persolui; non est nobis facilè super hoc certum dare responsum, cùm auctoritates Sanctorum Patrum etiam sint diuersæ: & ideò in huiusmodi dubitatione ad consuetudinem duximus recurrendum, & attendendum etiam, si illæ Ecclesiæ in vno sint, vel in diuersis Episcopatibus constitutæ. Quia difficile nimis videtur, vt vna Ecclesia in Episcopatu alterius recipiat decimas, cùm ex hoc Episcopatuum fines confundi non immeritò videantur.

NOTÆ.

1 a Massiliensi.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 3.* in sexta autem non exprimitur Prælatus, cui rescribat Alexander. De Massiliensi diœcesi nonnulla notaui *in c. 6. de his, quæ vi.*

COMMENTARIVM.

In præsenti textu agitur de parochijs, quibus decimæ præstandæ sunt, in qua parte, vt Alexander III. hic fatetur, diuersa, licèt non contraria, sunt iuris testimonia; nam Ecclesijs baptismalibus decimas præstari 2

ſtari debere, probatur *in c. quicumque 44. c. de decimis 45. c. ſtatuimus 55. 16. quæſt. 1. cap. cùm contingat 29. hoc tit. cap. final. de parochijs, cap. 1. in fine, de verb. ſignif.* Et ratio idem ſuadet; nam cùm decimæ ſint ſtipendia ſacerdotum ſacramenta adminiſtrantium *cap. tua, hoc tit.* & hunc laborem parochi ſoli ſuſtineant, illis ſolis decimæ debentur; vnde vulgò docetur, parochum habere fundatam ſuam intentionem reſpectu omnium decimarum intra ſuæ parochiæ limites exiſtentium, *dicta cap. cùm contingat*, Valenzuela *conſ. 37. per totum*, Barboſa *dicto c. 28. §. 2.* qui rectè docet, ipſum ſemper manutenendum eſſe. Econtrariò autem decimarum diſtributionem ad Epiſcopum pertinere, probatur *in cap. 1. 16. quæſt. 7. cap. in ſacris 56. 16. q. 1. cap. Epiſcopus 23. cum ſeq. 12. q. 2.* & ipſum fundatam habere ſuam intentionem erga decimas, probat textus *in c. dudum 31.* ibi: *Intentione tua de iure, communi fundata, hoc tit.* & ipſis Epiſcopis certam partem earum deberi, docetur *in cap. quoniam 13.* ibi: *Tua parte retenta, hoc tit.* & eam portionem quartam eſſe probatur *in cap. conquerente 16. de offic. ordin. c. de quarta, de præſcrip.* alijs etiam clericis, veluti Canonicis Eccleſiarum, ius percipiendi decimas competere, probatur *in cap. ex parte 21 cap. ad hæc, hoc tit. c. 3. 16. quæſt 7.* quia decimæ pro omnibus miniſtris Eccleſiæ inſtitutę ſunt, *cap. non eſt 22. hoc tit.* ad exemplum legis veteris, iuxta quam Leuitis omnibus decimæ ſoluebantur, *c. finali Leuitici.* In hac iurium varietate dicendum eſt, decimas ex ſua inſtitutione ad Epiſcopum pertinere, vt eas inter clericos ſuæ diœceſis diſtribuat; nunc verò certis vnicuique clericorum partibus aſſignatis, Epiſcopus habet iure communi quartam partium, & parochi, clericique in Eccleſia miniſtrantes, & Canonici Cathedralium Eccleſiarum eam partem, quæ ſuis beneficijs ex conſuetudine adiudicata eſt: quod non appareat, quæ pars ex conſuetudine Parocho debeatur, quarta præſtanda eſt, iuxta antiquam diuiſionem, de qua in *cap. quatuor, cap. de redditibus, 12 quæſt. 2.* poſt quam diuiſionem Epiſcopus, & Parochus fundatam habent ſuam intentionem ad propriam portionem. Suarez *dicto tract. de decimis, lib. 1. cap. 28. & 29.* Rebuffus *eodem tractat. quæſt. 7.* Nomine autem Parochi accipimus eum, qui præeſt Eccleſiæ Parochiali nomine proprio. Ioſephus Ludouiſius *deciſ. 72. num. 9.* Circa parochias verò, quarum parochis decimæ debentur, diſcrimen eſt conſtituendum inter perſonales, & prædiales: perſonales enim debentur Eccleſiæ parochiali, in qua quis domicilium habet, *cap. ad Apoſtolicę, hoc tit. cap. quæſti 46. cap. ſtatuimus 55. cum ſequent. 16. quæſt. 1.* Fagundez *in 5. præcepta Eccleſ. lib. 1. cap. 1. num. 1.* Moneta *de decimis, cap. 7. num. 21.* Ratio eſt, quia decimæ illæ debentur propter laborem impenſum in adminiſtratione Sacramentorum, & ita parocho ea adminiſtranti debentur: & licèt aliquis cauſa negotiationis, ſtudiorum, aut voluptatis moram faciat extra patriam, decimas tamen in parochia propria ſoluit, *dicto cap. Apoſtolicæ, cap. 3. de ſepult. in 6.* quia domicilium non mutat, ex traditis à Barboſa *in l. hęres, §. finali, ff. de iudicijs, à num. 94.* Si verò quis duo domicilia habeat, attendi debet, quod principalius eſt: ſi vtrumque æquè principale ſit (quod euenire poteſt, *l. aſſumpto, §. 2. l. Labeo, l. eius qui, §. Celſus, ff. ad municip.*) diuidi debent decimæ pro rata habitationis.

Suarez *dicto lib. 1. cap. 21. num. 1.* Decimæ verò prædiales debentur parochiæ illi, vbi prædia ſunt, *c. cùm contingat, hoc tit. c. ad decimas, de reſtit. ſpoliat. lib. 6. c. 24 hoc tit. in 1. collect. c. finali, hoc tit. in 5. compil.* nec abſurdum videri debet, vt decimas percipiat parochus, qui ſacramenta non miniſtrat, licèt id adeò durum viſum ſit Alexandro in præſenti, vt caſum hunc diffinire non auſus, conſuetudini ſtandum eſſe decreuerit; nam reſpondetur, ad tollendam omnem ambiguitatem, & parochialium limitum confuſionem, prudens conſilium fuiſſe certos eis terminos deſignare, & in eorum prædiorum decimis alimenta parochis tribuere; quia frequentius eſt, quemque ibi habitare vbi prædia poſſidet; leges autem ad frequentiores caſus adaptantur, *l. nam ad ea, ff. de legibus.* Item æquale eſt in hoc ius omnium eccleſiarum, quia quemadmodum parochianus iſte ex ſua parochia in aliam migrat, idem in hac accidere poteſt, vt docent Rebuffus *de decimis, q. 6. n. 20. & quæſt. 7. num. 20.* Nauarrus *conſ. 1. de decimis, num. 7* Suarez *dicto cap. 21. à num. 4.* Circa decimas autem mixtas, veluti quæ ex gregibus percipiuntur, quia prædialibus magis accedunt, cùm ex fructibus prædiorum alantur, debentur parochiæ illi, vbi paſcunt: quod intelligendum eſt de animalibus manſuetis, ſiue extra domum alantur, vt oues, & armenta; ſiue intra domum, vt gallinæ, columbæ, & ſimiles. Cæterum ſi fera animalia ſint, diſtinguendum eſt, an in nullius ſint, an in alicuius dominio conſiſtant. Priori caſu decimæ ex eis perceptæ ſunt perſonales, quia emolumentum rei totum ex hominis induſtria prouenit; veluti ſi quis piſcatur, aut venatur in mari flumine, vel nemore publico, in quibus nemo dominium habet, vel ius prohibendi piſcationem, aut venationem: ſecundo verò caſu cùm animalia, quæ capiuntur, in aliquorum dominio ſunt, decimę eorum prędiales erunt, quia in fructu prædiorum ſunt hæc animalia, *l. item ſi 10. §. aucupiorum, ff. de vſufructu:* & ita horum animalium æſtimatio non tota ſumitur ex induſtria capientium, ſed ex ſeipſis. Inde prouenit, decimas animalium, quæ in nemoribus, aut ſtagnis includuntur, eſſe prædiales, & deberi parochiæ, in qua ſtagna, aut nemora ſunt, argumento legis 3. *§. item feras, ff. de acquirend. poſſeſſ. l. vſufructuarium 6. §. 1. ff. de vſufruct.* Idemque dicendum eſt de decimis columbarum, quæ columbarijs includuntur, ſi earum pulli à domino vendantur, argumento textus *in §. pauonum, Inſtitut. de rerum diuiſ.* nam ſi per venationem capiantur, erunt decimæ perſonales; quia tunc quaſi nullius exiſtimantur, vt capi poſſint. Idem dicendum eſt de cera, & melle; quia apes alueis incluſæ dominos habent, *§. apum, Inſtit. de rerum diuiſ.* Idem de lapidum, ac metallorum fodinis, ac lignis dicendum eſt, videlicet vt ſi ex agris nullius percipiantur, decimæ perſonales ſint; ſi verò ex prædijs proprijs, prædiales iudicentur, argumento textus *in dicta l. item, ſi. §. etſi, cum ſeq.* docet Rebuffus vbi ſuprà, *quæſt. 8. ex n. 10.* Suarez *dicto lib. 1. c. 34. à n. 6.* Nec huiuſque traditis obſtat textus *in c. nuntias, hoc tit.* cuius interpretationem, & alia, quæ huc ſpectant, adduxi *in c. plerique, de pactis*: omnia tamen ſuprà tradita vera ſunt iure communi attento; ex conſuetudine tamen, aut præſcriptione contrarium plerumque obſeruatur, vt infrà latè dicemus *in cap. Apoſtolicæ.*

C A P V T XIX.

Ex Concilio a *Lateran.*

PRohibemus inſuper, ne laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinentes, in alios laicos poſſint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & Eccleſiæ non reddiderit, Chriſtiana ſepultura priuetur.

N O T Æ.

a LAteran.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 23.* & reperitur textus hic in ipſo Concilio Lateran. celebrato ſub Alexandro III. *c. 16. §. prohibemus*, de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. 27. de reſcript.*

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Laici decimas Eccleſiaſticas retinere non poſſunt, nec iniuſtè obtentas in alios transferre.* Probant eam textus *in c. decimas, 16. quæſt. 7. cap. finali 10. q. 3. cap. peruenit 1. quæſt. 3. cap. ad hæc, cap. quamuis, hoc tit. cap. 2. §. ſanè, hoc tit. lib. 6. cap. ſi quis presbyterorum, de rebus Eccleſ. cap.* 1 Concluſio traditur & probatur.

exbibita, de rer. permut cap. cùm & plaatare, de priail. extraaag. Ambitiosæ, de rebas Eccles. l 22 tit. 8. par. 1. Varios canones aduersus hanc iuris decimarum vsurpatiooem per laicos collegit Rouerius *ad bistor. Saacti Ioannis Recomaensis, numer. 172.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi, capit. 28. § 2.* Germonius *lib 3. de sacror immunitat. cap. 19.* Suarez *de decimis capit. 17.* Borellus *in samma decis. tit. 19 numer. 114* Duarenus *lib. 7. de sacris Eccles. cap. 1.* Marescottus *lib. 1. variar capit. 19.* Durantius *qq. iuris quæst. 32.* Lemaistre *de decimis, cap. 8 num. 9. & 10.* Bosquetns *ad Inaocent. III. lib. 1. epist. 21. & lib 2. epist. 29.* Balboa *in cap. ad aures, de præscript.* Petrus Gregorins *lib. 7. syntag. cap. 15. & lib 1. partit. tit. 25. cap. 1.* Carrasco *ad ll recop. cap. 10.* Castillo *lib. 7. de tertijs, cap. 11* Fachin. *lib. 7. controu. cap. 77* Sesse *decis. 162. tom. 1.* Parexa *de iastrum edit. tit. 7. res 9.* Solorzan. *de iure Indiar. tom. 2. lib 3. c. 1. nu. 30* Murga *tom. 2. disquisit. mor. disqa. 13. per tot.* Teophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. c. 9. n. 16.*

2 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro ratione dubitandi, omissis quæ adduxi *in cap. ad aures, de præscript.* In præsentem assertionem ita insurgo: Aut io casu in hoc canone proposito laici detinebant decimas iniustè, vel iustè ex infeudatione ante Concil. Lateran facta, de qua infrà agemus. Si iniustè detinebaot, non solùm prohibendum erat illis, ne in alios transferrent, verùm & ne cum animarum periculu eas retinerent, & per consequens non rectè hic docetur, decimas detinentes laicos non cogi eas restituere, sed tantùm prohiberi in alios transferre: si autem iustè iure feudi eas retinebant, rectè poterant laici eas in monachos, aut in aliam Ecclesiam cum assensu Episcopi transferre, vt docetur *in c. ad Apostolicam, de his, quæ fiunt à Prælat.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, non posse laicos decimas in alios transferre, cùm perindè illis permittatur eas detinere.

3 *Laici esse incapaces decimarũ.* Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, videlicet laicos non posse acquirere, seu retinere ius exigendi decimas; quia illud competit tantùm sacerdotibus, qui ministrant spiritualia: & cùm laici illa ministrare non possint, sunt incapaces iuris decimarum, *capit. causam, de præscript. cap. quamais, boc tit. l. 56. tit. 6. part. 1* D. Thomas 2. 2. *quæst 83 art. 3.* docent Sotus *de iastitia lib. 9. quæst. 7. art 1.* Couar. *lib. 1. variar. cap. 17. numer 4* Rodriguez *qq. regul. quæst. 44. artic. 4.* Vasquez *in opusc. tit. de benef cap. 1 § vii. dub. 7.* Didacus Perez *in l. 1. tit 1. lib. 5. ord.* Roder. Suarez *allegat. 28.* Guttierrez *lib. 1. pract cap. 15.* Facit exemplum legis veteris, iuxta quam tantùm permittebatur concedere panes propositionis Aaroni, & filijs eius, *c 27. Leuit.* ergo similiter in lege gratiæ ius percipiendi decimas tantùm sacerdotibus debetur; sicut etiam oblationes illi tantùm percipiunt, nec vllo modo laici eas percipere valent. Concilium Gangrense *caa. 8* & in Concilio Brachar. 2. *can. 6.* prohibentur laici constituere Ecclesias, vt oblationes in eis factas, vel earum partem accipiant, ibi: *Placait vt si quis basilicam aon per deuotionem fidei, sed pro quæstus cupiditate ædificet, vt qaidquid ibidem pro oblatione popali colligitur, medium cum clericis diuidat, eo quòd basilicam in terra sua ipse condidit; quod ia aliquibus locis, vsque modò dicitar fieri. Hoc ergo de cætero obseruari debet, vt nullus Episcoporum tam abominabili voto conseatiat, vt basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis tributaria conditione est condita, audeat consecrare.* Nec solùm laici decimas percipere nequeunt, verùm nec pro earum redemptione pretium exigere, vt cauetur in Capitulari 30. Ludouici Pij, his verbis: *De decimis, quas populus dare aoa vult, aisi qaolibet modo ab eo redimàntar ab Episcopis, probibeadum est ne fiat: & si quis contemptor fuerit iauentas, & aec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatar.* Et cùm idem Princeps cognouisset, nonnullos data pecunia Comitibus, in solutione decimarum cessare, ita decreuit *lib. 2. c. 28. Dictum est aobis, quod in quibusdam locis Episcopi, & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas noa dant, vuadios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negligentijs, & inter se pecunias diuidaat, quod penitus abolendum decreuimus.*

4 *De Priuilegijs concessis nostris regulis.* Ex priuilegio tamen Romani Pontificis laicis competere potest ius, seu commoditas percipiendi decimas, *capit. 2. hoc tit. in 6.* quia Summus Pontifex ex iustis causis potest eas, vel earum partem laicis concedere, ob ipsorum benemerita, & seruitia in Ecclesiam impensa. *cap. à nobis 24 hoc tit.* vbi plures congessit Barbosa, *cap. Hadrianus, 62. dist.* vt fecerunt plures Romani Præsules tertias concedendo nostris Catholicis Regibus, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias à Sarracenis occupatas recuperarunt. Glossa *verbo Singalas, in dicto cap. Hadrianus*, Matienzo *in l. 5. tit. 10. lib. 5. recop. gloss. 21.* Parladorius *rerum quotid cap. 3. nam. 7.* Concessit enim Summus Pontifex ex tertia parte omnium decimarum duas tertias, & sic ex acerun in nouem partes diuiso, duæ partes à Rege nostro percipiuntur, vt constat *ex l. 1 tit. 21. lib. 9. recop.* Castillo *tract. de tertijs, ferè per tot.* Circa tempus verò huius concessionis non satis constat: illud tamen certum est, vsque ad tempora Alexandri VI. hæc priuilegia à Regibus nostris concessa non fuisse perpetua, sed temporalia, in subsidium belli cum Sarracenis initi; nam constar Henricum I. aono 1216 regia fide promisisse abstenturum se deinceps à perceptione decimarum, quas iniustè occupauerat: & Honorius III. in sua bulla, quæ incipit *Ex parte tua*; data 17. Kalendis Aprilis, anno 1226. concessit Archiepiscopo Toletano medietatem earum tertiarum, quas Potentiores Hispaniæ occupauerant; & Gregorius IX. in sua bulla, quæ incipit, *quantò charissimum*, anni 1228. iussit Archiepiscopo Toletano, & omnibus Episcopis Castellæ, quatenus Ferdinandum IV. Regem Castellæ monerent, vt desisteret à tertiarum exactione, vt in eius chronica refertur *cap. 2.* & illa bulla reperitur in Ecclesia Toletana. Post hæc Clemens V. per suam bullam, quæ incipit, *Olim claræ memoriæ*, concessit Alphonso IV. Castellæ Regi duas partes tertiæ portionis decimarum Ecclesiarum terræ sibi subiectæ vsque ad tres annos; ita tamen, vt elapso triennio, nec per se, nec per alium prædictas tertias exigeret, aliàs excommunicationis sententiam incurreret, vt refert Mariana *lib. 23. hist. cap. finali.* Tandem Alexand. VI. in sua bulla, quæ incipit, *Dum indefensa*, anni 1494. die 16. Februarij concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elizabethæ, vt in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licitè perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis aliud priuilegium illis concessit Innocentius VIII. vt referunt adducentes alia priuilegia concessa tam Regibus Castellæ, quàm Aragonis, Parexa *de instrum. edit. p. 2. tit. 7. resolut 9. numer. 50.* Borellus *de præstantia Regis, cap 59. nam. 7.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, § 31. num. 3.* plures congesti à Solorzano *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 1. numer. 11.* Sesse *tom. 2. decis. 162.* Castillo *de tertijs, cap. 2.* Escobar *de Reg. & Pontif. iurisd. c. 22.* A prædictis ergo temporibus Reges nostri possident prædictas tertias, cum iusto titulo, & bona fide; & cùm illæ iam sint incorporatæ Regiæ Coronæ, vt profanæ, & sæculares iudicantur: quare cùm sint merè temporales, in laicos etiam alienari possunt, vt probant Menchaca *illastr. coatrouers. cap. 89.* Lassarte *de decima vendit. cap. 19. num. 35.* Garzia *de expensis cap. 9. num. 48.*

Deinde sciendum est, olim laicos decimas occupasse varijs ex causis, veluti quia cùm Reges decimas debitas proprijs Capellis perciperent, eas in beneficium laicis concedebant. Concil. Meldense *can. 75.* ibi: *Si capellas nostras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter proaideaat, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibas debitè inaigilent: si autem laici capellas babueriat, à ratioae, & auctoritate alienum videtur, vt ipsi decimas accipiant.* 5 *De laicis decimas possidentibus.* Lue in dies magis serpente, laici feudi nomine passim decimas occuparunt, & posteris traosmiserunt. Ordericus Vitalis *lib. 5. histor.* ibi: *Auidi quippè possessores terrenorum, caducis inbiant, de summis, & diuinis parum cogitant; adeòque quia plares vix aliquid pro spe superna, & nisi temporale commodum viderint, agere tentaat, decimas qaas Dominus ab Israelitis per Moysem sibi ad vsum Sanctuarij, & Leuitarum exegit, nostrates laici retentant, vel ministris Ecclesiæ, nisi magno redimantur pretio, reddere affectant.* Immò inualescente Procerum tyrannide, consultò his Ecclesiarũ Antistites decimarum partem in beneficium dedere, vt partis damno reliquam tuerentur, vt fecit Episcopus Racesburgensis cum Henrico Comite Polaborum; de quo Helmoldus ait: *Porrò decimas terræ recognouit Episcopo; quarum tamen medietatem recepit*

in be-

in beneficio, & factus est homo Episcopi. Eandem laicarum decimarum originem indigitat Fridericus I. in oratione habita in Concilio Principum apud Arnoldum Lubecensem: *Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus, & Leuitis primitus deputatas; sed cùm tempore Christianitatis ab aduersarijs infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Præpotentes, & Nobiles viri ab Ecclesijs in beneficio stabili acceperant, vt ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent*. Krantzius *lib. 1. Metrop. c. 2.* ibi: *Cùm non satis fiderent Patres sua iura à laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem decimarum Principibus in manu per speciem feudi, & beneficij, malentes amittere dimidiam, quàm totam: inde factum, vt à Principibus transirēt in ministeriales, qui nunc militares appellātur*. Decimas etiam laicis propinauit ambitio, & gratia Antistitum. Lysiardum Parisiēsem Archidiaconum hoc nomine notat Fulbertus *epist. 34.* quòd decimas, & oblationes altarium, stipem pauperum, Episcopo inconsulto, sæculari militiæ traderet. Decimarum quoque infeudationes laicas propagauit sacræ in Saracenos expeditionis necessitas sub Philippo Augusto, cuius adornandæ, & instruendæ gratia militibus permissum fuit, vt decimas è prædijs ditionis suæ suos in vsus conuerterent, quoad bello mererent. Constitutio est Friderici apud Rigordum anno 1187. *Qui alicuius terræ magnam iustitiam habet, eiusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cuius erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo quod ab ipso tenebit; si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit*. Laici decimarum occupatores vsurpationis velandæ gratia persuasum voluerunt, decimam sibi beneficij nomine concessam à R. Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henricum III.* anno 1240. *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, vt ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat, eorum suffragium exercitui Domini Papę fuisse adhuc contributum*. Sed fabulam expungit religio Romanorum Pontificum: reclamant tot decreta Gregorij VII. Innoc. II. Eugenij III. & Concil. Lateran. de decimis à laicis non possidendis. Ecclesia enim semper curauit huiusmodi decimarum concessiones laicis factas irritare, & rescindere; vnde Lemaistre *lib. 1. de decim. cap. 10. per totam*, probare intendit, nunquam Ecclesiam permisisse infeudationem decimarum; quod verum est, si factam à Pontifice excipias, quia nullo vnquam tempore licitum fuit Episcopis, etiam per titulum temporalem feudi, aut similem, laicis decimas concedere, *cap. 3. §. Ecclesias, de priuil. cap. cùm Apostolica, in fine, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* docent Couar. *lib. 1. variar. c. 17. num. 5.* P. Barbosa *in l. Titia, à num. 45. ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib. 1. pract. quæst. 14. num. 5.* Azor *tom. 1. instit. lib. 7. capit. 36. quæst. 13.* Suarez *dicto lib. 1. de decimis, cap. 26. à num. 2.* Pachineus *lib. 7. controuers. cap. 7.* Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 13. nu. 19.* Vnde malè communiter Doctores prohibitionem hanc dandi in feudum decimas laicis ad Concil. Lateran. de quo in præsenti, & *in cap. 3. de priuil.* & ad Synodum Claromont. sub Vrbano II. relatam *in dict. cap. decimas 39. 16. quæst. 7.* referunt; nam in eo capite aliud prorsus statuitur, ne scilicet monachi à laicis decimas, vel Ecclesias suscipiant sine Episcopi consensu. Et *in cap. 3. de priuil. vers. Ecclesias*, id solùm prohibetur, quod *in dicto cap. decimas*, prohibitum erat, nempè ne religiosi decimas Ecclesiarum de manu laicorum reciperent sine Episcopi consensu; hoc tamen addito, quod Vrbanus *in dicto cap. decimas*, solùm futuris negotijs legem dedit, vt ex verbis constat: at Alex. III. in Concilio Later. cuius canon 9. extat *in dicto cap. 3.* non solùm prohibuit in futurum, sed addidit, vt religiosi dimitterent quascunque decimas à laicis accepissent *moderno tempore*; sic enim legendum est, non *aliquo tempore*, vt in vulgatis habetur, vt constat ex Antonio Augustino *in 2. collectione*, & ex ipso Concilio Lateran. quæ verba non temerè accipi possent de tempore post prohibitionem Vrbani II. *in dicto cap. decimas*; quod ad octuaginta annos plus minusue subit: nam Vrbanus II. anno 1088. electus, duodecim annos Ecclesiam rexit: Alex. III. Lateran. Concil. ad annum 1178. congregauit: ergo illum id Vrbani prohibitioni addidisse arbitror, vt prohibitionem Vrbani confirmaret; & gesta post ipsam Vrbani prohibitionem rescinderet. Postmodùm Alex. IV. *in dicto cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* eandem prohibitionem extendit hoc modo: laici vt prohibitioni prædictę fraudem facerent, infeudationes decimarum simulabant, quasi sibi factas ab ipsis religiosis, quibus donare intendebant, vt sic postea extinctum feudum religioni quæreretur, vt ipsi laici possent in religiosos decimas transferre, vt in propriam Ecclesiam, absque Episcopi consensu, iuxta textum *in cap. cùm Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælat*. Has infeudationes simulatas Alex. IV. rescindit *in dicto §. sanè*, & limitat *in vers. illas*, nisi talis infeudatio fuerit ante Concilium Lateran. facta, idest laicis ab ipsis religiosis; nam tunc non pręsumitur in fraudem prohibitionis facta, quo tempore nec prohibitio fuerat, quæ fraudaretur. Sic nouissimè accipio dictum *§. sanè*, ne aliàs dicamus, Alex. IV. cum communi sententia Concilij Lateran. prohibuisse, ne decimas laici possidere possent in feudum, de quo nec vllum verbum in tota Synodo, nec in iuribus adductis. Antiquiorem ergo esse hanc prohibitionem, ne laici decimas obtineant, credo. Carolus enim Caluus anno 876. *cap. 10.* ita decreuit: *Res ecclesiasticas, tam mobiles quàm immobiles, nemo inuadere, vel auferre præsumat; & quæ à Rectoribus Ecclesiæ ob timorem, vel fauorem alicui libellario, vel emphyteuticario iure, dolosè, & cum damni detrimento Ecclesiæ amissæ videntur, ad pristinum ius reuertantur*. Idem statuerunt Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 7.* Gregorius VII. *in ead. Synodo*, ibi: *Decimas, quas in vsum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus; siue enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant se sacrilegij crimen committere*. Cuius prohibitionis ratio ex eo prouenit; nam qui feudum concedit, debet ipsius rei dominium directum habere, vt probaui *in cap. 1. de feud.* Sed Episcopi non habent directum dominium decimarum: igitur eas in feudum concedere non possunt.

His suppositis, ratio præsentis prohibitionis Concilij Later. ex eo prouenit, quia decimæ debentur parochis proprijs in alimoniam, & eorum sustentationem, quia spiritualia administrant, & temporalia accipere debent: sed laici sunt incapaces ministrandi spiritualia: igitur decimas percipere non valent, vnde nec beneficia ecclesiastica ipsos retinere posse, probaui *in cap. sacros. 51. cap. Messana 56. de elect.* Deinde argumentum ducimus ab oblationibus, nam oblationes magis pendent ex voluntate populorum, quàm decimæ: sed nec oblationes laici percipere possunt, aliàs hæretici, & sacrilegi iudicantur. Concil. Gangr. *can. 7.* ibi: *Si quis vult fructus Ecclesiæ oblatos, vel dare extra Ecclesiam præter Episcopi sententiam, vel eius, cui cura eorum tradita est, & non cum eius sententia ea velit agere, sit anathema*. Et clariùs *can. 8. Si quis dat, vel accipit fructus oblatos, præter Episcopum, vel eum, qui est constitutus ad dispensationem beneficentiæ, & qui dat, & qui accipit, anathema sit*. Eandem sententiam firmat Symmachus Papa in *6.* Synodo Romana, ibi: *Valde iniquum, & ingens sacrilegium esse, vt quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel requie animarum suarum vnusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè seruari conuenit, idest Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel conuerti*. Igitur nec decimas potiori iure Sacerdotibus debitas laici retinere possunt.

6 Traditur ratio decisionis.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nā in præsenti textu nulla mentio fit infeudationis, vel alterius tituli, ex quo laici decimas detinebant; immò potiùs supponitur, eas iniustè percipere, vt constat ex illo verbo, *detinentes*; quod veram, atque nudam detentionem significat, *cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* Et si instes, quomodo si iniustè detinebantur decimæ à laicis, tantùm à Patribus prohibetur earum translatio, non verò iubetur vt eas restituant? Respondeo ex iustis causis, ad euitandum scandalum, tantùm in præsenti prohiberi prædictam translationem; non tamen inde sequi, detentionem permitti, sed tantùm tolerari, vt docent Rebuffus *de decimis, q. 10. num. 22.* Balboa *in dicto cap. causam, num. 18.*

7 Dissoluitur ratio dubitandi.

Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. cùm Apostolicæ 7. de his quæ fiunt à Prælat.* vbi agitur de decimis

8 Exponitur cap.

cam apostolicam, de his quæ sunt.

cimis à laicis detentis: & asserit Innocentius III. quod laici eas detinentes sunt monendi, vt proprijs Ecclesijs eas restituant; & si fortè induci nequiuerint, & maluerint ex diœcesani Episcopi consensu eas in aliam Ecclesiam ttansferre, ttanslationem esse admittendam: & in calce textus concludit Innoceotius, hoc procedere in decimis in feudum perpetuò datis. Ex quo textu expressè deducitur, laicos decimas iniustè detinentes, cum consensu Episcopi posse eas in alium transferre, contra hucusque tradita. Deinde deducitur, etiam ratione feudi laicos iniustè decimas detinere. Agnouerunt priorem difficultatem Azor *tom.1. instit. lib.7. cap.36.* Suarez *dicto lib.1. de decimis, c.26.* Balboa *in dicto c. causam, n.26.* Lemaistte *de decimis*, *dicto c.10.* Quibus omissis dicendum est, in eo textu laicos decimas iniustè detinuisse, quia vt suprà dixi, Episcopi nunquam potuerunt laicis decimas infeodare; & ita eos moneri, vt decimas proprijs Ecclesijs restituant: & quia proptet scandalum cogi non poterant, eas redderent, si maluissent alteri Ecclesiæ, quàm propriæ restituere, cùm consensu Episcopi talis translatio permittatur, quia rectiùs ab Ecclesia, etsi non propria, decimæ possidentur, quàm à laicis: & ita concessum est ad maiora mala vitanda, damnaque Ecclesiæ illata reparanda; nam licèt decimæ à laicis iniustè detentæ restitui deberent illi Ecclesiæ, cuius fuerant; si tamen hanc restitutionem laici facere noluerint, æquius est mutari decimas ab vna Ecclesia in aliam, quàm à laicis retineri. quod etiam docetur *in c. decimas 16. quæst.7.* Nec ideò textus ille iniustitiam aliquam cootinet, sed piam bonorum Ecclesiæ dispensationem concedit, vt vitium iniustitiæ subtrahat, etiamsi restitutio fiat aliter quàm de iuris rigore fieri deberet. Quod & eo exemplo firmari valet; nam qui tenetur alicui centum restituere, si à creditote obtineat facultatem illa dandi pauperibus, sufficienter restituit. Sic ergo licèt decimæ iniustè à laicis detentæ, propriæ Ecclesiæ restitui deberent, vniuersalis tamen Ecclesia, quæ est veluti principalis creditor, potuit permittere, vt alteri Ecclesiæ restituantur: debet tamen Episcopi accedere assensus, iuxta Synodum Melphitanam sub Vrbano II. anno 1090. Ibi: *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici iuris est, sine consensu Episcopi, vel Romani concessione Pontificis monasterijs, aut canonicis offerre præsumat.* Alia dabimus in eius textus commentario.

C A P V T XX.

Lucius III. a *Strigon. Episcopo.*

AD Apostolicæ Sedis regimen, licèt immeriti, dignatione diuina vocati, omnibus sumus Ecclesiæ filijs debitores, & pro scientiæ modo respondere cogimur consultationibus singulorum. Intelleximus autem ex litteris tuis, quod quædam *b* consuetudo in Vngaria inoleuit, vt multitudo populi plerumque de parochia vnius Episcopi in diœcesim alterius transferatur, in qua licèt per multa tempora moram habuerit, vterque tamen Episcoporum, tam is, cuius parochia relinquitur, quàm is, cuius parochiani sunt facti, decimationem requirit: vnde & inuidiæ, & contentiones oriuntur. Ideòque nos tua duxit fraternitas consulendos, cui potiùs decimæ sint reddendæ. Noueris igitur, quod si de artificio, vel negotiatione aliqua, & agricultura, quam infra terminos parochiæ, in qua moratur, exercet, vel alijs huiusmodi decimæ soluantur, æquum est vt illi Ecclesiæ reddantur, in qua ille, qui reddit, per totum anni circulum audit diuina, & Ecclesiastica percipit Sacramenta. Apostolus enim dicit: Si vobis seminauimus spiritualia, &c. Super decimis verò messium, vel fructibus arborum, si coluerint in alia parochia, quàm in ea qua habitant, quoniam à diuersis diuersa consuetudo tenetur, certum aliquod non duximus respondendum. Tu verò eligas in hoc casu id ex quo vel nullum, vel minus noueris scandalum generari.

N O T Æ.

1 a STrigon.] Ita legitur in ptima collectione, *sub hoc tit. c.29.* & post Concil. Later. *p.50. c.39.* de Strigoniensi Vngariæ Metropoli oonnulla adduxi *in cap. penult. de postul. Prælat.* & commentatium huius textus dedi *in capite cum sint homines*.

2 b *Consuetudo.*] Quæ totum facit in hac decimarum materia. Vt autem agnoscamus eius vim, & auctoritatem quoad decimas, & earum præstationem, sciendum est, Ioannem Andream, & Innocentium *in c. aliquibus, hoc tit.* asseruisse decimatum obligationem à iure diuino prouenire, ideòque consuetudine mutari non posse. Qua sententia omissa, alij existimarunt, discrimen esse constituendum inter decimas prædiales, & personales, ita vt prædiales consuetudine tolli non possint, secus verò personales: ita Hostiensis *in cap. in aliquibus, hoc tit.* Turrecrem. *in cap. reuertimini 16. quæst.1. art.7. n.12.* & alij relati à Balboa *de præscript. 5. part. princip. quæst.7.* qui accipiunt illa verba textus *in dicto cap. in aliquibus: Quæ debentur ex lege diuina, & loci consuetudine probata;* ita vt priora verba referantur ad decimas prædiales, posteriora verò ad personales. Quæ sententia sustineri non potest duplici tatione. Prima, quia decimæ prædiales quoad quotam solo iure positiuo debentur, vt dicemus infrà *in cap. in aliquibus*: igitur sicut lege positiua mutari potest quota decimatum prædialium, poterit etiam tolli consuetudine, cùm non minorem auctoritatem habeat consuetudo, quàm lex positiua, *l. de quibus, ff. de legibus, l.2. C. quæ sit longa.* Secunda deducta ex vniuersali Ecclesiæ praxi, iuxta quam consuetudo non soluendi decimas prædiales, vel eandem partem, obseruatur. Quibus sententijs omissis dicendum est, decimas petsonales, quæ omninò à iure positiuo originem ducunt, posse in totum consuetudine tolli, Couar. *dicto cap.17. num.8* Suarez *dicto lib. de decim. cap.12.* Moneta *eod. tract. dicto cap.5. quæst.4.* & etiam per eam introduci posse, vt decimæ vni Ecclesiæ debitæ, soluantur alij, *dicto cap. cùm sint homines*, Fagundez *in 5. præcepta Eccles. lib.3. cap.1. n.4.* Castillo *de tertijs, cap.2. nu.5.* Faciliùs etiam per consuetudinem mutantur circumstantiæ loci, temporis, & mensuræ, vt post Suarium & Rebuffum docent Hunnius *in Enclyclop. tract. de decim. cap.8. in fine*, Felicianus Vega *in cap. clerici, nu.43. in Iudic.* Manrique *de different. quæst.151.* Circa præstationem verò decimatum prædialium non ita constat apud Interpretes. Consuetudinem circa eam non admitti, docuerunt Duarenus *de sacr. Eccles. ministr. lib.7. cap.5.* Rebuffus *de decimis, quæst.13.* & alij apud Hunnium *dicto cap.8.* Contrarium tenuerunt Moneta *dicto cap.5. quæst.4.* Couat. *dicto cap.17. n.8.* Gutierrez *lib.2. canonic. cap.21.* & alij quos referunt, & sequuntur Barbosa *de offic. Parochi, cap.28. §.3. n.64.* Valenzuela *consil.114. & 147.* Sed illis omissis dicendum est, consuetudine induci non posse, vt decimæ, tam prædiales, quàm personales omninò non soluantur, cùm talis consuetudo repugnet iuri diuino, & sit irrationabilis; consuetudine tamen legitimè præscripta effici posse, vt laici eximantur à solutione decimarum, vbi decimæ necessariæ non sunt ad sustentationem ministtorum Ecclesiæ, vel vt minor portio quàm decima soluatur. Valenzuela *consilio 103. & 144.* & si circa solutionem sit difformitas, minorem partem deberi resoluit Matinis *lib.1. resol. cap. 81.* ita vt ex quibusdam fructibus dumtaxat decimæ præstentur, quia aliunde manet congrua sustentatio parochi: hæc tamen consuetudo debet legitimè præscribi.

Et

Et vt cognoſcamus, quando conſuetudine, quando præſcriptione hæc exemptio competat, exponendum eſt; in quo differat præſcriptio à conſuetudine; quod valde neceſſarium eſt, quia diuerſa adminicula in vna, ac in altera deſiderantur: & quidem varias inter præſcriptionem, & conſuetudinem differentias agnouerunt antiquiores, quos referunt Balbus 1. *parte, quæſt.* 10. Molina *lib. 2. de primog. cap. 6. n.* 10. Couar. *in regula Poſſeſſor*, 2. *parte*, §. 3. *num.* 3. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num.* 68. Menchaca *controuerſ. cap. 83. n.* 23. Parladorius *different.* 39. Suarez *dicto lib. 1. de decim. cap.* 13. & *de legibus lib. 7. cap. 1. nu.* 10. Salas *eodem tract. quæſt. 97. tract. 14. ſect. 1. nu.* 6. Matienzo *in l. 1. tit. 7. lib. 5. recopil. gloſ. 6. nu.* 1. Nec mirum, ſi tot in hoc articulo torqueantur Interpretes, cùm ſæpe vna pro alia vſurpetur, & conſuetudo quemadmodum præſcriptio in vſu conſiſtat; ſicque conſuetudo præſcripta dicitur *in cap. finali de conſuet.* ex quorum Doctorum placitis primò conſtituò, quoties priuatus ex longo temporis vſu ius aliquod acquirit, præſcriptionem eſſe, non conſuetudinem: idemque erit, ſi ius vniuerſitati competat, in quo omnes conſentiunt; quia conſuetudo eſt lex non ſcripta: lex autem non poteſt à priuato induci, ſed vel à Principe, ſi ſcripta eſt, vel à populo, ſi conſuetudinaria, *lege de quibus, ff. de legibus*. Secundò erit etiam præſcriptio, ſi vniuerſitas contra priuatum aliquid acquirat, quia non poteſt dici conſuetudo, vel lex, quæ generalis non eſt, nec omnes æqualiter obligat. Ergo non erit conſuetudo, quæ priuato ius adimit: & hæc concluſio eſt contra Panormitanum *in dicto cap. finali*, *num.* 20. qui docet, conſuetudinem eſſe quoties ius vniuerſitati acquiritur, ſiue illud trahatur ex publico, ſiue ex priuato, per textum *in l. ſi venditor* 14. §. *ſi conſtat*, *communia prædior.* quem ſequuntur Balbus, & Gutierrez *vbi ſuprà*; ſed malè, vt credo; quia quemadmodum conſuetudo exigit vniuerſitatem ex parte inducentis, ita etiam reſpectu eius, contra quem inducitur; quia lex omnes æquè tenet, nec in damnum priuati inſtituitur, *cap. erit autem*, 4. *diſt.* & ideò quo caſu vniuerſitas ius adimit priuato, præſcriptionem eſſe rectè docent Couar. *dicto num.* 2. Parladorius *num.* 3. Matienzo *num.* 4. Salas *nu.* 7. Suarez *dicto cap. 1. nu.* 11. Nec obſtat textus *in cap. ſi conſtat*; quia reſpondetur primò, conſuetudinem ibi generalem fuiſſe in fauorem populi pro omnibus lapidicinis intra ſua territoria, aut terminos conſtitutis, non verò pro lapidicinis priuati fundi. Secundò reſpondeo per eam conſuetudinem non adimi ius priuato; quia non fuit inductum, vt gratis liceret lapides cædere, ſed oblata eorum æſtimatione, in quo ius priuati non læditur. Tertiò reſponderi poteſt, conſuetudinem ibi pro præſcriptione accipi, quod frequens eſt; ſed prima ſolutio verior eſt. Tertiò ſi vniuerſitas contra vniuerſitatem acquirat, maius dubium eſt, an ſit conſuetudo, vel præſcriptio? Et communiter creditur conſuetudo, ex Abbate, Baldo, & alijs ſuprà citatis. Sed contrarium verius credo ex nuper adductis, quia conſuetudo ſolùm continet legem, per quam ius inducitur; non verò adimitur alij quod ſuum eſt; id enim præſcriptione efficitur: & ita dicitur conſuetudo, per quam ius acquiritur vni, ſed alij non auſertur, vt notant Balbus ſuprà, *num.* 4. Matienzo *num.* 3. Propriè igitur conſuetudo tendit ad derogationem legis communis ſine reſpectu ad alium; præſcriptio verò ad acquiſitionem iuris alij competentis. Vnde ſi collegium aduersùs priuatum, vel aduersùs aliud collegium acquirat, non erit conſuetudo, ſed præſcriptio; quia collegia leges ferre non poſſunt: & per conſequens nec conſuetudinem, quæ vicem habeat legis, inducere, vt notat Abbas *dicto num.* 20. Idemque erit dicendum de quibuſcumque alijs communitatibus, quia ſolus populus poteſt veram conſuetudinem inducere, *l. de quibus, ff. de legib.* docet Suarez *dicto lib. 7. cap. 3. nu. 8. &* 10. Ex quibus apparet, quàm difficile ſit conſuetudinem à præſcriptione diſtinguere in hac materia decimarum; cùm enim iure communi diffinitum ſit, quibus decimæ debeantur, quomodoque ſoluendæ ſint, & qua loco præſtandæ, ſemper ac aliquid per conſuetudinem detrahitur iuri communi in præiudicium eorum, quibus ius communi fauet, ex proximè adductis præſcriptio dici debet, non conſuetudo; cùm vni tribuat, & alij adimat: quod plerisque iuribus aduerſatur, in quibus obſeruari iubetur conſuetudo in ſolutione decimarum, *in cap. cùm ſint*, *cap. in aliquibus*, §. *finali*, *hoc tit.* in præſenti, & alibi ſæpe. Vnde dicendum puto, conſuetudinem in decimis tunc induci, cùm vniuerſitas capax eam inducendi per tempus à lege diffinitum, & cum cæteris adminiculis, hoc, vel illo modo decimas ſoluere conſueuit, licèt ex tali modo decimandi præiudicium alijs inferatur. Probatur quia conſuetudinis ſubſtantia conſiſtit in generali derogatione legis: ſed ſi hæc lex huic, vel illi, vel certo hominum generi fauorabilis ſit, & ideò ſi generaliter in populo fuerit vſitatum aliquid in materia decimarum, quod æquè ab omnibus obſeruetur, erit dicenda conſuetudo, quia illud principaliter agitur, vt iuri communi derogetur; damnum autem, quod huic, vel illi priuato infertur, in conſideratione non eſt, quia ſecundariò, & non principaliter intenditur in conſuetudinis inductione. Ergo cùm ius decimarum per conſuetudinem immutatur, ea interuenire debent, quæ ad inducendam conſuetudinem deſiderantur, vt ſcilicet rationabilis ſit, & iuſta, non diuino, aut naturali iuri contraria, ſed illud inducens, quod lege præcipi poſſet, vt poſt alios rectè explicant Leſſius *de iuſtitia*, *lib. 2. cap. 6. num.* 55. Salas *eodem tractatu*, *diſput. 29. ſect.* 5. Suarez *dict. lib. 7. de legibus*, *cap.* 6. Item vt ſit per tempus diuturnum obſeruata, & legitimè præſcripta. Quantùm autem temporis requiratur iure communi, non eſt diffinitum, licèt iure Regio decem, vel viginti anni requirantur, vt conſuetudo legem ciuilem abroget, *l. 5. tit. 2. part.* 1. communiter tamen docetur, conſuetudinem contra ius ciuile decennio præſcribi, quia eo iure exigitur conſuetudo longæua, *l. 1. 2. & 3. C. quæ ſit longa conſuetudo*: longum autem tempus cenſetur decem annorum, ex titulo Codicis *de præſcript. longi temp.* Quod ſi conſuetudo ſit præter ius canonicum, decem anni ſufficiunt; ſi autem contra illud, quadraginta deſiderantur, quia aduersùs eccleſiaſticas res, aut perſonas non præſcribitur minori ſpatio, quàm quadraginta annorum, vt docuerunt *in dicta l. de quibus*, Iaſon *num. 44. &* 45. Abbas *in dicto cap. finali*, *de conſuet. num.* 11. Couar. *lib. 1. variar. cap. 17. num.* 8. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num.* 58. Suarez *de legibus*, *dicto lib. 7. cap. 15. num.* 2. Salas *eodem tract. diſp. 19. ſect.* 4. Parladorius *different. 39. à nu.* 8. Salazar *de vſu & conſuet. cap. 5. num.* 1. Ex quibus conſtat, hanc eſſe communem doctrinam, & ex Leſſio *dicto num.* 45. vltra hæc duo requiſita illud etiam deſideratur, vt ab ijs conſuetudo inducatur, qui facultatem habent eam inducendi per actuum frequentiam, quæ ex adductis *in tit. de conſuetudine*, petenda ſunt: bona autem fides, ſeu titulus, non exigitur in conſuetudine, ſed ſolùm in præſcriptione; quia horum loco ſubrogantur diuturnus populi vſus, & ſcientia Principis, ſaltem præſumpta, vt poſt alios notat Baldus *dicta q. 10. num.* 7. Couar. *dicto verſ.* 10. Salas *dicta diſp. 19. ſect.* 5. Suarez *dicto lib. 7. cap. 1. num. finali*, & *dicto lib. 1. cap. 13. à num.* 7. Parladorius *ſuprà*, *nu.* 4. Secundùm hæc dicendum eſt, quod ſi dubitetur, cui Eccleſiæ decimæ debeantur, v. g. quia non conſtat, in cuius territorio prædium ſitum ſit, ſtandum erit conſuetudini decennali, quæ in hoc caſu ſufficit, cùm ſit præter ius: & ita intelligenda ſunt tradita à Couar. *dicto nu. 8. verſ.* 4. non benè, vt videtur, percepta à Gutierrez *dicto nu.* 58. vt notat Suarez *dicto lib. 1. cap. 22. n.* 8. Si verò certum ſit, cui Eccleſiæ decimæ debeantur iure communi, non aliter ei per conſuetudinem auferri poterunt, quàm ſi quadraginta annis præſcripta ſit. Ex quo falſiſſimum eſt, quod tradit Abbas *dicto capite cùm ſint*, *nu. 6. gloſſ.* 3. decimas prædiales adimi poſſe Eccleſiæ, in qua ſita ſunt prædia per conſuetudinem decennalem; quia, inquit, eſt præter ius: ſed fallitur, cùm certo iure diffinitum ſit, ei Eccleſiæ has decimas deberi, & ideò Abbatem cum ratione reprehendit Suarez *d. c. 22. à n.* 2.

C A-

CAPVT XXI.

a Cœlestinus III.

EX parte dilectorum filiorum nostrorum Canonicorum Ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quod quidam agricultores, cùm simul, vel diuersis anni temporibus in eodem agro, vel horto diuersa semina sparserint, non nisi de vnius illorum curant seminum fructibus decimas illi persoluunt: qui etiam decimas de agrorum prouentibus non curant exsoluere, nisi quibusdam deductis expensis, quas faciunt pro illis ad horreum, vel ad aream deportandis. Quia igitur per hoc Canonicis ipsis, & Ecclesiæ Dei non modica irrogatur iniuria, cùm Liuitis absque expensis decimas sit iniunctum impendi? m. quat. inquisita diligentiùs veritate, si rem taliter noueris se habere, agricultores illos, vt de omnibus dictorum prædiorum fructibus, nullis subtractis expensis, sed integras potiùs decimas, & absque diminutione persoluant, per censuram Ecclesiasticam, omni cont. & ap. cess. compellas, & auctoritate nostra districtè inhibeas, ne talia de cætero aliqua cupiditate, seu præsumptione attentent.

NOTÆ.

1 *a* Cœlestinus III.] Sic legitur in secunda collectione, *sub hoc ipso tit. cap.5.* nullibi tamen exprimitur, Prælatus, cui rescribat Pontifex; vnde cognosci non potest, de quibus Canonicis in præsenti agatur. Commentarium huius textus dedi suprà, *in cap.4.*

CAPVT XXII.

a Cœlestinus III.

NOn est in potestate hominum, cùm plantant arbores, vel aliqua terræ semina mandant, quid eis satio sit, vel plantatio redditura, cùm iuxta verbum Apostoli ad litteram exponendum, neque qui plantat aliquid plenè faciat, neque qui rigat, sed Deus qui tribuit incrementum. Audiuimus autem, quod quidam vestrum de vineis, oliuetis, canna mellis, & frugibus, non nisi primò deductis expensis seminum, & laboris, vel agriculturæ, decimas curant Ecclesijs exhibere. Reuera sicut sancti Patres in suis tradiderunt scripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, & negotiatione, & de ipsa etiam militia, & de venatione, & de omnibus bonis decimæ sunt ministris Ecclesiæ tribuendæ, ita etiam vt qui his soluere neglexerint, ecclesiastica debeant districtione percelli. Præterea si quis decimas Deo non dederit, quæ sunt tributa agentium animarum, & ex debito requiruntur, ad decimam partem, vt Augustinus docet, reuocari meretur. Volumus igitur, & districtè præcipimus, quod antequam deducatis de cunctis vestris bonis collectis expensas, saluis priuilegijs *b* Romanæ Ecclesiæ, decimas Ecclesijs, ad quas pertinent, cum integritate debita persoluatis.

NOTÆ.

1 *a* Cœlestinus III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.4.* nullibi autem exprimitur Prælatus, cui rescribat Cœlestinus; quod & in alijs epistolis ipsius Pontificis sæpè contingit, vt iam notaui.

2 *b* *Romanæ Ecclesiæ.*] Summus enim Pontifex potest priuilegium exemptionis à decimarum solutione concedere, *cap.2. de Eccles. ædif.* probaui latè suprà, *in c.4.* Quod procedit duabus conditionibus concurrentibus. Prima, vt congrua sustentatio ministris Ecclesiæ suppetat, aliàs nec consuetudine, priuilegio, aut præscriptione obligatio decimarum minui, vel mutari valet. Secunda, vt adsit iusta causa concedendi similem exemptionem. Causas autem minuendi obligationem decimarum ex veteribus Historicis refert Lemaistre *lib.1. de decimis, cap.5.* & iam adduximus *in cap.4. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XXIII.

a Cœlestinus III.

EX transmissa querela B. Dolen. Archidiaconi Rectoris Ecclesiæ de N. intelleximus, quod cùm miles quidam molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infrà fines parochiæ suæ, de cuius terræ prouentibus decimas solebat Ecclesia percipere memorata, construxerit, de ipsius molendini obuentionibus decimas ei soluere contradicens, in salutis suæ periculum detinere non veretur. Quia igitur fidelis homo de omnibus quæ *b* licitè potest acquirere, sine diminutione decimas erogare tenetur, disc. v. p. A. s. m. quat. prædictum militem ad solutionem decimarum de obuentionibus, quæ de opere in dicto molendino sibi proueniunt, sine diminutione aliqua per censuram ecclesiasticam, subl. ap. obst. compellatis.

NOTÆ.

1 *a* Cœlestinus III.] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titulo capite 7.* sed nullibi exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex: vnde cognosci non potest de quo Archidiacono in præsenti agatur.

b *Licitè.*] Vnde histriones, & meretrices ex turpi lucro non præstant decimas, vt docuerunt D. Thomas 2. 2. *quæstione 87. de decimis, articulo 2. ad 2.* Sotus *lib.9. de iustitia, quæst.4. artic.2.* 2

C A P V T XXIV.

Innocent. III. *a Pistoriensi Episcopo.*

A Nobis tua fraternitas requisiuit, vtrum ab illis decimas exigere debeas, qui possessiones dant, vel recipiunt ad *b* affictum, cùm alijs se conuenit per alios excusare, quominus cogantur ad decimas persoluendas. Cùm igitur quilibet decimas soluere teneatur, nisi à præstatione ipsarum specialiter sit exemptus, f t. duximus respondendum, quod à dantibus *c* possessiones, & recipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ sunt soluendæ, nisi ab eis aliquid ostendatur, quare ab huiusmodi sunt immunes.

N O T Æ.

1 a PIstoriensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1. & in cap. à nobis, de cohabit. cleric.* vbi extat alia pars huius textus, & ibi præsentem Inscriptionem exposui.

Ad affictum.] In hac sexta collectione legitur, *ad firmam*; & rectiùs, iuxta ea quæ notaui *in cap. 7. de locato.*

2 c *Dantibus possessiones, & recipientibus.*] Ita vt quisque pro parte fructuum quos percepit, debeat soluere decimas, ita vt si coloni partiarij sint, tam colonos, quàm dominus quilibet pro portione sua decimas persoluat; Ita tamen vt ex eisdem fructibus redecima nunquam soluatur, iuxta legem finalem, *tit. 4. li. 1. recopilat.* docent Azor. *part. 1. instit. lib. 7. c. 34. quæst. 4.* Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 26. §. 1. n. 39.* Valascus *de iure emphyt. quæst. 30. n. 15.* vnde si fundus, vt regulariter fit, colonis locetur, non debent ex eisdem fructibus colonus, & dominus decimas præstare, sed tantùm vnos debet eas persoluere, vt post Monetam, Rebuffum, & alios docet Manrique *de different. vtriusque fori, quæst. 151.* quo modo accipiendus est Gutierrez *lib. 1. practic. cap 18. nu. 19.* qui docet decimas præstandas esse tam à colono, quàm à domino prædij conducti.

C A P V T XXV.

Idem a *Vercellensi Episcopo.*

TVa nobis fraternitas intimauit, quod quidam laici tuæ diœcesis, & alij plures Episcopatuum adiacentium decimas Ecclesijs & clericis tuis, peruersis machinationibus subtrahere moliuntur, & conceptæ peruersitatis audaciam non curant satisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis semen, & sumptus, qui fuerint in agricultura, primitus deducendos, & de residuo impendendam esse decimam asseuerant: alij verò de portione fructuum, quam à colonis accipiunt, partem decimæ separantes, eam *b* capellanis suis, vel alijs clericis, seu Ecclesijs, aut etiam pauperibus conferunt, vel in vsus alios pro sua voluntate conuertunt: nonnulli clericorum vitam tam abominabilem detestantes, decimas eis ob hoc subtrahere non verentur: quidam insuper asserentes se possessiones, & omnia iura sua cum omni honore atque districtu per Imperialem concessionem, adeptos, decimas huiusmodi generaliter detinere præsumunt. Occasione præterea veteris decimationis, quam asserunt sibi concessam, aliqui decimas noualium sibi non metuunt vsurpare. Verùm si ei, à quo bona cuncta procedunt, assertores huiusmodi debitum respectum haberent, ius ecclesiasticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa sunt egentium animarum) præsumerent detinere. Cùm enim Deus, cuius est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo, deterioris conditionis esse non debeat, quàm Dominus temporalis, cuius statutum debitum de terris, quas exhibet alijs excolendas, non quidem deductis sumptibus, aut semine separato, necessarium esse dignoscitur cum integritate persolui, nimis profectò videtur iniquum, si decimæ, quas Deus in signum vniuersalis dominij sibi reddi præcepit, suas esse decimas, & primitias asseuerans, occasione præmissa, vel excogitata magis fraude diminui fortè *c* valerent: cumque Deo debita sit solutio decimarum, in tantùm vt ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici, si moniti forte noluerint, ecclesiastica sint districtione cogendi, prætextu *d* nequitiæ clericorum nequeunt eas alijs, nisi quibus ex mandato diuino debentur, pro suæ voluntatis arbitrio erogare, cùm nulli sit licitum aliena cuicumque concedere præter domini voluntatem: quanquam per solicitudinem officij pastoralis clerici sint à sua nequitia coercendi. Et cùm de cunctis omninò prouentibus decimæ sint reddendæ, sicut colonus de parte fructuum, quæ sibi remanet ratione culturæ, sic & dominus de *e* portione, quam percipit ratione terræ, decimam reddere sine diminutione tenetur. Porrò cùm laicis nulla sit de spiritualibus rebus concedendis, vel disponendis attributa facultas, Imperialis concessio, quantumcunque generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ diuina constitutione debentur; nec occasione decimationis antiquæ, licèt in feudum concessæ, decimæ sunt noualium vsurpandæ, cùm in talibus non sit extendenda licentia, sed potiùs *f* restringenda. Quoniam igitur pati nolumus, nec debemus, vt Ecclesiarum, & clericorum iura præsumptione qualibet minuantur, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus, quatenus omnes, qui ratione personarum, aut etiam prædiorum decimas Ecclesijs, & clericis tuæ diœcesis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas, sublato appellationis diffugio, auctoritate Apostolica, per excommunicationis, vel interdicti sententiam compellendi liberam habeas facultatem. Præterea vt clericos tuæ diœcesis, de quibus fuerit auditorio tuo querela proposita de decimis antedictis, & fructibus præceptis ex eis, ad plenam sub tuo examine iustitiam faciendam compellere valeas, non obstante *g* appellationis obiectu in elusionem ecclesiasticæ disciplinæ, deuotioni tuæ præsentis scripti pagina duximus indulgendum. Decernimus ergo, &c. hanc paginam nostræ concessionis, &c.

NOTÆ.

1 a VErcellensi.] Ita etiam legitur *in cap.2. hoc tit. in 3.compil.* & in epistolis editis Coloniæ à Sirleto, *fol.*414. ex quo regestro huius textus litteram restituo, vt cognoscatur, eandem epistolam in antiquis compilationibus 3. & 4. & in hac sexta diuisam esse in præsentem textum, & sequentem, cùm simul vterque textus reperiatur in ipsa epistola. De diœcesi Vercellensi nonnulla notaui *in capite licèt, de foro compet.*

b *Capellanis.*] Quod supremis Principibus concessum esse probaui suprà *in cap.*4.

c *Valerent.*] Hanc textus partem de decimis soluendis, non deductis expensis, exposui suprà *in cap.*7.

2 d *Nequitiæ clericorum.*] Non enim ideò decimæ subtrahi debent à populo parochis proprijs, quòd inhonestè & turpiter viuant; siquidem decimæ illis debentur propter laborem in administratione sacramentorum impensum, non verò propter vitæ probitatem, *capite fortè* 3. 14. *quæst.*5. D. Hieronymus ad illa verba Matthæi *cap.*22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*, inquit: *Porrò quod ait, Reddite quę sunt Cæsaris Cæsari, idest nummum, tributum, & pecuniam: & quæ sunt Dei Deo, idest decimas, primitias, & oblationes. Tunc autem Cæsar Tiberius Tyranus erat, Sacerdotes infideles, auari & in malo pertinaces, in mortem Domini ingiter meditantes, & tamen illis Dominus iubet decimas dare.* Et contra Vuiclef. ita declaratum fuisse in Concilio Constantiensi refert Castro *aduersùs hæreses, verbo Decimæ*: docent Rebuffus *de decimis, dicta quæst.*7. *numer.*15. Gutierrez *dicto cap.*21. *num.*138. P. Gregorius *lib.*13. *de repub. cap.*17. *nu.*2. nam & hoc casu clerici decimas suas faciunt, nec tenentur eas restituere, etsi perditè viuant, nisi crimen admittant, cuius ratione fructibus beneficij ipso iure priuentur.

e *Portione quam percipit.*] Ex qua colonus decimas non præstiterat, aliàs redecimatio daretur, contra ea quæ adduxi suprà, *in cap. à nobis.*

Diuina institutione.] Hæc verba exponemus infrà *in aliquibus*, §. *fin.*

f *Restringenda.*] Quia cùm priuilegium hoc contra ius commune concessum esset, restringi debebat, vt quantò minùs læderet ius parochiale, vt suprà probaui *in cap.*4. vbi textum hunc exposui.

g *Appellationis obiectu.*] Quia in his decimarum causis proceditur appellatione non obstante.

CAPVT XXVII.

Idem *Abbati sanctæ* a *Colombanæ Senon.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm tibi de laboribus terræ parochiarum tuarum, sicut asseris, sit indultum decimas cum integritate percipere, tibi dignaremur misericorditer indulgere, vt de terris, quæ infrà parochias tuas rediguntur nouiter ad culturam, de indulgentia nostra exigendi decimas facultatem haberes. Cùm igitur tibi, quod maius est, sit concessum, vt videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum percipias, de noualibus eas exigere satis potes; quia vbi maius tibi conceditur, minus etiam tibi in hoc casu *b* concessum esse videtur.

NOTÆ.

2 a SAnctæ Columbanæ.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.*3. sed legendum est, *Sanctæ Columbæ*, vt habetur in hac sexta collectione. Varia autem sunt monasteria sub titulo Sanctæ Columbæ; vnum in Italia, de quo egi *in cap. olim in causa, de restit. spol.* alia tria in Gallia. In præsenti agitur de monasterio D. Benedicti prope Senonas constructo, de quo agitur in Concilio Tullensi apud Saponarias, anno 859. apud Carnot. *epist.*107. & Lupum Ferr. *epist.*10. De eo videndi sunt Fratres Sarmathani *tom.*4. *Galliæ Christ. fol.*286. Odoni eius Abbati rescribit Innocent. in præsenti.

b *Minus concessum.*] Consonat textus *in cap. visis*, 16. *q.*1. Nec contrarium probat textus *in cap. fin. de translat. Episc.* vbi illi, cui conceditur transitus ad maiorem dignitatem, non censetur concessus ad minorem; nam aliter consideratur plus minusue in dignitate, quàm in transitu ad dignitatem; quia difficiliùs permittitur transire ad parem dignitatem, quàm ad maiorem, vt docet Iul. Pacius *cent.*10. *quæst.*81. 2

CAPVT XXVIII.

Idem a *Heliensi Episcopo.*

PAstoralis officij diligentia. *Et infrà*: Explicari prætereà postulasti, vtrum quis possit de molendinis, & piscarijs necessarias expensas deducere priùs quàm soluat decimas ex eisdem, sicut est in negotiatione concessum. Ad quod fine præiudicio melioris sententiæ respondemus, quod licèt circa res acquisitas, vel factas de pecunia decimata, cùm ipsæ venduntur, credamus deducendas expensas, & de residuo, quasi de lucro decimas persoluendas, vt si vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces: expensas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus proueniunt, non credimus deducendas, etiamsi fuerint decimatæ: quoniam salua decima efficiuntur eorum fructus, qui faciunt ipsas expensas. Fructus autem ipsos alienare posse non credimus, nisi cum onere decimarum: nec pro restaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ persoluuntur, credimus deducendas expensas de prouentibus decimandis; quia penes dominum res permanent restauratæ, vt si pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus destruatur.

NOTÆ.

a HElien.] Ita etiam legitur *in capite* 4. *hoc tit. in* 3. *collect.* & *in cap. pastoralis, de rescript.* vbi alias partes huius decretalis congessi, & præsentem inscriptionem exposui, & huius textus commentarium dedi suprà *in cap. cùm sunt homines* 7.

CAPVT XXIX.

Idem *Episcopo* a *Beluacensi.*

CVm contingat interdum etiam in tua diœcesi, &c. *Et infrà*: Prætereà requisisti, cùm aliqua prædia, de quibus Ecclesijs, aut personis ecclesiasticis decimæ soluebantur, ad Fratres Cistren.

Ordinis donationis, vel emptionis, vel alio titulo deuoluuntur, an ijdem Fratres de talibus prædijs ipsis Ecclesijs, vel personis decimas soluere teneantur. Super quo tibi tale damus responsum, quod cùm prædictis Fratribus à Sede Apostolica sit indultum, vt de *b* laboribus suis, quos proprijs manibus aut sumptibus excolunt, decimas nulli prorsus persoluere teneantur, de prædijs taliter acquisitis, Ecclesijs, vel personis ecclesiasticis decimas soluere non tenentur, dummodo proprijs manibus eorum, aut sumptibus excolantur. Cùm autem in quibusdam parochijs ad quasdam Ecclesias, vel personas ecclesiasticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de nouo fiant noualia in eisdem, quæris à nobis, ad quem huiusmodi noualium decima incipiat pertinere. Vnde inquisitioni tuæ breuiter respondemus, quod cùm perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure *c* communi pertineat, decimæ quorumcumque noualium, quæ fiunt in parochijs earundem, ad ipsas proculdubio pertinere noscuntur, nisi ab ipsis, qui alias percipiunt decimas, causa rationabilis ostendatur, per quam appareat noualium ad eos decimas pertinere.

N O T Æ.

5 a BEluacensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5. & in c. cùm contingat, de foro compet. c. cùm contingat, de iureiur.* vbi extant aliæ partes huius decretalis, & præsentem inscriptionem exposui.

b *Laboribus suis.*] Vt probaui *in c. 4. suprà hoc tit.*

c *De iure communi.*] Iuxta adducta suprà *in c. 4.*

C O M M E N T A R I V M.

2 PRæscriptio circa ius decimarum dupliciter contingere potest. Primò cùm præscribitur libertas, seu exemptio eas non soluendi, de qua egi suprà *in cap. 20.* Secundò cùm præscribitur ius percipiendi decimas in aliena parochia, de qua egi *in cap. ad aures 6. de decimis.* Illud autem pro huius textus expositione notandum superest, ad hoc ius decimarum acquirendum, sicut ad alia iura ecclesiastica, quadragenariam præscriptionem desiderari, *cap. de quarta, de præscript. cap. 5. eodem tit. in 6.* vbi statuitur, decimas in aliena parochia præscribi posse solùm spatio quadraginta annorum cum titulo; vel si desit titulus per id tempus, cuius initium memoriam hominum excedat, quod immemoriale dicitur; nam cùm huic præscriptioni resistat ius commune, quod prohibet decimas in aliena parochia percipi, ideò tam longæua præscriptio desideratur: docent Couar. *d. lib. 5. var. cap. 57. nu. 7.* & in regula *Possessor, 2. part. §. 5. n. 2.* Menchaca *illustr. controu. cap. 87.* Molina *de iustitia, tract. 2. disp. 75.* Suarez *de decim. lib. 5. cap. 13. n. 5.* Castillo *de tertijs, c. 15. n. 32.* Germunius *lib. 3. de sacr. cap. 59.* Nec obstat regula textus *in l. si ex constituto, ff. quemadmodum seruit.* quatenus probat, in præscriptione discontinuæ seruitutis tempus duplicari debere: sed hoc ius percipiendi decimas discontinuum est: ergo non sufficit spatium quadraginta annorum, sed necesse est tempus illud duplicare. Pro cuius difficultatis solutione aliqui ex Interpretibus distinguendum putant inter ius ciuile, & canonicum, ita vt iure ciuili attento tempus duplicari debeat, secus verò inspecto iure canonico. Ita Innocentius *in dicto capite de quarta*, quem reprehendunt Couar. *cap. 17. num. 10.* Padilla *in l. 2. n. 8. C. de seruit. & aqua.* Quare Baldus *in dicto cap. de quarta, & in authent. quas actiones, C. de sacros. Eccles.* inquit, quod quando idem tempus in præscribendis rebus iure ciuili, & canonico statutum est, tunc illud duplicare non est necesse: sed in præscribendis decimis, & similibus rebus tempus quadragenarium, tam iure ciuili, quàm canonico desideratur, vt *in dicto capite de quarta, & in dicta authent. quas actiones:* ergo tempus illud duplicari non debet. Quem intellectum communem esse dixerunt Couar. & Padilla *vbi proximè.* Sed apertè conuincitur; nam in præscribendis rebus contra priuatos, idem tempus ab vtroque iure, ciuili, & canonico statutum est, vt probat textus *in capite placuit, & ferè per totam 16. q. 3.* Omnes tamen consentiunt, in his rebus duplicatum tempus desiderari, quando iura discontinua sunt, *ex d. l. si ex constituto:* ergo idem dicendum est in quadragenaria præscriptione. Ea igitur solutione omissa, vt veram assignemus, sciendum est, quadragenariam præscriptionem in fauorem Ecclesiæ fuisse introductam illis in casibus, in quibus contra priuatum minori tempore præscriptio currebat: quare si in alijs rebus, in quibus iura discontinua sunt, habeat locum temporis duplicatio; tamen in iuribus ad Ecclesiam spectantibus non habet locum: nam cùm in eis à iure canonico quadragenarium tempus desideretur, quod tempus ordinarium longè excedit, non est necesse, etiam in discontinuis rebus tempus duplicare, sed hæc taxatio quadragenarij temporis indistinctè sequenda est; non enim debet priuilegium vltra proprios terminos extendi, *cap. sanè, cap. porrò, de priu. cap. petisti 7. q. 1.* nam ius ciuile tempus duplicatum in discontinuis iuribus exigit, quia prius breue tempus exegerat: sed cùm iam fuisset in præscriptione rerum Ecclesiæ eius fauore satis prolixum tempus præscriptum, duplicari etiam in iuribus discontinuis non debuit: sed Ecclesia suo priuilegio etiam in eis contenta esse debet, nisi dicamus, ius percipiendi decimas non esse discontinuum; nam etsi simulata sint, quæ causam habent discontinuam; omnia tamen illa habere valent continuam possessionem, quæ solo animo retineri potest absque actuali incubatione, *l. 3. §. in amittenda, ff. de acquir. posses. l. licèt, C. eodem tit.* sic enim ius percipiendi decimas, quamuis causam habeat discontinuam, tamen continuam possessionem habere potest: semper enim qui huiusmodi ius percipiendi decimas habet, paratus est decimas percipere ex fructibus quocunque tempore collectis, absque aliqua suæ possessionis intermissione; vnde eo casu sufficit tempus, quod ad aliarum rerum præscriptionem statutum est. Videndus D. Ioannes del Castillo *de tertijs c. 55. n. 40. & c. 25.* vbi de præscriptione tertiarum contra Regem nostrum agit.

C A P V T XXX.

Idem a *eidem.*

CVm in tua diœcesi quædam monasteria, & conuentuales Ecclesiæ in multis parochijs maiores decimas percipiant, & minutas, & de quibusdam fructibus annuatim perceptis decimæ non fuerint persolutæ, quæ tamen modò soluuntur: quæsiuisti per Sedem Apostolicam edoceri, vtrum decimæ fructuum prædictorum ad parochiales Ecclesias, quæ nec maiores percipiunt, nec minutas; an ad monasteria, & illas Ecclesias conuentuales, quæ nec decimas alias percipiunt ab antiquo, debeant pertinere. Ad quod sic duximus respondendum, quod si fructus prædicti de illis terris proueniunt, de quibus monasteria, seu conuentuales Ecclesiæ aliquos percipiebant ratione decimarum prouentus, eis proculdubio debentur decimæ fructuum eorundem, cùm in ipsis ab antiquo terra illa fuerit decimalis, & non debeat vna, eademque substantia diuerso iure censeri. Alioquin parochialibus Ecclesijs exsoluantur, ad quas de iure communi spectat perceptio decimarum. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis, vt tuis

verbis

verbis vtamur, in Ecclesijs editis secundùm consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama priuatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium iuramenta maiorum de sua propinquitate, vt suspicionis tollatur materia, offerantur; quid tibi sit faciendum in casibus huiusmodi quæsiuisti. Ad hæc taliter respondemus, quod si persona grauis, cui fides sit adhibenda, fraternitati tuæ denunciet, quod ij qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per teipsum possis certificari de plano, non solùm debes iuramenta parentum sponte oblata recipere, verùm etiam eos, qui contrahere sic nituntur, si monitis induci nequiuerint, compellere, vt vel à tali contractu desistant, vel contra famam huiusmodi secundùm tuæ discretionis arbitrium iuramenta exhibeant propinquorum. Alioquin si persona denuncians non extiterit talis, vt diximus, & de fama, vel scandalo non poterit edoceri, ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes. Si verò post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cùm non prodierit in publicum quando banni secundùm præfatam consuetudinem in Ecclesijs edebantur, vtrum vox debeat suæ accusationis admitti, meritò quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis præmissæ is, qui iam coniunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtputà, si nimiæ infirmitatis feruore laborans, sanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium eius ætas sufficere non valebat, seu alia causa legitima fuerat impeditus, eius accusatio debet audiri. Alioquin cùm rationabiliter præsumatur, quod denunciationem publicè factam idem existens in ipsa diœcesi minimè ignorarit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus, nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea, quæ obijcit, & ad hoc ex malitia non procedat; quia tunc etiamsi didicisset ab alijs, qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non deberet eidem aditus accusationis: quoniam etsi ab impetitione huiusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoueri nequiret, cùm culpabilis non existat. Vtrum autem si accusatore idoneo comparente, per tres, vel quatuor testes inter iam coniunctos parentela probetur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei sex, vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore, ac præstantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium iurauerunt, distinguendo personas, & gradus, à quibus directè ij, de quorum agitur copula, descenderunt; an primi posterioribus præferantur, non immeritò quæri posset? Quanquam ad aliud, & ob aliud iurauerint illi, quàm isti; si tamen in secundo iudicio priores personæ iuratæ deponerent illa eadem quæ primò dixerunt, absque dubio eorum testimonia præualerent, nec eo possent prætextu repelli, quòd partes testificata didicerint, cùm talis exceptio locum non habeat in hoc casu. Datum Later. 4. Kalend. Nouemb. P. N. anno 15.

N O T Æ.

a E*Idem*.] Id est Beluacensi Episcopo, vt legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. cùm in tua* 44. *de testibus, cap. cùm in tua* 27. *de spons.* & in epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 128. ex quo regestro litteram huius textus restituo.

C O M M E N T A R I V M.

IN his duabus decisionibus agitur de præscriptione decimarum in aliena parochia, & docetur eam non extendi ad noualia: quod etiam docetur *in c.* 3. *in* 5. *collect.* vbi Honorius III ita scribit: [Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod in parochia Ecclesiæ tuæ veteres percipis decimas integraliter, per hoc credens quod ad te debeant in eadē parochia noualium etiam decimæ pertinere: sed venerabilis f. n. Episcopus Nouar. huiusmodi noualium decimas R. Canonico Nouar. quasi hoc potuerit de consuetudine, quæ dicenda esset veriùs corruptela, concessit; pro quo quidem ad quosdam ipse iudices nostras litteras impetrauit, qui contra te iniquam diffinitiuam sententiam protulerunt, à qua tu ad nos vocem appellationis emittens, alijs obtinuisti negotium delegari. A nobis ergo humiliter postulasti, vt de indulgentia nostra in parochia Ecclesiæ tuæ, in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de noualibus facultatem. Cùm ergo perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure communi pertineat, per quod decimæ noualium, quæ fuerint in parochijs earundem, ad ipsas spectare noscuntur: tibi, & Ecclesiæ tuæ prædictorum noualium decimas indulgemus, ita quod ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, si eum contra te obtinere contigerit, præiudicium nullum fiat; post eius tamen decessum supradictæ decimæ ad tuam Ecclesiam deuoluantur.]

C A P V T XXXI.

Idem *Vesprinen.* a *Episcopo*.

DVdum aduersùs fratres *b* Hierosolym. Hospitalis sancti Stephani Alben. te proponente in nostra præsentia questionem, quod ipsi decimas de laboribus rusticorum *c* suorum Vesprinen. Ecclesiæ debitas non permitterent tibi solui, eosdem citauimus, præfigentes eis terminum Concilium generale, quo cum instrumentis, & rationibus suis nostro se conspectui præsentarent, tibi respondere parati. Comparentibus igitur te, ac ipsis statuto termino coram nobis, dil. fil. nost. G. tit. S. Martini Presbyt. Card. tibi, & ipsis concessimus auditorem, coram quo decimas omnium terrarum, quæ per rusticos Hospitalis in Vesprinensi diœc. excoluntur, & de Cyrogan. & de noua Curia Ecclesias, quæ per Hospitalarios detinentur, easdem tanquam ad te spectantes, intentione tua de iure *d* communi fundata petijsti. Prior autem Hospitalis eiusdem in prædictis decimis, & Ecclesijs præscriptionem allegans, proposuit se tibi non teneri super his aliquatenus respondere: quod cùm per auditorem eundem ad nostram audientiam peruenisset, mandauimus quod idem Prior præscriptionis *e* titulum, quem allegarat, probaret. Qui tandem post deliberationem præhabitam coram ven. fr. n. Alban. Episcopo, qui post recessum memorati Cardin. de causa cognouit, inclytæ recordationis G. Regis, ac E. matris ipsius Reginæ Vngariæ concessionem allegauit,

qui

qui Ecclesiam sancti Stephani, ad quam tunc temporis, sicut asseruit, Ecclesiæ memoratæ spectabant, cum decimis, & pertinentijs suis concesserunt, ac in perpetuam eleemosynam Hospitali donationis titulo assignarunt: confirmationis bon. mem. Clementis Papæ præd. n. transcriptum exhibens, per quod probare volebat, concessionem prædictam plenum habere vigorem; & asserens nihilominus, ipsam à fel. rec. Lucio Papa prædecessore nostro postmodùm confirmatam. Cæterum ex parte tua fuit propositum ex aduerso, quòd in decimis, & in Ecclesijs à Rege, & Regina donatis, præscriptionem non poterat opponere pars aduersa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere poterat, nec à confirmatione præfata tantum tempus effluxit, quod posset præscriptio consummari: & sic donationis Regis, ac Reginæ allegatus titulus nullus erat, cùm sacrilegij crimen incurrat secundùm canonicas sanctiones, qui Ecclesias, vel Ecclesiasticum aliquod beneficium de manu reciperet *f* laicali. Vnde si contingat laicum in donarione Ecclesiæ talibus verbis vti: Do tibi Ecclesiam talem; nihil aliud concedere intelligitur, nisi ius patronatus tantùm, quod habet in ipsa, prout *g* in constitutione à nobis edita continetur expresse. Contra confirmationem autem fuit hoc modo responsum, quod cùm confusè ipsa Ecclesia sancti Stephani cum omnibus decimis, & Ecclesijs, & alijs quæ ad eam pertinent, confirmetur, ius Episcopale non tollitur, cùm de illo non exprimatur ibidem, sed tantùm debita decimarum portio intra parochiam Ecclesiæ sancti Stephani collatarum, secundùm terræ consuetudinem eisdem Hospitalarijs reseruetur: præsertim cùm petitæ à te decimæ in parochia sancti Stephani non consistant, quod de plano confessa est pars aduersa. Econtrà verò fuit à parte altera replicatum, quod cùm spatio xxx. annorum tacueris, iuri tuo tacitè renuntiasse videris. Sed & hoc pars tua visa est repellere, allegando quod xxv. annorum taciturnitas non iure communi, sed in *b* priuilegijs noscitur obtinere; vnde iure communi, quod habet Episcopus in decimis, vel in Ecclesijs suæ diœc. nonnisi xl. annorum *i* taciturnitate priuatur. Nos igitur his, & alijs, quæ hinc inde fuerunt proposita, pleniùs intellectis, cùm donatores prædicti conferre non potuerint alijs, quæ ipsi de iure non poterant possidere; & ex confessione partis aduersæ liquidò nobis constet, petitas decimas, & Ecclesias intra parochiam sancti Stephani non concludi, etiamsi prædicta donatio teneat, quod per confirmationem prædicti Clementis super Ecclesia sancti Stephani, Hospitali cum decimis, & alijs ad se pertinentibus factam, etiamsi authenticum appareret, Episcopali iuris nullatenus derogetur, de f. n. con. auctoritate Apost. sententialiter prohibemus, ne fratres Hospitalis præsumant vlteriùs præpedire, quo minùs decimas percipias memoratas, & pacificè possideas in futurum.

N O T Æ.

1 a VEsprinen.] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* quæ diœcesis est in Vngaria, sub Archiepiscopo Strigoniensi, vt notaui *in cap. exposuisti, de præbendis.*

b *Hierosolym.*] De his Hospitalarijs iam nonnulla notaui alibi.

c *Decimas rusticorum.*] Quas etiam priuilegiati, & exempti persoluunt, vt suprà probaui *in c. 2.*

2 d *De iure communi.*] Probat Rota apud Peñam *tom. 1. decis. 560.* & plura adducit Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum, lib. 5. cap. 21. num. 21.*

e *Titulum.*] Quia præscriptio non erat immemorialis, aliàs necessarium non esset docere de titulo, *cap. 2. de præscript. lib. 6.* plura de titulo necessario ad præscriptionem, adduxi *in cap. si diligenti, de præscript.*

f *Laicali.*] Latè probaui *in cap. Messana, de elect.* 3

g *Constitutione.*] *Cap. pastoralis, de donat.*

h *Priuilegijs.*] *Cap. si de terra, de priuil.*

i *Quadraginta annorum.*] Iuxta adducta suprà *in cap. cùm contingat.*

C A P V T XXXII.

Idem *in Concilio* a *generali.*

IN aliquibus regionibus quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundùm suos ritus decimas de more non soluunt, quamuis censeantur nomine christiano. His nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, vt decimis defraudantes Ecclesias maiores, inde reditus assequantur. Volentes igitur super indemnitatibus his Ecclesiarum prouidere, statuimus, vt ipsi deinde talibus personis, & totaliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione Ecclesijs decimas cum integritate persoluant, & ad id, si necesse fuerit, per cens. eccles. compellantur.

N O T Æ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet, sub Innocentio III. celebrato, vbi *can. 54.* reperitur hic textus, in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. 5. de summa Trinit.*

COMMENTARIVM.

1 PRo huius textus expositione sciendum est, nonnullas gentes etiam sacro baptismate ablutas in more habuisse decimas nullas præstare, aut saltem eas non integrè persoluere. Legimus enim apud Krantzium *lib. 4. Vuandal. pag.* 505. Holzatos prius quàm in Vngariam, terram incultam, atque ingratam transferrentur, & agros colere inciperent, pactum iniisse cum Sacerdotibus, & Episcopis eiusdem regionis, vt ab omnibus decimis liberi essent, & tantùm aliquot mensuras grani pro vnoquoque aratro penderent: & etiam Hermoldus Presbyter *in chron. Sclau. c.* 12. refert, Sclauos certum tributum pro vniuersis decimis soluisse Episcopis Aldeburgensibus, his verbis: *Dabatur Pontifici annuum de omni Vagirorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de qaolibet aratro measura grani, & qaadraginta resticuli lini, & duodecim nummi puri argenti.* Et cùm conquererentur clerici paupertate oppressi, auctoritate Ducis Sclauorum pactum initum fuit de augendo ipso tributo, vt refert idem Presbyter *lib 5. c. 92* illis verbis: *Holzatenses necessitate constricti, præsente Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, vt facerent augmentationem decimarum, & soluerent de manso sex modios siliginis, & octo auenæ, illius (inquam) modij, qui vulgò dicitur Hemmethe.* Et ne succedentium fortè Pontificum paterentur angarias, rogauerunt hoc Ducis, atque Pontificis sigillis confirmari. Immò apud Græcos valdè dubia est decimarum pensitatio; siquidem in tot canonibus, & Ecclesiæ constitutionibus à Gratiano compilatis in causa *16. q. 1.* & à Raymundo in præsenti, nulla mentio fit decimarum Ecclesię Orientalis. Primis autem Ecclesię sæculis decimas apud Græcos solutas fuisse, constat ex Origene, qui decimarũ Ecclesię Alexandrinę meminit *homil. 11.* & Isidoro Pelusiota, qui monachus fuit monasterij Montis Pelusiaci in Ægypto, vixitque temporibus Theodosij, qui *epist.* 317. Herminiũ Comitem ita alloquitur: *Præclarè Dominum*

num honorni, cùm nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex vbertate terræ tuæ, ei à quo eam accepisti, pendis. Et in Ecclesia Antiochena eundem ritum decimæ sacro sacerdotum altaris ærario inserendæ, viguisse putat Interpres Chrysostomus *homil. 18. in cap. 8. act. Apost.* ibi: *Parumne est torcular benedici? parumne est ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem, ac decimam accipere? Ad pacem agricolarum hoc vtile est.* Sed sequentibus sæculis, etsi primitiarum mentio sit apud Scriptores Græcos, Epiphanium videlicet *hæresi* 80. Gregorium Nazianz. *epist.* 80. sanctum Antiochum in homilia, quæ extat *tom. 1. biblioth.* nullum tamen decimarum vestigium extat, & eam pensitationem cessasse Constatinopoli, ex sterilitate diœceseos deducit Lemaistre *lib. 1. de decimis, cap. 6.* præcipuè cùm legamus frumenti transuectionem quotannis fieri ex Ægypto, quam felicem embolam Imperatores appellarunt: & penuriam rei frumentariæ in vrbe Constantinop. suadet distributio quotidiana panis, quæ singulis diebus fiebat non solùm in pauperes, verùm & in honestiores personas, de qua *in l. quia, C. Theodos. de annonis ciuil. l. panis, l. vniuersi, eodem tit. l. hac, C. de secundis nuptijs;* notauit Cironius *ad tit. de præbend.* Accedit, nam apud Græcos certa erant constituta tributa pro sacerdotum alimentis, vt constat ex nouella 3. Iustin. ex nouel 43. *de offic. & tabern.* & in bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, huius tributi summa ita taxatur: *Nomine Canonici à vico habente triginta fumaria nummus vnus aureorum exigatur, argentei duo, aries vnus, hordei modij sex, vini mensuræ sex, farinæ modij sex, triginta gallinæ: ab eo verò, qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquiualens duobus argenteis, agnus mediæ ætatis vnus, hordei modij quatuor, vini mensuræ quatuor, gallinæ viginti: à vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus vnus, hordei modij duo, gallinæ decem, quemadmodum & in veterum exactarum sigillis scriptum est.* Sed cùm temporibus Innocentij III. Constantinopoli à Latinis capta, vt retuli *in cap. scriptum, de elect.* Sacerdotes Latini ritus Romanæ Ecclesiæ, cæremoniasque ibi intulerint, etiam decimas, cæterasque consuetudines piè obseruandas, ac religiosè colendas decreuerunt, reluctantibus Græcis, & maximè Procerum, ac Nobilium in dignitate superbia. Illi enim non semel prohibuerunt hominibus suis, ne decimas penderent Romano more: eos verò angebat maximè Latinorum imperium, eo quòd Latini cogerent Nobiles Græcos Ecclesijs restituere opes, & facultates ablatas; itaque cùm tanto tempore sese indociles præberent, & decimarum pensionem exhorrescerent, sæpè excommunicationis metus est illis incussus. Immò cùm ad bellum aduersùs Michaelitium quendam Græciæ res turbantem, & omnia ferro, igneque populantem, Proceres Achaię sese accingerent, non ante Dominicum corpus, & sanguinem, pacis, bellique præsidium salutare, de manibus Sacerdotum ceperunt, quàm pollicerentur se decimam in posterum more Romano sacerdotibus soluturos, nec prohibituros ampliùs, quominus eorum serui, homines, ac vassalli eam præstationem Ecclesiæ ministrarent. Ita elicitur ex epistola 161. apud Innocentium *lib. 1. regestr.* 13. ad Archiepiscopum Larissensem, & Episcopum Citonien. vbi de Achaiæ Nobilibus sic loquitur: [Canonicos (inquit) in nonnullis Ecclesijs includere nō verentur excommunicatos, tam laicos, quàm clericos in sua pertinacia confouendo. Cumque dudum ad bellum contra Michaelitium processuri recipiente corpus, & sanguinem Iesu-Christi, omnes pariter promisissent, quin immò per votum obligauerint se solemne, quod de ipso prælio redituri decimas Ecclesijs suis soluerent, & subditos suos, tam Græcos, quàm Latinos cogerent ad soluendum: at postmodùm efficere non curarunt. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Latinos eiusmodi, vt Ecclesijs suis soluant, sicut ex communi iure, ac speciali quoque tenētur, &c. inducere procuretis, ipsos ad hoc, si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, sicut iustum fuerit, compellentes.] Et certè Innocentij III. temporibus decimarum iugum Græcia magna ex parte receperat, vt ex eiusdem epistolis liquet, quibus multæ contentiones sedantur ortæ inter Canonicos, & Episcopum de decimarum partitione. *Epist.* 44. sedatur ortum dissidium inter clericos, & Patriarcham Constantinopol. quòd nempe Patriarcha iussus à Legato Sedis Apostolicæ Cardin. Sancti Marcelli dare Canonicis quartam decimarum, per triennium eam retinuisset. *Epist* 105. *lib. 1.* hortatur omnes Larissiensis diœcesis, vt decimas ablatas Episcopis restituant. Eadem hortatione vtitur *epist.* 108. *eod. lib. ad Imperatorem Constantinop.* cuius milites decimas Cittensis diœcesis occupabant. *Epist. 62. lib.* 4. componitur lis orta inter Episcopum Nitriensem, & Abbatem de Ægris in diœcesi Cenadiensi, super quodam iure decimarum; vnde, ni fallor, in præsenti canone PP. respexerunt ad Latinos simul degentes cum Græcis, qui prædia excolenda illis locabant; vnde Ecclesia decimis fraudabatur: quare iustè, & rectè in præsenti statuitur, vt domini prædia sua locent illis personis, à quibus decimæ solui consueuerunt; id est, alijs fidelibus Latinis, qui semper decimas præstiterunt.

§.

ILlæ quippe decimæ necessariò soluendæ sunt, quæ debentur ex lege diuina, vel loci consuetudine approbata.

COMMENTARIVM.

1 CElebris quæstio est, tam inter Theologos, quàm Canonistas, vtrum decimarum obligatio sit iuris naturalis, diuiniue, aut tantùm ecclesiastici? in qua quęstione, iuris naturalis, diuinique esse, docuerunt antiquiores Canonistæ, quos referunt & sequuntur Gutierrez *lib. 1. canonic. c.* 22. Azeuedo *in l. 1. tit. 5. lib. 1. recopil. n. 5.* Rebuffus *de decimis, q. 1. n. 11.* Borelius *in summa decis. tit. 19. n. 1.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. c. 19.* Carrasco *ad ll. Recopil. c. 6.* nouiter Lemaistre *lib. 1. de decimis, c. 2. & 3.* Castillo *tom. 7. controu. tit. de tertijs, cap.* 10. Dartis *de benef. sect. 1. cap. primo,* plura Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 21. num. 6.* Qui nituntur sequentibus fundamentis. Primò, quia decimę debentur Deo in recognitionem supremi dominij, *cap. tua nobis 26. cap. cùm non sit 33. hoc tit.* D. Augustinus, seu quiuis auctor est tractatus 20. *de rectit. Catholicæ controuers. tom. 9.* ibi: [Vnusquisque de quali ingenio, vel artificio viuit, de ipso decimam Deo in pauperibus, vel Ecclesijs donet. Consideret quia omnia Dei sunt, per quæ viuit, siue terra, siue flumina, siue semina, vel omnia, quæ sub cœlo sunt, vel super cœlos; & si ipse non dedisset, nihil vtique haberet: nam Deus qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur à nobis repetere.] Quam sententiam ipse Sanctus repetit *tom. 10. serm. 219.* Sed cultum illum Deo exhiberi ius naturale dictat: ergo decimarum obligatio iuris naturalis est. Secundò, nam decimæ præstantur pro alimonijs sacerdotum, *cap. 3. Malachiæ, Numer. c. 18.* naturalis autem ratio suadet, vt clericis spiritualia administrantibus alimenta præstentur, *cap. cùm secundùm,* vbi probaui, *de præbend.* Ergo, &c. Tertiò, quia ante legem scriptam plerique in lege naturæ decimam, vel similem fructuum partem Deo, & eius sacerdotibus obtulerunt, vt legitur *Genesis cap.* 4. 14. & 28. quod & Gentiles solo naturæ lumine instructos obseruasse suprà probaui *in cap.* 3. Deinde ex lege veteri decimas deberi sæpè repetitum legimus. *Exodi cap. 22. & 29. Leuitici cap. 27. Numer. c. 18. Deuteron. cap. 12.* & suprà illustraui *in cap. 1.* Et hanc obligationem lege euangelica firmatam fuisse, probatur ex eo, nam si hoc præceptum, vt proximè dixi, iuri naturali congruit, continebitur lege diuina; nam præter fidei & sacramentorum præcepta, quæ supernaturalia sunt, in nullo discrepant lex diuina, & naturalis. Deinceps apud Lucam *cap. 11.* Dominus reprehendit Pharisæos charitatis opera omittentes, his verbis: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Et *cap. 21. Matthæi,* ibi: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum,* &c. Et ibi: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Igitur cùm decimarum præstatio fuerit à Christo Domino in lege gratiæ commendata, earum obligatio iuris diuini est. Tandem apertiùs hæc sententia firmatur,

& diffinitur ab Ecclesiæ Patribus, & Concilijs, vt fecerunt D.Clem *lib.2.const.c.19. Quæ ex decimis & primitijs secundùm mandatum Dei daat, vt Dei homo eaasumat; voluntaria verò quæ occasione pauperum offeruatur, rectè dispenses orphaals, viduis, afflictis, peregrinis, egentibus.* D.Ambrosius relatus *in cap.numquid eo 16.q.4.* D.Augustinus *in cap.10. 16.q.1.* Vrbanus II. *in cap.2. 16. q.2.* ibi: *Decimas omninò dare Deo non negligatur, quas ipse Deus dare constituit.* Gregorius VII.relatus *in cap.1.16 q.7.* ibi: *Oportet nos decimas, & primitias, quas iure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino præcipiente offerunt.* Alex.III. *in cap. parochianus, hoc tit.* ibi: *Cùm decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ.* Innocentius III. *in cap. tua, hoc tit. Quæ diuina constitutione debentur.* Honorius III. *in cap.fin. hoc tit. in 5. compil.* ibi: *Cùm decimæ sint debitæ Domino, quas in signum vniuersalis dominij sibi Dominus reseruauit.* Ex Concilijs idem statuerunt Matiscon.2.*can.5.* ibi: *Leges diuinæ consuleates sacerdotibus, ac ministris Ecclesiarum, pro hereditaria portione omni populo præceperuat decimas fructuum suorum locis sacris præstare.* Concil. Magunt.1 sub Carolo, *can.38. Admonemus, atque præcipimus, vt decimas Deo dari omninò non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, vt quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria.* Concilium Tribur. *can.13.* Lateran. *in præsenti §.* Trident. *sess.25. de reform. cap.2*

3 Contrariam sententiam, videlicet decimarum obligationem à iure ecclesiastico tantùm prouenire, docuere omnes ferè Theologi cum D. Thoma 2.2.*q. 87. art.1.* & *quodlibet.2. art.8.* Sotus *lib.9. de iustitia, q 4 art.1.* Castro *aduers. hæreses, verbo Decimæ*, Tostatus *in cap.23. Matthæi, q. 149.* & recentiores Canonistæ, Couar. *d. lib. 1. var. cap.17. num.2.* Gutierrez *d cap.21. nu.7.* Moneta *de decimis, cap.1. q.1 & 2.* Menchaca *lib.3. illustr. cap.89.* Duarenus *lib7. de sacr. eccles. ministr. cap.1.* plures congesti à Solorzano *suprà, nu.45.* alij à Cenedo relati *ad decret. collect 66 nu.13.* Pro quibus sequentia faciunt fundamenta: nam ex lege diuina ea tantùm tenemur seruare, quæ à Christo Domino nobis præcepta sunt: sed de soluendis decimis nec in Euangelio, nec apud Apostolos vllum extat præceptum: ergo ex lege diuina obligatio decimarum non prouenit. Nec refragatur præceptum legis veteris; nam illud, sicut cætera præcepta ipsius legis, post legem gratiæ cessauit, *cap. translato*, vbi probaui, *de constit.* Secundò, nam quæ diuini iuris sunt, contrario vsu, aut Pontificis priuilegio tolli, siue in parte minui non possunt, *cap. aucta 9. cap. memor 10. cap sed 11. cap. habeat 24.q.1. cap. proposui, de concess. præbend. cap. litteras, de restit. spol.* Sed decimæ consuetudine, & priuilegio tolluntur, atque minuuntur, *cap. cùm ordinem, de rescript. cap. dilecti, cap. suggestum, cap. ex parte, cap. ad audentiam, hoc tit.* vnde in aliquibus regionibus non decima, sed portio minor præstatur. Concilium Turon. sub Carolo *can.46.* & in Ecclesiæ nascentis exordio, vnde Euangelij puritas maximè petenda est, qui monumenta antiquorum monasteriorum requirat, nihil frequentiùs inuenit, quàm milites decimas monachorum Ecclesijs deuouisse: igitur non ex iure diuino eas debebant. Nec desunt qui ab his omninò diuersam sequantur sententiam, asserendo discrimen constitui debere inter decimas prædiales, & personales: & docent, prædiales ex iure diuino deberi, personales verò dumtaxat ex lege ecclesiastica: ita docuerunt Hostiensis *in summa, hoc tit.* Henricus Boich. *in cap. peruenit, hoc tit.* Felinus *in cap. causam, de rescript.* & dicit communem esse Cardinalis in præsenti. Mouentur ex eo; nam licèt præceptum morale legis veteris inueniatur de decimis prædialibus, non verò reperitur de personalibus: ergo ex iure tantùm ecclesiastico earum obligatio descendit. Eos sequitur nouiter Nicolaus Lemaistre *de decimis c.2. & 3.* & defendit, decimas prædiales omninò prouenire à iure diuino, tam quoad substantiam, quàm quoad quotam: decimas verò personales tantùm iuris ecclesiastici esse. Diuersam opinionem alij sequuntur asserentes, in decimis duo esse discernenda, videlicet substantiam, hoc est obligationem alendi ministros Ecclesiæ, & taxationem, quotam, seu quantitatem decimarum. Quoad substantiam aiunt, decimas prouenire à iure naturali, & diuino; quoad quotam tamen, seu quantitatis taxationem, à iure ecclesiastico originem ducere. Ita docuerunt Suarez *d.tract de decimis, c.9. nu.10.* Couar. *d. c.17. nu.2.* Azor *1.p. Instit. lib.7. cap. 13* Fagundez *in 5. præcept. Eccles. lib.1. c. 1.* Lessius *lib. 2 de iust. cap.39. dub. 1.* Barbosa *d. c. 28. de offic. parochi*, Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decim. cap.1.*

4 In qua opinionum varietate veriorem credo D. Thomæ sententiam, videlicet decimas non deberi ex iure diuino à Christo Domino promulgato, quod propriè ius diuinum est: qua retenta non obstant contraria fundamenta prioris sententiæ. Non primum ex testimonijs veteris Testamenti; fatemur enim sub synagoga fuisse decimas debitas ex iure diuino; sed illud ius iam cessauit, quare inde argumentum deduci non potest; quia nunc non probatur esse aliquid de iure diuino ex eo, quod olim fuisset, vt optimè probat Tostatus *vbi suprà*, maximè quia præceptum de decimis, vt decimæ fuerunt à Deo tam specialiter constitutæ, non potuit esse morale, sed ad summum iudiciale, vel forsan cæremoniale, quæ iam cessarunt. Ergo prout tale fuit, cessauit etiam. Rursus in quantum fuit morale, vel naturale, fuit quatenus respiciebat compensationem debitam pro labore ministrorũ deseruientium templo: sed in hoc conceptu non potuit decima deberi magis quàm vigesima, aut quinquagesima; nec magis deberi de fructibus, quàm de alijs obuentionibus, aut emolumentis: ergo nec vt præceptum morale debuit reputari. Nec obstant Christi Domini verba apud Matthæum *cap.23.* Lucam *c.11.* quia in illis nihil asseruit cõstituendo obligationem soluendi decimas, sed tantùm arguebat Iudæos, qui sub lege veteri viuebant, & tenebantur etiam de illis oleribus decimare; quia in minimis erant seduli, vt sancti viderentur; & in maximis interioribus deficiebãt, ideò dixit Dominus loquens de decimatione: *Hæc oportuit facere*; nempe de præterito, & sub lege veteri; non tamen dixit, *oportet*, quod verbum posset importare præceptum, cùm de præsenti sit, & futurum respiciat: ita Tostatus *d q.149.* Nec obstant textus *in d. c. parochianos*, & alij suprà expensi; nam in eius tantùm docetur, decimas fuisse institutas iure diuino; quod fatemur de sua prima institutione à Deo facta populo Hebræo: vnde deducũt Ecclesiæ PP. in illis auctoritatibus decimas deberi, quasi dicant, quia illi populo indictæ fuerunt decimæ ad sustentationem ministrorũ per summum Deũ, qui est optimæ ordinationis optimus artifex, constat & iustè ab Ecclesia imperari, non exorbitanter; & in Ecclesia esse potestatẽ eas percipiendi: ergo ab institutione antiqua Dei descendit ad præceptum ecclesiasticum, ex quo D. Thomas *quodlib.2. art.8.* & *quodlibet.6. art.10.* & *d. q. 87. art.1.* deducit, huiusmodi quotam augeri posse, vel minui, si ratio vrgeat: non ergo dicendum est, decimas quãtùm ad substantiam esse de iure diuino, & in prædictis iuribus decimas dici debitas de iure diuino, ex duplici causa, & vtraq; non impropria. Prima, quia olim de iure diuino debebantur, à quo Ecclesia exemplum sumpsit: secunda, quia præbere stipendiũ ministris Dei iuris naturalis est, ex traditis *in c. cùm secundùm, de præbend.* quod appellatur etiam diuinum, quia versatur circa rem diuinã, vt egregiè docet Couar. *l.1. var. c.17.* ad cuius mentem reducendi sunt qui postea scripserunt, quorum longum agmen referunt Barbosa *de iure Eccles. l. 3. c.16. n.2.* Solorzanus *d. cap.21. ex n.44.* Valenzuela *cons.114.*

CAPVT XXXIII.

Idem a *in eodem.*

CVm non sit in homine, quod semen serenti reddat, vel respondeat, quoniam iuxta verbum Apostoli, neque qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; ipsum quidem mortificato semine plurimum fructum affert, nimis auarè quidam in decimis defraudare nituntur, census, & tributa, quæ interdum indecimata prætereunt, de frugibus primitus deducentes. Cùm autem in signum vniuersalis dominij quasi quodam titulo speciali sibi Dominus

decimas reseruauerit: Nos & Ecclesiarum dispendijs, & animarum periculis obuiare volentes, statuimus, vt in prærogatiuam dominij generalis exactionem tributorum & censuum præcedat solutio decimarum: vel saltem hi, ad quos census & tributa indecimata peruenerint (quoniam res cum onere suo transit) ea per cens. eccl. decimare cogantur Ecclesijs, quibus de iure debentur.

NOTÆ.

a IN eodem.] Concilio videlicet generali Lateran. sub Innocentio III. *can.* 54. vbi reperitur canon hic: & in quarta collectione *sub hoc tit. cap.* 6. & textum hunc exposui suprà *in cap.* 26.

CAPVT XXXIV.

Idem in a eodem.

NVper Abbates Cisterciens. Ordinis in generali Capitulo congregati ad commonitionem nostram prouidè statuerunt, ne de cætero Fratres ipsius Ordinis emant possessiones, de quibus decimæ debeantur Ecclesijs, nisi fortè pro monasterijs de nouo fundatis; & si tales possessiones eis fuerint pia fidelium deuotione collatæ, aut emptæ pro monasterijs de nouo fundatis, committantur alijs excolendæ, à quibus Ecclesijs decimæ persoluantur. Ne occasione priuilegiorum suorum Ecclesiæ vlterius prægrauentur, decernimus, vt de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas proprijs manibus, aut sumptibus excoluerint, decimas persoluant Ecclesijs, quibus ratione prædiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis Ecclesijs aliter duxerint componendum. Nos ergo statutum gratum, & ratum habentes, hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudent similibus priuilegijs extendi volumus, & mandamus, vt Ecclesiarum Prælati promptiores, & efficaciores existant ad exhibendum eis de suis malefactoribus iustitiæ complementum, vt eorum priuilegia diligentiùs, & perfectiùs valeant obseruare.

NOTÆ.

1 a EOdem.] Concilio videlicet Lateran. *can.* 55. sub Innocentio III. celebrato, vbi habetur præsens textus, & in quarta collectione *sub hoc tit. c.* 7. Casus autem, seu causa huius constitutionis ita contigit. Cùm monachi Cistercienses anno 1213. Capitulum generale celebrarent sub Arnaldo II. in eo recitatæ fuerunt Pontificis litteræ super querelis ad eum delatis per diuersos Episcopos, præcipuè per Quinqueeclesiensem.: quibus litteris Pontifex commonebat ipsos Cistercienses, immò comminabat abolitionem priuilegij illis concessi super exemptione decimarum, vt constat ex epistola 85. ipsius Pontificis, *lib.* 16. vbi ita illis rescribit: [Venerabilis frater noster Quinqueecclesiensis Episcopus nobis intimare curauit, quod vos extendentes ad lucra turpia manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi, vel Ecclesiæ suæ diœcesis decimæ solui solent, quarum vinum licèt nequaquam in vsus vestros expendatis, sed vendendum faciatis ad alias prouincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesijs subtrahitis ex ijsdem. Cùm igitur ex hoc Ordini vestro plurimùm detrahatur, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ab ijs de cætero taliter desistatis, quod materia scandali auferatur, & super hoc de vobis clamor ad nos vlteriùs non ascendat, scientes vobis esse meritò formidandum, ne propter clamores huiusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum priuilegia vestra coarctanda prouideat, vel etiam reuocanda, cùm priuilegium mereatur amittere, qui concessa sibi abusitur libertate. Datum Laterani xi s. Kalend. Iunij, Pontif. nostri anno xvs.] Lectis huiusmodi litteris Cistercienses statuerunt, modum esse ponendum libertati, sicut & auaritiæ; præscripseruntque decimas esse soluendas ex cunctis prædijs, quæ deinceps acquirerent, siue pretio empta essent, siue fidelium largitione donata, & omnia ea, aut respuenda esse, aut decimas ipsos soluturos: refert Manrique *tom.* 4. *annal. Cisterc. anno* 1213. *cap.* 12 Cuius constitutionis Capituli generalis Cisterc. meminit Innocentius III. *in præsenti*, & statuit, prædictam moderationem esse obseruandam, non solùm ab ipsis Cisterciensibus, verùm & ab alijs æquale priuilegium exempsionis habentibus. Verba huius textus refert Manrique *dicto tom.* 4. *anno* 1213. *cap.* 12. & *anno* 1215. *cap.* 5. *num.* 6.

COMMENTARIVM.

2 CVm in præsenti textu modus imponatur priuilegijs exemptionis à solutione decimarum diuersis monachorum Ordinibus concessis, ita vt de prædijs nouiter acquisitis decimas ipsi exempti legitimis parochis exsoluant; & postea plura alia priuilegia circa eandem exemptionem ipsi monachi, & alij Religiosi à Sede Apostolica impetrauerint, volgò quæri soles, an in similibus priuilegijs debeat fieri expressa mentio, & derogatio huius textus? Et expressam eius derogationem desiderari docuerunt plures, quos sequitur Barbosa in præsenti, *num.* 1. & *de iure Eccles. lib.* 3. *cap.* 26. *num.* 37. Noguerol. *alleg.* 39. *n.* 24. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. c.* 21. *n.* 136. Rota apud Tamburinum *tom.* 3. *de iure Abbatiss. decis.* 94. Larrea *alleg.* 58. *n.* 2. Solorzanus *tom* 2. *lib.* 3. *cap.* 21. Qui mouentur ex eo, quia cùm præsens constitutio Concilij generalis sit, debet fieri eius expressa derogatio, iuxta communem sententiam, quam tuentur plures, quos referunt, & sequuntur Balboa *in c.* 1. *de iudicijs, num.* 3. Barbosa *ad Concil Trid. sess.* 5. *c.* 1. Fragoso *de regim. Christ. Reip. p.* 1. *lib.* 1. *disp.* 5. *§.* 7. Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Menochius *consil.* 196. *n.* 9. Rota apud Cauallerium *decis.* 430. & apud Seraphinum *dec.* 331. Frances 1. *p. decis.* 764. Marquesanus *de commiss* 2 *p. pag.* 424. Nam verius est, etiam constitutionis conciliaris necessariam non esse expressam, & specialem derogationem; sed sufficere clausulam illam generalem, *non obstantibus, & cætera*, vt docent plures congesti à Barbosa *de clausulis, clausul.* 82. Basilius *de matrim. lib.* 8. *c.* 17. *§.* 2 *n.* 19. vnde etsi præsens constitutio esset conciliaris, quod negandum est, iuxta tradita *in c.* 1. *de summa Trinit.* non desideraretur eius specialis derogatio, licèt in nonnullis priuilegijs ad maiorem securitatem eam clausulam derogatoriam huius textus adiectam legerim.

CAPVT XXXVI.

a Gregorius IX.

INterdicimus vniuersis personis ecclesiasticis, vt decimas detentas à Laicis, ad alienas Ecclesias pertinentes, in pignus recipere ab eisdem laicis non præsumant.

NOTÆ.

1 a GRegorius IX.] Qui motu proprio præsentem edidit constitutionem, intendens decimas à laicis occupatas virtute infeudationis Pontificiæ faciliùs recuperari; nam cùm laici eas præscribere nequirent, *cap. causam quæ* 7. *de præscript.* Ecclesiastici verò possint, ideò faciliùs Ecclesia poterat eas à laicis recuperare: Quæ fuit etiam ratio textus *in cap. in Lateranensi* 31. *de præbend. cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm in plantare* 3. *de priuil.* Ideòque prohibet Gregorius decimas pignori dari sub spe redemptionis; quod plerumque fiebat à monachis, & personis; qui eas obtinere non poterant, vt probaui suprà *in cap. quisquis de elect.* pro expositione textus *in c.* 1. *de vsuris*: & præsens commentarium petendum est ex adductis suprà *in cap. probibemus.*

TITV.

TITVLVS XXXI.

De Regularibus transeuntibus ad religionem.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Magunt.*

DE clericis hoc statuimus, vt ij, qui hactenus inuenti sunt, siue in canonico, siue in monachico ordine tonsurati sine eorum voluntate, si liberi *b* sunt, vt ita permaneant: & deinceps cauendum, vt nullus *c* tondeatur sine legitima *d* ætate, spontaneaque voluntate, vel cum *e* licentia domini sui.

NOTÆ.

1 a MAgunt.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & verba huius textus reperiuntur in ipso Concilio Maguntino temporibus Caroli Magni celebrato anno 813. ab Hildebaldo, quem Galli vocant magnum Eleemosynarium, qui fuit Archicapellanus Imperatoris: vnde in principio ipsius Concilij pro Archiepiscopo, legit Archicapellano Filesacus *in cap. 9. circa finem, de offic. Ordin.* Hæc Synodus celebrata fuit tempore Ricolphi Archiepiscopi Maguntini, die 9. Iunij, anno 813. in claustro Basilicæ S. Albani, pro reformatione status Ecclesiastici, vt probat Seuerinus Binius *in notis ad dictum Concilium.* Ex cuius Concilij canone 23. ita restituo præsentis textus litteram, prout iacet in editione Binij.

2 b *Si liberi sunt.*] Id est non serui, ita tonsurati; nam si serui absque propria voluntate, simulque licentia domini sui tonsurati erant, proprijs dominis reddebantur, quia absque eorum manumissione ad ordinem clericalem, seu statum monasticum promoueri non debebant, vt latè probaui *in cap. 1. de seruis non ordin.*

3 c *Tondeatur.*] De tonsura clericali, & eius origine egi *in cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* quare tantùm de tonsura monachorum in præsenti agendum est. Et constat, iam à primis Ecclesiæ sæculis in vsu fuisse monasticam tonsuram. Vnde dum Dionysius describit ritus, cum quibus suo sæculo ad statum monachorum admittebantur candidati, *part. 2. hierarch. c. 6.* ait: *Moris fuisse post omnium abrenunciationem signi crucis consignatione à sacerdote tonderi cum inuocatione Trinitatis, ac tunc demùm veste noua indui.* D. August. *epist. 147. Per coronam nostram nos adiurant vestri; per coronam vestram vos adiurant nostri.* Et in Concil. Nicæn. ita cauetur: *Monachi alia habeant indumenta, & mores, quàm habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ.* Concil. Tolet. 4. *can. 17.* ibi: *Nullus sub religionis habitu attonsus.* Et *can. 55.* ibi: *Non aliter & hi, qui detonsi fuerunt à parentibus, aut sponte sua.* Epiphanius *hæresi* 80. Beda *lib. 5. de gest. Angl. cap. 22.* D. Gregorius *lib. 9. regestr. epist. 44. Volumus vt maritum suum illi, etiamsi tonsuratus est, reddere omni debeas excusatione cessante.* Beda *in Martyr. die xviij. Kalend. Febr.* ibi: *Coma deposita monachorum pater extitit.* Idem Kalend. Maij: *Coma deposita religionis habitum suscepit.* S[illegible]crates *lib. 3. c. 1.* de Iuliano Apostata ait, ipsum abra[illegible]ute vitam monasticam simulasse: olimque monachis totum caput tondebatur, vt videre est in Theoria S. Germani Episcopi CP. Postea Græci attonsi fuerunt in modum crucis, vt liquet ex Græcorum Euchologio. Hodie qui choro deputati sunt, toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, iuxta antiquam formam clericorum, quæ statuitur in Conc. Tolet. 4. *can. 46* Aquisgr. sub Ludou. *c. 1.* ex D. Isidoro *lib. 2. de Eccl. offic. c. 4.* Greg. Turon. *in vitis Patrum, c. 57.* Varias huius rasuræ causas afferunt Renatus Labart. *ad calcem lib. Tertul. de corona militis,* Prosper Stellarius *in opere de Coronis, & rasuris:* ex quibus communes cum clericis illustraui *in cap. si quis ex clericis.* Optimam rationem adducit D. Hieron. relatus *in cap. duo sunt, 12. q. 1.* ex eo, quia per talem attonsionem religiosos omnium rerum sæcularium curam deposuisse credatur. Facit Iuo Carnot. *sermone de sacror. ordin. excel. Si paupertatem, & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis, timeo ne cum hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua, qui non vt clerici, sed vt acephali in clericali militia sola quæritis lucra temporalia. Ad hoc quidem capillos in modum coronæ in summitate capitis redditis, vt & regnum spirituale, quo cæteris præemineatis, tali figura ostendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes abraditis de capite.* Alia etiam rasuræ ratio peti potest ex veteri ritu deponēdi capillos olim in mari tempore procellæ, de quo prisco vsu videndus Ferdinandus à Cordoua *in multiplici Didasc. cap. 22.* Similiter enim religiosi fugientes à tempestate, in portu religionis se recipientes, dimittunt capillos in sæculi maris procellis. Alium affinem ritum antiquum, quo capilli monacho resecti consecrabantur, refert Sanctus Aurelianus *in cap. 4. suæ regulæ,* ibi: *Si quis laicus tonsurandus est, de capillis illius in confessionem mittatur, vt ei in testimonium sit, hoc est, vt id sit monumentum, ac symbolum consecrationis, qua se Deo addixit.* Confessionem in eo textu accipit Theophilus in Hiparcho, siue de Religioso negotiatore, pro loco, in quo conditum iacebat alicuius Martyris corpus, quod intelligo non tantùm de communi loco, siue sacello, in quo sanctum corpus iacet; sed etiam de loco proprio, putà capsa, qua reliquiæ concludebantur; nam eam quoque aliquando confessionis nomine donatam legimus, vt apud Anastasium Biblioth. in vita Hilarij, cùm ait, eum Pontificem construxisse ex argento confessionem S. Ioannis Baptistæ, pensantem libras centum; quod nemo de templo, vel de sacello accipiat, sed tantùm de capsella, seu tabernaculo. Manet ergo, iam à primis sæculis monachos attonsos fuisse; vnde detonsus pro monacho, crebrum est apud veteres, & notauit Alemanus *ad histor. arcan. Procop.* beneque confirmatur ex eo, quod Sanctus Augustinus monachos comatos, atque crinitos, non attonsos cæterorum more, habet pro monstris. Probant antiquitatem huius sacri ritus contra centuriatores, qui *centur. 4. cap. 6. pag. 467.* vt superstitiosam, & sacræ Scripturæ contrariam tonsuram monachorum improbarunt, Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 1. cap 4.* Lindembrog. *in Glossar. verbo Comam deponere,* Hurtado *de vero martyr. tract. penult. resol. 6. §. 13. fol. 405.* Zerda *in aduers. cap. 42 n. 12.* Sausay *in Panopl. cleric. part. 1. lib. 1.* Alemanus *ad Procopium, pag. 6 linea 5.* Loaysas *in can. 6. Concilij Tolet. 6.* Coriolanus *in breuiario, anno 167.* Baronius *anno 57. & 58. n. 54.* Iodoc. Coccius *lib. 4. thesaur. fidei Cathol. art. 8.* Hæphtenus *lib. 5. disquis. monast. tract. 9.* Menardus *in notis ad concord. regul. cap. 14. §. 10.* Brauo *ad regulam D. Benedicti, cap. 1. nu. 22.* Hallierius *de sacris elect. in apparat. de tonsura cleric.*

Circa attonsionem verò virginum Deo dicatarum non ita liquet; nam etiam crinibus dimissis eas consecrari, 4
constat ex Optato Mileuit. *lib. 6.* qui increpans Donatistas ait: *Spirituali sponso crinem soluerant, iam cęlestes celebrauerant nuptias. Quid est quod iterum crinem soluere eas cogistis?* D. Hieronymus *epist. 48* ibi: *Moris est in Ægypti, & Syriæ monasterijs, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & sæculo renunciantes, omnes delicias sæculi conculcauerint, crinem monasteriorum matribus offerant dissecandum, non intecto postea, contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter & velato.* Quod & de Tabonlositis refert Palladius: immò & Vestales, auctore Plinio *lib. 16. cap. 14.* incisos capillos ad arborem Lothos suspendebant, quæ capillaris arbor idcircò à Festo dicitur: notarunt Landmeter. *lib. 1. de veteri mon. cap. 103.* Raderus *in Martialem lib. 6. epigram. 17.* Prosperus Stellarius *lib. 1. de coronis, cap. 6. pag. 25.* Hinc

ſtroſa *in diatrib. de barba & coma*, *p. 1. num. 21.* Acuña *in cap. prohibete*, *23. diſt. num. 5.* Semel tamen tonſæ Veſtales in ingreſſu, poſtea alebant comam, vt notauit Lipſius *de Veſtalibus*, *cap. 12.* Econtra verò virgines Deo deuotas comam deponere non debere, ſtatuitur *in can. 16. Concilij Gangrenſ.* relato *in cap. quæcumque*, *30. diſt.* vbi cauetur, vt ſi qua mulier propter eam, quæ vocatur exercitatio, ideſt ob vitam monaſticam, tondeat comam, excommunicetur: & *in l. nulla 27. §. fœminæ*, *C. Theod. de Epiſcop. & cler.* ita Imperatores ſanxerunt: *Fœminæ, quæ crinem ſuum contra diuinas, humanaſque leges inſtinctu perſuaſæ profeſſionis abſciderint, ab Eccleſiæ foribus arceantur. Non illis fas ſit ſacrata adire myſteria, nec vllis ſupplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare; adeò quidem, vt Epiſcopus, ſi tonſo capite fœminam introire permiſerit, deiectus loco etiam ipſe cum huiuſmodi contubernijs arceatur; ac nõ modò ſi fieri ſuaſerit, verùm etiã ſi hoc ab aliquibus exequi, factum denique eſſe quacunque ratione compererit, nihil ſibi intelligat opitulari.* Sed verius credo, non fuiſſe omnibus Eccleſijs in tondendis virginum crinibus eundem vſum, nec vbique fuiſſe ſanctimonialibus comam abſciſſam, vt poſt Baronium *anno 57. num. 92.* & in Martyrol. *die 20. Septembr.* notarunt Hæphtenus *d. tr. 9. diſquiſ. 6 per tot.* Pater Serlogus *in Cantica*, *tom. 3. veſtig. 28. c. 4. ſect. 1. n. 6.* Sauarus *in not. ad Sidon lib. 5. epiſt. 13.* Feloaga *in c. 1. de his quæ vi*, *ration. 2. nu. 15.* Nec obſtat textus *in d. c. quicumque*: cuius interpretatio facilis eſt, ſi veram ipſius canonis cauſam, ſeu hiſtoriam petamus. Increpant enim PP. Concilij Gangr. in eo canone quaſdam fœminas hæreticas, quæ Stathij Sebaſteni fraudibus captæ, prætextu pietatis maritos relinquebant, & exuto crinibus capite, & fœmineis veſtibus, corpore habitum induebant virilem, de quibus agunt Landmeter. *d. c. 13.* Zerda *in aduerſ. c. 133.* Exagitant ergo PP. in prædicto caſu ſimiles fœminas, metuentes ne comam deponerent ſimulatione pietatis, non quia ex vera religione in ſanctimonialibus abſciſſio illa comæ improbetur, vt latè docent pro ipſius textus expoſitione Acuña *ibi*, Auendaño *de metu lib. 2. c. 43.* Feloaga *in d. cap. 1. de his quæ vi*, Sauarus, & Baron. *vbi proximè*, Viuar. *de veter. mon. tom. 2. fol. 55.* Nec refragatur textus *in d. l. nulli*; nam Imperatores in eo textu non loquuntur de virginibus ſacris, quæ intra ſepta monaſterij degebant; ſed de his quæ ſæculo renunciantes, manebant adhuc in eo, & tanquam deuotæ monaſterijs, tamen non incluſæ, comam deponebant: quod fieri de cætero Imperatores prohibuerunt ex ſpeciali cauſa, quam referunt Sozomenus *lib. 7. cap. 16.* Socrates *lib. 2. c. 43.* Niceph. Callixtus *lib. 9. cap. 16.* & ex eis Baronius *anno 399.* docuerunt Coriolanus *in breuiario*, *anno 235.* Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorij*, *fol. 213.* Bobius *in Roma Subter. lib. 4. tom. 2. c. 37.* etſi aliter textum illum accipiat I. Gothofredus *in eius comment.*

5 d *Ætate.*] De legitima ætate ad ordines egi *in cap. vel non eſt*, *de ætate & qualit.* De ætate verò ad profeſſionem monaſticam emittendam agemus infrà, *in cap. quia in inſulis.*

6 e *Vel eum licentia.*] Licèt vt ſerui ſacris ordinibus initientur, non ſolùm licentia domini, verùm plena manumiſſio deſideretur, vt probaui *in cap. 1. de ſeruis non ordin.* vt tamen in monaſterio admittantur ſufficit domini licentia, *l. ſerui 3. leg. iubemus*, *authentic. verùm*, *C. de Epiſcop. & cleric.* *Nouel. 5. de monachis.* illuſtrat P. Faber *lib. 3. ſemeſtr. cap. 17. ad finem.* Si autem dominus ſeruum monaſterio tradidit, ipſe à monaſterio diſcedere non poteſt, *cap. 2. de condit. appoſit.* vnde rectè Patres in præſenti disjunctiuè ſtatuerunt, quod nullus tondeatur abſque ſpontanea voluntate, ſi liber ſit; ſi verò ſeruus, cum Domini licentia, quæ olim ſufficiebat, vt monachus fieret.

COMMENTARIVM.

7 *Cõcluſio traditur, & probatur.*

EX hoc Concilij Magunt. canone ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Nullus tonderi debet niſi ſpontanea voluntate.* Probant eam textus *in cap. puella 20. q. 2. cap. firma*, *cap. finali 20. quæſt. 3. cap. vidua 4.* ibi: *Sponte*, *hoc tit.* Concilium Aurel. 3. *can. 7.* *Epiſcopus qui inuitum, aut reclamantem præſumpſerit ordinare, annali pœnitentiæ ſubditus Miſſas facere non præſumat.* Nicolaus Papa *ad conſult. Bulgar. cap. 87.* *Monachi cùm habitum induere, ac vitam remotam ducere non niſi à ſpondente diuinitus exigantur; inde quiſquis vim intulerit alicui, vt monachicum habitum, & vitam remotiorem, quam non optauit, nec elegit, aſſumat, is tanquam violans, peccatum euadere non valet: & quoniam quod agitur, ex accipientis voto non venit, nec accipiens religioſum habitum inde mercedem habet, nec inferens crudelitatis ſuæ iudicio carebit.* Et *cap. 1. de his quæ vi.* D. Gregorius *lib. 1. epiſt. 19.* & *lib. 2. indict. 10. epiſt 16.* Symmachus Papa relatus *in cap. vbi ita*, *74. diſt.* Leo, & Maioranus Imperatores *in l. edita*, *C. Theodoſ. ne quis inuitus cler. ordin.* ibi: *Quia quamuis ſanctum onus, vt volentibus patimur imponi, ita ab inuitis iubemus arceri; nonnullorum enim perſuaſio ſacerdotum reluctantibus onus iſtud imponit, vt improbitas mentis violentiæ intercedentis offenſa ad odium piæ religionis inſtituat. Eo ergo licentiam huius præſumptionis excludimus, vt ſi quiſquam probatus fuerit vi coactus ſub contumelia publica clericatus officijs ſucceſſiſſe, ſpontaneis accuſatoribus, vel ſi ipſe voluerit allegare perpeſſam licentiam, commodemus apud Iudices competentes huiuſmodi admiſſa damnare.* Trident. *ſeſſ. 25. de reformat. cap. 18.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Hallierius *de ſacris elect. ſect. 5. cap. 1. pag. 200.* Suarez *tom. 2. de relig. lib 6. cap. 3.* Vighell. *in meth. iur. can. fol. 255.* Auendaño *de metu*, *lib. 2. cap. 10. n. 25.* Barboſa *lib. 1. Iuris Eccleſ. cap 43. nu. 38.* plures relati à Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi*, Oſualdus *lib. 15.* *Donelli*, *cap. 38. littera G*, Antonius Auguſtinus *in epit. Iuris*, *lib. 9. tit. 4.* Peyrinis, Tamburinus, & alij relati à Hieronymo Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. dub. 3.*

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis valde eſt, ſiue referatur ad monachos, ſiue ad clericos; nam in pluribus Eccleſiæ canonibus legimus reos maiorum ſcelerum in monaſteria detrudi, ibique veros monachos fieri. Concilium Tolet. 8. *can. 5.* vbi de his ita ſtatuitur: *Monaſticis diſciplinis manere ſubiectum.* Et *canon. 6.* ibi: *Hic qui ordinationem ſuam ignorat, omninò abijciendus eſt, & arcta pœnitentia in monaſterio mittendus, vt omnibus diebus vitæ ſuæ in luctu, & fletu ſub monaſtico habitu conuerſetur.* Matiſcon. 3. *can. 16.* *Trudi in cœnobijs, & ibi vſque ad extremum vitæ permanere.* Idem probatur ex Vrbano II. relato *in cap. mandamus 19. quæſt. 3.* & tranſcripto ab Innocentio III. *in cap. intelleximus*, *de ætate & qualit.* in illis verbis: *Ne quis canonicus Regularis profeſſus, niſi (quod abſit) publicè lapſus fuerit, monachus efficiatur.* Ergo ſi lapſus fuerit, & in monaſterium detrudatur, verè monachus efficitur. Idem colligitur *ex cap. admouere*, *33. quæſt. 3.* Et in monaſterijs detruſos ob aliqua ſcelera, verè monachos remanere, neruosè defendit Hallierius *lib. 3. de Hierarch. Eccleſ. art. 4. §. 7.* Igitur quia abſque ſpontanea voluntate poteſt quis tonderi, monachuſque fieri. Si ad clericos referatur præſens canon, difficilior eſt; ſiquidem nihil ita obuium in ſacris Eccleſiæ canonibus, & hiſtorijs, quàm inuitos ad ſacros Ordines, immò ad dignitatum culmen, Epiſcopatum videlicet, promoueri. D. Auguſtinus *epiſt. 204. ad Donatum*, ait: *Multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant, tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur quæ nolunt.* Vnde tot exempla legimus eorum, qui per vim, & reluctantes ordinati ſunt, ex quibus aliqua referam. D. enim Marcus pollicem ſibi truncauit, vt ſacerdotium deuitaret, teſte D. Hieronymo *in prolog. ſuper Marcum.* Ammonius monachus aures ſibi præſcidit, ne ſacris initiaretur ordinibus, vt referunt Socrates *lib. 4. cap. 18.* Petrus Bleſenſis *epiſt. 23. & 35.* alij plures è latebris, & ſyluarum ſpeluncis reuocati fuerunt, vt coacti in Epiſcopos ordinarentur. De D. Cypriano id refert Pontius *in eius vita*: de Athanaſio Sozomenus *lib. 2. cap. 16.* de Gregorio Nazianz. ipſe refert *orat. 1. apologet. 7.* de Gregorio Magno Ioannes Diaconus *in eius vita*: de Chryſoſt. ipſe *lib. 1. de ſacerd. cap. 3.* & vt alios omittam, quos refert Hallierius *de ſacris elect. dicta ſect. 5. cap. 1. §. 4.* referam tantùm ordinationes SS. Pauliniani fratris D. Hieronymi, & Paulini. Primam narrat Epiphanius *epiſt. ad Ioannem Hieroſolym.* extat inter epiſtolas D. Hieronymi ordine 60. his verbis: *Cùm igitur celebraretur collecta in Eccleſia villæ, quæ eſt iuxta monaſterium noſtrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem ſuſpicionem, per multos Diaconos apprehendi iuſſimus, & teneri os eius, ne fortè liberari ſe cupiens, adiuraret nos per nomen Chriſti; & primùm Diaconum ordinauimus, præponentes ei timo-*

8 *Impugnatur tradita aſſertio.*

rem

rem Dei, & compellentes, vt ministraret: valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimonijs Scripturarum, & propositione mandatorum Dei: & cùm ministraret in functis sacrificijs, rursus eum ingenti difficultate tento ore eius ordinauimus presbyterum. Ordinationem S. Paulini ipse refert *epist. 6. ad Seuerum*, in hæc verba: *Die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentina vi à multitudine correptum, & presbyteratu initiatum inuitum, ea tamen conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductum, vt ipsi Ecclesiæ non alligaretur, in sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatum.* Igitus inuitus, & omninò renuens potest quis tonderi, & in clericum ordinari: & in Concilio Carthag. relato à Gratiano *in cap. si qui, cap. placuit, cap. consuluit, 74. dist.* potestas datur Episcopis, vt clericos etiam renitentes ad altiores gradus promoueant: igitur à peritia canonica alienum non est, vt clerici inuiti ordinentur.

9 Traditur ratio decidendi. Qua difficultate sic fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, cuius ratio, omissis quæ de vi, & metu adduxi *in cap. 5. de his quæ vi*, ex eo prouenit: nam cùm votum metu graui factum nullum sit ipso iure, vt probaui *in d. cap. 5.* & tam in susceptione sacri ordinis, quàm tonsuræ monasticæ votum castitatis emittatur, vt probaui *in c. 1. de cleric. coniug.* ideò nemo inuitus, & contra propriam voluntatem tonderi debet: quare PP. Concilij Trident. magnoperè curarunt, vt circa ingressum monasterij nullus metus, immò nec vlla persuasio adhibeatur, quæ metum incutere possit, excommunicatione inflicta in eos, qui contrà fecerint, *sess. 25. de regul. cap. 18.* & in capite sequenti statuitur, vt liceat intra quinquennium proclamare contra propriam professionem per vim emissam: quod decretum post alios exponunt latè Auendaño *de metu, lib. 2. cap. 10. ex numer. 38.* Garcia *dicto tomo 1. polit. regal. tract. 2. dub. 3.* facit etiam, nam gratum nequit esse Deo sacrificium illius, qui renuens illi dicatur, & contra voluntatem offertur: vndè apud ipsos Gentiles victimæ offerendæ ducebantur, non trahebantur. Cicero *lib. 1. de diuinat. Cùm censor populum lustraret, qui bonis nominibus ducerent, eligebantur.* Suetonius *cap. 59. Nonnulli Patrumfam. testamento cauerunt, vt ab hæredibus suis prælato titulo victimæ in Capitolium ducerentur.* Plinius *lib. 28. cap. 2. Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus.* Agellius *lib 4. cap. 6.* Si primis hostijs litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. Iulius Obsequens *lib. de prodigijs*: Taurus cùm ad immolationem duceretur, ob hæc ipsa corruit. Ouidius *eleg. 12. lib. 3. Amor.*

Ducuntur niueæ populo plaudente iuuencæ.

Et Stat. Papin. *lib 4. Thebaid.*

—— armentaque sisti

Atra monet: quæcunque gregum pulcherrima ceruix

Ducitur.

Virgilius *lib. 2. Georgic.*

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Quorum verborum proprietatem non modò Seruius notat, verùm etiam Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 5.* cuius ipsa verba apponam: *Obseruatum est à sacrificantibus, vt si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementiùs reluctata, ostendissetque se inuitam altaribus admoueri, amoueretur; quia inuito Deo offerri eam putabant; quæ verò stetisset oblata, hanc volenti Numini dari existimabant.* Plinius *lib. 8. natur. cap. 45. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicantem, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris.* Proinde Suetonius *in Iulio, cap. 59.* vt Cæsarem ne religione quidem vlla à quoquam incepto vnquam absterritum, vel retardatum ostenderet, exempli causa subijcit, eum, licèt immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersùs Scipionem, & Iubam non distulisse. Etenim tristis portenti loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitus reddidisset, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, cecidisset. Festus *in verbo Piacularia auspicia.* tradit: quod ex subiunctis testimonijs perspicuè apparet. Liuius *lib. 21.* de Flaminio Coss. *Paucos post dies Magistratum inijt, immolantique ei vitulus cùm ictus è manibus sacrificantium sese proripuisset, multos circumstantes cruore respersit. Fuga procul etiam maior, apud ignaros quid trepidaretur, & concursatio fuit, id à plerisque in omnem magni terroris acceptum.* Plinius *lib. 8. cap. 45. Nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris.* Vnde nihil faustum, felixque, si hostia traheretur inuita, aut profuga traheretur; immò dirum omen, si mugitum dedisset, aut vocem flebilem emisisset. Silius Italicus *lib. 5.*

Nec rauco taurus cessauit flebile ad aras

Immugire sono.

Ita etiam qui infantes Saturno immolabant, eos blanditijs demulcebant, ne quid triste resonarent, aut flebile. Minutius in Octauio: *Blanditijs, & osculo comprimente vagitum, ne flebilis hostia immolaretur.* Illustrant Rauisius Textor *lib. 1. offic. cap. 2.* P. Pinto *in spicil. tract. 1. cap. 47. num. 5.* Vnde rectè in præsenti canone statuitur, ne quis inuitus tondeatur in gradu monachico, vel sacri ordinis.

Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cuius prioris partis expositione sciendum est, olim in vsu fuisse, vt clerici, aliæue personæ ecclesiasticæ in grauiora crimina lapsæ, in monasteria, tanquam ergastula, pœnitentiæ peragendæ causa detruderentur, modò ad tempus, aliquando verò in perpetuum. De detrusione ad tempus agitur in Concilio Lugdun. 1. sub Sigismundo Rege Burgundionum, *can. 3. Quod si suus Rex præcellentissimus ab Ecclesijs, vel sacerdotum communione vltrò suspenderet, locum ei dantes, ad sanctæ matris gremium veniendi sancti Antistites (quos fortè pœnitebat, quod Stephano incesti crimine polluto communicassent) in monasteria se absque vlla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem integram ad charitatis plenitudinem conseruandam Sanctorum flexus precibus pro sua potentia, & pietate dignetur.* Hispalense 2. *can. 3. Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio religari conuenit, sicque postea in monasterio ecclesiastici ordinis reuocari; nam non poterit in talibus peruagationibus aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correctionem disciplinæ subsecuta censura.* Tolet. 7. *cap. 3. Presbyteri autem, quibus maioris honoris locus apud eandem Ecclesiam fuerit, cuius sacerdos obierit, si homines in solicitudine pro exequijs, aut iam mortui, aut continuò Antistitis morituri, ad commonendum Episcopum tardi inueniuntur, aut per quamcumque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad pœnitentiam in monasterijs deputentur.* Sanctus Gregorius *lib. 2. indict. 6. epist. 52.* Ioanni defensori: *Hi verò, qui eum contra Dei timorem, & canonum statuta condemnauerunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam sex mensibus mittendi sunt.* Et paulò post: *Episcopi verò, qui eum ordinare præsumpserunt, vel peruersæ ipsius ordinationi præbuere consensum, ijdem communione priuati, sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur.* Concilium Narbon. *can. 5. Clericum suum seniorem increpantem, vel iniuria afficientem ita punit, vt vno anno in monasterio sciat abijcere superbiam vnde inflatur.* In perpetuum quoque in monasteria plures detrudi constat ex Concilio Agathensi *can. 50.* Epaun. *can. 22.* Aurel. 3. *can. 7.* Matiscon. 2. *can. 16.* Tolet. 4. *can. 44.* Tolet. 8. *can. 3. & 7.* Tolet. 11. *can. 7.* Gregorius Magnus *lib. 1. epist. 42.* & *lib. 2. epist. 27.* Concilium Cabilon. 2. *can. 4.* Aquisgran. *can. 175.* Trosleian. *can. 14.* Lateran. generale sub Alexandro *can. 11. cap. clerici, de excess. Prælat. cap. vt famæ, de sent. excom. cap. gaudemus, de conuers. coniug.* Carolus Magnus *lib. 6. cap. 9. & 90.* quarum auctoritatum verba refert Hallierius *de Hierarch. Eccles. lib. 3. art. 4. §. 6. per totum, Nouella 123. cap. 11.* & *124. cap. 10.* Concilium Hispal. 2. *can. 3. cap. nullus, 11. q. 1. cap. clerici 4. de excessib. Prælat.* cum alijs congestis à Gibalino *de clausura regul. disquis. 3. cap. 2. §. 2.* Cellotius *lib. 7. de Hierarch. cap. 6.* Lindembrog. *in glossar. verbo Monasterium pœnitentiæ*, Bosquetus *in not. ad Innocentium III. lib. 1. regestr. 3 epist. 130.* Hurtad. *de resid. tom. 2. resol. 7. subresol. 3.* Sed an huiusmodi pœnitentes verè efficerentur monachi, dubium, & magnum est? Affirmat Hallierius *dicto lib. 3. §. 6.* E contra verò ipsos verè monachos non fieri, defendunt Gibalinus *dicto cap. 2. §. 2.* Cellotius *dicto lib. 7. §. 6. pag. 639.* Petrus Faber *lib. 3. semestr. cap. 21.* Et rectè; nam in omnibus Concilijs proximè relatis nunquam affirmatur, ita detrusos verè monachos fieri ex tali detrusione; sed tantùm detrudi, & relegari, vt ibi pœnitentiam peragant sub habitu & regula monachorum, ita vt manifestè doceant, ita detrusis non iniungi statũ mo-

10 Dissoluitur difficultas.

naſticum, aut regularem, vt conſtat præcipuè ex dicto Concil. Tolet. 4. *can.* 28. & Tolet. 8. *can.* 6. ibi: *Sub pænitentiæ oneribus in monaſterium relegari*. Et *can.* 7. *Monaſterij clauſtris ſub pænitentia retrudi*. Cabilon. 2. *can.* 4. *Agendæ pœnitentiæ cauſa in monaſterium mitti*. Hæc autem pœnitentia conſiſtebat in incluſione, ſeu detruſione, vt in illis canonibus exprimitur; non enim poterant toto illo tempore ita detruſi exire è monaſterio, quo tanquam carcere tenebantur. Secundò conſiſtebat in cenſura, & rigore monaſticæ diſciplinæ, quam ſeruare tenebantur etiam quoad exercitia grauiora monaſtica, quamuis monachi non eſſent, & pro modo culpæ duris ſubeundis pœnis in monaſterium detrudebantur: quare *in can.* 16. *Concil. Altiſſiod.* iubetur, vt Abbas, qui mulierem in monaſterio ſuo ingredi permiſit, tribus menſibus in alio monaſterio detrudatur pane & aqua contentus. In Concilio Narbon. *can.* 6. ſtatuitur, vt Abbas ita agat cum clerico, aut honorato de ciuitate, qui ad monaſterium fuerit deputatus, ſicut ab Epiſcopo manifeſta correptione fuerit ordinatum, quia ob hunc cauſam dirigitur, vt emendetur, non vt paſſim diuerſis ferculis ſaturetur. Manet ergo clericos ita detruſos verè monachos non fieri; nam cùm monachiſmus eſſentialiter petat tria vota, paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, cum ſui traditione ſpontanea, vt infrà dicemus *in cap.* 4. & omnia illa deficiant in reis peragendæ pœnitentiæ cauſa in monaſterium tantùm detruſis, ex tali detruſione monaſtica profeſſio induci non poteſt.

13 Exponitur Concil. Carthag. 3. can. 5. Nec obſtat alia ipſius difficultatis pars, pro cuius ſolutione ſciendum eſt, olim plerumque fideles ex reuerentia & humilitate clericalem ſtatum & ordinationem refugiſſe, eoſque auctoritate Eccleſiæ adactos fuiſſe, vt ordinationi conſentirent. D. Cyprianus *epiſt.* 52. *ad Anton.* qui tales eſſe deſcribit, qui olim ad ſacerdotium legitimè eligebantur, qualis ab ipſo depingitur Sanctus Cornelius, qui nempe *Epiſcopatum ipſum nec poſtulauit, nec voluit, nec vt cæteri, quos arrogantiæ, & ſuperbiæ ſuæ tumor inflat, inuaſit: ſed quietus, & modeſtus, & quales eſſe conſueuerunt, qui ad hunc locum diuinitus eliguntur, pro pudore virginalis conſcientiæ ſuæ, & pro humilitate ingenita ſibi, & cuſtodita verecundia, non vt quidam, vim fecit, vt Epiſcopus fieret; ſed ipſe vim paſſus eſt, vt Epiſcopatum coactus exciperet*. D. Gregorius relatus *in cap. ſicut* 1. *quæſt.* 6. Vnde Imperatores Leo, & Anthemius *in l. quanquam, C. de Epiſcop. & cleric.* de clerico ordinando aiebant: *Tantùm ab ambitu debet eſſe ſepoſitus, vt quæratur cogendus, rogatus recedat, inuitus refugiat, ſola illi ſuffragetur neceſſitas excuſandi*. Exiſtimabant enim, & rectè primi illi fidei cultores, ſacerdotium eſſe graue onus, quod vita, ſeu virtute angelica opus habet, iuxta D. Chryſoſtomum *lib.* 2. *de ſacerd. cap.* 7. ſarcinam & periculoſum miniſterium, iuxta D. Auguſtinum *epiſt.* 60. & 148. onus onerum, ſecundùm Petrum Damianum *epiſt.* 20. onus gigantinis, vel ipſis quoque angelicis humeris formidabile, vt poſt D. Bernardum *epiſt.* 236. docuerunt Patres Concilij Trident. *ſeſſ.* 6. *cap.* 1. vnde cautum fuit in Concilio Carthag. *can.* 35. relato à Gratiano *in cap. ſicut*, 74. *diſt.* vt clerici in minoribus gradibus conſtituti, ad maiores aſcendere cogerentur; & ita cùm illis temporibus valde neceſſarij eſſent presbyteri, ex monachis, aut cleris in minoribus gradibus conſtitutis eligebantur aptiores: & licèt reſpuerent gradus ſacros ex humilitate & modeſtia, cogebantur tamen à proprijs Epiſcopis eos recipere, de quibus accipi poteſt Innocentius III. *lib.* 1. *epiſt. fol.* 89. vbi Trecenſi Epiſcopo ita ſcribit: [Clericos verò Eccleſiæ tuæ, quos neceſſitas poſtulauerit ad ſacros Ordines promoueri, ſecundùm priuilegium M. prædeceſſori tuo, & ſucceſſoribus eius à felicis recordationis Alexandro Papa prædeceſſore noſtro indultum, liceat tibi, ſi idonei fuerint, nec de canonica poterint inſtitutione repelli, ad eoſdem ordines ſuſcipiendos, ſecundùm canonum inſtituta compellere; vel ſi inobedientes fuerint, animaduerſionis eccleſiaſticæ ſententia cogere: niſi contra hoc alicui fuerit Sedis Apoſtolicæ auctoritate indultum, vt ad ſuſcipiendos ordines non cogatur.] Quarum ordinationum exempla plura ſuprà retuli. Sed cùm Eccleſia agnoſceret, periculoſum eſſe ad eum ſuperiores gradus ſuſcipiendos cogere, qui ſe fortè vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoſcens, ordinationem refugiebat, eam facultatem ordinandi inuitos ob vtilitatem, & neceſſitatem ab Epiſcopis abſtulit, & Summo Pontifici reſeruauit. Iuo Carnot. *epiſt.* 178. Vnde, ni fallor, lucem accipit præſens Concilij Mogunt. canon: in eo agitur de clericis inuitè ordinatis in presbyteros ex monachis, vt præ ſe fert eius ſummarium in ipſo Concilio, id eſt de clericis abſque voluntate ordinatis, ex ijs qui in ordine monachio, vel canonico erant. Cùm enim eos Epiſcopi ſacerdotali gradu aptos ex eorum conuerſatione cognoſcerent, violenter ordinarunt: circa quos ſtatuunt PP. vt ſi liberi ſunt, id eſt ingenui, non ex ſeruitute ad gradus eccleſiaſticos vocati, ita permaneant; quia iuxta vſum, & praxim Eccleſiæ promoti ſunt. Deinceps autem nullus ordinetur, niſi in legitima ætate, & ſpontanea voluntate; atque ſi ſerui ſunt, cum plena domini voluntate, id eſt manumiſſi, & ordinati abſque propria voluntate, ita permaneant; deinceps abſque ſpontanea voluntate tonſurari prohibentur. Iuxta quam interpretationem deducitur in præſenti canone, non de monachis, aut religioſis per vim in monachos tonſurandis agi, ſed de clericis monachis, aut regularibus per vim ordinatis, vt facilè ex ipſius textus littera cognoſcitur. Non me latet, textum hunc de filijs à parentibus monaſterio oblatis accepiſſe Gibalinum *de clauſura, diſquiſit.* 3. *cap.* 2. *§.* 3. *num.* 16. Hallierium *de ſacris elect.* 1. *p. ſect. vlt. in fine, fol.* 361. de quibus nos infrà agemus *in cap.* 4.

Primò ſuprà traditis obſtat textus *in can.* 7. *Concilij Tolet.* 8. in illis verbis: *Septimæ aſſertionis acceſſu adijt cœtum noſtrum tam inuerecunda progreſſio, quàm ignobilis, ac deteſtanda præſumptio. Quoſdam enim, aut euentu neceſſitatum, aut metu periculorum adeptos fuiſſe nouimus eccleſiaſticarum officia dignitatum: & quoniam cùm illis hæc imponerentur, id ſibi fieri noluiſſe teſtantur, idcircò hæc ſpernere, atque ad priſtina pertentant coniugia, moreſque redire; tam nequiter cœleſtia iura ſoluentes, quàm promptè ſæcularibus extant illecebris inhiantes*. Et ſtatim: *Quia ſi maiores impunè non deſerunt, quod paruuli, vel neſciendo, vel nolendo percipiunt; quantò magis non conuenit violare, quod pro mortis, aut pœnarum euadenda pernicie, occulta Dei diſpenſatione dignoſcitur obueniſſe. Recedant ergo talium deſideriorum impudorati fautores: & licèt inuiti perceperint quod non merebantur habere, libenter tamen cœleſte retineant præmium, quod nolendo per terrenæ conſecuti ſunt neceſſitatis euentum: vt tamen inuiti appetant bona diligere, quæ ſpontè videntur deſides impugnare. Quod ſi quis poſt hoc perennis diſpoſitionis edictum, non ſinceriter ſacris inhæſerit cultibus, & abijciens à ſe gratiam, quam accepit, relabi ad coniugia, moreſque ſæculi attentauerit, vel eum redire conſtiterit, mox omni eccleſiaſtici ordinis dignitate priuatus, verè vt apoſtata ſanctæ Eccleſiæ liminibus, & ſocietate fidelium habeatur prorſus excluſus, monaſterij clauſtris, donec vixerit, ſub pœnitentia retrudendus*. Ex quibus verbis apertè deducitur, clericos per vim, & abſque propria voluntate ordinari poſſe, & ita ordinatos in gradu ſuſcepto miniſtrare debere. Pro cuius canonis expoſitione ſciendum eſt, plerumque non ſolùm ad vitam monaſticam, ſed etiam clericalem amplectendam nonnullos adigi metu ſibi incuſſo, maius malum metuentes. Quod pluribus exemplis firmari valet. Et primò occurrũt, Gallus, & Iulianus Apoſtata fratres, qui Conſtantio adnitente, quo ipſis ſpem Imperij adimeret, ipſi verò annuentes, vt affectati Principatus ſuſpicionẽ excluderent, in numerum clericorũ adſcripti fuerunt, vt refert Sozomenus *lib.* 5. *hiſt. c.* 2. Item Theodoſius & Alcij filius, Conſtantis Imperatoris frater, ipſum metuens, in Diaconũ ſe fecit conſecrari, vt referũt Theophanes, & Cedrenus *in vita Conſtantis*. Similiter Sanctus Clodoaldus filius Clodomiri Francorũ Regis, vt imminentẽ ſibi cædem effugeret, eutauit ſe in clericũ attõderi, & poſtea presbyter ordinatus, vitæ ſanctitate, & miraculorũ gloria clarus floruit, vt refert Gregorius Turon. *l.* 5. *hiſt. Franc.* Alia plura exempla refert Hallierius *dicto c.* 1. *§.* 6. *per tot.* De his ergo agitur *in dicto can.* 7. & iuſtè à Patribus illi coguntur in gradu ſuſcepto miniſtrare: tum quia illis in caſibus metus nõ fuit ab extrinſeco illatus, ſed à ſeipſis incuſſus, & per conſequens talis metus non attenditur, iuxta adducta *in c.* 1. *de his quæ vi*. Tum quia talis metus, licèt conſenſum extorqueat, non tamen illũ impedit, & ita nõ reddit ordinationem omninò inuoluntariã, ſed ſecundum quid, vt docet

14 Explicatur can. 21. Concil. Arauſic.

Vasquez *tom. 1. in 3. p. disp. 246. cap. 3.* Giballinus, *de clausura, disquit. 3. cap. 2. §. 2. n. 6.* Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. constituit 20. q. 3.* qui etiam reperitur *in cap. constituit 16. qu. 7.* in cuius specie allectio, seu suasio non extorsit voluntatem tonsurati absolutè, sed secundùm quid; quare non reddit ipsam ordinationem inuoluntariam, atque ideò rectè ita tonsuratus cogitur in gradu suscepto persistere, & ministrare.

13 Expenditur Concil. Cæsaraugust. 3. can. 5. Secunda suprà traditis opponi potest textus, *in can. 5. Concil. Cæsaraugust. 3.* in illis verbis: [Licèt plenissimè in Concilio Toletano de Principum relictis institutum fuisset, vt nulli licitum esset superstitem Reginam in coniugio ducere, aut sordidis contactibus maculare, nec sequuturis Regibus, nec cuilibet hominum esset permissum; tamen nostri ordinis causa est, vt crebrissimè ad hæc aciem mentis nostræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Vnde quia præteritis temporibus multas scimus, atque cognouimus Principum relictas, post eorum vocationem, pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reuerentiam honoris eis adhiberi à populis; sed passim (vt cuique probatum est) diuersas assumentes occasiones, non solùm latenter in eorum contrarietate insidias moliuntur, verum etiam (quod veritati contrarium est) procaciter verbis contumeliosis in cõuentu multorũ eas afficiunt, & quod omni religioni abominandum, atq; horrendum est, de ijs detrahere non sinunt, quas in caterua populi cernunt commorari. Proinde paterna pietate commoti, atque condigna circa tanta culmina prouidentes, per huius decreti nostri paginam, non solùm quæ in prædicto Concilio exarata sunt de coniuge Principum, perenniter custodiri, atque firma stabilitate decernimus permanere; sed etiam ea, quæ sunt conspicuò honestati necessaria modò aduertere procuramus: vt seruatas in omnibus sanctiones canonum totius Toletani Concilij, quæ de Principum relictis promulgatæ atque diffinitæ esse noscuntur, deinceps relicta Principis superiorem sententiam inlibato animo pudicè seruans, statim accersito ab hoc sæculo Principe, vestem sæcularem deponat, & alacri curiositate religionis habitum assumat. Quam etiam & confestim in cœnobio virginum mancipandam esse censemus, & vt ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet attribuatur, per quod aut contumelia tantæ potestati in publico ingeratur, aut subditam plebi hæsisse patescat, quorum ante dudum agnoscitur Domina fuisse: sed infrà claustra monasterij iugi sedulitate persistens, atque sanctimonialem vitam peragens, de regno temporali opitulatione diuina ad regnum æternitatis mereatur peruenire. Quicunque igitur superiores constitutiones, quę salubri consilio à nobis diffinitæ esse noscuntur, violauerit, vel execrari quacunque factione pertentauerit, aut permiserit, nouerit se excommunicationis percepturum sententiam, atque etiam exilij damnationis diuturno tempore incurrere re iacturam.] Ex quibus verbis apertè constat, absque propria voluntate viduam Regis cogi monasterium ingredi, vitamque religiosam profiteri. Igitur quia absq; propria voluntate potest quis tonderi. Pro cuius canonis expositione sciendum est, iam in Concilio Tolet. 13. *can. 5.* statutum fuisse in Hispania, ne quis auderet defuncto Rege viduæ superstitis thorum appetere: sed cùm adhuc ipsis viduis, immò & regno satis prospectum non esset, *in dicto can. 5.* additum fuit, vt vidua Regis in monasterio sanctimonialium habitum susciperet, & cùm ipsis vitam religiosam perageret; non tamen exinde deducitur, viduam ipsam renuentem verè monialem fieri, sed tantùm in monasterium detrudi, vt ita securior esset, ne quis posset eius thorum regalem appetere: atque ita ex hac detrusione professionem vidua non emittebat, sed tantùm habitum mutabat, vt vitam religiosam obseruaret. Cuius cõstitutionis rationem dabimus *in c. final. de secund. nupt.*

Tertiò suprà traditis obstat textus, *in can. 21. Concil. Arausic. 1.* in illis verbis: *Duo si præsumpserint ordinare Episcopum in nostris prouincijs, placuit de præsumptoribus, vt sicut contigerit duos Episcopos inuitum Episcopum facere, auctoribus damnatis, vnius eorum Ecclesiæ ipse, qui vim passus est, substituatur, si tamen vita respondet; & alter in alterius deiecti locum nihilominus ordinetur. Si voluntariam duo fecerint, & ipse damnabitur, quo cautius ea quæ sunt antiquitus instituta, seruentur.* Cuius canonis fragmẽtum extat apud Gratianum *in capite duos, 64. distinct.* Ex eo autem deducitur, Episcopum per vim ordinatum, in Ecclesia ordinantis ministrare debere; & per consequens in gradu suscepto per vim ordinatum persistere debere. Pro cuius canonis expositione dicendum est, in eo non agi de Episcopo per vim consecrato, sed de ordinato per vim à duobus, cùm à tribus consecrari deberet, iuxta sacros canones, quos congessi *in c. si Episcopus*, de temporibus ordin. Itaque in eo casu Episcopus ordinatus voluntariè adnuebat consecrationi, sed renuebat à duobus ordinari, contra sacros canones: quo casu statuunt PP. ipsum ministrare debere in Ecclesia vnius ex ordinatoribus, qui deponendus est in pœnam tanti excessus. Si autem ipse ordinatus sponte à duobus ordinari passus fit, & ipse damnabitur. Atque ita in eo canone Episcopus semper sponte electus, & ordinatus fuit: sed in primo casu renuens, & inuitus à duobus Episcopis consecratus fuit; in secundo verò voluntariè: & ita in primo casu in gradu suscepto debet ministrare; in secundo verò in pœnã tanti sceleris deponitur, Ecclesiaque propria priuatur. 14 Explicatur can. 21. Conc. Arausic. 1.

Etiam contra præsentem assertionem expendi possunt textus, *in capite 1. de his, quæ vi, cap. 2. & 15. de vita & honestate cleric. cap. 2. de condit. appos.* quorum interpretationem adduxi in eorum commentarijs.

C A P V T II.

a *Ex eodem.*

SI quis ante b annos legitimos c tonsuratus est sine consensu parentum suorum, etsi ipsi d parentes infrà annum non reclamauerint ad e Principem, ad proprium f Episcopum, aut g ad missum Dominicum, in ipso clericatu permaneat: si verò post legitimos annos h per vim clericus factus est, & infrà annum ad supramemoratas personas minimè ipse reclamauerit, in clericatu permaneat, sicut is de quo superius dictum est. Si verò præfatæ personæ infrà annum reclamationem fecerint, ij qui eos clericos fecerunt, ipsis sine parentibus eorum hoc per legem exsoluant, quod contra eos contraxerunt. Ille verò, qui ante legitimos annos tonsuratus est, vtrum in eadem tonsura permanere debeat, necne, in potestate sit parentum. Si verò is, qui tonsuratus est, alicuius fuit seruus, domino per legem i emendetur quidquid eius seruo contra eum contractum est. Ille verò qui tonsuratus est, vtrum in eadem tonsura permaneat, in potestate sit j domini sui. Si verò hi, qui liberi sunt, ante legitimos, & post legitimos annos hoc modo (sicut superius taxatum est) tonsurati sunt, & ad gradus ecclesiasticos peruenerint, in eisdem gradibus perseuerare cogantur. Si verò seruus, qui superius taxato modo tonsuratus est, ad gradus ecclesiasticos peruenerit, domino suo per legem emendetur, & ei redditus in suo gradu permaneat. Hoc & de k velandis puellis obseruandum est.

N O T Æ.

1 a EX *eodem.*] Concilio videlicet Maguntino celebrato anno 813. cui interfuit Carolus Imperator, *can. 20.* ex quo citatur textus hic à Burchardo *lib. 9. Decreti, cap. 3.* Carnotensi *part. 7. Decreti, c. 26.* Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* ex quibus Decretistis transcribo integram litteram huius canonis.

b *Annos legitimos.*] De ætate legitima ad ordines egi *in cap. vel non est, de ætate & qualit.* ad monachatum *in capite quia in insulis, infrà hoc tit.*

c *Tonsuratus.*] Cùm tonsurentur tam clerici, quàm mona- 2

monachi, vt probaui commentatio antecedenti, promiscuè tonsura accipitur pro clericatu, & monachatu, vt *in cap. antecedenti*, & alijs ibi congestis. In præsenti agi de tonsura clericali facilè depromitur ex illis verbis, quæ sequuntur: *Ipse in clericatu permaneat*. Antiqui autem compilatores accipiendo tonsuram pro monachatu, canonem hunc compilarunt *sub tit. de regularibus*, cùm non semper tonsura statum monachicum significet, immò nec clericalem. Vnde obiter exponenda est lex Salica, *tit. 26. §. 2. & 3.* in illis verbis: *Si quis puerum crinitum sine voluntate parentum totonderit IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. iud. si verò puellam totonderit IID. den. qui faciunt sol. LXIIS. culpabilis iudicetur*. Quæ verba aliqui ad clericatum retulerunt, iuxta Gregorium Turon. *lib. 3. hist. cap. 19.* ibi: *Et sibi propria manu capillos incidens, clericus factus est*. Alij verò acceperunt ea verba de tonsione Christiana, quæ olim à Francis fiebat tempore baptismi, & susceptæ fidei, iuxta Othonem Frising. *lib. 1. annal. veterum, cap. 16.* ibi: *Carolus Francorum Princeps filium suum ad Luitprandum misit, vt more fidelium Christianorum eius capillum primum attonderet, & pater illi spiritualis existeret*. Docuerunt Lindembrog. *in Glossar. verbo Totonderit*, Sausay *in Panopl. cleric. part. 1. lib. 3. cap. finali, pag. 138.* Et apud veteres adoptionem fieri per tonsionem capillorum, probant Merillus *lib. 3. obseruat. cap. 40.* Sahabedra, *in chron. Goth. c. 27.* Pitheus, *lib. 1. aduers. cap. 1.* & nos *in cap. vnic. de cognat. legali*. Celebris locus extat in præfatione ad 8. Synodum, vbi Anastasius de Rege Bulgarorum scribit, quod vt suum erga Romanum Pontificem seruitium testaretur, coram omnibus capillos suos apprehendens, abscissos tradidit Legatis Romanis, hæc verba præfatus: *Omnes Primates, & cuncti populi terræ Bulgarorum cognoscant ab hodierno die me seruum fore post Deum B. Petri, & eius Vicarij*. Sed cùm in eo titulo agatur de delictis, & inter ea enumeretur attonsio, non potest referri ad tonsiones, de quibus Lindembrogius: quare credo in lege Salica tonsionem tantùm significare amputationem, seu dimissionem comæ; cùm enim apud Galthos indecora esset, ideò statuitur in eo §. vt si quis puerum inuitis parentibus totonderit, puniatur.

3 d *Parentes*.] Licèt iure ciuili quoad patriam potestatem, pater tantùm attendatur, quia mater nullam in filios habet potestatem, *l. nulla 3. de suis, & legit. hæred. l. peto 69. §. mater, ff. de leg. 2. cap. 2. de conuers. infidel.* tamen cùm iure canonico quoad filios naturalis ratio attendatur, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* & hoc iure attento vtrique parenti reuerentia debeatur; ideò in præsenti parentum appellatione, tam pater, quàm mater comprehenduntur, vt docuerunt Sanchez, *lib. 4. summæ, cap. 18. num. 16.* Suarez, *de relig. dict. tom. 5. lib. 5. cap. 2.* Tamburinus, *de iure Abbat. tom. 1. disp. 6. q. 2.* Leo Pinel. *in repetit. ad hunc textum*, n. 189.

4 e *Ad Principem*.] Idest Pontificem, exponit Glossa, hic, quam sequuntur Balboa, *in cap. 8. de foro compet. n. 12.* Leo Pinel. *in præsenti, §. 3. num. 190.* quia Pontifex Princeps Sacerdotum dicitur, *cap. cleros, vers. Pontifex*, ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum*, 21. *dist.* iunctis traditis ab Abrahamo Bzouio, *de præstantia & offic. Pontificis*. Quo modo etiam accipiunt textum *in cap. corpora, de consecrat. distinct* 1. vbi cauetur, ne liceat corpora defunctorum transferre de loco ad locum sine Principis licentia. Sed verius est, Principem, tam in præsenti canone Concilij Magunt. quàm *in dicto cap. corpora*, quod deductum est *ex can. 51. ipsius Concilij*, accipi pro Rege, & Monarcha sæculari; & *in d. cap. corpora*, rectè prohiberi secundùm legitimas sanctiones, quibus cautum erat, vt corpora defunctorum nullo modo absque licentia Imperatoris transferre de loco in locum liceret, *l. nemo 6. C. de relig. & sumpt. l. ossa, ff. de rer. diuis.* Illustrat Gutherus, *lib. 3. de iure man. cap. 22. & 23.* & ita Principem iuxta iuris communis principium in eo textu accipi pro sæculari monarcha, docuerunt Tamayo à Salazar, *tom. 3. Martyr. Hispani, die 11. Maij*, Germonius *de sacror. immunit. cap. 8.* pluribus exemplis fusè illustrans Ferrandus, *in disq. reliq. lib. 1. cap. 7. sor. 217.* In præsenti etiam textu Princeps accipitur pro ipso Rege Galliæ, iuxta morem illius temporis, illiusque Prouinciæ; apud Francos enim olim absque consensu Principis aliquem in clericum ordinari fas non erat. Concil. Aurel. 1. *can. 6.* De ordinationibus clericorum id obseruandum esse decreuimus, vt nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cùm Regis iussione, aut cùm iudicis voluntate. Eius rei ratio redditur à Carolo Magno *lib. 1. Capit. 120.* vbi idem quoque statuitur his verbis: [De liberis hominibus, qui ad seruitium Dei se tradere volunt, vt priùs hoc non faciant, quàm à nobis licentiam postulent: hoc ideò, quia audiuimus, aliquos ex illis non tam causa deuotionis hoc fecisse, quàm pro exercitu, seu alia functione Regali fugienda: quosdam verò cupiditatis causa ab his, qui res illorum concupiscunt, circumuentos audiuimus; & hoc ideò fieri prohibemus.] Vnde in formulis Marculfi, *cap. 19.* reperitur præceptum de clericatu, vt possit quis ad ordines ascendere, in hæc verba: [Si eis, qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: Noli prohibere benefacere ei qui potest; si vales, ei ipse benefac. ille ad nostram veniens præsentiam petijt Serenitati nostræ, vt ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet, & ad basilicam illam, aut monasterium deseruire deberet: quod nos propter nomen Domini hoc ei gratante animo præstitisse cognoscit: Præcipientes ergo iubemus, vt si memoratus ille de capite suo benè ingenuus esse videtur, & in puletico publico censitus non est, licentiam habeat capitis sui comam tonsurare, & ad suprascriptam Basilicam, vel monasterium deseruire, vel pro nobis attentius exorare.] Et ita PP. in præsenti, dum de ordinatione clerici agunt, & reclamatione per parentes eius facienda, docent posse parentes ordinationem filiorum impugnare coram proprio Episcopo, vel Principe; quia etiam Princeps facultatem habebat concedendi præceptum de clericatu, vel illud negandi: & ita Princeps sæcularis ritè in eo casu adiri poterat.

f *Proprium Episcopum*.] Quis dicatur proprius Episcopus quoad clericatum, seu ordines conferendos, exposui *in cap. 3. de temp. ordin.*

5 g *Missum Dominicum*.] Idest Vicarium Episcopi, vt exponunt Glossa, & repetentes *in præsenti*, Leo Pinellus *hic, num. 197.* sed perperam; missus enim dominicus in præsenti accipitur pro legato à Principe misso; quia in Gallia Legati à Principe per singulas mittebantur prouincias, vt si quid Comites negligentius egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent, vt dicemus *in cap. 1. de immunit. Eccles.* Vnde PP. in præsenti statuendo, vt parentes impuberis reclamare possent, & adire Principem, adiecerunt, vel *missum dominicum*, idest eius legatum in illa prouincia missum; nam sicut Principis præceptum ad clericatum suscipiendum desiderabatur, ita & iudicis licentia sufficiebat, ex *d. can. 6. Concil. Aurel.* suprà relato.

h *Per vim*.] Præcisam videlicet, de qua *in cap. antecedenti*.

i *Emendetur*.] Iuxta adducta *in cap. 1. de seruis non ordin.* vbi adduxi distinctionem scientiæ, & ignorantiæ.

j *Domini sui*.] Quia absque eius voluntate tonsurari in clericum, aut monachum seruus non potest, vt probaui *in cap. 1. de seruis*.

6 k *De velandis puellis*.] In quibus impuberibus non solùm parentum voluntas desideratur, verum & si parentes non habeant, tutorum assensus accedere debet. Concil. Tribur. *can. 10.* ibi: *Virgines, quæ ante XII. annos inscijs mundiburdis suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, & illi mundiburdi annum, & diem hoc tacendo consenserint, in sancto proposito permaneant; & si in prædicto anno, & die pro illis se proclamauerint, petitioni eorum assensus præbeatur, nisi fortè Dei timore tactis cùm eorum licentia in religionis habitu perseuerent*. Vbi mundiburdi sunt tutores; nam mundium, seu mundiburdium tutelam significat. Carolus Magnus *in constit. pag. 270.* *De mancipijs palatij nostri, & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundium recipere*. In legibus Longobard. *lib. 1. tit. 50. lex 1.* legitur: *In suæ potestatis arbitrio*; idest sine mundio, viuere. Et *in l. 15. tit. 14.* *Pro mundio puellæ tollant naturales filij tertiam partem*. Et in Pœnitentiali Romano habetur: *Rapuisti vxorem tuam, & sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur*, &c. Illustrant Bignonius, *in notis ad Marculf. lib. 1. cap. 24.* Ioan. Vossius, *lib. 2. de vitijs serm. cap. 12.*

COM-

COMMENTARIVM.

7 LIcèt circa clericatum, aut monachatum liberorum puberum leuem, aut nullam parentes habeant potestatem, immò eos à clericatu, aut monachatu sine causa retrahentes grauiter peccent, excommunicationeque ligentur, Concil. Tolet. 3. *can.* 10. apud Gratianum *in cap. hoc sanctam*, 32. *q.* 2 *Vt si quis propositum castitatis viduæ, vel virgini impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus*. Tribur. *can.* 24. *in cap. puella* 10. *q.* 2. *Si in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 18. *l. non liceat, C. de Episcop. & cleric. nouel.* 123. *Iustin.* Tamen circa impuberum filiorum clericatum, & monachatum magna fuit olim parentum auctoritas. De eorum potestate circa offerendos filios religioni, aut clericatui, agemus infrà *in cap. cùm virum*. In præsenti canone tantùm referuntur diuersi casus, in quibus parentes possunt retrahere filios à religioso, aut clericali statu, vota eorum relaxando. Sed antequam eos suo ordine recenseamus, sciendum est, vota monastici, vel ecclesiastici status à filijs impuberibus emissa, à parentibus irritari posse, *cap. puella* 20. *q.* 2. *cap. mulier* 22. *quæst.* 5. Concil. Tolet. 10. *can.* 6. D. Thomas 2. 2 *quæst.* 88. *art.* 8. & 9. quod & lege veteri cautum fuisse constat *ex cap.* 3. *Numer.* ibi: *Si quis virorum vota Domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. Mulier, si quippiam vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater votum, quo pollicita est, & iuramentum, quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit; quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit, contradixit pater, & vota eius, & iuramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater*. Vbi rectè Abulensis *q.* 2. 14. & 17. notat, quod licèt sacer textus agat de filijs fœminis, etiam de masculis est exaudiendus. Probant Petrus Herodius, *in tract. de patrio iure*, Hallierius, *de sacris elect. cap.* 7. *art.* 2. *§.* 2. *per tot.* Nec interest, an filij doli capaces sint, necne, vt probat ipse Hallierius. Nec in hac parte exequatur votum sponsalibus, quæ reuocari non possunt, si contrahentes doli capaces sint: quia præterquam quod in ipso canone, in quo impuberes ab sponsalibus arcentur, excipitur casus, nisi malitia suppleat ætatem, *c. de illis, c. finali de despons. impub.* sunt præterea graues, nec contemnendæ rationes, quæ sponsalium & votorum disparem esse rationem ostendunt; siquidem in sponsalibus contrahendis plures interesse solent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia nota esse possint, & qui de his testificari possunt. At verò vota priuatim apud vnumquemque concipi, & emitti solent, nemine teste, aut conscio; qui si ad obligationem voti tunc temporis subeundam ob rationis defectum ineptus est, multò magis ad ingenij sui vires, & firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit, vt considerant, & docent post D. Thomam 2. 2. *c.* 88. *art.* 8. Glossa, *in c. ad nostram, hoc tit.* Panormitanus *in c. postulasti, infrà*. Syluester *verbo Religio, q.* 11. Hallierius *dicto §.* 2. *n.* 11. An verò parentum consensus omninò necessarius sit ad professionem monasticam emittendam, seu ordinationem suscipiendam, doctè pro vtraque parte examinat Hallierius *dicto cap.* 2. *§.* 3. *cum seqq.* Qui optimis rationibus probat, liberos, quorum ope parentes non egent alimoniam, rectè posse absque parentum consensu sacris ordinibus initiari, aut vitam monasticam profiteri.

Quibus animaduersis casus in præsenti decisos recenseamus. In primo aiunt Patres, quod si filius ante legitimos annos, idest impubes, sine consensu parentum suorum tonsuratus sit, & parentes intra annum non reclamauerint, filius in clericatu permaneat, quia præsumitur ipsorum consensus ex taciturnitate. Secundo casu agunt PP. de filio pubere, qui per vim tonsuratus fuit, nec infrà annum reclamauit: & similiter ac in primo casu statuunt, vt in clericatu permaneat, propter consensum tacitum præsumptum: si autem retento eodem themate prioris casus parentes filij impuberis infrà annum reclamauerint, illis damno emendato ab eo, qui filium tonsurauit, in voluntate parentum sit, an filius impubes tonsuratus in clericatu permaneat, necne: nam cùm tantùm parentum voluntas defuisset in tali tonsuratione, illa accedente potest in clericatu persistere: at parentibus renuentibus filius reuocatur à clero, & illis traditur. In tertiò casu à filijs transeunt PP. ad seruum; & docent, quod si seruus ordinatus fuerit inscio domino in minoribus ordinibus, etiam damno domino emendato, in eius potestate sit, an seruus in gradu suscepto permaneat, vel non; quem casum latè exposui *in cap.* 1. *de seruis non ordin.* Prosequuntur PP. de filijs agentes, & docent, vt si filij impuberes, vel puberes ita tonsurati inscijs parentibus, qui postea consenserint expressè, aut tacitè per lapsum anni, & ita gradus ecclesiasticos, idest maiores, quos sacros dicimus, susceperint, in eisdem gradibus persistere cogantur. Idem de seruo inscio domino tonsurato docent Patres, videlicet emendato damno, idest soluta æstimatione serui, si ipse ad gradus ecclesiasticos, idest sacros peruenerit, in suo gradu permaneat; quia cùm sit iam consecratus, debet persistere in gradu suscepto, soluta æstimatione domino, cui seruus ita consecratus non est reddendus, vt in eius seruitio permaneat, contra sacros canones congestos *in dicto cap.* 1. *de seruis non ordin.* Tandem concludunt PP. idem, quod de filijs masculis dictum est, procedere in puellis, ex iuribus suprà citatis, & *cap. puella* 20. *quæst.* 2. *cap. mulier* 32. *quæstione* 2. quorum interpretationem prosequuntur Azor, *tom.* 1. *instit. libro* 11. *cap.* 17. *q.* 8. P. Suarez, *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *cap.* 6. *n.* 6. Sanchez, *lib.* 4. *Summæ*, *cap.* 35. Narbona *de ætate ad actas humanos*, *q.* 58. *anno* 14. Et hæc est, ni fallor, vera explicatio præsentis canonis. 8

C A P V T III.

Ex Concilio a *Toletano*.

VT clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, vt veri monachi sint, vel veri clerici.

N O T Æ.

5 a TOletano.] Quarto videlicet, ex quo citant canonem hunc Burchardus *lib.* 8. *Decreti*, *cap.* 7. Carnot. *p.* 7. *Decreti*, *c.* 1. Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5. Sed Anton. August. *in notis ad ipsam collectionem*, Barbosa *in præsenti*, Marquez *in origine Eremit. c.* 11. *§.* 1. existimant, textum hunc deductum esse *ex can.* 52. *seu* 53. *ipsius Concilij*, vbi ita legitur: *Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habeatur, siue hi, qui per diuersa loca vagi fuerint, ab Episcopis, in quorum conuentu commanere noscuntur, licentia eorum coerceatur, in clero aut in monasterijs deputati, præter illos, qui ab Episcopo suo, aut propter ætatem, aut propter languorem fuerint absoluti*. Sed verum est, transcripta esse verba huius textus *ex lib.* 1. *Capit. Caroli*, *cap.* 77. vbi ita cauetur: *Vt illi clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videntur corrigendi, atque emendandi, vt illi veri monachi sint, vel veri canonici.* Quare si sententiam huius textus attendamus, tribui potest præsens textus dicto Concilio Toletano 4. de quo egi *in cap.* 4. *de rebus Eccles.* Si autem verba eius inspiciamus, auctorem habet Carolum *in dicto cap.* 77.

COMMENTARIVM.

PRo huius textus vera interpretatione sciendum est, iam temporibus Concil. Tolet. 4. quod celebratum fuit anno 633. & Caroli Magni, immò & pluribus retrò annis, fuisse in Hispania & Gallia non solùm monachos, verum & canonicos regulares, cum distinctione habitus, vt de monachis probant latè Viuar. *lib.* 2. *de veter. mon. cap.* 13. 2

cap.13.per tot. Marquez *de orig. Eremit. c.11. per tot.* de canonicis Pennotus *lib.2. hist. canonic regul. per tot.* Sed cùm nonnulli clerici amore laxioris vitæ, aut amplioris æstimationis simulassent habitum monasticum, intendentes ex tali habitus mutatione pro monachis haberi, cùm verè monachi non essent, vt hunc abusum, seu errorem PP. Ecclesiarum Hispaniæ, & Galliæ condemnarent, sanxerunt, vt nullo modo clerici possent fictè deferre habitum monasticum, sed tantùm proprium habitum deferentes, vt Canonici vitam peragerent. Concil. Cæsaraugust. quod celebratum fuit anno 380. ibi: *Item legit, Si quis clericus propter luxum vanitatemque præsumptam de officio sponte discesserit, ac velut obseruatorem legis monachum videri voluerit esse magis quam clericum, ita de Ecclesia repellendum, nisi rogando, atque obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Ita fiat.* Aurel. 4. *can. 5. Prouidendum necesse est vnicuique Episcopo, qualiter Canonici viuere debeant, necnon & monachi, vt secundùm ordinem canonicam, vel regularem viuere studeant.* Concil. Aquisgran. 1. sub Ludouico Imperat. *can. 25.* ibi: *Quia illorum habitum penitus vsurpare non debent, à quorum proposito quodammodo distant; quia sicut & indecens est, vt arma militaria more laicorum gestent, ita nimirum inhonestum est, & valdè indecorum, vt alterius propositi indumenta sibi imponant. Habitus namque singulorum ordinum idcircò in Ecclesia ad inuicem discreti sunt, vt his visis, cuius propositi sit gestans, vel in qua professione domino militet, liquidò cognoscatur; nam & Domini lege vir muliebrem, & mulier virilem prohibetur induere vestem, vt vterque sexus sibi conuenienti veste incedat; sicut enim turpe est virum vestem muliebrem, & mulierem vestem virilem: ita valdè indecorum est, canonicum vestem monachicam induere; nisi tamen cùm veste etiam propositum voluerit assumere.* Et *in cap. cùm causam 27. de elect.* iubetur, vt clerici non professi cuiusdam monasterij, vel B. Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiterentur, & obseruarent, aut ipsam Ecclesiam dimitterent, & meritò; quid enim maiorem confusionem posset inducere in Republica Christiana, quam aliquem sibi vsurpare habitum religiosi, & formam religionis simulare, ipsumque religiosum non esse, sed hypocritam, aut superstitiosum. Quare rectè in præsenti canone statuitur, vt clerici qui fictè deferunt habitum monasticum, vel veri fiant monachi, vel vt canonici in sua regula permaneant.

3 Sed huic interpretationi obstare videtur vetus Ecclesiæ disciplina, iuxta quam tam Episcopi, quàm presbyteri non poterant abiecto proprio gradu vitam monasticam profiteri, *cap. si quis Episcopus, c. suggestum 45. 7. q. 1. cap. nemo, 16. q. 3. c. 1. & 2. 19. q. 3.* ergo non verè, nec fictè clerici in præsenti casu poterant habitum monasticum deferre; siquidem nec vitam monasticam profiteri valent. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, quod olim, dum adhuc monachi in laicorum statu erant, nec ad sacros ordines ascendere valebant, presbyteri etiam plebani non poterant vitam monasticam profiteri, & simul in gradu sacro permanere, ex ratione adducta in citatis iuribus, quam illustrat Lemaistre *lib. 3. de monachis, cap. 9.* sed postquam monachi sacris ordinibus cœperunt initiari, in graduque sacro ministrare, etiam presbyteris permissum fuit vitam monasticam profiteri, *cap. vnic. 19. q. 1.* cum alijs congestis ab Antonio Augustino *lib. 9. in epit. tit. 30.* Vnde D. Benedictus *cap. 65. suæ regulæ*, ita cauit: *Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogauerit, non ei citius assentiatur; tamen si omninò persistiterit in hac petitione, sciat se omnem regulæ disciplinam seruaturum, nec aliquid ei relaxabitur, vt sit, sicut scriptum est: Amice ad quid venisti?* Colligimus hinc primò, sancti Benedicti æuo sacerdotes & clericos, quamuis monachis ipsis excellentiori essent in Ecclesię gradu, pœnitentiæ tamen, aut perfectioris vitæ desiderio ad monasterium conuolare solitos. Quod quidem licere manifestum est ex Concilio Toletano 4. *can. 49.* ibi: *Clericis, qui monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos ab Episcopis in monasterijs largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Idem statuitur in Concilio Augustano *can. 7.* quæ Concilia cuiusuis gradus clericos vsque ad ipsos sacerdotes comprehendunt. In MS. exemplari monasterij S. Hadriani Gerardi in monte Lemma, *c. 60.* sic exprimitur: *De Episcopis, qui in monasterio habitare voluerint.* Quod probat Rupertus Tuitiensis *in regula Sancti Benedicti, lib. 1. c. 7.* Ne verò absonam credas epigraphen, audi Petrum Venerabilem *lib. 2. epist. 11.* ibi: *Solebant clerici diuersorum ordinum, canonici diuersarum professionum, & ipsa Ecclesiæ cacumina, Episcopi dico, Pontificalem dignitatem pro abiecta monachorum vilitate commutare, & de summis Ecclesiasticorum honorum gradibus ad humilem se huius propositi ordinem inclinare.* Vide autem apud Arnoldum Vvionig. *vit. lib. 2. c. 58.* elenchum Episcoporum, qui abdicato Episcopatu ordinem monasticum ingressi sunt: alterumque similem editum à Renato Chopino *monast. lib. 2 tit. 1. au. 2.* Secundò consideranda proprietas verborum Sancti Benedicti: *Si quis de ordine Sacerdotum in monasterio se suscipi rogauerit.* Non autem de omnibus promiscuè loquebatur: *Nouiter quis veniens ad conuersionem*, ait *in capite* 58. Censentur enim clerici à sæculo conuersi, cum clericatum suscipiunt. Sic in Cabilonensi Concilio prohibetur *can. 5.* ne sæculares, qui nondum sunt ad clericatum conuersi, res parochiarum debeant habere commissas. Et in Concilio Arelat. 2. *can. 2.* decernitur, ne Pontifices Presbyteri, vel Diaconatus honorem conferre præsumant laicis, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conuersio. Prosequitur doctè Hæphtenus *lib. 4. disquisit. monast. tract. 2. disquisit. 4.*

C A P V T IV.

Ex Concilio a *Aurelian.*

b VIdua si sponte c velamen, quamuis non sanctum, d sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas e oblationem Deo obtulerit, velit, nolit sanctimonialem habitum vlteriùs habere debet, licèt f sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, vt iterum posset deponere.

N O T Æ.

1 a AVrelian.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* in hac sexta legitur, *Arelat.* sed in nullo ex Concilijs Arelatensibus, seu Aurelianensibus reperiuntur verba in præsenti transcripta, vt iam notauit Antonius August. *ad 1. collect. hic*; licèt similem sententiam *ex can. 3. Concil. Aurel. 1.* referant Burchardus *lib. 8. Decreti, c. 35.* Carnot. *p. 7. c. 54.* & Gratian. *in cap. 16. 27. q. 1.* Reperitur autem textus hic *in Concil. Mogunt. cap. 6.* in illis verbis: *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in Decretis Gelasij, cap. 13. quod nec auctoritas diuina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propria fuerit voluntate continentiam professa, vt in eiusdem Gelasij capitulo legitur, eius intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut secundùm Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur; sic secum habita deliberatione, promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conuentu sancimus, & liberè iudicamus, si sponte velamen, quamuis non consecratam, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimonialem habitum vlterius habere debere, licèt sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, vt iterum posset deponere.* Ex quo citant textum hunc Burchardus *lib. 8 Decreti, c. 36.* Carnot. *p. 7. Decreti, cap. 54.* Gratianus *in c. 8. 27. q. 1.* & ea verba referuntur *in can. 25. Concil. Tribur.* & pręsens canon etiam reperitur *in Concil. Vuormat. can. 21.* ibi: *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia orauerit, & oblationem cùm illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere spondens, nunquam religionis deponere velamen, à religionis obseruantia discedere*

non

non præsumat. Quod si præsumpserit, & ad id, quod spoponderat, reuocari non potest, à liminibus sanctæ Ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.

2 b *Vidua.*] Propriè illa dicitur vidua, quæ maritum habuit, & illum amisit, *l. malum 242. §. vidua, ff. de V. S. cap. vidua, 34. dist.* quasi vidua idest sine duobus; cùm particula *ve*, denotet priuationem, vt docent Brissonius, Caluinus & alij Lexicographi, verbo *Vidua*, Gedeus, Fornerius & Gentilis *in d. §. vidua*, Ioannes Baptista *in adnotat. poster. c. 54.* Aliquando sumitur pro ea, quæ virum nunquam habuit, iuxta illud Ouidij:

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torquear in fata, ac vir ab hoste cadam.

Notauit Alciatus *in d. §. vidua.* Sed cùm verba debeant accipi iuxta materiam, de qua agitur, *l. Labeo, ff. de supellect. legat. l. vt Alphenus 87. ff. de V. S.* ideò in præsenti textu, & alijs, vbi de leuandis viduis agitur, vidua accipitur quo qualibet muliere non virgine, etsi per vim pudicitiæ florem amiserit, vt patet *ex cap. illæ autem 33. q. 5. c. 1. 15. q. vlt.* quia licèt omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis per vim oppressę mens inuita non pollui; tamen quia non facilè Ecclesiæ, quæ de interioribus non iudicat, constare potuit, exteriusque manifestè apparuit corruptam fuisse; ideò illa virginibus non comparatur. Istarum viduarum duo genera olim fuerunt: aliæ erant sæculares, quæ laicali in veste incedebant; aliæ continentes, & sub religioso habitu degentes, dictæ sanctimoniales. Concil. Tolet. 4. *can. 55.* relatum *in c. duo sunt, 27. q. 1.* hæ sunt viduæ, quas D. Cyprianus *lib. 3 ad Quirinū*, vocat probatas. Tertul. *lib. 1. ad vxorem, c. 4.* subsignatas, voto firmatas, Deo dicatas, obligatasque ad viduitatis perseuerantiam, castitatis propositum ex instituto, & professo sectatas. Quod vitæ institutum in viduis iam in lege veteri vsitatum fuisse, probant Cedrenus, & Gregorius Nyssenus relati à Canisio *lib. 1. de B. Maria, cap. 12.* Mendoza *q. 2. positiua.* Viduæ autem primis Ecclesiæ sæculis continentiæ statum profitebantur, & in gradum vidualem cooptabantur, vt legitur apud D. Clementem *lib. 8. constit. c. 55.* ibi: *Vidua non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem.* Pluribus Conciliorum canonibus illustrat Ambian. *ad Tertul. de velandis virginibus, c. 9. obs. vlt.* Dicebantur tamen cooptari in gradū viduale, quæ religiosam vitam profitebātur solemniter, vt distinguerentur ab illis, quæ proprijs in domibus degebant, quæ alebantur ex Ecclesiæ redditibus. Ambian. *vbi sup. obs. 4.* Nonnulla autem in viduis eligendis desiderabantur. Primò ætas prouecta, iuuenes enim non cooptabantur, propter incontinentiæ suspicionem. Concil. Turon. *can. 17.* Clemens Romanus *lib. 3. c. 1.* Tertul. *lib. 1. ad vxorem*, ibi: *Vidua habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris nunquam.* Vnde viduas sexagenarias ordinandas esse iubet D. Basilius *ad Amphilochium cap. 42.* ibi: *Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cùm viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessauerit: sed si ante sexaginta annos eam in numerū retulerimus, nostra est, non mulieris culpa.* Idem statuitur in Concil. Mogunt. *can. 26.* Illustrat Narbona *de ætate, anno 70. q. 9.* Nec statim à viri morte eligebantur, sed elapso certo tempore D. Clemens *lib. 8. constit. capite 25.* Vnde legibus Longobard. cautum fuit, ne intra annum luctus religiosam vestem viduæ assumerent. Præterea non eligebantur ab Ecclesia, nisi vitæ, ac morum examine præmisso: quare D. Paulus ad Timoth. scribit, vt vidua eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsequuta est: faciunt D. Clemens *lib. 3. constit. capite 3.* Concilium Carthag. *3. can. 103.* His peractis tempore cooptationis viduæ velum conuersionis, quamuis non sacrum, propria manu de altari sumebant, *capite vidua, capite viduas, 27. q. 1.* sicque velatæ in Diaconissas eligebantur, *can. 19. Concil. Nicæn.* Et primis Ecclesiæ sæculis tantùm viduas in Diaconissas initiari, prodit Tertullianus *de velandis virgin.* & obseruat Albaspineus *in notis ad dictam canonem 59.* Varia erant istarum viduarum munia. Primum, inter fœminas, tam catechumenas, quàm baptizatas conuersari. Diuus Clemens *lib. 2. constit. capite 7.* Secundò ianuis templi patentibus tantùm fęminis præesse. Tertium, effundere oleum super catechumenas, ne à Diaconis viderentur. Denique presbyteris baptizantibus ministrare, vt probat Vasquez *3. p. in 3. disp. 245. capite 3.* Iul. Lauorus *lucubr. tit. de elect. capite 24.* Cæsar *de Eccles. hierarch. capite 9. §. 3.* Barbosa *de iure Eccl. libro 5. capite 36.* & tandem nuptijs fidelium assensum præstare. Vnde intelligendus venit Tertullianus *de monogamia capite 15.* vbi cùm referret, quomodo celebraretur matrimonium in Domino, ait: *Id matrimonium non licet habere ab Episcopo monogamo, à presbyteris, & Diaconis eiusdem sacramenti, à viduis, quarum sectam in te recusasti.* Vbi difficilè visum est illud, petere maritum à vidua. Sed ex suprà traditis de viduarum munijs exponendum est; olim enim cùm quis volebat matrimonium contrahere, non prius vxorem ducebat, quàm Ecclesiam, idest Episcopum, sacerdotes, & viduas consuluisset, eisque conditiones futuri coniugij, statum, religionem, ac patriam exposuisset; nam fideles omne studium, ac diligentiam adhibebant, ne connubio Iudæi, ac Gentilis pollucrentur, vt pro ipsius loci interpretatione docuerunt Albaspin. *lib. 5. obseru. cap. 24.* Ambianas *de monogam. cap. 55. obseru. 5.*

c *Velamen.*] *Velam conuersationis*, legitur in hac sexta compilatione, sed mendosè; nam quamuis apud D. Gregorium conuersatio sumatur pro vita religiosa, tamen vtplurimum ea vox non nisi addito verbo, *sanctæ*, videlicet, aut *sacrę*, eam habet notionem: quare rectius in Concilijs suprà relatis legitur *velum conuersionis*: conuersio autem, vt patet ex toto *tit. de conuers. coniug.* absolutè, & simpliciter tribuitur illis, qui soluto per viduitatem, aut vltrò dissociato coniugio quoad debitum renuntiant sæculo. Illud tamen perdifficilè est, quod in præsenti canone supponitur, videlicet viduam velari posse; cùm pluribus Ecclesiæ canonibus cautum sit, viduas velandas non esse, *capite de votis, §. viuis, 20. q. 5. capite viduas, capite omnes, 27. q. 5.* Concil. Carthag. *4. can. 52.* Arausic. *c. 27.* Tribur. *cap. 25.* Epaun. *capite 21.* Turon. *2. can. 25.* Turon. *3. c. 23.* cum alijs relatis à Crespetio *verbo Monialis vidua*: probant latè Germonius *lib. 2. de sacror. immunit. capite 50.* Espencęus *lib. 5. de voto contin. c. 9.* Baronius, *in Martyrol. die 7. Maij*, Barbosa, *lib. 1. de iure Eccl. c. 44. n. 55.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 6. §. 3.* Giballinus *de clausur. regul. disquisit. 2. c. 2. §. 3. consect. 2. & disquisit. 3. c. 2. §. 8.* Ambianas *ad Tertul. de monog. c. 15. obseru. 2.* & *de veland. c. 9. obseru. 4.* Hallierius *de sacris elect. 2. p. sect. 4. §. 6.* Feloaga *in capite 1. de his quæ vi, ratiocin. 5. nu. 44* Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, quod inter alia, quæ à nuptijs carnalibus ad spiritualia coniugia vsus Ecclesiæ transtulit, quæ celebrari laconismo perstrinxit P. Serlog. *to. 3. in Cantica, vestig. 28 sect. 1. n. 6.* ritus ille acceptus est, vt quemadmodum nouis nuptis flamèn imponebatur, quo faciem velarent, vt latè probant Pamelius, & Zerda, *ad Tertul. de velandis virgin.* Leo Pinel. *in discursu de los velos, c. 6.* ita etiam fœminis tempore professionis, seu consecrationis, in signum matrimonij celebrati cùm Christo, quod explicat, & illustrat Theophilus *tom. 2. sect. 5. c. 5. fol. 424.* velum imponebatur, quod multiplex fuit pro personarum, & actuum varietate. Quinque refert Acuña *in c. placuit, 77. distinct.* & recenset Barbosa *de iure Eccles. dist. c. 44. n. 55.* Franc. Maria Florentinus *ad Martyrolog. die 19. Nouemb. exercit. 55.* Primum erat probationis, quod dabatur nouitijs ante professionem. Secundum velum professionis, quo fœminæ castitatem solemniter profitentes ornabantur, de quibus Baronius *anno 57.* Landmeter. *lib. 1. de veteri mon. c. 51.* Tertium erat velum consecrationis, quod dabatur olim virginibus in ætate viginti quinque annorum, *c. placuit, 20. q. 1.* Quod differt valde à velo professionis; siquidem illud commune erat, tam viduis, quàm virginibus: hoc autem tantùm virginibus dabatur, Suarez *de relig. tom. 4. lib. 1. de verit. relig. c. 55. n. 15.* Quartum erat velum prælationis, quod Abbatissis sexagesimo ætatis anno dabatur, *c. iuuenculas, 20. q. 5.* licèt illud etiam virginibus dari possit, vt latè probant plura de his velis, eorum forma, & ritibus in impositione eorum obseruatis congerentes, Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, anno 629.* Tambur. *de iure Abbatiss. disp. 37. q. 5.* Theophilus Raynaud. *in tr. de pil. c. 7. per tot.* Cellotius, *de hierarch. lib. 6. c. 51.* Gothofr. *in l. 52. C. Theodos. de scenis*, Dartis *ad Decret. in 26. q. 5.* Quibus suppositis pręsens canon non est accipiendus de velo consecrationis, de quo in canonibus proximè adductis; sed de velo continentiæ, quod proprium erat viduarum, de 3

quo

quo accipiendi sunt textus *in c. vlt. 20. q. 1. c. viduas 8. c. de viduis 41. 27. q. 1.* Concil. Epaun sub Gelasio *can. 21.*

d *Sibi.*] Nam similes viduæ sibimet velum imponebant. Concil. Tribur. *can.* 24. obseruat Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 10.

4 e *Oblationem Deo.*] Idest panem offerendum pro consecratione Eucharistiæ. Inter alia enim munia viduarum sacrarum illud præcipuum erat, vt panem mundum, & studiosè paratum offerrent ad consecrandam Eucharistiam, vt post Glossam in præsenti docet D. Ioan. Otalora *de irregul. ex pœnis. excursu 5. n. 2.*

5 f *Sacramento.*] Idest iuramento, vt exposui *in cap. 1. de ferijs.* Hoc tamen iuramentum fuisse suppletorium, supponit Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum:* sed absque ratione, cùm in præsenti tantùm agatur de vidua, quæ assertionem suam, videlicet velum accepisse eo animo vt deponere posset, iuramento firmauit.

COMMENTARIVM.

6 *Conclusio traditur, & probatur.* EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Nouitia, quæ spontè se ingerit actibus professarum, exinde censetur professa.* Probant eam textus *in cap. omnes, cap. nec viduas, 27. q. 1. c. ad nostrum 8. cap. ad Apostolicam 16. cap. consuluisti, cap. sinenimus, hoc tit. cap. 2. de testam. c. is qui, cap. constitutionem, hoc tit. in 6* Clement. *eos, eod. tit.* Concil. Tolet. 4. *can.* 56. Foroiul. sub Hadriano, anno 791. celebratum, *can. 11. Item placuit de fœminis cuiuscumque conditionis, puellis scilicet, vel viduis, quæ virginitatis, siue continentiæ propositum spontanè pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigram vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, indutæ fuerint, licèt non sint à sacerdote sacratæ; in hoc tamen proposito eas iugiter perseuerare mandamus.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & à Garasio *in cap. 9. hoc tit.* Lezana, *tom. 4. verbo Professio, nu. 2. & 3.* Barthol. de Vecchis *in praxi nouit. disp. 14. dub. 7.* Nouarius *in lucerna Regul. verbo Professio, n. 24.* Barbosa, *in summa constitut. Apostolic. verbo Professio, §. 2.* Tondutus *resol. canonic. lib. 1. c. 14. n. 1.* Iranzo, *de protest. consider. 55.* Garcia, *in polit. regul. tom. 1. tr. 3. difficult. 4. dub. 2.* Viuar. *de veteri monach. lib. 2. c. 6. n. 30.* Tamburinus *de iure Abbatiss. disp. 6. q. 1.* Chopinus, *lib. 1. monast. tit. 3. n. 6.* P. Gregorius *lib 3. partit. tit. 2. c. 5.* Basseus, *in floribus, verbo Religio 4 n. 1.* Girago, *de regim regul. p. 1. dub. 12. n. 75.* Araujo, *tract. 3. q. 26. mor. dub. 8.*

7 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Professio religiosa est quidam contractus onerosus vltrò, citròque obligatorius, quo professus se obligat ad seruiendum religioni, secundùm eius regulam; & è contra religio se obligat ad retinendum eum, alendum, & tractandum iuxta suum institutum. D. Bernardus *de præcept. & dispens. cap. 7. Regularis professio, qua se iunior spontè submittit Priori, æquè obligat & Priorem, fiuntque duo per vnius sponsionem alterutri debitores, vnus fidelis curæ, alter humilis obedientiæ.* Vnde professionem pactum appellauit B. Ephrem *to. 5. serm. de compunctione,* his verbis: *Semel abrenunciasti satanæ, & angelis eius; pactus autem es Christo coram multis testibus: at vide cuinam pactus sis, & ne paruipendas. Id porrò noueris, quod angeli in hora illa voces tuas, & facta tua, abrenunciationemque tuam descripserint, & in cœlis vsque ad horribilem diem conseruant.* Et *tom. 1. serm. 1. O monache nosce, atque considera, quæ pacta, quæque vota cùm Deo feceris, constituerisque.* Basilius *epist. 1. Ne transgrediaris pacta à te inita cùm Deo, quæ professus es coram multis testibus.* Hieronymus ad Demetriadem *epist. 8. Nunc quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu inijsti pactum cùm aduersario tuo, dicens ei, Renuncio tibi diabole, & sæculo tuo, pompæ tuæ, & operibus tuis; pactum custodi, ne tradas te tortori.* Concilio Illiber. *can.* 13. relato *in cap. virgines, 27. q. 1.* Sanctus Fructuosus *in cap. 18. suæ regulæ,* iubet probatum nouitium indui religionis vestibus, & adnotari in pacto cùm fratribus, vt viuat inter monachos probatus, & ipse monachus. Adnotari autem in pacto, est professionem monasticam facere, & postea subscribere, vt patet ex ipso pacto regulæ S. Fructuosi subiuncto, cui ex ordine subscribebant omnes, qui ad religionem admittebantur; nam ad pacti calcem ita subijcitur: *Hæc sunt nomina, qui manu sua vnusquisque subscriptionem, vel signum in hoc pacto fecit, idest ille, vel illa.* Ioannes quoque Damascenus *capite 22. in vita Barlaam, & Iosaphat,* monasticam professionem pactum vocat; inducit enim monachum ita loquentem: *Ne diaboli impetus instituti nostri constantiam inflectat, aliterque nobis, quàm pactis cum Deo à nobis initis consentaneum est, aut sentire, aut facere persuadeat.* Probat Sanchez *lib. 6. summæ, cap. 9. n. 7.* Hinc sequitur, quod sicut aliæ reciprocæ obligationes nequeunt ex vnius consensu consistere, sed duabus personis indigent habentibus potestatem seipsas, vel alias obligandi, *l. in omnibus, ff. de O. & A. l. sicut, C. eodem tit.* ita ad valorem professionis requiritur, vt non solùm eam emittens se obliget, verum etiam vt religio per suum Prælatum præstet assensum. Lessius 5 *lib. 2. de iustitia, cap. 41. dub. 7. n. 91.* Girago, *de regim. regul. p. 1. c. 4. n. 29.* sed in tacita professione non adest persona ex parte religionis, quæ acceptare possit ipsam professionem: ergo ex eius defectu professio nulla est. Augetur primò, nam professio in scriptis facienda est. D. Benedictus *in sua regula, cap. 58.* ibi: *Quam petitionem manu sua scribat, aut certè si non scit litteras; alter ab eo rogatus scribat, & ille nouitius signum faciat, & manu sua eam super altare ponat.* D. Isidorus *in regul. monach. capite 4.* ibi: *Omnis conuersus non est recipiendus in monasterio, nisi priùs ipse scripto se spondeat permansurum.* Concil. Tolet. 10. *can.* 5. ibi: *Omnes fœminæ venientes ad sacram religionem, pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant: post quam scripturam non sinantur relabi ad præuaricationis audaciam.* Et *in can.* 4. ibi: *Vidua, quæ sanctæ religionis propositum obtinere voluerit, sacerdoti, vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem facias, à se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem se religionis propositum velle, & hoc perenniter inuiolatè seruare.* Cuius scripturæ rationes quatuor assignant PP. Primam B. Isidorus *capite 4. Regulæ,* his verbis: *Sicut hi, qui ad sæcularem promouentur militiam, in legionem non transeunt, nisi antè in tabulis conferantur; ita & ij, qui in spiritualibus castris cœlesti militiæ sunt signandi, nisi priùs professionem verbis, aut scriptis profiteantur, in numerum, societatemque seruorum Christi transire non possunt.* Secundam petunt ex proximè adductis, videlicet quia cùm professio sit contractus, ad eius robur & probationem scriptura desideratur, iuxta textum *in c. legum 2. q. 1.* Tertiam rationem præbet ipse sanctus Benedictus, vt si aliquando suadente diabolo consenserit, vt egrediatur de monasterio, professionis schedula in monasterio asseruata, conuinci possit. Quam etiam agnouerunt PP. dicti Concilij Tolet. 10. relati *in dicto cap. omnis 20. q. 1.* Quartam addit Smaragdus *in sua regula,* vt è monasterio eiectus, si postliminio reuerti voluerit, ex chirographo professio facta comprobari possit: igitur nulla tacita professio admitti potest. Augetur secundò, nam si tacita professio valida esset, haberet omnes effectus expressè professionis: sed non habet, siquidem tacitè professus, in Prælatum regularem eligi non potest, *cap. nullus 28. de elect. lib. 6. Clement. 1 §. cæterum, de statu monach.* Garcia, *dict. dub. 2.* Chopinus *dicto titulo 3.* igitur quia tacita professio non habetur pro vera professione. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam licèt professio tacita à iure præsumatur ex actibus statim referendis; tamen cùm nouitius eos peragens non habet animum profitendi, atque id expressè protestatur, nulla tacita professio inducitur. Glossa, *verbo Per annum, in c. ex parte, hoc tit.* Iranzo, *de protestatione, consid. 55.* sed in præsenti casu vidua iuramento affirmauit per veli delationem animum profitendi non habuisse: igitur cogi non debebat in statu professarum persistere.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera 8 *Professio regularis duplex.*
est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, professionem regularem dupliciter emitti posse, expressè videlicet, & tacitè. Expressè, cum Prælatus, seu minister Ecclesiæ legitima potestate præditus assistit, & verbis, vel externis nutibus vota profitentis acceptat, & vouens vota sua voce, vel scripto, aut nutu sufficienti nuncupat; cuius formam, & solemnitatem ex veteribus PP. refert, & illustrat Hæphtenus *lib. 4. disquisit monast. tra. 5 per tot.* Tacitè autem professio duplici modo emittitur. Primò per delationem habitus professorum: secundò per exercitium actus proprij professorum: per hæc enim coniunctim, seu separatim tacita professio inducitur, vt cùm quis assumit habitum professorum, & inter

eos

eos versatur animo perpetuò seruandi vitam religiosam, *cap. ad nostram, hoc tit. cap. constitutionem, eod. tit. lib. 6.* vel cùm quis exercet actus proprios professorum. Quatuor tamen conditiones desiderantur, vt tacita professio inducatur. Prima, quod nouitius deferens habitum, susceperit illum coram Prælato, seu superiore, & omnibus alijs simul. Menochius *de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 8. nu. 8. n. 9.* Tiberius Decianus *lib. 3. cons.* 18 *nu.* 11. Gratianus *discept. cap.* 140. *n.* 37. Barbosa, *lib. 1. iuris Eccles. cap. 42. n.* 57. quare si quis per se sumeret habitum professorum, nunquam induceretur tacita professio. Gratian. *vbi sup.* Barthol. de Vecchis *in praxi nouit. disp.* 13. *dub.* 8. Secunda, vt habitus deferatur in ipso monasterio; si quis enim deferret habitum extra monasterium, etiam per longum tempus, non induceretur tacita professio. Innocentius, Felinus, & alij, quos refert, & sequitur Menoch. *vbi sup. n.* 15. Tertia, vt hi actus per quos inducitur tacita professio, fiant non solùm sponte, sed scienter: ita vt nouitius non ignoret eos ad solos professos spectare. Giragus *d. p. 1. de regim. dub.* 12. *n.* 37. Addunt ferè omnes Doctores suprà laudati, vtentem his actibus non debere etiam ignorare per illos tacitam professionem induci. Quartò oportet vtentem his actibus habere animum emittendi professionem; nam si negatiuè se habeat, defectu animi, nunquam professus iudicatur. Nauarrus *in comment. 4. ad hunc tit. n.* 70. quem sequitur Barbosa *vbi suprà*: nec Concil. Trid. *sess. 25. de regul. cap. 15. & 16.* aliquid innouauit circa hanc professionem tacitam; & ita tanquam canon omissus remanet sub dispositione iuris antiqui: in eo tantùm illum correxit, vt non inducatur tacita professio, nisi expleto nouitiatus anno, & adimpletis sexdecim annis ætatis profitentis. Azor, *part. 1. instit. lib.* 12. *c. 4. q. 6.* Gratianus, *tom. 4 discept. cap.* 640. Tamburin. *de iure Abbatiss. disp. 6. quæsit. 2.*

9 Traditur ratio decidendi. His præiactis apparet iam ratio præsentis textus; nam cùm vidua non solùm velum accepisset, quod erat proprium professarum, iuxta suprà tradita; verum se immiscuisset actibus professarum, vt erat panem offerre ad sacrificium Missæ, tacitè professa præsumitur, *cap. quod interrogasti, 27. dist.* D. Thomas *in 4. dist 38. q. 1. art. 2.* voluntas enim non minùs exprimitur verbis, quàm factis: vnde sicut hæreditas adiri potest verbis expressis, ac solemnibus; ita etiam factis, videlicet si ingerat se hæres actibus, qui ab alio quàm hærede geri nequeunt, *l. pro hærede 2. cum seq. leg. finit 24. leg. Iulianus 42. l. Antistius 61. l. si quis 72. l. duo 77. l. Pannenius 83 §. vlt. l. 87. ff. de acquir. hæred.* Vnde cùm oblationes Deo facere tantùm professæ possint, nouitia quæ se ingerit simili actui, censetur ritè professa, nec statum regularem amplius deserere valet. De velis virginum & viduarum agit Maria Florent. *in Martyrol. die 19. Nouemb. exercit.* 15.

10 Dissoluitur ratio dubitanda. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui licèt aliqui satisfaciant asserendo, Deum præsentem esse, cui votum sit, ipsumque acceptare votum; verius tamen est, quod Deus non per seipsum immediatè, & palam ecclesiastica munia gerit, sed quod sicut in omni perficiendorum sacrorum rituum actu voluit fieri, vt in Ecclesia visibili ministri interessent visibiles; ita etiam in professione monastica ministrum visibilem, & mortalem interesse constituit, qui professionem monachi acceptans cogere possit eum, si aliquando resilire voluerit, vt promissis stet, & vota adimpleat. Quare dicendum est, quod cùm semper in Ecclesia professio tacita in vsu fuisset, vt suprà relatis canonibus liquidò constat, eisdem viribus, ac expressa pollens; consequens est, vt in ea tacitè, & præsumptiuè reperiantur omnia, quæ expressam & solemnem reddunt: ergo sicut vota præsumpta dumtaxat in ea reperiuntur, & traditio ipso effectu demonstrata: ita & persona acceptantis non est expressè quærenda in ea, sed sub eodem inuolucro, & certa præsumptione, vt docuit Viuar. *lib. 2. de veteri mon. c. 6. nu.* 32. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt nouo iure cautum sit, ne tacitè professus in Prælatum eligi valeat, propter dubia, quæ exinde oriri possunt, *dicto cap. nullus, c. indemnitatibus, de elect. lib. 6.* tamen iure antiquo etiam tacitè professus in Prælatum eligi valebat, cum quoad omnia commoda, & incommoda vt professus haberetur, *c. 2.* vbi notaui, *de testam.* Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam quod in eo expendebamus, procedit facta protestatione antè, vel in ipsa professione; tunc enim professio sequuta, siue expressa, siue tacita, nulla est. Iranzo *dicta consider.* 55. at in præsenti casu vidua nulla facta protestatione velum sibi imposuit, & cùm cæteris professis oblationem in Ecclesia fecit; vnde licèt postea sacramento firmare vellet, se eo animo velum assumpsisse, vt deponere posset, non auditur contra professionem tacitè factam.

Sed suprà traditis obstat textus, *in cap. ad nostram, hoc tit.* vbi vt ille, qui detulit habitum professorum censeatur professus, desideratur perseuerantia per triennium in delatione ipsius habitus: ergo quia per ipsam delationem habitus professorum non inducitur tacita professio, nisi accedente temporis lapsu. Pro cuius textus solutione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo nouitius post tempus probationis ingerit se actibus professorum, aut eorum habitum detulit; & inter eum casum, in quo quis nouitius non fuerat, sed in laicali habitu degens, suscepit habitum professorum. Primo casu non requiritur temporis lapsus, quia ex ipso actu induendi habitum professorum inducitur tacita professio: secundo verò casu requiritur perseuerantia per triennium. Vnde cùm *in dicto cap. ad nostram*, qui deferebat habitum professorum non esset priùs in nouitium receptus; ideò desideratur perseuerantia per triennium, vt docuerunt Sanchez *lib. 5. summæ, cap. 3. nu. 24.* Viuar. *de veteri monac. lib. 2. cap. 6. nu.* 30. 11 Exponitur c. ad nostram, hoc tit.

C A P V T V.

Gregorius a *Anthemio Subdiacono.*

b IOannes frater, & Coepiscopus noster directo per Iustum clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis noscitur intimasse, aliquos monachos monasteriorum in Surrentina diœcesi positorum, de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & à proprij Abbatis regula desiderio rei sæcularis abscedere. sed & quod non licere notum est, peculiaritati eorum singulos studere. c Si quos autem qualibet occasione à clericatu in monachicam cõuersionem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare, nisi talis vitæ monachus fuerit, vt Episcopus cui ante militauerat, sacerdotio dignum præuiderit, vt ab eo debeat eligi, & in loco, quo iudicauerit, ordinari. Propterea experientiæ tuæ præsenti iussione mandamus, vt nec monacho vlteriùs de monasterio in monasterium liceat migrare, nec eorum aliquem d peculiare quicquam habere permittas. Sed si quilibet hoc præsumpserit, in monasterio, in quo ab initio conuersatus est, & sub Abbatis sui regula, de qua fugerat, cum competenti coercitione reddatur; ne si tantam iniquitatem fluxam, inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ à Præpositorum anima requirantur. e Et quia aliquos monachorum vsque ad tantum nefas prosilijsse cognouimus, vt vxores publicè sortiantur, eos omni habita vigilantia requiras, & digna coercitione in monasterijs Abbatum, quorum monachi fuerint, retransmittas. Sed & de clericis ad monachatum venientibus, sicut suprà diximus, peragere non omittas. Ita enim Dei placabis oculos, & impletæ mercedis particeps inuenieris.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *ANthemio.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 7.* & apud Iuonem *p. 7. Decreti, c.122.* reperiturque textus hic prout in præsenti transcribitur, in regestro D. Gregorij, *lib. 1. indict. 9. epist. 40.* & eius partes referuntur à Gratiano *in cap. si quos 32. 16. q. 1.* & *in cap. & quia 37. q. 1.* de D. Gregorio nonnulla notaui *in cap. 2. de constit. c. 1. de transact.*

b *Ioannes.*] Episcopus videlicet Surrentinus, de cuius diœcesi egi *in cap. 1. & 2. de relig. dom.*

c *Si quos autem.*] Verba quæ sequuntur, extant *in c. si quos 32. 16. qu. 1.* & ea exposui *in cap. 7. de ætate & qualit.*

d *Peculiare.*] Hanc partem exponemus *in cap. cùm inter, de statu monach.*

e *Et quia.*] Hæc verba referuntur *in d. cap. & quia 37. q. 1.* & explicauimus *in c. 2. qui clerici vel vou.*

COMMENTARIVM.

2 TExtum hunc communiter accipiunt repetentes, & Barbosa *lib. 1. iuris Eccl. c. 42. n. 42* Sanchez *lib. 6. summæ, c. 7.* de monacho se transferente ad aliam Religionem; quod ei inconsulto Prælato facere non licet, vt dicemus infrà *in capite licèt*: sed, ni fallor, D. Gregorius in præsenti non prohibet huiusmodi transitum, sed potius monasterium proprium deserere, & ad alium ipsius Ordinis migrare sub diuerso Prælato; quod prioribus Ecclesiæ sæculis valdè illicitum iudicabatur, quia monachus sub eo Abbate, & in ipso monasterio, vbi stabilitatem promiserat, perpetuò manere debebat, nisi cùm litteris commendatitijs proprij Abbatis ad aliud monasterium ipsius Ordinis mitteretur. Concil. Anglic. 1. referente Beda *lib. 4. hist. Angl. c. 5.* ibi: *Vt monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprij Abbatis; sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conuersionis promiserunt.* Concil. Bitoric. *can. 23.* apud Synodum Lemouic. *action. 2. Canonici, & monachi de monasterijs suis, vbi prius titulati sunt, nisi causa rationabilis necessitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius obseruandi, ad aliud monasterium non transeant propter adipiscendum aliquod ministerium, vel honorem, vel occupationem terrenam, absque consensu Episcopi sui, vel Abbatis.* Nicæo. 2. *can. 22. Monachus, vel sanctimonialis non relinquat suam habitationem, & discedat ad aliam: si autem id contigerit, ipsum vt hospitem recipi est necessarium, non tamen sine voluntate Præpositi sui recipiatur.* Synod. 7. *can. 21. Non oportet monachum, vel monialem proprium relinquere monasterium, & ad aliud se conferre.* Sed cùm recipi sine licentia noui Abbatis non possit, hinc in regulis PP. cautũ reperitur, vt monachum, nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat, *c. 14. reg. D. Benedicti*, quæ totidem verba sunt in Concilio Agathensi relato à Gratiano *in c. monachum 20. q. 4.* qui transitus adeò accuratè olim damnabatur, tum ob rixas, contentiones, & iurgia, quæ inde oriebantur, vt exprimitur in regula Serapionis Macharij *c. 13. Nec tacendum est, qualiter inter monasteria pacem firmam obtineant: non licebit de alio monasterio sine voluntate Patris fratres recipere. Quod si precatus fuerit ab eo qui præest, vt in alio monasterio ingrediatur, commendetur ab eo qui præest, vbi esse desiderat, & sic suscipiatur.* Clarius eandem causam explicat Ferreolus, *cap. 6. Hinc enim*, ait, *plerùmque non tantùm inter Abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur, dum vnus nititur defendere quem recepit, alter reuocare quem perdidit; & ad extremum nisi reddatur illi petitori petitus, & isti restauratio recepti placauerit iniuriam acceptam, fit vt non secundùm Apostolum vincant in bono malum, sed vtrimq; mali vincantur vno malo.* Tum quia monachi stabilitatem tempore professionis emittebant, ita vt è monasterio non exirent, Diuus Benedictus *in cap. 58. suæ regulæ*, ibi: *Suscipiatur in congregatione, sciens lege regulæ constitutum, quod ex illa die non liceat è monasterio egredi, nec collum excutere de sub iugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit recusare, aut suscipere.* Quibus verbis stabilitatis votum quasi explicauit; nam mox subiungit: *Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, de qua scilicet immediatè iam egerat, nisi ob maius bonum spirituale de licentia Prælati transiret.* D. Bernardus *epist. 7.* ibi: [Sed quæris forsitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti, & nunc alibi habitas? Ad quod respondeo: Ego quidem Cisterciensis monachus ibidem professus, ab Abbate meo, vbi nunc habito, missus sum; sed missus in pace, missus iuxta consuetudinem, & communem institutionem.] Probant, & illustrant Benedict. Hæphtenus *lib. 4. disquisit. monast. tractatu 6. disq. 4. per tot.* Menard. *in notis ad concordant. regul. fol. 1008.* Vnde D. Gregorius in præsenti textu iuxta disciplinam monasticam illius sæculi prohibuit monachis ob lucrum temporale in aliud monasterium, eiusdem videlicet religionis, transire. Agere verò D. Gregorium de monacho transeunte propria auctoritate ad aliud monasterium ipsius religionis, euincitur ex eo, quia tempore D. Gregorij tantùm erant in diœcesi Surrentina monasteria ordinis D. Benedicti, vt refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Surrentina*: sed Gregorius in præsenti increpat monachos commorantes in diœcesi Surrentina, & se transferentes ad aliud monasterium: igitur de monacho transeunte ad monasterium eiusdem Ordinis accipiendus est. Accedit, nam si Sanctus Doctor ageret de monacho transeunte ad monasterium alterius religionis, distingueret an ad strictiorem, vel laxiorem vitam cùm Episcopi, vel Abbatis licentia transiret; sed tantùm affirmat Sanctus, eum monachum vt fugitiuum retrahendum esse & restituendum priori Abbati: igitur quia agitur de monacho transeunte ad aliud monasterium ipsius Ordinis.

C A P V T VI.

Idem a *Eidem.*

SIcut regiminis locum Deo, vt ipsi placuit, disponente suscepimus; ita nos oportet de commissis nobis animabus esse solicitos. Comperimus autem in Insula Orphiaria, in qua situm B. Petri Apostolorum Principis [b] Oratorium esse dignoscitur, multos virorum cum mulieribus suis diuersorum patrimoniorum, illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse; quod importunum iudicauimus, vt dum alia refugiorum loca vicina sint, cur ibidem cum monachis debeant [c] mulieres habitare. Propterea præsenti iussione præcipimus experientiæ tuæ, vt à præsenti tempore nullam illic vlteriùs mulierem, siue ecclesiastici [d] iuris sit, siue cuiuslibet alterius, habitare, commanereue permittas, sed refugium sibi, cùm (sicut prædictum est) tot loca vicina sint, vbi maluerint, ipsi prouideant, vt omnis exinde mulierum conuersatio submoueatur, ne si, quæ in nobis est, curam gerere desistamus, atque inimici laqueis obuiare, nos exinde (quod absit) si quid aduersi contigerit, culpabiles existamus. Præsentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem insula egere dignoscitur, dare non differas: quod tuis postmodùm, cùm totius quantitatis summa noscetur, rationibus imputetur. Ita ergo fac tu, vt ipse prouideas, si in eiusdem insulæ fabrica expendi vtiliter valent. Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam pueros in eisdem monasterijs ante decem & octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam vrbem transmittat. Hoc & in [e] Palmaria, alijsque insulis te per omnia volumus custodire.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a Eidem.] Anthemio videlicet subdiacono, vt habetur in ipso Regestro Gregorij, *libro 1. epist.48.* ex quo Codice restituo ita litteram huius textus.

2 b *Oratorium.*] Idest monasterium, vt ex verbis sequentibus constat; olim enim monasteria plerumque dicebantur oratoria, aut quia orationis gratia ibi monachi conueniebant. Gregorius *de Gloria confessorum*, ibi: *Quidam nomine Augustas de eleemosynis deuotorum apud Brias vicum in honorem sancti Martini Antistitis oratorium ædificauit, & collectis secum paucis monachis, sub regula monasterij degens, semper orationi vacabat.* Idem *lib.1. miraculorum sancti Martini, c.14.* ibi: *In Castello regionis Italiæ, quod dicitur tertium oratorium B. Martini fundatum esse.* Et *in cap.16.* hoc oratorium puellarum vocat, & Abbatissæ loci meminit. Eodem in libro de monasterio quodam virginum sic refert: *In porta Ambianensi, in qua quondam vir beatus pauperem algentem chlamyde discissa contexit, oratorium à fidelibus est ædificatum, in quo nunc puellæ religiosæ deseruiant ad honorem S. Episcopi.*

3 c *Mulieres habitare.*] Quod pluribus Ecclesiæ canonibus prohibitum est. Synod. Nicæna 2. *can.18. Ne suspicio detur exteris, inquit Apostolus, mulieres degere in Episcopijs, & in monasterijs, suspicionis plenum est. Si quis ancillam, vel liberam in eis locis habuerit ad aliquod ministerium, puniatur; si perseuerat, deponatur; si verò in suburbanis mulieres sint, & velint Episcopus, vel Præpositus illic aliquid agere, dum illic sunt, non liceat mulieribus degere, sed secedant.* Epaunense *can.38. Monasteria puellarum non nisi probatæ vitæ, & ætatis prouectæ ad quascunque earum necessitates, vel ministrationes laici permittantur intrare.* Turonense 2. *can.17. Mulier intra septa monasterij nullatenus introire permittatur: si Abbas in hac parte, aut Præpositus negligens apparuerit, qui eam viderit, & nõ statim eiecerit, excommunicetur.* Concil. Trullan. *c.47. Nec in virorum monasteria mulier, nec in mulierum vir dormiat, vt extra omne scandalum sint fideles, &c. Si quis secus fecerit, clericus, siue laicus, excommunicetur.* Concil. Turon. *c.29. Presbyteris, Diaconibus, cæterisque clericis infrà claustra monasteriorum puellarum non sit concessum habitare, nec intrent monasteria, &c.* Cabillon. sub Carolo *can.63.* Altissiod. *can.26. Si quis Abbas mulierem in monasterio ingredi permiserit, aut festiuitates aliquas ibi expectare præceperit, tribus mensibus in monasterio retradatur, pane, & aqua contentus.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib.9. tit.19.* Plura Theophilus *integro tractatu de vitanda mulier. famil.*

d *Ecclesiastici iuris sit.*] Vt sanctimoniales, & fœminæ Deo dicatæ: licèt enim olim monasteria duplicia essent, virorum videlicet, & fœminarum, vt probat Haæphtenus *disquis. monast. lib. 1. tractatu 1. disquis.5.* tamen postea prohibita fuerunt huiusmodi monasteria, *c. diffinimus, cap. perniciosam, 18. quæst.2.* immò omnis familiaritas sanctimonialium cum monachis damnata fuit. Concil. Tarracon. *c. 1.* ibi: *Religiosus, vel monachus, qui familiariùs cum propinqua eius caræ commissa conuersatur, in cella monasterij inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat, vbi singulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione recipiat.* Cabilon. sub Carolo, *cap.55. Abbatissa cum viris, clericis, siue laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid masculis, clericis, siue laicis, de rebus necessarijs peragere debet, à prima hora vsque ad vespertinam peragat: & hoc non cum singulis, sed coram pluribus.* Et *c.56. A vespera vsque ad primam nec Abbatissa, nec alia sanctimonialium, cum quibuslibet masculis vllum colloquium habeant, nisi fortè talis fuerit occasio, quam euitare non possint; & si necessitas incubuerit, id coram testibus facere non debebunt.* Et *can.61. c. diffinimus, 18. q.2.* Illustrant Anton. August. *in epit. iuris Pont. lib.9. tit.22.* Zypeus *ad hanc tit. resp.1.*

4 e *Palmaria.*] Insula hæc vltra Tyberina ostia est in mari Tyrreno. Varro *lib.3. de rust. cap.1.* Plinius *lib.3. cap.6.* Ambrosius Calepinus *verbo Palmaria.* Ibi etiam sunt Pontia, & Pandatoria, & sunt insulæ miræ solitudinis, & sterilitatis. In Pontiam missus fuit exul Syluerius Papa à Belisario, vt refert Anast. Biblioth. *in eius vita*: quæ tres insulæ erant in dominio D. Benedicti, vt probat Dartis *in c. 20. q 1.* D. enim Benedictus, & eius discipuli non solùm solitudines, eremosque incolebant, verùm vt magis ab hominibus procul essent, inhabitatas insulas quærebant, vt ibi mari circumsepti, vitam in Christo ducerent absconditam, & vt aere minus salubri corpora magis castigarentur, & vt nimia corporis prosperitas, quasi vitis palmite luxurians, amputaretur. Vnde satis constat ex historijs, plura & magnifica monasteria D. Benedicti in insulis ædificata fuisse, qualia sunt in Anglia Lindisfarnense, & Eliense: in Francia Lerinense, & alia quæ enumerant Baronius *tom.5. anno 398.* Yepes *in chron. Diui Benedicti, centur. 1. cap.3. anno 532.* D. Franc. Vico *3. p. hist. Sardiniæ, cap.18. num.52.* Et Abbo Floriacensis in vita S. Edmundi Regis, & Martyris, apud Surium die 20. Nouembris, testatur Orientalem Britanniæ partem, quæ Aestengle vocatur, aquis penè vndique allui à Subsolano, & Euro Oceano; ab Aquilone verò immensarum paludum vligine cingi: eæ verò paludes, inquit Sanctus, præbent pluribus monachorum gregibus optatos solitariæ conuersationis sinus, quibus inclusi non indigeant solitudine eremi: ex quibus sunt S. Monachorum Patris Benedicti cœlibes cœnobitæ in loco celebri hac tempestate. De Italia Leo Hostiensis *lib.3. cap.5.* refert in Adriatico mari apud insulam Diomedis quondam nomine vocatam, extitisse monasterium Tremitense, quod 30. circiter milliaribus à terra distaret, cuius formam cum Desiderius, qui postea Cassinensis Abbas fuit, & Pontifex Maximus Victor tertius inaudisset, impetrata Abbatis licentia illuc perrexit, ibique satis austeræ conuersationi se tradens, non paruum tempus exegit: subditque deinde, quomodo idem Desiderius monasterium Malliæ construxisset. Monasterij præsentis in Palmaria Insula constructi meminerunt Yepes, & Vicus *vbi proximè.* Vnde dum Gregorius hic agit de monasterijs in insulis constructis, non est exaudiendus de insulis amplas prouincias habentibus, vt Anglia, Sardinia, Sicilia, & similes; sed de insulis, in quibus vnicus tantùm est locus solitarius, & mari circumdatus intrà angustum territorium, vt monasteria constructa in insulis Capraria, & Gorgonia, quorum meminerunt D. Gregorius *lib.1. epist.50.* & *lib.4. epist. 49. & 60.* Iosephus Castald. *in notis ad Rutilium, lib.1. folio 97.* In illis autem propter pericula, solitudinem, & alias difficultates asperior vita erat, quare à Gregorio in præsenti ea dicitur durior congregatio monachorum, vt docuit P. Suarez *tom.3. de relig. lib.6. cap.3. n.8.*

COMMENTARIVM.

IN præsenti textu, & *in cap. ad Apostolicam, cap. significatum 11. hoc tit.* agitur de ætate monachorum, seu religiosorum, quæ debet esse legitima, *cap.1. hoc tit.* Vnde exponendum est, quænam dicatur ætas legitima? Et in primis refellendus est error hæreticorum, præcipuè Lutheri *lib. de votis monasticis*, qui negat, iuniores posse admitti ad religionem, sed tantùm oportere viros post 70. aut 80. annos vitam monasticam profiteri. Caluinus etiam *lib.5. instit. cap.15. §.19.* refert olim nefas fuisse ante annos 60. fœminas votum continentiæ emittere. Similiter confessio Augustana *art.27.* conqueritur, quòd pueri permittantur religionem ingredi; & expendunt verba illa Pauli 1. *ad Timothæum cap. 5. Adolescentiores viduas deuita.* Poterant etiam adducere duos veteres Ecclesiæ canones: primum Synodi Rom. sub Syluestro, vbi *in can. 10.* Pontifex prohibet velare sanctimoniales ante 72. annos. Secundum Beati Gregorij relatum *in cap. iuuenculas, 20. quæst.1.* vbi Sanctus Doctor vetat sanctimonialem ante 60. annum consecrari. Sed verius est, nullam ætatem ineptam esse Deo se dedicandi, & ita non tantùm adultos, verùm & pueros ritè, & validè posse ad statum Regularem admitti, vt probant D. Basilius *interrog.15.* D. Thomas *2.2. q.189.* & *opusc.17. c.3.* Bellarminus *tom. 1. controu. lib.3. de monachis, cap.35.* Lessius *in opusc. de statu vitæ eligendo*, Haæphtenus *disquisit. monast. lib.4. tract. 5. disquisit.1.* Sanchez *lib.4. summæ, cap.18. num.5.* Cellotius *de Hierarch. lib.7. cap.6.* Suarez *tom.3. de relig. lib. 5. cap.1.* Tamburinus *tom.1. de iure Abbat. disp.6. q.6.* Peyrinis, Vecchis, & alij congesti à Hieronymo Garcia *tomo 1. polit. regul. tract.2. difficult. 2. dub. 5.* repugnat enim hæreticorum doctrina sacræ Scripturæ, sanctis Patribus, & rationi. Scripturæ, quæ ait *cap.3. Thren. vers.27. Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.* Et *cap.22. Prouerb. Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et Christus Dominus apud Matthæum, *cap.19.* ait: *Sinite paruulos, & nolite prohibere eos ad me venire.* Quod exponens Origenes *tom.2. tract.7.* 5

sit, quod discipuli Iesu priùs quàm discant rationem iustitiæ, reprehendunt eos, qui pueros, & infantes offerunt Christo: Dominus autem exhortatur discipulos suos condescendere vtilitatibus puerorum. Præterea is cui Dominus apud Matthæum *cap.19.* Lucam *cap.10.* dixit: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni sequere me;* adolescens erat. Præterea opponuntur sectarij sanctis Patribus, videlicet D. Hieronymo, qui *epist.22. ad Eustochium,* refert in cœnobijs fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros videlicet, & senes. Et D. Ambrosio, qui *lib.3. de Virginibus,* inquit: *Non ergo ætas reijcitur florentior, sed animus examinatur; ac certè Theoclam non senectus, sed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo perfecta sit Christi? Nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in paruulis passionem. An dubitamus, si eum vsque ad continentiam sequatur adolescentia, quem vsque ad mortem confitetur infantia?* Cui consentit D. Augustinus *de sancta virginitate cap.39. Sed respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum. In Ecclesia tua eruditum est hoc genus; illic tibi à maternis vberibus pullulauit; nomen tuum ad loquendum linguam soluit; nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum: non potest quisquam ex hoc numero dicere: Qui priùs fuit blasphemus, & persequutor. Immò etiam quod non iussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat; arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cęlorum seipsos (non quia minatus es, sed quia hortatus es) castrauerunt.* Et optimè D. Basilius disserens de ætate legitima monachorum, *in reg. fus. dispat. interreg.15.* ait: *Cùm Dominus dicat, Sinite paruulos venire ad me; & Apostolus eum laudet, qui ab infantia sacras litteras didicisset, idemque alio in loco præcipiat, educandos esse filios in disciplina, & correctione Domini; prorsus qui ad nos accedant admittendis nullum non ætatis tempus idoneum esse iudicamus; vel ipsius adeò teneræ, atque ineuntis, vt videlicet qui orbati parentibus sint, eos nostra parte sponte ipsi assumamus, & exemplo Iob, parentes pupillorum simus: qui autem sub parentibus sint, eos ab ipsis ad nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, vt non demus occasionem ijs, qui volunt occasionem.* Tandem Nouatorum doctrina rectæ rationi aduersatur; siquidem apud omnes compertum est, quod vt quisque in vllo rerum genere summus euadere possit, à teneris annis accipere debet, vt de Oratore aiebat Quintil. *lib.1. instit. cap.3.* & Diuus Thomas *opusc.3.* ita aiebat: Qui futuri sunt clerici, mox à pueritia in clericatu erudientur: qui futuri sunt milites, oportet vt à pueritia in militaribus exercitijs nutriantur, sicut Vegetius dicit *in lib. de re milit.* qui futuri sunt fabri, illam artem à pueritia discunt: vnde apparet, quàm rationi consonum sit, vt etiam pueri, & adolescentes ad religionis statum admittantur. Nec rectè expendunt Nouatores locum illum Apostoli: *Adolescentiores viduas deuita.* Siquidem Apostolus ibi non agit de voto continentiæ, sed de viduis, quas Ecclesia alebat ex proprijs redditibus, quas tantum sexagenarias alere iubet. Nec eorum fauet errori dicta Synodus Romana, cui duplici modo satisfaciunt Bellarminus *dicto tom.1. controuers. lib.2. de monach. c.35.* Hæphtenus *disquisit. monast. lib.4. tract.1. disquisit.1.* Primò asserendo locum esse corruptum, multòque minorem numerum reponendum esse pro 72. Secundò S. Syluestrum in eo canone agere non de virginibus, sed de viduis; & ideò asserere, eas diutiùs esse probandas, vt ad vitam monasticam admittantur, vt probaui *in cap. vidua 4. hoc tit.* Nec tandem obstat textus *in dicto cap. iuuenculas;* nam ibi Gregorius agit, non puellis ad monasterium admittendis, sed de iuuenculis in Abbatissas non eligendis, nisi post sexagesimum annum, vt docuerunt de ætate Abbatissarum, tam ex nouo, quàm veteri iure agentes, Barbosa *lib.1. iuris Eccles. cap.45. num.17.* Iulius Lauorus *var. lucubr. tit.4. de elect. cap.24.* Narbona *de ætate, anno 40. q.2.*

Manet ergo, nullam in antiquis Ecclesiæ canonibus præscriptam esse ætatem ad ingressum in monasterium; immò pueros plerumque monasterijs offerri, vt infrà *in cap. cùm virum,* probauimus; aut ipsos vitam monasticam amplecti consueuisse: hoc tamen discrimine adhibito, vt ante pubertatem voluntas parentum tacita, seu expressa desideraretur, iuxta adducta supra *in cap.2.* post pubertatem verò ipsorum tantùm voluntas expectabatur. Superest vt de ætate legitima ad professionem, & quænam ætas illi præscripta sit, agamus? Et certè pro temporum, & locorum varietate diuersa statuta fuit. *In cap.1. 20. q.1.* absolutè docetur, quod tunc firma erit virginitatis professio, ex quo adulta iam ætas esse cœperit, & quæ solet apta nuptijs deputari, id est pubertas: vnde Consultus *in l.2. ff. de pollicit.* ait: *Voto autem PP. familiarum obligantur puberes sui iuris.* Illustrat Narbona *de ætate, anno 17. quæst.17.* D. Basilius *epist.2. ad Amphilochium, cap.7.* docet, votum virginitatis emittendum esse supra annum decimum sextum, aut decimum septimum. Synodus Trullana *can.40.* permittit, professionem fieri anno ætatis decimo: vtramque ætatem amplectitur Iustinianus *in nouel.6. Leonis.* Pius Papa, & Martyr. *in cap. virgines, eadem quæst.* ait, virgines non velentur ante 25. annos, nisi fortè periclitante virginalis pudicitiæ necessitate. Idem firmatur *in Concilio Carthag.3. can.4.* relato *in cap. placuit, eadem quæstione,* Arelat.2. *can.33.* Turon.2. *can.21.* At in Tribur. Concilio *can.24.* virgo post 12. annum ad religionem admittitur: qui canon refertur à Gratiano *in cap. puellæ 20. quæst.2.* Circa monachos etiam pubertatem ad professionem desiderari, constat ex omnibus canonibus, in quibus de filijs oblatis à parentibus agitur, quos dabimus infrà *in cap. cùm simus.* D. Gregorius *in præsenti,* plenam pubertatem, id est 18. annos exigit: cui consentiunt Patres Concilij Toler. 2. *can.1.* relati *in cap. de his, 28. dist.* Cœlestinus autem III. *in cap. cùm simus 14. hoc tit.* annos discretionis desiderat, id est pubertatem. Exponit Leo Piuel. *in cap.2. hoc tit. num.180.* Et *in c.2. hoc tit. Clem. vlt. hoc tit.* ætas legitima desideratur, id est pubertas, quæ in masculis datur post 14. annos, in fœminis verò post 12. Hodie tamen post Concilium Trident. *sess.25. de regul. cap.15.* in quacumque religione, tam virorum, quam fœminarum, professio emitti non potest ante 16. annum expletum, ita vt professio antea facta nullius sit momenti: quod & docuerunt Leo Imperator Philosophus *in nouel.6.* vbi illum, qui sexdecim annos impleuerit, tonderi permittit: D. Basilius *in can.18. ad Amphiloch.* professiones ab eo tempore factas probat, quo ætas rationis complemētum habuerit. *Non enim,* ait Sanctus, *pueriles voces in his ratas esse oportet, & citrà iudiciū factas temerarias.* Et pręcipites professiones tonsuræ monasticæ habitū ignominia afficere, docetur *in Synodo Constantinop. can.2.* Prosequuntur Narbona, Leo Pinellus, & alij suprà citati. Bruno Chassing. *de priuil. reg. tr.4. c.6. prepos.3.* Menardus *ad concord. reg. fol.990.* 6

C A P V T VII.

Alexan. III. a *Archiepiscopis, & Episcopis, & alijs Ecclesiarum Prælatis per Galliam constitutis.*

NOn est vobis dubium, aut incertum, quomodo fratres religiosi *b* Cistrensis Ordinis ea religione permaneant, & virtute, quòd ex institutione PP. & prædecessorum nostrorum ij qui in eorum *c* monasterijs professionem faciunt, sine Abbatis sui licentia prohibentur de claustro discedere, & discedentes in alijs monasterijs recipi. Inde est, quod eandem institutionem nos non solùm amicam religioni, sed etiam rationi consonam solicitè conseruare volentes, vniuersitati vestræ p. A. s. p. m. quat. monachos, vel *d* conuersos conscripti Ordinis post factam monasterij professionem, sine licentia Abbatum suorum per Episcopatus vestros recipi nullatenus permittatis, & si qui ex eis fuerint, qui sine licentia Abbatum suorum de monasterio, in quo professionem fecerint, exire præsumpserint, & commoniti ad sua monasteria celeriter non

redie-

redierint, eos tamdiu ap rem. censura ecclesiastica percellatis, donec ad monasteria vnde exierint, regredi compellantur.

NOTÆ.

1 a ARchiepiscopi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua litteram huius textus transcribo.

b *Cistreusis*.] Legendum est *Cisterciensis*, de quo præclaro Ordine, & priuilegijs à Romana Sede illi concessis egi *in cap. 6. de rescript.*

c *In monasterijs recipi*.] Iuxta tradita suprà *in cap. 5.*

2 d *Vel conuersos*.] Circa quos maior dubitatio erat, quia professionem solemnem non emittebant, & assumebantur cum voluntate Episcopi, ita vt in eorum potestate semper essent, vt refert Manrique *annal. Cisterc. anno* 1134. *cap. 6.* quare Innocent. II. concessit priuilegium Cisterciensibus, ne Episcopi possent retinere huiusmodi conuersos, his verbis: *Porrò conuersos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris cœnobijs professionem nullus Archiepiscoporum, vel Abbatum sine vestra grata licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat.* Refert Manrique *anno* 1137. *cap. 1. n. 5.* De conuersorum gradu egimus *in cap. in præsentia, de probat.* & commentarium huius textus dabimus infrà, *in cap. finali.*

CAPVT VIII.

Alex. III. a *Magistro Fidantiæ Canonico Ciuit.*

AD nostram noueris audientiam peruenisse, quod *b* Eremitæ de monte Foliano quosdam pueros intra biennium in tantùm *c* seduxerunt, quod quidam illorum suasionibus eorum assensum præbentes, ad Ecclesias ipsorum accesserunt. Qui cùm statim religionis habitum induissent, vnus prædictorum puerorum T. nomine, statim pœnitens, quòd habitum suscepisset, id quod fecerat, suis parentibus intimauit, qui ad locum ipsum mora postposita accedentes, eum exinde traxerunt: & cùm non stetisset ibi, nisi per vnam noctem, vt accepimus, præfati Eremitæ, & quidam alij eum non permittunt quandam puellam ducere in vxorem, quam ipse iurauit in vxorem accipere, ac sicut dicitur, desponsauit. Quocirca d. t. p. A. s. p. m. quat. rei veritate inquisita diligenter, ac cognita, si tibi constiterit, quod præfatus T. ante consummationem xiv. anni habitum ipsum sine probatione susceperit, & susceptum habitum deposuit, aut si post xiv. annum habitum ipsum sine probatione susceperit, & infrà triduum deposuit, eum ab impetitione prædictorum Eremitarum, vel aliorum in hac parte, oc. & ex. ap. cess. penitus absolutum; & eam quam iurauit accipere in vxorem, liberè posse traducere in vxorem, si alia rationabilis causa non impedit, denuncies.

NOTÆ.

1 a ALex. III.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. sed cùm triplex Ecclesia Cathedralis huius nominis reperiatur, alia in Hispania, vulgò dicta *Ciudad Rodrigo*, de qua egi *in cap. auditis, de præscript.* alia in Sardinia, aliaque dicta ciuitas Castellæ in Italia, non potest certo affirmari, de qua ex eis in præsenti agatur, & per consequens de quibus Eremitis præsens quæstio inciderit.

2 b *Eremitæ*.] Eremita latinè dicitur homo degens in contemplatione, & perfectione, vt probat Ricciullus *lib. 3. lucubr. tit. de Eremitis:* & licèt valde differat eremita à monacho, ita vt iura loquentia de monachis non comprehendant eremitas, *cap. vnic. in fine, de excess. Prælat. lib. 6.* vbi Geminianus *num. 5.* tamen Religiosi etiam habitantes in cœnobijs constructis in locis desertis, quæ suo viuendi modo profitentur separationem ab hominum communione, appellari cœperunt Eremitæ, *c. cùm monasterium* 13. *de elect. cap. penult. de verb. signif. lib. 6.* tales fuerunt olim Religiosi Sanctorum Basilij, Augustini, & Benedicti, vt probant Ricciulus *dicto lib. 3. cap. 1.* Marquez *in orig. Eremit.* Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 2. tract. 7. disquis. 3.* Vnde eremitas in præsenti accipio, non pro eremitis tantùm, sed pro monachis in eremo degentibus, qui certam profitebantur regulam, iuxta quam viuebant.

c *Seduxerunt*.] Ingressus in monasterium liber, sponntaneusque esse debet, *cap. præsens, cap. finali,* 20. *q.* 1. de coactione prorsus arcenda à regulari professione, egi *in cap. 1. hoc tit.* An verò dolus, qui dedit causam ingressui, & professioni, reddat actum nullum, quæri solet? Et aliqui affirmant, professionem efficacem esse, *ex cap. veniens, cap. ex parte, cap. dudum, de conuers. coniug. cap. cùm dilectus, de his quæ vi:* quia læsus dici non potest qui se Deo coniunxit, *cap. illud* 20. *q.* 1. vnde aiebat Apostolus ad Corinthios *cap. 9. Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudeos lucrarer.* Et 2. *ad Corinth. cap.* 12. *Ego vos non grauaui, sed cùm essem astutus, dolo cepi vos.* Sed contrarium, & meritò, defendit Ioannes Stephanus Durantius *qq. iuris q. 4.* nam in iure vis, metus, & dolus æquiparantur, *cap* 1. 15. *q.* 6. Igitur sicut professio metu facta nulla est, ita & quæ per dolum, & fraudem annullatur. Deinde quia dolus dans causam contractui bonæ fidei, illum ipso iure nullum reddit, *l. & eleganter, ff. de dolo:* sed professio contractus est bonæ fidei, *cap. viduas,* 27. *quæst.* 1. Igitur dolus eam nullam reddit. Nec contrarium probatur *in dicto cap. veniens;* nam ibi mulier, quæ intendebat repetere maritum, non auditur, quia adulterium commisit; aliàs si contrarium constaret, maritum repeteret. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. ex parte;* nam in eius specie mulier, quæ velata fuerat, ex falsa causa credens sponsum lepra percussum; nihilominus in religione permanere volebat, & ita liberè consentiebat. Nec etiam fauent contrariæ sententiæ textus *in dicto cap. cùm dilectus;* nam in eis non agitur de dolo, qui professioni causam dederat; sed de vana illusione, & inductione, quæ pro dolo non habetur.

COMMENTARIVM.

TExtus hic explicandus est ex notatis *in cap. 2. & 4. hoc tit.* Iubet enim in eo Alexand. III. quod si impubes habitum susceperit monachalem, id est professionem emiserit ante xiv. annos, & habitum deposuerit, posse eum vxorem accipere; quia in ea ætate professionem emittere non valebat, iuxta tradita suprà *in c. quia insulis,* & parentes poterant ipsum repetere, vt probaui suprà *in c. 2.* Si autem pubes habitum ipsum induisset, & per triennium detulisset, non poterat amplius illum exuere, & ad sæculum redire. Desideratur autem in præsenti casu delatio habitus per triennium, quia cùm nulla probatione præcedente illum induisset, non poterat tacitè professus videri, vt eueniret, si iam ingressus monasterium habitum illum professorum induisset, vt probaui *in cap. 4. hoc tit.* vbi *num. finali* textum hunc exposui.

CAPVT IX.

Idem a *Heliensi Episcopo.*

SVper eo, quod quæsitum est à nobis ex parte tua, vtrum *b* sacerdotes, qui religionis habitum susceperint, & antequam essent vinculo professionis astricti, ad priorem statum

ſunt c reuerſi, permittendi ſint Eccleſias, & curam animarum habere: & an alij d clerici, ſi monaſticum habitum ante oblatum e profeſſionis libellum deſeruerint, ad ſacros Ordines promoueri, & ad gubernationem Eccleſiarum poſſint aſſumi: f.t. taliter reſpondemus, quod ſi auſteritatem religionis, ad quam migraſſe noſcuntur, ſeruare noluerint, ad mitiorem religionem cogendi ſunt pertranſire, nec ampliùs in Eccleſijs ſæcularibus debent aſſumi, ne contra votum ſuum, quod Domino fecerunt, in animarum ſuarum periculum comprobentur venire. Verùm ſi ante ſuſceptum habitum poſiti in probatione recedere voluerint, ſecundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem ſtatum redire: ſed videtur regula veſtra præcipere, vt in eadem veſte redeant, in qua veniunt.

N O T Æ.

1 a HElienſi.] In prima collectione, *ſub hoc tit. c.9.* legitur *Lierneuſi*, & etiam *in cap.1. de conuerſ. coniug. in eadem collect.* vbi extat alia pars huius textus, legitur *Illaren.* poſt Concilium autem Lateran. *p.21. cap.2* habetur, *Ereſordienſi*: ſed legendum eſt, *Helienſi*, vt in hac ſexta collectione legitur, de qua diœceſi egi *in cap. paſtoralis, de reſcript.*

b *Sacerdotes.*] Clericos poſſe vitam monaſticam profiteri, probaui *in cap.3. hoc tit.*

2 c *Sunt reuerſi.*] Ob hoc periculum reditus ad ſæculum, tum vt eorum probetur conſtantia, iubet D. Benedictus *cap 6. ſuæ regulæ*, vt non ita facilè ingreſſus ad vitam monaſticam concedatur clericis, ac laicis: notat, & illuſtrat Haæphtenus *lib.4. diſquiſit. monaſt. tract. 2. diſquiſ.4.* vbi de ritibus obſeruatis apud veteres in admiſſione clerici ad monachatum agit.

d *Clerici.*] In minoribus gradibus conſtituti.

3 e *Profeſſionis libellum.*] Profeſſionem in ſcriptis eſſe faciendam, ſuprà probaui *in cap. vidua*, cuius formam ex Theodemaro Abbate refert Haæphtenus *d. diſquiſit.* 4. in hæc verba: *In nomine Domini promitto me N. in ſacro monaſterio B. Martyris, ſiue Confeſſoris N. ſecundùm inſtituta B. Benedicti coram Deo, & Angelis eius, præſente etiam Abbate noſtro N. omnibus diebus meis in hoc ſancto monaſterio amodò, & deinceps perſeueraturum, & in omni obedientia quodcunque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego enim hanc promiſſionem à me factam manu propria coram teſtibus ſcripſi, & roboraui.*

COMMENTARIVM.

4 IN hoc textu, & *in cap. conſulti, c. poſtulaſti, hoc tit.* agitur de illis, qui monaſticam vitam deſerunt, & nondum elapſo probationis tempore, ante profeſſionem, vel poſt ad ſæculum redeunt: & quæritur, an ſinendi ſint ad priſtinum ſtatum redire, & in gradu antiquo, ſi clerici erant, miniſtrare, vel omninò cogendi in eadem, vel alia laxiori religione perſeuerare? Et licèt hanc quæſtionem ad hodiernam praxim, tam in foro interno, quàm externo doctè expoſuerint plures relati à Barboſa *in præſenti*, Suarez *tom.2. de relig. lib.1. de eſſentia voti, c.2.* Sanchez *lib.4. ſummæ c.1. num.20.* Tamburinus *de iure Abbat. tom.3. diſp.9. quæſit.8.* Sanchez *de matrim. lib.7. diſp.31. in fine*, Portel *in dubijs regular. verbo Nouitius, num.29.* Peyrinis, Lezana, & alij relati à Hieronymo Garcia *to.1. polit. regul. tract.2. difficult.5. dub. 7.* tamen pro ipſorum iurium illuſtratione, quid tam antiqui, quàm nouiores canones circa hoc ſtatuerint, exponendum eſt.. Et primò ſcire oportet, eos qui olim vitam monaſticam profiteri cupiebant, probari primò ad portam monaſterij per aliquot dies. Caſſianus *lib.4. Inſtit. c 3.* ibi: *Ambiens quis in cœnobij diſciplinam recipi, non antè prorſus admittitur, quàm diebus decem, vel eo ampliùs, pro foribus excubans, indicium perſeuerantiæ, ac deſiderij ſui, pariterque humilitatis, ac patientiæ demonſtrauerit.* Et S. Fructuoſus Epiſcopus in ſua regula, *cap.4.* ibi: *Qui religionis obtentu monaſterium ingredi petunt, primùm ante fores tribus diebus, & noctibus excubent, & ex induſtria iugiter ab hebdemadarijs exprobrentur.* S. Pachomius *art.26. ſuæ regulæ*, ibi: *Si quis acceſſerit ad oſtium monaſterij, volens ſæculo renunciare, & fratrum congregari numero, non habebit intrandi poteſtatem, ſed priùs nuntiabitur patri monaſterii, & manebit paucis diebus foris ante ianuam.* Quam probationem ſeruatam fuiſſe cum S. Simeone Stylita, refertur in eius vita, *tom.1. vit. PP.* Sequebatur tunc alia probatio in cella hoſpitum. Caſſianus *inſtit. cap.7.* ibi: *Suſceptus non ſtatim in congregatione fratrum commiſceri permittatur, ſed deputetur ſeniori, qui ſeorſum, aut longè à veſtibulo monaſterii commanens, habet curam peregrinorum, & aduenientium deputatam, eiſque omnem diligentiam ſuſceptionis, & humanitatis impendit.* Quæ ſecunda probatio iuxta ipſum Caſſianum per integrum annum durabat, *d. cap.7.* ibi: *Cùm ibidem integro anno deſeruiens abſque vlla querela ſuum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutus per hoc prima inſtitutione humilitatis, & patientiæ, admiſcendus ex hoc congregationi fratrum, alij traditur ſeniori.* Iſidorus tres aſſignat menſes in regula monach. his verbis: *Qui renuncians ſæculo ad monaſterium venerit, non ſtatim in cœtum deligendus eſt monachorum: vitam enim vniuſcuiuſque in hoſpitalitatis ſeruitium tribus menſibus conſiderari oportet, quibus peractis ad cœtum ſanctæ congregationis accedet. Nec enim intus ſuſcipi quemquam conuenit, niſi priùs foris poſitus, eius humilitas, ſiue patientia comprobetur.* Tertia probatio fit in cella nouitiorum, vbi regula prælegenda ei eſt tertiò, nimirum vt illa ei bona cognita, prudenter deliberare, & etiam ſtatuere poſſit, num illam ſeruare, illique ſe obſtringere velit: quare etiam indicatur illi libertas recedendi, ſi velit. *Legatur, inquit S. Benedictus, c.28. ei hæc regula per ordinem, & dicatur ei: Ecce lex, ſub qua militare vis; ſi potes ſeruare, ingredere; ſi non potes, liberè diſcedas.* Eandem regulæ prælectionem nouitio faciendam ſtatuerunt Macharius *in ſua regula*, ibi: *Si quis voluerit ad monaſterium conuerti, regula ei introeunti legatur, & omnes actus monaſterii illi pateſiant.* Ferreolus *cap.5. regulæ*, ibi: *Poſt hoc monaſterij regula Abbatis iuſſione nouitio legatur, vt in poſterum nihil nouum, nihil inuſitatum, aut ſi diſceſſurus præterea, aut ſi permanſurus agnoſcat.* S. Aurelianus *cap.1.* ait: *Hoc iubente Deo in primis ſtatuimus tenendum, vt ſi quis ad conuerſionem venerit, regula ei in ſalutatorio legatur; & ſi profeſſus fuerit ſe omnia impleturum, tunc excipiatur.* Salutatorium intelligit ſanctum locum excipiendis hoſpitum, & ſæcularium colloquijs deputatum. Frequentior eius vſus in monaſterijs Monialium reperitur: ſic accipiunt PP. Concilij Matiſcon. 1. *can.2.* cùm vetant ne clerici, aut laici puellarum monaſteria extra ſalutatorium, aut oratorium ingredi permittantur. S. Cæſarius quoque præſcribit *in regul. ſanctimon. cap.8.* ibi: *Quæcunque ad conuerſionem venerit in ſalutatorio, ei frequentiùs regula relegatur.* Porrò eadem voce ſacriſtiam, ſiue ſacrarium ſignificari ſcriptores non pauci nos docent. Caſſiodorus *hiſt. tripartit. lib.10. c.30.* ibi: *Inueniens* (Theodoſius) *Antiſtitem in ſalutatorio reſidentem.* Eadem habet Paulus Diaconus *lib.13.* Gregorius Magnus *lib.14. epiſt.54.* Maximiano Epiſcopo ſcribens: *Procedens à ſalutatorio ad ſacra Miſſarum ſolemnia celebranda, peractis verò Miſſis, id in ſalutatorio rurſus eum abitis deponere.* Gregorius Turon. *lib.2. c.21. Ipſi ſacerdoti in ipſo, quod modò ſalutatorium dicitur, manſio erat; atque ad gratias Deo tempore nocturno reddendas, ad altarium Eccleſiæ conſurgebat.* Vide eundem *lib.7. cap.22.* latè illuſtrant Sauarus *ad Sidonium lib.5. epiſt.17.* Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſit.1. c.2. §.15.* qui locus probationis etiam pulſatorium dicebatur *can.73. Synodi Aquiſgran.* ibi: *Et ad monaſteria venientes, primò in pulſatorio probentur, & ſic recipiantur.* Obſeruat Cironius *lib.4. obſ. cap.2.* & notarunt Gibalinus *d. diſquiſ.2. §.14.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.2. cap.5.* De tempore huius probationis, quod vulgò dicitur nouitiatus, infrà agemus *in cap. ad Apoſtolicam.*

5 Secundò ſciendum eſt, olim nouitios probatos fuiſſe cum ipſis veſtibus ſæcularibus, nec eos, niſi expleto tyrocinij tempore habitum induiſſe. D. Benedictus *in c.58. ſuæ regulæ*, ibi: *Mox ergo in oratorio exuatur rebus proprijs, quibus veſtitus eſt, & induatur rebus monaſterij.* Smaragdus *in ſua regula, c.8* ibi: *Dixerunt enim, niſi expleto anno, nullus mutare habitum permittatur.* Cęſarius Arelat. *c.3. regulæ. Sed vni ex ſenioribus tradita, anno integro in eo, quo venit, habitu perſeueret.* Sãctus Fructuoſus Epiſcopus *c.18.*

ſuæ

suæ regulæ, ibi: *In monasterium sub regula introducatur, & annum integrum à cunctis fratribus ex industria conuicijs comprobetur; & postquam probatus in cunctis obediens fuerit, exuatur sæcularibus vestibus, & induatur monasterij rebus simplicibus.* S. Ephrem *tom. 2. parænesi* 17. *Frater*, inquit, *dignus es habitus sancto indumento monastico, ac extollaris aduersùs expectantes in futurum annum.* Concilium Aurelian. 5. *can.* 19. *nouel.* 5. *Iustin. cap.* 2. *in addit.* 1. *cap. tit.* 34. legitur: *Expleto autem probationis suæ anno, secundùm quod regula præcipit, inde faciet; ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina mutet priùs quàm obedientiam promittat.* Quæ verba reperiuntur in Concilio Aquisgran. *can.* 34. *cap. legem*, 53. *dist. cap. super eo*, *hoc tit.* D. Gregorio *lib.* 7. *epist.* 11. & in Synodo Romana, cuius acta reperiuntur *lib.* 4. *eiusdem regestri*, *cap.* 44. ibi: *Seruos Ecclesiæ, & milites, qui ad Dei seruitium conuerti voluerint, priùs in laico prouectu.* Quem canonem ex eodem Gregorio retulerunt PP. Concilij Tribur. *can.* 29. & Bonifacius, vt ex ipso refert Gratianus *in cap. fin.* 17. *quæst.* 2. Causam verò huius moris eam crediderim, vt libertati nouitiorum consuleretur; eoque minori cum nota è monasterio egredi possent, quòd nunquam monasticum habitum detulissent; idque publicè ex eo constaret, quòd sæcularibus semper induti fuissent vestibus. Perseuerauit autem, vel restitutus est hic mos in Ordine Cisterciensi tempore Sancti Bernardi. Ipse enim ad Robertum nepotem scribens, ita ait *epist.* 1. *Multis, si meministi, lachrymis diu expectatam impetrasti misericordiam, & quam satis desideraueras, ingressum obtinuisti. Post hæc per annum iuxta regulam in omni patientia probatus, perseueranter, & sine querela conuersatus, post annum sponte professus, tunc primùm sæculari veste relicta religionis habitum suscepisti.* Posterioribus autem temporibus, cùm videretur multis inconueniens, vt qui integro tyrocinij anno cum monachis versabantur, ijsdemque mancipabantur exercitijs, habitu ab ijs distinguerentur, generaliter quasi recepta fuit ea, quæ hodie viget consuetudo mutandi vestem in ipsa nouitiatus susceptione; quod posterioribus Ordinibus commune est. Et probabili ratione non caret; nam monastici habitus gestatio ad nonnullam quoque auctoritatem Ordinis, quam experiri debeant nouitij, pertinet: laneis enim ad carnem indui, in vestibus dormire, contemptibilem sæculo deferre habitum, quis neget rigorem aliquem continere, quem meritò ante professionem nouitius experiatur? Etiam olim ita Benedictinos fecisse, constat: Paulus enim Diaconus ait *in cap.* 58. *regulæ S. Benedicti*, *apud Boerium. Si post duorum mensium curriculum, prælecta sibi regula, nouitius dicat, se stare velle, post istos duos menses debet radi. Nos autem* (verba sunt Benedicti Cassinensis) *de consuetudine moderna, vtinam rationabili, in ipso ingressu probationis & radimus, & tonsuramus, & habitum induimus; non tamen benedictum. Et licèt ista consuetudo non reprobetur à iure tamen consultius videtur opinionem dicti Pauli sequi.* Subiungit porrò Boerius: *Ego credo bene factum, si in initio probationis tradantur ei vestes, tonsura, & clausura regularis, vt probetur per annum in eis, & alijs duris, & asperis obseruationibus Ordinis.* Illustraut Viuar. *de veteri mon. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 31. Giballinus *de clausura, disquisit.* 2. *cap.* 2. §. 3. *num.* 63. Menardus *ad concord. regul. cap.* 65. §. 1.

6 Tertiò sciendum est; tyrocinio expleto, nouitium votis emissis induere habitum monasticum simul cum tonsura, à quo tempore, vt verè posessus, non poterat deserere propositum, & religionem, nec ad sæculum redire. Concilium Roman. sub Eugenio II. & Leone IV. *c.* 28. ibi: *Qui semel se Deo vouerunt, & habitum monasticum ostenderint, vel comas totonderunt, regularem teneant vitam.* Et *c. propositum*, ibi: *Propositum monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deserere non possunt absquè peccato* 20. *q.* 3. Concilium Tribur. *can.* 26. *Si monachus fuga regularis disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcauerit, omnimodis coercendus, & ab hominibus detestandus, atque omni onere est grauandus, vt saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus, redeat, quem relicta singularis vitæ professione inimicus tenebat: si autem tam irreuerens, & pertinax est, vt ad monasterium redire, & propositum monachi relinquere it obseruare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto canone in Concilio Chalced. c.* 4. *Papæ Siricij IV. Leonis XXVI. quatenus retrusus ergastulo, decoqui possit pænitudinis igne purgatorio.* Bituric. *can.* 23. apud Synodum Lemouic. *act.* 2. *Qui voluntarij, & secundùm regulam sancti Benedicti habitum monachi susceperunt, & postea voluntarij dereliquerunt, communione fidelium priuentur vsque ad dignam emendationem: & sic Abbates, vel alij monachi volunt eos suscipere, maneant cum clericis in monasterijs, vel apud clericos in habitu monastico, & reuerentia, atque abstinentia.* Refert Antonius Augustinus *in epit. iur. lib.* 9. *tit.* 31. illustrat Balsamon *in can.* 5. *Synodi Constantinop.* Suscepto ergo habitu, quia tunc emittebat monachus vota substantialia, manebat ille obligatus religioni; non tamen reciprocè obligabatur ei religio, sed necesse illi erat alteram subire probationem, iuxta Cassianum *lib.* 1. *Instit. cap.* 6. ibi: *Vt si quoddam ex eo murmurationis vitium, vel paruæ cuiuslibet inobedientiæ culpam processisse deprehenderint, exuentes eum monasterij, quibus indutus fuerat, vestimentis, & antiquis reuestitum, quæ fuerant sequestrata, depellant.* In hac secunda probatione videtur fuisse Abbacyrus apud Climacum *gradu* 4. qui interrogatus ex qua causa contumelias pateretur quotidie, ita vt nonnunquam è mensa fugaretur à ministris, respondit: *Probant me PP. mei, vtrum monachus esse cupiam; quam ego Patris, & aliorum intentionem intelligens, leuissimè, & sine vlla molestia omnia tolero. Et ecce decimumquintum iam annum ego istud cogitans ago, sicut & ipsi dixerunt mihi, quando in monasterium intraui, quod vsque ad trigesimum annum renunciantes probare solerent.* Similem ferè formam obseruat hodie Societas Iesu, quæ clericos suos post biennij probationem admittit ad vototum emissionem, qua veri religiosi fiunt, ac obligati Societati. Non est tamen hæc obligatio reciproca; nam potest eos Societas dimittere absque iniuria, etiamsi alia causa non subsit, quam quod tractu temporis deprehendantur eius instituto minus conuenire. Quam praxin iuxta constitutionem Sancti Ignatij *part.* 2. *cap.* 1. & *in examin. cap.* 1. firmarunt Iulius III. Paulus III. Gregorius XIII. & probant, ac defendunt Lessius *de iustitia*, *cap.* 41. *dub.* 14. Petrus de Ribadeneyra *in tract. ration. instit. cap.* 13. Pater Suarez *tom.* 4. *de relig. tract.* 10. *lib.* 3. *cap.* 3. *n.* 10. & *cap.* 9. *n.* 10. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. p.* 2. *c.* 5. Sanchez *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 9. *num.* 60. Castropalao *tom.* 3. *disp.* 2. *punct.* 3. *n.* 2. Pellizarius *in man. reg. tom.* 1. *tract.* 3. *c.* 5. *sect.* 1. *num.* 4. Peracta igitur prædicta vltima probatione, professio solemnis emittebatur in scriptis iuxta formam suprà relatam.

Quibus ita animaduersis exponendus venit præsens textus; in quo consultus fuit Alexan. III. primò de sacer- 7
dotibus, qui expleto tyronicij tempore habitum monasticum susceperunt, sed antequam professione reciproca essent obstricti, ad priorem statum reuerti cupiebant, de quibus ait Alexan. III. quod si austeritatem Religionis, ad quam migrasse noscuntur, seruare noluerint, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec amplius in Ecclesijs sæcularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Quæ verba accipienda sunt iuxta suprà tradita, de illis qui expleto suæ probationis tempore habitum religionis cum emissione voti induerunt; qui licèt adhuc professione reciproca obstricti non essent, tamen deserere regularem vitam nequibant, contra votum emissum in susceptione habitus; sed ex indulgentia illis permittit Alexander, vt in alia laxiori religione votum implere, & degere possint. Idem tacitè respondit Pontifex de alijs clericis, qui monasticum habitum ante oblatum professionis libellum deseruerunt, id est qui peracto suæ probationis tempore, habitum induerunt, sed nondum solemnem professionem scripto fecerant, vt reciprocam professionem emitterent. Inter quem casum, & priorem illud tantum interest, quod in priori de sacerdotibus habitum deserentibus, in hoc secundo de clericis adhuc Ecclesias habentibus, sed in minoribus gradibus constitutis agitur; ideo sub vno responso vtrumque casum resoluit Pontifex, adijcit tamen *Verùm si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire.* In quibus verbis expressè agit Alexander de nouitijs, qui adhuc in vestibus laicalibus probabantur, qui cum nullam professionem fecissent per susceptionem habitus, & voti emissionem, liberè poterant ad sæculum redire, quia nullo voti, aut professionis vinculo adhuc tenebantur. Et hæc, ni fallor, est vera huius textus interpretatio.

8 Sed cum iam temporibus Innocentij III. in vsu esse cœpisset in Ordinibus Mendicantibus distinctio habitus nouitiorum, & professorum, & solerent tempore ingressus in religionem nouitij induere habitum proprium ipsius Religionis; ideò consultus Innocentius III. *in cap. consulti, hoc tit.* de nouitijs, qui habitum nouitiorum receperunt, sed quia adhuc professionem non emiserant, volebant ad sæculum redire; sub distinctione ita respondet, vt si cùm nouitij, qui habitum susceperunt, proposuerunt absolutè vitam mutare vouendo in communi statum religiosum, tunc etiamsi professionem non emiserint, in ea, vel alia religione cogendos eos esse propositum, id est votum, adimplere, si autem conditionaliter habitum susceperunt, vt si placuisset vita monastica, eam profiterentur; si verò displicuisset, ad sæculum redirent, posse eos ad sæculum redire, qui nullum votum in communi, aut particulari emiserunt. Quod faciliùs procedere in eo, qui in minori ætate habitum nouitij suscepit, respondet idem Innocentius *in cap. postulasti, sequenti.* Vt autem in adultis omnis ambigendi occasio tollatur, an susceperint habitum nouitiorum cum proposito, id est voto absoluto religionis; an verò conditionaliter, si placeat status monastieus, cauit Innocentius, vt nouitius tempore susceptionis habitus protestetur, se cum absoluto proposito profitendi habitum in Religione non suscipere; quam protestationem insuper habuit, atque ea etiam non facta, posse nouitium habitum iam susceptum deserere, & ad sæculum redire, in similibus casibus decreuit Honorius III. *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* his verbis: [Litteras, quas super negotio Ioannis scholaris Bonon. quod vestro duxeramus examini committendum, vestra nobis deuotio destinauit, benignè recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. fil. Magistro Petro procuratore scholaris ipsius, cum infra probationis tempus ab ordine Prædicatorum exijsse, firmiter asserente. Ideòque disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, memoratum I. nulla facta professione ab Ordine iamdicto infrà tempus probationis exijsse, denuntietis ipsum ad obseruationem eiusdem, vel alterius Ordinis non teneri.] Et *cap. penult. in eadem collect.* [Dilectus filius I. Canonicus Sedun. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod idem in monasterio de Senterio Cisterciensis Ordinis simplieiter, & sine qualibet protestatione intrauit: sed idem non valens asperitatem Ordinis sustinere, exinde infrà tempus probationi præfixum exiuit: vnde postulauit à nobis, vt cùm ibi professionem non fecerit, super hoc ab eius conscientia dignaremur totius dubitationis scrupulum remouere. Ideòque mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, ipsum I. denuncietis ad prædicti Ordinis, vel alterius obseruantiam occasione huiusmodi non teneri.] Quod hodie post Concilium Tridentinum obseruatur, ita vt quicunque nouitius tempore probationis, id est durante anno nouitiatus, possit resilire, relictoque monachali habitu, ad sęculum redire. An tamen ipsi, sicut validè, ita & licitè faciant deferendo statum susceptum, alij disputant.

CAPVT X.

Idem a *Ambian. Episcopo.*

SAnè de canonico, qui in Ecclesia *b* Aromanch. professionem fecerat, & ab ea fugerat, à quodam Abbate recepto in monachum, id tuæ f. significamus, quod si locus vbi nunc permanet, maioris est religionis, quàm Ecclesia Aromanch. ipsum in eodem loco eum pura conscientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem Ecclesiam redire compellas.

NOTÆ.

1 a AMbian.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. legitur *Ablatino*; sed malè, quia in ea adijcitur *Pars capitis Quoad Sedem*: vnde deducitur, in præsenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem 2. de frigidis*, cuius epigraphe est, *Ambianensi Episcopo*, de qua diœcesi egi *in cap. 37. de rescript.* Alia pars huius textus extat *in c. ad hæc, de decimis.*

b *Aromanc.*] Aromanchensis Ecclesia est in Prouincia Rhemẽsi Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, vt refert Pennotus *lib. 2. hist. Canonic. Regul. c. 33. n. 5.* 2

Commentarium huius textus dabimus *in cap. licèt, infrà hoc tit.*

CAPVT XI.

Idem a *Beluac. Episcopo.*

SIgnificatum est nobis, & pro certo monstratum, quod Guiboldus nondum incipiens esse xiv. *b* annorum, timore magistri, qui eum litteras erudiebat, habitum Religionis apud Ecclesiam de Resone suscepit, & inde, sicut puer, infrà annum exiuit, & per sæculi vanitates iam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit. Vnde quoniam huius rei veritas nobis non constat, f. t. per A. f. m. quat. rem ipsam diligenter inquiras; & si inueneris, quod non fuisset à parentibus oblatus, nec inceperit esse quatuordecim annorum, quando ad Religionem accessit, si in sæculo voluerit remanere, eum ab illo voto professionis, quod fecit, auctoritate Pontificali absoluas, & absolutionem eius, tam Ecclesiæ de Resone, quàm populo tuæ ciuitatis studeas publicare. Si autem à parentibus fortè fuerit oblatus, seu xiv. annum compleuerit cum Religionem intrauit, siue post xiv. annum professionem à se factam ratam habuerit, eum ad eandem, vel ad aliam Religionem omni cum districtione compellas.

NOTÆ.

a BEluac.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 11.* ex qua restituo integram huius textus. De Beluac. Ecclesia agemus *in cap. 3. de foro competenti.*

b *XIV. annorum.*] Iuxta adducta suprà *in cap. 2. cap. quia in insulis.*

CAPVT XII.

a Clemens.

CVm virum te prudentem in causis fore nouerimus, & discretum, si in quibus dubitas, à nobis consilium solicitudine pastorali requiris, & tibi de iure canonico, quod possumus, respon-

respondemus, & prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Curasti siquidem tua nobis insinuatione proponere, vtrum ea, quæ infrà discretionis *b* annos à parentibus monasterio tradita est, & habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens postmodùm, cuidam se militi copulauit, ex quo etiam prolem suscepit, ad monasterium redire cogatur, cùm illa asserat, postquam ætatem consentiendi habuit, dissensisse, & benedictionis munus inuitam suscepisse commemoret. Super eo consultationi tuæ duximus respondendum, quod cùm iuxta Concilij *c* Toletani censuram, monachum aut paterna deuotio, aut propria professio faciat, quicquid horum fuerit allegatum, tenebit, reuertendi ad sæculum aditu penitus interdicto: non enim videtur illa monasticæ professionis à se posse iugum excutere, cùm eam non constet euidenter contradixisse cùm benedictionem accepit, quam vtique non nisi in ætate discritionis recipiunt quæ velantur, præsertim si ratihabitione sequenti, etsi eam quandoque contradixisse constiterit, quod antè gestum est, roboratur. Nec obloquitur quod de sancti viri prædecessoris nostri *d* Leonis Papæ constitutione per contrarium sensum assumitur, vt puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possint sine præuaricatione deserere; cùm de ea possit intelligi, quæ in ætate nubili noscitur constituta, tunc enim quia liberum arbitrium habet in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.

N O T Æ.

a *Clemens.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, quod & in alijs decisionibus ipsius Pontificis frequentius notaui.

b *Discretionis annos.*] Id est xij. annos, vt exposui suprà *in cap. quia in insulis.*

c *Toletani.*] Relati *in cap. monachum*, 20. *q.*1.

d *Leonis.*] Relati *in cap. puellæ*, 20. *q.*1.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio deducitur & probatur. EX his duabus decisionibus communiter talis deducitur assertio: *Impubes à parentibus monasterio oblatus, si post pubertatem non reclamauerit, non potest inde resilire.* Probant eam textus *in c. addidisti* 2. *cap. monachum* 3. *cap. quicunque* 4. *c. infans* 7. 20. *q.*1. *cap.*1. 20. *q.*2. *cap. clericus*, iunctis ibi notatis, *de vita & honest. cleric.* Concilium Aurel. 5. *can.* 18. *Qui à parentibus detonsi fuerant, aut sponte sua amissis parentibus se ipsos religioni deuouerunt, & postea habitum sæcularem sumpserunt, à sacerdote comprehensi, ad cultum religionis acta priùs pœnitentia reuocentur.* Concilium Vuormat. sub Hadriano II. Pontif. & Ludouic. Pio Imperat. *can.*2. *Si pater, vel mater filium, filiamue intra septa monasterij in infantiæ annis sub regulari tradiderit disciplina, non liceat eis postquam ad pubertatis peruenerint annos egredi, & matrimonio copulari: hoc ergo omnino deuitandum, quia nefas est, vt oblatis à parentibus Deo filijs, voluptatis fræna laxentur. Igitur, vt prædiximus, non liceat eis susceptum vnquam habitum deserere; sed cuncti, qui tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu, habituque, velint nolint, permanere cogantur.* Et *can.*22. & 23. Alexander III. post Concilium Lateranense *p.*50. *cap.*10. Concilium Toletanum 10. *can.*6. cuius verba iuxta traditionem Loaysæ ita transcribo: *Cùm huiusque dissolutæ operationis effectus interdum mutare fecerit honestæ constitutionis edictum, dum inconditè resolui putatur, quod indissolubile sanctionis auctoritate tenetur; ideò quicquid ob vitium ex incerto currit, euidenter abijci debet, vt de cætero nihil supersit, quod in dubium mutetur. Ideòque si in qualibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in vtroque sexu filijs, aut vnus, aut ambo parentes dederint, certè nolentibus, aut nescientibus, si susceptam, non mox visam in filijs abdicauerint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conuentu eosdem filios talia habere permiserint, ad sæcularem reuerti habitum ipsis filijs quandoque penitus non licebit; sed conuicti, quod tonsuram, vel religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque reuocentur, & sub æterna districtione huiusmodi obseruantiæ inseruire cogantur, parentibus sanè filios suos religioni contrahere, non ampliùs quàm ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse.* Gregorius Papa II. *epist.*14. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Suarez *de relig. tom.*3. *lib.*6. *c.*3. Sanchez *de matrim. lib.*4. *disp.*18. Basilius *eodem tract. lib.*7. *c.*5. *n.*10. & *q.*3. *scholast. c.*5. Vasquez *in* 1.2. *D. Thomæ, disp.* 85. *c.*6. *n.*43. Yepes *tom.*2. *chron. D. Benedicti, anno* 633. *c.* 3. Antonius Augustinus *in epit. iur. Pont. lib.*9. *tit.*10. Germonius *lib.*3. *de sacror. immunit. cap.*4. Barbosa *lib.*1. *iuris Eccles. cap.*45. *num.*13. Espenceus *de voto contin. lib.*4. *cap.*5. Gibalinus *de clausura regul. disquisit.* 3. *cap.*2. §.3. Hallierius *de sacris elect. sect.*8. *art.*1. Hæphtenus *disquisit. monast. tom.*1. *lib.*4. *tract.*1. *per totum*, Petrus Herodius *in tractatu de patrio iure, pag. mihi* 984. Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit.* §.5. *per totum*, Bellarminus *tom.*1. *contron. lib.*2. *de mon. cap.*36. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 7. *q.*17. & *anno* 14. *quæst.*17. Auendaño *de metu, lib.*2. *cap.* 48. Cellotius *de hierarch. lib.*5. *cap.*8. §.2. Menardus *ad concord. regul. fol.*986. Brauo *ad regul. D. Benedicti, cap.* 59. Cabassutius *in notit. Concil. in Concil. Vuormat.* Altesserra *lib.*1. *dissert. cap.*5. Illustrat conclusionem huius textus nouus Notaror P. Blesens. *ad epist.*54.

2 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo: Nemo obstringi debet votis monasticis citra propriam voluntatem, quam præcisè exigit omne votum, vel iuramentum, *cap. vnic.* 30. *q.*1. D. Thomas 2. 2. *quæst.*98. *art.*4. docent Narbona *dicta quæst.*17. *num.*8. & 10. Syluester *in summa, verbo Votum* 2. *quæst.*9. & 11. Vasquez *dicta disput.* 85. *cap.*6. *numero* 43. Lessius *de iustitia, lib.*2. *cap.*4. *dub.*10. *num.* 66. Gutierrez *in authentica Sacramenta, num.* 14. Marquez *in Gubernat. lib.*2. *cap.*22. *in fine.* Sed velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini, *l. nec filiam, Cod. de nuptijs, l. velle, ff. de reg. iur.* ergo filij à parentibus religioni oblati, virtute talis oblationis votis monasticis non manent obstricti. Augetur primò hæc dubitandi ratio; nam metus reuerentialis parentum reddit nullam professionem filiorum, *cap. puellæ*, 20. *q.*1. *cap. præsens*, 20. *q.*3. metus enim reuerentialis grauis censetur, vt probant Basilius *de matrim. lib.*4. *cap.*5. *numero* 6. & *cap.*11. *num.* 16. Pantoxa *in l.*2. *num.*1. *ff. de aleat.* Stephanus Durantius *qq. iur. quæst.*4. Medrano *de consens. connub. cap.*13. *num.* 10. & 11. Igitur multò magis reddit nullum actum in casu oblationis filij factæ à parentibus absque eius voluntate. Secundo fulcitur hæc difficultas ex eo, nam inutilis est promissio, qua quis spondet alium daturum, facturumue; quia de semetipso quisque promittere debet, vt obligetur, *l. stipulatio* 38. *in princip. l. si ita stipulatus* 97. §. 1. *ff. de verbor. oblig. l. siue* 9. §. *alias* 3. *l. si filius* 14. *ff. de interrogat. l. eum qui* 5. §. *sed & si quis, ff. de constit. pecun. authent. si quando, Cod. eodem titulo, l. fluminum* 24. §. *quamquam, ff. de damno infecto, l. sicut* 65. *ff. de fideiuss.* §. *versa vice, Instit. de inutil.* ibi: *Videtur in ea causa esse, vt non teneatur;* quia ita à iure receptum fuit, vt non aliter quis obligetur, quàm si de seipso promittat. Igitur virtute promissionis paternæ filius obstringi non debet ad amplectendam vitam religiosam: Augetur tertiò hæc difficultas ex eo, quia vnicuique libera esse debet facultas, vt certum viuendi genus pro arbitrio eligat; non enim frustra natura ad singulos non solum status, verum etiam singulas conditiones, artes, disciplinas propensionem singulis indidit: proinde parentes iura peruertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio conditiones longè præscribunt; immò Dei ipsius gratiæ, ac vocationi iniuriam faciunt, qui de ea, vt de re sua, & in potestate constituta disponunt; & quadam temeritate ad monasticum statum liberos, quorum nec indolem, nec animum norunt, parentes condemnant potiùs quàm vouent, ignorantes quod Dominus ait

apud Matthæum *cap. 19.* de virginibus agens: *Non omnes capiunt verbum istud*. Immò cœlibatum nulla necessitate constringens, concludit ibi: *Qui potest capere capiat*. Igitur parentes non possunt filios ita offerre religioni, vt necessitatem illis imponant, vt velint nolint vitam, quam non optant, profiteantur: nec potest vera esse religio, quæ religionis ordinem à Deo statutum peruertit. Hunc autem ordinem Deus præscripsit, vt non nisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit: *Si vis* (inquit Dominus apud Matthæum *cap. 19.*) *perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes*. Quem ordinem sequutus Apostolus 1. *ad Corinth. cap. 7.* ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. Irreligiosa itaque erit oblatio parentum, quæ filios religioni deuinceret. Nec solùm præsenti ratione adstruitur, verùm & Sanctorum sententijs firmatur. Diuus enim Augustinus *epist. 199.* de filio à parentibus oblato ita ait: *Quid mirum, si pater communem filium nolebat huius vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorans quid in grandiuscula ætate facturus esset, monachicæ professionem, an ecclesiasticum monasterium, an coniugalis necessitatis vinculum: quamuis enim ad meliora excitandi, & commonendi sunt filij Sanctorum, vnusquisque tamen donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic*. D. Ambrosius *de exhort. ad virgines*, laudat Iulianam, & ita alloquentem liberos suos introducit: *Necessitatem huius vitæ, & tentationem hanc si vultis filij vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; solùm enim suaderi potest, imperari non potest res magis voti, quàm præcepti: quod enim gratiæ est, non iubetur, sed desideratur; electionisque magis est, quàm seruitutis. Vnde Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui spadonibus in celo cæteris præstantiora promittit, sed negat hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, vt virginitas omnibus pateat, solis ad capiendam facilis, quibus diuina refulsit gratia, vt castrare se possint, quo regnum cælorum adipiscantur, & Angelorum vitam exhibeant: hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius*. Accedit Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 17.* Igitur obligationem castitatis seruandæ, quam nec Christus, nec Apostoli imperare voluerunt, parentes virtute oblationis liberis imponere nequeunt. Augetur tandem hæc dubitandi ratio argumento deducto à matrimonio; nam ex promissione patris, etiam iuramento firmata, non tenentur liberi contrahere eas nuptias, quibus consensum ipsi minimè adhibuerunt, *cap. si virum, cap. tua sanctitas*, 31. *q.* 2. ita fortiori ratione non obligantur ad monasticum statum, quem parentes pro ipsis vouerunt. Dixi, *fortiori ratione*: tum quia matrimonium in sua primæua natura habet naturam contractus, & ita facilius in eo potestas patria exerceri potest: tum quia perfectiora sunt opera, & per se difficiliora status monastici, quàm coniugalis.

3 *De oblatione parentum in lege veteri.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, tam in lege veteri, quàm noua gratiæ, moris fuisse, parentes liberos suos Deo vouere, & dicare; cuius rei exempla quamplurima habemus. In sacra pagina constat, Samuelem Prophetam materna deuotione Deo prius oblatum, quàm huic mundo editum. *Postquam verò oblatus est, adduxit eum Anna mater ad domum Domini in Silo: puer autem erat adhuc infantulus*. Et *Reg. cap. 1. vers. 24.* triennem tunc fuisse Salianus, Gaspar Sanctius, alijque tradunt. Cui sententiæ fauet Chrysostomus *tom. 1. homil. 3. de fide Annæ*, ibi: *Adduxit, ac reliquit* (Anna Samuelem) *nec puer à mamma diuulsus molestè tulit, cùm sciatis quàm soleant indignari pueri, quoties à lacte depelluntur*. Et non longè post: *Prima statim pueritia à mamma matris venit ad mammam spiritualem*. Samson etiam parentum voti tenax, Nazaræus factus, toto vitæ suæ tempore à vino abstinuit, aliosque Nazaræorum ritus religiosè obseruauit, vt refertur *in cap. 13. Iudicum*. His adiungo sacratissimam Deiparam Virginem Mariam, quæ vt Nicephori verbis vtar *lib. 1. Eccles. hist. cap. 7.* ibi: *Statim atque à lacte materno abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens, iuxta votum eam Deo consecrat, tertium tunc ætatis annum agentem. Et sacerdotes quidem tunc eam tanquam sanctius quoddam donarium suscepere; & puellam in sacrario fouendam esse dixere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem*. Quam sacram historiam contra Centuriatores probat & defendit Hæphtenus *lib. 4. disquisit. monast. disquisit. 3.* His itaque exemplis, & documentis informati Christiani, eundem morem obseruarunt, quem pium, æquumque esse defendit Origenes *homil. 11. in Leuit.* & nonnullis exemplis firmare possumus, veluti Gregorij Nazianzeni, cuius mater cùm mascula prole careret, eiusque habendi cupiditate flagraret, promisit si Deus eius votis adnueret, filium Deo consecraturam: & cùm non longè post masculum enixa esset, illum statim Deo obtulit, vt refert Gregorius Presbyter *in vita S. Gregorij Nazianzeni*. Idem de alijs refert D. Hieronymus *in epist. 15. ad Marcellam*. Similiter Heliodorum puerum trium annorum monasterio oblatum fuisse, refert Theodoretus in Philotheo, & alia exempla puerorum, qui à teneris annis monasterio à parentibus oblati fuerunt, referunt Franc. Hallierius *vbi suprà, fol. 352. n. 3.* Hæphtenus *d. disquisit. 3.*

Ritus autem deuouendi, ac consecrandi Deo filios impuberes expressit, præscripsitque D. Benedictus *cap. 59. suæ regulæ*, in illis verbis: *Si ipse puer minori ætate est, parentes eius faciant petitionem, quam suprà dixi, & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri inuoluant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in præsenti petitione promittant sub iureiurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo, & aliquando aliquid dent, & tribuant occasionem habendi. Vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus, quas dare volunt monasterio*. 4 *De tribus huius oblationis.* Ex quibus verbis apparet primò, parentes petitionem, promissionemque fecisse his verbis: *Ego talis promitto coram Deo, & Sanctis eius pro filio meo de stabilitate sua, & conuersione morum, atque obedientiæ*. Lanfrancus *in stat. cap. 18.* & integram formam oblationis refert Smaragdus in hæc verba: *Dum legaliter sancitum, antiquitusque teneatur cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter seruituros, procul dubio hoc de nostris filijs faciendum nobis salubriter præbetur exemplum: æquum etenim est indicium Creatori nostro de nobis reddere fructum, idcircò filium nostrum N. cum oblatione in manu, atque petitione palla omninò inuoluta, ad honorem Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & Abbatis præsentis trado coram testibus regulariter permansurum; ita vt ab hac die iam non liceat illi collum de sub regulæ excutere iugo, eiusdemque regulæ fideliter se cognoscat instituta seruare, & Domino cum ceteris gratanti animo militare: & vt hæc traditio nostra inconuulsa permaneat, promitto cum iureiurando coram Domino, & Angelis eius, quia nunquam per me, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monasterio tribuo occasiones. Et vt hæc petitio firma permaneat, manu mea eam firmaui, & testibus tradidi roborandam*. Hactenus Smaragdus. In cuius formula primò notandum est, oblationem filij à parentibus fieri simul cum alia re: quod & docuerunt Lanfrancus *de statibus*, *capite 18.* Boerius *in dicto cap. 59. regul. D. Benedicti*, ibi: *Aliquid conferatur ad stipem templi, velut panem, aut vinum, vel lumen, vel vtrumque cum puero offerant*. Quam oblationem iuxta morem legis veteris; in qua mulier expletis diebus purificationis suæ offerebat in templo filium cum agno anniculo in holocaustum, & pullum columbæ pro peccato, *Leuit. cap. 12.* exponit Hæphtenus *dicto lib. 4. disquisit. 3.* Deinde manus pueri offerendi altaris palla, seu syndone, quæ altare tegit, obuoluebantur. Lanfrancus *dicto cap 18.* ibi: *Qua oblatione à sacerdote suscepta, inuoluant prædicti parentes manus pueri in palla, qua altare coopertum est, & cuius pars anteriùs pendet, & tunc suscipiat eum Abbas*. Cui consonat consuetudo, quam apud suos seruari refert Boetius *in dicto cap. 59. regul. D. Benedicti*, ibi: *Facta receptione in Capitulo, habitu indutus per parentes, & amicos puer offeratur ad altare, & super ipsum genibus flexis, & capite inclinato duo fratres imponunt pallam, seu pallium, quod ante altare dependet*. Per quam symbolicam traditionem transferri possessionem, dominiumque cuiusque rei, iam probaui *in cap. 2. de consuet.* Tertiò sequebatur promissio parentum, qua vt Lanfrancus *dicto cap. 18.* ait: *Promittebant, quod per se, aut à se suppositam personam susceptum Ordinem puer nunquam relinquat, nec se ei aliquid scienter daturos, vnde puer (quod absit) perire possit: hanc promissionẽ priùs scriptã corã testibus verbis ibi priùs edicant, & po-*

& postea super altare ponant. Fiebat enim prædicta promissio coram testibus. Concilium Aquisgran. *can. 36. Vt puerum pater, & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant*. Quæ verba reperiuntur *in addit. 1. capitul. tit. 36.* ex ratione adducta *in cap. finali, 20. quæst. 2.* Ritum verò testificandi refert Ruthardus his verbis: *Ille* (pater) *debet respondere, dicens; Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad seruiendum sibi in hoc monasterio*. Et paulò post: *Deinde debet dicere Abbas testibus: Auditis fratres, & videtis, quid iste dicat? Illi debent dicere: Audimus, & videmus.* Tandem expletis his, inquit Lanfrancus in statutis, *cap. 18. Benedicat Abbas cucullam, exuensque puerum cappa, vel pedibus, vel alia huiusmodi chlamyde, dicat: Exuat te Dominus veterem hominem, &c. Dehinc ducatur ad radendum, & vestiendum, sicuti nostri Ordinis consuetudo est. Cùm autem adulta ætate facturus professionem fuerit, fiant & cætera, quæ superiùs debere fieri conuerso iam diximus. Hoc enim quod modò factum est, iterari non oportet.* Hactenus ritus prædictæ oblationis, qui adeò diligenter obseruandi erant, vt ex eorum neglectu professio nulla redderetur. Vnde Nicolaus Papa *in cap. præsens, 20. quæst. 3.* decreuit Lambertum puerum à parente oblatum non teneri in monasterio permanere; quia pater inter cætera sub iuramento declarasset, quod nunquam Lambertus regulam aliquam promisisset, nec ipse pater pallio (alias palla) altaris illum indutum obtulisset, nec à sacerdote, vel Abbate benedictione accepta vitam monasticam promisisset. Similiter D. Bernardus *epistola 1.* probat Robertum nepotem suum, qui de Ordine Cisterciensi transierat ad Cluniacenses, apud quos puer fuerat oblatus, non teneri ad eos redire, eo quòd illis magis promissus fuisset, quàm donatus. Nec enim, inquit Sanctus, petitio quam regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus; nec manus illius cum ipsa petitione inuolutæ palla altaris, vt sic offerretur coram testibus.

5 *De effectu huius oblationis.*

Sed circa obligationem, quæ ex hac oblatione parentum in filijs oritetur, non consentiunt Doctores, tam Theologi, quàm Canonistæ. Aliqui affirmant, filios à parentibus in infantia oblatos, posse ad sæculum redire, nisi postea in legitima ætate oblationi de se pridem factæ expressè, vel tacitè consenserint, retinendo scilicet habitum, vel munia professorum obeundo: ita docuerunt Barbosa *in præsenti*, & *in cap. significatum 11. num. 3. hoc tit.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 4. num. 23.* Gibalinus *de clausura regul. disquis. 3. cap. 2. sect. 2. ex num. 16.* Leo Pinel. *in cap. 2. hoc tit. §. 5.* Lessius *de iustitia, lib. 2. cap. 40. dubit. 10.* Hallierius *de sacris elect. sect. 8. art. 2. pag. 356.* Vasquez *in 1. 2. disputat. 165. cap. 4. num. 32.* Turrecrem. & Boerius *in cap. 59. regulæ D. Benedicti*, innuitque Antonius Augustinus *lib. 9. epit. tit. 30.* Mouentur primò ex textu *in cap. illud 10. 20. quæst. 2.* vbi Marcellus Pontifex, qui floruit per annos 304. ita statuit: *Si in minori ætate filij monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, vt 15. anno à Prælatis moniti inquirantur, verum in ipso habitu permanere cupiant, an non: si verò permanere professi fuerint, vlteriùs pœnitendi locum minimè amplecti possunt: sin autem ad sæcularem habitum reuerti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia satis inutile est, vt coacta seruitia Domino præstentur*. Secundò *ex cap. sicut, hoc tit.* vbi dicitur, quod sicut qui monasteria elegerunt, à monasterijs egredi non permittuntur; ita & hi, qui inuiti, sine iustæ offensionis & occasionis causa sunt intromissi, nisi volentes non teneantur; quia quod non petunt, non obseruant. Tertiò *ex cap. cùm simus 14. hoc tit.* in illis verbis: *Quod si dictus puer ad annos discretionis peruenerit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiuerit, non est vllatenus compellendus, quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione prouenirent, postulare*. Quartò *ex cap. 1. 20. qu. 1.* ibi: *Firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta iam ætas esse cœpit, & ea quæ solet vt apta nuptijs deputari.*

6 *Contraria sententia refertur, & probatur*

Contrarium tamen, immò primis Ecclesiæ sæculis solam oblationem parentum constituisse filios verè monachos, ita vt ipsi non possent resilire vnquam à professione monastica, ad sæculumque redire, docuerunt, & probarunt Hæphtenus *disquisit. monast. dicto lib. 4. disquisit. 4.* Petrus Herodius *in tract. de patrio iure*, Cironius *in parat. ad hunc titulum*, Claudius Espenceus *lib. 4. de voto continent. cap. 1.* Basilius *quæst. 3. scholast cap. 5.* quibus assentire videntur Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno 1117. cap. 1. num. 4.* dum alium sensum non assignat dicto Concilio Tolet. relato *in dicto cap. monachum*. Ycpes *tom. 2. chron. D. Benedicti, anno 633. cap. 3.* dum docent, attento dicti Concilij Toletani decreto, filios oblatos à parentibus religioni perpetua infamia fuisse notatos, si habitum deseruissent, nolentes eorum deuotioni, ac oblationi stare, & parere. Quæ sententia verior est, & firmatur auctoritate, exemplo, & ratione. Auctoritate Conciliorum, & Patrum Ecclesiæ, quorum verba suprà retuli pro illustratione præsentis conclusionis. Exemplis relatis suprà ex sacra pagina. Nec etiam desunt profana exempla; legimus enim apud Seruium *lib. 11. Æneid. Ipse pater famulam voueo*. Ex quibus constat, iure etiam apud Gentiles parentes olim in filios habuisse potestatem auctoramenti, idest ius pro imperio deuouendi, siue in victima, siue in sacerdotio, vt ex eodem loco obseruarunt Cironius *in præsenti*, Petrus Herodius *de patrio iure, pag. 984.* Et Cleas Sacerdos apud Plutarchum *in libro de Iside & Osiride*, ab infantia per parentes supponitur deuota, dedicataque Deæ; quod antiquitatis monumentum nec latuit politissimum, & cultissimum Barclaium, dum Regem Meleandrum inducit pro sua potestate Argenidem filiam Palladis Sacerdotio præficientem, *lib. 2. suæ Argenidis*: forsanque eodem allusit Cæsar *lib. 6. de bello Gallico, cap. 4.* vbi Druidum (qui Gallorum Sacerdotes erant) priuilegia recensens, multos parentes Dijs filios suos tradidisse refert. Notauit Petrus Herodius *vbi suprà*. Rationibus etiam hæc sententia adstruitur; quemadmodum enim in susceptione baptismi paruulorum intercedit votum, & quidem solemne Religionis Christianæ, quo adstringuntur baptizati per patres, seu patrinos, perpetuò tenere, & profiteri catholicam fidem; eodem modo, quos olim parentes religioni vouebant, illi obligabant per vota solemnia, & substantialia, vt docuit Perezius *in d. cap. 59. Regulæ D. Benedicti*. Et sicut pater olim illum, quem proprium vendidisset, in seruitute manebat; ita & religioni oblatus tenebatur seruare vitam monasticam, & in monasterio persistere. Sed cùm deinceps SS.PP. Ecclesiæque Præsules agnoscerent prauos effectus euenire ex hac subita filiorum oblatione, sanxerunt post sextum Ecclesiæ sæculum, ne aliter filij oblati à parentibus cogerentur in monasterio persistere, quàm si post annos probationis tacitè, vel expressè oblationi parentum consensissent, hoc insuper addito, ne antè discretionis annos ipsis liceret à religione resilire, *cap. puellæ 8. cap. sicut 9. 20. qu. 1. cap. significasti, cap. cùm simus, hoc tit.* Vnde iure nouiori triplicem sortitur effectum paterna oblatio. Primus est, vt ita oblati possint à monasterio recipi, & retineri. Secundus, vt pater non possit ampliùs vti patria potestate ad eos reuocandos, quia iam cessit iuri suo, & quantum in se est, per oblationem filios religioni donauit, ipsamque donationem acceptauit. Tertius est, vt neque ipsi sua voluntate antè annos probationis egredi possint, quia in ea ætate non tam sua quàm patris voluntate reguntur.

7 *Respondetur fundamentis contrarijs.*

Nec obstant contrariæ sententiæ fundamenta: non textus *in dicto cap. illud*; nam vt rectè notauit Hæphtenus *dicto lib. 4. disquis. 12.* textus ille non est Marcelli Pontificis, nec illius tempore agi poterat de filijs oblatis à parentibus Religioni, cùm vix essent monachi intra claustrum vitam religiosam agentes, sed Eremitæ tantùm in eremo secedentes. Vnde cùm textus ille transcriptus à Palea Gratiani discipulo, nec reperiatur apud alios Decretistas, videlicet Anselmum, Carnotensem, Burchardum, meritò eius auctoritas negatur. Nec obstat textus *in dicto cap. sicut, ead. quæst.* cui facilè respondetur, si obseruemus, textum illum in modum obiectionis à Gratiano transcriptum, intelligendum esse de adultis parentum imperio coactis Religionem ingredi, vt satis ex eius serie liquet. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. 1.* qui desumptus est ex regula D. Basilij, interprete Rufino. Quia respondetur, in eo agi de professione illius puellæ, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur; quam oblationem non confirmat parentum consensus: non ergo in eo textu professio cœperat ab oblatione parentum, sed à propria professione; vnde quid mirum, vt legitima ætas desideretur. Nec obstant vtriusque iuris principia, quæ pro dubitandi ratione expendebamus; quibus moti

Ecclesiæ Præsules post sextum sæculum decreuerunt, vltra oblationem parentum desiderari in filijs voluntatem propriam, tacitam, vel expressam, ad veram professionem emittendam in Religione. At verò primis Ecclesiæ sæculis virtute oblationis tantùm paternæ filij monachi efficiebantur, quoniam pater, materue, qui iure naturalis potestatis filium Religioni offerebant, disponebant de re sua ad libitum proprium, nec promittebant alienum factum filij, sed illum tanquam rem propriam Deo dicabant, vt docent Suarez *de Relig. tom. 3. lib. 5 cap. 1.* Haæphtenus *dicto tract. 2. disquis. 2. & 4.* Petrus Herodius *de patrio iure, pag. 984.* vt iure ciuili etiam licuit ratione dominij seruos in vsum templi dedicare, *l. seruos 35. ff. de libert. caus.* vbi Cuiacius, & Gothofredus, vel eos testamento manumittere sub ea conditione, vt in templo deseruirent, vel à monumento non recederent, *l. libertis 18. §. vlt. ff. de alim. legat. l. Titio centum, ff. de condit. & demonstr.* quæ conditio, aut deuotio ipsos seruitio religionis obstringebat, vt docuit Amaya *lib. 1. obs. cap. 6. num. 13.* Nec tunc domini factum alienum promittebant, sed de re propria disponebant: ita etiam cum filios parentes monasterio offerebant, de re propria disponebant, quare virtute talis oblationis illis primis sæculis illi perfecti monachi fiebant. Verùm quia in his oblationibus sinistra intentio, seu respectus humanus interuenire poterat, rectius posterioribus Ecclesiæ canonibus hoc fuit correctum, non sublata omninò paruulorum oblatione, sed hac adiecta conditione, vt nisi adueniente legitima ætate filij tacitè, vel expressè consentiant, non censeantur professi, immò ritè possint à monasterio discedere.

C A P V T XIII.

1. Innocent. III. *N. Abbati a de Flore.*

PORrectum nobis ex parte tua petitorium continebat, quod I. Canonicus *b* Acherontinus infirmitate *c* grauatus, votum vt fieret monachus se asseruit emisisse; vnde metuens, ne voto decederet non completo, iunctis manibus tibi se *d* reddidit in monachum, & in fratrem: alij quoque in absentia tua sese in Sacerdotum manibus monachos fieri deuouentes, sani facti ad vomitum redierunt. Et cùm familiares monasterij tui antea extitissent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admissi, aduersarij facti sunt pro amicis. Vtrum ergo talium facta dissimulare valeas, ne fiant deteriores; an compellendi sint ad complenda promissa, per nos postulas edoceri. Nos ergo inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod cùm monachum faciat non *e* habitus, sed professio regularis, ex quo à conuertendo emittitur, & recipitur ab Abbate, vt talis fiat monachus, & reddat Domino quod promisit, erit vtique non immeritò compellendus. Datum Laterani 3. Idus Ianuarij.

N O T Æ.

a DE *Flore.*] Tam in hac sexta, quàm in secunda col-
1 lectione legitur tantum, *Idem*; sed malè, cum huius textus auctor non sit Clemens III. sed Innocentius: vnde reperitur inter epistolas ipsius editas à Sirleto, *pag. 251.* ex quo registro ita textum transcribo. Monasterium hoc Florense est Ordinis Cisterciensis, fundatum à Ioachimo Abbate anno 1190. cuius situm, & fundationem his verbis describit Iacobus Silaneus *sect. 23. Placuit ergo, Deo disponente, in Albanetho, vbi propriè de Flore est nomen, vestigia premere: locus siquidem Floris amne duplici, à Meridie scilicet Albulu; à Septentrione verò Netho alluitur, qui velut Ior, & Dan, à radicibus Libani manantes, Iordanem, ita Albanethum efficiunt. In Flore porrò duobus remanentibus, si quo modo, more pastorum inquam, magalia, ac casunculam, tuguriumue extruere daretur, pater Ioachim ad Raynerium adhuc in Petru manentem rediit: & mutui denique aspectus exhibitione lætantes, vbi primò in Flore constructum habitaculum sensere, se illuc conferre procurarunt.* Refert, & alia de hoc monasterio, à quo originem duxit Congregatio Florensis, Manrique *tom. 3. annal. Cisterciens. dicto anno 1190. cap. 6.* adducit, & nos *in cap. 2. de summa Trinit.*

b *Acherontinus.*] De hac Ecclesia Cathedrali egi *in cap. 53. de testibus.*

c *Infirmitate grauatus.*] Vt plerunque contingit, *c. 3. de*
2 *renunc. c. vlt. de success. ab intest.* immo & olim infirmi etiam Episcopi, seu presbyteri pœnitentiam sibi imponi efflagitabant, ac vltimo languore depressi benedictionem accipere sæpiùs optabant. Concilium Gerundense *can. 9.* ibi: *Vt qui ægritudinis languore depressus pœnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem accepisset, &c.* Concilium Tolet. 13. *can. 10.* Ex priscis canonibus constat in causa Gaudentij Valeriensis Episcopi, qui ægritudine vrgente pœnitentiam per manus impositionem acceperat, & Synodum rogabat, an solita ministeria repetere posset: sancta Synodus diffiniuit, vt stante priscorum canonum sanctione, quicunque Pontificum, vel Sacerdotum deinceps per manus impositionem pœnitentiæ donum acceperint, nec se mortalium criminum professione notauerint, tenorem retentandi regiminis non omittant; sed per Metropolitanum reconciliatione pœnitentium more suscepta, solita expleant ordinis, vel cætera mysteriorum sibi credita sacramenta. Notaui iam *in dicto cap. 3. de renunc.*

d *Tibi se reddidit.*] Aliquando acceptatio professionis,
3 seu receptio profitentis, ad Abbatem tantum spectat, aliquando ad eundem cum consensu fratrum existentium in monasterio, *c. finali, hoc tit. in 6. cap. consuluit, qui clerici vel vou.* P. Gregorius *lib. 3. partit. tit. 2. c. 5.* Immò & recipi potest religiosus per sacerdotem de Abbatis, seu superioris licentia, *c. ad Apostolicam, hoc tit.* ibi: *Per se, vel per alium*; & *c. Consuldus, 17. qu. 2.* & si monasterium sit subiectum Episcopo, potest fieri professio in eius manibus, vel alterius de ipsius licentia, vt probant Tamburinus *to. 3. de iure Abbat. disp. 6. q. 14. n. 4.* Peyrinis *de Prælato, q. 3. c. 1. n. 235.* Sanchez *lib. 5. in Decalog. c. 4. n. 62.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. tr. 3. diffic. 2. dub. 8.* Semper tamen vt ritè, & validè professio emittatur, debet fieri in manibus Superioris, vt ab eo nomine totius communitatis acceptetur. Nec contrarium probatur *in c. consuluit, qui clerici vel vov.* vbi docetur, professionem posse fieri super altari. Nam supponendum est, eam statim à Prælato esse acceptandam. Quid autem mysterij in eo lateat, quod celebrante Abbate professionis chirographum altari imponatur, optimè exposuit Gregorius Magnus *l. 4. in 1. Regum, c. 4.* his verbis: *Nos velut solam accedentium vocem* (nouitiorum) *audimus, cùm scimus quid exteriùs asserunt: sed quales inter sponsionis assertiones futuri sunt, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, vt ipse sponsionis verbu suscipiat, qui dum verba audit, corda discutit; & ex textu professionis vsuras exquirit robusti operis. Hoc numque nouitiorum nostrorum mentes audiunt, & expauescant; quia videlicet, quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur: nam quod eorum nobis promittunt, Deo offerimus, vt ipse iam de manibus nostris teneat quod exquirat. Cùm ergo ea, quæ nouitij promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum quod nobis faciunt, illi damus.*

e *Non habitus, seu professio.*] Consonant Honorius III.
in c. finali, hoc tit. Trident. *sess. 14. de reform. cap. 6.* B. Ansel- 4
mus in carmine de mundi contemptu, ibi:

Non tonsura facit monachum, non horrida vestis,
Sed virtus animi, perpetuusque rigor:
Mens humilis, mundi contemptus, vita pudica,
Sanctaque sobrietas: hæc faciunt monachum.
Hæc vos in cælum (*Monachi*) *quadriga leuabit;*
Si fiat in terris dignum salutis opus.
Nil tonsura iuuat, iuuat aut vilissima vestis,
Si lupus es, quamuis iam videaris ouis.
Nam falli possunt homines, sed fallere Christum
(*Qui nullum fallit*) *nemo potest hominum.*
Ille quidem fucum simulatæ religionis
Damnat, & in reprobis moribus esse nequit.

Vnde vulgò traditum est, *Habitus non facit monachum.* Cuius prouerbij locutionem ex Græcis deriuatam fontibus, affirmant Cælius Rhodigin. *lib. 3. antiquar. lect. capite 12.*

te 12. & ex Plutarcho ea verba refert: *Non Philosophum facit promissior barba, nec vestis pertrita.* Et apud Aulum Gellium Herodes ait: *Video barbam, & pallium; Philosophum necdum video.* Nec dissimile est, quod ex D. Chrysostomo refert Gratianus *in capite multi, 40. dist.* Non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Vnde Sancti Patres parum præsidij posuerunt in externo habitu. Sanctus Ephrem aduersus monachos vitiosè viuentes ait: *Non putetis in cingulo, aut veste longa consistere perfectionem monachi; nam habitus absque operibus nihil est. Et in serm. de vita monast.* Diuus Hieronymus *epist. 22. ad Eustochium.* Illustrant latè Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 5. tract. 8. disquis. 5.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 9.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 5. part. 1.*

COMMENTARIVM.

5 LIcèt tempus certum præscriptum sit ab Ecclesia ad professionem emittendam, vt suprà probaui *in cap. 6.* non solùm gratia nouitij, verùm & in fauorem monasterij, vt ille experiatur vtrum monasterij, & regulæ onera subire possit, & monasterium agnoscat, num mores illius conueniant vitæ, & professioni monasticæ: si tamen antè tempus probationi præfinitum is, qui conuerti desiderat, habitum suscipiat, & professionem emittat, Abbate per se, vel per alium professionem acceptante, cogendus est votum adimplere, etiamsi habitum professorum non susceperit, nec intra claustra monasterij per tempus probationis commoretur; quia nec habitus mutatio desideratur ad essentiam professionis, vt probant Castro Palao *tractatu 16. punct. 12. §. 4. num. 4.* Barbosa *alleg. 101. num. 108.* Suarez *de relig. tract. 7. lib. 5. cap. 14. num. 9.* Nec etiam desideratur pro substantia professionis, vt nouitius tempore probationis commoretur in ipso monasterio, vt probant Barbosa *dicta alleg. 101. num. 28.* Tambur. *de iure Abbat. tom. 3. disp. 6. quæstio 7. num. 16.* Gibalin. *de clausur. disquis. 2. cap. 2. §. 3. consect. 7.*

CAPVT XIV.

a Cœlestinus III.

CVm simus, &c. *Et infrà:* Sanè nuper auribus nostris est relatum, quod cùm C. miles lepræ morbo, Domino permittente, est respersus, se cum filio suo discretionis annos nullatenus agente, ad quoddam monasterium cum bonis etiam suis, quæ à *b* monasterio ipse tenuerat, *c* contulisset, dictum filium suum habitum fecit suscipere monachalem. Cùmque ipsi puero disciplina monastica propter asperitatem regulæ displiceret, infrà x. hebdomadarum spatium à monasterio & habitu suscepto taliter resiliens, *d* bona patris ab Abbatia illa cœpit cum instantia postulare. Et cùm super hoc ad diœcesanum *e* Episcopum quæstio delata fuisset, & coram eo aliquamdiu disputatum, quia plerique sentire de rigore canonum videbantur, si consanguinei dicti pueri possent testibus comprobare illum, quando fuit oblatus, infrà annos discretionis existere, ipsum tali voto nullatenus obligari, dictus Abbas ad Maguntinæ Sedis audientiam appellauit, & quidam ex consanguineis eiusdem pueri ad Romanam Ecclesiam appellationem, sicut ex litteris Augustini Episcopi comperimus, transtulerunt. Ideòque discretioni v. significatione præsentium intimamus, quod si dictus puer ad annos discretionis peruenit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc ipsum induci nequiuerit, non est *f* compellendus. Quia tunc liberum erit sibi eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi rectè *g* successione proueniunt, postulare.

NOTÆ.

1 a *COelestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione *sub hoc tit. cap. 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: illud tantum liquet, casum in præsenti decisum contigisse in Germania, in diœcesi suffraganea Archiepiscopi Maguntini; siquidem ad ipsum Metropolitanum appellatum fuisse refertur.

b *Quæ à monasterio.*] In feudum videlicet.

c *Contulisset.*] Oblatione facta, vel professione emissa, vt *in c. in præsentia, de probat. cap. finali de success. ab intest.*

d *Bona patris.*] Non verò ea, quæ pater in feudum ab ipso monasterio acceperat, in quibus per ipsam professionem monasterium integrum ius recuperauit finito feudo.

2 e *Episcopum.*] Ad quem olim cognitio super nullitate cuiuslibet professionis spectabat, vt sæpè sæpius in Decretalibus sub hoc titulo compilatis supponitur. Hodie tamen ex dispositione Concil. Trident. *sess. 25. de regul. c. 19.* causa nullitatis professionis disceptari debet coram Episcopo diœcesano, & superiore ipsius monasterij, vbi nullitas professionis intenditur; quod pluribus sacræ Congregationis declarationibus diffinitum fuisse referunt Barbosa *in dicto c. 19. Concil. nu. 22.* Tambur. *tom. 3. de iure Abbat. disp. 6. q. 26. n. 3.* Garcia *tom. 1. polit. regul. tr. 3. diffic. 4. dub. 3. punct. vlt.* Bruno Chassaing. *de priuil. reg. tr. 4. c. 6. propos. 7.*

3 f *Non est compellendus.*] Quia licèt esset oblatus à patre religioni; tamen ex nouiori iure, quod vigebat temporibus Cœlestini, filius ita oblatus poterat adueniente pubertate resilire, nisi iam tacitè, vel expressè fuisset professus, vt probaui suprà *in c. cùm virum*, vbi commentarium huius textus dedi.

4 g *Successione proueniunt.*] Dubium est tamen, & magnum apud Doctores, an post professionem patris in monasterio factam, eius filijs debeatur legitima portio, perinde ac si iam ex hac vita migrasset? Et pro negatiua sententia, quam defendunt plures congesti à Barbosa hic, faciunt primò textus *in authent. si qua, C. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap. si qua, 19. qu. 3.* vbi disponitur, obeunte patre professo nulla bonorum diuisione facta, filios tunc legitimam percipere debere: vnde deducitur à contrario sensu, viuente adhuc patre, filios non posse eam petere. Secundò, quia legitima non debetur filijs, superstite patre, *l. 1. §. impuberi, ff. de collat. bonor. l. quotiens, ff. solut. matrim.* adeò vt nullo casu possit peti à filio viuente patre, *l. 2. C. si à parente quis fuerit, l. sed & si 25. §. Consuluit, ff. de petit. hæred.* Mancinus *de legitima, p. 1. qu. 15.* Tertiò, nam poterunt filij præmori, antequam pater monachus decedat; & sic bona ad monasterium pertinebunt. Quam rationem in non dissimili casu adducit Consultus *in l. Statius, §. Cornelio, ff. de iure fisci.* Deinde faciunt textus *in l. sed & si mors 13. l. ret vxoris, ff. de donat. inter:* vbi docetur, donationem factam à marito vxori, quæ non sustinetur, nisi mors sequatur, *l. cùm hic status 32. ff. eod. tit.* non confirmari morte ciuili, sed expectandam esse mortem naturalem. Facit etiam textus *in l. non vix, ff. de donat. caus. mort.* quibus addi potest textus *in l. fideicommissum 11. §. si cui, ff. de legat. 2.* vbi ait Consultus, filium cui fideicommissum relictum erat sub hac conditione, si morte patris sui iuris fieret, non esse admittendum ad fideicommissum, antequam mors naturalis patris contigerit, etiamsi emancipatione sui iuris factus sit. Nec tunc obstare affirmant præsentem textum, quia illum accipiunt casu, quo pater iam erat mortuus, vt deducitur ex verbis iam relatis, *successione proueniunt.* Nam si adhuc pater in humanis esset, non posset agi de eius successione, *l. 1. ff. de hæred. vel act. vendit. l. qui superstitis, ff. de acquir. hæredit.* & patrem in præsenti specie decessisse, ex huius textus integra deduci testatur Felinus *in cap. in præsentia, num. 56. de probat.*

Contraria tamen sententia, cui tanquam veriori adhæreo, docet deberi filijs legitimam ex bonis parentum sta- 5

tim

tim ac ipsi religionem sunt professi, vt apertè docetur in præsenti textu, in cuius specie si pater iam decessisset, nulla daretur dubitandi ratio, contra textum *in l. quod Labeo, ff. de Carbon. edict. l. Domitius 27. ff. de testam.* & affirmat Corsetus *singul. 162. num. 3.* se integram hanc decretalem legisse, & perlegisse, nihilque in ea inuenisse, ex quo deduci possit, patrem iam defunctum esse. Facit etiam, nam professio monastica regulariter morti naturali æquiparatur, *c. placuit 16. q. 1. l. Deo nobis, C. de Episcop. & cleric.* vbi pactum de lucranda dote in casum mortis vxoris conceptum, verificatur in professione religionis; quia regulariter, quando idem effectu resultat ex vtraque morte, dispositum in casu mortis naturalis verificatur in casu mortis ciuilis. Quo modo vulgò accipiuntur textus *in l. si necem, ff. si deportatur, ff. de bonis libert. l. actione, §. publicatione, ff. pro socio, l. insulam 43. ff. solut. matrim. l. si decesserit, ff. qui satisd. l. sed & si alia, in princip. ff. de bonis damnat.* ergo sicut defuncto patre filio debetur legitima; ita & eo mortuo ciuiliter per professionem. Quare hanc sententiam tuentur innumeri congesti à Barbosa *in præsenti*, Thomas Sanchez *lib. 6. in Decalogum, c. 10. nu. 3.* Mancinus *de legit. qu. 15. num. 15.* Merlinus *eod. tract. qu. 25.* Nec tunc obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam *in dicta authent. si qua mulier*, non asseritur, filium posse petere legitimam, professo patre; sed tantum, quod si non fuerit antè mortem patris assignata portio, postea erit assignanda, vt docuit Fachin. *lib. 2. controuers. cap. 13.* Nec omnia alia fundamenta refragantur; nam supponimus, patrem professum pro mortuo haberi post professionem. Vnde legitima à filio exigitur tempore habili, non verò patre viuente.

C A P V T XV.

Innocent. III. *Episcopo, & Capitulo a Tragurien.*

Sicut tenor vestrarum litterarum nobis aperuit, cùm P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, & tanta rerum temporalium indigentia laboraret, quod nec sibi, nec suis progenitoribus, seu fratribus, in necessitatibus proprijs posset aliquatenus prouidere, proprij corporis laboribus, & maris periculis multis se non dubitauit exponere, vt de suo labore, & acquisitione honesta suam, & suorum posset indigentiam releuare. Contigit autem post hæc, quod ipse longè à vestra ciuitate consistens, tam graui cœpit ægritudine laborare, quod extra se positus, desperaret de vita præsenti: & dum in tali esset articulo constitutus, à quodam simplici monacho indutus fuit habitu monachali, & ad monasterium deportatus. Deinde paucis diebus elapsis, cùm iam esset in principio suæ conualescentiæ, deposuit habitum, & de licentia eiusdem loci Abbatis monasterium dereliquit, & cupiens *b* progenitorum indigentijs subuenire, à vobis suppliciter postulauit, vt posset, sicut priùs, in sacerdotali officio ministrare, & vobiscum pariter conuersari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum, sacræ Apostolicæ Sedis oraculo humiliter petitis edoceri. Nos igitur vestræ consultationi taliter duximus respondendum, quod licèt ista duo inter se repugnantia videantur, vt scilicet quisquam sit extra se positus, & de præsenti vita desperet; si tamen eo tempore, quo positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali, cùm alienatus non sentiat, ac per hoc non valeat consentire, prætatum presbyterum denuncietis ab obseruatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, voluntate spontanea professionem fecit monachalem. Datum Laterani.

N O T Æ.

1 a Tragurien.] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. c. 3.* legitur *Targilien.* sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipso codice epistolarum Innocentij III. Coloniæ edito, vbi *fol. 15.* epistola hæc reperitur. Tragurium est insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, in qua est ciuitas eiusdem nominis, cuius meminerunt Ptolomeus *lib. 2.* Plinius *lib. 4. c. 21.* Olim habuit Ecclesiam Cathedralem, cuius Prælato in præsenti rescribit Innocentius.

2 b *Progenitorum indigentijs.*] Licèt extrema necessitas parentum impediat ingressum filij in Religionem, etiamsi votum emiserit, vt cum D. Thoma 2. 2. *qu. 189. art. 6.* & *qu. 101. art. 4.* & *quodlibet. 10. art. 9.* docent plures, quos referunt, & sequuntur Vecchis *disp. 2. dub. 8.* Villalobos *p. 2. tr. 35. difficult. 7. n. 8.* Sanchez *lib. 4. summæ, c. 20. n. 3.* Trullench *in Decal. c. 2. dub. 23.* Peyrinis *de Prælat. qu. 3. c. 1. nu. 70.* Castro Palao *de statu relig. tom. 3. disp. 1. punct. 7. §. 5.* Machado *lib. 5. p. 1. tract. 1. docum. 8.* Bonacina *disp. 6. de præcept. Decal. qu. vnic. punct. 5. n. 4.* Barbosa *de iure Eccles. lib. 1. c. 4. à n. 20.* tamen professio ab ipso emissa, valida est, etsi contrarium teneant Peyrinis, & Portel. Potest tamen Prælatus filio ita professo permittere, vt extra monasterium commoretur, ad subleuandam parentum necessitatem, vt probat Gibalinus *de claus. disquis. 2. c. 2. §. 3. consect. 4.* Vnde in præsenti Innocentius insuper habuit egestatem parentum ad irritandam professionem à filio emissam.

C O M M E N T A R I V M.

3 Furiosum, seu ex ægritudine mente alienatum, inhabilem, atque incapacem esse profitendi Religionem, certum est, *c. Gonsaldus, 17. qu. 4. c. final. de success. ab intest. c. induciæ 3. qu. 9.* argumento legis *furiosum, ff. qui testamenta, l. furiosi 40. ff. de R. I.* Sanchez *lib. 4. in Decal. c. 1. n. 5.* & *lib. 5. c. 4. n. 53.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 5. c. 4.* Tambur. *lib. 3. de iure Abbat. disp. 6. qu. 3. nu. 2.* Garcia *tom. 1. polit. regul. tr. 2. difficult. 5. dub. 6.* Nam cùm professio Religionis petat voluntatem plenam, & deliberatam, vt probaui *in c. 1. de his quæ vi*, & fundat Auendaño *de metu lib. 2. c. 10. num. 23.* qui mente alienatus est, non potest eam emittere, vt in præsenti Innocent. decreuit.

Sed tunc grauiter obstat textus *in can. 2. Concil. Tolet. 12.* in illis verbis. [Etenim multos sæpè conspeximus, & in salute positos, vltimum desiderantes pœnitentiæ fructum, & tursus nimietate ægritudinis, ita loquendi, & sentiendi perdidisse naturale officium, vt nulla illis cura salutis suæ videretur inesse; nullo etiam pristinæ deuotionis noscerentur desiderio anhelare: quorum tamen casibus fraternitas condolens, ita talium necessitates in fide sua susceperit, vt vltimum illis tribuatur viaticum, quòd scilicet sine fructu pœnitentiæ non videantur transire a sæculo, si forsitan respiciente Deo saluti pristinæ reformentur: agunt cautionibus vanis, & oppositionibus execrandis, qualiter à se tonsuræ venerabilis signum expellant, atque habitum religionis abijciant, impudentissimè asserentes, ideò se nullis regulis ecclesiasticæ disciplinæ sub hoc voto teneri, quia pœnitentiam nec ipsi petierint, nec scientes acceperint. Quorum impudentia procax, & obstinata procacitas, nequaquam talia diceret, si qualiter ad vitam per sacrosancti lauacri gratiam venerint, meminissent. Etenim paruulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quæ nulli per ætatem discernendi, vel expetendi sensui aptior iudicatur, nisi sponsione fidelium baptismi accipient sacramenta, nullo sensu, nulla etiam discretionis industria id appetere possunt. Vnde sicut baptismum, qui nescientibus paruulis, sine vlla contentione, in fide tantum proximorum accipitur; ita & pœnitentiæ donum, quod nescientibus illabitur, absque vlla repugnantia inuiolabiliter hi, qui illud excepernt, 4 Exponitur Concil. Tolet. 12. can. 2.

perint, obseruabunt. Si quis autem quolibet modo pœnitentiam accipiens, hoc synodale violauerit institutum, vt verè transgressor paternis regulis ferietur. Nec enim ista instituentes sacerdotes quosque, vt passim, & licenter donum pœnitentiæ non petentibus audeant prorogare, absoluimus; sed hos, qui qualibet sorte pœnitentiam susceperint, ne vlteriùs ad militiæ cingulum redeant, redigamus. Sacerdos tamen, qui non sentienti, nec petenti ausu temerario pœnitentiam dederit; neque se exhortatu eius, qui pœnitentiam accipit, manuum indicijs, vel quibuslibet alijs euidentibus significationibus inuitatum fuisse probauerit, vnius anni excommunicationis sententiæ subiacebit.] Ex quibus expressè deducitur, mente alienatum ob ægritudinis grauitatem, habitum monachalem recipientem, debere in ipso monasterio perseuerare, si postea conualuerit: igitur & in præsenti casu, licèt clericus extra se positus habitum induisset monachalem, cogendus erat in eo persistere. Huius Concilij Toletani historiam referens Baronius anno 680. *num.64.* tradit, in Hispaniarum Ecclesijs tunc temporis viguisse consuetudinem, vt vrgente ægritudine, cùm se quis proximum morti putaret, pœnitentiam peteret, quam etiamsi mente alienatus ab Episcopo accepisset, vlteriùs ad sæculum reuerti ipsi non licebat, sed tenebatur in monasterio permanere, etiamsi habitum minimè petijsset, sed nesciens accepisset, & ita canonem illum iuxta prædictum morem esse exaudiendum docet. Sed pro vera huius canonis expositione dicendum est, in eo non agi de monacho, nec de habitu monachali: tantùm enim agunt Patres de pœnitentia solemni, & ægroto illam accipiente ab Episcopo, vel Presbytero. Quod vt faciliùs agnoscatur, primò notandum est, olim pœnitentiam solemnem plerumque suscipi vrgente mortis periculo. Leo Magnus *epist.92.cap.*12. Concil. Gerund. *can.9.* Tolet.*6. can.7. & 8.* Tolet.13.*can.*10. Hinc subinde factum, vt plerique in morte pœnitentiæ habitum assumerent; & quia ille maximè cilicium erat, in illo mori vellent. Petrus Venerabilis *lib.*1. *miracul. cap.* 4. Auctor vitæ S. Erigij Vuaspincensis Episcopi, eius obitum sic describit: *Nudato corpore antè altare sancti Eusebij, in cilicio, & cinere iaceat, viaticum corporis, & sanguinis Christi de manu Isilij Episcopi accepit.* Vnde posterioribus sæculis mos inualuit petendi vestem religiosam in exitu vitæ, vt decedentes cum ea sepelirentur. Deinde sciendum est, inter alios ritus receptos, & vsitatos in susceptione pœnitentiæ solemnis, duos præcipuè fuisse adhibitos. Primum circa mutationem vestis; profitentes enim statum pœnitentiæ solemnis, habitum religiosum induebant. Concilium Agath.*can.* 15. Concil. Tolet.*can.*12. Concil. Tolet 6. *can.7.* ibi: *Si qui ingenuorum vtriusque sexus sub nomine pœnitentis in habitu religioso sunt conuersati, post hæc autem comam nutrientes, vel vestimenta sæcularia sumentes, ad id, quod reliquerant, redierant*, &c. Probat Gibal. *de clausur. regul. disquisit.* 3. *cap.*2. §.8. *num.46.* vbi asserit, vestem hanc distinctam fuisse à sæculari; materia, quæ vilis erat; colore, qui luctum, & pœnitentiam designaret; & forma, quæ modestiam omninò probaret. Secundum circa attonsionem comæ: Concil. Agath. *dicto can.*15. Tolet.3. *can.*12. & Tolet.*6. can.7.* Carolus Magn. *lib.5. Capitul. cap.* 52. Gregorius Turon. *lib.6. hist. cap.* 28. vbi de quodam Marco referendario ita ait: *Subitò lateris dolore detentus, caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalauit.* Cuius rationem assignauit, & illustrauit Gibalinus vbi suprà, *num.* 47. Quibus ita animaduersis, apparet iam verus sensus dicti canonis 2. in eius enim summario ita legitur: *De his, qui pœnitentiam non sentientes accipiunt.* Vnde apertè constat, in eo canone agi de illis, qui ægritudine oppressi vltimum desiderantes pœnitentiæ fructum, nimietate ægritudinis ita loquendi, & sentiendi perdidere naturale officium, v. nulla illis cura salutis propriæ videretur inesse; qui si attonsi fuerint, & habitum pœnitentiæ susceperint, etsi postea conualuerint, statum illum deserere non possunt, sed pœnitentiæ solemnis tempus explere debent: non tamen illi inde fiebant religiosi; nam status pœnitentiæ solemnis non erat monasticus, vt probaui suprà *in cap.* 1. Vnde cum de ipso fructu pœnitentiæ capessendo Patres agerent, rectè argumentum deducunt à baptismo; ita vt sicut in eo virtute promissionis parentum infantes religionem catholicam profitentur, & postea eam seruare tenentur; ita etiam pœnitentes solemnes, quia cùm perfecta mente essent, fructum pœnitentiæ appetentes illam efflagitarunt; licèt postea mente alienati eam susceperint, peragere coguntur per tempus legitimum, idest à sacris canonibus præscriptum. Sed quia ex huiusmodi pœnitentiæ susceptione improbi exitus sequebantur, in fine canonis statuunt PP. ne Sacerdotes donū pœnitentiæ non petentibus audeant dare.

Ex proximè traditis exponendus est canon 1. ipsius Concilij Tolet. 12. in cuius calce refertur, & approbatur celebre factum Vuambæ Regis Gothorum, quod etiam narrant Baronius *anno* 680. Hispani historici Luitprandus *in aduers. num.*133. Vasæus *in chron. anno* 681. Salmanticens. *in chron. Eruigij*, Iul. Tolet. *in hist. Vuambæ*, Rodericus Tolet. *de rebus Hispaniæ lib.3. cap.* 12. Alphonsus Carthag. *in Reg. Hispan. anaceph. cap.*39. Marius Siculus *lib.6.* Franc. Tartaca *de Reg. Hispan. anno* 674. Roder. Sanctius *histor. Hispan. part 2. cap.*32. Chron. Regis Alphonsi *cap.*51. Mariana *lib.6. hist. Hispan. cap.*14. Sahabedra *in chron. Goth. capite* 76. Anno enim 680. cùm Rex Vuamba repentè naturali ægritudine, seu vt alij volunt, potione illi data herbæ, quam vulgò dicimus *Esparto*, mente alienatus omnino fuisset, Episcopus Palentinus, Optimatesque Regni Regi ipsi fideles, cùm viderent eum semiuiuum iacentem, pietate commoti & volentes pœnitentiam illi proficere, attonso capite habitum religiosum induerunt: sed cùm Rex paulùm ad se reuersus agnouisset, se attonso capite, & habitu suscepto iacere, Eruigium successorem in Regno designauit, iubens Iuliano Toletano Præsuli, vt ipsum in Regem Gothorum vngeret, eligens Regno cedere potius quàm sibi inscienti habitum impositum exuere. Superata ergo potionis vi memorabili exemplo maluit diadema deponere, quam habitum exuere: quare perrexit ad monasterium oppidi de Pampliega, diœc. Burgensis; & postea translatus ad monasterium de Arlanca, post septem annos vitam immaculatam finiuit: quod factum approbauit Eruigius sua lege speciali, atque laudarunt Patres *in dicto can.*1. Atque, ni fallor, in eius confirmationem canonem secundum ediderunt, qui ideo non est facilè imitandus, aut sequendus. In qua facti narratione historici confundunt habitum Vuambæ mente alienata indutum, cum habitu monachali à se postea suscepto in monasterio Pampliguæ, cùm iuxta suprà tradita habitus ab Episcopo Palentino illi impositus, tantùm esset habitus pœnitentis. Postea tamen ipse pius Rex, summæ pietatis specimen edens, habitum monasticum sancti Benedicti in prædicto monasterio assumpsit, quem Episcopus illi dare non poterat; & ita nullo modo factum ipsius Episcopi, & Magnatum accipias de tonsura monastica, seu habitu monachali, sed de pœnitentiæ impositione, aliàs frustra Rex ad se reuersus eundem habitum assumeret in prædicto cœnobio. Non me latet illis etiam temporibus moris fuisse, moribundos monastica induere cuculla, in qua vltimum exhalarent spiritum, & sepulturæ traderentur, vt de Emanuele Comneno Imperatore Orientis refert Nicetas Coniates *lib.* 7. *annal.* in hæc verba: *Imperator morbo correptus, admota ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulauit. Quo dicto cùm, vt fieri solet, tumultus esset ortus, ministri spiritualem vestem aegro panno, omnis ornatus expertem, nescio vbi nacti, mollibus & regijs vestibus detractis, aspero illo diuinæ vitæ indumento in spiritualem illum conuertunt militem, & galea illum, thoraceque, in insigniorem ornatum, in cœlestis Imperatoris catalogum referunt. Sic igitur vita, & imperio cedit.* De Theodoro Lascari Iunioris filio scripsit Nicephor. Gregoras *lib.3. hist.* eum annum agentem ætatis sextum & trigesimum, cùm molestus, ac difficilis, & lethalis morbus inuasisset, paulo ante mortem alacriter habitum monasticum induisse. Et de Andronico iuniore refert idem *lib.* 9. quod cum grauissimis doloribus cruciaretur, & mente alienaretur, atque id malum omnem medicorum artem superaret, & de vita illius postridie actum videretur, iureiurando adstantes adegisse, vt sibi monasticam cucullam induerent priùs quam vita excessisset.

5 In eligitur can. 1. ipsius Concilij.

CAPVT XVI.

Idem *a Pisano Archiep.*

AD Apostolicam Sedem, quæ disponente Domino, cunctorum fidelium est magistra, super diuersis articulis quæstiones dubiæ referuntur, vt quod ab ea fuerit super earum solutione responsum, indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua nuper suscepimus quæstiones, quod cùm monachum fieri antè vniusanni probationem regularis *b* institutio interdicat; monachi, & moniales in tua diœcesi constituti, tam clericos, quàm laicos vtriusque sexus, sanos pariter, & infirmos religionis habitum volentes assumere, nutu *c* etiam aliquo profitentes, interdum absqueomni professione recipiunt, quandoque professionem illicò facientes, vnde multa mala noscuntur sæpiùs prouenire: cùm *d* infirmi ad monasterium iam translati, & emissâ professione, postquam de infirmitatibus conualuerint, habitum religionis abijciant, & ad propria reuertantur. Contingit etiam tales in proprijs domibus remanere, cùm monachi per eos dum viuunt, nolint sua monasteria prægrauari. Sani etiam sic absque probatione recepti retro aspicientes, matrimonia contrahunt, reiecto habitu regulari: de quibus si habitum religionis assumant antè vnius anni probationem, vel temporis competentis, vtrum facta professione à talibus, vel omissâ, monachi debeant reputari: & si *e* coniugatus conuerti desiderans, sit recipiendus in monachum, nisi vxor perpetuam continentiam repromittat, certificari à Sede Apostolica postulasti. Nos ergo quæstionibus tuis taliter ex ordine respondemus, quod licèt tempus probationis à sanctis Patribus sit indultum non solùm in fauorem conuersi, sed etiam monasterij, vt & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri; quod vtrimque diligenter est obseruandum, præsertim cùm ab vtroque de reliquo certa notitia non habetur: quia tamen antè tempus probationis regulariter præfinitum, is qui conuerti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate per se, vel per alium professionem recipiente monasticam, & monachalem habitum concedente, vterque renunciare videtur ei, quod pro se noscitur introductum: ideòque obligatur per professionem emissam, pariter & acceptatam, ad obseruantiam regularem, & verè monachus est censendus: quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum est tamen Abbatibus, ne passim antè tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant: & si contra formam præscriptam quoslibet indiscretè receperint, *f* animaduersione sunt debita corrigendi: cùm in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis sit regulariter institutum. Cùm autem vir & vxor vna caro sint per copulam coniugalem effecti, nec vna pars conuerti possit ad Dominum, & altera in sæculo remanere, profectò non est alter coniugum recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi relictus perpetuam continentiam repromittat: vitam quoque debet mutare, nisi fortè eius sit ætatis, vt sine suspicione incontinentiæ valeat remanere. Datum Laterani IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1 a *Pisano.*]Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 2. & in Regestro epistolarum Innocentij Coloniæ edito, vbi *fol.* 225. reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur. Vbaldo Pisano Præsuli in præsenti rescribit Pontifex, de quo egi *in cap. cùm quidam* 12. *de iureiur.* De Ecclesia Pisana nonnulla notaui *in c.* 8. *de tempor. ordin.*

b *Regularis institutio.*] Apud varias religiones statuta, vt infrà probabimus.

c *Nutu etiam.*]Cùm professio fieri debeat expressis verbis, immò & scriptura confecta, vt probaui suprà *in cap. vidua.*

2 d *Infirmis.*] Circa quos valdè dubium est, vtrum post constitutionem Concilij Tridentini *sess.* 25. *de regul. c.* 15. possint durante probationis anno solemnem professionem emittere in ipsa religione? Et circa ipsos nouitios ex priuilegio concesso a Pio V. Fratribus Prædicatoribus Ordinis sancti Dominici, alijs Religionibus communicato, certum est illis vltimo languore depressis professionem posse dari, saltem ad lucrandam indulgentiam, vt docent plures relati à Barbosa *in præsenti, n.* 4. Lezana *tom.* 1. *c.* 24. *n.* 42. & *c.* 25. *n.* 39. Diana *p.* 3. *tr.* 2. *resol.* 17. & *p.* 5. *tr.* 3. *resol.* 139. Hieronymus Garcia *part.* 1. *polit. regul. tr.* 2. *difficult.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. Circa sæculares verò, qui vltimo languore depressi, in proprijs domibus, & lectulis habitum suscipiunt regularem, an illis in vltimo vitæ spiritu professio dari possit? disputat latè Hieronymus Garcia *vbi proximè*, & fundamentis pro vtraque sententia adductis iudicium suum proferre anceps noluit, & potiùs negatiuæ sententiæ adhærere videtur; & in re adeò graui potius optarem à Romana Sede quæstionem, quam ex opinionibus Interpretum resolutionem quærere: piè tamen facere eos, qui in habitu monastico decedere cupiunt, in eoque sepeliri, probat, & miris exemptis illustrat Hæphtenus *lib.* 5. *disquis. tr.* 7. *disquis.* 2. contra Erasmum, qui hanc religiosam cæremoniam vt superstitiosam sugillat.

e *Etsi coniugatus.*] Hæc secunda pars epistolæ reperitur *in c. ad Apostolicam, de conuers. coniug.* vbi eam exponemus.

f *Animaduersione.*]Quia his temporibus Innocentij III. professio durante probationis tempore valida erat, licèt iniustè data; vnde Abbas, qui eam acceptauit, puniendus erat, *c. constitutionem, hoc tit. in* 6. Hodie tamen post Concilium Tridentinum, cùm professio infrà annum probationis emissa nulla sit ipso iure; ideò Prælatum pendente anno probationis professionem de facto concedentem puniendum non esse pœnis statutis *in dicto cap. constitutionem*, docuerunt Peyrinis *de Prælato qu.* 3. *cap.* 1. §. 4. *num.* 98. Sanchez *in Decal. lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 10. Lessius *lib.* 2. *de iustitia, cap.* 41. *dub.* 7. *num.* 59. Vecchis *dicto cap.* 11. *dub.* 6. Tambur. *tom.* 1. *de iure Abbat. disp.* 16. *qu.* 7. *num.* 14. Garcia *vbi suprà.* 3

COMMENTARIVM.

DE habitu & loco, in quibus probandi sunt nouitij, iam egi suprà *in capite super eo* 9. De tempore ipsius probationis agit Innocentius in præsenti: pro cuius expositione sciendum est, nouitiatus, seu probationis tempus, vt appellatur *in cap. nuper* 51. *de testibus*, à sacris canonibus esse statutum, vt nouitius disciplinam, & vitam monasticam experiri possit, & monasterium ipsius mores, indolemque agnoscere valeat; an videlicet idoneus futurus sit, fratrumque indissolubili consortio aggregari expediat. Accedit, quia hominem à laxiore vitæ ratione statim ad strictiorem, arctamque morum disciplinam transire sine medio, non carere periculo prodit D. Basilius *in quæst.* 10. fusè, disputat pulchrè P. Blesensis *epist.* 13. ibi: *Nouitiorum claustralium mentes adhuc desideriorum carnalium humoribus grauidæ, & tumentes non acceptantur in sacrificio* 4

Domi-

Domini, nisi priùs igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectum, nisi per laborem, & abstinentiam confringantur. Facit Horatius in arte poetica.

Versate diu quid ferre recusent
Quod valeant humeri.

Vnde in Religionibus valdè necessariam esse probationem, optimè docet D.Bernardinus Senensis *tom 2.serm.24. art.2.cap.1.*ibi: *Experientia teste quidam ad religionem venientes, in principio videntur agni, & modico elapso tempore sunt lupi.* Non sine magna experientia, & Dei lumine regulæ sanctorum Patrum prudentissimè statuerunt, quod ad Religionem venientes antea probarentur, an ad talem Religionem apti sint, & idonei? Quis enim ædificator domus, vel nauis materialis, non solerter, & prouidè perscrutatur ligna, & lapides; & diù cum multis scissuris, & tunsionibus parat, antequam in ædificio ponantur: nec ad hoc quoscunque accipit, sed solùm solidos, & suo artificio aptos: quantò magis in spirituali Religionum ædificio hoc seruari necesse est? Latiùs vtilitates huius probationis prosequuntur Gallerus *in opuscul.Relig.c.5.* Gazeus *ad Cassianum l.4.instit.c.3.* Vuadingus *ad opuscul. D. Francisci, c.20.num.10.* Circa tempus autem huius probationis, non tam aduersæ, quàm diuersæ reperiuntur Ecclesiæ constitutiones, & ipsarum Religionum leges. Primò enim tempus probationis antiquis videtur fuisse arbitrarium, & Abbatis iudicio relinqui, an citius, vel tardius nouitius ad professionem admitteretur, vt colligitur ex D.Basilio *in regul.fusiori, c.10.* & insinuare videtur Sanctus Ephrem, dum *tom.2.parenæsi 17.* docet ex nouitiatu aptiores ad professionem certo tempore admitti, relictis in sequentem annum minùs idoneis. S.Fructuosus Archiepiscopus, *c.20.* Quod si quilibet conuersus bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, & aliorum fratrum spiritualium fuerit iudicio comprobatus, pro merito & purificatione suæ conscientiæ celeriùs poterit fratrum consortio misceri. Cæsarius Arelat. *c.3. Annum integrum in eo, quo venit habitu, perseueret; de ipso tamen habitu mutando sit in potestate Prioris, & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs studeat temperare.* Essenos verò primos monachos, vel monachorum prodromos, Iosephus refert *de bello Iudaico, c.7.* per triennium nouitios probasse, ibi: *Per annum integrum extrinsecus commoranti victum tribuunt. Post ostensionem autem conscientiæ duobus annis alijs mores eius probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur.* Tabennesiotæ ex regula Sancti Pachomij ab Angelis tradita, vt refert Palladius *in Lausiaca, c.38.* tribus annis nouitios probant, ibi: *Porrò qui semel ingreditur, nec potest cum eis ad triennium sustinere certamen, non admittes, sed cùm opera fecerit difficiliora, sic prodeat in stadium post triennium.* Quibus consonant textus *in c.vnic.53. dist.c.si quis incognitus, 17.qu.4.* Iustinianus *in nouel.5. collat.1.* & *in l.seruis, § verùm, C.de Episcop. & cleric.* Synodus Constantinop.2.*can.5.* Aurel.5.*can.19.* Plerumque tamen, & frequentiùs post anni probationem nouitij admittebantur. Cassianus *lib.4.instit.c.7.*ibi: *Susceptum, cùm integro anno suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutum per hoc prima institutione humilitatis, ac patientiæ, atque in ea longa exercitatione præcognitum admisceri congregationi fratrum.* Quam probationem per anni circulum statuit D.Benedictus, vt patet ex ipsius regula, & refert Alex.II. *in cap.Gonsaldus, 17.qu.2.*ibi: *B.Benedicti regula, & præcipuè patris, & prædecessoris nostri S. Gregorij canonica institutio interdicit monachum antè vnius anni probationem effici.* Idem præscripserunt spatium S.Cæsarius *c.5.* Ferreolus *c.5. suæ regulæ,* S.Fructuosus Archiepiscopus *c.21.* Fructuosus alter *c.18.* Ternat.regula, ibi: *Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Quod etiam ab omnibus Ordinibus Mendicantibus seruandum Bonifacius VIII. decreuit *in c.constitutionem, hoc tit.in 6.* & Gregorius IX. firmauit in bulla Ministro, & Fratribus Minorum missa, quam refert Vuadingus *anual.Minor. anno 10.n.109.* notauit Menard. *ad concord.reg.c.65.*

Hoc tamen tempus probationis non erat adeò diligenter seruandum, vt laxari, aut restringi nequiret, iuxta mores, & deuotionem ipsius nouitij: vnde D. Gregorius dum accepisset, nonnullos monachos parum religiosè viuentes, ad biennium probationem ipsorum protraxit, vt refertur *in c.monasterijs, 19.qu.3.* & ècontrario feruentiori nouitio anni probationem relaxari posse statuerunt S. Fructuosus *c.21. suæ regulæ,* ibi: *Quod si quilibet conuersus bonis, ac puris moribus enitens; Abbatis, vel aliorum fratrum spiritualium fuerit iudicio comprobatus, pro merito, & puritate suæ conscientiæ celeriùs poterit fratrum consortijs misceri, secundùm quod Abbatis, vel fratrum optimorum censuerit deliberatio faciendum.* Sic ille. Idem permittit regula S.Ferreoli *c.5. Si quis,* inquit, *veniat Religionem expetens monasterium intraturus, nisi anni circulus, vel certè si Abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex menses dierum numero compleantur, monachorum contubernio non iungatur.* Similiter regula Ternatensis *c.21.*ibi: *Nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur; sed si petentis tanta fuerit compunctio, si hoc sibi supplicatione assidua exigat non negari, quod vni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur.* Cæsarius quoque Arelatensis, contrahi, & extendi nouitiatus tempus permittit *c.3.*sic: *Vni ex senioribus tradita, annum integrum in eo, quo venit habitu, perseueret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo, sit in potestate Prioris; & quomodo personam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs studeat temperare.* Sed tempus hoc non erat simpliciter necessarium, sed tantum sub ea conditione, nisi nouitius, & Religio renunciarent: vnde professio emissa pendente tempore probationis, valida erat, *cap.constitutionem, hoc tit.in 6.*ibi; *Professio expressè, vel tacitè fieri potest licitè intra annum.* Quo modo accipiendus est textus *in cap.officij, de elect.* Sed hoc totum abrogatum est constitutione Concilij Trident. *sess.25.de regul.c.15.*vbi cauetur: Vt in quacunque religione, tam virorum, quàm mulierum, nullus ad professionem admittatur, si minori tempore quàm per annum in probatione perstiterit: professio autem antea facta nulla sit, nullumque habeat iuris effectum. Vnde hodie nulla admittitur huius anni probationis laxatio, seu renunciatio. Plura pro ipsius capitis illustratione adduxerunt Sanchez *lib.5. summæ, c.4.n.19.* Suarez *tom.3.de relig.lib.5.c.12.* Castro Palao *tom.3.disp.1.de statu relig.punct.2. §.1.* Basil. *de matrim. lib.9.c.9.nu.6.* Diana *par.3.tract.2.resol.57.* & *part.5.tract.5. resol.18.* Lezana *tom.4.verbo Professio,* Zypæus *ad hunc tit. responsio 3.* Hieron. Garcia *tom.1.polit.tract.2. difficult.5. per tot.* qui varios casus in vtroque foro resoluit. Et an per annum probationis necessariò debeat nouitius deferre habitum monasticum, & habitare intra claustra monasterij, latè examinat Gibalinus *de clausura disquis.2. cap.2. §.3. ex num. 61.* Et an de momento ad momentum annus computari debeat, ita vt non admittatur paruitas materiæ, nec per horam, nouiter & fusè disputat Narbona *in Horograph.hora 1.num.49.*

CAPVT XVII.

Idem a *Acconen. Episcopo.*

Sicut nobis est ex parte tua propositum, quidam clericus, cùm ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, & de recuperanda sospitate desperans, habitum canonicorum regularium petijt, & accepit, ea in susceptione habitus exprimens, ac promittens, quæ solent in huiusmodi repromitti: sed nec ad Ecclesiam transijt, vtpote infirmitate grauatus; nec bonis suis vti cessauit. Postmodùm verò sospitate recepta post xv. annos, & vltrà, videntibus, & scientibus venerabili fratre nostro Archiepiscopo, & dilecto filio Priore, & Canonicis Ecclesiæ [b] Nazaren. à quibus habitum susceperat regularem; tu, licèt eo tempore, quo habitum susceperat, in Ecclesia Nazaren. Prioris sollicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipsum, in Acconen. eum Canonicum suscepisti. Quia verò quid super hoc facere debeas, per nostras expostulas litteras edoceri,

ceri, fraternitati tuæ duximus respondendum, quod si regularem habitum se postulante suscepit, & ad obseruationem religionis canonicæ sua se professione ligauit, ad resumendum habitum ecclesiastica est districtione cogendus; cùm quod tanto tempore extra Canonicam mansit, non in excusationem eius, sed in maioris transgressionis augmentum meritò valeat allegari. Datum Later. x. Kalend. Ianuar.

NOTÆ.

1 a *Acconen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & in epistolis Innocent. Coloniæ editis, *fol.* 245. ex quo regestro restituo litteram huius textus. De Acconensi diœcesi iam nonnulla notaui *in cap. finali de sepulturis.*

2 b *Nazaren.*] *Nazarethen.* legendum est. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ ciuitas, Christi Domini in primis conceptione, educatione, eiusque matris B. Virginis Mariæ habitatione clarissima, omni hodie ornatu, & cultu destituta ac suis penè ruinis sepulta, vix humilem, & abiectum refert pagum. Præter collapsas enim domos, arcus, murosque vetustos, ac viles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil est quod cernas. Hæ in foueis structæ, intus, & foris lapidibus sine calce temerè sepiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœnissimum, posita in colle montis cultissimi, & nitidissimi, vt refert Ioann. Cotouicus *in itiner. Hierosolym. l. 3. c. 6.* Habuit olim Canonicos regulares sub B. Augustini regula, & habitu degentes, vt tradit Pennotus *l. 2. hist. canonic. regul. c. 41. n. 4.*

3 c *Religionis canonicæ.*] Ex his verbis facilè constat, Canonicos regulares verè esse religiosos; quod & latè probat Pennotus *l. 1. hist. canonic. regul. ferè per tot.* & nos dicemus *in c. 5. de stat. monach.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio refertur, & probatur. EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui aduersa valetudine captus, etiam de salute desperans professionem emisit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in c. ex transmissa, cap. quoad translationem, de renunc. c. porrectum, c. sicut, cap. ad Apostolicam, hoc tit. c. litteraturam, de voto.* Petrus Damianus *opuscul. 16.* vbi grauissimè inuehitur in Maurum Episcopum, eo quòd ausus fuit asserere, eum qui in ægritudine positus habitum monasticum suscepit, si conualuerit, posse ad sæculum redire. Probatque ex sacris Canonibus, & Toletano Concilio, non deseri sine peccato, quod spontè semel susceptum est; & ita concludit: *Ecce iuxta Galesiani decreti sententiam, quacumque occasione, etiamsi nulla interueniat mora probationis, quisquis religioso habitu semel induitur, funditus sibi redeundi ad sæculum licentia denegatur.* Et *cap. 6.* ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, quæ non solùm voluntariè, sed etiam violenter conuersos, vltrò etiam deceptoris machinationibus persuasos, in eodem proposito perseuerare decernit.* Illustrant vltrà laudatos in præsenti à Barbosa Suarez *tom. 2. de relig. l. 1. de essentia voti, c. 7. & 8.* & *tom. 3. l. 6. c. 4.* Auendaño *de metu l. 2. c. 21. n. 42.* Basilius *de matr. c. 29. n. 4.* Thom. Sanchez *in Decal. l. 4. c. 3. n. 4.* Lugo *de iustitia tom. 2. de contract. in gen. disp. 22. sect. 7. n. 113.* Balboa *in præsenti nu. 7. de probat.* D. Antonius Feloaga *in c. 1. de his quæ vi, in rat. decid. ex num. 44.*

5 Traditur ratio decidendi. Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Votum ex se petit voluntatem, atque voluntariam deliberationem, vt probat P. Suarez *dicto lib. 1. de voto, c. 7.* Vnde necessariò debet interuenire vouentis libertas: sed hæc deliberatio deest in ægroto vltimo languore depresso, immò voluntaria redditur, quia nisi infirmus ægritudine vrgeretur, votum non emitteret; potiùs enim de salute cogitans vouit, vt eam recuperaret, & ad sæculum rediret, quàm vt adimpleret promissum: igitur cùm deficiat deliberatio voluntaria ad essentiam voti necessaria, in præsenti casu professio nullius momenti est. Augetur hæc dubitandi ratio, nam vt infirmentur actus humani propter metum, parum refert à quouis adhibeatur, dummodo is intercedat, *lege non interest, C. de his quæ vi*: sed notum est, infirmitatem per se metum incutere. S. Leo *sermone de passione Domini*, ibi: *Non enim posset Domino seruus, & Magistro maior esse discipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, nisi victor mortis antè timuisset.* Ergo licèt in præsenti casu metus ab alio non incutiatur, cum tamen verè adsit, professio nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l. 2. §. fin. l. qui leuandæ, ff. ad l. Rhodiam de iactu*, vbi docetur, quod si dominus leuandæ nauis gratia, dum nauis vento, & crispantibus vndis iactatur, merces in mari proijciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi iactauit. Igitur similiter cùm ægrotus languore depressus, anteactæ vitæ memoria deterritus, votum, aut professionem emittit, non creditur dominium sui ipsius alienasse, si conualuerit.

Qua difficultate non obstante vera est præsens decisio, 6 De voto ex metu facto.
pro cuius expositione sciendum est, quod licèt voluntas coacta, voluntas sit, vt probaui *in cap. 1. de his quæ vi*, quia propositum voluntatis nunquam potest esse omninò coactum, iuxta D. Thom. *1. 2. q. 6.* tamen interdum per coactionem quandam moralem, quæ homini fieri solet per inflictionem alicuius mali, vel eius comminationem, vt illius vitandi causa ad vouendum, seu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult quod aliàs nollet, si liber esset à tali metu. Vnde circa votum emissum ex simili vi, aut metu, sequentes casus distinguendi sunt. Primus est quando vis grauis infligitur directè ad extorquendum votum; quo casu constans est principium, votum non valere, *c. non est 15. qu. 1. c. præsens 20. q. 3. c. puellæ 20. q. 1. c. si quis 14. q. 5. c. vlt. § ex his, 23. q. 6.* Trident. *sess. 25. de regul. c. 19.* latè probant pluribus relatis Auendaño *de metu, l. 2. c. 10. à n. 15.* Valenzuela *cons. 142. n. 7.* Stephanus Durant. *qq. iuris q. 4.* Feloaga *in dict. c. 1. ratiocin. vlt. n. 2. & 3.* qui latè, & doctè prosequuntur alios casus, in quibus ex metu non ita graui, aut reuerentiali votum emittitur. Secundus casus est, cùm votum fit propter metum prouenientem ex naturalibus causis, veluti ex graui morbo, ex naufragij periculo, & similibus; quo casu certum est, votum factum ex quocunque metu proueniente à causa naturali, etiamsi grauissimus sit, non obstare quò minus validum sit, obligetque ipsum vouentem, vt docent cum D. Thoma *1. 2. q. 6. art. 6.* Theologi suprà relati, Suarez *d. l. 1. de essentia voti, c. 7.* Deinde sciendum est, infirmitatem corporis per se non includere dementiam, vel mentem non sanam, *l. senium, C. qui testamenta, l. 2. l. in aduersa, ff. eod. tit.* cùm quis possit corpore esse languens, & infirmitate opprimi, mente tamen sanus: quare ita languore depressus potest testamentum, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti sit, mortisque cogitatione turbetur, *l. hæc, § at cùm humana, C. de testam.* etiamsi in extremis constitutus sit, *l. Seia, § fin. ff. de donat. causa mort.* licèt eius confessioni non stetur in alterius præiudicium. *l. 3. § 1. ad Syllan. l. 4. ff. de inoffic. l. 39. ff. de pignor. l. 28. ff. ad Velleianum*, Hunnius *ad Treutl. disputat. 31. thesi 5. quæst. 45. num. 6.*

Vnde iam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam 7 Traditur ratio decisionis.
quoties metus non est incussus gratia extorquendi votum, siue proueniat à causa naturali, siue libera, quantumuis grauissimus sit, non irritat votum, quia tunc à nemine impellitur vouens ad votum emittendum, sed spontè sua vouendi medium elegit: nam ille dicitur simpliciter, absolutèque velle, qui actu absoluto, & efficaci aliquid eligit hìc, & nunc, vt illud sua voluntate faciat, etiamsi simul habeat simplicem displicentiam, qua nollet id facere, si absque illo incommodo posset: ita verò se habet, qui ex timore alicuius mali vult vouere, eligit enim hìc, & nunc hoc medium, tanquam sibi conueniens, vel necessarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti, quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, vt per se notum est; nec etiam excludit, quin illa electio sit per actum prouenientem ab intrinseco appetitus, cum perfecta cognitione, & iudicio omnium circumstantiarum occurrentium; in quo consistit, actum illum esse simpliciter voluntarium; vnde constituit hominem simpliciter, & absolutè volentem: nam voluntas coacta, voluntas est, *l. si mulier, § penult. ff. quod metus causa.* Est denique actus ille liber, quia non obstante metu posset non fieri; vnde confirmatur: nam si actus esset de se malus, libertas illa ad peccandum mortaliter sufficeret: ergo voluntas metu extorta sufficit ad obligandum Deo per votum; nam eadem est vtrobique ratio, quam de peccatis attigit Augustinus *in c. merito 15. q. 1. & q. 24. in Numer.* dicens: *Peccata per metum*

com-

commissa, non esse peccata nolentium, sed volentium; quia licèt si peccans aliàs nollet peccare, quia peccatum secundùm se, ac simpliciter spectatum illi displicet; tamen hîc, & nunc liberè vult peccatum, vt medium vtile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æquè de voto procedit; nam voluntas, quæ sufficit ad obli-
8 gandum hominem diabolo, sufficiet ad obligandum Deo.

Dissoluitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam vt iam ptobaui, vrgente ægritudine, plena, & recta deliberatio dari potest, sufficiēs ad votum emittendum, sicut ad alios actus humanos; & licèt ita ægrotus aliàs nisi infirmitate impellente forsan non voueret, tamen causa finalis fuit salus animæ, licèt impulsiua esset infirmitas corporis, metusque inde prouemens; qui cùm intrinsecus instigatur à causa naturali, etiamsi grauissimus sit, non obstat quominus votum illa occasione emissum valeat, & obliget, argumento textus *in l. si mulier 21. ff. de eo, quod metus*; vbi si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cùm de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in seruitutem redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert: obseruat Glossa ibi, *verbo Quia*, & latiùs prosequitur Cardinalis Lugo *de iustitia, & iure, tom. 2. de contract. in genere, disp. 22 sect. 7. num. 156* Nec obstat argumentum deductum ab exemplo eius, qui leuandæ nauis gratia res suas proiecit in mare; eius enim longè dispar est ratio. Nam qui leuandæ onustæ nauis gratia res proiecit, non habet animum ipsas absolutè derelinquendi, nec vt amitteret, abiecit, sed vt medius inter metum, & spem, cuius affinem contrarietatem eleganter depinxit Anton. Muretus *lib. 12. var. lect. c. 6.* nauim leuaret, ne tempestate depressa absorberetur, statim ac possit ea cessante conquisiturus, & recuperaturus, vt expressere Consulti in suprà citatis iuribus: qui verò ægritudine oppressus votum emisit, totum se Deo obtulit, nunquam ad sæculum rediturus, etiamsi conualuerit; vnde ex fine ipsius voti animum sese ipsum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuisse, notissima præsumptio est, iuxta Vlpianum sic aptissimè in proposito exponendum *in l. falsus 44. §. si iactum, de furtis*, cum Accursio, & Antonio Fabro *in d. l. 2. §. finali, ff. ad leg. Rhodiam. propè finem*: hancque fuisse Vlpiani mentem ipsemet explicuit Vlpianus ex Labeonis, & Cassij sententia *in l. si finita 15. §. si quis metu, de damno infecto*: quem in hanc rem nouiter produco, & à dissensu vindico, quo à cæteris peritis desciuisse putatur.

Suprà traditis adhuc obstat text *in c. Gonsaldus, 17. q. 2* 9
vbi Gonsaldus presbyter infirmitatis languore depressus monachum se fieri promisit? & tandem Alexander II. negauit, eum verè monachum factum fuisse: ergo quia professio emissa ęgritudinis tempore nulla est. Pro difficultatis solutione dicendum est, Summum Pontificem in eo textu negasse Gonsaldum monachum non esse, non ob metum ex ęgritudine imminentem; sed quia per annum ptobationis vestem, & vitam monasticam non peregerat: vnde ex eo textu rectè à contrario sensu deducitur, accedentibus alijs professionis solemnitatibus, prætextu ægritudinis professionem eius tempore emissam non vitiari, vt deducunt Suar *d. c. 7. n. 7* Feloaga *sup. n. 50.* & alia pro ipsius textus interpretatione adduxi *in cap. ex transmissa, de renunciatione*.

Exponitur text. in c. Gonsaldus 17. q. 2.

Deinde obstat text. *in c. ex presentia, de prob.* in cuius serie supponitur, votum religionis factum ab ęgroto, debere post conualescentiam innouari: igitur quia à principio 10
nullum fuit ob ęgritudinis metum Cui difficultati respondendum est, ea verba, *Quod voti facti pęnitens*, &c. non esse Pontificis, sed partis allegantis, vt ibi notaui.

Exponitur cap. in presenti, de probat.

C A P V T XVIII.

Idem *Priori, & Conuentui* a *Diluiomenensi*.

Licet quibusdam monachis, & canonicis, necnon & Hospitalarijs, & Templarijs à Sede Apostolica sit *b* indultum, ne postquam aliquis professus fuerit apud eos, ad alium locum possit ipsis inuitis, arctioris etiam religionis obtentu transire; vt secundùm Apostolum vnusquisque in ea vocatione permaneat, in qua dignoscitur esse vocatus. Quia tamen vbi spiritus Dei est, ibi libertas; & qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, quia lex non est posita *c* iusto: ea ratione videtur hoc illis fuisse concessum, ne quis ex temeritate, vel leuitate in iacturam, & ruinam sui Ordinis, sub pretextu maioris religionis ad aliam transuolaret, sicut frequenter à multis constat esse *d* presumptum: non quidem, vt ei transeundi licentia denegetur, qui eam cum humilitate, ac puritate duxerit postulandam, qua non fictè, sed verè ad frugem melioris vitę valeat transmigrare. Talis ergo, postquam à Pręlato suo transeundi licentiam postulauerit, ex lege priuata, quę publicæ legi præiudicat, absolutus, liberè potest sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante proterua indiscreti contradictione Prælati; quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate: cùm & Rom. Pontif. qui supremam obtinet in Ecclesia potestatem, Archiepiscopis, & Episcopis concedendi licentiam ex iusta causa petentibus sine difficultate *e* concedat. Quocirca nouerint vniuersi, quibus huiusmodi priuilegium est concessum, se ad concedendū transeundi licentiam taliter postulantibus de iure teneri; quia sicut subditus à Prælato cum humilitate, & puritate debet transeundi licentiam postulare, ne bonum obedientię contemnere videatur: sic profectò Prælatus subdito sine difficultate, & prauitate qualibet debet transeundi licentiam indulgere, ne videatur propositum impedire diuinitus inspiratum. Si verò probabiliter dubitetur, vtrum quis velit ad ordinem arctiorem, an laxiorem ex charitate, an temeritate transire, superioris iudicium est requirendum, ne fortè angelus sathanæ in lucis angelum se transformet: illa semper regula inuiolabiliter obseruata, vt nullus absque licentia Romani Pontif. presumat occasione quacumque deserere *f* Presulatum: quoniam sicut maius bonum minori bono præponitur, ita communis vtilitas *g* speciali vtilitati præfertur: & in hoc casu rectè preponitur doctrina silentio, solicitudo contemplationi, & labor quieti: ad quod vtique designandum vnigenitus Dei filius Iesus Christus, non de Rachele secundùm carnem natus est, sed de Lia. nec legitur eum in domum suam Mariam excepisse, sed Martham. Vnde quando potest Episcopus præesse pariter, & prodesse, non debet cedendi postulare licentiam, aut etiam obtinere. Cùm ergo dil. f. R. monachus vester ad fratres *h* Cisterciensis Ordinis transmigrauerit, non vt Ordini vestro aliquatenus derogaret, sed vt apud eos vitam duceret arctiorem: disc. v. per A. s. m. quat. super eo, quod de corde bono, & conscientia pura, & fide non ficta fecisse dignoscitur, eum nullatenus molestetis, quia charitas est fons proprius; cui non communicat alienus.

N O T Æ.

1 a DEluiomenen.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* in sexta autem legitur, *Dimoliensi*; Glossa autem marginalis emendat, *Dubiolensi, seu Dunoliensi*. Vndè adeò corrupta manet hæc inscriptio, vt non facilè cognosci possit monasterium, cuius

Priori in præsenti rescribit Innocentius.

b *Indultum*] Quas constitutiones citat Hostiensis *hic*.

c *Posita iusto*.] Hæc verba exposui *in c.1. de consuet.*

2 d *Præsumptum*] Paucis enim bene cessit Ordinis proprij mutatio; immò sæpè sæpius infeliciter, vt docet D. Bernardus *in apolog. ad Guillel. Abbatem*, dum ait: *Scio nonnullos de alijs Congregationibus, & Institutionibus, ad nostrum Ordinem peruolasse, pulsasse, intrasse, qui hoc quidem agendo suis scandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt: dum quantum illos sua temeraria discessione, tantò nos turbarunt sua misera conuersatione: quoniam superbè spreuerunt, quod tenebant, & temerè præsumpserunt, quod non valebant.* Quod & horribilibus exemplis probatur; nam Gerson *epistola ad quemdam Carthus. tom. 1. consider.* narrat Ioannem Borbonium Cęlestinum, sub districtioris Ordinis obtentu receptum à Franciscanis de Obseruantia, pauló pòst abscesciisse, vxoremq; duxisse, & ab eius propinquis occisum fuisse. Referret etiam Pichardus *in notis ad epist. 29. Anselmi*, Franciscanum quemdam Bammetianum pręposteró arreptum zelo expetijsse Capuccinos, vbi mox à dęmonio impetitus habitum, & lunem abiecit. Alia referunt Thomas à Kempis 2. *parte serm. ad nouit. sermon. 5.* Haæphtenus *disquis. monast. lib. 4 tract. 2 disquis 6. num. 3* Menardus *in notis ad concord regul. fol 1006.*

e *Concedat*.] Vt probaui *in c. quoad translationem, de renunc.*

f *Præsulatum*.] Iuxta adducta *in c. 1. de renunciat.*

3 g *Vtilitas specialis*.] Consonat D. Augustinus *lib. 19. de Ciuitate Dei, c. 19 Otium sanctum quærit charitas veritatis; negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ, atque intuendæ vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omninò veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suauitas, & opprimat ista necessitas.* Videndus D. Thomas *2.2. q. 182. art. 1.*

h *Cistercienses*.] De quo ordine nonnulla adduxi *in c. 6. de rescript.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio textus, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petita, licet non obtenta sui Prælati licentia.* Probant eam textus *in c. non est nobis*, iuxta communem intellectum, *hoc tit. c. sane, hoc tit. c. statuimus, c. mandamus, 19 q 3 c. 5. 20. q 4. extrauag. viam, hoc tit inter communes.* Trid. *sess. 14. de reform. c. 12. & sess. 25. de reg. c. 4 & 19.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *hic, & de iure Eccles. lib 1. c. 44. n 76.* Ricciulus *de iur person. lib 8 c. 4. cum seq.* Balboa *in c. 3 de iureiur n. 53.* Azor *p. 1. Instit. lib 12. c. 14 & 15.* Haæphtenus *lib 4. disquis. monast. tractatu 2. disquis. 6.* Scortia *in select Pontif constit. epit 30. theorem 79.* Sanch. *lib. 7 in Decalog. c 7.* Suar. *tom 3 de relig. lib. 3. cap. 8.* Tamburinus *de iure Abbat lib. 1. disp. 21.* Rota apud Posthium *de manutent dec. 164* Stunica *de voto, q. 3 n. 30* Zypæus *ad hunc titulum, respons. 9.* Araulo *in decis. mor. tract. 6 q. 26 n 28* Theophilus Raynaud. *tom. 17 de apost à relig. cap. 1.* Thom. Delbene *part. 2. de offic. Inquisit dub. 236. sect. 252*

5 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione; nam monachum alienum recipere sine litteris commendatitijs proprij Abbatis, sacris canonibus est prohibitum. Concil Agathense apud Gratianum *in c. monachum 20. q 4.* ibi: *Monachum nisi Abbatis sui, aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas, aut suscipere, aut retinere præsumat.* Quæ verba licèt non reperiantur in ipso Concilio, vt iam notauit Bosquetus *ad Innoc. lib 1. epist. 150.* extant tamen alia eundem sensum exprimentia. Synodus 7. *can. 21.* ibi: *Non oportet monachum, vel monacham proprium relinquere monasterium, & in aliud se conferre; si hoc autem contigerit, ipsum hospitem recipi est necessarium: sed eum recipi sine mente monasterij Præfecti non conuenit.* Igitur non licet religiosis sine sui superioris licentia etiam ad strictiorem religionem transire. Secundò difficilis est hæc Innocentij Decretalis, dum in ea deciditur, zelo sanctioris, & perfectioris vitæ licere transire ad strictiorem religionem, petita priùs à superiore licentia; nam ad commutandum votum euidenter in melius, nulla est necessaria superioris auctoritas, *c. 3. de iureiur.* ibi: *Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.* Et *c. scripturæ, de voto*; ea ratione, quia euidenter commutatio fit in maius bonum, vt docuerunt Lessius *lib. 2. de iustitia, c 40 n. 87.* Azor *tom. 1. instit lib 11 c. 18. q. 1.* Caietanus, Couar Valentia, & alij, quos refert, & sequitur Balboa *in d. c. 3. de iureiur. num 48.* Igitur cum euidenter religiosus transit ad sanctiorem, & strictiorem vitam, nulla necessaria est superioris licentia. Tandem pars illa præsentis decisionis, vbi asseritur, sufficere quod petatur licèt à Prælato, licèt non concedatur, difficilis est; siquidem quando licentia petenda est ad actum celebrandum, non sufficit eam petere, nisi simul fuerit concessa, *c. religiosus de testam. in 6* igitur si in præsenti casu erat petenda licentia superioris, expectari necessarió debebat.

Adhuc tamen defendenda est præsens Innocentij decisio, pro cuius expositione scire oportet, quod licèt apud antiquos transitus monachorum de vna religione ad aliã parum in vsu esset, quia leuitatis, morumque prauitatis indicium erat, vnde Diuus Bernardus *de præcep & dispens.* improbat transitum ad aliam religionem, etiam vitæ strictioris causa, his verbis: *Secundò de religiosis, ac bene ordinatis monasterijs nullus professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitę desiderio, siue licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen, si melius inuenerit, & elegerit, meo nihilominus iam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contẽpserat prę meliori: pręsertim si illud melius tale fuerit, quod eius primę professioni congruere videatur.* Cur autem ne strictioris quidem vitę desiderio ad alium Ordinẽ transitum cõsulat, has ipse postea rationes subnectit: *Primò propter scandalum ipsorum, quos deserit. Deinde quia certa pro dubijs relinquere, tutum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertiò suspectã adeò leuitatem, qua id sępè, quod facilè volumus antequam probemus, expertis iam nolumus, vno propè momento id ipsũ, & cupientes, & respuẽtes, tam leuiter, quã irrationabiliter. Quales vtiq; non paucos frequenter experimur, qui vna vix hora in vna volũtate durãtes, aura leuitatis impulsi vagi, & instabiles, hac & illac velut ebrij nutant, mutantq; pro experimẽto iudiciũ; imò sine iudicio fluctuantes, spe tumultuãtes, tot de se consilia pręsumũt, quot loca reuisunt.* Accedit, quod loci mutatio rarò facit meliorẽ, iuxta illud Horat. *ep. 11.* 6 De transitu religiosi ad aliam religionẽ.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quodque vt plurimum falsa mutationis loci consolatione proposita, vera animi leuitate vocationem suam deserit monachus, & claustrum fugit.

Insolabiliter tamen istuc meus, animusque
Fert; & amat spatijs obstantia rumpere claustra,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors;
Stultus vterque locum immeritum causatur iniquè:

inquit ipse *epist 14.* Sed reuera (vt argutè ipse subdit:)

In culpa est animus, qui se non effugit vnquam.

Nec omittendus est Lucretius rem luculenter exponens *lib. 3. de rebus natur. in fine:*

Si possent homines proindè, ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se grauitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & vnde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, vt nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit nescire, & quærere semper
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Et post aliqua, quibus inquietum demutantis loca animum pingit, concludit:

Hoc se quisque modò fugit.

Verùm quia iuxta ipsum D. Bernardum *d. c. 20.* duce spiritu libertatis licet trãsire de loco ad locum; ideò Ecclesia permisit transitũ religiosis de vna Religione ad aliã, ita vt licèt vllus ordo, seu monasteriũ integrè ad aliud incõsulto Romano Pontifice non possit, *c. vn. §. firmatos, de relig domib. in 6* tamen priuatus, siue vir, siue fęmina, studio perfectioris vitę ad aliam Religionem transire possit, licentia petita à proprio Pręlato, qui dum eam concedit, nõ debet absoluere religiosum ab obedientia Concil. Salzeburg. tempore Gregorij X. *can. 2.* ibi: *Sed nec licitum sit Abbatibus, cùm nec vnquam licuerit, monachos ad ordinem strictiorem transeuntes absoluere ab obedientia, quę monachorũ ossibus inseparabiliter est affixa.* Non tamen licet ad laxiorem sine licentia Romani Pontificis transire. Trid. *sess. 25. de reg. cap. 19.* Ricciulus *dicto lib. 8. de iure person. c. 1.* Sed si de facto transeat religiosus ad strictiorem religionem, non ideò creditur apostata, vel in excommunicationem incidit, vt pluribus relatis probat Gibalin *de claus. disquis.*

disquis.2.c.2.§.3.num.24. Restituendus tamen est priori Prælato, donec cognoscatur, an strictior sit Religio, ad quam transire vult, *c.non est, c.Ioannes, hoc tit.* Azor *dicto lib.12.instit. p.1.c.14.* Zypæus *respons.19.ad hunc tit.* vbi exponit textum *in c.sane, hoc tit.* In hoc tamen examine non attenditur, vtra Religio sit perfectior, sed quænam strictior sit. Ricciulus *d.lib.8.c.6.* Quæ tamen dicantur strictiores, asperioresve religiones, exponunt Barbosa *in præsenti*, Ricciulus *dicto cap 7.* ad quam partem spectat textus *in Clem.vt professores, hoc tit.* extrauagans Martini IV. *hoc tit.inter communes.* Trident. *sess.14.de reform.c.11.* Et idem in monialibus transeuntibus ad alia monasteria statuitur in Concil. Augustan *can.8* Sanctimonialis, quæ spontanea voluntate strictioris vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione disposuerat peragendum, ab Episcopo non impediatur. Resoluit Tamburinus *vbi suprà*: & quis dicatur superior quoad licentiam petendam, & alia dubia, quæ circa transitum regulariũ euenire solent, examinant, & resoluunt Azor, & Suar. *vbi sup.* Marinis *all.105.*

7 Traditur ratio decidendi. Ratio præsentis decisionis, quare videlicet religiosis permittatur transitus ad strictiorem religionem, prouenit ex zelo perfectioris vitæ, quo motus religiosus, & Dei inspiratione ductus, strictiorem appetit religionem: quo casu cùm diuinæ inspirationi impunè resisti non possit, *c.duo sunt 19.q.3.* ideò potest quis studio, & zelo perfectioris vitæ deserere propriam religionem, & ad strictiorem transire: sed quia hoc facere debet cum humilitate, ideò priùs debet petere licentiam à proprio Prælato; & quia sæpè sæpiùs per indiscretam Prælati denegationem impediretur propositum sanctioris vitæ, *cap.Iulianus 11.q.3.* ideò sufficit eam petere, licèt non obtineatur, vt in alijs iuris casibus plerumque contingere solet, vt *in c.cum olim, de arbitris.* Valdè tamen attendenda est similis transitus causa, quæ plerumque simulatur ex studio, & zelo strictioris vitæ, cùm plerumque ex diaboli tentatione proueniat. Vnde similes transitus reprehendens Petrus Blesensis *lib.9. epist. 19.* ait: *Ranas, & muscas inquietantes penetralia cordis vestri, vtinam addicere, vel potiùs exterminare breui admonitione possem? Non ignoro, apud Aristotelem, dubitare de singulis non esse inutile; teneo autem apud Hippocratem, quod mutationes maximè generant morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpè transponuntur, radices non mittunt.* Et Anselmus *lib 1. epist. 29.* eundem transitum increpans, ait: *Quod si sibi videtur maior aquedam, ac vtiliora spirituali feruore appetere, quàm illi præsentis monasterij institutionibus liceat, æstimet aut se falli, siue præferendo paria paribus, siue minora maioribus, vel præsumendo se posse, quod non possit; aut certè credat, se non meruisse, quod desiderat.* Plura pro improbandis huiusmodi mutationibus cumulauit Haëphtenus *lib.4. disquis. tract.2. disquis.6.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in iuribus ibi expensis non agitur de transitu monachi ex vna religione ad aliam zelo perfectioris vitæ, sed de transitu de vno cœnobio ad alium eiusdem ordinis, vt iam notaui *in c non est 7.hoc tit.* quo casu sine litteris commendatitijs proprij Prælati non potest monachus, etiam petita licentia, sed non obtenta, recipi in alio monasterio eiusdem ordinis, ex rationibus adductis *in d.c.7.* Nec obstat secunda difficultas; nam verum est, quemlibet posse propria auctoritate votum à se emissum in melius commutare, quod ex præsenti textu probatur. Siquidem in eo ait Innocentius, etiam renuente proprio Prælato posse religiosum transire ad strictiorem religionem, vt iam notauit Balboa *in d.c.3.de iureiur.n.53* Debet tamen peti licentia à proprio Prælato, ne temerè, & ex leuitate, & in obedientiæ contemptum transitus fiat; sed si legitimè petatur, & Prælatus renuat indiscretè eam concedere, tunc poterit religiosus ad strictiorem religionem transire Nec obstat vltima difficultas, cui satisfacit Morla *in empor. tit.12 q.10.* dum asserit, in præsenti speciale ius circa trãseuntes ad religionem strictiorem constitui, quod in alijs casibus non obseruatur; nam ideò religiosus debet petere licentiam à proprio Prælato, ne ex obedientiæ contemptu, aut leuitate animi transferat se; Prælatus verò tenetur eam iustè petenti concedere: quare si neget, iniustitiam facit; nam talis licentia non pendet ex eius libera voluntate, sed ex boni, iustique viri arbitrio, & ita si iniustè denegetur, pro concessa habeatur. 8 Dissoluitur ratio dubitandi.

C A P V T XIX.

Idem *Præposito, & Decano, & Scholastico de Miren. a Colon. diœc.*

VEniens ad Apost. Sedem G. mulier latrix præsentium simplici nobis insinuatione monstrauit, quod cùm matrimonium cum E. de Herd. Colonien. diœc. in facie Ecclesiæ contraxisset, & diutiùs cohabitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, & sic suadente humani generis inimico, quod deinceps alter non requireret reliquum, vterque corporaliter præstitit iuramentum. Hanc tamen vir ipse causam diuortij assignauit, quòd quandam ipsius mulieris amitam *b* cognouisset antequam eam duceret in vxorem: sed licèt hoc assererent quamplurimi, non tamen fuit super hoc Ecclesiæ facta fides. Cùm autem postmodum ad secunda vota conuolasset vterque, secundo viro viam vniuersæ carnis ingresso, adhuc priore superstite viro, dicta mulier se fecit in arcto *c* loco ad pœnitentiam agendam includi, vbi sex annis in deuotione peractis, audiens à quibusdam discretis, & religiosis personis, quod sic saluari non posset, ad Apost. Sedem accessit, humiliter postulans, & deuotè, vt ei dignaremur impendere consilium salutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum *d* iuramentum disc. v. per A. s. m. quat. præfatum virum monere attentiùs, & inducere procuretis, eum si necesse fuerit, per cens. eccl. ap. rem. cogentes, vt ea, quam superduxit, exclusa, præfatam recipiat mulierem, audituri postmodum si quid fuerit quæstionis, & illud debito fine, appell. rem. decisuri. Si verò contra matrimonium nihil fuerit ostensum, & vir seculo derelicto maluerit ad *e* regularem vitam migrare, vos ei super hoc licentiam tribuatis, vt & illa sic possit in suo, sicut desiderat, proposito remanere.

N O T Æ.

1 a *COloniensi.*] Ita legendum est, non *Colocensi*, vt legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.6.* nam in præsenti agitur de Coloniensi diœcesi Agrippina, vt notauit Chopinus *lib.1. de sacra polit.tit.3.n.1.* De Ecclesia Coloniensi nonnulla notaui *in c.7. de ætate, & qual.*

2 b *Cognouisset.*] Quod si Ecclesiæ constaret, separandi erant, iuxta ea, quæ dabimus *in c.super eo, de eo, qui cognouit consanguin.*

c *Arcto loco.*] Monasterio videlicet, iuxta tradita *in c.1. hoc tit.*

d *Iuramentum.*] Quia non fuit factum animo seruandi castitatem, quod valeret, vt dicemus infrà, *titulo proximo*; sed ex ira, & leuitate, vt post Thomam Sanchez docet Barbosa *in præsenti.* 3

e *Ad regularem vitam.*] Et ita ex mutuo consensu religionem profiteatur, iuxta textum *in cap. 1.* vbi commentarium huius textus dabimus, *de conuers. coniug.* 4

CAPVT XX.

Idem *Abbati de Affligen.* a *& Magistro R. & G. Canonicis Traiecten.*

COnsulti sumus frequenter à multis, vtrum is, qui monasterium est ingressus habitum sumendo nouitij, si ante professionem emissam infra tempus probationis voluerit exire, licitè possit absque apostasiæ nota, vel noxa, præsertim cum debita morum correctione ad sæculum remeare. Licèt autem super hoc senserint diuersi diuersa; nos tamen credimus distinguendum, vtrum is proposuerit absolutè *b* vitam mutare, vt sub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur; an conditionaliter experiri obseruantiam regularem, vt ita demum, si sibi placuerit, profiteatur Ordinis disciplinam; aut si forsitan non placuerit, moribus emendatus ad statum pristinum reuertatur. In primo casu debet, vt regulariter viuat, ad laxiorem saltem regulam pertransire: in secundo potest in sæculo, non tamen, vt viuat sæculariter, remanere: & vt, quæ sit eius intentio pleniùs agnoscatur, propositum suum in principio protestetur. Hac ergo distinctione diligenti meditatione pensata, dil. f. Traiecten. Decanum iniquitatis solicitè, quæ videretis requirenda, & statuatis canonicè, quæ videritis statuenda.

NOTÆ.

1 a AFfligen.] Hęc inscriptio corruptè habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. finali.* Affligentem enim potens admodum est monasterium, in Cameracensi olim diœcesi, nunc Machliniensi situm; fundatum in honorem Diui Petri ab Henrico III. Lobani Comite, anno 1086. vt referunt Aubertus Miræus *in orig. Benedict.* Bucelinus *tom. 1. German. sac. fol. 3.* Fratres Sarmathani *to 4. Gall. Christ. fol 9.*

b *Vitam mutare.*] Nam tunc censetur renunciasse anno probationis, & ita professionem emittere, vt docuit Guttier. *lib. 2. canon. c. 22. n. 33.* 2

CAPVT XXI.

Lingonienſi a *Episcopo.*

b POstulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quare contra Iudęum procedere debeas, qui manus iniecit in quemdam Presbyterum violentas. Ad quod fraternitati tuę breuiter respondemus, quod si dictus Iudæus tuę iurisdictionis existit, ipsum pœna pecuniaria punias, vel alia secundùm quod conuenit, temporali, faciens percusso satisfactionem congruam exhiberi. Alioquin dominum eius moneas, & inducas, vt passo iniuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dominus eius id neglexerit adimplere, tu Christianis per censuram Ecclesiasticam interdicas, ne cum ipso Iudæo antequam satisfaciat, præsumant commercia exercere. Consequenter quæsisti, quid facere debeas de quodam captiuo, qui se falsò Episcopum asserens, altaria consecrauit, & alia plura exercuit, quæ ad officium pertinent Præsulatus. Ad quod tibi taliter respondemus, vt illa, quæ taliter egit, irrita nuncies, & ipsum perpetuò carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua angustiæ sustendandum. Tertiò quæsiuisti, vtrum illi, qui in annis *c* minoribus constituti, nouitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodum facta professione ad sæculum sunt reuersi, & ab Episcopis suis hoc scientibus ad sacros Ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis Ecclesijs ministrare, in quibus fuerint ab eisdem Episcopis instituti. Nos ergo fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ipsis Ecclesijs amouendi, sed in eis possunt liberè ministrare, nisi fortè prudentia suppleuerit in illis ætatem, vt saltem transire debeant ad regulam laxiorem; cùm ipsi absque protestatione religionis habitum assumendo, vitam præsumantur proposuisse mutare. Datum Laterani 7. Idus Iunij, Pontif. nostri anno 5.

NOTÆ.

1 a LIngonienſi] In quarta collectione, *sub hoc tit. c. 1.* legitur *Legionensi*, sed tam inscriptionem, quàm litteram restituo ex regestro epistolarum Innocentij edito à Bosqueto, vbi *lib. 3 regest. 15. ep. 126.* reperitur textus hic De Lingoniensi Ecclesia egi *in c. 8. de rescrip.*

b *Postulasti.*] Hæc priora verba referuntur *in c. postulasti, de Iudæis*, vbi exponemus.

c *Annis minoribus.*] De ætate ad professionem emittendam necessaria ègi *in c. quia in insulis*, suprà relato, ex quo commentario præsens petendum est. 2

CAPVT XXII.

Honorius III. *Episcopo* a *Venetensi.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli sunt in diœcesi Venetensi, qui licèt pluribus annis gestauerint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt; vnde cùm super eo, quod habent proprium, & aliàs regulariter viuunt, à te, vel ab alijs arguuntur, non erubescunt dicere, se ad carentiam proprij, & continentiam, ac alias regulares obseruantias non teneri, cùm habitus nequaquam monachum faciat, sed professio potiùs regularis: quare super his Apostolicum postulasti remedium exhiberi, cùm inordinata vita præuaricatorum huiusmodi non solùm est periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum. Ideòque fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesana subiectos, qui prædicto modo terras vijs ingrediendo duabus, iuxta Prophetam vę sibi, & perditionem acquirunt, vt postquam per *b* annum gestauerint habitum monachalem, regulam quoque secundùm formam Ordinis profiteantur, & seruent, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas, appellatione remota compellas.

NO-

NOTÆ.

1 a *VEneteusi.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc ti.c.vlt.* ex qua ita restituo textum hunc. Guillelmo Prçsuli Venetensi, qui fuit ab anno 123. vsque ad aunum 1236. missa est præsens epistola. Veoetensis ciuitas est in Gallia, cuius meminerunt Strabo *lib.* 4. Plin. *lib.* 4.*c.*18 Iobelin *lib.* 3.*commen.de reb. Pij II.* Cęsar *lib.* 3 *c.*2. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam, de qua agunt Fratres Sammathani *tom.* 3. *Gall. Christ fol.* 1156. Ejus Episcopo Guillelmo missa est præsens epistola.

b *Per annum.*] Ad probationem videlicet assignatum, de quo egi suprà *in c. super* 9. 2

CAPVT XXIII.

a Gregorius IX.

STatuimus nouitios in probatione positos ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consueuit, vel ante professionem emissam ad priorem statum redire posse liberè intra annum, nisi euidenter appareat, quod tales absolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuò Domino deseruire; cùm quilibet renunciare valeat ei, quod pro se noscitur introductum. Nihilominus statuentes ad omnem ambiguitatem penitus amouendam, quod cùm in quibusdam locis religiosis nouitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes, quę profitentibus conceduntur, vt nouitiorum habitus à professorum habitu discernatur.

NOTÆ.

a *GRegorius.*] Qui præsentem constitutionem edidit
1 motu proprio, ad decidendam quæstionem toties agitatam, an videlicet pendente probationis anno liceat deserere religionem, & habitum susceptum exuere? Quam ex nouo, & veteri iure examinaui sup *in cap.* 9. *hoc tit.* ex cuius commentario præsens petendum est.

CAPVT XXIV.

a Idem

NE religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: statuimus, vt præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilij *b* generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores *c* fugitiuos suos, & eiectos de Ordine suo requirant solicitè annuatim. Qui si in monasterijs suis recipi possunt secundùm ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum monitione præuia per censuram Ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salua Ordinis disciplina. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra prouideant, vt apud eadem monasteria in locis competentibus, si absq; graui scandalo fieri poterit, alioquin in alijs religiosis domibus eiusdem Ordinis, ad agendam ibi pęnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò huiusmodi fugitiuos, vel eiectos inobedientes inuenerint, eos excommunicent, & tamdiù faciant ab Ecclesiarum Prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter reuertantur.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Gregorius videlicet IX. qui nouam hanc constitutionem edidit pro religiosis fugitiuis, & eiectis reuocandis ad proprium monasterium: & licèt cum alijs Azor *p.*1.*instit.lib.*12.*c.*17.*q* 2. Sanch. *in Decalog.tom.*2 *lib.* 6.*c.*9.*n.*21. existimauerit, constitutionem hanc contraria consuetudine esse abrogatam; tamen confirmata, & instaurata ea fuit lege noua Vrbani VIII. constitutione edita die 21. Septembris anno 1624. vbi dum de apostatis religiosis, & eiectis decretum edidit, ita cauit: *Postremò censuit esse innouandam, & suæ beatitudinis auctoritate innouat constitutionem felicis record. Gregorij IX. relatam in c. fin. extra de regul. ac propterea declarat, eam constitutionem in his quoque vindicare sibi locum, seruandamque esse, qui iustè, diffinitivèque, ac iuris ordine seruato expulsi fuerunt; dummodo tamen in expulsis huiusmodi subsit spes euidens emendationis, ex litteris saltem testimonialibus Ordinarij, cuius conscientiam in his litteris concedendis sacra Congregatio seriò onerauit.* Refert Barbosa *in præsenti, nu. fin.*

b *Concilij generalis.*] Glossa *hic*, quam sequitur Ho-
2 stiensis, existimat verba hæc referri ad Concilium Lateran. sub Innocentio III. celebratum, & relatum *in c. in singulis, de statu monach.* Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine*, ab hac Glossę sententia discedit ex eo, quod in dicto Concilio Later. non agitur de religiosis fugitiuis, & ita Gregorium IX. referendum esse ad Concilium Eborac. sub Cœlestino celebratum, vbi vetitum fuerat, ne occasione negotiorum, aut peregrinationis religiosus absque socio iter arriperet, teste Rogerio *in hist. Angliæ*. Sed eodem modo refellitur hæc Ciconij sententia; nam in eo Concilio non agitur de monachis fugitiuis perquirendis, nec fuit illud Concilium generale: quare non potest Gregorius referri ad Synodum illam. Credo ergo Gregorium respexisse ad Concilium Generale, de quo *in d. c. in singulis*; non quia agatur in eo de monachis fugitiuis perquirendis; sed quia statutum in eo fuit tempus celebrandi Capitulum à Regularibus, & formam in eo obseruandam Innocentius ibi præscripsit. Vnde ait Gregorius in præsenti: *Statuimus, vt præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilij generalis*, &c. Non enim Gregorius expendit Concilium generale ad firmandam suam constitutionem, sed relatiuè; vt cum Capitulum Regularium congregandum sit iuxta formam præscriptam in dicto Concilio Later. generali, de fugitiuis, & eiectis monachis perquirendis agatur: & ita libenter adhęreo Glossę, & Hostiensi in præsenti.

c *Fugitiuos.*] Fuga differt ab apostasia; nam fuga est re-
cessus à monasterio, & obedientia, atq; subiectione pro- 3
prij Prçlati; non tamen deserendi religionem, & manendi in sęculo, siue ad illud redeundi; sed aliquamdiù vagandi quocunq; prętextu, siue retento, siue abiecto habitu; nam *in l. quis sit fugitiuus, ff. de ædil edict.* ille fugitiuus dicitur, qui extra Domini domum fugę causa, quo se à Domino celaret, mansit: quam explicat Villota *de seruis fugitiuis, in princ.* Apostasia est recessus à Religione, & obedientia Prçlati proprij, cum animo deserendi omninò institutũ & non redeundi ampliùs ad religionem, siue habitũ retinendo, siue illum abijciendo: quare licèt omnis apostasia, à religione sit fuga, non tamen omnis fuga apostasia est. Ad fugam igitur requiritur sola discessio à conuentu, & obedientia Prçlatorum: ad apostasiam verò exigitur deinde animus deserendi religionem, & in sęculo permanendi: quod discrimen agnouerunt Sanch. *in Decal lib.*6.*c.*8.*n.*2. alijs relatis Ferdinandus à Castro *tract.*16. *disp.*4. *punct.*16.*n.*2. Gibalinus *de clausur. reg. disquis.*2.*c.*3. § 1.

COMMENTARIVM.

EX hac Gregorij IX. constitutione sequens deducitur assertio: *Religiosi fugitiui, & eiecti annuatim sunt requirendi, & cogendi, vt ad claustrum reuertantur.* Quæ conclusio probari potest ex Concilio Andegau. *can.9.* ibi: *Monachi, qui cœptam obseruationis viam relinquunt, & absque epistolis, & absque certis negotijs, vel necessitatibus per regiones vagantur alienas, cognita districtione, si se non emendauerint, ab Abbatibus suis, vel à sacerdotibus ad communionem non recipiantur.* Vernense *can. 10.* ibi: *Vt monachi, qui veraciter regulariter viuunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant. Et si talis casus euenerit (quod absit) quod illo Abbas sic remissus, vel negligens inueniatur, vt in manus laicorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipso monasterio migrare velint, propter eorum animas saluandas; hi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint saluari.* Rhemense *can. 25.* *Ne monachi, aut canonici occasionem quærant vagandi.* Parisiense sub Ludouico, & Lothario *lib.1. cap. 36.* *Multi ecclesiasticæ regulæ subiecti, propositi, & loci sui desertores effecti, passim quocumque eis voluntas suaserit, post habita auctoritate canonica pergunt; & non solum ab alijs Episcopis, & Abbatibus, verùm etiam à Comitibus, & nonnullis alijs nobilibus viris recipiuntur. Quod quantùm & à diuina, & canonica auctoritate discordet, in promptu est. Quod ne vlteriùs fiat, & ab Episcopis, & à cæteris ecclesiasticis Prælatis obseruandum.* Aureliao. 1. *can. 19.* *Ipsi autem monachi, qui fuerint peruagati, vbi inuenti fuerint, cum auxilio Episcopi, tanquam fugaces sub custodia reuocentur.* Tolet 7. *can. 5.* *Vult vagos ab Episcopis, seu Rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt, vel in quorum vicinitate consistunt, in monasterijs omni modo deputari.* Synodus Constant. 2. *can. 3* apud Balsamonem: *Si qui præest monasterio, eos qui ei subiecti sunt, monachos non cum multa diligentia requirat, vel inueniens non recipiat statuit sancta synodus eum segregationis subijci.* Concilium Nicæn. 2 *can* 21. Cęsaraugust. *can* 6. Tolet. 4. *can. 52.* *Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, siue hi, qui per diuersa loca vagi feruntur, ab Episcopis, in quorum conuentu commorari noscuntur, licentia eorum coerceatur, vt aut in clero, aut in monasterio deputentur.* Salzeburgensé 1. tempore Gregorij X. *can* 2 *Eisdem Abbatibus præcipimus, & mandamus, vt monachos fugitiuos in sęculo diuagantes reuocare procurent, & secundùm tempora Martini V. determinamus, vt quicumque Prælatus monachum fugitiuum, per eiectum ad monitionem Episcopi, Rectorum, vel Visitatorum Ordinis non receperit, ex tunc sit à temporalium administratione suspensus, donec recipiat Monachum vagabundum.* P. Blesensis *epist.* 88 Illustrant vltra congestos in pręsenti à Barbosa, Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tr. 4. c. 6. propos. 9* Haęphtenus *disquis. monast. lib. 8. tr 4. disquit. 7. & 8* Tamburinus *tom 3. de iure Abbat. disp. 8 q. 7.* Ferdinandus à Castro *tr. 16. disp. 4. punct 19. n 2.* Gibalinus *de clausur. disquis. 2 c. 4. §. 11.* Girago *de regim. regul. p. 2. dub. 29.*

5 *Impugnatur hæc assertio.* Sed licèt hæc assertio erga religiosos fugitiuos sustineri possit, & facilè procedat; tamen erga eiectos contraria videtur sacris canonibus, & ipsis regulis monachalibus; nam monachum incorrigibilem eijciendum esse in perpetuum à monasterio, statuerunt Alexander III. *in cap. relatum 7. ne clerici, vel monachi.* Innocentius III. *in cap. cum ad monasterium, de statu monach.* Honorius III. *in cap. vltimo, eodem titulo.* Et suis sanctis regulis idem statuerunt Sanct. Augustinus *epist.* 109. quæ est eiusdem Regulæ, vbi de monacho incorrigibili ita ait: *Etiamsi ipse non abscesserit, de vestra societate proijcietur; non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat.* Sanctus Benedictus *c. 28.* de incorrigibilibus agens: *Tunc Abbas faciat, quod sapiens Medicus, si exhibuit fomenta, si vnguenta exhortationum, si medicamina scripturarum diuinarum, si ad vltimum vstionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiamsi viderit nihil suam prænalere industriam, adhibeat etiam quod magis est, suam, & omnium fratrum pro eo orationem, vt Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc iam vtatur Abbas ferro abscissionis, vt ait Apostolus: Auferte malum ex vobis. Et iterum: Infidelis, si discedit, discedat, ne vna ouis morbida totum gregem contaminet.* Magister de eisdem agens, *c. 13. Si placuerit Abbati, de monasterio expellantur.* Consonant Concilium Aquisgran. *can. 134.* Isidorus Pelusiota *lib. 1. epist. 318* D. Basilius *interrog 57. in reg. breuioribus:* quorum verba refert Gibaiin. *d. c 4. §. 8.* Igitur si eiectio religiosorum ita conueniens est, & consona iuris dispositioni, & regulis monachorum, non rectè statuit Gregorius in præsenti, monachos eiectos annuatim esse requirendos, & claustris, aut carceribus esse mancipandos.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens Gregorij constitutio: pro cuius expositione sciendum est, monachis, & quibuscumque religiosis ritè, & legitimè professis prohibitum esse è monasterio exire inulto, aut inconsulto Prælato. 6 *De clausura monachorũ.* Concilium Turon. 2. *can. 16.* ibi: *Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi.* Synodus Trull. *can. 46.* vbi cùm de clausura sanctimonialium ageretur, de monachis ita aiunt PP. Sed & viri, qui vitam monasticam persequuntur, vrgente necessitate, & ipsi cum benedictione eius, cui regimen creditum est, procedant. Nec etiam prętextu peregrinationis Romanæ licet monachos è monasterio exire. Concilium Vernense *can. 10.* ibi: *Vt monachi, qui veraciter regulariter viuunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur.* Et quia varij prætextus quęrebantur à monachis, vt exirent è monasteria, vt omnes vagandi occasiones præscinderentur, etiam negotij peragendi prætextu, egressus è monasterio absque Prælati licentia denegatur in Synodo Magunt sub Carolo, *can. 20.* ibi: *Vt omnia necessaria intra monasterium exerceantur, vt non sit necessitas monachis, vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum.* Meldense *can. 57.* *Vt monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel vbi, & vbi discurrere, ac peruagari præsumant.* Synodus Romana sub Leone IV. *can.* 28. ne monachi à monasteriorum clausuris absque Abbatis, vel qui ab eo est constitutus, licentia, ad quodlibet opus exercendum egredi præsumant, *l. 29. C. de Episc. & Cler.* *Qui in monasterijs degunt, potestatem inde exeundi ne habento.* Concilium Chalced *cap. 4* Trull. *can. 46. l. 1. & 2 Cod. Theodos. de monachis.* Quæ omnia innouauit Trident. *sess 25. regul. cap. 4* Cum licentia tamen proprij Prælati possunt etiam perpetuò extra monasterium degere. Quare cum Alexander II *in c. iuxta 16. q. 1.* præcipit monachis in claustro morari, intelligendus est, nisi licentia Prælati præcedat; nam Pontifex ait, sequi se Chalcedonensis Concilij tenorem. Et *in can 4. ipsius Concilij*, ita legitur: *In quibus ordinati sunt locis fortiter perseuerantes, nec ecclesiasticis, nec sæcularibus negotijs se ingerant, vel communicent, propria relinquentes monasteria, nisi quandoque à ciuitatis Episcopo eis permissum fuerit.* Illa autem verba, quæ sequuntur *in dicto cap. iuxta*, ibi: *Ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcipimus;* rectè exponit Gibalinus ita, vt sensus Alexandri sit, vt præcipiat omnibus monachis morari intra claustrum, prout Sanct. Benedictus in sua regula præscripserat, videlicet ne etiam prædicationis, aut peregrinationis causa monachis liceret extra monasterium vagari; cùm licentia verò Abbatis liceret è monasterio exire: quo modo etiam intelligitur textus *in c. placuit 2. 16. q 1.* iuncto ipso Gibalino *dicto c 2. §. 3. nu. 9.* & plura de clausura Religiosorom congesserunt Nauarrus *commentar 2. de regul* Suar. *de relig. tract. 8. lib. 7. cap. 3. num. 3.* Tamburinus *de iure Abbat. tom. 3 disput 8. quest. 6. num. 3.* Arauio *tract. 3. quæst. 27. moral.* Bonac *de clausur. quæst. 2 punct. 1.* Vnde tot Ecclesiæ legibus cautum reperitur, ne monachi extra claustra vagentur. Concilium Meldense *d. can. 57.* probat Gibalinus *dicta disquis. 2 c. 2. §. 3.* Et leges Imperiales censuerunt monachum refugam, ab Episcopo, vel Præside apprehensum in monasterium detrudi debere: si denuò fugiat, militia, aut honore, quo fungebatur, spoliatum, inter officiales Præsidis Prouinciæ seruire, *Nouel. 123 Iustin.* & si seruilis fuerit conditionis, pristino domino restitui debere, *l. serui, Cod. de Episc. & Cler. nouel 5. Iustin. cap. 4.* notarunt Balsamon *ad nomocan. Photij, tit. 9. cap. 32.* Menardus *in not. ad concord. regul. capit. 20. §. 7.* Indèque è monasterio effugere, vt graue scelus, tam veteribus, quàm nouis Ecclesiæ legibus vindicatur, & in antiqua monastica disciplina fugitiuos spontè redeuntes post emendationem Prælati recipiebant in vltimo gradu, & si tertiò fugerent, non amplius eos recipiebant, iuxta regulam D Benedicti *c. 29.* *Frater qui proprio vitio egreditur,*

ac pro-

ac proijcitur de monasterio, si reuerti voluerit, spondeat priùs omnem emendationem vitij, pro quo egressus est, & sic in vltimo loco recipiatur, vt ex hoc eius humilitas comprobetur: quod si denuò exierit, vsque tertiò recipiatur; iam verò postea sciat omnem sibi reuersionis aditum denegari. Illustrat Gibalinus *dicto cap. 3. §. 3. n. 26.* & disciplinam hanc consonam esse alijs regulis Sanctorum PP. defendit Haæphtenus *lib. 8. disquis. tract. 4. disquis. 8.* & Menardus *ad concord. regal. fol. 1034.* De pœnis fugæ coniunctæ cum apostasia agemus *in cap. final. de apost.*

7 De pœna eiectionis.

Secundò sciendum est, eiectionem, seu expulsionem religiosi è monasterio adeò grauem pœnam esse, vt meritò eius vsus in dubium reuocetur à D. Isidoro *cap. 16. regulæ*, his verbis: *Quamuis frequentium, grauiorumque vitiorum voragine sit quispiam immersus, ne fortè qui poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum proijcitur, ore diaboli deuoretur*. Facit etiam & illa ratio; nam cùm religiosus tradiderit se religioni contractu quodam reciproco professionem suam acceptanti, sicut religiosus nequit habitum exuere, religionemque abijcere; ita nec religio poterit religiosum inuitum eijcere, cùm mutua sit, & æqualis vtriusque obligatio. Nec hæc pœna eiecto, aut religioni eijcienti commoda esse potest; nam eiectus multò liberiùs peccabit, immò in omnia se vitia præcipitem dabit, vnde non eius emendationi per eiectionem consulitur: nec etiam Religioni conueniens est pœna hæc, siquidem alij vt liberiùs viuant, incorrigibiles fient, vt ita eijciantur. Vnde cautiùs esse monachos incorrigibiles carceribus mancipare, quàm eijcere de monasterio, docuerunt Cardinal. *in Clement. ne in agro, §. quia verò, de statu monach.* Abbas *in cap. cùm ad monasterium, num. 13. de statu monach.* Hostiensis *in summa, tit. de pactis, num. 4.* Immola *in cap. cùm in Ecclesijs, a. 8. de maiorit. & obed.* Angelus *in summa, verbo Abbas, n. 18.* Grassis *part. 1. decis. lib. 3. cap. 5. nu. 145.* Sed contrarium, immò omni tempore in Ecclesia pœnam hanc eiectionis vsitatam fuisse, constat ex canonibus suprà relatis, & veteribus regulis Sanctorum Patrum; atque eius vsum defendunt Gibalinus *dicto §. 11.* Haæphtenus *d. disquis. 8.* Chassaing *dicta proposit. 9.* quoniam bonum commune religionis præponendum est particulari. Vnde cùm vtrumque non potest obtineri, minus, idest particulare, postponendum est bono maiori, videlicet communi. Hoc autem fieri non potest, nisi ouis morbida alios suo prauo exemplo, & improbitate inficiens, expellatur, & caro resecetur, vt docet D. Hieronymus relatus *in cap. resecandæ 24. q. 3.* Alioquin illorum exemplo ad similia inducerentur, vt satis experientia docuit. Non tamen ipsi eiecti propter eiectionem liberantur à votis emissis tempore professionis, vnde si ita eiecti contrahant matrimonium, præterquam quod inualidum est, puniri possunt ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Plura de ipsis expulsis, & eorum conditione tradunt Gibalinus, & Chassaing *vbi suprà*, Brauo *in not. ad regul. D. Benedicti, cap. 26.* Thomas Delbene *part. 2. de offic. Inquisit. dubit. 236. sect. 34.*

8 Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis prouenit ex eo, quod cùm fugitiui, & eiecti per fugam monasterium proprium priuent vtilitate & commodis, quæ ex suis subditis habet, illudque discessu, ac diuagatione infament, & alijs scandalo sint, ipsi verò in statu damnationis existant, debeantque Prælati communi bono religionis, & famæ consulere, religiosorum saluti spirituali prospicere, coguntur fugitiuos annuatim requirere, & reuocare, si possunt, atque tum pœnis, tum alijs modis illos emendare, vt in præsenti Gregorius constituit, qui circa fugitiuos tria præcipit. Primum, vt superiores illos sollicitè annuatim requirant: secundum, vt si in monasterijs recipi possint iuxta ordinem regularem, Abbates & Prælati ad eos recipiendos compellantur, etiam per censuram ecclesiasticam, salua ordinis disciplina, hoc est, vt interpretatur Glossa, imposita illis pœnitentia ex præscripto regulæ. Tertium, quod si disciplina regularis non patiatur eos in illorum consortium iterum recipi intra eadem monasteria, in locis competentibus, vel in alijs domibus eiusdem Ordinis, id est carcere, ad agendam pœnitentiam includantur.

9 Exponitur præsens textus.

Nec iam obstat difficultas suprà adducta, qua oppressi classici repetentes hic, & Doctores suprà laudati, varias huic constitutioni assignarunt interpretationes. Communiter docetur, textum hunc intelligi de eiectis iniustè, vel ex defectu potestatis indimittente, vel ex defectu causæ, seu ordinis iudicialis non seruati, qui debent requiri, & in monasterijs detrudi: quod secus procederet, si iustè & per sententiam diffinitiuam eiecti essent: ita docuerunt Nauarrus *ad hunc titulum commentarij 2. n. 36.* & *lib. 3. consil. tit. de regal. in 1. edit. consil. 51.* Rodriquez *tom. 1. qq. regal. q. 30.* Azor *lib. 12. instit. tom. 1. cap. 17.* alij relati à Thoma Sanchez *lib. 6. summæ, cap. 9. n. 18.* Præsentem constitutionem vt contrariam consuetudini negligit Ferdinandus à Castro *tract. 16. disp. 4. punct. 19. num. 2.* quem & sequitur Gibalinus *dicta disquisit. 2. cap. 4. §. 11. num. fin.* qui existimat, Gregorium in præsenti non agere de monachis eiectis absolutè, & in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat; qui nisi exacto tempore ad monastrium redeant, fugitiui censendi sunt, ideòque fugitiuis comparantur, & simul cum ipsis requiruntur, & ad monasterium redire coguntur: puniendi tamen sunt in eodem monasterio, vel in alio eiusdem Ordinis, salua regulari disciplina. Sed hæc solutio prorsus diuinatoria est, cùm generaliter Gregorius agat de fugitiuis, & eiectis, nulla adhibita distinctione inter eiectos ad tempus, vel in perpetuum. Quare omissis his solutionibus, pro vera huius textus interpretatione sciendum est, olim Prælatos Religionum facultatem habuisse dimittendi monachos, etiam iam professos, cùm illis videbatur religionis eiectio expedire: vnde D. Benedictus in sua regula, *cap. 38.* vbi agitur de professione monastica, statuit vt illæ vestes sæculares, quas nouitius probationis tempore gestabat, & cùm emittebat professionem, exuebat, diligenter asseruentur, ne si ad sæculum redeat, discedat in habitu religioso. Idem statuit D. Basilius *in Asceticis*, vbi innuit, olim discedere solitos monachos, facileque dimitti constituit ipse *pag. 336. columna 2. ad finem, & pag. 339. col. 1. circa mediam, & in regalis fus. disp. interrog. 28. 29. & 47. & in regul. breuior. interrog. 57. 61. 102. & 155.* Id etiam probatur ex D. Gregorio *lib. 2. dialog. c. 5.* vbi agens de quodam monacho, qui in ordine D. Benedicti facultatem discedendi efflagitabat, ita inquit: *Cumque eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in Congregatione persistere, atque importunis precibus, vt relaxaretur, instaret*. D. Augustinus *serm. 1. de commun. cleric. vit.* ibi: *Qui volunt habere aliquod proprium, quibus non sufficit Ecclesia Dei, maneant vbi volunt, vbique possunt, non eis aufero clericatum*. Quæ, & alia Sanctorum Patrum testimonia doctè expendens, hanc defendit sententiam Basilius Legionensis *quæst. 3. scholast. cap. 10.* cùm autem Prælati hac facultate abutentes à monasterijs monachos eijcerent, qui postea per sæculum vagabantur, statuit Gregorius, vt Prælati ipsos annuatim requirerent, & monasterijs manciparent: & posteà Vrbanus VIII. suprà relatus constitutionem hanc innouans statuit, vt tantùm ex grauissimis causis, dataque incorrigibilitate Prælati possent religiosos è monasterijs eijcere.

10 Exponitur can. 12. synodi Rom.

Sed suprà traditis obstat Synodus Romana sub Gregorio VII. *can. 12.* ibi: *Monachi, qui relinquunt suum habitum, vel absque licentia sui Abbatis vagantur, non recipiantur*. Ex quibus verbis expressè constat, monachos fugitiuos, & vagantes non esse ampliùs recipiendos: igitur frustrà annuatim requiruntur. Cui difficultati respondendum est, illa verba, *non recipiantur*, non esse referenda ad Prælatum proprium ipsius monachi fugitiui, sed ad alios Prælatos, siue Regulares, siue sæculares, iuxta textum *in cap. 3. 20. q. 4.*

TITVLVS XXXII.

De conuersione coniugatorum.

CAPVT I.

Alex. III. *Eliensi* a *Episcopo*.

PRæterea, vtrum laicus vxoratus, qui præsentibus sacerdotibus, & monachis, ignorante Episcopo, de licentia, & permissione vxoris suæ monasterium ingressus, & fortè professionem fecit, vxore in sæculari habitu remanente, nec ad religionem transeunte, aut perpetuam continentiam vouente, ab Episcopo suo possit ad thorum vxoris reuocari, an illa compellenda sit ad obseruationem continentiæ pertransire? Dicimus, quod nisi vxor ad religionem transierit, aut castitatem perpetuò seruare promiserit, vir debet, & potest ab Episcopo de monasterio reuocari; quia cùm vna caro sint effecti, non debet vna pars in sæculo manere, & altera ad religionem & castitatem transire. Verumtamen vxor monenda est, & propensiùs exhortanda, vt ad religionem transeat, & castitatem seruare promittat.

NOTÆ.

1 a *ELiensi*.] In appendice Concilij Lateranensis, *parte 5. cap. 4.* legitur *Heresfordensi*; sed in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* habetur, *Hxiensi*; & additur, *pars capitis Super eo*; vnde agnoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. super eo, de regul.* & ita legendum esse, *Eliensi*, vt iam in ipso notaui.

COMMENTARIVM.

2 EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Vir non potest religionem ingredi vxore renuente, immò nec consentiente, nisi simul conuertatur ad religionem, si iunior est; aut castitatem in sæculo promittat, si senex.* Probant eam textus *in cap. multorum, cap. Agathosa, cap. quia Agatho*, & ferè per totam *33. quæst. 5. cap. 14. 32. dist. cap. Episcopus, 77. distinct. cap. cùm sis, cap. vxoratus, hoc tit. cap. cùm causa, §. præterea, de raptor. cap. lege 1. §. beatus, dist. 10. c. vna sola, c. quod Deo, c. secundùm, 33. q. 3.* Gregorius VII. in Synodo Romana anno incerto, *c. 20.* ibi: *Si coniugatus vult monachus fieri, ex consensu mulieris fiat, ita vt illa fiat monacha, vel profiteatur castitatem; quia eo viuente monacho, nunquam habebit alium: similiter de muliere. Si quis istorum præuaricator fuerit mandatorum, excommunicationi subiaceat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 9. tit. 11.* Concilium Abrincense tempore Alexandri III. *can. 10. Vir ad religionem non transeat, vxore in sæculo remanente, vel conuersi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint.* Illustrant vltra congestos à Garasia, & Barbosa *hic*, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 10. n. 45.* & *de iure Eccles. lib. 1. c. 33. n. 126.* & *c. 35. n. 12.* & *cap. 42.* Basilius *de matrim. lib. 9. cap. 11. 12. & 13.* & *lib. 10. cap. fin.* Landmeter *lib. 2. de veteri mon. c. 102.* Bellarminus *tom. 5. controuers. lib. 2. de mon. c. 37.* Acuña *in cap. assumi, distinct. 28.* & *in cap. 14. distinct. 32.* & *in cap. Episcopus, 77. dist.* Espencaeus *lib. 6. de voto continentiæ, cap. 1.* Azor *tom. 2. instit. lib. 12. cap. 1.* D. Nicolaus de Castro *in §. 5. Instit. de emptione, n. 68.* Tondutus *resol. canonic. c. 116.* Vuading. *ad opera D. Francisci, fol. 246.* Gazæus *in notis ad Cassianum, collat. 21. cap. 9.* fusè Thomas Hurtado *tom. 2. de resident. resol. 1. per totam.* Cuiacius in *Nouella 22. Iustin.* Balboa *in cap. Gaudemus, n. 178. de diuort.* P. Gregorius *lib. 3. partit. tit. 2. cap. 4.* Ioannes Dartis *ad Decret. in 27. q. 2.* Probant conclusionem huius textus D. August. *epist. 45.* ibi: *Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi.* Illustrat Fabrotus *in l. 52. tit. 3. lib. 1. parat. Balsam.*

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione expendam caput 9. collationis 21. Cassiani, in quo singulare Abbatis Theonæ factum narratur, qui dimissa vxore, etiam inuita, & reluctante, ad eremum, & monachatum se contulit, rationibus illis motus, quas refert Cassianus per hæc verba: [Cùmque huiusmodi obsecrationibus iugiter persistenti coniux durissima non præberet assensum, seque diceret solatio maritali pro ætatis suæ flore penitus abstinere non posse, ac proinde si quid deserta ab eo criminis admisisset, illi potiùs adscribendum, qui coniugij fœdera dirupisset. Ad hæc ille, cùm diu conditionem naturæ prætendisset humanæ, quàm fragilem, & incertam; periculosumque esse carnalibus desiderijs, & operibus diutiùs implicari, adijciens adstruebat, non licere cuiquam eius se boni extortem facere, quod didicisset; maiorisque esse noxæ despicere cognitam bonitatem, quàm incognitam non amare: proinde se iam reatu etiam præuaricationis inuolui, si inuentis tam præclaris, tamque cœlestibus donis, terrena, ac sordida prætulisset. Ad omnem sanè aiebat ætatem, omnemque sexum perfectionis magnificentiam pertinere, & diuersa Ecclesiæ membra ad conscendendam sublimium meritorum celsitudinem prouocari, dicente Apostolo 1. ad Corinthios cap. 9. *Sic currite vt comprehendatis*: nec propter lentorum, & segnium moras, paratos, atque alacres debere subsistere, cùm rectius sit, vt desides à præcurrentibus incitentur, quàm vt properantes à residentibus obligentur. Proinde statutum sibi dicebat, decretumque esse secundùm illud Matthæi, cap. 18 renunciare sæculo, ac mori mundo, vt viuere posset Deo: & si hanc beatitudinem nequeat obtinere, vt cum socia sua in consortium transeat Christi, malle se vel cum vnius membri dispendio saluum fieri, & velut debilem introire in regnum cœlorum, quàm cum soliditate corporis condemnari, vt probatur ex Deuteronomij cap 2. ex Matthæi cap. 19. & Exodi cap. 20. Adijciebat autem etiam ista, dicens: Si Moyses pro duritia cordis dimitti permisit vxores, quare hoc non sinat Christus pro desiderio castitatis; præsertim cùm idem Dominus Lucæ cap. 14: & Matthæi cap. 19. inter cæteras affectiones (id est patrum, & matrum, ac filiorum, quibus omnem reuerentiam, non solùm lex, sed etiam ipse præceperat exhiberi; tamen pro nomine suo; ac desiderio perfectionis non solùm contemnenda simpliciter, sed etiam odio habenda esse decernens,) coniungat eis similiter etiam vxorum nomen, dicens: Et omnes qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, &c. In tantum ergo perfectioni, quam prædicat, nihil patitur comparari, vt illam quoque necessitudinem soluat patris, ac matris; quæ secundùm Apostolum ad Ephesios cap. 6. primum obtinet in repromissione mandatum: Honora scilicet patrem, & matrem (secundùm Matthæum vbi suprà) quod est mandatum primum in repromissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram; eamque despici pro suo amore præcipiat. Euidenter itaque sicut eos Euangelicus sermo condemnat, qui non interueniente adulterij crimine vxoria vincula dirumpunt, ita ob amorem Christi, & desiderium castitatis, his qui iugum carnale reiecerint, etiam centupla præmia promittit. Quapropter si fieri potest, vt ad hanc optatissimam mihi partem, accepta tamen ratione flectaris, scilicet vt Domino seruientes, pœnam gehennæ pariter euitemus, charitatem coniugij non refuto, immò etiam maiore adhuc dilectione complector: agnosco enim, &

veneror adiutricem meam Domini mihi sententia deputatam, & indirupto eidem fœdere charitatis in Christo cohærere non respuo, nec à me separo, quod Dominus mihi primæ statim conditionis lege coniunxit, dummodo sis, & ipsa, quod conditur esse te voluit. Si verò non adiutorium esse volueris, sed in deceptionem, & adminiculum te non mihi, sed aduersario malueris exhibere, atque ob hoc attributum putas coniugij sacramentum, vt te huic, quæ ingeritur, fraudans saluti, insuper etiam me à discipulatu retrahas Saluatoris: ita illam Abbatis Ioannis, immò Christi ore prolatam sententiam viriliter apprehendam, vt me à spirituali bono nulla carnis auellere possit affectio. Qui enim, inquit, non odit patrem, & matrem, &c. Lucæ capite 14. adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus. Cum ergo his, atque huiusmodi verbis mulieris non flecteretur intentio, & in eadem obstinationis duritia permaneret: Si ego (inquit B. Theonas) te abstrahere à morte non possum, nec tu me separabis à Christo. Tutius est autem mihi cum homine, quàm cum Deo habere diuortium. Aspirante itaque gratia Dei, diffinitionis suæ executionem instanter aggressus est, nec intepescere per aliquam moram desiderij sui passus est ardorem: nam confestim omni mundana facultate nudatus, ad monasterium peruolauit, vbi in breui tanto splendore sanctitatis, & humilitatis enituit, vt beatæ memoriæ Ioanne ad Dominum ex hac luce migrante, sanctoque Helia viro, qui haud minor decessore suo fuit, similiter decedente, tertius Theonas vniuersorum prælectus iudicio, in Diaconiæ eis dispensatione successerit.] Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vir caput est vxoris, ita vt omni iure, diuino, ciuili, & ecclesiastico illi subdita sit, vt docet D. Augustinus *in capit. est 33. quæstion. 5.* ibi: *Est ordo maritalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris, filij parentibus.* Et *capit. hæc imago, 32. quæst. 5. & l. nulla, de suis, & legit. l. 4. §. mulieris, ff. de vsu, & habit.* Vnde fœminæ viros Dominos vocant, *l. Lucius 88. § 2. ff. de legat. 2.* latè illustrant Pineda *de rebus Salomonis, cap. 3. § 9.* Robertus *lib. 1. rerum iudic. cap. 10.* Schotus ad Senecam *lib. 1. controuers. 6.* Cuiacius *in l. in multis, ff. de stat. homin.* Marquez *in gubern. c. 31. § 4.* Tiraquellus *in l. 5. connub.* Mexia *de vera gloria, lib 2 c. 1.* Simanchas *lib. 1. de Republica, c. 1.* Carballo *in c. Raynutius, num 234.* Gentilis *de bonis maternis, c. 1.* Iunius *polit. q. 13* Hunnius *ad Treutlerum, vol 1. thesi 5. dispnt. 2.* Giurba Messan. *c. 3* Anton. Hotomanus *de ritu nupt. c. 23.* Lælius Mancinus *lib 1. de triplici iuris collat c. 9.* Ergo sicut absurdum est, dominum, aut patrem serui, seu filij voluntatem exquirere ad ingressum religionis, ita & maritum consensum vxoris petere, vt conuertatur ad religionem.

3 *Traditur ratio decidendi.* Qua difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est coniuges posse vouere castitatem matrimonio adhuc rato, vel consummato. De voto matrimonio ratò emisso, agemus infrà *in cap. 2.* De voto emisso matrimonio iam consummato, agit in præsenti Alexander III. & statuit, nisi consentiente vxore, & religionem similiter profitente, non posse virum religionem ingredi. Cuius constitutionis ratio prouenit ex reciproca potestate, quam coniux habet in alterum coniugem: quare altero renuente, non potest statum mutare, priuando coniugem iure quæsito; nam vt ait D. Paulus 1. *ad Corinth. cap. 7. vers. 4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter, & vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier: nolite ergo fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu, vt vacetis orationi.* Vbi D. Chrysostomus *tom. 4. hom.* hæc subiungit: *Quid hoc est? ne contineat, inquit, mulier inuito marito, nec maritus nolente vxore. Et rectè dixit* (subiungit paucis interpositis) *Nolite fraudare: fraudationem hic, & debitum superius appellans, vt dominij ostenderet incrementum; altero enim inuito continere, est alterum priuare; volente autem, minimè; non enim si me persuaso ex meis aliquid acceperis, dico me fraudari, aut priuari: postquam enim copulatione coniugij, viri, ac mulieris vnum corpus efficitur, vt ad primos mundi sponsos dixit Dominus Genesis cap. 2. vers. 24. in coniuge renuente castitatem profiteri remanet media pars eam profitentis; cuius indiuiduæ societatis consideratio mouit sanctum Gregorium, vt cuidam Agathosæ suum maritum iam monachum tonsuram reddi præciperet, dummodo absque eius culpa, aut consensu ab ea recesserit, vt religionem profiteretur; nam non potest, inquit Sanctus, quispiam coniugem ex parte ad Religionem conuerti, & ex parte in sæculo remanere.* Facit D. Hieronymus, seu mauis cum alijs, Paulinus Nolanus Episcopus, *ad Celantiam matronam de institutione matrisfamilias*, ibi: *Periculosè promittitur, quod adhuc in alterius potestate est, nec est grata donatio, si vnus offerat rem duorum;* aliàs enim facilè daretur occasio coniugi remanenti in sæculo adulterium perpetrandi. D. Augustinus ad Editiam *epist. 199.* ibi: *Nam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi reddere debitum cogeretur; & illi Deus imputaret ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati.* Et *c. secundùm, 33. q. 5.* Rectè ergo docetur in præsenti, vxore non consentiente, non posse virum religionem profiteri; & si de facto ingrediatur, adeò professionem nullam esse, vt ipse discedere possit, & mortua vxore aliud inire coniugium, *c. quidam, cap. placet, cap. accedens, hoc tit.* vbi dicemus. Ex his etiam prouenit, nec pœnitentiam solemnem, quia in ea castitas vouebatur, & quodammodo status religiosus pro eo tempore profitebatur, nisi ex consensu coniugis alteri coniugi olim fuisse impositam, vt probatur *in can. Concil. Illiber.*

Consentiente autem coniuge alius potest castitatem promittere, religionemque profiteri, vt probatur ex iuribus supra pro illustratione conclusionis adductis, & ex D. Basilio *in qq. fusè explicatis, q. 12.* ibi: *Eos, qui in coniugio matrimonij ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex consensu hoc faciant.* D. Gregorius *lib. 9. epist. 39. ad Theotist. Patriciam*, ibi: *Si verò vtrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, maiora non prohibuit* Quod etiam firmatur exemplis, & ratione. Exemplis eorum, quos rectè fecisse, eo quòd ex consensu continentiam vouerint, nullo modo negari potest, cùm miracolis claruerint, & vt Sancti ab Ecclesia venerentur. Primum exemplum est Deiparæ Virginis Mariæ, & sancti Sponsi eius Ioseph, inter quos verum coniugium intercessisse, constat ex Euangelio D. Matthæi *cap. 1.* ibi: *Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et ibi: *Ioseph vir eius.* Latè probabimus *in c. super, de condit. appos.* Et tamen ex mutuo cõsensu perpetuò cõtinentiam seruarunt. Vnde B. Augustinus de consensu Euangelist. *cap. 1.* ait: *Hoc exemplo magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continentia, posse permanere coniugium non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Aliud exemplum Amonis monachi, qui cum vxore virgine ex consensu semper virgo permansit, refert Palladius *in hist. Lausiaca, c. 8.* Idem de sanctis Paulino, & Tharasio refert D. Augustinus *epist. 32.* etiam sanctus Maturnianus, & sancta Maxima similiter vitam egerunt, teste Victore Vticensi *lib. 1. de persecut. Vandal.* Sanctus Eduardus Rex Angliæ, qui ob perpetuã castitatem cum coniuge seruatam post centum à morte annos inuentus fuit integer, adeò vt nec barba in sepulchro decidisset, referente Surio *tom. 1. Martyrologij.* Alphonsus II. Rex noster Legionis, ob eandem continentiam dictus cognomento *el Casto*, Volaterranus *lib. 2. Antropolog.* Sanctus Henricus I. Imperator, & sancta Cunegundis, de quibus Krantzius *lib. 3. Saxoniæ, pag. 32.* Boleslaus cognomento Pudicus, teste Volaterano *lib. 4.* Sancta Vertilia virgo, vt ex Blondo probat Gibalin *de clausur. disquis. 3. c. 4. num. 8.* Sancta Anastasia virgo Romana apud pijssimum, & doctissimum Aloysium de Granada *in Symbolo fidei, 2. p. c. 20. pag. 213.* Quæ exempla aduersus spurcos hæreticos nostri sæculi attulit doctissimus Bellarminus *tom. 1. controuers. lib. 2. de monachis, c. 37.* quem transcripsit Laurentius Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, pag. 323.* Aliaque exempla congesserunt Rosuueidus *in Onomast. verbo Continentia*, Raderus *1. p. Virid. 17. Nouemb.* Bozius *lib. 11. de signis eccles. cap. 6.* Spinellus *tract. de virgin.* Ludouicus Viues *in inst. Christ. mulier. c. 5.* Theophilus *tom. 4. lib 6. sect. 2. c. 7.* Espenceus *lib. 1. de contin. c. 11. & lib. 6. cap. 3.* Ratione etiam firmatur hæc assertio; nam diuortium bona gratia, prout aiunt Consulti *in l. & ideò 62. ff. de donat. inter, l. sed & si maritus 14. §. sed & si, ff qui & à quibus, l. vnic. §. penult. Cod. de rei vxor. action.* vel amica separatione vt loquitur Tertull. *de monogam.* id est, cùm communi consensu soluitur matrimonium, interprete Anastasio *in l. si constante 9. C. de repudijs*, fiebat varijs ex causis, quas refert

5 *Quid si consentiat coniux.*

Iusti-

Iustinianus *in Nouel.22 c.4.Nouel.*140.*c.*1.inter eas enumeratur sacerdotium, ita vt sacerdotij causa, vt maritus possit Deo sacrificium offerre, diuortium bona gratia admittebatur, *l.vitricus 60 §.1.cum seq ff.de donat.inter*, ibi: *Diuortij causa donationes inter virum, & vxorem concessæ sunt; sæpè enim euenit, vt propter sacerdotium, vel etiam sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commodè retineri matrimonium non possit; & ideò bona gratia matrimonium dissoluitur*. Quæ verba de sacerdotio Gentilium, apud quos sacerdotes Cereris dimissis vxoribus cœlibem vitam agebant, teste Tertul.*lib de moneg.* accipiunt Coiacius, & Gothofredus *in nouel.22.c.5.* Reuardus *lib.1.coniect.c.2.* Pancirola *lib.2.var.c.52.* Sed eos refellit D.Nicolaus de Castro *in § 1.Instit.de emptione, & vendit.nu 68.* ex eo, quia generalia illa verba non debent restringi ad vnum, vel aliud sacerdotium; quare ipse existimat Tribonianum verba illa, *Vti propter sacerdotium*, apposuisse dum respiceret ad dictam Nouellam 22. Iustin.*cap.4.* & vt Hermogenianum consonum Iustiniano redderet, ea verba adiecisse. Sed his sententijs omissis, veriùs dicendum est, textum illum referendum esse ad sacerdotium Christianorum, & legis gratię; nam cùm Hermogenianus floruisset temporibus Alexandri Seueri: essetque Christianus, vt in eius vita refert Ioannes Bertrandus *de Iurisperitis fol.*130. dixit, propter sacerdotium diuortium fieri posse bona gratia, idest dissolui matrimonium quoad thorum, & cohabitationem: quod genus diuortij iure ciuili admissum, & malè productum etiam ad dissolutionem matrimonij quoad vinculum, *l.52.§.final. C.de Episcop.& cler.*Nouel.22.*c.*5.1 17.*cap* 12.123 *cap.*40. vsitatum sequentibus sæculis fuisse, constat ex veteri formnia Marcuifi *lib.2.c.*30. Vltrà consensum coniugis desideratur etiam pro distinctione ætatis, vt si iuuenis est, in quo suspicio incontinentiæ dari potest, etiam religionem ingrediatur, *c.Agathosa* 27.*q.2.c qui vxorem* 33 *q.*5. *c.cum hi, c.vxoratus, hoc tit.* amplius & licentia Episcopi desideratur, *c si vir 27 q.1.* non quia aliàs nulla reddatur professio, sed quia illicita erit, non petita licentia ab Episcopo, vt latè docet varios casus resoluens Thomas Hurtado *de resid.dicto lib.3.resol.1.per tot.* Si autem senex est, id est eius ætatis, in qua nulla suspicio incontinentiæ adsit, votum castitatis emittere debet, vt in hoc textu docetur ibi: *Aut perpetuæ castitatis votum emiserit, c cùm sic, c. vxoratas, hoc tit.* Sed si vxor adulterium commiserit propria auctoritate, potest vir religionem ingredi, vt probat Arauio *in decis.moral.tract.3 q.26.*

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ex facto Abbatis Theronę, qui post lapsum quinquennij tempus, 6 *Dissoluitur ratio dubitandi.*
quo cum sua coniuge in matrimonio vixerat, ad monasterium, reclamante vxore confugit. Nam supponimus in eo peculiarem aliquam diuinam inspirationem interuenisse, vel impellentem ipsum ad id faciendum, vel actum ipsum comprobantem; idq; præter ordinem, & legem, vt haberemus quod miraremur, non quod imitaremur. Nec fundamenta, quæ adducit Theonas aliquid faciunt. Non quod de libello repudij expendit; nam potiùs verum est, Dominum nunquam permisisse vxorem dimittere, & aliam ducere, vt latè probaui *in cap.:.Concilij Illiber.* Minùs obstant verba illa, quibus Dominus patrē, matrem, vxorem, aut filios, aut agros relinquentibus centuplum promittit in hoc sęculo, & in altero vitam æternam, quę non ita sunt accipiēnda, inquit Chrysostomus *ep.89 q 4.* hunc locum enarrans, vt per ea nuptiæ intelliguntur diuellendæ, aut dirimendæ, nisi fortè cum vtriusque coniugis consensu: & B.Augustinus, *In his, quę Dominus dimittenda mandauit, etiam vxor commemerata est*, inquit: *Quid sibi ergo volunt ista pracepta; non enim possunt inter se esse contraria, nisi quia occurrit aliquando necessitatis articulus, vbi aut vxor dimittatur, aut Christus: vt alia omittam, si ipsi vxori maritus displicuerit Christianus, eique proposuerit, aut à se diuortium, aut à Christo. Hic ille quid eligat, nisi Christum, vt dimittat vxorem laudabiliter propter Christum? Ambobus quoq; Christianis Dominus pręcepit, ne quisquam vxorem dimittat, excepta causa fornicationis; vbi autem quælibet ex eis persona infidelis est, consilium Apostoli attendatur, vt si fidelis consentit habitare cum viro infideli, vir non dimittat vxorem; similiter vxor fidelis viram, si cum illo habitare consenserit. Quod si infidelis, inquit, discedit, discedat: non esset seruituti subiectus frater, aut soror in huiusmodi; idest, si infidelis noluerit esse cum coniuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem, ne ita se subiectum deputet seruitnti, vt ipsum dimittat fidelem, ne coniugem amittat infidelem. Hoc & de filijs, atq; parentibus, hoc de fratribus, & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos cum proponitur ista conditio, vt Christū dimittat, si illos secum esse desiderat.* Hęc eo loco August. In quibus verbis dilucidè exponit, quomodo intelligi debent illę scripturæ, quibus admonemur, vt parentes, fratres, cognatos, vxores, insuper & animam nostram odio prosequamur. Nec obstat difficultatis augmentum; nam licèt caput vxoris sit vir, in coniugio tamen quoad potestatem corporis æqualis est conditio, nec vir corporis sui potestatem habet, sed vxor; ideò sine eius consensu eam priuare iure quæsito non valet.

C A P V T II.

Idem a *Salernit. Episcopo.*

VErùm post consensum legitimum de præsenti licitum est alteri, altèro ita repugnante, eligere monasterium, sicut quidam etiam *b* Sancti de nuptijs vocati fuerunt, dummodo inter èos carnalis commixtio non interuenerit: & alteri remanenti, si commonitus continentiam seruare noluerit, licitum esse videtur, vt ad secunda vota possit transire, quia cùm non fuissent vna caro simul effecti, satis potest vnus ad Deum transire, & alter in sæculo remanere.

N O T Æ.

1 a *SAlernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.2.* & adijcitur, *pars capitis Licet*: vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in c. licet 3.de sponsa duor.* vbi extat integra constitutio, & refertur post Concilium Lateran.*p.55.c.1.* De Salernitana diœcesi egi *in c.1.de offic iudic.*

b *Licèt sancti.*] Veluti sancta Thecla, quam ante ma-
2 trimonij consummationem S. Paulus à nuptijs reuocauit, vt referunt D Ambrosius *lib.2.de virginibus*, Epiphanius *hæresi* 78. Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum vxorem relinquens peregrè profectus est, perpetnoque castam vitam duxit, vt tradit Simeon Metaphrast. *in eius vita*; qui idem refert de sanctis Euphrasia, & Cęcilia: & D.Augustinus *lib.8.confess.c.6.* scribit, duos milites lecta D. Antonij vita, relictis sponsis vitam monasticam professos fuisse: & D.Gregorius *dialeg.3.c.14.* refert Gregoriam virginem nuptijs iam constitutis ad Monasterium Monialium confugisse. Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *tom.1. lib 2 de monach.c.38.* Espenceus *lib.6.de voto contin.c.4.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis communiter deducitur assertio:
Matrimonio contracto, sed nondum consummato, potest 3
alter coniugum etiam alio inuito religionem ingredi, & remanens in sæculo potest ad secundas nuptias transire. Probant eam textus *in c.desponsatus, c.scripsit, §.ecce, 27 q.2. c.ex parte 14.c.ex publico, hoc tit.c.commissum, de spons.extrauag.antiquæ, de voto*, Trident *sess.24.can 6.* Illustrant vltra congestos à Garaña, & Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *lib.1.de iure Eccles.c.42.n.10.* Petrus Gregorius *lib.3.partit.tit.21.c.6.* Espenceus *lib.6. de voto contin.cap.*
4 Bellarminus *de monachis, lib.2.cap.38.per totum*, Tondutus

dutus *reſol. canonic. cap.* 116 Hurtado *de reſid. tom. 2. lib. 3. reſol. 3.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: 4 Impugnatur tradita aſſertio. Matrimonium conſummatum per profeſſionem regularem non diſſoluitur, vt ſuperiori commentario probaui, quia auctoritate humana non poſſunt ſeparari, quos Deus coniunxit, iuxta Euangelium D. Matthei *c. 19.* quod refertur *in c. quos Deus 33. q. 2. c. 2. de tranſlat. Epiſcop.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non conſummato, quod verum ſacramentum eſt nouæ legis, *c. debitum, de bigamis, c. ad abolendam, de hæret.* Trid. *ſeſſ. 24. de matrim. c. 1.* matrimonium enim ratum non differt à conſummato vlla ſubſtantiali differentia, quia copula carnalis actus quidam eſt coniugij, non eius eſſentia. Igitur ſicut matrimonium conſummatum non poteſt diſſolui quoad vinculum per profeſſionem regularem, ita nec ratum. Augetur primò hęc difficultas ex eo; nam per contractum matrimonij quilibet coniugum acquirit poteſtatem in alium ad vſus coniugij, iuxta illud Pauli *1. ad Corint. c. 7. Vir non habet poteſtatem ſui corporis:* quod refertur *in c. 3. hoc tit. c. non debet, de conſang. & affin.* ſed ſic eſt, quod qui non habent poteſtatem ſui corporis, non poſſunt ad Religionem conuerti, *c. manifeſtum, 33. q. 5.* ergo matrimonio rato, licèt nondum conſummato, non licet vni ex coniugibus, altero inuito, ad Religionem tranſire. Augetur ſecundò hæc difficultas, nam votum caſtitatis æquè ſolemnizatur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, ac per profeſſionem regularem, vt probatur *in cap. vnic. de voto, in 6.* ſed per ſuſceptionem ſacri Ordinis non diſſoluitur matrimonium ratum, & non conſummatum, *extrauag. antiquæ*, Ioannis XXII. *de voto:* ergo nec per profeſſionem regularem diſſoluitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula iuris eſt, quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poſſe, *c. quod ſemel, de reg. iur. lib. 6. l. ſicut, C. de oblig. & act.* & quod nemo poteſt mutare conſilium in alterius præiudicium, *c. mutare, de reg. iur. lib. 6. l. nemo poteſt, ff. eod. tit.* ergo matrimonio ritè celebrato, non licet vni ex coniugibus altero inuito mutare conſilium, & religionem profiteri.

Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præ-
5 De matrimonio rato. ſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt matrimonium duplici modo poſſe conſiderari; aliud enim eſt matrimonium legitimum, quod legitimo tantùm conſtat conſenſu, quale eſſe poteſt apud infideles, vt probaui *in c. fin. de tranſact.* aliud verò eſt ratum, ſed non conſummatum: tale eſt matrimonium fidelium per verba de præſenti celebratum, copula non ſecuta: tandem conſummatum dicitur poſt copulam ſecutam. Referunt hãc diſtinctionem Gratianus *ad cap. fin. 28. q. 1.* Couar. *2. p. de ſponſ. c. 1. § vn. n. 4.* Circa matrimonium tantùm legitimum, & ratum, illud tantùm notandum eſt, quod vinculum matrimonij rati eſt longè firmius, quàm matrimonij legitimi, quia conſtat duplici vinculo: alio naturali, quod reſpicit ipſam contractus naturam, & ſic obligat coniuges ad indiuiduam vitam, vt docetur *in princ. Inſtit. de patria poteſt.* altero ſacramentali, quod conſurgit ex matrimonio, in quantum eſt ſignum rei ſacræ, & vnionis Chriſti cum Eccleſia; & hoc reſpectu ſtrictiùs obligat. Abbas *in præſenti, & in c. ex publico, hoc tit.* Caietanus *opuſc. 27. q. 25. verſ. Quoad primam* Contrà verò matrimonium legitimum habet ſolum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio ſacramenti, licèt latè ſacramentum appelletur *in d. c. fin. de tranſact. c. gaudemus, de diuort.* Et licèt prędictum ſacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quàm in conſummato, diuerſimodè tamen in vno, atque alio viget. In priori enim diſſolubile eſt, in ſecundo verò indiſſolubile pro tota coniugum vita. Cuius differentiæ ratio prouenit ex eo, nam cùm hoc ſacramenti vinculum non aliunde conſurgat, quàm ex diuina inſtitutione, qua matrimonium fuit inſtitutum velut ſignum vnionis Chriſti cum Eccleſia, iuxta illud Pauli *ad Epheſ. 5. Sacramentum hoc magnum eſt in Chriſto, & Eccleſia:* & matrimonium ratum ſolùm ſignificet vnionem cum anima fideli per charitatem, *c. debitum, de bigamis;* rectè fit, vt ſicut vnio hæc eſt diſſolubilis per peccatum lethale, ita ſacramenti vinculum in tali matrimonio ſit omnino diſſolubile: ſecus autem in matrimonio conſummato, quod ſicut propter corporis commixtionem deſignat illam mirabilem, & indiſſolubilē vnionem Chriſti cum Eccleſia per carnis aſſumptionem, iuxta illud Ioannis, *Verbum caro factum eſt*, quod refertur *in d. cap. debitum:* ita planè vinculum ſacramenti in eodem matrimonio manet omninò indiſſolubile; æquum enim erat, vt figura reſpondeat figurato, & docet hoc auctoritas illa Chriſti Domini, *quos Deus coniunxit, &c.* quę verba non ſunt intelligenda de matrimonio rato, ſed ſolummodò de conſummato: tum quia id facilè deducitur ex illis verbis: *Erunt duo in carne vna* Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicauit *in c. ex publico, ad finem, hoc tit.* cui ſumma fides eſt adhibenda, *c. quàm vetus 24. q. 1.* et ſi nimis audenter Sotus *in 4. diſt. 27. q. 1. art. 4.* notauerit Pontificem, eo quòd prædicta verba Chriſti Domini tantùm de matrimonio conſummato acceperit.

Quibus præmiſſis aſſerendum eſt contra Magdeburgenſes, Kemnitium, & Eraſmum, qui tenuerunt matrimonium ratum non poſſe diſſolui per profeſſionem regu- 6 Matrimonium ratum quomodo diſſoluatur.
larem, quos refellit Bellarminus *tom. 1. controuerſ. lib. 2. de monac. c. 38. per tot.* matrimonium ratum diſſolui etiam quoad vinculum per ingreſſum religionis, non ex ea ratione, quam aliqui adduxerunt, videlicet matrimonium tantùm conſummatum abſolutè dici matrimonium, *ex c. non eſt dubium, cum ſeq. 27. q. 2.* & ita illud ſolùm eſſe indiſſolubile lege diuina; nam licèt matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ conſiſtit in eius vſu ad ipſius finem, hoc eſt ad prolem ſuſcipiendam, *d. c. non eſt dubium*, qui textus ita eſt intelligendus; tamen eſt perfectum perfectione eſſentiali, *l. nuptias, ff. de reg. iur. c. cùm locum, c. cum apud, hoc tit.* Proinde eſt indiſſolubile lege diuina, vt docent Theologi *in 4. diſt. 26.* Nec obſtat textus *in c. cum Societas 27. q. 2.* vbi docet Papa, ſocietatem nuptiarum ita à principio eſſe inſtitutam, vt propter commixtionem ſexuum non habeant in ſe coniunctionis Chriſti, & Eccleſię ſacramentum. Nam omiſſa ſententia Concilij, qui expungit negationem, quod ſequitur Couar *de ſponſal. 2. p. c. 7. § 4.* Guttier. *lib. 1. canon. c. 17. n. 23.* dicendum eſt cum Germonio *lib. 2. animad. c. 3.* illa verba eſſe referenda ad ſignificationem vnionis hypoſtaticæ Chriſti cum Eccleſia; vt ſenſus ſit, quod ſine commixtione ſexuum matrimonium non habet in ſe repræſentationem vnionis Chriſti cum Eccleſia; non tamen exinde deducitur, verum ſacramentum non eſſe, vt Innocentius III docuit *in dicto cap. debitum, de bigamis.* Quod ius ita diſſoluendi matrimonium non ſolùm ab Eccleſiaſtica inſtitutione prouenire verùm & diuina auctoritate niti, qua priuilegium hoc conceſſum eſt ſtatui religioſo, conſtat *ex dicto c. ex parte, hoc tit. extrauag. Antiquæ, de voto:* vnde plures diuina reuelatione hoc iure vſos fuiſſe, ex varijs hiſtorijs referunt Eſpenceus *lib. 6. de voto contin. cap. 1.* Bellarminus *lib. 2. de monachis, c. 38.* De ſancta Thecla Epiphanius *hæreſi 80.* de Sanct. Alexio Metaphraſtes *in eius vita:* de Gregoria Virgine D. Gregorius *lib. 3. dial. 24.* Requiritur tamen, vt matrimonium ratum diſſoluatur per ingreſſum religionis, quod alter ex coniugibus profiteatur religionem approbatam, vt probat Baſilius *lib. 9. de matrimon. cap. 6. per totam*, qui *cap. ſequenti* agit de religioſis Ordinum Militarium, & diſtinguit inter Equites Melitenſes Ordinis Sanct. Ioannis Hieroſolymit. & alios diuerſorum Ordinum; ita vt per profeſſionem emiſſam ab Equitibus Hieroſolymit. matrimonium diſſoluatur, ſecus verò per profeſſionem emiſſam in alijs Ordinibus Militaribus, quia in eis profeſſionem emittentes, non abſolutam, ſed coniugalem caſtitatem promittunt, quæ rectè ſtare poteſt cum matrimonio. Diſſoluitur etiam matrimonium ratum per vota, quæ emittunt Tertiariæ Sancti Franciſci collegialiter viuentes; ſecus verò ſi in proprijs domibus degant, vt probant Sanch. *de matrimon. lib. 2. diſputat. 8.* Baſilius *eodem tractat. lib. 9. cap. 6.* non autem diſſoluitur matrimonium ratum per vota ſimplicia caſtitatis, etiam quę emittuntur à Patribus Societatis Ieſu poſt biennium nouitiatus. Sanch *lib. 2. de matrimon. diſput. 8.* Suar. *tom. 4. de relig. lib. 4. cap. 2.* Ratio eſt, quia hæc vota ſimplicia in Societate emiſſa conſtituunt quidem ſtatum religioſum, & perſonas ita vouentes inhabiles reddunt ad ſic contrahendum, vt probabimus *in tit. qui clerici, vel vou.* non autem inducunt profeſſionem ſolemnem, neque ab aliquo Pontificio decreto habent poteſtatem dirimendi matrimonium ratum, vt contingit in ordine ſacro, qui non dirimit vinculum contracti matrimonij, ſed contrahendi. Circa tempus verò, intra quod coniuges facultatē habent ingrediendi religionem inuitis coniugibus, extat expreſſa deciſio textus *in c. ex publico, hoc tit.* vbi aſſeritur

ritur

ritur intra duorum mensium spatium licere coniugi ad religionem transire: quod bimestre computari debet à die contracti matrimonij, non à die solemnis benedictionis nuptialis; & currit de momento ad momentum. Basilius *dicto lib 9. de matrim. c 9.* Nec si alter ex coniugibus ingrediatur religionem, non potest in sæculo manens statim ad aliud matrimonium transire, sed expectare debet annum probationis à Tridentino præscriptum *ses. 25. de reg. c 25.* vt professio emittatur: & quia ex decreto ipsius Concilij nemo potest ante decimumsextum annum professionem facere, si coniux in anno pubertatis Religionem ingrediatur, debet alter expectare tempus illud, vt professio fieri possit. Henriquez *lib. 12 summæ, c. 5 nu. 11* & si pendente biennio, etiam per vim matrimonium fuerit consummatum, iam non potest dissolui per ingressum religionis. Sanch. *lib. 2. de matrim. disp. 22.* Et quia de matrimonio rato dissoluendo agimus, non omittam, etiam illud dissolui posse per summum Pontificem. Ratio est, quia Summus Pontifex habet potestatem ad ea omnia, quæ necessaria sunt ad conueniens regimen Ecclesiæ: sed dissolutio matrimonij rati sæpè expediens est: ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus, & exemplis Sanch. *lib. 2. de matr. disp. 14.* Lessius *lib. 2. de iust. c. 40. dub 19.* Diana *p. 8. tract. 1. resol. 62.* Ægidius Conink *3. p. distinct. 26 dub. 3.* Rebellus *lib. 2 de iust. 2. p. q 15. sect. 3* Suar *de relig. tractatu 7. lib. 6. c. 17. n. 21.* Vasq. 1. 2. q. 165. c. 7.

7 Traditur ratio decidendi. Vnde iam apparet ratio præsentis assertionis, quæ ex eo prouenit, quia in matrimonio duo desiderantur, videlicet coniunctio animorum, qua charitas significatur, & quæ consistit inter Deum, & animam iustam, & coniunctio corporum, quæ significat vnionem Christi cum Ecclesia per assumptionem humanitatis, *d. c. debitum, de bigam.* Vnde cùm animorum coniunctio spiritualis sit, commixtio autem corporum coniunctio corporalis, iuxta textum *in c. omne 27. q. 2.* sequitur, vt sicut coniunctio corporalis, idest commixtio, quæ fit per copulam matrimonialem, morte corporali tantùm dirimitur, *cap licitè, 32 quæst 7.* docent Theologi *in 4 dist. 27. art. 5.* Victoria *in summa, tit. de matr. q 304.* Couar. *2. p de spons. c. 7. §. 4. nu. 8.* Ita etiam coniunctio animorum dissoluitur morte spirituali, per professionem regularem, quæ censetur mors spiritualis, *c. placuit 2 16. q. 1.* docet D. Thomas *in 4. dist. 27. q. 1. in respons. ad 1. q. & in respons. ad 3.* Accedit, quia omnis obligatio potest commutari in bonum euidenter melius, si non sequatur tertij præiudicium considerabile, *c. peruenit 3 de iureiur. c scriptum, de voto.* Constat autem, statum religiosum euidenter meliorem esse matrimonio. Insuper non sequitur tertij præiudicium, cùm persona coniugis illæsa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium: igitur licebit vtrique coniugi, vel alteri ex eis, alio etiam inuito, ad religionem transire. nec tunc dissoluitur vinculum matrimonij, tam humana, quàm diuina auctoritate, vt docetur *in c. scripsit 27. q. 2. c. ex parte 14. hoc tit.* & defendunt Couar. *2 p. de spons. c. 7. §. 4 n 6* Guttier. *lib. 5. canon. c. 17. n. 26.* Matienzo *in rub. titulo 1. lib. 5. recop. glos. 1. n. 69.*

8 Traditur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, quam adeò difficilem agnouerunt Sotus *in 4. distinctione 8* Ioan. Maior ibi, *distinctione 27.* Espenceus *lib. 6. de contin. c 4.* vt docuerint, non posse congruam assignari, cur professione religionis dissoluatur matrimonium ratum, non verò consummatum. Vera ratio differentiæ prouenit ex eo, quia in matrimonio consummato datur obligatio perpetuò cohabitandi, & etiam interuenit reciproca traditio, per quam vterque coniux tradit alteri possessionem sui corporis ad vsum coniugij, vt ait Apostolus *1 ad Corinth. capite 7.* relatus *in capite quidam, hoc titulo.* Vnde cùm corpus viri iam non sit in eius potestate, quoad matrimonij finem, & econtrà; & non possit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non est proprium offerentis, quia non est grata Deo oblatio rei alienæ, *capitul. non est putanda 1 quæst 1 cap. ex transmissa, de decimis,* Sotus *lib. 9. de iustit. quæstion. 3. articul. 3.* sequitur, matrimonio consummato non posse coniugem alio inuito ad Religionem transire. In matrimonio verò rato licèt adsit quædam virtualis promissio, per quam coniuges acquirunt quoddam ius ad petendam possessionem alterius corporis ad finem matrimonij, nondum tamen habet ipsam possessionem, & ideò quilibet ex eis potest se Deo per statum religionis tradere, quia dominium sui corporis habet, argumento textus *in l. qui sibi, ff. de his, qui à non dominis.* Quæ ratio expressè deducitur ex præsenti textu, ibi: *Cum nondum sint effecti vna caro;* idest non sit adhuc translata vera, & realis possessio: docent Theologi cum D. Thoma *in 4. dist. 38. quæst. 1. art 3.* Fortunis Garzia *in cap. 1. n. 8. de pactis.* Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis; nam sicut venditio, in qua nulla traditio intercessit, soluitur per secundam, in qua traditio sequuta fuit, *l. quoties, Cod de rei vindic.* ita etiam matrimonium ratum, in quo non est sequuta traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obstat textus *in cap finali, de spons. duor.* vbi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum secunda, superstite prima coniuge, cum qua non fuerat matrimonium consummatum, licèt cum secunda sequatur copula, non ideò soluitur primum matrimonium. Nam respondetur, secundam illam traditionem fuisse illicitam, & iniustam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonij se tradere, *c. gaudemus, de diuortijs.* Nec obstat argumentum ipsius difficultatis deductum ab exemplo eius, qui suscepit sacros ordines matrimonio adhuc rato; quo casu certum est, matrimonium non dissolui, sicut per ingressum Religionis; quia hoc priuilegium, vt videlicet dirimatur matrimonium, non est concessum æqualiter suscipienti sacros ordines, ac profitenti vitam religiosam, forsan ex eo, quia religiosi per solemnem professionem sæculo mortui censentur, *cap. placuit, in fine, 16 quæst. 1.* nullumque habent velle, aut nolle, cum iuxta superioris arbitrium ita viuere debeant, ac si propria voluntate carerent, *cap quorundam, cap. religiosos, de elect. in 6.* Insuper semetipsos velut holocaustum offerentes, in totum diuino obsequio mancipantur, huius sæculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *cap. cùm ad monasterium, de statu monach.* At verò clerici, quantumcumque in sacris Ordinibus sint constituti, remanent adhuc liberi, habentque velle, & nolle, & suorum bonorum dominium retinent, mundoque mortui non sunt; vnde cùm, vt supra dixi, per mortem spiritualem dissoluatur vinculum matrimonij rati, quod tantùm spirituale est; & hæc mors spiritualis non contingat suscipientibus sacros ordines: ideò per susceptionem sacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, sicut per professionem religionis, vt docuerunt Glossa 2. In fine *in d. c. vnic. de voto in 6.* Durandus *in 4. dist. 27. q. 2. col. 3.* Sotus *eadem dist. 27. art 4.* Quod etiam procedit in promotione ad Episcopatum, licèt perfectior sit status Episcopi, quàm monachi, *cap. nisi cum pridem, de renunc.* Nec tunc obstat text. *in c. per tuas, de voto:* cuius solutionem tradit Garasia *in præsenti n. 9.* Nec obstat vltimum argumentum deductum *ex dicta regula quod semel;* nam textus ille procedit, quoties quis temerè vult recedere, & mutare consilium sine causa, & in alterius præiudicium: at verò coniux, qui relicto alio coniuge religionem profitetur, ex iusta causa, zelo videlicet sanctioris vitæ id facit, & sine alterius præiudicio; siquidem potest coniux aliud matrimonium inire.

Sed suprà traditis opponi videtur Alexander III. relatus post Concil. Arelat. *p. 8 can. 17.* in illis verbis: *Sanè quamquam muliere non desponsata, & à viro non cognita liceat ad religionem transire, aliam tamen vir ducere in vxorem non potest.* Ex quibus verbis expressè deducitur, matrimonium ratum, etiam per professionem in religione emissam non dissolui; siquidem non licet remanenti in sæculo aliud matrimonium inire. Verùm respondendum est, ea verba accipienda esse iuxta principium ipsius textus. Agebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato secundas nuptias contraxit, nulla professione emissa in religione ab alio coniuge; quo casu rectè ait Alexander, quod licèt matrimonio adhuc rato manente, liceat coniugibus ad Religionem transire; non tamen licet illis secundas nuptias contrahere, quia matrimonij vinculum adest interim dum alter ex coniugibus religionem non profitetur; & licèt fauore religionis permittatur coniugi inuito alio ad vitam religiosam transire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire 9 Exponitur can 17 append. Concil. Later.

Secundò præsenti assertioni opponi potest textus *in c. commissum, de spons.* vbi cùm proponeretur Alexandro III. 10 Intelligitur c. commissum, de sponsal. quod quidam fide data, & iuramento firmata promisit, se quamdam mulierem in vxorem ducturum, posteaque statuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille

debet

debet fidem matrimonij adimplere, & poſtea ſi voluerit, ingredi. Ex quo textu conſtat, votum ſolemne religionis non irritare ſponſalia de futuro contracta; ergo multò minùs dirimet matrimonium ratum. Pro cuius textus expoſitione Innocent. Felinus, & Panorm ibi docent, textum illum procedere cùm iuramentum præſtitum eſt in gratiam alterius; quo caſu commutatio non admittitur etiam in melius, niſi parte cui iuratum eſt, ſatisfacta. Syluester *in ſumma, verbo Matrimonium 7.q.5.* Couar. *de ſponſ. 1.p.c 5.in princ n.11.* quos ſequitur Garaña *in c.1.hoc tit. n.7.* docent verbum illud, *tutius*, eſſe accipiendum de conſilio, non verò de præcepto. Sed eos refellit Balboa *in c.3. de iureiur.n 69.* & cum eodem Couar. & alijs rectè docet, in ea ſpecie ſponſum votum, non profeſſionem emiſiſſe, & tantùm deliberaſſe de ingreſſu religionis; vnde cùm obligatio ſponſalium adimpleri poſſit, & poſtea profeſſio emitti, rectè ait Pontifex, tutius eſſe promiſſionem iuramento firmatam adimplere, & poſtea Religionē ingredi.

CAPVT III.

Idem a *Piſan. Archiep.*

QVidam intrauit monaſterium inuita vxore: eadem ipſum [b] repetente, coactus eſt ad eam redire: ea mortua quæris, an ipſe cogatur ad monaſterium redire, an aliam poſſit ducere vxorem? Quæſtioni tuæ taliter reſpondemus, quod votum non tenuit; vnde ratione voti non tenetur ad monaſterium redire. Vlteriùs verò non poteſt vxorem accipere; promiſit enim, ſe non exigere, quod in poteſtate eius erat; & ideò tenuit votum. Non reddere non erat in eius poteſtate, ſed in poteſtate mulieris. Vnde [c] Apoſtolus? Vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier.

NOTÆ.

a PIſano] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.c.3* & poſt Concil. Later. *p 5 c.2* ſupplendaque eſt inſcriptio, *Villano*, qui ſucceſſit Balduino anno 1145. & floruit vſque ad annum 1156. vt refert Vghel. *tom.3.Ital.ſacræ, folio 560.* de Metropoli Piſana nonnulla adduxi *in c.8. de tempor. ordin.*

b *Repetente.*] Qua actione repeti poſſit, expoſui *in c.5. de ordin. cognit.*

c *Apoſtolus.*] *1. ad Corinth.c 7.*

COMMENTARIVM.

SVprà *in c.1. hoc tit.* latè probaui, non poſſe coniugem matrimonio conſummato, ſine alterius coniugis conſenſu religionem ingredi; & profeſſionem aliter emiſſam, nullam eſſe, poſſeque coniugem in ſæculo remanentem alium repetere. Vnde in præſenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit profeſſione nulliter facta, effectum habeat, vt defuncta vxore, quæ eum reperijt, teneatur ad religionem redire, aut caſtitatem ſeruare, ita vt ſi ſecundum contrahat matrimonium, lethaliter peccet? Pro cuius dubij ſolutione, & præſentis textus expoſitione ſequentes caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt, cùm maritus, qui votum emiſit, vel religionem profeſſus eſt, inuita vxore id fecit, quo caſu mulier eum repetere poteſt, nec ea defuncta ad religionem redire tenetur, ſed votum caſtitatis, quod in ipſo ingreſſu emittitur, ſeruare debet; & ita non poteſt aliud matrimonium contrahere, immò nec à prima vxore debitum petere, quia votum valuit, quatenus vouenti præiudicare poterat, *c.placuit 52.hoc tit.* Et ita tenetur maritus, caſtitatem ſeruare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiam ſoluto matrimonio; quia cùm matrimonio conſtante talis obligatio naſci non poſſet, nec mortua vxore conualeſcere valuit: quæ eſt vera ratio huius textus, vt poſt Panormitañum, & Butrium hic docuerunt Baſilius *de matrim.lib.10 c fin.n.6.* Garaña *in c 1.hoc tit.n. 11.* Secundus caſus contingit cùm maritus religionem profeſſus eſt, non inuita, ſed ignorante vxore; quo caſu, idem dicendum eſt, ac in antecedenti, videlicet, profeſſionem adeò nullam eſſe, vt nec defuncta vxore teneatur vir ad religionem redire, quia tantùm ſimplex caſtitatis votum emiſiſſe creditur. Garaña *d.n.15.* Baſilius *lib.9 de matrim.c.11 n.4.* Et ſic caſus deciditur *in d.c.placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda ſunt illa verba ipſius textus; *Redire verò ad ſeculum in eius poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti.* Quorum verborum ſenſus eſt, quod propter maritum, qui ignarus fuerat profeſſionis, mulier fruſtra religionem profitetur, quia cùm vna caro vir, & vxor ſint, non poteſt pars vna ad Dominum conuerti, alia in ſeculo remanente. Nec profeſſionis nullitas pendet à reuocatione coniugis, quia ipſo iure nullius momenti eſt, vt docuerunt *in d.c.placuit*, Panormitanus, & Butrius, & alij congeſti à Thoma Sanch. *lib.7.de matr.diſp 34.n.14.* Nec contrarium probatur in illis verbis ipſius textus, *Et ideò quantum ad ipſam tenuit votum* Non enim ibi docetur, votum ſolemne religionis valuiſſe. Quod contrarium docetur *in verſ.Super quo*; ſed tantùm dicitur, teneri vxorem voto caſtitatis ſimplici, quod impedit debitum petere conſtante matrimonio, & eo ſoluto nouum inire, vt ibi docent Hoſtienſis, & Butrius *n.1.* Immò & aliquādo euenire poteſt, vt ſecundum matrimonium licitè contrahere poſſit, videlicet ſi votum caſtitatis emittat dependenter à profeſſione, & habita relatione ad ipſum ſtatum religioſum, vt docet Sanch. *d.diſp.34.n 3.* Nec etiam obſtant verba illa: *Conſultus, &c.* ipſius textus, vbi in hoc ſecundo caſu profeſſionis emiſſę inſcio coniuge, docetur, conſultius, & congruentius eſſe ad monaſterium redire; nam ibi conſilium potius, quàm præceptum continetur, vt docuerunt Sanch. *ſup n.11.* Syluester *verbo Diuortium, q.16. caſu 3.* & firmatur *ex l.11.tit.7 p.1.* Tertius caſus euenit cùm profeſſio ab vno ex coniugibus, altero ſciente, & cōſentiente, emittitur; quo caſu dicendum eſt, quod ſi alia requiſita, videlicet profeſſio alterius coniugis, ſi iuuenis eſt; aut voti emiſſio, ſi ſenex, & Epiſcopi licentia accedant, iuxta tradita ſupra *in c.1.* adeò profeſſio validè emittitur, vt nec impugnari poſſit ab alio coniuge, nec ſtatus religioſus vnquam deſeri ab ipſo profitente: ſi autem prędicta requiſita non interceſſerint, ſed tantùm conſentiente coniuge alius profeſſionem emittat, licet repeti poſſit à coniuge in ſæculo remanente, ſi non repetatur, eo defuncto, in religione perſiſtere cogitur; immò ſi ſecundùm matrimonium contrahat, nullum eſt, *c.ex parte 9. c.conſuluit 10.hoc tit* docet Sanch. *dicta diſput.33.per tot.* Vnde cognoſcitur differentia, quæ verſatur inter hunc caſum, & duos proximè relatos; nam illis profeſſio omninò nulla eſt, quia nihil habet coniux, quod per eam in monaſterium transferat; hoc autem tertio caſu per profeſſionem religionis obligatur, licèt poſſit repeti, reuocarique à coniuge in ſæculo remanente, *dicto capit. ex parte 9. hoc titul.* repeti tamen poteſt ab ipſo, etſi conſenſum profeſſioni præſtiterit, *ex cap veniens 16.hoc tit.* quia niſi alia requiſita interceſſerint, coniux conſenſum præſtando non ſibi præiudicat. Nec contrarium probatur *in cap. Agathoſa 21.27. quæſt. 2.* vbi mulieri repetenti virum ſuum ad religionem conuerſum, duo opponuntur. Primò ſi cum eius voluntate profeſſionem fecit; ſecundò ſi ipſa ſe mutare permiſit, quaſi vnum ex eis ſufficiat, vt mulier repellatur à viri petitione. Nam dicendum eſt, quod vt mulieri repetitio denegetur, duo illa ſimul concurrere debent, vt ait idem textus ibi: *Sed ſi hoc repulerit*; vbi apertè oſtenditur, duas illas conditiones, conſenſum videlicet mulieris, & promiſſionem caſtitatis, concurrere omninò debere, vt repetitio vxori denegetur: quomodo etiam exponendus eſt idem textus *in verſ.ſi verò horum*; ſcilicet vt vtrumque concurrat ad excludendam fęminam à petitione viri. Similiter etiam ex his accipiendus eſt textus *in capite qui vxorem 10. 33.q.5.*

dum

dum docet, quod qui vxorem velari permiserit, hoc est religionem profiteri, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur: rectè enim inquit textus, aliam accipere non posse, quia primum matrimonium solutum non fuerat; sed ad vxorem reuerti non prohibetur, licèt tutius faciat, si similiter conuertatur, ita vt prior vxoris professio irreuocabilis maneat. Quartus denique casus euenire solet, cum vnus ex coniugibus adulterium commisit spirituale, vel carnale; quo casu innocens ad religionem rectè transire potest, *c. Agathosa 21.17 q.2.c. constitutus 15.c. veniens 16.c vlt. de conuers. coniug.* nam propter adulterium iustè diuortium fit, & à mutua cohabitatione repellitur adulter, *c. plerumque 4. de donat. inter*; quæ causa iusta est ad separationem thori, iuxta doctrinam Domini apud Matthæum *c. 5. & 19. c. dixit Dominus 32 q. 2. c significasti, c ex litteris, c. gaudemus, de diuort.* iunctis traditis à Tho. Sanch. *lib. 10. de matrim.* & in hac separatione vir, & vxor æquale ius habent, vt contra Caietanum *in d. c. 19.* Matthei veriùs docent Bellarmin. *d. lib 1. c. 14.* Sanch *d. lib. 10. disp. 3. n. 6.* quod & probatur *ex c præcepit 19. 32. q. 5. c. placuit 32 q. 7.* Propter infidelitatem quoq; separantur coniuges à mutuo cõsortio, quia iniquum esset alterum cum altero habitare cum peruersione à fide, quod grauissimũ damnum est, *c. 2. c. de illa, c. quanto 7 de diuortijs, c. idololatria 28. q. 1* Cùm ergo petere possint coniuges innocentes, vt his casibus separentur à mutua cohabitatione cum illo, qui in adulterium, hęresim, seu apostasiam à fide incidit, meritò ius habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitatis, absque eo, quod repeti possint à coniuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit ius, quod habebat in alium coniugem ad cohabitandum, vt probat late Thom Sanchez *lib 10. de matrimon. disputation 3. cum sequent. & disputat. 55.*

C A P V T IV.

Idem a *Exon. Episcopo.*

CVm sis præditus scientia litterarum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obuiare, vt vir vxore sua in sęculo remanente, aut vxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cum vir, & vxor vna caro sint, sicut docet Apostolus, non potest vnus ad Deum *b* conuerti, & alter in sæculo remanere. Inde est, quod auctoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum, vel vxorem, nisi vterque ad Religionem migrauerit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum conuerti, vterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verùm si vxor ità *c* senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, vt vir ea in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

N O T Æ.

1 a EXon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo, c. 4.* & post Concil. Lateran *p 5. cap 2.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 6. de filijs presbyt.*

2 b *Conuerti.*] Conuerti, seu conuersare, plerumque vsurpatur pro monachum fieri, vt *in Capitul. Caroli, lib. 1. c 63* Gregorius Turon. *lib 9 c. 33.* de Theutario presbytero, ibi. *Nuper ex Referendario conuersus presbyteri honorem accepit.* Et similiter conuersio ponitur pro transitu ad monasterium in Concilio Arausic. 1. *can. 22.* Arelat. 3. *can. 1. & 2.* Inde monachi, qui ex laicis facti fuerunt, appellantur conuersi: plura de illis adducentes notarunt Gibalin *disquis. 3. de clausur. c. 2 § 6. n 42.* Zerda *in aduers. c. 44. n. 29.* Haæphtenus *tom. 1. disquis lib. 3 tract. 1. disquis. 8.* Bignonius *ad Marculf. lib. 2. c. 38.* Rither. *ad Saluianum fol. 136.* Stephanus Durant. *qq. iur. q. 6.*

c *Senex*] Quia incendia concupiscentiæ, quæ in iune-
3 nibus plerumque dantur, vt probaui *in c. cùm in iuuentute, de præsump* senectute aduenlente cessant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur à Iuuenali *satyr. 10.* Martiali *lib. 12. epigr 82.* & Plato *lib. 1. de repub.* circa principium ait: *Senectute libidines restringi, & ea ætate libertatem à rebus venereis esse.* Cui consentit Cicero *de senect.* illis verbis: *O præclarum munus ętatis! siquidem id aufert à nobis, quod est etiam in adolescentia vitiosissimum.* Faciunt textus *in c fraternitatis, 34 dist* ibi: *Et ætas illius, de quo agitur, futuræ incontinentię suspicionem auferre dignoscitur.* D Hieronymus relatus à Narbona ibi: *Senectus nos ab impudentissimis dominis liberat voluptatibus, gulę imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illustrant Acuña, & Barbosa *in d c fraternitatis,* Velascus *de priuil. paup. q 18. n 51.* Feloaga *in c. 1. ratioc. 5. n. 12.* Meritò, inquam, constitutum est, vt in hac senili ętate existente coniuge, quia incontinentię suspicio cessat, altero in sęculo remanente, & voto castitatis obstricto, alter possit ingredi, & licitè religionem profiteri. Sed quęnam ætas sit hæc senilis, vt coniux possit in sæculo remanere voto castitatis emisso, latè examinant post Thomam Sanchez, & Basilium, Barbosa *tom 6 in select ad hunc textum,* Narbona *de ætate ad actus human. anno 70 q. 9.* qui resoluunt, in fęmina sufficere annum sexagesimum; in viro autem desiderari septuagesimum, vt ita ob senectutem incontinentiæ suspicio cesset. Non autem desideratur tam longæua ætas, si coniux sterilis sit, idest aliquo languore, seu ęgritudine prematur; siquidem cùm non minùs ęgritudo, quàm senium seminis sterilitatem inducat, vt probatur *in c. fi. ut,* & illic Glossa *verbo Debilitate, 32 q. 5.* & similiter suspicionem incontinentiæ auferat, vt argumento legis *si pater 15 §. in adrogationibus, ff. de adopt.* docent Menochius *de præsump præsumpt. 47 n. 27.* Thomas Accius *de infirm. legal. p. 1. c. 19.* & ideò infirmitate laborans, venereis rebus, quamuis sit adolescens, ineptus creditur, *l filium 6. ff. de his, qui sunt sui, l. si quis posthumus 9. de lib. & posth.* inde accedente valetudine, etiam non sexagenaria femina, vel septuagenarius vir, sed minoris ætatis liberè, & absq; castitatis iactura in sęculo remanere poterunt, vt resoluunt cum alijs Acacius Ripol. *res. iur. c. 8 n. 273* Dian. *4. p tract. 4. res. 73.* Narbona *d. q. 9. n. 11.* Et ita rectè in præsenti Alexan. decidit, senem, idest sexagenariam; vel sterilem, videlicet ita languore depressam, vt sterilis credatur, posse in sęculo remanere, voto castitatis emisso, vt eius maritus valeat ad Religionem conuerti, & in ea licitè, ac validè professionem emittere. Sed tunc difficilis est textus hic, dum in eo coniunctiuè exigit Pontifex, vt coniux, quæ in sæculo manet, sit senex, seu sterilis ad copulam: pro quorum verborum expositione Cardinalis *in præsenti, n. 1. oppos. 2.* Hostiensis *n 4.* Couar. & alij, quos congerit Sanch *lib 7. de matr. disp 32. n 9* docent, in pręsenti casu solam senectutem non sufficere, vt coniux, quæ in sęculo remanet, possit continenter viuere, quia cohabitatio matrimonialis præcessit; & ideò simul exigi, vt sterilis sit. Verùm hæc doctrina facilè conuincitur ex proximè traditis, & *ex c. cùm in iuuentute, de præsump.* vbi tantùm ex senectute Episcopi continentia præsumitur, etiamsi neptem habuisset, quæ supponit in iuuentute liberos suscepisse, *l. 10. §. 2 ff de gradibus, l. 29 ff. de liber. & posth.* ergo etiam in pręsenti casu tantùm ex senectute castitas coniugis in sęculo remanentis præsumitur. Quare ea sententia omissa, veriùs credo, copulatiuam &, in pręsenti accipiendam esse pro disiunctiua, argumento legis *sępè ff de V. S.* ita vt sufficiat, quod coniux in sęculo manens sit senex, vel sterilis ad copulam.

CAPVT V.

Idem a *Strigon. & Colon. Archiepiscopis.*

COniugatus ad monasterium conuerti desiderans, prohibetur suscipi, nisi vxor eius conuertatur; nam cùm vnum vtrorumque corpus coniugij copulatione sit factum, incongruum est, partem conuerti, & partem in sęculo remanere; nec recipitur apud Deum illius viri conuersio, cuius sequitur coniugalis fęderis prostitutio. Cùm igitur cœtus [b] clericorum longè pręemineat cętui monachorum, vt ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus coniugatorum est ad ordines sacros promouendus, nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus, vt fiat deinceps de carnali copula spirituale coniugium.

NOTÆ.

a *STrigon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* & post Concilium Later *p. 5. c. 6.* De Strigon. & Colocen. dięcesibus egi *in c. finali, de postul. Prelat.*

b *Clericorum cętus.*] Vt doctè, & fusè probat contra Cellotium Franciscus Hallierius *integro tom. de Hierarc. Eccles.* Commentarium huius textus dedi sup. *in c. 1.*

CAPVT VI.

Idem a *eidem.*

SAnè si coniugati consenserint ordinari, etiam vxoris voluntas prius requirenda est, vt sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, postquam pariter conuersi fuerint, ordinentur. Quod si [b] in quibuslibet Ecclesiasticis gradibus prouidenter, solerterque curandum est, vt in domo Dei nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; multò magis laborandum est, vt in eius promotione, qui supra omnes gradus continetur, non erretur. Inde est, quod f. v. auctoritate Apost. prohibemus, ne [c] vxoratum in Episcopum præsumatis ordinare, nisi vxor prius professa continentiam sacram, [d] velamen sibi imponat, & religiosam vestem assumat. Nolumus enim, vt viri promotio vxore relicta in sęculo, fieri perditionis possit occasio.

NOTÆ.

a *EIdem*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* & post Concil. Later. *p. 5. c. 8.* & quidem nescio, quamobrem compilatores epistolam hanc diuiserint, cùm eandem materiam contineat, & sub eodem titulo eius partes reperiantur.

b *Quod in quibuslibet.* Verba sunt Leonis relati *in c. 5. dist. 61.*

c *Vxoratum.*]Olim enim plerumq; aut ob fidelium Inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam coniugati vxorem, filiosq; habentes, non solùm ad sacros ordines, verùm etiam ad culmen dignitatum euehebantur, *c. vlt. 33. dist. c. 8. 34. dist. c. 1. de testam. c. 5. de hæret.* Probant Baronius *anno 58.* Barbosa *de potest. Episc. 1. p. tit. 2. gl. 4.* Nec obstat fęminam corruptam consecrari non posse, vt probaui *in c. vidua, de reg.* igitur nec vir corruptus in Episcopum consecrari valebit. Nam ratio huius discriminis ex eo prouenit, quia virgo consecranda Ecclesiam significat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga est; Episcopus verò Ecclesiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum est, *c. penul. 31. dist. c. 21. 11. q. 3.* docet Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. c. 10. n. 17.* Vnde Episcupus etiam in matrimonio, vel extra corruptus, ordinari, & consecrari valet, non verò corrupta in sanctimonialem consecrari potest. Sequentibus verò sæculis, cùm maior esset fidelium copia, reijci cęperunt vxorati, quia credebatur facilè eos dissipaturos patrimonium Ecclesię, *c. Catinensis 61.* ibi: *Qui nec vxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem assignat Pelagius *in c. de Syracusana, 26. dist.* illis verbis: *Quia per filios ecclesiastica solet dissipari substantia.* Consonat Iustinianus *in authen. quomodo oport. Episc. collat. 1. & in authen. de sanctissimis Episcopis, collat. 9. tit. 9.* ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illustrat Turturetus *in paratitl. dissert. 31.* quare si aliquando ob sacerdotum penuriam filios habens in Episcopum eligebatur, tempore consecrationis inter alia, quæ in iuramento promittebat, illud specialiter spondebat, se non alienaturum aliquid inconsulto Romano Pontifice, *c. ego*, vbi notaui, *de iureiurando.*

d *Velamen.*] Quodnam velamen possit viduis, & relictis à maritis dari, exposui *in c. vidua 4. de reg.*

COMMENTARIVM.

IN decretalibus hucusq; compilatis à Raymundo actũ fuit de vxoratis conuersis ad religionem, & in ea professionem emittentibus, matrimonio consummato, vel rato manente; & quatenus vxor, si iuuenis est, debeat non solùm consensum præstare, verùm etiam religionem ingredi: si verò senex est, castitatem tantùm in sęculo promittere. In præsenti textu agitur de viro, qui ad sacerdotalem statum promoueri cupit, non verò ad religionem conuerti. Circa quem non eadèm disciplina Ecclesię fuit; nam omisso casu, cùm adhuc matrimonium ratum est, quem exposui sup. *in c. 2.* circa casum, in quo matrimoniũ consummatum est, qui in præsenti deciditur, sciendum est, non posse maritum ex antiquis Ecclesię canonibus Inuita vxore sacris ordinibus initiari, & ex nouiori constitutione Bonifacij *in c. fin. de tempor. ord. lib. 6* nec prima tonsura: ipsa verò consentiente, & castitatem promittente, licitè ad sacros ordines eum promoueri, vt probaui *in c. 1. de cler. coniug.* Sed an vltra promissionem castitatis desideretur etiam, vt vxor iuuenis religionem profiteatur, vt in iuribus antecedentibus? disputant Sanch. *de matr. lib. 7. disp. 39.* Espenceus *lib. 6 de voto contin. c. 6.* Basil. *de matr. lib. 7. c. 25* Acuña *in c. Episcopus 6. dist. 77.* Hurtad. *de resid. tom. 2. lib. 3 res. 3. fol.* 160. In qua quęstione verum est, non desiderari professionem ipsius coniugis, sed tantùm desiderari promissionem castitatis in sęculo, sequestrato mansionis cubiculo, vt in præsenti textu docetur, & *in c. volumus, 81. dist. c. Episcopus 6. 71 dist.* vnde tot sacris Ecclesię canonibus prohibitum legimus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad vxorem iam relictam, & sequestratam. Concil. Turon. 2. sub Ioan III. *can. 14. Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Et *can. 20. Si inuentus fuerit Presbyter cum suá Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua Subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod *can. 21.* ibi: *Ne presbytera cum suo Presbytero dormiat.* Et *c. si quis rapuerit, 27. q. 1.* quibus Conciliorum decretis lucem affert historia Vrcisini Episcopi, qui à tempore accepti ordinis presbyteram suam, vt sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propiùs accedere non sinebat, vt referunt *in c. presbyter, 32. dist.* In eodem etiam sensu accipiendum est de-

decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nona, Monacha nefarioq; coniugio minimè copulandis. Vocabãtur ergo Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ, Subdiaconissæ, quæ nomine alio, relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Concilijs Aurel. 1 *can.* 13. Altissiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & alijs. Debebant ergo olim vxores Episcoporum, & Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum castitatem vouere antequam earũ mariti sacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cœtui aggregari, vel in Diaconissarum ordinem adlegi solebant; quod Synodus 6 *can.* 42. apertè ostendit ibi: *Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione structum, & Episcopi prouidentia fruatur; sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem prouehetur.* Exemplis etiam id illustrat Hallier *de sacris elect. cap.* 2. § 6. *fol.* 503. sed ex nouo iure præsentis textus vxor Episcopi debet necessariò religionem ingredi, tum ob sanctiorem mariti vitam, tum ob maiorem dignitatem. Vxores autem relictæ, tam ab Episcopis, & Presbyteris, quàm à Subdiaconis, quia castitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad secundas nuptias transire non poterant. Concil Aurel. 1. *can.* 13. *Si se quæcumque mulier duplici coniugio Presbyteri, vel Diaconi relicta coniunxerit, aut castigati separentur, aut certè si in criminum intentione persisterint, pari excommunicatione plectantur.* Concil. Altissiod. *can.* 22. *Non licet relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post eius mortem maritum accipere.* Epaun. *can.* 32 *Relictæ Presbyteri, siue Diaconi, si cuicumque nupserint, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec à coniunctione illicita separentur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 19. *Vidua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea conuiuium sumat, nunquam communicet, nisi moriens.* Tolet. 1. *can* 18. Earum tamen matrimonium validum fuisse, quia votum castitatis ipsarum tantùm simplex erat, non verò solemne, rectè probat ex Concil Tolet. 1. *can.* 16. Basil. *de matr. lib.* 7 *cap.* 25. *nu. fin.*

CAPVT VII.

Idem a *Brixiensi Episcopo.*

EX publico instrumento, quod nobis est præsentatum, & ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit, quod cùm venerabilis frater noster Veronen. Episcop. de mandato nostro causam matrimonij, quæ inter Agelaten. virum, & Matthemiam mulierem vertebatur, suscepisset fine canonico terminandam, auditis vtriusque partis allegationibus, inter eos iudiciali sententia matrimonium approbauit, & eidem mulieri præcepit, vt ad virum suum rediret, & exhiberet coniugalem affectum. Verùm cùm eadem mulier ad eum iuxta sententiam prædicti Episcopi regredi nollet, de mandato nostro, sicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Ceterùm, quia præfata mulier, licèt à præfato viro desponsata fuerit; adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso non est cognita: f. t. p. A. f. p. m. quat. si prædictus vir mulierem ipsam non cognouit carnaliter, & eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contrad. & ap. cess. à sententia, qua tenetur, absoluas. Ita quod si ad religionem transire maluerit, vterque restituat alteri, si qua *b* alter ab altero habuerit; & vir ipse, ea religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sanè quod Dominus in Euangelio dicit: Non licet viro vxorem suam, nisi ob causam fornicationis dimittere; intelligendum est secundùm interpretationes sacri eloquij, de his, quorum matrimonium est carnali copula consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest; & ideò si prędicta mulier non fuit à viro suo cognita, licitum est ei ad religionem transire.

NOTÆ.

a BRixiensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc*
1 *tit. c.* 7. & post Concil. Later *p.* 5 *c.* 8. ex quibus collectionibus textum hunc transcribo. De Brixiensi diœcesi aliqua notaui *in c. tuæ, de procur.*

b *Ab altero habuerit.*] Consonat Capitulare Ludouici
2 *addit* 3. *c.* 20. ibi: *Si sponsus, vel sponsa intrauerit monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantùm reddatur.* Et iure etiam ciuili, cùm matrimonium consummatum erat, idem procedebat, ac si solutum esset matrimonium per mortem, *nouel.* 22. *Iustin. c.* 5. ibi: *Breue solatium consequente eo, qui relictus est, vt præter restitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo conuenit in casu mortis.* Nõ autem lucratur, inquit Iustinianus, id de quo conuenit in casum repudij; quia hęc coniugij dissolutio potiùs ad mortem accedit, quàm ad repudium, cùm religiosus mortuus mundo dicatur, *c. placuit*, 16 *q.* 1. De dote, lucris dotalibus, arris, & localibus restituendis soluto matrimonio rato, seu consummato, per ingressum religionis, agunt Tondutus *tom.* 1. *ref. benef. c.* 16. *n* 7. Zypæus *ad hunc tit. consult.* 1.

CAPVT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus* a *S. Ioannis.*

VXoratum autem sine licentia propriæ vxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famæ, & opinionis ita existat, quod nulla marito *b* suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quod minùs continenter debeat viuere: quæ si, prout dictum est, talis extiterit, marito eius in consortio vestro recepto, ipsa publicè in conspectu Ecclesiæ continentiam professa, in domo propria cum filijs suis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat, voto continentiæ celebrato, à sæcularium hominum conuersatione se remoueat, & in loco religioso, vbi Deo seruiat, perpetuò commoretur. Nullus vestrum audeat aliquam mulierem tonsurare, vel eam ad *c* habitandum secum assumat.

NOTÆ.

1 a SAncti Ioannis.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 8. vbi additur, *pars capitis ad petitionem.* post Concil. Lateran. *p.* 5. *c* 9. legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus iuxta disciplinam bonæ memoriæ Electi viuentibus.* Et *in capitul. ad petitionem, de regul. in* 1. *collect.* vbi extat prior pars huius textus, legitur:

gitur: *Alexander III. Cruciatis*. Quæ omnia mirè conueniunt, ſi obſeruemus, congregationem Cruciatorum, ſeu Cruciſerorum, ſic dictam fuiſſe à cruce, quam religioſi manibus circumferunt, inſtitutam à Sancto Cleto Pontifice anno Chriſti 83. quæ renouata fuit à ſancto Cyriaco Epiſcopo Hieroſolym. poſt inuentam Chriſti crucem à ſancta Helena Conſtantini Imperatoris matre, anno plus minuſue 358. item ab Vrbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœleſtino III. anno 1197. & ab Innocent. III. ſed præſertim à Pio II. in Concilio Mantiſano anno 1460. Huius Pontificis decreto ferunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Vtuntur etiam habitu cæruleo, & ſeruant regulam ſancti Auguſtini. Priſcis ſæculis habuerunt pluſquam ducenta monaſteria per Hiſpaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Anton. Boldus, & Benedictus Leo hiſtorici eiuſdem familiæ. Baronius *tom. 1. anno 93.* & *in Martyrol. die 27. Aprilis*, Acuña *in cap. generalis 12, 54. diſt.* Vnde rectè inſcriptio textus *in d. cap. ad petitionem*, ita concipitur, *Alexander III. Cruciatis*. Et à Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: *Ad petitionem veſtram, regulam, ſecundùm quam viuere debeatis, & omnipotenti Deo ſeruire, diximus conſtituendam. In primis id ſtatuentes, vt profeſſionem maiori Priori faciant omnes laici in manu eius, ſe abſque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiſerit diuina gratia, ſeruare. Qui quidem, & tam clerici, quàm laici, proprio Magiſtro, animarum ſuarum Rectori debitam in omnibus reuerentiam promittant, nec alicui inter vos profeſſo liceat ad alium Ordinem abſque Prioris licentia vllo modo tranſire, niſi fortè ad Religionem migrauerit arctiorem. Nullus abſque maioris Prioris licentia hoſpitale audeat facere; nullus proprium habeat: ſi quid acquiſierit, ſuo Rectori aſſignet: nullus veſtrum alij vobiſcum eſſe volenti crucem tribuat, ſed per medium annum integrum vobiſcum in probatione permaneat, & tunc maiori Priori præſentetur, vt ab ipſo, non ab alio crucem ſuſcipiat*. Et *in dicto cap. 9. part. 5* poſt Concil. Lateran. rectè habetur, *Priori G. Giraldo videlicet, & fratribus iuxta diſciplinam bonæ memoriæ Electi* (lege *Cleti*) *viuentibus*. Quia fratres iſti regulam à B. Cleto inſtitutam profitebantur: Monaſterium autem S. Ioannis, cuius mentio hic fit, erat ipſorum Cruciatorum; vnde facilè deducitur, in præſenti agi de ipſis religioſis cruciatis.

b *Saſpicio.*] Iuxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

c *Habitandum ſecum.*] Iuxta adducta ſuprà *in c. 6. de regul.*

C A P V T IX.

Vrbanus III. *Priori a S. Crucis.*

EX parte dilecti filij Abbatis ſancti Petri de *b* Romandin ad audientiam noſtram peruenit, quod cùm D. de Ter. in *c* infirmitate poſitus, conſentiente vxore ipſius votum vouens caſtitatis monachalem habitum *d* ſuſcepiſſet, poſtmodùm ab infirmitatis ipſius liberatus anguſtia, & prædictam vxorem ſuam *e* retinuit, & aliam ea defuncta ſibi temerè copulauit. Quia verò licèt prædictus D. vxore ſua remanente in ſæculo, de iure ad religionem *f* nequiuerit proficiſci, ea tamen ſublata de medio, votum quidem factum ſine ſalutis ſuæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. ſi verum eſt, quod aſſeritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, vt eam mulierem ſine dilatione dimittat, & ad ſuum monaſterium *g* reuertatur, de cætero ſub regulari habitu Domino ſeruiturus.

N O T Æ.

1 a SAnctæ Crucis.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* Credo monaſterium hoc eſſe canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini, quod extat in diœceſi Pictauienſi, de quo Pennotus *lib. 2. hiſtor. canonic. regul. cap. 33. nu. 17.* Alia verò, & diuerſa eſt militia Cruceſignatorum, quam profiteri poterant, & crucem aſſumere viri etiam inuitis vxoribus, vt decreuit Innocent. III. *lib. 4. regeſtr. 16. epiſt. 111.*

2 b *De Romandin.*] Ramandui, Ptolomæo teſte *lib. 2. cap. 1.* ſunt populi ſub Rhotomago, quos Rhotomanos eſſe Volaterranus ſcribit: hodie verò Mandui, aliàs Romandui dicuntur, vt ipſe Volaterranus tradit. Apud eos eſt monaſterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Maſon. *in deſcript. Gall. per flumina, fol. 77.*

c *Infirmitate poſitus.*] De valore profeſſionis in ægritudine emiſſæ egi *in cap. ſicut, de regul.*

d *Suſcepiſſet.*] Et ita votum ſolemne fecit cum emiſſione profeſſionis in ipſo monaſterio, aliàs ſi ſimplex votum eſſet, licèt non honeſtè, validè tamen mortua vxore, cum alia matrimonium contraheret, vt ſuprà probaui *in cap. quidam 3.*

e *Retinuit.*] Non tamen ipſa eum repetebat à monaſterio, nec intendebat contra conſenſum iam præſtitum cum ipſo cohabitare, vt nonnulli in præſenti exponebant; vnde ingentem difficultatis molem ſibi imponebāt; quam diſſoluere intendit Garaſia *in cap. 1. hoc tit. nu. 3.* 3

f *Nequiuerit.*] Quia cùm iuuenis eſſet, non ſolùm conſenſum præſtare, verùm & ſimiliter religionem profiteri tenebatur, iuxta ſuprà tradita *in cap. 1.*

g *Reuertatur.*] Quia cùm ſolemniter profeſſionem emiſiſſet in ea, non poterat ipſam deſerere, vt poſt repetentes in præſenti docet Baſilius *lib. 9. de matrim. c. 12.* nec ipſe impugnare factum proprium, *ex l. poſt mortem, ff. de adopt.* docet Garaſia *in d. cap. 1. num. 4. & 5.* 4

C A P V T X.

a Cœleſtinus.

COnſuluit nos G. ſacerdos de Sancta Columba, vtrum vir mercator, negotiationi, & vxori propter Deum renuncians, ad religionis habitum tranſiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, vxore ſua, poſtquam ad domum tranſierat regularem, de præſenti vita ſublata, ſæcularem habitum reſumere valeat, quem dimiſit, & aliam ducere in vxorem; vel ſi ductam ei liceat retinere? Cui conſultationi taliter duximus reſpondendum, quod prædictus vir, nec habitum poteſt abijcere, quem aſſumpſit; nec aliquam ſibi matrimonio copulare. Quod ſi contraxerit, matrimonium ipſum decreuimus dirimendum.

N O T Æ.

1 a COeleſtinus.] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, nec liquet de quo monaſterio in præſenti agatur. Varias in hoc textu agnoſcunt difficultates repetentes hic, Garaſia *in cap. 1. hoc tit. numer. 5.* Sanchez *de matrim. lib. 7. diſputat. 34.*

Basilius *eod. tract. lib. 9. cap. 21. num. 12.* quas omnes faciè dissolues, si supponas, vxorem in præsenti specie consensisse, vt maritus monasticam professionem emitteret; sed quia senexerat, ipsa in sæculo remansit. Vnde cùm professio vndequaque licita, & solemnis esset, non poterat postea defuncta vxore contra votum ità solemniter emissum matrimonium contrahere, vt in textu antecedenti notatur.

CAPVT XI.

a Idem.

CHarissimus in Christo filius noster R. *b* Rex Illustris Sueuorum Apostolatui nostro litteris, & nuntio humiliter nunciauit, quod cùm esset adolescens, & dilecta vxor eius iuuencula, mutua fide voto contrahendi legitimi matrimonij se adstringentes, inuicem consensum suum, accedente *c* voluntate parentum, arrarum donatione roborauerunt. Postmodùm verò claræ memoriæ N. patre suo ab inimicis occiso, cùm per bellorum aduersitatem vndique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu, victus, fugatusque fuisset; quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & alias similis ei non inueniretur in Regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare, de suorum, & eiusdem sponsæ consilio factum est, quod in conuentu habitum sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi suscepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis iniuriæ pateretur. Quam cùm pace reddita, & obtento de inimicis triumpho, solemniter duxisset, & cum grandi exultatione vxorem, & ex ea filios suscépisset, vnum eorum de communi consensu, & electione Principum Sueuiæ in Regnum sibi instituit successorem: procedente verò tempore, prædicta vxor graui infirmitate correpta, cùm se de hac vita crederet decessuram, timore mortis inducta, continentiam vouit. Cùmque Rex ipse nollet eam contristare, concessit ad *d* tempus; nunc autem se continere proponit non posse, & quod licitè posse fieri arbitratur, ad thorum vxoris suæ cupit redire: & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones, & obloquia, petijt à nobis dari sibi in mandatis, vt vxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentiæ incautè ab ipsa emisso; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verùm quia super his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, f. t. cognitionem eorum, & decisionem canonicam duximus committendam, per A. s. m. vt super his inquiratis diligentiùs veritatem; si vobis constiterit, quod prædicta mulier primò fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profitebatur se habuisse nubendi, cùm intereas moram faceret, præsertim cùm postmodùm in facie Ecclesiæ publicè Regi nupserit, & vsque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea susceperit, eam denuncietis præfato monasterio non teneri; non enim factum illud contractum matrimonij potest dirimere, etsi fortè posset matrimonium contrahendum impedire. De alio verò ita solicitè discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inueneritis eandem graui infirmitate depressam, continentiam vouisse, & virum eius ad tempus præbuisse consensum, maximè si non idem vir peræquè continentiam vouerit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & inuicem vtrumque maritali affectione tractare.

NOTÆ.

a COelestinus.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 3.* nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex rescribat.

b *Rex Illustris Sueuorum.*] Non accipias textum hunc de Sueuis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia durauit per 174. annos, donec à Leouigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos translatum anno 585. vt referunt S. Isidorus *in chron. Sueuor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hisp. lib. 2 c. 14.* & *in hist. Sueuor. cap. 2.* Ioan. Vaseus *in chron. Hisp. anno 584* Olaus Magnus *lib. 16. hist. Goth. c. 9.* Sahabreda *in chron. Goth. c. 15.* vnde cùm vltimùs eorum Rex Mirus dictus decessisset anno 584. non poterat temporibus Cœlestini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præsenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueuiæ, cuius Regnum est vltra quinquagesimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria, quà latissimum est vsque ad septuagesimumsecundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non excedit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum. Regiam dignitatem electiuam antea, postea hæreditariam fecit, vt plura adducentes de Sueuis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger, Martinus Crusius, Cellerus, eius gentis scriptores, & Bucelinus *tom. 1. German. sacræ, fol 6.* & *tom 3. fol 12.*

c *Voluntate parentum.*] De consensu parentum in nuptijs filiorum agemus *in cap. 1. de despons. impub.*

d *Concessit ad tempus.*] Aliàs si in perpetuum consensisset, non posset eam licitè repetere, vt probaui suprà *in cap. 1.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT XII.

a Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quod in causis dubijs Sedis Apostolicæ consilium requiris. Licèt enim præditus sis scientia litterarum, ad matrem tuam Rom. Ecclesiam idcircò deuotè recurris, vt habita super quo dubitas, responsione condigna, quam in similibus seruare formam debeas, euidenter agnoscas. Per dil. autem filium Vv. Decanum Cathalaun. Apostolatum nostrum solicitudo tua consuluit, vtrum mulier, quæ credens *b* mortuum maritum, habitum religionis assumpsit, & eo reuerso, de monasterio *c* educta fuit, post obitum viri sit ad obseruantiam regulæ compellenda? Super quo disc. tuæ sic respondemus, quod licèt votum eius non tenuerit vsquequaq; eatenus tamen fuit obligatorium, quatenùs se poterat obligare: promisit enim intrando monasterium, se non exacturam carnis debitum, quod erat in potestate ipsius; redire verò ad sæculum, in eius potestate non erat, sed in potestate mariti: & ideò

quan-

quantùm ad ipſam tenuit votum, quod poſt viri obitum tenere non deſijt, cùm ad eum caſum redierit, à quo poterat efficax habere principium. Conſultius itaque ducimus, & ei congruentius ad ſalutem, prædeceſſoris n. felicis memoriæ Alexandri *d* Papæ veſtigia imitantes, vt vanitatibus ſæculi derelictis, ad monaſterium redeat, vbi bona ducta intentione profeſſionem fecit, & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, inuitam ipſam credimus non cogendam.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.4.* ſed nec in ea exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, & forſan ſcripſit Epiſcopo Cathalaunenſi, de qua Eccleſia egi *in cap.57. de elect.*

2 b *Mortuum maritum.*] Et per conſequens cum falſa cauſa, *argum. l. fin. ff. de hæred. inſtit.*

c *Educta.*] Per maritum, qui iure eam repetebat, ex traditis *in cap.1. hoc tit.* vnde cùm profeſſio nulla eſſet ex defectu conſenſus viri, ideò Cœleſtinus ait, defuncto viro monendam eam eſſe, non cogendam, vt ad monaſterium reuertatur; quoad caſtitatem verò promiſſam tenetur ſoluto matrimonio eam ſeruare, quia renunciando iuri proprio, eam promittere valebat. Baſilius *lib.9. de matrim. c.11.* & *lib.10. cap. fin.* probaui *in cap. quidam 3. hoc tit.* vbi textum hunc expoſui.

d *Alexand. III.*] Relati *in cap.1. hoc tit.* Nec huic conſtitutioni aduerſatur P. Bleſenſis *epiſt.19.* vbi vxor, quæ falſo rumore decepta, & mortuum virum exiſtimans, profeſſionem in monaſterio emiſit, & reuerſo marito egredi coacta fuerat, mortuo ipſo viro non cogitur redire ad monaſterium, ex ipſius Bleſenſis ſententia; immò alteri nubere poteſt. Nam id accipiendum eſt, quando votum caſtitatis emiſſum eſt habita conſideratione ad vitam, & profeſſionem regularem; quia tunc cùm profeſſio ipſa nulla ſit, deficiente conſenſu ipſius viri, non ſolùm eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verùm & ad ſecundas nuptias tranſire valet, iuxta adducta ſuprà *in cap.3.* 3

CAPVT XIII.

Innocent. III. *Archiepiſcopo a Piſan.*

AD Apoſtol. Sed. *Et infra*: Cùm autem vir & vxor vna caro ſint per copulam coniugalem effecti, nec vna pars conuerti poſſit ad Dominum, & altera in ſæculo remanere, profectò non eſt alter coniugum recipiendus ad obſeruantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, niſi fortè eius ætatis ſit, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere.

NOTÆ.

a PIſan.] Præſentem inſcriptionem, & integram textus retuli, & expoſui *in cap. ad noſtram, de regul.* & commentarium huius textus dedi *in c.1. cap. cùm ſit, hoc tit.*

CAPVT XIV.

Idem a *Lugdun. Archiepiſcopo.*

EX parte tua noſtris eſt auribus intimatum, quod cùm quædam mulier diœceſana tua *b* velum viduitatis coram duobus Abbatibus aſſumpſiſſet, benedictione ſolemni cum celebratione Miſſæ, ac Litania, ſicut debuit, accedente, poſtmodùm quidam nobilis, qui ſex menſibus antè proponebat ſe mulierem ipſam mediantibus *c* internuncijs per verba de præſenti, *d* arra etiam interpoſita deſponſaſſe, audito quod mulier ipſa velum aſſumpſerit, miſit ad eam, vt deſponſationem factam carnalis copula ſequeretur. Tu verò poſtquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere curaſti, ne ante diſcuſſionem negotij ſe carnaliter commiſcerent; poſtmodùm muliere ipſa in tua præſentia conſtituta, quæſiuiſti vtrum conſenſiſſet in illum, & quare ab illo quæreret ſeparari. At illa ſe in illum conſenſiſſe confeſſa, dixit quod audierat eum eſſe lepra *e* percuſſum, & ob hoc eius fuerat abominata complexus. Cùm autem poſtmodùm per teſtes idoneos tibi fuiſſet plenior facta fides, quod ante ſuſceptionem veli mutuus interuenerat inter ipſos per verba de præſenti conſenſus, Sed. duxiſti Apoſt. conſulendam, vtrum veli ſuſceptio impediat matrimonium inter ipſos. Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod etſi poſſit non inconſultè videri; quod ex quo matrimonium inter perſonas legitimas per verba de præſenti contrahitur, illis viuentibus in nullo poſſit caſu diſſolui, vt viuente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiamſi vnus fidelium, inter quos eſt ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia Creatoris; niſi fortè ſecus fieret ex reuelatione diuina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdam Sanctis legitur eſſe factum. Nos autem à præd. noſtrorum veſtigijs in hoc articulo ſubitò declinare nolentes, qui reſpondere conſulti, quod antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licet alteri coniugum, reliquo etiam inconſulto, ad religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari; hoc ipſum tibi conſulimus obſeruandum in articulo prænotato, quamuis falſa ſit *f* cauſa, propter quam ad ſuſceptionem veli prædicta mulier eſt inducta, cùm ſine qualibet tali cauſa id ipſum religionis obtentu facere potuiſſet. Porrò licèt prædicta mulier videatur in veli ſuſceptione religionis habitum aſſumpſiſſe, ſi tamen velit *g* in domo propria permanere, quaſi propoſitum caſtitatis in ſæculo ſeruatura; nihilominus conſummandum eſt matrimonium iam contractum, niſi ſe voto adſtrinxerit ad obſeruantiam regularem, in quo caſu compelli poteſt, vt relicto ſæculo, religionis propoſitum exequatur.

NOTÆ.

a LVgdunenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* De Eccleſia Lugdun. plura adduxi *in cap.25. de reſcript.*

b *Velum viduitatis.*] De quo plura adduximus *in cap. vidua 4. de regul.*

c *Mediantibus internuntijs.*] Notiſſimum eſt, inter abſentes matrimonium contrahi poſſe, *cap. fin. de procurat.* 1

dat. lib.6.cap. veniens 5. *qui clerici vel vou. l. mulierem* 4. *ff. de ritu nupt.* Illustrant Sanchez *lib.2 de matrim disputat.* 21. Basilius *eodem tract. lib.1. cap.*10. P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.*12. *cap. fin.* Arias à Mesa *lib.* 3. *var. cap.* 43. licèt enim alia sacramenta corporalem præsentiam exigant, *cap. multi* 84. 1. *quæst.* 1. tamen cùm matrimonium sit contractus eleuatus ad esse sacramenti, & inter absentes contractus celebrari valeant, *l. sed socius* 17. *§.* 1. *ff. pro socio, l.* 6. *ff. de lege commissoria*; inde matrimonium inter absentes contrahi valet, vt latiùs prosequitur Petrus Baio Arroyo *in d. cap. finali.*

1 d *Arra.*] Quod signum magnum est celebrati matrimonij, *cap. tenor, c. lator, de re iudic. cap. fin.* vbi dicemus, *de respons. impub. cap. nostrates, cap. fœmina,* 30. *quæst.* 5. nam sicut ad firmandos contractus ciuiles arra intercedit, *l. sæpè* 35 *ff. de contrahend. emption. l. ex empto* 11 *§. is qui bina, ff. de actionib. empti, l. cuicunque* 5. *§. item, ff. de institut. l.2. C. quando liceat ab emptione, l. ex arrali* 3 *C. de action. empti, l.* 2. *§. Sabinus, ff. pro empore*: illustrant pluribus relatis D. Nicolaus à Castro *in* §.1. *de emption. & vendit.* D. Iosephus de Retes *l.2. opusc. cap.* 5. Osualdus *lib.* 13. *comment. Donel. littera Z.* Sic etiam in matrimonio artha traditur, cuius ritus alias rationes dabimus *in cap. fin. de despons. impub.*

e *Lepra percussum.*] Vnde constat, vxorem velum sibi imposuisse, quia existimabat lepram diuortij causam esse, quod falsum esse probabimus infra *in cap.* 3. *de coniug. lepros.*

f *Quamuis falsa sit causa.*] *Cap. magna, de voto,* vbi dicemus. 3

g *In domo propria permanere.*] Nec tunc obstat textus *in cap. fin. qui clerici, vel vou.* vbi proponitur mulierem post dispensationem cuiusdam Religiosi Sancti Augustini votum castitatis emisisse, eo adiecto tenore, vt in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cùm per biennium vitam monasticam seruasset, postea matrimonium contraxit eo prætextu, quod votum castitatis metu Regis & parentum emisisset. Consultus Innocentius III. decreuit eam mulierem cogendam esse vitam religiosam peragere: igitur quia per professionem in propria domo factam status religiosus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam respondendum est, quod in eo textu mulier, quæ professionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita rectè potuit votum castitatis emittere: at verò in præsenti textu matrimonium erat contractum, & ita sine consensu sponsi non poterat per votum castitatis dissolui.

C A P V T XV.

Idem *Ruthensi* a *Episcopo.*

COnstitutus in præsentia nostra Hug. Vitalis lator præsentium, humili nobis confessione monstrauit, quod cùm esset in *b* acolytatus ordine constitutus, quandam puellam R. nomine in facie Ecclesiæ duxit in vxorem. Cumque aliquandiù cohabitassent insimul, & ipse eam carnaliter cognouisset, orta discordia inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alij Vitali nomine copulata: & tu memoratum H. vsque ad gradum sacerdotij ordinasti, & eidem Ecclesiam concessisti. Cùm autem eum sua conscientia remorderet, & de consilio quorundam religiosorum habitum *c* Cistercien. Ordinis assumpsisset, tandem Abbati suo omnia reuelauit; qui eum commonuit diligenter, vt super hoc saluti suæ animæ prouideret. Ideoque f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, prædictam R. vt recedat à præfato Vitali, cui per adulterium est coniuncta, nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cens. eccl. subl. app. obst. cogere non omittas.

N O T Æ.

1 a R*Vthensi.*] In tertia collectione, *sub hoc tit cap.*2. legitur *Nieliuen* in hac verò sexta legitur *Rudenensi*; sed legendum esse *Ruthenensi*, iam notauit Manrique *tom.* 3. *annal. Cistercien. anno* 1210 *capite* 8. *numero* 9. Rutheni enim sunt populi Galliæ Narbonensis, non longè ab Aruernis, & Sanctionibus, quorum meminerunt Cæsar *lib* 1. *de bello Gallico,* Strabo *lib.* 4. Gregorius Turon. *lib.* 2. *histor. cap.* 36. & 37. Sidonius *lib.* 4. *epist.* 25. & *lib.* 7. *epist.* 6. Ruthena ciuitas habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cuius Præsuli Hugoni missa est præsens decretalis, de quo agunt Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Gall. Christ. fol* 952. Chenu *in chron. Gall. fol.*354.

b *Acolytatus.*] De quo gradu egi *in cap* 2. *de offic. Archid.*

c *Ordinis Cisterciensis.*] In quo tamen monasterio non constat, quamuis esse videatur vnum ex quatuor, quæ in diœcesi Ruthenensi Cistercium habet, nimirum Bonauallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba. 2

C A P V T XVI.

Idem *Episcopo* a *Patauien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patauien. diœc.*

VEniens ad præsentiam nostram dil. f. L. lator præsentium, nobis humiliter intimauit, quod cùm olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus, militibus, & alijs viris præsentibus apud vxorem suam precibus institit, vt super hoc suum impertiretur assensum, eisdem presbyteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipsam oporteret derelinquere *b* sæculum, si viro suo daret licentiam ad monasterium conuolandi. Cumque ipsum mulier, ne ab ea discederet, vice mutua precaretur, ipse asserens, quod nisi ab ea posset super hoc obtinere licentiam, non solùm ei se inutilem redderet, sed etiam toti mundo: ipsa demùm tam ipsius, quàm multorum adstantium precibus, fletibusque deuicta, caput eius altari supposuit *c* manu sua, qui ea præsente *d* tonsuratus ibidem, monasterium adijt, & finito probationis *e* tempore, professionem fecit solemniter monachalem: illa verò in sæculo remanens, inhonestos amatores admisit; vnde idem L. metuens ne suæ continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monasterio perseuerare debeat; à nobis consilium postulauit. Quocirca mandamus, quat. si est ita, prædictum L. in monasterio, quod intrauit, absque inquietatione cuiusquam perseuerare liberè permittatis. Licèt enim in hoc videatur non modicum deliquisse, quod *f* cautè asseruit, quia nisi sibi eadem mulier consentiret, tam sibi, quàm toti mundo se inutilem redderet; & cùm presbyteros exorauit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eandem relinquere sæculum oporteret, si fortè licentiam daret viro: ex quo tamen eadem mulier caput viri altari sponte supposuit, & postmodùm, sicut asseritur, vixit incontinenter, super reuocatione ipsius non esset aliquatenus audienda, cùm ipsius intentio, si eundem fortè repeteret, exceptione posset commissæ fornicationis elidi, maximè cùm antequam fuerit fornicata, ipsum non duxerit repetendum.

N O T Æ.

1 a Patauienſi.] In tertia collectione, *ſub hoc tit. c.3.* legitur *Patauienſi*: at verò in hac ſexta legitur *Pictauienſi*, nec ex textus ſerie cognoſci poteſt, vtra littera verior ſit, immò epigraphe adeò corrupta eſt, vt nullo modo cognoſci poſſit, de quo monaſterio in præſenti agatur. De diœceſi Pictauienſi egi *in cap. ſuper 20. de reſcript.*

2 b *Derelinquere ſæculum.*] Quia iuuenis erat, & ita non ſolùm votum caſtitatis emittere in ſæculo, verùm & ſimul religionem ingredi tenebatur, vt probaui ſuprà *in cap.1.*

c *Manu ſua.*] Quaſi donans, ſeu offerens religioni, iuxta tradita *in c. 2. de conſuet.*

d *Tonſuratus.*] In formam monachi, iuxta adducta *in c. 1. de regul.*

e *Probationis tempore.*] Anno videlicet, iuxta tradita *in cap. ad Apoſtol. de regul.*

3 f *Cautè.*] An profeſſio religionis emiſſa per captionem, ſeu dolum, valida ſit, expoſui *in cap. ad noſtram, in fine, de regul.*

COMMENTARIVM.

4 IN his duabus Decretalibus exponitur caſus ille, in quo vnus ex coniugibus adulterium commiſit; quo caſu certum eſt, profeſſionem in religione emitti poſſe ab innocente, inuito eo qui per adulterium cauſam diuortio dedit, & culpa ſua ius repetendi coniugem ad mutuam cohabitationem amiſit, vt in præſenti docetur, & probant Sanchez *de matrim. lib. 10. diſp.11. num.2.* & alij ſuprà laudati *in c.3. hoc tit.* Atque ideò adultero coniuge ignorante, aut ſciente, ſimiliter profeſſiò fieri poterit, *ex l. quæ inuitis 16 ff. de reg. iur.* quare nec illius conſenſus deſideratur, nec vt emittat caſtitatis votum, exigitur, Sanchez *vbi proximè*, & *diſp.10. num.5.* Nec textus *in c.1. cap. cùm ſis 4. hoc tit.* vbi conſenſus, & votum in remanente in ſæculo requiruntur, ad hunc caſum pertinent, ſed procedunt quando matrimonium manet integrum, nulla culpa coniugum maculatum, ob quam diuortium fieri debeat Sanchez *d. num. 15.* Quod ſi dubites, qualiter de infidelitate, aut adulterio debeat conſtare, vt propter eam cauſam liceat Innocenti religionem profiteri, dicendum quod ad validitatem profeſſionis informiter ſatis eſt, vt hæc crimina admiſſa ſint, propter quæ ſeparatio matrimonij fiat quoad thorum; ſed 2 in foro exteriori neceſſe eſt conſtare de crimine apoſtaſiæ, aut lata ſententia diuortij, aut ea notorietate, quæ ſufficiat, vt liceat propria auctoritate diuertere, nec aliter profeſſio iuſtè emittitur, vt plenè explicat Sanchez *dicto lib.10. diſput. 11. 12. & 21.* Hæc autem, quæ diximus in hoc quarto caſu, planè procedunt in coniuge innocente ad religionem tranſeunte; ſed in adultero, aut infideli aliud ſeruandum eſt, quia ij ſi repeti poſſunt in matrimonium, non habent ius alios repetendi, quia cùm propter culpam eorum ſeparatio fiat, prodeſſe ipſis non debet, vt à matrimonij thoro liberentur, ſi innocens repetitionis iure vti maluit: ita Gloſſa *verbo Redire, in cap. ex litteris, de diuortijs*; & alij, quos refert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.10. diſput. 10. num. 3:* æquitati enim repugnat, adulterum infidelem ex delicto ſuo commodum conſequi, argumento legis *itaque 12. verſ. Sed furti, ff. de furtis.* Quæ ſententia ſine dubiò admittenda eſt, quando res integra eſt, & ſtatus nullius coniugis eſt immutatus: at ſi res non ſit integra, multum intereſt, an innocens religionem profiteatur, aut ſtatum incompatibilem cùm matrimonio ſuſcipiat, veluti Ordines ſacros; & in hoc caſu adulter liberè poterit religionem profiteri, etiam irrequiſito coniuge: an verò ex parte innocentis nullo ſtatus mutatio interueniat, quo caſu adultero non licebit in præiudicium innocentis 1 profiteri, niſi illo requiſito, aut non contradicente, ve contra Salicetum, & alios defendit Sanchez *dicta diſput. 10. à num. 12* Nec tunc obſtat textus *in cap. ex litteris 5. de diuortijs*, ex quo colligitur, adulteram ius habere repetendi virum ad cohabitandum: ergo non licebit innocenti inuita adultera religionem ingredi. Nam reſpondendum eſt, ideò in eo textu vxori adulteræ repetitionem concedi, quia vir ſimili adulterio matrimonium violauit, nam aliam duxit vxorem, & ita adulterium perpetrauit: nam licèt per adulterium fiat ſeparatio, non tamen quoad vinculum coniugium diſſoluitur, *cap.1. & 2. cap. placuit 5. cum ſequent. 32. q. 7. cap. gaudemus, in fine, de diuort.* Trident. *ſeſſ. 24. de matrim. cap. 6.* probaui latè *in can. Concil. Illiber.* Vbi autem vterque coninx adulterium commiſit, à iure diuortij petendi vterque repellitur, admiſſa mutui delicti compenſatione, *cap. penult. & vlt. de adult.* Cùm enim ciuiliter mulier accuſatur de adulterio, cauſa diuortij, aut dotis lucrandæ, alterius adulterijs mutua compenſatio admittitur, *l. viro 39. l. cùm mulier 47 ff. ſolut. matrim.* quod procedit etiamſi poſt diuortium aliud adulterium ſequatur, 2 *dict. cap. ex litteris.* Quamuis ſi criminaliter agatur, compenſationi locus non ſit, nec poſſit mulier alio criminali iudicio experiri, *l.2. ff. ſi publico, l. ſi vxor 13. ff. iudex, ff. ad legem Iuliam de adulter.* vnde cùm *in dicto cap. ex litteris*, etiam maritus adulterium perpetraſſet, non poterat vllus ex coniugibus alio inuito religionem ingredi.

C A P V T XVII.

a Idem.

ACcedens ad præſentiam noſtram I. mulier lacrymabiliter propoſuit coram nobis, quod cùm Vv. vir eius *b* Elien. diœc. eam ſibi in legitimo matrimonio copulaſſet, & per xx. ferè annorum ſpatium eidem cohabitans, prolem ſuſcepiſſet ex ea, volens tandem idem vir habitum aſſumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, vt tam pio propoſito faueret ipſius: quæ propter multa verbera, & aliarum moleſtationum grauamina quæ prædictus vir inferebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis eius Cùmque idem vir ad domum de *c* Vendon, Ciſtren. Ordinis accedens, ibi religionis habitum aſſumpſiſſet, mulier ipſa transferrens ſe ad domum monialium, nullo ibi religionis habitu aſſumpto, vel voto emiſſo conuerſionis, permanſit ibidem, cui pro labore manuum ſuarum eædem moniales vitæ neceſſaria miniſtrabant. Proceſſu verò temporis, cùm idem vir ad ſæculum rediens, religionis habitum reliquiſſet, & eadem mulier ſe inſtanter ab eo peteret reaſſumi, ipſe illam recipere penitus contradicens, præter verba, quibus ſæpè affecit eandem, ſibi conuitia plurima, & graues iniurias irrogauit. Quocirca dil. v. per Ap. ſ. præc. m. quat. ſi res ita ſe habet, & dicta mulier illius ætatis exiſtit, vt de lapſu carnali illius meritò valeat dubitari, dictum virum vt eam recipiat, eique affectum exhibeat coniugalem, per cenſ. eccl. ap. rem. *d* cogatis.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. vnico*; nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Innocentius, nec inter eius epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic.

2 b *Elienſis.*] Diœceſis eſt in Anglia, de qua egi *in capite poſtulaſti, de reſcript.*

c *Vendon.*] An legendum ſit *Vader*, ſiue *Vender*, aut *Berutur*, non audet aſſerere Mantique *tom.2. annal. Ciſterc. anno 1148. c.16. n.2.* & *anno 1150. cap.11. num.1.* 3

d *Cogatis.*] Quia conſenſus ab ea præſtitus nullus fuit, cùm ex graui metu eſſet extortus, iuxta tradita *in cap.1. de his quæ vi.* 4

C A P V T XVIII.

Honorius III. *Episcopo, Decano, & Thesaurario* a *Lingon.*

SIgnificauit nobis A. mulier, quod cum ipsa R. militi viro suo coram Decano sancti Quiriaci *b* Pruinensis, vice bonæ memoriæ P. Archiepiscopi *c* Senonensis in hac parte fungente, licentiam concesserit Religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem iniuncto, & recepta fide ab ipsa, quod *d* perpetuò contineret, idem Decanus post factam professionem à milite antedicto in monasterio, in quo habitum assumpserat monachalem, asseruit ipsam debere religionem intrare, quanquam id primò non expressisset eidem, & hoc expresso ipsa illi licentiam non dedisset: ac eam ad hoc per venerabilem fratrem nostrum Archiepiscopum Senonen. fecit pluries commoneri, propter quod eadem de consensu dicti Archiepiscopi nostrum super hoc consilium implorauit. Quocirca mandamus, quatenus si est ita, & talis ætatis, de qua suspicio non possit haberi, ipsam votum continentiæ obseruantem intrare monasterium compelli non permittatis.

N O T Æ.

1 a LIngoniensi.] Ita restituo inscriptionem, & litteram huius textus ex quinta compilatione Honorij III. cùm malè legatur in sexta collectione, *Innocent. III* De Lingoniensi Ecclesia nonnulla notaui *in c. 8 de rescript.*

b *Pruinensis.*]Legendum esse *Pruuinensis*, iam notauit Cironius *in præsenti*; quę Ecclesia sancti Quiriaci est Collegialis in diœcesi Senonensi, sub Decanatu Pruuinensi.

c *Senonensis.*] Petri de Corbolio, de quo egi *in c. 2. de postul. Prælat.*

d *Perpetuò contineret.*] In domo propria, sicut olim plures virgines, & viduæ castitatem profitebantur, vt probat Cironius hic, & notaui *in can... Concil. Illiber.* In præsenti autem non agitur de ea professione, sed de continentia tantùm, quam coniux in sæculo remanens vouere tenetur, si senex est; alioquin si iuuenis sit, professionem emittere cogitur, iuxta adducta *in cap. 2. hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est. 2

C A P V T XIX.

a Gregorius IX.

GAudeamus in Domino. *Et infrà:* Mulieres verò, quæ relicto maritali thoro, lapsu carnis ceciderunt, si mariti earum à te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ conuersas noluerint recipere propter Deum, in claustris cum religiosis mulieribus studeas collocare, vt perpetuam *b* pœnitentiam ibi agant.

N O T Æ.

1 a GRegorius IX.] Ita legitur in hac sexta collectione; sed credo legendum esse, *Innocent. III. Tiberiad. Episcopo*, vt legitur *in cap. gaudemus, de diuortijs: cap. gaudemus, qui filij sint legitimi;* vbi, ni fallor, extant aliæ partes huius decretalis. Tiberia vrbs est Galilææ, ab Herode condita, itaque appellata in honorem Tiberij: dicitur Tiberias lacus, teste Ptolomæo *lib. 5. cap. 16.* Habuit olim Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus Ioannes dictus subscripsit in Concilio Hierosol. vt refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacra, fol. 316.* & Prælato ecclesiastico præsentis causæ cognitionem commissam fuisse, iam notauit Germonius *lib. 1. animaduers. cap. 9.*

b *Vt perpetuam pœnitentiam.*]Non tamen ideò moniales efficiebantur, vt latè probaui *in cap. 1. de regul.* 2

C A P V T XX.

Idem *I. moniali monasterij de* a *Plauda.*

DVdum à C. laico mota contra te (quam vxorem suam dicebat) materia quæstionis, R. sanctæ M. in Cosmedin Diac. Cardin. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quod indebitè recusabas eidem (cuius vxor eras per consensum de præsenti, & copulam subsecutam) matrimonialiter adhærere, te sibi restitui postulauit. Ad quod fuit responsum, quod ipse pro animæ suæ remedio, pura, & spontanea voluntate, præsentibus duobus religiosis sacerdotibus, & adhibitis quinque testibus fide dignis, omni iuri, quod in te habuerat, renunciauit omninò, resignando illud in manibus alterius ex sacerdotibus supradictis, qui in personam Ecclesiæ resignationem huiusmodi recipere procurauit: & quod idem C. se castitatem seruaturum promisit, pauperumque Hospitalis de Ponte obsequio sedeuouit, promittens voto solemni omnia, & singula supradicta, & tribuens tibi licentiam ad monasterium transeundi; te versa vice similiter promittente, ac tribuente illi licentiam, & ius quodlibet resignante, sicut hæc omnia dicebantur per publicum instrumentum esse probata, manu B. notarij Aretinensis confectum. Verùm prænominatus C. proposuit, quod casu amisso instrumento præfato, illud in prima persona, quod prius erat in tertia, insertis pluribus, in vno aliter quàm in alio, fuit ab ipso formatum; & cùm tibi iratus fuisset, fict verba, & verbera indicabant, nondum calore *b* iracundiæ quiescente, quidam ipsum deceptoriè allexerunt, proponentes eidem, quod in Hospitali prædicto cibis ad libitum posset vti, ac proprium retinere; præfato B. sibi nihilominus promittente, quod non solùm ardorem, sed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quod quicquid in hac parte fecisse dignoscitur, iratus, seductus pariter, & illectus, & sub spe promissionis, ac sub ea *c* conditione, vel modo, si posset continentiam obseruare, asseruit à se factum. Sed ad ista respondebatur econtrà, quod an tabellio in tertia persona instrumentum conficiat, vel in prima dummodo non mutetur substantia veritatis,) nihil interesse videtur. Insuper quamuis aliquando spes memorato C. data fuisset, per quam ad hoc se proposuit inductum; eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, purè, simpliciter, ac voluntariè pro amore Dei, & remedio animæ suæ, solum-

modo

modo ad votum, & ad alia ſupradicta noſcitur proceſſiſſe, propter quod à conſortio ſæcularium hominum debet diſcedere, vitamque mutare, cùm ſe illius ætatis eſſe proponat, vt ſine ſuſpicione incontinentiæ non valeat in ſæculo remanere. Nos itaque habito f. n. conſilio, te ab impetitione dicti C. ſententialiter duximus abſoluendam, perpetuum illi ſuper hoc ſilentium *d* imponentes.

NOTÆ.

1 a P*Lauda.*] Forſan legendum eſt, *de Ploda*, quod eſt ditiſſimum cœnobium in Italia, iuxta lacum Latij, vt refert Paulus Iouius *in deſcriptione ipſius lacus*.

2 b *Iracundiæ.*] Sed non extra mentem, aut iudicio alienatus; quo caſu etiam votum tempore iracundiæ factum valet. Suarez *de religione, tom 2. lib. 1. de voto, cap. 9.*

c *Conditione.*] Quæ ſi expreſſa eſſet, redderet actum conditionalem, ita vt ea deficiente, nulla eſſet, iuxta tradita à Baſilio *lib. 3. de matrim. cap. 1.* 3

d *Imponentes.*] Cùm maritus conſenuerit, caſtitatemque ſolemniter promiſerit, & obſequijs hoſpitalis ſe deuouerit, iuxta ſuprà tradita *in cap. 1.* 4

CAPVT FINALE.

a Idem.

MVlier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè conuolare.

NOTÆ.

1 a I*Dem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio abſque vlla relatione, ſeu conſultatione, cùm nulla Decretalis extaret in hoc titulo, quæ caſum adulterij ſpiritualis comprehenderet, in quo idem dicendum eſſe, ac de adulterio carnali, iam ſuprà notauimus *in cap. 3.* De diuortio ob hæreſim infrà agemus *in cap. quantò, de diuortijs.*

TITVLVS XXXIII.

De conuerſione Infidelium.

CAPVT I.

a Cœleſtinus III.

LAudabilem, &c. *Et infrà*: Cæterùm, quod interrogaſti de Sarracenis, qui dum in captiuitate eſſent quarundam Chriſtianarum, viros earum *b* inſidijs, & machinationibus occiderunt, vtrum quia poſtea per ipſas ad fidem chriſtianam conuerſi ſunt, eaſdem de iure accipere poſſint in vxores, vel ſi duxerint, ipſum coniugium teneat. Hic Triburienſis *c* Concilij regula contenti ſumus, aſſerentis quod ſi in mortem ipſorum virorum malitiosè fuerint machinatæ, licèt earum ſtudio ad eccleſiaſticam fidem acceſſerint; tamen nec eis adhærere debent, nec ſunt, ſi adhæſerint, tolerandi: non enim hic diſpenſatio ſine periculo poſſet admitti, cùm tale damnum tali lucro Eccleſia compenſare non velit. Ad hæc Sarraceni quidam, qui in bello ſunt Chriſtianos interfeciſſe notati; & Chriſtiani ſimiliter Sarracenos, poſteà verò Sarraceni ad catholicam fidem à Gentilitatis errore conuerſi, vxores eorum, quos certamine bellico neci tradiderant, ſibi matrimonialiter copularunt: idipſum & Chriſtiani de Sarracenis mulieribus conuerſis ad fidem feciſſe noſcuntur; quæ tamen poſtquam priorum virorum morte compererunt veritatem, diuortium inſtanter expoſcunt. Reſpondemus quoque, in his qui cùm nec Sarraceni, nec Chriſtiani mortem alterutrorum procuraſſe noſcantur, matrimonium huiuſmodi inter prædictas perſonas licitè contrahi poteſt, & taliter copulati, cuiuſcunque ſexus exiſtant, diuortium poſt mortem coniugum poſtulare non poſſunt. Idem *d* ſiquidem iuriſ erit in ſequenti caſu, quem proponere ſtuduiſti, cùm S. Chriſtiano viro propter odium vxoris Chriſtum negante, & ſibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, Chriſtiana in opprobrium Ieſu Chriſti relicta eſt; tamen aſſenſu Archidiaconi ſui ad ſecundas nuptias conuolauit, & filios ſuſcepit ex ipſis: non enim videtur nobis, quod ſi prior maritus redeat ad vnitatem eccleſiaſticam, eadem à ſecundo debeat recedere, & reſignari priori; maximè cùm ab eo viſa fuerit Eccleſiæ iudicio diſceſſiſſe; & teſte Gregorio, contumelia Creatoris ſoluat ius matrimonij circa eum, qui relinquitur odio fidei chriſtianæ. Quod autem mulier poſſit primo viro, qui ad fidem reuerſus eſt, nolente, ad vitam monaſticam remeare; vel vtrum ille reuerſus ad eam, quam ritu Gentili ſibi coniunxit, & quæ propter eum ad fidem noſtram cum liberis ſuis eſt conuerſa, mortua prima, poſſit habere vxorem, & an filij ante conuerſionem geniti, obtentu nuptiarum, quæ poſt conuerſionem ritu eccleſiaſtico celebratæ fuerunt; & ſimiliter ſi filij illius, quæ de licentia Archidiaconi ſui, marito priore viuente, ſed facto infideli, nupſit viro catholico, legitimi ſint habendi, tam regula quàm doctrina Apoſtoli, qua dicitur: Si infidelis diſcedit, diſcedat; non enim frater, aut ſoror ſubiectus eſt huiuſmodi ſeruituti; quàm illud decretum memoratum Gregorij: Non eſt peccatum dimiſſo propter Deum, ſi alijs ſe copulauerit; infidelis enim diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium; & nihilominus, quod prædeceſſor noſter bon. mem. Alex. III. ita dixerit: Tanta eſt vis matrimonij, vt qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur; Nos in huiuſmodi dubitare non ſinit, quin in his, & liber aditus pateat ad religionem migrare volenti; & ille, qui ad fidem reuertitur, eam quæ conuerſa eſt ad fidem, defuncta prima, ſibi licitè poſſit copulare: filij etiam in ſupradicto vtroque caſu legitimi cenſeantur.

N O T Æ.

a *Coeleſtinus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* & hanc inſcriptionem expoſui *in cap.1. de except.*

b *Earum infidijs.*] Vndè impedimentum hoc eccleſia-
1 ſticum non infidelibus poſtea conuerſis, ſed fidelibus machinantibus in necem virorum impoſitum fuit; ſiquidem crimen, quod præceſſit Baptiſmum, non præſtat impedimentum matrimonio, aut ſacris Ordinibus, vt probaui *in cap.3. de bigam. non ordin.* vndè ſi ambo coniuges in præſenti ſpecie eſſent infideles, & poſtea baptizarentur, rectè poſſent contrahere matrimonium, vt docent Baſilius *lib.7. de matrim. capite 45. numero fin.*

c *Triburienſis.*] Relati *in cap. ſi quis viuente, 31. q.1.*

d *Idem ſiquidem iuris.*] Verba quæ ſequuntur, omiſit
2 Raymundus, & rectè, cùm adeò grauis eorum difficultas ſit, vt Alfonſus à Caſtro *lib.1. de hæretic. punit. cap.4.* affirmarit, Cœleſtinum in præſenti non poſſe ab hæreſi excuſari, eo quòd ſenſerit matrimonium diſſolui inter fideles, ſi alter coniugum labatur in hæreſim, contra id, quod docet Innocentius *in cap. ex parte 14. de conuerſ. coniug.* Sed adhuc dicendum eſt, Cœleſtinum in præſenti loquutum fuiſſe iuxta ſui temporis ſententias, quæ variæ erant circa diuortium ob hæreſim faciendum: vnde dum Innocentius III. *in cap. quantò, de diuort.* ſtatuit, ob hæreſim non ſolui matrimonium, ait: *Licèt quidam prædeceſſor noſter aliter præſenſiſſe videatur.* Quæ verba exaudienda ſunt de Cœleſtino III. Vnde conſtat temporibus Cœleſtini doctrinam hanc ſub opinionibus adhuc fuiſſe, vt notauit Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput. 1. q.1. §.4 n.11.* qui cùm integram huius textus non perlegiſſet, dubitauit an Cœleſtinus III. aſſeruiſſet, quod Caſtro referebat.

Commentarium huius textus dabimus infrà, *tit. de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit.*

C A P V T II.

Gregorius IX. a *Argentinenſi Epiſcopo.*

EX litteris tuis accepimus, quod quidam de Iudaicæ cæcitatis errore ad Chriſtum verum lumen adductus, vxore ſua in Iudaiſmo *b* relicta, in iudicio poſtulauit inſtanter, vt eorum filius quadriennis aſſignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipſe ſuſceperat, *c* perducendus. Ad hoc illa reſpondit, quod cùm puer adhuc infans exiſtat, præter quod magis *d* materno indigeret ſolatio, quàm paterno, ſibique ante partum oneroſus, *e* doloroſus in partu, poſt partum laborioſus fuiſſe noſcatur, ac ex hoc legitima coniunctio maris, & fœminæ magis *f* matrimonium, quàm patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet conuenientiùs remanere. *Et infra*: Cùm autem filius in patris poteſtate conſiſtat, cuius *g* ſequitur familiam, & non matris, & in ætate tali quis non debet apud eas remanere perſonas, de quibus poſſit eſſe ſuſpicio, quod ſaluti, vel vitæ inſidientur *h* illius; & pueri poſt triennium apud patrem non ſuſpectum ali debeant, & morari, materque pueri, ſi eum remanere contingeret apud eam, poſſet illum adducere ad infidelitatis errorem, in fauorem maximè fidei chriſtianæ reſpondemus, patri eundem puerum aſſignandum.

N O T Æ.

1 a *ARgentia.*] Argentina, ſiue Argentoratum, Argentuaria olim dicta, nobilis ciuitas eſt Germaniæ, Alſaciæ gemma, & anima: eius meminerunt Ptolomeus, D. Hieronymus, & Ammianus Marcellinus: Epiſcopatus inſignis eſt, & nobiliſſimus totius Germaniæ prædicatur: Canonicos omnes Principes habet, ſiue Comites, & Barones, inter quos recipi non poſſunt, niſi genere conuenientes, ſummæque nobilitatis cenſeantur. Templum ſummum, ſiue cathedrale opus, verè regium, dignumque ſumma admiratione. Habuit Argentina primum diuini verbi ſatorem ſanctum Maternum D. Petri diſcipulum, ac deinde Epiſcopos verbo, & opere potentes, vt ſanctos Amandum, Arbogaſtum, Florentium, Arſoaldum, Iuſtum, Maximum, vt refert plura de ipſa nobili vrbe adducens Bucelinus *tom 3. Germaniæ ſacræ, fol.55.* Bertoldo Duci Theonis, eiuſque Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

b *In Iudaiſmo relicta.*] Quo caſu matrimonium diſſol-
2 uatur, notaui *in can. Concil. Illib.* & latiùs dicam *in cap. quantò, de diuort.*

c *Perducendus.*] Iuſta, pia, & ſalubris petitio: Intendebat pater, vt ſibi filius traderetur erudiendus, atque catholica in religione inſtruendus, probiſque ac chriſtianis moribus imbuendus, agnoſcens facilè filium ad ipſam perfidiam Iudaicam, moreſque Iudæorum reuerſurum, iuxta illud D. Gregorij *homil. 20. In his omnibus patrum ſuorum carnalium vias ſequuntur, quaſi venenati filij de venenatis parentibus nati.* Prudentius *lib.1. contra Symmachum*:

Vt ſemel obſedit Gentilia pectora patrum
Vana ſuperſtitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus tener horruit hæres,
Et coluit quidquid ſibimet venerabile cani
Monſtrarunt Ataui, puerorum infantia prima
Errorem cum lacte bibit.

Inde noſcitur magna præſumptio contra deſcendentes ex Iudæis, vt probant Simanchas *de cathol. tit.40. num 11.* Solorzanus *tom.1. de iure Indiarum, lib.1. cap.8. nu.13.* Carenas *de offic. Inquiſit. part.3. tit.3. §.5.* Tranſmiera *de oblig. rebel. hæret. q.4 c 9. a.5.* Itidem quantùm recta educatio in puerili ætate ad virtutem ſeruandam, animumque rectè inſtruendum faciat: *Educatio* (inquit Seneca *lib.2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumq; profuturam deſiderat: facile eſt teneros adhuc animos componere, difficulter reſcinduntur vitia, quę nobiſcum creuerunt.* Idem de conſolatione *ad Heluiam, c.16.* & *epiſt.94. Altius præcepta deſcendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus; ſi præcepta nihil adiuuarent, omnis inſtitutio tollenda eſt; ipſa natura contenti eſſe debemus. Erras, ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci; superuenerunt, ingeſta ſunt.* Et Ariſtoteles *l 2. Oeconom.* latè docet, liberos rectè educatos à parentibus, per ſanctos, & iuſtos mores, bonos meritò euaſuros. Et Plutarchus poſtquam ſpeciali libro de educatione liberorum diſſeruit, in vita Themiſtoclis ait: *Themiſtocles, quoniam adoleſcens feroci, mutabiliq; ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores dicere ſolebat, aſperos, & indomitos pullos in bonos equos euadere, ſi quis illis adhibeat diſciplinam, rectamque inſtitutionem.* Quare in ſanctis litteris, & à Sanctis Patribus ſępe ſępiùs admonentur patres circa educationem filiorum, vt *in c.23. Prouerb.* ibi: *Ne ſubtrahas puero caſtigationem: cùm percuſſeris cum virga, non morietur; tu virga percuties, cùm & animā eius à ſepulchro eripies.* Et iterùm *cap.22.* ibi: *Adoleſcens iuxta viam ſuam etiam cùm ſenuerit, non recedat ab ea* Et *Eccleſ. c.7. verſ.21 Filij tibi ſunt, erudi illos, & curua illos à pueritia illorum: curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ: doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.* Et D. Hieronymus *in epiſt. ad Saluianum*, ait: *Non eſt parui apud eum meriti filios bene educare, difficulter eruditur quod rudis animus perbiberat; lanarum conchilia quis in priſtinum candorem reuocet.* Et D. Cyprianus *l.2. epiſt.1.* ait: *Quod ſemel imbibimus, difficulter deponimus, nec propoſitum noſtrum facilè mutatur.* Et D. Bernardus *epiſt.113.* inquit: *O quàm compoſitum reddit omnem corporis ſtatum, necnon & mentis habitum diſciplina! ceruicem ſubmittit, ponit ſupercilium, componit vultum, ligat oculos, moderatur linguam, frenat gulam, ſedat iram, format inceſſum* Plura cumulant pro educatione liberorum Cardinalis Sadolet. *in lib. de educat.* Scomborn. *lib.1. polit. cap.8.* Solorzanus *tom.1. de*

iure

iure Indiarum, c.26.ex n.63.& embl.25.& lib.2.polit.c.27 ad finem, Creſolius, *lib.2. myſtag. c.* 3. Valenzuela, *conſil.* 36. Cupiebat ergo pater in preſenti ſpecie prnbis moribus,& in recta diſciplina filios erudire, vt ſacris canonibus cauetur. Concilium Tolet. 17.*can.*8. vbi Loayſas *cap.*1.30. *diſt.* Concilium Carthag. 3.*can.* 14. ibi: *Epiſcopi, & clerici filios ſuos non emancipent, niſi moribus, & ætati eorum conſuluerint, vt peccatis eorum non ipſi granentur.* Concilium Arelat. ſub Carolo *can.*19. [Vt parentes filios ſuos, & patrini eos, quos de ſonte lauacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant: illi quia eos genuerunt, & eis à Domino dati ſuut; iſti quia pro eis fideiuſſores exiſtunt.] Pariſienſe ſub Ludouico *lib.* 3. *cap.* 25. refert Antonius Auguſtinus *in epit. iur. lib.*1n *tit.*18.

3 d *Materno ſolatio.*] Nam filius per triennium ablactandus eſt à matre, quod adeò æquum viſum fuit Diocletiano & Maximiano, vt non aliter matrem de filij alimentis aduerſus patrem audiendam reſcripſerint, quàm ſi priori vitę triennio filium abiactauerit, & reliqua educationis officia exhibuerit, *l. nec filium, C. de patria poteſt.* Conſonant lex 3.*tit.*8.*lib.*3.*fori*, lex 3.*tit.*19.*p.*4. & triennium lactationis legitimum tempus fuiſſe apud omnes ferè nationes, probant Nicolaus de Lira, *in lib.*1. *Regum, cap.* 1. & ibidem Hugo Cardinalis, & Dionyſius, & *in cap.*21.*Geneſis, verſ.*8. Abulenſ. Caiet. Lippomanus, Serarius, & Sanchez *in lib.*2. *Machab. cap.*7. Gaſpar Sanchez *in lib.*2.*Regum, cap.*1.*n* 68. Mendoza *in lib.* ∴ *Regum, cap.* 1.*verſ.* 22 Franc. Valeſius, *de ſacra philoſoph. cap.*83. qui allegat Galenum *de tuend. valet.* aliquoſque antiquos Medicos. Cùm autem triennium hoc deſideramus, intelligimus duos annos completos, tertium inchoatum, eo quòd ex Patribus Gregorius Nicomed. Archiepiſcopus *ſerm. de oblat. Virgin. in templ.* Cedrenus, *in compend. hiſtor.* Nicephorus *lib* 1.*hiſt.c.*7. affirmant Deiparam Mariam, quæ ſimul ac depulſa eſt à mammis, templo præſentata eſt, tertium nondum abſoluiſſe annum ætatis: ex eis refert P. Sherlogus *tom.* 3. *in Cantica, veſtig.*36.*c.*8. *fol.*534. & per illud triennium matres ipſas lacte nutrire debere liberos, non alijs nutriendos tradere, conſtat ex Tacito *de moribus German. c* 20. ibi: [Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus delegatur.] Fauorinus *apud Gellium lib.* 12.*c.*1. imperfectum, ac dimidiatum matris genus vocat peperiſſe, ac ſtatim abieciſſe, nec aluiſſe. Illuſtrat Arniſæus, *lib.*1.*de Repub. cap.*4. *ſect.*4.*n.*15.& probant latè Tiraq. *de nobilit. c.*20.*n.*80. Bernegerus *ad Tacitum q.* 115. Acuña *in cap. ad eius*, 5. *diſt.* quare matrem ſaltem venialiter peccare, quæ proprio lacte filium non nutrit, niſi adſit iuſta cauſa, reſoluunt Couar. *de ſponſal.*2 *p.c.*8.*§.*6.*n.*13. Rebuff. *ad ll. Galliæ*, 3. *p. in præfat. tit. de conſuet. nu.*47. vnde Anna illa ſanctiſſima Helcanæ vxor Samuelem filium proprijs vberibus aluit, vt videre licèt *ex lib.*1. *Regum, c.*1.*verſ.*23. vbi plura congeſſit Mendoſa, *n.* 3. vna enim cùm lacte morbos, & mores imbibere infantes ſolent. Hinc per nutricem ebrioſam & ipſe Tiberius ebrioſus factus eſt, & Caligula omnium ferè, quos ſol aſpexit, peſſimus tyrannidem ſuam, maleque compoſitos mores non ex parentibus, ſed nutrice improba ſuxit: alijs exemplis illuſtrat Bernegerus *ad Tacitum, dicta quæſt.* 115. & plures congeſſit Valeron. *de tranſact. tit.* 3.*q.* 1. vbi varia cumulauit de educatione filiorum, & pupillorum.

4 e *Doloroſus in partu.*] Conſonat Iuſtinianus *in l. aſſiduis, C. qui potiores*, ibi: *Quis enim earum non miſereatur propter obſequia, quæ maritis præſtant, propter partus periculum, & ipſam liberorum procreationem.* Nonius Marcel. ibi: *Enixæ dicuntur fæminæ intendi, hoc eſt conandi, & dolendi labore perfunctæ, vel quòd quibuſdam periculis, quibus implicarentur, fuerint exſolutæ.* Quintilian *declamat.* 338. ibi: *Alia eſt horum ratio, quos breuis tranſitus voluptatis fecit parentes; aliter amat quæ peperit, quæ memoriam decem menſium, quæ tot periculorum, tot ſolicitudinum recordationes ad vos iudices affert.* Sidonius Apollin. *lib.*4.*epiſt.* 21. ibi: *Eſt quidem princeps in genere monſtrando partis paternæ prærogatiua; ſed tamen multum eſt, quod debemus & matribus: pondera illorũ, iſtorum ſomnia ſumus.* Quem Sidonij locum Auitus, *lib.*6.*c.*8. ita expreſſit:

Semina quæ patris fuerunt, hæc pondera matris
Inſignat duros vtero turgente dolores.

5 f *Matrimonium.*] Et quamuis pater matre ſit preſtantior ſexu, & dignitate, *l. in multis, ff. de ſtatu homin.* tamen hæc coniunctio non dicitur patrimonium, ſed matrimonium; quod ex eo factum eſſe docet D. Auguſtinus *lib.* 19. *contra Fauſtum*, quòd non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm vt mater fiat; vnde proprium munus mulieris dicitur parere, quia ad hoc natura eam progenuerit, vt fœtus ederet, *l.*2. *C. de indicta viduit.* & Vlpianus maximum, & præcipuum munus eſſe fęminarum reſpondit concipere, & tueri conceptum, *l. quæritur* 14. §. 1. *ff. de ædilit. edict.* ideòque Romani teſtabantur, dum matrimonium contrahebant, quærendorum liberorum cauſa illud contrahere, vt colligitur *ex l. liberorum* 220. *verſ. Prætor, ff. de verb. ſignif. l. ſi vicinus* 9. *C. de nupt.* Vlpianus *in fragment. tit.* 3. *verſ. liberis.* Illuſtrant Franciſcus Hotomanus *de ritu nupt. cap.* 3. Connanus, *lib.* 8. *comment. cap.* 3. *in fine*, Couar. *in* 4.2.*p. cap.* 1.*n.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 9. *ſyntag. cap.* 1. *à n.* 2. & *lib.* 1. *partit. tit* 12. *c.* 2. Fornerius, *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 29. Faber in Papin. *tit.* 9. *princ.* 2. *illat.*5. Nec diſſimili ex cauſa antiqui bona patrimonium appellarunt, quòd ſcilicet patrum munus præcipuè verſaretur in quærendis, & parandis opibus, iuxta illud Horatij *in arte poet.*

Conuerſis ſtudijs ætas, animuſque virilis
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori;
Commiſiſſe cauet quod mox mutare laboret.

Ob robur maius ſexui conceſſum, & quia cùm minori ſexus, & pudicitiæ periculo inter homines conuerſentur, & negotiari facilius poſſint; nam vt ait Ouidius, *epiſt.* 18.

Vt corpus tenerum, ſic mens infirma puellis;
Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris.

Vnde etſi maior pars bonorum à matre obueniat, nihilominus totum patrimonium appellatur, *l.*3.*§. bonorum, ff. de bonor. poſſeſſ. l. ſi quis ſtipulatus* 11. *in fin. ff. de verb. oblig. princip. Inſtit. de rerum diuiſ.* notauit Fornerius *lib.* 1, *rerum quotid. cap.* 18.

6 g *Caius ſequitur familiam.*] Filios enim eſſe in patris, non matris poteſtate, notum eſt, *l.* 3. & 4. *ff. de his qui ſui vel alieni, l. illud* 4. *§. ad teſt ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. nulla, ff. de ſuis, & legit. l.* 38. *in princip. ff. de furtis, §. fœminæ, Inſtit. de adopt.* Faber *in Iuriſprud. tit.* 8. *princip.*4.*illat.*10. Balduinus *ad ll. Romuli, cap.* 17. Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 13. Reuardus *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 3. & patris familiam ſequuntur, *§. itaque, Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. l. cùm legitimæ, ff. de ſtat. homin.* cuius etiam ſequitur originem, *l.* 3. *C. de mancip. & orig.* & illius gentilitia induuntur, *l. nomen, ff. de manumiſſ. teſtam. l. fœminæ, ff. de Senator. l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. *l.* 101. *C. Theodoſ. de Decur.* licèt quoad ſtatum, & conditionem filius matrem ſequatur, vt latè probaui *in cap. final. de ſeruis non ordin.*

7 h *Inſidientur illis.*] Supponit Pontifex, quod Vlpianus docuit *in l. ſi diſceptatur, ff. vbi pupillus*, ibi: *In cauſæ cognitione vitandi ſunt, qui pudicitię impuberis poſſunt inſidiari.* Præcipuè cùm facilè parentum, immò & domeſticorum mores in filios tranſeant, iuxta illud Iuuenalis *ſatyr.*14. *Si natura iuuet, velocius, & citius nos corrumpunt vitiorum exempla domeſtica.* Plinij *in Panegyr. Non tam imperio illi opus eſt, quàm exemplo.* Vnde aiebat Poeta;

Vt viret in folijs hauſtus radicibus humor,
Ita patrum in filios abeunt cùm ſemine mores.

D. Hieronymus *epiſt.* 15 *ad Lætam*, ait: *Nihil in te videat filia, quod ſi fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis; eam magis exemplis doceri poſſe, quàm voce.* Iuuenalis *ſatyr.* 14 ibi:

Nihil dicta ferum, viſuque hæc limina tangant,
Intra quæ puer eſt; procul hinc, procul inde puellæ.

Notaui *in can. Concil. Illiber.* Mortuo autem patre, & matre ad ſecundas nuptias tranſeunte, apud quem debeant filij defuncti educari, ad praxim exponunt Leon *to.*2. *deciſ.*201. Cabedo, *tom* 1.*deciſ.*99. Valenzuela *conſil.*36.

8 i *Ali debeant.*] Sicut in animalibus filiorum educationem, & eos alendi neceſſitatem inſtinctus, ſeu impulſus naturalis indixit; ità ſimiliter in parentibus obligationem alendi liberos ex naturali iure prouenire certum eſt, *l.* 1. *§. ius naturale, ff. de iuſtit. & iure, l. ſi quis à liberis* 5. *§. parens, ff. de agnoſc. liber. l.* 3. & 4. *ff. de alend. liber. l. vnic. §. taceat, C. de rei vxor. l. non ſolùm* 8. §. *ipſum, C. de bonis quæ lib. cap. ius naturale*, 1. *diſt. l.* 2. *tit.* 2. *part.* 1. latè probant Fortunius Garcia, *in dicta l.* 1. *§. ius naturale*, Petrus Faber, *lib.* 2. *ſemeſtr. cap.* 1. Valentia, *tom.* 3. *tract.* 3. *de liberis, & poſth. cap.* 1. diximus *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit.*

COM-

COMMENTARIVM.

9 Regulariter olim facto diuortio, apud patrem morari, & educari liberi solebaot, tum propter ius patriæ potestatis, tum vt ab eo alereotur; & si vxoris causa diuortium iotercessisset, maritus propter siogulos liberos, ex matrimooio scilicet commoniter susceptos, totidem sextas partes dotis retinere poterat; non tameo plus quàm tres sextas partes, idest vnam vltra dimidiam partem dotis. Vlpiaous *in fragmentis, titulo 6.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. de dot. l. vnic. C. de rei vxor. action.* Cicero *in Topicis*, ibi: *Si viri culpa factum est diuortium, etsi mulier nuntium remisit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Vbi Boetius. Illustrant Reuardus, *lib. 4. variar. cap.* 13. Pichardus, *in §. fuerat, num. 70. instit. de action.* Cuiacius, *ad Vlpianum, in dicto tit. 6.* Grotius *in floribus, ad tit. de diuortijs*, Brissonius, *lib. 5. de formulis.* Petrus Barbosa, *in lege post dotem* 40. *num. 5. ff. solut. matrim.* & differeotias inter hanc retentionem, & alias ob res amotas, & ob mores, erudite, vt solet, expiicat eruditissimus Ramos, *in schediasm. ad leg. vnic. §. taceat, C. de rei vxor. act.* nec matri relinquebantur filij, nisi minores, cùm adhuc sub mamma essent, *lege penultima*, iuncta Glossa ibi, *C. de patria potestate.* Sensim postea inoleuit; vt pro sexu diuisio fieret, vt patri mares, matri fœminæ traderentur: ex iustis tamen causis, veluti ob suspectos patris mores, vtriusque sexus liberi, quantumuis exuberes, soli matri tradebantur sine diminutione patriæ potestatis, *l. 1. §. si verum, l. 3. §. etiamsi, ff. de liber. exhib.* Postea Imperatores Dioclet. & Maxim. *in l. vnica, C. diuortio facto*, totum hoc negotium arbitrio iudicis commisere, qui æstimare debet, quid vtilius, commodiusque sit liberis. Imperator Iustin. *in authent. sequenti*, post dictam legem voicam, hanc quæstionem paulò exactius decidit, dum disponit, vt si patris culpa diuortium sequutum sit, & mater ad secundas ouptias non traosierit, liberi apud eam educari debent impensis patris: si verò culpa matris solutum sit matrimonium, apud patrem nutriantur impensis matris locupletis, quam constitutionem explicaot Cuiacius, & Richierius ibi. Vnde inspecta ea constitutiooe, etiam secluso fidei fauore, io præsenti specie filius educandus erat penes patrem; nam cùm ob culpam mulieris, quæ noluit conuerti ad fidem catholicam simul cùm marito, sequutum esset diuortium, etiam quoad vinculum, ex notatis *in can. Concilij Illib.* & traditis *in c. 4. de diuort.* ideò penes patrem filius educandus, & alendus erat. Huic rationi iuris aliam adiunxit Gregorius in præseoti, deductam ex fidei fauore, cuius intuitu etiam in Concilio Toiet. 17. *can.* 8. relato *in cap. Iudæorum* 28. *q.* 1. iubetur, vt ab infidelibus seruis Christianorum filij auferantur, ne eorum perfidiæ iouoluantur, ibi: *Iudæorum filios, vel filias, ne parentum vltra inuoluantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus.* Notauit Sahabedra *in chron. Goth. c.* 19. prosequuotur Vasquez, *tom. 2. in 3. p. disp. 155. c. 4.* Simanchas *de cathol. cap. 29.* Diana *part. 8. tract. 1. resol. 12.* Narbona *de ætate, anno 7. q. 10.* Quid obseruetur facto diuortio ex alia causa, veluti sæuitiæ, exponit Valenzuela, *consil.* 41.

TITVLVS XXXIV.

De voto & voti redemptione.

CAPVT I.

Alex. III. *Exon.* a *Episcopo*.

De *b* peregrinationis quoque votis, an eleemosynis redimi possint, vel aliud pro necessitate impleri, tibi respondemus, quod ab eius, qui præsidet, dependet arbitrio, vt consideret diligentias, & attendat qualitatem personæ, & causam commutationis, scilicet an id ex infirmitate, seu affluentia diuitiarum contingat; vtrum peregrinatio an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & secundùm hoc debet inde dispensare.

NOTÆ.

1 a Exonien.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 1. & post Concilium Laterao. *parte* 35. *cap.* 3. vbi additur, *pars capitis Meminimus*, forsan quia referuntur in præsenti pars textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vou.* De Exoniensi diœcesi plura adduxi *in cap. 6. de filijs presbyt.*

2 b *Peregrinationis.*] Ad loca videlicet sacra, necnon reliquias Martyrum; omni eoim tempore in Ecclesia vsitatas inuenio fidelium peregrinationes ad loca sacra, & Saoctorum reliquias, ioter quas præcipua fuit Hierosolymitana, quam valdè commendat D. Hieronymus *epist. 27. ad Eustochium*, ibi: *Cuius enim gentis homines ad sancta loca non conueniunt?* Et magni fecit *in epist. 19. ad Paulam*, adducto D. Pauli exemplo, qui illuc sepulchri Dominici visendi causa concessit, vt patet *ex epist. 2. ad Galatas*, & *cap. 20. Actuum Apostol.* Celebris etiam fuit peregrinatio ad limina Apostolorum, atqoe illoc ex omnibus prouincijs coocursum fieri, refert Nicolaus I. *epist. 2. ad Michaelem Imperatorem*: & omoi tempore celeberrima fuit peregrinatio Compostel. ad corpus D. Iacobi, de qua agitur *in cap. proposuit 4. de consecr. Eccles.* & in Gallia freqoenter fiebant peregrioationes ad Ecclesiam saocti Martini Turonensis, & sancti Saturnini Tolosæ, vt coostat ex Concilio Cabilon. sub Carolo, *can. 44. & 45.* Plura de his peregrinationibus ad Martyrum reliquias congessit Ferraodus *in disquisit. reliq. lib. 2. cap. 3. art. 6. per totum.* Et de his peregrinis accipiendus est Fridericus *in constit. relatu in cap. 1. de testam. in 5. compilat.* Iuncto ibi Cironio. Confluebant enim Christiani ad Sanctorum reliquias, velut ad oraculum, & controuersiarum, & criminum detegendorum causa, vt de templo B. Felicis narrat D. Augustinus *cap.* 137. ibi: *Elegi aliquid medium, vt certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos. Multis notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quo volui vt pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquem diuinitus fuerit propulsum.* Sic etiam Eusebius *lib. 6.* D. Hieronymus *de script. in Alex.* testantur, sanctum Alexaodrum peregrinatum esse Hierosolymam ad videnda loca sancta. Alia de his peregrinationibus cumularunt Gretheserus *lib. 1. peregrinat. ex cap. 2. vsque ad* 12. Theophilus, *tom. 15. in Hetercl. punct. 3. in principio.*

COMMENTARIVM.

Ex hac Alexandri decisione sequens deducitur assertio: *Vota possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari, superioris intercedente auctoritate.* Probant eam 3 Conclusio traditur & probatur.
textus *in cap. 1. 20. q. 3. cap. magnæ, hoc tit.* Illustrant vltra coogestos io præseoti à Barbosa, & Garafia Mandosius *tit. de voti redempt.* Stunica & Sotomayor *de voto q. 6.* Balboa *in cap. peruenit 3. de iureiur.* Diana *p. 2. tract. 2. resol. 7. & 8* Lessius *lib. 2. de iustitia, cap. 4. num.* 10. Laymao *lib. 4. Theolog. Moral. tract. 4. cap. 8. num.* 12. Escobar *de vtroque foro, art. 5. §. 18. num.* 180. Manrique *de different. vtriusque fori, cap. 163. num.* 21. Candidus 2. *tom. disquisit. 25. artic. 1. dub. 6. cap.* 8. Sanchez *in select. cap. 14. num.* 3. Castropalao *tom. 3. disput. 3. de voto*, Trullench *in Decalog. lib. 2. cap. 2. dub.* 3.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti con- 4 Traditur ratio decidendi.
sideratione. Vel voti commutatio fit in rem euideoter melio-

meliorem, vel in æqualem, aut deteriorem: si fiat in meliorem, necessaria non est superioris auctoritas, *cap. peraeuit 3. de iuroiur.* si in aliud æquale commutetur, id est eiusdem virtutis, & booitatis, commutatio fieri noo potest, quia aliud pro alio inuito creditore solui non valet, *l. mutaum, §. mutui, ff. de rebus creditis, l. si so §. ait Prætor, ff. de ro iudic. l. item liberatur, §. qui paratus, ff. quibus medis pignus, l. promissor, § fiu. ff. de constit. pecun.* Ergo si io deterius, aut mious commutetur, omninò talis commutatio improbatur, præcipuè cùm commutatio voti sit quædam nouatio; per nouationem autem non tollitur prima obligatio, quando secunda continet minus quàm prior, *l. qui vsumfructum, ff. de verb. oblig. l. si pupillus, §. qui autem, ff. de nouat.* vbi Bartolus rectè id exteodit, vt ersi ioteruueniat noua persona, nibilominus non detur nouatio, quando secuoda stipulatio continet minus quàm prima: celebris textus *in l. eam qui, §. penult. ff. de verbor. obligat.* igitur neutro ex bis casibus defendi potest præsens assertio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet voti obligatio adimpleri debet io specifica forma, *cap. licèt, boc tit.* ibi: *Solutio uecessaria est*, vt contingit in iuramento, in quo si quis iurauerit soluere, non adimplet ioramentum debitum compensando, quia per æquipollens non rectè adimpletur promissio Deo facta: igitur vntum commutatione facta, non per æquipollens, sed in specifica forma adimplendum est.

5 Voti varia acceptiones. Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scieodum est, votum diuersimodè accipi. Aliquando pro voluotate sumitur, iuxta illud Poetæ:

Velle suum cuique est, nec voto viuitur vno.

Nonnunquam pro desiderio, vnde vulgò dicimos rem alicui pro voto euenisse, idest pro desiderio: quo modo accipitur *psalmo 49.* ibi: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua;* id est desideria. Vnde preces ipsæ, quibus desiderium nostrum explicamus, vota dicuntur, quo modo verba ilia canonis Missæ, *vel qui tibi offeruut vota sua*, exponit Menardus *in uotis ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 14. iode desiderium parentum, vt filij illis succedant, votum dicitur *in l. nam & si, ff. de inoffic. testam. l. vnic. C. de bis qui ante apertas.* Accipitur etiam pro voce, & suffragio, *iu cap. 1. de elect. iu 6.* in præsenti autem tituio accipitur votum pro promissione Deo facta, ad differentiam promissionis homioibus factæ, quæ dicitur stipulatio, vel pollicitatio, *l. 1. ff. de pollicit.* at verò quæ Deo fit, votum nuncupatur, *cap. 23. Deuterou. Prouerb. cap. 30. l. 2. ff. de pollicit.* notauit Galbanus *de vsufructu cap. 55.* Votum ita acceptum Cicero dixit esse sponsionem, qua Deo obligamur. Theologi autem Moralistæ votum ita diffioiuot: *Votum est spontanea, & deliberata promissio maioris boni Deo facta;* quam defioitionem explicant Stunica, & aiij de voto agentes. Apud veteres, qui vota pro re aiiqua à Dijs impetranda faciebat, vouere, seu vota suscipere, & nuncupare vota dicebatur; qui verò soluebat, persoluere, & signare vota: cuiusmodi cùm passim extent exempia, satis erit Plioiom audire *lib. . epist.* 10. ad Traianum: *Solemuia vota pro incolumitate tua, & suscepimus, & soluimus, precati Deos, vt velint semper ea solui, semperque signari.* Ad quod & illud Iuuenal. *satyr.* 10. spectat:

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas litteris signatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At qui votum susceperat, necdum voti compos persoluerat, reus voti appellabatur. Virg. *lib. 5. Æneid.*

Vobis lætus ego candentem in littore taurum
Constitaam ante aras voti reus.

Hoc est, vt Seruius ioterpretatur, voti debitor. Quem locum quoque enarrant Macrobius, *lib. 3. c. 2. Saturn.* Hęc vox (inquit) propria sacrorum est, vt reus vocetur, qui suscepto voto oumioibus se obligat. Qui verò suscepto, assequutus id erat, pro qoo vouerat, nondum tamen soluto voto, damnatus voti dicebatur: qood clarè Liuius, *lib. 27.* demonstrat: *Deos omues*, ait, *Deasque precabantar, vt illis faustum iter, felixque pugna, matura ex bostibus victoria esset, damnarenturque ipsi votorum, quæ pro ijs suscepissent.* Et *lib. 5. Haud mirum id quidem esse, furere ciuitatem, quæ damnata voti omnium rerum potiorem curam, quàm religioue se eximendi babeat.* Et *lib. 39.* scribit, se pro ægroto vouisse, vt primum conualuisset, Bacchis eum se ioitiaturum: damnatum voti Deum beoignitate absoluisse, sed id exsoiuere velle Virgil. *eclog. 5.*

——Tibi vota quotannis
Agricolæ facient, damnabis tu qaoque votis.

Vbi Seruius: *Cùm præstiteris*, inquit, *quæ bomines to orauerint, reddes illos obnoxios ad vota soluenda; nam sumus voti damnati, & obnoxij, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Aiex. ab Alex *lib. 3. Genial. cap.* 22. perperam damnatum voti, interpretari, qui voti compos vota exsoluisset, quod præcipuè ex præsenti loco dignoscitur, nam Dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictatura se abdicauit, cui voto subsequeoti anoo satisfactum est. Piura coogesserunt Brissonius, *lib. 1. de formul. fol.* 113. Kochier *in face bist. centur. 2. cap.* 34. Germonius *lib. 2. de sacrorum immuuit. cap.* 17.

Secundò sciendum est, vota Deo emittere, oon solùm apud Catholicos, verum apud Iudæos, & Gentiles solitum esse. De iudæis constat ex legibus à Deo ipsis datis circa vota, Generalis refertur *cap. 23. Deuteron. vers.* 21. ibi: *Cùm votum voaeris Domino Deo tuo, nou tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Vnde vota emissa à Iudæis passim sacra pagina refert, inter quæ difficilè est votum emissum à Iephte, *Iudic. cap. 11. vers.* 30. quod post Theologos expositiuos examinant, & illostraot Becanus *iu analog. cap. 15. fol.* 330. Kochier *iu face bistor. ceutur. 2. c.* 35. 6 De vsu votorum apud varias religiones. Apud Gentiies etiam magna votorum obseruantia fuit, vt probaot latè Alex. ab Alex. *lib. 2. dier. genial. cap.* 22. vbi Tiraq. Anastasius Germonios, *lib. 1. de sacr. immunit. capite* 17. Theopbilus Raynaudus, *tom. 4. lib. 4. sect. 3. fol.* 553. Beyerlincb *iu Theatro vitæ bumanæ, verbo Votum*, Demster. *ad Rosinum lib. 5. antiquit. cap.* 15. Apud Romaoos vota certis verbis concipiebantur. Liuius *lib. 1.* vbi inducit Romulum tempium ioui voueotem his verbis: *Hic ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum sit posteris, tua præsente ope seruatam vrbem esse voueo.* Macrobius *lib. 6. Saturn. cap. 9.* ibi: *Si ita feceritis, voueo vobis templa, ludosque facturum.* Latè illustrat Brissonius, *de formulis, fol.* 105. & plora vota à diuersis Geotibus Dijs facta refert Petros Gregorius *lib. 53. de Repub. cap. 5.* & plura de votis Gentilium, & eorum diiigeoti obseruantia, coogesserunt Auendaño *de metu, lib. 2. cap.* 21. Salas *ad Petronium, linea 32. fol.* 22. Antonius Syiuius *de legibus lib. 1. c.* 20. Stochius *de sacrificijs, fol* 85. Mancinus *de triplici iuris collat. cap.* 53. Apud Christianos etiam iam à primis Ecclesię sęculis vota emissa fuisse, facilè constat ex antiquis Ecclesiæ legibus, quas iofrà *in boc tit.* dabimus, licèt mordicus Petrus Martyr *iu lib. de votis & cœlibatu*, asseruerit inter alia, vota tantùm pertinere ad Iudæos, non ad Christianos, illo leui motus fundamento, qoia voti sæpius mentio fit in veteri Testamento, ouuquam verò in nouo: quem doctè refellunt Beiiarminus *tom. 1. controuers. lib. 2. de monach. cap.* 18. Becanus *iu analog. dicto cap. 15. u. 48.*

Deinde sciendum est, apud easdem geotes, apud quas vota emittere io vsu fuit, magnæ semper curæ fuisse; vota ipsa soiuere, & adimplere. 7 De votorum obseruantia. De Iudæis constat *ex dicto cap. 23. Deuter.* vbi dum agitur de obligatione voti, legitur: *Si moratus fueris, reputabitur tibi iu peccatum; si uolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Deo tuo.* Erant tamen apud eos leges certæ de redemptione votorum; nam laicus qui seipsum Deo obtulerat per votum, vt seruiret in tabernaculo, aquam, & ligoa pro sacrificijs portando, seu ad atrium verrendum, sarta templi tecta curando, poterat se redimere pretio à lege taxato, *Leuit. cap. 27. vers.* 2. Deinde si quis animal Deo vouisset, redimere illud poterat soluendo pretium eius à sacerdote taxatum, addita quinta parte pretij pro ipso sacerdote, *d. c. 27. Leuit. vers.* 11. quod idem procedebat, si quis Deo vouisset domum, vei agrum, *Leuit. d. c. 27. vers. 14. & 56.* Illustrat Becanus, *iu analog d. c. 15. num* 29. De Gentilibus constat, adeò diligenter vota Dijs facta soluisse, vt statim post ea emissa Deos precarentur, vt rata essent. Ouidius *lib. 8. Metamorpb.*

——Durasque ad sydera supplex
Cressa manus tollens rata sint sua vota precatur.

Latè illustrat Brissonius *lib. 1. de formulis, pag.* 112. Apud Catbolicos vota esse diligenter adimplenda, coostat ex varijs Ecclesiæ canooibus congestis à Gratiano *sub causa 20. q. 1.* à Raymundo *in præsenti:* ab Antooio Augustino *in epit. iur. lib. 9. tit. 2.*

Tan-

8 De commutatione, & redemptione voti.

Tandem sciendum est, obligationem voti, vel in totum tolli, vel in aliud commutari. Tollitur irritatione, & dispensatione in totum, de quibus infrà agemus. Mutatur per commutationem, & redemptionem, de quibus in præsenti agitur, iuxta secundam partem præsentis rubricæ de voti redemptione. Commutatio fit cùm res voto promissa in aliam commutatur; redemptio verò intelligitur facta, quando peregrinatio, vel simile opus promissum certa pecuniæ quantitate luitur: & per commutationem, & redemptionem vouens non liberatur à primo voto, sed materia voti mutatur, & virtute prioris promissionis tenetur ipse commutationem adimplere; quia subrogatum semper sapit naturam subrogati, *l. si sponsus, ff. de don. inter, l. duobus, §. 1 ff. de iureiur. c. Ecclesia, el 1. vt lite pend.* docet Stunica *de voto q. 1. a. 5.* Hanc votorum commutationem, seu redemptionem exceptis votis R. P. reseruatis, potest quilibet Episcopus facere in sua diœcesi, sicut Pontifex potest in vniuerso orbe. Ea autem vota, in quibus tantùm Pontifex dispensare valet, nec Episcopus commutare, aut redimere potest, vt pluribus relatis docent Sayrus *in Claui Regia, lib. 6. c. 11. n. 48.* Sanchez *lib. 4. de matrim disp. 8. n. 3.* Basilius *eod. tract. lib. 8. c. 8* Et in eisdem etiam casibus poterunt ratione iurisdictionis ordinariæ vota commutare, Capitulum Sede vacante, Abbates ius quasi Episcopale habentes, Archiepiscopi in casibus, in quibus iurisdictionem ordinariam in subditos suffraganeorum exercere valent. Sanchez *dicto lib. 8. de matrim. disp 7.* & *lib. 4. summæ, cap. 38.* Alij etiam ex iurisdictione delegata commutare vota possunt, vt confessarij virtute Bullæ Cruciatæ, aut iubilæi, de quibus plura tradunt Trullench *in exposit. bullæ, lib. 1. cap. 3.* P. Mendo *eod. tract. disp. 25. per tot.* Diana *p. 1. tract. 11. resol. 41.* qui varia dubia circa commutationem votorum proponunt, exponuntque.

9 Traditur dubitandi ratio.

Quibus ita animaduersis, apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm votum peregrinationis, de quo in præsenti, non esset ex reseruatis R. Pontifici, rectè poterat Episcopus Exoniensis illud commutare, vel redimere. Et quamuis Caietanus *in summa, verbò Votorum dispensatio*, existimet eam proportionem esse seruandam, vt votum reale necessariò commutetur in aliud reale, personale in personale, mixtum in mixtum, habita cuiusque proportione: adhuc tamen verius credo, hoc non esse simpliciter necessarium, sed arbitrio commutantis posse fieri commutationem: quod apertè probatur *ex c. 2. c. magnæ, cap. quod super his, hoc tit.* vbi docetur, vtroque modo votum commutari posse: debet tamen Prælatus modum in tali commutatione prudenter seruare, siue in reali, siue in personali, siue in mixto; nam in reali, si causa commutandi oritur ex paupertate, non debet fieri commutatio in onus reale, sed in personale, cum prudenti æquiparatione: personale verò semper potest commutari in eleemosynam, cuius apud Deum magna est præstantia; in voto autem mixto ratio itineris habenda est, vt *in d. c. magnæ, de voto:* quam prudentem æquiparationem commendauit Alex. III. in præsenti, in illis verbis: *Vt consideret diligentiam, qualitatem personæ, & causam commutationis.*

10 Dissoluitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, votum commutari posse in euidenter melius bonum, idque fieri posse sine Prælati auctoritate, vt defendunt Couar. *in cap. quamuis, p. 1. §. 3. n. 4. de pactis in 6.* Cordub. *q. 149.* Suarez, *de relig. tom. 2. lib. 6. de voto, cap. 8. n. 4.* Balboa *in c. 3. de iurciar. n. 50.* Quod vt facilius percipiatur, sciendum est, hanc commutationem dupliciter fieri posse. Primò quando fit ex necessitate; secundò quando voluntariè fit. Primo modo contingit, quando id quod melius est, fieri non potest votum exequendo, quasi duo illa incompatibilia sint: exempli gratia si vouit quis peregrinari, & postea agnoscat pro illo tempore perfectius esse hospitali seruire; quo casu commutationem fieri posse absque Prælati auctoritate, certum est; nam ex voti materia sequitur necessariò, quod non impediat maius bonum: quæ doctrina etiam procedit in secundo casu, quando commutatio voluntaria est, cùm sit consentanea fini voti, qui est hominem promoueri ad maius bonum, & magis Deo gratum; nam etsi aliud pro alio inuito creditori solui non possit, *l. 2. ff. de rebus creditis*, cùm voti creditor Deus sit, moraliter creditur, ipsum maius bonum acceptare pro debitu minoris voti. Pro qua doctrina faciunt textus *in c. peruenit, de iureiur. cap. scripturæ, hoc tit. c. licèt, de regul.* Si autem in æquale commutatio fiat auctoritate superioris, valida est. Nec tunc obstat, aliud pro alio solui non posse; nam de consensu creditoris, & eo volẽte aliud pro alio solui valet, *l. 1. §. an cùm, ff. de constit. pecun. l. item liberatur, §. qui paratus, ff. quibus modis pignus.* Vnde hoc casu per Prælatum, qui auctoritatem commutationi præstat, explicatur Dei consensus, qui est tantùm creditor in hac obligatione: vnde cùm consensu creditoris fiat commutatio, aliud pro alio rectè solui potest. Nec obstat, quod de nouatione expendebamus; verum enim est, quod non inducitur nouatio, quando secunda obligatio est minor prima; quia in dubio nemo creditur suum iactare, *l. cùm de indebito, ff. de probat.* Sed cùm de creditoris voluntate expressè constat, nullum est inconueniens, vt procedat nouatio, *l. finali, C. de nouat.* Nec tandem obstat, quod votum debeat adimpleri in specifica forma, sicut & iuramentum; nam verius est, iuramentum posse impleri per æquipollens, quando per illum actum æquipollentem omninò sequitur idem effectus, vt docent Hostiensis, Innocentius, & alij congesti à Stunica *de voto, q. 5. n. 14.* Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad nostram*, cuius veram interpretationem adduximus in eius commentario.

Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in c. 1. hoc tit. in 5. compil.* ibi: [Ecclesiæ Mediolanensis canonicus nobis humiliter supplicauit, vt cùm teneatur ex voto B. Iacobi limina visitare, ac propter quandam occultam infirmitatem corporis, qua laborat, sine vitæ periculo nequeat, sicut credit, tanti labores itineris sustinere, votum ipsum commutare in aliud dignaremur. Ideòque disc. t. m. quatenus prouidè indagata veritate, votum ipsum, si necessitas videbitur id exposcere, auctoritate nostra commutes in satisfactionem aliam competentem, prouiso vt sumptus, quos esset facturus in via, conuertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat ieiunijs, & orationis solicitius insistendo.] Ex quibus apertè constat, Mediolanensem Archiepiscopum votum peregrinationis commutasse auctoritate Pontificis, non propria: ergo quia Episcopus, vt Ordinarius non potest votum peregrinationis commutare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu agi de voto peregrinationis ad limina D. Iacobi in Compostella, quod vnum est ex votis reseruatis Romano Pontifici, vnde ille tantùm vt ordinarius potest illud commutare, Episcopus verò, vel inferiores Prælati, tantùm ex delegata potestate. 11 Exponitur cap. 1. hoc tit. in 5. compil.

Ad redemptionem etiam voti spectat textus, *in can. 2. Concil. Altissiod.* quem latè exposui *in can. ∴. Concil. Illiber.*

C A P V T II.

Idem a *Noruuicen. Episcopo.*

VEnientis ad nos R. clerici narratione audiuimus, quod cùm in *b* pueritiate constitutus fuisset, Hierosolymam se disposuit *c* profecturum. Cuidam quoque conscio, qui nihilominus sepulchrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam ab eo recepit, quod sibi inuicem *d* in via socij fideles existerent, & bonam societatem seruarent. Quod itaque solicita mente reuoluens, ad nos accessit, vt sibi super hoc nostrum auxilium aperiremus: nos autem ipsum graui infirmitate laborare, sicut asserit, intelligentes, & quod in partibus Orientis eius aduentus parum vtilitatis conferret, diligentiùs attendentes, præsertim cùm non sit licitum clericum infra sacros ordines constitutũ arma sumere, vel sanguinis effusioni vacare, ipsũ à voto, quod in ætate te-

nera,

nera facilitate potiùs, quàm ex e arbitrio discretionis promisit, absoluimus, & ad propria remittimus absolutum, ita f tamen, quod idem votum eleemosynis redimere debeat, & iuxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore vni pauperum Christi, tam in victu, quàm in vestitu, dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant, debeat prouidere.

NOTÆ.

a *Noruuicen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & post Concil. Later. *p. 50. c. 15.* De Noruuicensi Ecclesia egi *in cap. 9. de rescriptis.*

b *Puerilitate.*] *Puerili ætate*, legitur in hac sexta col-
1 lectione. Vt autem agnoscamus, quinam dicantur pueri, quænamque sit puerilis ætas, quando incipiat, quandoque finiatur, sciendum est, pueri appellationes varias esse, quas referunt Ioannes Andreas, & alij *in cap. 1. de delict. pueror.* Prima, qua omnes seruos, siue seruientes, pueros appellamus: quo modo puer accipitur *in l. vxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. cap. cùm pastoris 58. 2. q. 7. cap. quolibet 20. §. Abraham, 22. q. 2.* apud Varronem *lib. 4. de lingua Latina*: & hæc acceptio in comœdijs Terentij, & Plauti obuia est, & de his pueris accipit Fornerius textum *in l. pueri 20. ff. de verb. sign. l. si quid relictum 117. ff. de legat. 1. l. sin autem 27. ff. de R. V. l. vxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. l. Mela 14. ff. de aliment. legat.* Alia acceptio pueri est, cùm puerum dicimus, vt contrarium puellæ; nam aliàs pueri appellatione puella continetur, ex duplici ratione adducta *in l. illa 163. §. 1. ff. de V. S.* Tertia denique acceptio est, cùm pueri nomine ætatem puerilem demonstramus, vt *in l. vxorem 41. §. testamento, ff. de legat. 3. l. 1. §. pueritiam, ff. de postul. l. in tabulis 36. de statulib. cap. in veteri, 77. dist. cap. pueri 120. 1. q. 1. cap. pueri 15. 22. q. 5. cap. 2. & 3. de ætate & qualit. cap. vel non est, de temporibus ordin. cap. super 35. de præb. cap. tuæ 25. de sponsalibus, cap. 1. de delict. puer.* Illustrat Fornerius, *vbi suprà.* Quænam tamen ætas puerilis dicatur, dubium est, & quidem aliquando statim ac quis natus est, puer vocatur, *l. cùm non solùm 3. §. vbi autem puerilis, C. de bonis quæ lib.* vnde puerpera dicitur, quæ adhuc in cunabulis est, *c. 1. 30. q. 2.* Sed hi proprius infantes dicuntur, quia adhuc fandi potestatem non habent, quales sunt qui lactant, seu illis paulò maiores, *l. 3. §. admitti, l. 1. §. sufficit, ff. de administr. tut.* & horum ætas in septimum vsque annum excurrit, *d. l. 1. §. sufficit, l. si infanti 18. C. de iure delib. vnic. in princ. de despons. impub. lib. 6.* Isidorus *lib. 11. orig. c. 2.* docent plures congesti à Barbosa *in proœmio lib. 6. Decret. verbo Præfectus.* Illi verò puerilitati proximi sunt, qui cùm fari incipiant, nullum tamen animi intellectum habent, nec quid agant, intelligunt, *l. seruum 6. ff. rem pupilli, §. pupillus, Instit. de inutil.* quales sunt qui septimum annum excesserunt, octauumque attingunt: vnde pueritia, seu puerilis ætas incipit à septimo anno, & durat vsque ad pubertatem, videlicet in masculis vsq; ad 14. annum, in fœminis verò vsque ad 12. *lege argento 25. vers. mulieris, ff. de auro & argento*, docent Alciatus *in dicta l. pueri*, Quintil. Mundos *de ætate minor. c. 4. num. 1.* Franc. Hothomanus *de verb. iur. verbo Ætatis gradus*, Pater Azor *2. p. instit. lib. 6. q. 6.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 57. n. 1. & 10.* Farinac. plures referens *tom. 3. praxis crimin. q. 92. n. 6.* Fr. Ant. de Sousa *in aphorism. Inquis. lib. 3. c. 32. n. 11.* Rodericus Acuña *in cap. veteri 7. n. 23. 77. dist.* August. Barbosa, *in collect. ad proœm lib. 6. n. 26.* & nouissimè Paul. Zacchias *qq. medicolegal. lib. 1. n. 7. tit. 1. quæst. 4.* Scio enim etiam hac de re ancipites scriptorum calamos extitisse, ex quo aliquibus placuit Seruij Tullij præscriptum insectantibus, cuius meminit Gellius *lib. 10. noctium, cap. 28.* pueritiam anno 17. terminari, inter quos præcipuum locum obtinent Bertachin. *littera P, verbo Pueri, vers. 1. & vers. Pueritia durat*, Hieronym. Cagnol. *in l. quædam puella, num. 2. de iurisdict. omnium iudicum*, Franc. Poletus *hist. fori Rom. lib. 2. capite 6. in fine*, vbi inquit, quod pueritia pares annos numero habet annis prætextæ, qui exporriguntur ad decimumseptimum ex præscripto Seruij Tullij: Osualdus *lib. 18. ad Donel. c. 3. litt. P*, Cardosius *in praxi, verbo Ætas, n. 1.* Calninus, *in Lexico iur. verbo Ætatum gradus*, Asinius *de execut. cap. 526. nu. 16.* qui quidem omnes in prædictam sententiam adducunter Vlpiani velut manifesto testimonio, *in lege 1. §. pueritiam, ff. de postul.* vbi pueritiam diffiniens, ad decimumseptimum annum durare scribit: quod etiam Marcello placuisse videtur *in l. Publius 36. §. 1. de condit. & demonstr.* Verum contraria Doctorum opinio communis est, videlicet pueritiam vltra 14. in masculis, & 12 in fœminis non progredi, vt probant Alciatus *in dicta l. pueri*, Narbona *de ætate, anno 8. quæst. 12* Lara, *de vita hominis, cap. 30.* Paulus Zacchias *lib. 1. qq. medicolegal. tit. 1. quæst. 4.* & probatur ea sententia *ex l. 5. ff. de administr. tut. l. penult. §. 1. ff. de rebus eorum, l. in tabulis 36 ff. de statulib. l. 3. §. si duo, ff. de Carbon. edict.* vbi puer pro impubere apponitur. Vnde colligitur, pubertatem ingressos, puerorum nomina minimè comprehendi, maximè cùm pueri ab impubertate dicantur, *cap. eos quos, de consecrat. dist. 4.* pueri tandem dicuntur, qui in septimo anno sunt, *l. vxorem 41. §. 4. ff. de legat. 3.* & etiam puellæ, *cap. litteras 4. cap. duo pueri 12. de despons. impub.* aliquando in nono, vel decimo, *cap. ex litteris, eod. tit. c. 2. de ætate & qualit. cap. 1. de delict. puer.* in decimo-tertio anno, *cap. vel non est 14. de tempor. ordin.* & denique ante annos 14. *cap. pueri 15. 22. q. 5. cap. 3. de ætate & qualit.* & similiter puella dicitur, quæ 11. vel 12. annorum est, *c. 2. 20. quæst. 2. cap. continebatur 6. cap. ex litteris 11. de despons. impub.* vnde puerilis ætas in præsenti accipitur pro ætate proxima pubertati.

c *Profecturum.*] Non peregrinationis gratia, sed vt 2
militiæ nomen daret pro recuperanda terra sancta, vt facilè probatur si conferantur hæc verba cùm illis vltimis: *Præsertim, cùm non sit licitum, clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere.* Quæ expressè supponunt votum à puero in præsenti emissum fuisse assumendi crucem in bello Terræ Sanctæ tunc ingruente.

d *In via socij.* Quæ obligatio cùm in consequentiam 3
voti emissi contracta esset, soluta principali obligatione, & hæc accessoria cessauit, vt iam probauit Garaña *in præsenti.*

e *Ex arbitrio discretionis.*] Cùm desideretur plena deliberatio ad votum emittendum, ea videlicet, quæ sufficeret ad peccatum mortale, vt communiter docent Theologi Scholastici *in 4. dist. 28.* & Expositores D. Thomæ *2. 2. quæst. 88.* P. Suarez, *tom. 2. de relig. lib. 1. de essentia voti, c. 9.* Moralistæ communiter de voto agentes.

f *Ita tamen quod idem votum.*] Nam cùm postea per- 4
seuerasset in eodem proposito, licèt à principio votum dubium esset propter defectum discretionis, tamen ex perseuerantia, & ratihabitione validum, & obligatorium reddebatur: vnde Pontifex vt in eo dispensaret, redemptionem iniunxit, iuxta suprà tradita *in cap. 1.*

COMMENTARIVM.

PRo huius textus expositione examinanda est illa sa-
tis vexata quæstio, quænam videlicet ætas deside- 5
retur, vt quis quolibet voto simplici, etiam religionis obligetur? in qua quæstione sunt qui existiment, pubertatem desiderari, ita vt ante eam ætatem propter iudicij defectum votum validè emitti non possit: ita tenuerunt Syluester *verbo Religio 2. §. 15.* Angelus *eodem verbo, §. 6.* Gregor. Lop. *in l. 3. vers. De edad, tit. 6. partit. 1.* alij relati à Comitol. *lib. 2. respons. moral. q. 7.* pro quibus faciunt textus *in cap. 1. 20. q. 1.* vbi eadem ætas ad vouendam virginitatem desideratur, quæ ad contrahendum matrimonium requiritur: & textus *in l. 2. vers. Voto, ff. de pollicit.* vbi cauetur, voto solùm puberes patresfamilias obligari. Sed contrariam sententiam, immò septen-
nium completum regulariter sufficere, vt tam vir, quàm 6
fœmina quocunque voto, etiam religionis obligari possint, tenuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Suarez *tom. 2. de relig. lib. 3. c. 2. n. 5.* Sanchez, *lib. 4. summæ, cap. 18. n. 5.* Stunica, *de voto, q. 30. n. 86.* Narbona, *de ætate, anno 7. q. 17. per tot.* Quæ sententia retinenda est, & facilè probatur ex præsenti textu, iunctis proximè notatis; ex eoque, nam in ea ætate potest quis se obligare diabolo per peccatum, & homini per sponsalia, *cap. litteras, cùm seq. de despons. impub.* ergo & similiter sufficit ea ætas, vt quis se obliget Deo per votum; præcipuè cùm ea deliberatio desideretur ad votum, quæ sufficit ad peccandum lethaliter. Nec contrarium probat textus *in dicto cap. 1. 20. quæst. 1.* quia ibi agitur de voto solemni professionis religionis, quod non nisi post pubertatem fieri potest, vt probaui *in capite quia in insulis,*

de

de regul. Nec etiam obstat textus *in dicta l. 2. ff. de pollicit.* nam vt rectè docuerunt Connanus, *lib. 8. comment. cap. 8. ad finem*, Narbona, *dicta quæst. 17. n. 15.* Consultus ibi agit de voto reali, quo aliqua pars bonorum Deo promittebatur. Vnde ea ætas ac status desiderantur, in quibus possit paterfamilias pubes, idest post 25. annum, vt dicitur *in l. cùm filia 50. vers. Ego quidem, de legat. 3.* efficaciter obligari, & bona sua alienare: at verò in præsenti agit de votis personalibus, ex quibus nulla patrimonij diminutio sequitur.

C A P V T III.

Idem *Magistro M. Abbati de* a *Vadforden.*

LItteraturā tuam, & prudentiam iamdudum referente fama cognouimus, & saluti tuæ tantò attentiùs consulere debemus, & volumus, quantò personam tuam consideratione tuæ honestæ conuersationis, & ritè feruentioris charitatis brachijs amplectimur. Relatum est autem auribus nostris ex parte tua, quod cùm ex quadam minutione brachij tui fuisses pauore mortis *b* perterritus, hæc verba tecum protulisti: Non diu hìc morabor, proponens in animo, quod religionis habitum esses aliquando suscepturus: sed propter frequentes infirmitates in superficie corporis, quæ plurimùm vitæ religiosæ districtionem impediunt; & quia indigentibus, & transeuntibus hospitalitatem exhibes, & plura salutaria impendis; quod concepisti olim in animo, opere nondum impleuisti, ac per hoc dubitas, ne pro facta fide voti in districto debeas examine conueniri. Licèt autem prudentiam tuam latere non credamus, quid canones in huiusmodi statuant; tibi tamen consulenti respondemus breuiter quod sentimus, præsentium significatione mandantes, quod si plus non est progressum in voto, quàm prædiximus, transgressor iudicari non poteris, etsi non impleas quod dixisti. Monemus autem prudentiam tuam attentiùs, & hortamur quatenus id facias, quod tuæ saluti ampliùs cognoueris prouenire, & conditionis tuæ memor existens, memoriter teneas, quod *c* Loth dum montis timeret ascensum, Segor ciuitatē paruulam petijt, & accepit.

N O T Æ.

1 a VAdforden.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* in sexta autem legitur, *Madforden.* sed non facilè constare potest, vtra littera verior sit, cùm nec de prouincia, vbi Magister hic degebat, constare possit.

b *Mortis perterritus.*] De metu hoc incusso ab infirmitate, & eius effectibus egi *in capite sicut, de regul.*

2 c *Quod Loth.*] Vt refertur Genesis *cap. 19.* his verbis: *Quæso, Domine mi, quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti mecum, vt saluares animam meam, nec possum in monte saluari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar. Est ciuitas hæc iuxta, ad quam possum fugere, parua, & saluabor in ea: nunquid non modica est, & viuet anima mea? Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, vt non subuertam vrbem, pro qua loquutus es. Festina, & saluare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Idcircò vocatum est nomen vrbis illius Segor: quod factum adeundi Segor, & recedendi à monte, vbi iusserant Angeli Loth ascendere, prætextu infirmitatis, ita exponit Cornelius à Lapide, ibi: [Fuit hæc non prompta, sed lenta, & morosa obedientia Loth, ac ex parte culpanda, quod nimis suæ infirmitati innixus, Angelo comiti, & diuinæ prouidentiæ sit diffisus.] Vnde cùm Magister, de quo in præsenti textu, infirmitatis corporalis prætextu, vt Loth, excusaretur adimplere propositum ingrediendi religionem, doctè Alexander III. monet ipsum ne diffidat ob infirmitatem corporis, & montem, hoc est monasterium, adire non recuset, nec inde promptæ vocationi diuinæ non pareat, & respondeat.

C O M M E N T A R I V M.

3 ALiqui existimant, solùm propositum voluntatis sufficere ad votum emittendum, quos refert Azor *tom. 1. instit. lib. 12. c. 12. q. 5.* quæ sententia probari potest nonnullis testimonijs Sanctorum Patrum, & Conciliorum, in quibus verbo propositi votum significatur, vt in Concil. Tolet. 4. *can. 5.* apud Leonem Papam I. *epist. 92. cap. 12.* Innocectium II. in Synodo Romana, *cap. 7.* & refertur à Gratiano 27. *q. 1. in cap. vt lex, & in cap. consulti, de regul.* etiam votum appellatur propositum. Quod probari etiam potest *ex cap. peruenit 2. de iureiur.* ibi: *Propositum, aut promissum.* Et votum aliquandu accipitur pro sola volnntate mutandi vitam, vt constat *ex cap. beneficium, cap. statuimus, de regul. lib. 6.* Contraria tamen sententia, videlicet solùm propositum voluntatis non sufficere ad votum, verior, & communior est: Illam docet D. Thomas 2. 2. *q. 88. art. 1.* & *in 4. dist. 38. qu. 1.* atque ibidem communiter Theologi, Abbas *in præsenti*, Syluester *in summa, verbo Votum 1. q. 2.* Archid. *in c. qui bona, 17. q. 1.* & probari potest *ex eod. c. qui bona*, & ex præsenti textu, vbi cùm consuleretur Pontifex, an quidam maneret obligatus voto, qui verba hæc protulerat *non diu hìc morabor*, proponens animo se aliquando suscepturum habitum Religionis, respondit Pontifex, quod si plus non est in voto processum, transgressor iudicari non poterit, si non impleat quod dixit. Supponit ergo Pontifex, solùm propositum vitæ religiosæ votum non inducere, aliàs transgressor iudicari deberet, si non impleret quod dixit; quia faceret contra votum. Ratione deinde probatur eadem sententia. quia votum est promissio, vt dixi suprà *in cap. 1.* Optimè autem stat, aliquem habere propositum, & voluntatem etiam firmam aliquid faciendi, absque eo promittat, & se obliget ad id faciendum; quia hæc duo diuersa sunt, nimirum proponere aliquid facere, & velle se obligare, vel promittere. Ergo votum non consistit in solo proposito, & voluntate aliquid faciendi, quantumuis efficaci, cùm hæc possit stare absque promissione. Secundò hoc ipsum probatur, quia votum inducit obligationem erga alterum faciendi quod vouimus: sed qui habet solùm propositum, quantumuis firmum, aliquid faciendi, non habet obligationem, nisi accedat promissio. Qua ratione constat experientia ipsa inter homines, non eo ipso quod aliquis proponit facere aliquid, quod cedat in alterius vtilitatem, vel obsequium, manere obligatum, quia potuit velle facere, & nolle se obligare: ergo propositum solùm non est votum, cùm votum dicat obligationem. Et si quæras, in quo differat votum, & propositum aliquid faciendi, quod est materia voti? Respondeo, differre primò, quia propositum semper est voluntas faciendi aliquid in futurum, votum autem licèt regulariter supponat voluntatem faciendi quod promittitur; potest tamen essentialiter consistere absque ista voluntate, cum solo animo promittendi, & se obligandi. Secundò differunt votum, & propositum, quia verba, quibus concipitur votum, obligationem significant faciendi id, quod vouetur: at verò verba, per quæ significamus propositum, nullam inuoluunt obligationem faciendi id, quod proponimus, nec explicitè, nec implicitè, licèt vt pandamus propositum nostrum, vtamur his locutionibus, Faciam hoc, vel illud: Accipiam habitum huius, vel illius religionis. Quare ex tali proposito non inducitur voti obligatio, quia vt hæc nascatur, debet dari deliberata promissio, vt contingit in obligationibus hominibus faciendis; nam propositum simplex per se absque promissione non parit obligationem. Illud tamen magnum discrimen versatur inter promissionem hominibus faciendam, & votum emittendum, quod promissio homi-

nibus

nibus verbis externis fieri debet, & acceptari ab illo, cui promittitur: votum verò actu interno mentis emittitur; quia vt legitur *lib. 1. Regum, cap. 16.* homines vident ea, quæ apparent; Deus autem intuetur cor. Vnde rectè Alexand. in præsenti decidit, eum qui proposuit religionem ingredi, non censeri voti transgressorem propositum non adimplendo; sed quia votum plerumque à proposito incipit, propositum ipsum pro voto ponitur in iuris locis suprà pro prima sententia adductis *in cap. si quis virorum, 70. dist.* Apud D. Augustinum *epist. 70.* ibi: *Cùm ergo te esse in hoc proposito gauderemus.* Quem ita accipit Pennotus, *lib. 1. hist. canonic. regulac. 11. n. 5.*

4 Sed esto, in præsenti casu propositum non adimplens non sit voti transgressor, dubitari potest, an peccatum vnum admittat? Et propositum non adimplentem peccare, docuit Glossa *in cap. qui bona, 17. q. 1.* & eius sententia probari potest ex illis verbis ipsius textus: *Qui bona agunt, si meliora agere deliberent, & post deliberata non faciunt, licèt in prioribus bonis perseuerent, in conspectu tamen Dei ceciderunt.* Igitur si non adimplens proposi-
5 tum, apud Deum cecidit, peccatum admittit; siquidem cadere in conspectu Dei, nihil aliud significat, nisi casum in culpam. Secundò probatur, quia qui proposuit aliquod facere bonum, & posteà decessit à proposito, falsitatem est inconstans: ergo peccat in constantiam, & per consequens committit aliquod peccatum. Tertiò tandem probatur, quia propositum, vt proximè dixi, explicatur his verbis: *Faciam hoc, vel illud.* Ergo ille, qui non mandat executioni propositum, mentitur, & consequenter contra veritatem peccat. Lessius *lib. 2. de iustitia, c. 40. dubit. 2.* existimat, propositum inducere aliquam obligationem, saltem peccati venialis, ratione inconstantiæ in re graui, & hoc modo accipit Glossam *in dicto cap. qui bona.* Sed verior est contraria sententia, videlicet non adimplere propositum, quatenus propositum tantùm est, non esse peccatum veniale, quam tenuerunt Aragon. *2. 2. q. 88. in comment. ad art. 1. propè finem*, Sotus, *lib. 7. de iustitia, q. 1. art. 1.* Azor *tom. 1. instit. lib. 11. c. 12.* Suarez, *tom. 2. de relig. lib. 1. de essentia voti, c. 2.* quæ sententia probatur vnica, sed validissima ratione; nam qui solùm proponit, non habet voluntatem se obligandi: nec nudum propositum, vt proximè dixi, aliquam inducit obligationem: ergo facere contra propositum, vel illud non adimplere, non est peccatum, nec veniale. Consequentia patet, quia vbi nulla est obligatio, nullum potest esse peccatum, nec veniale: quare hæc sententia procedit, si id quod proponimus facere, aliàs non sit sub præcepto; quia si sub præcepto est, tenemur propositum adimplere, non quidem ratione propositi, sed ratione præcepti. Nec hac sententia retenta obstant contraria fundamenta. Non textus *in d. cap. qui bona.* Nam respondetur D. Gregorium ibi solùm docuisse eum, qui non adimplet propositum rei melioris, cecidisse coram Deo à maiori perfectione, quam poterat assequi adimplendo propositum; non tamen peccatum committere, quod verba ipsa significant; non enim dixit Gregorius absolutè, cecidisse in conspectu Dei; sed cecidisse à deliberatione. Ad secundum respondetur, constantiam, seu perseuerantiam in voto non esse distinctam virtutem ab alijs, sed conditionem generalem, quæ reperitur in actibus omnium virtutum: vnde tantùm obligat iuxta obligationem vniuscuiusque virtutis, & debitum voluntatis, vt rectè notauit Caietanus *in summa, verbo Inconstantia.* Quare sicut aliquis non tenetur ratione intemperantiæ; v. gr. semper ieiunare, quando non est præceptum, vel obligatio ieiunandi; nec ratione religionis semper facere, quod cedit in Dei cultum, ita nec tenetur perseuerare in proposito faciendi aliquod bonum, ad quod non tenetur, nec ratione præcepti, siue voti emissi, nec ratione virtutis: & consequenter non perseuerare in proposito, quando nulla est obligatio, nullum erit peccatum. Ad tertium respondetur, verum esse, propositum explicari his loquutionibus, *Faciam hoc, vel illud:* negandum tamen esse, mentiri illum, qui facit contra propositum; quia mentiri, vt docet D. Augustinus *lib. de mendacio, c. 3.* est contra mentem ire; ille autem qui habet propositum aliquid faciendi, non facit contra mentem dicendo, *Faciam hoc*; ac proinde non mentitur, quia prædicta loquutione solùm significat, se facturum talem rem, quantum est ex vi præsentis propositi, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst. 89. artic. 1.* per illam enim simplicem assertionem non obligatur ad non mutandum propositum, nisi accedat promissio, votum, vel iuramentum, vt docet D. Thomas *loco citato*: quare homines prudentes dicere solent; *Faciam hoc gratia tui, sed fidem non obligo*: quo denotant, se habere propositum, & animum talem rem faciendi, quamuis nolint obligari ad non mutandum propositum. Vnde si posteà non faciant, non sunt mentiti, propter dictam rationem. Vnde in præsenti casu Magister non solùm voti transgressor dici nequibat, verùm nec peccauit propositum tantùm non seruando.

C A P V T IV.

Alexand. III. *Vniuersis Abbatibus à Cistercien. Ordinis per Angliam constitutis.*

SCripturæ sacræ testimonio declaratur, quod spiritualis homo propositum non mutat, cùm pro salute animæ suæ aliquid vtilius meditatur. Inde est, quod vestris iustis postulationibus inclinati, vobis indulsimus, quatenus si quis sepulchrum Dominicum, vel alia limina Sanctorum visitare proposuerit, & infirmitate, vel alia rationabili causa occurrente, apud vos religionis habitum assumere, atque Deo seruire voluerit, liberè eos recipere valeatis, nec rei voti facti habeantur aliquatenus, qui temporale obsequium in perpetuam noscuntur religionis obseruantiam commutare.

N O T Æ.

1 a *Cistercien.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ex qua inscriptionem, & litteram transcribo, & ni fallor, ideò Raymundus omisit ea verba, *Abbatibus Cisterc. Ordinis per Angliam*, ne specialiter constitutio hæc referretur ad eos, qui Cisterciensium Ordinem profiterentur, non ad alios: nam cùm per compilationem in hoc volumine generalia ecclesiastica lex iudicetur, inconsequens putauit eam dirigi specialiter Prælatis Cisterc. Angliæ. Ex eadem etiam causa, vt
2 existimo, omisit verbum, *indulgemus*, ne crederetur in præsenti referri specialem indulgentiam, vt iam notauit Pater Suarez *tom. 3. de relig. lib. 6. cap. 14. num. 6.* Etiam omisit verba: *Sepulchrum Dominicum*, &c. vt tolleretur ambiguitas, an Alex. III. tantùm ageret de votis incompatibilibus cùm statu religioso ipso, an verò generaliter de omnibus esset exaudiendus, vt infrà dicemus.

COMMENTARIVM.

IN præsenti textu sequens deducitur assertio: *Omne votum commutabile est propria auctoritate in votum solemne religionis.* Quæ conclusio probari potest *ex capite peruenit, el 2. de iureiur. capite admonere*, iuncta Glossa *verbo Monasterijs, 33. quæstione 7. cap. desponsatam, cap. Agathosa, capite scripsit, 27. q. 2. l. fin. in fine princip. C. de Episcop. & cleric. authent. de nuptijs, §. distrahuntur, in capite fin. 19. q. 3.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 88 art. 12.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & lib. 1. iuris Ecclesiast. c. 42. n. 1.* Tamburinus, *de iure Abbat. disp. 6. tom. 3. q. 27. nu. 9.* Castropalao, *tr. 16. disp. 2. punct. 8.* Layman *lib. 4. summæ, tract. 5. c. 10.* Diana *p. 3. tract. 6. resol. 65.* Garcia, *tom. 1. polit. tract. 3. difficult. 3. dub. 2.* Bruno Chassaing. *tract. 4. c. 6. propos. 1.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 2. cap. 7.* 2 Conclusio refertur, & probatur.

Sed hæc assertio, omissis adductis suprà *in c. 1.* difficilis redditur sequenti consideratione; nam votum simplex, & solemne æqualiter apud Deum obligant vouentem, 3 Impugnatur prædicta assertio.

cap.

cap. rursus, qui clerici vel vou. cap. si quid bonum, cap. viduas, 27. qu. 1. cap. licèt, hoc tit. sed votum religionis solemne non est commutabile propria auctoritate: ergo nec simplex. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui iurauit matrimonium contrahere cùm aliqua fœmina, si posteà velit religionem ingredi, primam promissionem priùs tenetur implere, *cap. commissum, de sponsal.* ergo etiam votum antea factum debet prius adimpleri. Augetur secundò, nam status Episcopalis perfectior est, quàm religiosus, *cap. nisi cùm pridem, §. nec putes, de renunc. cap. si religiosus, de elect. lib. 6.* sed ille, qui promisit religionem ingredi, si eligatur Episcopus, prius debet religionem ingredi, quàm consecretur in Episcopum, *cap. perpetuas, hoc tit.* igitur quia per statum perfectiorem non liberatur quis à votis iam emissis. Facit etiam textus *in c. qui post 5. de regul. lib. 6.* vbi qui emisit votum ingrediendi certam religionem, si in alia professionem emittat, pœnitentiæ subijcitur; & tamen eo casu votum simplex ingrediendi religionem commutauit in perfectius, videlicet votum solemne; & nihilominus punitur: igitur quia non licèt omne votum in solemne religionis commutare. Deinde contra rationem ab Alexandro adductam ita insurgo: Seruitus constituit temporale obsequium, cùm serui per manumissionem, & alios plures modos liberi efficiantur, *l. 1. ff. qui sine manumissione, l. 1. ff. de manumiss.* sed temporale hoc obsequium in perpetuum religionis propria auctoritate commutari non potest, *c. generalis, c. si seruus, 54. dist.* ergo non omne votum, seu obsequium temporale est commutabile in perpetuum. Nec satisfacies si dicas, in hoc casu versari tertij præiudicium, & ita sine eius voluntate commutationem hanc obsequij temporalis in perpetuum fieri non posse; nam etiam in votis expeditionis Terræ sanctæ, aut dandi certam eleemosynam quotidie, versatur tertij interesse: igitur nec per ingressum religionis commutari propria auctoritate possunt.

4 Traditur dubitandi ratio. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens constitutio, cuius ratio assignatur ab ipso Alexandro III. in illis verbis: *Nec rei voti fracti habeantur*, &c. Cùm enim votum solemne religionis sit adeò perfectum, vt omne aliud resoluat, *c. voluit 33. q. 5.* Glossa *in cap. monachum 20. quæst. 4.* adeò vt in iure ciuili matrimonium consummatum per ingressum religionis dissoluatur, *authent. de nuptijs, collat. 4. §. distrahuntur*; votum enim professionis religionis acceptabilius est Deo cæteris votis, quia status religionis perfectior est alijs, Trident. *sess. 24. de reform. c. 6. & 10.* dirigaturque ad charitatem, quæ est prima virtus, *cap. charitas 12. de pœnit. dist. 2.* D. Thomas 2. 2. *q. 184. art. 1. q. 2.* inde sicut lumen stellarum à lumine solis, quod est maius, absorbetur; sic alia vota per votum solemne professionis cessant: & quia nemo debet impediri ad strictiorem, & perfectiorem statum transire, *cap. licèt*, vbi probaui, *de regul.* ideò rectè docetur in præsenti, omne votum esse commutabile in votum religionis, & omnia vota antea emissa cessare per solemnem professionem. Nec interest, quod votum sit compatibile cùm ipso statu religioso, vel non, vt votum ieiunandi certis diebus, aut recitandi officium diuinum. Ratio est, quia illa vota, & similia sunt de operibus particularibus; professio verò religionis est de tota vita hominis; & ideò in illa cetera includuntur, tanquam particularia in vniuersali; & quia sufficit profitenti religionem illius onus sustinere, disciplinamque & vitæ institutum seruare. Faciunt Anselmus *lib. 3. epist. 33. Audiui, frater mi, quia antequam monachus fieres, in ægritudine vouisti te iturum ad sanctum Ægidium, & idcircò modo timidus, & nimis solicitus es de voto illo soluendo.* Et paulò post: *Certus enim esse debes, quia cùm te ipsum Deo totum vouisti, soluisti omnia vota minora.* Idem *epist. 154.* Vnde licèt in præsenti textu ageretur de voto peregrinationis, quod est incompatibile cùm statu religioso, vt generalis respectu cuiusque voti maneret constitutio, Raymundus omisit ea verba, *Proposuerit visitare*; & tantùm Pontificis constitutionem compilauit. Quo modo tamen hæc commutatio fiat, an ex natura rei, vel gratia iuris Pontificij, doctè exponit P. Suarez, *dicto cap. 14. per totum*, & post eum Garcia, *d. dub. 2. per tot.*

5 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quia licèt votum simplex solemni æquiparetur, vt quemadmodum culpæ mortalis reus est, qui frangit votum solemne, ita & qui violat votum simplex; discrimen tamen versatur inter simplex, & solemne votum, quia solemne votum cùm sit perfectionis, non est commutabile in aliud, nisi strictioris ordinis, *cap. licèt, de regul.* votum verò simplex cùm sit imperfectius, commutabile est in votum solemne religionis. Nec obstat textus *in d. cap. commissum*, cuius interpretationem dedi *in cap. 2. de conuers. coniug.* & latiùs dabimus in eius commentario. Nec obstat textus *in dicto cap. qui post, de regul.* nam dicendum est, per solemne votum professionis factæ in religione commutari votum simplex strictioris religionis, ex præsenti textu; pœnitentia tamen illi iniungitur, quia leuitas animi, & remissio aliqua, & tepiditas spiritus aderant, quibus retrahebatur ab ingressu strictioris religionis: vnde licèt in eius textus specie licitè permaneat in religione laxiori; tamen pœnitentia illi iniungitur, quia in strictiori religione votum emissum adimpleuit. Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cui respondendum est dicendo, in omni actu duo principaliter desiderari, scilicet voluntatem, & potentiam, *l. non omnes, ff. si certum petatur, l. cùm te, C. de donation. ante nupt.* vnde licèt in seruo voluntas sit ingrediendi religionem, deficit tamen potentia, quia obstrictus est Domino, cui personale obsequium præstare cogitur: quare eius vota sunt nulla ex defectu potestatis, & irritantur à Domino; quare obsequium illud, etsi temporale, commutari non potest propria auctoritate in perpetuum religionis, vt docuit D. Thomas 2. 2. *quæst. 88. artic. 8.* & ex eo Sotus, *lib. 7. de iustitia, quæst. 7. art. 1.* Similiter etiamsi votum sit reale in fauorem tertij emissum, à quo eius obligatio sit acceptata, non commutatur per ingressum religionis, immò adhuc post professionem adimplendum est.

C A P V T V.

Innocent. III. a *Strigonien. Archiepiscopo.*

NOn est dicendus voti transgressor, qui quod vouit, de auctoritate Sedis Apostolicæ, iusta tamen ex causa distulerit adimplere. Sanè significauit nobis charissimus in Christo filius noster Henricus [b] Hungariæ Rex Illustris, quod cùm in regni [c] perturbatione consilium, & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, vtilitati eius non modicum derogares, si Hierosolymam (sicut ex voto teneris) regno pergeres impacato. Cùm nobis igitur immineat de honore ipsius Regis, & statu Regni Hungariæ solicitè cogitare, fraternitati tuæ per Apost. scripta mandamus, quatenus non priùs iter arripias Hierusalem adeundi, quàm Regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ, faciente Domino, restitutum, vel super hoc receperis ab Apost. Sede mandatum. Datum Later.

N O T Æ.

1 a *STrigon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in epistolis Innoc. Coloniæ editis *fol. 3.* ex quo regestro ita restituo litteram, & inscriptionem huius textus. De Strigoniensi diœcesi egi *in cap. fin. de postul. Prælat.*

b *Hungariæ.*] Hungaria, quæ nomen ab Hunnis, seu Vngaris populis ex Scythia profectis, qui eam incoluerunt, habere videtur, Pannoniam, & vltra Danubium Iazigum: & Dacorum regionem ferè omnem occupat, à Drauo fluuio ad Meridiem sumit initium; à Septentrione à Sarmatis, quos Colonos dicimus; ab Occasu Austriam habet, superioris quondam Pannoniæ caput; 2

ab

ab Oriente Mysiam, quàm Retianam nunc appellant. Danubius maximus fluuius per medium interfluit, atque in duas partes, nempè vlteriorem, & citeriorem scindit: Citerioris Hungariæ caput est Buda, regni sedes, vt post Ptolomęum, & Hortelium referunt Bonfidius, & alij scriptores, & descriptores illius regni.

3 c *Perturbatione.*] Mortuo enim Vela tertio Hungariæ Rege, Henricus, aliàs Hemericus, eius filius natu maior in regno legitimè successit; Andreas verò frater minor, de quo in præsenti textu, & sequenti agitur, conspiratione Magnatum, fratrem eijcere, & spoliare conabatur: ventum fuit ad arma, & acies vtrimque prodierunt; de qua conspiratione Innocentius Abbati S. Martini ita scribit *lib. 1. epist. in edit. Coloniæ. fol. 3.* [Ex litteris, quas charissimus in Christo filius noster Henricus Hungariæ Rex Illustris ad Sedem Apostolicam destinauit, nobis innotuit, quod contra Serenitatem Regiam cum nobili viro A. Duce, fratre ipsius, temerè conspirasti, cui etiam adhuc diceris inhærere. Cùm igitur felicis memoriæ Cœlestinus Papa prędecessor noster sub pęna excommunicationis vniuersis in Hungaria constitutis curauerit inhibere, ne dicto Duci contra salutem Regiam consilium darent aliquod, vel iuuamen: Nos tibi, quem publica fama contra ipsius prædęcessoris nostri prohibitionem (sicut dicitur) venisse demonstrat, salutationis alloquium denegantes, ad nostram duximus præsentiam euocādum, per Ap. tibi scripta mandantes, quatenus vsque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, nostro te conspectui repræsentes, ad obiecta sufficienter, & rationabiliter responsurus.] Vnde his temporibus valde turbata fuerat ipsa Hungaria, vt referunt Æneas Siluius *in epit. decad. lib. 6.* Bonfidius, & alij, quos in sequenti textu laudabimus. Et cùm Henricus ope, & auxilio Strigoniensis Episcopi sedare discordiam intēderet, ipse Episcopus consuluit Innocent. III. vtrum votum, quod fecerat Hierosolymam adeundi, posset differre interim, dum paci, & quieti regni Hungariæ intendebat. Cui respondet Innocentius in præsenti textu, ipsum non ideò transgressorem voti esse, eo quod vt sedarentur discordię ciuiles, non poterat discedere ab Hungaria, & proficisci in Hierosolymam, vt in alio simili casu ipse Innocentius scribit *lib. 2. regestr. 14. epist. 133.* in hæc verba: [Dilectus filius nobilis vir Vualterus, Dominus de Auesnis, transmissa nobis petitione mōstrauit, quod cùm affixo suis humeris signo crucis ad subsidium Terræ sanctæ vouerit proficisci, & se ad iter peregrinationis accinxerit exequendum, B. Subdiaconus frater suus, Cantor quondam Ecclesiæ Laudun. qui deuastauerat, Dei timore postposito, & abiecto habitu clericali, hostiliter terram suā incendio multiplici, & rapinis, accinctus baltheo militari ab ipso Vu. monitus assecurare voluit vsque ad eius reditū dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, & eius terræ grauiter aduersatur. Vnde cùm ex dicessu suo irreparabile damnum per ipsum B. sibi, ac eius terræ timeat prouenturum, nobis humiliter supplicauit, vt propter necessitatem huiusmodi, ad exequendum votum emissum, sibi, & familiæ suæ concedere dignaremur inducias competētes. Vnde nos venerabilibus fratribus nostris Suessionen. & Melden. Episcopis, & dilecto filio Abbati Longi Pontis Suessionen. Diœc. nostris dedimus litteris in mandatis, vt auctoritate nostra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictę, quandiu eis constiterit durare huiusmodi, absque dolo. & fraude, necessitatis articulū, concedant eisdem, ipsum, & familiam suam non permittētes supra hoc ab aliquo molestari. Ita quod eo cessante, ad nostrum consilium & mandatum reddat Domino quod promisit, in terræ sanctæ subsidium properando. Et interim ad subuectionem ipsius iuxta possibilitatem suam, quemadmodum cum fratre Aimaro Thesaurario domus militiæ Templi Paris. cui supra hoc scribimus, poterit conuenire, competens mittat subsidium: cùm sicut pro certo didicimus, eo plus solito indigeat ipsa terra. Ne igitur occasione cautionis, quā recepistis ab ipso, cùm relaxastis excōmunicationis sententiā, quam pro eo, quod votū nō exequebatur emissū, tulistis in eum, mandatū nostrum valeat impediri; pręsentiū vobis auctoritate mandamus, quatenus permittatis, vt iuxta præscriptam formam in ipso negotio procedatur. Datum Later. III. Idus Decemb. Pont. N. anno XIV.]

C A P V T VI.

Nobili viro A. a Duci, de persecutione voti Regis Hungariæ patris sui defuncti.

LIcèt vniuersis liberum sit arbitrium in vouendo, & necessitas in votis locum non habeat, sed voluntas; vsque adeò tamen solutio *b* necessaria est post votum, vt sine propriæ salutis dispendio alicui resilire non liceat ab his, quæ spōte, ac solemniter repromisit. Accepimus siquidem, quod cùm inclytæ recordationis *c* B. quondam Rex Hungariæ pater tuus ageret in extremis, & de sua penitus conualescentia desperaret, votum quo vouerat Domino Hierosolymitan. prouinciam in forti manu, & brachio extenso, corde tamen humili, & spiritu visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commisit tuæ fidei exequendum: & tu intellecta pia voluntate parentis, assumpto crucis signaculo, te id impleturum sine dilatione qualibet promisisti. Verùm eodem patre tuo sublato de medio, cùm Hierosolymitanum iter te accipere simulasses, assumptę peregrinationis oblitus, quam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum, & regnum Hungariæ conuertisti aciem bellatorum, & multa contra Serenitatem Regiam malignorum vsus consilio commisisti. Nos autem, quos diebus istis ad Pontificatus officium (licèt immeritos) Dominus euocauit, tam paci Regni Hungariæ, quàm tuæ volentes saluti consulere, Nobilitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ac per Apostolica tibi scripta præcipiendo mādamus, quatenus postpositis cæteris solicitudinibus, vsque ad festum Exaltationis sanctę Crucis proximè venturum, debitum acceptæ Crucis exsoluens, propositum iter arripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre iniunctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detrectaueris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priueris, cuius recusaueris onera supportare. Sciturus ex tunc anathematis te vinculo subiacere, & iure quod tibi, si dictus Rex sine prole decederet, in Regno Hungariæ competebat ordine *d* geniture, priuandū, & Regnum ipsum ad *e* minorem fratrem tuum, appellatione postposita deuoluendum. Datum Later. iv. Kalend. Februarij.

N O T Æ.

a A *Duci.*] Andreæ legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 2.* & in hac sexta, & ex epistolis Innocentij III. editis à Sirleto *fol. 4.* ita restituo inscriptionem, & litteram huius textus.

1 b *Necessaria est post votum.*] Consonat in terminis ipse Innocentius *lib. 4. regestr. 16. epist. 35.* vbi Duci, & populo Venetorum ita scribit: [A memoria vestra non excidit, quàm solemni voto vos ad Terrę sanctę subsidium adstrinxistis. Licèt autem propositum vestrum ad alia postmodum declinauerit, votum tamen nihilominus in sua firmitate permansit, quia etsi cuique sit in vouendo libertas, est tamen necessitas in reddendo, cum sit scriptum: Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Quorum primum pertinet ad consilium, secundum pertinet ad præceptum. Cùm igitur opportunum tempus vobis immineat reddendi Domino vota vestra, vniuersitatem vestram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, per Apost. vobis scripta pręcipiendo mandantes, quatenus vos taliter præparetis, quod non transgressores voti, sed executores diligentes inueniamini, & fideles. Pro certo scientes, quod si forte diuino timore postposito negligeretis efficere quod mandamus, graue vobis immineret salutis dispendium apud Deum, & infamiæ quoque opprobrium apud mundum, quemadmo-

dum è contrario si quod vobis iniungimus, curaueritis adimplere, & laudem apud homines temporalem, & mercedem apud Deum merebimini sempiternam.] Ex Salomonis sententia aiebat Saluianus *de prouidentia, pag. 71.* melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere: quam sapientissimi Regis sententiam his versibus expressit egregius Ecclesiasticus Paraphrastes Iacobus Augustinus Thuanus.

Nec votis damnas obstrictam exsoluere differ,
Relligione fidem: quisquis temeraria vota
Nuncupat, ille Deo inuisus. Quod voueris ergo
Redde Deo: melius longè est, & tutius illud,
Nihil vouisse Deo, quàm non persoluere votum.
Ergo memor linguæ effrenis preme cautus habenas,
Ne miserum infando caput obliget illa piaclo.
Non eis errorem turpi prætexere culpæ,
Casta Dei coram si præstes vota ministro,
Profuerit. Iusta Deus incandescet ab ira,
Et tua facta dabit vento rapienda fugaci.

Satius est enim non vouere, quàm votum factum non adimplere, *cap. scimus 9. §. quicunque 12. q. 1. c. sunt quædam 1. 17. q. 1.* Bernar. *in tr. de præcep. & dispensat.* ibi: *Benedicti regula omnibus proponitur, imponitur nulli; prodest, si deuotè suscipitur; non tamen si non suscipitur, obest.* Hoc enim voluntarium, non necessarium; attamen hoc, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit, tenendum profectò, in necessarium sibi conuerti; quod & in contractibus procedere docetur *in l. in commodato, §. sunt, ff. commodati, l. sicut, C. de O. & A.* Illustrat Petrus Gregorius *lib. 3. de repub. cap. 5.*

c *B.*] Bella videlicet, tertius Hungariæ Rex.

2 d *Ordine genituræ.*] Licèt successionem in Regnis esse iuris hæreditarij, ex hæreditariæque successionis regulis æstimari debere censuerint Emmanuel Costa *de regni successione 3. p. n. 2.* Garzias *de expens. 3. p. c. 16. n. 5.* Mattha *de succes. legal. 3. p. q. 1. art. 2. n. 59.* Lara *in l. si quis à liberis, §. idem, n. 136.* Pelaez *de maiorat. 4. p. q. 1.* Robles *de repræsentat. lib. 3. c. 16. n. 30.* Matienzo *in l. 6. tit. 7. glos. 3. lib. 5. recopil.* verius tamen est, successionem in Regnis specialiter, ac propriè ex ordine genituræ, & sanguinis iure deferri, vt supponitur in præsenti, & *in c. intellecto 31. de iureiur. cap. grandi, de supplend. neglig. lib. 6.* quia neque, vt hæreditas ex testamento Regis prædefuncti, neque vt ab intestato diuidenda inter plures eiusdem gradus vsque ad decimum; sed vni ex Regnorum lege, eique primogenito, aut proximiori, etiam vltra decimum gradum, & in infinitum, & quamuis vltimi Regis hæres non sit; nec exhæredationi, diuisioni, aut alijs, quàm ipsius Regni oneribus obnoxia successio regni defertur solo genituræ, & sanguinis iure. Habet itidem adstipulatores post Glossam *verbo Dignitate, in c. scripsi 26. 27. q. 2.* Baldum *in d. c. vnic. n. 6. vers. Et idem in regno, de feudo Marchiæ*, Ioan. à Terra Rubea *tract. 1. contra rebell. conclus. 11. & 12.* Guill. Monserratum, Amadeum de Ponte, Micres, & Peregrinum laudatos suprà, ex alijs Lupum, & Palac. Rub. *de retent. Regni Nauorræ, 5. p. §. 6. vers. Regnum quidem*, Ludouic. Molin. *de primog. lib. 3. c. 6. n. 9. & lib. 1. c. 2. n. 10. & cap. 8. n. 2. & c. 9. n. 3.* Gregorium Lopez *in l. 4. gloss. 1. tit. 15. partit. 2.* Valenzuelam *consil. 198. in princ.* Molinam Theolog. *d. disp. 626. n. 8. & sequentibus, & disp. 627. n. 2.* ex innumeris Castillum *lib. 3. contron. c. 19. n. 117.* Nigr. Cyriac. *tom. 3. contron. 402. n. 8. & seqq.* Robles *de repræsent. lib. 1. c. 9. n. 7.* & plenè *lib. 3. c. 16.* Azor. *2. p. instit. mor. lib. 11. c. 2. q. 13.* Petrum Gregor. *lib. 7. de Republic. c. 12. n. 1.* Arniscum *lib. 2. de repub. c. 2. sect. 7. n. 6.* Lusitan. Ioan. Salgald. de Arauio *de lege Regia Portug. dis. 2. num. 44. & seqq.* Riuer. *de succes. Portugal. p. 1. n. 13. & sequent.* vbi Tapia *in addit. litter. S*, Ioan. Anton. Lanar. *cons. 1 n. 23. & seq. lib. 1.* & extra controuersiam etiam est, vel apud eos, qui neque hæreditario, nec sanguinis iure in Regnis succedi, sed tertio quodam, & regnorum proprio successionis genere asserunt, vt argumento *ex d. c. grandi*, post Purpur. *cons. 429. n. 3. lib. 2.* ait Zasius *cons. 8. n 10. lib. 1.* Alex. Raudens. *tom. 1. cons. 1. n. 150. & 153.* Castro *in Portug. 1. p. c. 1. sect. 1.* Aug. Grot. *lib. 2. de iure belli, c. 7. n. 19. & 25.* Et hanc successionem sanguinis, seu Gentilitiam, in Regnis successoribus esse iuris gentium, latè probant P. Greg. *lib. 7. de repub. cap. 4.* Mariana *lib. 1. de Regis instit. c. 3.* Salcedo *lib. 4. de regim. Princip. c. 1. n. 16.* Bodinus *lib. 2. de repub. c. 3. & lib. 6. c. 5.* pluribus relatis Illustr. Ramos *in Syntag pro Episcopatibus Lusit. fol. 2. num. 4.*

3 e *Ad minorem fratrem.*] Cùm aliàs ipse Andreas præferendus esset vt maior ætate; quæ prælatio in Regni successione maioris natu inter alios eiusdem gradus, & sexus cœpit cum ipsis regnis ex præscripto naturalis rationis, & iuris gentium. Perseus apud Liuium *lib. 40. oratione de Regno Macedonico contra fratrem Demetrium*, ibi: *Regnore vtique vis? huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium ius.* Et statim: *Cupit Regnum, & quidem sceleratè cupit, qui transcen- 1
dere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, iuris gentium: obstat frater maior.* Iustinianus *lib. 2. cap. 10.* Ex his Artamenes maximus natu ætatis priuilegio regnum vindicabat; quod ius, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit, *l. 2. tit. 15. part. 2.* faciunt textus *in l. fin. ff. fide instrum. l. cùm pater 77. §. pater 21. ff. de legat. 2.* Illustrant Gamma *decis. 385.* Tiraquellus *de primog. q. 4. num. 31.* Illustr. Ramos *vbi proximè, num. 7.* Petrus Gregorius *lib. 7. de Rep. cap. 5.* Cyriacus *tom. 3. controu. 402.* Nec interest, an filius maior natu sit ante adeptam dignitatem, seu Regnum, vt latè probat casu hoc Bullæ adducto Basil. Legion. *q 4. schol. per tot.*

COMMENTARIVM.

ANtequam præsentis textus disputationem aggredia- 4
mur, eius casus ex historicis Hungariæ repetendus est. Bella tertius Hungariæ Rex votum fecit proficiscendi in Hierosolymam, vt iuuaret expeditionem pro recuperanda Terra sancta, illis temporibus ab Innocentio III. optatam, & curatam: sed cùm infirmitate præuentus illud adimplere nequiret, non propter perturbationem Regni, quæ tunc nulla præcesserat, vt voluit Pancirola *lib. 2. var. c. 290.* Andreę filio suo secundogenito onus adimplendi votum illud sub interminatione maledictionis paternę iniunxit; qui promisit votum illud impleturum: quare defuncto Bella, & succedente in Regno Hungariæ Henrico, seu Emerico, eius filio primogenito, ipse Andreas crucis signo assumpto, cum exercitu simulauit se Hierosolymam properare; at contra fratrem acies, armaque mouit, vt conspiratione Magnatum illum ex Regno eijceret, sceptrumque occuparet. Sed cùm ventum esset ad arma, aciesque vtrimque prodijssent, Henricus depositis armis, omnique destitutus comitatu, regale sceptrum manu gestans, per fraternas acies delatus, quęrens quis tandem ille foret, qui Regio sanguini manum inijcere auderet, Rex, & victor simul acclamatus fuit. Hæc sciens Innocentius III. anno 1. sui Pontificatus, Iesu Christi videlicet 1200. præsentem epistolam scripsit Andreæ, hortans, monens, & iubens, vt votum à patre emissum, & à se promissum adimpleret vsque ad diem Exaltationis sanctę Crucis, aliàs ex ea die ipsum anathematis vinculo obnoxium subiacere, & simul hæredirare paterna esse priuandum, iureque, si quod habiturus esset ad regnum, defuncto Henrico sine liberis. Andreas licèt ab Innocentio III. sæpè excitatus, varias excusationes proponens, valde remissus fuit; interim defuncto Henrico Rege, & paulò post diem functo Ladislao eius filio, Rex Hungariæ coronatus fuit, & triennium assignatum ab Innocentio, vt prędictum votum adimpleret, vt constat ex epist. 222. *lib. 3. regestr. 15.* ipsius Innocentij, ibi: [Oblatis nobis ex parte tua petitionibus quantum cum Deo possumus, grato concurrentes assensu, ad exequendum votum, quo Domino promisisti te ad Terræ sanctæ subsidium profecturum, Serenitati tuæ triennium indulgemus, infra quod sic te studeas præparare, vt ad magni Regis obsequium, tu quasi Rex magnus magnificè proficiscens, dilationis incommodum subuentionis commoditate restaures, & sequenti doceas apparatu, te non ad voti dilationem emissi, sed subuentionem plenariam inducias postulasse. De Principibus verò tuis nō præcessuris te in subsidium Terræ sanctæ, nihil ad præsens prouidimus statuendum, cùm adhuc nihil certi de ipsorum proposito teneamus: sed cùm opportuno tempore fuerimus requisiti, necessarium consilium apponemus, &c.] Et tandem anno 1217. coactus ab Honorio III. & Ioanne Cardinali Columnensi, profectus fuit Hierosolymam, vbi non per triennium, vt Blondus *lib. 2. decad. 7.* refert, sed vix trimestri tempore illic commoratus abscessit, vt tradunt Ioannes Thurozius *in chron. Hungor. part. 2.* 2
c. 75. Petrus Ranzenus *in epit. rer. Hungaric. indict. 5.* Odoricus Raynald. *tom. 13. annal. ad annum 1198. n. 11.* Bonfidius *rer. Hangaric. decad. 1. lib. 7.* cuius intempestiui recessus causam Andreas Honorio III. scripsit ex eo, quia Regnum varijs dissensionibus agitatum, diutius deserere nequiret: sed aliam causam fuisse præcipitati reditus, ex Bonfidio

fidio refert Spondanus in continuat. Barouij, anno 1217. n.9. Decessit tandem Andreas anno 1238. postquam regnum tenuit post 32. annos, vt ex historicis Hungariæ refert Cironius in notis ad textum in cap. intellecto 33. de iureiur.

5 Sed præsens Innocentij III. interminatio, seu sententia, difficilis valde redditur sequentibus iuris principijs. Primò, quia cùm in legitima portione filio à patre debita nullum grauamen apponi posset, l. quoniam, C. de inoffic. quia portio illa non est lucrum testamentarium, sed quasi debitum patrimonium, l. si quis legatum, §. finali; vbi Glossa, C. de codicil. & non ex iudicio testatoris prouenit, sed legis prouidentia, l. si adrogatos 22. ff. de adopt. non solum ciuilis, verum & naturalis, l. cùm ratio 7. ff. de bonis damnat, l. scripto, ff. vnde liberi, l. nam etsi, ff. de inoffic. cap. si pater, de testam. in 6. igitur in præsenti, ex eo, quod Andreas parentis votum non soluisset, & onus illud à patre illi fuisset iniunctum, priuari non debebat successione paterna. Secundò, nam regnum iure sanguinis deferri, & non hæreditario, suprà probaui, & docent Gomez in l. 40. Tauri, n.71. Peralta in l.3. §. qui fideicommissum, n.86. ff. de hæred. instit. Padilla in l. vnum 67. §. si de Falcidia, n.16. ff. de legat. 2. Acosta in tract. de patr. & nepot. pag. 52. Molina lib. 1. de primog. c. 9. Mieres eod. tract. 2. part. q. 4. illat. 1. P. Molina de iustitia, tr. 2. disput. 654. Aluarado de coniect. ment. lib. 2. c. 3. ex n.18. Castillo tom. 5. controu. c. 89. n. 81. Fusarius de substit. quæst. 317. num. 15. Benedict. Pinel. lib. 2. select. c. 8. ex n.14. Garcia de expensis, c. 16. n.27. Parladorius in sesquicent. diff. 18. §. 7. & non ab vltimo possessore, sed à primo accipi, vulgò docetur ex l.3. §. quæ verò, ff. de interdict. l. hæredi, §. cùm filiæ, ff. de vulgari, l. vnum 67. §. de Falcidia, ff. de legat. 2. l. 2. titulo 15. partit. 2. l. 9. tit. 7. partit. 7. igitur sicut exhæredare filium pater nequibat, nec Innocentius priuare valebat ex eo, quod votum paternum non adimplesset. Quibus difficultatibus vt satisfaciant repetentes in præsenti, & alij congesti à Barbosa, & Garaña hic, Couar. in cap. si hæredes, n. 9. de testam. Quesada diuers. qq. quæst. 32. illat. 14. Molina de primog. c. 9. n.6. Stunica de voto, quæst. 4. n.52. Cyriacus tom. 3. controu. cap. 402. n.26. varias adducunt interpretationes, inter quas nouior, communiorque sententia docet, Andream Ducem in præsenti casu tria diuersa crimina perpetrasse, ob quę tribus & separatis pœnis ab Innocentio III. puniri, vel fore puniendum comminari poterat. Primum fuit, non implere patris voluntatem, & onus ab eo iniunctum negligere: cui respondet pœna priuationis hæreditatis, quæ expressa est in authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. cap. si hæredes, de testam. Alterum fuerat contemnere, nec soluere votum, quod fecerat, & cuius causa assumpserat signum Crucis, vt Hierosolymam in manu forti, idest cum exercitu visitaret: cui respondet excommunicationis pœna. Tertium fuerat crimen læsæ maiestatis in fratrem Hungariæ Regem; vnde dignus erat priuatione, non solùm earum rerum, quas tunc possidebat, verùm cuiuscunque futuræ successionis, l. quisquis, C. ad leg. Iul. maiest. l. 2. tit. 2. part. 6. & ideò iustè potuit Innocent. III. ipsum priuare iure, quod habiturus esset, si frater maior sine prole decederet. Sed hæc interpretatio profectò difficultates suprà adductas non soluit; nam licèt qui non obtemperauit voluntati testatoris, eius successione reddatur indignus, dicto c. si hæredes, cum ibi adductis; non tamen ideò priuatur legitima portione sibi vt filio debita: & si ob crimen læsæ Maiestatis priuabatur Andreas iure succedendi in ipso regno; quomodo statim non declaratur incapax eius successionis, sed tantùm eam priuationem minatur Innocent. III. si votum vsque ad exaltationem sanctæ Crucis non adimpleuerit? immò superstite adhuc ipso Innocentio III. Andreas coronatus fuit, defuncto Ladislao Henrici filio, vt suprà retuli. Vnde deducitur, priuationem illam successionis Regni non comminari ab Innocentio III. ob crimen læsæ Maiestatis in fratrem admissum, sed ob negligentiam in voti solutione.

Quare hac interpretatione omissa, dicendum est, filium priuari posse successione paterna, nec querela inofficiosi 6 ipsum impugnare posse patris dispositionem, si grauamini iniuncto à patre ipse consentiat, possequé sub contraria conditione exhæredari, l. non putauit 8. §. si quis sua manu, ff. de bonor. possess. contra tab. argumento legis multi non notæ, ff. de liber. & posth. l. cùm donationis, C. de transact. docent Couar. in cap. Raynuntius, §. 2. de testam. Menchaca de success. creat. lib. 1. §. 10. n.529. ff. de condition. & demonstr. Valdes ad Roderic. Suarez in l. quoniam, ampliat. 10. C. de inoffic. Vnde cùm onus adimplendi votum in præsenti casu filio assentienti iniunctum fuisset, ibi: Assumpto crucis signaculo promisisti; ideò rectè potuit per Innocentium III. priuari ipsa successione paterna, si patris voluntati non paruit, cui promisit expressè votum adimplere. Ita docuerunt Couar. in d. c. si hæredes, n.8. de testam. Peralta in l.3. §. qui fideicommissum, ff. de hæred. instit. Molina lib. 1. de primog. cap. 5. n.5. Pereyra de manu Regia, c. 14. num. 6. fol. 132. Gregorius in l. 4. glos. 3. tit. 15. partit. 2. Bened. Pinellus lib. 2. select. c. 8. n.17. Cyriacus to. 3. controu. 402. ex n.24. Huic priuationi propter negligentiam adimplendi votum à patre emissum, à se sponte susceptum, consequens erat interminatio anathematis, qua censura plerumque Romanam Ecclesiam vsam in supremos Principes contumaces, iure certum est, vt constat ex exemplis adductis à Coriolano in breuiario, anno 1523. & ex suprà adductis in capite, nouit de iudicijs. Etiam consequens erat comminatio priuationis Regni, seu iuris ad illud, si Andreas contumax esset, & renuisset votum quod adimplere promiserat, soluere, capite alius, cum seq. 15. quæst. 2. cap. venerabilem 34. §. vnde, de elect. capite licèt, de foro compet. capite excommunicatus 13. §. moneantur, de hæret. capite vltimo, de pœnis, capite ad Apostolicæ, de re iudic. lib. 6. Clement. vnic. de iureiurando, extrauag. vnic. vers. Sanè Ioannis XXII. ne sede vacant. Probant, & varijs historijs illustrant plures congesti à Barbosa tom. 6. in select. ad textum in capite si Papa 6. 40. distinct. Pereyra de manu Regia, prælud. 2. Diana part. 1. tract. 2. resol. 122. & part. 10. tr. 6. & in additis ad eandem partem, tr. 1. resol. 5. quibus addendi sunt Baronius anno 751. Antonius Augustinus in epit. lib. 1. tit. 16. Germonius lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13. ex n.39. Coquęus in Antimorn. fol. 21. Leo contra Vuaramundum c. 10. Zypeus in hiatu Cassan. fol. 17. & 20. Bellarminus in prolog. lib. de potest. Papæ, Solorzanus tom. 1. de iure Indiar. lib. 2. c. 22. ex n.22. & c. 23. & 24. Salcedo lib. 3. de regim. Princ. c. 10. dissert. 36. & c. 19. dissert. 41. Landmeter. lib. 3. de veteri mon. cap. 3. §. Transeo, Marius Cutellius de Eccles. libert. lib. 2. q. 4. n.72 Cardinalis Iacobus, & Petronius in concione ad Populum Franciæ, quæ Latina extat in continuat. hist. Tuani, lib. 8. ad annum 1615. pag. 490. Illustr. Ramos ad Alexand. VII. pro Episcop. Lusit. propos. 5. n.22. Vnde cùm adeò grauis causa adesset in præsenti casu, videlicet violatio fidei patri datæ, & contumacia in non adimplendo votum expeditionis in Terram sanctam, ideò Innocentius III. comminatur priuationem nō solum successionis paternæ, verùm & iuris, si quod habiturus esset Andreas ad Regnum Hungarię, defuncto fratre sine liberis. De obligatione adimplendi votum a defuncto emissum agit Marinis lib. 1. resol. c. 165. qui ex alijs resoluit, successorem non teneri vota personalia adimplere, realia verò omninò, & ad id compelli posse per iudicem ecclesiasticum.

CAPVT VII.

Innocent. III. a Trecen. Episcopo.

MAgnæ deuotionis indicium, & synceræ in Christo tuæ fidei esse credimus argumentum, quod vt nouissima tua Domino consecrares, nec senectutis iam imminentis incommoda, nec discrimina viæ, nec te dubia fides, & inconstans inconstantia pelagi terruerunt, quin pro salute animæ tuæ ac libertate Trecen. Eccles. & deuotione terræ natiuitatis Domini Hierosolymitanas prouincias te disponeres visitare. Cùm enim Trecen. Ecclesia (sicut ex tua relatione didicimus) contra ecclesiasticam libertatem indebitis grauaretur angustijs, & pressuris, nec per alium quàm per N. quondam b Campaniæ Comitem, tum in vltramarinis partibus constitutum, assi-

afflictionibus eiusdem Ecclesiæ posse credères de facili subueniri, confisus de liberalitate ipsius, quem si ad eum accederes, tibi super necessitatibus Eccl. tuæ credebas humiliter prouisurum, præter consilium charorum tuorum ad ipsum proposuisti accedere, ac in signum peregrinationis, & deuotionem terræ Orientalis, crucem Domini *c* assumpsisti Licèt autem, vt non vacuus in conspectu Domini appareres, sed aliquos tecum manipulos in aream Domini cum exultatione deferres, sermonem ad populum feceris, vt aliqui tecum assumpto crucis signaculo subirent itineris grauitatem; vix tamen vnus inter omnes apparuit, qui verbum tuum reciperet, & impleret: tu verò, vt laudabile propositum fine clauderes meliori, viam aggressus, cùm *d* Placentiam peruenisses, supet morte ipsius Comitis tristes recepisti rumores: propter familiam tamen dissimulato mœrore, progressus in Thusciam quosdam familiares tuos obuios habuisti, qui te volebant inuitum etiam ab itinere reuocare, asserentes iter tuum nec tibi, nec vltramarinis partibus expedire, cùm Gallicanis omnibus exinde redeuntibus, terra illa defensanda in Theutonicorum manibus remansisset. Quamuis autem super morte ipsius Comitis immensam tristitiam concepisses, & *e* præcipuam intentionem tuam esse conspiceres iam frustratam, noluisti tamen sine consilio Apostolicæ Sedis, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est, & magistra, ad propria remeare. Ingressus igitur postmodùm Vrbem, & in nostra præsentia constitutus, intentionis tuæ propositum, ac statum Trecensis Eccl. nobis humiliter expressisti, nostrum, & fratrum nostrorum consilium cum deuotione requirens. Venerabilis etiam frater noster *f* Senonen. Archiep. Metropolt. tuus statum Trecen. Eccles. & dispendium, quod ex absentia tua incurrere poterat, semel & iterum nobis per suas litteras intimauit: propter quod disposuimus deliberare cum fratribus, an cum eadem Trecensi Eccl. misericordiam faceremus, te ad gerendam ipsius solicitudinem remittentes; an (sicut tenebaris ex voto) te iter arreptum perficere pateremur; & vtrum horum, tam saluti tuæ, quàm terræ Orientali potiùs expediret. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda: quid liceat, quid deceat, quid expediat. Quid liceat secundùm æquitatem: quid deceat secundùm honestatem: quid expediat secundùm vtilitatem. Sanè non videbatur contra votum, & tam laudabile propositum, licitum vt venires, cùm vox exclamet *g* prophetica: Vouete, & *h* reddite Domino Deo vestro: vt primum ad consilium, secundum verò ad imperium referatur. Et in *i* Euangelio: Reddite quæ sunt Dei, Deo. Votum enim istud non est dubium esse Dei, cui te obligaueras. Sed nec decedere quomodolibet videbatur, cùm sit scriptum in Euangelio: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Et in *j* Genesi vxor Loth, quæ retro respexit, in salis statuam legatur fuisse conuersa, Et in actibus *k* Apostolorum, Ananias, & Sapphita, qui abierunt retrorsum, sancto Spiritui mentientes, à conspectu Apostolorum Principis mortui scribantur successiuè delati. Præterea non videbatur aliquatenus expedire, cùm ex absolutione tua, si fieret, scandalum posset laicorum mentibus generari, dicentium: Vbi est Deus clericorum? & hoc exemplo credentium se ad voti obseruantiam non teneri, quod viderent per Ecclesiarum Rectores Apostolicæ Sedis auctoritate deponi, per quod graue dispendium terræ Orientali contingeret prouenire. Quod enim agitur à Prælatis, facilè trahitur à subditis ad *l* exemplum: iuxta quod Dominus inquit ad Moysem *m* in Leuit. Si sacerdos, qui est unctus peccauerit, facit delinquere populos. Verùm ætatis iam in te senescentis defectus; & canities, quæ vix labores, & dolores suos tolerare poterit etiam in quiete, in contrarium allegabant; & Ecclesiæ Trecensis suspiria, cui vinculo pastoralis solicitudinis alligatus; sine ipsius assensu votum peregrinationis emittere forsitan non debueras; & dicti Metropol. tui, qui nos vt Trecen. Eccles. misereremur, solicitè inuitabat, instantia nos in partem contrarian. non modicum inducebant. Ipsum etiam, quod ex sui forma sanctum & honestum votum erat, ex persona vouentis minùs licitum videbatur: quæ licèt pennas habeat, quibus satagat aduolare, ita tamen adstrictæ sunt nexibus præsidentis, vt liberum non habeat absque ipsius permissione volatum. Cùm enim iuxta sacrorum *n* canonum instituta clericus absque Episcopi sui licentia peregrinari non debeat, & Episcopus non minùs, immò potiùs Sedi Apostolicæ sit adstrictus, videri poterat; quod absque eius generali, vel speciali licentia votum peregrinationis, quo te tamdiu absentares, emittere non deberes. Minùs etiam votum ipsum terræ Orientali videbatur expediens, quæ plus pugnatorum subsidium, quàm clericorum, quos & officium, & dissuetudo reddit imbelles, ministerium in instantis articuli necessitate requirit. Quamuis enim orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat, quia tamen iam impletum est verbum Dei dicentis: Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Et infrà: Spiritus est Deus, eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare; videri poterat; quod non minùs in Ecclesia tua, quàm in terra Orientali proficeres piis orationibus apud Deum in his, quæ pro liberatione ipsius iustè, ac humiliter postulares. Et vtinam cum Moyse posses in montem ascendere, vt te manibus extensis orante, Iosue pugnans in solitudine Amalechitas in ore gladij superaret. Credebatur etiam, quod terræ Oriētali magis accederet, si quod in tuis, & tuorum clericorum procurationibus fueras impensurus, secundùm alicuius religiosi arbitrium transferretur in subsidium bellatorum. Cùm igitur in lege veteri, in qua non minùs præceptum Domini obligabat, quàm votum hodie obligat in Ecclesia, primogenita, quæ Domino mandabantur offerri, quædam redderētur Domino, vt primogenita Leuitarum; quædam redimerentur, vt aliarum tribuum; quædam *o* commutarentur in aliud, sicut primogenitum asini, quod oue commutabatur: ex hoc attendentes, quod votum etiam commutari possit in opus aliud pietatis, præsertim cùm bonæ memoriæ *p* A. Papa prędecessor noster votū peregrinationis etiam redimi posse, vel in aliud commutari *q* responderit requisitus: non curantes quid os iniqua loquentium loquatur, dum tamen non recedamus à tra-

mite veritatis, cùm secundùm Apostolum gloria nostra sit testimonium conscientiæ nostræ: & scãdalum non curantes, præsertim quia non in tenebris, sed in luce procedimus; de illius auctoritate securi, qui cùm audisset à discipulis, Nonne scis, quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt? respondit: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Et iuxta Apostolum: Si hominibus placerẽ, Christi seruus nõ essem: tibi pro te, & sex famulis tuis de communi fratrum nostrorum, & tam Archiepiscoporum, quam Episcoporum, & aliorum prudentiũ consilio, quos per Dei misericordiam nobiscũ multos præsentes habuimus, licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutandi, vt omnes expensas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui religioso committas in necessarios vsus terræ illius sine diminutione qualibet transferendas. Sic enim Orientali prouinciæ, quæ plus tuis, quàm te in articulo necessitatis instantis indiget, tua subuentione proficies, & Trecen. Eccl. tua præsentia, & regimine vtiliùs prouidebis: ac per hoc animæ tuæ salubriùs consuletur. Laborem etiam laboribus recompenses, solicitiùs instando vigilijs, deuotiùs vacans orationibus, & ieiunijs fortiùs te exercens, ac super grege tuo vigilans solicitudine pastorali. Ad hanc autem indulgentiam tibi de benignitate Sedis Ap. faciendam id etiam specialiter nos induxit, quod iter tuum iam non videbatur vltramarinæ prouinciæ fructuosum, à qua ferè omnes Galli remearunt. Et cùm pro salute animæ tuæ, ac libertate Trecen. Eccl. per prædictum Comitem assequenda, præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessauerunt causæ, faciliùs *r* cessare potuit & effectus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani Idibus Martij.

NOTÆ.

1 a *Trecen.*] Ita etiã legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.5.* & in epistolis Innocentij III. editis Coloniæ, *fol.*32. ex quo regestro ita restituo litterã huius textus. Episcopus hic Heruæus dictus Ecclesiam Trecen. rexit ex anno 1193. vsque ad annum 1223. de eo agitur *in c.25. de præb. capite dilecti 55. de appel.* Eius præclaram vitam exprimit epitaphium, quod in eius sepulchro legitur, & referunt Fratres Sarmath. *to.3. Galliæ Christ. fol.*182.

2 b *Campaniæ.*] Campania, cãpestris, & plana prouincia, vnde illi nomen est, vt notaui *in c.1. de corpore vit.* diuiditur in superiorem, & inferiorem: sub inferiori Tricasses, Ioignij, Bassignij, Valages: in superiori territorium Pettense collocatur. Primus Campaniæ Comes fuit anno 999. Hugo, vel Eudo, Theobaldi Blesensis filius è sorore Conradi II. Imperatoris. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primùm accessit sub Philippo Pulchro per connubium cũ Ioanna filia Henrici Comitis Campaniæ. Ex Philippo nati sunt Ludouicus, Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes successiuè in Gallia regnarunt. Ludouicus autem vnicam filiam reliquit, quæ successit in Regno Nauarræ, non tamen in Comitatu Campaniæ, & Bryæ, quia Coronæ dicebantur annexi, quemadmodum postea anno 1361. Ioannes Rex indissolubiliter vniuit, vt refert Altesserra *de Ducibus & Comitibus*, *c.*12.

c *Crucem Domini assumpsisti.*] Iuxta morem fidelium, quem referam, & illustrabo in textu sequenti.

d *Placentiam.*] De qua vrbe nonnulla adduxi *in cap. fin. de iuram. calum.*

e *Præcipuam intentionem.*] Cùm votum Episcopus suscepisset non solùm pro salute animæ suæ, verùm etiam vt consuleret Ecclesiæ propriæ apud Comitem Campaniæ.

f *Senonensis.*] Michael videlicet, qui obijt anno 1199. De Ecclesia Senonensi nonnulla adduxi *in cap.6. de constit.*

g *Prophetica.*] *Psalm.75. vers.*12. ibi: *Vouete & reddite Domino vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera.*

h *Rodite.*] *Matthæi cap.12. vers.17.*

i *Euangelio.*] *Lucæ cap.9. vers.62.*

j *Genesis.*] *Cap.16. vers.26.*

k *Actibus Apostolorum.*] *Cap.5. vers.5. & 10.*

3 l *A subditis in exemplum.*] Consonat caput 3. *hoc tit. in 2. collect.* efficaciam exempli & imitationis superiorum in populis sibi subiectis, & quod magis illorum facta, quàm leges, & edicta in componendis, & corrigendis subditorum moribus operantur, satis probat Claudianus ibi:

—— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis:
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Qui vltimus versus iam in adagium transire videtur, vt cõstat ex noua eorum collectione apud Erasmum, & *c.19. Eccles.* legitur: *Secundùm Iudicem populi, sic & ministri eius; & sicut rector ciuitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Plato *lib.8. de Repub.* Plerumque accidit, vt ij qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum imperio degunt. D. Chrysostomus *de sacerd. serm.3. c.*14. Solet enim ciuium multitudo suorum Principum mores, tanquam exemplar aliquod intueri, & ab illorum ratione sese effingere. Cassiodorus *lib.3. epist.*12. *Publici decoris mater est meus regentis; & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum.* Faciliùs quippe (si dicere fas est) erraret natura, quàm dissimilem sui Principes possit formare Rempublicam. Plura congessit Solorzanus *embl.*29.

m *Leuitico.*] *Cap 4. vers.3.*

n *Sacrorum canonum.*] *Cap. non oportet, de consecr. dist.5.* 4
Concilium Cabilon. sub Carolo, *can.* 44. Presbyteros Romam, siue Turonum absque licentia Episcopi sui pergere, decreuimus inhibendum: immò nec laicis licebat sine litteris proprij Episcopi peregrinari, *d. cap. non oportet*: cuius prohibitionis rationem tradit, & illustrat Sauarus *ad Sidonium, lib.1. epist.5. vers. Priusquàm.*

o *Commutaretur.*] Iuxta tradita suprà *in c.1. hoc tit.*

p *A. Papa.*] Alexander III. videlicet, trãscriptus *in d. c.1.*

q *Respondit.*] *Cap.15. Diui Matthæi.*

r *Cessare debuit.*] *Cap. cùm cessante, de appellat.* Illustrat Balboa *in cap.8. de iureiur.*

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu communiter deducitur, posse Pontificem 5
iusta ex causa commutare votum peregrinationis ad Terrã sanctam in eleemosynas, ieiunia, & similia opera: quæ sententia licèt verissima sit, cùm Pontifex non solùm quodcũque votum possit cõmutare, verùm & relaxare; tamen in præsẽti casu nullam commutationem fuisse necessariam, si quidẽ votũ nullum erat, ex duplici causa probatur. Prima, votũ Episcopi Trecen. inualidum erat, quia irrequisito Põtifice, & absque licentia proprij Metropolitani, nõ poterat Episcopus deserere propriã Ecclesiam, & tam longinquam peregrinationem vouere, vt docuerunt Syluester *verbo Votum 3. q.1. n.4.* Azor. *p.1 instit. lib.11. c.16. q.2.* Filliuc. *tr.26. c.6. n.169.* & hoc votum esse inualidum, quia materia est iure naturali, & diuino prohibita, post Paludanum, Angelum, Sanchez, & alios docet Thomas Hurtado *tom.1. de resid. resol.13. n.5.* Ergo Episcopus Trecensis nulla indigebat relaxatione, aut cõmutatione Pontificis. Secũda, quia cessante causa propter quã votum emittitur, cessat eius obligatio, vt post Suarium & Sanchez probant plures cõgesti à Barbosa *hic*, Balboa *in c. si verò 8. n.75. de iuriur.* Sed in præsenti specie cessauit causa peregrinationis, vt constat ex illis verbis: *Ad hanc autem indulgentiam tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cùm pro libertate Trecensis Ecclesiæ per dictũ Comitem assequenda præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessauere causæ, faciliùs potuit cessare & effectus.* Ergo si ex hac duplici causa nullum erat votũ in præsenti casu emissũ ab Episcopo Trecensi, ad quid necessaria fuit Põtificis commutatio, seu relaxatio. Agnouerunt difficultatẽ repetẽtes in præsenti, Sanch. Suar. Azor, & alij relati à Barbosa *in collect. ad hunc textum*: quibus omissis Hurtado *vbi suprà, n.*31. asserit, in præsenti casu necessariam fuisse commutationem, quia votum validum fuit, si non absolutè, conditionaliter, si Papa licentiam præbuisset: vnde quia propter conditionem imbibitam obligatus fuerat, necessaria erat commutatio, ne scandalizarentur laici, & dicerent: *Vbi est Deus clericorum?* ex hocque exemplo crederent, quod non tenebantur ad voti obseruantiam. Quare cùm votum hoc validum esset sub conditione, si Papæ placuerit, tenebatur Episcopus requirere Pontificis consensum: & quia Innocentius non consensit, quia ex parte cessauerat causa voti, necessaria fuit commutatio obligationis Episcopi, quatenus ex sua parte votum implere tenebatur. Sed hæc in-

terpretatio facilè refellitur; nam Innocentius III. nullam facit mentionem consensus à se præstiti, aut præstandi tacitè, vel expressè; immò ex textus serie constat, Episcopum non solum votum emisisse, verùm & iter arripuisse, Placentiamque peruenisse, nulla expectata Pontificis licentia; nec Innocentius inde conqueritur, aut se consensisse tacitè, vel expressè innuit. Quare verius credo, Episcopum absolutè votum peregrinationis emisisse, nulla habita relatione ad licentiam Pontificis tacitam, vel expressam. Quare ea solutione omissa, ex historia illius temporis vera interpretatio præsentis textus petenda est. Temporibus enim Innocentij III. dum de expeditione in Terram sanctam solerter agebatur, non solum laicos, verum & Episcopos inuitari ad eam expeditionem, constat *ex cap. non est, hoc tit.* & varijs Innocentij epistolis, refertque Spondanus post Baronium *anno* 1199. *& sequenti*; vnde eo tempore licitum erat votum in Hierosolymitanum subsidium facere, & adimplere ab Episcopis, inconsulto R. Pontifice, vt docent *in cap. scripturæ, hoc tit.* Buttrius *num.* 4. Abbas *num. vlt.* Cardinalis, & alij relati à Thoma Sanchez *lib.* 4. *summæ, c.* 25. Vnde licitè, & validè iuxta morem illius sæculi potuit Episcopus Trecensis votum Hierosolym. emittere, tenebaturque illud adimplere, nisi à Pontifice iustis ex causis, vt in præsenti casu contigit, fuisset commutatum. Pro secundæ difficultatis solutione varia adduxerunt relati à Barbosa *in præsenti*, Balboa *in cap. si verò, num.* 73. *de iureiur.* Trullench. 2. *p. in Decal. lib.* 2. *cap.* 2 *dub.* 4. *num.* 12. Stunica *de voto, cap.* 4. *num.* 104. distinguentes inter causam impulsiuam, & finalem; ita vt in præsenti specie causa adeundi, videndique Comitem Campaniæ esset impulsiua, & non finalis; & ita ea deficiente, adhuc persistebat obligatio adimplendi votum. Sed facilius responderi potest asserendo, in præsenti specie duplici ex causa Episcopum votum emisisse, Prima, præcipuaque ob salutem animæ propriæ: secunda, vt de libertate Ecclesiæ Trecensis ageret cum Comite Campaniæ. Vnde licèt per mortem ipsius Comitis hæc secunda causa deficeret, prima tamen, præcipuaque, videlicet expeditio in Terram sanctam, adhuc vigebat. Vnde necessariò propter eam votum implendum erat, nisi à Pontifice ex rationibus in præsenti adductis commutaretur: & ita apparet, commutationem necessariam fuisse, rectèque ex hoc textu Doctores deducere, Pontificem posse commutare votum, etiam Hierosolymitanum, in ieiunia, eleemosynas, & similia opera pia.

CAPVT VIII.

Idem *Cantuarien.* a *Archiepiscopo.*

QVod super his Sed. Apost. consulere decreuisti, quorum exequutio spectat ad officium pastorale, f. t. in Domino commendamus, sperantes quod per responsionem nostram instructus, diligentiùs ea exequeris. Quæsisti sanè de his, qui in succursum Terræ sanctæ *b* signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam iustam causam votum peregrinationis non possunt vtiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cùm per A. S. sine districtione receperis in mandatis, vt eos, & qui signum crucis assumptum abiecerunt, ad resumptionem ipsius, & exequutionem voti per cens. eccl. ap. rem. compelleres, non obstante aliqua indulgentia, si qua fortè per surreptionem à prædec. nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ t. respondemus, quod debiles, & inopes magis illuc in defectum, quàm ad profectum accedunt: cùm isti pugnare non possint, & illi mendicare cogantur; nisi fortè sint Nobiles, & magnates, qui suis secum expensis bellatores adducunt; vel artifices, & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria, & Terræ subsidia ministrare, quamuis non multi talium propter breuitatem possessionum, & paucitatem inhabitantium sint opportuni. Verùm credimus distinguendum inter illos, qui temporalem; & eos, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere: quod primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio iniungenda; ac rerum facultate pensata, quas possent, aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium Terræ sanctæ transmittant, exequentes per alios quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione Terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt; & eos quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis iniungitur, credimus distinguendum: quod circa primos plus Terræ sanctæ succursus, & circa secundos plus labor itineris secundùm intentionem vouentis, vel pœnitentis debet attendi. Vnde si quis hoc modo vouentium est inutilis ad pugnandum, quamuis habilis ad eundum, melius est redimere votum, quàm expensas consumere: quod & de pœnitente, qui propter debilitatem non potest iter iniunctum peregrinationis implere, sanè valet intelligi; non autem de illo, qui quamuis sit impotens ad bellandum, potens tamen est ad eundum. Super his autem diligens discretio est adhibenda, ne quid prece, vel pretio, amore, vel odio, siue occasione quacunque contra salutem animæ, vel vtilitatem Terræ quomodolibet attentetur. Vnde per viros religiosos, & prouidos dispensationem huiusmodi volumus prouidere. De mulieribus autem hoc credimus obseruandum, vt quæ remanere noluerint, viros suos sequantur euntes. Cæteræ fortè, nisi sint diuites, quæ secum in suis expensis possint ducere bellatores, votum redimant, quod vouerunt, alijs ad Terræ sanctæ subsidium singulis secundùm proprias facultates diligenter inductis.

NOTÆ.

1 a CAntuar.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 5. & *in cap. quod super, de maiorat. & obed. cap. quod super, de fide instrum.* vbi extant aliæ partes huius epistolæ, vt ibi notaui.

2 b *Signo crucis.*] Qui arma sumebant pro recuperanda Terra sancta, cruce insigniebantur, vt eo fidentius aduersus crucis hostes dimicarent, & ad omnia pericula crucis, & Crucifixi amore promptiores essent: quare qui nomen dabant illi sacræ militiæ, aut peregrinationem pro expeditione Terræ sanctæ faciebant, vulgò crucem sumere, seu accipere dicebantur. Guillel. Tyrius *lib.* 1. *de bello sacro*, Petrus Damiadus *lib.* 1. *ebroa. c.* 11. Otho Frising. *lib.* 7. *c.* 2. *Hi omnes è diuersis nationibus, & linguis in vnum corpus adunati, crucem in vestibus portantes, crucis Christi discipulos verbo, & opere se fore prædicabant, ac crucis virtute confisi, contra inimicos crucis in Domino dimicaturi iter aggrediuntur.* Idem *lib.* 1. *de gestis Friderici, c.* 37. *Cunctis qui aderant, ex priore rumore excitatis, ad accipiendam crucem vltrò occurrentibus, tres accepere eadem hora crucem Episcopi, Henricus Ratisbonensis, Otho Frisingensis, Reginbertus Passauiensis, & Dux Noricorum Henricus, frater Regis, de ordineque Comitum, Nobilium, virorũ illustrium innumerabiles.* Qui animum peregrinationis sacræ suscipiendæ habebant, in frõte, vel pectore signũ crucis præferebant; qui autem in procinctu erant, inter scapulas retro ponebant. Robertus monachus *lib.* 2. *histor. Hierosolym.* Berthold. *in chron. ad annũ* 1096. *Omnes quoque, qui se ad hoc iter deuouerũt, signo crucis seipsos in vestibus notare fecit;*

fecit; quod etiam signum in ipsa carne notatum apparuit. Neubrigen. *lib.3. hist. Angliæ, c.22.* notarunt Iuretus *ad epist.173. Iuonis Carnot.* Bosquet. *ad Innocentium III. lib.3. regestr.15. epist.197.* Cruxque illa aliquando erat purpurea, à quâ sacri milites cruce signati appellabantur, Carol. Sigon. *lib.9. de Reg. Ital.* ibi: *Signum eius expeditionis fuit crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Vrbanus salutaris in signum expiationis indulsit vestibus super dexteram scapulam affigendam.* Vnde qui profecti sunt in eam expeditionem, Crucesignati, & ipsa expeditio Cruciata vocata est. Inde etiam concionatores, qui Reges & alios Principes ad hoc sanctum bellum incitabant, crucem prædicare dicebantur. Concilium Lateran. sub Innocentio III. *in fine*: quam crucis signationem pro recuperatione Terræ sanctæ primùm cœptam sub Vrbano II. referunt Vuillemus Tyrius *lib.1. c.14.* & Bertholdus *ad annum.1095.* ibi: *Omnes qui se ad iter deuouerunt, signo crucis in vestibus notari fecit in Concilio apud Claromontem.* Notauit Cironius *in c.1. de statu monach. in 5. compil.* Ipse etiam Vrbanus in eodem Concilio omnes Crucesignatos, qui crucem assumpserant, sub peculiari protectione Ecclesiæ Romanæ accepit. Vuillelmus Tyrius *d. lib. 1. c.15.* ibi: *Sub Ecclesiæ defensione, & BB. Petri, & Pauli protectione, tanquam veræ obedientiæ filios recipimus, & ab vniuersis inquietationibus, tam in rebus, quàm in personis statuimus manere securos.* Ordericus Vitalis post relatam Vrbani orationem pro expeditione Terræ sanctæ. Idem Vrbanus II. eandem tuitionem confirmauit *in can.2. Concilij Claromont.* ibi: *Item placuit, omnia bona eorum, qui Hierosolymas pergunt, semper, & vbique esse salua in pace, & treuga, quousque redierint.* Firmauit etiam Concilium Lateran. sub Calixto II. anno 1122. *c.2.* ibi: *Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & tyrannidem Infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Vrbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere, vel auferre, quandiù in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis vltione plectantur.* Idem postea constituit Gregorius Pontifex, vt refert Guill. Neübrig. *lib.3. histor. Angl. c.20.* ibi: *Scilicet vt bona eorum, qui crucem acceperant, cum suis famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ, necnon Archiepiscoporum, & Episcoporum, atque aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant.* Quare prætextu huius tuitionis Ecclesiasticæ, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus quæstio moueretur, Episcoporum erat cognitio, qui censuris inuasores obstringebant, vt testatur Iuo Carnot. *epist.173.* qui cùm diu inde disceptassent, non potuerunt in vnam conuenire sententiam, dicentes, nouam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium, nec scire vtrum hæc tuitio ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad casamenta eorum; largæque indulgentiæ illis concessæ fuerunt *cap. excommunicamus, de hæretic.* Vnde D. Bernardus *epist.322.* ita hortatur ad hoc bellum suscipiendum Clerum, & populum Spirensem: *Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose vbi dimices absque periculo, vbi & vincere gloria, & mori lucrum: si prudens mercator es, si conquisitor huius seculi, magnas quasdam tibi nundinas indico; vide ne pereant. Suscipe signum crucis, & omnium pariter, de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parui constat; si de voto assumitur, humero valet sine dubio regnum Dei. Benè ergo fecerunt qui cœleste signaculum iam susceperunt.* Plura de ipsis Cruciatis, & hac sancta expeditione congesserunt Grethserus *lib. 2. de cruce, cap.58.* & *p.2. lib.2. c.10.* & *p.13. de Cruciatis*, Beyerlinch *tom.6. in Theatr. verbo Peregrinatio*, Iuretus *ad epist.173. Carnot.* Baronius *anno* 1095. Mornac. *in l.4. C. de proc. Imper. offer.* P. Marcha *in not. ad Concilium Claromont. pag.418.* & *in concord. sacerd. lib.4. c.15.* & *lib.5. c.21.* & in locum horum Crucesignatorum successerunt officiales, & ministri S. Officij, qui illorum priuilegijs fruuntur. Bobadilla *tom.1. polit. lib.2. cap.18. n.35.* Carleual. *de iudic. tom.1. tit.1. disp.2. n.427.*

C A P V T IX.

IN hoc textu tantùm proponitur explicatio antecedentis, seu potiùs pars ipsius est, ideòque eidem Præsuli in eo rescribitur, & tantùm aliqua dubia, quę circa votum vltramarinum, & eius commutationem, seu redemptionem oriri poterant, resoluuntur; quare illum omitto, per eadem tamen verba refertur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.5.* & eius commentarium petendum est ex traditis *in cap.1. hoc tit.*

C A P V T X.

Idem *Gebennensi* a *electo*.

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm in b Gratianopolitana Ecclesia suscipiendi habitum regularem votum solemniter emisisses, & postmodùm promisisses in c manibus Episcopi eiusdem Ecclesiæ, te infra duos menses postquam ab Apostolica Sede redijsses, ad quam eo tempore accedebas, votum quod emiseras, impleturum, ac termino ipso transacto, non curasses quod voueras adimplere, tandem existens in voti transgressione huiusmodi, vocatus fuisti ad regimen Ecclesiæ Gebennensis; super quo à nobis tuæ saluti postulas prouideri. Nos igitur discretioni tuæ breuiter respondendo consulimus, quatenus si tuam omninò sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ memoratæ, ac reddas Altissimo vota tua. In hoc tibi gratiam facientes, quod si Capitulum eiusdem Gebennensis Ecclesiæ te postmodùm canonicè duxerit eligendum, concedimus vt electionem recipias taliter de te factam. Datum Signiæ vi. idus Augusti, Pont. nostri anno xvi.

N O T Æ.

1 a GEbennensi.] Ita legitur in epistolis Innocentij editis à Bosqueto *lib.4. regestr. 16. epist.93.* ex quo restituo litteram huius textus. Gebenna, seu Geneua, aliàs Cebena, est vrbs Galliæ, in Prouincia Viennensi, inter Aruernios, & Heluios montes, de qua Lucanus

——quà montibus ardua summis
Gens habitat cana pendens è rupe Gebennas.

Apud quam propter Lemanum lacum Rhodanus flumen intumescit, vt refert Papirius Masonius *in descript. Gall. fol.357.* Habuit olim Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam; sed cùm ciuitas illa esset ab hæreticis occupata, Sedes Episcopalis translata fuit Annessium Sabaudię oppidum. Cùm eius Episcopus postulatus esset in Archiepiscopum Ebredunensem, vt constat ex epistola 175. & 176. ipsius Innocentij *lib.3.* electus fuit Episcopus, cui in præsenti rescribit Innocentius.

b *Gratianopolitana.*] Vrbs Gratianopolis est in Gal-
lia, iuxta Voconios Allobrogum fines. Antiquitus vo- 2
cabatur Cularo, seu Cullarona, vsque ad tempora Diocletiani & Maximiani, vt referunt plura de ea adducentes Ioannes Chenu *in chron. Galliæ, fol.481.* Papirius Mason. *in descript. Gall. fol.427.* cuius Ecclesia erat olim canonicorum Regularium, vt refert Pennotus *lib. 2. hist. canonic. Regul. cap.33. num.13.*

c *Manibus.*] Gerondi videlicet, qui fuit primus Abbas Cluniacensis, demùm Episcopus Valentinus, & tandem Patriarcha Hierosolymitanus.

COMMENTARIUM.

3 PRæsens textus, quatenus in eo docetur, eum qui emisit votum religionis, & fuit negligens in eo implendo, Episcopum electum debere votum adimplere, renunciato Episcopatu, difficilis meritò visua est Interpretibus ex eo, quia vt supra probaui *in cap. 1. hoc tit.* non est fractor, sed transmissor voti, qui illud in melius commutat, & perfectius bonum: vnde cùm Episcopi status sit perfectior quàm religiosi, vt latè probat Hallierius *in vindicijs, c. 8. cum seq.* videbatur in præsenti specie ritè & rectè votum impletum, si acceptauit Episcopatum, qui votum emiserat religionis, commutato ipso voto in statum Episcopalem. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt Garaña *in præsenti*, Balboa *in c. 3. de iureiur. n. 71.* Sed illorum sententijs omissis dicendum est, Episcopum consecratum, seu confirmatum, non posse religionem ingredi inconsulto Romano Pontifice, propter vinculum matrimonij contracti inter ipsum, & Ecclesiam, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* probant Suarez *tom. 3. de relig. lib. 1. c. 19.* Stunica *de voto, q. 3. ex n. 3.* Basseus *verbo Religio 2. n. 1.* Castropalao *tom. 7. oper. moral. tract. 16. disp. 1. punct. 7. §. 1.* Marquez *in orig. Eremit. c. 6. §. 6.* Garcia *in polit. regul. tract. 2. difficult. 2. dub. 2.* Soza *in Episc. relig. fol. 27. num. 92.* Cellotius *de hierarch. lib. 9. cap. 23.* Electus verò potest religionem ingredi, quia adeò nō est ligatus prædicto matrimonij vinculo: & si votum religionis fecit antequam promoueretur in Episcopum, non potest illud adimplere inconsulto Pontifice, si confirmatus, aut consecratus reperiatur, ex eadem ratione; si verò tantum electus, vt in præsenti casu, reperiatur, tenetur votum adimplere ingrediendo religionem, quia acceptatio Episcopatus non est votum, neque ex voto ipsius electi fieri debet, iuxta textum *in cap. in scripturis 8. q. 1. l. si in quemquam 39. C. de Episc. & cleric.* & ita ex parte acceptantis non adest votum de meliori, aut perfectiori statu; quare qui votum religionis emisit, non liberatur ab eius obligatione, etsi in Episcopum eligatur, tenetúrque religionem ingredi, & si postea eligatur in Episcopum, aut rata habeatur prior electio, potest confirmari, & consecrari in Episcopum; quia non est incompatibilis religiosus status cum Episcopali dignitate, vt probat Soza *in tract. de Episcop. religios.*

C A P V T XI.

Honorius III. *Sarisbariensi*, a *& Bregadensi Præpositis.*

POstulastis per nostras litteras edoceri, an vobis professis ordinem regularem, quorum alter cruce signatus est, & reliquus crucis charactere desiderat b insigniri, liceat vicesimam prouentuum Ecclesiarum vestrarum, deputatam succursui Terræ sanctæ, deferre vobiscum, vt per vos proficiat illius terræ succursui, qui parati estis personas vestras exponere seruitio Iesu Christi; præsertim cùm multi exemplo æmulationis laudabilis prouocati, ad currendum post vos viriliter accingantur, præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia verò liberationi Terræ illius totis viribus aspiramus, disc. v. p. A. f. m. quat. si Ecclesiæ vestræ aliàs per absentiam vestram enormiter non lædantur, & vos vtiles fueritis terræ Domini verbo pariter, & exemplo, quod conscientiæ vestræ duximus relinquendum, dimissis procuratoribus idoneis in Ecclesijs vestris, potestis, & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac sic potest in vsus vestros transire vicesima Ecclesiarum vestrarum deputata subsidijs Terræ sanctæ.

NOTÆ.

1 a SArisbariensi.] Ita restituo epigraphen & litteram huius textus ex quinta compilatione Honorij III. vbi *in cap. 1. de statu monach.* repetitur præsens textus: adeò tamen corrupta est secunda pars huius inscriptionis, vt cognosci non possit de quo Præposito in eo agatur. Ciromius in eius notis existimat, legendum esse *Readingensi*, quia vrbs Reading. dicta, est in Comitatu Barchetiæ, in diœcesi Satisbatiensi Angliæ, de qua diœcesi nonnulla notaui *in cap. 28. de appellat.*

b *Insigniri.*] Iuxta formam illustratam *in cap. quod super, hoc tit.*

2 c *Vicesimam.*] Iuxta dispositionem Concilij Lateran. sub Innocentio III. celebrati, vbi de huiusmodi fructuum parte pro expeditione Terræ sanctæ assignanda ita cauetur: *Cupientes autem alios Ecclesiarum Prælatos, necnon clericos vniuersos, & in merito, & in præmio habere participes, & consortes, ex communi Concilij approbatione statuimus, vt omnes omnino clerici, tam subditi, quàm Prælati, vicesimam partem ecclesiasticorum prouentuum, vsque ad triennium conferant in subsidium Terræ sanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apostolica fuerint prouidentia ordinati, quibusdam dumtaxat religiosis exceptis, ab hac prætaxatione meritò eximendis: illis similiter qui assumpto, vel assumendo crucis signaculo sunt personaliter profecturi. Nos autem, & fratres nostri S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales plenariè decimam persoluemus: sciantque se omnes ad hoc fideliter obseruandum per excommunicationis sententiam obligatos, ita quod illi, qui super hoc fraudem scienter commiserint, sententiam excommunicationis incurrant.*

TITVLVS XXXV.

De statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

C A P V T I.

Gregorius *Fortunato Episcopo* a *Neapolitano.*

THEODOSIVS Abbas monasterij sancti Martini, petitoria nobis insinuatione suggessit, quæ habetur in subditis, in domo quondam Martini ex eius voluntate decessorem suum Andream Abbatem monasterium in quo monachi habitare debeant, construxisse: & quia id in honorem B. Petri Apostolorum Principis, & S. Archangeli Michaelis postulat dedicari, dilectionem tuam præsentibus apicibus duximus adhortandam, quatenus ad prædictum locum cùm postulauerit, ingrauanter accedas, venerandæ solemnia dedicationis b impendens. Et quoties necesse fuerit à presbyteris Ecclesiæ tuæ in loco sancto, deseruientibus celebrentur c sacrificia veneranda Missarum, ita vt in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter d diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid illic pro diuersorum deuotione commoditatis accesserit, sibi existiment vendicari; cùm monachis, in eodem loco deseruientibus debeat proficere quicquid à fidelibus offerri contigerit.

NO-

NOTÆ.

a NEapolitano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & in ipſo Regeſtro epiſtolarum D. Gregorij *lib. 7. indict. 2. epiſt. 15.* ex quo tranſcribo præſentem textum. De hac percelebri vrbe egi *in cap. 2. de conſtit.*

a b *Dedicationis impendens.*] Quia noua monaſteria ſine Epiſcopi licentia ædificari non valent, *cap. quidam 10. 18. q. 2. cap. monachis 12. cum ſeqq. eadem quæſt.* Anton. Auguſtinus *in epit. iuris*, *lib. 9. tit. 1.* latius dicemus *in cap. fin. de relig. domib. num. fin.*

c *Celebrentur ſacrificia.*] Adhuc enim prioribus annis Pontificatus Gregorij Magni monachi ad ſacerdotij gradum non aſcendebant, ſed à presbytero per Epiſcopum in monaſterio conſtituto ſacramenta accipiebant, diuinaque officia audiebant. D. Gregorius *lib. 3. epiſt. 18.* vbi cùm Mauro Abbati commendaret Eccleſiam ſancti Pancratij, præcepit vt peregrinum illuc presbyterum aduocet, qui ſanctiſſimam Deo hoſtiam immolet, eumque monaſterij ſumptibus alat, his verbis: *Ne remotis presbyteris, quibus Eccleſia ipſa fuerat antea commiſſa, vacare miniſterijs videatur; idcirco huius tibi auctoritatis tenore præcipimus, vt peregrinum illic debeas adhibere presbyterum, qui ſacra Miſſarum poſſit ſolemnia celebrare: quem tamen, & in monaſterio tuo habitare, & exinde vitæ ſubſidia habere neceſſe eſt.* Referunt Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, anno 610.* Hallierius *in vindicijs*, paſſim notaui iam *in cap. intelleximus, de ætate & qualitate.*

2 d *Diligentiam diſciplinæ.*] Conſonat idem Gregorius *lib. 2. epiſt. 59.* vbi Epiſcopo etiam Neapolitano ita ſcribit: [Ad prædictum locum cùm poſtulauerint, ingrauanter accedas, venerandæ ſolemnia dedicationis impendens, vt quoties neceſſe fuerit, à presbyteris Eccleſiæ in ſupraſcripto loco deſeruientibus celebrentur ſacrificia veneranda Miſſarum, ita vt in eodem monaſterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter diligentiam diſciplinæ aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid pro diuerſorum deuotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtiment vendicandum: ſed ſiue aurum, ſiue argentum, ſiue prædium, ſiue veſtimentum, omnibus modis conſtructio præfata poſſideat, cùm ancillis Dei in eodem loco deſeruientibus debeat proficere quicquid offerri ibidem contigerit.] Temporibus enim Gregorij M. omnia monaſteria erant ſubiecta Epiſcopo, in cuius diœceſi conſtructa erant. Concilium Aurel. 3. *can. 18. De his clericorum perſonis, quæ de Ciuitatenſis Eccleſiæ officio, monaſterijs, vel diœceſi, vel baſilicis in quibuſcunque locis poſitis, id eſt ſiue in territorijs, ſiue in ipſis ciuitatibus, ſuſcipiuntur ordinandæ, in poteſtate ſit Epiſcopi, ſi de eo, quod antè de Eccleſia habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia vnicuique facultas ſuſcepti monaſterij, diœceſis, vel baſilicæ debet plena ratione ſufficere.* Vernenſe *can. 5.* ibi: *Monaſteria, tam virorum, quàm puellarum, ſecundùm ordinem regulariter viuant; & ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus, in cuius parochia eſſe videntur, hoc emendare debeat.* Arelat. ſub Carolo, *can. 6. Prouidendum neceſſe eſt cuicunque Epiſcopo, qualiter canonici viuere debeant, necnon & monachi, vt ſecundùm ordinem canonicum, vel regularem viuere ſtudeant.* Tullenſe *p. vlt. c. 9.* ibi: *Congregationes canonicorum, & monachorum, ac ſanctimonialium ſecundùm canonicam inſtitutionem à proprijs Epiſcopis ſtrenuè viſitentur, & eorum Religio, & habitus exquiratur.* Et *c. qui verè 12. 16. q. 1.* Concilium Tolet. 10. *can. 3.* Magunt. *can. 20. & 21.* Melden. *can. 59.* Ticinenſe 2. *can. 9.* Cabilon. *can. 15. & 65.* quorum catologum refert Antonius Auguſtinus *in epit. iuris, l. 9. tit. 60. & 61.* Et licèt aliqui exiſtimauerint, Epiſcopos non omnimodam habere poteſtatem in monachos, nec poſſe de his, quæ contra regulam monaſticam committebant, cognoſcere, ſed tantùm ea corrigere, in quibus citra monaſticam diſciplinam monachi peccarunt, moti auctoritate Concilij Tolet. 4. *can. 50.* vbi ita aiunt PP. *Quapropter monemus eos, qui Eccleſijs præſunt, vt vltra talia non præſumant, ſed hoc tantùm ſibi in monaſterio vindicent ſacerdotes, quod præcipiunt canones, hoc eſt monachos ad conuerſationem ſanctam promouere, & Abbates, aliaque officia conſtituere, atque extra regulam facta corrigere.* Quæ verba etiam reperiuntur in canone 15. Concilij Aurelianenſis: *Abbates pro humilitate religionis in Epiſcoporum dignitate conſiſtant, & ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis corrigantur.* Hæc tamen ſententia prorſus aliena eſt à canonum, & Sanctorum Patrum mente, qui plenam poteſtatem Epiſcopo tribuunt in monachos, immo & diſciplinæ monaſticæ correctionem, *c. monaſterio, 18. q. 2.* Gregorius Magnus *lib. 7. epiſt. 65. Epiſcopus monachorum vitam competenti, regularique debet moderamine diſponere, qui pro commiſſis eorum animabus compellitur reddere rationem.* Et *lib. 3. legum Longobar. tit. 3.* ita cauetur: *Et de monaſterijs, quę infrà eorum parochiam ſunt, vigilanter curent, vt canonici ſecundùm canones, regulares ſecundùm regulam viuant; & vbi aliter quàm ordo popoſcerit, inuenerint, emendare faciant; & ſi emendare nequiuerint, nobis nuncietur.* Probat Boſquetus *ad Innocentium III. l. 1. epiſt. 7.* Nec contrariæ ſententiæ fauent verba illa Concilij Tolet. *Extra regulam*; nam idem ſignificant, ac contra regulam, vt apud Arbitrum *in ſatyr. Dij, Deæque, quàm malè eſt extra legem viuentibus! quicquid meruerunt, ſemper expectant.* Sed quia Epiſcopi dum monaſteria diſciplinæ cauſa viſitabant, poteſtate ſibi conceſſa abutebantur, plerumque quæ propria erant monaſterij ab eo auferentes; ideò varijs Eccleſiæ canonibus cautum fuit, ne Epiſcopi inquietare, aut moleſtare monachos aliquo modo intenderent, *c. 1. 18. q. 2.* Concilium Turon. 2. *can. 7. Epiſcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum ſine omnium ſuorum compresbyterorum conſenſu de loco ſuo præſumat eijcere.* Concilium Anglicanum *can. 3. Vt quæ monaſterijs Deo conſecrata ſunt, nulli Epiſcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quidquam de eorum rebus violenter extrahere.* Refert Anton. Auguſt. *in epit. iuris, lib. 9. tit. 62.* ideò Gregorius in præſenti, & in epiſtola antecedenti iubet Neapolit. Epiſcopo, vt monaſterium nouiter conſtructum dedicet, & ibi presbyteros ad diuina officia celebranda conſtituat. Inhibet tamen illi, ne extra diligentiam diſciplinæ in ipſo monaſterio alia vindicet, præcipuè ne à fidelibus oblata auferre præſumat. De exemptione monachorum ab Epiſcoporum iuriſdictione, latè egimus *in c. graue, de offic. ordin.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

C A P V T II.

Ex Concilio a *Lateran.*

MOnachi non *b* pretio recipiantur in monaſterio, nec peculium permittantur habere: non *c* ſinguli per villas, & oppida, ſiue per quaſcumque *d* parochiales ponantur Eccleſias, ſed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus *e* maneant: nec ſoli inter ſæculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui ſubleuet eum: ſi quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros Ordines non aſcendat. Is verò qui eum receperit, officij ſui ſuſpenſione multetur. Qui verò peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta adminiſtratione permiſſum, à communione remoueatur altaris; & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat ſepulturam: quod etiam de vniuerſis Religioſis præcipimus obſeruari. Abbas autem, qui diligenter iſta non cauerit, officij ſui iacturam ſe nouerit incurſurum. *f* Prioratus quoque, ſeu *g* obedientiæ pretij nulli tradantur, alioquin dantes, & accipientes à miniſterio fiant eccleſiaſtico alieni. *h* Priores autem, cùm in Eccleſijs conuentualibus fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta cauſa, & rationabili non *i* mutentur, videlicet ſi *k* lapidatores fuerint, ſi incontinen-

ter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amouendi meritò videantur; aut si etiam pro necessitate maioris officij de consilio fratrum fuerint transferendi.

NOTÆ.

1 a *Lateranensi.*] Generali videlicet, celebrato sub Alexandro III. *can.* 3. vt etiam habetur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & citatur textus hic *in cap.* 3. *& 4. de capel. monach.*

b *Pretio recipiatur.*] Hanc priorem partem exponemus *in cap.* 19. *de simon.*

c *Nec singuli.*] Monachi in duplici sunt genere. Alij simul in monasterijs degunt, qui ideò synoditæ, seu cœnobitæ appellantur, *l. addictos, C. de Episcop. aud. l.* 57. *C. Theodos. de appell.* quibus vnum dormitorium, refectoriumque idem: alij seorsim agunt, & soli sunt, qui & Eremitæ dicuntur, *Nouel.* 5. *Iustin. cap.* 3. qui in syluestribus antris mancipati sunt, vt in solitudine impensius sanctitati vacent, *l. quidam* 26. *C. de Decur.* de quibus egi *in cap.* 2. *de testam.*

2 d *Parochiales.*] Olim enim postquam monachi sacris Ordinibus initiari cœperunt, non solùm in proprijs monasterijs diuina officia celebrabant, & sacramenta fratribus administrabant, verùm & parochialibus Ecclesijs præficiebantur, vt etiam parochianis laicis sacramenta administrarent, *cap. in parochia* 16. *q.* 1. Concilium Agath. *can.* 27. Pictauiense *can.* 5. Pelagius Papa *cap.* 2. 3. *&* 24. Carnotensis *epist.* 69. ibi: *Si qui ergo sunt in collegio vestro viri prudentes, & maturi, & igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis, eos deducite antè præsentiam Episcopi, vt ab eo curam animarum suscipiant.* Notauit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epist.* 7. Sed cùm inde daretur occasio diuagationis, & disciplina monastica corrueret, statutum fuit, ne extra proprium monasterium monachi habitarent, *cap. nullus* 14. 18. *q.* 2. *cap. monachum* 3. 20. *q.* 4. Conciliom Tolet. 7. *can.* 5. Immò & in ipsis Ecclesijs monasterio subiectis, non monachus, sed clericus instituatur, *cap.* 1. *de capel. monach.* Vrbanus II. in Concilio Claromont. ibi: *Statuimus, ne in parochialibus Ecclesijs, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent, sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant.* Dicemus *in dicto cap.* 1.

3 e *Fratribus maneant.*] Consonant textus *in cap. ad audientiam, cap. ex parte, de capel. monach.* Clement. *Ne in agro, §. ad hæc, hoc tit.* quæ constitutio magna nititur ratione; nam monachus solus, teste D. Thoma relato a Cornelio à Lapide *in cap.* 4. *Exodi*, dæmon solitarius est, & auctore Seneca *epist.* 25. omnia mala nobis solitudo persuadet: ac magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Vnde Iustinianus *in nouel.* 133. monachos sine testibus viuere scelus existimat: & Thomas Cantiprat. *lib.* 2. *cap.* 11. ait: *Quàm vera sit hæc sententia, Væ soli, ego noui, qui triginta annis vices Episcopi in diuersis prouincijs egi, qui in hoc articulo, quod religiosi soli vadant, vel soli maneant in curijs, horrenda mala, horrenda scandala, horrendaque pericula frequenter audiui, quæ nunquam sustinuisset adiuncto socio, vel fecissent.* Prosequitur Landmet. *in comment. ad reg. D. Augustini, cap.* 4. *num.* 25.

4 f *Prioratus.*] Prioratus sunt cellæ monachorum extra monasterium, seu membra principalis monasterij, vbi pauci monachi à reliquis separati in vna domo vitam agunt: instituti fuerunt, vt disciplina seuerior, & strictior, quæ in vita communi monasterij profiteri, & seruari non poterat, immò nec conueniens erat, à paucis seuerioris disciplinæ, & vitæ amatoribus ibi seruaretur, vt refert Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno Christi* 676. *fol.* 315. ad minus autem debebant sex monachi ibi residere. Concilium Aquisgr. *can.* 44. ibi: *Vt Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint, aut canonici; & Abbas prouideat, ne minùs de monachis ibi habitare permittat, quàm sex.* Dicta Clementina *Ne in agro, hoc tit.* & Gregorius IX. in bulla ad Cluniac. & Nicolaus IV. ita statuerunt: *Ne in prioratu aliquo vnus solus monachus commoretur; sed ei, qui solus est, vnus, vel plures socij monachi adiungantur, si loci suppeditant facultates, alioqnin monachus reuocetur ad claustrum.* Benedictus XII. *in Benedict. cap.* 25. ibi: *Monachi autem in prioratibus, seu administrationibus cum dictis prioribus, seu administratoribus simul sint, & canonicas horas dicant, & in Missis celebrandis suas hebdomadas ordinatè, ac tractim, non syncopando, humiliter, & deuotè, & horis competentibus, & cum nota, vbi fuerint tres, vel quatuor, seu plures, facere teneantur.* Vnde D. Bernardus *epist.* 253. commendat Abbatem Guarrinum, eo quòd synagogas sathanæ, id est cellulas extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres sine ordine, sine disciplina habitare solent, destrueret. Et Turrifcremata *tr.* 13. *in regulam D. Benedicti*, ait in paucis prioratibus religionem annihilari; ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientiæ minuitur, continentia facilè periclitatur.

5 g *Obedientiæ.*] Prioratus ipsi, seu cellæ, quæ maiori, & principali monasterio parebant, ab ea subiectione Obedientiæ dicebantur, de quibus Gregorius VII. *lib.* 6. *epist.* 21. ait: *Obedientias Ecclesiæ, cæteraque beneficia, quæ sine communi consensu fratrum acquisierat.* Iuo Carnot. *epist.* 163. *De monacho illo, quem in iuramento constrinxisti, ne vltra illam administraret obedientiam, quam aliquandiu sibi vsurpauerat per inobedientiam.* Earum mentio fit *in cap. cùm singula, de præbend. lib.* 6. *Clement.* 1. *de suppl. neglig. Clement. ne in agro, §. sanè, hoc tit.* apud Innocent. III. *lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 29. ibi: *Omnes obedientiarum prouentus.* Sed quia in his obedientijs, & Prioratibus vnus ex monachis præponebatur rerum administrationi, cautè in præsenti prohibitum fuit, ne talis administratio pretio concederetur, cùm exinde sequantur incommoda, quæ suprà ex Turrecremata retuli.

6 h *Priores autem.*] Qui præpositi officio in monasterijs fungebatur, posterioribus sæculis Prior appellabatur; vnde Lanfrancus *in statutis cap.* 3. ait: *Seruata in omni Abbatis reuerentia, Prior, qui & Præpositus in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei.* Et apud Cassinens. *cap.* 65. legitur: *Præpositus monasterij secundùm morem nostrum Prior claustralis vocatur.* Et meritò, nam Prioris nomen superiorem significat. *Nouel.* 112. *Iustin.* D. Benedictus *cap.* 6. *suæ regulæ*, *Si quæ requirenda sunt, à Priore cum omni humilitate, & subiectione reuerentiæ requirantur.* Quare apud Carthus. Guillelmistas, Cœlestinos, Carmelitas, Heremitas, Augustinianos, Prædicatores, Præfecti, seu Superiores, Priores dicuntur, de quorum officio, & dignitate plura tradit Haæphtenus *disquis. monast. lib.* 3. *tract.* 3. *disquis.* 2. *&* 3.

7 i *Mutentur.*] Olim Abbates ab Episcopo, in cuius diœcesi monasterium situm erat, deponebantur. Conciliom Turon. 2. *cap.* 1. *§.* 7. *Episcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum, sine omnium suorum Compresbyterorum, & Abbatum consilio de loco præsumat eijcere.* Postquam autem religiones ab Episcoporum iurisdictione exemptæ sunt, Prælatorum Regularium destitutio ad superiorem ipsius religionis spectat, qui absque iusta causa non debet inferiores Prælatos remouere, seu deponere, *cap. nullam* 18. *qu.* 2. docent latè Suarez *de relig. tom.* 4. *tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 2. Tamburinus *de iure Abbat. p.* 1. *disp.* 13. *quæsito* 2.

8 k *Dilapidatores.*] *Cap. si quis Abbas* 18. *q.* 2. *cap. dictum*, 80. *dist. cap. quoniam, dist.* 100. *cap. cùm ad monasterium, §. fin. hoc tit.* vt contingit *in Prælatis sæcularibus, cap. fin.* 3. *qu.* 2. probata dilapidatione, aut suspicione manifesta, *cap. licèt Heli, cap. per tuas, de simon. cap. venerabilis*, vbi notaui, *de offic. deleg.* Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 7. *cap.* 5. quod est intelligendum, quando Prælati negligentia magna est, *cap. quicquid* 1. *q.* 1. Vnde non probatur dilapidatio ex eo, quod monasterium ære alieno grauatum reperiatur, cùm ex iusta causa id posset prouenire. Tamburinus *dicto quæsit.* 2. *num.* 5. Item deponi potest Abbas, si regulæ præuaricator reperiatur, id est, quod ei præiudicet, non autem obseruet. Tamburinus *vbi suprà, num.* 8. vel si illiteratus est, *cap. fin. de ætate & qualit.* & ob similes causas, quas prosequitur Tamburinus *d. quæsit.* 2. Tandem si incontinenter vixerit, ex præsenti textu: vnde in regula D. Benedicti huiusmodi incontinentes zona ad collum appensa genibus flexis sisti iubentur ad portas refectorij, & meritò cingulo honoris exuebantur, sumpto more veterum, qui virgines corporis dedecus passas zona suspendebant, & cum nuptui dabant, soluebant zonam, quæ nodus erat virginitatis, vt probat Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine.*

C A P V T III.

Alex. III. *Vniuerſis Abbatibus, & Conuerſis Ciſterc.* [a] *Ordinis.*

REcolentes qualiter hæc plantatio ſancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, ſub primis Ordinis Patribus pullulauit, & palmites longè latèque producens, ad mortifera circumquàque venena pellenda protulit flores, & odores effudit, peruigili cuſtodia cuſtodiatis eorum in omnibus inhærere veſtigijs, per quos cooperante Domino in deſertò huius mundi flos huiuſcemodi plantatus eſt honeſtatis. Hi enim monaſticæ frugalitatis contentiſſimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius ſufficientiæ aſſequuti ſunt complementum, Eccleſiæ chari, Epiſcopis, & Prælatis accepti, atque in conſpectu Regum, ac Principum fama, & merito glorioſi: nunc autem, quod dolentes dicimus, etſi non ab omnibus, neque in omnibus; à pleriſque tamen, & in pluribus ab illa ſancta inſtitutione dicitur declinatum, in tantum vt aliqui ex vobis primæ inſtitutionis obliti penitus, vel ignorantes, contra Ordinis veſtri regulam villas, & molendina, Eccleſias, & [b] altaria poſſident, [c] fidelitates, & hominia ſuſcipiunt, [d] iuſtitiarios; & tributarios tenent, & omne ſtudium adhibent, vt termini eorum dilatentur in terris, quorum conuerſatio debet eſſe in cœlis. Læditur hinc Ordo penitus, & vitiatur: nec eſt mutatio dexteræ Excelſi, quin immò potiùs de dextera tranſeunt in ſiniſtram, qui cùm relicto ſæculo ſub paupertatis habitu Deo militare decreuerunt, in negotijs denuò ſæcularibus implicantur. Inde eſt, quod vobis ab ijs, qui foris ſunt, contentiones, & litigia ſuſcitantur, & Abbatibus in cauſis forenſibus occupatis, plurimùm in commiſſis domibus & tepor Ordinis, & diſſolutio naſcitur charitatis: maximè quia charitas in paupertate plus proficit; & cupiditatis dedignata conſortium, niſi illa reſtringatur, hæc tepeſcit. Ideò ſanctum, ac venerabile collegium veſtrum precibus & monitis, quibus poſſumus, exhortamur, quatenus domus [e] illæ quæ à prima ſui origine in Ordine ipſo ſunt fundatæ, conſtitutis, & ordinatis terminis ſint contentæ, nec velint inordinatè ad ea manus extendere, quæ ſine laboribus, & periculis multis, & demùm ſine criminibus, & magna confuſione non poterunt retinere. Si enim relictis originalibus Ordinis inſtitutis, ad communia volueritis aliorum monaſteriorum iura diuertere, oportebit & vos communi iure cenſeri, quia dignum eſt, vt ſi qui ſimilem cum alijs ſuſcipiunt vitam, ſimilem ſentiant in legibus diſciplinam. Cæterùm domus illæ, quæ ab alijs inſtitutionibus ad veſtrum Ordinem ſe tranſtulerint, veſtris omninò ſe ſatagant vſibus conformare, & relictis poſſeſſionibus, vel mutatis, quas inſtitutio veſtra non recipit, ſic ſe in omnibus Religioni veſtræ coaptent, vt quemadmodum ſe gaudent in ſocietatem Ordinis, identitatemque habitus, & obſeruantiæ regularis aſſumptas, ſic etiam in paucitate ſæcularium rerum ſe lætentur veſtris inſtitutionibus conformatas, quatenus inde & ſuperno Conditori magis amabiles, & nobis, atque vniuerſæ Eccleſiæ meritò debeant fieri chariores. Sanè ſi ſuper poſſeſſionibus ipſis in aliquo de monaſterijs veſtris Apoſtolicæ Sedis auctoritas diſpenſauit, à nullo veſtrum ſumendum eſt inde exemplum, quia temerarium eſt, & indignum aliquem ſibi ſua auctoritate præſumere, quod Romana Eccleſia alicui monaſterio, certa ratione inſpecta, ſingularibus voluit indulgere beneficijs.

N O T Æ.

1 a *Ciſterciẽſis.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* ex qua integram huius textus reſtituo. Cùm enim temporibus Alexandri III. per annos 1170. Ciſtercienſium in Luſitania, & alijs Hiſpaniæ monaſterijs iam conſtructis cœpiſſet vſus habendi, & poſſidendi vaſſallos, & illis ampla exemptionum priuilegia Principes ſæculares concederent, oppida vicina deſerebantur, eorum incolis confluentibus ad oppida, & caſtra monachorum Ciſtercienſis Ordinis: vnde cùm his dominijs, & vaſſallis monaſteria ſuprà modum ditata cœpiſſent à primitiua Ciſtercij diſciplina degenerare, Alexander III. omnium Pater, ſed ſpecialis Ciſtercienſium, præſenti epiſtola periculi admonuit, præuenitque, ne diuitiarum pondere opprimerentur, & priſtinam diſciplinam negligerent, vt refert Manrique *tom. 2. annal. Ciſterc. anno 1171. cap. 7. nu. 5.*

2 b *Altaria.*] Id eſt decimas, & prouentus Eccleſiarum, vt *in c. quæſitum 1. q. 3.* Goſridus Vindocinenſis *lib. 1. epiſt. 12. Redemptionem Eccleſiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur.* Concilium Claromont. *can. 6. Vt altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per perſonas data, mortuis perſonis libera redeant in manibus Epiſcoporum, niſi fuerint illis per eorum ſcripta, vel priuilegia confirmata.* Carnot. *epiſt. 12. Maximè quod apud nos, qui altari non ſeruiunt, de altari viuunt: à quo ſacrilegio cùm eos obſterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere voluat ſub nomine perſonæ, ſicut à prædeceſſoribus meis ex praua conſuetudine redemerunt.* Cùm enim laici iniuſtè detinebant decimas, oblationeſque Eccleſiarum, ne Sacramentorum celebratio a laicis Eccleſiarum poſſeſſoribus pendere videretur, inducta eſt noua quædam verborum diſtinctio, ita vt in vna, eademque baſilica pars vna Eccleſia diceretur, quoad laicorum iura; & altare quo. ad iuris ſpiritualis adminiſtrationem: quam corruptelam admodum reprehendit Abbo Floriac. anno 1003. in apologia quam ſcripſit ad Reges Hugonem, & Robertum. Eius hæc ſunt verba relata ab Aimonio *de vita S. Abbonis Floriacenſis Martyris.* [Certè, chariſſimi Principes, nec catholicè viuimus, nec catholicè loquimur, quando illam Eccleſiam dico eſſe meam, ille alteram dicit eſſe ſuam, ac veluti quædam iumenta, comparati iumentis inſipientibus, vtraſque aliquando venales proponimus, propoſitaſque ab alijs emere non formidamus. Eſt etiam alius error grauiſſimus, qui fert altare eſſe Epiſcopi, & Eccleſiam alterius cuiuſlibet Domini, cùm ex domo conſecrata, & altari vnum quoddam fiat, quod dicitur Eccleſia, ſicut vnus homo conſtat ex corpore, & anima. Videte, æquiſſimi Principes, quo nos ducit cupiditas, dum refrigeſcit charitas.] Alia dabimus *in cap. 1. de capel. monach.*

c *Fidelitates & hominia.*] Id eſt homagia, & hominia, de quibus egi *in cap. nimis, de iureiur.*

d *Iuſtitiarios.*] Et ita monachi Ciſtercienſes iuxta priſ- 3
cam ipſius Ordinis diſciplinam, non poterant temporalem iuriſdictionem habere: quod alijs monachis olim prohibitum non eſſe, facilè conſtat ex finalibus verbis huius textus, vbi docet Alexand. III. quod ſi ad Ciſtercienſes transferantur alterius Ordinis, ſeu Religionis monaſteria habentia villas, vaſſallos, & ſimilia, debent hæc omnia, quæ Ciſtercienſibus non conueniunt, relinquere, aut commutare pro alijs rebus, ſeu poſſeſſionibus. Vnde ſimilia bona non improbantur in alijs monaſterijs, vt probat Anguianus *de legibus lib. 2. cap. 17. num. 6.*

e *Cæterùm domus illæ.*] Ex his verbis conſtat, non ſolùm 4
ſingulares monachos poſſe ad ſtrictiorem religionem tranſire, iuxta tradita ſupra *in c. licèt, de regul.* verum & monaſteria integra poſſe in alia migrare, nouamque regulam profiteri: quod latius proſequuntur Sanch. *to. 2. moral. l. 6. c. 7.* Ricciulus *l. 8. de iure perſon. c. 4. n. 25.* Tamburinus *tom. 3. de iure Abbat. diſp. 7. quæſt. 1 n. 14.* Barboſa *l. 1. de iur. Eccleſ. c. 42. n. 50.* Hallierus *in vindic. fol. 489.*

C A-

CAPVT IV.

a Clemens III.

SVper quodam canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licèt à Priore suo commonitus, proprium quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, & sic diem clausit extremum; quid scilicet de illo agendum sit, cùm nihilominus fuerit inter alios fratres traditus sepulturæ, nos duxisti necessariò requirendos. Quia verò te ignorare non credimus, quid de talibus in regula B. Augustini habeatur statutum, & quòd ipsum in Synodo Lateran. constet inhibitum manifestè: inquisitioni tuæ præsentibus litteris respondemus, quod ille canonicus non tantùm fuit christiana sepultura priuandus, verùm etiam si sine maximo scandalo potuerit fieri, de ipsa proijci dignus est Ecclesia, & extra cœmeterium Ecclesiæ sepeliri. Cùm sicut in ipsa Synodo habetur expressum, nec oblatio pro eo facienda sit, nec inter fratres debeat sepulturam habere. Hoc autem cùm fortè contigerit, in similibus est agendum.

NOTÆ.

a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, licèt constet agere de canonico Regulari Ordinis D. Augustini; & sic apertè ex hoc textu probatur, non solùm monachos, verùm & canonicos Regulares paupertatem vouere; quod etiam probatur ex sermone 1. D. Augustini de suorum clericorum vita, ibi: *Inter nos nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium.* Notauit Basilius Legion. *quæst. 3. schol. cap. 9. in principio.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio deducitur, & probatur.* EX hoc textu, & ex *cap. 2. cap. cùm inter, hoc tit.* DD. communiter sequentem deducunt assertionem: *Monachus, seu religiosus non debet aliquid peculiare possidere, aliàs si cum proprietate decedat, ecclesiastica sepultura priuatur.* Probant eam textus *in cap. scimus, cap. Abbates, 16. qu. 2. cap. monacho, 27. q. 1. cap. 7. de offic. ordin.* Concilium Altissiod. *can. 23.* ibi: *Si monachus in monasterio adulterium commiserit, aut peculiare habere præsumpserit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per se non emendauerit, aut Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, ad pœnitentiam agendam in alio monasterio retrudatur.* Vernense sub Pipino *can. 11. De illis hominibus, qui dicunt, quod se propter Deum tonsurassent, & modò res eorum, vel pecunias habent, & nec sub manu Episcopi sunt, nec in monasterio regulariter viuunt, placuit vt in monasterio sint sub ordine regulari, aut sub manu Episcopi sub ordine canonico; & si aliter fecerint, & correpti ab Episcopo suo se emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma seruetur.* Aquisgran. *can. 110. Eis qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde diuitiæ; quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inueniunt, sine cura non seruant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dixit 1. ad Corinthios cap. 7. Volo vos sine solicitudine esse: & Radix omnium malorum est cupiditas, seu auaritia, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Ast census iste terrenus eis, à quibus vitiosè diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates Ecclesiæ possidere, vt inde viuant, qui non sæculo, cuius gaudia fugitiua repudiant; sed Deo deseruiunt, cuius ineffabilia bona desiderant: ideòque qui abstractis, atque renunciatis patrimonijs, sua Christo dedere, meritò de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale, vt qui tanto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Dominicis sustententur, quatenus ad ea, quæ contempserunt, minimè redire qualibet necessitatis causa compellantur: & quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est, illos copiosiùs Ecclesiæ sumptibus, quàm canonicos, qui suis, & Ecclesiæ licitè vtuntur, indigere; vnusquisque enim, vt ait Apostolus vbi proximè, proprium dominium habet à Deo.* Concilium Magunt. sub Rabano *c. 14. Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, & res sæculares, quibus renunciauit, nullatenus sibi vsurpet, nec parochias Ecclesiarum accipere præsumat sine consensu Episcopi: de ipsis verò titulis, in quibus constituti fuerint, rationem Episcopo, vel eius vicario reddant, & conuocati ad Synodum veniant.* Trosleianum *can. 3. Auditur quod monachi nequaquam contenti communibus rebus, proprijs, & lucris turpibus inseruiant: quod vitium tanquàm pessimum cancer, ne vltra proserpat, radicitùs euellendum est.* Concilium Oxoniense *can. 49. Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in ipso religionis ingressu Domino dedicarunt.* Trident. *sess. 25. de reform. c. 20.* Londin. anni 1075. ex regula B. Benedicti, & dialogo Gregorij: *Et antiqua regularium locorum consuetudine, vt monachi ordinem debitum teneant. Si quis verò aliquid proprij sine licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec antè mortem id reddiderit, cum pœnitentia & dolore peccatum suum confessus, nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro eius absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepeliatur.* Alia plura Sanctorum Patrum decreta congesserunt Crespetius *in summa. fol. 625.* Antonius August. *in epit. iuris Pont. l. 9. tit. 4.* Iodoc. Coccius *tom. 2. thesauri, l. 4. art. 3.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Bellarminus *l. 2. de monachis, c. 20.* Lælius Mancinus *sacri iuris controu. disp. 9.* Robertus *l. 2. rerum iudic. cap. 2.* Lantdmeter *l. 2. de veteri, mon. c. 4. & c. 11. & in commeat. regulæ D. August. fol. 19.* Murga *tom. 2. disquis. mor tr. 1. disquis. 6. per tot.* Basilius Legion. *qu. 9. schol. c. 2.* Cellotius *de hierarch. l. 7. c. 5. & l. 9. c. 22.* Arauio *in decis. moral. tr. 3. qu. 29.* Theophilus Raynaudus *tom. 17. tr. de malè viu. in relig. pun. 2.* Brauo *ad regul. D. Benedicti, c. 33* Tondutus *resol. canonic. cap. 96.* Lemaistre *l. 1. de monachis, ferè per tot. & l. 2. c. 12.* Galletus *relig. opusc. c. 14.* Bosquetus *in not. ad Innocentium III. l. 2. c. 95.* Fragoso *p. 2. de regim. Christ. Reipub. disp. 24. §. 12.* Souchetus *in notis ad epist. 57. Carnot.* Balsamon *in can. 6. Synodi Carthag.* Spondanus *de cœmet. p. 2. l. 2. cap. 4.* Gazeus *in notis ad Cassianum, l. 4. instit. c. 13.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. c. 3. tr. 4. diffic. 1.* qui innumeros refert, Turrianus *l. 2. de votis monast.* Viuar. *de veteri monach. l. 2. c. 6.* Mendoza *l. 2. Concil. Illiber. c. 30.* Diana *p. 3. tr. 3. resol. 100.* Benedictus Hæphtenus *lib. 4. disq. monast. tr. 7. disquis. 1.* Scortia *in select. Pontif. constit. epit. 158. theorem. 398.* Stephanus Durantius *var. qq. q. 7. & 9.* Desiderius Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei iudic. c. 13.* Bruno Chassaing *de priu. reg. tr. 4. c. 5.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Paupertas præterquam repugnat iuri diuino, ad peccandum inducit, & maiori, perfectiorique bono obstat: igitur non est ita exactè à monachis obseruanda. Antecedens probatur primò *ex cap. 15. Deuteron.* vbi ait Dominus: *Egenus, & mendicus non erit inter vos.* Secundò quia paupertas pauperem plerumque in discrimen peccati vocat, & hominibus spiritualibus valdè nocet. *Prouerb. cap. 30.* ibi: *Ne fortè satiatus alliciar ad negandum, vel dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Ex *Eccles. cap. 27. Propter inopiam multi deliquerunt.* Facit illud Theogn. 3 *Impugnatur tradita assertio.*

Vah! misera paupertas: quid meis incumbens humeris
Dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram?

Maiori etiam bono impedimentum affert, quia acceptissimum Deo opus excludit, hoc est eleemosynam. Igitur perfectioni monachali non conuenit paupertas. Augetur hæc difficultas ex eo, nam prioribus Ecclesiæ sæculis, cùm vita sanctior, perfectiorque monachorum erat, eos dominium bonorum suorum retinuisse constat ex *l. generali, C. de sacros. Eccles. l. si quis, C. de Episcop. & cleric. nouel. 5. Leonis*, vbi statuitur, monachorum bona, qui non condito testamento decedunt, Ecclesiæ, vel monasterio esse donanda: ergo quia habebant monachi eorum dominium. Difficilis etiam est pœna in præsenti sancita

cita in monachos proprietarios; nam si crimina morte extinguntur, l. defuncto, ff. de public. iudic. latè probant Antonius Gomez lib. 3. var. cap. 1. Pichardus in §. 1. Instit. de perpet. & tempor. non rectè cadaueri in præsenti imponitur pœna priuationis sepulturæ.

4 De voto paupertatis. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, inter substantialia Religionis, seu monachatus vota omni æuo paupertatem fuisse enumeratam: omitto paupertatis votum in lege veteri emissum, de quo agunt P. Sherlogus tom. 3. in Cantica, cap. 1. vers. 10. vestig. 2. Frater Iosephus à Sancta Maria in apolog. defens. hist. Prophet. princip. 4. per varios §§. vt ad paupertatem spontè emissam à monachis, & cæteris religiosis in lege gratiæ perueniamus: & constat exemplum Christi Domini, & SS. Apostolorum: sequentesque monachi Macharius, Antonius, Basilius, Benedictus, Augustinus, & cæteri Patriarchæ, primùm inseruere votum paupertatis suis regulis adeò strictum, vt monachi non solum habere, retinere, accipere, verùm nec dicere aliquid proprium possent. D. Benedictus cap. 33. suæ regul. ibi: Ne quisquam suum esse aliquid dicat. D. Basilius in regul. breuior. interrog. 35. & 85. D. Isidorus regul. monast. cap. 19. ibi; Monachi nihil peculiare sibi facere audeant, nec in suis cellulis quidquam, quod ad victum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat. D. Augustinus cap. 1. suæ regulæ, & ex ea regula Tarnarensis cap. 14. regula Ferreoli cap. 10. regula S. Fructuosi cap. 4. quindecim regulas SS. Patrum ad idem refert Benedictus Anianus in compil. regul. SS. PP. & Cassianus lib. 4. instit. cap. 13. ait: In his monasterijs, in quibus aliqua remissiùs indulgentur, etiam hanc regulam strictissimè seruari, vt ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi processisse, Codicem meum, tabellas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna pœnitentia satisfacturus sit, si casu aliquo per subreptionem, vel ignorantiam huiusmodi verbum de ore eius effugerit. Exagerat idem regula cuiusdam distincta ab illa, quæ est Serui Dei ad Sorores, ita statuens: Qui dixerit, Meum est hoc, aut illud, peccauit coram Deo, nisi tantùm per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat à Deo, & caueat de reliquo, & ne iterare audeat. Hinc Sanctus Columbanus in suo pœniteut. ait: Meum, & tuum dixit, sex plagis puniatur. Vnde constat, quanto studio, & zelo viri illi monasticæ vitæ perfectionem, quæ ab omnimoda rerum omnium abdicatione nomen accepit, amplectebantur, & quantò ab hoc vitio proprietatis abhorrebant, vt non solum facto, sed nec verbo quidem auderet quis dicere aliquid proprium, agnoscentes animos diuina obseruatione deuinctos, non decere patrimoniorum desiderijs occupari, vt aiebant Imperatores in l. 104. C. Theodos. de Decur. nec malè aiebat P. Blesensis opusc. de amicitia, cap. 10. Felicissimam vitam agerent homines, si hæc duo verba de medio tollerentur, Meum, & tuum. Quod dysticho hoc nescio quis expressit:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plura de paupertate religiosa, & eius perfectione congesserunt D. Bonauentura, & alij ad caput 6. regulæ S. Francisci, D. Thomas 3. part qu. 48. art. 3. Suarez tom. 3. de relig. lib. 2. cap. 12. num. 1. Lezana tom. 2. cap. 6. num. 4. Thomas Sanchez lib. 5. in Decal. cap. 1. num. 9. Lugo de iustit. t. tom. disp. 3. sect. 4. num. 75. Garcia tom 1. polit. regul. diffic. 2. Iodoc. Coccius vbi suprà, Murga fusè tom. 2. disquis. mor. tract. 1. disquis. 6. per tot.

5 De pœnis monachi proprietarij. E contrario proprietatem in monachis vitium iniquissimum appellauit D. Benedictus, cuius nomenclaturæ rationes varias adduxit, & illustrauit Haæphtenus lib. 4. tr. 7. disq. 5. quia est radix omnium malorum. Cassianus de eo agens lib. 4. instit. cap. 6. ait: Receptaculum est malorum, vitiorumque omnium radix, & inextricabilis nequitiæ fomes efficitur, dicente Apostolo ad Timoth. cap. 6. Radix omnium malorum est philargyria, id est amor pecuniæ, cuius noxiam deinde & multiplicem sobolem describit. Pro hac non mendacij, non periurij, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri: si quoquam à spe quæstus deciderit, non honestatis, non humilitatis modum transcendere pertimescit, sitque ei per omnia, vt alijs venter, ita huic & aurum, & spes lucri pro Deo. Vnde Apostolus ad Coloss. cap. 3. huius morbi noxia venena prospiciens, non solùm eam radicem esse omnium malorum, verùm etiam idolorum seruitutem, pronunciauit dicens; Et auaritia, quod in Græco dicitur, quæ est simulacrorum seruitus. Ita & ille cap. 9. qui subdit. Eò monachum rabie pertrahi, vt suæ professionis efficiatur desertor. Quod & Basilius confirmat constit. monast. cap. 35. ibi: Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disiunctionem, & defectionem à cæteris meditatur. Audiendus quoque Magnus Gregorius lib. 10. epist. 22. infaustam stirpem huius vitij perstringens. Si (inquit) peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione poterit permanere. Concinit huic persamiliaris amicus S. Leander instit. virgin. cap. 18. Peculiare, quod in cœnobijs pro magno crimine habetur, tu pro grandi euita contagione. Adulterium certè est, quia conscientiæ bonæ integritatem vsurpata rei prauitate maculat: furti crimen est, quoniam dum omnia, quæ habentur in monasterio, omnibus sunt communia, habere sibi latenter præsumit, quod à cæteris ignoratur: fraus est manifesta, quia reponit in commune quod possidet; sed exiguam paruitatem priuatim occultat fraude: vnum crimen, sed plura contagia: tantæ nequitiæ malum velut gehennæ canita præcipitium, & quasi iter caue ducens ad infernum. Plura de malitia huius peccati, & quando habeat rationem sacrilegij, tradit Haæphtenus disquis. monast. l. 4. tr. 7. disquis. 5. per tot. Vnde in monachos proprietarios variæ statutæ sunt pęnæ. Primò enim monitione præmissa corripi debet coram cæteris fratribus, ex regula D. Benedicti c. 33. ibi: Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel, & iterum; & si non emendauerit, correptioni subiaceat. Quæ duplex monitio regularis dicitur in cap. cùm hoc tit. & posteà excommunicatur, vindictęque corporali subditur, id est fustibus cæditur. Sanctus Columbanus in suo pœnit. ibi: Operis peculiaris præsumptio centum plagis; possessio alicuius rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione eiusdem, & centum plagis coerceatur. Olim etiam monachi proprietarij è monasterijs eijciebantur, d. c. cùm 6. vel in alijs pœnitentiæ peragendæ causa detrudebantur. Concilium Altissiod. can. 23. ibi: Si monachus peculiare habere præsumpserit, ad agendam pœnitentiam in alio monasterio detrudatur. Nouis constitutionibus Concilij Trident. sess. 25. de regul. c. 2. monachus proprietarius actiua, & passiua voce priuatur, & iuxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniri iubetur. Benedictus XII. c. 16. Benedict. inhabiles ad beneficium, prioratum, officium, aut quamlibet gubernationem eos reddit: tandem sepultura ecclesiastica priuantur ex c. 6. hoc tit. quam priuationem sepulturæ forsan accepit Pontifex ex simili facto, quod apud Ægyptios olim contigit, vt refert D. Hieronymus epist. 22. ad Eustochiam. Nitriæ enim cùm monachus centum solidos, quos lina texendo acquisierat, dereliquisset sanctis PP. qui aderant, decernente spiritu, defossus fuit cum ijsdem suis solidis, cunctis conclamantibus, Pecunia tua tecum sit in perditionem. Solemnis formula in proprietarios monachos vsitata, quam primò D. Petrus Apostolus terribiliter protulit in Simonem Magum, actuum Apost. c. 8. viguisseque deinceps hanc pœnam cum ipsa imprecatione, constat ex Cæsario homil. 10. Dominica Sexag. vbi agens de Nicolao Abbate Hardenausensi, ait: Qui fratrem suum carnalem, suæque domus monachum propter vnum obolum, qui inuentus est circa eum cùm moreretur, extra cœmeterium sepeliri fecit, atque eundem obolum super ipsum iactari, cunctis clamantibus: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et in chron. Carthus. lib. 7. cap. 39. refertur, quod cùm monachus quidam Carthusianus ardens ad nummos plurimos iuxta se clam coaceruasset, ac tandem iusto Dei iudicio in reprobum traductus sensum, nec sceleris sui pondus ipse ferre valens, nec per pœnitentiam deserere volens, in cella semet ipse suffocasset, Prior ac fratres monasterij nummos inuentos super ipsum in sterquilinio sepulturæ traditum proiecerunt, clamantes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Et rectè hæc pœna monachis cum proprietate decedentibus imponitur, nam cùm excommunicati sint, vt suprà probaui, & excommunicati sepultura ecclesiastica reddantur indigni, iuxta tradita in cap. sacris, de sepultur. rectè in præsenti docetur, monachos proprium possidentes, extra Ecclesiam esse in sterquilinio sepeliendos.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, qua moti Hæretici varios, & contrarios errores circa paupertatem tenuerunt. Apostolici asserunt, paupertatem Apostolorum adeò necessariam esse, vt eam non profitentes, saluari nequirent. Econtra Vigilantius Gallus docebat, melius facere eos, qui vtuntur rebus suis, quàm illos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur. 6 Dissoluitur dubitandi ratio.

Deside-

Desideriis Longobardus docuit, non esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi quis talem religionem profiteatur, quæ possessiones habeat, vel si talis sit, qui de labore manuum suarum viuere possit, vt refert Castro *aduersus hæreses, verbo Paupertas*. Guillelmus de Sancto Amore tractatum scripsit contra monachos mendicantes, quo persuadere intendit, paupertatem habitualem esse licitam, non autem actualem; hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cum necessitas vrget; illicitam verò esse paupertatem, per quam aliquis renunciat omnibus quæ possidet, vt liberius Deo seruire valeat. Ioannes Vuiclephus dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere religiosos paupertatem vouentes, vt refert Thomas Vualdens. *tom.1.lib.4.art.1.c.16.* cui consentiunt Lutherus, & Philippus Malancton, quos doctè & feliciter debellarunt D. Hieronymus *contra Vigilantium*, D. Augustinus *epist.89.& 106.* Bellarminus *tom.1.controuers. lib.2.de Monachis*, D. Thom. *in opusc. contra impugnantes relig. cap.6.* Nec illis fauet dicta auctoritas Deuteron. nam in primis Thomas Vualdensis *lib.4.de antiq. fidei doctr. tom.2.* docuit verba illa non prohibitionem, sed permissionem continere, quia illis verbis Deus non prohibet, nec damnat paupertatem, sed pollicetur Iudæis, si legem suam seruauerint, inter eos nullum egenum, seu mendicum futurum: quam interpretationem verba sequentia illius capitis confirmant. Deinde D. Thomas *2.2.qu.187.art.5.* docet, quod in illis verbis non vetatur pia, & iusta mendicitas, sed prohibetur ne diuites sint diuitiarum suarum tenaces, vt eam ob causam plures egeni reperiantur inter eos, & mendicare cogantur. Nec obstat quod dicebamus, per votum paupertatis à monachis emissum impediri maius bonum, videlicet facultatem faciendi eleemosynam. Nam pro solutione sat esset referre verba D. Augustini contra Vigilantium *de Eccles. dogmat. cap.71. tom.3.* vbi ait: *Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum solicitudine egere cum Christo*. Respondet autem D. Thomas *dicta q.186. art.3.* donum eleemosynæ quasi sacrificium esse; eum enim, qui eleemosynam dat, sibi aliquid, vel multum retinere, iuxta Gregorium *homil.20. in Ezechielem*; votiuam verò paupertatem, bonorumque omnium renunciationem, quasi holocaustum dici posse, quod maius sacrificio est; nam holocausti appellatione venit hostia, quæ tota, & citra retentionem Deo consecratur, atque ob id extremo loco relatum fuisse in psalmo 50. *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta*. Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum ex dicta Nouella 5. Leonis, cum similibus. Nam valdè controuersum est inter DD. an votum paupertatis primis Ecclesiæ sæculis à monachis emissum solemne esset, ita vt nullum dominium penes ipsum profitentem vitam monasticam remaneret. Pater Vasquez *t.2.disp.165.cap.6.* Basilius Legion. *q.3.schol.cap.9.* docuerunt, veteres monachos dominij rerum suarum capaces fuisse quousque nouo iure solemnitas votorum introducta fuit. Quibus accedit P. Suarez *tom.3.de relig. lib.8.cap.7.* Contraria tamen sententia communior est, quam nouissimè defendit Viuat. *de veteri monach. lib.2.cap.5. num.10.* Sed verè huius quæstionis solutio prouenit ex alia, an videlicet vota castitatis, & paupertatis olim adeò solemnia essent, vt irritarent actum in contrarium factum, matrimonium videlicet à Monachis contractum, seu testamentum ab eis conditum? Et qui tenent vota illa veterum monachorum solemnia fuisse, necessariò admittunt monachos incapaces omninò mansisse dominij, seu alicuius proprietatis, & ita testamenta, contractusque, & alios alienationis actus ab eis celebratos, non solùm illicitos, verùm & inualidos, ac nullos fuisse. Qui verò admittunt solemnitatem votorum nouo iure inttoductam esse, in Synodo videlicet Romana celebrata anno 1139. (quibus assentior) necessariò fateri debent, si non licitè validè tamen testamentum, & alios contractus veteres monachos potuisse celebrare, iuxta quorum sententiam accipiendi sunt textus *in dicta Nouella 5. Leonis*, & alij suprà citati, vt iam probaui *in c.2.de testam.* Nec tandem obstat vltimum augmentum dubitandi rationis, nam pœna hæc priuationis sepulturæ nonnullis in casibus vtroque iure recepta, & statuta est, vt probaui *in c. sacris, de sepultur.* ex rationibus in eius commentario adductis.

7 Sed suprà traditis obstare videtur D. Augustinus *sermone 2. de communi vita cleric or.* relatus à Gratiano *in c. ecce, 12.q.1.* vbi ita Sanctus Doctor ait: *Certè ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, aut si vellet recedere à proposito, rectè illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei, & vestro muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia, maneant vbi volunt, & vbi possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ verba de monachis intelligi debent, ne dicamus inter monachos, & clericos nullam olim fuisse differentiam, cùm constet clericos semper proprium possidere potuisse, vt constat *ex c. clericos 1.q.2.* ibi: *Clericos autem illos conuenit Ecclesiæ stipendijs sustentari, quibus parentum, aut propinquorum nulla suffragantur bona*. Igitur si ex sententia D. Augustini monachi possunt proprium retinere, non rectè asserimus, monachos aliquid peculiare possidentes excommunicandos, ac sepultura ecclesiastica priuandos esse. Gratianus textum hunc accipit non de monachis, sed de clericis; & ideò D. Augustinum affirmare, non ideò auferendum esse clericatum ab eis, eo quòd proprium habere velint. Gratianum sequuntur Marsilius *de reddit. eccles. 2. part. cap.5.* Couar. *in cap.1. num.1. de testamentis*, Duarenus *lib.2. de sacris eccles. ministr. cap.1.* Ioannes de Polemar. *in orat. habita in Concil. Basil. de ciuil. domin. cleric. pag.398.* aliter textum illum exponit Basilius *de matrim. lib.7. cap.12. num.4. & dicta q.3. schol. cap.9.* sed verius existimo, B. Augustinum in eo textu non tantum de clericis loqui, sed de monachis. Construxerat enim ipse plura monasteria in Africa, vt constat ex Possidio in vita sancti Augustini, *cap.2.* Baronio *anno 1391. num.23. & 24.* & latè refert Marquez *in orig. Eremit* Pennotus *lib.1. histor. canonic. regul.* quare cupiens, vt monachi viuerent secundùm statum & disciplinam illius sæculi, haberentque tantùm bona in communi, statutum illud fecit: de quibus monachis accipiendus est idem sanctus Doctor relatus *in cap. non dicatis, cap. non exemplum, 12. quæst.1* Nec tamen omnes, qui ordinati vellent, existimarunt se necessariò hanc vitam seruaturos. *In sermone 2. de communi vita cleric.* non quidem permittit, vt monachi bona habeant, quia hoc ipsemet in sermone 3. *de communi vita cleric.* satis prohibuit: sed affirmat se mutasse propositum, quod habebat non instituendi nisi monachos, & iam velle ordinare clericos, qnos non cogit in communi bona possidere; sed si velint, vt proprium retinere possint. Huic etiam conclusioni opponi solent textus *in cap.2. de condit. apposit. cap. insinuante, qui clerici, vel vou. cap. veniens 19. de simon.* quorum veram interpretationem in eorum commentarijs dabimus.

Exponitur tex. in c. ecce, 12. q. 1.

C A P V T V.

Innocent. III. *Vbaldo* a *Plebano S. Gabini*.

QVod Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur euidenter, cùm opera quæ facis, testimonium perhibeant veritati, vnde tuum in Domino propositum commendamus. Sanè sicut iamdudum auribus nostris insonuit, quondam ad frugem melioris vitæ transire desiderans, officium Plebani *b* resignasti, & coram fratribus *c* sancti Victoris Bononien. *d* promissionem de tua conuersione fecisti, neque professionem solemnem emittens, neque habitum religionis assumens. Sed nobilis vir Comes Albertus, & parochiani plebis eiusdem attendentes, te laudabiliter præfuisse, ac de recessu tuo eidem loco iacturam non modicam imminere, desiderium tuum hactenus retardarunt, à ven. f.n. *e* Florentino Episcopo impetran-

petrantes, vt miniſtrares ibidem. Hoc etiam dil. f. noſter P. Baſilicæ duodecim Apoſtolorum presbyter Cardin. tunc Ap. Sed. Legatus, penſata vtilitate plebis proponitur annuiſse, quod iamdicti Comes, & populus à nobis ratum haberi ſimpliciter poſtularunt, præſertim cùm de licentia Prioris ſancti Victoris Bononien. dignoſcaris hactenus id feciſse. Licèt autem in *f* Lateran. Concilio de monachis caueatur, ne ſinguli per villas, & oppida, ſeu per quaſcumque parochiales ponantur Eccleſias, ſed in maiori conuentu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne ſoli inter ſæculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui ſubleuet eum: quia tamen iſtud de canonicis regularibus ſpecialiter non cauetur, qui etſi à ſanctorum monachorum conſortio non putentur ſeiuncti, regulæ tamen inſeruiunt *g* laxiori; & per antiquos *h* canones monachi poſsunt ad Eccleſiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod priuilegiatum eſt, exercere; ſic annuendum duximus poſtulatis, vt exercens Plebani officium, ſi commodè fieri poterit, vnum canonicum regularem tecum habeas ad cautelam, cuius in his, quæ Dei ſunt, & regularis obſeruantiæ, tam conſortio, quàm ſolatio perfruaris.

NOTÆ.

1 a P*Lebano*.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Plebanus, qui etiam Archipresbyter ruralis, vel Curio, ſeu Decanus dicitur *in cap. vltim. de offic. Archidiac. cap. finali, ne clerici, vel monachi, cap.* 1. *eod. tit. in* 6. eſt qui habet ſub ſe capellas, in quibus clerici perpetuò inſtituuntur, & illi ſubſunt, ab eoque ſacramenta recipiunt; & eius Eccleſia dicitur Plebania *in dicto cap.* 1. *ne clerici, vel monachi, lib.* 6. Nec ſufficit, vt quis Plebanus dicatur, quod altaria in Eccleſia propria habeat, & dentur in titulum; ſed deſideratur, vt ſit Eccleſia Plebano ſubdita, & in ea perpetuò clerici inſtituantur, vt probat Cæſar *de Eccleſiaſtica hierarch. tertia parte; diſputatione* 13. §. 3. An verò Plebani vltra iuriſdictionem fori pœnitentialis dignitatem in Eccleſia habere dicantur, examinant Fileſacus *de origine paræc. capite tertio*, Cæſar *vbi ſuprà*. Vualdus ergo, de quo in præſenti, Plebanus erat Eccleſiæ ſancti Gabini, habens ſub ſe diuerſas Eccleſias. De ipſo præclaro Martyre nonnulla congeſſit Baronius *in Martyrolog. die* 19. *Februarij*.

b *Reſignaſti*.] In manibus proprij Epiſcopi, iuxta adducta *in cap. admonet, de renunc.*

c *Sancti Victorijs*.] De hac Eccleſia Canonicorum regularium nonnulla adduxi *in cap. cùm his, de maiorit. & obed.*

d *Promiſſionem*.] Ob quam tenebantur vitam regularem profiteri, iuxta adducta *in cap. porrectum, ſuprà de regul.*

e *Florentino*.] Petro videlicet, cuius etiam meminit idem Innoc. III. *in cap.* 5. *&* 8. *de donat.* vt notaui Vghel. *tom.* 2. *Ital. ſacr. in Eccleſia Florent. num.* 33. *ad finem.*

f *Lateran*.] Relato *in cap.* 2. *hoc tit.*

g *Laxiori*.] Canonici enim regulares verè ſunt mo-
2 nachi, monachorumque iure, & nomine vbique cenſentur, vt *in cap. præſent clericus*, 20. *quæſt.* 3. *cap.* 2. *de poſtulat. cap.* 4. *cum ſequenti de confirmat. vtili, cap. de regularibus* 25. *de ſimon. extrauag.* 1. *de regul. inter communes*; quia æquè paupertatem, & obedientiam ac cæteri monachi profitentur, & ſimiliter ſugere debent quæcunque religionis ſtatui palam repugnant, *cap.* 4. *hoc titulo, cap. cùm in Eccleſijs* 10. *de maiorit. & obed. cap. ſicut* 17. *de regul. cap. fin. ne clerici vel mon.* Sed quia in alijs habent regulam laxiorem, vt conſtat *ex cap. ſanè* 10. *de regul. cap. mandamus* 19. *quæſt.* 13. ideò nonnullis in caſibus receptum eſt, eos appellatione monachorum non venire. Legauſre *in parat. ad hunc titulum*. Primis Eccleſiæ ſæculis omnes ferè clerici erant canonici regulares, vt conſtat ex Concilio Turon. *can.* 23. Magunt. *can.* 9. *cap. neceſſaria* 12. *quæſtione* 1. ex Proſpero *de vita contemplat. lib.* 2. *cap.* 9. Clericatum aſſumpturi omnia ſua aut parentibus reliquerunt, aut pauperibus erogarunt, vt probat Hallierius *in vindicijs, lib.* 4. *cap.* 2. §. 2.

h *Antiquos canones*.] Relatos *in cap. in parochia, cum ſeq.* 16. *qu.* 1.

COMMENTARIVM.

3 *Concluſio probatur.* EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio; *Canonicus regularis poteſt præfici regimini Eccleſiæ ſæcularis*. Quæ aſſertio probari poteſt ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 14. *de reformat. cap.* 11. vbi PP. prohibent, canonicum regularem translatum ad alium ordinem aſſumi ad beneficium ſæculare, etiam curatum; nam è contrariò videntur innuere, canonicum regularem non translatum ad alium ordinem, poſſe eligi ad tale beneficium, quo modo illum textum intellexit, & adduxit Rota *in vna Papienſi, die* 6. *Martij, anno* 1578. his verbis: *Fuit quæſitum, an canonico regulari cum licentia Superioris poſſit prouideri de beneficio curato ſæculari? Et fuit concluſum, poſſe, per textum in capite quod Dei timorem, de ſtatu monach. & ibi Abbatem in ſumma*. Idemque ſentire videtur Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *c.* 11. dum vult, canonicum regularem translatum ad alium ordinem non eſſe capacem beneficij ſæcularis curati: tacitè enim innuere videtur, non translatum eſſe capacem; & declarauit ſacra Congregatio Concilij anno 1602. ibi: *Congregatio Concilij cenſuit, decretis eiuſdem Concilij canonicum regularem non prohiberi obtinere beneficia curata ſæcularia, niſi fuerit ex his translatis, de quibus habetur in decreto, c.* 11. *ſeſſ.* 14. Probat Iuo Carnot. *epiſtol.* 93. *aduerſùs Epiſcopum Lemouic.* dum inquit: *Quantùm intellexi ex litteris ex veſtra parte mihi nuper oblatis, grauiter fert veſtra fraternitas, quod Lemouicenſis Epiſcopus in Synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum, & confeſſionem pœnitentium; qui rectiùs quidem feciſſet, ſi omnes ſacerdotes ad regularem vitam inuitaſſet, quàm regulariter viuentes à Dominicarum ouium cuſtodia penitus remouiſſet, quibus tantò plus diſplicet aliena malitia, quantò longiùs diſceſſerunt à ſua*. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, plures congeſti a Tambutino *tom.* 3. *de iure Abbat. diſp.* 9. *qu.* 8. vbi tradit, perdoctum conſilium Vincentij Parancij, pro canonicis regularibus. Pennotus *lib.* 3. *hiſt. canonic. regul. cap.* 72. *per totum*, Valenſis *de benefic. tit.* 26. *n.* 3. Ioann. Lepage *in Bibliotheca Præmonſtr. tom.* 1. *lib.* 1. *ſect.* 18. *c.* 12. Barboſa *lib.* 1. *iuris Eccleſ. cap.* 42. *n.* 49. Solorzanus *lib.* 4. *polit. c.* 16. & *tom.* 2. *de iure Indiar. l.* 3. *c.* 16. *n.* 1. P. Mendo *de Ordin. Milit. diſput.* 11. *qu.* 4. Lantdmeter. *ad regulam D. Auguſtini, c.* 4. Duual *in vita ſancti Norberti, c.* 18. *cum ſequentib.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem 4 *Impugnatur tradita aſſertio.*
inſurgo: Indecorum eſt, minuſque rationi congruum, vt homines diſparis profeſſionis, vel habitus præficiantur Eccleſijs, vel in eadem Eccleſia ſocientur, *cap. in noua*, 16. *quæſt.* 7. *Clement.* 1. *de elect.* ideò ſæcularia beneficia ſæcularibus, & regularia regularibus conferri debent, *cap. cùm ſingula, cap. cùm de beneficio, de præbend. in* 6. *cap.* 1. *de elect. eod. lib. cap. inter, de relig. dom. Clement. ne in agro, §. cæterùm, verſ. ſanè, hoc tit. cap. placuit*, 16. *quæſt.* 1. Trident. *ſeſſ.* 14. *de reformat. cap.* 11. adeò vt regularia non nouitijs, ſed expreſſè profeſſis conferantur, *cap. nullus, de elect. lib.* 6. *Clement.* 2. *de ſupplend. neglig.* docent Nauarrus *ad tit. de præbend. conſilio* 2. Couar. *in cap.* 2. *de teſtam. num.* 2. *&* 3. Ergo canonici regulares non poſſunt præfici Eccleſijs ſæcularibus, cùm ſint verè religioſi, *cap. ſanè* 10. *de regul. cap.* 2. *&* 3. 19. *quæſt.* 8. Sanchez *de matrim. lib.* 2. *diſp.* 18. *num.* 7. Azor *tom.* 1. *inſtit. lib.* 13. *cap.* 3. Accedit, nam religioſis ex vi ſuæ profeſſionis non conuenit regimen animarum, *cap. monachus, cap. alia*, 16. *quæſt.* 1. quia regularium eſt doceri, & paſci, non verò docere, vt ibi refertur: quare Eccleſiæ parochiales eorum monaſterijs vnitæ non reguntur per monachos, ſed per clericos ſæculares, *cap. monachi, hoc tit. cap.* 1. *de capel. monach.* igitur minùs ritè poterunt aſſumi ad regimen Eccleſiæ ſæcularis. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. ſuper eo, de regul.* vbi ſtatuitur, quod monaſterium ingreſſi, cuius profeſſio-

fessionis habitum susceperint, non possint amplius ab ea religione discedere, & sæcularibus Ecclesijs deseruire: sed canonici regulares certam regulam professi sunt: ergo desetere nequeunt illam, & Ecclesijs sæcularibus præfici. Fulcitur secundò eadem difficultas *ex c. audientiam, de capel. monach.* vbi Honorius III. scribit Archiep. Burdegal. vt iubeat omnibus Abbatibus sibi subiectis, vt reuocent cunctos monachos solitariam vitam ducentes in quibusdam Prioratibus Ecclesiarum sæcularium, & in illis ipse Archiepiscopus sæculares clericos instituat: igitur si clerici regulares iam præpositi Ecclesijs sæcularibus remouentur ab eis, ex eo prouenit, quia ipsi ad beneficia sæcularia eligi non valent.

5 Probatur conclusio rationibus, & exemplis. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, firmiterque tenendum, canonicos regulares cum sui superioris licentia posse eligi ad beneficia sæcularia; quod non solum auctoritatibus suprà congestis, verùm & validissimis iuris rationibus firmatur. Prima deducitur ex eo, nam canonici regulares essentialiter sunt clerici, & à temporibus Apostolorum ad regendas Ecclesias instituti; vnde æquè ac sæculares capaces sunt regiminis cuiusque Ecclesiæ, etiam sæcularis. Quam rationem insinuauit D. Thomas 2.2. *qu.* 189. *art.* 8. & illustrat Pennotus *dicto c.* 72. *nu.* 1. Secunda, & potissima prouenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Ecclesiæ sæcularis canonicis regularibus, ex vi professionis illorum: tum quia illi hoc apertè exprimunt tempore suæ professionis, vt constat *ex lib.* 1. *sacrum constit. c.* 42. vbi hæc verba exprimuntur: *Et quod nunquam absque licentia Capituli generalis, vel eius auctoritate fungentis aliquod cum cura, vel sine cura beneficium acceptabo, intus, vel extra Ordinem nostrum, renunciando omnibus iuribus, priuilegijs, & consuetudinibus in contrarium mihi competentibus, vel quomodolibet competituris.* Vnde iam olim, & nunc habita licentia à Superioribus collationes beneficiorum sæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *dict. c.* 72. & Duualium *suprà*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant, & illustrant.

6 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, beneficia regularia regularibus, & sæcularia sæcularibus conferri debere, tamen circa personas regulares, & quænam illæ dicantur, vt beneficia sæcularia obtinere non possint, non constat apud Interpretes; vt videre est apud Barbosam *in remiss. ad Concil. Trident. dicta sess.* 14. *c.* 11. P. Mendum *de Ordinibus Milit. disp.* 11. *q.* 4. *per tot.* vbi de religiosis militaribus agit. Et licèt iuxta principium illud canonici regulares, qui monachis in omnibus ferè æquiparantur, admittendi non essent; tamen quia, vt ait Innocentius in præsenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur supradicta prohibitione, nec appellatione regularium, quoad hunc effectum, veniunt; quod declarauit Innocentius III. in præsenti, qui consultus fuit, non vt dispensaret cum Plebano sancti Gabini, vt vulgò creditur; sed vt exponeret, interpretareturque prædictam prohibitionem Concilij Lateran. relatam *in c.* 2. *hoc tit.* Nec obstat primum augmentum dubitandi rationis; nam illud procedit in monachis, qui olim ad sacros Ordines non ascendebant, immò per clericos sæculares regebantur, vt probaui *in c.* 2. *suprà, hoc tit.* Canonici verò regulares ex sua institutione clerici sunt, & ita legitimi ministri sacramentorum; quare illis rectè commendari potest regimen Ecclesiæ sæcularis iuxta suam professionem. Nec etiam obstat textus *in dicto capite super eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religiosis, qui post susceptum habitum professionis intendunt illum dimittere, & in Ecclesia deseruire, etiam in habitu clericali sæculari; quod omninò improbat Pontifex: at canonici regulares retento eodem habitu, & obseruata vita regulari, possunt Ecclesijs sæcularibus præfici; vnde nulla est desertio proprij habitus, seu professionis. Nec tandem obstat textus *in dicto capite audientiam*; nam Honorius in eius specie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateranensi relato *in c.* 2. *hoc tit.* extra monasterium viuere: sed canonici regulares non comprehenduntur prædicta prohibitione Concilij Lateranensis, vt Innocentius in præsenti declarauit: igitur Honorius III. non est exaudiendus de ipsis canonicis regularibus. Prosequitur latiùs Garasia *in præsenti*, qui opponit, & exponit textus *in capite finali de capel. monach. capite in parochia* 16 *quæstione* 1. *capite quorundam* 6.74. *dist. in fi. capite sicut* 3 *de simon. cap. ad nostram, de confirmat. vtili.* Hæc procedunt iure communi attento. Nunc examinandum venit, an inspecto iure nouissimo Concilij Tridentini; liceat Canonicis regularibus beneficia sæcularia possidere? Et non licere, probant Mandosius *in praxi signat. titulo de dispensat. monach.* Oieda *de incompatibilitate, secunda parte, cap.* 24. *num.* 2. Germonius *de indultis Cardin. §. regularis, num.* 46. Felinus *in cap. in nostra, de rescript. num.* 44. Fuscus *de visitatione, lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 79. Barbosa *in præsenti*, & *in summa Apostol. collect.* 102. *num.* 9. Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancel. gloss.* 8. *num.* 53. Thomas Sanchez *lib.* 7. *summæ, cap.* 29. *num.* 71. Farinac. *ad Trident. sess.* 14. *cap.* 11. Riccius *in praxi, decisione* 159. *part.* 1. Garcia sibi contrarius *de benefic. part.* 7. *cap.* 10. *num.* 9. Mouentur auctoritate Concil. Trident. *dicta sess.* 14. *cap.* 11. ibi: *Si canonicorum regularium fuerit, ad beneficium sæculare etiam curata omninò incapax existat.* Et declaratione Gregorij XIII. quam refert Thom. Sanchez *vbi suprà*. Contrarium verò, immò canonicos regulares hodie capaces esse beneficiorum sæcularium, tenuerunt Nauarrus *ad titulum de præbend. consil.* 9. *num.* 5. & *ad hunc titulum, consil.* 11. Gratianus *disceptationum forens. tom.* 1. *cap.* 123. *num.* 22. Franc. Marcus 1. *parte decisionum, quæst.* 481 *num.* 6. & 1281. *num.* 2. Selua *de benefic.* 3. *part. quæst.* 70. Bertachinus *de Episcopo, part.* 1. *lib.* 2. *quæst.* 39. Lambertinus *de iurepatron.* 1. *parte, lib.* 2. *in princip. quæst. art.* 19. *num.* 7. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 1. *num.* 13. Tamburinus, & Pennotus *suprà*, Duual. *vbi suprà*: quorum fundamenta congessit latè, & doctè D. Iosephus Barro Salgado *in supplic. ad Magnum Regem Philippum pro Canonicis regularibus*. In qua opinionum varietate credo, validè, & licitè posse canonicis regularibus beneficia sæcularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæstio adhuc decisa non est per Sedem Apostolicam, etsi sæpiùs disputata in sacra Rota, ne huiusmodi beneficia canonicis regularibus collata, vt vacantia impetrentur, optarem huiusmodi declarationem peti à Romano Pontifice.

C A P V T VI.

Idem *Abbati, & Conuentui a Sublacen.*

CVm ad monasterium Sublacense personaliter venissemus. *Et infrà*: Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis *b* camisijs vteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum, mixturam vnius molendini concessimus, ampliora pro tempore concessuri; ita tamen, quod ad necessitatem pauperum subleuandam eleemosyna *c* cellario conferatur. Nos autem præfatas Ecclesias, quæ clericis sæcularibus *d* in beneficium fuerant assignatæ, ad vsum reuocauimus infirmorum, concessionem Hospitalis, quæ facta fuerat Episcopo Anagnino, irritam decernentes, & statuentes ne quicquam vlteriùs in beneficium concedatur; sed Infirmarius disponat de illis Ecclesijs prout ad necessitates infirmitorij magis nouerit expedire. Prohibemus ergo districtè in virtute obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, ne quis de cætero monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habet proprij, totum in continenti resignet. Si verò post hæc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari admonitione præmissa, de monasterio expellatur, nec recipiatur vlteriùs, nisi pœniteat secun-

dum

dùm monaſticam diſciplinam. Quod ſi proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte ipſa, cum eo in ſignum perditionis extra monaſterium in ſterquilinio ſubterretur, ſecundùm quod B. Gregorius narrat in *e* Dialogo ſe feciſſe. Abbas tamen & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis fratrum proprietatem poſſit habere; vnde ſi quicquam alicui fuerit ſpecialiter deſtinatum, non præſumat illud accipere, ſed Abbati, vel Priori, aut Cellario aſſignetur. *f* In oratorio verò, *g* refectorio, *h* dormitorio continuum ſemper *i* ſilentium obſeruetur: in *j* clauſtro quoque certis horis, & locis, ſecundùm antiquam conſuetudinem monaſterij laudabiliter obſeruatam, ſed modò laudabiliùs obſeruatam. In refectorio verò nullus omninò *k* carne veſcatur, nec in quibuſdam *l* ſolemnitatibus, ſicut aliquando fieri conſueuit, Conuentus exeat cum Aabbate, paucis ibi relictis, vt extra refectorium edant carnes; cùm in illis diebus præcipuè regularis diſciplina ſit ſtudioſiùs obſeruanda: ſed nec extra refectorium, niſi in infirmitorio, eſum carnium credant ſibi licere, quanquam ex indulgentia poſſit Abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos, prout neceſſitas poſtulauerit, aduocare, ipſoſq; ſecum in camera ſua meliùs, & pleniùs exhibere. Porrò debiles, & infirmi, qui munitione indigent, vel aliqua medicina, non ſeorſim in cameris, ſed omnes in infirmitorio, quæ neceſſaria fuerint ſibi, tam in carnibus, quàm in alijs, recipiant competenter. Quod ſi quiſque eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, vt non poſſit communibus cibis eſſe contentus, ſic ei prouideatur ſine ſcandalo aliorum, vt ſi Abbas, vel Prior voluerit in refectorio miſericordiam facere ſpecialem, cibum aliquem competentem, non ante illum, ſed ante ſe faciat apportari, de quo ipſe faciat illi pittantiam pro ſuſtentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monaſterij deputentur, qui fideles ſint, & diſcreti; nec alicui committatur aliqua *m* obedientia perpetuò poſſidenda, tanquam in ſua ſibi vita locetur; ſed cùm oportuerit amoueri, ſine contradictione qualibet reuocetur. *n* Prior autem præ cæteris poſt Abbatem potens ſit in opere, & ſermone, vt exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres ſuos inſtituere poſſit in bono, & à malo reuocare, zelum religionis habens ſecundùm ſcientiam, vt delinquentes corripiat, & caſtiget; obedientes verò foueat, & confortet. Abbas verò, cui omnes in omnibus reuerenter obediant, quantò frequentiùs poterit, ſit cum fratribus in conuentu, vigilem curam, & diligentem ſolicitudinem gerens de omnibus, vt de officio ſibi commiſſo dignam Deo poſſit reddere *o* rationem. Quod ſi præuaricator Ordinis fuerit, aut contemptor, ſeu negligens, aut remiſſus, pro certo ſe nouerit non ſolùm ab officio deponendum, ſed etiam alio modo ſecundùm regulam caſtigandum. Cùm offenſa non ſolùm propria, verùm etiam aliena, de ſuis manibus requiratur: nec æſtimet Abbas, quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare, quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus *p* Pontifex poſſit licentiam indulgere.

NOTÆ.

a *SVblacenſi.*] Ità legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo capite* 2. Sublacenſe hoc monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto à tribus lacubus ibi ſimul confluentibus, vbi magnus Patriarcha Benedictus anno Chriſti 494. cœpit vitam monaſticam profiteri, habitu ſuſcepto à S. Romano, qui cùm per tres annos latuiſſet in ſpelunca, & per 35. vitam ageret, poſtea ædificauit duodecim monaſteria, quæ referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, centur.* 1. *anno* 510. Sandoual *in fundat. Diui Benedicti, in princip.* Secundum dicauit SS. Martyribus Coſmæ, & Damiano, quod poſtea dictum fuit monaſterium D. Benedicti, & Sanctæ Scholaſticæ, & eſt caput totius Abbatiæ Sublacenſis, quod tam Pontifices, quàm Principes ſæculares miris opibus ditarunt cum iuriſdictione ſpirituali, & temporali, ab omnique iuriſdictione exemptum declararunt. Vnde cùm hoc præcipuum eſſet monaſterium huius præclaræ, & inclytæ religionis, & in quo eius Patriarcha priora fundamenta poſuerat, valdè curarunt Summi Pontifices, vt accuratè priſtina diſciplina monaſtica in eo ſeruaretur: quare Innocentius III. dum perſonaliter accederet ad ipſum monaſterium, & agnouiſſet lapſum diſciplinæ regularis in aliquibus rebus, omnia quæ in hoc textu recenſentur, obſeruari iuſſit, vt notauit Yepes *vbi ſuprà, fol* 27. Vnde conſtat, reſcriptum hoc locale eſſe, ad monachoſque Benedictinos tantùm pertinere, ſicut ad ipſos, & eorum vitam tantùm ſpectant canones editi in conuentu Aquiſgranenſi temporibus Ludouici Regis anno 827. quos publicè edidit Petrus Pitheus *in* 1. *addit. poſt libros Capitularium Franciæ*, & notis illuſtrarunt Yepes, & Benedictus Haæphtenus. Huius inſtitutionis mentio extat in canone 9. Concilij Auenionenſis celebrati anni 1209.

b *Lineis camiſijs.*] Camiſias inde dictas eſſe docet Diuus Iſidorus *lib.* 12. *orig. capite* 21. quòd in camiſeis vtamur, ibi: *Camiſias vocamus, quod in his dormimus in camis, ideſt in ſtratis noſtris.* Ioannes Voſſius *lib.* 2. *cap.* 4. vocem Gallicam eſſe probat: vtcunque ſit, illud certum eſt, camiſiam accipi pro veſte interula, tunica videlicet interiori, vt probat Bulengerus *lib.* 1. *opuſc. cap.* 30 Et licèt primis temporibus monachi vterentur cilicio pro interiori veſte; ſequentibus tamen ſæculis, camiſiæ laneæ, ſiue ſtamineæ ſucceſſerunt, & prorſus lineæ interdictæ fuerunt Monachis. Gregorius IX. & Nicolaus IV. Cluniacenſibus eas expreſsè interdicunt his verbis: *Ne quiſquam quouis in loco camiſijs, aut linteaminibus lineis vti præſumat.* Id ipſum Benedictinis inhibuit Benedictus XII. *cap.* 26. *ſuæ Benedict.* ibi: *Veſtiti autem iaceant Abbates, Priores, adminiſtratores, & monachi vniuerſi, tam infra, quàm vbicumque extra monaſterium conſtituti, lineiſque camiſijs, (cùm ſint eis expreſſè prohibitæ) non vtuntur.* Idemque de Præmonſtratenſibus, Prædicatoribus, & Carmelitis refert Haæphtenus *lib.* 5. *diſquiſ. monaſt. tract.* 3. *diſquiſ.* 8. Deſcendit prohibitio hæc ex illo Domini præcepto, *Matthæi c.* 10. vbi Apoſtolis ſuis Dominus præcepit, ne duas tunicas haberent: vbi tunicam laneam exponit Zacharias Papa *epiſt* 7. *ad Pipinum Regem, & Epiſcopos Franciæ, cap.* 1. *§. monachi*, ibi: *Monachi verò laneis indumentis iuxta normã, & regulam monaſticæ diſciplinæ, atque traditionem SS. Patrum, ſine intermiſſione vtantur; ſi enim abrenunciantes ea, quæ ſæculi ſunt, totu ſe Deo intentione contulerunt, omnibus illicitis debent abſtinere, vt quemadmodum corpore ſuo ſuſtinuerint laborem, tantum renumerationis præmium percipere mereantur. Apoſtolis quippe diuinum datum eſt mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit, itaque laneas, non lineas.* Hactenus Zacharias. in quo illud ſingulare eſt, quod affirmat, per tunicas, laneas tantùm ſignificari, nõ lineas, cùm regulariter tunica etiam linea dicatur, vt apud Iſidorum *l.* 10. *orig. c.* 21. ibi: *Eſt tunica ſacerdotalis linea corpori adſtricta, & vſque pedes deſcendens.* D. Hieronymus *in epiſt. ad Fabiolum*, de tunica talari ex lino confecta, ita ait: *Volo pro legentis facilitate abuti ſermone vulgato; ſolent militantes habere lineas, quas camiſias vocant, ſic aptas membris, & adſtrictas corporibus, vt expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælia, dirigere iacula, tenere clypeum, enſem vibrare, quocumq; neceſſitas traxerit. Ergo & ſacerdotes parati in miniſteriũ Dei vtũtur hac tunica, vt habentes pulchritudinem veſtimentorũ, nudorum celeritate diſcurrant.* Vbi ſanctus Doctor, quam priùs camiſiã dixerat, poſtea tunicam vocauit. Sed adhuc defendendum eſt, Zachariã Pontificem rectè expoſuiſſe *in d. c.* 10. *Matthæi*, tunicas laneas eſſe debere, non lineas. Tunica enim ſecundùm Varronẽ *lib.* 4.

lib.4. de lingua Latina, à tuendo corpore dicitur; quo sensu tunicam accepit Paulus Iurisconsultus *in l 1. ff. de contrahenda empt.* ibi: *Veluti si ego togam dedi, vt tunicam acciperem.* Dum ergo Dominus pręcepit Apostolis, vt non peram in via, nec duas tunicas possiderent, illud pręcipit, ne ampliùs quàm vnum indumentum causa tuendi corporis ferrent. Quod & præsenlit Glossa interlinearis *ad d.c. 10. Matthæi*, vbi illa verba, *Duas tunicas.* sic explicat: *Nihil præter indumentum, quo contentus esse potest* Laneū ergo debuit esse, non lineum, ne ridiculè affirmemus, Apostolos vnico tantùm lineo indutos habitu incedere debuisse. De qua tunica lanea accipiendi sunt B. Bened. *in c. 55. regulę*, ibi: *Dentur ab Abbate omnia quæ sunt necessaria, idest cuculla, & tunica, pedales caligæ.* D. Basilius *c. 12 suæ reg. in fine*, ibi: *De numero autem indumentorū nihil possumus dicere, cùm manifesta definitione pręscripta sit, in qua dicitur quod qui habet duas tunicas, det non habenti.* Nec tunc obstat canon 22 dictiConcilij Aquisgran in illis verbis: *Abbas hoc omninò prouideat, vt camisias duas, & cucullas duas, & cappas duas vnusquisq; monachorum habeat.* Nam quod de camisijs dicitur, intelligendū est de illis, quæ dabantur infirmis, nō autem quia monachi dum valebant, eis vterentur; laneę enim vestes conueniunt pęnitentibus, & lugentibus, quales sunt monachi, *c.2 de homicid.* vnde est, quod & probatur de quibusdam monachis apud Auentinum *l. 5. annal. Boiorum*, quod ex laneis linei facti essent. Latè illustrat Haęphtenus *l. 5. disquis tract. 3. disquisit. 7.*

3 c *Cellario.*] Cellaria annonæ publicæ apud Romanos dicebantur; nam cella pro penu accipitur *in l. 12. C. de diuers. offic.* vnde & cellarius, locus celandis rebus aptus definitur *in l 41 ff. de legat. 1.* inde cellaria denominata sunt annonæ apud Sulpitium Seuerum *lib. 2. hist. sacr.* & cellarienses species, *in l. penult. C. Theodos. de indul. debit.* & cellarius, qui curam, & rationem habet cellæ, Martialis *lib. 11. epigr. 32.*

Hinc cellarius experitur artes,
Vt condat vario vafer sapore.

De cellario & eius officio egi *in c. vnic. de syndic.*

d *Beneficium.*] Feudum videlicet, vt exposui suprà *in tit. de feudis.*

e *In dialogo.*] *Lib. 4. c. 55.* causam suæ sententiæ red-
4 dens ait: *In quibus vtrisque rebus, vnum morienti, alteram verò voluit prodesse fratribus viuentibus, vt illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cùm idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullos è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus indicauit, qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa tristitia sua è corpore exiuit, qui ita sepultus est dixeram.* Plura de pœnis monachi peculium habentis congessi suprà *in cap. 2.*

f *Oratorio.*] De quo agemus *in cap. patentibus, de priuil.*

g *Refectorio.*] Refectorium est locus, in quo commuol
5 mensę monachi, seu canonici accumbunt: & quamuis refectio æquè de somno, atque de cibo dicatur, vnde apud Cassianum *lib. 3. instit. c. 8. Reficere corpora somno: Refectio noctis:* tamen ex communi vsu refectio pro cibo sumitur; & sicut ab oratione oratorium dicitur, ita à refectione refectorium appellatur, vt in Synodo Aquisgran. *can. 145.* ibi: *In refectorio pariter reficiantur.* Et *can. 123. In refectorio quotidie vnà reficiantur, nisi fortè quæ necessitas abesse compulerit, & hoc non sine licentia Magistri fiat.* Meldensi *can. 53. Vt canonici in ciuitate, vel monasterijs, sicut cōstitutū est, in dormitoria dormiant, & in refectorio comedant.* Plura de eius forma, & personis quæ illuc ingredi valent, congesserunt Gibalinus *de clausura reg. disquis. 1. c. 2 §. 5.* Haæphtenus *in disquisit. monast.*

h *Dormitorio.*] Dormitorium communis locus est,
6 vbi monachi, seu canonici quiescunt, extra quem olim nemini licebat dormire absque iusta causa. Synodus Aquisgran. *can* 134. nouel. 4. & 133 Iustin. Concil. Cabilon. *2. can. 59.* Magunt. sub Rabano *can. 16.* D. Isidorus *cap. 13. suæ regulæ*, ibi: *Omnes diuisis lectulis in vna maneant cellula, singuli verò in singulis quiescant.* Synodus Aquisgran. *can. 136.* vnde Synodus Turonensis 2 *can. 14.* sic statuit: *Nullus sacerdotum, aut monachorum colligere alium in lectulo suo præsumat, nec liceat monachis cellulas habere communes, vbi aut bini maneant, aut peculiares, vbi singulares reponi possint* Prosequuntur alia de his lectulis, & dormitorio Haæphtenus *l. 12 disquis. monast. 1. tract. 1. disquis. 1. cum seq.* Gibalin *de clausura disquis. 1. cap. 2.*

i *Silentium.*] Non semper, nec vbique esse loquendum 7
omnibus, etiam docuit D. Ambrosius *lib 1. de officijs, c. 10.* his verbis: *Sapiens vt loquatur multa priùs considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore* Monachis autem silentium semper commendatur, præcipuè in locis ab Innocentio in præsenti expressis, videlicet continuum in oratorio, refectorio, & dormitorio; certis verò horis in claustro, quia iuxta antiquam monachorum consuetudinem, cùm studium, & lectio non in cellis, sed in claustro fierent, ibidem quoque certis horis loquutio indulgebatur. Ioannes Mocius *in vita S. Odonis, lib. 1.* vbi de Cluniacensibus agens, ait: *Est & alius inter eos taciturnitatis modus; in incompetentibus namque horis nemo intra claustra eiusdem monasterij audeat loqui, nec secum alio fratre iungere: quando verò duodecim celebrantur lectiones, nullus intra prędicta claustra præter ad capitulum sequenti die audet loqui.* Immò & has locutiones tempori Quadragesimæ prohibuit P. Venerabilis *num. 1.* his verbis: *Vt quadragesimali tempore additis ad silentium tribus diebus, hoc est 3. feria, & 5. & Sabbatho, quibus in claustris iuxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam Quadragesimam silentium teneatur.* Ad quam consuetudinem respiciens Innoc. in præsenti statuit, silentium certis horis in claustris seruari. Plura de silentio, præcipuè post completorium à monachis seruando, congesserunt Haæphtenus *l. 6. disqis. monast. tract. 3. disquis. 7 vsque ad 14* Gazeus *in notis ad Cassianum lib. 4. instit. cap. 17.*

j *Claustro.*] Claustrum est præcipua pars monasterij, à
relliqua habitatione distinctum: vnde in Concilio Turon. 7
3. can. 24. statuitur, *Vt Abbates solicitè prouideant canonicis, vt habeant claustra & dormitorium* Idem cauetur in Concilio Trosleian. *can 3.* & in eo olim monachi conueniebant ad lectionem, cui omnes adesse tenebātur. Conc. Meldense *can. 53. Tam sani, quàm infirmi canonici vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectionibus, & cæteris diuinæ institutionis insistant officijs.* Et in Concilio Magont. sub Carolo, *can. 9.* iubetur vt canonici clerici simul manducent, & simul dormiant, & in suo claustro maneant, per singulos dies primo mane ad lectionem veniant, & omnes simul audiant. Alia prosequitur Gibalinus *dicta disquis 1. cap. 2. §. 3.*

k *Carne vescatur.*] Consonant caput *monachi, de consecr. dist. 5.* Clement. 1 *hoc tit.* D. Hieron. *epist. 22. Viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur* Sanctus Ephrem *Prouerb. cap 19. Insolentia, & immodestia est monacho vesci velle animalibus.* Ab omni enim æuo qui pietatem colebant, à carnibus sibi temperarunt. Sanctus Chrysostomus, Theodoretus, Pererius, & alij censent, ante diluuium non interdictum, sed licitum fuisse esum carnium; ab eo tamen abstinuisse viros religiosiores, putà posteros Seth, eo quòd Deus assignans homini cibum, expressè tantùm assignauit olera, non autem carnem, dicens: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.* Genesis *capite* 21. Laudat hanc abstinentiam Pythagoras apud Ouidium *lib. 15. Metamorph.*

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen.
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc & aues tutæ mouere per aera pennas,
Et lepus impauidus medijs errauit in aruis.

Facit Boetius *lib 2. de consol. metro 5.*

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Ieiunia soluere glande.

Religionis titulo id factum Plato asserit *lib. 6. de legibus*, ibi: *A carnibus maiores nostri abstinuerunt, tanquam pium non esset illas edere.* Sed quia regula D. Benedicti ita cauebatur: *Carnium verò quadrupedum omninò abstineatur comestio*; nonnulli crediderunt bipedum esum monachis non prohiberi, vt tradit Theodemarus Abbas Cassinensis in hæc verba: *Sed de esu volatilium tam cautè Pater noster prudentissimus in sua regula posuit, vt si vellent comedere monachi, cùm opportunum est, non subiaceant culpæ. Si autem eis à suo tale edulium non præbetur Abbate, vt quasi ex debito, non possunt requirere; multi tamen fratrū nostrorum nec volatilia comedunt.* Rabanus Maurus *lib 2. instit.*

cleric.

cleric. cap 27. Ibi : *Auium eſum credo inde à Patribus permiſſum eſſe , eo quòd ex eodem ulimento , de quo , & piſces , creatæ ſunt; nam in regula monachorum non inuenimus uliarum carnium eſum eis contradictum , niſi quadrupedum.* Sed verius eſt à D. Benedicto tam quadrupedum, quàm bipedum eſum eſſe prohitum, vt cauetur in Synodo Aquiſgr. *can.* 8. ibi: *Ve volatilia intus, foriſue, niſi pro infirmitute, nullo tempore comedunt , nec Epiſcopi vt edunt , præcipiant* . Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *p.* 2. *cap.* 7. latè probant , & defendunt Hæphtenus *lib.* 10. *diſquiſ. monaſt. tract.* 3. *diſquiſit.* 1. *cum ſequent.* Yepes *tom.* 3. *chron. D. Benedicti, anno* 777. Brauo *ad regulam ipſius ſancti, cap.* 36. & & nos dicemus *in cap.* 1. *de clerico venatore*.

10 l *Solemnitatibus* .] Natali videlicet Domini , & Paſcha. Synodus Aquiſgr. *can.* 78. *Volatilia in Natali Domini , & in Paſcha tantùm quatuor diebus , ſi eſt vnde comedant , habeant . Si verò non fuerit , inde non requiritur per debitum : ſi autem Abbas , aut monachi abſtinere ſe voluerint , in eorum ſit arbitrio* .

m *Obedientia.*] Seu Prioratus , iuxta tradita *in cap.* 2 *hoc tit.*

n *Prior autem.*] Debet enim eligi vnus eiuſdem Religionem expreſsè profeſſus , qui præſit cæteris , de quo , & eius officio egi ſuprà *in cap.* 2.

11 o *Reddere rationem.*] Conſonat D. Benedictus *c.* 2. *ſuæ regulæ* , ibi : *Sciatque , quia qui ſuſcepit animas regendas , præparet ſe ad rationem reddendum* . Et *c.* 63. *Cogitet ſemper , quia de omnibus iudicijs , & operibus ſuis redditurus eſt Deo rationem* . Cuius oneris grauitatem exponit Hæphtenus *lib.* 3. *diſquiſit. monaſt. tract.* 5. *diſquiſit.* 4. *ad finem*.

p *Pontifex valet* .] His verbis moti quamplures docti viri exiſtimarunt , Pontificem non poſſe diſpenſare in voto ſolemni caſtitatis , ita vt monachus , vel Subdiaconus poſſint ritè , & validè matrimonium contrahere. Ita docuerunt Sotus *lib.* 7. *de iuſtitia , quæſt.* 4. *artic.* 2 & *in* 4. *diſt.* 38. *quæſt* 2. *artic.* 2. *concluſ.* 2. Syiueſter *verbo votum* 4. *quæſt.* 5. Mandoſius *de ſignatura gratiæ* , *verbo Commutatio , colum. penult.* alij congeſti à Thoma Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſput.* 8 *numer.* 6. Alij tamen , licèt in voto ſolemni caſtitatis diſpenſare non poſſe doceant , tamen in voto paupertatis diſpenſare valere tenuerunt . Ita Leſſius *lib.* 2. *de iuſtitia* , *cap.* 40. *dub.* 14. *num.* 112. Azor *tom.* 1. *inſtit. lib* 12. *cap.* 7. *quæſt.* 2. Sed contrarium , immò tam in voto paupertatis , quàm caſtitatis poſſe Pontifiem diſpenſare , docuerunt Menochius *lib.* 2. *de arbitr. caſu* 421. Chopinus *de ſacra pol. lib.* 2. *tit.* 3. *num.* 22. Albertinus *de agnoſc. quæſt.* 23. qui refert Alexand. VI. diſpenſaſſe cum Cæſare Diacono Cardinali , vt in vxorem duceret filiam Ducis Valentiniani. Acuña *in cap. de illis* 4. 32. *diſt. num.* 5. Diana *p.* 8. *tract.* 3. *reſol.* 100. Stephanus Durantius *qq. iur. quæſt.* 7. Arauio *tract.* 1. *qq. mor. quæſt.* 19. *per tot.* Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquiſit. dubit.* 236. *ſect.* 66. Rouſſelius *lib* 1. *hiſt. Pontif. iuriſd. cap.* 5 Martinez à Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. c.* 31. *q.* 14. §. 3. & alij plures , quos congeſſi *in can.* 13. *Concil. Illiber.* vbi præſentem textum expoſui. 12

C A P V T VII.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

IN ſingulis Regnis, ſiue Prouincijs, fiat de triennio in *b* triennium, ſaluo iure diœc. Pontif. commune *c* Capitulum Abbatum, atque *d* Priorum Abbates proprios non habentium , qui non conſueuerint tale Capitulum celebrare , ad quod vniuerſi conueniant præpeditionem canonicam non habentes, apud vnum de monaſterijs ad hoc aptum , hoc adhibito moderamine , vt nullus eorum pluſquam ſex *e* euectiones, & octo perſonas adducat. Aduocent in huius charitatis, vel nouitatis primordijs duos *f* Ciſtercien. Ordinis vicinos Abbates, ad præſtandum ſibi conſilium, & auxilium opportunum, cùm ſint in huiuſmodi Capitulis celebrandis ex longa con-
2 ſuetudine pleniùs informati : qui abſque contradictione duos ſibi de ipſis aſſocient , quos viderint expedire : ac ipſi IV. præſint Capitulo vniuerſo; ita quod ex hoc nullus eorum ſibi auctoritatem prælationis aſſumat : vnde, cùm expedierit , prouida poſſint deliberationi mutari. Huiuſmodi verò Capitulum aliquot certis diebus continuis iuxta morem Ciſtercien. celebretur , in quo diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis , & obſeruantia regulari . & quod ſtatutum fuerit illis quatuor approbantibus, inuiolabiliter obſeruetur , omni excuſatione , & contradictione , ac appellatione remotis; prouiſo nihilominus, vbi ſequenti termino debeat Capitulum celebrari. Et qui conuenerint , vitam ducant communem , & faciant proportionaliter ſimul omnes communes expenſas; ita quod ſi non omnes poterunt in eiſdem, ſaltem plures ſimul in diuerſis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem Capitulo religioſæ ac circumſpectæ perſonæ, quæ ſingulas Abbatias eiuſdem Regni, ſiue Prouinciæ , non ſolùm monachorum , ſed etiam monialium, ſecundùm formam ſibi præfixam vice noſtra ſtudeant viſitare , corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio viderint , & reformationis indigere : ita quod ſi Rectorem loci cognouerint ab adminiſtratione penitus amouendum , denuncient Epiſcopo proprio, vt illum amouere procuret. Quod ſi non fecerit , ipſi viſitatores hoc referant ad Ap. Sed. examen. Hoc ipſum regulares canonicos ſecundùm Ordinem ſuum volumus , præcipimuſque obſeruare. Si verò in hac nouitate quicquam difficultatis emerſerit, quod per prædictas perſonas nequeant expediri, ad Ap. Sed. iudicium abſque ſcandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obſeruatis quæ concordi fuerint deliberatione prouiſa. Porrò *g* diœceſani Epiſcopi monaſteria ſibi ſubiecta ita ſtudeant reformare, vt cùm ad ea prædicti Viſitatores acceſſerint, plus in illis inueniant, quod commendatione , quàm quod correctione ſit dignum, attentiſſimè præcauentes , ne per eos dicta monaſteria indebitis oneribus aggrauentur, quia ſic volumus ſuperiorum iura ſeruari, vt inferiores nolimus iniurias ſuſtinere. Ad hæc diſtrictè præcipimus, tam diœceſanis Epiſcopis , quàm perſonis , quæ præerunt Capitulis celebrandis, vt per cenſ. eccl. appellatione remota compeſcant aduocatos, patronos, Vicedominos, Rectores, & *h* Conſules, Magnates, & milites, ſeu quoslibet alios, ne monaſteria præſumant offendere in perſonis , aut rebus; & ſi forſan offenderint , eos ad ſatisfaciendum compellere non omittant , vt liberiùs, & quietiùs omnipotenti Domino valeant famulari.

N O T Æ.

a GEnerali.] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. vbi *cap.* 12. reperitur textus hic, & in quarta collectione , *ſub tit. de ſtatu relig. cap.* 2. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

1 b *Triennio in triennium.*] Conſonat Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *de regul. cap.* 20. in illis verbis: *Regularium verò Capitula Prouincialia , & Generalia , &c.* Probant vtilitatem huiuſmodi comitiorum Tamburin. *tom.* 3 *de iure Abbat. diſp.* 1. Hieronym. Garcia *pol. regul. tract.* 6. *difficult.* 1. & nos aliqua dabimus dum de Concil. Prouinciali celebrando agemus *in cap. cùm olim , de accuſ.*

2 c *Capitulum.*] Capitulum in materia monastica, seu regulari accipitur pro illo loco, vbi monachi, vel religiosi simul conueniunt; quo modo sumitur in Concilio Aquisgran. *can.69.* Vt ad capitulum priùs Martyrologiũ legatur. Et *can.70.* vt ad Capitulum lectio tradatur: dictumque ita fuit iuxta veriorem etymologiam, quia in ea exedra, seu monasterij parte capitulum aliquod regulæ legeretur. Notissimum enim est, manè antequam monachi exirent ad laborem, olim aliquod regulę capitulũ illis fuisse perlectum, cuius moris meminit Smaragdus *in præfat. ad Diodorum Monachum*, his verbis: [Et quia mos est monachorum, vt regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus vt iste libellus in eorum capitulo legatur vespertino.] Etiam expressè mentio fit in antiquit. Fulden. *lib.3. cap.12.* ibi: *Quàm mane, & in vnum conuenimus, & capitulum de regula cum fratribus legebatur.* Et quia in eodem loco ea, quæ ad cœnobiticum spectant regimen, solent tractari, hinc ipsa monachorum comitia, conuentus, seu synodi, vocari cœperunt Capitula generalia, seu prouincialia, vt probat Hazphtenus *lib.8. disquisit. tract.1. tract.1. disquis.1.* Capitulum ita acceptum definit Ioannes Andreas *in cap. capitulum, de rescrips.* his verbis: Capitulum dicitur illa multorum religiosorum congregatio, qui certo aliquo, & determinato tempore ad aliquod peragendũ conueniunt in vno. In aliquibus religionibus dicitur congregatio, in alijs, præcipuè Germaniæ, dieta, vt probat Lezana *tom.7. cap.12. num.1.* Garcia *d. tractat.6. dub.1. difficult.1.*

3 d *Priorum.*] Consonat textus *in cap.2. hoc tit. in 5. compil.* vbi ita rescribit Honorius III. [Sanè nostris est auribus intimatum, quod cùm ante generale Conciliũ apud monasterium vestrum, fili Abbas, & Prior sancti Victoris, Abbatum, & priorum Abbates proprios non habentium, vestro monasterio subiectorum, Ordinis vestri commune consueuerit Capitulum celebrari, & per illud de suis claustris extirpari spinas, & tribulos vitiorum, & plantari virtutum genimina in eisdem, constitutione in eodem Concilio edita pro reformandis monasterijs monachorum, vt in singulis Regnis, siue Prouincijs fieret de triennio in triennium, saluo iure diœcesanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueuerunt tale Conciliũ celebrare: & extensa constitutione huiusmodi ad canonicos regulares, iuxta sui Ordinis instituta seruanda, quidam Abbates, & Priores monasteriorum, qui vestro monasterio sunt subiecti, Ordinis vestri, contempserunt ad huiusmodi Capitulum conuenire, qui ex hoc nõ immeritò præsumuntur habere opera tenebrarũ, ac sic ritus celebrandi commune capitulum, qui ex constitutione prædicta debuit fortiùs obseruari, in desuetudinem abijt, & in eneruationem obseruantiæ regularis. Cùm igitur huiusmodi Capituli celebratio sit canonicæ institutionis custodia, eo quòd in ipso praua in rectitudinem, & aspera in vias planas, euellendo nociua, & plantando salubria, dirigantur: disc. v. mandamus, quatenus conuocatis Abbatibus, & Prioribus Abbates proprios non habentibus, Ordinis vestri, monasterio vestro subiectis, & eos qui venire contempserint, ad id, dummodo non sint impedimento canonico præpediti, monitione præmissa per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita compellentes, celebretis apud sanctum Victorem commune Capitulum more solito, & procedatis in eo Deum habentes præ oculis, iuxta constitutionem Concilij memorati, eadem censura facturi quæ in eo deliberatione prouida fuerint ordinata, firmiter obseruari: vt autem quæ statuta fuerint magis teneantur memoriter, & seruentur, volumus, & mandamus huiusmodi Capitulum annis singulis celebrari.

e *Euectiones.*] De his euectionibus agemus *in cap. cùm Apostolus, de censibus.*

4 f *Cisterc. Ordinis.*] Adeò enim piè, religiosè, & doctè Capitula Cisterc. celebrabantur, vt Episcopi, Principes & alij Prælati ibi conuenirent tempore Capituli, non solùm vt loca sacra visitarent, verùm vt sessiones, virosque admodum modestos venerarentur. Vnde iuxta eius Ordinis normam cunctis Religionibus Capitulum celebrandum iniungitur in præsenti Concilio; quod non solùm cæteræ Religiones obseruarunt, verùm & inter patrias leges transcripserunt, vt refert Manrique *tom.1. annal. Cisterc. anno 1119. cap.6. num.6.*

g *Diœcesani Episcopi.*] Temporibus enim Innocentij III. adhuc plura monasteria non erant exempta à iurisdictione Episcopi, & lege diœcesana, vt probaui *in cap. licèt, de officio Ordin.* Vnde Episcopi ea visitabant, Concil. Magunt. *cap 20.* quod refertur *lib.5. Capitul. Caroli, c.78.* ibi: *Missi per quæque loca directi simul cum Episcopis vniuscuiusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum canonicorũ, & monachorum, & puellarum, si in apto, & congruo loco sint posita, vbi commodum necessarium possit acquiri, quod ad vtilitatem pertinet monasterij, sicut in sancta regula dicitur.* Tullen *p. vlt. c.9.* ibi: *Congregationes canonicorum secundùm canonicam institutionem à proprijs Episcopis strenuè visitentur, & eorum religio, & habitus exquiratur, si vita & moribus sint probi, ac officio & vnanimitatis studio feliciti; à leuissimis quoque, & perniciosissimis actibus cauti. Subsidia illorum pia Dominorum prouidentia exquirantur, & dispensentur.* Exemplum Episcopi vastissimam etiam diœcesim visitantis habemus in B. Athanasio; eum enim adijsse non tantùm Ecclesias, quę in ciuitatibus erant, sed etiam monasteria in solitudinibus, constat ex actis S. Pacomij, vbi ritus, & honores, quibus recipiebatur, referuntur his verbis: *Cùm solemniter Athanasius superioris Thebaidæ circuiret Ecclesias, accidit vt ad loca Tabennensium nauigio perueniret; quod vbi Pacomius agnouit, statim cum vniuersis monachis in eius properauit occursum, omnesque gaudentes, & exultantes cum psalmis, & hymnis summum Christi suscipere Sacerdotem.* Expressiùs idem mos refertur in actis S. Augeniæ, *lib.1. vit. Patrum*, ibi: *Qui ie mos est apud Ægyptum, quando circumeunt monasteria Episcopi, vt psallentium eos sequatur exercitus, superuenit Helenus Heliopolis Episcopus, & cum eo ampliùs quàm decem millia virorum psallentium, ac dicentium: Via iustorum recta facta est, & iter sanctorum præparatum.* Probant Acuña *in cap. nostratam, 85. dist.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. c.9.* Chopinus *lib.1. monast. tit.2. n.12.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri mon. p.2. cap. fin.* 5

h *Consules, & Magnates.*] Consonant caput Ium Inoso, caput *Abbatem*, caput *quàm sit, 18.q.2.* Conc. Hispal.2. *can.10.* ibi: *Siquis sacerdotum quodlibet monasterium, aut vi cupiditatis spoliandum, aut simulatione aliqua fraudis conuellendum, aut dissoluendum tentauerit, anathema effectus maneat, & à regno Dei extraneus, ne proficiat illi bonum fidei, vel operis ad salutem, qui tantæ, & tam salutaris vitæ destruxerit tramitem.* Tolet 4. *can.50.* Cabilon. *cap.11. Peruenit ad sanctam Synodum, quod iudices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quas mos est Episcopos circumire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere, & clericos, vel Abbates, vt coram eis compareant, inuites, atque districtes ante se faciant exhiberi, &c. Si præsumptione, vel potestate qua pollent, excepta inuitatione Abbatis, aut Archipresbyteri, in ipsa monasteria, vel parochias aliquid fortasse præsumpserint, à communione sacerdotum eos conuenit sequestrari.* Meldense *can.41. Prouidendum est Regiæ Maiestati, vt monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causa defensionis, & mundeburdij susceperunt, vt libera libertate, remota spe hæreditaria de illorum propinquitate, ibidem religio obseruaretur, & nunc in allodium sunt data, quapropter omnis exinde religio funditus est euersa, qualiter vota fidelium inconuulsa permaneant, ne voces eorum contra se ante Deum clamantes, adiuncto periculo de eorum perditione, qui in ijsdem locis necessitate naufragantur, condemnabiles sentiat.* 6

C A P V T VIII.

Honorius III. *Abbatibus, & monachis in* a *Lombardia, & Marchia* b *Taruisina constitutis.*

EA quæ pro religionis honestate, ac religiosorum salute prouidè ordinantur, Apostolico sunt munimine roboranda, vt suscipiantur deuotiùs, & diligentiùs obseruentur. Cùm ergo

per

per dil. f. Abbatem *e* Montisbelli quædam capitula nobis fuerint præsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices, & excessus quos in quibusdam cœnobijs inuenerat, videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuenda, nos ea examinari, & corrigi fecimus, & præcepimus vt inuiolabiliter obseruetis, quæ sigillis ven. f. n. H. Ostiensis, & N. Tusculanensis Episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & præsentium auctoritate præcipimus, vt Visitatores ad generale Capitulum conuocent Abbates, & Priores non habentes Abbates proprios, tam exemptos, quàm non exemptos, Lombardiæ & Marchiæ, qui non consueuerunt huiusmodi Capitulum celebrare: prouidentes vt in ipso Capitulo generali, canonico impedimento sublato, eos qui contempserint, vel neglexerint conuenire, sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, ecclesiastica censura compellant, & vsque ad satisfactionem condignam sententiam, quam in eos ritè tulerint non relaxent: eadem censura facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione prouida fuerint ordinata, firmiter obseruari: reddituri tam ipsi, quàm Visitatores, & alij, iuxta cuiuslibet ministerium, Domino, in cuius conspectu nuda sunt omnia, & aperta, in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem, & diligentiam, quæ circa correctionem, & reformationem Ordinis, ac visitationem cœnobiorum impendendæ fuerint, neglexerint adhibere. Porrò cùm Visitatores secundùm statutum generalis *d* Concilij ordinati à generali Abbatum Capitulo processerint ad visitationis officium exequendum, de statu monasteriorum, & obseruantijs regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda; ita tamen, quod monachos delinquentes per *e* Abbatem loci corrigi faciant, eisque iniungi pœnitentiam salutarem, iuxta B. Benedicti regulam, & Apostolica instituta, non secundùm normam prauæ consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdam Ecclesijs inoleuit. Ipsi etiam Visitatores monachos, quos contumaces inuenerint, & rebelles, iuxta modum culpæ vice nostra regulari censura percellant, absque personarum delectu, non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum: quin ouem morbidam eijciant ab ouili, ne inficiat sanas oues. Si verò Abbates in corrigendis iuxta Visitatorum mandatum, & regularia instituta seipsis, suisue monachis inuenti fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publicè in Capitulo generali, quod pœna ipsorum sit alijs in exemplum. Porrò si Abbas aliquis non exemptus fuerit à Visitatoribus nimis negligens inuentus, & remissus, id loci Diœcesano denuncient sine mora, & per illum detur ei fidelis & prouidus coadiutor vsque ad Capitulum generale. Quod si dilapidator inuentus fuerit, vel aliàs meritò amouendus, per Diœcesanum, postquam hoc sibi à Visitatoribus denunciatum fuerit, amoueatur absque iudiciorum strepitu à regimine Abbatiæ, ac monasterio prouideatur interim administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate prouisum. Quod si forsan Episcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali defectum Episcopi Apostolicæ Sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos Abbates fieri præcipimus per Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali, depositione tantùm ipsorum Sedi Apostolicæ reseruata; ita tamen, vt Abbate, qui amouendus videbitur, interim per Visitatores, vel in Capitulo præsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus & alia, quæ visa fuerint intimanda Capitulo, præsidentes nobis denuncient per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, iuxta cuiuslibet facultatem sufficienter ministrentur expensæ. Sequentes autem Visitatores perquirant priorum Visitatorum vestigia diligenter, & eorum negligentias, & excessus referant sequenti Capitulo generali, & iuxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præsidentibus generali Capitulo præcipimus obseruari. Præcipimus etiam, vt in nullo monasterio ad præbendas de cætero recipiant Abbates, & monachos, & clericos *f* sæculares; nec hi qui iam recepti sunt, locum, vel vocem in capitulo, dormitorio, vel refectorio, seu claustro sibi vindicare contendant, seu monachorum cœtibus importunè se immiscere præsumant: sed beneficijs sibi concessis contenti, conuersentur honestè, opportuna obsequia in monasterijs fideliter impendentes, nihilque vltrà in spiritualibus, aut temporalibus exigant in ipsis monasterijs, vel vsurpent. Si qui verò talium à Visitatoribus inuenti fuerint criminosi, per Diœcesanum in non exemptis, & per Visitatores, vel Præsidentes in generali Capitulo in exemptis monasterijs beneficijs priuentur eisdem. Hæc autem omnia in monasterijs, quæ non habent Abbates proprios, sed Priores, necnon in monasterijs monialium quoad articulos Abbatissis & monialibus congruentes, præcipimus obseruari.

NOTÆ.

a *Lombardiæ.*] Ità etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 4.* Lombardia duplex est, vna cis flumen Padum, alia trans Padum, quæ hodie propriè Lombardia vocatur à Longobardis, qui ibi sceptrum tenuerunt, vt notauit Cironius *ad hunc textum.*

b *Taruisina.*] Taruisium Italiæ vrbs nobilis, & perantiqua est, de qua nonnulla adduxi in *cap. 7. de consist.*

c *Montisbelli.*] Monasterium hoc ordinis D. Benedicti est in celebri Castro Marchiæ Taruisinæ, vt refert Cironius *hic.*

d *Concilij.*] Relati in superiori textu.

e *Per Abbatem loci.*] Quando enim contra regulam peccatur, correctio præcipuè debet fieri per Abbatem, etiam visitante Episcopo, *cap. 9. cap. reprehensibilis, 26. de appell.* in alijs verò sceleribus correctio spectabat ad Episcopum ante exemptionem monachorum, *cap. monasteria, 16. q. 2.* docent Germonius *lib. 3. de sacr. immunit. cap. 2. n. 70.* Britto *de locato, 2. p. cap. 1. num 17.* & suprà notaui *in cap. fin. de regul.* De hac correctione Episcopis competente plura adduxi *in cap. graue, cap. licet, de offic. Ordin.*

f *Clericos sæculares.*] Iuxta adducta *in cap. cùm Magistrum, de elect.*

T I T V L V S XXXVI.

De religioſis domibus, vt Epiſcopis ſint ſubiectæ.

C A P V T I.

Gregorius *Victori* a *Neapolis Epiſcopo*.

NVnc ad hanc baſilicam, quæ dedicanda eſt, illud debet diſquiſiri, quis, ideſt cuius ciuitatis, antequam baſilica, quæ nuper fabricata eſt, fundaretur; *c* baptizauerit incolas, ad cuius *b* conſignationem ſub annua deuotione concurrerunt. Non enim terminis, aut locis conuenit diffiniri, ſed illius facere diœceſim, qui ſuperiùs continetur, vt conſtet commanentes à quo fuerint lauacri regeneratione purgati. Et ideò, fratres chariſſimi, amotis ambagibus, & omni circuitione ſemota, hæc vos modis omnibus conuenit inueſtigare, vt ille maximè ad conſecrationem vocetur, cui per hunc modum, quem ſcripſimus, conſtat debere permitti.

N O T Æ.

1 a NEapolis.] Ita etiam legitur in prima collectione *ſub hoc tit. cap.* 1. Sed cùm inter epiſtolas ſancti Gregorij non reperiatur hæc Decretalis, nec eius æuo Archiepiſcopus vllus Neapolitanus huius nominis Victoris floruiſſet, ſatis conſtat, mendoſam eſſe hanc inſcriptionem. Antonius Concius Euangelia promiſit indicanti locum, ſeu epiſtolam Pontificiam, ex qua tranſcriptus fuit textus hic. Antonius Auguſtinus in notis ad hunc textum fatetur, ſe hæc verba tantùm legiſſe in hac, & in prima collectione.

2 b *Baptizauerit.*] Ad Epiſcopum enim vt miniſtrum ordinarium ſolemnitatis ſpectat baptiſmum proprijs ſubditis temporibus debitis ſolemniter conferre, vt dicemus *in cap. vnic. de cleric. non ordin. miniſtr.*

c *Conſignationem ſub annua.*] Licèt primis Eccleſiæ temporibus Confirmationis ſacramentum ſtatim poſt Baptiſmum adminiſtraretur, vt conſtat ex Theodoreto ad illa verba 1. Canticor. *Vnguentum effuſum nomen tuum*, ibi: *Si myſticè magis vis intelligere, ſancti baptiſmatis myſterium recordare, in quo qui initiantur, ſpirituali chriſmate inuncti, ſub ea viſibili ſpecie inuiſibilem Spiritus ſancti gratiam ſuſcipiunt.* Ex Iſidoro Hiſpalenſi *lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 26.* ibi: *Quoniam poſt baptiſmum per Epiſcopos datur Spiritus ſanctus cum manuum impoſitione.* Expreſſiùs ex Amalario qui de hoc more *lib. 4. de eccleſ. offic. c. 29.* ita loquitur: *Nos verò præſente Epiſcopo ſimul baptizamur, & per impoſitionem manus Epiſcopi Spiritum ſanctum accipimus.* Idem refert Rabanus Maurus *lib. 1. de inſtit. cleric. c. 30.* his verbis: *Nouiſſimè autem à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus Paraclytus traditur illi Spiritus Sanctus, vt roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipſe in baptiſmate conſecutus eſt.* Sed poſtmodùm ſiue parentum incuria, ſiue multiplici curarum onere, quo Epiſcopi in dies premebantur, mos inualuit, vt parochi baptiſmum miniſtrarent, & Epiſcopi certis per annum diebus ſuam diœceſim luſtrarent, & à presbyteris baptizatos oleo confirmarent; quod vſitatum fuiſſe ſeptimo ſæculo Eccleſiæ, conſtat ex Beda, qui per ea tempora floruit, & in vita ſancti Cuthberti Epiſcopi *cap. 29.* ita ſcribit: *Quodam autem die, dum parochiam ſuam circumiens monita ſalutis omnibus ruri, in caſis, & viculis largiretur, necnon etiam nuper baptizatis ad accipiendam Spiritus ſancti gratiam manum imponeret, deuenit ad villulam cuiuſdam Comitis.* Sequentibus ſæculis crebrior eiuſdem moris mentio reperitur; nam in Synodo Francica, quam refert Vicecomes *lib. 1. de ritibus Confirm. c. 5.* ita ſtatuitur: *Decreuimus quoque iuxta ſanctorum canones, vt vnuſquiſque presbyter in parochia habitans Epiſcopo illi ſubiectus ſit, in cuius parochia habitat, vt ſemper in Quadrageſima rationem, & ordinem miniſterij ſui, ſiue de baptiſmo, ſeu de fide Catholica, ſicut de precibus, & ordine Miſſarum Epiſcopo reddat, & oſtendat: & quandocunque iure canonico circumit parochiam ad populos confirmandos, presbyter ſemper paratus ſit ad ſuſcipiendum Epiſcopum collatione, & adiutoria populi qui ibi confirmari debet.* In Synodo Cabilon. ſub Carolo Magno, *can. 14.* ita legitur: *Cauendum ſanè eſt, ne cùm Epiſcopi parochias ſuas peragrant, quandam damnoſam erga ſubditos, ſeu erga ſocios tyrannidem exerceant. Obſeruandum etiam modis omnibus, vt ſi quando eis peragrandæ parochiæ neceſſitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei operam dent.* In Synodo etiam Sueſſionenſi ita cauetur: *Quando iure Canonico Epiſcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, Abbates, vel Presbyteri parati ſint ad ſuſcipiendum Epiſcopum in adiutorium neceſſitatis.* Et Synodus Ticinenſis *can. 15.* præcipit Epiſcopis, vt quando confirmationis adminiſtrandæ cauſa diœceſim obeunt, caueant diligenter, ne presbyteris magni, & profuſi ſumptus occaſionem præbeant, his verbis: *Statuimus etiam, ne Epiſcopi, quando pro confirmando populo parochias circumeunt, Archipresbyteros ſuos grauent.* Iuxta quem antiquum morem intelligenda ſunt verba huius textus ſuprà relata.

COMMENTARIVM.

CVm Eccleſiæ, & omnes baſilicæ debeant dedicari, conſecrarique per Epiſcopum proprium, in cuius conſtruuntur diœceſi, D. Clemens *epiſt. 3.* ibi: *In alijs locis ſacrificare, & Miſſas celebrare non licet, niſi in his, in quibus Epiſcopus proprius iuſſerit, aut ab Epiſcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, conſecratus fuerit.* Ex *cap. nemo, de conſecr. diſt.* 1. Concil. Vuormat. *can. 6.* ibi: *Quicunque voluerit in ſua proprietate Eccleſiam ædificare, & conſenſum, & voluntatem Epiſcopi habuerit, in cuius parochia fuerit, licitum ſit.* Probant Vicecomes *tom. 3. de ritibus Miſſæ, lib. 2. c. 23.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 27.* latè dicemus *in c. 1. de conſecr. Eccl.* & dubitaretur in præſenti caſu, quis diceretur proprius Epiſcopus ad baſilicam conſecrandam, Gregorius reſpondit illum Epiſcopum debere Eccleſiam dedicare, qui antea incolas illius loci baptizauerat, & ſacro chriſmate confirmauerat; quia ille creditur proprius Epiſcopus loci, cùm ſacramenta ipſa non niſi à proprio Epiſcopo adminiſtrentur, vt probaui *in c. quanto, de conſuet.* Et ſic, qui ratione poſſeſſionis, ſeu præſcriptionis actus illos Ordinis ibi exercebat, etiam dedicationem Eccleſiæ facere valet; quia dedicatio ipſa etiam ad poteſtatem Ordinis ſpectat. 3

C A P V T II.

Gregorius *Agapito* a *Abbati*.

NE rebus venerabilibus, vel cuilibet cultui deſit obſequium, noſtra debet ſollicitè cura proſpicere. Quia igitur monaſterium, quod in fundo Marciano prouinciæ Campaniæ ſitum

situm est, ita *b* hostilitate faciente, à congregatione funditus dicitur desolatum, vt ne vnus exinde monachus, qui aliquam illic solicitudinem, vel curam debeat adhibere, remanserit: tuo illud monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei competunt actionibus, vtile prospeximus vniendum, vt res eius tenendi, vel à detinentibus vendicandi libera tibi sit, & sine aliqua dubietate licentia. In quo etiam studij tui sit monachos deputare, qui illic tempore, quo interuallum de hoste fuerit, & opus Dei celebrare, & decenter debeant seruire. Nec aliqua illud præsumas excusatione negligere, quòd ideo curæ tuæ, vt solicitudinem illic debeas adhibere, committitur. Ipsum autem monasterium sic tuæ nos ordinationi commisisse cognoscas, vt tamen iurisdictionem illic non Episcopus *c* Surrentinus, in cuius ciuitate monasterium tuum est; sed *d* Nucerinus, cuius est diœcesis, habeat. Nam sic huius loci ordinationem disponimus, vt tamen iura sua singulis Episcopis inuiolata seruemus.

NOTÆ.

a A *Gapito.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 3.* & in ipsis epistolis D. Gregorij *lib. 9. epist. 67.* ex quo regestro litteram huius textus restituo; nullibi tamen exprimitur, cuius monasterij esset Abbas, de quo in præsenti; sed tantùm eius monasterium fuisse in diœcesi Surrentina, vbi cùm tria huius Ordinis D. Benedicti sint monasteria, videlicet S. Renati de Surrento, Sancti Petri ad Crapulam, Archangeli de Publigiano, non liquet cui ex eis monasterijs vnitum fuisset monasterium, de quo in præsenti.

b *Hostilitate.*] Longobardorum videlicet, qui his temporibus totam ferè Italiam deuastauerant.

c *Surrentinus.*] De diœcesi Surrentina nonnulla notaui *in cap...*

d *Nucerinus.*] Nuceria etiam ciuitas Vmbriæ est in Italia, prope fluuium Teniam, de qua, & eius Præsulibus plura tradit Vghel. *tom. 5. Italiæ sacræ, fol. 5535.* & nos nonnulla adduximus *in cap. fin. de renunc.*

COMMENTARIVM.

Certum est, summum Ecclesiæ Præsulem posse vnire Ecclesiam vnius diœcesis Ecclesiæ, seu monasterio alterius Episcopatus, & per hanc vnionem omnia iura competentia Priori Ecclesiæ transire in monasterium, cui vnita est; quia accessorium naturam sequitur sui principalis, *cap. recolentes, de statu monach.* docent Gonzalez *in regul. 8. Cancel.* Moneta *de commut. c. 12. q. 5.* tamen iurisdictio illius Ecclesiæ vnitæ remanet penes proprium Episcopum, vt ita sua iura singulis inuiolata seruentur: quare in præsenti Gregorius docuit per vnionem à se factam non violari iura prioris Episcopi.

CAPVT III.

Ex decretis a *Eugenij Papæ.*

De Xenodochijs, & alijs similibus locis, vt per solicitudinem Episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem vtilitates, quibus constituta sunt, ordinentur.

NOTÆ.

a E *Vgenij.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* in cuius notis Antonius Augustinus asserit, se tantùm in his duabus collectionibus verba hæc legisse. Sed verè auctor huius textus est Eugenius II. qui Synodum Romæ celebrauit anno 826. in qua adfuerunt Episcopi 63. pro reformatione, & instauratione disciplinæ ecclesiasticæ, cuius canones referunt Baronius *anno 876. num. 7.* & *in can. 24. sub tit. de Xenodochijs,* & alijs similibus locis ita legitur: *Per solicitudinem Episcoporum, quorum diœceseos existunt xenodochia, procotrophia, nosocomia, orphanotrophia, eremocomia, & monasteria, tam monachorum, quam sanctimonialium, ad easdem vtilitates, quibus constituta sunt, ordinentur, &c. qualiter Deo vacantes, inopia, vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsa cura, puris in Dei seruitio valeant mentibus permanere.* Eundem canonem postea innouauit Leo IV. in Synodo Romana, *can. 23.* vnde constat, compilatores huius textus summarium illud canonis de Xenodochijs, & alijs similibus locis, pro canone compilasse, & statim apposuisse priora verba ipsius canonis, satis immutata, vt breuitati consulerent.

CAPVT IV.

Vrbanus III. a *Ariminensi Episcopo.*

Licèt ad ea. *Et infrà:* Ad hæc super eo, quod quæsitum est, vtrum hospitalis domus possit in sæculare habitaculum commutari, duximus respondendum, quod si locus ille ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionem fuerit, sicut moris est, auctoritate Pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis vsibus deputari: sicut de vestibus, & ligneis vasis, & alijs vtensilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua consuetudo indubitanter obseruat, & venerabilium Patrum edocent *b* sanctiones.

NOTÆ.

a A *Rimin.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* vbi additur, *pars capitis Licèt*, vt cognoscamus, in præsenti referri partem textus *in cap. 3. de coniugio seruor.* Ariminum antiqua ciuitas Italiæ est, caput olim Seonicæ Galliæ, à flumine eiusdem nominis Ariminum appellata. Augusta etiam colonia dicta, vt plura de ea referens probat Vghellius *tom. 2. Italiæ, fol. 406.* habet Ecclesiam Cathedralem à Dionysio Pontifice consecratam, Deiparæ Virgini dicatam, cuius Præsuli Rufino dicto missa est præsens epistola.

b *Sanctiones.*] Relatæ *in cap. vt vestimenta, cap. vasa, de consecr. dist. 1.*

COMMENTARIVM.

2 [Conclusio deducitur & probatur.] EX his duabus decisionibus præsens communiter deducitur assertio: *Xenodochia, & similia pia loca sunt sub iurisdictione Episcopi, & non debent ad prophanos vsus conuerti.* Probant eam textus *in c. quod 10 18. q.2. c. si quis 3. 21. q.2. c. inter dilectos, de donat. Clement. 1. hoc tit* Concilium Aurelian. 5. *can.* 15. ibi: [De Xenodochio, quod Rex Childebertus, & Vltrotha Regina in Lugdunensi vrbe condiderunt, cuius institutionis ordinem subscripsimus, &c. quidquid præfato xenodochio, aut per ipsorum Regum oblationem, aut per quorumcunque fidelium eleemosynam collatum, aut conferendum est, in quibuscunque rebus, atque corporibus, nihil exinde ad se quolibet tempore Antistes Ecclesię Lugdunensis reuocet, aut ad ius Ecclesiæ transferat, vt succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes, non solùm de facultate xenodochij ipsius, aut de consuetudine, vel institutione nihil minuant, sed dent operam qualiter res, & ipsius stabilitas detrimentum, aut diminutionem aliquam non patiatur. Prouidentes, vt Præpositi semper strenui, ac Deum timentes decedentibus substituantur, & cura ægrotanrium, ac numerus, vel exceptio peregrinorum, secundùm indictam institutionem inuiolabili semper stabilitate permaneat. Quod si quis quolibet tempore contra constitutionem nostram venire tentauerit, aut aliquid de consuetudine, vel facultate xenodochij ipsius abstulerit, ita vt xenodochium (quod auertat Deus) esse desinat, vt necator pauperum irreuocabili anathemate feriatur.] Concilium Cabilon. *cap.7.* ibi: *Defuncto Presbytero, vel Abbate, nihil ab Episcopo auferatur, vel Archidiacono, vel à quocunque de rebus parochiæ, vel xenodochij, vel monasterij,* &c. Synodus Tullen. *p. 2. c. 14.* ibi: *Vt hospitalia, peregrinorum videlicet, & aliorum pro remedio animarum receptacula, &c. ab omni vsu, & habitu humanæ temeritatis absoluta in eos vsus, quibus sunt constituta, pietatem prædecessorum vestrorum sequentes, sub patrocinio vestro dignum est vt vestro tempore, & vestra sollicitudine restaurentur. Qui enim agapen pauperum, & sustentationem peregrinorum, & eleemosynam defunctorum defraudant, apud Sanctos Patres eorum necatores vocantur.* Trident. *sess 22 c.8.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa, idem Barbosa *lib.2. iuris Eccles. c. 11.* Chopinus *lib.2. de sacra pol. tit.5.* Petrus Gregorius *lib 1. partit, tit.16. cap.1. & 2.* Coruinus *lib. 2. aphorism. iur. Pontif. tit. 25* Cæsar *de eccl. hierarch. q 2. proœm. §. 5. & disp. 15. §. 4.* Espenceus *ad D. Paulum lib.2. digress. c. 1.* Vghellius *in method. iur. can. fol. 321.* Tondutus *resol canonic. 2. p. cap. 1. §. 11.* Aitesserra *lib.2. dissert. cap.10.*

3 [Impugnatur tradita assertio.] Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Xenndochia, & similia loca pia non sunt beneficia ecclesiastica, nec in titulum beneficij conferuntur. *Clement. per litteras, de præbend Clement. 2. §. fin. hoc tit.* immò nec sacra, aut religiosa loca sunt, nec pia dici possunt, immò potiùs priuata loca censentur, & ita non gaudere priuilegijs locis pijs concessis, videlicet vt ad ea confugientes gaudeant immunitate ecclesiastica, & eorum bona non possint alienari sine solemnitate præscripta alienationi rerum Ecclesiæ, docuerunt Bellamera *in d. Clement. 2. §. fin.* Antonius Cuchus *lib. 4. instit. tit. 8. de visit. Prælat. à n. 52* Redoanus *de rebus Eccles. in rubric. de his qui consentiunt alienationi, §. sed qui de bonis hospitalium,* Gutierrez *lib. 1. canonic. c 35. à num. 18.* plures apud Barbosam *lib.2. de iure eccles. c. 11.* ergo nullo modo xenodochia, & similia loca pia sunt sub iurisdictione Episcopi.

4 [De Xenodochijs & similibus locis.] Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, in terris, quæ ad pietatem, & causam religionis pertinent, esse hospitalia, in quibus opera misericordiæ, & pietatis exercentur. Hospitalis nomen generale est, complectens quamcunque hospitis receptionem, *cap. dilecti 51 de appell. cap. per tuas, de arbitr.* Theophilus *tom. 17. de amore cognat. temper. fol. 464.* Ea autem loca diuersa sortiuntur nomina, tum propter diuersitatem regionum, tum quia humanæ naturæ multiplex, & varia est miseria, cui in illis locis succurritur, vt docent Petrus Gregor. *lib. 15. syntagm. c. 18.* Mariana *de Rege & regendi ratione, lib. 3. c. 13.* Xenodochia dicuntur loca deputata ad peregrinos, & pauperes iter facientes recipiendos, à Græco verbo *xene*, quod latinè significat hospitem recipere, vt probat Suidas *eodem verbo*, & post eum Langleus *lib. 6. semestr. c. 1.* Pancirola *lib. 2. var. c. 171.* Procotrophia sunt loca vbi pauperes debiles, qui labore proprio sui corporis alimoniam quærere nequeunt, qui dicuntur mendicantes inualidi *in rubrica C. de mendicantibus inualidis, lib. 11.* de quibus *in l. illud 19. §. hoc illud, C. de sacros. Eccles. l. si quis ad declinandum 49. §. vbi autem, C. de Episcop. & cleric.* recipiuntur. Orphanatrophia dicuntur vbi orphani, id est parentibus orbati, aluntur, *authent. Orphanotrophos, C. de Episc. & cleric. auth. de ecclesiasticis tit. collat. 9. §. fin.* Brephotrophia dicuntur loca vbi infantes pauperes nuper nati, & expositi educantur, *d. l. illud 19.* de quibus agemus *in tit. de infant. expos.* Nosocomia dicuntur loca, vbi ægroti, & infirmi curantur, *l. sancimus, §. sed Deo nobis, C. de sacros. Eccles.* Et sanctam Fabiolam Nosocomium instituisse, in quo ægrotantes colligeret, & miserorum corpora foueret, tradit D. Hieronym. *epist. 30* Censum quem habere poterat, distribuit, dilapidauit, ac vendidit, & in pecuniam congregatum, vsibus pauperum præparauit, & primò omnium Nosocomium, id est languentium villam instituit, in quo ægrotantes, & consumpta languoribus, atque inedia miserorum membra refoueret, cuius meminit Baronius *tom. 5. anno 400.* Ministri autem curam habentes huiusmodi ægrotantium, *Parabolani* dicebantur, *l. parabolani, l. placet, C. de Episcop. & cler.* de quibus agunt Cuiacius *in Nouel. 3. Iustin.* Germonius *lib 2. de sacr. immunit. c. 2.* Alciatus *l. 4 disp. cap 9.* Lælius Bisciola *tom. 1. horrar. success. lib. 13. cap. 10.* P. Theophilus *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 5 puncto 4.* Corrasius *in l. in summa, n. 7. de statu homin.* Casaub. *in notis ad hist. August. fol. 151* Duarenus *lib. 1. de sacris Eccles. cap. 19.* Petrus Gregorius *d. cap. 25. num. 15.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 1. c. 3.* Vela *tom 1. dissert. 35.* Canonherius *in prolog. ad 7. aphorism.* Nosocomijs coniungendæ sunt leprosariæ, vbi specialiter, & seorsim leprosi curantur, de quibus *in d. Clement. 2. de præbend. cap. 2. de Eccles. ædific.* vbi plura dabimus: & etiam Gerontocomia, vbi pauperes senes aluntur; nam cùm senectus ipsa sit morbus, non malè Nosocomijs Gerontocomia iunguntur. Gerontocomium Pelagium II. anno 590. in domo sua construxisse, ex Anastasio Biblioth refert Baronius *tom. 7. eodem anno* Tandem Eleemosynaria dicuntur loca eleemosynis faciendis deputata, *d. Clement. 2. de præbend. dicta Clement. quia contingit, hoc tit.* Petrus Gregorius *vbi suprà, num. 31.* Cæsar *de ecclesiastica hierarch. d. q. 2. proœm §. 5. num. 28* Barbosa *dicto lib. 2. Iuris Eccles. cap. 11.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 27.* D. Augustinus *in Ioan. tract. 97. Xenodochia, & Monasteria postea sunt appellata nouis nominibus, res tamen ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur.* Ioan. Cantacuz. *lib. 4. histor. cap. 30.* D. Basil. *epist. 371. ad Elium: Quid peccamus diuersoria peregrinis exstruentes, qui huc fortè aduenerint?* Ea loca Iulianus exstrui, iubet, vt ibi inopes sine discrimine excipiantur, *in epist. 94. ad Arsacium*, de quo Theophanes *in chron.* ait: *Christiana beneficentia ille nefarius, & præuaricator peregrinis, & egenis res necessarias edixit suppeditari.* De Nosocomio agunt D. Hieron. *in epist. Fabiolæ*, Doroth. *doctr. 4.* Nicetas Coniat. *in Isaacio Angelo: Regios ædes in Nosocomium mutauit.*

5 [An prædicta loca religiosa sint.] Circa prædicta loca illa principalis, præcipuaque quæstio disputari solet, an videlicet pro locis sacris, seu religiosis habeantur; & vtrum in titulum beneficij conferri valeant? Et beneficia Ecclesiastica non esse, nec in titulum beneficij clericis dari posse, immò à laicis communiter possideri valere, deciditur *in Clement. quia contingit, §. vt autem, de relig. domib.* Nec etiam per litteras Apostolicas, per quas clericis de beneficijs prouideri mandatur, posse de hospitalibus prouideri, docetur *in Clement. 2 de præbend.* & ita hospitalia beneficia non esse, docuerunt Corrasius *de sacerd. p. 1. cap 3. per totum*, Petrus Gregorius *de benef. cap. 11. n. 6* Garcia *eodem tract. p. 1. cap. 11.* Azor *lib. 3. instit. cap. 3. q. 5* Fabricius *de benef. tit. de Xenodochijs*, Guillelmus de Monte *in d. Clement. 2.* Quintaduenas *lib. 1. ecclesiast. c. 2 nu. 13.* Chopinus *lib. 1. sacr. pol. tit. 2. num. 7. & lib. 1. monast. tit. 1. num. 12.* Sed adhuc pro exactiori expositione sciendum est, diuersum esse quærere, an hospitalia sint loca religiosa, seu pia; an verò beneficia existant, & in titulum conferri possint? Et discrimen est constituendum inter xenodochia ere-

cta cùm Episcopi licentia, & constructa absque eius auctoritate. Priora habentur pro locis religiosis, adeò vt ad ea confugientes gaudeant immunitate ecclesiastica, & bona similium hospitalium non possint alienari absque debita solemnitate in rebus Ecclesiæ: docuerunt Couar. *in regula possessor, 2. part. num. 3.* Costa, *in cap. si pater, de testam. 2 p. verbo Ipsis pauperibus, nu. 4. & 10.* Tiraq. *de priuileg. piæ causæ, priuil. 142.* Selua, *de benef. 2. p. q. 11. n. 8.* Germon. *de sacror. immunit. lib. 3. c. 16. à n. 28.* Riccius, *3. p. collect. 648.* fruunturque ijsdem priuilegijs, ac Ecclesiæ, *nouel. 131. §. penult. l. omnia 33. in fine, C. de Episc. & cleric.* quare donatio illis facta non eget insinuatione, *l. illud 16. Cod. de sacros. Eccles.* & quæcunque res ab illis ex causa lucratiua fuerint acquisitæ, à lucratiuorum inscriptionibus sunt immunes, *l. sancimus, C. eodem tit.* De his agitur in præsenti capite *de Xenodochijs*, ibi: *Solicitudinem Episcoporum*, & *c. ad hæc*, ibi: *Auctoritate Pontificis*. Verum etsi erecta sint auctoritate Episcopi, pro beneficijs ecclesiasticis non habentur, si Rectori in perpetuum, vel ad eius vitam in titulum non conferantur, aut solita sint conferri, *Clement. vnic.* & ibi Glossa, *de rer. permut. cap. vnic. de eo qui mittitur in possess. lib. 6.* Si verò absque Episcopi auctoritate erigantur, nec habentur pro locis religiosis, nec in titulum beneficij conferri valent, de quibus agitur *in d. Clem. 2. de præb. cap. 1. de eccl. ædific. in 2. collect.* vbi ita Alex. III. scribit: *Si hospitale in aliquo loco absque oratorio feceritis, liberum erit vobis absque conscientia Episcopi, in cuius parochia fuerit, ipsam domum construere: quod si oratorium ibidem facere volueritis, id absque licentia Episcopi non faciatis, iustitia in omnibus seruata.* Latè prosequuntur Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp. 14. §. 4.* D. Ildefonsus de Prada in anæresi pro maiori Collegio Ouetensi, *excursu 2.* post librum Patris Mendi *de iure academico*. Semper tamen dicuntur loca pia, vt ab Episcopo visitentur, iuxta Trident. *dicta sess. 22. cap. 8.* quia sufficit, vt ad prædicta opera pia exercenda erecta sint, vt loca pia dicantur, & ab Ordinario visitentur, nisi sint sub Regis protectione, vt prosequuntur Barbosa *d. cap. 11.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. num. 59.* Manet ergo, hospitalia erecta auctoritate Episcopi, religiosa censeri; sine eius verò auctoritate constructa, profana iudicari, vt resoluunt Couar. *lib. 4. variar. cap. 20. num. 3.* & ibi Vfelius, Gambacurta *de immunit. eccles. lib. 4. cap. 5. num. 2.* Correa, *in cap. inter alias, 2. part. num. 21. de immunit. eccles.* Baldus, & Bartolus, *in d. l. Orphanotrophos*, Valascus *consult. 105. per tot.* Tiber. Decianus *lib. 2. tract. crimin. cap. 25.* Gutierrez, *canonic. q. 35.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. n. 39. & cap. 18. num. 139.*

6 Traditur ratio decidendi. Ex quibus iam apparet vera ratio præsentis assertionis; si enim xenodochia fuerunt erecta auctoritate Ordinarij, vt in præsentibus iuribus, omnimoda iurisdictio Episcopi est, & institutio, ac destitutio Rectoris ad eum spectat. Si autem absque eius auctoritate sint constructa, quia pia loca sunt, ab ipso visitari valent, ex traditis suprà *in cap. si hæredes, de testam.* Huiusmodi tamen xenodochia esse pia, & opera pia continere, facilè constat; siquidem inter opera charitatis non minimum est hospites recipere. Vnde in Concil. Matiscon. *2. can. 11.* aiunt PP. *Hospitalitatis sectatores nos esse non solùm Dominus, sed & Apostolus omnibus penè præceptis admonet.* Et in Synodo Tul. *can. vlt.* ita legitur: *Admonendi omnes, vt hospitalitatem diligant, nulli hospitium detrectans, nullam ab hospite (nisi fortè sua sponte dante) erogationem recipiant.* Vnde Plato *lib. 12. de legibus*, statuit vt in republica essent publica hospitalia pro peregrinis suscipiendis, iuxta templa constructa: & Lucanus in Dea Syriæ refert, penes templum ipsius Deæ fuisse hospitale constructum, vbi omnes peregrini charitatiuè reciperentur. Plura de hospitalitate dedi *in cap. 1. de emption. & vendit.* Cùm ergo omnia loca pia sint sub tuitione Episcopi, ideò in xenodochijs, & similibus locis suprà relatis Episcopi iurisdictionem habent, vt latè explicant Chopinus *d. lib. 2. sacræ polit. tit. 5. per tot.* Tondutus *d. §. 7.* Similiter ratiocinandum est circa confraternitates laicorum, quæ dicuntur opera pia; & ideò Episcopus est iudex competens earum, non solùm quoad visitationem, verum & causas præcedentiarum, & quæ mouentur circa officia earum. Martha *de iurisdict. casu 213. num. 4.* Acacius Ripol. *variar. cap. 1. num. 468.* Capiblancus *de Baron. p. 3. num. 59.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 117.* Ricciulus, & alij, quos sequitur Frances, *de competentijs, quæst. 77. & 78.* etsi contrarium teneant quoad causas ipsarum confraternitum Abbas, *libro 1. consil. 31.* Couar. *practic. cap. 36. num. 8.* Garcia, *de benefic. 5. part. cap. 1. num. 604. & 607.* Menochius, *de recup. remed. 15. ex num. 24.* Salazar *de vsu, & consuet. cap. 8. conclus. 20.* Parlador. *lib. 3. different. 9. §. 1.* Perez de Lara, *lib. 2. de capel. cap. 5.* Petrus Gregorius, *lib. 3. de repub. capit. 2. num. 9.* Rebuffus, *de confrater. num. 8.* Aponte *lib. 1. consil. 18.* Gibalinus, *tom. 2. scient. can. lib. 5. cap. 8.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam præterquam quod in præsentibus iuribus agitur de xenodochijs auctoritate Episcopi constructis, vt ex ipsis verbis constat, licèt alia xenodochia absque Ordinarij auctoritate constructa, loca religiosa non sint, nec in titulum beneficij conferantur; tamen loca pia existunt, & priuilegijs concessis locis pijs gaudent: quare ex veriori sententia in alienatione rerum ipsorum solemnitas à iure præscripta alienationi rerum Ecclesiæ desideratur, vt defendunt Barbatia *in cap. nulli, num. 2. de rebus Eccles.* Menochius, *de recuper. remed. 15. n. 22.* Gutierrez, *canonic. q. 35. num. 19. & 23.* 7 Dissoluitur dubitandi ratio.

Sed suprà traditis adhuc obstat textus, *in Clem. 2. §. vt autem, hoc tit.* in illis verbis: *Illi etiam, quibus dictorum locorum gubernatio, seu administratio committitur, ad instar tutorum, & curatorum iuramentum præstare, ac de locorum ipsorum bonis inuentaria conficere, & Ordinarijs, seu alijs, quibus subsunt loca huiuscemodi, vel deputandis ab eis, annis singulis de administratione sua teneantur reddere rationem.* Ex quibus constat, xenodochia non semper Episcopis, vt ordinarijs Prælatis, verum & alijs personis subiecta esse, & parere: ergo quia non semper xenodochia sunt sub tuitione, & iurisdictione Episcopi. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non negari, xenodochia semper visitari posse ab Episcopo diœcesano; sed tantùm asseritur, quotannis rationem bonorum esse reddendam ordinarijs iudicibus, patronis, aut alijs personis, quibus ex fundatoris voluntate reddi debet; non tamen eo casu, quo rationes sumuntur à patrono, vel alia simili persona, impeditur Episcopus ea loca pia visitare, & cognoscere, an fructus, & cæteri prouentus iuxta testatoris dispositionem piè erogentur, vt probaui *in cap. si hæredes, de testam.* nisi hospitalia sint sub speciali protectione Principis; nam tunc Iudex sæcularis ea visitare potest, & est tantùm competens in eorum causis. Trident. *sess. 22. de reform. cap. 8.* varijs decisionibus firmans Cabedo, *de patron. Reg. cap. 42.* Ceuallos, *commun. 4. p. q. 897. & 982.* Solorzanus, *lib. 3. de iure Ind. capite 3. ex num. 51.* 8 Exponitur Clem. 2. §. vt autem, hoc tit.

C A P V T V.

Innocent. III. a *Constantinop. Patriarcha.*

INter quatuor. *Et infrà:* De monasterijs quoque Græcorum in sæculares canonicos conuertendis, s. t. respondemus, quod quandiu per regulares viros, siue Græcos, siue Latinos remanere poterint ordinata, non sunt ad sæculares clericos transferenda: sed si regulares defuerint, propter eorum defectum in eis sæculares clerici poterunt ordinari.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a *COnstantinop.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. integram autem epistolam retuli *in cap. cùm inter, de clericis peregrin.* ex qua huius textus litteram restituo.

COMMENTARIVM.

2 EX hoc textu communiter deducunt DD. beneficia regularia non esse clericis sæcularibus conferenda, vel è contra; ad idque textum hunc expendunt Garcia, *de benef. p. 7. cap.* 10. *num.* 6. Gonzalez, *in regul.* 8. *Cancel. gloss.* 8. *num.* 43. Corrasius, *de sacerd. p.* 1. *cap.* 5. *num.* 7. & *p.* 3. *cap* 5. *num.* 13. Azor, *p.* 2. *instit. moral. lib.* 3. *cap.* 26. *q.* 5. quos refert, & sequitur Barbosa, *in præsenti, num.* 2. quod axioma exposui suprà *in cap. quod Dei, de statu monach.* Sed ex hoc textu id minimè probatur, nec rectè repetentes hic præsentem Decretalem accipiunt de reformatione monachorum facienda per monachos, & in eorum defectum per clericos: agitur enim in præsenti de canonicis regularibus, qui frequenter appellantur monachi, & eorum Ecclesiæ monasteria, *cap. relatum, de præbend. cap. quia tua*, 12. *quæst.* 1. *cap. præsens* 20. *quæst.* 3. Vnde Innocentius III. qui fuit Canonicus regularis Lateranensis, *in cap. post translationem, de renunc.* Canonicos S. Frigdiani monachos appellat: latè probant Pennotus, *lib.* 1. *histor. canonic. regul. cap.* 38. *num.* 4. Duual *ad regul. D. Augustini, part.* 1. *cap.* 1. *num.* 20. Vnde cùm Constantinopoli, & in eius Patriarchatu essent plura monasteria canonicorum regularium Græcorum, capta Constantinopoli à Latinis temporibus Innocentij nostri III. plures ex ipsis Ecclesijs regularibus destitutæ fuerunt Canonicis regularibus; vnde inter alia consuluit Innocentium III. Patriarcha CP. vtrum posset propter inopiam canonicorum regularium, canonicos sæculares in ipsis Ecclesijs apponere? Et respondet Innocentius, posse; & rectè, vt probat Moneta, *de commut. cap.* 11. *conclus.* 13. & iuxta vtriusque iuris principia; nam quoties Respublica, vel Ecclesia idoneorum hominum penuria laborat, minus idonei quandoque muneribus obeundis admouentur, quia vtilius est honoribus præfici minùs idoneos, quàm omninò nullos, *l.* 3. *§. spurius, ff. de Decur.* vnde cùm tantùm maiores 25. annis ad Rempublicam gubernandam admitterentur, *l.* 8. *ff. de muner. & honor.* ob ciuium penuriam minores admittuntur, *l.* 2. *C. qui ætate, l.* 1. *C. qui, & aduersus quos.* Et licèt olim Romæ in suscipiendis Magistratibus patres orbis, atque cœlibibus præferrentur, ob exhaustam vrbem tamen orbi aliquando admissi fuerunt: refert Dio *lib.* 53. & 56. faciunt textus, *in l. ob penuriam* 105. *C. Theodos. de Decur. l. non perpetui, C. de Suscept. Præpos. & Arcar. lib.* 10. *cap.* 1. *dist.* 23. iuncto Forner. *lib.* 5. *quotid. cap.* 10. vnde licèt perfectior fuisset vita, seu professio canonicorum Regularium, tamen ob eorum defectum canonici sæculares admitti valent, *cap. relatum* 7. *de præbend.* argumento capitis 4. *de regul. iuris*: extra eum autem casum necessitatis tantùm id Pontifici licèt, ob prohibitionem iuris, de qua *in cap. quæ semel*, 19. *q.* 3. *cap. peruenit*, 8. *q.* 2. *cap. relatum, L. ne clerici vel mon.* quamuis è contrario Episcopus per se possit Ecclesiam sæcularem in regularem transferre, quia fauorabilior est hæc mutatio, *cap. si Episcopus*, 12. *q.* 2. *cap. penult. de Eccles. ædific.* Varijs exemplis illustrat Chopinus, *lib.* 1. *sacr. pol. tit.* 3. & *lib.* 1. *monast. tit.* 3. *num.* 6.

CAPVT VI.

Idem *Abbati, & Fratribus* a *Cryptæ Ferratæ.*

COnstitutus in præsentia nostra Episcopus *b* Alban. in Ecclesia Castri, quod Pauli dicitur, in qua iuspatronatus monasterio vestro recognoscebat, à vobis ius Episcopale petebat, quoniam sita erat in diœcesi Albanen. & ideo de iure *c* commune ei tenebatur in Episcopalibus respondere. Secundò quoniam in multis priuilegijs Romanorum Pontificum distinguentibus fines diœc. Alban. inter alias, in quibus Episcopalem iurisdictionem exercet, hæc Albanen. Ecclesia auctoritate Apostolica confirmatur. Verùm œconomus vester proposuit ex aduerso, quod etsi Ecclesia sita esset in diœcesi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo respondere, cùm Albericus quondam fundator de assensu felicis rec. *d* B. Pp. præd. n. monasterio Cryptæ Ferratæ sæpedictam Ecclesiam contulisset. Præterea bon. mem. *e* Dominicus Lauican. Episcopus, de quo non erat contentio inter partes, quod idem fuit Episcopus Alban. vniuersas Ecclesias ad vestrum monasterium pertinentes, in diœc. eadem sitas, & quicquid iuris tam in monasterio vestro Cryptæ Ferratæ, quàm in eis habebat, in emphyteusim sub annua octo denariorum vsualium pensione, quotannis dandorum in capite, per publicum instrumentum monasterio vestro concessit, ita videlicet, vt liceret Abbati, & fratribus eiusdem monasterij à quocunque vellent Episcopo, tam ordinationem *f* clericorum, quàm consecrationem altarium in ipso monasterio & prædictis Ecclesijs obtinere, in quibus vobis tertiam mortuariorum indulsit. Item: fel. rec. B. Pp. præd n. quod ab eo factum fuerat, suo priuilegio confirmauit, & ex certa scientia statuit in perpetuum obseruandum. Verum etsi Ecclesia ipsa fuisset aliquando Ecclesiæ Alban. subiecta, monasterium tamen vestrum nihilominus legitima se poterat præscriptione tueri, cùm per xl. annos ipsam pacificè possedisset: quod per testes idem nisus est œconomus comprobare. Cæterùm œconomus Episcopi memorati ad obiecta respondit, quod concessio fundatoris Alban. Ecclesiæ non nocebat, cùm fundator solùm iuspatronatus monasterio concesserit memorato, & ipse super iurepatronatus vobis controuersiam non moueret. Concessionem autem Episcopi Lauican. non tenere dicebat, vtpotè continentem simoniacam prauitatem. Cùm enim tertiam *g* mortuariorum monasterio concessisset eidem, & tam in ordinationibus clericorum, quàm altarium consecrationibus indulsisset ei plenariam libertatem, sic videlicet, vt ea possent à quocunque mallent Episcopo sine contradictione cuiuslibet obtinere, non est dubium, quin cùm spiritualia hæc existant, quoniam eo ipso, quod super his recompensationem certæ pensionis accepit, commisit vitium simoniæ. Vnde contractus huiusmodi, velut simoniacus, nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem Apost. Sed. fuerat super hoc per subreptionem obtenta, cùm in eadem de pensione nulla mentio habeatur. *Et infra*: Præterea nec insolitum est, nec nouum, vt cùm Episcopi Ecclesias aliquas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concesserint pijs locis, aliquid seruetur in eis nomine pensionis. Nos quoque cùm vel libertatis priuilegium, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesijs indulgemus gratis, accipi-

accipimus censum gratis oblatum, & in litteris nostris ad successorum nostrorum memoriam census exprimimus, & etiam quantitatem. *Et infra:* Nos igitur auditis his, & alijs hinc inde propositis, œconomum monasterij vestri œconomo eiusdem Episcopi Eccles. Lauican. nomine in solutionem pensionis prædictæ, iuxta ratam, quæ contingit prædictam Ecclesiam, & restitutionem subtractæ à xl. annis secundùm ratam eandem, per diffinitiuam sententiam condemnamus, & eundum œconomum vestrum ab impetitione œconomi eiusdem Episcopi super alijs reddimus absolutum, perpetuum silentium imponentes illi. Licèt autem in instrumento concessionis prædicti Episcopi Lauican. expressa fuerit certa pœna, quam pars contractum non seruans solueret obseruanti; cùm tamen vtraque pars peruenisse contra illum, ex confessione propria conuincatur, cum & pars vestra Episcopo subtraxerit pensionem, & Episcopus procurationem exegerit ab eadem Ecclesia, sicut œconomus proposuit memoratus, vtramque partem ab ea reddimus absolutam.

N O T Æ.

1 a FErratæ.] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect. & in cap. constitutus, de pœnis*, vbi extat alia pars huius Decretalis. Crypta Ferrata distat ab vrbe Romana per decem millia passuum, & à planitie Romani agri per duo millia, extatque in eminenti planitie posita ad Orientem: ibi est monasterium Ordinis D. Basilij immediatè subiectum Summo Pontifici, in quo Græco sermone, & ritu diuina officia celebrantur, vt refert Bernardus Schacus, *lib. 1. Siciniensis hist. cap. 7.* extat inter Auctores Italiæ Illustratæ; de quo monasterio in præsenti agitur, & aliam litem inter Abbatem ipsius, & Episcopum Albanen. super institutione presbyteri in quadam parochia monasterio subiecta, decidit idem Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 129.*

2 b *Episcopus Alban.*] Ioannes videlicet, natione Lombardus, Episcopus Viterbiensis, ac Tuscanensis, qui creatus fuit Presbyter Cardinalis tituli Sancti Clementis à Clemente III. anno 1189. & ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Albanensis anno 1199. vt refert Vghellius, *in Ecclesia Alban. numero 37.* De diœcesi Albanensi nonnulla notaui *in cap. 4. de tempor. ordin.*

c *Iure communi.*] *Ex cap. omnes basilicæ, cum alijs, 16. quæst. 3.*

d *B.*] Benedicti videlicet IX.

3 e *Dominicus Lauicanus.*] Aliqui legunt *Leuitanus*, alij *Lucan.* alij tandem existimant Dominicum cognomento Leuitanum dictum fuisse, vt refert Hostiensis *in præsenti*. Sed vt hæc verba, & illa sequentia, *fuit Episcopus Albanensis*, intelligantur, sciendum est, Lauicanam diœcesim esse in Tusculana regione, & eius Ecclesiam vnitam fuisse Tusculanæ diœcesi: vnde licèt legatur per annum 1026. Dominicum Lauicanum Episcopum fuisse, vt refert Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 268.* tamen perijt nomen Lauicanæ diœcesis; quia ea translata fuit in Tusculanam, & ita postea Episcopi Tusculani appellari cœperunt: vnde cùm iste Dominicus ex Episcopo Lauicano postulatus fuisset in Episcopum Albanensem, ideò in præsenti refertur, ipsum fuisse Episcopum Lauicanum, & Albanensem.

4 f. *Ordinationem clericorum.*] Regulares enim debent recipere sacros Ordines ab eo Episcopo, in cuius diœcesi situm est monasterium, *cap. si quis, d. 58.* quia ministerium ipsum pro titulo habetur, cui addicitur ipse clericus ordinandus. Conc. Chalcedon. *can. 6.* bulla Leonis X. quæ incipit, *Dum intra*; & extat intra sessionem 11. Concil. Lateran. sub ipso celebrati, ibi: *Vt nullatenus eorum Ecclesijs, seu domibus, aut alijs eorum locis ab alio quàm à diœcesano Episcopo, vel eius Vicario super hoc cùm debita reuerentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel in ea diœcesi absente, ad dictos Ordines promoueri debeant.* Et ita declaratum fuisse pro expositione Concil. Trid. *sess. 23. de reform. cap. 1.* refertur à Barbosa his verbis: *Gregorius XIII. statuit, vt regulares suscipiant ordines sacros ab Episcopo, in cuius diœcesi sunt monasteria, in quibus tunc degant, vel dimissorias ab eis accipiant.* Probant Hallierius, *de sacris elect. cap. 3. art. 8 §. 2.* Henriquez, *lib. 10. summæ, cap. 23. num. 4.* Licèt enim in alijs clericis ordinandis triplex Episcopus proprius detur, videlicet originis, beneficij, & domicilij, vt latè probaui *in cap. 3. de tempor. ordin.* tamen erga regulares tantùm Episcopus domicilij attenditur, non verò originis, aut beneficij. Non originis, quia cùm per professionem mortui sæculo dicantur, vt probaui *in c. de regularibus*, eorum origo amplius repetenda non est. Non etiam adest Episcopus proprius ratione beneficij, quia religiosi per ipsam professionem redduntur incapaces cuiuscunque beneficij, vt probaui *in cap. quod Dei 5. de statu monach.* Quare Episcopus proprius ratione domicilij ille tantùm dicetur, in cuius diœcesi monachi degunt. Inde etiam refertur, quod cùm canonici regulares capaces sint beneficij regularis, vt probaui *ind. cap. quod Dei*, inde ab Episcopo, in cuius diœcesi beneficium obtinent, ad sacros ordines promoueri valent.

g *Mortuariorum.*] De portione mortuariorum, seu ex mortuarijs Episcopo debita, egi *in cap. officij, cap. fin. de testam.*

5 h *Et ex certa scientia.*] Vnde non erat, cur quæreretur de iustitia huius conuentionis, & an simoniaca esset, necne, cùm per Romanum Pontificem ex certa scientia confirmata esset, vt iam notaui *in cap. fin. de pactis*, vbi textum hunc exposuimus.

C A P V T VII.

Idem *Abbati, & Conuentui* a *Farfen.*

CVm venerabilis f. n. I. *b* Sabin. Episcopus coram dil. fil. nostris R. tit. Sanctæ Anastasiæ presbytero, & P. sanctæ Luciæ ad Septem Sol. Diacon. Cardinalibus, quos sibi, & R. procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiam sancti Angeli de Cantia cùm suis pertinentijs, & possessionibus petijsset, asserens ad se eandem, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus pertinere, allegauit ante omnia ius commune; quia cùm eadem Ecclesia constituta sit in diœc. Sabin. vt dicebat, sub ipsius debebat consistere potestate, iuxta canonicas sanctiones. *Et infra:* In temporalibus quoque ad se dictam Ecclesiam pertinere idem Episcopus nitebatur ostendere per publicum instrumentum, in quo continetur expressè, Ioan. Sabin. Episcopum Hugoni Farfen. Abbati, & duabus personis post ipsum, Goualdo & Panauello cùm suis pertinentijs iamdictam Ecclesiam locauisse pro annua 1v. sol. Papiens. pensione, in assumptione B. Mariæ persoluenda. Sed pars vestra proposuit, instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter superlinearem scripturam, & *c* rasuram loco suspecto factam, vbi videlicet annotatio temporis recensetur. Fuit insuper ex ipsius parte propositum, quod cùm ab Ecclesia sancti Angeli nomine monasterij vestri multo tempore fuerit certa pensio Ecclesiæ Sabin. soluta;

manife-

manifestè liquebat, ad eandem Ecclesiam, à qua locatio fuerat facta, iure proprietario pertinere. *Et infra*: Ad hoc autem procurator respondebat prædictus, quod etsi quidam testes se vidisse deponant Ecclesiam sancti Angeli pensionem xv. sol. Sabin. Episcopo persoluisse; nullum tamen ex hoc vestro monasterio poterat præiudicium generari, cùm non appareat, pensionem ipsam ex parte monasterij fuisse solutam: & quanquam etiam testes asserant, se vidisse multoties prætaxatam pensionem exsolui, non tamen ostenditur tanto tempore præstita, quod vsque ad præscriptionem legitimam porrigatur. Item sicut ad rei proprietatem locatio facta non *d* sufficit, ita solutio, nec perceptio pensionis. *Et infra*: His igitur, & alijs intellectis, quæ coram Cardinalibus supradictis pars vtraque proponere procurauit; quia nobis constitit, supradictam Ecclesiam Sancti Angeli constitutam esse in diœcesi Sabin. de consilio f. n. Episcopale ius in omnibus spiritualibus eidem Episcopo adiudicauimus in eandem, illis dumtaxat exceptis, quæ per authentica scripta eis dignoscuntur esse subtracta. *Et infra*: Quia verò instrumentum prædictum, per quod Episcopus supradictam Ecclesiam prætendebat sibi quoad spiritualia vindicare, ad faciendam super hoc fidem inualidum cognouimus, vtpotè propter prædicta de iure suspectum: vos ab impetitione ipsius, quoad temporalia eiusdem Ecclesiæ, duximus sententialiter absoluendos, eidem super hoc silentium imponentes.

N O T Æ.

a FArfen.] Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5. & in cap. cùm venerabilis, de except.* vbi de hoc monasterio nonnulla notaui; ibi enim proponitur alia similis controuersia inter Episcopum Sabinensem, & monachos Farfenses; non tamen ideò textus ille pars est præsentis constitutionis, vt voluit Hostiensis in præsenti; quia diuersa est hypothesis illius Decretalis.

b *I. Cabin.*] Ioannes videlicet, de quo egi *in dicto cap. cùm venerabilis.*

c *Rasuram.*] Iuxta textum *in c. cùm inter, de fide instr.*

d *Non sufficit.*] *L. ad probationem, C. locati*, Cuiacius *in l. 2. C. eod. tit.* possessio tamen probatur per iteratam solutionem pensionis.

C A P V T VIII.

Idem a *Lucensi Episcopo, Abbati de* b *Melon, & Petro Ioanni Archid. Astoric.*

CVm dilecti filij F. Aurien. Decanus, nuncius venerabilis fratris nostri Aurien. Episcopi; & Magister Robertus monachus Cellænouæ, & Abbatis sui nuncius, ad Sedem Apostolicam accessissent, nos eis dilectum filium P. sanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. concessimus auditorem, coram quo fuit ex Episcopi parte propositum, quod cùm idem Episcopus Abbatem sibi lege diœcesana subiectum vocasset ad Synodum, ipse non solùm non accessit ad ipsum, immò etiam S. Petri, & *c* sanctæ Columbæ Prioribus, & Archipresbytero Caucy in Aurien. diœc. constitutis prohibuit, ne ad ipsius Episcopi Synodum accedere attentarent, licèt etiam vocarentur. Cumque dictus Episcopus, vt saltem humiliter Abbatem ad bonum obedientiæ reuocaret, & vinceret in bono malum, ipsi mandasset, vt eum ad statutum terminum in monasterio expectaret, licèt Episcopus illuc, iuxta quod promiserat, accessisset, Abbatem tamen non reperit, & portas monasterij clausas inuenit, nec ad monachos aditus est concessus: propter quod Abbatem suspendit, & monasterium interdixit. Verum cùm nec propter hoc Abbas ipse à suo contumaciæ proposito resiliret, nec latas in se, ac monasterium sententias obseruaret, in eum excommunicationis sententiam promulgauit, quam dictus Episcopi nuncius à nobis petijt confirmari. Cæterùm nuncius partis aduersæ petitionem eius non esse admittendam proposuit, quia licèt monasterium ipsum infrà metas Aurien. diœc. sit constructum, liberum tamen semper extitit, & ab omni iurisdictione, ac iugo Aurien. Eccles. à tempore suæ fundationis exemptum. Præterea etsi Episcopus aliquam in eo (quod verum non erat) iurisdictionem haberet; quia tamen Abbas de omni grauamine priùs ad Sedem Apostolicam appellarat, sententiam in eum, & monasterium postmodum *d* latam, nullam idem nuncius obtinere asseruit firmitatem. Conquestus est etiam idem nuncius ex parte Capituli Cellænouæ, quod dictus Episcopus Abbatem eorum adeò circumuenit, quod contra immunitatem ipsius Ecclesiæ, ipsis nescientibus, ei obedientiam repromisit. Nos igitur super prædictis per memoratum Cardinalem instructi, quia causa ipsa in nostra non poterat præsentia terminari, vtpotè cùm nuncius monasterij super procuratione, vel ratihabitione litteras non haberet, eam vestro duximus examini committendam, disc. v. per Apostolica scripta mandantes, quatenus si vobis constiterit, Abbatem ipsum ad Sedem Apostolicam super hoc, antequam Episcopus in eum suspensionis, vel excommunicationis, & in monasterium interdicti sententias tulerit, legitimè appellasse; vel monasterium esse à iurisdictione ipsius Aurien. exemptum, eo non obstante, quod Abbas ab Episcopo (sicut dicitur) circumuentus, præter fratrum suorum assensum ei obedientiam repromisit, cùm fraus, & dolus ei patrocinari non debeant, sententias illas iudicetis appellatione remota penitus non tenere, alioquin faciatis eas per cens. eccles. inuiolabiliter vsque ad satisfactionem congruam obseruari. Quod si forsan Abbas ipse in exemptionis probatione defecerit, nec legitima se poterit præscriptione tueri, licèt probet se ante prædictas sententias appellasse, nihilominus tamen monasterium ipsum Aurien. iudicetis Ecclesiæ subiacere, in cuius diœcesi est fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, si vobis de exemptione, vel legitima præscriptione constiterit, tam Abbatem, quam monasterium ab eiusdem Episcopi, & Ec-

& Ecclesiæ ipsius super hoc impetitione penitus absoluatis, & faciatis quod decreueritis, per censuram ecclesiasticam inuiolabiliter obseruari, in mandato Apostolico sine appellationis obstaculo procedentes. Quod si non omnes, &c. Datum Laterani VII. Kalend. April.

NOTÆ.

1 a LVcensi.] Ita restituo Inscriptionem hanc ex epistolis Innocentij III. editis à Sirleto, *fol.* 28. & litteram huius textus iam retuli *in cap. cùm inter*, 17. *de re iudic.* Lucensis vrbs est in Gallecia, colonia fuit Romanorum, & Regum Sueuorum, & tempore Theodomiri Regis Archiepiscopali Cathedra decorata fuit, vt refert Loaysas, *in notis ad Concil. Brachar.* 2. Hodie tamen est Episcopalis, suffraganea Archiepiscopi Compostellani. D. Rodericoeius Episcopo, qui fuit ea anno 1189. vsque ad annum 1212. vt refert Ægidius Gonzalez, *in theatro ipsius Ecclesiæ*, missa est præsens epistola. De Asturicensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 17. *de re iudic.*

2 b *Melon.*] Monasterium hoc de Melon est in Gallecia, duabus leucis distans à Ripania, in diœcesi Tudensi, vbi Minius fluuius diuidit Galleciam à Lusitania: est Ordinis Cistercienfis, quod amplè ditauit Alfonsus Imperator, vt constat ex ipsa charta dotationis, quam refert Manrique, *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1142. *cap.* 11. *anm.* 4.

3 c *S. Petri, & S. Columbæ.*] Legendum est *Sanctæ Combæ*, quæ duo monasteria sunt Ordinis D. Benedicti, & parent monasterio Cellænouæ, vt refert Yepes, *tom.* 5. *chron. D. Benedicti*, *anno* 935. *cap.* 7. vnde Abbas Cellænouæ rectè inhibere poterat illis Abbatibus, ne ad Synodum diœcesanam accederent.

d *Postmodum latam.*] Ex traditis *in cap.* 2. *de appel.*

e *Repromisit.*] Quo facto si verè exemptus erat, nec proprio monasterio, nec Sedi Apostolicæ præiudicare poterat, ex traditis *in cap. cùm tempore, de arbitr.*

4 Acriter agitatum fuit temporibus nostri Innocentij III. super subiectione Celeberrimi monasterij Cellænouæ, Ordinis D. Benedicti, quod construxerat, & amplè dotauerat Froila frater S. Rufendi Episcopi Dumiensis, in Gallecia, in loco dicto del Villar, & à nouo monasterio ibi constructo, dicto Cellanoua, idest monasterium nouum. Construxit autem Froila illud, & liberaliter dotauit, ita vt immediatè R. Pontifici pareret, vt constat ex ipsa donationis charta, quam refert Yepes, *tom.* 5. *chron. D. Benedicti*, *fol.* 427. Est & alia scriptura fundationis ipsius S. Rufendi, quam refert ibi idem Yepes. Cùm ergo tempore fundationis ipsius monasterij Cellænouæ cautum fuisset, vt immediatè illud R. Pontifici pareret, Abbas ipsius monasterij vocatus ab Episcopo Auriensi, ad Synodum venire renuebat: & causa commissa fuit his iudicibus, videlicet Lucensi Episcopo, Abbati de Melon, & Archid. Astoric & postea Tudensi Episcopo, & coniudicibus, vt constat ea alia epistola ipsius Innocentij, quam retuli *in d. cap. cùm dilecti* 17. *de re iudic.* Et cùm ob desidiam ipsius Abbatis causam obtineret Episcopus Auriensis, Ouetensis Episcopus vt tertius prædictum monasterium intendebat sibi parere: cuius oppositionis, petitionisque mentio fit *in dicto cap.* 17. *de re iudic.* vbi notauimus.

Casus textus refertur.

COMMENTARIVM.

IN hoc titulo, & Decretalibus sub eo compilatis præcipuè agitur de iurisdictione Episcopi in loca religiosa, monasteria videlicet, hospitalia, & similia, iuxta illam partem præsentis rubricæ: *Vt Episcopis sint subiectæ*; in quibus iure communi fundatam habent iurisdictionem, cùm intra eorum diœceses constructa reperiuntur, *cap. omnes* 16 *quæst.* 7. *cap. monasteria* 18. *quæst.* 2. *cap. decretum*, *cap. nouerint* 10. *quæst.* 1. *cap. cùm personæ*, *de priuil. lib.* 6. nam cùm à principio sine Episcopi licentia construi, dedicari, seu consecrari non possent, *cap. nemo*, *de consecr. dist.* 1. *cap. quicumque* 16. *quæst.* 1. *cap. quidam monachorum* 18. *quæst.* 2. Iustinianus *in nouel.* 5. & 67. *in princip.* & *nouel.* 123. *cap.* 33 & *nouel.* 131. *cap.* 7. meritò post dedicationem, & constructionem debent manere sub iurisdictione Episcopi, in cuius diœcesi talia loca reperiuntur. Huiusmodi autem religiosa loca subsunt diœcesano Episcopo duplici iure, diœcesano videlicet, & iurisdictionis: illud consistit in cathedratico, synodatico, & procurationibus exigendis, de quibus egi *in cap. conquerente*, *de offic. ordin.* Lex iurisdictionalis consistit in sacramentis conferendis, in causarum cognitionibus, & in coercendis delictia, *cap. accedens*, 50 *dist. cap. interdicimus* 16. *quæst.* 1. *cap.* 1. 18. *quæst.* 2. ita vt nullus in illis locis, nisi Episcopus, possit altaria erigere, vel basilicas consecrare. Concil. Hispal. 2. *can.* 7. aut virgines benedicere. Concil. Vvormat. *can.* 8. triplici autem modo possunt monasteria, & loca hæc religiosa à iurisdictione Episcopi eximi. Primò si per Sedem Apostolicam exempta sint, & Pontifici immediatè subiecta. Secundò si ab Episcopo proprio facta fuerit iurium Episcopalium renunciatio de consensu Capituli, & Sedis Apostolicæ licentia, *cap. constitutus* 6. *hoc tit. cap. pastoralis*, *de donat.* Tertiò exemptio acquiri potest legitima præscriptione, *cap. constitutus*, *cum sequent. hoc tit. cap. auditis* 15. *cap. cùm olim* 18. *de præscript.* Prior exemptio valdè odiosa est, immò non facilè concedenda, vt ait D. Bernardus *lib.* 3. *de considerat. ad Eugenium*, *cap.* 4. vbi eam rationem adijcit, ne monstrum facere videatur, membra aliter locando in Christi corpore quàm disposuit ipse. Vnde talis exemptio vt iuri communi derogans, strictè accipienda est, *cap. vlt. in fine*, *de filijs presbyt. lib.* 6 ne producatur vltra loca ipsa exempta, *cap. porrò* 7. *cap. petijsti* 20. *in fine*, *de priuil.* & ideò monasterio exempto non statim parochiæ, vel capellæ illis subiectæ censentur exemptæ, *capite ex ore* 17. *de priuil.* 5

C A P V T IX.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

NE nimia religionum diuersitas grauem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, nequis de *b* cætero nouam inueniat religionem, immò vnam de approbatis assumat. Similiter qui volunt religiosam domum de nouo firmare, regulam & institutionem vnam de approbatis accipiant. Illud etiam prohibemus, ne quis in diuersis monasterijs locum monachi habere præsumat, neque vnus Abbas *c* pluribus monasterijs præsidere.

NOTÆ.

1 a GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *cap.* 13. vbi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Occasionem autem huic constitutioni dederunt hæretici Vvaldenses, aliàs dicti Pauperes de Lugduno, qui temporibus Innocentij III. superstitiosum viuendi modum pro religioso inuenerunt, iactantes se viuere secundùm Euangelicam doctrinam; & cùm petijssent ab Innocentio III. hanc viuendi formam sibi & fuit affeclis confirmari, & Innocentius renuisset eam confirmare, cœperunt se veros Christi discipulos esse iactare, & varijs erroribus implicari, credentes posse eam nouam viuendi formam, vt nouam religionem instituere, & obseruare, vt refert Peña *ad Eymericum* 2. *p. Direct. q.* 14.

Quare

Quare Innocentius III. in præsenti canone 13. Concilij Later. nouiter statuit, non posse nouam religionem, seu religiosam viuendi formam in Ecclesia institui absq; speciali summi Pontificis licentia. Accedebat turba Ordinum, quibus populus non sufficiebat. Matthæus Paris. *ad annum* 1258. *Tot autem Ordines exorti sunt, quod hi hos, & è conuerso supplantant; nec sufficit vt consueuit, populus eos plebeijs eleemosynis sustentare.*

2 b *De cætero.*] Vnde religiones iam fundatas temporibus præsentis constitutionis, etiam absque Sedis Apostolicæ licentia euerti non debere, probat Zypeus *ad huac tit. consult.* 1. & 3.

3 c *Nec vnus Abbas pluribus.*] Consonant Concil. Agathense *can.* 38. quod extat apud Gratianum *in cap.* 5. 20. *quæst.* 1. ibi: *Abbatibus singulis diuersas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat.* Et *can.* 57. apud eundem *in cap.* 4. 21. *quæst.* 1. *Vnum Abbatem duobus monasterijs præsidere interdicimus.* Concil. Cabilon. *can.* 12. apud Ant. Augustinum *in epit. iur. lib.* 9. *tit.* 46. Sauarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist. vlt. verbo Abbatis fit.* Exposui, & rationibus illustraui *in cap. de multa, præb.*

COMMENTARIVM.

4 *Concilium deducitur, & probatur.* EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Non licet nouam religionem instituere sine speciali Pontificis licentia.* Probant eam textus *in cap. vnic. hoc tit. in* 6. *cap. vnic. de voto, eodem lib.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garafia *in præsenti*, Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 7. *cap.* 15. *cum seq.* Basilius, *Legion. lib.* 7. *de matrim. cap.* 51. & *quæst.* 3. *scholast. cap.* 7. Lemaistre *lib.* 1. *de monachis, cap* 12. Lantdmeter. *de veteri mon. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 2 Petrus Gregorius *de benef. cap.* 13. & *lib.* 13. *de Repub. cap.* 9. & *lib.* 3. *partit. tit.* 17. *cap.* 3. Spino, *in specul. testam. gloss.* 3. *in princip. num.* 4. Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 26. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* :. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 11. *cap.* 24. Frances, *in pastor. regul. p.* 3. *voto* 7. Pet. Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 2. *cap.* 8. Marquez *in origine Eremit. cap.* 54. Bruno Chassaing *de priuil. reg. propos.* 13. Diana, *part.* 11. *tract.* 2. *resol.* 25. Cellotius, *lib.* 4. *de hierarch. cap.* 10. Gibal. *tom.* 1. *scient. can. lib.* 2. *cap.* 3. *num* 90.

5 *Traditur ratio dubitandi.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Ad nouam congregationem regularem erigendam, nouumque monasterium construendum sufficit Episcopi diœcesani licentia, *cap. quidam* 18 *quæst.* 2. *cap. de monachis* 12. 18. *quæst.* 2. *cap.* 13. ibi: *Cellulas nouas, aut congregatiunculas monachorum absque notitia Episcopi prohibemus institui.* Refert Anton. August. *in epit. lib.* 9 *tit.* 1. & meritò, quia iure communi attento omnia monasteria, & eorum Prælati sunt sub iurisdictione, & dispositione Episcopi. Vnde PP. Synodi Tul. *in can.* 40. & 41. prohibent quemquam in monasterium admitti, aut eremum secedere, & anachoresim profiteri, sine præuio Episcopi examine: latè probat Filesacus *in cap. quanto* 7. *de offic. Ordin.* ergo non rectè in præsenti statuitur, absque Pontificis speciali licentia non licere nouam Religionem instituere, aut profiteri.

6 *De approbatione religionis ex iure antiquo.* Qua difficultate minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, aliud esse nouam religionem instituere cùm noua viuendi forma, iuxta peculiarem vitæ normam; aliud nouum monasterium construere in aliqua diœcesi: Sed sub regula religionis iam approbatæ nouam religionem instituere cùm peculiari viuendi forma, hodie non licet absque expressa R. Pontificis licentia; olim tamen aliud obseruabatur: nam triplici modo poterat noua religio approbari. Primò tacito consensu Pontificis scientis, & consentientis. Secundò expressa approbatione ab ipso impetrata. Tertiò confirmatione ab Episcopo diœcesano petita. Olim enim ante præsentem constitutionem licuisse Episcopis in suis diœcesibus religionem approbare, docuerunt Azor *lib.* 11. *instit. cap.* 23. *quæst.* 5. Bellarminus *tom.* 1. *controuers. lib.* 1. *de monachis, cap.* 4. Basilius Legion. *dicta quæst.* 3. *schol. cap.* 7. & *lib.* 7. *de matrim. cap.* 11. Marquez, *in origine Eremit. cap.* 4. vnde videmus, Florentissimas D. Basilij, Augustini, & Benedicti religiones multis sæculis in Ecclesia viguisse sine aliqua, quam legamus, Sedis Apostolicæ approbatione. Prima, quod ego sciam, & monachorum, & canonicorum D. August. mentio facta est in Synodo Aquisgr. 1. anno Domini 818. *cap.* 113. & 114. & regulæ eius mentio in Synodo Rhemensi sub Eugenio II. coacto anno Domini 823. hoc est ferè quadringentis annis post obitum Augustini; & ab Innocentio II. *in can. perniciosam*, 18. *q.* 2. hoc est in Concilio Later. sub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *tom.* 12. *annal. anno Christi* 1139. & post Innocent. alij plures meminerunt. Basilij regulæ prima mentio fit in 7. Synodo generali sub Hadriano, anno 789. & ab Innocentio II. *can. citato*. Benedicti verò Regulæ meminit Gregorius *lib.* 2. *dial. cap.* 9. *anno* 590. hoc est annis quinquaginta post obitum D. Benedicti: Zacharias Pontifex anno 741. & Concil. Mogunt. anno 813. Synodus Rhemensis citata, Alex. II. & Innocent. II. & Alex. III. Pachomij, & Antonij, & Hieronymi regularum, quæ priscis sæculis in Ecclesia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus; & communi autem sensui opponeretur, & risu exciperetur, qui diceret toto eo tempore à fundatione vsque ad approbationem expressam Sedis Pontificiæ religiones verè non fuisse, sed nomine tenus, cùm Gregorius X. *in d. cap. vnic. hoc tit. in* 6. absolutè religiones appellet suprà relatas, etiam ante Sedis Apostolicæ approbationem: quod etiam indicat Bonifacius VIII. *in cap. vnico de voto, lib.* 6.

Sed cùm Ecclesia maiores causas indicio Romani Pontificis reseruauerit, *cap. maiores, de baptismo*, vbi notauimus, inter eas approbationem nouarum Religionum reseruauit, & meritò, cùm vna ex grauioribus Reipublicæ Christianæ causis sit, siquidem per eam introducitur noua viuendi forma, & obseruandi perfectionem Euangelicam; cùm nouæ congregationes maioris perfectionis gratia instituantur, quare prius diligenter ipsa vitæ futuræ forma examinari, & perscrutari debet diligenter, ne sub prætextu maioris boni, & sanctioris vitæ hæreses oriantur, vel hæretici foueantur, vt de Vvaldensibus suprà retuli, & de alijs pluribus hæreticorum cœtibus refert Eymericus *vbi suprà*: quæ omnia vt sedulò, & diligenter examinentur, rectè statutum fuit in præsenti textu, vt noua religio, seu religiosa viuendi forma non instituatur, nisi cùm speciali R. Pontificis licentia: quod etiam firmauit Gregorius X. *in cap. vnic. hoc tit. in* 6. Accedit, nam & apud Romanos, nec nouum collegium, sodalitiumue religionis causa congregari poterat inconsulto Senatu, *l.* 1. & 3. *ff. de Collegijs*. Tertul. *lib. de ieiunio*, ibi: *Nisi fortè in Senatusconsulta, & in Principum mandata coitionibus opposita delinquimus.* Illustrat Brissonius *de formulis, lib.* 3. *fol.* 370. & *lib.* 1. *select cap.* 14. Vnde meritò ab Ecclesia statutum fuit, ne noua religio, seu vitæ monasticæ forma, inconsulto Romano Pontifice institui, & profiteri possit. Nec tunc obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia iura in ea expensa procedunt ante præsentem Concilij Lateranensis constitutionem; antea enim, vt suprà dixi, Episcopi poterant nouas religiones approbare, & confirmare; attamen postquam inter alias causas maiores hæc approbatio Romano Pontifici reseruata est, non possunt inferiores Prælati prædicta potestate iure communi sibi competente vti. 7 *Traditur ratio decidendi.*

8 *Exponitur cap. vnic. de exc. Prælat. lib. 6.* Hucusque egimus de noua religione non instituenda absque Pontificis auctoritate: nunc vt aliud membrum distinctionis suprà *num.* 3. adductæ prosequamur, sciendum est, quod licèt iure antiquo nouum monasterium construi possit tantùm de licentia Episcopi, *cap. si quis vult*, 16. *quæst.* 7. nouo tamen iure, ne in præiudicium parochialium Ecclesiarum noua construantur monasteria, cautum fuit, ne noua monasteria ædificentur, aut antiqua in alia loca transferantur sine Romani Pontificis licentia, *cap. vnic. de excess. Prælat. lib.* 6. *cap.* 4. *de priuil. eod. lib. Clement. Cupientes, de pœnis.* Nouioribus autem constitutionibus aliud obseruandum præscribitur in noua monasteriorum constructione, aut mutatione, duobus in casibus. Primus est, cùm ædificantur monasteria seorsim ab alijs Ecclesijs, & monasterijs. Secundus est cùm ædificantur iuxta alia monasteria. Circa primum extat decretum Tridentini *sess.* 25. *de regul. cap.* 3. vbi cauetur, vt monasteria erigantur cùm auctoritate, & licentia Episcopi, in cuius diœcesi construuntur: quo decreto sublatam esse constitutionem textus; *in d. cap. vnic.* docuit Emanuel Rodrig. *tom.* 2. *qq. Regul q.* 49. *art.* 3. sed meritò ipse refellitur à Barbosa, *de potest. Episc. alleg.* 26. *num.* 4. quia verius est, vtramque auctorita-

ctoritatem Pontificis, Episcopique necessariam esse, nec per Concilium abrogatum manere textum *in d. c. vnico*, vt declarauit sacra Cardinalium Congregatio, teste Farinacio *in declar., ad d. c. 3.* quare Summus Pontifex solet aliquibus religionibus facultatē indulgere ad construenda vbique monasteria absq; alia speciali licentia, vt eam concessit Iul. II. Religioni Minimorum, teste Emanuele Rodriguez *vbi sup.* & Paulus V. Carmelitis Discalceatis, referente Barbosa *d. n. 4.* qui adhuc in fundationibus noui monasterij indigent Episcopi licentia, iuxta Trid. *d. c. 3.* quia per huiusmodi priuilegium tantùm suppletur Pontificis licentia. Hoc etiam obseruatur in translatione veteris monasterij in alium locum, etiamsi eius monachi exempti sint; nam adhuc irrequisito Episcopo monasterium transferri non potest in locum non exemptum, vt latè probant D. Ioannes Larrea *dec. 97. per tot.* Chopinus *l. 1. monast. tit. 3. n. 9.* Frances *p. 3. Pastor. Regul. vot. 6. per tot.* Hieron. Garcia *tom. 2. polit. regul. tr. 11. diffic. 2.* Tondutus *tom. 1. ref. canonic. q. 23.* quod & in monasterio monialium transferendo resoluit Tambur. *de iure Abbatiss. disp. 33.* Circa secundum casum, quando monasteria ædificantur propè confinia aliorum vltra licentiam Pontificis, & Episcopi, de qua hucusque egi, exigitur etiam vt distent aliquantulum ab alijs monasterijs: quare Clemens IV. decreuit, vt intra trecentas cannas per aerem mensurandas, quarum singula cōtineat longitudinem octo palmorum, non liceat ædificare monasterium, vel antiquum mutare, vel etiam erectas Ecclesias in monasteria transferre propè Conuentus Fratrum Minorum: idemq; Pontifex postea restrinxit prohibitionem hanc ad centum quadraginta cannas. Iulius quoque III. declarauit, restrictionem hanc non debere nocere Fratribus Minoribus, immò potius prodesse; & ideò non posse ædificari monasteria propè conuentus ipsorum, nisi vltra trecentas cannas; ipsos autem posse ædificare post centum, & quadraginta: quorum priuilegiorum tenorem referunt, & explicant Rodrig. *d. q. 49. art. 5.* Barbosa *alleg. 26. n. 6.* Miranda *in manuali Prælat. tom. 1. q. 33. art. 1. concl. 3.* idemque priuilegium concessum esse Fratribus Prędicatoribus, & Carmelitis, refert Rodriguez *d. art. 3. prope finem.* De licentia etiam Regis necessaria ad nouam monasterij constructionem, agit Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 23. n. 18.*

TITVLVS XXXVII.

De capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.

CAPVT I.

Vrbanus III. *in Concilio a Claromont.*

Congregato apud Claromontensem Vrbem multorum Episcoporum Synodali b conuentu, proposita est nobis à quibusdam eorum quæstio de Ecclesijs, vel de ecclesiasticis possessionibus, à clericis, vel monachis vsque in præsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem vsi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, prouidentesque Ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque ineuitabili scandali periculo huiusmodi quæstio non poterat procedere, Apostolica auctoritate decernimus, vt ea quæ à clericis, vel monachis, vel à quibuscumque personis, prout potuerunt, vsque hodie fuerunt acquisita, rata perenniter, & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis Episcopis talia præsumant. In Ecclesijs, vbi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat, ab Episcopo per consilium monachorum instituatur; ita tamen, vt ex solius Episcopi arbitrio; tam ordinatio, quàm depositio, & totius vitæ pendeat conuersatio.

NOTÆ.

1 a *Claromontensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 1.* ex qua inscriptionem, & litteram huius textus transcribo. In hac sexta collectione legitur, *Vrbanus III.* cùm legendum sit *Vrbanus II. in Concilio Claromont.* quod eius tempore celebratum fuit, anno videlicet 1095. vt refert Bertholdus, & ex eo Coriolanus *in summa Concil. fol. 484.* in quo Concilio innouati, & transcripti fuerunt canones Concilij Hostiensis in eandem causam celebrati, de quo hæc refert Bertholdus transcriptus à Coriolano *in summa, fol. 482. In Galliarum ciuitate, quam Hostionem vulgariter dicunt, congregatum est generale Concilium à venerando Hugone Lugdunensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato, cum Archiepiscopis, & Abbatibus diuersarum Prouinciarum, 17. Kalend. Nouemb. in quo Concilio renouata est excommunicatio in Henricum Regem, & in Guibertum Sedis Apostolicæ inuasorem, & in omnes eorum complices. Item Rex Galliarum Philippus excommunicatus est, eo quod viuente vxore sua alteram superinduxit. Item simoniaca hæresis, & incontinentia sacerdotum sub excommunicatione damnata est: Item monachis interdictum est in eodem Concilio, ne parochialium sacerdotum officia in parochijs vsurpent.* Ex Synodo etiam 7. refert apud Aruerniam habita. Ex exemplari Augustini Thuani refert Iuretus *in notis ad epist. 69. Iuonis*, hæc verba: *In Ecclesijs vbi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus, qui populum regat, ab Episcopo constituatur, ita vt ex solius Episcopi arbitrio, tam eius ordinatio, quàm depositio, & totius vitæ suæ conuersatio pendeat.* Etiam Stephanus Ballucius *in addit. ad Marcham, lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. c. 31.* edidit Concilium hoc Claromontanum ex vetusto C. MS. monasterij Anianensis, vbi ita in ipso Concilio legitur: [Anno Dominicæ Incarnationis 1095. indict. 3. 14. Kalend. Decembris celebrata est apud Claromontem Aluerinæ Synodus, præsidente Domino Vrbano Papa, considentibus diuersarum prouinciarum Archiepiscopis num. 12. cum Episcopis 82. & Abbatibus innumeris.] Et *in can. 4.* ita cauetur: *Sanè quia monachorum quidam Episcopis ius suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesijs, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent; sed Episcopi parochiæ curam cùm Abbatum consensu sacerdoti committant, vt eiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbatibus verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant, & sic cuique sua iura seruentur.* Vnde credo, in prædicto Concilio Hostiensi præsentem canonem editum fuisse; sed cùm postea eius Concilij canones transcripti essent in Concilio Claromont. sub Vrbano II. celebrato, ideò textus hic citatur in hac prima collectione ex Vrbano II. quia eius auctoritate Concilium hoc celebratum fuit. Etiam verba huius textus ex septima Synodo apud Aruerniam, quæ eadem est cum prædicta Claromontana, in antiquo exemplari Præsidis Thuani se elegisse testatur Iuretus *ad Iuonis Carnotensis epistolas.*

b *Conuentu.*] De quo hæc referr Bertholdus apud Coriolanum *in summa, fol. 483. In Gallijs ad Claromontem Synodus generalis à Domino Papa in Octaua Sancti Martini congregata est, in qua tredecim Archiepiscopi cùm eorum suffraganeis fuerunt, & ducentæ quinque pastorales virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem statuta, edita in præterita Synodo Placentina confirmauit: insuper & Philippum Regem Galliarum excommunicauit, eo quòd propria vxore dimissa, militis sui vxorem in coniugio sociauit.* Hæc etiam priora verba extant *in cap. congregato 16. q. 7.* alia notauit Vinius *in notis ad ipsum.* 2

COMMENTARIVM.

Textus hic communiter accipitur de Ecclesijs, quæ spectāt ad monachos ratione iurispatronatus, in quibus 3

bus tenentur presbyteros præsentare, ita vt eorum institutio, aut destitutio ex Episcopi arbitrio pendeat: iuxta quam interpretationem doctam edidit relectionem Primarius noster Doctor Garaña. Sed vt iuxta tempora Cōcilij Claromont. & morem tunc vigentem in Ecclesijs à monachis obtinendis illud exponamus, sciendū est, quod cùm olim monachi laicis sacramenta administrare, aut eos ad sepulturam admittere in proprijs Ecclesijs non possent, *c. interdicimus* 10. *c. iuxta* 11. 16. *q.* 1. plura Hallierius *in vindic. lib.* 4. *c.* 1. *§.* 2. & ita quia sacerdotalia munera obire nequibant, decimas à fidelibus, & alios Ecclesiarum fructus percipere non possent, quę tantùm parochis, & beneficiarijs debentur iuxta suprà tradita *in titulo de decimis*, Parochi ex omnia deuotione res proprias, & simul Ecclesias cum iure exigendi decimas, & percipiendi cæteros fructus ipsarum Ecclesiarum monachis tradebant: quare ipsi altari seruiebant, monachi verò decimas, & cætera emolumenta percipiebant, nec ad hanc concessionem Episcopi consensus desiderabatur, cùm in vita ipsorum parochorum non crederetur Ecclesiam de eorum possessione exijsse: sed quia ipsis defunctis deficiebat ius in monachis retinendi ipsas Ecclesias cum iure decimarum, & aliarum obuentionum, introductum fuit, vt Ecclesias ipsas, quas altaria monachi nuncupant, ab Episcopo, ad quem omnes Ecclesiæ suæ diœcesis spectant, redimerent, ita vt Vicarius (qui trito tunc vocabulo persona dicebatur) seu capellanus in ipsis Ecclesijs ab Episcopo institueretur cùm competenti stipendio, ita vt Episcopus pro tali redemptione censum annuum exigeret, & pro noua institutione vicarij certam quantitatem. Referunt Ioannes Saresbarien. *Policrat. lib.* 7. *c.* 17. *Vtique est insignis prudentiæ, si quis tot quocunque modo coaquirit altaria, vt quasi ritu Memphitico quotidianas hostias nouis possit altaribus immolare: nolunt tamen sacerdotio dominari, aut seruire altario, qui de altario viuunt, ne vt populus arguit, dicam luxurientur; sed personatus quosdam introduxerunt, quorum iure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta*. Huc etiam spectat quod scribit Gosfridus Vindocinensis Abbas *in epist.* 6. *ad Andegauensem Episcopum*, qui se testatur interfuisse dicto Claromontensi Concilio, & interpretatur quid significet altarium redēptio. Sic igitur habent veteres membranæ: *Annunciastis (vt dicitur) presbyteris vestris, & personis Ecclesiæ vestræ, quod Dominus Papa Vrbanus in Aruernensi Concilio præceperit, vt Episcopi annuum censum habeant à monachis pro redemptione altarium. Benè nouit prudentia vestra, non esse bonum, quod Apostolica sinceritate disponitur, per contrarium prædicari. Bone Domine, vos illi non adfuistis Concilio, & ego interfui, qui huius rei cognosco veritatem. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir ille simoniacam prauitatem vocauit, & Apostolica auctoritate damnauit: illa tamen magica, & simoniaca pecunia aliquando in triginta, aliquando verò in quadraginta, aliquando etiam sexaginta annis soluebatur Episcopis. Qui autem redemptionem altarium (quæ in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieri solebat) hæresim vocauit, & condemnauit, sub nomine annui census pro redemptione vicariorum, siue altarium annuam pecuniam extorquere dedocuit, non præcepit: immò omnia, quæcunque Abbates, & monachi in Ecclesijs sub redemptione vicariorum tenuerant, vt quiete deinceps, & sine cuiuslibet exactione pecuniæ possiderent, Beatorum Petri, & Pauli auctoritate firmauit. Nam si in pluribus annis non nisi semel (vt dictum est) per vicarios pecunia pro altaribus dabatur Episcopis, & pecuniam ipsa Apostolica auctoritate probatam sit simoniam esse; singulis annis Episcopis pro vicarijs altarium pecuniam dare quid est aliud, quam plurimorum annorum simonia per annos singulos sub nomine annui census annuam simoniam exercere? Non est hæc doctrina christianæ fidei, sed exactio pessima, quæ simoniam multiplicat, & sanctæ Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesijs sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab Apostolica Sede damnata, siue per vicarios rarius, siue pro vicarijs frequentius, sub qualicunque nomine, vel occasione extorqueatur, simoniaca prauitas esse nulla ratione dubitatur; illa tamen grauior, quæ sæpius agitur. Quapropter illam specialiter Christianus catholicus vitare, & Episcopus maximè detestari debet, ne fiat nouissimus error peior priore.* Idē *in epist. ad G. Apostolicę Sedis Legatum*, qua de Episcopo Andegauensi conqueritur. *Decretū illud* (inquit) *quod idem Dominus Papa Vrbanus in Aruernensi Concilio statuit contra simoniam, quę sub nomine vicariorum Dei fieri solebat ab Episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etiam Ecclesiarum, quæ in illo magno Concilio hæretica prauitas vocata est, ab Apostolica Sede damnata, sicut in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census, à simplicitate nostra extorquere conatur: & quia ego, & fratres nostri hoc esse scelus putamus, & ideò refutamus, diuinum Ecclesijs nostris interdixit officium.* Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorij VII. *lib.* 4. *epist.* 7. ad Hugonem Diensem Episcopum. *Illud verò commune malum penè totius terræ, videlicet quod altaria venduntur, & quod iste etiam in officio sui Archidiaconatus se fecisse non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quàm cęteris omnibus interdico.* Hac de re multùm exarsit Iuo Carnot. *epist.* 12. *Maximè quia apud nos, qui altari non seruiunt, de altari viuunt; à quo sacrilegio cùm eos absterrere vellem monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex praua consuetudine redemerunt.* Et ille census semel tantùm redemptionis tempore pendebatur, modò pro 30. 40. aliquando pro 60. annis, aliquando annuatim soluebatur, vt constat ex veteri testimonio, quod extat apud Aubertum Miræum in diplomate libertatis Ecclesię Messinensis, in cuius fine hæc verba habentur: *Illud etiam superest memorandum, quod altare de Vbarnestou, ad mensam supradictarum sanctimonialium tali pacto concessi, vt mihi & successoribus meis annuatim decem solidi persoluantur denariorum, pro restitutione personę ipsius altaris alij decem.* Quam corruptelam tanquam simoniacam, immò vt hæresim damnauit Vrbanus II. in Synodo Aruern. relata *in cap. quæsitum* 1. *q.* 3. vbi legendum esse, *saluo vtique Episcoporum annuo censu*, iam notauit Baluzius *in addit. ad Marcham, lib.* 6. *concord. Sacerd. & Imp. c.* 31. & postea in Synodo Clarom. (vbi renouatæ fuerūt sanctiones Concilij Aruern.) relata in præsēti, & *in c. congregato*, 16. *q.* 7. Damnauit etiā idem Vrbanus II. in epistola ad Ingelrannū Episcopum Laudunensem, quàm ex C. MS. edidit Iuretus *in notis ad epist.* 12. *Carnot.* in hæc verba: *Quanto familiarius ab Ecclesia Romana diligeris, tanto charius quos ipsa diligit, fouere debueras, & amplecti: idcircò ab infestatione fratrum B. Remigij fraternitas tua cesset, & altare, quod in villa, quæ Corbiniacus dicitur, ijdem fratres habuisse noscuntur, eis restituat. Etsi enim personas remouemus, non tamen antiquæ possessionis ius monasterijs abstulimus. In illa siquidem personarum mutatione auaritiæ renouatio, & ecclesiasticarum rerum distructio contingebat.* Et in ipso Concilio Claromont. *can.* 6 ita cautum fuit: *Vt altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel priuilegia confirmata.* Sublata igitur fuit per Vrbanum II. prædicta Ecclesiarum redemptio, non tamen prohibitum fuit monachis ex antiqua possessione Ecclesias obtentas retinere, vt expressit idem Vrbanus in epistola suprà citata, ibi: *Porrò altaria, quæ per 40. seu 30. annos monasteria possederunt, sicut in Synodo constitutum est, immota eis permanere volumus: nullam igitur de cætero eisdem fratribus de supradicto altari molestiam inferas, salua tua Episcopali iustitia.* Idem docuit ipse Vrbanus II. in epistola ad Laudunensem Episcopum, relata à Iureto in epistola 12. Iuonis. Hinc factum est, vt Valdericus Nouiomensis Episcopus priuilegio suo dato anno 1103. in perpetuum confirmauerit Ecclesiæ Iottensis altaria, quæ sub personatu plusquam tricennali possessione tenuerat. In illis autem Ecclesijs tenebantur monachi clericos pręsentare, vt ab Episcopis instituerentur, ex præsenti textu: vnde cœpit abusus, vt quotannis monachi clericos vicarios ad easdem præsentarent, & ita Episcopi non pro redemptione altarium, quæ iam ab Vrbano prohibita erat, sed pro institutione annali ipsorum vicariorum annuum censum exigebant: quare Paschalis II. Vrbani successor abusum illum omninò proscribere volens, grauiter Iuonem Carnotēsem, & Ranulfum Sanctonensem Episcopos increpat, eo quod ab exactione hac non abstinerent, in epistola quam ex C. MS. ediderunt Souchetus *in notis ad dictam epistolam Iuonis*, Baluzius *ad Marcham d. c.* 31. in hæc verba: *Iuxta Sanctorum canonum sanctiones, non ignotam vobis esse credimus, quid vltionis maneat ecclesiastici ordinis viros Apostolicæ Sedis decreta sperantes. Ipsi enim Aruernensi Concilio affuistis, in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ Papa Vrbano, consedentibus Gallorum Episcopis decretum est,*

est, vt altaria, quæ ab annis 30. vel 40 sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscuntur, quietè deincept, & sine molestia qualibet monasterijs ipsis firma permaneant. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verùm oportet nos huiusmodi versutijs sinceritate veritatis Apostolicæ obuiare. Præcipimus ergo, vt decretum illud omninò teneatur integrè, nec super illud quicquam vlteriùs pro eisdem altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, cęteris quoq; Galliarum Episcopis erga suarum diœcesum monasteria pręcipimus obseruandum. Datum Romę 11. idus Martij Quod decretum præterea renouatum fuit in Concilio Pictauiensi ab Ioanne, & Benedicto S R.E. Cardinalibus, Paschalis Legatis, *can 6.* vt videre est *to 7. Concil. Binij, p.1 pag.533.* ex altero itidem Concilio sub ijsdem *can.9. pag.540.* notarunt Iuretus, & Souchetus *in not ad ep.12 Carnot* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib.1 ep.24.* Lemaistre *de iuribus Episc lib 2 c.5.* P. Marcha *in not ad can 2. Concil. Claromont.* Io: Dartis *in cap.4.1.q.4.* Altesserra *lib.4. c.8.*

Sequentibus verò sęculis cum monachi cępissent Missas publicè in suis monasterijs celebrare, & sacramenta non solùm fratribus, verùm & cæteris fidelibus laicis administrare, cęperunt etiam in Ecclesijs proprijs monasterijs annexis per monachum sacerdotem diuina officia celebrare, *c.1. hoc tit. in 5. compil.* vbi Honorius III. Abbati, & conuentui Aquinatensi ita scribit: *Quantò sincerius diligimus monasterium vestrum, & vestrę cupimus Religionis augmentum, tantò solicitiùs vestris volumus prouidere profectibus, & grauaminibus obuiare. Ea propter dilecti in Domino filij, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem consistentibus, curam animarum non habentibus, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangijs extorquere.* In Ecclesijs verò, vbi iuspatronatus tantùm obtinebat, si Episcopo pręsentabant presbyterum, vt ab eo institutionem acciperet, *c.2. de suppl. negl. c. olim, de restit. spoliat. c. de monachis, c.31. de præbend. Clem.1 de iurepatr. c. fin. hoc tit. in 1. collect.* vbi Alex. III. ita in monachis Cantuar prouincię scribit: *Inde est, quod vniuersitati vestrę per A. s. p. m. vt in Ecclesijs, in quibus præsentationem habetis, cùm vacauerint, diœcesanis Episcopis clericos idoneos pręsentetis, qui illis de spiritualibus, vobis autem de temporalibus debeant respondere.* Et *c.2. hoc tit. in 2 compil.* vbi ita ait Clem. III. *Auctoritate Apostolica prohibemus, ne in Ecclesijs ad præsentationem vestram spectantibus vlli, nisi à vobis præsentati fuerint, ordinentur; sed si quos vobis non præsentantibus ordinari contigerit, ab Ecclesijs his per vosmetipsos auctoritate Apostolica amoueantur, & eorum ordinatio penitus irrita habeatur, nisi fortè, quod absit, præsentationem clericorum vos contigerit malitiosè differre.* Nisi Ecclesię ipsę ad monachos pleno iure spectent; quia tunc possunt ibi presbyteros ab Episcopo approbatos in eis Ecclesijs apponere, *c.3. §. in Ecclesijs, de priuil. c. cùm inter 13. de re iud.* prosequuntur latiùs Garasia *in præsenti*, Solorzan. *de iure Indiar. tom.2. lib.3. c.16 n.35.* Barbosa *voto 50. per tot.* Altesserra *lib.5. differt. c.18.*

CAPVT II.

Innocent. III. *Archipresbytero, & Clericis S. Cęciliæ.*

DIlectus filius M. syndicus Ecclesiæ vestræ in nostra præsentia constitutus, ab œconomo Sancti Laurentij de [b] Piscinula in [c] scrutinijs, baptismate, processionibus, capitulis, & similibus subiectionem postulans, possessorium, & [d] petitorium intentabat. Cùm enim Ecclesia Sancti Laurentij sit in parochia vestra sita, debet de iure [e] communi, sicut idem syndicus proponebat, Ecclesiæ vestræ in prædictis omnibus subiacere; nisi se posset, vel speciali priuilegio, vel legitima præscriptione tueri. Verùm nec priuilegium exemptionis habet, nec præscriptionem pro se poterat allegare; cùm Ecclesiæ Sanctæ Cęciliæ illam præscripsisset, sicut per testes dicebat legitimè comprobatum. Præterea cùm olim coram bon. mem. Cœlestino P. Prędec. n. super prædictis inter vestram, & prædictam Ecclesiam quæstio verteretur, Martinus eiusdem Ecclesiæ presbyter fuit spontè confessus, quod Ecclesiæ Sanctę Cęcilię scrutinium, & baptisma debeat, sicque ad proprietatem vestram iustitiam recognouit. Cumque pars vestra testes sufficientes, & idoneos, qui se illum diuersis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse firmiter asserebant, in medium produxisset, eis iurare paratis, prædictus presbyter vocatum se ad capitulum iuisse est confessus. Vnde prædictus prædec. n. Ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliatam, saluo iure proprietatis Ecclesiæ Sancti Laurentij, reuestire curauit, sicut in his litteris continetur. Per hoc ergo, & proprietatem quoad scrutinium, & baptisma, & processionem quoad capitulum, vester voluit syndicus comprobare. Ad hoc autem œconomus Sancti Laurentij ex aduerso respondit, quod Ecclesia ipsa nullo medio ad Romanam Ecclesiam pertinebat. Cùm enim monasterium monialium fuerit, sicut ex multis scriptis authenticis edocetur; & generaliter seruetur in Vrbe, vt nullum monasterium tit. sit subiectum; incongruumque videatur, vt regulares sęcularibus supponantur, patet Ecclesiam ipsam liberam extitisse. Præterea vsque hodie nos in ea institutionem, & destitutionem liberam exercemus, cùm & bon. mem. C. PP. præd. n. dil. fil. M. scriptorem nostrum, Archipresbyterum in ea sine contradictione cuiuslibet statuisset. Sic ergo Ecclesiam ipsam liberam, & in possessione libertatis existere, dictus voluit ęconomus cõprobare. Cùm ergo pro eo habeat ius cõmune, in eo videlicet, quod vniuersa monasteria Vrbis ad Romanā Ecclesiā nullo pertinent mediante, affirmanti contrariũ fides non est aliquatenus adhibenda, nisi super hoc priuilegiũ induxerit speciale. Quod autem dicitur in parochia vestra sita, idem ęconomus penitus denegauit; sed etsi verũ hoc esset, sufficienter tamen se poterat prędicta ratione tueri. Cõfessio autē M. presbyteri super scrutinio, & baptismo eidem Ecclesię pręiudicare non poterat, cũ super his lis cõtestata in eiusdē prędecessoris nostri pręsentia non fuisset, sicut ex forma petitionis, & cõclusionis apparet: hac etiā sententia non fuerat hactenus Ecclesia vestra vsa, sed eam duxit vsq; ad hæc tempora supprimendam. *Et infra*: Nos igitur auditis his, & alijs, quæ fuerant hinc inde proposita, rationibus, & allegationibus, instrumentis, & attestationibus pleniùs intellectis, & cum fratribus nostris deliberato consilio, œconomum eiusdem Ecclesiæ sancti Laurentij syndico vestro in baptismo, scrutinio, & processionibus condemnamus: ita tamen, vt per hoc Ecclesiæ Romanæ nullum præiudicium generetur, si quando fortè ius suum duxerit prosequendum: in institutione autem, destitutione, & capitulo œconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absoluimus; syndico vestro super hoc silentium perpetuum imponentes.

NOTÆ.

1 a *SAnctę Cęcilię.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Ecclesia hęc sanctę Cęcilię est Romę trans Tyberim, vt patet ex alia epistola ipsius Innoc. III. *lib. 4. regest. 16. ep 96.* In ea Ecclesia requiescunt corpora SS. Cęciliæ, Tiburtij, Valeriani, Lucij Papę primi, & Maximiani. Fuerunt in eadem Ecclesia olim ędes sanctę Cęcilię, quas sanctus Paschalis Papa consecrauit ad honorem omnipotentis Dei, eiusque Genitricis gloriosæ, SS. Petri, & Pauli, & B. Agathæ, & Cęciliæ, anno 300 indictione 15.

b *Piscinula.*] Forsan legendum est, *Palisperna;* nam Ecclesia hęc Sancti Laurentij Palispernæ est etiam in Vrbe intra palatia Decij Imperatoris, vbi passus fuit B. Laurentius, & olim erat monasterium monialium.

c *Scrutinijs.*] Baptismi videlicet, de quibus egi *in c. bis, de maior. & obed.*

d *Possessorium, & petitorium.*] Quia vtrumque simul intendi valet, vt probaui *in c. 4. de causa possessionis.*

e *De iure communi.*] Iuxta tradita titulu antecedenti.

CAPVT III.

Honorius III. *Episcopo* a *Veneten.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod conquerentibus olim Abbate, ac *b* conuentu Riuensi, Venet. diœc. quod tu compellere moliebaris eosdem, vt instituerent plures monachos in quibusdam suis *c* Prioratibus tuę diœc. in quorum singulis singuli monachi hactenus steterant, cùm pluribus facultates non suppetant eorundem: Nos Abbati *d* S. Albini Andegauen. & collegis eius per litteras nostras dedimus in mandatis, vt de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus illorum sufficerent facultates; alioquin tibi auctoritate præsentium inhiberent, ne Abbatem, & conuentum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem: vnde idem Abbas, & conuentus occasione huiusmodi litterarum asserunt sibi esse concessum, vt in singulis locorum ipsorum singuli monachi commorentur, si pluribus facultates non suppetant eorumdem. Cùm autem id obuiet *e* Lateran. Concilio, de quo nulla mentio est in litteris antedictis, postulasti nostro edoceri responso, vtrum nostræ intentionis fuerit per huiusmodi litteras cum Abbate, & conuentu prædictis contra ipsum Concilium dispensare. Nos ergo f. t. breuiter respondemus, quod tenoris huiusmodi litteras non credimus à Sede Apostolica emanasse: quod si per occupationem forsitan emanauerint, nolumus per hoc derogari Concilio supradicto.

NOTÆ.

a *VEnetensi.*] Etiam ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit c.* 2. ex qua restituo integram huius textus: in præsenti rescribit Pontifex Guillelmo Venetensi, de qua diœcesi nonnulla notaui *in c. 2. de integ. um restit.*

b *Conuentu Riuensi.*] Quod monasterium appellatur S.
1 Gildæ, seu Gildarij, & est Ordinis D. Benedicti in agro Riuensi, diœc. Venetensi, vt referunt fratres Sarmath *to. 4. Gall. Christ. fol.* 487. quod construxit ipse Sanctus Gildas anno Christi 562. Sed ea parte Britanniæ minoris occupata à Normannis, desolatum fuit Monasterium vsquedum anno 1008. Instauratum, & reædificatum fuit per Comitem Gaufredum, vt refert Yepes *tom. 1. in chron. D. Benedicti, cent. 1. c. 2.*

c *Prioratibus.*] De quibus egi *in c. 2. de statu monach.*

d *Sancti Albini.*] Quod monasterium est etiam Ordinis D. Benedicti in diœcesi Andegauensi, cuius historiam scripsit Ioannes Monachus *lib. 1. histor. Gaufredi Ducis Normanniæ.*

e *Lateran. Concilio.*] Relato *in c. 2. de statu monach.*

COMMENTARIVM.

SVmmum Pontificem dispensare posse in legibus Con-
2 cilij generalis, omnes Catholici affirmant: illud tamen apud ipsos non liquet, an tunc necessaria sit expressa mentio ipsius Concilij in eius derogatione? Et plures docuerunt, desiderari expressam mentionem Concilij generalis, moti auctoritate huius textus, & auctoritate text *in c. nonnulli, de rescr.* ita docuerunt Couar. *lib. 4. var. c. 16. n.* 13. Sanc. *de mat. lib. 4. disp. 26 n. 6.* Gonzal. *ad reg. 8. gl. 18 n.* 103. Garzia *de benef. p. 4. c. 5. n. 25.* Germon. *lib. 3. de sacr. immun. c. 21.* Fragoso *to. 2. de regim. lib. 1. disp. 1. § 6. ad fin* plures congesti à Barbos. *in remiss. ad Conc. Trid. sess. 1. c. 1.* Mouentur etiam ex eo, quia constitutio Concilij generalis magna cum deliberatione facta censetur, argumento capitis, *prudentia,* 21 *de off. deleg.* & omnes constitutiones Conciliares habent clausulam derogatoriam: vnde non facta ipsius Concilij mentione, gratia in contrarium concessa nulla est. Contrarium tamen, videlicet non esse necessariam derogationem specialem, sed sufficere clausulã generalem derogatoriam, videlicet, *non obstantibus quibuscunq; constitutionibus,* rectiùs docuerunt Cened. *collect.* 123 *ad Decret. n. 3.* Iul. Lauorus *lucub. tit 4. c. 19. n. 22.* Balboa *in capitul 1. de iudicijs, num. 4.* qui alios laudant. Nec contrarium probatur *in d. c. nonnulli,* in illis verbis: *Fecerit mentionem;* nam ea verba exaudienda sunt, non quia constitutio illa esset Concilij generalis Lateran. sed quia specialiter fuit cautum in canone illo de duabus dietis, vt ad eius derogationẽ expressa, specialisque mentio desideraretur. Nec etiam fauet Auctoribus contrariæ sententię præsens textus; nam in gratia impetrata ab Abbate monasterij sancti Gildarij, nulla fiebat generalis, aut specialis derogatio Concilij Later. ibi: *De quo nulla mentio est;* vnde si generalis derogatio adesset, rescriptum illud non vitiaretur. Nec obest si dicas, de stylo Curię frequenter in concessionibus Apostolicis apponi clausulam illam, *quatenus decretis Concilij Tridentini non aduersentur:* quę frustra apponeretur, si sufficeret clausula illa, *non obstantibus constitutionibus.* Nam respondeo, eam clausulam adijci, quia specialiter vult Pontifex ostendere voluntatem suam circa firmitatem Decretorum Concilij Tridentini, vt non solùm generaliter, sicut alia, sed speciali modo videantur excepta, vt docent Suarez *de legibus cap. 19. n. 6* Iulius Lauorus *variar. Lucubr. tit. 4. de elect. c. 19. num. 25.*

CAPVT IV.

Idem a *Burdegalen. Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante peruenit, quod nonnulli *b* monachi lege tibi *c* diœcesana subiecti, in quibusdam Prioratibus habitant solitarij, contra statutum Concilij generalis: ideòque f. t. mandamus, quatenus ipsorũ monachorum Abbates, seu Priores, vt vel ipsos ad claustrum reuocent, facientes in ipsis Ecclesijs deseruiri per clericos sæculares; vel alios monachos eisdem *d* associent, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione

præ-

præmissa, per censuras Ecclesiasticas, appellatione remota compellas, prouiso quod ad exemptos manum occasione mandati huiusmodi non extendas.

NOTÆ.

a BVrdegalensi.] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc tit. c. fin* ex qua textum hunc transcri-
1 bo. De diœcesi Burdegal. nonnulla notaui *in c. 17. de maior. & obed.*

b *Monachi.*] Sunt enim varia monasteria in ipsa diœ-
2 cesi Burdegalensi, quæ refert Tambur. *tom. 1 de iure Abbat in serie Abbatiarum, verb. Burdegalensis.*

c *Diœcesana.*] De lege diœcesana, & quæ sub ea comprehendantur, egi *in cap. conquerente, de off. Ordin.*

d *Associent.*] Iuxta text. *in c quod Dei timorem, de statu*
monach. adeò enim Ecclesia abhorruit, vt monachi singu- 3
li, solique in Prioratibus, & Ecclesijs monasterio subiectis degerent, vt potiùs optauerit in eis præfici clericos seculares, quàm singulos monachos in singulis Prioratibus institui. ex ratione tradita *in d. c. 2.* vbi alia, quæ ad hunc textum spectant, adduxi.

TITVLVS XXXVIII.

De Iurepatronatus, & Ecclesijs à laicis concessis.

CAPVT I.

Ex a Concilio Mediolanen.

PErlatum ad nos est, quod inter hæredes Ecclesiæ in b rebus proprijs constitutę diuidantur, & tanta per eandem diuisionem simultas oriatur, vt vnius c altaris quatuor partes fiant, & singulæ partes singulos habeant presbyteros, quod sine d discordia, & simultate nullo modo fieri potest: vnde nobis visum est, quod huiuscemodi Ecclesiæ inter hęredes diuidi non debeant; & si in contentionem venerint, & simultates inter eos surrexerint, per quas sacerdos suo ibi officio canonicè fungi non possit, præcipiatur ab Episcopo ciuitatis, vt nullo modo ibi Missarum solemnia celebrentur, donec illi ad e concordiam redeant, & pari voto, atque consilio Ecclesia illa sacerdotem canonicè habeat, qui liberè ibi suum f ministerium peragere possit.

NOTÆ.

1 a MEdiolan.] Ita legitur in hac sexta collectione; in prima autem *sub hoc tit. c. 1* & apud Burchardum *lib. 3 Decreti, c. 42.* Carnot. *p. 3. Decreti, c. 46.* textus hic citatur ex Concil in Medinmatric Et licèt nulli extent canones Synodi habitę à Carolo Magno in Mediomatricû ciuitate, de qua Sirmondus ad Capitularia Caroli, *c. 208.* tamen quia in Synodo Cabilonensi celebrata tempore ipsius Imperatoris anno 813. transcripti fuerunt plures canones editi in Synodis præcedentibus, ideò in canone 26 ipsius Concilij reperiuntur verba huius textus, ex quo, & antiquis Decretistis ita ea restituo.

b *Ecclesię in rebus proprijs.*] Hinc apparet, iuspatrona-
2 tus in pręsenti quęsitum fuisse ex donatione fundi ad Ecclesiam ędificandam: quo modo dominus prędij iuspatronatus consequitur, *c. Abbatem 18. q. 2.* Lambert. *lib. 1. de iurep. p. 1 lib. 1 q. 7. art 2* Barbosa *de iure Eccl lib. 3. c. 12. n 28.* Mancin. *sacri iuris controu. dissert 9.* dicemus infrà *in c nobis.* Deinde deducitur, iuspatronatus Ecclesię appellari Ecclesiam ipsam, sicut & beneficium ipsius Ecclesię, & Pręlatura dicitur Ecclesia, *c. pręterea, e consuluit, hoc tit c. 3. ne Prelati vices suas.* notant ferè omnes antiquiores hic; si enim Ecclesia in præsenti acciperetur strictè pro ipsa Ecclesia, daremus in ea successionem admitti, contra adducta *in cap. 1. de præbend*

c *Altaris.*] Idest Ecclesię, plerumque enim Ecclesię al- 3
taria dicuntur, *c quæsitum 1. q 3.* & Ecclesia altare dicitur forsan ex eo, quod olim in vnaquaque Ecclesia vnum tantùm erat altare, vt probat Vicecomes *lib. 3 de Missę ritibus, c. 29.* & latiùs dicemus *in c 4. de consec. Eccles.*

d *Discordia.*] Certum enim est, quod sicut viuere simul, & commorari, ita & easdem res communiter possidere difficile est, cùm rerum communio plerumque pariat discordias, *l. cum pater 77 § dulcissimis, ff de legat. 2. l. in re communi 26. de seru Vrban.* Illustrat Forner. *lib. 3. rerum quotid. c. 8.* Vnde nemo cogitur in communione permanere, *l. 14. § 2 ff. communi diuid. l. vlt. C eod. tit.*

e *Concordiam.*] Veluti, vt alternis vicibus, cùm Eccle-
sia vacauerit, presbyterum pręsentent, vt plerumque fit 4
in his rebus, quæ indiuiduę sunt.

f *Ministerium.*] Hoc est Missæ sacrificium, quod frequenter ministerium appellatur Suidas *verbo Litburgia,* ibi: *Litburgia propriè dicitur ministerium.* Diuus Iacobus in sua Lithurgia, ibi: *Absoluat exhibitionem sacri huius ministerij.* Amphilochius in vita S Basilij: *Eamus ad peragendum sanctum Dei ministerium.* Metaphrastes in vita SS. Petri, & Pauli: *Domino sacrum obeuntes ministerium.* Illustrat Vicecomes *vol. 2. de Missæ ritibus, lib. 1. c. 7.*

CAPVT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

QVęcunque Ecclesia à compluribus cohęredibus sit obsessa, concordi vnanimitate vndiq; procuretur, ne propter aliquas disceptationes seruitium Dei minuatur, & cura populi religiosè agatur. Si verò contingat pro ea comparticipes dissidere, & sub vno presbytero nolle eam procurare; & propterea iurgia, & contentiones, tam inter ipsos, quàm inter clericos incipiant frequentari, quia iuxta b Apostolum seruos Dei non oportet litigare, Episcopus tollat inde reliquias, & sub magna cura honorificè collocet eas; atque eiusdem Ecclesię claudat ostia, & sub sigillo consignet ea, vt sacrum ministerium nullus celebret in ea antequam concordi vnanimitate vnum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, & populo Dei vtiliter pręesse. Hanc autem habeant auctoritatem Episcopi, vt in nonnullis Ecclesijs nec constituantur presbyteri, nec expellantur, illis inconsultis, & non consentientibus. In epistola beati Papę Clementis legitur: Attendendum summoperè est omnibus presbyteris, & reliquis clericis, vt nihil absque Episcopi proprij licentia agant: non vtique Missas sine eius iussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat. Similiter & reliqui populi, maiores scilicet, & minores, per eius licentiam quidquid agendum est, agant. Animæ verò eorum ei creditæ sunt: ideò omnia eius consilio agere debent, & eo inconsulto nihil.

N O T Æ.

a TRibur.] *Can.32* ex quo litteram textus restituo: etiam ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib 3. Decreti, c.224* Carnotensi *p.3. Decreti, c.283.* Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2.* De Concilio hoc Triburiensi nonnulla notaui *in cap. clerici, de vita, & honest. cler.*

b *Apostolum.*] *Ad Timoth. c.2 & 1. ad Corint. c.6.*

c *Tollat inde reliquias.*] Ex his verbis probat Gibalin. *de censur. disq.7. q.54 n.1* ante tempora Alexandri III. in vsu esse cępisse in Ecclesia interdictum ecclesiasticum, & eam cēsuram non esse ab Alexandro III. inuentam; quod infrà probabimus *in c. quod in te, de pęnit.* In pręsenti autē textu PP. Ecclesię Gallicanę non solùm confirmarūt canonem Concilij Cabilon. suprà relatum *in c.1.* verùm vt plerumq; Legislatores faciunt, & probat Forner *lib.1. rerum quotid. c.17.* addiderunt, vt tempore huius interdicti, dum Missarum solemnia in Ecclesia non celebrātur, reliquias auferret Episcopus, ostia clauderet, & suo sigillo signaret. Clauduntur enim ostia tēpore interdicti, *c. quod in te, de pęn. & remis.* & signantur ab Episcopo, vt cognoscatur in eis diuina officia non celebrari; vnde legimus, baptisteria cùm baptismus celebrari non poterat, signari ab Episcopo, in Concilio Tolet. 27 *c.2. de reg. fidei,* ibi: *Licèt in initio Quadragesimę baptizandi generaliter nō claudatur mysterium, tamen ecclesiasticę consuetudinis ordo deposcit, & necesse est, vt ostia baptisterij in eodē die Pontificali manu, & annulo signata claudantur, & vsq; in cęnę Domini solemnitate nullatenus reserentur: ob id videlicet, vt & per signaculum Pontificiū (excepto grauissimę necessitatis obuēta) in his diebus monstretur; per totū orbem non licere fieri baptismū, & sanctificationem: iterum Episcopali ad eam obsecratione reserata, signetur Dominicę patere mysteriū Resurrectionis, in quo ad vitā factus est aditus homini: vt quia per baptismū consepultus est in morte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod in aliquibus Ecclesijs minimè hęc sācta consuetudo ab Episcopis custoditur, atq; peragitur, ideò per hāc nostram sententiam sancimus atq; decernimus, vt ita à totius Hispanię, & Galliarū populis custodiatur, quatenus in prędicto die, initij videlicet Quadragesimę, & ostia sācti baptisterij cū laudum consummatione claudantur, & ab Episcopis suo cum signaculo obsignētur, ita vt nisi in cęnę Domini celebritate, quādo more solito altaria debent deuestiri, eādem debeant ostia reserari. Inconueniens etenim res est, vt illic in prememoratis Quadragesimę diebus cūctis aditus pateat adeūdi, vbi non licet debitū mysteriū exerceri.* Quare cū dissentiētibus adhuc patronis Missę sacrificiū celebrandū non erat, ideò iubetur in pręsenti canone, vt ostia claudantur, & signentur. Tolluntur autē reliquię in aggrauationē eiusdē interdicti, vt alia etiā, licèt minùs rectè, olim à quibusdā clericis adhibebantur in aggrauationē ipsius cēsurę, quæ de cętero fieri prohibētur, *in c. canonici, de off. Ord. in 6* tantùm enim in pręsenti permittūt PP. à Missę sacrificio cessare, ostia Ecclesię claudere, & reliquias Sanctorū auferre, vt ita perterriti clamore eorū, qui Missę sacrificio priuātur, heredes patroni, inter se conueniant de presbytero in eadē Ecclesia instituēdo, & resipiscant à sua contētione, & discordia: qui etiam effectus, seu finis est censurę interdicti, vt clamoribus populi superior, ob cuius causā indicitur, resipiscat à contumacia, & Ecclesię pręceptis obediat: non autē reliquię in pręsenti textu auferri iubentur, vt vindicta hęredū ita dissentientium, fauente, & intercessione illorum Sanctorum, quorum reliquię auferuntur, à Deo impetretur, vt nonnulli olim faciebant, de quibus in Concil. Tol. 13. *can.7.* ita cauetur: *Vę his, qui faciunt opus Domini fraudulenter, & desidiosè; propheticus sermo annūciat. Et si illi vę incurrunt, qui negligenter opus Domini faciunt, quod suppliciū merebūtur, qui diuinę seruitutis cultū malitia intercedente, ab altaribus Christi subducūt? Illos dicimus qui obstinatę mētis dolositate coacti, cū aliqua eos molestia fraternorū iurgiorum pupugerit, insana illicò temeritate abrepti altaria nudantes sacratas vestibus exuūt; luminaria subtrahunt, ac diuinorum sacrificiorum cultum malitia intercedente subducunt. Et quod in hominibus se vindicare non possunt, iniuriā Deo (quod peius est) inferunt. Vnde si huiusmodi pro fraterno odio homicidę reatu adstringitur, pro cōtēptu diuino quid pęnę merebitur? Etenim iuxta quod diuinus sermo increpat: Si peccauerit vir in virū, placari ei potest Deus: si quis autē peccauerit in Deum; quis pro eo rogabit? Facilè ergo taliū sacerdotū excessibus illa Domini sententia cōputabitur, qua malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim. Honorificātes me honorificabo; qui autē contemnunt me, erūt ignobiles. Quicunq; ergo sacerdotū, vel ministrorū deinceps causa cuiuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare diuinū vestibus sacratis exuere pręsūpserit, aut qualibet alia lugubri veste accinget, seu etiā si consueta luminaria sacrorū obsequiū de templo Dei eduxerit, atq; (quod peius est) offensionē nutrierit, vnde de tēplis Domini, aut officia consueta desint, aut oblatio singularis sacrificij videatur in aliquo defraudari; si eū antea verę pęnitudinis corā Metropolitano satisfactio nō purgauerit, ignobilitati perpetuę mancipatus, iuxta superiorē sententiā Domini; & loci sui dignitate se nouerit, & honore priuari. Illis procul dubio personis ab hac vitiosis sentētia separatis, quę aut cōtaminationē sacrorū prędiuū, vel subuersionē sanctę fidei metuentes, aut hostilitatē, vel obsidionē perferentes, siue etiā iniquorū iudiciorū sētentiā metuēntes, sale fecisse cōtigerit, in quorū facto plus humilitas, qua Deus placatur, quàm interni laboris dolositas declaratur.* Qui abusus apud aliquos valdè ignaros irrepsit ex facto Episcopi Aquēsis, quod refert Gregor. Turon. *de gloria confessor c.71* his verbis: *Deniq; cōdemnatus, spoliatusq; sacerdos ad vrbē rediit, atq; prostratus in oratione corā sepulchro Sācti, dicto psalmi capitulo, ait: Nō hic accēdetur lumen, nec psalmorū modulatio canetur gloriosissimę Sanctæ, nisi priùs vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesię sāctę restituas. Hęc cū lacbrymis effatus, sentes cū acutis aculeis super tumulum proiecit, egressusq; clausis ostijs, similiter in ingressu alias collocauit. Typus is erat derelicti penitus loci. Nec mora, corripitur peruasor à febre. Decūbit in lectulo, exhorret, cibū fastidit, & potū, profert ęstuans iuge suspiriū. Cui etiāsi interdū ab ardore febris sitis accederet, aquā tantū, nihil aliud hauriebat. Quid plura? in hac ęgrotatione integrū ducit annū, sed mens praua nō flectitur. Interea labitur cęsaries cuncta cū barba, & ita omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, & nuper erectum fuisse post fantra de sepulchro.* Refert etiam Baronius *anno 579. nu.56.* Verùm hæc, & similia Sanctorum facta admiranda potiùs sunt, quàm imitanda.

C O M M E N T A R I V M.

EX his duobus canonibus sequens communiter deducitur assertio: *Iuspatronatus inter hæredes diuidi non debet; & si propter eorum discordiam presbyter non presentatur, cessatur à Missę sacrificio, donec vnus pari voto, & cōsilio eligatur.* Probant eā text. *in c. considerandum, c. si plures, 16. q.7. c.3. hoc tit.* Cōsonat lex 10. & 52. *tit 5 p.1.* Illustrāt vltra congestos in pręsenti à Garaña, & Barb. *de pot. Epis. alleg.72. n.76.* Lęlius Mancin *sacri iuris controu. c.9* Petr. Greg *lib.17 syntag. c.4. & de benef. c.17. n.5.* Pilesacus *in c. 4. de off. Ordin.* Valenzuel. *1. tom cons.63* Duarēn. *de sacris Ecclès. minist. lib 5. c.4.* Moneta *de commut. c.12 num.134.* 3 Traditur conclusio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione, nam iuspatronatus spiritualibus dicitur annexum *in c. quanto 3. de iud. c. de iure 56 hoc tit.* sed in spiritualibus nulla datur successio hęreditaria, *c.1. de præb. c. consuluit, hoc tit. c. ad hæc, de decimis, c. Apostolica 8 q.2.* Ergo iuspatronatus nec insolidum, nec pro parte ad hęredes transire potest. Augetur primò hęc dubitandi ratio ex eo, quia iuspatronatus incorporale est, cū tangi nō possit, *l.1. § quædam, ff. de rer. diuis.* ac per consequens indiuiduū est, *l.2. § & harum, ff. de V.O.* sed indiuidua insolidū cōpetunt pluribus hęredibus, *d. l.2. § ex his, l.4. § Cato, l. stipulationis, § quādo, ff. de V.O.* & tam actiuè, quā passiuè in solidum ad heredes transeunt, *l. si via 12. ff. de seru. l. vlt. de serv. legata, l. si vnus 19. in fin. l. heredes 25. § in ea, ff fam. ercis. l. fideicommissaria, 11. § si in opere, ff. de leg.3.* Valent *tom.2. illust. tractat.4. c.7. n.3.* Igitur si in præsenti specie supponitur iuspatronatus transire ad hæredes; debebat transire in solidum. Tandem difficilis redditur hęc assertio ex eo, nam ecclesiasticum interdictum ex causa ciuili, ob delictum tantùm vnius parochiani imponi non debet, *c.2. de his, quę fiunt à maior. c. licet 3. de pœnis,* Conar *in c. alma, 1 p. § 1. de sent. excommun. lib 6.* Suar. *de censur. disp 36. sect. 1.* Igitur ob discordiam patronorum in eligendo presbytero quodd regimen Ecclesię; non debent prohiberi diuina officia in ipsa Ecclesia. 4 Impugnatur præfata assertio.

Adhuc tamen defendēda est pręsens assertio; pro cuius expositione sciendū est, inter modos, quibus iuspatronatus ecclesiasticum semel acquisitum ad alios transfertur, præcipuum esse successionem; defuncto enim patrono iuspatronatus non ad consanguineos, sed ad hæ- 5 Iuspatronatus defertur iure hæreditario.

hæredes

redes institutos pertinet, quia non iure sanguinis, sed hæreditario defertur, c. si plures, c. filijs, 16. q. 7. Clement. plures, hoc tit. c. significauit 41. de testibus, authent. de SS. Episcopis, §. si quis 18. collat. 9. l. 8. cum seq. tit. 15. partit. 1. docent Lambertinus part. 2. lib. 1 qu. 2. art. 24. Didacus Perez in l. 1. tit. 6. lib. 1. ordin. Couar. lib. 2. var. c. 18. nu. 6. Duarenus lib. 5. de sacris Eccles. c. 4. Costa in c. si pater, verbo Trebellianicæ, n. 4. de testam. lib. 6. & ad filios, non vt filios, sed vt hæredes transit: vnde si hæredes non sint, aut quia instituti non reperiantur, aut quia hęreditate se abstinuerint, non admittuntur ad iuspatronatus. Riccius in praxi aurea, res. 131. Couar. vbi proximè, n. 7. etiamsi fuerint meliorati, atque meliorationem agnouerint; quia cùm titulus ille hęreditarius non sit, vt argumento legis cùm ampliùs 26. §. cùm bonorum, ff. de legat. 1. l. ex facto, §. vnde, ff. de hæred. instit. probarit Tellus Fernand. in l. 21. Tauri, nu. 2. Matienzo in l. 5. tit. 6. lib. 5. recop. non est sufficiens, vt iuspatronatus filio meliorato deferebatur. Spino in speculo, gl. 4. n. 54. Moneta de commut. c. 11. n. 134. Nec obstat lex 21. Tauri, quæ est lex 5. tit. 6. lib. 5. recop. vbi filij meliorati habentur pro hæredibus. Nam respondetur, in casu speciali ipsius legis haberi loco hæredum, videlicet quoad soluenda onera paterna; & in iure diuersum censetur esse hæredem, aut haberi pro hærede, cùm aliud sit esse tale, aliud haberi pro tali, l. si maritus, §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. l. mercis, ff. de V. S. docuerunt Matienzo in d. l. 5. gl. 4. Castillo in d. l. 21. vnde text. in d. c. filijs, in illis verbis: Filijs, & nepotibus, & propinquis, & c. constitutum, ibi: Ipsis conditoribus, aut certè propinquis eorum, 16. q. 7. accipiendi sunt, quando filij, vel alij propinqui hæredes instituti sunt, non verò si extranei instituti reperiantur, vt colligitur ex d. c. filijs, ibi: Ipsius tamen hęredibus. Nam si extranei hæredes instituti sint, ad eos pertinet iuspatronatus, non ad filios, vt docent Lambertin. d. p. 2. q. 2. art. 1. Molin. lib. 1. de primog. c. 8. n. 6. qui resoluunt, quod si in fundatione Ecclesię à patrono reseruatum fuit iuspatronatus pro se, & filijs suis, id intelligitur factum, non vt filijs, sed vt hęredibus, vt post Bartolum, & Couar. resoluit Gratian. lib. 3. discept. c. 577. n. 45. quæ omnia cessant, si patronus eam adhibuit conditionem, vt in ipso iurepatronatus succederetur iure sanguinis, tunc enim tale ius erit familiare, & gentilitium, & ad proximiores consanguineos spectabit. Lambert. vbi sup. art. 2. Selua de benef. 3. p. q. 11. n. 5. Noguerol. alleg. 28.

6 Hæredes in stirpes non in capita succedunt. Secundò sciendum est, quod licèt iuspatronatus ad hęredes pertineat, non tamen pertinet ad eos, vt hęredes, sed quia sunt hęredes; idest, non pertinet pro portionibus hęreditarijs, sed ipsi in stirpes succedunt, Clem. plures, hoc tit. Tiraq. de iure primog. q. 36. n. 3. Gratian. lib. 3. discept. c. 521. Quod licèt olim fuisset valdè controuersum, nam Tancredus, Bernardus, & Ioannes Andreas in præsenti existimarunt in quemlibet hęredem transire iuspatronatus in solidum quoad omnia, tamē ex dispositione Clem. V in d. Clem. plures, præualuit sententia Hostiensis asserētis, quoad ius præsentandi hæredes succedere in stirpes, ita vt plures hęredes vnius patroni tantùm vnam vocem obtineant: quæ doctrina iuris principijs valdè consona est; nam plures habentes causam ab vno, habentur loco vnius, c. pastoralis, de rescr. c. licèt 47. verbo statuimus, de testibus, l. si eum, §. qui iniuriarum, ff. si quis caut. l. filiæ 28. §. 1. de cond. & demōst. Sed hæredes vnius patroni succedūt in vnius vocem, & ipsum repræsentant authen. de iure iur. à moriente, collat. 5. ergo vnam tantùm vocem habere debent. Accedit, nam aliàs si ex duobus patronis vnius decederet pluribus hęredibus institutis, extenuaretur vox superstitis patroni sine facto suo; quod admittendum non est, argumento text. in c. sedes 15. de rest. spol. l. 1. §. sed si, de Carbon. edict. Expendi etiā potest pro hac sententia text. in l. si cui fundus 56. ff. de cond. & demonst. iuncto Chesio interp. iur. c. 26. vbi plures hęredes habentur loco vnius. Hęc tamen sententia locum non habet in iurepatronatus familiari, vbi potiùs iure sanguinis, quàm hęreditario succeditur; quia cùm tāquam consanguinei admittantur, in capita succedunt Gratian. tom. 2. disc. c. 218. Tondut. to. 1. res. canon. c. 32. qui latè disputat, quando gentilitium, seu quando hæreditarium dicatur iuspatronatus. Nec prędicta doctrina procedit in iurepatronatus libertorum, vbi non hæreditario, sed sanguinis iure successio defertur, siquidem ad filios, non vt hæredes, sed vt liberos spectat, l. filij 9. ff. de iurepat. l. vt iurisiurandi 7. §. si liberi, l. si operum 29. ff. de oper. libert. l. si patronus 12. §. vlt. l. patroni filia 39. ff. de bonis libert. Chumacero select. iur. c. 1. Valentia lib. 3. illust. tr. 3. n. 25. c. 4. In qua parte obseruandi sunt text. in l. cùm fiue 11. ff. de Carbon. edict. iuncto Merillio lib. 1. obs. c. 20. l. 1. §. fin. l. 2. & 3. ff. de assig. liber. iuncto Pinello lib. 1. select. c. 8. n. 16. l. Paulus 47. §. finali, ff. de bonis libert. iuncto Cuiacio lib. 3. qq. Papin. in l. 42. ff. eod. tit.

7 Traditur dubitandi ratio. Ex quibus prouenit vera ratio prioris partis præsentis assertionis; nam cùm hęredes succederent in hac specie in locum vnius patroni, vnam tantùm vocem obtinebāt, & ita iniustè intendebant Ecclesiam diuidere, & tot clericos pręsentare, quot ipsi hęredes erant. Quod etiam procedebat, siue ex inęqualibus, siue ex ęqualibus portionibus essent instituti, vt docent But. & Card. in pręsenti, Lābert. de iurepat. lib. 1. p. 2. art. 24. Facit text. in l. vel quod 6. ff. de relig. & sumptib. vbi iura sepulchrorum ęqualiter trāseunt ad omnes hęredes, etiamsi vnus ex eis ex minima parte fuisset institutus. Hoc etiam procedit, si plures sint hæredes vnius patroni, & alterius pauci, veluti si vnus patronus decem, alter duo relinquat; nam eo casu ęqualiter vnam vocem habent decem ac duo Barb. de pot. Episc. alleg. 72. n. 70. nec interest, an ex testamento, an ab intestato succedant; ex linea recta, an ex transuersali proueniāt: quia semper ex ratione suprà tradita plures hęredes tantū vnam vocem habēt, & vnum clericum pręsentare, valent. Spino in spec. gl. 4. n. 62. Grat. to. 3. disc. 521. Did. Perez in l. 1. tit. 6. lib. 1. ord. Posterioris verò partis pręsentis assertionis ratio ex eo prouenit, nā cū diuturnus defectus Rectoris in Ecclesia sustineri non debeat, ex adductis in c. ne pro defectu 41. de elect. ideò Episcopus modis omnibus cogere debet patronos, vt concordi animo, parique consilio, ac voto in vnum presbyterum consentiant, qui diuina officia in ipsa Ecclesia possit celebrare; & interim ostia claudere, & signare, vt ita perterriti patroni ad concordiam reducantur.

8 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitādi ratio suprà expensa; nam licèt iuris attēto rigore in patronatu Ecclesiastico successio dari nō possit, tamen speciali fauore, & gratia Ecclesia admisit in eo successionē hęreditariam, vt hac remuneratione laicos ad Ecclesiarū fundationē, & earū dotationē alliceret, ac inuitaret, vt docuerunt D. Tho. 2. 2. q. 110. ar. 4. Beroius, & Panorm. in pręsenti, Coua. prac. c. 36. & lib. 2. var. c. 12. Didac. Perez in l. 1. tit. 6. lib. 1. ord. & si adhuc sciscitaris, quare ex eadē gratia, & ratione Ecclesia patronis non concessit successionē in beneficio ecclesiastico Ecclesię à se cōstructę, seu dotatę, vt cōcessit iuspatronatus? Respond. id prouenire ex singulari discrimine, quod versatur inter beneficiū, & iuspatronatus; nā beneficium ita annectitur Ecclesię, & rebus spiritualibus necessariò, & consequenter quod sine ministerio spirituali cōsistere non potest, & ab eo, tanquā à causa principali depēdet, c. si quis obiecerit 1. q. 3. at iuspatronatus accedit spiritualibus antecedenter, quia pręsentatio pręcedit beneficij institutionē, c. decernimus, 16. q. 7. nec virtute pręsētationis aliquod ius in re, vel ad rē habet pręsentatus, sed tantū petere potest, si dignus est, institutionē, per quam confertur beneficium ipsum, c. quod autem, de iurepat. vnde cùm in iurepatronatus accessio spiritualibus nō ita propinqua sit, & immediata, ac in beneficio ipso, receptum fuit laicos sibi, & suis hęredibus iuspatronatus reseruare licere; non tamē sibi, aut hęredibus beneficiū posse retinere. Nec hanc differentię rationē euertit text. in c. consuluit, hoc tit. vbi Pontifex eadē ratione, qua olim moti fuerunt sacri canones ad improbandā successionē in beneficijs ecclesiasticis, scilicet ne sanctuarium Dei iure hæreditario possideatur, c. pleriq; 20. 1. q. 1. c. ad decorem, de instit. c. ad hęc, de decim. mouetur ad remouēdā successionē in iurepatronatus, vt cōstat ex illis verbis: Cùm Sanctuariū Dei iure hęreditario teneri non possit, nō decet, vt clerici Ecclesias à parentibus fundatas propria auctoritate detineant, aut laici filijs, vel aliquibus alijs concedant easdem. Ex quibus deduci videtur, nullum inter successionē beneficij, & iurispatronatus cōstitui posse discrimen, cùm vtraq; prohibita sint, & eadē ratione prohibeātur. Nam respōdetur, in eo textu nequaquā agi de successione iurispatronatus, cum dubitari nō possit post hos sacros canones à laicis possideri posse, d. c. filijs, cum seq. 16. q. 7. Agebatur enim in eo textu de quibusdā laicis, qui intēdebāt ratione iurispatronatus nō solùm pręsentationē ad beneficiū, verum & ipsas Ecclesias cōferre, ac de his, pro arbitrio disponere posse; quod iustè improbat Pontifex, cùm patrono tātùm competat ius pręsentandi ad beneficium; collatio autem ad Episcopum spectet, c. pręterea, c.

cùm laici, c. relatum, c. finali, hoc tit. cap. 3. de priuil. c. ex frequentibus, de iustit. Vnde docet Pontifex, patronum non succedere in Ecclesijs à se, vel maioribus constructis, vt in alijs bonis temporalibus, sed tantùm ius præsentationis habere.

Nec obstat, quod dicebamus, videlicet iuspatronatus
9 indiuiduum esse, & per consequens vnicuique ex hæredibus in solidum competere, quia licèt id verum sit, & facilè ex hoc capite deducatur; tamen non est ita absolutè accipiendum respectu omnium effectuum, qui ex patronatus iure proueniunt, sed tantùm respectu eorum, qui indiuidui sunt: nam quid diuiduum, vel indiuiduum esse iudicatur ex rebus, quæ in eo continentur, ita vt quoties res diuidua sit, diuidatur; quoties verò res ipsa diuidi nõ potest, talis res indiuidua dicatur, *l. 2 §. & harum. ff. de V. O.* Faber *lib. 3. coniect. c. 17.* Gomez *lib. 2. var. c. 1.* Valentia *lib. 2 illust. tract. 4. c. 1.* igitur singuli hæredes patroni erunt in solidum quoad honorem processionis, de quo *in c. piæ mentis, 16. q. 7.* & respectu alimentorum, quæ tempore egestatis patronis præstantur, *c. nobis 25. hoc tit.* necnon respectu defensionis Ecclesiæ, quæ patronis incumbit, *c. filijs. 16 q. 7.* Ratio est, quia præsentatio honoris pro parte fieri non potest, cùm operetur tantum præstatio respectu partis, quantum totum respectu totius, argumento legis vnicæ, *C. de ingrat. libert.* Deinde quia alimentorum præstatio, quæ patrono debetur, non potest pro parte fieri, *l. 3 §. fin. l. pecuniæ. ff. de alim. legat.* Surdus *de alim. lib. 9. q. 14. a. 4.* Sic etiam onus defensionis Ecclesiæ cuilibet in solidum competit, quia in facto consistit, quod indiuiduum est, *l. 2 §. item si in facto, ff. de V. O. l. loci corpus, §. si fundus. ff. si seruitus vind.* Circa alium verò effectum iurispatronatus, videlicet præsentandi Rectorem ad ipsam Ecclesiam, non leue dubium est; nam videtur diuiduum esse talem facultatem præsentandi, cùm vsusfructus omni consideratione diuiduus sit. *l. vsusfructus 5. l. etiam 43. l. si mo... 49 ff. de vsufruct. l. 1. §. si vsusfructus, l. sed vsusfructus 81. ff. ad leg. Falcid. l. 1. ff. de vsufruct. accresc. l. communi 7. § sed etsi. ff. commun. diuid.* cùm in fruendo consistat, & emolumentum rei contineat, *l. Mæuius 66. §. fundo. ff. de leg. 2* Valentia *vbi suprà, c. 7* Sed præsentatio Rectoris spectat ad fructus iurispatronatus, *c. consultationi. hoc tit.* Balboa *in c. cum Bertholdus, de re iud.* igitur pro ea parte diuiduum debet esse iuspatronatus. Sed verius est, quoad præsentationem Rectoris esse etiam indiuiduum iuspatronatus, licèt non ita sicut quoad alios effectus; nam hæc facultas præsentandi in facto consistit: sed ea, quæ in facto consistunt, indiuidua sunt, vt suprà probaui: ergo etiam hæc facultas. Deinde nam iuspatronatus potiùs æquiparatur alijs seruitutibus, quàm vsusfructui, vt defendit Azor *lib. 3 instit. c. 20. q. 9* Sed omnes aliæ seruitutes indiuiduæ sunt, vt probat Valentia *vbi sup.* ergo ius præsentandi indiuiduum est. Hac tamen sententia retenta, non inde asserendum est, ad quemlibet ex hæredibus transire in solidum iuspatronatus, sed ad omnes simul; ius enim hoc transit ad hęredes sicut defunctus habebat: sed patronus tantùm habebat vnam vocem: ergo & hæredes vnam tantùm debent habere, licèt sint patroni in solidum, vt contingit in iurisdictione pluribus simpliciter delegata; nam ita transit in quemlibet, vt simul per omnes exerceri debeat, *l. si duo ex tribus 39. de re iud. c. prudentiam 21. c. causam 26. de offic. deleg.* aliàs pro vna voce patroni defuncti darentur tot voces, quot hæredes illi existunt. Nec obstat augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti specie non prohibentur diuina officia celebrari in Ecclesia iurispatronatus ob causam pecuniariam, vel delictum priuati, sed ob discordiam patronorum, qui alio modo citra scandalum ad concordiam cogi nequeunt, nec alio modo ipsi Ecclesiæ prouideri valet.

Sed adhuc suprà traditis opponi potest text. *in Clemen.*
10 *plures, hoc tit.* vbi statuit Clemens V. quod si patronus pluribus hęredibus relictis decessit, eos omnes vnam dũtaxat vocem habere; vt faciliùs autem Ecclesiæ vacanti prouideatur, posse eos inter se pacisci, vt rectores alternatim præsentent, vel plures Episcopo proponant, vt ab ipso vnus eligatur, qui possit in Ecclesia ministrare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis circa præsentationem, posse inter eos conuenire, vt alternis vicibus Rectores præsentent: simulq; depromitur, posse plures Rectores ab hęredibus vnius patroni præsentari: quod apertè aduersatur pręsenti assertioni. Etiam difficilis est idem textus dum in eo docetur, incertam, & alternatiuam pręsentationẽ valere, contra expressam decisionẽ text. *in c. 2. de elect. lib. 6.* vbi tales electiones nullius momenti esse asseritur. Pro cuius expositione sciẽdum est, in eo ius nouũ constitui à Clemẽte V. vt ita faciliùs prouideretur Ecclesijs vacantibus: licèt enim in pręsenti c. 5. asseratur iuspatronatus esse indiuiduum, tamen non negatur, vsum, seu exercitiũ eius esse diuiduum, & ita alternis vicibus posse patronos Rectores præsentare. Nec quod de alteruo vsu ibi constituitur, nouum est; siquidẽ *in l. quotiens 34. ff. de vsufr.* asserit Iulianus, quod si duobus eiusdẽ nominis vsusfructus legetur, debẽt legatarij inter se cõuenire, vt alternis annis vnus post aliũ vsufructu fruatur, aliàs ad inuicẽ se impediẽt: & *in l. cùm constet 5. ff. de aqua quotid.* affirmat Consultus, iudicium communi diuidũdo dari inter plures, quibus aquã ducere ex fonte permissum erat, vt alternis temporibus, & mẽsuris ea seruitute vtãtur. Idem in similibus casibus obseruatum legimus *in l. 2 in princ. & §. vlt. l. si vsusfruct. ff. quibus modis vsusfr. amitt. l. 1. ff. quãdo dies vsusfruct. c. vlt. de præb. in 6. l. si sic constituta. ff. quemadmodum seruit. l. communi, §. cum de vsufructu. ff. communi diuid. l. arbor, §. vlt. l. si conuenerit, in princ. ff. eod. l. & hęc dist. §. cum fundus, ff. locati, l. & puto. §. vsusfruct. ff. fam. ercisc.* & apud Senecam Tragicum *in Tvieste*, legimus Thiestẽ, & Atreum fratres, cum ad concordiam reduci non potuissent, alternis annis regnasse: latè illustrat Tiraq. *de primog. q. 17. oppos. 6.* Nec refragatur tex. *in d. c. 2 de elect. lib. 6.* nam textus ille procedit in electionibus, in quibus incertitudo personæ præstat impedimentum, quod non versatur in præsentatione, quia per electionem statim ius acquiritur: at præsentatio potest fieri de pluribus coniunctim, vel alternatiuè, quia ex ea nullum ius aquiritur, donec præsentatus institutus sit ab Episcopo: docuit Abbas *in c. querelam 24. n. 6 de elect.*

Sed adhuc suprà traditæ solutioni obstat text. *in c. quer-*
rimoniam, hoc tit. vbi cùm agatur de præsentatione legitimè facta à patrono, reuocata ab eius successore, docetur huiusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere à patronis: ex qua decisione Innocentius ibi deducit, nõ licere patronis alternis vicibus in pręsentationibus Rectorum vti, idq; prohiberi illo verbo, *vicissitudines*, quod alternationem significat, vt constat ex Tito Liuio *lib. 3. ab Vrbe condita*, vbi dum refert apud Romanos Decemviros alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi*: vnde Nicolius in appendice vocum barbararum Tullij, alternitatem in vicissitudinem vertit: igitur non rectè *in d. Clem. plures*, permittitur alternatio, seu pręsentatio alternatiua patronis. Agnouerunt difficultatem Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, vt patronis non liceat inter se iuspatronatus permutare: sequitur eos Lamb. *de iurepat. 2. p. lib. 1. q. 7. art. 36.* Sed facilè cognoscitur quàm aliena sit hęc interpretatio à quæstione, & decisione ipsius textus. Quare ea sentẽtia omissa, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, vt apud Ciceronem *in Lucio, lib. 5.* ibi: *Nihil est apud delectationem lectoris, quàm temporum varietas, fortunæq; vicissitudines.* Et 1. *Tuscal.* ibi: *Tam vicissitudines dierum, atque noctium.* Teren. *in Eunucho*, ibi: *Omnium rerum vicissitudo est.* Vnde cùm in eius textus specie ageretur de mutatione Rectoris legitimè præsentati, per successorem non facienda, eleganter dixit Pontifex, vicissitudinem, idest mutationem non permitti.

Deinde suprà traditis obstat textus *in c. quoniam 3. hoc*
tit. vbi proponuntur plures hæredes vnius patroni, qui varios Rectores pręsentare intendebant: & iubetur à Patribus Conc. Later. quod eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui à maiori parte hæredum præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controuersiã inter patronos ortam nullus ab eis pręsẽtetur sacerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in pręsentẽ assertionẽ. Prima, nam si ob dissẽsum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solemnia interdicuntur, immò potiùs facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit? Secunda, nam ad hoc, vt ob negligentiam patronorum pręsentatio deuoluatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet: ergo non rectè post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diuersum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cùm

altero

Respondetur secundæ difficultati.

Exponitur Clem. plures, hoc tit.

11 Exponitur c. querimoniam, hoc tit.

12 Exponitur c. quoniam 3. hoc tit.

altero omittente, alter præsentando possessionem iurispatronatus acquireret: quare loco eius verbi, *dissensione*, legitur in Concilio Later. *defensione*. Controuersia enim inter hæredes vertebatur circa iuspatronatus, & interim omnes vacante Ecclesia ob defensionem iuris proprij plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere à maiori parte præsentatum: præsens verò assertio procedit, quando hęredes nulla lite mota, cùm omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant; tunc enim remedijs in præsenti relatis cogendi erant pari voto vnum præsentare, iuxta istos antiquos canones, antequam ius deuolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in d. c. 3.* post quod elapso termino deuoluitur ius præsentandi: & ita vtendum non est remedijs præsentis textus. Secundę difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos: si ad sæculares pertineat iuspatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit; si verò ad ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in d. c. quoniam*, vbi Raymundus conscripsit *infra quatuor menses*; cùm in Concilio Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexan. III. relatum *in c. cùm propter, hoc tit.* Secundo casu loquitur text. *in c. eam te, hoc tit. c. 2. de supplen negl* vbi monachis patronis semestre conceditur ad pręsentandum, quia iuspatronatus illis competens ecclesiasticum censetur, *c. vn. §. fin. hoc tit. lib. 6.* dicemus latiùs infrà *in d. cap eam te*.

Tandem obstat textus *in c. cùm vos 4. de offic. ordin.* vbi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerumque Ecclesiam iurispatronatus vacare ex eo, quod minùs idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur; vnde Alex. III. iubet Archiepiscopo Cantuar. vt in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reseruare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda; sed potiùs œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam vt proximè dixi, transacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *c. eam te, c. cùm propter, hoc tit.* igitur non debet ęconomum apponere, sed presbyterũ ibi ordinare Pro cuius textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas personas; & inter eum, in quo discordia versatur inter laicos vindicantes iuspatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni iurepatronatus. Primo casu potest Episcopus remedijs in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in vnum, vel attento Concilio Lateran. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectorem quem maluerit. Secundo verò casu tantùm œconomum apponere potest. Ratio est, quia si tunc curreret tempus patronis ad pręsentandum assignatum, sæpè simularet Episcopus causas, negaretque iuspatronatus illis competere, vt sic elapso termino à iure statuto, præsentatio ad ipsum deuolueretur, vt iam in eius commentario notaui. 13 Ex panitur c. cum vos, de off. ordin.

CAPVT III.

Ex a Concilio Lateran.

QVoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum, potestate in qua eos Ecclesia vsque huc sustinuit, abutuntur; & cùm in Dei Ecclesia *b* vnus debeat esse, qui præsit, ipsi plures sine respectu subiectionis eligere moliuntur; & cùm vna Ecclesia vnius esse debeat Rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, vt si fortè in plures partes fundatorum se vota diuiserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui maioribus iuuatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiuerit, *c* ordinet Antistes Ecclesiam, sicut meliùs eam secundùm Deum viderit ordinandam; & id ipsum etiam faciat, si de iurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, intra tres *d* menses non fuerit diffinitum.

NOTÆ.

1 a LAteranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 4.* & reperitur textus hic Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *c. 17.* de quo Concilio nonnulla notaui *in c. nonnulli 27. de rescript.*

b *Vnus debeat esse.*] Iuxta adducta *in c. maioribus, de præbend.*

c *Ordinet Antistes.*] Iuxta facultatem sibi à iure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

d *Tres menses.*] Licèt in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *d. c. 17.* tamen in alijs codicibus legitur *quatuor*, vt iam notauit Ant. August. *in not. ad 1. collec.* & *in epit. iur. lib. 15. tit. 6. c. 2.* & rectè, vt consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in c. cùm propter, hoc tit.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos ecclesiasticos, & laicos, quod si iuspatronatus spectet ad laicos, quadrimestre tantum tempus illis competit, *d. c. cum propter*; si verò ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *c. eam te, hoc tit.* vbi rationem huius discriminis assignabimus.

COMMENTARIVM.

2 IN præsenti canone Concilij Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successores in ipso iurepatronatus plures Rectores præsentauerint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, vt in commentario antecedenti; sed singuli singulos eligunt, ob defensionem iuris proprij, qui dignior sit, & à maiori parte patronorum pręsentetur, instituendus est; quod & docuerunt Mantic. *dec. 86. n. 4.* Rota apud Farinacium *to 1. dec. 202 & 208.* Tuschus *litt. P. concl. 145.* Silua *de qualit. Prælat n. 58.* & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cùm nulla controuersia mota est de iurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui à maiori parte eorum præsentatus reperitur, vt probant Lambertin. *de iurep. lib. 2. p. 1. ar. 3. q. 10.* Th. Sanc. *lib 2 consf. c. 3. dub 60.* Ric. *in praxi, tit. de iurep. dec. 188.* Lara *lib. 2 de capel c 9. n. 38.* Spino *in spec. gl 4. n. 24.* Alex. Ludouis. *dec. 94. n. 10.* Barbosa *lib. 3. iur. Eccl. c. 12. n 71. & alleg 72 n. 14.* Maior autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrũ, & tres Ioannem, alij tres Antonium: Petrus licèt nõ habeat maiorem partem omnium patronorum, habet tamen maiorem partem respectu Ioãnis, & Antonij, & ita instituendus est. Lambert. *d. lib. 2. p 3 ar. 2. q. 4.* & in hac pręsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Viuian. *de iurep. lib. 12. p 2. c. 12.* non verò zeli ad zelum, vt in electionibus olim contingebat, vt probaui *in c. quia propter 2. de elect.* & si pręsentetur vnus ex patronis, accedendo suę pręsentationi auget numerum, vt resoluit Rota apud Farin. *dec 291.* Hucusq; tamen tradita non procedunt, si maior pars eligat indignũ; quia tunc est instituendus dignus pręsentatus à minori parte, vt in electione canonicè facienda probaui *in c. ... de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductũ fit, vt pręsentatio non valeat, nisi facta à duabus partibus ex patronis. Silua *de qualitatibus prælatiuis, n. 63* Et quia sępè sępius testatores disponũt, vt ad capellaniã, seu beneficiũ pręsentetur clericus à rectore, & parochianis alicuius Ecclesię quæri solet, an præferendus sit pręsentatus à Rectore, & aliquibus parochianis, pręsentato à maiori parte parochianorũ? Et certum est, eum pręferendũ esse, quia in eo casu duę voces considerantur, quarum vnã habet Rector, pręsentiani verò aliam, vt in casibus relatis *in l. interdum 13 ff. de hered. instit.*

instit. l. si liber 39 §. Titius, ff. eodem, l. si pater 9. ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de vsufruct. accresc. Quare si Rectori accedat vnus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, vt sæpè sæpiùs decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad reg. 8. Cancel. gl. 3. n. 17.* Gratianus *discep. c. 7. n. 14.* Ricclus *in praxi, tit. de iurepatron. decis. 210. n. 2.* Farin. *p. 2. decis. 308.* Silua *de qual. Prælat. d. u. 71. vsque ad 74.*

CAPVT IV.

Ex a Eodem.

PRæterea quia in tantum quorundam laicorum processit audacia, vt Episcoporum auctoritate neglecta, clericos instituant in Ecclesijs, & remoueant cùm voluerint: possessiones quoque, atque Ecclesiastica bona pro sua voluntate plerumque *b* distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quàm homines eorum taleis, & exactionibus grauare præsumant: eos qui amodò ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos; presbyter autem, siue clericus, qui Ecclesiam per laicos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione priuetur; & si perstiterit, à ministerio Ecclesiastico, & ordine deponatur.

NOTÆ.

a EOdem.] Concilio videlicet Lateran. celebrato sub Alexandro III. *c. 14. §. præterea*; & etiam habetur textus hic *in 1. collect. sub hoc tit. c. 5.*

b *Distribuant.*] Contra sacros canones relatos *in c. Eulalius 96. dist. c. laicis 24. 16. q. 7. c. 2. de rebus Eccles.* vbi alios adduxi.

COMMENTARIVM.

1 EX hoc canone sequens deducitur disputanda assertio: *Patroni non possunt clericos instituere absque Episcopi auctoritate, aliàs tam ipsi, quàm clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur.* Probant eam text *in c. 1. & 2. 63. dist. c. vt per laicos, c. Ecclesias 10. q. 7. c. constitutus, c. per laicos, & ferè per totam 16. q. 7. c. quisquis 43. de elect. c. in Lateranensi 31. de præb. c. 3. de priuil. c. cùm laici 10. c. consuluit 15. c. suggestum 20. c. relatum 21. c. vlt. hoc tit.* Gregorius VII. in Concilio Rom. anni incerti, *cap. 1.* ibi: *Ne aliquis clericus, vel monachus à laicis Ecclesias recipiat dono, vel pretio, nisi ab Episcopo.* Et *can. 10.* Vrbanus II in Concilio Claromont. *can. 13.* ibi: *Vt nullus ecclesiasticum aliquem honorem à manu laicorum accipiat.* Cabilon. sub Carolo *can. 42.* ibi: *Inuentum est, quod multi arbitrij sui temeritate, & quod grauius est, ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absq; consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt; vnde oportet, vt canonica regula seruata nullus absq; consensu Episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det, quam si iustè adeptus fuerit, hanc non nisi graui culpa sua, & coram Episcopo canonica seueritate amittat* Concil. Magunt. sub Carolo, *can. 29.* Tribur. *can. 32.* Vuormat. *can. 49.* ibi: *Statutum est, vt sine auctoritate, vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesijs nec constituantur, nec expellantur; & si clerici laicos probabilis vitę, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque in Ecclesijs constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione reijciant.* Vrbanus II in Synodo Melfit. *can. 8.* ibi: *Interdicimus, vt nullus in clericali ordine constitutus, nullusq; monachus, Episcopatus, aut Abbatiæ, aut cuiuslibet ecclesiasticæ dignitatis inuestituram de manu laici suscipere audeat. quod si præsumpserit, depositione mulctetur.* Turon. sub Carolo *can. 15.* *Interdicendum videtur clericis, siue laicis, ne quis cuilibet presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia Episcopi sui.* Vuormat. *can. 57.* ibi: *Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel eijcere præsumat, nisi per consensum Episcopi.* Plura alia Iuris testimonia congesserunt Ant. August. *tom. 1. lib. 6. tit. 11. & lib. 10. tit. 10. & 11. & lib. 15. tit. 7. & 30.* Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag. 74.* & nos *in c. quisquis 43. de elect.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Bosq. *in not. ad Innoc. III. lib. 3. epist. 192.* Robertus *lib. 3. rer. iud. c. 1.* Petrus Gregorius *lib. 4. var. tit. 7. c. 2.* Lælius Mancinus *de triplici iuris collat. c. 45.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. n. 5.* Dartis *eod. tractatu, c. 6.* Hallier. *de sacris elect. sect. 8. c. 1. art. 2.* Quintanadueñas *lib. 4. eccles. nu. 21.* Vighel. *in method. iur. can. fol. 283.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. c. 3. n. 39.*

Calumnia traditur, & probatur.

2 Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam præsentatus legitimè à Patrono, siue velit, siue nolit Episcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus est, tenetur Episcopus illum instituere in ipso, *c. significasti, cap. pastoralis, hoc tit.* quod adeò verum est, vt si Episcopus alium instituat, institutio nulla sit ipso iure, *cap. decernimus 16. quæstion. 7. capit. ex insinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in c. illud, hoc tit.* vbi dicitur, talem institutionem esse irritandam; quia vt docet Garzia *de beneficijs 5. p. c. 9. n. 238.* quem sequitur Valensis *eod. tract. tit. 4. n. fin.* ea verba exponenda sunt, idest irrita est declaranda talis institutio: ergo in præsentatione ritè facta à Patrono frustra Episcopi consensus desideratur; siquidem eius contradictio parum, aut nihil operatur.

Impugnatur traditæ assertio.

Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, patronum dici à patrocinio, auxilio, seu fauore quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alterius est benefactor, & auxiliator. Horatius *lib. 2. epist. 7.* 3

Patronus quis, & vnde dicatur.

Pol. *Me miserum, patrone, vocares.*

Terentius *in Eunucho, actu 4. scen. 6.*

Te mihi patronum cupio.

Vnde olim Patricij, qui à plebeis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Pet. Gregor. *lib. 4. syntag. c. vlt.* Rosinus *lib. 1. antiq. c. 16.* Reuardus *in l. 32. ff. de reg. iur.* Inde manumissor Patronus dicitur passim in vtroq; iure: similiter appellatur & Aduocatus *in l. sancimus 2. C. aduoc. diuers. iud.* Procurator Cæsaris *in l. fin. C. de aduoc. fisci*, Desiderius Herald. *lib. 2. de auctor. rei iud. c. 5.* Sed de his patronis in præsenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Ecclesiam construxit, dotauit, aut reædificauit, quibus modis acquiritur ius hoc patronatus, vt infrà *in c. nouit*, dicemus.

Secundò sciendum est, quod primis Ecclesiæ sæculis, quibus Ecclesiæ, basilicæque primum constructæ fuerunt, ea erat Episcopalis gradus auctoritas, eaque Episcoporum prudentia, vt in commune sæpiùs de rebus Ecclesiæ, & ordinationibus clericorum consulerent: ea totius populi Christiani pietas, & humilitas, vt nemo aliquid in Ecclesia vellet habere peculiare, nemo specialem vllam, nisi eminentioris virtutis prærogatiuam quæreret: ideòque nec patronorum Ecclesiarum, nec fundatorum ambitio priuilegia extorquebat, nec ad Ecclesiarum constructionem, dotationemve priuatis honoribus necesse erat excitare fideles; quare sub finem quinti sæculi Gelasius Pontifex relatus *in c. piæ mentis, 16. q. 7.* excitata iam in fundatoribus Ecclesiarum hac ambitione, monendum rescribit Iulio Ecclesiam construenti in hæc verba: *Ipsum proculdubio præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprij iuris habiturum.* Et in capite sequenti de alio fundatore ita cauet: *Vt nihil fundator ex hac basilica nouerit vindicandum, nisi processionis aditum.* Quid tamen per processionis aditum ibi intelligatur, exponemus infrà, *in c. nouit.* Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 671. relato *in cap. nouerint 10. quæst. 1.* fundatoribus Ecclesiarum omnis potestas in rebus, quas eisdem Ecclesijs conferunt, denegatur. Et in Concilio Cabilon. 1. *can. 14.* habito anno 56 damnatur consuetudo illa, quæ iam obrepere cœperat: *Quod oratoria per villas Potentum iam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas ipsi, quorum villæ sunt, Episcopis contradicant, idest repugnent, quominus ab* 4

De origine iuris patronatus.

Epi-

Episcopis regantur. Et tandem concludunt Patres: *Vt in potestate sit Episcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipsa oratoria, & officium diuinum possit impleri, & sacra libamina consecrari.* Idem etiam cauetur in Concilin Aurel. 4. *can.* 7. Postea tamen cœpit concedi primò Episcopis in aliena diœcesi Ecclesias ædificantibus ius constituendi ibi presbyteros. Concil. Arausic. 1. *can.* 10. ibi: *Reseruata ædificatori Episcopo hac gratia, vt quos desiderat clericos iure sua videre, ipsos ordinet is, cuius territorium est, vel si ordinati iam sunt, ipsos habere acquiescat*. Vnde patet iuspatronatus (quod meliùs gratiam dicemus) ecclesiasticum priùs in Ecclesia receptum fuisse quàm laicale; forsan quia laici minùs idonei iudicabantur, vt de doctrina, & aptitudine presbyteri præsentandi iudicarent. Postea ius hoc præsentationis laicis patronis concessum fuit primùm in oratorijs priuatis; cùm enim illis concederetur, vt oratoria in agris proprijs ad euitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can.* 21. laici, qui in suis territorijs hæc oratoria construebant, cùm ea sibi, & familiæ tantùm ædificarent, nec ibi populus conueniret, efflagitarunt, vt presbyteros in eis diuina officia celebraturos eligerent: quod concessit Imperator Iustin. *in nouel.* 123. *c.* 18. quam Consule Basilio Iuniore, 10. Kal. Martij, anno 541. edidit, & Petro Præfecto promulgandam misit, huius iurispatrunatus priora fundamenta iaciens his verbis: *Si quis Oratorij domum fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipse, aut eius hæredes, si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: si verò indigni ab ipsis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent sacræ regulæ ordinari, tunc sanctissimus Episcopus quoscunque putauerit meliores, ordinari procuret.* Demùm ad acuendam, seu puniendam aliquorum Episcoporum negligentiam, vt aiunt PP. Concilij Tolet. 9. *in cap. decernimus*, 16. *q.* 7. & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præsentandi presbyteros ad quascunque Ecclesias, in quibus iuspatronatus haberent, protracta fuit. Cuius potestatis antiqua vestigia extant *in cap. Abbatem* 18. *quæst.* 2. & *in dicto cap. decernimus*, & *in cap. monasterium* 16. *quæst.* 7. vbi Leo IV. ita statuit: *Monasterium, vel oratorium canonicè constructum à dominio constructoris eo inuito non auferatur, liceatque illi presbytero, quem voluerit, pro sacro officio ipsius diœcesis, cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare.* Et in Concilio Paris. 6. *lib.* 1. *cap.* 22. quod insertum legimus Capitul. Caroli *lib.* 5. *cap.* 178. in hæc verba: *De clericis verò laicorum, vnde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quòd quidam Episcopi ad eorum preces nolint in Ecclesijs suis eos, cùm vtiles sint, ordinare, visum nobis fuit, vt in vtrisque partibus pax, & concordia seruetur, & cum charitate, & ratione vtiles, & idonei eligantur, vt si laicus idoneum, vtilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occasione ab Episcopo siue certa ratione repellatur. Et si reijciendus est, diligens examinatio manifestum faciat.* Quod etiam cauetur in Concilio Vuormat. *can.* 49. ibi: *Vt si laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque Ecclesijs constituendos obtulerint, nullaque qualibet occasione reijciant.*

Sequentibus verò Ecclesiæ sæculis indubitatum fuit

5 ius hoc patronatus laicorum, nempè vt fundatores Ec-

De progressu ipsius iuris.

clesiarum, eorumque hæredes presbyteros Episcopo in Ecclesia à se, vel à parentibus suis fundata instituendos præsentarent, vt supponitur *in cap.* 1. 2. & 3. *hoc tit.* quæ præsentatio plerumque commendatio appellatur in Concilio Arelat. sub Carolo, *can.* 5. ibi: *Vt laici omninò à presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Ecclesiæ, quia propter cupiditatem plerumque à laicis talibus presbyteris Ecclesiæ dantur, qui ad peragendum sacerdotale officium sunt indigni.* Magunt. sub Carolo *can.* 30. ibi: *Vt laici omninò munera iniustè non exigant à presbyteris propter commendationem Ecclesiæ cuiquam presbytero.* Prosequuntur alia de origine, & progressu huius iurispatronatus, Filesacus *in cap. cùm vos* 4. §. 2. *de offic. Ordin.* Hallier. *de sacris elect. d. sect.* 8. *c.* 1. *art.* 2. Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *epist.* 192. Illud tamen notandum est, patronum excommunicatum, etiam laicum, non posse presbyterum præsentare, & institutionem ab Episcopo ob talem præsentationem factam nullam esse, vt ex *cap. venerabilem* 34. §. *vnde*, probat Illustr. Ramos *pro Episc. Lusit. propos.* 3. §. 2. *n.* 80.

6 Ex quibus iam apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ex gratia tantùm concessum sit patronis laicis ius commendandi, seu præsentandi presbyteros in Ecclesijs, in quibus obtinent patronatum, vt ab Episcopis, si digni fuerint, instituantur; nec facilè laici possint idoneitatem ipsorum presbyterorum agnoscere, ideò non solùm prohibitum est patronis propria auctoritate presbyteros instituere, verùm etsi contra fecerint, tam ipsi, quàm clerici ab eis Ecclesias accipientes, excommunicatione feriuntur: cuius censuræ conscientia adacti nonnulli patroni Ecclesias Episcopis restituerunt, de his donationes conscribentes, quarum exempla referunt Matthæus Paris. *in Vuillelm. II.* Ambrosius à Morales *in vita S. Eulogij*, *c.* 8. Accedit, nam nemo sine institutione canonica potest beneficium ecclesiasticum obtinere, *c.* 1. *de R. I. lib.* 6. sed ea institutio ab Episcopo datur: igitur absque eius auctoritate non potest præsentatus à patrono beneficium ecclesiasticum obtinere. Faciunt quæ de Ecclesijs non recipiendis à laicis congessi *in cap. quisquis* 43. *de elect.* Rectè ergo Alex. III. in præsenti statuit, patronum non posse propria auctoritate Ecclesiam concedere absque Episcopi institutione. Et licèt Episcopus teneatur præsentatum à patrono, si dignus est, necessariò instituere, vt dixi suprà pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, necessariam non esse Episcopi institutionem; siquidem etsi præsentatus idoneus sit, adhuc post præsentationem eget canonica institutione ab Episcopo obtinenda.

Traditur ratio dubitandi.

Ex hucusque traditis lucem accipit Innocentius III. 7

lib. 3. *regestr.* 15 *epist.* 192. vbi Mathildi Comitissæ Flandiensi in hæc verba rescribit: *Et si precibus tuis fauorem præstare secundùm Deum beneuolum intendamus, eas tamen, quas repellit iustitia, nos admittere non debemus, cùm eius locum, qui iustus est, & iustitiam diligit, licèt immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cùm in quodam loco tui dotalitij, Nepa nomine, ad honorem Dei Ecclesiam fundare proponas, & de bonis tuis sic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibi tem pro tempore seruirent, necessaria vitæ non desint, iuspatronatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac successoribus tuis reseruari petebas. Quorum primum admittimus, secundum verò non duximus concedendum, cùm non expediat saluti concedi. Quia cùm ex deuotione te asseras assumpsisse propositum in loco prædicto Ecclesiam construendi, acquires eo plus animæ, quo minùs in ea corpori reseruabis. Vnde deuotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere studeas, quod ad suam salutem, & ecclesiasticam pertinere dignoscitur honestatem. Datum Laterani II Nonas Ianuarij, Pont. N. anno quintodecimo.* Quibus in verbis, vel agit Innocentius de collatione absoluta præbendarum facienda per patronum propria auctoritate, vel de præsentatione nuda per patronum facienda: & si de illa, quare decisionem suam non probat Pontifex præsenti canone, & similibus? Si agit de præsentatione per patronum facienda, iniustè illi, videlicet Comitissæ, & eius successoribus prohibetur in ea Ecclesia à se constructa, iuxta hucusque tradita; præcipuè cùm *in cap. fin. de concess. præbend. c. dilecto, de testibus*, eidem Comitissæ concedatur præsentatio præbendarum in alijs Ecclesijs, in quibus ius obtinet patronatus; & in eadem specie prębendarum Regi Angliæ præsentationem competere supponitur *in cap. cum inter, de consuet.* igitur non rectè talis præsentatio Comitissæ, & eius successoribus legitimis patronis ab Innocentio denegatur. Et si collatio absoluta Comitissæ prohiberetur, superflua est ea decisio, siquidem iam iure communi ex hoc textu, & alijs suprà expensis generaliter patronis erat interdicta. Bosquetus in notis ad ipsam epistolam vtrumque admittit, ita vt Innocentius ibi prohibeat collationem præbendarum, vt in præsenti ab Alexandro prohibetur, idest concessionem propria auctoritate, irrequisito Episcopo, ne videlicet præsentati à Comitissa virtute tantùm ipsius electionis admitterentur ad præbendas. Accipit etiam Innocentium de præsentatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cùm esset conuentualis Ecclesia, quę fundabatur, propter honestatem electio ad ipsos Canonicos spectare debebat, iuxta textum *in cap. nouit* 25. *hoc tit.* vbi plura adduxit Barbosa. Sed licèt verum sit, in Ecclesijs conuentualibus, & collegiatis non competere patrono ius pręsentandi superiorem Prelatum, *c. Massana, de elect.* nisi specialiter in ipsa fundatione id cautum sit, vt in casibus relatis ab Altesserra *de Ducibus, & Comitib. c.* 9. tamen patronum

Exponitur Innocentij 1 epist.

posse

posse in ipsis Ecclesijs ad præbendas præsentare clericos idoneos, constat *ex d. c. cùm inter, de consuet. c. dilecto, de præb.* Quare dicendum est, in eo textu non prohiberi Comitissæ nudam præsentationem ad præbendas, sed collationem ipsarum in sua propria, & stricta significatione, irrequisito videlicet Episcopo; nam cùm per concessionem præbendarum nulla cura animarum Canonicis competat, vt in alijs beneficijs ecclesiasticis, de quibus in hoc textu, existimabam Comitissam posse eligere, & propria auctoritate in ipsis præbendis clericos instituere. Quæ interpretatio facilè suadetur ex illis verbis: *secundum verò non duximus concedendum, cùm tuæ non expediat saluti*. Ex quibus deducitur, ex tali collatione ipsam peccatum incurrere; quia videlicet propria auctoritate, irrequisito Episcopo, intendebat præbendas ipsas conferre, contra præsentem textum, & hucusque tradita. Et licèt iuspatronatus spectet ad supremos Monarchas, tantùm ipsi possunt præsentare, non verò instituere in Ecclesijs vacantibus, vt doctè probant Cochier *in tract. de primarijs precibus, in proœm. pag. 3.* Viuianus *in praxi iurispatron. lib. 11. cap. 12.* Solorzanus *lib. 3. de iure Ind. tom. 2. num. 40.*

C A P V T V.

Idem a *Eborac. Archiep.*

QVod autem consulis, si clericus idoneus ad vacantem Ecclesiam præsentatus non fuerit ab Episcopo diœcesano admissus, & postmodùm alius idoneus præsentatus, & institutus ab Episcopo *b* possessionem tenuerit corporalem, an priore clerico Ecclesiam petente debeat posterior priori præferri? dubium non est, quin casu isto melior sit conditio possidentis; quoniam antequam præsentatio per diœcesanum Episcopum approbetur, ratum *c* non est quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero prudentiæ tuæ litteris præsentibus intimamus, quod si laici clericis vel collegijs de concessionibus, vel donationibus instrumenta concesserunt in hæc verba, vel similia: Concessi, vel dedi Ecclesiam, & præsenti charta firmaui; si consensus Episcopi non *d* accesserit, nihil agi videtur; à laico enim Ecclesia donari non potest. Patronatum autem de auctoritate, & assensu Episcopi certum est à laico in eadem de iure conferri.

N O T Æ.

a *EBorac.*] Ità etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 3. c. 15. & in 1. collect. sub hoc tit. c. 7.* vbi additur *pars capitis Relatum*, vt cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in c. relatum, de cleric. non resid.*

b *Possessionem teneret.*] Idest canonicam institutionem, vt exponit Couar. *lib. 3. c. 16.* & probaui *in cap. ex frequentibus, de instit.*

c *Ratum non est.*] Iuxtà tradita super lori cõmentario.

d *Non accesserit.*] Si autem accesserit, valida est donatio, *c. illud, c. suggestum, hoc tit.* probaui *in c. pastoralis, de donat.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio refertur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Patronus laicus potest variare, & duos successiuè præsentare*. Probant eam textus *in c. cùm autem 24. c. pastoralis, c. fin. hoc tit. Clement. plures, §. fin. eod. tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg. 62. n. 151. & lib. 3. iuris eccles. c. 12.* Viuianus *de iurepatron. lib. 10. c. 1. cum seq.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 15.* Escobar *de puritate sanguinis, q. 7. n. 6.* Balboa *in c. cùm Bertholdus, nu. 58. de iudic.* Ioan. Crotus *in repetit. ad hunc textum*, Mendo *de iure academ. lib. 1. quæst. 30.*

2 Traditur dubitandi ratio. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Per præsentationem legitimè factam à patrono acquiritur ius præsentato ad ipsum beneficium, ita vt statim possit petere institutionem ab Episcopo, *c. pastoralis, hoc tit.* vbi docent Glossa, & Abbas, Ripa *in rubr. de iudic. n. 71.* Gomez *in regul. Cancel. tit. de non tollend. iure quæsit. quæst. 1.* Vnde clausulam illam, dummodo alteri ius quæsitum non sit, quæ apponi solet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantùm præsentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *vbi suprà*, Rebuffus in *eadem regula, gloss. 6.* & facit textus *in c. super eo, de offic. deleg.* sed ius semel vni quæsitum, sine eius voluntate auferri non valet, *l. 1. ff. si quid in fraud. patron. l. diem 9. §. non autem, ff. de aqua pluuia*: ergo Patronus postquam semel præsentationem ad beneficium fecit, non potest amplius variare. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam cui competit electio, semel dumtaxat eligere valet, *l. apud 20. ff. de opt. legat. l. serui electione 5. l. huiusmodi 84. §. Stichum 9. l. statuliberum 11. in fine, l. legatorum 33. in fine, ff. de leg. 2. l. 8. C. de inoffic. l. 17. C. de testibus, l. 4. §. 2. ff. de lege commiss.* igitur nec patronus mutare præsentationem potest. Augetur secundò hæc difficultas, nam si patrono laico variatio absolutè permitteretur, sæpe sæpiùs illi variare liceret: sed non potest nisi semel variare, vt argumento textus *in l. boues, §. hoc sermone, ff. de V. S.* docent Ceuallos *commun. contra commun. q. 265. per totam*, Barbosa *d. alleg. 72. n. 161.* Escobar *de puritate, d. q. 7. n. 62.* Ergo quia patronis laicis absolutè variare non licet.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iuspatronatus duplex esse; aliud ecclesiasticum, aliud sæculare, seu laicum: iuspatronatus ecclesiasticum dicitur, non quia clericis competat, vt vult Vuamesius *tom. 2. consil. 470.* existimans naturam iurispatronatus ex qualitate, & conditione possidentis repetendam esse, ita vt laicale censeatur si laicus illud obtineat: sed dicitur illud quod competit Ecclesiæ, vel ratione Ecclesiæ alicui, siue clerico, siue laico, etsi originem habuerit ex patrimonio laici; nam sufficit postea quouis modo, siue testamento, aut donatione, translatum esse in Ecclesiam, Capitulum, seu Collegium Ecclesiasticum canonicorum regularium, aut sæcularium, vel alicui dignitati, aut beneficio ecclesiastico esse annexum, *c. vnic. §. verùm, hoc tit. in 6.* docent Couar. *practic. c. 36. n. 5.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Valascus *2. p. consult. 163.* Garcia *part. 5. de benef. cap. 1. ex n. 553.* Viuianus *in praxi, p. 1. lib. 1. c. 3. ex nu. 3.* Barbosa *lib. 3. iur. eccles. c. 12. ex n. 6.* Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 67.* quia penes communitatem ecclesiasticam non potest residere iuspatronatus, quod non sit ecclesiasticum, vt probat Salgado *de protect. Regia, 3. p.* Vnde quoties iuspatronatus competit ratione dignitatis, officij ecclesiastici, vel administrationis bonorum Ecclesiæ, etsi laici illud obtineant, Ecclesiasticum dicetur. Ius verò patronatus laicale appellatur, quod alicui, siue clerico, siue laico competit ratione proprij patrimonij, non beneficij, vel Ecclesiæ, Couarruu. *dicto c. 36. n. 2.* Flaminius *de resig. benef. lib. 2. q. 4. n. 40.* nec interest, quod patrimonium illud acquisitum sit intuitu Ecclesiæ, quia cùm ex generali consuetudine clerici de talibus bonis testari possint, & in illis eis ab intestato succedatur sicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel extruens Ecclesiam sibi, suisque hæredibus, vel consanguineis iuspatronatus ratione patrimonij reseruasse, & ita laicale iudicatur. Circa iuspatronatus competens hospitalibus, collegijs, & similibus locis, distinguendum est iuxta tradita *in cap. 4. de relig. dom.* Ita vt si loca ipsa auctoritate Episcopi constructa, & erecta sint, ita vt loca religiosa, & pia dicantur, iuspatronatus ecclesiasticum sit; si verò absque Episcopi licentia erecta sint, iuspatronatus laicale dicatur. Plures alios casus inde resultantes docent Lambertinus *de iurepatron. 1. part. lib. 1. art. 5. quæst. 1.* Viuianus *eodem tract. lib. 1. c. 3.* Gregorius Lopez, & Humada *in l. 13. tit. 5. partit. 1.* Vasquez *in opuscul. moral. tit. de benefic. c. 2. §. 1.* Felicianus Vega *in cap. quantò, n. 27. de* 3 Quando iuspatronatus sit laicale.

iudi-

iudicijs, Salgado *de protect. Regia, 3. part. c.9. ex nu.10.* Solorzanus *de iure Indiar. tom.2. lib.3. cap.3. n.3.*

4 *Quibus patronis liceat variare.* Secundò sciendum est, quod inter alias differentias, quæ versantur inter iuspatronatus ecclesiasticum, & sæculare, ex quibus quadragintaocto refert Viuianus *d. lib. 1. c.3.* illa præcipua versatur, quod patronus laicus potest intra quadrimestre ante Episcopi Institutionem variare, & alium simul, seu successiuè accumulando præsentare: patronus autem ecclesiasticus id facere nequit. Cuius differentiæ rationes varias assignarunt Doctores suprà laudati. Aliqui docuerunt, quod præsentatio patroni ecclesiastici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia statim electo acquiritur ius in re, sequuta electionis acceptatione, *c. publicato*, vbi glossa, *cap. quod sicut, de elect.* quod secus procedit in præsentatione facta à laico, quia per eam nullum acquiritur ius. Viuianus *in d. c.1. n.5. & 2. p. lib.8. c.9.* Sanchez *lib.2. consil. c.3 dub. 66.* Valenzuela *consil.103. n.4.* Narbona *in l.20. tit.1. lib.4. Recopil.* glossa 22. *n.32.* Barbosa *lib.3. iuris eccles. c.12. & alleg.52. n.174.* Sed hæc ratio facilè conuincitur: tum quia nullo iuris loco cauetur, præsentationem patroni ecclesiastici vicem obtinere electionis: tum etiam quia etsi electionis vires haberet, non ideò ius in re produceret, sed ad rem tantùm, vt probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg.57. n.197.* Quare ea ratione omissa, verior, ni fallor, ea est, quod cùm patronum ecclesiasticum minùs deceat instabilitas, seu variatio, *Clement. unic. de renunc.* & aliunde plus temporis ei, quàm laico conceditur, vt maturè deliberet quem eligat; & clerici faciliùs, meliusque possint noscere, ac inuenire clericos idoneos, quàm laici, propter assiduam conuersationem cum eis: ideò illi variare nequeunt, laici autem variare valent. Docet Lambert. *vbi suprà d. art.1.* Laici igitur possunt variare, aut vno contextu plures nominando, vt Episcopus ex eis, quem malit, instituat, *Clement. plures, §. fin. hoc tit.* aut diuersis temporibus varios præsentando, *cap. cùm autem 24. cap. pastoralis 29. hoc tit.* docet Lara *de capel. 2. part. cap.8. n.9.* vbi docet, Collegio, seu Vniuersitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Ceuallos *commun. q.65. & 69.* Gutierrez *de iuram. 3. part. c.13. per tot.* Mendo *de iure acad. lib.1. quæst.30.*

5 *Traditur ratio decidendi.* Ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm ante institutionem ab Episcopo factam ratum non sit quod à patrono fuit inchoatum, ideò ante ipsam institutionem pendente tempore concesso ad præsentandum, potest ipse variare, illis adstantibus conditionibus, videlicet vt prima præsentatio firma maneat, ei secundam accumulando, non verò abrogando. Garcia *de benef. 5. part. c.9. n.211.* Escobar *d. q.7. nu.55.* & tunc præfertur primò præsentatus, si dignus est, secundus verò indignus. Etiam desideratur, vt primò præsentatus nullum aliud ius extra præsentationem acquisierit; nam si lis mota sit, & ita per contestationem ius illam prosequendi illi quæsitum sit, non potest patronus variare in eius præiudicium, vt resoluunt Couar. *practic. c.36. n.7.* Barbosa *dict. alleg.72. n.162.* Escobar *d. q 7. nu.60.* qui alia prosequuntur de huiusmodi variatione.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt certa, & generalis regula sit, quod in præiudicium iuris quæsiti tertio variare, aut quicquam statui non possit; ea tamen accipienda est in iure perfectè quæsito, & dum aliud à iure statutum non est, quia tunc censetur facta variatio iuris auctoritate; & in prima præsentatione eam inesse conditionem, nisi aliud postea visum fuerit, secundùm permissionem iterum præsentandi. Quæ conditio cùm semper tacitè insit ex secunda præsentatione, nullum præiudicium primo præsentato fit, argumento legis *iniuriarum 13. §.1. ff. de iniurijs*, pluribus relatis illustrat Barbosa *axiom.135. n.8.* Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum *ex d. l. serui electione*, cum similibus: nam ratio, quare legata optione, seu electione, semel dumtaxat legatarius eligere potest, redditur *in d. l. apud 20.* In illis verbis: *Quia omne ius legati prima testatione, qua sumere se dixisses, consumpsit.* Quoniam res continuò eius fit simul ac dixerit, eam sumere: quam illustrat Pinellus *lib.2. select. cap.16.* Arias à Mesa *lib.2. variar. cap.28.* quæ ratio cùm cesset in præsentatione facta à patrono laico, quia nullum ius perfectè illi quæsitum est, rectè admittitur variatio. Accedit nam in vltimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licet, *d. l. serui 5.* Nec contrarium probatur *in l. Diuus 22. §. licèt, de vsu & habit.* quia in ea specie habitatio totius domus fuerat legata; quare rectè poterat legatarius etiam post electionem vnius partis ad aliam partem se transferre, eamque habitare; in contractibus verò ita demùm variare licet, si res integra sit, *l. si certarum 17. §. fin. ff. de testam. milit.* Nec contrarium probatur *in l.66. ff. de procurat.* vbi post electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite iam contestata; tunc enim cùm non sit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt patrono laico variare permittatur, non tamen illi hoc permittitur ampliùs quàm semel, vt tollatur confusio, seu processus in infinitum, quæ prouenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, *l. qui bona 13. §. vlt. ff. de damno infect. l. fideicommissa 11. §. si quidem 18. ff. de legat. 3.* Nec contrarium probatur *in d. Clement. plures, §. fin.* quia textus ille procedit, quando plures simul, non autem successiuè præsentantur; quod & patrono ecclesiastico licere, docet Rochus à Curte *verbo Honorificum, q.9. nu.34.* veluti si alternatiuam præsentationem faciat, aut plures simul præsentet, vt ex eis Episcopus eligat magis idoneum; aut si idoneos omnes iudicauerit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, posse patronum laicum sæpè sæpiùs variare, vt contra Spinum probat Couar. *d. cap.36.* & post eum Escobar *de purit. d. q.7. n.63.* 6 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

CAPVT VI.

Idem a *Exon. Episcopo.*

QVia clerici quidam vestræ iurisdictionis *b* aduocatias Ecclesiarum, sicut accepimus, comparant, vel quocunque modo possint, acquirunt, vt postmodùm *c* filij, vel nepotes ad easdem præsententur Ecclesias; nos tamen prauam consuetudinem penitus eradicare volentes, nihilominus præsentium vobis auctoritate m. atque præ. vt ne id attentare præsumant, vniuersis Ecclesijs iurisdictionis vestræ vlteriùs arctiùs inhibere curetis: & si presbyteri Ecclesiarum vestrarum aduocationes acquisierint, eos aduocationibus taliter acquisitis, ap. rem. auctoritate Ap. *d* spolietis.

NOTÆ.

1 a EXon.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.8.* post Concil. autem Lateran. *p.15. cap.14.* habetur, *Herefordiensi, & Abbati de Forde*; quæ inscriptio in hac sexta collectione est capitis sequentis, vbi eam exponemus. De Exoniensi Angliæ diœcesi nonnulla adduxi *in cap.6. de filijs presbyt.*

2 b *Aduocatias.*] Idest iuspatronatus; quid tamen aduocatia in sacris canonibus significet, & de eius origine, & vsu in Ecclesia, agemus infrà *in cap. præterea*, vbi textum hunc exponemus.

3 c *Filij, vel nepotes.*] Certum est, patronum posse filium proprium, seu nepotem idoneum ad beneficium præsentare, *cap. consuluit*, vbi Glossa *verbo Auctoritate, hoc tit.* Lambertinus *de iurepatron. lib.2. part.1. q.8. art.12.* Flamin. *de resign. lib.9. quæst.17. nu.122.* Velascus *de priuil. pauper. 2. part. q.62. ex n.25.* quippe suffragium patris filijs prodesse solet, *l. illud. ff. quod cuiusque vniuers.* Et quia hoc sacris canonibus non reperitur prohibitum, concessum creditur, argumento textus *in cap. cùm Sedem, de despens.* quamuis patronus seipsum præsentare nequeat, *cap. per nostras 26. hoc tit.* quia tunc non datur distinctio inter præsentantem, & præsentatum, *c. fin. de instit.* quando verò pater filium præsentat, adest diuersitas persona-

rum,

rum, cùm reuera distinctæ sint, vt probat Riccius *in praxi fori, decis.* 194. & licèt fictione iuris pro vna accipiatur quoad acquisitionem virtute patriæ potestatis, §. *versa vice, Instit. de inutilibus*; & hæc potestas non attendatur in spiritualibus, *c. fin. de iudicijs, lib. 6.* sicut nec aliàs in his quæ sunt publici iuris, *l. 1. ff. de auctorit. tut. l. nam quod 14. ad Trebel.* quare quoad fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom. 3. discept. c. 576. n. 6.* ideò patronus potest filium proprium idoneum ad beneficium præsentare. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam procedit quando pater comparauit, vel alio modo acquisiuit iuspatronatus primò, & principaliter, vt filios, vel nepotes suos ad ipsas Ecclesias præsentaret solo sanguinis amore ductus, & nullas idoneitatis habita ratione; quod repugnat sacris canonibus relatis *in c. graue 29. de præbend. c. vnic. vers. circa, vt eccles. benef. c. tuam 10. de ætate, & qualit.* & ita intenderet successionem admittere in beneficijs ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap. 1. de præbend.* ideò ab Alexandro in præsenti improbatur similis abusus clericorum Exoniensis diœcesis; vt docuerunt in præsenti Butrius *nu. 6.* Cardinalis, Abbas, & Rochus à Curte *de iurepatronatus, verbo Honorificum, quæst. 4.*

d *Spolietis.*] Nec tale iuspatronatus restituendum est venditori, vt probat Lotherius *de re benef. lib. 2. c. 9. n. 67.* vt ita hac pœna afficiatur etiam venditor, vt *in c. Saluator 1. q. 3. capite consulere, de simon.* nam quando quis priuetur aliquo lucro contemplatione alterius, applicari debet illi, cuius contemplatione priuatio fit, Glossa *in cap. si diligenti, verbo Perdant, de foro, compet.*

CAPVT VII.

Idem *H.* a *Eforden. Episcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. *b* Salesberien. Episcopi accepimus, quod defuncta *c* persona Ecclesiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Ecclesia *d* sita est, à monasterio de *e* Vuinton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Vuillelmum de Leicestra clericum prædicto Episcopo præsentauit. Post aliquantum temporis Abbatissa prædicti monasterij ad Episcopum veniens, ei Vuillelmum de Norale ad præscriptam Ecclesiam præsentauit. Episcopo autem nolente personam præsentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem nostrum Cant. Archiepiscopum Abbatissa accessit, & apud eum grauem querimoniam de Episcopo deposuit. Archiepiscopus, quia sibi visum erat, quod factum militis super præsentatione præfata nullius esset momenti, prædicto Episcopo in virtute obedientiæ iniunxit, quod personam illam reciperet, & in possessionem induceret, quam Abbatissa decreuerat sibi præsentandam. *Et infra*: Restitutione autem facta causam audiatis, ita quidem quod si vobis constiterit, quod præfato militi præscripta villa fuerit, non excepto iurepatronatus *f* ad firmam concessa, vel antequam de iurepatronatus inter Abbatissam, & militem controuersia esset suborta, præfatus Vv. de Leicestra in præscripta Ecclesia per institutionem Episcopi ad præsentationem militis fuisset institutus, ei, dummodo aliàs idoneus sit, Ecclesiam ipsam adiudicetis, ita quod si Abbatissa obtineret aduersùs militem, illi de temporalibus debeat respondere.

NOTÆ.

a *EForden.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* licèt aliter legatur post Concilium Lateran. *p. 15. c. 5.* De Efordiensi diœcesi Angliæ iam egi *in c. 2. de tempor. ordin.* Monasterium Fordæ Angliæ est in Comitatu Boniensi, de quo in indice sacratum ædium Angliæ ita legitur: *Fordæ in Comitatu Deuoniæ, titulo sanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini: est Ordinis Cisterciensis, anno 1135. cap. 9. n. 5.*

b *I. Salesberien.*] Ioannes videlicet Salisberiensis, de quo aliqua adduxi *in cap. 28. de appel.*

c *Persona.*] Idest presbytero, seu parocho, qui persona in sacris canonibus dici solet, vt probaui *in c. 8. & 12. de rescript.*

d *Ecclesia sita.*] Quam coniunctam cum villa retinebat; nam Ecclesiam ipsam per se laici ad firmam tenere non possunt, *c. 6. ne clerici, vel mon.* vbi dicemus.

e *Monasterio de Vuinton.*] Quod est monasterium monialium Ordinis D. Benedicti in page Vuintoniæ, proximè Sarisberiam vrbem, quod fundauit Etgerus Rex Angliæ, & in eo Editha eius filia habitum suscepit, vt refert Vergilius *lib. 6. histor. Angliæ, fol. 117.*

f *Firmam.*] Firma quid significet, exposui *in c. 2. de locato.*

COMMENTARIVM.

CVm iuspatronatus antecedenter sit spirituale, seu spiritualibus annexum, vt probaui *in c. quanto 3. de iudic.* non potest per se, vt in capite antecedenti docetur; cum vniuersitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, seu simili, rectè in alium transferri potest ex præsenti textu, & *c. cùm sicut, hoc tit. l. 15. tit. 5. p. 5.* & tunc præsentatio competit illi penes quem residet iuspatronatus, vt pluribus exemplis illustrat Salgado *lib. 3. labyrinthi, cap. 5.* Couar. *lib. 1. var. cap. 13.* Costa *in cap. si pater, 2. part. verbo Trebellianica, n. 7.* Lambertinus *iurepatron. 2. p. lib. 1. q. 5. art. 11.* Hermosilla *in l. 15. tit. 5. partit. 5. glos. 4. & 5.* Riccius *5. part. collect. 1731.* Burgos de Paz *consil. 31. à n. 14.* Noalis *de transmissione, casu 607.* Molina *de primog. lib. 2. cap. 24.* Barbosa *lib. 3. iur. eccles. cap. 12. n. 225.* Olea *de cess. iur. tit. 3. q. 8. nu. 27.* ideo cùm villa in præsenti specie fuisset titulo locationis ad longum tempus in militem translata, ex quo titulo dominium vtile in conductorem transfertur, vt probaui *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* ideò potuit miles tanquam verus patronus præsentare personam idoneam ad Ecclesiam, quæ erat in ipsa villa; quia iuspatronatus ad ipsum tanquam ad verum Dominum spectabat, vt iam notaui *in cap. cùm Bertholdus, de re iudic.*

CAPVT VIII.

Idem *Vuinton. Episcopo.*

QVamuis simus. *Et infrà*: Illud prætereundum non duximus, super quo te intelleximus dubitare, quod si aliquis laicus Episcopo inconsulto Ecclesiam non *b* vacantem concedit alicui religiosæ domui, & postea cùm vacauerit, ad præsentationem eiusdem laici aliquis clericus ibi fuerit per diœcesanum Episcopum institutus, prior concessio secundam institutionem, quominus habeatur rata, & firma, non potest, nec debet aliquatenus impedire. Cùm illa concessio de iure nullius possit esse momenti: tum quia de re non vacante facta est: tum quia laicus sine auctoritate Episcopi nemini potest Ecclesias dare, licèt religioso loco patronatus ius conferendi liberam habeat facultatem. Si verò iuspatronatus Ecclesia vacante religioso loco contulerit, & aliquis sine præsentatione fratrum eiusdem loci fuerit in ipsa Ecclesia institutus, eius institutio secundùm rigorem iuris est *c* irritanda.

NOTÆ.

a *VVuinton.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 10.* reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur; & alias eius partes dedi *in cap. cæterùm, de rescript.*

b *Non vacantem.*] Eo animo, vt viuente eius Rectore ad locum religiosum pertineret, aliàs si ea mente, vt defun-

defuncto Rectore ad ipsos religiosos Ecclesia spectaret quoad proprietatem, valeret concessio de Episcopi licentia facta, *c. consultationibus, de don.* vt iam exposui *in c. 2. de conceß. præb.* Regulariter autem patroous non potest ad beneficium nondum vacans aliquem præsentare, *cap. fin. de conceß. præb.* pluribus relatis probat Solorzanus *de iure Indiar. lib. 3. c. 15 n. 56.*

c *Irritanda.*] Quia durante tempore ad præsentandom patrono concesso, non potest Episcopus aliquem propria auctoritate in Ecclesia instituere, vt dicemus infra, *in c.* ..

COMMENTARIVM.

2 a EX hoc textu communiter deducitur, patronum nō posse iuspatronatus, quod obtinet, propria auctoritate in laicos transferre; posse verò loco religioso, etiam inconsulto Episcopo, illud donare; quod etiam probatur *in c. significauit 41. de test. c. vnic. hoc tit. in 6.* & docent Rochus à Curte *de iurepat. verbo Ipse, vel it à quo, q. 13. nu. 32.* Lambertin. *eod. tr. 2. p. lib. 1. art. 10 q. 1. princ. n 4.* Barbosa *lib. 3 iuris eccles. c. 12 n 244* Garafia *in c. consultationibus, n. 5. de don.* Abbas Panorm. *q. 5. per tot.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. n. 2.* qui varias huius discriminis rationes assignauit, quibus omissis illa videtur verior ratio, quod quādo fit donatio iurispatronatus alteri laico, debet Episcopus priùs agnoscere, an expediat Ecclesię patronum mutare, & an fraus aliqoa simoniaca intercedat: quod non ita euenit in loco religioso, siquidem semper expediet Ecclesię illum potiùs, quàm laicum patronum habere. Nec obstat text. *in c. cura 11. hoc tit.* in illis verbis: *Cùm laici non possint in alios, nisi ius, quod habent trāsferre.* Ex quibus deduci videtur, posse patronum ius, quod habet, in alium transferre indistinctè, siue laicum, siue religiosum; nam ea verba non sunt accipienda de donatione iurispatronatus, sed de præsentatione ad Ecclesiam vacantem per patronum facta, vt in principio textus; vnde ibi docetur, non posse laicum absque Episcopi auctoritate beneficium conferre virtute iurispatrooatus, quia tantùm ius, quod habet videlicet quod ex præseotatione acquiritur, dare potest; non verò ea verba sunt accipienda de donatione iurispatronatus, vt ibi latiùs dicemus.

Contrarium etiam, immò nec in religiosum locū posse laicum patronom ius illud transferre, probari videtur *ex cap. nullus, hoc tit.* vbi indistinctè statuitur, non posse laicū Ecclesiæ decimas, vel quodlibet aliud ius ecclesiasticum in locum religiosum transferre absque Episcopi licentia; quod etiam expresſè docetur *in c. 28. hoc tit. in 1. collect.* vbi ita ait Alex. III. *Super eo verò, quod clerici, & religiosæ, sicut asseris, personæ, litterarum intuitu, quas habent à laicis, sibi ius in Ecclesijs vindicant, hoc tibi volumus innotescere, quod vbi auctoritas Episcopi non accesserit, per litteras illas non possunt Ecclesias obtinere.* Ergo quia non licet laicis iuspatronatus, quod habent, Religiosis locis donare. Sed omissis varijs Interpretum solutionibus, credo in his iuribus nullo modo agi de donatione iurispatronatus, sed potiùs de ipsa Ecclesia quoad proprietatem, seo quoad ius exigendi decimas virtute talis concessionis; passim enim in hoc titulo Ecclesia accipitur pro ipso beoeficio, in quo ius præsentandi patronus habet; vnde dum Alex. III. in illis iuribus absolutè prohibet, ne Ecclesiam, vel aliquid iuris ecclesiastici patroni in religiosos transferant inconsulto Episcopo, intendit statuere, vt si patronus Ecclesia vacaote voluerit loco religioso eam donare, vt ita ius decimarum, & aliorum fructuum ad ipsum locum religiosum spectet, vt spectaret ad presbyterum præsentatum, & institutum ab Episcopo, id facere non potest inconsulto ipso Episcopo; quia tunc non donat iuspatronatus, sed ipsam Ecclesiam, in qua habet iuspatronatus: nec propriè iuspatronatus dici valet quid iuris ecclesiastici, cùm sit tantùm ius in spiritualibus antecedenter annexum, *c. quanto 3. e iudicijs.* Huic commentario adiungenda sunt, quæ adduxi *in c. cum Apostolica, de his, quę fiunt à Prelatis, c. consultationibus, c. pastoralis, de donat.* 3

CAPVT IX.

Idem a *Vuintonen.* *Episcopo.*

QVerimonia Prioris, & fratrum de *b* Leuth nobis litteris destinata audiuimus, quod R. Herford Comes ius, quod idem Prior, & fratres in Ecclesia de Vuich ex donatione H. delati fundatoris Ecclesiæ suæ, & ipsius R. soceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Vuigor. Episcopo recognouit. Vnde Episcopus postea iamdictos Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde *c* inuestiuit, quam illi deinde quietè, & pacificè possederunt. Demum cum inter prefatum Comitem, & C. vxorem suam, in cuius patrimonio Ecclesia illa consistit, diuortium per ecclesiasticum iudicium celebratum fuisset, eadem C. Vv. Pictauiensi nupsit, qui Ecclesię præscriptæ fructus memorato Priori, & fratribus subtraxit omninò, & eos in vsus R. sacerdotis eiusdem loci sine Episcopali auctoritate conuertit. Cumque postmodum V. v. de medio sublato, præfata C. tertio viro V v. Mediran esse matrimonio copulata, idem V v. in ea, qua & V v. temeritate persistens, iamdictum R. in Ecclesia prætaxata contra Priorem supradictum manutenere, & fouere incepit dicens, quod id quod prænominatus Episcopus I. fecit super Ecclesia, quæ de vxoris suæ aduocatione existit, dum erat in potestate illius viri, à quo postmodum separata fuisse dignoscitur; nullam deberet firmitatem habere, præsertim cùm matrimonium vxoris suæ, sicut asserit, integrè sibi restitutum non esset, nisi de Ecclesia illa suam possit adimplere voluntatem. Vnde quoniam absurdum videtur omninò, & ab Ecclesia Dei penitus eliminandum, vt ad singulas patronorum secundùm humanam conditionem *d* vicissitudines, Ecclesiarum debeant ordinationes mutari, nec quod à supradicto H. taliter factum fuerit, alicui successorum licuit reuocare: ideò per A. s. præc. m. quat. rei veritatem diligenter, & studiosè inquiras; & si ita inueneris esse, prout superiùs est narratum, sæpèdictis Priori. & fratribus Ecclesiam prelibatam, omni oc. & ap. ceſſ. restitui, & in pace facias possidere. *e* Vicissitudines etiam huiusmodi Ecclesiarum ab *f* aduocatis, vel alijs quibuslibet in tua diœcesi fieri de cætero nulla ratione permittas, sed eorum præsumptionem vsque ad dignam satisfactionem, dilatione sublata, vinculò excommunicationis percellas.

NOTÆ.

a VVinton.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 11.* ex qua restituo præsentem textum. De diœcesi Vuintoniensi Anglię iam egi *in c. cæterum, de rescriptis.*

b *Lauth*] Legendum forsan est *Lanthoni*, quod monasterium est Canonicorum regularium ordinis D. Augustini in Anglia, D. Stephano dicatum, quod construxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. vt refert Pennotus *lib. 2. histor. canonic. reg. c. 37.*

c *Inuestiuit.*] Quia videlicet H. Patronus præsentauerat Priorem ad prædictam Ecclesiam de Vvich.

d *Vicissitudines.*] Idest mutationes, vt exposui *in cap. quod autem, hoc tit.*

e *Aduocatis.*] De quibus agemus infrà, *cap. præterea.*

COM-

COMMENTARIVM.

a CVm repetentes ad hunc textum parum curassent de eius integra, plura & prorsus aliena ab eius decisione docuerunt: vt autem verus sensus Alexandri III. percipiatur, casus repetendus est. H. Comes Cornuvallię, fundator monasterij Launth, cùm simul esset patronus Ecclesię de Vuich, quę erat in diœcesi Vvigomiensi, eam donauit Priori, & Canonicis dicti monasterij; & Ioannes Episcopus Vuigor. ipsos de prædicta Ecclesia inuestiuit: sed cùm Conradā filiam ipsius Comitis in vxorē duxisset R. Comes Herefordensis, Comes ipse ratam habuit donationem factam à socero suo: sed diuortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipsa secundò nupsit Comiti Pictauiensi, qui subtraxit decimas, & fructus prædictæ Ecclesiæ de Vuich à dictis Priore, & Cannnicis, & concessit R. cuidam clerico absq; vlla Episcopi auctoritate; & cùm decessisset ipse Comes Pictauiēsis, Conrada tertiò nupsit Comiti de Mediran, qui eandē temeritatem sequutus, R. fouebat, à Priore autem, & Canonicis fructus ipsius Ecclesię de Vulch auferebat, allegans quod cùm donationem ipsius Ecclesię fecisset R. Comes Herefordiensis, & inter ipsum, & Conradam diuortium factum esset, dos debebat plenè restitui, iuxta textū *in l. diuortio* 8 *§ sol. matr.* & cùm ius, quod habebat Conrada in ipsa Ecclesia ei integrum, & illibatum non restitueretur, plenè dos illi restituta non erat; & ita ipse, vt maritus, intendebat iuspatronatus simul cum dote ad ipsum spectare, & ita posse præsentare presbyterum ad ipsam Ecclesiam de Vvich. Alex. III. contrarium decreuit, videlicet nec per ipsum, nec per Comitem Pictauiensem potuisse reuocari donationem factam ab H Comite Cornuvalliæ, patrono ipsius Ecclesiæ; quia per mutationem personarum non debet legitimè pręsentatus ad Ecclesiā, à nouo patrono, vel eius successore remoueri; & rectè, nam pręterquam quod concessio Ecclesię de Vuich facta fuerat ab H eius patrono, etiamsi facta fuisset ab R. Comite, eius genero, infirmari non debebat; nam certum est iuspatronatus annexum alicui Castro in dotem dato, ad maritum spectare; quia cùm omnium rerum dotalium fructus ad maritum pertineant, *l. de diuisione 5 cum seq. ff. sol. matr l. pro oneribus, C. de iure dotium*; & præsentatio sit fructus iurispatronatus, Balboa & alij *in c. cùm Bertholdus, de re iud.* Guttier *3. p. de tutel. c. 29. n. 3.* & iuspatronatus transeat cum vniuersitate bonorum, extra dubium est, præsentationem ad maritum spectare, vt probant, & exponuut Petrus Barbos. *in l. diuortio 8. §. si vir, n 56. ff. sol. matr.* Lara *lib. 2. de capel. c. 3. n. 20.* Silua *de qual Pręl. n. 751 cum seq.* Si ergo maritus, vt patronus in præsenti specie donauit Ecclesiam de Vuich Priori, & fratribus de Launth, etiamsi postea sequeretur diuortium, ipsa donatio non erat infirmanda, quia diuortio facto restituitur dos, non tamen fructus percepti; immò diuiduntur pro rata temporis, per quod matrimonium durauit, *l. fructus 7. §. diuortio*, aliàs *l. diuortij 8. ff. sol. matr.* Plura Pinell. *lib. 1. select. c. 2.* Vnde cùm pręsentatio ad Ecclesiam vacantem inter fructus iurispatronatus numeretur, ideò præsentatio facta à marito pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita rectè concludit Alex. ex mutatione personarum, quia videlicet iuspatronatus mutetur, & ad alium spectare incipiat, non debere infirmari præsentationem factam à pędecessore, quia presbyteri legitimè pręsentati, nec per successores, nec per ipsos patronos remoueri possunt, vt docent Lambert. *lib. 5. de iurepat. p. 2. ar. 36. n. 6. & ar 52. q. 1 p. 1* Roch. à Curte *eod. tr. verbo ipse, n. 27.* Molina *lib. 1. de primog. c. 24. n. vlt.* Arellano *lib. 3. antinom 6.*

CAPVT X.

Idem a *Eboracen. Archiepiscopo.*

INter cęteras. *Et infrà:* Cùm laici Episcopis nescientibus, aut non consentientibus, clericis Ecclesias concedunt, in quibus habent iuspatronatus, & postea pœnitentia ducti alios ad eas Ecclesias Episcopis repræsentant, & illi ad eorum repræsentationem in eisdem Ecclesijs ab Episcopis instituuntur, eorum debet institutio stare, & firmiter obseruari, qui auctoritate Episcopi sunt instituti; concessione priori, quæ nulla est, omninò euacuata. Non enim licèt laicis clericos in Ecclesijs propria præsumptione ordinare.

NOTÆ.

a EBoracensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 52.* & post Concilium Lateran. *p. 15. c. 1. & c. inter, de rescript.* vbi extat alia pars huius decretalis, & commentarium huius textus dedi *in cap. 4. hoc tit.*

CAPVT XI.

Idem a *Abbatib. & Priorib. & Clericis per Archiepiscopatum Eboracen. constitutis.*

CVræ pastoralis necessitate constringimur, & auctoritate iniuncti nobis officij prouocamur pro statu Ecclesiarum vigili studio satagere, & ne vltra iuris ordinem alicui conferri valeant Ecclesię, attentiori solicitudine prouidere. Inde est, quod vniuersitati vestræ per A. s. m. quat. ex donatione laicorum, nisi auctoritas diœcesani Episcopi, & consensus adsit, nullus vestrum aliquas Ecclesias vendicare præsumat, vel retinere taliter acquisitas, nisi longa fuerit præscriptione munitus, aut postea diœcesani Episcopi habuerit fortè consensum. Nos enim cùm laici non possint in alios, nisi ius, quod habent, transferre, huiusmodi concessiones viribus carere decernimus, & irritas penitus esse censemus.

NOTÆ.

1 a ABbatib.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 13.* & post Concilium Later. *p. 15. c. 12.* in Metropoli enim Eboracensi sunt plura monasteria, tam monachorum, quàm canonicorum regularium, vt referunt Tambur. *in serie Abbatum, verbo Eboracensis,* Pennotus *lib. 2 hist. canon. reg c. 37.*

COMMENTARIVM.

2 CVm certum sit iuris principium, beneficium non posse obtineri sine institutione canonica, *c. 1 de R. I. li. 6.* nec patronum posse sine Episcopi institutione beneficium conferre, ex adductis sup *in c 4.* difficilis profectò est pręsens textus, dum in eo Alexāder docet, legitimo temporis spatio posse presbyterum, qui Ecclesiam accepit à patrono laico, eam acquirere. Pro cuius textus expositione varia adduxerunt repetentes hic. Gouar. & alij, quos refert Garafia *in c. 5. hoc tit.* Balboa *in c. ad aures, de præsc. n. 30.* Acosta *de priuil. credit ampl. 1. n 56* communiter docent, in præsenti agi, non de concessione Ecclesiæ, sed de donatione ipsius iurispatronatus facta à laico, in qua cū desideretur Episcopi licentia, ex traditis sup. *in c. illud*, ideò vt legitime laicus illud ius retineret, pręscriptione legitimi temporis acquiri potuit. Sed facilè hęc interpretatio

tio conuincitur primò, quia vt ex littera huius textus constat, non iuspatronatus, sed Ecclesias ipsas patronos concessisse, seu concedere consueuisse in Metropoli Eboracensi, apertè deducitur; & eas non concessisse laicis, vt vult post alios Garasia, sed potiùs Abbatibus, Prioribus, & clericis, cum quibus Pontifex loquitur, & quibus rescribit. Quare veriùs dicendum est, in præsenti textu agi de consuetudine, quæ inualuerat in Metropoli Eborac. iuxta quam patroni concedebant Ecclesias ipsas, in quibus ius habebant patronatus, monasterijs monachorum, seu Canonicorum regularium in perpetuum, quod facere nequibant sine consensu Episcopi, *c. consultationibus, c. pastoralis, de donat.* vbi notaui: quo casu vt ipsa Ecclesia vniretur monasterio, non erat necessaria Episcopi institutio, sed tantùm licentia, seu auctoritas, *d. c. consultationibus*. Vnde ea deficiente tempore donationis à patrono factæ, talis concessio firma, & valida non erat, sed postea conualescebat, rataque habebatur, si monasterium per legitimum tempus Ecclesiam ipsam tanquam vnitam monasterio possedisset, vt de alijs Ecclesijs à monachis in principio iniustè obtentis, probaui *in c. 1. de capel. monach.* & docuit Heraldus Episcopus Turon. *in suis cap. can. 79.* ibi: *Qui Ecclesiam trecennali iure possederit, nulli deinceps subtrahere liceat:* aut si postea accederet consensus Episcopi, *c. suggestum, hoc tit.* quo casu ex nunc valere similem vnionem, docuit Acosta *vbi suprà.* Non ergo in præsenti textu agitur de donatione facta à patrono laico ipsius iurispatronatus; nam tunc cùm facta esset locis religiosis, vt ex epigraphe, & integra huius textus constat, non erat necessarius Episcopi consensus, iuxta tradita suprà *in c. illud;* sed de concessione ipsius Ecclesiæ, vt perpetuò vnita maneret ipsi Monasterio: quo casu necessarius est Episcopi consensus, *cap. consultationibus*. Quæ interpretatio facilè probatur ex ratione adducta ab ipso Alexandro, ibi: *Cùm laici non possint in alios, nisi ius quod habent, transferre*. Agnouit ergo Pontifex, iuspatronatus rectè posse ipsos patronos inconsulto Episcopo locis religiosis donare, quia illud ius ipsi habent: at verò Ecclesias, in quibus tantùm iuspatronatus obtinent, concedere etiam religiosis locis non posse.

CAPVT XII.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

SI verò aliquando ordinatio alicuius Ecclesiæ ad tuam institutionem spectat, & pro controuersia laicorum de iurepatronatus inter se disceptantium malitiosè differtur, fas tibi sit de auctoritate nostra, nullius ap. vel contr. ob. in eadem Ecclesia personam idoneam instituere, ita quod ipsa repræsentetur ab eo, qui iuspatronatus euicit.

NOTÆ.

1 a *LVndon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 15.* & post Concil. Lateran. *p. 15. c. 12.* vbi textus hic tribuitur non Alexandro III. sed Lucio III. vt in hac sexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod verius credo, & ita existimo auctorem huius textus esse Lucium III. & in præsenti referri partem textus *in cap. ad aures, de rescript. cap. postremò, de appell. cap. de rectoribus 3. de cleric. ægrot.* qui textus sunt eiusdem Pontificis, & in eis eidem Episcopo rescribitur.

CAPVT XIII.

Idem *dil. fil.* a *Hosp. & Templ.*

CVm sæculum reliqueritis, vt Creatori vestro possitis in arce contemplationis placere decet vos ab his, quæ sunt obuia rationi, abstinere, vel quæ reprehensioni subiaceant aut vestram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde est, quod vniuersitati vestræ districtiùs per A. s. prohibemus, nec cùm ratione feudorum *b* emptorum, aliterue acquisitorum, vel etiam *c* alio modo iuspatronatus in Ecclesijs parochialibus acquisieritis, in eis presbyteros, nisi per Episcopos instituatis, nec Episcopo ius parochiale minuere, aut auferre aliquatenus præsumatis: *d* excommunicatos quoque ipsius Episcopi, vel Archidiaconorum suorum contra authentica scripta Romanæ Ecclesiæ ad diuina officia in capellis vestris recipere non audeatis.

NOTÆ.

1 a *HOsp. & Templ.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 16.* & post Concil. Later. *part. 15. c. 13.* De Hospital. & Templar. nonnulla adduxi *in c. 16. de iudicijs*.

2 b *Emptorum.*] Et ita cum vniuersitate bonorum iuspatronatus potuit in emptorem transferri, vt iam probaui *in c. ex litteris, hoc tit.*

c *Alio modo.*] Donatione videlicet, præscriptione, aut permutatione, de quibus Valensis *lib. 1. de benef. c. 4. in cap. 1. de capel. monach.* 3

d *Excommunicatos.*] Hæc verba omisit Raymundus in præsenti, vt minùs propria huius tituli, vel quia ex Concilio Lateran. referuntur *in cap. cùm & plantare, §. excommunicatos, de priuil.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. 4.* 4

CAPVT XIV.

a Idem.

EX insinuatione dilecti filij nostri O. clerici accepimus, quod cùm frater suus ei iuspatronatus, quod in quibusdam Ecclesijs in Lincon. & Salesberien. *b* Episcopatibus constitutis habebat, liberaliter *c* contulisset, easdem Ecclesias quidam presbyteri, & alij occasione fratris prædicti O. sine ipsius voluntate, & assensu occupauerunt per violentiam, & eas iniustè detinent occupatas. Quia igitur nostra interest, ea quæ minùs ordinatè ab aliquibus subiectis attentantur, ad rectitudinis tramitem reuocare, f. v. p. A. s. m. quat. rei veritate diligenter inquisita, & cognita, si ita, sicut dictum est, esse inueneritis, memoratos presbyteros Ecclesiarum earundem detentores moneas, modisque omnibus inducas, vt easdem Ecclesias prædicto clerico sine mora, & difficultate restituant liberè, & pacificè *d* ordinandas, & nullam ei exinde molestiam ferant, vel grauamen. Quod si prædicti presbyteri commonitioni tuæ acquiescere fortè noluerint, tu ipsos excommunicationi;

& ter-

NOTÆ.

1 a IDem.] Nec in prima collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 21. reperitur hic textus; nec post Concilium Lateran. *p.* 15. *c.* 18. exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: forsan legem generalem condere in præsenti voluit, & ita non ab aliquo Prælato consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem.

2 b *Decimas.*] Iuxta tradita *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt à Prælat.*

c *Ecclesias.*] Idest beneficia ipsa, seu Ecclesias, ad proprietatem, non verò iuspatronatus; quia illud sine Episcopi consensu locis religiosis donari potest, *cap. illud* 8. *hoc tit.* vbi textum hunc exposui.

d *Auaritiæ causa.*] Forsan petendo redemptionem, seu pensitationem, de quibus egi *in c.* 1. *de capellis monachorum.*

e *Romano Pontifici.*] Sed quare non est adeundus Metropolitanus immediatus superior, vt cõsensum illum præstet, vel Episcopum illum præstare cogat? Variè satisfaciut Doctores congesti à Barbosa hic, sed placet sententia Sebastiani Cæsaris *de Eccles. hierarch. disp.* 5. §. 2. *n.* 22. quem suppresso nomine sequitur Barbosa *in præsenti*, videlicet quod cùm consensus Episcopi in præsenti desideretur pro solemnitate ipsius actus, *ex capite consultationibus, de donat.* non potest suppleri per Metropolitanum, sed tantùm per ipsum Summum Pontificem, vt probat doctè ipse Barbosa: poterat tamen Archiepiscopus cogere ipsum Episcopum, vt consensum præstaret. 3

CAPVT XVIII.

a Idem.

SIgnificasti. *Et infrà:* Cæterùm si Episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad Ecclesias à patronis earum pro Ecclesijs sibi commissis adepti fuerint, personæ idoneæ, quas ad eas vacantes præsentauerint, sunt admittendæ.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 22. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *c.* 19. legitur *Noruicensi Episcopo*; vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. significasti* 9. *de offic. deleg.* vbi extat integra Decretalis. Verba autem, quæ in præsenti referũtur, plenam lucem accipiunt ex Concilio Arausic. 1. *can.* 10. vbi ita sanxerunt PP. *Si quis Episcoporum in alienæ ciuitatis territorio Ecclesiam ædificare disponit, vel pro fundi sui negotio, aut ecclesiastica vtilitate, vel pro quacunque suorum opportunitate, præmissa licentia ædificãdi (quia prohibere hoc nefas est) non præsumat dedicationem, quæ illi omnimodè reseruatur, in cuius territorio Ecclesia assurgit: reseruata verò ædificatori Episcopo hac gratia, vt quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, in cuius ciuitatis territorio est; vel si ordinati iam sunt, ipsos habere acquiescat, & omnis Ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cuius ciuitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.* Concessum ergo fuit Episcopis patronis, vt etiam in Ecclesijs existentibus in aliena diœcesi possint præsentare presbyteros, & virtute huius præsentationis debeant admitti à proprijs Episcopis, in quorum territorijs Ecclesiæ illæ erant. Vnde quod de Episcopis construentibus Ecclesias in aliena diœcesi in dicto canone cautum erat, hic protrahitur ad casum, in quo ad Episcopum iam consecratum iuspatronatus in aliquibus Ecclesijs alienæ diœcesis peruenit; nam tunc etiam potest propria auctoritate in eis presbyteros instituere.

CAPVT XIX.

Idem *Abbati* a *S. Albani.*

COnsultationibus. *Et infrà:* De cætero si aliquis clericus ab ordinario iudice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui eiusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea iuspatronatus alius euicerit in iudicio; clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc remoueri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentauit, iuspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat iuspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia remoueri. Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant priuatis personis, viuentibus illis, qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti: si religiosi fiant locis, ratæ debent haberi; ita quidem, quod personæ quæ iamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

NOTÆ.

1 a SAncti Albani.] Ita legendum est, vt legitur *in c.* 23. *sub hoc tit. in* 1. *compil.* & post Concilium Lateran. *p.* 15 *c.* 20. & *in c. consultationibus, de offic. deleg. c. consultationi, de donat.* vbi extant aliæ partes huius textus.

COMMENTARIVM.

2 EX hoc textu communiter deducitur, clericum præsentatum ab eo, qui est in quasi possessione iuspatronatus, non esse remouendum ab Ecclesia, etsi euincatur iuspatronatus à verò possessore: quod etiam probatur *ex cap. querimoniam, hoc tit. l.* 9. *tit.* 15. *partit.* 1. & docent Barbosa *lib.* 3. *iuris eccles. cap.* 12. *n.* 183. Gutierez *lib.* 3. *canonic. q.* 42. Mancinus *sacri iur. controuers. differt.* 9. *cap.* 8. Salgado *de protect. Regia,* 3. *part. c.* 1. *n.* 160. Tondutus *de benef. part.* 2. *cap.* 4. §. 9. *n.* 11. & latè probaui *in c. querelam, de elect.* Id tamen ita accipiendum est, si ipse bonæ fidei possessor erat; nã si cum mala fide iuspatronatus possidebat, sicut non facit fructus suos, ita nec præsentare valet, vt docuerunt Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *q.* 3. *art.* 2. 3. & 7. Garcia *de benef.* 5. *part. c.* 5. *n.* 69. Lotherius *lib.* 1. *de re benef. q.* 34. *n.* 28. Cabedo *de Patronatu Regio, c.* 8. *num.* 2. & 7. Lara *de anniuers. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 4. Salgado *de Regia protect.* 3. *p. c.* 1. *n.* 160. Tondutus *tom.* 1. *resol. part.* 2. *de benef. c.* 4. §. 9. Illustr. Ramos *pro Episcop. Lusit. propos.* 1. §. 1. *n.* 48. Commentarium huius textus dedi *in d. cap. querelam.*

CAPVT XX.

Idem *Eborac.* a *Archiepiscopo.*

SVgestum est áuribus nostris, quod cùm Ecclesiæ de Ochona, ac de Borales, Saiter, & de Land, de assensu Domini fundi, & auctoritate Eboracensis Archiepiscopi Ecclesiæ B. Petri Eborac. concessę, & assignatę sint in prębendam, Canonici de *b* Nouoburgo concessionem illam attenuare, & irritare nituntur occasione donationis, quam sibi asserunt priùs factam fuisse. Vnde quoniam licèt in donationibus Ecclesiæ requirendus sit, & expectandus patronorum consensus; Ecclesię tamẽ ipsę, nisi auctoritas interuenerit Pontificalis, canonicè concedi non possunt: vniuersitati vestrę significamus, quod prior concessio, si cum assensu patroni, & auctoritate diœcesani Episcopi facta est, aut eius fuerit assensus postea subsecutus, posteriori cõcessioni pręfertur: alioquin illa debet pręferri, quamuis posteriùs facta sit, quę consensu domini fundi, & Episcopi auctoritate fulcitur.

NOTÆ.

1 a EBoracēsi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 25. & post Concilium Later. *p.* 15. *c.* 23. De Eboracensi Metropoli nõnulla adduxi *in c.* 4. *de rescriptis.*

b *Nouoburgo.*] Forsan legendum *Neuburgo*: quod monasterium est in diœcesi Eborac. Canonicorum regulariũ Ordinis D. Augustini, constructum anno 1127. vt refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. c.* 37. *num.* 10. commentarium huius textus dedi *in cap.* 4. *cap. illud*, *hoc tit.* 2

CAPVT XXI.

Idem *Archiepiscopis, & Episcopis per Angliam* a *constitutis.*

RElatum est auribus nostris, quod nonnulli ambitione nimia tracti, occasione laicæ recognitionis, & potentiæ secularis in sæculari foro, non requisita Episcopi audientia patronatus Ecclesiarum, & beneficia ecclesiastica sibi præsumũt in vestris parochijs vindicare. Quoniã igitur huiusmodi personę non intrant per ostium, sed aliunde cõscẽdunt, ac per hoc indigni sunt pastoris nomine, vel prærogatiua gaudere, f. v. per A. s. m. atque præc. quat eos, quos noueritis patronatus Ecclesiarum, & Ecclesiastica beneficia prædicto modo adeptos, si cõmoniti minimè resignauerint, nisi præscriptione, aut Episcopali concessione muniti fuerint, sublato ap. diffugio, ab officio reddatis, & beneficijs alienos: & si nec sic destiterint, vinculo anathematis innodetis, & vsque ad dignã satisfactionẽ teneatis, & teneri faciatis adstrictos. Ad b hæc quoniã quidã laici Ecclesias terris, & alijs possessionibus spoliãt, vt sic viros Ecclesiasticos faciãt corã sæculari iudice litigare: præsentium vobis auctoritate iniungimus, vt id publicè sub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum, si manifestum fuerit, ap. cess. excommunicationi subdatis, & vsque ad dignam satisfactionem, sicut excommunicatos, faciatis attentiùs euitari.

NOTÆ.

1 a COnstitutis.] Ita etiã legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 27. & post Concilium Lateran. *p.* 50. *c.* 33. ex quibus codicibus ita restituo litteram huius textus.

b *Ad hæc.*] Verba quæ sequuntur, exposui *in cap. cùm sit* 8. *de foro compet.*

COMMENTARIVM.

2 TExtus hic, prout compilatur à Raymundo in præsenti, leuem, aut nullam difficultatem cõtinet; siquidẽ omninò conuenit suprà traditis *in c.* 4. *hoc tit.* videlicet, patronum propria auctoritate non posse Ecclesiam concedere, irrequisito Episcopo, nec clericum posse de manu ipsius eã accipere. Sed prout hic transcribitur ex dicta prima collectione, difficilis est in illis verbis: *Nisi præscriptione, &c.* quæ omisit Raymundus, siquidem ex illis deducitur, præscriptione acquiri posse licitè Ecclesiam absque vlla Episcopi institutione. Quare pro huius textus expositione existimo, in eo agi de eadem consuetudine, seu potiùs corruptela, quæ inualuerat in Anglia, videlicet quod patroni conferrent Ecclesias, in quibus habebant iuspatronatus, cum ipso patronatus iure, irrequisito Episcopo; quam improbauit Alex. III. rescribens Abbatibus, Prioribus, & Canonicis Regularibus per Angliam constitutis, suprà *in c. cura*, eamque etiam in præsenti reprehendit rescribẽs Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ: vnde præsens textus exponẽdus est iuxta textum *in dicto c. cura*, & ibi adducta, videlicet, vt in eo agatur de Ecclesijs cõcessis per patronos monasterijs, & locis religiosis, quas de iure concedere non poterant sine consensu Episcoporum, *cap. consultationibus, de donat.* Sed cùm hic consensus non pro institutione, sed pro solemnitate desideraretur, ideò si monasteria ipsa, vel personæ religiosæ Ecclesias illas per legitimum tempus tenuissent, eas præscriptione acquirebant, iuxta textum *in d. cap. cura*.

CAPVT XXII.

a Idem.

EAm te decet. *Et infrà:* Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controuersia fuerit, si intra sex menses postquam vacauerint, non fuerit controuersia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

NOTÆ.

1 a IDem.] Inscriptionem huius textus exposui *in cap. eam te, de ætate & qualit.* vbi extat eius prior pars.

COMMENTARIVM.

2 INter alias iurispatronatus ecclesiastici, & sæcularis differentias, illa notissima est, quod patrono ecclesiastico competit semestre ad præsentandum; patrono verò laico quadrimestre, *c. quoniam, hoc tit. c. vnic. § fin. eod. tit. lib.* 6. *c. quia, de concess. præbend. c. licèt, de supplend.* pluribus relatis docent Salgado *de protect. reg.* 3. *p. c.* 11. *n.* 62. Solorzanus *to.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 48. Vnde textus hic accipiendus est de patrono ecclesiastico, vt post repetentes in præsenti docuit Valensis *lib.* 1. *de benef. tit.* 4. *n.* 10. Intra hoc autẽ tẽpus nulla potest in ipsa Ecclesia institutio fieri absque consensu patroni, *dicto c. vnic.* sed eo tempore elapso, quod incipit à die notitiæ vacationis, iuxta adducta *in cap. litteras, de supplend.* quare prius probari debet, vt resoluit Marinis *lib.* 1. *resol. c.* 300. Episcopus in ea Ecclesia presbyterũ ordinabit, *d. c. quoniam* 3. *c. si verò* 12. *c. cùm propter* 27. *hoc tit.* Consonant lex 11. *tit.* 15. *partit.* 1. Probant vltra congestos a Barbosa & Garaña *in præsenti*, Lara *de capel. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 38. Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. propos.* 2. *n.* 1. Luna & Arellanus *lib.* 3. *antinom.* 7. Valensis *de benef. d. tit.* 4. *c.* 14. nam cum plurimùm intersit Ecclesias non diu vacare, vt probaui *in c. ne pro defectu, de elect.* Summus Põtifex, qui ex gratia concessit patronis, vt possint præsentare clericos ad beneficia vacantia, potuit statuere, vt illis non præsentantibus, etiam propter discordiam inter eos ortam, pro ea vice amitterent ius præsentandi, ad Episcopumque deuolueretur, *dicto c. si verò* 12. *d. c. cùm propter*, probãt Sãchez *lib.* 2. *cons. c.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi, dec.* 188. Ludouisius *dec.* 94. Viuianus *de iurepatr. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 3. *n.* 7. Spino *in specul. glos.* 4. *n.* 4. Lara *lib.* 2. *de capel. c.* 9. *n.* 38. Barbosa *lib.* 3. *iuris Eccles. c.* 12. *n.* 71. & *alleg.* 72. *n.* 140. & malè Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 28. *n. fin.* existimauit, durante lite inter electores non currere semestre, adducto capite 2. *de in integrum restit.* quod nihil probat. Et negligente monasterio, deuolutio etiam fit ad Episcopum, Barbosa *alleg.* 126. *n.* 66. cum sua qualitate, Valenzuela *cons.* 103. *n.* 42. Si autem patroni legitimè sint impediti, quia illis non currit tempus, *dicto c. quia, c. fin. de elect.* Episcopus aliquem ordinare non potest, iuxta tradita *in dicto c. litteras, dicto c. quia*, ex quibus comentarijs præsens petendum est.

CAPVT XXIII.

a Lucius III.

PRæterea, quoniam aduocati Ecclesiarũ in tantã noscũtur insolentiã prorupisse, vt sacerdotes, & alios ecclesiasticos viros pro suæ voluntatis arbitrio in Ecclesijs ipsis cõstituant, atque destituant, & ius aduocationis donationis, vel emptionis titulo, alijsque pro sua voluptate contractibus etiam in alios transferre præsumãt, b fodrũ, c albergarias, d regiũ, & similia tanquã à proprijs rusticis, ab

cis, ab ipsis Ecclesijs extorquentes; & quod ministri Ecclesiarum eis inconsultis faciunt, iuxta proprium arbitrium in irritum deducentes; præsenti decreto subnectimus, & auctoritate Apostolica firmamus, eos siue Aduocati, siue Patroni, vel Vicedomini, siue custodes, vel guardias habētes, seu alio quolibet nomine censeantur, à prædictorum grauaminum importunitate cessare, nihilque in Ecclesijs, in quibus sibi aliquam de prædictis vindicant potestatem, præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere, aut si aliud exegerint, excōmunicationis sentētiæ subiacere. contractus etiā, quos de alienatione aduocationis, siue patronatus vel fecerint hactenus, vel facere in futuro præsūpserint, præsēti cōstitutione cassamus, & eos vim aliquā decernimus non habere. Ne autē per appellationis obstaculū, aut in ijs, quę de hæreticis dicta sūt, aut Aduocatorum coercitione, quā diximus, præsētiū deludatur auctoritas decretorū totius appellationis remediū in pręscriptis capitulis denegamus, nullā pęnitus audiētiā quibuslibet cōtra hęc appellātibus prębituri.

N O T Æ.

a LVcius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.19.* vbi additur, *pars capitis Ad abo-*
1 *lendam*: vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. ad abolendam, de hæreticis*; nulli tamen Prælato referibit Lucius, quia in præsenti nouam edidit constitutionem, non alicuius consultationi respondens, aut litem decidens, vt ex ipsius verbis facilè constat.

b *Fodrum.*] Foderum, siue fodrum, est alimentum, siue pabulum, quod alicui soluitur; quo modo accipitur in di-
2 plomate Conradi I. Imperatoris, quod extat in legibus Lōgobard. *l.4. tit.8. lib.3.* ibi: *Fondrum de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus.* Fridericus de pace Constantiæ: *Fodrum consuetum, & Regale, quæ solēt & debent, præstabunt.* Sigonius *lib.8. de Regno Italiæ, & lib.7. eiusdem operis*, ita ait: *Foderum summa quædam frumenti fuit, quam aduenienti in Italiam Regi populi soluere tenebantur; pro quo sæpè etiam æstimata pecunia pendebatur.* Petrus de Vincis *lib.2. epist.29.* Viarum asperitas fodri confluentem interdicat. Guntherus *lib.8. Ligurini, vers.170.*

Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ iura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolitium certo sub tempore censum:
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Explicant Lindembrogius *in Glossar. verbo Foderum.* Vossius *de vitijs serm. lib.2. cap.6.*

c *Albergarias.*] Albergaria est hospitiorum præbendorū onus, vt exponit Boetius Epon. *de regul. n.25.* vnde aduocati ab Ecclesijs, & clericis extorquere intendebāt hospitiū.

d *Regium.*] Tributum videlicet, vt exponit Glossa *in præsenti*; nam ius Regalium plerumque Principes supremi in beneficijs ecclesiasticis exercent, vt probat Boetius Epon. *tom.1. qq. heroic. tit. de Regalibus, n.23.*

COMMENTARIVM.

VT textus iste plenè intelligatur, aliqua præiaciēda sūt
3 de aduocatis, aduocatis, & castaldis Ecclesiarū. Et primò sciendum est, quod cum res Ecclesiæ armis, & ferro per ecclesiasticos non defendantur, obnoxiæ semper fuerūt iniurijs. Inde factū, vt Ecclesiæ tutelæ Magnatum mediatè, vel immediatè se committerent, vt patronis, vel aduocatis, vt habetur *lib.2. epist. Gregor. VII.* aut custodiæ, vel vt aliqui barbarè loquebantur, mundeburdis, aut guardiæ nominis. Et quidem aduocatiam, seu defensionem Ecclesiarum Cathedralium, & Regularium, ad Reges, & supremos Principes spectare, qui eas sub protectione Regia habent, testatur D. Bernardus *epist. ad Lotharium Imperatorē, epist. 139.* ibi: *Non est Meum hortari ad pugnam; est tamē aduocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesię infestatione schismaticorum rabiem.* Idem *epist.143.* ad Conradum Regē Romanorū, ibi: *Vtrūque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri Coronam, & Ecclesiam defensare: alterum Regi, alterum conuenit Ecclesię aduocato.* Inde concepta formula apud Marculfum *lib. 1. cap. 24. de Mundeburde*, his verbis: [Rectum est, vt Regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo, seu vtilitas vestra, quod nos Apostolicum, & venerabilem illū Episcopum, vt Abbatē Ecclesiæ, vel monasterij in honorē illius sancti cōstructi, cum omnibus rebus, vel hominibus, aut gasindis, vel amicis, seu vndecunque ipse legitimo redibit mittio, iuxta eius petitionem, propter malorum hominū illicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, vt sub mundeburde, vel defensione illustris viri illius maioris domus nostræ, cum omnibus rebus præfatæ Ecclesię, aut monasterij, quietus debeat residere, & sub ipso viro illo illustris vir ille causas ipsius Pōtificis, aut Abbatis, vel Ecclesiæ, aut monasterij, vel qui per eū sperare videntur, vel vndecuque legitimo redibit mittio, tantum in palatio nostro sequi deberet. Propterea per præsēs decernimus ac iubemus præceptum, vt memoratus Pontifex, aut Abbas sub nostro sermone, & mundeburde antedicti viri quietus resideat; & nec vos, nec iuniores, aut successores vestri, vel quislibet cum de inquisitis occasionibus iniuriare, nec inquietare præsumatis. Et si aliquæ causæ aduersus eū, vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque eius graui dispendio definitæ non fuerint, in nostri pręsentia reseruentur. Quam præceptionem, vt firmior habeatur, propria manu subscripsimus.] Vnde in Synodo Cōfluētina ita legitur: *Volumus, vt Ecclesię, & casę Dei, & Episcopi, & Dei homines, clerici, & monachi, & nonnæ talem mundeburdem, & honorē habeāt, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerūt.* Reges autem huiusmodi aduocatiam, seu custodiā in Ecclesijs, & monasterijs habebant, aut quia ea construxerant, vel quia priuati fundatores, vt ipsa monasteria in tuto essent, aduocatiæ, & tutelæ Principum ipsorū passim cōmēdabant. Concilium Meldense *can.41.* ibi: *Prouidendum est Regię maiestati, vt monasteria, quę ab hominibus Deum timētibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causa defensionis, & mundeburdi susceperunt, &c.* Synodus Ticinensis *can.16.* ibi: *Suggerēdum est Beatissimis Imperatoribus, quia hi qui monasteria, & xenodochia sub defēsione sacri palatij posuerunt, ideò fecisse probātur, quòd à nullo meliùs quàm à summis potestatibus protegēda crediderint.* Sic Vuifredus Comes Bituricensis, & Oda eius coniux fundatores monasterij Stradēsis, Pipini Regis tuitioni id credidisse celebrantur ab auctore vitæ Sancti Genulfi *lib.2. c.8.* his verbis: *Quibus vt se tempus obtulit opportunū, cōtinuò de rebus eidem loco delegandis testamentū faciunt, Dominique Pipini Regis adeuntes pręsentiam, vota suggerunt, & locum sibi rebus decretis per testamentū eius potestati committunt, vt ipsius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum prouidētia tueretur.* Sic eidē Pipino Regi monasterium sancti Galli, *c.1.* securitatis gratia tradidit Vualtramus Comes. Ratpertus monachus: *Postea verò tempore procedēte, atque statu monasterij in meliùs proficiēte, præfatus Vualtramus eundem Abbatē Othomarum Pipino Regi pręsētauit, ipsique Regi monasterium, quod adhuc hæreditario iure in sua tenebat potestate, cum ipso pariter Abbate contradidit, ea videlicet causa, vt ipse Abbas, eiusque successores idem monasterium Regia auctoritate retinētes, nullius deinde violētia premerētur, sed tantummodo Regum iussionibus obedirēt.* Nonnūquā etiam aduocatia Regia inde prognata, quòd ipsæ Ecclesiæ, vel monasteria vltro se Regibus in tutelā dederunt, vt Carolo Magno Laurishamense monasteriū. Chronicon Laurishamense anno Christi 775. *Gundelandus igitur Abbas in iuris sui quieta possessione, tum dictante iustitia, tum Regia auctoritate confirmatus, Laurishamense monasterium cū omnibus ad illud pertinētibus in manus, & mundeburdum gloriosi Regis Caroli tradidit, quatenus priuilegijs insigniretur Regalibus.* Ecclesiarum autem hæc aduocatia adeò Coronæ Regiæ inhæret, vt Cathedralium, vel aliarum Regiæ fundationis patrocinium cū vniuersitate, id est cōcessione Ducatus, vel Comitatus, in quibus Episcopatus, vel Regales Abbatię positę erant, nō transiret in alium. Hinc cōcessa Neustria Hugoni Abbati, seu Carolo Simplici ante irruptionem Normannorū, nō venere Episcopatus. Chron. Andegauēse: *Iste itaque tractus, cùm & datus esset ad integrum cum Ciuitatibus, & Comitatibus, & Abbatijs, Castellisque, præter Episcopatus solos, qui in Regia Domini cura retenti sunt.* Eodem iure aduocatiam Ecclesiarum Burgundiæ armata manu vindicauit Philippus Augustus aduersus Hugonem Ducem Burgundiæ. Rigordius. Igitur Reges Francorū prędictas Ecclesias in sua libertate sēper custodire cu-

 pien-

plentes, quibuscumque Principibus terras custodiĕdas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua, & protectione retinere decreuerūt, ne Principes, quibus terra custodiĕda à Regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino seruientes aliquibus angarijs, taleis, vel alijs exactionibus grauare præsumerent. Varia exempla Imperatorum, Regumque, qui aduocatias Ecclesiæ susceperunt, referunt Andreas Quercetanus *in histor. genealog. familiæ à Betuna, lib. 1. c. 3.* Gibalinus *to. 2. de negot. lib. 6. c. 6. art. 9.* M. Magerus *de aduocat. armat. c. 2.* Ioannes Dartis *ad Decret in 76. dist.* Theophilus Raynaudus *to. 12. tr. mala è bonis Eccles. lib. 2. sect. 1. fol. 131.* De his aduocatis Ecclesiarum latè agit Morin. *de sacr. elect. to. 2. exercit. 18. cap. 8.*

4 Hęc de supremis Principibus aduocatis Ecclesiarū sufficiant, vt ad Duces, Comites, & alios inferiores aduocatos Ecclesiarum perueniamus. Sciĕdū enim est, laborāte Africana Ecclesia Donatistarum, aliorumque, quibus scatebat, hereticorum tyrannide, rerum sacraru, & priuatarū direptione, nefarijsque cædibus, tum sacerdotu, tum laicoru, ad petitionem PP. Synodi Carthag. 5. beneficio Principum in singulis Africanis Ecclesijs institutos fuisse defensores, vt hæreticorū sæuitiam manu militari compescerent, & quieti Ecclesiarum consulerent. Hac de re sancitus fuit canō 22. in eodem Concilio, qui refertur a Gratiano *in c. ab Imperatoribus, 23. q. 3.* notarunt Balsamon & Zonaras *in can. 78 81. & 100. Synodi Carthag.* Defensores hi diu permāsere in Ecclesijs Africanis, vt constat ex Possidio *in vita D. Augustini, c. 12.* De qua re, inquit, ne pacis Ecclesię amplius impediretur profectus, defensor Ecclesiæ inter leges nō siluit. Cassiodor. *lib. 2. var. c. 30. & lib. 3. c. 45. & lib. 9. epist. 15.* Necnon Ecclesiæ Cismarinæ defensorum tutelam sibi adsciuerunt, inermē Episcoporum auctoritatē imparem expertæ aduersus Potentiorum iniurias. Vrbanus II. apud Gratianū *in c. Saluator, 1. q. 3.* In Gallia, & Germania maximę Ecclesię ob opum pinguiorem censū, & Dynastarum frequentiam deprædationi obuiæ, defensores, siue aduocatos susceperunt. Conciliu Magunt. *can. 50.* sub Carolo Magno: *Omnibus igitur Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero omnino præcipimus Vicedominos, Præpositos, Aduocatos, siue Defensores bonos habere.* Votis PP. annuit Carolus Magnus *lib. 5. Capitul. c. 31. & lib. 7. c. 33 & lib. 3. c. 62.* & legē dedit de aduocatis, & defensoribus Ecclesiarum à Principe postulatis, ibi: *Defensores Ecclesiarum aduersùs potentias sæcularium, vel dignitatem ab Imperatore sunt poscendi.* Exinde ab Episcopis, & Abbatibus nobiliores Comites lecti, & à Principe postulati fuerunt in Aduocatos, & defensores. Trithemius Abbas *in chron. Hirsaugiensi,* ita ait: *Sin autē aptum, & vtilem aduocatū vndecunque, si placuerit, eligant: hic deinque Abbate petente à Rege incipiat bannū legitimū.* Idem in eodem anno Christi 1199. ex priuilegio Vrbani II. *Aduocatū autem Imperatorem Romanorum, qui & noster aduocatus est, præfecimus: propter multiplices tamen eius curas, & dispositiones liceat Abbati, & fratribus de familia de Calune eligere, si idoneus inuentus fuerit, &c. Sin autem aliàs vndecunque libet liceat aliū eligere, qui etiam aduocatus in præsentiā Abbatis, & fratrum iuret in sacramento cum familiaribus suis, quod contra priuilegia Ecclesiæ non veniat. Hic adductus in præsentiam Domini Imperatoris simili modo confirmet.* Eandē ob rationē etiā Ecclesiæ Cathedrales alium ab Imperatore acceperunt aduocatu, vel potius subaduocatum, vt de Ratisbonēsi Ecclesia refert Otho Frising. *lib. 1. de gestis Friderici, c. 58. Mortuus tūc fuit in Comitatu Regis vir clarissimus Fridericus Ratisponensis Ecclesiæ aduocatus.* Quin etiā Imperatores ipsi aduocatiā Episcopatuū in beneficiu dederut Ducibus, aut Comitibus, vt Fridericus I. Bertholfo Duci Zeringiæ, vt refert auctor supplementi Frisingensis *c. 1.* his verbis: *Regnum Burgundiæ cum Archisolio Arelatēsi, quod Duces de Zeringen, quāuis sine fructu, tantùm honore nominis, iure beneficij ab Imperio iamdiu tenuerunt, à Bertholfo Duce extorsit, præstitis sibi trium Episcopatuū aduocatijs cū inuestitura regaliū, scilicet Lausanēsis, Genaēsis, Sedunensis.* De his aduocatis, siue castaldis, aut defensoribus agitur *in c. generali, de elect. c. in quibusdā, de pęnis, l. 38. C. Theodos. de Episc. & cleric.* vbi Gothofr. Legibus Longobard. *tit. 10. c. 1.* ibi: *Cum Pontificibus, Abbatibus, vel Custodibus Ecclesiarū.* Et de his plura adduxerunt P. Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. c. 5.* Suarez *de relig. to. 1. lib. 1. de simon. c. 28.* Lābert. *de iurepatr. lib. 2. p. 2. art. 3. q. 4.* Cęsar *de Eccles. hierarch. q. 2. proœmiali, n. 14.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bosquetus *in notis ad Innocentiū III. lib. 2. epist. 122.* Altesserra *de Ducibus, c. 6. per totum,* Cuiacius *in lib. 3. fol. 934.* Bignonius *in notis ad Marculf. fol. 588.* Kochier *de aduocatijs, lib. 1. q. 7.* Zypæus *ad hunc tit. respons. 1.* Burgundius *ad consuet. Flandr. tract. 8.* Lindebrog. *in Glossario, verbo Aduocatus,* Solorzanus *to. 2. lib. 2. cap. 1. num. 40.*

Deinde vt officiū i. forū aduocatorū, munia, honores, & iura agnoscamus, sciĕdū est, Regiæ aduocatię propriū fuisse, quod Ecclesiarū, quę illa fruerētur, causæ referebātur ad Palatiū Principis, vt ex Marculfi formula, & Synodo Ticinensi suprà relatis cōstat. Quare causā de rebus monasterij Laurishamēsis aduersus Eymericū Comitē, deductā fuisse ad audiĕtiā Caroli refertur in Chron. Laurishamēsi. *Eymericus Comes filius Cancronis, mortuis patre & auia, cernens præfatū locū ex paruo & modico ad tātā rerū, & famæ prouectū eminētiā, nitebatur eū sibi proprietatis titulo vēdicare; cuius rei actione ad palatium delata, & allegatione vtriusque partis audita, iuxta legem Francorum definitum est, Gundelandum Abbatem iure possidere, quod sibi fuerat à fratre sine contradictione collatum.* Erat etiam aliud huius aduocatiæ argumentum, quòd Ecclesiarum causæ etiam apud Comites priores audiebantur, & in eleemosyna Regis, idest sine sportulis. Concil. Vernense *can. 23. Vt Comites, vel Iudices ad eorum placita, primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cùm iustitia rationabiliter iudicent.* Singulare etiam fuit huiusmodi Ecclesiarum ius, ne res earum alienari possent sine consensu Regio. Concil. Matiscon. *can. 4.* apud Burchard. *lib. 3. Decreti, cap. 172.* ibi: *à Synodo Decretum est, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia, & consensu regio præsumat facere.* Synodus Suession. *can. 12.* ibi: *Ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat.* Vnde Flodoardus *lib. 1. histor. Rhemens.* refert, quod Ino Rhemensis Antistes nonnullas res Ecclesiæ commutauit, sed impetrato rescripto Ludouici Pij, ibi: *Sed & imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuit.* Altesserra *lib. 4. dissert. c. 14.* 5

Vt ad officium aduocatorum perueniamus, sciendum est, horum aduocatorum muneris fuisse res Ecclesiæ curare, tueri, in iure defendere, & vsurpatas à prædonibus vindicare. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can. 22.* ibi: *Vt monachi ad sæcularia placita nullatenus veniant, &c. nec ipse Abbas sine consilio Episcopi sui, & cùm necessitas exigit, tunc per iussionem & consilium Episcopi illuc vadat; nequaquam tamen contentiones, aut lites aliquas ibi mouere præsumat; sed quicquid quærendum, vel etiam respondendum sit, per aduocatos suos hoc faciat.* Adreualdus *lib. 1. de mirac. S. Benedicti, c. 26.* de prædijs monasterij Floriacensis sitis in pago Aquitaniæ ita ait: *Aduocatus verò vnà cum Rainaldo monacho, ad locum cessionis terræ, iuxta morem legis adueniens* (lege enim Romana, qua ab antiquo vtitur Aquitania, vindicatio fiebat in rem præsentem, *l. 1. §. 1. ff. si quis ius dicenti, l. non aliàs, §. sed si postulatur, ff. de iudic.*) *prædictam vineam ad ius S. Benedicti sua auctoritate reuocare attebatur.* Flodoardus *lib. 3. histor. Rhemens. cap. 10.* de Hincmaro ait: *Res quoque nonnullas, iuraque Ecclesiæ, ac mancipia legibus per aduocatos euindicata recepisse reperitur.* Ekkoardus de casibus monast. Sancti Galli, ibi: *Inuadit loca lego Alemanica cum aduocato Episcopus, vti ius erat, homines fisci iuramentis functo Othmaro, vindicantes.* Quare tabulæ, & gesta inscribebantur Abbatis nomine, audito fratrum, & aduocati consensu. S. Bernardus *epist. 229.* ad Episcopum Hostiensem, & alios pro Abbate Latiniacensi ita scribit: *Iam de terris, & bonis Ecclesiæ quasi distractis, & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi, & Altissiodorensi, Comiteque Theobaldo, aduocato vtrique monasterij, satis responsum est, & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, idest ad eundem censum, vel consuetudinē.* Idem *epist. 284. ad Eugenium Pontif.* ibi: *Betuniensis Decanus voluntate Episcopi, & assensu aduocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia eadem constituit; bonum est, vt vestra auctoritate firmiter.* Item donationum piarum acceptatio penes aduocatum erat. Ekkoardus de Conrado Imperatore *l. 4. epist. 43.* ita ait: *Hic verò quicquid inibi regij fisci erat, totum in manum aduocati super aram eius* (Sancti Galli) *tradiderat, & sigillo suo roborauerat.* Denique statum Ecclesiæ tuentur Aduocati. Petrus Cluniac. ad Gaufredum Carnot. Episc. ibi: *Dixit enim Ecclesiam Castridunj, quam Cluniacensis olim possedisse dicebatur, à Canonicis eiusdem Ecclesiæ, ab*

Aduo-

Aduocato Ecclesiæ Vicecomite Vindocinensi, ab omnibus taudem, qui aliquid iuris in eu se habere dicebat, tam precibus, quàm vi iustitiæ extorsisse, & vestræ Cluniacensi Ecclesiæ, cuius iuris fuerut, reddidisse.

Et cùm in initio pro pietate Magnatum talis aduocatia esset merè gratuita, nullis locis vel sacris facultatibus in compensationem datis, vt constat ex Molano *l.2. de Canon. c.46.* postea ea defensio facta est protectori quæstuosa, vt monstrant exempla quæ collegit Rouerius *in illustr. monast. Roemaensis, not. 164.* Pro prædictis ergo obsequijs, & officijs adscripta fuerunt certa stipendia aduocatis, vt refert Tritem. *in chron. Irsaug.* vbi de aduocato monasterij Irsaugiēsis ita ait: *Nullum autem seruitium aliud ius, aut beneficium sibi pro hoc concedere cognoscat, nisi tertium bannum, & consuetudinariam iustitiam, & legem quam cæteri aduocati in alijs liberis monasterijs habeat super furis proteruiam, & eeasuales, & cætera talia, & illis trium placitorum diebus, in vnoquoque vnam maltum de frumento, & vnum friscingam, & vnum siclum de vino, & cætera ad hæc pertineatia.* Idem Trithemius *in chron. Spanh.* anno Christi 1325. ibi: *Denique ad petitionem præfati Comitis Ioannes Vuallicho Abbas prædictum filium eius aduocatum suum in villa monasterij, quæ Anneu dicitur, constituit, qui duodecim maldra auenæ, & totidem pullos ab incolis eiusdem villæ danda singulis annis pro feudo assignauit.* Sæpiùs eisdem aduocatis dabantur in beneficium certa prædia Ecclesiæ, quæ inde aduocatiæ dicta fuere. Valdricus Nouiomensis *in chron. Camerac. l.2. c.98* ibi: *Sub hac etiam specie ipse Heriuurdus aduocatus aliquantarum villarum quasi pro defensione præsumpsit, sed plusquam inimicus prædo assiduis exactionibus deuastauit.* Conradus de Fauaria *de casibus monasterij Sancti Galli, c.8.* ibi: *Cùm aduocatiæ, aliaque quamplurima feuda nostræ cessissent iurisdictioni.* Abbas Vrspergensis *in Friderico I.* ibi: *Recipiendo nihilominus in Ecclesijs Ducatus, marchias, comitatus, aduocatias, monetas, telonea, cæterorumque regalium, quæ possident, summam.* Et Regibus etiam dona annua pro aduocatia mittebantur, vt refert Ratpertus *de casibus monast. S. Galli, c.8.* ibi: *Præterea Rex pijssimus Ludouicus in eadem charta conscribi iussit regia dona, sibimetipsis secundùm consuetudinem aliorum monasteriorum pro securitate prædictorum quotannis ventura, idest duos cauallos, & duo scuta cum lanceis.* Et quidem melioribus sæculis gratuitam aduocatiam Ecclesijs Reges impenderunt, sed posterioribus eius nomine annonas Ecclesijs imponere non dubitarunt, vt prodit Abbas Vrspergensis vbi suprà, *pag. 311.* ibi: *Narratur quod olim præsidente Grimone Canonici Vrsperg. elegerunt sibi in Rectorem quendam de fratribus suis hominem nullius intelligentiæ, nul valentiæ, adeò habetis eloquentiæ, vt nec verbum de ore ipsius, nisi cum difficultate posset intelligi: cùmque talis Prælatus coram inclytæ recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota Curia sua spreuit eundem, odioque sui nobili viro Degenhardo de Helsftein procuratori suo per omnia regalia prædia Sueuiæ iniunxit, quatenus personaliter accederet ad Ecclesiam Vrspergensem, & de voluntate fratrum in prædijs ipsorum censum, extra Abbatiam, & Grangias, imponeret annuum, qui sibi pro aduocatia, & defensione solueretur, vt videlicet quilibet mnasus rusticanorum prædiorum solueret maltare vnum auenæ, vt officiales sui equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa Ecclesia sine præiudicio omnis grauaminis Imperialem haberet defensionem.* Immò aliquando pecuniarium subsidium ab ipsis Ecclesijs petebant, vt refert Guillelm. Brito *lib. 1. Philip.*

Tempore cuiusdam guerræ Rex prodigus æris,
Cùm res exigeret numerari stipendia multis,
Clerum Rhemensem petijt, scriptoque rogauit,
Vt sibi subsidium ferret, quo gratior illi
Adstantes vellet sumptus impendere gratis,
Vt solet Ecclesia Patronos sæpè iuuare.

Et labente disciplina, res eò prorupit, vt ab Ecclesijs aduocati, tanquam à proprijs rusticis, & colonis crebriores annonas, & cēsus passim extorquerent. Vrspergens. *in Philip. Cæsar.* ibi: *Nomine aduocatiæ monachorum fundis annuum tributum indixit:* atque ita talis aduocatia degenerauit in prædationem, vt constat ex Adreualdo *l.1. de miraculis S. Benedicti, c.24.* Anonymo ei subiuncto *l.4. c.5.* & alijs, quos dinumerauit M. Magerius *de aduocat. armat. c.1. à n.199.* & Cochier *in vindicijs libert. eccles. p.2. c.6. à n.9.* & *c.8.* quibus modum imposuerunt Eugenius II. in Synodo Rhemensi celebrata anno 824. *can.5.* ibi: *Auctoritate Apostolica prohibemus, vt nullus aduocatus, præter ius, & beneficium antiquius aliquid sibi arripere, vel vsurpare præsumat; quod si quis contra hoc attentauerit, Christianorum careat sepultura.* Et Lucius III. in præsenti, dum prohibet aduocatis, ne quid ab Ecclesijs præter antiquos, & moderatos redditus ab initio institutos exigerent: vnde Innocentius III. *l.2. regestr. 14. epist.* 123. increpat Comitem Niuernensem, quòd nimis grauaret monasterium Verreliacense, his verbis: [Abbas, & conuentus Verreliac. sua nobis insinuatione monstrarunt, quod cum nobilis vir Comes Niuernen. ab eorum monasterio pro ipsius custodia duas procurationes, in Pascha videlicet, & festo Beatæ Mariæ Magdalenæ exigeret annuatim, & in receptione ipsorum ipsum monasterium enormiter aggrauaret, maxima militum, & seruiētium multitudine cōstipatus: ijdem mille quingentas marchas argenti super procurationibus illis ei tali conditione mutuò concesserunt, vt in vnaquaque prædictarum solemnitatum, si Verreliacū accederet, quinquaginta libris Altissiodoren. monetæ pro moderata esset procuratione contentus, nec plus pro illa posset exigere, donec ipsi monasterio redderet prætaxatam pecuniæ quantitatē. Verùm nunc, sicut dicitur, vt dictum possit monasteriū in præfatis procurationibus aggrauare, terræ suæ quæstam indixit pro eadem pecunia persoluenda. Cùm igitur ius suum in iniuriā conuertere non debeat idem Comes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si forsitan sæpedictum monasterium per immoderatā procurationem grauare voluerit, vos ipsius immoderantiam, gratia, odio, & timore postpositis, redigatis ad iustū, sublato appellationis obstaculo, moderamen, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo.] Vbi Innocentius dixit quæstam, quasi per vicos quæsitam, quia à singulis vicatim collecta illa exigebatur, vt exponit Bosquetus *in notis ad ipsum epist. 123.*

Tandem sciendum est, ipsos Patronos Ecclesiarum plerunque appellari aduocatos, vt *in c. seq.* & suprà *in c. quia clerici:* tum quia ipsi etiam defendebant Ecclesiam; tū quia plerunque ipsi patroni suæ potestatis fiduciam non habētes, aduocatiam ipsarum Ecclesiarum ab ipsis Imperatoribus, seu Regibus obtinebant: ex Auberto Mireo probat Bosquetus *in not. ad dictam epist. 122.* & ita patronus, qui iure ordinario aduocatus natus ratione iurispatronatus erat, efficiebatur aduocatus datus propter aduocatiam à Principe impetratam. Præsentem autem textum accipio de aduocatis datis, textus verò *in d. c. quia clerici,* & *in c. seq.* de aduocatis natis, idest fundatoribus ipsarum Ecclesiarum, inter quos, & datos illud versatur discrimen, quòd aduocatia data personalis est, nec ad hæredes transit; aduocatia verò nata cum ipso iurepatronatus ad hæredes transit, iuxta suprà tradita *in c. 1. hoc tit.* 8

C A P V T XXIV.

a Idem *Noruuicensi Episcopo.*

CVm autem *b* aduocatus clericum vnum idoneum Episcopo præsentauerit, & postulauerit postmodùm, eo non refutato, alium æquè idoneum in eadem Ecclesia admitti, quis eorum alteri præferatur, in iudicio Episcopi credimus relinquendum, *c* si laicus fuerit, cui ius competit præsentandi. Verùm si collegium, vel religiosa *d* persona præsentationem haberet, qui prior est tempore, potior iure meritò videtur.

NOTÆ.

1 a NOruuicensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. capite finali,* vbi additur *pars capitis Tua nos;* vnde cognoscitur in hoc textu referri partem textus *in cap. tua nos 11. de iureiurand.* vbi præsentem inscriptionem exposui.

b *Aduocatus.*] Idest patronus, vt proximo commentario dixi.

c *Laicus fuerit.*] Qui variare potest, & ita vnum post alium præsentare, vt probaui suprà *in cap. 5.* 2

d *Ecclesiastica persona.*] Quæ variare non potest, & ita prima præsentatio potior est, vt *in d. cap. 5.* probaui. 3

CAPVT XXV.

a Clemens III.

NObis fuit, &c. Præterea quæsiuisti à nobis, si aliquis efficiatur sola Ecclesiæ constructione patronus, an ad electionem Plebani sit cum clericis admittendus, seu ab ipsa repellendus omninò, tametsi de longa consuetudine allegauerit se electioni interesse debere. In huiusmodi siquidem tale damus responsum: Quod si quis Ecclesiam cum assensu b diœcesani Episcopi construxerit, ex eo c iuspatronatus acquirit. Cæterùm in conuentuali Ecclesia non electioni plebani faciendæ, sed iam factæ honestiùs patroni postulatur d assensus, nisi patronus aliter de sua iurisdictione obtineat, vt partes suas debeat interponere electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua vnus presbyter instituendus à patrono quandoque eligitur, & pro institutione habenda loci Episcopo e præsentatur. Pro fundatione quoque ipsi honor f processionis fundatori seruatur: & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi modestè g succurritur, sicut in sacris canonibus est cōstitutū.

NOTÆ.

1 a *Clemens III.*] In secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* vbi reperitur textus hic, legitur, *Alex. III.* sed malè; nam prior pars huius textus, quæ reperitur *in cap. nobis fuit, de simonia*, tribuitur Cœlestino III. & ita dubium tantùm est, an Clemens, vel Cęlestinus III. sit huius textus auctor: & credo Clementem III. esse; cui tamen Prælato rescribat, non constat: nec audiendus est Ioan. Camus *in tabul. Cebet. Thebani*, qui vult textum hunc esse Clementis I. vt iam eum reprehendens notauit Turturetus *in facel. sacr. cap. 1. num.* 10.

2 b *Diœcesani.*] Non enim licet Ecclesiam construere sine Episcopi proprij licentia. Concil. Chalcedon. *can. 4* vbi cauetur, nullam Ecclesiam sine consensu diœcesani construi debere: vnde deducta est nouella 118. Iustiniani, *cap. nemo, de consecr. dist. 1.* ibi: *Nemo Ecclesiam ædificet antequam Episcopus ciuitatis veniat, & ibidem crucem figat, & atrium designet*: Concil. Vuormat. ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerat, in cuius parochia licitum sit*. Probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib. 3. regestr. 15. epist. 7.* & infrà dicemus *in cap. 1. de consecr. Eccles.* immò & apud Gētiles, si statua ponenda erat in alieno territorio, desiderabatur licentia municipij, seu loci vbi erigebatur, vt notauit, & duabus veteribus inscriptionibus probauit Ambros. à Morales *in antiquit. Hispan. fol.* 30. Vt ergo iuspatronatus acquiratur ex constructione Ecclesiæ, necessarius est consensus Episcopi, *cap. piæ mentis, c. considerandum. 16. q.* 7. licèt nihil intersit, quod postea superueniat. Selua *de benef. 1. p. q. 6.* Corras. *eod. tr. 4. p. c. vlt. n. 25.* & in dubio præsumi interuenisse, probat Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. n.* 18.

3 c *Patronatus.*] Tribus modis iuspatronatus in Ecclesia acquiritur, constructione videlicet, dotatione, vel loci concessione, iuxta versum illum vulgarem:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Quibus munificentiæ modis iuspatronatus acquiritur, & patronus fit quasi Dominus, vocaturque Dominus *in cap. Abbatem 18. q. 2. l. 1. C. de colonis Thracens. lib. 11. l. vnic. C. ne colonus inscio Domino, eodem lib.* Et licèt non desint qui docuerunt, ad acquirendum iuspatronatus tria illa copulatiuè desiderari, scilicèt fundi donationem, constructionem, & dotem, vt tenuerunt Rochus à Curte *de iurepatron. in princip. n. 3. & verbo Ecclesia, q. 2.* Gregor. Lopez *in l. 1. gloss. 3. tit. 15. part. 1.* Monera *de commut. vltimar. volunt. c. 10. n. 202.* Garcia *de benef. part. 5. c. 9. n. 44.* tamen contraria sententia verior est, videlicet ex sola constructione, vel dotatione, aut sola concessione acquiri iuspatronatus, vt pluribus relatis docent Barbosa *lib. 3. iur. Eccles. c. 12. n. 61.* Canisius *in c. 3. hoc tit.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Nec contrarium probat Concil. Trident. *sess. 25. de reformat. c. 9.* vbi aiunt PP. iuspatronatus acquiri fundatione, & dotatione Ecclesiæ; quia non ideò excludunt iuspatronatus, quod acquiritur ex constructione; sed potiùs illud comprehendunt sub verbo *fundationis*, vt probatur ex ipso Concilio *sess. 14. cap. 12.* Primo ergo modo acquiritur iuspatronatus constructione, siue quis Ecclesiam in proprio solo suis sumptibus ædificet, *c. Abbatem, 18. q. 2.* siue in alieno fundo, aut si Ecclesiam penitus dirutam reædificauerit, *cap. piæ mentis, c. filijs, 16. q. 7. c. monasterium, 16. quæst. 2. c. 1. hoc tit. in 5. compilat.* vbi Honorius III. Mariæ Imperatrici Constantin. ita rescribit: [Audito per te, ac alios fide dignos, quod monasterium Pacinaciense Græcarum monialium tunc destructum, Domini diœcesani accedente consensu, de proprijs bonis reædificaueris, & dotaueris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam, feceris obedire tuis nos supplicationibus inclinati auctoritate præsentium mandamus, vt super iurepatronatus ipsius monasterij nemo te audeat temerè molestare.] Hoc tamen secundo casu, si alius iam erat patronus, amittit iuspatronatus, quia Ecclesia reædificata noua Ecclesia est, nec in ea seruatur pristinum ius, argumento legis *qui res, §. aream, ff. de solut.* Barbosa *d. cap. 12. n. 31.* Secundò acquiritur iuspatronatus, si ad Ecclesiæ constructionem fundus donetur, cuius plenum dominium in Ecclesiam transferatur, *d. c. Abbatem, d. cap. piæ mentis*. Per dotationem tandem acquiritur iuspatronatus, si ministris Ecclesiæ, & eius luminaribus congrua dos constituatur, *dicto c. filijs*: ex simplici verò donatione, vel legato, nisi fiat pro dote tacitè, vel expressè, non acquiritur iuspatronatus, quia simpliciter legans, vel donans, potius benefactor, quam dotator dicitur: ius autem patronatus non benefactori, sed datori tribuitur *in d. cap. filijs*, vt docent Barbosa *vbi suprà, num.* 50. Valensis *dicto tit. 4. num.* 18. qui agit de præscriptione, & priuilegio, & quomodo illis acquiratur iuspatronatus: & licèt aliqui voluerint, fundationis, dotationis, aut constructionis tempore interponi debere cautionem de reseruando iurepatronatus, vt aliquo ex illis modis acquisitum censeatur, argumento textus *in cap. significauit 46. de testibus*; verius tamen est, ad præsumendam huiusmodi reseruationem satis esse, si consensus Episcopi Diœcesani probetur, quasi qui eum antequam vllas expensas faceret, necessarium putauit, eo ipso cogitasse de nomine, & honore patronatus videatur, vt decisum fuisse in sacra Rota refertur *decis. 5. de iurepatronatus*, in antiquis.

Et rectè ex hac munificentia constructionis, fundationis, seu dotationis Ecclesiæ in remunerationem iuspatronatus conceditur; nam eadem ferè ratione olim obtinuit, vt qui certamina ad ciuitatis, vel municipij decus, & oblectamentum instituerent, sibi hæredibusque possent illud ius excipere, vt ludis præessent tanquam agonothetæ, cuius rei vestigium extat *in l. annuam, l. liberto 21. §. 3. ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Moris etiam fuit, si quis statuam in templo poneret, aut in foro collocaret, opusue publicum faceret, nomen donantis ibi inscribi, *l. Titia 38. § fin. ff. de auro & arg. l. 2. & vlt. ff. de oper. pul.* Nouel. 67. *Iustin.* Cicero *6. in Verrem*, *Tacit. lib. 3. annal.* Sueton. *in Galba, c. 2.* & si priuatus in opere publico, quod publicam pecuniam factum erat, aliquam de suo addidisset summam, licebat ei titulum nominis, & inscriptionem adijcere, *l. vlt. §. 1. ff. de oper. publ.* quod demōstrant innumeræ antiquæ inscriptiones apud Brissonium *lib. 8. de form. pag.* 728. Gruterū *fol. 93. & 128.* & qui nouā ędem, vel restitutam dedicassent, nomina corū in illius frōte inscribebantur, vt hac immortalis memorię gloria homines ad templorum dedicationem allicerentur. Testis est Arnobius *lib. 6. aduers. Gentes*, ibi: *Templa*, inquit, *quæ tollis, sunt aureis, & sublimibus elata fastigijs, auctorū inscriptionibus cōprobātur.* Illustrat Brissonius *lib. 8. de formul. pag.* 728. Inde etiā PP. Ecclesiæ Hispaniæ, vt fideles ad Ecclesiarum constructionem allicerent, iusserūt eorum nomina in eminentiori Ecclesiæ loco figi, & æternæ saluti eorū cōsulētes, 4

volue-

voluerunt, vt si fundatores superstites essent, eorum nomina ante altare tempore Missę recitarentur, & pro eis oraretur: quod si iam decessissent, cùm nominibus defunctorum suo ordine recitarentur, *can. 19. Concil. Emerit.* ibi: *Earum nomina, à quibus Ecclesias constat esse constructas, vel quod ijs Sanctis videntur, aut visi sunt contulisse, si viuentes in corpore sunt, ante altare recitarentur tempore Missæ: quod si defuncti, cum fidelibus recitentur suo ordine.* Rectè ergo Ecclesia iuspatronatus constructoribus, & dotatoribus concessit, vt hoc præmio fideles inuitati Ecclesiarum constructionem, & readificationem curarent.

5 d *Assensus.*] De quo exaudiendi sunt textus *in cap. Abbatem, el 2. 18. q. 2.* ibi: *In monasterio illum volumus ordinari Abbatem, quem sibi de sua congregatione, & monachorum electio, & possessionis Dominus poposcerit ordinari.* Et *cap. decernimus 19. q. 7. c. principali, 63. dist.* Notaui in *c. Messana, c. sacrasancta, de elect.* nisi aliter in ipsa fundatione cautum fuerit, videlicet vt præsentatio ad patronum spectet, vt in monasterio Augustodunensi, quo a Brunichilde Regina constructo, ius eligendi Abbatem Regi datum fuit, *c. hinc est etiam, 16. q. 1. c. 1. de re iudic. in 3. collect.* Innoc. III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 21.* ibi: *Tertia verò pars integra persoluatur Ecclesiæ construendę, quam idem Marchia competenter datauit, vt in ea duodecim Canonici commodè possint cũ sua Pręposita deseruire, qui pro tempore canonicè debeat præsentari per eum, ac successores ipsius.* Notarunt Bosquetus ibi, Altesserra *de Ducibus & Comitibus, c. 9.* Cuius autem licentia tunc desideretur, latè exponunt Tambur. *de iure Abbat. tom. 2. disp. 7. q. 1. & 2.* Barbosa *de potest. Episc. p. 1. tit. 1. c. 3.*

e *Præsentatur.*] Quem iurispatronatus effectum exposui *in cap. 4. hoc tit.*

6 f *Honor processionis.*] Consonant textus *in cap. piæ mentis,* ibi: *Pręter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil idem ibi proprij iuris habiturus.* Et *c. frigentium,* ibi: *Vt nihil fundator ex hac basilica nouerit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur, 16. q. 7.* D. Gregorius *lib. 12. epist. 10.* *Enunciatarus ex more nihil illic conditori iuris alterius iam deberi, nisi processionis gratiam, quæ Christianis omnibus in commune debetur.* Quæ verba difficilia valde sunt, nam quid speciale per honorem processionis concedunt PP. Patrono, siquidem aiunt expressè, omnibus fidelibus hoc ius patronis commune esse? Glossa *in d. c. piæ mentis, verbo processionis,* ea verba accipit, & exponit processionis aditum pro iure præsentandi presbyteros, quia patroni habent ius præsentandi clericos, vt ab Episcopis instituantur. Sed hæc Glossæ sententia refellitur tum ex supra adductis *in c. 4.* vbi probaui, temporibus Gelasij, illius textus auctoris, adhuc patronis factam non fuisse gratiam præsentandi presbyteros ad Ecclesias, in quibus iuspatronatus habebant: tum quia aditum illum processionis omnibus Christianis esse communem, fatetur Pontifex: igitur non de hoc iure speciali patrono competenti loquitur. Quare ea sententia omissa, aliter verba illa exposuit Franc. Hallier. *de sacr. elect. sect. 8. art. 2. §. 1.* supponit enim, processionem sæpiùs accipi pro pręrogatiua honoris; quo in sensu Licinus Rufinus *in l. Imperator, ff. de donat. inter,* Imperatorem Antoninum constituisse refert, vt ad processum viri vxor ei donare possit. & Imperatores *in l. sancimus, C. de Consulibus,* procedendi verbo prærogatiuam exhibendi spectacula dixerunt; vnde dũ Gelasius aditum processionis patrono concedit, exponit Hallierius, id est locum honoratiorem, & sedem in Ecclesia, pręrogatiuamque accedendi ad oblationem in altari faciendam, iuxta tradita suprà *in c. 1. de vita & honest. cleric.* Vnde cauetur *lib. 1. Capitul. Caroli, c. 148.* Vt Episcopi prouideant quem honorem presbyteri pro Ecclesijs suis senioribus tribuant. Addit etiam Hallier. forsan prærogatiuam illam à Gelasio Patrono concessam in eo consistere, vt obuiam ei ab omnibus fidelibus cum primum ipse ad ædem sacram accederet, procederetur; quam prærogatiuã patronos aliquando vendicasse, constat ex eo, quod Theobaldus Comes Carnotensis ad monasterium S. Petri In Valle proficiscens, *Se* (inquit Fulbertus *epist. 21.*) *in monasterium recipi cum processione præmandat.* Inde Episcopum multitudine clericorum stipatum ad Ecclesiam procedere dicitur à B. Augustino *lib. 22. de ciuit. Dei, c. 8.* Sidonio *lib. 5. epist. 17.* Sulp. Seuero *dialog. 2. c. 11.* notaui in *c. auditis, de præscript.* Eandem Hallierij sententiam sequitur Altesserra *de Ducibus, c. 17. ad medium.* Ciron. *in parat. Ad hunc tit.* aditum processionis accipit pro accessu ad supplicationem, seu processionẽ solemnem, cui omnes Christiani miscebãtur, sed in varios cœtus distributi, vt probatur ex D. Gregorio *lib. 11. epist. 2.* ibi: *Erat Litania alia clericorum, alia monachorum, alia virorũ, alia fœminarum, alia monialium, alia infantium, & pauperum.* Vnde deducit Cironius, quod cùm Patroni fundatores Ecclesiarum intenderent peculiarem supplicationem, seu Litaniam ab alijs separatum habere, Gelasius eos in Litaniam cæterorũ fidelium redegit. Sed neutra ex his expositionibus placet, nam temporibus Gelasij per annos 592. non ita pax Ecclesiæ data erat, vt publicis processionibus, & Litanijs vti liceret, & semper perobscurum est, quod Gelasius affirmat, patrono aditum processionis concedi alijs fidelibus communem; vnde nullum honorabilem gradum, aut honorationem sedem, vel grauiorem locum illi concedit; sed id tantum illi permittit quod alijs fidelibus communiter conceditur. 8

Quare his sententijs omissis, vt quid in hac perobscura Gelasij epistola sentio, proferam, suppono processionem in ea epistola non accipi pro supplicatione, seu Litania, quam vulgò nos dicimus, *processian,* sed pro collecta, seu synaxi in ipsa Ecclesia facienda; non pro incessu, seu deambulatione extra templum, sed pro accessu ad ipsam Ecclesiam; vt etiam accipitur *in can. 17.* Synodi Laodic. ibi: *In processionibus Psalmos non connectere, id est ex diuersis versibus, & sensibus libri vnum canticum minimè coniungere, sed singulorum Psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Nam ibi processiones non sunt solemnes illæ deambulationes, seu lustrationes, quæ modò fiunt festi alicuius gratia, siue publicæ necessitatis causa, quas vulgus vocat supplicationes, rogationes, processiones; sed conuentus, & cœtus populi in Ecclesia, vt ex Græco textu eiusdem Concilij perspicuum est, *quod non oportet connectere Psalmos in conuentibus.* Vbi vides in illa veteri interpretatione Concilij, processiones esse synaxes, id est cœtus, seu conuentus: quod etiam ex sequentibus liquet, *Sed ad vnumquemque Psalmum interiecto spatio lectionem fieri.* Nam in ipsa Ecclesia, non verò inter eundum, lectiones fiunt. Quare optimè Theodorus Balsamon totum hunc canonem explicat de conuentu Ecclesiastico, in quo diuina officia peraguntur: & ita capiendus est locus epistolę 81. S. Leonis Papæ ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum: *Propter quod remeanti filio Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus, agnouit.* In hac enim epistola agitur de Missarum celebratione, & Clericorum ordinatione; & verbum *procedere,* est ad Ecclesiam conuenire, iuxta antiquam loquendi formam S. Augustini *lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8.* *Inde ad me curritur, vnde sedebam, iam processurus;* nempè in Ecclesiam. Vnde paulò post subiunxit: *Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia,* Ennodius in vita S. Epiphan. Ticinensis Episcopi: *Procedendum censuit omnibus in quolibet aeris errore maturiùs, ita vt vigiliarum formam lectoribus antecedens ad Ecclesiam præberes Episcopus.* Vbi vides procedere esse ad Ecclesiam ire. S. Hieronymus *epist. 22. c. 1.* ad Eustochium: *Rarus sit egressus in publicum, Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: numquam causa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processura sis.* Redarguit virginem, quod sæpiùs quàm par esset, ad templa Martyrum se conferret. In ea enim desiderabat raros excursus; cùm procedendi, ad Ecclesiam videlicet, causa deesse non posset, si quando necesse esset, nempè verbi Dei audiendi, aut Eucharistiæ sumendæ gratia, id faceret. De qua processione accipiendus est Tertul. *lib. 2. ad vxorem,* in illis verbis: *Si procedendum est, numquam magis familiæ occupatio obuenit.* Non enim agit ibi de circuitionibus illis, quæ vulgò processiones appellantur, quæ sanè tempore Tertulliani nondum erant in vsu, cum tunc Christiani in latibulis, & locis occultis sacra peragerent, Paganorum metu: quare Tertul. accipiendus est de processu, seu accessu ad Ecclesiam, iuxta alium locum ipsius Tertul. *de cultu fœminarum,* in illis verbis: *Vobis autem nulla procedendi causa, non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut vis sermo administratur.* Vbi procedere, esse ad Ecclesiam accedere, iam exposuerunt Menardus *in not. ad Sacrament. D. Gregorij; fol. 178.* Iacob Eberlon. *lib. de processionibus, cap. 1.* Theophilus *tom. 15. in Heteroclit. puncto* 8. Hallucinantur enim qui his locis Tertulliani solemnes processiones nostratibus consimiles accipiunt, vt Ludouic. à Cerda *ibi, & cap. 9. aduers. n. 5.*

8 Deinde sciendum est, olim constructores Ecclesiarum in proprijs prædijs, & possessionibus processionem hanc fieri, publicumque conuentum, seu fidelium cœtum ambijsse, *cap. certum, de consecrat. distinct.* 1. vbi ita D. Gregorius Episcopo Sorano rescribit: *Certum est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in Oratorio, quod Sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtiuis surreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitorij nobis oblatione suggessit, in possessionibus proprijs suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculet funeribus, & sepulchris, tantùm in comprehensis petitorio locis mysteria noueris pro solemnitate præstanda: vt defunctorum nomine solummodò diuina celebrentur officia, publica frequentatione, & processione cessante.* Luitprandus *in vita ipsius Gelasij*, ibi: *Multi constructores ædificabant, & sacris processionibus instituebant.* Et Imperator Iustinianus agens de ipsis Patronis *in Nouel.* 123. *cap.* 32. statuit, ne laici faciant publicum processum. His ergo suppositis credo, sensum Gelasij esse, vt Iulius, qui in possessione sua Ecclesiam construxerat, & consecrari desiderabat in honorem Sancti Auiti, post consecrationem ab Episcopo impensam, nihil proprij iuris in ea retineat, seu habeat, vltra aditum processionis, qui omnibus Christianis in commune debetur, idest, quod sicut in alijs Ecclesijs, vbi Missæ publicæ dicebantur, omnibus Christianis patebat aditus processionis, idest accessus ad synaxim, cœtum, seu conuentum; ita & Iulio vt patrono competeret aditus processionis, id est accessus, & facultas procedendi ad synaxim, & Missæ sacrificium audiendum
2 in Ecclesia in propria possessione constructa: notaui enim suprà *in cap.* 4. fideles plerumque in proprijs possessionibus construxisse Ecclesias pro solatio proprio, & familiæ suæ, vt ibi à presbytero Missæ sacrificium celebraretur. In ea ergo Ecclesia ita constructa concedit Gelasius patrono aditum processionis, id est facultatem accedendi ad eam synaxis causa, vt in alijs publicis Ecclesijs omnibus Christianis competit, & debetur: non tamen patronus potest publicum processum in ea facere, *ex dicto cap. certum*; quia illi tantùm aditus patet procedendi ad ipsam Ecclesiam, vt alijs fidelibus in publicis Ecclesijs competit. 9

His animaduersis pro expositione textuum *in dicto cap. piæ mentis, dicto cap. frigentium*, vt ad verba præsentis textus accedamus, nec in eis disertiùs expressit Alex. III. honorem processionis patrono debitum; tantùm enim ait, prò fundatione Ecclesiæ patrono honorem processionis seruari; sed non exprimit modum, seu formam ipsius honoris, an videlicet, vt eo accedente ad Ecclesiam, cæteri fideles procedant, vt exponebat Hallictius: an verò vt in processionibus, seu supplicationibus publicis locus honoratior illi debeatur, vt omnes repetentes hic, & scribentes de iurepatronatus, congesti à Barbosa in præsenti exponunt. Existimabam ego, Alexandrum III. agnouisse difficultatem veterum canonum circa hanc processionis prærogatiuam: & noluisse exprimere id, in quo consisteret aditus processionis; se tantùm honorem processionis patrono seruari debere, iuxta veteres canones statuit. Hodie tamen non est recedendum à communi acceptione horum verborum, & iuxta eam interpretationem honoratior locus præstandus est patrono in processionibus, & cæteris actibus in propria Ecclesia, veluti ad thurificationem, pacem dandam, & similia. Illud non omittendum est, quod qui iuspatronatus in aliqua Ecclesia, aut capella acquisiuit, non ideò ius sepulturæ priuatiuè quoad alios habet, vt docent Barbosa *lib.* 2. *iur. eccles. cap.* 10. *n.* 9. Murga *tom.* 1. *disquisit. tract.* 4. *disquisit.* 11. *per tot.*

g *Succurritur.*] *Cap. conted, cum sequent.* 16. *quæst.* 7. 10
Innocentius III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 86. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Ferro Manrique *de præced. quæst.* 34. *num.* 2. Mazius *in patrocin. debit. quæst.* 4. *num.* 95. Solorzanus *de iure Indiarum, tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 105. Costa *de remed. subsid. remed.* 106. *illat.* 2. Carleual. *de iudicijs, lib.* 1. *tit.* 3. *disput.* 20. Olea *de cess. iur. tit.* 3. *quæst.* 8. *n.* 28. Landmeter. *de veteri cleric. & monach. cap.* 2. *lib.* 2. *p.* 2. Canisius *in præsenti.*

C A P V T XXVI.

Innocent. III. *V. Rothomag.* a *Archiep.*

PEr nostras postulasti litteras edoceri, vtrum clericus aliquis ad vacantem Ecclesiam, in qua ius obtinet patronatus, *b* seipsum, si idoneus est, valeat præsentare. Cùm igitur nullus se ingerere debeat ad ecclesiasticæ prælationis officium, inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nullus se possit ad personatum alicuius Ecclesiæ præsentare, quantumcunque idoneus sit, & quibuscunque studij meritis adiuuetur. Datum Romæ, &c. iij. Idus Iunij, P. N. anno primo.

N O T Æ.

1 a ROthomagensi.] Ità etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epistolis ipsius Innocentij III. editis à Sirleto, *fol.* 116. De Rothomag. diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 24. *de rescriptis.*

2 b *Seipsum.*] *Cap. fin. de instit.* tum quia tanquam ambitiosus est repellendus, *cap. in scripturis* 8. *q.* 1. *l. si quemquam, C. de Episc. & Cleric.* tum quia inter præsentantem, & præsentatum realis debet dari distinctio, *d. cap. fin. de instit.* si tamen plures sunt patroni, potest vnus ab alijs præsentari, & præsentationi de se factæ consentire. Glossa *in cap. consuluit, hoc tit.* immò etsi vnicus sit, per liberam, & spontaneam institutionem Episcopi ab eo beneficium obtinere, preces emittendo, vt sibi prouideat de tali beneficio, vt pluribus relatis docet Barbosa *in præsenti*, *n.* 3. Potest etiam patronus filium proprium præsentare, vt probaui *in cap. quia clerici, hoc tit.*

C A P V T XXVII.

Idem *Conuentrensi* a *Episcopo.*

CVm propter laicorum discordias non debeat Ecclesijs præiudicium generari, graue gerimus, & indignum, quod (sicut nostro est Apostolatui reseratum) occasione dissensionis, quæ de iurepatronatus vertitur inter eos, Ecclesiæ plus debito remanent Rectoribus viduatæ, quod in ipsarum graue dispendium noscitur redundare. Verùm quia secundùm Apostolum instantia nostra communis est omnium Ecclesiarum solicitudo continua, volentes his, quæ præmisimus, ex debito Pontificalis officij obuiare, f. t. p. A. s. m. quat. si de iurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competit, infrà quatuor menses non fuerit diffinitum, extunc Ecclesiam ipsam, ap. rem. de persona non differas idonea ordinare: ita quod illi ex hoc non debeat in posterum præiudicium generari ab eo, qui ius euicerit patronatus. Datum Later. iij. Ianuarij.

N O T Æ.

a COnuentrensi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in ipsis epistolis Innocentij editis à Guillelmo Sirleto *fol.* 450. De Conuentrensi diœcesi Angli egi *in c.* 2. *de rescriptis*, & commentarium huius textus dedi suprà *in cap. eam te.*

CAPVT XXVIII.

Idem *Archid. Cancel. & Decano* [a] *Altissiodoren. Parisien.*

CVm dilectus f. Magister Vu. de Picerey pro seipso, & Magister H. de Fernemaco pro Decano de Ameli pro Ecclesia de Bardeuili inuicem litigarent, illis dil. f. G. sanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Cardin. concessimus auditorem, in cuius præsentia idem magister proponendo monstrauit, quod cùm olim ven. f. n. [b] Ostien. Episcopus legationis officio fungeretur in partibus Gallicanis, & Vu. de Montibus insignijsset charactere clericali, dil. f. Archid. Carnot. mandauit, vt Ecclesiam, quam in Archidiaconatu suo primò vacare contingeret, donationi suæ [c] reseruare curaret, inhibens ne alicui conferret eandem, in qua disposuerat eidem Vu. non habenti beneficium prouidere. Processu denique temporis, cùm in morte O. quondam Decani Alneoli Ecclesia de Borouilla vacasset, idem Archidiaconus contra mandatum eiusdem Legati, tam ipsam, quàm ipsum Decanatum G. f. n. concessit, qui aliam Ecclesiam in eadem diœcesi noscitur habere. Quod cùm ad prædicti Legati notitiam peruenisset, eos ad suam præsentiam conuocauit, & de prudenti consilio Archidiaconi facto cassato, antedictam Ecclesiam sic vacantem præfato Vu. concessit. *Et infra*: Vacante verò quadam præbenda in Ecclesia S. Marci Carnoten. cui ipsum Magistrum G. contingebat de iurepatronatus, Episcopus pia prouidentia, seu prouida pietate considerans, quod præbenda ipsa, cui cura animarum non erat annexa, magis sæpedicto Vu. congrueret, quàm eadem Ecclesia de Brachauilla, quæ Pastore assiduo indigebat, Ecclesiam ipsam vacantem eidem Magistro ad præsentationem dicti Archidiaconi, nullo contradicente concessit, & præbendam illam præfato clerico assignauit. Vnde ipse Magister supplicabat, eandem sibi Ecclesiam confirmari, vtpotè quam canonicè, ac etiam ad præsentationem veri patroni, se dicebat adeptum. Econtrà procurator Decani respondit, quod etsi dictus Legatus donationi suæ reseruari mandauerit primò in Archidiaconatu Carnoten. Ecclesiam vacaturam; circa tamen prædictam Ecclesiam hoc facere de iure non potuit, quia talis potestas sibi minimè competebat, cùm præsentatio clerici ad illam Ecclesiam, non tanquam clerico, sed [d] quasi laico ratione patronatus, non iure Archid. pertineret. Vnde cùm inhibitionem ipsius ob hoc idem Archidiaconus custodire minimè teneretur, alium ad eandem Ecclesiam de iure potuit præsentare; ac præsentatio eius debet, ex quo idonea facta est, firma censeri. Nos igitur his, & alijs, quæ coram eodem auditore fuere proposita, nobisque relata, fideliter per eundem diligentiùs intellectis, attendentes quod etsi præfatus Archid. memoratum Decanum, tanquam laicus ad illam præsentasset; quia tamen ipse Decanus per diœcesanum Episcopum admissus non fuit, sed alius ab eodem Archidiacono præsentatus, à diœcesano fuit Episcopo institutus, iuxta statutum bon. m. [e] Alex. PP. prædecessoris n. non primus, sed secundus ius est in eadem Ecclesia assequutus, etsi memoratus Archidiaconus præfatum præsentauit Decanum; quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat, suberat iurisdictioni Legati: vnde quia postquam idem Legatus donationem ipsius Ecclesiæ sibi decreuerat reseruandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præsentare, præsentationem minùs canonicè factam fuisse decreuimus, & ea penitus non obstante, concessionem eiusdem Ecclesiæ factam Magistro Vu. vltrò pronunciauimus canonicam extitisse; cassantes nihilominus, quod per delegatos à supradicto Archiepiscopo Senon. post ap. ad nos legitimè interpositam extitit attentatum, adiudicantes eidem Magistro præfatam Ecclesiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea, plenè, ac pacificè possidendam: prædicto Decano super hoc perpetuum silentium imponendo.

NOTÆ.

1 a ALtissiod.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.3.* De Decano Altissiodorensi, & eius iurisdictione nonnulla adduxi *in c.14. de præsumpt.*

2 b *Hostiensis Episcopus.*] Hugolinus videlicet Anaguinus Comes, qui Innocentio III. successit, & Gregorius IX. dictus fuit.

c *Seruaret.*] Legatus enim à latere potest reseruare primum beneficium vacaturum, etiamsi eius præsentatio spectet ad patronum ecclesiasticum, vt probaui *in cap. licèt, de offic. Legati*, vbi commentarium huius textus dedi. 3

d *Quasi laico.*] Quo casu Legatus etiam à latere non potest derogare iuripatronatus, nec beneficia talis iurispatronatus laicalis conferre; immò etsi à Pontifice super his beneficijs rescripta gratiæ impetrentur, retineri solent per iudices sæculares, vt probant Chopinus *de sacra pol. lib. 1. tit. 4.* Salgado *de retent. bullar. 2. part.* Salcedo *de lege pol. lib. 2. cap. 7. num. 26.* Zypeus *ad hunc tit. consult. 4.*

e *Alexandri PP.*] *In cap. quod autem, suprà hoc tit.*

CAPVT XXIX.

Idem a *Heliensi Episcopo.*

PAstoralis officij. *Et infrà*: Cùm autem sæpè contingat patronos Ecclesiarum laicos nunc vnum, nunc alium ad vacantes Ecclesias præsentare, solicitè postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, an clericus ad aliquam Ecclesiam à patrono laico præsentatus, si diœcesanus Episcopus ipsum non duxerit admittendum, ex huiusmodi præsentatione aliquid iuris assequatur in illa: & si fortè idem ad Sed. Apost. [b] appellauerit, & post appellationem ab ipso interpositam, idem patronus alium curauerit præsentare, ac Episcopus secundò instituerit præsentatum, idem ab ipso meritò debeat amoueri. Nos igitur bon. mem. [c] Alex. PP. prædec. n. pro sua reuerentia vestigijs inhærentes, qui inter præsentatos à laico conditionem possidentis censuit meliorem, dicimus quod institutio præsentati secundo loco à laico patrono robur obtinet firmi-

tatis.

tatis. Verumtamen constituimus, vt Episcopus, qui præsentatum idoneum malitiosè recusauit admittere, ad prouidendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus *d* puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse.

NOTÆ.

1 a *Heliensi.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & *in capite pastoralis, de rescript.* vbi aliàs partes huius Decretalis congessimus, & præsentem inscriptionem exposuimus.

2 b *Appellauerit.*] Sed quomodo appellatione ritè interposita potuit admitti secunda præsentatio, nec vt attentata reuocetur, contra adducta suprà *in cap.* 1. *de appel.* Respondetur, quod licèt hæc secunda præsentatio facta fuisset pendente appellatione, non tamen fuit celebrata contra appellationem, quia tunc primò præsentatus appellauit à denegatione institutionis, non verò petijt, ne secunda præsentatio fieret, vt docuit Balboa *in cap.* 1. *de appellat. num.* 48.

c *Alexander.*] *In cap. quod autem, hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedi.

d *Puniatur in eo.*] *Cap. non est, de tempor. ordin. lib.* 6.

CAPVT XXX.

Idem a *Auriensi Episcopo.*

POstulasti per Sed. Ap. edoceri, vt cùm Rectores parochialium Ecclesiarum quandoque quosdam præsentent ad suarum Ecclesiarum titulos ordinandos, vtrum electio talium ad ipsos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & si in his patronorum non est requirendus assensus, vtrum ius illis saluum remaneat eligendi, vt cùm ipsas Ecclesias vacare contigerit, titulati huiusmodi non sint alijs præferendi. Ad quod f. t. b. respondemus, quod per intitulationem huiusmodi nullum patronis præiudicium generetur, quin possint alios ad ipsas Ecclesias, cùm vacauerint, præsentare, nisi de patroni processisset assensu.

NOTÆ.

1 a *Auriensi.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* De Auriensi diœcesi Galleciæ nonnulla notaui *in cap. cùm causa, de probat.*

COMMENTARIVM.

2 IN hoc textu agitur de intitulatione in Ecclesia iurispatronatus, pro cuius expositione plura adduxerunt Couar. & Lambert. congesti à Barbosa in præsenti. Et breuiter sciendum est, nonnunquam Parochos, seu Rectores Ecclesiarum parochialium, sineire, immò & postulare ab Episcopo, vt alius clericus tanquam socius secum ordinetur, & instituatur in propria Ecclesia; quo casu ne beneficium diuidatur, constituitur certa portio clerico nouiter ordinato ex fructibus ipsius beneficij soluenda, *capite cùm non ignores* 15. *de præbend. cap.* 37. *de simon.* docet Quintanaduenas *lib.* 3. *ecclesiasticon, num.* 19. & iam notaui *in cap.* 2. *de præbend.* Dubitatur ergo ab Episcopo Auriensi, an quando ad petitionem Rectoris Ecclesiæ parochialis patronum habentis aliquis intitulatus, idest ordinatus erat, mortuo Rectore haberet ius aliquod ad ipsam Ecclesiam? Et respondet Innocent. III. illum nullum ius habere, immo patronum posse præsentare quem maluerit ad Ecclesiam parochialem vacantem, nisi patronus consensisset ipsi institutioni; quia tunc defuncto Rectore tenetur illam ratam habere, nec potest eam infirmare.

CAPVT XXXI.

Gregorius IX. *Archiep.* a *Eborac.*

TRansmissæ ad nos tuæ litteræ continebant, quod cùm Capitulum Eboracen. Ecclesiam de Gameforde vacantem, in qua ius obtinent patronatus, A. clerico concessissent, ipsi postmodùm L. clericum tibi ad eandem Ecclesiam præsentarunt, post appellationem ab eodem R. ad Sed. Ap. interiectam. *Et infra*: Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cùm ex vi iurispatronatus non concessio, sed præsentatio pertineat ad patronum, præsentatum (si aliquid non obsistat canonicum) instituere in ipsa Ecclesia poteris, vtpotè potiorem.

NOTÆ.

1 a *Eboracensi.*] De Metropoli Eboracensi Angliæ egi *in cap.* 2. *de rescript.*

COMMENTARIVM.

2 PRæsens Gregorij decisio ex suprà traditis, & sæpiùs in hoc titulo inculcatis facilè exponitur. Supponit enim Pontifex, iuspatronatus spectasse ad Capitulum Eboracense, & ita ecclesiasticum fuisse, & vacante Ecclesia de Gameforde Capitulum non præsentasse, sed concessisse ipsam Ecclesiam R. qui cùm ab Archiepiscopo non admitteretur, quia ab eo institutionem non acceperat, ad Sedem Apostolicam appellauit: interim Capitulum agnoscens virtute iurispatronatus non concessionem, seu collationem, sed tantum præsentationem sibi competere, Lucium ab Archiepiscopo instituendum præsentauit. In hoc casu consultus Gregorius decreuit secundum, Lucium videlicet, vt potiorem esse instituendum; nam licèt Capitulum vt patronus ecclesiasticus, si semel præsentasset Rodericum, non posset postea variare, ex traditis suprà *in cap. quod autem*; tamen cùm ipsum non præsentasset, sed absolutè ipsi Ecclesiam concessisset, concessio ipsa nulla fuit; & sic non potuit impedire quominus Capitulum Lucium vtiliter, & validè præsentasset: & quia ipse in præsentatione primus erat, iubet Gregorius Archiepisc. Ebor. vt ipsum tanquam potiorem instituat, reiecto R. ex traditis suprà *in cap.* 4. *hoc tit.*

TITVLVS XXXIX.

De censibus, exactionibus, & procurationibus.

CAPVT I.

Ex Concilio a apud Guarmac.

SAncitum est, vt vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer absque vllo seruitio tribuatur, & presbyteri in eis constituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium; non de domibus, nec de atrijs, vel de hortis iuxta Ecclesiam positis, nec de prædicto manso aliquod seruitium faciant præter ecclesiasticum: & si quid ampliùs habuerint, inde b senioribus suis debitum seruitium impendant.

NOTÆ.

1 a GVarmac.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 1. & apud Gratianum in cap. sancitum 25. 23. qu. 8. Burchardus verò lib. 3. Decreti, cap. 52. Carnotensis p. 3. c. 55. legunt, apud Vuormantiam: etiam reperitur textus hic lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 90. eisdem verbis ac in præsenti: quæ omnia licèt sint diuersa, non tamen sunt contraria, cùm plerumque Concilia Vuormatiensia dicantur Guarmatiensia, à ciuitate Vuormatia, seu Guarmatia, quæ est in Gallia ad Rhenum, sæpius subuersa, & sæpius à Galliarum Regibus instaurata, quæ à Brunichilde Regina venustate illustrata, sedes Regum Galliæ effecta fuit, & Cathedra eius Archiepiscopalis translata in Maguntiam. In ea ergo vrbe varia Concilia celebrata fuerunt: quatuor refert Coriolanus in summa; & cùm ex canonibus in eis editis plures transcripsisset Carolus inter sua Capitularia, vt refert Antonius Augustinus in epit. iuris Pont. in princip. tit. de collect. canonum, cap. 22. qui etiam dialog. 19. in Gratianum, num. 12. docet Concilia, maximè in Gallia, & Germania celebrata fontes fuisse Capitularium; inde præsens canon, qui editus fuit in Concilio Guarmat. seu Vuormat. reperitur inter Capitularia lib. 1. cap. 90. & Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in suis excerptis ita canonem hunc transcripsit: Vnicuique Ecclesiæ vel vna mansa integra absque alio seruitio attribuatur, & presbyteri in eis constituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium, nec domibus, nec de atrijs, vel hortis iuxta Ecclesiam positis, neque de præscripta mansa aliquod seruitium faciant, præter ecclesiasticum; & si aliquid ampliùs habuerint, inde senioribus suis secundùm patriæ morem debitum seruitium impendant. Excerpta hæc stant, & reperiuntur tom. 17. Conciliorum, fol. 493. in Regia editione, & in Concilio Meldensi canone 63. ita Patres sanxerunt: Vt secundùm canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludouici de agro ecclesiastico, & manso, ac mancipijs, quæ ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, nec de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam presbytero, aliquem censum persoluere cogat. In quibus auctoritatibus eadem sententia proponitur, quam statim exponemus, & ferè per eadem verba in omnibus legitur, & statuitur.

2 b Senioribus.] Seniores dicuntur maiores, nobilioresque Ecclesiæ, seu populi. De senioribus Ecclesiæ agitur in actis purgationis Cæciliani, & Felicis post collationem Carthag. ibi: Episcopi, Presbyteri, Diaconi, seniores plebis, ecclesiasticos viros. Et paulò post: Maximus dixit, Loquor nomine seniorum Christiani populi, & Catholicæ legis. Eorum meminerunt D. Augustinus lib. 3. contra Crescon. cap. 56. ibi: Peregrinus presbyter, & seniores Ecclesiæ Mutiscanæ regionis. Et epist. 136. ibi: Dilectissimis fratribus, clero, senioribus, & vniuersæ plebi Ecclesiæ Hipponensis. Epistola synodalis Concilij Cabarsitani apud eumdem Augustinum in enarrat. in Psalmum 36. sic: Necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ouile Dei sortita, seniorum litteris eiusdem Ecclesiæ postulantibus audire, atque discutere. Optatus lib. 1. Erant Ecclesiæ ex auro, & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secum portare poterat, quæ fidelibus senioribus commendauit. Et paulò post: Conuocantur suprà memorati seniores, qui faucibus auaritiæ commendatam ebiberant prædam. D. Ambrosius in epist. 1. ad Timoth. cap. 5. Synagoga, & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia. Tertul. in Apolog. Præsident probati quiqque seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti. Gregorius I. R. P. lib. 11. epist. 19. Si quid de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iustè possit offendere, non credas, sed præsentibus Ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est perscrutanda veritas. Inde seniores pro Episcopis, & Præpositis habentur in Concil. Tolet. 4. can. 23. relato in cap. 1. 12. qu. 1. cap. porrò, 84. dist. Concil. Matiscon. 1. can. 5. ibi: A senioribus coerceatur. De senioribus laicis agitur in can. 91. Ecclesiæ Afric. ibi: Magistratus, vel seniores locorum. Nouella Leonis, & Maiorani ad Basil. PP. tit. 1. Illustris sanè, & præcelsa magnificentia tua omnium prouinciarum Rectores suis auctoritatibus admonebit, vt principales, vel seniores vrbium singularum, tam Curiarum, quàm reliquorum corporum. Gregorius Turon. de Theodoro Massiliensi Episcopo loquens, ibi: Ille epistolam, vt aiunt, manu maiorum Childeberti Regis subscriptam protulit, dicens: Nihil per me feci, nisi quæ mihi à Dominis nostris, & senioribus imperata sunt. Ex in collat. Carthag. cog. ait. 1. cap. 5. Vniuersos etiam cunctarum prouinciarum Curatores, Magistratus, & omnis ordinis viros, necnon & auctores, procuratores, vel seniores singulorum locorum pari admonitione conuenio, quatenus in ciuitatibus, locisque, in quibus consistunt, vtriusque partis Episcopos conuenire, vel suggestorum confessione, vel sub cuiuslibet scripturæ documento extante festinent. Et lib. 1. Capitul. cap. 48. ibi: Vt Episcopi prouideant, quem honorem presbyteri pro Ecclesijs suis senioribus tribuant. Et cap. 58. Vt nullus presbyter chartas scribat, nec conductor sui senioris existat. Quibus opponuntur iuniores populi, de quibus lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 167. ibi: Vt primò omnium seniores semetipsos de ebrietate caueant, & eorum iunioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant. Et lib. 3. cap. 63. de vulgari populo: Et vnusquisque suos iuniores distringat, vt meliùs obediant, ac meliùs consentiant mandatis Imperialibus. In legibus Aleman. tit. 78. l. 5. Si coquus, qui iuniorem habet, occiditur. Gregorius Turon. lib. 5. cap. 26. ibi: A iunioribus Ecclesiæ iussit bannos exigi pro eo, quod in exercitu non ambulassent. Concil. Matiscon. 1. can. 8. Paris. 2. can. 13. Narbonense sub Recharedo, cap. quicunque, 33. q. 2. plura de senioribus. Iunioribusque congesserunt Bignonius ad Marculfum lib. 1. c. 3. Iustel. in notis ad can. 91. & 100. codic. can. Ecclesiæ Afric. Bosquetus in notis ad Innoc. III. lib. 2. regestr. 14. epist. 135. Georg. Ambian. ad Tertul. cap. 39. obseru. 2. Borrucius de verbis feudal. verbo Senior, Cuiac. lib. 1. feudor. tit. 1. fol. 809. Lindembrog. in glossar. verbo Iunior.

COMMENTARIVM.

DIfficilis valdè est textus hic, tam in verborum serie, quàm in sanctione: spectat ad ius antiquum Galliæ, ex cuius prouinciæ legibus tantum explicari, & illustrari debet; & qui voluerit iuxta ius commune aliarum gentium illum accipere, in miseros lapsus passim incidet. Prius ergo sciendum est, quid sit mansus integer, ex quo seruitium aliquod præstandum non est, quod anxiè quærunt Cuiac. lib. 1. feud. tit. 1. Boetius Epon. in cap. non minus, num. 61. de immunit. Eccles. Pennotus lib. 3. hist. canonic. regul. cap. 2. num. 3. Filesacus in cap. 4. §. 2. de offic. ordin. Germonius ad hunc tit. & de indult. Cardin. §. Pro quo, num. 12. Bosquetus ad Innoc. lib. 1. epist. 21. Zerda in aduers. cap. 77. & 185. num. 119. Sirmondus ad Capitul. Caroli, fol. 23. Lindembrog. in Glossar. verbo Mansus, Altesserra lib. 6. dissert. cap. 11. Et 3

mansus est certus agri modus, cum structura ad culturam, & mansionem necessaria. Henricus Imperator in diplomate apud Latium: *Vnum regalem mansum cum omnibus suis pertinentijs, & vtriusque sexus mancipijs, terris cultis, & incultis, areis, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, siluis, venationibus, sagimationibus, cum omni vtilitate, quæ aut describi, aut nominari potest, in proprium tradidimus*. Mansus integer, de quo hic, idest iustis terræ mensuris completus, continet duodecim iugera terræ.

4 Dos igitur cuiusque Ecclesiæ parochialis ad minus mansus erat, *cap.2. de iurepatron. in 5. compil.* Ausonius *lib. 5. histor. cap.*10. ibi: *Volens etiam Imperator Carolus vnamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per huiusce modi inopiam cultus negligerentur diuini, inseruit prædicto edicto, vt super singulas Ecclesias mansus tribueretur, vnus cum pensitione legitima, & seruo, atque ancilla.* Concil. Colon. sub Carolo Crasso *can* 4. *Ne ex dote Ecclesiæ, idest ex vno manso, & quatuor mancipijs census exigatur.* Metense *can.2. De vno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipijs, vel eorum procreatione nullus census deinceps exigatur.* Licèt aliquando pro facultatibus, & pietate fundatoris Ecclesiæ, duo, vel plures mansi assignarentur. Sanctus Stephanus Rex Hungariæ *lib.2. Decret. tit.34. Dotem parochialis Ecclesiæ sic constituit: Decem villæ Ecclesiam ædificent, quam duobus mansis, totidemque mancipijs dotent, equo, & iumento, sex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestijs.* Quod verò mansum canones appellant, Concilium Valentinum Galliæ colonicam vestitam appellat *can.9.* ibi: *Sæculares, & fideles laici, si condere basilicas voluerint in prædijs suis, sicut edictum pijssimorum Augustorum continet, vnam colonicam vestitam cum tribus mancipijs donationis gratia eis conferant, moxque Episcoporum iuri, & sanctæ matris Ecclesiæ eandem basilicam submittant.* Notarunt Lemaistre *lib.* 2. *de bonis Eccles. cap.*11. Filesacus *in cap.4. §.2. de offic. ordin.* Et certè tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum sacerdotes, vt nefas esse crederent quicquam de integritate mansi prædij ecclesiastici deficere. Vnde Archidiaconi Ecclesias lustrantes solebant in primis sacerdotum commodis prospiscere, & percontari, num mansum integrum, & iustam terræ portionem obtinerent. Quod si quid deesset, tunc certè parochianos ad supplendum iustæ mensuræ congruentis cumulum adigebant. Patet ex capitul. Hincmari Rhemens. *tom.3. Concil. Gall.* in quibus Archidiaconis imperat, vt inquirant de manso Ecclesiæ: *Si habent mansum habentem bunuaria duodecim, præter cæmeterium, & cortem vbi Ecclesia, & domus ipsius continetur; aut si habeat mancipia quatuor.* Deinde sciendum est, varia olim fuisse mansorum genera; alij dicebantur tributales, alij indominicati, ingenuiles alij. Aymonius monachus *lib.5. histor. cap.*35. vbi de tributo, quod Carolus Caluus Romam profecturus in vniuersa Gallia pendi constituit, terram vniuersam diuidit in mansos ingenuiles, & indominicatos, his verbis: *Placitum generale Kalendis Iunij habuit, vbi per capitula, qualiter Regnum Franciæ filius suus Ludouicus cum fidelibus, & regni primoribus regeret, vsquedum Roma rediret, ordinauit, & quomodo tributum de parte Regni Franciæ, quàm antè mortem Lotharij habuit, sed & de Burgundia exigeretur, disposuit, scilicet vt de mansis indominicatis solidus de vnoquoque manso ingenuo, quatuor denarij de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarij; de manso verò seruili duo denarij de censu dominico, & duo de facultate mansuarij conferendo.* Itaque de mansis tributalibus cum agris tributarijs non erit difficilè eorum naturam assequi, & coniectari. Nempè mansi tributales sunt quibus à Principe tributum erat impositum ad onera bellica, & sumptus Reipublicæ procurandæ. Tributorum autem, originem referunt ad Carolum Magnum, qui fracta Longobardorum feritate, victis ciuitatibus tributum imposuit, quod maximè pendere cogerentur cùm iter per Prouincias Imperator faceret: ita Sigonius *de regno Italiæ, lib.4. Feudatarijs,* inquit, *ciuitatibus, Ecclesijs, ac monasterijs certa tributorum genera imposuit, foderum, paraturam, & mansionaticum appellata, quæ aduenienti potissimùm in Italiam Regi persoluerent. Quæ deinde pro ipsius, & successorum eius benignitate, aut ex parte leuata, aut in totum remissa sunt.* Foderum autem, paratura, & mansionaticum erant certa tributa, vt exponit idem Carolus Sigonius *lib.7. de Regno Italiæ, sub Othone Magno*: vbi agens de Longobardis, qui in tributis imponendis veteres Gallos imitati sunt, ait: *Tributa, quæ ille Fridericus à Francis instituta retinuit, fuere foderum, paratura, & mansionaticum. Foderum summa quædam tributi fuit, quam aduenienti in Italia Regi populi soluere tenebantur, pro qua sæpè etiam æstimata pecunia pendebatur: paratura sumptus, quem ijdem in vias, pontesque fluminum, quà transiturus, aut quà aditurus Rex erat, reficiendos impendere: mansionaticum verò sumptus in tecta, &c.* quæ Regno exercitui in agro hospitanti necessaria præbere iubebatur. De fodro agitur *lib.3. legum Longobard. tit.*8. apud Fridericum *de pace Constant.* Petrum de Vineis *lib.2. epist.* 29. De mansionatico *lib.2. capit. tit.*17. De paratura extat septima formula Marculfi. Mansus indominicatus nihil aliud erat, quàm prædium aliquod insigne, vbi nobilium domicilium erat: hodie dicimus, *Señor de tal casa, ò lugar*: de eo Aymonius *lib. 5. cap.*35. agit. Mansus verò ingenuilis dicebatur ille, quem dominus prædij colendum tradebat hominibus ingenuæ, seu liberæ conditionis, quibus vnus præerat mansatius, qui certum censum, seu pensionem, siue nummariam, siue frumentariam domino prædij persoluebat: de quibus mansis plura tradit Lemaistre *de bonis Eccles. lib.2. cap.3.*

His animaduersis, iam apparet verus sensus præsentis 5
canonis: in eo iubent PP. Ecclesiæ Gallicanæ, vt vnicuique Ecclesiæ vnus mansus integer, idest instructus, & vestitus absque vllo seruitio tribuatur, idest absque tributo, videlicet fodero, paratura, & mansionatico; quia mansus pro dote Ecclesiæ assignatus immunis erat à quocunque seruitio. Concil. Meldense *can.*63. & in capitul. Heraldi Turon. *cap.*40. & in canonibus Isaaci Lingonensis in præfatione cautum fuit, ne cuiquam seruitio obnoxius sit mansus Ecclesiæ; & discretiùs id statuerunt Carolus, & Ludouicus *lib.5. capitul. cap.*45. his verbis: *De vno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi seruitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, Comes, vel missus, hoc quod inde subtractum est, presbyteris cum lege sua restituere faciant.* Et sanctissimè quidem ita prospectum est, ne mansus, aut redditus Ecclesiarum parochialium vllo onere premerentur, neue ex earum dote vllum censum laici perciperent, quia temerè Ecclesiarum fundatores sæpius illum extorquebant. Concil. Trosleian. *can.6.* Metense *can.*2. Coloniense *can.*4 Valentinum *can.* 9. ibi: *Item quia parochiales presbyteri indignè à sæcularibus premuntur, nullaque reuerentia sacerdotali gradui ab aliquibus seruatur; & quia possessiunculæ, vel dotes basilicis collatæ irreuerenter auferuntur, placuit vt ipsi presbyteri sub Episcopis, quibus adiutores sunt, maneant, & sub matre Ecclesia liberè, & quietè officium ecclesiasticum exequantur: dotes verò à fidelibus designatæ basilicis ad hoc, quod statutum est, ab eis vindicentur, nullaque redhibitio census inde à quolibet sæculari exigatur.* Immò & Episcopis, & Archidiaconis prohibebatur ex his mansis vllum seruitium exigere, *capitul.5. lib.2.* vbi ita cauetur: *Ne verò Ecclesiæ* illis *commissæ in restauratione, aut luminaribus, iuxta possibilitatem rerum ab illis negligantur, vestra nihilominus inuigilare debet solertia, & sicut alios prohibetis, ne de mansis ad Ecclesiæ luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos, & vestri Archidiaconi, de eisdem mansis nihil accipiendo alijs exemplum præbeatis; sed potiùs ad id, ad quod data sunt, seruire concedatur, vt totum, sicut dictum est, in restauratione Ecclesiarum, & luminaribus vestra auctoritate, & studio cedere possit.* Ex manso igitur, idest propria dote Ecclesiæ non tenebatur presbyter aliquod seruitium domino mansi, qui illum pro dote assignauit, impendere, nec de decimis, & oblationibus in ipsa Ecclesia perceptis; sed tantùm spirituale, seu ecclesiasticum seruitium illi præstare debebat. Concil. Trosleian. *can.6.* ibi: *Quia mitis, & humilis magistri discipuli sumus, presbyteris nostris humilitatis exempla, ac monita dare debemus, videlicet in quorum ditione suæ consistunt Ecclesiæ, congruum honorem, & obsequium impendant debitum, idest spirituale, atque ecclesiasticum: & hoc sine vllo typho, vel contentione, vel rebellione; saluo namque ministerij sui iure debent se gratiosos exhibere senioribus, & parochianis suis, de quorum oblationibus viuunt, & cum debita humilitate spiritualia eis obsequia ministrare.*

Hæc de mansis pro dote Ecclesiæ assignatis, & eorum 6
immunitate ab omni seruitio temporali. Sed quia Ecclesiæ vltra dotem plerumque alium mansum habebant, seu alia prædia, quæ erant veluti dotis incrementum, nec ita in subsidium necessitatis Ecclesiæ deseruiebant, mansi isti, si antequam Ecclesiæ traderentur, tributum exsolvebant,

uebant, similiter & postea illud pendebant, vt Imperatores Carolus, & Ludouicus sanxerunt *lib. 4. Capitul. cap. 37.* ibi: *Quicunque terram tributariam, vnde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum quod inde soluebatur, omni modo ad partem nostram persoluat, nisi fortè talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipsum tributum sibi donatum possit ostendere.* Vnde, ni fallor, apparet verus sensus præsentis canonis; in eo enim nullo modo agunt PP. de aliquo seruitio Episcopi, seu alijs superioribus Ecclesiasticis præstando, vt volebat Primarius noster Parexa *in repetit. ad hunc textum*; sed de tributo ex manso Ecclesiæ, vel alijs prædijs ab ea possessis soluendo seniori, idest pristino Domino mansi, vel Principi: & PP. sanxerunt, firmaruntque Imperatores Carolus, & Ludouicus, quod vnaquæque Ecclesia suum mansum integrum, idest instructum, vt suprà retuli, haberet, & presbyteri in ipsis Ecclesiæ constituti, nec de decimis fidelium, aut oblationibus, prouentibusue ex domibus, areis, vel hortis, neque ex ipso manso aliquod seruitium faciant temporale; sed tantùm Ecclesiasticum, hoc est spirituale, vt in dicto canone 6. Con[...] [...]cran. sicut patronus, qui à liberto sacris ord[...] [...]to non potest operas temporales exi[...] [...]tuales verò petere valet, *cap. eo libentiùs, de seruis non ordin.* Si autem ipsæ Ecclesiæ alia prædia habent, vltra prædictum mansum, ex his tributum quod pendere solebant senioribus, idest Iudicibus, aut Magistratibus, seu Dominis illius prædij, debitum seruitium impendant; quia tunc prædia illa transeunt cum suo onere, nec similia prædia habent priuilegium dotis Ecclesiæ. PP. enim, & Imperator priuilegium hoc exemptionis concesserunt manso Ecclesiæ, quia necessarius est ad alimoniam Rectoris, & aliorum ministrorum Ecclesiæ, necnon eius luminaria, & similia; non autem alijs prædijs, quæ pro dote Ecclesiæ assignata non erant, in quibus æqualis ratio fauoris, & necessitatis non vigebat.

C A P V T II.

a Augustinus *super epistola ad Romanos.*

OMnis *b* anima sublimioribus *c* potestatibus subdita sit. *Et infrà*: Et vos subditi esse debetis. Ideò enim tributa præstatis, quia hæc est probatio subiectionis.

N O T Æ.

1 a *AVgustinus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* Sed hæc verba non reperiuntur inter opera D. Augustini; extant tamen priora illa: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est*, in epistola 13. D. Pauli ad Romanos; illa autem, *Et vos subditi esse debetis*, exprimunt sententiam Glossæ ordinariæ, quæ ait: *Et ideò subiecti*; & illa, *Ideò enim tributa præstatis*, sunt D. Pauli; tandem illa, *Quia hæc est probatio subiectionis*, sunt Glossæ interlinearis; vnde Compilatores textum hunc ex ipsa D. Pauli epistola, & eius glossa transcripserunt.

2 b *Omnis anima.*] Idest omnis homo, vt passim in sacra pagina anima sumitur, vt actuum Apost. cap. 7. *Accersiuit Ioseph patrem suum Iacob, & omnem cognationem in animabus septuagintaquinque.* Exodi cap. 1. *Omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Iacob.* Ezechielis cap. 4. *Ecce anima mea non est polluta.* Isaiæ cap. 49. *Ad contemptibilem animam.* Et passim.

3 c *Potestatibus.*] Idest Principibus, & Magistratibus, qui potestate regendi, & imperandi pollent. Ponitur enim abstractum pro concreto, videlicet Potestatibus, idest potestate præditis, vt *in cap. fin. de iudicijs.*

COMMENTARIVM.

4 PRo huius textus expositione sciendum est, apud Hebræos Iudam Gaulianistam, seu Galilæum, cum suis sectatoribus in eo errore fuisse, videlicet solum Deum esse recognoscendum tanquam Principem, & Dominum; omnes verò Principes humanos, & per consequens omne regnum politicum esse respuendum, vt refert Iosephus *lib. 18. antiquit. cap. 1. & lib. 7. de bello Iudaico, cap. 29. & 31.* & tradit D. Hieronymus in epistola Pauli ad Titum, *cap. 2.* Quare calumniosè interrogarunt Iudæi Christum Dominum nostrum, an liceret tributum Cæsari soluere? Vt si responderet, tributum esse soluendum, iuxta opinionem eorum infringeret legem libertatis per Moysem datam: si autem soluendum non esse diceret, in Cæsarem peccaret. Et quia Christus Dominus, & eius Apostoli origine erant Galilæi, & simul legem, quam prædicabant, appellabant legem perfectam libertatis, *Ioannis cap. 8.* ibi: *Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis*; ideò Apostoli, & primi Christiani de hoc errore Gentibus suspecti fuerunt, vt constat ex Iustino Martyr. *apolog. 2.* Clemente Alex. *lib. 4. strom.* qui refert inter alias causas persecutionis Ecclesiæ hanc vnam fuisse, quia videlicet per legem Euangelicam, quam audiebant esse libertatis, Regna, & Respublicas sæculares euerti Gentiles credebant; vnde Apostoli vt hanc erroris causam tollerent, sæpè sæpius prædicarunt Principibus esse obediendum, illisque tributum soluendum, ne in odium traheretur Christiana religio, aut Christiani abuterentur libertate fidei ad obedientiam Principibus negandam. D. Petrus *epist. 1. canon. cap. 2.* ibi: *Subiecti estote omnes humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi tanquam præexcellenti.* Vnde tot argumentis in præsenti epistola 13. ad Romanos intendit D. Paulus probare omnem hominem obedire debere supremis Potestatibus, quibus ideò tributa præstant: quæ verba Apostoli sunt, & rectè exposuit Glossa ordinaria; quia tributorum præstatio probationem inducit subiectionis. Facit D. August. in præsenti epistola, dum ait: *Ideò tributorum, & censas persoluendi meminisse Apostolum, quoniam nascentis Ecclesiæ initio libertati Christianæ nimis adhærentes quidam nulli hominum honorem deferebant, aut tributa pendebant; contra quod scriptum est ab eodem Apostolo ad Timoth. 1. cap. 6.* Et clariùs idem sanctus Doctor ostendit ad eandem epistolam Pauli: *Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum debitum honorem eis potestatibus, quæ hæc curant, in magno errore labitur.* Idem peccatum falsò primis Christianis insimulatum agnoscunt, & suis apologeticis impugnant Iustinus Martyr *d. apol. 2. ad Antoninum*, Tertul. *in apolog. aduersus Gentes, cap. 31. & 35. & ad Scapulam cap. 2. & de idololatr. cap. 15. & aduersùs Gnost. cap. 14.* Arnobius *lib. 4. aduersus Gentes*, Ignatius *epist. 10. ad Smyrn. & in epist. 2. ad Antioch.* Irenæus *lib. 3. cap. 24.* Martialis Lemouic. *epist. 2. ad Tolosanos*; & post eos sub Cæsaribus Chrysostomus *ad epist. 1. Pauli ad Roman. cap. 13.* Ambrosius *lib. 4. in Lucam, cap. 5.* Hieronymus *epist. 4.* August. *epist. 5. & 54. & ad psalm. 118. concione 31. & in propositionibus ad epist. ad Roman. propos. 13.* Optatus Mileuit. *3. aduersùs Parmenianum*, Symmachus Papa *in apolog. ad Anastasium Imp.* Fulgentius Ruspensis Episcopus *lib. 1. de mysterio Mediatoris Christi ad Trasimundum Regem*, Isidorus Pelusiota *lib. 2. epist. 216.* & sequiore sæculo, non sensu, Ioannes Sarisbar. *lib. 4. polycrat. cap. 1.* Nec est ratio, quare hæc verba D. Pauli referantur ad clericos, ecclesiasticasque personas, cum tantum Apostolus agat generaliter de omnibus Christianis, qui licèt per Euangelicam legem liberati sint à præceptis veteris legis, non tamen exempti sunt ab obedientia Principibus præstita; & ita non potest textus hic expendi contra immunitatem clericis, ecclesiasticisque personis à tributis competentem, vt vulgò expendi solet: notarunt post alios Suarez *lib. 1. aduers. Reg. Angl. cap. 1. & lib. 4. cap. 2. num. 9.* Martha *de iurisdict. part. 1. cap. 25. & p. 2. cap. 6.* Valenzuela *contra Venetos p. 4. num. 140. & 184.* & ni fallor, hæc est vera & propria præsentis textus interpretatio. Generaliter verò Principibus esse obediendum, probatur *ex cap. 22. Exodi, vers. 28.* ibi: *Principi populi tui non maledicas*; vt agnouerunt Paulus *actuum Apost. cap. 23. vers. 5.* Apostoli *in can. 84.* PP. Concil. Tolet. *5. can. 5. & ex 1. Paralip. cap. 16. & psalmo 104. vers. 15. Nolite tangere Christos meos*, &c. quos sæpè pro fide & obedientia Regibus debita

vtun-

uuntur PP. Concilij Tolet. 4. *can.* 75. Tolet. 16. *can.* 9. Probatur etiam ex D. Paulo 1. *ad Timoth cap.* 3. & *ad Titum cap.* 3. *epist.* 1. *Petri*, *cap.* 2. *vers.* 13. *can.* 84. *Apost. cap. Iulianus* 94. *cap. qui resistit* 9[illegible] *seqq.* 11. *qu.* 3. *cap. quæ contra*, 8. *dist. cap. man*[illegible] *cap.* 2. *de maiorit. & obed.* Concil. Paris. sub [illegible] *cap.* 8. Melden. sub Sergio *can.* 2. Turon. 2. sub Carolo, *can.* 1. Magunt. sub Rabano *can.* 5. Tolet. 4. *can.* 75. Tolet. 6. *can.* 17. Tolet. 7. *can.* 1. & alijs congestis ab Anton. August. *in epit.* 3. *part. lib.* 35. *tit.* 2. Probant fusè Bellarminus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. Solorzanus *de iure Ind. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 77. Larrea *alleg.* 63. *ex num.* 5. Valenzuela *consil.* 4. *num.* 79. & fusè & eruditè Illustr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episc. Lusit. fol.* 18. *num.* 81. *cum sequent.*

C A P V T III.

Gregorius *Stephano* a *Chartulario*.

SCientes magnitudinem charitatis vestræ toto Dominum corde diligere, ob hoc ea, quæ in *b* massis de iure quondam Patricij viri piæ recordationis contra præcepta dominica, contraque canonum regulam commissa esse didicimus, ad eius necesse duximus referre notitiam: quatenus hæc, quæ perpetrata sunt, corrigi debeant, & alij deinceps tentare non præsumant. Insinuatum igitur nobis est, in massa, quæ nuncupatur Marato, de Abbate monasterij Sancti *c* Georgij, quod in eadem situm est, duos monachos refugisse, & vnum quidem ex eis iam coniugem accepisse, alium autem laicum effectum sæculariter viuere; cùm nec ex familia massæ homines ipsi esse liberi asserantur: & vel si secundùm conditionem debuissent agere, contra Deum erat, vt post adeptum diuini officij cultum, ad sæcularem vitam, atque habitum remearent. Vnde hortor, vt habita iudicis æterni consideratione, monachos ipsos retrudi sine dilatione faciatis, ne eorum exemplo, cum vestro, quod absit, peccato, cæterorum monasteriorum districtio dissipetur; sed magis vt magnitudinis vestræ solatio alijs monachis spes gerendi talia submoueatur. Asserit autem prædictus Abbas, presbyterum prædictæ massæ nouas monasterio ipsi velle imponere consuetudines, quæ ex tempore conditi monasterij per triennale tempus hactenus non fuerunt: siquidem si quid Deo illic munificentiæ gratia à fidelibus viris *d* oblatum fuerit, portionem se asserit debere percipere; quod magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere: & si hoc ab initio non fuit, etiam habentibus temporibus aliud nouiter imponi non concedat; quia maximè exiguæ substantiæ, & monasterium pauperum esse didicimus, & Abbatem ipsum hospitalem omninò esse multorum attestatione didicimus.

N O T Æ.

1 a CHartulario.] Valdè corrupta est præsens inscriptio, tam in prima quàm in sexta compil. In prima legitur, *ad Stephanum Castronem*; in secunda verò, *Stephano Cantori*: sed eam, & litteram textus restituo ex epistolis D. Gregorij *l.* 12. *indict.* 7. *epist.* 20. Chartularius in vtroque iure diuersimodè accipitur: in iure ciuili numerarijs, actuarijs, & scriniarijs adiungitur *in tit. C. de numer. actuar. chartul.* à charta, vel chartula ita dictus, qui omnes rationes publicas tractabat; ideòque eorum officium in obseruatione rationum consistebat, *l.* 11. *C. de diuers. offic. l.* 25. *C. de sacros. Eccles.* De his Cuiacius *in l.* 10. *C. de numer.* Gutherus *l.* 2. *de offic. dom. c.* 14. Panciroла *l.* 1. *var. c.* 27. & *l.* 2. *c.* 188. Iuretus *ad Symmachum l.* 9. *epist.* 23. Buleng. *l.* 4. *de Imper. Rom. cap.* 10. Zerda *in aduers. c.* 17. *n.* 5. Amaya *in l.* 3. *C. de can. largit.* notaui *in c.* 8. *de præsumpt.* Etiam officium chartularij refertur à Leone, & Anthemio *in d. l.* 3. *C. de canone*, his verbis: *chartularios, qui de cohortalibus officijs vniuscuiusque prouinciæ largitionales titulos tractare constituuntur.* Et magni chartularij mentio fit apud Curopalatem, & chartularij Magistrorum equitum, & peditum *in l.* 6. *C. Theod. de diuers. offic.* notarunt Grethserus *ad Codinum l.* 1. *c.* 4. Balsamon *in nomocan. tit.* 8. *c.* 1. Lindembrog. *in notis ad Paulum Vuanfrid. c.* 1. *l.* 2. *de gestis Longob.* In ecclesiastica politia chartularij nomen longè minoris fuisse dignitatis, probat D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Sicil. sacr. not.* 3. *n.* 11. Illud constat ex præsenti epistola, & alijs ipsius Gregorij, apud Latinos chartularium de causis ecclesiasticis cognouisse, vt iam notauit Baronius *anno* 591.

b *Massis.*] Masse nomen, & appellatio, vt apud Gallos, 2
& Germanos recepta fuit, ita massæ vocabulum apud Latinos vsitatum. Est autem conglobatio quædam, seu collectio possessionum, ac prædiorum: cuius nominis meminit Cassiodorus *l.* 8. *epist.* 33. vbi Rex Athalaricus iubet conductores, ac possessores massarum prospicere, ne rustici in mercatores, aliosque peregrinos insiliant, qui ad natales S. Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Et Ecclesiam Romanam varias massas habuisse, iam probauimus *in c.* 2. *de pactis.*

c *Georgij.*] Monasterium hoc sancti Georgij de Tiracola, seu Troculis, est in Sicilia, à Rogerio Comite amplè di- 3
tatum, cuius fundationem, & priuilegia refert D. Rochus Pirro *tom.* 3. *Sicil. sacr. fol.* 61.

d *Oblatum fuerit.*] Iuxta adducta *in c.* 1. *de statu monach.* & commentarium huius textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

C A P V T IV.

Idem a *Constantino Episcopo*.

LIcèt multùm. *Et infrà*: Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas sua grauat, inhumanum est nimis in collectione affligere, cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.

N O T Æ.

1 a COnstantino.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub tit. de restit. spol. c. 7. & inscriptionem exposui, ac historiam huius textus retuli *in c.* 2. *de restit. spol.* vbi etiam notaui, quare Pontifex in præsenti de causa collectarum temporali pronunciasset.

COMMENTARIVM.

2 LIcèt verum sit, cæcos, pauperes, miserabilesque personas à muneribus omnibus personalibus immunes esse, *l.* 2. *§. corporis, ff. de vacation. muner. l. vnicum, C. eodem tit. l.* 10. *l. vnic. C. de superindict. l. formam, §. illam, ff. de censibus, l. cura, §. deficientium,* & *§. inopes, ff. de muner. & honor. c. iudicatum,* 89. *dist. l.* 1. *qui morb. l.* 10. probant Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. l.* 1. *c.* 19. *n.* 28. Michelorius *in tr. de cæco, c.* 23. tamen à realibus, quę ratione prædij debentur, non sunt exempti, quia terra ipsa tributum, seu pensum pendit, argumento capitis *conuenior* 23. *q.* 8. *c. si quis laicus* 16. *qu.* 1. vnde præsentem textum de collectis personalibus, non verò de reali-

realibus accipit Michelorius *vbi suprà*. Sed verius credo, pietatis causa tributum etiam reale cæco, similiue miserabili personæ remitti debere, Gregorium in præsenti rescribere; non quia stricto iuris rigore à tributo reali cæcus exéptus sit, vt iam notauit Parladorius *l. 1. rer. quotid. c. 3. n. 28.* vnde nimis impudenter Antibolus *in tr. de muner. §. 2. n. 28.* ausus fuit inscitiæ arguere nostrum Gregorium in præsenti, quasi ignorasset alias esse collectas reales, alias personales: nec etiam benè Prosdocimus *de different. leg. & can. nu. 144.* differentiam constituit inter ius ciuile & canonicum, quasi iure ciuili attento cæcus immunis non sit à collectis realibus; secus verò inspecto iure canonico.

C A P V T V.

a Paschalis II. *Comitissæ* b *Mathildæ*.

PEruenit ad nos, quod c Fraxinorensis Abbas Carpensem Ecclesiam fuerit deprædatus, occasione videlicet cuiusdam census, qui ad quid solui debeat, ignoratur; de quo nimirum cùm nos Archipresbyter interrogaret, quod rationabile videbatur, respondimus: census enim ignorantiæ, nec diuinis, nec humanis legibus inuenitur. Oportet quippe, vt census omnes, ad quid, & quomodo persolui debeant, præsciatur. Mandamus ergo dilectioni tuæ, vt prædam ipsam Carpensi Ecclesiæ restitui facias, nec deinceps Fraxinorensem Abbatem, aut quemlibet alium in eam inquietare permittas.

N O T Æ.

1 a P*Aschalis*.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* Paschalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuschus, patria Bledanus, monachus Benedictinus, electus Pontifex anno Domini 1099. scripsit varias epistolas, quas refert Baronius *anno* 12. Vinius *to. 7. Concilior.* cum decem Concilijs ab eo celebratis: plura de eo referunt Baronius *d. anno* 1099. Ludouicus à sancto Carolo *in Biblioth. verbo Paschalis II.*

2 b *Mathildæ Comitissæ*.] Hæc Mathildis primò nupsit Godofredo, propter difformitatem Gibbero dicto; & eodem functo Vuelfoni Duci, non tam pro incontinentia quam pro Romani Pontificis obedientia, vt tantò virilius sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra schismaticos posset subuenire. Vnde Baronius *an. 1089.* refert hoc coniugio Henricum III. Imperatorem valdè contristatum fuisse, eundemque Ducem terrorem fuisse schismaticis.

3 c *Fraxinorensi*.] Fraxinorense hoc monasterium, Gallicè *Ferne* dictum, est Ordinis D. Benedicti, Prioratus in Gallo-Brabantia, cuius initia Eremburgi piæ matronæ debentur anno 1099. Eius Abbatiam regendam suscepit Fulgentius, de quo in præsenti, vt refert Aubertus Mireus *in cænob. Belgiæ, c. 43.*

OMMENTARIVM.

4 ANceps quæstio est, tam apud Scholasticos, quàm Forenses Doctores, vtrum census, etsi non constet de eius emptione, seu causa debendi, tantum virtute lapsus temporis, & repetitæ solutionis debeatur in futurum? Et pro negatiua sententia facit præsens textus, vbi expressè docet Paschalis, non posse monasterium Fraxinorense petere censum ab Ecclesia Carpensi, nisi causa ipsius census liquidò appareat; quia census ignorantiæ diuinis, & humanis legibus reprobatur: deinde quia tempus non est modus inducendi obligationem, *l. obligationum 44. §. 1. vers. Placet, ff. de O. & A. l. si certis 1. l. aduersus 3. l. creditor 7. C. de vsuris, l. operis 31. ff. de oper. libert.* igitur si non constat de causa, seu emptione census, tempus per se non est sufficiens ad inducendam eius obligationem, sicut sola cautio sine expressione causæ non sufficit ad producendam obligationem, *c. si cautio, de fide instrum.* Quibus, & alijs fundamentis moti negatiuam hanc sententiam tenuerunt Salazar *de vsu & consuet. c. 9. d. n. 11.* Faber *l. 7. coniect. c. 8.* Schifordeg. *l. 1. tr. 15. per tot.* Corrasius *l. 3. miscel. c. 15.* Alciatus *in l. si certis annis, n. 10. C. de pactis*. Contrarium tamen, ex continuata nempè præstatione census manere obligatum in futurum eum, qui longo tempore censum persoluit, probatur expressè *ex l. cùm de in rem verso, ff. de vsur. l. 1. C. de fideicom. l. litibus 20. C. de agricolis, l. 11. l. 3. C. de apochis, eod. lib. l. 1. ff. de itinere, actuque priuato, cap. querelam, de elect.* Quorum iurium argumento affirmatiuam sententiam in solutione annuorum redditum, & decimarum, tenuerunt Menchaca *vsufreq. c. 43. n. 30.* Gaspar Rodriguez *l. 1. de annuis reddit. c. 15. n. 5.* Lara *de anniuers. l. 1. c. 12.* Auendaño *de censib. c. 15.* Gilkenius *in d. l. si certis, n. 1.* Castillo *de tertijs, c. 3. n. 27.* Flores de Mena *l. 1. q. 2. & l. 2. q. 23.* Giphanius *in d. l. 1. C. de fideicomm.* Parexa *de instrum. edit. tit. 7. resol. 10. n. 20.* Gibalinus *de vsuris l. 4. c. 6. art. 5.* Tapia *tom. 1. Catenæ, l. 4. c. 11. art. 2.* Pro quorum opinionum conciliatione, & præsentis textus expositione sequentes casus distinguendi sunt. Primus est, quando quis censum petit, & idoneè probat illum sibi iam antea solutum fuisse ex census impositione, quod instrumentis, alijsque legitimis probationibus ostendit: quo casu solutio continuata non tam inducit obligationem soluendi census in futurum, quàm illam probat: & actor non tantum habet intentionem fundatam, sed etiam probationem probatam. 5 Secundus casus contingit, cùm quis exigit censum, allegatque solutiones per longum tempus continuatas, veluti per decem, aut viginti annos, & simul titulum ac causam affert; quo casu quamuis illa non probet instrumento aliquo, talis continuatio solutionum per decennium cum allegatione veri tituli inducit necessitatem soluendi in posterum, nisi de errore, aut inualiditate tituli, ac causæ probatum fuerit: quem casum latè examinant Rodriguez *d. l. 1. q. 15.* Cencius *qu. 81. nu. 8.* Duardus *de censibus, q. 14. n. 30.* Gibalinus *d. art. 5.* Tertius casus euenit, cùm ille qui petit censum, affert tantùm continuatas solutiones 10. vel 20. annorum, non autem titulum, vel causam solutionis allegat; tunc enim ex iteratis solutionibus nullum ius exigendi censum acquiritur. Menchaca *illustr. q. 84.* Cencius *suprà, n. 26.* Duardus *n. 14.* Rodriguez *n. 2.* Si autem tempus longissimum sit, vel immemoriale, tunc præsumitur titulus, atque ideò inducitur obligatio soluendi censum. Cencius supra, *n. 26.* Menchaca *illustr. c. 84. n. 48.* & in his casibus diuinæ solutionis, si negetur census, & ita quodammodo deijciatur creditor a quasi possessione illum exigendi, competere remedium recuperandæ possessionis argumento ex lege *Aquilius, ff. de donat.* docuerunt Menochius *remed. 1. recuper. ex num. 81.* Tuschus *littera P, conclus. 447. & littera S. conclus. 388.* Mascard. *de probat. conclus. 1388.* Petrus Barbosa *in l. si do, vi, ex n. 133. ff. de iudic.* quorum sententia in praxi sustinenda est, quamuis in puncto iuris falsa sit. Nec tunc obstant fundamenta negatiuæ sententiæ. Non primum ex præsenti textu, quia Paschalis in eo accipiendus est, cum non constat de titulo, seu causa ipsius census, nec legitimum tempus elapsum est, ex cuius transcursu, sequutis repetitis præstationibus causa præsumi possit. Nec obstat, quod dicebamus, tempus non esse modum inducendæ obligationis; quod verum censeo, quando in solo temporis cursu creditor fundaret obligationem, non vero quando eam fundaret in consensu tot annis præstito; nam etsi ex eo non nascatur obligatio, nascitur tamen præsumptio certissima obligationis, quæ sufficiat, vt debitorem ad præstationem compellamus, cum non probet contrarium, vt in præsentis in qua probatione si deficiat debitor, vincit præsumptio, vt egregiè docet nulli postponendus Cuiacius *l. 29. qq. Papin. in d. l. cùm de in rem*, & Gilkenius *d. c. 4. n. 43. & seq.* Lara *d. l. 1. c. 12. n. 5.* quos immeritò taxat Schifordeg. *d. tr. 15. q. 5.* absurdum existimans, ex præsumptionibus hanc rem esse definiendam; cum tamen negare non possit in secunda parte dictæ legis *cùm de in rem*, præsumptionem interuenisse de dote, quia vsuræ fuerunt solutæ, vt rectè notauit Lara *dicto n. 5.* & Flores *d. lib. 1. q. 2. num. 14.*

C A-

C A P V T VI.

Ex Concilio a Lateran.

CVm *b* Apostolus se, ac suos proprijs manibus decreuerit exhibendos, vt locum prædicandi auferret pseudo-Apostolis, & illis, quibus prædicabat, non existeret onerosus; graue nimis, & emendatione dignum esse dignoscitur, quod quidam fratrum, & Coepiscoporum nostrorum ita graues in procurationibus suis subditis existant, vt pro huiusmodi causa ipsa interdum ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum breuis hora consumat. Quocirca statuimus, quod *c* Archiepiscopi parochias visitantes, prò diuersitate prouinciarum, & facultatibus Ecclesiarum XL. vel L. *d* euectionis numerum; Episcopi autem XX. vel XXX. *e* Cardinales autem XXV. nunquam excedant: Archidiaconi verò V. aut VII. Decani constituti sub ipsis, duobus equis contenti existant: nec cum canibus *f* venatoribus proficiscantur, & auibus; sed ita procedant, vt non quæ sua sunt, quærant, sed quæ Iesu Christi quærere videantur: nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honestè ac competenter illis fuerit ministratū. Prohibemus etiam, ne subditos suos taleis, exactionibus ue Episcopis grauare præsumāt. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superuenient, vt si manifesta, & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus: Non debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filijs; multùm longè à paterna pietate videtur, si Præpositi subditis suis graues existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere. Archidiaconi verò, siue Decani, nullas exactiones, vel taleas in presbyteros, seu clericos exercere præsumant. Sanè quod de prædicto numero euectionis secundùm tolerantiam dictum est, in illis locis poterit obseruari, in quibus ampliores sunt redditus, & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantùm volumus teneri mensuram, vt ex accessu maiorum minores meritò non doleant se grauari, nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis hactenus vti solebant, plurium sibi credant potestatem indultam.

N O T Æ.

1 a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & reperitur textus hic in Concilio generali Lateran. celebrato sub Innocentio II. *cap. 4.* & vt deductus ex eodem Concilio, citatur *in cap. 3. de excessibus Prælat. in 2. collect.* de eo Concilio aliqua notaui *in cap. nonnulli, de rescript.*

2 b *Apostolus se, ac suos.*] Hæc verba ex varijs locis desumpta videntur, videlicet *ex cap. 20. Actuum Apost. ex epistola 1. D. Pauli ad Thessal. cap. 2. & epist. 2. cap. 3. & 2. ad Corinth. cap. 11.*

c *Archiepiscopi.*] Quatenus Archiepiscopi possint visitare Prouinciam propriam, dicemus infrà, *in cap. sopitæ.*

3 d *Euectionis.*] Eleganter, nam euectio certum numerum equorum, seu veredorum continet. Symmachus *lib. 1. epist. 26. Accepi euectiones quatuor in manu, quantùm commodas in excursus & recursus meorum.* Cassiodorus *lib. 6. form. 6.* euectiones simili potestate largitur. D. Paulinus *lib. 4. de vita S. Martini.*

Dicite quid vestri velox euectio Regis
Efficiat, tardante Deo:

Quarum euectionum obuia mentio extat *in l. 2. de in ius vocand. l. continuus 137. §. cùm ita, ff. de V. O. l. eos 27. §. fin. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. vlt. §. penult. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de comment. lib. 11. l. 12. C. de curios. lib. 12. in tit. C. Theodos. de cursu public.* & de eis agunt Gutherus *lib. 3. de offic. domus, cap. 15.* Corrasius *lib. 5. miscel. cap. 12.* Pancirola *lib. 3. var. cap. 31.* Reuardus *lib. 2. var. cap. 15.* Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 1. cap. 12 num. 22.* Buleng. *lib. 2. de Imp. Rom. cap. 29.* inde etiam euectiones dicuntur litteræ, & diplomata, quibus adlecti, vel legati ad cursum publicum vtuntur, illisque viatica præbentur. D. Hieronym. in Hilarione: *Secretò ab Imp. euectionem petijt, causam ei iudicans; & acceptis ad Consularem Palestinæ litteris, cum ingenti honore, & comitatu Gazam deductus est.* Sulp. Seuer. *lib. 2. hist. Qua tempestate Hilarius quartum iam exile annum agens inter reliquos Episcopos, per vicarium, ac Præsidem data euectionis copia adesse compellitur.* Notauit Sauarus *ad Sidan. lib. 5. epist. 20. verbo Euectionem.*

4 e *Cardinales XXV.*] Sed quomodo, cùm Cardinalium maior dignitas sit, & illi præexcellentiores omnibus Ecclesiæ Prælatis reperiantur, minor numerus euectionum illis permittitur, quàm Episcopis & Archiepiscopis? Agnouit difficultatem Lothetius *lib. 1. de re benef. cap. 8.* & docuit, euectiones in præsenti non æstimari, seu taxari iuxta qualitatem, seu dignitatem visitantis, sed iuxta latitudinem territorij, respectu locorum, & personarum, quibus est impositum onus procurationis; atque ita Patres in præsenti non prohibere, quin Episcopus habeat in comitatu quot velit personas, & equos, iuxta statum, & dignitatem suam; sed tantum vt curent, ne grauentur illi, qui obligantur ad procurationem maioribus euectionibus. Verum hæc docti viri sententia sustineri non potest; nam si non attenta qualitate personæ, sed loci distantia euectiones erant æstimandæ, ad quid Archiepiscopis, & Cardinalibus, Decanis, & Archidiaconis euectiones habita gradus prærogatiua taxandæ erant, cùm Cardinalis non Episcopus tantum suam parochiam, sicut Archidiaconus suum Archidiaconatum, & Decanus suum Decanatum visitent? Accedit, nam longinquitas itineris non petit maiorem numerum euectionum. Quare hac sententia omissa, verius dicendum est, Cardinalium dignitatem temporibus Alexandri III. huius textus auctoris non ita præexcellentiorem fuisse, vt Episcopalem superaret, vsquedum constitutum fuit, vt ex ipso collegio Cardinalium Pontifex eligeretur in præsenti Concilio Lateran. Quare olim nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Presbyter Cardinalis, quia putabant descendere de maiori ad minorem dignitatem, vt referunt, & probant Borellus *in summa decis. 1. p. tit. 6 nu. 6.* Sarauia *de iurisdict. adiunct. q. 1. n. 9.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 17. n. 15.* Solorzan. *de iure Ind. tom. 2. lib. 3. cap. 7. num. 3.* Vnde cœpit augeri paulatim Cardinalium dignitas; & iam galero rubro illis concesso, maior profectò dignitas declarata fuit, vt probant Gomezius *in procem. regul. Cancel. in. Episcopi dignitas diminuta*, Cohelius *in notitia Cardin. cap. 8.* vbi varijs bullis probat, Cardinales subscribere post Episcopos, & ita cum tempore huius textus dignitas Cardinalitia non superaret Episcopalem, ideò habita dignitatis ratione, minor euectionum numerus conceditur Cardinalibus, quam Episcopis.

f *Canibus venatorijs.*] Quos habere, tam Episcopis, quàm clericis prohibitum est *in cap. 1. & 2. de cleric. venat.* vbi probabimus.

C O M M E N T A R I V M.

LVstrari, & visitari diœceses à proprijs Prælatis, & superioribus, antiquissima consuetudo, & penè Ecclesiæ coætanea est, more accepto ab Hebræis, & Gentilibus; in veteri enim lege id docuerunt facto suo sacerdotes missi à Rege Iosaphat *l. 2. Paralip. c. 17.* ibi: *Habentes librum legis Domini circuibant vrbes Iuda, & docebant populos.* Et visitationis apud Iudæos vsitatæ mentio extat *in cap. 30. Exodi*, iuxta ignoti Interpretis versionem, qua vtitur D. Ambrosius *epist. 1.* ibi: *Quod si acceperis computationem filiorum Israel in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animæ Domino, & non erit in eis ruina.* In nouo

Testa-

Testamento habemus Principem Pastorum Christum Dominum, qui apud Matthæum *c.* 4. circuit totam Galilæam, ciuitates omnes, & castella, docens in synagogis, & prædicans Euangelium. Et apud Lucam *c.* 8. iter facit per ciuitates, & castella, prædicans, & Euangelizans regnum Dei. Et de D. Paulo refertur *actuum Apost. c.* 15. quod perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, precipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum. Et Magistratus politicos visitationem visitasse, constat *ex l. congruit, ff. de offic. Præsidis*, vbi refertur, Præsidem peragrasse prouinciam suam, vt eam ab omnibus malis repurgaret. Et de Philippo Tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis refert Iosephus *lib.* 15. *antiquit. c.* 6. *& 9. Solitum iter facere cùm paucis selectis comitibus, subsequente sella, in qua sedens iura redderet. Quare si quis ex occursu opem eius inuocaret, sine dilatione, mox ibi sella posita residentem causam cognouisse, aut sontem damnasse, aut absoluisse innoxium.* Rectores etiam prouincias suas visitasse constat ex Tullio *Verrina* 5. & probat Altesserra, *lib.* 5. *dissert. c.* 18. His ergo exemplis moti Ecclesiæ PP. varijs canonibus statuerunt, vt Prælati diœceses suas visitarent. Concil. Brachar. 2 *can.* 1. refertur *in cap. placuit* 10. *q.* 1. *cap. decreuimus, cap* 11. *ead. causa & q.* Concil. Carthag. *can.* 53. ibi: *Constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas Prouincias tempore Concilij visitandas esse.* Meldense *can.* 39. *Quorundam Episcoporum reprehensibilis, immò damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas, aut raro, aut nunquam per seipsos, iuxta ordinem Euangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant.* Taurin. *c.* 1. *in fin. Hoc Concilio vtiliori decretum est, vt si placet memoratarum vrbium Episcopis, vnaquæque de his viciniores sibi inter prouincias vindicet ciuitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas & proximas magis esse constiterit.* Trid. *sess.* 6. *c.* 3. & *sess.* 21. *de reform. c.* 8. referunt Crespetius *in summa, verbo Visitatio.* Ant. August. *in epit. lib.* 4. *tit.* 63. & horum visitatorum mentio extat apud Gregor. *lib.* 3 *tit.* 63. *ad Maxim Syracus.* ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cùm ipsis per suæ ciuitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium.* Apud Ioannem II. *in epist.* 3. *ad Episcopos Galliæ*, quæ extat *tom* 2. *Concil. Gal.* & *in cap. in singulis, de statu monachorum.*

6 Qui visitare possunt. Precipuum ergo Pastorum munus est visitare gregem, & lustrare populum suum ad confirmandos fideles, ad resecanda hæreseon initia, & vt per eos illis innotescant quæ in diœcesi innouanda, mutanda, temperandaque sunt, vt adimpleant quod de illis refertur *Prouerb. c.* 27. ibi: *Cognoscent diligenter vultum pecoris, quem non visitant?* Et *cap.* 10. *Ioannis*, ibi: *Vocabunt oues nominatim.* Vbi in illis verbis: *Cognosco oues meas*, ait Thephilactus: *Mercenarius nescit oues; quod contingit, quia non sæpe illas inuiseret, vt cognosceret.* Plura tradunt Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. c.* 105. Aloix *in notis ad vitam S. Abrucij, cap.* 12. Acuña *in cap. non debere*, 80. *dist.* Altesserta *lib.* 2. *dissert. cap.* 9. & *lib.* 8. *cap.* 5. Habent ergo visitandi curam omnes Prælati ecclesiastici, quibus iurisdictio competit cùm administratione, *cap* 1. *hoc tit. in* 6. veluti post Pontificem Cardinales in suis titulis, ex præsenti textu: Patriarchæ, & Archiepiscopi in suis Prouincijs, vt dicemus infrà *in cap. sopitæ*: Episcopus in sua diœcesi: Legatus à latere, cùm ex officio legationis suæ à Sede Apostolica visitatio iniungitur: & Legatus natus in sua Prouincia, *cap. accedentes, de præscript. cap. quia, de immunit. ecclesf.* & Legatus missus, si ei specialiter iniunctum sit onus visitandi, vt si vrgens aliqua necessitas expostulet visitationem, *cap. cùm instantia, cap. cùm nuper, cap. procurationes, hoc tit. cap. fin. hoc tit. in* 6 Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 73. *n* 20. & *alleg.* 129. *n.* 5. Archidiaconus etiam habet ius visitandi in Ecclesijs sibi subiectis, si illud longa consuetudine acquisierit, *cap. super eo, hoc tit. cap. mandamus, cap. dilecto, de offic. Archid.* Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 3. quo modo accipiendus est præsens textus. Debet tamen Prelatus visitare tantùm semel in anno suam diœcesim, *cap. decreuimus* 10. *q.* 1. *cap. conquerente, de offic. Ordin.* Trident. *dicta cap.* 3. nisi ex iusta causa, & vrgente delictorum necessitate censuerit oportere pluries eam visitare, *cap. excommunicamus, §. adijcimus, de hæretic. cap. visitandi* 18. *cum sequent.* 18. *q.* 2. docet Azor 2. *p. instit. lib.* 3. *c.* 40. *quæst.* 1.

7 De procurationibus. Consentaneum etiam Ecclesiæ Patribus visum fuit, vt Prælati pergentes per populum suum, tempore visitationis aliquod reciperent subsidium, *cap. cauendum* 7. *cap. inter* 8. 10. *q.* 3. *cap. cùm ex officij, de præscript cap.* 1. *&* 2. *hoc tit. in* 6. *Clement.* 1. *hoc tit. extrauag. execrabilis*, Ioan. XXII. *de censib. extrauag.* 1. *de decimis, inter communes*, D. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 11. Maxim. Syracus. Episc. *Visitatores Ecclesiarum, clericosque earum, qui cùm ipsis per non suas parochias fatigantur, aliquod laboris sui capere subsidium debent. Iustum namque est, vt illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum cōmodare reperiuntur obsequiū.* Et *lib.* 2. *epist.* 29. *Felici Episcopo.* Et *lib.* 11. *epist.* 16. *Barbaro Episcopo.* Innoc. III. *lib.* 1. *epistolarum, in editione Coloniæ, fol.* 147. in illis verbis; *Cùm igitur eidem Episcopo ob communem profectum visitanti communis procuratio debeatur.* Concil. Emerit. *can.* 11. ibi: *Placuit vt tam à presbyteris, quàm ab Abbatibus, siue etiam Diaconibus, Episcopo honor debitus impendatur, vt à nullo contumeliam pati videatur, & quandocumque contigerit eum iuxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, dignè eum suscipiāt, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria* Concil. Brachar. 2. & Tol. 7 *can.* 4. Sed Concil. Parisiense sub Ludouico, & Lothario *lib.* 1. *c.* 31. videtur distinctionem adhibere, vt si Episcopus habeat sua suis contentus sit, & nihil præterea postulet, etiam dum diœcesim visitat; vbi per *suo*, non proprium Episcopi patrimonium intelligas, sed iustam ex matricis Ecclesiæ redditibus, & fructibus portionem, alioqui si nihil rerum Ecclesiæ suæ habeat, vt loquitur Concilium, tum quartam partem decimarum, & reddituum ex oblationibus sibi vindicabat; sed postea indistinctè admissum fuit, vt Episcopo visitanti procurationes darentur. Ratio assignatur *in d. cap. cùm ex officijs, cap si Episcopus, de offic. Ordin. in* 6. scilicet, quod cùm visitantes spiritualia seminent ad vtilitatem Ecclesiarum, quas visitant, meritò ab eisdem temporalia ad sustentationem percipiunt, vt ideò magis alliciantur ad visitandum, nec pertimescant difficultatem in victualibus de loco ad locum deferendis, aut in eisdem inquirendis, vt probat Barbosa *lib.* 3. *iur. Ecclesf. c.* 22. *n.* 7. Hæc portio visitanti Prælato præstanda, procuratio dicitur, *d. cap. conquerente, de offic. Ordin. d. c.* 11. *&* 16. *de præscript.* argumento legis 1. §. *sed & patronos, ff. de offic. Præfecti Vrb. l. si quis à liberis* 5. *ff. de liber. agnosc.* licèt aliàs procuratio accipiatur pro administratione alieni negotij, *l. qui mittuntur* 35. §. *item, ff. quibus ex causis maior.* apud Ciceronem *lib.* 3. *de legibus*, ibi: *Quæro quid reipsa sit turpius, quàm sine procuratione Senator.* Et 1. Academ. *Sed etiam procuratio multis negotijs implicatum, & constrictum tenebat.* Plura de his procurationibus Prælato tempore visitationis præstandis congerunt Filesac. *in cap. conquerente* 16. §. 20. *de offic. Ordin.* vbi Petrus Gregorius *c.* 17. Barbosa *lib.* 3. *iur. ecclesf. c.* 22. & *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 73. Rousselius *lib.* 5. *hist. iurisd. Pont. c.* 3. Cresolius, *lib.* 4. *mystag. c.* 18. Lemaistre *lib.* 2. *de iuribus Episc. cap.* 3. Mornac. *in l.* 1. *C. de offic. Præfecti*, Altesserra, *lib.* 3. *dissert. cap.* 16. & *lib.* 4. *cap.* 4.

Sed vt presbyteris reuerentiam in Prelatus visitantes, 8 Exponitur præsens textus.
Ita ipsis Præsulibus modestiam, ac continentiam circa expensas, & modicas procurationes suaserunt PP. vnde Pelagius circa annum 570. Episcopos diœceses visitantes admonuit, ne prandia enormia iuberent fieri, sed secundùm mediocritatem vniuscuiusque loci Episcopo ad consignationem venienti præparari conuiuium: & PP. Concilij Cabilon. sub Carolo, *can.* 14. statuerunt compescendas esse iniquas Præsulum exactiones, atque oportere Episcopos in lucris animarū potius quàm in deprædandis, & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dare; vt etiam apud Romanos Consules, vel Legati prouincias obeuntes & lustrantes, nunquam ante Posthumium Consulem vsq; ad annum Vrbis conditæ 581. in vlla re oneri, aut sumptui fuerant. Liuius *lib.* 2. *decad.* 5. quam parcimoniam velut renouans Cicero de se predicat *lib* 4. *ad Atticum, c.* 10 nullum in se sumptum, cùm Prouinciam obiret, nec publicè, nec priuatim factum esse, nec in quemquam comitum suorum Quare cùm multi Episcopi diœceses lustrando clericos ad inopiam redigerent, vt de Ioanne Rauennat. Archiepiscopo refert Sigonius *de Regno Italiæ, ad annum* 861. qui accusatus fuit in Synodo Romana sub Nicolao I. varijs canonibus taxatum fuit, quid procurationis nomine parochi penderent, vt in Concilio Tolosano *can.* 4 ibi: [Vt in circultione parochię Episcopi de cetero singulos presbyteros per singulas iacendo euntes Ecclesias, sicut hactenus,

non prædentur, cùm scriptum sit, eosdem euangelizare debere, non turpis lucri gratia, ne vituperetur ministeriū sanctum; sed considerent, & denuntient loca sibi, & populo conuenientia, & illuc presbyteri, quotquot possibilitas, & moderatio prouiderit, plebes suas adducant, & ibidem Episcopi prædicent, confirment, & populi errata inquirant, ac corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur licentia, vt qui Euangelium annuntiant, hi de Euangelio viuant, licèt Paulus Apostolus nihil horum fuerit vsus, presbyteri tale coniectum faciant, vt & Episcopi solatium habeant, & ipsi non grauentur: quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet vt quatuor presbyteri ad locum vbi quintus degit, & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, & vnusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & frischingam de quatuor denarijs, & pullos duos, & oua decem, & modium vnum de annona ad cauallos, in subsidium, benedictionis gratia præstent Episcopo: & similiter quintus, in cuius domo Episcopus residet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, nisi fortè ligna, & vtensilia in opus ministerij commodet. Quapropter Episcopus prouideat, ne domus, aut sepes illius à ministris vastentur.] Apertiùs, & distinctiùs in Concilio Turonensi sub Ludouico II. c. 15. ibi: *Episcopi huiusmodi dispensa contenti sint, panes centum, frischingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, oua quinquaginta, agnum vnū, annonam ad cauallos modios sex, fœni corbes tres, mel, oleū, ceram quod sufficit.* Concil. Tolet. 7. can. 4. *Cùm Episcopus diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec vnquam quinarium* (alij legunt, *quinquagenarium*) *numerū euectionis excedat, aut amplius quàm vna die per vnamquamq; basilicam remorandi licentiam habeat*. Notauit Sahebedra *in chron. Got. cap. 24.* quos veteres canones circa euectiones innouauit Concil. Later. *in præsenti*.

Etiam circa ipsas procurationes statutum legimus, ne Episcopi cessantes à visitatione, eas à proprijs parochis rediment. Concil. Valent. Galliæ can. 22. ibi: *Vt de seruitio presbyterorū erga Episcopos consuetudo, vt nobis videtur, valdè reprehensibilis amputetur, vt scilicet quoties Episcopus statuto tempore visitationem, & prædicationem per eosdem sacerdotes non exercet, nequaquam ab eis pro solito seruitio pecunias exigat.* Id ipsum statuit Conc. Later. relatū *in c. Romana, hoc tit. lib. 6.* Etiam cautum fuit à Bonifacio VIII. *in c. felicis, eod. lib.* non licere visitanti, nisi vnā procurationem recipere vna die, siue locum vnum visitauerit, siue plura, etiamsi locus quilibet ab illo visitatus sufficeret ad procurationem integram persoluendam: & in vtroq; textu id specialiter prohibitū fuit, ne liceret procurationes pecunia permutare, hoc est loco victus, & cibariorum nummariā pensionem sumere. Vnde dum Conc. Brachar. 2. *can.* 2. Episcopo diœcesim visitanti duos solidos tribuit, non est accipiendum ita, vt solidi præstentur pro visitatione, sed pro cathedratico, de quo egi *in d. cap. conquerente*; quod etiam procuratio dicitur *in c. cùm sit 10. de simon.* & notarunt iam Filesacus *in dicto c. conquerente, §. 20. in fine*, Roussel. *hist. Pontif. iurisd. l. 5. c. 3.* 9

§.

PRohibemus etiam, ne subditos suos tallijs, & exactionibus Episcopi grauare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superueniunt, vt si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus, &c. *vt sup.*

10 IN præsenti §. agitur de charitatiuo subsidio, quod PP. Concilij vocant mediocre subsidium, de quo plura cōgessit Barbosa *lib. 3. iuris Ecclef. cap. 25.* Licèt enim Episcopus non possit nouum censum subditis imponere, vt sequenti commentario dicemus; potest tamē petere charitatiuum subsidium, iusta existente causa, *cap. nullus 1. q. 1. cap 3. de offic. vicar. cap. conquerente, de offic. ordin.* sicut à Principe sæculari ob necessitatem publicam aliquid superindicti nomine exigitur, *l. 1. C. de superindicto, l. 10.* quia tunc non dicitur nouus census, sed cessante necessitate vsque nunc intermissus, *l. Atilicinius, de seruit. rustic.* Dicetur autem iusta causa, si proprij redditus non sufficiant Episcopo, *cap. cauendum 10. q. 3.* si Ecclesia Cathedralis oneretur debitis, *cap. vnic. §. fin. ne Ecclef. benef.* si Episcopus pergit ad Pontificem, vel Regem, aut vocatur ad Concilium generale: si Regem, aut Nuncium Apostolicum in Prouincia excipit: si in re Ecclesiæ propugnanda, aut defendenda sumptus fecit insignes, vel si in fauorem totius diœcesis redditus proprios impendit, vel ex alia iusta causa, quæ relinquitur arbitrio superioris, Archiepiscopi videlicet, & Patriarchæ, *cap. clericus 11. quæst. 1.* vel summi Pontificis, *cap. penultimo, de V. S.* Filesacus *in capite 18. de offic. Ordin.* Lemaistre *lib. 2. de iuribus Episcop. capite 3.* & tunc Episcopus non potest excedere taxam, extrauaganti Benedicti XII. quæ incipit, *Vnam sanctam, hoc titulo*, notauit Parexa *in cap. 1. hoc titulo, numero fin.* & Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 22. num. fin.*

C A P V T VII.

Ex a eodem.

PRohibemus insuper, ne ab Abbatibus, vel Episcopis, alijsue Prælatis noui census imponātur Ecclesijs, nec veteres augeantur, nec partem redituum suis vsibus appropiare præsumant: sed libertatem, quam sibi maiores conseruare desiderant, minoribus quoque suis bona voluntate conseruent. Si quis verò aliter fecerit, irritum quod egerit, habeatur.

N O T Æ.

1 a EXeodem.] Concilio videlicet Lateran. sub Alexandro III. celebrato, vbi *cap. 7. §. prohibemus*, reperitur textus hic, & *in cap. 7. hoc tit. in 1. collect.* vbi additur, *pars capitis cùm in Ecclesia*, vt cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap. 8. de simon.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Episcopi, & cæteri Prælati Ecclesiarum nouos census in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reseruare nequeunt.* Probant eam textus *in cap. Ecclesijs 9. cap. significauit 13. cap. grauis 15. hoc tit. cap. tua nos 11. de iureiur. cap. cùm clericis 6. de pactis, cap. quod plerique, de immunit. Ecclef. cap. 5. 10. quæst. 3. cap. 3. cap. nullus 24. 11. q. 1. cap. nulli 27. 12. q. 1. cap. nulli 93. 16. q. 1. c. pastoralis 9. de his quæ fiunt à Prælat. cap. vnic. vers. Omnibus, vt ecclef. benef. cap. auaritiæ 10. de præbend. cap. de cætero 5. §. vlt. de transact. Clem. vnic. de supplend. neglig.* Conc. Tolet. 4. *can. 51.* ibi: *Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut vsurpare quippiam de monasterij rebus tentauerint, non deerit ab illis sententia excommunicationis.* Aurel. 1. *can. 21.* Concil. Arelat. 3. *can. 1.* Hispalense 2. *can. 11.* Cabilon. *can. 17.* ibi: *Inuentum est, quod in quibusdam locis presbyteri duodenos, vel quaterdenos denarios Episcopis in censum annis singulis darent: quod penitus abolendum esse decreuimus.* Nicæn. 2. *can. 12. can. 35. aliàs 37. Apost.* Faciunt textus *in l. 1. 2. & 3. C. vectigalia noua institui, l. 1. C. de pascuis publicis, lib. 11. nouel. 130. Iust. in c. 3.* Illustrant vltra congestos à Barbosa & Garaña hic, Cuiacius *in cap. 18. de iudicijs*, & *in cap. auaritiæ, de præbend.* Antonius August. *in epit. iur. lib. 4. tit. 70.* Gothofredus *in can. 39. Apostol.* Lotherius *lib. 1. de re benefic. capite 36. num. 4.* Rousselius *lib. 5. hist. cap. 3.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam sæpe sæpiùs legimus in iure pensiones sæpè imponi beneficijs tantùm auctoritate Episcopi, *cap. 3. de offic. vicar. cap. per tuas, de donat. cap. penult. de V. S. cap. nisi essent 21. cap. extirpanda, §. qui verò, de præb.* & in Legato à latere idem probat Cæsar de Eccles. 3 Impugnatur tradita assertio.

Hie-

Hierarch. disp. 3. §. 2. num. 26. Igitur inferiores Prælati possunt constituere nouos census in Ecclesijs sibi subiectis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam dum construitur Ecclesia, census, aut similes pensiones, possunt constitui ab Episcopis, & alijs Prælatis, *cap. Eleutherius 18. q. 2. cap. scientes 3. hoc tit. cap. vnic. vt Eccles. cap. cùm dilectus 8. de consuet. cap. institutus 6. de relig. domibus*, docent Gigas *de pens. q. 6. nu. vlt.* Rebuff. *in praxi, tit. de pacific. n. 151.* Rochus à Curte *de iurepatron. verbo Vtile, n. 7.* sed ipsa Ecclesia constructa manet sub iurisdictione Episcopi, *cap. omnes 16. q. 1.* Ergo eius auctoritate potest nouus census constitui, vel antiquus augeri.

4 Census acceptiones. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendũ est, censum à verbo censeo deriuari; quod Romæ significabat facultates æstimare, & in publicas tabulas referre; nec solùm facultates, sed etiam capita ciuium, & cuiusque statum describere, iuxta illud Ciceronis *lib. 3. de legibus*, ibi: *Censores populi, ciuitatis soboles, familias, pecuniasque censento.* Et sic census est descriptio, & æstimatio patrimonij, & matricula vniuersorum ciuium, qui tam Romę, quàm in prouincijs degebant. Describebatur patrimoniũ tunc ad distinguendum ordinem Senatorum, Equestrium, & plebeiorum, vt eleganter ait Budæus *in 1. part. annot. ad Pandectas, in l. fin. ff. de Senator.* Patrimonium æstimabatur vt tributum persolueretur, Hispanicè *El padron, ò encabeçamiento: l. quisque 64. ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *Quæ quisq; aliena in censum deducit, nihilo magis eius fiunt.* De hoc tributo patrimoniali interpretor textum *in l. 2. ff. de censibus*, cuius intellectum non assequitur Accursius; verius enim est, quod si æstimatio patrimonij pro soluendo tributo ex errore, vel vitio facta sit, talis æstimatio euanescit nouis possessionibus, id est dum tributarius nouè, & verè profitetur suum patrimonium. De hoc etiam tributo intelligo legem *census, ff. de probat.* vbi Marcellus ait: *Census, & monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit.* Sed verius est, in ea lege vulgari metaphora continens pro contento sumi, hoc est, censum pro libro, in quo patrimonium scribebatur, vt notat Felicianus suprà: quemadmodum aliàs simili etiam figura patrimonium ipsum, quod censebatur, census appellatur, iuxta illud Ouidij 1. *Fast.*

—— Dat census honores,
Census amicitias.

Et alibi:

Turpe thori reddit as census augere paternos.

Sic accipio legem *cogi, ff. ad Trebel.* legem *liberto 21. §. fin. ff. de annuis legat.* De personali censu intelligo legem vltimam, *ff. de censibus*, legem *generaliter 32. §. vlt. ff. de vsufruct. legato.* Et quoniam tributum, cui soluendo census agebatur, erat duplex, capitis, & patrimonij, *d. l. fin. de censibus, §. Diuus Vespasianus*, ibi: *Sed tributum bis remisit capitis; sed D. Titus, etiam solum immune factum interpretatus est*; de tributo capitis interpretor textum *in l. ætatem, ff. de censibus*: ad quem verò modum census describeretur, constat ex Vlpiano *in l. forma censuali 4. ff. de censibus.* Sed obiter aduerto, prouinciales aliquos Iure Italico gaudere, hoc est, immunitatem tributorum priuilegio eis concessam esse, de qua loquitur textus *in l. Colonia, l. finali de censibus*; vnde in Hispania notum est nomen Nobilibus, qui sunt immunes à tributo, id est, *que no pechan*; quos ideò *hidalgos*, id est Italicos, seu iure Italico gaudentes appellamus, vt probat eruditè Couarr. *lib. 4. variar. cap. 1. nu. 11.* Præterea cùm non omnes patrimonia haberent, quibus censerentur, solo capite censebantur, quos Cicero *in oratione pro Flacco*, homines egentes, sordidos, sine honore, siue censu vocat, & paulò honestiori vocabulo proletarios, quòd solùm sobole Rempublicam iuuarent, appellatos fuisse refert Aulus Gellius *lib. 16. noctium, capite 10.* Quin etiam census adiectiuum nomen diuitem significat, vt apud Ciceronem *act. 3. in Verrem*, vbi notauit Asconius Pedianus: sic accipitur in lege Voconia, qua cauebatur, ne qui census esset, plus cuiquam relinqueret legatario, quàm ad hæredes perueniret, *princip. Instit. de lege Falcid.* vbi notarunt Hothomanus, & Balduinus; Et licèt aliqui docti viri ad hanc census, & tributi rationem referant textum *in l. etiam 25. ff. de probat.* falluntur; siquidem in ea agitur non de professione patrimonij, quæ Romæ apud Censores fiebat; sed professione filiorum, quæ apud Præfectum ærarij per parentes fiebat, de qua agitur in *l. cùm de ætate, l. Imperatores, §. fin. ff. de probat. l. neque professio, C. de testam. l. non audis, C. de probat. l. 1. C. si minor se maiorem*: & dicemus *in cap. 6. de despons. impub.* Tandem census accipitur pro tributo, pensitatione, seu pecuniæ collatione, *l. 2. C. sine censu, vel reliquijs.* Vnde dum D. Matthæus *cap. 22.* ait: *Licet censum dare Cæsari?* apud Ioannem legimus, *Tributum dare Cæsari.* Optimus textus *in l. 8. tit. 2. partit. 1.* Inde census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur, vel in recognitionem subiectionis, *cap. recipimus, de priuil.* vel ratione fundationis, *cap. quoniam, de iurepatronat.* vel ex alijs causis, de quibus *in hoc tit.* Hinc etiam vocatur census contractus, quo res alicui conceditur pleno iure, ita vt in accipientem transferatur directum, & vtile dominiũ, reseruata, concedenti aliqua pensione annuatim persoluenda in recognitionem pristini dominij: de quo contractu accipiendi sunt textus *in cap. 1. de in integrum restit. cap. constitutus, de relig. domibus.* Denique paulatim translata significatione, census accipitur apud nos pro quodam contractu, in quo quis emit ius percipiendi, ab alio pensionẽ ad certum terminum soluendam: Hispanè dicimus, *Iuros, y censos*, de quibus peculiares tractatus ediderunt Eduardus, Felicianus, Auendaño, Gaspar Rodriquez, Cencius, & nouissimè plura adduxerũt Leothardus, & Giballinus *in suis tract. de vsuris*, Salgad *in labyrinth.* passim.

His præmissis, ratio quare non liceat Episcopo Abbatibus, & alijs Prælatis nouos census imponere Ecclesijs sibi subiectis, redditur in præsenti textu in illis verbis: *Sed libertatem, quam sibi maiores conseruare desiderant, minoribus suis bona voluntate conseruent.* Quæ deducitur ex illa communi ratione, quod quis sibi fieri non vult, alteri ne faciat: quam eleganter assignauit Leo Papa *epist. 2. ad Anastasium Thessalon.* in hæc verba: *Sicut non vult grauis oneris sarcinã ferre, ita nec audeat alijs importabile pondus imponere.* Ratio autem huius rationis, quare videlicet nec maioribus liceat nouos cẽsus inferioribus imponere, aut veteres augere, ex eo prouenit, quia horum censuum impositio nimis grauosa Ecclesijs est: quare similes impositiones sacri Canones semper improbarunt, *c. 1. de consuet. cap. suggestum, de decimis*, præsertim quia huiusmodi nouę impositiones ex auaritia prouenire creduntur, quam sacri canones maximè detestantur, *cap. auaritiæ, de prob. cap. sua, de iureiur.* Accedit & alia ratio, quia videlicet ex tali census impositione alienatio rerum Ecclesiæ sequitur, & per consequens sine causa & debita solemnitate fieri non potest, vt probat Garaña *in præsenti.* 5 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam aliud est census perpetuos Ecclesijs imponere, aliud verò ad vitam Rectorum certam pensionem in fauorem tertij constituere. Census perpetuos imponere ab Ecclesiæ Patribus, Episcopis, & cæteris Prælatis prohibetur, at verò quoad vitam Rectorum certam pensionem beneficijs imponere Episcopis permissum est ex iustis causis, quas retuli *in c. nisi essent, de præbend.* & tradunt Lotherius *dicta quæst. 38.* Tondutus *in tract. de pensionibus.* Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam præsentem Concilij Lateran. constitutionem, dum in ea prohibetur Episcopis, Abbatibus, & alijs Pręlatis, ne Ecclesijs nouos census imponant, sic accipiendam monet omnes repetentes, cùm scilicet noui census imponuntur iam constructa Ecclesia; nam dum ipsa fundatur, census imponi posse, siue ab Episcopis, siue à Patronis, statuitur in iuribus suprà citatis. Nec tunc obstat textus *in cap. Ecclesijs 9. hoc tit.* vbi docetur, non licere Episcopis censum imponere Ecclesijs, quas nouiter de manibus laicorum eripiunt: igitur quia nec in ipsa fundatione potest ab Episcopo nouus census imponi. Nam respondetur, tempore fundationis posse Episcopum censum imponere: sed *in dicto c. Ecclesijs*, etsi Episcopus de nouo Ecclesiã de laicorum manibus liberauit, non ideò eam fundauit, quia ad hoc ex officio tenebatur, *cap. 2. de donat. cap. 3. de relig. domib.* & ita cùm ex debito officij teneretur Ecclesiam recuperare, non ideò poterat censum illi imponere. 6 Dissoluitur dubitandi ratio.

Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. nullus 10. q. 3.* vbi D. Gregorius ait: *Nullus Episcopus grauamen, seu seruile seruitium ex vsu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis imponat.* Vbi difficilia sunt illa verba, *ex vsu*; in quibus significari videtur, seruitium consuetũ, seu censum antiquum non posse ab Episcopo exigi: igitur nõ solùm nouos census, verùm nec veteres exigere Episcopis ab inferioribus Pręlatis licet. Augetur hæc difficultas in *cap. seruitium 18. q. 2.* vbi Vrbanus II. contrarium 7 Exponitur textus in cap. nullus 10. q. 3.

C A P V T IX.

Idem a *Carnot. Episcopo.*

ECclesijs autem, quas de nouo Episcopi de manibus laicorum eripiunt, præter *b* cathedraticum, iuraque *c* omnia, quæ alijs Ecclesijs imponuntur, non videmus exactionem imponendã. Quin nouis exactionibus decreto nostro prohibemus generaliter amodò Ecclesias prægrauari.

N O T Æ.

1 a CArnot.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap. finali*: sed rectiùs post Conciliũ Lateran. *p.* 2. *cap.* 8. habetur, *Cenomanensi*; & dum in dicta prima collectione additur *pars capitis Tuanos*, faciliè cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrinis*, vbi legitur *Cenomanensi*.

2 b *Cathedraticum.*] Pensitatio hæc ita appellatur à cathedra, quia præstatur Episcopo ob honorem cathedræ, Concil. Brachar. 2. *can.* 2. Tolet. 7. *can.* 4. Cathedra autem in sacris canonibus significat principale munus Episcopi, *capite non autem*, *cap. placuit*, *cap. si quis Episcopus*, 7 *quæst.* 1. *cap. luminoso*, 18. *quæst.* 2. docent vltra congestos *in d. cap. conquerente*, Duarenus *de sacris Eccles. lib.* 3. *cap.* 5. Langleus *lib.* 6. *semestr. cap.* 1. *fol.* 266. Pareia *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 17.

c *Iura omnia.*] Quæ retuli *in d. cap. conquerente*, *de offic. ordin.*

C A P V T X.

a Idem.

INnouamus. *Et infrà:* Nec quisquam alicui nouas *b* pedagiorum exactiones sine auctoritate *c* Regum, & Principum consensu statuere, aut statutas de nouo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temerè præsumat. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, & commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat christiana.

N O T Æ.

1 a IDem.] Alexander videlicet III. in Concilio Lateran. *can.* 22. vt notaui *in cap.* 2. *de treuga & pace*, vbi exposui priorem partem huius canonis.

2 b *Pedagiorum.*] Pedagium propriè est tributum, quod exigitur pro transitu pedestri; sed latè pro qualibet exactione ponitur. Petrus de Vineis *lib.* 5. *epist.* 37. ibi: *Sine alicuius pedagij exactione ire, stare, & ad nostram Curiam redire securè, & liberè permittatis.* Vrbanus V. Papa in bulla de iurisdictione Camerarij, quæ extat *tom.* 1. *Bullarij*, ibi: *Olim siquidem felicis record. Bonifacius VIII. prædecessor noster, eos qui ab Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis, pro eorum rebus proprijs, quas non negotiandi causa deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt, pedagia, seu guidagia sue, vel alieno nomine exigere, vel extorquere, &c.* Illustrat Ioannes Vossius *de vitis serm. lib.* 3. *cap.* 34.

c *Regum.*] Etsi non sint Reges, modò sint superiores. Illustriss. Tapia *tom.* 1. *catenæ mor. lib.* 4. *q.* 11. *art.* 2.

C O M M E N T A R I V M.

3 TRibuta, vectigaliane tantùm imponere potest Princeps non recognoscens superiorem, seu Respublica libera, *l. vectigalia, ff. de publicanis*, *l.* 5. & 2. *C. vectigalia noua*: probant Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 14. Scomborneríus *lib.* 4. *polit. cap.* 25. quæ potestas adeò propria est Principis, vt absque speciali concessione non censeatur in aliũ translata. Couar *pract. cap.* 1. *num.* 10. Menochius *de arbitr. lib.* 3. *præsumpt.* 97. *n.* 41 Barbosa *in præsenti, n.* 3. Apud Romanos tamen vigente eorum Republica nefas fuit vectigalia institui sine Senatus, populique auctoritate, teste Liuio *lib.* 29. vnde vectigal etiam in opera publica à Lepido, & Fuluio Censoribus indictum fuit; verùm auctore Senatu, ac populo, penes quem summum imperium erat. idem Liuius *l.* 49. ibi: *Censoribus postulantibus, vt pecuniæ summa sibi, qua in opera publica vterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.* Euersa verò Republica, cùm in populi iura successerunt Cæsares, sancitum fuit, ne sine præcepto Principis noua vectigalia instituerentur, *d. l. vectigalia.* Diocasius *lib.* 53. ibi: *Hæ verò leges omnibus ex æque prouinciarum Rectoribus factæ, ne quem delectum militũ agerent, ne pecuniam supra modum, qui constitutus erat, exigerent, Senatus, Imperatorisue iniussu* Idem lege Francica cautum fuit *lib.* 3. *capitul. cap.* 12 ibi: *Placet nobis vt antiqua, & iusta telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm de nauigijs, seu mercatis; noua verò, seu iniusta, vbi vel funes tenduntur, vel cum nauibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adiutorium iterantibus præstatur, vt non exigantur, &c. Si quid verò fuerit vnde dubitetur, ad proximum placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus, interrogetur.* Et *lib.* 4. *cap.* 47. Vnde inter iura regalia à Friderico relata *in cap. vnic. quæ sunt regalia, in vsibus feudor.* primos apices regalium tenuit ius vectigalium: probat fusè Gibalinus *lib.* 2. *de negot. cap.* 2. *art.* 2 Hoc autem ius indicendi tributi, vt ex eodem *cap.* 1. constat, olim exercebatur quatuor ex causis, nempe pro dote filiæ primogenitæ, pro militia nati, idest equestris dignitatis accessione; pro transmarina expeditione, vel redemptione capti ab hostibus. Hoc iure Vuisigothorum Regi nubenti filiæ Chilperici Regis, ei à Francis oblata fuerunt munera, vt refert Gregorius Turon. *lib.* 6. *histor. cap.* 45. ibi: *Franci verò multa munera obtulerunt, alij aurum, alij argentum, nonnulli equos, plerique vestimenta, & vnusquisque vt potuit, donatiuum dedit.* Et Friderico II. Imperatori concessum fuisse subsidium ad collocandam primogenitam filiam, tradit Matthæus Paris. *anno Christi* 1244. ibi: *Tandem vnanimiter, cùm nullo modo ad aliam formam possent flecti, concesserunt Domino Regi ad maritandam filiam suam primogenitam de omnibus quæ tenent de dominio Regis in capite, de singulis scutis viginti solidos soluendos, scilicet medietatem ad Pascha, & aliam ad festum sancti Michaelis.* Pro militia filij Eduardo I. erogata fuit trigesima rerum à Clero, & plebe, vt tradit Matthæus Vuestmonasteriensis *anno* 1306. ibi: *Die autem crastina cinxit Rex filium suum baltheo militari in palatio suo, & dedit ei ducatum Aquitaniæ, &c. Pro hac autem militia filij Regis concessus est Regi trigesimus denarius à populo, & Clero: mercatores verò vicesimum concesserunt.* Pro militari expeditione solemnis fuit Francis, & Germanis Regibus indictio, quam fodorum vocarunt: Otho Frisingen. *lib.* 2. *de gestis Friderici*, *capite* 13 ibi: *Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum est, ad nostra vsque deductus est tempora, vt quotiescunque Reges Italiam ingredi destinauerint, gnaros quoslibet de familiaribus suis præmittant, qui singulas ciuitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum Regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant.* Similiter liberandi Principis gratia, Clerum, & plebem conferre debere constat ex Innocentio III. *lib.* 2 *epist.* 406. & factum fuisse in Anglia pridem, capto Richardo I. à Leopoldo Duce Austriæ, refert Rogerius Houeden. *in Richardo I.* Sequentibus verò sæculis, & nostris, ex causis tributa imponi cœperunt, de quibus, & iustitia in eis imponendis seruanda plura politè, & politicè disseruit eruditus vir D. Ioan. de Solorzano *embl.* 82. & 83.

Alij autem priuati noua pedagia, seu vectigalia imponentes lege Iulia de ambitu, & de vi publica tenentur, *l.* 4
vnic. §. *item is* 2 *ff. ad leg. Iul. de ambitu*, *l. vltima, ff. ad leg. Iul. de vi public. l. penult. C. vectigalia*, *l. vnic. C. de superindict. lib.* 10. Sed adhuc Comites, & alij inferiores Principes nouis censibus, & vectigalibus prouinciales atterere non dubitarunt. Quare hac de re eos valde increparunt sacri canones. Concilium Turon. 3. *canon.* 39. ibi:

ibi: *Admouendi sunt Domini subditorum, vt circa suos piè, & misericorditer agant, vel eos qualibet iniusta occasione condemnent, non vi opprimant, non illorum substantiolas iniustè tollant, nec ipsa debita, quæ à subditis reddenda sunt, impiè, ac crudeliter exigantur.* Immò non defuerunt Principes, qui adumbratam religionem in quæstu ponerent, & specie commeatus Romanæ, vel Turonensis peregrinationis pecunias à pagensibus exigerent. Concil Cabilon.2. *can.45. Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratia sub prætextu Romani, siue Turonici itineris multa acquirunt, multes pauperes opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, siue sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant.* Vnde eò angustiarum redacti fuerunt infelices rustici, vt tributis exhausti, migrare cõpellerentur, & nouas sedes quærere. Odo Cluniac. *in vita Geraldi Comitis Aurelian. l.1. cap.24.* ibi: *Aliquando enim non paucos ex ruricolis obuios habuit, qui derelictis colonijs suis in aliam prouinciam transmigrabant; quos cùm recognouisset, & quonam cum sua supellectile tenderent, inquisisset, responderunt quod iniuriati fuissent ab eo, cùm ipse beneficiauerat eos.* Ioannes Sarisbar. *lib.6. Polycrat. cap.1.* P. Venerab. *in apolog. Cluniac. libr. 1. epist.28.* ibi: *Patet quippe cunctis, qualiter sæculares Domini rusticis seruis, & ancillis dominentur. Non enim contenti sunt eorum vsuali, & debita seruitute, sed & res cum personis, & personas cum rebus sibi semper immisericorditer vendicant: inde est, quod præter solitos census, ter, aut quater in anno, vel quoties volunt, bona ipsorum diripiunt, innumeris seruitijs affligunt, onera grauia, & importabilia imponunt, vnde plerumque eos etiam solum proprium relinquere, & ad peregrina fugere cogunt; & quod deterius est, ipsas personas, quas tam charo pretio, hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili, hoc est pecunia, venundare non metuunt.* Cæsarius Eisterbachensis *lib.2. miracul. cap.7 Vaccæ*, inquit, *ipsa sua inquietudine, & depastione nobiles, & aduocatos temporis nostri designant, qui domos, & agros subditorum hospitanea depascunt, & per assiduas exactiones, quas in illos faciunt, in substantia recrescere non sinunt.* Hoc iure vsus fuit Comes Tolosanus, vt pedagia, guidagia, salinaria, & alia huiusmodi in ditionis suæ finibus instar Regum exigeret. Quamobrem anathematis minis territus à Milone Legato Sedis Apostolicæ. de iusti vectigalis modo Innocentium III. summum Pontificem consuluit, & ab eo rescriptum tulit quod extat in *cap. super, de V. S.* Nec alio iure quàm consuetudine ius collectam exigendi euindicasse Abbatem sancti Germani de Pratis, auctor est Stephanus Tornacensis *epist. 147. Abbas*, inquit, *Sancti Germani ac Patris per singulos annos in terra sua moderatam collectam habet, & habuit; iure consuetudinis censum sibi debitum & recipit, & recepit; & ecce quodam motu satellites Palatini prohibent hominibus, & hospitibus Ecclesiæ prædictæ, ne soluant quod ipsi soluerunt; & partes eorum. Vnde factum; vt sæpius feudo exhæredati, idest multati sint Comites, & alij. Domini principales ob malas consuetudines, idest nouas, & improbas exactiones*, vt refert Robertus Montensis ad annum Christi 1166. *Vuillelmus Talauacius, Comes Sagiensis, & filius eius Ioannes, & item Ioannes nepos eius, filius Guidonis primogeniti sui, Comitis Pontini, concesserunt Regi Henrico castrum Alenceium, & Roccam Mabirit, cum eis quæ ad ipsa castella pertinent; & forsan ideò prædictas munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum intercessores diu ibi tenuerant, quas Rex Henricus statim meliorari præcepit.* Porrò iura Dominica, consuetudines ea ætas dictitauit, quòd plerunque haud alio titulo, quàm moribus niterentur. Goffridus Vindocinensis *l.1. epist.2 ad Paschalem II. Sunt enim* (inquit) *in partibus nostris quidam satis nobiles genere, sed multùm ignobiles actione; mihi quidem carne propinqui, at moribus, & vita longinqui: hi de rebus Monasterij, cuius, licèt indignus, curã gerere videor, peruersas quasdam exactiones, siue consuetudines extorquere laborant, quas prædecessores eorum longè ante per violentiam rebus ipsis impresserant.* Et Robertus Montensis *ad annum* 1164. Rotrocus Episcopus Ebroicensis, & Reinaldus de Sancto Valerio in Normanniam recognoscere missi sunt iussu Regis per Episcopatus, regulares redditus, & consuetudines ad Regem, & ad Barones pertinentes. Et longè antè Synodus Meldensis *can.19. Vt ab Ecclesijs vestræ ditioni subiectis indebitas consuetudines, & iniustas exactions de cætero non exactetis.* Vnde PP. Concilij Lateran. vt radicitus extirparent hanc corruptelam imponendi pedagia, & similes exactiones à Comitibus, & alijs Principibus sæcularibus, statuerunt, vt alia pedagia noua exigentes, donec satisfaciant, communione careant christiana, quam pœnam firmauit etiam Innocentius III. *lib.2. regestro 14. epist.39.* In Bulla Cœnæ Domini §.5. ita cauetur: *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui terris suis pedagia, seu gabellas, præterquam in casibus sibi à iure, siue ex speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt.* Prosequuntur post Capuam, Viualdum, Sayrum, Marium Alterium, Sousam, Taletum *in exposit. Bul. Cœnæ*, Suarez *de censur. disput.21. sect.2. nu.42.* Fragoso *p.2. de regim. Christ. Reip. disp.3. lib.5. §.5.*

CAPVT XI.

Idem a *Cantuar. Archiepisc.*

CVm Clerici. *Et infrà:* Adhæc quia sunt Clerici quidam, qui cum religiosis viris collusione facta, citra auctoritatem Diœcesani Episcopi Ecclesias quas tenent, eis constituunt censuales, vt post decessum eorum Ecclesiæ per repræsentationem eorundem religiosorum virorum ad filios, vel nepotes Clericorum ipsorum possint transferri: præsentium auctoritate vobis præcipimus, vt si qui Clericorum vestrorum inuenti fuerint facere talia, eos à præscriptis Ecclesijs, sub. ap. rem non differatis auctoritate Apostolica remouere, ne de sua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

NOTÆ.

a Cantuar.] Ità etiam legitur *in capite 17. de simon. in 1. collectione*, & *in cap. cùm clerici, de pactis*, vbi integram litteram huius textus dedi, & similiter commentarium inuenimus suprà *in cap. prohibemus*.

CAPVT XII.

a Idem.

EA quæ de auaritiæ, & cupiditatis radice procedunt, & in speciem simoniacæ prauitatis erumpunt, penitus extirpanda sunt; & quæ de tribulis, & spinis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt resecanda. Audiuimus *b* tamen, quod nummos pro Chrismate ab Ecclesijs ausu temerario extorquetis, quos diuersis nominibus, nunc Cathedraticum, aliquando Paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis Quia verò simoniacum esse cognoscitur, & periculum generat animarum, per A. s. m. & m. præquat. ab Ecclesijs sub prætextu alicuius consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios vlteriùs nullatenus exigatis, pro certo scituri, quod si hoc ausu temerario præsumpseritis, periculum ordinis, & dignitatis vestræ poteritis non immeritò formidare. Nihilominus etiam vobis præsentium auctoritate iniungimus, vt cùm Ecclesias ipsas visitaueritis, secundùm quod canones præcipiunt, visitationis officium exerceatis, nec Ecclesias visitatione vestra grauetis, vt eas magis intuitu informationis, & correctionis, quàm affectu comessationis videamini visitare. Cùm autem B. Petri denariorum collectionem per Archidiaconatus vestros feceritis, in collectione facienda prædictas Ecclesias,

vel

vel parochias grauare nullatenus præsumatis aliter, siue magis, quàm prædecessores nostri sanctæ recordationis Innocentius, & Eugenius Romani Pontifices fecisse noscuntur. Quod si temeritate qualibet id præsumpseritis attentare, id quod videmini habere, auferetur à vobis.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de simonia, cap.* 15. ex qua litteram transcribo: post Concil. autem Lateran. *part.* 2 *cap.* 5 legitur, *idem in Concilio Turonensi*: sed rectiùs emendauit Anton. August. *in notis ad dictam* 1. *collect.* sic: *Idem Archidiaconis per Angliam constitutis*; nam de his in præsenti agi, ex verbis ipsius textus apertè constat.

b *Audiuimus autem.*] Hanc priorē textus partem transcripsit Raymundus *in c.* 16 *de simon.* vbi eam exponemus.

COMMENTARIVM.

IN secunda parte huius textus, quam in præsenti transcripsit Raymundus, agitur de censu, seu tributo,
2 quod denarium D. Petri Latinè, Anglicè verò *Ramiscoth*, dicebatur, & olim pendebatur ex vniuersis domibus Angliæ: pro cuius origine, & progressu sciendum est, Regem Inam, Saxonum, & magnæ Britanniæ Regum, decessorum suorum insignis deuotionis æmulum, vt perpetuo pietatis munimento fidem suam erga Romanam Ecclesiam relinqueret testatam, vniuersi regni domos singulas singulos denarios argenteos annuatim Sancto Petro pendere statuisse, sic deuincere populum suum studens, vt annui census pensitatione Dominum suum agnosceret Sanctum Petrum, cuius & fidem firmam, illibatamque iugiter conseruaret, & auxilium in necessitatibus inuocaret, vt referunt de ipso Rege Ina agentes Spelmanus *in Concilijs, pagina* 230 ibi: *Primus omnium Regum denarium ex singulis domibus regni sui Beato Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis Ramescoth, Latinè denarius Diui Petri vocabatur.* Candenus *in sua Britonnia, pagina* 192. ibi: *Ina Rex cùm Regnum vectigale Pontifici Romano, imposito in singulas domos denario fecisset*, &c. Magdeburg. *centuria* 8. *capite* 5. *columna* 3. ibi: *Inas Britanniæ Rex suum regnum vltro ei* (Papæ) *fecit tributarium.* Baldeus *centuria* 2. *capite* 20. ibi: *Ethelbolfus eas insulæ partes, quas pater imperio acquisierat, Pontifici Leoni IV. vectigales fecit, Inam, & Offam Reges prædecessores imitatus.* Olinsedus *lib.* 6. *Histor. cap.* 45. *Offa imitatus exemplum Regis Inæ fecit regnum suum subditum Ecclesiæ Romanæ per modum tributi.* Spedus *in historia Britan. libro* 7. *capite* 30. *Offa Rex Romam profectus est, vbi imitatus exemplum Inæ, fecit regnum suum subiectum tributo.* Parcherus *in vita Britualdi*, ibi: *Ina primus concessit illud tributum, quod vulgò dicitur, Peterpence, soluendum Ecclesiæ Romanæ.* Ex alijs idem referunt Baronius *anno* 54. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglicanæ, libro* 2. *capite* 7. quod tributum postea auctum fuit ab Athulfo Rege per totius ferè insulæ imperium. Vnde in legibus Angliæ, & statutis Vuillelmi senioris, titulo de denario Sancti Petri, ita legitur: *Omnis qui habuerit triginta denarios viuæ pecuniæ in domo sua, de proprio suo, Anglorum lege dabit denarium Sancti Petri, & Pauli.* Et colligi ante festiuitatem Sancti Petri ad vincula, notauit Idumay *in notis ad Innocent. III. libro* 4. *epistola* 173. Accidit autem illud mirandum, notandumque, quod vt confestim ac cessauit pendi vectigal hoc, hæresum alluuione Anglicana Ecclesia absorpta fuit, vt refert Baronius, & probat anno 782. & Albericus in lege *item illa, de constituta pecunia.* Cuiacius *in capite* 7. *de desponsat. impuber.* & etiam de Polonia idem refert ipse Baronius *anno* 1045. Et quia collectores huius tributi in eius collectione fraudes nonnunquam admittebant, emanauit præsens Alexandri constitutio, & etiam Innocentius III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epistola* 173. de hoc denario D. Petri in hæc verba rescribit Tusculano Episcopo Apostolicæ Sedis legato: [Cùm, sicut vestra discretio plenè nouit, singulæ domus totius Angliæ singulos denarios pro censu Beati Petri annuatim nobis soluere teneantur, Prælati Angliæ, qui eum nostro nomine collegerunt, rem inuito Domino contrectantes, maiorem sibi exinde partem non sunt veriti retinere, cùm non nisi trecentas marchas nobis persoluerint, & sibi mille, vel ampliùs vsurparint. Vt igitur ius Ecclesiæ Romanæ seruetur illæsum, discretioni vestræ præsentium auctoritate districtè præcipiendo mandamus, quatenus priùs recipientes ab eis denarium ipsum, prout hactenus exsoluerunt, & eos ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita compellentes, firmiter postmodùm ex parte nostra iniungatis eisdem, vt residuum cum integritate persoluant. Non enim videmus, quo iure valeant se tueri, cùm nec concessionem possint ostendere à Sede Apostolica sibi factam; nec centenariam contra Romanam Ecclesiam præscriptionem probare, maximè si tempora schismatum subducantur. Si tamen de iure voluerint experiri, præfigatis eis terminum competentem, quo per responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, quicquid iuris super his habuerint, ostensuri, protestatione præmissa, quod si iudicio duxerint contendendum, nos quicquid hactenus est subtractum, in ipso iudicio repetemus. Datum Laterani V. Kalend. Februar. Pont. N. anno XVI.] Alia dedit Altesserra *libro* 3 *dissertationum, capite* 12. De hoc denario Diui Petri agunt Petrus Blesensis *in inuectiua contra deprauationem*, Matthæus Vuestmonaster *in floribus Angliæ, anno* 627. & 794. Rogerius *parte* 2, *ad annum* 1180 quorum verba refert nouus Notator P. Blesensis *ad dict. inuect.*

CAPVT XIII.

a Lucius III.

SIgnificauit T. nobis Rector Ecclesiæ de Sultig, quod cùm à dilecto filio Abbate, & Monachis de Clanstig ad regimen Ecclesiæ ipsius electus fuisset, de soluendo annuo censu trium marcharum, quem prædecessor eius soluerat, præstitit *b* corporaliter sacramentum: postmodùm ven. f. noster N. Bathanen. *c* Episcopus, in cuius diœcesi Ecclesia ipsa consistit, ne ipsum censum monachis solueret, nisi priùs constaret, *d* quod Episcopali auctoritate fuisset impositus, in periculum ordinis sui, & sub interminatione anathematis interdixit. Vnde prædictus Rector hinc periurij reatum metuit, & inde timet inobedientiæ periculum imminere. Quocirca f. t. per A. s. m. quat. partibus ante præsentiam vestram conuocatis, si tibi præfatum canonem de auctoritate Præsulis, non de nouo impositum fuisse constiterit, Episcopo auctoritate nostra præcipias, vt prohibitionem sine dilatione relaxet. Si verò census sit de nouo impositus, siue auctoritate Episcopi hoc factum fuerit, siue non, Abbates, & monachos, vt clericum à iuramento *e* absoluant, ap. rem. ecclesiastica districtione compellas. Pati enim nec debemus, nec volumus, vt Ecclesiæ census noui exactione vexentur.

NOTÆ.

1 a *LVcius III.*] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem secunda collectione textum hunc transcribo.

Electus fuisset.] Præsentatus videlicet, iuxta tradita *in cap.* 1. *de capel. monach.*

2 b *Corporaliter sacramentum.*] De hac forma iuramenti egi *in cap. fin. de iuram. calumn.*

c *Bathanen*] Bathna, seu Bathana Ecclesia Episcopalis erat in prouincia Osrhoena, sub Patriarcha Antiocheno, cuius Episcopus Abrahamus subscripsit Concilio Constantinop. quinto generali, vt refert Carolus à Sancto Paulo *in Geograph. sacra, fol.* 303.

d *Constaret.*] Quia non erat ita diuturnum tempus elapsum, vt talem licentiam præcessisse præsumeretur, vt docuit Gilkenius *de præscript.* 2. *p. membro* 1. *cap.* 5. 3

e *Iuramento absoluant.*] Iuxta tradita *in cap.* 1. *debitores, de iureiur.*

C A P V T XIV.

Idem a *Rauennat. Episcopo.*

SOpitæ iudicio Sedis Apostolicæ quæstiones scripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per obliuionem processu temporis valeant suscitari. Vt autem habeat maiorem sententia fortitudinem, Apostolici scripti munimine roboratur. Sanè cùm inter te, & monasteria Bonon. tam monachorum, quàm monialium, super procurationibus, quas ab eis exegeras, controuersia verteretur, causam ven. f. n. H. Antinien. *b* Episcopo commisimus audiendam. Postmodùm verò dilectus filius N. Abbas Sancti *c* Proculi, aliorum omnium procurator, sicut ex litteris, quas portauit, apparuit, & ipse in manu Episcopi iamdicti data fide firmauit, coram nobis, & fratribus nostris pro omnibus alijs monachis, Sancti Damiani, & Sancti Bartholomæi exceptis, qui super hoc quæstionem minimè referebant, diutiùs litigauit. Verùm nulla pro parte sua priuilegia Romanæ Ecclesiæ, vel Rauennat. exhibuit, nec ostendit longa consuetudine se munitum: sed tu firmiter ipsas in alijs monasterijs tuæ prouinciæ asserens sine contradictione præstari, eas prædecessoribus tuis in monasterijs Bonon. exhibitas, per testes idoneos probauisti. Inde vtique fuit, quod deliberatione cum fratribus habita, vidimus intentionem tuam iure communi, & prædecessorum tuorum consuetudine adiuuari. Ea propter tuis iustis petitionibus annuentes, monasteria supradicta de communi consensu fratrum condemnauimus ad procurationem, secundùm facultates eorum tibi, tuisque successoribus exhibendam; & adiudicantes eam vobis in iamdictis Ecclesijs & monasterijs vniuersis, sententiam quam protulimus, nostra duximus, & fratrum nostrorum subscriptionibus roborandam.

N O T Æ.

1 a R*Auennat.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.2.* & supplendum est, *Gerardo*, cui rescribit Lucius in præsenti, vt de eo agens præsentis litis historiam refert Rubeus *lib.6. hist. Rauen. fol. 356.* in hæc verba: [In sequenti anno, postquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam est, vti Bononiensia, tam monachorum, quàm sacrarum virginum cœnobia, extra D. Bartholomæi, ac Damiani, certam pensionem quotannis procurationis nomine Archiepiscopis Rauennatibus persoluerent: cùm D. Proculi Abbas cæterorum cœnobiorum procurator nihil pro Bononiensibus, quod satis vrgeret, apud Henricum Albanum Episcopum, cui Pontifex causam mandauerat cognoscendam, attulisset. Litteræ extant hac de re Pontificiæ iij. Non. Ian. Veronæ datæ.]

2 b *H. Atinien.*] Legendum est, *Henrico Albauensi*, vt ex Rubeo proximè relato constat. Henricus hic de Castromarsiaco, natione Gallus, Abbas Clareual. ab Alexandro III. inuitus consecratus est Episcopus, & Cardinalis Albanensis, vt refert Vghellius *tom.1. Ital. sacr. fol.294. num.36.*

c *Sancti Proculi.*] De quo monasterio nonnulla notaui *in cap.1. vt lite non contest.*

C O M M E N T A R I V M.

3 ARchiepiscopum non solùm Ecclesias suæ diœcesis, verùm & subiectas suffraganeis suis, tam sæculares, quàm regulares visitare posse, in hoc textu supponitur, & probatur *in cap. cùm ex officij, de præscript.* vbi cùm agat Innocentius de Senonensi Archiepiscopo, ait: *Cùm ex officij sui debito Senonensem prouinciam visitaret.* Et ex *cap. cùm nuper, hoc tit.* vbi Gregorius IX. confirmaturum se dixit excommunicationis sententiam, quam in eos ferret Beneuentanus Archiepiscopus, qui ipsi visitanti prouinciam suam procurationem ratione visitationis debitam persoluere nollent. Et Innocentius IV. *in cap. 1.* Bonifacius VII. *in cap. fin. hoc tit. lib.6.* præscribunt formam seruandam ab Archiepiscopo dum visitat Ecclesias suffraganeorum suorum: & *in cap. cùm ex eo, cap. nostro, de pœnit. & remiss.* supponitur, Archiepiscopum, dum visitat prouinciam suam, posse confessiones subditorum suffraganeorū audire. Vnde Iuo Carnot. *epist.182.* Daimbertum Archiepiscopum suum Senonensem orat, vt Ecclesiam Carnotensem visitaret, vt de excessibus quorundam Clericorum pleniùs instrueretur, eosque corrigere posset. Et Gregorius IX. *in cap. penult. de arbitr.* Abbatissæ Iotrensi scribens statuit, quod cùm quæstio olim suborta esset inter Archiepiscopum Senonensem ex vna parte, & monasterium Iotrense ex alia, super eo quod idem Archiepiscopus asserebat, monasterium illud Metropolitico iure sibi parere, procurationesque ab eo pro visitatione exigeret, & compromissum inter eos factum fuisse, illum ratum habuit. Idem etiam deducitur ex epistola 76. Stephani Tornacensis, & hanc potestatem visitandi propriam Prouinciam in Archiepiscopis agnoscunt Marianus *de visit. au.7. vers.3.* Riccius *de præemin. Archiepisc. priail.16.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.5.§.2.*

Contrarium tamen, immò Metropolitanum tantùm ius habere visitandi propriam Metropolim, quando suffraganeus negligens est, & ita ob eius negligentiam deuoluit ius visitandi ad Archiepiscopum, docuit Glossa verbo *Metropolitanus, in cap.9. q.3.* pro cuius sententia facit idem textus, ibi: *Nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullusq; reliquorum Episcoporum alterius adeat ciuitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius est parochia, nisi vocatus ab eo, cuius iuris esse dignoscitur; aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, si sui gradus honore potiri voluerit.* Moueri etiam poterat Glossa auctoritate octauæ Synodi sub Hadriano II. *actione 10. can. 19. in edit. Anastas. Biblioth.* quo canone sugillatur auaritia Metropolitanorum, qui sub obtentu visitationis proficiscebantur ad Ecclesias suffraganeorum suorum, & indebitas procurationes exigebant: *Vniuersim siquidem definit hæc Synodus, nullum Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate propria in inferiores abuti, & consumere redditus, qui apud illos inueniuntur ad Ecclesiasticam dispositionem, & alimenta pauperum: & excepta hospitalitate, quæ ex necessario transita accesserit, iterum nihil aut exigere, aut recipere ex ijs, quæ sunt Ecclesiæ, vel suffraganei.* Nam videtur illis in verbis Synodus ius visitationis faciendæ, aut procurationis prætextu visitationis exigendæ Metropolitanis omninò denegasse: & sanè similis visitationis rara exempla sunt primis Ecclesiæ sæculis: immò Nicolaus I. *in epistola ad Radulphum Archiepiscopum Bituric.* & Iuo Carnot. *epistola 83. & 85.* docent, inuitis Episcopis Prouinciæ Metropolitanum in Ecclesijs comprouincialium nihil posse: quod & docuit Gratianus *in fine 9. quæst.3.* & *in d. cap. cùm ex officij,* docetur, Archiepiscopum Senonensem sententiam excommunicationis protulisse in eos, qui tempore visitationis illi procurationes denegabant. Igitur quia iure communi attento id facere non poterant. In qua difficultate, immò & iurium antimonia, credo cum Hallierio *de Eccles. Hierarch. lib.4. art.4. §.6.* non fuisse solitos Metropolitanos olim integrè alicuius Diœcesis suffraganei sui, nisi ob valde grauem causam, visitationem aggredi, sed dumtaxat vel inuitatos, seu vt scandalo aliquando, vel malo publico occurrerēt, ad Ecclesias suffraganeorum accessisse: postea verò vt ordinariæ negligentiæ suffraganeorum moderamen imponeret Ecclesia, nec tamen illos negligentiæ notaret, Metropolitanis integram visitationem permisisse; ita tamen temperata eorum auctoritate, vt & vtilis esse posset, & tamen suffraganeorum Episcoporum auctoritati minimè præiudicaret, sed eam corroboraret potiùs, quàm infirmaret; tandem

Con-

Concil. Trid. eandem facultatem Archiepiscoporum visitandi Ecclesias suffraganeorum, *sess. 27.* restrinxit, statuens vt non possint illi prouincias eorum visitare, nisi causa cognita, & probata in Concilio Prouinciali.

C A P V T XV.

a Clemens III.

GRauis admodum, & correctione dignissima nuper querela in audientia est nostra proposita, quod salua conscientia sub dissimulatione transire non possumus. Cùm enim Ecclesiasticæ personæ Ecclesias quamplures in Simon. diœcesi habeant, cùm eas vacare contigerit, non aliter quemquam ad ipsarum regimen volunt vocare, nisi aut nouum censum in Ecclesijs illis imponant, aut veterem contra constitutionem Concilij *b* Lateran. augmentent, ad ipsius solutionem instituendum presbyterum iuratoria quandoque, vel fideiussoria cautione cogentes: quandam etiam partem suis vsibus redditúum applicare contendunt, vnde sæpè contingit, vt diœcesano Episcopo excessus huiusmodi ignorante, vel eo minimè requisito, in Ecclesijs illis inducant pro suæ voluntatis arbitrio sacerdotes. Quoniam igitur prædictas constitutiones Concilij pati nolumus, neque debemus aliquorum iniuria violari, disc. v. per A. s. m quat. cùm super hoc fueritis requisiti, partibus ad vestram præsentiam conuocatis, quæcunque noueritis contra constitutionem prædictam super Ecclesijs illis, vel earum censu ab aliquibus à tempore constitutionis attentata, contradictione, & ap. cess. in irritum reuocantes, ab augmentatione censuum Ecclesias penitus absoluatis, & ad statum debitum reducatis: presbyteros, quos super his iuramenta illicita præstitisse noueritis, congrua satisfactione imposita, facientes absolui: eos etiam, quos de cætero contra formam canonum super his venire noueritis, sine cuiuscunque personæ acceptione, sub. ap. ob. censura canonica puniatis.

N O T Æ.

1 a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. capite* 4. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex.

2 b *Lateranea. augmenteat.*] Ex his verbis apertè deducitur, in Concilio Lateran. relato *in cap. probibemus*, *hoc tit.* non fuisse aliquid nouiter statutum circa noui census impositionem, quia iam illud veteribus canonibus, quos congessi pro confirmatione illius textus, prohibitum erat; sed tantùm circa augmentum census iam impositi: & in hac parte nouum ius ibi statuitur deinceps obseruandum. Commentarium huius textus dedi in eo textu.

C A P V T XVI.

Innocent. III. *Abbati, & Conuentui* a *Bellauilæ*.

QVantò Creatori vestro sub Religionis habitu adstricti estis, tantò solicitius nos conuenit prouidere, ne per immoderati oneris grauitatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus ordinis impediri. Accepimus autem, vobis significantibus, quod ab ipso domus vestræ fundationis primordio de fundatoris voluntate processit, vt fratribus Sancti Irenæi procurationem vnam annis singulis liberaliter exhiberent, cùm terras, vel redditus non teneatis ab eis, propter quos huiusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verum tunc temporis propter fratrum, & seruientium paucitatem domum vestram exhibita procuratio non grauabat, cùm fines leuium non excederet expensarum: sed nunc tantùm ibi excreuit numerus seruitorum, & fratrum, quod ad faciendam procurationem vix modò quatuor marchæ sufficerent, quæ pro vna sufficienter fieri consueuit. Vt igitur per Apostolicæ solicitudinis curam vestris possit in parte illa grauaminibus prouideri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ne vltra primam mensuram in procuratione ipsa sitis vlterius prædictis fratribus obligati, sed expensis illis, quæ sufficere consueuerant, sint contenti, nisi fortè facultates Ecclesiæ vestræ in tantùm excreuerint, quod sine grauamine, ampliato fratrum numero, ad soluendum debitum procurandi extendi possit quantitas expensarum. Nulli ergo, &c. Datum, &c.

N O T Æ.

1 a BEllæuilæ.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis ipsius Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 65 ex quo Codice ita restituo textum hunc. Bellauilla oppidum est iuxta Ararim, in regione Belloiocensi, Diœcesis Lugdunensis, vt refert Papirius Masonius *in descript. flum. Gall. fol.* 390. Ab eo nomen accepit monasterium hoc Ordinis D. Augustini, conditum ab Humberto anno 1160. de quo agunt Fratres Sarmath. *tom. 4. Galliæ Christ. fol.* 144.

COMMENTARIVM.

2 CErtum est, auctis fructibus locati prædij censum debentis, non augeri pensionem ipsius, *lege finali, Cod. de alluuion. l. penult. C. de omni agro, lib. 11. l. 2. C. de fundis rei priuatæ, eodem libro*, ibi: *Vnaquæque villa cùm eo onere, cui nunc habetur obnoxia, ad noui Domini iura migrabit, vt si quid adiecerit sumptus, cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreuerit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis Dominis, hæredibusue dominorum sit cessura fœlicitas.* Et *lege si merces 25. §. vis maior, ff. locati*: faciunt textus *in l. 1. C. in quibus causis coloni, lib. 11. lege cùm satis 23. §. caueant, C. de agricolis, lib.* 12. Docent Valascus *de iure emphyt. q. 16. n. 7.* & *q. 27. in fine*, alijs relatis Amaya *in l. 4. C. de annonis & tribut.* & *in l. vnic. C. de collat. donatorum, n. 16.* Rodriguez *de annuis redditibus, lib. 1 q. 12. ex n. 9.* & nos *in cap. præter, de locat.* Ratio est, quia debet attendi æstimatio rei iuxta tempus, quo onus, seu tributum imponitur à contrahentibus, vel testatore, *l. vxorem 41. §. testamento 4. l. nomen, §. filio, l. testatorem 68. §. prædijs, ff. de legat. 3. l. si ita 7. de auro & argento, l. Aurelius 28. §. 1. l. fin. §. 1. ff. de liberat. legat.* Menochius *de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 127. n. 1.* & quamuis augeantur res, in quibus onera imposita sunt, non debet id cedere in damnum eius, qui ad solutionem oneris, vel pensionis vrgetur, cùm potuerit legem apertius dicere qui onus imposuit, *l. quicquid 99. ff. de V. O.* & in id quod præsens erat, magis consensisse contrahentes verosimilius est, quàm in id quod futurum, & incertum erat, *l. si ita 7. ff. de auro & argento*. Accedit, quod nullum præiudicium sequitur illi, qui pensionem percipit ex augmento prouenientem, immò maiori securitate gaudet, vt solutio de-

bitæ

bitæ pensionis illi fiat: quare æquum est, vt debitor Dei beneficio augmentum habeat, argumento legis vnicæ, *C. de thesaur. lib.* 10. Tandem quia pensionis nomine aliquid ampliùs quàm conuenerit, reposci non debet, *l. legem* 16. *C. locati*: vnde rectè alebat Paterfamilias, de quo in Euangelio: *Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum?* Ex quibus valdè difficilis redditur prior pars præsentis decisionis, vbi iubetur, quod si augeatur numerus fratrum, & seruientium monasterij sancti Irenæi, à fratribus Bellæuillæ maiorem procurationem, id est cùm amplioribus expensis, præstandam esse; cùm potiùs attendi deberet tempus contractus: & ita non rectè Innocentius affirmat, teneri fratres ipsius monasterij omnibus fratribus sancti Irenæi procurationem dare, si absque præiudicio facere possint, cùm inde sequatur, ex augmento prouentuum conuentus Bellæuillæ augeri procurationem præstandam fratribus S. Irenæi. Agnouit difficultatem D. Franc. de Amaya vbi suprà, *n.* 31. iuxta cuius mentem dicendum est, in præsenti casu procurationis obligationem indefinitam, & indeterminatam esse, videlicet omnibus fratribus monasterij S. Irenæi; non tamen fuisse impositam certo prædio, & fructibus ex tali fundo percipiendis. Vnde videbatur, aucto numero fratrum S. Irenæi, procurationem omnibus esse præstandam, cùm certus numerus eorum à Patrono expressus non esset; & sicut poterat augeri numerus, ita & diminui, & ita fratres Bellæuillæ minorem procurationem soluendo liberarentur: sed quia auctis suprà modum fratribus S. Irenæi, & eorum seruitoribus, talis obligatio damnosa valdè esse cœperat conuentui Bellæuillæ, ideò tunc restricta fuit, ita vt iuxta antiquam formam tantùm pensio solueretur, argumento capitis *dilecti* 8. *cum seq. de decimis*. Sed quia auctis prouentibus ipsius conuentus Bellæuillæ, hæc ratio æquitatis, quæ diminutionem procurationis induxit, cessauit; ideò iubet Innocent. III. in præsenti, vt eo casu omnibus fratribus, & eorum seruitoribus S. Irenæi fratres Bellæuillæ procurationem persoluat, quia non est ratio, quare iuxta mentem fundatoris omnibus procuratio non debeatur. Prosequitur Amaya *vbi suprà*, qui ex hac doctrina plura in praxi vtilia resoluit.

C A P V T XVII.

Idem *Primicerio, & Clero* a *Mediol.*

CVm instantia nostra quotidiana sit secundùm debitum Apostolicæ seruitutis omnium Ecclesiarum solicitudo continua, quoties ipsarum negotijs promouendis non possumus personaliter imminere, per fratres nostros ea expedire compellimur, quos à nostro latere destinamus. illius exemplum in hac parte secuti, qui discipulis suis in mundum vniuersum transmissis, ipse in medio terræ salutem fuit personaliter operatus. Hinc est, quod cùm nuper dilectum filium B. tituli sancti Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem *b* Apostolicæ Sedis Legatum pro negotijs Ecclesiæ in Longobardiam duxerimus destinandum; & is ciuitatem vestram ingressus, procurationes à vobis exigeret, quæ consueuerunt Apostolicæ Sedis Legatis, & Nuncijs exhiberi: vos non attendentes quod dicitur ab Apostolo, Si vobis spiritualia seminauimus, non est magnum si carnalia vestra metamus; ne vos ad onus procurationis arctaret, nisi à Canonicis maioris Ecclesiæ se faceret antea procurari, Sedem Apostolicam appellastis: & sicut idem Cardinalis per suas nobis litteras intimauit, in alijs etiam non modicum ei iniuriosi fuistis. Propter quod dilecti filij Præpositus S. Nazarij, & A. Canonicus Sancti Stephani, syndici, & procuratores vestri, cum dilecto filio Abbate sancti Vincentij ad Sedem Apostolicam venientes, vt super his statueremus ordinem, & mensuram, ex parte vestra suppliciter postulabant. Licèt autem pro eo, quod prædicto Cardinali, vel potius nobis in ipso contumaciter resistentes, iuxta verbum Dominicum: Qui vos recipit, me recipit; & qui vos spernit, me spernit: necessaria denegatis, non pro vobis, sed contra vos potiùs meruerint exaudiri; quia tamen paternam affectionem, qua nobis est proprium de Romanæ Sedis clementia misereri semper, & parcere, à vobis offensi etiam deponere non valemus, de consilio fratrum nostrorum taliter in huiusmodi duximus respondendum: Quod cùm omnes Ecclesiæ Legatis, & Nuncijs Apostolicæ Sedis procurationes impendere teneantur, ab earum præstatione nullam prorsus volumus haberi excusatam, nisi fortè per speciale priuilegium Sedis Apostolicæ (quod non credimus) sit exempta, etiamsi longissimo tempore procurationis obsequium non impenderit: cùm in talibus *c* præscriptio sibi locum nequeat vindicare, cùm nos à prouisione pastoralis solicitudinis circa omnes Ecclesias nunquam omninò cessemus. Sanè in his exigendis eum modum & ordinem volumus obseruari, vt nulla Ecclesia, vel Prælatus se indebitè prægrauari rationabiliter conqueratur. Si verò de communi collecta Legatorum, & Nunciorum nostrorum duxeritis faciendas expensas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis, & nostris nullum præiudicium volumus generari, quominus possint à quocunque maluerint procurationes sibi debitas postulare, ita quod si exactus vltra suam grauatus fuerit facultatem, sibi ab alijs restauretur. Nuncijs tamen nostris in necessarijs exhibendis pareat quicunque fuerit requisitus humiliter, & deuotè: ita tamen, quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes ministros ad procurationis obsequium, si noluerint, recidere compellantur. Qui verò contumaciter eis duxerit resistendum, omni prorsus appellatione remota, per ecclesiasticæ districtionis sententiam compescatur. Super iniurijs autem dicto Cardin. irrogatis volumus, & mandamus, quatenus ei satisfactionem congruam impendatis, ad quam, si fortè contempseritis exhibere, ipse vos appellatione remota compellat. Datum Later. XII. Kal. Martij.

N O T Æ.

1 a MEdiolanen.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 263. ex quo codice ita restituo litteram huius textus. De Primicerio egi *in cap. vnic. de offic. Primic.* & de Mediolanensi Ecclesia nonnulla notaui, *in capite adeo* 27. *de rescript.*

2 b *Apostolicæ Sedis Legatum.*] A latere missum, iuxta tradita *in capite cùm Apostolus, hoc titulo*, vbi textum hunc exposui: & *in cap. accedentibus, de præscript.*

c *Præscriptio.*] Iuxta tradita *in cap. cùm ex officijs, de præscript.*

C A P V T XVIII.

Idem a *Zamoren*, & b *Salmantin*. c *Episcopo*,

EX parte ven. f. n. P. *d* Compostell. Archiepiscopi fuit propositum coram nobis, quod cùm ij, qui vota B. Iacobi continuè persoluerunt, ad communem terræ suæ *e* mensuram, cum qua videlicet emunt, & vendunt, ipsa persoluerint hactenus, & persoluant; quidam, qui à *f* longis retrò temporibus ab eorum solutione cessarunt, nunc per vos Ap. Sed. auctoritate ad solutionem eorundem coacti, quandam mensuram *g* paruissimam, & ignotam, nec etiam communibus vsibus deputatam exhibent, & ad eandem vota prædicta soluere moliuntur: vnde *h* postulastis à nobis, vt super hoc vos certos reddere dignaremur, vtrum ij qui mensuram ignotam exhibent ad soluendum vota prædicta, sint ad communem suæ terræ mensuram, secundùm quod illi, qui eam persoluerunt, continuè faciunt, cogendi. Cùm ergo non constet, ad quam mensuram anteoessores eorum prædicta vota soluerunt, credimus distinguendum, vtrum habitatores regionis ipsius, qui ea continuè persoluerunt, ad vnam, & eandem mensuram huiusmodi vota persoluant, an ad varias, & diuersas. Si enim communiter omnes vna, & eadem mensura in solutione votorum vtuntur, ad eandem & illi soluere sunt cogendi: quod si solutio per mensuras distinguitur varias, & diuersas, & illi volunt soluere ad minorem, non sunt vtique compellendi vt ad maiorem persoluant, quoniam cùm huiusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare.

N O T Æ.

a Z*Amorensi*.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap* 3. idest Petro Episc. Zamor. de quo, & eius diœcesi egi *in c. dilectus* 5. *de suppleud. neglig.*

1 b *Salmantin.*] Salmanticæ antiquitatem inde haurire possumus, quod Ptolomeus vetustissimus Geographus eius meminit in Yeronibus ad confinia Lusitaniæ. Polienus etiam *in lib. de stratagem.* Sub Gothis Regibus ciuitas Episcopalis fuit, cuius Metropolis Emerita. Post deuastationem Hispaniæ per Mauros factam, & post recuperationem illius prouinciæ ab eorum manibus, Regno Legionensi cessit, & dignitati Episcopali restituta paret Compostellano Archiepiscopo, vt notaui *in cap. 5. de supplenda*. Sed quod sine inuidia dixerim, si Hispanis historijs fidem facimus, ex eo tempore incrementum maximum Salmantica accepit, ex quo liberalitas Alfonsi IX. eiusque filij Ferdinandi III. nepotisque Alfonsi X. egregiam, Inclytam, & omnibus titulis nobilissimam Vniuersitatem nostram construxit, ditauitque, ex qua toto orbi Hispano lux sapientiæ fulgere incepit, tali in dies incremento, vt Studium generale Alex. IV. Pontifex eam creauerit, & Clemens V. inter reliqua generalia enumerauerit *in Clement. vnica de Magistris*. In eius laudes diuagantur nondum Auctores nostri Regni, verùm exteri. Extat & celeberrimum encomium sacræ Rotæ apud Franciscum Penam 1. *tom. decis.* 157. Videndi sunt congesti à Solorzano *in lib. de plazas honorarias*, P. Mendo *lib.* 1. *de iure Academ. ex* a. 127.

2 c *Episcopus*.] Petro Zamorensi, & Vitali Salmantino, quorum tempore celebratum fuit Concil. Salmantinum 2. Præside Card. Guilielmo tituli sancti Angeli, ad dissoluendum matrimonium cõtractum inter D. Alfonsum IX. Theresiamque: & quia Vitalis in ea Synodo adhæsit Regi, Innocentius *lib.* 2. *epist.* 72. rescribens Archiepiscopo Compostellano ita ait: *Si verò aliquis vestrum, fratres Episcopi, in hoc deliquio, excepto Salmantino, cuius correctionem Sedi Apostolicæ reseruamus, tu frater Archiepiscope, animaduersione ipsum canonica non differas castigare*. Huius epistolæ, seu alterius, super eadem votorum solutione meminit idem Innocentius in duabus epistolis, quarum prior missa est Tolet. & Bracharen. Archiepiscopis, & suffraganeis eorum Aurien. & Legion. Episcopis. Secunda verò dirigitur Magistris, & Fratribus Spatarijs, & Religiosis per Hispaniam constitutis, quas edidit Cardinalis Sirletus *fol.* 361. quarum tenorem in præsenti transcribere necessarium duxi ad comprobandam ipsius voti obligationem, & antiquitatem, quam nostris temporibus quidam audenter negare non erubescunt, leuibus ducti fundamentis, quos cùm tanto Patrono fœliciter debellauit quidam Aduocatus Pincianus, seu quiuis auctor est allegationis pro Archiepiscopo & Ecclesia Metropolit. D. Iacobi, contra Lazarum Gonzalez de Azeuedo. In prima epistola ita scribit Innocentius: [Querelam venerabilis fratris nostri P. Archiepiscopi Compostellani accepimus, quod eius Ecclesiæ ad mandatum etiam Apostolicum vota beati Iacobi à parochianis vestris non facitis, sicut debentur, exsolui. Quoniam igitur ad seruanda iura præscriptæ Ecclesiæ non decet vos existere negligentes, fraternitati vestræ per A. s. p. m. atq; præcipimus, quatenus memorato Archiepiscopo, & Ecclesiæ suæ præscripta vota à parochianis vestris soluere de cętero faciatis. Alioquin venerabilibus fratribus nostris Zamoren. & Salmantin. Episcopis datum noueritis in mãdatis, vt parochianos vestros ad vota illa soluenda, sublato appellationis obstaculo, eccl. districtione compellant. Vos itaque sententiam, quam ijdem Episcopi, vel eorum alter in eos propter hoc rationabiliter tulerint, vsque ad dignam satisfactionem denunciari faciatis, & inuiolabiliter obseruetis. Datum Laterani ij. idus Iulij.] In secunda verò ita rescribit: [Ad audientiam Apostolatus nostri transmissa conquestione Ecclesiæ Compostellanæ peruenit, quod cùm per totam ferè Hispaniam auctoritate Principum, & Pręlatorum fauore, etiam clerici, & populi Ecclesiæ Beati Iacobi, ob reuerentiam ipsius Apostoli, census quidam certus, qui vota dicitur, de singulis paribus boum antiquitus fuerit constitutus, plerique vestrum de terris vestris & hominum vestrorum eundem censum pręscriptæ Ecclesiæ pro sua tantùm voluntate soluere contradicunt. Verum quia valdè periculosum est quibuslibet aliena tenere, necdum viris religiosis, qui perfectionis amore propria dimiserunt, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus censum ipsum, secundùm quod antiquitus statutus est, eidem Ecclesiæ cùm integritate soluatis. Cæterùm si (quod non credimus) mandatum Apostolicum in hac parte duxeritis contemnendum, noueritis nos venerabilibus fratribus nostris Salamant & Zamoren. Episcopis mandauisse, vt ad id per interdicti, & excommunicationis sententiam, sublata appellationis difficultate, sicut visum fuerit, vos compellant. Datum Laterani vj. idus Iulij.]

d *P. Compostellani Archiepiscopi*.] Petri videlicet.

3 e *Mensuram*.] Quam vulgò dicimus *media fanega*, vt expressum fuit in comitijs habitis Vallisoleti anno 1537. petitione 37. Ibi: *Por priuilegio antiguo, que todos los labradores, que labran con iuntas de bueyes, y mulas, an de pagar à la Iglesia de San Tiago media hanega de trigo de voto*. Quæ mensura satis expressa fuit in ipso voto illis verbis: *Quatenus de vnoquoque iugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge, ad modum primitiarum*. Vnde cùm mensura, quæ pro primitia soluitur in his Regnis, sit *media fanega*, etiam iuxta eandem mensuram voti obligatio procedit.

4 f *A longis retrò temporibus*.] Qui non ideò erant exempti ab hac obligatione; nam contra eam nulla præscriptio etiam immemorialis currit: quod præter quam decisum est à Cœlestino III. nostri Innocentij prædecessore, in bulla expedita anno 1195. illis verbis: *Pagina præsenti statuimus, vt cùm in lege contineatur humana, quod in tributis, & publicis functionibus nulla præscriptio locum obtineat, & illa vota sunt quasi tributa, quæ Deo, & B. Iacobo Apostolo in Hispania statuit annis singulis persoluenda Rex Ramirus, illa quæ tibi, & Ecclesiæ tuæ in eis præscriptio obijcitur, locum non habeat, aut vigorem*; id etiam iuris ratio-

rationibus probatur, quia contra votum nulla præscriptio currit, *cap. sicut, de regul.* Gregorius Lopez *in l. 30. tit. 7. partit. 5.* quia est nutritiua peccati, aut saltem irrationabilis. Syluest. verbo *Votum 2. n. 10* Nauarrus *in manuali, c. 12. n. 26.* latè hanc sententiam probat Pereyra *de manu Regia tom. 1.* Quatenus tamen successores eorum, qui votum emiserunt, teneantur illud adimplere, exposui *in cap. ex parte, de constit.*

5 g *Paruissimam.*] Vnde prorsus inanis reddebatur voti obligatio, sicut cùm fundus promittitur, aut legatur; ideò enim tale legatum non valet, quia hæres glebam dando liberatur; & similiter triticum stipulando, inutilis est stipulatio, *l. vbi autem 75. l. triticum, ff. de V. O.* Quare in præsenti voto adiecta fuit mensura, quæ pro primitijs in Hispania solui solebat.

6 h *Postulastis à nobis.*] Episcopi videlicet regni Legionensis, Zamorensis scilicet, & Salmantinus, qui consuluerunt Romanum Pontificem de obligatione huius voti, & eius solutione; quia cognitio causarum huius voti ad Iudicem Ecclesiasticũ spectat, vt probat doctè Pereyra *de manu regia to. 1. c. 14.* vbi resoluit, nec per viam violentiæ iudicem adiri posse; immò & noster Innocentius huic Petro Compostel. Archiepiscopo specialiter concessit, vt debitores huius voti coram Rege Legionensi conuenire posset, in epistola quæ reperitur inter editas Coloniæ, *fol. 360.* in hæc verba: [Cùm sit regula iuris, qua dicitur, vt auctor forum rei sequatur, preces ex parte tua nobis super hoc obtinendo porrectas, libenter admittimus, quod tam canoni, quàm legali consonant æquitati: maximè cùm id, quod petis, in fauorem Beati Iacobi, & Compostellanæ Ecclesiæ debeat adimpleri. Innotuit siquidem nobis, quod quidam laici rustici de regno Illustr. Regis Legionen. super votis Beato Iacobo persoluendis nolunt in præsentia ipsius Regis, qui ordinarius iudex eorum existit, quando conueniuntur, aliquatenus respondere. Vnde petitioni tuæ gratum præstando assensum, ad exemplar fœlicis recor. Cœlestini Papæ prædec. n. fraternitati tuæ præsenti pagina indulgemus, vt tibi liceat rusticos ipsos, tanquam votorum debitores, sub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi aliàs eorundem votorum solutio debita denegatur, super eisdem votis, remoto cuiuslibet appellationis, vel contradictionis obstacolo, conuenire. Decernimus ergo, &c. Datum Laterani iij. idus Iulij.]

COMMENTARIVM.

7 ANtequam ad huius textus expositionem accedamus, referenda est huius voti historia, quam in dubium reuocarunt Iulianus del Castillo *lib. 3. hist. Gothor. discursu 8.* Lobera *en las grandezas de Leon, c. 5. ad finem,* Prudentius à Sandoual *in hist. monast. S. Æmiliani, §. 36.* & voti ipsius chartam totis viribus euertere conatur Lazarus Gonzalez de Azeuedo *in alleg. pro oppidis, & villis Regni Legionensis;* sed infeliciter, vt ex infrà dicendis apparebit. Cùm ergo Rex Ramirus I. turpissimum tributum centum puellarum Regi Maurorum Abderrameno præstari renueret, per ipsum in Ribogiam barbarorum dominio subiacentem irruptio facta est. Abderramenus bello, & armis penitus intentus, innumerabili exercitu collato, Ribogiam aduolat, castra castris collata sunt ad oppidum Alueldam, planitie ferè ad Clauijium continuata, loco in cacumine sito rupis Tureicę: atrox, & sęua pugna vtrimque fuit, & victoria in Mauros nimium inclinante, quominus vincerentur nostri, nox effecit, tenebras pro muro opponens Maurorum ictibus. Ramirus imminutas numero copias, fatigatas, ac debiles ad Clauijium traduxit, vbi pro temporis angustijs munito loco, & vulneratis cura adhibita, noctem insomnē, dubium an peruigilem, inter spem metumque transegit. Summo mane Beatus Iacobus illi apparuit, & vultu placido Regem sperare iubet, ipsum victorem fore, barbaros vincendos, seque suis Hispanis affuturum in eo bello. Ramirus excitatus Præsules, Ducesque vocari facit, & Iacobi promissis certior redditus, instruere acies, irruere in hostes, & Christi inimicos iussit: stetit dictis gloriosus Apostolus, & in ipsa acie visibiliter apparuit equo insidens, Mauros sternens, pro nostris pugnans: inde Hymnus in his Apostoli festiuitatibus cani solitus:

Tu bella nos cùm cingerent
Es visus ipso in prælio,
Ense quoque acerrimus,
Mauros furentes sternere.

In eo prælio septuaginta millia barbarorum cecidisse Historici testantur, præter alios qui fuga lapsi sunt incerto numero: vestigia huius belli hodie etiam inuisisse apud Clauijium Mariana testatur effossis passim stragibus arborum per ruricolas oppidanos illius loci; nos sacratiora annotauimus vestigia sancti Iacobi insignè referentia, vulgaria incolis, sed fortè ideò minùs obseruata, quia vulgaria. Vix vllus lapis in eo loco reperitur, qui non conchuiæ formam prę se ferat, *veneras*, vernacula lingua Hispani dicimus. Et quod mireris, si in partes comminuatur, tot conchulas formabit; quot partes feceris. Rex insigni victoria lætus descendit è rupe, antram sancti Prudentij deuotus visitat, Deo, & Apostolo eius gratias agit, & in eo sancti Prudentij templo cum Prælatis, Regnique Proceribus votum emisit, quo vniuersam Hispaniam sancto Iacobo fecit vectigalem è singulis iugeris agri, vineæque mensura, ad modum primitiarum singulis annis persoluenda. Sed causam, & votum ipsum ab ipso Rege audiamus: ita pluribus exemplaribus ex ipso originali transcriptis publicè legitur: [In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Antecessorum facta (per quæ successores ad bonum poterunt erudiri) non sunt prætereunda sub silentio, verùm potiùs debent committi monumentis litterarum, vt eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis inuitentur. Ea propter ego Ranemirus Rex, & à Deo mihi coniuncta Vrraca Regina, cum filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garcia, oblationem nostram, quam gloriosissimo Apostolo Dei Iacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum Principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus obseruatione: ne fortè successores nostri quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumpere, & etiam per recordationem nostræ operationis ad similiter operandum moueantur. Causas, quibus ad faciendum istam oblationem compulsi sumus, scribimus, vt ad notitiam successorum reseruentur in posterum. Fuerunt enim in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ à Saracenis factam, Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & inertes Christianorum Principes, quorum vtique vita nulli fidelium stat imitanda: hi (quod relatione non est dignum) ne Saracenorum infestationibus inquietarentur, constituerunt eis nefandos redditus annuatim persoluendos, centum videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor! & exemplum posteris non obseruandum, pro pactione pacis temporalis, & transitoriæ tradebatur captiua Christianitas luxuriæ Saracenorum explendæ. Ex prædictorum Principum semine nos producti, ex quo per Dei misericordiam Regni suscepimus gubernaculum, diuina inspirante bonitate prædicta nostræ gentis opprobria cogitauimus abolere, ac de tam digna cogitatione perficienda communicauimus consilium primò Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris; postmodum verò vniuersis nostri Regni Principibus. Accepto tandem sano, & salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, & posuimus consuetudines per vniuersas nostri regni Prouincias obseruandas. Deinde vniuersis nostri Regni Principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, & ad præliandum fortes viros, tam nobiles, quàm ignobiles; tam equites, quàm pedites, ab extremis nostri Regni finibus euocarent, & vsque ad constitutum diem expeditionem facerent congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & religiosos viros, vt interessent, rogauimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per Dei misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum: & relictis ad excolendas terras tantummodò debilibus, & ad bellandum minùs idoneis, congregati sunt cæteri, non de nostro imperio, sicut solent inuiti, sed Deo ducente per Dei amorem spontanei. Cùm his ego Rex Ranemirus (de misericordia Dei potiùs, quàm de gentis nostræ multitudine confidens) peragratis interiacentibus terris, iter mei exitus direxi in Naxeram, ac deinde declinaui in locum qui nuncupatur *Albella.* Interim autem Saraceni nostrum aduentum (fama præcone) cognoscentes, omnes cismarini in vnum contra nos congregati sunt; transmarinis etiam per litteras, & nuncios in suum auxilium conuocatis, inuaserunt nos in multitudine graui, & in manu valida. Quid plura?

quod

quod sine lachrymis non recordstemur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, & vulneratis, conuersi sumus in fugam: & confusi peruenimus in collem, qui Clauijium nominatur, ac ibi in vna mole congregati, totam ferè noctem in lachrymis & orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto quid in die essemus postea acturi. Interea somnus artipuit me Regem Ranemirum cogitantem multa, & anxium de periculo gentis Christianæ. At mihi dormienti B. Iacobus Hispaniarum protector corporali specie est se præsentare dignatus. Quem cùm intertogassem cùm admiratione, quisnam esset? Apostolum Dei Beatum Iacobum se esse confessus est: cùm ad hoc verbum vltra quàm dici potest, obstupuissem, Beatus Apostolus ait: Nunquid ignorabas, quod Dominus noster Iesus Christus alias prouincias alijs fratribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ per sortem deputasset, & meæ cõmisisset protectioni? Et manu propria manum meam adstringens, confortare (inquit) & esto robustus. Ego enim ero tibi in auxilium, & manè superabis in manu Dei, Saracenorum, à quibus obsessus es, innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus iam parata est æterna requies, sunt instante pugna pro Christi nomine martirij coronam suscepturi, & ne super hoc detur locus dubitationi, & vos, & Saraceni videbitis me constanter in albo equo, dealbata grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur manè facta peccatorum vestrorum confessione, & accepta pœnitentia, celebratis Missis, & accepta Dominici corporis, & sanguinis communione, armata manu ne dubitetis inuadere Saracenorum acies, inuocato nomine Dei, & meo, & pro certo noueritis eos in ore gladij rulturos. Et his dictis euanuit à conspectu meo visus desiderabilis Dei Apostolus. Ego autem pro tanta, & tali visione vehementer è somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris seorsim vocatis, quidquid mihi fuerat reuelatum, lachrymis, & singultibus, & nimia contritione cordis eodem ordine propalaui. Illi ergo in oratione priùs prouoluti, Deo & Apostolo pro tàm admirabili consolatione gratias egerunt innumeras, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat reuelatum) festinauimus, Armata itaq; & ordinata nostrorum acie venimus cùm Saracenis in pugnam: & Beatus Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat verisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies; Saracenorum verò turbas impediendo, & diuerberando. Quod quamcitò nobis apparuit, & cognouimus Beatissimi Apostoli promissionem impletam, & de tam præclara visione exhilarati, nomen Dei, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu inuocauimus dicentes: Adiuua nos Deus, & sancte Iacobe. Quæ quidem inuocatio ibi tunc primò fuit facta in Hispania, & per Dei misericordiam non in vanum; eo namq; die corruerunt circiter septuaginta millia Saracenorum. Tunc etiam euersis eorum munitionibus, eos insequendo, ciuitatem Calafortam cepimus, & Christianę religioni subiecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberauimus statuere Patrono, & Protectori nostro Beatissimo Iacobo donum aliquod in perpetuum permansurum. Statutum ergo per totam Hispaniam, ac in vniuersis partibus Hispaniarum, quascunque Deus sub Apostoli Iacobi nomine dignatetur à Saracenis liberare, vouimus obseruandum: Quatenus de vnoquoque iugo boum singulæ mensurę de meliori fruge ad modum primitiarum; & de vino similiter ad victum Canonicorum in Ecclesia B. Iacobi commorantium, annuatim ministris eiusdem Ecclesię in perpetuum persoluantur. Concessimus etiam, & in perpetuum cõfirmamus, quod Christiani per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo, quod à Sarracenis acquisierint, ad mensuram portionis vnius militis glorioso Patrono nostro, & Hispaniarum Protectori B. Iacobo fideliter attribuatur. Hæc omnia donatiua, vota, & oblationes (sicut superius diximus) per iuramentum nos omnes Christiani Hispaniæ promisimus annuatim Ecclesiæ B. Iacobi, & damus pro nobis & successoribus nostris canonicè in perpetuum obseruanda. Petimus ergo, Pater Omnipotens Æterne Deus, quatenus intercedentibus meritis B. Iacobi, ne memineris Domine iniquitatum nostrarum, sed solatiua misericordia nobis prosit indignis. Et ea quæ ad honorem tuum B. Iacobo Apostolo tuo dedimus, & offerimus de eis, quæ per te (ipso opitulante) acquisiuimus, nobis, & successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, & per eius intercessionem nos recipere digneris cùm electis tuis in æterna tabernacula, qui in Trinitate viuis & regnas in sæcula sæculorum. Amen. Voluimus etiam, & in perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicunque ex genere nostro, vel aliorum descenderit, semper suum præstet auxilium ad prætaxata B. Iacobi Ecclesiæ donatiua. Quod si quis ex genere nostro, vel aliorum, ad hoc nostrum testamentum violandum venerit, vel ad implendum non adiuuerit, quisquis ille fuerit, clericus, vel laicus, in inferno cùm Iuda traditore, & Dathan, & Abiron, quos terra viuos absorbuit, damnetur in perpetuum; & filij eius fiant orphani, & vxor eius vidua, & regnum eius temporale accipiat alter, & à communione corporis, & sanguinis Christi fiat alienus; æterni verò regni participatione priuetur perenniter. Insuper Regię Maiestati, & Ecclesiæ B. Iacobi per medium sex mille libras argenti pendat, & hoc scriptum semper maneat in robore. Nos etiam Archiepiscopi, & Episcopi, & Abbates, qui illud idem miraculum, quod Dominus noster Iesus Christus famulo suo Illustri Regi nostro Ranemiro, per Apostolum suum Iacobum dignatus est monstrare, proprijs oculis Deo iuuante vidimus, & prædictum ipsius Regis nostri, & nostrum, & totius Hispaniæ Christianitatis factum in perpetuum confirmamus, & canonicè sancimus obseruandum. Si quis ad hoc scriptum, & Ecclesiæ B. Iacobi donatiuum irrumpendum venerit, vel persoluere renuerit, quisquis ille fuerit, Rex, vel Princeps, rusticus, clericus, vel laicus, eum maledicimus, & excommunicamus, & eum Iuda traditore gehennali pœna damnamus in perpetuum cyu[m]clandum. Hoc idem successores nostri Archiepiscopi, & Episcopi faciant dc[n]otè annuatim. Quod si quis renuerit, omnipotentis Dei, Patris, & Filij, & Spiritus sancti auctoritate, & nostra damnetur, & excommunicatione, & potestate sibi à Deo tradita reus teneatur. Facta scriptura consolationis, donationis, oblationis huius in ciuitate Calaforta noto die octauo Kal. Iunij, ęra DCCC LXXII. Ego Rex Ranemirus cum cõiuge mea Regina Vrraca, & filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garsia, hoc scriptum, quòd fecimus, proprio robore confirmamus.] Firmarunt priuilegium hoc Romani Pontifices Paschalis II. Alex. III. Innoc. III. Honor. III. Alex. IV. in suis Bullis, quas refert Castel. *in hist. D. Iacobi, fol.* 254. necnon & principes Facultates, Alfonsus VII. anno 1150. vt refert Morales 3. *p. histor. lib.* 3. *c.* 52. D. Ferdinand. IV. era 1342 Don Alfons. XI. & D. Petrus eius filius, & D. Ioannes II. anno 1247. Reges Catholici anno 1478. & referunt innumeri Historici. D. Rodericus Archiep. *de rebus Hispan. lib.* 4 *c.* 13. D. Lucas Tudensis *c.* 49. *hist. gener. Hispan.* 3. *p. c.* 15. Frater I. Gil. de Zamora *illustrium personarum littera R, verbo Ramirus I.* Episcopus Palentinus 3. *p. hist. Hispan. c.* 50. Carthag. *in anaceph. c.* 54 Volaterran. *lib.* 2. *geograph pag.* 27. Basseus *in chron. Hispan. anno* 852. Ambrosius à Morales *p.* 5. *lib.* 9. *c.* 8. & 3 *p lib.* 13. *c.* 52. Illescas 1. *p. histor. Pont. lib.* 4. *fol.* 240. Mosen. Diego de Valera *in chron. Hispan.* Villegas *in vita S. Iacobi*, Marmol *in histor. Africæ, lib.* 2. *c.* 22. *fol.* 109. Garibay *in compend. histor. lib.* 9. *cap.* 18. Mariana *lib.* 7. *de rebus Hispan. c.* 13. Tarassa *in vita ipsius Ranemiri I.* Alfonsus de la Spina *in fortal. fidei, lib.* 4. *de bello Sarracen. vers.* 39. Argot. de Molina *lib.* 1. *nobiliari, c.* 106. D. Franc. à Queuedo *in perdocta alleg. pro patronatu D. Iacobi, pag.* 587. & 589. Fr. Ioannes Marieta *hist. Eccles. lib.* 1. *c.* 7. Villadiego *in foro iudic. in catal. Regum Hispan. anno* 843. Manuel Correa *in catalogo ipsorum Regum, in Ranim I.* Madera *Monarch. Hispan. c.* 8. Fr. Hieronym. Roman. 1. *p. Reip lib.* 6. *c.* 2. & 2. *p. lib.* 4. *c.* 59. Marineus Sicul. *de rebus Hispan. lib.* 7. *post princip.* Motta *lib.* 1. *Ordinis D. Iacobi, c.* 1. & 3. Rocamora *in cathal. Regum Hispan. nu.* 844. Guardiola *in nobilit. Hispan. c.* 34. Beuter. *lib.* 1. *histor c.* 31. Salinas *in histor. belli Clauijii.* Castel. Ferrer. *in histor. D. Iacobi*, Yepes *in chron. D. Benedicti, cent.* 5. *anno* 1181. *cap.* 7. qui refert aliam scripturam similis voti facti à Comite Ferdinando Gonzalez D. Æmiliano, vbi ait, se votum illud nuncupare ad similitudinem voti concepti à Ranemiro. Illustr. Manrique *annal. Cisterc. tom.* 3. *anno* 1181. *c.* 7. Altesserta *lib.* 4. *dissert. cap.* 7.

8 Hucusque historiam, & originem huius voti retulimus: nunc ad nostrum Innocentium accedamus. Cũ ergo obligatio huius voti realis obligaret non solùm Regem ipsum,

ipsum, verùm etiam in posterum, & eius Regnum, quia emissum fuit votum à Rege, & regni Proceribus pro vniuersali Regno in comitijs generalibus, præsentibus Prælatis, & Regni Proceribus; ideò successores & habitatores in ipso Regno in perpetuum tenentur ex ipsa obligatione reali votum exsoluere; quia licèt genus mutetur, semper tamē regnum durat, *l. proponebatur, ff. de iudic. l. sicut, § fin. ff. quod cuiusque vniuers. l. 5. tit. 9. lib. 1. recopil. l. 5. tit. 15. p. 2.* Zypeus *contra Cassianum lib. 2. c. 12.* Ioannes Seldenus *in mari clauso, lib. 5. c. 21.* ex multis Valentia *lib. 2. illustr. tr. 4. c. 2.* inde hanc obligationem agnoscentes Episcopi Zamorensis, & Salmantin. consuluerunt Innocent. III. an agricolæ illi, qui per longum tempus mensuram tritici rationi huius voti debitam non persoluerant, cùm cogerentur eam præstare, deberent soluere maiorē mensuram, vt in ipsa regione, videlicet regno Legionensi, alij soluebant; an verò minimam soluendo liberarentur? Et videbatur maiorem mensuram eos soluere debere, quia licèt in dubijs quod minimum est, sequamur, *l. quoties 20. l. in ambiguis 179. ff. de R. I. l. Mela 14. ff. de annuis legat.* & cùm de mensura promissa non constat, ad minimam redigatur petitio, *l. si ita 14. l. cùm seruus 38. § Seio, ff. hoc tit.* tamen fauore Ecclesiæ, & piæ causæ generalis promissio latissimam recipit interpretationem, vt *in l. Titia, § semper, & § Seia, ff. de auro & argent.* vbi docetur legatum relictum templo latè esse interpretandum, videlicet vt si quis legauit Ecclesię calicem, non credatur legatum fuisse calicem æneum, sed præstandum esse argenteum. Faciunt alia, quæ adducit Garasia in præsenti. Igitur & in præsenti casu maior mensura præstanda erat. Sed adhuc Innocentius distinguit ita, vt si alij habitatores ipsius regionis, qui votum continuò exsoluerunt, vnam, & eandem mensuram præstiterunt, eandem etiam illi, qui & in solutione cessarunt, soluere debebunt, argumento capitis *super eo, hoc tit. l. si seruus 30. §. si numerus, ff. de legat. 1.* quia casus dubij iuxta regionis consuetudinem sunt decidendi, *l. 6. ff. de euict. l. quod si nolit 31. § qui assidua 16. ff. de ædilit. edict. l. in numeris 75. ff. de legat. 3. l. 5. § vlt. ff. de ventre inspic.* Illustrant pluribus relatis Osualdus *lib. 15. comment. cap. 1. littera F*, D. Ioseph. Vela, *tom. 1. dissert. 20. num. 27.* Si verò diuersas, & varias mensuras antecessores eorum in eadem regione persoluebant, quia videlicet mensura, vulgò media fanega, ex tribus, aut quatuor modijs constabat pro diuersitate locorum, tunc non ad maiorem, sed ad minorem mensuram præstandam sunt cogendi ex benignitate, ne ecclesiastici tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare, aliàs iure stricto ad maiorem mensuram præstandam cogendi erant, vt docet Couar. *in cap. 4. de testam. n. 5.* quia cùm in ipso voto exprimeretur mensura illa, videlicet quæ pro primitijs solui consueuit; & illa mensura, vulgò media fanega, in aliquibus locis tribus, in alijs quatuor modijs constet, quatuor modios quilibet soluere cogendus erat.

C A P V T XIX.

Idem a *Cæsaraugust. Episcopo.*

CVm olim ad aures nostras tuam querimoniam destinasses, quòd te dil. fil. Abbas sancti Ioannis *b* Præiacen. quartis decimarum, quas in Ecclesijs de Luna, & de Taust debes percipere, multipliciter defraudaret. *Et infra:* His, & alijs, quæ coram prædictis iudicibus, & coram nobis fuere proposita, pleniùs intellectis, cùm nobis plena fides facta fuerit, quod Ecclesiæ supradictæ in tua sint diœcesi constitutæ, non solùm per alia, verùm etiam per hoc ipsum, quod in instrumentis compositionum continetur expressè, vt Abbas tibi tam de *c* quarta decimarum, quàm de cæteris *d* Episcopalibus rationibus debeat respondere: de consilio f.n. Abbatem Præmaten ad integram solutionem quartæ omnium decimarum, in illis *e* factis deductionibus, & ad præstationem procurationum, & aliorum Episcopalium iurium in prædictis Ecclesijs condemnamus. Licèt enim ex forma secundæ compositionis deductiones essent aliquæ faciendæ; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbauit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea non debuit beneficium consequi, cui renuntiasse tacitè videbatur. Abionum erat præterea, vt negaret suam Ecclesiam in tua diœcesi constitutam, super qua instrumenta prædecessoris tui ostendebat in iure monasterio fuisse concessa, per quæ ius Episcopale petebat expressè.

N O T Æ.

a CÆsaraugust.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc tit. c. 4. supplendumque est, *D. Ramont de Castrocol*, qui ex anno 1199. vsque ad annum 1216. 1
tenuit ipsam Cathedram, & valdè sollicitus fuit de bonis, ac prouentibus ipsius Ecclesiæ; vnde eius tempore Ecclesia illa mirè ditata fuit, vt refert Fr. Didacus à Murillo *in histor. Cæsaraugust. cap. 28. nu. 9.* De ipsa Metropoli nonnulla notaui *in cap. 1. de his quæ vi.*

2 b *Præiacen.*] ita legitur in tertia collectione, in sexta autem legitur *Prilarensis*, sed legendum est *Pinnatensis*, quod percelebre monasterium S. Ioannis, vulgò *San Iuan de la Peña*, est intra fines veteris Comitatus Aragonici, in monte Aruelo ædificatum. A paruis initijs, è tenui scilicet anachoretica cella, in celeberrimum tota Hispania monasterium, Pampilonensium, & Aragonensium Regum beneficio, & liberalitate peruenit, vt referunt plura de eo adducentes Ioannes Bric. Martinez *in histor. ipsius cœnobij*, Yepes *cent. 3. chron. D. Benedicti, ad annum* 818. Arnaldus Ocbenartus *in notitia Vasconiæ, lib. 2. cap. 7.* Fuit monasterium hoc magnificè ditatum à Regibus, & Episcopis Cæsaraugust. & exemptum ab omni lege diœcesana, vt ex epistola Ioannis IV. Regis Aragon. probat Hieron. Blanc. *in com. rer. Arag.* Immò in duobus Concilijs Aragoniæ statutum fuit, vt omnes Episcopi ipsius Regni deberent assumi ex ipso monasterio, propter miram sanctitudinem, quæ in eo florebat. Abbas ipsius monasterij, de quo hic agitur, erat frater Petrus de Sorbera.

c *Quartis decimarum.*] De quibus egi *in capite conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præscript.*

d *Episcopalibus rationibus.*] Idest iuribus, de quibus egimus *in d. cap. conquerente.*

e *In illis factis.*] Legendum est, *nullis factis*, vt legitur in sexta collectione; & rectè inde deducit Barbosa 3
voto 96. n. 25. quartam decimarum, item subsidium deductis expensis. Videndus Xamar. *part. 2. rerum iudic. defin. 141.*

C A P V T XX.

Idem a *Spoletano Episcopo.*

OLim causam, quam aduersùs clericos plebis Rupinæ super *b* synodatico proponebas, ven. f.n. *c* Tudertino Episcopo, & dil. f. Abbati S. Petri montis Martan. commisimus terminandam, coram quibus fuit ex parte tua propositum, quod cùm ijdem clerici olim prædecessoribus tuis tres
1 in festo Natiuitatis, & tres in festo Resurrectionis Dominicæ pro synodatico soluerint denarios Papien. nunc tantùm tres Luc. pro singulis denarijs Papien. persoluebant, cùm duo Papien. valeant sex Luc. vnde petebas eos ad Papiensium solutionem nostra auctoritate compelli; cùm etsi tu Lucen.

cen. ipsos primo anno receperis, semper tamen postmodùm ius tuum fueris protestatus. Verùm pars clericorum proposuit ex aduerso, quod etsi aliquando prædecessoribus tuis denarij Papien. pro synodatico fuerint persoluti, tamen à xlv. annis. *Et infra:* Nos igitur Iacobo tuo, & Ioanni presbytero aduersæ partis procuratoribus dil. fin. n. P. Basilicæ xii. Apostolorum presbyterum Cardin. concessimus auditorem, quibus coram eo nihil volentibus, aut valentibus de nouo proponere, quoniam fuerat renuntiatum vtrimque, cùm ipse gesta omnia in nostra, & fratrum nostrorum præsentia retulisset, intelleximus per testes tuos fuisse probatum, quod tempore bon. mem. Lotharij prædecessoris tui, & etiam post decessum ipsius denarij Papien. fuerant pro synodatico persoluti, & exinde tres Lucen. quorum duo valebant v. de ijs qui hoc tempore sunt in vsu, aliquandiu fuissent exhibiti: & quia à tempore d Lotharij xxxiii. vel xxxiv. annorum spatium est elapsum, dicta etiam testium partis aduersæ inspeximus, per quos voluit comprobare, quod à e xl. annis, & infrà tres Luc. vel tres medaliæ in synodaticum solutæ fuerint pro singulis Papien. cùm Papien. fuissent antea persoluti. Confessus quoque fuerat aduocatus ipsius partis in iure, ac eius confessio in scriptis redacta, nec correcta, vel reuocata per clericos supradictos, quod ijdem clerici f Henrici, & Lotharij prædec. tuorum temporibus tres Papien. pro synodatico soluerent bis in anno, & exinde pro singulis Papien. tres Luc. Cùm igitur constet nobis ad plenum per testes vtriusque partis, quod Papien olim pro synodatico soluebantur, quod ex eo etiam sequeretur, quod Luc. soluti sunt postmodùm pro eisdem; & cùm ex dictis testium tuorum, & confessione aduocati alterius partis non reuocata postmodùm appareat euidenter, quod tempore Lotharij pro synodatico Papien. fuit moneta soluta, cùm ex vtriusque partis attestationibus habeatur, quod à tempore Lotharij non nisi xxxvi. annorum ad plus tempus effluxerit, & per testes tuos sit legitimè comprobatum, quod tres Lucen qui pro vno Papien. post mortem Lotharij soluebantur, v vel vi. valebant ex illis, qui hodie sunt in vsu: intelligentes ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, vt vsque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in vsu: de consilio fratrum nostrorum procuratorem aduersæ partis nomine clericorum plebis prædictæ, tibi ad solutionem denariorũ Papien. vel æstimationis eorundẽ pro synodatico, per diffinitiuam sententiã condemnamus.

NOTÆ.

1 a *SPolet.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 5.* Spoletum antiquissima ciuitas Vmbriæ est, Longobardorum Principum sedes diu fuit, inter Fulginiam, Interamnemque prope radices montium sita, de qua plura refert Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, p. 2. fol. 162.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius Prælato Benedicto missa est præsens decisio, de quo hæc refert Vghellius vbi suprà, *n. 36.* qui Benedictus ab Innocentio III. creatus est anno 1198. ad quem Innocentius litteras dedit, vt in decretalibus epistolis videre est.

b *Synodaticum.*] Synodus, seu synodaticum, plerum-
2 que pro eodem sumuntur, nempè pro certa pensione nummaria, quam presbyteri exsoluunt quoties Episcopi ad Synodum vocantur, olim quidem bis in anno, Quadragesimæ videlicet tempore, vt constat ex Concilio Liptinensi sub Childerico, *can. 3.* anno 743. celebrato, vbi iubetur, vt presbyter semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerij sui, siue de baptismo, siue de fide catholica, siue de precibus, & ordine Missarum ipsi Episcopo reddat, & ostendat: & mense Maio iuxta canonem 7. Concilij Altissiod. ibi: *Vt medio Maio omnes presbyteri ad Synodum in ciuitatem veniant, & Kalendis Nouembris omnes Abbates ad Concilium conueniant.* Quantum verò quilibet presbyterorum Episcopo solueret Synodi nomine, certum non erat, sed pro parochiarum conditione illustriores largius, angustiores leuius vectigal Episcopi ærario inferebant, cuius præstationis rationes assignat Lemaistre *lib. 2. de iuribus Episcop. c. 3.* Altesserra *lib. 4. dissert. cap. 6.*

c *Tudertino Episcopo.*] Rustico videlicet, de quo, & Ecclesia Tudertina egi *in cap. 19. de iureiur.*

d *Lotharij.*] Qui floruit in eadem Ecclesia per annos 1155. vt refert Vghellius in *histor. ipsius Ecclesiæ.*

e *Quadraginta.*] Obligatio enim soluendi antiquam
3 monetam præscribitur quadraginta annis contra Ecclesiam, & triginta contra alios; maximè si constet, aliquas solutiones fuisse factas de moneta currente, & secundùm eius valorem, quia ex illis solutionibus subsequutis præsumitur talem conuentionem præcessisse, cùm ex præsenti in præteritum præsumatur, *l. ex persona, l. siue possidetis, C. de probat.* resoluit Cancerius *tom. 2. var. cap. 6 num. 146.*

f *Henrici.*] Qui Ecclesiam rexit ex anno 1124. vsque ad annum 1155. & si tempore huius Præsulis denarij Lucenses soluerentur, plusquam quadraginta anni erant elapsi.

COMMENTARIVM.

DIfficilem, & laciniosam huius textus speciem eleganter retulit D. Ioseph. de Retes *lib. 7. opusc. cap. 1. in l. 1. ff. de contrab. empt. consect. 2. num. 55.* à quo cùm 4
plura didicerim in vtroque iure, non erubesco illam transcribere. Clerici plebis Rupinæ soluebant Episcopo Spoletano tres denarios Papienses in festo Paschatis Natiuitatis Domini, & totidem in festo Paschatis Resurrectionis singulis annis. Hæc præstatio tractu temporis ita immutata fuit, vt pro singulis denarijs Papiensibus soluerent tres denarios Lucenses, siue (quod idem est) nouem Lucenses singulis pensionibus; nam tres Lucenses vnum Papiensem faciebant. Talis tunc erat iusta proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem. Postea Respublica Lucana auxit valorem suorum denariorum, siue minuit pondus metalli, & de duobus denarijs fecit quinque denarios, ac si nos diceremus, *La moneda que valia vn quarto, la subio à dos y medio, ò diez maravedis.* Vnus itaque vetus denarius Lucensis valere incepit duos denarios & alterius semissem. Mansit igitur nomen denarij Lucensis, sed defecit valor intrinsecus, diminuto pondere. Defecit per consequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papiensem; quia aucto valore denariorum Lucensium, tres noui iam non efficiebant vnum Papiensem, sed septem cùm dimidio. Colligo rem gestam ex integra epistola decretali, quam debemus Antonio Augustino, à quo eam transcripsi: Hic erat status vetus, nouusque rei monetalis apud Lucenses denarios nouos immouiti ponderis pro singulis Papiensibus singulis pensionibus pro synodatico soluebant Episcopo Spoletano, quos multis annis Episcopi receperunt decepti ononymia vocis, vel existimantes omnium Papiensium denariorum semper fuisse eundem valorem. Sed comperta diminutione monetæ Lucensis, Episcopus, qui tunc temporis sedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens vt soluerentur sibi pro synodatico, vel vnus Papiensis, vel tres Lucenses veteris ponderis, & qualitatis, non tres Lucenses noui. Clerici plebis Rupinæ opponebant præscriptionem Episcopo, allegantes à tempore Lotharij prædecessoris Episcopi aduersarij vniformi præstatione tres Lucenses nouos fuisse solutos, & receptos pro synodatico prædicto; & facta supputatione temporis, ab eo tempore vsque ad diem iudicij cœpti, quadraginta annos effluxisse contendebant. Episcopus Spoletanus præscriptionem tentabat excludere. Cùm ergo ad annorum calculum deuentum fuisset, constitit per confessionem partis clerico-

rum

rum Lothario denarios Papienses solutos fuisse, non Lucenses, à cuius obitu ad diem cœpti iudicij triginta & sex anni ad summum lapsi fuerant. Exclusa ergo quadragenaria præscriptione, qua sola clerici plebis Rupinæ innitebantur, decreuit Pontifex, vt de cætero clerici præfati pro synodatico soluerent Episcopo Spoletano tres denarios Papienses, vel pro singulis Papiensibus tres Lucenses veteres, vel septem cùm dimidio nouos. Hactenus species huius textus: eius decisionem exponemus infrà *in cap. cùm canonici*, quam etiam explicat Crespi, *tom. 2. obseru. 102. cum seq.*

CAPVT XXI.

Idem *Priori a S. Stephani*.

CVm ven. f. n. *b* Phanen. Episcopus, & tu in nostra essetis præsentia constituti, & de quæstione, quæ inter vos super Ecclesia S. Stephani Phanen. vertebatur, velletis ad inuicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priscæ presbyterum Card. & I. sanctæ Mariæ in Cosmedin. Diac. Card. vobis concessimus auditores, coram quibus allegando opponere curauistis, quod cùm prædicta Ecclesia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur sub religionis habitu conuersari, malitia faciente fuerit ferè ad desolationem redacta, illas bon. mem. Cato Phanen. Episcopus auctoritate fel. rec. Eugenij Papæ p. n. ab Ecclesia memorata remouit, & canonicos in ipsa instituit regulares, statuens vt ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat obseruari, & eam ab omni exactione, tam sua, quàm successorum suorum, & Phanen. Ecclesiæ prorsus absoluit, retento sibi & Ecclesiæ suæ vno cereo trium librarum ab ea annis singulis exsoluendo. *Et infra*: Nos autem cùm dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retulissent, dicto instrumento diligenter inspecto, reuera cognouimus, quod præfatus Episcopus *c* spallas, quas ab eadem Ecclesia, tam ipse, quàm prædecessores sui recipere consueuerant, Ecclesiæ præfatæ remisit, & statuit, quod aliud seruitium ei non imponeret, sibi & Ecclesiæ suæ annuatim trium librarum cereo pensionis nomine reseruato. Quia verò visitationi annexa est procuratio, cùm nemo suis stipendijs debeat militare, nec os boui alligandum sit trituranti, & Episcopus ratione spiritualis iurisdictionis, quam habet in ea, teneatur causa correctionis præfatam Ecclesiam visitare, nec intelligatur quasi nouum imponi quod ab ipsa fundatione de communi fuerat iure impositum, de consilio f. n. decernimus, quod idem Episcopus, cùm ad ipsam Ecclesiam causa correctionis accesserit, moderatam ab ea procurationem accipiat *d* bis in anno, sed nihil aliud præter pensionem, & procurationes præscriptas idem Episcopus ab eadem Ecclesia exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

a *SAncti Stephani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* quod monasterium est Canonicorum regularium in ipsa diœcesi Pharensi, vt in hoc textu refertur.

b *Pharensi.*] In sexta collectione legitur *Phaben.* sed malè, cùm in ipsa diœcesi nullum reperiatur monasterium S. Stephani, nec inter eius Episcopos, quorum catalogum refert Vghellius, *tom. 1. Italiæ sacræ*, refertur aliquis dictus Cato, cuius hic fit mentio: vnde existimabam legendum esse *Pharen* Pharensis enim Ecclesia est suffraganea Iadertin. sub Patriarcha Gradensi: vnde Innocentius noster *libro 1. epist. 1.* reprehendit Episcopum Pharensem, quod ausus fuisset inconsulto Patriarcha Gradensi se transferre ad Ecclesiam Iadertinensem.

c *Spallas.*] Spalla accipitur pro membro, seu parte feræ, apri, cerui, seu similis animalis, vt apertè demonstrat noster Innocentius, *lib. 3. regestr. 13. in epist. ad Abbatem sanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, solutam fuisse spallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam syluam venierant Rauennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci, & cultores agrorum decimas, & gregum pastores certos redditus exsoluebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ Sancti Sabini, in Episcopatu Bigorritano, scriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipsa valle, vt si quis porcum singularem, siue ceruum venando ceperit, quartam, siue spallarem sancto Sabino persoluat.* Etiam pars illa animalis dicitur friscinga, & ita procurationis nomine solitum Archiepiscopum Rhemensem exigere ab Abbate sancti Remigij friscingas, constat ex epistola 29. Alex. III. edita à Iacobo Sirmundo: & plura de friscinga tradunt Cironius, *lib. 1. obseru. cap. 1.* Ioan. Vossius, *lib. 3. de vitijs serm. cap. 7.*

d *Bis.*] Licèt enim visitatio tantùm semel in anno fiat, tamen iustis ex causis potest Prouincia bis in anno visitari; vnde cùm monasterium hoc Canonicorum regularium nouiter constructum esset, ob relaxationem veteris monasterij monialium, poterat Archiepiscopus bis illud visitare, procuratione percepta, quæ non censetur remissa, etsi iura Episcopalia generaliter remittantur.

CAPVT XXII.

a Idem.

SVper eo, quod f. t. nos consulere voluit, vt quia tota ferè prouincia Compostell. de nouo est ad *b* iurisdictionem Ecclesiæ tuæ conuersa, qualiter tibi prouinciam, vel partem prouinciæ visitanti obsequij debeat, & seruire, necnon & in procurationibus prouidere, te instruere dignaremur: f. t. duximus respondendum, quod illud obseruare tenetur, quod in vicinis prouincijs obseruatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *IDem.*] Innocentius videlicet Petro Compostellano Archiepiscopo, de quo egi *in cap. ex parte, hoc tit.* Etiam reperitur textus *hic in c.7. sub hoc tit. in 3. Compil.*

b *Ad iurisdictionem.*] Non quia recuperata esset à Saracenis, vt voluit Hostien. in præsenti; sed quia cùm ius Metropolitanæ Ecclesiæ ex Emeritensi Ecclesia in Compostellanam per Calixtum II. anno 1119. translatum fuisset, cuius translationis bullam referunt histor. Compostel. & Ægidius Gonzalez *in hist. Salmanticen. lib.2. cap.9.* Moreno de Vargas *in hist. Emerit. capite 7.* & ex hac translatione magnæ ortæ essent controuersiæ inter Compostellanum, & Bracarensem super diœcesibus Vlyssiponensi, Elboreusi, & Lamecensi, transactione postea fuerunt sopitæ, & ipsa transactio confirmata fuit per Innocentium III. alijs etiam locis, & monasterijs Compostellano assignatis, vt constat ex epistola ipsius Innocentij edita à Cardinale Sirleto, *folio 356.* in hæc verba: [In eminenti Apostolicæ Sedis specula, disponente Domino constituti, &c. vsque ad verbum *Amen.* ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis record. Calixti, Anastasij, Alexandri, & Lucij Rom. Pont. Compostellan. Beati Iacobi Ecclesiam], cuius in ea venerandissimum corpus est positum, Apostolicæ Sedis priuilegio communimus, & ob ipsius à Deo electi Apostoli reuerentiam, Archiepiscopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentissima quondam, & famosi nominis Emeritana ciuitas, priùs quàm peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide possideretur, habuisse dignoscitur, præsentis scripti pagina in perpetuum confirmamus, statuentes vt eadem Emeritana ciuitas, si ad potestatem Christianorum, Domino donante redierit, Episcopum habeat, qui Compostellano Archiepiscopo, sicut Metropolitano suo debeat perpetuò subiacere. Omnem quoque Pontificalis offici) plenitudinem, quam ipsius Emeritanæ Ecclesiæ Antistites Antiquitus habuerunt, Compostellanæ Præsul Ecclesiæ semper obtineat, & quietè. Suffraganei verò Episcopi Emerit. Metropoli, qui per Lusitaniam Prouinciam, vel modò sedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini misericordiam obtinuerint, Salaman. videlicet, Abulen. Caurien. Ciuitaten. Placentin. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. necnon Vlysbonen. & Elboren. sicut in nostris sententijs continetur, Compostellano Archiepiscopo, cuius consecratio ad Rom. tantùm Ecclesiam spectat, obedientiam, & reuerentiam, tanquam proprio Metropolitano prorsus exhibeant. Ipse autem consecrandi, ad sua Concilia conuocandi, cum ipsis etiam ecclesiastica negotia terminandi, & eorum Ecclesias disponendi, auctoritate Sedis Apostolicæ liberam omninò habeat facultatem. Prohibemus autem, vt nulli Canonicorum eiusdem Ecclesiæ beati Iacobi, qui ad aliarum Ecclesiarum prælationem assumpti sunt, vel in posterum assumentur, honorem, vel præbendam, seu canonicatum in ipsa Ecclesia liceat retinere, sed alia idonea persona in locum ipsorum subrogetur, quæ ipsi Ecclesiæ deseruiat, & eiusdem beneficium sortiatur. Illum etiam censum, qui Vota dicitur, quem Hispanorum Catholici Reges ex singulis bonum paribus à flumine Pisorga vsque ad mare Occidentale, & per totam Lusitanicam Prouinciam, atque etiam in Toleto, & trans Serram annuatim persoluere pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem Ecclesiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, vt nulli fas vnquam sit eum ipsi Ecclesiæ qualibet occasione subtrahere. Obeunte verò te, &c. Præterea quascunque possessiones, &c. vsque ad verbum *Vocabulis.* Ciuitatem ipsam Compostellanam cum cauto suo, cum Ecclesijs, & monasterijs, infrà eam, vel eius territorium constitutis, cum omni iure, tam diœcesano, quàm regali, & cum terminis totius Episcop. videlicet cum Archipresbyteratibus de Mortacio, & de inter Ambospontes, & de Montibus vtriusque, & Taberiolis, & de Ciria, & de Pilonio, & de insula Laonij, de vtroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Lauriuo, quo modò diuiditur, cum Parrega de Prucijs, & de Bisaucijs, cum tota interiacente diœcesi, à Castello sancti Pelagij de Luco vsque Transancos: monasteria quoque omnia, & conuentuales, seu alias Ecclesias infrà hos terminos constitutas, cum omni iure parochiali, & quæ intra regalia Beati Iacobi continentur, cum omni seu patronatus, seu alio iure, quod ad Reges peruenit, videlicet monasterium sancti Pelagij de Antealtaria, monasterium sancti Martini de Foris, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Sara, monasterium sanctæ Mariæ de Canogio, monasterium sancti Petri de Foris, monasterium sancti Iusti de Luania, monasterium de Superado, de Azzuario, de Codesedа, de Mosonzo, de Cinijs, de Monteferro, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calauario, de Siauia, de Riuomalo, de Motiame, de Ozon, de Sauarde, de Portuorio, de Nometi, de Ciuitio, de Briuijs, de Mehis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Lerze, de Armentatia, de Harcos, & monasterium sancti Ioannis de Cauea, sancti Christophori, sancti Verexími, sancti Georgij, sancti Thomæ, de Pimario, & sancti Iacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonsus illustris Hispaniæ Rex Ecclesiæ vestræ concessit, & scripti sui pagina roborauit: Castrum quoque quod vocatur Honestum, & Iriam, cum seruis, & omnibus appendicijs suis; Castrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Ecclesijs, & omnibus pertinentijs suis: Castrum, quod vocatur Ciria, cum Ecclesijs, & omnibus pertinentijs suis: Castrum, quod dicitur Citofata, cum Ecclesijs, & omnibus pertinentijs suis: Castrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentijs suis: Castrum Darauum, cum villis, & Ecclesijs, & omnibus pertinentijs suis: Castrum, quod dicitur Luparia, cum Ecclesijs, & pertinentijs suis: Territorium, quod vocatur Amaea, cum omnibus possessionibus, quas ibi habetis: Pistomarcos cum seruis, & possessionibus, quas in eo habetis: Bisletium cum seruis, quos ibi habetis: Dubriam cum possessionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentijs suis: Lucrosam cum seruis, & pertinentijs suis: Montanos cum Ecclesijs, & possessionibus, quas ibi habetis: Coronarum cum possessionibus, quas ibi habetis: Ventosam cum insula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ à vestra Ecclesia tenuit, cum altera medietate integros: Burgum de Ponte Veteri cum pertinentijs suis: Taueriolos cum Ecclesijs, & possessionibus, quas ibi habetis: Ripam Vliæ cùm Ecclesijs, & possessionibus, quas ibi habetis: Deciam cum possessionibus, & Ecclesijs regularibus, & omnibus pertinentijs suis: terram de Superado integram cum pertinentijs suis: in eadem Decia monasterium sancti Laurentij de Carbonario, quod Ecclesiæ Compostellanæ secundùm iuspatronatus adiudicatum est per sententiam dilecti filij nostri G. S. Angeli Diaconi Cardin. tunc Apostolicæ Sedis Legati: medietatem burgi de Fato cum pedagio nauium, & iure fisci: villas de Ceeia in Nemancos, & de Oca in Bregantin, de Leiloio in Scia, de Auegundo Piaueladegio, Liure, & de Ruijs in Endis, de Fooure in Prucijs, cum cautis, Ecclesijs & pertinentijs suis, & alias Ecclesias, seu possessiones, quas iure proprietatis extra fines regalium vestrorum per eundem Episcopatum habetis: In Episcopatu quoque Mindunien. Ecclesiam sancti Laurentij de Arbore cum cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Ecclesia sua, & Ecclesias de Riuo Auerso, & sanctæ Eulaliæ Altæ, & de Radigosa, & sanctæ Mariæ de Turre, & sancti Martini de Palatijs, cum omnibus pertinentijs suis: In Episcopatu Lucen. villas de Reccelli, & de Cesa: In Episcopatu Aurien. villas de Amarante, & de Iouin, & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Episcopatu Tuden. cautum, quod dicitur de Molis, cum omnibus Ecclesijs intra ipsum contentis, & monasterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Episcopatu Bracharensi villas de Corneliam, cum Ecclesijs suis, & Moaci, & Ganduû, cum montibus, exitibus, & pertinentijs suis: In valle Carceris hospitale quod dicitur Anglorum, cum Ecclesia sua, & aliam Ecclesiam, quæ ipsi ex eadem parte superiacet; & villas de Tabladelo, & de Parata: In Episcopatu Astoricensi villas de Cacavell, cum Ecclesia sua, & de Carualiall, & Ecclesiam sancti Iacobi de Requeixo, de Sanabria: In Episcopatu Legiouensi domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ in ipsa ciuitate villam de Ledigos cum Ecclesia sua, & partem villæ de Futones, cum omni iure, quod habetis in Ecclesia:

elesia: In ripa Estolæ villam Alexij, & villam Leandri, cum Ecclesijs suis, & iuxta monasterium sancti Facundi villam Cerame: In Episcopatu Palentino Ecclesiam sancti Michaelis de Vallouria, & villam dictam Saugelo de Raaces, cum pertinentijs suis, & omni iure regali, sicut Alphonsus Illustris Castellaoorum Rex Ecclesię Beati Iacobi eam donasse dignoscitur: In Episcopatu Oueten. in villa Olerxida omnes Ecclesias, & in Beneuento Ecclesiam sanctæ Mariæ de Ventosa: In Asturijs Ecclesias sancti Ioannis de Cerreda, & villam Armillum cum hospitali quod est in strata, cum montibus, & omnibus pertinentijs suis: In Episcopatu Zamorensi villas, & Ecclesias de Arquilinis, & de Arcos, & Ecclesiam sancti Iacobi de Zamora; villas de Palatijs, & de Spino, & de Aldeola, cum Ecclesijs suis: In Episcopatu Salmantino villam de Munigno Asnar, cum Ecclesijs suis, & villam quæ dicitur Eela, & villam Biluestre cum iure regali, & Ecclesiam S. Martini de Ledesma, & alias Ecclesias, vel possessiones, quas in prædictis Episcopatibus habetis: In Episcopatu Cauriensi Castrum, quod dicitur Altalaia, Pelagij videlicet, cum terminis suis, & Ecclesiam de Granata, quæ dicitur sancti Iacobi, cum domibus, & piscarijs, & alijs possessionibus, quas ibi acquisistis: Ecclesias quoque & possessiones, quas in Vasconia, in Italia, & in alijs partibus orbis per diuersos Episcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. salua in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Laterani per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiscopi, Cancellarij vicem agentis, secundo idus Iulij, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ M. C. XCIX. Pont. vero Domini Innocent. III. anno II.]

Vnde cùm nouiter omnes Ecclesię superiori epistola relatæ Archiepiscopo Compostellano fuissent assignatæ, cōsuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore visitationis deberet exigere, & eas visitare. 2
Cui consultationi respondit Innocentius in præsenti, quod illud ius debet obseruare, quod in alijs prouincijs communiter custoditur; licèt enim cum agitur de rebus ecclesiasticis inferiorum Ecclesiarum Cathedralium, regula sumi debeat à Metropolitana Ecclesia, *cap. cùm Ecclesia, de elect. c. super eo, de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quæ fidem, vel vniformem Ecclesiæ statum respiciunt; tunc enim Romana consuetudo seruanda est, *c. de his, 12. dist.* argumento legis vnicæ, *C. de Metrop. Beryt. §. fin. Instituta de satisd.* ibi: *Necesse est omnes prouincias caput omnium nostrarum ciuitatum, hoc est regiam vrbem, illiusque obseruationem sequi;* veluti in Sacramentis, quę administrantur prout Romana Ecclesia prædicat & docet, *cap. ad abolendam de hæreticis.* Tamen cum dubitatur de consuetudine alicuius Ecclesiæ Metropolitanæ, vicinioris prouinciæ consuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 5. num. 65.* Quare cum in præsenti casu proximior Prouincia esset Bracharensis, iuxta illius consuetudinem Compostellanus Archiepiscopus visitare debebat, vt docuit Cironius *ad tit. de consuet.*

C A P V T XXIII.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

PRocurationes; quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet alijs, etiam Ap. Sed. Leg. aut Nuncijs, absque manifesta, & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi cùm personaliter visitationis officium impendunt. Euectionum, & personarum mediocritatem obseruent in Later. Concilio constitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, vt cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggrauetur, procurationes recipiant moderatas ab alijs Ecclesijs, vel personis, quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggrauatæ: ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram huiusmodi fecerint, non excedat. Et cùm aliqua non sufficiet per seipsam, duæ, vel plures coniungantur in vnum. Porrò visitationis officium exercentes, non quærant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, vt fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentauerit, & quod accepit, reddat: & Ecclesiæ, quam taliter aggrauauit, a tantumdem b impendat.

N O T Æ.

1 a GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *can. 33.* & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.*

2 b *Impendat.*] Immò non Ecclesiæ, sed pauperibus restitutio facienda est, *cap. quia 8. de immunitat. Eccles.* ibi: *Pauperibus elargiri,* Pro cuius difficultatis solutione dicendū est cum Glossa *ibi*, Zabarel. *opposit. 1.* Panormit. *n. 6.* Boet. Epon. *n. 12.* casus omnino diuersos esse, alium scilicet hic, alium vero illic referri: hic enim agitur de visitatione Episcopali, quæ personaliter est facienda, non sine magno Ecclesiæ visitatæ sumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Episcopum, non quidem visitationi incumbentem, nec suis procurationibus Ecclesiam onerantem; sed domi suę manendo, minutum quid a singulis clericis, quasi stipis instar, accipientem, vnde euasit maior summa in vnum collecta, quàm quæ Legato solueretur; ideòque in præsenti casu Ecclesiæ grauatæ duplum refunditur. At verò in dicto capite, quia simplum restituitur clericis, qui ampliùs grauati fuerunt in ea exactione, aliud verò simplum pauperibus erogatur, cùm non facilè in tot clericos refundi possit.

Commentarium huius textus dedi *in cap. cùm Apostolus, hoc tit.*

C A P V T XXIV.

Honorius III. *de* a *Tyro, & de Iosaphat Abbatibus.*

VEnerabili fratre nostro b Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quod cùm causa quę inter ipsum ex parte vna, & Abbatem, & Conuentum de c Cultura Cenoman. Diœcel. ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus, tam in capite, quàm in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica Sede commissa; dicti Abbas & Conuentus ex eo frustrare intentionem eiusdem Episcopi moliuntur, quòd eorum monasterium in Cenomanensi villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationes se asserunt Episcopo hactenus non soluisse, quanquam exemptionis priuilegium non ostendant, & eidem Episcopo competat ius commune. Volentes igitur vt finis litibus imponatur, disc. v. m.

quatenus nisi dicti Abbas, & Conuentus aliud rationabile ostenderint, & probauerint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut ius dictauerit, iuxta priorem Apostolicarum litterarum tenorem, ratione præuia compellatis.

NOTÆ.

1 a *Tyro.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 1. Monasterium Sanctæ Trinitatis Tyri constructum fuit in Carnotensi diœcesi sub anno 1110. qua ætate non modò vixit Iuo illius Episcopus, verùm & Tyronij quoque monasterij mentionem fecit *epist.* 229. Meminit eius D. Bernardus *epist.* 126. & de eo nonnulla adduxit Chopinus *de sacra pol. fol.* 59. *&* 350. Aliud etiam monasterium Sanctæ Mariæ de Iosaphat est Ordinis D. Benedicti, fundatum à Gofrido Episcopo Carnotensi anno 1120. vt notauit Cironius in præsenti.

b *Cenomanensi.*] Mauricio videlicet, qui postea fuit Archiepiscopus Rothomagensis anno 1231. & de diœcesi Cenomanensi nonnulla adduxi *in cap.* 5. *de rescriptis.*

c *De Cultura.*] Monasterium hoc Sancti Petri de Cultura, est in suburbijs Cenomanensibus Ordinis D. Benedicti, constructum à Berthrano Episcopo Cenomanensi anno 600. & amplè dotatum à Constantia Conrani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIVM.

2 OLim Monasteria non solùm quoad legem Diœcesanam, verùm & iurisdictionalem paruisse Episcopis proprijs, latè probaui *in cap. licèt, cap. graui, de offic. Ordin.* vnde visitabantur ab Episcopis, vt non modò si quid ab ipsis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verùm etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipsi prouiderent. Concil. Vernense *can.* 20. Concil. Arelat. sub Carolo, *can.* 8. vnde *in addit.* 1. *capitularium, cap.* 9. cauetur, vt nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Immò & in Gallia simul cum iudicibus sæcularibus Episcopi Monasteria visitabant; vnde conqueruntur Episcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *capite* 11. quòd eo tempore iudices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quæ mos est Episcopos circuire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere: simul tamen cum Episcopis Comites, & Iudices Regios debere monasteria visitare, cauetur in Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: *Dignum, ac necessarium est, vt missi per quæque loca directi, simul cum Episcopis vniuscuiusque Diœcesis perspiciant loca monasteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, similiter puellarum.* Quod habetur *lib.* 1. *capitul. cap.* 122. & *lib.* 5. *cap.* 78. Sed quorsùm sæculares Magistratus vnà cum Episcopis in visitandis monasterijs? Hoc certè non ad auctoritatem, & dignitatem Ecclesiæ minuendam à Christianissimo Principe statutum, rectè probat Filesacus *in cap. quanto* 7. §. 4. *de offic. Ordin.* sed vt habetur *lib.* 2. *capitul. capite* 25. vt missi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se à nobis missos constitutos, vt si quilibet Episcopus, aut omnes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possent, ad eos recurrant, & cum eorum adiutorio ministerium suum adimpleant; & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Ac, vt loquitur Concil. Arelat. sub eodem Carolo, *can.* 7. vt quos sacerdotalis admonitio non flectit, ad Iustitiam regalis potestas ab improbitate coerceat: ita vt sæcularis potestas tantum in adiutorium, & auxilium adhibeatur. Vnde in Concilio Vernensi *can.* 5. ita statuitur: *Vt monasteria tam virorum, quàm puellarum, secundùm ordinem regulariter viuant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cuius parochia esse videntur, hoc emendare debeat: quod si non potuerit hoc emendare, illi quem Metropolitanum constituimus, hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat: quod si hoc nec ipse emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant; & si publicam Synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & alius in eorum locum in ipsa Synodo constituatur.* Consentit Concil. Epaun. *can.* 19. Et his temporibus Episcopo visitanti monasteria procurationes persoluebantur, vt in præsenti docetur. Postquam tamen eximi cœperunt monasteria à lege diœcesana, & iurisdictionali, cùm Episcopi ius ea visitandi non haberent, per consequens nec exigendi procurationes. Iuxta quam temporum varietatem accipiendi sunt textus *in cap. dilecto, de offic. Archid. cap. constitutus* 8. *de relig. dom. cap.* 7. *de pœnis.* Vnde apparet verus sensus præsentis textus; in eius enim specie Episcopus Cenomanensis cùm visitaret monasterium Sancti Petri de Cultura, exigebat procurationes ab ipsis monachis; Abbas autem eas soluere renuebat, quia monasterium illud erat in ipsis suburbijs Cenomanensibus; vnde in eius visitatione nullas expensas faciebat, siquidem domi remanebat; atque ita cùm nullas in itinere expensas faceret, ius procurationes exigendi non habebat. Asserebat etiam iam à longo tempore procurationes solutas non fuisse; vnde intendebat, eas iniustè exigi ab Episcopo: sed cùm procuratio sit annexa visitationi, eo quòd qui seminat spiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis suprà *in cap. cùm Apostolus*; & hæc ratio æquè militet siue Ecclesia sit intra, vel extra vrbem; & etiam quia soluitur à subiectione, vt eo etiam commentario probaui; inde rectè Honorius III. decreuit, monachos ipsos debere procurationem præstare, nec tempus longum, per quod eam non præstiterunt, illis suffragati, cùm circa procurationes visitanti præstandas non currat præscriptio, vt probaui *in cap. cùm ex officij, de præscript.*

CAPVT XXV.

a Gregorius IX.

CVm nuper Archiepiscopus Beneuentanus Beneuentanam prouinciam visitaret. *Et infrà:* Mandamus, quatenus cùm eundem Archiepiscopum siue auctoritate propria, siue nostra Beneuentanam prouinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas iuxta facultates Ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam, quam ipse ritè tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inuiolabiliter obseruari.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*] Cùm non habeamus epistolas ipsius Pontificis, certò agnoscere non possumus

1 Prælatos quibus in præsenti rescribit: tantum ex textus serie colligitur, loqui cum subditis ipsius Archiepisc. Beneuentani. Beneuentum autem, vulgò *Beneuento*, est Metropolis Italiæ, cuius Ecclesia olim erat Canonicorum regularium, vt refert Pennotus *lib.* 2. *histor. Canonic. regul. cap.* 29. *num.* 4. Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. sopitæ.*

clausul. libro 1. *cap.* 11. *num.* 3. Tondut *qq. ciuil. capite* 1. vbi iustitiam huius pacti latè defendit. Vela *dissert.*28. *ad finem*. Secundus casus euenit cùm absolutè debitum contrahitur in argento, vel auro, & quæritur vtrum possit solui in pecunia ærosa, vel è contrario? Et dicendum est, posse solui in ære, quod debetur in argento, si talis æqualitas sit monetæ, vt olim in Hispania erat, vt centum regales cuiuscumque monetæ, neque ex legali æstimatione, neque in commerciali eiusdem valoris sint, *l.*6. *tit.*12. *lib.*5. *recopil.* docuerunt Parladorius *lib.*2. *rer. quotid. cap. vlt.* 5. *p.* §. 17. *num.*17. Mexia *in pragmatic. taxæ panis*, *folio* 130. Gutierrez *lib.* 2. *practic. quæst.*179. Morla *in empor. tit.* 8. *quæst.* 13. Valenzuela *tom.* 1. *quæst.* 30. *per tot.* Amaya *vbi suprà*, *num.* 10. Larrea *decis.*21. *num.* 56. Noguerol *alleg.*2. *num.*42. nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præiudicium sequatur creditori, ob eius transportationem, vel similem causam: vnde iuxta eorum sententiam defendi potest, census impositos in moneta argentea, eo tempore, quo vllam æstimationem non habebat, vulgò *no tenia premio*, posse hodie redimi in pecunia ærosa; quia omnis solutio regulariter facienda est iuxta monetam currentem tempore contractæ obligationis; sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea, & è contra, *l.*6. *tit.* 21. *lib.*5. *recopil.* ergo cùm debitor in ipsa constitutione census habuisset ius soluendi æs pro argento, non debet illud amittere ex superueniente accidenti, videlicet quod argenti æstimatio aucta sit; aliàs si omninò cogeretur argentum reddere, plus solueret, & ita contractus vsurarius redderetur, vt considerat Leothardus *de vsur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Iosephus de Retes *d. confect.*1. *num.*45. Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrint. credit.* 2. *part. cap.*8. *per tot.* Noguerol *allegat.* 2. *à num.*42. censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia à possessore maioratus, qui habuerat facultatem regiam accipiendi mille ducata, non designata specie monetæ, rectè impositum censeri; quia tunc æqualis valoris, ac æstimationis erant omnes monetæ: igitur potuit possessor maioratus hanc, vel illam sumere, sine vllo excessu, vel defectu facultatis. Nec casus hic decisus est *in l.*19. *tit.*21. *lib.*5. *recopil.* quia ibi agitur de eo casu, in quo census constitutione, aut obligatione cautum fuit, vt argentum soluatur; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in ærosa pecunia cum præmio ad decem pro centum. Vt autem cognoscamus, à quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri, vulgò *tener premio*, non est sequendus D. Franc. Salgado *in Labyrinth.* 2. *part. cap.*8. vbi ab anno 1612. existimat, quod ob copiam monetæ ærosæ è regnis extraneis introductæ, cœpit vilescere hæc moneta, & augeri argentea, cùm Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam*, sæpius agat de valore aucto argenteæ monetæ, & eam publicè ediderit anno 1605. vnde credo ab ipso anno, vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse, atque ita census postea impositos in argento, non posse solui in moneta ærosa; cùm iam diuersa æstimatio esset vtriusque monetæ.

6 *prosequitur alius casus.* Huic casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ, nempe si genus monetæ postea sit immutatum, veluti cùm noui, & currentes nummi cuduntur hodie leuiores, seu impuriores, ac deteriores veteribus nummis, qui debiti erant: quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates; nam Romæ primò as erat libralis, libramque, hoc est duodecim vncias, pendebat. Deinde factus est sextantarius, siue redactus ad sextantis, seu duarum vnciarum pondus. Tertiò factus est vncialis, vnciam pendens. Deinde factus est semiuncialis, vt ex Plinio probat Dauid Argente *in d. l. Paulus*, *fol.* 135. Idem contigit quoque in nummis aureis; nam ab initio ex auri libra Romana conflati fuerunt 48. vel 50. solidi; vnde in Pandectis pœna libræ aureæ, & pœna 50. solidorum, idest aureorum, eadem est. Postea sub Constantino ex auri libra cusi fuerunt centum aurei, & postea sub Valentino 72. vt probant Gibalinus *de negot. tom.* 1. *libro* 2. *capite* 4. *art.* 8. Hothoman. *de re nummaria*, *part.* 3. *cap.*2. Budeus *lib.* 3. *de asse.* Quæritur ergo, an ille qui accepit centum asses librales, possit hodie exsoluere centum asses semiunciales; possitque reddere nummos veteribus debitis leuiores, ac pondere diminutos. Aliud quoque exemplum erit, si nummi in ipsa materia, seu metalli puritate, vel bonitate decrementum acceperint, vt Romæ contigit, cùm Liuius Drusus denarijs ex purissimo argento excusis admiscuit octauam partem æris; atque etiam apud Salustium vrgente inopia, & egestate publica, *argentum ære solutum est*, idest nummi, qui erant argentei, postea penè facti sunt ærei, ob pecuniarum inopiam; & etiam aurei veteribus deteriores, ac impuriores conflati, non ex auro coctissimo, & obryzo. Hinc quæritur, an pro veteribus, & probis nummis purissimis, olim creditis ac debitis, dari, & solui possint hodie qui sunt, & deteriores; an è contrario ineunda sit ratio, vel æstimatio bonitatis intrinsecæ, quæ olim erat in nummis creditis, & debitis; & an creditori ea iactura sarciri debeat. Communis Interpretum sententia, quam sequuntur Æneas Robertus *lib.*2. *rer. iudic. cap. vlt.* D. Iosephus de Retes *vbi suprà*, *confectar.* 2. *per tot.* pro creditore affirmant, quia alioqui creditori fieret non leuis iniuria, argumento dictæ legis *Paulus*, *ff. de solut.* Item quia aliud pro alio inuito creditore non soluitur, *l.*2. *ff. de rebus creditis*: & æquè bonum in substantia ipsa, & materia creditori reddi debet, *l. cùm quid*, *ff. eodem tit.* substantia verò, & materia nummorum hodie est alia deterior; quò pertinet lex 1. *ff. de contrahenda empt.* Tandem quia intrinsecæ bonitatis imminutæ rationem esse habendam pro creditore, docetur in præsenti textu, & *in cap. olim* 20. *suprà hoc tit.* Sed contrarium, videlicet immutata re nummaria, vel in pondere, vel in materia, & substantia nummorum, hoc est in bonitate intrinseca, vt aiunt, quæ quidem vel aucta, vel diminuta sit, manente nihilominus eadem potestate, indicatura, seu valore imposito nummis, ita vt ijdem cum veteribus hodierni nummi censeantur, & appellentur, talis mutationis rationem non esse habendam docuerunt Marquez *in Gubernat. Christ. lib.* 2. *cap. vlt.* §. 2. Basilius Legion. *vbi suprà*, 3. *&* 4. *part.* Dauid Argente *in d. l. Paulus*, *fol.* 137. nam ciues pecunia vti debent secundùm legem, formam, & quantitatem publicè datam, ex qua adeò pendet omnis nummorum potestas, & expositio, vt in nummis ipsa tantùm corpora, seu materiam nunquam inspiciamus, sed quantitatem, idest potestatem, seu valorem impostitium, atque formam, vt expressum est *in l.* 1. *ff. de contrahenda*, *l. si is qui nummos*, iuncta glossa ibi, *ff. de solut.* quo sensu accipi debet lex 3. *ff. de eo quod certo loco*, dum ait: *Pecuniarum vnam, & eandem potestatem vbique esse*. Adde, etsi mutetur nummorum substantia, argumento legis *cùm certum*, *ff. de auro & argent.* vbi argenti pretium ex præsenti tempore, seu ex valore currenti præstandum esse docetur. Qua sententia retenta, quam etiam tenet I. Fabee *in tit. Instit. quibus mod. tol. obligatio*, non obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam hoc casu aliud pro alio non soluitur, siquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinseca, cùm maneant eadem forma, auctoritas, qualitas, indicatura, & appellatio nummi, citra dubium est, manere eandem quantitatem; vnde cùm debitor non fuisset corporum nummorum, sed quantitatis, liberatur soluendo eandem quantitatem in nummis intrinsecè diminutis. Nec obstat textus *in d. cap. olim*, cuius summarium vitiosissimum est; nam in eo textu simpliciter dicitur, Papienses denarios debitos solui debere, vel eorum pretium, & æstimationem, in moneta currenti: itaque si nummus Papiensis antiquus valeat hodie sex Lucenses, tunc pro eo Papiensi nummo sex Lucenses dandi sunt. Hoc verò non pertinet ad præsentem disputationem de mutatione bonitatis intrinsecæ nummorum; nulla enim ibi mutatio substantiæ, & qualitatis, & bonitatis in nummis Papiensibus fuit: quare rectè in eo textu deducunt plures congesti à Barbosa *in collect. & tom.* 6. *in select. ad illum textum*, Larrea *decis. Granat.* 24. *num.* 7. Noguerol *allegat.*2. *num.*78. pensionem esse soluendam in moneta currenti, iuxta veterem materiam, & valorem, si constat qualis fuisset: non tamen ibi docetur, pretiosiorem monetam Papiensem necessariò soluendam esse; sed ipsam, vel aliam eiusdem valoris, etiamsi intrinsecè vilior sit; quis enim dicet, apud

TITVLVS XL.

De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

CAPVT I.

a Alexander III.

AD hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodò suppositus, qui *b* sigillum continet, confractus, aut enormiter diminutus extiterit, debet denuò consecrari: Ecclesia verò propter hoc nequaquam suam consueuit consecrationem reiterare, licèt id quidam canones innuere videantur: non tamen Id facere prohibetur.

NOTÆ.

a Alexand. III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* vbi additur, *pars capitis Desinunt*, & in Glossa marginali emendatur *part capitis Deum fuerit*. Sed cùm nullus textus sit in his collectionibus, qui ab his verbis incipiat, ideò agnoscere non possumus cui Episcopo Pontifex rescribat.

b *Sigillum.*] Idest operimentum reliquiarum distinctum ab ipsomet lapide, vt exponit Conink *de Sacramentis quæst.83 artic.3. dub.2. n.240.* quem sequuntur Lemaistre *tract.5. cap.6. num.9.* & P. Henao *tom.2. de sacrif. Missæ, disput.24. sect.3. num.44.* reliquias enim Sanctorum in ipso altari recondere mos est antiquus Ecclesiæ; immò sine reliquijs altaria consecrari nequiebant olim, & de facto consecrata euertebantur, *cap. placuit 25. cap. non oportet 28. cap. Ecclesio, de consecrat. dist.1.* Synodus Nycæna 2. *can.7.* ibi: *Templa quæ consecrata sunt, si carent reliquijs Martyrum, reliquias accipiant: qui sine reliquijs consecrat templum, deponatur, vt qui Ecclesiasticas traditiones transgressus est*. Probant Anton. August. *in opit. iur. lib.16. titulo 3.* Ferrandus *lib.1. disq. reliq. cap.3. sect.1.* Scortia *de sacrif. Missæ, lib.3. cap.12. num.2.* Vicecomes *volum.3. de ritibus Missæ, cap.27.* Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorij, pag.201. & 202.* Rosuucidus *in notbis ad epistol.11. D. Paulini*, P. Henao *de sacrif. Missæ, tom.2. disput.24. sect.1.* D. Sanctus de Auila *in venerat. reliq. lib.3. cap.1.* Hurtado *de vero martyrio, resol.43. §.12.* Viuar. post Marcum Maximum *in S. Ioanne vindic. §. 8.* Reliquiæ autem ipsæ reponebantur sub altari, vt patet ex Prudentio *in Martyribus Cæsaraugust.*

Hoc sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precatur.

Sancto Paulino *epist. 11. ad Seuerum*, ibi:

Pignora Sanctoram, diuinæ gloria mensæ,
Velat Apostolicis edita corporibus.

Et infrà de Basilicæ fundandæ dedicatione:

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum
Regia purpureo marmore crusta tegit.

Et in ipsa forma consecrationis altaris, edita à Ratoldo *in Sacram.* ibi: *Et tunc ponatur tabula, super quam faciat cruces quatuor ex oleo, & chrismate, & designeatur per quatuor angulos cum cultro.* Et in Ordine Romano sic legitur: *Tunc ponat tabulam reliquias, & det orationem hanc. Oremus: Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eum cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam linitum fuerit, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo sicut priùs: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Amen. Pax tecum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Et mittat chrisma per quatuor cornua altaris ipsa suprascripta verba dicendo, & crucem faciendo: & canteat antiphonam, Corpora Sanctorum in pace sepulta sunt, & viuent nomina eorum in æternum cum gloria.* Hæc in prima quidem dedicationis descriptione: sed in secunda paulò aliter in hunc modum: *Et accipiens tabulam, quæ super reliquias poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & ponat tabulam super reliquias, & dicat hanc orationem: Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata; & postquam fuerit linita, faciat crucem desuper cum chrismate dicendo vt suprà*, De hoc sigillo in præsenti agit Alexand. III.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Si altare motum fuerit, aut lapis principalis confractus, denuò debet consecrari, non verò ipsa Ecclesia.* Probant eam textus *in cap. quòd in dubijs 3. cap. proposuisti 4. cap. ligneis 6. hoc tit.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garaña, & Barbosa, idem Barbosa *alleg.27.* & *lib.3. iuris eccles. cap 3.* Pechius *de Eccles. reparand. cap.37. & 38.* Coruinus *lib.2 aphorism. iuris Pontif. tit.21.* Suarez *de sacram. disput.81. sect.5.* Cardinal. Lugo *eodem tract. disp.20. sect.2. num.74.* Tamburin. *lib.1. de sacrif. Missæ, c.5. §.1. num.16.* Dicastillo, & alij quos congerit P. Henao *de sacrif. Miss. disp.24. sect.3.* Vighellius *in methodo iur. can. lib.4. tit.14.* Murga *tom.1. disquis. mor. tract.2. disquis.6. per tot.* 2 Cõclusio traditur, & probatur.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: accessorium sequitur naturam sui principalis, *cap. accessorium, de R. I. lib.6.* sed altare est principale, siquidem eius gratia Ecclesia consecratur: igitur amoto altari, ita vt egeat noua consecratione, etiam Ecclesia denuò consecranda est. Qua ratione motus sanctus Anselmus, cùm sibi hæc quæstio proponeretur, existimauit in præsenti casu Ecclesiam denuò consecrandam esse, *lib.3. epist.159.* in his verbis: *De quo quidem neque in decretis, nec in canonibus memini me aliquid legisse, sed à quodam Episcopo audiui, quod in decretis Eugenij Papæ legitur, altare motum iterum esse consecrandum.* (Reponendum est Higinij, *in cap. si motum 19. de consecrat. dist.1.*) *De his cum Domino Papa Vrbano II. locutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: sed Papa dicebat tanquam priuatus Doctor, mensam altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec ampliùs altare reputandum. Alij verò dicebant, tantùm reconciliandam, nullam tamen auctoritatem ostendentes: in hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est; nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus loquutus sum, excepta altaris mensa. Item si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut noua fit, altari immoto, aqua tantùm ab Episcopo benedicta aspergendum dicunt.* Augetur hæc difficultas ex auctoritate Iuonis Carnotensis, & ratione ab eo adducta *epist. 80.* ibi: *De motione altaris, vel parietum Ecclesiæ vtrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi: in collectione autem Burchardi Vuormatiensis Episcopi, & Concilio Meldensi c.5. ita scriptum reperitur: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur; parietes verò si moti fuerint, & non altare, salibus exorcizentur. Hoc capitulum, si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet: & quia de monachis Sancti Vuandregisilij rationes quas potui aliquando reddidi, easdem Religioni vestræ scribere curaui, quibus ita scripsi: Consuluit paruitatem meam vestra dilectio, vtrum tabulæ altarium aliquando consecratæ, cùm translatæ fuerint, & super nouam struem lapidum positæ, denuò sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate, & ratione faciendum videtur, cùm canon dicat: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur: quod si Ecclesia propter motionem solius altaris denuò est consecranda, quantò magis ipsum altare, quod motum est.* Faciunt textus diserti *in cap. si motum 19.* ibi: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia.* Ex *c. de fabrica 24. de consecr. distinct.1. l.19. tit.10.* 3 Impugnatur tradita assertio.

partis.1. vbi expreſsè ſtatuitur, moto altari, denuò conſecrandam Eccleſiam.

4 *De antiquitate, & vtilitate Eccleſiarum.* Qua dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, templa, & ſimilia loca Deo dicata ad ſacrificandum & orandum, dupliciter à Gentilibus, & Hæreticis impugnari. Gentiles odio Chriſtianæ religionis ipſa euertebant, vt fecerunt Imperatores Titus, Diocletianus, & Iulianus, vt referunt D. Auguſtinus *lib.*18. *de ciuit. Dei*, *cap.* 45. Tacitus *lib.* 21. *annal.* Euſebius *lib.*8. *hiſtor. cap.*2. Diuus Hieronymus *in epiſt. ad Riparium*. Hæretici ea tanquam mala reijciunt, vt fecerunt Manichæi, Petrobuſſiani, Albigenſes, Vualdenſes, Vuiclephiſtæ, & Anabatiſtæ, docentes in templis non eſſe orandum, nec ſacrificium offerendum, nec ſacramenta conferenda: quorum verba refert Iodocus Coccius *tom.* 2. *theſauri fidei cath. lib.* 3. *artic.*5. Lutherani, & Caluiniſtæ tantùm admittunt templa ad vſum concionis, vt referunt Caſtro *de hæreſibus*, *verbo Templum*. Bellarminus *lib.* 3. *de cultu Sanctorum*, *cap.*1. quorum fundamenta ſequentia ſunt. Primo, quod Deus vbique coli reuerenter poteſt, & ab hominibus exoratus, eorum preces exaudit, vt conſtat varijs exemplis ſacræ paginæ relatis à Durantio *lib.* 1. *de ritibus Eccleſ. cap.* 2. *num.* 5. nam Deum orauit Iob in ſterquilinio, *Iob cap.*2. Moyſes in medio mari: *Exod. cap.*15. Ezechias in lecto, *cap.* 38. *Iſaiæ*: Ieremias in luto, *cap.*38. *Ieremiæ*, Ionas in ventre ceti, *cap.* 2. *Ion.* Daniel in lacu leonum, *cap.* 14. *Daniel.* tres pueri in fornace, *cap.* 3. *Daniel.* latro in cruce, *cap.* 23. *Lucæ*: Paulus in carcere, *cap.*16. *actuum Apoſt.* & alij alibi. Secundum, quia Deus ſpiritus eſt. *Ioannis cap.*4. & eius maieſtas non debet parietum, & tectorum anguſtijs circumſcribi; ideò cœlum Dei Sedes dicitur, & terra ſcabellum pedum eius, *cap.*5. *Matthæi*: & vt habetur *actuum Apoſt. cap.*17. non in manufactis templis habitat. Quapropter D. Baſilius *in exhortat. ad baptiſmum, & pœnitentiam*, ad hæc ſacramenta ſuſcipienda non locum, ſed affectum, & intentionem exigit. Tertium quod D. Ioannes *in cap.*21. *Apocalypſ.* loquens de Eccleſia Catholica ait: *Templum non eſſe in ea, quia Dominus templum illius eſt*. Quartum, quia ad orationem non videtur templum eſſe aptum, & conueniens, iuxta illud D. Matthæi *cap.*6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum*: & propter auctoritatem D. Pauli 1. *Timoth. cap.*2. ibi: *Volo viros orare in omni loco, leuantes manus puras*. Quæ argumenta fruſtra adſtruunt contra templa catholica, & eorum vſum, ad liberam Eccleſiarum conſtructionem, non ſine maieſtatis ſuæ diminutione; immò cum maxima veneratione Deus in Eccleſijs, templiſque præcipuè quodam cultu adoratur, vt ait Durantius *dicto lib.*1. *cap.*2. & orationem in templo conſecrato fructuoſiorem eſſe probarunt Oliuerius Bonarſius *lib.* 3. *de oratione*, *cap.* 10. Gilbertus Scheuicauius *lib.* 1. *de eccleſ. vit. cap.* 26. Iacob Aluarez *lib.*1. *de orat. cap.* 5. *pag.*21. Theophilus *de litteris monit. part.*2. *cap.*5. *num.*18. conſtatque, nam in lege veteri ea ratione templum ſibi voluit Dominus ædificari, vt refertur *Exodi cap.*25. de quo templo agitur *in cap.* 2. *de conſecrat. diſt.*1. & probatur, quia populus Chriſtianus aliquando debet neceſſariò conuenire ad res ſacras; neque enim coitio haberi debet ſeorſim à ſingulis fidelibus: & quamuis id fieri poſſit, non expedit, quia huiuſmodi conuentus fidelium perutiles ſunt ad excitandam deuotionem, & animorum vnionem: ideò Eccleſiarum vſum commendarunt D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 11. & 14. & Eccleſiæ PP. *in cap. non oportet*, 42. *diſtinct. cap. ſi quis obiecerit* 1. *quæſt.* 1. in Synodo Trul. *cap.*64. & alij congeſti à Bellarm. *lib.* 3. *de Eccleſ. controu.*1. Theoph. *tom.*16. *in Heter. p.*2. *punct.* 8. Suarez 3. *p. in* 3. *p. ſect.*83. *diſp.*81. Vnde facilè ſoluuntur argumenta aduerſariorum. Nec enim obſtat primum; nam quamuis Deus vbique colatur, ſpecialiùs tamen in templis ei honor adhibetur, cùm templorum conſtructio ad cultum latriæ pertineat. Secundum facilè ſoluitur, ſi obſeruetur, maieſtatem Deo debitam non minui ex eo, quod in templis colatur, & veneretur; immò potius augeri, & maiori excellentia præſtari: & ideò quamuis baptiſmus, & pœnitentia validè conferantur extra Eccleſiam, decentiùs tamen in ipſa Eccleſia, quàm alibi, *Clement. vnic. de baptiſm.* Nec obſtat, Deum ſpiritum eſſe, & in ſpiritu adorandum; nam etſi Deus ſit purus ſpiritus, & loco non ſit incluſus, homines tamen eum colentes, corpore, & ſpiritu adorare debent. Nec etiam illis fauet locus Apocalypſis, ibi: *Templum non vidi in ea*. Quia ea verba exponenda ſunt de Eccleſia triumphanti, in qua materiale templum non datur; non verò de Eccleſia militanti, in qua templa oportet conſtrui: quo modo locum illum accipiunt Beda, Rupertus, & Anſelmus, quos laudat, & ſequitur Bellarm. *d. lib.*3. *cap.*4. Quartum ſoluit Chryſoſtomus *homil.* 30. *contra Anomæos*, his verbis: *Orare, inquiunt, domi poſſumus: te homo decipit, & magno in errore verſaris; nam etſi domi quoque detur orandi facultas, tamen fieri non poteſt, vt domi tam bene eres, quàm in Eccleſia*. Ideò orationi in templo factæ magna tributa ſunt à Deo beneficia *lib.*2. *Regum*, *cap.*8. *lib.*2. *Paralip. c.*6. tum etiam quia piorum hominum frequenti conſenſu excitatur animus, & obiecto aliorum exemplo ad Dei cultum magis erigitur: vt enim propriùs admoti titiones faciliùs ardent, iidem ſepoſiti langueſcunt: ſic in Chriſtianorum ampliori corona ſtudium pietatis accenditur; in ſolitudine contrà remittitur.

Secundò ſciendum eſt, inter Gentiles nonnullas fuiſſe nationes, quæ templa non agnouerunt, nec Dijs ædificari ædes volebant, vt Sicionij, de quibus exclamat Arnobius *lib.*5. *contra Gentes*: *Non omnibus Dijs templa deuota*. A quibus Athenienſes acceperunt, qui non ſolùm templa, verum nec ſtatuas Dijs erigebant. Statius *lib.* 12. *Thebaid.* 5 *Proſequitur templorum vſu.*

Nulla autem effigies, nulla commiſſa metallo
Forma Deæ: mentes habitare, ac pectora gaudet.

Perſæ etiam conſtructionem templorum reſpuebant, ne maieſtas Solis, quem colebant, minueretur intra ædificij cancellos. Strabo *lib.*15. ſeu vt ait Cicero *lib.*2. *de legibus*, ibi: *Non eſſe parietibus includendos Deos, quibus omnia deberent eſſe patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis templum eſſes, ac Domus*. De alijs idem refert Maiolus *dierum canicul. verbo Vaticinia*, *fol.*347. Inter fideles verò iam primis Eccleſiæ ſæculis inualuit, vt ipſi communes domos haberent, in quibus conuenirent ad orationem, & ſacrificium Deo offerendum: de quibus Philo Iudæus, ibi: *Eſt in ſingulis locis conſecrata orationi domus*. Et ab eo obſeruarunt Euſebius *lib.*11. *hiſtor. c.*17. Baronius *tom.*1. *anno* 57. *à n.*98. & *tom.*2. *anno* 211. *n.*4. Seuerinus Binius *in notis ad can.* 5. *Concil. Gangren.* Idem etiam conſtat ex eo, quia ſub Paulo Apoſtolo Eccleſiæ conſecratæ erant, vt ipſe oſtendit in epiſtola 1. ad Corinthios, *c.*11 ibi: *An Eccleſiam Dei contemnitis*; & à D. Marco Sancti Petri diſcipulo Alexandriæ Eccleſiam Sancti Petri nomine conſecratam fuiſſe refertur *in cap. ſacroſancta*, §. *ſecundò autem*, 22. *diſtinct.* & Nicephorus Calixtus *lib.*2. *hiſtor. cap.*35. & *tribus ſequent.* teſtatur, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream Apoſtolos vbique Chriſtianæ religionis iactis fundamentis, templa conſtruxiſſe. Idem de Simone, & Iuda refert Euſebius *lib.*2. *hiſtor. cap.*16. & à D. Clemente Petri ſucceſſore Eccleſiarum conſtructio præcepta reperitur *in cap. Eccleſias* 13. *de conſecr. diſt.*1. *cap. Eccleſias* 16. *quæſt.*3. Illuſtrant, & plura de Eccleſiarum vtilitate, & commendatione congeſſerunt Iodocus Coccius *tom.*2. *theſauri*, *lib.*3. *artic.*5. Carrier. *lib.*2. *digeſt. fidei*, *tit. de feſtis*, *quæſt.*6. Corrolanus *in can.*5. *Concilij Grangrenſ.* Lemaiſtre *de iuribus Eccleſ. lib.*1. *cap.*14. Stuchius *de ſacrificijs Gentil. fol.* 56. Dartis *ad diſtinct.* 1. *de conſecrat.* Suarez *de ſacrament. diſput.*81. *art.*2. Vicecomes *vol.*3. *de ritibus Miſſæ*, *lib.*2. *cap.*21. Villaroel. *pars.*2. *regim. Eccl. quæſt.*30. *art.*1.

Deinde ſciendum eſt, hæc ædificia pro Dei cultu, & ſacrificiorum religione conſtructa varijs nominibus ab Eccleſiæ Patribus appellari: vt templa, licèt antiqui Eccleſiæ Præſules abſtinuiſſent ab hoc nomine, propter recentem memoriam ſacrificiorum legis veteris, ne cum Iudæis fideles commiſcerentur, vt obſeruat Durantius *lib.* 1. *de ritu Eccl. cap.* 1. *num.*7. Appellantur etiam Oratoria ab eo opere, quod in eis exercetur, vt probant Baronius *dicto anno* 57. *num.* 227. Hæpthenus *diſquiſit. monaſt. lib.*7. *tract.*1. *diſquiſit.* 1. Concilium, *l.*1. *C. de SS. Eccl.* quia eſt conuocatio fidelium; & hoc ſenſu D. Ambroſius *aduerſ. Symmachum*, ſanctarum Virginum collegium appellat concilium virginitatis: & locus vbi plures martyres collecti ſunt, vocatur martyrum concilium in martyrologio Romano die 23. Iunij. Vnde 6 *De diuerſis Eccleſiarum nominibus.*

leuiter

leuiter reſtituendus eſt locus Anaſtaſij *de Rom. Pontif. in Damaſo*, vbi legitur : *Hic multa ſanctorum corpora requiſiuit, & inuenit, quorum conchilia,* (lege *concilia.*) Appellantur etiam baſilica *in can.* 28. *Synodi Laodic.* relato *in cap. non oportet*, 42. *diſtinct. cap. omnes baſilicæ*, 16. *quæſt.* 7. *cap. omnes* 3. *cap. baſilica* 6. *cap. Eccleſia* 8. *cap. baſilicam* 10. *de conſecr. diſtinct.* 1. *cap. ſi quis* 9. *diſt.* 3. vel propter regiam ſtructuræ magnificentiam , vel quia Deo Regi Regum in ea cultus exhibetur; nam domus Regiæ baſilicæ dicuntur, *l.* 1. §. *vlt. ff. de acquir. poſſeſſ. l. continuus* 137. §. *cùm quis*, *ff. de V. O. l. baſilicam* 21. *C. de operibus publicis* , vt volunt Amalarius *lib.* 3. *de Eccleſ. offic. cap.* 2. Iſidorus *lib.* 15. *originum*, *cap.* 4. Vualfridus Strabo *de rebus Eccleſ. cap.* 6. & hac notione ſacram ædem baſilicam appellat D. Auguſtinus *lib.* 1. *de ciuit. Dei*, *cap.* 4. ibi: *Illud Iunonis templum ſibi elegerat auaritia, & ſuperbia leuium Græcorum. Iſtas Chriſti baſilicas miſericordia , & humilitas etiam immanium barbarorum, &c.* D. Paulinus *epiſt.* 11. & 12. Sæpiùs baſilicæ meminit Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus :

Hic dum baſilicas Deo dicatas
Et Chriſti ſubeunt verenda templa.

Iſidorus *lib.* 15. *etymol.* Amalarius *lib.* 2. *de officijs* , *cap.* 2. Aurel. Epiſcopus Arelat. *in regul. monach. cap.* 14. ibi : *Nullus laicus, ſiue nobilis, ſiue ignobilis , in baſilicam , ſiue monaſterium.* Illuſtrant Maluenda *de Antichriſt. lib.* 7. *cap.* 7. Cironius *ad tit. de foro compet.* Baronius *anno Chriſti* 57. P. Zerda *in aduerſ. cap.* 133. *num.* 17. Dorleans *ad Tacitum lib.* 1. *annal.* Illander *in notis ad Vitruuium, lib.* 5. *archiſt.* Alciatus *lib.* 1. *prætermiſſ. verbo Baſilica*, Ramirez de Prado *in not. ad Luitprand. nota* 102. Aliter baſilica apud Gentiles accipitur , vt probant Baronius *in Martyrol. die* 5. *Auguſti*, Theophilus Raynaud. *tom.* 15 *in Heter. ſpirit. part.* 1. *punct.* 4. Appellatur etiam Dominica, Coucil. Laodic. *can.* 28. ibi: *Non decet agapas in Dominicis, vel Eccleſijs facere.* Neocæſar. *can.* 5. ibi : *Catechumenus ingrediens in Dominicum , in loco catechumenorum ſubſiſtat* . D. Cyprianus de eleemoſyna: *Quæ in Dominicum ſine ſacrificio venis*. Rufinus *lib.* 3. *hiſtor. cap.* 3. ibi: *Hæc ſi vera eſſe credis , ô Philoſophe, ſurge, ſequere me ad Dominicum.* Cyrillus Hieroſolym. *catecheſi* 18. Zonaras *in can.* 24. *Synodi Trull.* Illuſtrant Durantius *lib.* 1. *de ritibus, cap.* 1. *num.* 2. Iuſtel. *ad can.* 15. *Synodi Ancyr.* Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *in Heter. ſpir. punct.* 4. Nouarin. *in Agno Euchariſt. cap.* 107. Zerda *in aduerſ. cap.* 19. Quia in Eccleſia Dominus dominantium, & Rex Regum colitur. Dicitur etiam Eccleſia oraculum , vt probat , & vocem illuſtrat Theophilus *d. tom.* 15. *punct.* , *fol.* 177. appellatur etiam arx. Venantius *lib.* 11. *carmin.* 11.

Quam ſacer Antiſtes Vitalis condidit arcem ,
Hanc ſacer Antiſtes propriam ſibi vindicat arcem .

Etiam Eccleſiæ dicuntur Martyria *in l. generali* 13. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* In canone 20. Concilij Gangren. dicuntur etiam Memoriæ , Confeſſiones , Propheta , Apoſtolia, vt probant Ferrandus *lib.* 1. *diſquiſ. reliq. cap.* 3. Gaſpar Barthius *lib.* 1. *aduerſ. cap.* 4. Bulenger *lib.* 3. *opuſc. cap.* 4. Tituli etiam dicuntur , vt probaui *in cap.* 2. *de præb.* & etiam appellantur ædes ſacræ , mutuato nomine à templis Romanorum , apud quos templum ædes ſacra dicebatur , *l. ſi in alia* 7. §. *ædes, ff. de offic. Proconſ. l.* 4. §. *vlt. cum l. ſequenti, ff. famil. erciſc. leg. ædes, ff. de contrahenda emptione* , *l.* 1. §. *ſi in pecunia, l.* 5. §. *fin. ff. depoſiti* . Denique communi voce dicuntur Eccleſiæ in omnibus canonibus à Gratiano compilatis *ſub diſtinct.* 1. *de conſecr.* & alijs innumeris congeſtis à Creſpetio *in ſumma, verbo Eccleſia* . Illuſtrant Frances *de Eccleſijs Cathedral. cap.* 15. *per totum*, Turriſcrem. *lib.* 1. *de Eccleſia, cap.* 2. *numero* 1. Valenzuela *contra Venetos part.* 2. *num.* 4. non enim ſolum Eccleſia accipitur pro collectione omnium fidelium ſub vno Præſule , *capite firmiter* , *de ſumma Trinitat.* ſed apud Cyrill. Hieroſolym. *catecheſ.* 18. aptè Eccleſia vocatur , quaſi dicas , conuocatio propter omnium conuocationem , & congregationem ; ſumitur enim pro loco, in quo fideles ad orandum , & verbum Dei audiendum conueniunt: quam Eccleſiam corporalem appellat textus *in cap. ſi quis obiecerit* 7. *quæſt.* 3. facit D. Auguſtinus *in Leuit. quæſt.* 59. ibi: *Hoc quotidianus vſus obſeruauit , vt in Eccleſiam prodire , & ad Eccleſiam confugere non dicatur, niſi qui ad ipſum locum , parieteſque prodierit , atque confugerit , quibus Eccleſia continetur* . Quamuis Laurentius Valla *lib.* 4. *elegant. cap.* 47. ſcribat neſcire ſe , quo iure id fiat, Nobis enim ſuffecerit , vocem hanc vſurpari non ſolùm à Sanctis Patribus , verùm à ſacra Scriptura, *cap.* 6. *Iudith* , ibi : *Et per totam noctem intra Eccleſiam orauerunt.* Et *epiſt.* 1. *Pauli ad Corinth. capite* 11. in verbis ſuprà relatis.

Deinceps ſciendum eſt , Eccleſias eſſe ædificandas ex præcepto Eccleſiæ , quia alibi quàm in locis Deo ſacratis 7 *De neceſſitate Eccleſiarum.*
Miſſæ ſacrificium offerri nequit , *cap.* 1. *cap. hic ergo* 14. *cap. nullus* 15. *cap. Miſſarum* , *cap. vnicuique* 33. *cap. clericos* 34. cum alijs , *de conſecrat. diſt.* 1. Concil. Cabilon. ſub Carolo *can.* 49. & reperitur *lib.* 7. *Capitul. cap.* 51. *in addit. Pariſien. ſub Ludouico* , *lib.* 1. *cap.* 47. & *lib.* 2. *cap.* 11. & *lib.* 3. *cap.* 6. Metenſe *can.* 5. *In locis non conſecratis , id eſt in ſolarijs , ſiue in cubiculis propter infirmos , vel longius iter , à quibuſdam presbyteris ſacrificium offerebatur , quod omnimodis interdictum eſt* . Theodulphus *ad presbyteros Aurelian. cap.* 11. *Miſſarum ſolemnia nequaquam alibi , niſi in Eccleſia celebranda ſunt , non in quibuslibet domibus , & vilibus locis , ſed in loco , quem elegerit Dominus , iuxta illud quod ſcriptum eſt Deuteron. cap.* 12. *Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco , quem videris , ſed in locum quem elegerit Dominus, vt ponat nomen ſuum ibi* . Plura Antonius Auguſtinus *libro* 13. *epit. iuris Pont. tit.* 3. Iodocus Coccius *tom.* 1. *theſauri, art.* 17. *per totum*, faciunt textus *in authent. vt in priuatis domibus* , *collat.* 5. *authent. de Eccleſiaſt. titulis* , §. *ſi quis in ſua domo* , *collat.* 9. *l. conuenticula* , *Cod. de Epiſcop. & Cleric.* iuncta expoſitione Balſam. *in nomocan. tit.* 3. *cap.* 14. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 168. *l.* 4. & 5. *tit.* 10. *part.* 1. Illuſtrant P. Henao *tom.* 2. *de ſacrific. Miſſæ*, *diſputat.* 23. *ſect.* 1. Salcedo *in praxi* , *cap.* 39. Vicecomes *tom.* 3. *de ritibus Miſſæ* , *lib.* 2. *cap.* 21. *cum ſequent.* Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerdot. part.* 2. *lib.* 1. *art.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit.* 1. *tit.* 21. *cap.* 6. Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 72. Baſilius *quæſt.* 2. *ſcholaſt. cap.* 2. *in can.* 3. *Concilij Altiſſiod.* Barboſa *de poteſt. Epiſcop. allegat.* 23. Mendo in Bulla , *diſput.* 16. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 30. *numero* 24. Azor *part.* 1. *inſtitut. lib.* 10. *cap.* 26. Suarez *de Sacram. diſputat.* 81. *ſect.* 3. vnde mortale peccatum erit extra caſum neceſſitatis in loco non ſacro celebrare . Probat Barboſa *de poteſt. Epiſcop. allegat.* 13. *num.* 2. Immò & Clerici extra loca ſacra celebrantes puniuntur pœna ſuſpenſionis , & excommunicationis , *in cap. nullus* 15. *cap. ſi quis* 35. *de conſecrat. diſtinct.* 1. & *in d. authent. de Eccleſiaſt. tit.* §. *ſi quis in ſua domo* ; præcipitur , domum in qua ſacra myſteria peraguntur ſciente domino, publicari. Ratio huius Eccleſiaſtici præcepti deſumitur ex dignitate , & præexcellentia ſacrificij Miſſæ ; nam in lege veteri ſacrificium offerre non licebat niſi in templo , & aris Deo dicatis , *cap.* 12. *Deuteron.* multò magis in lege Euangelica licere non debet offerre magnum Miſſæ ſacrificium veteri illo præfiguratum , niſi in loco ſacro . Quæ ratio adducitur *in cap.* 2. *cap. ſicut* 11. *de conſecrat. diſt.* 1. Et licèt omnes fideles priuata oratoria habere poſſint , non tamen poſſunt Miſſam ibi celebrare , *cap. vnicuique*, 33. *diſt.* quæ oblationis nomine ſignificatur *in can.* 28. *Concilij Aurel*, adducto *in cap.* 2. *de conſecrat. diſt.* 1. nam hoc ſacrificium vera , & perſecta oblatio eſt, *cap. nihil* 8. *de conſecrat. diſtinct.* 1. iunctis traditis à Durantio *lib.* 2. *de ritib. cap.* 2. *num.* 1. D. Thoma 3. *part. quæſtione* 83. *art.* 3. Scort. *de ſacrific. Miſſ. lib.* 2. *cap.* 13. Vnde publicè intereſſe Eccleſias conſtrui , valdeque laudandos fore Principes , qui Eccleſiarum conſtructionis inuigilant , probant latè Valdes *de dignit. Regis* , *cap.* 21. *num.* 2. Valenzuela *contra Venetos* , *part.* 2. *per tot.* Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 23.

Ab hac tamen generali regula nonnulli caſus in ipſis 8
canonibus excipiuntur . Primus eſt , quando venia Epiſcopi in loco non ſacro celebratur , cuius arbitrio huius præcepti diſpenſatio iure communi commiſſa erat , *d. cap. Miſſarum* 12. ibi : *Vel vbi ipſe permiſerit* , *cap. hic ergo* 14. ibi : *In quibus Epiſcopus iuſſerit* , *de conſecr. diſt.* 1. Barboſa *d. allegat.* 23. *num.* 6. An verò hæc poteſtas ſublata ſit Epiſcopis per Trident. *ſeſſ.* 22. *de obſeru. & deuitand. verſ. neminem* , dum præcipit , quod non patiantur Epiſcopi hoc ſacrificium offerri extra Eccleſiam , & Oratoria ad diuinum cultum dicata , & ab ipſis dedicata , quærunt Interpretes ? Et ſublatam eſſe eam facultatem docuerunt Gutierrez *d. cap.* 30. *num.* 25. Azor *d. cap.* 26. *quæſt.* 3. Contrarium tamen , immò eam poteſtatem ſublatam non eſſe , tenuerunt plures relati à Barboſa *d. cap.* 23. *num.* 8. ſed cùm conſtitutionibus Pauli V. & Vrbani VIII. denegata ſit Epiſcopis hæc facul-

Exceptiones eiuſdem regulæ referuntur.

facultas, vt referunt Portel. *in respons. regul. tom.* 1. *part.* 3. *casu* 20. Diana *part.* 29. *tract.* 1. *resol.* 42. non est dubium, Episcopos non posse vti prædicta facultate iure communi sibi competenti, nisi in aliquibus casibus, quos referi idem Diana *d. tract.* 1. *resol.* 44. Alius casus excipitur *in d. cap.* 1. *cap.* 2. *cap. sicut* 11. ibi: *Summa existente necessitate, de consecrat. dist.* 1. cùm adest grauis necessitas, ob quam licet extra loca sacra Missæ sacrificium offerre: quod est accipiendum de communi necessitate, veluti si vetustate, igne, aut hostium impetu Ecclesiæ corruerint, licebit extra eas in tentorijs, aut ædibus priuatis Missam celebrare, *cap. concedimus, eadem distinct.* vel ob infidelium timorem; vnde olim feruente Gentilium persecutione, in carceribus, latebris, & priuatis ædibus Missæ sacrificium offerebatur, vt referunt Cornel. Papa *in epist. ad Lupicinum*, D. Augustinus *contra Donatistas, post collat. capite* 14. Gregorius Duron. *lib.* 2. *hist. cap. vlt.* quæ Missa priuata, ad differentiam illarum, quæ publicè celebrantur, dicta est: de quibus Missis priuatis plura congesserunt Suarez *contra Regem Angliæ, lib.* 2. *cap.* 6. Claudius Espenceus *in tractat. de Missa publica, & priuata*, Gibalinus *de clausur. regul. disquisit.* 2. *cap.* 2. §. 2. Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.* 7. *obseru.* 2. & *de pudicitia cap.* 3. *obseruat.* 3. Coriolanus *in breuiario, anno* 175. Vnde hodie poterit in prouincijs infidelium, aut hostium Ecclesiæ, in quibus templorum liber vsus non est, in priuatis domibus, aut oratorijs celebrari. Tertia exceptio prædictæ regulæ nascitur ex fauore personarum specialium, quibus nominatim concessum est, vt extra Ecclesiam possint Missàm celebrare: quo in numero sunt Episcopi, *cap. fin. de priuil. in* 6. *l.* 4. *tit.* 10. *part.* 1. nec interest, an sint consecrati, dum electi, & confirmati reperiantur. Felinus *in cap. eam te, vers.* 3. *de rescript.* quod etiam concessum est Fratribus Minoribus, & Prædicatoribus *in cap. in his* 30. *de priuil. in cap.* 2. *de celebrat. Missar. in* 5. *compil.* videlicet, quod in altari viatico, quod secum deferant, possint celebrare sine vllo parochialium Ecclesiarum præiudicio: quod priuilegium fuit confirmatum a Sixto IV. Alexan. VI. Gregor. XIII. & etiam concessum Patribus Societatis Iesu, vt refert Barbosa suprà, *num.* 2. vtrumque tamen priuilegium abrogatum esse per Tridentinum *d. sess.* 22. tenuerunt plures relati à Barbosa *suprà*. Sed contrarium, videlicet sublatum non esse, defendit Bruno Chassaing *de priuileg. regul. part.* 2. *tract.* 8. *cap.* 1. *propos.* 1.

9 Expenitur nouella 4. const. Nec suprà traditis obstat constitutio 4. Leonis, quæ extat post nouellas Iustin. vbi cauetur, licere omnibus sacerdotibus in quibuslibet priuatis ædibus Missæ sacrificium offerre: qua difficultate oppressi Gothofredus *ibi*, Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 6. existimarunt, ea constitutione, veluti nouiori, corrigi, & emendari constitutiones Iustiniani, de quibus *in d. authent. de Ecclesiastic. titul.* §. *si quis in sua domo*: & *in d. authent. vt in priuatis domibus*. Sed illis omissis dicendum est, Imperatorem Leonem in eo textu non præscribere modum circa loca, in quibus est sacrificandum, quod erat antea definitum, tam per sacros Canones, quam per Iustinianum; ideoque dum in priuatis domibus sacrificium Missæ offerri permittit, subaudiendus est in casibus à iure permissis, vel cum licentia Episcopi adest: tantum enim Leo explicat ius, quod obseruandum est circa personas, quæ possunt in priuatis ædibus Missam celebrare, quod antea declaratum non erat; docetque in locis permissis hoc ius competere omnibus clericis, non solum illis, qui nominatim oratorijs adscripti sunt, & veluti ibi instituti; sed etiam alijs clericis adscriptis maioribus Ecclesijs: nam eo quod oratorium Episcopi auctoritate constructum est, aut ab eo concessa est licentia ibi Missam celebrandi, quilibet presbyter potest in eo Missæ sacrificium offerre. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. Clericos, de consecrat. dist.* 1. vbi statuitur, clericos Missam celebrantes in oratorijs priuatis sine licentia Episcopi, deponendos esse: quasi specialis licentia desideretur, non solùm vt in loco sacro celebretur, verum vt clericus habeat facultatem celebrandi. Quia dicendum est, alium potiùs esse illius canonis sensum, vt scilicet præcedere debeat licentia Episcopi circa locum vbi celebrandum est, non tamen circa personam celebrantis, quia in loco permisso, seu per Episcopum deputato quilibet celebrare potest.

Hucusque non solùm pium, vtilemque, immò & necessarium esse Ecclesiarum vsum probauimus; verùm quia loca sacra non facit priuata auctoritas, sed solemnis; & publica, *l. in tantum* 6. §. *sacræ, ff. de rer. diuis.* vnde & templa Gentilium certis adhibitis ritibus dedicari moris fuit, vt probant Brissonius *lib.* 2. *antiquit. cap.* 2. & 3. & *de formulis lib.* 1. *fol.* 125. Stuchius *de sacrif. Gentil. fol.* 56. Ambianas *ad Tertul. in apol. cap.* 13. *obseruat.* 2. formam, & leges dedicationis aræ satis eleganter expressit Lipsius *inscript.* 8. *fol.* 18. & ex eo illustrat D. Ioseph. Pellicer. *ad Polyphemum Gongoræ, fol.* 154. Sic in constructione templorum religionis Catholicæ multa obseruantur, vt diuinis vsibus Ecclesiæ mancipatæ ab humano commercio eximantur. Primò enim desideratur, vt ab alijs ædibus distincta sint, & separata templa, nullis alijs parietibus contigua, sicut insulæ in medio maris sunt: quare Ecclesia insula appellatur a D. Cyril. *in comment. ad Isaiam, cap.* 24. D. Hieronymo *in eundem Prophetam, cap.* 49. qui docent, ad templa Catholica respexisse Isaiam in illis verbis: *In insulis maris gloriam Domini Dei*. Deinde obseruari oportet, vt Ecclesiæ construantur in modum nauis; quod ab Apostolis acceptum tradit D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 57. & *in epist. ad Iacobum fratrem Domini*: plura tradit Crespetius *in summa, verbo Ecclesia*; ideòque ipsa vniuersalis Ecclesia allegoricè nauis appellatur, vt probat Turriscrem. *lib.* 1. *de Eccles. cap.* 33. quia vt ait D. Ambrosius *sermon.* 11. *de mirabilib.* inter mundi procellas Ecclesia quos suscipit, seruat illæsos. Latè illustrat Theophilus *tom.* 2. *sect.* 5. *cap.* 6. *fol.* 510. & nos notauimus *in cap. inter, de offic. ordin. num. fin.* Deinde receptum apud veteres inuenio, vt altare Ecclesiæ ad orientem collocetur, ianua autem ad occidentem, vt Apostolica traditione receptum tradunt Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 57. Iustinus Martyr *qu.* 118. D. Augustinus *lib.* 2. *de sermon. Domini in monte, cap.* 9. ibi: *Cuius rei significandæ gratia cùm ad orationem stamus, ad orientem conuertimur*. Sanctus Ioannes Damascenus *lib.* 4. *de fide orthodox. cap.* 13. Tertul. *in apolog. cap.* 16. *Ad orientem suscipientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus*. Origenes *homil.* 5. *in Numer. Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cæli ad solam orientis plagam conuersi orationem fundimus*. Sidonius Apollin. *lib.* 2. *epist.* 10. — 10 De Ecclesiæ forma.

Ædes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arce frontis
Ortum prospicit æquinoctialem.

Oportuit enim templa eo situ erigi, quia antiquus Christianorum vsus ferebat orare ad Orientem, vt significaretur, quod sicut ea ex parte lux corporea aduenit, ita orantibus lucem de cœlo affulgere: quam rationem assignat Vualfridus *de rebus Eccles. cap.* 4. quanquam Gregorius Nyssenus *orat.* 5. *in Orat. Dominic.* censeat, eam esse professionem peregrinationis nostræ, qua remigrare satagimus ad Orientem, situmque in eo paradisum, a quo excidimus. Damascenus verò *d. cap.* 13. habitam censet rationem situs Christi in cruce, in qua pependit facie ad Occidentem obuersa, vt bene asserit Molanus *lib.* 4. *de imag. cap.* 4. & iam olim Lucas Tudensis *lib.* 2. *contra Albigen. cap.* 12. ac Hugo Hetherianus *lib.* 1. *de regress. ad infant. cap.* 14. & probat Theophilus *de sancto Latrone, cap.* 6. *num.* 7. Quasi ergo ad Christum cruci affixum facies obuerterent, orabant antiqui facie conuersa ad Orientem. Illustrant Ioann. Dartis *ad dist. de consecrat.* Cabassutius *in not. Concil. ad Concil. Chalcedon. diatrib. de veterum Ecclesiar. forma*, Durantius *lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 4. Bellarminus *lib.* 4. *de cultu Sanctorum, cap.* 3. Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, pag.* 156. Elias Schedius *de Dijs German. cap.* 30. *fol.* 372. qui probat latè, etiam apud Gentiles templa ad Orientem semper construi: quod & docuerunt D. Isidorus *lib.* 15. *origin. cap.* 4. Vitruuius *lib.* 4. *architect. cap.* 5. Quæ omnia ita cauenda sunt, si commode fieri potest; alias si propter loci incommoditatem ita Ecclesia construi non potest, de his curandum non est, vt notauit Bellarminus *dict. cap.* 3. *vers. Alterum*.

Deinde in Ecclesiarum constructione & dedicatione 11

adhibe-

Dedicatio propria Episcopi. adhiberi debet Episcopi auctoritas, aliàs sine ea domus profana semper erit, nec poterit ministerijs ecclesiasticis deseruire, *cap. nemo* 9. *de consecrat. dist.* 1. *cap. de monachis* 12. *iuncto cap. quidam* 30. 18. *quæst.* 2. *cap.* 1. *capite constitutus, de relig. domib. cap. olim* 14. *de priuileg. authent. de monachis*, §. *illud, collat.* 3. *authent. de Eccles. tit.* §. *si quis autem, collat.* 9. *cap. penult. de præscript. l.* 2. *tit.* 10. *partit.* 1. & ab eo debet consecrari, vt ab ipso tantum, vel ab his, qui Episcoporum vice funguntur, consecrantur res sacræ, vt constat ex varijs auctoritatibus congestis à Balsamone *in nomocan. Photij, tit.* 2. *cap.* 2. *pag.* 47. Anton. Augustin. *in epit. iur. lib.* 13. *tit.* 4. probat Moscon. *de Maiest. Eccles.* 1. *part. cap.* 8. §. 2. Bellarmin. *lib.* 3. *tom.* 1. *controuers. cap.* 5. *&* 6. Barbosa *de iure ecclesiast. lib.* 2. *cap.* 2. & *de potestate Episcop. allegat.* 27. qui ad calcem ipsius operis refert formam consecrationis Ecclesiæ. Hallierius *de Episcopor. institut. lib.* 2. *cap.* 4. Vnde Episcopus debet apponere primarium lapidem, locum altaris, & atrium designare, *l. finali, C. Theodos. de Pagan. nouel.* 5. *Iustin. capite* 1. & *non.* 123. *capite* 33 & crucem figere, *d. cap. nemo*; *d. nouel.* 5. *&* 67. *capite* 1. quæ crucis fixio dicitur Stauropegium *in d. nouel.* 5. *capite* 1. Illustrant Grethserus *lib.* 2. *de cruce, capite* 14. Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 1. & *lib.* 3. *cap.* 1. Meursius *in glossar. verbo Stauropegion*, Filesac. *in cap.* 7. *de offic. Ordin.* §. 1. Zerda *in aduers. cap.* 127. *num.* 8. quam dedicationem facere debet conuocatis presbyteris. Concil. Auriac. *can.* 10. Gregorius Turon. *de gloria Confess. cap.* 20. Fortunatus *lib.* 3. *ad Felicem, de dedic. Eccles.* cum precibus ad id institutis recitatis, *d. authent. de monachis*, §. *illud, d. l.* 2. *partit.* vt etiam apud Gentiles in more fuit spatium illud, quod templo dicabatur, prius solemnibus sacrificijs lustrare. Episcopus debet esse proprius loci, vbi Ecclesia construitur. Concil. Auriac. *dict. can.* 10. ibi: *Dedicatio illi omni modo reseruatur, in cuius territorio Ecclesia assurgit*. Aurelian. *can.* 1. *&* 3. Vuormat. *can.* 1. probant Sauarus *ad Sidon. libr.* 4. *epist.* 15. Coriolanus *in not. ad can.* 14. *Apost.* Poterit tamen Episcopus munus hoc alij committere, vt probat Glossa *in d. cap. nemo, verbo Veniat*, Azor *part.* 2. *Institut. lib.* 9. *cap.* 3. *quæst.* 8. Nec tunc obstant textus *in cap. de locorum* 4. *cap. præcepta* 5. cum tribus sequentibus, *de consecrat. distinct.* 1. vbi statuitur, Ecclesias non posse dedicari sine summi Pontificis licentia, seu Sedis Apostolicæ auctoritate; vnde deducitur, non sufficere Episcopi consensum. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa, & Turriscrem. *ibi*, Suarez *de sacram. disputat.* 81. *sect.* 2. §. *dico*. Sed dicendum est, ad constructionem, & dedicationem Ecclesiarum sufficere auctoritatem Episcopi diœcesani, *d. cap. nemo, ead. distinct.* 1. sed ad constructionem Ecclesiarum in vniuerso orbe desiderari Pontificis licentiam, quia Episcopi tantum in suis diœcesibus ipsam præstare possunt, vt docuerunt P. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *capite* 9. Germonius *lib.* 1. *de sacror. immunit. capite* 2.

12 De altari & eius consecratione. Nec solum Ecclesiæ publicè construi, & dedicari debent, verùm & altare consecrari oportet, nec aliter ibi Missæ sacrificium celebrari potest, *cap. nullus* 25. *cap. concedimus* 30. *de consecr. dist.* 1. latè probant Iodocus Coccius *lib.* 6. *thesaur. art.* 9. Monchiacenus *de sacrif. Missæ*, 2. *part. cap.* 10. P. Henao *eod. tract. tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 1. Ab altitudine altare appellari, quasi alta ara, voluit Seruius *ad lib.* 2. *Virgilij*, ad illud: *Nec quicquam altaria*: & confirmant Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 3. Vitruuius *de architect. lib.* 4. *cap.* 5. vnde ab altitudine tribunalis altare tribunal dici solet, *l. fin. C. Theodos. de relat. l.* 8. *eodem C. de sicar. l. fin. eod. C. de locat. fundor. nouel.* 4. *Valentin. nouel. Anthemij, de his qui se seruis iunxerunt*. Ara verò à rogationibus appellatur: licet apud Gentiles illud discrimen daretur inter aram, & altare, quod ara erigebatur Dijs superis, & inferis; altare verò solùm superis. Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 2. Illustrant Stuchius *de sacrif. fol.* 64. Mendoza *in virid. lib.* 8. *sect.* 8. *de forma aræ, & modo eam erigendi*. Plura adduxerunt Beyerlink in theatro, verbo *Altare*, Bulengerus *lib.* 3. *opusc. de templis, cap.* 24. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 4. *sect.* 3. *cap.* 1. *fol.* 359. Lipsius *in notis ad Tacitum, lib.* 1. *not.* 75. D. Ioseph. Pellicer. *ad Polyph. Gongoræ, pag.* 152. Altaria verò duplicis generis sunt; alia fixa, & magna, cùm tota mensa sacrificijs destinata consecratur; alia verò minora, quæ vulgò *aras* dicimus quæ ad minus capere debent calicem, & patenam, & desideratur vt sint lapidea, *cap. altaria* 31. *de consecrat. distinct.* 1. *l.* 12. *tit.* 10. *partit.* 1. S. Gregorius Nyssenus *orat. in Christi baptismum*; *In hoc altari, sanctum, cui assistimus, lapis est sua natura communis, nihil differens ab alijs crustis, ex quibus nostris exstruuntur parietes, & pauimenta ornantur: sed quoniam Dei cultui consecratus est, & benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum*. Illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* Sausay *in Pan. sacerd. sup. fol.* 478. Ioannes Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* P. Henao *d. disput.* 24. *sect.* 5. Non tantùm propter rationes mysticas, videlicet quod Christus, qui in altari consecratur, petra dicitur apud D. Paulum *epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 10. & quia in sepulchro lapideo fuit reconditus, quas adducunt Glossa *in d. cap. altaria*, D. Thomas 3. *part. quæst.* 83. *art.* 3. sed vt diu seruentur illæsa, nouaque non indigeant consecratione, vt obseruauit Turriscrem. *in eodem textu*. Nec obstat quod in lege veteri altaria lignea erant, *Exodi capite* 22. aliquando aurea, *lib.* 3. *Regum, cap.* 7. nonnunquam terrea, *Exodi cap.* 20. Pineda *de rebus Salomonis, lib.* 5. *cap.* 8. Quia respondetur, quod in lege gratiæ designari debuit materia communis, ex qua apud omnes gentes altaria erigerentur, quæ diuturno tempore sacrata manerent, & in quibus cum debita reuerentia sacrificium offerri posset. Nec etiam obstat textus *in cap. concedimus, de consecrat. dist.* 1. vbi docetur, sacramentum altaris confici posse in tabula, si necessitas adsit. Nam textus ille accipiendus est, quando mensa altaris ex tabulis confecta habet lapideum altare mobile consecratum, vt hodie passim contingit, & contra Molinæum talem vsum probat Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. nam totum lapideum altare tabula dicitur *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* & ipsa ara tabella appellatur infrà *in cap. quod in dubijs*. Est ergo sensus prædicti canonis, vt in publica necessitate liceat extra Ecclesiam celebrare, si tamen subsit altare cum reliquis ad sacrificium necessarijs. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 5. *num.* 118. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 18.

Ecclesiarum verò, & altarium hanc consecrationem perrident hæretici, quasi vanam, & superstitiosam, 13 De vrbibus eiusque consecratione.
videlicet Magdeburgenses *cent.* 4. *cap.* 6. Caluinus *lib.* 3. *instit. cap.* 20. §. 30. & alij apud Iodocum Coccium *dicto art.* 9. quos doctè refellit Turrianus *lib.* 2. *pro canonib. cap.* 19. *&* 20. nec fundamenta alia confingunt, quàm quod sunt res inanimes, gratiæ Dei expertes, & quod ritu vano & superstitioso consecratio peragatur. Sed facilè ipsi refelluntur, quia hic consecrationis vsus concorditer receptus fuit, tam in lege naturæ, & veteri, quàm in lege gratiæ. In lege naturæ, nam vt habetur *Genesis cap.* 28. Iacob erexit lapidem, vt ibi sacrificaret, eumque consecrauit fundens oleum desuper, & appellauit domum Dei. In lege scripta Moyses consecrauit oleo sacro, alijsque cæremonijs tabernaculum, altare, & omnia vasa sacra. *Exodi cap.* 40. & *Numeror. cap.* 7. refertur *in cap.* 2. *de consecrat. dist.* 1. & tradit Petauius *de hierarch. Eccles. lib.* 3. *cap.* 5. Et in lege gratiæ est præcepta, & simul recepta consecratio Ecclesiarum & Altarium, *d. cap. altaria, cap. Ecclesias, de consecrat. dist.* 1. cum alijs congestis à Bellarmino *d. lib.* 3. *cap.* 5. Solemnitates autem, quibus Ecclesiæ, & Altaria consecrantur, vt constat ex Fulberto *epist. ad Adeodatum*, P. Damiano *serm.* 1. *&* 4. *de Eccles. dedic.* Blesensi *serm.* 36. S. Bernard. *serm.* 1. *de Eccles. dedic.* S. Augustino *serm.* 53. 55. *&* 252. S. Victore *lib.* 2. *de sacram. part.* 5. *cap.* 2. *&* 3. quarum mysticam significationem recensere operosum potius quàm vtile esset, referre tamen sat erit. Et quidem in consecratione templorum hæc interueniunt. Primò vicini Episcopi aduocantur, saltem duo. Sauarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 25. licèt vnus sufficiat. Theophilus *tom.* 16. *in Heteroc. part.* 2. *punct.* 8. Secundò accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ, iuxta parietes templi. Tertiò Episcopus ter circuit templum, & cum ad portam accedit, ter superluminare percutit baculo pastorali, & tunc ostium aperitur. Quartò ingreditur Pontifex templum. Quintò cinere consperso

per

per pauimentum Ecclesiæ, baculo pastorali scribit Episcopus alphabetum Latinè, & Græcè vsque ad A.B.C. incipiens à cornu altaris sinistro vsque ad partem ostij dexteram, & finiens in modum crucis à cornu altaris dextro vsque ad partem ostij sinistram: debet autem admixtus esse cinis cum vino, sale, & aqua benedicta. Sextò vnguntur oleo sacro cruces duodecim in parietibus depictæ, quarum tres respicere debent ad orientem, tres ad occidentem, tres ad septentrionem, & tres ad meridiem: quas cæremonias proponunt, & explicant Alfonsus noster *in l.14. & seqq. tit.10. part.1.* Bellarminus *d.cap.3.§.quin ergo, & sequent.* Durantius *d.cap.24.num.8.* Carrier. *tom. 2. Digest. fid. cap. 8.* Vicecomes *tom.3. de Missæ ritibus, lib. 2. cap. 23.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, fol. 194.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 34. de dedic.* Turriserem. *in capit. omnes, de consecrat. dist.1.* Antoninus *3. part. tit. 12. cap. 6.* Hugo à Sancto Victore *de sacram. 5. part. cap. 2. & 3.* Guill. Durantius *lib. 1. ration. cap. 7.* Ioannes Dartis *ad dist. 1. de consecrat.* In consecratione altarium plura alia interueniunt. Primò Episcopus incipit adiutorium petere à Domino: secundò aquam benedicit: tertiò aqua ipsa quinque cruces facit in altari; in medio vnam, in cornibus reliquas quatuor: septies Episcopus altare circuit, deinde ponit reliquias cum tribus granis thuris: incensum in ipso altari cremat, altare vngit chrismate, deinde illud operit, & inuoluit lineis pannis, & tandem illud benedicit: quarum cæremoniarum rationem explicant Doctores suprà laudati, & Turriserem. *in dicto cap.* altaria: vnde descendit, templa sancta, & religiosa loca, esse veneratione, & cultu digna, quia consecrationis solemnitate sacra efficiuntur, & sunt diuina speciali virtute prædita, ab spiritibus immundis libera, & Angelorum ministerio sociata, vt probant Bellarminus *dicto cap. 5. vers. 3.* Suarez *de Sacram. disputat. 81. sect. 2. §. Dico secundò.* Et quamuis gratiam Dei non suscipiant, quasi res inanimatæ, & irrationales; attamen per consecrationem assequuntur quandam spiritualem virtutem, qua disponuntur, & redduntur apta diuino cultui, suntque congruentiora ad illum finem alijs prophanis locis. D. Thomas *3. part. quæst. 83. art. 3.* Suarez, & Durantius *suprà*. Sed licèt olim omnes Ecclesiæ consecrarentur, hodie autem similes consecrationes non sunt ita frequentes; sed earum loco successit benedictio; quia faciliùs Ecclesiæ benedicuntur, quàm consecrantur; & si fuerint pollutæ, faciliùs etiam reconciliantur, *cap. fin. hoc tit.* Etiam nunc altare consecrari potest absque eo, quod in eo reliquiæ includantur, quod olim fieri nequibat, *cap. placuit 26. de consecr. dist. 1.* probant latè Antonius Augustin. *in epit. iur. lib. 16. tit. 3.* D. Sancius de Auila *de vener. reliq. lib. 3. cap. 1.* Zerda *in aduers. cap. 98.* Duceus *in not. ad epist. 12. D. Paulini, fol. 48. linea 1.* Menardus *vbi suprà*, Viuar. *post notas ad Marcum Maximum, in tract. de vener. Sanct. §. 1.* Ferrandus *lib. 1. disquisit. reliq. cap. 3. sect. 2. & cap. 9. art. 1.* Quare altaria tantùm vnctione Chrismatis, & benedictione sacrantur, *cap. altaria, de consecrat. dist. 1.* Probat Schacus *de vener. Sanct. cap. 4. sect. 10.* Stuchius *in not. ad Arrianum, fol. 75.*

Ex his apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm
14 Traditur ratio decidendi. altare, vbi sacrificium Missæ offertur, debeat esse consecratum, ex suprà traditis; & consecrationem retinere, *ex cap. proposuisti 4. hoc tit.* si eam non retineat, immò motum sit, vel fractum, ita vt veterem vsum, & formam amittat, debet denuò consecrari. Idem etiam dicendum est de Ecclesia, nam noua indiget consecratione, si eius parietes incendio, aut terræmotu ceciderint, *dicto cap. Ecclesiæ 20.* latè probat P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 7.* quod non procedit, si Ecclesia reficiatur, parietes autem salui maneant, *cap. ligneis 6. hoc tit.* & vtrumque optima ratione, nam cùm destruitur locus consecratio ipsa euanescit, *cap. si motum 19. de consecrat. dist. 1.* Cùm autem locus saluus manet, licèt refectus, & alijs tabulis reparatus, non est ratio cur dicamus virtutem consecrationis amittere. Nec dici potest, omnem locum consecratum manere, quoties pars aliqua consecrata remansit, vt magis dignum accessione quadam trahat ad se minùs dignum, *cap. quod in dubijs, hoc tit.* quia hoc procedit quando res prophana sacræ commiscetur, ita vt discerni, & separari vna ab alia non possit; cùm autem distingui potest, non intelligitur accessionis vice esse sacra: vnde si motum fuerit altare, & ita amiserit consecrationem; illud tantùm consecrari debet, non autem Ecclesia, quæ sacra adhuc manet.

Nec obstat dubitandi ratio deducta ex auctoritatibus 15 Dissoluitur dubitandi ratio.
Anselmi, & Iuonis; nam argumento formato ab Anselmo respondetur, durationem consecrationis in Ecclesia non dependere à consecratione altaris, cùm æquè principaliter se habeat, nec in hac parte datur quid accessorium; vnde etiam moto, seu fracto altari, durat consecratio Ecclesiæ. Ratiocinio etiam Carnotensis respondetur, argumentum illud tantùm esse metaphoricum, seu mysticum, vnde non est deducendum ad realem consecrationem altaris vel Ecclesiæ. Nec tandem obstant textus *in d. cap. si motum, cap. de fabrica*: pro quorum expositione dicendum est quoad primam partem quæ habet, moto altari, Ecclesiam violari, in ea quæstione Pontifices dissensisse, & secundum doctrinam antiquorum canonum Ecclesiam violatam censeri cùm violatur altare, *ex d. cap. si motum*: sed canones nouiores, quibus standum est, ab ea sententia discedentes, declarasse hunc violationis casum non extendi ad Ecclesiam, sed tantum ad ipsum altaré: vnde in præsenti textu sic ait Pontifex, *licèt quidam canones aliud innuere videantur*, respiciens ad dictos canones, *si motum, & de fabrica*, vt iam notauit Vasquez *3. part. in 3. part. disput. 233. quæst. 83. cap. 2.* & ita iuxta præsentem textum dicendum est, quod si altare consecratum mouetur è loco vbi consecratum est, & in alium transfertur, aut in sua forma mutatur, vel sigillum altaris mutationem sustinet, noua indiget consecratione; non tamen ideò Ecclesiæ consecratio iteratur: ex translatione verò, seu mutatione altaris portatilis non datur ipsius violatio, *cap. concedimus 30. de consecrat. dist. 1.* nisi ipsum frangi, aut maiori ex parte destrui contingat, iuxta ea quæ adducit P. Henao *tom. 2. disput. 24. sect. 3.* Quod attinet ad secundam partem difficilior est sententia textus *in d. cap. si motum*, quatenus dicit, quod si parietes mutantur, & non altare, sale exorcizetur Ecclesia; nam omnem consecrationem redintegrandam esse, probat textus *in d. cap. Ecclesijs*. Sed est dicendum, sententiam dicti capitis *si motum*, procedere quando non mutantur funditus parietes, sed maior pars consecrata salua remansit, vt probat Glossa *ibi*, verbo *Mutatur*; nam si funditus euerterentur, & denuò exstruerentur, integrè esset conficienda consecratio, *dict. cap. Ecclesijs*: immò addendum est, quod cùm maior pars consecrata salua remanet, ex consilio tantum fit, reconciliatio non autem ex præcepto. Vnde exponendus est textus *in cap. ligneis 6. hoc tit.* dum ait, neque Ecclesiam, nec altare esse iterum consecrandum, si parietibus Ecclesiæ illæsis, & mensa altaris modicam passa fracturam, lignea ædificia Ecclesiæ consumpta fuerunt; non enim mutatione altaris Ecclesia violaretur, aut altare Ecclesiæ mutatione; sed reddendo singula singulis, ideò nulla est violatio altaris, aut Ecclesiæ in specie, quia neque in altari contingit casus violationis, quia modica fuit fractura, & ad violationem interuenire debet mutatio, aut fractura in maiori parte: in Ecclesia quoque nulla intercessit violatio, quia parietes non mutantur, quod exigitur ad violationem, ex suprà traditis. Non tamen est omittendum discrimen, quod in hac parte versatur inter ius ciuile, & ecclesiasticum; nam iure ciuili infimum etiam solum aræ ipsius templi consecrabatur, iuxta duas formulas consecrationis, quas refert Brissonius *de formulis, pag. 115.* vnde ædes sacræ manebant iure Romanorum Gentilium etiam post dirutum ædificium, *l. ædes sacra 73. ff. de contrah. emption. §. sacræ, vers. Locus, Instit. de rer. diuis.* Seneca *de consolat. ad Heluiam, cap. 13. in fine*: apud nos verò iuxta sacros canones domus dedicatur, vt talis, & vt Ecclesia fiat; quare in forma ipsa consistit consecratio: eaque petempta, penitusque collapsa, desinit locus sacer esse, *cap. de fabrica 24. de consecrat. dist. 1.* vnde vsu euenire cernimus, vt ædificia, quæ olim sacris vsibus erant dedicata, forma veteri amissa, vel penitus collapsa, redigantur ad prophanos vsus, & in priuatorum dominio permaneant, quia exuerunt religionem: docent Azor *instit. mor. part. 2. lib. 10. cap. 26. quæst. 12.* Barb. *de potest. Episcop. allegat. 27. ex num. 14.* Canisius *ad hunc tit.* aliàs consecratione manente, non potest locus ipse ad humanos vsus transferri, *capite nulli 4. 12. qu. 2. cap. semel 4. 19. qu. 3. cap. comperimus 2. 14. q. 6. cap. ligna 38. cum sequent. cap. vestimenta 42. de consecr. dist. 1. cap. semel 51. de R. I. l. 6.*

& iure

& iure ciuili locus sacer prophanus fiebat, si ex lege, vel Senatusconsulto locus ipse alibi transferebatur, vt constat ex Plinio *lib.10.epist.paulò post medium*; quo modo accipit textum *in l.intra 83.§.sacram,ff.de V.O.* in illis verbis: *Si res sacra lege aliqua prophana fiat*, D.Ioseph. Retes *in repetit. prælect.ad ipsam textum, nu.12.* Alio etiam modo apud ipsos soluebatur locus sacer religione, videlicet si numina, quæ ibi colebantur, solemni carmine euocarentur, quod ex Macrobio, & Seruio refert Brissonius *lib.1.de formulis, pag.63.& 64.* Illustrant P.Faber *lib.2.semestr.c.4.* alij apud Osualdum *lib.4.Donelli, cap.1.litt.P*, cuius euocationis creditur extare vestigium *in l.sacra, §.illud,ff.de rer.diuis.* quæ euocatio plerumque fiebat in oppugnatione vrbium hostium, vt de Beiorum vrbe narrat Liuius *lib.5.* & de Carthaginensibus carmen ipsum refert Macrobius *lib.3. Saturn.cap.* 15. quia sacra loca ab hostibus capta prophana censebantur, nec victor eorum religione tenebatur, *l.cùm loca 36. ff. de religios.* superstitiosè enim ipsi credebant Deos spontè sua ab vrbibus deuictis aufugisse, ad victoresque se transtulisse: quod delirium illustrat Zerda *ad lib.2. Æneid.Virgil.vers.351.* Apud nos vero loca ipsa Deo dicata semper in ijs casibus sacra manent, *cap.pastoralis 13.quæst.1.cap.prima actione 26.quæst.3.* docet D. Ioseph. de Retes *lib.6.opusc.cap.2.*

C A P V T II.

Idem *a Tornacensi.*

TVa fraternitas requisiuit à nobis, vtrum tibi dedicatione Ecclesiarum, tam diebus Dominicis, quàm priuatis liceat celebrare. Super quo tibi duximus breuiter respondendum, quod in diœcesi *b* tua, tam Dominicis diebus, quàm priuatis, tibi Ecclesijs dedicationes impendere licet.

N O T Æ.

a *TOrnacen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.de dedic.Ecclesiarum, cap.1.* De diœcesi Tornac.nonnulla notaui *in cap.7 de rescript.*

1 b *Diœcesi tua.*] Altarium, ac ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi Pontificibua, in quorum diœcesi consecrantur, *cap.nemo, cap.bis ergo 14.cap.nullas 25. de consecr.dist.1.cap.28.7.quæst.1.* Concil.Arausic.*can.100.* ibi: *Dedicatio illi omni modo reseruatur, in cuius territorio Ecclesia assurgit.* Aurel.1.*can.1.3.& 8.* ibi: *Pontifex si obierit, nullus Episcopus, &c. aut in ciuitate, aut per parochias altaria audeat consecrare; si fecerit, anno integro Missas facere non præsumat.* Vuormat.*can.* 1. quod & in consecratione personarum, & aliarum rerum similiter definitur *in cap.1.§.ad Episcopum, 25.dist.cap.quamuis 68. dist.cap.quod sedem 10.de offic.ordin.cap.penult.§.Chrisma, de præscript.* Sauarus ad Sidonium *lib.4.epist.15.* Anton. August. *lib.4.in epit.tit.48.* & notaui suprà *in cap.1.de relig. domibus*; & siquidem ab alieno Episcopo contrarium temerè præsumptum fuerit, consecratio quidem tenet in hoc, vt manente suo subiecto, nunquam deleri possit: quem sacramentalem effectum appellauit D. Thomas 2.2. *quæst.39. art.3.in conclus.* & sic accipiendum est Anacleti decretum *in can.Episcopus in diœcesim, 7. quæst.1.* sed temerè consecranti, præter eius, quod interest in ciuilem exactionem, perpetuò insuper depositionis pœna ipso iure irrogatur, si spectemus Concilij Antiocheni antiquam seueritatem, *cap.nullam,9.quæst.2.* vel certè exercitij Pontificalium per annum suspensionis, ex Concilio Aurel. suprà relato, & Trident.*sess.6.de reform.cap.5.& sess.14. cap.2.* & *sess.23. cap.* 8. immo Ecclesiam ipsam aliquando legimus diuinitus euersam; nam Rodulphus Glaber refert, ventis, ac tempestate disiectam, & dissipatam Ecclesiam monasterij Lucanensis in pago Turonico, quam Fulco Andegauorum Comes exstruxerat; cum eam Petrus quidam Cardinalis contra voluntatem Hugonis Turonensis Archiepiscopi consecrare meditaretur: quod ita refert Glaber monachus; & cùm multi per regionem factum comperissent, nulli venit in dubium, quoniam insolens præsumptionis audacia irritum constituisset votum, simulque præsentibus, ac futuris, ne huic simile agerent, euidens indicium fuit.

C O M M E N T A R I V M.

ECclesiam constructam consecrandam esse diuinis precibus, definitur *in cap.1.cap.Ecclesias 13.cap.omnes, de consecr.dist.1.* à D.Clemente *epist.2.ad Iacobum*, Euaristo apud Burchardnm *lib.3. Decret.cap.27.* & vsum illum inualuisse à temporibus Apost.tradunt Eusebius *lib.4.de vita Constant.cap.40.& lib.10.cap.3.* Theodor.*lib.1.cap.30.* & docent Durantius *lib.1.de ritibus Eccles.cap.24.* Cochier *in face hist.cent.2. cap.89.* eamque perficere posse Episcopum, tam diebus Dominicis, quàm feriatis, in præsenti docet Innocentius, dum tamen Missæ sacrificium offeratur, *cap.omnes 3.de consecr.dist.1.* Barbosa *de potest.Epise.alleg.27.* quam ipse celebrare potest, vel alij presbytero committere, dum tamen Episcopus consecrationis ritum expleat, *l.18.tit.10.partit.1.* quia hæc facultas competit Episcopo ratione ordinis, & ita delegare non potest, vt dicemus infrà *in cap. aquam 9.* In nostra verò Hispania contrarium, immò tantùm diebus Dominicis consecrationes Ecclesiarum fieri posse, non sine ratione statutum fuit in Concil. Cæsaraogust.*can.1.* his verbis: [In sanctum, & satis venerabile Concilium residentibus nunciatum est nobis, quod aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Ecclesias quæ à fidelibus pia deuotione construuntur, extrà diebus Dominicis consecrent. Si ergo cum quisque nostrum mortalium ad sacerdotale promouetur officium, nullatenos patimur, vt in reliquis diebus, nisi tantùm Dominicis festiuitatibus, ij qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, quanto magis vt deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, nisi diebus Dominicis perhibeantur consecranda? Cuiusque ergo talium præsumptiones Pontificum non solùm Sanctorum Patrum cohibemur prohibere sententia, sed propria deliberatione censemus, vt nulli penitus Pontificum in quibuscunque prouincijs constitutas à modò liceat præter certis diebus Dominicis Ecclesias sanctas consecrare. 2

C A P V T III.

Idem a *Nidrosiensi Episcopo.*

QVod in dubijs. *Et infrà*: Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio Pontificali ministerio adhibetur, semota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò *b* consecrari nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

N O T Æ.

a *NIdrosiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit.de dedicat.Eccles.c.2.& in c.quod in dubijs, de renunc.* vbi alias partes huius decretalis congessi.

b *Consecrari.*] Priorem huius textus partem exposui suprà *in cap.1.*

C O M M E N T A R I V M.

IN secunda parte huius textus docet Innocentius, oleum prophanum non consecratum posse misceri cum consecrato, 1

crato, ad sacramentum Extremæ vnctionis administrandum:quod & de aqua benedicta docuit noster Innocentius *l.4.de sacro altaris mysterio, c.32.* vbi ait: *Aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta*. Illustrant Trullench *de sacram.l.5.c.vnic dub.2.n.3.* Dicastillo *eod.tr. to.1.tr.7.disp.1.dub.7.n.74.* Diana *p.11.tr.3.resol.15.* P.Henao *to.2.de sacrif.Missæ, disp.27.sect.10.* Barbosa *de iure eccles.l.3.c.3.n.43.* Homobonus *in examine, tr.4.q.97.* Gretherus *l.2.de benedict.c.20.* Theophilus *tom.16.in Heterocl. p.5.in fin.* non tamen inde inferas, vinum non consecratum admixtũ cum consecrato transire in sanguinem Domini, vt aliqui arguebant, referente ipso Innocentio *in cap. cùm Marthæ, §.quæsiuisti, de celebratione Missarum*, illis verbis: *Quidam autem voluerunt adstruere, quod sicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta; sic vinum per sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem*. Nam ratio differentiæ ex eo prouenit, quod vis conuertendi vinum in sanguinem Christi non est concessa mixtioni, sed verbis consecrationis, quæ non operantur nisi quando proferuntur physicè, & circa materiam tunc præsentem: nec est simile in aqua benedicta, aut oleo consecrato, seu benedicto; quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substantiam aquæ, sicut facit consecratio circa vinum, vt docuit D.Thomas *3.p. q.77.art.8.* cuius sensus est, benedictionem aquæ, vel olei per preces, & orationes Ecclesiæ non immutare physicè oleum, seu aquam; sed solùm moraliter in ordine ad peculiares vsus sacros, remanente substantia aquæ, vel olei; ideoque ex Ecclesiæ dispositione posse materiam illam extendi ad aliam aquam puram, vel oleum non consecratum commixtum consecrato. Quatenus tamen, & qua in parte remaneat sanguis Christi, exponunt Theologi, Gamacheus Doctor Sorbonicus *qu.77.* Gregorius de Valentia *disp.6.q.5.punct.3.* Card.Lugo *de Eucharist.disp.10.sect.3.n.41.* Bernal *de sacram.disp.36.sect.6.n.53.* Vasquez *3.p. in 3.part.disp.395.c.6.* Suarez *de sacram.disp.54.sect.2.* Henao *de Eucharist.disp.6.sect.5.* Dubium autem est, vtrum si oleo consecrato admisceatur maior quantitas olei non consecrati, adhuc remaneat totum consecratum? Et affirmatiuam sententiam, videlicet manere consecratum, docuit Magister Hinoiosa *in direct. decis.regul.fol.49.* quæ sententia in recta Philosophia fundari potest; siquidem quando duo liquores, qui admiscentur, sunt eiusdem speciei, habentque qualitates valdè similes eiusdem virtutis, & vigoris, vt duo vina alba, vel duo olea, ex admixtione nulla fit corruptio, nec resultat aliquod tertium, sed est vnio, & continuatio illarum partium: & quamuis maior quantitas superaddatur minori, cum non habeant contrarietatem qualitatum, non miscentur per mutuam actionem & passionem, nec maior quantitas destruit minorem; sed per diuisionem partium quantitatiuarum, subintrans alter liquor illorum diuidit per commotionem partes alterius; vnde oleo non consecrato, superaddito etiam in maiori quantitate oleo consecrato, totum remanebit consecratum. Sed contrarium prorsus tenendum est, videlicet quod si oleum id, quod additur, superet, vel etiam æquale sit, & confestim addatur, non remanet totum consecratum; si autem sensim fiat additio, semper censetur esse idem, quod immediatè antè fuit, vt docuerunt Ioannes à Cruz *in direct.conscientiæ, de Extrema Vnct.dub.6.conclus.1.* Petrus de Ledesma *in summ. tr.de Extrema-Vnct.* Trullench *de sacram.l.5.c.vnic.dub.2. n.3.* Diana *p.11.tr.3.resol.15.* Apud Gentiles verò non solum accedente commixtione totum vinum sacrum fiebat, verum etsi quid sacrificandi causa de dolio demeretur, totum dolium sacrum fiebat. Arnobius *aduersus Gentes libr.7. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ex causa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omninò, quod in cellis, atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod offunditur, promptum est, esse sacrum incipiat, & ex vsibus eripiatur humanis.* Obseruat Merill. *lib.2. obseru.cap.5.*

C A P V T IV.

Idem a *Compostellano Archiepiscopo*.

Propositisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod venientibus ad Ecclesiam B. Iacobi ex diuersis b regionibus peregrinis, & volentibus alijs ab alteris per contentiones, & rixas altaris de nocte custodiam vindicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferuntur: propter quod humiliter postulasti, vt alio modo, quàm per c reconsecrationis beneficium, dignaremur ipsi Ecclesiæ prouidere. Manente igitur Ecclesia, & altari, f.t. insinuatione præsentium innotescat, quod ipsa reconciliari poterit per aquam cum vino, & cinere benedictam.

N O T Æ.

a *Compostellano.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit.de dedicat. Eccles cap.3.* idest, Petro Archiepiscopo, de quo egi *in cap.ex parte, de censibus.*

1 b *Regionibus.*] Ita legendum est, non *religionibus*, vt legitur in hac sexta compilatione; nam ibi confluunt peregrini, non solùm ex Hispania, verùm ex Gallia, Italia, & alijs nationibus, & plerumque peruigilant in eadem Ecclesia: vnde rixæ, & contentiones plerumque oriuntur: de qua peregrinatione ad D. Iacobum agit Gretherus *de peregrin. c.16.* Et quia aliquando inijciebantur manus violentæ in clericos, concessit noster Innocent. III. eidem Petro, vt possit eos absoluere ab excommunicatione ex tali violenta manuum iniectione incursa, in epistolis editis apud Sirletum, *fol.370.* [Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod in diœcesi tua manus inijcientes in clericos violentas, cùm à Sede Apostolica nimium sint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent absolutionis beneficium petituri. Vt autem excommunicatos huiusmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmisimus, proficisci, & mulieres clericos verberantes absoluere tibi liceat in diœcesi tua, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus: nisi fortè ipsorum excessus ita grauis fuerit, & enormis, quod propter hoc censura sit Sedis Apostolicæ requirenda. Nulli ergo, &c.]

c *Reconsecrationis.*] Consecratum enim fuit templum hoc die 5. Maij anno Domini 868. à septemdecim Episco- 2
pis, & interfuit Ildefonsus Magnus Castellæ Rex vnà cum coniuge Scemena, vt constat ex scriptura ipsius consecrationis, quam edidit Castel. Ferrer *in hist.S.Iacobi, fol.460.* Commentarium huius textus dabimus infrà *in c.consuluit.*

C A P V T V.

a Idem.

Cum sis. *Et infra:* Noueris igitur, quod plura in Ecclesia vna altaria, & plures b Episcopos simul poteris consecrare.

N O T Æ.

1 a *Idem.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de auctoritat. & vsu pallij*: & *in cap. cùm sis, eod. tit.* in hac sexta compilatione, vbi extat prior pars huius textus; nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Innocentius, nec inter eius episto-

epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto reperitur hic textus.

b *Episcopos.*] De quorum consecratione egi *in cap. si Archiepiscopus, de tempor. ordin.*

COMMENTARIVM.

2 CArolus Molinæus rigidorum Caluinistarum præcipuus signifer, *lib. 12 controuers. cap. 17. pag. 1026. post medium*, postquam plura nefaria contra altaria, & eorum vsum expresserat, suo ex genio describens primitiuę Ecclesiæ circa celebrationem sanctæ Eucharistiæ ritus, ait: *Vnum quondam in qualibet Ecclesia erat altare tantùm, non autem incongrua altariolorum multitudo extructorum in templorum angulis, quemadmodum hodie in Romana Ecclesia licet conspicere.* Sed fallitur Carolus Molinæus, cùm iam primis Ecclesiæ sæculis legamus in vna Ecclesia plura altaria erecta fuisse. D. enim Gregorius *lib. 5. epist. 43. ad Palladium Episcopum Sanctonensem*, refert in vna Ecclesia tredecim fuisse altaria, illis verbis: *Veniens lator præsentium Leuparicus presbyter vester insinuauit nobis, fraternitatem vestram Ecclesiam in honorem B. Petri, & Pauli Apostolorum, necnon Laurentij, & Pancratij martyrum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor necdum consecrata comperimus remansisse, ob hoc quod suprascriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente disponitis: & quia reliquias Sanctorum Petri, & Pauli, necnon Laurentij, atque Pancratij Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur vt eas cum reuerentia suscipere, & collocare auxiliante Domino debeatis.* Quod testimonium contra Nouatores expendebat Baronius *anno 596.* Idem probatur ex S. Paulino *natali 9. circa medium*, dum S. Felicis templum, & reliquiae Sanctorum ita describit:

Quos hic ad Sancti iustum Felicis honorem
Duxerit orandi studium, non cura bibendi:
Nam quasi contignata sacris cœnacula tectis
Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub quibus inclusas habent Sanctorum corpora sedem.

Latius probat Sausay *in Panopl. sacerd. p. 2. l. 1. c. 8. §. 4.* Impius Molinæus vt assertum suum fulciat, adducit Sancti Ignatij, ad Philadelphenses dictum, ibi: *Vniuersa Ecclesia vnum habet altare.* Sed totum integrum locum placet reponere, quo vera sancti Ignatij sententia cognoscatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait sanctus loco citato: *Scribo ad vos, moneoque, vt vna fide, vna prædicatione, vna Eucharistia vtamini: vna est enim caro Domini nostri Iesu Christi, vnus illius sanguis, qui pro nobis effusus est; vnus item panis omnibus confractus; & vnus calix, qui omnibus distributus est; vnum altare omnis Ecclesiæ, & vnus est Episcopus cum presbyterorum collegio, & diaconis conseruis meis. Quandoquidem est vnus ingenitus Deus, & Pater; & vnus vnigenitus Filius Deus Verbum, & homo; vnus Paracletus Spiritus veritatis, & vna prædicatio, & fides vna, & vnum baptisma, & vna Ecclesia.* Vnde cognoscitur, sanctum Ignatium agere de Ecclesia, vt non materiale ædificium est, sed vt Christi corpus est mysticum: vnde ait, vnum Ecclesiæ calicem esse; quis enim dicet, in qualibet Ecclesia non dari plures calices? Ergo fallitur apertè Molinæus dum altare spirituale accipit pro altari materiali; vnum enim altare in Ecclesia est, idest vna fides; vnde apud hæreticos plurima altaria dari docuit D. Hieronymus dum exponens caput 3. Oseæ, in illis verbis: *Visitabo super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram*, ait: *Non vnum altare, quod habet Ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima. Habent enim tot altaria, quot schismata.* Prosequitur Sausay *d. §. 4* iuxta quem antiquum Ecclesiæ morem construendi plura altaria simul in vna Ecclesia, Innocentius in præsenti decreuit, plura altaria simul in vna Ecclesia consecrari posse, sicut & vna die plures valent ordinari Episcopi, & presbyteri.

CAPVT VI.

a Idem *Archiepiscopo, & Capitulo Bisuntin.*

LIgneis ædificijs Ecclesiæ vestræ casu quodam igne consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensa b principalis altaris in sua extremitate modicam passa fracturam, quæsiuistis per Sedem Apostolicam edoceri, si propter hoc ipsius altaris, vel etiam totius Ecclesiæ deberet consecratio innouari. Ad quod sic duximus respondendum, quod cùm parietes in sua integritate permanserint, & altaris tabula mota, vel c enormiter læsa non fuerit ob casum prædictum, nec Ecclesia, nec altare debet denuò consecrari. Datum Lateran. Non. Octob. Pont. N. d anno xv.

NOTÆ.

a IDem.] In hac sexta Compilatione tantùm legitur *Idem*: in quarta verò, *sub hoc tit. c. 1.* legitur *Idem Archiepiscopo Bisuntino, Pont. anno XV.* idest Pontificatus Innocentij anno 15. Sed ita restituo inscriptionem, & litteram ex epistolis Innoc. III. editis à Bosqueto *l. 3. regestr. 15. epistola 164.* Bisuntina Imperialis Burgundiæ vrbs est, vt referunt Krantzius *l. 13. Saxoniæ, c. 15.* De ea, & ipsius Ecclesia Cathedrali nonnulla notaui *in cap. 14. de accusat.*

b *Principalis altaris.*] Quod nos dicimus summum, seu maius.

c *Enormiter læsa.*] Iuxta suprà tradita *in cap. 1.*

d *Anno XV.*] Qui fuit Christi annus 1212.

CAPVT VII.

Idem a *Sleuuicensi Episcopo.*

COemeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur per suorum b violentiam propinquorum, reconcilianda erunt aspersione aquæ solemniter benedictæ, sicut in Ecclesiarum dedicationibus consueuit.

NOTÆ.

1 a SLeauicensi.] In hac sexta collectione legitur *Seuonensi*, in quarta verò, *sub tit. de celebrat. diuini officij*, legitur *Seuicensi*; sed restituo inscriptionem, & litteram textus ex ipsa Innocentij III. epistola, quam integram dedi *in c. postulasti, de foro compet.*

b *Violentiam.*] An hoc in casu incurratur excommunicatio minor, communicando cum excommunicatis per vim, latè exposui *in c. sacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIVM.

COemeterium vox Græca est, absurdè tamen Lucas Tudensis *lib. 1. contra Valdens. c. 22.* Cœmeterium dictum ait eo quòd sit christiani corporis cineribus consecratum, quasi nihil aliud sit cœmeterium, quàm cimiterium, in quo cineres defunctorum terrantur: quem meritò refellit Antonius Nebrissen. *in quinquag. c. 12.* Nec magis appositè Durantus *in ration. c. 5.* cœmeterij nomen deduxit à *cimeri*; idest dulci; ac *sterion*, idest statio, eo quòd ibi dulci- 2

dulciter stent corpora, vel quia ibi sunt cimices, idest vermes fœtentes vltra modum. Ridiculè ista dicuntur, cum constet cœmeterium à Græco verbo *κοίμαω*, quòd dormire significat, esse deriuatum, vt benè vidit Belletus *de officijs c.*159.vnde apud Athenæum *lib* 4.*cap*.5. domus, in qua hospites dormire soliti, dicta est à Cretensibus cœmeterium.Facit Plinius *lib.2.epist*.17. & illustrat Bulengerus *lib.5. opuscul.c*.42. Cœmeterij vox bellè quadrat loco, in quo iacent Christiani,qui ob spem gloriosæ resurrectionis, non tam mortui iacere,quàm dormire dicuntur, *Ioannis c.* 11. vbi Christus Dominus Lazarum dormire dixit: & D. Paulus 1.*ad Corinthios c*.15.ait:*Christus surrexit à mortuis primitiæ dormientium*.Et 2.*ad Thessalon.cap*.4. vbi Sanctus Hieronymus id obseruauit:itemque *epist*.29. & pulchrè S. August.*epist*.122.ac S.Chrysostomus *homil.*21.*ad populum*; & optimè de nomine cœmeterij oratione speciali D. Hieronymus *epist.*29.*ad Theod*. quanquam nec repudianda est ea ratio, quam tradit Apollinaris in catena Græca, ad illud Iob *cap*.3. *Nunc sopitus tacerem, asserens mortem somnum dici,& à spe resurrectionis,& ex eo,quod mors sit somni soror, & somnus gelidæ mortis imago*, vt illustrant fusè Theophilus *l.7.de virtut.n.*17.Zerda *in aduers.c*.180.*nu*.2. vnde meritò locus ille, in quo mortui sepeliuntur, cœmeterium dicitur,vt probant,& illustrant Baronius *anno* 130. *n.*1.& 2.& *anno* 175.*n*.3.& *anno* 192.*n*.3.& *anno* 226.*nu* 7.& *anno* 260.& 261.& *in Martyrol.die* 3.*Ianuarij*. Azeuedo *in leg.fin.tit*. 1.*l*.1 *recopil.col*.3.Frances *de Eccles. Cathed.c*.26. *de cœmet*.Murga *tom*.1. *disquis.mor. disquis*.1. Beyerlinch *in Theatro,verbo Cœmeterium*.Theophilus *to*. 15.*ad finem*, *fol*.550.& *de martyrio p.4.c.6.n* 7. Spondanus *de cœmet. l.*1. *p*.3.*c*.13.*n*.1.Antonius Bozius *in Roma subter l*.1. *de cœmet. c*.1.Zerda *aduers.d.cap*.180.Coriolanus *in breuiario*, *anno* 226.Seuerinius Binius *ad epist*. *Calixti II*. Cochier *in sacco histor.c*.87.& alij quos laudaui *in can*.35. *Concil.Illiber*. Interdum etiam cœmeteria dicuntur areæ. Tertul. *ad Scapulam cap*.3.*Polyandr*. D.Hieronymus *in c*.1. *Hieremiæ*, & *in c*.10.*Matthæi*.Tumbæ,catatumbæ,cryptæ arenariæ,accepta ab Hebræis consuetudine, quos in cryptis mortuos sepelisse,loculis in eis excauatis, docet exemplum Abrahæ, quod refertur *in c.23.Genesis*;& sepulchri Christi Domini, quod fuisse scissum in saxo, siue petra, tradunt D.Matthæus *c*.27.& Lucas *c*.23. quem morem sequuti Christiani cœmeteria tum Romæ, tum alibi in cryptis arenarijs construebant; non verò in terram deorsum corpora reponebant,sed excauatis desuper loculis in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, vt fidem faciunt quæ Romæ resossa sunt, & exarauit Antonius Bossius *d.l*.1. *Rom.subter.* & ex D.Hieronymo probaui *in d.can*.35.*Concilij Illiber*. vbi notaui, in cœmeterijs conuenisse olim fideles ad sacros conuentus, ad orandum, & sacrificium Missæ celebrandum;& quanta frequentia fideles illuc accederent, describit Prudentius *hymno* 4.*de sancto Hippolyto:*

Mane salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes: eunt, redeunt solis ad vsque obitum.
Conglobat in cuneum Latios simul, ac peregrinos
Permixtim populos religionis amor.

Et latè probat Spondanus *l*.1 *de cœmeter.sacr.p.3.c*.13. vbi docet in cœmeterijs mysteria Sacramentorum, & sacras functiones in ipsis frequenter obiri.

Vt autem hæc omnia ritè peragerentur, cœmeteria, sicut Ecclesiæ,dedicabantur,consecrabanturque. Glossa *in c.in Ecclesijs,verbo si terram*,13.*q*.2.Innocentius,& Abbas *in c.abolendæ,de sepultur*.Conrad.Brunus *l.4.de cærem.c*.2. vnde obtinuit, vt ijsdem fermè, quibus Ecclesiæ, priuilegijs, & immunitatibus decorentur, *c.si quis contumax* 17. *q.4.c.Ecclesia,de immunit.Eccles*. & hanc consecrationem cœmeteriorum perantiquam esse constat ex Gregorio Turon.*de gloria Confess.c*.106.vbi agens de obitu B.Radegundis Francorum Reginæ,quæ in monasterio Pictauiensi a se constructo decesserat, ait se cùm eius transitum audisset, eò accessisse absente Episcopo Pictauiensi; & cum Abbatissam hortaretur,vt corpus sepulturæ traderet,respondisse Abbatissam: Et quid faciemus, si Episcopus vrbis non aduenerit? Quia locus ille, in quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione sacratus: ipsumque Gregorium rogatum à ciuibus,cum consecrasse, probat Spondanus *d.l.*1.*c*.15. Vnde eisdem modis polluitur cœmeterium, ac Ecclesia.Immo violata Ecclesia violatum creditur cœmeterium, tanquam locus accessorius: non vero violato cœmeterio,violata creditur Ecclesia,vt probat Suarez *tom*. 3. *in 3.part.disput*.81.*sect*.4.Barbosa *de potest.Episcop.2.par.* *allegat*.28.& *de Iure Eccles.lib.2.cap.4.num*.19.& *cap*.9. Facit disertus textus *in cap. vnic. hoc tit*. *in* 6.& sicut excommunicati in Ecclesijs sepeliri non possunt, vt probaui *in cap. sacris, de sepult*. ita nec in cœmeterijs. Innocentius III. *lib*. 2. *regestr*. 14. *epist*. 74. vbi notauit Idumay.

COMMENTARIVM.

4 *Conclusio traditur, & probatur.*

Ex his tribus decretalibus sequens deducitur assertio: *Si Ecclesia diruatur, & reædificetur, iterum est consecranda; si verò tantùm violetur, reconciliari debet per aquam cum vino, & cinere benedictam, & interim non licet in ea Missam celebrare*. Probant eam textus *in cap. Ecclesijs* 3. 68. *dist. cap. si motum* 19. *cap. fient* 11. *de consecrat. dist*.1. *cap. quia scelerata* 24. *de consecrat. dist*. 2. *cap. ex tuarum, de priuil. cap.fin.hoc tit.cap.vnic.hoc tit.in* 6. *cap.significasti, de adulterijs, cap. cùm illorum* 32. *de sentent. excomm. cap. is qui* 18. *cod. tit. in* 6. Clemens III. relatus post Concil. Lateran.*p*.50.*cap*.67.ibi: *Ecclesias, quæ sanguinis, vel seminis sunt effusione pollutæ, ciuitatis clericis conuocatis, cum processione, & aquæ benedictæ aspersione, prout in Ordinario habetur adscriptum, poteris emendare* (loquebatur cum Saguntino Episcopo.) Concil. Coloniense 2. *p* 9. *cap*. 17. cuius verba refert Crespetius *in summa, verbo Ecclesia, fol*.292. Illustrant vltra congestos à Garaña & Barbosa hic, idem Barbosa *de potest. Episcop. allegat*.28.*num*.31. & *lib*.2. *de iure Eccles. cap*.4. P. Henao *tom.2.de sacrific.Missæ,disput*.23. *sect*.3. Suarez *de sacram.disput* 81.*quæst*.83.*sect*.4.& *tom*.1.*de relig.lib.3.cap*. 2.Delbenè *tom*.1.*de immunit.Eccles.cap.2.sect*.2.Diana *par*. 11.*tr.2.resol*.58.& *tract.3 resol*.21.& 23. Pechius *de Eccles. repar.cap*.36. Passerinus *integro tractatu de pollut. Eccles.* Murga *tom.1.disquisit.tract*.2.*disquisit*.1.

5 *Traditur ratio dubitandi.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iurisconsideratione; nam quemadmodum res semel Deo dicata amplius ad humanos vsus conuerti nequit, *cap. quæ semel* 19. *quæst*.3. *regul. semel* 51. *de R.I. lib*. 6. *cap. ad hæc* 4. *de relig. domib. cap. Apostolicos* 13. 12. *quæst*.2. & ideò ligna Ecclesiæ non sunt in prophana ædificia conuertenda, *cap. ligna* 38. *de consecrat. dist*. 1. & ornamenta vetustate consumpta debent ad cinerem redigi, & in parietibus includi, *cap. altaris, de consecrat. distinct*. 1. ita etiam Ecclesia constructa in alieno solo, *cap. quæsti* 41. 17. *quæst*. 4. Glossa verbo *Construxisse*, *in d. cap. Apostolicos*, contra vulgare principium textus *in* §. *cùm in suo, Instit. de rer. diuis*. Ergo nullo casu potest Ecclesia semel consecrata prophana fieri, ita vt noua indigeat consecratione. Augetur hæc difficultas *ex l.ædes* 73.*ff.de contrahenda empt*.§.*sanè, Instit.de rer. diuis.* vbi docetur, quod ædes sacræ, etiamsi dirutæ sint, manent sacræ: igitur Ecclesia etiam diruta manet sacra, nec iterum consecranda est. Etiam secunda pars præsentis assertionis, vbi docetur Ecclesiam violatam esse reconciliandam per aquam cum cinere, & vino benedictam, impugnatur ex eo; nam *cap. si motum* 19. *de consecrat. distinct*.1.docetur, Ecclesiam violatam diligentissimè esse expurgandam, & denuò consecrandam; & *in cap. Ecclesijs* 20. *ead. dist*. statuitur, simili modo consecrandam esse Ecclesiam pollutam sanguinis, aut seminis effusione, ac si exusta sit. Igitur quia Ecclesia non solum eo casu, quo penitus est destructa, reconsecrari debet, verùm etsi tantum violata, seu polluta fuerit.

6 *De pollutione, seu violatione Ecclesiarum.*

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, pollutionem Ecclesiæ esse moralem maculam, qua locus sacer exuitur publicis actionibus, ibi: *Ecclesiastico iure peculiariter vetitis*; & quodam modo afficitur, vt ibidem iure ipso diuinorum officiorum celebratio, & fidelium sepultura antè reconciliationem interdicantur; nulla tamen in transgressores pœna eodem iure lata: & licèt in hoc titulo promiscuè DD.vtantur pollutione, & violatione; tamen differt pollutio à violatione, vt species a genere; violatio enim Ecclesiæ latius patet quam pollutio: & licèt omnis pollutio sit violatio, tamen non omnis violatio Ecclesiæ est pollutio; siquidem Ecclesia violatur per furtum, seu sacrilegium, cum eius violenta effractione, vt probat Passerinus *part*. 1. *de pollut. Eccles. cap*. 3. Sed vt id facilius cognoscamus, modos quibus polluitur Ecclesia, breuiter referamus. Et primò polluitur sanguinis effusione in

ne in

ne in ea facta, cap. Ecclesijs 20. de consecr. dist. 1. cap. fin. hoc tit. cap. vnic. eod. tit. lib. 6. cap. Ecclesijs 3. 68. dist. cap. ex tnarum, de priuil. cap. cùm illorum 32. de sent. excom. Concil. Colon. celebratum anno 1536. cap. 9. part. 17. l. 20. tit. 10. partit. 1. in quibus iuribus nihil aliud statuitur, quàm sanguinis effusione Ecclesiam violari: sed id accipiendum est de iniuriosa, & voluntaria effusione, vt docent Suarez d. sect. 4. §. 2. Passerinus de pollut. Eccles. part. 6. per tot. P. Henao d. disput. 33. sect. 5. num. 48. Murga tom. 1. disquisit. tract. 2. disquisit. 2. per tot. Vnde effusio sanguinis per locum accidens, etiam in magna quantitate non violat Ecclesiam, quia talis effusio vacat omni iniuria. Suarez suprà, Diana part. 11. tract. 2. resol. 58. Illud autem quæri solet, an Ecclesia polluatur, si vulnus in Ecclesia inferatur, sanguis verò effluat extra Ecclesiam, vel si intra Ecclesiam, in vas aliquod, ita vt pauimentum, aut Ecclesiæ parietes non contingat? Quo casu dicendum est, per vulnus in Ecclesia illatum eam violari, cap. proposuisti, hoc tit. quia nihil interest, vtrum sanguis in ipsa Ecclesia effluat, an extra persundatur; quia vtroque casu æqualiter Ecclesiæ iniuria infertur vulnere illato, ex quo immediatè sanguis persundatur. Idemque dicendum est, si causa vulneris ab Ecclesia oriatur, extra illam tamen effectum habeat, veluti si lapis, aut lancea ab Ecclesia emittatur, sed ictus fiat extra Ecclesiam, vel è contrario. Suarez vbi suprà. His consequens est, Ecclesiam violari homicidio iniurioso intra ambitum Ecclesiæ commisso, cap. si motum, de consecr. dist. 1. cap. proposuisti 4. hoc tit. Nec interest, homicidium perpetretur per suffocationem, contusionem, aut sanguinis effusionem, cùm prædicti textus discrimen hoc non constituant, & vtroque casu magnus horror sequatur ex homicidio loco in sacro admisso. Suarez d. disput. 81. sect. 4. Passerinus suprà, part. 5. cap. 7. Henao tom. 2. de sacrific. Missæ disput. 33. sect. 5. Non tamen sequitur Ecclesiæ violatio ex homicidio casu admisso; quia voluntarium non est, & culpa caret, cap. qualis 25. cap. fin. de homicid. veluti si ædificium corruat, aut quid simile in Ecclesia contingat, vnde hominum cædes sequatur. Suarez d. sect. 4. in princ. Passerinus d. part. 5. cap. 8. Idem procedit in homicidio iusto, quod propter necessariam vitæ defensionem perpetratum fuit, quia iniuriosum non est, l. vt vim, ff. de iustitia & iure, cap. 3. de homicid. Passerinus d. part. 5. cap. 29. Non tamen idem dicendum est in homicidio iussu iudicis facto, veluti si sententia iudicis intra Ecclesiam aliquis occidatur: nam quamuis iusta sit sententia quoad pœnam, est tamen iniuriosa exequutio propter loci reuerentiam. Similiter non violatur Ecclesia, si homicidium fiat in locis subterraneis separatis à corpore Ecclesiæ, aut in cubiculis constructis supra tectum Ecclesiæ; quia hæc omnia sunt extra Ecclesiam. Docet Sanchez lib. 9. de matrim. disput. 15. num. 26. Etiam deducit Suarez vbi suprà, sect. 4. quod si vulnus intra Ecclesiam inferatur absque vlla sanguinis effusione, mors autem extra Ecclesiam sequatur, violationem non induci: quem sequuntur Passerinus d. part. 5. cap. 2. & 5. per totum, Diana part. 6. tract. 6. resol. 26. Dicastillo tract. 5. disput. 4. dub. 7. num. 114. Henao vbi suprà. Vel si vulnus extra Ecclesiam inferatur, & eo percussus intra Ecclesiam moriatur. Passerinus d. part. 5. quæst. 5. Inde etiam deducitur, homicidio à seipso cuique illato, violari Ecclesiam; quia iniuriosum est, si fiat ab homine sanæ mentis, cap. contingit, de sent. excom. A furioso, vel ebrio factum, quia iniuriosum non est, non violat Ecclesiam.

7 Prosequuntur alij pollutionis. Deinde polluitur Ecclesia humani seminis effusione in ea facta, cap. si motum, cap. Ecclesijs, de consecr. dist. 1. cap. fin. hoc tit. cap. vnic. eodem tit. in 6. cap. significasti 5. de adult. l. 20. tit. 10. part. 1. Henao vbi suprà, num. 54. Passerinus de pollut. Eccles. part. 7. Murga tom. 1. disquisitionum, tract. 2. disquisit. 3. per totam: quod procedit quando intra Ecclesiam facta fuit humani seminis effusio peccaminosa à quocumque, vel fideli, vel infideli, etiamsi contra naturam peccauerit: sed si talis effusio non sit voluntaria, veluti quæ in somnis contingit, non est iniuriosa Ecclesiæ, licèt aliquando à peccato non sit immunis, iuxta ea quæ notantur in cap. fin. 6. dist. ideòque per eam non polluitur Ecclesia. Suarez d. sect. 4. §. 3. Per pollutionem autem voluntariam occultam, licèt committatur sacrilegium, tamen Ecclesiam non pollui, alijs relatis probat Mendo in statera, differt. 5. quæst. 6. quod agnouerunt Ethnici ipsi animaduertentes in polluentes templa vsu veneris. Plato lib. 12. de legibus, capite luendam noxam hanc decernit. Plura Tiraquellus in l. 5. connub. num. 107. Deinde desideratur, vt fiat intra ipsam Ecclesiam, nec sufficiet interuenire in locis subterraneis separatis à corpore Ecclesiæ, vel in turri ipsius. Sotus in 4. dist. 32. quæst. vnic. art. 3. Corduba in summa, quæst. 52. Circa copulam tamen coniugalem, vtrum per eam violetur Ecclesia, dubitant Interpretes, & disputant suprà laudati, Sanchez de matrim. lib. 9. disput. 15. per tot. Gregorius Lopez in d. l. 20. partit. Hostiensis in cap. fin. num. 3. hoc tit. Et negatiuam sententiam, videlicet non violari, docuerunt Glossa in d. cap. Ecclesijs, verbo Semine, Gaspar Hurtado lib. 4. de sacrif. Missæ, difficult. 7. P. Franc. Amicus eod. tract. disput. 33. sect. 12. num. 337. Basilius de matrim. lib. 1. cap. 10. Arriaga, & alij, quos laudat, & sequitur Diana part. 11. tract. 8. resol. 34. pro quibus faciunt textus in d. cap. si motum, d. cap. significasti, vbi docetur, adulterio pollui Ecclesiam, indeque deduci videtur, illicitum tantùm concubitum præstare causam violationi: quod ita agnouisse videtur Rex Alfonsus in d. l. 20. Sed frequentiùs recepta est contraria sententia, videlicet omnem copulam, etiam coniugalem, polluere Ecclesiam, vt docuit Glossa verbo Seminis, in cap. vnic. hoc tit. in 6. quam ibi sequuntur Dominicus, & Francus, Turrecrem. in d. cap. Ecclesijs, num. 3. & alij plures, quos referunt, & sequuntur Sanchez de matrim. d. disput. 9. Henao vbi suprà, num. 63. Passerinus d. part. 7. de pollut. Eccles. cap. fin. nam cùm generaliter cauetur in d. cap. Ecclesijs, cap. fin. hoc tit. quacumque effusione seminis Ecclesiam violari, satis innuitur, per quemcumque concubitum, non solùm illicitum, & adulterinum, de quo iam cautum fuerat in d. cap. si motum, cap. significasti; verùm & coniugalem, Ecclesiam pollui, propter loci reuerentiam, etsi actus licitus sit, vt de homicidio auctoritate iudicis in Ecclesia facto superiori numero dicebam. Euenire tamen potest, vt hæc copula coniugalis non violet Ecclesiam, veluti si habeatur à coniugibus, qui alibi habitationem, & mutuum congressum habere nequeunt, & vitare incontinentiam non valent, veluti si diù in Ecclesia obsessi sint coniuges, ita vt non sit aditus ad loca profana, & non possint se continere absque peccati periculo; nec attenditur vtrum occulta sit cohabitatio, vel publica; quia in hac specie coniugibus prædicta copulæ prohibitio relaxatur, quia vt docet Sanchez d. disput. 15. num. 12. concurrunt duo præcepta inter se contraria, quorum vnum fundatur in honestate, & externa reuerentia loci sacri, nec aliam habet adiunctam intrinsecam malitiam; aliud autem tendit ad tollendam causam peccati, & periculum incontinentiæ, quæ intrinsecè mala est; vnde ob præceptum posterius, quo maius malum vitatur, fortius est, & prius superatur, argumento textus in cap. nerui, cap. duo mala, 13. dist. Extra hunc ergo casum illicita est copula coniugalis in Ecclesia, siue publica sit, siue occulta. Ex publica violatio Ecclesiæ inducitur: ex occulta peccatum sacrilegij committitur ob loci reuerentiam. Cui doctrinæ consequens est, non licere sine peccato debitum coniugibus petere, vel reddere intra Ecclesiam, & vtrumque æqualiter peccare, vt notarunt Sanchez d. disput. 5. num. 8. Basilius lib. 10. cap. 10. & illustri miraculo in coniuges vsos coniugio in Ecclesiæ adhærente cella, firmat S. Odo lib. 2. collat. cap. 11. Nec obstat, quod qui votum emittit castitatis, absque peccato sacrilegij debitum petere nequit; & tamen illud impunè reddit, immò tenetur, vt docet idem Sanchez lib. 9. de matrim. disput. 6. quia magnum discrimen versatur inter hos casus; nam cùm prohibetur copula coniugalis in Ecclesia propter loci reuerentiam, in ipsam actionem, ac veluti in rem ipsam dirigitur prohibitio; quare æquè peccat tam petens, quàm reddens. At verò cùm propter voti obligationem copula prohibetur, prohibitio ipsa est personalis, & ideò qui votum emisit, petere debitum nequit, quia iuri suo renunciare potuit, sed in alterius præiudicium id efficere non valuit, nec debuit; & ideò absque metu sacrilegij coniugi petenti debitum illud reddere valet. An verò occulta effusio sanguinis,

guinis, aut seminis polluat Ecclesiam, vel desideretur notoria, dubium est? Notoriam desiderari docent Suarez *tomo 3. in 3. part. disput.81. sect.4.* Vasquez 1. 2. *disput.98. num.6.* Contra, occultam sufficere tenuerunt Lessius *lib.4. de virtut. cap.3. num.68.* Sanchez *lib.4. de virtut. cap.3. num.86.* Sanchez *lib.9. de matrim. disput.15. num.11.* Salas in 1. 2. *disput.31. num.14.* Sed lis est fortasse de vocibus; nam quamuis verum sit, Ecclesiam per se, & ex natura talis facti, violari per effusiones prædictas occultas, non tenemur tamen abstinere à celebratione in tali loco quamdiu ea loci violatio occulta est, nec ita vulgatur, vt possit notoria censeri.

8 *Prosequuntur alij casus violationis.* Rursus violatur Ecclesia, si in ea sepelitur fidelis excommunicatus, *cap. in consilium, hoc tit.* ex quo ita id docuerunt Suarez *d. sect.4. §.4.* Passerinus *de pollut. eccles. part.8. per tot.* nam licèt in eo textu tantùm statuatur, reconciliandum esse cœmeterium, in quo excommunicatus sepultus est, & de Ecclesia nihil dicatur; tamen satis deducitur, idem ius obseruari circa Ecclesiam; nam cœmeterio non alia ratione reuerentia debetur, quàm quia est sacrum, vt suprà notaui, aut accedit loco sacro, *cap. vnic. hoc tit. in 6.* Hoc autem ideò statutum est, quia excommunicatus à communione Ecclesiæ segregatus indignus est sepultura ecclesiastica, vt latè probaui *in cap. sacris, de sepultur.* Vnde sicut iniusta sepultura infidelis Ecclesiam polluit, ita & sepultura excommunicati. Hoc autem, vt rectè notauit Suarez *vbi suprà* post extrauagantem Martini V. *Ad euitanda*, procedit in excommunicato publicè denunciato, aut notorio clerici percussore; nam effectus prohibitæ communionis à iure communi suspenduntur illa constitutione. Etiam violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur infidelis, aut paganus, *cap. Ecclesiam 27.* cum sequenti, *de consecr. dist.1.* docent alijs relatis Diana *part.11. tract.8. resol.22.* Henao *d. tom.2. de sacrific. Missæ, disput.23. sect.4.* Murga *tom.1. tract.2. disquisitionum Moral. disquisit.4. per totam:* nam licèt in sepeliendis quibuscumque defunctis pium, & laudabile opus exerceatur, *cap.2.* cum alijs, *13. quæst.2.* in Ecclesia tamen corpora fidelium defunctorum sunt tumulanda, *cap. nullus 18. 13. quæst.2.* alia autem infidelium cadauera deturpant, & fœdant Ecclesiam, & ab ea prorsus abijcienda sunt; & si fuerint sepulta in loco Ecclesiæ, ante ipsius ædificationem exhumanda sunt, & foris proijcienda, radique debent lapides, & tigna, vt ibi Ecclesia ædificetur, *d. c. Ecclesiam 28.* Suarez *d. sect.4. §.5.* vbi notat hoc etiam procedere, cùm pueri non baptizati sepeliuntur in Ecclesia: sed si adhuc in vteris maternis cum matre sepeliantur, non violatur Ecclesia. Tandem licèt plures relati à Barbosa *d. lib.2. iuris Eccles. cap.4. num.25.* existimauerint, violari Ecclesiam per consecrationem, aut benedictionem factam ab excommunicato non tolerato; contrarium tamen tenuerunt Suarez *d. disput.81. sect.4. vers. Quartò violatur*, Gibalinus *de censur. disquisit.5. quæst.5. propos.1. consect.4.* P. Henao *tom.2. de sacrific. Missæ, disput.23. sect.4.* & meritò; nam talis violatio non est expressa in iure: ergo nullo modo datur. Et si instes, Ecclesiam violari, si excommunicatus non toleratus sepeliatur in ea, vt proximè probaui: ergo similiter violabitur Ecclesia per consecrationem, aut benedictionem factam ab Episcopo excommunicato non tolerato. Respondeo argumenta à paritate esse parum efficacia in subiecta materia pœnarum ecclesiasticarum. Hinc tu ipse negas violari Ecclesiam per excommunicati vitandi, aut schismatici celebrationem in ea, iuxta caput *à nobis 2. de Sacram. non iter.* & per sepulturam hominis personaliter, nominatimque interdicti; quanquam argumentum à paritate videatur non minorem vim habere in duobus his casibus, si legeris Dianam *part.11. tract.8. resol 12.* Si autem Ecclesiæ consecratæ, vel occupatæ fuerint ab hæreticis, à Catholicis reconciliari debent. Concil. Aurel. 1. *can.11.* ibi: *De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plena fide & voluntate venerint, vel de basilicis, quas in peruersitate sua Gothi hactenus habuerunt, id censuimus obseruari, vt si clerici fideliter conuertantur, & fidem catholicam integrè confiteantur, vel ita dignam vitam morum, & actuum probitate custodiant, officium quo eos Episcopus dignos esse censuerit, cum impositæ manus benedictione suscipiant, & Ecclesias simili, quo nostræ innouari solent, placuit ordine consecrari.*

9 *In ecclesia violata celebrari non potest.* Vltimò sciendum est, in Ecclesia, vel altari violato non licere diuina officia celebrare antequam reconcilietur: est enim ipsi loco ob violationem, seu pollutionem imposita quædam suspensio, *cap. fin. hoc tit.* & si quis in Ecclesia polluta, vel altari violato celebrauerit scienter ante reconciliationem, reus erit grauis peccati, & arbitrio Episcopi puniendus, *cap. is qui 18. de sent. excom. lib.6.* nullam tamen irregularitatem incurret, quia in iure expressa non est. Suarez *d. sect.4. §. Sed quæres.* Hæc enim suspensio, quæ prouenit ex violatione loci sacri, non est imposita personis, sed locis violatis, eiusque conditionis est, vt nec sit censura, nec effectum censuræ obtineat, sed inferat canonicum impedimentum, ne celebretur in Ecclesia sub pœna grauis peccati, *d. capite is qui 18.* nam si speciali censura interdicti locus affectus esset, celebrans in eo maneret irregularis, *d. cap. is qui 18. §. vlt.* Henao *d. disput.23. sect.3.* Notandum tamen est, solùm prohiberi propter violationem Missam, vel diuina officia celebrare, non verò verbum Domini prædicare, & similia, argumento textus *in cap. responso, de sent. excom.* notarunt Nauarrus *in Manuali, cap.27. num.176.* Zerola *in praxi Episcopali, 1. part. verbo Pollutio, quæst.4.* Illud etiam omittendum non est, quod si pollutio Ecclesiæ contingat, dum Missæ sacrificum offertur, adhuc canone non cœpto, presbyter non debet eam prosequi, sed potiùs dimittere; si autem post canonem violatio contigerit, prosequendum est sacrificium, vt resoluunt Suarez *d. sect.4. §. Secundò quæritur*, Sotus *in 4. dist.12. quæst.2. art.3.* Vt ergo diuina officia ritè peragantur, Ecclesia polluta reconciliari debet, ita vt si tantùm benedicta erat, per simplicem sacerdotem reconcilietur, *cap. fin. hoc tit.* si verò fuerat consecrata, per Episcopum, vt infrà dicemus *in cap. aquam:* reconciliatioque fieri debet aqua cum vino, & cinere admixta, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expensis eius, qui eam violauit.

10 *Traditur ratio decidendi.* His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm non solùm desideretur ad officia diuina ritè celebranda, vt locus ipse consecratus sit, iuxta adducta suprà *in cap. 1.* verùm etiam exigatur, vt post consecrationem ab omni sorde & macula seruetur immunis; nam sicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. sicut 11. de consecr. dist.2. cap. qui scelerate 24. de consecr. dist.2.* nec licet nisi in sacris, & puris vasibus celebrare, & cum sacratis, honestisque vestibus, *cap. in sancta, cap. vestimenta, de consecr. dist.1.* ita & circa templa, & altaria idem obseruandum est, vt sint consecrata, & sanctitatem consecrationis retineant, ex iuribus suprà pro illustratione conclusionis adductis; nam cùm locus sacer certis casibus pollui possit suprà enumeratis, vt apud Romanos eueniebat, si res sacra ab hostibus occupabatur, *l. cùm loca 36. ff. de relig. & sumpt. funer. l. sacra 9. §.2. ff. de rer. diuis.* Macrobius *lib.3. Saturn. cap 8.* illustrat Brissonius *lib.1. antiquit. cap.2.* rectè in præsenti docetur, necessariam esse reconciliationem, vt in loco sacro, seu polluto diuina officia possint celebrari.

11 *Respondetur difficultatibus.* Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam ex ea tantùm euincitur, quàm indecens sit loca sacra prophanari, vel macula conspergi, cùm graue peccatum ex simili violatione, & prophanatione perpetretur, *d. cap. in sancta 41.* & pluribus exemplis probat Pechius *in d. regul. Semel:* non tamen inde deducitur, facto Ecclesiam violari posse, & pollui, vt in casibus suprà relatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. l. hæres 73.* quia dicendum est, templum destructum sacrum manere, ita vt distrahi non debeat, nec in vsus prophanos conuerti, quia semel Deo dicatum fuit; sed nihilominus consecrationis virtutem amittit, vt in eo diuina officia celebrari non possint, nisi denuò consecretur; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, sed infligitur quædam suspensio, & violatio, vt suprà dixi. Nec obstant textus *in d. cap. si motum, cap. Ecclesijs*, quibus communiter respondetur, ibi verbum *consecrationem*, accipi pro reconciliatione; ita vt sensus sit, Ecclesiam homicidio, aut simili casu violatam, esse reconciliandam. Sed quis non statim agnoscit, quàm aliena sit hæc interpretatio à proprietate ipsius verbi, *consecrationem?* Quare verius credo, olim

Eccle-

Ecclesiam pollutam reconciliari, & postea iterum consecrari, vsquednm propter difficultatem conuocandi Episcopos ad consecrationem receptum fuit, vt tantùm ab Episcopo proprio Ecclesia polluta reconcilietur, quod facilè colligitur *ex cap. proposuisti, hoc tit.* vbi Innocent. III. indulget Petro Archiepiscopo Compostellano, vt possit Ecclesiam ipsam pollutam reconciliare absque eo, quod denuò consecraretur: quam specialem gratiam Innocentius non concederet, si iure communi non esset necessaria noua consecratio, & reconciliatio sufficeret.

12 Exponitur textus in cap. 2. de Sacram. non iter. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. 2. de sacram. non iter.* vbi cùm agatur de schismate Vnaldemari, cuius historiam ibi retuli, consultus fuit Honorius, an corpora schismaticorum sepulta tempore ipsius schismatis, essent exhumanda? Et quia presbyteri degradati ausi fuerant in ipsis Ecclesijs celebrare, an Ecclesiæ essent iterum consecrandæ. Et respondet Honorius, nec corpora esse exhumanda, nec Ecclesias reconciliandas: ergo quia non violatur Ecclesia, etsi in ea excommunicati sepeliantur, ita vt noua reconciliatione indigeat. Cuius textus expositio ex suprà traditis prouenit; nam cùm Ecclesia polluatur tantùm in casibus suprà relatis, & in illius textus specie nullius ex eis adesset, licèt non leuiora delicta admissa essent, siquidem degradati celebrarant in ipsa Ecclesia, & schismatici sepulturæ defunctorum interfuerant; tamen quia ipsi defuncti catholici erant, nec à communinne Ecclesiæ seclusi reperiebantur, ideò propter delicta ipsorum ministrorum non polluitur, aut violatur Ecclesia, nec noua indiget reconciliatione, quia ex his causis Ecclesia non violatur.

C A P V T VIII.

Honorius III. *Reuerendissimæ in Christo filiæ Illustri Reginæ* a *Vngariæ*.

CVm sicut ex relatione dilectorum filiorum Capituli *b* Oradiensis nobis innotuit, deuotionis zelo succensa, eorum feceris Ecclesiam consecrari, profectò speramus, quod zelus ille, qui te ad eiusdem Ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque vt & dotem ei conferas, debeat animare: & quidem cùm non sit Ecclesia, nisi de dote prouisum ei fuerit, consecranda, eo liberaliùs ad dotandam prædictam Ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo & faciliùs potes id facere, & ad hoc fortiùs, tanquam ex debito, iam teneris.

N O T Æ.

a VNgariæ.] Ita restituo inscriptionem, & textum ex quinta compilatione Hnnorij III. *sub hoc tit. cap. vnic.* vbi notauit Cironius, præsentem epistolam missam esse Gertrudi vxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Mnrauiæ; vel Beatrici vxori secundæ dicti Andreæ.

b *Oradiensis.*] Legendum esse *Vaaradicensis*, iam notauit Cironius *in præsenti*. Vuaradin autem est ciuitas Episcopalis Hungariæ, suffraganea Archiepiscopi Colocensis.

C O M M E N T A R I V M.

1 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui fecit Ecclesiam consecrare, tenetur eam dotare.* Probant eam textus *in c. nemo, de consecrat. dist. 1. cap. piæ mentis 16. quæst. 7.* Concil. Brachar. 2. *can. 5.* relatum *in cap. placuit 1. quæst. 2.* Concil. Aurel. 4. *can. 33.* ibi: *Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere diœcesim, primùm & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, vt sacratis locis reuerentia condigna tribuatur.* D. Gregorius *lib. 2. epist. 9.* ibi: *Timothea illustris fœmina petitoria nobis insinuatione suggessit, quod habetur in subditis, intra ciuitatem Ariminensem, in loco iuris sui oratoriam se pro sua deuotione fundasse, quod in honorem Sanctæ Crucis desiderat consecrari: & ideò frater charissimè, si in suæ ciuitatis iure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, percepta primitus donatione legitima,* &c. *consecrabis.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis capital. cap. 46. De ædificationibus Ecclesiarum, vt nullus antea fundamentum faciat, donec Episcopus veniat, & in medio crucem figat, & sic accepta dote, construendi licentiam tribuat.* Concil. Vuormat. tempore Hadriani II. *cap. 3. cap. finali de iurepatron. in 5. compil.* ibi: *Cùm igitur sicut nostris est auribus intimatum, quædam Ecclesia regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam asseratur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, vt Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem triginta passus terræ, iuxta canonicas sanctiones, in liberam eleemosynam extra cæmeterium à parte qualibet earundem, ad domos clericorum faciendas ibidem, liberaliter largiaris.* Synod. Valentina sub Lothario, *cap. 9. Sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædijs suis, sicut edictum pijssimorum Augustorum continet, vnam colonicam vestitam cum tribus mancipijs donationis* (aliàs dotis) *gratia ei conferant.* Carolus Magnus *in suis Capitul. cap. 229. Nemo* (inquit) *Ecclesiam ædificet antequam ciuitatis Episcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè; & antè præfiniat qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad custodiam, & stipendia custodum sufficiat: & sic facta donatione, domum ædificet.* Imperator Iustinianus *in nouel. 67. Vt nullus ædificet*, ibi: *Qui nominis causa ad opus sanctarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, vt expensas eis quoque exponant decentes, & ad luminaria, & ad obseruantium alimenta, & ad sacra mysteria, vel ministeria, sed deserunt eas in nudis ædificijs constitutas.* Concilium Tnletanum 3. *can. 15.* vbi Episcopis interdicitur Ecclesiam consecrare, nisi priùs dotis chartam confirmatam habuerint. D. Chrysostomus *hom. 18. in acta Apostolorum*, ibi: *Quasi*, inquit, *ducta vxore, vel sponsa, vel dotata virgine, sic erga erga Ecclesiam affectus sis, dotem inscribi illi: ita tibi benedictionis præmium multiplicabitur.* Et *l. 2. & 3. tit. 10. part. 1.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garaña *in præsenti*, Cironius *ad hunc textum*, Lemaistre *lib. 1. de iuribus Eccles. cap. 7.* Canisius *in cap. 3. de iurepatron.* Gentilis *in notis ad apolog. Apuleij, fol. 315.* Filesacus *in cap. 4. de offic. Ordin.* Balsamon. *in can. 17. Concil. Nicæni 2.* Loaysa, Binius, & Coriolanus *in d. can. 5. Concil. Brachar. 1.* Hunnius *in encyclop. tit. 1. capite 2.* Lantdmeter. *libro 2. de veteri mon. capite 58.* Bignonius *in notis ad Marculfum, fol. 521.* Petrus Gregorius *libro primo partit. tit. 28. capite 9. & de benefic. capite 15.* Bulengerus *libro tertio opusc. capite 40.* Antonius Augustinus *in epit. iur. lib. 15. tit. 15.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam Ecclesiam nihil possidere posse, tam in communi, quàm in particulari, probari videtur ex Saluiano *libro 2. ad Eccles. Cathol. pag. 399.* vbi de diuitijs Ecclesiæ loquens ait: *Impedimenta hæc, adiuncta onera, non subsidia; possessione enim, & vsu opum non suffulcitur religio, sed euertitur.* Vnde Christus Dominus dum in sæculo vixit, nullam possessinnem habuit, immò de crastino non esse cogitandum, verbo, & exemplo docuit. Igitur non rectè in præsenti adeò dos Ecclesiæ procuratur, vt laicus, qui eam construxit, dotare cogatur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam constructio Ecclesiæ in præsenti casu ex liberalitate, & munificentia Reginæ Vngariæ cœpit: sed donare, aut maiorem liberalitatem exercere nemo cogitur, *l. absenti, ff. de donat. §. 1. Instit. eod. tit.* Donatio enim actus merè voluntarius est, & nullo iure cogente fit, *l. donari, ff. de donat.* Seneca *libro tertio de benefic. capite 19.* ibi: *Beneficium id est, quod* 2 Traditur ratio decidendi.

quis dedit, cùm illi liceret non donare. Cicero *orat. 37. in Pisonem*, ibi: *Qui modus tibi frumenti æstimandi? Quæ honoraria? Siquidem potest vi, & metu extortum honorarium nominari.* Quintilianus *declamat. 7. Omnium beneficiorum ista natura est, vt non sit necessitas, sed potestas, quod in honorem alicuius initium est. Desinit priuilegium vocari posse, si cogas. Cuncta (si videtur) iura percurrito, nusquam adeò pro nobis solicita lex est, vt quod præstat, extorqueat.* Ergo Regina Vngariæ non debebat cogi Ecclesiam iam constructam dotare. Accedit, nam si semper qui construxit Ecclesiam, eam dotare cogeretur, nunquam eueniret, vt vnius, eiusdemque Ecclesiæ alius esset patronus ratione constructionis; & virtute dotationis alius, vt supponitur *in cap. piæ mentis, 16. quæst. 7. cap. nouit, de iurepatron.* vbi etiam probaui Iuspatronatus acquiri ex constructione Ecclesiæ, & eius dotatione: ergo quia non semper qui construit Ecclesiam, eam dotare cogitur.

3 De loco vbi ecclesia construitur. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nonnulla necessariò obseruanda esse in Ecclesiæ constructione, & dedicatione, antequam ab Episcopo consecretur. Primò locus, seu area Ecclesiæ construendæ destinata libera esse debet ab omni humano dominio, seu iure; ideòque forsan iure ciuili non licebat locum sacrum construere, nisi cum assensu Principis, *l. sacra loca, ff. de rerum diuis.* nec locus sub conditione legatus dedicari propter spem dominij, *l. si locus sub conditione, ff. de relig.* nisi vt testator ipse sepeliretur; quo casu exaudiendus est textus *in l. vlt. ff. vt in possess.* ergo antequam exstruatur Ecclesia, locus est ab omni prophana ditione eximendus, ita vt nec Princeps in eo vllum retineat potestatem. Vnde legimus apud Ordericum Vitalem *lib. 3. hist. Eccles.* quod cùm locus exstruendæ Ecclesiæ S. Ebrulfi destinatus esset, nobiles Normanniæ omne ius, quod sibi in eum locum titulo dominij habere poterant, eiurarunt; quod & Dux confirmauit solemni diplomate: *Locum* (inquit Ordericus) *nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt eius tutelæ, vt nec sibi, nec alijs quibuslibet aliquam adsuetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum à monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux autem bonæ voluntati eorum gratanter acquieuit, & testamentum de rebus, quas optimates sui sancto Ebrulfo dabant, confirmauit.* Inde etiam prouenit, vt licèt regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. inuitum, Cod. de contrah. emptione, l. nec emere, Cod. de iure delib.* tamen religionis fauore vt Ecclesia construatur, cogitur dominus iusto pretio accepto fundum distrahere, argumento textus *in l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. Lucius, ff. de euict. l. in commune, Cod. de communi seruo, l. item si verberatum, §. item si fortè, ff. de rei vindic.* docuerunt latè Couar. *lib. 3. variar. cap. 14. num. 7* Cuiacius *lib. 3. obseruat. cap. 22.* pluribus relatis Hermosilla *in l. 3. gloss. 1. tit. 5. partit 5.* Secundò desideratur ad Ecclesiæ constructionem. vt in ipsa area, vbi sacræ ædes construuntur, non sint sepulta defunctorum cadauera; immò si tumulata reperiantur, exhumentur, & extrà proijciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretici, vel Gentiles vltimum diem clauserint. Vnde cùm sanctus Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco, vbi corpora defunctorum iacebant, ante consecrationem iussit ea erui, & asportari, vt refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: *Is ad prædictæ Basilicæ consecrationem à fratribus euocatus, diligentiùs percunctatur, vtrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadauera tegerentur. Cumque comperisset inesse quamplurima, vniuersa priùs de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum.* Ita etiam D. Gregorius *lib. 1. epist. 22.* Surrentino Episcopo iussit consecrari monasterium S. Stephani, ea conditione videlicet, si eo loco constructum sit, vbi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione oratorij per Thimotheum matronam conditi, *lib. 2. epist. 9. & lib. 5. capitul. cap. 48.* ita cauetur: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur, sacrificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus, & rasis, vel lotis lignis eius, reædificetur.* Quin immò si locus ille fuisset commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Ecclesiam illic exstrui. Concil. Epaunense *can. 33.* ibi: *Basilicas hæreticorum, quas tanta execratione habemus exosas, vt pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis vsibus applicare despicimus: sanè, quas per violentiam nostris abstulerant, possumus reuocare.*

Tertiò, cùm in ipsa Ecclesia sub altari principali condendæ essent Sanctorum reliquiæ, iuxta tradita suprà *in cap. 1.* & ibi ad diuina officia celebranda necesse sit adsciscì sacerdotes, qui Martyrum reliquijs assiduo famulatu deseruiant, & in ornandis ædibus sacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipsum Rectorem, & Ecclesiam coniugium spirituale contrahitur, vt probaui *in cap. inter, de translat. Episcop.* non incongruè bona hæc dotem Ecclesiæ appellarunt SS. PP. suprà, *num. 1.* laudati, & Lucius *in epist. vnic. in princ.* ibi: *Significasti, vos à quibusdam non rectam fidem tenentibus, atque vestras Ecclesias suis dotibus spoliari.* Synodus Valent. sub Lothario *can. 9. Dotes à fidelibus designatæ basilicis, ad hoc quod statutum est, vindicentur.* Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Ecclesia ex dote, quam largitus est qui illam ædificauit, presbyterum habeat.* Colonien. sub Carolo Crasso, *can. 4.* ibi: *Nec ex dote Ecclesiæ, idest ex vno manso, & quatuor mancipijs, census exigatur.* Trosleian. *can. 6. Dos Ecclesiæ libera omniò ab omni censu, & tributo pertineat ad presbyterum.* Et *can. 3. Synod. 6. & lib. 6. Capitul. cap. 69.* in diplomate Othonius I. ibi: *Dotem quoque Ecclesiæ, idest duas hobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deseruientis.* Nec nouè hac voce vtuntur Ecclesiæ PP. nam & Gentiles possessiones templorum dotes eorum dixerunt. Ouidius *lib. 10.*

——Templisque accedere dotem
Hanc iussere meis.

Idest agrum Damascenum. Censorinus *de die natali*, ibi: *Et cùm agros, atque vrbes Deorum munere possiderent, partem quandam templis, sacellisque, vbi eos colerent, dicauere.* Alio sensu Optatus Mileuit. *lib. 2. de schism. Donatist.* contra Parmenianum Ecclesiæ dotes nominat prærogatiuas, intelligens Ecclesiæ, vt exponit Henellius *de dotalit. cap. 1.* Qui ergo vult Ecclesiam ædificare, priùs debet dotem assignare, & instrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita sanxit *in l. 15. C. de sacrosanct. Eccles. Si quis donauerit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se mouentem, aut ius aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angelo, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuauerit apud quos necesse est, cogitur opus, quamuis nondum inchoatum fuerit, perficere per se, vel per hæredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur.* Etiam constructa Ecclesia dotem ipsam promissam tradere debet, in cuius traditione pro adipiscenda possessione rerum, olim quibusdam traditionibus symbolicis Ecclesia vtebatur, vt retuli *in cap. 2. de consuet.* Et tandem chartam ipsius dotationis, vbi accuratè omnes possessiones, & res pro dote Ecclesiæ traditæ recensebantur, & inscribebantur: cuius chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert Lemaistre *lib. 2. de iuribus Eccles. cap. 7.* & chartam dotationis Ecclesiæ Toletanæ ab Alfonso Castellæ Rege factæ, refert Loaysas inter Concil. Hispan. *pag. 197.*

Deinde sciendum est, quod sicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, 4 De modo dotis Ecclesiæ.
& quantitatem, *l. quæro, ff. de iure dot.* probauimus infrà *in cap. 1. de adulter.* ita olim non omnibus Ecclesijs dos æqua fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos constituebatur, vt ex ea ministri omnes commodè ali possent, neque prophanis artibus operam dando cogerentur dignitatis suæ, & religionis maiestatem dedecorare. Ita maiorum suorum prouidentiam laudat Iustinianus *in nouella 3.* his verbis: *Deprehendimus eos, qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam in hac alma vrbe exædificauerunt, non solùm curam ædificij gessisse, sed etiam vt sacris ædibus, quas ipsi instituissent, sufficiens erogatio suppeteret, vtque definireut, quot per singulas Ecclesias presbyteros versari conueniret, quot Diaconos, vel mares, vel fœminas; quot subdiaconos, & item cantores, simul & lectores, & ostiarios, adhæc ædis sumptum adiecisse.* Præterea peculiares redditus, qui instituto huic suo satis essent: nec multitudo fuit aliqua adiecta, cui exinde competens solutio

fieri

fieri non posset. In Concilio Valentino Galliæ sub Lothario, *cap 9.* ita legitur: *Ipsi sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædijs suis, sicut edictum pijssimorum Augustorum continet, vnam colonieam vestitam cum tribus mancipijs dotationis gratia ei conferant, moxque Episcoporum iuri, & sanctæ matri Ecclesiæ eamdem basilicam submittant. Aliter verò nos Episcopos earum consecrationem sciant non impleturos.* Colonica autem est villa, seu villula cum modo agri, quantùm colonus vnus colere potest, nec admodum à manso distat, vt probaui *in capitul. 1 de censibus*. Vt ad modum dotis Ecclesiæ redeamus, certè in Oratorijs ratio habebatur clericorum, qui illic erant instituendi; nam si fortè sacerdotes assumendi erant, pinguiori redditu dotabantur, quàm si inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut Ostiarij. His enim sufficiebant mediocres sportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem sacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari, vt definitum fuit in dicto Concilio Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Placuit Dei sacerdotibus, ne quisquam infra suam parœciam Dei aulam inquirat; & munificut ille, qui sanctam Dei ædificauerit Ecclesiam, quod ibidem pro suo hæredi largitus est, eodem loco presbyter secundùm priorum canonum instituta deseruiens habeat: & si presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus instituatur: certè si minor est census, ostiarius à sacerdote sit electus, qui aitorem infra sinus sanctæ Ecclesiæ faciat, qui & sanctorum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat.* Ex eo fortasse, quod aliquæ Ecclesiæ fundatæ essent, vt aliorum Ordinum, præterquam Ostiariorum ministerio non egerent, manauit forsan origo beneficiorum, quæ vulgò simplicia dicimus. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non Presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abundè liquet ex D. Gregorio *lib. 2. epist. 19.* vbi Ecclesiam Sanct. Agnetis, quæ in via suburbana constructa erat, commendat curæ Leonis cuiusdam acolythi, cui propterea assignat pensiones certarum domorum. In monasterijs verò pro numero monachorum dos constitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monasterium sufficiat, canon 16. Synodi Trull. & ex eo Lemaistre *d. lib. 2. cap. 8.* assignat. Si autem Ecclesias parochialis construatur, dos competens debet constitui saltem victui duorum, Presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non potest presbyter celebrare, & diuina officia solus exequi, *cap. vt quisque, de vita, & honest cler. cap. proposuisti, de filijs presbyt.* Expediret tamen, si fieri posset, duobus presbyteris parari necessaria, vt si fortè vnus in casum ægritudinis incideret, alius vices eius suppleret, *cap. illud 7. quæst. 1.* & aliquando placuit, vt dos tribus ministris sufficeret, *cap. vt quoque, de consecrat. dist. 1.* Vltra etiam debet esse dos congrua ad onera Episcopalia soluenda, & hospitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de præbend. cap. 2. de suppl. neglig. cap. 1. de præb. in 6.*

6 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti specie Regina Vngariæ fundasset, construxissetque Ecclesiam, tacitè se obligauit ad eius dotationem, siquidem iuxta canones antiquos Ecclesia non potest consecrari sine congrua dote; nec solùm ipse, qui construxit, tenetur eam dotare, verùm etiam hæres eius ad ipsum compelli valet. Leo Imperator *nouella 14.* vbi statuit, vt si quis ædificauerit monasterium, nec dotem sufficienter dederit, & moriatur ab intestato, relictis libris, si tres sint liberi, monasterium, seu Ecclesia quadrantem bonorum eius habeat; si vltra plures reliquerit, in succedentes liberos connumeretur monasterium, & accipiat deducto ære alieno quantùm quisque acceperit: quod si defunctus mortuus fuerit sine liberis, relictis parentibus, diuidatur substantia inter parentes proximos, qui vnam partem; & monasterium, qui aliam partem dimidiam accipiant: si parentes non supersint, nec filij, sed tantùm agnati, bes bonorum ad monasterium perueniat, triens ad cognatos; si verò fundator testatus sit, & nihil reliquerit monasterio, vt Antistes loci sufficientem monasterio partem accipiat, reliquis iuxta testamentum valituris. Immò Glossa in præsenti, verbo *Consecranda*, docet quod si Episcopus omittat exigere cautionem dotis, & sine ea Ecclesiam consecret, tenetur Ecclesiam illam dotare, vt tenetur prouidere de necessarijs ei, quem sine titulo ordinauit, *cap. 2* vbi probaui, *de præbend.* Quod tamen Bernardus Glossator verum credit, dummodo Episcopus possit eam dotare de bonis proprijs sine præiudicio propriæ Ecclesiæ, ne delictum ipsius noceat Ecclesiæ, cui præest, *cap. 3 16. quæst. 7.* Tandem P. Gregorius *de benefic. capitul. 15. numer. 3.* hoc verum existimat, si prius discussæ fuerint facultates fundatorum, & fuerint inuentæ non sufficientes; & eo casu in subsidium dandam esse in ipsum Episcopum actionem, argumento legis *3. § 1 ff. si mensor falsum modum, l. fin. § fin. ff. de eo, per quem factum fuerit.* Sed licet Episcopus possit dotem exigere; non tamen aliquod munus pro ipsa consecratione petere valet, sed tantùm recipere, si spontè offeratur, *c. 1. 1. q 2. c. vlt 1. q 3.* Concil. Pictau. *can. 4* *Nullus Episcopus pro sacris Ordinibus, vel pro Ecclesiarum benedictionibus munus accipiat.* Aquisgran 2. sub Ludouico, *part. 1. c. 5.* *Nullus Episcoporum deinceps pro dedicatione sanctæ Ecclesię aliquid exigere presumat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib. 4 tit. 47.* quomodo accipiendus est, quod legimus apud Hermoldum *in Chron. Sclauor. lib. 3 c. 21* Episcopum omnibus bonis, ac facultatibus exutum, fato, ac miseria temporum suorum, ex consecratione altarium, & cathedratico victitasse: *Hartuitus*, inquit, *Bremensis Episcopus necessitate compulsus ministerialium redditus Episcopales per triennium abiurauit, vt infrà tempus illud omnia ex integro soluerentur. Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel consecratione altarium consequi poterat, victitabat.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, qua moti Vualdenses tenuerunt, Ecclesiam, aut eius ministros, rerum temporalium, maximè immobilium, dominium obtinere non posse, & peccare Principes Ecclesias dotando. 7 Dissoluitur ratio dubitandi. Quem errorem sequuti fuerunt Vuiclephus, & Lutherus, vt refert Arsfeldus *histor. Vuicleph. cap 2* his verbis: *Omnes possessiones, non monachis modò, sed vniuerso prorsus clero eripuit, nec solidum aliquem, aut stabilem ei decimarum fructum reliquit. Dotare Ecclesiam est contrarium sacræ Scripturę, & contra regulam Christi. Syluester Papa, & Constantinus Imperator errauerunt Ecclesiam dotando. Papa & omnes Cardinales, & Clerici possessiones habentes sunt heretici, & laici consentientes: Imperator, & seculares sunt seducti à diabolo, vt Ecclesiam dotarent bonis. Sacerdotes veteris Testamenti viuebant ex proprietario. Ecclesia non habuit dotem, vel possessionem rei immobilis ante Constantinum Magnum. Non est sacrilegium auferre res Ecclesię datas, & Deo consecratas; immò debent Principes sub pœna damnationis auferre bona temporalia à Clero habitualiter peccante.* Istum errorem pęnè consepultum restituit Lutherus; nam cùm impij hęretici sectas suas stare non posse animaduerterent, nisi Principum, & Magnatum patrocinio niterentur, existimarunt eos posse facili negotio in suas partes abduci, si ad Ecclesiæ prædam accerserent, persuaderentque posse Ecclesiam illis, quibus dotata est, bonis non solùm impunè, verùm & religiosè spoliare. Qui error damnatus fuit in Concilio Constantiensi, & rectè; nam Ecclesiam à primis eius sæculis bona propria, peculiareque patrimonium habuisse, constat ex D. Ambrosio relato *in c. aurum 70. 12. q. 2. cap. quatuor 27. cum seq. eadem quæst.* & supellectilia pretiosa etiam persecutionis tempore Ecclesiam habuisse, ex D. August. & Optato refert Baronius *tom. 1. anno 57 num. 81. & tom. 2. anno 223. num. 3* prędiaque possedisse constat *ex c. nulli 27. 12. quæst. 1. cap. non liceat 12. quæst. 2. cap. 1. cap. si quis 6 cum sequen. cap. ad audientiam 9. cum seq. de rebus Eccles.* probant Duarenus *de sacris Eccles. minist. libro 2. cap. 1.* Robertus *lib. 2. rerum quotid. cap. 2.* Quintanaduenas *lib. 1. Eccles. cap. 2. num. 8.* Lessius *de iustitia lib. 2. c. 4. dubit. 7.* Molina *eodem tract. tom. 1. disp. 142.* Bellarminus *tom. 1. controuers. lib. 1 de Eccles. cap. 5.* Ioannes Poliemar. in oratione habita in Concilio Basileensi, quæ extat *tom 4 Concilior. Binij, part. 1.* Lemaistre *lib. 2. de iurib. Eccles. c. 1.* fusè Valenzuela *contra Venetos 3. part. per totam.* Nec fauet Vualdensibus dicta auctoritas Lucæ *c. 14.* quæ est accipienda de præparatione mentis, ita vt animo debeant omnes fideles paupertatem sectari; non de vera renunciatione, & abdicatione bonorum temporalium, vt ex D. Augustino *epist. 5. ad Marcell.* explicat Bellarminus *vbi suprà*; nam vt inquit Saluianus *lib. 1. ad Eccles. Cathol.* non sunt ipsæ diuitiæ per

3 *Impugnatur traditaaſſertio.* Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Ea, quæ ratione ordinis competunt, ſicut ea, quæ ratione iuriſdictionis exercentur, delegari, & alijs mandari poſſunt, vt probatnr *ex cap. ſuffraganei* 10. *de elect.* vbi Archiepiſcopus conſecrationem Epiſcopi ſuffraganei alijs ſuffraganeis validè & licitè committit: & ſimiliter Epiſcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipſe pœnitentiam iniunxit, ſimplici presbytero committere valet, *cap. presbyter, cap. Aurelius 26. quæſt.6.* Igitur etiam Eccleſiæ conſecratio, ſeu reconciliatio ſimplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria* 32. *de conſecr. diſt.*1. vbi in Concilio Agathenſi ita cauetur: *Altaria placuit non ſolùm vnctione chriſmatis, ſed etiam ſacerdotali benedictione ſacrari.* Igitur quia ſimplex ſacerdos poteſt Eccleſiam conſecrare. Tandem ſi ratio adducta à Gregorio in illis verbis: *Quæ ordinis tamen Epiſcopalis ſunt, non poteſt inferioris ordinis gradus clericis demandare*; vera eſſet, ſequeretur Romanum Pontificem non poſſe conſecrationem Eccleſiæ, ſeu eius reconciliationem ſimplici presbytero committere, cùm verum ſit, Pontificem poſſe eam facultatem ſimplici ſacerdoti delegare, vt probant Delbene *tom.*1. *de immunit. Eccleſ. cap.*2. *dub.*2. *ſect.*10. *nu.*4. Barboſa *lib.*1. *iuris Eccleſ. c.*8. *n.*15. Illuſtr. Ramos *ad Alex.VII. pro Epiſc. Luſit. princ. vlt.* §.4. *n.*15. *in fine.* Igitur nec ratio à Gregorio adducta defendi valet.

4 *Traditur ratio decidendi.* Adhuc tamen vt veriſſima, & iuris principijs conſona defendenda eſt præſens aſſertio; nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Epiſcoporum referuntur conſecratio Eccleſiæ, & eius reconciliatio, ita vt Epiſcopus tantùm poſſit vt ordinarius miniſter Eccleſiam conſecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic* 14. *de conſecrat. diſtinct.*1. *cap. propoſuiſti* 4. *hoc tit. cap. conſtitutus, de relig. dom.* probant DD. ſuprà relati: nam & apud Ethnicos Pontificij iuris fuiſſe dedicationem templorum, latè ex varijs probat Gutherus *lib.*3. *de veteri iure Pontif. cap.*11. 12. *&* 13. Sanè Aurelianus agens de Palmirenis: *Ego ad Senatum* (inquit) *ſcribam, petens vt mittat Pontificem, qui dedicet templum.* Aliud exemplum habet Liuius *lib.*9. Cùm de ædis Concordiæ dedicatione agit: & aliud Tacitus *lib.*4. agens de Planto Æliano Pontifice. Meminit huius moris Iuſtinianus *nouella* 13. *cap.*7. & *nouella* 67. *cap.*1. Sed vt ad noſtram veram religionem regrediamur, quia Chorepiſcopi, de quibus egi *in cap. quantò, de conſuet.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, ſaltem ſumma exigente neceſſitate, Eccleſias conſecrare, expreſsè ſacri canones id illis prohibuerunt in Concilio Barcinon. ſub Recaredo *can.*2. Pariſienſi ſub Gregorio IV. *canone* 27. Meldenſi ſub Sergio II. *can.*44. Metenſi ſub Arnulpho, *can.*5. & in epiſtola Montani poſt Concilium Tolet.2. & in Capitul. Caroli, & Ludouici *lib.*1. *c.*19. & *lib.*·. *c.*168. & *lib.*·. *c.*119. *&* 284. & *lib.*7. *c.*187. 310. 318. *&* 328. & ex epiſtola 86. Leonis Magni; ſignanterque adiectum fuit *in d. c. nemo, c. is* 14. *de conſecrat. diſtinct.*1. Eccleſiam eſſe dicandam, & conſecrandam ab Epiſcopo ciuitatis, vt excluderentur Choreſpicopi. & alij in pagis, & villis degentes; immò olim tantùm Summum Pontificem conceſſiſſe facultatem conſecrandi Eccleſias, conſtat *ex c. perlectis,* 25. *diſt. cap. nemo, cap. nullus, cap. Eccleſiarum, de conſecrat. diſtinct.*1. & refert Baronius *anno* 591. Presbyteri ergo non poſſunt Eccleſias conſecrare, aut reconciliare ratione proprij ordinis, & officij, nec etiam ratione delegationis; quia licèt Epiſcopus poſſit committere, & delegare ea quæ ſunt iuriſdictionis, Morla *in empor. tit. de iuriſd. num.*33. non tamen ea, quæ ſunt ordinis, vt eſt reconciliatio Eccleſiæ conſecratæ; atque ita rectè ex hoc textu deducunt communiter DD. Epiſcopum non poſſe committere ſimplici presbytero ea, quæ ſunt ordinis.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam *in d. cap. ſuffraganei*, delegatio facta fuit perſonæ, quæ aliàs Epiſcopum conſecrare poterat ratione proprij ordinis; non autem ſimplici presbytero, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis; ſed Epiſcopo, quæ ſunt ipſius ordinis, vt docuit Iulius Pacius *centur.*10. *quæſt.*55. Nec obſtat textus *in d. cap. altare*; nam ibi per benedictionem ſacerdotalem non eſt intelligenda benedictio ſimplex presbyteri, ſed Epiſcopi, qui etiam ſacerdos dicitur: textus *in cap. Epiſcopi verò*, §. *ſacerdocali modo*, 11. *quæſt.*3. qui canon eſt Concilij ipſius Agathenſis: ac textus *in d. cap. altaria*. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, cui reſpondendum eſt, in presbytero eſſe quidem conſecrationem; & licèt ea remota ſit, ſufficit tamen, vt illi tanquam perſonæ conſecratæ poſſit per Romanum Pontificem committi Eccleſiæ conſecratio, nec dicatur delegationem factam fuiſſe perſonæ conſecratæ, vt docet Baſilius Legion. *de Confirmatione cap.*3. *num.*10. In præſenti autem textu non Pontifex, ſed Epiſcopus erat, qui delegabat ſimplici presbytero conſecrationem, aut reconciliationem Eccleſiæ, cùm Epiſcopi ea, quæ ſunt ordinis, non poſſint alijs committere, *cap. quamuis*, 78. *diſt.* Quare in præſenti textu neceſſaria fuit tolerantia ipſius Pontificis, quia ipſe, non verò Epiſcopus, poterat delegare Eccleſiæ conſecrationem. Abbates ſimiliter ius mitræ, & baculi habentes, poſſunt reconciliare proprias Eccleſias aqua per ipſos benedicta, vt pluribus relatis probat Murga *tom.* 1. *diſquiſitionum moral. tractatu* 5. *diſquiſitione* 5. 5 *Diſſoluitur dubitandi ratio.*

C A P V T X.

a Idem *eidem.*

SI Eccleſia non conſecrata, cuiuſcumque ſemine fuerit, aut ſanguinis effuſione polluta, āqua protinus exorcizata lauetur, ne diuinæ laudis organa ſuſpendantur. Eſt tamen, quamcitius fieri poterit, conſecranda.

N O T Æ.

1 a *[Dem.]* Gregorius videlicet IX. eiſdem Epiſcopo Aſtoricenſi.

COMMENTARIVM.

2 VT Eccleſia violetur, polluaturue, neceſſarium non eſt, vt ſit conſecrata, aut benedicta; ſed tantùm deſtinata, & deputata ab Epiſcopo ad publicam Miſſarum celebrationem, vt docuerunt Azor *tom.*3. *inſtit. moral. lib.* 3. *cap.* 31. *quæſt.* 4. P. Henao *tom.* 2. *de ſacrif. Miſſæ, diſput.*23. *ſect.* 3. *num.*27. Barboſa *lib.*2. *de iure Eccleſ. capit.*4. *numer.*22. Vnde in præſenti textu iubetur à Gregorio IX. vt Eccleſia conſecrata violata priùs reconcilietur, & poſtea conſecretur; & eo caſu poteſt Eccleſia reconciliari per ſimplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat conſecrata. Martha *de iuriſdict. p.*2. *cap.*57. *num*4. vt hodie etiam Eccleſiæ, quæ tantùm ſunt benedictæ, per presbyterum reconciliantur. De priuilegijs autem regularium circa conſecrationem Eccleſiarum, & earum reconciliationem, latè agunt P. Henao *vbi ſuprà*, Ægidius Voſſius *tom.* 5. *oper. moral. titulo* 6. *per totum*, Murga laudatus proximo commentario.

TITVLVS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & diuinis officijs.

CAPVT I.

Ex Concilio a Agathensi.

PResbyter *b* manè matutinali officio expleto, *c* pensum seruitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persoluat; *d* ita tamen, vt horis competenti*e* bus *e* iuxta possibilitatem, aut à se, aut ab scholaribus *f* publicè compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale *g* ieiunus, *h* vt iterum necessitatibus peregrinorum, *i* & hospitum, siue diuersorum commeantium, infirmorum, atque defunctorum succurrere possit vsque ad statutam *k* horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius *l* numerus à nobis impletur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & completorij tempore nostræ seruitutis *m* officia persoluamus: nam de nocturnis vigilijs idem ipse Propheta ait: Media nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super iudicia suæ iustitiæ referamus.

NOTÆ.

1 a AGathensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragijs, c.1.* at verò apud Carnotensem *p.6. Decreti, cap.181.* Burchardum *lib.2. Decreti, cap.184.* Gratianum *in cap. presbyter, 95. dist.* habetur, *ex Concilio Nannes. can.60.* & ex eo citat textum hunc Filesacus *de origin. paræc. cap.6.* Sed cùm tantùm canones 27. illius Concilij editi sint, fatendum est, canonem huoc non reperiri io eo Concilio, nec in Agatheosi: ab illis autem verbis, *septenarius numerus*, deductus est textus hic ex regula D. Benedicti, *cap.16.* ibi: *Vt ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus sacratus à nobis sic implebitur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, completorijque tempore nostræ seruitutis officia persoluamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta: Media nocte surgebam ad confitendum tibi.*

2 b *Presbyter.*] Presbyterum in præsenti rectè accipit pro parocho Filesacus *de origine paræc. cap.6. fol.623.* & inde probat veterem Ecclesiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Ecclesijs parochialibus.

3 c *Pensum.*] Consonat Carnotensis *epist.19.* ibi: *Rarò etiam canonicum pensum determinatis horis soluere non valemus.* Quod autem hic PP. pensum vocarunt, prisci scriptores cursum appellabant. S. Macharius *c.9. suæ regulæ*, ibi: *Cursum monasterij super omnia diligat.* Fortunat. *epigr.10.*

Carmine Dauidico diuina poemata pangens
Cursibus assiduis dulce reuoluit opus.

Sanctus Bonifacius *epist.17. Vuigbertus Presbyter, & Megingordus Diaconus regulam vestram vobis insinuant, speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiunt.* Bandomina io vita sanctæ Radegundis *lib.2. cap.18.* ibi: *Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde, & ore cursum decantans.* Obseruauit Iuretus *in notis ad d. epist.19. Iuonis*, & huius vocis etymologiam latè illustrauit Hæphtenus *lib.7. disquisit. monast. tract.2. disquisit.1.*

4 d *Persoluat.*] Vnde cognoscitur vetus mos Ecclesiæ recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Missæ sacrificium: quod etiam inouit Odo Parisiensis Episcopus *in synodicis constit. c.5.* dum ministrum rem diuinam procurare vetat priùs quàm diuini officij horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, ritè persoluerit. Nulli, inquit, clerico permittatur seruire altari malè ornato, & nisi in superpellicco, aut cappa clausa. Nullus bis io die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam. Immò & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Missæ sacrificium celebrant, docuerunt nonnulli quos refert, & sequitur Francolinus *de horis Canonicis cap.16. num.28.* Sed hæc sententia communiter ab omnibus Moralistis reijcitur. De Horis Canonicis aguot Casal. *de ritibus Eccles. cap.45.* Torre *in 2. 2. D. Thomæ, q.83. art.17.*

e *Horis competentibus.*] *Et signis designantibus*, legitur apud Burchardum, & Carnotensem, iuxta morem antiquum Ecclesiæ conuocandi clericos, vel monachos ad sonum campanæ debitis horis persoluendis: quem illustrabimus *in cap. Ioannes, de homicidio.*

f *Scholaribus.*] Scholaris non vno, eodemque modo accipi solet io vtroque iure, & apud bonæ notæ auctores, vt videre est ex congestis, & adductis à Baronio *in Martyrol. die 6. Februarij*; Acuña *in cap. Osius, num.2. 63. dist.* Valesio *in notis ad Ammian. Marcel. fol.32. & 33. lib.4.* Ioanne Vossio *lib.3. de vitijs sermon. cap.47.* Gibalino *de clausur. regul. disquisit.1. cap.2. §.11. & cap.9. §.1.* Rosuueido *in onomast. verbo Scholaris*, Grethsero *ad cap.1. Codini*, Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap. 76. tom.6. thesauri critici*, Cresolio *lib.3. mystag. cap.27.* Ritherursio *ad Saluianum fol.3.* In præsenti autem accipiuntur scholares pro psalmistis, qui erant in schola cantorum ad psallendum io Ecclesia: de qua schola plura adduxerunt Cironius *ad tit. de offic. Primicer.* Platina *de verbis obscuris, verbo Primicerius*, Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, fol.62.* Filesacus *in cap.15. §.2. de officio Ordin.* Parochi enim olim tenebantur secum habere clericos iuniores ad sibi ministrandum, & vt illis absentibus horas canonicas publicè in Ecclesia recitarent, Concil Vasense 1. *can.2.* ibi: *Hoc enim placuit, vt omnes presbyteri, qui sunt in parochijs constituti, secundùm consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognouimus, iuniores lectores quantoscunque sine vxore habuerint, secum in domo, vbi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres spiritualiter nutrientes, psalmos parare, diuinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant.* De quibus agunt Souchetus *ad epist.285. Iuonis*, Bosquetus *ad Innocent. III. lib.2. epist.136.* & nonnulla adduxi suprà *in d. cap. vt quisque.* 5

g *Rurale.*] Artificiolum honestum victui quærendo, noo tantùm non prohibitum, verùm & quandoque imperatum, præscriptumque clericis fuit, *c.1. c. clericum 3. c. clericus 4. 91. dist. c.8. & 14. de homicid.* Greg. Turon. *in vitis PP. c.8.* de sancto Nicetio Episcopo ait: *Iam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propria laborabat.* D. Greg. *lib.1. dial. cap.12.* Ricuiphus Episcop. Suession. in sua constitutione, quæ extat *tom.24. Concil. can.16.* ibi: *Monemus prætorea, vt presbyteri sic ruralibus, idest terrestribus, & cæteris occupationibus inseruiant, quatenus diuinum officium non negligant, & scholares suos modestè distringant, castè nutriant.* Concil. Colon. *anno 1536. can.30. Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant sequuti D. Pauli exemplum.* Quod & iam proposuerant PP. Synodi Nicæn. *can.15.* Epiphanius *hæresi 80.* fidem facit suo tempore sacerdotes solitos esse proprijs manibus operari. 6

Exem-

Exemplis Apostolorum, & aliorum Sanctorum id illustrant, ac commendant Lantdmeter *lib. 2. de veteri cler. p. 1. c. 51. & 2. p. c. 6.* Baronius *an. 52. & 358.* Espenceus ad D. Paulum *lib. 2. digress. c. 6* Robertus *lib. 2. rer. ind. c. 2.* P. Greg. *lib. 2 p. tit. 9. c. 8* Fragoso *de regim. Christ. Reip. p. 2. lib. 10. disp. 12.* & iam notaui *in can. 19. Concilij Illiber.* Menardus *ad concord. regul. c. 55 §. 5.* faciunt textus *in c. 8. & 14 de homicid.*

h *Ieiunus.*] Videlicet vt ita possit iterum Missæ sacri-
7 ficium celebrare, vt sic subueniat necessitatibus peregrinorum, & commeantium, qui illud audire possint; item Infirmorum, vt illis per modum viatici communionem præstare possit; tandem & subueniat defunctis, vt cum Missæ sacrificio sepeliri possint: & ita de hac subuentione per iteratum sacrificium Missæ textum hunc accipiunt Antonius Ruuius *in assert. cathol. contra Erasmum, lib. 5. errore 9.* Mergallus *in exposit. huius tituli,* Speculum conscientiæ *tractat. 3. cap. 13 §. 9.* quos refert, & sequitur P Henao *tom. 1 de sacrif. Missæ, disp. 22. sect. 2.* idque important verba illa, quę sequuntur: *Vt iterum, &c.* quæ innuunt, presbyterum, de quo in præsenti, antequam ad opus rurale exijsset, Missę sacrificium celebrasse, eumque debere manere ieiunum, vt iterum celebrando posset subuenire prædictis fidelibus, iuxta ea, quę infrà dicemus *in c. ex parte.*

i *Peregrinorum, hospitum, siue diuersorum commeantiũ.*]
8 Olim enim aduenientibus fidelibus communionis gratia eius Eucharistiam fuisse participatam, probant Ioannes Dartis *de Eucharistia c. 18.* Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. lib. 2. c 4. per tot.* Vnde vt presbyter possit ipsis corpus Domini administrare, iubetur in præsenti canone, vt si voluerit, exeat ad opus rurale ieiunus, quia olim non solùm ad celebrandum Missæ sacrificium, verùm & ad ministrandam Eucharistiam ieiunium naturale in ministro desiderabatur.

i *Defunctorum.*] Inter alias Ecclesiæ preces tempore
9 sepulturæ fidelium iam à primis Ecclesiæ sęculis vsque ad nostra receptus, & vsitatus, præcipuus fuit Missæ celebratio, ita vt absque Missæ sacrificio fas non esset cadauera Christianorum sepulturæ tradere. D Augustinus *lib. 12. confess capit. 12* vbi dum de funere matris suę sanctæ Monicæ agit, ita ait: *Cùm corpus elatum est, imus, & redimus sine lachrymis; nam nec in eis precibus, quas fudimus cùm offerretur pro eu sacrificium pretij nostri, iuxta sepulchrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in alijs precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.* Possidius in obitu ipsius Augustini: *Nobis adstantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit in pace, & nobis coram positis, pro eius commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.* Fortunatus de obitu sancti Medardi, apud Surium die 8. Iunij: *Corpore sancto composito, & delato ad Ecclesiam, nocte illa exequialem cum multa deuotione celebrauerunt vigiliam; mane verò facto, cùm Episcopi, quibus interesse contigerat, suum defuncto celebrassent officium, &c. Peruentum est tandem ad sepulturam: Episcopi cum Abbatibus, peractis priùs, quæ Dei erant, sanctissimum illud corpus terræ decentissimè commendant.* Et Paulinus recitans sepulturam Sancti Ambrosij, necnon S. Bernardus *in vita Sanct. Malac cap. 18.* Gregorius Turon *in obitu Sancti Galli Episcopi,* qui post obitum delatus in Ecclesiam, donec comprouinciales ad eum sepeliendum conuenirent, iacuit ibi per triduum, assiduò ipso adstante psallentis cum magna frequentia populi: Episcopis autem quarta die aduenientibus, eum de Ecclesia leuauerunt, & portantes in Sancti Laurentij Basilicam, ibi sepeliunt. Et de Lupicino Recluso, qui psallentium turmis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum sepulturæ deductus, celebratis Missis, cum summo honore, gaudioque sepultus est. Itemque de Palladio Aruerno, qui cùm se proprijs manibus interemisset, sepulturæ mandatur, sed non iuxta Christianorum cadauera positus, nec Missarum solemnia meruit. Quin immò, nec absque sacrificio fas fuisse sepulchrum operire, disertè docet in transitu Sanct. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonensis *de gloria Confessor. cap 106.* Facit Concil. Valentin. Hispan. *canon. 4.* ibi: *Vt Episcopus, qui post mortem fratris* (hoc est alterius Episcopi) *ad eum sepeliendum solet inuitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpore positum visitet, vt aut de reuelatione consacerdotis gaudeat, aut recedentem à sęculo post oblatum in eius commendatione sacrificium Deo, mox sepulturę tradat.* Diligentissimè Victor Vticensis *lib. 2. de perseq. Vuandal.* vbi populos catholicos in ea persequutione pulsis in exilium sacerdotibus sic lamentantes describit: *Quibus nos miseros relinquitis? Qui baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? Qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos, peccatorum vinculis soluturi? Qui nos solemnibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus.* Illustrant Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missę, lib. 4. cap. 7.* Spondanus *de cœmeterijs sacris, p. 3. lib. 1. cap. 16.* Vnde vt defunctorum etiam necessitatibus presbyter subuenire possit, in præsenti docetur, vt ieiunus exeat ad opus rurale; aliàs enim si post prandium aliquis fidelis sepeliendus erat, tantùm cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. 3. *can. 29.* ibi: *Vt sacramenta altaris non nisi à ieiunis celebrentur, &c. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, siue Episcoporum, siue cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.* Si verò presbyter erat ieiunus, poterat iterum Missæ sacrificium offerre pro tumulando defuncto, *c. sufficit, de consecr. dist. 2.* Quod fecisse sanctum Hibertum Christianensem habent eius acta apud Surium *die 7. Aprilis,* licèt ad alium casum canonem illum referat Dionysius Cisterc. *in 4. dist. 8. q. 3. art. 2. dub. 2.*

k *Statutam horam pro temporis qualitate.*] Vt hæc verba exponamus sciendum est, horas diei, tertiam, sex- 10
tam, nonam æstimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licèt enim dies more Romano à media nocte incipiat, & in aliam mediam noctem decurrat, vt quod factum est sub spatio 24 horarum, eodem die factum intelligatur, *l. moræ, ff. de ferijs,* notaui *in c. litteris, de temp. ordin.* attamen cùm horam tertiam, sextam, nonam, & vesperam diei dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet vt totum id ipsum, quod sub luce decurrit, in quatuor æquales partes diuidatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri solet. Prima parte diei elapsa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in nostra computandi ratione: secunda dicitur hora sexta lucis, quę est meridies; tertia dicitur hora nona, quia est nona post lucem; tertia autem postmeridiana: quarta dicitur hora vespertina, quæ est ad occasum solis. Ita explicant Baronius *tom. 1. anno 34.* Censorinus *de die natali,* Rosinus *lib 4. antiq. capite 5.*

Deinde sciendum est, Apostolorum ætate, & in se- 11
quenti nullam sacro conficiendo certam horam præfinitam fuisse propter sæuas persecutiones, vt probant Vicecomes *volum. 3 lib 3. de Missæ ritibus, cap. 1. per totum:* sed pace Ecclesiæ data, & tyrannide ipsa desęuiente, vbi facultas fuit publicè celebrandi Missæ sacrificium, obseruari cœpit, vt non nisi statuta hora offerri posset. Thelesphorus enim *epist. 1.* relatus à Gratiano *in cap. nocte, de consecrat. dist 1.* ita statuit: *Nocte sancta natiuitatis Domini Missas celebrent; reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia in eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descendisse legitur.* Et licèt P. Vasquez *3. p disput. 232. cap. 3 num. 30.* affirmet verba illa non reperiri inter epistolas ipsius Pontificis, tamen hoc Telesphorus statuisse testatur Damasus *in lib. Pontificali,* vbi de Thelesphoro ita ait: *Hic fecit, vt in natali Domini nostri Iesu Christi, noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missam celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem.* Similiter refert Anast. Biblioth. in vita eiusdem. Amalar. *lib. 3. de Eccles. offic. cap 42* ibi: *Memoratus Papa Thelesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis Pontificalibus dixisse memoratum Papam, vt ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare.* Consonat Vualfridus *c. 23. de Ecclesiast. rebus.* & Luitprandus *cap. 7. de vitis Pontific. Romanorum,* ait: *Ante horam diei tertiam Missam celebrari prohibuit.* Et vsus ille celebrandi post horam nonam diutiùs in Ecclesia inualuit, vt constat *ex cap. & hoc, de consecrat. dist. 1.* cuius verba à Gratiano, Iuone, &

Bur-

Burchardo tribuuntur Sanct. Augustino; sed sunt Theodulphi ad suos compresbyteros, *num. 45. & 46.* *Missæ* (inquit Aurelianensis Antistes Theodulpus) *quę per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt per eas populus à publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur, quia pessimus est vsus apud quosdam, quod in diebus Dominicis, siue in quibuslibet festiuitatibus, mox vbi Missam celebrari, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, vt per totum diem à primo mane ebrietati, & comessationi potiùs quam Deo deseruiant. Admonendus est populus, vt ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam matrem Ecclesiam Missarum solemnia, & prædicationem audituri conueniant, & sacerdotes per oratoria nequaquam Missas, nisi iam cantè, ante secundam horam celebrent, vt populus à publicis solemnitatibus non abstrahatur: sed siue sacerdotes, qui in circuitu vrbis, aut in eadem vrbe sunt; siue populus (vt prædiximus) in vnum ad publicam Missarum celebrationem conueniant.* Et ex Concilio Aurelian. 3. *can.* 14. vbi ita statuitur: *De Missarum celebritate in præcipuis dumtaxat celebritatibus id obseruari debebit, vt hora tertia Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo faciliùs intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad Vespertina officia, id est in vespertino tempore conuenire; quia sacerdotem vespertinis officijs ab Ecclesia talibus præcipuè diebus nec decet deesse, nec conuenit.* Sidonius Apolll n. *lib. 5. epist.* 17 ibi: *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine, Clerici, monachique psalmicines concelebrauerant, quique in diuersa secessimus, non procul tamen, vtpotè ad tertiam præsto futuri, cum sacerdotibus res diuinas facturi.* Vbi plura congessit Sauarus, qui rectè notauit *in c. non liceat* 12. *dist* 44. horam tertiam sacram appellari, quia sacris missarum solemnijs dicata erat: quod & docuit Durantius *lib. 2. de ritibus Eccles. c. 7. n. 1.* Ex quibus auctoritatibus non solùm Thelesphori sanctio probatur, verùm & eius sanctionis ratio constat, quàm latè, & doctè illustrat P. Henan *tom. 2. de sacrific. Missæ, disput. 21. sect. 3. num. 39. cum sequent.*

Cùm hæc ita sint, non defuerunt tamen certi, præfini-
12 tique dies, quibus meridie, aut vespere Missæ sacrificium celebraretur; nam in diebus ieiunij, præcipuè quadragesimalibus, Missæ sacrificium non offerebatur, nisi ex hora nona, vespertino officio expleto, vt constat *ex cap. solent* 50. *de consecrat. distinct.* 1. qui canon malè tribuitur à Gratiano Concilio Cabilon. cùm sit Theodulphi Episcopi Aurel. in epistola ad compresbyt. *numer.* 39. Concil. Brachar. 1. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Gerundense *can.* 3. P. Blesensis *sermone* 11. *de Quadrag.* D. Bernardus *serm.* 3. *de Quadrag.* Ex quibus, & alijs id latè probant Zerda *in aduers. cap.* 138. Albaspineus *lib. 1. obseru. cap.* 14. Filesacus *de Quadrag capitul.* 5. Baronius *tom. 1. anno* 34. *numer.* 61. P Henao *d. sect.* 3. *numer.* 44. vnde deriuatum est ad hodiernum vsque tempus, vt post horam nonam recitatam cantetur Missa in diebus ieiunij. & in Quadragesima dicantur Vesperæ manè ante prandium. Etiam in vigilia Paschę resurrectionis Domini Missa nocte celebrabatur. Concil. Arausic. 1. *can.* 2. *c. quod à Patribus* 4. 75. *dist.* latè probant Vicecomes *volum. 2. lib. 1. de Missæ ritibus, cap.* 30 & *volum. 3 lib. 3. cap.* 6 P. Henao *d. sect. 3. num. 46. cum sequent.* vnde tam obuia mentio Missæ matutinæ, & vespertinæ in antiquis Ecclesiæ canonibus: de quibus Missis latè egerunt Espenceus *de adorat. Eucharist. capitul. de triplici.* Vicecomes *dict. lib. 3. capitul. 29. & 30.* P. Henao *dict sect 3. num.* 49.

l *Septenarius numerus.*] Hic septenarius numerus
13 magna continet mysteria, siquidem Sancti Spiritus dona septem sunt, de quibus D. Ioannes in Apocalypsi, *cap.* 5. ibi: *Vidi agnum habentem cornua septem. & oculos septem, qui sunt spiritus Dei.* De quibus Esaias *capit.* 11. loquens de Christo aiebat: *Requieuerunt super eum spiritus septem.* Huc tendunt septem illi oculi super lapidem, de quibus Zacharias *cap* 3 septem columnæ, de quibus legitur *Prouerb cap. 9. Sapientia ędificauit sibi domum, & excidit columnas septem.* Septem boues, qui videbantur ascendere de fluuio, *Genesis cap.* 41. septem spicæ, quæ pullulabant in culmo vno, in eodem textu: septem signacula, *lib. 1. cap 5. Apocalyps.* septem sportę repletæ fragmentis, *Matthæi cap.* 15. septem buccinæ, quarum vsus in Iubilæo, *Iosue cap. 6. Filius hominis in medio septem candelabrorum, habeas in dextera septem stellas.* Apocalyps. *cap.* 2. septem Ecclesijs scribit Ioannes, & septem sunt Angeli earum, *capit. 1. Apocalyps.* In visione Ezechielis *cap* 40 septem gradus erant ascensus atrij: Elisæus purificando Nahaman dixit: Lauare septies in Iordane, *lib. 4. Regum, cap* 5. Item septem animalia fuerunt in arcam immissa per Noe, *Genesis cap.* 7 propter sacrum quoddam mysterium, vt exponit Francisc. Georgius *tom. 1. problem. sectio. 2. problem.* 87. & docuit D. Ambrosius *in c. nuptiæ*, 32. *quæst.* 2. Tandem septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, & septem Psalmi pœnitentiales Licèt de mysterijs huius numeri, & eius mystica significatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. c. 11. & lib. 1. testimonij aduersus Iudæos, cap.* 20. Sanctus Augustinus *quæst* 42 *in Deuteron. & lib. 11. de ciuit. Dei, cap.* 30. Sanct. Hilarius *in præfat. psal. & in psal.* 118. in illis verbis: *Septies in die.* S. Basilius *homil* 11. *hexaemer.* Sanct. Hieronymus *in cap* 4. *Zachar.* S Gregorius *lib. 1. moral. cap.* 7. Alex. Farra *in proœmio sui septen.* Marsilius Ficinus *in Platonem, dialog.* 10. Francisc. Alumnus Ferrariensis *in sua mundi fabrica, in lib. 9. quantit verbo Septem* Macrobius *in somnium Scipionis*, & Aulus Gell. *lib. 3. noct. Attic. c.* 10. ac tandem plura de hoc numero disertè notant Martin. Cantiapetrens. *in hypotypos. lib 6. c vlt.* Marsillus *de aqua benedicta, sect. 1 ex nu.* 85. Alphonsus noster *in proœmio 7. partit.* Canonherius *tom. 1. ad 4. Aphorism. Hippocr. fol.* 733. P Bungus *de myster. numer. in hoc numero.* Rectè ergo statutæ sunt septem horæ canonicæ, quarum peculiares ratinnes infrà assignabimus. 14

m *Nostræ seruitutis officium.*] Diuinum officium varijs nominibus appellatur Apud Gręcos canon dicitur. Antiochenus *hom.* 105. ibi: *Psalmodia nostra canon appellatur, & quemadmodum colonus nisi dederit plenam, & bonam mensuram suam, in vincula conijcitur, & cruciatur; sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui adstrictus est, Deo quotidie persoluere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis.* Ioannes Moschus *in Prato spirituali*, de Sancto Cosma ait: *Orto sole, cùm implesset canonem, sedebat legens in Sanctis Euangelijs ad collectam.* Dicitur etiam ordo psallentium. Concil. Narbonense *can.* 2. *Hoc quoque definitum est, vt in psallendis ordinibus per quemque psalmum gratia dicatur omnipotenti Deo.* Gregorius Turon. *de gloria confessor. capite* 37. ibi: *Qui cùm apud alios iuxta regulas monasteriorum ordini, & lectioni insisteret.* Dicitur etiam collecta. Pachomius *in sua regula, artic.* 2. *Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui una oratione tardiùs venerit.* Psalmodia etiam appellatur, item solemnitas, synaxis, agenda, missa, vt probat, & exponit Hæphtenus *disquisit. monastic. lib. 7. tractatu 1. disquisit.* 5. vulgatissimo vsu officium hoc dicitur *Horę canonicę*, quia definitis horis ex Ecclesiæ instituto recitatur. Et licèt nonnulli Interpretes, tam veteres, quàm recentiores, docuerint peccatum esse lethale Missæ sacrificium offerre ante recitatinnem officij matutini, & Laudum, vt Nauarrus, Graffis, Maiolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alij apud Sfortiam *lib. 2. de sacrif. Missæ, c. 6 n.* 4. Cenedum *in quæst. pract. q.* 3 tamen contrarium, immò nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib. 4. de orat. cap. 24. à num.* 6. alij plures apud Scortiam *vbi suprà*, Theophilus *tom. 16. in Heteroel. spirit. sect. 1. fol.* 12.

COMMENTARIVM.

EX hoc canone sequens communiter deducitur asser- 15 Conclusio deducitur & probatur.
tio: *Parochus tenetur debitis horis septem horas canonicas recitare.* Probant eam textus *in capite dolentes*, *hoc titulo*, Concil. Cabilon. 2 sub Carolo, *can.* 59. *Horas canonicas, matutinum videlicet, primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinam, completorium pariter celebrent.* Aquisgran. sub Ludouico *à cap. 126. vsque ad* 130. *cap. 2. de offic. custod.* D. Isidor. *lib 1. de diuinis officijs cap* 22. Diuus Clemens *lib. 8. constitut. cap.* 40. *Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in Galli cantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die. Tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit. Sexta, quoniam tunc crucifixus est. Nona quoniam omnia commota sunt, crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum auda-*

ciam,

ciam, & non ferentia ignominiam Domini. Vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum requiem. In galli cantu, quoniam eo tempore nunciatur aduentus Domini ad exercenda opera lucis. Alia iuris testimonia, & Patrum sententias, quæ per argumentum adduci possunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congesserunt Crespetius *in summa, verbo Horarum*, Antonius August. *in epit. iuris lib 19. titulo* 13. Iodocus Coccius *lib 8. thesauri fidei cathol. art 9.* Illustrant vltra congestos hic à Barbosa, & Garaña, Petrus Gregorius *lib. 9. partit. tital.* 20. *cap.* 2. Baronius *anno* 34. Suarez *tom. 2. de relig. lib 4. de horis canonicis, cap. 6.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap* 61. Coriolanus *in breuiario, anno* 556. Cresolius *libro tertio, mystag. capitul. sexto*, Aoendaño *de meto, lib. 2. cap* 42. Buseus *de statibus hominum, verbo Clericorum*. Narbona *in horograph. hora* 1. Tamburin. *de iure Abbat. disput.* 15. Acuña *in cap. propofuit*, 82. *dist.* & in hoc textu, 91. *dist.* Kochier *in fasce hist cent. 2. cap.* 80. Haepthenus *disquisit. monast. lib. 7. tractat. 2. disquisit.* 2. Ripa *de nocturno temp. cap.* 94. Scortia *in select. epit.* 116 *theorem.* 315. Turrian. *ad D. Clementem lib. 8. capite* 33. Carrier. *tom. 2. Digesti fidei cathol. fol.* 573. Beyerlinch *verbo canonicæ horæ, tom.* 2. Conradus Kling *lib. 3. disput. cap* 46. *per tot.* plures ex Moralistis, quos refert Garzia *in summa, tract. 2 diffic. 1. per tot.* Francolinus, & Bartholom. à Sancto Fausto *integris libris de horis canonicis*.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertio-
16 Impugnatur tradita assertio. nem insurgo: Apud D Lucam *cap.* 18. dicitur, oportere semper orare, & nunquam deficere: & D Paulus etiam ad Thessalon. *cap.* 5. ait: *Sine intermissione orate*. Vnde aiebat Germanus CP. ad Episcopum Claudipoleos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Ecclesijs diu, noctuque, & cum Psalmographo meliùs dixerim, vespere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maximè autem in diuinis mysterijs, & in sacris officijs. Et *in c. hi, qui* 6. 21. *q.* 3. ait D. Cyprianus: *Hi qui in Ecclesia Domini ad ordinationem clericam promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, ne molestijs, & negotijs secularibus alligeantur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificijs non recedant; sed die, ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus seruiant.* Igitur non tantùm per horas in præsenti enumeratas, verùm & continuò sine intermissione presbyteri debent orare. Deinde argui potest ex D. Clemente *lib. 7. const. cap.* 25. ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes vt digni sitis adoptione Dei patris.* Quod & fecisse Danielem legitur *cap. 6. Danielis*, quem expendit Tertull. *aduers. Psychicos cap* 10. & tradit Viuar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 12. numer.* 24 Igitur non septies presbyteri tenentur orare, vt in præsenti docetur.

17 De origine horarũ canonicarum. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, olim non solùm Ecclesiæ ministros, verùm & laicos, tam viros, quàm fœminas, conuenisse in Ecclesia ad vigilias, & cœtus antelucanos, ad canendum Christo, & Deo, & ad confœderandam disciplinam: quod testatur totidem verbis Plinius *in 2 epist. ad Traianum*, vbi refert, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud quàm cœtus antelucanos de sacris Christianorum comperijsse. Expressiùs D. Ambrosius, siue Maximus *serm. 3. post primam Dominicam Quadrag. Moneo*, inquit, *vt qui iuxta Ecclesiam est, & sine graui impedimento potest, quotidie audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui verò longè ab Ecclesia manent, omni Dominica studeant ad matutinum venire, id est viri, & feminæ, iuuenes, & senes, præter infirmos.* Sozomenus *lib. 6. hist. Eccles. cap.* 33. & 34. & *lib. 2. cap.* 8. Theodoretus *libro 2. cap.* 13. Ex quibus, & alijs illustrat Zerda *in aduers. cap.* 184. *num.* 9. & de horis matutinis solemni precationi destinatis etiam apud Gentiles agunt Arnobius *lib. 7. aduers. Gent.* Apuleius *lib. 2. Metamorph.* Euseb. *lib. 3. præparat. Euang. cap.* 2 & de varijs horis apud Ægyptios per sacerdotes recitatis agunt Porphidius *lib. 4. de abstinent. pag.* 369. sed de his horis, & vigilijs iam egi *in can. 26. Concil Illib.* In præsenti textu, & *in d. cap. dolentes*, agitur de horis canonicis publicè, vel priuatim à clericis recitandis: circa quas prænotandum est, neminem latere, ab ipsis Apostolicis temporibus horarum canonicarum cœpisse exordium; vtpotè de quibus expressè egerunt Sanct. Clemens *lib. 8. const. cap.* 40. D. Cyprianus *lib 1. de orat. Dominica*, Athanasius *lib. de Virginibus*, Hieronymus *ep.* 7. 8. 22. & 37. Chrysostomus *hom. 59. ad populum*, Basil. tum *in institut. moral.* tum *in regulis fusis, num.* 37. Cassianus *lib. 3. de institut. collat.* 7. quorum, & aliorum verba refert Iodocus Coccius *suprà*, & notauit Ambianas *ad Tertull. de exhortat. cast. cap. 10. obseruat.* 1. Et licèt Polydorus Vergil. *lib. 6. de inuent. rerum, cap.* 2. existimauit legem Ecclesiasticam de his horis canonicis persoluendis, à Pelagio I. seu II. latam fuisse, quod probare intendit *ex cap. Eleutherius, dist.* 91. veriùs tamen credo, Pelagium, quod antea consuetudine antiqua obseruabatur, lege deinde lata perpetuò obseruari iussisse, vt docuit Coriolanus *in breuiario, anno* 555. Vnde constat, audiendos non esse Panormit. *in præsenti, num.* 3. Antoninum *p. 2. tit. 9. cap.* 12. § 1. Angelum *verbo Hora, quæst.* 6. Tabienam *eodem verbo, quæst.* 15. Armill. *num* 11. qui putant obligationem hanc prouenire à iure diuino: nam cæteri communi consensu affirmant, eam esse solùm de iure Ecclesiastico: & ratio est, quia nec ex Scriptura, nec ex Ecclesiæ traditione, neque ex Sanctorum Patrum testimonio colligitur, horas canonicas iure diuino institutas fuisse: tum quia communiter appellantur horæ canonicæ, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum. Apud Clementem *libro 8. constitut. Apost. cap.* 30. extat Apostolica constitutio huiusmodi: *Precationes facite manè, tertia, sexta, & nona hora, & vespere, vsque ad galli cantum* Apud Basilium *in regulis disputatis, interrogat.* 37. & *sermone 2. de institut. monachor.* vbi explicat illud Apostoli, *Sine intermissione orate:* & illud, *Nocte & die laborantes*, sic habetur: *Neque verò, quanquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportet, gratiarum actionem, & lex ipsa præcipit, & nos eam vitæ necessariam, cùm natura, cum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solemne est, & quotidianum.* Et deinde commemorat horam matutinam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, completorium, & mediam noctem. Cyprianus *in exposit. orat. Domin. circa finem*, Hieronymus *ad Eustochium, epist. 22. de custodia virg.* & *in epist. 28. ad eandem de obitu puellæ*, Chrysostomus *hom. 59. ad populum*, Ambrosius *lib. 7. in Lucam*; Athanasius *lib. de virg. siue exerc.* Hilarius *in Psalmo* 118 docuerunt Syluester *verbo Hora, quæst.* 8 Bellarminus *lib. 1. de bonis oper. cap.* 19. Toletus *lib. 2. cap.* 4. Azor. *d. lib. 10. cap. 1 quæst.* 7. Suarez *d. lib. 4. c. 23. num.* 16 & *c.* 27. *num.* 38. Filliuc. *tom. 2. tract. 23 cap.* 3 Sed si dicas horas canonicas communiter appellari officium diuinum, & ita à iure diuino esse institutas: respondeo horas canonicas appellari diuinum officium, non à causa instituente, sed potiùs à materiali, & finali; quia diuinas laudes continent, & ad Deum laudandum diriguntur, & ordinantur.

Secundò sciendum est, circa numerum horarum non consentire Doctores. Pro septenario numero communior est sentencia Canonistarum, & Theologorum, eam- 18 De numero istarum horarum.
que sequuntur Suarez, Francolinus, & alij suprà laudati; quibus accedit, quod Isidorus Hispalensis *lib. de Eccles. offic. cap.* 19. Vualfridus Strabo *de diuin. offic. cap.* 15. Rupert. *lib. 1. c.* 1. & D. Basilius *lib. 1. de institut. monach.* septem tantùm enumerant horas, ibi: *Verùm quoniam apud eundem Dauid legitur, Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ; tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito diuidenda oratio meridiana est, quo perpetua nobis hæc formula sit, septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.* Cassianus quoque *lib. 3. institut.* ex eodem psalmo 118. deducit, septem esse horas canonicas, ibi: *Septem illas significat vices, quibus se monachorum pia deuotio consolatur, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorios, nocturnos.* Sed octo esse horas defendunt Sanctus Antoninus *3. part. titulo* 10. § .4. Archid. *in præsenti textu*, 91. *dist.* Quidam verò vtramque sententiam conciliare volentes aiunt, nunc solùm esse septem, olim tamen, & maximè apud monachos, fuisse octo: ita Turrecrem. *in hoc textu, sub* 91. *dist.* Azor *d. tom. 2. lib. 10. cap.* 1. Sed verius Radulphus Tongrensis *lib. de canonicis obseruat. propos.* 14. ait, sæculares iungere vigilias matutinis laudibus, &

abusi-

abusiuè vtrumque appellare matutinas. Et ante eum Hugo Victorinus *lib de Eccles. offic.* de nocturnali agens officio sic scribit. *Hoc officium secundùm vsum monachorum oratione, sicut cętera, terminatur, in quo primariam seruare videatur institutionem: nostra autem consuetudo humanæ infirmitati parceas, & labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, & oratione vna duo claudit officia.* Facit & præsens textus deductus *ex d. c. 16. regulæ Diui Benedicti*, vbi Sanctus septem horas enumerat vigilias matutinas; vt diuersas ab alijs, vt exponit Haęphtenus *lib. 7. disquisit. tractat. 2. disquisit. 4.* Cur autem his horis specialiter, vt oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib. 3. institut. cap. 3.* inter cæteras eam reddit rationem, quòd in his horis ille Euangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solemnitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum vndecima, in qua lucernalis hora signatus. Aliam & pulchram adducit D. Cyprianus *de orat. Dominica, in fine*: sed illa præcipua assignari potest, quod horæ diuinis laudibus deputatę, insignibus redemptionis nostræ mysterijs sint celebres: matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Iesu Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *vbi suprà*, ibi: *Nam & mane orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Diuus Hieronymus *ad illud Marci cap. 16. Et valdè mane vna sabbathorum*, ait: *Vt tunc laudes Christi tota caneret secundùm exemplum harum fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum suæ resurrectionis animauit.* Prima quæ recitatur iam lucis ortu sydere, Hugone Victorino teste *in speculo Ecclesię, cap. 3.* memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto iam sole: cui aliam adiunxit rationem Rupertus *lib. 1. de diuin. offic. cap. 2.* Tertiæ et iam mysterium assignat idem Rupertus, dum ait *cap. 3. Nam hac hora Dominus Iesus spinis coronatus, & linguis Iudęorum crucifixus est.* Et Diuus Clemens *lib. 8. constitut. cap. 40.* ait: *Preces vestras facite hora tertia, quoniam illa hora Dominus sententiam Pilati accepit.* Cui & aliam addunt deductam ex aduentu Spiritus sancti, Diuus Isidorus, & D. Cyprianus *vbi suprà*, Basilius *lib. 1. institut. monach.* Hora sexta, vt inquit Cassianus *d. lib 3 cap. 3.* immaculata hostia Dominus noster, atque Saluator oblatus est Patri, crucemque pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem: vnde ait Rupertus *lib. 5. de diuin. offic. cap. 5.* Nona hora verè in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Iesus voce magna emisit spiritum, latrone admisso in paradisum. Vespertina hora designat, Cassiano teste *d. lib. 3. cap 3.* quod vespere à Domino Saluatore cœnantibus Apostolis traditur, cùm initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria: cui addit Rupertus *d. lib. 1. cap. 6.* item in vespera sepelitur. Completorium, iuxta eumdem Rupertum ibi, *cap. 7.* quod iam egresso Iuda pauere cœpit Iesus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Christi natiuitatem apertè demonstrant, vt latiùs illustrantes prosequuntur Gazeus *in not. ad Cassianum, d. lib. 3.* Haæphtenus *dict. tractat. 2. disquisit. 5.* Menardus *ad concord. regular. cap. 34. §. 1.* Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Concilij Toletani 5. cum Loaysa *ibi*, Gibalino *de clausur. disquisit. 1. cap. 9. §. 2.* Menardo *ad Diuum Gregor. fol 61.* Gazeo *ad Cassianum*, Hallier *de Hierarch. fol. 238.* Viuar. *de veteri mon. tom. 2. lib. 4. cap. 2. fol. 9.* Sed iam eum illustraui *in cap. 5. de cohabit. cler.*

19 Quibus constent horæ canonicæ. Deinde sciendum est, quod istarum precum ratio ab initio Ecclesiæ distincta non erat, nec delectus habitus fuerat psalmorum, vel orationum; sed cuique liberum erat sibi orationes eligere, donec psallendi, & orandi certa forma prescripta est, ne diuersitas generaret in Ecclesia confusionem, aut schisma. Theodosius enim Imperator Damasum Pontificem rogauit circa annum 308. vt diuinum officium pro singulis horis disponeret. Damasus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam nouerat, hoc totum negotium illi commisit litteris, quę reperiuntur *tom. 1. Concilior.* vbi ita eum alloquitur Pontifex: *Peto charitatem tuam, vt Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur., quia tanta est apud nos simplicitatis indago, vt tantum die Dominica Apostoli epistola vna recitetur, & Euangelij capitulum vnum dicatur; & ne psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur.* D Hieronymus Euangelia, & Epistolas distribuit, psalterium emendauit, scripturasque pro qualibet hora canonica ordinauit: quod opus Damasus anno 382. in Synodo Romana approbauit, & in omnibus Ecclesijs obseruandum decreuit. Consequenter Gelasius circa annum 494. cum vtriusque Testamenti libros eo, quo nunc habentur ordine iterum recensuisset, & Manichęorum libris igni traditis, Doctorum scripta authentica à spurijs, & ambiguis declarasset, in Synodo Romana prosas, & hymnos canticis miscuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex Sacra Scriptura, tum ex homilia SS.PP. per totum annum, vt refert Gratianus *in cap. sanctę, 15 dist.* Harum precum codex breuiarium dictum fuit, cuius nomenclaturæ rationem dedi *in cap. 2. de pignor.* Sed cùm labente tempore volumen hoc corruptum esset, Gregorius VII. anno 1076. in Concilio Romæ habito illud restituit iuxta priscam formam, vt liquet *ex cap. in die, de consecrat. distinct. 5.* Postea Aymonius Minister Generalis Ordinis D Francisci, commissione Gregorij IX. Breuiarium cum Missali reformauit, vt ex eiusdem Pontificis bulla constat, & referunt Viuar. *de veteri mon. lib. 4 cap. 4. articul. 4.* Radulph. Tungrens. *propos. 7.* Vuadmig *annal. Minor. anno* 1244. Postea Concil. Tridentin. *session. 2.* sub Pio IV. celebrata commisit delectis quibusdam Patribus considerare, quid facto opus esset de varijs libris suspectis; idemque de Catechismo, Missali, & Breuiario, quibus errores quidam irrepserant; quod cùm commodè ob varietatem librorum Synodus non posset dijudicase, præcepit vt auctoritate Romani Pontificis id omninò terminaretur, & euulgaretur. Hinc est, quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breuiario, & Missali Romano de reuocatione orandi ad pristinam regulam, dixit se exequi decreta Concilij Tridentini. Breuiarium ergo dicitur restitutum, vt intelligas non esse nouum: est autem editum à Pio V. anno 1568. cum hac clausula, vt in toto orbe seruetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, aliàs muneri suo non satisfacturis. Iubetque Papa omnibus Prælatis, vt hoc introducant, tam in choro, quàm extra chorum; permittendo tamen, vt breuiaria non Romana, antiquiora ducentis annis, computandis ab institutione istius (si tamen ab ipsa prima eorum institutione approbata fuissent à Sede Apostolica) conseruentur ad vsum officij; quæ tamen possint mutari in hoc Romanum, ijs omissis, si Episcopus, & vniuersum Capitulum consentiant. Causa editionis huius Breuiarij cum abolitione omnium aliorum datur, vt scilicet tollatur orandi varietas. Recognitum dicitur hoc Pij Breuiarium à Clemente VIII. anno 1602. quia ob incuriam Typographorum, & audaciam aliquorum erat deprauatum. Denique Vrbanus VIII. anno 1631. aliqua, quæ ex rudi Latinitate in hymnorum metris deflectebant ab elegantia, castigari, vel de integro condi fecit; eadem tamen, quoad licuit, seruata sententia interpunctionum editionis vulgatæ Bibliorum, restituit in Psalmis, & Canticis: Patrum sermones, & homilias recognouit, cunctaque ita diligenter disposuit, expoliuitque, vt breuiarium sit suis omninò numeris, seu perfectionibus absolutum.

Materiam diuino officio præscripsit Ecclesia ex psalmis, canticis, hymnis, lectionibus, responsorijs, 20 De materia officij diuini. versiculis, benedictionibus, absolutionibus, capitulis, inuitatorijs, antiphonis, collectis, & orationibus. Prima pars diuini officij est psalmodia, quæ in se summæ auctoritatis est, cùm sit scriptura canonica veteris Testamenti; nec enim alij psalmi in officijs Ecclesiasticis permittuntur, vt expressè cautum fuit in Synodo Laodic. *can. 59.* ibi: *Quod non oporteat plebeios psalmos in Ecclesia cantare.* Quem illustrant Spondanus *in epit. anno 60.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 27.* Et in Concilio Brachar. 1. *can. 30.* prohibentur recitari in Ecclesia psalmi non canonici: quod intelligendum est tantùm de proprijs psalmis, vt etiam prohibitum fuit recitare orationes non examinatas in Concilio Carthagin. 3. *canon. 22.* Mileuit. 1. *can. 12.* vt refert Micrologus *in obseruat. Eccles. capit. 5.* Is autem vsus recitandi psal-

psalmos in Ecclesia antiquissimus est, vt constat ex Dionysio *de hierarch. c.* 3. vbi initium Missæ ita rescribit: *Sacerdos conuersus ad diuinam aram psalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes Ecclesiastici ordines.* Eleganter D. Chrysostom. *hom. 6. de pœnitent.* ibi: *Cuius rei gratia præ cæteris veteris Testamenti, nouique scripturis, librum Dauid sic adamarant omnes Christiani, atque hunc solum ore voluerunt versari.* Et infrà: *In Ecclesijs peruigilatium primus, & nouissimus, & medius est Dauid: si diluculo quæruntur hymnorum modulationes, & primus, & medius, & nouissimus est Dauid: si pausæ in funeralibus, & primus, & medius, & nouissimus est Dauid.* Et tandem ipse Sanctus rationem reddit, quia in psalmis omnes perfectissimæ orationis affectus inueniuntur, & omnis generis petitiones omnibus statibus accommodantur, peccatoribus, iustis, incipientibus, proficientibus, perfectis; & præsertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, & necessitatis diuini auxilij, eiusque postulatio continentur. Sed quia psalmorum vsus antiquior est lege gratiæ, & quia eis etiam vtuntur Iudæi, speciali Dei prouidentia Ecclesia instituit, vt in fine cuiusque psalmi gloria sanctissimæ Trinitati daretur per ea verba: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* D. Hieronymus in *arat. Damasum Pontificem*, quæ refertur inter gesta ipsius Damasi, *tom. 1. Concil.* ibi: *Vt in fine psalmi cuiuslibet, siue matutinis, siue vespertinis horis, coniungi præcipiat Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Concil. Toletanum 4. *can. 13. & 14.* Vasense 2. *can.* 5. & circa modum recitandi psalmos est celebris canon 17. Synodi Laodic. in illis verbis: *In processionibus non connectere, idest ex diuersis versibus, & sensibus libri vnum canticum minimè coniungere: sed singulorum psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Quem illustrat Menardus *in notis ad lib. Sacrament. D. Gregorij, fol.* 577. & nos leuiter perstrinximus *in cap. nobis, de iure patron.* Sequuntur hymni, qui licèt non sint compositi à scriptoribus canonicis, semper tamen habent auctorem aliquem grauem, vt Ambrosium, vel Hilarium. De eorum origine videndus est Aloix *in notis ad vit. SS Eccles. Orient in Sancto Hierotheo, cap.* 3 quorum mentio fit *in dicto* Concilio Tolet. & in Concilio Turonen. 2. *canon.* 23. Aliorum etiam auctorum hymnos cantari posse in Ecclesia statuitur: quod cautum fuisse propter hymnos compositos à Fortunato de Cruce, post Baronium notarunt Grethserus *lib. 2. de Cruce, cap.* 33. Aloix *vbi suprà*, Seuerinus Binius *in d. canon.* 23. Idem dicendum est de Canticis, quamquam hæc maiori ex parte ex Scriptura sacra sumpta sint. Tantùm Canticum *Te Deum laudamus*, ab Ambrosio, & Augustino compositum creditur, referente Dacio *lib. 1 Chron cap.* 5. Quarto loco lectiones sacras posuimus, quæ potissimùm in Matutinis leguntur: qui mos antiquissimus est, vt constat *ex cap. in nomine, de consecrat. dist.* 5. vbi Gregorius Papa VII. allegat veterem consuetudinem, cuius etiam meminit Gelasius *in capitul. sancta, dist* 15 vbi refert, has lectiones partim ex sacra Scriptura, partim ex homilijs Sanctorum desumi, atque etiam ex gestis Sanctorum: & in Concilio Carthag. 3 *canon.* 47. Laodic. *can.* 57. docetur expedire, vt psalmi non dicantur continuè, sed aliqua lectio sacra interponatur. Post lectiones sequi solent responsoria, varij etiam versiculi, de quibus frequenter mentio extat apud Patres suprà citatos, & in fine vniuscuiusque horæ dicitur oratio, quæ Collecta vocari solet, quia dum ab vno sacerdote nomine omnium adstantium dicitur, omnium orationes in ea colliguntur, *cap. conuenit, de consecrat. dist.* 5. Sequitur capitulum etiam in Laudibus, & alijs minoribus Horis, quod est lectio breuis, de qua eadem ratio est, quę de alijs lectionibus, semperque ex scripturis sumitur: de quibus capitulis agitur in Concilio Agathensi relato *in c. conuenit, de consecr. dist.* 5. vbi priùs dicitur studendum esse, sicut vbique fit, vt post antiphonas collectiones per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur; ita enim legitur in ipso Concilio, non collationes, vt legit Gratianus. Et postea additur in conclusione: Matutinarum, Vespertinarum, & Missarum post hymnos capitula de psalmis dicantur. Vbi Gratianus reponit *capitula*. Tandem antiphona est breuis sententia, quæ psalmo cantando præmittitur, quæ sæpiùs continet, aut versum aliquem eiusdem psalmi, aut sententiam aliquam vtilem in laudem Dei, *d. cap. conuenit*: & Amalarius *lib. 4 de offic. Eccles. cap.* 7. ait: *Ideò antiphonam inuentam esse, vt secundùm illius modulationem, seu symphoniam cantus totius psalmi sumatur, & ita totus Chorus illa vniatur.* Antiphonis coniungi potest Inuitatorium, quod specialiter in principio Matutini præmitti solet. Prosequuntur alia de materia proxima diuini officij, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de horis can. c.* 2. Herrera *de orig. diuin. off. c. 5 cum seq.*

Vnde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm officium diuinum magna cura ab ecclesia sit dispositum, & per horas distributum, ex mysticis canonibus, & significationibus suprà adductis; & iniunctum officium illud presbyteris, & alijs Ecclesiæ ministris, vt etiam populus possit in Ecclesia conuenire ad lectiones, & alias orationes audiendas; ideò in præsenti docetur, vt parochus per se, aut scholarem horis competentibus diuinum officium psallat, & postea, si voluerit, exeat ad opus rurale. Circa hanc autem obligationem recitandi horas canonicas plura congesserunt ex Moralistis Trullench *in præcept Decal. lib. 1. c.* 7. Fagundez *eod. tract. in præcept. 5. lib. 5. c.* 32. Castropalao *tom 2. tract. 7. disp. 1. punct. 1.* Machado *lib. 2. p 3. tract. 1. docum. 5.* Fragoso *tom. 2 de regim lib. 10 disp.* 22. Hieronymus Garzia *in summa, tractatu 2. per tot.* 21 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa D. Paulo; non enim vult Apostolus sine intermissione esse orandum, vt non liceat intermissa oratione aliud aliquando operari: qui fuit error Adelphi, & Alexandri hæreticorum, qui authoritates illas Sanctorum Pauli, & Lucæ perperam accipientes, asserebant numquam esse operandum, sed semper orandum. Respondetur enim duplici modo. Primò cum sanctu Nilo *in lib. Parænitica*, qui extat *tom 5. biblioth. PP.* vbi disserens de hoc præcepto orandi sine intermissione, inquit ex Sacra Scriptura: *Ignauia multorum in arctum nos coegit quibusdam præceptis, quæ maiora quàm pro viribus, apparent; tum vt studium nostrum orandi quoad fieri posset, intenderet; tum vt occasionem elationis subtraheret, quasi sublata spe vltra faciendi, quàm præceptum erat, præcipienda aliquando aliquid, quod prima fronte vires nostras superare videatur, quale est orare sine intermissione. Itaque Apostolus dum sine intermissione orare præcepit, quoad fieri potest, studium orandi intendere dumtaxat præcipit.* Secundò respondeo, quod præceptum Domini semper orandi quadamtenus sancta Mater Ecclesia credit se adimplere, cùm per suos ministros statis temporum interuallis publica laude Deum celebrat, vt docuerunt D Augustinus *lib. de hæresibus, hæres. 57. ep.* 525. Glossa ordinaria *in d. c. 18. D. Lucæ*, Nicolaus I *ad consult. Bulgar. q.* 65. quorum auctoritates congesserunt Stanislaus Osius *de cærem. c.* 91. Tho Bozius *de signis Eccl. lib. 9. c. 52 n.* 3. & id docet expressè Sedulius *in ep. Pauli ad Roman* vbi ita ait: *Dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis orationibus quotidie iuxta ritum ecclesiasticę traditionis, psalmodijs precibusque consuetis Dominum rogari, & laudare non desistit.* Sanctus Eligius *ho. 15.* Beda *in c 18. D. Lucæ.* Nec obstat auctoritas D. Clem. *d. lib. 7. c.* 75. nam dum Sanctus præcipit ter die orare, iubet orare quam frequentissimè possimus; ita vt cùm rarissimè, ter saltem oremus: nec enim nouum est, vt sub ternario numero multitudo contineatur, & hoc in honorem sanctissimæ Trinitatis constitutum, vt exponit Turrianus *ad D. Clementem d. lib. 7. c.* 25. 22 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

b

CA-

CAPVT II.

Ex Concilio a *Triburiensi.*

QVidam etiam laicorum, & maximè matronæ, habent in *b* consuetudine, vt per singulos dies audiant Euangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de Sancto Michaele: ideò sancitum est in eodem Concilio, vt vlterius hoc non faciant, nisi suo tempore, & nisi aliquis velit audire propter reuerentiam Sanctæ Trinitas, non pro alia deuotione. Sed si voluerint, vt sibi Missæ *c* cantentur de eodem die, audiant Missas pro salute *d* viuorum, vel defunctorum.

NOTÆ.

1 a T*Ribariensi.*] Ita etiam legitur in secuoda collectione, *sub hoc tit. de suffragijs*, *c.* 2. sed in Concilijs excusis non reperitur hic canon; refertur autem io Concilio Salegustadensi celebrato anno 1022. tempore Benedicti Pontificis pro reformatione disciplinæ ecclesiasticę, vbi *can* 10 ita legitur: *Quidam etiam laicoram, & maximè matronę, habent ia coasuetudine, vt per singulos dies audiant Eaangelium, la principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Triaitate, aat de sancto Michaele; & ided saacitam est ia eodem Coacilio, vt hoc vlteriùs uon fiat, nisi suo tempore, & nisi aliquis fidelium audire velit pro veuereatia Sanctę Triaitatis, noa pro aliqua diuinatione; & si volaerias, vs sibi Missæ cauteatur, de eodem die audiaut Missas, vel pro salute viuorum, aut pro defunctis.* Hulus canonis meminerunt PP. Concilij Coloniensis 1. tempore Pauli III. anno 1536. his verbis: *Mos iaoleuit uon admodum improbaadus, vt diebus Domiaicis toto fermè anno officium Missæ, vel de sacrosancta Triaitate, vel de Spiritu sancto dicatar Nobis satius videtar, vt quæ prisca Ecclesiæ siagulis Dominicis peculiaria fecit, obseruentar. Quod si illorum loco alia vsurpanda erant, videtur quod de resarrectione Domini est, diei Domiaico magis conueaire, quòd dies illa potissimum resarrectioni dedicata sit. Nec igaoramus, aoa absque causa ia Coacilio Triburiensi coastitutum, ne propter Missas peculiares Missa qaam de feria vocamus, prætermittatar.*

2 b *Consuetudine.*] Superstitiosè quidem; non qula credebant, non posse mori sine pœnltentia eo die, quo lectioni illius Eoangelij intersuerant; sed qoia optabant futura prædicare, aut occulta scire, & credebaot audito Euangelio, se id assequuturas, vt ex ipso caoone facilè cooltat, & notauit Herrera *de orig Missæ, lib. 3. capit.* 26. vbi miros effectus ex lectione huius saocti Euaogelij expertos refert: cui etiam sententiæ adhæret Lantdmerer. *de veteri cler. mon. lib 2. cap.* 81. *ad siaem*. Etiam ob similem soperstitionem prohibet Concil. Trident. *sess de sacrif. Missæ, c.* 8. certarom Missarum numerum, his verbis: *Quaraadam verò Missarum, & caadelarum certam numerum, qui magis à superstitioso caltu, quàm à vera religione iauentus est, omninò ab Ecclesia remoaeaat, doceantque populum quis sit, & à quo potissimum proueuiat sanctissimi baias sacrificij tam pretiosus, quàm cœlestis fructus.*

c *Caatentur.*] Licèt iam temporibus hulus Concilij in vsu esset Missę sacrificium publicè caotare, vt probat
3 Vicecomes *volum. 2. de Missæ ritibus, lib. 5. cap* 7. tamen In præsenti non accipias Missam cantare prout sonat, sed potiùs pro Missam dicere. Galli enim prioatas Missas, priuatimque recitatas etiam cantari dicebaot, à solemoiori, & digniori celebratiooe: quo modo accipit caput 28. Pœnit. Rom. *tit* 9. in illis verbis: *Item qui ieiunare noa potest, & obseruare, quod in Pœnitentiali scriptum est, faciat quod Sanctus Bonifacius constituis: pro vno die, quem in pane, & aqua ieiunare debet, roges presbyterum, vt Missam caates pro eo.* Filesacus *de confessione aariculari, fol.* 676. & Intelligi potest textus *ia cap. taata, de simouia.*

d *Viuorum, & etiam defanctorum.*] Olim non solùm seorsim Missa offerebatur pro viuis, aut pro defunctis.
4 Robertus Archidiaconus in vita Sancti Aiberti monachi, apud Laurentlum Surium *tom. 2.* Ibi: *Factus autem presbyter duas in die celebrauit Missas pro viuis alteram, alteram pro defunctis.* Sed & simul pro viuis, & mortuis simul salutaris hostia offerebatur. Albinus Flaccus *lib. sacram* Ibi: *Missa pro salute viuorum, & requie mortaorum: Omuipoteus sempiterne Deus, qui viuorum dominaris simul, & mortuoram.* Obseruauit Vicecomes *de ritibus Missę volum. 2. lib. 4. c. 1.*

COMMENTARIVM.

EX præsenti canone communlter talis deducitur assertio: *Propser Missam peculiarem Missa propria de die nou est omitteada.* Non est alia similis decisio in iure, qua firmari possit: facit tamen Conciliom Colon. *anno* 5
1536. *p. 2. c. 7. Suat in clero, qui priuatis quibasdam affectibus moti, vel testameuto, vel vt vocaat, fandationibas, efficiunt vt noua festa præter Ecclesiæ auctoritatem solemuiter subinde celebreutur. Quod interim fis, vt preces boraria, ac reliqua publicè recepta, pro affectu cuiuslibet facilè noaentur, id quod nobis noa probatur.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa *de off. Parochi, p. 1. c. 51.* Vicecomes *lib. 3. de Missæ ritibus, c* 5. Diana *p. 5. tract. 2. res. 4.* Carolus Guicerus *de festis proprijs, lib. 4. cap. 21. quæst. 6.* Suarez *de sacram. disp 83. sect. 3* & *disp. 88. sect. 3.* Portel. *in addis. verbo Missa, §. 8* Dicastillo *de sacram. tom. 5. tract. 5. disp. 4. dub. 14.* Diaoa *2. p. tract. 14 res. 30. cum seq. & c. 4. tract. 4. res.* 39.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Cuilibet priuato sacerdoti liberum est Mis- 6
sam celebrare, vel non; nec tenetur diebus feriatis, aot festiuis præcisè Missæ sacrificium offerre, vt probant Gabriel, Sotus, Caietanus, Victoria, & alij, quos referunt, & sequuntur Fagond. *in primum Eccl præcep lib. 3. c. 15* Lugo *de Eucbar. disp 20. sect. 1.* Suar. *de sacram disp. 80. sect. 5. §. hæc res,* Tamburin. *de sacrif. Missæ, lib. 5. c. 6. §. 2.* Saussay *in Panopl sacerd. 2. p. lib. 5. ar. 2. §. 3. fol.* 534. Igitur multò magis liberum illi erit pro suo arbitrio hanc, vel illam dicere. Accedit, nam Missa votiua ea est, quæ non correspondet officio diei, sed pro voluntate dicitur, siue ipsius sacerdotis, siue eius, ad cuius nutum celebratur, vt eam definiunt Gauantus *p. 1 tit. 4.* Guicetus *de festis, lib. 4. c* 21. sed neglecto officio proprio ipsius diei, posse Missam votiuam dici, ipsi probant. Ergo & in præsenti casu ob votum, & deuotionem fidelium licitè celebrari poterat Missa de Sanctissima Trinitate, aut sancto Michaele, etiam diebus non proprijs.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens 7 Missæ etymologia.
assertio, pro cuius expositione sciendum est, Missam aliquando significare diem festum, in quo celebratur; nam In Concilio Pistensi, *cap.* 3 legimus, ijs qui furto, vel alijs sceleribus se obstrinxerant, pœnitentię, ac reconciliationis terminum sancti Remigij Missam, id est eius celebritatem, pręfinitam fuisse, ibi: *Commuai placito constituimus, vt vsque ad Missam S. Remigij, hoc est. Kal. Octob. spatium babeant illi, qui in istis temporibus istas deprędationes, & alia malefacta criminaliter, & publicè fecerunt, vt inde apud eos, quibus malefecerant, se pacificent.* Et *lib. 2. cap.* 58. ibi: *De moneta verò vnde iam per tres annos, & admonitionem fecimus, & tempus, quando vna teneretur, & aliæ omnes cessarent, constituimus, hoc omnibus uotum esse volumus, quoniam vt absque vlla excusatioae citò possis emendari, spatium vsque ad Missam sancti Martini dare decreuimus.* Et *c.* 20. ibi: *Vt vbi pontes antiquitus fueraut, & in bis locis, vbi tempore geuitoris aostri, ipso iubeute, diuersarum aecessitatum causa facti, omninò absque vlla dilatione ab bis, qui eos tunc fecerunt, restituaatur, & renoueutur, ita vt ad Missam sancti Andreæ renouati fiant.* Et qoia præcipuè hoc sacrificium die Dominico offertur, Dominicum appellatur in auctoritatibus congestis à Cerda *ia notis ad Tertull. ad vxo-*

ad vxorem, n. 37. Bouio *tom.* 1. *Rom. Subter. lib.* 1. *c.* 31. Nonnunquam etiam accipitur pro mercato, vt probat Vicecomes *lib.* 1. *de Missæ ritibus, c.* 1. ponitur pro diuino officio in Concilio Valentino, *can* 1. pro ipsis precibus, & collectis in Concilio Mileuit. *can.* 12. pro re diuina in auctoritatibus congestis à Sauarone *ad Sidonium lib.* 5. *ep.* 17. Sed frequentiùs sumitur, vt hodie vulgò, pro ipso sacrificio. Quæ acceptio primis Ecclesiæ temporibus cœpit, si quidem D. Clemens *ep.* 3. ait: *In alijs locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, &c.* Nec ita hoc sacrificium dictum est ab Hebraico verbo *Missas*, vt voluit post alios Coriolanus *in breuiario, anno* 34. quam sententiam doctè refellit Vicecomes *d. lib.* 1. *c.* 4. sed à dimissione, quia olim catechumeni ante consecrationem mittebantur, quasi eorum Missa finita, vt hodie in fine dimittitur populus per Diaconum. D. Isidor. *lib.* 6. *orig. c.* 16. ibi: *Missa tempore sacrificij est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Leuita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras.* Et etiam Diaconus clamabat, qui non communicat, det locum: probat Haæphtenus *in vita S. Benedicti, c.* 13. Et ita fuit, vt nomen Missa, quod denotabat sacrificij finem, pro ipso sacrificio acciperetur. Concil. Carthag. *can.* 84. Rabanus Maurus *de instit. cler. cap* 32. Illustrant Gothofredus *in l.* 3. *C. Theodos. de proximis Comitibus*, Menardus *ad concord. regul. c.* 28. §. 7. Brauo *in not. ad regulam S. Benedicti, c.* 17. Lantdmeter. *lib* 2. *de veteri mon. c.* 78. Beyerlinch *verbo Missa, tom.* 7. Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.*, Thophilus *tom.* 6 *in Achatist.* §. 3. *fol.* 487. Conradus Kling. *lib.* 4. *loc commun. c.* 22. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 2. §. 1. Couar. *lib.* 4 *var. c.* 22. vbi Vtellus, Loaysa *in can.* 1. *Concil Tolet.* 12. Baronius *anno* 34. *num.* 59. Vicecomes *vbi suprà, cap.* 4 & 5. Ioan. Scottia, Antonius Monchiacenus, & Gaspar Cassalius *de sacrif. Missæ*, plures congesti à P. Henao *eod. tractat. disputat.* 1. *sect.* 1. *num* 4.

Secundò sciendum est, Missam debere cum horarijs diuini officij laudibus, de quibus egi proximo commenta-
8 De diuersis Missis. rio, conuenire; ideòque pro varietate dierum iam olim diuersas fuisse præscriptas Missas legimus, ita vt Missa vnius diei diuersa esset à Missa alterius. Pelagius Pontifex II. *epist. vlt.* ibi: *Sacram ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes, inuenimus has nouas præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retrò veritas in Romana Ecclesia hactenas seruauit.* Vbi notanda sunt illa verba, *longa retrò veritas*, quæ hanc consuetudinem diuersarum Missarum multò altiùs quàm Pelagij ferat ætas, repetendam esse demonstrant. Vigilius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 5. inquit: *Ordinem precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festiuitate significamus habere diuersum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festiuitas; singula capitula diebus apta subiungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 2. Vnde non solùm vnicuique diei Dominico propria Missa præscripta fuit, vt probat Vicecomes *d. lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 3. verùm etiam diebus feriarum peculiares Missas præfinitas fuisse constat ex Vualfrido Strab *de reb. Eccles. cap.* 20. vbi ita ait: *Alij omni Dominico, vel omni Sabbatho apud Orientem, & Hispanias Missas facientes commemorationem passionis Dominicæ omni septimana, si facerent, sufficere credebant*, &c. Ex Pelagio suprà relato, & ex eo, quia D. Hieronymus pluribus in locis sui comitis, seu lectionarij eius rei meminit; nam cùm sibi proposuisset Lectiones, & Euangelia, quæ quotidie anno vertente recitanda essent, nobis aperire, diuersa vtique singularum hebdomadarum quartæ, & sextæ feriæ assignat: quod argumento est, earundem feriarum proprias Missas fuisse. Probat Vicecomes *d. lib.* 3. *capite* 11. diebus etiam quadragesimalibus peculiarem Missam fuisse statutam, constat ex Pelagio suprà relato, & ex Concilio Matisconensi, *canon.* 9. ibi: *Vt à feria sancti Martini vsque ad natalem Domini, secunda, quarta, & sexta sabbathi ieiunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.* Et Rupertus Abbas *de diuinis officijs lib.* 4. cui titulum affixit de Euangelijs, & Epistolis feriarum Quadragesimæ, in quibus sibi concordent, *cap.* 14. & sequentibus agit de omnibus ferijs Quadragesimæ vsque ad Dominicam 5. Etiam Aduentus tempore peculiares Missas fuisse præfinitas, probat Vicecomes *dict. libro* 3. *cap.* 14. *per totam*.

His præmissis de Missia diebus Dominicis, & ferijs
hebdomadæ assignatis, deueniamus ad eas, quæ festi- **9 De Missis Sanctorũ.**
uitatibus Sanctorum, seu eorum natalitijs celebrandis præfinitæ sunt. Et in earum anniuersaria die propriam cuiusque sancti Missam celebrari, constat ex D. Cypriano *epist.* 34. *ad Clerum, & plebem*, qui dum Celerinam, atque Laurentium laudat, quòd martyrij palmam illustri triumpho promouerint, hæc inquit: *Sacrificia pro eis semper, vt meministis, offerimus quoties Martyrum passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.* Quæ quia satis apertè rem, quam agimus, ostendunt, in eorum explicatione nequaquam immorabor. Item *epist.* 37. *ad Cler.* mentionem faciens sacrarum tabularum, quibus consignabantur dies, ac nomina eorum, qui ob Christi testimonium colliso capite victores occubuissent, ita scribit: *Tertullus fidelissimus, & deuotissimus frater noster, pro cætera solicitudine, & cura sua, quam fratribus in obsequio operationis impertit, scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, vt celebrentur hic à nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiscum Domino protegente celebrabimus.* Quo testimonio nihil clarius, illustriusve afferri posse arbitror, cùm ritus ille Sanctis litandi, veluti penicillo expressus fuerit. Et Sanct. Augustinus *lib.* 8. *de Ciuitat. Dei, cap.* 26. cùm probare instituisset cœlestia sacrificia, quæ Sanctos colendi gratia quotidie in Ecclesijs celebrantur, non Sanctis ipsis, verùm Deo offerri, in hunc modum loquitur: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & Martyres, & homines fecit?* Quæ verba, vel præsentem disputationem stabiliunt, vel nescio quid stabiliendæ satis sit. Multaque alia, tum ipse Augustinus, tum alij scriptores testimonia suggerunt, quæ quòd in re perspicua verser, à me omittuntur. Non patiar tamen silentio præteriri (quod ad hanc quæstionem illustrandam pertinet) ipsas Missas de Sanctis anniuersaria die celebrari solitas esse. Cuius probationem duco ex illis Tertulliani verbis suprà citatis, *annua die*; & Cypriani, *anniuersaria commemoratione*. Nec desinam admonere, peruetus etsi fuerit Missarum de Sanctis in Ecclesia consuetudo; tamen quadraginta diebus pœnitentiæ dictis olim eius generis nullam confecisse priscos religionis Christianæ cultores. Qua de re, ne dubitandi locus subsit, maximo est argumento, quod Concilij Laodicensis capite 52. legimus, vbi præcipitur, ne quis eo tempore nuptias, vel martyrum natalitia celebrare audeat; illius quippè hæc sunt verba: *Quod non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.* Dicentur verò *natalitia*, dies Sanctorum religioni consacrati, quòd illi ex angusto ærumnosæ vitæ curriculo in illa æternitatis immensa spatia educti, iucundè, ac beatè viuant cum Christo. Si verò tunc festos dies Sanctorum celebrare haud fas erat, multò minùs de Sanctis Missam conficere, cùm hæc præcipuus sit cultus, quem illis Christiani exhibere possint. Eodem etiam pertinet, quod in Sanct. Hieronymi comite, seu lectionario, nulla lectio; atque in B. Gregorij antiphonario nulla antiphona continetur ad Ecclesiasticum quadraginta dierum officium spectans, quæ Sancti alicuius mentionem faciat; cùm omnium dierum alicui Diuo sacrorum, qui in alia tempora incidunt, statas tum lectiones, tum antiphonas in ijs expressas legamus. Atque vt apertius hoc sit, addam Martini testimonium relatum *in c. non licet*, 33. *quæst.* 4. vbi ita cauetur: *Non licet in quadragesima natales Martyrum celebrare, sed tantùm in sabbatho, & Dominica, pro commemoratione eorum oblationes offerre, sed natalitia, nec nuptias liceat in Quadragesima celebrare.* Quæ verba illius moris adeò plena sunt, vt qui in dubium vocare velit, planè amens sit. Quem canonem latè exponit Filesacus de *Quadragesima cap.* 13. S. Vigil. Pont. *ep.* 1. *cap.* 5. in illis verbis: *Quotiens verò Paschalis, aut*

Ascen-

Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festiuitas, singula capitula diebus apta subiungimus, quibus commemorationem sanctam solemnitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus. Immò si duo Sancti in eadem die celebrandi erant, duplex Missa legebatur, vt probat Vicecomes *d. lib. 3. cap. 7.*

Vltra Missas istas suis diebus, & temporibus statutas, erant aliæ votiuæ, quæ ita dicebantur, quia pro sacerdo-
50 De Missis votiuis. tum voto recitabantur, de quibus Constantinus Presbyter in vita Sanct. Germani Episcopi, titulo Altissiodor. *cap. 16.* ibi: *Sancti Episcopi Peregrinus, & Amator, prius quàm discedant, Missas sibi votiuas celebrari.* Earum autem duo erant genera: aliæ certum diem habebant, aliæ verò quouis die celebrari poterant, prout sacerdotis voluntas, aut necessitas tulisset. Ad primum genus Missarum votiuarum spectant Missa de Angelis, de Trinitate, de Sapientia, quæ feria secunda celebrabantur. Micrologus *in obseru. Eccles. cap. 60.* ibi: *Sciendum autem, quemdam Albinum Magistrum Caroli Imperatoris, rogatu Bonifacij Archiepiscopi, vt aiunt, Missales orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de Sapientia, in tertia de Spiritu sancto, in quarta de Charitate, in quinta de Angelis, in sexta de Cruce, in Sabbatho de sancta Maria.* Prosequitur latè Vicecomes *d. lib. 3. ex cap. 16. vsque ad 22.* Ad secundum genus Missarum votiuarum pertinent Missæ pro aliqua necessitate, seu molestia institutæ, veluti pro bello auertendo, paceque impetranda, pro frugibus terræ, pro pluuia postulanda, aut pro tempestate repellenda, de quibus agit idem Vicecomes *dicto lib. 3. ex cap. 22. vsque ad 25.*

Vnde apparet ratio præsentis textus; nam cùm ita sedulò Ecclesiæ PP. singulis diebus Missas proprias, & pe-
11 Traditur ratio decidendi. culiares præscripserint, & statuerint, non licet sacerdotibus propria voluntate, aut pro audientium libito Missam proprij diei omittere, & aliam recitare horis canonicis incongruam, & non consonam. Vnde D. Carolus in suis actis Ecclesiæ Mediolan. diligenter monet, vt eam quisque presbyter celebret Missam, quę cum sacro penso diuinarum laudum maximè congruat: quas constitutiones si in mentem reuocarent nonnulli sacerdotes, nunquam eò temeritatis delaberentur, vt sacrum funebre, vel aliud simile, etiamsi nulla Ecclesiæ requirat necessitas, singulis fermè diebus celebrarent, turpi cupiditate celeriter absoluendi Missam, vt ad negotia secularia se conuertant. An verò peccet, qui neglecta propria Missa ipsius diei, aliam celebrat, disputant Moralistæ: & communiter placet, curandum esse, ne fiat; si tamen saluo contemptu, & absque animo introducendi nouum ritum id fiat, peccatum veniale committit, propter violationem rubricæ Missalis. Tamburin. *de sacrif. Missæ, lib. 2. §. 1. c. 6.* Licèt eo etiam casu non improbabiliter teneant Suar *de Sacram. disput 83. sect. 3.* nec peccatum veniale committi. Nec tandem obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam non rectè sequitur ex eo, quod quis non teneatur ad aliquid peragendum, illi licere illud facere quomodo velit; quis enim dicet: Non teneor die profesto sacrificio Missæ interesse: ergo sedens, & incompositus, aut sine attentione interesse possum. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam id procedit in Missis votiuis, quæ ex iusta causa dici possint, omissis proprijs ipsius diei, de quibus suprà egi. Non tamen inde infertur, pro libito celebrantis, vel audientium posse Missæ sacrificium mutari, vt etiam ex speciali priuilegio ab aliquibus pijs viris factum legimus; nam scribit Cantiprat. *lib. 2. Apum, cap. 29. num. 12.* Sacerdotem, qui semper de Beata Virgine sacrum faciebat, cùm esset à S. Thoma Cantuariensi suspensus à Missæ celebratione, iussu Deiparæ fuisse restitutum, & deuotioni suæ seruire permissum. Simile est, quod refert Sebast. Roulart *c. 9. Parebeauæ, n. 30.* Rursus apud eundem Cantiprat. *lib. 2. c. 53. n. 24.* alius qui semper pro defunctis Sacrum faciebat, cùm æquè ab Episcopo iuberetur ritui præscripto parere, diuino visu interueniente permissus est pergere. Affine est, quod ex Petro Cluniac. referunt Auctor Lauacri conscientiæ *c. 5.* Coluenerius *ad locum proximè adductum Cantiprat.* qui subdit, propter paucorum priuilegia non esse recedendum ab ornatissima dispositione Ecclesiæ.

Sed suprà traditis obstat textus *in c. hoc attendendum, de consecr. dist. 1.* qui tribuitur D Gregorio *in libris Capital. c. 45.* vt refert Vicecomes *lib. 3. de Missæ ritibus, cap. fin.* 12 Exponitur c. hoc attendendum, de consecr. dist. 1.
à Burchardo verò *lib. 2. decreti, c. 54.* Carnotensi *p. 2. c. 119.* citatur ex dictis D. Augustini: sed rectiùs iam notauit Filesacus *de orig. parœc. c. 6* textum illum esse Theodulphi Aurelian. Episcopi, qui floruit imperante Ludouico Pio, *in ep. ad Presbyteros, seu parochos Aurel.* in illis verbis: *Et hoc attendendum est, vt Missæ peculiares, quæ in diebus, seu in quibuslibet festiuitatibus à sacerdotibus fiunt, non ita publicè fiant, vt per eas populus à Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahantur.* Ex quibus apertè deducitur, diebus Dominicis, & alijs festiuis licere presbyteris peculiares Missas celebrare. Pro cuius textus expositione sciendum est, inter alias Missarum diuisiones, illam præcipuè dari, quod aliæ sint Missæ publicę, in quibus publicè, & solemniter populus conuenit; aliæ priuatæ, seu peculiares, quę à presbyteris sine plebis conuentu celebrantur. Priores non nisi hora tertia, & in Ecclesia parochiali, vbi populus diebus Dominicis, & festiuis olim conuenire debebat, iuxta tradita suprà *in c. vt Dominicis, de parochijs*, celebrari valebant, de quibus agitur *in can. 6 Concil. Africani*, ibi: *Non licere presbytero in publica Missa quemquam reconciliare.* Et eas vitandæ turbæ, & strepitus semouendi causa fieri prohibuit in monasterijs Gregorius Magnus in Concilio Later. celebrato pro quiete, & libertate monachorum, in illis verbis: *Missas quoque publicas in cœnobijs fieri omni modo prohibemus, ne in seruorum Dei recessibus, & eorum receptaculis vlla popularis conuentus præbeatur occasio, quia non expedit animabus eorum.* Facit Carnot. *epist. 108.* ibi: *Denique si causam huius accusationis requiras, constat manifestè inde, quod interdicente Sedis Apostolicæ decreto, non potest Turonensis Archiepiscopus in maiori monasterio publicas Missas celebrare.* Peculiares verò Missæ, quia priuatim dicebantur, ideò iubet Theodulphus, vt tali hora celebrentur, vt populus non distrahatur à Missa parochiali, vbi conuenire debebat. Quod accuratiùs cautum fuit in Concilio Senonensi celebrato temporibus Francisci I. vbi *canone 15.* ita legitur: *Item ne populus distrahatur à Missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei Ecclesiæ, prohibemus ne in capellis ab antiquo etiam Episcoporum auctoritate fundatis aliæ Missæ celebrentur, quàm illę, quę de fundatione extiterint; & si quę sint missę, quę ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur nisi post Missam parochialem.* Non enim in dicto canone agit Theodulphus de Missis peculiaribus eo sensu, quo in præsenti Missæ peculiares accipiuntur pro diuersis Missis ita statutis specialiter illis diebus, sed pro Missis priuatis peculiariter à presbyteris celebratis absque populi conuentu, de quibus plura adduxerunt Suarez *aduersus Regem Angliæ lib. 2. capitul. 6.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap. 82.*

Opponi etiam potest text. *in c. significatum, de preb.* iunctis ibi adductis.

CAPVT III.

Innocent. III. a *Vigornien. Episcopo.*

COnsuluisti nos, vtrum presbyter duas Missas in eadem die valeat celebrare. Super quo tibi duximus respondendum, quod excepto die [b] natiuitatis Dominicæ, nisi causa [c] necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die vnam Missam solummodò celebrare.

NOTÆ.

a *Vigorniensi.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*1. de diœcesi Vuigorniensi nonnulla notaui *in capite 9. de elect.*

1 b *Die natiuitatis Dominicæ.*] De cuius solemnitate egi *in cap. fin. de ferijs.* Inter priuilegia autem huius magni diei illud præcipuum est, vt in eo tres Missæ à quolibet presbytero celebrentur, post D. Thomam 3. *p. quæst.* 83. *artic.* 3. *ad* 2. tradunt Sotus *in* 4. *distinct.* 13. *quæst.* 2. *artic.* 2. Vasquez 3. *part. in* 3. *part. disputat.* 232. *cap.* 5. Suarez *in eadem parte, disputat.* 80. *sect.* 3. Vicecomes *vol.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 3. *cap.* 26. Seuer. Binius in *notis ad Thelesphorum Papam, tom.*1. *part.* 2. *Concil.* Salcedo in *praxi, cap.* 35. A quo tamen Pontifice hæc trium Missarum solemnitas statuta fuerit, non satis constat apud Interpretes. Seuerinus Binius *vbi suprà*, existimat auctoritate Thelesphori Papæ, relata *in cap. nocte* 48. *de consecr. distinct.* 1. id constitutum fuisse, quia in eo textu ait Thelesphorus: *Nocte sancta Missas celebrent presbyteri.* Quibus verbis tres Missas celebrari posse vulgò receptum fuit; quia pluralis appellatio in tribus verificatur, *l.* 1. *ff. de optione legat. l. vbi numerus, ff. de testib.* Sed hæc sententia non placet; tum quia similis locutio etiam in singulari verificari solet, *l.* 1. *§. familia, ff. de vi & vi armat.* tum quia Thelesphorus *in d. cap. nocte*, non tam solemnitatem trium Missarum statuit, quàm vt presbyteri in eadem nocte Missas celebrent, vt notauit Vasquez *d. disput.* 232 *quæst.* 3. *num.* 31. quod præceptum cùm imponeretur omnibus presbyteris, necessariò plurali verbo vtendum erat. Nec in præsenti textu, vbi de eadem solemnitate agitur, exprimitur numerus Missarum, nec auctor huius solemnitatis, seu concessionis. Quare verius credo, Thelesphorum Papam, qui Ecclesiam rexit ex anno 142. hanc solemnitatem trium Missarum statuisse, vt tradunt D. Gregorius *in homil. de natali Domini*, Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.* 21. ibi: *Thelesphorus IX. in ordine Romanæ Sedis Episcopus, in natali Domini tres Missas celebrari instituit.* Et licèt ea constitutio non extet; tamen ab eo tempore receptum est in Ecclesia, vt in hac magna solemnitate tres Missæ à quolibet sacerdote celebrentur. Huius autem priuilegij, seu solemnitatis rationes duas afferunt Interpretes. Primam, vt ita per tres Missas tres mundi status significentur. Primus legis naturæ, qui durauit à mundi creatione vsque ad Moysem: secundus legis scriptæ, qui permansit à Moyse vsque ad Christi mortem: tertius status legis gratiæ, quæ à Christo Domino cœpit, & vsque ad consummationem sæculi permanebit. Hugo à Sancto Victore *lib.* 3. *de speciali Missar. obseru. cap.* 5. ibi: *Ante legem, & sub lege Christus in figura iam immolatur; vnde vt per commemorationem figurarum veritas probabilior existat, semel in anno, scilicet in natiuitate Domini, constituit Ecclesia intra natalis diei spatium ter Missam celebrari: primò in nocte, secundò sub auroram, tertiò de die. Tempus ante legem quasi nox fuit, nec lege, nec Prophetis, nec alia prædicationis lege illustratum. Tempus sub lege quasi aurora fuit, nec penitus carens lege, nec plenam eam habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Missa tempus ante legem, secunda tempus sub lege commemorat, quia in vtroque Christi immolatio in figura præcessit: in tertia Missa vera lux aduenisse monstratur, cùm dicitur: Puer natus est nobis.* Secundam rationem adducit D. Thomas *d.* 3. *part. quæst.* 53. *art* 2. *ad* 2. quia triplex natiuitas in Christo Domino considerari potest. Prima æterna, qua Verbum à Patre generatur, iuxta modum quem exponit Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 7. *de Christo, cap.* 9. *& seq.* Secunda carnalis, qua natus est secundùm carnem ex B. Maria Virgine. Tertia spiritualis, qua quotidie spiritualiter nascitur in cordibus iustorum, quos illuminat viua fide, vt dicitur *in epist.* 2. *D. Petri, cap.* 1. Christus nascitur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Ad has igitur tres natiuitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex sacrificium offerri à quolibet sacerdote Ecclesia instituit, scilicet vt natiuitas secundùm carnem celebretur per Missam, quæ media nocte dicitur: natiuitas spiritualis, quæ illuminat hominum corda, per Missam in aurora dictam significatur: denique generatio æterna per tertiam Missam, cui præscriptum est Euangelium D. Ioannis, quod incipit, *In principio erat verbum.* Diciturque die, propter illud psalmi 109. *In splendoribus Sanctorum genui te.* Vnde cognoscitur, quod olim, non quemadmodum nunc à plerisque sacerdotibus fit, vna alias Missas subsequebatur, sed sicut in præcipuis Ecclesiis, quæ Canonicorum collegio insignitæ sunt, seruari solet, vna media nocte, altera prima luce, tertia summo die conficiebatur, vt probat Vicecomes *d. lib.* 3. *volum.* 3 *cap.* 27. De his tribus Missis plura alia adducunt Diana *part.* 11. *tract.* 4. *resol.* 43. Tambur *lib.* 1. *de Missa, cap.* 6. *§.* 3. *nu.* 6. P. Henao *eod. tract. disp.* 22. *sect.* 3.

b *Causa necessitatis.*] Nec tunc expressit Innocentius, an duas, vel tres, seu quatuor Missas dicere liceat; licèt consultatio Episcopi Vuigorniensis esset, vtrum duas tantùm vna die celebrare liceret: idem placuit Didaco à Tapia *quæst.* 11. *de Eucharist. artic.* 5. Suario *de Sacram. disputat.* 80. *sect.* 3. Petro de Ledesma *cap.* 19. *de Eucharist.* contra Gregorium Lopezium *in l.* 50. *tit.* 4. *part.* 1. & alios congestos à Cenedo *ad Decret. collect.* 175. *numer.* 4. quod si suadeat causa necessitatis, fas erit celebrare non tantùm duas, verùm & tres, aut quatuor Missas, requisita quidem maiori causa ad tertiam, quàm ad secundam; ad quartam, quàm ad tertiam. Casus autem necessitatis, in quibus vni sacerdoti liceat in eadem die duas Missas celebrare, assignauerunt Moralistæ, sed non omnes sunt amplectendi. Primò affirmant nonnulli, ob paupertatem sacerdotis licere illi in eadem die bis celebrare: sed satis expressè casus hic refellitur *ex cap. sufficit, de consecr. distinct.* 1. ibi: *Qui verò pro pecunia, aut adulationibus sæcularium* (lege *oblationibus*) *vna die præsumunt plures celebrare Missas, non existimo euadere damnationem.* Secundam causam assignant Moralistæ, cùm post peractum Missæ sacrificium aduenit Princeps, Episcopus, aut multitudo peregrinorum in die festo. Sed etiam hunc casum reijciunt post Vasquez Tamburin. *de sacrific. Missæ, lib.* 1. *cap* 6. *§.* 3. P. Henao *eod. tract. tom.* 1. *disputat.* 22. *sect.* 4. Et certè casus hic metaphysicus est; nam si prædictæ personæ adueniunt antequam sacerdos sumat species ipsas panis & vini, facilius erit iterum recitare Missam, quàm aliam dicere: si autem post sumptas species, & ablutionem, quia sacerdos iam non est ieiunus, non potest aliam Missam celebrare. Idem de casu, in quo ob necessitatem infirmi vltimo languore depressi, vt viaticum accipiat, concedunt antiqui secundam Missam celebrare tenet Tamburinus *vbi suprà*: sed illum casum doctè explicat, & defendit P. Henao *vbi suprà*. Primus ergo casus, in quo ob necessitatem licet duas Missas celebrare in eadem die, datur cùm vnus parochus regit duas Ecclesias diuersis in locis; tunc enim in qualibet earum debet Missæ sacrificium in diebus festis celebrare. Concilium Emerit. *can.* 19. ibi: *In parochijs multæ sunt Ecclesiæ constitutæ, quæ à Fidelibus factæ, aut paucum, aut nihil de rebus videatur habere: sacerdotali ergo decreto presbytero vni plures extant commissæ; vnde cauendum est, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur Missæ: proinde salubri deliberatione censemus, vt pro singulis quibusque Ecclesijs, in quibus presbyter iussus fuerit ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre.* Docuit Filesacus *de orig. parœc. cap. fin.* & exponit P. Henao *suprà, num.* 3. qui idem admittit cùm adeò magnus est populi concursus, vt Ecclesia eum recipere non possit: ad quem casum probandum licèt communiter adducatur epistola 81. Leonis I. cuius pars refertur *in cap. necesse* 51. *de consecr. dist.* 1. his verbis: *Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoq; volumus custodiri, vt cùm solemnior festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodùm confluxerint, non recepti; cùm plenum pietatis, atq; rationis sit, vt quotiens basilicam, in qua agitur, præsentia noua plebis impleuerit, totiens sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possunt, nisi qui prima diei parte conuenerint.* Verius tamen credo, Pontificem in eo textu agere de iterando sacrificio Missæ in eadem Ecclesia, sed non ab eodem sacerdote. Olim enim in vna Ecclesia, ac vno altari vnica Missa tantùm celebrari poterat. Concil. 2

Altissiod. *can.* 10. ibi: *Non liceat super uno altario in una die duas Missas dicere*. Auctor libri Pontificalis de Pontifice Deusdedit ita ait: *Deusdedit constituit secundam Missam in Clero*. Vbi Scholiastes addit: *Quia tunc ad instar Graecorum non cantabatur in vna Ecclesia, nisi forsan vna Missa; quod magis aedificabat secundùm antiquos*. Quae consuetudo apud Graecos diutiùs inualuit, teste Bartholomaeo Georg. *in libello de ritibus Graecor.* ibi: *In magno numero sacerdotum, non nisi vnus in eadem Ecclesia sacra Missarum obit; reliqui se pro ministris gerunt*. Et apud Moscouitas, referente Sigismundo, in templis vnicum est altare, & in dies singulos vnicum quoque sacrum faciendum putant; immò & apud Latinos in coenobitarum Ecclesijs vna tantùm Missa offerebatur, etiã tempore B Francisci, vt constat ex epistola ipsius ad sacerdotes sui Ordinis, vbi ita ait: *Moneo praeterea, & exhortor vos in Domino, vt in locis, in quibus morantur fratres, vna tantùm celebretur Missa in die secundùm formam S. Romanae Ecclesiae. Si verò in loco plures fuerint sacerdotes, sit per amorem charitatis alter contentus audire celebrationem sacerdotis alterius*. Vbi notanda sunt verba illa, *secundùm formam Romanae Ecclesiae*, quae non ad vniuersalem Ecclesiae morem, sed ad singularem coenobitarum ritum referre oportet. Quoniam longè antè Sanctum Franciscum plerisque in Ecclesijs plures Missae vna die celebrari coeperant, vt exposuit Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missae*, *lib.* 3. *cap.* 29. Nec audiendus est Basilius Legion. *quaest.* 3. *scholast. in d. can.* 10. *Concil. Altissiod.* qui canonem illum ad praesentem prohibitionem de duabus Missis non celebrandis ab vno sacerdote in eodem die refert. Vnde Leo Pontifex *in d. cap. necesse*, ob multitudinem plebis dispensandum censuit, vt in vna Ecclesia iteraretur sacrificium Missae à diuersis sacerdotibus. Minùs audiendi sunt, qui iustam causam celebrandi iterum ab eodem sacerdote existimarunt, quando defunctus est tumulandus: nam licèt olim ex ea causa liceret iterare sacrificium Missae, vt probaui *in cap.* 1. *hoc tit.* tamen mos ille, qui durauit vsque ad tempora Sancti Norberti, teste Laurentio Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cler. cap.* 82. in desuetudinem abijt. Vnde aut iuxta veterem illum morem exaudiendi sunt Alfonsus Rex *in l.* 54. *tit.* 4. *part.* 1. D. Thomas 3. *part. quaest.* 80. *art.* 10. *ad* 2. ibi: *Sicut etiam in alijs diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Missae celebrantur in die, putà vna pro festo, alia pro ieiunio, vel pro mortuis, &c.* Vel accipiendi sunt de iterato sacrificio, non ab vno sacerdote, sed à diuersis. Prosequuntur alios casus aequalis necessitatis, vel similis, Tambur. & Henao *vbi suprà*, Hieronymus Garcia *in summa*, *tract.* 3. *difficult.* 2. *dub.* 5.

COMMENTARIVM.

3 PLures Missas eadem die celebrari ab vno sacerdote, iure diuino, aut naturali prohibitum non est, vt probat P. Vasquez 3. *part. in* 3. *part. disput.* 232. *cap.* 5. *num.* 42. Non enim repugnat naturae sacrificij, vt saepius ab eodem ministro offeratur, nec lege diuina prohibitum est, vt repetatur. Quare olim propter sacerdotum inopiam, cùm pauci ad sacrum presbyteratus gradum ascenderent, quilibet in eodem die plures Missas celebrabat, vt constat ex Concilio Toletano 12. *cap.* 5. transcripto à Gratiano *in cap. relatum* 11. *de consecr. dist.* 2. vbi non reprehenduntur sacerdotes, quia saepiùs in die celebrabant, sed quia in omnibus Missis non communicabant: & in Canonibus Concilij Triburiensis laudatur Leo Pontifex, quia septies, vel octies, nouiesque eodem die Missam offerret; quod & refert Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.* 21. dum inquit: Fidelium relatione virorum ad nostram vsque peruenit notitiam, Leonem Papam, sicut ipse fatebatur, vna die septem, vel nouem Missarum solemnia celebrasse. An tamen is Leo fuerit primus, vel tertius, examinat P. Henao *de sacrificio Missae tom.* 1. *disput.* 22. *sect.* 2. & in Concilio Saleguftad. celebrato anno 1022. *can.* 5. cauetur, vt vnusquisque presbyter in vna die non amplius quàm tres Missas celebrare praesumat. Sed aucto deinceps paulatim presbyterorum numero, contrarius mos inualuit, videlicet vt vno die dumtaxat vna missa celebraretur, praeterquam in praecipuis aliquot anni celebritatibus, *cap. sufficit*, *de consecr. distinct.* 1. Odo Parisiensis *Synodic. constit. cap.* 5. ibi: *Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate*. Idem cautum fuit in praesenti textu, & *in cap.* 10 *referenta, infrà hoc tit.* Concil. Londinense anno 1200. Oxoniense anno 1222. tempore Honorij III. celebratum: *Ad haec duximus statuendum districtiùs, ne sacerdos quispiam Missarum solemnia celebret bis in die, excepto die Natiuitatis & Resurrectionis Dominicae, vel in exequijs defunctorum, videlicet cùm corpus alicuius in Ecclesia eadem die fuerit tumulandum; & tunc prior Missa de die, posterior verò pro defuncto celebretur*. Herbipolense anno 1287. ibi: *Singulis presbyteris prohibemus, vt nisi vnam Missam, aut duas, in casibus à iure concessis, in die cantare, aut legere cum sacrificij celebratione praesumat*. Rauennat. 2. temporibus Clementis V. *rubric.* 9. *Cùm iuxta canonicas sanctiones vnicuique sacerdoti, quantumcunque digno, vnam tantùm Missam in die sufficiat celebrare, & valdè felix sit, qui Missam celebrat vnam, districtiùs prohibemus, ne quis de caetero nisi vnam tantùm in die celebret Missam, nisi in casibus à iure permissis*. Tolet. anno 1324. tempore Ioan. XX *cau.* 7. *Nullus insuper absque causa necessitatis, excepto die natiuitatis Domini, praesumat nisi vnam Missam celebrare in die*. Tolet. anno 1324. apud Binium *tom.* 3. *part.* 2. *Cùm enim institutum sit sacrificium Missae in memoriam Dominicae passionis, Christus autem semel passus sit, non debet bis in vna die ab eodem sacerdote offerri*. Accedit, eam sacerdotes suae tenuitatis conscij, maiori quàm par sit beneficio se ornatos existimare debent, si Dominici corporis semel in die conficiendi patestas illis sit. Illustrat Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 10. *artic.* 2. *§.* 2. Vasquez 3. *part. disput.* 232. *cap.* 5. Suarez, & alij Moralistae apud Henaum *d. tom.* 1. *disputat.* 22. *sect.* 1. Prado *de Eucharist. quaest.* 83. *dub.* 16. *§.* 4. Theoph. *tom.* 16. *in Heteroclita spirit. sect.* 1. *fol.* 6. Menard. *ad Sacram. D. Gregorij*, *fol.* 167. Salcedo *in praxi*, *cap.* 35. Petr. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 9. *cap.* 7. & *lib.* 4. *tit.* 6. *cap.* 2. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 82. Corlnlanns *in breuiario*, *anno* 140. Cresollus *lib.* 3. *Mystag. cap.* 28. *sect.* 3. Loaysa *in not. ad can.* 5. *Concil. Tolet.* Dartis *ad distinct.* 1. *de consecr.* D. Fr. Alfons. Vasquez à Miranda, Abbas sanctae Anastasiae, *de supplicatione ad Sanctissimum pro tribus Missis dicendis in die commemorationis Defunctorum*. Fuisse verò olim vsitatum, vt non solùm in die natalis Christi Domini, de quo suprà egi, verùm in alijs festiuitatibus, vt resurrectionis Domini, SS. Petri, & Pauli, Sancti Ioannis plures Missae celebrarentur, constat ex Strabone *de Eccles. offic. cap.* 21. ibi: *Romanorum vsus habet duas, vel tres interdum vnius solemnitatis facere Missas, vt in natiuitate Domini Saluatoris, & aliorum festis Sanctorum: & verè non esse absurdum crediderim, si dum plures in vna die faciendae sunt Missae, vnus sacerdos duas, vel tres necessitate, vel voluntate persuadente, celebret potiùs quàm quasdam dimittat*. Ad hoc accedit, quod totius vsus Ecclesiae habet saepiùs Missas pro viuis, pro defunctis, pro eleemosynis, & alijs diuersis causis: quod etiam officia his attributa testantur. Et licèt auctor ibi peculiares Sanctorum dies non exprimat, in quibus plures Missae celebrantur; tamē id ex aliorum testimonijs probandum est. Et primò in nocte resurrectionis Dominicae duas Missas celebrari, ex Fortunato, & Albino Flacco probat Vicecomes *d. lib.* 3. *cap.* 28. In comite autem, siue lectionario sancti Hieronymi, vbi die sancto Petro sacri mentio fit, Lectio vna, Euangeliumque legitur planè distinctum ab ijs, quae B. Pauli solemnibus adscribuntur: quod euidenti argumento est, duas Missas eorundem Sanctorum natali die confici solitas esse. Cuius rei simile argumentum colligere licet ex B. Gregorij antiphonario, diuersam Missae antiphonam vtrique sancto praefinientis: quod ipsum facit liber Sacram. dum B. Petri Missae orationem aliam, aliam S. Pauli enumerat. Idem S. Gregorius *eod. lib. antiphonar.* Missarum quę die festo S. Ioannis Apostoli conficiebantur, mentionem faciens, primam, & secundam nominat. Quare clarè significat, duas eo die Missas peractas esse. Gregorij verba haec sunt: *Sancti in prima Missa antiphona: Ego autem sicut oliua, &c. In secunda antiphona: In medio Ecclesiae*. Liber etiam Sacramentorum orationem vnam, quae albescente die; alteram, quae plena luce recitabatur, enumerat, ad duplicem hanc eiusdem diei Missam alludens: *VI-* (in-

(inquit ille) *Kalend. Ian. idest XXVII. die mensis Decembris, natale Sancti Ioanais Euangelistæ. In primo mane: Deus qui per os B. Apostoli tui Ioannis, &c. In die: Ecclesiam tuam Domine, &c.* Quæ Gregorij testimonia ad vtramq; Missam demonstrandam pertinent. De Missa verò, quæ prima luce offerebatur, præter Rodulphum Tungrensem *cap.23.* memioit Amalarius Fortunat. *de Eccles. offic. lib.4. cap.2* his verbis: *Similiter habemus officia constituta ia festiuitate Ioanais Euangelistæ, & Ioannis Baptistæ primò diluculo: qui vtrique ex vtero matris, idest ab accepto lumine huius mundi, in semetipsis sacrificium singulare quoddam Deo obtulerunt. Ioannes Euangelista obtulit ab initio huius lucis virginitatis sacrificium, Ioannes Baptista sacrificium abstinentiæ, qui nec vinum bibit, nec siceram, & Nazaræus permansit omni tempore.* Hæc ille, quæ vt Sancti Ioannis Apostoli duplicem Missam ostenderemus, allata sunt in medium. Verùm si rectè considerantur, insuper declarant in B. Ioannis Baptistæ natalitijs veteres sacram liturgiam Deo bis obtulisse. Ducimus autem argumentum ex eo, quod vox, *similiter*, copulanda est cum verbis superioribus, queis plores Christi nati Missas ostenderat, sicut eum consulentibus locum perspicuum est; & quia ibi appetentis diei Missam recenset, præter quam aliam quoq; celebratam esse, adducor vt credam, tum propter Sancti illius dignitatem, & excellentiam; tum præcipuè quia solemnioribus anni diebus hora tertia Missæ celebrabantur, vt alibi ostensum est. Sed cur coniecturas sequor, dum aperta testimonia suppetunt? Innumeræ sunt auctoritates, ex quibus id elici, probarique possit. Sed ego illustrioribus tantùm immorabor. In Lectionario quidem S. Hieronymi, dum B. Ioannis Baptistæ Missæ recensentur, hæc scripta sunt: *In vigilia S. Ioannis Baptistæ Lectio Hieremiæ Prophetæ, &c. Euangelium secundùm Lucam. Item alia lectio in prima Missa Isaiæ Prophetæ, &c. Euangelium secundùm Lucam, &c. Item in die sancto lectio Isaiæ Prophetæ, &c. Euangelium secundùm Lucam, &c.* Ordo Romanus de diuinis officijs, ibi: *In natali Sancti Ioannis Baptistæ ideò tres Missæ celebrantur, id est vna in vigilia eiusdem, duæ in die natiuitatis eius, quia tribus triumphis refulsit insignit, idest officio Præcursoris, Baptistæ ministerio, & quia Nazaræus ex vtero matris permansit.* Probant, & ita explicant Yepes *in chron. Benedicti, centur.5. anno 955.* Baronius *in Martyr. die 24. Iunij*, Vicecomes *de Missæ ritibus, d. lib.3. cap.28.* etsi aliter prædicta testimonia accipiant Azor *tom. 2. lib. 1. cap. 25. quæst. 1.* Theophilus Raynaud. *tom.10. tract. de gladio & pileo, fol. 590.* Hodieque io regno Valentiæ sacerdotes bis io die commemorationis Defunctorum Missam celebrare, refert Trullench in eodem regno scribens, *lib.3. de Sacram. cap.8. dub.10. num.3.* Sacerdotes ergo extra casus in iure permissos celebrãtes grauiter puniri per Inquisitores hæreticæ prauitatis, ad quos pertinet huius delicti punitio, ex Alfonso de Leone refert Hieronymus Garcia *de excellent. sacerd. difficult.2. dub. 5. num.2.* Quintanaduenas *tom.1. singular. tract.4. singul. 10. num.4.*

C A P V T IV.

Idem *Archiepiscopo a Bracharensi*.

COnsilium nostrum. *b Et infrà:* Insuper requisisti, vtrum in diebus *c* profestis in quibus *d* ad honorem Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & Sanctæ Crucis celebrare contingit, Hymnus *e* Angelicus, *f* Symbolum, ac *g* Præfatio propria debeant decantari, præsertim cùm in partibus tuis in honorem Beatæ Virginis in Sabbathorum diebus Missa solemniter celebretur. Ad quod vtique respondemus, quod apud nos in diebus profestis, cùm Missarum solemnia celebrantur in honorem Beatæ Virginis, neque Hymnus Angelicus, neque Symbolum decantantur; licèt in Missa propria Præfatio decantetur, vt inter commemorationem, & solemnitatem differentia ostendatur. Vnde *h* Te Deum laudamus, regulariùs dimittitur, quàm dicatur in Laudibus matutinis.

N O T Æ.

1 a B*racharensi.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.2.* De Bracharensi Lusitaniæ Metropoli plura adduxi *in cap. coram, de in integr. restit.*

b *Et infrà.*] Alia pars huius textus extat *in capite consilium, de obseru. ieiun.*

2 c *Profestis*] Sicut festi dies dicuntur illi, qui Deo dicati sunt, ita profesti appellantur illi, in quibus laborandum est. Macrobius *lib.1. Saturn. cap.16.* vbi ait: *Festi dies sunt Dijs dicati; profesti hominibus, ob administrandam rem priuatam, publicamque concessi.* Nonius Marcellus eos appellat à festiuitate vacuos. Vnde Plautus *in Aulul. actione 2. scen. 5.* ait: *Festo die si quid prodegeris, profesto agere liceat, nisi peperceris.* Vulgò nos ferias dicimus, vt iam notaui *in cap.1. de treug. & pace*, & exponunt huius vocis etymologiam Cironius *in cap.2. hoc tit.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.3. lib.3. cap.10.*

d *Ad honorem.*] Ex voto videlicet ipsius celebrantis, vel illius qui audit: de quibus Missis votiuis egi iam *in cap.2. hoc tit.*

e *Angelicus.*] *Gloria* videlicet, ita dictus hic hym-
3 nus, quia per Angelos compositus, & decantatus fuit in natali Domini nostri Iesu Christi, *Lucæ cap.2. vers. 14.* Ideò ab Apostolorum tempore semper in Missis festiuis dicitur, *cap. nocte, de consecr. dist 4.* tradunt Amalarius Fortun. *lib.3. cap.8.* Rupertus *lib.2. cap.21.* Omittitur autem in diebus feriarum, & vigiliarum, ne in diebus planctus, & tristitiæ, gloriæ memoria resonet; exceptis tamen vigilijs intercedentibus à Pascha Resurrectionis ad Pentecosten, ex ratione adducta *in lib. gemmæ animæ, lib.3. cap.85.* In Ecclesijs autem Bethlehemitanis, quia ibi ab Angelis decantatus fuit hic hymnus, in omnibus diebus, etiam feriatis dicitur: in Missis etiam votiuis, cùm officium dicatur feriale, & in Laudibus omittatur *Te Deum laudamus*, non dicitur hic hymnus, vt in præsenti statuitur, & docent Herrera *de cæremon. Missæ, lib.2. cap.6* Suarez *3. p. de Sacram. disput.83. sect.1.* Gnicetus *de festis Sanctorum, lib.4 de Missis votiuis, cap.22.* P. Henao *tom.3. de sacrific. Missæ, disput. 28. sect.32* In domo autem Lauretana etiam in Missis votiuis B. Virginis Mariæ dicitur hymnus hic ex priuilegio quod refert Herrera *vbi suprà.*

f *Symbolum.*] Cuius etymon, & auctores retuli in ap-
paratu ad hęc commentaria. Dicitur io Missis solemnio- 4
ribus, quas enumerat P. Herrera *de cærem. Missæ, lib.2. cap.22.* vnde io ferijs, & alijs minoribus festiuitatibus non recitatur: quare rectè in præsenti Innocentius docet, in Missis votiuis symbolum hoc non recitari.

g *Præfatio.*] Canticum hoc, quod dicimus *Præfatio*,
iam à temporibus Apostolorum adiectum fuit in sa- 5
crificio Missæ, vt constat ex D. Clemente *lib. 8. constit. cap. 16.* & ex Liturgia S. Petri, quæ extat *tom. 1. Biblioth. Græco-Latin.* immò olim pro omnibus Missis diuersa præfatio erat à pijs viris composita: & quia hæretici aliquas præfationes corruperant, cautum fuit in Concilio Carthag. 2. *can.* 23. Mileuit. *can.* 12. vt tantùm ea præfatio cantaretur, quæ ab Ecclesia esset approbata. Nouem præfationes suo tempore vsitatas fuisse refert Gelasius *in cap. inuenimus, de consecr. dist.1.* & temporibus Vrbani II. per annos 1095. ex præfationibus compositis à Gelasio desumpta fuit præfatio B. Virginis Mariæ, quam refert Herrera *d. libro 2. cap.26.* Illud summè notandum est, quod licet io Missis ferialibus, & votiuis Hymnus Angelicus & Symbolum Apostolorum omittatur; tamen Præfatio in omnibus Missis recitari debet, vt cautum fuit in Concilio Vasensi 2. *can.4.* ibi: *In omnibus Missis, siue matutinis, siue quadragesimalibus, siue in ijs, quæ pro Defunctorum commemoratione fiant, Sanctus, sanctus, sanctus, eo ordine dicatur, quo ad Missas publicas dici debet.*

h *Te Deum.*] Hæc verba non extant in dicta tertia 6
collectione, verum autem est, hoc canticum à Sanctis Ambrosio, & Augustino compositum, non dici in officio feriali, quia hoc officium non lætitiam, sed luctum, & pœnitentiam continet.

C A P V T V.

Idem *Clericis S. Petri de* a *Magdalon.*

EX parte vestra. *Et infrà :* Insuper postulastis, quomodo sacerdos in Missa perfundere debeat, per litteras Ap. edoceri. Ad quod taliter respondemus, quod semper sacerdos vino perfundere debet, postquam totum perceperit Eucharistiæ sacramentum, nisi cùm eodem die aliam Missam debuerit celebrare, ne si fortè vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

N O T Æ.

1 a MAgdalou.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo capite* 4. in hac sexta legitur *Magalou*; sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto & Bosqueto, certò cognoscere non possumus quibus clericis Innocentius in præsenti rescribat.

COMMENTARIVM.

Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Sacerdos debet ieiunus Missam celebrare, & si aliam Missam est dicturus, non debet post sumptam Eucharistiam vinum perfundere in calice, & sumere.* Probant Concilium Oxoniense *can.* 1. ibi: *Si autem contingat duas Missas celebrare, statuimus, vt presbyter postquam Dominicum Corpus sumpserit in altari, si in eodem die Missarum solemnia ipsum celebrare oporteat, iteratò vinum calici infusum, vel digitis superfusum, sumere non præsumat.* Et *cap.* 6 ibi: *Ieiunus, hoc tit. cap. in sacramento, de consecrat. distinct. 1. cap. aliquando, de consecrat. dist. 2.* Concil. Trull. *can.* 29. Concil. Hipponense *can.* 30. ibi: *Vt à ieiunis altaris sacramenta celebrentur.* Brachar. 2. *can.* 10. *Cognouimus quosdam presbyteros in huius præsumptionis audacia retineri, vt Missas mortuorum etiam post acceptum merum, vel oblationem ausi fiat consecrare: ideoque hoc præfixæ euidentis sententiæ admonitione seruetur, vt si quis presbyter post hoc edictum nostrum in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non ieiunus, sed quocunque iam cibo præsumpto oblationem consecrauerit in altari, continuò officio suo priuatus, à proprio deponatur Episcopo.* Matiscon. 2. *can.* 6 ibi: *Item decernimus, vt nullus presbyter confertus cibo, aut crapulatus vino sacrificia contrectare, aut Missas priuatis, festisque diebus concelebrare præsumat.* Altissiodor. *can.* 19. *Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiacono post acceptum cibum, vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia, dum Missæ dicuntur, stare.* Tolet. 7. *can.* 2. *Nullus post cibum, potumque, quamlibet minimum sumptum, facere Missas præsumat.* Afric. sub Bonifacio I. *canon.* 8. & 14. Constantinop. 3. generale 6. *can.* 19. Altissiod. *cap.* 29. Brachar. 2. *can.* 10. Saliesgustad. sub Benedicto VIII. & Henrico II. *can.* 4. D. Clemens *epistol.* 2. *ad Iacobum fratrem Domini*, & *lib.* 7. *constit. cap.* 37. Carthag. 3. *can.* 29. Matiscon 2. *cap.* 6. Tolet. 2. *cap.* 2. Eutychianus Papa apud Burchardum *lib.* 5. *Decret. cap.* 25. ibi: *Qui acceperit sacrificium post cibum, aut per aliquam modicam refectionem, nisi pro viatico, pueri tres dies, maiores septem, clerici viginti tres dies pœniteant.* Concil. Magunt 4. *can.* 33. D. Basilius *homil. de ieiun. tomo* 1. *pag.* 325. ibi: *Impossibile absque ieiunio sacrificium aggredi in mystica, quæ nunc est, & vera oblatione.* Ordo Romanus *tit. qualiter agatur Concil. Prouinc.* ibi: *Nullus autem cantet Missam, nisi ieiunus.* D. Chrysostomus *epist. ad Cyriacum Episcopum*, ibi: *Multa quidem aduersus me confinxerunt, & dixerunt, quod ad communionem non ieiunos receperim; & si quidem hoc feci, expungatur nomen meum de albo Episcoporum.* Et *cap. nihil* 7. *quæstione* 1. Plures SS. PP. authoritates congesserunt Crespetius *in summa, verbo Eucharistia à ieiunis*, Iodoc. Coccius *tom.* 2. *thesauri, lib.* 6. *art.* 19. Illustrantur vltra congestos à Barbosa *hic*, Pamelius *in notis ad epist.* 63. *D. Cypriani, num.* 46 Laurdmeter. *de veteri cleric. lib.* 5. *cap.* 81. Iustel. *in capite* 41. *Eccles. Afric.* Suarez *de sacram. disputat.* 68. *artic.* 8. *sect.* 3. P. Henao *de Eucharist. disputat.* 14. *sect.* 4. Filesac. *de Quadrag. cap.* 15. Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.* 2. *lib.* 3. *cap.* 29. & *volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 7. & *lib.* 2. *cap.* 5. Petauius *de hierarch. cap.* 10. Balsamon *in can.* 29. *Synodi* 6. *in Trul.* & *in respons. Timothei Archiep. fol.* 1096. Ioannes Sanchez *in select. disput.* 42. Lugo *de sacram. disputat.* 15. *sect.* 2. *num.* 25. Leander *de Sacram. Eucharist. tract.* 7. *disput.* 5. *quæst.* 13. & 14. Hieronymus Garcia *in summa, tractatu* 3. *difficult.* 5. *dub.* 2. *puncto* 3. *num.* 31. perdoctus vir Fr. Ioannes Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 80. *dub.* 10. *cap.* 2. Bellarminus *lib.* 2. *de Missa, cap.* 14. Theophilus *tom.* 16. *tract.* 1. *punct.* 3. *fol.* 29.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap.* 4. *de elect.* sed Dominus noster panem & vinum consecrauit post cœnam, & dedit discipulis suis non ieiunis: ergo & nos similiter facere debemus, præcipuè cùm in Missæ sacrificio specialiter Christi actiones repræsententur. Amalarius Fortun. *lib.* 3. *cap.* 5. Augetur hæc difficultas, nam adeò incompatibile est ieiunium cum Eucharistia, & Missæ sacrificio, vt olim primis Ecclesiæ sæculis tempore ieiunij nemini licuisset Eucharistiam sumere, vnde vsus Missæ vespertinæ inualuit, de qua egi *in cap.* 1. *hoc tit.* quæ ideò inducta fuit, quia sacrificium offerri, neque Eucharistia sumi poterat, quando ieiuniũ perseueranter obseruabatur, vt probat Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 14. *per totum.* 3 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, Eucharistiam sumere ante omnem cibum vetustissimam esse Ecclesiæ traditionem; non enim à iure diuino hoc prouenit, sed ab ipsis Apostolis institutum fuit: quod probat D. Augustinus *epist.* 118. *ad Ianuarium*, ex eo quod Apostolus ad Corinthios scribens *epist.* 1. *cap.* 11. *vers.* 34. De eorum consuetudine miscendæ Eucharistiæ cum profanis cibis ait: *Cætera cùm venero disponam.* Vnde deducit D. Augustinus, nullum tunc extare diuinum præceptum: quare certum est, Apostolos instituisse, vt tantùm à fidelibus ieiunis sacramentum Eucharistiæ susciperetur, & ita inter Apostolicas traditiones præceptum hoc communicandi cum ieiunio naturali referunt Epiphanius *lib.* 3. *contra hæreses, in fine*, Nazianz. *orat.* 40. Chrysostomus *homil.* 27. *in primam ad Corinth.* Basilius *in epist. ad Cæsarem Patricium*, Isidorus *lib.* 1. *de officijs Eccles. cap.* 18. ibi: *Placuit Spiritui sancto per Apostolos, vt in honorem tanti sacramenti, os Christiani Dominicum corpus priùs intraret, quàm cæteri cibi.* Et illud sæpiùs firmatum fuit varijs Concilijs suprà relatis, meminitque huius præcepti Tertul. *lib.* 2. *ad vxorem, cap.* 5. in illis verbis: *Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustet; & si sciuerit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Etsi pia simplicitate legamus apud D. Bernardum *de passione Domini, capite* 42 veteres eremi PP. aliquando post cibum sacrificium Missæ obtulisse, ibi: *Legimus in vitis PP. qui hospitum spirituali charitate deuincti tempus consuetum ciborum anticipauerunt: sed comedendo in charitate se nequaquam soluisse ieiunium existimabant, ita vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solemnia non timerent.* Quod quamuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamur; eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus. Debet autem hoc ieiunium esse naturale, quod includit carentiam, seu abstinentiam ab omni cibo, & potu, seu re, quæ sumatur per modum cibi, aut potus: quare si quid sumatur per modum saliuæ, aut si per modum respirationis aliquid attrahatur, non violat ieiunium, vt docent plures alios casus resoluentes Leander *vbi suprà*, Trullench *lib.* 3. *de Sacram. cap.* 6. *dub.* 5. Martinez à Prado *dub.* 11. Macedo *de clauibus Petri, libro* 4. *cap.* 17. qui plures casus circa hoc ieiunium naturale resoluunt. Circa illum tamen communiter disceptatum, quando videlicet inuoluntariè, veluti se abluendo, sacerdos guttam sumit, notandum est responsum Timothei apud Balsamon. *fol.* 1066. in hæc verba: *Si quis ieiunans, vt communicet, os lauans, vel in balneo aquam bibit nolens, debetne communicare?* Resp. *Quia etiam inuenit sathanas occasionem prohibendi eum à communione, frequenter hoc faciet.* Cuius responsi sensus est, posse: quod hodie 4 De ieiunio necessario ad communionem.

dici

dici non valet, cùm sit contra adeò expressum Ecclesiæ præceptum. Quid verò de deglutiente chartam, granum, vel tabachum per os, aut nares, explicant ioan. Sanchez *in select. disput.*42. Diana *part.*5. *tract.*13 *resol.* 1. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 3. Cùm autem hoc præceptum naturale non sit, sed positiuum, certum est, posse interdum propter grauem causam cessare; quia lex positiua non obligat tam strictè, quin aliquando cesset. Vnde additur *in sess.*13. *Concilij Constant.* nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis à iure, vel ab Ecclesia concesso. Et ita ab hoc generali præcepto excipiuntur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant, *l.*9. *tit.*1. *lib.*1. *recopil.* vnde *in capite presbyter, de consecrat. distinct.* 2. iubetur vt presbyter infirmum statim communicet, ne sine communione moriatur. Faciunt Rupertus Tuiciensis *de diuinis officijs lib.*10 *cap.* 18. ibi: *Nec cuiquam hæc diuina mysteria post cibum corporis traduntur, nisi vrgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis.* S. Hildegardis *visione* 6 *cap.* 39. ibi: *Hoc officium à Sacerdotibus in sacrificio, in ieiunio venerit, & non in repletione eius, celebrandum est, ne coagulatio escarum spirituale desiderium euacuet: quoniam priùs etiam sumi debet spiritualis epulatio, & postea carnalis refectio: & quia etiam spiritus honorandus est, & caro refocillanda; nam hoc sacramentum spirituali desiderio, non carnali cupiditate accipiendum est. Et ideò in ieiunio, & non super epulis percipi debet, nisi in necessitate illa si homo in hac opinione positus est, quod de mundo transiturus sit.* Vtrum verò liceat pluries in eadem infirmitate per modum viatici communicare, disputant Trullench *d. dub.* 5. Martinez à Prado *d. quæst.*80. *dubit.*11. *§.* 2. *per totum.* Hic casus euenire potest tam laicis, quàm clericis. In clerico verò specialiter prohibitio hæc cessat, si infideles, aut Ecclesiæ hostes irreuerenter irruant in altare, quo sacrosanctum Christi corpus seruatur; aut si fluminis inundatio, aut ignis vis, vel quæ alia similis occasio intercedat. In his enim casibus licet clerico iam soluto ieiunio sacramentum sumere, vt docent Suarez *de Sacram.* 3. *parte, disput.*68. *sect.*3. Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.*211. *cap.*5. *num* 57. qui idem resoluunt de sacerdote, qui loco vini aquam calici infundit, & post sumptam hostiam in sumptione calicis defectum agnouit: nam tunc tenetur vinum consecrare, & perficere sacrificium. Vel si postquam sacrificium inchoauit, meminit se ieiunum non esse.

5 Traditur ratio decedendi. Vt ad rationem præsentis assertionis deueniamus, varias adduxerunt rationes Baronius *anno* 34. *numer* 65. & *anno* 57. *num.* 230. & *anno* 201. *num.*15. Albaspineus *lib.* 1. *obseruat. cap.*15. Azeuedo *in l.* 9 *tit.* 1. *lib.* 1. *recopil.* Theologi suprà laudati triplicem rationem huius præcepti ecclesiastici assignant. Prima, vt in honorem tanti Sacramenti priùs in os Christiani corpus Domini intraret, quàm cæteri cibi: secunda propter significationem, vt scilicet detur intelligi, quod Christus, qui est res huius Sacramenti, & charitas eius, debet priùs fundari in cordibus nostris, iuxta illud Matthæi *cap* 6. *Quærite primùm regnum Dei.* Tertia propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc, quod homines cibis inordinatè vtuntur. Quibus ego addo aliam, quia videlicet intensiùs fidei arcana animos penetrare viribus carnalibus destitutos Ecclesia iudicauit; quia, vt ait S. Paulinus *serm.* 36. quando caro tabescit ieiunijs, anima puritate pinguescit; quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic iustitiæ virtus augetur. Facit Petrus de Riga *in Aurora*, ibi:

Sed tempus non seruat idem, quando celebrauit
Hoc sacramentum vespere Christus homo.
At nos conficimus mensam præeuntibus horis,
Cùm prius est sobrius, plus homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaque totalis actio debet agi
Neue rei desit reuerentia debita tantæ,
Ieiuno sacrum sumimus ore cibum.

Paschasius *lib. de Sacram. cap.* 20. *Quod ieiuni communicamus, satis prouidè, vt dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis feruor carnis conquiescit, & omnes animi sensus intelligentiæ, & discernendi ratione fortiùs vigent, illo priùs cibo interior noster homo inebrietur, quatenus deinceps quod præeminet in nobis, vegetatum cælesti dulcedine illud regat, & gubernet.* Nicolaus *ad consulta Bulg. cap.*65. Accedit vsus Ecclesiæ in alijs Sacramentis recipiendis priscis sæculis vsitatus; olim enim baptizandos etiam pueros debuisse esse ieiunos, constat ex S. Augustino *epist.*28 *de ieiunio paruulor.* D. Clemente *lib.*7. *constit. cap.*23. Cyrillo Hierosolym. *catechesi* 3. *mystag.* Gregorio Nazianz. *orat.*4. *in sanctum lauacr.* Vnde Laurentius Surius in vita Sancti Sebastiani ait: *Deinde abijt ad sanctum Polycarpum presbyterum, vbi ille persecutionis causa latitabat, & narrauit ei omnia quæ gesta erant. Quibus auditis, sanctus Polycarpus gratias egit Deo, & vnà cum eo venit ad domum Nicostrati Protoscriniarij; vidensque turbas credentium, salutauit eas cum omni gaudio, dicens: Beati vos omnes, &c. Quia ergo dæmones omnes, qui filij tenebrarum sunt, contristantur; & omnes sancti Angeli, qui sunt lucis filij, gratulantur, accedat vnusquisque, & det nomen suum hodierna die vsque ad vesperam, præcurrente ieiunio, vt festiuum baptismatis sacramentum opportunum tempus inueniat.* Simile exemplum refert Simeon Metaphrastes apud eundem Surium in vita sancti Stephani Papæ & sociorum, *cap.*3. ibi: *Cumque & ipsum, & eius filiam catechismo instruxisset, iussit eos ieiunare vsque ad vesperam, quemadmodum Christianæ fidei canones, & ordo postulat. Cùm autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus. Itaque Nemesium in aquam demisit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Illustrat Vicecomes *lib.*4. *de ritibus Baptismi, cap.* 13. Similiter confirmationis sacramentum debere ieiunis conferri, constat disertè ex Concilio Parisiensi *lib.* 1. *cap.*33. Aurel. *can.*3. apud Gratianum *in cap.* 6. *de consecrat. distinct.*5. ibi: *Vt ieiuni ad confirmationem veniant.* Notauit Vicecomes *lib.*5. *de ritibus Confirm. cap.* 15. Ibi tamen non præceptum, sed tantùm consilium contineri docuerunt Bonacina *de sacram. disputat.* 3. *quæst. vnic. punct.*2. *num.*14. Barbosa *de potest. Episcop. part.*2. *allegat.*30. *num.*11. Narbona *de ætate ad actus human. anno* 7. *quæst.*3. Couar. *lib.*1. *var. cap.*10. *numer.*5. Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.*1. *cap.*14. & 15. Similiter pœnitentiam ieiunis esse imponendam, constat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 80. ibi: *Omni tempore ieiunis manus pœnitentibus à sacerdotibus imponatur.* Illustrat Isaacus Lingon. *capite* 8. 11. 16. & 17. Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu* 4. Ordinis etiam sacramentum ieiunis, & temporibus ieiuniorum esse administrandum, expressè cauetur *in can.*7. 75. *distinct. capite* 3. *de tempor. ordin.* vbi plures congessi. Tandem omnia Sacramenta. Concilium Rauennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 6. *Statuimus, quod omnia Sacramenta Ecclesiastica, quantum possibile fuerit, à ieiunis ministrentur* Et iuramentum, quia etiam lato modo dicitur sacramentum, à ieiunis esse præstandum, probaui *in capite* 1 *de testibus.* Rectè ergo Apostoli, & eorum successores in augustissimo hoc Eucharistiæ Sacramento statuerunt, vt ieiuni tantùm possint illud recipere: quod adeò obseruatum semper legimus, vt cùm primis Ecclesiæ temporibus, quando supererant aliqua fragmenta panis consecrati, tradebantur pueris, quia ob sæuas persecutiones custodiri non tamen poterant, vt probabimus infrà, *in capite* 1. *de custod. Eucharist.* tamen debebant pueri illi esse ieiuni, vt possent ea percipere. Quod firmatur celebri exemplo, quod refert Euagrius *libro* 4. *Eccles. histor. capite* 36. immò & fideles olim ieiunos Missæ sacrificio interfuisse, constat ex Concilio Altissiod. *in can.* 19. suprà relato, & ex auctore vitæ Sancti Vualerici Abbatis, qui refert duos fratres ab ipso Abbate reprehensos fuisse, eo quòd die, qui sancto Martino erat sacer, ante Missarum solemnia potione sitim depulissent, ibi: *Contigit verò duos germanos ad illum venire ferijs B. Pontificis Martini, quos ille obiurgans dixit: Miror qua temeritate ausi fueritis ante Missarum solemnia bibere.* Ex sancto Bernardino Senensi *serm.* 37. *in Aduent.* Vincentio Ferrerio *serm. vnic. in Octauam Corporis Christi.* Quorum verba referunt P. Henao *tomo* 3. *de sacrific. Missæ, disputat.* 30. *sect.* 19. Theophilus Raynaud. *tom.*16 *in Heterocl. spir. punct.* 2. *folio* 20. Vicecomes *volum.* 3. *de Missæ ritibus, libro* 2. *cap.* 5. Rectè ergo in præsenti textu statuit Innocentius, vt si ob aliquam causam ex relatis suprà *in capite consuluit*, presbyter duas, vel tres Missas

celebraturus sit, post communionem non sumat vinum persusionis; quia aliàs non manebit ieiunus ad communicandum in secunda Missa; in casu tamen extremæ necessitatis olim licuisse non ieiunis Missam celebrare, probatur ex Concilio Salegust. *can.* 14. ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, vt presbyter aliquis post galli cantum æstiuis noctibus bibens proximo die Missam non celebret; hyemalibus similiter, nisi necessitas cogat: quod nullo modo admittendum est.*

6 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat difficultas suprà adducta, qua motus Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno 1522. quem sequitur Caluinus *libro* 1. *de Missa*, *capite* 14. asseruit communionem licere, siue quis antea manducauerit, siue biberit. Sed facilè respondetur ex eo; nam vt docent omnes de institutione huius Sacramenti agentes, causæ ob quas Christus Dominus illud instituit vespere, & post esum Agni, fuerunt propriæ, & peculiares illius temporis, & illius indiuiduæ actionis; & ideò quoad hanc partem factum illud Domini nostri in exemplum adduci non potest, vt docuerunt D. Cyprianus *epist.* 63. ibi: *At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa ostenderet occasum, & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus.* Et vt Gelasius Cyrenus *lib. de duabus naturis*, scitè dixit, ostendere voluit Eucharistiam non præberi ad cibandum corpus, quod iam fuerat satiatum expletis epulis: ac etiam D. Augustinus *epistola* 118 *Saluator quo vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit altius infigere cordibus discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.* D. Isidorus *libro* 1. *de ecclesi. offic. capite* 18. ibi: *Hoc sacrificium quod Christianis celebrare præceptum est, fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod non manè, sed post cœnam in vesperum obtulit. Sic enim Christum oportebat adimplere circa vesperam diei, vt Dominus hora ipsa sacrificij ostenderet vesperam. Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apostoli, quia necesse erat, vt Pascha illud typicum antea impleretur, & denuò ad verum illud Paschæ sacramentum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quod primùm discipuli corpus, & sanguinem Domini nostri non acceperunt ieiuni; ab vniuersa autem Ecclesia nunc à ieiunis semper accipitur.* Venerab. Beda *in capite* 22. *Lucæ*: *Quod si quem mouet, cùm cœnatis Saluator Apostolis suum corpus, & sanguinem tradiderit, quare nos vniuersalis Ecclesiæ consuetudini ieiuni doceamur eadem sacramenta percipere, audiat breuiter, ideò tunc cœnatos communicasse Apostolos, quia necesse erat Pascha illud typicum antea consummari, & sic ad veri Paschatis sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti, tamque terribilis sacramenti placuisse Magistris Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis exteriue, interiusque sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus escis refici.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex Missis vespertinis; nam in diebus ieiuniorum olim sacrificium offerebatur adhuc fidelibus ieiunantibus; & ieiunium protrahebatur vsquedum Missæ sacrificium offerretur, & ita ad vesperam ieiunium soluebatur. Micrologus *de Eccles. offic. cap.* 49. ibi: *Est ecclesiastica consuetudo, vt ad nonam reficiamur, cùm ad sextam Missam celebramus: ad vesperam autem cùm ad nonam sacrificemus.* Theodulphus ad Presbyt. Aurel. de ieiunijs differens, ait: *Auditis Missarum solemnibus, siue vespertinis officijs, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est.* Et ita Missæ sacrificium, quod in alijs diebus hora tertia offerebatur, in diebus ieiunij vsque ad vesperam protrahebatur, vt finitis diuinis officijs ieiunium solueretur, *cap. solent, de consec. dist.* 1.

7 Exponitur canon 29. Conc. Carthag. 3. Sed suprà traditis obstat textus *in can.* 29. *Synodi Carthag.* 3. in illis verbis: *Vt sacramenta altaris, non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo cœna Domini celebratur: nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, iam pransi inueniantur.* Ex quibus apertè deducitur, feria 5. in Cœna Domini sacrificium Missæ à non ieiunis offerri posse. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in Ecclesijs Alexandrinis, Africanis, & alijs consuetudinem inualuisse celebrandi Missæ sacrificium post epulum, vt de Ægypto, & Thebaide refert Socrates *libro* 5. *histor. capite* 21. ibi: *Porrò de synaxi variæ consuetudines sunt; nam quanquam omnes vbique in orbe terrarum Ecclesiæ singulis septimanis vertentibus die Sabbathi mysteria celebrent, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione istud facere renuunt. At Ægyptij, qui Alexandrinis finitimi sunt, & ij, qui Thebaidem incolunt, Sabbatho synaxim exequuntur illi quidem, sed non vt mos fert Christianorum, mysteria participant: nam vbi epulati sunt, & varijs cibarijs se saturarunt, sub vesperum oblatione facta mysterijs communicant.* Sozomenus *lib.* 7. *cap.* 19. Ex eis notarunt Vicecomes *volum.* 2. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *capite* 1. Petauius *de hierarch. vbi suprà*. In Ecclesijs Africanis diutiùs inoleuit mos celebrandi quinta feria in cœna Domini post epulum, vt constat ex D. Augustino *epist.* 118. *ad Ianuarium*, vbi de feria 5. sanctioris hebdomadæ loquens ait: *Nec ideò putari debet, iniustum esse multis locis, vt illo die post refectionem offeratur; quia scriptum est identidem: Et calicem accipiens post cœnam, dicens, &c. Ipsam enim potuit appellare cœnam, qua iam corpus acceperant, vt deinde calicem acciperent. Illud magis mouere potuit homines, vt iam refecti die illa, vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Euangelio legitur: Cùm autem illi manducarent, accepit Iesus panem, & benedixit; cùm iam superiùs dixisset: Cùm sero factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quod vnus ex vobis me tradet.* Notarunt Zonaras, & Balsam. *in can.* 29. *Synodi* 6. Sed eam consuetudinem improbarunt PP. Concilij 6. in Trullo, *can.* 29. his verbis: *Carthaginensis Synodi canon dicit, vt sancta altaris, non nisi à sobrijs hominibus peragantur, excepto vno die in anno, in quo cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in ijs locis occasiones Ecclesiæ vtiles Patribus hac dispensatione vsis. Cùm nihil ergo nos inducat, vt accuratam diligentiam relinquamus, statuimus, Apostolicas, ac paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesima postrema septimana, quinta feria ieiunium soluere, & totam Quadragesimam iniuria afficere.* Vbi nihil aliud est ieiunium soluere, quàm non ieiunum ministrum lithurgiam agere, vt exponit Zonaras in illius canonis commentario, vbi causam talis abrogationis his verbis latinè versis expressit: *Cùm reliquo toto anni tempore sacra altaris mysteria à ieiunijs hominibus celebranda esse, Patres olim Carthagine decreuissent, quintam nihilominus magnam, vt vocant, feriam, quòd solemnis in ea cœnæ Dominicæ apparatus exhiberi soleat, excepere; sed eum quoque diem à sacrorum ministris ieiunio transigi sextæ huius Synodi PP. præsentis canonis constitutione iubent: habuerunt siquidem fortè diuini PP. inquiunt, quæ sequeretur, vt in his locis decretum illud Ecclesiæ profuturum existimarent: nunc verò necessitatis omni excusatione sublata, sanctionibus Apostolicis, maiorumque decretis negligentiùs obtemperare, ac vnius diei violato ieiunio, totam, quantum in nobis est, Quadragesimam deturpare, collectumque tot dierum spatio fructum effundere non oportet.* Quod verò de Apostolicis, Patrumque constitutionibus asserunt, in eo sexagesimum nonum canonem Apostolorum, & Laodicenæ Synodi quinquagesimum intellexere: notarunt Pamelius *ad Diuum Cyprianum epistola* 63. *numero* 46. Filesacus *de Quadragesima, capite* 15. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Mis. libro* 1. *capite* 9. Nouarinus *in Agno Euchar. lib.* 5. *capite* 58.

Ex suprà traditis exponendus est textus *in capite relatum* 11. *de consecrat. distinct.* 2. vbi PP. Concilij Toletani improbant abusum quorundam presbyterorum, qui dum in vna die plures Missas celebrabant, tantùm in vltima corpus Domini sumebant; & iubent, vt in omnibus sacrificijs ab ipsis in eadem die oblatis semper communicent. Qui textus accipiendus est iuxta suprà tradita, non sumptà purificatione calicis in priori Missa. Error autem eorum sacerdotum, ni fallor, proueniebat ex eo, quia credebant, per communionem in priori Missa acceptam ieiunium naturale violari, & ampliùs eos non manere ieiunos, vt possent in secunda, aut tertia Missa communicare, discrimen non agnoscentes inter sumptionem corporis, & sanguinis Domini, & purificationem calicis per vini persusionem. Licèt enim ieiunium naturale ad communicandum necessarium violetur per purificatio- 8 Explicatur cap. relatum 11. dist. 2.

nem

nem calicis, siquidem tunc sumitur vinum non consecratum, licèt in parua quantitate, vt ante nostrum Innocentium III. docuit Ioannes Belletus *in explicatione diuinorum officiorum, cap. 51.* ibi: *Altera quæstio est, possitne sacerdos celebrare secundam Missam in eo casu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ degustauit? Certè enim & illud vetitum esse sciendum est.* Tamen per communionem Eucharisticam non frangitur ieiunium naturale, quia corpus & sanguis Christi sub his speciebus non sunt cibus, & potus corporis, sed animæ, vt docuit Alfonsus Rex *in l. 50. tit. 4. partit. 1.* & exponunt Margallus *in hoc tit.* Diana *part. 11. tract. 6 resol* 15. Arauio 3. *part. quæst. 74. artic. 8.* & contra Paludanum, & Fagundezium, qui contrarium docuerunt, defendit P. Genao *de sacrific. Missæ, tomo 2. disputat.* 22 *sect.* 4. qui *numero 49.* Inde exponit Tertullianum *in lib. de orat. capite* 14. Cùm ergo per communionem Eucharisticam non violetur ieiunium naturale, sed per sumptionem vini purificationis calicis, ideò PP. Concilij Tolet. *in d. cap. relatum*, reprehendunt sacerdotes, quia in omnibus Missis à se celebratis non communicabant prætextu violati ieiunij, iubentque vt in omnibus Missis corpus Domini recipiant: nullam tamen faciunt mentionem vini non perfundendi, aut purificationis non sumendæ; forsan quia adhuc in Ecclesia hæc perfusio non erat in vsu. Inde etiam cognosci potest Græcorum Stercoranistarum stupiditas, qui credebant per communionem Eucharisticam solui ieiunium Ecclesiasticum, quos reprehendunt Algerus *lib. 2. contra Bereng. cap. 1.* ibi: *Non sunt obseruanda Græcorum hæreticorum, qui meritò Stercoranistæ vocantur, deliramenta, qui dicunt, participatione corporis, & sanguinis Christi solui Ecclesiastica ieiunia, & cælestem escam, velut terrenam, indifferenter accipiunt.* Humbertus Cardinalis *contra Nicetam Pectoratum*, ibi: *Perfidi Stercoranistæ, qui putant fideli participatione corporis, & sanguinis Domini quadragesimalia, atque Ecclesiastica dissolui ieiunia.* Refert Theoph. Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 3. punct. 2. fol.* 407.

C A P V T VI.

Idem a *I. quondam Archiepiscopo Lugdunensi.*

CVm Marthæ circa plurima satagentis officio, in cura regiminis pastoralis pro maiori parte renuncians, in domo Domini quasi abiectus elegeris habitare cum illis, qui partem optimam elegerunt, sedentes ad pedes Domini cum Maria, vt in lege eius iugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes, dum in te vigere credimus intelligentiam scripturarum, vt non solùm paruulis frangere possis panem, sed prouectis etiam cibum solidum ministrare, ac nodos soluere difficilium quæstionum. Verùm quoniam in Primatu Apostolorum Principis Apostolicæ Sedis Magisterium recognoscens, ad eam credis maiores causas Ecclesiæ referendas, consultationibus tuis, quas non ob commodum vtilitatis terrenæ, cùm ciuilem non contineant quæstionem, sed animarum profectum, vt videlicet in lucem prodeant obscura Scripturarum, nouimus te mouisse, libenter quod nobis inspirat Dominus, respondemus. Quæsiuisti, quis formæ verborum, quam ipse Christus expressit, cùm in corpus & sanguinem suum panem *b* transubstantiauit, & vinum illud in canone Missæ, quo Ecclesia vtitur generalis, adiecerit: quod nullus Euangelistarum legitur expressisse. Cùm enim in Euangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis, dicens: Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: in canone Missæ sermo iste, videlicet: Mysterium fidei, verbis ipsis interpositis inuenitur. Vnde cùm non Euangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris quod aliquis asseuerare tentauerit, eum aliquid plus dixisse, quàm aliquis Euangelistarum asseueret. Verùm si *c* formam ipsius canonis inspicias diligenter, præter hoc, de quo tua fraternitas requisiuit, alia duo, videlicet: Eleuatis oculis in cœlum; &, Æterni Testamenti, poteris in ipso canone reperire, quæ in textu Euangelico non leguntur. Sanè multa, tam de verbis, quàm de factis Dominicis inuenimus ab Euangelistis omissa, quæ Apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse leguntur. Paulus enim in actibus Apostolorum sic ait: Meminisse nos oportet verbi Domini Iesu, qui dixit: Beatius est dare, quàm accipere. Hæc nullus quatuor Euangelistarum descripsit. Nullus etiam notum expressit, quod Paulus de Christo ad Corinthios scribens ait: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde visus est Iacobo: nouissimè autem, tanquam abortiuo, visus est & mihi. Ipsi etiam Euangelistæ mutuò inter se suppleuisse leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus sunt omissa. Vnde cùm tres Euangelistæ posuerunt: Hoc est corpus meum, solus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et cùm Matthæus, & Marcus dicant: Pro multis, Lucas dicit: Pro vobis. Matthæus autem: In remissionem peccatorum, adiunxit. Cæterùm ea, quæ adduntur in canone Missæ, possunt ex alijs locis comprobari. Ioannes enim in suscitatione Lazari Iesum sursum oculos leuasse asserit, & dixisse: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiuisti me. *Et infra:* Si tunc igitur in cœlum oculos leuauit ad Patrem, cùm ad corpus exanime animam Lazari reuocauit, probabilius esse videtur, quod tunc oculos leuauerit ad Patrem in cœlum, cum panem, & vinum in corpus, & sanguinem proprium commutauit. Cæterùm, sicut superius est expressum, cùm in textu euangelico, Noui Testamenti, ponatur; hic interponitur, Et æterni. Nam vetus Testamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit sanguine dedicatum, temporalia promittebat; nouum autem, quod est Christi sanguine consecratum, promittit æterna. Et ideò testamentum illud fuit vetus, & transitorium: hoc autem nouum est, & æternum. Vel vt vtamur alia ratione, vnde nouum, idest vltimum esse describitur; inde æternum, idest perpetuum: nouissimum etenim hominis testamentum immobile perseuerat, quia testatoris obitu confirmatur, iuxta quod Apostolus testamentum in morte asserit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit qui testatur. Præterea non solùm Scriptura, sed etiam promissio dicitur testamentum, iuxta quod ipse Apostolus scribit: Ideò noui Testamenti mediator est, vt repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo in ipso canone reperitur: Hic est enim sanguis meus, noui, & æterni Testamenti, idest nouæ, ac æternæ promissionis scilicet confirmator. Sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiens) carnem meam, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo mouit tua fraternitas quæstionem, videlicet, Mysterium fidei, munimen-

tum erroris quidam trahere putauerunt, dicentes in sacramento altaris non esse corporis Christi, & sanguinis veritatem, sed imaginem tantùm, & speciem, & figuram: pro eo, quod Scriptura interdum commemorat id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum, & mysterium, & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates Scripturæ conuenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reuerenter. Si enim quasi figura est sacramentum altaris, veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi (cùm figura sit) veritas est credenda; siquidem mortem, & resurrectionem Christi similitudinem, & imaginem esse Apostolus manifestat: Christus, inquiens, mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostram. Apostolorum etiam Princeps Petrus sic in epistola sua scribit: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Sic ergo tam mors Christi, quàm eius resurrectio est exemplum, vt & nos peccato mortui, iustitiæ iam viuamus. Quare, si non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec verè mortuus fuit Christus, nec verè à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium corde error iste, cùm Propheta de ipso testetur, quod verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Dicitur tamen mysterium fidei, quoniam aliud ibi creditur, quàm cernatur; & aliud cernitur, quàm credatur. Cernitur species panis, & vini: & creditur veritas carnis, & sanguinis Christi, ac virtus vnitatis, & charitatis. Quod autem mysterium fidei dicitur in hoc loco, alibi secundùm Ioannem spiritus, & vita narratur; nam spiritus est in mysterio, iuxta illud: Littera occidit, spiritus autem viuificat. Fides, quæ est vita: secundùm quod legitur, Iustus ex fide viuit, propter quod dicit Dominus ipse: Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.

NOTÆ.

1 a I *Quondam.*] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. capite* 5. & in ipsa epistola prout eam refert Manrique *tom. 3 annal. Cisterc. anno* 1202. *cap.* 1. & anno 1202. scriptam fuisse epistolam hanc refert Ordericus Raynaldus *eodem anno*. De hoc Ioanne ita legitur in tabulis Ecclesiæ Lugdonensis apud Iacobum Sebercium, Ioannem Chenu, & Robertum Claudium: *Ioannes I. quibusdam de Bellismanibus*, sed malè; rectiùs, *Ioannes Bellismeus*, seu *Bellemensis*; erat enim filius Guilielmi Talnas. Domini Bellemensis, Alenconij, & Pontiuensis, seu Pontiui Comitis, & B Comitissæ Barenensis, seu de Barena, Guilielmi vxoris secundæ, qui cum ea diuortium fecit, quia cognatam fuisse vxoris defunctæ proponeret: qua de re est caput *Porrò*, extra de diuortijs. Et in tabulis Ecclesiæ Pictau. apud Chenu ita habetur: Ioannes tertius, homo doctus, & integræ vitæ, primò Episcopus Pictauiensis, postea Narbonensis Archiepiscopus electus anno 1181. tandem Archiepiscopus Lugdunensis à Lucio III. Papa creatus, & eiusdem in Francia Legatus: sed postea velut gloria mundi sauciatus, infulis depositis habitum monasticum in Claraualle induit, vt de eo agens refert Rogerius Houedon. *part. 2. annal.* his verbis: *Renunciasse Archiepiscopatui, & monachum factum in Abbatia Clareuallensi, ad mortem vsque cum maxima pietate, & deuotione perseuerasse.* Vnde Innocentius III. in principio huius textus ait eum Marthæ solicitudinem in Mariæ quietem mutasse.

Sed vt historia, seu occasio huius epistolæ Decretalis

2 *Refertur textus historia.* agnoscatur, sciendum est, iam anno Christi 1188. Gaufridum venerabilem Abbatem Clareuallensem consuluisse Henricum Cardinalem, vt per ipsum à Sede Apostolica responsum acciperet super difficili illa quæstione, an aqua cum vino in calice admixta conuerteretur in sanguinem Domini mediatè, vel immediatè. Epistolam ipsam consultationis Gaufridi referunt Baronius *anno* 1188. Manrique *d. tom. 3. annal. Cisterc. in eodem anno, capite* 3. Sed cùm nullum adhuc responsum dictæ consultationi daretur, & Ioannes vir perdoctus degeret in ipso cœnobio Clareuallensi, vbi inter discipulos ipsius Gaufridi ipsa quæstio sæpiùs disputabatur, ipse veritatis agnoscendæ gratia, tam in ea quæstione, quàm in alijs duabus, altera de verbis consecrationis calicis, de secreta B. Laurentio dici solita alia, consuluit Innocentium III. qui in præsenti illustribus quæstionibus sigillatim respondet. Primæ de verbis consecrationis calicis in principio suprà relato: secundæ verò de conuersione aquæ mediatè, vel immediatè in sanguinem Domini, *in §. Quæsiuisti*: tertiæ de oratione hucusque dici consueta pro B. Leone *in §. 3.*

3 b *Transubstantiauit.*] Quæ transubstantiationis vox approbata fuit in Concilio Lateran. generali sub Innocent. III. vt ex eo constat, & notauit Coriolanus *in breuiario, anno* 1215. Nec eam vocem SS. PP. incognitam fuisse, nec nouellam in Ecclesia, constat ex sancto Cyril. Hierosolym. ibi: *Aquam aliquando in vinum commutauit, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum, & sanguinem transmutauerit.* D. Ambrosius de ijs qui initiantur mysterijs, *cap 9.* ibi: *Quantis vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse quod natura formauit, sed benedictio consecrauit; maioremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione ipsa natura mutatur.* Gregorio Nysseno relato à Bellarmino *in Apol. contra Regem Angliæ, c.* 8. De ea agunt Petrus Damianus *epist. ad Blancam*, Petrus Cluniac. contra Petrobrusianos Innocentius noster *in lib. de myster. Miss.* D. Bernardus, Bonauentura, & D. Thomas laudati à Coriolano *vbi proximè*.

c *Formam ipsius canonis.*] Canon pro mysticis precibus, quibus actio diuina celebratur, accipitur; quæ diuinæ actionis celebrior nuncupatio, quàm apta sit, 4
proprio ipso & natiuo significatu patet. Est enim regula, ordo, formula, ac ritus solemnis, quo sacratissima hæc oblatio fieri debet; & quam vel prætermittere, vel mutare nemini licet: idcircò enim sic concepta hæc regula fuit, tam ex verbis Domini, quàm Apostolica traditione; & Ecclesiæ auctoritate, ac constanti vsu, vt ex nullius penderet priuato arbitrio. Circa auctorem eius, & originem non consentiunt cum Catholicis hæretici: sed nos regulam certam habemus in præsenti, & in Concilio Trident. *sess. 22. cap. 4.* vbi de canone Missæ ita cautum est: *Et cùm sancta sanctè administrari conueniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, vt dignè, reuerenterque offerretur, ac perciperetur, sacrum canonem multis antè sæculis instituit, ita ab omni errore purum, vt nihil in eo contineatur, quod non maximè sanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat.* Id enim constat, tum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, Sanctorum quoque Pontificum pijs institutionibus. Probant ab ipso Apostolorum Principe in sua liturgia canonem hunc fuisse appositum B. Isidorus *lib. 1. de Eccles. offic. cap.* 15. ibi: *Ordo autem Missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à S. Petro est institutus, cuius celebrationem vno, eodemque modo vniuersus peragit orbis.* Et non obscurè de ipso canone loquitur D. Paulus *epist. 1. ad Timoth. cap. 2.* ibi: *Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in mensa Domini, incipiat benedici, cùm benedicitur, & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur.* Quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. S. Clemens *epist. 2. ad fratrem Domini*: Linus Pontifex *in actibus sancti Petri*, Vigilius Papa *in epist. ad Eleatherum, cap.* 5. ibi: *Quapropter cùm ipsius canonicæ precis exitum dixerimus subter directam, quem Deo propitio ex Apostolica traditione suscepimus.* Probat latè Sausay *in panopl. sacerd. p. 1. lib. 1. cap. 5.* & vt apertè cognoscatur, canonem quo hodie vtitur Ecclesia, esse compositum à sancto Petro, ex liturgia ipsius;

quæ

quæ extat *in biblioth. Patrum, in tom. 2. Græco-Latin. c. 59.* illum transcripsit Herrera *de cærem Missæ, lib. 3. c. 2.* Sed contra primò objiciunt Nouatores, quod si canon iste à Domino, & Apostolis fuisset institutus, ab Ecclesia fuisset communi consensu susceptus, & vbique seruaretur: sed Ecclesiæ Orientales vtuntur liturgijs Sancti Basilij, & S. Chrysostomi: Hierosolymitana S. Iacobi: Mediolanensis seruat ritum Ambrosianum, & Hispana olim vtebatur Liturgia Mozarabum. Ergo quia canon Missæ pro vniuersali Ecclesia non fuit à S. Petro, & Apostolis institutus. Nam respondetur, liturgias eas esse quidem verbis diuersas, sed rebus ipsis non dissonas, sed planè conformes, vt ipsas conferentibus facilè patebit: in singulis enim, & omnibus fiunt, sicut Apostolus præcipit 1. *ad Timoth. cap. 2.* orationes, obsecrationes, postulationes, pro omnibus hominibus gratiarum actiones, maximè verò consecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio, sanctorum memoria, & oratio pro defunctis. Vnde liturgiæ illæ mirè conueniunt. Objiciunt etiam Nouatores canonem Missæ fuisse à pluribus Pontificibus compositum, vt refert Polydor. Vergil. *lib. 5. de inuent. rer. cap. 10.* his verbis: *Canonis partem, Te igitur, quæ deinde initium esse cœpit, Gelasius dedit, sicut ante eum Syricius, Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Alexander I. qui Gelasium, & Syricium longo temporis interuallo præcessit, ob memoriam passionis Christi posuit, Qui pridie quàm pateretur,* &c. *Leo deinde adiecit, Hanc igitur oblationem, vsque: Placatus accipias. Gregorius tres subiunxit postulationes, &: Diesque nostros in tua pace disponas, &c. Eiusdem quoque primi Leonis est, Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Sed facilè respondetur, Gregorium, Leonem, Gelasium, & alios ea verba non de nouo adiecisse, sed iam ab scriptoribus omissa instaurasse, & restituisse, vt docet Herrera *d. lib. 3. de cærem. Missæ, cap. 3.* & singula verba suis auctoribus referens, probat Sausay *d. lib. 1. cap. 5. in digressiuncula de can. Missæ.* Tandem opponunt locum D. Gregorij *lib. 7. epist. 63.* vbi respondens querelis, quibus pulsatus fuerat, ob mutationes quasdam in forma liturgica, & nominatim quòd iussisset Orationem Dominicam mox post canonem recitari, sic scribit: *Orationem Dominicam idcircò mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, vt ad ipsam solummodò orationem oblationis hostiam consecrarent: & valdè mihi inconueniens visum est, vt precem, quam scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem, quam Redemptor noster composuit, super eius corpus, & sanguinem taceremus.* Ex quibus verbis deducunt primò, Apostolos tantùm ad Orationem Dominicam Missam celebrasse, idest oratione Dominica recitata tantùm consecrasse. Secundò quendam scholasticum auctorem fuisse huius Canonis. Ergo non ab Apostolis, seu vt dicebamus à liturgia D. Petri originem trahit. Pater Theophilus Raynaud. *de prima Missa, c. 4.* existimat, verè Liturgiam cùm suo Canone ab Apostolis compositam fuisse, sed frequentius cùm per tempus, & occupationes licebat, eos tantùm ad Orationem Dominicam celebrasse. Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. fol. 373.* credit distinctionem illam *solummodò*, irrepsisse in epistola D. Gregorij, & ab eius contextura alienam esse. Sed verius dicendum credo cùm Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 81.* ad solam Orationem Dominicam Apostolos consecrasse, videlicet antequam Canonem instituissent; nam postea non solùm Canonem, verùm & preces, quibus hodie Ecclesia vtitur, in Missæ sacrificio fundebant. Sanctus Proclus *in libel. de tradit. diuinæ liturgiæ*, ibi: *Postquam Seruator noster in cœlum assumptus est, Apostoli priusquam per orbem terrarum dispergerentur, conspirantibus animis ad toto die orandum conuertebantur, & cùm multam consolationem in mystico illo Dominici corporis sacrificio positam inuenissent, fusissimè, & longa oratione liturgiam decantabant. Hæc enim diuina, vna cùm docendi ratione coniuncta, cæteris rebus anteponenda existimabant, atque maiori, & alacriori rerum diuinarum, & sacrificij sacrosancti desiderio flagrabant, & illud prolixè amplectebantur, quod in memoria semper haberent illud verbum Domini dicentis: Hoc est corpus meum, &c. Hoc facite in meam commemorationem, &c. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito spiritu multas decantabant preces, diuinum numen impensè orantes. Enimverò, tam ex Iudæis, quàm ex Gentibus eos, qui recens illuminati erant, ea quæ ad gratiam consequendam faciebant, quæque facienda, quæque ante donum gratiæ omittenda docentes, cùm ipsi essent vmbra gratiæ, piè informarunt. Per has itaque preces Spiritus sancti aduentum expectabant, vt qui diuina præsentia propositum in sacrificium panem, & vinum aquæ permixtum, ipsum illud corpus, & sanguinē Seruatoris nostri Iesu Christi efficeat. Qui quidem religiosus ritus obseruatur ad hoc vsquè tempus, & ad finem vsque sæculi manebit.*

Secundæ difficultati, omissa quæstione, Quisnam ille scholasticus esset? quam disputat Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol. 12.* Herrera *lib. 3. de cæremon. Missæ, cap. 2.* dicendum est, D. Gregorium non asserere canonem Missæ compositum fuisse ab scholastico, sed potius precem, & orationem illam composuisse, & recitasse in ea parte Missæ, vnde mutabatur locus orationis Dominicæ, quam decreuit Gregorius iuxta antiquam consuetudinem, esse post consecrationem recitandam. Vt stet igitur sancti Gregorij inconcussa narratio, dicendum est, ipsum reperisse, Orationem Dominicam inordinatè à quibusdam in sacrificio Missæ recitari, scilicet vel ante sacram oblationem, vel diu post sacrificata diuini altaris munera; & sapienti eius prudentia factum esse, vt loco congruo ipsa Domini oratio diceretur, videlicet non ante consecrationem Eucharistiæ, sed super ipsam oblationem, mox ac solemnis canon fuisset terminatus, iuxta antiquam Apostolorum consuetudinem, quæ sensim fuerat immutata. Pro expositione autem illorum verborum canonis: *Pro Pontifice N.* & *Pro Rege N.* sciendum est, quod apud Gentiles sacerdotes publica vota pro salute Imperatorum suscipiebant, & persoluebant, vt constat ex Tacito *libro 4. annal.* ibi: *Pontifices, eorumque exemplo cæteri sacerdotes, Neronem quoque & Drusum eisdem Dijs commendarunt.* Plinius *lib. 10. epist. 52.* aliàs 8. à Traiano petens sacerdotium, ait: *Rogo dignitati, ad quam me prouexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemuiratum, quia vacant, adijcere digneris, vt iure sacerdotij precari Deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate priuata.* Suetonius *in Augusto, cap. 37.* & *in Nerone, cap. 46.* Illustrat Theophilus Raynaud. *tom. 17. tractata de amore coguat. temper. fol. 508.* Dies, quo vota concipiebantur pro salute Principis, fuit 3. Nonas Ianuarij, vt constat *ex l. 233. §. post Kalendas, ff. de V. S.* & Kalendis ipsis vota soluebantur, *l. 7. C. de ferijs, l. 2. Cod. Theodos. eodem tit.* D. Ambrosius *sermone 57* Chrysologus *serm. 155.* quem morem damnarunt PP. Concilij Altissiod. *cap. 1.* & de eius luxu latè queritur D. August. *epist. 64. ad Aurelium.* Illustrat Lipsius *in notis ad Tacitum, lib. 16. folio 440.* Brissonius *lib. 1. de formulis, pag. 100.* Gutherus *de iure Pont. lib. 4. cap. 13.* Cataneus *in notis ad Plinium, lib. 10. epist. 56.* Bulengerus *libro 1. de Imp. cap. 35.* Altesserra *de Ducibus, lib. 2. cap. 17.* Non dissimilis mos inualuit inter Orthodoxos sacerdotes iam ab Apostolorum temporibus; nam Paulus 1. *ad Timoth. capite 2.* pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, orare, votaque nuncupare iubet. D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 12.* vt in sacrificio corporis, & sãguinis Domini pro Regibus indesinenter oretur, præcipit. Idem admonet D. Ambrosius *lib. 4. de Sacram. capite 4.* & Arnobius *aduersus Gentes*, Tertullianus *Apolog. capite 30.* *Precantes* (inquit) *sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcumque hominis, & Cæsaris vota sunt.* Inde in liturgia D. Basilij legitur: *Memento Domine pijssimi, & fidelissimi Imperatoris.* Sic in Concilio Arelat. 3. *can. 2.* statuitur, vt pro excellentissimo, & gloriosissimo Rege, & liberis eius omnes Episcopi, Presbyteri, Abbates, & monachi in vnum collecti, psalmodiam, & Missarũ solemnia, & Litaniarũ officia omnipotenti Deo deuotissimè soluant. Idem cauetur in Concilio Cabil. *can. 66.* Rhemensi *can. 40.* Mogunt 2. *can.* Emeritensi *can. 3.* Tolet. 16. *can. 7.* ibi: *Cõuenit, vt tam per omnes ciuitates, vel loca, in quibus sedes Episcoporum esse noscuntur, ad regni eius ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem Episcoporum diœceses, excepto passionis Dominicæ die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die Missarum licèt solemnia celebrare, cunctis alijs diebus, quibus idem Dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro cunctis eius filijs, vel filiabus sacrificiorum Domino libamina dedicentur.* Et alijs congestis ab Antonio August. *in epit. iur. lib. 1. tit. 29.* Bellarmino *de sacram. lib. 2. de Missa, c. 21.*

Suarez

Suarez *3.p. in 3 p.disp.83.sect.2.* Baronio *anno 200. n.6.* & *201.n.29.* & *255.n.42* & *260.n.21.* Spondano *in eius epitome, anno 506 n.1.* Sahabedra *in chron.Goth.in vita Egicæ:* cuius vsus aliam rationem assignat Petrus Damianus *lib.7 epist.3.ad Henrici filium*. Has ergo preces pro Principibus, tum ecclesiasticis, tum sæcularibus faciendas Ecclesia tradit, dum in canone Missæ ea verba posuit: *Vna cum famulo tuo Papa nostro, Antistite nostro, Rege nostro*. Extatque de hac re Concilij Vasensis canon 4. circa tempora Leonis, vbi iubetur, vt nomen cuiuscumque Papæ vrbis Romæ in omnibus Missis recitetur: & Bonifacius Martyr *in cap. si Papa, distinct. 4.* ait: *Pro cuius perpetuo statu vniuersitas fidelium tantò insistentius orat, quantum suam salutem post Deum ex illius incolumitate propensius impendere animaduertit*. Quod multò anterior Fauianus I. *epist. 1.* dilectissimis vbique Ecclesiæ Catholicæ comministris scribit in hæc verba: *Fraternitatis vestræ charitatem intimis obsecramus precibus, vt nostræ paruitatis in sacris vestris orationibus memores esse dignemini*. Cæterùm cùm Papa Missam celebrat, non dicit, *Vna cum famulo tuo Papa nostro*; sed, *vna mecum indigno famulo tuo*; vt testis est Innocentius noster *in cap.3.hoc tit. in 3.collect.* cuius sententia confirmatur ex Clemente *lib. 8. constit. cap. 12.* vbi Pontificis sacra peragentis hæc verba leguntur: *Adduc obsecramus te pro me, qui nihil sum, qui tibi oblationem facio*. Et sacerdotes, vel Diaconos omittentes preces istas, omni honore priuari iubentur *in can. 13. & 14. Synodi Constantinop.*

COMMENTARIVM.

6 CIrca formam consecrationis calicis, an videlicet omnia verba in canone Missæ expressa sint substantialia, vel essentialia ad consecrationem, variæ sunt Doctorum, immò & scholasticorum sententiæ. Necessaria esse hæc omnia, aut æquiualentia alia: *Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*; docuerunt cùm D. Thoma *art. 2. quæst. unic. 1. & in epist. 1. ad Corinth.* & *3.p.q.78.art.3.* Henricus *in 4. dist. 8 q.2* Paludanus *ibi, q.3* Capreolus *q. 1. artic. 1. concl. 6.* Richardus *art 3. quæst. 2.* S. Antoninus *3 p. Summæ, tit. 13 cap. 5. §. 4.* Syluester *in summa, verbo Eucharistia 1, quæst. 6. num. 7.* Armilla *eod. verbo, num. 54.* Tabiena *num. 31.* & alij, quos refert, & sequitur fundamenta huius doctrinæ expendens Thomas Hurtado *tom 2.resol. moral.tract. vlt. resol. 8. per tot.* Contraria tamen sententia, videlicet non desiderari ad consecrationem calicis essentialiter omnia ea verba, docuerunt Corneio *quæst.78. artic.3 dist.vnic.dub.1.* Franc. Longus *annot.1. ad Eugenij decret. in Concilio Florent. § tertium est*, Leander *p.2.de sacram.tract.7 disput.9 quæst.21.* alij plures, quos refert, & sequitur neruosè hanc sententiam fundans, & contrariæ fundamentis satisfaciens, P. Henao *de Sacram. Euchar. disput.12. sect.2. per tot* quorum opinionum fundamenta trutinare longum foret. Illud tantùm notandum est, Innocentium III. in præsenti nec affirmare, nec negare ea verba necessaria esse, sed tantùm ritè adiecta fuisse in canone Missæ, licèt in sacra pagina non legantur; congruenterque apposita fuisse, quia clausula illa, *Noui, & æterni Testamenti*, significat hunc esse sanguinem, quo nouum testamentum firmatum est, iuxta Apostoli doctrinam ad Hebræos *cap. 4.* & per illa verba, *Mysterium fidei*, indicari, hoc sacramentum esse vnum ex mysterijs fidei maximè reconditis, in quo aliud videtur, & aliud sub speciebus latet: vel quia in consecratione Sanguinis expressè significatur Christi passio, quæ est maximum mysterium, & in omnibus sacrificijs veteribus figuratum, & in hoc sacramento quoad rem oblatam verè, & realiter contentum; quoad ipsam verò effusionem sanguinis mirabiliter repræsentatum.

§.

QVæsiuisti etiam, vtrum aqua cùm vino in sanguinem conuertatur? Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod cùm de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum, & aqua, quæ commiscentur in calice, diuina virtute mutantur, vt in hoc sacramento plenè fit veritas & figura. Alij verò tenent quod aqua cùm vino transubstantiatur in sanguinem, cùm in vinum transeat mixta vino: licèt Physici contrarium asseuerent, qui aquam à vino per artificium posse asserunt separari. Preterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa; ita quod vini saporem assumit. Quod inde conuincitur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere, quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum contingit accidentia permutare; cedit quippè natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed neque inconueniens creditur, aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur, cùm legatur de ipsius latere processisse: illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, aquam videlicet in phlegma conuerti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exijsse, non attendentes, quod de latere Christi duo fluxerunt sacramenta: & quod non baptizamur in phlegmate, sed in aqua, iuxta quod Dominus protestatur: Nisi quis renatus fuerit in aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior iudicatur, quæ asserit, aquam cùm vino in sanguinem transmutari, vt expressius eluceat proprietas sacramenti. Nam cùm aquæ multæ sint populi multi, iuxta quod alibi legitur: Beati qui seminatis super omnes aquas; ideò vino aqua vnitur, vt Christo populus adunetur; per hoc enim, quod suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu coniungimur, vt qui est vnum cùm Patre per ineffabilem vnitatem, fiat vnum nobiscum per admirabilem vnionem: ac per hoc ipso communiter mediante, cum Patre vnum efficimur. Pater, inquit, sancte serua eos, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Non pro his rogo tantùm, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt & ipsi in nobis vnum sint, & mundus credat, quia tu me misisti.

COMMENTARIVM.

5 IN hoc §. respondet Innoc. III. prædicto Ioanni circa illam quæstionem, an aqua, quæ cùm vino in calicem mixta offertur, conuertatur mediatè, vel immediatè in sanguinem Domini? Et propositis tribus sententijs, vt probabiliorem secundam amplectitur, quæ asserit, aquam vino mixtam in sanguinem Christi conuerti; quàm vniuersi Theologi posteriores sequuti sunt. Ex quo videtur motus Baronius *anno 1192. num. 24.* vt hæresim appellaret sententiam negantem aquam in vinum conuerti. Sed verè excessit à censura, quia Innocentius non approbauit prædictam sententiam vt fide certam, sed vt probabiliorem: & cùm dependeat ex Philo-

Philosophico principio conuersionis aquæ in vinum, quod in Philosophia non est certum, siquidem aliqui affirmant, aquam vino infusam, si adsit tempus sufficiens ad transmutationem, in vinum conuerti, vt Petrus Garcia Primarius Complutensis *fen. 1. disput. 7. cap. 2.* pro se adducens Galenum *lib. 1. de elementis, cap. vlt.* & Philosophum *de generatione textu 34. 39. & 88.* & hanc fuisse Philosophi sententiam testantur D. Thomas 3. *part. quæst. 77. artic. 8.* D. Bonauentura *in 4. dist. 11. dub. 3.* Albertus Magnus *in 4. dist. 11. artic. 9.* Alij verò negant, aquam etiam modicissimam in vinum conuerti, vt Philoponus *lib. 1. de generat. textu 84.* & ex modernis Theologis Koninch, & Lugo relati à Magistro Prado *lib. 1. de generat. quæst. 31. §. 4.* consequenter prædicta secunda sententia non est certa secundùm fidem, nec certitudine conclusionis theologicæ deductæ ex vna præmissa de fide, & alia lumine naturali nota; sed præcisè est opinio probabilior, vt eam declarauit Innocentius. Adeò tamen eam fusè disputant Theologi, vt iuxta institutum nostrum eam in præsenti prosequi, & discutere esset actum agere, & granum mittere in aceruum. Videndi sunt Alanus *lib. 1. de Euchar. cap. 13.* Salmeron *tom. 6. in Euang. tract. 4. §. ad hæc*, Toletus *in summa, lib. 2. cap. 25.* Ægidius Romanus *3. p. q. 74. art. 8. dub. 1.* Bernal *disp. 28. sect. 4.* Cardinal. Lugo *disput. 4. de Eucharist. sect. 3.* Raynaredus *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, Dicastillus *tract. de Eucharist. disputat. 2. dub. 9. part. 2.* Paulus Aresius *in peculiari opusc. de hac quæstione, sect. 7.* Pasqualigus *disputat. 91. sect. 7.* Ioannes Bapt. Scortia *de sacrif. Missæ, lib. 1. cap. 4.* Diana *p. 3. tract. 4. resol. 49.* & *5. part tract. 5. resol. 56.* Basilius Pontius *in speciali opusc. de hac quæstione edito*, Manrique *annal. Cisterciens. anno 1202. cap. 2.* Bassæus, *in summa, verbo Eucharistia, num. 14.* Raynaud. *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, P. Henao, *de Eucharist. disput. 4. sect. 4.* Martinez à Prado *de Eucharist. dub. 10.*

§.

TErtio loco fraternitas tua requisiuit, quare fuerit mutatum quod in secreta B. Leonis secundùm antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis Domine, vt animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio. Cùm in modernis Sacramentarijs habeatur: Annue nobis quæsumus, vt intercessione Beati *a* Leonis hæc nobis prosit oblatio. Super quo respondemus, cùm sacræ Scripturæ dicat auctoritas, quod iniuriam facit Martyri, qui orat *b* pro Martyre, idem est ratione consimili de Sanctis alijs sentiendum: quia orationibus nostris non indigent, pro eo quod cùm sint perfectè beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potiùs orationibus eorum indigemus, quos (cùm miseri simus) vndique mala nostra perturbant. Vnde quod in plerisque orationibus continetur: Prosit, vel proficiat huic sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem; ita debent intelligi, vt ad hoc prosit, quod magis, ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licèt plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam vsque ad iudicium *c* augmentari, & ideò Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Verùm vtrum in hoc articulo locum habeat illa *d* distinctio, qua docetur, quod defunctorum alij sunt valdè boni, alij sunt valdè mali; alij mediocriter boni, alij mediocriter mali: vnde suffragia quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valdè bonis, actiones sunt *e* gratiarum; pro valdè malis, consultationes viuorum; expiationes verò pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis: tua discretio inuestiget.

NOTÆ.

1 a B. *Leonis.*] Secundi videlicet *in lib. Sacram. D. Gregorij, pag. 122.* vbi legitur: *Vt animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio.* In codice autem Rodradi habetur: *Vt intercedente B. Leone nobis prosit oblatio.* Et in Missali Romano: *Vt intercessione B. Leonis*, vt notauit Menardus ad D. Gregorium vbi suprà, *fol. 167.* & inde deducit P. Vasquez *3. p. in 3. p. disp. 127. cap. 3. n. 22.* Ecclesiam nonnunquam ex iustis causis mutasse aliquid ex pertinentibus ad accidentia Sacramentorum, & hodie in oratione secreta oratur à nobis Deus, vt beata retributio sanctum Leonem comitetur.

2 b *Qui orat pro Martyre.*] Hæc verba non reperiuntur in sacra Scriptura; extant tamen apud D. Augustinum *sermone 27. de verb. Apostoli*, & *serm 107. cap. 2.* & *tract. 48. in Ioannem.* Quare Bellarminus *tom. 1. contr. lib. 2. de Concilijs, cap. 12.* ait, Innocentium in præsenti appellasse sacram Scripturam sententiam D. Augustini, ad differentiam profanæ scripturæ, vt etiam fecerunt D. Benedictus *cap. 13. suæ regulæ: Sicut dicit Scriptura, voluptas pœnam, & necessitas parit coronam.* Nec tamen vspiam comparet ea sententia in sacris Biblijs: & S. Valerius *in dictis de generibus monac.* apud S. Benedictum Ambianensem, *cap. 3.* ait: *Scriptura testatur, quod omne peccatum, quod remissus, indisciplinatusque admiserit frater, ad negligentiam prorsus reuertatur seriorem.* Et frustra hæc verba quæres in sacra Scriptura: & Magist. Sentent. *lib. 1. dist. 26. lit. B*, nomen ipsum Sacræ Scripturæ adhibet ad designandum PP. scripta. Notarunt Molanus *in quodlibet. triam qq.* Menardus *in not. ad concord. Regul. B. Benedicti Ambian.* Theophilus *tom. 13. tract. Anagnostas ad sacram mensam, cap. 8.* Aliter docent P. Henao *de Eucharist. disp. 17. sect. 3.* Thomas Hurtado *de vero martyr. tract. 7. resol. 40. §. 7.* videlicet Innocentium docere intendere, sententiam hanc inueniri implicitè in Sacra Scriptura, sicut apud Ioannem *cap. 7. vers. 38.* Christus Dominus tribuit Scripturæ verba illa: *Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Cùm tamen non legantur in veteri Testamento, sed sensus quem continent inde eliciatur, vt iam notarunt ibi Ribera, Tolet. & Franc. Lucas. Vera autem ratio huius quasi effati, Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre; præter aliam minùs idoneam, quam excogitauit Carrillo *in explicat. bullæ defunct. p. 2. cap. 13. n. 10.* deducenda est ex reuocata in dubium certitudine gloriæ, quam martyr consummatus patitur, si pro eius subleuatione fundatur oratio, sicut funditur pro alijs defunctis.

c *Augmentari.*] Quod robotatur auctoritate D. Thomæ 1. *p. q. 62. art. 9. ad 2.* & *2. 2. q. 13. art. 4. ad 2.* & *in 4. dist. 5.* 3
q. 2. artic. 1. q. 6. cuius sententiam communiter sequuntur Thomistæ. Sed *in addit.* Sanctus Doctor *in 4. dist. 11. q. 2. art. 1.* ait, quod gaudium accidentale Beatorum crescit eis de omnibus benefactis pro eis, videlicet de gratiarum actione: quam sententiam illustrat Thomas Hurtado, *de vero martyrio, resol. 43. §. 7.*

d *Distinctio.*] Quæ est D. Augustini *in cap. tempus 13.* 4
q. 2. cui conuenit Hildebertus Episcopus *in carmine de offic. Missæ.*

Perfectos, valdeque malos, nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta iuuant.
Nam nec iustus eget, nec pessima, ista meretur:
In medio est veniam cui sacra mensa parat.

e *Gratiarum sunt actiones.*] Et eo modo nonnunquam 5
dicitur offerri sacrificium pro Sanctis, videlicet in gratiarum actionem. D. Clemens *lib. 6. constit. cap. vltimo*, ibi: *Conuenite in cœmeterijs ad legendos sacros libros, & canendos psalmos pro mortuis martyribus, & sanctis omnibus, qui sunt à sæculo defuncti, ac pro fratribus vestris, qui in Domino mortui sunt.* Sanctus Cyprianus *epist. 34.* ibi: *Veri, & spirituales Dei milites, dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas à Domino, & illustri professione coronas meruerunt: sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus quoties Martyrum passiones, & dies anniuersaria comme-*

commemoratione celebramus. Diuus Chrysostomus *homil. 21. in acta: Quid tibi videtur, quod pro martyribus offertur, quod vocantur in illa hora; licèt Martyres sint, etiam pro Martyribus offertur. Magnus honor nominari Domino præsente*. Sanctus Epiphanius *hæresi 75*. Offerri enim potest sacrificium pro Sanctis, non quatenus propitiatorinm est, & impetratorium, quasi pro his, qui iam beati sunt, aliquid, quod eis desit ad salutem, postuletur. Sed offerri potest sacrificium ipsum, vt est Lautreticum, & Eucharisticum, ad Deum cùm eis adorandum, & pro his glorificandum, cuius gratia ad æternam gloriam per tantas victorias, & triumphos peruenerunt: quæ Dei dona sunt, & gratiæ, ac bonitatis eius opera gloriosa. Et licèt sancti non sint capaces fructus satisfactorij, sunt capaces gaudij accidentalis. Docuerunt, & latius prosequuntur Hurtado *d. §. 7. per tot*. Bellarmin. *de Purgat. lib. 2. cap. 18*. Suarez *lib. 5. de orat. cap. 54. num. 4*. Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. art. 5. per tot*. F. Alfons. Mendoza *q. 6. scholast*. P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 57*. vbi exponit difficilem locum Missalis Muzarabum, vbi sacerdos offerens ita orat: *Item pro spiritibus pausantium Hilarij, Athanasij, Martini, Ambrosij Augustini, Fulgentij, Leandri, Isidori*, Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 1. fol. 54. & tom. 5. p. 2. cap. 2. fol. 254*.

6 f *Mediocriter malis*.] Hæc verba meritò difficillima visa sunt Bellarmino, *lib. 2. de purgat. cap. 18*. Suario, *tom. 3. in 3. p. disput. 78. sect. 3. & tom. 4. disput. 48. sect. 4. num. 9*. Theophilo Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. spirit. sect. 3 punct. 5. quæst. 5. fol. 432*. Nam cùm certum sit, suffragia nostra inutilia esse valdè bonis animabus, videlicet Beatis & Martyribus, vt proximè probaui; & etiam offerri posse pro valdè malis, videlicet in inferno existentibus, vt latè probant Salas, *2. 2. tract. 13. disput. 55. sect. 3*. Sanderus *lib. 7. visibilis monarch. hæresi 46*. Iodocus Coccius, *tom. 2. lib. 10. artic. 7*. Castro, *aduers. hæres. verbo Infernus*, Theophilus *dicto quæst. 5*. pro mediocriter vero bonis, hoc est pro animabus detentis in purgatorio, Missæ sacrificium ritè, & vtiliter offerri posse, vt probaui *in cap. fin. de testament*. inquirendum est, quinam sunt mediocriter mali, quibus prodesse possunt suffragia nostra, vt Innocentius ait? Bellarminus, *vbi suprà*, suscipiatur Innocentium III. memoria lapsum, quadrimembrem fecisse diuisionem animarum, quæ apud D. Augustinum, cuius doctrinam in præsenti §. repræsentauit Pontifex, non est nisi trimembris, videlicet earum animarum, quæ beatæ sunt, & valdè bonæ dicuntur; & damnatarum, quæ valdè malè in inferno cruciantur; & earum, quæ mediocriter bonæ sunt, & in purgatorio detinentur. Aliam adducit solutionem idem Bellarminus, quam & assignarunt Suarez, ac Theophilus *vbi suprà*, videlicet mediocriter malos appellari eos, qui supra reatum pœnæ, quo solo inquinantur, & cuius ratione detinentur in purgatorio, appellanturque mediocriter boni, retinent etiam culpam venialem; nam etiamsi verior sententia ferat, culpas minutas hinc exportatas, in ipso puncto mortis obliterari quoad maculam; tamen non est id prorsus certum. Itaque potuit Innocentius opinari, ac proinde duo illa vltima membra diuisionis, quàm proposuit, spectabunt ad animas purgatorij, vel vt alij volunt, ad defunctos cùm solo originali peccato. Verba autem, *Valde mali*, exponunt Torre *ad 2. 2. D. Thomæ, quæst. 83. art. 17*.

C A P V T VII.

Idem *Rectoribus Rom.* a *Fraternitatis*.

DE homine. *Et infrà:* Quæsiuistis à nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui se sciens in mortali crimine constitutum, Missarum solemnia, quæ non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, pro sui facinoris conscientia dubitat celebrare, arctatusque grauiter à duobus, dum diuinum exequi mysterium metuit, ne populum illum expectantem offendat, corpus Christi perficere perhorrescit, ne sumens ipsum indignè, iudicium sibi manducet, & bibat, peractis cæteris circumstantijs, Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem, & vinum tantummodò purum sumit: ita credens per id, quod prætendit, populo satisfacere, vt per quod intendit, Deum non debeat prouocare. Cùm ergo falsa sint abijcienda remedia, quæ sunt veris periculis grauiora, licèt is qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab huiusmodi Sacramento reuerenter debeat abstinere, ac ideò peccet grauiter si se ingerit irreuerenter ad illud; tamen grauius proculdubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare, cùm ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Domini manum incidat: iste verò culpam faciendo, dum vitat, non solùm Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decepit, se astringat.

N O T Æ.

5 a ROm. Fratern.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6*. sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci nequit, de qua fraternitate Romæ erecta agat Innocentius in præsenti. Illud in præsenti docetur, grauius peccare sacerdotem, qui simulat consecrare, & exponit hostiam non consecratam adorandam populo, quàm illum, qui in peccato mortali offert sacrificium & consecrat. Quod & ad eum casum, in quo sacerdos peccatori intendit dare hostiam non consecratam pro consecrata, ad vitandum sacrilegium, extendit Ioan. Sanchez *in selectis, cap. 34*. vbi textum hunc exponit. Et hanc Innocentij doctrinam post longum examen confirmant Petr. Ioan. Oliu. *quodlibet. 5. quæst. 10*. Theophilus *tom. 16. in Heterocl. punct. 4. fol. 70*. & meritò, quia peius est conari falsam reddere veritatem fidei, quod facit simulatè sacrificans, quàm indignè, sed verè celebrare. Atque peius est simulato sacrificio horribiliter Deo illudere, quam malè sacrificare. Continet præterea ea simulatio externam malè sacrificantis idololatriam erga purum panem, & excitationem totius Ecclesiæ ad similem turpitudinem. Similiter etiam nec poterit sacerdos ad celandum peccatum, & seruandam famam occulti peccatoris, porrigere illi falsam hostiam; immò tenetur illud ad veram communionem eam publicè petentem admittere, *cap. placuit 6. quæst. 2. cap. si sacerdos 2. de offic. Ordin*. Potest tamen ex probabili sententia, quam contra Ioannem Sanchez defendit Theophilus *vbi proximè*, ad seruandam similis peccatoris famam conuentione priùs cùm eo habita, sacerdos veram hostiam ori peccatoris admouere simulando, nec reipsa illi Eucharistiam tradendo. Nec his omnibus obstat, posse confessarium pro seruanda fama peccatoris simulare absolutionem pro sedando scandalo, quod oriri posset, si peccator ad pedes sacerdotis hærens discederet absque absolutione; nam cùm eo casu nulla detur illusio sacramenti, nec etiam periculum idololatriæ ex parte ministri, neque ex parte adstantium, potest tunc confessarius agnoscens indispositionem pœnitentis simulare absolutionem, vt eius famæ consulatur. Docent, & alios casus adducunt Vasquez *3. p. in 3. disput. 209. num. 45*. Suarez *tom. 3. in 3. disputat. 67. sect. 4*. Ioannes Sanchez *vbi suprà*.

C A P V T VIII.

Idem a *Ferrarienſi Epiſcopo*.

IN quadam *b* noſtra decretali epiſtola aſſeris te legiſſe, illud eſſe nefarium opinari, quod quidam dicere præſumpſerunt, in Sacramento videlicet Euchariſtiæ aquam in *c* phlegma conuerti: nam de latere Chriſti, non aquam, ſed humorem aquaticum mentiuntur exijſſe. Licèt autem hæc magnos, & authenticos viros ſenſiſſe recenſeas, quorum opinionem dictis, & ſcriptis hactenus es ſequutus; ex quo tamen in contrarium nos ſentimus, noſtræ compelleris ſententiæ conſentire. Sed verbum Ioannis Apoſtoli te multum mouere fateris, dicentis: Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis; & hi tres vnum ſunt: quamuis hoc vltimum in pleriſque codicibus minimè habeatur. Quod dicis ſic exponi ab omnibus, illos videlicet eſſe vnum, id eſt de vna, & eadem re, ſcilicet de humanitate Chriſti, teſtari. Porrò ſi vera fuit aqua, quæ fluxit de latere Chriſti, & non humani corporis humor, qualiter per illam probetur, quod Chriſtus ſit homo verus, non vides. Gloſſa namque ſuper illum locum ſic ſe habet: Spiritus, id eſt humana anima, quam emiſit in paſſione. Aqua, & ſanguis, quæ fluxerunt de latere Chriſti, quod fieri non poſſet, ſi non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu, quàm ex gloſſa proponis, per illam aquam probari, quod ſit verus homo; & ideò ſi dicatur, quod illa non extitit vera aqua, ſed aquaticus humani corporis humor, tam expoſitoris, quàm Apoſtoli verba intelligibilia tibi eſſe videntur: ſed dato, quod fuerit vera aqua, ſicut nos credimus, & fatemur, nec iſta, nec illa ſufficienter intelligis. Vnde nobis humiliter ſupplicaſti, quatenus ad generalem vtilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam ſufficienter, & euidenter id exponere dignaremur. Nos igitur ad tuæ ſupplicationis inſtantiam reſpondemus, quod quidam dixerunt, ſed errauerunt, Chriſtum non fuiſſe verum Deum ſed adoptiuum, vt miſeri Arriani. Alij Chriſtum non fuiſſe verum hominem, ſed phantaſticum, vt impij Manichæi. Sed aduerſus has hæreſes Ioannes Apoſtolus in epiſtola ſua loquitur dicens: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus; & hi tres vnum ſunt. Per hoc intendens oſtendere, quod Chriſtus ſit verus homo: nam ad eſſe hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus & anima, ex quorum coniunctione verus homo ſubſiſtit. Per hoc autem, quod in articulo mortis Chriſtus inclinato capite tradidit ſpiritum, de quo voce magna clamauerat: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum; manifeſtè probatur, quod ipſe ſpiritum habebat, non ſolùm vitalem flatum, ſed animam quoque rationalem, de qua prædixerat: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem; &; Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam. Per hoc autem quod vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis, & aqua, probatur apertè, quod Chriſtus verum corpus habebat: nam de phantaſtico corpore, nec ſanguis, nec aqua potuiſſet exire; vnde ille, qui vidit, teſtimonium quidem perhibuit, & teſtimonium eius eſt verum: quia tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Quod videlicet Chriſtus ſit verus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens, probatur ex eo quod ſpiritum vitalem emiſit ex vero corpore. Quod inde probatur, quoniam ex eo ſanguis exiuit, & aqua. Rationalis quippè anima non poſſet viuificare niſi corpus humanum, ex quibus verus homo conſiſtit. Cæterùm, ſicut verus fuit ſpiritus, & verus ſanguis, ita proculdubio, vera aqua; cùm Chriſtus ſit veritas, & à veritate omnis fallacia ſit penitus aliena. Nam ſi non fuiſſet aqua, ſed phlegma, quod de latere Saluàtoris exiuit, ille qui vidit, & teſtimonium perhibuit veritati, profectò non aquam, ſed phlegma dixiſſet: nec in hoc verum regenerationis ſacramentum fuiſſet oſtenſum; cùm per ſacramentum Baptiſmi non regeneremur in phlegmate, ſed in aqua: neque per hoc poſſet verò probari argumento, quod in ſacramento Euchariſtiæ admiſcenda ſit aqua vino, ſi de latere Chriſti non aqua, ſed phlegma cùm ſanguine profluxiſſet: ſed nec vera fuiſſet figura, quæ ſuper hac re præceſſit in veteri, Teſtamento, quando videlicet Moyſes virga percuſſit ſilicem, & ex ea quidem non phlegma, ſed aqua manauit. Reſtat igitur, vt qualiſcumque fuerit illa aqua, ſiue naturalis, ſiue miraculoſa, ſiue de nouo diuina virtute creata, ſiue de componentibus ex parte aliqua reſoluta, proculdubio vera fuit; cùm naturaliter poſſit & compoſitum in componentia, & elementarium in elementa reſolui: quemadmodum verus extitit ſudor ipſius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Cùm autem ad compoſitionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aer, & ignis; & ad vegetationem eiuſdem corporis quatuor humores conſimiles illis conueniant, videlicet ſanguis, & cholera, phlegma, & melancholia: vt veritatem humani corporis expreſſius demonſtraret, vnum ex illis, & vnum ex iſtis Ioannes expreſſit; illaque potiùs ex illis, & iſtis, quæ magis miniſterio congruebant; ex elementis aquam; & ex humoribus ſanguinem: in quibus duobus duo maximè ſacramenta, Redemptionis videlicet, & Regenerationis elucerent.

N O T Æ.

1 a FErrarienſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 6* Hugoni videlicet vt Rotaldo, qui ambo floruerunt in Eccleſia Ferrarienſi temporibus Innocentij III. vt refert Vghel. *tom. 2. Italiæ ſacræ, fol. 376.* De Eccleſia Ferrarienſi aliqua adduxi *in cap. cùm M. de conſtit.*

b *Quadam Decretali.*] Suprà relata *in c. cùm Marthæ.*

2 c *In phlegma.*] Prima enim opinio in illa vexata quæſtione de aqua vino in calice mixta conuertenda immediatè, vel mediatè in ſanguinem Chriſti, antiquorum Theologorum fuit, vinum infuſum calici conuerti in ſanguinem, & aquam in humorem phlegmaticum, quem de latere Chriſti exijſſe dicebant. Quæ opinio meritò damnatur ab Innocentio in præſenti, vt erronea, quia tria continet falſa: Primum, aquam non conuerti in vinum virtute ipſius: quod apertè aduerſatur rectæ philoſophiæ. Secundum, aquam nondum in vinum conuerſam, in humorem illum tranſire; nam quicquid conuertitur in aliam ſubſtantiam, cùm fit conſecratio, virtute verborum conuertitur. Verba autem ſolùm vim habent conuertendi iuxta veritatem ſignificationis, vt vera redan-

dantur; nullum autem verbum consecrationis denotat aliquid, ad cuius veritatem necessaria sit conuersio aquæ in humorem illum; siquidem illis solus sanguis Christi significatur. Tertius error est, ex latere Christi non fluxisse veram aquam, sed phlegmaticum humorem, contra testimonium D. Ioan. *cap.* 5. quod de fide esse, defendunt cùm D. Thoma 3. *p. q.* 66. *artic.* 4. & *q.* 74. *art.* 7. *ad* 3. Theologi, *ibi*, Suarez *tom.* 2. *in* 3. *disput.* 51. *sect.* 1. & *tom.* 3 *disp.* 45. *sect.* 4. Vnde licèt hæc opinio à quibusdam Theologis teneretur, tamen vt improbabilem omisit Innocentius *in d. cap. cùm Marthæ*, § *quæsiuisti*, dum aliorum opiniones probabiles refert.

CAPVT IX.

Idem a *in Concilio generali*.

DOlentes referimus, quod non solùm quidam minores clerici, verum etiam aliqui Ecclesiarum Prælati circa *b* comessationes superfluas, & confabulationes illicitas, vt de alijs taceamus, medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes, vix ad diurnum concentum auium excitantur, transcurrendo vndique continuata sincopa Matutinum. Sunt & alij, qui Missarum solemnia *c* vix celebrant in anno, & quod deterius est, interesse contemnunt; & si quando his euidenter intersunt, chori *d* silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos sermones fundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina. Hæc igitur, & similia sub *e* pœna suspensionis penitus inhibemus, districtè præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum *f* officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, *g* studiosè, celebrent pariter, & deuotè.

NOTÆ.

1 a GEnerali.] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innoc. III. vbi *cap.* 17. reperitur textus hic: & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

b *Comessationes.*] Comessatio est conuiuium, vbi more temulentorum, & ebriosorum iocatur, quæ omni iure exosa est, vt probaui *in cap. à crapula, num.* 14. *de vita & honest. Cleric.*

2 c *Vix in anno.*] Quam sacerdotum negligentiam semper condemnatam legimus in Ecclesia, & à Principibus sæcularibus, Concil. Tolet. 1. *can.* 5. relato *lib.* 7. *capitul. Caroli, cap.* 161. ibi: *Si quis Presbyter, vel diaconus, aut quilibet clericus Ecclesiæ deputatus, si intra ciuitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à clero.* Et *l. sancimus* 42. §. 10. *C. de Episc. & cler.* Concil. Rhotomag. celebrato anno 1581. de presbyteris recens ordinatis ita cauetur: *Moneantur insuper, vt intra semestre sine alterius cuiuscumque licentia Missam primam celebrent, & deinceps repetant, saltem omnibus diebus Dominicis, & festiuis solemnibus: si autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt suo muneri satisfaciant.* Rhemensi *can.* 8. ita de Eucharistia: *Sacerdotes non diebus tantùm solemnibus, sed etiam Dominicis, sæpiusque, si fieri potest, sacrificent.* Concil. Aquense: *Curati ter in hebdomada sacrum faciant, aut eo etiam sæpius, si vel loci consuetudo, vel necessitas crebriorem diuini sacrificij vsum postulabit. Cæteris etiam clericis præcipimus, vt singulis mensibus.* Refert Ioannes Filesac. *lib.* 1 *select. cap.* 18. Tales enim sacerdotes nulla ratione ita appellari possunt, quandoquidem verbi istius, *Sacerdotis*, notio alia non est, iuxta D. Isidorum *lib.* 7. *orig. cap.* 12. quàm ex actione mystagogi; ita vt sacerdos *à sacrificando* vocetur. *Consecrat enim, & sanctificat*, ait S. Doctor. Quidni eo spectat illud, quod docet B. Hieron. *lib.* 3. *aduersus Pelag.* dum Missam vocat quotidianum corporis Christi sacrificium; & certè non alia ratione B. Ambrosius *epist.* 29. ad Theodosium Imper. scribit, *Presbyteri gradu functos meritò conqueri, quod per innumeros annos à munere sacro retrahantur, & curiæ deputentur.* Vnde similes sacerdotes ignauos, & socordes peccare lethaliter, ex D. Thoma *in* 4. *lib.* 3. *distinct.* 13. *q.* 1. *art.* 2. docuerunt Valent. 3. *p. de Euchar. q.* 10. Theoph. *tomo* 16. *in Heterocl. sect.* 1. *in princ.* Vasquez 3. *p. disput.* 232. *c.* 1. Saussay *in Panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 1. *cap.* 1. 2. & 3. Thom. Hurt. *tom.* 1. *resol. mor. cap.* 7. *per totum.*

3 d *Silentium.*] Quod in sacris ministerijs summè conuenit, ne dum peraguntur diuina officia, clamor aliquis, strepitus interturbet. D. Ambrosius *de virginibus*, ibi: *An quicquam est indignius, quàm oracula diuina circumstrepi, ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur? Circumsonare sacramenta confusis vocibus, cùm Gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferant?* Cæsarius quoque Arelat. magnas in eosdem iactat minas, dum *homil.* 34. ita scribit: *Qui in Ecclesia ineptis, & incongruis fabulis occupatur, quasi venenum, & gladium reliquis hominibus ingerere, vel præbere cognoscitur, dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit: qui enim talis est, & pro sua, & pro aliorum destructione in die iudicij redditurus est rationem.* Facit Seneca *de vita beata*, ad Gallionem, ibi: *Et ipsam, & professores eius, & Antistites colite: & quando mentio sacrarum litterarum interuenerit, fauete linguis. Hoc verbum, non vt plerique existimant, à fauore trahitur, sed imperatur silentium, vt ritè peragi possit sacrum, nulla mala voce obstrepente.* Quintilianus *declamat.* 365. *In templo verò, in quo verbis parcimus, in quo animos componimus, in quo etiam tacitam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam non est ferendum.* Et *in l. denunciamus, C. de his qui ad Eccles. confugiunt*, vota conuenit celebrari. Plura Brissonius *de formulis, lib.* 1. *pagina* 8. Mornacius *in d. l. denunciamus* 4. Gazæus *ad Cassianum, lib.* 2. *instit. cap.* 10. Ferrarius *de ritu concionandi, lib.* 1. *cap.* 13. Nouarinus *lib.* 2. *schediasm. cap.* 24. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 22. De reuerentia, & modestia in Choro Ecclesiastico seruanda, plura congessit Hurtado *de vero martyr. digress.* 4. *sect.* 30.

e *Pœna suspensionis.*] Quæ in præsenti non imponi- 4
tur, sed comminatur, vt declarauit. Honorius III. rescribens Decano, & Capitulo Composteil. *in cap.* 3. *de vita & honestat. Cleric. in* 5. *compil.* his verbis: [Consuluisti tandem de clericis, qui chori silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum; dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad diuina: si quid de talibus in eodem Concilio noscitur institutum, canon fuit latæ sententiæ, vel ferendæ. Ad quod breuiter respondemus, quod pœnam illa constitutio non infligit, sed potius comminatur, & exprimit infligendam, quæ meritò ad alios extenditur, qui quamuis in choro inter celebrantes existant, sermonibus tamen illicitis, & linguas, & aures inuoluunt, cùm non solùm in seipsis offendant, sed etiam alijs impedimento tales existant.]

f *Et diuinum officium.*] De quo egi *in cap.* 1. *hoc tit.*

g *Studiosè.* Seu sapienter, vt exponunt PP. sanctus 5
Basilius regulis breuioribus, *cap.* 279. ibi: *Quid est, psallite intelligenter? Prorsus quod est in cibis sensus cuiusque cibi, hoc in verbis sacrosanctarum litterarum est intelligentia: guttur enim escas gustu dijudicat; mens autem intelligendo verba discernit. Si quis igitur ad vim verbi cuiusque animo etiam ita similiter afficiatur, quemadmodum gustatu ad qualitatem cuiusque cibi, prorsus hic mandato illi satisfacit, quod est: Psallite intelligenter.* Itaque psallere sapienter est cùm attentione canere, non solùm lingua, verum etiam corde, & animo, vt ex D. Bernardo *serm.* 7. in Canticum, probat Hæphtenus *lib.* 7. *disquisit. tract.* 4. *disquis.* 7.

h *Et deuotè.*] Consentiunt PP. Concilij Colon. *anno* 6
1536. *p.* 2. *cap.* 8. *Non suffecerit autem preces istas horarias vtcumque præmurmurasse, sed vt conciliari constitutione cautum est, presbyter ex intimo affectu, eleuataque mente in solum Deum, nocturnum hoc, diurnumque suæ seruitutis pensum exsoluat.* Sanctus Benedictus *in sua regula*, ibi: *Sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concordet voci nostræ.*

S. Basi-

S. Basilius *in admonit.* ibi: *Ne dissonans sit à sono vocis sua sensus tuus, sed linguæ verba vigil inteudas.* Et D. Ambrosius *lib. 6. de sacram. c. 8.* ibi: *Non de labijs tantummodò tua procedat oratio, animo totus inteude, ingredere, non te perfunctorium videat ille, cui placere desideras: videat, quia ex corde oras, vt te ex corde orantem dignetur audire.* S. Augustinus *c. 9. suæ regulæ*, ibi: *Psalmis, & hymnis, cùm oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in voce.* Vnde attentionem in canonicis horis persoluendis desiderari Sancti PP. inculcant, præcipuè D. Cyprianus *in lib. de orat. Dominica*, ibi: *Quando stamus ad orationem, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus; cogitatio carnalis omnis, & sæcularis abscedat; nec quidquam tunc aliud animus, quàm id solùm cogitet, quod precatur.* Et rursus: *Quæ segnitia est alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & profanis, cum Dominum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cùm Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse non audias. Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sit? Hoc est, ab hoste in totum non cauere: hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia offendere: hec est vigilare oculis, & corde dormire?* Hæc attentio autem variè considerari solet, quia attendere possumus ad verba tantùm, ad sensum verborum, siue litteralem, siue spiritualem, & mysticum; vel ad Deum nobis præsentem, Christumque horarum mysterijs repræsentatum; vel ad res quæ petuntur, verbi gratia castitatem, humilitatem, charitatem, diuinam gratiam, æternam gloriam: vt post D. Thomam 2. 2. *qu.* 83. *art.* 3. docent Caietanus *in summa, verba Horæ, n. 9.* Brauo *ad regul. D. Benedicti, segmento* 21. P. Mendo *in statera, dissert. 7. q. fin.* Pradu *tom. 2. Theolog. moral. cap. 30. q. 8. §. 2.* Deinde attentio hæc duplex est; alia formalis, siue actualis; alia virtualis. Formalis dicitur cùm quis actu, & seipsa considerationem retinet circa vnum ex quatuor iam enumeratis. Virtualis verò est, quæ censetur manere ex vi, & ratione propositi, quo quis se applicuit ad orandum, volens vno ex quatuor illis modis attendere. Quæ intentio moraliter perseuerat, donec vel expressè, vel implicitè reuocetur: quibus suppositis, iuxta communem Moralistarum sententiam dicendum est, quamlibet ex prædictis attentionibus, etiam virtualem, sufficere ad implendum præceptum de horis canonicis, licèt saluberrimum sit per inferiorum attentionum modos, tanquam gradus quosdam, ad superiorem, diuinamque contemplationem niti.

7 *Dissoluitur quædam difficultas.* Illud tamen in præsenti difficilè est, quomodo actio interna lege positiua præcipitur, cùm actus interni per se imperari non possint à iure positiuo, *cap. sicut tuis, cap. tua nes, de simonia, cap. si quando 15. q. 6. cap. consuluisti 2. q. 5. cap. christiana 32. q. 5. cap. erubescant, 32. dist. cap. cogitationis, cap. cogitatio, de pœnit. dist.* 1. Qui canones etiam sacræ paginæ testimonijs firmantur; nam *lib. 1. Regum, cap. 16. nu. 67.* legitur; *Homines ea quæ patent, Deus autem intuetur cor.* Et 1. *ad Corinth. c. 4. vers. 5. Nolite aute tempus iudicare, quousque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Rationem ex Aristotele *lib. 10. Ethicor. cap. vlt.* reddit D. Thomas 1. 2. *q. 100. art. 9. in corpore*; videlicet illud solùm cadere sub præcepto, ad quod faciendum lex cogere potest; nisi enim vis coactiua coniuncta sit cùm potestate legislatiua, inutilis sanè erit hæc potestas, & lex ab ea lata nihil efficiet, si cogendi vim non habeat: sed ad actus internos homo ab homine cogi nequit, quia solùm eo modo homo hominem cogere valet, quo cùm eo agere more humano potest; quia humanus mos operatio est sensibilis, corporea, & externa. Nam spiritualis separata à materia sensibili, ad Angelos, vel ad animas separatas pertinet: latè probant Castro, *de lege pœn. lib. 2. cap. finali*, Bellarminus, *tom. 1. lib. 4. de potest. Pontif. cap. 20.* & *lib. 3. de laicis, cap. 11.* Suarez, *lib. 3. de legibus, cap. 13. num. 2.* & *lib. 4. cap. 12. num. 4.* Sanchez *in Decal. lib. 6. cap. 2. num. 6.* Vasquez 1. 2. *disp. 160. cap. 2.* Salas, *de legibus, tractat. 1. disput. 9. sect. 1. nu. 3.* Azor *p. 1. instit. lib. 5. cap.* 10. Couar. *in cap. alma mater, p. 1. §. 11.* & *in regula Peccatum, p. 2. num. 7.* Gutierrez, *lib. 2. canonic. cap.* 13. Franc. Valens *in concord. iuris, 2. p. disput. 4. q. 1. sect.* 5. Igitur deuotio, quæ spectat ad actum internum, non potest per Ecclesiam præcipi in præsenti clericis recitantibus horas canonicas. Huic difficultati vt satisfaciant Hostiensis, Abbas, Ioan. Andreas, Ancharanus, & Butrius *hic*, Durandus *in 4. dist. 15. quæst. 12. num. 6.* Paludanus *ibidem, quæst. 5. artic. 2. conclus. 4.* Angelus *in summa, verbo Hora, num.* 27. Syluester *eodem verbo, quæst.* 11. Rosella, & Tabiena *eod. verbo*, §. 3. affirmant, in præsenti quoad deuotionem, & attentionem internam non dari præceptum, sed consilium; vel solùm Innocentium requirere in orante remotionem externi impedimenti, per quod interior deuotio tollatur: quod colligunt ex illis verbis, *Quantum eis Deus dederit*. Hanc solutionem sequuntur, & latius explicant Lessius *de iustitia, lib. 2. cap. 37. num. 63.* Vasquez *d. disput. 60. cap. 5. num. 27.* Franc. Valens, *d. quæst. 1. sect. 7.* qui etiam alijs duobus modis responderi posse credit. Primò asserendo, attentionem necessariam esse ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ, quatenus oratio externa, vt est actus humanus, & liber, cum aduertentia ex parte intellectus requiritur ab Ecclesia, & hoc modo actum interiorem indirectè, & per accidens ab humano iure imperari. At in eo euentu non est actus interior per accidens coniunctus cùm exteriori, sed per se; qui enim sine attentione industria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & liberè fieri. Deinde respondetur, quod quotiescunque potestas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ vt honestè fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris, non per se requisiti, sed per accidens coniuncti, ad quem hæc potestas extendi non valet de iure naturali, suboritur obligatio adiungendi necessarium, ne per actum inhonestum præcepto satisfaciamus: nam legis materia semper debet esse honesta, & vt talis præcipitur. Vnde dum Ecclesia iubet sacris Ordinibus initiatum, vel beneficiarium horas canonicas recitare, cùm Ecclesia non possit iubere nisi actionem honestam, ex huius præcepti impositione de recitatione externa, deuota, & studiosa, sequitur obligatio naturalis adiungendi attentionem ad illam externam orationem; siquidem honesta non est, si attentione careat: latè probant Thom. Brunus, *de offic. inquis. part. 1. dubit. 13. sect. 14.* Mendo *d. q. fin.* Et quamdiu hæc attentio necessaria ad honestatem actionis tempore debito non coniungitur cùm externa oratione, semper obligatio superest officium repetendi, quousque statutum tempus elabatur, vt latiùs prosequitur Franciscus Valens *dicta sect. 7.*

C A P V T X.

Honorius III. a *eidem.*

SAnè cùm olim. *Et infrà:* Ne de cætero propter incuriam *b* sacerdotum in indeuotos diuina indignatio grauius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco *c* singulari, mundo etiam, & signato, semper honorificè collocata, deuotè, & fideliter conseruetur. Sacerdos verò quilibet frequentèr doceat plebem suam, vt cùm in celebratione Missarum eleuatur *d* hostia salutaris, quilibet se reuerenter *e* inclinet, idem faciens cùm portat *f* presbyter Eucharistiam ad *g* infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo *h* velamine ferat, & referat manifestè, ac *i* honorificè ante pectus, cum omni reuerentia, & timore, semper cum *k* lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides, & deuotio augeatur. Prælati autem huius mandati grauiter punire non differant

trans-

transgressores, si & ipsi diuinam, & nostram velint effugere vltionem. Vos autem sic obseruari faciatis prædicta, quod non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

NOTÆ.

1 a EIdem.] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; & cùm in textu antecedenti, qui est *sub tit. de consecrat. Eccles. vel altaris*, rescribat Honorius Reginæ Vngariæ, hæc inscriptio non conuenit præsentis textus litteræ, siquidem in eo agitur de sacerdotibus, & eorum Prælatis: vnde credebam, priùs emanasse, editumque fuisse textum sequentem *in cap. cùm creatura*, qui missus est vniuersis Ecclesiarum Prælatis, & clericis: Vnde rectè retineri poterat præsens inscriptio, si ita legatur, *Idem eisdem*. Eadem ferè tota verba reperiuntur in Concilio Salzburg. tempore Martini V. celebrato, *can.* 10. *Sacerdos verò quilibet plebem suam doceat diligenter, vt cùm in celebratione Missarum leuatur hostia salutaris, quilibet Deo deuotè flectat genua sua, vel saltem se reuerenter inclinet, idem faciens cùm eam portat presbyter ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito munda velamine ferat manifestè, ac honorificè ante pectus, cum omni reuerentia, & timore, semper nola paruula, & lumine, nisi locorum repugnet distantia, vel temporis qualitas, præcedentibus, vt ex hoc fides, & deuotio apud homines augeantur.*

2 b *Incuriam sacerdotum.*] Quam reprehendit D. Franciscus *lib.* 1. *epist.* 3. vbi vniuersis clericis in hæc verba scribit: [Attendamus omnes clerici magnum peccatum, & ignorantiam, quam quidam habent super sanctissimum corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & sacratissima nomina, & verba eius scripta, quæ sanctificant corpus. Scimus quia non potest esse corpus, nisi prius sanctificetur à verbo. Nihil enim habemus, & videmus corporaliter in hoc sæculo de ipso Altissimo, nisi corpus, & sanguinem, & realiter nomina, & verba, per quæ facti sumus, & redempti de morte ad vitam. Omnes autem illi, qui ministrant, tam sanctissima mysteria considerent intra se; maximè hi, qui indiscretè ministrant, quàm viles sint calices, corporalia, ac linteamina vbi sacrificantur corpus, & sanguis Domini nostri; & à multis in locis vilibus relinquitur, miserabiliter potatur, & indignè sumitur, & indiscretè alijs ministratur. Nomina etiam, & verba eius scripta aliquando pedibus conculcantur, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Non mouemur de his omnibus pietate, cùm ipse pius Dominus in manibus nostris se præbeat, & eum tractemus, & sumamus quotidie per os nostrum. An ignoramus, quia debemus venire in manus eius? Igitur de his omnibus, & alijs citò & firmiter emendemur: & vbicumque fuerit sanctissimum corpus Domini nostri Iesu Christi illicitè collocatum, & relictum, remoueatur de loco illo, & in loco pretioso ponatur: & consignentur similiter nomina, & verba Domini scripta, & vbicumque inueniantur in locis immundis, colligantur, & in loco honesto debeant collocari. Et scimus quia hæc omnia tenemur super omnia obseruare, secundùm præcepta Domini, & constitutiones sanctæ matris Ecclesiæ. Et qui hoc non fecerit, sciat se coram Domino nostro Iesu Christo in die iudicij reddere debere rationem. Hoc scriptum; vt melius debeat obseruari, sciant se benedictos à Domino Deo, qui ipsum fecerint exemplari. Dominus noster Iesus Christus omnes meos Dominos sua sancta gratia repleat, & confortet.] Et ipsius Sancti suasu præsentem edidisse constitutionem Honorium III. credit Vuadingus *in notis ad ipsam epistolam, n.* 17.

c *Loco singulari.*] Hanc partem exponemus *in cap. vnic. de custod. Eucharist.*

3 d *Eleuatur hostia.*] Olim hostiæ eleuatio fiebat tantùm manibus Episcopi, calicis verò manibus Diaconi, vt refertur in antiquo Ordine Romano, & notauit Menardus *ad lib. sacram. D. Gregorij*, & in Concilio Barcinon. celebrato anno 1560. iubetur, ne Diaconi soli calicem cùm vino, aut patenam cùm hostia tenentes, offerant in sacro Missæ sacrificio; sed id semper presbyter faciat, nisi propter senectutem, aut manuum infirmitatem. Dum eleuatur hostia, campanæ pulsari debent, vt præsentes attentiores sint, & absentes ad orandum inclinentur. Cæsarius Eisterbachius *lib.* 9. *cap.* 51. ibi: *Vuido Cardinalis præcepit, vt ad eleuationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum nolæ veniam peteret, sicque vsque ad calicis benedictionem prostratus iaceret.* Præcepit etiam idem Cardinalis, vt quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, siue campanarius per nolam illud proderet, sicque omnis populus, tam in stratis, quàm in domibus Christum adoraret. Qua de re extat constitutio Stephani Cantuar. Episcopi, in hæc verba: *In eleuatione Christi pulsentur campanæ, vt populares, qui celebrationi Missarum non valent quotidie interesse, vbicunque fuerint, siue in agris, siue in domibus flectant genua, indulgentias concessas à pluribus Episcopis habituri.* Simile extat Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. apud Balsamonem: & in Concilio Tarraconensi celebrato anno 1406. ita cauetur: *Vt temporibus generalis interdicti, & cessationis diuinorum, quando corpus Christi eleuatur in qualibet Ecclesia, maius cymbalum in corporis Christi tribus vicibus, & alijs tribus vicibus in sanguinis eiusdem eleuationibus pulsetur, vt populus eiusmodi signo admonitus oret genuflexo, & indulgentias acquirere valeat.* Ex Arnoldo idem probat Nouarinus *in agno Euchar. lib.* 5. *c.* 63.

e *Inclinet.*] Genua flectendo; genuflexio enim in sacrificio Missæ iam olim recepta fuit. D. Clemens *lib.* 8. 4
constit. cap. 6. ibi: *Et ante omnes respondeant pueri viri, & inclinantibus eis capita benedicat Episcopus ordinatus huiusmodi oratione.* Et *cap.* 7. ibi: *Deinde postquam se signauerit in nomine Dei Patris, per Christum eius, seque inclinauerint, accipiant ab Episcopo benedictionem.* Plura Iodocus Coccius, *tom.* 2. *thesaur. artic.* 60. & nos plura adduximus *in cap.* 3. *de ferijs*, vbi exposuimus, quibus in diebus liceat de geniculis adorare. Etiam tunc fideles manus eleuant. Tertul. *de spectaculis, cap.* 13. ibi: *Quale est de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere; illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare?* Refert Nouarin. *in Agno Eucharist. lib.* 5. *cap.* 63.

f *Presbyter.*] Cui iure ordinario competit dispensatio Eucharistiæ, & è cuius manibus omnes communionem recipere debent, ex rationibus adductis à D. Thoma 3. *part. quæst.* 82. *art.* 3. *in corpore*, licèt olim ex delegatione Diaconi sacramentum hoc administrarent, præcipuè calicem, cùm fideles communicabant sub vtraque specie, *cap. peruenit* 1. *cap. Diaconus*, 83. *dist.* Concil. Chartag. 4. *can.* 38. ibi: *Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, iussus eroget.* Arelat. 2. *cap.* 1. Gelasius, *in epist. ad Episcopos Lucaniæ, cap.* 10. ibi: *Sacri corporis prærogationem, sub conspectu Pontificis, seu presbyteri, nisi his absentibus, ius non habeant exercendi.* Illustrant latè Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 3. §. 4. *artic.* 2. P. Henao *de Eucharist. disput.* 13. *sect.* 3. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 10. *cap.* 23. licèt potestatem consecrandi eos habere probari videatur ex canone 2. Concilij Ancyr. relato à Cresolio *in mystag.* vbi de Diaconis agit. Sed verè textus illi accipiendi sunt de hac dispensatione, quam olim Diaconi faciebant. S. Iustinus *apolog.* 2. probant, atque illustrant Suarez 3. *part. in* 3 *disp.* 72. *sect.* 2 Bernal *de sacram. disput.* 45. *sect.* 2. Bulenger. *ad Casaubon. diatrib.* 3. *fol.* 328. Vuadingus *in notis ad epist.* 2. *D. Francisci*, Prado *de Euchar. quæst.* 82. *dub.* 5. §. 2. Circa deferendam tamen ad infirmos Eucharistiam, Odo Parisiens. *in capitul. de sacrament. altaris, can* 5. ita cauit: *Non permittant presbyteri Diaconis deferre infirmis sacrosanctum corpus Domini, nisi in necessitate, cùm sacerdos absens fuerit.* De quibusdam presbyteris, qui Eucharistiam tradebant laicis, vt deferrent ad infirmos, ita cauetur in Concilio Rhemensi relato *in cap. peruenit, de consecr. dist.* 2 *Peruenit ad notitiam nostram, quod quidam presbyteri in tantùm paruipendant diuina mysteria, vt laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis; & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, neque ad altare appropinquent, illi sancta sanctorum committuntur. Quod quàm sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animaduertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio vlterius fiat, sed omnimodis presbyter per semetipsum infirmum communicet: quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subiacebit:* Licèt in hac parte legamus nonnulla exempla

pla admiranda potius, quàm imitanda, vt apud Eusebium *lib. 6. cap. penult.* Serapionis Alexandrini senis, qui cùm ægrotaret, misit puerum, à quo admonitus presbyter, & ipse infirmus, tradidit consecratam particulam eidem puero, cuius è manu sumpsit Eucharistiam Serapion, iuxta ptesbyteri mandatum. Similiter & sanctæ Theoctistæ, quæ in deserto, vbi vixerat trigintaquinque annos, venatore viso, petijt ab eo, vt in vase mundo sibi acciperet vnum ex intemeratis donis corporis Domini nostri Iesu Christi; exacto tempore redijt venator, acceptaque in pyxide parte diuinæ carnis, eam tulit ad beatam, vtque eam vidit, pronus in terra venerabatur. Et illa: Ne homo id feceris diuinum donum afferens, ne vras miseram diuina dedecore afficiens, & apprehensam tunica leuauit. Ille è sinu eduxit pyxidem cum carne Domini. Cùm illa autem in terram cecidisses, diuinum donum accepit, & lachrymis suffusa dixit: Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et laicos alijs hoc sacramentum administrasse, ex Dionysio Alex. & facto D. Benedicti, probat Hæpthenus *in eius vita, prolog. 18. §. 14.*

g *Ad infirmum.*] Vt ministretur per modum viatici.
6 Illud non vulgò notandum est, quod olim infirmus vngebatur sacra vnctione, antequam acciperet viaticum corporis, & sanguinis Domini, vt apparet ex Decreto Eusebij Papæ apud Burchardum *lib. 18. cap. 11.* & Iuonem *lib. 15. cap. 35. Sacerdos impleat omnia, sicut suprà circa ægrotum pœnitentem scriptum est, id est orationes dicat, & vngat eum oleo sancto, & Eucharistiam ei donet.* Apparet etiam ex pœnitentiali Theodori apud Burchardum *lib. eod. cap. 14.* & Iuonem *lib. 15. cap. 36. Et ideò secundùm canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus sacra cum vnctione viatici reficiantur.* Praxis videtur in vita Caroli Magni, ex editione Pithei: *Oleo sancto inunctus* (Carolus Imperator) *ab Episcopis, & viatico sumpto, & omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum obijt in pace.* In vita sancti Othonis Archiepiscopi Babanbeogensis *lib. 3. cap. 45. Interea languor magis, magisque spiritum luctantem vrgebat, ritèque dispositis omnibus, quæcunque post se victuris præstare potuit, supplici, & pura confessione præmissa, olea illa & placida, & sacra vnctione sacri olei delibutu, propitiabile viaticum corpus Domini percepit.* Apud Arnoldum *lib. 3. histor. Sclauorum, cap. 3.* de obitu S. Henrici Episcopi Lubecensis *Sic confortatus in Domino, conuocatis fratribus dicebat se iam resolui; & accipiens sancti olei vnctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat, sumptoque viatico Dominici corporis dixit: O Rex gloriæ veni cum pace.* Et apud Theodoricum *lib. 4. vitæ Sanctæ Elisabeth, vxoris Ludouici Lantgrauij Turingiæ, cap. 5.* vbi agens de morte eiusdem, sic ait de Lantgrauio: *Videns igitur, quod sibi mortis periculum immineret, vocato Patriarcha Hierosolymitano, ab ipso sacra vnctionis sacramentum accepit qui vt officium solemne hoc perageret, Episcopum de sancta Cruce cooperatorem assumpsit. Peracta vnctione, sacrosancti corporis Domini Iesu Christi sibi viaticum tradiderunt, quod cum fide Catholica, & syncera deuotione suscepit.* In vita S. Adalheidis *lib. 1. cap. 16. sumptis aliquantulum viribus corporis, muniri rogauit attentiùs mysterijs Ecclesiasticis. Tunc sacra olei vnctione peracta, Sacramentum Dominici corporis humiliter, & deuotissimè adorando percepit.* Id etiam videre est in vita S Hugonis Abbatis Cluniac. apud Surium *April. 29.* vbi agitur de visione S. Godefridi Episcopi Ambianensis. *Rogaturque à fratribus vt Abbatem Hugonem oleo sancto inungeret, & Episcopali redimitus infula, Missas celebrans, Dominici corporis, & sanguinis ei viaticum ministraret.* Id statuunt constitutiones Riculphi Suessionensis Episcopi, sic: *Item oportet vt presbyteri infirmos suos per confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent.* Hoc etiam constat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbeiensis, apud eundem Surium Ianuar. 2. Illustrant Cerda *in aduers. cap. 22.* Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregor. fol. 334.*

7 h *Velamine.*] Superpelliceo videlicet, & stola, vt cauetur in constitutione Ioannis Cantuar. Archiep. his verbis: *Vt sacramentum Eucharistiæ circumferatur cum debita reuerentia ad ægrotos, sacerdote induto saltem superpelliceo, gerente orarium, ac lumine præuio in lucerna, cum campana.* Immò & Sacerdotes Eucharistiam accepturi debent accedere cum stola, *cap. Eucharistica 11. 13. dist. Sumpturus sacrum corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi accederet non aliter, quàm orario vtroque humero circumseptus.* Concil. Herbipol. tempore Honorij IV. *Sanctissimum corpus Christi, cuius dignæ venerationi fragilitas humana non sufficit, cùm ad infirmos, vel ad mulieres vicinas partui extra corpus Ecclesiæ deportatur, veneratione solita mandamus venerari, videlicet vt presbyter indutus superpelliceo cum stola circa collum illud portet, nisi loci distantia, & temporis qualitas secus exposcat. Clericus verò præcedat cum campanella, lumine, & tintinnando, vt obuiantes, donec sacerdos transeat, genuflectant.*

i *Honorificè.*] In vase argenteo, seu aureo. Olim cùm 8
communio sub vtraque specie in vsu erat, sanguinem in calice delatum fuisse constat ex D. Clemente *epist. 2. ad Iacobum fratrem,* ibi: *Clericus verò solus ad fœminæ tabernaculum non accedat, nec presbyter solus cum sola adiungatur; sed duobus addactis testibus visitet infirmam: calicem ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum tota ministerij munditia minister præparet, ne non benè lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti.*

k *Lumine præcedente.*] Concil. Illerdense celebratum 9
à Cardinale Sabinensi nostri Honorij III. Legato anno 1219. ibi: *Sacra Eucharistia ad infirmos cum campana, & lucerna honorificè deportetur, & singulis octo diebus renouetur.* Si enim in signum supremæ Maiestatis, tam apud Hebræos, quàm Romanos ignis coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur; nam de Nabuchodonosore *in lib. Iudith, cap. 3.* legitur: *Quod honoratiores vrbium simul cum populis exeant obuiam Regi venienti, eum excipientibus cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibijs.* Quem morem à Romanis vsitatum fuisse innuit Herodianus *in vita Commodi Imperatoris,* ibi: *Commodum Cæsarem sorori suæ Lucillæ honores seruasse; nam in theatris sella imperatoria sedebat, & ignis eam præcedebat.* De Iulio Cæsare Suetonius *in eo, cap. 37.* ita ait. *Ascenditque Capitolium ad lumina, 40. elephantis dextera, atque sinistra lychnos gestantibus.* De Zotico Principe, Xiphilinus ait: *Lucernis quamplurimis relucentibus ingressus est palatium.* De Iustino Principe in ludos Circenses prodeunte Corippus de ipsius laudibus *lib. 2. num. 8.* ait:

——Prænuncius ante
Signa dedit cursor, posita de more lucerna.

Quem morem illustrant Iustus Lipsius *ad lib. 1. annal. Taciti,* Demsterus *ad Rosinum, lib. 1. fol. 66. ad finem,* Cochier *in face hist. centur. 1. cap. 20.* Rota *lib. 3. singul. cap. 26.* P. Faber *lib. 2. agonist. cap. 10.* Bulengerus *de Imper. Rom. lib. 2. cap. 16.* Lazius *de Rep. Rom. cap. 2.* Ex qua ratione probat Theophilus *tract. de Eucharist. cap. fin. ad finem,* ritum lampadis ardentis diu noctuque antè Eucharistiam. Est enim ignis appositus, aut prælatus signum venerationis: inde antè Archam Testamenti semper lucebat candelabrum, *Exod. cap. 25* De sepulchris S. Felicis, S. Paulini, & alijs idem refert D. Hieronymus *epist. ad Riparium,* & contra Vigilantium. Inde magna cum ratione in præsenti iubetur, antè Christum Regem Regum, & Dominum dominantium lucernam præferri debere.

COMMENTARIVM.

IN præsenti textu id præcipuè intendit Honorius statuente, videlicet, vt reuerenter sacrosanctum Eucharistiæ sa- 10
cramentum adoretur, non solum cùm eleuatur in Missæ sacrificio, verùm & cum defertur ad infirmos: adorationē enim huic præclaro, & ineffabili Sacramento negarunt impij hæretici Albigenses, Beguardi, Piguardi, Caluinus, & Theodorus Beza, quorum deliramenta refert Iodoc. Coccius *to. 2. thesauri fides cathol. art. 7.* Sed catholicam doctrinam circa hanc adorationem docuerunt Alex. I. *epist. 1. c. 4. Nihil in sacrificio maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est, sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potiùs excoli, & venerari debet.* D. Ambrosius *lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12.* ibi: *Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim Isaiæ cap. 66. Cœlum mihi thronus;*
terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne 1
terram illam dicat adorandam Propheta, quàm Dominus

Iesus in carnis assumptione suscepit: itaque per scabellum terra intelligatur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, D. Hieronymus *in psalmum* 98. D. Bernardus *de cœna Domini ad Petrum presbyterum*, ibi: *Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? Adora deuotiùs, & recole frequentiùs in sacramento altaris salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam*. Odo Parisiensis *in synodicis constit. cap.* 5. ibi: *Frequenter moneantur laici, vt vbicunque viderint deferri corpus Domini, vt statim genua flectant, tanquam Domino Creatori suo, & iunctis manibus quoad vsque transierit, oreat*. Pluribus Ecclesiæ canonibus, & SS. PP. sententijs probant Iodocus Coccius *d. tom.* 2. *lib.* 6. *artic.* 7. Bulengerus *ad Casaubonem, diatrib.* 3. *fol.* 227. Espenceus *lib.* 2. *de Eucharist. cap.* 15. & 16. Suarez *lib.* 2. *contra Regem Angliæ, cap.* 4. & *tom.* 3. *in* 3. *part.* Socolouicus *in orat. de adorat. Eucharist.* Theophilus *tom.* 6. *cap.* 5. *ad finem*, Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. tit. de adorat. Eucharist.* P. Henao *de Eucharist. disp.* 15. Quæ adoratio etiam ratione fulcitur; nam Christum Dominum, verum Deum, & hominem vnica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse ab Ecclesia, definitum est in Concilijs Ephesino, Chalcedon. & alijs, & docuit Cyrillus cum Conc. Alexandrino *in epist. ad Nestorium, de excommunic.* vbi ait: *Cùm Verbum carni secundùm hypostasim vnitum esse confitemur, vnum adoramus Filium, ac Dominum Iesum Christum*. Vnde aiebat D. Paulus *ad Philippenses epist.* 2. *In nomine Iesu omne genu flectatur*. Vnde cùm de fide certissimum sit, Christum Dominum in suâ specie visibili perfectissimo cultu adorandum esse; & etiam de fide certum sit, eundem Christum Deum hominem verè & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus fidelis negare potest, Eucharistiam eodem perfectissimo cultu esse adorandam. Vnde rectè in præsenti Honorius III. docet, non solùm sacramentum hoc, dum in Missæ sacrificio eleuatur, verùm & cùm ad infirmos defertur, esse ab omnibus reuerenter adorandum: quod & firmarunt Catholici Reges nostri, Alfonsus *in l.* 62. *tit.* 4. *part.* 1. D. Ioan. I. *in l.* 3. *tit.* 1. *lib* 1. *recopil.* ibi: *Mandamos y ordenamos, que quando acaeciere que nos, ò el Principe, herederos, ò infantes nuestros hijos, ò otros qualesquier Christianos, vieremos que viene por la calle el sancto Sacramento del cuerpo de nuestro Señor, que todos seamos tenudos de lo acompañar asta la Iglesia de donde salio, è fincar los hinojos para le hazer reuerencia, y estar assi asta que aya passado; y que no nos podemos escusar por lodo, ni polvo, ni otra cosa alguna. E qualquiere que assi no lo hiziere, que pague seiscientos marauedis de pena, las dos partes para los Clerigos, que fueren con nuestro Señor, y la tercera parte para la justicia, por que aga presta execucion en quien en la dicha pena*. Quam sanctionem illustrauit Carrasco *ad l.* 1. *Recopil. cap.* 1. Illustrat textum hunc Altesserra *lib.* 6. *dissert. cap.* 4.

C A P V T XI.

Idem a *Archiepiscopis, & Episcopis, & vniuersis alijs Ecclesiarum Prælatis, & Clericis per Franciam Constitutis.*

CVm creatura non habeat, quid pro meritis respondeat Creatori, sanè accepimus, sed minimè acceptamus, quod in partibus vestris multiplicatis anniuersarijs defunctorum, ex quibus ea celebrantibus commodum obuenit temporale, quidam in Cathedralibus, & conuentualibus Ecclesijs, prætextu Missæ semel in die pro anniuersario celebrandæ, sacra Missarum solemnia, quæ ratione diei, vel festi solent solemniùs celebrari, culpabili negligentia prætermittunt, quasi non sint obligati Domino, & quasi Dominus fortè pro tantis obsequijs non sufficeret eis æqua vicissitudine respondere. Certè verendum est, ne qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noscuntur, in obstinatam malitiam prolabentes, etsi non voce, quod est grauius, facto dicant: Quis est Dominus, vt seruiamus ei? Cùm ergo Ecclesia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna super candelabrum posita luceat alijs per exemplum, qui videntes opera eius bona glorificant Patrem cœlestem, (ne quod absit) tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias consequenter obumbret, vniuersitatem vestram rogandam duximus, & monemus per Apost. scripta v. m. quatenus vniuersi, & singuli prouidè attendentes, quod seruire Deo regnare est, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniuersarijs defunctorum, & pro *b* festo, vel feria, secundum temporum congruentiam Missarum *c* solemnia & conuentualiter celebretis, & faciatis conuentualiter celebrari, vt sic quodammodo sine intermissione orantes, ab eo mereamini exaudiri, qui adest omnibus in veritate inuocantibus nomẽ suũ.

N O T Æ.

a ARchiepiscopis.] Ità restituo inscriptionem, & litteram huius textus ex quinta compil. Honorij III. edita a Cironio *sub hoc tit. cap.* 2. vbi reperitur hic textus, & eius integram transcripsit ipse Cironius in append. ad ipsam compilationem.

b *Profesto*.] Separatim lege, vt suprà in relatione; aliàs idem esset dies profestus, ac feria, iuxta notata suprà *in cap.* 4.

c *Missarum solemnia*.] Quia Missa conuentualis non potest omitti, etsi dicatur alia, vt pluribus sacræ Congreg. decisionibus probant Barbosa *in summa Apostolic. collect.* 477. Zypeus *ad hunc tit. consult.* 1.

C A P V T XII.

Idem *Archiepiscopo* a *Sipontino*.

TE referente didicimus, quod in die cœnæ Domini de antiqua teneris consuetudine chrisma *b* conficere in Ecclesia Sipontina: sed cùm manè diei eiusdem ad Garganicam *c* accedas Ecclesiam, vt ibi, prout moris est, recipias peregrinos, *d* ipsius loci Clerus, & populus celebrare Missam in eadem Ecclesia Garganica priùs, quàm ad Sipontinam redeas, te compellunt. Super quo nostrum, & Apostolicæ Sedis consilium implorasti. Cùm autem chrisma eo die intra Missarum conficiatur solemnia, & cuilibet sacerdoti, quacunque dignitate præfulgeat, vnam in die celebrare Missã sufficiat; nã & felix valde est qui celebrat dignè vnã: f. t. m. quatenus die prędicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat, in qua teneris chrisma *e* conficere, Missarũ studeas solẽnia celebrare.

N O T Æ.

a SIpontino.] Ità etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 4. Sipontium est ciuitas Archiepiscopalis regni Neapolitani, de qua Plinius *lib.* 3. *cap.* 11. A Saracenis deleta fuit, & Cathedra translata fuit in Manfredoniam, vt notauit Cironius in præsenti.

b *Chrif-*

b *Chrisma conficere.*] Chrisma enim, quod est materia remota sacramenti Confirmationis, debet consecrari ab Episcopo feria quinta hebdomadæ sanctæ, vt constat ex epistola 2. Fabiani ad omnes Orientales Episcopos, qui cum veterem Chrismatis eo die consecrandi consuetudinem ab aliquibus Episcopis negligenter omitti, multorum litteris accepisset, grauiter vt par erat, molesteque ferens, eos non modò Romanæ Ecclesiæ, sed etiam Orientalis ritus violare demonstrat, quorum temerariam audaciam, atque præsumptionem vt cohiberet, ex Christi Domini instituto, Apostolorumque traditione ad nos deriuasse testatur his verbis: *In illa enim die Dominus Iesus postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrisma conficere decuit. Ipsa enim lauatio pedum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur, atque confirmatur.* Quo loco intelligimus hanc consuetudinem à Christo humanæ libertatis vindice, & assertore præceptam, atquè ab ipsis Christianæ Militiæ Ducibus traditam esse, vt mirandum non sit, si plerique rerum diuinarum scriptores eandem suis scriptis testatam reliquerint. Auctor enim Ordinis Romani, quem huius secundum testem adhibemus, *in die Iou. sanct. tit. de benedict.* in commixtione olei, & balsami ipsam consecrationem in hunc ferè modum prosequitur: *Oremus Dominum nostrum omnipotentem, vt ex diuersis creaturarum speciebus liquores creatos sanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, &c.* Idem expressè cauetur in Concilio Toletano *can. 6.* Vasensi 1. sub Leone, *can. 3.* Altissiod. *can. 6.* Vuormac. *can. 60.* Aquisgran. 2. *can. 8.* Melden. *can. 46.* & *in cap. quoniam, de sentent. excom. in 6.* statuitur, chrisma posse confici in die cœnæ, non obstante interdicto: nullus autem alius, nisi Episcopus, potest illud consecrare. Syluester Pontifex in Synodo Rom. *can. 5.* ibi: *Nemo presbyterum chrisma conficiat.* Leo *epist. 86.* Concil. Tolet. 1. *can. 20.* probaui latè *in cap. quantò, de consuet.* Nec Episcopus alio die illud benedicere valet, quàm in quinta feria cœnæ Domini. Nec contrarium probatur *in d. can. 20. Concilij Tolet. 1.* relato à Gratiano *in cap. omni, de consecr. dist. 4.* ibi: *Episcopus omni tempore potest Chrisma conficere.* Nam ea verba accipienda sunt, non de omni tempore vtcumque, sed accommodatè de omni tempore annali, quod ad conficiendum chrisma præscriptum est, vt exponunt Suarez *3. p. de sacrament. disput. 28. sect. 1.* Seuerinus Binius *in not. ad epist. Fabiani*, Herrera *de orig. diuini offic. lib. 2. cap. 33.* Anton. August. *lib. 25. epist. tit. 7. cap. 3.* & inter alias cæremonias in consecratione chrismatis adhibitas, quas refert Vicecomes *de ritibus Confirm. lib. 1. cap. 20. 21. & 22.* Missæ sacrificium offerri vsitatum fuisse, constat ex Ruperto Abbate *lib. 5. de diuinis offic. cap. 18.* ibi: *Huius verò Chrismatis olei consecratio habet officium per se. Primò exorcizatur, deinde ad Dominus vobiscum, & Sursum corda, eius benedictio inchoatur, finiturque per Dominum nostrum.* Vbi etiam qua in Missæ parte chrismatis consecratio inchoaretur, & qua desineret, apparet. Illustrat Vicecomes *d. lib. 1. cap. 22.* Vnde licèt Episcopus Sipontinus, de quo in præsenti, consecrare deberet chrisma in Ecclesia Garganica, quæ erat Cathedralis antiqua Sipontinæ vnita; tamen consuetudine inductum erat, vt potiùs in Sipontina illud benediceret.

c *Garganicam.*] Mons Garganus olim Ecclesiam Archiepiscopalem habebat dicatam S. Michaeli Archangelo, vt notauit Cironius *hic*.

2 d *Recipias peregrino.*] Hæc verba ex MS. codice restituit Cironius, & eam lectionem sequitur, licèt alibi legatur, *pœnitentes*: motus ex eo, quod pœnitentes tantum in Ecclesia Cathedrali recipiebantur, & reconciliabantur: & peregrinos frequentasse hoc templum S. Michaelis refert Baronius *in Martyrol. die 10. Maij.* Sed potiùs retineo vocem, *pœnitentes*; nam in peregrinationibus ad Ecclesiam Garganicam, aut alia similia loca factis, non legimus hanc peculiarem cæremoniam recipiendi peregrinos in die cœnæ Domini, aut huius receptionis vsum, vel finem: pœnitentes verò ea die recipi ab Episcopo ad reconciliationem, notum est, & noster Honorius refert *in cap. non videtur, de offic. ordin.* ibi: *Non videtur Metropolitano licere, vt suffraganei sui iura minuat, vel immutet, nisi super eo antiqua, & approbata consuetudine, vel speciali priuilegio muniatur. Vnde reputari potest indignum, vt in die cœnæ Domini, quo deberent in Ecclesijs suis Episcopi chrisma conficere, lauare iuxta exemplum Domini, pedes pauperum, & reconciliare publicè pœnitentes, ad Metropolitanam Ecclesiam, quæ per quadraginta milliaria, & ampliùs à te distat, chrisma ibidem cum Metropolitano tuo confecturus accedas: quamquam idem Metropolitanus, tam in tua, quàm in alijs Metropolitico iure sibi subiectis Ecclesijs, non ex speciali priuilegio, vel antiqua, & approbata consuetudine, sed ex vsurpatione potiùs hoc obtinuisse hactenus videatur. Hoc itaque olim in tua consecratione prudenter attendens, quod huic grauamini occurreres, fuisti publicè protestatus. Volentes igitur ven. in Christo fr. tuo super grauamine prouidere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, vt ad hoc, nisi speciale priuilegium exigat, vel antiqua, & approbata consuetudo requirat, per vsurpationem huiusmodi nullatenus tenearis.* Vbi coniunxit chrismatis confectionem cum ipsa reconciliatione pœnitentium. Idem mos reconciliandi pœnitentes in quinta feria cœnæ Domini, probatur ex Innocentio I. *epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap. 7.* ibi: *De pœnitentibus autem, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam egerunt, si nulla interuenit ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Referunt Burchardus *lib. 18. Decret. cap. 18.* Iuo Carnot. *part. 15. cap. 40.* ex B. Eligio Nouiodunensi Episcopo *homil. 4. in cœna Domini*, ibi: *Vt igitur audiuit vestra dilectio, hæc omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio; vnde non incongruè hac ipsa die, sicut Ecclesiæ tenet consuetudo, pœnitentium fit reconciliatio; vt enim ante nos dictum est à Patribus, cùm tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, vt medicamenta corporis, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate Antistitis debet se quisque ab altario remouere ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.* Eandem rationem expresserunt PP. Synodi Cabilon. 2. *canone 47.* verbis illis: *In Cœna Domini à quibusdam perceptio Eucharistiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his, quibus pro grauibus criminibus inhibitum est, percipienda sit, vt ecclesiasticus vsus demonstrat; cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis Domini sacramenta se reconciliant.* Quæ postrema verba passiuo significatu accipi debere iam notauit Filesacus *de Quadragesima capite 15.* & suadetur ex Iuone Carnot. *part. 2. capite 30.* vbi ex decretis Soteris Papæ refertur hic textus, & habetur, *reconcilientur.* Idem expressè probatur ex forma ipsius reconciliationis descripta *libro 7. capitul. capite 143.* his verbis: *Omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Pascha, quæ est Cœna Domini, ad ciuitatem in cinere, & cilicio in præsentiam Episcopi prostrato vultu conueniant, & ibi ab Episcopo canonicè, & ordinabiliter, sicut in Sacramentario, & in Romano Ordine continetur, reconcilientur, atque dijudicentur, consolenturque, & prædicentur; quid deinceps agere, quidue vitare debeant, instruantur; atque insuper diuinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur.* Concil. Agathense *can. 9.* vbi dum PP. ritus imponendæ pœnitentiæ in ipso Quadragesimæ introitu referunt, tandem addunt: *In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum Decanis, & Presbyteris, Ecclesiæ liminibus repræsentantur.* Et Guillelmus Parisiensis Episcopus in statutis synodalibus, *numero 9.* ait: *Presbyteri parochianos suos solemniter pœnitentes faciant venire in capite ieiunij ad Ecclesiam Cathedralem, vt per Episcopum solemniter ab Ecclesia eijciantur, & similiter in die Iouis proxima ante Pascha, vt per Episcopum Ecclesiæ reconcilientur.* Illustrant Filesacus *vbi suprà*, Herrera *d. lib. 2. cap. 31.* Cùm ergo in præsenti textu agat Honorius de his rebus, quæ in die cœnæ Domini peragi, & obiri ab Episcopo solent, rectiùs legitur in præsenti, *Recipias pœnitentes*, quàm *peregrinos*; cùm circa peregrinos nullam specialem cæremoniam ea die in Ecclesia vsitatam legamus.

e *Chrisma conficere.*] Quia vt suprà dixi, ad conse-
crationem chrismatis Missæ sacrificium desideratur; 3
quod in reconciliatione pœnitentium non ita requiritur. Vnde Episcopus potius in Sipontina Ecclesia, vbi chrisma consecrabat, quàm in Garganica, vbi pœni-

tentes recipiebat, Missæ sacrificium offerre debebat, nec duas Missas dicere poterat, ex suprà traditis *in cap. consuluisti, hoc tit.*

f *Celebrare.*] In feria quinta Cœnæ Domini possunt presbyteri Missæ sacrificium offerre; an verò tantum vnica Missa in qualibet Ecclesia, in qua cæteri sacerdotes communicent, debeat celebrari, disputant Francolinus *de horis canonicis capite* 30. Lugo *de Eucharistia, disp.* 20. *sect.* 1. *num.* 14. Suarez *de Sacrament. disp.* 80. *sect.* 2. Azor. 1. *part. instit. lib.* 10 *cap.* 24. *quæst.* 7. P. Hænao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disput.* 20 *sect.* 3. Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 9. qui standum esse consuetudini resoluunt. Vetus autem Ecclesiæ consuetudo fuit, vt in vnaquaque Ecclesia Missa solemnis à solo sacerdote, qui præest, celebraretur, reliquis sacerdotibus, si in ea plures essent, sola communione contentis. Elicitur priscus ille mos ex ordine Romano ante annos fermè 800. edito, vbi *sub tit. de Cœna Domini*, hæc habentur: *Fractis autem oblatis communicent Presbyteri primò, postea Diaconi, & cæteri omnes, & ita perficiatur Missa.* Antea florebat Alcuinus, qui in libro, quem scripsit de diuinis officijs, ex veteri Ecclesiæ politia *cap. de Cęna Domini*, expressè scribit: *Dum cantatur antiphona ad communionem, interim Clerum, & omnem populum communicare.* Cui consonat liber Sacramentorum sancti Gregorij, vbi expleta chrismatis consecratione, peractisque mysterijs, hæc rubrica subiungitur: *Pontifex vadit ante altare, & communicat omnis populus in ordine suo. Et verò hac die, qua Christus Eucharistiæ sacrificium instituit, solus ipse sacrificauit, cæteri omnes, qui ei in mensa assidebant (quamuis tunc fuerint ab eo sacerdotes ordinati) ipso porrigente diuinum munus susceperunt. Ob reuerentiam igitur Christi solius hac die celebrantis, & suis manibus discipulos communicantis, conueniens esse nemo pius, & prudens negauerit, vt ipsa die qualibet in Ecclesia vnica liturgia celebretur ab vno, eoque primario sacerdote, reliquis discipulorum instar assistentibus, & summa modestia, & humilitate de eius manibus suscipientibus corporis, & sanguinis agni immaculati (qui Pascha nostrum immolatus est) sacramenta veneranda.* Cæterùm & huic fauet consilio id quod Marcus Francolinus *in libro de horis canonicis, cap.* 30. *numero* 4. narrat suo tempore accidisse, scilicet Cardinalem Sabellium, Pontificis Vicarium in Vrbe, quibusdam sacerdotibus sacrificare volentibus in die Cœnæ Domini, prohibuisse in ea die sacrificare. Porrò Parisijs contrarium morem vsurpari conspicimus, & passim in Gallia; dicunt etiam in Hispania. At an procedat de facto, vel de iure, ipsi viderint qui faciunt: excusari tamen censeo ex tolerantia Episcopi, qui videt, nec prohibet. Vasquez fatetur congruentius esse, vt eo die reliqui omnes sacerdotes, præter Præpositum, aut qui eius legitimè impediti vices gerit, à celebratione abstineant, & ad imitationem Apostolorum de manu illius, tanquam de manu Christi, Eucharistiam accipiant. Addit & monitum optimum, vbi vsus præualet, nimirum vt sacerdotes singuli sacrum faciant feria 5. in Cœna Domini, ea die solum licere celebrare antequam Missa solemnis finiatur, & corpus Christi in locum designatum recondatur: nam postea mox incipit officium Parasceues, cùm statim Vesperæ dicantur: & in Parasceue in memoriam mortis, & sepulturę Domini à celebratione sacrificij sit abstinēdū. Ita Vasquez *comment. in* 3. *p. D. Thomæ, disp.* 232. *c.* 2. *quæst.* 83. *art.* 2.

C A P V T XIII.

Idem *Archiepiscopo* a *Vpsalensi*.

PErniciosus valde, sicut audiuimus, in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quod in maiori quantitate b aqua ponitur in sacrificio, quàm de vino: cùm secundùm rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum. Ideòque f. t. m. quatenus hoc nec de cætero facias, nec in tua prouincia fieri patiaris.

N O T Æ.

1 a VPsalensi.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. Vpsalensis Ecclesia est in Suecia ab Eugenio III. Archiepiscopali Cathedra decorata, vt refert Baronius anno 1148. cuius Sedem tenebat temporibus Honorij III. Olaus VI. cuius vitam refert Ioan. Magnus *in histor. Vpsalensi, lib.* 3. *in princ.*

b *Aqua.*] Quia regiones illæ Septemtrionales vino carent, immò & aliunde exportatum vi frigoris ibi continuò acescit, vt refert Cironius in præsenti.

COMMENTARIVM.

2 CIrca aquam vino miscendam in calice pro diuino Missæ sacrificio celebrando duas hæreses damnauit sexta Synodus Trul. *can.* 32. alteram Hydroparactarum, qui aqua sola in calicis oblatione vtebantur, de quibus Epiphanius *hæresi* 42. De Aquarijs D. Augustinus *hæresi* 44. *ad Quod vult deum*, & *de ecclesiast. dogmat. cap.* 57. ibi: *Non debet pura aqua inferi, vt quidam sobrietatis falluntur imagine; sed vinum cum aqua mixtum.* Qui hæretici sequuti fuerunt errorem Taciani, qui vixit circa annum Domini 173. temporibus Marci Antonini Philosophi, qui asserebat, aquam tantùm in mysterijs adhibendam esse, docens vitem ex satana, & terra germinasse. Refert Baronius *anno* 174. *num.* 3. & 257. *num.* 9. Alteram huic contrariam, Armenorum videlicet, qui circa annum Domini 640. docebant, nihil omninò aquæ vino miscendum esse in sacrificio Missæ; cuius erroris meminerunt Theophilactus *ad caput* 19. *D. Ioannis*, Nicephorus Calixtus *lib.* 18. *histor. cap.* 53. Sed vtraque hæresis facilè conuincitur primò ex contextu Euangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ, qui omnes tradunt, Dominum nostrum vinum in calicem infudisse, & ex Concilio Lateranensi generali sub Innocentio III. quod refertur *in cap.* 1. §. *vna, de summa Trinit.* ex *cap. cùm Marthæ*, §. *quæsiuisti, hoc tit.* ex Concilio Carthag. 3. *can.* 24. ex Cypriano *libro* 2. *epist.* 3. *ad Cæcilium*, sancto Chrysostomo *homil.* 33. *in Matthæum*, vbi sic ait: *Sed cuius rei gratia non aquam, sed vinum post resurrectionem bibit, perniciosam quandam hæresim radicitus euellere voluit eorum, qui aqua in mysterijs vtuntur, ita vt ostenderet, quia, & quando hoc mysterium tradidit, vinum tradidit, & iam post resurrectionem in nuda mysterij mensa vino vsus est.* Secunda refellitur ex pluribus Ecclesiæ authoritatibus, in quibus definitur, aquam cum vino miscendam esse, iuxta Domini exemplum, *cap cùm omne, cap. in Sacramento, de consecrat. distinct.* 2. Concil. Hippon. *can.* 25. ibi: *In sacramentis aliud non offeratur, quàm panis, & vinum aqua mixtum.* Aurel. 4. *can.* 4. *Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat, quia sacrilegium iudicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Saluator instituit.* Altissiod. *can.* 8. *Non licet in altaria in sacrificio diuino mellitum, quod mulsum appellatur, nec vllum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum offerre.* Vuormat. *can.* 4. *Cùm Magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, panem tantùm, & calicem sub hoc sacramento præbuisse cognoscimus: ideòque præter panem, & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet; calix enim Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri.* Tribur. *can.* 19. Alex. successor Enaristi dixit *Non debet enim, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius profluxit, vt videlicet per hoc indicet populos, qui secundùm Ioannem aquæ sunt, à Christo, cuius sanguis in calice est, diuidi non debere. Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne vllus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat.* D. Hieronymus *in Marcum, cap.* 14. Damasce-

mascenus lib.4. orthodox. fidei, capite 14 S. Iustinus Martyr. in dialog. Triph. & apolog. 2. ad Anton. D. Ambrosius lib. 4. de Sacram. capite 4. referunt Baronius anno 132. num. 7. Antonius Augustinus in epit. lib. 24. tit. 1. Vicecomes volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 16. Qua de causa Irenæus calicem vocat temperamentum & prædictas hæreses damnauit Ecclesia in dicta Synodo Trul. can. 32. Florentina in decreto fidei, sess. vltima, §. Tertium, Trident. sess. 22. de sacrific. Missæ, cap. 7. Gregorius VII. lib. 8. regestr. epist. 1. ibi: Quoniam vestram Armenorum Ecclesiam à rectitudine fidei, quam ab Apostolis, & Sanctis Patribus traditam Vniuersalis Ecclesia tenet, in quasdam prauas exorbitasse sententias nobis relatum est, profectò nimium paterni affectus compassione doluimus. Quorundam siquidem relatione dedicimus, in celebrandis sacrificiorum salutiferis sacramentis, aquam vino penitùs apud vos non admisceri, cùm nemo Christianus, qui sacra nouit Euangelia, dubitet, à latere Domini aquam cum sanguine emanasse. Et licèt Platina, Lindanus, & Polydorus Vergil. hanc mixtionem aquæ cum vino existimauerint ab Alexandro Pontifice in vsu esse cœpisse; veriusest, Christum Dominum in calice non solùm vino aquam miscuisse, vt constat ex liturgia S. Iacobi, quæ extat tom. 3. Biblioth. veterum PP. ibi: Similiter postquam cęnauit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & aspiciens in cęlum, ac ostendens, &c. Ex Liturgia Diui Marci in illis verbis: Postquam cęnauit, accipiens calicem, factaque aquæ & vini mixtione, &c. Suppetunt mihi præterea veterum testimonia, quæ Christum exemplo suo nostræ religionis cultores id docuisse declarant, vt S. Cyprian. epist. 63. ad Cæcil. qui vinum mixtum declarat, id est, calicem Domini aqua, & vino mixtum prophetica voce pronunciat, vt appareat in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat antè prædictum. Et paucis interiectis: Dominus aduenions, baptismi, & calicis manifestauit veritatem, cùm aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit credentibus in baptismo dari; calicem verò docuerit exemplo magistri sui, vini, & aquæ coniunctione misceri. Rursus ibidem: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecerit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Theodoret. dialog. 1. In mysteriorum traditione (Deus) corpus panem appellauit, & sanguinem id quod infusum, & commixtum est. Ioan. Damascen. lib. 4. de fide Orthodoxa, cap. 14. Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, &c. Euseb. Lugdunensis homil. 5. de Pascha: Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum, non solùm traditione Dominus, sed etiam genere passionis ostendit, ex cuius sacro latere sanguis, & aqua lanceæ illisione profluxit. Ex Eugenij P. IV. decreto semel atque iterum à nobis citato: Aqua autem ideò admiscetur, quoniam iuxta testimonium SS. PP. atque Doctorum Ecclesiæ, pridem in disputatione adhibita, creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum. Ex quibus illud efficitur, quod antè dicebamus, Dei Ecclesiam Dominico monito, & exemplo aquam vino semper admiscuisse. Qua verò de causa id factum sit, non obscurè colligi potest ex locis Sancti Cypriani, & Eusebij superiùs allatis, qui (si sapio) demonstrant, sanguinis, & aquæ, quæ ex Christi latere exierant, hac permixtione memoriam renouari. Atque huius sententiæ veritas Alexandri PP. auctoritate confirmatur, apud quem epistola ad omnes Orthodoxos, hæc ratio vsurpata est: Non debet (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum; quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Quæ si accuratè considerentur, ampliùs constabit, quod suprà probandum susceperam, aquæ admiscendæ auctorem Alexandrum non fuisse. Quia si ipse eum morem à Patribus, hoc est maioribus acceperat (sicut in ipso legitur) qui fingi potest illum instituisset; Sed hoc obiter. Ad rationem reuertamur. Docuit verò illam præter citatos scriptores D. Ambrosius de Sacram. lib. 5. cap. 1. dum inquit: Quid sibi vult admixtio aquæ? Quia de latere Christi profluxit sanguis, & aqua. Illustrat Durantius in ration. lib. 4. cap. 30 num. 71. Mathias Bredembachius lib. 4. antiperaspistibus, capite 17. Est aliâ præterea causa, cur in sacris misterijs aquam vino adhibere perpetuò sancta Ecclesia consueuerit? Aqua enim, vt diuinis litteris edocti sumus, populum designat. Quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. Quod ne in dubium vocari possit, ex antiquis monumentis testes excitabo eos, quorum fides optima, & spectatissima est. Incipiam à sancto Cypriano probatæ virtutis, atque doctrinæ scriptore, qui epist. 63. ad Cæcil. disertis verbis hoc testatur, inquiens: Quando in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & coniungitur: quæ copulatio, & coniunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, vt commixtio illa non possit ad inuicem separari. Et paulò pòst: Sic autem in sacrificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Sequutus est Iul. Papa I. cuius ex Gratiano, & Iuone decretum septimum extat in hæc verba: Calix Dominicus iuxta canonum præcepta vino, & aqua permixtus debet offerri, quia videmus populum in aqua intelligi; in vino verò ostendi sanguinem Christi. Quid Concilium Brachar. 3. nonne & ipsum id docuit? Scriptum est enim cap. 1. mutuatis à Iulio verbis: Calix Dominicus (iuxta quod quidam Doctor disserit) vino, & aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi: in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Et (vt cæteros prætermittam) Synodi Tribur. PP. Alexandri Papæ I. auctoritatem sequuti, cap. 19. ita cauerunt: Alexander successor Euaristi dixit Non debet enim (vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum. Cuius rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus ne vllus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat; sed vt duæ partes sint vini, quia maior est maiestas sanguinis Christi, quàm fragilitas populi: tertia aquæ, per quam intelligitur infirmitas humanæ naturæ.

2 Nec contrarium probat textus in cap. in sacramento 5. de consecrat. dist. 2. in illis verbis: Non amplius in sacrificijs offeratur, quàm de vuis, & frumentis. Ex quibus expressè deducitur, non aliud esse mensę sacrificio offerendum, quàm id quod conficitur ex vuis & frumento, videlicet panē, & vinū Ergo non debet adhiberi admixtio aquæ. Nam vt huic difficultati respondeamus, obseruandum est, oblationes, quæ primis Ecclesiæ temporibus à fidelibus fiebant ad altare, dum Missæ sacrificium celebrabatur, esse in duplici differentia. Aliæ enim fiebant tanquam de materia Eucharistiæ ad ipsum Missæ sacrificium offerendum, in quibus nihil aliud apponi poterat, quàm panis, & vinum, ex canone 3. Apostolor. cap. didicimus, de consecrat. distinct. 3. & alijs canonibus congestis ab Anton. August. in epit. iur. lib. 24. tit. 1. Et hæc panis, & vini oblatio ad altare debebat ferri ab omnibus viris, & mulieribus in diebus Dominicis, in quibus ipsi communicabant, c. quotidie 13. de consecr. distinct. 2. quia indignum iudicabant de aliena oblatione communicare, vt ex D. Augustino serm. 215. de tempore, notat Baronius tom. 1. annal. anno 58. num. 87. & ex alijs probaui in can. 28. Concilij Illiber. Aliæ etiam erant oblationes, quæ non fiebant de materia ordinata ad sacrificium, vel Eucharistiam consecrandam, sed ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ; & istæ fieri consueuerant de frumentis, oleo, in censo, & alijs rebus, d. canone 3. Apost. & si aliæ res offerebantur, non apponebantur in ipso altari: iuxta quam Ecclesiæ disciplinam rectè statuitur in d. cap. in Sacramento, vt in sacrificijs ampliùs non offeratur, quàm de vuis, & frumentis, videlicet in altari ad sacrificium Missæ, non quia PP. Concilij Carthag. negent aquam in Missæ sacrificio adhibendam esse. Docuerunt Lemaistre lib. 1. de decimis, cap. 4. Coriolanus in breuiario, anno 120. Menardus in notis ad librum Sacrament. D. Gregorij, fol. 147. & 173. Sausay in Panopl. sacerd. part. 2. lib. 2. capite 6. & 7. P. Scrlogus tom. 3. in Cantica, vestig. 3. fol. 262.

3 Non tamen inde deducas, vt fecit Armacanus libro 9. quæst. Armen. cap. 9. referente Soto in 4. distinct. 9. quæst. 1. artic. 6. circa secundam conclus. admixtionem aquæ esse de necessitate sacramenti; siquidem contra-

rium verum est, & probatur ex D. Cyprianus *lib. 2. epist. 3.* Innocent. III. *lib. 4. de sacrific. Missæ, cap. 32.* Rubrica Missalis Roman. *cap. 4. de defectibus vini, n. 7.* vbi dicitur, quod si sacerdos post consecrationem calicis agnoscat non fuisse appositam aquam, nnllo modo apponat; quia non est de necessitate Sacramenti. Probant cum D. Thoma *3. part. quæstione 83. artic. 6. ad 4.* Bellarminus *de Eucharist. cap. 20.* Vasquez *3. part. in 3. disput. 147. cap. 1.* pluribus relatis Leander *de Sacram. tract. 7. disput. 8. quæst. 4.* Martinez à Prado *de Eucharist. quæst. 74. dub. 9.* Henao *de Eucharist. disputat. 4. sect. 2.* Nullum enim extat præceptum diuinum huius mixtionis aquæ cum vino, vt perperam docuerunt Castro aduersus hæreses, verbo *Eucharistia 7* Henriquez *lib. 8. summæ, cap. 12. §. 4.* Granados *tract. 2. de Eucharist. disput. 3. num. 9.* P. de Ledesma *eod. tract. cap. 14. num. 16.* Pasqualigus *disput. 91. sect. 6.* & probabile dicunt Vasquez *vbi suprà, disput. 179. cap. 2. num. 8.* Nuño *de Eucharist. artic. 7. num. 2.* Contrarium enim, & rectiùs, docuerunt Suarez *in 3. part. de Sacram. disput. 45. sect. 2.* Leander *d. tract. 7. disput. 8. quæstione 41.* Trullench, Arauio, & Lugo laudati à Martinez de Prado *in d. cap. 2. §. 2. num. 14.* Nec fauet contrariæ sententiæ D. Cyprian. Gratiano relatus *in cap. sacrificando 2. de consecr. dist. 2.* vbi non solum docet offerri non posse in sacrificio Missæ aquam solam, vel vinum solum; sed ait, quod si vinum tantùm quis offerat, incipit esse sanguis Christi sine Christo. Ex quibus verbis deducitur, consecrationem vini sine aqua nullam esse. Nam facilè textus hic exponitur, si obseruetur in ipsa epistola D. Cypriani non reperiri ea verba, *sine Christo*; sed potius legi *sine nobis*, in hunc modum: *Si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si verò aqua sit sola, lex incipit sine Christo.* Quorum verborum sensus est, quod quando vinum solum sine aqua offertur, non significat passionem Christi profuisse nobis, hoc est, effusum fuisse sanguinem pro nobis, siue in vtilitatem populi Christiani significati per aquam, vt interpretatur Turriscrem. *ibi.* Qui considerat verba S. Cypriani, etiam prout iacent apud Gratianum, posse eodem ferè sensu accipi: nam per Christum populus Christianus designatur, iuxta Apostolnm *1. ad Corinth. cap. 12.* Vnde nullo modo negat Cyprianus, consecrationem vini sine aqua valere, sed tantum asserit, non posse offerri conuenienter, & salua plenitudine mysticæ significationis. D. Thomas *3. part. quæst. 74. artic. 7. ad 1.* Eodem modo intelligendus est textus *in cap. cùm omnes 7. de consecrat. distinct. 2.* in illis verbis: *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrumque sibi misceatur.* Quæ verba referenda sunt ad necessitatem ex præcepto Ecclesiastico, ob prædictam significationem. Nec etiam fauet contrariæ sententiæ canon 4. Concilij Aurel. 4. vbi postquam statuerunt PP. vinum aqua miscendum esse, secundum Apostolicam traditionem, eam rationem adijciunt: *Quia sacrilegium iudicamus aliud offerri, quàm in mandatis sanctissimis Saluator instituit.* Ex quibus manifestè deducitur, hanc mixtionem aquæ cum vino, non ex humana, sed diuina institutione prouenire. Nam respondetur, quod cum Dominus noster aquam vino miscuerit, & tali facto exemplum reliquerit Ecclesiæ, quæ illam mixtionem aquæ fieri statim præcepit, lato modo appellatur hæc institutio diuina, quia exemplo Dominici facti statuta fuit: quo modo etiam accipio textum *in cap. in sacramento*, vbi hanc mixtionem traditionem diuinam PP. Concilij Carthag. appellant, vt etiam D. Ambrosius *in proœm. libri de Spiritu sancto*, pedum lotionem, Dominicam traditionem dicit, quia ad Christi exemplum in Ecclesia fieri solet.

Vnde Pontificem posse dispensare, vt presbyter offerat 4
Missæ sacrificium absque admixtione aquæ, resoluit Diana *part. 8. tract. 1. resol. 12.* aqua autem, quæ miscetur, debet esse in parua quantitate, vt in præsenti docetur, & supponit Innocentius *in cap. cùm Marthæ, §. quæsiuisti, hoc tit.* vbi probabiliorem esse docet opinionem eorum, qui asserunt, aquam conuerti in vinum, & vinum in sanguinem: quod fieri neqniret, nisi modica aqua immisceretur, vt definitum fuit ab Eugenio IV. in Decreto de vnione Armen. ibi: *Materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* Quo decreto derogatum credo canoni 19. Concilij Tribur. supra relato, vbi cauebatur, vt tertia pars aquæ cum vino admisceretur. Illustrant Vasquez supra, *disput. 177. cap. 2.* Lugo *de Eucharist. disput. 4. num. 38.* Leander *d. disputat. 8. quæst. 48.* Martinez à Prado *d. quæst. 74. dub. 9. §. 3. per totum.* Vnde rectè improbat Honorius abusum presbyterorum Vpsallens. qui aquam in maiori quantitate offerebant. Illud tamen in præsenti non omittam, Græcos aquam calidam vino olim permiscuisse, vt refert Nicolaus Cabasillas *in expositione liturgiæ*, sic scribens: *Conuocatis ad sacram cœnam fidelibus, ipse primùm est eius particeps, & quotquot sunt eiusdem ordinis, & quicumque sunt ministri altaris, aqua calida priùs in calicem iniecta, ad significandum sancti Spiritus ad Ecclesiam descensum.* S. Germanus Patriarcha CP. *in theor. rerum Eccles.* ibi: *Discus lectica est, in qua corpus Domini componitur à sacerdote, & diacono, qui sunt Ioseph, & Nicodemus. Aqua verò demonstrat eam, quæ fluxit è latere Christi: at per calorem significat feruorem sancti Spiritus; per albedinem verò synceram fidem.* Accedit testis locuples auctor diuinæ mysteriorum ante consecrationem liturgiæ, quam *tom. 6. Biblioth. veterum PP.* insertam legimus. In ea enim ita scriptum est: *Cùm autem signatarus est panes, dicit: Et fac hunc panem, singulari numero, quemadmodum vnus est Christus; cumque eleuatarus est, omnes simul eleuat. Sic partitur oblatum primum panem, & partem ponit in sacrum calicem, & infundit aquam calidam, vt moris est.* Illustrat Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. capite 20.*

C A P V T XIV.

Idem *Episcopo a Brixiensi.*

Litteras tuas recepimus continentes, quod cùm super excessibus Magistri Mauri presbyteri Ecclesiæ sanctæ Brigidæ Brixiensis, iuxta debitum officij pastoralis inquireres, *b* confessus est, quod cùm quadam die hostiam, & calicem non haberet, in pane *c* fermentato, & in scypho *d* ligneo, astante populo solemnia celebrare præsumpsit; quare ipsum supposuisti perpetuo interdicto, consulens vt in aliqua Ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodùm autem illo coram ven. f. n. Ostiensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato, vt secum misericorditer ageret, supplicante, idem ad celebrationem diuinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensione beneficij causam sancti Saluatoris, & sancti Lucæ Præpositis Brixien. delegauit, qui ad beneficium restituerunt eundem. Deinde verò reuersus de partibus transmarinis, intellecto quod prædicta Ecclesia per malitiam dicti Magistri multipliciter lædebatur, inquisitionis officium iterans, ex eius confessionibus inuenisti, quod idem sine *e* igne, & aqua sacrificare præsumpsit: quare quid de ipso agendum sit, nostro petijsti edoceri responso. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia desipientia peccasse probetur, f. t. m. quatenus si præmissis veritas suffragatur, officio & beneficio, sub. app. obst. perpetuò ipsum priues.

N O T Æ.

a Brixiensi. Ita etiam legitur in quinta Compilatione, *sub hoc tit. cap. 6.* & supplendum est, *Bertholdo*, qui temporibus Honorij III. Brixiensem regebat Ecclesiam. De Brixiensi Ecclesia egi *in cap. tuæ, de procurat.*

b Con-

1 b *Confessus.*] Sed si confessus fuit excessus presbyter hic, non rectè pœna ordinaria depositionis punitur; siquidem mitiùs punitur qui se defert, & sponte delictum fatetur, *cap. innotuit, de elect. l. quisquis, in fine, C. ad leg. Iul. Maiest. l. 1. Cod. qui se deferunt, l. non omnes, §. fin. ff. de re milit.* Tiraquellus *de pœnis temper. caus. 30. num. 1.* Seneca *lib. 10. declamat. 3. vbi confessio, ibi remissio.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere in eo, qui sponte confessus sit, non verò in ipso iudicio, metu probationum: vnde cùm in præsenti casu Episcopus Brixiensis per inquisitionem procederet ad inquirendos excessus à Mauro presbytero admissos, etsi ipse de eis conuictus in iudicio illos fateretur, deponi debuit, cùm non minùs puniatur qui in iudicio confessus est, quàm conuictus; immò iustiùs, siquidem propria confessio est optima probatio, *l. cùm te, C. de probat. l. cùm à matre, Cod. de R. V. l. generaliter, C. de non numer. pecun. cap. per tuas, de probat.* probaui iam *in cap. 1. de confessis.*

2 c *Fermentato.*] Certum est, materiam remotam sacramenti Eucharistiæ esse panem, & vinum, *cap. non oportet 4. de consecrat. distinct. 2. cap. firmiter, §. vna verò, de summa Trinit. cap. cùm Marthæ, hoc tit.* panemque debere esse coctum, compositum ex farina, & aqua, & farinam debere esse triticeam, *cap. in sacramento, de consecrat. distinct. 2.* Trident. *sess. 13. de sacram. cap. 4.* veluti quæ conficitur ex *Candial, Rubion, Royo, Alabes, Membrilla, Arisnegro, Tosera,* vt probant latè Moralistæ de hoc Sacramento agentes, congesti à Lugo *de Eucharist. disput. 9. sect. 9.* Trullench, & alij congesti à Hieronymo Garcia *in summa, tract. 3. dub. 4. puncto 3.* Vnde farinam confectam ex grano non triticeo, non esse sufficientem materiam ad consecrationem, ipsi docent, veluti farina confecta ex leguminibus, fabis, ciceribus, castaneis, auena, hordeo, milio, maisio, lolio, farre, odica. Dubia autem materia est farina ex spelta, zeaipham, siue *centeno à millione*; in qua qui consecrauerit, peccabit lethaliter. D. Thomas *3. part. quæst. 75. art. 3.* plures, quos referunt Leander *de Sacram. Euchar. disput. 18.* Trullench. *eodem tract. libro 2. capite 1. dub. 1.* Garcia *difficult. 9. part. 1.* Vtrum panis triticeus, qui pro materia remota sacramenti Eucharistiæ desideratur, debeat esse azymus, vel fermentatus, controuersum est. Græci, vt Euthymius *in cap. 26. Matthæi,* Nicephorus Calixtus *libro 1. histor. cap. 28.* censuerunt panem fermentatum consecrandum esse, adeò vt si consecratio fiat in pane azymo, effectum non habeat; ideòque Romanæ Ecclesiæ ministros azymistas vocant. Latini verò in pane azymo consecrandum esse docent; & hanc dissensionem vtriusque Ecclesiæ agnouerunt Baronius *tom. 2. annal. anno Christi 198. §. 15.* Vasquez *3. part. in 3. disputat. 174. numero 1.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. capite 9.* Caluinus, Kemnitius, & Lutherus existimant, quæstionem hanc parui momenti esse, attamen opinionem Græcorum probant. Catholici Græci etiam in varias distrahuntur sententias, quas referunt Vasquez *d. disp. 174. cap. 2.* Espenceus *de adorat. Eucharist. cap. 8.* Bellarminus *de Euchar. lib. 4. cap. 10. & 11.* Qui autem fermentati panis vsum probant, sequentibus vtuntur fundamentis. Primum est; nam translato sacerdotio, cæremoniæ veteris legis sublatæ fuere, *cap. translato*, vbi probaui, *de constit.* Sed ex instituto veteris legis panis azymus in sacrificijs vsitatus erat: ergo in lege gratiæ censetur interdictus. Secundum; nam iuxta probabilem sententiam Christus Dominus Pascha celebrauit, & instituit Sacramentum Eucharistiæ xiv. Lunæ primi mensis, idest Martij, prima vespera illius diei, vt probat Basil. Legion. *in quodlibet. de Agno typico, cap. 10. cum sequent.* eo autem tempore pane fermentato vti debuit, vt legis præceptum relatum *in cap. 23. Leuit.* exequeretur: ergo in sacrificio Missæ pane fermentato, non azymo vti debemus. Denique *in cap. 4. Amos*, scriptum est: *Sacrificate de fermentato laudem.* Ergo quia in pane fermentato sacrificium Missæ offerendum est.

His tamen omissis sententijs, pro vera, & catholica
3 doctrina agnoscenda sequentes conclusiones notandæ sunt. Prima est, quod tam panis azymus, quàm fermentatus sufficit ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum, vt probatur expressè ex Eugenio IV. in Concilio Florentino, in decreto de vnione Armen. *§. Item in azymo*, Leone IX. *in epist. 1. aduersus præsumptiones Michaelis Archiepisc. C. P. cap. 5.* & ex Catechismo Pij V. & alijs auctoritatibus congestis à Suarez *3. part. de Sacram. disput. 44. sect. 3.* Vasquez *d. disput. 174. cap. 3.* quod etiam firmatur rationibus. Prima, nam ex communi vsu panis verùs vterque dicitur, quia constat ex farina frumenti coagmentata aqua elementari: ergo sufficit ad materiam remotam huius Sacramenti, Secunda, quia Christus Dominus in pane azymo consecrauit, nam Pascha celebrauit quando cæteri Iudæi, vt constat *ex cap. 26. Matthæi, capite 14. Marci, & 22. Lucæ:* & Sacramentum hoc instituit in postremis vesperis xiv. Lunæ, vt rectiùs probant Franciscus Ribera *lib. 5. de Templo, cap. 3.* Vasquez vbi suprà, *disput. 172. cap. 3.* Suarez *dicta sect. 3.* Prado *de Eucharist. quæst. 74. dub. 6.* Eo verò tempore pane azymo vti debuit, iuxta præceptum relatum *Leuitici cap. 23.* quod illustrat Nouarinus *in Agno Eucharist. capite 11. & 12.* Et certum est, Christum Dominum vsum fuisse pane azymo in institutione huius Sacramenti; siquidem illud instituit in vltima cœna, die videlicet xiv. Lunæ, & ab hac vespera incipiebat solemnitas Paschæ diei sequentis; in qua quidem die à præcedente vespera prohibitum fuit Iudæis quicquam panis fermentati in domibus habere, *Exodi, cap. 12. vers. 7.* vnde consequens est; Christum Dominum non fuisse vsum in illa cœna pane fermentato, sed azymo, vt ratiocinantur D. Thomas *in 4. distinct. 11. quæst. 2. art. 2.* Innocent. III. *lib. 4. de myst. Missæ, cap. 4.* & eo argumento pro adstruendo Latinorum vsu vtuntur Leo I. & Gelasius, vt referunt Nicolaus I. *epist. 42.* Hadrianus II. *epist. 9.* quas refert Baronius *tom. 11. anno 1054. capite 11.* Crespetius *in summa, verbo Eucharistia sub azymo:* qui Græcos hæreticos, ac schismaticos appellat, quia asserebant, Sacerdotes Latinos errare celebrando in pane azymo. Secunda conclusio est, quod etsi vterque panis idoneus sit ad consecrationem; congruentior tamen est panis azymus, quo vtitur Ecclesia Latina, quàm fermentatus: tum quia Christus Dominus ea materia vsus fuit: tum quia ab Apostolis Ecclesia vsum hunc accepit, & panem azymum sacris mysterijs destinauit, tam Græcis, quàm Latinis, licèt postea serpente errore Ebionitarum Ecclesia Græca hunc morem omiserit. Epiphanius *hæresi 30.* Tandem, nam panis azymus rectiùs, & propriùs repræsentat mysterium, quod sub se continet; denotat enim puritatem & sanctitatem corporis Christi: item & puritatem, quam debent habere qui accedunt ad hoc sacramentum, iuxta illud D. Pauli *1. ad Corinth. cap. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Siquidem azymus nullam omninò patitur corruptionem, fermentatus verò hoc ipso, quod fermentatur, aliquo modo corrumpitur, & alteratur. Ex his assertionibus infertur, tam Græcis sacerdotibus, quàm Latinis permissum esse iuxta Ecclesiæ suæ ritum consecrare, immò aliter consecrantem peccare lethaliter, & grauiter puniendum esse, ex præsenti textu, & decreto Eugenij suprà relato: nec prætextu necessitatis, quia videlicet Missa celebrari non possit, aut infirmus sine viatico decedat, non potest Latinus in pane fermentato, aut Græcus in pane azymo celebrare, vt resoluunt Vasquez, & Suarez *vbi proximè.* Deinde etsi controuersum sit, an sacerdos Ecclesiæ Græcæ, qui ad Latinam peruenit, vel è contra, in sacrificio Missæ obseruare debeat ritum Ecclesiæ suæ, an illius, in qua celebrat; & in ea quæstione teneat Ledesma *in 4. part. 1. quæst. 15. art. 4. dub. 2.* ritum eius Ecclesiæ esse obseruandum, in qua conficitur sacramentum, ex regula textus *in cap. illa consuetudo, 12. distinct.* idque alij existiment procedere, siue is factus sit incola regionis illius, siue peregrinus adhuc maneat, quia statuta prouinciæ ligant etiam forenses, & aduenas. In hac tamen re duo casus separandi sunt. Primus est, vbi Clericus Ecclesiæ Græcæ in Latinam domicilium transtulit animo perpetuò manendi, & viuendi more Latino: quo casu in pane azymo debet consecrare, & in omnibus alijs obseruationibus ritum Ecclesiæ Latinæ adimplere; nam eius Prouinciæ mores quisque sequi debet, in qua ipse degit. Secundus est vbi clericus vnius Ecclesiæ ad aliam venit negotij causa, aut peregrinationis: quo casu etsi quoad

obſeruationem feſtorum dierum, & ieiuniorum eius conſuetudinem ſequi debeat, *d. cap. illa*, iunctis his quæ adducunt Couarr. *lib. 4. variar. capite* 20. *num.* 8. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de diebus feſtis*, *cap.* 13. quoad conſecrationem tamen Euchariſtiæ ritum propriæ Eccleſiæ debet obſeruare. Vaſquez *d. cap.* 3. Suarez *vbi proximè*: non autem dicitur illa propria Eccleſia, in qua quis obiter, & veluti per tranſennam degit; ſed illa potius, cuius regulis, & legibus viuit. Proſequuntur latius Diana 3. *part. tract.* 6. *reſol.* 99. & *part.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 39. P. Henao *de Euchariſt. diſput.* 4. *in princip.* Martinez à Prado *d. quæſtione* 74. *de Euchariſt. dub.* 7. Macedo *de clauibus Petri*, *lib.* 3. *cap.* 15.

4 Supereſt tandem reſpondere argumentis ſuprà adductis, quibus ſuadebatur, in pane azymo conſecrari non poſſe. Non enim obſtat primum ex eo deductum, quia ritus Iudæorum lege euangelica ſublatus inſtaurari videatur, cum dies celebrationis Paſchæ mutaretur tam à Græcis, quàm à Latinis, ne fieret xiv. Lunæ, ne ita conueniret Paſcha noſtrum cum Paſcha Iudæorum, vt notauit Vaſquez *d. diſput.* 174. *capite* 4. *num.* 34. Nam reſpondendum eſt cum Anſelmo *in tract. de pane azymo*, Eccleſiam Latinam non ideò pane azymo vti, vt veterem legem & eius ritus obſeruet; ſed potius vt imitetur Chriſtum, qui in prædicto pane conſecrauit; alioquin nec fermentato vti poſſet, cum & ille in ſacrificijs veteris legis in vſu eſſet, *cap.* 7. *&* 23. *Leuitici*. Nec adhuc obſtat quod de mutatione Paſchæ dicebamus; hæc enim mutatio, vt ait D. Ambroſius *epiſt.* 83. ideò facta fuit, vt ieiunium celebraret Eccleſia feria ſexta, qua Chriſtus paſſus eſt, in memoriam paſſionis illius; & vt feſtum Paſchæ die Dominica celebraretur in memoriam reſurrectionis; cum ex tunc in perpetuam celebritatem conſecrata fuerit: hoc autem fieri non poſſet, ſi in ipſa xiv. Lunæ feſtiuitas prædicta celebraretur, cùm ob mutationem temporum in vnam diem hebdomadæ vno anno incidat, in diuerſam verò in alio. Nec obſtat auctoritas Amos, cui reſpondet Anſelmus *vbi ſuprà*, coniungenda eſſe illa verba cum præcedentibus, vbi ſic legitur: *Venite in Galgalam, & impiè agite, & ſacrificate de fermento laudum*. Ita vt contineant ironicam alloquutionem, & in illis magis exprobretur mos ſacrificandi in fermentato, quam admittatur. Manet ergo, panem azymum in ſacrificio altaris apud Latinos offerendum eſſe iuxta formam præſcriptam a PP. Concilij Tolet. *can.* 6. ibi: *Delatum eſt, quod in quibuſdam his partibus quidam Sacerdotum partim ignorantia implicití, partim temerario auſu prouocati, non panes mundos, & ex ſtudio præparatos ſupra menſam Domini in ſacrificio offerant, ſed paſſim quo modo vnumquemque, aut neceſſitas impulerit, aut voluntas coegerit, de panibus ſuis vſibus præparatis cruſtulam in rotunditatem auferant, eamque ſuper altare cum vino, & aqua pro ſacro libamine offerant, &c. Temeritati huic, aut neſcientiæ cupientes terminum ponere, id vnanimitatis noſtræ de legis conuentus, vt non aliter panis in altaris Domini ſacerdotali benedictione ſacrificandus proponatur, niſi integer, & nitidus, qui ex ſtudio fuerit præparatus; nec grande aliquod, ſed modica tantùm oblata, ſecundùm quod Eccleſiaſtica conſuetudo retentat*. Vbi panes mundos pro probis, & bonis PP. appoſuerunt, vt Imperatores Valens, & Valentinianus *in l.* 5. *C. Theodoſ. de annon. ciu. & pane gradili*, ibi: *Ciuis Romanus, qui viginti panibus ſordidis, qui nunc dicuntur Ardinienſes, quinquaginta vncias comparabat, triginta & ſex vncias in buccellis ſex mundis ſine precio conſequatur*. Quam explicat Samuel Petitus *ad ius Atticum*, *libro* 4. *tit.* 10. *fol.* 385. Vnde meritò in præſenti beneficio priuatur presbyter Latinus, qui in pane fermentato conſecrare auſus fuit. Illud omittendum non duxi, quod licèt in Eccleſia Latina panis conſecrandus debeat eſſe azymus, benedicendus tamen, vt mittatur per parochias vice eulogiarum, panis fermentatus admittitur, quia ad probandam fidelium communionem ſufficit hic panis fermentatus benedictus: de quo pane benedicto accipiendi ſunt Innocent. I. *epiſt.* 1. *capite* 5. ibi: *De fermento, quod die Dominico per titulos mittimus, ſuperfluè nos conſulere voluiſti, cùm omnes Eccleſiæ noſtræ intra ciuitatem ſint conſtitutæ, quarum presbyteri, quia die ipſa propter plebem ſibi creditam nobiſcum conuenire non poſſunt, idcircò fermentum à nobis confectum per acolythos accipiunt, vt ſe à noſtra communione, maximè illa die non iudicent ſeparatos: quod per parochias* 1
fieri debere non puto, quia non longè portanda ſunt ſacramenta, nec nos per cœmeteria diuerſa conſtitutis presbyteris deſtinamus, vt & presbyteri eorum conficiendorum ius habeant, atque licentiam. Damaſus *in vita Melchiadis*, *apud Iuonem part.* 2. *Decreti*, *cap.* 63. ibi: *Melchiades fecit, vt oblationes conſecratæ per Eccleſias ex conſecratu Epiſcopi dirigerentur; quod declaratur fermentum*. Liber Pontificalis apud eundem Iuonem ibidem, in illis verbis: *Siricius conſtituit, vt nullus presbyter Miſſas celebraret per omnem hebdomadam, niſi conſecratum Epiſcopi loci deſignati ſuſciperet declaratum, quod nominatur fermentum; & vt Manichæi non participarent cum fidelibus communionem, quia ore polluto non liceret ſanctum corpus Domini conuexari; & vt conuerſus de Manichæis non communicaret vſque ad vltimum diem, quo viaticum acciperet*. Quæ auctoritates accipiendæ ſunt de pane benedicto, non verò de conſecrato in ſacrificio Miſſæ, vt notauit Seuerinus Binius *in notis ad vitam Melchiadis*.

d *Scypho ligneo*.] Scyphus vas ad potandum apud an- 5
tiquos erat, de quo *in l. rem*, §. *ſi quis*, *ff. de rei vindic. l. ligni*, §. 1. *ff. ad exhib. l. ſed ſi meis*, *in princ. ff. de acquir. rerum dom.* Virgil. 8. Æneid.

Et ſacer implenit dexteram ſcyphus.

D. Ambroſius *lib.* 3. *hexaemer. cap.* 8. ſcyphum lilio ſimilem fuiſſe ſcribit his verbis: *Conſiderate lilia agri, quatenus ſit candor in folijs, quemadmodum ſtipata ipſa folia ab imo ad ſummum videantur aſſurgere, vt ſcyphi exprimant formam*. Olim lignei ſcyphi erant, poſtea aurei, & argentei, *l. Seiæ*, *ff. de auro & argent.* Scyphum pro calice acceperunt Plinius *lib.* 32. *cap.* 2. Suetonius *in Nerone*, *cap.* 47. & notauit Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 58. Sed vt exceſſum huius presbyteri Brixienſis depoſitione dignum agnoſcamus, præiacienda ſunt aliqua de calicis materia, vſu, & antiquitate in ſacrificio Miſſæ. Et primò ſciendum eſt, calicis vocem à materia, ex qua olim vaſa conficiebantur, deductam eſſe, exiſtimaſſe D. Iſidorum *lib.* 20. *orig. cap.* 5. ibi: *Calices, & calathi, & cætera poculorum genera antea ex ligno facta, inde & vocata: Græci enim omne lignum Kalon dicebant* At Varro hoc poculi genus ita dictum vult, quòd veteres eo aquam calidam biberent. Aliter ex Feſto etymon huius vocis illuſtrat Saulay *in Panapl. ſacerd. lib.* 8. *cap.* 1. Vtcumque ſit, conſtat in ſacris, & profanis litteris accipi pro poculo maiori, maiorique vaſe, *Geneſis cap.* 40. *verſ.* 11. & *lib.* 3. *Regum*, *capite* 7. apud Ciceronem *lib.* 2. *Tuſc. capite vlt.* ibi: *Quid hic calix mulſi?* Plautus *ſcena* 3. *act.* 4. ibi: *Ollas, calicesque omnes confregit, niſi quæ modiales erant*. Aliqui tamen calices parui erant, vnde caliculi nomen inoleuit, quo & vſus eſt Cato *de re ruſtica cap.* 108. ibi: *Vinum ſi voles experiri, duraturum ſit, necne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum noſtrum indito*. Frequentiùs in ſacra pagina ponitur calix pro ipſo potu, vt apud Iſaiam *cap.* 51. *verſ.* 17. *Bibiſti de manu Domini calicem iræ eius: vſque ad fundum calicis ſoporis bibiſti, potaſti vſque ad fæces*. Ex *cap.* 25. *Hieremiæ*: *Accepi calicem de manu Domini, & propinaui cunctis gentibus, ad quas miſit me Dominus*. Ex *cap.* 10. *Matthæi*, *verſ.* 42. ibi: *Calicem aquæ frigidæ*. Ex *Lucæ cap.* 22. *verſ.* 20. *Hic calix nouum teſtamentum eſt*. Vbi aperta metonymia eſt, qua continens ponitur pro contento; nec enim vas ipſum nouum Teſtamentum erat, ſed, oculum ipſum; immò potius in calice contentus ſanguis, licèt Domini, nouum erat Teſtamentum. Vnde apud Matthæum legimus *cap* 26. Chriſtum accepto calice, gratijſque actis dixiſſe: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti. In Chriſtianorum tamen ſacris obuia eſt calicis mentio apud primos Eccleſiæ PP. vt in Liturgijs ſancti Iacobi, & S. Marci: D. Paulum 1. *ad Corinth. cap.* 10. D. Clem. *lib.* 8. *cap.* 15. & *epiſt.* 2. *ad Iacobum*: quorum, & aliorum SS. PP. verba refert Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Miſſæ*, *lib.* 6. *cap.* 8.

Hucuſque de nomine, & antiquitate calicis: nunc ad 6
eius materiam accedamus. Et primis Eccleſiæ ſæculis calices, & fictiles, & ligneos fuiſſe, auctoritatibus, & rationibus probatur; nam Eccleſia illis primis ſæculis adeò paupertate premebatur, vt pretioſis calicibus comparandis illi facultates non ſuppeterent, & cauendum erat a Gentilium inuidia, ob quam non licebat noua & ſumptuoſa ſacrificij vaſa conflare, ne eorum fama ad illos perueniret. Non tamen rectè his rationibus

aliam

aliam adiungit Vicecomes *d. lib. 6. cap. 9.* quia videlicet Christus Dominus vinum consecrauit, dum Eucharistiam instituit, in calice ligneo; nam potius fuisse ex pretioso lapide, agatha videlicet, probat Sausay *lib. 8. Panopl. sacerd.* vel chalcedonio, quem in maiori Ecclesia Valentinæ ciuitatis, vulgo *Valencia del Zid*, asseruari tradunt Scolanus *decad. 1. hist. ipsius vrbis*, Didacus Guzman *part. 1. de excel. sacrific. legis Euangel. cap. 11.* Salmeron *tom. 9. in Euangel. tract. 10. pag. 77.* Barradas *tom. 4. in Euangel. lib. 2. cap. 11.* Fagundez *in 1. præcept. Eccles. lib. 3. cap. 11. num. 13.* Herrera *lib. 1. de cærem. Missæ, cap. 26.* Illescas *in histor. Pontif. lib. 5. cap. vlt.* Sausay *vbi suprà*, alij plures relati a P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disputat. 26. sect. 1. num. 7.* Auctoritatibus etiam idem firmatur Concilij Tribur. relati *in cap. vasa, de consecr. dist. 1.* & Radulfi Tungrensis *de canonic. obseru. propos. 23.* ibi: *Ab initio siquidem, cùm adhuc esset nouella Ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis, & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & quotidianis vestibus, & ligneis calicibus celebrabant.* In vita S. Benedicti Ambianensis legitur: *Vasa ad sacrificandum corpus nolebat esse argentea, siquidem primùm fuerunt lignea, deinde vitrea, sic tandem conscendit ad stanaca.* Probant Baronius *anno 216.* Coriolanus *in breuiario, anno 203. & 813.* Sed abrogatus fuit vsus ille calicis lignei, siue propter sacramenti dignitatem, siue propter ligneæ materiæ raritatem, qua sanguis imbibi poterat; & cœperunt vsuuenire calices vitrei, vt constat ex Tertul. *de pudicitia, cap. 7.* vbi ait: *At ego pastoris eius picturam haurio, quæ non potest frangi.* Quo loco alludit Septimius ad veterem morem, quo pastor ouem humeris gestans in calicibus pingebatur, vt ibi obseruauit Ambianas *obseru. 1.* ex D. Hieronymo *epist. 4. ad Rusticum*, vbi de B. Exuperio Episcopo Tolosano agens ait: *Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, calicem portat in vitro.* Plura Baronius *anno 216. num. 13.* Nouarinus *in Agno Eucharist. cap. 95.* Vitreum quoque calicem adhibebant S. Donatus, ac etiam S. Vinocus, vt in vtriusque actis legimus, Epiphanius *hæresi 34.* & hoc instituisse Zephirium, Damasus, & Platina in eius vita tradunt, & refertur *in d. can. 18. Concilij Tribur.* ibi: *Zephirinus XVI. Romanus Episcopus pateais vitreis Missas celebrari constituit.* Et probarunt Seuerinus Binius *in notis ad ipsius vitam*, Coriolanus *d. anno 203.* Baronius *in Martyrol. die 7. Augusti*: licèt contrarium teneat Sausay *in Panop. sacerd. d. cap. 4. art. 1. & 2.* eo leui fundamento motus, videlicet quod si Zephirinus id statuisset, PP. Concilij Prouincialis *in cap. vt calix, de consecr. dist. 1.* non statuissent contra Apostolicam legem, ne in calicibus vitreis Missæ sacrificium celebraretur, sed in argenteis; nam cùm iam antea id constituisset Vrbanus, vt refertur *in d. can. 18. Concil. Tribur.* potuerunt PP. Synodi Rhemensis iuxta Vrbani constitutionem statuere, ne in calice vitreo Missæ sacrificium celebraretur. Omissis ergo calicibus vitreis, & ligneis, cœperunt vsuuenire argentei, & aurei, vt constat ex Prudentio in hymno Diui Laurentij, ibi:

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Itaque Damasus *in Pontific. de Syluestro*, Constantini liberalitatem commendans refert, quod Basilicæ B. Petri donauit calices aureos tres, cum gemmis prasinis 45. pensantes singulos libras 12. metretas argenteas duas, pensantes libras ducentas: calices argenteos 20. pensantes singulos libras 10. Nec ita multo post Tertullianum, hoc est tempore S. Cypriani, qui sancto Laurentio æqualis fuit, sacra vasa argentea fuisse refert D. Ambrosius *lib. 2. offic. cap. 18.* Vasorum item aurei, & argentei mentio extat *in can. 63. Concilij Nicæni*, translato ex Arabicis: & apud Optatum *lib. 1. August. epist. 165.* Et Hormisda Pontifex *epist. 73.* ait: *Suscepimus calicem aureum, & gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum.* Et Gregorius Turon. *lib. 3. histor. Franc. cap. 10.* ait: *Childebertus Rex inter reliquos thesauros ministeria Ecclesiarum pretiosissima detulit; nam 60. calices, 15. patenas, 20. Euangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, & gemmis pretiosis ornata.* Illustrant Baronius *in martyr. die 7. Augusti, fol. 332.* Ambianas *ad Tertul. de pudicitia, cap. 6. obseru. 1.* Seuerinus Binius *in notis ad Zephirinum*, Cassanate *ad Lactantium lib. 2. cap. 4.* Monchiac. *de sacrif. Miss. lib. 3 cap. 6.* Vicecomes *d. lib. 6. cap. 10. per totum.* Vnde prohibiti fuerunt calices ex alia materia. Leo IV. in epistola per prouincias missa presbyteris legenda, ibi: *Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Missam agere.* Innocentius IV. anno 1254. apud Bzouium inquit: *Vnusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solùm, aut saltem stanneo calice sacrificet.* S. Isidorus *in epistol. ad Redemptum.* Concil. Couancense anni 150. *tit. 2.* statuit: *Vt sacerdotes non sacrificent cum calice ligneo, vel fictili.* Londinense anni 1175. similiter decernit, vt non nisi in calice aureo, vel argenteo consecretur, prohibetque ne aliquis Episcopus stanneum calicem amodò benedicat. Vnde in capitulis Hincmari, relatis *tom. 22. Concil. Regiæ edit. pag. 512.* iubentur presbyteri inquirere quo ex metallo sit calix, & patena; aut qua diligentia custodiantur. Et Petrus Damianus *epist. 26.* conqueritur, quod nonnulli circa sacri altaris vtensilia tantæ negligentiæ sunt, & tam segnis incuriæ, vt stanneos, vel etiam suppares cuiuscunque metalli calices longo situ scabredinis inhorrescere patienter aspiciant. An verò hodie calices stannei, vel ex ære, vulgò *bronze*, ex cupro, Hispanè *cobre*, oricalcho, Hispanè *laton, ò azophar*, possent ad sacrificium Missæ adhiberi, disputant Lugo *de Eucharist. disp. 20. sect. 4.* Martinez à Prado *quæst. 83. dub. 18. §. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disput. 26. sect. 1.* Christ. Lup. *ad can. 2. Concilij Ephes.* Amplius vltra congruum metallum desideratur in calice consecratio Episcopi cum chrismatis vnctione, vt supponitur *in cap. sacratas 25. cap. non liceat 31. 23. dist. cap. in sancta 41. de consecrat. dist. 2. cap. vnic. in fine, de sacra vnct.* Apud D. Hieronymum *in epist. ad Theophilum Alexand. Episcop.* ibi: *In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditis testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sancta velamina, & cætera, quæ ad cultum pertinent Dominicæ passionis, non quasi inania, & sensu carentia, sanctimoniam non habere.* Latè probant Azor, Fagundez, & alij relati à Barbosa *de iure Eccles. lib. 3. cap. 2. num. 8.* Suarez, Lugo, & Tamburinus apud Henaum *d. disputat. 26. sect. 4. num. 63.* qui resoluit, clericum calice non consecrato vtentem in sacrificio Missæ, ab officio, & beneficio esse suspendendum; vnde rectè in præsenti Honorius III. decreuit, presbyterum Brixiensem, qui tot excessus circa sacrificium Missæ admisit, deponendum esse ab officio, & beneficio.

e *Igne.*] Lampadum, cereorum, seu luminarium vsum, non simpliciter ad tenebras pellendas, sed ad 7
celebritatem, ad lætitiam, ad religionem, tam Iudæos, quàm Gentiles communem habuisse, latè probant Helias Schedius *de Dijs German. cap. 28. per totum.* Simon Maiolus *dier. canicul. verbo Ignis, fol. 281.* Stuchius *de sacrific. Gentil. fol. 102.* P. Pinto *in Cantica, lib. 1. cap. 2. vers. 11. fol. 161.* Cochier *in face histor. cent. 2. cap. 1. 18. & 58.* Salazar *histor. Gadit. lib. 3. cap. 9.* Ambian. *ad Tertul. de idololatr. cap. 25. obseru. 2.* Shetlogus *tom. 2. in Cantica, vestig. 13. sect. vnic.* Auendaño *de metu, lib. 2. cap. 38.* Cassanate *in notis ad Lactantium, lib. 6. instit. cap. 2.* & supponitur *in can. 70. Apost.* dum ita cauetur: *Si quis Christianus oleum ad sacra Gentilium, aut synagogam Iudæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, à communione excludatur.* A quibus non mirum, si in Ecclesiam Catholicam facilè vsus luminarium dimanarit, & in sacrificijs, & diuinis officijs lucernæ iam ab Ecclesiæ cunabulis adhibeantur, instituto ordine acolythorum ad luminaria accendenda, iuxta Concil. Carthag. 4. *can. 6.* relatum *in cap. acolythus, 23. dist.* ibi: *Vt sciat se ad accendenda luminaria mancipari.* Eundem vsum luminarium in Ecclesia iam à primis eius sæculis probant Damasus Papa *in vita Syluestri*, Cyrillus Hierosolymit. *orat. in occursu Domini*, ibi: *Læti hodie lampades ornemus, tanquam filij lucis; ceras veræ lucis Christo offeramus, quoniam lumen ad reuelationem gentium apparuit; ideò lumina ex homine suprà niuem resplendeamus.* Nazianz. *orat. 40.* Gregorius Magnus *lib. 12. epist. 9.* *Vtile iudicamus eandem massam, quæ ad aquas saluias nuncupatur, cum omnibus fundis suis deputare luminaribus Ecclesiæ S. Pauli* Gregorius Turon. *lib. 5. histor. Franc. cap. 11.* de Baptismo quorumdam Iu-

dæorum

daorum agens ait: *Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota ciuitas de grege candidato*. Idem *lib.* 8. *cap.* 10. de translatione cadaueris Clodouei, ibi: *Conuocato igitur Episcopo ciuitatis cum Clero & populo, ac cereorum innumerabilium ornatu, ad basilicam S. Vincentij detulit tumulandum*. Metaphrastes *die* 14. *Octobris*, ibi: *Præterea autem vniuersus Clerus, & omnes Magistratus linguis hymnos canentes, & quas manibus gestabant, lampadibus ea illustrantes; quæ tamen magis miraculis resplendebant, quàm lampadibus*. Venantius Fortun. *lib.* 1. *carm.* 1. Paulinus *natali* 3. & 7. quorum, & aliorum verba refert Sherlogus *d. vestig.* 11. *sect. vnic.* Faciunt etiam plura, quæ de luminaribus, & lampadum vsu in Ecclesia recepto, contra Vigilantium, & alios hæreticos congesserunt Carrierius *tom.* 2. *Digest. fidei*, *folio* 609. Bouius *tom.* 1. *Romæ subterr. lib.* 1. *cap.* 18. Zerda *in aduers. cap.* 92. Cresolius *libro* 3. *mystag. cap.* 21. Bulengerus *lib.* 2. *opuscul. cap.* 11. Becanus *in analog. cap.* 13. Crespetius *in summa*, *verbo Cereus*, *luminaria*, & *ignis*, Beyerlinch *tom.* 6. *verbo Sacrificium*, & nos *in cap.* 35. *Concilij Illiber. cap.* 1. *de offic. custod.* Sed licèt in diuinis officijs in Ecclesia celebrandis semper lumen adhibitum esse legamus, hoc tamen in Missæ sacrificio semper præcedere, & adhiberi debere, constat ex Concilio Tarracon. relato à Cironio in præsenti, his verbis: *Sacerdotes sanctum Missæ sacrificium sine duabus candelis cereis incensis, & in vtraque parte altaris positis, non peragant*. Concilio Frisingensi celebrato anno 1440. *titulo de celebrat. Missar.* ibi: *Vt nullus diuina Missarum solemnia sine luminibus celebrare præsumeret*. Ex Tertulliano *in Apolog. cap.* 19. ibi: *Post aquam manualem, & lumina*. Quem locum de lumine in Missa omnes Interpretes exponunt. Accedunt Micrologus *de Ecclesiast. obseru. capite* 11. dum ait: *Iuxta Romanum ordinem nunquam Missas absque diuino lumine celebramus, non vtique ad depellendas tenebras, cùm sit clara dies; sed potiùs in typum illius luminis, cuius Sacramenta ibi conficimus, sine quo in meridie palpabimus, vt in nocte*. Honorius Augustodun. *in gemma animæ*, ibi: *Lumen Spiritum sanctum significat*. Ideò cum lumine Missa celebratur, quia hoc sacramentum per Spiritum sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illuminantur: lumen enim lætitiam significat. Quare in rubricis generalibus Missalis, §. 20. legitur: Super altare collocetur crux in medio, & candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc & inde in vtroque eius latere. Latè probant vsum, & necessitatem luminis in sacrificio Missæ Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ*, *lib.* 2. *cap.* 24. Anton. Monchiacenus 3. *part. de sacrificio Missæ*, *cap.* 10. Scortia *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 14. Hieronymus Garcia *in summa*, *tract.* 3. *difficult.* 8. *dub.* 3. Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 19. §. 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ*, *disput.* 25. *sect.* 6. qui disputant, an in lumine olei, ex adipe balenæ, ex tædis, resina, aut pice, vel ex sebo, Missæ sacrificium possit celebrari.

Textum hunc exposui *in cap.* 2. *de confessis*.

TITVLVS XLII.

De Baptismo, & eius effectu.

CAPVT I.

a Alexander III.

SI quis puerum ter in aqua b immerserit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Et non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non est puer baptizatus.

NOTÆ.

a ALexander. III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; rectè tamen Illustrissimus Manrique *tom.* 3. *annal. anno* 1176. *cap.* 6. existimauit rescribere Alexandrum Pontio Episcopo Claromont. qui ex Abbate Clareuallensi assumptus fuit ad eam Ecclesiam. Vt autem hoc faciliùs suadeatur, & præsentis Decretalis occasio agnoscatur, sciendum est, morem illum in Gallia inualuisse, vt cùm in casu necessitatis aliquis laicus baptismum ministrabat, illa priora verba, *Ego te baptizo*, non proferret, forsan modestiæ causa, ea ministris ordinarijs, & sacris reseruans: & ita tantùm infantes mergebant in aquam ea verba proferentes: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Quare cùm quidam laicus filium ita baptizasset, ex ea muliere susceptum, cum qua contracturus erat matrimonium, dubitauit an impedimentum cognationis spiritualis matrimonium impediens inde contraxisset? Consuluit proprium Episcopum, Pontium videlicet Claromont. qui duos egregios, & perdoctos viros tunc in Gallia florentes, Mauricium videlicet Parisiensem Episcopum, & Stephanum tunc Abbatem S. Eburtij, mox sanctæ Genouefæ, demùm Episcopum Tornacensem consuluit sequentibus litteris, quæ reperiuntur inter epistolas Stephani Tornac. cum epistolis Ioannis Sarisbar. in hæc verba: [Reuerendis in Christo Dominis, & Patribus suis; Mauricio, Dei gratia Pariensi Episcopo; & Stephano, sancti Eburtij Abbati: Pontius eadem gratia Claromontensis Episcopus, salutem, & totius dilectionis obsequium. Vobis duobus specialiter fidem nostram ducimus referendam, quos spiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus; & specialis intelligentia Scripturarum fructuosos reddit, & commendabiles apud omnes. Homo iste præsentium lator, quandam olim fœminam amabat, quam quidem desponsauerat, sicut ipse dicit: sed priùs, quàm eam acciperet vxorem, fœcundauit eam. Cùm igitur puer natus esset, nec posset statim sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater eius immersit cum aqua, dicens: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et hæc est pessima consuetudo in terra nostra, vt in talis necessitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in Baptismo: quod vndaizare vocant. Quærimus ergo, vtrum iste Baptismus sit, vel vtrum puer postea debeat baptizari? Vtrum etiam homo iste mulierem illam accipere valeat vxorem, quoniam boni satis esse testimonij perhibetur: & rogamus dignationem vestram, vt per litteras vestras de his omnibus certificetis nos. Valete.] His litteris acceptis Mauricius senex breuiter quidem, sed solidè respondit; neque ad vtrumque dubium, sed ad primum: quippe statuta Baptismi nullitate, nouerat vtrum resultaret impedimentum: litteræ autem eius, quæ immediatè sequuntur, ita habent: [Reuerendissimo Patri, & Domino Pontio, venerabili Claromontensi Episcopo: Mauricius Parisiensis Ecclesiæ humilis Minister, salutem, & obsequij plenitudinem. Super quo Celsitudo vestra nostram consuluit paruitatem, breuiter respondemus: Quia in quem modum forma Baptismi tradi, vel recipi debeat, Scripturarum diuinarum auctoritate, & Sanctorum Patrum testimonio traditum habemus in hunc modum, scilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & tanta est verborum viuacitas, vt nihil immutari, nihil innouari oporteat: nisi verè tota hæc verba simul à quocunque, & quacunque lingua proferantur, Baptismum esse non credimus. Quia ergo, sicut litterarum vestrarum testimonio cognouimus, præsentium

lator

lator in ſubmerſione filij ſui , Ego te baptizo , ſiluit ; & tantùm , In nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti protulit , Baptiſmus non fuit ; & ideò puer ille baptizandus eſt , quia Baptiſmum nunquam ſuſcepit . Itaque de reliquo nulla ſupereſt quæſtio . Vale .] Ita Mauricius . Longiori epiſtola Stephanus reſpondit , contrariam partem adſtruens , opinionis captandæ , ſi cum Mauricio inciperet contendere ; an veritatis ſtatuendæ cauſa , dubium : certè in re nondum adhuc definita adeo ſubtiliter , vt Pontius perpenſis eius rationibus , auctoritatibuſque , Alexandrum cenſuerit conſulendum . Porrò eius reſponſum in epiſtola , quæ eſt ordine quinta , ad vtramque quæſtionem (namque valor Baptiſmi præſuppoſitus ſecundæ locum dabat ,) hæc habet verba : [Sanctiſſimo Patri , & Domino Pontio Claromontenſi Epiſcopo , frater Stephanus de ſancto Eburtio , ſalutem , & cum omni deuotione reuerentiam . Premit , fateor , imperitiam meam , & quærentis auctoritas , & nouitas quæſtionis . Accedit moles verecundiæ meæ , Pater , quòd in tanta conſultatione veſtra Domino Pariſienſi me iungitis , camelo culicem , cedro carduum , Hylam Herculi comparantes . Scriba doctus in regno cœlorum proferre de theſauro ſuo noua , & vetera , quæſtionibus veſtris in profunditate ſenſus , & ſublimitate ſcientiæ reſpondit , & cœleſte oraculum ſuum facili vobis abſoluit epiſtola . Felix lingua ! Diuinam eius reſponſionem , vt Thebais Æneida , longè ſequor , & veſtigia ſemper adoro , Moueret in contrarium , ſi abſque ſacris eius apicibus mihi quæſtio moueretur .] Hactenus Stephanus humiliter de ſe ipſo : at de quæſtione in contrariam partem deciſa , ſeu decidenda , vt ipſi videbatur , ita ſubiungit : [Qui ſacramentum inſtituit Baptiſmi , formam tradidit baptizandi . Ite , inquit , docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti . Qui poteſtatem baptizandi ſibi retinuit in hac forma , myſterium alijs conceſſit . Nemo dixerit , quia quod dicitur : Ite , docete omnes gentes , vel ſacramenti obtineat ſubſtantiam , vel exprimat formam . Teneamus quod ſequitur : Baptizantes eos in nomine Patris , & Filij , & Spiritus Sancti . Nondum ibi legi : Baptizantes eos , & dicentes : Ego te baptizo in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti . Si baptizare , intingere , & baptiſmus intinctio eſt , quid aliud ſunt baptizantes , niſi intingentes ? Intingens ergo cum intentione baptizandi , ſi proferat quod Veritas iubet , id eſt : In nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti ; baptizaſſe videtur , & formam à Chriſto traditam compleuiſſe . Etiam hæreticos , ſi hæc tremenda verba protulerint , Catholicam formam tenuiſſe dicemus : Nouatiani (inquit Innocentius) tremendi nominibus Patris , & Filij , & Spiritus ſancti baptizant . Nec apud eos de vnitate poteſtatis diuinæ , hoc eſt , Patris , & Filij , & Spiritus ſancti aliquando quæſtio mota eſt . Sed & P. Auguſtinus de Eccleſiaſticis regulis : Si qui , inquit , apud illos hæreticos baptizati ſint , qui in ſanctæ Trinitatis confeſſione baptizant , & veniunt ad Catholicam fidem , recipiantur quidem vt baptizati , ne ſanctæ Trinitatis inuocatio , vel confeſſio annulletur . Si ab hæreticis baptizati in confeſſione Trinitatis ab Eccleſia recipiuntur , ne Trinitatis inuocatio , vel confeſſio annulletur : quare non baptizatus dicetur qui à laico catholico dicente : In nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti , tertiò merſus eſt ? Nam ſi hoc non admittitur , confeſſio , vel inuocatio Trinitatis , quæ ſibi facta eſt , tanquam quæ nihil contulit , annullatur . Idem ad Oroſium : Idem baptiſma eſt , & hæreticorum , ſcilicet qui in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti baptizant ; & Eccleſiæ Catholicæ . Et ideò eos Eccleſia non rebaptizat , qui in nomine Trinitatis baptizati ſunt . Et ipſa eſt profectò forma ſacramenti . Ecce quia formam ſacramenti hanc eſſe dicit , immergere ſcilicet , in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti , non additur : Ego te baptizo , vel immergo . Idem de vnico baptiſmo : Nequaquam dubitarem , eos habere baptiſmum , qui vbicumque , vel à quibuſcumque illud euangelicis verbis conſecratum , ſine ſimulatione , & cum aliqua fide acceperint . Vide , Pater , quia ſolis verbis , & euangelicis conſecratur baptiſmus . Nuſquam autem in toto Euangelio lego : Ego te baptizo in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti ; ſed tantum : Baptizantes in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti . Sed & Zacharias Papa Bonifacio Epiſcopo : In Synodo Anglorum decretum , & firmiſſimè præceptum , & diligenter demonſtratum eſſe dignoſcitur , quod quicumque ſine inuocatione Trinitatis merſus fuiſſet , ſacramentum regenerationis non haberet . Quod omninò verum eſt , quia ſi merſus in fonte baptiſmatis quis fuerit ſine inuocatione Trinitatis , perfectus Chriſtianus non eſt , niſi in nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti fuerit merſus . Non ait : Niſi qui baptizat , dixerit : Baptizo te in nomine Patris . Plura poſſem colligere , Pater , quæ in hac parte me mouent , & motæ quæſtionis ſolutionem promouent . Verùm quia timeo & prolixitatis argui , & procacitatis notari , parco chartulæ , parco & famæ meæ . Opiniones profundo , non aſſertiones : paratus , vt dixi , ſummi , & catholici viri Domini Pariſienſis ſequi veſtigia , non tamen adactus in alicuius iurare verba . Clauſulam tamen , quæ à baptizantibus ſolet , & debet dici , ſcilicet : Ego te baptizo , ſumma reuerentia deoſculor , ſummo ſtudio amplector . Eam mater Eccleſia ſic induxit , vt eſſet de ſolemnitate myſterij , non de ſubſtantia ſacramenti . Nam ſi aliud dixerimus , abſque medio confitebimur damnatos , quos in neceſſitatis articulo nouimus a laicis baptizatos . Hoc enim ſolùm dicere ſolent , qui litteras ignorantes paruulos vndaizant : In nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti . In quibus verbis eandem virtutem ineſſe , quam in latinis ſyllabis idem ſignificantibus , & credimus , & fatemur . Vehementer tamen arguendos , & pœnitentia afficiendos dixerim ſacerdotes , qui vel per negligentiam , vel per imperitiam aliquid omiſerint de verborum ſolemni dignitate . Qui præmiſſis rationibus fidem adhibuit , baptizatum taliter : In nomine Patris , & Filij , & Spiritus ſancti , non iterum baptizabit . Itaque qui ſic eum baptizauit , & ſpiritalis pueri pater , & matris eius compater effectus eſt . Vnde etſi vxor eius prius non erat , impediente compaternitate , iudicio meo , cum ea non contrahet matrimonium , cum qua etſi prius contraxiſſet , ſecundum quod Deusdedit Papa aſſerit , nullo modo ſeſe in coniugio cum ea reciperet . Nec obloquitur , quod Ioannes Papa Anſelmo Epiſcopo ſcribit capitulo Ad limina B. Patri ; ibi namque de coniunctis , hic agitur de modo coniungendis . Et certè multa impediunt matrimonium contrahendum , quæ non dirimunt contractum . Nam & idem Papa in eodem capitulo rationem ſubdit , quare coniuncti ob talem cauſam non ſeparentur . Quod fieri , inquit , nullatenus debet , dicente Scriptura , a Domino iunctam eſſe viro vxorem , & quos Deus coniunxit , homo non ſeparet . Vbi planè loquitur de coniunctis , qui fortè aliter diceret de coniungendis . Valeat Sanctitas veſtra .]

His contrarijs reſponſis , vtroque graui , altero auctoritate reſpondentis ; altero , quod negari non poteſt , ſubtilitate , effectum eſt , vt Pontius neutri parti adhærens conſuluerit Alexandrum tertium , qui in præſenti textu reſpondit , huiuſmodi baptiſmum nullum eſſe.

b *Ter in aqua immerſerit .*] Trina merſio cum inuocatione Patris , & Filij , & Spiritus ſancti , in principio Eccleſiæ celebris , & Sanctis PP. recepta fuit ad fidem ſanctæ , & indiuiduæ Trinitatis , vnitatem , & diſtinctionem ſtabiliendam , *cap. ſi qui* 79. *cap. de trina* , 80. *de conſecr. diſt.* 4. Vigilius *epiſt.* 1. *cap.* 2. ibi: *De renaſcentium trina merſione , de baptiſmo quoque ſolemniter adimplendo , ſimiliter quid Apoſtolica vel ſanxerit , vel obſeruet auctoritas , in ſubiectis tua charitas euidenter agnoſcat .* Dionyſius Areopag. *Eccleſ. Hierarch. cap.* 2. ibi : *Ille quidem à ſacerdotibus ſecum ferentibus aquam adducitur ad Pontificis manum ; Pontifex autem ſupernè adſtans , cùm rurſus per aquas ſub Pontificis manu ſacerdotes eis , qui initiantur , inclamauerint nomen , ter illum Pontifex mergit , ac trina illius immerſione , & emerſione tres beatitudinis diuinæ perſonas inclamant .* Athanaſius *quæſt.* 174. *Quod infantem ter in aquam immergimus , & ter educimus , mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificamus .* Synodus CP. *can.* 7. *Eunomianos , qui in vnam demerſionem baptizantur , ad Eccleſiam venientes admittimus , ſed poſtea baptizamus .* Cyrillus Hieroſolym. *catech.* . Baſilius Magnus *de Spiritu ſancto* , *cap.* 27. Tertul. *de corona militis* , *cap.* 3. *Denique vt à Baptiſmate aggrediar , adituri conteſtamur , nos renunciare diabolo , & pompæ eius , & angelis eius : dehinc ter mergitamur .* *Et aduerſus Praxeam cap.* 16. *Et poſt reſurrectionem ſpondens miſſurum ſe diſcipulis promiſſionem Patris , &*

nouiſ-

nouissimè mandant, vt tingereat in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in vnam; nam nec semel, sed ter ad singula nomina in personas singulas tingimur. D. August. *homil. 91. de tempore*: *Quando in salutari lauacro tertiò Christiani merguntur, tunc Ægyptij, id est originalia peccata, vel actualia crimina, quasi rubro mari sepeliuntur.* Leo I. *epist. 4. cap. 3.* *Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis.* Ex *cap. multi, de consecr. dist. 4.* Concil. Tolet. 4. *can. 5.* Gregorius Magnus *in lib. sacram. de baptismo infantum*, ibi: *Deinde baptizat eum sacerdos sub trina mersione, tantùm sanctam Trinitatem inuocans, ita dicendo: Ego te baptizo in nomine Patris, & mergat semel; & Filij, & mergat iterum; & Spiritus sancti, & mergat tertiò.* Ex *lib. 1. epist. 41.* Alia refert Iodocus Coccius *tom. 2. thesauri, art. 5. de baptismo*. Immò ex traditione Apostolorum diu id in Ecclesia seruatum fuisse, videlicet vt qui ad fidei sacramentum accederent, ter in aqua mergerentur, constat ex S. Basilio *lib. de Spiritu sancto, cap. 27.* dum inquit: *Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare satanæ, & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana traditione?* Sancto etiam Hieronymo *in dialog. aduersùs Luciferianos*: *Exigis vbi scriptum in actibus Apostolorum? Etiamsi scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret: nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesia obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt.* Et ex *can. 49. Apost. cap. si quis 79. de consecrat. dist. 4.* ita cauetur: *Si quis Episcopus, aut presbyter non trinam mersionem vnius mysterij celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur.* Immò & ex Christi præcepto trinam mersionem prouenire; docuerunt Pelagius *in d. cap. multi*, S. Ioann. Chrysost. *homil. de fide in Patrem, & Filium*, ibi: *Omnibus mysterijs veluti sigillum imponens Dominus, in tribus mersionibus aquæ vnum baptisma discipulis suis tradit dicens: Euntes docete.* Sed postea cùm Arrianorum hæresis in pluribus regionibus, præcipuè in Hispania, grassaretur, multique propterea, quo tres naturas diuinas in tribus personis esse demonstrarent, trina mersione vterentur, visum est Gregorio Magno, vt in Hispania sub vnica tantùm mersione baptismus administraretur, vt constat ex epistola 41. ipsius Gregorij, relata à Gratiano *in cap. de trina, de consecrat. dist. 4.* & constitutione Concilij Toletani 4. relata *in cap. propter 85. de consecrat. dist. 4.* Quarum constitutionum meminit Vualfridus Strabo *lib. de rebus Eccles. cap. 26.* dum ait: *Alij trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, vt in canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo obseruat: alij vnam, propter diuinitatis vnitatem contendunt, vt in Concilio Toletano plenissimè habetur, vbi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super hæc Leandro inter cætera ita responderit, quia in vna fide nihil officit Ecclesiæ consuetudo diuersa.* Vnde non est, cur reprehendat Alcuinus *epist. 69.* Hispanos, quòd vnica tantùm mersione in baptismo vterentur; & oppressus prædicta auctoritate D. Gregorij illam in dubium reuocat: quem meritò refellit Hugo Menardus *in notis ad Sacrament. D. Gregorij, fol. 101.* De hac trina immersione agit etiam Arcud. *in concord. lib. 1. cap. 9.*

3 Vnde constans est Canonistarum, & Theologorum sententia, ad essentiam, & validitatem huius sacramenti sufficere quamlibet ablutionem aqua factam, siue per aspersionem, siue per immersionem, vt docent Coriolanus *in canone 50. Apost.* Loaysas *in d. can. 5. Concilij Tolet. 4.* Granados *tom. 5. controuers. tract. 4. de baptismo*, Durantius *de ritibus Eccles. lib. 1. cap. 19. num. 36.* Brissonius *in l. die Dominica, C. Theodos. de spectaculis, fol. 134.* Vicecomes *de ritibus baptismi, lib. 4. cap. 6.* Torreblanca *lib. 2. de iure spirit. cap. 3.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist. 66.* Becanus *tom. 5. opuscul. controuers. 5. fol. 295. in paruis*. Nec contrarium docetur in Synodo CP. 1. *can. 7.* quatenus ibi Patres statuunt: *Eunomianos, qui in vna demersione baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Nam ab Eunomianis baptizati iubentur baptizari, quia vtebantur falsa baptismi forma, vt videre est apud Epiphanium *lib. 3. hæresi 56.* Quare prædicta Concilij verba non comprehendunt Catholicos, qui verè de Trinitate sentientes, & recta baptismi forma vtentes, vnica mersione baptizati sunt.

Nec obstat, trinæ mersionis vsum ex Domini præcepto, iuxta Chrysostomum, & Pelagium suprà relatos, aut saltem ex traditione Apostolica, iuxta D. Basilium, & Hieronymum suprà transcriptos, prouenire: sed Apostolicæ traditiones omninò seruandæ sunt, vt latè probat Ayala *de Eccles. tradit.* Azor *lib. 8. instit. cap. 4.* Canus *de locis Theol. lib. 4. cap. 6.* Nam respondetur, diuinum præceptum non extare de trina mersione, sed de inuocatione expressa Trinitatis pro forma Baptismi: ad quam referendi sunt Chrysostomus suprà relatus, & Pelagius *in d. cap. multi*, omisso Turriano *in explan. Clementis, lib. 6. cap. 16.* Nec quod de traditione Apostolica dicebamus, obstat; nam traditiones in duplici sunt differentia, vt exponunt Ayala *suprà*, Vasquez 2. 2. *quæst. 2. art. 10. dub. 6.* Aliæ enim sunt Diuinæ, aliæ Apostolicæ, Ecclesiasticæ aliæ. Diuinæ dicuntur, quas Apostoli ab ipso Christo Domino acceperunt, vel quas ipsi Spiritu sancto dictante constituerunt, tanquam electi Magistri, atque Rectores Ecclesiæ; quales sunt canones Apostolorum. Ecclesiasticæ verò dicuntur, quas vsus, & consuetudo Ecclesiæ obseruat. Vnde dicendum est, traditiones diuinas ad ius diuinum referri, & eandem cum illo habere auctoritatem, de quibus intelligitur D. Paulus 2. *ad Thessalon. cap. 2.* ibi: *Tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolas nostras.* Et declaratum fuit in Concilio Tridentino *session. 4.* Traditiones verò Apostolicæ eandem habent auctoritatem, ac sacri canones Apostolorum; & etiam Ecclesiasticæ traditiones eandem vim habent, ac constitutiones scriptæ. Vnde cum trinæ mersionis vsus ex Apostolica, non verò Diuina traditione proueniat, rectè ex rationibus suprà traditis immutari potuit. Nec tandem obstat *canon. 50.* Apostolorum, relatus *in cap. si quis presbyter 79. de consecrat. distinct. 4.* Nam canon ille prolatus est contra eos, qui inuocata tantùm Domini morte, sub vnica mersione baptizabant: & tantùm in eo docetur, contra ius diuinum esse, omissa Trinitatis expressa mentione, tantùm sub inuocatione mortis Christi baptismum conferre: non verò ibi docetur, vsum vnicæ mersionis esse contra præceptum diuinum. Quæ solutio facilè colligitur ex ratione, quam adducunt Apostoli in illis verbis: *Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate; sed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Illud tandem notandum est, olim in trina mersione semel dumtaxat formam prolatam fuisse, vt probat Alcuinus *epist. 81.* sed quamlibet mersionem ad expressionem cuiuslibet personæ factam, iuxta D. Gregorium *in lib. sacrament.* & Tertul. *suprà* relatos, Baptizandos verò interrogari ad singulas personas, liquet ex S. Ambrosio *lib. 4. de sacram. cap. 17.* in illis verbis: *Interrogatus es, Credis & in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti. Interrogatus es, Credis & in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo, & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo, tertioque mersisti.* Nec interest ad valorem baptismi, vt mersionem sequatur emersio, vt quia vrgente necessitate quis infantem morientem in flumen, aut puteum coniecerit, vt docent Suarez *tom. 3. in 3. part. disput. 20. sect. 3.* Valentia 3. *part. disp. 4. qu. 1. punct. 2.* Ægidius Coninch 3. *part. qu. 66. num. 68.* Vasquez 3. *part. in 3. disput. 145. cap. 5.* refragantibus Soto, Molano, & Henriquez apud Theophilum *tract. de sect. infantum, cap. 7. num. 5.*

c *Spiritus sanctus.*] Et ita tres personas esse explicitè appellandas, vt baptismus possit validè administrari, 4 constat ex *cap. firmiter, de summa Trinitat. cap. si reuera, cap. multi, cap. in Synodo, de consecrat. distinct. 4.* ex innumeris Patribus probant Vasquez 3. *part. disputat. 143. cap. 3.* Gilbertus Schebicauius *lib. 2. de Trinit. cap. 7.* Scholastici cum D. Thoma 3. *part. quæst. 66. art. 3.* Bellarm. *de baptism. cap. 3.* ex Christi institutione: cuius institutionis ratio fuit, quòd docuerit Dominus, in ipso Ecclesiæ vestibulo, ac cæterorum sacramentorum ianua, fieri explicitam, & distinctam propositionem verticis mysteriorum, tum quoad essentiæ vnitatem, tum quoad personarum multiplicitatem. Nec obstat, Apostolos baptizasse tantùm in nomine Iesu, vt refertur *actuum Apostol. cap. 1. 10. 11. & 19.* Vnde existimauit D. Ambrosius *lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3.* Apostolos in solo Iesu nomine baptizasse, idque sufficeisse; quia qui vnum dixit, Trinitatem signauit. Conuenit Sancto Ambrosio

Nico-

Nicolaus I. *cap. à quodam*, *de consecrat. dist.* 4. Sed & Beda *in cap.* 10. *Act.* Ambrosius refert, & vna persona expressa reliquas eo ipso signari censet; atque adeo per vnitatem nominis expleri mysterium profitetur. Praesenserat Sanctus Athanasius *in lib. de Trinitate*, ibi: *Nunquid praeuaricatores mandati Saluatoris Apostoli effecti, & contra traditionem eius baptizarunt tantam multitudinem? Non enim scriptum est, baptizasse eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; sed tantùm in nomine Domini Iesu. Nunquid ergo praeuaricati sunt? Absit; nam licèt filij nomen tantummodo dicatur, habet tamen & Patrem, & Spiritum sanctum pronunciatum.* Similia legas apud Ferrandum *epist. ad Anatolium*. Adhuc tamen dicendum est cum sancto Cypriano *epist.* 73. Fulgentio *lib. de Incarn. & gratia Christi, cap.* 11. Beda *quaest.* 14. *variar.* baptismum in nomine Iesu collatum Intelligi secundum Christi institutionem, cum expressione trium personarum, vt apertè habetur *cap.* 19. *Act.* quia vt insigniter ait Facundus *lib.* 1. *pro tribus capitulis, cap.* 3. *Quod in nomine Domini Iesu hi, quos memorauimus, baptizati narrantur, non ex eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizati sunt, vt etiam in ipsis seruaretur verbis à Domino constitutis forma baptismi; sed quia erat insinuandum, quod baptismo non fuerant baptizati, sufficere indicatum est, ad discretionem ipsius noui baptismi, solum nomen Domini Iesu memorare.* Theophilus *tom.* 15. in *Heter. fol.* 5. Ant. Perez *in pentat. fidei, vol.* 4. *de R.P. cap.* 3. *num.* 76. Macedo *de clauibus Petri, lib.* 4. *cap.* 3.

In praesenti textu repetentes exponunt formam sacramenti Baptismi, quam nobis audientibus ex suggestu illustrauit perdoctus, & semper colendus D. Martinus Lopez de Hontiberos Archiepiscopus Valentinus, *in tract. de bapt. art.* 3. à quo Doctor Garaña praesentem repetitionem transcripsit.

C A P V T II.

a Alexander III.

DE quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis praemissis: Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, ego baptizo te.

N O T AE.

1 a A *Lexand. III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alexander, & forsan legendum est, *Idem eidem*; idest eidem Pontio Episcopo Claromont. Nam cum in Gallia reperirentur plures baptizati, & dubij, an sub legitima forma, ideò rescripsit Alexander in praesenti, eos iterum baptizandos esse sub forma in praesenti praescripta.

COMMENTARIVM.

2 CErtum est, baptismum ritè collatum iterari non posse, vt expressè definitum est *in canone* 47. & 49. *Apost. cap. ostenditur, cap. hi de quibus* 38. *cap. fine haereticus* 51. *cap. quos* 52. *cap. non liceat* 107. *cap. rebaptizare* 108. cum quinque sequentibus, *cap. quamuis* 117. *cap. eos quos, de consecrat. dist.* 4. *cap. fin. hoc tit. l.* 1. & 2. *C. ne sanctum baptisma, cap.* 2. *de apostat.* Concil. Florent. *sub Eugenio IV. in decreto fidei, sess. vlt.* §. 5. Trident. *sess.* 7. *de sacram. can.* 9. & 10. D. Clemens *lib.* 6. *constitut. cap.* 5. Cyprianus *lib.* 2. *epist.* 3. D. Ambrosius *lib.* 2. *de poenit. cap.* 2. Augustinus *epist.* 203 & *in lib. de haeresibus, cap.* 22. plura iuris testimonia congessit Augustinus *in epit. iur. lib.* 22. *tit.* 27. Illustrant vltra congestos a Barbosa, & Garaña *in praesenti*, Torreblanca *de iure spirit. lib.* 3. *cap.* 4. Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *propos.* 1. Iustelus *in can.* 22. *Eccles. Afric.* Pamelius ad D. Cyprianum *epist.* 59. Franciscus *in pastor. intern. part.* 3. *quaest.* 2. Beyerlinch *in theatr. verbo Baptismus*, Iac. Gothofr. *ad tit. C. Ne sanctum Baptisma*, Albaspin. *ad Optatum Milenit. cap.* 9. & nos dicemus *in cap.* 2. *de apostatis*, vbi de poenis, tam rebaptizantis, quàm rebaptizati agemus. Rationem adducunt D. Basilius *lib. de Spiritu sancto, cap.* 15. Damascenus *lib.* 4. *de fide, cap.* 10. D. Thomas 3. *part. quaest.* 66. *art.* 1. quod cùm baptismus significet mortem, & sepulturam Christi; & Christus semel mortuus, & sepultus fuerit: sic etiam baptismus semel tantum suscipiendus est, ne falsa sit sacramenti significatio: qui enim saepius susciperet baptismum, significaret Christum saepius crucifixum, aut saltem in significatione, & figura saepè cum crucifigeret. Quare D. Augustinus *tract.* 5. *in Ioannem*, asserit cum qui saepius recipit baptismum, non minus acriter Ecclesiam persequi, quàm persequebantur tyranni in saeuis persequutionibus. Item quia cum ex hoc sacramento detur character in anima, qui indelebilis est, non debet hoc signum iterari, vt contingit in sacramentis Confirmationis, & Ordinis. Hoc idem probant Tertullianus *de pudicit. cap.* 16. his verbis: *Denuò ablui non licet.* Et *de Baptismo cap.* 15. ibi: *Semel lauacrum, minùs semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet.* D. August. *epist.* 103. ait: *Rebaptizare Catholicum immanissimum scelus est.* Auitus Viennensis *in fragm. ex lib. contra Arrianos*, asserit: *Vnum baptisma non iteramus.* Richardus à S. Victore *de Sacram. part.* 15. *cap.* 13.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus baptismus iterari potest. Primus est, cùm certò constat in priori baptismo aliquid essentiale omissum fuisse; nam tunc non tam iterum administratur, quàm de nouo confertur; vt si collatus sit ab haereticis non sub debita forma, quo casu procedunt canon 6. Concilij Nicaeni, cuius meminit Rufinus *lib.* 1. *cap.* 8. canones 7. & 8. Synodi Laodic. canon 7. Constantinop. 2. Athanas. *serm.* 3. *contra Arrianos*, S. Basilius *epist.* 1. *ad Amphiloch. cap.* 1. Augustin. *de haeres. haeresi* 44. Secundus est, quando dubium adest, an primus baptismus administratus esset, vel sit administratus ritè, & legitimè collatus: si enim dubitetur, an baptismus administratus sit, ita vt penitus ignoretur, an baptismus collatus esset, vel coniecturae pro eo adsint, iterandus est baptismus, *cap. si nulla, cap. de quibus, de consecrat. dist.* 4. Gregorius Magnus *lib.* 12. *indict.* 8. *epist.* 31. *Quoties tam de Baptismo aliquorum, vel Confirmatione, quàm de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus certa ratio habetur, vtrum baptizati, vel confirmati, siue Ecclesiae consecratae sint, vt baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesiae canonicè consecrentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indicijs ostenditur ritè peractum.* Gregorius II. *epist.* 8. in fine: *Eos qui se dubitant fuisse baptizatos, an non, vt baptizentur, praecipimus.* Concil Hippon. *can.* 40. Gregorius III. *epist.* 1 *ad Bonif. Archiep. cap.* 4. *Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel quia presbytero Ioui mactante, & carnes immolatitias vescente, baptizati sunt, vt rebaptizentur praecipimus.* Synodica Lucae Patriarchae CP. *cap.* 12. *Cùm enim infantes ex Christianorum regione à Scythis, & Agarenis bello capti essent, & empti à Romanis, dubitatum est, an oporteat venundatos rebaptizari? Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Christiana regione capti sunt, praesumptio est, eos fuisse baptizatos in patria aetate infantili, nec denuò rebaptizandos esse. Magis tamen placuit, eos debere baptizari, quòd nesciant, an in infantia fuerint baptizati, nec vlli inueniuntur qui baptismum affirment. Eos autem qui ex infidelium regione capiuntur, indistinctè baptizandos esse statutum est, nisi testes profiteantur, eos post captiuitatem fuisse baptizatos.* Leo I. R.P. *in epist. ad Rusticum Episcopum Narbonensem, in codic. can. Eccles. Rom. cap.* 28. *Si nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quaeritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est vt renascantur, ne manifestè pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, vt videatur iteratum: nec temeritas interuenit praesumptionis, vbi est diligentia pietatis.* Refert Anton. August. *in epit. iur. lib.* 22. *tit.* 24. Si autem constet, baptismum administratum fuisse, sed dubitetur, an ritè, & legitimè, idest cum debita materia, & legitima forma collatus sit, eo casu sub conditione, idest sub forma 3

scripta

scripta in præsenti ab Alexandro baptismus iterari potest. Ioann. Sanchez *in select. disp.* 42. Dicastillo *de sacris tom.* 1. *tr.* 2. *de baptismo, disp.* 1. *dub.* 7. Quintanaduenas *in suis singul. singul.* 1. Frances *in Pastor. intern. disp.* 2. *qu.* 3. Prado *tom.* 1. *de sacram. tract.* 2 *de baptismo, dub.* 8. Sotus *in* 4. *dist.* 8. *art.* 9. qui iustè reprehendit Parochos, qui ex leui causa, & inani dubio baptismum iterare præsumunt. Ex qua doctrina varios casus in praxi obuios circa filios expositos, & natos apud partes infidelium, resoluit Frances Verutigoyti *in Pastor. intern. part.* 2 *tract. vnic. per tot.* Qui autem sciens ritè collatum fuisse baptismum, illum repetit sub conditione, peccat lethaliter, & irregularis manet, ac si purè illum iterasset. Maiolus *de irregul. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 5. Sayrus, Suarez, Vgolinus, & alij apud Gibalinum *de irregul. cap.* 5. *confect.* 4. Christ. Lupus *in can.* 84. *Synodi Trul.*

C A P V T III.

Innocent. III. *Arelat.* a *Archiepiscopo.*

MAiores b Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notauit: Tu es filius Dei viui; & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides eius. Hæc igitur te notasse solicitè coniecimus euidenter, qui vt hæreticos Ecclesiam impugnantes meliùs nostra munitus auctoritate repellas, quibusdam quæstionibus, quas contra catholicos mouerant, nos postulas respondere. Asserunt enim paruulis inutiliter baptisma conferri; quod nituntur tam ratione, quàm auctoritate probare, illud primò, & præcipuè inducentes, quod cùm secundùm verbum Iacobi Apostoli dicentis in epistola sua: Charitas operit multitudinem peccatorum; & iuxta testimonium Veritatis in Euangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes lauerat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm; non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur; paruulis, qui nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus, & consentientibus tantùm infunditur, peccatum non dimittitur in baptismo, & sic eis baptisma non confertur, quia non est talibus conferendum. In Euangelio quoque legitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Vnde paruuli, siue fuerint, siue non fuerint baptizati, condemnabuntur, vtpotè non credentes. Ad id autem taliter respondemus, quod baptisma circumcisioni successit: absit enim, vt in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat, legem cum Euangelio, circumcisionem cum baptismo seruandam; quoniam secundùm Apostolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest. Cùm ergo circumcisio, tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus qui successit in loco ipsius, & generalior tamen existit, cùm tam viri, quàm c fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis, est, quàm paruulis conferendus. Nam sicut olim sine distinctione qualibet Mosaica lex clamabat: Anima cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo; ita nunc distinctè vox intonat Euangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec sexum, nec ætatem excludens. Vnde sicut anima circumcisi de populo suo non peribat, sic qui ex aqua fuerit, & Spiritu sancto renatus, regni cœlorum introitum obtinebit. Cautè tamen adnotandum quantùm plus baptismus hodie conferat Christianis, quàm quondam Iudæis circumcisio contulisset. Dictum est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo suo; in Euangelica verò veritate subiunctum est: Non introibit in regnum Dei. Quoniam et si originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perueniebatur ad regnum cœlorum, quousque per mortem Christi fuit omnibus obseratum: sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam peruenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus misericorditer reserauit. Absit enim, vt vniuersi paruuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procurauerit ad salutem. Cæterùm ex vi litteræ satis patet, prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodò de adultis, qui habent multitudinem peccatorum; cùm de paruulis non possent intelligi, qui prædicto tantùm originali tenentur. Similiter etiam illa alia auctoritas soluenda est: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. cùm non possint credere paruuli, sed adulti; & ob hoc tota auctoritas hæc intelligenda est tantummodò de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secunda clausula referatur: quamuis nonnulli concedant quod paruuli credunt, non per vsum, sed per habitum fidei, quam suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundùm communem vsum loquendi, non ad actum, sed ad aptitudinem referuntur. Illud ergo, quod opponentes inducunt, fidem, aut charitatem, aliasque virtutes paruulis, vtpotè non consentientibus, non infundi, à plerisque non conceditur absolutè, cùm propter hoc inter Doctores Theologos quæstio referatur, alijs asserentibus per virtutem Baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis verò dicentibus, & dimitti peccatum, & virtutes infundi habentibus illas quoad habitum, non quoad vsum, donec peruenerit ad adultam ætatem.

N O T Æ.

a ARelat.] Michaeli videlicet, qui temporibus Innocentij III. Ecclesiæ Arelatensi præfuit. De Metropoli Arelatensi egi *in cap.* 16. *de offic. deleg.* In tertia autem collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. vbi reperitur textus hic, tantùm legitur, *Idem.*

c *Maiores causæ.*] Consonant textus *in cap. omnes* 3. 2. *q.* 6. *cap. relatum* 15. 11. *q.* 1. *cap.* 2. 18. *dict. cap. multis* 5. 17. *dist. cap.* 1. *dist.* 20 *cap. vt debitus* 59. *de appel.* Felix Papa *epist.* 3. *in princip. Semper dubia, & maiora negotia terminum ab hac sancta Sede à tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueuerunt.* Iul. Papa *epist.* 1. ad medium: *Ad Sedem Apostolicam, quasi ad matrem, atque apicem, omnes maiores Ecclesiæ causæ, & iudicia Episcoporum recurrant.* Damasus *epist.* 3. ad medium: *Sedi Apostolicæ maiores causæ reseruatæ sunt, atque solidatæ.* Vigilius Pontifex *epist. vnic. cap.* 7. *Ad sanctam Romanam Ecclesiam*

cleſiarum tam ſumma Epiſcoporum iudicia, & negotia, atque querelæ; quàm & maiores Eccleſiarum quæſtiones, quaſi ad caput ſemper referenda ſunt. Gregorius VII. *lib.2. regiſtr. Quod maiores cauſæ cuiuſcumque Eccleſiæ ad Apoſtolicam Sedem referri debeant.* Sixtus I. *epiſt.1. Apoſtolicæ Sedis diſpoſitioni omnes maiores Eccleſiarum cauſas canonum auctoritas reſeruauit.* Marcel. I. *epiſt.1. ad Epiſcop. Antioch. A diſpoſitione R. Eccleſiæ vos deuiare non oportet, ad quam cuncta maiora Eccleſiæ negotia (diſponente gratia) iuſſa ſunt referri.* Melchiades *ad Epiſcop. Hiſpan. Dei ordinatione ordinatum credimus, vt ſemper maiores cauſæ ad B. Petri Sedem confluerent.* Alia iuris teſtimonia congeſſerunt A. Auguſtin. *lib.1. part.1. tit.10.* Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, volum. de poteſt. Epiſcop.5.*

2 e *Quàm fœminæ.*] Cùm circumciſio ad fœminas non ſpectaret, vt probat Læl. Biſciola *lib.5. horar. ſucceſſ. cap.14.* contra Strabonem, qui *lib. vlt. geograph. cap.6.* ex Muſtero refert circumciſionem acceptam à Regina Saba apud Ægyptios in vſu eſſe.

COMMENTARIVM.

3 Circa baptiſmum paruulorum, ſeu infantium varij fuerunt non ſolùm hæreticorum, verum & Catholicorum errores. Eos incapaces eſſe baptiſmi, cenſuerunt Pelagiani, contra quos ſcripſit D. Auguſtinus *lib.4. contra epiſt. Pelag. cap.22.* Idem docuerunt Henriciani, & Pſeudo-Apoſtoli, vt refert D. Bernardus *epiſt.140. & homil. 66. in Cantic.* Idem tenuerunt Martinus Lutherus *lib. aduersùs Cocleum*, Thomas Monetar. apud Buleng. *aduerſus Anabapt. lib.2. cap.1.* qui affirmabant baptiſmum validè non conferri, niſi adultis illis, qui trigeſimum annum attigiſſent; qua ætate Dominum noſtrum baptizatum fuiſſe fertur. Quæ hæreſis exorta eſt anno Chriſti 1527. vt referunt Ioannes Cocleus *in actis Lutheri*, Bellarmin. *lib.1. de baptiſm. cap.8.* licèt iam ſimilem hæreſim ſuo tempore pullulaſſe referat D. Bernardus *d. epiſt.240. & in Cantic. ſerm.66.* Caluinus *lib.4. inſtit. cap.16.* qui mouentur ſequentibus fundamentis. Primò, quia Dominus noſter apud Matthæum *cap.28* præcipit primùm docere, & poſtea baptizare. Igitur paruuli, qui non poſſunt doceri, nec baptizari valent. Secundò aiunt, quod reprobi non ſunt baptizandi: ſed multi ex infantibus euaſuri ſunt: igitur cauendum eſt, ne profanetur ſacramentum per noſtram ignorantiam. Tertiò, quia non datur baptiſmus abſque pœnitentia, *cap.1. D. Marci, cap.2. Actuum Apoſt.* at infantes pœnitere neſciunt: Ergo baptizari non poſſunt. Quartò, quia Dominus noſter cùm eſſet annorum triginta, baptizatus fuit, vt conſtat *ex cap.3. D. Lucæ*, vbi narrat Euangeliſta, baptiſmum Chriſti contigiſſe anno 15. Imperij Tiberij Cæſaris, quando ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum 30. & ex canone 22. collectionis Martini Brachar. relato *in cap.1. 78. diſt.* probat Baronius *in apparatu, & tom.1. anno 31. & 34. num. 61.* Ergo & omnes in ea ætate ad eius exemplum baptizari debent. Quintò, nam baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ. D. Petrus *epiſt.1. cap.3.* Sed infantes ſtipulari, aut promittere non poſſunt, *l.1. in princip. l. mulier 70. ff. de V.O. l.1. §. furioſum, ff. eodem, & §. infans, Inſtit. de inutilibus.* Ergo nec baptizari. Tandem facit pro Anabaptiſtis textus *in cap. baptizandos 58. de conſecr. diſt.4.* vbi docetur baptizandos oportere priùs dicere fidei ſymbolum: ſed infantes illud recitare nequeunt: igitur nec baptizari.

4 Sed contrarium, immò paruulos infantes capaces eſſe baptiſmi, ſemper Eccleſia docuit: quod & ſub anathematis denunciatione in contrarium tenentes definiuit Concil. Trident. *ſeſſ.7. can.12.13. & 14.* & probatur hæc catholica veritas tribus argumentorum generibus. Primum ſumitur à ſacra Scriptura: ſecundùm à teſtimonijs Eccleſiæ, & eius vſu: tertium à rationibus. Ex ſacra pagina probatur primò ex figura veteris Teſtamenti; nam circumciſio præfigurabat baptiſmum adeò manifeſtè, vt baptiſmus à D. Paulo dicatur circumciſio, *epiſt. ad Coloſſen. cap.2.* ibi: *Sed in circumciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo.* Sed circumciſio dabatur infantibus, *Geneſis cap.17. Leuit. cap.22.* Igitur & baptiſmus, vt arguit Innocent. *in præſenti.* Deinde ex neceſſitate baptiſmi apud D. Ioann. *cap.3.* præſcripta, ibi: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Quibus verbis, tam adulti, quàm infantes comprehenduntur, vt communiter Eccleſiæ PP. docent, affirmantes paruulos ſine baptiſmo realiter ſuſcepto, aut martyrio nequaquam cœlum ingredi poſſe: quod etiam totius Eccleſiæ communis conſenſus firmauit, ſiquidem nunquam pro paruulis ſine baptiſmo decedentibus ſacrificium obtulit, nec illos ad Eccleſiaſticam ſepulturam admittere conſueuit; vnde Eccleſia ſæpiùs definiuit, peccatum originale non poſſe paruulis per aliud remedium remitti, quàm per baptiſmum. Nec audiendus eſt Gerſon *3. tom. ſerm. de natiu. conſider.2.* dum docet, paruulos ſolis orationibus parentum ſaluari poſſe: quam ſententiam temerariam dixit Soto *in 4. diſt.5. quæſt. vnic.* nam vt rectè aduertit Vaſquez *3. part. in 3. diſput.151. cap.3. in princip.* quamuis verum ſit, Deum poſſe id facere ſine baptiſmo, cùm non habeat potentiam ſuam ſacramentis alligatam; ſi tamen non conſtet peculiari reuelatione, illud cum aliquo factum fuiſſe, temerarium eſſet dicere ſaluari potuiſſe contra legem communem. Etiam minùs rectè docuit Caietanus *ad D. Thomam 3. p. q.68. art.2.* paruulos ſine tali baptiſmo, aut martyrio, quando eis baptiſmus conferri non potuit, ſaluari poſſe voto baptiſmi in fide parentum: quam opinionem temerariam dixit Catherinus *contra Caietanum*; hæreticam Alfonſus à Caſtro *de hæreſibus, verbo Baptiſmus, hæreſ.9.* Igitur ſi adeò magna eſt neceſſitas baptiſmi, vt abſque eo nemo ſaluari poſſit, quomodo denegari poterat hoc ſacramentum tot paruulis, qui quotidie decedunt. Rurſus hæc Catholica doctrina probatur ex locis illis, vbi refertur, baptizatas fuiſſe integras familias, *vt Actuum Apoſt. cap.16.* vbi dicitur *Lydia baptizata, & domus eius:* & ibidem de cuſtode carceris legitur: *Baptizatus eſt ipſe, & omnis domus eius continuò.* Ex *epiſt.1. ad Corinthios, cap.1.* ait D. Paulus: *Baptizaui Stephani domum;* cùm in ipſis familijs neceſſariò plures eſſent infantes: igitur quia paruuli baptiſmi capaces ſunt. Secundò expreſſit Eccleſiæ ſanctionibus, & SS. PP. decretis relatis in Concil. Mileuit. *can.2. Placuit vt quicumque paruulos recentes ab vteris maternis baptizandos negat, anathema ſit.* Extat *in cap. placuit 153. de conſecr. diſt.4.* Concil. Gerundenſe *can.5. Paruuli qui nuper è materno vtero editi ſunt, ſi infirmi, vt aſſolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, qua nati ſunt, ſi oblati ſunt, baptizentur.* Theodulf. Aurel. *cap.17. Si paruulus ægrotans ad quemlibet presbyterorum baptiſmi gratia de cuiuslibet parochia allatus fuerit, ei baptiſmi ſacramentum non denegetur.* Concil. Afric. circa tempora Bonifacij *can.76.* Brachar. 2. *can.7.* Viennenſe *in Clement.1. de ſumma Trinit.* docuerunt, & vſum baptizandi infantes iam primis Eccleſiæ ſæculis probarunt D. Clemens *lib.6. conſtit. cap.15.* Beatus Dionyſius *de Eccleſ. Hierarch. cap. vlt.* Iuſtin. Martyr. *q.56.* Syricius *epiſt.1. ad Himerium, cap.2.* Innocent. I. *epiſt.26.* Leo I. *ad Epiſcop. Aquil. epiſt.84. aliàs 16.* Gregorius Magnus *lib.5. epiſt.9. ad Ioannem Caralit.* Ambroſius, Cyprianus, Auguſtinus, & alij congeſti à Pamelio *in not. ad D. Cyprianum, epiſt.59. num.5.* Illuſtrant Caſtro *aduersùs hæreſes, verbo Baptiſmus*, Becanus *de baptiſmo, cap.10. q.1.* Baronius *anno 253. num.16. & 259. num.21.* Diana *p.3. tract.4. reſol.8.* Narbona *de ætate, anno 1. q.8.* Bellarminus *tom.2. contr. cap.9. de baptiſmo*, Vaſquez *3. p. in 3. diſp.154. cap.1. & 2.* Gregorius de Valentia *4. p. 1. act.1. de baptiſmo, q.3.* Ægidius *de ſacram. q.68. art.9.* Vicecomes *de ritibus baptiſmi, lib.2. cap.1.* Nuño, Suarez, & Aragon *ad D. Thomam, 3. p. q.68. art.9.* Ratione etiam probatur prædicta doctrina; nam baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem omnibus habentibus peccatum originale, iuxta D. Ioannem ſuprà relatum: ſed paruuli ſunt participes ipſius peccati: igitur debent eſſe capaces baptiſmi, ne plus poſſit culpa, quàm gratia, contra ſententiam Apoſtoli *ad Romanos cap.6.* Proſequitur alias rationes Bellarminus *d. cap.9.* Vnde Ina Rex Saxonum occiduorum in legibus Eccleſiaſticis, quæ habentur *tom.17. Concil. Regiæ editionis, fol.131.* ita *l.2.* cauit: *Infans intra triginta dies poſtquam in lucem prodierit, baptizator: id ſi non fiat, ter denis ſolidis culpam penſator: ſi priùs vitam cum morte commutauit, quàm ſacro tingatur baptiſmate, rebus ſuis omnibus mulctator.*

Nec tunc obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta: 5
Non primum deductum *ex d. cap.28. Matthæi*; nam ibi præſcripſit Dominus ordinem, quem ſeruare debebant Apoſtoli in conuerſione Gentilium, videlicet vt priùs inſtruerent eos, deinde baptizarent, poſtremò monerent, vt eius præcepta cuſtodirent. Siquidem ordo ſeruandus eſt, cùm fieri poteſt, vt etiam ab Eccleſia diligenter ſeruatur, cùm adulti ad fidem veniunt: at ſi vel propter incapacitatem hominum, vel propter aquæ defectum non poſſint ſeruari omnia, vel non eodem ordine, certè præſtat aliquid

ſerua-

seruare, quàm nihil, veluti si quis esset in deserto cum homine Gentili iam moriente, vbi non esset aquæ copia, posset eum docere, & instruere vt crederet; nec peccaret contra illud præceptum diuinum, *Docete baptizantes*; quia illud intelligitur cum fieri potest. Quia ergo infantes sunt incapaces doctrinæ, sed capaces baptismi, mutatur in eis ordo præcepti, & prius baptizantur, ne forsan decedant sine hoc vnico præsidio, ac deinde cùm adoleuerint, docentur. Nec obstat secundum argumentum, nam si illud probat, deducitur nec adultos omnes esse baptizandos; siquidem ex eis plures reprobi euadunt. Nec obstat tertium argumentum; nam pœnitentia est necessaria in baptismo adultorum, de quo agebatur in dictis auctoritatibus D. Marci, & Actuum Apost. ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale peccatum non est materia pœnitentiæ, ideò non desideratur in eo, qui tantùm illud habet: de quibus adultis etiam accipiendus est textus *in d. cap. baptizandos, de consecr. dist.* 4. iuxta veterem ritum recitandi symbolum à catechumenis, & nomen dandi; quem illustrant P. Faber *lib. 3. agnost. cap.* 16. Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Gregorij, fol.* 98. Gazeus *ad Cassianum lib.* 6. *de incarn. cap.* 3. Nec fauet contrariæ sententiæ exemplum Christi Domini; nam vt rectè respondit Nazianz. *sermone in sanctum lauacrum*, non omnia quæ Christus fecit, à nobis eodem modo peragi possunt, aut debent. Accedit, nam Christus Dominus distulit baptismum ad annum trigesimum: tum quia non egebat ipse baptismo: tum quia non erat periculum, ne morte præueniretur. Adde etiam, quod Christus Dominus circumcisus fuerat in infantia. Nec obstat quintum fundamentum; verum enim est, tempore baptismi stipulationem interuenire, quandoquidem qui Christianæ militiæ nomen dat, rogatur, *Credis?* Et respondet, *Credo*: & iterum, *Abrenuntias?* Et respondet, *Abrenuntio*. Synodus Laodic. *can.* 46. Synodus 6. Constantinop. *cap.* 7. Concilium Turon. *cap.* 18. Plura Ioseph. à S. Maria Carthus. *de cærem. bapt. cap.* 18. & 21. Inde Tertul. *de spectaculis*, docet in baptismo sese hominem Deo per sponsionem obligare: qua phrasi vtitur Catechismus Romanus *cap. 2. de sacram. Baptismi, num.* 2. Considerat non malè malus alioquin Mystagogus Vuisembach. *disp.* 33. *num.* 3. Vnde exponit difficilem locum Tertul. *de fuga in persequut. cap.* 12. ibi: *Apud inferos emancipatio nostra est, & stipulatio nostra in cælis*. D. Iosephus de Retes *in repetit. prælect. de V.O cap. 1. consect. 6. num.* 32. Et cùm infantes per se respondere nequeant, susceptores eorum, idest patrini, id faciunt eorum nomine, fidem profitendo, & promittendo. D. Ioann. Chrysostomus *in psalmo* 44. ibi: *Statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conuenta, & assensiones, & minoris ætatis fideiussorem susceptorum interrogat*. Tertul. *de baptismo cap.* 18. ibi: *Discat quisque fidem Apostolicam, quam professus est per ora gestantium in baptismo, cùm ad annos intelligibiles venerit*. Smaragdus *in explicat. epistolæ de Sabbatho Pentecost.* ibi: *Paruuli, quamuis necdum loqui possunt; tamen pro illis & confitentur, & loquuntur qui eos de lauacro fontis suscipiunt: nec immeritò dignum est, vt qui aliorum peccatis obnoxij sunt, aliorum etiam confessione, per ministerium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorum*. Illustrat Vicecomes *lib. 1. de ritibus baptismi, cap.* 35. Quatenus tamen ex promissione susceptorum teneantur paruuli in adulta ætate eandem fidem ab eis promissam seruare, exposui *in cap. cùm simus, de regular.*

6 Manet ergo, cuiuscumque ætatis homines baptizari posse, & perperam Anabaptistas, eorumque asseclas, sacramentum hoc paruulis negasse. Fuerunt tamen alij, qui etsi infantium baptismum agnouerunt, existimarunt tamen infantes non esse baptizandos, nisi post octauum diem, de quibus D. Cyprianus *epist.* 59. ibi: *Quantùm verò ad causam infantium pertinet, quos dicitis, intra secundùm, vel tertium diem, quo nati sunt, constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum, qui natus est, baptizandum, & sacrificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est*. Ex quibus verbis cognoscitur non solùm error existimantium baptismum differendum esse in octauum diem, verum & fundamentum huius erroris. Cùm enim circumcisio, quæ erat typus, & figura huius sacramenti, octauo die fieret, *Genesis capite* 17. & *Leuit. capite* 12. Baronius *anno* 175. *numero* 120. & tunc nomen puero imponeretur, vt probatur exemplo Christi Domini, dum apud Lucam *capite* 2. legitur: *Postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatumque est nomen eius Iesus*. Ergo vt respondeat veritas figuræ, debet baptismus administrari ipso octauo die. Accedit, nam Romani eundem morem sequentes nomina imponebant filijs maribus nono die, fœminis octauo. Festus Pompeius *verbo Lustricus*. Plutarchus *in problem. quæst.* 102. qui huius moris anxiè inquirit causas. Macrobius *lib. 1. Saturn. cap.* 1. Polydorus Vergil. *de inuent. rerum, cap.* 4. Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. cap.* 8. Illustrant D. Nicolaus de Castro *in l. vnic. C. de capit. ciuium, num.* 13. D. Iosephus de Retes *lib. 1. opusc. cap. 3. num.* 2. P. Faber *lib. 1. semestr. cap.* 6. Stuchius *in antiquit. conuiu. lib. 1. cap.* 16. Beroaldus *ad Suetonium in Nerone, cap.* 6. Turneb. *lib 3. aduers.* Cuiacius *in l. 52. §. 1. ff. de legat. 2.* & *ad tit. Cod. de infirmand. pœnis cælib.* Merillus *lib. 2. obseru. cap.* 33. & 37. & *lib. 3. cap.* 33. Marcel. Donatus *in dilucid. ad Sueton. in Nerone cap.* 6. Vicecomes *lib. 2. de antiquis baptismi ritibus, cap.* 14. Vigilius *in §. nominatim, Institut. de exhæred. liberor.* Zerda *ad Tertul. in Apolog. annotat.* 267. Nec antè nonum diem filius vitalis credebatur, ex ratione adducta à Plutarcho *vbi suprà*; immò si antè ipsum diem decedebat, parentibus non proderat, vt ex lege Papia decimam bonorum capere possent: eòque referendus est Vlpianus *in lib. regul. tit. de decimis*, dum ait: *Quod communis filius, filiaue post nonum diem amissus, vnam decimam adiecit*. Quæ verba vt apprimè capiantur, obiter adnotandum est, lege Iulia, & Papia constitutum fuisse, vt vir ex testamento vxoris, vicissimque vxor ex testamento mariti, non nisi decimam bonorum partem, & tertiæ partis vsumfructum capere possent, vt testis est Vlpianus *eod. tit. de decimis*. Aliquando tamen ex eiusdem legis beneficio coniuges inter se non vnam decimam tantùm, sed etiam duas, vel tres, & quandoque solidum capere poterant: duas decimas, si communem filium amisissent; tres, si duos; solidum, si tres, modo masculus post nonum diem, fœmina post octauum decederent. Vnde in dicto fragmento Vlpiani legendum esse, *post nonum diem*, iam notarunt Gothofredus, & Cuiacius *ibi*, Brissonius *lib. 1. select. cap.* 9. Connanus *lib. 9. comment. cap.* 4. Et apud Gothos etiam vt parentes filijs succederent, desiderabatur vt aqua baptismi lustratus, vltra decimum diem vitam ageret, *l. 17. tit. 4. lib. 4. legum Vuisigoth.* Hodie tamen sufficit, vt sit baptizatus, & viuat per vigintiquatuor horas, *l. 13. Tauri*, quæ est lex 2. *tit. 5. lib. 5. recopil.* immò & apud nos communi totius populi catholici consensu receptum est, vt elapso octauo natiuitatis die, & solemniter baptismum infantes, & nomen accipiant, vt referunt Quintil. Mandosius *de ætate cap. 1. num.* 16. & 17. Ituaq. *in l. si vnquam, verbo Susceperit, num. 16. C. de reuocand.* P. Gregorius *lib. 9. syntag. cap. 9. num.* 26. Lara *de vita hominis, cap. 11. num.* 7. Narbona *de ætate, anno 1. qu.* 9. Ergo antè octauum diem infantes baptizari nequeunt.

Sed prorsus verius est, baptizari posse infantem sta- 7
tim ac natus, immò & dum in vteris maternis existit, si opera obstetricis corpus ablui possit dum forma profertur. Validè enim tunc conferri baptismum, docuerunt Gabriel *in 4. dist. 4. qu. 2. art. 3. dub.* 2. Victoria *in summa, tit. de baptismo, num.* 32. Suarez, & Ægidius *ad D. Thom. quæst. 68. art.* 11. Bonacina *de baptis. disp. 2. qu. 2. punct. 3. num.* 25. Prado *tom. 1. de baptismo, tract. 2. qu. 68. dub.* 8. & probatur auctoritate, & ratione: auctoritate præsentis textus, ibi: *Nec sexum, nec ætatem excludens*. Et textus *in cap. neque quemquam, vers. Vnde, de consecr. dist.* 4. Ratione, quia qui in vtero est, post tempus formationis, & animationis est homo viuens, & animal, iuxta Philosophorum sententiam, *l. 1. §. si quis proximior, ff. vnde cognati*. Tertul. *in apolog. cap.* 9. Lactantius *de opificio Dei, cap.* 17. Amaya *lib. 3. obs. cap. 1. §. 3. ex num.* 30. qui enim in vtero sunt, verè, si Philosophica principia inspicimus, in rerum natura sunt, quamuis in bonis non sunt. Faber *in Papin. tit. 4. princ. 3. illat.* 3. Licèt Stoici fœtum portionem viscerum matris esse putarent. Plutarchus *lib. 5. de placitis Philosophorum, cap.* 15. & 26. Seneca *epist. vlt.* ibi: *Maternorum viscerum latens onus*. Iuxta quorum scholam accipiendi sunt Papinianus *in l. 9. ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Partus nondum editus homo non rectè fuisse creditur*. Vlpianus *in l. 1. §. 1. ff. de ventre inspic.*

inſpic. ibi: *Partus enim antequam edatur, mulieris portio eſt, vel viſcerum* Triphonius *in l. Cicero, ff. de pœnis*, Marcel. *in l. 2. ff. de mortuo infer.* Sed apud Conſultos talis pro homine non habetur, *l. 2. ff. de pœnis*, Marcel. *in l. 2. ff. de mortuo inferend. l. in Falcidia 9. ff. ad l. Falcidiam.* Quare omnia iura in natiuitatis tempus collata partui reſeruantur, *l. 3. cum alijs, ff. ſi pars hæreditatis*; & ideò dum in vtero ſunt, neque illis aſſignari libertus, *l. vlt. ff. de aſſig. libert.* neque potuit dari libertas, neque potuit competere, *l. cùm inter 14. C. de fideicommiſſ. libert.* Notaui *in can. Concilij Illiber.* Vnde cùm fœtus poſt animationem contraxerit peccatum originale, *capitul. regenerante 136. de conſecration. diſtinctio. quarta*, & non ſit aliud remedium præter baptiſmum, *cap. quiſquis 137. c. nulla 142 de conſecr. diſt 4.* neceſſariò dicendum eſt, fœtum capacem eſſe baptiſmi fluminis, ſi aqua ad eum peruenire poſſit; vel ſanguinis, ſi in odium Chriſtianæ Religionis occidator, *c. firmiſſimè 15 q. 1. c. baptiſmi vicem, de conſecr. diſt. 4.* docent vltra ſuprà relatos Nauarrus *lib. 3. conſ. ad hunc tit. conſ. vltimo*, Narbona *de ætate, anno 1. q. 2 num. 19* Nec contrarium probant textus *in c. quicquid, 35. diſt. cap. ſi ad matris 114. de conſec. diſt. 4.* Nam textus illi loquuntur de baptiſmo matris prægnantis, ita vt aqua minimè attingat fœtum in vtero matris clauſum, vt facilè conſtat *ex d. cap. ſi quicquid*, ibi: *Si ad hoc ſacramentum accipiendum grauidam neceſſitas cogat.* Et *ex d. c. ſi ad matris 114.* vbi diſputatur, an maneat baptizatus infans, cuius mater baptizata eſt, aliquo mortis vrgente periculo, cùm illum geſtaret in vtero. D. enim Auguſtinus in vtroque textu impugnat hæreticos, qui exiſtimabant, baptiſmum matris diffundi etiam ad vterum, qui iuxta Stoicos pars viſcerum matris eſt; & ideò negabant, mulierem prægnantem baptizari poſſe, quia ſimul fœtus baptizatus credebatur, & ſi poſtea baptizaretur, iterabatur baptiſmus. Contra quos ita ſanxerunt PP. Concilij Neocæſar. *can. 6.* in hæc verba: *De prægnantibus, quod oportet eas baptizare, quando volunt; nihil enim in hoc ſacramento commune eſt parituræ, & illi, qui de eius vtero fuerit editus; quia vniuſcuiuſque in illa confeſſione libertas arbitrij declaratur.* Refelluntur etiam ex eo, quod infans in vtero habet reuera diſtinctum corpus, diſtinctamque animam, *l. partum 26 ff. de V. S. l. ſi aliena 10. §. fin. ff. de vſucap.* cum alijs congeſtis à Carranza *de partu, c. 2.* Merillo *lib. 1 obſ. c. 16.* Vnde peculiari benedictione benedici poteſt, vt varijs exemplis firmat Roſueidus *in onomaſt. verbo Benedictio.* Nec etiam contrarium probat Iſidorus relatus à Gratiano in *c. qui in maternis, de conſec. diſt. 4* vbi ait ſanctus, eum qui in maternis vteris eſt, baptizari non poſſe; quia qui non eſt natus ſecundùm Adam, non poteſt renaſci ſecundùm Chriſtum. Nam omiſſis Greg. de Valentia *diſput. 4. q. 1. punct 2* Laym 2 *tom. tract. de baptiſmo, cap. 3. n. 2.* qui accipiunt Iſidorum iuxta terminos textus præcedentis, in quo agebatur de baptiſmo matris prægnantis communicando fœtui, vel non; dicendum eſt cum Præceptore Archipræſule Valentiæ, Iſidorum agere de fœtu informi, & imperfecto ante animationem, cùm eſt tantùm ſpes animantis, aut puerperium, vt dicitur *in c. aliquando 7. c. quod verò 8. c. Moyſes 9. c. ſicuti 10. 32. q. 2.* cui verò conuenit ratio adducta à D. Iſid. videlicet quod ipſe, qui natus non ſit ſecundùm Adam, hoc eſt ad peccatum originale, non poteſt renaſci per gratiam ſecundùm Chriſtum, quia vt aiebat D. Auguſtinum *epiſt. ad Dardanum*, nemo naſcitur ſpiritualiter, niſi priùs naſcatur naturaliter, id eſt natiuitate, quæ contingit per animationem fœtus, quę fit plerumque in viris quadrageſima die conceptionis, in fœminis octuageſima, vt pluribus relatis docet Narbona *de ętate, anno 1 q. 2.* Nec tunc obſtat, quod dicebamus de circumciſione, argumento deducto ab ea ad baptiſmum: nam cùm in pluribus differant inter ſe, non valet argumentum à circumciſione ad baptiſmum deductum. Circumciſio enim non fuit inſtituta ad tollendum peccatum originale, ſed tantùm vt eſſet ſignum fœderis inter Deũ, & Abrahamum, ac poſteros ſuos, *Geneſis, c. 17. verſ. 55.* & vt eſſet ſignum iuſtitiæ per fidem acceptę. D. Paulus *ad Romanos c. 4. verſ. 15.* Et ita circumciſionem non eſſe inſtitutam in remedium peccati originalis, probant, & defendunt Bellarmin *lib. 2 de Sacram. in genere, c. 15. & 17.* Vaſq *in 1. 2. diſp 130. c 2.* Becanus *in analog. c. 14.* Vnde circumciſio non præfigurabat in omnibus baptiſmum, ſiquidem baptiſmus confert gratiam, fit per ablutionem, & perficitur per inuocationem ſanctiſſimæ Trinitatis: quæ in circumciſione non contingebant; tantùm enim circumciſio præfigurabat baptiſmum in eo, quod ſicut circumciſio erat ſignum ſecernens Iudæos ab alijs, ita baptiſmus eſt ſignum, per quod Chriſtiani ab infidelibus ſecernuntur: vnde licèt circumciſio deberet die octauo natiuitatis, non anteà fieri, propter infantis temeritatem; tamen diutiùs differri poterat, vt contigit in circunciſione Ioſue, *c. 5 verſ. 6.* ita & baptiſmus poteſt adminiſtrari ante, vel poſt diem octauum quantò citiùs, ne infans decedat cum peccato originali.

8 Exponitur text. in c. Baptizari, 5. diſt.

Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in c. baptizari, 5. diſt.* in illis verbis: *Baptizari autem, vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuerit, ſi periculo mortis vrgetur, vel ipſa hora eadem, qua gignit, vel hoc, quod gignitur, eadem qua natum eſt, nullo modo prohibetur.* Qui textus accipiendus eſt non de prima generatione, ſed de ſecunda, id eſt, natiuitate ex vtero matris; nam in vtroque iure gignere idem eſt, ac parere, *l. qui filiabus 57. §. 1. ff. de leg. 1 c. ſi mulier 2. eadem diſt. 5.* vbi verbum *genuerit*, extat pro *pepererit*: *c. ad eius 4 eadem diſt.* vbi ſæpè ſæpiùs idem probatur. Vnde ſenſus Gregorij *in d. c. baptizari*, eſt, enixam mulierem eadem hora, qua pepererit; & partum eadem, qua editus eſt, ſi periculum mortis adeſt, poſſe baptizari, non expectato ſolemni baptiſmi tempore, ne morte præoccupatus hoc vnico peccati originalis remedio priuetur, vt docetur *in c. ne quod abſit 98. c. placuit 151. c. ſi qui 156. de conſecr. diſt. 4.*

§.

VErùm quidam ex hac ſolutione inueniſſe ſe credunt viam ad alias quæſtiones, argumentantes ex eo, quod dicimus paruulis in baptiſmate peccatum originale dimitti, quod in adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum, ſi baptizantur, ratione ſimili dimittatur. Cùm enim neutri ſentiant tunc, vel conſentiant, dicunt idem in ſimilibus iudicandum. Hic verò dicimus diſtinguendum, quod peccatum eſt duplex, originale ſcilicet, & actuale: originale, quod abſque conſenſu contrahitur, & actuale, quod committitur cum conſenſu. Originale igitur, quod ſine conſenſu contrahitur, ſine conſenſu per vim *a* remittitur ſacramenti: actuale verò, quod cum conſenſu contrahitur, ſine conſenſu minimè relaxatur. Sed adhuc quæritur, quare non ſaltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptiſmo, ſicut paruulis, dimittatur. Ad hoc eſt taliter reſpondendum, quod Dominus, qui totum hominem ſanum fecit in Sabbatho, opus imperfectionis non nouit, & ob hoc peccata non ex parte, ſed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati eſt *b* carentia viſionis diuinæ: actualis verò pœna peccati eſt gehennæ perpetuæ cruciatus. Vnde ſi primum dimitteretur alicui, altero non dimiſſo, talis non careret viſione Dei propter originale dimiſſum; & cruciaretur in gehenna perpetuò propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam impoſſibilia ſeſe minimè patiuntur, immò ſibi mutuò aduerſantur. Interim verò quæritur, vtrum huiuſmodi dormientibus, & amentibus Sacramenti ſaltem *c* character in baptiſmate imprimatur, vt excitati à ſomno, vel ab ægritudine liberati, non ſint denuò baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quod ſacramenta, quæ per ſe ſortiuntur effectum, vt *d* Baptiſmus, & Ordo, cęteraque ſimilia, non ſolùm dormientibus, & amentibus, ſed inuitis etiam, & contradicentibus, etſi non quantùm ad rem, quantùm ta-

men ad characterem conferuntur; cùm non solùm paruuli, qui non consentiunt, sed ficti, qui quamuis non ore, corde tamen dissentiunt, recipiant sacramentum. Sed opponitur talibus, quod qui fuissent inuiti, & reluctantes immersi, saltem ratione sacramenti ad iurisdictionem ecclesiasticam pertinerent, vnde ad seruandam regulam fidei Christianæ forent rationabiliter compellendi. Verùm id est religioni *e* Christianæ contrarium; vt semper inuitus, & penitus contradicens, ad recipiendam, & seruandam Christianitatem aliquis compellatur, propter quod inter *f* inuitum & inuitum, coactum & coactum alij non absurdè distinguunt, quod is qui terroribus absque supplicijs violenter attrahitur, ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum, talisquidem, sicut & is, qui fictè ad baptismum accedit, characterem suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanquam conditionaliter volens, licèt absolutè non velit, cogendus est tamen ad obseruationem fidei Christianæ. In quo casu debet intelligi decretum illud Concilij *g* Toletani, vbi dicitur, quod qui iam pridem ad Christianitatem coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi Principis *h* Sisebuti, quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & gratiam baptismi suscepisse, & chrismate vnctos esse, & corporis Domini extitisse participes, oportet vt fidem etiam, quam necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides quam susceperint, vilis, ac contemptibilis habeatur. Ille verò, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti; quia plus est expressè contradicere, quàm minimè consentire; sicut nec ille notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans thurificare idolis *i* cogitur violenter. Dormientes autem, & amentes, si priùs quàm in amentiam inciderent, aut dormirent, in contradictione persiterant, quia in eis intelligitur contradictionis propositum *r* perdurare, si fuerint sic immersi, characterem nec suscipiunt sacramenti; secus autem, si priùs catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Vnde tales in necessitatis articulo consueuit *K* Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cùm obicem non inuenit obsistentem.

N O T Æ.

1 a REmittitur sacramenti.] Antiqua fuit Origenistarum hæresis, peccata per baptismum non tolli, sed tantùm tegi, vt tamen morte detegerentur Ita tenuit Proculus quidam Origenista, teste Epiphanio *hæresi 64.* quem errorem sequuti fuerunt Messalini, vt Theodoretus auctor est *li.4. de fabulis hæreticor.* Idem delirium amplexi fuerunt innouatores veterum errorum, Lutherus *in antidoto Concil. Trid. sess. 5.* Kemnitius *in examine eiusdem Concilij*: quos apertè refellunt Bellarminus, *lib. 1. de baptismo, c. 13.* Franc. Valens *in concord iuris, p. 5 in c. 2. 23 dist.* & eam hæresim damnauit Trid. *sess. 5. de peccato orig.* asserens per baptismum tolli totum id, quod veram, & proptiam peccati rationem habet. Item Florentinum in litteris vnionis, vbi pro effectu baptismi assignat remissionem peccati cuiuslibet, tam originalis, quàm actualis; & hoc in Symbolo Concilia Nicænum, & Constantinop. profitentur ibi: *Credimus vnum baptisma in remissionem peccatorum.*

b *Carentia visionis.*] Nec contrarium probat D. Augu-
2 stinus relatus *in cap. firmissimè, 83 de consec. dist. 4. in princ.* & præcipuè in versiculo *Firmissimè*, vbi postquam tradiderat omnem hominem ex viro, & muliere conceptum, cum originali peccato nasci, idest concipi impietati subditum, & morti subiectum, subiungit, non solùm adultos homines ratione vtentes, verùm etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue cùm de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc sæculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Nam accipiendus est Sanctus de pœna damni, & carentia visionis Dei; nam in sacra Scriptura, & apud Ecclesiæ Patres ignis nomine notatur pœna, aut vindicta grauis, quæcunque illa sit, *Psalmo 76 vers. 10.* ibi: *Igne nos examinasti*, id est verberibus, & flagris, vt optimè notat ibi D. Basilius *in Psalmum 139. vers. 11.* ibi: *Cadent super eos carbones ignis.* Vbi D. Chrysostomus ita inquit: *Carbones ignis, & ignem dicit supplicium, quod à superis mittitur.* Tradunt post alios Ioannes Paiba *in doctr. sacr. Scrip. lib. 10 c. 26. n. 5.* Granados *tom. 4 in 3 p. controu. 2. tr. 5. disp. 5. n. 147.*

c *Character.*] Certum enim est, baptismi peculiarem
3 effectum esse characteris impressionem in anima; nam licèt alia sacramenta tantùm conferant gratiam, baptismus tamen præstat gratiam, & præbet characterem. D. Chrysostomus *hom. 2. in ep. ad Ephesios*, ibi: *Porrò charactere Spiritus Sancti nos insigniuit.* D. Augustinus *lib. 6. de baptismo, c. 5.* dicit in generali Concilio approbatum: *Sanctis*, inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarij Concilij auctoritate originalis consuetudo firmata est, & omnem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ vnitatis salutem, ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à vulnere sanari; characterem tamen Dominicum in ea cognosci potiùs, quàm improbari.* Probat varijs sacræ paginæ, & SS. PP. testimonijs Bellarminus *lib 2. de Sacram. c 20. cum seq.* Vnde conuincitur Kemnitius, qui *in 2 p. examinis Concilij*, Innocentium nostrum auctorem facit huius vocis, *characteris*; cùm iam temporibus SS. Augustini, & Chrysostomi in vsu esset: igitur peculiariter imprimitur character, quia per hoc sacramentum suscipiens efficitur nouus homo distinctus ab alijs non baptizatis; accipit nouam potestatem, & deputatur nouo ministerio. Concil. Flor. *vbi sup.* Trid. *ses. 7. ca. 7.* Etiam audiendus non est Sot *in 4. dist. 4. art. 2. vers. Prima opinio*, asserens characterem hunc esse merum ens rationis, neque esse vllam prorsus rem, neque entitatem ab anima quoquo pacto distinctam: quem refellit P. Mendo *in statera, dissert. 9 q. 5. n. 57.*

d *Baptismus, & ordo.*] Non inde inferas, esse in Eccle- 4
sia alia Sacramenta, quæ per se non sortiantur effectum; cùm certum sit omnia sacramenta nouæ legis per se effectum suum conferre ex opere operato. Concil. Constantinop. *5. in symbolo*, Mileuit c. 2. Trid. *sess. 7. c. 8 & 55* latè probat Bellarmin *lib. 2 de sacram. c. 7.* Ea verba præsentis textus, *per se sortiantur effectum*, referenda sunt ad peculiarem effectum characteris, non verò ad alios effectus; quia proprium est sacramenti Ordinis, Baptismi, & Confirmationis, characterem imprimere, *c. ad abolendam, de hæreticis* Quod ex eo prouenit, quia per hæc sacramenta nouus homo constituitur, ac nouum statum, nouamque potestatem recipit.

e *Religioni Christianæ contrarium.*] Consonat tex-
tus *in capitul. quia sincera, capit. sincera, capitul. de* 5
Iudæis, 45. distinct. cap ad fidem, 23. quæst. 3 cap. sicut Iudæi, 55. de Iudæis. Nam certum est, neminem ad credendum compelli, nec ad religionem profitendam cogi, *dict. cap. sicut Iudæi 55.* vbi latiùs dicemus, *de Iudæis.*

f *Inuitum, & inuitum.*] Quod discrimen etiam agno-
scit Alex III. *in c. de muliere, de sponsal.* videlicet, vt alia 6
vis sit absoluta, alia conditionalis, vt exposui *in c. 3. de his, quæ vi.*

g *Toletani.*] Quarti videlicet *can. 59.* relati *in c. de Iudæis, 45 dist.* cui interfuisse ipsum Sisebutum malè retulit Roder. Sanctius Episcopus Palentinus *in eius vita*, cùm celebratum fuisset post eum sub Sisenando anno 681.

h *Sisebuti.*] Iuo Carnot. *p. 1. Decreti, cap. 276. & p. 13.* 7
cap. 94. Burchardus *lib. 4. Decreti, cap. 82.* legunt *Sisenandi*: sed malè. Sisebuti enim tempore, id est anno

Chri-

Christi 613. Imperator Heraclius, mirus Astrologus, & Ariolorum vanitati deditus, cernens à circumcisis gentibus diuino nutu Imperium esse vastandum, quod postea à Sarracenis, siue Mahometanis impletum fuit, vt referunt Aimoinus *lib. 4. histor. Franc. c. 22.* Platina *de vitis Pontif. in Adeodato*, Ioann. Mariana *libr. 6. de rebus Hispan. c. 3.* Zamalloa *in compend. histor. Hispan. lib. 25. c. 25* Iacob. Bleda *in histor. Maur lib. 1. c. 12. pagin. 36.* rogauit Theodoricum Legatum Sisebuti, vt ipsum Regem induceret, vt Iudæorum gentem omnibus exitialem ex vniuersa Hispania expelleret, vt referunt Mariana *lib. 6. de rebus Hispan. c. 3.* Ambrosius de Morales *lib. 2. capit. 13.* Padilla *histor. Eccles. centur 7. c. 10.* Genebrardus *in chronol. anno 623.* Ioannes Gothus *in histor. Goth. lib. 16. c. 14.* Quod & Dagoberto Regi Francorum ipsum Imperatorem suasisse referunt Baronius *anno 614 num. 42.* Gregorius Turonen. *in histor. Franc.* Aimoinus *lib. 4. eiusdem histor. c. 22.* Sisebutus protinus sequentem tulit: *Cum veritas ipsa petere, quærere & pulsare nos doceat, præmonens quod cùm regnum cælorum violenti diripiant, in nullo est dubium, quod ille indultæ gratiæ munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non festinat. Proinde si quis Iudæorum, de his scilicet, qui nondum sunt baptizati, aut se baptizare distulerit, aut filios suos, vel famulos nullo modo ad sacerdotem baptizandos remiserit, vel se, suosque de baptismo subtraxerit, vel vnius anni spatium post legem hanc editam quispiam illorum sine gratia baptismatis transierit: horum omnium transgressor, quisque ille repertus fuerit, & centum flagella decaluatus suscipiat, & debita multetur exilij pœna: res tamen eius ad principis potestatem pertineant, qualiter si incorrigibilem durior ostenderit vita, perpetua in eius, cui eas Princeps largiri voluerit, potestate permaneant* Extat in *l. 3. tit. 3. lib. 12. legum Visigoth.* referunt Sanct. Isidorus *in chronic. Goth. era 651.* vbi de Sisebuto, ita ait: *Qui in initio regni sui Iudæos ad fidem Christianam permouens, æmulationem quidem Dei habuit, sed non secundùm scientiam; potestate enim compulit, quos prouocare fidei ratione oportuit.* Lucas Tudensis in *chron. mundi.* Roderic. Toletanus *lib. 1. de rebus Hispan can. 17.* Alphonsus Carthagena *in anaceph. c. 3.* Bassæus *in chron anno 616.* Et licèt Sisebuti factum improbetur in præsenti canone 79. Concilij Tolet. tamen magna excusatione dignum est, ob rectum erga religionem Catholicam zelum. Quo modo factum hoc Sisebuti exposuerunt Valentia *tom. 3. disputat. 1 quæst. 10. punct. 6.* I. Lipsius *lib. de vna relig. aduer. dialog. versicul. Diuinum illud.* Medera *in Monarch. Hispan. capital. 6. folio 41.* Solorzanus *tom. 1. de iure Ind. lib. 1. cap. 19. num. 85.*

8 i *Idolis cogitur.*] Vnde excusari potest Marcellini factum, quod refertur à Baronio *anno 402 numer. 12.* videlicet Marcellinum vi præcisa coactum idolis thurificasse.

i *Perdurare.*] Vnde deducitur, voluntatem interpretatiuam sufficere; qui enim actualem intentionem habuit, licèt postea in somnum incidat, aut furorem, nihilominus potest baptizari, aut Ecclesiæ reconciliari, *c. qui recedunt 26. q. 6.* Licèt enim amentes, & dormientes voluntatem actualem non habeant, tamen censentur persistere in eadem voluntate, *l. si is, qui animo 22. ff. de acq. poss. l. 3. §. si seruus, ff. de vsucap.* Valentia *lib. 2. illustr. in d. l. 3. §. si furiosus.*

9 k *Consueuit Ecclesia.*] Adhuc videlicet pendente tempore catechesis, aliàs si necessitas non adesset, expleri debet tempus catechesis, intra quod instruebantur in fidei mysterijs, *c. baptizari, c. de catechumenis, de consecr. dist. 4.* latè illustrat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 2. ferè per tot.* & nos in *can. Concilij Illib.*

COMMENTARIVM.

10 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si amentes antea petierint baptismum, possunt baptizari; inuiti verò baptizati characterem non recipiunt.* Quam conclusionem probat textus *in c. qui fuerint, c. de Iudæis, 45. distinct. c. ad fidem, 25. quæst. c. qui recedunt, 26. quæst. 6. c. solet, c. ægrotantes, de consecrat. distinct. 4. c. sicut 15. de Iudæis.* Alia iuris testimonia congesserunt Antonius Augustin. *in epit. iur. libro 12. titulo 1. & 17. & lib. 22. titul. 8.* Crespetius *in summa, verbo Iudæi* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, D. Thom. 2. 2. q. 80 *art. 8.* Suarez *de Sacram 3. p. disp. 154. c. 3.* Acuña *in c. de Iudæis, dist. 45.* Couar. *3. var. c. 15.* Hallier *de sacris elect. sect. 5. c. 1.* Balsamon *in can. 48. Synod. Carthag.* Albaspin *lib. 1. obseruat. c. 9.* Auendaño *lib. 2 de metu, c. 17.*

11 Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Ad baptismum nullo modo desideratur voluntas ex parte suscipientis: ergo amentes, & dormientes, etsi antea propositum baptizandi non habuerint, baptizari valent. Antecedens probatur; nam infans nec iudicium, nec voluntatem habet, *l. 1. C. de falsa moneta;* & omnia, quæ vidit, ignorat, *l. vlt. ff. rem pupilli, l. pupillus, ff. de R. I.* & æquiparatur furioso, *§. furiosus, Instit. de inutil. l. 2. ff. de iure codicil.* plura Petrus Faber, & Gothofredus *in l. in negotijs, ff. de R. I.* sed infans baptizari potest. Concil. Mileuit. *can. 2* Gerund *can. 5.* Brachar. *2. can. 7.* Clem. 1. *de summa Trin.* probaui superiori commentario. Igitur etiam amentes, & dormientes, etsi antea baptismum non petierint, baptizari valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam dormiens quodammodo voluntatem, & iudicium habet; siquidem ex delicto commisso tenetur, *l. si seruus 27. §. 9. ff. ad leg. Aquil.* Ergo si ex delicto dormiens potest obligari, poterit etiam & baptismum recipere. Augetur tandem hæc dubitandi ratio *ex c. qui recedunt, in fine, 26. q. 6.* vbi agitur de reconciliatione eorum, qui cùm in gradu pœnitentiæ solemnis essent, subitò obmutuerunt: & aiunt PP. Concilij Arausic. quod poterunt reconciliari, sicut & baptizati, & circa amentes ita aiunt: *Amentibus etiam quæcumque pietatis conferenda sunt.* Ergo si omnia, quæ sunt pietatis, amentibus conferri possunt, etiam baptismus illis administrari valet.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, subiectum capax sacramenti baptismi esse quemlibet hominem viatorem, cuiuscumque sexus, ætatis, vel conditionis, non baptizatum, habentem intentionem suscipiendi hoc sacramentum, siue veram, cùm iam rationis iudicio fruitur; siue præsumptam, cùm ante rationis vsum à parentibus baptismo traditur. Quam doctrinam pluribus Ecclesiæ decretis firmant, & SS. PP. testimonijs probant Bellarmin. *tom 2. controuers. lib. 1. de baptismo, cap. 8. eodem tractat. cap. 10 quæst. 1.* Gregorius de Valentia *tom. 4. disputat. 4. quæst. 3.* Summistæ, & Theologi Moralistæ de hoc sacramento agentes, congesti à Martinez de Prado *tom. 1. de sacramen. tit. de baptismo, cap de subiecto:* nam sicut omnibus est necessarius baptismus, iuxta illud Diui Ioannis *cap. 3. Nisi quis renatus fuerit*, quia omnes in Adam peccauerunt, D. Paulus *ad Romanos cap. 5. & 1. ad Corinth. cap. 15.* Ita omnibus conuenit per ianuam Sacramentorum, videlicet baptismum, ingredi Ecclesiã, & regenerari Deinde omnes PP. tam Ecclesiæ Latinæ, quàm Græcæ, hanc sententiam deducunt ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. vltimo: Docete omnes gentes, baptizantes eos.* In quibus Christus Dominus absolutè docuit, quamcumque gentem esse capacem huius sacramenti: igitur quilibet homo, cuiuscumque ætatis, aut conditionis sit, capax est huius sacramenti. Dixi, quilibet homo, vt excludantur animalia, & alia insensibilia, quæ cùm peccatum originale non contraxerint, quod ex Adamo traducitur, Trident. *sess. 5. cap. 3. & sess. 6. c. 3.* & expertia rationis sint, incapaces sunt huius Sacramenti, vt de satyris, & brutis etiam natis ex fœmina, & animali, post D. Thomam docent Trullench *lib. 2. de baptismo, c. 1. dub. 6 numer 2.* Dicastilio, Candidus, & Bonacina relati à Leandro *de sacram baptismi, disputat 5. quæst. 2.* Circa monstrum verò non consentiunt Moralistæ, alijs affirmantibus capax esse baptismi, alijsque quamplurimis negantibus. Sed pro eorum conciliatione, atque huius dubij resolutione dicendum est, monstrum pluribus modis considerari posse: aut genitum ex homine, & animali; & tunc baptizari non posse, rectè affirmat Henriquez *lib. 4. summæ, capit. 21.* licèt eo casu baptismum ritè administrari posse sub conditione si capax sit, teneat post Dicastilium, & Castrum Palaum Leander *vbi suprà, quæst. 3.* vel si genitum ex viro, & fœmina portentum, seu prodigium nascatur, vt si mulier contra formam generis humani vitulum enixa sit, de quo partu loquitur Consultus *in l. non sunt liberi 14. ff. de statu homin.* & tunc DD. communiter

niter discrimen constituunt inter monstrum, quod caput ferinum habet; & inter illud, quod humanum caput habet, & cætera membra ferina: primo casu monstrum baptizari non posse affirmant, secundo verò casu baptismum administrari posse docent. Ita Nauarrus, Bonacina, & Comitolus relati à Leandro suprà, *quæstion.* 4. ex ea ratione; quia caput principalis hominis pars est, *l. cum in diuersis* 44. *ff. de relig.* in hoc tamen casu differendum esse baptismum per aliquod tempus, vt meliùs cognosci possit monstri natura, proximè laudati DD. affirmant. Aliquando verò partus non prodigiosus, sed portentosus nascitur, cùm videlicet forma hominis non deest, sed in aliquo peccauit natura; quia seruata humani partus forma membrorum officia ampliauit, vt si cum tribus manibus, oculisve, aut si cum pluribus digitis partus edatur: de quo portentoso partu loquuntur Consulti *in d. l. non sunt liberi*, *in fine*, *l. hoc tantùm* 38. *l. quæret* 135. *ff. de V. S.* iunctis traditis à Carranza *de partu*, *cap.* 17. Torreblanca *lib.* 5. *de iure spirit. cap.* 8. Arellano *cap.* 8. *de iuris ratione, lib.* 2. *cap* 5. *per tot. & lib.* 2. *singul. cap.* 2. D. Ioseph. de Retes *lib.* 1. *opusc. cap.* 1. nam isti portentosi partus veri liberi sunt, *l. vltima*, *tit.* 23. *partit.* 4. vbi de partu prodigioso, & portentoso ita ait Alphonsus Rex: *No deben ser contados fijos los que nacen de la muger, y no son figurados como homes, assi como si huviessen cabeza, ò otros miembros de bestia mas si la criatura nace en figura de home, maguer aya miembros sobeianos, ò menguados, no le empece.* Portentosus ergo partus baptizari potest, qui homo est, licèt superflua habeat membra: & si nascatur cum duobus capitibus, ita vt certum sit, esse distinctas personas; quia dormiente vno capite, aliud vigilat, & mouetur, seorsim singula membra baptizanda sunt; & si certò deprehendi non posset, duas esse personas, tunc absolutè baptizanda est pars illa, quæ ad vnam animam pertinet; reliquæ verò partes sub conditione, non verò absolutè sunt baptizandæ, vt post Marsilium, & Vasquez, docet Diana *p.* 9. *tract.* 6. *res.* 30. *in fine*.

Diximus etiam, hominem baptizandum debere esse viatorem, idest viuum, non defunctum; quia mor-
13 tuus baptizari non potest. Concil. Carthag. 3. *can.* 6. ibi: *Cauendum est, ne mortuus baptizari posse fratrum infirmitas credat.* Vbi hæresim Marcionistarum condemnari refert Baronius *tom.* 4. *anno* 386. & notaui *in can.* 37. *Concilij Illiber.* Nam cùm certum sit, animas à corporibus separatas iustificari non posse, nec mereri, iuxta illud Ecclesiastici *cap.* 14. *Ante obitum tuum operare iustitiam, quia non est apud inferos inuenire cibum*, Ioannis *cap.* 9. *Venit nox, in qua nemo potest operari.* Lucæ *cap.* 15. *Iam non poteris ampliùs villicare.* Probat Bellarminus *de purgat. lib.* 2 Nec contrarium docet D. Paulus 1 *ad Corinth. cap.* 15. ibi: *Quid facient hi, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt?* Vnde deducebant Marcionistæ, & Cataphryges mortuos validè baptizari. Refert Baronius *anno* 57. *num.* 164. & 146. *num.* 12. & 573. *num.* 4 Turrianus *pro canonibus lib.* 4 *cap.* 14. Nam omissis varijs interpretationibus adductis a Castro *de hæresibus*, *verbo Baptismus*, Sebast. Medices *eodem tract. & verbo*, Cornelio à Lapide *in eodem textu*, Ægidio *de sacram. disp.* 11. *dub.* 1. Vasquez 2 *tom.* 3. *part. disput* 157. *cap.* 3. dicendum est, apud Apostolum baptizari pro mortuis idem esse, ac baptizari à mortuis, hoc est à contactu mortui eluendo, & purgando se. Nam cùm *cap.* 19 *Numer.* præcipitur, vt qui tangere corpus mortui, immundus censeretur, donec ablueretur modo ibi præscripto, de quo ritu agitur *c* 34 *Ecclesiast. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius?* D. Paulus ad instruendam, & probandam carnis resurrectionem vtitur prædicto argumento; non tamen loquitur D Paulus de sacramento Baptismi, quod mortui recipere nec per se, nec per alios possunt, vt notaui *in dict. can.* 37.

His suppositis, ratio præsentis decisionis est, homi-
14 Traditur ratio decidendi. nem inuitum baptizatum baptismum non recipere; amentem verò, & dormientem, si ante somnum, aut amentiam baptismum petierint, posse ritè, & validè baptizari: nam cùm in baptizando desideretur voluntas, iuxta illud præceptum Domini: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; ideò nemo renuens, & inuitus baptizari debet. Faciunt D Bernardus *sermon* 66. *in Cantica*, ibi: *Fides suadenda est, non imperanda.* Tertul. *ad Scapul.* ibi; *Non est religionis cogere religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi*, Theodoric. apud Cassiodor. *lib.* 2. *variar.* ibi: *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus.* Dicemus latiùs *in cap. sicut Iudæi*, *de Iudæis*. Sed cùm quis petijt baptismum, licèt postea in amentiam inciderit, semper præsumitur perseuerare in eadem voluntate, iuris interpretatione. Quare rectè in præsenti docetur, eum baptizari posse, si antea baptismum petierit. Vnde dormiens retinet possessionem, *l. nunquam* 31. *§. si seruus*, *ff. de vsucap.* quia in eo non deficit animus, sed quiescit, vt ait D. Thomas 1. *part. quæstion.* 48. *artic.* 3. *in corpore*, & *in lib. de somno, & vigilia*, *quæstion.* 1. & 4. Est enim breuis, & temporalis remissio animi, non defectio, teste Cicerone *lib.* 7. *de diuin.* Similiter furiosi retinent possessionem ex iuris æquitate, *l.* 1. *§. furiosus*, *leg. nunquam* 31. *§. si seruus*, *l. iusto* 44. *§. eam qui*, *ff de vsucap.* Giphanius *in l. si is, qui* 27 *ff. de aquirend. possess.* Valentia *ad illum tit. tract.* 2. *cap.* 6 *num* 9 Facit Concil. Illib. *can.* 45. in illis verbis. *Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Ecclesiam accesserit, si eum de Clero quisquam agnouerit voluisse esse Christianum, aut testes aliqui extiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eo quòd in veteri homine deliquisse videatur.* Proculius canonis expositione plura in eius notis adduximus.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione, omissis traditis superiori commentario, di- 15 Dissoluitur ratio dubitandi.
cendum est, verum esse in infantibus non dari actualem voluntatem suscipiendi baptismum; dari tamen ex persona susceptoris, seu patrini, vt probaui in commentario antecedenti. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. si seruus* 27. *§.* 9. Nam omissa difficultate, an in eius textus specie detur actio vtilis, an verò directa, quam examinat D. Ioann. Suarez *lib.* 2. *ad leg. Aquil. capitul.* 2. *sectio.* 2 dicendum est, tunc dormientem ex delicto teneri, quando aliqua præcessit culpa, saltem in non præcauendo damnum; aliàs enim si nulla præcessit culpa, dormiens ex delicto non obligatur, vt latiùs prosequuntur Paulus Zacchias *lib.* 22. *qq. medicolegal titul.* 4. *capitul* 12. Farinac *in praxi*, *quæstion* 98. *ex numer.* 62. Couar. *in Clement. si furiosus*, 3. *part. in princip numer.* 7. Gomez *lib.* 3. *variar. capit.* 1. *numer.* 74. vnde cùm in ea specie culpa præcessisset in non extinguendo igne, dormiens de incendio sequuto tenetur. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. qui recedunt*, *§. fin.* nam omissa solutione Glossæ ibi, *verbo Amentibus*, quæ asserit ibi PP. agere de hominibus amentibus ita natis, qui possunt ad opera pietatis admitti, dicendum est, textum illum esse accipiendum de amentibus illis, de quibus in præsenti textu agitur, qui ante amentiam baptismum petierunt: vel etiam textus ille accipi potest de illis operibus pietatis, quæ voluntatem, & consensum in suscipiente non exigunt.

Sed suprà traditis primò obstat textus *in can.* 12. *Con-* 16 Exponitur can. 12 Concil. Neocæsar.
cilij Neocæs. ibi: *Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari debet; non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est, nisi fortè postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.* Ex quibus deducitur, eum qui in ægritudine baptizatur, non ex voluntate baptismum suscipere. Igitur non rectè dicimus; ex voluntate interpretatiua baptismum ritè conferri illis, qui postquam petierunt baptismum, in ægritudinem, aut amentiam inciderunt. Pro cuius canonis expositione, qui eisdem verbis reperitur apud Gratianum *in capitul. vnic* 57. *distinct.* dicendum est, quòd licèt illi, qui in ægritudine positi baptizantur, verum recipiant baptismum; tamen irregulares sunt, quia quodammodo vrgente mortis periculo fidem susceperunt, qui appellantur grabatarij *in canon.* 8. *Concil. Altissiod.* notauit Menardus *in not. ad lib. sacram. D. Gregorij*, *fol.* 161. clynici à D Hieronymo, & Cypriano, quos refert, & sequitur Spondanus *ad Baronium anno* 254. *numer.* 4. Quare & de ipsorum baptismo aliquando dubitauit Cornelius Papa *in epist. ad Fabianum Antiochen. Episcopum*, apud Eusebium *lib.* 6. *hist. Eccles. cap.* 35. notaui *in can.* 37. *Concilij Illib.* Vnde Patres in eo canone in ægritudine baptizatum tantùm à sacris ordinibus remouent, non tamen iubent ipsum iterum baptizari.

17 Secundò ſuprà traditis obſtat Concilium Tolet. 8 *can.* 7. vbi cùm agatur de ſacerdotibus, qui ad coniugia, moreſque ſæculi redierunt, & quomodo illi compeſcendi ſint, aiunt PP. Hiſpaniæ, quod nullo modn poſſunt deſerere votum iam emiſſum: quod probant exemplo eorum, qui iam baptizati ſunt, qui fidem deſerere non poſſunt, & hæc referunt difficilia verba: *Baptiſmatis inappretiabile donum eſt; ſemper, & ſæpè non ſolùm nolentibus, verùm & quod maius eſt, neſcientibus impartitur*. Ex quibus expreſsè deducitur, nolentibus, & inſcientibus ſacramentum baptiſmi ritè miniſtrari: ergo quia ritè, & validè baptiſmus amentibus, dormientibus, immò etiam inuitis ritè, & inualidè conferri poteſt. Cui difficultati reſpondendum eſt, verba illa, *neſcientibus*, & *nolentibus*, referenda eſſe ad paruulos, & amentes: licèt enim illi neſciant, iſti verò renuant pro tunc; nihilominus ex ſuprà traditis ritè illis confertur baptiſmus propter voluntatem, quæ ſaltem interpretatiua adeſt in amente, & quæ ſuppletur per ſuſceptorem, ſeu patrinum in paruulis. Vnde tunc verum eſt, neſcientibus, & amentibus gratiam baptiſmi conferri. Aliter explicat Barboſa *voto 37. n. 14*

Exponitur Conc. Tolet. 8. can. 7.

Tertiò hucuſque traditis obſtat textus *in can. 48 Synodi Carthag.* 3. in illis verbis, prout extant apud Balſamonem: *De iis, qui ſunt infirmi, vt qui ita ſunt infirmi, qui quidem pro ſe reſpondere non poſſunt, tunc baptizentur, quando ſua ſponte de ſe teſtimonium proprio periculo dixerint*. Ex quibus conſtat, deſiderari in ægroto, aut obmuteſcente voluntatem actualem ſuſcipiendi baptiſmum: ergo non ſufficit voluntas interpretatiua, vt ſubitò obmuteſcens, vel in vitæ diſcrimine poſitus baptizetur. Augetur hæc difficultas ex canone 43 Concilij Carthag. 3. relati *in cap. ægrotantes, de conſecrat. diſtinct. 4.* vbi aſſeritur, quod ſi ægrotantes per ſe reſpondere non poſſunt, aliorum teſtimonijs adiuuentur. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, in aduerſa valetudine baptizari poſſe, ſi dum propriam voluntatem exprimunt, ore fidem profiteri, & promittere poſſint. Si autem propriam voluntatem exprimere nequeant, nec ante ægritudinem baptizari efflagitauerint, baptizari nequeunt, cùm nec interpretatiua voluntas adſit: ſi verò dum ſanæ mentis fuerint, baptiſmum petierint, licèt poſtea fidem expreſsè profiteri nequeant, ſi tamen adſint teſtes, qui referant ipſum ægrotantem baptiſmum petijſſe, ritè baptiſmus conferri poteſt, cùm conſtat ex teſtium depoſitione de ipſius baptizandi voluntate, vt iam probaui *in can. 37. Concil. Illiber.*

18 Explicatur can. 48. ſynod. Carthag.

Quartò obſtat canon 6. Concilij Carthagin. 3. in illis verbis: *Cauendum eſt etiam, ne mortuos baptizari poſſe PP. infirmitas credat, quibus nec Eucharistiam dare licitum eſt*. Qui canon omni prorſus dubitandi ratione carere videtur, ſi vt ſuprà diximus, in ſuſcipiente baptiſmum deſideretur voluntas. Pro cuius canonis explicatione ſciendum eſt, iam ipſo Eccleſiæ initio, impium morem, ſeu errorem nonnullos inuaſiſſe, baptizandi catechumenos ante baptiſmum mortuos, abſconſo aliquo ſub lecto, vt refert Sanct. Chryſoſtom. *homil. 40. in epiſt. 1. ad Corinth.* in hæc verba: *Poſtquam catechumenus quiſpiam apud eos exceſſerit, ſub lecto mortui abſconſo aliquo, qui viuit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne accipere baptiſmum: deinde illo nihil reſpondente, qui eſt abſconſus internè, pro illo dicit, ſe velle baptizari: & ſic eum baptizant pro eo, qui exceſſit, ac ſi in ſcena luderent*. Cuius abuſus meminit Apoſtolus 1. *ad Corinth. capitul.* 15. illis verbis: *Quid facient ij, qui baptizantur pro mortuis?* Quem locum fusè exponunt Baſil. Legion. *quæſt. 3. expoſit. capitul. 5.* Theophil. Raynaud. *tom. 15 in Heterocl. ſection. 1 puncto 11.* quem errorem ſequuti fuerunt Marcianiſtæ, vt probaui *in dict. canon. 37. Illiber.* & eos optimè refellit Sanct. Fulgentius *de bapt. Æthiop. capitul. 9. Mortuos propterea non baptizamus, quia omne peccatum, ſiue originale, ſiue actuale, quia ſimul eſt animæ, carnique commune, nihil eorum dimittitur, ſi à carne ſua anima ſeparetur. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque propria corporis, ſiue bonum, ſiue malum. Anima itaque ſine carne nulla ratione ſaluatur, quæ peccauit in corpore, nec credit eum eſſe in corpore: ac per hoc malum recipit, quod geſſit in corpore; non bonum, quod in corpore conſtituta non geſſit. Caro quoque ſine anima non poteſt baptizari, quia nec remiſſionem peccatorum accipere: nam res, quæ non viuit, ſicut nec peccare, ita pœnitentiam peccati habere non poteſt.* Notarunt Zerda *in aduerſ. capitul. 144.* Nouarinus *lib. 1. ſebed. c. 9.* quem errorem, vt damnarent PP. dictum canonem ediderit.

19 Exponitur can. 6. Concil. Carthag. 3.

C A P V T IV.

Idem a *Metenſi Epiſcopo*.

DEbitum officij paſtoralis exſoluis, cùm in dubijs iuris articulis reſponſo Sedis Apoſtolicæ poſtulas edoceri. Sanè per tuas nobis litteras intimaſti, quod quidam Iudæus in mortis articulo conſtitutus, cùm inter Iudæos tantùm exiſteret, in aquam ſeipſum immerſit dicendo: Ego baptizo me in nomine Pa. & Fi. & Spi. San. nunc autem quæris, vtrum ille Iudæus in deuotione Chriſtianæ fidei perſeuerans debeat baptizari. Nos autem fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod cùm inter baptizantem, & baptizatum debeat eſſe diſcretio, ſicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apoſtolis: Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; memoratus Iudæus eſt ab alio baptizandus, vt oſtendatur, quod alius eſt, qui baptizatur, & alius, qui baptizat: ad quod etiam deſignandum ipſe Chriſtus, non à ſe ipſo, ſed à Ioanne baptizari voluit: quamuis ſi talis continuò deceſſiſſet, ad patriam protinus euolaſſet per *b* ſacramenti fidem, etſi non propter fidei ſacramentum. In baptiſmo quippè illa ſpiritualis generatio celebratur, quia niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non introibit in regnum cœlorum: & ſicut in carnali generatione, qua proles ex viro, & fœmina naſcitur, alius eſt, qui carnaliter gignit, & alius, qui carnaliter gignitur: ſic & in ſacramentali generatione, qua ſoboles ex aqua, & Spiritu Sancto renaſcitur, alius debet eſſe, qui ſpiritualiter generat, & alius, qui ſpiritualiter generatur. Sanè cum corpus exteriùs, ſiue cor interiùs baptizatur, oportet vt vtrobique paternitas, & filiatio valeant inueniri, quibus baptizatus, & baptizans ad inuicem referantur.

N O T Æ.

a *MEtenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit c. 3* Theodorico videlicet Præſuli 57. ipſius Eccleſiæ: de diœceſi Metenſi nonnulla notaui *in c. 14. de cler. non reſid.*

b *Sacramenti fidem.*] Videbimus *in c. 2. infrà de presb. non bapt.*

COMMENTARIVM.

1 IN hoc ſacramento, ſicut in alijs legis Gratiæ, ſi Euchariſtiam excipias, ſuſcipiens eget miniſtro à ſe diſtincto, quia nemo ſeipſum baptizare valet, vt in præſenti deciditur, & docent plures congeſti à Barboſa *in præſenti;* quia inter dantem, & accipientem debet eſſe realis diſtinctio, *c. final. de inſtitut. c. per noſtras, de iurepatr. l. ius dandi, §. Prætor, ff. de tut. & curat.* P. Gregorius 2

de electione. capitul. 7. Iul. Lauor. *variar. lucubr. titul.* 4. *capitul.* 6. *numer.* 18. Quis autem sit minister ordinarius huius sacramenti, exponemus *in capitul.* 1. *de presbyter. non baptizato*. Dixi si Eucharistiam excipias, quia eam non solùm sacerdotes à seipsis recipiunt, verùm & laici sibi ipsi communionem dabant. Palladius *capitul.* 143. *de Syluania*, ibi: *Ecce, ego annum ætatis sexagesimum, præter extrema manuum mearum (& hoc propter communionem) non pes meus aquam tetigit*. Cyrillus Hierosolymit. *catbecbesi* 5. *mystag. Accedens ad Eucharistiam, non expansis manuum volis accede, nec distinctis digitis, sed sinistrum veluti sedem quandam subijcias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est, & concaua manu suscipe corpus Christi dicens, Amen*. Ponebantur autem manus in formam crucis, vt expressè definitum est in sexta Synodo, *canon* 101. ibi: *Si quis voluerit synaxis tempore communicari purissimo Christi corpore, manus in crucis formam figurans, sic adeat, & suscipiat gratiæ communionem. Eos enim, qui pro manu vascula quædam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem diuini doni, & per illa immaculatam communionem suscipere volunt, nullo modo admittimus, vt qui præferant materiam inanem homini Dei imagini*. Damascenus *lib.* 4. *de fide orthodox. capitul.* 14. *Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus*. Viri tamen caua, nudaque manu Eucharistiam excipiebant, fœminæ verò non nisi linteamine. D. August. *sermon.* 252. *de tempore: Omnes viri, quando communicare desiderant, lauant manus suas; & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiunt*. Concil. Altissiod. *canon* 36. ibi: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere*. Quod linteamen Dominicale appellatur *in can.* 42. *ipsius Concilij*, ibi: *Vnaquæque mulier suum habeat Dominicale quando communicat*. Illustrant latè Rosuueidus *in onomast. verbo Eucharistia*, Zerda *in aduers. c.* 81. Hæftenus *in vita Sanct. Benedicti, proleg.* 18. *§.* 4. Baronius *anno* 57. *num.* 147. & 201 *num.* 19 & 254 *num.* 54. & 255. *num.* 33. & 260. *num.* 11. Stephan. Gratian. *tom.* 3. *discept. c.* 142. *num.* 14. Andr. Saussay *lib.* 1. *de Myst. Galliæ Script. in Paulo, tit.* 10. Teoph. Raynaud. *tom* 12. *fol* 295. Menardus *in not. ad librum sacram. D. Greg. fol.* 390. Buleng. *ad caput* 43. Casaub. *diatrib.* 3. *fol.* 218. Vicecomes *volum.* 4. *de rit. Missæ, lib.* 7. *c.* 11.

CAPVT V.

Idem a *Nidrosiensi Archiepiscopo*.

NOn vt apponerés tibi scientiam, sicut credimus, sed vt per oraculum verbi nostri tuorum ignorantiam subditorum meliùs erudires, Apostolicum tibi responsum fieri postulasti, vtrum paruuli sint pro Christianis habendi, quos in articulo mortis constitutos propter aquæ penuriam, & absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput, ac pectus, ac inter scapulas pro baptismo saliuæ conspersione leniuit. Cùm igitur in baptismo duo semper, videlicet verbum, & elementum necessariò requirantur, iuxta quod Veritas de verbo ait: Euntes in mundum vniuersum, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; eademque dicat de elemento: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cœlorum; dubitare non debes, illos verum non habere baptismum, in quibus non solùm vtrumque prædictorum, sed eorum alterum est omissum.

NOTÆ.

1 a NIdrosiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 5. De Nidrosiensi diœcesi egi *in c. sacris, de his, quæ vi*.

COMMENTARIVM.

AQuam naturalem, & elementarem, esse materiam remotam baptismi, constat ex sacra pagina, *Ioannis cap.* 3. *vers.* 5. *Marci cap. vltim. versicul.* 19. *Actuum Apost. capitul* 8. *versicul.* 35. *capitul.* 30 *versicul* 47. D. Paulo *ad Hebræos capitul.* 10. & *ad Ephesios capitul.* 5 *versicul.* 25. *capitul.* 1. *de summa Trinitat*. D. Clemen. *epist.* 3. *post principium*, ibi: *Baptizetur vnusquisque aquis perennibus, inuocato nomine trinæ beatitudinis*. Tridentin. *session.* 7. *de sacrament. canon.* 12. Miraculis probat Beyerlinch *in Theatr. verbo Baptismus*. Quare damnati fuerunt hæretici Seleuciani, non aqua, sed igne baptizantes, vt refert D. Augustin. *hæresi* 19. & Flagellantes, qui circa annum 1300. sanguine suo se baptizabant. Varias rationes, quare Dominus noster eam pro materia huius sacramenti præfinierit, adduxerunt scribentes de hoc Sacramento, inter quas illa non incongruè assignatur, quia videlicet aqua magnam habet proprietatem ad significandam interiorem munditiam, vt constat *ex capit.* 8. *Iob, versicul.* 30. Vnde Gentiles credebant, leniora peccata aqua fluuiali, maiora verò marina expiari posse. Tertul. *de baptismo cap.* 3. D. Hieronym. *epist.* 8. Cyril. Hierosol. *catech* 3. & alij apud Theoph. Raynaud. *de Agno cereo, cap.* 2. *num.* 15. Penes veteres quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expiabat. Seneca *in Hercule Furente*:

——Licet iam tota testis
Per meus currat manus, herebit altum facinus.

Ouidius *libro* 2. & 4. *Fastor*. Virgilius *libro* 2. & 6. *Æneid*. Scholiastes Sophoclis ibi: *Mos erat antiquis, cùm mortem hominis, aut alias cædes patrabant, aqua lauare manus in purgationem maculæ*. Macrobius *libro tertio, Saturn. capitul. primo*, Virgilius *libro secundo Æneid*. vbi Æneas cæde pollutus sic ait:

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates;
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Et *lib* 6. quem ex hoc ritu explicat Turnebus *libro* 11. *aduers. c.* 21.

Idem, ter socio, pura circumtulit vnda
Spargens rore leui, ramoque felicis oliuæ.

Et ex Ouidio 2. *Fastor*. qui ad hoc etiam alludit in Fastis:

Heu nimium faciles, qui tristia crimina cædis
Fluminea pelli posse putatis aqua.

Illustrat latè Antonius Syluius *ad ll.* 12. *Tabul. capite* 14. Durantius Casel. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. & 2. Tiraquell. *de nobilitat. capit.* 31. *ex numer.* 558. Petrus Gregorius *lib* 36. *syntag. cap.* 21. Solorzanus *lib.* 1. *de parricid. capitul.* 31. D. Ioann. Suarez *lib.* 1. *ad leg. Aquil. capitul.* 2. *section* 9. qui inde exponit *numer.* 20. factum Pilati, quod refertur à D. Matthæo *cap.* 27. in illis verbis: *Videns Pilatus, quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus coram populo*. Itaque ad 2
lacum, quem aquam Mercurij nominabant, antiqui accurrebant Romani, & ramusculo quodam è lauro sese inuicem aspergebant, & iam se mundos, & puros existimantes, ad suam quisque redibat domum.

Me-

Meminit huius ritus Onufrius Pambious *in lib. de Vrbe Romana*, & illum probat ex Ouidio *lib. 2. Faſtor.* ibi:

Eſt aqua Mercurij portæ vicina Capenæ:
Si iuuat expertis credere, numen habet.

Etiam in defunctorum exequijs ad expiandos homines, lustrandas domos, purgandas veſtes, aquam adhiberi ſolitam teſtatur Propertius *lib. 4. eleg. 9.* ibi:

Dein quemcunque locum externæ tetigere columbæ
Sufficit, & pura limina tergit aqua.
Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Proſequontur Vicecomes *lib. 1. de ritibus baptiſmi, c. 17.* Farnabius *ad Senecam ſup. fol. 155.* fusè Marſilius *de aqua benedicta ſect. 3. c. 7* Rectè ergo in præſenti pro expiatione peccati originalis in paruulis, & actualis in adultis Dominus aquam, vt neceſſariam materiam præſcripſit.

Manet ergo, ex inſtitutione Chriſti Domini materiam remotam ſacramenti baptiſmi eſſe aquam naturalem, idque contra varios hæreticos ſæpè ſæpiùs Eccleſia definiuit *in c. in quadam de celebr Miſſar.* Concil. Florent. *in decreto de vnione Armenor. de ſacram §. primùm.* Trid. *ſeſ. 7. de baptiſm. c. 2.* & alijs pluribus canonibus congeſtis ab Ant. Auguſtino *in epit. iuris, lib. 22. tit 10.* probant omnes Summiſtæ verbo *Baptiſmus*, Theologi cum D. Thoma *3. p. q. 66. art 3* Bellarm. *tom. 2. controu. lib. 1. de baptiſ. c 2.* Caſtro *aduerſus hæreſes, verbo Baptiſmus.* Appellatione aquæ oaturalis (quàm alij elementarem dicunt) venit aqua maris, fluminis, paludis, ex parietibus profluens, reſoluta ex ſale, ex vaporibus denſatis collecta, ſiue vera, ſiue miraculoſa, qualis fuit ex latere Chriſti profluens, & quæ ex ſilice per Moyſem percuſſo profluxit: nec diſtinguimus, an benedicta ſit, vel non; licèt agnoſcamus ſacerdotem baptizantem extra neceſſitatem cum aqua nõ benedicta, trinaque infuſione chriſmatis conſecrata, lethaliter peccare, vt contra Granados, & Quintanadueñas tenent Caſtropalao, & Hurtado, quos refert, & ſequitur Diana *p. 9. tract. 6. reſolut. 33.* De qua benedictione aquæ agunt Ioſephus Vicecomes *lib. 1. de ritibus baptiſmi, c. 14.* Chartuſ. *de cærem. baptiſmi, c. 6.* Et ſi aqua accidentaliter tantùm motata ſit, dum aquæ vſum retineat, ſufficiens eſt ad baptiſmum miniſtrandum, veluti aqua lutulenta, tincta puluere, melle, aut alijs rebus permixta, lexiuium, vt docent D. Thomas *in 4. diſt. 4.* Sotus *ar. 4.* Ægidius *de ſacram. q. 66 art. 4. dub. 2.* Hurtad Poſſeuinus, & alij apud Leandrum *tom. 1. de ſacram. diſp 1. de baptiſmo, q. 9.* De glacie, niue, & gelo dubium eſt, cùm non ſit aqua apta ad abluendum corpus baptizãdi. Negant cum eis validè baptiſmum conferri, D. Thom *3. p q. 66 art. 4.* Bonacina, Henriquez, Fillincius, & Ledeſma apud Dianam *p. 5. tract. 3. reſol. 3.* Affirmant Hurtado *de baptiſmo diffic. 2.* Leander *d. tract. 2. de baptiſmo, q. 7.* Sed verior eſt negatiua ſententia, dummodo in ipſa baptiſmi adminiſtratione, & applicatione materiæ nix reſoluta non ſit; vnde quæri ſolet, an ſi reſoluatur nix, non in manibus miniſtri, ſed in ipſo corpore baptizandi, baptiſmus ritè conferatur? Negat Tannerus *tom. 4. q 4. diſp. 1 dub 2 n. 44.* Affirmat Suar. *3. par. in 3. part. diſp. 20 ſect. 2.* Credo tamen baptiſmum ita tempore neceſſitatis collatum valere, vtpotè cum materia probabili adminiſtratum. Ex dictis colligitur, non poſſe ſacramentum baptiſmi adminiſtrari cum ſaliua, vt in præſenti textu docetur; nec etiam eſſe materiam aptam ceruiſiam, lac, vinum, ſudorem, lachrymas, aquam ex vite, vel arboribus diſtillatam, liquorem herbarum, ex floribus, vel radicibus elicitum, vt ſexaginta auctoribus relatis tenet Diana *5 p. tract. 3. reſ. 2* Nec etiam vlla vrgente neceſſitate cum illis aquis adminiſtrari poteſt baptiſmus, vt de aqua roſacea contra Stephanum Baony, & Chamerotam defendunt Lanfrancus *tom 2. opuſc. c 4. n 2.* Diana *tom. 6. tract. 7. reſol. 18* Mendo *in ſtatera, differt 9. q. 1. & 2* vbi probat, neque vrgente neceſſitate poſſe conferri baptiſmum cum aqua roſacea, ſaliua, aut ſudore Prado *de ſacramentis, tract. 2. de baptiſmo, dub. 3. §. 1.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. ſpir. puncto 10. in princ.* Licèt Stephanus II. conſultus in conuentu Cariſiaco in Francia habito, vt priuatus Doctor reſpondens docuerit, baptiſmum cum vino collatum ratum eſſe, *can. 11.* ibi. *Si in vino quis propterea, quod aquam non inueniens, at omninò periclitantem infantem baptizauit, nulla exinde ei adſcribitur culpa: infantes ſic permaneant in ipſo baptiſmo.* Habetur *tom. 17. Concilior. pag. 576.* etſi eadem ſententia falsò adſcribatur Syricio Papæ, vt probat Ant Auguſt. *lib. 1. dialog. 16.* In eo ergo canone reſpondit Pontifex, vt priuatus Doctor, non ex Cathedra: etſi Theophilus *tom. 10. in aurea coron. Rom. Pontif. verit. 7.* docuerit, neceſſe non eſſe admodum laborare pro reſponſo illo, quod non eſt euidens à Pontifice manaſſe, vel quod abſque truncatione referri non eſt exploratum; cùm eius reſponſi fides vnius dumtaxat Codicis MS. è monaſterio quodam Gallicano aſſertione nitatur. De baptiſmo etiam cum arena collato ab Andrea Abbate agit Aloix *ad vitam S. Dionyſij Epiſcop. Corinth. c. 1.*

Diximus, aquam debere eſſe aptam ad abluendum cor- 3
pus baptizandi, quia materia proxima huius ſacramenti eſt ablutio corporis, ſiue fiat per immerſionem, ſiue per aſperſionem, *c. 1. hoc tit.* quia vtroque caſu homo dicitur ablutus D. Thomas *q. 66. art. 7.* Hurtado *de baptiſmo, diſp. 1. diffic 4.* Leander *eod. tract. diſp. 3. q. 19.* Tenetur tamen miniſter ſeruare vſum propriæ Eccleſię, ſaltem ſub peccato veniali, vt docet Leand. *vbi proximè:* ſufficitque vna aquæ gutta, quæ poſſit per corpus diffluere, vt tenent plures, quos refert, & ſequitur Diana *p. 5. tract. 3 reſol. 3.* Circa minimam autem aquæ guttam non conſentiunt Theologi, & Moraliſtæ. Sufficere ad conferendum baptiſmum, tenuerunt Henriq. *lib. 3. ſummæ, c. 7. n. 2 & c. 21 n. 4.* Vaſq. *3. p in 3. diſp. 145. c. 4.* alij, quos ſequuntur Diana *d tract. 3. reſol. 4.* Paſqualigus *de baptiſmo dub. 74.* Negant Cambrana *de baptiſmo, c. 1. dub. 4.* Suar. *de ſacr. diſp. 20. ſect. 2.* Valentia *tom. 4 controu. diſp. 4. q. 1. puncto 2.* Laym. *lib. 5. ſummę, tract 1. c 3 n. 1 concluſ. 3.* Dubiam materiam eſſe docuerunt Gaſpar Hurtado *tom. 1. reſ. mor. p. 1 § 25. num. 323.* Theophilus *d. tom. 16. fol. 145.* Macedo *de clauibus Petri, lib 4. c. 12.* Vnde etiam hæſitatur, ſi quis baptizauerit ſigno crucis in fronte, aut alia corporis parte digito facto, aut linteo aliquo madefacto, verum conferebat baptiſmum. Negant Angelus *verbo Baptiſmus 3. n. 4.* Aureolus *in 4 diſt 3. q. 3* Poſſeuinus *de baptiſmo, c. 2. n. 4.* Sed rectius affirmant Paulus Comitolus *lib. 1. reſ. mor. quæſt. 12.* Bonac *in vlt. edit. de baptiſmo, diſp. 2 p. 3. num. 14.* Leand. *d tract. 2. q. 4.* Nihil tamen intereſt, quæ corporis pars aqua abluatur, ſiue caput, *c. poſtquam 28. de conſecr. diſt. 4.* ſiue pectus, aut ſcapulæ Sotus *in 4. diſt. 3 art. 7.* Circa alias verò, veluti pedem, manum, aut digitum, dubitant DD. Et baptiſmum cõferri negant Sotus *d. art. 7.* Suar. *diſp. 20. de ſacram. ſect 2.* Bonac. *ſup nu. 24.* Ægidius, Granados, Torreblanca, & alij relati à Leandro *d. tract. 2. quæſt. 25.* Sed contrarium ſententiam, vt veriorem tenent Vaſquez, Nauar. Ochagauia, Filliuc. Diana; & Hurtado apud Leandrum *vbi proximè:* & probatur ex eo, nam ſi quamlibet ex ijs partibus quis tetigerit, dicitur totum hominem tetigiſſe, *l. vulgaris 21. ff. de furtis:* ergo ablutio cuiuslibet ex his partibus ſufficiens erit, vt homo dicatur ablutus Obſeruandum tamen eſt, ceſſante neceſſitate ſimilem baptiſmum iterandum eſſe ſub conditione, cùm adminiſtratum reperiatur ſub materia dubia, vt pluribus relatis docet Hurtado *tom. 1. reſ. mor. tit. 1 §. 25. num. 359.* Frances *in Paſtor. interno, part. 2 tract. vnic. quæſt. 3. num 6* Semper autem requiritur, vt aqua corpus tangat, ſaltem in capillis, aut vngue, vt docent Sotus *d art. 7.* Vaſquez *3. part. in 3. part. diſputat. 145.* Filliuccius, Valentia, Toletus, Suarez, & alij relati à Leandro *ſuprà, quæſt. 24. & 70.* Idem aſſerendum eſt de baptizatis in pelle ſecundina, aut vmbilico, per quem fœtus matri coniungitur, & aliter; nam baptiſmus iterandus eſt ſub conditione. Marchantius *de baptiſmo, cap. 1 quæſtion. 1. caſu 2.* Diana *dict. part. 5. tractat. 3. reſolut. 4. & 112.* Si autem pars aliqua corporis mortua ſit, & illa aqua abluatur, baptiſmus inualidus eſt, quia pars ſenſibilis non eſt, nec ab anima informatur. Deſideratur etiam, vt ablutio fiat ab ipſo miniſtro. De emerſione verò, & an neceſſaria ſit in baptiſmo, agit Hurtado *de ſacram. tom. 1. tractat. 2. de baptiſm. dub. 7.*

CAPVT FINALE.

Idem *in* a *eodem*.

LIcèt Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Ap. reuertentes fouere, ac honorare velimus, *b* mores ac ritus eorum, quantum cum Domino possumus, sustinendo: in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum Ecclesia cum quibusdam complicibus, & fautoribus suis ab obedientia Sedis Ap. se subtraxit, in tantum Greci cœperunt abominari Latinos, quod inter alia, quæ in derogationem eorum impiè committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent *c* altaria, non priùs ipsi sacrificare volebant in ipsis, quàm ea, tanquam per hoc inquinata, lauissent. Baptizatos etiam à Latinis ipsi Græci rebaptizare ausu temerario presumebant; & adhuc, sicut accepimus, quidam hæc agere non verentur. Volentes igitur tantum scandalum ab Ecclesia Dei amouere, sacro suadente Concilio distinctè præcipimus, vt talia de cætero non præsumant, conformantes se tanquam filij obedientiæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri suæ, vt sit vnum ouile, & vnus Pastor. Si quis autem tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus, ab omni officio, & beneficio Ecclesiæ suspendatur.

NOTÆ.

a EOdem.] Lateran. videlicet; cùm enim temporibus
1 Innocent. III. Græci ad vnitatem Ecclesię Rom. fuissent conuersi, vt retuli *in c. scriptum, de elect.* editus fuit præsens canon, vt damnaretur abusus eorum, qui baptizatos à Latinis iterum baptizabant. Sed quæret aliquis, cur præsens constitutio, cùm edita sit in Grecos, seu contra eos, eorum idiomate PP. Concilij vsi non fuerint, cùm lex promolganda sit potiùs lingua eorum, ad quos dirigitur, *authen de non alienandis, §. nos igitur, ad finem*, ibi: *Hanc proposuimus, & non paterna voce legem conscripsimus, sed hac communi, & Greca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationem.* Et *l. vnic. in fine, C. de veteri iure enucl.* Faciunt textus *in c. si rector, 44 dist. c. oportet 7. q. 1 c. quoniam, de off. Ord. Clemen ne in agro, §. sanè, de statu monach.* Nam legislator subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *c.* a 27. *q.* 5. vnde lex non debet esse captiosa, *c. erit, 4. dist.* Franc. Valens *in concord. iuris Pont. 2. p. sect. vlt* Facit ab specie text. *in c. nomine, 74. dist.* Respondeo Patres Concilij præsentem constitutionem edidisse vulgari, & communi lingua, Latina videlicet, quæ tam apud Grecos, quàm apud alias nationes facilè intelligitur, vel saltem exponi potest à pluribus in qualibet regione commorantibus. Et cùm Concilium hoc generale esset, & Romæ celebraretur, vulgari, & Latina lingua constitutiones promulgandæ erant, tum ob Ecclesiæ Latinæ auctoritatem, tum quia in Concilio generali, vbi erant vtriusque linguæ periti, hæc constitutio edita fuit.

b *Mores.*] Prorsus diuersos à Latinis, de quibus integrum librum edidit Arcodius.

2 c *Altaria.*] Quia Latinos, tanquam hæreticos vitabant, talesque esse credebant, eo quòd in baptismo vtebantur formula vulgari, *Ego te baptizo, &c.* vt infrà dicemus. Quod etiam contigit Donatistis, qui adhuc incredibili fastu, & immani odio Latinos persequebantur, vt altaria, in quibus ipsi catholici celebrabant, improbarent, & pro inquinatis haberent, vt refert Optatus Mileuitan. *lib. 6.* vbi notauit Balduinus.

COMMENTARIVM.

3 INter ritus diuersos, variosque Ecclesię Latinę, & Gręcæ, illum præcipuè vsitatum, ac receptum legimus circa formam sacramenti Baptismi, videlicet quod Latini vtuntur ea forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; vt probaui *in c. 5. hoc tit.* Gręci verò vtuntur ea forma: *Baptizetur N. seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; vt constat ex Concilio Florentino in decreto de Sacramentis, *vers. Forma autem*, vbi docetur, per illam formulam verum confici sacramentum. Græci enim ea forma vti cœperunt, ad tollendum quoddam schisma, quod iam primis Ecclesię sęculis cœperat apud Corinthios, qui existimabant, baptizatos pertinere ad eum, qui ipsos baptizabat, ac proinde vnusquisque dicebat: *Ego sum Cephæ, ego sum Pauli*; quos reprehendit D. Paulus *c. 1. & 3.* dicens: *Numquid Cephas pro vobis mortuus est, aut Paulus?* Notauit D. Augustinus relatus à Gratiano *in cap. cùm tantùm 47. de consecr. dist. 4.* Quare vt occasionem huius erroris Gręci tollerent, vti cœperunt prædicta formula, sed adeò pertinaci animo, vt crederent sub ea tantùm baptismum validè administrari, & ita credebant Latinos formula vulgari vtentes hæreticos esse, vt notauit Bellarminus *de baptism. c. 3. vers. Sextus fuit.* Et ita à Latinis baptizatos iterum baptizabant, & altaria, in quibus ipsi presbyteri Latini celebrabant, tanquam ideò polluta, reconciliabant, iuxta textum *in c. 2. de sacram. non iterandis*: quod improbant, & condemnant PP. in præsenti canone, Græcis de cætero prohibentes, ne baptizatos à Latinis iterum baptizare præsumant.

Sed prædicta forma Græcorum ab Ecclesia approbata 4
in dicto Concilio Florent. non leuem difficultatem continet; siquidem actio ministri necessariò exprimenda est, vt docetur *in c. 1. hoc tit.* in dicto Concilio Florent. *vbi suprà*, in illis verbis: *Si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione perficitur sacramentum.* Vnde D. Thomas *3. part. q. 66. art. 5. in corpore*, postquam scribit baptismum euangelicis verbis conferri, subiungit: ideò oportet, quod in eius forma exprimatur causa, quæ duplex est; vna principalis, aquæ virtutem exprimens, nempè SS. Trinitatis expressio; alia instrumentalis, videlicet minister, qui sacramentum confert; ideò inquit Sanctus, in forma baptismi vtriusq; mentionem fieri debere: sed in forma Græcorum non exprimitur actio ipsa ministri: ergo per eam non potest validè baptismus conferri. Cui difficultati vt satisfaciat Sotus *in 4. dist. 3 quæst. vn. art. 5.* quem sequitur Cabrera *de sacram. quæst 66. art. 5 num. 16.* existimat, ad veritatem formæ baptismi non esse necessarium explicare actionem ministri actiuè, aut passiuè, dummodo ea non negetur, ac proinde sufficere, si dicatur: *Baptizet te Deus, vel Christus*; siue *Baptizaris à Christo, vel à Deo.* Et ita accipit formam Græcorum, *Baptizetur seruus Christi*, subaudiendo à Christo, vel à Deo. Sed hæc sententia Soti communiter reijcitur ex eo, quia actio ministri non solùm debet non negari in forma baptismi, verùm & significari in ipsis formæ verbis, vt facilè probatur *ex d. cap. 1. hoc tit. Concilij Florent. suprà relato.* Deinde quia explicatio illa formæ Græcorum, vt subintelligatur à *Deo*, vel à *Christo*, prorsus inepta est; siquidem ad Deum non spectat baptizare in nomine Patris, &c. Quare hac sententia omissa, quam impugnat Vasquez *3. part. in 3. part. disputat. 142. cap. 2. à num. 55* Ochagauia *de sacrament. quæst. 8. de baptism. à num. 4.* Gaspar Hurtado *disputat. 1. de baptismo, difficult. 8.* Granados *tract. 5. de baptism. disputat 5. num. 3 & 4.* dicendum est, in baptismi forma non solùm actum baptizandi explicandum esse per verbum *Baptizo*, vel aliud æquipollens actiuè, vel explicitè, vt declarauit Eugenius IV. exponens formam Græcorum in dicto Concilio Florentin. in decreto de Sacram. *versicul. Primum omnium*, vbi ad probandum, Græcos verum conficere sacramentum Baptismi, eam rationem reddit, quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas; instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius

Sacramentum, si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum Sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur sacramentum. Vnde rectè Vasquez, Hurtado, & Cranados suprà laudati asseruerunt, eum esse seosum formæ Græcorum: Baptizetur N. seruus Christi à me, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et si adhuc instes, ex ratione suprà adducta, ob quam Græci vti cœperunt hac forma, & per eam Græcos intendere excludere omnem actum baptizantis. Respondeo Græcos ob prædictam rationem, & alias, quas refert Petrus Arcudius *in concord. Ecclesf. Occident. & Orient. lib.1. cap.8.* prædicta forma vtentes, noluisse negare instrumentalem virtutem baptizantis, sed solùm principalem, quæ Deo competit: quippe in Græcorum forma explicatur etiam actus baptizantis, prout exercetur à ministro, tanquam instrumento Dei, vt declarauit Eugenius IV. *vbi suprà*, & docuit D. Thomas *d.3. part. quæst.66. art.5.* Vnde audiendus non est Innocentius *in comment. textus in cap.1. hoc tit.* quem sequuntur Felinus *in capite Quæ in Ecclesiarum, de constit.* Marcus Antonius *lib.5. instit.2. de baptism.* Syluester *verba Baptismus 1. num.7.* dum asserit, presbyterum Latinum administrantem baptismum cum forma Græcorum, nullum conferre sacramentum; nam licèt ita baptizans peccaret lethaliter, tamen certum est, illum validum sacramentum conferre, vt de presbytero Latino consecrante in pane fermentato, aut Græco in pane azymo, probaui *in c. fin. de celebr. Missar.*

TITVLVS XLIII.

De Presbytero nondum baptizato.

CAPVT I.

Ex Concilio apud a *Compendium.*

SI quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.

NOTÆ.

1 a COmpendium.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.1.* & apud Burchardum *lib.4. Decreti, cap.74.* Iuonem Carnot. *part.1. Decreti, c.268.* Gratianum *in c. si quis 60. 1. quæst.1.* & meminit Innocent.III. *infrà, in cap. veniens:* idest in Synodo habita in palatio Regis Caroli apud Compendium. Vnde textus hic reperitur inter Capitularia Caroli *lib.6. cap.93.* in hæc verba: *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatam, & ordinetur iterum, & omnes, quos priùs baptizauit.* Illa autem verba: *Et omnes, quos priùs baptizauit*, iustè omittuntur in præsenti à Raymundo, licèt à Decretistis referantur; quia baptizatus non accipit gratiam à ministro, sed ab ipso sacramento: ideò à quocumque, etiam Iudæo, vel Pagano administratus, dum sub edita, & legitima forma, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, iterari non debet: quod & cautum video in ipsis Capitularibus *lib.5. capit.4.* ibi: *Si quis baptizatus est à presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo inuocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit: impositione verò manus indiget, Gregorius Episcopus Roman. & Ioannes Sacellarius sic senserunt.* Vbi pro Gregorio legendum est, *Georgius*, vt in ipso Concilio Compendiensi habetur. Georgius hic, & Ioannes Sacellarius fuerunt Legati Stephani Papæ ad Pipinum, quorum ipse Stephanus meminit *in epist.8.* Codicis Carolini, quem edidit Grethserus. Vnde rectè Raymundus omisit in præsenti ea verba: *Et omnes, quos ipse baptizauit.* Quia illi nullo modo sunt rebaptizandi, ex proximè dictis, immò omnia gesta ab ipso Presbytero non baptizato, ob publicam vtilitatem sustinentur, argumento textus *in l. Barbarius, de offic. Prætor.*

Commentarium huius textus dabimus *infrà, cap.3.*

CAPVT II.

Innocent. III. *Episc.* a *Cremonensi.*

APostolicam Sedem consulere decreuisti. *Et infrà*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus: Presbyterum, quem sine vnda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseuerauit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse *b* adeptum asserimus incunctanter. Lege super octauum August. de *c* ciuit. Dei, vbi inter cætera legitur: Baptismus inuisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam *d* D. Ambrosij de obitu Valentiniani, idem asserentis reuolue. Sopitis igitur quæstionibus Doctorum, Patrum sententias teneas, & in Ecclesia tua iuges preces, *e* hostiasque Deo offerri iubeas pro presbytero memorato.

NOTÆ.

1 a CRemon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.2.* sed vt notauit Ant. August. *in notis ad hunc textum*, legendum est, *Innocent. II.* nam Decretales epistolæ Innocentij III. tantùm reperiuntur in tertia aut quarta collectione, iuxta ea, quæ adduxi in apparatu ad hæc Commentaria. Innocentius II. antea Gregorius dictus, monachus Benedictinus, electus fuit in summum Pontificem die 14. Februarij anno 1130. vt referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludouic. à S. Carolo *in Biblioth. Pontif. litt. I.* Cremona est in plaga occidentali, climate septimo, ac regione salubri gaudet; sed protendens obliquè in longitudinem à Meridie ad Septentrionem, & in latitudine ab ortu ad occasum, spatio passuum circiter bis mille quingentorum: de cuius situ, origine, & amplitudine plura tradit Andreas Scotus *in itenerario Italiæ, lib.1. fol.* 216. Iam olim Ecclesia Cathedrali decorata erat, siquidem Eustachius eius Præsul subscripsit Synodis Romanis 3. & 6. sub Symmacho, vt refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra, fol.62.*

b *Esse adeptum.*] Vnde cognoscitur, falsam esse sententiam existimantium, non dari beatitudinem vllam vsque ad finem mundi, & per consequens nec iudicium particulare cuiuslibet decedentis; quam expressiùs damnarunt Benedictus XI. in extrauaganti relata à Castro *aduersùs hæreses, verbo Beatitudo*, Eugenio Papa in Concilio Florent. *sess. vlt.* Eam refellunt latè Bellarminus *de Beatitudine, lib.1.* Serarius *lib.1. contra Puniun, cap.1. & 2.* Theoph. Raynaud. *tom.2. in tract. Christus Iudex, cap.6.* 2

c *De ciuitate Dei.*] Sententia, quam in præsenti Innocentius Augustino tribuit, non reperitur in vllo ex libris 22. quos S. Doctor scripsit de ciuitate Dei; extat tamen *in lib.4. de baptismo contra Donatistas, cap.22.* 3

& refer-

cùm inter catholicos natus, & educatus est, creditur baptizatus, vt docent vltra congestos à Barbosa hic, Gregorius Lopez *in l.3 tit.3.partit.1.gloss.4.* Alex. Ambrosin. *de immun. Eccl.c.7.de assassinis, n.3.* ideòque in Tribunalibus S. Inquisitionis talis in hæresim lapsus punitur. Cantera *qq.crim.cap 1. num.5.* Carena *de offic. Inquisit. 2. part. tit.1.de hæresi,* Vela *de delictis,c.14.n.4.* Ricciulus *de iure persona.*

COMMENTARIVM.

4 QVomodo cælum baptismo aperiri dicitur *in c 3. §. ficat, §.sed adhuc, cap.penult.de baptism.* sic ad alia sacramenta veluti ianuam baptismum esse, constat *ex c. præter, §.penult.32 dist.c.si quis confugerit 52. c.si quis per ignorantiam 59.1.q.1.* & qui per eam ingressus Ecclesiam non est, ad ordines ascendere non potest, nec etiam alia sacramenta recipere. Concilium Florent. *in decret. vnion.* ibi: *Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis ianua est; per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ.* Facit ratio adducta à D. Thoma *3.part.q.35.art.3. in corpore,* his verbis: *Nihil potest aliquis recipere, cuius receptiuam potentiam non habet: per characterem autem baptismalem efficitur homo receptiuus aliorum sacramentorum; vnde qui characterem non habet, nullum aliud sacramentum recipere potest; & sic character ordinis baptismalem characterem præsupponit: cùm enim baptismus sit generatio spiritualis, qui non est genitus in Ecclesia, quomodo poterit cum alijs fidelibus ad spiritualia concurrere?* Vnde certa, & indubitata est sententia, quæ in præsenti Innocentio III. tantùm probabilis visa est, tum ob auctoritatem Concilij Florentini, tum ob communem consensum Theologorum, qui Innocentium sequuti sunt, asserentes non baptizatum incapacem esse ordinationis, & cæterorum sacramentorum. Probat Hallietius *de sacris electión. cap. 3. fol.522.* Nec obstant fundamenta contrariæ sententiæ ab Innocentio in præsenti expensa. Non primum, pro cuius solutione dicendum est, non baptizatum per fidem Christi membrum fieri, quantum ad adhæsionem interiorem Christo, quæ sufficit ad meritum, & priuatum cuiuslibet Christiani statum; non autem quantùm ad adhæsionem cum Christo exteriorem, & in ordine ad totum corpus Ecclesiæ, cuius omnia membra exteriori facto signo in vnum corpus Ecclesiæ, seu tessera aliqua confœderantur, & spirituali signaculo per illud sensibile signum animæ impressum, ius ad reliqua sacramenta, & communia Ecclesiæ bona sortiuntur. Licèt enim quoad remissionem peccati originalis, & vt homo saluari possit, æquales sint baptismus fluminis, flaminis, & sanguinis; tamen in alijs differunt, veluti quia in baptismis flaminis, & sanguinis non datur essentia sacramenti; nam in eis nulla adest verborum forma, vt in baptismo fluminis: nec in baptismo flaminis adest signum externum sensibile, vt in fluminis baptismo, quod est Sacramentum, *cap.vn. §.vna verò, de sacra vnct.cap ad abolendam, de hæreticis,* Triden. *sess.7. de sacrament.can.1.* Deinde quia baptismus flaminis, seu sanguinis non imprimit characterem, vt facit baptismus aquæ. Triden. *sess.7.can.9.* probat Hurtado *de vero martyrio tract.7.resolut.40.* Deinceps, quòd nec martyrium, nec contritio sunt ianua Sacramentorum, sicut baptismus aquæ. Triden. *sess.14 cap.2.* nec excludunt necessitatem recipiendi baptismum aquæ, si haberi potest, *cap. cathecumenum 37.de consecrat.distinct. 4.* Vnde *cap.10. Actuum Apost* refertur, Cornelium iustificatum postea recepisse baptismum: vnde licèt per baptismum flaminis quis iustificetur, non tamen ideò potest alia sacramenta recipere. Nec etiam Eucharistiæ, aut matrimonij exempla in præsenti adducta quicquam faciunt; nam matrimonium cùm habeat naturam contractus, non vt sacramentum, sed vt contractus iuris gentium, etiam apud Infideles datur. Eucharistia etiam materialiter, & de facto ab eis recipi potest; sed non licitè, & fructuosè, quod probat D. Basilius *homil.13.* seu in exhortatione ad baptismum, illustri exemplo Israelitici populi, qui neque aquam de petra bibere, neque cœlestem panem manducare potuit donec mare rubrum, baptismi figuram, pertransijsset, ibi: *Nec vnquam ille ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset. nec tibi aliquis veram potionem, nisi verè baptizato præbebit: panem Angelorum ille post baptismum manducauit; tu autem quomodo viuentem comedes panem, nisi sumpto priùs hoc Sacramento?* Denique falsum est, Diaconalem, vel Sacerdotalem ordinem priùs institutum fuisse, quàm baptismum; nam licèt aliqui Theologi Scholastici senserint, hoc sacramentum, quatenus & materia, & forma constat, non fuisse ante resurrectionem institutum, quam sententiam probabilem esse sentit D. Thomas *3.part.quæst 73.art 5.ad 4.* Cano *lib.8.de locis, cap 5.* & probat Rupertus *lib.8 in Ioann. c.3.* verior tamen sententia est, sacramentum baptismi ante Christi mortem institutum fuisse, immò & Apostolos eo tempore illum ministrasse, vt docuerunt Theologi cum Magistro, & ibidem D. Thomas *quæst 1. art.5.* alij relati à Vasquez *3.part.in 3.disp.140.cap 3.* & declarat D. Augustinus *tract 5.in Ioannem,* dum docet, homines post baptismum Ioannis susceptum, iterum baptismo Christi baptizatos fuisse, & ita Iudam baptismum Christi suscepisse. Etiam id probatur *ex cap 3. D Lucæ, cap.1. D. Marci,* vbi refertur, D. Ioannem differentiam constituisse inter suum baptismum, & baptismum Christi, dum diceret: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et vt de Christo loquitur, ait: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Quæ verba, *& igne,* adiecit ad denotandam gratiam, & virtutem interiorem baptismi. Illud tamen ex sacra Scriptura, aut aliqua Ecclesiæ definitione non liquet, quo tempore Christus baptismum instituerit. Illa tamen communior sententia est, quæ docet, hoc sacramentum fuisse institutum eo die, quo Christus Dominus baptizatus fuit, vt docent Magister *in 4. dist. 3.* D. Thomas communiter receptus *3 part.quæstion.66. art.2.* & idem colligitur ex D. Ambrosio *lib.2.in Lucam, cap.fin* Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos, num. 12.* Damascenu *lib.4 de fide, cap.10.* & suadetur ex eo, nam statim baptizato Christo, Ioannes etiam ab ipso Domino baptizatus fuit, vt docet D. Hieronymus *super Matth.cap.3.* vbi ait: Christum à Ioanne in aqua solùm baptizatum fuisse; Ioannem verò à Christo in Spiritu: at baptismus in spiritu à Christo institutus est pro sacramento: ergo fatendum videtur, ab eo tempore baptismi sacramentum fuisse institutum, & ita non rectè arguebant, qui asserebant, Sacerdotalem, vel Diaconalem ordinem priùs institutum fuisse à Christo Domino, quàm baptismum: & per consequens manet pro comperto, non baptizatum inualidè sacramentum Ordinis recipere, & ita esse baptizandum, & denuò ordinandum.

Sed in hac parte exponendi sunt duo canones difficiles, nec vulgò noti. Primus est canon 19. Concilij Niceni, in illis verbis: *De Paulianistis; qui deinde ad Ecclesiam confugerunt, statutum est, vt ij omnino rebaptizentur: si qui verò tempore præterito in clericorum numero erant, si quidem à culpa, & reprehensione alieni visi fuerint, rebaptizati ordinentur à catholicæ Ecclesiæ Episcopo: si verò examinatio eos non esse aptos deprehendit, deponi eos oportet.* Ex quibus vltimis verbis deducitur; non baptizatos, & ordinatos esse baptizandos, & si quoad Ordinis exercitium eos non esse aptos Episcopus deprehendat, eos deponendos esse: igitur quia validè fuerant ordinati, aliàs quomodo deponendi erant? Cui difficultati Theodor. Balsamon *in notis ad ipsam canonem duplici modo satisfieri posse existimat.* Primò depositionis nomen ibi accipiendo abusiuè pro expulsione, non quia deponantur ab aliquo gradu, quem non habebant; sed quia repellantur ab eo, ad quem ascenderet iterum volebant. Secundò ait posse ea verba accipi de depositione post baptismum, & iteratam ordinationem ab Episcopo Catholico faciendam: quo casu propriè, & strictè depositio dari potest. Secundus est canon 14. Concilij Matiscon. 1. in illis verbis: *Vt Iudæi à cœna Domini vsque ad primam diem post Pascha, secundùm edictum bonæ recordationis Domini Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causa, deambulandi licentia denegetur, & vt reuerentiam cunctis Sacerdotibus Domini, vel Clericis impendant, nec ante Sacerdotes consessum, nisi ordinati, habere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsumpserit, à iudicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur.* In quibus dum docetur, ne Iudæi ante sacerdotes consessum habere præsumant, nisi ordinati, videtur supponi,

5 Exponitur can. 19. Concilij Niceni & 14. Matiscon. 1.

poni, Iudæos posse ordinari, & per consequens non præcedente baptismo Sacramentum Ordinis recipi posse. Pro cuius canonis expositione existimo, in eo verbum illud, *ordinati*, non accipi pro Initiatis maioribus, aut minoribus ordinibus ecclesiasticis, sed potius pro Iudæis ordinatè confessum habentibus: & si dicamus eos gradu aliquo ordinatos esse, supponendum erat fuisse baptizatos.

TITVLVS XLIV.

De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

CAPVT I.

Innocent. III. *in Concilio a generali.*

STatuimus, vt in cunctis Ecclesijs Chrisma, & Eucharistia sub fideli *b* custodia, clauibus adhibitis conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel *c* nefaria exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur: & si per eius incuriam aliquid nefandum inde contigerit, grauiori subiaceat vltioni.

NOTÆ.

1 a GEnerali.] Lateranensi videlicet, *can* 20. vbi reperitur textus hic, & *in cap. 2. de baptismo, in 4. collect.* de quo Concilio egi *in cap. 1. de summa Trinit.* & huius cannnis meminit Concilium Frising. celebratum anno 1440. *can. 18. Item præcipiendo mandamus, vt secundùm constitutionem Lateranensis Concilij Eucharistia, & oleum sanctum sub fideli custodia, & reuerentia debita, clauibus adhibitis conseruentur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, & nefaria exercenda.*

b *Fideli custodia.*] *Sub sigillo*, dicitur *in cap. sanè, de celebrat. Missar.* Consonat D. Franciscus *epist. 13.* ibi: *Vt corpus Christi in loco pretioso ponatur, & consignetur:* Cuius obsignationis ritum illustrat Cironius *in notis ad textum in d. cap. sanè.*

2 c *Horribilia, vel nefaria.*] Fideles olim Chrismate vtebantur pro medela in suis infirmitatibus: quem morem à Sanctis Patribus didicerunt; nam aliqui sancti viri, qui dono curationum diuina gratia præditi erant, ne sibi sanitatum solatia tribuerentur, sed diuinæ virtuti, ac beneficio, infirmos oleo per sacerdotem benedicto inungebant. Sic fecisse S. Hilarionem meminit in eius vita S. Hieronymus. Idem de Simeone Stylita refert Theodoretus, & de Aphatre Anachoreta. Etiam eiusmodi oleo Proculum Christianum curasse Seuerum Imperatorem, testis est Tertul. *ad Scapulam*, necnon Seuerus Sulpitius *lib. 1. de vita S. Martini*, & *dialog. 3. cap. 2.* insignia miracula refert ab ipso B. Martino facta olei benedicti perfusione super infirmos. Sic sanctam Genouefam ægrotos sanasse, energumenosque liberasse ab infestinatione dæmonum, in eius actis legimus: suaque ætate testatur Palladius fuisse complures Sanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Quare fideles pro medicina cœperunt vti chrismate: quem vsum improbarunt Patres Concilij Arelat. 6. *canone* 18. Ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, vel cuiuslibet rei donare præsumant.* Magunt. *can. 27.* ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma; & nulli sub prætextu medecinæ, aut maleficij donare inde præsumant.* Pontif. Rom. *sub tit. de offic. quintæ feriæ in Cœna Domini*, ibi: *Iubet Episcopus presbyteris attentè, vt iuxta canonum traditionem chrisma, & olea ab ipso Episcopo in eadie consecrata fideliter custodiant, & nulli sub prætextu medicinæ, vel maleficij tradere præsumant, aliàs honore priuentur.* Rationem reddit D. Cyprianus *in serm. de vnctione chrismali*, ibi: *Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta, &c. sed virtus diuina potentiùs operatur.* Oleum verò non ab Episcopo, sed à presbytero benedictum, posse in vsum medicinalem laicis concedi, censuit Ecclesia, iuxta Innocentium I. *epist. 1. decret. cap. 18.* ibi: *Oleo sancto posse vti non solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, vel suorum necessitatibus.* Cui sententiæ subscripserunt PP. Synodi Vuormat. *canone* 72. ibi: *Sanè quoniam de hoc, sicuti de cæteris; consulere voluit dilectio tua, adiecit filius meus Cœlestinus Diaconus in epistola sua, esse sic à tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Iacobi epistola est conscriptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum, non solùm sacerdotibus, sed omnibus, vt Christianis, licet in sua, aut suorum necessitate ad vngendum.* Illustrant Beda *in cap. 6. Marci*, Schaccus fusè *in tract. de re vnguentaria.* Alij etiam ad alios longè deteriores vsus, & maleficia sacro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fugiendum purgationis iudicium. Synodus Magunt. *can. 27.* ibi: *Nam criminosos eodem chrismate vnctos, aut potatos, nequaquam vllo examine deprehendi posse à multis putabatur.* Pœnit. Roman. *tit. 6. cap. 6.* Burchardus *lib. 19. Decreti, cap. 287.* ibi: *Bibisti Chrisma ad subuertendum Dei iudicium.* Concil. Tribur. *can. 4.* apud Carnot. *part. 11. Decreti, capite 51.* Synodus Turon. *canone* 20. & *lib. 3. Capitul. Caroli, cap. 55.* ibi: *Si presbyter chrisma dederit, ab Episcopo degradetur, & postmodùm à iudice manum perdat, si propter iudicium subuertendum hoc fecerit.* Notarunt Nouarinus *libro 5. schediasm. capite* 29. Lindembrog. *in gloss. legum antiq. verbo Chrisma.* Etiam temerario ausu ab impijs hominibus aliquando Eucharistiam subreptam fuisse tradit S. Chrysostomus *epist. ad Innocent. I.* quam allegat Nicephorus Calixtus *lib. 13. histor. cap. 19.* & refertur *in cap. significasti, al 2. de homicid.* & ad maleficia, & amatoria, vt *in cap. 3. de pœnit. & remiss. in 2. collect.* ibi: *De muliere, quæ vt nobis significasti, cupiens viri sui ampliorem amorem sibi acquirere, suscepto corpore Christi, & in ore retento, cùm viro osculum porrexerat, & ipsum traijcere cùm voluit, non potuit; sed postea versum est in carnem, cùm tangeret iuxta dentes molares, & caro succreuit, & adhuc est in ore: Fraternitati tuæ non possumus sanum dare consilium, nisi quod eam inducas, & compellas, vt tanta per condignam pœnitentiam, & bona opera satagat expiare delicta. Nempe credimus quod si verè contrita fuerit, & pœnitentiam egerit condignam, & tu pro ipsa ad eum oraueris, corpus Domini traijcere poterit, diuina gratia suffragante.* Horrenda sunt quæ in hac parte referunt M. Delrius *lib. 3. disquisit. mag. part. 1. quæst. 3. sect. 1.* Bouguetus *lib. de sortiarijs, cap. 60.* Petrus Mamorius *in flagello malefic. cap. 2. in fine*, Barthol. Spina *apolog. 3. de Lamijs, cap. 1.* Theophil. Raynaud. *tom. 6. tract. de Eucharist. cap. 6. num. 23.* Vnde ita diligenter PP. Concilij Lateran. in præsenti cauent, vt fideliter sub claui custodiatur, ne possit temeraria manus extendi ad Eucharistiam, vel Chrisma. Ea autem verba, quæ sequuntur in præsenti rubrica, *& aliorum sacramentorum*, accipienda sunt impropriè, & in lata acceptione pro oleo Extremæ-Vnctionis, & rebus, quæ sacramentorum vsibus deputatæ sunt, de quibus *in cap. 2.* Chrisma enim, oleum, & similia, sacramenta non sunt, cùm non persistant, nec dentur in permanendo; sed tantùm sacramentalia.

b *Tri-*

3 c *Tribus mensibus.*] In Pœnit. Romano, *tit.15. cap. 11.* de illis, qui non benè custodiunt corpus & sanguinem Domini, ita cauetur: *Qui non benè custodierit sacrificium, & mus, vel aliquod aliud immundum animal comederit illud 40. dies pœniteant. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, 30. dies pœniteat. Perfundens aliquid super altare de calice, quando offert, sex dies pœniteat, aut si abundantiùs, septem dies pœniteat.* Refertur *in cap. qui non bene, de consecr. dist.2.* Faciunt textus *in cap. si quis per ebrietatem, cap. si quis per negligentiam, eadem dist. 2.*

COMMENTARIVM.

EX hoc canone Concilij Later. sequens communiter deducitur assertio: *Eucharistia, & chrisma debent pariter sub claui custodiri, & contrà facientes grauiter sunt puniendi.* Probant textus *in c. tribus, de consecr. dist. 2. c. officium, de offic. Archipresb.* Concil. Turon. 2. *can.* 3. ibi: *Corpus Domini in altari, non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* Et *can.4.* ibi: *Vt omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, vbi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à sæculo: quæ sacra oblatio tantùm intincta debet esse in sanguine Christi, vt veraciter presbyter possit dicere infirmo: Corpus, & sanguis Domini proficiat tibi, &c. semperque sit super altare obseruata, propter mures, & nefarios homines: & de septimo in septimum diem semper mutetur, id est illa à presbytero sumatur, & alia, quæ eodem die consecrata est, in locum eius subrogetur, ne fortè diutiùs reseruata, mucida (quod absit) fiat.* Vuormat. *can.5.* ibi: *Vt presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, aut paruulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.* Bituric. *c.2.* ibi: *Quia corpus Domini per Ecclesias parochianas dicebatur nimia vetustate neglectum, statuerunt Episcopi in eodem Concilio, vt corpus Domini non plus seruetur, quàm à Dominica in alteram.* Turon. 1. *can.20. Presbyteris iniungendum est, ne sacrum chrisma foras conclaue dimittant, vt à quolibet attingi possit.* Metense *can. 3. Communi decreto statutum est, & hoc interdictum à sancta Synodo nimium laudatum est, vt cuncti presbyteri libros, & sacerdotales vestimenta suo Episcopo in proxima Synodo ostendant, & vt chrisma suum sub sigillo, & sera semper custodiant.* Oxoniense *can.16. Prouideant Archidiaconi, quod diligenter iuxta formam Concilij generalis, Eucharistia, Chrisma, & Oleum sanctum salua sub clauibus recondantur.* Coloniense 3. *part.7. c.16.* Augustense *can.18.* ibi: *Hostia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo, ac honorato, accenso ad eum perpetuo lumine seruetur.* Trident. *sess.13.* ibi: *Consuetudo asseruandi in sacraria sanctam Eucharistiam adeò antiqua est, vt eam sæculum etiam Nicæni Concilij agnouerit.* Hernidus Episcopus Turon. In suis Capitul. *can.56. Vt presbyteri Chrisma, Oleum, & Eucharistiam semper habeant, vt parati inueniantur.* Concil. Rauennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.7. Statuimus quod Eucharistia, Viaticum, siue Corpus Christi, Chrisma, Oleum sanctum, & Oleum infirmorum sic deuotè, tutè, & secretè custodiantur, & reponantur in locis, aut sacristijs ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non possit manus nefaria accedere, seu sacrilega, & maximè mulierum.* Salseburg. temporibus Martini V. *cap.28. Statuimus, vt in cunctis Ecclesijs Baptismus, Chrisma, Oleum, & Eucharistia sub fideli custodia, clauibus adhibitis, asseruentur, ac possint ad illa manus temerariæ extendi.* Illustrant vltra congestos à Barbosa, & Garafia in præsenti, Crespetius *in summa, verbo Eucharistiæ asseruatio.* Cironius *in parat. ad hunc titulum,* & *in notis ad textum de celebrat. Missar.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat.22.* Baronius *anno 57.* Maiolus *dier. canicul. fol.265.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri mon. cap.75.* Buleng. *aduersùs Casaub. diatrib.3. cap.38.* Henao *de Eucharist. disput.16.* Bellarm. *tom.1. controu. lib.2. de Eccles. cap.3.* Sausay *in Panopl. Sacerd. part.1. lib.9. cap.4.* Fagundez *lib.1. in 3. Decal. præcept. c.1.* Nouarinus *lib.5. de Agno, cap.130.* Anton. August. *in epit. iur. Pontif. lib.23. tit.5.* & *lib.24. tit.6.* Grethserus *lib.2. de cruce, cap.33.* Turrianus *pro epistol. Pontif. lib.4. cap 19.* Rosuueidus *in notis ad epist.12. D. Paulini, pag.147.* Coriolanus *in not. ad can.3. Concilij Turon.2.* Ioan. Duttis *in tract. de Euchar. cap.18. per totum.* Vicecomes *lib.1. de Missæ ritibus, capit.24.* Conradus Kling. *libro 4. disput. cap.20.*

Verùm pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, & intendam probare, ritum seruandi Eucharistiam in præsenti titulo commendarum, alienum esse à facto Domini nostri, & à disciplina Ecclesiastica. 4 Traditur ratio decidendi.

Quoad factum Domini nostri ita profert Origenes, seu Cyrillus *in cap.7. Leuit. homil.5. Dominus panem, quem discipulis dabat, non distulit, nec differri iussit in crastinum.* Ergo si Dominus instituit tantùm Eucharistiam, vt sumeretur statim, non verò asseruaretur, non rectè ab Ecclesiæ Patribus iubetur custodiri. Quoad disciplinam Ecclesiasticam antiquam constat, iam ab Ecclesiæ cunabulis Eucharistiam non asseruari, sed peracto Missæ sacrificio consumi. Vnde D. Clemens *in epist.2.* iubet, vt tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videantur: si quid autem supersit post communionem, non seruetur in crastinum. Immò Esichius *lib.2. in Leuit. cap.8.* refert morem Ecclesiæ fuisse comburendi id quod supersit ex sacramento Eucharistiæ. Circa quem auctorem illud notauit Claudius Espenceus *lib.2. de adorat. Eucharist. cap.10.* quod siue is fuerit Isichius, siue Esytius, Presbyter Hierosolymitanus, & monachus, Gregorij Nazianzeni discipulus; siue Esychius Augustino contemporaneus, & Salonitanus Episcopus; siue Isytius Gregorij Magni synchronos, Episcopus Hierosolymit. & scriptor Latinus, ignorare non potuit vel ille, quid de huiusmodi reliquiarum, tum asseruatione, tum etiam cultu suus Præceptor senserit, neque quid antecessores obseruauerint, etsi postea in Ecclesia Hierosolym. id vsitatum non fuisse referat Hubertus Cardinalis *in lib. contra Græcorum calumnias,* quem refert P. Henao *tom.3. disp. 29. sect.6.* In Ecclesia etiam Constantinop. cùm plusculum de particulis Eucharistiæ reliquum esset, sacerdotes pueros innocentes, ex eis qui ad scholas, & ludum litterarium ibant, accersebant, eisque ieiunis reliquias, quæ superfuissent, dabant absumendas. Quem quidem ritum confirmat vetus miraculum, quod referunt Niceph. Calixtus *lib.4. cap.86.* & Euagrius *lib.4. Eccles. hist. cap.36.* his verbis: *Cùm puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus versari studio haberem, contigit tale quiddam sub Menna quoque Patriarcha. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Iudæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus est. Puer is ibi diutiùs vltra solitam horam moratus, domum venit, & causam tardioris reditus, parentibus diligentiùs eum inquirentibus, quod scilicet cum alijs pueris in æde sacra diuinas partes edisset, renunciauit: pater re noua audita, furore percitus, fornacem vbi vitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum in eam, prætracta flamma suffocata candentem coniecit. Porrò mater vbi puerum diutiùs non comparentem quæsiuisset, & non inuenisset, vrbem omnem circuiuit, perquam acerbè plorans, atque lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusque ingemiscens, filium vocauit, atque ille materna voce agnita, responsum è furno dedit: tunc mater ostio furni fracto, cum miraculo maximo in medijs prunis puerum stantem vidit, ita prorsus incolumem, vt nec capillum quidem flamma læserat: & vbi causam incolumitatis quæsiuit, mulierem quandam illustrem, purpurea amictam stola frequentiùs ad eum venisse, aquam sibi infudisse, & flammam ei appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esuriisset, præbuisse dixit. Hæc postquam Iustinianus cognouit, puerum cum matre diuino regenerationis lauacro adhibuit, Deoque dicauit. Patrem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, veluti parricidam, in furum arborem, proinde atque in crucem egit.* Hoc etiam miraculum referunt Greg. Turon. *de gloria Martyrum lib.1. cap.10.* Sigebertus Gemblacensis *ad annum Domini 552.* Odo Cancel. Parisien. *serm. in Dominic. 25. post Trinit.* nisi referamus eam consumptionem ad reliquias Eucharistiæ iam seruatas, de quibus in Concilio Matiscon. 2. *can.6.* ita cauetur: *Quæcumque reliquiæ sacrificiorum post peractam Missam in sacrario superfederint, quarta, vel sexta feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias conspersas vino suscipiant.* Referunt Espenceus *lib.2. de Eucharist. cap.10.* Raynaud. *de Agno cereo, cap.14. dubit.1.* P. Henao *tom.3. de sacrific. Missæ, disputat 29. sect.26*

sect.26. Tandem angetur hæc dubitandi ratio ex canone 3 Concilij Cæsaraug. ibi: *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Concilium Tolet.1. *can.14.* ibi: *Si quis autem acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* Ergo quia non licet Eucharistiam seruare, sed statim dum consecratur, consumi debet.

5 De vsu antiquo seruandi Eucharistiam.

Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est. Caluinum, Petrum Martyrem, & Illyricum, censuisse tunc solùm panem & vinum esse sacramentum, dum comeditur, & bibitur; sicut aqua baptismi tunc solùm continet sacramentum, dum corpus abluit. Vnde negant, seruandam esse Eucharistiam, quasi hoc sacramentum non sit res permanens: quos doctè refellit Bellarminus *lib.4. de Eucharist. cap.1.* præcipuè ex veteri vsu seruandi Eucharistiam, quem vt probemus, supponimus à primis Ecclesiæ sæculis moris fuisse Eucharistiam in sacrario seruare, vt facilè deducitur ex D. Clemente *lib. 8. constit. cap.13.* in alia editione *cap.20.* vbi iubet, peracta communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, explicat D. Hieronymus *in comment. super Isaiam, cap.22.* vbi ait, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, vbi templi Præpositus habitat: & idem Sanctus *in epist. ad Rusticum*, laudat sanctum Exuperium Tholosæ Episcopum, eo quòd ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro seruare. Et in Concilio Turon.2. celebrato anno Domini 570. vt vult Binius *in eius notis*, seu 567. vt probat Sirmundus *cap.3.* cauetur, vt corpus Domini in altari non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Pro cuius canonis intellectu prænotandum est, Eucharistiam olim plerumque in altari recondi in columbis aureis, vel argenteis super altari appensis: cuius ritus vetustissimum monimentum extat in vita S. Basilij ab Amphilochio Iconi scripta, vbi refertur, Sanctum Missam celebrasse, & panem in ea consecratum in tres partes diuisisse; quarum vnam cum timore communicauit, alteram columbæ aureæ super altare pendenti imposuit. De his columbis, & earum in Ecclesijs vsu extat sequens testimonium in 5. Synodo, *act.1.* Queruntur clerici, & monachi Antiocheni contra Seuerum eius vrbis non iam pastorem, sed lupum: *Nec sanctis ille pepercit altaribus, nec sacris vasis, ea conflans, & suis similibus erogans. Præsumptum est & hoc ab eodem, ò Beatissimi; nam columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus sancti super diuina lauacra, & altaria appensas, vna cum alijs sibi appropriauit.* Relegit hanc querimoniam in 2. Synodo Nicæna, *act.5.* Antonius Monachus, vt refert Claudius Espenceus *lib.2. de ador. Eucharist. cap. 5.* & plura de his columbis adducunt Rosuueidus *in not. ad epist.12. D. Paulini*, Sausay in *Panopl. sacerd. lib.9. cap.4.* Nouarinus *in agno Eucharist. lib.5. cap.55.* Baronius *anno 57. num.152.* Item in turriculis, seu turribus pretiosis Eucharistia reponebatur, de quibus Gregorius Turon. *de gloria Martyrum, cap.86. Tempus ad offerendum sacrificium aduenit, acceptaque turre Diaconus, in qua ministerium Dominici corporis habebatur, &c.* S. Remigius in suo testamento apud Flodoardum *lib.5. hist. Rhem.* ibi: *Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpememoratus Dominus Clodoueus Rex donare dignatus est, tibi hæredi meæ Ecclesiæ suprà memoratæ* (Rhemensi scilicet) *iubeo turriculum & imaginatum calicem fabricari.* Vbi licèt aliqui legant, thuribulum; tamen legendum esse turriculum, post Brissonium probat Sausay *d. capite 4.* Facit idem Flodoardus *lib.2. cap.6.* dum de Laudone Archiep. scribit: *Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Rhemensis Ecclesiæ, & patenas tres.* Postea cœpit seruari corpus Domini in pyxide, vt hodie custoditur, quæ debet esse benedicta, vt latè probat Henao *de Eucharistia d. disput.16.* Patres ergo Concilij Turon. *in d. can.3.* docent, vt sacrosancta Eucharistia non in eodem cum reliquis Imaginibus loco in altari ponatur, sed in peculiari, nempe sub cruce Domini: vt enim ipsa Domini crux in præcipuo altaris loco statuebatur tanquam omnium Imaginum præcipua, ita par erat, vt ipsa etiam sacratissima Eucharistia præcipuum locum obtineret, sub ipsa videlicet cruce: docuerunt Coriolanus *in notis ipsius canonis*, Gretherus *de cruce lib.2. cap.33.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri cleric. cap.75.* Sausay *vbi proximè*, Vinius, & Sirmundus *vbi suprà.* Et non improbabiliter coniectatur Binius in notis ad ipsum canonem 3. Felicem Episcopum Bituric. qui in illo Concilio subscripsit, ad sacratissimam Eucharistiam seruandam curasse fieri instar turris vas aureum. Perelegans illud, quod Venant. Fortunat. celebrauit, & descripsit subsequenti epigrammate ad Felicem Bituricensem in turrim eius:

Quàm benè iuncta decent sacrati vt corporis Agni
Ingeas margaritum ac aurea dona ferant:
Cedant chrisolytis Salomonia vasa metallis,
Ista placere magis ars facit, atque fides.
Quæ data, Christe tibi, Felicis munere, fiessent,
Qualia tunc tribuit de grege Pastor oues.
Et cuius tu corda vides pietate coæquas,
Par vide merito qui dedit æra duo.

Commendatur etiam à Sancto Hieron. *epist.4.* S. Exuper. Tolosan. Archiep. qui tempore exundantium barbarorum, ne istiusmodi vasa sacra illorum rapinæ cederent, ipsa in vsum pauperum conflarat, canistro vimineo, & vitreo calice corpus Domini portans. Etiam non nisi de asseruata in Ecclesia Eucharistia accipi potest illud execrandum scelus Donatistarum, quod ab Optato Mileuit. breuiter describitur his verbis: *Iusserant Eucharistiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij; nam ijdem canes accensi rabie ipsos dominos suos, quasi latrones sancti corporis reos, dente vindice, tanquam ignotos, & inimicos laniauerunt.* Illustrat Nouarinus *in Agno Eucharist. lib.5. cap.55.* Nec solùm sub specie panis, verùm etiam sub speciebus vini aliquando seruatam fuisse in Ecclesia Eucharistiam patet ex epistola D. Chrysostomi ad Innoc. I. Papam, vbi ait, *ingressis militibus in sacrarium, vbi sacra erant reposita, sanctissimum Christi sanguinem in militum vestes effusum fuisse.* Quia tunc forsan adhuc laici communicabant sub vtraque specie: quem morem ita communicandi referunt, atque morem hodiernum defendunt Ioan. Ragusinus in perdocta oratione habita in Concilio Basileensi, Suarez *aduersùs Regem Angliæ, lib.2. cap.5.* Bosquetus *ad Innocent. III. lib.1. epist.149.* Espenceus *de ador. Euchar. lib.2. cap.13.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum epist.63.* Baronius *anno 570.* Massana *ad D. Hieronymum, verbo Eucharistia*, Manrique *tom.1. annal. Cisterc. anno 119. cap.3.* Vuadingus *ad epist.15. D. Franc. an.7.* Sed tum ob periculum effusionis, tum ob facilitatem corruptionis, Eucharistia tantùm sub specie panis seruari cœpit: & ægrotis Eucharistia sub specie tantùm panis ministrabatur, vt constat ex vita S. Ambrosij à Paulino scripta, ex vita S. Basilij scripta ab Amphilochio, ex Dionysio Episcopo Alexand. apud Eusebium *lib.6. hist. cap.36.* Aliqui sacerdotes panem sanguine Domini intinctum custodiebant, iuxta canonem *9.* Conc. Rhemensis, suprà relatum; alij panem intinctum in sanguine Domini seruabant; quam intinctionem, vt abusiuam, & Apostolicis constitutionibus contrariam damnauit Iul. I. *in epist. ad Episcop. per Ægyptum missa*, & Concil. Brachar. *3. can.1.* apud Gratianum *in cap. cùm omne, de consecr. dist.2.* Morem etiam seruandi Eucharistiam in domibus, illustrant Morinus *de sacris ordinat. exercit.12. cap.3.* Leo Allat. *in append. de Templis Græc.* Casal. *de rit. Eccles. cap.13.* & de turriculis vbi seruabatur, agit Coluenerius *ad Flodoard. fol.42.*

Similem etiam abusum improbatum lego *in can.28. Conc. Clarom.* sub Vrbano II. his verbis: *Ne quis de altari communicet, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter non sumat, nisi per necessitatem, & per cautelam.* In cuius notis Binius ex Baronio notat, in eo canone damnari hæresim Berengarianam in eo capite, quo docebat, satis esse per vnam speciem Eucharistiæ impleri figuram. Verùm hæc interpretatio meritò refellitur ab erudito Pet. Marcha *in not. ad d. can.28.* quia inter Berengarij hæreses similis non reperitur: quare vera ipsius canonis explicatio petenda est ex abusu illius sæculi, in quo quidam clerici fidelibus laicis Eucharistiam sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, vt testis est auctor Micrologi, qui ante Gregor. VI. tempora scripsit, *cap.26.* ibi: *Non est authenticum, quod*

qui-

quidam eorpus Domini intingaat, & intinctum pro complemento communionis populo distribuant; nàm Ordo Romanus contradicit. Quæ forma non tantùm contraria erat Ordini Romano, verùm & Christi institutioni, qui corpus seorsim à sanguine commendauerat, vt notatur in Conc. Bracharensi 3. anno 678 quod similem corruptelam damnault *in can. 1.* vnde sumptum est, quod Iulij epistolæ ad Ægyptios in collectione Isidori adscribitur, ibi: *Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradant Eucharistiam populis, nec hoc prolatam ex Euangelio testimonium recipit, vbi Apostolis corpus suum, & sanguinem commendauit; seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem alijs non prebuisse legimus, excepto illo tantùm discipulo, quem intinctà buccella Magistri proditorem ostenderet, non quę sacramenti huius institutionem figuraret.* Gliscebat in Occidente adeò hic abusus, vt Iuo Carnot. *in tract. de diuin. offic.* eum tolerandum putaret in populi communione: *Non autem (inquit) corpore, & seorsum sanguine communices, excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis, permittitur communicare.* Vt similem communicandi formam proscriberent PP Concilij Clarom statuerunt in dicto canone 28. ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter sumat, idest *seorsim*, vt loquitur Brachar. siue *singulatim*, quemadmodum Ordericus sensum illius canonis expressit. Duplex autem casus excipitur in dicto canone; necessitatis videlicet, & cautelæ. Primus contingebat, si communio esset præbenda ægris, aut pueris; tunc enim ad iuuandum esum panis, intinctio permittebatur, vt anno 1118. scripsit Paschalis II. Vrbani II. successor ad Pontium Abbatem, Cluniac. *epist.* 32. ibi: *Nouimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum: quem morem sic semper in sancta Ecclesia conseruandum docemus, atque precipimus, preterquam in paruulis, ac omninò infirmis, qui panem absorbere non possunt.* Secundus casus cautelæ eueniebat, cùm presbyteri, ne illis sanguinis effusio contingeret communicantium cœtu, solo pane intincto populo communicabant, non præbito poculo. Id egregiè docet Rodulphus Abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, his versibus, quos laudat Gropperus *de communione alterius speciei, c.44.*

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi;
Nam fundi posset leuiter simplexque putares,
Quod non sub specie sit totus Iesus vtraque.

7 De causis seruandi Eucharistiam.

Custodiebatur, asseruabaturque Eucharistia in Ecclesia varijs ex causis, & pro diuersis fidelium necessitatibus. Primò pro infirmorum communione, ne sine hoc sacro viatico decederent, *c. presbyter 2. distinct. 93.* Concil. Turon. & Rhem. apud Burchard. *lib. 5 Decreti, c. 9. de decimis*, Ioan Dartis *de Euchar. cap.* 18 Espenceus *de adorat. Euchar. lib. 2. cap. 2.* Nec contrarium deducitur *ex cap. 1. de celebrat. Missar.* vbi iubetur, vt presbyter ieiunus exeat ad opus rurale, vt possit subuenire necessitatibus infirmorum. Quem textum, vt ibi retuli, exponunt Doctores, videlicet vt possit iterum celebrare, & ita Eucharistiam infirmis administret. Ergo, quia non seruabatur olim Eucharistia in Ecclesia infirmorum gratia. Pro cuius textus expositione iam ibi notaui, olim desiderari ieiunium non solùm in celebrante Missæ sacrificium, & recipiente corpus Domini, verum & in administrante: & ideò licet Eucharistia seruaretur pro infirmis administrandis; tamen vt ritè illis administrari posset, iubetur à Patribus Concil. Agath. vt presbyter, idest parochus, ieiunus sit, vt possit necessitatibus infirmorum subuenire. Secundò asseruabatur Eucharistia, vt ad monachos, & moniales deferretur, teste Basilio *in epist. ad Cæsariam Patriciam: Omnes*, ait, *in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi asseruantes, à seipsis communicant.* Et *in nouel. 123. Iustin.* quæ super diuersis Ecclesiæ capitulis inscribitur, inter cætera de monialibus sic habet: *Mulieribus quemcunque elegerint ipsæ, siue Presbyterorum, siue Diaconorum, vt sanctam eis communionem deportet, religiosissimus Episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, quem fidei rectæ, & honestę esse vitæ cognoueris.* Illustrat Espenceus *lib. 1. de adorat. Eucharist. c. 5. per tot.* Fuit etiam olim Eucharistia asseruata non solùm in vsum modò viuentium fidelium, verum & mortuis quoque data, & cum eis consepulta. Amalar Fortunatus *lib. 4. de Eccles. offic. cap. 42.* Amphiloch. *in vita Sanct. Basilij, c. 6.* vbi refert illum iam morti proximum Eucharistiæ consecratæ parte reuerenter sumpta, partem alteram secum sepeliendam reseruasse; etsi de hoc facto dubitet Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. 2. sect. 1. puncto* 10. D. Gregor. *lib. 2. dialog. c. 24.* ibi: *Puer quidam S. Benedicti sine eius benedictione, ad parentum, eorum quàm debebat amantior, habitaculum monasterio relicto perueniens, eadem die defunctus est: bis sepulto, toties foras corpore proiecto, currentibus cum fletu monachis, vir Dei* (scilicet Benedictus) *manu sua communionem corporis Domini dedit, dicens: Ite, & hoc Domini corpus super pectus eius cum magna reuerentia ponite, & sic sepulturę eum tradite. Quo facto susceptum eius corpus terra tenuit, nec vltra proiecit.* Et morem hunc præbendi mortuis Eucharistiam, non fuisse errorem ab hæreticis inductum, sed reuera permissum ab Ecclesia, docuerunt Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. in can* 58 Claudius Espenceus *de adorat Euch. c. 7.* Menardus *in notis ad lib. sacram D. Greg. fol.* 247. Rosuueidus *in vita S. Basilij, fol.* 165. Albaspineus *lib. 1. obseruat. capite* 10 Hæphtenus *in vita Sanct. Benedicti, c. 24 in fin.* Viuar. *de veteri monac to. 2 fol. 96* Henriq. *lib 1. summę, c. 21. lit. D.* Licèt contrarium teneat, immò superstitiosa aliqua obseruatione ritum hunc cępisse, Basil Legion *q. 2. schol c. 4.* qui capite sequenti duas assignat causas ob quas Ecclesia olim sinebat mortuis Eucharistiam tradere. Primam ad extirpandam Gentilium superstitionem, iuxta quam illi credebant, animas defunctorum tranare flumen illud Cocyti apud Tartaream regionem, vehique Acherontis rate, cui vt defunctus portorium solueret, eius ori obolum imponebant. Iuuenal. *satyr. 3.*

—At ille
Iam sedet in ripa, tetrumque nouitius horret
Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis album
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Alex ab Alex. *lib. 3. dier. genial. c* 7. vbi ex Aristophane, Plutarcho, Luciano, Diodoro, & Plauto probat Tiraquellus. Expressius Apul. *lib. 6 Metamorph.* dum viam descendendi ad inferos ostendit, ibi: *Sed non hactenus debebis vacua per illas tenebras incedere, sed offas polenta mulsa concretas ambabus gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes.* Et vt significaretur Eucharistiam, quæ verè est pignus gloriæ, esse Christianis nauem transuectionis in gloriam. Vnde vt hanc Gentilium superstitionem patres Ecclesię extirparent, sinebant in os defuncti Eucharistiam apponere, vt docerent, eo viatico fideles in patriam cœlestem transuehi securiùs, quàm Gentiles. Aliam causam huius perantiqui ritus assignat Basilius, vt ita quieti cadauerum fidelium consuleretur, & dæmones ab ipsis sepulchris fugarentur. Nam cùm primis Ecclesiæ sæculis, dum extra Ecclesiam corpora defunctorum sepeliebantur, facilè à spiritibus immundis vexarentur, in vsu esse cœpit, vt Eucharistia ori defuncti, aut supra pectus apponeretur, vt ita in pace quiesceret, nec à dæmone vexaretur, vt contigit in casu suprà relato ex D. Gregorio, & alijs relatis à Franc. Georgio *lib. 2. problem. sect 2. problem. 79. & 80.* Postea tamen cùm sepultura fidelibus defunctis intra Ecclesiam permitteretur, & ritus superstitiosi Gentilium penitus inoleuissent, prohibuerunt Ecclesiæ PP. amplius Eucharistiam mortuis dare, in Concilio Altissiod. *can. 12.* ibi: *Non liceat mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo, aut pallis corpora eorum obuolui.* Concil. Carthag. 3. *can. 6. Item placuit, vt corporibus defunctorum Eucharistia non detur, dictum est enim à Domino: Accipite, & manducate; mortui autem accipere non possunt, nec manducare.* Sexta Synodus in Trul. *can. 63.* ibi: *Nemo cadaueribus mortuorum Eucharistiam impertiatur.* Concil. Hipponense *canon. 5.* quod refert Crespetius *in summa, verbo Eucharistia non danda mortuis.* Nec audiendus est Albaspineus *lib. 1. obseru. cap 9.* qui causam datæ mortuis Eucharistiæ eam proponit, quia videlicet ipsi cùm fideles essent, excessissent ex hac vita sine communione Ecclesiastica, & ita illis defunctis porrigi Eucharistiam: quem refellit Theophil. *tom. 15. in Heter. 2. part. section. 1. puncto* 16. Deinde asseruabatur Eucharistia, vt daretur peregrè proficiscentibus; & ita Satyrus Ambrosij frater in magnæ

tem-

tempestate Eucharistiam è collo suspendit ipsi datam ab initiatis, qui erant in naui, à quibus eam poposcit, vt patet ex eodem D. Ambrosio *de obitu ipsius Satyri, cap.7.* & Beda *in Martyrol. die 15. Augusti*, refert Tharsicium Martyrem cùm deferret secum Eucharistiam, & incidisset in Gentiles, maluisse sibi vitam eripi, quàm Eucharistiam, quæ è manibus Gentilium euolauit. Illustrat Espenceus *lib.2. de adorat. c.7.* Deinde asseruabatur Eucharistia pro illis diebus, in quibus non sacrificabatur, veluti Quadragesimæ tempore, excepto Sabbatho, & Dominica, & sacro Annunciationis die, in quibus fiebat sacrificium præsanctificatorum, vt patet *ex canon. 52. 6. Synodi*, vbi notauit Balsam. Et de his sacrificijs præsanctificatis agunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.75.* Turrianus *pro canonibus 6. Synodi, fol.69.* Filesac. *de Quadrag. c.13.* Vicecomes *volum.2. de ritibus Missæ, lib.2. cap.9.* Rursus asseruabatur Eucharistia, vt Presbyteri, & Diaconi per 40. dies à die suæ ordinationis ex ea communicarent, ex Fulberto Carnot. *epist. ad Finardum*, ibi: *Hostiam sacerdos recens ab Episcopo promotus de manu ordinatoris susceptam quotidiano vsu ad quadragesimam vsque diem minutatim consumebat.* Albino Flacco *de diuin. offic. tit. qualiter Episcopus ordinetur in Curia*, ibi: *Ad communicandum verè Pontifex porrigit ei formatam, atque sacram oblationem, quam accipient communicat super altare; cætera verò reseruat sibi vsque ad dies quadraginta. Postmodùm ex præcepto Apostoli communicat omnem populum.* Illustrat, & mysticas rationes huius ritus refert Hallier. *de sacris elect. cap.9. artic.2. §.3.* Tandem olim, & hodie asseruatur Eucharistia, vt ostendatur in processione, quæ etiam ante Vrbanum IV. in plerisque Ecclesijs in vsu erat, vt constat ex Concilio Brach.3. *can.5.* & alijs relatis ab Anton. August. *lib.4. epit. tit.6.* Menardo *ad Sacram. D. Gregorij, fol.184.* Espenceo *de adorat. Euchariſt. lib.2. cap.4.* licèt festum peculiarem corporis Christi ipse Vrbanus instituisset prope annum 1261. *in Clem. vnic. de reliquijs, & venerat.* vt referunt plura de ea festiuitate adducentes Sherlogus *tom.3. in Cant. vestig.305. cap.7. sect. vnica, nu.39.* Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1264. & 1311.* Suarez *tom.1. de relig. lib.1. de diebus festiuis* Herrera *de orig. diuin. offic. lib.2 cap.8.*

8 Quibus ita animaduersi ratio præsentis assertionis facilè percipitur, nam cùm constet, tot ob causas olim, & hodie Eucharistiam debere in Ecclesijs parochialibus asseruari, similiterque chrisma esse custodiendum, vt sacramentum Confirmationis ministrari possit, & nonnunquam homines ausu temerario tam Eucharistiam, quàm chrisma surripuerint ad nefaria, & horribilia opera, vt suprà in notis probaui; ideò tam diligenter PP. Concilij Lateran. in præsenti cauent & statuunt, vt sacerdos sub claui, & fideli custodia Chrisma, & Eucharistiam habeat, ne aliquis ad nefaria illis abuti possit; & si negligenter ea custodierit, pro modo culpæ puniatur suspensione, aut depositione. Fuit etiam iniunctum ipsis presbyteris, vt frequenter hoc sacramentum renouare curarent octauo saltem die, *in c. presbyter, de consecr. dist.2.* & ab Odone Cancellario Pariensi *can.21.* vbi rationem reddit, *ne vetustate aliquis ad indeuotionem moueri valeant, aut errorem.* Ab Huberto Cantuar. Archiep. in suis Decretis, apud Rogerium & Houeden. *in Ioanne Rege*, ibi: *Renouetur hostia ipsa singulis diebus Dominicis.* Quare tempore Interdicti, & in Ecclesia specialiter interdicta celebrari potest sacrificium Missæ ex hac causa, vt renouetur Eucharistia, *cap. permittimus, de sent. excom. lib.6.*

Tradiur ratio decidendi.

9 Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex facto Domini relato ab Origene, seu Cyrillo; nam verum est, Dominum nostrum non iussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed non inde rectè infertur, non debuisse postea Eucharistiam asseruari; multa enim Dominus per se non iussit, quæ postea per Apostolos disposuit, etiam circa sacramentum Eucharistiæ, vt sanctus Augustinus testatur *epist.118.* nec Origenes hoc agebat, vt probaret, non posse Eucharistiam conseruari; sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & nouum ac spirituale, non vetus, vsus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam continuò manducari iussit; vt exponit Bellarminus *lib.4. de Euchariſt. cap.5.* Accedit, nam in his homilijs Origenis, & Cyrilli, Rufinus qui eas vertit, plura adiecit, & sustulit, vt ipse testatur, & tradit Espenceus *lib.2. de adorat. Euchariſt. cap.9.* Immò ipse Cyrillus Alexandrinus redarguit hunc primum emergentem errorem illorum, qui putabant Eucharistiam in sequentem diem non esse seruandam; nam ad Colosyrium Episcopum Arsontem scribens, sic ait: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad satisfactionem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliquum in alium diem: insaniunt verò, qui hæc asserunt; nec enim alteratur Christus, nec sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis, & facultas, & viuificans gratia perpetuò in ipso existit. Nec obstat auctoritas D. Clementis; nam verum est, olim nonnunquam Eucharistiæ reliquias seruari, nonnunquam custodiri prohiberi; cùm enim propter sæuas Gentilium persecutiones fideles clam in cœmeterijs, & locis occultis conuenirent ad Missæ sacrificium celebrandum, & in eo communicandum, non poterat publicè exponi, & asseruari sacra Eucharistia, ne Christianæ Religionis inimici etiam eam apprehenderent, & conculcarent: quare illis persecutionum temporibus, pace adhuc Ecclesiæ non data, congruentius PP. existimarunt, vt reliquiæ Eucharistiæ, quæ supererant, potiùs infantibus ieiunis traderentur, aut ignis purissimo elemento absumerentur, ne illis irrisio, aut irreuerentia per Gentiles fieret, præcipuè cùm nulla iniuria sacramento ex simili consumptione irrogaretur, cùm ignis operatio ad specierum modò externarum absumptionem, non verò ad rerum internarum, hoc est corporis, & sanguinis Domini læsionem tenderet: nam & Pius Pontifex relatus *in cap. super negligentiam, de consecr. distinct.2.* ea super quæ aliquid Domini vel de sanguine stillasset, vel de corpore cecidisset, igne iussit exuri, & cineres intus altare recondi; cuius etiam nunc decreto, si quo casu ex sacramento reliquum sit, quod sumi non possit, vtimur. D. Thom. *3. part. quæst.83. art.6. ad 7.* Nec obstat textus *in d. can.3. Concilij Cæsaraug.* pro cuius solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis, quia frequentioribus persequutionibus prohibebantur fideles in Ecclesijs, aut cœmeterijs ad communicandum conuenire, permissum illis fuisse Eucharistiam secum in domum deferre, cum quotidie de vita periclitarentur, vt quotidie sumerent corpus Domini, & vt ait D. Cyprianus *epist.56.* considerantes se quotidie sanguinem Christi sumere, & ipsi pro Christo sanguinem effunderent: & ita concessum fuit, vt cùm in Ecclesia, aut locis abditis sacrificium Missæ offerretur, fideles qui ad eam conueniebant, non tantùm ibi communicarent, verùm & particulas ex Eucharistia consecrata à sacerdote acceptas domum ferendas sumerent; quas reuerenter asseruatas singulis diebus summo mane ieiuni communicarent: quò respexit Tertul. *ad vxorem cap.5.* dum ait: *Non sciet maritus, quid ante omne cibum gustes; & si sciuerit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Cuius moris meminerunt Clemens Alex. *lib.1. strom.* Basilius *in epist. ad Cæsar. Patric.* quæ habetur *tom.6. Biblioth. SS. PP.* ibi: *Alexandriæ autem, & in Ægypto vnusquisque ex laicis, qui illic degunt, maxima ex parte communionem habet domi suæ.* D. Gregorius *lib.3. dialog. c.36.* D. Hieronymus *epist.50.* Iustinianus *nouel.123. §. in omnibus*, & alij congesti ab Espenceo *de adorat. Euchariſt. lib.2. cap.4.* Basilius Legion. *quæst.2. scholast. cap.3.* Lantdmeter. *d. cap. 75.* qui mos euanuit propter fraudes impiorum, & hæreticorum, qui ne detegerentur in Ecclesijs non communicasse, sacrum Domini corpus secum auferentes, polluebant, & prophanabant: contra quos cautum fuit in Concilio Tolet.1. *can.14.* & Cæsaraugust.2. *can.3.* vt qui Eucharistiam acceptam in Ecclesia non consumpsisset, anathema in perpetuum esset: quem doctè exponunt P. Henao *tom.3. de sacrific. Missæ, disput.29. sect. 27.* Cabassutius *in notit. Concilior.* Ibi: & mirus casus hostiæ à quadam muliere in arca inclusæ refertur *in cap. plenè 30. de decimis, in 1. collect.* his verbis: *Plenè nobis innotuit ex tuarum continentia litterarum, quod cùm hostia quædam sacrata in arca cuiusdam mulieris parochianæ tuæ conclusa fuisset, virtute Domini faciente, pars ferè media in corpus Christi manifestè conuersa est, ita vt caro videretur, &c.*

Dissoluitur dubitandi ratio.

Sed antequam manum à tabula suspendamus, exponendus est difficilis textus *in can.9. Concilij Nannet.* 50

in illis

Exponitur Concil. Nannetense can 9.

In illis verbis: *Vt de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationi supersunt, vel de panibus, quos offerunt fideles ad Ecclesiam, vel certè de suis, presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido, & conuenienti, vt post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint rati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant: & illa, vnde eulogias presbyter daturus est, antè in hæc verba benedicat, &c.* Quem canonem citant Burchardus *lib. 5. Decreti, cap. 27.* Iuo Carnot. *part. 2. Decreti, cap. 37.* ex Decretis Pij Pontificis *cap. 4.* In eo illud facilè non est, an agatur de Eucharistia, vel de pane benedicto à presbytero; siquidem si de Eucharistia, ad quid iubetur, vt quod supersit, per parochias diuidatur, & mittatur? siquidem ex suprà traditis seruari potiùs debebat in Ecclesia. Pro cuius canonis expositione sciendum est, apud antiquos genus quoddam fuisse communionis per eulogias, ideò institutum, vt absentibus mitteretur pars aliqua, & societas esset cum Episcopo, & cæteris fidelibus, qui in ciuitate morarentur; nam cùm per vicos & pagos sparsi, & diffusi ex eadem non possent sumere communionem, cuperentque semper vnionis christianæ speciem quam possent maximam, retinere, diebus festiuis ex matrice per parochias benedictus panis mittebatur, ex cuius perceptione communionem adesse inter omnes fideles eiusdem diœcesis intelligeretur: quod introductum fuisse à Melchiade refert Baronius *anno Christi 313. numero 52.* De his eulogijs *in can. 14. Concilij Laodic.* ita cauetur: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festiuitatem paschalem ad alias parochias minimè transmitti oportere.* Quod ideò cautum fuit, quia ea die omnis populus non ex eulogijs, sed Eucharistia communicare debebat. Et *in can. 32.* ita legitur: *Quod non oporteat hæreticorum eulogias accipere*; quia videlicet cum eis non dabatur communio; vnde Episcopus excommunicatus eulogias dare non poterat, vt videre est apud Gregorium Turon. *lib 8. histor cap. 10.* panis hic fermentatus erat, vt probaui *in cap. fin. de celebrat. Missar.* & à presbytero post Missam benedicebatur. Concil. Matiscon. *can. 50.* ibi: *Cautum est, finita Missa à presbytero oblationes accipere*, Gregorius Turon *lib. 5. histor. Franc. cap. 14.* ibi: *Post Missas autem petijt, vt ei eulogias dare deberemus.* Plura de hoc pane benedicto congessit P Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disputat. 28. sect. 54.* De his Eulogijs, non verò de Eucharistia consecrata, accipiendus est dictus canon 9. Concilij Nannet. & de his eulogijs plura addxerunt Albaspineus *lib. 1. obseruat. cap. 8.* Haæphtenus *in vita S. Benedicti, cap. 8. in princip. & tom. 1. disquisit. monast. libro 4. tract. 7. disquisit. 4.* Bignonius *ad Marculfum libro 2. capit. 42.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Eulogiæ*, Buleng. ad Casaub *diatrib. 3. cap. 33. fol. 172.* Filesacus *de orig. parœc. cap. vlt. fol. 644.* Balsamon, & Iustelus *in d. can. 32. Concilij Laodic.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 5.*

C A P V T II.

Idem *in* a *eodem.*

RElinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici Ecclesias sic disponunt supellectilibus proprijs & etiam alienis, vt potiùs domus laicæ, quàm Dei basilicæ videantur, non considerantes quod Dominus non sinebat vt vas transferretur per *b* templum. Sunt & alij, qui non solùm Ecclesias dimittunt incultas, verùm etiam vasa *c* ministerij, & *d* vestimenta ministrorum, ac pallas altaris, necnon ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori. Quia verò zelus nos comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne huiusmodi supellectilia in Ecclesijs admittantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates vrgentes, ad eas oporteat habere refugium: sic tamen, vt necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, vt *e* oratoria, vasa, corporalia, vestimenta prædicta, *f* munda & nitida seruentur; nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quæ decedent in profanis.

N O T Æ.

1 a EOdem.] Concilio videlicet Lateran. *cap. 19.* & reperitur hic textus in quarta collectione, *sub tit. de immunit. Eccles. cap. 1.* nec malè, cùm præsens constitutio spectet ad immunitatem, seu reuerentiam Ecclesijs debitam. Sed quia in secunda parte agitur de custodia vasorum, & vestimentorum Ecclesiæ, ideò à Raymundo compilatus fuit *sub hoc titulo.*

b *Templum.*] *Marci cap. 11.*

c *Vasa ministerij.*] Calicem videlicet, & patenam,
2 de quibus egi *in capit. 1. de pignor. capit. fin. de celebr. Missar.*

d *Vestimenta.*] De quibus egi *in cap. 2. de sacra vnction.*

e *Oraria.*] Ita legitur in ipso Concilio, sed ni fallor, legendum est, oraria; nam si in præsenti agebat Innocentius III. de vestibus sacris, vt nitidæ, & mundæ essent, ad quid simul oratoria cum vestibus referre, & coniungere poterat? Lego ergo *oraria*. Orarium autem licèt aliquando accipiatur pro veste muliebri, seu virili, vt apud D. Paulinum *in vita S. Ambrosij*, ibi: *Iactabant etiam turbæ virorum, ac mulierum oraria, vel semicinctia sua, vt corpus sanctum aliquatenus ab ipsis contingeretur*; Conc. Aurel. 1. *can. 28.* ibi: *Monacho orarium in monasterio, vel zonas habere non licet.* Nonnunquam tamen accipitur pro veste honesta sacerdotali. Synodus Magunt. 1. *can. 21.* ibi: *Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiam sacerdotij dignitatis.* Frequentiùs tamen apud veteres Ecclesiæ scriptores accipitur pro sacro indumento, quod stolam dicimus, vt Synodo, Laodic. *can. 22.* ibi: *Quod non oportet ministrum ferre orarium, nec etiam fores relinquere.* Et *can. 23.* ibi: *Quod non oportet lectores, vel cantores ferre orarium, & sic legere, vel canere.* Concil. Brachar 1. *can. 27.* vbi cùm PP. abusum quendam Diaconorum arguerent, secus quàm oportebat orario vtentium, ita statuunt: *Placuit, quia aliquanti huius Prouinciæ Ecclesiæ Diacones absconsis intra tunicam vtuntur orarijs, ita vt nihil differre à Subdiacono videantur, vt de cætero sicut decet, vtantur orario.* Brachar. 3. *can. 3. Vt omnis sacerdos cùm ordinatur, orario vtroque humero ambiatur.* Toler. 4. *can. 39. Si oraria duo nec Episcopo quidem induere licet, nec presbytero vtiquè, multo minùs diacono, qui minister eorum est. Vnum ergo orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, idest prædicat.* Ita vocem hanc exposuerunt Albinus Flaccus *de diuinis officijs, cap. quid significent vestimenta*, ibi: *Orarium, idest stola, dicitur eo quod Oratoribus, idest Prædicatoribus concedatur.* Rabanus Maurus *de instit. cleric. cap. 19.* ibi: *Orarium dicitur, licèt hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodò eis personis vti est concessum; quibus prædicandi officium est delegatum.* Latiùs prosequitur Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 18. & 19.* & nos *in cap. à multis, de ætate, & qualit.*

f *Munda, & nitida.*] Consonant textus *in cap. vasa 38. cum sequent. de consecr. distinct. 1.* Gregorius VII. in Concil. Romano anni incerti, *c. 27. Vasa altaris, & panni, vel pallia nitida sint, & integra: & si fuerint vetusta, vel aliquo casu corrupta, religiosè, & puro loco abscondantur, vel igne crementur.* Refert A Augustin. *in epit. lib. 7. tit. 2.* Huiusmodi enim vestes in loco sera munito recondi solebant. Concil. Rhemense apud Burchardum *lib. 3. cap. 97.* ibi: *Expleta Missa calix cum patena, & sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub sera recondantur.* Et erant olim in Ecclesia quidam ministri, quibus sacrarum vestium cu- 3

ratindemandata erat. De quibus in Synodo Nicæna s. *can.63.* ibi: *Sit in vnaquaque Ecclesia procurator, & enim vo alij qui curam habeant proueatuum, & redditaum Ecclesiæ; & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri, & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiæ.* De eis egi *in cap.2. de offic. custod.* & plura tradit Vicecomes *volum.4. de ritibus Missæ, libro 1. cap.7.*

COMMENTARIVM.

4 GEntiles res, quas præcipuè ab hominum iniurijs tutas seruari volebant, in templis custodiendas sacerdotum, ædituorumque fidei commendabant: cuius moris exemplum occurrit in mensuris, ac ponderibus; quæ cùm olim in publicis locis asseruari solerent, ne corrumperentur, *l. modios 9. C. de suscept.* veluti in Capitollo; vnde Romanam amphoram Ioui sacratam olim fuisse refert Fanius his versibus:

Amphora sit cubus, quam ne violare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Iustinianus in Ecclesijs seruari præcepit *in nouella 128.* notaui *in cap.2 de empt. & vendit.* Similiter testamenta, vt eorum securitati consuleretur, in templis deponebantur, *l. 4. §. vlt. ff. famil. ercisc. l. 3 §. proinde, ff. de tabul. exhib.* Vnde Augustini testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Suetonius *in Iul. cap.83.* & *in Augusto cap. vlt.* & Tacitus *lib.1. annal.* Idem de testamento Antonij refert Plutarchus *in eius vita:* ob eandemque causam pecunia, sicut in publicis deponebatur locis, *l. fideiussor 64. ff. de fideiuss. l. qui mutuam 56. §. 1. ff. mandati:* ita in æde sacra Saturni, Dianæ, vel Castoris deponebatur, *l. si reut 73. ff. de procurat. l. ait Prætor 7. §. sed etsi, ff. de minor. l. acceptam 19. de vsuris, l. 5. §. sin autem, C. de communi seruo, l. litibus 20. §. 1. Cod. de agricolis.* Vnde Iuuenalis *satyr. 24.* ait:

Ærata nullus in arca nummus,
Ad vigilem ponendi Castora nummi.

Et Herodianus *libro 1.* scribit, Romanos in templo Pacis pecunias suas deponere solitos, quod moris & Hebræis fuisse deducitur *ex libro 1. Machab. capite 3. libro 1 Regum, capite 12. libro 1. Paralip capite 9.* Athenienses in templo Delis solitos deponere publicas pecunias, referunt Thucydides *libro 1.* Æmilius Probus *in Aristide,* & Cicero *libro 2. de legibus* scribit, Alexandrum in Cicilia apud Soiem in delubro deposuisse pecuniam, & Plautus in Bacchide inquit: *Nos apud Thotimum omne aurum deponimus, quia illic sacerdos Dianæ Ephesiæ est, quin ipsa in æde Dianæ conditum est ibi.* Dio *orat. 31. Nostis haud dubiè Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim priuatorum reconditæ in Dianæ templo, non solùm Ephesiorum, sed & hospitum, & omnium vndecumque gentium: partim etiam populorum, Regumque. Deponunt autem omne eò securitatis gratia, nemine vnquam auso locum afficere iniuria, tametsi iam plurima bella gesta sint, ciuitasque sæpiùs fuerit capta.* Macrobrius *libro 1. Saturn. cap. 8.* tradit, pecunias publicas solitas deponi in ærarin, quod Romæ erat. Immò & deponebantur, aut in templo Pacis, iuxta Herodianum *libro 1.* aut in templis Saturni, Fidei, & Iouis Capitulini, vt ex Tullio, Plinio, Liuio, & antiquo Persij interprete, tradunt Dorieans *ad libr. 1. annol. Taciti, pag. 34.* Pitartus *decade 18. histor. polit. cap. 4.* Ferrandus Æduensis *libro 1. explicat. iuris ad leg. 1. Depositi:* latè illustrant Fornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 4.* Demsterus *ad Rosinum libro 7. cap. 31. ad finem,* Serlogus *tom. 3. in Cantic. vestig. 25. sect. 2.* Marcel. Donat. *ad Suetonium in Domitiano, cap. 7. tom. 6. thesauri crit. fol. 784.* D. Nicolaus de Castro *in §. 1. de empt. & vend. numer. 99.* Brodeus *libro 4. miscel cap. 17.* Reuardus *libro 5. variar. capite 24.* D. Laurent. Ramirez *ad Martialem epig. 7.* Sed apud Catholicos ob reuerentiam Ecclesijs debitam, sicut in illis non licet negotiari, seu tabernas ad cibos vendendos apponere, *can. 77. Synodi 6.* aut vllos accubitus, vel lectulos sternere, *cap. nulli, 42. distinct.* plura Barbosa *voto 503.* nisi causa summæ necessitatis, quo casu deficiente diuersorio, etiam iumenta in Ecclesijs introduci posse, docetur *in can. 89. 6. Synodi;* ita etiam nec deponere prophana supellectilia clericorum, vel sæcularium in eis licet, nisi propter hostiles incursus, aut repentinum incendium; aliàs qui admittit huiusmodi res depositas in Ecclesia, peccat lethaliter, vt probat P. Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 6.* Tantùm enim vestimenta, & vasa Ecclesiæ ibi recondi debent, vel res prophanæ ingruentis belli causa, vt supponit Gregor. VII. *in can. 32. Synodi Romanæ,* incerti anni, ibi: *Arcæ ab Ecclesia expellantur, nisi vna ad vestimentum, & libros: sed si fortè difficilis guerra fuerit, illæ quæ in Ecclesia fuerint, nullum laicis debitum reddant, sed Ecclesijs.* Refert Ant. August. *in epit. iur. lib. 13. tit. 12. cap 5.* vt vsitatum narrant Gregorius Turon. *lib. 3. cap. 52.* Anon. Flor. *lib. 4. de mirac. S. Bened. cap. 24.* Iuxta quem casum belli imminentis accipio canonem 60 Concilij Meldensis, ibi: *Vt hi, qui monasteria, atque sacra loca, vel Ecclesias infringunt, & sacerdotes, ac viros ecclesiasticos non solùm dehonorant, verùm & diuerso, atque aduerso modo affligunt, velut sacrilegi canonicæ sententiæ, quæ ex his decreta esse dignoscitur, subigantur.* Et *cap. 1. de deposito.* Innoc III. *lib. 1. epist. in edit. Colon. fol. 194.* ibi: *Verùm dum res sacræ, & aliæ ibidem pro securitate depositæ.* Tunc enim ob securitatem, cùm alibi non ita seruari possint, in templis res prophanæ deponuntor. Quin & apud Gentiles legimus penes Virgilium *libro 1.* in templum Iunonis à Troianis asportata, quæ ab incendio vindicari potuerant, quòd ibi salua futura arbitrarentur, etiam contra hostium quamcunque immanitatem.

Et iam porticibus vacuis, Iunonis asylo
Custodes lecti: Phenix, & dirus Vlysses
Prædam adseruabant, huc vndique Troia gazæ
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum
Crateresque auro solidi, captiuaque vestis
Congeritur.

Deinceps enim non humanum custodem fragilis potentiæ habituræ sunt res in Ecclesia depositæ, sed Deum ipsum vigilem, excubatoremque, qui sæuissimis vlcisci modis nosset talium rapinam bonorum; fecitque multoties, nempe Iuliano, & Felice Præfectis Antiochenam Ecclesiam, Aureum Dominicum nuncupatam, expilari non vereotibus, Sozomeno referente *libro 5. capite 7.* Theodoreto *libro 2. capite 11. & 12.* Nicephoro *libro 10. capite 29.* cùm Guntario Genserici fratre, vt scribunt Procopius *libro 1.* Isidorus *de bello Vuandalico:* & cùm superbissimus Tyrannus, notæque crudelitatis Alaricus esset vrbe potitus, nihil antiquius habuit, vt refert Paulus Orosius *libro 7. capite 39.* quàm vt dato præcepto mandaret, si qui in sancta loca, præcipueque ad Apostolorum Petri, & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securosque esse sinerent. Facit Anonymus Floriac. *lib. 4. de miraculis S. Benedicti, cap. 24.* ibi: *Vt verò moris agrestium est in aduentu militum formidare, rustici omnia sua ad Ecclesiam conuehunt, tam annonam, quàm supellectilem variam.*

Sed suprà traditis obstat textus *in c. quisquis 17. quæst. 4* in illis verbis: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro.* 5 *Exponitur cap. quisquis 17. q. 4.*
In quibus Ioannes Pontifex supponit, res profanas in templis deponi posse; siquidem ait, eas auferentes sacrilegium committere. Difficilis est etiam textus ille, dum in eo docetur, committi sacrilegium auferendo non sacrum de sacro; nam tunc cùm auferatur res priuata, tantùm furtum, non sacrilegium perpetratur, *l. 4. in princip. l. 9. in princip. l. 11. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul.* Igitur non rectè Ioannes in eo textu docet, sacrilegium committi. Pro cuius textus expositione dicendum est, Ioannem Pontificem in eo textu referendum esse ad casum, in quo belli imminentis periculum, vel ob incendium, res priuatæ depositæ essent in loco sacro, vt in præsenti permittitur; tunc enim si aliqua ex eis auferatur, sacrilegium committitur, vt docent Suarez *de relig. tom. 1. tract. 2. libro 3. cap. 3. p. 5.* Azor *lib. 9. cap. 23.* Secundæ difficultati vt satisfaciamus sciendum est, tam inter Rhetores, quàm Iureconsultos controuersum esse, vtrum qui priuatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit, fur, an sacrilegus sit? In qua quæstione Seuerus, & Antoninus rescripserunt *in l. 5. ff. ad leg. Iul. pecul.* eum furti actione, non sacrilegij teneri; opus tamen fuit hac con-

ſtitutione, nam vt Saturninus docuit *in l aut facta 16. §. locus, ff. de pœnit*, locus facit, vt idem vel furtum, vel ſacrilegium ſit, & capite luendum, vel minori ſupplicio. Et Cicero *lib. 2. de legibus*, ait: *Sacrum, ſacroue commendatum, qui clepſerit, rapſeritue, parricida eſto*. Et ſanè quis poteſt id facere, vt ſacrilegium non faciat, qui rem depoſitam in æde ſacra auſert, cùm ſit in fide, & tutela nominis, cui ædes eſt conſecrata. Plautus *in Aulul. act. 3. ſcen. 5.*

Nunc hoc mihi factu eſt optimum, vt te auferam
Aula in Fidei fanum: ibi abſtruſam probè.
Fides nouiſti me, & ego te: caueſis tibi,
Ne in me mutaſſis nomen, ſi hoc concredidero.
Ibo ad te fretus tua, Fides, fiducia.

Et mox:

Vide, Fides, etiam, atque etiam nunc ſaluam vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei credidi: aurum in tuo luco, & fano eſt ſitum.

Iam ſi animum delinquentis ſpectemus, non poteſt aliter iudicari, niſi ſacrilegium hoc eſſe, cùm hac mente templum ingrediatur, vt ſeu ſacræ, ſeu profanæ fuerint res, eas harpaget. Æſtimantur delicta animo, & cauſa delinquendi, *d. l. 16. § cauſa, ff. de pœnis, l. verum 39. ff. de furtis*. Poſtremò ſi Sopatro *in declam.* auſcultamus, grauius eſt auferre res priuatorum è loco ſacro, quàm res ſacras. Etenim qui rem ſacram è loco ſacro aufert, erga Deum iniuria eſt: qui verò res priuatorum è loco ſacro aufert, & Deum violat, & homines: hos, quia res eorum aufert: illum quia fidem eius apud deponentes ſuſpectam reddit. His tamen argumentis non obſtantibus, ſequimur conſtitutionem Seueri, & Antonini, qua Caſſio Feſtu reſcripſerunt furti actionem, non ſacrilegij eſſe, ſi res priuatorum ex æde ſacra ſurreptæ ſint, *d. l. 5.* Sequimur autem non idcircò, quod argumenta ſuperiora inepta, aut infirma ſint, ſed quòd diſputandi ratione potentius reſcriptum ſit. Diſputando enim Saturnini ſententia obtineri facilè poſſet: ſed fruſtra diſputes reclamantibus Cæſaribus, qui furti dumtaxat actionem dederunt, non accuſationem ſacrilegij. Sunt quibus hæc reſponſio diſpliceat, exiſtimantes etiam diſputandi ratione, atque argumentorum pondere Saturnino ſuperiores Cæſares eſſe, aut certè Saturnini reſponſum reſtringendum ad eum, qui vi effracto fano res priuatorum abſtulit. Nam, inquiunt, ſi locus faceret ſacrilegium, faceret etiam blaſphemiam, ſi cui in loco ſacro conuitium dictum fuerit: at hoc nemo dixerit: quare nec illud aſſerendum eſt. Præterea aiunt, quod ſi locus faceret ſacrilegium, ſequeretur eum, qui theſaurum tollit de loco religioſo ſacrilegium facere, contra textum *in l. 4. §. non fit, ff. ad leg. Iul. pecul.* igitur nec ille, qui è loco ſacro rem priuatam aufert. Sed horum ſententia audienda non eſt, nec rectè illi arguunt: Locus facit ſacrilegium: ergo etiam blaſphemiam, non enim quemadmodum res commendantur fidei Numinis, ita homines in templo reperti, tanquam depoſiti, ſacri habentur. Nec etiam rectè inferunt: Qui theſaurum de loco religioſo tollit, non facit ſacrilegium: ergo etſi auferat rem priuatam, ſacrilegium non committit; nam theſaurus nullius eſt, & iure naturali occupanti conceditur: res autem aliena non poteſt ſine crimine de loco ſacro auferri. Docuerunt Anton. Matthæus *de criminibus ad leg. Iul. pecul. cap. 3.* Cuiac. *lib 3. obſ. cap. 19.*

Opponi etiam poteſt præſenti canoni textus *in c per veſtras, de donat. inter*, iunctis per me adductis in eius notis.

TITVLVS XLV.

De reliquijs, & veneratione Sanctorum.

CAPVT I.

a Alexand. III.

AVdiuimus, quod quidam inter vos, diabolica fraude decepti, hominem quendam in potatione & ebrietate occiſum, quaſi ſanctum more infidelium venerantur, cùm vix pro talibus ebrietatibus peremptis orare b permittat Eccleſia. Dicit enim Apoſtolus, quod ebrioſi homines regnum Dei non poſſidebunt. Hominem ergo illum de cætero colere non præſumatis, cum etiamſi per eum miracula plurima fierent, non liceret vobis pro c Sancto abſque auctoritate Rom. Eccl. eum publicè venerari.

NOTÆ.

1 a *Alexander III.*] Ità etiam legitur *in capite vnic. ſub tit. de venerat. Sanct. in 2. collect.* nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex facilè tamen id colligitur ex hiſtoria huius textus relata à Baronio *anno* 1181. vbi refert, Arnulphum Lexouienſem Epiſcopum Alexandro III. retuliſſe ingentem diſſolutionem monachorum cœnobij Griſtani, qui inter alia impia ſcelera ſe mutuis vulneribus ſæpè confligebant; ac nihilominus, vt miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis ſæcularium perſonarum frequentes inuitarent acceſſus, ſanitatis remedia per aquam certis carminibus incantatam promittebant. Tandem retulit Lexouienſis Præſul, procuratorem ipſius monaſterij ebrium in refectorio ſuper cœnam duos fratribus cultello percuſſiſſe, eundemque ab eis continenti pertica; quam caſus obtulit, occiſum fuiſſe. Quidnam tamen ad hæc reſcripſiſſet Alexander, non conſtat, licèt extet prædicta epiſtola Epiſcopi Arnulfi. Vnde coniectatur Baronius, quod cùm prædictus procurator in ebrietate occiſus, martyris titulo impudenter ab illis monachis miracula affectantibus coleretur, Alex. III. ne id fieret reſcripſiſſe in præſenti textu, & ſic iuxta hanc Baronij ſententiam ita reſtituenda eſt præſens inſcriptio: *Alexander III. monachis Griſtanis*; quo monaſterium S. Mariæ de Griſtan dictum, eſt in diœceſi Lexouienſi, vt refert Tambur. *in ſeric Abbat. verbo Lexouien.*

b *Permittat orare.*] Siquidem illi excommunicati ſunt, donec emendentur. Concil. Magunt. ſub Carolo, 2
can 46. ibi: *Malum magnum ebrietatis, vnde omnia vitia pullulant, modis omnibus cauere præcipimus, & qui hoc cauere noluerit, excommunicandum eum eſſe decreuimus vſque ad emendationem congruam.* Plura de ebrietate congeſſi *in cap. à crapula, de vita & honeſt. clericor.*

c *Sanctum.*] Sanctus quis, & quatenus dicatur, etiam apud Gentiles, exponit Fileſacus *lib. 1. ſelect. cap. 4.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ſequens vulgò deducitur aſſertio: *Nemo poteſt pro Sancto venerari, niſi ab Apoſtolica Sede fuerit beatus declaratus, quamuis miracula faciat.* Probant eam textus *in cap. 2. hoc tit. cap. vnic. hoc tit. in 6.* Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 2.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa, & Garaña *hîc*, P. Gregorius *lib. 13. de repub. capite 24. & lib. 2. ſyntag. cap. 11. & libro 1. partit. tit. 14. cap. 3* Sanchez *lib. 2. ſummæ, cap. 43.* Mendoza *lib. 3 Concil. Illib. cap. 48.* Volduc. *de Eccleſia poſt legem, cap. 13.* Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput. 1. §. 4. numer. 5.* Coriolanus *in breuiar. chronol. anno 1489.* Carrier. *tom 2. Digeſti fidei, fol. 1103.* Albaſpineus *in notis ad Optatum, fol. 122.* Sauſay *in apparatu ad Martyrol. Gall. cap. 22. & tom. 2. in Apolog. §. 3. 4. & 9. ad finem*, Viuar. *ad Marcum Maximum, in S. Ioanno*

3 Concluſio traditur, & probatur.

Eremita vindicato, *§. 3 6. & 8.* Hurtado *de vero martyrio per teſtem*, *reſol.43. §. 8.* Durantius *de rit Eccleſ. lib. 1. cap. 5.* Torteblanca *de iure ſpirit. l. 1. c. 11.* P. Quintanadueñas *in ſanctis Tolet. aduert. 14* Fortunatus Schaccus *de venerat. Sanctor. ſect. 1. cap. fin. in fine*, Marinis *alleg. 150.* Thom. Delbene *de offic. Inquiſit. 2. p. dub. 134. ſect. 1.* Videndi ſunt Caſal. *de rit. Eccleſ. cap. 67. & 68.* Maueier. *2. p. Monarch. lib. 3 cap. 7.*

4 *Traditur ratio dubitandi.* Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgi poteſt: Vt defunctus pro ſancto veneretur, ſufficit vt publicè ad cultum, & venerationem exponatur. Synodus Francoſ. celebrata temporibus Caroli Magni, *can. 42.* ibi: *Vt nulli noui ſancti colantur, aut inuocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; ſed hi ſoli in Eccleſia venerandi ſunt, qui ex auctoritate paſſionum, & vitæ merito electi ſunt.* Synodus Maguot. *canon. 51.* Et Epiſcopi auctoritas ſufficit, vt publicè venerandus proponatur. Conſtat ex Capitul. Caroli, inter excerpta, cuius verba ſunt: *De Eccleſijs, ſeu ſanctis nouiter, & ſine auctoritate inuentis, niſi Epiſcopo probante, minimè venerentur.* D. Cyprian. *epiſt. 37.* ibi: *Denique & dies ſanctorum, quibus excedunt, annotate, vt commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poſſimus.* Et de examine ſuper Sanctorum vita habito ab Epiſcopo, ſeu Metropolitano, plura D. Auguſtin. *in breuiculo collationis, die 3. cap. 13.* Euſebius *lib. 3. hiſt. Eccleſ. cap. 14.* & *lib. 5. cap 15.* & *lib. 8. cap. 20.* & *in cap. venerabili. de teſt.* Epiſcopi recipiunt teſtes de vita, & miraculis B. Mauricij: *in cap. 2. de conſecr. diſt 3. cap. fin. de ferijs* docetur ſeruandas eſſe eas feſtiuitates, quas ſinguli Epiſcopi in ſuis diœceſibus cum Clero, & populo duxerint venerandas. Igitur non deſideratur Pontificis auctoritas, ſed ſufficit Epiſcopi licentia, vt Sanctus publicè venerari poſſit. Accedit, nam Epiſcopus in propria diœceſi rectiùs agnoſcere poteſt vitam, & miracula illius, qui in eius diœceſi degit, quàm Pontifex, qui procul remotus per relationem tantùm merita, & mores defuncti agnoſcere valet. Ergo potiùs ad Epiſcopum diœceſanum, quàm ad Pontificem Sanctorum canonizatio ſpectare debet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam miracula facere præbet Sanctitatis argumentum, vt probatur ex litteris Alexandri III. datis Signiæ 4. Idus Martij, anno Domini 1173. pro canonizatione S. Thomæ Cantuar. Epiſcopi: *Redolet Anglia fragrantia, & virtute ſignorum, quæ per merita illius Sancti Cantuarienſis Archiepiſcopi, omnipotens Dominus operatur.* Et infrà: *His ergo auditis monimentis, & magnis miraculis, quæ iugiter per illius ſancti viri merita fieri vniuerſitas narrat fidelium.* Et ex litteris Gregorij IX datis Peruſij anno 1228. pro canonizatione S. Franciſci, ibi: *Vitam eius ſibi fuiſſe acceptam, & ipſius memoriam eſſe à Militanti Eccleſia venerandam, multis, & præclaris miraculis declarauit.* Probant latè Fortun. Schaccus *de venerat. Sanctor. ſect. 6. cap. 7.* Smitheus *in floribus Angliæ, in vita S. Auguſt. fol. 71. cum ſequent.* Igitur ſi in præſenti ſpecie vltra publicam expoſitionem accedebant miracula, rectè poterat ille vt Sanctus venerari, etſi Apoſtolica auctoritas non adeiſet.

5 *De publica approbatione defuncti venerandi.* Qua difficultate ita fulcita non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, in nulla ex religionibus, Hebraica, Gentilica, & Catholica, abſque præuia diſcuſſione, & ſolemni approbatione aliquem publicè venerari potuiſſe. In lege veteri hanc approbationem, & canonizationem ad effectum publicæ venerationis vſitatam fuiſſe, probant Bellarminus *de cultu Sanctorum cap. 7.* Contelorius *de canoniz. Sanctor. cap. 6* & probatur *ex cap. 44. Eccleſ.* ibi: *Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua, &c.* & ibi: *Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus.* Apud Romanos peculiari lege cautum fuit, ne quis vt Deus veneraretur, niſi à Senatu publicè approbatus. Tertul. *in Apolog. cap. 5.* ibi: *Vt de origine aliquid retractemus, eiuſmodi legum vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore conſecraretur, niſi à Senatu approbatus.* Euſebius *lib. 2. cap. 2.* ibi: *Lex etenim erat antiquitus deſignata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, niſi Senatus decreto & ſententia confirmatus.* Probant Ambianas *ad Tertul. vbi ſuprà*, Textorius *lib. 1. officinæ, c. 12* De Athenienſibus idem probat Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 1. tit. 1. in princip.* In Eccleſia Catholica conſtat peruetuſtum morem eſſe, vt nullus, nec martyr quidem, abſque alia præuia diſcuſſione, & approbatione inter Sanctos recenſeretur, quos pietas chriſtiana more maiorum colere conſueuit. De ea enim re extat egregius locus Optati Mileuit. *lib. 1. aduerſ. Parmen.* dum ait: *Cùm correctionem Archidiaconi Cæciliani ferre non poſſet, quæ ante ſpiritualem cibum, & potum os neſcio cuius Martyris, ſi tamen Martyris, libare dicebatur; & cùm proponeret calici ſalutari os neſcio cuius hominis mortui, etſi Martyris, ſed nondum vindicati, correpta cum confuſione irata diſceſſit.* Quibus verbis planè Optatus ſignificat, nefas fuiſſe Lucillæ potenti, ac factioſæ fœminæ Donatiſtarum venerari reliquias Martyris alicuius non vindicati, hoc eſt nondum probati, & recepti. Moris enim erat, vt cùm aliquis martyrio occubuiſſet, Epiſcopus, ſub cuius ditione id accidiſſet; rem geſtam ſcriberet ad Primatem Epiſcopum, à quo maturè adhibitis in conſilium collegis Epiſcopis, an inter Martyres eſſet recipiendus, decernebatur: cuius rei ritum, & ordinem refert D. Auguſtinus *in breuiculo collat. die 3. cap. 13.* & ex eo Baronius *in martyrol. die 2. Aprilis.* Hæc autem diſcuſſio, & approbatio verſatur circa duo defunctorum genera; quia, aut defunctus ob fidem Chriſti occiſus, aut eſt mortuus confeſſor: & ad vtrumque genus perſonarum beatificandum deſiderantur exactæ diſcuſſiones de vita, & moribus, & fama publica ſanctitatis, exercitio virtutum, maximè theologalium, ſi fuerit Confeſſor, de quo etiam examinantur miracula. In Martyribus autem non fit miraculorum inquiſitio, & multò minor diligentia adhibetur: tantùm inquiritur fortitudo, & charitas, qua mortem ſubiere, quam intulit tyrannus in odium fidei. Cauſa etiam, quæ martyrem facit, diligentiſſimè eſt inquirenda, ne iſta negotiationibus implicita deturpetur; ſed quod ſolùm fuerit Euangelij propagatio, fideique confeſſio, & mortis ex charitate Dei, iuxta ſententiam D. Hieronymi in pſalmum 115. Erat autem pernéceſſaria huiuſmodi de martyribus inquiſitio, non tantùm ob prædictas cauſas, ſed quoniam hæretici, atque ſchiſmatici aliquando pro Chriſti nomine à perſecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipſi in ferè naſcentis fidei exordijs, cùm omnia Martyrum ſanguine redundarent, vt ſcribit Euſebius *lib. 4. hiſt. cap. 14. prope finem*, & *lib. 5. cap. 15.* & *lib. 8. cap. 20.* & S. Auguſt. *de Donatiſt.* ſæpè teſtatur: quos omnes, vt alienos à fide, & communione catholica Dei Eccleſia reſpuere conſueuit. Cùm ex ſententia Cypriani, & Auguſtini, omniumque orthodoxorum, quicquid aliquis extra Eccleſiam patitur, non Martyrium cenſendum, ſed dicenda ſit pœna perfidiæ, An verò incorruptio cadaueris argumentum præbeat ſanctitatis, fusè examinat Theoph. *tom. 13. tract. de incorrupt. cadau.*

Deinde ſciendum eſt, Sanctos præcedente hac vitæ, & miraculorum diſcuſſione, beatificari, & poſtea canonizari: nec eſt confundenda beatificatio cum canonizatione; ſiquidem magnum diſcrimen verſatur inter vnam, & aliam. Beatorum enim cultus fidelibus permittitur, canonizatorum autem præcipitur; & propoſitio iſtorum ad fidei certitudinem ſpectat, non verò illorum; licèt enim canonizationem Sanctorum non omninò ad fidem pertinere, & ideò errori ſubiectam eſſe cenſuerit Gloſſa *verbo Sedi Apoſtolicæ, hoc tit. lib. 6.* Cano *lib. 5. de locis Theolog. cap. 5. verſ. Præterea in canoniz.* contrarium tamen verius eſt, videlicet in canonizatione Sanctorum Pontificem errare non poſſe, vt defendunt Viuar. *vbi ſuprà, §. 2.* Diana *p. 11. tract. 2. reſol. 15.* nam Pontifex in canonizatione alicuius Sancti ita loquitur: *Auctoritate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & BB. Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ac noſtra, N. in cœleſtem Hieruſalem fuiſſe receptum, & æternæ gloriæ corona donatum, de fratrum noſtrorum conſilio declaramus, eumque tanquam Sanctum publicè, priuatimque colendum eſſe decernimus, & definimus.* Vt ex Bullis variorum Sanctorum referunt Diana, & Viuar. *vbi ſuprà*, Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput. 1. §. 4. num. 8.* Carrier. *tom. 2. Digeſt. fid. tit. de Pontif. Rom. fol. 1104.* Igitur cùm talis definitio fiat pro tota Eccleſia, quæ tenetur Pontifici obedire, errori non eſt ſubiecta. Non me latet, quoſdam olim Romanos Pontifices, priùs quàm definitionem canonizationis alicuius Sancti pronunciaſſent, publicè proteſtari conſueuiſſe, ſuæ 6 *Beatificatio quantum à canonizatione differat.*

inten-

intentionis non esse aliquem exinde in Ecclesiam errorem inducere, vt refert Christoph. March. Arch. Corcyr. *lib. 1. sacrar. cæremon. ad Leonem X. sect. 6. cap. 2.* vbi sub titulo, *De his quæ fiant in die canoniz.* ita habetur: *Pontifex antequam pronunciet; consueuit protestari in hanc formam, quam inuenimus seruatam à multis Pontificibus: Antequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos omnes hic præsentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra Fidem, aut Ecclesiam catholicam, seu honorem Dei. Deinde alta voce sedens cum mitra pronunciat in hunc modum: Ad honorem sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis decernimus, & definimus beatæ memoriæ N. in cælesti Hierusalem inter Beatorum choros iam receptum.* Nam non inde rectè deducas pronunciationem ipsam errori subiectam esse; nam simili protestatione vsi fuerunt quidam timorati Pontifices vsquequaque suammet potestatem non percallentes. Vnde tale factum arguit tantùm timoratam eorum conscientiam, & exiguam suæ potestatis peritiam: vnde sequioris æui Pontifices ab ea protestatione deinceps abstinuerunt. Nec obstat sententia, quæ D. Augustino vulgò tribuitur, in illis verbis: *Multi in terris venerantur, qui in infernis cruciantur.* Nam præterquam quod locus ille non reperitur inter opera D. Augustini, exaudiri debet de hominibus impijs, qui honorantur in terris magnis sepulchris, cùm tamen animæ eorum crucientur in inferno; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel tandem de Martyribus Donatistarum, qui ab ipsis hæreticis pro Sanctis colebantur, vt docuerunt Cano *d. lib. 5. de locis, cap. penult.* Syluester *in summa, verbo Canonizatio*, Bellarminus *tom. 1. controu. de Sanctor. Beatific. lib. 1. cap. 9.* Manet ergo, Ecclesiam non posse errare in canonizatione Sanctorum. Sed hoc Ecclesiæ iudicium certum non est ea certitudine, quæ sit infra certitudinem fidei diuinæ; homini tamen cordato est tanta, vt non sinat eum nutare circa eiusmodi veritatem, vt post D. Thom. *quodlibet. 9. artic. 16.* docent August. Triumphus *in summa de potest. Eccles. quæst. 14. numer. 17.* Ioan. de Neapoli *quodlibet. 2* Corduba *lib. 4. quæst. 12.* Bañes *2. 2. quæstion. 1. dub. 7.* Bellarm. *de Sanctor. beatitud. cap. 9.* Serarius *lib. 2. Litan. quæst. 11.* Suarez *de fide, disput. 5. sect. 4.* Vasquez *in 3. 2. disputat. 165. num. 94.* Theoph. *de corona aurea, subnot. 2. verit. 8.* & *tom. 15. in Heter. p. 2. punct. 1.*

7 Qui beatificare possint.

Inde prouenit alia, & grauis differentia inter beatificationem, & canonizationem; nam canonizatio nunquam licuit Episcopis, beatificatio verò primis Ecclesiæ sæculis ab illis fiebat. Cùm enim canonizatio opus clauis scientiæ sit, & vsus eius supremus, vtpotè quo noua propositio sub fidei violatæ periculo ab vniuersis fidelibus asserenda proponatur; decernere autem quæ ad fidem orthodoxam spectant, solis D. Petri successoribus reseruatum sit, tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Episcopi autem olim dum Martyres populo proponebant venerandos, inter Beatos recensebant eos, quandoquidem ouibus suis publicè colendos edebant, quos satis nouerant, aut euidentia facti, aut constanti probatione, verè pro Domino, & eius fide occubuisse. Concil. Francoford. *can. 42.* ibi: *Vt nulli noui Sancti colantur, aut inuocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt.* Carolus Magnus *in append. 1. cap. 19. De Ecclesijs, seu Sanctis nouiter sine auctoritate inuentis, nisi Episcopo probante, minimè venerentur.* Illos etiam ita semel in Beatorum numerum relatos Romani Pontifices cùm vniuersam Dei Ecclesiam in id conspirare cernerent, colendos publicè decernebant. Probat Dartis *de benefic. sect. 1. cap. 2.* Quo pacto multi illorum à peculiari cultu beatorum ad vniuersalem Sanctorum transibant absque eo, quod probationes denuò conficerentur. Viuar. *suprà*, §. 5. Vnde cognoscitur, malè repetentes in præsenti, & ferè omnes Doctores suprà laudatos, existimasse Alexandrum III. in præsenti textu Sanctorum canonizationem sibi reseruasse, denegata vlteriùs ea potestate inferioribus Prælatis, cùm vt probatum manet, ex sua natura canonizatio ad Sedem Romanam spectet, nec fieri vllo modo potest ab inferiori Prælato, vt infrà in ratione decidendi latiùs probabimus. Nec in præsenti textu est aliqua clausula, quæ ius nouum redoleat, aut vsitatum improbet; nec de canonizatione Pontifex agit, sed tantùm prohibet, monachum illum in ebrietate occisum, quem alij monachi Martyrem prædicabant, pro Sancto venerari, etiamsi per eum miracula fierent. Ex qua prohibitione non rectè communiter deducitur, Alexandrum III. sibi reseruasse canonizationem Sanctorum, & pro agnoscendis Sanctis canonizatis, vel non, valde perdocti viri curant de computatione temporis, in quo floruit Alexand. III. ita vt omnes Sancti, qui ante ipsum floruerunt, pro canonizatis habeantur; post ipsum verò Alexandrum III. non alij, quàm per Sedem Apostolicam canonizati. Notauit Viuar. *suprà*, §. 6. Quisnam tamen Sanctus ritu solemni primus à Sede Apostolica canonizatus esset, liquidò non constat; legimus tamen Sanctum Suitbertum primum Episcopum Vuerdæ, qui Frisones, Hollandos, aliosque Germaniæ populos in fide catholica instituerat, anno Domini 803. per Leonem III. ad instantiam Caroli Magni solemniter Sanctorum Confessorum catalogo fuisse adscriptum, vt referunt Sancti Lugderus, & Marcellinus in ipsius Sancti vita, apud Surium *tom. 2.* Etiam Sanctus Vdalricus Episcopus Augustanus canonizatus fuit à Ioanne XV. *anno 993.* vt patet ex bulla ipsius canonizationis: Paschalis II. in catalogum SS. retulit Petrum Episcopum Anagni anno 1110. vt constat ex eius Bulla, quæ incipit, *Dominum*: & Innocentius II. anno 1134 10. Kalendas Maij inter Sanctos recensuit Hugonem Episcopum Gratianopolis, in Bulla quæ incipit, *Diuinis*. Alexander III. solemniter Sanctum declarauit D. Bernardum Abbatem in Bulla, quæ incipit, *Contingit*, anno 1164. edita: & Eduardum Regem Angliæ in Bulla, quæ incipit, *Illius*.

4 De falsa canonizatione.

Rursus sciendum est, beatificationem, quam Episcopi olim in proprijs diœcesibus faciebant Sanctos venerationi exponendo, Pontificem sibi reseruasse, & meritò; nam aliquando ob segnitiem aliquorum contigerat, fures pro beatis coli, vt refert Seuerus in vita S. Martini *cap. 8.* his verbis: *Erat non longè ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi Martyribus, consecrauerat; nam & altare ibi à superioribus Episcopis constructum habebatur. Sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui maiores natu erant, presbyteris, vel clericis flagitabat nomen sibi Martyris, & tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoueri, quòd nihil certi constans sibi maiorum memoria tradidisset. Cùm aliquandò ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat; nec auctoritatem suam vulgò accommodans, ne superstitio conualesceret, quodam die paucis secum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde super sepulchrum ipsum stans orauit ad Dominum, vt quis esset, vel cuius meritis, sepultus ostenderet. Tunc conuersus ad læuam, videt prope assistere vmbram sordidam, & trucem: imperat nomen, meritaque vt loqueretur: nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussum, vulgi errore celebratum: sibi nihil cum Martyribus esse commune, cùm illos gloria, se pœna retineret. Mirares? Vocem loquentis qui aderant audiebant; personam tamen non videbant. Tunc Martinus, quod vidisset, exposuit, iussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoueri, atque ita populum superstitionis illius absoluit errore.* Iure ergo sibi Sedes Apostolica reseruauit beatificationem tot iniurijs, ac fraudibus expositam; à quo tamen tempore id factum fuerit, non constat. Ante Alexandrum III. cœpisse credit Viuar. ad Marcum Maximum *vbi suprà*, §. 6. Beatificatio igitur solemnis, & canonizatio fit per Romanum Pontificem; non tamen in animo est prosequi omnia, quæ ad Sanctorum canonizationem spectant, de quibus integros libros ediderunt Contelorius, Fortunat. Scbaccus, Angelus, Roch. Mallucius, Franc. Peña, quem prælo dedit Torres *2. 2. Diui Thomæ, disput. 17.* Beyerlinch *verbo Canonizatio, tom. 2.* Conradus Kling. *lib. 4. locor. comm. cap. 42.* Tantùm referam ritum hodiernum canonizationis. Ritus hodiernus talis est: cùm peruulgatur fama

publica, & ex certis miraculis sanctitas alicuius defuncti propalatur, porrigi solet Sedi Apostolicæ ex parte Principum, vel Regum, vel commuoitatum humilis supplicatio, vt talem Sanctorum festis adscribere dignetur. Ad hæc Papa de consilio Cardinalium committit per breue aliquos Episcopos, vel Prælatos, vt informationes diligenter instruant de sanctitate, & miraculis N. Præscriptum tenorem interrogatorium, iuxta quem legitimi testes examinandi sint, legi ab Vrbano V. 1363. emanatum, pro informatione super vita, & miraculis Beatæ Delphinæ, sicque in alijs fieri solitum est, præstito scilicet ab eis iuramento veritatem dicendi super interrogationes, quomodo sciant, quo tempore, quo anno, quo mense, quo die, & quibus præsentibus, quo loco, ad cuius inuocationem, & quibus verbis interpositis; & de omnibus eorum, circa quos miracula facta dicuntur, & si eos antea cognoscebant, & quot diebus antea viderunt ipsos infirmos, & fuerunt sani, & de quo loco fuerint oriundi; & verba testis cuiuslibet plenè, & distinctè fideliter redigantur in scriptis. Informationes trasmitti solent per deputatos hos commissarios ad Pontificem, quæ repræsentantur concilio Cardinalium, à quo ordinariè alios commissarios deputari resoluitur. Iterum reuisuntur informationes, hasque Pontifex tradit Consulibus, & Consiliarijs iustitiæ suæ, vt constet de probatione, an sit sufficiens, & in forma: qua prolati habita, Papa iterum committit tres Cardinales, Episcopum, Presbyterum, Diaconum, ad verbalia singula examinanda, conferenda, & rigorosè discutienda, an sufficiant ad fidem certam faciendam, & omninò indubiam. Fit huius examinis propositio in Consistorio: & dicitur primò de excellentia vitæ, & fidei puritate N. & consequenter de sufficienter probata narratione miraculorum eius; sicque componitur historia de Sancto: deinde deliberatur, si præfata sufficiant ad canonizationem, hocque vnanimiter asserto, Papa verificat, & approbat ex fine vitæ Sancti, & subsequutis miraculis historiam, seu legendam N. & concludit, faciendam canonizatiunem: sic autem postea proceditur. Publicum celebratur Consistorium, & sedente Papa in mitra, Patronus Orator vitam, & miracula N. enarrat; & ideò nomine Principis, aut communitatis supplicat humiliter suam Sanctitatem, vt N. canonizet, decernatque à cunctis fidelibus pro Sancto haberi, & coli. Hinc Papa habet Consistorium secretum omnium Prælatorum Romæ, quos ad orandum enixè diuinam Maiestatem inuitat, & vt sensum proprium in coosciencia ingenuè aperiant: si vnanimiter concluditur canonizatio, Papa diem assignat, & locum. Ipso die Pontifex in templo destinato genuflexus aliquantum orat, deinde ascendit ad thronum, ibique Cardinalium, Prælatorum, Nobiliumque suscepta reuerentia, ad Cathedram contra Altare positam descendit, ibique præconizat Sanctum, cuius vitam, & miracula enarrat, inuitatque adstantem cœtum ad orationem, ne Deus permittat Ecclesiam suam errare in hoc negotio. Genuflectit ipse, Litaniam dicit sine commemoratione Sancti N. qua finita Procurator facit secundam instantiam, cui Secretarius respondet, orandum Deum. Post Papa intonat hymnum: *Veni Creator Spiritus*; quo decantato ascendit thronum, ibique dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*; postque sedet. Tunc tertia vice Patronus, & cui vtplurimùm adiungitur, Cardinalis Promotor, seu Procurator, canonizationis tertiam faciunt instantiam, quibus Secretarius respondet, Sanctitatem suam piè credere, visum, & complacitum esse Spiritui sancto, vt prænominatus N. Sanctorum numero adscribatur. Hinc vnus Prælatorum assistentium alta voce legit sententiam summatim hæc continentem: Quod ad honorem Dei, & exaltationem fidei Catholicæ, & augmentum religionis, auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filij, & Spiritus Sancti, & Apostolorum Petri, & Pauli, de consilio Patrum sua Sanctitas declarauit N. esse Sanctum, & pro tali inscriptum catalogo Sanctorum, decerneos celebrandum eius festum tali die. Hoc facto Procurator, & Aduocatus gratias referunt suæ Sanctitati ex parte Regis N. vel communitatis, & humiliter petunt diploma, seu Bullam concedi: quibus Papa signum crucis faciens respondet, Decernimus. Moxque ex iubilo commouetur populus, concrepant tympana, campanæ, tubæ, tormenta: interea Pontifex intonat *Te Deum laudamus*; qui à capella Pontificia decantatur: post Cardinalis Diaconus versiculum intonat, *Ora pro nobis sancte N.* cui respondetur, *Vt digni, &c.* Papa adiungit orationem propriam: mox Diaconus dicit, *Confiteor*; & addit, *atque Beato N. & omnibus Sanctis*. His peractis Papa intonat Tertiam, quam chorus decantat. Interea ad Missam celebrandam paratur Papa, & specialis Missa appropriatur Sancto à Doctore Cathedræ, & ab ipso Pontifice, cum oratione singulari. Ad offertorium magnificæ oblationes præseotantur à Cardinali Promotore, & alijs, qui nomine Regis tostiterunt. Completa Missa conceditur Indulgentia plenaria, & Papa solemniter deportatur in Palatium præcedente Senatu Cardinalitio.

9 Ex suprà traditis facilè cognoscitur ratio præsentis textus; cùm enim Sanctus canonizatus proponatur ab omnibus fidelibus adorandus, & nemo nisi Pontifex præsit cunctis fidelibus, qui est omnium ordinarius iudex, *cap. cuncta, cap. per principalem, 9. quæst. 3.* tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Accedit quia solemnis canonizatio est vna de maioribus causis, quæ inter Christianos proponi potest, & per consequens eius cognitio ad Pontificem spectat, ex iuribus adductis *in cap. maiores, de baptismo*. Deinde quia miraculorum approbatio inter fidei quæstiones recensetur: sed quæstio fidei ad Pontificem referenda est, *cap. quotiens 24. quæst. 1. cap. maiores, de Baptismo*. Igitur tantùm per Pontificem canonizatus publicè venerari potest; vnde cùm Monachus, de quo in præsenti, non fuisset per Pontificem inter Diuos relatus, aut publicæ venerationi propositus, non poterat pro Sancto Martyre venerari, vt falsò cæteri monachi illum prædicabant. Nec aliquid interest, quod per illum miracula fierent, siquidem certum est, improbos homines, idest mortali culpæ obstrictos, sed fideles, posse dæmonia eijcere, aliaque miracula, quæ per virtutes significantur, edere: & non rarò edidisse, multis exemplis, & auctoritatibus Scripturæ compertum est, Saul enim postquam ab eo Dominus discesserat, Dauidem innocentem persequens, cùm in cuneum Prophetarum venisset, facto super eum spiritu Domini, cum cæteris prophetauit. Vnde exijt prouerbium: *Num & Saul inter Prophetas? 1. Regum cap. 19* Prophetauit & Caiphas homo impius, quia Pontifex erat anni illius, *Ioannis cap. 11. Matthæi cap. 10.* Idemque apertè colligitur ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. 7. Multi dicent in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus?* Quibus non respondet ipsos mentiri, aut falsum dicere, quemadmodum responsurus esset, si non verè prophetassent, & dæmones eiecissent, aut vera miracula non fecissent; sed tantùm, *Non noui vos*, notitia scilicet approbationis, vt vocant Theologi. Apostolus denique *1. ad Corinthios, cap. 13.* satis ostendit, per fidem absque charitate miracula patrari posse, dum ait: *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam charitatem autem non habuero, nihil sum.* Immò Iudæi, Pagani, Hæreticique vera miracula fecerunt; nam Balaam falsus alioquin, & infidelis propheta, præclaram de Christo, eiusque ortu edidit prophetiam, vt probat D. Chrysostomus *homil. 25 in Matthæum*. Possunt itaque mali, & infideles, inuocato Christi nomine, aut diuina virtute, dæmones expellere, aliaque miracula facere, si Deus eorum ministerio, vti cum ipsis, vt instrumentis, concurrere dignetur ad ipsorum, aut aliorum vtilitatem, aut manifestandam suam gloriam, & virtutem, modò id non attenteut, aut præsumant ad confirmationem sui erroris, aut falsi dogmatis: nam & Iulianus Apostata signo crucis facto dæmones subitò effugauit, teste Gregorio Nazianz. *orat. 1. in Iulianum*: & Theodoretus *lib. 3. hist. Eccles. cap. 3.* Sozomenus *lib. 5 cap. 2.* Epiphanius *hæresi 30.* referunt de Iosepho homine Iudæo, quod necdum credens in nomine Iesu hominem à dæmonio obsessum liberauit. Faciunt textus *in cap. multæ, cap. teneamus, cap. prophetauit, 1. quæst. 1.* latè probant Richard. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib. 1. cap. 19.* Gazeus *ad Cassianum collat. 15. cap. 6.* Aloix *ad vitam S. Iustini, capite 2.* Zerola *in praxi, verbo miraculum, numero 3.* P. Gregor. *lib. 33. de Republic. capite 24. & 25.* Maldonat. *super Matthæum cap. 7.* Martinus Delrio *lib. 2. disquisit. magic. quæst. 7.* Maluenda *de Anti-*

Traditur ratio decidendi.

Antichrist. lib.6. cap.1. quæst. fia. & *lib.7. cap.15.* Borel. *de præstant. Regis, cap.55.* Robertus *lib.1. rer. iudic. cap.5.* Raphael de la Torre *in 2. 2. quæst 9. artic.2. disput.4.* & *2. tom 1. de vitijs oppositis relig. quæst.95 in prælud. disp.2.* Torreblanea *de mag. lib 2. cap.11. & 26.* Suarez *de fide disput 4. sect.3.* Solorzanus *tom.1. de iure Ind, lib 2. cap.3. numero 54.* Ideò miracula etiam vera non subministrare necessarium argumentum ad probandam veritatem doctrinæ, ex multis Patribus firmarunt Maldonatus *suprà*, Toletus *in cap.9. Ioannis, annot.9.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; auctoritates enim in ea congestæ procedunt iuxta antiquum Ecclesiæ morem, secundùm quem Episcopi poterant Martytes, & Confessores in proprijs diœcesibus publicæ venerationi exponere: at postquam beatificatio Sanctorum Romanæ Sedi est reseruata, Episcopi nequeunt aliquid circa venerationem defunctorum statuere. Possunt tamen Beatum semel pro alijs vrbibus venerationi expositum, suorum etiam venerationi proponere, vel etiam quemlibet ex his, qui in Romano Martyrologio adscripti reperiuntur, etiam venerationi exponere; cùm illi omnes beatificati iam reperiantur, vt probat Viuar. *vbi suprà, §. 7. per tot.* Nec obstat augmentum deductum *ex dicto cap. venerabili, de testibus*: nam in eo textu Episcopi ex delegatione Pontificis tantùm recipiebant testes super vita, & miraculis B. Mauricij; non verò procedebant ad ipsam canonizationem, quam nec ex delegatione Pontificis facere poterant: quia potestas hæc definiendi infallibiliter tantùm Sedi Apostolicæ est concessa, & Romano Pontifici tantùm promissa assistentia Spiritus sancti, ita vt non possit errare in Decretis pro tota Ecclesia faciendis, vt docuerunt Aragon. *2. 2. quæst.1. artic.10.* Castro *de iusta hæretic. punit. lib.1. cap.6.* Contelorius *in addit. ad Castel. de canoniz. quæst.3. art.2 num.4.* Angel. Bosius *de canoniz. cap.4.* Hurtado *de vero Martyr. resol.33. §.8.* qui resoluunt nec Concilium Prouinciale, seu generale sine Pontificis interuentione posse beatificationem, seu canonizationem facere. Nec tandem obstat augmentum deductum *ex dicto capite 1. de consecrat. distinct. 3. capite fin. de ferijs*; nam textus illi procedunt iuxta proximè tradita in sanctis Beatificatis iam, seu in Martyrologio Romano comprehensis, quorum festiuitates indicere possunt in proprijs diœcesibus, vt suprà dixi. Nec tandem obstat, quod de miraculis expendebamus, nam licèt miracula magnum præbeant sanctitatis argumentum, non ideò infertur, ea facientes Sanctos esse, atque ita venerari posse absque approbatione Sedis Apostolicæ; siquidem ea miracula falsa esse possunt, vt suprà probaui, aut ex causis naturalibus prouenire: quare similia miracula accuratè examinantur à Cardinalibus sacræ Congregationis rituum, vt latè constat ex traditis per Paulum Zacchiam *libro 4. qq. Medicolegal. titulo 1. de Miraculis*, & *tom. 2. consil. 10. cum sequent.* Carrasco *ad leges Recopil. cap. 5.* Hurtado *de vero martyrio, resol.4.*

C A P V T II.

Innocent. III. *in Concilio* a *Generali*.

CVm ex eo quod quidam Sanctorum reliquias venales exponunt, & eas passim ostendunt; Christianæ religioni detractum sit sæpiùs; ne in posterum fiat, præsenti decreto statuimus, vt antiquæ reliquiæ amodò extra *b* capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales: inuentas autem de nouo nemo publicè venerari præsumat, nisi priùs auctoritate Rom. Pont. fuerint *c* approbatæ. Prælati verò non permittant illos, qui ad eorum Ecclesias causa venerationis accedunt, vanis figmentis, aut falsis *d* decipi documentis, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consueuit.

N O T Æ.

1 a *GEnerali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *capite 62.* reperitur præsens textus, & *in capite 2. de immunit. Eccles. in 4. compil.* de quo Concilio nonnulla adduxi *in capite 1. de summa Trinit.*

b *Capsam.*] Capsa est arcula, seu repositorium, *l. 3. §. 1. ff. de supellect. legat.* Gregorius Turonensis *lib. 3. histor. capite 11.* ibi: *Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretiosis ornata.* Camuladolensis *lib.1. constit. capite 22.* *Nullus habeat capsam, aut quidpiam aliud in cella cum claui ita obfirmatum, aut clausum, vt à Prælato valeat aperiri.* Eo etiam in sensu capsula pro repositorio, & thecula reliquiarum ponitur à Cæsario *libro 8. capite 67.* ibi: *Bernardus monachus reliquias Beatorum Ioannis, & Pauli in capsula ad latus portabat.* Notauit Zerda *in aduers. capite 32.* Qui autem capsarij dicantur *in l. 3. §. vlt. ff. de offic. Præfecti vigil. l. 13. ff. de manumiss. vindict.* exponunt Cuiac. *lib. 5. ibi, capite 8.* Poletus *lib. 2. hist. fori, cap. 4.* D. Laurent. Ramirez *ad Martialem lib.4. epigr.19.* Dorleans *ad Tacitum, fol 87.*

c *Fuerint approbatæ.*] Quam approbationem maiores nostri vindicationem dixerunt, vt constat ex Optato relato suprà *capite 1* & ex his quæ refert S. Augustinus *in breuiculo collat. capite 13.* fuitque planè necessaria ea vindicatio, ne facilè reliquiæ falsæ pro veris obtruderentur, vt defectu huius examinis, vel malignitate impiorum aliquando ad tempus contingit. Exempla extant apud Sulpitium *in vita S. Martini, capite 8.* Turonensem *lib.9. hist. capite 5.* Glabrum *lib.4. histor. cap.3.* Neubrigen. *lib.5. cap.20. & 21.* quos refert Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct.8. fol.307.* In Concilio Tridentino *sess. 25.* In decreto de Sanctorum reliquijs videtur hæc facultas concedi Episcopis, his verbis: *Circa reliquiarum venerationem nulla etiam admittenda esse noua miracula, nec nouas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul atque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium Theologis, & alijs pijs viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea iudicauerit.* Synodus Pictauiensis anno Christi 1387. celebrata vetat corpora mortuorum de nouo inuenta adorari, & ipsa corpora pro sanctis coli, nisi ab Episcopis fuerint approbata. Tolosana anno 1590. ita decreuit: *Singulas diœcesecos suæ reliquias viris spectatæ integritatis, & doctrina, prudentiaque conspicuis visitandas, notandasque quamprimùm Episcopi committant, earumque nomina, numerumque amplissimis testimonijs obsignatum in libro, in Episcopali archiuio diligenter asseruanda describi curent, nullasque deinceps, quas ipsi præmissa solicita inquisitione non approbauerint, populo venerandas proponi sinant.* Quas & alias constitutiones refert Bochellus *lib.4. Decretorum Eccles. Gallic. titul.5.* Vnde Barbosa *de potest. Episc. alleg.96 nu 1.* asserit, textum hunc derogatum esse per Concil. Tridentinum: quem etiam sequitur Hurtado *de vero Martyrio, resol.43. §.13.* licèt agnoscens magnam difficultatem, quare Episcopus possit reliquias Martyris non vindicati, idest Sancti non canonizati, approbare; non autem venerationi exponere nouum Martyrem. Sed verius est, neque virtute Concilij Tridentini licere Episcopis approbare reliquias Sancti non canonizati, vt probant Suarez *tom. 1. in 3 p. q 25. art.6* & *disput.55. art.1* Azor *tom.1. instit. l 9. cap...q.8.* Sanchez *ad præcept. Decalog lib.2. tom 1. cap.43 num.10.* & rectè, nam cùm Episcopis sit prohibitum aliquem inter Diuos referre, ex traditis superiori commentario, consequens est, interdictam censeri approbationem reliquiarum sancti non beatificati: & ita Concil. Trident. non tribuit Episcopis maiorem potestatem, quàm de iure communi habent; sed præscribit formam seruandam in probandis reliquijs Sancti canonizati nouiter

ter inuenetis; quàm latiùs prosequuntur Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib 2. capite 5. per tot.* Ricciulus *libro 1. lucubr. capite 23 cum sequent.* Circa hanc tamen reliquiarum probationem notatu valdè dignus est canon 2. Concilij Cæsaraugust. vbi statuitur, vt reliquiæ in quibuscumque locis de Arriana hæresi inuentæ fuerint proiatæ à sacerdotibus, in quorum Ecclesijs reperiuntur, Pontificibus præsentatę, Igne probentur, vt tunc legitimè censerentur, si ab incendio illibatæ remanerent. Idem gratiæ à diuina benignitate, prouidentia, & potestate monachi Cassinenses olim sperantes in particula lintei, quo pedes discipulorum suorum Christus exterserat, experti sunt. *Etenim cùm plurimi* (inquit Leo Chronographus Cassinensis *libro 2. cap. 34.*) *fidem derogarent* (scilicet verumne, ac legitimum reipsa foret illud linteum, an adulterinum, quod se Hierosolymis Cassianum attulisse Monachi iactitabant,) *illi fide prædititi particulam ipsam ardentibus imponunt prunis, quæ mox in colorem ignis versa est, amotis tamen carbonibus ad pristinam speciem mirabiliter rediji.* Parem in Beatissimæ Virginis Deiparę reliquijs integritatem recenset contigisse S. Gregorius Turon. *libro 1. de gloria Martyr. capite 19.* Visumque abs se *hominem*, ait, *Ioannem nomine, qui à Gallijs leprosus abierat, & in ipso loco, quo Dominus fuerat baptizatus, aiebat se per annum integrum commoratum fuisse. Hic recuperata tandem sanitate, reliquias B. Mariæ à Hierosolymis accipiens, reuertebatur in patriam; sed priùs Romam abire disposuit. Verùm vbi altas Italiæ solitudines est ingressus, incidit in latrones. Nec mora spoliatur indumentis, & ipsa quoque capsa; in qua beata gestabat pignora, capitur, existimantes enim inimici auri ibidem sesteritas aggregatas, effracta claue omnia rimantur intentè. Sed cùm nihil in ea pecuniæ reperissent, extracta pignora in ignem proijciunt, cæsoque homine discesserunt. Tunc ille semiuiuus exurgens, vt vel cineres exustorum colligeret pignorum, inuenit super carbones accensos illæsas iacere reliquias, ipsumque linteum, quo inuolutæ erant ita admiratur integrum, vt non putaretur prunis iniectum, sed aquis absconditum. Colligitque cuncta cum gaudio, & viam, quam pergebat ingressus vsque ad Gallias peruenit incolumis.* Hactenus Antistes Turonensis. Venit in mentem, & stylum illibatæ medios inter ignes integritatis exemplum superiori non absimile, quod in sudario Christi exhibitum fuisse diuinitus enarrat in hunc modum venerabilis Beda *libro de locis sacrosanctis capite 50. Sudarium capitis Domini post resurrectionem eius mox Christianissimus quidam Iudæus furatus, vsque ad obitum eum diuitijs sibi affluentibus habuit, qui moriturus interrogat filios, qui Domini sudarium? qui cæteras patris velit accipere diuitias? Maior thesauros rerum, minor eligit sudarium. Et mox illi decrescunt opes vsque ad paupertatem; fratri autem cum fide crescunt & opes: quod vsque ad quintam generationem fideles tenuere. Hinc ad impios perueniens, diuitias tantùm auxit, vt Iudæis, & hoc multo tempore, donec per longa litigia, quibus Christiani Iudæi se Christi, infideles verò se patrum suorum affirmabant hæredes, Maurias Sarracenorum Rex, qui nostra ætate fuit, iudex postulatur; qui accensa pyra Christum iudicem precatur. qui hoc pro suorum salute super caput habere dignatus est. Missum ergo in ignem sudarium veloci raptu effugiens euolat, & summo in aere diutissimè quasi ludendo volucritans, ad vltimum cunctis vtrimque intuentibus sese leuiter in cuiusdam de Christiana plebe sinum deposuit.* Baronius *anno 678.* Hispaniæ ergo Patres, ne quid adulterinum circa reliquias admitteretur, statuerunt, vt reliquiæ igne probarentur, vt si ab incendio illæsæ remanerent, vt veræ, & legitimæ colerentur, vt docuit Baronius *anno 596.* Nec audiendus est Sahabedra *in chron. Goth. capite 15.* qui docuit, Hispaniæ PP. in eo canone tantùm intendere, vt igne consumerentur reliquiæ apud Arianos inuentæ; non autem, vt mediante ea probatione veræ à falsis separarentur, & dignoscerentur. Hoc enim probationis genus per ignem primis Ecclesiæ sæculis, etiam in negotijs sacris admissum fuisse probabimus infrà *in tit. de purgat. vulgari;* quam tamen explorationem circa sanctam crucem vetari in Capitul. Ludouici, dum in eo indefinitè prohibetur crucem probare, censuit Theophilus *tom. 15. in Heterocl. puncto 8. fol. 308.* quoad præsentem casum probationis reliquiarum videndus est Ferrandus *libro 2. disquisit. reliq. capite 3. artic. 1.*

Decipi.] Fuerunt olim quidam clerici, ac monachi, 3
qui execranda prorsus audacia ob auaritiam, quæstumque finxere miracula, & strophas, religionis nomen ementientes, & æstimantes quæstum esse pietatem, & falsas reliquias pro veris publicè exponentes, vt referunt D. Gregorius *libro 3. epist. 12. & 30.* ibi: *Quidam monachi Græci huc ante biennium venientes, nocturno silentio iuxta Ecclesiam Sancti Pauli corpora mortuorum in campo iacentia effodiebant, atque eorum ossa recondebant, seruantes ibi dum recederent. Qui cùm deprehensi, & cur hoc facerent, diligenter fuissent discussi, confessi sunt, quod illa ad Græciam essent tanquam Sanctorum reliquias portaturi.* D. August. *libro de opere monach. capite 28.* ibi: *Tam multos hypocritas sub habitu monachorum vsquequaque dæmon dispersit circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij membra Sanctorum Martyrum, si tamen Martyrum, venditant: alij fimbrias, & philacteria sua magnificant.* Varios casus referunt Gregorius Turon. *lib. 9. histor. Franc. cap. 6.* Neubrigensis *lib. 5. cap. 20 & 21.* Manrique *annal. Cistere. anno 1171. cap. 3. num. 3.* Nec solùm falsas reliquias pro veris publicæ venerationi exponebant, verùm & miracula ementientes, Christi, & Sanctorum imagines ad maiorem quæstum sibi comparandum, diabolico quæstu supponebant, vt exemplis suo tempore prolatis scribunt Naocel. *ad finem libri de risu*, Polyd. Vergil. *lib. 3. de prodig. sub finem*, Prosperus *in dimid. tempor. capite 6.* quas imposturas graui odio, atque execratione Ecclesiæ Patres semper prosequuti fuerunt. Concil. African. *can. 30.* Zacharias Pontifex in Synodo Rom. vbi Adelbertum nequissimum reliquiarum propolam his verbis damnauit: *Adelbertus, cuius nobis actus, & nefaria commenta relata sunt, quia se Apostolum censuit nominare, & capillos, atque vngulas suas pro sanctuario exhibuit, seducens populos diuersis erroribus, & reliqua. Ab omni officio sacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commissis. Sin autem in his erroribus perseuerauerit, & amplius populum seduxerit, sit anathema, & æterno Dei iudicio condemnetur.* Plura de hac sacrilega auaritia, & populi Christiani seductione adducunt Ferrandus *disquisit. reliq. libro 1. cap. 9. ad finem*, Gibalinus *libro 1. de vniuersa neg. tom. 1. consect. 4. cap. 4.*

COMMENTARIVM.

EX hoc canone talis deducitur assertio: *Sanctorum reliquiæ venales exponi non debent, sed intra capsam, ad venerationem tantùm ostendi.* Priorem partem 4 Conclusio traditur, & probatur.
assertionis probant textus *in l. 3. C. de sacr. Eccles.* ibi: *Nemo Martyres distrahat*, vbi Harmenopulus vertit *Sanctorum reliquias;* quem sequuntur Gothofredus *ibi*, Petrus Gregor. *libro 2. syntag. cap. 12.* Trident. *sess. 25. in Decret. de reliq.* vbi Patres omnem quæstum circa imagines, & Sanctorum reliquias improbant. Synod. Turon. celebrata anno 1448. *can. 16* ibi: *Prohibemus, ne ignotæ Sanctorum aliquorum reliquiæ, quæstus gratia per nostram prouinciam deferantur: contrarium facientes, per locorum Ordinarios compescantur.* Constantiense *sess. 10.* Narbon. *can. vltimo*, *l. 7. Cod. Theodos. de sepulchro viol.* quæ extat *in d. l. 3.* & illi constitutioni occasionem dedisse Pseudomonachos Martyrum reliquias vendentes, de quibus D. Augustin. *de opere monach. cap. 28.* credunt Baronius *anno 386.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 162.* Illustrant Suarez *tom. 1. de relig. tract. 3. de simon. lib. 4. cap. 14. num. 24.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num. 22.* Azor *part. 1. instit. lib. 9. capite 8. quæst. 9.* Fagundez *lib. 1. in 1. Eccles. præcept. cap. 4. num. 29.* Hurtado *de vero Martyrio, resol. 43. §. 13.* Ricciul *lib. 1. lucubr. cap. 43.* Gibalinus *de simon. quæst. 12. consectar. 14.* Monarc. *in d. l. 3.* Secundam partem, videlicet reliquias venerandas esse, probant caput *Venerabiles, de consecrat. distinct. 8.* Concil. Gangrense relatum *in cap. placuit, de consecrat. distinct. 1.* Concil. Romanum sub Syluestro, Nicæn. 2. *act. 1. & 7.* Epaun. *can. 25.* Brachar. 3. *can 5.* Meldense *can. 39.* Magunt. 3. *can 43.*

Tri-

Trident. *sess. 25. in Decret. de vener. Sanctor.* quorum verba referunt Crespetius *in summa, verba Reliquiæ*, Anton. Augustin. *lib. 14. tit. 2. per tot.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap.* 18 Illustrant vltra suprà congestos Ferrandus *in disquisit. reliquiar. libro 1. cap. 8 & cap. 9. art. 2. & cap. 10. art.* 2. & 2. *part. c. 5.* P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 18. c. 3.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. c. 17. cum seq.* Hurtado *d. resol. 43.* §. 12. Iacob. Gothofr. *in d. l. 7.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. dub. 234. sect. 11.* Menardus *in not. ad concord. regular. fol. 123.* Gibalinus, *de negot. tomo 1. libro 5. art. 3. cap. 4. consect. 4.* Theophil. Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. puncto 8. fol. 315.*

5 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima nascitur ex ea; nam si reliquiæ publicè exponantur venerandæ, & adorandæ, quæstus, & maioris eleemosynæ assequendæ gratia, nulla simonia committitur, vt probant Sanchez *lib. 2. in Decalog. capite 43 num. 22.* Gibalinus, *de simon. quæst. 12. consect. 4.* Petrus Baldel. *in Theolog. Moral. tom. 1. lib. 3. disput. 17. num. 22.* Castropalao *tom. 2. oper. moral. tract. 8. disput. 1. puncto 6. num. 17.* Diana, *part. 10. tract. 16. resol. 73.* Igitur quia licèt quæstus causa publicè reliquias exponere. Secunda assertionis pars continet eam dubitandi rationem, quam nouatores, & reliquiarum impugnatores adduxerunt, vt earum venerationem improbarent. Primò adducunt caput 34. Deuteronomij, vbi refertur, Moysem sepultum fuisse in valle contra Phorger, vt nemo cognouisset sepulchrum suum. Cuius facti ratio ea communiter traditur, ne ab Hebræis adoraretur: ergo si Deus voluit sepulchrum Moysis latere, ne adoraretur, sequitur quod corpora Sanctorum non sunt adoranda. Secundò quia apud D. Matthæum *capite 22. vers. 24.* Lucam *cap. 11. nu. 48.* Scribæ, & Pharisæi reprehenduntur tanquam hypocritæ, eo quod ædificabant sepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta Iustorum. Deinde quia nullum reperitur præceptum Christi Domini de reliquijs venerandis: ergo quia venerandæ non sunt.

6 De veneratione reliquiarum. Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, venerationem reliquiarum in lege Gratiæ iam à temporibus Apostolorum cœpisse, & pluribus miraculis comprobatam fuisse, contra hæreticos, qui semper curarunt eadem sacra pignora impugnare, & profanare: qui verò primus omnium in Ecclesia Dei cultum sacrarum reliquiarum ausus est impugnare, fuit Eunomius, nec alio certè, quàm satanico spiritu afflatus in hanc veritatem debacchatus est: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demum cæteri hæreticorum satellites sunt consectati: vnde Gennadius *de eccles. dogmat. capite 73.* ait: *Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, perinde ac Christi membra sincerissimè honoranda; basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta diuino cultui mancipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus: si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Meminerunt huius sacræ venerationis D. Basil. *homil. in 40. Martyres*, Nissenus *orat. in sanct. Theodor. Martyrem*, ibi: *Quod si quis etiam puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere puluis accipitur, & tanquam res magni pretij, condenda terra colligitur.* Nazianz. *orat. 3. inuectiua*, in Iulianum agens, *numero 30.* de Martyribus: *Quorum*, ait, *vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue tangantur, siue honorentur.* Magnates auctor eruditus, qui scripsit ante annos 1200. *lib. 4.* contra Theosthenem: *Manifestum est* (inquit) *quod ossa Sanctorum non sunt mortua, sed plena virtute.* Emissenus homilia de sancta Blandina: *Vbi sunt, qui venerationem sacris Martyrum non esse deferendam corporibus?* August. *de Eccles. dogm. capite 73.* ibi: *Sanctorum corpora, & præcipuè Sanctorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra sincerissimè honoranda.* Vnde *lib. 22. de ciuit. Dei, cap.* 8. de reliquijs S. Stephani multa miracula operantibus plura dicit: legatur ibi Coqueus. Et *lib. 9. confess. cap. 7. de reliquijs SS. Martyrum Geruasij, & Protasij.* Et Hieronymus *aduers. Vigilant. capite 2. de reliquijs S. Andreæ*, & Sanctus Ioannes Chrysost. *lib. contra Gentiles, de reliq. S. Babylæ Martyris*: & *homil. 66. ad populum.* S. Ambros. *epist. 85.* & *serm. 92.* *Quod si dicas mihi, quid honoris in carne martyris iam resoluta, atque consummata? de qua iam Deo nulla cura est? Et vbi est illud, charissimi, de quo ipsa Veritas loquitur per Prophetam, pretiosa inquit est in conspectu Domini mors Sanctorum eius.* Et paulò post: *Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viuentis memoriam, perennitatem virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Cur autem non honorant corpus illud fideles, quod reuerenter & dæmones, quod afflixerant in supplicio, & glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cùm Christo regnauit in cœlo.* Hæc egregiè Sanctus Doctor, in quibus proposuit nobis omnia ferè Catholica motiua, quibus nitimur ad reliquias Sanctorum venerandas: quare ait August. *cap. 73. de Eccles. dogmat. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Quæ reliquiarum veneratio suadetur ex veteri Ecclesiæ cura circa sepulturam Sanctorum, & visitatione fidelium, ac vigilijs circa cœmeteria, & cryptas Martyrum, de quibus egi *in can. 35. Concil. Illiber.* Plura de hac veneratione reliquijs Sanctorum debita congesserunt Ferrandus, *integra disquisit.* Scribanius *de reliq.* D. Sanctius de Auila *integro tract. de venerat. reliq.* Suarez, *aduers. Regem Angliæ, lib. 2. cap. 10.* Baronius *anno 57.* Ioan. Aurel. *lib. 1. de imagin.* Valdens. *lib. 3. tit. 22. cap. 164. & sequent.* Bellarm. *lib. 7. de Sanctis, part. 4.* Iodocus Coccius, *tom. 1. thesauri, lib. 5. art. 16.* Castro *aduers. hæreses, verbo Reliquiæ*, Albert. Pius *lib. 1. contra Erasm.* Alanus Coppus *dialog. 3.* Vasquez *dialog. 3. de adorat. disput. 3. num. 78.* Matth. Bredembachius *lib. 4. antiperaspisthis, capite 27.* Ioan. Dartis, *ad dist. 3. de consecr.* Valentia 2. 2. *disput. 6. quæst. 11. punct. 6.* Scortia, *lib. 3. de Missa, cap. 12.* Christ. Lupus *ad 7. Synod. can. 3.* Theoph. *tom. 15. in Heterocl. part. 2. puncto 8.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. ferè per tot.* qui, & dictus D. Sanctius de Auila fusè hanc venerationem viguisse in lege naturali, scripta, & gratiæ probant.

His ita animaduersis, appareat iam vera ratio præsentis assertionis; nam cùm veneratio debeatur Sanctorum reliquijs, non debent passim, & irreuerenter ostendi, sed intra capsam, vt ita deuotè venerentur à fidelibus: nec etiam debent venales exponi; nam si Gentilium votum semper fuit, ne reliquiæ suæ, aut suorum distraherentur, alienarenturue, *l. pater*, *§. Iulius Agrippa, ff. de leg. 3.* vbi *pro maiorem*, legit, *maiorum*, Pancirola *lib. 1. variar. cap. 173.* quantò magis reliquiæ Sanctorum, quibus omnis veneratio debetur, debent ab omni commercio, & nundinatione esse immunes: licèt tamen eas quolibet pretio redimere ab infidelibus, quia tunc non tam emuntur, quàm ab iniustis possessoribus vendicantur; & pecunia non tam pretium, quàm Instrumentum redimendæ vexationis creditur, quia sicut Sanctus captiuus apud hostes viuus redimi posset; ita & reliquiæ redimi valent, in quibus eius memoria conseruatur, *l. ossa*, *l. cùm corpus*, *ff. de relig. & sumptib.* Vnde legimus, piè, ac laudabiliter non rarò à Christianis erutas, vel potiùs redemptas fuisse Sanctorum glebas, siue reliquias, cùm periculum imminebat, ne à tyrannis, vel infidelibus turpiter, & impiè haberentur. Vnde tunicam Christi Domini inconsutilem à Christianis redemptam refert Baronius anno Christi 54. & Paulus Diaconus *lib. 6. de gestis Longob. cap. 46.* refert quod Luitprandus audiens, quod Sarraceni depopulata Sardinia, etiam loca illa, ad quæ ossa Sancti Augustini Episcopi, propter vastationem Barbarorum olim translata honorificè fuerant condita, fœdarent, misit eo, & dato magno pretio accepit, & transtulit ea in vrbem Ticinensem, vbi ea cùm honore tanto Patri debito condidit. Baronius etiam anno 725. refert, reliquias Sancti Ignatij Martyris pretio mediante sub Traiano Imperatore Antiochiam translatas anno Domini 111. & Henricum Germanorum Regem, non solùm aurum Rodulpho misisse, sed Sueuiæ quoque partem illi dedisse pro lancea, qua Christi latus perforatum fuit: & laudabilem Christianorum Principum in conquirendis, & redimendis Diuorum Orientalium reliquijs ardorem, ac studium narrat Matthæus Paris. *histor. Angliæ anno 1191.* in hæc verba: *Expugnata Hierosolyma collegerunt omnes Christiani omnes reliquias Sanctorum,* 7 Traditur ratio decidendi.

ctorum, quas in locis sacrosanctis poterant inuenire; & posuerunt eas in quatuor magnis eburneis capsis, quas Saladinus intuens, & quid in his contineretur, diligenter inquirens, iussit Baldach referri, ne Christiani de ossibus mortuorum gloriarentur vlterius, & crederent eos habere intercessores in cælis, quorum ossa venerarentur in terris. Princeps autem Antiochenus, & Patriarcha, cæterique fideles tanto thesauro nullo modo defraudari volentes, promiserunt sub iuramento, se easdem reliquias redempturos quinquaginta duobus millibus byzantinorum. Plura Theophilus *tom. 15. in Heteracl. punct. 8. fol.* 315. Et sicut possunt reliquiæ ab infidelibus redimi, ita & subtrahi absque vitio furti. Genuensis *in praxi, cap. 56.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap. 43. num. 11.* An verò tempore belli possint reliquiæ à victoribus abstrahi, & occupari, dubium est? Affirmatiuè resoluit Ferrandus *disquisit. reliq. lib. 1. cap. 8. art. 3.* Sed contrarium meritò probat Diana, *part. 10. tract. 16. resol. 74.* Suarez *de Eucharist. disput. 53. sect. 7. numero 14.* Valentia 2. 2. *disput. 3. quæst. 16. punct. 13.* Castropalao *tract. 6. disput. 5. part. 4. num. 18.* Bonacina *disp. 2. de restit. quæst. vlt. sect. 1.* Theophilus, *tomo 15. in Heteroel. part. 2. punct. vlt. fol.* 320. Posse autem aliquam insignem reliquiam, veluti velum B. Virginis, seu partem coronæ spineæ, impunè vendi, resoluit Hurtado, *de vero martyrio, d. resol. 43. §. 13.* quia tunc non venditur res spiritualis, sed eius antiquitas.

8 *Respondetur difficultatibus.* Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, dubium versari, an quando eo tantùm fine lucrandi plures eleemosynas exponuntur reliquiæ, vera simonia incurratur, quamuis nullum pactum initum fuerit? Et affirmatiuè docent communiter repetentes *in præsenti*, Panormitan. *notab. 1.* Ioannes Andreas *num. 2.* Ant. de Butrio *num. 4.* Ancharanus *num 1.* Vgolinus *de simon. tabul. 1. capite 38.* Azor 1. *part. instit. lib. 9. cap. 8. quæst. 7.* Sed contrarium rectius docuerunt Doctores suprà pro dubitandi ratione adducti; quia falsum est, committi simoniam quoties in re, aut ex re aliqua spirituali intenditur tanquam finis principalis lucrum temporale, nisi intendatur tanquam pretium rei spiritualis; nisi enim pretij ratio intercedat, nec venditio, neque emptio dari valet. Nec sanè in communi hominum sensu eleemosynas ex reliquiarum ostensione quærere, est illas aut pretio estimare, aut vendere: immò iste finis principalis eleemosynarum vix fuerit mortalis, quia est tantùm culpa prauæ ordinationis ad finem. Ea autem, quando finis non est mortalis, non habet nisi malitiam venialem, vt docent Caietanus 2. 2. *quæst. 148. art. 2.* Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 3. num. 1.* Si autem primò, & principaliter reliquiæ vendantur, simonia committitur; nam illæ non aliunde sunt æstimabiles, quam relatione ad sanctam animam, & quia membra hominis sancti fuerunt, vnde recenseri non debent inter ea, quæ sunt antecedenter annexa spiritualibus, cùm ipsæ in se sint aliquid spirituale, vt probat Gibalinus *de simon. quæst. 12. consect. 4.* Nec obstat secunda difficultas deducta ex fundamentis hæreticorum, quæ sicut ex sola impietate depromuntur, ita facilè dissoluuntur: fatemur enim Deum voluisse latere sepulchrum Moysis, ne à Iudæis tanquam Deus adoraretur, & sic laberentur in idololatriam; non tamen ne Propheta, & Dei famulus adoraretur. Inter hęc autem discrimen hoc adest, quod adoratio soli Deo debetur, veneratio verò debetur Sanctis, tanquam eius famulis, ita vt veneratio in eorum persona Deo referatur. D. Thomas 3. *part. q. 25. art. 6. ad 1.* Quod autem voluerit Deus corpus Moysis ex prædicta ratione latere, docuerunt Philo Iudæis *lib. 3. de vita Moysis, ad finem*, Histor. Scholast. *Deuteron. cap. 20.* Theodoretus *in Deut. tom. 1. quæst. 43.* & ibi *in cap. 23.* Caietanus, & Oleast. Difficultas etiam deducta ex dictis locis Matthæi, & Lucæ varie à Patribus refellitur: placet expositio Caietani *in Matthæum, cap. 23.* dum ait: Qui sepelit occisum, potest hoc facere vel vt mortuum honoret, vel vt compleat actum homicidæ. Sepelijt Enoch Adamum, vt illum honoraret: sepelijt Cain Abelem, vt scelus lateret: Iudæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulchra Prophetarum, vt eos honorarent, facto tamen contrarium indicabant, & propterea iure reprehenduntur, quod sub specie religionis Prophetas insectarentur, prout docuit euentus; quia Christum, eiusque discipulos perdiderunt. Nec tandem obstat, quod Hæretici expendunt, videlicet Christum Dominum nunquam reliquiarum venerationem præcepisse; nam non rectè arguitur: Christus Dominus hoc non præcepit: ergo à nobis faciendum non est; siquidem vbi actio suapte natura bona est, fieri debet ex præcepto generali, quo tenemur bonum operari: at reliquias colere actio est sancta, vt patet ex hactenus dictis: ergo etsi præcepta expressè à Christo non reperiatur, præcipuè cùm Ecclesiæ canonibus statuta reperiatur, obseruari debet, vt probat Ricciulus *lib. 1. lucub. cap. 10.*

TITVLVS XLVI.

De obseruantia ieiuniorum.

CAPVT I.

Innocentius III. *Clericis Sancti Petri, &* a *Magdalon.*

EX parte vestra fuit quæsitum à nobis, vtrum si *b* natiuitatem Domini, vel *c* assumptionem Beatæ Mariæ, vel festiuitatem alicuius Apostolorum in secunda feria contigerit euenire, die Sabbathi præcedenti vigiliam debeat ieiunari? & vtrum in Beati Matthæi Apostoli vigilia sit ieiunium iniungendum? Ad quod breuiter duximus respondendum, quod die Sabbathi festiuitates prælibatas secundæ feriæ præcedenti, & *d* B. Mathiæ Apostoli debet vigilia ieiunari.

NOTÆ.

1 a *MAgdalon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. ex parte, de celebrat. Missar.* vbi extat alia pars huius textus, vt ibi notaui.

b *Natiuitatem Domini.*] De qua festiuitate agemus infrà *in cap. fin.* & nonnulla adduxi *in cap. ex parte, de celebr. Missar.*

c *Assumptionem Beatæ Mariæ.*] Cuius festiuitatis institutio non est iuris diuini, vt voluit Ioannes Andreas *in capite licèt, de ferijs*; sed ab ipsis Apostolis statuta fuit, vt probant Suarez *tom. 1. de relig. tract. 2. de Sanctis, cap. 8. num. 24.* Azor *part. 2. Instit. moral. lib. 1. cap. 20. quæst. 1. §. Cæterùm*, Acuña *in cap. fin. 70. distinct.* Herrera *de orig. diuin. offic lib. 2. cap. 60.* huiusque festiuitatis mentio fit *in capite pronunciandum, de consecr. distinct. 3. cap. conquestus, de ferijs*: & plura de hoc sacro mysterio piè, & doctè congessit Tamayus à Salazar *tom. 4. in Martyrolog. die 15. Augusti.*

d *Beati Mathiæ.*] Ratio dubitandi ex eo proueniebat; nam cùm D. Mathias non fuisse à Christo 2
Domino nostro in Apostolum electus, sed posteà ab Apostolis in locum Iudæ proditoris fuisset suffectus, vt prohibemus *in cap. fin. de fortileg.* à quibusdam ambigebatur, an pro Apostolo quoad omnia haben-

habendus esset? Et cùm in Apostoli locum esset suffectus, pro Apostoloque haberetur, ideò Innocentius in præsenti docet, in eius vigilia ieiunandum esse, vt in alijs Apostolorum vigilijs.

COMMENTARIVM.

3 Conclusio traditur, & illustratur.

EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Vigilia alicuius sancti occurrente die Dominico, ieiunari debes in Sabbatho*. Non est similis decisio in iure, qua ab specie probari possit hæc conclusio; per argumentum tamen firmari valet *ex cap. ieiunium, cap. placuit, cap. ne quis, cum sequenti, de consecrat. distinct. 3. cap. post Pascha, 76. distinct. cap. sacerdos, 26. quæst. 7. cap. si quis tanquam, cap. si quis presbyter, 30. distinct.* Ex sancto Epiphanio *in compend. fidei exposit. num.* 22. ibi: *Qui pietati student, egregia quædam laudabili voluntate perpetuò (solis Dominicis, ac Pentecostes diebus exceptis) ieiunia sibi, ac vigilias imponunt*. Sancto Alexandrino *in canones, cap.* 15. S. Ambrosio *epist. ad Episcopos Æmiliæ*, ibi: *Dominicam autem celebrare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus*. S. Augustino *epist.* 86. *Die Dominico ieiunare scandalum est*: Et *epist.* 119. Gregorius II. *in capit. ad Martinianum, aliosque suos in Baioariam Legatos, cap.* 10. ait: *Vt fideles doceantur Dominicis diebus non licere omninò ieiunare*. S. Ignatius *epist. ad Philip.* Tertul. *de corona milit.* & *in Apolog. cap.* 16. Damascenus *lib. de ieiunio*, P Damianus *opusc.* 54. *l.* 6. *tit.* 23. *pars.* 1. Illustrant vltra congestos à Barb. & Garaña in præsenti, Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 10. *tract.* 7. *disquisit.* 6. P. Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 28. *cap.* 3. & *libro* 2. *syntag. cap.* 18. Baronius *anno Christi* 78. *numero* 73. Acuña *in cap. de ieiunio*, 73. *dist.*

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed præsens assertio difficilis valdè redditur sequenti consideratione; nam ieiunium quantò acceptum Deo sit, nemo est qui nesciat, siquidem ait D. Ambrosius *de Elia, & ieiunio*, quod ieiunium est substantia cœlestis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum castitatis: & D. Hieronymus *in epist.* illud commendans ait: *Solicitè aduertendum est, vt quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries*. Alijs auctoritatibus probat Ant. Augustinus *in epit. lib.* 22. *tit.* 1. præcipuè si cùm oratione coniungatur, iuxta illud Tobiæ *cap.* 12. *Bona est oratio cùm ieiunio, & eleemosyna*. Iudith *cap.* 2. *Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in ieiunijs, & orationibus*. Vnde ait D. Chrysost. *in capite* 6. *D. Matthæi: Sicut nec miles sine armis aliquid, nec arma sine milite; sic nec oratio sine ieiunio, nec ieiunium sine oratione*. D. Augustinus *serm.* 230. *de tempore: Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit; ieiunium verbositatem non amat*. Plura Nouarinus *lib* 6. *aquæ nupt. cap.* 98. Sed dies Dominicus specialiter orationi dicatus est, vt probaui *in cap.* 1. *de ferijs*: igitur & ieiunio aptus est, & per consequens si in eo occurrat vigilia alicuius sancti, ieiunari potest. Augetur hæc difficultas *ex capite vtinam*, 76. *distinct.* vbi ait D. Hieronymus: *Vtinam omni tempore ieiunare possimus*. Igitur nihil interest, quod in die Dominico, vel alia die ieiunium indicat. Et D. Paulum cùm alijs etiam diebus Dominicis ieiunasse, refertur *Actuum Apost. cap.* 15.

5 Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles moris fuisse, vt in festiuitatibus Domini nostri, & Sanctorum eius ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus pijs actionibus, & orationibus in vespere festiuitatis Christiani exercerentur, veluti vigilijs, stationibus, & ieiunijs; quæ vt omnibus innotescerent, inter concionandum stata ieiuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari, probat Ferrarius *de ritu concionandi, cap.* 28. & de his sigillatim agemus. Ad vigilias enim, tam clerici, quàm laici vtriusque sexus accedebant, in Ecclesijs, seu Martyrum cœmeterijs continua in oratione pernoctantes. D. Basilius *in psal.* 114. ibi: *Iam inde ex media nocte venienses, ad sacrum Martyrum templum, Deum ipsum Martyrum per hymnos laudantes sustinuistis vsque ad hanc diem nostrum aduentum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, quæ in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendistis, præsto est*. Plura de his vigilijs congesserunt Ioannes Dartis *de pœniteat. cap.* 22. Durand. *lib.* 3. *de ritibus, cap.* 4. & 5. Francolinus *de horis canonicis, cap.* 1. 2. 4. & 5. Bernacius *libro* 1. *de hor. can. cap.* 20. Herrera *de orig. diuin. offic. lib.* 2. *cap.* 17. & nos adduximus *in can.* 35. *Concilij Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deueniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu à re militari traductum; nam milites, qui à loco vbi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in statione esse. Tertul. *in apolog. cap.* 2. ibi: *Latronibus vestigandis per vniuersas prouincias militaris statio sortitur*. Statius Papinius *lib.* 12. *Thebaid.*

Immisso cæsis statio horrida somno,
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Succedunt, seruantque vices, statione relicta.

Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quod in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Suetonius *in Tiberium*, ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit*; id est loca plura, quibus milites stationarij dicuntur *in l.* 1. *Cod. de cohors. lib.* 12. *l.* 1. *Cod. de irenarchis, lib.* 10. *l.* 1. *§. est etiam, ff. de seruis fugit. l.* 1. *§. quies, ff. de offic. Præfecti vigil.* Illustrant Panciroia *lib.* 2. *variar. cap.* 266. Bulengerus *lib.* 6. *de Imperat. cap.* 32. aliquando tamen statio accipitur pro loco, vbi sistitur alicuius muneris causa, *in l. item apud Labeonem, §. conuitium, ff. de iniurijs, leg. Fulcinius* 7. *§. illud, ff. ex quibus causis maiores, l. ne quis* 6. *Cod. de dignit. lib.* 12. veluti administrationis fiscalis causa, *l.* 1. *Cod. ne fiscus rem quam vendit, l.* 5. *Cod. de vectigal.* Illustrat Amaya *in d. l.* 1. *num.* 1. vel saltem confabulationis gratia, vt apud Iuuenalem *satyr.* 3.

Conuictus, thermæ, stationes, omne theatrum.

Iunctis Valesio *in not. ad Marcellinum, fol.* 10. Reuardo *lib.* 4. *variar. cap.* 7. Brissonio *lib.* 2. *select. cap.* 12. Cuiacio *lib.* 1. *obseruat. cap.* 13. Turturet. *dissert.* 28. *iuridica*. Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia vsque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus ieiunij fideles in Ecclesia conueniebant, ibique vsque ad horam nonam morabantur, orationi, & diuinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque ieiunijs, & geniculationibus, lachrymisque exercentes. Denique hora nona, Eucharistia accepta stationem soluebant. Tertul. *lib.* 2. *ad vxorem, cap.* 4. ibi: *Si statio facienda est de die, maritus conducat ad balnea: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eodem die conuiuium exerceat*. Vbi appositè ponit stationem cùm balneis, quia sicut Christiani manè conueniebant in Ecclesia, vt antelucanos cœtus cœlebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo manè ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. cap.* 42. & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: *Cur stationibus quartam, & sextam Sabbati dicamus*. Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 58. In stationibus autem fideles orabant de geniculis, idest in genua prouoluti, non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, & tristitiæ, vt in diebus ieiunij, orandum erat, toto corpore iacentes orabant; vnde nec diebus Dominicis, nec à tempore Paschæ vsque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de ieiunijs cap.* 10. ibi: *Die Dominica nefas dicimus de geniculis adorare; eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten vsque gaudemus*. Et *cap.* 2. *de ferijs*. Oratio igitur iungebatur cùm ieiunio, quia vt ait D. Cyprianus de operibus Christi, *efficax est oratio præcedente ieiunio, & sacris ieiunijs antecedentibus, non patitur postulatio deuota repulsam*. Vnde quia in ipso ieiunij die statio tenebatur, ieiunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima, cap.* 24. vbi de ieiunijs agens ait: *Daniel trium hebdomadarum statione aruit victu*. D. Hieronymus aduersus Iouinianum: *Saul* (inquit) *sicut in libro* 1. *Regum scribitur, maledictus inquit, qui ederit panem vsque ad*

vespe-

vesperam, donec vlciscar me de inimicis meis; & non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis. Illustrat Baronius *anno* 57. *numero* 198. Discrimen tamen illud dabatur inter ieiunium, & stationem; nam ieiunium ex præcepto, statio ex deuotione tenebatur, vt contra Pamelium probat Albaspineus *lib.* 1. *obseruat. cap.* 16. Soluebatur autem statio accepta communione corporis Christi, ideòque nisi peracto sacrificio Eucharistia non sumebatur, quia ea accepta non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: *Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? nonne solemnior erit statio tua, si ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini, & reseruato? Vtrumque saluum est, & participatio sacri, & executio officij*. Prosequuntur Albaspineus *suprà*, Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 18. Stationes tandem à ieiuniorum diebus sanctus Gregorius separauit, qui iussit, stationes in Dominicis diebus Aduentus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, vt refert Ioan. Diaconus *in vita ipsius sancti, libro* 7. *cap.* 18. quam consuetudinem & hodie seruari plerisque in locis refert Bellarminus *de ieiun. lib.* 1. *cap.* 22. Franc. Maria Fiorent. *in notis ad Martyrolog. exercit.* 2.

6 De ieiunio vigiliarum. Tandem in his vigilijs maiorum festiuitatum fideles ieiunabant: cuius ieiunij formam, & leges vt exponamus, sciendum est, quod licèt ieiunium aliquando metaphoricè accipiatur pro abstinentia à culpis, & vitijs, vt apud Isaiam *cap.* 58. ibi: *Nonne hoc est magis ieiunium, quod elegi, dissoluere colligationes impietatis?* Alexandrinum *lib.* 6. *stromatum*, D. Hieronymum *in Matthæum, cap.* 7. ibi: *Ieiunium est non solùm ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere*. D. Augustinum *libro* 2. *in Euangelia, quæst.* 18. ibi: *Sacra Scriptura docet generale ieiunium non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum*. Tamen in præsenti ieiunium accipitur pro abstinentia à cibo, quod Græci *νηστεία*, idest inediam appellant, quod ita vulgò *definitur*: Ieiunium Ecclesiasticum est *Abstinentia cibi secundùm Ecclesiæ regulam assumpta*. Probant Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagm. cap.* 18. Fagundez *in* 4. *Eccles. præceptum, capit.* 1. Dicitur abstinentia cibi, quia alia quæ traijciuntur ad stomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non sumuntur per modum cibi, ieiunium non soluunt. Bellarmin. *libro* 2. *de ieiun. cap.* 1. Beyerlinch *in theatro, verbo Ieiunium, tom.* 4. nec etiam aqua, immò nec potio chocolatica, vt defendit Thomas Hurtado in speciali opusculo de hac potione edito. Olim tamen primis Ecclesiæ florentis temporibus ieiunantes non solùm à cibo, sed potu abstinuisse, virginemque saliuam ieiunij constituto spatio conseruasse, constat ex Tertulliano *de ieiunijs cap.* 6. *Ipsa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc saliua exhibere consueuit*. Vnde legimus in actibus S. Fructuosi Martyris, cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, constanter, cùm ieiunasset, recusasse. Prudentius *in eius natali*, ibi:

Ieiunamus, inquit, recuso potum,
Nondum nona diem resoluit hora.

Obseruauit Ambianas *ad Tertul. de ieiun. cap.* 10. *obseru.* 4. & ita ieiunantes à vino abstinebant, nisi infirmitas aliud exposceret, vt probat Theodulphus *in suis capital. cap.* 40. cui titulus est, A quibus abstinendum est, cùm ieiunatur; & ita loquitur: *Abstinentia in his diebus omnium deliciarum esse debet; qui vino abstinere potest, magnæ virtutis est; qui autem infirmitate interueniente abstinere non potest, eo vtatur*. Et quia nonnulli vino abstinentes varijs potionibus illud imitabantur, eos reprehendit S. Gregorius Nyssenus *orat. de ieiunio*, dum ait: *Multi vinum ingeniosè imitantur, suamque cupiditatem factitijs quibusdam potionibus consolantur*. Quæ verba non malè nostro sæculo ad potionem chocolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *secundùm Ecclesiæ regulam*, ex quo patet non quamcunque abstinentiam esse ieiunium Ecclesiasticum, sed illud quod secundùm regulam Ecclesiæ seruatur, secundùm quam duo desiderantur. Primum, vt qui ieiunant, modò prandeant, modò cœnent, semel dumtaxat in die reficiantur, *cap. fiut* 20. *cap. Quadragesima, de consecr. distinct.* 5. Viringius *de ieiunio lib.* 3. *cap.* 3. Secundùm vt ciborum delectu in ea comestione vtantur. Bellarminus, & Fagundez *vbi suprà*.

7 De vnica cibi sumptione, & collatione. Igitur prima, præcipuaque lex ieiunij consistit in vnica comestione, quàm vt exponamus, sciendum est, dubium esse, an veteres semel, aut bis cibum sumerent? Et semel tantùm cœnasse, suadetur ex *Seruio ad lib.* 4. *Virgil.* ibi: *In vsu non erant prandia*. Quem sequuntur Isidorus *lib.* 2. *etym. cap.* 20. ibi: *Est autem cœna vespertinus cibus, quem vespertinam antiqui dicebant: in vsu non erant prandia*. Saluianus *lib.* 1. *de prouid. Dei*, ibi: *Nunquid parcam illam agrestem vitam, quam cùm gemitu, & dolore tolerabant, cùm viles, & rusticos cibos ante ipsos, quibus coxerunt, focos sumerent, eosque capere, nisi ad vesperam non liceret*. Expressius Cassiodorus *in psalm.* 14. ibi: *Antiquis mos erat semel cibum sumere*. Aimonius *concion. in Dominic.* 2. *post Trinit.* ibi: *Antiqui enim solummodò vna vice comedebant*. Seneca *epist.* 112. Quare cùm perditos Romanorum mores sua tempestate notaret Silius Italicus *lib.* 11. *de merid. symposio*, ait:

——— Medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia solis
Deprehensa.

Deque simili vitio Tacitus *lib.* 5. *annal. cap.* 12. ita ait: *Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat medio diei temulentus, & sagina grauatus*. Probant Salmutius *ad Pancirolum lib.* 1. *memorab. tit.* 51. Sauarus ad Sidonium *lib.* 6. *epist.* 12. Bulengerus *lib.* 5. *de conuiuijs, cap.* 6. Sherlogus *tom.* 2. *in Cantica, vestig.* 8. *sect.* 2. *num.* 14. Contrarium tamen, immò veteres sæpiùs in die cibum cepisse, probant Stuchius *lib.* 1. *antiquit. conuiu. cap.* 11. Beroaldus *in annot. ad Seruium*, §. 24. Muretus *lib.* 4. *variar. cap.* 12. Lælius Bisciola *horar. succeſſ. lib.* 9 *cap.* 15. Sauarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist.* 14. Rosinus *lib.* 5. *antiquit. Roman. cap.* 26. & de Romanis facilè probatur ex Plutarcho *lib.* 8. *sympos. cap.* 6. ibi: *Seorsim solebant prandere antiqui Romani, cœnare cùm amicis*. De Græcis testis est Iul. Pollux *lib.* 6. *cap.* 6. De Italis Cicero *quæst.* 5. *Tuscul.* & expressè constat ex Valerio Maximo *lib.* 2. *cap.* 1. Sed dicendum est, veteres non semel, sed pluries in die cibum sumpsisse, videlicet ientaculum, prandium, merendam, & cœnam; sed non ita splendidè, & cùm apparatu, vt in cœna: probat latè Demsterus *ad Rosinum d. libro* 5. *cap.* 27. Auctores enim prioris sententiæ, qui negant prandia apud veteres in vsu fuisse, accipiendi sunt de cibo, quem antiqui non sumebant meridie, sed hora nona, ideòque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus constat ieiunantes vnam tantùm in die refectionem sumpsisse, quæ appellabatur cœna, vt constat ex D. Paulino *epist.* 24. *ad Amandum*, B. Augustino *serm.* 62. *de tempore*, & alijs Sanctis Patribus congestis à Bellarmino *d. lib.* 1. *de ieiun. cap.* 2. Illustrant Fagundez *vbi supra*, Couar. *lib.* 1. *variar. cap.* 20. Sed cùm nostra imbecillitate factum sit, vt ad meridiem cibum sumamus, consuetudine introducta fuit collatio serotina, quod verbum *collatio*, à monachis accepimus; solebant enim monachi post cœnam certa hora inter se de sacris Scripturis disputare, quam horam collationem appellabant. Honorius Augustod. *lib.* 2. *in gemma animæ, cap.* 63. ibi: *Quod religiosi ad collationem conueniunt, hoc à sanctis Patribus acceperant, qui in vesperis solebant in vnum conuenire, & de scripturis aliquid conferre, vnde collationes dicebantur*. Smaragdus *cap.* 42. Collatio dicitur confessio, collatio, vel confabulatio, vbi de scripturis diuinis alijs respondentibus interrogationes conferuntur. De hac collatione agunt S. Pachomius *in sua regula, cap.* 73. Basilius *suæ regulæ cap.* 54. D. Benedictus *cap.* 42. vbi ita cauet: *Omni tempore, siue ieiunij, siue prandij, si tempus fuerit prandij, mox vt surrexerint à cœna, sedeant omnes in vnum, & legat vnus collationes, vel vitas Patrum*: Concil. Mogunt. *can.* 8. plura Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 9. *tract.* 5. *disquisit.* 2. Postquam igitur consuetudine, vel humana imbecillitate ieiunium cœpit relaxari meridie,

simul

simul quoque à monachis mos admissus fuit, ad vesperam semel bibendi, & frustum aliquod panis sumendi; atque vt id ordinatè fieret, atque cùm minori temporis dispendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo leuis illa cœnula peragebatur; atque hinc tam apud monachos, quàm sæculares vsus obtinuit, vt refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Christiani ad cœnam congregari, quam in die ieiunij duplicare non licebat, modestiori vocabulo rem honestantes dicimus ad collationem conuenire. Vnde obiter intelligitur difficilis canon Concilij Nannet. relati *in cap. quando, 44. distinct.* in illis verbis: *Quando presbyteri per Kalendas simul conueniunt, post peractum diuinum ministerium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant.* Vbi iubetur, vt sacerdotes post diuinum ministerium peractum ad collationem, non quasi ad plenum prandium accedant; hoc est, tantùm ad refectiunculam, non verò ad conuiuium: iubetur etiam, vt persistant ad disputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis disputatio facienda erat, statuitur vt resideant ad tabulas. Quem morem in Ecclesia 400. annos seruatum fuisse constat ex Concilio Aquisgran. *5. can.* 523. ibi: *Ad collationem veniant, vbi & hanc constitutionem, & aliarum scripturarum lectiones perlegant, & pro admissis veniam postulent, & sententiam pro qualitate delicti suscipiant.* Concilium Maguntinũ temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *cap. 9.* Concilium Coloniense sub Conrado. Illustrant, exponunt textum *in d. cap. quando*, Filesacus *de Quadrag. cap. 6.* Haæphteuus *lib. 9. disquisit. monast. tract. 5. disquisit.* 2.

8 De hora huius vnicæ comestionis.

Desideratur etiam, vt vnica cibi sumptio fiat tempestiuè, & hora competenti; aliàs qui horam legitimam non seruat, peccat lethaliter, vt docent Theologi cùm D. Thoma 2. 2. *quæst.* 147. *artic.* 7. alij congesti à Couar. *d. cap.* 20. Fagundez *suprà, d. cap.* 3. Quæ autem diei hora competens dicatur, in dubio est. Nullam horam ab Ecclesia præfinitam esse voluerunt Angelus, *in summa, verbo ieiunium*, Abbas Panormit. *in præsenti rubric.* Sed verius est, semper certam præfinitam fuisse horam ad soluendum ieiunium, licèt pro temporis varietate diuersa fuisset in hac parte Ecclesiæ disciplina. Nam primis sæculis vsque ad quintum fideles ieiunium protrahebant vsque ad noctem, siue vt Tertullianus de ieiunijs ait, vsque ad auctoritatem demorantis stellæ: & ita ad vesperam nocte appropinquante soluebatur ieiunium. Concil. Brachar. 5. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Magunt. 5. *can* 34. Triburiense apud Iuonem *p.* 10. *cap.* 55. Cabilon. *in cap. solent, de consecr. dist.* 5. D. Athanasius *de virginit.* ibi: *Post communionem horæ nonæ comede panem tuum gratias agens Deo super mensam* S Benedictus *cap.* 45. *suæ regulæ*, ibi: *Quinta, & sexta ferijs ieiuneat vsque ad nonam.* D Augustin. *lib. de morib. Eccles. capite* 39. ibi: *Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vsitatissimum; sed continuum triduum, vel amplius sæpissimè.* D. Bernardus *serm. 3. de Quadrag. Hactenus ieiunamus vsque ad nonam.* Paulinus, & Chrysostomus apud Bellarminum *d. cap* 2. *de ieiunio.* Cassianus *collat. 2. cap. 26. Idedque commodum satis & vtile hora nona refectionis tempus indultum est.* Cabilon. *cap.* 5. Prudentius *in hymno S. Fructuosi:*

Ieiunamus, ait, recuso potum:
Nondum nona diem resignat hora.

Alij relati à Rosuueido *in Onomast. verbo Nona*; probant Couarr. *d. cap. 20. num.* 14. Cironius *ad hunc titulum*, Filesacus *de Quadrag. cap.* 5. Azor *part. 1. instit. lib. 7. cap.* 1. Albaspineus *lib. 5. obs. cap.* 54. Sauarus *in notis ad Sidon. lib 6. epist.* 12. *& lib. 7. epist.* 14. Scortia *in select. theor. 20. epist* 90. Salmutius *ad Pancirolam d. lib. 5. tit.* 51. Pamel. *ad Tertull. in apolog. cap.* 39. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana, fol.* 468. Narbona *hora* 9. Gazæus *ad Cassianum collat. 19. cap.* 16. Menardus *ad D. Gregor. fol. 52. verbo Caput ieiunij*, Aloix *ad vitam S. Abruci, cap.* 7. Et quia hora nona ieiunantes cibum sumebant, comestio illa non prandium, sed cœna dicebatur, vt apud Romanos, quia eadem hora, qua epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *lib. 7. od.* 14. ex Isidoro, Aimone, & alijs suprà probaui. Postea autem communi consuetudine introductum est, vt hora sexta, id est meridie, ieiunium soluatur, vt probant Couarr. & Fagundez *vbi suprà*, qui docent, ex iusta causa posse postponi, & præponi horam communiter receptam soluendi ieiunium. De alia conditione ieiunij, videlicet delectu ciborum, agemus infrà *in cap.* 2.

9 De diuersis ieiunijs, & eorum origine.

Si initium, & progressum ieiunij requiramus, constat ab ipso mundi exordio originem trahere: siquidem dum Dominus primos parentes creauit, legem imposuit non gustandi de arbore boni, & mali; verùm ipsi voluntati potius, quàm Deo cesserunt, & pabulo potius, quàm præcepto annuentes, gula salutem vniuersi generis vendiderunt: manducauerunt denique, & perierunt; vnde licèt ex tunc ieiunium Dominus non præcepisset, ostendens tamen vnde fuisset peccati causa, reliquit facilè intelligendum remedium offensæ, innuens placituram illi abstinentiæ curam, à quo damnatam omnes comperissent incontinentię culpam. Deinde vbi iam populus Iudaicus post diluuium congregari cœpit, varia ieiunia obseruauit; alia communia, seu publica; alia priuata. Communia duplicia, aut stata, aut extraordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebantur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. vers. 19. *Indicantur quatuor ieiunia, videlicet ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi mensis.* Quæ seruabantur à Iudæis, vt docent D. Hieronymus, & Rupertus in eundem locum, Torniel. *anno mundi* 2545. *num.* 42. Ieiuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip. 2. c.* 20. vbi Iosaphat Rex indixit ieiunium vniuerso populo, quando Moabitæ veniebant contra illum. Et 1. *Esdræ cap* 5. dum Esdras pro fœlicitate itineris, quando ex consensu Regis Artaxerxes à captiuitate Babylonica profectus est in Hierusalem, ieiunium indixit: & alia, quæ retuli *in can.* 23. *Concilij Illiber.* Solemnia etiam ieiunia Pagani obseruauerunt: hinc Horatius *satyr. 3. lib.* 2.

Iupiter ingentes, qui das, adimisque dolores,
Mater ait pueri mensses iam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tyberi stabit.

Ita Liuius *lib. 36. Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex Senatusconsulto Decemuiri cùm adijssent, renunciarunt instituendum ieiunium celeri esse, & id quinto quoque anno seruandum.* In lege Gratiæ varia ieiunia instituta esse ab Ecclesia, probaui *in can. 23. Concil. Illiber.* Et refert Aloix ad Sirineum *cap.* 11. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, vbi fusè de ieiunio in Quadragesima agit: Turrianus *pro canon lib. 5. cap. 3. &* 4. Et inter ea præcipua sunt ieiunia, quæ in vigilijs maiorum festiuitatum seruantur, de quibus in præsenti agitur.

10 Traditur ratio decidendi.

His animaduersis apparet ratio præsentis decisionis, quare videlicet cùm festiuitas occurrit feria secunda, ieiunandum sit in Sabbatho, non in die Dominico? Et duplex assignari potest. Prima deducta ex festiuitate diei Dominici, & lætitiæ resurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expressit Cassianus, *collat. 21. cap.* 20. ibi: *Diem Dominicam custodimus, in qua maiores nostri, nec ieiunium agendum, nec genu esse flectendum, ob reuerentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Facit Tertul. *de coron. milit. cap.* 3. ibi: *Diebus Dominicis ieiunare nefas dicimus.* Non enim festiuitas tanti diei cùm ieiunio, & mœrore compati potest, vt aiebat P. Damianus *opusculo 55. cap* 5. ibi: *Cùm solemnitate ieiunium conuenire non potest, & apud quorundam examen sub festiuitatis præsentia ieiunium vires non habet, sed semper festiuitas præualet.* D. Thomas 2. 2. *q.* 147. *art. 5. ad* 3. vbi ait: *Ieiunia, quæ præcepto Ecclesiæ instituuntur, cùm sint magis ieiunia afflictionis, quàm exultationis, non conueniunt in diebus lætitiæ.* Accedit, nam in die ieiunij omni consolatione etiam spirituali fideles olim priuabantur; ideòque non dabatur inter eos osculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi: *Sic & die Paschæ, quo communis, & quasi publica religio ieiunij est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de osculando.* Illustrat Albaspineus *lib. 1. obseru. cap* 57. Immò nec vsque ad septimum Ecclesiæ sæculum Eucharistiam accipere, nec adorare licebat vsque ad horam nonam, qua ieiunium soluendum erat. Concil. Brachar. 5. *can. 9. &* 10. Brachar. 2. *can.* 9. refert Micrologus *cap. 49. de Eccles. obseru.* & probat Albaspineus *lib. 1. obseru. cap.* 14. cuius

rei

rei rationem assignant Balsam. & Zonaras *in can. 52. 6. Synodi in Trullo*; quia sacrificare Deo festiuæ celebritatis est: vnde hilaritas illa, seu lætitia, conuenire non poterat cùm mœrore ieiunij, nec poterat vnus, idemque simul exultare lætitia, triumphare gaudio, ac lachrymis indulgere. Minùs enim honestum veteres iudicabant, cum mœrore ieiunij lætitiam susceptæ Eucharistiæ coniungere; non enim ieiuniorum priscorum fidelium obseruantia consistebat in ciborum delectu, aut diminutione; sed in lachrymis, ac oratione; nam diebus ieiunij perfecti omnes fideles manè ad Ecclesiam confluebant, horrido, cinereque conspersi sacco; & sic omni genere precum armati, cœlum ipsum oppugnabant, & vt ait Tertul. de oratione, *quasi manu facta cœlum tundimus, Deum tangimus*. Et ita cùm hoc luctu, hisque lachrymis Eucharistiam contabescere credebant Albaspineus *vbi suprà*. Quare & Græci tempore Quadragesimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantùm, præsanctificato non vtebantur sacrificio, *cap. non oportet*, 33. *quæst.* 4. Filesacus *de Quadrag. cap.* 33. Aliam rationem præsentis assertionis assignat B. Ambrosius *epist.* 83. his verbis: *Dominica ieiunare non possumus, quin Manichæos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus*. Die enim Dominico Paulianistæ, & Montanistæ ex superstitione, Manichæi ex errore, Eustathiani ex contemptu ieiunabant. Vnde tot Ecclesiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominicis ieiunare, ne viderentur cùm hæreticis consentire. Concil. Gangrense *can.* 18. Carthag. 4. *can.* 64. Cæsaraugust. *cap.* 2. Brachar. 1. *can.* 4. Matiscon. 2. *can.* 5. Aquisgran. 2. sub Ludouico *op. vltima, cap.* 17. quorum verba refert Anton. August. *in epit. iur. lib.* 20. *tit.* 30. illustrat Acuña *in cap. si quis tanquam*, 34. *distinct.* Bellarm. *de bonis oper. lib.* 1. *de ieiun. cap.* 23. Azor *tom.* 1. *Instit. libro* 2. *cap.* 27. Sanchez *in Decalog. tom.* 1. *lib.* 2. *capite* 37. Turrianus *contra Magdeburg. lib.* 1. *cap.* 25. Vnde in præsenti rectè Innocentius statuit, quod si vigilia alicuius sancti incidat in die Dominica, in die Sabbathi ieiunetur.

11 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt ieiunium coniungendum sit cùm oratione, non tamen rectè stat cùm festiuitate diei Dominicæ: quare licèt ieiunantes olim per totam noctem in vigilia, & statione essent orantes; non tamen Ecclesiæ Patres censuerunt, ieiunium stare posse, & concurrere cùm alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. cap. vtinam*, vbi D. Hieronymus ait, quod vtinam omnibus diebus ieiunemus, vt fecit D. Paulus, quem & nonnullos Sanctos sequutos fuisse, constat ex traditis à Lessio *de iustit. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 68. nam ieiunium in die Dominica non simpliciter, & absolutè est prohibitum, sed odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos suprà retuli: vnde si non errore, superstitione, aut scandalo, saltem sedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi causa, seu boni spiritualis gratia, vt fecisse D. Paulum explicat D. Augustinus *epist.* 86. etiam die Dominico ieiunari potest, vt facilè deducitur *ex cap. si quis* 7. *cap. fin.* 30. *distinct.* Probant Bellarminus *de ieiunio cap.* 23. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. part.* 3. *puncto* 2. *fol.* 413. Thomas Sanchez *lib.* 2. *summæ, capite* 37. *numero* 12. Layman *libro* 4. *summæ, tractatu* 8. *cap.* 2. *num.* 9. Bonacina *de præcept. Eccles. quæst.* 1. *punct.* 5. Serarius *in cap.* 8. *Iudith, quæst.* 13 *pronunc.* 4. Fagundez *in præcept.* 4. *Eccles. cap.* 5. *nu.* 2. Rectè tamen cum alijs notat Sanchez, negari non posse, quin ad superstitiosum, & superfluum cultum spectet, vel studium singularitatis, die Dominico ieiunare. Nec etiam proximè traditis obstat canon 64. collectionis Martini Bracharensis, in illis verbis: *Non licèt quemlibet clericum die Dominica absentem esse ab Ecclesia, sed Missarum solemnibus interesse, & ieiunio*. Ex quibus vltimis verbis expressè deducitur, clericum debere in die Dominico ieiunium obseruare: igitur quia ea die licèt ieiunare. Pro cuius canonis expositione aliqui asseruerunt, loco illius verbi *ieiunio*, legendum esse *ieiunus*, ita vt sensus sit, quod sacerdos in die Dominico adsit Missarum solemnijs ieiunus, quia alio modo Missæ sacrificium offerre non valet, iuxta tradita *in cap. ex parte, de celebrat. Missar*. Alij docuerunt, in eo canone clericis iuberi, ne die Dominico ab Ecclesia absint causa interessendi Missarum solemnijs, & ieiunio; idest causa indicendi ieiunium, si quod occurrat in hebdomada, iuxta veterem morem ad nostra vsque sæcula protractum indicendi ieiunia à Parocho in ipsa Missa parochiali diei Dominicæ, iuxta Concil. Brachar. 2. *can.* 9. Coloniense sub Paulo III. *cap.* 2. & 5. Altissiod. *can.* 2. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 1. Sed verius est ea verba, *& ieiunio*, supposita esse, nec reperiri in collectione Loaysæ; immò etsi retineantur, facilè exponi possunt iuxta textum *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* ita vt Presbyter die Dominico in Ecclesia interesse debeat Missarum solemnijs, & ieiunio, idest in ieiunio persistendo vsque ad præfinitam horam, vt necessitatibus peregrinorum, & infirmorum subuenire possit, iuxta tradita *in d. cap.* 1.

Et hucusque traditis lucem accipit textus, *in can.* 3. *Concilij Gerund.* in illis verbis: *Item secundùm Litaniæ faciendæ sunt Kalend. Nouemb. ea tamen conditione seruata, vt si ijsdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomada, secundùm prioris abstinentiæ obseruatium à quinta feria incipiantur, & in Sabbatho vespere Missa facta finiantur, quibus tamen diebus à carnibus, & à vino abstinendum decreuimus*. Pro cuius textus expositione sciendum est, vetustissimum esse Ecclesiæ morem supplicationes publicas in calamitatibus, & populi pressuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurel. 1. *canone* 29. & 32. Magunt. sub Carolo: in duplici autem erant differentia; aliæ imperatæ, aliæ statæ. Imperatæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & vrgentis necessitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 76 *ad Castorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Rauennatensi Ecclesia indictæ fuerunt; & ipse Pontifex vrgente aliqua necessitate, non tantùm Romanis, sed etiam exteris Litanias indicebat, vt apparet *ex libro* 9. *regestr. indict.* 4. *epist.* 45. Statæ sunt, quæ certis anni temporibus in vniuersali Ecclesia obseruantur: & cùm huius duplicis Litaniæ mentio in iure fit, alia dicitur maior, alia minor. Maior dicitur, non quia priùs instituta fuit, sed quia Gregorius Magnus maiori cùm solemnitate eam instituit, vt ipse ait *lib.* 12. *epist.* 12. & *in princip. lib.* 2. *regestr.* ibi: *Solemnitas annuæ deuotionis nos, fratres dilectissimi, admonet, vt Litaniam, quæ maior ab omnibus appellatur, solicitis, ac deuotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare*. Cuius occasionem referunt Paulus Diaconus *libro* 3. *de gestis Longob. cap.* 11. Gregorius Turon. *lib.* 10. *de gestis Franc. cap.* 1. Et cùm tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricij imperatoris accidisset diluuium in finibus Venetiarum, quo non legitur post Noe tempora maius, sequuta est atrox pestis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorij Magni prædecessor, qui ad placandum Deum instituit huiusmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpisse vsum apud Catholicos precandi salutem sub ea formula, *Dominus tecum*, sternutantibus, vulgò creditur. Sed quàm falsò, satis doctè probauit Pater Famianus Strada *in prolus. libro* 3. *prælect.* 4. Minor Litania, seu Rogatio refertur ex Concilio Aurel. à Gratiano *in cap. rogationes, de consecrat. distinct.* 3. his verbis: *Rogationes ante Ascensionem Domini placuit celebrare, ita vt præmissum triduanum ieiunium in Dominicæ Ascensionis solemnitate soluatur*. Eam rogationem instituit, seu iam obsoletam instaurauit Sanctus Mamertus Viennensis Episcopus, propter cladem à lupis, & alijs feris animalibus in partibus Galliæ illatam, vt constat ex Adone *in chron.* Sidonij, *lib.* 7. *epist.* 5. *ad Sanctum Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Magunt. *can.* 33. Fuerunt & olim in Hispania aliæ Rogationes à die iduum Decembris, vt constat ex Concilio Tolet. 1. *canone* 5. Tolet. 6. *can.* 3. Brachar. 2. *can.* 9. & etiam Kalend. Nouembris, de quibus *in d. can.* 3. *Concilij Gerund.* Deinde sciendum est, has Rogationes tribus continuis diebus magna populi consensione celebrari orando, ieiunando, & psallendo, ita castè, & piè, vt in Concilio Maguntiaco sub Carolo Magno dicatur celebrandas esse, sicut Patres sancti nostri instituerunt, non equitando, nec pretiosis vestibus indutis, sed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laicis denunciandos esse inter Missarum solemnia statuit Concilium Lugdun. relatum *in capite* 5. *de consecrat.* 52 *Exponitur Concil. Gerundense can. 3.*

erat. distinct. 4. Plura de his rogationibus congesserunt Sauarus *in not. ad Sidon. d. lib. 7. epist.* 1. Menardus *in not. ad lib. Sacram. D. Gregorij, fol.* 155. Loaysas *in d. can. 3. Concilij Gerund.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 22. *cap.* 3. Baronius *in martyrol. die* 25. *Aprilis*, Coriolanus *in breuiar. anno* 520. Indocus Coccius *lib. 3. thesauri, art.* 7. Antonius August. *in epit. iur. lib.* 21. *tit. vlt.* Couar. *lib. 4. variar. cap.* 20. *num.* 16. Conradus Brunus *de carem. lib.* 5. *cap.* 1. Guillelmus Durantius *in ration. lib. 6. cap.* 102. Vnde cùm ieiunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica ieiunari non possit, ideò *in d. can. 3. Concilij Gerund.* statuitur, vt si incidat dies Dominica in Rogationibus mensis Nouembris, transferatur ieiunium in aliam hebdomadam, ex traditis suprà pro ratione præsentis decisionis. Ex eadem etiam ratione cùm Litania minor intercedat tempore Paschali propè ascensionem, ideò ieiunium illius non tam præcepti, quàm consilij est; ideoque diuturna consuetudine receptum est, vt in his tribus diebus illius rogationis, tantùm ab escis carnalibus fideles se abstineant, & cibis Quadragesimalibus vtantur.

C A P V T II.

Idem a *Bracharensi Episcopo*.

CONsilium nostrum super quibusdam articulis requisisti, vtrum in omnibus sit Apostolorum vigilijs ieiunandum, cùm quidam asserant, non esse ieiunandum in omnibus, sed sex tantùm. Vtrum etiam ieiunandum sit in Aduentu Domini; cùm tamen sentiant diuersi diuersa, quibusdam dicentibus, sed paucioribus, ieiunandum esse tunc temporis; pluribus verò se asserentibus ad hæc non teneri. Vtrum insuper si festum illorum, quorum vigilias ieiunamus, secunda contingat feria celebrari, in præcedenti Sabbatho sint vigiliæ ieiunandæ. Nos autem super hoc taliter respondemus, quod apud nos omnium Apostolorum vigiliæ in obseruatione ieiunij celebrantur præter vigilias Apostolorum Philippi, & Iacobi, & Beati Ioannis Euangelistæ; quoniam illorum festiuitas infra solemnitatem *b* Paschalem; istius autem infra natalem Domini celebratur. Ieiunium etiam apud nos in *c* aduentu Domini agitur, & sanctorum vigilias, quorum festiuitates oportet secunda feria celebrari, ieiunamus in Sabbatho præcedenti. De festiuitate verò Beati Bartholomæi Apostoli, de cuius celebratione dubietas oritur apud *d* quosdam, tibi petenti consilium respondemus, quod in hoc tuæ regionis consuetudinem serues. *Et infra:* Cùm autem quæ sit illis pœnitentia iniungenda quæsieris, qui diebus quadragesimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, *e* carnes comedere sunt coacti; tibi breuiter respondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam vrgens necessitas excusauit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipsis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè *f* reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbatho iuxta terrarum consuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in se sentiunt, carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri *g* consueuit, cùm hoc ab alijs molestè feratur, & oriatur in illis occasio detrahendi: tale tibi damus responsum, quod super hoc tuæ consuetudinem regionis facias obseruari, sic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea postulasti responsum habere de illis, qui in Quadragesima, *h* vel in alijs ieiunijs solemnibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemosynam se facturos; quidam verò propter necessitatem infirmitatis vrgentis hoc à te sibi quasi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus respondendum, quod cùm non subiaceat legi necessitas desiderium infirmorum, cùm vrgens necessitas exigit, supportare *i* potes, & debes, vt maius in eis periculum euitetur. Datum Romæ apud S. Petrum, 11. Kal. Martij, Pont. N. anno 8.

N O T Æ.

1 a BRacharensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. consilium, de celebr. Missarum*, vbi extat alia pars huius Decretalis: integram autem transcribo ex dicta tertia collectione, & præsentem epistolam scriptam fuisse ab Innocentio III. anno 1206. referunt Spondanus *in continuat. Baronij, eodem anno*, Orderic. Raynaldus. *eodem anno, num.* 35.

2 b *Paschalem.*] Quo tempore, sicut nec diebus Dominicis, ieiunare non licèt, *cap. scire debet, §. instar, cap. post Pascha*, 76. *dist.* ex rationibus adductis suprà proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. statuimus* 4. 76. *distinct.* vbi Vrbanus Pontifex constituit, vt ieiunia quatuor temporum ita per annum distribuantur, vt primum initio Quadragesimæ, secundùm in hebdomada Pentecostes, tertium in mense Septembris, quartum in Decembris, more solito fiat: ergo quia tempore Paschali ieiunare non licèt. Nam respondendum est, tempus illud Paschale, intra quod ieiunare non licèt, computari à Pascha resurrectionis vsque ad Pentecosten, vt docent Azor, & Fagundez *vbi suprà*. Vnde post Pentecosten etiam in ipsa hebdomada ieiunari potest, cùm iam non dicatur tempus Paschale. Nec huic solutioni obstat textus, *in cap. de ieiunio*, 76. *dist.* vbi asseritur, ieiunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecosten in eius vigilia. Nam respondetur, ideò ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecostes incipiat ieiunium quatuor temporum, ne in vna die duplex ieiunium concurrat, vnum vigiliæ, aliud verò de tempore; sicut in eodem textu cauetur, ne ieiunium decimi mensis celebretur in Sabbatho præcedente natiuitatem Domini, ne etiam duplex ieiunium occurrat in eadem die, vt exponit Bellarminus *lib. 1. de ieiun. cap.* 23.

c *In aduentu Domini.*] Ieiunium aduentus Domini iam olim in Ecclesia celebrari consueuisse, constat ex Concilio Matiscon. 1. *can.* 9. Turon. sub Chariberto anno 567. eius meminerunt S. Ioannes Chrysostomus *homil. 3. in epist. ad Ephesios*, Rabanus Maurus *lib. 2. de instit. cleric. capite* 22. his verbis: *Hac ergo auctoritate diuinæ scripturæ Ecclesia morem obtinuit, & vniuersale ieiunium hac obseruatione celebrat. Quod tamen ieiunium incipiens à nono mense in decimum extenditur, idest vsque ad natalem. Congrua itaque dispositione à Magistris Ecclesiæ hoc loco ieiunium Quadragesimale constitutum est, vt ante diem natalis Domini ieiunio, & abstinentia nos castigemus.* Amalarius *libro 3. de offic. Eccles. cap.* 40. Radulphus Tungrens. *propos.* 16. quod ieiunium institutum fuit pro reuerentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diuersitate. In Concilio Matiscon. 1. celebrato anno 581. statuitur, vt à feria sancti Martini ad natale Domini, secunda, quarta, & sexta Sabbathi ieiunetur. Et *lib. 6. Capitular. Caroli, cap.* 183. cauetur vt Sacerdotes admoneant, vt ieiu- 3

nia

nia tria legitima in anno agantur, id est quadraginta dies ante natiuitatem Domini, & quadraginta ante Pascha, vbi decimas anni soluimus: & post Pentecosten.

4 d *Quosdam*.] Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Augusti, vt Beda, Vsuardus, Ado, & alij: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari consueuisse, referunt Baronius *in Martyrol. die* 11. *Augusti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorij*, *fol.* 175.

5 e *Carnes comedere*.] Cùm diebus Quadragesimæ, & aliorum ieiuniorum debeat seruari delectus ciborum, ideò statutum est, vt ieiunantes se abstineant à carnibus, & certis eiborum generibus, *in cap. de esu, de consecr. dist.* 3. 6. Synod. *canone* 56. Concil. Tolet. 8. *can.* 9. Gerund. *can.* 3. *cap. statuimus, de consecr. dist.* 4. Mediolan. sub Carolo *tit. de ieiunio*: Probant Bellarm. *lib.* 1. *de ieiun. cap.* 4. Azor *d. lib.* 7. *cap.* 10. *quæst.* 3. *&* 6. Fagundez *in* 4. *præcept. Eccles. lib.* 1. *cap.* 2. Lessius *lib.* 7. *cap.* 2. *dubit.* 5. D. Thom. 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 8 Couar. *lib.* 4. *summæ*, *cap.* 20. *num.* 15. Henriquez *in summa*, *lib.* 3. *cap.* 13. Viringus *lib.* 3. *de ieiun. cap.* 5. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, *fol.* 465. & *de galero & pileo*, *fol.* 491. Ciaconius *de ieiunio cap.* 11. Filesacus *de Quadrag. cap.* 3. Ecclesia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abstinere iussit, vt carnis luxuria frenaretur. Concil. Colon. sub Clemente VII. *decret.* 7. non quia cibos illos delicatos Ecclesia reijciat, vt Saturninus, & alij hæretici execrati sunt, quos sequuti fuerunt Manichæi, Priscillianistæ, Marcionistæ, & alij, qui damnati fuerunt varijs Ecclesiæ canonibus, præcipuè *can.* 30. Apostolorum. Synod. Ancyr. *can.* 13. Concil. Tolet. *in assert. fidei*, Brachar. 1. *can.* 13. *&* 32. Gangrense *can.* 2. & eos refellunt Turrianus *lib.* 5. *pro epist. Pontif. cap.* 6. Baronius *anno* 57. *num.* 183. Seuer. Binius *in d. can.* 2. *Concilij Gangrensis*, Sauarus in *notis ad Sidonium*, *lib.* 4. *epist.* 9.

6 f *Minimè reperitur*.] Consonat D. Gregorius relatus *in cap. fin.* 5. *dist.* Clemens in *Clement. exiui*, *de V. S.* Guntherus *lib* 2. *Ligurt. vers.* 33.

g *Fieri consueuit*.] Ecclesia enim Hispana in ieiunio die Sabbathi sequebatur Ecclesiam Romanam, vt probaui in canone 26. Concilij Illiber. vbi plura de ieiunio Sabbathi congessi. 7

h *Quadraginta dies*.] Apud Græcos etiam viget ieiunium hoc Aduentus Domini, vti constat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij*, *pag.* 216. Sed non ita apud eos antiquum est, siquidem nec tempore Theodor. Balsam. in vsu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. sextæ Synodi ita ait: *Nota autem ex hoc canone, quod propriè est vna Quadragesima, si enim alia esset, cautum fuisset, vt in illa fieret sacrum mysterium, sed per præsanctificata: quemadmodum quoque cautum est, ne fiat in magni Paschæ Quadragesima*. 8

i *Supportare petes*.] Qui enim sine causa ieiunia Ecclesiæ non obseruant, peccant lethaliter, & grauiter puniendi sunt, *cap. si quis eorum*, *distinct.* 30. Concil. Tolet. 1. apud Burchardum *libro* 19. *decreti*, *capite* 76. ibi: *Quicunque in Quadragesimæ diebus esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit Resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt in ipsius anni curriculo ab omni esu carnium abstineat, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam*. Concil. Magunt. sub Leone III. *canone* 35. Coloniense sub Paulo III. *p.* 9. *c.* 6. plura Theophilus *in Rosa Mediana*, *fol.* 470. Sed si adsit iusta causa excusationis, veluti ætas, vel infirmitas, excusantur non ieiunantes, vt latè probant Paulus Zacchias *qq. medicolegal. lib.* 5. *tit.* 1. & *consil.* 58. fusè Ioannes Sanchez *in select. disp.* 54. *per totam*, Narbona *de ætate*, *anno* 60. *q.* 2. In hac tamen parte seueriores fuerunt Patres Ecclesiæ Orientalis quàm Occidentalis; nam in Orientali pueri, & viatores ieiunare cogebantur; ægrotis verò non aliter esus carnium concedebatur, nisi licentia synodicè petita, vt constat ex D. Basilio *in orat. de ieiunio*: & notatunt Balsamon *in can.* 69. *Apostolor.* Cironius *ad hunc titulum*.

C A P V T VLT.

Honorius III. a *Pargensi Episcopo*.

EXplicari per Sedem Apostolicam postulasti, vtrum illis sit licitum, qui nec voto, nec regulari obseruantia sunt adstricti, carnes comedere, quando in sexta feria dies Dominicæ natiuitatis occurrit. Ad hoc tale damus responsum, quod illi, qui nec voto, nec regulari obseruantia sunt adstricti, in feria sexta, si festum natiuitatis Dominicæ ipso die contigerit venire, carnibus propter festi excellentiam vti possunt, secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob deuotionem voluerint abstinere.

N O T Æ.

a PArgensi.] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* sed vt ibi notauit Cironius, legendum est *Pragensi*, vt legitur in sexta collectione, de qua Ecclesia nonnulla notaui *in cap.* 9. *de exceptionibus*. Episcopo Bisestislao missa est præsens decisio, & etiam ei rescribit Honorius *in cap.* 2. *de rebus Eccles.*.

COMMENTARIVM.

1 I*Lluxit orbi felicissimus dies, quo de vtero virginali B. Mariæ Verbum Dei prodijt caro factum*. Verba sunt Concilij Toletani 10. *capite* 2. quæ desumpta videntur ex testimonio D. Ioannis *capite* 2. prædicto à Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, vt obseruat Baronius, *in apparatu ad annales*, *num.* 28. vt tanquam impostores damnandi sint Cardonistæ, qui filium Dei humanam carnem assumpsisse negabant, vt refert Castro *aduersus hæreses*, *verbo Christus*, *hæresi* 2. Et similiter reijciendi sunt Manichæi, qui humanam Christi humanitatem negabant propè annum 277. vt refert Gualterus in *chron. sæcul.* 3. Nocte autem Christum Dominum natum fuisse, constat *ex cap.* 2. *Lucæ*, *cap. nocte*, *de consecrat. distinct.* 1. die 25. mensis Decembris, vt probat latè Iacobus Gretserus *de die natali Domini*, *libro* 1. *capite* 4. Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hispan. die* 25. *Decembris*. Vnde corrigendus est locus D. Clementis *libro* 5. *constit. Apost. cap.* 13. qui de hoc die natali agens, ait: *Dies festos custodite fratres, in primis diem natalem, qui celebratur à nobis die* 25. *noni mensis*. Vbi legendum est, *decimi mensis*; hic enim erat mensis Decembris, iuxta annorum computationem à Romulo institutam, & seruatam vsque ad Iulium Cæsarem, ex traditis à Macrobio *libro* 2. *Saturn. numero* 22. Rosino *libro* 4. *de antiquit. Rom. capite* 1. quibus autem Consulibus, qua olympiade, quo anno à mundi creatione id factum sit, non facilè liquet, cùm in re adeò antiqua, & peruetusta omnes historiæ caligine refertæ appareant: Anno 5199. à creatione mundi, olymp. 194. ab vrbe condita 752. Christum Dominum natum fuisse refertur *in Martyrolog. Rom.* & probat Baronius *ibi*, atque eius vigiliam, de qua in præsenti agitur; illustrat Franc. Maria Flor. *d. exercit.* 2. Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. sed ex receptiori PP. consensu refert Baronius *vbi suprà*, Christum natum anno creationis mundi 5199. olympiadis 187. anno 2. idque probat latè Peresius *in Danielem libro* 11. *quæst.* 5. & post eos Gualterus, *in tabulis chron. sæculo* 1. In re certè tam lubrica, quod plures probant, verosimilius iudicamus. Dies igitur hic natalis Domini, à qua vniuersus orbis pace, & tranquillitate frui cœpit, magna debuit lætitia, & anniuersaria festiuitate à fidelibus recoli, cùm legamus dies natales, hoc est, quibus quisque nascitur, *l. qua ætate* 5.

ff. de

ff. de testam. l. 3. §. minorem, ff. de minor. iam olim celebrari solitos annuatim. Vnde D. August. *sermone 1. de tempore*, ait: *Considerate quæso, quanda aliquis homo poteus, aut nobilis natalem suum, aut filij sui celebrare desiderat, quanto studio ante plures dies quicquid in domo sua sordium inuenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, proijcit; quidquid vtile, & necessarium, præcipit exhiberi. Domum etiam si obscura fuerit, dealbat; pauimenta scopis mundat, & diuersis respersa floribus adornantur; quidquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni solicitudine prouidet.* Quem ritum religiosè coluerunt in primis Persæ, vt tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes obseruarunt, vt referunt Censorinus *de die natali*, P. Roa *libro 5. singul.* inscripto de die natali sacro, & profano, *capite 3.* Lindembrogius *in notis ad Censorinum*, Pineda *de rebus Salomonis, libro 1. cap. 14.* Faciuntque textus *in l. cùm quidam 25. ff. de annuis legat. l. cùm plures, §. cùm tutor, ff. de administr. tut. l. sed socer 31. §. 5. ff. de donat. inter.* De die natali sui Mœcenatis agit Horatius *libro 4. carminum, od. 9.* De natali magnorum virorum Seneca *epist. 64.* De alijs Roa *d. libro 5. capite 16. & 17.* vbi notat, ad vrbes & templa morem hunc protractum esse, vt anniuersarijs festis eorum initium celebretur: quæ cùm ita procedant in alijs natalitijs, multò maiori ratione natiuitas Saluatoris nostri, quæ gaudium attulit vniuerso mundo, magna alacritate à fidelibus singulis annis recoli debet, vt pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi sempiternas. Vnde prouenit, vt plura priuilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa sint, aliaque singularia huic festiuitati concessa legantur.

2 Primum huius diei priuilegium in eo consistit, vt festiuus sit, *cap. 1. de consecrat. distinct. 3. capite finali de ferijs, l. omnes 7. Cod. eod. tit.* & ab omni opere seruili vacuus, ab strepituque iudiciorum immunis, vt docuerunt D. Clemens *libro 5. constit. capite 13.* suprà relatus Isidorus *libro 1. de diuin. offic. capite 15.* ibi: *Natalis dies Domini à Patribus votiua solemnitate institutus est.* Leo Magnus *in sermonibus de natali Domini*, D. Basilius, Ambrosius & Nazianz. quos refert Bellarminus *tomo 2. controu. libro 3. de cultu Sanctorum, cap. 13.* Vnde ab ipsis Apostolis institutum hunc festum diem conijciunt Azor *part. 2. instit. moral. libro 1. cap. 9. quæst. 15.* Suarez *tomo 1. de relig. lib. 2. de diebus festis, cap. 5. numero 6.* Gualterus *in tabula chronog. sæcula 1. fol. 5.* tantaque fuit huius diei festiuitas apud antiquos, vt in Concilio Agathensi *can. 64.* relato *in cap. si quis in Clero, 29. 7. quæst. 1.* constitutum sit, vt clericus, qui ab Ecclesia absuerit die solemni natalis Domini, per triennium suspendatur à communione. Hoc autem priuilegium etiam veterum natalium fuisse constat, siquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: *Postquam verò natus est primogenitus, qui succedit in regna, primò quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant, atque ita in posterum quotannis natalem Regis diem sacris, ac festis omnis Asia colit.* Martialis *lib. 10. epigr.*

Linguis omnibus, & fauete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæsaris*

——— *eras nato Cæsare festus*
Dat veniam, somnumque dies, impunè licebit
Æstiuam sermone benigno tendere noctem.

Vnde intelligendum est textus *in l. dies 12. C. de ferijs*, vbi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenses, aut quodlibet aliud spectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adijciunt: *Et si in nostrum ortum, aut natalem solemnitas inciderit, differatur.* Vbi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio apposuerunt; ortum verò pro die inaugurati Imperij acceperunt, cùm eo die nasci veteres diceretur eos, qui nouam dignitatem assequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quirites*, ibi: *A parentibus, quod necesse erat, paruus sum procreatus; à vobis natus sum Consularis.* Illustrat Turnebus *libro secundo aduers. capite 4.* Sic & Imperij ortum dixerunt Imperatores *in l. omnes 7. C. eod. tit.* ideoque magna solemnitate dies natalis Imperij celebrabatur, vt probat Buleng. *lib. 3. de Imper. Romano, capite 3.* Lelius Bisciola *libro 3. horar. success. capite 11.* Prohibent igitur Imperatores *in d. l. dies*, ne ludi celebrentur in die sui natalitij, vel ortus Imperij. Vtriusque etiam diei solemnitatis mentio fit *in d. l. omnes 7.* in illis verbis: *Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperij protulerint.* Quæ constitutio extat *in l. 2. Cod. Theodos. de ferijs, l. die Dominico, C. de spectacul.* vbi cauetur, his diebus quiescere lites, iuraque eis velut sacris deferre. Sic enim legendum est *in d. l. 7.* non *differri*; notauit Gothofredus *ibi*. De quo enim natalitio Principis accipiendus est textus *in l. sed etsi 28. §. si feriæ, ff. ex quibus causis maiores*; adeòque feriatus, & solemnis habebatur apud veteres dies natalis, vt legatum relictum pro eo celebrando, annuum, & perpetuum intelligeretur, ex eo solum, quod pro die natali relinqueretur, *l. cùm quidam 23. ff. de annuis legat.* quod non sine dubitandi ratione admissum fuit: tum quia in dubio creditur, voluisse testatorem legando minùs grauasse hæredem, *leg. vnam 68. ff. de legat. 2.* tum quia legatum non præsumitur annuum, aut reiterabile, sed vnius tantùm præstationis, vt post Bartolum *in l. legatam, oppos. 1. ff. de annuis legat.* docuit Menochius *libro 4. de præsumpt. præsumpt. 132.* argumento textus *in l. boues, §. hoc sermone, ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitij potius creditur legatum annuum, & perpetuum. Cuiacius *libro 23. obseruat. capite 7.* sicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad festum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *l. penult. ff. de annuis legat.* præcipuè quia plerumque testatores cauebant, vt dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus distributionibus inter ciues, aut Decuriones factis. Plinius *in epistol. ad Can. Ruffum*, ibi: *Epicurus testamento cauit, vt dies eius natalis, & parentum, fratrumque quotannis solemniter ageretur.* Cicero *libro 2. de finibus*, ibi: *Res tota, Torquate, non doctorum hominum, velle post mortem epulis celebrari memoriam nominis sui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum vrbanitatem incurratis, non dico: nihil opus est litibus. Tantùm dico, magis fuisse vestrum agere Epicuri diem natalem, quàm illum testamento cauere, vt ageretur.* Ad quem legandi morem referendi sunt textus *in l. ciuitatibus 112. ff. de legat. 1. l. si purè 54. ff. de legat. 3. l. demonstratio, §. finali, ff. de condit. & demonstrat.* & inscriptio, quam ita exararunt Hieronymus Magius *libro 2. miscel. capite 2.* Gutherus *de iure manium lib. 2. cap. 10.*

TRIB. MILIT.
LEGE XV. APOLLINARIS
EX LEG. V. MACEDONIC.
HIC LEGAVIT TESTAMENTO
MVNICIPIBVS H. S. LXVI. C.
MONET.
VT EX REDDITV
QVOTANNIS VIII. ID. NOVEMB.
DIE SVO NATALI
MVNICIPIBVS EPVLVM,
ET CRVST. ET MVLS. DARETVR.

Illustrant Roa *d. lib. 5. cap. 11.* Dorleans *ad Tacit. pag. 527.* Stuchius *de conuiu. lib. 1. cap. 16.*

Deinde proprium erat huius festiuitatis natalis Domini, vt omnes fideles eo die sacram susciperent communionem, adeò vt inter Catholicos non haberetur, qui ea in die non communicaret, *cap. si non frequentiùs 16. cap. 19. & 21. de consecrat. distinct. 1.* Illustrant Suarez *3. tom. de Sacram. disputat. 69. sect. 3.* Vasquez *ad eandem 3. part. disputat. 214. cap. 2.* Item vt in ea die quilibet sacerdos tres Missas celebret, vt probaui *in c. consiluit, de celebrat. Missar.* Aliud etiam huius magni diei priuilegium, vt annorum computatio fiat à Christo nato, iuxta Dionysium Exiguum anno 532. quod introductum non fuisse vsque ad annos 600. notauit Pancirola *lib. 1. variar. capite 141.* In Hispania autem fuit specialiter hoc statutum in comitijs habitis Valentiæ *anno* 1309. vt refert Mariana *lib. 17. de rebus Hispan. capite 2.* Deinde admissum in alijs comitijs Castellæ habitis in vrbe Segobiensi anno 1373. Idem Mariana *libro 28. capite 6.* Loaysa *in not. ad Concil. Illiber.* Deinde consensu totius orbis Christiani idem mos 3

fuit receptus. Mariana lib. 2. cap. 6. vnde abolita fuit ratio computandi tempora variè apud antiquos vsitata; nam olim anni computabantur iuxta tempus cuiuslibet Regis, Ducisve, vt primus, secundus, tertius annus Regis Dauid. Cœperunt etiam anni ab orbe condito, vt obseruat Iacobus Gordonus in Chron. period. 50. Gualterus saecul. 4. fol. 130. & tempore, quo instituti fuerunt ludi in honorem Iouis Olumpij, de quibus Pancirola lib. 2. variar. cap. 46. Tertul. de spectacul. cap. 11. vbi Pamelius schol. 180. Quæ computatio fuit postea reiecta; tum quia difficilis erat, vt ait Genebrardus: tum quia absque idololatria retineri non poterat, cùm fuisset introducta in honorem idolorum. Quare ea computatione reiecta, per indictiones anni numerari cœperunt. Solebant enim Cæsares quolibet decimoquinto anno tributum indicere, quod ea ratione indictum dicebatur, de quo in titulo C. de indict. libro 12. & apud Panciroiam lib. 2. variar. cap. 242. fiebatque tributi indictio die 25. mensis Septembris, à qua anni computabantur hoc modo: indictionis Cæsaris annus 1. 2. 3. &c. vsque ad 15. vt exposuerunt Baronius tom. 3. anno 312. num. 167. Eusebius in chron. Iosephus Scaliger lib. 5. de emend. tempor. cap. de indict. Gualterus vbi suprà. Cœpit autem hæc computatio per indictiones ab anno 312. tam à Summis Pontificibus, quam ab Imperatoribus, hoc habito discrimine, quod Imperatorum indictiones incipiebant à die 25. Septembris; Pontificum vero a die natiuitatis Domini, vt refert Ciaconius in isag. de vitis Pont. cap. de indictionum ratione. Fuerunt etiam aliæ temporis computationes apud Romanos, veluti per Consules, & per æras, de quibus agunt Christoph. Rufinus lib. 2. constit. cap. 77. Baronius in Martyrol. die 22. Septembris, & 23. Octobris, Couar. lib. 1. variar. cap. 12. Vnde constat, quantum, qualeque sit hoc natalis Domini priuilegium, vt omissis omnibus illis computandi rationibus ab ea die anni computari cœperint.

4 Tandem, vt ad præsentem textum accedamus, in eo refertur aliud non leue priuilegium, videlicet, vt si dies natalis Domini incidat in feria sexta, aut sabbatho, liceat ea die fidelibus carnibus vti, cùm feria sexta in memoriam passionis Domini ieiunium ab Ecclesia indictum sit, cap. ieiunia 26. de consecr. distinct. 3. can. 68. Apost. D. Ignatius ad Philipp. epist. 8. Tertul. de ieiun. cap. 14. S. Petrus Martyr, Episcop. Alex. in suis canonibus, ibi: *Non reprehendat nos quisquam quartam, & sextam feriam obseruantes, quibus nos ieiunare secundùm traditionem præceptum est.* Cuius ieiunij rationem assignat D. Augustinus epist. 68. ad Casulam, ibi: *Cùm autem quarta, & sexta maximè ieiunet Ecclesia, ea ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio ipsa quarta Sabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Deum fecisse Iudæi. Deinde traditus est ea nocte, quæ iam tendit ad sextam Sabbathi, qui dies passionis est.* Plura de hoc ieiunio sextæ feriæ congesserunt Gazæus ad Cassianum lib. 5. instit. c. 24. Gothofredus in dissert. Philostorg. lib. 10. cap. 12. Hæphtenus disquisit. monast. lib. 6. tract. 7. disquisit. 1. Postea verò consuetudine introductum fuit, vt ieiunium quartæ feriæ omninò aboleretur, & vt in sexta maneret tantùm imperfectum, hoc est abstinentia à carne: vnde priuilegium die natalis in præsenti relatum in eo consistit, vt si natalis Domini incidat in feriam sextam, propter diei festiuitatem carnibus vesci liceat; nam etiam in veterum natalitijs non solum Deorum, Principum, sed & Priuatorum epulæ solemnes erant. Apuleius lib. 11. florid. ibi: *Festiuum celebraui natalem, sacrorum suaues epulas, & faceta conuiuia.* Martialis epigr. 66.

Sexcenti cœnam à te Iustine vocati,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Diocasius lib. 54. ibi: *Natalem Augusti Iulius Antonij filius tunc Prætor celebrauit circeasibus, & venationibus: Senatum etiam, & ipsum Augustum ex decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Illustrat Roa d. lib. 5. cap. 11. vt etiam consuetudine introductum est, vt in vigilia huius magni diei collatio in quantitate excessiua fiat, & ex omnibus fructibus, vt referunt Azor lib. 3. institut. moral. cap. 8. ad finem, Cenedo quæst. 4 canonic. numer. 3. Sed cùm priuilegium hoc vescendi carnibus sit concessum in fauorem fidelium, ipsi inuiti eo vti non coguntur, nec erunt reprehendendi eo die ieiunantes, argumento textus in c. vtinam, 76. distinct. Clement. 1. §. ita, de V. S. Tandem in præsenti docetur, hoc priuilegio vti non posse eos, qui regulari obseruantia, vel voto tenentur à carnibus abstinere, qui eas edere non valent; licèt aliqui contrarium senserint auctoritate Epiphanij contra hæreticos in fine dicentis: *In die Epiphaniorum, idest Apparitionis, & Aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare non licet, etiamsi contingat, quod sit feria quarta, vel prope Sabbathum.* Item auctoritate Leonis epist. 93. cap. 4. Qui Priscillianistas illo die ieiunantes his verbis arguit: *Vt per omnia fiat à nostra fides vnitate discordes, & dies, qui à nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducitur.* Et etiam ex sententia B. Francisci, qui referente Pisano conformit. fructu 8. cum hæc controuersia mota esset, & F. Moricus Francisci discipulus ieiunandum diceret, respondit Sanctus: *Peccas frater Morice diem Veneris vocans diem, quo natus est nobis puer Iesus: volo quod & parietes tali die comedant carnes, si fieri potest, vel de foris liniantur.* Quibus moti auctoritatibus aliqui Religiosi putabant licere carnibus vesci, cùm dies natalis Domini in feria sexta incidit: quos refellit Vvadingus in not. ad regulam S. Francisci, cap. 12. vbi exponit prædictam sancti auctoritatem. Si autem qui emisit votum abstinendi à carnibus die Veneris, non cogitauit de euentu natalis Domini ea die occursuri, non tenetur abstinere à carnibus, ex sententia Molinæ de iustitia disput. 272. Azorij p. 1. instit. lib. 11. cap. 20. q. 3. tametsi quoad hoc postremum dissentiant Sanchez cap. illo 11. nu. 61. & Vazquez 1. 2. disp. 30. cap. 4. quorum sententiam tutiorem putat Suar. lib. 4. de voto, c. 20. an. 7. Apud Græcos tamen Lucas Patriarcha in Synodo sub Emmanuele Comneno, absolutè, & absque vlla limitatione consultus ab Emmanuele Comneno Imperatore, respondit virum nobilem, qui iurauerat feria qualibet tertia ieiunare, & carnibus abstinere, non teneri iuramento, ac carnibus vesci permisit, eo quòd non congrueret diei sancto Paschæ, qua lætari conuenit, abstinere a carnibus, & seruare ieiunium, vt habetur apud Balsamonem ad can. 29. epist. canonic. S. Basilij ad Amphiloc. & notauit Theophilus Raynaud. in tract. de gladio & pileo, fol. 591.

T I T V L V S XLVII.

De purificatione post partum.

C A P V T V N I C.

Innocentius III. *Armach. Archiepisc.*

Volens fraternitas tua per responsionem Apostolicam edoceri, humiliter à nobis expetijt, vtrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere. Licèt autem secundùm legem Mosaicam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum à templi cessarent ingressu; quia tamen lex per Moysem data est; gratia, & veritas per Iesum Christum facta est: nos Sanctorum Patrum vestigijs inhærentes, taliter tibi duximus respondendum, quod postquam

vmbra

vmbra legis euanuit, & illuxit veritas Euangelij, si mulieres post prolem enixam acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole grauantur, nec Ecclesiarum aditus est eis aliquatenus denegandus, ne pœnam in culpam conuertere videamur. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, deuotionem earum non credimus improbandam. Datum Laterani.

NOTÆ.

a *Armach.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & in epistolis Innocent. editis à Sirleto, *fol.* 30. ex quo regestro ita restituo litteram huius textus. De diœcesi Armachana nonnulla notaui *in cap. quod sicut, de elect.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies, secundùm legem Mosaicam.* Probat eam textus *in cap. cùm enixa, cap. ad eius, cap. si mulier, 5. dist.* Carolus, & Ludouicus *lib. 6. Capitul. tit.* 204. ibi: *Cùm enim enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, testamenti veteris præceptione didicimus, vt pro masculo diebus 33. pro fœmina autem 66. debeat abstinere: quod tamen, vt ait S. Gregorius, sciendum est, quia in mysterio accipitur; nam si hora eadem, qua genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò prolatione gemitus: vnde & ipsi in primo matrimonio dicitur: In doloribus paries. Si itaque mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam deputamus.* Heraldus Episcopus Turon. *can.* 60. *Mulier post partum statim vt voluerit, nisi fortè sit adultera, intret Ecclesiam, ac Deo referat gratias.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Parladorius *lib. 3. rerum quotid. different. 5. num.* 2. Petrus Gregorius *lib. 2. syntag. cap. 1. num.* 9. Franc. Valens *in concord. iur. tom. 2. notat. 4. fol.* 234. Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap.* 76. Lindembrog. *in notis ad Censorinum, de die natali cap.* 11. *fol.* 23. Acuña & Ioannes Dartis *in 5. dist.* Becanus *in analog. cap. 14. q. 5.* Tapia *tom. 1. catenæ, lib. 4. q. 27. art. 9. & cap. 28. art. vltim.*

2 Impugnatur prædicta assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam sacratissima virgo Deipara Saluatorem nostrum huic mundo edidit absque vllo fluxu sanguinis, & sine secundinis, vt definitum fuit in 6. Synodo Trul. *cap.* 80. his verbis: *Absque vllis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, vt qui sine semine constitutus sit; idque toti gregi annuntiantes eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni subijcimus. Quare quoniam aliqui post sanctæ Christi Dei nostri natiuitatis diem similem coquere ostenduntur, & eam sibi inuicem impartiri, honoris videlicet prætextu secundinarum impollutæ Virginis matris, statuimus vt deinceps nihil tale fiat à fidelibus.* Et tamen legi purificationis paruit, vt refertur *cap. 2. Lucæ*: vnde inter præcipuas, & maiores festiuitates B. Virginis, eius Purificatio iam à temporibus Iustiniani celebratur, vt constat ex Concil. Magunt. sub Carolo *can.* 36. & referunt Amalarius *lib. 3. cap.* 44. Micrologus *cap.* 48. Rupertus Abbas *lib. 3. cap.* 25. & ex eis Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. litt. B, pag.* 185. Nouarinus *in sched. sacr. lib. 8. cap.* 20. Baronius & Salazar *in Martyrol. die 2. Februar.* Menardus *ad Sacrament. D. Gregorij, fol.* 41. Solorzanus *in sua Candelaria, fol.* 461. igitur fœminæ, quæ ex partu corporis immunditiam contrahunt, debent per legitimum tempus purgari, & purificari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc purificatio non esset necessaria, nec in lege gratiæ admissa, non institueretur, & ordinaretur ab Ecclesia peculiaris Missa dicenda cùm mulier quæ peperit, Ecclesiam ingreditur, pro eius purificatione: sed specialis Missa pro eo die statuta est, vt constat ex nostro Innocentio *lib. 1. epist.* 31. vbi cùm transactionem inter Abbatem Lerinensem, & Episcopum Antipolitanum super Ecclesia S. Honorati referret, hæc adiecit verba: *Nec in desponsatione virginum, vel purificatione parientium Missas cantent, vel orationes, seu benedictiones exsoluant.* Igitur si est peculiaris Missa instituta pro purificatione mulieris, liquidò apparet, quod debet per tempus ab Ecclesia arceri, donec purificetur.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione, præmissis quæ de præceptis legis veteris mortuis, & mortiferis adduxi *in cap. translato, de constitut.* sciendum est, in lege veteri immunditiam legalem contrahi vel ex contactu rei immundæ, vel quia aliquis in se immundus erat. 3 De purificatione ex lege veteri.
Ex contactu rei immundæ fiebant immundi: primò qui tangebant leprosos, seminifluos, pollutos ex coitu, menstruatas, hemorrhoissas, aut illorum, vel illarum vestes. *Leuit. cap. 13. 14. & 15.* Secundò qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. *Leuit. capite 11. vers.* 43. Tertiò qui tangebant cadauera animalium immundorum. *Leuit. cap. 11. vers.* 24. Quartò qui tangebant cadauera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua. *Leuit. capite 11. vers.* 39. Quintò qui tangebant cadauera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum. *Num. cap. 19. vers.* 11. Sextò qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo iacebat mortuus. *Numer. cap. 19. vers.* 14. & qui tangebant aquas expiationis, quibus expiabantur. *Num. cap. 19. vers.* 21. In se immundi erant primò puerperæ: *Leuit. cap. 12. versic.* 2. Secundò leprosi. *Leuit. cap. 13. & 14.* Tertiò seminiflui. *Leuit. cap. 15. vers.* 2. Quartò polluti ex coitu, siue legitimo, siue illegitimo. *Leuit. cap. 15. vers.* 16. Quintò menstruatæ. *Leuit. cap. 16. vers.* 19. Sextò hemorrhoissæ, idest quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis extra tempus menstruale. *Leuit. cap. 15. vers.* 25. Nec omnes immunditiæ æquales erant, immò potiùs quædam grauiores, quædam leuiores: grauiores erant illæ, quibus tenebantur, non solùm excludebantur à templo, & rerum sacrarum participatione, sed etiam hominum consuetudine, eo quòd homines quoslibet, & cætera omnia, quæ contingebant, polluebant, & emundari debebant. Eiusmodi erant tria illa immundorum genera, *Numer. cap.* 5. qui ob immunditiam iubebantur excludi castris, vel ciuitatibus, videlicet leprosi, seminiflui, & polluti à mortuis: item & menstruatæ, quæ etsi ciuitate non excluderentur, domi tamen ita intrudebantur, vt cum nemine commercium haberent, nisi cum eo, qui cibum, & necessaria illis deferret; qui tamen ob hoc ipsum legaliter erat immundus. Et hæ quidem grauiores immunditiæ communiter, & diuturniores erant, & difficiliùs tollebantur. Immunditiæ verò leuiores, licèt arcerent à templo, & à rebus sacris; non tamen excludebant ab hominum consortio, eo quòd per contactum non communicarentur alijs, & faciliori ritu tollebantur, nec per se diuturnæ erant. Præterea, qui leuiori erant immunditia polluti, poterant saltem in atrium profanum Gentilium, & immundorum ingredi, & sacris ibi interesse; quod prioribus non concedebatur. Quare Iosephus *lib. 2. contra Appionem*, asserit ab eo fuisse mulieres exclusas.

Nec omnes isti immundi purificabantur eodem modo; 4
siquidem immundi ex contactu purificabantur aqua lustrali, de qua, & cæremonijs huius purificationis agunt Becanus *in analog. cap. 15. quæst.* 5. P. Menochius *de repub. Hebræorum, lib. 3. cap.* 18. & vt de præsenti purificatione tantùm agamus, sciendum est, ritum purificationis puerperæ præfiniri *cap. 12. Leuit. vers.* 2. his verbis: *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruæ; ipsa verò trigintatribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: sin autem fœminam peperit, immunda erit duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui, & sexagintasex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.* Vbi primò notandum est, generaliter mulierem, quæ masculum pepererat, immundam fuisse quadraginta diebus; eam verò, quæ feminam, octoginta; sed non omnium dierum æqualem fuisse immunditiam: quæ enim masculum pepererat, primis septem diebus immunda erat iuxta dies separationis menstruæ, idest, vt ita reclusa esset, & à domesticorum

De purificatione ab his immunditijs.

consuetudine segregata, vt separatæ, reclusæ, & segregatæ erant menstruatæ. Quæ verò fœminam pepererat, primis quatuordecim diebus immunda erat eodem modo, quo separabantur menstruatæ, cæteris verò sexagintasex, non erat tam grauis immunditia, nec tam rigida separatio; manebat tamen in sanguine purificationis suæ, idest in purificatione sanguinis sui continebat se domi, donec se perfectè sanguine, & sordibus partus liberaret; atque ideò trigintatribus illis, aut sexagintaquatuor diebus erat immunda. Et si quæras, cur diuturnius tempus fuerat præfinitum pro purificatione eius, quæ fœminam ediderat; respondeo hoc constitutum esse ob diuersitatem vacuationis, & purgationis mulieris. Prima enim purgatio à partu est sanguinis copiosius fluentis, & eo ferè modo, quo in menstruis: hæc in masculorum partu ad summum durat septem dies, & breuiore etiam tempore vtplurimum absoluitur. Altera purgatio est aliorum excrementorum cum modico sanguine paulatim desfluentium. Hæc in masculorum partu cum longissima est, per triginta dies durat, etsi paucioribus etiam diebus finiri soleat: in fœminarum verò partu durat vtraque diutius, vt docent Hipocrates *de natura pueri*, Valesius *de sacra philosoph. cap.* 18. Itaque lex vetus longissima spatia accepit, quibus hæc perfici possent, etsi raro, aut etiam vix vnquam totum hoc spatium à Scriptura signatum occupent; id enim præscripsit Scriptura, tum vt perfectè purgata esset mulier, tum vt à partu quiesceret pauló diu ius. Primis autem diebus voluit arctius separari puerperas, eo quòd ijs diebus sit fluxus sanguinis, & ita ipsæ magis immundæ. Elapsis igitur his diebus purificationis pro discrimine sexus partus, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec enim atrium mundorum ingredi poterat nondum purificata. Secundò offerebat turturem, vel pullum columbæ pro peccato. *Leuit. c.* 12. *vers.* 6. id est pro munditia legali; sic enim immunditia legalis contracta ex menstruis vocatur peccatum, *Leuit. c.* 14. *vers.* 2. & *c.* 15. *vers.* 30. Deinde offerebat infantem Deo, eumque redimebat; tandem peractis omnibus, in gratiarum actionem offerebat Deo agnum vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustum.

5 Traditur ratio decidendi. Vnde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm immunditia, quæ ex partu contrahebatur, esset legalis, & iuxta cæremonias ipsius legis expiaretur, vt suprà retuli, omniaque præcepta cæremonialia legis veteris, non solùm mortua, verum & mortifera fuissent, vt probaui *in cap. translato, de constitut.* ideo in lege gratiæ nec huiusmodi immundnia contrahitur, vt contrahebatur in lege veteri; nec expiatio desideratur, & sic statim ac mulier peperit, potest ingredi Ecclesiam, quia apud Catholicos prædictæ immunditiæ, aut expiationes suscitari nequeunt, licèt olim ad fores Ecclesiarum fontes essent, quibus ingressuri lauarentur. Eusebius *lib.* 10. *cap.* 4. Paulinus *epistol.* 12. *ad Seuerum*:

Sancta niteas famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intramtumque manus lauat amne ministro.

Non quia fideles crederent aqua vitia purgari, sed vt ea lotione ad mentem purgandam excitarentur. Tertul. *lib. de oratione*, ibi: *Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant ad orationem, tum etiam cum lauacro totius corporis*. Quod agnoscit Ouidius *lib.* 2. *Fast.*

Ah nimium faciles, qui tristia crimina mentis
Fluminea pelli posse putatis aqua.

Vnde successit vsus aquæ benedictæ, de quo egi *in cap. aqua, de consecr. Eccles.* Sed si ex deuotione enixa voluerit se abstinere ab ingressu templi, hoc illi permittendùm est, cùm ex deuotione fiat, propter quandam decentiam, propter quam & vir cum propria vxore dormiens iubetur ab ingressu Ecclesiæ se abstinere *in cap. vir*, ibi: *Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua intrare Ecclesiam non debet, sed nec lotus intrare statim debet.* 33. *quæst.* 4. Aliquando enim bonum est abstinere ab eo, quod licitè fit, *cap. aliud* 1. *quæst.* 1. *cap. quotidie, de consecr. dist.* 2. Sidonius *lib.* 9. *epist.* 6. ibi: *Esset quidem gloria, si nunquam vxori conuageretur, quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, vbi culpa non est*; vt probaui superiori titulo *in cap. consilium*.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt Beatissima Virgo lege purificationis non teneretur, vt probat P. Menochius *vbi suprà*, Suarez *de vita Christi*, *disp.* 16. *art.* 4. *sect.* 2. cùm partus purissimus, omnique sorde immunis, & affluxu sanguinis liber esset, vt venustè expressit Sanazarius *lib.* 2. *de partu Virginis*, ibi: 6 Dissoluitur dubitandi ratio.

Haud aliter quàm cùm purum specularia solem
Admittunt, lux ipsa quidem pertransit.

Tamen eius legis præceptum adimplere humili destinatione curauit, vt eleganter expressit sanctus Methodius Martyr sub Decio, Episcopus Parisiensis in homilia, cui titulus, *De concursu Domini*, ibi: *Et quidem propterea mater ipsius supra legem existens, se legi submittit. Quæque pura cum sit, tempus quadraginta dierum in pollutas constitutum, præfinitumque obseruat: fit legi obediens is quoque qui à lege liber erat; oblatio pro eo offertur, qui nos sanctificauit*. Prosequitur latiùs Salas *de legibus disputat.* 23. *sect.* 6. Vnde instituta fuit ab Ecclesia festiuitas Purificationis B. Mariæ, circa quam Historici non conueniunt, tam circa tempus huius institutionis, quàm causam. Videndi sunt Baronius, & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februarij*, Beyerlinch *in theatro vitæ hum. litt. C*, *pag.* 163. D. Laur. Ramirez *in Pentecont. cap.* 49. Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 24. & *de iuribus honorarijs num.* 462. Nec obstat quod de Missa dicenda pro purificatione mulieris suprà dicebamus; nam licèt Missa propria dicatur, quando primum post partum Ecclesiam ingreditur, non ideo deducitur, fœminam immundam fuisse per tempus lege Mosaica præscriptum, & per illud tempus ab Ecclesia arceri debere.

Sed hucusque traditis obstat Dionysius Alexandrin. *in epist. ad Basilidem*, quæ extat in 3. *tom. Biblioth. sacræ*, *canon.* 2. in hæc verba: *De mulieribus autem quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, superuacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ, & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus, & sanguinem Domini attingere. Neque enim quæ XII. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam eius fimbriam. Orare enim, quomodocumque se habeat aliquis, & vtcunque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non anima, & corpore prorsus mundus est, accedere prohibetur*. Refert etiam Balsamon *fol.* 883. Idem habet Timotheus Alexandrinus *in respons. canonicis*, *respons.* 7. quæ habentur *tom.* 6. *Biblioth. sacræ*, apud Balsam. *fol.* 162. ibi. Interrogatio: *Similiter cathecumena dedit nomen suum, vt illuminaretur, & die baptismatis illi accidit quod solet mulieribus, debetne eo die baptizari, an differre, & quantùm differre?* Resp. *Debet differre donec purgata fuerit*. Interrog. *Si mulier sibi accidisse viderit, quod solet mulieribus, debetne ad sancta mysteria accedere, an non?* Resp. *Non*. Ex quibus auctoritatibus apertè constat, adhuc in lege gratiæ mulieres immunditiam contrahere ex menstruo, & partu, nec interim ad sacra mysteria admitti debere: ergo non rectè in præsenti docetur, mulieres, eo quòd pepererint, non debere arceri ab ingressu Ecclesiæ. Pro cuius difficultatis solutione aliqui Theologi docent, hæc omnia, non vt ex præcepto necessariò seruanda, sed tanquam magis congruentia à Patribus proponi. Sed verius credo, lege aliqua canonica vniuersali Ecclesiæ Orientalis, non verò Latinæ, vt notauit Landmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 76. hæc duo fuisse statuta; siquidem, vt refert Balsam. in illum canonem 2. Dionysij, Leo Imperator cognomento *Sapiens*, in sua nouella 13. ita cauit: *Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de his quæ naturali purgatione detinentur; si quidem earum vita à nulla alia morbosa affectione perturbatur, vt quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in diuinis ministerijs initiatæ, impollata mysteria non participent vsque ad quadraginta dierum terminum.* (quatuordierum legi vult Theophilus *tom.* 16. *in Heteroel. fol.* 32.) *Quod si morbus inuaserit, & se vitam abrupturum minetur, vt sint omnino sacramenti participes*. Non quia Imperator hoc statuendi potestatem haberet, sed quòd iam statuto Ecclesiastico cautum erat, sua etiam lege exprimere, & confirmare voluerit: immò & Dionisius supponit huiusmodi mulieres in Ecclesiam non admitti cum alijs, sed in accessu quodam Ecclesiæ esse,

7 Exponuntur Auctoritates Dionysij, & Timothei Alexandrini.

hoc

hoc est in loco solitario, vt explicat Balsamon ibidem. Ex hac fortasse ratione introducta fuit consuetudo, ne mulier etiam post partum per aliquot dies Ecclesiam ingrederetur, vt in lege veteri præceptum erat: quam consuetudinem ita abrogauit Innocentius in præsenti, vt mulieres non possint ab ingressu Ecclesiæ prohiberi, sed liberum illis reliquerit ex deuotione aliquandiu abstinere. Eodem modo, vt refert D. August. *serm.* 244. *de tempore, ad medium*, cauetur ne mulieres post matrimonium per 30. dies Ecclesiam ingrediantur, his verbis: *Per triginta dies Ecclesiam ingredi non præsumant*. Quod tamen contraria consuetudine iam abrogatum est; nam initio nascentis Ecclesiæ, cùm maior esset fidelium deuotio, pro maiori sacramentorum reuerentia congruenter satis hæ leges statutæ fuerunt, vt docet P. Vazquez 3. *part. in* 3. *disputat.* 210. *artic.* 7. *cap.* 3. & probaui *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 6. eodemque modo accipiendum est quod ex Pœnitentiali Theodori refert Carnot. *part.* 15. *Decreti, cap.* 150. ibi: *Vt mulieres menstruo tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laicæ: si fecerint, per tres hebdomadas pœniteant*. Et D. Clemens *epist.* 4. in illis verbis: *Est sane propria quædam nostræ religionis obseruantia, quæ non tam imponitur hominibus, quàm propriæ ab vnoquoque Deum colente causa puritatis expetitur: de castimoniæ dico cautela, cuius species multæ sunt, sed primò vt obseruet vnusquisque, ne menstruatæ mulieri misceatur*. Explicat Turrianus *lib.* 5. *pro canonib. Apostol. cap.* 1. Græcique id tanta obfirmatione tenuerunt, vt etiam periclitantes fœminas per tempus menstrui communicare nollent, vt constat ex damnatione Michaelis Patriarchæ CP. per Humbertum Legatum Sedis Apostolicæ, apud Baronium *anno* 1054. Prosequitur Theophilus *d. tom.* 16. *fol.* 32.

T I T V L V S XLVIII.

De Ecclesijs ædificandis, & reparandis.

C A P V T I.

Ex Concilio a *Magunt.*

QVicumque beneficium Ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adiuuent, & nonam, & decimam reddant.

N O T Æ.

1 a *MAgunt.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Et ex hoc Concilio citant verba huius textus Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 30. Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 35. & reperiuntur textus hic in ipso Concilio *can.* 42. & inter capitularia Caroli *lib.* 5. *c.* 92. & *lib.* 7. *in addit. cap.* 32. apud Ant. Augustinum *in epit. iuris, lib.* 13. *tit.* 2. *cap.* 19. De hoc Concilio egi *in cap.* 1. *de regular.*

2 Ex hoc textu omnes repetentes, & alij infrà pro illustratione conclusionis laudandi, deducunt, Clericos, seu Rectores Ecclesiarum beneficia possidentes teneri de fructibus ipsius beneficij Ecclesiam reparare, vel reficere. Verùm in præsenti canone non agitur de clericis, nec de beneficijs ecclesiasticis: quare veram eius interpretationem assignabimus, & postea iuxta communem assertionem omnium Doctorum conclusionem disponemus, & disputabimus. Sciendum autem est, beneficium sæpè sæpius pro feudo vsurpari in legibus Aleman. *tit.* 11. *A Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit*. Baiubar. *tit* 1. *c.* 1. *Per beneficium præstare*. Concil. Meld. *can.* 18. *Vt precepta illicita iure beneficiario de rebus Ecclesiasticis facta à vobis sine dilatione rescindantur*. Hincmarus relatus à Bignonio *ad Marculf. lib.* 2. *cap.* 5. Filesac. *in quer. fol.* 853. Vnde Aymonius *lib.* 5. *de gestis Francor. cap.* 44. dum agit de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ ex Carolomanica stirpe patrimonium, ait illam à Lothario in beneficium traditam Othoni Imperatori, hoc est in feudum. Verba sunt: *Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharicum Regnum, quæ causa magis contristauit corda Principum Francorum*. Latè probaui *in c.* 1. *de feud.* Deinde sciendum est, horum beneficiorum, seu feudorum duo genera reperiri in antiquis legum, & historiæ monimentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium, aliud beneficium Ecclesiasticum. Beneficium regium fuit prædium, agerve regij dominij, qui militibus, ac nobilibus vtendus fruendus dabatur à Rege, ad obstringendam eorum fidem. Beneficium istud in mansis, seruis, colonis, & seruientibus erat constitutum. Vnde qui beneficium regium habebat, illud colere tenebatur, ne incuria, ac negligentia beneficiarij sterile, ac inutile redderetur. Ita cauetur *in l.* 1. *tit.* 8. *lib.* 3. *legum Longobard.* ibi: *Quicumque suum beneficium occasione proprij desertum habuerit, is infra annum, postquam Comes, vel missus noster notum factum habuerit, ipsum beneficium amittat*. Beneficij verò ecclesiastici mentio extat in eisdem legibus Longobard. & Capitularibus Caroli, & Ludouici congestis *in cap.* 1. *de feud.* vbi de huiusmodi feudorum origine & progressu egi. Ex illis autem legibus, & Historicorum monumentis deducitur, eos ipsos, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ accipiebant, ad plura erga Ecclesiam officia præstanda fuisse obligatos. Quæ onera ad tria potissimum capita refero, ad nonas, ad decimas, & ad sarta tecta. Quod ad nonas pertinet, certum est, eas persolui, non ex quovis genere prædiorum, sed ex ijs tantùm, quæ aliquis possideret ex beneficio ecclesiastico, vt hac nempè nonarum præstatione soluens feudatarium se, ac beneficiarium Ecclesiæ agnosceret, vt ex Concilio Valentino III. constat in Gallia celebrato temporibus Caroli Calui, *can.* 10. ibi: *Sed & de fiscis & villis, quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati sæcularium traditas, voluntate eorum ordinaria placuit, vt sicut edictis Principum iussum est, nonæ, & decimæ ipsis Ecclesijs, vnde subtractæ sunt, fideliter persoluantur; & hi qui eas retinuerint, vt sacrilegos nouerint se ab Ecclesiæ liminibus pellendos*. Et antea per annum 813. conquesti fuerunt Præsules Galliæ, antiquum morem persoluendi nonas à prædijs ecclesiasticis multis in partibus sublatum: qua de causa querelam ad aures Principis deferendam censuerunt in canone 46. Concilij Turon. celebrati sub Carolo Magno, ibi: *Nonas, ac decimas, quas qui res ecclesiasticas tenent, soluere Rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt, ad luminaria, & stipendia clericorum multis in locis abstractas esse, vidimus: quod sæpè iam missis vestris in publicis indicauimus placitis, sed inde hactenus aut prauum, aut nullum consecuti sumus effectum*. Quare idem Carolus Magnus, & eius successores persoluendas esse nonas sæpiùs edixerunt *lib.* 1. *cap.* 163. ibi: *Vt qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam, & decimam ex eis Ecclesiæ, cuius res sunt, donent, & qui tale beneficium habent, vnde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio presbytero decimas donent*. Vnde apparet, fuisse aliquod beneficij ecclesiastici genus, quod ad medietatem traditum erat, nempè colonus dimidium sibi, & dimidium presbytero arabat: quo casu nonas non persoluebat. Idem præceptum soluendi nonas repetitum fuit *lib.* 2. *cap.* 21. & de soluendis nonis ex regio beneficio, seu feudo, agitur *lib.* 5. *cap.* 150. ibi: *De his qui, agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, vt nonas exinde non persoluant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus vt de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persoluant*. Præter nonas

illi, qui beneficium Ecclesiæ habebant, decimas quoque persoluebant, vt ex præfatis locis facilè constat. Tertiò Ecclesiæ præstare tenebantur sarta tecta, hoc est, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ possidebant, tenebantur ad Ecclesiarum labes, ac ruinas reficiendas, præsertim verò ad tecta: quod facilè probatur *ex d. can. 46. Concilij Turon. 3.* vbi Patres conqueruntur Ecclesias ruere, & funditus labi, propter neglectam tectorum instaurationem ab his, qui beneficia ecclesiastica possident. Similiter, inquiunt, & de restauratione tectorum nobis necessitas incumbit iudicare, quia non tantùm domus monasteriorum, sed & ipsæ Ecclesiæ propter tectorum inopiam ruinas minantur. Concil. Meldense *can. 62. Hi qui ex rebus Ecclesiasticis nonas, & decimas persoluere, & sarta tecta Ecclesiæ secundùm antiquam auctoritatem, & consuetudinem restaurare debent, & hoc non solùm negligunt, verùm & per contemptum dimittunt, atque clericos fame, ac penuria, ecclesiastica ædificia dissolutione annullari permittunt.* Legis Longobardicæ *lib. 3. tit. 3. l. 2.* extat decretum Caroli Imperatoris his verbis conceptum: *Præcipimus Comitibus, & omnibus fidelibus nostris, vt quicumque de rebus ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundùm morem regionis nonas, & decimas ad ipsas Ecclesias donent, absque vlla diminutione, & dilatione, in quantùm melius possunt, & iuxta possibilitatem eorum, & quando necessitas exegerit, dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adiutorium faciant.* Modum verò & impensas, quas in reficiendis Ecclesijs facere oportuit eos, qui agrum Ecclesiæ occupassent, definit capitulare quadragesimum *lib. 4. Consideratum est, vt de frugibus terræ, & animalium nutrimine nonæ, & decimæ persoluantur. De opere verò, vel restauratione Ecclesiarum Comes, & Episcopus, siue Abbas, vnà cum misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant, vt vnusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum, & restaurandum, quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur; similiter & vassi nostri: aut in commune tantum operis accipiant, quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel vnusquisque per se iuxta quantitatem, quam ipse tenet: aut si inter eos conuenerit, vt pro opere faciendo argentum donent, iuxta æstimationem operis in argento persoluant, cum quo pretio Rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere, & materiam emere possit: & qui nonas, & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum nostrum soluat, vt ita castigatus caueat, ne sæpiùs iterando beneficium amittat.* Vnde facilè cognoscitur, in præsenti canone non agi de clericis beneficia ecclesiastica ex institutione Episcopi possidentibus; sed de feudatarijs prædia Ecclesiæ in beneficium, hoc est feudum, obtinentibus, qui debebant nonam, ac decimam præstare, & sarta tecta Ecclesiarum custodire, vt in præsenti cauetur: quo modo etiam accipiendus est canon 25. Concilij Arelat. 6. sub Carolo, in illis verbis: *Si quis beneficium de rebus Ecclesiæ habet, ad tecta eiusdem Ecclesiæ restauranda, vel ad ipsas Ecclesias ædificandas omninò adiuuet.* Videndus Dartis *ad 16. quæstione 1. ad finem.*

COMMENTARIVM.

5 Conclusio traditur, & probatur.

SEd licèt hæc, ni fallor, vera sit huius textus sententia; tamen iuxta communem interpretationem talis deducitur disputanda assertio: *Habentes beneficium in Ecclesia tenentur ad eius reparationem contribuere.* Probant eam textus *in cap. Omnes, de consecr. dist. 1. cap. fin. de his quæ fiunt à maior.* Concil. Emerit. *can. 16. ad finem*, ibi: *Omnes verò supradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, Episcopo suo placitum faciant, vt reparare Ecclesias sibi commissas intendant: quod si facere distulerint, ab Episcopo suo districti Ecclesias sibi creditas, vt ratio permittit, dignè reparent. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales nullas habent, solicitudine, intentione, & dispositione Episcopali, vt ratio permiserit, habeant reparationem.* Francoford. *can. 26. Vt domus Ecclesiarum, & tegumenta ab eis fiant emendata, qui beneficia exinde habent.* Concilium Tolet. 16. *in epistola Regis Flauij Egicæ, colum. 1.* Concil. Rom. sub Eugenio II. *can. 25.* ibi: *De destructis Ecclesijs, vt ab eis, qui eas possident, reædificentur; & si non sufficiant, à populo adiuuentur.* Conc. Tullense *part. 2. c. 11.* ibi: *Vt Ecclesiæ sarciantur, vel restaurentur in ædificijs ab ijs, qui earum rebus vtuntur, aut ab vnoquoque sale ex earum familia præbeatur adiutorium, per quod, si fieri potest, reædificentur. Indignum est enim, iuxta historiam, Domino per Prophetam reprobante, nos in domibus laqueatis habitare, & domos Dei esse desertas.* Tridentinum *sess. 7. de reform. cap. 8.* Consonat lex 11. *tit. 10. partit. 1.* Illustrant Lambertinus *lib. 3. de iurepatron. quæst. 7. articulo 2. nu. 1.* Surdus *consil. 62. num. 23.* Barbosa *de iure eccles. lib. 2. cap. 4. num. 5. & de potest. Episc. alleg. 64. num. 4. & de offic. Parochi cap. 13.* Salgado *de protect. regia, part. 3. cap. 5. num. 7.* Bobadilla *libro 2. polit. cap. 18. num. 136.* Riccius *in praxi auren, resol. 476. num. 4.* Valascus *consult. 179. num. 12.* Ant. Augustinus *in epit. iur. lib. 13. tit. 2.* Petrus Gregor. *lib. 1. par tit. tit. 4. cap. 11.* Landmeter *lib. 2. de veteri monach. cap. 36. per tot.* Tondutus *resolut. canonic. cap. 38. & 39.* Abbas Panormit. *quæst. 4.* Diana *part. 8. tractat. 7. resolut. 16.* Loaysas *in not. ad Concil. Tolet. 16. can. 6.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 23.* Martha *de iurisdict. p. 2. cap. 48.* Thomas Sanchez *lib. 7. in præcept. c. 29.* Moneta *de commut. cap. 11.* Frances *de Eccles. Cathed. c. 13.* Villaroel. *p. 2. regim. Eccles. quæst. 20. artic. 1.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 13.* Conclusionem huius textus illustrat etiam Sperell. *decis. 67.*

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione; nam in diuisione omnium bonorum ecclesiasticorum facta à sancto Simplicio Ecclesiæ quarta pars assignata fuit pro fabrica, idest ipsius reparatione, *cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. videntes, 12. quæst. 2.* & in Hispania erat tertia pars prædiorum pro reparatione Ecclesiarum ab Episcopo retinenda: Concil. Tolet. 16. *can. 5.* relatum *in cap. vnic. 15. quæst. 3.* Concil. Brachar. 2. *can. 2.* extat *in cap. 1. 10. quæst. 3.* Concil. Emerit. *can. 16.* apud Gratianum *in capite 2. 10. q. 3.* Tarracon. *can. 2. in c. decernimus 10. quæst. 1.* notarunt Paponius *lib. 1. tit. 1.* Iacob. Gothofr. *in l. 18. C. Theodos. de operib. publicis:* & in Ecclesijs plerumque sunt æditui, seu operarij, qui quartam illam portionem pro fabrica assignatam fideliter asseruent, & diligenter expendant: probat Cæsar *de eccles. hierarch. q. 2. proœm. §. 5. num. 16.* vt erant etiam æditui apud Gentiles, quasi ædium tutores, qui templa curabant, & reparabant, de quibus Aristotel. *lib. 6. polit. cap. fin.* ibi: *Alia species curationis est circa rem diuinam, seu sacerdotis, & æditui circa templa, vt conseruentur quæ sunt, & dirigantur ruinosa ædificia, & cætera omnia, quæ pertinent ad diuinum cultum.* Plato *lib. 6. de legibus*, eos vocat quæstores, & asseruatores sacræ pecuniæ, vt refert, & explicat P. Gregorius *2. p. syntag. lib. 15. cap. 31. num. 2.* Igitur clerici non tenentur ex proprijs fructibus Ecclesias reparare. Vnde in Concil. Aurel. 3. *canone 5.* alias 7. apud Ant. Augustin. *in epit. lib. 13. tit. 2. cap. 12.* ita cauetur: *De oblationibus, vel agris, quos Dominus noster Rex Ecclesiæ suo munere conferre dignatus est, &c. definimus, vt in reparationibus Ecclesiarum, alimonijs sacerdotum, &c. quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.* Accedit, nam reparatio Ecclesiarum potiùs ad Principem, quàm ad clericos spectat, *capite fin. 96. distinct.* ibi: *Boni Principis, & Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, nouas ædificare.* Ex *cap. sicut, 23. q. 4.* & refertur *lib. 1. Regum, cap. 12. & 22. Paralip. cap. 24.* quod Reges Ioab, & Iosias circa templi Salamonici restaurationem satagebant. Vnde Ouidius *lib. 2. Fastorum*, vocat Imperatorem Augustum templorum inuentorem, ibi:

6 De reparatione Ecclesiarum.

Templorum positor, templorum sancte repertor.

Non quia ipse templorum inuentor fuisset, sed quia templa destructa reparabat, vt refert Suetonius *in eius vita, c. 30.* ibi: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendijs absumptas refecit.* Quare Casaub. ibi apud Ouidium, pro *repertor*, legit *refector*. Vel saltem reparatio ad populum spectat. Eugenius II. in Synodo Rom. *can. 25.* ibi: *Ecclesia, & quælibet pia loca adiacentia, &c. proprio dispendio restaurentur; non sufficiente verò, necessariò à populo plebis auxilientur.* Igitur nunquam ad clericos primò, & principaliter spectat refectio, & reædificatio Ecclesiarum.

6 De statu ædificiorum.

Qua difficultate ita fulcita, non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet,

omnia

omnia ædificia habere suam vetustatem, quam ætatem ædificiorum dixerunt Imperatores *in l. si quando, C. de operibus publicis*, Consulti *in l. vulgò 58. l. domus 60. ff. de legat. 1.* vbi ait Papinianus: *Domos hæreditarias exustas, & hæredis nummis structas ex causa fideicommissi post mortem hæredis reficiendas viri boni arbitratu, sumptuum rationibus deductis, & ædificiorum ætatibus examinatis.* Ita legitur in Haloandr. & Florent. Vulgò autem corruptè legitur, *ædificiorum quantitatibus examinatis*. Est ergo ætas beneficiorum vetustas eorum; vnde Mamertinus in Panegyrico Iuliani dixit vrbium mœnia renouata ab Imperatore, induisse iuuentutem; & Cassiodorus *lib. 1. variar. c. 25.* ait: *Quorum fabricis dedimus longissimam iuuentutem, vt pristina nouitate reluceant, quæ iam fuerant veternosa senectute fuscata.* Pari quoque ratione ornamenta vrbium, ac decora marmorum seniom tempore sentire dicimus, vt videre est *in l. 16. C. Theodos. de oper. public.* Ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti *in l. 15. eod. tit.* D. Greger. *lib. 2. dialog. cap. 15.* ibi: *Eiusque ædificia longo senio lassati.* Et Ouidius ait:

Canescunt turpi tecta relicta situ.

Et Ennodius Ticianensis *epist. ad Boetium*:

Abiurant priscam te Præsule tecta squalorem.

Quod & Agenus Vrbicus *in comment. ad Iulium Frontinum*, ad arbores transtulit his verbis: *Alter è contrario similiter quæreret, ex similitudine ferè culturæ comparationem accipi, idest si silua, caius sit ætatis pars cæsuræ, & ætas arborum, vt solent relinqui, quas antemissas vocant, vt siluarum quoque ætatum sint partes.* Illustrant Iuretus, & Brocus ad Cassiodorum *d. epist. 25.* Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.* Iuretus *ad Symmachum epist. 5.* Nec ineleganter rei inanimatæ ætas dicitur, siquidem & legimus prædiorum dotes, & ingenia, in iure, *l. 2. §. 1. l. Seiæ, §. liberto, ff. de instructo vel instrumento, l. amissi 52. §. fideiussores, ff. de fideiuss. l. ædiles 35. §. quæsitum, ff. de ædilit. edict. l. si quis intra 7. C. de bonis proscript.* Et apud bonæ notæ auctores, Apuleium *lib. 9. de Asino*: *Acerrimo, grauique odore sulphuris iuuenis inescatus, atque obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat; vtque est ingenium viuacis metalli, crebras ei sternutationes commouebat.* Gellium *lib. 3. noctium, cap. 6. de palma*, ibi: *Ingenium huiusmodi ligni est, vt vrgentibus, opprimentibusque non cedat.* Illustrat Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.*

6 De reparatione Ecclesiarum. Cùm ergo ædificia suam habeant ætatem, & durationem, indigent plerumque vt reficiantur, aut reparentur; ideo nec minor cura habenda est in eis conseruandis, quam construendis, vt eleganter ait Cassiodorus *lib. 1. var. epist. 25.* Reparati autem, seu refici dicitur ædificium, cum in pristinum statum restauratur, *l. 1. §. deinde, ff. de riuis, l. 1. §. refecit, ff. ad leg. Iul. de vi public. l. 3. reficere, ff. de itinere, actuque, l. 2. §. si quis ædificium, ff. de noui operis nunc.* ita vt forma veteri seruata, reficiatur; vt etiam merces reparare dixit Scæuola *in l. qui Romæ 122. §. Calimacus, ff. de V. O.* cum earum loco, quas in aliquem locum importatas quis vendidit, alias comparat, aut eas alijs mercibus commutat: quasi iterum parare, seu comparare. Horatius *lib. 1. carminum, od. 31.*

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem: diues & aureis
Mercator exsiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Quo modo reparare exponit Duarenus *lib. 1. animadu. cap. 10. in l. quidum 16. ff. de in rem verso, l. si vnus 27. ff. de pactis*; & illustrat D. Ioan. Ramos *in l. deprecatio, num. 46. ff. ad leg. Rhodiam.* Sed non ideo dicendum est, Ecclesiam ita reparandam esse, vt antiqua forma seruetur, quia renouationis modus ex Episcopi pendet arbitrio, *cap. omnes*, ibi: *Episcopi prouidentia modus inueniatur: de consecr. dist. 1.* non enim ibi præcipitur absolutè vt Ecclesiæ reparentur, iuxta antiquam formam; sed quod Episcopi prouidentia fiat reparatio, vt attendatur quorum expensis reparatio facienda est, & an iuxta maiorem, vel minorem formam. Dubium tamen est, an Episcopus possit virtute huius arbitrij ampliare templum sumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur? In qua quæstione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm stipulatione aliquis obstrictus reperitur ad reparationem; quo casu dicendum est, non posse cogi ad ampliationem cùm verba stipulationis strictè accipienda sint, *l. quicquid, ff. de V. O.* ideo non videtur obligatus ad ampliationem faciendam, qui refectionem promisit, quia longè aliud est reficere, aliud ampliare, *l. vsufructuarius 44. ff. de vsufructu, l. quid tamen 10. §. 1. ff. quibus modis vsufruct.* Secundus casus est, quando fit ampliatio Ecclesiæ, non quia necessaria, sed tantum vtilis: quo casu similiter dicendum est, non posse compelli ad præstandos sumptus ampliationis eos, qui iure ordinario tenentur ad refectionem, vt resoluit Gratianus *tom. 1. discept. cap. 84. num. 21.* ea ratione, quia licèt res communis refici possit sumptibus sociorum, non tamen potest eis inuitis ampliari, *l. parietem 8. ff. de seruit. vrban.* quibus consequens est, vt qui ad Ecclesiæ reparationem tenentur, impedire possint prædictam ampliationem, nisi caueatur pro futura reparatione loci ampliandi; nam irrogatur ei præiudicium propter futuras expensas reparationis, ampliata Ecclesia. Pechius *de Eccles. reparandis cap. 2. numero 4.* Tertius casus, & difficilior est, quando ampliatio necessaria est propter populi multitudinem, quam antiqua Ecclesia capere non potest, vt in casu textus *in cap. præcipimus 53. 16. quæst. 1.* quo casu Pechius *vbi suprà*, Ripa *respons. 14. num. 10.* Aufrerius *in decis. capel. Tolos. 449.* existimant onus incumbere illis, ad quos spectat necessitas reparationis, pro modo facultatum suarum. Sed longè aliter distinguendum est; nam cùm hæc sit noua constructio, facienda est sumptibus eius, cui incumbit Ecclesias construere, videlicet Episcopi, *cap. fin. hoc tit.* Reparatio vero Ecclesiæ ampliatæ spectat ad eos, qui ad reparationem veteris Ecclesiæ tenebantur, cum ipsi specialiter obstricti sint ad Ecclesiam reficiendam, ex qua fructus percipiunt, vel sacramenta recipiunt.

Deinde agendum est de personis, ad quas spectat reparatio Ecclesiarum, & quarum sumptibus sunt Ecclesiæ reficiendæ. 7 De personis quæ ad hanc reparationem tenentur. Et primò si portio reddituum fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex ea Ecclesia reficienda est, *cap. vnic. cap. decernimus, 10. quæst. 3.* Quod si portio hæc non sufficiat, & Ecclesia sit Cathedralis, Episcopi, & Canonici ex proprijs fructibus tenentur eas reficere, *cap. final. de his quæ fiunt à maiori part.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 3. quæst. 7. artic. 2.* Borel. *consil. 2. num. 12.* Barbosa *de potest. Episc. allegat. 64. numer. 4. & lib. 2. iuris Eccles. cap. 4. num. 9.* olim reparabantur ab Episcopis ex tertijs Ecclesiarum parochialium, *dicto cap. vnic. capite decernimus, 10. quæst. 1.* Quid autem in Ecclesijs Indiarum obseruetur, explicat latè Solorzanus *dicto lib. 4. polit. cap. 23.* Si autem in Ecclesia parochiali sit Rector, & alij clerici beneficia in ea habentes, seu decimas possidentes, tenentur eam reficere pro portione, seu iuxta quantitatem decimarum, quam percipiunt. Barbosa *de iure eccles. lib. 2. cap. 4. nu. 1.* Item commendatarij. Valascus *consult. 175. num. 20.* Salgado *de protect. reg. 3. p. cap. 5.* Item qui pensionem obtinent, Barbosa *de potest. Episc. supra*: quos omnes iudex superior cogere potest ad ipsam reparationem. Concil. Meldense *can. 62.* ibi: *Qui sarta tecta Ecclesiæ restaurare debent, & hoc negligunt, ab ecclesiastica communione separentur.* Nec hoc casu admittitur appellatio, vt latè probat Salgado *dicto cap. 5.* quod si horum portiones non sufficiant ad necessariam reparationem, parochiani cogendi erunt sumptus exhibere, quorum interest templa habere. Concil. Mediol. 5. sub D. Carolo, *titul. 4. de Ecclesijs, & earum supellect. part. 2. fol. 536.* ibi: *Quæ verò labentes, propeque cadentes, nullum censum habent vnde restituantur, ciuitatis, municipij, locive, vbi sitæ sunt, impensis instaurentur.* Pluribus relatis probat Cenedus ad Decret. *collect. 153. num. 1.* & an eo casu forenses teneantur contribuere, examinat Cabedo *part. 1. decis. 91. numer. 9.* Tondutus *resolut. canonic. cap. 38.* quod procedit, nisi aliter pacto, seu transactione conuentum sit, vt probat Tondutus *resolut. canonic. cap. 39.* vel nisi contraria consuetudine alius modus reparationi præscribatur, cui inprimis standum est, vt docuerunt in præsenti Cardin. Ioan. Andr. & Hostiensis: & hoc casu etiam inter parochianos iudicem Ecclesiasticum esse competentem, probat Pereyra *de manu Regia, capit. 18. per tot.* Iure autem ciuili huiusmodi cura erat

Proconsulis, *l.7.§.1.ff.de offic.Proconsul.* Omnia autem, quæ hucusque diximus, procedunt in reparatione necessaria, quæ fit propter vetustatem, aut fortuitam ruinam templi; sed si voluntaria quorundam vastatione templum destruatur, cessant, estque facienda reparatio sumptibus eius, qui Ecclesiam destruxit, *cap. quisquis* 21.§. *vlt.* 17. *quæst.4.cap.conquestus, de foro compet.* Pechius *vbi suprà*, *cap.3.* pro cuius damni emendatione tacitam hypothecam concedit Ecclesiæ idem Pechius *cap.* 4. sed frustra, cùm nulla lege Pontificia, seu ciuili hæc hypotheca inducatur, neque vllo alio idoneo argumento comprobetur; sed si bona euersoris non sufficiant ad reparationem, recurrendum est ad fabricam, clericos, & parochianos, iuxta ordinem suprà relatum.

8 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis, apparet ratio præsentis assertionis, quare videlicet qui beneficium Ecclesiasticum possident in Ecclesia, teneantur ad eius reparationem: quod ex mera æquitate prouenit, quia cùm habeant emolumentum ex decimis & oblationibus Ecclesiæ, consequens est, vt teneantur onus reparationis subire: nec audiendi sint, si luctum quidem amplectantur, onus autem ei annexum respuant, *l. vnic.§. pro secundo, C. de caduc. tollend.* iuxta regulam *Secundùm naturam, ff. de R. I.* & decimæ ipsæ transeunt cum eo onere reparationis; vnde onus reale iudicantur, argumento legis *si me, & Titiam, ff. si certum petatur*: vnde descendit, quod ad contributionem reparationis faciendam ex arbitrio clericorum standum est maiori parti eorum, neque desideratur omnium consensum adesse, *cap. fin. de his quæ fiunt à maior.* quem textum frustra restringit Glossa *ibi*, ad eam speciem, vbi contributio fit ex bonis ad fabricam spectantibus; nam pertinet potius ad eum casum, in quo distribuuntur fructus clericorum ab Ecclesia percepti: & singularis eius dispositio in eo consistit, vt quamuis ad ea quæ vt singulis clericis nocent, oporteat omnium consensum expectare, *cap. quod omnes, de R. I. lib.6.* ad expendendos tamen fructus beneficiorum in reparatione Ecclesiæ sufficit consensus maioris partis, vt noceat omnibus; quia cum omnes fructus nomine Ecclesiæ percipiantur, & ex natura rei obligari videantur huic reparationi, expendi possunt ex consensu maioris partis, sicut fieri solet in his, quæ vt vniuersis clericis competunt, *cap. 1. eod. tit. de his quæ fiunt à maiori parte*: & cùm sit necessaria reparatio, maior pars minori præiudicat, argumento textus *in l. & suum 8. ff. de pactis.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia in ea expensa sunt accipienda iuxta distinctionem proximè adductam, & ordinem suprà præscriptum. Primò enim ex bonis fabricæ reparatio fit: secundo ad eam tenentur beneficiarij; & Ecclesiarum Rectores, nisi Ecclesia patronum habeat, quia etiam ipse ad reparationem tenetur. Lambertinus *vbi suprà*. Tandem parochia nisi aliter vsu introductum sit, vt concludit Diana *d.8.p.tract.7.resol.16.*

C A P V T II.

Ex Concilio a *generali*.

CVm dicat *b* Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, è contra quidam quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi quærentes, leprosis, qui cum sanis habitare non possunt, vel ad Ecclesiam cum alijs conuenire, Ecclesias, & cœmeteria non permittunt habere, nec proprij iuuari ministerio sacerdotis, quod quidem procul à Christiana pietate esse dignoscitur; de benignitate Sedis Apostolicæ constituimus, vt vbicumque tot simul leprosi sub communi vita fuerint congregati, quod Ecclesiam cum cœmeterio sibi construere, & proprio gaudere valeant presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caueant tamen, vt iniuriosi veteribus Ecclesijs de iure parœciali nequaquam existant; quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, vt de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

N O T Æ.

1 a GEnerali.] Lateranensi videlicet sub Alexandro III. celebrato, vbi *c.23.* reperitur hic textus, & *in collect. sub hoc tit c.2.* & refert illud Ioannes Houeden. *part. poster. in suis annal.* & ex eo Nouarinus *lib. 1. schediasm. c. 10.* de quo Concilio egi *in capite nonnulli, de rescript.*

b *Apostolus.*] 1. *Ad Corinthios cap.* 12.

COMMENTARIVM.

2 OMissis leprosorum acceptionibus, quas dabimus infrà *in cap.1. de coniug. lepros.* pro huius textus expositione sciendum est, non solùm apud Gentiles leprosos extra ciuitatem eijci, quia huiusmodi morbum cœlitus immitti credebant, teste Herodoto *lib. 1.* sed etiam apud Iudæos Dei iussu extra castra eijciebantur, *Leuitici cap.* 13. & 14. Vnde huiusmodi morbi turpitudinem pluribus amplificat Naziànz. *orat. 30. in laudem Basilij*: & non modò omnibus odiosi erant leprosi, sed etiam Deo quoque inuisi existimabantur: expiabantur autem illi in lege veteri, & expiationis modus talis erat, vt præscribitur *Leuit. cap. 14.* Postquam curata erat lepra, qui purificabatur, primò *offerebat duos passeres viuos pro se, quibus vesci licitum erat, & lignum cedrinum, vermiculumque, & hyssopum: & vnum ex passeribus immolari videbit*, idest occidi; nec enim hoc erat propriè sacrificium, *in vase fictili super aquas viuentes*, fontanas scilicet, aut fluuiales. *Alium autem viuum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet.* Deinde ipsimet leprosi lauabant vestes suas, radebant pilos corporis, & deinde lauabant seipsos. Postea die octauo, si erant diuites, offerebant agnum pro delicto, idest eo modo immolandum, quo fiebant sacrificia pro delicto; & agnum pro peccato, & ouem anniculam in holocaustum cum tribus decimis similæ, idest cum tribus gomor, siue assaronibus, & olei sextario. Si verò pauperes erant, offerebant agnum pro delicto, & duos pullos columbarum, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Tunc sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, pollicem dexteræ manus, & pedis, & ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo: reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus, ac pedis dextri, & super caput. Quem expiationis ritum mysterijs plenum exponunt post ordinarios *in d. cap.* 13. & 14. *Leuit.* P. Menochius *de republica lib.* 3. *cap.* 18. Becanus *in analog. cap.* 14. *numero* 5. In lege autem gratiæ, cum dicat Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum esse, Ecclesia noluit leprosos ita miserabilem vitam agere absque aliquibus gratijs, & priuilegijs. Quare in Concilio Aurel. 5. *can.* 21. ita cautum fuit: *Et licèt propitio Deo, omnium Domini sacerdotum, vel quorumcumque hæc cura possit esse fidelium, vt egenis necessaria debeant ministrare; specialiter tamen de leprosis id pietatis causa conuenit, vt vnusquisque Episcoporum, quem incolam hanc infirmitatem incurrisse, tam territorij sui, quàm ciuitatis agnouerit, de domo Ecclesiæ iuxta possibilitatem victui & vestitui necessaria subministret, vt non eis desit misericordiæ cura, quos per duram infirmitatem intolerabilis contingit inopia.* Et in Concilio Lugdun. sub Pelagio II. celebrato, *can.6.* ita habetur: *Placuit vniuerso Concilio, vt vniuscuiusque ciuitatis leprosi, qui intra territorium ciuitatis ipsius aut nascuntur, aut videntur consistere, ab Episcopo*

Ecclesiæ ipsius sufficientia alimenta, & vestimenta accipiant, vt illis per alias ciuitates, vagandi licentia denegetur. Et in Concilio Auxitano celebrato temporibus Bonifacij VIII. anno 1300. ita statutum fuit circa eos: *Excommunicamus, & excommunicatos prouinciæ denunciari præcipimus Barones, Consules, Baiulos, & quoscumque, qui reclusos leprosos ratione personarum, vel patrimonij ipsorum ausi fuerint talliare, vel aliquid pro tallia exigere ab eisdem.* Refert Coriolanus *in addit. ad summam, fol.* 73. & in præsenti exemptio à decimis illis conceditur ex hortis, & nutrimentis animalium, non quia religiosi sint, vt antiqui repetentes hic existimarunt; aut quia eas debeant præstare proprio sacerdoti, vt voluit Glossa; sed pietatis intuitu, vt in ipso textu docetur, exemptio talis illis conceditur, & quia cum alijs fidelibus propter contagium se immiscere nequeunt. Gregorius III. *epist. ad Bonifacium Magunt. Episc. Leprosis, si christiani fideles fuerint, Dominici corporis, & sanguinis participatio tribuatur.* Cum sanis autem conuiuia celebrare eis negatur, quod sub eisdem verbis repetit Concil. Vuormat. *can.* 31. & Carolus Magnus *in suis constit. cap.* 20. interdicit leprosis se immiscere populo Christiano, ideóque illis conceditur, vt habeant Ecclesiam propriam cum clerico, qui illis sacramenta administret. Nec tunc obstat textus *in can.* 17. *Concil. Ancyrani*, in illis verbis: *Eos qui rationis expertia animantia inierunt, & eosdem non solùm leprosos crimine huiusmodi factos, sed & alios isto suo morbo replentes, præcipit sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.* Pro cuius canonis expositione sciendum est, duplicis generis esse leprosos; quosdam qui à natura sic sunt infecti, aut ex aliquo accidenti, vel forsan situ regionis; vt enim vnaquæque regio, ac clima suas habet proprias qualitates, & affectiones, ita & morbos; immò vnus, idemque morbus in alio climate alia habet symptomata: de illis leprosis agitur in præsenti textu, & Concilijs suprà relatis. Alij verò sunt qui morbum hunc ex aliquo crimine contraxerunt, quos Ecclesia semper odio habuit in detestationem peccati perpetrati, de quibus *in d. can.* 17. Vnde cùm in eo canone PP. agant de leprosis qui cum animali concubuerunt, & inde leprosi facti fuerunt, quibus primis Ecclesiæ sæculis nulla venia indulgebatur, licèt postea mitius cum his contra naturam luxuriantibus se haberet Ecclesia, vt probat Albaspineus *lib.* 3. *obseru. cap.* 14. ideò in eo canone iubetur, vt ipsi leprosi contra naturam peccantes cum brutis, inter hiemantes, & energumenos orare debeant, & in primo gradu, videlicet pœnitentium, extra portam Ecclesiæ, in vestibulo, vel iuxta eam partem, in qua mendici conuenire solent stipem collecturi, vt probat Tertul. *de pudicitia cap.* 14. ibi: *Reliquias autem libidinum, furias impias, in corpora, & in sexus, vltra ius naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Docent Landmeter *lib. 2. de veteri mon. cap.* 60. Otalora *de irregul. ex pænit. excurs.* 2. Hiemantes autem in eo gradu consistentes dicebantur, quia sub nullo tecto recipiebantur, immò pluuiæ, & frigori expositi erant: licèt huius vocis alias significationes adducant Balsamon in eo canone, Cironius *ad tit. de pænit. & remiss.* Gibalinus *de clausur. disquisit.* 3. *cap. 2. §. 6. num.* 32. Sensus ergo prædicti canonis est, eos qui rationis expertia animantia inierant, & leprosi facti fuerant propter tale monstrum; & quia pecudes, & cætera animalia, quæ ad victum mactantur, contagio inficere poterant ea edentes, inter hiemantes, seu eos qui spiritu periclitantur immundo, idest energumenos, orare debere. Notarunt Coriolanus *in not. ad Concil. Auxitan.* Zerda *in aduers. cap.* 146. *num.* 11. Illud omittendum non est, veros leprosos crepitaculo ligneo semper eleemosynas petijsse, vt constat ex Molano *die* 14. *Iulij*, & Ioanne Gerbrando, qui in chron. Belgic. *lib.* 4. *cap.* 11. ait: *Antè Comitis Arselij Curiam cùm tabulis leprosorum percuteret, Comes audiens dixit cuidam seruo suo: Panem, & carnes accipe, & Romanum scyphum optimo vino imple, & defer illi infirmo.* Quia voce eleemosynam petendo, aeris infectione contagium timeri poterat: vnde forsan originem duxit, vt eleemosynarij hospitalium S. Lazari, & Antonij, vbi huiusmodi leprosi curantur, tabula, aut campanula eleemosynam petant.

C A P V T III.

Alexander III. a *Eborac. Archiepisc.*

AD audientiam nostram noueris peruenisse, quod villa, quæ dicitur H. tantùm perhibetur distare ab Ecclesia parochiali, vt tempore hiemali, cum pluuiæ inundauerint, non possint parochiani sine magna eam difficultate adire; vnde non valent ecclesiasticis officijs congruo tempore interesse. Quia igitur parochialis Ecclesia ita dicitur in redditibus abundare, quod præter illius villæ prouentus minister illius conuenienter valeat sustentationem habere; f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, Ecclesiam ibi ædifices, & in ea sacerdotem, sub. ap. ob. ad præsentationem Rectoris Ecclesiæ maioris cum Canonico, de fundatoris assensu instituas, ad sustentationem suam eius villæ obuentiones ecclesiasticas percepturum. Prouideas tamen, vt competens in ea honor pro facultate loci Ecclesiæ matrici seruetur: quod quidem fieri posse videtur; cùm eiusdem villæ dominus xx. *b* acras terræ fructiferæ velit ad vsus presbyteri conferre. Si verò *c* persona matricis Ecclesiæ virum idoneum præsentare distulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum, cess. ap. diff. instituere non omittas.

N O T Æ.

1 a E*Boracens.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. de Metropoli Eboracensi Angliæ nonnulla notaui *in cap. 4. de rescript.*

b *Acras terræ.*] Acra apud Saxones, & Anglos idem est, quod apud Latinos ager; non tamen simpliciter agrum notat, sed certam agri mensuram: quo modo Latini iugerum dicunt. Crebra vox est in Regum, & aliorum Principum donationibus. Sigébertus in chron. *ad annum* 1201. ibi: *Rogerius Torellus, miles illustris Vulcacinensis territorij dedit Ecclesiæ Gemeticensi in perpetuam eleemosynam apud Gisencas* 16. *& dimidiam acras terræ arabilis, & septem acras nemoris.* Refert Vossius *de vitijs serm. lib.* 3. *cap.* 1. & nos *in cap.*

c *Persona.*] Idest Rector, vt exposui *in cap. ad aures, de rescript.*

C O M M E N T A R I V M.

PRo huius textus expositione sciendum est, Ecclesias ædificare, templaque construere, ad pietatem, religionemque augendam magnopere expedire, 2
cap. fin. 96. dist. & ideò pium opus exercere earum constructores docetur *in cap. piæ mentis* 26. 16. *quæst.* 7. & miris laudibus illos efferunt Alfonsus Rex *in l. 6. tit.* 10. *partit.* 1. D. Augustinus *lib.* 20. *contra Faustum*, Epiphanius *lib.* 1. *hæresi* 69. & alij, quos laudat Valenzuela contra Venetos 2. *part. ex num.* 6. & ad templa extruenda graui, & ponderosa oratione hortatur fideles D. Chrysostom. *orat.* 18. *in acta Apost.* quare & laici admissi fuerunt ad iuspatronatus ipsarum Ecclesiarum, vt alij inuitentur ad hoc opus pium, & religiosum. Lambertinus *de iurepatron. lib.* 1. *quæst.* 1. *artic.* 4. Spino *in specul. testam. glos.* 3. *num.* 5. Inde etiam cùm legata ad pias causas relicta integra, & sine

dimi-

diminutione Falcidiæ præstentur, *authent. similiter, C. ad leg. Falcid.* ita etiam præstatur integrè legatum relictum ad constructionem templi, *cap. nos 3. de testam.* Tiraq. *priuil.26. piæ causæ:* & licèt incertæ personæ legari nihil valeat, *§. incertis, Instit. de legat.* futuro tamen templo relinqui legatum potest, vt in casu legis seruos 17. *ff. de aliment. legat.* docuerunt Tiraq. suprà, *priuil. 56.* Valent. *num.27.* Vnde iustè festum indicitur propter solemnitatem dedicationis, & consecrationis noui templi, *cap. solemnitates 16. cum sequent. de consecr. dist.* 1. quæ solemnitas quotannis iteratur, Christo Domino exemplum præbente, cùm ipse encenia celebrauit, referente D. Ioanne *cap.* 10. hoc est festiuitatem dedicationis templi: D. Isidorus *lib.1. de eccles. offic. cap.35.* ibi: *Annuas festiuitates dedicationis Ecclesiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus, & meritò.* Defendunt hunc pium Ecclesiæ ritum contra Magdeburg. & alios nouatores, Bellarminus *tom.3. controu. lib.3. de cultu Sanctor. cap.5.* Durantius *lib.1. de ritibus Eccles. cap.24. num. 2.* Roa *lib. 5. singul. de die natali, cap.5.* Quæ æquè procedunt in templis construendis, & dedicandis suo titulo Dei optimi Maximi, quàm vbi dedicantur sub titulo Sanctorum; nam hoc permissum esse facilè constat ex Concilio Gangrensi *can.20.* & *in epist. ad Episcop. Armen.* Concil. Carthag. 5. *can.14.* quod idem de altaribus cautum est *in cap. placuit 26. de consecr. dist.* 1. & alijs relatis à Bellarmino *suprà, cap.4.* nec ideo cultus latriæ soli Deo debitus (qui in constructione templorum exhibetur, vt ait D. Augustinus *in lib. contra serm. cap.22.*) Sanctis præstatur. Quo figmento hæretici supra relati templa in honorem Sanctorum construi improbabant; sed malè, quia ad eum effectum Ecclesia in honorem Sanctorum dedicatur, non vt ipsis cultus latriæ præstetur, sed vt eorum commemoratio frequentius agatur. Vnde cum dicitur, hæc est Ecclesia S. Mariæ, intendimus significare, hæc est basilica Deo dicata in memoriam B. Mariæ: sicut cùm dicimus, hæc est Missa S. Mariæ, significare volumus, quod hæc est Missa Deo oblata in gratiarum actionem propter beneficia collata S. Mariæ.

3 Nec solùm fideles hortandi sunt ad constructionem Ecclesiarum, verùm & cogendi eas ædificare in his locis, in quibus aliàs commodè sacramenta administrari nequeunt: quo modo exaudiendum est præceptum Clementis Papæ, de quo *in cap. Ecclesias 28. 16. quæst. 7. cap. Ecclesias 13. de consecr. dist.* 1. Inde primò infertur, impiam, & irrationabilem esse constitutionem, aut consuetudinem, quæ templorum constructioni aduersatur. Valenzuela *d. 2. part. contra Venetos, num.* ... & ideò esse improbandam authenticam *cassa, C. de sacros. Eccles.* immò P. Gregorius *lib.1. partit. tit.4. cap. 5. in fine*, Germonius *in assert. pro libert. Eccles. cap.8.* docuerunt, prohibentem templa ædificare sacrilegium committere, eiusque pœnis esse puniendum. Inde etiam deducitur ratio constitutionis Iustinianæ relatæ in authent. *de eccles. titul.§. si quis autem, collat.* 9. vbi statuitur, cogendum esse per Episcopum, & per ciuilem iudicem perficere opus Ecclesiæ, seu loci religiosi, cum qui cœpit illud construere; & decedente ipso, hæredes eius similiter teneri, ita vt constructio, quæ ab initio fuit voluntaria, semel cœpta efficiatur necessaria, argumento legis *sicut, C. de O. & A.* Ex eodem etiam fauore constructionis Ecclesiæ prouenit, quod quamuis inuitus quis non cogatur rem propriam vendere, *l. nec emere, C. de iure delib. l. sancimus 11. C. de contrah. empt.* Heraldus *lib. vnic. emend. capite 26.* vbi exponit textus *in l.9. ff. de act. rer. amot. l.65. §.1. l.70. ff. de R. I.* Hermosilla *in l.3. titulo 5. partit. 5. gloss. 1.* tamen vt Ecclesia ædificetur, aut amplietur, cogendus est dominus domum, aut aream suam distrahere. Hermosilla *vbi suprà*, Franc. Leo *tom.1. decis.90. Valentiæ*. Quæ sententia non est generaliter admittenda, vt pro cuiuslibet Ecclesiæ constructione, aut ampliatione liceat dominis inuitis prædia extorquere; sed sub hoc moderamine, vt sit pro ædificio, aut ampliatione moraliter necessaria Ecclesiæ Parochialis, seu Cathedralis, quam construi, aut ampliari non solùm vtile, verùm & necessarium est: tunc enim licet auferre à dominis prædia sua, refuso iusto pretio, exemplo legis *si venditor, §. si constat, ff. comm. præd. l. item si verberatum, §. vltimo, ff. de R. V.* Si verò vtilis tantùm, non verò necessaria fuerit constructio Ecclesiarum, citra Principis auctoritatem auferri a nullo domus sua debet. Couar. *libro 3. var. cap.14. num. fin.* Cum enim regulariter institutum sit, dominum non cogi rem propriam distrahere, desideratur necessitas fouendi religionem, vt publicus fauor priuatæ vtilitati præferatur, iuxta legem *si locus, §. cùm via publica, ff. quemadmod. seruit. l.2. ff. ne quid in loco publ.* propter vtilitatem autem tantùm non licet absque rescripto Principis alicui rem propriam auferre.

Sed licet adeo commendetur Ecclesiarum constructio, & magnopere expediat, tamen ita nouæ Ecclesiæ construendæ sunt, vt inde alijs præiudicium non irrogetur, *cap.1. & 2. de noui oper. nunt.* In constructione enim Ecclesiarum maximè attendendum est, ne inferatur damnum alijs parochialibus Ecclesijs, *cap. in his 30. de priuil. l.9. tit.10. part.1.* Guido Papæ *qu.260.* Zerola *in praxi, 1. part. verbo Ecclesia, quæst.4. & 5.* Valenzuela *consil. 45. per tot.* ideóque nouam parochiam intra limites antiquioris tantum licebit construere ex iusta causa, veluti si augeatur multitudo fidelium, qui in Ecclesijs iam constructis recipi non possint, *cap. præcipimus, 16. quæst.1.* vel si vna parochia habeat domos ita ab Ecclesia distantes, vt difficilè sit, maximè in hyeme, imbribus, vel niuibus impedientibus, ad eam parochianos venire, vel deferri sepeliendos, vel baptizandos, vt probat Petrus Gregor. *de benef. cap.12 num.4.* vnde rectè in præsenti textu permittitur nouæ parochiæ erectio, ex eo quod propter distantiam loci tempore hyemali commodè parochiani non poterant diuinis officijs interesse: quam Alexandri Decretalem confirmauit Concil. Trident. *sess.21. de reformat. cap.4.* ibi: *Nouas parochias etiam inuitis Rectoribus, iuxta formam constitutionis Alexandri III. quæ incipit Ad audientiam, instituere possint.* Varia tamen in præsenti ab Alexandro præcipiuntur: primò vt reseruetur ius præsentandi clericum ad nouam Ecclesiam Rectori veteris Ecclesiæ, à qua fit dismembratio, in compensationem damni illati, vt expressit Alfonsus noster *in l.9. tit.10. part.1.* ibi: *Por el menos cabo, que recibiesse la primera por los parochianos que le menguan, otorga el derecho, que los clerigos de ella puedan presentar al Obispo el que huuieren de poner en la Iglesia segunda, è otorgarles aunde, mas de esto, que ayan en ella alguna renta en manera de censo, por conocimiento de memoria.* Quod ius præsentandi latè exponunt Barbosa *in dict. cap.4. Concil. Trid.* Valenzuela *tom.1. consil. 45. per tot.* Salgado *de protect. part.3. cap.5. num.37.* secundò, vt clerico eiusdem nouæ Ecclesiæ assignentur pro eius sustentatione obligationes pro modo parochiæ dismembratæ, quo nomine veniunt etiam decimæ, *cap. Ecclesias 43. cum sequent. 16. quæst.1.* Lotherius *de re benef. lib.1. quæst.28.* qui resoluit hanc decimarum assignationem non esse necessariam, si commodè aliunde noua Ecclesia dotetur. Tertiò desideratur, vt competens honor in ea pro facultate loci matrici Ecclesiæ reseruetur, idest annua aliqua pensitatio pro arbitrio Episcopi moderanda. Prosequuntur latius Lotherius, Salgado, & Petrus Gregor. *vbi suprà*, Moneta *de commut. cap. 11. num.334.* Vasconcellos *libro 1. de respons. cap.13.* Altesserra *lib.5. dissert. cap.6.* 4

CAPVT IV.

a Lexouiensi.

QVicunque Ecclesiasticum beneficium habent, ad tecta Ecclesiæ restituenda, vel ipsas Ecclesias emendandas, omninò adiuuent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

a LExouiensi.] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Legitur *Exoniensi*, sed malè, vt ibi notauit Ant. August. cùm etiam *Lexouiensi* legatur post Concilium Lateran. *part.* 29. *capite* 2. de qua diœcesi egi *in cap.* 8. *de offic. ordin.* & commentarium huius textus dedi suprà *in cap.* 1.

CAPVT V.

a Vrbanus III.

ADaudientiam nostram iam pridem peruenit, quod tu in Ecclesia de Cologia, de qua in Episcopum vocatus, & electus fuisti, regulares canonicos ordinare, & eorum institutioni de bonis tibi collatis congruè velis prouidere. Inde siquidem est, quod tuum nos desiderium, atque propositum multimodis laudibus commendantes, deuotioni tuæ auctoritate Apost. indulgemus, vt iuxta votum tuum canonicos regulares in Ecclesia præscripta, si tibi in hoc Episcopus diœcesanus consentit, ad honorem Dei & Ecclesiæ tuæ, secundùm beati Augustini regulam valeas ordinare, & eos ibidem, nullius contradictione, & appellatione obstante, instituere. Vnde si clerici sæculares in ea fuerint, qui adhuc superesse noscantur, volumus vt eis, dum vixerint, ibi vel alibi necessaria secundùm consuetudines prouideantur. Licèt autem vicini tui nobis instantiùs supplicarent, quatenus in Ecclesiæ præscriptæ iure confirmationis priuilegium faceremus de canonicis, tuæ in hac parte deuotioni de iure non possumus deferre, cùm nulli canonici adhuc ibidem existant, quibus priuilegium indulgeatur: eis vtique cùm fuerint instituti, tam in his, quàm in alijs, precum tuarum obtentu, in quibus cum Deo poterimus, libentiùs deferemus.

NOTÆ.

1 a VRbanus III.] In hac sexta collectione tantùm legitur *Vrbanus III.* in secunda autem, *sub hoc titul. cap.* 4. prout hic transcribitur; sed ita corrupta est inscriptio, vt facilè cognosci non possit, nisi emendemus *Trutoniensi*: quæ ciuitas Trutonia dicta, seu sancti Trudonis, insignis est inferioris Germaniæ ciuitas, vbi potentissimum est D. Benedicti cœnobium.

COMMENTARIVM.

TExtus hic non spectat ad ædificationem Ecclesiæ, seu eius reparationem, sed tantùm ad reformationem, seu professionis canonicorum mutationem, de qua egi *in c. inter quatuor, de relig. domib.* Sicut enim canonici regulares consentiente Episcopo sæculares fieri possunt, ita etiam ex sæcularibus regulares fieri valent cum Capituli consensu, *c. si Episcopus*, 12. *q.* 2. & inuitis ipsis canonicis desideratur rescriptum Pontificis, vt docet Legausre *in parat. ad hunc tit.* & probaui iam *in d. c. inter.* 2

CAPVT VI.

a Cœlestinus III.

TVa nos duxit, &c. *Et infrà*: Præterea quia occasione iuramenti, quod de rebus Ecclesiæ non alienandis te asseris præstitisse, in locis tui Episcopatus, in quibus populi habitantes oratorijs plurimùm videntur indigere (ne prætextu nouarum Ecclesiarum commissa tibi Ecclesia destitui videatur) Ecclesias formidas erigere: fraternitati tuæ præsentium significatione mandamus, quat. illius iuramenti occasione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti super basilicarum constructione studeas salubriter prouidere.

NOTÆ.

1 a COelestinus III.] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex, nec vbi integra epistola reperiatur. In præsenti autem fragmento tantùm docetur, iuramentum de non alienandis rebus Ecclesiæ ab Episcopo præstitum, seu generaliter illud respectu omnium suæ diœcesis Ecclesiarum, seu tantùm suæ Ecclesiæ Cathedralis, non impedire, quin infrà alterius parochiam nouam erigat Ecclesiam, etsi inde minuatur parochianorum numerus, atque personales saltem obuentiones decrescant; quia prædictum iuramentum ad directas dumtaxat, & eas quidem illicitas, vel non necessarias alienationes restringendum est, argumento textus *in capite Ad nostram* 21. *de iureiur. l. vlt. ff. qui satisd. cog.* de quo iuramento egi *in cap.*

TITVLVS XLIX.

De immunitate Ecclesiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium.

CAPVT I.

Ex Synodo a Ioannis Papæ.

VT b in domibus Ecclesiarum, neque c missus, neque d comes, vel iudex e publicus, vel minister, quasi pro consuetudine, nec f placitum, nec auspicium vindicent: sed in g publicis rebus domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.

NOTÆ.

1 a *Ioannis Papæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur ex qua Synodo transcriptus sit textus hic; facilè tamen id apparet ex Baronio *tom.* 9. *anno Christi* 904. Seuerino Binio *tom.* 3. *part.* 2. *Concil. pag.* 137. qui referunt sub Ioanne Papa IX. Rauennæ Concilium celebratum fuisse, vt acta Stephani VII. contra Formosum improbarentur, & damnarentur coram Lamberto Imperatore: & inter 12. canones in ea Synodo sancitos, *can.* 11. hæc verba reperiuntur: *Vt in domibus Ecclesiarum, nec missus, nec comes, vel iudex, quasi pro consuetudine, nec placitum, nec hospitium vindicent, sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.* De hac Synodo alia notaui *in cap. fin. de offic. Archipresb.* nec est necesse in hoc canone supplere verbum *statuimus*, vt fecit Glossa, cùm plerumque canones Concil. absque eo verbo proferantur, vt constat ex canonibus editis in Concilijs Cæsaraugust. Valentino Galliæ, Arelat. 4. sub Leone III. & Rhemensi 1. sub Leone.

2 b *In domibus Ecclesiarum.*] Hostiensis in præsenti, *num.* 1. Panormit. *num.* 3. Syluester *verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 9. *quæstione* 7. existimant in præsenti, appellatione domus Ecclesiarum, non tantùm ipsas Ecclesias significari, verùm etiam domos priuatas, quæ ad ius, & dominium Ecclesiæ pertinent; quia non tantùm Ecclesia ipsa, verùm etiam eius domus præsenti immunitate gaudent. Quæ doctrina facilius admittetur, si sciamus, iam à primis Ecclesiæ sæculis inter alia bona immobilia Ecclesiam domos possedisse: vnde Gregorius Magnus *epistola* 19. *lib.* 3. redditus omnes ædis sanctæ Agathæ, cui Leonem acolythum præfecerat, assignat in pensionibus domorum vrbanarum, his verbis: *Ideò pensiones omnium domorum in hac vrbe constitutarum, quas prædictam Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiteris, annis singulis congregare non desinas, & quantùm in sartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione eiusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare omnibus modis studebis.* Hoc autem singulare notandum est, quod ijs domibus, quæ ad Ecclesias pertinebant, tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solebant, hocque titu Ecclesia possessionem domus acquirere credebatur: quare ipse Sanctus Gregorius *lib.* 1. *epist.* 63. agnoscens Petronij domum iniustè à Constantino defensore Ecclesiæ titulatam, iubet titulos deijci, & deponi, quos ignorantia Constantini præfixerat, his verbis: *Quoniam docti sumus domum Petronij notarij S. Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, à Constantino tunc defensore irrationabiliter titulatam, experientiæ tuæ præsentis præcepti pagina demandamus, vt omni excusatione, vel dilatione omissa, deposito titulo, eamdem domum præsentium latrici Theodoræ relictæ antedicti Petronij sine mora restituas.* Immò Ecclesia, vt sacerdotum, ac clericorum quieti consuleret, domos illis comparabat, in quibus commodè degerent ad officij sui partes piè & religiosè obeundas, vt constat *ex cap.* 2. *de irreparation. in* 5. *compil.* ibi: *Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, vt Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem* 30. *passus terræ, iuxta canonicas sanctiones, in liberam eleemosynam extra cœmeterium à parte qualibet earundem ad domos clericorum faciendas, ibidem liberaliter largiaris.* Ex *l.* 7. *tit.* 13. *lib.* 1. *recopil.* & hæ domus dicebantur ecclesiasticæ, siue domus Ecclesiarum. Earum meminerunt Eusebius *lib.* 7. *histor. Eccles. cap.* 24. ibi: *Verùm cùm Paulus ex Episcopi domo, eius Ecclesiæ propria, exire nollet. Imperator Aurel. de ea re rogatus sententiam sanctissimè quid agendum esset decreuit; præcipit enim, vt domus Ecclesiæ ijs tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & vrbis Romæ Episcopi tribuendam præscriberent.* Gregorius Turon. *lib.* 1. *miracul. cap.* 39. ibi: *Mulier succensa libidine, operta peccati tenebris pergit ad domum Ecclesiæ per tenebros noctis: cùmque obserata omnia reperisset, pulsare fores ecclesiasticæ domus cœpit, ac voces eiusmodi dare: Quousque sacerdos dormis? Quousque clausa hostia non reseras.* Refert Lemaistre *libro* 1. *de iuribus Eccles. capite* 16. De quibus domibus Ecclesiarum accipiendus est præsens textus.

3 c *Missus.*] Glossa in præsenti, pro *misso* exponit executorem, vel officialem: quam sequuntur Hostiensis, & Abbas *in præsenti*. Sed hæc Glossæ expositio admitti non potest; nam statim in eodem textu, prout iacet in hac sexta compilatione, ponitur *minister*, qui idem est, ac executor, *l. ordine* 15. *ff. ad municip. cap. nouit* 43. *de appellat. cap. pastoralis*, §. *quia verò*, *de officio deleg.* notatur *in l. ab executore* 4. *ff. de appellat.* Verius ergo est, missum in præsenti significare Legatum directum à Principe pro qualicumque Ecclesiastica, aut publica vtilitate, vel opportunitate, qui corrigeret quæ corrigenda essent. Flodoardus *in histor. Rhemensi*, ibi: *Tilpinum sequitur Vlfarius, qui à præfato Imperatore Magno Carolo missus dominicus ad recta iudicia determinanda, fuerat antè Episcopum constitutus super totam Campaniam.* Aymonius *libro* 5. *cap.* 1. ibi: *Ad partem fisci nostri missi sui discurrentes dissoluere debeant.* Quo modo missi dominici accipiuntur in legibus Longob. *lib.* 2. *tit.* 16. 18. & 29. legibus Aleman. *tit.* 21. 30. & 36. capitul. Caroli *libro* 1. *tit.* 122. & *lib.* 2. *tit.* 18. & *lib.* 4. *tit.* 30. 32. & 44. & *lib.* 5. *cap.* 19. & alijs congestis à Lindembrogio *in glossar. legum antiq. verbo Missus*. Diuersique erant hi missi dominici à missis discurrentibus, quorum munus erat mandata Principum deferre per prouincias: notauit P. Marcha *lib.* 5. *concord. cap.* 8. Quater enim in anno in Gallia à Rege Legati mittebantur per Prouincias, vt si quid Episcopi, aut Comites negligenter egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, illisque quibus à Comite ius dictum non esset, ipsi dicerent, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Constitutiones quoque Principum, seu capitularium ab illis per Prouincias transmittebantur, & annuntiabantur; qui ideò dicebantur missi, *cap.* 2. *de regul.* vt etiam Legati à Pontifice per Prouincias directi, *legati missi dicuntur*, *cap. excommunicamus*, vbi notaui *de offic. Legat. cap.* 1. *eod. tit. in* 6. notarunt Cironius *ad tit. de offic. Legat.* & *ad titulum de appellat.* Leo Pinel. *in cap.* 2. *num.* 197 Inde etiam missaticum dicitur tractus ille, cui præerat missus, eratque is tractus nunc plurium, nunc paucioruum pagorum, vt accipitur in constitutionibus Caroli Calui,

Calui, *tit.* 12. *cap.* 12. ibi: *Vt vnusquisque missus in suo missatico prouisionem habeat, vt si aliquis de nostris fidelibus per missatieum suum transierit, aut ibi consistens, aut commaneus, rapinas fecerit*. Vbi notauit Carolus Sirmundus, & S. Bonifacius Martyr *epist.* 115. *Postea verò contigit, vt Dominus Imperator patruelem meum Ricolf. mitteret in missaticum super Elbam cum his inferius scriptis*. Illustrant Lindenbrog. *in glossar. verbo Missaticum*, Vossius *de vit. serm. lib.* 3. *cap.* 27. Zerda *in aduers. cap.* 155. *num.* 22. Missus autem quis dicatur, exponit etiam Coluenerius *ad Flodoard. capite* 18.

4 d *Comes*.] Pro temporis varietate varij generis fuerunt Comites. Antè Constantini tempora illi Comites appellabantur, qui Proconsules, Præsidesque in Prouincias sequebantur officij gratia. Cornel. Fronto *de differentijs Latini sermonis*, ibi: *Comes iter facit, assecla sequitur potentiorem*. Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Comites illi tui dilecti manus erant tuæ, Præfecti, Scribæ, Medici, Aruspices, Præcones*. Præcipuum verò Comitum locum tenebant assessores Præsidum, qui eis in iudicijs assidebant, de quibus in *l.* 4. *ff. de offic. assess.* ibi: *Defuncto Præside, antè diem resídui temporis salarium deberi ait Comitibus*. Et *l. legati* 12. *§. Comites, ff. de vacat. muner.* ibi: *Comites Præsidum, & Proconsulum*. Et *l.* 1. *§. sed si, ff. de extraordin. cognit.* ibi: *Sed etsi Comites salarium petant*. Et *l.* 5. *ff. ad leg. Iul. repetund.* ibi: *In Comites quoque ex hac lege iudicium datur*. Et *l. Senatusconsulto* 16. *ff. de offic. Præsid.* ibi: *Senatusconsulto cauetur, vt de his, qui Prouincias regentes, comites, aut libertini*. Et *l.* 4. *ff. de offic. assess.* ibi: *Diem functo Legato Cæsaris Comitibus residui temporis*. Et *l.* 6. *§. penult. ff. de pœnis*, *l.* 41. *§.* 1. *ff. de excusat. tut.* Illustrant Cuiacius *lib.* 4. *respons. Papin. in l. in diem functo, ff. de offic. Procons.* Gothofredus *in l. in diem* 4. *de offic. assess.* Viuar. *ad Flauium Dextrum*, *pag.* 32. Baronius *in Martyrol. die* 31. *Maij*. A Constantino Comitis nomen omnibus Magistratibus datum fuit, qui sacrum Comitatum obseruabant, vel ex eo prodibant, quasi socij laborum; immò & honorarij tituli vice fuit, sine actu, sine administratione. De his Comitibus, tam primi, secundi, quàm tertij ordinis agitur *in l. vnic. C. de Comitibus consist. l.* 1. & 2. *C. de Comitibus rei milit. l. vnic. C. Theod. de comit. & arcar. l.* 17. & 18. *C. Theodos. de proxim. Comitum*, *l.* 127. *C. Theodos. de Decur. l.* 9. & 10. *C. Theodos. de suar. & pecuar.* Gothi etiam & Franci singulis ciuitatibus Comites exemplo Romanorum præfecerunt. Gregorius Turon. *lib.* 6. *cap.* 41. ibi: *Misitque ad Duces, & Comites ciuitatum nuncios*. Ipsi Comites in pace iuri dicundo operam dabant. Gregorius Turon. *lib.* 8. *cap.* 18. ibi: *Gundonaldus autem Comitatum Meldensem super Vuerpinum competit, ingressusque vrbem, causarum actionem agere cœpit*. Idem *lib.* 10. *cap.* 6. Vnde in Concilio Vernensi *can.* 23. ita cauetur: *Vt comites, vel iudices ad eorum placita primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum iustitia*. Cabilon. 2. *cap.* 21. ibi: *Comitibus verò, & iudicibus hoc summoperè obseruandum est, vt iuro iudicent, & nequaquam in iudicio munus, seu personam accipiant*. Tribur. *can.* 9. ibi: *Si Episcopus Ecclesiasticum, & Comes sæculare placitum eadem die condixerint, placitum Comitis postponatur*. In Concilio Tolet. 1. sub Recharedo mentio fit diuersorum Comitum. Plura de his Comitibus, & eorum officijs ac iurisdictione tradunt Altesserra *de comitibus lib.* 1. *cap.* 3. 4. & 5. Zerda *in aduers. cap.* 91. *num.* 9. & 21. Crespetius *in summa, verbo Comes*, Bignonius *in not. ad Marculf. lib.* 1. *de formul. cap.* 8. Morla *in empor. tit.* 2. *quæst.* 28. *num.* 2. Ramirez de Prado *in fragment. aduers. Luitprad.*

5 e *Iudex publicus, vel minister*.] In his verbis superfluum videtur verbum, *publicus*; consistat enim, iudex publicus esse, siquidem iudex dicitur, quasi ius dicens populo, *cap. forus, §. iudex, de V. S.* quique publica fungitur potestate, *l.* 2. *§. postea, ff. de orig. iur.* vnde videtur abundare verbum *publicus*, quod deest in dicto canone apud Baronium, & Binium: nisi dicamus cum Hostiensi & Abbate, per illa verba, *iudex publicus*, maiores iudices significari; & per verbum *minister*, iudicem inferiorem, vt sic omnes Magistratus præsenti prohibitione comprehenderentur.

f *Placitum*.] Id est iudicium ciuile, iurgium, seu contentionem forensem, *cap. placita* 15. *quæstione* 4. Concil. Ticinense sub Leo IV. *part.* 3. vbi PP. ipsius Concilij coram Imperatore conqueruntur, quod ministri Comitum propter frequentia iurgia populum nimis affligebant, & aiunt: *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus*. Et in Concil. Meldensi *can.* 76. ita cauetur: *Vt Regia Maiestas obseruare præcipiat omnibus reipublicæ ministris, quod à diuina auctoritate, & SS. PP. constitutione cautum esse dignoscitur, vt nemo Comitum, aut quisquam ex iudiciaria potestate, post quartam feriam, quæ caput ieiunij nominatur, placitum, seu malum tenere præsumat*. Illustrat Hothomanus *in Francogal. cap.* 10. & 11. moris enim erat olim sub dio causas agere, atque in portis ciuitatum; sed plerunque ob ingruentes pluuias, aut solis ardores in templum iuris dicundi causa sese recipiebant Comites: quod prohibuerunt Ecclesiæ Patres in Concilio Rauennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 12. ibi: *Cùm domum Dei decoat sanctitudo, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur; & valdè indignum sit, & deuotioni cultus sit contrarium, quod in Ecclesijs fiant mercata, tractatus, & mercimonia laborum, & ponantur in eis vasa, & alia non deputata ad executionem, & obsequium diuinorum: Statuimus, & arctiùs prohibemus, ne de cætero in Ecclesijs fiant mercata, siue teneantur vasa, siue meremonia laicorum, nec iudicialia tractentur temporalia, nec fiant in eis coadunationes viciniæ, vel tractatus, seu publica parlamenta, nisi fortè tempore guerrarum*. Necnon Imperator Carolus statuit, vt ipsi iudices domos sibi constituerent, in quibus malum tenerent, non verò in Ecclesijs, *lib.* 4. *capitul. cap.* 28. ibi: *Malus tamen nec in Ecclesia, nec in atrio eius habeatur*. Dicemus *infrà*, *in cap.* 5.

g *Publicis locis domos constituant*.] Ad Prætorium videlicet, quod propriè accipitur vbi ius dicitur, *l. penult.* aliàs finali, *C. de offic. Rector. prouinc.* vbi Mornac. cui & Præsidum domus hærent, *l.* 3. *C. de oper. public. l.* 3. *C. de metal. lib.* 12. *l. vlt. C. Theodos. de offic. omn. iudic.* vnde apud D. Ioannem *cap.* 18. legitur, Iudæos non fuisse ingressos Prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. capite* 191. P. Faber *libro* 1. *semestr. cap.* 1. De locis vbi Romani ius reddebant, agit Polletus *lib.* 1. *histor. fori*, *cap.* 4. 7

COMMENTARIVM.

Ex hoc canone communiter talis deducitur assertio: *In domibus Ecclesiarum, in quibus clerici degunt, non debent iudices laici hospitium sibi vindicare*. Quæ assertio probari potest *ex cap. præterea* 28. ibi: *Albergarias*, iuncta eius verbi nota, *de iurepatron.* Concil. Salisburg. sub Martino V. *Sæculares, ecclesiasticæue personæ, quacumque dignitate præfulgeant, Romanorum Rege, eius coniuge, & filijs exceptis, Ecclesias, ecclesiasticaque bona, iura, & iurisdictiones, seu Ecclesiarum vassallos publicè occupare, aut inuadere quomodolibet non præsumant*. Et *in l.* 1. *in fine, C. de Episc. & cleric.* quæ extat aliquibus verbis adiectis *in l.* 8. *C. Theodos. eod. tit.* cuius auctor est Constantinus, non Magnus primus Catholicorum Imperator, vt Glossa existimauit; sed Constantinus Iunior: nam textus ille Placido, & Romulo Consulibus emanauit. Hi autem non sub Constantino Magno, sed sub Constantino Iuniore floruerunt, *l.* 51. *tit.* 5. *part.* 1. *l.* 27. *tit.* 3. *lib.* 1. *l.* 2. *tit.* 21. *lib.* 2. *ordin. l.* 7. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 15. *num.* 13. Boetius Epon. *hic*, Syluester *in summa, verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.* 2. *instit. mor. lib.* 9. *cap.* 9. *quæst.* 8. P. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 13. Bonac. ad Bul. cœnæ Domini, *qu.* 19. *punct.* 3. *§.* 1. *num.* 5. Coriolanus *in explicat. ipsius Bullæ, excommun.* 18. *vers.* 5. Gregor. Lopez, & Didacus Perez *in dictis legibus partit. & ordin.* Altesserra *de Ducibus*, *lib.* 3. *cap.* 16. & *libro* 6. *differt. cap.* 17. Conclusionem hanc illustrat Sperell. *decis.* 51. 8 Concilio tenor & iussa

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione; nam munus hospitis recipiendi est patrimoniale, *l.* 3. *§. munus, ff. de muner. & honor.* ibi: *Munus* 9 Impugnatur conclusio.

nus hospitis recipiendi, non personæ, sed patrimonij onus est. Ex l. sunt munera, ff. de vacat. & excus. mun. l. 3. Cod. de muner. patr. lib. 10. iunct. l. munerum, §. patrimon. ff. de muner. & honor. sed à muneribus patrimonialibus nemo excusatur, l. munera, §. patrimoniorum, ibi: Ab huiusmodi muneribus, nec Primipilarius, nec veteranus, aut miles, aliusue qui priuilegio aliquo subnixus est, nec Pontifex excusatur. Vbi Glossa deducit: Ergo nec clericus, nec Ecclesia. Quæ sententia probatur ex l. de his, C. de Episcop. & cleric. l. 2. C. de muner. patrim. lib. 10. Igitur domus Ecclesiarum tenentur recipere Iudices, seu Legatos Principis; siquidem ab eo onere patrimoniali, quia non personæ, sed rei est, nemo excusatur, præcipuè cùm agitur de hospitio præbendo ministris Regijs; nam inter regalia iura illud præcipuum numeratur, vt non solùm Principi, verùm & eius ministris, & Consiliarijs habitatio præbeatur, l. 2. & per tot. C. de metatis, & epid. lib. 12. l. 1. & per tot. tit. 15. lib. 3. recopil. docent Auendaño in dictiou. verbo Huespedes, Aulles in cap. 8. Prætorum, verbo Dineros. Mastrillo de Magist. lib. 3. cap. 10. num. 178. Solorzanus de iurib. honor. num. 416. qui numero sequenti cum Otalora, & Gregorio Lopez resoluit, Ecclesiasticos ab hoc onere exemptos non esse, nisi specialis immunitas illis concedatur: ergo ritè, & rectè Comites, & alij Iudices possunt hospitium sibi vindicare in domibus Ecclesiarum, etiamsi in eis clerici habitent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam omnes fideles, maximè Ecclesiastici, tenentur hospitalitatem exercere, cap. 1. cap. quiescamus, & per tot. 42. dist. probaui in cap. 2. de suppleud. neglig. cap. 1. de empt. & vendit. Ergo non debent eximi ab hospitio Iudicum, & aliorum Magistratuum.

10 Immunitas quid, & quotuplex.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius rationem vt assignemus sciendum est, immunitatem dici quasi muneris vacationem, exemptionem, seu libertatem à muneribus alioqui communibus, ita nimirum dictam, quasi expertem muneris, vel sine munere, idest onere: munus enim præter donum significat etiam nunc onus, nunc officium sine dignitate, & honore, l. munus 18. ff. de V. S. quapropter immunitas Ecclesiastica ita definitur: Est ius, quo loca, vel personæ Ecclesiasticæ à communi onere, seu obligatione liberæ, & exemptæ sunt. Et ideò alio nomine vocari solet libertas, seu exemptio Ecclesiastica, cap. aduersùs, hoc tit. docent Couar. lib. 2. variar. cap. 20. Lupus de libert. Eccles. part. 2. qu. 11. Suarez de censur. disput. 21. sect. 2. num. 89. Azor tom. 2. lib. 9. cap. 8. Hæc autem immunitas, seu emunitas, vt voluerunt Pitheus in Glossario, Zerda in aduers. cap. 91. ecclesiastica est triplex. Prima localis, quæ competit Ecclesijs, & alijs pijs locis, de qua in cap. inter alia, hoc tit. Secunda personalis, quæ competit Ecclesiasticis personis, etiam in ordine ad causas, de qua in cap. non minus, hoc tit. cap. clerici, de iudicijs, cap. 1. de foro compet. Tertia realis, quæ competit Ecclesiasticis rebus, seu bonis, de qua in præsenti textu agitur.

11 Traditur ratio decidendi.

Ideò autem in domibus Ecclesiarum Iudices, & sæculares Magistratus nequeunt hospitium quærere, aut sibi vindicare, quia hæc immunitas ab hoc patrimoniali munere præbendi hospitium, iam ab Imperatore Constantino concessa fuerat in d. l. 1. de Episcop. & Cleric. & in formula ipsa immunitatis Ecclesiasticæ relata à Marculfo lib. 1. formul. cap. 3. specialiter cauetur, ne Ecclesiæ, villæ, aut possessiones mansiones, seu paratas præstet. Solebant enim subditi hospitio non modò recipere missos, & Legatos Principis, Comites, & eorum ministros, verum & viaticum eis pro vniuscuiusque dignitate præstare. Verba sunt: Statuentes ergo, vt neque vos, neque iuniores, neque successores vestri, nec vlla publica iudiciaria potestas, quocumque tempore in villis vbicumque in regno nostro ipsi Ecclesiæ, aut Regia, aut priuatorum largitate collatis, aut qui postea fuerint collaturi, aut ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuslibet causis exigere, nec mansiones, aut paratas, vel fideiussores tollere non præsumatis, &c. Vnde descriptum ferè priuilegium monasterij Corbeiensis à Clotario datum, quod extat apud Sirmundum tom. 1. Concil. Gall. & priuilegium Laurishamensis monasterij, quod auctorem habet Carolum Magnum in Chronico Laureshamensi; & tot alia, quæ passim occurrunt. Sed reuerentia Regiæ emunitatis vix continuit Comites. Pauliacensem villam cœnobij Floriacensis crebra Arnusti Comitis metatione attritam luget Aymonius Floriac. lib. 2. de miracul. S. Benedicti, cap. 5. Nam Arnustus quidam fuit vir sæcularis militiæ, clarus stipendijs, qui ab Archembardo huius loci Abbate beneficiario iure aliqua ex possessionibus monasterij sibi tradita possidebat: hic oblitus benefactorum, fidei quoque, quam sacramento Sancto spoponderat Benedicto, ac illi pro posse famulantibus monachis, Pauliacensis parochiæ prædium assidua exinanibat metatione. Carolus Magnus lib. 3. Capitul. cap. 39. ibi: De missis nostris discurrentibus, vel cæteris propter vtilitatem nostram iter agentibus, vt nullus mansionem contradicere eis præsumat. Ludouicus in Synodo Ticinensi, ibi: Quando etiam Episcopos, Abbates, vel Comites, seu fidelium nostrorum quempiam in propria villa morari contigerit cum suis, in suis maneant domibus, ne sub obtentu hospitij vicinos opprimant. Illustrat Bignonius in notis ad Marculfum, lib. 1. cap. 4. à quo munere paratarum immunitas Ecclesiæ domibus competit, sicut etiam in regnis Hispaniæ à Regibus Catholicis concessum est, ne in domibus Clericorum sine consensu, & voluntate ipsorum hospitium aliquis quærat, l. 27. tit. 3. lib. 1. ordin. cum hac tamen limitatione, vt scilicet hæc immunitas non competat, quando Princeps ipse, vel eius filij iter faciunt per aliquem locum, l. 7. tit. 21. lib. 2. ordin. vnde agnoscitur differentia, quæ versatur inter Ecclesiam ipsam, & eius domos; nam in Ecclesia nemo hospitium vindicare valet, non quia immunitas ab eo munere Ecclesiæ concessa sit, sed propter honestatem, vt exprimitur in d. l. penult. ibi: Porque seria cosa muysea, y deshonesta, que las Iglesias que son casas de Dios, &c. in domibus autem Ecclesiarum hæc inhonestas non versatur, & ideò immunitas concessa fuit, quæ cessauit ex illa magna causa, videlicet superuenientibus Rege, Regina, vel eorum filijs, vt ex Concilio Salisbur. & dicta lege ordinamenti probaui. Magna autem cum ratione hæc immunitas non præbendi hospitium concessa fuit domibus Ecclesiarum, & Clericorum; nam similis immunitas competit militibus armatæ militiæ, l. his oneribus, ff. de vacat. & excus. muner. ibi: Angariarum præstatio, & recipiendi hospitis necessitas, & militibus, & liberalium artium professoribus remissa sunt. Medicis etiam, & legum Doctoribus, l. Medicos, C. de profess. & med. lib. 10. ibi: Nec in Prouincijs hospites recipere. Grammaticis, Oratoribus, & Philosophiæ Præceptoribus, in l. fin. C. de Fabric. & Archiatris, in l. Fabricensium, l. Archiatros, C. de metatis. Cubicularijs Principis in l. 2. C. de Præpositis sacri cubic. lib. 12. Domus quoque eorum, vel in hac sacratissima vrbe, vel in alia qualibet positas ciuitate ab omni hospitum cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus. Decurionibus, & silentiarijs, in l. 3. C. de silentiarijs, eod. lib. Militantibus in sacris scrinijs, l. in sacris 9. C. de proximis sacror. eod. lib. ibi: Super domibus quoque, quas in prouincijs possident, metatorum molestijs liberantur. Si ergo omnibus ijs hæc immunitas concessa est, multò magis domibus Ecclesiarum, & clericorum competere debet: & si habitent pater, fratresue cum filio clerico, immunes sunt ab hospitio præbendo, nisi ea præstatio nummaria pensione soluatur. Marinis lib. 1. resol. cap. 167. Si autem Ecclesia, aut persona Ecclesiastica acquirat titulo vniuersali, vel particulari domum subiectam hospitationi regiæ, vulgo de casa y aposento, tenetur eandem hospitationem tanquam onus reale præbere, vt decisum fuisse sæpius in supremo regali Consilio refert Guzman de euict. quæst. 7.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam munus suscipiendi hospites, de quo in præsenti agitur, non est, nec censeri potest patrimoniale, quia patrimonij munus tantùm est, & censetur illud, in quo sumptus petuntur, & erogantur, l. 1. §. patrimonij, ff. de muner. & honor. l. fin. §. patrimoniorum, ff. eod. tit. ibi: Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonij, & damnis administrandis expediuntur. Et hinc illa tantum munera Philosophis remissa negantur, quæ sumptibus expediuntur, non verò alia, vt constat ex l. in honoribus, §. Philosophis, ff. de vacatione & excusat. muner. Quod autem in proposito, vt dicimus, suscipiendi hospites munus ab eis, qui ad illud tenentur, absque vllo sumptu expediatur, constat ex l. deuotum, C. de metatis, lib. 12. ibi: 12 Dissoluitur dubitanda ratio.

Solam

Solam sanè hospitalitatem sub hac obseruatione concedimus, vt nihil ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pascenis necessarium creditur, postuletur. Et ex *l. vnic. de salgamo hospit. non præst. eod. lib.* quibus consonat lex 10. 12. *&* 19. *tit.* 15. *lib.* 3. *nouæ recopil.* docuerunt Glossa *in l. 1. C. de Episcop. & Cleric.* Ægidius Thom. *in tract. de collect.* §. *Subijcio, num.* 12. Deinde, quia etsi hoc munus recipiendi hospites esset patrimoniale, nihilominus tamen domus Ecclesiarum ab eo immunes deberent censeri, cùm speciali priuilegio ea immunitas concessa sit à Constantino *in d. l.* 1. & ab eis etiam patrimonialibus muneribus illi omnes immunes sint, quibus id speciali priuilegio concessum est. Textus disertus *in l. sunt munera, ff. de vacat. muner.* ibi: *Præter eos, quibus principali beneficio concessum est.* Vbi Glossa, Bartolus, & Alberic. *in rubric. ff. de mun. & honor.* Vnde Petrus Anibolius *tract. de mun.* § 4. *num.* 30. *vers. vel aliter*, concludit, quod speciale est in Ecclesia de clericis, vt non teneantur ad suscipiendos hospites in suis domibus, licèt munus sit patrimoniale, propter speciale beneficium dictæ legis 1. sicut & sunt plures alij, qui speciali beneficio legis hoc munere reperiuntur exempti. Nec obstant textus *in d. l. sunt munera*, ibi: *Nec vllum aliud priuilegium, l. fin. ff. de muner. & honor.* ibi: *Qui priuilegio aliquo subnixus est*: vbi doceri videtur etiam, nec virtute priuilegij competere immunitatem ab hoc munere hospitem recipiendi; nam illa verba referenda sunt ad eos, qui alia priuilegia generalia immunitatis habent, non verò speciale huius immunitatis, vt Ecclesia, & clerici habent. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione dicendum est, hospitalitatem dupliciter considerandam esse: primò quatenus procedit ex æquitate, & liberalitate, quæ omnino arbitraria est, & in sola virtute consistit, de qua *in l. si verò, vers. Idem ait, ff. de ijs qui deiecerunt: l. & habet, §. hospites, ff. de precario, l. postliminij, §. in pace, ff. de captiuis*; cuius symbolum describitur ab Aul. Gellio *lib. 5. noctium, cap.* 13. Alex. ab Alex. *lib. 4. dier. genial. cap.* 10. & effectus iuris, qui ex ea resultant, tradunt Decius *consil.* 8. Menochius *de arbitr. casu* 160. *nu.* 19. Tiber. Decianus *volum. 3. consil.* 66. *nu.* 36. De hoc hospitio accipiendi sunt textus *in cap. 1. de empt. & vendit. cap. 2. de suppl. neglig. cap. de monachis, de præbend.* Secundo modo consideratur hospitium, quatenus tendit ad munus, & onus, de quo *in l. milites, §. munus hospitis, ff. ff. de muner. & honor. l. 3. C. de muner. patrim. lib.* 10. à quo immunes sunt clerici *ex d. l. 1. C. de Episcop. & Clericis*, vbi Odofredus.

C A P V T II.

Gregorius *Agnello Episcopo a Terracinensi*.

PEruenit ad nos, quosdam illic, quod dici nefas est, *b* arbores colere, & multa alia contra Christianam fidem illicitè perpetrare. Et miramur, cur hoc fraternitas vestra districtà emendare vltione distulerit. Ea propter scriptis vos præsentibus adhortamur, vt hos diligenti inuestigatione perquiri, & veritate cognita talem in eis faciatis exercere vindictam, quatenus & Deus placari possit, & alijs eorum vltio correctionis exemplum sit. Scripsimus autem & Mauro nunc Vicecomiti, vt fraternitati vestræ in hac re debeat adhibere *c* solatia, dummodo ad comprehendendos eos inuenire excusationem aliquam non possitis. Quia verò comperimus multos se à murorum vigilijs excusare, sit fraternitas vestra solicita, vt nullum nec per nostrum, vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigilijs patiatur, sed omnes generaliter compellantur: quatenus cunctis vigilantibus, meliùs, auxiliante Domino, ciuitatis valeat custodia procurari.

N O T Æ.

1 a TErracinensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & integram huius textus restituo ex ipso regestro D. Gregorij, vbi *lib. 7. indict. 1. epist.* 20. reperitur hic textus. Terracina ciuitas est Italiæ, in antiquo Latio littorali, quod hoc tempore vocamus Romanam Campaniam, propè mare, supra elatum collem sita est: fuit Colonia Romanorum, & eius meminerunt Liuius, Lucanus, & Frontinus, vt refert Vghel. *tom. 1. Italiæ, fol.* 195. Vrbs est admodum ciuilis, iam Episcopali Cathedra ornata ab Apostolorum temporibus, & inter Ecclesias Romanæ Prouinciæ numeratur, ac immediatè Romano Pontifici paret. Agnello eius Episcopo, qui temporibus Magni Gregorij ex anno 566. vsque ad annum 595. Ecclesiam eam rexit, missa est præsens epistola. Eius historiam narrat Baronius *tom.* 8. *anno Christi* 598. Cum enim noster Gregorius Magnus eo anno, quo pax cum Agilulpho Rege Longobardorum, qui totam ferè Italiam deuastauerat, diutiùs tractata, & sæpiùs impedita esset, tandem suggerente Theudelinda coniuge Agilulphi firmissima facta fuit, vt refert Vualfridus *lib. 4 de gestis Longob.* & ne interim dum pacta iniebantur, sub velamento pacis aliquid infaustum ageretur, Gregorius suos in diuersis locis positos, vt interim vigilarent, admonuit, dum *lib. 7. indict.* 2. ad Ioannem Caralitanum in Sardinia Episcopum ita scribit: *Cognoscatis autem Abbatem, quem ad Agilulphum antè multum iam tempus transmisimus, pacem eum eo, Deo propitio (quantùm nobis ab excellentissimo Exarcho scriptum est) ordinasse. Et ideò quousque pacta de confirmatione pacis ipsius conscribuntur (ne fortè hostes nostri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere,) murorum vigilias, & solicitudinem in locis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris nostri potentia, quia aduersariorum nobis incursus, vel insidiæ deundò non nocebunt.* Et iterum *lib. 7. epist.* 10. eundem monet, vt in locorum custodia inuigilare solicitus curet, ne tempore fœderis consummato, pace nondum firmata, aliquid mali patiantur à Longobardis. Sic etiam in præsenti Agnellum Episcopum monet, vt Terracinam ciuitatem diligenter custodiendam curaret, ita vt nec homines Ecclesiastici à murorum custodia excusarentur. Quam curam Magni Gregorij circa temporalia defendit, & miris laudibus commendat Baronius vbi suprà.

b *Arbores colere.*] De lucis, & eorum superstitione plura adduximus *in cap. 4 de transact.*

c *Solatia.*] Auxilium videlicet, quod vulgò dicimus brachij sæcularis, de quo egi *in cap. 1. de offic. ordin.*

C O M M E N T A R I V M.

DIfficilè valdè visum est iuris interpretibus, quod in præsenti iubet Gregorius, videlicet neminem, quantumuis Ecclesiastica persona sit, immunem esse à vigilijs murorum, siue excubijs tempore belli; siquidem clericis, & ecclesiasticis personis prohibitum est quocumque in bello arma sumere, militiæque nomen dare, *cap. eos qui, 20. quæst. 3. cap. ex multa, §. de Clericis, de voto*: probaui *in cap. fin. de clericis coniug. & in cap. petitio, de homicid.* Accedit immunitas concessa personis Ecclesiasticis *in cap. non minùs, hoc tit. l. 2 C. de Episcop. & Cleric.* Nam licèt vigiliarum, & excubiarum onus ad omnes spectet, vt alia quæ respiciunt communem præstationem; ab hac tamen communi regula eximi debent quicumque speciali aliquo priuilegio exempti sunt, & per consequens ab hoc communi onere clerici immunes esse debent; nam quid illis immunitas proderit, si cum laicis communi regula æstimentur? quare vt Doctores textum hunc exponant, varia adduxerunt. Martha *de iurisdict. 4. part. centur. 1. casu* 1 *num.* 20. post Panormitanum, Gregorium accipit non de clericis, sed de hominibus Ecclesiæ, & eius seruis, qui etsi alias immunes sint à muneribus personalibus, *cap. Ecclesiarum, 12. quæst.* 2. tamen necessitatis tempore 2

immu-

immunitate non gaudent. Alij accipiunt textum hunc de ciuitatibus, in quibus dominium temporale Ecclesia obtinet, vt cras ciuitas Terracina; quo casu æquum esse aiunt, clericos, & religiosos vigilias, & excubias agere pro ipsis muris custodiendis. Alij tandem præsentem textum restringunt ad irruptiones, & inuasiones infidelium, Sarracenorum videlicet, vel similium hominum sceleratorum. Sed omissis his sententijs, placet doctrina Innocentij, Hostiensis, & Butrij in præsenti, qui accipiunt Gregorium plenius, & generaliter de cunctis clericis, & clericorum seruis, vel personis Ecclesiasticis, in quouis improuiso, subitaneo, seu repentino motu, atque communi totius populi periculo; si modò occurrat casus magnæ necessitatis, in quo siue de ciuitatibus agatur, quarum temporale dominium sit Ecclesiæ, siue de alijs, siue de grassationibus, siue inuasionibus fidelium, aut aliorum, etiam latronum; semper enim his casibus tenentur clerici ad vigilias, & excubias faciendas, cùm nulla maior sit pietas, quàm patriam defendere, *cap. fortitudo*, 23. *qu.*3. præcipuè cum his casibus detur periculum animarum, si ciuitas ab hostibus occupetur, *c. igitur sæpè*, 3. *qu.* 1. *cap. placuit*, 26. *qu.*3. & salus patriæ in discrimen versetur, cui omnes consulere tenentur, ac præcipuè clerici, *cap.*1. 87. *distinct. cap. dilecto, de sent. excomm. lib.6.* nec priuata immunitas saluti publicæ præponenda est. Sidonius *lib.7. epist.* 9. ad Gacchum, ibi: *Parum in commune consulitis; & cùm in consilio conuenitis, non tam cura publicis mederi periculis, quàm priuatis studere fortunis. Oportet* (inquit Plinius *lib.7. epist.* 18.) *priuatis vtilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multoque diligentiùs muneri suo consulere, quàm facultatibus*. Tacitus de Britannis agens, *in vita Iulij Agricolæ*, ait: *Nihil aliud aduersùs validissimas gentes pro nobis vtilius, quàm quod in commune non consulant; rarus duabus, tribusque ciuitatibus ad propulsandum commune periculum conuentus; ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur*. Etenim si his casibus iniusta esset clericorum immunitas, qua securitas publica negligeretur, insuperque haberetur; ipsi potiùs exemplo, quàm vacationis immunitate publicam læderent disciplinam, vt aiebat Seneca *lib.*1. *de clementia*, ibi: *Si sanis hominibus publica priuatis potiora sunt, sequitur vt is quoque charior sit, in quem se Respublica conuertit; quippe publicæ salutis curam priuatæ quieti præponit*. Vnde Romana plebs aduersùs Senatores, qui se immunes à militia asserebant, his verbis indignabatur: *Patres militarent, Patres arma caperent, vt penes eosdem pericula belli, penes quos præmia essent*. Ita textum hunc accepisse videtur Alfonsus Rex *in l.*52. *tit.*6. *part.*1.: vbi Gregorius: & notarunt plures congesti à Barbosa *in remiss. ad ordinat. Lusit. lib.*2. *tit.* 1. *capite* 11. Robertus *lib.* 2. *rer. iudic. cap.* 11. Vnde & ob eandem publicam vtilitatem etiam Ecclesiasticos teneri ad viarum, & fontium, pontiumque refectionem, & pro locustis capiendis contribuere, resoluunt Robertus *lib.* 2. *cap.* 3. Narbona *in l.* 57. *gloss. vnic. tit.*4. *lib.* 2. *recopil.* Tamburin. *de iure Abbat. tom.*3. *disput.* 12. *quæst.* 4. Gibalinus *de irregul. cap.*4. *difficult. vlt.* Menchaca *lib.*1. *vsufreq.* Diana *part.*1 *tract.* 2. *resol.*76. Petrus Gregorius *lib.*1. *partit. tit.* 4. *cap.* 14. Montaluo *in l.*1 *tit.*4. *lib.*1. *fori*, Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 12. *num.* 22. Chopinus *lib.* 3. *de sacra pol. tit.* 2. *in princip.* Marinis *tom.*1. *decis.* 36. Quæ hucusque adduximus, procedunt tempore magnæ necessitatis, vbi adest periculum commune, aliàs Ecclesiastici non debent cogi ad vigilias, excubiasque faciendas, *cap. fin. de censibus, in* 5. *compil.* ibi: [Graui nobis ven. f. n. Bracharensis Archiep. questione monstrauit, quod Rex Portugalen. non attendens, quod seruus secundùm Apostolum suo domino aut cadit, aut stat, clericos, aut alios religiosos, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus causis, respondere compellit coram iudice sæculari: nec considerans, quod obsequijs adscripti diuinis ab omni seruitute debent esse prorsus immunes, angarijs, & parangarijs fatigat eosdem: nec his contentus, eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari annundinæ, vel attalaia dicuntur, ire cogit inultos. Quia igitur tantam Dei, & Ecclesiæ iniuriam nolumus, sicut nec debemus; æquanimiter sustinere, præsertim cùm charissimus in Christo filius noster Fredericus Rom. Imperator illustris generali lege sanxerit, vt omnes omninò Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab omnibus sæcularibus tallijs, & exactionibus, angarijs, & parangarijs sint immunes, nec nisi coram Ecclesiastico iudice valeant conueniri: disc. v. m. quat. prædictum Regem, vt ab omni clericorum, & aliorum religiosorum super his grauamine conquiescat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipsum, quàm alios ab huiusmodi temeritate desistere, per censuram Ecclesiasticam appellatione remota cogatis.] Apud quem tamen sit iurisdictio cognoscendi de hac necessitate, an videlicet necessitas sit vrgens, vel non, disputat Boetius Epon. *in præsenti, num.* 11. & 12.

C A P V T III.

Gregorius *Vitali a Defensori Sardiniæ*.

Indicatum nobis est, quod quidam Caralitanæ Ecclesiæ clerici disciplinam sui refugientes Episcopi, contra eum solatium tuæ *b* defensionis exquirant, atque per hoc illi, quod dici graue est, contumaces existant. Quam rem, si ita est, omninò durè suscepimus. Dicitur etiam, quod suæ actus deserentes Ecclesiæ, in aliorum se obsequijs, ac laboribus occupantes, vbi nomen dederunt militiæ, inueniantur extranei. Experientiæ ergo tuæ denuntiamus, vt nihil deinceps tale aliquid facere præsumat: sed si cuiusquam clerici, vt assolet, culpæ casus emerserit, in qua sibi petere debeat adiutorem, ad eundem Episcopum reuerenter accede, & sicut causæ meritum cognoueris, non defensor culpæ, sed potiùs intercessor existe: vt hac prouisione & poscenti feras auxilium, & iura Præpositi non turbentur. Si qui verò sunt, qui iusta poposcerint, eis per te auxilium Sedis Apostolicæ non est negandum. Sed tamen ita seruandum est, vt vniuscuiusque Episcopi reuerentia, & Clericorum disciplina per defensionis tuæ experientiam minimè soluatur. Dictum est nobis etiam, quod rustici possessionis eiusdem Caralitanæ Ecclesiæ iura propria deserentes, in priuatorum possessionibus culturam laboris exhibeant. Ex qua re agitur, vt possessiones Ecclesiæ, proprio in alijs occupato cultore, depereant, atque ad *c* tributa sua persoluenda idoneæ non existant. In qua re experientiam tuam volumus omninò esse solicitam, ne tale quicquam fieri posthac nostra auctoritate data tibi permittere debeas: sciturus quod si neglexeris, nostros ex inde de minori tua solicitudine contra te animos commoueri. Cognouimus etiam, quod monasteria seruorum Dei, vel etiam fœminarum pro suo quisque libitu, & diuersarum causarum executione perturbet: quod omninò non gratè suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc vsurpare denuò accepta nostra auctoritate permittas: sed Episcopi loci ipsius, sub cuius degunt moderamine, curæ sit eorum causas, vtilitatesque disponere. Valdè enim est incongruum, vt omisso eo, alius quilibet eorum se causis admisceat. Sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum sibi animabus compellitur reddere rationem.

NO-

NOTÆ.

1 a *Vitali defensori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in ipsis epistolis Gregorij *lib.7. indict.2. epist.66.* ex quo regestro ita restituo integram huius textus. De defensore, & eius officio nonnulla adduxi *in cap.5. de transact. cap.3. de testibus.*

2 b *Defensionis.*] Inter munia, ministeriaque defensoris illud præcipuum erat, oppressos defendere, excessibusque Prælatorum resistere: vnde aiebat Baronius *tom.7. anno 598. num 16.* quod proprium defensorum officium erat pauperes, Ecclesiasque defendere, qui ideò mitti solebant à Romano Pontifice per diuersas Prouincias, quibus & alia negotia diuersi generis delegare consueuerant, vt patet ex formula ipsa huius officij, quam his verbis refert noster Gregorius *lib.4. epist.25. Ecclesiasticæ vtilitatis intuitu id in nostro sedit arbitrio, vt si nulli conditioni, vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti clericus alterius ciuitatis, aut in nullo tibi canonum obuiant statuta, officium Ecclesiæ defensorum accipias, vt quicquid pro pauperum commodis tibi à nobis iniunctum fuerit, incorruptè, & viuaciter exequaris, vsurus hoc priuilegio, quod in te habita deliberatione contulimus, vt omnibus, quæ tibi à nobis fuerint iniuncta, complendis operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis sub Dei nostri iudicio rationem.* Sed quia ipsi defensores vltra sibi concessa aliena vsurpabant, fouendo ipsos delictorum perpetratores potiùs quàm defendendo innocentes, & primam causæ cognitionem ipsis Episcopis auferendo; ideò Gregorius in præsenti reprehendit Vitalem defensorem: cuius increpationis meminit ipse Gregorius *lib.7. epist.67.* dum Iannario Episcopo Caralit. ita scribit: *Dicitur, quod aliqui ex contumacibus vestris clericis, vt defendi contra vos valeant, ad Vitalis defensoris nostri patrocinia conuolarint. Vnde ad eum scripta nostra direximus, ne quemquam clericorum vestrorum contra vos irrationabiliter denuò audeat defensare: sed si culpæ casus emerserit, & grauis non est veniam mereatur, intercessor apud vos magis accedere debeat, quàm defensor.* Et hunc etiam excessum idem Gregorius reprehendit in Romano defensore Siciliæ, *lib.9. epist.32.* in hæc verba: [Peruenit ad nos, quod si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum Episcopis, eosdem clericos in tuo facias iudicio exhiberi: quod si ita est, quia valde constat esse incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, vt hoc denuò facere non præsumas. Sed si quis contra quemlibet clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, vt aut ipse cognoscat, aut certè ab eo iudices deputentur; aut si fortè ad arbitros eundem est, partes ad eligendum iudicem ab ipso executio deputata compellat. Si quis verò vel clericus, vel laicus contra Episcopum causam habuerit, tunc te interponere debes, vt inter eos aut ipse cognoscas, aut certè te admonente sibi iudices eligant. Nam si sua vnicuique Episcopo iurisdictio non seruatur, quid aliud agitur, nisi vt per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur? Item nunciatum est nobis, quia quosdam clericos, qui à Reuerendissimo fratre nostro Ioanne Episcopo, exigente culpa in pœnitentiam missi sunt, nesciente illo tua illos exinde auctoritate eieceris: quod si verum est, rem te omninò inhonestam, & non leuiter increpandam fecisse cognoscas. Eosdem ergo clericos Episcopo suo sine mora restitue, & hoc de cætero caue committere: quia si neglexeris, nostros te noueris non mediocriter motus incurrere.]

3 c *Tributa.*] Ecclesiæ ipsi, cuius possessiones colebant, quæ ita præscribunt leges Baiubariæ *tit.1. l.1. cap.4.* [De colonis, vel seruis Ecclesiæ qualiter seruiant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundùm quod habet, donet; & pascuarium desoluat secundùm vsum prouinciæ. Secundò andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transuerso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & tradere à tremisse, vnusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat; & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere, vindemiare. Tertiò reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, oua quindecim reddant. Quartò parafredos donent, aut ipsi vadant, vbi eis iniunctum fuerit. Angarias cum carro faciant vsque 50. leucas, ampliùs non minentur. Quintò ad casas dominicas, stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit, omninò componant: calcifurnium vbi propè fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant: vbi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad ciuitatem, vel ad villam, vbi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.] Illustrat Lemaistre *de iuribus Eccles. lib.3. cap.6.*

COMMENTARIVM.

Ex præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Agricolæ prædiorum Ecclesiæ non debent deserere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos se transferre.* Probant idem Gregorius *lib.10. indict.5. epist.27.* ibi: *Petrus, quem defensorem fecimus, quia de massa iuris Ecclesiæ nostræ, quæ Vitellas dicitur, oriundus sit, experientiæ tuæ benè est cognitus; & ideò quia ita circa eum benigni debemus existere, vt tamen Ecclesiæ vtilitas non lædatur, hac tibi præceptione mandamus, vt eum districtè debeas commonere, ne filios suos quolibet ingenio, aut excusatione foris alicubi in coniugio sociare præsumat, sed in ea massa, cui lege, & conditione ligati sunt, socientur, in qua re etiam & tuam omninò necesse est experientiam esse solicitam, atque eos terrere, vt qualibet occasione de possessione, cui oriunde subiecti sunt, exire non debeant. Nam si quis eorum exinde, quod non credimus, exire præsumpserit, certum illi sit, quia noster consensus nunquam illi aderit, vt foris de massa, in qua nati sunt, aut habitare, aut debeant sociari, sed & superscribi terram eorum.* Et *l.5. & 6. l. omnes 8. l. si coloni 54. l. litibus 19. l. cùm scimus 21. §. illud, l. penult. §.1. C. de colonis Palæst. cum sequent.* Illustrant Cuiacius, Tuldenus, & Peresius *ad tit. C. de agricolis*, Valascos *de iure emphyt.1. p. q.37.* Donellus *lib.2. comment. cap.9.* Petrus Gregor. *lib.18. syntag. cap.23.* Connanus *lib.2. comment. cap.1.* Lemaistre *lib.3. de iuribus Eccles. cap.4.* 4 Conclusio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Agricolæ etiam adscriptitii culturæ prædiorum liberi sunt, & tanquam homines liberi iudicantur, *cap. multorum 2. de Iudæis, l. ne diutiùs 20. C. de agricolis, lib.11.* authentica *adscriptitios, C. de Episcop. & Cleric. l.64. tit.5. l.18. tit.6. part.1. l.6. tit.22. partit.4.* P. Gregorius *lib 18. syntag. cap.22.* Pancirola *lib.2. variar. cap.77.* Amaya *in l.29. C. de Decur. lib.2.* D. Nicolaus de Castro *in l. vnic. C. de cap. ciuium, ex num.21.* Solorzanus *de iure Indiar. lib.1. cap.3.* Faber *in Iurisprud. tit.5. princip.2. illat.7.* Conoanus *lib.2 comment. cap.10.* Diaz *de salarijs, 2. p. num.30.* Igitur iuxta eorum libertatem possunt discedere, & agriculturam deserere, atque aliunde se transferre. 5 Impugnatur tradita assertio.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, agricolarum, quos nos ab agris colendis *Labradores* dicimus, *l.5. tit.20. part.2.* non vnam esse conditionem, quippe Romani agros colebant, aut sua manu, aut opera conductitia, & mercenaria. Nec manum suam terræ ferendæ, & colendæ olim præbere dedignabatur victrix Romanorum simplicitas, vt ait Columella *lib.1. de re rustic.* & ipsorum quoque Imperatorum manibus colebantur agri, si fas est credere, quod gauderet terra vomere laureato, & triumphali aratore, vt aiebat Plinius *in Panegyr.* Postea verò vilescente ruris disciplina, vti cœperunt alienis operis, tam seruorum, quàm personarum conditionalium, *l. si mancipia, ff. de fundo instructo, l. quæsitum, § Alfenus, l. cùm de lanionis, §. si fundum, ff. eod. l. ex facto 35. §. rerum, ff. de hæred. instit. l.65. ff. de legat.1. l. vlt. ff. de doli mali:* & inter ipsa mancipia rustica ruris causa comparata, enumerabantur custos fundi, aut prædij villicus, molendarius, bubulcus, putatores, fossores, pastores, *l. si ita testamento, §. mulier, ff. de fund. instr.* Illustrant Carolus Sigonius *lib.2. de antiquo iure Rom. cap.6.* Brissonius *lib.2. select. cap 9.* Lipsius *lib.2. elect. cap.15.* Marcel. Donat. ad Suetonium *in Tiberio, cap.8. tom.6. thesauri crit.* Conoanus *lib. 2. comment. cap. 10.* Guillel. Poluer. *lib.5. select cap.10.* vnde fluxit triplex agricolarum 6 De diuersis agricolis.

colarum conditio, notata *in l. seruos 12. C. de agricolis, lib.11.* quorum alij omninò serui sunt, qui iussu & fide dominica colunt prædia, quibus semper adhærent, *l. si quis inquilinos 112. ff. de legat.1. l. cùm de lanious 18. §. cùm de villico, l. Seiæ 20. §.1. ff. de fund. instruct. l.5. l. quemadmodum 7. C. de agricolis, lib.11.* alij homines liberi, qui specialiter coloni appellantur, *l.1. C. de prædijs Tamiacis, lib.11.* qui capitationem non soluunt, & dumtaxat pensionem certam præstant domino terræ, à qua discedere non possint, quales sunt 30. annorum possessione quæsiti, *l.5. & 6. l. omnes 8. l. si colonus 14. l. litibus 19. l. cùm scimus 21. §. illud, l. penult. §.1. C. de agricolis, lib.11. l.1. C. de Colonis Palæst.* alij censiti, qui censibus, siue libris censualibus, quibus personarum, & bonorum descriptio continetur, simul cum prædijs, quæ haberent, adscribuntur, & pro capite tributum, siue capitis censum præstant, *l.4. l. cùm scimus 21. cum sequenti, C. de agric.* Illustrant Ramirez de Prado *ad Martialem lib.1. epigr.62.* Arnisæus *lib.2. de repub. cap.3. sect.9.* Vnde & adscriptitij, & censibus obnoxij, & tributarij, siue adscripti vocantur, *l. si quis presbyter 20. C. de Episcop. & cleric. l. quicumque 10. C. de re milit. l.1. C. de tyron. lib.12. l. omnes 6. l. colonus 18. C. de agricol. l.2. C. in quibus causis coloni, lib.11.* vbi post Classicus Connanus *lib.2. comment. cap.10.* Cuiacius *in rubric. C. de agric.* Valascus *de iure emphyt.1. p. q.37.* Donel. *lib.2. comment. cap.9.* vbi Osualdus *lit. V*, Petrus Greg. *lib.18. syntag. cap.23.* Schifordeg. *lib.3. ad Fabrum, tract.26. q.6.* Faber *in Iurisprud. tit.4. illat.1.* Acuña *in cap. qui ex famulis, 56. dist.* Duarenus *ad tit. de seruit. cap.1.* Lantdmeter. *lib.2. de vet. cler. cap.15.* Baeza *de inope debit. cap.2.* Amescua *de potest. in seipsum, cap.17. n.23.* Connanus *lib.2. comment. cap.10.* Husanus *in tractat. de homin. prop.* Borellus *de præst. Reg. cap.64. nu.39.* Solorzanus *tom.2. de iure Ind. lib.1. cap.3.*

7 De colonis, & casatis ecclesiæ. Deinde sciendum est, olim Ecclesiam habuisse in patrimonio suo seruos, colonos adscriptitios, casatos, & originarios. De seruis, & mancipijs plura adduxi *in cap.2. de seruis non ordin. cap.4. de rerum permut.* Colonos assequebatur Ecclesia, aut ex donatione fidelium, cùm ipsi fundum donabant Ecclesiæ, cum quo transibant coloni adscriptitij; aut emptione, si Ecclesia prædia de nouo acquirebat, colonosque comparat. Eodem modo casatos acquirebat; casati autem sunt propriè, qui se casæ, seu domui dedicarunt: quam ob rem sicut qui agros colunt, coloni dicuntur; ita qui casas, seu domos curant, appellantur casati, vt probat Lemaistre *de iurib. Eccles. lib.3. cap.5.* vbi docet casatorum duo genera esse, ita vt alij dicantur vassalli casati, alij serui casati. Vassalli casati sunt homines, seu feudatarij deterioris notæ, qui cùm opus erat, pro Ecclesia militabant; Episcoposque sequebantur, & Ecclesiæ deseruiebant, de quibus Carnotensis *epist.28.* ibi: *Casati Ecclesiæ, & reliqui milites penè omnes, vel absunt, vel pace violata excommunicati fuere.* Vnde in Capitularibus Caroli *lib.3. cap.63.* iubetur, vt casati Comites, seu Dominos suos prosequantur, his verbis: *De vassis dominicis, qui adhuc intra casam seruiunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statutum est, vt quicumque ex eis cum Domino Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retinent, sed cum Comite, cuius pagenses sunt, ire permittat.* Serui casati erant, qui domesticis obsequijs famulabantur, quorum conditio valde diuersa erat à vassis casatis; nam vassi casati ingenui erant, ac seruos proprios habebant, qui ad eorum nutum poterant manumitti, vt apparet ex veteri inscriptione, quam refert Iuretus *ad epist.28. Iuonis Carnot.* his verbis: *Ex beneficio S. † per Ioannem Episcopum, & per Albertum S. † casatum factus est liber Lambertus, teste hac sancta Ecclesia.* Deinde vassalli casati non erant serui, sed his tantùm conditionibus tenebantur, quibus feudatarij hodie obstringuntur: at serui casati, vt ait Cuiac. *ad titulum 2. de feud. pag.485.* deterioris conditionis erant, domi, focique ministrabant, aut rem familiarem curabant, vel ruri, vel in vrbe: quapropter in alienam manum poterant pro arbitrio transferri, vt docet Lemaistre *vbi proximè.* Mentio istorum casatorum extat *in l. si qui, C. Theodos. de bonis proscript.* ibi: *Plena descriptio comprehendat, quod spatium, quod sit ruris ingenium; quid aut cultum sit, aut colatur, & c. Quis ædificijs, aut possessionibus ornatus, quotue mancipia in prædijs occupatis, vel vrbana, vel rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur; quot sint casarij, vel coloni.*

Vnde apparet vera decidendi ratio huius textus; nam cùm coloni, qui in perpetuum colonariæ conditioni se mancipabant, fierent serui glebæ, seu adscriptitij, non poterant culturam eorum prædiorum, quibus mancipati erant, deserere, & aliò se transferre, pari modo ac curiales, qui se curiæ deuouerant, qui ideò non poterant officijs, & functionibus curiæ renunciare, *l. cùm per alios, C. de colonis Palæst. lib.11.* immò nec momento quidem temporis à prædijs se separare poterant, *l.15. C. de agricolis*; & ideò domini similes colonos debebant in censum referre, & profiteri apud acta, vel censitorem, vnà cum ipsis prædijs; quia pars prædiorum sunt, & veluti membra quædam fundi, *l.4. §.5. & 8. de censibus.* Suffragantur Imperatores *in l.7. de agricolis*, dum docent, quemadmodum originarios colonos absque terra, ita rusticos, censitosque seruos vendi non licere, nec permutari, vel obligari; immò nec eos sine prædijs legari posse, respondit Marcianus *in l. si quis inquilinos 112. ff. de legat.1.* adeò autem prædio adscripti adhærent, vt etiam in sobolem conditionem suam transferant, nec ab ea conditione priuilegio, dignitate, aut officio liberentur, sed nec census auctoritate, *l.11. C. de agricolis, lib.11.* tenentur enim semper inhærere suis prædijs, à quibus nec momento quidem temporis amoueri possunt; & si aliò migrauerint, eos ad locum, vbi censiti, vel educati, natique sunt, Præses prouinciæ redire compellet, *l.6. C. eod. tit. de agricolis*: coegetque profugos, qui sine domino vagantur, & agros deserunt, ad prædia sua redire, etiam per manus iniectionem, sicut plerisque in locis nunc fit in animalia vaga, & errantia, *ex l.1. C. Theodos. si vagum mancipium petatur.* Receptatoribus etiam colonorum præcipiet iudex, vt fugitiuos reddant, & præter temporis capitationem, etiam argenti 12. libras fisco inferant, *l.12. Cod. eod. tit. de agricol.* Nec in hac parte vllum speciale ius obtinet Ecclesia, sed vtitur communi iure, quod omnibus priuatis in colonos, & adscriptitios competit: quare malè veteres compilatores dum hoc ius retrahendi colonos fugitiuos ad propriam culturam in præsenti epistola docuit Gregorius, textum hunc compilarunt sub titulo *de immunit. Eccles.* quasi in hac parte Ecclesia specialem immunitatem, aut peculiare priuilegium contineret. 8 Traditur ratio decidendi.

CAPVT IV.

Ex Concilio a Lateran.

NOn minùs pro peccato, quod faciunt, quàm pro illorum detrimento, quod *b* sustinent, graue nimis esse dignoscitur, quod in diuersis partibus mundi Consules Ciuitatis, & Rectores, necnon & *c* alij qui potestatem videntur habere, tot onera frequenter Ecclesijs imponunt, & ita grauibus eas, & crebris exactionibus premunt, vt deterioris conditionis sub eis factum Sacerdotium videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui diuinæ legis notitiam non habebat: ille quidem omnibus alijs seruitutibus subactis sacerdotes suos, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publicis eis alimoniam ministrauit. Isti verò onera sua ferè vniuersa imponunt Ecclesijs, & tot *d* angarijs eas affligunt, vt eis illud quoque, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem *e* fossata, seu expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum, & cleri-

clericorum, & pauperum Christi vsibus deputatis, cuncta volunt ferè compleri: iurisdictiones etiam & auctoritates Episcopum, & aliorum Prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis in suis videatur *f* hominibus remansisse. Super quo dolendum pro Ecclesijs, dolendum etiam est nihilominus pro ipsis, qui & timorem Dei, & Ecclesiastici ordinis reuerentiam videntur penitus abiecisse. Quocirca sub anathematis districtione seueriùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præsumant, nisi Episcopus, & Clerus tantam *g* necessitatem, vel vtilitatem inspexerint, vt absque vlla occasione ad releuandas communes vtilitates, vel necessitates, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti fortè desistere noluerint, tam ipsi, quàm fautores eorum excommunicationi se nouerint subiacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.

N O T Æ.

a LAteran.] Generali videlicet celebrato sub Alexandro III. vbi *cap. 19.* reperitur hic textus, ex quo eius integram ita transcribo. Etiam reperitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* & de hoc Concilio nonnulla adduximus *in cap. nonnulli, de rescript.*

1 b *Qui sustinent.*] Episcopi videlicet, & cæteri Prælati Ecclesiastici; vnde in Concilio Lateran. sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. in fine*, & *§. Cùm à iure*, ita cauetur: *Prælati etiam præmissis absque Romani Pontificis licentia vltrò consentientes excommunicationis, & depositionis pœnam ipso facto incurrant.* Idem cauetur in bulla Cœnæ Domini *c. 18.*

2 c *Et alij.*] Iudices videlicet sæculares, ac temporales, quos ex vulgi sermone Bonifacius VII. *in c. penult. hoc tit. in 6.* vocat Iustitiarios, & Baliiuos.

d *Angarijs.*] Angarias appellant Imperatores, prouincialibus impositam onerum vehendorum, baiulorumque necessitatem, *in l. 11. Cod. de sacrosanct. Eccles. l. 2. Cod. de Episcop. & cleric. l. 2. C. quibus munerib. lib. 10.* quod fuisse patrimoniorum munus, possessionibusque, siue patrimonijs indictum, tradit Arcadius *in l. vlt. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Inde angariarum exhibitio *in l. 11. ff. de vacat. muner.* præbitio *in l. vlt. ff. de muner. & honor.* præstatio *in l. 10. §. angaria, ff. de vacat. muner.* & angariariæ naues *in l. 4. ff. de veteranis.* Inde etiam angarij, qui onus illud deferebant. Ioannes Brodeus *lib. 6. miscel. c. 6.* Solorzanus *lib. 2. polit. c. 13. & 14.* Angariæ ergo sunt præstationes, quæ extra ordinem prouincialibus imponuntur in transuectione armorum, & annonæ militaris, aut in alijs necessitatibus, veluti cùm petuntur iumenta, plaustra, seu naues, *l. vlt. C. de Fabric. lib. 11. l. 4. C. de veteran. lib. 12. l. nemo. 20. C. de cursu public. lib. 12. c. 1. tit. 12. quæ sint regal. in vsib. feudor.* quorum præstatio munus patrimoniale est, à quo nec milites, nec alij excusantur, *l. vlt. §. patrimoniorum, e l. 2. & §. penult. ff. de muner. & honor. l. sunt munera 11. ff. de vacat. muner.* quamuis cura exigendi has angarias à prouincialibus præbendas his, quibus Princeps iubet, personale munus esset, ideòque militibus, atque alijs remittitur, *l. vlt. §. cursus, ff. de muner. & honor. l. ab his 10. l. angarios, ff. de vacat. muner.* quas ita exponit Cuiac. *in l. 2. C. de Præfect. sacr. cubic. lib. 12.* Parangariæ ab angarijs vix distinguntur, *l. maximarum 22. C. de excusat. muner. lib. 10. l. 3. C. de silentiar. lib. 12.* & vtrasque hodie vocamus *guias, leuas de hombres, bestias, ò carretas*, vt *in tit. 10. lib. 6. recapil.* Angariæ tamen per viam regiam cursus publici duci solebant, parangariæ verò per alios tramites transuersos, *l. mancipijs 15. C. Theodos. de cursu public.* obseruarunt Cuiac. *in rubric. C. de cursu publico, lib. 12.* Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap. 6.* & *lib. 6. variar. cap. 31. §. de angarijs*, Bosquetus *lib. 1. epistol. 170.* Bulenger. *de Imperat. lib. 6. cap. 25.* Gilken. *in l. placet, num. 3. C. de sacros. Eccles.* quamuis aliter cum Accursio accipiat Otalora *de nobilit. part. 1. cap. 2. n. 23.* In iure tamen canonico pro quacunque impositione angariæ imponuntur. Ideòque angaria pro onere publico ponitur, vt apud Petrum Blesens. *epist. 102.* ibi: *Detestabile quippe est in monacho, vt sub quocunque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis habeat feuda, seruos, & ancillas, homagia, & fidelitates, atque ligantias, vt hominibus angarias, & parangarias, cæteraque onera publicæ functionis imponat.* Et *epist. 150.* *Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ seruitutis angariam.* D. Gregor. *lib. 8. epist. 64.* ibi: *Qua (naue) illuc veniente, hac tibi auctoritate præcipimus, vt ita eam in cunctis tuearis, atque ab omni angaria, vel onere exuere, excusareque festines.* Fulbertus Carnot. *epist. 110.* ibi: *Vt honesta Sanctorum PP. sequens vestigia, nos huius pensionis angaria nullatenus obliget.* Vbi legendum esse *angaria*, iam notauit Zerda *in aduers. c. 68. n. 6.*

e *Fossata.*] Fossatum est locus munitus, seu pro castris muniendis factus: nos dicimus *fosso*, de quo Modestinus *in l. 3. ff. de re milit.* ibi: *Qui à fossato recedit, capite puniendus est.* Plinius *lib. 18. cap. 21.* ibi: *Fossatum purgare, & extendi.* Robertus *in chron.* ibi: *Rex Henricus fecit fossata alta inter Franciam & Normanniam, ad prædones arcendos.* Vegetius *lib. 4. de re milit. cap. 16.* notauit Zerda *in aduers. cap. 6. num. 15.* 3

f *Hominibus remansisse.*] Quod admodum improbauit
4 Theodoricus apud Cassiodorum *lib. 1. var. epist. 29.* ibi: *Quamuis nullos velimus grauamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subiectorum otiosa tranquillitas;) tamen specialiter Ecclesias ab omni iniuria reddi cupimus alienas, quibus dum æquabilia præstantur, misericordia diuinitatis acquiritur. Et ideò Beatissimi viri Eustegij Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione premoti, præsentibus te affatibus admonemus, vt prædijs, vel hominibus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salua ciuilitate præstare. Nec à quoquam cuiuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu subleuari. Ita tamen, vt causis publicis, & priuatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant. Quia sicut volumus eos ab aliquo prægrauari, ita exceptos à tramite iustitiæ non patimur inueniri.*

5 g *Necessitatem, vel vtilitatem.*] An in casu necessitatis, etiam inconsulto Romano Pontifice possint clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad tributa pendenda simul cum laicis cogi, nostris temporibus doctè, & acriter disputatum est, editis pro vtraque parte iuris allegationibus per Regios Consiliarios, tunc fisci Patronos, D. Andream de Riaño, & D. Antonium à Castro, ac perdoctum, ac pium virum Illustr. D. Ioan. à Palafox, Oxomensem Episcopum; quorum fundamenta transcripsit Fermosinus *in cap. Ecclesia B. Mariæ, q. 12. & 13. de constit.* & ideò ne actum agamus, hanc partem omittimus.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici ad collectas, seu tributa soluenda cogi non debent, aliàs iudices eos cogentes cum suis fautoribus excommunicati sunt.* Probant eam textus *in cap. aduersus, hoc tit. cap. 1. cap. clericis, eod. tit. in 6. cap. final. de censibus, in 5. compil.* cuius verba retuli suprà *in cap. peruenit, cap. Ecclesiarum 19. 32. quæst. 2. cap. quia cognouimus, 10. q. 3. cap. conuenior, 23. q. 8. cap. peruenit, cap. secundùm canonicam, 86. dist. cap. penult. de Iudæis, cap. nouerint, de sent. excomm. Clement. præsenti, hoc tit.* Concil. Aurel. 4. *cap. 13.* Tolet. 3. *can. 21.* Tolet. 4. *can. 46.* ibi: *Præcipiente Domino nostro, atque excellentissimo Siseuando Rege id constituit sanctum Concilium, vt omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione, atque labore habeantur immunes.* Lateranense sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. §. 5. Et cùm à iure:* Conc. Colon. celebratum anno 1536. *p. 9. cap. 20.* Magunt. anni 1549. *cap. 76.* Benedictus XI. *in extrau. vnic. hoc tit.* Trident. *sess. 25. de reformat. cap. 20.* formidanda Bulla Cœnæ Domini *cap. 18.* Alia Ecclesiæ decreta referunt Crespetius *in summa, verbo Exactio*, Iodocus Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 8. artic. 8.* Consonant lex 5. 6. & 9. *C. de sacros. Eccles. l. 2. de Episcop. & cleric. l. 50. 51. 52. 54. cum tribus sequentibus,* 6 Conclusio traditur, & probatur.

bus, *tit 6. partit. 1 l. 1. & 10. titul 3 l. 1. ord. l. 6. lib. 9. tit. 18. recop.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Garuha, & Barbosa *de iure Eccles. lib. 1 cap 39 §. 5.* Narbona *in l. 35. tit. 3. gloss 4. lib 3 recop.* Cattier. *tom 2. Digesti fidei*, *fol. 569* Boetius Epon. *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit 4. cap. fin.* Tondutus *resolut. canon. cap. 30.* Germonius *lib. 3. de sac immun. cap. 15 num. 19. & cap. 17. num. 17.* Suarez *de censur. disputat* 28. & contra Regem Angliæ *lib. 2 cap 9.* Tupia *tom. 1. catenæ mor. lib. 4 quæst. 11. art. 6* Valenzuela *contra Venetos p. 4 ex num 130.* Borel. *tom 3 decis tit. 15. num. 106.* Beyerlinch *in theat. tom. 3 verbo Ecclesiastici*, Aruuio *de statu ciuil. disputat. 12. diffic. 2.* Iacob Gothofred. *in l 3 & sequent. C. Theodos. de Episc. & Cler.* Bellarminus *lib. 1. de Clericis, cap 28* Theoph Raynaud. *tom. 12 tractat. mala à bonis Eccles. sect. 2. cap. 2.* Castillo *lib. 3 controu. cap. 9.* Æneas Robertus *lib. 2 rer. iud. cap. 1.* P. Gregor. *lib. 3. de repub. cap 7. & lib 2. partit. tit. 9. cap* 10. Columbus *de angelica hierarch. lib. 2 cap. 53.* Lantdmeter *lib 3. de veteri mon. cap. 1.* Vighel. *in method iur. canon fol.* 233. Cironius *in cap. 2. & 4. de censibus*, *in 5. compil.* Iuretus *ad Symmachum lib 4. epist 62.* Kochier *lib. 2. polit. cap. 10.* Messena *ad D. Hieronymum*, *verbo Tributum*, Tamburinus *de iure Abbat. disputat. 21.* Coruinus *in aphorism. iuris Pontif. lib. 1. tit. 9.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part. 1. lib. 2. disputat. 4. §. 3.* Thom. Delbene *de immun. Eccles. cap. 1. sect. 1. dub. 2. & de Parlamentis cap. 5. sect. 24. vsque ad 30.* Scortia *in select. epit. 29 theor. 77.* D Ioan. de Lartea *allegat 57.* Hermosilla *tom 1 in rubr. tit 1. cap. 5. num. 13.* Pereyra *de manu regia*, *part. 2 cap 38.* Didacus Perez *in l. 8. titulo 2 lib. 1 ordin.* Azeuedo *in l. 11. titulo 3. lib. 1. recop.* Carleuul. *de iudicijs*, *disputat. 1. quæst. 16. sect. 1.* Schedius *de German lib 2. cap. 17. & lib. 3. cap. 17.* Gibulinus *de Censuris*, *in synopsi fol. 459.* Hieronymus Garzia *in summa*, *tractat. 1 diffic. 3. punct. 4* Busæus *de statibus hominum*, *verbo Clericorum*, Gabriel de Bel. *de iure sacro*, *cap. 2 §. 2. cum sequent.* Muncinus *lib. 1. de triplici iuris collat. cap. 67.* Diana *part. 1. tract. 2 per tot. & p. 7. tract 1. res. 19.* Conclusionem illustrant Casal. *de ritib. Eccles. cap. 72.* Sperell. *decisio. 34. cum seq.*

7 Impugnatur conclusio. Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est, *cap. omnis*, *de maioritat. & obed.* sed subditi tributa soluunt suis superioribus, *cap. omnis*, *de censibus*, vbi notaui: Igitur tam laici, quàm Ecclesiastici, cùm sint subiecti Principibus sæcularibus, vt sublimioribus potestatibus, tributa soluere debent. Accedit vtilitas communis, immò necessitas tributorum; quare vocantur nerui Reipublicæ: & ideò ea, quæ iustè, & legitimè indicuntur, à vassallis esse præstanda, Iuristæ, Theologi, & Politici docent relati à Bobadila *lib. 5. polit. c. 3.* Valenzuela *consil. 99. per tot.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 1. c. 13. num. 23. & c. 18.* faciunt Cicero pro lege Manil. ibi: *Ornamenta pacis*, *& subsidia belli esse*, *dandamque operam*, *vt omnes intelligant*, *si salui esse velint*, *tributa esse conferenda*, *& necessitati parendum.* Tacitus *lib. 4. histor.* ibi: *Neque quies gentium sine armis*, *neque arma sine stipendijs*, *nec stipendia sine tributis haberi queunt.* Plura D. Ioann. Solorzan. *embl* 82. Igitur cùm tributa ita necessaria sint ad bonum commune, clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad ea soluenda cogi debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio: Sed Christus Dominus tributum persoluit, dum Galilæum peragrans aduenisset Capharnaum, cùm exactor tributorum de didrachmo persoluendo à Domino Beatum Petrum interpellauit, cui iussit Dominus noster piscari, & de statere inuento in ore piscis, persolui tributum pro se, & Petro, vt refertur *in cap. 17. Matthæi*, *& in capite magnum*, *11. quæstione 1.* & refert Baronius *anno 33 numero 30. & anno 34. num.* 10. Igitur clerici, & cæteri Ecclesiastici exemplum Christi sectantes debent tributa persoluere.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens

8 Immunitas à tributis an sit iuris diuini. assertio, pro cuius illustratione sciendum est, valdè controuersum esse, an hæc exemptio clericorum à tributis sit iuris Ecclesiastici tantùm, an verò à iure diuino proueniat? Et iuris etiam diuini esse, videtur probari ex præsenti textu, ibi: *Nimis de iure diuino*, *&c. capitul. quamquam*, *de censibus in 6.* ibi: *Cùm Ecclesia*, *Ecclesiasticæque personæ*, *ac res ipsarum non solùm iure humano*, *quin immò*, *& diuino à sæcularium personarum exceptionibus sint immunes.* Leo X. in Concil. Lateranen *in Bulla de reformat. §. & cùm fructuum*, Concilium Salsburg. sub Pilligrino Archiepiscop. anno 386. Concilium Coloniense celebratum anno 1530. *part. 9. cap. 20.* ibi: *Immunitas Ecclesiastica vetustissima res est*, *iure pariter diuino*, *& humano introducta.* Tridentin. *session. 25. de reformat. cap* 20. ibi: *Ecclesiæ*, *& Ecclesiasticarum personarum immunitatem Dei ordinatione*, *& Canonicis sanctionibus constitutam esse.* Defendunt Albanus *tractat. de immun. Eccl.* Guttier. *1. part. prax. quæst. 5. numer. 3.* Thomas Delbene *tom. 1. de immunit. Eccl. cap. 5. dub. 8. per tot.* Sed cum communi Interpretum placito dicendum est, exemptionem hanc verè iuris positiui esse: sed quia valdè conformis est iuris diuino, iuris etiam diuini dici, & lato modo ad ius diuinum eam spectare. Vnde in præsenti textu, & proximè relatis appellatur iuris diuini, quasi à radice, & origine initiatiuè; hæc enim est phrasis, seu vsus loquendi sacrorum Canonum, in quibus ius diuinum appellatur, quod habet originem à iure diuino veteris Testamenti, vt testatur Couar. *lib. 1. variar. capite* 17. Ita docuerunt Valenzuela *aduersus Venetos*, *4. part.* Germonius *de sacror. immunitat. lib. 1 cap. 15. num. 18.* Guttierrez *de gabellis quæst 92. num. 8.* Martha *de iurisdict. 4. part. cap. 14. num. 6.* Farinacius *de immunitat. quæst. 8. numer.* 3. Bonacina *tom. 2. disputat. 10. §. 1. numer. 3.* Gueuara *pro Pontif. assert. lib. 1. §. 7. numer. 31.* Diana, qui 30. Auctores pro hac sententia refert, *part. 1. tractat. 2. resolut. 1.* Barbosa *in cap. quæ in Ecclesiarum*, *numer. 2. de Constitut. & lib. 1. iuris Eccles. cap 39. §. 5.* Azeuedo *in d. l. 5. titulo 3. lib. 1. recop.* Cabedo *decisio. 8. p. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 28.* qui omnes originem huius exemptionis repetunt *ex c. 27. Leuit. & c. 1. Numer.* ibi: *Tributum Leui noli numerare*, *nec pones summam eorum cum filijs Israel.* Et *c. 3.* ibi: *Eruntque Leuitæ mei.* Et *cap 27. Genesis*, vbi cum tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem famæ suæ seruituti cuncta subijceret, sacerdotes possessionibus suis priuare noluit. Verba sunt: *Subiecitque Ioseph omnem terram*, *& cunctos populos Pharaonis*, *præter terram Sacerdotum*, *quæ à Rege tradita fuerat eis*, *quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur*: *& ideò non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Vbi notandum, quod non Pharao Rex idololatra, sed Ioseph vir Dei, & Propheta Domini, qui eius loco Imperium gubernabat, Dei inspiratione, aut iussu, fortasse in allusione legis scriptæ, & gratiæ sacerdotum, hanc immunitatem concessit sacerdotibus, non quia boni sacerdotes illi, vt voluit Comitolus *lib. 1. respons. 93 numer. 7.* sed quia sacerdotes, vt expendit D. Ioann. Chrysostomus *homil. 65.* ibi: *Audiant*, *qui nunc viuunt*, *quantam olim sacerdotum curam habuerint*, *& discant*, *vt vel saltem parem habeant honorem his*, *quibus omne Dei ministerium creditum*, *& sacerdotio insigniti sunt*; *si enim errantes illi*, *& tantùm idolorum curam habentes idola coli*, *ita eorum magistros colerent*, *quanta non condemnatione digni*, *qui nunc imminuunt*, *quod ad sacerdotum spectat cultum.* Probant etiam originem huius exemptionis à iure diuino *ex cap. 17. Matthæi*, vbi cùm Dominus Diuum Petrum interrogasset, Reges Gentium à quibus accipiunt tributum, à filijs suis, an ab alienis? Et respondisset Apostolus: Ab alienis, Christus dixit: Ergo liberi sunt filij; Filij autem Dei peculiares sunt sacerdotes. Quo in loco ita ait Diuus Hieronymus: *Ille pro nobis crucem sustinuit*, *& tributa reddidit*: *nos pro illius honore tributa non reddimus*, *& quasi filij Regis à vectigalibus immunes sumus.* Sed hanc Diui Matthæi auctoritatem paulò accuratiùs expendemus infrà in solutione dubitandi rationis. Apud Gentiles etiam eorum sacerdotes immunes fuisse ab omni tributorum exactione, satis constat ex edicto Artaxerxis Regis Persarum, quod refertur *lib. 1. Esdræ*, *cap 7. vers. 21.* his verbis: *Ego Artaxerxes Rex statui atque decreui omnibus custodibus arcæ publicæ*, *qui sunt trans flumen*, *vt quodcumque petierit à vobis Esdras sacerdos scriba legis Dei cœli*, *absque mora*

detis,

detis, vsque ad argenti talenta centum, & vsque ad frumenti cores centum, & vsque ad vini bathos centum; sal verò absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei Cœli, ne fortè irascatur contra regnum Regis, & filiorum eius. Vobis quoque notum facimus de vniuersis sacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, nathineis, & ministris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos: Expendit Petrus Menochius *de republ. Hebræorum lib.2. cap.5.* Sacerdotes etiam flamines idolorum immunes fuisse ab omni sordida præstatione, constat *ex l.2. C. Theodos.* quoad modum ciuilium: & de alijs sacerdotibus probant Culacins *lib.8. obseruat. cap.37.* Gutherus *de iure Pontif. lib.1. cap.28.* Germonius *lib.1. sacrám. cap.13.* De Druidis Gallorum idem refert Cæsar *lib.6. comment. belli Gallici*, his verbis: *Druides à bello abesse consueuerunt, nec tributa vna cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omnemque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmijs, & sua sponte multi in disciplinam conueniunt, & à parentibus propinquis mittuntur.* Non tamen iure ciuili immunes erant ab angarijs, quæ Principi expeditionis tempore præstabantur, *l. vlt. §. patrimoniorum, ll 2. Digest. de muner. & honor.* vbi per Pontifices intelliguntur sacerdotes minores; qui Romæ, & in Prouincijs sacerdotio fungebantur, *l.1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l.17. ff. de muner. & honor. l.8. & 13. de vacat. muner. l.10. C. de natur. lib.* notauit Gntherus *lib.1. de iure Pontif. cap.30.*

9 Traditur ratio decidendi. Vnde facilè apparet quanta cum ratione Ecclesiæ Patres tot in canonibus statuerint Clericos immunes esse ab omni tributo, gabellaue; nam vt Dionysius Carthusianus ait *ad cap.47. Genesis*, si Gentiles Reges, & Principes sic deferebant, & prouidebant sacerdotibus suis, quantò magis Christiani Principes hoc facere, atque ecclesiasticam libertatem defendere debent? Facit præcipua ratio, nam tributa soluuntur in signum subiectionis, *cap.2. de censibus*; & in stipendium laboris, qui in exercenda suprema iurisdictione impenditur, vt notauit D. Paulus *ad Romanos cap.13.* vnde cùm clerici omninò exempti sint à iurisdictione sæculari, *cap. denique, 66. dist. cap. nullus, cap. Christiani, 11. q.1.* etiam à tributis præstandis liberi esse debent, vt considerat Suarez *lib.4. aduers. Regem Angliæ, cap.24. nu.7.* Quare in præsenti in iuribus suprà adductis Consules, Rectores, aut alij quicumque Magistratus gabellas, seu tributa clericis imponentes excommunicantur, immò & eadem censura ligantur etiam tributa accipientes à clericis sponte dantibus, *cap. clericis, de immunit. Eccles.* Et quia Bonifacius VIII. agnouit suo tempore Principes Christianos auarè, & sine causa noua quotidie sacerdotibus imponere vectigalia, ita vt sine fine arbitratu suo decimam, vigesimamue partem prouentuum sacrorum tributi nomine imponerent, vt refert Polydor. Vergil. *lib.17. histor. Angl.* ideò vt immunitati Ecclesiæ consuleret, eadem censura eos innodauit in Concilio Lugdunensi relato *in d. cap.3. hoc tit. c. quàm, de censibus lib.6.* Eandemque censuram repetitam legimus quotannis in Bulla cœnæ Domini, *cap.18.* ibi: *Etiam à sponte dantibus.* Quomodocumque enim redoleant tributum soluere Principibus, excommunicatio incurritur; quia cùm hoc priuilegium in fauorem totius Cleri inductum sit, renunciari non potest, ex adductis *in cap. si diligenti, de foro compet.* docet Suarez *de censur. disp.21. sect.2. num.99.* vbi rectè aduertit, verbum illud *sponte*, non esse referendum ad absolutam, & omninò liberam voluntatem, quia laicis interdictum non est recipere ea, quæ ex libera & absoluta voluntate donantur; sed potiùs intelligi oportere de his, quæ titulo tributi, aut vectigalis, siue alia speciali vi, aut coactione exigunt, vt sic appareat tutam non esse opinionem Girondæ *de gabell. 7. p. in princip. num.3.* quam probare videtur Gutierrez *in eod. tract. cap.87. num.3.* existimantis gabellas, & vectigalia exigentem à clerico sponte soluente, excommunicationem non incurrere: cùm contrarium expressè cautum sit *in d. cap.28. Bullæ:* quam excommunicationem latè explicat Thom. Delbene *d. cap.5. dub.27. cum sequent.* Et quàm malè cesserit huiusmodi exactio tributorum ab ecclesiasticis Principibus sæcularibus, innumeris exemplis est proditum; meritò enim contestantur in hanc rem Pet. Blesens. *epist.112.* Nunquam pauperum, nunquam Ecclesiæ spolia prosperos habuerunt euentus. Probat casus Emmanuelis Lusitaniæ Regis, referente Osorio *lib.9. de eius gestis.* Concesserat Leo Pontifex decimationes fructuum Ecclesiasticorum in sumptus belli, quod in Africa gerebat; eam tamen concessionem remittere coactus est Emmanuel, postquam deprehendit, ex quo ea benignitate Pontificia vsus fuerat, nihil sibi prosperè, omnia sinistrè cessisse. De Carolo VII. Galliæ Rege prodidit Meyerus *lib.16. annal. Fland.* ibi: *Cùm Rex bello Normannico, è quo Regni pars, & tranquillitas pendebat, valde vrgeretur, essetque funditus exhaustus, suggestum illi fuit ab ecclesiastico homine, vt decimatione Ecclesiarum in eum finem instituta, consuleret rebus suis. Negauit tamen Carolus tali consilio obtemperare, quòd pessimè cessisset Principum nonnullis ea decimationum indictio illegitima.* Nec omittendum est exemplum quod refert Gregor. Turon. *lib.4. hist. Franc. cap. 2.* his verbis: *Clotarius Rex indixerat, vt omnes Ecclesiæ Regni sui tertiam partem fructuum fisco persoluerent; cui, licèt inuiti, cùm omnes Episcopi consensissent, & subscripsissent, viriliter hoc B. Iniuriosus respuens subscribere dedignatus est dicens: Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet. Quid iniquius est, vt pauperes quos debes tuo alere horreo, ab eorum stipe tua horrea repleantur? Et iratus contra Regem, nec vale dicens abscessit. Tunc commotus Rex, timens etiam virtutem S. Martini, misit post eum cum muneribus veniam precans, & hoc quod fecerat, damnans, simulque rogans, vt pro se virtutem B. Martini Antistitis exoraret.* En quanta sit generositas, tametsi vnici sacerdotis, in bona causa: & idcircò P. Blesensis *epist.21.* vrgebat Decanum Rhotomagensem, ne per suam incuriam, & animi vilitatem sineret Ecclesiam humiliari, & à dignitate sua excidere, subeundo decimationes, quibus tunc exsugebatur, specie assensus Antistitum non audentium aduersùs Regem loqui: & fortiùs quoque in eadem sententia persistit *epist.20. & 112.*

Sed quia bona clericorum non vnius generis sunt, vt 10 De obuersis clericorum bonis.
cognoscamus, in quibus hæc immunitas à tributis Clericis competat, sciendum est, duo genera bonorum in clericis considerari; quædam enim sunt ecclesiastica, intuitu Ecclesiæ ex eius redditibus & prouentibus quæsita; alia verò sæcularia, quæ vel à parentibus, vel à consanguineis eis aduenerunt, aut ea sua industria, & labore clerici comparauerunt, vt constat ex D. Thoma *quodlibet.6. artic.12.* Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præstatione grauari nequeunt, scilicet quæ inter res sacras numerentur: verùm nullo modo sacra dici posse, rectè probat Suarez *vbi suprà, can.23. num.7.* ea enim bona, sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, vt iam probaui *in cap.1. de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quàm particularia clericorum exactioni tributorum minimè subiacent, *cap. vltimo de vita & honest. cleric. cap. quanquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titulo, authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. lib.6. tit.18. l.9. recopil.* licèt enim quoad bona priuata clericorum hanc immunitatem negauerit Imperator Constant. *in l.3. & 5. C. Theodos. de Episcop. & cleric.* & eius tempore, ac Theodosij Iunioris Ecclesiæ immunes non essent à tributis canonicis, *l.15. 20. & 33. C. Theodos. de Episcop. & cler.* tamen eam concessit Emmanuel Imperator, vt refert Balsam. *in can.4. Synod.7.* probant plures congesti à Barbosa *tom.6. in select. ad textum in cap. ex parte, num.19. de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si eius sunt; accessorium verò ex suo principali dijudicandum est, *cap. accessorium, de R. I. in 6.* Accedit, nam bona Ecclesiæ sui natura temporalia sunt; & tamen ex eo solùm, quia Ecclesiæ accedunt, priuilegium sortiuntur, ne tributa pendeant, vt probaui *in cap.1. de censibus:* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem; nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conueniri coram iudice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec soluere tenetur tributa à sæculari Principe imposita. Non tamen ideò asserimus, quoad

omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantùm quoad priuilegia in iure expressa; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas soluunt clerici, licèt de fructibus beneficij eas non persoluant, *cap. 2. de decimis*, vbi probaui: super eis compromitti potest in laicum, licèt de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum fieri nequeat, vt notauit Mancinus *genial. cap. 241. cum sequent.* Ideò bona, quæ ad ecclesiasticum perueniunt, quamuis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib. 2. de iure Eccles. cap. 39. §. 2.* Marinis *lib. 1. resol. 47. & allegat. 126. & decis. 217. tom. 1.* Azeuedo *in l. 11. ex num. 8. tit. 3. lib. 1. recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de iustitia, disp. 661. num. 4. & 672. nu. 3.* Nec valet statutum, per quod prædia quæ ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas cœperint pertinere, subijciantur collectis. Beltraminus de Gueuara *in propugnat. Eccles. libert. assert. 1. §. 5. an. 8. pag. 56.* etsi contrarium mordicus Ecclesiasticæ libertatis probet impugnator Arniseus *de immunit. honor. eccles. cap. 4. num. 6.* Nec ei fauet locus Capitularium *lib. 4. cap. 37.* vbi cauetur: *Quicumque terram tributariam, vnde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod ex ea inde soluebatur, omni modo ad partem nostram persoluat.* Nam accipi potest de pensionibus, quæ debentur ex vi emphyteusis, aut feudi mixti, quod ius transit cum re, vt ex Panormit. *in cap. vlt. de vita & honest. cleric. num. 12.* docuerunt Comitolus *lib. 1. cap. 94. num. 3.* Theophilus *suprà, cap. 3. num. 2.*

51 De bonis clerici defuncti. Solet tamen disceptari, an si clericus laico hærede scripto decedat, & iacente hæreditate bona ad satisfaciendum creditoribus, vel legatarijs distrahantur, an ex eorum venditione decima debeatur? Et sanè si laicus hæres institutus adierit, gabellam esse soluendam resoluit Lassarte *de decim. venait. cap. 19. num. 4.* Cæterùm si nullus hæres clerico existat, difficilior hæsitatio est; nam cùm defunctus sine hærede decedit, bona eius nomine venduntur, *§. 1. Instit. quibus ex causis manumittere, §. 1. de hæredum qualit.* vnde cùm clericus à solutione gabellarum sit immunis, dicendum videtur, ex venditione eius nomine facta gabellam non deberi, præcipuè quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo 33. in fine, l. hæreditas 26. ff. de acquir. rer. dom.* Contraria verò sententia suadetur ex eo, nam hoc priuilegium clericis concessum personale est, & ideò cum persona extingui debet, *l. qui tali, ff. solut. matr. cap. priuilegium, de R. I. in 6.* nec potest in hæreditate conseruari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hæreditas, ff. de acquir. rer. dom. l. vsusfructus, ff. de stipul. seruor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, à gabellæ solutione immunem esse, cùm hæres defuncti personam sustineat, *l. hæredes, ff. de acquir. hæredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater 28 ff. de rebus auctorit. iudic. l. ex pluribus, ff. de administr. tut. l. 1. §. præterea*, iuncta glossa ibi, verbo *Mixta, ff. de sepulc.* nemo enim est, qui nesciat laicum hæredem institutum à clerico, post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, vt probat Gutierrez *de gabel. quæst. 88. num. 7.* nam bona quæ fuerunt clerici, adita hæreditate efficiuntur proprium patrimonium hæredis, *l. si plures, §. filio impuberi, ff. de vulgari, l. 1. §. veteres, ff. de acquir. possess.* Gomez *in l. 45. Tauri, num. 145.* Corrasius *in l. frater, num. 48. ff. de condict. indebit.* Faber *de error. 2. p. decade 54. errore 4.* atque ita cùm ipsi laico hoc beneficium non competat, omninò ipse tenetur gabellam persoluere; Qua sententia retenta, non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideò enim clericorum bona à solutione tributorum immunia sunt, ne eorum personæ grauentur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cùm ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim priuilegium ei concessum, ad bona quæ eius fuerunt, porrigi non debet, vt cum Decio *in cap. Ecclesiæ, num. 18. de constit.* notant Lassarte *de decima vendit. cap. 19. numer. 47.* Gutierrez *vbi suprà, num. 5.* qui addunt, quod licèt bona nomine defuncti distrahantur, verè tamen venditio ab ipsis creditoribus fit, & ipsis potiùs quàm defuncto interest ex ea venditione gabellam non solui. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & tunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l. 2. ff. de A. & O.* iunctis traditis à Cuiacio *lib. 2. obs. cap. 31.* Donel. *lib. 19. comment. cap. 43.* ex quo eruenda est interpretatio ad textum *in l. hæres à debitore, §. quod si stipulator, ff. de fideiuss. l. Stichum, §. tametsi, in fine, ff. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc priuilegium hoc, quod clerico concessum est, in eius hæreditate conseruari nequit, ex suprà traditis. Omnia autem quæ hoc commentario adduximus circa exemptionem à tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causa merces distrahit, *cap. quanquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eod. tit. l. 7. tit. 18. lib. 9. recopil.* Delbene *d. cap. 5. de immunit. dub. 3. sect. 2.* probauimus iam *in cap. fin. de vita & honest. cleric.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia, quæ in ea expendebamus, procedunt in laicis, 52 Dissoluitur dubitandi ratio.
qui subiecti sunt Principibus sæcularibus, qui ad solutionem tributorum omninò tenentur, ex rationibus ibi expensis, quæ in clericis non militant, cùm non pareant Principibus sæcularibus. Nec est inuidendum Ecclesiæ, & personis Ecclesiasticis, si alijs laicis pugnantibus, tributis, & vectigalibus ad Reipublicæ munera oneratis, eiusmodi Ecclesiasticæ res, & personæ sua immunitate, & libertate potiantur; quanquam & ipsi in eadem Republica sint, in eodem loco, & quamuis in priuilegijs, & vtilitatibus publicis ex contributionibus succedentibus participent, & commoditate, defensione, & beneficio, quæ per tributa, & vectigalia indicta, & superindicta eueniunt, fruantur; siquidem quemadmodum Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ immunes sunt ab oneribus laicorum, & participant nihilominus commodis, & vtilitatibus illorum; si contra personæ laicorum immunes sunt ab oneribus, militia, laboribus, & muneribus Ecclesiasticis; & nihilominus participes sunt cultus diuini, orationum, & ministrorum earum: sic nutritur corpus Reipublicæ per temporalia corporalibus necessarijs; per spiritualia verò verbo in anima: & ita onera compensantur in vtriusque vitæ modis; nec ecclesiastici duplici onere, & ministerio, corporali, & spirituali sunt grauandi, *cap. quoniam 8. 50. dist.* præcipuè cùm Ecclesiastici satis sint onerati procurationibus, subsidijs, censibus, & alijs præstationibus, de quibus egi *in tit. de censibus.*

Nec obstat quod de vtilitate communi ex solutione 53 De collectis impositis ob bonum commune.
tributorum proueniente expendebamus: cuius difficultatis occasione examinandum venit, an clerici simul cum laicis in his quæ pertinent ad vtilitatem communem, contribuere teneantur? Et sanè si contributio æquè primariò, & principaliter respiciat commodum, tam clericorum, quàm laicorum, ab omnibus æquè fieri debet, veluti si flumen vicinos agros laicorum, & clericorum inundet, & pro aggeribus reparandis, & fluminis iniuria auertenda aliquid expendatur; id namque ab omnibus erogandum est, vt notat Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 33. dub. 3.* Salas *de legibus, quæst. 69. tract. 4. disput. 14. sect. 11. num. 155.* Arniseus *de immunit. honor. Eccles. cap. 4. num. fin.* sicut etiam omnes tenentur pro rata soluere collectam, quæ imponitur pro custodiendis gregibus, vel armentis, vel agris, *l. 52. tit. 3. lib. 1. recopil.* vbi Azeuedo, Auendaño *in cap. Prætor, cap. 14. nu. 53. 2. p.* Mexia *in prag. panis, conclus. 5. num. 43.* Salcedo *in praxi, cap. 55. vers. 4.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 244.* Idem etiam locum habet, si animalia clerici vastauerint aliena, vel communia pascua, quia tenentur pro damno dato. Gregorius Lopez *in l. 24. tit. 15. partit. 7. verbo El gañado;* vbi docet clericos ad huiusmodi damna sarcienda per suos iudices esse cogendos. Eum sequuntur Castillo *in l. 70. Tauri, nu. 28.* Auiles *in cap. Prætor. cap. 17. gloss. 5. num. 52.* Salas *de legibus, d. sect. 11. n. 115.* quod verum esse sentit Salcedo *vbi suprà, vers. 7.* si pro damni emendatione controuersia iudicialis sit instituenda; secus verò dicendum, si pœna

exigenda ſit de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij, tunc enim iudex ſæcularis ad pecorum capturam procedere poteſt, *d. l.* 12. & ita cum Baldo reſoluit Auendaño *in d. cap.* 14. *n.* 13. nec aliud probandum eſt, ſi in occidendis, vel colligendis locuſtis, vel vermibus, de quibus *in l. ex conducto, §. ſi qua vis, ff. locati*, vel alijs animalibus ſegetes vaſtantibus aliquid erogatur; nam cùm id in cleſicorum quoque vtilitatem cedat, etiam ad contributionem tenentur, vt ex Narbona, & alijs probaui *in cap. peruenit, hoc tit.* Idem de expenſis pro medenda peſte factis reſoluunt Mexia *in dicta pragm. concluſ.* 5. *num.* 41. Babadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 192. Caſtillo *lib.* 6. *controu. cap* 9. Verùm ſi contributio fiat pro ijs, quæ principaliter pertinent ad communitatem, etiamſi eorum vtilitas in ſingulos deriuetur, non ſatis conſtat, an clerici ſimul cum laicis contribuere teneantur; nam ad conſtructionem pontium, & murorum reparationem cogi poſſe, probant expreſsè textus *in l. ad conſtructionem, C. de ſacroſ. Eccleſ. in l. abſit, ſi C. de priuil. domus Auguſt. lib.* 11. *l. fin. C. quibus muner. l.* 10. *l. vltim. C. de annonis & tribut. eod. lib. l. vltim. §. patrimoniorum, el* 1. *verſ. Ab huiuſmodi, ff. de muner. & bonor. l.* 2. *C. de Præpoſit. ſacri cubic. lib.* 12. *l.* 5. *C. Theodoſ. de itiner. muniend. l.* 21. *C. de curſu public. lib.* 12. *l.* 6. *C. de oper. public. l.* 1. *C. de collat. fund. patrim. lib.* 11. Idemque iure Regio cautum videtur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. *in l.* 10. *tit.* 31. *partit.* 3. *in l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* & apud Gallos *lib.* 6. *cap. c.* 107. ibi: *Poſſeſſiones, ad religioſa loca pertinentes nullam deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtructionem viarum, vel pontium, ſi intra eadem loca habuerint poſſeſſiones.* Exornant Bartolus, & Platea *in l. nullus, la* 2. *C. de curſu public. lib.* 12. Abbas *in cap. peruenit, num.* 3. *hoc tit.* Gilkenius *in d. l. ad inſtructionem.* Thomas Delbene *de immunit. Eccleſ. par.* 1. *cap.* 5. *dubit.* 17. Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. iudic. cap.* 3. *per tot.* Hieron. Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 2. *punct.* 6. Mancinus *genial. cap.* 245. Flores de Mena *lib.* 2. *var. quæſt.* 2. *num.* 2. Caballos *q.* 897. Auendaño *de exeq. mand. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 19. Collantes *in pragm. rei frument. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 8. Martha *de iuriſd.* 4. *p. caſu* 9. & 10. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 291. Quæ præſtatio ad reparationem viarum, & pontium non cenſetur ſordidum munus, qualia ſunt relata *in l. in honoribus* 8. *§. Philoſophi, ff. de vacat. muner. l. maximarum* 12. *verſ. ſordidorum, cum legibus ſequent. C. de excuſ. muner. lib.* 10. nempè quoniam Inſcriptæ ſunt, & dedicatæ titulis maiorum Principum, hoc eſt Imperatorum, qui in omnibus operibus publicis, veluti in vijs, & pontibus adſcribebantur, *l.* 31. *in fine, ff. de operib. public. l. qui iudices, C. eod. tit.* Steubechius *ad Vegetium de re milit. lib.* 4. *in princip.* Vnde ab hoc munere neminem dignitatis priuilegio excuſari, conſtat *ex l.* 4. *C. de priuil. dom. Auguſt.* quæ eiſdem ferè verbis extat *in l. adminiſtrationes, C. de ſacroſ. eccleſ.* & pleniùs *in l. vlt. C. Theodoſ. de itiner. muniend.* adeò vt diuinæ quoque domus ſimili reparationi inſeruire debeant, hoc eſt, vt explicat Cuiac. *in dict. l.* 4. domus Principis, & quæcumque ad eam pertinent, iuxta rubricam inſcriptam *de priuil. domus Auguſt.* & acceptionem iſtam diuinæ domus, de qua *in l. interuenientе* 12. *ff. ad Tertyl. nouel.* 21. *Theodoſij*, ibi: *Nec diuinam domum, nec Eccleſiam*; & nouellam Tiberij de diuinis domibus, cum alijs congeſtis à Briſſonio *de V. S. verbo Domus.*

14 Vrget tamen præſens textus, in quo ſub anathematis pœna prohibetur ne aliqua onera eccleſiaſticis perſonis iniungantur, niſi Epiſcopus, & Clerus tantam neceſſitatem, vtilitatemque aſpexerint, vt abſque vlla exactione ad ſubleuandas communes neceſſitates, vbi laicorum non ſuppetunt facultates, ſubſidia exiſtiment conferenda. Vnde apparet, eccleſiaſticas perſonas ſine præuio Epiſcopi, & cleri conſenſu, etiam in his communibus neceſſitatibus non teneri ſimul cum laicis ad contributionem concurrere: & infrà *in cap. aduerſus*, expreſsè aſſeritur, hæc ſubſidia humiliter, & deuotè, & cum gratiarum actione à laicis eſſe recipienda: igitur quia ex iuſtitia non tenentur cum alijs laicis etiam in publicis vtilitatibus contribuere. Nec ſatisfacies ſi dicas, præſentem textum procedere in his tributis, quæ imponuntur à Conſulibus, & Rectoribus ciuitatum, non verò in his, quæ ex regio decreto imponuntur; nam hæc expoſitio admittenda non eſt, quoniam expreſsè conuincitur ex declaratione, quæ fit in bulla cœnæ Domini, vbi dicitur, prohibitionem, de qua ſuprà, locum habere in quibuſcumque perſonis cuiuſuis præeminentiæ, dignitatiſque, etiam Imperialis & Regalis; & in illis verbis, *Innouantes decreta ſuper his per ſacros canones, tam in nouiſſimo Lateranenſi, quàm in alijs Concilijs generalibus edita*; reſpicitur ad textum præſentem, & *in dicto cap. aduersùs*, exponendo priùs quàm ſupplendo eorum ſanctionem; vt rectè notat Suarez *lib.* 4 *aduerſ. Reg. Angl. cap.* 26. *num.* 9. Et facit textus *in cap. clericis, §. nos igitur, de immunit. Eccleſ. lib.* 6. vbi Regum, & Imperatorem expreſſa mentio fit. Textus *in cap. quamquam, de cenſibus, eod. lib.* vbi neque collegium, neque vniuerſitas, neque aliqua etiam ſingularis perſona, cuiuſcumque dignitatis exiſtat, aliquod tributum perſonis eccleſiaſticis iniungere poteſt. Ergo vt huius articuli vera reſolutio habeatur, dicendum eſt, clericum ad conſtructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem teneri; non quidem propter iura ciuilia, quæ Eccleſias, & perſonas eccleſiaſticas huic oneri adſcribunt, *d. l. ad inſtructionem*, cum ſimilibus, quia laici in huiuſmodi perſonas nullam iuriſdictionem exercere valent, *cap. Eccleſia*, cum ibi adductis, *de conſtit.* ſed potiùs quia Eccleſia permiſit, vt Eccleſiaſticæ perſonæ eas contributiones ſoluerent, vt dicitur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Tuuo por bien la ſanta madre Igleſia.* Et ſanè æquiſſimum fuit, vt clerici adhibitis conditionibus, de quibus infrà, ſimul cum laicis huius contributionis onus ſubirent; nam his rebus communibus omnes indigent, & vtuntur, atque ideò omnes debent ſimul contribuere, maximè quia hæc contributio nullam continet indecentiam, nec dignitati ſtatus ſacerdotalis repugnat, vt probat Suarez *lib.* 4. *aduerſ. Reg. Angl. cap.* 26. *n.* 2. Vnde deducitur, cùm de hac contributione clericorum tractatur, nullam legum ciuilium rationem eſſe habendam, ſed ſeruandam eſſe formam præſcriptam in hoc textu, & *in dicto cap. aduersùs*, quibus diſpoſitio textus *in d. l. ad conſtructiones*, corrigitur, aut ſaltem temperatur, vt notarunt Abbas in præſenti *nu.* 18. & alij relati ab Aufrerio *de eccleſ. poteſt. regul.* 2. *fallentia* 27. Menchaca *lib.* 1. *controu. vſufreq. cap.* 6. *numer.* 4. Proponuntur autem in hoc textu, & *in dicto cap. aduerſus*, nonnullæ conditiones ad hanc contributionem neceſſariæ, quarum prima eſt, vt laicorum non ſuppetant facultates; quod etſi iure regio reſtringatur ad bona communia (quæ vulgò *proprios* appellamus) vt in defectum eorum bonorum clerici contributionis onus ſimul cum laicis ſentire debeant, *l.* 20. *tit.* 32. *partit.* 3. *l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* verius tamen eſt, eo demùm caſu clericos cogendos eſſe contribuere, quo moraliter conſtet communia bona non ſufficere, & ſingulos ciues non poſſe ſine magno grauamine ſolis ſuis ſumptibus opus perficere, vt notat Suarez *vbi ſuprà, num.* 15. tunc enim verum eſt dicere, laicorum facultates non ſuppetere, alioquin nullum eſſet priuilegium clericorum, cùm laici quoque contribuere non teneantur, niſi in defectum bonorum communium, vt aduertit Leſſius *de iuſtitia lib.* 2. *cap.* 33. *dub.* 3. Salas *de legibus tractat.* 14. *diſput.* 14. *ſect.* 11. Martha *de iuriſdict.* 4. *part. centur.* 1. *caſu* 2. *numer.* 51. qui *num.* 2. aduertit ita definitum fuiſſe à Clemente VIII. In eoque viget differentiæ ratio inter contributionem, quæ fit directè, & principaliter ad vtilitatem, tam clericorum, quàm laicorum, in qua omnes æquè concurrere debent; & eam, quæ reſpicit primariò communem vtilitatem, quamuis hæc vtilitas in priuatos deriuetur; nam in hoc ſecundo caſu clerici non aliter tenentur, quàm ſi laicorum non ſuppetant facultates, vt ait Salas *vbi proximè.*

Secunda conditio in eo conſiſtit, vt ad hanc contri- 15
butionem non aliter perueniatur, quàm ſi Epiſcopus, & Clerus re diligenter penſata eam clericis exiſtiment imponendam. Etiam additur *in d. cap. aduersùs*, vt priùs R. Pontifex conſulatur: Cleri autem appellatio, etſi regulariter ad diœceſanam Synodum referatur, tamen quoad præſens inſtitutum attinet, accipitur pro

Proſequitur expoſitio huius textus, & in D. cap. aduersùs.

pro Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, argumento textus *in cap.5. de his quæ fiunt à Prælat.* Vnde non priùs clerici tenentur ad hanc contributionem, quàm si Episcopus cum Clero existimauerit publicam vtilitatem & necessitatem subesse, & nisi R. Pontifex priùs fuerit consultus. Non tamen inde existimes, totum hoc ex libero Episcopi, & Cleri arbitrio pendere; nam verbum illud *existiment*, non importat liberam voluntatem, sed rectum, iustumque iudicium, *l.15. §. si fideicommissum, ff. de legat.3.* docent Gregor. Lopez *in l.54. tit.6. part.1.* Gutierrez *lib.1. practic. cap.3. num.8.* vbi resoluit, quod si in prædictis casibus Episcopus, & Clerus pronunciauerint, contributioni locum non esse, appellari posse ad superiorem. Tertia conditio est, vt si ea approbata sit, tamen clerici ad illius solutionem per iudices sæculares cogi non possint, vt docent Gutierrez vbi suprà, *num.10.* qui rectè reprehendit Cæpolam *tit. de seruit. viæ, quæst.26.* dum asserit, clericum compelli posse à iudice sæculari reparare viam ante domum: cæterùm si contributio fiat pro his rebus, quæ principaliter pertinent ad publicam vtilitatem, certum est, non posse iudicem sæcularem clericos ad solutionem cogere, vt docent Salas *de legibus d. sect.15. num.515.* Suarez *dicto cap.26. n.6.* & hanc sententiam de iure veriorem esse fatetur Flores à Mena *lib.2. var. cap.21. nu.225.* & cautiùs facturos iudices sæculares, si obseruent consilium legis 54. *tit.6. part.5.* qua præcipitur pro huius contributionis exactione adeundum esse iudicem ecclesiasticum, asserunt Azeuedo *in l.11. tit.3. lib.5. recopil. n.5.* Tapia *lib.4. catent. mor. quæst.15. art.21. nu.2.* Sanchez *tom.1. consil. lib.2. cap.4. dub.55. nu.2.* Anguianus *de legibus lib.2. controu.55. n.54.* Diana pluribus relatis *5.p. tract.2. resol.42.* facit lex 54. *tit.6. partit.1.* Carleual. *tom.5. de iudicijs, disp.2. n.559.* Nec contrarium probatur in eadem lege, *& in l.3. tit.52. cod. lib.1. recopil.* quibus doceri videtur, iudices sæculares clericos ad solutionem tributorum compellere posse illis casibus, in quibus clerici ea soluere tenentur; nam etsi earum legum auctoritate plures admiserint eam sententiam, vt constat ex adductis à Gregorio Lopez *in l.51. verbo Por razon, tit.6. partit.1.* Mexia *in pragmat. panis, conclus.5. num.7.* Cenedo *ad Decret. collect.37. n.4.* Azeuedo *in d. l.51. n.5.* Auendaño *de exeq.2. p. cap.54, nu.13.* & praxi receptum asserit Flores de Mena *lib.2. var. cap.21. n.225. cum seqq.* vt si Episcopus nolit compellere, eos iudex sæcularis compellat. Facilè tamen respondetur, textum *in d. l.2.* dum insinuare videtur *in verb. Saluo*, in his casibus, in quibus clerici tenentur contribuere, posse à laicis compelli, intelligendum esse seruato iuris ordine, quomodo etiam accipiendus est textus in illis verbis: *A falecimiento de proprios deben contribuir.* Etiam responderi potest *in d. l. 2.* non rectè deduci argumentum à contrario sensu, cùm sequatur absurdum, argumento textus *in l. conuenticula, C. de Episcop. & cleric.* notat Gutierrez *lib.1. pract. q.3. nmu.3.* at verò textus *in d. l.52.* loquitur de his rebus, quæ primò, & principaliter pertinent ad clericorum vtilitatem: quo casu contributio nomen tributi non meretur; & ideò per iudicem sæcularem exactio fieri potest.

16 Nec tandem obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 17. Matthæi, vbi refertur, Christum Dominum soluisse tributum pro se, ac Petro. Cui communiter respondetur, Dominum nostrum immunem fuisse ab eo tributo, sed vt omnem scandali passiui occasionem tolleret, tributum soluisse, vt pluribus relatis docent Valenzuela *contra Venetos part.4. n.133.* Turrifcrem. *de Ecclesia lib.2. cap.96.* P. Greg. *lib.3. de repub. cap.7. nu.15.* Aluar. Pelagius *de planctu Eccles. cap. 55.* Illud etiam notandum est, quod cùm tributum illud dicatur Didrachmum, non aliud esse videtur, quàm illud quod à Deo est imperatum *Exodi cap.30* Filijs Israel, nimirum vt viri omnes in vigesimo anno & supra, pro redemptione, & propitiatione sua darent in in vsum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachmum; duo autem didrachma vnum faciunt staterem, duo verò stateres vnam vnciam, vt exponunt D. Hieronymus *in Ezechielem cap.4.* Epiphanius *de mensuris*. Refert Iosephus *lib.3. antiquit cap.9.* vsque ad Vespasiani tempora perseuerasse eiusmodi tributi solutionem; sed templo destructo, illud ipsum didrachmum ab omnibus Iudæis soluitur vbique gentium habitantibus: quod & tradit Baronius *anno 33.* Cæterùm putarunt nonnulli, eo quòd interrogauerit Dominus Petrum: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filijs suis, an ab alienis?* dictum didrachmum tributum esse, quod tunc Iudæi Romanis persoluerent. Sed verius est Dominum ea similitudine vsum fuisse, vnde optimè infertur: Sicut Reges gentium à filijs tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium immunem esse à tributo, quod Deo penditur ad vsum templi.

Exponitur D. Matthæi cap.7.

17 Sed suprà traditis obstat Ioannes IX. in Synodo Rauennat. *part.2. cap.8.* in illis verbis: *Vt pastus Imperatoris ab Episcopis, & Comitibus secundùm antiquam consuetudinem soluatur; quod si nouo tempore fiscus Comitalis in ius ecclesiasticum concessus est, augeatur stipendium Imperiale ab Ecclesia, iuxta quod Respublicæ fuerint memoratæ.* Ex quibus deducitur, Episcopos debere tributa ad pastum Imperatori præbere, vt Comites, & alij sæculares persoluunt. Igitur quia immunes non sunt à tributorum solutione. Pro cuius canonis expositione dicendum est, in eo non agi de tributis, sed de hospitio, mansionatico, & paratis. Olim enim qui ad hospitium præbendum tenebantur Regi proficiscenti, non modò mansionaticum, verùm & paratas, idest alimenta, & alia necessaria familiæ Regis præbebant. Otho Frising. *lib.2. de gestis Friderici, c.52.* Gregorius Turon. *lib.6. c.45.* ex quibus, & alijs id probant P. Pitheus *in glossar. verbo Pastus*. Bignon. *in not. ad Marculfum, lib.1. cap.3.* Cùm ergo Episcopi, & clerici immunes sint ab hospitijs præbendis, non tamen sint exempti cùm Princeps proficiscitur, vt probaui *in d. cap.5. hoc titul.* ideò in dicto canone 8. iubetur, vt tam Episcopi, quàm Comites præbeant Imperatori pastum, cùm videlicet iter facit; quia tunc debet hospitio recipi, etiam ab Ecclesiasticis. Altesserra *de Ducibus lib.3. cap.56.*

Exponitur synodus Rauennat. cap.8.

C A P V T V.

a Lucius III.

CVm Ecclesia Dei secundùm *b* euangelicam veritatem domus orationis esse debeat, non spelunca latronum, aut sanguinis forum: ne sæculares iudices causas, vbi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur, in Ecclesia, vel cœmeterijs agitare præsumant, sub anathematis interminatione prohibemus: absurdum enim est, & crudele, ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi constituta est *c* tutela refugij.

N O T Æ.

1 a LVcius III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.2.* nullibi tamen exprimitur causa huius constitutionis: in ea agitur de iudicio tantùm criminali intra Ecclesiam non disceptando, quia de iudicio ciuili iam idem cautum fuerat *in cap.1. hoc tit.* vbi notaui, *verbo Placitum*.

2 b *Euangelicam veritatem.*] Quæ veritas per Prophetas præcognita fuit, dicente Domino per Esaiam *c.56. Domus mea domus orationis vocabitur*. Hieremiam *cap.7. Nunquid spelunca latronum facta est domus ista?* Per Dauidem *psalm.68. Zelus domus tuæ comedit me*. Quorum quidem locorum veritas euangelica clarè meminit in egregio illo, & mirabili facto Christi Domini, cùm ementes, & vendentes de templo eiecit; quod referunt omnes Euangelistæ. D. Matth. *cap.21.* Marcus *cap.11.* Lucas *cap.19.* Ioannes *cap.2.*

c *Tutela refugij.*] *Cap. inter alia*, vbi dicemus, *hoc tit.*

COM-

COMMENTARIVM.

3 Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu, & ex secunda parte textus *in c. 1. hoc tit.* talis deducitur assertio: *Iudices sæculares causas, præcipuè vbi pœna sanguinis, vel corporalis imponenda est, disceptare non debent in Ecclesia*. Probant eam textus *in c. docet, in fine, hoc titulo in 6* Gregorius VII in Synodo Romana anni incerti, *can* 12. ibi: *Nullus Iudex laicus, vel vicarius in Ecclesia, vel cœmeterio aliquam potestatem exerceat, vel aliquem distringat, aut furtum ibi requirat*. Arelat. sub Carolo *can. 22. Vt placita publica, & sæcularia, nec in atrijs basilicarum, nec in ipsis basilicis fiant, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur*. Turon. sub Carolo *can. 39. Placita quidem sæcularia in Ecclesijs, vel in atrijs Ecclesiarum à Comitibus, vicarijsque vsque modò multis in locis habita, ne vltra fiant, interdicendum est cum auctoritate Domini, qui expulsis de templo negotiatoribus, asseruit domum Dei debere esse domum orationis*. Maguntin. *canon 40.* ibi: *Præcipimus, vt in Ecclesijs, aut domibus Ecclesiarum, vel atrijs placita sæcularia minimè fiant*. Synodus apud Sanctum Menardum *canon. 6. Vt in locis sacratis, diebus Dominicis, vel alijs solemnitatibus iudicia publica non exerceantur*. Palentinum anno 1322. *can* 17. Colon. 3. *part. 3. cap. 24. 25. & 26.* Rauennat. 2. sub Clemente V. *rubr.* 12. ibi: *Nec in Ecclesia iudicialia tractentur, nec temporalia* Trid. *sess. 22. tract. de sacrif. Missæ, in decret. de obseruand. & euitand.* Palentin. *in titulo de immun. Eccles.* ibi: *Contra sæculares iudices, qui causas in Ecclesijs audiunt*. Mediolan. 2. *titul. 2. cap. 23.* Aquiliense 1. *titul. de Ecclesijs, & pio in eis versandi modo, §. Deambulationes*. Theodulph. *ad presbyter. Aurel. cap. 10.* ibi: *Non debere ad Ecclesiam ob aliam causam conuenire, nisi ad laudem Domini, & eius seruitium faciendum: disceptationes verò, & tumultus, & vaniloquia, & cæteræ omnes actiones ab eodem sancto loco penitus prohibendæ sunt*. Illustrant Boetius Epon. *in præfati*, Anton. August. *lib. 3. tit. 16.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 4.* Azeuedo *lib. 1. Curiæ Pis. canon. 5.* Barbosa *de offic. Parochi, cap 13.* Cironius *ad tit. de foro competent* Chopinus *de iurisd. Andegan. cap. 45. numer. 7.* Thom. Delbene *de immun Eccles. tom. 1. cap 2. dub. 2. sect. 2.* Heuia *in Curia Philip. 1. part. §. 5. in fine*.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti considera-
4 Impugnatur conclusio. tione; nam maiori sinceritate, religioneque iudicia cuncta peragerentur in Ecclesia, quàm in loco profano, tanquam in ipsius Dei præsentia, qui licèt vbique sit præsens, In Ecclesijs tamen peculiarius, atque certius nobis exhibet suæ præsentiæ testimonium: qualis quidem præsentiæ diuinæ cogitatio iudici cuilibet apprimè est necessaria pro sententijs religiosissimè ferendis: quare Iustinianus *in l. rem nonam, §. 1. de iudicijs*, voluit Iudicem in causis cognoscendis, & in sententijs ferendis habere semper propositas, & permanentes ante se sacras Scripturas. Et apud Romanos vsitatum olim fuit templis vti pro curia, ad negotia tractanda, ad causas, & lites definiendas Titus Liuius *lib. 23.* loquens de Annibale, & Capuanis, ibi: *Egressus curia in templum Magistratus contendit, comprehenditque Decium Magium, atque ante pedes destitutum, causam dicere iussit*. Thucydides *lib. 1.* ibi: *Ærarium eis erat Delus, & conuentus in eo templo fiebant*. Suetonius *cap. 7* Vespasianum inducit Imperatorem post peractum sacrificium sedentem pro tribunali in templo Serapidis. Etiam apud eos Senatus habebatur in loco sacro, & non profano. Gellius *lib. 14. noctium, c. 7.* Alex ab Alexand. *lib. 4 dier. genial. cap. 12.* quod & Seruius docuit exponens illud Virgilij 7. *Æneid.*

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis.

Et nisi (inquit) *in loco augusto Senatus concilium haberi non poterat*. Vnde templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc conueniret Senatus vbi erant Virgines, veluti in templo Iouis Statoris, In æde Concordiæ, in æde Telluris. Appianus *lib. 2. belli ciuilis*, ibi: *Ex eo die, quo in æde Telluris conuocati fuimus, in æde Bellonæ*. Liuius *libr. 49.* ibi: *Manlius Proconsul ex Hispania redierat, cui postulanti à Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebant*. Probant Marcell. Donatus *in elucid. ad Suetonium, cap. 34.* Lopez *ad lib. 3. Valer. Maximi, cap. 3.* Gregor. Lopez *in Monarch. Hispana, cap. 7* P. Gregor. *lib. 27. syntagm. cap. 27 numer. 16* Rosinus *lib 1. antiq. cap. 14.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 8.* P. Herodius *lib 2. rer. iud. tit. 8. cap. 1.* Borelles *de præstant Reg. Cath. cap. 60. nu. 12.* Stephanus Garonus *de Senator. lib. 1. tit. 4. cap 12.* notaui *lib. 1. Concil Illiber. cap. 9.* Accedit, nam absurdè iudices sacris se immiscent, cùm propè diuina sint iudicum munia. Iustinianus *Apolog. 2.* Vnde & Iureconsulti dicuntur Iustitiæ sacerdotes *in l. 1. ff. de iustitia, & iure*, Corippus Africanus *libr. 1. de laudibus Iustin. minor.* ibi:

Quæstor Anastasius functi pars magna Senatus,
Compositor morum, iuris, legumque sacerdos.

Dum enim præsidebant ad iudicandum, aliquam sibi sacerdotij sortem assumebant. Eleganter Cassiodorus *lib. 1. ep. 12. Ad Eugenium officiorum Magistrum*, ibi: *Esto innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara iustitiæ, absit à iudiciarijs mentibus aliquid profanum: Pio Principi sua aliquo sacerdotio seruiatur*. Quamuis aliam huius nomenclaturæ rationem à pandendis mysterijs eruditè assignet, & probet D. Iosephus de Retes *libr. 8. opuscul. cap. 1.* Et Salomonem Regem in ipso templo locum construxisse ad iudicandum, refertur *lib. 1. Paralip. cap. 7.* ibi: *Ædificauit quoque porticum solij, in quo tribunal est; & domuncula, in qua sedebatur ad iudicandum, erat in medio porticu*. Refertur *lib. 3 Regum, cap. 7* Igitur non rectè in præsenti statuitur, iudices procul ab Ecclesijs debere ius dicere, nec intra Ecclesias, aut earum cœmeteria posse de causis ciuilibus, seu criminalibus agnoscere.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, cuius ratio prouenit ex veneratione Ecclesijs debita, & ab excessibus, qui in foro, & iudicio illi contrarij 5 Traditur ratio decidendi.
passim, occurrunt; magna enim templorum veneratio semper fuit, non solùm apud Catholicos, verùm & apud Gentiles, apud quos obseruatum legimus, vt in templis, aut eorum ianuis, nec loqui fas esset. Cælius Rhodigin. *lib. 15. antiq. cap. 23.* & satis apparet ex illis verbis D. Chrysostomi: *Ab non videtis, quot homines templi huius vestibula osculantur! hi quidem pronis capitibus abiecti; alij verò manu contingentes, tamen eandem admouentes ori: quasi indignos se crederent, qui sacris postibus oscula figerent*. Et alibi. *Stemus trementes, & timidi, demissis oculis, erecta verò anima gementes sine voce iubilemus corde*. Facit Seneca *lib. 7. natural. quæst. cap. 30.* ibi: *Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, & in omne argumentum modestiæ fingimur*. Et de monachis Ægyptijs Cassianus narrat *lib. 2. Institut. cap 2.* quod etsi conuenissent numero longè maximo, tamen eam silentij seruasse legem, vt præter illum, qui psalmum decantabat; nemo audiretur, immò nullus omninò adesse putaretur. Et D. Ambrosius beatam Marcellam sororem *lib. 3. de virg.* ita instruit: *Tu in ministerio Dei gemitus, screatus, tusses, risus abstine*. Alia dedi *in cap. dolentes, de celebrat. Missar.* Si ergo adeò reuerentia commendatur In Ecclesia, vt omninò silentium seruandum sit, rectè in præsenti prohibetur iudicia in Ecclesijs, seu earum cœmeterijs agitare, litesque disceptare. Accedit etiam, nam ex litibus plerumque periuria, & similia peccata sequuntur; vnde iudicium ita describit D. Cyprianus ad Donatum: *Quæ detesteris inuenies, inter leges ipsas delinquitur, inter iura peccatur; innocentia nec illic, vbi defenditur, reseruatur; fæuit inuicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta, forum litibus mugit insanum; flagrant vbique delicta, & passim multiformi genere peccandi, per improbas mentes nocens operatur*. Rectè ergo in præsenti prohibetur intra Ecclesias iudicia exerceri, in quibus tot peccata admitti solent. Quod In iudicijs criminalibus maiori cum ratione procedit, quia absurdum est, ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela refugij constituta, *cap. definimus, 1. quæst. 4.* quare sententiam à iudice sæculari prolatam in quacumque causa ciuili, seu criminali, intra Ecclesiam, nullam esse docetur *in c. decet, hoc tit. in 6* Hoc autem procedit in actibus pijs voluntariæ iurisdictionis, vnde rectè in Ecclesia seruus manumittitur, *l. 1. Cod. de his, qui in Ecclesia manumitt. canon. 64. & 82. Codicis Eccles. Afric.* Vt enim olim in templo Feroniæ Deæ serui manumittebantur,

ita

ita postea ex Constantini constitutione in Ecclesia cum libertate ciuitatem Romanam consequuti sunt, vt de ipso Imperatore agentes referunt Sozomenus *lib. 1. histor. Eccles. cap. 9.* Cassiodorus *lib. 1. histor. tripart. cap. 9.* Ibi: *Circa donationem melioris libertatis, quam ciuitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in Ecclesia manumissos sub testimonio sacerdotum ciuitate Romana frui.* Nicephorus *lib. 7. histor. cap. 16.* Illustrant Fornerius *lib. 1. select. cap. 4.* Iustell. *ad canon. 64. Eccles. Afric.* & nonnulla adduxi *in cap. 1. de seruis non ord.* Samuel Petitus *ad ius Atticum libro 3. titul. 2. fol. 235.*

6 *Dissoluitur ratio dubitandi.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt Romani in templis coirent Senatus habendi gratia, vt defendit Marcel. Donatus *vbi suprà;* tamen in eodem foro, vbi res venales exponebantur, ius dicebant, *l. inter 83. §. sacram, ff. de V.O.* donec propter populi tumultum, plebisque concursum basilicæ constructæ sunt, in quibus Tribuni plebis ius dicebant, teste Plutarcho in *Catone minore*, vbi dum agit de Portia Basilica, quam Cato maior dedicauit, ait: *In ea Tribuni plebis audientiam dare solebant.* Et Prætores, Præsidesque ius dicere solere in suis prætorijs, probaui suprà *in c. 1.* & licèt apud eos in basilicis, & templis Senatus haberetur, non ideò in nostris Ecclesijs omnipotenti Deo dicatis, idem obseruandum esset, cum eis ob præsentiam realem Christi Domini in sacro Eucharistiæ sacramento maior ueneratio debeatur.

Sed suprà traditæ assertioni opponi potest decretum Iulij Papæ in illis verbis: *Nullus in publico causam agat, nisi in Ecclesia.* Quod specialiter ab ipso Pontifice statutum fuisse refert Damasus in eius vita: igitur causæ etiam sæculares non in foro publico, sed in Ecclesia sunt disceptandæ. Cui difficultati facilè responderi posset, admissa sententia eorum, qui dixerunt Episcopum, & Iudices Ecclesiasticos posse in Ecclesijs causas decidere, & terminare, *ex cap. præceptum, 2. quæst. 2. cap. qua fronte, de appellat.* immò olim Ecclesiam forum non habuisse; quare docent, quod illis primis Ecclesiæ temporibus Episcopi in Ecclesijs tribunalia erecta habebant: sed quia contrarium verius est, videlicet Ecclesiam forum olim habuisse, & extra Ecclesiam Episcopus ius dixisse, licèt frequentiùs lites in Ecclesijs deciderentur, cum omnes ferè controuersiæ iureiurando finirentur super altare ad Martyrum reliquias, Gregorius Turonen. *lib. 5. cap. 32.* ibi: *Tunc inito placito ad basilicam martyris sancti conueniunt; eleuatisque super altare manibus, iurauit filiam non esse culpabilem.* Et ita extra Ecclesiam Episcopum forum habuisse, probarunt Cironius *libr. 2. obs. cap. 4.* Filesac. *in c. 1. §. 17. de offic. Ord.* Respondendum ergo est, dicta verba Iulij Papæ non esse in sensu litterali accipienda, ita vt causas nullus in publico agat, immò in Ecclesia; sed potius accipiendo Ecclesiam pro foro Ecclesiastico, & tunc rectè statuit Iulius, vt nullus clericus in publico, idest in iudicio sæculari, causam agat, sed in Ecclesia, idest coram Episcopo in foro Ecclesiæ. Quo modo accipiendum etiam est decretum Syluestri his verbis conceptum: *Idem constituit, vt nullus clericus propter quamlibet causam in curiam introiret, nec ante iudicem cinctum causam diceret, nisi in Ecclesia, idest, in foro Ecclesiæ.*

7 *Exponitur decretum Iulij Papæ.*

8 *Explicatur Concil. Tol. 6. in initio.* Secundò obstat textus in Concilio Tolet. 6. in ipso initio, in illis verbis: *Idque in prætorio Toletano in Ecclesia sanctæ Leocadiæ virginis debitis sedibus collocatur.* In quibus dum refertur, Concilium illud celebratum fuisse in Ecclesia sanctæ Leocadiæ, supponitur in ea fuisse Prætorium Toletanum, & per consequens iudices sæculares prætorium suum in ipsa Ecclesia habuisse. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Prætorium variè, & pro diuersis locis accipi, aliquando pro parte villæ latiùs ædificata, & patrisfamilias habitationi relicta, *l. plenam 12. ff. de vsu, & habit.* ibi: *Plenam autem vsum debet habere, si & villæ, & prætorio relictus est.* Et *l. 2. ff. de seruit. rustic. præd.* ibi: *Rusticorum prædiorum seruitutes sunt licere altiùs tollere, & officere prætorio vicini.* Et *l. vrbana 198. ff. de V.S.* vbi Gedeus, Gentilis, & Forner, quomodo accipitur apud Martialem *lib. 10. epig. 79.* ibi:

Ad lapidem Torquatos habet prætoria quartum.

Apud Suetonium *in Caligula, cap. 37.* ibi: *In exstructionibus villarum, & prætoriam, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod effici posse negaretur.* Vnde D. Hieronymus *lib. 2. aduersus Iouin.* dolium versatile Diogenis eleganter Prætorium dixit. Etiam Prætorium accipitur pro Imperatoris domo, hincque Præfecti Prætorio vocati, de quibus *in l. vltima C. de offic. Rect. Prouinc.* vbi Imperator Anastasius, non Leo (vt in vulgatis) ita rescripsit: *Nulli iudicum, qui Prouincias regunt in ciuitatibus, in quibus sacra palatia, aut prætoria sunt, liceat ijs relictis, priuatorum sibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare.* Et *l. fin. C. Theodos. de offic. mil.* In his ergo ædibus Prætores, seu Præsides habitare, aut ius dicere solebant, vt probant Gothofredus *in d. l. vltima*, Pancirola *lib. 2. var. cap. 191.* Meursius *in glossar. verbo Prætorium:* notaui *in cap. 1. hoc tit.* De Prætorij significatione aptissimè Sanct. Eulogius *in memoriali Sanctorum, lib. 1. pag. 17. circa principium*, vbi de constanti, & valido martyrum ardore: *Et ita interriti (inquit) contra hostem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, vtpote ante fores Prætorij, & in ipso accessu palatij proferentes testimonium, iudicem perditionis, confusionis, & ignominiæ.* Obseruarunt Cuiacius *lib. 1. obseruat. cap. 28.* Panciroll. *lib. 2. var. cap. 191.* De prætorio ita accepto exponendus est Tertull. *ad Scapulam, cap. 3.* dum ait: *Claudius Herminianus in Cappadocia, cùm indignè ferens vxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in Prætorio suo vastatus peste, comesus vermibus ebullisset.* His suppositis dicendum est, Prætorium in dicto Concilio Toletano 6. accipi pro arce regia, & domo Regum Gothorum, vt exposuit Ambrosius à Morales *2. part. hist. Hispan. lib. 12. cap. 23.* vbi agens de hoc Concilio Toletano 6. ait: *Celebrose en la Iglesia de santa Leocadia, y parece era la del alcazar, porque se señala en particular ser en el Pretorio de Toledo: y no ay que se pueda entender aqui por Pretorio, sino el alcazar, ò casa real, a quien los Godos gente guerrera se puede creer llamaban assi, por el mismo nombre que los Romanos, a quien ellos imitaban, nombraban en la guerra la tienda del general, y en paz vsaban en alguna manera de este nombre, como en la sagrada historia euangelica, y en otras partes se vee. Y parece que para diferenciarla de otra Iglesia de esta Santa se le añadiò este titulo.* Idem firmat Mariana *lib. 6. histor. Hispan. Latino sermone scriptæ, cap. 6.* de hoc Concilio agens, ibi: *Ad D. Leocadiæ templum Prætorio vicinum (nunc arci Regiæ coniunctum est, veteris elegantiæ, & amplitudinis vestigia retinens) ante diem quintum Idus Ianuarij, salutis anno 637. conuentus habitus est.* Demonstrarunt clarè Patres per illa verba, *in Prætorio Toletano*, quasi discrimen statuentes inter Ecclesiam Prætoriensem, quæ arci contigua est; & Prætoriensem, quæ in suburbio sita reperitur, & est tertia sanctæ Leocadiæ, de qua in Concilio Tolet. 17. ita legitur: *Dum in Ecclesia gloriosæ virginis, & confessoris Christi sanctæ Leocadiæ, quæ est in suburbio Toletano, vbi sanctum eius corpus requiescit, plerique Hispaniarum, & Galliarum Pontifices conuenissemus.* Vnde aliqui voluerunt celebratum fuisse dictum Concilium Tolet. 6. vt refert Mariana *d. lib. 6. c. 6.* historiæ Hispano idiomate euulgatæ, anno 1617. ibi: *Celebrose el Concilio que fue sexto entre los de Toledo, en santa Leocadia Pretoriense, que algunos entienden fue la Iglesia de la Santa, que esta iunto al alcazar, llamado en Latin Pretorio, y en su vejez muestra rastros de su antiguo primor, y grandeza. Otros quieren, que la Iglesia de sancta Leocadia la Pretoriense fuesse la que esta fuera de la ciudad, porque tambien las casas de campo se llaman Pretorios.* Notauit eruditus D. Laurentius Ramirez *in notis ad Chronica Luitprandi, n. 102.* Vnde deducitur, Prætorium in dicto Concilio Tolet. 6. non accipi pro loco, vbi lites disceptantur.

CAPVT VI.

Innocent. III. *Illustr. Regi Conatiæ.*

INter alia, quæ nobis Regalis prudentia suis litteris intimauit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia perpetrantes, confugiunt ad Ecclesias, vt pro reuerentia sacri loci debitas pœnas valeant euitare, solicitè requisiuit. Nos igitur tuis quæstionibus respondentes, iuxta sacrorum *b* canonum instituta, & traditiones legum ciuilium ita duximus in huiusmodi distinguendum, quod *c* confugiens ad Ecclesiam, vel liber, vel seruus existit: si liber, quantumcunque grauia maleficia perpetrarit, non est *d* violenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam: sed *e* rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent, & membra, & vitam; super eo tamen, quod iniquè fecit, est legitimè puniendus: & hoc verum est, nisi *f* publicus latro fuerit, vel nocturnus populator *g* agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet, ob transgressionis insidias ab Ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundùm canonicas sanctiones. Si verò seruus fuerit, qui confugerit ad Ecclesiam, postquam de impunitate sua dominus eius clericis iuramentum præstiterit, ad seruitium domini sui *h* redire compellatur, etiam inuitus, alioquin à domino poterit occupari. Tu ergo, fili charissime, cùm in regno tuo aliquid horum contigerit, iuxta præmissam distinctionem sic procedere studeas, quod Ecclesiarum honor, & immunitas seruetur illæsa, & malignandi facultas prauæ voluntatis hominibus auferatur.

NOTÆ.

1 a Conatię.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit c.1.* in sexta autem legitur, *Scotię*; & nescio quæ inscriptio verior sit, cùm reperiantur temporibus Innocentij III. in Conatia, quæ est insula Hiberniæ, Rodericus Rex adeò fastu elatus, vt Regem se Hibernię nominaret, vt refert Polydor. Vergil. *lib.3. hist. Angl. fol.* 216. & Alexander Scotiæ Rex: sed retineo epigraphen *Conatię*, quia Anastas. Germon. *lib.3. de sacrorum immun. cap.26. numer.* 54. testatur in Vaticano Codice legi *Conatię*.

b *Statuta canonum, & traditiones legum.*] Ad quas, cùm Ecclesiæ PP. de hac immunitate agunt, semper se refe-
2 runt, *c. sicut* 36. 17. *q.* 4. ibi. *Ecclesiastici canones, & lex Romana constituerunt.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. Aurel. 5. *can.* 23. Mariscon. 2. *can.* 9. ibi: *Licèt reuerendissimi canones, atque sacratissimę leges, &c.* Inæqualiter tamen, ita vt in hac immunitatis materia non attendantur leges sæculares, nec iuxta eas casus dubij decidantur, sed secundùm sacros canones, quorum proprium est, cùm agitur de re merè ecclesiastica, fines, & modum dicere huic immunitati. Couar. *lib.2. var. c.* 20. Quesada *qq. iur. c.1. n.4.* vnde audiendus non est Imperator Iustinianus *in authent. de mandat. Princip § nunc autem, collat.* 17. dum statuit, hac immunitate non gaudere adulteros, & virginum raptores, cùm circa hos contrarium sit definitum *in c. de raptoribus* 3. 36. *q.* 1. & licèt moti auctoritate textus *in l. fin. tit.* 1. *partit.* 1. raptoribus virginum immunitatem hanc denegent Menochius *lib 2 de arb. casu* 391. Iul. Clarus *lib.5. recept. sentent. § raptus, nu.* 2 Anton. Gomez *in l.80. Tauri, num.* 36 D. Ioan. Vela *de pœnis delict. c* 29. Couar *lib.2. var. c* 20. *n.8.* tamen obseruandam esse Ecclesiæ dispositionem, de qua *in d. c. de raptor.* cum alijs resoluit Pereyra *de manu regia, p.2 cap.56.* & consequenter cognitio huius immunitatis semper spectat ad iudicem Ecclesiasticum, vt infrà dicemus. Quare cautè procedant iudices sæculares, qui existimant, cùm causa immunitatis defertur ad Regias Cancellarias, pronunciari ita posse: *haze fuerza en conocer, y proceder.* Quia hoc tantùm admitti potest in casu notorio facti, videlicet cùm apertè constat, reum ad Ecclesiam non confugisse, seu ex ea abductum non fuisse: & cautè tam in hoc casu, quàm in alijs immunitatis iudices sæculares pronunciare debent, vulgò *dando auto de legos.* Nam talis pronunciatio solùm fieri potest, quando procedit iudex ecclesiasticus contra reum laicum, & in negotio profano; secus verò deficiente aliquo ex his requisitis, vt docent Salgado *de protect* 1. *p. c.* 1. *num* 2. *& c.2. num.27. & de supplicat. 2 p. c.27. n.59.* Vela *dissert.* 20. *num.*70. Couar. *pract c.35. num.3.* Parexa *de instrum edit. 1. tom. tit. 2. res.6. in spect. 2 n.260.* Luna & Arellanus *lib.2. singul. c.5 § 4. à n.48.* nam in dubio iuris ad iudicem Ecclesiasticum spectat cognitio, cuius sit iurisdictio, *c. si iudex, de sent. excom lib.6.* Couar. *sup. n.1.* Diana cum 26. Doctoribus laudatis *p.7 tract. 10. res.5. & p.4. tr. 1. res.64. & p.5. tract 1. res 23.* Parexa *d. res.6 n 259.* Ciarlinius *c.264 n.15.* Valenzuela *cons.42. n* 14. Castropalao *tom.2. tract. 12. diffic vn.*

c *Confugiens ad Ecclesiam*] Beneficium huius immu-
nitatis conceditur confugientibus ad Ecclesiam, vt ex iu- 3
ribus proximè adducendis pro illustratione conclusionis liquidò constat: vnde ipsi appellantur confugientes *in l. si quis per calumniam, C. de Episc. & Cler. l. pręsertim, C. de his, qui ad Ecclesiam confug.* in cuius partialis notauit Cuiacius. Quo fit, vt eo priuilegio non potiantur arrepti, & in Ecclesiam conducti, cùm in illis confugij ratio nulla sit, vt probat perdoctus vir D. Ludouicus de Exea in supremo Aragoniæ Senatu Regens egregius, *in speciali, & aureo syntagmate de cadauer. pun.* vbi eruditè probat, cadauer suspensi in patibulo in Ecclesia asportatum, ibique sepultum, debere exhumari, & supplicio restitui, donec habita Magistratus licentia à patibulo deponatur. Similiter ea immunitate non gaudet, qui casu in Ecclesia reperitur, non animo fruendi eius immunitate, argumento legis 2. *ff. de cond. & demonstr.* etsi nouiter contrarium defendat Frances *de compet q.98.* Nec ille, qui dum ad carcerem ducitur, per cœmeterium trahitur; nam cum non sit in libertate confugiendi, non gaudet hoc priuilegio Oldradus *cons.54.* Archid. *in d. c. sicut, 17. q. 4* Igneus *in l.1. ad Syllan. col.3.* Couar *lib.2. var. c.20. nu.5,* Bobad. *lib.2. polit. c.14. num 61.* Guttierrez *lib.3. pract. c.6.* Cutel. *lib.1. quest. 30 per tot.* Nec ille, qui non extrahitur, sed voluntariè Ecclesiam deferit; nam licèt scripto non posset quis renunciare huic priuilegio, facto tamen ipso voluntariè ex ea egrediendo potest renunciare.

d *Violenter.*] Nec per dolum, & si ita abducatur, im-
munitate gaudet, vt post Gomezium, Farinacium, & 4
Marium Italam tenet Diana *p 5 tract. de immun. resol. 56.* licèt nonnullis perperam inductis legibus contrarium teneat Cutelius *contra Dianam c 16.* Vnde qui blanditijs iudicis allectus, promissa securitate Ecclesiam deseruit, adhuc immunitate gaudet, vt cum pluribus resoluit Th. Delbene *tom.2. de immun. c.16. dub.24. sect.17.* Barbosa *lib.2. iuris Eccles. c.3. n.54.* Azeuedo *in l.3. tit.2. lib.1. recop.* secus verò si tantùm blanditijs motus egressus fuit, vt resoluunt Delbene, & Cutel. *vbi suprà*: quia non debuit esse ita credulus, & facilè Ecclesiam deserere, argumento legis 2. § *dolum* 2 *ff. de eo per quem factum.* Sed contrarium meritò resoluit Marinis *lib.1. res.178.* Si verò agnoscens ianuam Ecclesiæ frangi egrediatur, & à ministris sæcularibus extra Ecclesiam capiatur, restituendus Ecclesiæ est, quia non eo animo Ecclesiam deseruit, quia nollet vti priuilegio asyli, sed coactus, vt probat Marinis *lib.2. res. c.397.*

d *Sed Rectores Ecclesiarum.*] Hæc verba deprompta 5
sunt ex Concilio Magunt. *can.39.* relato *in c. reum 9. 17. q. 4.* ibi: *Sed Rectores Ecclesiarum, pacem, & vitam, ac membra*

eius

eius obtinere studeant; tamen legitimè componat, quod iniquè fecit. Quod etiam legitur *lib.5. Cap. Carol. c. 90.* ibi: *Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat.* Vbi notandum est verbum *pax*, quod solemne fuit in implorando Numinis auxilio. Virgilius *lib. 4. Æn.* ibi:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt

Statius de ara Clementiæ Athenæ *libro 12. Thebaid.* ibi:

Huc victi bellis, patriaque è sede fugati,
Regnorumque inopes, scelerumque errore nocentes
Conueniunt, pacemque rogant.

Pax ergo *in d. cap. reum*, generale nomen est securitatis, veniæque earum personarum, quæ postea exprimuntur, mortis videlicet, mutilationis, aut læsionis membrorum, vt notauit D. Nicol. Antonius *de exilio lib. 2. cap. 35. num. 12.* qui in ipso capite, & antecedenti latè, & eruditè probat in exilium damnatum, & refugam, idest illud frangentem, & ad Ecclesiam confugientem, abduci ab ea posse, & in exilij sui locum reduci: & ante eum docuerunt Balpus *in authen. cassa, C. de Episcop. & Cler.* Decianus *lib. 6 tract. crim. cap. 26 num. 8.* Papon *lib. 1. tit. 1. arresto 28* Ioannes à Cruce *ad Guidonem decis. 125.* Ioannes Gallus *in suis placitis, tit. de his, qui ad sacras ædes confugiunt*, D. Ludouicus de Exea *d. tract. de cadauer. pun. pag. 55.* quæ sententia vltra quam non aduersatur alicui iuris canonici; seu ciuilis testimonio, probatur ex eo, quia ideò hoc immunitatis priuilegium Ecclesijs concessum est, vt rei ad eas confugientes immunes pœnarum corporalium redderentur, non verò, vt à cæteris pœnis pecuniarijs, seu corpus non affligentibus eximerentur, vt ex præsenti textu constat, & ex Concilio Rhemensi sub Hadriano I. ibi: *Si quis fugitiuum ab Ecclesia absque sacramento, truncationeque securus exeat, qualicumque occasione abstraxerit, communione priuetur.* Claromont. sub Vrbano II. anno 1095. *Quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel Crucem confugerit, accepta securitate vitæ, & membrorum reddatur iustitiæ.* Lege 16 tit. 4 *lib. 6. fori iud.* vbi Catholicus, & pientissimus Rex Chindasuindus ita sanxit: *De homicida ad Ecclesiam confugiente, consulto tamen sacerdote, ac reddito sacramento, ac eundem sceleratum publicæ mortis pœna condemnet, sacerdos cum sua intentione ab altari repellat, & extra chorum proijciat: & sic ille, qui eum persequitur, comprehendat, cui ab Ecclesia eiecto non alias mortiferas inferat pœnas, sed in potestate parentum, & eorum, cuius propinquus occisus fuerit, contradendus est, vt excepto mortis periculo, quicquid de eo facere voluerint, licentiam habeant.* Consentiunt PP. Conc. Tolet. *6 can. 12.* Tolet. *12. can. 1.* Gregorius Magnus *in c. reos 6. 23 quæst. 5.* ibi: *vt defendat eos Ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat.* Ita immunitatem hanc Ecclesiarum acceperunt Oldradus *cons. 154.* Martha *de iurisdict. part. 2. c. 51. num 55.* Rhemiglus *de immun. Eccles. præsupposito 3. num. 55.* Decianus *lib 2. tract. crim. c. 28 nu. 27.* Gamma *decis. 52.* Gambacurta *de immun. Eccles. lib 4. c. 33. cum duob seq.* Cutel. *eod. tract. q. 12. num. 2. 3. & 4.* Quod & agnoscens Theodoricus Rex Gothorum de Iouino quodam Curiali, qui ob collegam in rixa occisum conscius facti sui intra Ecclesiæ septa refugerat, ita ait apud Cassiodorum *libro 3 var. cap 27.* ibi: *Hunc Vulcaniæ insulæ perpetua relegatione damnamus, vt & sancto templo reuerentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus euadat in totum qui innocenti non credit esse parcendum.* Idem de Stilicone Comite erga Cresconium variorum delictorum reum iudicante refert Paulinus in vita Sanct. Ambrosij, his verbis: *Per idem tempus cùm Consulatus sui tempore Imperator Honorius in via vrbe Mediolanensi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia est missis militibus ab Stilicone Comite, hortatu Eusebij Præfecti, vt Cresconius de Ecclesia raperetur. Quem confugientem ad Altare Domini sanctus Episcopus (Ambrosius) cum Clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, quæ duces suos habebat de perfidia Arrianorum, præualuit aduersus paucos, atque ablato Cresconio exultantes ad amphitheatrum reuerterunt, Ecclesiæ luctum non modicum relinquentes; nam sacerdos prostratus ante Altare Domini, factum diu fleuit. Sed in tempore cùm reuertissent, & renunciassent his, à quibus fuerant destinati milites, dimissi leopardi saltu celeri ad eundem locum, in quo sedebant, qui de Ecclesia triumphabant, ascendentes, grauiter laniatos reliquerunt: quod vbi vidit tunc Stilico Comes, pœnitentia motus est, ita vt per multos dies satisfaceret sacerdoti. Sed quia grauissimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium destinatur, non multò post indulgentiam consequutus.* Idemque Eutropio contigisse iam ad mortem damnato, qui ad Ecclesiam confugit, referunt & illustrant D. Nicolaus Antonius *d. lib. 2. de exil. c. 34.* D. Iosephus de Retes *lib. 3. de interdictis, excursu 6 pag. 590.* Rectè ergo in præsenti Innocentius iuxta veterem huius immunitatis praxim docet, Rectores, idest Magistratus sæculares, debere confugientibus ad Ecclesiam vitam, & membra conseruare, alias verò pœnas corporis non afflictiuas illis imponere posse.

Nec suprà traditis obstat textus *in cap. id constituimus 37. 17. quæst. 4.* in illis verbis: *Sed nec alteris consignari, nisi ad Euangelia datis sacramentis, de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere fiat securi: ita vt ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conueniat.* Quibus verbis moti Boetius Epon. *in præsenti, numer. 56.* Nauarrus *in manuali, cap. 25. num. 59.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3 cap. 12. num. 6.* plures alij, quos refert, & sequitur Diana *p. 1. tractat. 5. resolut. 1. & p 6 tractat. 1. resolut. 25.* existimarunt, confugientes ad Ecclesiam ab omni pœnarum genere esse immunes: sed certè textus ille id non probat, nam accipiendus est de pœnis corporalibus, seu corporis afflictiuis, iuxta alios canones suprà relatos, præcipuè textum *in cap. de raptoribus 3. 36. quæstion. 1.* docet, & probat D. Nicolaus Antonius *d. cap. 35. num. 56.* Nec etiam Concilium Sardic. relatum *in cap. Si vobis 18. 23. quæst. 8.* In illis verbis: *Sed quoniam sæpè contingit, vt ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui iniuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel insulas damnantur, aut certè quamcumque sententiam suscipiunt; ideò subueniendum est his, & sine dubitatione eis est petenda per Ecclesiam indulgentia.* Nam in eo textu non agitur de Ecclesiarum immunitate, sed de intercessione Episcoporum, aut aliorum ministrorum Ecclesiæ. Pro reis enim damnatis Episcopos, clericos, ac monachos olim apud Imperatores, Magistratus, & cæteros iudices intercessisse, notum est: cuius moris vestigia extant apud D. Augustinum *ep. 54* S. Paulinum *in l. addictos, C. Theod. de pœnis, l. addictos 57. eodem C. de appel. l. officium, eodem C. quorum appellationes.* Illustrant Baronius *tom. 5. anno 398.* Forner. *lib. 6 rer. quotid. c. 7.* Vt etiam apud Romanos solebant Virgines Vestales Imperatores, Magistratusque pro reis orare, vt constat ex Gellio *lib. 10. noct. att. cap. 15.* Suetonio *in Iulio, cap. 1.* probat Forner. *d. cap. 7.* De ea ergo intercessione loquutum fuisse Osium in eo canone Concilij Sardic docuit D. Nicolaus Anton. *lib. 2. cap. 34. numer. 6. 21. & 22. & capite sequenti.*

6 Exponitur c. constituimus 17 q. 4 c. Si vobis 23 q. 5.

f *Publicus latro.*] Consonant caput *sicut 57. quæst. 4* ibi: *Publicus latro.* Gregorius XIV. in sua bulla, ibi: *Si fuerint publici latrones.* Et *l. 4. tit. 15. p. 1.* ibi: *Ladron manifiesto.* Et *l. 3. tit. 2. lib. 1. recop. l. fin. tit. 5 lib. 1. fori*, ibi: *Robador conocido.* Quis tamen dicatur publicus latro, vt hoc beneficio non gaudeat, apud DD. non constat, vt videre est apud Baldum, Salicetum, Cepolam *in authent. Sed nouo iure, Cod. de seruis fugit.* Gomezium *3. var. cap. 10. num. 2* Couar. *2. var. cap. 9. num. 7. & cap 20. numer. 3.* Decianum *lib. 6. tractat. crim. cap. 28.* Pegueram *decisio. 40.* D. M. de Larreatigui *lib. 8. select. cap. 9.* Ambrosin. *de immun. cap. 2. & 3.* Corream *in præsenti, 3. part. ex num. 26.* Dianam *6 par. tractat. 1. resolut. 15.* Gambacurtam *lib 5. cap. 15. 12. & 13. de immun.* Aliqui docuerunt, publicum latronem eum dici, qui plura furta commisit, & consueuit sæpius in idem crimen incidere. Glossa *verbo Castigabitur, in authent. sed nouo iure, Cod. de seruis fugitiu.* Alij per tria furta publicum, & famosum latronem dici voluerunt, pluribus relatis Farinac. *de furtis quæstione 166. num 9.* Couar. *lib. 2. var. cap. 9. num. 7.* Azeuedo *in l. 7. tit. 15. lib. 8. recop. num. 105.* Alij docent publicos latrones eos haberi, qui in itineribus viatores aggrediuntur, non solùm vt bona auferant, verùm & sanguinem effundant: quas, & alias sententias refert, & refellit

Nar-

Narbona *in l. 20 tit. 1 lib. 4. recop. glos.* 14. qui *n.* 17. resoluit, publicos latrones eos esse iudicandos, qui frequenter per vim in stratis, & vijs publicis furantur, iuxta legem 4. *tit.* 11. *p* 1. & legem 18. *titul.* 14. *portit.* 7. Vnde cæteri simplices latrones immunitatis hoc beneficio non priuantur: & licèt in Hispania consuetudine introductum esset, vt etiam simplices latrones hac immunitate non gauderent, vt testantur Couar. *lib. secundo var. cap.* 20. *num.* 13. Iul. Clarus *lib.* 5. *senteat.* §. *fin. quæst.* 30. *num.* 14. Pax *in praxi*, 5. *p. tom.* 1. *cap.* 3. *num.* 70 Flores de Mena *in addit. ad Gammam*, *decis.* 171. Martha *de iurisdict.* 2. *part. cap* 51. *num.* 23. Ponte *decision.* 14. *num.* 6. Sanchez *libro* 6. *cons. cap.* 1. *dub.* 8. D. Martin. de Larreategui *lib.* 3. *select. cap* 9. *num.* 5. & in Regno Aragoniæ eandem consuetudinem vigere refesat Bardaxi *in commeat. ad foram, in rubrica de his, qui ad Ecclesiam confugiunt*: tamen hæc consuetudo generaliter an in Hispania præscripta sit, meritò dubitat Narbona *d. gloss.* 14. *num* 22. qui refert in Pinciano Senatu bis pronunciatum fuisse, simplices latrones hac immunitate ecclesiastica gaudere: & ita nisi legitimè probata hac consuetudine, simplicem furem non esse extrahendum ab Ecclesia, resoluit Gutier. *lib.* 1. *pract. c.* 1. *num.* 20. Si ergo furtum iteratum probatur, & accedente fama iusta, quis oneratus reperitur crimine publici latronis, hoc immunitate non gaudebit, vt probant Ambrosinus, & Gambacurta *vbi suprà*: etsi talis famosus, aut insignis latro dici nequeat, iuxta textus *in l. capitaliam* 28. §. *famosos*, *ff. de pœnis*, *l. constitutiones* 16. *ff. de appel.*

g g *Agroram quidem itinera.*] Verba hæc transcripsit Innocentius *ex l.* 1. *C. quando liceat vnicuique*, *l.* 2. *C. Theodos. ad leg. Corn. de sicar.*

h *Redire compellitur.*] Consonant textus *in cap. munitates* 30 *capit. vxor* 31 *cap. id constituimus* 34. 17. *quæst.* 4. *l.* 3. *tit. vltim. lib.* 9. *fori iud. l.* 15. *tit.* 20 *lib.* 3. *fori Castel. l.* 3. *tit.* 11. *part.* 1. Concil. Epaun. *canon.* 37. *Seruus reatu atrociore culpabilis, qui ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm supplicijs excusetur: de peccatis verò, vel quocumque opere, placuit à Domino sacramenta non exigi.* Aurel 4. *canon.* 21. *&* 23. Aurel. 5. *can.* 23. *De seruis, qui pro qualibet causa ad Ecclesiæ septa confugerint, si quid in antiquis constitutionibus tenetur scriptum, pro concessa culpa datis à Domino sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur, veniam securus.* Refert Antonius Augustinus *lib* 13. *epit. iur tit.* 17. *l. si seruus* 4 *Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, cuius integra extat *in l. superest* 6. *Cod Theod. eod. titulo*, ex qua non solùm supplenda, verùm inscriptio emendanda est, vt vbi habetur, *ad Imperiam*, legatur *ad Hierium*, vt notauit D. Nicolaus Anton *d. lib.* 2 *de exilio*, *cap.* 35. *num.* 4. & in ipso textu pro verbo *dimittatur*, repone *detineatur*; & pro illis *iracundiæ meatis*, legendum est *iracundamentis*. Consonant etiam lex 6. §. 4. *Cod. Iustin. de his, qui ad Ecclesiam*, lex 3. *Cod. Theodos. eod tit.* quæ est pars antiquæ constitutionis Arcadij, quam ipse edidit, suggerente viro impio Eutropio, contra immunitatem Ecclesiæ, & ad eam confugientes, vt ita faciliùs persequeretur conscios tyrannidis Rufini, præcipuè Pentadiam clarissimam fœminam coniugem Timasij quondam Consulis, qui Rufino consenserat, vt referunt Socrates *lib.* 6 *cap.* 5. Sozomenus *lib* 8. *cap.* 7. Baronius *tom.* 5 *anno* 398. Sanct. Prosper *p* 3. *cap* 38. quæ inhumanis constitutio cùm eodem anno, quo damnatus fuit Eutropius, abogata esset, ideò decurrata fuit in ipso Codice Theodos. vt notauit D. Ioseph. de Retes *lib.* 3. *de interdict. excursu* 6. *pag.* 189. Nec impietatem vllam continet hæc tam legalis, quàm canonica disciplina restituendi seruos ad Ecclesiam confugientes dominis in pristinam seruitutem; siquidem hæc immunitas inducta est, vt ad Ecclesiam confugientes pœnis corporalibus, seu corporis afflictiuis non afficiantur; non tamen ob simile asyli beneficium confugiens liberatur à seruitute, seu obligatione reali, qua tenebatur obstrictus Synodus Aurel. 1 *canon.* 4. *&* 5. notauit Bignonius *ad veteres form. cap.* 22. Vnde iuramento præstito seruus Domino restituitur, nisi eius sæuitia timeatur, quia tunc cogitur bonis conditionibus seruum vendere, *l.* 2. *ff. de his, qui sunt sui*: docent Rhemigius Gonny *de immun. Eccles. fallent.* 27. *num.* 6. Ambrosinus *eod. tract. cap* 13. *num.* 2. Correa *in præsenti*, 3 *p. ex num.* 6. Boetius Epon *ad hunc textum*, *num* 50. Giurba *decisio.* 300. *enim num.* 1. Vnde ex hac eadem ratione prouenit, homines Curiæ obnoxios, adscriptitios, & similes, de quibus egi suprà, *in cap. indicatum*, confugientes ad Ecclesiam causa mutandi suam conditionem, & sui furtum committentes, ab Ecclesia extrahi, ne curiæ, agriculturæ, aut vastagæ fraus fiat, *l.* 3. *Cod. Theodos. de his, qui ad Eccles. confug.* quam refert Baronius *anno* 398. *l. præsentis* 6. §. *hæc quidem*, *&* §. *sanè*, *eodem titulo in Iustin. l. si quis cum alijs* 12. *Cod. de Episcop. & Cler. l.* 56. *&* 104. *Cod. Theodos. de Decur. nouella* 123. *cap.* 1. Similiter remiges ad triremes damnati, è carcere, seu ab ipsis triremibus, vel dum ad eas transportantur, confugientes ad Ecclesiam, extrahendi sunt, nec hac immunitate gaudent, *l.* 9. *tit.* 24. *lib.* 8. *recopil.* & exemplo seruorum ad suum ministerium seruile reducendi erunt: quamuis enim ad seruilem statum ex ea damnatione non perueniant, post authenticum *sed hodie*, *Cod. de donat. inter*, vbi abrogatur regula Gaij relata *in l. qui vltimo* 29. *ff. de pœnis*; damnati tamen sunt ad seruiendum personaliter: quare quodammodo videntur serui; vt docent Villadiego *in polit. cap.* 3. *num.* 25 Lara *in l. si quis à liberis*, §. *sed verum*, *num* 26. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 73. Heuia *in Cur Philip. part.* 3. §. 12. *num.* 49. Gamma *decision.* 359. Sarpus *de iure asylorum*, *cap* 5. Antonius de Marinis *quotid. controu. lib.* 1. *resolut. cap.* 177. Boetius *decisio.* 109 quem in contrariam sententiam frustra vocat Bobadilla *dicto cap.* 14. *num.* 53. Pereyra *de manu regia*, 2. *part. cap.* 50. *num* 17. Martha *de iurisdict.* 2. *part. cap.* 51. *num.* 17. Cutell. *de immun. quæst.* 40 *per tot.* Cabedo *in arrest. Lusitan. ad finem* 2. *tom. decisio.* Guazinus *in decisio. roor. lib.* 1 *cap.* 37. Megala *in* 3. *part. D. Thomæ*, *cap* 2. *quæst.* 2. *sect.* 33. fusè & doctè D. Iosephus de Retes *in iur. allegat. pro praxi dictæ legis* 9. Adhuc tamen ad triremes damnatos gaudere immunitate, sæpè sæpiùs pronunciatum vidi in Pinciana Cancell. & docuerunt Giurba *cons.* 30. *num.* 12. Lessius *de iustitia lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 5. Tancredo *de relig. lib.* 4. *disputat* 8. *à num* 75. *pag.* 174. Correa *in præsenti*, *part.* 2. *quæstione* 4. *num* 9. Delbene *de immun. tomo* 2. *cap.* 16 *dub.* 10. *sect.* 9. Lezana *tom.* 3 *in summa*, *verbo Immunitas*, *numer.* 16. Nouar. *in summa bullar. tit. de immun. Eccles. numer.* 27. Trullench *in Decalogum*, *lib.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. *num.* 29. Diana *tomo* 3. *tractat.* 1. *resolut.* 37. *& tomo* 4. *tractat* 1. *resolut.* 47. *& tom* 6 *tract.* 1. *resolut.* 22. Frances *de compet. quæst.* 79. *num.* 28. Xamar. 2. *part. rer. iud decisio.* 129. Idem statuendum videtur de militibus deserentibus militiam, vt resoluunt Baeza *de inope deb. cap.* 16. *num.* 99. *&* 100. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 74. Heuia Bolan. *in Curia Philipp.* 3. *part.* §. 12. *num.* 46. sui enim ipsius miles quodammodo furtum facit, *l. præsenti*, §. *sanè*, *Cod de his, qui ad Ecclesiam*, Mascardus Frcher. *de insom. lib.* 3. *c.* 15. *num.* 8.

COMMENTARIVM.

EX hac celebri Innocentij decretali sequens deducitur communiter assertio: *Reus etiam immanis ad Ecclesiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem.* Probant eam textus *in cap. eos* 6. 87. *dist.* vbi ex Concilio Arausican. *canon.* 5. legitur: *Eos qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportere, sed loci sancti reuerentia, & intercessione defendi.* Et *cap. nullus*, *cap. reum*, *cap. id constituimus*, 17. *quæstione* 4. *cap* 1 25. *quæstion.* 2. *capit. de raptoribus* 3. 36. *quæst.* 1. *cap* 1. *hoc tit. in* 6. Vrbanus II. *in Synodo Claromont. cap.* 29. *&* 30. *Si quis ad aliquam crucem in via prosequentibus inimicis confugerit, sit liber, ac si in ipsa Ecclesia permaneat: quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel ad crucem confugerit, accepta securitate vitæ, & membrorum, reddatur iustitiæ.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can.* 12 *Præcipimus, vt in eos, qui ad Ecclesiam, vel cæmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat: quod si fecerit, excommunicetur.* Eugenius III. *in Synodo Rhemensi*, *canon* 14. ibi: *Sancimus, vt in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus manum* 9 Probatur ...

mit-

emittere audeat ; quod si fecerit , anathema sit. Nicolaus ad Consult. Bulgar. cap. 95. Si quisquam ad Ecclesiam confugerit , non illum , nisi sua voluerit sponte , ab ea dicimus educendum. Denique si quondam latrones , & diuersorum criminum rei ad asylum templi Romuli fugientes indemnitatem consequebantur , quantò potiùs ij , qui ad templum Christi confugiunt , suat delictorum remissionem suorum adepti : debent etiam sibi à suspecto iuramento præstito omni pristinæ securitati restitui. Concil. Aurel. 4. canon. 21. Si quis necessitatis impulsu ad Ecclesiæ septa confugerit , & sacerdote : vel Præposito Ecclesię pretermisso , atque contempto , eum quisque de locis sacris , vel altari , seu vi , seu dolo abstrahere , aut solicitare fortè præsumpserit , vt inimicus Ecclesię ab eius liminibus arceatur , quousque iuxta Pontificis districtionem digna pro indicta pœnitentia emendatio subsequatur ; eo tamen , qui abstractus est , priùs Ecclesię restituo. Concil. Matiscon. 2. canon. 8 9. 10. Tolet. 11. canon. 12. Tolet. 12. canon. 10 Illerdense canon. 10. Aurel. 4. canon. 21. Coyacense in diœcesi Ouetensi habitum anno 1050. temporibus Ferdinandi I. Regis Castellæ. Præcipimus , vt si quilibet homo per qualicumque culpa ad Ecclesiam confugerit , non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere , nec persequi infrà dextros Ecclesię , qui sunt triginta passus : sed sublato mortis periculo , & corporis deturpatione , faciat quod lex Gothica iubet : qui aliter fecerit , anathema sit , & soluat Episcopo mille solidos purissimi argenti. Blentlnum anno 1322. canon. 18. D Ambrosius in orat. quę ponitur lib. 5 epist. post epist 32. Trident. session 25 de reformat. c. 20. D Augustinus sermon. 5. de dedicat Eccles. ibi : Si reuerentiam matris Ecclesię agnoscimus , sciendum est , quod cuiuslibet criminis reum à sacris liminibus abstrahendo , grandis iniuria religionis , ac diuinitatis offensa est , qualemcumque fugientem ad domum Dei , idest de sinu matris euellere , & arcam communis expugnare profugij . Et infrà : Sed fortè aliquis dicit : Locus sanctus criminoso patere non debet. Non ita est , hęc enim intractabilis animi argumenta non recipit Christus , loqui pro impijs mortuus , confugientibus ad se claudi aditum misericordię non permittit : qui latroni fidem confitenti paradisi claustra patefecit , reum à sacris adytis non vult excludi. Ina Rex Occiduorum Saxonum in legibus ecclesiasticis , quæ habentur tom. 17. Concilior. regię editionis , l. 4. Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit , vitam potitor , & secundùm ius , fasque compensator. Si quis verbera promeritus sani suffugium implorauit , ei verbera remittantur. Alia iuris testimonia congesserunt Crespetius in summa , verbo Ecclesiarum immunitas , Antonius Augustin. in epit iur. lib. 13 titul. 17. Consonant de iure ciuili Roman. lex 2. ferè per tot. Cod. de his , qui ad Ecclesiam , lex placet , Cod. de sacrosanct. Eccles. Ex iure Longobard. lex 2. tit. 25 lib 1. & lib. 2 tit. 39. Ex legibus Franc. lib. 2. Capitul tit. 5. 90. & 122. De iure nostro Hispano lex 3. tit. 2. lib. 1. recop. lex 4. tit. 11. partit. 1. lex 7. & 8 titulo 5. libro 1. fori Castel. lex 16. & 18 tit. 5. lib 6. legum Vuisigoth. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa , & de iure Ecclesiast. lib. 2. cap. 3. Basilicus decision. 5. crim. Murin. allegatio. 78. cum sequent. Serarius in cap. 20. Iosue , quęst. 10. P. Herodius lib. 1. Pandect tit. 9. §. 1. Baronius anno 58. num. 145. Reuardus lib. 5. var. cap. 6. Guazinus in defens. reor. defens. 1. cap 29. cum sequent. Salmut. ad Pancirol. 1. p. titul. 22. Simanc lib 8 de repub. cap 40. Anast Germon. lib. 1. de sacr. immun. cap. 15. & lib. 3. cap. 16. Cironius ad titul. de rapt. I. Gothofr. ad titul Cod. Theodos. de his , qui ad Ecclesi. confug. Besoldus in delibat. iur. ad lib. 1. Pandect. fol. 53. Christineus tom. 1. decision. 35. & 56 Boetius Epon. & Correa in repetit. ad hunc textum , Remigius de Gonny , & Ambrosinus in pecul. tractatib. de hac immun. Montaluus in d. l 8 fori , Balduinus , & Cuiacius ad nouel. 17. Iustin. Corrasius lib. 5. miscellan. cap. 23. Carrasco ad ll. recopil. cap. 3. D. Nicolaus Antonius de exil. libro 2. capite 34. & 35. Petrus Gregorius lib. 1. partit. tit. 4. cap. 3. & de repub lib. 13. cap. 22. & 23. Auendaño de metu lib. 2. cap. 30 numer. 18 Thomas Bennus de immun. Eccles. tom. 2. cap. 16. dubit. 2. Scortia in select. epit. 29. theoremat. 38. & epit. 152. theoremat. 385. Coriolanus in not. ad Concil. Arausican. 1. canon. 4. P. Grethserus de immun. Eccles lib. 2. per tot. Hunnius in encyclop. part 4. titul. 1 cap. 5 Luna , & Arellanus lib. unic singul. cap. 5. §. 4. cum sequent. Vasconcell. lib. 2. respons. cap. 9. Gibalinus de censur. in synopsi , verbo Immunitas , Mancinus de triplici iure collat. cap. 77. Pereyra plures referens de manu regia tom. 2. cap. 50. P. Salzedo ad D. Thomam de regim. Princip. lib. 2. cap. 16. differt. 31. Cutelius contra Dianam libro 1. quæstion. 2. Kochier in face histor centur. 1. cap. 79. Villadiego in legibus fori , in l. 1. titulo 3. lib. 9. Gabriel de Bellis de iure sacro , cap. 4. cum sequent. Clapmarius de iurisdict. Imper. lib. 4 cap. 6. Nathen. in iustitia vulner. fol. 107. Germonius libro 2. de sacror. immun. cap. 16 Castellianus Cotta in memorab. verbo Asylum , Suarez de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 8. Vighel in method. iuris canon fol. 233. Acuña in d. cap. nos , 87 dist. Lindembrog. in glossar. legum antiq. verbo Ecclesia , Alemanus in not. ad Procopium , pag. 15. linea 8 Grethserus ad Colinum libro 1. comment 3. Cohel. in not. Cardin. cap. 25. congreg. 4. Altesserra hic. Præsentem assertionem explicant Crespi tom. 2. obseru. 63. Sperell decisio 60. & duab. seqq & decis 127. & 148. cum duab. seqq. & tom. 2. ad fin. in epist. ad Ducem Estensem.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti iuris consideratione ; nam Ecclesia mater , cultrixque iustitiæ est , cap. 1. de alienat. feudor. §. sed & diuersam , nec vllam societatem admittit cum iniquitate. 10 D. Augustinus in cap. ecce 23. quæst. 4. ibi : Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus , à quibus exire , & recedere iubemur , ne tangamus ? D. Ambrosius in cap. iusta 33. 23. quæstione 4. & idem Sanctus ait in cap. fortitudo , 23. quæst. 3. patriam tueri à Barbaris , & latronibus summa iustitia est , nec quicquam maius est , quod Deo in sacrificium possitis offerre , quàm si id ordinetis , vt hi , qui in suum , & aliorum perniciem debacchantur , competenti debeant rigore compesci. Idem docetur in cap. qualiter 44. 23 quæst. 5. & Imperator Theodosius dum statuit , vt etiam tempore quadragesimæ latrones supplicio afficiantur , eam rationem assignat : Cùm in in hoc facillimè summi Numinis speretur venia , per quod multorum salus , & incolumitas procuretur. Et Seneca in Hercule Furente aiebat , quod nulla pinguior victima Deo mactari potest , quàm reus iniquus. Faciunt D. Gregor in cap si quos 47 23. quæst. 4. P. Damianus opusc. 57. de Principis offic. plura congesserunt Bobadilla libro 2 polit. cap. 2 num. 55. & cap. 13. num 38. Arellanus lib singul. lect. cap. 5. §. 4 Arniseus de iuribus Maiest. cap. 3 num. 201. Igitur non debet Ecclesia reos præcipuè immanium delictorum ad se confugientes souere , nec defendere , sed potiùs iudicibus sæcularibus tradere , vt debitis subdantur pœnis. Accedit , quia publicè interest ob communem salutem , vt delicta puniantur , l. ita vulneratus , ff. ad leg. Aquil. l. locatio 9. §. quod illicitè , ff. de publican. l. Stichum 95. §. 1 ff. de solut. l. si operis 14. Cod de pœnis , l. per omnes 6 Cod. de defensor. ciuitat. l. si à reo 70. §. fin. ff. de fideiuss. nam si noxii pœnam non timerent , innocentes semper pertimescerent. Diuus Ambrosius in Psalm. 118. Ideo obrueretur innocentia , inquit Cassiodorus libr. 4. variar. epist. 35. si relaxaretur audacia : ea propter idem Cassiodorus ait lib. 2. epist. 14. Pietatis genus est in illos distringere , qui se sceleratis docentur actionibus miscuisse. Idem in Psalmum 36. Benè , atque cautè viuendi disciplina est ; iniquitas quippè mortalium more putredinis suæ fine vagaretur , si eam medicinalis increpatio minimè desecaret. Crescit enim multitudo peccantium , vbi veniæ spes datur , & facilè itur ad culpas , vbi est facilis ignoscentium gratia , vt ait Arnobius aduers. Gentes lib. 7. Prosequuntur Fornerius lib 1. select. cap. 10. eius filius Rudulf. Forner. lib. 6. rer. quotid. c. 17. D. Io. Solorzanus emblem. 70. Nathen. in iustitia vulner. capitul. 5. Ergo rei confugientes ad Ecclesiam , non sunt ab ea defendendi contra publicam vtilitatem , & populi salutem. Accedit etiam , nam si immunitas pœnæ confugientibus ad Ecclesiam conceditur , augebuntur delicta facilitate impunitatis confugiendo ad Ecclesiam , præcipuè cùm hodie tot templa reperiantur constructa in ciuitatibus , & villis : quare ob eam rationem Tiberium sustulisse ius asylorum , narrat Tacitus lib. 3. annal. in his verbis : Crebrescebat Græcas per vrbes licentia , atque impunitas , asyla statuendo : complebantur templa pessimis , & seruitiis ; nec vllum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi flagitia hominum , vt ceremonias Deorum protegentis. Accedit tan-

Traditur ratio dubitandi.

tandem, nam aſyla inuenta fuerunt, & in eis ſecuritas dabatur illis, qui non tam ſcelere noxij, quàm humana imbecillitate lapſi veniam, & miſerationem potiùs quàm pœnam merebantur, & vt ait Iuſtinianus *in nouella 17. cap. 7.* non iniuria afficientibus, ſed iniuria affectis, vt legit Harmenopulus *lib. 2. promptuarij, tit. 9.* & exemplis illuſtrat Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 21. num. 5.* Igitur illis miſeratione dignis, non verò facinoroſis ius aſyli in Eccleſia concedi debet, vt eleganter diſſerit Philo Iudæus *lib. de ſpecialibus legibus*, his verbis: *Homicidæ cenſendi ſunt, non ſolùm qui interimunt, ſed etiam qui quicquam conantur clamque, palamque vt interficiant, etiamſi non perpetrauerint facinus: quod ſi meta, vel audacia vitijs contrarijs irruere tentauerint impunitatis inueniendæ gratia, prohibendi ſunt; ſin autem tamſ arrexerunt, dedendi ſunt ad ſupplicium cum hoc præconio: Hominibus nefarijs in fano iut aſyli non deberi.* Deinde difficilis eſt præſens aſſertio, dum in ea docetur, etiam patratoribus immanium, & grauiorum ſcelerum ius aſyli confugientibus ad Eccleſiam competere; nam homicidæ proditorij ab altari auelli iubentur *in cap. 1. de homic.* & aſſaſſini impunè extrahuntur ab Eccleſia *in c. 1. de homic. lib. 6.* igitur quia illis, qui grauiora ſcelera perpetrarunt, etiam confugientibus ius aſyli non conceditur.

11 De aſylis apud Iudæos. Hac dubitandi ratione forſan moti nonnulli Doctores etiam ex Catholicis, exiſtimarunt vſum aſylorum non rectè introductum fuiſſe, & hanc immunitatem Eccleſiaſticam nimis amplam eſſe, vt Henric. Salmut. *ad memorab. Pancir. lib. 1. tit. 32.* Ferrar. *in praxi*, Sarpus *lib. 1. de iure aſyli*. Cæterum ille parum Catholicè, iſti verò minùs piè rem tractarunt. Couar. *lib. 2. var. cap. 20.* Mauſius *in cap. 20. Ioſue*, hanc Eccleſiæ immunitatem aliqua ratione taxant. Mauſium refert, & ab hereſis nota defendit P. Salcedo *de regimine. Princip. d. differt. 31.* Et certè aſylorum non in omnibus peruia eſt, ſed non æquè intellecta eius cauſa: quare vt eam plenè agnoſcamus, hoc aſylorum ius ab origine repetamus ſigillatim de eo agentes, tam apud Iudæos, & Gentiles, quàm Catholicos. Apud Iudæos fuit aſylum, ad quod confugere rei poſſent, nempè altare, & tabernaculum. Eò confugit Ioab, qui occiderat Abner, & Amaſam, vt refertur *libro 3. Regum, cap. 2. verſic. 28.* ibi: *Fugit Ioab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed eum Salomon de medio tolli iuſſit, eo quòd meditatæ cædis reus, religione locì tutus non eſſet, iuxta legem Exodi *capitul. 21.* relatam his verbis: *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, ab altari meo euelles, vt moriatur.* Tandem Demetrius Rex cum ſibi voluntates Iudæorum conciliare ſtuderet, illud inter cætera, in loci, & gentis illius gratiam conceſſit, vt quicumque confugeret in templum, quod eſt Hieroſolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi in omni negotio dimitterentur. Refertur *1. Machab. capit. 10. verſicul. 43.* & id propterea à Rege videtur indultum, vt hac ratione Iudæis oſtenderet, ſe illorum religioni fauere velle, eamque ſartam rectam conſeruare. Et ita templum apud Iudæos pro aſylo fuiſſe, docuerunt Abulenſis *in cap. 20. Ioſue, quæſt. 3.* vbi Serarius, & Andreas Mauſis, Becanus *in analog. cap. 19. numer. 3.* P. Menochius *de repub. Hebræor. libro quinto, cap. 6.* Marquez *in gubernat. Chriſt. libro ſecundo cap. 32.* Coqueus *in not. ad D. Auguſtinum de Ciuitat. Dei, cap. 14.* Piueda *de rebus Salomonis, lib. 6. cap. 14.* D. Ioann. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. ſect. nona, numer. 9.* Gambacurta *lib. 1. de immunitat. cap. octauo*, D. Nicol. Anton. *de exilio cap. 6. lib. 1. ex numer. 12. ad finem.* Etiam apud Hebræos, cum ob eorum duritiam permiſſum eſſet cuique, vt cederet percuſſorem propinqui ſui, cuius ſucceſſor ipſe erat, dixit Dominus Moyſi, vt certas ciuitates pro refugio, & aſylo ſtatueret, vt illic ſeruaretur occiſor, donec iudicium ageretur, appareretque per accidenſne, vel ex propoſito, an ignorantia, caſuve, ſeu ad ſui tutelam hominem occidiſſet. Rem totam explicat Numerorum Liber *cap. 35.* his verbis: *Ait Dominus ad Moyſem: Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Quando tranſgreſſi fueritis Iordanem in terram Chanaam, decernite quæ vrbes eſſe debeant in præſidio fugitiuorum, qui nolentes ſanguinem fuderunt, in quibus cum fuerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in conſpectu multitudinis, & cauſa illius iudicetur. De ipſis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum ſubſidia ſeparantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaam, tam filijs Iſrael, quàm aduenis, atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens ſanguinem fuderit, &c.* Vrbes iſtæ Leuitarum ſex aſſignatæ fuerunt à Iosue poſt Moyſis deceſſum, vt traditur *Ioſue c. 20.* tres vltra Iordanem contra Orientalem plagam Iericho, nempè Boſor in deſerto, de tribu Ruben; Ramoth in Galaad, de tribu Gad; Gaulon in Baſan, de tribu Manaſſe. Cis Iordanem iſtæ, Cedes in Galilæa, in monte Nephtali; Sichem in monte Ephraim; Cariatharbe in Valle Hebron. De his ciuitatibus agit Oleaſter *in c. 35. Numer.* Has vrbes oportebat non nimis amplas eſſe, nec paruas: non quidem paruas, ne neceſſaria ad vitam deficerent; non nimis magnas, ne ex frequentia nominum latere poſſet ſanguinis occiſi redemptor. Referunt & illuſtrant hoc ius aſyli improprij apud Hebreos ob necem caſu admiſſam, Ioſephus *lib. 4. antiqu. c. 7.* Philo Iudæus *de ſpecialibus legibus, c. 6. & 7.* Iſidorus Peluſiota *libro 3. epiſt. 108.* D. Ambroſius *de Abel, & Cain, lib. 2. c. 4.* Chriſtianus Andricomius *in theatro Terræ Sanctæ*, Serarius, & Maſius *in c. 20. Ioſue*, Lorinus *in c. 4. Deuteron. & in d. c. 35. Numer.* Beyerlinch *in theatro vitæ human. verbo Aſylum*, & verbo *Refugium*, Nouarin. *lib. 7. ſchediaſ. c. 17.*

Aſyli ſi non cauſam, ſaltem ius nationes omnes mundi acceptum referre debent Gentibus, nec eſt, quod diſputes, primuſne inuenerit Cadmus, an Hercules? illud conſtat, Herculis Thebani liberos, vel vt ſe ab iniuſtis tutarentur, vel vt ad ſe alios protraherent, aſylum, hoc eſt templum Miſericordiæ collocaſſe. 12 De iure aſylorum apud gentes. Seruius *ad librum 8. Æn. Virg.* ibi: *Poſtquam Hercules migrauit de terris, nepotes eius timentes inſidias eorum, quos auus affixerat, Athenis ſibi primi aſylum, hoc eſt templum Miſericordiæ collocarant, vnde nullus poſſit abduci.* Hiſtoriam refert, & templum ipſum deſcribit Statius Papin. *lib. 12. Thebaid.* quem non grauabor totum appingere.

Vrbe fuit media nulli conceſſa potentum
Ara Deum: mitis poſuit Clementia ſedem,
Et miſeri fecere ſacram: ſine ſupplice nunquam
Illa nouo: nulla damnauit vota repulſa.
Auditi quicunque rogant, noctéſque, dieſque
Ire datum, & ſolis numen placare querelis.
Parca ſuperſtitio, non thurea flamma, nec altus
Accipitur ſanguis, lacrymis altaria ſudant,
Mœſtarumque ſuper libamina ſerta comarum
Pendent, & veſtes mutata ſorte relictæ.
Mite nemus circa, cultuque inſigne verendo
Vittatæ laurus, & ſupplicis arbor oliuæ.
Nulla autem effigies, nulli conceſſa metallo
Forma Deæ, mentes habitare, & pectora gaudet.
Semper habet trepidos, ſemper locus horret egenis
Cœtibus, ignotæ tantùm felicibus aræ.
Fama eſt defeſſos acie poſt buſta paterni
Numinis Herculeos ſedem fundaſſe nepotes.
Fama minor factis: ipſos nam credere dignum
Cœlicolas, tellus quibus hoſpita ſemper Athenæ,
Ceu leges, hominemque nouum, ritúſque ſacrorum
Seminaque in vacuas hinc deſcendentia terras,
Sic ſacraſſe loco commune animantibus ægris
Confugium, vnde procul ſtarent iræque, minæque,
Regnaque, & à iuſtis Fortuna recederet aris.

Ex Pauſania, Ariſtophane, & alijs probant Samuel Petitus *lib. 1. ad lut. Atticum, tit. 1.* Germonius *d. c. 16.* Serarius *in c. 9. Ioſue*, Theophilus *tom. 6. fol. 485.* & de Numine, cui ara hæc dicata eſſet, agunt Couar. *lib. 2. var. c. 20. n. 2.* Ramirez à Prado *in Pentecont. c. 16.* Mariana *in opuſc. pro edit. vulgata, c. 16. in fine.* Spondanus *in epit. Baronij, anno 52. a. 3.* Marquez *in guberna. Chriſt. lib. 2. c. 32.* M. Fr. Ioſeph de Aguirre *ludo 50. per totum.* Poſtea ius hoc aſyli defluxit ad Romanos; nam Romulus, vt quamplures haberet Romani Imperij incolas aſylum conſtituit, ſacrum videlicet quemdam locum inter collem, & Capitolium aperuit, quo quiſquis confugeret, ab omni noxa liber eſſet, de quo Ouidius *lib. 3. Faſtor.*

Romulus vt ſaxo lucum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, iamfuge, tutus eris.

Vir-

Virgilius *lib. 8. Æn.* Liuius *lib. 1.* Iuuenal. *satyr. 8.*
Et tamen, vt longè repetas, longèque reuoluas,
Nomen ab infami gentis deducit asylo.

Ad quem Iuuenalis locum alludens D. Augustinus *libr. de consensu Euangelist.* ait: *Nec enim possunt dicere pietatem, ac mores suos à Dijs gentium, quas vicerunt, electos: nunquam hoc dicent, si primordia sua recolant, facinerosorum asylum.* Lactantius *lib. 2. de diuin. institut. cap. 7.* sic ait: *Romulus vrbem conditurus; pastores, inter quos adoleuerat, conuocauit. Cumque is numerus condendæ ciuitati parum idoneus videretur, constituit asylum, & passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quique sine vllo conditionis discrimine.* D. Cyprianus *de idolorum vanitate*, ibi: *Populus de sceleratis, & nocentibus congregatur, & asylo constituto facie numerum impunitas criminum.* Postea alijs templis idem ius asyli datum est, vt referunt Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: *Hic aræ sunt, hic foci, hic Dij penates, hic sacræ religionis ceremoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, vt inde abripi neminem fas sit.* Romanos etiam asylum erexisse in templo Pacis, tradit D. Thomas *lib. 2. de regim. Princip. cap. 15.* Ælius Lamprid. *in vita Heliogabali*, sic de Heliogabalo scribit: *Hic fertur occiso Macrini factione patre (vt dicebatur) Antonio, in templum Dei Heliogabali confugisse, velut in asylum, ne interficeretur à Macrino.* Idem quoque, immò longè sanctius confugium præbuerunt Romani Cæsarum statuis, vt constat ex *l. apud 17. ff. de ædil. edicto*, quam doctè exponit Samuel Petitus *ad ll. Atticas lib. 1. tit. 1. l. 3. ff. de his, qui sunt sui, l. 1. §. 8. ff. de offic. Præfecti Vrbi, l. 28. §. 7. ff. de pœnis, l. 5. ff. de extraord. crim. l. vn. Cod. de his, qui ad statuas.* Brissonius *lib. 1. de V. S.* & plerique per calumniam illis vtebantur, adeò vt essent, qui vt pœnæ exsortes se redderent, imaginem Cæsaris gestarent. Vnde Tacitus *lib. 3. annal.* ait: *Incedebant deterrimi quique cum licentia impunè probra, & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris*, expressius scribit Philostratus *lib. 1. de vita Apol. Erant apud Aspendios asylum Tyberij, & statuæ, quæ sanctiores illis in locis, venerabilioresque, quam Iouis Olympij simulacrum habebantur, ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat.* Facit lex *Senatusconsulto 38. ff. de iniurijs*, Borellus *tom 2 decision. tit. 36. numer 185.* Prosequuntur alij de hoc iure asyli apud Gentiles Ioan. Kochier *in face histor. centur. 1. cap. 79* Glapmarius *libro 4. de iure domin. cap. 6.* Reuardus *lib. 1. var. cap. 6.* Corrasius *lib 5. miscellan. cap. 25.* At nisens *lib. 1. de repub. cap. 3. sect. 8* Ritherusf. *ad Saluianum de gubera. Dei, ad pag. 159 fol. 173.* Salmut. *ad Panciroll. lib. 1. memorab. tit. 31.* Surpus *lib. 1. de asyl.* Lipsius *ad lib. 3. annal Taciti*, Cohel. *in not. Card. cap. 15. congreg 4.* Germon. *lib. 1. sacror. cap. 15.*

13 *De immunitatis Ecclesiæ.* In lege gratiæ sunt, fueruntque iam à primis Ecclesiæ sæculis asylia, Ecclesiæ scilicet, & altaria Deo consecrata, à quibus abducere confugientes non liceret. Primum statutum credo in Concilio Arausican. celebrato anno 341 *num. 4.* relato à Gratiano *in cap. eos qui, 87. dist.* & Gelasius Papa, qui floruit per annos 492. *in c. fratre, 17. quæst. 4.* refert nunquam ante ipsum Principibus sæcularibus licuisse reos ad Ecclesiam confugientes inultos extrahere: & in Concilio Aurel. 1. *canon. 35.* celebrato anno 514. refertur iam id antiquos Ecclesiæ canonibus fuisse statutum, ibi: *De homicidis, adulteris, & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus obseruandum, quod Ecclesiastici canones decreuerunt, & lex Romana constituit, vt ab Ecclesiæ atrijs reos extrahere omninò non liceat.* Ex quibus verbis constat, canones de hac immunitate Ecclesiarum antiquiores esse ipso Concilio Aurel. 1. quod verò de lege Romana ibi dicitur, referri potest, vel ad constitutionem Honorij, & Theodosij, relatam *in l. pateant 2. Cod. de his, qui ad Ecclesiam*, cuius historiam refert Baronius *anno 414.* & integra extat in actis Concilij Ephesini; vel ad secundam constitutionem Leonis relatam *in l 6 Cod. eod. tit.* cuius historiam tradit ipse Baronius *anno 466.* firmata fuit hæc eadem immunitas in Concil. Matiscon. celebrato anno 588. *in canon. 8.* vbi PP. ita sanxerunt: *Comperimus quosdam pseudo-Christianos de sacrosanctis Ecclesijs, sua religionis oblitos, fugitiuos subtrahere; ideò censemus, vt quicumque culpa compellente, aut potentum importuna ad sustinent, suæ gremium matris Ecclesiæ petierit, vsque ad præsentiam sacerdotis in eodem loco inconcussè permaneat, nulli permittens quolibet dignitatis gradu functo, fugitiuo etiam in locis sacris violentiam inferre. Si enim mundani Principes suis legibus sanxerunt, vt quicumque ad eorum statuas fugerit, illæsus habeatur; quantò magis hi permanere debent indemnati, qui patrocinium immortalis regni, & cœlestis adepti sunt?* Ad eundem canonem sanciendum Patres mitti fuerunt ob miros, & diuersos casus, qui varijs in locis eo tempore contigeruot; & maximè ob eos, quos hoc eodem anno accidisse refert Gregorius Turonen. *lib. 7. histor. Francor. cap. 21. & 22.* In Concilio etiam Maguntio. relato *in cap. sicat, 17. quæst. 4.* dum firmatur hæc Ecclesiæ immunitas, excipiuntur publici latrones, & in præsenti textu etiam illis, & nocturnis depopulatoribus immunitas denegatur. Successerunt constitutiones Innocentij VIII. qui anno 1485. hoc immunitatis priuilegium non competere declarauit homicidis, incendiarijs, depopulatoribus agrorum, Regis, & regni proditoribus: quam refert Bzouius *anno 1487.* & narrat Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1485.* Tandem Gregorius XIV. his adiunxit assassinos, & homicidas proditorios in sua bulla, quam referunt Cherobinus *tom. 2. Bullar.* Vincent Tancredus *de virtute redigionis, tract. 1. lib. 4. disputat. 8.* & explicat Gambacurta: sed eam non esse in Hispania vsu receptam, testantur Salgado *de supplicat part. 1. cap. 2. sect. 3 num. 141.* Carrasco *ad ll. recop. cap. 3. §. 1 number. 20.* Heuia *in Curia Philip 3. part. §. 11. numer. 57.* Gutierez *pract. lib 1. quæst. 154. num. 4.* & agnoscit Diana *part. 1. tract. 5. resolut. 32.* Barbosa *de pension. quæst. 8. numer. 48.* ait dispositionem illius bullæ non esse vsu receptam in ea parte, qua prohibet extrahi reos ab Ecclesia, in cæteris verò esse receptam. Videndi sunt Fraoces *de competen. quæst. 35. & 74 per tot.* Marinis *lib. 1. resol. 571.* Basilius *decis 41.* Prædictos casus, & alios congerunt Interpretes, in quibus impunè confugiens ad Ecclesiam, ab ea extrahi potest, quos longum foret recensere. Videndi sunt Boetius Epon. *in præsenti*, Remigius de Gonny, & Thom. Delbene *vbi suprà*, Frances *de compet. quæst. 79. 80. & 90.* Basilicus *decis 9.* vbi agit de occidentibus Legatos, aut ministros Regios. Pereyra *d. 2. part. de manu regia, cap. 50.* Carrasco *ad ll. recop. cap 3.* Diana passim *tractat. 5. in 1. 2. 3. 4. 5. & 6. parte.* Suarez *de relig. tom 1. lib. 3 cap 11. & 12* & circa personas, præcipuè infideles, hæreticos, & Iudæos gaudeotes, vel non priuilegio, Acuña *in cap eas, 87 dist.* Riccius *de iure personarum extra grem. cap 12.* nec solùm hæc immunitas concessa est confugientibus ad Ecclesiam, verùm & ad crucem. Vrbanus II. in Synodo Claromontana suprà relata: probat Grethserus *de Cruce lib. 3. cap. 64.* & meritò, nam apud Gentiles confugientes quoque ad signa militaria tuti erant ab omni læsione, forsan quia Imperatorum imagines illis plerumque annexæ erant. Tacitus *lib. 1. annal.* ibi: *Nec aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis: illic signa, & aquilam complexus, religione se tuebatur.* Ammianus Marcell. *lib. 25.* ibi: *Frandam conscius, & noxarum ad militaria signo confugit.* Idem etiam resoluunt Doctores de confugientibus ad sacerdotem, dum defert sacrum corpus Domini nostri processionaliter, aut ad infirmos. Azeuedo *in l. 2. tit. 1. n. 15. lib. 1. recop.* Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 1. ord.* Quod etiam Paganorum exemplo firmari valet, nam & Flamini Diali tantus honor olim delatus fuit, vt si ille, qui ad flagellandum ducebatur, supplex ad eius pedes procubuisset, eo die verberari piaculum esset. Aul Gellius *libr. 10. noctium, cap. 15.* Plutarchus *in problem.* quin & apud nos Cardinalis occursum ad liberationem rei damnati prodesse, si pileum imponat capiti eius, qui ad supplicium ducitur, referunt, & probant Baldus, & Paulus Castrensis *in l. adiectos, Cod. de appel.* Bartholom. Cepol. *cautel. 2.* Fornerius *rer. quotid. vbi suprà*, Roussel *histor. iur it Pont. lib. 2. cap. 10.* De Ecclesia verò, ac eius ambitu, ac cœmeterijs agemus infrà *in cap. Ecclesiæ, hoc tit. de immunitat. Eccles.*

His suppositis, ratio præsentis assertionis, & huius immunitatis prouenit ex veneratione, quæ debetur Ecclesiæ, quia eius honor læditur, si ille, qui confugit ad Ip- 14 *Traditur ratio decidendi.*

ad ipsam violenter extrahatur. Accedit, nam apud Gentiles ij qui deposcebantur ad mortem ob scelus aliquod, si aram, si Dei simulacrum tenuissent, si denique Principis statuas, aquilas, signaque castrensia amplexi fuissent, se religione tutabantur, eosque inde abstrahere per vim piaculum erat; nonne æquum fuit verò Numini nihilo minùs venerationis impendi à Christianis, quàm à Gentilibus vanissimis illis, commentitijsque Dijs tribueretur? vt aiebat Nicolaus *cap. 95. ad consulta Bulgar.* suprà relatus pro illustratione conclusionis. Adde hoc esse diuinæ Maiestatis documentum, dum eius ædes, & templa, in quibus Deum veneramur, illique sacra facimus, apud nos sacrosancta adeò habentur, vt illa violari credamus, si qui ad ea confugerint, vt tuti esse possint, in loci sanctitate præsidium nostro vitio non inuenerint. Tandem hæc immunitas pertinet ad rectam Reipublicæ gubernationem, vt post patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum interest, priùs resideant, & componantur, atque ita consilio potiùs quàm impetu res peragatur. Rectè ergo tot Ecclesiæ canonibus suprà relatis statutum est, ne confugientem ad Ecclesiam quis audeat violenter extrahere. Hanc immunitatem varijs, & miris prodigijs illustrat Theophilus *tom. 6. in Acharisto*, *folio* 485. & confugientem ad Ecclesiam extrahens iure ciuili puniebatur capitali pœna, *l. præsertim, C. de his qui ad Ecclesiam*: docent Menoch *de arbitr. lib. 2. cap. 360. numer. 68.* Farinac. *de carcerib. quæst. 28. num. 2* & *in opusc. de immunit. cap 20. num. 309.* Tusch. *verbo Ecclesia, conclus. 4. num. 2.* Azor 2. *part. lib 9. cap. 9. quæst. 11.* licèt, vt notarunt Suarez *d. tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 13. num. 5.* Bonacina *de immunit. quæst 6. §. 6* hæc pœna abrogata sit consuetudine. Sacris canonibus punitur hoc crimen multa triginta librarum examinati argenti, & iudex potest eam pœnam augere, aut minuere pro delicti, & delinquentium conditione, *capite si quis contumax*, *17. quæst. 4.* excommunicatio infligenda est, & pœnitentia publica imponenda, *cap. sicut; cap. fratres, cap. definiuit, 17. quæst. 4.* quas pœnas innouauit Gregorius XIV. *in d. sua bulla, §. 19.* hanc tamen censuram minimè reseruatam esse Pontifici, sed à quolibet confessario tolli posse, docuerunt Diana *part. 1. tract. 5. resol. 41.* alijs relatis Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Immunitas*, Castropalao *tract. 11. disputat. vnic. puncto 12.* qui praxim tradit pro his locis, in quibus non est recepta bulla Gregorij.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ex 15 Dissoluitur dubitandi ratio.
hac immunitatis concessione non rectè deducitur, Ecclesiam delicta fouere; nam Ecclesia defendendo confugientes ad eam, non fouet peccata, sed concedit misericordiam delinquentibus, vt rectè notarunt Gnttierrez *pract. libro 3. quæst. 5. num. 9.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 16. num. 15.* & licèt intersit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita; etiam Reipublicæ interest, quod Ecclesiæ sint refugium confugientibus ad ipsas, ob honorem & reuerentiam Deo debitam; quod est maius bonum in ordine superiori: nec exinde datur occasio delinquendi, sed potiùs sumitur à malitia hominum talis occasio. Vnde cùm hæc immunitas sit statuta propter maius bonum, quod ipsa Ecclesia intendit, non debet prædicta occasio attendi. Etenim huiusmodi immunitatis est primò maiestas, reuerentia, & honor Ecclesijs debitus: secundò misericordia Dei, & benignitas Ecclesiæ. Quod autem ex hac immunitate nonnulla incommoda sequantur, non propterea abolenda, aut reprobanda ea est, quia nulla in regimine ecclesiastico, siue ciuili institutio, quantumuis bona, est ex qua mali occasinnem non arripiant scelera committendi. Quid enim melins, & sanctius, quàm misericordia Dei? & tamen impij abutuntur ea. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite *1. de homicid. in 6.* nam vt suprà dixi, licèt Innocentius III. in præsenti tantùm latrones, & agrorum depopulatores immunitate non gaudere dixerit; tamen ex alijs constitutionibus Pontificijs, & bulla Gregorij XIV. alijs etiam enormia delicta perpetrantibus, hæc immunitas denegatur, vt referunt Barbosa *in præsenti*. Thom Bennus *tom. 2. de immunit. cap 16.* & in his casibus, si iudex ecclesiasticus pronunciauerit, reum immunitate gaudere, à tali sententia appellari non potest: pluribus relatis docet Barbosa *lib. 1. voto 8. nu. fin.*

C A P V T VII.

Idem *in Concilio a Generali.*

ADuersus Consules, & Rectores ciuitatum, vel alios, qui Ecclesias, & ecclesiasticos viros *b* tallijs, seu collectis, & exactionibus alijs adgrauare nituntur, volens immunitati ecclesiasticæ Lateran. Concilium prouidere, præsumptionem huiusmodi sub anathematis districtione prohibuit, & transgressores, & fautores eorum excommunicationi subiacere præcepit, donec satisfactionem impenderint competentem. Verùm siquando fortè Episcopus simul cum clericis tantam necessitatem, & vtilitatem perspexerint, vt absque vlla coactione ad releuandas vtilitates, vel necessitates communes, vbi laicorum non suppetunt facultates, subsidia duxerint per Ecclesias conferenda, prædicta laici humiliter, & deuotè recipiant cum gratiarum actione: propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex priùs consulatur, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere. Quia verò nec sic quorundam malitia contra Dei Ecclesiam conquieuit, adijcimus vt constitutiones, & sententiæ, quæ à talibus, vel de ipsorum mandato fuerint promulgatæ, inanes, & irritæ habeantur, nullo vnquam tempore valituræ. Cæterùm quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debet, nullus vario decipiatur errore, vt intra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionis debitum compellendus. Nam & ipsum, qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius, nisi satisfecerit intra mensem, manere decernimus Ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecerit competenter: cùm succedat in onere, qui in honore substituitur.

N O T Æ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet sub Innocentio III. vbi *cap 46.* & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* reperitur textus hic. De hoc Concilio nonnulla notaui *in cap. 1. de summa Trinit.*

b *Tallijs.*] Tallia nomen à talliando, idest incidendo accepit; quoniam de bonis illatio hæc velut absciinditur, & talliatur: inter genera exactionum eam refert P. Blesensis *epist. 102.* ibi: *Quid de tallijs, & exactionibus? quid de obuentionibus placitorum, & cæteris improbis extorsionibus loquar?* Exponunt Lindembrogius *in glossar. verbo Tallijs.* Vossius *de vitijs serm. lib. 2. cap. 18.*

COMMENTARIVM.

ARgumentum huius textus prorsus idem est cum capite *non minùs*, *suprà hoc tit.* vbi refertur canon Concilij Lateran. cuius hic meminit Innocent. III. nisi quod hic plus additur cautionis contra Consules, vel Magistratus, vel Officiarios ciuiles, qui clericos exactionibus onerauerunt. Primùm vt clerici priùs Romanum consulant Pontificem, quàm in exactiones vllas huiusmodi, etiam voluntarias, atque spontaneas consentiant. Secundò, vt constitutiones, & sententiæ laicorum talium (qui nimirum propter vexatos clericos excommunicati fuerint, sicut in ipso fonte clariùs exprimitur) inanes, & irritæ sint, nec vllo

vllo tempore conualescant. Tertiò, vt excommunicatio talium laicorum perduret etiam finito ipsorum officio, vel magistratu; quin immò, vt & successores eorundem simili inuoluantur excommunicatione, nisi intra mensem satisfecerint. Sed quia de hac immunitate latè egi suprà *in cap. non minùs, hoc tit.* in præsenti tantùm referam, quæ ab Innocentio specialiter adijciuntur. Primò videlicet, vt clericis tributa imponi non possint, etiam ob communem necessitatem, absque consensu Summi Pontificis: quod etiam firmarunt Alex. IV. *in cap. 1. cap. clericis, hoc tit. in 6.* Benedictus XI. *in extrauag. vnic. hoc tit.* Bulla in Cœna Domini, §. 18. & ita docuerunt Lugo *tomo 1. de iustitia, disputat. 36. sect. 8. num. 127.* Gregor. Lopez *in l. 54. tit. 6. partit. 1.* Azeuedo *in l. 1. tit. 3. lib. 1. recopil, num. 7.* Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 6 num. 3.* Azor *tom. 1. mor. lib. 5. cap. 13. quæst. 8.* Bonacina *tom. 3. disput. 1. quæst. 19. puncto 3. §. 3. num. 15.* Castropalao *tom. 1. tract. 12. disput. vnic. puncto 11. num. 7.* Diana *p. 7. tract. 1. resol. 9.* Castillo *tom. 7. de tertijs, capite 9. num. 50.* Illud etiam adiecit Innocentius III. in præsenti, vt videlicet ordinationes laicorum excommunicatorum propter tributa imposita clericis irritæ sint, ac inanes, nec vllo tempore conualescant, siue detecta sit causa excommunicationis, siue non, vt exponit Boetius Epon. *in præsenti, num. 32.* Tandem adiecit Innocentius, ipsos Magistratus sæculares etiam deposito officio non liberari ab excommunicatione iam incursa, immò conueniri posse propter vexationem factam Ecclesiasticis personis, etiamsi vtilitas principaliter ad Rempublicam spectaret, vt explicat Boetius Epon. *in præsenti, num 33.*

C A P V T VIII.

Idem *in* a *eodem.*

QVia plerique Prælati, vt *b* procurationem, aut seruitium aliquod impendant Legato vel alij, plus extorquent à subditis, quàm *c* soluunt, & in eorum damnis lucra sectantes quærunt prædam potiùs quàm subsidium in subiectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis fortè præsumpserit, & sic extorta restituat, & *d* tantumdem cogatur *e* pauperibus elargiri. Superior autem cui fuerit querela deposita, si negligens fuerit in huiusmodi executione statuti, subiaceat vltioni.

N O T Æ.

1 a IN *eodem.*] Concilio videlicet Lateran. generali, celebrato sub Innocentio III. vbi *capite 34.* sub hoc summario, *de subditis non grauandis sub prætextu alicuius seruitutis*, refertur hic textus, & in quinta collectione, *sub hoc tit. c. 4.*

2 b *Procurationem.*] De procurationibus, & à quibus præstantur, egi *in c. procurationes, de censibus.*

c *Quam soluunt.*] Valdè æquum est, Prælatos Ecclesiæ pro colligendis ijs, quæ Legato Pontificis procurationis nomine penduntur, nullum debere lucrum sectari, cùm ad hoc teneantur ex officio, & quidem iurato, *cap. ego N. de iureiur.* quare turpissimum est sub alieni subsidij prætextu lucrum quærere.

d *Tantundem.*] Et ita duplum refunditur, non quadruplum, vel triplum, quia licèt iniusta sit hæc exactio, non tamen vllam rapinæ speciem continet.

e *Pauperibus elargiri.*] Hæc verba exposui *in cap. procurationes, de censibus.*

C A P V T IX.

Gregorius IX. a *Astoricensi Episcopo.*

ECclesiæ, in qua diuina mysteria celebrantur, licèt adhuc non extiterit consecrata, nullo iure priuilegium immunitatis adimitur. Quia obsequijs diuinis dedicata, nullis est temerarijs ausibus profananda.

N O T Æ.

1 a ASTORICENSI.] Contius, quem sequitur Boetius Epon. *in præsenti, legit Senonensi*: nec facilè cognosci potest, vtra lectio verior sit. Si retineatur vulgaris inscriptio, quam & retinet Boetius, *Episcopo* videlicet, de Astoricensi Prælato accipienda est, cùm Senonensis Ecclesia temporibus Gregorij IX. Archiepiscopalis esset, vt notaui *in cap. 6. de constit.* De diœcesi Astoricensi egimus *in cap. 17. de re iudic.*

COMMENTARIVM.

2 IMmunitatem, seu Ius asyli confugientibus ad Ecclesiam concedi, latè probaui suprà *in cap. inter alia*: vnde in præsenti tantùm exponendum est, quibus Ecclesijs id ius asyli competat, & vsque ad quem eius ambitum. In hoc textu primò statuit Gregorius, Ecclesiam nondum consecratam per Episcopum iuxta ritus suprà relatos *in cap. 1. de consecrat. Eccles.* sed tantùm dedicatam, & benedictam, vt hodie in vsu est, vt Missæ sacrificium possit celebrari, gaudere hoc iure asyli, & meritò; nam cùm quoad omnia Ecclesia tantùm benedicta basilica dicatur, *cap. 1. de relig. domib.* & in ea sacra mysteria peragrantur, & diuina officia celebrentur, meritò omnibus priuilegijs Ecclesiæ fruitur, vt docuerunt Suarez Thom. *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 9.* Barbosa *de iure eccles. lib. 2. cap. 6.* Sanchez *tom. 2. consil. lib. 6 cap. 1. dubit. 6.* Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. cap. 16. dubit 9. sect. 2.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 178.* Nec interest, quod in ea sacrosancta Eucharistia asseruetur, necne. Gambacurta *lib. 3. de immunit. cap. 4. & 5.* nec etiam desideratur, quod in ea Missæ sacrificium sit oblatum, vt probat Delbene *d. sect. 1.* qui *sect. 3.* idem resoluit de Ecclesia polluta, nec adhuc reconciliata: & *sect. 4.* idem tradit de Ecclesia interdicta: & *sect. 6.* idem resoluit de Ecclesia diruta sine superioris licentia: & *sect. 10.* idem probat de hospitali, seu oratorio Episcopi auctoritate constructo.

Secundò quoad ambitum Ecclesiæ sciendum est, non solùm Ecclesiam gaudere hoc iure asyli, verùm & eius cœmeterium, ex quo sontes abstrahi non debent, ex decreto Innocentij II. in Synodo Rom. *cap. 22.* quare olim in cœmeterijs collocata erant cruces, quibus septa, & ambitus designabantur, ne quis terminos illos transgredi auderet. Anonymus *l. 4. de miracul. S. Benedicti*, ibi: *Denique cruces aliquantulum excelsas per gyrum cœmeterij posuerant, quas nemo suum persequens inimicum transgredi audeat.* Nec tantùm Ecclesia fruitur hac immunitate quoad internam partem, sed etiam quoad externam, videlicet totam fabricam, ita vt capellæ, balbæ, tectum, parietes, sacristiæ, & turres hoc iure potiuntur; quia omnes hi loci in lata significatione Ecclesia dicuntur, *l. pateant, C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, cap. id constituimus 17. quæst. 4.* argumento legis *quæ religiosis, ff. de R. V.* pluribus relatis probat. Delbene *d. cap. 16. sect. 6.* etiam eodem priuilegio gaudet Ecclesia quoad loca adhærentia, videlicet claustrum, porticum dormitorium, & similia loca. Delbene suprà, *sect. 7.* Idem dicendum est quoad confines, *cap. sicut, cap. quisquis 17. quæst. 4. l. præsertim, §. ex his, Cod. de his qui ad Ecclesiam.* In decreto Clotarij ad legem Salycam, *l. 13.* ibi 3

Nullus

Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem, ſicut ſummis Epiſcopis conuenit, de atrio Eccleſiæ trahere præſumat. Conſtitutio Theodoſ. Iunior. & Valentin. *in l. pateant 3. C. de his qui ad Eccleſias confugiunt*, quæ integra reperitur ad calcem Concilij Epheſini, & eam tranſcripſit I. Gothofr. *ſub eodem tit. in Theod.* eiuſque conſtitutionis hiſtoriam referunt Socrates *lib. 7. hiſtor. Eccleſ. cap. 32.* Niceph. Calixt. *lib. 14. cap. 32.* Marcel. Comes *in chron.* Baronius *anno 431. num. 3.* Supponendum enim eſt, iam à primis Eccleſiæ canonibus certum ſpatium præſcriptum fuiſſe pro atrio, vel ambitu templi, vt refertur *d. cap. ſicut*, ibi: *Sicut à ſanctis Patribus eſt ſtatutum, vt maior Eccleſia per circuitum 40. paſſus habeat; capellæ verò, vel Eccleſiæ minores 30.* Et in Concilio Tolet. 12 *can. 10* ante Nicolaum ipſius textus auctorem celebrato, ita ſtatuitur: *His ipſis, qui Eccleſias petunt, per omnia liceat in 30. paſſibus ab Eccleſiæ ianuis progredi, in quibus 30. paſſibus cuiuſcunque Eccleſiæ in toto circuitu defendatur: ſic tamen, vt qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longè ſeparatis domibus ab Eccleſia nullo modo occulentur.* Hunc ambitum paſſus Eccleſiaſticos vocat Ioan. Papa relatus à Gratiano *in cap. quiſquis 21. 16. quæſt. 4.* Boſqueto *ad Innocent. III. lib. 1. epiſt. 164.* ibi: *Si quis infregerit Eccleſiam, vel 30 Eccleſiaſticos paſſus, qui in circuitu Eccleſiæ ſunt, &c.* Etiam hoc ſpatium canonicum dixit Innocent. III. in dicta epiſtola 164. ibi: *Patracenſi Archiepiſcopo canonicum ſpatium circa Eccleſiam relinquatur.* Et paſſus dextros dixerunt PP. Synodi 6. in Trullo, *can 6.* Synod. Coyacen. ibi: *Prohibitum fuit violenter reum abſtrahere intra dextros Eccleſiæ, qui ſunt 30. paſſus.* Marculfus *formul. 104.* ibi: *Habet in longo dextros tantùm.* Notauit Cironius in *cap. 2. de iurepatron. in 5. compil.* Nec omittendum eſt, quod auctores finium regundorum de terminis ædium ſacrarum à Gentilibus præfixis & deſignatis referunt; ſiquidem vt ambitum loci ſacri definirent, quatuor aras à quatuor mundi partibus humi deſodiebant, vt ſi templi limites quærerentur, hi termini proderent quouſque religio pertineret: ita enim habet Dolabella *de finibus*, apud Aggenum ibi: *Fines templares ſic quæri debent, vt ſi in quadrifinio es poſitus, & quatuor poſſeſſionibus finem facis, & quatuor aras quæris, & ædes quatuor ingreſſus habet, ideò vt ad ſacrificium quiſque per agrum ſuum intraret: quod ſi deſertum fuerit templum, & aras ſic quæris, longè à templo quæris pedibus 15. & inuenis vilia fundamenta aliqua, quod ſi inter tres, tres ingreſſus habet; inter duos, duos ingreſſus habet templum.* Et quia ambitus iuxta veterem formam Eccleſiarum, quam referunt Baronius *anno 57.* Cironius *ad titul. de Eccleſ. ædific.* Gothofr. *in d. l. pateant*, Leo Alat. *de menſur. templor.* erat ſub vna contignatione, vt hodie videtur in monaſterijs Carthuſienſibus, & habemus hodie regulariter ambitum illum extra Eccleſiam, non ſub eadem contignatione; & tam Innocent. in præſenti, quàm Gregorius in dicta bulla nullam eius ambitus fecerunt mentionem, receſſum videtur à iure antiquo, atque ita vſus obtinuit, vt tantùm Eccleſia cum cœmeterio gaudeat hac immunitate, vt docent Farinac. *de immunit. Eccleſ. quæſt. 17.* Surpus *de iure aſyl. cap 4.* Couar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 5.* Cutel. *de libert. Eccleſ. lib. 1. q. 27. num. penult.* I. Gothofr. *in l. 4. C. Theodoſ. de his qui ad Eccleſ.* & circa cœmeteria latè fundant Barboſa *de iure Eccleſ. lib. 2. cap. 3. num. 63.* Murga *tom. 1. diſquiſ. tract. 5. diſquiſ. fin.* Frances *de compet. q 76.*

C A P V T X.

Idem a *Toletano*, & b *Compoſtellano Archiepiſcopo*.

IMmunitatem Eccleſiaſticam. *Et infrà:* Nonnulli impunitatem ſuorum exceſſuum per defenſionem Eccleſiæ obtinere ſperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſijs, vel earum cœmeterijs committere non verentur: quæ niſi per Eccleſiam, ad quam fugerint, crederent ſe defendi, nullatenus fuerant commiſſuri. *Et infra*: Cùm autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & fruſtra legis auxilium inuocet, qui committit in legem: mandamus quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis priuilegio, quo faciunt ſe indignos.

N O T Æ.

1 a *Toletano.*] D. Roderico videlicet, qui eruditus vir interfuit Concilio Lateran. ſub innocentio III. celebrato, & auctor fuit Chronicæ generalis Hiſpaniæ: rexit Toletanam Eccleſiam vſque ad annum 1245. vt refert D. Roderic. de Piſſa *in hiſtor. Tolet. lib. 4. cap. 17.* De Toletana Primatiali Eccleſia egi *in cap. coram, de in integrum reſtit.*

2 b *Compoſtellano.*] D. Bernardo videlicet II. huius nominis, qui electus fuit anno 1224. & floruit vſque ad annum 1240. vt refert Ægid. Gonzalez *in theatr. Eccleſ. Compoſt. c. 12.* & de ea egi *in cap. ex parte, de cenſibus.*

COMMENTARIVM.

3 REgulam generalem, videlicet confugientem ex quacunque cauſa ad Eccleſiam, eius immunitate gaudere, probaui, & illuſtraui ſuprà *in cap. inter alia*. In præſenti tantùm proponitur exceptio illius regulæ, in eo videlicet, qui ſpe immunitatis in Eccleſia deliquit. Et docetur homicidam, ſeu mutilantem membrum in Eccleſia, aut eius cœmeterio, immunitate non gaudere. Conſonant Gregorius XIV. *in ſua bulla*, ibi: *Qui homicidia, & mutilationes membrorum in Eccleſia, vel cœmeterio committere non verentur.* Iuſtinianus *in nouel. 117. cap. 15. §. quia verò*, ibi: *Non enim debent huiuſmodi perſonæ in venerabili loco munimen habere, quem ipſi per ſcelus proprium deſpexerunt.* Ratio adducitur à noſtro Gregorio, quia fruſtra Eccleſiæ auxilium inuocat, qui in eum committit, *cap. in audientia, 25. de ſent. excomm. cap. quia fruſtra, de vſur.* quæ phraſis vſurpata eſt *ex l. auxilium 37. ff. de minor.* docent Suarez *d. tom. 1. lib. 1. cap. 9.* Barboſa *lib. 2. iur. Eccleſ. cap. 2. num 102.* Tiber. Decian. *lib. 6. tract. crimin. cap. 28.* Baſilicus *deciſ. 5. crimin.* Boetius Epon. *in præſenti*, Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. dub. 19. cum ſeq.* Cutel. *lib. 2. eodem tract. cap. 3. &* Matinis *lib. 1. reſol. 170. & allegat. 80.* Nicolaus Vander. *ſingul. 61.* qui varios caſus inde reſoluunt de perpetrantibus alia delicta præter homicidium, & membrorum mutilationem in ipſis Eccleſijs; de mandante hæc delicta intra Eccleſiam; de occidente ex Eccleſia eum qui extrà eſt, vel è contra: in quorum reſolutione tam proni ſunt Diana, & Thomas Bennus ad immunitatem concedendam, quàm Cutellus ad illam denegandum. Si integram epiſtolam noſtri Gregorij IX. præ manibus haberemus, facilè iuxta eam caſus illi deciderentur: dum hoc fragmento tantùm fruimur, credimus mentem Gregorij eſſe, vt ea immunitate non gaudeat qui deliquit in Eccleſijs, vel eorum cœmeterijs, ſpe fruendi immunitate, & quaſi Eccleſiæ ſecuritate motus, quia tunc procedit ratio adducta à Pontifice: ſi autem homicidium committat in ipſa Eccleſia, & cœmeterio caſu, & per accidens, nulla habita conſideratione ad ſecuritatem, quam Eccleſia illi præſtabat, ſed potiùs dum ſe defenderet, etiam non ſeruato moderamine inculpatæ tutelæ, non eſt dubium immunitate Eccleſiæ gaudere, vt doctè probant Seſſe *tom. 2. deciſ. 14. per tot.* Sarpus *de iure aſyl. c. 5.* immò qui cum armis fugit in Eccleſiam, & ea retinet, immunitate non gaudet, *l. 4. C. Theodoſ. de his qui ad ſtatuas confug.* vbi Gothofr. Similiter ſi extra Eccleſiam, & eius cœmeterium homicidium perpetrauit, etiamſi cum ſpe confugiendi ad Eccleſiam, immunitate eius gaudet, vt expreſsè deciſum fuit ab Vrbano II. in Concilio Claromont. ſuprà relato *in cap. inter alia*. Vnde credo, iuxta copulatiuam illam, &, qua vtitur Gregorius in præſenti, deſiderari in homicida, aut mutilante in Eccleſia, aut cœmeterio, vt Eccleſiæ immunitate priuetur, quod ſpe, & animo vtendi eo beneficio, & quaſi ſecurus delictum illud perpetrauit in ipſa Eccleſia, aut cœmete-

meterio. Si autem feorfim, vel mutilauerit in cœmeterio, fiue Ecclefia; tamen ea fecuritate non motus, vel extrà deliquerit, fpe confugiendi ad Ecclefiam, femper ille immunitate gaudeat: & licèt Gregorius in præfenti tantùm de occidente, aut mutilante in Ecclefia, vel eius cœmeterio egerit, idem dicendum eft de alijs delictis, ex quibus immunitas ecclefiaftica competit, fi extra Ecclefiam, & non ob eius fecuritatem perpetrentur: & quoad mandantem homicidium, aut mutilationem, idem dicendum cenfeo, ac circa ipfum manu propria occidentem, vel mutilantem, quicquid Delbene, & Cutel. fenferint.

TITVLVS L.

Ne Clerici, vel Monachi fæcularibus negotijs fe immifceant.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Maguntino.*

PRouidendum neceffariò eft vnicuique Epifcopo qualiter Canonici viuere *b* debeant, necnon & monachi, vt fecundùm ordinem regularem viuere ftudeant, vt ficut ait Apoftolus, vnufquifque in qua vocatione vocatus eft, in ea permaneat, & vt à negotijs fæcularibus omninò abftineant. Multa funt enim negotia fæcularia, de his tamen *c* pauca perftrinximus, ad quæ pertinet omnis libido, non folùm *d* in immunditia carnis, fed etiam in omni carnali concupifcentia. Quicquid plus iufto *e* appetit homo, turpe *f* lucrum, *g* munera iniufta accipere, vel etiam clarè pro aliquo fæculari *h* conquæftu *i* aliquem conducere: contentiones & *j* lites, vel rixas amare: in placitis *k* fæcularibus difputare, excepta defenfione orphanorum, aut viduarum: conductores, aut *l* procuratores effe fæcularium rerum: *m* turpis verbi, vel facti ioculatorem effe, vel *n* iocum fæcularem diligere: aleas amare: *o* ornamentum inconueniens propofito fuo quærere: in delicijs viuere velle: *p* gulam, & ebrietatem fequi: *q* pondera iniufta, vel menfuras habere: negotium iniuftum exercere. (Nec tamen iuftum negotium eft interdicendum, propter neceffitates diuerfas, quia legimus *r* Sanctos Apoftolos negotiatos effe. In regula S. Benedicti præcipitur prouidere, per quorum manus negotium monafterij tranfeat.) Canes, & aues fequi ad venandum. In *f* comeffationibus & vino lautè nimis incumbere, fuperfluitatem in quibuslibet rebus nolle fugere. Quæ omnia miniftris altaris interdicimus, hortantes eos feruare illud Apoftolicum: *t* Nemo militans Deo implicat fe negotijs fæcularibus: confiderare quoque fententiam *u* Domini dicentis: Attendite ne grauentur corda veftra in crapula, & ebrietate: moderari cibum, & potum, vt iuxta *x* Apoftolum fobrij fint, parati ad feruitium Domini: ante fe ioca *y* fæcularia, vel turpia fieri non permittere, fed pauperes, & indigentes fecum ad menfam habere, & *z* lectionem diuinam ibidem audire, & fumere cibum cum benedictione, & laude Domini, fecundùm Apoftolum dicentem: Siue manducetis, fiue bibatis, omnia in laudem Dei facite.

NOTÆ.

a MAguntino.] Ex hoc etiam Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 8. Decreti, cap. 90.* Carnotenfi *part. 7. Decret. cap. 108.* Papienfi *in 1. collect. fub hoc tit. cap. 1.* & reperitur canon hic in Concilio Magunt. tempore Ludouici Regis celebrato anno 580. Præfide Rabano Archiepifc. Magunt. de quo in annalibus Francorum à Petro Pitheo editis ita habetur: *Habita eft autem Synodus ex voluntate, & præcepto eiufdem Sereniffimi Principis in ciuitate Maguntina Metropoli Germaniæ, Præfidente Rabano venerabili eiufdem vrbis Archiepifcopo, cum omnibus Epifcopis, atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Baioariæ, Saxoniæ: & illi quidem de abfoluendis quæftionibus ecclefiafticè tractatum habuere.* Etiam reperiuntur hæc verba in Concilio Maguntino celebrato temporibus Leonis III. & Caroli Magni anno 813. *can. 14.* & *libro 1. Capitul. in addit. cap. 14.* Hanc autem, aliafue Prouinciales Synodus non fine licentia Romani Pontificis celebratam fuiffe conftat ex Baronio *anno 852. numero 25.* Ex ipfo Concilio textum tranfcribo, vt facilè conferat lector canonem hunc, prout iacet in hac compilatione, cum ipfo Concilio; & fi diligenter fingula fingulis contulerit, agnofcet primùm in hac compilatione omiffa fuiffe aliqua, quæ non tam præcepti funt, & legis Ecclefiafticæ, quàm confilij, & exhortationis. Deinde animaduertit mendum irrepfiffe dum pro *interdicimus*, legitur *contradicimus*; & pro illis verbis, *negotia monafterij procurentur*, tranfcribi, *negotium monafterij tranfeat.* Aliaque ftudio fuiffe mutata, tum vt breuior redderetur ipfa conftitutio, tum vt efficaciùs exprimeretur quid PP. Concilij voluerint. Tam in Concilio autem, quàm in hoc textu pro illis verbis parenthefi inclufis, *Nec tamen iuftum negotium eft interdicendum*; rectiùs, & aptiùs legi, *Nec enim iuftum negotium eft interdicendum*, vt fic his verbis ratio affignetur eius, quod præcedit de iniufto negotio non exercendo: notauit Boetius Epon. *in præfenti, num. 3.*

b *Viuere debeant.*] Vnde titulus huius canonis eft de clericorum vita, fiue monachorum.

c *Pauca.*] Nam recenfere omnia negotia fæcularia decedentia perfonas Ecclefiafticas, perdifficile eft, nec etiam plenè recenfentur in epiftola adfcripta Melchiadi Papæ, fed falsò, cùm in ea allegatur Synodus Nicæna, quæ poft Melchiadem celebrata fuit. Quare eam tribuit Ifidoro Mercatori Baronius anno 312. *num. 80.* in illis verbis: *Quæ funt negotia fæcularia fancti canones manifeftant, & inhibent, dum perfpicuè docent, quod quidam, qui in Clero videntur electi, propter turpia lucra conductores alienarum poffeffionum fiant, & fæcularia negotia fub cura accipiant, Domini quidem minifterium paruipendentes, per fæcularium verò domos difcurrentes, & propter auaritiam patrimoniorum follicitudinem famentes. Decreuit namque fupradicta fancta Synodus, nullum deinceps clericorum, aut poffeffiones conducere, aut negotijs fæcularibus fe mifcere, nifi propter curam pupillorum, orphanorum, aut viduarum.* Inter negotia fæcularia recenfent PP. nonnulla, quæ deuitanda funt non folùm à clericis, & monachis, verùm & ab omnibus. Referuntur tamen in præfenti canone, quia lnitio eius fummatim agebatur de vita clericorum, & regu-

regularium reformanda, iuxta corruptos mores Germaniæ.

c *Immunditia carnis.*] De qua, & eius deteſtatione, plura congeſſi *in capite 4. de cleric. coniug.*

e *Iuſta appetit.*] De qua concupiſcentia egi *in cap. nam 4. de conſtit.*

f *Turpe lucrum.*] Quod dicatur lucrum turpe, infrà exponemus *in cap. 6.*

3 g *Munera iniuſta.*] Accipiendo ea à ſubditis, vel dando ea ſuperioribus: munera enim accipere, vel dare, pluribus ſacræ paginæ teſtimonijs prohibitum eſt, quæ congeſſerunt Meliſſa *lib. 2. ſerm. 7. & 8.* Antiochenus *homil. 9.* Damianus *opuſc. 35.* Sanè Iob *cap. 15.* conteſtatur ignem deuoraturum tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt; quem locum aduersùs ſuos adminiſtros munera capientes allegauit ſanctus Ioannes Eleemoſynarius, vt ſcribit Leontius vitæ eius auctor *cap. 4.* & Dauid eos, in quorum manibus iniquitates ſunt, à quibus longè auerti cupit, *dexteram ait repletam muneribus.* Probant pleniùs acceptionis munerum malignitatem, qui de ea vitanda diſſerunt, Philo *de iudicis officio*, Iſidorus Peluſiota *lib. 2. epiſt. 182.* D. Auguſtinus *capite 15. ſuæ regulæ*, D. Bernardus *ſerm. 61. de modo bene viuendi*, Baſilius *in cap. 1. Eſaiæ*, ad illud, *Diligunt munera.* Optimè creditus Ambroſius *in 1. ad Corinthios, capite 6.* ad illud, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtate*, notat Apoſtolos noluiſſe munera accipere, ne auctoritatem conceſſam ſibi à Domino inclinarent; non enim poteſt conſtanter argui ille, à quo munus accipitur, maximè cùm ideò promptus ſit ad dandum, vt ſibi humiliter Præpoſitum. Nonnulla adduxi *in cap. 1. de conſuet.*

h *Conquæſtu.*] In hac ſexta collectione legatur
4 *quæſtu*, & in Concilijs editis à Surio *cum quæſtu*; ſed retinenda eſt præſens littera. Conquæſtare enim Gallicè eſt acquirere, ſeu Imperio addere, ſeu finibus ditionis adijcere. Thomas Vualſinghamus *in annal. Britanniæ, pag. 473.* ibi: *Parati ſunt recognoſcere terras, quas tenent à Rege præfato, & tradere in manu ſua, quas poſſunt, & reſiduas pro viribus conquæſtant.* Ioannes de Thuurocz *in Chron. Vngar. part. 2. cap. 9.* ibi: *Conſtat itaque, non tantùm ſeptem capitaneos Pannoniam deſcendunt.* Illuſtrat Gerardus Voſſius *lib. 4. de vitijs ſerm. capite 4.* Vnde munera iniuſta dare, vel accipere pro ſæculari conquæſtu, eſt aliquid dare; vel accipere pro ſæculari iuriſdictione accipienda, vel concedenda, ſeu pro præfectura, aut aliqua ditione. Inter fœdiores enim negotiationes monachis ac clericis prohibitas præcipua eſt officiorum ſæcularium, ſeu ditionum venalitas. D. Thomas *opuſc. 21.* Caietanus *in ſumma, verbo officiorum*, Azor *tom. 3. inſtit. lib. 8. cap. 7.* Rebellus *de iuſtitia, 2. part. lib. 9. quæſt. 18. ſect. 2.* Petrus Gregorius *lib. 43. ſyntagm. cap. 1.* Adam. Contzen. *lib. 7. polit. cap. 22. num. 16.* P. Theophilus Raynaud. *in opuſc. de relig. negotiat. §. 1. per tot.*

i *Aliquem conducere.*] De qua negotiationis ſpecie agemus infrà *in cap. 6.*

j *Lites, & rixas amare.*] Vnde religioſi irregulares ſunt, vt latè probat Barb. *part. 1. de poteſt. Epiſc. tit. 2. gloſſ. 14.*

k *Placitis ſæcularibus.*] Ideſt iudicijs, vt probaui *in cap.*
5 *1. de ferijs, cap. 1. de immunit. Eccleſ.* coram iudice enim ſæculari non debent clerici, aut monachi tanquam aduocati perorare, cauſaſque defendere, niſi pro defenſione orphanorum, viduarum, vel ſuæ Eccleſiæ, vt probaui *in cap. 1. de poſtul.*

l *Procuratores.*] Vt ſequenti commentario probabimus.

6 m *Turpis verbi, vel facti ioculatorem.*] Turpis facti, ſeu verbi ioculator in iure, & apud bonæ notæ auctores ille dicitur, qui proprij corporis ſpectaculum in ſcena, aut ludo præbet, qui varijs nominibus appellatur, Hiſtrio, Mimus, Pantomimus. Gloſſa verbo *Ioculatores, in cap. 1. de vita & honeſtat. cleric. lib. 6.* quorum artem ignominioſam fuiſſe etiam apud Gentiles conſtat *ex l. 1. & 2. §. aut Prætor, ff. de his qui not. infam. l. ſi libertus 27. ff. de oper. libert. l. minimè 4. C. de Epiſcop. & cleric. l. 4. C. de ſpectacul.* Tertul. *de ſpectac. cap. 22.* ibi: *Manifeſta damnant ignominia, & capitis diminutione, arcentes Curia, Roſtris, Senatu, cæteriſque honoribus omnibus ſimul, ac ornamentis.* D. Auguſtinus *de ciuit. Dei libro 2. cap. 13. Homines ſcenici ab honore omni pellantur.* Illuſtrant Leonardus Coqueus *ad eundem locum D. Auguſtini*, Dorleans *ad Tacitum lib. 4. annal.* P. Faber *libro 2. ſemeſtr. cap. 12.* Renuardus *libro 3. variar. cap. 11.* Vſualdus *libro 18. Donel. cap. 7. litt. A*, Demſterus *ad Roſinum libro 5. antiquit. cap. 6.* Amaya *in l. vnic. C. de mæniana*: & etiam notaui *in canon. Concilij Illib.* Licèt hiſtriones eo modo, quo apud nos comœdiæ recitantur, ab omni infamia immunes defendat Villalobos *in paradox. iuris, cap. 9.* quare tam antiquis, quàm nouis Eccleſiæ canonibus prohibitum eſt clericis ioculatoriam artem exercere, immò & per annum eam exercentes, priuilegio clericali priuantur, *cap. maritum, 33. diſtinct. cap. clericum, 46. diſtinct. cap. cùm decorem, de vita & honeſt. cleric. capit. 1. eodem tit. in 6. clement. 1. eod. tit.* Illuſtrant Barboſa *de iure eccleſ. lib. 1. cap. 11.* P. Gregorius *libro 4. partit. tit. 8. cap. 6.* Lantdmeter. *libro 2. cap. 52.* Acuña *in d. cap. clericum*, quæ pœna priuationis priuilegij Clericalis valdè conſona eſt politiæ Romanæ; nam apud Romanos ſimiles ioculatores ab honore omni arcebantur. Cicero *de repub.* ibi: *Quia & veteres Romani, cùm artem ludicram, ſcenamque totam perducerent, genus id hominum non modò honore ciuium reliquorum, ſed etiam tribu moueri notatione cenſoria voluerunt.* Pro cuius perelegantis loci expoſitione ſciendum eſt, quod ſicut ciues à cenſoribus in ordinem honoris cauſa referebantur: ſic ab ijſdem ignominiæ cauſa ex ordinibus pellebantur: itaque vt tribum largiendo, plebeium; equum publicum aſſignando, Equitem; Senatum communicando, Senatorem faciebant: ita tribu amouendo, plebeium; equum adimendo; Equitem, Senatu abijciendo, Senatorem notabant, vt referunt Sigonius *de iure Roman. cap. 16.* P. Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 12.* Vnde patet ſenſus Ciceronis, videlicet vt per exercitium hiſtrioniſ ciuis tribu amoueatur, ideſt omni priuilegio Romanæ ciuitatis ſpolietur.

n *Iocum.*] Sæcularem ſcilicet, quia licèt æquè neceſ- 7
ſaria eſt animi recreatio, ac cibus, & potus, quia ſicut cibus caloris natiui detrimentum reparat, ita iocus intellectus, & memoriæ laxata inſtrumenta reficit, vt ex Philone docet D. Thom. 2. 2. *quæſt. 168.* tamen idem Sanctus vt ludus licitus ſit, eas conditiones requirit. Prima vt ab eo remoueantur operationes obſcœnæ, aut noxiæ: ſecunda, vt animo temperato fiat; cauendum enim ait S. Ambroſius, ne dum relaxare animum volumus, ſoluamus omnem harmoniam, quaſi concentum quendam bonorum operum. Tertia, vt ludus congruat perſonæ, loco, & tempori, vt probant, exponuntque Leſſius *de iuſtitia lib. 4. cap. 4. dub. 13.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 153.* Gibalinus *com. 2. de negot. lib. 4. cap. 9. art. 5.*

o *Ornamentum.*] Veſtem videlicet incongruam proprio gradui, ſeu miniſterio, vt probaui *in cap. clerici, de vita & honeſt. cleric.*

p *Gulam, & ebrietatem.*] Iuxta adducta latè *in cap. à crapula, de vita & honeſt. cleric.*

q *Pondera iniuſta.*] Iuxta tradita *in c. 2. de empt. & vend.* 8

r *Sanctos Apoſtolos.*] Nam D. Paulum tentoria, ſeu tabernacula ædificaſſe, refertur *cap. 18. Actuum Apoſt.* & ipſe Apoſtolus *1. ad Corinth. cap. 4.* aiebat: *Laboramus operantes manibus noſtris.* Et ſanctos Apoſtolos ad opificia ſua, præcipuè piſcatoria, redijſſe refertur *eod. cap. 18.* atque inter Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopus Spiridion Thremituntis in Cypro oues pauit, teſtibus Rufino, & Socrate *anno 325.* Hilarius Arelatenſis agros coluit, Gennadius *anno 445.*

ſ *Regula S. Benedicti.*] Videlicet *capite 57.* aliàs 64. 9
ipſius regulæ, vbi poſt conſtitutam fratrum opificum diſciplinam, additur: *Si quid verò ex operibus artificum venundandum eſt, videant, ipſi, per quorum manus tranſigenda ſunt, ne aliquam fraudem præſumant afferre.* Quæ verba apertè ſupponunt negotiationem illam, qua res elaboratæ per proprios monachos, aut per artificium mutatæ reuenduntur, licitam eſſe clericis, & monachis, exemplo Apoſtolorum, qui exercentes opificium aliquod vendebant, vt ſuprà retuli, vt ita ſine grauamine cuiuſpiam vitam ducerent, & egenis de ſua tenuitate ſubuenirent.

s *Comessationibus.*] Hæc verba omisit Raymundus, forsan quia à Patribus Concilij Magunt. specialiter improbatum, & damnatum fuit hoc vitium: tum quia illud erat Germanis familiare; tum quia sufficiens erat prohibitio guiæ, & ebrietatis iam suprà relata. Cùm enim comessationes, & vinolentiæ, seu compotationes propria, & peculiaria vitia essent illius gentis, lege vniuersali in corpore iuris relata reprehendi non debebant. Inde etiam deducit Boetius Epon. in præsenti, in eodem canone clericos exhortari ad laudem Domini, seu gratiarum actionem peracto cibo: qualis hortatio alijs fidelibus necessaria non fuit, ait Boetius; quia cùm Germani comessationibus, & compotationibus dediti negligentes essent in gratiarum actionem post cibum sumptum, hac speciali monitione indigebant; immò cùm parum proficeretur his monitionibus, & synodalibus constitutionibus, Honorium III. indulgentias concessisse Germanis, qui post gratias Deo datas semel biberent, vt ita ad gratiarum actionem eos alliceret, & ad vlteriorem ingurgitationem non procederent. Sed cùm idem de Gallecis referat Victoria *in theatra Deorum, libra 2. cap. 27.* & nullus alius (quem viderim) similia referat, aut probet, meram næniam, aut anilem fabulam esse credo.

t *Nemo militans Deo.*] *Epist. 2. ad Timotheum, cap.*
11 *2.* qua Apostoli auctoritate etiam vtuntur PP. Ecclesiæ Afric. *can. 16.* ibi: *Item placuit, vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, nec vllo turpi negotio, & inhonesta victum quærant; quia respicere debent scriptum esse: Nullus militans Deo implicet se negotijs sæcularibus.*

u *Domini.*] Apud Lucam *cap. 21.*

x *Apostolus.*] *1. ad Timoth. cap. 3.*

y *Ioca sæcularia, aut turpia.*] Veteres enim in con-
12 uiuijs cantus, tympanistrias, psaltrias, aliaque ioca adhibebant. Quintil. *libr. 1. instit. cap. 14.* ibi: *Sed veterum quoque Romanorum epulis fides, ac tibias adhibere moris fuit.* Idem *libro 1. cap. 3. Omne conuiuium scenis, & canticis strepit; pudenda dicta spectantur.* Arnobius *lib. 4. aduers. Gentes*, ibi: *Scribuntur Dij vestri in triclinijs cœlestibus, atque in chalcidicis aureis cœnitare, potare, & ad vltimum fidibus, & vocum modulatione mulceri.* Seneca *epist. 84.* ibi: *In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm in theatris olim spectatorum fuit.* Plura adduxerunt de his iocis, & saltationibus in conuiuijs adhibitis Stuchius *de conuiuijs libro 3. cap. 20. & 21.* Salas *in notis ad Petronium, fol. 266.* Ea de causa Traianus à Plinio commendatur in panegyrico, quia hæc procul abdicauit à conuiuio suo, his verbis: *Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum honor.* Similiter Alexander Seuerus à Lampridio in eius vita, ibi: *Mimus quoque parum scitè conuiuium exornabat, neque histrionem vllum habebat.* Theodosius non solùm sibi, sed etiam alijs lege lata psaltrias, atque voluptates illas leges interdixit, vt refert Victor, & Paulus Diaconus *in eius vita*, & Claudianus *de mensa Stiliconis, in panegyr.* ibi:

Nullo citare conuiuia canta,
Non pueri lasciua sonant.

Quæ cuncta procul à conuiuio Christianorum amanda sunt. Concil. Turon. 1. *can. 3.* apud Burchardum *libro 1. decret. cap. 226.* D. August. *apud ipsum libro 2. cap. 134.* Sarisbar. *libro 1. Polycrat. cap. 6.* & *libro 8. cap. 12.* maximeque à mensis clericorum, vt statim dicemus.

z *Et lectionem diuinam.*] Per quam inter edendum sæ-
piùs sumit anima cibum, vt aiebat Sidonius *lib. 4. epist. 9.* 13
quare olim clericis, vt hodie religiosi faciunt, inter edendum sacra lectione pascebant animum. D. Cyprian. *lib. 2. epist. 2. in fine*, Concil. Tolet. 3. *can. 7. in cap. pro reuerentia, 15. 44. dist.* Afric. *can. 6.* Turon. *can. 23.* Anonymus *in vita S. Fulgentij, cap. 12.* ibi: *Mox enim, sicut moris est, in conuiuio sacerdotum de diuinis rebus ortus est sermo.* Cassianus *lib. 4. instit. cap. 17.* Illustrat Sauarus *ad Sidonium, lib. 4. epist. 9.*

C A P V T II.

Eugenius Papa a *Lucell. Archiepisc.*

SAcerdotibus autem, & clericis tuis denuncies publicè, ne ministri laicorum fiant, ne in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodùm fieri præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam à laicis capiantur, indignum est eis ab Ecclesia subueniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.

N O T Æ.

1 a *LVcell. Archiepiscopo.*] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap fin.* & post Concil. Lateran. *p. 16. cap. 15.* Eugenius Papa I. *Sarensi Episcopo*: quam litteram retinendam esse iam notaui *in cap. 2. de cleric. ægrot.* Illud tantùm notandum duxi, legendum esse *Eugenius III.* non *I.* nam Eugenius I. nullam scripsit epistolam, Eugenius verò III. plures scripsit, & ita legendum est, *Eugenius III.* tam in præsenti, quàm *in d. cap. 2. de cleric. ægrotant.* & *in cap. 2. de apost.*

COMMENTARIVM.

Conclusio traditur, & probatur.

2 EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subuenitur illis ab Ecclesia.* Probant eam textus *in cap. sed nec 4. cap. 5. §. 1. hoc tit. can. 6. Apost.* ibi: *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sæculares curas non assumat, alioquin deponatur.* Et *can. 81. Non oportet Episcopum, vel presbyterum coniicere se in publicas administrationes.* Et *can. 83. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus operam dans militiæ, & simul vtramque retinere volens, Romanam præfecturam, & sacram functionem deponatur.* In hoc autem canone, & in Concilio Chalcedon. *can. 185.* non agitur de militia armata, aut militum præfectura, hoc est Magistratu, vel dignitate. Militare etiam dicuntur, qui munus aliquod, officiumue in palatio, aut comitatu Principis gerunt, & aliqua dignitate, aut ministratione funguntur, *l. 1. Cod. de tabul. l. 1. 7. 9. & 12. C. de proximis sacr. scrin.* D. Ambrosius *serm. 7. Non enim tantùm de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur.* Cicero pro Muræna: *Nec solos nostro Imperio militare credimus eos, qui gladijs, clypeis, & thoracibus nituntur; militant causarum patroni, qui gloriosæ vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Lucanus *in panegyr. Pisonis*, ibi: *Tamen etsi bella quiescant, non perit virtus; licet exercere togatæ munera militiæ.* Manilius *lib. 2. Astronom.* Hoc quoque militiæ genus est ciuilibus actis compositum, *cap. peruenit, 86. distinct. cap. perlatum, 48. dist. cap. de præsentium 10. quæst. 1. cap. conuenior, 21. quæst. 3. cap. quia Episcopus, 5. quæst. 3. cap. te quidem, 11. quæst. 1. cap. generaliter, 16 q. 1. cap. denique, 17 quæst. 1. Clem. religiosi, de procurat.* Synodus 7. generalis *can. 10.* iuncto Bosqueto *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 62.* Concil. Abricense temporibus Alexandri III. *can. 12. Item clerici iudices non ponantur ad iurisdictiones sæcularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserit, à beneficijs Ecclesiasticis arceatur.* Conc. Tolet. celebratum anno 1565. *can. 18.* ibi: *Qui in sortem Domini vocati sunt, & diuinarum*

rerum ministerio, ac spirituali addicti militiæ, meminerint, iuxta D. Paulum, se Deo, cuius signis militare decreuerunt, placere non posse, si quid propter sui Ducis militiam agant, & sæcularibus negotijs vacuerint, quæ à diuinis, ac spiritualibus distrahere frequentissimè solent. Prohibet igitur sancta Synodus clericos in sacris, & eos, qui beneficium Ecclesiasticum obtinent, laicorum esse œconomos, ac sæcularium rerum dispensatores, necnon in foro ciuili procuratores, exceptis ijs negotijs, quibus iuxta canonicas sanctiones pietatis causa vacare iustè possint: alioqui ab ordinario pœna suspensionis ab officio, & beneficio per sex annos puniantur. Refert Salcedo *in praxi, cap.* 57. Consonat Carolus *lib.* 5. *Capit. cap.* 107. ibi: *Vt presbyteri curas sæculares nullatenus exerceant, idest, vt nec iudices, nec maiores villarum fiant.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, P. Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 18. *cap.* 5. Vela *tom.* 2. *decis.* 44. *num.* 75. Salcedo *in praxi, capite* 75. Vighei. *in meth. iuris can. fol.* 264. Solorzanut *lib.* 4. *polit. cap.* 18. *ad finem*, Chopinus *lib.* 2. *monast. tit.* 3. *num.* 13. Barbosa *lib.* 5. *voto* 89. Martha *de iurisdict.* 4. *part. cent.* 2. *cap.* 116. Espenceus *lib.* 2. *digress. cap.* 10. Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 26. D. Ioannes de Larrea *alleg.* 86. Thom. Delbene *de Parlam. dub.* 16. 17. & 18.

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed in bancassettionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Nihil aliud ita proprium est sacerdotum, quàm lites sopire, causasque iudicare; vnde legimus primis Ecclesiæ sæculis, cùm disciplina ecclesiastica admodum vigebat, & sanctitas ministrorum Ecclesiæ communis erat, Episcopos, & clericos sæculares causas inter laicos disceptatas iudicasse. D. Clemens *lib* 2. *constit. cap.* 49. 50. & 51. & *epist.* 1. *ad Iacobum fratrem*: refertur *in cap. si qui ex fratribus* 32. 11. *quæst.* 1. ibi: *Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non iudicentur, sed apud presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur.* Vbi verbum illud: *fratribus*, interpretatur Glossa idest, *Christianis*, & colligitur *ex cap. ad mensam*, 11. *quæst.* 3 *cap. quæcumque* 7. 11. *q.* 6 *cap. presbyter*, 2. *q.* 5. *c. ecce, cap. presbyter*, 95. *dist. c. relatum* 4. *cap. placuit* 43. 11. *quæst.* 1. Concil. Carthag. 4. *can.* 23. ibi: *Vt Episcopus nullus causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentia confirmetur.* Nec de solis clericis iudicandis caput hoc intelligendum esse, facilè suadet D. Augustinus, qui Concilio interfuit, quique laicorum lites vel ad fastidium vsque se iudicasse refert *in psalmo* 118. *lib. de oper. monach. cap.* 29. & *homil. de pœnitentia, quæst.* 50. *cap.* 12. & *epist.* 147. *ad Proculeianum*, ait: *Et homines quidem causas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarij fuerimus, sic nos sanctos, & Dei seruos appellant, vt negotia terræ suæ peragant, aliquando agamus & nos negotium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, vt dissensiones hominum terminentur.* Et D. Ambrosius *epist.* 24. fatetur, se litis valdè perplexæ cognitorem, ac iudicem fuisse. Eò referendum videtur quod *lib.* 6. *Capitul. capite* 245. refertur his verbis: *Vt nullus Episcopus, vel quis infrà positus, die Dominico causas iudicare præsumat, cæteris verò diebus, cohibentibus personis, illa quæ iusta sunt, licentiam habeant iudicandi, excepto criminali negotio.* Vbi pro inferiore Episcopi accipiendus est eius vicarius, vt exponit Filesacus *in cap.* 2. *de offic. ordin.* §. 18. & laudatur à Nicephoro *lib.* 2. *Eccles. hist. cap.* 39. Epiphanius, qui sacrorum Antistes erat, & ciuiles res tractabat. Igitur alienum non est à sacerdotali gradu forenses causas agere, & iudicare. Et inde plura bona euenire ex eo, quod Ecclesiastici in Consiliarios eligantur, docuerunt Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 32. Nauarrete *discursu polit.* 29. Solorzanut *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *numer.* 72. & *lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 42. Menchaca *lib.* 3. *de success. creat.* §. 30. *num.* 312. Accedit, nam vt aiebat Philosophus Euphrates, referente Plinio *lib.* 1. *epist.* 10. ea est Philosophiæ, & quidem pulcherrima pars, agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere, & exercere iustitiam. Vnde septem illi Græciæ sapientes, non tam ex perfecta scientiarum notitia, aut studiosa illa desidia, sed vt ait Plutarchus in vita Themisc. ex rerum ciuilium administratione, & legum condendarum gloria nomen tantum, famamque immortalem consequuti sunt. Et Seneca *de tranquillit. animi*, aiebat: *Optimum est, vt Athenodorus dicebat, actione rerum, & reipublicæ tractatione, & officijs ciuilibus se detinere.* Et D. Augustinus *in lib. de opere monach.* monachis scribebat: Non decet vt in ea vita, vbi fiunt Senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi. Igitur si clerici constituantur à laicis ministri, debent in eo ministerio deseruire. Facit etiam iudiciorum forensium ratio; ideò enim inuenta sunt iudicia, vt quisque per viam iuris legitimis actionibus, & remedijs suum ius, ac sibi debitum consequatur; & ne cuiquam fas sit rei suæ consequendæ gratia per vim, atque iniuriam sibi addictum ad vindictam munire, *l. nemo exterus, C. de Iudæis.* Facit tandem vsus variarum gentium, apud quas sacerdotium cum officio politico iungebatur. Tacitus *de moribus Germ. cap.* 9. ibi: *Agricola Britanniæ Præpositus est, adiecto Pontificatus sacerdotio.* Cuius instituti rationem Cicero reddit *in orat. pro domo sua ad Pontif. cap.* 1. ibi: *Præclarè à maioribus nostris institutum est, quod vos eosdem & religionibus Deorum immortalium, & summæ reipublicæ præesse voluerunt, vt amplissimi, & clarissimi ciues Remp. bene gerendo, religiosissimi religiones sapienter interpretando, Remp. conseruarent.* De Iudæis, Atheniensibus, Ægyptijs, & alijs refert Bernegerus *ad Tacitum, quæst.* 186. Deinde aduersùs eam partem præsentis assertionis, vbi docetur clericum ministrum, seu procuratorem laici fraude vtentem in re pecuniaria, non esse defendendum ab Ecclesia, hoc est, vt communiter exponitur, priuari priuilegio fori, obstat; nam generaliter verum est, clericum nullo suo facto, quantumuis illicito, & improbato, fori priuilegium amittere, nisi ter à proprio Episcopo monitus, ab illo non desistat, *cap. in audientia* 25. *cap. conetugit* 45. *de sentent. excomm. cap. fin. de vita & honest. cleric. cap.* 1. *eod. tit. in* 6. *Clement. vnic. eod. tit. l.* 49. *tit.* 6. *partit.* 1. Igitur absque trina monitione in præsenti specie clerici administrationi sæculari se immiscentes, fori priuilegio priuari non debent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam clericus foro proprio renunciare non valet, *cap. si diligenti* 12. *de foro compet.* vbi latè probaui: ergo ex eo, quod clerici se immisceant administrationi, seu procurationi laicorum, non debent amittere priuilegium clericale quoad personas, aut quoad bona; si enim expressus consensus renunciandi non sufficit ad amittendum priuilegium fori, quia illud in fauorem totius status clericalis est concessum, multò minùs eis nocebit tacitus, & præsumptus, cùm taciturnitas expressam voluntatem non inducat, sed solùm coniecturam, vt patet *ex l. qui tacet* 142. *ff. de R. I.* cui quantum præualeat expressa, nemo ignorat, & probat Consultus *in l. si seruus* 50. §. *fin. ff. de legat.* 1.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex prohibitione tot Ecclesiæ legibus repetita, ne videlicet sæcularibus negotijs clerici se immisceant, *cap.* 3. 88. *distinct. cap. te quidem* 29. 11. *quæstion.* 1. *cap. peruenit*, 26 86. *distinct. cap. quia Episcopus, cap. cùm simus* 5. *quæst.* 3. *cap. clerici, cap. canonum*, 14. *quæst.* 4. cum alijs infrà proximo commentario adducendis. 5 Traditur ratio decidendi. Vnde cùm per administrationem rerum sæcularium à laico receptam clerici implicentur negotijs sæcularibus, ideò in præsenti prohibetur sacerdotibus, vt laicorum ministri fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, nisi vt pro eis intercedant, vt *in cap. per venerabilem, in princip. qui filij sint legit.* vbi Barbosa *numero* 2. aut in Curia Romana, vt *in cap. cùm essem, de simonia*, vbi notauit Binsfeldius, & *in cap. cùm dilectæ* 22. *de rescript.* facit exemplum militum armatæ militiæ, qui procuratores in iudicio esse nequeunt, *l. militem* 7. *l. stipendia* 9. *C. de procurat.* ne propter priuata negotia ab armorum exercitio discedant, & castra deserant, *l. milites* 31. *C. locati, l. milites* 2. *C. de re milit. lib.* 12. *l.* 5. *C. de condict. ob caus. l.* 54. *ff. de procurat.* §. 10. *Instit. de except. l. fin. C. Theodos. de commeat.* D. Ambrosius *lib.* 1. *offic. capite* 36. *Is qui Imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus.* Ob quam etiam rationem, ne ab altari discedant, iustè prohibetur in præsenti sacerdotibus militiam cœlestem sectantibus, ne ministri laicorum fiant, aut procuratores in eorum causis constituantur, ne exinde forensibus negotijs implicati, ab Ecclesia, cui inseruiunt, amoueantur. Vnde meritò laudatur

Instit. de iure person. Sic etiam clerici, quamuis propria conuentione priuilegio fori, aut canoni s renunciare non possiot, ex tradiris *in d. cap. si diligenti, de foro compet.* tamen admittendo delictum, ex quo talis priuatio sequitur, priuilegium amittunt, non tam propria voluntate, quàm Iuris dispositione.

C A P [illegible] V T III.

Alex. III. *in Concilio a Turonensi.*

NOn magnoperè antiqui hostis inuidia infirmata membra Ecclesiæ præcipitare laborat; sed manum mittit ad desiderabiliora eius, & electos quoque nititur supplantare, dicente *b* Scriptura: Escæ eius electi. Multorum siquidem casum operari se reputat, vbi pretiosius aliquod membrum Ecclesiæ sua fuerit calliditate detractum: & inde nimirum est, quod in *c* angelum lucis more solitò se transfigurans, sub obtentu lugentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fideliùs pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & *d* confectiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Vt ne sub occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus inuoluantur, & in interioribus ex eo ipso deficiant, ex quo se alijs putant in exterioribus prouidere: per præsentis Concilij assensum statuimus, vt nulli omninò post votum religionis, post factam in aliquo loco religioso professionem, ad Physicam, legesue mundanas legendas permittatur exire. Si verò exierint, & ad claustrum suum *e* infrà duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus *f* euitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reuersi autem in choro, capitulo, mensa, & cæteris vltimi *g* fratrum existant, & nisi fortè ex misericordia Sedis *h* Apostolicæ, totius spem promotionis amittant.

N O T Æ.

a T*Vronensi.*] Ità etiam legirur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & post Concil. Lateran. *p. 27. cap. 2.* & reperitur textus hic *in can. 8. ipsius Concilij*: de eo Turonensi Concilio egi *in cap. maioribus, de præbend.* & præsentis canonis sanciendi causam referam infrà *in cap. super specula*: nunc integrum canonem ex ipso Concilio ita restituo.

b *Scripturæ.*] *Iob cap. 39. Abacuch cap. 1.*

c *Angelum lucis.*] Vt ait D. Paulus *2. ad Corinth. c. 11.*

d *Confectiones physicas.*] Idest medicas, vnde plerumque Medici Physici dicuntur. Macrobius *lib. 7. cap. 15. Medicina autem Physicæ partis extrema pars est.*

1 e *Duorum mensium.*] Communiter repetentes in præsenti, & Germonius *lib. 1. animaduers. cap. 3.* Vela *dissert. 45. num. 75.* existimant, duos menses in præsenti canone assignari, vt nulla ignorantia intendi possit ab ipsis monachis; quia regulariter quælibet constitutio noviter edita obligat post duos menses à die publicationis, *authent. vt factæ constitutiones, collat. 5. cap. noueris 45. de sent. excom. l. 2. tit. 15. libro 8. ordin.* vbi Didacus Perez, Molina *de legibus, quæst. 5.* Salas *eod. tract. dispat. 12. sect. 2. num. 1.* de quo bimestri exaudiunt textum *in cap. 1. de concess. præb. lib. 6.* ibi: *Aut nisi post tempus, intra quod ignorare minimè debuisset*: nisi aliter cautum sit in ipsa constitutione, videlicet vt ex nunc obliget. Verùm pace tantorum virorum existimo, in præsenti duos menses non assignari à Patribus Concilij Turon. vt nulla ignorantia prætendi possit à monachis; sed potiùs eos præscribi, vt religiosi, qui post hanc constitutionem solemniter editam, & promulgatam, iuxta tradita *in cap. 1. de postul. prælat.* è monasterijs exierint ad audiendas leges, vel Physicam, & per duos menses ad monasterium non redierint, ipso iure vt excommunicati vitentur. Spatium ergo hoc duorum mensium monachis præscribitur, seu religiosis extra monasterium degentibus, & leges, seu physicam audientibus, vt ad monasterium redire possint. Vnde Ferdinandus Santarel. *de apostas. capite 2.* Suarez *de censuris dispat. 23. sect. 3. num. 15.* Sayrus *eod. tract. lib. 3. cap. 33.* Gibalinus *de censur. in synopsi, littera R, num. 7.* docuerunt, monachum, qui intra spatium duorum mensium mutauerit propositum audiendi leges, vel physicam, hanc excommunicationem non incurrere.

f *Euitetur.*] Vnde hanc excommunicationem ipso iure incurri, præsentem constitutionem exponens declarauit Honorius III. *in cap. fin. hoc tit.*

g *Vltimi fratrum.*] Hoc genus pœnæ, seu pœnitentiæ probaui, & illustraui *in cap. . . de maiorit. & obed.*

h *Apostolicæ Sedis.*] Licèt autem hæc dispensatio, vt ille promoueri possit ad altiores gradus, Pontifici sit reseruata, non tamen absolutio ab excommunicatione, vt notauit Gibalinus *vbi suprà.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu, & *ex cap. fin. hoc tit.* vbi ipse innouatur, sequens deducitur assertio: *Religiosi professi, seu presbyteri, qui ad audiendas leges, vel Physicam scholas adierint, excommunicati sunt.* Probant eam textus in *cap. super specula, de priuil. cap. 1. hoc tit. in 6. cap. cùm de diuersis, eod. tit. lib. 6.* Innocentius II. in Synodo Romana *capite 6.* ibi: [Praua consuetudo, prout accepimus, & detestabilis inoleuit, quoniam monachi, & regulares canonici post susceptum habitum, & professionem factam, spreta beatorum magistrorum Augustini, & Benedicti regula, leges temporales, & medicinam gratia lucri temporalis addiscunt, &c. Vt ergo ordo monasticus, & canonicus Deo placens in sancto proposito inuiolabiliter conseruetur, ne hoc vlteriùs præsumatur, auctoritate Apostolica interdicimus.] Innocentius III. *lib. 1. epist. 144.* apud Sirletum *fol. 67.* Consonant textus *in l. 2. tit. 9. l. 28. tit. 7. partit. 1.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & Garasia, idem Barbosa *lib 3. voto 88.* Suarez *de censur. disp. 23. sect. 4. num. 16.* Azor. *tom. 3. instit. moral. lib. 12. cap. 13.* Hæphtenus *ad vitam S. Benedicti, lib. 5. tract. 8. disquisit. 7.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. p. 2. dub. 236. sect. 21.* Boetius Epon. *in præsenti*, P. Greg. *lib. 4. partit. tit. 8. c. 10.* Martha *de iurisdict. 4. p. casu 168.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. cap. 69. & 107.* Gibalinus *de censur. disquis. 2. c. 2. §. 5. & in synopsi, littera R, num. 7.* Gazæus *in not. ad Cassianum, collat. 14. cap. 12.* P. Mendo *de iure academ. lib. 2. q. 30. & 31.* Mancinus *sacri iur. controu. disp. 27.* Iranzo *de potest. consider. 30.* Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 2. dub. 7.* Suarez *de censur. disp. 23. sect. 3. num. 6.* — 2 *Conclusio illustratur, & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Tam clericis, quàm monachis etiam coram iudice sæculari permissum est postulare, *cap. 2.* vbi probaui, *de postul.* Ergo saltem ad eundem finem peritia iuris ciuilis illis necessaria est, cùm absque illius iuris scientia difficile, immò impossibile sit in forensibus causis patrocinium præstare. Accedit, nam tam clericis, quàm monachis licet artificium, vel opificium aliquod honestum exercere, etiam sæculare, *in cap. 1. de celebrat. Missar.* vbi probaui: ergo multò magis illis licebit tam liberales, & præstantes artes, vt ius ciuile, & medicinam profiteri, cùm ex earum peritia non solùm suæ egestati, verùm & pauperibus possent subuenire. Augetur hæc dubitandi ratio primò, nam scientia sacrorum canonum clericis omninò necessaria est, vt probaui *in cap. cùm in cunctis, de elect.* sed ad peritiam sacrorum canonum necessaria est Iuris ciuilis scientia, vt docuerunt Trocius, Farinac. & Menochius, & alij apud Barbosam *in cap. fin. hoc tit.* Vnde prodit vulgaris parœmia. Leges sine canone valent parum; canones sine lege nihil. Romanus *singu-* — 3 *Impugnatur tradita assertio.*

lari 654. Immò ad ſtudium ſacræ Theologiæ ciuilem peritiam valdè prodeſſe, poſt Dianam docuit Cutel. *de priſcu libert. Eccleſ. q. 5. n. 72.* Ergo ſaltem ad hunc finem, vt rectius percipiantur ſacri canones, & Theologiæ ſcientia, ciuilis peritia non debet prohiberi clericis, ac monachis.

Qua difficultate non obſtante, vera eſt ſuprà tradita aſſertio, cuius ratio exprimitur in præſenti textu, ibi: *Ne ſub ea occaſione ſpirituales viri mundanis rurſus actionibus inuoluantur, & in interioribus ex ipſo deficiunt, ex*
4 Traditur ratio decidendi. *quo ſe alijs putant in exterioribus prouidere.* Cùm enim monachorum vita procul debeat eſſe à negotijs ſæcularibus, vt in præſenti titulo paſſim docetur; ideò illis adire ſcholas, ibique mundanas leges, & phyſicam audire prohibetur, præcipuè cùm illis magis conueniant ſtudia Sacræ Theologiæ, & canonum. Ex eadem ratione hanc prohibitionem protraxit Honorius III. ad presbyteros, & alios clericos dignitates Eccleſiaſticas obtinentes, in quibus etiam facit quod Iuſtinianus docet *in l. repetita, Cod. de Epiſcop. & cleric. l. conſulta, C. de teſtam.* his verbis: *Abſurdum eſt enim clericis, immò etiam probroſum, ſi peritos ſe velint oſtendere diſceptationum eſſe forenſium.* Vnde iuſtè in præſenti, & *in d. cap. fin.* monachis, & clericis ſub excommunicationis pœna prohibetur ſcholas adire, ibique leges, ſeu phyſicam audire. Peculiaribus tamen priuilegijs nonnullis Academijs conceſſum eſt, vt clerici etiam eas adire poſſint cauſa diſcendi ius ciuile, vt noſtræ almæ Academiæ Salmant. bulla, quæ refertur in eius conſtitutione 27. vbi permittitur clericis, & beneficiatis per triennium iuri ciuili operam dare. Idem Studio Piſano conceſſit Innocent. VIII. in bulla, quam refert Mancinus *ſacri iuris controu. diſput. 27.* Idem conceſſum fuiſſe Vniuerſitati Pictauienſi refert Baptiſta à Sancto Blaſio *in rubric. Decreti, num. 78. tom. 1. repetit.* in quibus expreſsè derogantur præſens textus, & dicta conſtitutio Honorij III.

5 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cuius ſolutione ſciendum eſt, valdè controuerſum eſſe inter Doctores, an monachis, clericiſque prohibitum ſit ſtudium iuris ciuilis, ita vt non ſolùm publicè illud diſcere, legeſque audire, verum & legere, cathedraſque iuris Cæſarei moderari prohibitum ſit. Et etiam ius Cæſareum docere monachis, & clericis interdictum eſſe docuerunt Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Ancharanus *in præſenti*, idem Ancharanus *in cap. fin. hoc tit. num. 3.* Calderinus *conſil. 2.* Syluester *verbo Excommunicatio 9. num. 6.* Rebuffus *in tract. de nomiant. q. 5. num. 59.* Menochius *de arbitr. caſu 425. num. 34.* Maiolus *de irregul. lib. 2. cap. 1. num. 13.* Gambara *de offic. Legati, tit. de varijs ordin. nomin. num. 228.* Mandoſius *de ſignat. gratiæ, tit. de diſpenſ. ad audiendas leges.* Mouentur præſenti textu, ibi: *Ad legendas leges*, & ex identitate rationis, quia prædicta ratio, ne ſæcularibus actionibus inuoluantur, æquè militat in legente, ac in audiente. Vnde ſi eadem ratio militat, idem ius ſtatui debet, *l. quædam, §. nummulario, ff. de edendo, cap. debitum, de bigamis, cap. nuptiarum, 27. quæſt. 2. cap. ſi enim 28. quæſt. 1.* Accedit, quia correlatiua ſunt audire, & docere. Ergo ſi prohibetur clericis, & monachis ius ciuile audire, prohibetur & per conſequens illud docere, argumento legis finalis, *ff. de acceptil. l. 1. C. de expreſſis, lib. 11. l. fin. C. de indicta viduit.* & ab ſpecie *in l. culpa 8. C. de Mathem. cap. aliquanti 26. q. 5.* Sed contrariam ſententiam, immò non eſſe prohibitum religioſis, & clericis legere ius ciuile, ac Phyſicam, probant plures, quos refert, & ſequitur Barboſa *lib. 3. voto 88.* quibus adde Mancinum *ſacri iuris controuerſ. diſſert. 27. per tot.* P. Mendum *de iure academ. q. 30. & 31.* pro quibus faciunt primò, quod permiſſum cenſetur omne, quod non inuenitur prohibitum, *l. nec non, verſ. Quæ clauſula, ff. ex quibus cauſ. mai. l. manus, §. cùm quæritur, ff. de procurat. l. 2. §. fin. ff. de teſtibus:* nec prohibitum iudicari debet, quod nec ſacræ ſcripturæ, nec poſitiuæ leges prohibent, *cap. lex diuinæ, 27. quæſt. 2.* & quod lex non dicit, nec nos dicere debemus, *authent. de non eligendis ſecund. nubent. §. optimi, collat. 5. l. diſſentienti, Cod. de repud. l. illam, Cod. de collat.* & valet argumentum: Non eſt ita, quia iure cautum non reperitur, *cap. 2. ne Sede vacant. cap. Romana, de ſupplend. neglig. extrauag. antiquæ, de voto*, Ioannes XXII. ſed non eſt aliqua conſtitutio Pontificia, in qua prohibeatur clericis, vel monachis docere ius ciuile, vel Phyſicam: igitur illis id prohiberi non debet. Qua opinione retenta, non obſtat præſens textus, nam in eo non agunt Patres de docentibus ius ciuile, ſed de illud audientibus. Nec contrarium ſuadet verbum illud *Legendas*; nam accipiendum eſt pro *audiendas*, vt facilè ex textus ſerie colligitur, & ita acceperunt Honorius III. *in cap. fin. hoc tit. in 6.* Alphonſus Rex *in l. 28. tit. 7. partit. 1.* ibi: *Phyſica, ni leyes no tuuo por bien ſancta Igleſia que aprendieſſe ningun home de religion.* Et ibi: *Los vnos que ibna à aprender phyſica, porque pudieſſen mantener los frailes en ſalud, y guarecer los quando enfermaſſen en ſus monaſterios: è los otros las leyes, porque pudieſſen empuiar las coſas de ſus miſmos lugares.* Et ibi: *Que non aprendan ninguno de eſtos ſaberes, è ſi les demandaſſen licencia para ir à aprender.* Et *in l. 2. tit. 9. partit. 1.* vbi referens caſus, in quibus incurritur excommunicatio à iure canonico impoſita, ait: *La onzena es, ſi alguna Monie, ò Canonge reglar, ò alguna clerico que ſea de miſſa, ò otro que ayn dignidad ò perſonaie, ſue à eſcuelas para eſtudiar en phyſica, ò en leyes.* Vnde audientibus, non verò legentibus leges, exaudiunt hunc textum plures congeſti à Barboſa *d. voto 88.* Mancinus, & Mendus *ſuprà.* Nec obſtat militare eandem rationem in legente, ac in audiente, quod negandum eſt; nam qui ſcholas adit ad audiendas leges, id facit, vt rurſus inuoluatur actionibus ſæcularibus: ſed ille, qui priùs ſcientiam acquiſitam docet, non inuoluitur denuo, ſed communicat alijs ſcientiam in ſe bonam, & neceſſariam ad regimen orbis terrarum. Quoad clericos illud etiam facit; nam ratio in præſenti textu adducta potiùs procedit in monachis, quam in clericis, quorum vita laxior eſt, *cap. alia, 16. quæſt. 1. cap. nunquam, de conſecr. diſtinct. 5.* ibi: *Cùm illi* (presbyteri ſcilicet ſæculares) *fruantur ſuis rebus, miniſtrant Eccleſijs, adeunt balnea, vagueata non ſperaunt, & in omnium flore verſantur. Ad quod & ante reſpondi, & nunc breuiter reſpondeo, me in præſenti non de clericis diſputare, ſed monachum inſtituere.* Nec aliquid facit textus *in d. l. culpa:* nam procedit in ſcientia damnata, cuius ſtudium æqualiter in audiente ac in legente prohibetur. Manet ergo, quod licèt monachis, & clericis in præſenti prohibeatur audire leges, aut Phyſicam, non tamen illis prohiberi eas publicè docere, & multò magis illis prohibitum non eſſe priuatim ſtudere, & eas diſcere: vnde facilè diſſoluuntur ſuprà adducta pro dubitandi ratione.

C A P V T IV.

Ex Concilio a Lateran.

SEd nec *b* procurationes villarum, aut iuriſdictiones etiam ſæculares ſub aliquibus Principibus, & ſæcularibus viris, vt *c* iuſtitiarij eorum fiant, clericorum quiſquam exercere præſumat. Si quis autem aduerſus hoc venire tentauerit, quia contra doctrinam Apoſtoli dicentis. Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotijs; ſæculariter agit, ab eccleſiaſtico fiat miniſterio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto; fluctibus ſæculi, vt potentibus placeat, ſe immergit. Diſtrictiùs autem decernimus puniendum, ſi religioſorum quiſquam aliquid prædictorum auſus fuit attentare.

NOTÆ.

1 a *LAteran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & quamuis Boetius Epon. in præsenti affirmet, non reperiri textum hunc in Concilio generali Lateran. & ita tantùm auctoritatem habere ex eo, quia compilatus reperitur auctoritate Gregorij IX. in hoc volumine; tamen seperitur in ipso Concilio, vt iam notaui *in cap.* 1. *de postul.* vbi extat alia pars huius textus.

2 b *Procurationes villarum.*] Hoc est gubernationes oppidorum, vel Rerumpublicarum ciuilium administrationes. Concil. Oxoniense tempore Honorij III. *cap.* 7. *Præsenti decreto sancimus, ne clerici beneficiati, aut in sacris ordinibus constituti, villarum procurationes admittant, videlicet vt non sint senescalli, aut balliui talium administrationum, occasione quarum laicis in reddendis rationibus obligentur, si iurisdictiones exerceant sæculares, &c.* Concilium Londinense habitum anno salutis 1502 apud Vvillelmum Malmesburiensem *lib.* 5. *de gest. Pontif. Angl.* ibi: *Ne quilibet clerici sint sæcularium præpositi, vel procuratores, aut iudices sanguinis.* Hinc à Tribunali Romano reiectus quidam clericus, quod iurisdictionem pro Comite Flandrensi exercuisset, de quo Stephanus Tornacensis *cap.* 131. *Iurisdictionem ciuilem vsque ad rigorem, quam imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit, vbi ex officio qualitercunque suscepto tenebatur & innocentes absoluere, & noxios condemnare: neminem tamen, vt ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnauit, sed confessos, aut conuictos de crimine, Communiæ Ambianensi, ad quam iudicium sanguinis spectat, secundùm quod meruisset reus, iudicandos exposuit, & plectendos.* Exponit Boetius Epon *in præsenti, nu.* 6. Villæ enim plerumque ponuntur pro minoribus ciuitatibus, aut maioribus, vt *in cap. ex litteris, vers. Sic Episcopus, de excess. Prælat. cap. venerabili fratri, de censibus.*

3 c *Iustitiarius.*] Idest iudex, quo modo regulariter accipitur apud Ingulphum, quem refert Ioannes Vossius, *de vitijs serm. lib.* 3. *cap.* 17. ibi: *Præfectos prouinciarum, quos antea vice Domini in duo officia diuisit, idest in iudices, quos nunc iustitiarios vocamus; & in Vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent.* Indeque pro iudicis munere ponitur iustitiaria in legibus Siculis *lib.* 1. *tit.* 45. & 46. apud Matthæum Parisium *anno* 1188. ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit iustitiariam à magno flumine vsque ad Scotorum mare: Vuillelmus verò Eliensis obtinuit iustitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum iustitiarium fecerat, non zelo iustitiæ, sed vt pecuniam ab eo extorqueret.* Specialiter verò iustitiarius sumitur pro iudice causarum criminalium, vt *in c. ex litteris* 5. *de pignor.* vbi iustitiarius appellatur minister Regius, qui cognouit de quodam delicto; & *ex Clement.* 1. *de pœnit. & remiss.* vbi postquam Patres Concilij Viennen. statuerunt, sacramentum pœnitentiæ vltimo supplicio damnatis non esse denegandum, vt fieri consueuerat, hæc adijciunt verba: *Iustitiarios omnes, & Dominos temporales, vt ab huiusmodi desistant abusu, in Domino hortamur.* Notauit Glossa *in cap. Episcopus, hoc tit. in* 6. quo modo iustitiarium in præsenti exponit Barbosa *voto* 89. *n.* 66. De clericis arcendis ab officijs sæcularibus agit Galeota *resp. fisc.* 12. *cap.* 8. Commentarium huius textus dedi suprà *in cap.* 2.

C A P V T V.

Idem a *Cant. Archiep.*

CLerici qui in sacris ordinibus constituti sunt, ex *b* Toletano Concilio iudicium sanguinis agitare non licet. Vnde prohibemus, ne aut per se truncationes membrorum faciant, aut iudicent inferendas: quod si quis tale quid fecerit, *c* honore priuetur, & loco. Iubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat *d* Vicecomitis, aut *e* Præpositi sæcularis. Clerici qui comam nutriunt, etiam inuiti ab Archidiaconis suis tondeantur. Vestimento autem, & calceamentis, nisi quæ honestatem & religionem deceant, vti non liceat. Si quis contra hoc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiaceat.

NOTÆ.

1 a *CAntuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & post Concilium Lateran. *p.* 27. *cap.* 4. & verba huius textus reperiuntur *in Concil. Tolet.* 11. *can.* 16. Agathensi *can.* 20. vt infrà dicemus; inualuerat enim his temporibus abusus maximè in Anglia, quo Prælati Ecclesiastici vt iustitiarij, & sanguinis iudices se gerebant, vt ex Matthæo Paris. refert Cironius *in præsenti*. Quare cùm questi essent monachi S. Trinitatis apud Innocentium III. quòd Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus contra ordinem dignitatis suę iustitiarium se Regis Angliæ, & sanguinis iudicem gereret, Innocentius sub pœna interdicti Richardo prohibuit, ne hoc de cætero faceret. De Cantuar. Archiepiscopo egi *in cap.* 2. *de rescript.*

2 b *Toletano.*] XI. videlicet, quod Vitaliani quoque temporibus celebratum fuit anno Christi 660. vbi in canone 6. reperiuntur verba in præsenti transcripta: ex eo citantur à Rabano Mauro *in pœnit. cap.* 30. Gratiano *in cap.* 30. 23. *quæst.* 8. licèt ex Concilio Maguntino ea citent Burchardus *lib.* 1. *Decreti, cap.* 201. Iuo Carnot. *part.* 5. *cap.* 315. ex collatione autem Garsiæ à Loysa ita transcribo: [His, à quibus Domini Sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licèt: & ideò magnopere talium excessibus prouidendum est, ne indiscretę pręsumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum est, sententia propria iudicare præsumant, aut truncationes quaslibet membrorum quibuslibet personis, aut per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut Ecclesiæ suæ familijs, aut quibuslibet personis tale quid fecerit, & concessi ordinis honore priuatus, & loco suo, perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo: cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda est, propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed vt conuertatur, & viuat.]

c *Honore priuetur, & loco.*] Quibus verbis continetur priuatio officij, & beneficij, quæ est depositio verbalis, non autem actualis, seu realis degradatio, vt iam posuit Boetius Epon. *hic, num.* 17.

3 d *Vicecomitis.*] Vicecomes apud scriptores posterioris ætatis accipitur pro Vicario Comitis; inde Vicecomitiam pro Vicaria posuit Ordericus Vitalis *lib.* 5. *histor. Eccles.* & huius officij meminit Ioannes VIII. in Concilio Trecensi, relato à Carnotensi *part.* 3. *Decreti, cap.* 98. ibi: *Omnibus Episcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenarijs, &c.* & *in epist.* 102 ad Minorem, probat Altesserra *De ducibus & Comit. cap.* 18. *lib.* 3. Vicecomites exemplo Comitum in Gallia, & Anglia præfecturas in rem priuatam conuertebant, iustitiamque administrabant, ac iustitiarios designabant. Sarisbariensis *lib.* 5. *Polycrat. cap.* 15. ibi: *Nam de Vicecomitibus, & iustitijs, quæ vt vulgari nostro vtar, directæ dicuntur.* Matthæus Paris. anno 1175. *Et Vicecomitis agens vices laicali se foro immiscuit.*

e *Præpositi.*] De Præpositis, tam sæcularibus, quàm ecclesiasticis, nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de ætate, & qualit.*

f *Inuiti ab Archidiaconis.*] Verba, quæ sequuntur, exposui *in cap.* 7. *de vita, & honest. cleric.* & quia in eo reperiuntur, ideò illa omisit Raymundus *in præsenti*,

COM-

COMMENTARIVM.

4 Conclusio traditur & probatur.

EX hoc textu, *iuncto cap. fin. infrà hoc tit.* talis deducitor assertio: *Clerici nec proferre, nec dictare sententiam sanguinis debeat, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effusionem sanguinis perueniatur*. Probant eam textus *in cap.* 1. 15. *q.* 4. ibi: *Criminalia negotia presbyter, clericus, &c.* Et *cap. sæpe* 29. *cap. his à quibus* 30. 23. *quæst.* 8. *cap. ad audientiam, de crimin. falsi, cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. ex litteris, de excess. Prælat. cap. fin. hoc tit. in* 6. Concil. Altissiod. *can.* 33 ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad tropalium, vbi rei torquentur, stare.* Et *can.* 34. *Non licet presbytero in iudicio illo sedere, vnde homo ad mortem tradatur.* Exoniense tempore Honorij III. *cap.* 7. *Auctoritate generalis Concilij districtè inhibemus, ne quis clericus beneficiatus, vel in sacris ordinibus constitutus, litteras pro pœna sanguinis infligenda scribere, vel dictare præsumat, vel vbi iudicium sanguinis tractatur, intersit.* Matiscon. 2. *can.* 19. *Cognouimus quosdam clericorum infrauitos ad forales reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accessus hunc canonem protulimus, definientes vt ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec intersit atrio, aut fauciolo, vbi pro reatus sui qualitate quisquam interficiendus est. Si tamen ex hunc aliquis eorum definita contemnens, illac accesserit, aut interfuerit, defraudatus honesti honoris stola, illis gregibus examinatorum societur, quos diuinis prætulit mysterijs.* Illustrant vltrà congestos à Barbosa in præsenti, Boetius Epoo. *hic*, Espenceus *lib.* 2. *digress. cap.* 10 Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 26. Martha *de iurisdict. part.* 1. *cap.* 48. *num.* 4. Columb. *de Angelica Hierarc. lib.* 5. *cap.* 52. Barbosa *lib.* 3. *voto* 89. Suarez *de censur. disput.* 45. *sect.* 5. Robertus *lib.* 1 *rer. iudic. cap.* 6. Ant. August. *in epit. iur. lib.* 29. *tit.* 20. Germonius *de sacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 13. *in princip.* P. Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 8 *cap.* 10. & *tit.* 15. *cap.* 3. Petrus Bollo *in œconom. canon. class.* 1 *cap.* 5 § 2 Balsam. *in can* 18. *Synodi Constantin.* Diana *part.* 11. *tract.* 2 *resol* 63. Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Iudex, fol.* 469. Tapia 2 *tom. Catenæ, lib.* 5. *quæst.* 7. *art.* 6. Manrique *de differentijs vtriusque fori, quæst.* 198. Crespetius *in summa, verbo Clerici non intersint sententiæ.* Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *in tract. de religioso inericato, fol.* 200. Dartis *ad* 23. *quæst.* 1. *cap.* 4. 5. *&* 6.

5 Traditur ratio dubitandi.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Nocentes debitis pœnis punire adeo Deo gratum est, vt simili vindicta Dominus placari dicatur *in cap.* 16. *&* 21. *cap. quali, in fine*, 23. *quæst.* 5. *cap. si quis*, 23. *quæst.* 4. quare crudelis non iudicatur qui nocentem condemnat, *cap. non est crudelis*, 23. *quæst.* 5. immò pietatem exercet, *cap. rex, in fine*, 23. *quæst.* 5. *cap. legi* 23. *quæst.* 8. *cap. fin. de pœnit. distinct. fin.* Vnde D. Hieronymus *super Ezechielem lib.* 2. *&* 4. ait: *Qui malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, vt occidat, optimus minister Dei.* Latè illustraui *in cap. inter alia, de immunit. Eccles.* Igitur clerici non ideò debent officio, & beneficio priuari, eo quòd nocentes condemnauerint. Accedit, nam Ecclesia potestatem habet vtriusque gladij, spiritualis videlicet, & temporalis, vt ex Sanctis Augustino, Leone, & Bernardo probat Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. capite* 13. Vnde plerumque pœnam sanguinis infligit, vt *in cap. delatori*, 5. *quæst.* 3. ibi: *Delatori lingua capuletur.* Et *in cap.* 1. *de calumniat.* iubetur, calumniatorem verberibus affici. Item D. Gregorius similem pœnam statuit *in cap. quia iusta* 5. *quæst.* 6. *cap. fraternitas*, 12. *qu.* 2. & *in cap. illi qui*, 5. *quæst.* 5. *cap.* 1. *de deposito*, iubetur, vt veritas à reo diuersis cruciatibus eruatur: ergo clerici, vt sacrorum canonum cultores, possunt eos executioni mandare, & per consequens sententiam sanguinis proferre. Augetur hæc difficultas exemplo sacerdotum veteris legis, qui gladio materiali vtebantur pro excessibus vindicandis: eo namque vsus est Samuel Propheta in Regem Agag, *lib.* 1. *Regum, cap.* 15. & Helias in quadringentos Prophetas Baal, quos cùm idolis seruientes cœlestis ignis, assumptique holocausti miraculo superans confudisset, apprehendi iussit, apprehensosque, & ad torrentem Cison ductos, ad vnum interfecit. Idem Helias iubens ignem è cœlo descendere, & semel, atque iterum quadraginta viros deuorari faciens *lib.* 4. *Regum, cap.* 1. Hac etiam potestate vsus est Eliseus ibidem, *cap.* 4. in pueros irrisores. Ioiadaque sacerdos in Athaliam Reginam ita pronunciauit *lib.* 2. *Paralip. cap.* 22. *Educite eam extra septa templi, & quicumque eam sequutus fuerit, feriatur gladio: & iuxta palatium interfecta est.* Sunt & alia eiusdem generis exempla, ex quibus apertè constat, sacerdotes gladio hoc in facinorosos homines vsos fuisse: & ne quis dicat hoc tantùm contigisse sacerdotibus antiquæ legis, nonne Petrus Apostolorum Princeps, & Christi Vicarius in Ananiam, & eius vxorem Sapphiram, quia partem pretij occultauerant, hoc gladio animaduertit, vt refertur *Actuum Apost. cap.* 5. idem Sanctus auriculam Malco Principis sacerdotum seruo amputauit, *cap.* 26. *Matthæi*. Facit etiam exemplum sacerdotum Gentilium; nam apud Germanos, si credimus Tacito *de moribus German.* Schedio *de Dijs German. lib.* 2. *cap.* 13 *fol.* 293. nec animaduertere, nec vincire, nec verberare quemquam, nisi sacerdotibus, permissum erat. Ergo alienum non est à sacerdotio, vt sacerdotes etiam sententiam sanguinis proferant.

Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo, nam Ecclesia valdè abhorret quamlibet sanguinis effusionem, ne eius effusionis particeps videatur: quare suis ministris ita diligenter inhibet, ne sententias, per quas sanguis effunditur, aut membrorum truncatio sequitur, proferant, dictent, recitent, vel scribant, aut vbi exequuntur, intersint, vt de Magistratibus Ecclesiasticis dici non impropriè possit, quod Ausonius de Magistratibus municipalibus: *Quique suas rexere vrbes, purumque tribunal sanguine, & innocuas illustrauere secures.* Ideò enim Ausonius tribunal purum sanguine, & innocuas secures vocat, quia licèt Magistratus municipales ius haberent deferendarum fascium, illis tamen fasces, & secures magis erant insignia Magistratus, quàm imperij; aut certè honestamenta nominis potiùs, quàm insignia potestatis. Neque enim poterant iubere vinciri, virgas expediri, vel insontes lege agi. Nos idem de iudicibus ecclesiasticis legere possumus; siquidem illis sententiam sanguinis ferre non licet. Clericos autem, & sacerdotes, qui extraordinarijs criminum cognitionibus intersunt, Latinus Pacatus vocat Antistites nomine, reuera autem satellites, & carnifices: *Qui cùm iudicijs capitalibus astitissent, cùm gemitus, & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, quùm lictorum arma, quum damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant; & cæremonias, quas incestauerant mentibus, etiam corporibus inquinabant.* Immò Tertull. *lib. de idololatr. c.* 7. quemcumque Christianum monet, ne iudicet in caput alicuius, vel pudorem, neque damnet, neminem vinciat, aut torqueat. Vnde Iustinianus Imperator, teste Nicephoro *lib.* 10. *histor. cap.* 14. Christianos hac excusatione à Magistratibus reijciendos dicebat, quod illi iudicio capitali quemquam damnare nefas esse dicerent. Romani etiam Magistratum ambire, aut suscipere Flamini Diali interdicebant, impium credentes Dijs sacrificare, & auspicem esse diuini cultus eum, qui damnationibus, & capitalibus supplicijs interfuisset. Plutarchus *in Rom. q. vlt.* qui *problem.* 113. eleganti obseruatione docet, quare sacerdotibus iuris dicendi potestas, criminumque cognitio sit adempta, ne scilicet capitali condemnatione, veluti cæde, & piaculo defuncti polluti, quique perpetua expiatione indigerent, sacras res contagione sua attrectantes violarent: a credebant enim ipsi, quod iudices etiam tunc cùm nocentissimos damnabant, inquinati manebant, vnde contestationem faciebant, de qua D. Clemens *libro* 2. *const. Apost. cap.* 52. ibi: *Qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus aduersus solem se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Illustrat Gretserus *lib.* 1. *de cruce, cap.* 14. quare cùm apud eos Pontifices non ferrent sanguinis sententiam, Titius Imperator ideò Pontificatum accepit, vt puras seruaret manos, teste Suetonio *in eius vita, cap.* 9. & cùm L. Cantilius scriba Pontificum, eo quòd cùm Florentia stuprum fecisset, à Pontifice Maximo eo vsque virgis cæsus esset, vt inter verbera exspiraret, nefas id prodigij loco habitum refert Liuius *decad.* 3. *lib.* 2. Vnde rectè Ecclesia, quæ adeò sententiam sanguinis abhorret, vt neque in atrijs Ecclesiarum eas proferre sinat, *c.* 5 *de immunit.*

6 Traditur ratio decidendi.

unit. Eccl. statuit, vt eius ministri, id est clerici, procul essent ab hac sanguinis effusione, aliàs qui sententiam sanguinis dixerint, eos ab officio, & beneficio esse deponendos saxit. Illi etiam irregularitatem contrahunt, vt supponitur potius quàm nouiter statuitur, *in cap. fin. hoc tit.* Varios casus huius irregularitatis referunt Diana *part. 12. tract. miscel. fol.* 218. Giballinus *de irregul. cap. 4. difficul. 1. cum sequent.*

7 Vnde consueuit Ecclesia cùm aliquis clericus ob enormia delicta per Episcopum proprium degradatur, & traditur brachio sæculari, intercedere pro eo, ne ad mortem damnetur, vt ita Ecclesia in effusione sanguinis particeps non fiat. D. Augustinus *epist.* 158. ibi: *Pœna illorum, quamuis de tantis sceleribus confessorum, rogo tu præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam consuetudinem commendandam.* Innocent. III. *epist.* 130. ibi: *Vestris curabitis intercessionibus defensare.* Facit textus *in cap. nouimus, de V. S.* quod etiam seruatur in hæreticis relaxandis iudici sæculari, vt refert, & probat Baronius *anno* 385. Hodieque in ipsa sententia relaxationis exprimitur his verbis: *Y relaxamos la persona del dicho N. à la iusticia, y brazo seglar, specialmente à N. corregidor de esta ciudad, y su lugartenieute, à los quales rogamos, y encargamos muy afectuosamente, como de derecho meior podemos, se ayan benigna, y piadesamente con el.* Quæ clausula deducta est *ex d. cap. nouimus, & ex l. 60. tit. 6. partit. 1.* ibi: *Però su Prælado debe rogar por el, que le aya alguna merced, si quiescere.* Et hodie in vsu est, quia iuxta ius commune, & fori ecclesiastici stilum adhiberi cœpit, non quia necessaria sit ad effugiendam irregularitatis pœnam, cum bullis Pauli IV. Pij V. cautum sit, vt Inquisitores, Consultores, cæterique, qui in similibus causis iudicandis assistunt, non solùm in causis hæresis, verum in qualibet causa criminali, quæ coram ipsis disceptetur, possint sententiam dicere, qua rei damnentur ad quæstionem, seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam vsque ad mutilationem membri, aut mortem naturalem, vt refert Pœna *ad Eymericum, part. 2. Directorij, com. 27.* & nouiter probat & illustrat Arauio, *in decis. moral. tract. 5. quæst. 5. per tot.*

De reis brachio sæculari tradẽdis.

8 Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, bonum opus esse & meritorium iustitiam vltionis exequi in improbos, & malos ad vltimum supplicium, si mereantur condemnari; tamen omne quod bonum est, nisi benè fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, malè fieri dicitur. Vnde clerici, & Ecclesiæ ministri, qui contra mansuetudinem, & pietatem, quam profiteri debent, sententiam sanguinis proferunt in nocentes, licèt bonum ex se opus exerceant, improbè tamen faciunt; ideoque ab officio, & beneficio deponuntur, & si iudices laici sunt, irregularitatem contrahunt: sed in ea Episcopum posse dispensare ex iusta causa, defendit Arauio, *tract. 2. qq. mor. quæst.* 11. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt certum sit, in Ecclesia residere potestatem vtriusque gladij, spiritualis videlicet, & temporalis, ita vt pœnas corporales per se iudices Ecclesiastici infligere possint, de quibus agitur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap. 1. de calumniat. cap. 2. de clerico excom. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. in Synodo, 63. dist.* pœnas autem illas, ex quibus sequitur sanguinis effusio per se infligere, & exequi non valent, sed per iudicem sæcularem, vt suprà dixi. De pœna verberum, & ad quem numerum per iudicem ecclesiasticum perueniri possit, latè agemus *in d. cap. 1. de calumn.*

Dissoluitur dubitandi ratio.

C A P V T VI.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

SEcundùm instituta *b* prædecessorum nostrorum sub interminatione *c* anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici causa lucri negotientur, & ne monachi, vel à clericis, vel à laicis *d* firmas habeant, neque *e* laici Ecclesias ad firmas teneant.

N O T Æ.

a LVnden.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Lundon. Ecclesia egi *in cap. 6. de consuet. cap. 1. de renunc.*

b *Prædecessorum.*] Quorum auctoritates, & verba infrà dabimus in probatione conclusionis.

c *Anathematis.*] Gelasius *in cap. consequens, distinct.* 88. suspensione multat clericos negociationibus implicitos: quæ censuræ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, vt latè probant Theophilus *in discept. de relig. negociat. §. 5. numero* 88. Giballinus *de vniuers. negot. lib. 1. art. 2. cap. 3.*

1 d *Firmas.*] idest possessiones conductas, vt exponit Boetius *hic*, & notaui *in cap. de locato*, siue vt Theophilus vbi suprà exponit, idest, ne sub annuo censu prædia rusticana, vel fodinas, aut salinas, aliudue similiter frugiferum conducant, quia redemptio rei frugiferæ Gallicè hodie firma dicitur: est etiam hæc vox Anglica; vnde quia Episcopus Lundoniensis ea vsus fuit in consultatione, Pontifex per idem verbum responsum dedit. Consonat ipse Alexander relatus post Concil. Lateran. *part. 27. cap.* 21. vbi Cantuar. Archiepiscopo, & eius suffraganeis ita scribit: *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vniuersis monachis vestræ iurisdictionis inhibere curetis, ne villas, & Ecclesias ad firmam recipiant, vel receptas retinere præsumant. Quod si præsumpserint, eos Apostolica auctoritate freti, sublato appellationis remedio faciatis à præsumptione per ecclesiasticam districtione cessare.*

2 e *Ne laici Ecclesias.*] Immò laicis decimæ locari possunt, sicut & alia ecclesiastica prædia, *cap. 2. de locato.* Sed respondendum est, aliud esse locare fructuum, seu prouentuum Ecclesiasticorum perceptionem; aliud verò locare ius ipsum decimarum, vel ipsas Ecclesias: illud permittitur vt Ecclesijs vtile, & honestum, ne clerici nimium rebus externis, & merè temporalibus inuoluantur; hoc autem prohibetur, ne laicorum dispositioni, gubernationique subijciantur Ecclesiæ, iuraque merè spiritualia; cùm absurdum esset pro annua pensione Ecclesiam, ipsiusque iura diuiti laico committi; cùm etiam clericis prohibeatur sub annuo pretio Ecclesias conducere *in cap. quoniam, ne Prælati vices suas.*

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Non licèt clericis, vel monachis lucri causa negotiari, vel possessiones conducere.* Probant textus *in cap. non licèt, 46. dist. cap. 1. 2. & 3. ferè per tot. 88. dist. can.* 80. 81. & 82. *Apost. cap. 10. 14. quæst. 2. cap. 3. 14. q. 4. cap. obseruandum, 15. quæst. 2. cap. placuit 3. 21. q. 3.* Concil. Illiber. *can.* 19. Hipponense *can.* 17. ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus non sint conductores.* Nicæn. 2. *can.* 10. *Non licet clericis curas sæculares suscipere, vt qui sint à canonibus prohibiti hoc facere.* Arelat. 2. *can.* 14. *Si quis clericus pecuniam dederit ad vsuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à Clero à communione habeatur alienus.* Emeritense *can.* 11. Cabilon. 2. sub Carolo *can.* 11. *Ne presbyteri, nec diaconi, nec monachi villici fiant.* Rhemense *can.* 32. *Nemo sacerdotum, vel monachorum negotijs illicitis se implicent.* Parisiense *lib. 1. cap.* 29. Meldense *can.* 49. *cap. peruenit, 86. dist.* Concil. Carthag. 1. *can.* 9. ibi: *Non liceat laicis clericos nostros eligere apothecarios, vel ratiocinatores. Gratus Episcopus dixit, &c. Si iniuria constitutiones Imperatoriæ clericos inquietandos putauerint, si defensio ecclesiastica nos non deridet, pudor publi-*

3 Conclusio traditur, & probatur.

publicus vindicabitur. Forojul. *cap. 6. Placuit vt ad eas prorsus mundanas dignitates, quas sæculares viri, vel Principes terræ exercere solent, in venerationibus scilicet, vel in canticis sæcularibus, aut in resoluta, & immoderata lætitia, lyris, & tibijs, & his similibus lusibus, nullus sub ecclesiastico canone constitutus ob inanis lætitiæ fluxum audeat fastu superbiæ tumidus quandoque præsumendo abuti, nisi fortè si hymnis, & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet scripturarum voluminibus dignè, compositè, honesteque compositis vtatur. Ab his igitur non solùm non inhibemus abstinere, verum etiam conniuentes licentiæ concedimus votum.* Agathense *can.* 69. Tarracon. *can.* 2. & 3. Aurel. 3. *can.* 26. Carthag. 1. *can.* 6. 8. & 9. Aquisgran. *can.* 93. Vvormat. *can.* 67. & 69. Chalcedon. *can.* 3 Cabilon. 2. *can.* 44. Trosleian. *can.* 3. Colon. 3. celebratum sub Hermano postea lapso *p.* 2. *cap.* 31. ibi: *Quare multa prouidentia olim vetitum est, ne clerici, vel monachi mercatores (taceamus fœneratores) sint lucri causa.* Treuerense *anno* 1549. sub Ioanne Archiep. *tit. de Religiosis*, ibi: *Statuimus, immò antiquorum PP. canones reuouando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio suo exire nefandissimo ausu, aut sæcularibus negotijs se immiscere præsumat.* S. Dionysius *cap. 6. hierarch.* ait: *Multa quæ sæcularibus permittuntur, vetari Religiosis, seu monachis, vt sunt nuptiæ, in bella, aut negotiatione versari, & in alijs esse, ob quæ laicus non condemnatur.* Et *can.* 16. *Codicis Ecclef. Afric. can.* 18. & 185. *Eccles. vniuers.* S. Cyprianus *lib.* 1. *epist. 9. aliàs* 66. vbi Pamel. S. Ambrosius *lib. 2 de officijs, cap.* 21. S. Chrysostomus *homil. 20. ex varijs, in Matthæum*, S. Epiphanius *hæresi vltim.* S. Augustinus *psalmo* 70. Sanctus Gregorius *homil.* 17. *in Euang.* P. Blesensis *epist.* 17. P. Cluniac. *lib. 1. cap.* 20. Theod. Studita *sermon* 9. Nouel. Valentin. *de Episcop. iudic.* Alia iuris testimonia congessit Antonius Augustinus *in epit. libro 6. tit. 50. & lib. 7. titulo 25. & lib. 8. tit. 39. & lib. 35. tit. 2.* Illustrant. vltra congestos à Barbosa hic, & Garaña *in cap.* .·. *hoc tit.* Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit.* 9. *cap. 8. littera E, lib. 3. tit. 18. cap. 5. litt. M*, & *lib.* 4. *tit. 8. cap.* 10. & *de repub. lib. 4. cap. 6. num.* 16. Barbosa, *lib. 1. iuris Eccles. cap. 40. à num.* 83 & *de offic. Parochi, cap. 6. num.* 37. Boetius Epon. *hic*, D. Ioannes de Larrea *alleg.* 86. Renatus à Valle, seu verius credo, Theophilus *in discept. de relig. negotiat* §. 3. Balsamon *in can.* 3. *Synodi Chalced.* Ambianas *ad Tertul. de idololatr. cap.* 11. *obs.* 2. Coriolanus *in can.* 7. *Apost.* Cuiacius *in l. 3. Cod. locati*, & *in l. 3. Cod. de commercijs*, Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 5. & 37. & *lib. 4. cap.* 14. Frances *in pastor. regul. part. 2. cap.* 16. Gibalinus *de vniuers. negot. lib. 1. cap. 2. artic.* 3. Vighel. *in method. iuris can. fol.* 259. Solorzanus *lib. 4. polit. cap.* 18. Diana *part. 11. tract. 1. resol.* 10. & *tract. 6. resol.* 41. Reuer. P. Fr. Ioannes Martinez *in discurs. polit.* Gothofr. *in l. 12. Cod. Theodos. de lustrali collat.*

4 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sacris canonibus non solùm negotiatio clericis prohibita non est; verum & sæpe sæpius præscripta, vt in Concil. Carthag. 4. *can.* 52. relato à Gratiano *in capite clericus*, 91. *dist.* ibi: *Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et *in cap. clerici*, 1. *quæstione 4. cap. nunquam, de consecrat. dist.* 5. *l. 2. C. de SS. Eccles.* ibi: *Vel mercatura*; & alijs congestis à Mornacio *in l. 2. C. de Episcop. & Cleric.* Ant. August. *in epit. iur. lib. 8. titulo* 21. Roberto *lib. 2. rer. iudic. cap.* 2. Gazeo *ad Cassian. lib. 2. instit. cap.* 3. Narbona *in horograph. num* 154. Cellotio *lib. 5. de hierarch. cap.* 5. §. 6. & meritò, ne in calumniam incidant, quam olim Gentiles Christianis imponebant, eos infructuosos compellando, quos refellit Tertul. ibi: *Sed alio quoque iniuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotijs dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, eiusdem victus, habitus, instructus, eiusdem ad vitam necessitatis? Nec enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, syluicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam debere nos Deo Domino Creatori: nullum fructum operum eius repudiamus: planè temperamus, ne vltra modum, aut perperam vtamur: itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commercijs cohabitamus hoc sæculum: nauigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur. Proinde miscemus artes, operas nostras publicamus vsui vestro. Quomodo infructuosi videamur negotijs vestris, cum quibus, & de quibus viuimus, non scio.* Igitur non rectè in præsenti prohibetur clericis, & monachis negotiatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam mercatura, in qua datur præcipua negotiatio, non est aliquid ex obiecto, illisue necessariò adiunctis, malum; immò res est conseruationi generis humani commoda, & necessaria ad vitam agendam. Molina *de iustitia tract. 2. disput.* 339. Abulensis *in cap. 25. Matthæi, quæst.* 123. Igitur non debet prohiberi clericis, & religiosis, immò potiùs permitti, quippè illi magis sincerè, & absque adscititijs maculis illam exercebunt, & absque vllo status dedecore, vt faciunt nobiles, quorum nobilitati non officit mercaturæ exercitium, vt probant Straccha *de mercatura, part. 2. num.* 17. Adam Contzen. *libro 1. polit. cap.* 9. Tiraq. *de nobilit. cap.* 33. Accedit, nam sanctioribus Ecclesiæ sæculis monachos opificia sua distraxisse pretio legimus; sic enim monachos Abbatis Aphronij exercuisse omnes artes, & ex opificijs venditis victum parasse, quod verò supererat, per mulierum monasteria, & carceres distribuisse, scribit Palladius *in Lausiaca, cap.* 39. De Palemone monacho idem legitur in Pachomij rebus gestis. Archebium triplicato sibi penso operis manuum, per annum dissoluisse debitum centum solidorum, quod mater contraxerat, scribit Cassianus *lib. 5. instit. cap.* 38. Vnde Sanctus Basilius *regul. fusior.* 37. & 42. laborem in artificijs vendibilibus potiorum, vt suppetat monacho vnde tribuat necessitatem patienti, mirè commendat. Idem S. Augustinus *libro de opere monach. cap* 22. & 25. valdè probat, vt qui aliquando in sæculo opifices fuerint, admittantur in monasterium, ad ea lucrosa opera exercenda: nec est cur timeatur in clericis, ac religiosis negotijs implicatis effusio spiritus, aut euagatio mentis; nam S. Chrysostomus *homil.* 35. *in Genesim*, monachos hortatur ad collectionem animi in quantauis multitudine negotiorum: & vt doceat id non modò esse possibile, sed non multùm operosum, adducit exemplum Eunuchi, qui erat super omnes gazas Reginæ Æthiopum; & tamen etiam in itinere sacris studijs, & diuinæ lectioni vacabat: & Hugo de Folieto *lib. 4. de claustro animæ, cap.* 36. aiebat: Qui corporaliter popularibus turmis premitur, & tamen nullos curarum sæcularium tumultus sustinet, in corde non patitur, in vrbe non est. Pulchrè S. Bernard. *serm. 40. in Cantica: Sola*, inquit, *indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo; solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es: videsne posse esse te, & solum cùm inter multos, & inter multos, cùm solus es? Solus es in quantacumque hominum versaris frequentia.* Alia exempla prosequitur Roussel. *lib. 4. num.* 41.

Qua dubitandi ratione non obstante, defendenda est præsens assertio, quæ non leuibus firmatur rationibus. 5 Traditur ratio decidendi.
Prima, & præcipua sæpe sæpius repetita, legitur in hoc titulo, videlicet, *quia nemo Deo militans, implicat se negotijs sæcularibus*, iuxta Apostolum 2. *ad Timoth. cap.* 2. quem etiam locum in clericos negotiatores expendunt Gelasius *in epist. ad Episcop Lucaniæ*, D. August. *lib.* 19. *de verb. Domini*, PP. Concilij Carthag. 3. *can.* 15. Forojul. sub Hadriano I. *can.* 5. Vt autem liqueat, qua ratione Apostolus feriat clericos negotiatores, expendendum est, quomodo discipulum alloquatur, nempè iubens, vt meminerit se esse Christi militem. Porrò nemo ex ijs, qui militiæ nomen dederunt, possunt se negotijs sæcularibus immiscere, nec prædia conducere, *l. tribuni* 12. *l. nemo* 13. *C. de re milit. lib.* 12. *l. si ignorans, l. vlt. C. locati, l. 1. C. de præpos. agent. l. 5. C. de agentib. in rebus, l. 8.* §. 5. *ff. qui satisd.* Harmenop. *lib. 3. promptuarij, tit.* 16. §. 3. Synopsis Basilic. *lib. 20. tit. 1. l. 2. tit. 8. l. 2. tit.* 12. *p.* 3. *l. vnic. C. negotiatores ne militent*; vbi Raguellius, & Linglois, *l.* 5. & 8. *C. de condict. ob turp. causam*, *nouel. Iustin.* 126. Vegetius *lib. 2. de re milit. cap.* 19. Rationem reddunt Theodosius, & Valent. *in nouel. de offic. & muner. Præfect.* ibi: *Indigna, & pudenda armato homini negotiatio; mercimonia verò exercere, atque cegasterijs adhærere, longè à militiæ dignitate alienum.* Ex *l. si cohortalis, in fine, C. de cohort. lib.* 12. nisi speciali licentia à Principe impetrata, *l. 3. C. in quibus causis milit. l. 3. Cod. Theo-*

Theodoſ. de immunit. conceſſ. Præeſſe etiam publicæ officinæ vile, & abiectum ſemper eſt habitum, *l. antepenult. C. de inceſtis nupt. l. 5. in princip. de natur. liber.* & ex diuerſo mercatoribus militia interdicitur, *l. vnic. C. negotiatores ne militent*. Vnde dum plures res abſurdas ſui ſæculi recenſet Sidonius *lib. 1. epiſt. 8.* ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, ſtudent pilæ ſenes, aleæ iuuenes*. Illuſtrant Fornerius *lib. 2. ſelect. cap. 3.* Acacius *lib. 2. de priuil. milit. priuil. 2. & 16.* Ayala *de iure belli, lib. 3. cap. 4.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 206.* Hunnius *in Encyclop. tract. 3. tit. 5. cap. 2.* Cuiac. & Rither. *ad nouell. 116.* Reuard. *lib. 5. coniect. cap. 13.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 58. num. 39.* Gibalinus *tom. 1. de vniuerſa negot. lib. 1. art. 2. cap. 5.* Obſeruandi tamen ſunt in hac parte textus *in l. fin. C. de iuriſdict. l. 9. §. 5. ff. de re milit. l. fin. C. de Fabric. lib. 12. l. 2. C. de fund. limitroph. l. vnic. C. in quibus cauſis milites*, vbi Vulteius, *l. 8. §. 1. ff. qui ſatiſd. l. qui officij 62. ff. de contrah. emptione, l. propter 23. §. 5. ff. de excuſ. tut.* Si ergo ita negotiatio militibus armatæ militiæ prohibetur, quantò magis militibus militię cęleſtis, hoc eſt clericis, prohiberi debet, vt aiebat D. Ambroſius *lib. 5. de offic. c. 36.* ibi: *Si is, qui Imperatori militat, à ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quantò magis qui fidei exercet militiam ab omni vſu negotiationis abſtinere debet*. Secunda ratio prouenit ex eo, quia clerici, & religioſi ratione propriæ profeſſionis obſtringuntur ad conuerſationem cùm Deo, & cultum ei ſtudioſè, ac perfectè deferendum: quæ vitæ ratio vix, ac ne vix quidem cohærere poteſt cùm negotiatione, quia mens in partes infinitas diſtrahitur, & mergitur in deſideriorum inutilium, & curarum profundum; idcircò enim, vt rectè notauit Sotus *lib. 6. de iuſtitia, quæſt. 2. art. 2.* negotiatio generale nomen ſibi fecit proprium, dictaque eſt à negatione otij omnibus actibus communi, quia antonomaſticè, & eminenti quodam modo otium negat, vſque eo, vt ni caueatur, ſuffocet, & opprimat animum, & diſtrahat à conuerſatione cùm Deo, & miniſterio in eius Eccleſia exhibendo, vt eleganter expreſſit D. Cyprianus *epiſt. 66.* ibi: *Scriptum eſt enim, Nemo militans Deo obligat ſe moleſtijs ſæcularibus, vt poſſit placere ei, cui ſe probauit*. Quod cùm de omnibus dictum ſit, quantò magis moleſtijs, & laqueis ſæcularibus obligari non debent, qui diuinis rebus, & ſpiritualibus occupati, ab Eccleſia recedere, & ad terrenos, & ſæculares actus vacare non poſſunt. Faciunt variæ auctoritates congeſtæ per Iacobum Simancas *lib. 2. de republ. cap. 10. & 55.* Rectè ergo in præſenti, & tot canonibus ſuprà relatis prohibitum eſt clericis, & religioſis turpis lucri cauſa negotiari, ne à proprio miniſterio diſtrahantur; & cùm viri Deo mancipati ſint, ne negotijs ſæcularibus ſe immiſceant, quod valdè Dominus abhorret, vt agnouit Propheta Rex, dum *pſalmo 70.* ait: *Quia non cognoui negotiationem, introibo in potentias Domini*. Ita eum locum legunt vetus pſalterium, Hieronymus, Auguſtinus, Arnobius, Caſſiodorus *ibi*, necnon Gelaſius *epiſt. ad Epiſc. Lucaniæ*, D. Ambroſius *lib. 3. offic. cap. 6.* alia dedi *in can. 19. Concilij Illiber.*

6 Diſſoluitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cuius ſolutione, & totius negotiationis, quæ clericis, & religioſis prohibetur, aut permittitur, cognitione, ſciendum eſt quis ſit negotiator, quidque negotiatio? Et Auctor imperfecti operis in Matthæum *homil. 38.* ad illud, *Ementes, & vendentes*, ait: Ergo oſtende nobis quis eſt negotiator; omnes enim homines videntur negotiatores: Ecce qui arat, comparat boues, vt ſpicas vendat; & qui operatur lignum, comparat lignum, vt vtenſilia vendat; & linteonarius comparat linteamina, vt vendat; & fœnerator mutuat pecuniam, vt tollat vſuras. Et quomodo antiqui Iudæi, & Apoſtoli artificia laudauerunt, quia magis ſunt ſine peccato? Sicut & Paulus fuit ſutor tabernaculorum, & ipſe mandat dicens: Curent & noſtri bonis operibus præeſſe. Et Apoſtoli quidem, ſicut legimus, piſcatores fuerunt. Cui difficultati ita reſpondet idem auctor: *Oſtendam qui non eſt negotiator, vt qui ſecundùm iſtam regulam ſaorit, intelligat omnes negotiatores eſſe: ideſt quicumque rem comparat, non vt ipſam integram, & immutatam vendat, ſed vt opus faciat ex ea, ille non eſt negotiator, quia qui materiam operandi ſic comparat vnde faciat opus, ille non rem ipſam vendit, ſed magis artificiam ſuam: ideſt, quia rem vendit, cuius æſtimatio non eſt in ea ipſa re, ſed in artificio operis, illa non eſt mercatio*. Alias negotiationis formas tradit Medina *de reſtit. quæſt. 31.* Ex quibus omnibus triplex negotiatio conſiderari poteſt. Prima ſimplex, iuxta quam emuntur neceſſaria, aut venduntur ſuperflua, quæ latiſſimè negotiatio dicitur: ſecunda lucratiua, ſtrictè accepta, qua res non mutata, nec in aliam formam redacta venditur, quæ eſt præcipuè negotiatio: tertia etiam lucratiua, qua res empta in eum finem mutatur in aliam formam, vel ſtatum meliorem, & per ſe, aut per alium venditur carius ad quæſtum faciendum, quæ eſt in medio quodam modo vſurpata negotiatio, preſſior quàm prima, & laxior quàm ſecunda. Iuxta has negotiationis ſpecies exponenda eſt præſens difficultas: & prima negotiatio ſimplex, ſeu latiſſimè accepta, non prohibetur clericis, vel monachis, quia mercari per ſe, aut vendere ſua ſuperflua, non diſtrahit animum, aut impedit propria munia obire: nec ſuperflua vendere ſtrictè accipimus pro fructibus quæ ſuperſunt ex collectis in proprijs fundis, verum etiam quæ iam in vſum ſuum, abſque animo, & ſtudio reuendendi compatauerint; poſſunt enim clerici ea vendere, ſi agnoſcant eorum inutilitatem, & quidem non eodem pretio quo emerunt, verùm & carius. Ita Abulenſis *in cap. 25. Matthæi, quæſt. 224.* Sà *in ſumma, verbo Clericus, num. 20.* Rebellus *2. part. de iuſtit. quæſt. vltima, numero 2.* Molina *de iuſtit. diſput. 342. concluſ. 2.* Gutierrez *de gabel. quæſt. 39. n. 16.* qui id etiam admittit quando clerici, aut religioſi ſibi neceſſaria emunt abſque animo reuendendi, ſed poſtea occaſio ſe offert reuendendi carius; quia ea non eſt propriè negotiatio, vt docet Diana *p. 5. tract. 1. reſol. 72.* & probatur *ex cap. canonum, 14. quæſt. 4.* nec his caſibus debent clerici, aut religioſi vllam gabellam ſoluere, *l. 3. C. Theodoſ. de luſtrali collatione*, ibi: *Singuli quique, ſi per eos vernacula quæque venduntur, functione auraria non teneantur: ſi verò emendi, vendendique compendijs vltrò, citroque quæſitis familiaris rei amplitudo cumuletur, etſi militares ſint, memoratæ præſtationi nectantur*. Et *l. 36. C. Theodoſ. de Epiſcop. & cleric.* ibi: *Quicunque catholicæ religionis clerici intra eum modum, vnde victus emendi, vendendique vſum lege præfinitum exercent, ab auraria penſione habeantur immunes; ab his quoque, quos à publici laboris actu, & gradus clericatus, & quod non minus eſt, ſanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim vllum eorum qui excepti legibus probabuntur, ſubiacere patiemur iniuriæ. Dat. prid. id. Iul. Med. Poſt. Conſ. Stiliconis, & Aureliani VV. CC.*

Secunda negotiationis ſpecies, cùm res videlicet emuntur animo reuendendi, nullatenus forma mutata, abhorret à ſtatu clericali, ſeu religione, quia hæc eſt propriè negotiatio turpis lucri gratia facta, quæ tot canonibus ſuprà relatis prohibetur, vt agnoſcunt Doctores ſuprà citati, cùm per eam inducatur animi diſtractio, & clerici implicentur negotijs ſæcularibus. Nec intereſt, quod per ſe eam exerceant, an per alium, ſi ille tertius, per quem negotiatio exercetur, non ſit adminiſter, nec habeat rationem concauſæ principalis, vt docent Straccha *de mercatura, 1. p. num. 26.* ſecus verò ſi habeat rationem cauſæ principalis, veluti ſi campſori dederit clericus pecuniam, vt ſocietatem ineant mercatore conferente totam operam, clerico autem pecuniam adhibente, vt contra Molinam & Gutierrem reſoluit Theophil. Raynaud. *diſcept. de relig. negotiat. fol. 124.* Circa tertiam ſpeciem, cùm mercibus mutatis negotiatio contingit, diſtinguendum eſt inter eam negotiationem, quæ repugnat ſtatui clericali, & eam quæ clericos, ſeu religioſos dedecet. Ad primam ſpectat tabernas habere vbi vinum, ſeu cibos ſua opera mutatos vendant, *Clement. 1. de vita & honeſt. cleric. can. 9. Synodi 6.* vel ſi macellarijs, ſeu lanijs carnes vendant ex animalibus in hunc finem ſaginatis, & poſtea iugulatis. Ipſa autem animalia in proprijs paſcuis nutrita, quæ ſuperflua ſunt, rectè à clericis, vel religioſis venduntur, quia ea negotiatio illis non prohibetur, Medina *de reſt. quæſt. 30.* Salas *de emptione & vendit. diſp. 2. num. 9.* Molina, *tract. 2. de iuſtitia, diſput. 392.* Gutierrez *de gabel. quæſt. 93. nu. 55.* non autem poſſunt prædia locare, vt fructus inde perceptos vendant, vt probat Diana *part. 15. tract. 6. reſol. 10.* vbi agit de clerico vuas emente, & vinum vendente: & *eadem part. tract. 6. reſol. 41.* reſoluit poſſe

7 Proſequitur eadem ſolutio.

rell-

religiosos suis sumptibus, seu monasterij, libros à se compositos typis dare, & postea in diuersas regiones vendere, absque eo quod dicantur negotiatores. Circa opificia verò propriæ manus clericorum, seu religiosorum, dicendum est, iustè venalia exponi, cùm illa honesta negotiatio sit, & potiùs in propriam alimoniam, aut saltem, vt otium vitetur, exerceatur, vt probaui suprà *in cap.* 1. Retinenda tamen est pietatis, & prudentiæ iustissima distinctio, quam S. Basilius *cap. 6. constit. monast.* his verbis adhibet. Cæterùm in his se operibus exercere monachus debet, quæ ordinis ipsius decori conueniant, cuiusmodi videlicet ea sunt omnia, à quibus cauponariæ artis, & imposturæ omnis absit suspicio, quæque nullæ longioris animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur; sintque eiusmodi, vt manentibus intra tectum magna ex parte à nobis confici possint, ne operum laboribus contentius quàm par sit consectandis, animi in virtutis commentatione neruos, industriamque elidamus, in quo illud spectandum est, vt opus absoluatur, & à quiete tantùm non discedatur: distinctius ad regulam 38. fusiorem id exponit. Iuxta hanc ergo negotiationis distinctionem facile exponuntur, quæ adduxi pro dubitandi ratione.

C A P V T VII.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

RElatum est auribus nostris, quod *b* monachi N. *c* sæculariter viuunt, & alios exemplo corrumpunt Inde est, quod auctoritate Apostolica tibi *d* indulgemus, vt eos ad obseruationem monasticæ regulæ *e* appellatione remota compellas: & si tibi restiterint ausu temerario, eis *f* eiectis, fratres Cisterc. Ordinis in præscriptum monasterium inducas, vt *g* labores impiorum iusti edant, & illi tum de rubore confusi, ad sui Ordinis obseruantiam reuertantur.

N O T Æ.

1 a LVndon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & post Concilium Later. *p.* 27. *cap.* 3. ex quibus textum hunc transcribo, vt agnoscatur Raymundum partim pleniùs, partim significantius, prout vniuersali legislatione oportebat, textum transcripsisse, dum omisit verba illa, *Cisterciensis Ordinis*; & addidit clausulam illam, *si non potest præscriptum monasterium in suo ordine reformari*: vt notauit Boetius Epon. *hic*. Alia pars extat *in cap.* 3. *de cleric. excommunic.*

2 b *Monachi* N.] Nomen Monasterij à compilatoribus omissum fuit, adiecta tantùm littera N, licèt malè *in d. cap. 3. partis* 27. exprimatur *Natun.* Et fortè omissum fuit monasterij nomen, ne illud hoc authentico testimonio notaretur in perpetuum; & etiam quia cùm hoc Alexandri responsum pro lege vniuersali obseruandum esset, non erat conueniens, aut necessarium exprimere nomen ipsius monasterij.

c *Sæculariter viuunt*.] Negotijs sæcularibus impliciti; vnde textus hic fuit compilatus, *sub hoc titulo*.

d *Indulgemus*.] Quia monasterium hoc erat exemptum à lege diœcesana, & iurisdictione Episcopi; vnde nisi virtute delegationis non poterat Episcopus Londinensis illud visitare, monachosque corrigere, iuxta tradita *in cap. licèt*, *cap. graue*, *de offic. Ordin.*

e *Appellatione remota*.] Quia à correctione non admittitur appellatio, *cap. 2. cap. reprehensibili, de appellat.*

f *Eiectis*.] Non intelligas monachos hos fuisse quidem eiectos è monasterio illo, non autem ab Ordine, motus ex eo, quod Alexander id se iubere dicit, vt illi rubore suffusi ad sui Ordinis obseruantiam conuertantur; nam si non eijcierentur ab Ordine, mandaret Pontifex, vt in alia monasteria detruderentur: quod verò conuersionem ipsorum intendat, id etiam fit in ista prolectione; cùm enim ita electi semper monachi remaneant, optandum est, vt hac pœna ad officium suum reuocentur, & ita proprium monasterium recuperent. Docuit Gibalinus *de clausur. regul. disquis.* 2 *capite* 4. §. 8. *numero fin.* De pœna hac eiectionis ob incorrigibilitatem egi *in cap. fin. de regular.* 3

g *Vt labores impiorum*.] Respexit Pontifex ad illud psalmi 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum*; vbi agitur de Ægyptijs mari rubro submersis, & eorum spolijs Israelitico populo datis. Facit textus *in cap. quicumque*, 23. *quæst.* 7.

C A P V T VIII.

Innocent. III. *Episcopo* a *Esculano*.

SIcut te accepimus referente, cùm ven. f. n. *b* Episcopus Hostien. olim per tuam transiens ciuitatem, tibi dederit in mandatis, vt Presbyteros, Diaconos, & subdiaconos, quos ibidem inuenit passim tabellionatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares, & eos qui ab illis publica reciperent instrumenta: tu licèt id feceris, ex mandato tamen Episcopi dicti dissimulasti postmodùm de Subdiaconis, donec qualiter contra ipsos, & alios in sacris Ordinibus constitutos deberes procedere, Sedem duceres Apostolicam consulendam. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quatenus clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium per beneficiorum suorum subtractionem, ap. postp. interdicas. Datum Later. VI. Kalend. Decemb. Pont. N. anno XIV.

N O T Æ.

1 a ESculano.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis editis à Bosqueto *lib. 2. regestr.* 14. *epist.* 129. ex quo textum hunc restituo. Asculum, seu Esculum, perantiqua, ac nobilis Italiæ ciuitas est in Piceno suprà fluuium Troentum: eius meminerunt Plinius *lib. 3. cap.* 13. ibi: *Colonia Asculi Piceni nobilissima*. Lucius Florus *lib. 1. cap.* 18. *Domicij Picenatis, & caput gentis Asculum*. Strabo *lib.* 5. eam per hæc verba describit: *In mediterraneo est Asculum Picenum, locus in quo mœnia condita, natura munitissimus, & montis circuitus, iugis exercentibus inaccessis*. Ab aliquibus hæc ciuitas vocatur Asculum, ab alijs Esculum, vt ab ea quæ in Apulia est, discernatur; tametsi apud antiquiores scriptores Asculum ferè semper appelletur. Plura de ipsius magnitudine & cladibus ob factiones Guelforum, & Gibellinorum, congessit Vighellius *tom. 1. Ital. sacræ, fol.* 488. Iam à temporibus Apostolorum Episcopali Cathedra decorata fuit, cuius Episcopo Petro huius nominis primo missa est præsens epistola.

b *Epis-*

b *Episcopus Hostiensis.*] Hugolinus videlicet, qui anno 1227. ad Apostolicum fastigium euectus, felicissimo nomine Gregorius IX. dictus fuit.

COMMENTARIVM.

1 PRo hujus textus expositione præmittendum est, qui sint tabularij, seu tabelliones. Et tabularij apud antiquos dicti fuerunt calculatores, qui scilicet in tabula calculandi, & computandi artem pueros docebant, vel aliàs eam artem tenebant, *l. 3. §. ludi, ff. de extraordin. crimin. l. vlt. ff. si mensor falsum modum.* Etiam tabularij dicuntur, qui in publico tabulario, idest loco, in quo publicæ scripturæ custodiebantur, inseruiebant: nam locus ipse, quem archiuum appellant Impp. *in l. 30. Cod. de Episc.* tabularium dicitur. Tertul. *in apolog. cap. 39.* ibi: *Antiquissima plurimarum gentium archiua veteres tabularium dicebant.* Cicero *de natura Deorum, lib. 3.* ibi: *Sed exeamus è theatro, veniamus in forum, sessum ite precor: quid? vt iudicetur qui tabularium incenderit.* Et in oratione pro Archia Poeta: *Hic tu tabulas desideras, Heracliensium publicas, quas Italico bello incensas, tabularium interijsse scimus omnes.* Et in oratione pro Rabirio. De peculatu facto de tabulario incenso agit Virgilius *lib. 3. Georg.*

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Liuius *lib. 43.* ibi: *Censores è templo in atrium liberatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis, clausoque tabulario, & dimissis seruis publicis, negarunt se, &c.* Et eos tabularios seruos publicos fuisse, patet *ex l. vltima, Cod. de seruis Reip.* & Capitoliuus in Gordiano tabularios seruos publicos appellat, ibi: *Non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent.* Quod etiam constat ex Liuio proximè relato Postea verò Archidij, & Honorij constitutione sancitum est, vt nulli deinceps ad tabularij officium pateret aditus, qui obnoxius esset seruituti. Hi autem ita huic conditioni erant addicti, & mancipati, vt non possent ad aliam aspirare militiam, & dignitatem: quod patet *ex l. scripturas, Cod. qui potiores in pign. hab.* & *l. 3. 5. 7. 8. Cod. Theod. de nu. act.* His tamen aduersari videtur Taciti locus *lib. annal.* 14. vbi de Balbo Prætorio filijs orbo, & diuite, cuius propinquus Valerius Fabianus subdit testamentum, accitis Vicio Rufino, & Terentio Latino Equitibus Rom. & alijs minùs illustribus, qui testamenti tabulas obsignarent. Taciti hæc sunt verba: *Igitur Fabianus tabularijs, quos memoraui, & alijs minùs illustribus obsignat. Si itaque Vicium, & Terentium Equites, & alios minùs illustres, tabularios nominat, non ergo veritati consentaneum est, quod diximus cùm Lucio, hosce fuisse seruos, seu generis seruilis.* Facilè dissoluitur difficultas, si à Corneliano textu mendum auferamus, & litteram genuinam legendam subdamus; namque postrema editio, præsertim à Lipsio, & Vetrano recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabulas ijs, quos memoraui, &c.* Sicque patet Tacitum loquutum non de tabularijs publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis. Alij erant tabularij, qui ciuitatum, aut prouinciarum chartas tractabant, vt constat *ex l. penult. Cod. de tabul. lib. 10. l. vlt. §. hi quoque, ff. de muner. & honor.* & qui publicas rationes tractant, seu supputant, *l. 1. l. missi, Cod. de exact. tribut. l. 2. Cod. de muner. & honor. l. 5. Cod. de immunit. nemini conced. l. 1. Cod. de censib.* Tabularij quoque sunt dicti, non solùm qui publicas tabulas obsignabant, vt contractuum scriptores, *l. 2. Cod. de eunuchis, l. contractus 57. de fide instrum. nouel. 7. & 73.* sed & qui in rebus priuatorum adhibebantur, vt subscriberent, vel stipularentur, aut fide publica firmarent, vt passim apud Jurisperitos, & præsertim *in l. si quis decurio, Cod de pactis, l. 1. & 2. C. de tabul. lib. 10.* De his tabularijs, seu tabellionibus in præsenti agitur, & statuitur, clericos in sacris ordinibus constitutos non debere hoc officium exercere: quod firmatur in Synodo Cabilon. 2. *can.* 44. vbi presbyteris inhibetur, ne Cancellariorum munus exerceant. Cuius prohibitionis rationem deducunt Abbas, Hostiensis & Boetius Epon. *in præsenti*, ex conditione ipsius officij, & eius ignobilitate. Sed malè, cùm tabellionum officium tam apud Romanos, quàm apud Græcos honestum esset, vt ait Cicero 3. *in Verrem, act. 8.* ibi: *Scribarum ordinem esse honestum, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque Magistratuum committantur.* Et Cassiodorus *lib. 12. epist.* 21. honorabile decus dixit tabellionum officium. Quoad Græcos in comperto est, fuisse scribarum officium honorificum. Æmilius Probus, seu vt alij malunt, Cornel. Nepos *in Eumene*, ibi: *Apud Romanos reuera sicut sunt, mercenarij scribæ existimantur: at apud Græcos è contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, fide, & industria cognita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem.* Plura de his tabularijs, seu tabellionibus tradunt Couar. *pract. c. 19. n. 4.* Petrus Gregorius *libro 47. syntag. cap. 41. n. 4.* Rosinus *libro 7. antiquit. c. 48.* Casaubon. *in not. ad Capitol. in Opileo*, Bulengerus *lib. 6. de Imper. Roman. capite 26.* Gaspar Barthius *lib. 50. aduers. capite 3.* Amaya *in l. si quis 34. Cod. de Decur.* Velascus *de priuil. pauper. 1. part. quæst.* 10. Garzonius *in Theatro, tit. de notar.* Langleus *lib. 7. semestr. capit.* 14. Tiraq. *de nobilit. cap. 30. num. 9.* Marcel. Donat. *in elucid. ad Liuium, & Tacitum*, in locis suprà relatis, Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 8. quæst.* 48. Gibalinus *de negot. tom. 2. libro 6. cap. 3. art. 10.* Ea ergo omissa ratione, dicendum est, in præsenti textu prohiberi clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercere, quia videlicet sæculare, & publicum munus est: vnde instrumenta ab eis confecta, publica dicuntur *in nouel.* 44. & forensia *in nouel.* 73. Quare cùm clericis, vt sæpè sæpius in hoc titulo repetitum est, non liceat sæcularibus negotijs se immiscere, ideò & tabellionatus munus obire illis prohibetur. Consonant lex 15. *tit.* 18. *lib. 2. ordin.* lex 10. *titul. 3. lib. 1. recopil.* probant Azeuedus *ibi*, Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib. 2. digress. cap.* 11. Iacob. Gothofr. *in l. 3. Cod. Theodos. de Decur.* Amaya *vbi suprà, num.* 23. qui ex Valenzuela, & alijs latè probat, quod etsi prohibeantur clerici esse tabelliones, adhuc si officium exercuerint, instrumenta ab eis confecta mero iure valebunt. Alia ex ratione Decurionibus prohibetur illud officium exercere *in l. 3. Cod. Theodos. de Decur.* cuius pars extat *in d. l. 34. Cod. de Decur.* & ibi exponit Amaya. Possunt clerici etiam in sacris ordinibus constituti Notarij officium exercere in causis spiritualibus, de quibus causis accipiendus est textus *in cap. 2.* ibi: *Notarij gessit officium, 32. distinct.* & ita fieri in diœcesi Placentina testatur Azeuedo *in d. l.* 10. & in Compostellana ex Concilio Compostel. Salmanticæ celebrato anno 1565. Similiter in causis fidei clerici non tantùm admittuntur, verum & cogi possunt Notarij officium exercere, *cap. vt officium, §. ad conscribendu, de heret. lib. 6.* post Pecham, & alios probat Acuña *in cap. 2. 32. dist.*

C A P V T IX.

Idem *in Concilio a Generali.*

SEntentiam sanguinis nullus dictet *b* clericus, aut *c* proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut vbi exerceatur, *d* intersit. Si quis autem huius occasione statuti Ecclesijs, vel Ecclesiasticis personis aliquod præsumpserit inferre dispendium, per cens. eccl. compescatur: nec quisquam clericis litteras dictet, aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas:

nandas:

nandas : vnde in Curijs Principum hæc ſolicitudo non clericis, ſed laiciscommittatur. Nullus quoque clericus *e* ruptarijs, aut huiuſmodi viris ſanguinis præponatur, necillamchirurgiæ partem Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos exerceat, quæ vel ad vſtionem, vel *f* inciſionem inducit. Nec quiſquam *g* purgationi aquæ feruentis, vel frigidæ, ſeu ferri candentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut conſecrationis impendat, ſaluis nihilominus prohibitionibus de *h* monomachijs, ſiue duellis antea promulgatis.

N O T Æ.

a GEnerali.] Lateranenſi (videlicet, celebrato ſub Innocentio III. vbi *capit.* 18. refertur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc titul, capit.* 2.

Sententiam ſaaguinis.] Hanc partem expoſui ſuprà *in cap.* 3.

b *Nullus clericus.*] His verbis generalibus vſi ſunt PP. vt nulla ambigendi occaſio daretur, an Alexandri conſtitutio relata ſuprà *in d. cap.* 3. protrahenda eſſet ad clericos in minoribus ordinibus conſtitutos.

1 c *Dictet, aut proferat.*] Dictat ſententiam qui tanquam iudex, conſiliarius, vel aſſeſſor eam concipit; profert autem, qui eam pro tribunali, aut vbi ius dicitur, eam recitat, vt exponit Boetius Epon. *in præſenti, num.* 8.

2 d *Aut interſit.*] Auctoritatiuè, videlicet executioni ſententiæ quaſi opem ferendo, *cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat. cap. perniciosè, de pœnit. diſtinct.* 1. *can.* 33. *Concil. Altiſſiod.* non verò prohibentur clerici comitari ipſum reum ex pietate pro ipſius animæ ſalute, vt probat Boetius Epon. *hic num.* 10.

3 e *Ruptarijs.*] *Rotarijs* legitur in ipſo canone 18. Concilij Later. & apud Innocent. III. *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 41. à rota, cuius nomine pars exercitus venit; vnde Rotarij ſunt milites ad eam cohortem, ſeu turmam ſpectantes, vt patet ex Niceta Choniate *libro vlt. de Imperio Balduini*, ibi: *Itaque partem exercitus, quæ vtilitatis ſuæ cauſa ſequi vellet (Rotam ipſi vocant) ablegarunt, poteſtate data vrbes, quæ defeciſſent, ſuo arbitratu tractandi. Ea cohors antegreſſa à nullo ſcelere, & à nullo piaculo abhorruit.* Guillelmo Neubrig. *lib.* 2. *de rebus Angliæ, cap.* 27. ibi: *Stipendiarias Brabantionum copias, quas rotas vocant, accerſiuit.* Et *libro* 5. *capit.* 15. *Quippè Rex, qui ſtipendiariam militiam, quam rotas vocant.* Dicebantur etiam Ruptarij. Innocent. III. *libro primo regeſtr.* 13. *epiſt.* 92. ibi: *Ad expellendum quoque ruptarios, & Brabantiones.* Matthæus Pariſ. in Henrico II. *ad annum* 1174. *pag.* 128. ibi: *Nunciatum eſt ei electam Regis filij ſui militiam apud Doleaſem vrbem à Brabantijs, & Ruptarijs circumcluſam.* Et *pag.* 129. *Sed priuſquam venirent, hoſtium ſuorum maxima multitudo à ſuis ruptarijs fuerat interempta.* Notarunt Ioan. Voſſius *de vitijs ſerm. lib.* 2. *cap.* 17. Paul. Idumay *in not. ad Innoc. III. d. lib.* 3. *epiſt.* 41.

f *Inciſionem.*] Per ſe videlicet; nam iubere poſſunt 4
clerici, qui medicinæ artem exercent, inciſionem facere, *can.* 8. *Synodi Conſtantinop.* ibi: *Quamobrem decreuit ſancta Synodus, vt ſi quis Epiſcopus, vel Preſbyter, vel Diaconus caſtrare aliquem connictus fuerit, vel manu propria, vel ſuo iuſſu, is depoſitioni ſubijciatur. Si ſit autem laicus, ſegregetur, præterquam ſi morbus, qui alicui accidit, ad eum exſecandum, & caſtrandam coegerit; quemadmodum enim Nicææ primæ Synodi canon eos qui morbo exſecti ſunt, non punit, propter morbum; ſic & nos nec ſacerdotes, qui ægrotos caſtrari mandant, condemnamus; nec laicos, qui proprijs manibus ad caſtrationem vtuntur, reprehendimus; hoc enim morbi eſſe medelam, non autem creaturæ inſidias fieri, vel opificiam iniuria affici, exiſtimamus.* Probant Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de relig. loricato, fol.* 300. Quatenus tamen liceat clericis medicinam exercere, expoſui *in cap. ad aures, de ætate & qualit.*

g *Purgationi.*] De qua latè agemus, Deo volente, *in tit. de purgat. vulgari.*

h *Monomachijs.*] Vt dicemus *in cap. vnic. de cler. pugn. in duello.*

C A P V T   F I N A L E.

Honorius III. *Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ* a *Antiochen. & vniuerſis Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs cæteris Eccleſiarum Prælatis, in Patriarchatu Antiocheno conſtitutis.*

SVper ſpecula. *Et infrà*: Sanè licèt fallax ſit gratia cæterarum ſcientiarum, & vana etiam pulchritudo, cùm frumentum electorum, & vinum germinans virgines, iuxta Prophetam, ſit bonum ſuper omnia, & ſit pulchrum; quia tamen regulares quidam clauſtrale ſilentium, & legem Domini animas conuertentem, & ſapientiam dantem paruulis, quam ſuper aurum, & topazion amare debuerant, reſpuentes, abeunt poſt veſtigia gregum, & illicitè ſe conuertunt ad pediſſequas amplectendas, quæ plauſum deſiderant populorum: contra huiuſmodi præſumptores exeuntes ad audiendum leges, vel phyſicam, fœlicis memoriæ Alexander prædeceſſor noſter olim inſtituit in Concilio Turon. vt niſi infrà duorum menſium ſpatium ad clauſtra redierint, ſicut excommunicati ab omnibus euitentur, & in nulla cauſa, ſi patrocinium præſtare voluerint, audiantur. Reuerſi autem in Choro, & Capitulo, & menſa, & cæteris vltimi fratrum exiſtant, &, niſi fortè ex miſericordia Sedis Apoſtolicæ, totius ſpem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diuerſas excuſationes aliquas aſſumebant: Nos volentes vt tales de cætero ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant, diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus tam à *b* Diœceſanis, & Capitulo ipſorum, quàm & à cæteris Epiſcopis, in quorum Diœceſibus huiuſmodi ſtudent, tales ſub. appel. obſt. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxij publicè nuntientur. *c* Quia verò Theologiæ ſtudium cupimus ampliari, vt dilatato ſui tentorij loco funiculos ſuos faciat longiores, vt ſit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus reſiſtere valeat aſcendentibus ex diuerſo; ad Archidiaconos, Decanos, *d* Plebanos, Præpoſitos, Cantores, & alios clericos *e* perſonatus habentes, necnon presbyteros (niſi ab his intra ſpatium præſcriptum deſtiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, appellatione poſtpoſita, firmiter obſeruari.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a ANtiochen.] Ità legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. vnico*, ex qua restituo præsentem inscriptionem. De Ecclesia Antiochena nonnulla notaui *in cap. 1. de translat. Episcop.* Tria reperiuntur fragmenta in hoc Decretalium volumine compilata Honorij III. cùm hoc priocipio: primum in præsenti relatum: secundùm *in cap. super specula, de magistr.* tertium *in cap. super specula, de priuil.* & ad eandem epistolam Decretalem spectare voluit Cironius, *in cap. super, de magistris*.

b *Diœcesanis*.] Episcopis videlicet, in quorum Diœcesibus monasteria ipsa sunt, aut vbi studio iuris ciuilis monachi operam dant. Ao verò hæc nunciatio Episcopis etiam in monachos exemptos concessa sit, disputat Boetius Epon. *in præsenti*, *n.* 4. qui affirmatiuè resoluit.

2 c *Quia verò*.] Hæc verba non extant in dicta quinta compilatione; esse tamen nostri Honorij III. refert Bonifacius VIII. *in cap. 1. hoc tit. in 6.* & in eis Pontifex studium sacræ Theologiæ commendat, quia cùm per aonum 1137. libri Pandectarum iuris ciuilis reperti fuerint à Pisanis in dirutione ciuitatis Melfitanæ, quæ est io Apulia, adhucque hodie magna cùm veneratione Florentiæ asseruentur; & Lotharius Imperator statuisset, vt abrogato Longobardorum iure, ciuile obseruaretur, & publicè doceretur, cœpit esse eius professio apud omoes magna io æstimatione, vt referunt Balduinus *in prolog. ad Instituta*, *§. cùm verò*, Posseuinus *in sua biblioth. cap.* 17. Vnde & è contrario negligi cœpit studium sacræ Theologiæ, cùm ferè omnes Iuris Cæsarei studium profiterentur, propter honorem; aut physicam propter opes: vnde in prouerbium abijt: *Dat Galenus opes, & Iustinianus honores*. Vnde Honorius III. agnoscens præstantiam studij sacræ Theologiæ, atque eius necessitatem, ideò præsentem edidit constitutionem, vt ipse in præsenti fatetur, & docuit Barbosa *voto 88, num.* 24.

d *Plebanos*.] Idest parochos, vt exposui *in cap.*

e *Personatus*.] Quid sit personatus, exposui *in cap. ad aures, de rescriptis*.

FINIS LIBRI III. DECRETALIVM.